Ulrich Middeldorf

Digitized by the Internet Archive
in 2017 with funding from
Getty Research Institute

https://archive.org/details/danielisgeorgiim02morh

DANIELIS GEORGII MORHOFII

POLYHISTOR, LITERARIUS, PHILOSOPHICUS ET PRACTICUS

CUM ACCESSIONIBUS VIRORUM CLARISSIMORUM IOANNIS FRICKII ET IOHANNIS MOLLERI, FLENSBURGENSIS.

EDITIO TERTIA.

TOMUS SECUNDUS ET TERTIUS, SIVE POLYHISTOR PHILOSOPHICUS ET PRACTICUS.

LUBECÆ,

SUMTIBUS PETRI BOECKMANNI,

MDCCXXXII.

JOHANNIS MOLLERI
FLENSBURGENSIS,
Scholæ Patriæ Rectoris,
In
DANIELIS GEORGII MORHOFII,
Viri Summi,
POLYHISTORIS
Tomos duos Poſteriores,
PHILOSOPHICUM ET PRACTICUM,
PRÆFATIO.

§. I.

Diu me, L. B., an duo hi *Polyhiſtoris* Morhofiani Tomi Poſteriores publico Orbis Literati, mea qualicunque opera, ſiſtendi eſſent conſpectui, ac *Polyhiſtori*, qui primum Operis Tomum conſtituit, *Literario* ſubjungendi, hæſiſſe ancipitem, & invitum ferme, aſſiduisque Bibliopolæ flagitationibus ægre exoratum, laborem hunc ſuſcepiſſe, haud diffiteor. Cum enim Muneris Scholaſtici occupationes ne tantum quidem ſucciſivi mihi relinquant temporis, quod Scriptis propriis elucubrandis ſufficiat, ab alienorum publicatione merito horreo, talium præſertim, quale Opus hoc Morhofii eſt poſthumum, Editioni nec ab Autoribus ſuis initio deſtinatorum, nec idoneorum ſatis atque maturorum. Certe, quod ipſe Morhofius (*T. I. Polyhiſt.*, *Lib. I.*, *c.* 2., §. 27., *&* *c.* 16. §. 5.) de Commentariolo *de Univerſæ Eruditionis à N. C. propagatione* Conringiano, in argumento verſante haud diſſimili, ac Uratislaviæ nuper edito, tulit Judicium, eum *plane eſſe compendiarium*, *extemporalibus Autori ſuo natum Diſſertationibus*, *& multis acceſſionibus augendum*, in hunc etiam quadrat Polyhiſtorem, ac Tomos præſertim illius poſteriores. Primi enim Libros III. priores, a ſuperſtite editos, quatuor item reliquos, Lipſiæ, auſpiciis Carpzovianis, a Viro Docto ita, licet contra voluntatem autoris ultimam, reformatos & interpolatos, ut novam plane faciem induerint, iſtis & accuratiores longe eſſe, & pleniores, αὐτοψία demonſtrat. Totum ſcil. hoc Opus natales ſuos Prælectionibus debet Academicis, privatim Kilonii, in Studii hiſtoriæ Literario-Librariæ Tyronum gratiam, aliquoties inſtitutis, quas ipſummet nunquam in chartam conjeciſſe, ſed omnia e penu memoriæ, librorum, ſecum allatorum, ſubſidio interdum ſublevatæ, depromſiſſe, & Auditoribus, ſermone, ob impares horum in linguæ etiam Latinæ cognitione profectus, humili ac intellectu facili, ad calamum dictaſſe, quotquot iſtis interfuere, poterunt teſtari. Qualibus in Acroaſibus, ſive Collegiis, quæ

* vocant

vocant, Academicis, cum à docentibus ad captum potius Auditorum, quam doctrinæ accurationem, ſoleat reſpici, & *principium* inſuper plerumque *ferveat*, *medium tepeat*, *ultima frigeant*, in Morhofianis etiam hiſce Recitationibus, præſertim, ubi ad finem paulatim declinant, & ad σωματοποίησιν ac perfectionem Operis complura deeſſe, & ubique, nec parem obſervari accurationem, nec ſtylum ſatis eſſe caſtigatum, nemo mirabitur, vel Autori vitio poterit vertere. Poſthuma enim ille hæc ſua manum & limam non experta ultimam, iisdem facile verbis excuſabit, quibus Diſſertationes ſuas *de Orbis univerſis Rebuspublicis* Academicas, per Phil. Andr. Oldenburgerum, ſub *Theſauri Rerump.* Titulo, ignaro ſe atque invito, editas, adverſus Cenſuras eaſdem, in *Admonitione* de iis peculiari, Herm. Conringius, Germanorum ſuæ ætatis doctiſſimus, A. 1675. vindicavit: *Nihil horum calamo a me fuit conceptum, - - omnia ex tempore, & ſolius memoriæ beneficio diſſertata ſunt. Quoniam vero captus Auditorum, tanto in promiſcuo numero, multum diverſus, univerſi autem juvenilis ætatis eſſent, & ſatis induſtrii quidem, tyrones tamen: hinc officii mei eſſe duxi, ita temperare ſemper ſermonem, ne vel illi audiendo, vel ego verba faciendo, operam perderemus. Itaque ego quidem ſemper continere me coactus fui infra rerum ſublimitatem, interque anguſtos limites, ad prolixiora autem & majora quæque digitum duntaxat intendere. Quotiescunque vero, ut fieri ſolet, ne ſic quidem omnes me ſatis aſſequi obſervabam, repetenda mihi eadem ſubinde fuerunt, idque aliis atque aliis verbis, pro meo in docendo nunquam non uſitato more. Nec enim licuit in extemporaneis illis Diſſertationibus elegantiam* Latini *ſermonis affectare, quinimo exiſtimavi, ſufficere, ſi perſpicue omnia auribus juvenilibus proponerentur. - - Enimvero cruda iſthæc omnia erant, non abs me ipſo calamo tradita, ſed ad captum & uſum eorum tantum, qui præſentes me audiebant, quorum nemo non juvenis, & hactenus ejusmodi rerum rudis, compoſita & accommodata. Qualia ſua nemo ſani cordis ſolet publicare.* Sed nec Conringiano Operi huic opus eſt patrocinio, ad cujus nævos palliandos atque excuſandos Lectores cordatos vel ſola illa, quæ Autor ipſe *Tomi I.* inſeruit Proœmio, Apologemata facile permovebunt.

§. II. At, inquies, ſi poſthuma hæc talia erant, Editionem illorum Autorem moribundum non debuiſſe permittere, ſed haud eadem, quæ Tyronibus, Orbi etiam Erudito & Poſteritati convenire, poſthumasque Scriptorum ſimilium, à J. Henr. Boeclero, Aug. Buchnero, aliisque Viris doctis, relictorum, Publicationes, in ipſo etiam hoc *Polyhiſtore*, a ſe paſſim eſſe improbatas, memorem, ſerio potius, cum Conringio, impedire atque prohibere, imo Maronis exemplo, Labores hujusmodi affectos, nec limam ullam paſſos, igni addicere. Verum enimvero, Autori, ſi vel maxime in Fœtum hunc ſuum, immaturum quidem, nec ſatis exaſciatum, ſed ob plurimas tamen Obſervationes in Scientiis ſingulis præclaras, & vel ſola Judicia de Autoribus omnis generis accurata, ſummo in pretio habendum, rigidiori ſævire ſententia, in voluntatis ultimæ tabulis, voluiſſet, neutiquam illud fuiſſe integrum, ſi in Operis conditionem ac Fata accuratius inquires, facile obſervabis. Libri Tomi Primi priores,

res, ab Autore recenſiti, caſtigati ac locupletati, ipſo ſuperſtite, jam prodierant. Horum, ſummo cum applauſu ab Orbe Literato exceptorum, Continuationem, etſi haud æque accuratam, cum ſperari talis ab Autore valetudinario vix poſſet, non Bibliopola ſolum, quocum de toto Opere publicando erat transactum, jure velut ſuo exigebat, ſed Lectores etiam numeroſi, & hos inter Viri complures Eruditiſſimi, quibus ſalivam illi moverant, velut ἐργοδιῶκται aſſidui, cupide, & tantum non importune, efflagitabant. Quibus etſi Autor, rigidus certe ſuorum Cenſor, cum triennio poſt Primitias Operis luce donatus publica, Lubecæ morbo decumberet fatali, morem gerere noluiſſet, verendum tamen erat, ne, quod Conringio ſuperſtiti, ipſi poſt fata accideret, Sociique Lucripetæ, aut alii Prælectionum ſuarum MSStarum, per omnem jampridem divagantium Germaniam, Poſſeſſores imperiti, è mendoſo eas exemplo, *erratis plurimis & vitiis, tam rerum ipſarum, quam ſermonis, haud tolerandis, fœdatas*, imo mancas quoque forſan ac mutilas, aut centonibus alienis interpolatas, vel ſuis in Orbis Eruditi conſpectum protruderent ingratiis. Quale fatum ſiniſtrum ejus *de Epiſtolis conſcribendis*, *Argutiarum diſciplina*, aliisque Argumentis, Commentationes, ob importunitatem Tenebrionum quorundam temerariam, effugere non potuiſſe, nemo ignorat. His ille cauſis, & amicorum precibus, adductus, Bibliopolæ Lubecenſi moribundus, Partes Operis reſiduas, ab Homine Erudito accurate prius reviſas atque emendatas, è MSStis evulgandi poteſtatem quidem conceſſit, ſed diſerte ſimul ceu Amici, qui morienti adfuerunt, teſtantur Lubecenſes, ne quid alienum Laboribus ſuis admiſceretur, interdixit. Quod mandatum ejus ultimum, cur à Viro docto, qui, Frid. Bened. Carpzovii, Peireſcii Germanici, auſpiciis, *Libros IV. Tomi I.* poſteriores, ſatis alioquin dextre & accurate, futuræ præparavit Editioni, ſit neglectum, & plurima Autoris Textui Additamenta, imo integra Capita, egregia quidem omnia & luculenta, ſed ſeorſim tamen rectius adjicienda, absque ullo ſigno διακριτικῶ, quid Morhofio, quidve ipſi debeatur, edocente, temere immiſta, cauſam me juſtam videre nullam, in Operis totius *Prolegomenis* jam monui.

§. III. Ego, cui religio fuit, hac in parte à voluntate Autoris ultima diſcedere, cum à Bibliopola, ut curam novæ hujus Operis integri Editionis in me ſuſciperem, ægre licet, eſſem perſuaſus, *Tomum Primum Literarium*, dimidia ſui parte jam ante editum, reliqua autem hactenus ἀνέκδοτον, qva par erat accuratione, perlegi, a mendis, partim Typographicis, partim Graphicis, repurgavi, & in Paragraphos diſtinctum Capitum Summariis (qvæ ſoli Libri IV. poſteriores exigebant) inſtruxi, *Hypomnematisqve* pauculis *Hiſtorico-Criticis*, ac Prolegomenis de Autoris Vita, in Literas Meritis, Scriptisqve omnibus, & hoc præſertim Comm. Polyhiſtorico, prolixioribus, illuſtravi. In Tomis duobus, qvi primam jam ſeqvuntur, Poſterioribus, *Philoſophico* & *Practico*, recenſendis, longe plus laboris fuit exantlandum, moleſtiæqve devorandum. Cum enim Apographum Lectionum *de Autorum Notitia* Academicarum, qvod Morhofius (cujus nullum ſupereſſe Αὐτόγραφον jam monui) in ſuos de-

ſcribi uſus a Studioſo curaverat, & non niſi paucis in locis ἰδιόχειρι correxerat, mihi transmiſſum, longe eſſet mendoſiſſimum, ter quaterve illud mihi quam accuratiſſime fuit perlegendum, & tam cum Codicibus MSStis earundem aliis, quam cum *Prælectionibus* Autoris *Polyhiſtoricis*, in eodem verſantibus argumento, ſedulo conferendum. In hac collatione occupatus, Sphalmata Scribæ innumera, tum alia, tum Orthographica præcipue in Nominibus Autorum propriis, turpiter depravatis, quæ ceteris erant crebriora, ſuſtuli, Soloeciſmos, qui incuria ejusdem paſſim irrepſerant, Syntacticos emendavi, Lacunas aliquot e MSS. aliis ſupplevi, & Cognominibus Scriptorum, quæ ſæpiſſime ſola allegabantur, Prænomina adjeci. Textum deinde Librorum, Sectionum Capitumque ſingulorum, in Paragraphos diſtinxi, brevibusque inſtruxi Lemmatis ſive Summariis, & Additamenta Autoris propria (mea enim nulla Textui ſunt admiſta,) quæ vel in Margine manu ejus inveniebam annotata, ac præ ceteris minoris pretii Obſervationibus (in MSSta hæc, ceu Locos quosdam Communes, congeſtis) luce digna judicabam, vel e *Prælectionibus*, uti ipſemet juſſerat, ſeligi poterant *Polyhiſtoricis*, locis ſuis inſerui. Quæ non pauca eſſe, totumque *Librum Tomi II. Tertium* Ματαιότεχνον, de Artibus Divinatoriis ac Magia (quarum nulla in *Lectionibus de Notitia Autorum* occurit Hiſtoria, in ſolis obvia *Polyhiſtoricis*) breviter differentem, his accenſendum, MSti utriusque Poſſeſſores Αὐτοψία docebit. In Locum *Libri Secundi* Tomi ejusdem, ſive *Polyhiſtoris Phyſici*, qui, Ματαιότεχνον præcedens, campum Diſciplinæ hujus, Philoſophicarum omnium præſtantiſſimæ & jucundiſſimæ, ampliſſimum, præcipuis tantum aliquot illius Scriptoribus obiter recenſitis, Judiciisque de iſtis e *Naturali* excerptis ac repetitis *Hiſtoria*, paucis emetiri velle videbatur paſſibus ipſam illam, Bibliopola ſic volente (ego enim ſeorſim edi maluiſſem) ſubſtitui *Hiſtoriam Naturalem*, Opus bipartitum prolixum, nec eruditum ſolum, ſed &, in Cauſis Phænomenorum Naturalium veſtigandis, perquam ingenioſum. Quod, ab Autore duobus diverſis, ſolius itidem memoriæ beneficio, propoſitum Collegiis, eodem quo reliqua, ſtudio revidi, contuli, emendavi, Autorum Prænominibus auxi, in Paragraphos diſtinxi, Summariis exornavi & e *Prælectionibus de Notitia Autorum* ac *Polyhiſtoricis* pauculisque Morhofii ipſius Notis marginalibus αὐτογράφοις, hinc inde ſupplevi & locupletavi. Exhibentur tibi proinde, L. B., unico hoc Volumine, τοῦ πάνυ Morhofii, tum *Polyhiſtor* integer, aliis ad Πολυϊςορίαν viam oſtenſurus regiam, tum *Hiſtoria Naturalis*, Methodo Eclectica, genioque Seculi noſtri, in Phyſicis perquam curioſa, ſed in Magiſtri nullius verba juranti, congrua, dexteritate ſingulari concinnata, Opera, non quidem omnibus numeris abſoluta, & juſta, quam ſuperſtes abhibiturus fuiſſet, accuratione exaſciata, ſed publica tamen luce, ob plurima, quibus ſcatent, præclare monita, & ſolerter obſervata, nihilominus digniſſima. Quibus uti meum nihil immiſcui, ita privata aliquot Dogmata, Phyſica præcipue (de Anima ſc. Mundi, Transmutatione Metallorum, &c.) & ſingularia de Scriptoribus nonnullis Judicia, paucorum forte applauſum meritura, magnamque partem nimio, quo flagrabat,

grabat, Chymiæ Secretioris ſtudio imputanda, Autori me ſuo relinqvere, nec patrocinium illorum ſuſcipere, profiteor. Qvæ in Bibliopolæ ac Tyronum Hiſt. Lit. gratiam, ſeorſim adjeci *Hypomnemata* paucula *Hiſtorico-Critica*, partim lapſus Autoris Hiſtoricos modeſte emendant, ac ea, de qvibus dubitavit, confirmant aut refellunt, partim Librorum aliqvot Hiſtoriam, ubi neceſſum id videbatur, uberiorem, novasqve & præſtantiores Editiones, ac adverſarios recentiores, ſuggerunt, qvos velut ἀνεκδότους, ille laudavit, in lucem poſtea prodiiſſe oſtendunt, atqve ἀνωνύμων, aut ſine Autorum nominibus allegatorum, Parentes veros detegunt, partim deniqve alias ſiſtunt Obſervationes, Locis qvibusdam lucis nonnihil fœneraturas. Uberiora totius Operis Supplementa, ipſum illud, ſi Autorum allegatorum Hiſtoriam accuratius perſeqvantur, ceterosqve mentione dignos adjungant, mole ſuperatura, qvæ mihi, ob temporis penuriam, cauſasqve alias, addere nec libuit, nec licuit, unicuiqve, cui neceſſaria ea videbuntur, attexere per me eſto integrum. Exſtant Scriptores, e qvibus magnam eā partem depromi poterunt, in quolibet Scientiarum & Literarum genere Iſagogici & Bibliothecarii non pauci, partim ab ipſo jam laudati Morhofio, partim vero præteriti, aut poſt fata demum illius ſua edere aggreſſi, e quibus, Recentiſſimis inprimis, potiores, aliisque præferendos, Tyronibus obiter commendari, forſitan haud erit inutile.

§. IV. *Sic Polyhiſtoris Literarii Libro I. Bibliothecario* augendo atque illuſtrando, præter X. Indices, Phil. Labbei *Bibliothecæ Bibliothecarum*, ab Ant. Teiſſierio auctæ, ſubjunctos, inſervient, quæ, de omni re & Hiſtoria Literaria, Val. Henr. Voglerus, *in Introd. in Scriptorum omnis generis bonorum notitiam*, Henr. Meibomius Jun., in *Acceſſionibus* illi A. 1691. adjectis, & cum novo Augmento A. 1700. recuſis, Adr. Bailetus in *Judiciorum de Eruditis* Gallicorum *Tomis II.* prioribus, & noviſſime, hoc ipſo Anno 1704. Burch. Gotthelfius Struvius, in *Introd. ad Notitiam rei Literariæ*, in ſupplementum Libri hujus Morhofiani ſcripta, congeſſerunt. Bibliothecarum Hiſtoriam, poſt Scriptores Autori laudatos, & cum aliis, a J. Joach. Madero ac J. Andr. Schmidio in unum Syntagma congeſtos, luce aliqua Caſp. Sagittarius in *Notitia Bibliothecarum* ἀνεκδότῳ, & Struvius, tum *in Ep. ad Chriſtoph. Cellarium* peculiari, An. 1696. edita, tum *Introductionis Capite I.*, perfuderunt. MSStorum notitiam accuratiorem, oſtenſa Scripturæ illorum Seculis diverſis diverſitate, Joh. Mabillonius in eximio *de re Diplomatica* dedit Opere, &, qui in eodem jam verſari Argumento traditur, Joh. Burch. Menkenius, Hiſt. in Acad. Lipſ. Profeſſor, pari diligentia porro excolet. MSStorum Ævi veteres Catalogos, poſt Poſſevinum, Thomaſinum, Labbeum, Lambecium, Spizelium, aliosque Cap. VII. recenſitos, è Biblioth. Cæſarea Dan. Neſſelius, Lambecii Succeſſor, ex Anglicis & Hybernicis omnibus Edu. Bernhardus, e Cantabrigienſi & Oxonienſi Thom. Jameſius, e Cottoniana Londinenſi Thom. Smithus, e Belgicis Aub. Miræus, Ant. Sanderus & Franc. Swertius, ſimiles autem ἀνεκδότων recentiorum Theod. Janſonius hujusque *Bibliothecæ Latentis & Promiſſæ* Continuator, Rud. Mart. Meelführerus, publicarunt.

De Libris damnatis ac prohibitis, illorumqve Indicibus, præter Th. Raynaudum & Gabr. Putherbeum (*c.* 16. §. 28. allegatos,) conſulendi Jac. Gretſerus, Jeſuita, Indicum illorum Patronus, in *Tr. de Jure & more Libros Hæreticos & noxios probibendi, expurgandi & abolendi* (Ingolſt. 1703. *in* 4.,) eorundemque è Proteſtantibus Adverſarii, Dan. Francus in *Tr. de Indicibus Libr. prohibitorum & expurgandorum Papiſticis* erudito (Lipſ. 1684. *in* 4.) & Caſp. Löſcherus *in Schediaſm. de Hæreticorum in Scriptores Publicos, præcipue Patres, Latrociniis* (Marti-b. 1674. *in* 4.) Anonymis & Pſeudonymis larvam detraxerunt J. Rhodius, Pet. Scavenius, Frid. Geiſlerus, & Vinc. Placcius, qui trium illorum Schedas breviores Tractatui ſuo, Hamburgi A. 1647. edito, adjunxit & immiſcuit, Curasque hujus argumenti ſecundas, ingenti comprehenſas Volumine, Gerhardo a Maſtricht, Syndico Bremenſi (quem ipſummet tale Opus moliri à Struvio, *c.* 4. *Introd. p.* 168., perperam traditur,) publicandas moribundus reliquit. Spicilegia poſt meſſem Placcii, aut Symbolas, Operi ejus majori augendo inſervituras, dedere poſtmodum Joh. Deckerus (in *Conjecturis de Scriptis Adespotis, Pſeudepigraphis & Suppoſititiis*, tertia vice Amſt. A. 1686. recuſis,) Paulus Vindingius & Pet. Bælius (in Epiſtolis Libello Deckheriano adjectis,) J. Frid. Mayerus (in *Diſſ.* ad Placcium *Epiſtolica*, Hamb. 1689. *in* 4.,) Joh. Pet. Jac. Villanius, ſive Angelicus Aproſius, Italus (*en la Viſiera Alzata*, Parmæ 1689. *in* 12.,) Joh. Alb. Fabricius (in *Decade Decadum, ſive Plagiariorum, & Pſeudonymorum Centuria*, Halæ 1689. *in* 4.,) & noviſſime Adr. Bailetus (in Tr. Gallico *des Auteurs Deguiſez*, &c., Pariſ. 1690. *in* 12., Rob. Coci, Andr. Riveti & Joh. Dallæi, de Patrum Pſeudepigraphis labores taceo. Scriptorum Homonymorum, & Confuſionis illorum, Hiſtoriæ Specimen aliqvod, una cum Autorum, qvi certorum qvorundam Prænominum aut Cognominum Viros Eruditos celebrarunt, indice, mea A. 1697. exhibuit *Homonymoſcopia Hiſtorico-Critica*. *De Impoſtoribus doctis* Diatriba exſtat B. G. Struvii, Jenæ A. 1703. edita, Plagiarios complures, poſt Steph. Forcatulum & Jac. Thomaſium, Furti coram Orbe Erudito Literarii Theod. Janſonius (*in Opuſculis* Miſcellis, Amſt. 1686. *in* 8.) & J. Alb. Fabricius, modo laudatus, inſimularunt, excuſare autem qvodammodo, ſed haud feliciter, in *Tentamine de Plagio Literario*, Halæ Sax. A. 1701. aggreſſus eſt Joh. Conr. Schwartzius. Libros Ethnicorum Myſticos, de qvibus ſeorſim nemo egit, Hiſtoriæ ſingularum Gentium Philoſophicæ Scriptores *T. II. L. I.* enumerati, Judaicos, ſive Cabaliſticos, J. Franc. Buddeus, in eleganti *ad Philoſ. Hebr. Introductione* (Halæ 1702. *in* 8., Chriſtianos autem Gothofr. Arnoldus, in *Theologiæ Myſticæ Hiſtoria* (Francof. eod. A. 1702. *in* 8.) Gallusqve Anonymus (Pet. Poiretus, ni fallor) in *Ep. de Scriptorum Myſticorum præcipuorum Principiis & Characteribus*, iſti ſubjuncta, recenſuerunt. Chymicorum notitia, non è Pet. Borelli *Bibliotheca* illorum, Heidelbergæ A. 1656. recuſa, futili plane & Rhapſodica, ſed ex Ol. Borrichii *de Ortu & Progreſſu Chemiæ Diatriba*, *Sapientia Hermetis & Ægyptiorum Vindicata*, & *Conſpectu Scriptorum Chemicorum*, Morhofii *de Transmut. Metall.* Epiſtola, Herm. Conringii *de Medicina Hermetica Libris*, Mich. Mayeri *Symbolis Menſæ XII. Natio-*

num

num Aureis, Thomæ Reineſii *Chymiatria*, & noviſſimo Celebriorum Scriptorum Chymicorum Syntagmate Genevenſi (Borrichii etiam *Diatribam* & *Conſpectum*, cum *Epiſtola*, exhibente, Morhofiana,) quod, ſub *Bibliothecæ Chemicæ Curioſæ* titulo, J. Jac. Mangetus A. 1702. (*in fol.*) edidit, eſt haurienda.

§. V. Hiſtoriam Societatum Literariarum omnium Gotfr. Vockerodius, Gymn. Gothani Rector, A. 1687. eſt aggreſſus, ſed præter *Introductionem* eruditam, & *Sect. I. de Societatibus Antediluvianis*, Jenæ excuſas, nihil hactenus edidit. Solam jam Europæarum, trecentis plurium, Hiſtoriam Chriſt. Junckerus, Athenæi Schleuſingenſis Conrector, a ſe jubet expectari. Scriptores pleriqve, de Academiis, tum univerſis in genere, tum ſingulis ſpeciatim, commentati, a Caſp. Thurmanno in *Bibliotheca* enumerantur *Academica*, Halæ A. 1700. edita, ſed haud ſatis accurata, & Spicilegium aliis relinquente non exiguum. *De Ephemeridibus Eruditorum* modernis lectu dignum eſt *Schediaſma Hiſtoricum* Chriſt. Junckeri, Lipſiæ A. 1692. (*in 12.*) excuſum, cujus donec Editio locupletior prodeat, de Diariis Anno 1692. recentioribus Henr. Meibomii *Additamenta ad* Vogleri *Introd.*, A. 1700. recuſa, & B. G. Struvii *Cap. III. Introd. ad Notit. Rei Lit.*, conſuli poterunt. Quorum poſtremus de Judiciis etiam & Fragmentis Virorum Celebrium Poſthumis, ad *Scaligerianorum*, *Thuanæorum* & *Perronianorum*, exemplar catervatim nuper edi cœptis, nec non de Bibliothecis Univerſalibus, & Hiſtoriæ ſingularum Gentium, Regionum ac Urbium, Literario-Librariæ Scriptoribus (in *Apparatu* noſtro *ad Notitiam Reip. Lit. Geographicam* plenius atque accuratius olim recenſendis,) *Capite IV.*, complura Morhofio, vel præterita, vel ignota, congeſſit. Biographorum, qui in Vitis ſingulorum Virorum Doctorum deſcribendis fuere occupati, indicem, in *Catalogo Catalogorum*, dedit Ant. Teiſſierius, ſed imperfectum valde, & neutiquam accuratum. Fœminas Eruditas, præter J. C. Capaccium, Jac. Thomaſium, J. Bapt. Fregoſum, & Ott. Sperlingium (cujus MStum, mihi lectum, luce digniſſimum eſt publica), a Morhofio laudatos; Veteres item, Philochorum Athenienſem, Apollonium Stoicum & Charonem Carthaginenſem, jamdudum deperditos, e Recentioribus celebrarunt Joh. Boccatius, Jac. Phil. Bergomenſis, Andr. Tiraquellus, Paulus de Ribera, Franc. Auguſt. de Chieſa, Joh. Beverovicius, Hilarion de Coſte, Franc. de Grenailles, Joh. Fronto, Joh. Herbinius, Joh. Paſchius, Chriſt. Junckerus, ſpeciatim autem Germanicas Magnus Dan. Omeiſius, & Chriſt. Franc. Paulinus, Danicas Matth. Henr. Schachtius, Hiſpanicas Joh. Pereſius Moya, Theologicas Joh. Andr. Schmidius, Hæreticas & Fanaticas idem Schmidius ac Joh. Henr. Feuſtkingius, Medicas Joh. Ulr. Meurerus, Philoſophas Æg. Menagius & Joh. Esbergius, Poëtrias Laur. Legatus & Seb. Kortholtus. De quibus, ſicut & Marci Zuerii Boxhornii, Lud. Jacobi a S. Carolo, Vinc. Placcii, Er. Franciſci, Georg. Matth. Königii, Corn. a Beughem & Guyoneti, Operibus ejuſdem argumenti ineditis aut promiſſis, locus dicendi ſe alibi forte offeret commodior. Sic & juvenes puerique ingenii præcocis Eruditi Adr. Bailetum, in Tr. Gallico *des Enfans devenus celebres par leurs etudes ou écrits* (Pariſ. 1688. *in 8.*), Seb. Kortholtum, in

Tr. de

Tr. de Eruditis Præcocibus, a Baileto, omiſſis, brevi prodituro, Ὀψιμαθεῖς eundem Kortholtum in *Diſſ.* Kilonienſi *de Studio Senili*, A. 1701. edita, Principes autem Eruditi, (quorum, ſicut & Cardinalium, Bibliothecas Lud. Jacobus a S. Carolo, Labbeo teſte, moliebatur integras, *Pontificiæ*, a ſe editæ, geminas) Val. Ern. Löſcherum in *Bibliotheca Purpurata*, ſeu Specimine ejus brevi Academico (Witeb. 1698., Georg. Henr. Götzium in Triga Schediaſmatum *de Principibus* Concionatoribus, *Græceque & Hebraice doctis*, nuperorum, & Sam. Reyherum *in Diſſ. de Rege Mathematico* (Kil. 1674.), nacti ſunt Encomiaſtas. De fructu Hiſtoriæ Bibliothecariæ Henr. Meibomius, in *Proleg.* Acceſſionum ſuarum ad Vogleri *Introduct.*, eleganter diſſeruit. Inventa Seculi noſtri, præter J. Joach. Becherum, collegerunt, & magnam partem antiquioribus poſtliminio vindicarunt, Theod. Janſonius in *Tr. de Inventis Medicis Novantiquis* (Amſt. 1684. *in* 8.), & in *Rerum Inventarum Onomaſtico*, *Opuſculis*, A. 1686. publicatis, inſerto, Chriſtoph. Wegleiterus, Theol. Altorfinus, in *Or. de palmariis Seculi noſtri Inventis*, Ann. 1679. habita, Georg. Paſchius, Philoſophus Kilonienſis, in *Tr. de Curioſis hujus Seculi Inventis, qvorum cultui accuratiori facem prætulit Antiqvitas*, Editione ſecunda auctiori Lipſiæ Anno 1700. publicato, & Corn. à Beüghem in *Syllabo recens in re Medica, Phyſica & Chymica, exploratorum*, Amſt. A. 1696. (*in* 12.) edito, ſed ex Ephemeridibus tantum modernis Medico-Phyſicis, Indicis inſtar, ſine delectu, congeſto. De Epiſtolographis tandem, quos Ultima *Libri I.* Capita recenſent, conferri cum hiſce poſſunt Rol. Mareſii *Epiſtola I. Libri Secundi*, Henr. Meibomii *Additt. ad Introd. Vogleri*, *p.* 145-155. 179. 180., Magni Dan. Omeiſii *Commentatio de Scriptoribus Epiſtolicis Latinis*, *Proluſionibus Academicis*, Altorfii A. 1677. (*in* 12.) editis, adjecta, Ad. Rechenbergii *Schediaſma de Epiſtolarum Virorum Clar. & illuſtrium Uſu*, Lipſiæ A. 1693. publicatum, Joh. Franc. Buddei *Diſſ. de aucta, per recentiſſimas Epiſtolarum Collectiones, Re Literaria & Eccleſiaſtica Præliminaris* nupero *Epiſtolarum Lutheri Supplemento* A. 1703. præfixa, B. G. Struvii *Introd. ad Notit. Rei Lit.*, *c.* 4. *p.* 184-190., ipſiusqve Morhofii *Cap. I. Libri* I. *de conſcribendarum Epiſtolarum ratione.*

§. VI. *Libro Tomi I. Secundo*, ſive *Methodico*, Supplemata ſuggerent Struvii, toties jam laudati, Prolegomena *de formandorum Studiorum Scriptoribus*, Bapt. Gvarini *de ordine docendi & ſtudendi Libello*, Jenæ A. 1704. a ſe nuper recenſito, præfixa; *Tertio* autem, ſeu *Paraſcevaſtico*, Vinc. Placcii Caput *Libri de Arte Excerpendi*, A. 1689. editi, Primum, Scriptores hujus Argumenti univerſos, Judicio de ſingulis adjecto, enumerans. Linguarum, ac Scriptorum in ſingulis Grammaticorum, Claſſicorum, aliorumque, Hiſtoria, *Libro IV.* propoſita, ſuos itidem habet, è quibus ulterius illuſtrari poſſit, Autores. E quibus, Orientalium Amaſiis J. Henr. Hottingeri *Bibliotheca Orientalis*, Heidelb. A. 1658., & Aug. Pfeifferi *Introductio in Orientem*, Witteb. A. 1670. edita (cui & *Criticam* ejusdem *Sacram*, ac *Conſultationem de Lexici Biblici Ebræo-Chaldaici novi editione Epiſtolicam*, Dresdæ A. 1679. excuſam, jungere licebit,) commendari præſertim merentur. De Linguæ Græcæ Scriptoribus

antiquis,

Antiqvis, in IV. Ætates, totidem Anni temporibus comparatas, digeſtis, Paulus Vindingius, Helleniſmi in Acad. Hafnienſi Stator, in *Vere & Æſtate Linguæ Græcæ*, A. 1693. & 1699. publicatis, cœpit commentari, *Autumnum* iſtis & *Hyemem* haud dudie ſubjuncturus, uberius autem diſſeret *Bibliotheca Græca* Joh. Alb. Fabricii, Polyhiſtoris Eximii, qvam, poſt Joh. Meurſium, Leonem Allatium, Joh. Conr. Dietericum, Phil. Labbeum, Humphr. Hodium & Henr. Chr. Henninium, ſimile quid, ſed absque ſucceſſu, molitos, a ſe jubet expectari. Editionem hujus accelerari optant, qvotqvot Muſas mecum depereunt Argolicas, & e politiſſima *de Lexicis Græcis Diſſertatione*, *Decadi Decadum* A. 1689. ſubjuncta (qvam in Librum itidem transformabit integrum), qvid ab eo in hiſce Literis expectandum, jampridem cognoverunt. Grammaticorum & Didacticorum Græcorum Joh. Conr. Dietericus, in *Specillo Chreſtomathiæ Græcæ*, A. 1649. edito, agit Cenſorem. Sermonis Latini Grammaticorum & Philologorum Notitia uberior e G. Joh. Voſſii *Ariſtarchi Libro I.* & *Tr. de Philologia*, Lexicographorum ex Ol. Borrichii de iſtis Diatriba, Scriptorum autem Claſſicorum e Caſp. Barthii Commentatione, *Lib. 50. Adverſ. c. 9.* obvia, & *Apparatui* qvoqve *Philologico* Joh. Mich. Dilherri inſerta, Caſp. Scioppii *de Scholarum & Studiorum ratione Conſultationibus*, Henr. Jul. Scheurlii, *Statua Mercuriali*, Ol. Borrichii *Cogitationibus de Ætatibus L. Lat.* & *Præſtantiorum ejus Scriptorum Conſpectu*, ac Joh. Alb. Fabricii, *Biblioth. Latina*, in ipſo jam, ni fallor, *Polyhiſtore* commendatis, iis item Autoribus, qvi de Hiſtoricis, Oratoribus, Epiſtolographis Poëtisqve Latinis, ſeorſim ſunt commentati, eſt haurienda. Phil. Caroli *Bibliotheca Romana*, cujus Editionem Chriſtoph. Arnoldus 1663. in *Præfat. Animadverſionum* ejusdem *in A. Gellium*, promiſit, Altorfii etiamnum, teſte Mehlführero, in Biblioth. Omeiſiana latet ἀνέκδοτος. In Criticos, *Lib. V.* ſibi vindicantes, Caſp. Scioppius, in *Diſſ.* de iis *Commentariolo de Arte Critica* præfixa, in horum vero Comites, Antiqvarios (qvorum Phil. Labbeus, in *Mantiſſa Antiqvaria*, tantum egit Nomenclatorem), Romanos præſertim, Joh. Georg. Gravius, in Tomorum ſui *Antiqvitatum Romanarum Theſauri* ſingulorum Prolegomenis, & B. G. Struvius, in *Syntagmatis Antiqq. Rom. Qvadripartiti* (cujus ſola hactenus *Pars I. de Ritibus Sacris* Jenæ A. 1701. prodiit) Proœmio, Criſin dextre ſatis exercuerunt. Nec contemnenda eſt ejusdem Struvii *Bibliotheca Numismatum Antiqvorum*, ibidem A. 1693. (*in 12mo*) excuſa, in qva Studii hujus Cultoribus, poſt Phil. Labbeum (*in Biblioth. Nummaria*) & Car. Patinum (*in Introd. ad Hiſtoriam Numismatum*), viam ad adyta ejus commonſtravit regiam. Qvæ *Liber VI.* de Oratoribus ac Rhetoribus habet profanis, Lud. Creſollii *Theatro Veterum Rhetorum ac Oratorum*, & Gerh. Joh. Voſſii *Lib. de Rhetoricæ Natura, deqve antiqvis Sophiſtis, Rhetoribus & Oratoribus*, Autori jam laudatis, lucem ulteriorem deſiderant. Inſcriptionum modernarum Artifices Chriſt. Weiſius *Libro I.* ſui de iſtis Syntagmatis, Jenæ A. 1688. (*in 8.*) impreſſi, Oratores autem Sacros Lud. Bailius, *Bibliotheca Concionatorum*, Pariſiis A. 1666. publicata, celebrarunt. Poëtæ, qvorum Recenſui Critico *Liber VII.* eſt dicatus, tot invenere Nomenclatores, Encomiaſtas, Cenſores,

ut vel ſola horum nomina brevitatis ſtudioſo recitare vix liceat. Ne qvid enim dicam de Scriptoribus hujus argumenti Vetuſtioribus, Tricenarium excedentibus numerum, jam deperditis, e Recentioribus Poëtas Græcos Antiqviores celebrarunt Pomp. Gauricus, Lil. Greg. Gyraldus, G. Joh. Voſſius J. Pet. Lotichius, Tanaqu. Faber, Laur. Craſſius, Baſil. Kennetus, Ren. Rapinus, Ol. Borrichius, Adr. Bailetus, Joſ. Barberius & Georg. Matth. Königius, Latinos autem Veteres, præter Gyraldum, Voſſium, Lotichium, Rapinum, Borrichium, Bailetum, & Königum, jam laudatos, Pet. Crinitus, Cæſ. Scaliger, Honor. Domin. Caramella & Phil. Brietius. De Poëtis Latinis Recentioribus in univerſum commentati ſunt iidem, qvi de Antiqvis, Gyraldus, Lotichius, Caramella, Rapinus, Borrichius & Königius, de Vernaculis autem Linguarum Europæ Vulgarium, præter Borrichium ac Bailetum, Morhofius noſter Parte Scripti *de Lingua & Poëſi Germanorum* Germanici Secunda. Solos Italos Recentiores, vel Latinos, vel Vernaculos, vel utrosqve, celebrandos ſibi ſumſerunt Alex. Ziliolus, Hartm. Scopperus, Nicol. Francus, Apoſtolus Zenus, Joh. Franc. Lauredanus, Laur. Craſſus, Laur. Legatus, nuperrimusqve Poëſeos Vulgaris Hetruſcæ Vindex, Joh. Marius Creſcimbenus, ac, qvi circa Dramaticos occupatus tantum fuit, Leo Allatius. Simili inſtituto Poëtas deprædicarunt Hiſpanos Lupus Felix de Vega; Arragonicos Joh. Franc. Andr. Uztarrozzius; Gallicos Henr. de Mesmes, Gvilh. Colletetus, & Anonymi duo, qvi Selectiorum Poëmatum atqve Epigrammatum Vernaculorum Collectiones Lutetiæ A. 1692. & 1698. publicarunt; Provinciales Ævi Medii (præter Hugonem de S. Cæſario, Hermanterum Monachum Lirinenſem, Hilarium de Martiniis, Monachum Maſſilienſem, Roſtagnum Brincolienſem, duosqve Anonymos, Labbeo memoratos, ſed non viſos) Joh. Noſtradamus, Joh. Judex, Claud. Falcetus, & Pet. Caſanova; Germaniæ Latinos Georg. Fabricius, Joh. Bocerus, Barthol. Bilovius, Vernaculos autem Morhofius (*in Lib. cit.*,) Car. Ortlobius, Georg. Neumarkius, Chriſt. Grübelius, Erdm. Neümeiſterus, aliiqve inter modernos complures; Rythmopoeos ævi inferioris Teutonicos (die Meiſter-Sänger) Cyr. Spangenbergius, J. Chr. Wagenſeilius, & W. E. Tenzelius; Vates Thuringos Joh. Weitzius; Anglos Edu. Philips & Wilh. Winſtanley, Dramaticos autem Angliæ Langbainius & Car. Gildonus; Scaldros Veteres Arctoos Autor Catalogi illorum antiqvi Anonymus, Ol. Wormius, Magnus Olavius & Thom. Bartholinus Jun.; Poëtas Daniæ modernos Joh. Olavius; Arabes Abulcaſem & Abunazar, ac Letifus tandem Turcicos. Taceo Ard. Chr. Eſchenbachium, qvi Poëtas Chriſtianos Sacros, Henr. Muhlium, qvi Poëtas Epiſcopos, Thom. Bartholinum, qvi Poëtas Medicos, & Laur. Legatum, qvi Poëtrias, Scriptis peculiaribus recenſuerunt.

§. VII. TOMI POLYHISTORIS SECUNDI, ſive PHILOSOPHICI, *Liber I.* Philoſophiæ, Sectarumqve ſingularum Philoſophicarum, Hiſtoriam, & hujus Scriptores, exhibens, e Thomæ præcipue Stanleji *Hiſtoria* illuſtrandus eſt *Philoſophica*, omnium, qvæ hactenus prodierunt, abſolutiſſima, Anglice Londini A. 1655. 1687. & 1701. Belgico autem Idiomate (in qvod Salom. Borrius eam transfudit) Lugd.

Lugd. Bat. A. 1702. (*in fol.*), edita. Latine tantum Ἀποσπασμάτιον ejus prodiit, *Hiſtoria* ſc. *Philoſophiæ Orientalis*, a Joh. Clerico translata, &, cum Additt. quibusdam, ſeorſim Amſtelod. A. 1690., *Tomo* autem *II. Operum* ibidem A. 1698. (*in* 8.) publicata. Jungi huic, præter Scriptores ab Autore jam allegatos, poſſunt J. Jac. Friſii *Bibliotheca Philoſophorum Claſſicorum Chronologica* (Tig. 1592. *in* 4.), Ant. Poſſevini *Apparatus ad Philoſophiam*, ſeorſim Vicentiæ A. 1599. (*in* 8.) editus, & *Tomo* deinde *Biblioth. Selectæ Secundo* (Ven. 1603. *in fol.*) præmiſſus, Abr. Gravii *Hiſtoriæ Philoſophicæ Libri IV.* (Franeqv. 1674. *in* 8.), Leonh. Cozzandi, Servitæ Brixiani, *de Magiſterio Antiquorum Philoſophorum Libri VI.* (Genev. 1684. *in* 12.) Burch. Gotth. Struvii *Biblioth. Philoſophica* (Jenæ 1704. *in* 8.), & Jac. Thomaſii *Schediaſma*, breve quidem, ſed accuratiſſimum, *de Originibus Hiſtoriæ Philoſophicæ & Eccleſiaſticæ*, Lipſiæ A. 1665. (*in* 4.), auctiusque Halæ A. 1699. (*in* 8.) excuſum. Scriptores hujus argumenti minutiores, Opera item Majora, a Phil. Labbeo & Æg. Menagio promiſſa, ac *Bibliothecas* Iſr. Spachii, Pauli Bolduani, Georg. Draudii & Mart. Lipenii, *Philoſophicas Reales*, prætereo. Omnes hos ſuperabunt, quas J. Franc. Buddeus expectari a ſe jubet, de ſingulis Philoſophorum Sectis Commentationes, ſi eadem Hiſtoriam illarum ubertate & accuratione, qua Hebræorum Philoſophiam illuſtravit, proponere Viro Doctiſſimo vaſtitas argumenti permiſerit. De *Philoſophia Sectaria & Electiva* in genere lectu digna eſt Diſſ. Joh. Chriſtoph. Sturmii elegans, Altorfii A. 1679. publicata. Philoſophiæ Hebræorum, non Moſaicæ tantum, ſed & Cabaliſticæ atque Rabbinicæ, Hiſtoriam & Scriptores luculentius nemo enarravit, quam Buddeus, modo laudatus, in nupera *ad Hiſt. Philoſ. Hebr. Introductione*, Halæ Sax. A. 1702. (*in* 8.) edita. De Philoſophia Barbarica Chr. Kortholti *de ejus Origine & Progreſſu Tractatus* (Jenæ 1660. *in* 4.) de Chinenſi autem Theoph. Spizelii *de re Sinenſium Literaria* Libellus (Lugd. Bat. 1660. *in* 12.,) Proſp. Intorcettæ *Lib. de Sinarum Scientia Politico-Morali* ad mentem Confutii, Sinice Goæ A. 1669., Latine autem *Tomo VII. Comm.* Pet. Lambecii *de Biblioth. Vindobon.*, editus, Confutii ipſius *Scientia Sinica*, ejusd. Intorcettæ, Phil. Coupletii, Chriſt. Herdtrichii & Franc. Rougemonti, Jeſuitarum, ſtudio Latine expoſita, & cum luculenta *Declaratione Proœmiali*, Pariſiis A. 1687. *in fol.* publicata, Athan. Kircheri *China Monumentis, qua Sacris, qua Profanis, illuſtrata* (Amſt. 1666. *in fol.*) Iſ. Voſſii *Caput XIV. Libri Variarum Obſervationum*, & Dav. Algoueri *Exerc. de Matheſi Sinica* (Helmſt. 1702.,) conſulantur. Ægyptiacæ Cognitioni Herm. Conringii & Ol. Borrichii Scripta *de Medicina & Sapientia Hermetis Ægyptiorumque* contraria, Athan. Kircheri *Oedipus Ægyptiacus Quadripartitus* (Romæ 1652. 1654. *in fol.*,) & Abenephii, Medici Hebræi, *Lib. de Veterum Ægyptiorum Diſciplinis* Arabicus ἀνέκδοτος (quem Kircherus, Welſchio *in Exerc. de Vena Medicin. p.* 97., & Alegambio *in Bibl. Jeſ. p.* 49., teſtibus, habuit & Latine tranſtulit,) Perſicæ autem Chaldaicæ & Indicæ (de quibus & Conringius, in *Supplem. Antiqq. Acad. p.* 214., ſua promiſit Meletemata) Thom. Hydii Hiſtoria Religionis Veterum Perſarum (Oxon. A. 1700. *in* 4.,) & Joh. Schmidii

Diſſ. de Gymnoſophiſtis Indorum (Lipſ. 1683.) inſervient. Celticæ Germanorum Gallorumque Veterum Philoſophiæ Hiſtoriam & λείψανα Joh. Picardus, *in Libris V. de priſca Celtopædia*, inepte doctrinæ omnis origines Galliæ vindicantibus (Pariſ. 1556. *in* 4.,) Steph. Forcatulus *in Libris VII. de Gallorum Imperio & Philoſophia* (Pariſ. 1579. *in* 4.,) Janus Cæcil. Frey *in Philoſophia Druidum*, *Opuſculis Variis* inſerta (Pariſ. 1646. *in* 8.,) Cæſ. Egaſſius de Boulay *in Hiſtoria Veterum Academicarum Galliæ Druidicarum*, *hiſtoriæ Acad. Pariſienſis*, ſex Voluminibus Anno 1665. publicatæ, præmiſſa, Thom. Smith *in Syntagm. de Druidarum Moribus & Inſtitutis* (Lond. 1664. *in* 8.,) Ulr. Obrechtus *in Exerc. de Philoſophia Celtica* (Arg. 1676. *in* 4.) Eſ. Pufendorfius, Conr. Sam. Schurtzfleiſchius & Pet. Lagerloſius, in Diatribis *de Druidis*, Lipſ. A. 1650. Witeb. A. 1697. & Upſaliæ A. 1689. evulgatis, & neſcio quis Marſilius (a G. Naudæo, *in Diſſ. de inſtruenda Biblioth: p. m.* 117., commendatus,) in Tr. de iisdem inedito, exhibuerunt. Sectæ Philoſophorum Græcorum diverſæ Scriptores itidem plures, præter eos, quos Morhofius recenſuit, invenere Iſagogicos, Hiſtoricos & Bibliothecarios, Pythagoræa ſc. J. Schilterum, JC. Doctiſſ., in *Diſſ. de Diſciplina Pythagoræa* Lipſienſi, & M. Joh. Jac. Syrbium, *in Pythagora intra Sindonem noſcendo*, *ſive Introd. in Phyſicam Pythagoræam Hiſtorica* (Jen. 1702. *in* 8.,) Heraclitica Gotfr. Olearium, Prof. Lipſ., Epicurea Nicol. Hillium in *Hiſt. Philoſ. Epicureæ*, A. 1605., uti fertur, edita, & Trog. Arnkielium, in *IV. Diſſert.* Kiloníenſibus, A. 1671. publicatis, Sceptica Mart. Schookium in *Scepticiſmo* (Gron. 1652. *in* 8.,) & Joh. Ulr. Wildium in Pentade Diſputationum, *quod aliquid ſcitur*, Lipſienſium, A. 1664. & ſeqq. propoſitarum, Platonica pariter atque Ariſtotelica Ant. Poſſevinum *P. II. III. & IV. Apparatus Philoſophici*, ſola autem Platonica Foucherium, Canonicum Divionenſem, cujus *Diſſertationum de Philoſophia Academica* Gallicarum *Libri IV.* Pariſiis, ab A. 1690. ad 1693. (*in* 12) prodierunt, & plures expectantur. De Doctoribus Scholaſticis Jac. Thomaſii *Diſſ.* perbrevis, Lipſ. A. 1676. edita, & *Or. XII. de Secta Nominalium*; *de* Carteſianis Adr. Baileti, Valent. Alberti, Pet. Dan. Huetii, & hujus Adverſariorum, Scripta, in *Hypomn. ad T. II.* L. 1. *c.* 15. §. 5. & 6. jam allegata, de Philoſophia Paracelſico-Chymica Conringii & Borrichii Amoebæa, aliaque de Chymicis jam ante laudata, de Sectarum denique in Philoſophia diverſarum Conciliatoribus Jac. Thomaſii *Or. XV. de Syncretiſmo peripatetico*, J. Bapt. Röſchelii, Prof. Phyſ. Witeb., *Diſſ.* de Philoſophia Conciliatrice, A. 1692. propoſita, conferantur.

§. VIII. Hiſtoria Phyſices, ejusque Scriptorum, Literaria Univerſalis, culturam licet, præ ceteris diſciplinis, merita diligentiorem, turpiter hactenus eſt neglecta, ſolusque ferme Morhofius, in hac ipſa, quæ *Librum II. Tomi II.* ſibi vindicavit, *Hiſtoria Naturali*, minus quamvis, ubi ad finem vergit, plena atque accurata, aliquod operæ pretium feciſſe videtur. Quæ enim Herm. Conringius, *Introd. ad Philoſ. Naturalem* Helmſt. A. 1657. *in* 4. edita, attulit) licet haud contemnenda, juſto tamen ſunt pauciora, & quia ævi recentioris Dogmata, Scripta atqve Inventa, parcius delibant,

libant, imperfecta. Cornelii vero a Beüghem *Bibliographia Medico-Phyſica*, quæ Amſtelod. A. 1681. (*in* 12.) prodiit, Alphabetica ſolos Librorum, poſt A. 1650. editorum, Titulos, absque ullo ſelectu, enumerat, ac in Librariorum tantum Indicum claſſem eſt referenda.

§. IX. Scientiarum, de quibus *Tomi II. Lib. IVtus* diſſerit, Mathematicarum Libris Iſagogicis & Bibliothecariis, præter Mart. Hortenſii *Conſilium de Studiis Mathematicis*, Elzevirianæ Scriptorum *de Studiis inſtituendis* Syllogæ Amſtel. A. 1645. incertum, J. Chriſtoph. Sturmii Diatriben *de Mathematis & Mathematicis* Altorfinam, A. 1678. publicatam, brevem quidem, ſed lectu dignam, & Corn. a Beüghem *Bibliographiam Mathematicam & Artificioſam* Librorum, qui poſt A. 1650. prodierunt, Alphabeticorum, Amſtelod. A. 1688. (*in* 12.) editam, quos adjungam, non habeo. De Cosmographis, & diverſis illorum Syſtematis Mundanis, Sam. Reyheri *Diſſ. de Mundo* (Kil. 1673) de Geographis J. Bapt. Riccioli *Geographiæ & Hydrographiæ Reformatæ* (quæ Bononiæ A. 1661 auctiorqve Venet. A. 1672. *in fol.* prodiit) *Lib. III. Periegeticus & Lib. XI. Onomaſticus*, G. J. Voſſii *Libri de Philologia Partis II. Cap. XI.*, J. Chriſtoph. Becmanni *Hiſtoria Orbis Terrarum Geographica & Civilis* (P. *I. Cap.* 1., *& ſub reliqvorum initium*) & B. G. Struvii *Biblioth. Hiſtoricæ Cap. XXXI.* de Pneumaticis Sam. Reyheri *Diſſ. de Aere* (Kil. 1668. & 1673.,) de Acuſticis Ejusdem *Exerc. de Natura & Jure Auditus ac Soni* (Kil. 1693.,) de Muſicis J. Alb. Bannii *Diſſ. de Muſices Natura & Studio*, in Syntagm. Scriptorum *de Stud. Inſtit.* Elzeviriano obvia, Joh. Andr. Angelini Bontempi, Peruſini, *Hiſtoria Muſica*, Peruſiæ A. 1695. *in fol.* Italice edita, & in *Actis Erud. M. Majo Anno* 1696., commendata, Scriptumque ejusdem Tituli Germanicum, a Wolfg. Caſp. Prinzio Dresdæ A. 1690. (*in* 4.) publicatum, conferri cum his, quos Autor allegavit, poterunt. Hiſtoria Computi variarum Gentium ab Æg. Strauchio, in Diatribis hujus Argumenti Witebergenſibus, IV. vero Artium Popularium, Scriptoriæ, Muſicæ, Gymnaſticæ & Pictoriæ, a Gerh. Joh. Voſſio Lib. peculiari, eleganter eſt tradita.

§. X. De Logices Hiſtoria & Scriptoribus, poſt Keckermannum & Voſſium, Jac. Frid. Reimannus in Scripto Germanico, ſub Titulo des Critiſirenden Geſchichts-Calenders von der Logica ridiculo atque abſono, Francof. A. 1699. (*in* 8. publicato cœpit commentari. Diſſertationes hujus Argumenti breviores Academicas (quas inter J. Alb. Fabricii *Specimen Hiſtoriæ Logicæ Elenchticum*, Hamburgi eod. A. 1699. editum, præcipue arridet) prætereo. Uberius illud poſthac illuſtrabunt Joh. Pet. Ludovicus, Prof. Hallenſis, *in Polyhiſtore Logico Libris IX* comprehenſo, cujus σκιαγραφίαν *Diſſertationi de Rationalis Philoſophiæ apud Arabes & Turcas Hiſtoria*, Speciminis inſtar A. 1699. præmiſſæ, adjecit, & Philoſophus Acad. Hafnienſis Doctiſſimus, Sever. Lintrupius, præter *Hiſtoriæ Logicæ Breviarium*, *Schediaſma* quoque *de Fatis Metaphyſicæ Hiſtoricum*, in *Reliquiis Incendii Bergenſis p.* 47. nuper pollicitus.

§. XI. Univerſæ Philoſophiæ Practicæ, cujus Partem *Tomi Polyhiſtor. Tertii*, ſi-

 ve

ve PRACTICI, *Libri III. priores*, ſed minori, quam par erat, ſtudio, pervagantur, Scriptores recenſet Vinc. Placcius, *in Epitome Conſilii de Studio Philoſ. Pract. optime inſtituenda* (Hamb. 1695. *in* 8.,) & Georg. Schubartus, in *Bibliotheca* (quam ἀνέκδοτον, teſte Struvio, *c. 6. Biblioth. Philoſ. p.* 102., reliquit) *Philoſophiæ Practicæ Selecta;* ſolius autem Ethicæ (poſt Scheurlium & Rachelium) Pet. Reſenius, in Prolegomenis de Quatuor Scriptorum hujus Generibus, Gnomicorum ſc., Paradigmaticorum, Apodicticorum & Characteriſticorum, Editioni ſuæ, *Eddæ* Snorronis Sturleſonii *Islandicæ* Hafnienſi A. 1665. præmiſſis. Specimen hæc eſſe voluit Operis, *de Ethices, usque ad noſtra tempora, per Scriptores Hebræos, Arabicos, Græcos, Latinos, Italicos, Hiſpanicos, Gallicos, Germanicos, Anglicos, Danicos, & Islandicos, propagatione*, majoris, cujus jacturam ſolari poterit Georg. Paſchii, Profeſſoris Kilon., *Liber*, quem eadem Methodo diſpoſitum eſſe obſervo, *de variis Moralia tradendi formis modisque*, Diſputationibus biennio jam proximo ventilari cœptus Academicis. Politices, Scientiæ illius Regiæ, cultoribus longe plures viam ad adyta illius, & Scriptorum notitiam, præter Naudæum (cujus *Bibliographiam* Georg. Hier. Welſchius auctiorem edere, teſte Schröckio *in Memor. Welſch. p.* 69., voluit) Conringium (cujus huc quoque ſpectat *Diſſ. de Civili Philoſophia, ejusque optimis ac præcipuis Scriptoribus,* Helmſtadii A. 1673. publicata,) Caſelium, Scioppium, Colerum, cæterosque a Morhofio allegatos commonſtrarunt Hodegi. J. Henr. Boecleri *Bibliographia Hiſtorico-Politico-Philologica Curioſa*, ἀνωνύμως Germanopoli A. 1677. & 1696. (*in* 8.) excuſa, fœtus eſt poſthumus, affectus potius quam perfectus, atque idcirco informis ac mendoſus, ob judicia tamen de variis Scriptoribus haud plane contemnendus, ſed cum Libello ejusdem *de Eloquentia Politici*, Argent. A. 1654. edito, ſociandus. Accuratiores ſunt J. Andr. Boſii, Polyhiſtoris eximii, *Introd. Generalis ad Notitiam Rerump. Orbis Univerſi* A. 1676. & *Diſſertt. duæ de comparanda Prudentia & Eloquentia Civili Iſagogicæ*, A. ſequ. 1677., Jenæ, poſt obitum Autoris, a Georg. Schubarto publicatæ, & A. 1698. recuſæ. Quarum uti poſterior, in ſecunda hac Editione (ſub nova *Rationis legendi tractandique Hiſtoricos, Civilis Vitæ Scopo accommodatæ*, Titulo,) auctior comparuit, ita prior *Bibliographiæ* Boeclerianæ, velut Appendix, ſed manca, inepte interpolata, & mendis, non minus quam illa, deformis, omiſſo Autoris nomine, jam ante acceſſerat. Diatribas quoque de Scriptoribus Politicis Academicas Helmſtadii Gebh. Theod. Meierus, & Jenæ, J. Georg. Jochius, evulgaſſe perhibentur. Recentiores, qui, ab A. 1651. ad 1680, ſua publicarunt, Alphabetico enumerat ordine Cornelii a Beüghem *Bibliographia*, quæ Amſt. A. 1680 (*in* 12.) prodiit, *Juridico-Politica*, potiores autem ex his nonnullos Cenſura, rigidiori quidem, ſed ſatis plerumque accurata, ſub ficto Eubuli Theosdoti Sarcmaſii nomine, A. 1699., *in Judiciis de XV. noviſſimis prudentiæ Civilis Scriptoribus*, perſtrinxit κριτικώτατος Conr. Sam. Schurtzfleiſchius, quo minus Continuationem iis promiſſam ſubjungeret, Crabronum, quos irritaverat, tumultuantium multitudine prohibi-

tus. In Argumentis Politicis ſpecialibus, ſatis tamen diffuſis verſantur Caſp. Thurmanni *Bibliotheca*, qvam vocat, *Statiſtica*, Autorum, qvi de Ratione Status, Principumqve Miniſtris, Conſiliariis, Legatis & Bonis Domanialibus, ſcripſere, recenſum inſtituens, Halæ A. 1701. (*in* 4.) edita, & Gabr. Naudæi *Bibliographia Militaris* e luculento *de Re Militari Syntagmate* per Georg. Schubartum, Auctaria qvoqve pollicitum, decerpta, & ſeorſim Jenæ Anno 1683. (*in* 12.) evulgata. Qvi de Oeconomicis Scriptoribus in univerſum egerit, nemo mihi innotuit. *Ruſticæ* tamen *Rei Autorum, qvorum Scripta, tam extant, qvam deſiderantur, Græcorum*, *Latinorum, Arabum, Germanorum, Italorum, Gallorum &c. Catalogum* a Joach. Camerario Jun., Poliatro Norib., Opuſculis hujus Argumenti nonnullis Norib. A. 1570. (*in* 4.) a ſe publicatis, eſſe ſubjunctum, Labbeus (*in B. B. p.* 174.) teſtatur.

§. XII. Ad Hiſtoriæ Tractationem, juſto breviorem, *Libri IV.* ductu, delati, Scriptoribus hujus Iſagogicis & Bibliothecariis, Voſſio (*Libri* etiam *de Philologia Parte II.* paucis de illa commentato), ejus illuſtratoribus ac Cenſoribus (qvos *Hypomnemata* ad hunc lib. noſtra plenius enumerant) Wheario item, Reineccio, Bodino, Mothæo, cæterisqve ab Autore laudatis, addi itidem haud paucos poſſe, cum Generales, tum Speciales, obſervamus. E Generalibus mentionem, præ cæteris, merentur Scripta J. H. Boecleri & J. A. Boſii, paulo ante memorata, Joach. Paſtorii duæ *de præcipuis Hiſtoriæ Auctoribus Orationes* (Dant. 1656. *in* 4.), Burch. Gotth. Struvii *Bibliotheca*, qvæ Jenæ hoc ipſo A. 1704. lucem aſpexit, *Hiſtorica*, & Corn. a Beughem *Bibliographia Hiſtorica, Chronologica & Geographica noviſſima*, ab A. 1651. ad 1685. (qvo Amſtelod. *in* 12. prodiit) ordine perducta Alphabetico. De Hiſtoriæ Univerſalis Scriptoribus plenius Boeclero, ab Autore commendato, diſſeruit Joh. Andr. Boſius, in *Notitia* illorum, *Diſſertationibus de Prud. & Eloqv. Civili*, in Editione Anni 1698. Noviſſima Jenenſi, ſubjuncta, de Lexicis vero Hiſtoricis Struvius, *in Introd. ad Notit. Rei Lit.*, c. 4. §. 17., & *in Biblioth. Hiſtor.* c. 13. §. 28., meretur conſuli. Hiſtoricorum, qvi ſuperſtites ſunt, Græcorum omnium, tam Gentilium, qvam Chriſtianorum, Notitiam, ab Herodoto ad Metrophanem usqve Smyrnæum pertextam, Caſp. Sagittarius, teſte Schmidiano Scriptorum ejus *Catalogo*, reliqvit ineditam. Scriptores Hiſtoriæ Auguſtæ Imperatorum, tum junctim omnium, tum ſingulorum, Mich. Hertzius *Parte III. Biblioth. Germanicæ*, Caſp. Sagittarius *in Introd. ad Hiſt. Eccl.* c. 23. & 24., ac Struvius *in Biblioth. Hiſtor.* c. 5. 6. & 7., Sacro-profanæ autem Pontificum Lud. Jacobus a S. Carolo, Carmelita Gallus, *Libro Poſteriori Bibliothecæ Pontificiæ*, Lugd. Gall. A. 1643. (*in* 4.) editæ, hujusqve veſtigiis inſiſtens C. Sagittarius, *l. c.* c. 25. 26. & 27., fuſe ſatis enumerarunt. Ex Hiſtoricis, cuivis Regno, Genti ac Regioni propriis, potiores a Joh. Bodino, *in Methodo Hiſtorica*, c. 10. H. Conringio *in Lib. de Prud. Civ.* c. 14. Boeclero *in Bibliographia*. Boſio *in Introd. ad Not. Rerump. & Diſſertationum de Prud. & Eloqv. Civili*, J. Chriſtoph. Becmanno in *Hiſtoria Orbis Terrarum Geographica & Civili*, aliisque, breviter, a Struvio autem *in Bibliotheca*

Hiſtorica

Hiſtorica paulo fuſius, ſunt recenſiti. Imo nec deſunt, qvi univerſos ſingulorum Regnorum, Populorum, Regionumqve, Hiſtoriam, ac res cæteras, perſecutos, diligentia curioſiori, ſollicite congeſſerunt, & ſeorſim, Librisqve peculiaribus, accuratius celebrarunt. Qvorum cum Recenſum pleniorem *Apparatui ad Notitiam Reip. Lit. Geographicam* reſervemus, Indicem autem Compendiarium in *Iſagoges ad Hiſtoriam Cherſoneſi Cimbricæ*, circa Rerum Cimbricarum Scriptores ſimili Inſtituto occupatæ, A. 1691. jam dederimus Prolegomenis, breve jam ſaltem in hoc præteritorum inſtituemus Spicilegium. Addantur ergo iſtic enumeratis Encomiaſtis ac Nomenclatoribus

HISTORICORUM ROMANORUM Pet. Angelius Bargæus & Adr. Politus in ſuis *de Ordine Hiſtoriæ Romanæ legendæ* Libellis, ac Burch. Gotth. Struvius in *Syntagmatis Antiqq. Rom. Prolegomenis.*

GALLICORUM Herm. Diet. Meibomius, Hiſt. Prof. Helmſt., *Programmate* de iis prolixo & erudito, A. 1703. edito.

GERMANICORUM idem Meibomius in *Or. Auſpic. de genuinis Hiſtoriæ German. fontibus.*

MISNICORUM Joh. Conr. Knauthius in *Bibliographia Hiſtoricorum Misniæ*, ac *Prodromo Misniæ Illuſtratæ Latino*, in *Prodromo* ejusdem Vernaculo, Dresdæ Anno 1692. edito, promiſſis.

SILESIACORUM Frid. Lucæ in *Præfat. Memorabilium Sileſiæ*, Germanice Francof. Anno 1688. (*in* 4.) editorum, Godfr. Rohnius *in Epiſtolis III. de Ineditis quibusdam Hiſtoriæ Sileſiacæ Scriptoribus*, Uratisl. Anno 1693. & 1694. (*in* 4.) publicatis, Autorque *Præfationis Sileſiographiæ* Nicol. Henelii, quæ hoc ipſo A. 1704. prodiit, *Renovatæ*, Mich. Joſ. Fibigerus.

ANGLICORUM Rich. Smitheus in Elogiis Scriptorum de Rebus Anglicis, *Floribus Hiſt Eccl. Gentis Anglorum* (Pariſ. 1654. *in fol.*) præfixis, Guilh. Nicholſon, Epiſc. Carleolenſis, *in Bibliotheca Angliæ Hiſtorica* (*English Hiſtorical Library*,) Tomis II. Londini Anno 1696. & 1697. (*in* 8.) edita Herm. Diet. Meibomius in *Programmate de Hiſtoriæ Anglicæ Periodis & præcipuis Scriptoribus* Helmſtadienſi, Anno 1702. publicato, & Gilb. Burnetus (de potioribus tantum Hiſt. Eccl. Scriptoribus judicans) *in Præf. P. I. Hiſt. Reform. Angl.*

SCOTICORUM Guilh. Nicholſonus *en the Scottish Hiſtorical Library* (Londin. 1702. *in* 8.)

ARCTOORUM Hiſtoriæ Eccleſiaſtico-Literariæ Danicæ, Norwegicæ ac Suedicæ, Prolegomena noſtra ad Bibliothecam Septentrionis Eruditi, A. 1699. editam.

ISLANDICORUM Thormodus Torfæus *Capp. VI. prioribus Libri I. Serici Dynaſtarum & Regum Daniæ*, *e Monumentis Islandicis*, Hafniæ Ann. 1702. (*in* 4.) evulgatæ.

De Scriptoribus Genealogicis Jac. Frid. Reimannus, Rect. Scholæ Halberſt. *in*

Hiſtoria

Hiſtoria de fatis ſtudii Genealogici Literaria (Qvedlinb. 1702. *in* 8.,) de Heraldicis Thom. Gore in *Catalogo* illorum *Alphabetico* (Oxon. 1675. *in* 4.,) & Pet. Palliot, Typogr. Divionenſis, in Prolegomenis *Indicis Armorialis*, Divione Anno 1660. (*in fol.*) Gallico Serm. excuſi, uterqve a Labbeo & Teiſerio laudatus, de Fabulis autem Romanenſibus Pet. Dan. Huetius & Georg. Paſchius ſingularibus commentati ſunt Diatribis. Scriptoribus Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ Bibliothecariis, J. Andr. Boſio & Sev. Walth. Slutero (cujus *Propylæum Hiſt. Chriſtianæ* Lüneburgi Anno 1696. (*in* 4.) triplo auctius eſt recuſum,) ab Autore laudatis, jungendi ſunt J. Chriſtoph. Rumetſchius, qvi *Schediaſma de Hiſtoria Theologorum Evangelicorum* Spiræ A. 1679. (*in* 4.) publicavit *Univerſali*, de Eccleſiaſticæ etiam reliqvæ ac Patrologicæ Scriptoribus priſcis ac modernis differens, ceterisqve omnibus præferendus, Caſp. Sagittarius. Cujus *Introductionis ad Hiſt. Eccl.*, & *ſingulas ejus partes*, *poſthumæ* Tomus prior, a Joh. Andr. Schmidio, Theologo πολυμαθεστάτῳ, Jenæ A. 1694. (*in* 4.) editus, Scriptis qvotqvot in iſto proſtant argumento, univerſis uberior, Poſterioris, a Schmidio ſuppleti ac continuati, deſiderium eo vehementius in nobis accendit. Hiſtoriam Reformationis (de cujus ſcribendæ modo & ratione digna eſt lectu J. Henr. Hottingeri *Diſſ. Epiſtolica*, Tiguri Anno 1664. (*in* 8.) excuſa) Eccleſiaſticam Vito Lud. Seckendorfio & Gilb. Burneto debemus, Literariam autem ab Herm. ab Hardt, Prof. Acad. Juliæ Celeberrimo, expectamus. Patrologos Bellarmino & Labbeo, qvos Autor memoraſſe fuit contentus, longe præſtantiores noſtra protulerunt tempora, e Pontificiis ſcil. Ludov. Ellies du Pin, *Novæ Scriptorum Eccleſiaſticorum Biblioth. Gallicæ*, a Matthæo Petitdier *Obſervationibus* impugnatæ contrariis, Caſim. Oudinum *Supplementi Bellarminiani*, & Nicol. Nourrium *Apparatus ad Bibliothecam Patrum Maximam Lugdunenſem*, e Reformatis Guilh. Cavium & Henr. Whartonum, *Hiſtoriæ Scriptorum Eccleſiaſticorum Literariæ*, e Lutheranis autem J. Gotf. Olearium *Abaci Patrologici*, & Thom. Ittigium *Bibliothecæ Patrum Seculi I. Apoſtolicorum*, Autores candidos pariter atque eruditos. Conciliorum Editores ac Illuſtratores J. Georg. Dorſcheus Roſtochii A. 1654. Programmate recenſuit Academico, ſimulque *Iſagogen* pollicitus eſt *Synodologicam*. Scriptorum Judaicorum, quos Chriſtianis Hottingerus aliique Syntagmatum H. E. Conditores, admiſcent, Notitia plenior ex Bibliothecis Rabbinicis Joh. Buxtorfii & Joh. Plantevitii & J. Franc. Buddei, *ad Philoſ. Hebr. Hiſtoriam Introductione*, præſertim vero e Jul. Bartoloccii IV. *Bibliothecæ Magnæ Rabbinicæ* Voluminibus, Romæ A. 1675. 1678. 1683. & 1693. *in fol.* excuſis, quintoque *Bibliothecæ Latino-Hebraicæ*, A. 1694. per Car. Joſ. Imbonatum his adjecto, necnon R. Schabthai Ben Joſeph. שפתי ישנים (*Labiis Dormientium*,) Opere Hebraico, Amſt. A. 1681. (*in* 4.) edito (cujus Verſionem fruſtra hactenus e Septentrione, a Chr. Wormio & Guſt. Peringero, expectavimus Latinam,) eſt haurienda.

§. XIII. *Polyhiſtor Theologicus*, *Libro V. Tomi III.* exhibitus, cum nonniſi de Theologia Naturali, Biblico-Exegetica, Thetica & Polemica, nec de his ipſis plene

ſatis aut accurate, differat, plurimis indiget Supplementis, qvæ Scriptores Iſagogici ac Bibliothecarii ab Autore laudati, Sixtus Senenſis, Ant. Poſſevinus, Paulus Bolduanus, Gisb. Voetius, Gerh. Meierus, S. W. Sluterus, Mart. Lipenius, & qvos merito cæteris prætulit, G. Calixtus ac J. Henr. Hottingerus, haud parce ſuppeditabunt. E Recentiſſimis, qvos his jungam, non habeo, niſi referre qvis huc velit Pet. Annatum, Scriptorem Pontificium, Dogmatum cœtus ſui tenacem, de cujus *Apparatus ad Theologiam Poſitivam Methodici Libris VII.*, Lutetiæ Anno 1700. (*in* 4.) editis, *Acta Erud. Lipſienſia A.* 1700. *p.* 537. *& ſeqq.*, conſulantur. Non indigna tamen mentione eſt, qvam Mart. Kempius, *Hiſtoriogr.* Brandeb., e ſolis Britannorum Scriptis congeſſit, & Regiom. A. 1677. (*in* 4.) publicavit, *Chariſmatum Sacrorum Trias*, *ſive Bibliotheca Anglorum Theologica*, Libris ſe Tribus in omnes Theologiæ partes diffundens, cujus Continuationem ab Henr. Ludolpho Benthemio, Antiſtite Bardovicenſi doctiſſimo, in *Præf. Libri de Statu Eccleſiæ Anglicæ* Germanici elegantis, promiſſam, cupide expectamus. *Bibliothecam S. Scripturæ* Longius, Oratorii Pariſienſis Presb. eruditus, jam molitur ampliſſimam, qvicqvid de Libb. Biblicorum Hiſtoria Codd. MStis, Editionibus, Verſionibus, Commentatoribus, & aliis qvibusvis Illuſtratoribus, imo & LL. Or. Grammaticis & Lexicographis, undecunqve congeri poterit, junctim exhibituram, cujus σκιαγραφίαν plerisqve Germaniæ Ephemeridibus Literariis nuper curavit inſeri. Qvæ ad Hiſtoriam Librorum ſpectant Biblicorum, e Pontificiis Sixtus Sinenſis *in Biblioth. S.*, Pet. Dan. Huetius *in Demonſtr. Evangelica* Rich. Simon in *Hiſt. V. & N. T. Critica*, & Lud. Ellies du Pin *in Diſſ. Præliminari ad S. Biblia*, Gallice, Tomis II., Pariſ. Anno 1699. (*in* 8.) publicata, e Reformatis Andr. Rivetus *in Iſagoge in S. Script.* (Lugd. B. 1627. *in* 4.), & Joh. Henr. Heideggerus in *Enchiridio Biblico* ἱερομνημονικῷ, (Tig. 1681. *in* 8.,) e Noſtratibus autem Georg. Calixtus *in Tr. de Autoritate S. Scr.*, *& Libb Canon. V. T. numero* (Helmſt. 1654. *in* 4.,) Mich. Waltherus in *Officina Biblica*, Chr. Kortholtus *in Tr. de S. Scr. Canone*, Henr. Kippingius *in Exercc. de S. Scr. V. & N. T.* (Francof. 1665. *in* 12.,) Aug. Pfeifferus *in Critica Sacra*, Laur. Fabricius *in Partitionibus V. T. Biblicis*, aliiqve plures, ſunt perſecuti. De Apocryphis, præter horum pleroſqve, Joh. Rainoldi *Cenſura Libb. V. T. Apocryphorum*, & ſingulorum Editiones, a J. Alb. Fabricio curatæ, de ceteris vero, qvæ Sacris, N.T. præcipue, Scriptoribus ſuppoſita ſunt, ψευδεπιγράφοις, Sixti Senenſis *Lib. II. Bibl. S.*, And. Riveti *Lib. I. Critic. Sacri*, Rob. Coci *Cenſura Scriptorum qvorund. Eccleſiaſticorum* (Sec. I.,) Thomæ Ittigi *Diſſ. I. Heptadis Diſſertationum*, *Appendici ad Tr. de Hæreſiarchis* A. 1696. adjectæ, J. Andr. Schmidii *Diſſ. de Pſeudo-Novo Teſtamento* (*Helmſt.* 1699.,) & Joh. Alb. Fabricii *Codex N. T. Apocryphus*, ὑποβολιμαῖα iſta Notis illuſtrata ſiſtens eruditis (Hamb. 1703. *in* 8.,) conſulantur. Editionum Biblicarum (qvarum *Bibliothecam* qvoqve Lud. Jacobus a S. Carolo eſt molitus) Catalogos Rich. Simon. (Cenſuram ſubinde addens,) *in Appendicibus Hiſtoriæ V. & N. T. Criticæ*, J. Henr. Hottingerus L. 2. *Biblioth. Qvadrip. c.* 1. *&* 2., Guilh.

Crowæus

Crowæus ſub initium *Elenchi Scriptorum in S. Scr. Alphabetici* Lond. 1672. *in* 8.) & Pet. Terpagrius *in Prodromo Biblioth. Sacræ* (Hafn. 1680. *in* 8.) texuerunt, ſolam autem Operum Biblicorum πολυγλώττων Hiſtoriam Chr. Kortholtus *Libri de Variis S. Scr. Editionibus* (ſeu Verſionibus potius) *cap. ultimo*, & Wilh. Ern. Tenzelius Diatriba peculiari (Witeb. 1686.) fuſius expoſuere. Verſionum Biblicarum Recenſus Hiſtorico-Criticos, præter Hottingerum & Huetium ab Autore laudatos, Joh. Wouwerius *in Syntagm. de Græca & Latina Bibliorum Interpretatione*, Mich. Waltherus *in Officina Bibl.* Brianus Waltonus *in Apparatu Biblico*, Chr. Kortholtus *in Tr. de variis S. Scr. Editionibus* (in Ed. ſecunda Kilon. A. 1686. auctiore, qvam in prima A. 1668.) & Rich. Simon *Lib.* 2. *Hiſt. Crit. V. T.*, ac *in Hiſtoria Verſionum N. T. Critica*, Gallice Roterod. A. 1690. publicata, exhibuerunt. Quibus utinam accedat Syntagma, quod ſe de iisdem molitum olim eſſe, Celeb. Tenzelius nuper (*Sect. X. Biblioth. Curioſæ p.* 1008.) ſignificavit. De Chaldaicis Paraphraſibus Scripta exſtant Chriſtoph. Helvici & Aug. Pfeifferi peculiaria, de Verſionibus Syriacis Diatribæ And. Mülleri (*in Symbolis Syriacis* Col. Brand. 1673.) & Bernh. Pet. Karlii, de Gothica (IV. Evangeliorum) Diſſ. Georg. Frid. Heupelii (Witeb. 1693.) de Germanicis, tum ſequioris ævi Vetuſtioribus, tum Lutherana, Joh. Frid. Mayeri, Joh. Reiskii & Georg. Frid. Magni, Commentationes, *in Hypomn. ad* §. 14. Libri hujus commendatæ, de Gallicis Anonymi *Hiſtoire des Traductions Françoiſes de l' Eſcriture Sainte, tant Manuſcrites, qu' imprimées, ſoit par les Catholiques ſoit par les Proteſtans* (Pariſ. 1692. *in* 12.) de Danicis Epiſtola Joh. Wandalini Jun., in *Tr. de Verſ. Luth. Germ.* Mayeriano (*c.* 6. *p.* 68-72.) obvia, de Suedicis Prolegomena, nuperrimæ Bibliorum Suedicorum Editioni Holmienſi, An. 1703. *in fol.* excuſæ, ab Erico Benzelio, Archiep. Upſalienſi, præfixa. Metaphraſtarum S. Codicis Metricorum, e quibus Biblia facile congeri poterunt Poëtica, Recenſum exhibent Dan. Guilh. Molleri *Laterculus* illorum imperfectus, Joh. Calfhilli, Angli, Tranſlationi *Libri Sapientiæ* Heroicæ, Altorfii A. 1699. (*in* 8.) editæ, præfixus, & Joh. Georg. Neumanni *Diſſ. de Metaphraſtis, qui N. T. Græco Carmine expreſſerunt*, Witeb. Anno 1686. publicata. Commentatorum in S. Cod., Librosque ejus, & horum Capita ac Loca illuſtriora, Nomenclatores (præter Poſſevinum, Bolduanum, Draudium, Voetium, Hottingerum, Gerh. Meierum, Lipenium, aliquos Bibliothecarum, in quibus & hi enumerantur, Theologicarum Architectos) habemus haud paucos, ſeorſim Indices illorum ſcribere aggreſſos, Fabianum ſcil. Juſtinianum, Jac. Pamelium, Ang. Roccham, Andr. Schottum, Jac. Zannachium, J. Georg. Dorſcheum, ejusque Generum, Joh. Grambſium (*Bibliorum Numeratorum* Collectores), ac nuperrimum *Repertorii Biblici* Compilatorem, Henn. Wittenium. Solos Exegetas Britannos, ſed prolixe ſatis, Mart. Kempius, *Lib. I. & II. Bibliothecæ Anglorum Theologicæ*, & cui multa hic debere perhibetur, Vernevillius, Catalogi eorundem Vernaculi, Lond. A. 1668. (*in* 8.) excuſi, Autor, enumerarunt. Hiſce tamen, ſola Autorum ac Librorum nomenclatura contentis, ego, qui Hiſtoriam

aut Criſin aliquam de ſingulis, aut potioribus, adjungunt, prætulerim, Sixti ſc. Senenſis *Biblioth. S. Lib. III. & IV.*, Rich. Simonis *Lib. III. Hiſt. V. T. Criticæ*, *& Hiſtoriam Criticam Commentatorum N. T. præcipuorum*, Gallice Roterod. A. 1693. evulgatam, Gvilh. Crowæi, Ludimag. in Anglia Croydonienſis, circa Exteros ſubinde ceſpitantis, *Elenchum Scriptorum in S. Script. Alphabeticum*, Lond. A. 1672. excuſum, & J. Frid. Mayeri *Bibliothecam*, quæ, per aliquot jam annos, publicis in Athenæo Gryphico ventilata Diſputationibus, integra nondum prodiit, *Biblicam.* De Concordantiarum Hiſtoria & Uſu, poſt Conr. Kircherum, Scriptorem illarum eximium, Andr. Glauchius Libellum edidit ſingularem, Lipſiæ A. 1694. (*in* 8.) impreſſum.

§. XIV. Ab Exegetis Biblicis ad Theologos pergimus Polemicos. Hos inter, ex Atheiſmi Antagoniſtis, Hiſtoriam ejus, poſt Voëtium, Spizelium & Ant. Reiſerum, Autori laudatos, diligentius ceteris perſecuti ſunt Tob. Wagnerus in *Examine Atheiſmi Speculativi Elenchtico* (Tub. 1677. *in* 4.), &, qui Zelotis quibusdam moderatior, ab iſtis Atheiſmi falſo inſimulatos, contra Cenſuram hanc præcipitem, defendit, Imman. Weberus, Prof. Gieſſenſis, in Libello Vernaculo: Beurtheilung der Atheiſterey, wie auch der mehreſten deshalben berüchtigſten Schrifften, (Francof. 1697. *in* 8.). De Naturaliſmo conſulantur Ad. Tribbechovii *Hiſtoria* illius, poſthuma licet & valde imperfecta, Jenæ A. 1700. (*in* 4.) a Filio edita, &, quod huic acceſſit, ſeorſim antea (Kil. 1683. *in* 4.) & Lipſ. 1684. *in* 12.) excuſum, Joh. Dieckmanni, Theologi πολυΐστορος, *Sched. de Naturaliſmo*, *cum aliorum*, *tum Joh. Bodini*, elegantiſſimum, de Indifferentiſmo autem, cum Hiſtoria accuratior nondum prodierit, Caſp. Löſcheri, Conr. Tyb. Rangonis & Val. Velthemii, Diſputt. Academicæ, parce quamvis Hiſtorica delibantes. Scriptorum de Religionibus, Sectisque variis, ingens eſt numerus. Anti-Judaicos, aut de Religione Rebusque Judæorum commentatos, Car. Joſ. Imbonati *Bibliotheca Latino-Hebraica*, Romæ A. 1694. (*in fol.*) edita, plenius aliis enumerat. Hæreſeologorum, qui de Hæreſibus, vel univerſis, vel nonnullis, vel ſingulis, ſunt commentati, Seculo XVI. antiquiorum, Notitia e Thomæ Ittigii Prolegomenis, quæ Tractatui ſuo *de Ævi Apoſtolici*, *& Apoſtolico proximi Hæreſiarchis*, A. 1690. & 1703. præmiſit, eruditis, Antiquiorum vero pariter atque modernorum, e Caſp. Sagittarii *Introd. ad Hiſt. Eccl. Cap.* 32. *&* 33., ac Sev. Walth. Sluteri *Propylæo Hiſt. Chriſtianæ*, (*p.* 191-242. *Edit. Sec.*) poterit parari. Inter Scriptores de Religionibus Sectisque Chriſtianiſmi modernis, Hiſtoriam illarum Eccleſiaſticam pariter atque Literariam plenius aliis proponunt Conr. Schlüſſelburgius in *Catalogo Hæreticorum*, Libris XIII. Francof. Ann. 1597. & ſeqq. (*in* 8.) edito, Joh. Hornbeckius *in Summa Controverſiarum*, & Gottfr. Arnoldus in grandi *Hiſtoriæ Eccleſiaſtico-Hæreſiologicæ* Opere Germanico, Tomis IV. haud ita pridem publicato, ille Zelotarum Lutheranorum, iſte Reformatorum, hic vero Separatiſtarum, partibus addictior, ac ὑποθέσει ſæpe δουλεύων. Sunt quoque haud pauci, qui Sectarum ævi noſtri ſingularum Hiſtoriam, vel ſolam, vel Diſceptationibus Polemicis miſtam,

accuratius

accuratius propoſuerunt, e quibus conſuli merentur: I. de PONTIFICIA Mart. Chemnitii *Examen Concil. Trident.*, Joh. Gerhardi *Confeſſio Catholica*, Phil. Mornæi *Myſterium Iniquitatis* (Salmur. 1611. *in fol.*,) Pet. Molinæi Opus *de Novitate Papiſmi* (de quo in *Hypomn.* dictum eſt) Gallicum, J. Henr. Heideggeri *Hiſtoria Papatus* *Lud. Maimburgi Hiſtoriæ Lutheraniſmi & Calviniſmi* (ſub larva Nicandri ab Hohenegg) κατὰ βίαιον repoſita (Amſt. 1684. *in* 4.) & G. Calixti Scripta de Controvv. ſpecialibus luculenta. II. De JANSENISTICO in ea Schiſmate, e Pontificiis Phil. Labbei *Biblioth. Anti-Janſeniana* (Pariſ. 1655. *in* 4.) & Abbatis du Mas *Hiſtoire des cinq Propoſitions de Janſenius* (Leod. 1699. *in* 12.;) e Lutheranis Joh. Ad. Oſiandri *Specimen Janſeniſmi* (Tub. 1666. *in* 4.) & Ægid. Strauchii *Jus Tertii Orthodoxi circa Cauſam Jeſuitico-Janſenianam* (Witt. 1663. *in* 4.;) e Reformatis Joh. Henr. Ottii *Or. de cauſa Janſenitica* (Tig. 1653 *in* 8.,) & Melch. Leydeckeri *de Hiſtoria Janſeniſmi Libri IV.* (Ultraj. 1695. *in* 8.) e Janſeniſtis autem ipſis Anonymi *Hiſtoire abregée du Janſeniſme* (Col. 1697. *in* 8.,) & alterius itidem Anonymi (ob diligentiſſimum Scriptorum utriusque Partis recenſum ceteris præferendi) *Hiſtoire Generale du Janſeniſme*, Amſtelod. Anno 1700. (*in* 8.) Tomis III. edita. III. De Schiſmate ejusd. QUIETISTICO Gilb. Burneti *Iter Italicum*, & Anonymi Epiſtolæ III. Gallicæ *de Statu Italiæ præſenti*, in ſupplementum iſtius editæ (Col. 1688. *in* 12.,) Incerti *Recueil de diverſes Pieces, concernant le Quietisme* (Amſt. 1688. *in* 8.,) Anonymi *Traité Hiſtorique, contenant le Jugement d' un Proteſtant ſur la Theologie Myſtique, ſur le Quietisme, & ſur les Demelez de l' Eveqve de Meaux avec l' Archeveque de Cambray* Amſt. 1699. *in* 12.,) Joh. Frid. Mayeri *Diſſ. de Quietiſtarum Perſecutionibus* (Hamb. 1688. *in* 8.,) & Joh. Andr Schmidii *Diſſ. de Quietiſmi Revolutione in Quietiſtis XIVti & hujus Seculi* (Helmſt. 1697. *in* 4.). IV. De Eccleſia REFORMATA Conr. Schlüſſelburgii *Libri IV. Theologiæ Calviniſticæ* (Francof. 1592. & 1610 *in* 4.) Lud. Maimburgii, Jeſuitæ, *Hiſtoria Calviniſmi* Gallica (Pariſ. 1682. *in* 12.,) variique hujus e Reformatis Adverſarii, in Sluteri *Propylæo p.* 205. 206. enumerati, Jac. Baſnagii *Hiſtoria Relig. Reformatæ* Gallica, Boſſvetiano *de Variationibus Eccleſiarum Proteſtantium* Operi oppoſita (Tomis II Roterod. 1690 *in* 12.,) ac Henr. Ludolphi Benthemii Scripta de Eccleſiarum Scholarumque Angliæ & Belgii Fœderati ſtatu moderno Germanica (Lüneb. 1694. & Martisb. 1698. *in* 8.) de ſolo autem Certamine Euchariſtico, e Lutheranis *Hiſtoria Auguſtanæ Confeſſionis*, Ambr. Wolfii Scripto ejusd. Tituli, per Theologos aliquot, Germanice oppoſita (Erfurti 1584. *in* 4.,) & Anonymi Hiſtorie des Sacramentſtreits (A. 1591. *in* 4.,) e Reformatis autem Edm. Albertini *Libri III. de Euchariſtia* (Daventr. 1654. *in fol.*,) Lud. Lavateri *Hiſtoria de Orig. & Progr. Controv. Sacramentariæ*, ab Anno 1523. ad 1563. deducta (Tig. 1672. *in* 8.,) Rudolphiqve Hoſpiniani *Hiſtoria Sacramentaria* (Tig. 1598. *in fol.*) V. De REMONSTRANTIBUS *Epiſtolæ* illorum *Eccleſiaſticæ & Theologicæ*, a Phil. Limburgio & Chriſt. Hartſœkero Amſt. A. 1660. (*in* 4.,) longe vero auctiores a ſolo Limburgio

burgio ibid. A. 1684. (*in fol.*) publicatæ, Ejusd. Limburgii *Hiſtoria Vitæ Sim. Epiſcopii* (Amſt. 1701. *in* 8.) Joh. Utenbogardi *Hiſtoria Eccleſiæ Belgii Fœderati*, ad finem usqve Synodi Dordracenæ, vernacula, a Jac. Triglandio, Prof. Leid., opere impugnata contrario, & Gerh. Brandii *Hiſtor. Eccleſ. Belgicæ*, itidem vernacula, cujus Pars I. (ab A. C. 712. ad 1573.) Amſt. Anno 1663., Continuatio hujus (ad A. 1600. ib. An. 1671., Pars II. (ab A. 1600. ad 1618.) ib. 1674. Tertia autem & Quarta, metu Reformatorum diutius ſuppreſſæ, Roterodami nuper anno 1704. (*in* 4.) prodierunt. VI. de SOCINIANIS, & Unitariis reliqvis, Chriſtoph. Sandii *Biblioth. Anti-Trinitariorum*, cum Joh. Stoinii Georg. Schomanni & Andr. Wiſſowatii Opuſculis, ad eorundem ſpectantibus Hiſtoriam (Freiſtadii, ſeu Amſt. 1684. *in* 8.) Stanisl. Lubienicii *Hiſtoria Reformationis Polonicæ* (ibid. 1685. *in* 8.,) & Mart. Ruari *duæ Epiſtolarum Centuriæ* (ib. 1677. & 1681. *in* 8.,). VII. De ANABAPTISTIS, præter J. Henr. Otii *Annales Anabaptiſticos* (Baſ. 1672. *in* 4.) merito ab Autore commendatos, Frid. Spanhemii Sen. *Diatribe de Origine, progreſſu & Sectis Anabaptiſtarum*, J. Cloppenburgii Gangrænæ Theologiæ Anabaptiſticæ (Franequ. 1656. *in* 4.) ſubjuncta, Anonymi *Hiſtoire des Anabaptiſtes* (Pariſ. 1695. *in* 12.,) E. M. P. Ἐπίδειγμα *Hiſtoriæ Anabaptiſticæ* (A. 1701. *in* 8.) J. H. V. P. N., Mennonitæ Batavi, ob candorem in Vitis ſuorum etiam Gregalium detegendis laude digniſſimi, Beginſel en Voortganck der Geſchillen, Schnürringen en verdeeltheden, onder de doopgeſinden, tot A. 1615. (Amſtel. 1658. *in* 4.) junctaque eidem Ubb. Philippi *Confeſſio ultima*, ob parem φιλαλήθειαν commendanda. VIII. De DAV. GEORGIO, ejusque Aſſeclis, præter Frid. Jeſſenii *Larvam*, quam Autor laudavit, *Davidi detractam*, Vitaque ejus auctam, Germanice Kil. Ann. 1670. (*in* 4.) editam, Acad. Baſileenſis *de Vita illius & Doctrina Narratio* (Witeb. 1559. (*in* 8.,) Nicol. Blesdikii, generi Davidis, ſed Sectæ deſertoris, *Hiſtoria* illius (Daventr. 1642. *in* 8.,) ac Jac. Stolterfothii Biographia ejusd. Germanica, Lub. A. 1635. (*in* 4.) edita, & in Chr. Thomaſii *Tomo I. Hiſtoriæ Sapientiæ & Stultitiæ* Vernaculo A. 1693. recuſa. IX. De ENTHUSIASTIS (quorum Hiſtoriam Morhoſius quoque & Mart. Schookius olim promiſerunt) Nicol. Hunnii *Conſideratio Novæ Theologiæ Paracelſicæ & Weigelianæ* Germanica (Witeb. 1622. *in* 8.) Aug. Pfeifferi *Anti-Enthuſiaſmus* (Lub. 1692. *in* 8.,) Joh. Hornebekii Opuſculum *de Paradoxis & Heterodoxis Weigelianis* (Ultraj. 1646. *in* 12) & *Pantheon Anabaptiſticum atque Enthuſiaſticum*, plurimos de illis Scriptores, ſed diſparis pretii ac fidei, junctim exhibens (Halberſt. 1702. *in folio*,). X. De FANATICIS, Angliæ præſertim Quakeris, Thom. Eduardi, Eccleſiaſtæ Goſpelenſis, *Gangræna Errorum, Hæreſium ac Blaſphemiarum illorum*, (Lond. 1646. *in* 4. *Ed.* 3.) Honorii Reggii (ſive Georg. Hornii) *Tr. de Statu Eccleſiæ Britannicæ hodierno* (Amſt. 1646. *in* 4.) Pet. Gartzii Puritaniſcher Glaubens- und Regiments-Spiegel (Lipſ. 1650. *in* 12.) J. Conr. Danhaueri *Colluvies Quackerorum* (Argent. 1665. *in* 4.) Anonymi *Hiſtoire Abrée du Quackeriſme* (Col. 1692. *in* 12.,) Gerh. Croeſii, Paſt. Alblaſienſis (cæterorum omnium de Tremulis Scriptorum

ptorum accuratiſſimi & moderatiſſimi) *Hiſtoriæ Qvackerianæ Libri III.* (An. 1696. *in* 8. Latine Amſtelodami, Berolini autem Germ. editi,) Philalethæ (ſive Kolhanſii Med. Amſtelod. Qvackeriani) *Neceſſariæ* in Croeſii Lib. *Dilucidationes*, in qvibus Errores ejus deteguntur (Amſtelod. 1696. *in* 8.,) Joh. item Laſſenii, aliorumqve, Scripta varia contra Quakeros Germanica, in *Pantheo*, paulo ante memorato, junctim recuſa. XI. De JOH. LABADIO, ejusqve Cœtu Schismatico, Petri Yvon, Doctoris illius, *Fidelle Narrée des dernieres Paroles & diſpoſitions de diverſes perſones de l' Egliſe de Wiewert* (Amſtelod. 1681. *in* 12.) Anonymi aſſeclæ Labadiani, *Abregé ſincere de la Vie, de la conduite & les vrais ſentimens de feu Mr. de Labadie*, ad An. usqve 1666. pertexta, & a Gotofr. Arnoldo An. 1703., *in Supplem. Hiſt. Eccl.* Germanicis (*p.* 199-297.,) publicata, Anonymi ejus adverſarii *Hiſtoire Curieuſe de la Vie de Jean de Labadie* (Hagæ 1670. in 12., Chriſt. Nifanii *Matæologia Labadiana*, Mindæ Anno 1673. (in 8.) Germanice edita, aliiqve Scriptores contra Separatiſtas hosce, *P. II. Iſag. ad Hiſt. Cimbr.*, *c.* 5., *p.* 121-127., fuſius enumerati. XII. De ANTONIA BOURIGNONIA, ejusqve Aſſeclis, Vitæ ejus Hiſtoria Gallica prolixa, ab ipſa ſcribi cœpta, & ab Anonymo (qvi Pet. eſt Poiretus) continuata, Galliceqve ſeorſim Amſtelod. A. 1683., *ac T. I. & II. Operum* Anno 1686. Belgice vero ibid. Anno 1684. (*in* 8.,) excuſa, *Teſtimonia Veritatis de Vita, Moribus ac Scriptis ſuis*, ab ipſamet collecta & Joh. Berkendalio Germanice oppoſita, Huſæqve Anno 1673. (*in* 4.) edita, deinde vero Gallice translata, & *Parte II.*, cæteris Adverſariis Sacri Ordinis repoſita Holſaticis, aucta, Pet. Poireti Epiſt. de Vita, Doctrina ac Scriptis Magiſtræ Gallica, in Bælianis *Reip. Lit. Novellis*, (*M. Apr. & Majo A.* 1685.) publicatæ, ejusdemqve *Monitum*, Relationi de Operibus Antoniæ, *in Actis Erud. Lipſ.* (*M. Jan. A.* 1686.) obviæ Amſt. A. 1686. ἀνωνύμως repoſitum, ex Adverſariis autem Viti Lud. Seckendorfii *Defenſio* Relationis iſtius, a ſe conſcriptæ, contra Poiretum (Lipſ. 1686. in 4,) Georg. Henr. Burgardum *Animadverſiones in Errores Bourignonianos Germanicæ*, A. 1674. Slesv. in 4. & Hamb. *in* 8. *publicatæ*, & *in Iterata Narratione*, adverſus *Lapidem* Bourignoniæ *Lydium*, A. 1677. (Slesv. *in* 8.) defenſæ, Cockburnii Angli *Bourignianiism Detected*, circa A. 1698. evulgatus, aliaqve, tum Aſſeclarum, tum Adverſariorum, Scripta, in *Iſag.* noſtra, *P. II.*, *c.* 6., *p.* 151-164., recenſita. XIII. De aliis Mulieribus Hæreticis ac Fanaticis, J. And. Schmidii *Diſſ. de Muliere Heterodoxa* (Helmſt. 1697. *in* 4), & J. Henr. Feuſtkingii *Gynecæum Hæretico Fanaticum*, Germanice A. 1704. (Francof. *in* 8.) editum. XIV. De CHILIASTIS Promachi illorum, J. Wilh. Petræi, *Nubes Teſtium Veritatis de Regno Chriſti Glorioſo, Libris III.* exhibita (Francof. 1696. *in* 4.), ex Adverſariis autem Diſſertt. Academicæ Gisb. Voëtii (*T. II. Diſputt. Select.*), Ad. Tribbechovii (Kil. 1667. *in* 4.), Chriſtoph. Laur. Meelführeri (Gieſſæ 1678), & Joh. Gvilh. Baieri, Tr. Anonymi (qvi Dan. Brenius fuit) pro Chiliaſmo Belgicum adorti (Jenæ 1678.), Auguſtiqve Pfeifferi *Anti-Chiliaſmus* Germanicus (Ratzeb. 1691. *in* 8.) XV. De Certaminibus modernis SYNCRETISTICIS Abr. Calovii *Hiſtoria Syncretiſmi* Germanica

nica

nica (Ratzeb. 1658. *in* 4.), & Conr. Tyb. Rangonis Scriptum ejuſd. Tituli Vernaculum bipertitum (1674. & 1680. *in* 12.,) cujus Continuationem reliqviſſe perhibetur. XVI. De certaminibus PIETISTICIS, e Pietiſtarum Adverſariis, Anonymi Unfug der Pietiſten, Scriptum autoritare publica ſuppreſſum, & Sam. Schelvigii *Itinerarium Antipietiſticum* (Holm. 1695. *in* 4.), ex adverſa autem parte Phil. Jac. Speneri, aliorumqve, Apologiæ, Duumviris hiſce oppoſitæ, Viti Lud. Seckendorfii *Reſponſio ad Imaginem Pietiſmi* Vernacula, cum *Præfat.* Hiſtorica Speneri A. 1692. *ἀνονύμως* publicata, ipſiusqve Speneri Erzehlung, was wegen des Pietiſmi in Deutſchland vorgegangen (Francof. 1697. *in* 12.)

§. XV. Scriptores Theologiæ Moralis Gebh. Theod. Meierus in *Introd.* ſua *ad ſtudium ejus univerſum* (Helmſt. 1671. *in* 4.,) Aſceticos autem Myſticosqve Gottfr. Arnoldus & Pet. Poiretus A. 1702., ille in *Hiſt. Theol. Myſticæ*, hic in *Ep. de Scriptoribus Myſticis*, ei adjecta, recenſuerunt. *Opuſculorum Aſceticorum, qvæ inter Patrum reperiuntur Opera, Indiculum* Lucas d' Achery, Mon. Bened., teſte Teiſerio (*in C. C. p.* 219.) Pariſiis A. 1648. (*in* 4.) edidit. Ad Oratoriæ tandem Sacræ Hiſtoriam ſpectant, Lud. Bailii, Theol. Pariſ., *Bibliotheca, Concionatorum illuſtriorum Vitas continens* (Paris. 1666. *in* 4.,) nec non Catalogi Scriptorum Homileticorum Reales, ab Henn. Wittenio *in Repertorio Homiletico*, & Ephr. Prætorio, in *Biblioth. Homiletica* Vernacula (Lipſ. 1698. *in* 4.) ſed absqve juſto ſelectu, exhibiti. De *Poſtillis*, qvæ barbara voce ſic appellantur, *Eccleſiaſticis* Diatribe Gottfr. Wegneri nuper Regiomonti prodiit. Qvalium Librorum, qvibus nihil freqventius aut vendibilius, neminem adhuc Bibliothecam, in Plagiariorum tot Sacrorum, qvibus in deliciis ſunt, gratiam, miror congeſſiſſe, labore exiguo plures illorum, non Centurias tantum, ſed & Chiliades, conqviri poſſe, perſuaſus.

§ XVI. Theologiam *Libro VI. Tomi III.* excipit Jurisprudentia. Hujus Hodegos, & Scriptores Bibliothecarios, cum haud vacet recenſere univerſos, ſolos ex recentiſſimis commendo Gotfr. Gvilh. Leibnitium *Methodi diſcendæ docendæqve Jurisprudentiæ* (Francof. A. 1668. *in* 12.) Nic. Chriſtoph. Lynckerum *Inſtructorii forenſis* (Jen. *in fol.*,) Pet. Müllerum *Tr. de Studio Juris tractando* (Duderſt. 1670. *in* 4.,) & Burch. Gotth. Struvium *Biblioth. Juris Selectæ*, Jenæ A. 1703., (*in* 8.) editæ, (qvæ *c.* 1. §. 1. & *c.* 4. §. 2. alios fuſe enumerat,) Autores. Addo, cum a Struvio omittantur, licet ipſe non viderim, ſed in Ephemeridibus ſaltem memorari obſervaverim, Auguſtini Fontanæ *Amphitheatrum Legale Alphabeticum, ſeu Bibliothecam Legalem omnium Autorum ampliſſimam*, IV. Tomis *in fol.* Parmæ A. 1681. editam, & Dion. Simonis *Nouvelle Bibliotheqve Hiſtoriqve & Chronologiqve des principaux auteurs & interpretes en Droit Civil, Canoniqve, & particulier de pluſieurs Etats & Provinces, depuis Irnerius, avec les Characteres de leurs eſprits, & les jugemens de leurs Ouvrages* (Pariſ. 1692. *in* 12.) Henr. Ern. Keſtneri *Polyhiſtor Juridicus* (Francof. 1699. *in* 4.) Tituli magnificentiæ non reſpondet. Cui an Joh. Groningius, *Polyhiſtorem* itidem *Juridicum*, in Morhofiani

Supple-

Supplementum, pollicitus, accuratius ſit ſatisfacturus, Struvius dubitat, nec ipſe definire auſim. Georg. Beieri *Specimina IV. Notitiæ Autorum Judiciorum*, Lipſiæ quinquennio edita proximo, circa Libros tantum paucos, nullo ordine obſervato, occupantur, Caſp. autem Thurmanni *Bibliotheca Canonica & Duellica* A. 1700. *Metallicaq; & Salinaria* A. 1702., Halæ Sax. editæ, in Argumentis verſantur ſpecialibus, & ob laborem potius, quam judicium, ſunt commendandæ. Juris Nat. & Gentium Univerſalis Scriptorum Notitia, ex Er. Mauritii *Specimine Diſſertt. de Principiis J. Publ.*, eximio, ſed imperfecto (Tub. 1665. *in* 4.,) Vinc. Placcii *Epitome Conſilii de ſtudio Philoſ. Pract.* (Hamb. 1695. *in* 8.,) Jac. Frid. Ludovici *Delineatione Hiſtoriæ J. Div., Nat., & Poſitivi Univerſalis* (Halæ 1701. *in* 4.,) Joh. Gröningii *Biblioth. J. Gent. Exotica & Europæa.* (Hamb. 1703. *in* 8.,) & J. Franc. Buddei *Hiſtoria J. Nat.*, quæ, Halæ nuper A. 1704, inter *Selecta J. Nat. & Gent.*, auctior recuſa, cæteris ob κρίσιν de ſingulis accuratam, merito præfertur, eſt haurienda. Juris Civ. Rom., ejusque Librorum, Hiſtoriam & Fata, poſt Gentilem, Seldenum, Duckium, Gothofredum, Mauritium & Riccium, Autori memoratos, expoſuere Sim. a Leuwen *in Narratione de J. Civ. Rom. Origine, Progreſſu, Uſu, Autorit., & varia Editione atque Emendatione,* Jenæ A. 1697. (*in* 8.) recuſa, Joh. Douſatius *in Hiſtoria J. Rom. Civ.* (Pariſ. 1678. *in* 12.,) Georg. Schubartus in Triade *Exercc. de Fatis Jurisprud. Romanæ, ab U. C. ad primos usque Impp.* Jenæ 1696. *in* 8.,) & Joh. Vinc. Gravina *in Lib. de ortu & progreſſu J. Civ.* (Neap. 1701. *in* 12., Lipſ. 1704. *in* 8.). Plures Struvius *c.* 4. §. 1. ſuppeditabit. In autoritatem illius in Germania, poſt Conringium (*in Lib. de Orig. J. Germ.*,) in Biga *Diſputt. de Juris Juſtinianei receptione atque Autoritate in Germania*, Altorfii Anno 1679. inquiſivit Henr. Linckius, Conringio ei longe addictior. Commentatorum in *Inſtitt.* Indicem, in *Subſidio Juris* (Roſt. 1659. *in* 4.,) dedit Chr. Woldenbergius JCtorum Vett. Biographis, hoc Lib., & *T. I. L. l. c.* 19. *p.* 248., commendatis, jungendi præ aliis Nic. Henelius in *Comm.* de illis peculiari (Lipſ. 1641. & 1654. *in* 8.,) & Gvilh. Grotius, qui *Vitas* itidem *JCtorum, quorum in Pandectis exſtant nomina*, reliquit, ſex luſtris poſt obitum ejus elapſis, a Filio Lugd. Bat. A. 1690. (*in* 4.) publicatas. Juris Canonici Studioſis, præter Gentilem, Duckium & Rittershuſium, adjumento erunt Gerh. a Maſtricht *Hiſtoria J. Can., ſive de illius Ortu, Progreſſu, Incrementis, Collectionibus Autoribusq;, Tractatio* (Duisb. 1677. *in* 8.,) Joh. Douſatii *Hiſtoire du Droit Canoniqve* (Pariſ. 1676. *in* 12.,) & *Prænotionum Canonicarum Libri V., quibus Sacri Juris, atque univerſi ſtudii Eccleſiaſtici, principia & adminicula enucleantur* (Pariſ. 1687. *in* 4.,) Joach. Clutenii *Hiſtoria J. Can.* (Arg. 1609. *in* 4.) Georgiique Wernerii & Huld. Eybenii Diſputt. hujus argumenti Helmſtadienſes, A. 1669. & 1672. publicatæ. Ad Jur. Can. Orientalis cognitionem Hiſtoricam Chriſtoph. Juſtelli & Gebh. Theod. Meieri duæ Præfatt., *Codici Canonum Eccleſiæ univerſæ*, in Edit. A. 1663. Helmſtadienſi, præmiſſæ, & Petri de Marca *de Veteribus Canonum Collectionibus Diatriba*, *Opusculis* ejus *Poſthumis* (Pariſ. 1681. *in* 8.) a Steph. Baluzio inſerta, manuducent. De Juris Feudalis Scri-

ptoribus Er. Mauritii *Nomenclator* illorum conſulatur poſthumus, e ſchedis defuncti, ordine Alphab., a Joh. Nic. Hertio congeſtus, & in *Diſſert.* ejusd. Volumine (Franc. 1692. *in* 4.) publicatus, ſingulorum Hiſtoriæ Judicia ſubjungens. In Juris Publici Germanici Hiſt. Literaria omnes haud dubie idem ſuperaſſet Mauritius, ſi Opus ei *de hujus Principiis* affectum, amplum atque diffuſum, eadem, qua *Specimen* illius, de J. Nat., ſeu primo agens principio, ac lectiſſimas de Argumentis J. Publ. variis Diſſertationes, doctrinæ copia & ἀκριβείᾳ perficere licuiſſet. Jacturam hanc ſolantur Sam. Rachelii *Introd. ad Jus Publ. Germ., præcipuos ejus Scriptores exhibens* (Amſt. 1680. & 1685. *in* 12.) & J. G. Sulpicii (ſive Joh. Georg. Kulpiſii) *Diſſ. de ſtudio J. Publ. recte inſtituendo, & Scriptoribus eo pertinentibus*, cum *Epiſt. de Studiis Juvenis Nobilis Academicis*, A. 1688. & 1700. (*in* 8.) edita, quam Scripto etiam Racheliano Struvius merito prætulit. Addatur his J. Henr. Bœcleri *Conſignatio de Scriptoribus J. Publ. præcipuis* poſthuma, *Notis in Dan. Ottonis Jus Publ.* præmiſſa, & deinde a Phil. Reinh. Vitriario ſuis *Inſtitt. J. Publ.* ſubjuncta, a Kulpiſio pariter atque Struvio laudata. De Juribus Statutariis Germaniæ Herm. Conringius in *Comm. de Origine Juris Germanici Hiſtorico*, perquam luculento, tertia vice (poſt Editt. A. 1643. & 1649. priores) Helmſt. An. 1665., cum augmento inſigni, publicato, de Danicis Andr. Sev. Vellejus, Pet. Galthius, Pet. Reſenius & Otto Sperlingius Jun., in Scriptis, (quæ *Prolegomena* noſtra ad *Biblioth. Septentr. Erud.*, §. 45. fuſius enumerant) ineditis, de Cimbricis, Lubecenſi etiam & Hamburgenſi, Tr., quo *Iſagogen ad Hiſt. Cimbr.* exhibuimus, quadripartitus, de Svedicis Joh. Olai Stierenhök, JC. Aboënſis, *in Libb. II. de Jure Sveonum & Gothorum Vetuſto* (Holm. 1672. *in* 4.) Car. Lundius in *Hiſtoria Juris Sveo-Gothici*, & *Collatione LL. Sveo-Gothicarum & Atticarum*, prælo maturis, & Laur. Ludenius in duobus, quæ Wittenius memorat (*T. I. D. B., ad A.* 1654.) hujus argumenti Schediaſmatis, Hiſtorice ſunt commentati. Circa Anglica eodem inſtituto occupati fuere Joh. Seldenus *in Diſſ. ad Fletam*, & *Notis ad Joh. Forteſcue Lib. de laudibus Legum Angliæ* (Lond. 1616. *in* 8.,) Morhofio laudatis, Matthæusque Haleus *in Hiſtoria & Analyſi Legum Angliæ* ἀνεκδότῳ (cujus, e Jac. Tyrellii *Hiſt. Anglica*, Lipſienſes, *in Act. Erud. A.* 1703. *p.* 315., injecere mentionem,) circa Hiſpanica autem Gerh. Ern. de Franckenau, Secret. Danicus, in *Sacris Themidis Hiſpanæ Arcanis, Jurium Legumq; Ortus, Progreſſus, Varietates & Obſervantiam, cum præcipuis Gloſſarum Commentariorumque Auctoribus, & Fori Hiſpanici Praxi hodierna, complexis*, (Hannov. 1703. *in* 4.) ac quem is laudat, Joh. Lucas Corteſius, Regii Caſtellæ Senatus Conſiliarius, *in Hiſtoria Juris Hiſpanici* inedita. Gallicorum Hiſtoriam qui tradiderit, nondum inveni, niſi referendus huc ſit Joh. Douſatius, qui, in *Hiſtoria J. Civ. Rom.*, Gallici etiam originem teſte Titulo, perſtrinxit. *Introductiones ad Praxin forenſem*, de Scriptoribus differentes Practicis, Er. Mauritius, ab Autore commendatus, &, poſt hunc (A. 1694.,) Sam. Strykius, Struvio (*c.* 7. *p.* 250.) laudatus, dedere, JCti ambo illuſtres, quibusque peritiores nemo Hodegos deſiderabit.

§. XVII. Diſſertatio de Arte Medica perbrevis, quæ toti finem imponit *Polyhiſtori*,

hiſtori, adeo, fateor, imperfecta eſt & jejuna, ut vel ſola, Acroaſibus, quarum *ultima* plerumque *frigent*, Academicis totum hoc Opus deberi, teſtetur, & niſi lacuna iſta mancum illud reddidiſſet atque mutilum, luce indigna haud immerito potuiſſet videri. Supplementa, quibus præ ceteris indiget partibus, longe plurima, præter Herm. Conringii *Introductionem in Artem Medicam*, laudibus, quas à Noſtro reportavit, eximiis digniſſimam, ſed cum Acceſſionibus præclaris, quibus, in noviſſima Anni 1688. Editione, Gener eam Autoris haud degener, G.C. Schelhammerus, dexterrime illuſtravit & continuavit, ſociandam, Scriptoresqve Bibliothecarios & Biographicos, *h. l. & T. I., Lib. I., c.* 18. *p.* 228. *ſeq.*, memoratos, alii etiam, Opere hoc tum Antiqviores, tum Recentiores, ſuppeditare poterunt. De illis, præſertim Biographis, & Laboribus qvoqve hujus generis affectis Th. Reineſii, Æg. Menagii & Phil. Labbei (qvibus J. Bapt. Capponus e *T. I. L. I. p.* 228. addi poterit), conſuletur Henr. Meibomii Jun. *Epiſt. de Medicorum Hiſtoria Scribenda*, Helmſt. 1669. (*in* 4.) edita, Operis inprimis *de Vitis Medicorum*, a Parente πολυμαθεςάτῳ, J. Henr. Meibomio, Libris IV., ab O. C. ad A.C. 1450., perducti, a ſe vero aucti & emendati (qvod, poſt ſemiſeculi ab Autoris obitu intervallum, nondum prodiiſſe miramur), σκιαγραφίαν proponens. Pleroſqve etiam, tum Biographos, tum Bibliographos Medicos, recenſuit, & accurata ſimul de iis tulit Judicia, Val. Henr. Voglerus *Cap.* 8. *Introd. in Notit. Bonor. Scriptorum.* Inter Recentiſſimos, Bibliothecarum Medicarum auxit numerum Georg. Abr. Merclinus *Lindenio* ſuo *Renovato* (Norib. 1686. *in* 4.) in qvo Lindani Libros *II. de Scriptis Medicis* augere ac continuare (poſt Conr. ab Hove, Med. Brem., El. Pilulandum Danum, & D. Becherum Saxonem, qvorum ipſe Labores *in præfat.* memorat affectos) aggreſſus, e ſuis eos Annott., & Georg. Hier. Welſchii Schedis, non ſolum emendavit, ſed & dimidia fere parte amplificatos, Libris plusqvam 1700., Vitisqve Medicorum brevioribus pene 300., locupletavit. Autoribus de Studio Medico Iſagogicis, præter Joh. Rhodium, & alios, *Introd.* Conringianæ a Schelhammero adjectos, Rod. a Caſtro *Medicus Politicus, ſive de Officiis Medico-Politicis Libri IV.* (Hamb. 1614. *in* 4.), Pet. a Caſtro, Poliatri Veron., *Bibliotheca*, quæ Patavii A. 1654. (*in* 12.) prodiit, *Medici Eruditi* (cujus Tituli Scriptum, Caſtriano locupletius & accuratius, τὸν πάνυ G. H. Welſchium molitum quoque eſſe, Schröckiana ejus *p.* 56. teſtatur *Memoria*), & Caſp. Höfmanni *Iſagoge Medica*, *Oratt.* 2. *de ratione Medicinam, tum diſcendi, tum exercendi*, propoſita & a Collega Jac. Pancr. Brunone Curiæ Variſc. A. 1661. (*in* 12.), cum Supplemento, edita, jungi merentur. Peregrinationis Medicæ Hodegos ſe Thom. Bartholinus, in Diatr. eleganti, Hafn. A. 1674. edita, & Joach. Vitus Wigandus (ſive Joh. Val. Willius) in *Triga Diſſertt. de Philiatrorum Germanorum Itineribus* (Frib. 1678. *in* 12.), præbuere peritiſſimos, *Deſiderata Medicinæ* a Georg. Hier. Welſchio *im Somnio Vindiciani* (Aug. A. 1676. *in* 4.) ſunt recenſita. Oblitus pene eſſem *Hiſtoriæ Artis Medicæ*, quæ principem inter Modernorum Scripta hujus argumenti locum meretur, Gallice, Amſtelod. A. 1702. (*in* 4.) a Dan. Clerico, Med. Genev.,

Genev., editæ, Tribusqve Partibus (qvarum Prima ſeorſim Genevæ A. 1699. *in* 12. prodierat) ad Galeni usqve ævum perductæ. In qva cum Autor Celeberrimus Medicinæ Univerſæ Antiqvioris, ejusqve Sectarum, Autorum & Propagatorum, Dogmatum item & Scriptorum, ſingulis propriorum, Hiſtoriam ſumma eruditione, & judicio accurato, propoſuerit, præclare utiqve, ſi qvisqvam modernorum, de Arte ſua meruiſſe eſt cenſendus, præclarius vero adhuc meriturus, ſi telam inchoatam, a Galenicis temporibus, ad noſtram usqve ætatem, pari dexteritate pertexet. E Scriptoribus de ſingulis Medicinæ Partibus Iſagogico-Hiſtoricis, Chymicos jam ſupra recenſuimus. Phyſiologiæ Hiſtoriam, & Scriptorum Cenſuram, in ſua ad illam *Introduct.* (Helmſt. 1681.) exhibuit G. C. Schelhammerus, *Anatomes* vero *Origines A.* 1683. Regiomonti, *Diſſertt. IV.*, ab antiqviſſimis repetiit temporibus & ad noſtra deduxit, Phil. Jac. Hartmannus. Thom. Bartholini *Biblioth. Anatomica*, qva Profectorum omnium, tam Vett., qvam Recentiorum, Vitas, Inventa, Scripta, & multorum etiam effigies, erat complexus, in Biblioth. ipſius periit incendio, Rei Lit. & Medicæ admodum funeſto. Qvæ Genevæ A. 1685. *in fol.* ſub eod. Titulo, prodiit, *Biblioth. Anatomica*, a Dan. Clerico & J. Jac. Mangeto in *Tomos II.* digeſta, Celebriorum recentioris ævi Anatomicorum Tractatus ſelectiores, junctim recuſos, exhibet. *Biblioth. Botanicam*, ſub larva Joh. Ant. Bumaldi Bonon. A. 1657. (*in* 24.) editam, Ovidio debemus Montalbano, Prof. Acad. Bonon. Medico, in Placcii *Tr. de Scr. Anon. & Pſeudon. p.* 170. detecto. Praxeos tandem Medicæ Cultoribus Autores, de morbis commentatos ſingulis, ſuggeſſere Matthias Moronus *in Directorio Medico-Practico*, Lugd. Gall. A. 1647. & 1650. (*in* 8.) publicato, &, qui iſtud, a ſe auctum, Francof. A. 1663. (*in* 4.) denuo recenſuit, Seb. Schefferus, Poliater Francofurtanus. Sed finis aliquando Recenſui huic Scriptorum de Arte Medica Hiſtoricorum eſt imponendus, ne in majorem is, quam Autoris noſtri de eadem Commentatio juſto brevior, molem excreſcat. Vale ergo, L. B., & Morhofii, Viri de Re Literaria præclare meriti, Labores juſto mecum æſtimans pretio, de poſthumis hiſce, illorumque imperfectione, ac nævis aliis, quos *emendaturus*, *ſi licuiſſet*, *erat*, benignius judica, memor illorum, quæ ipſe, de Operibus ejusmodi affectis, T. I. *Polyhiſt.* hujus, *Lib. I. c.* 7. *p.* 66., inculcavit: *Qui imperfecti ſunt Libri, neque extremam limam ſenſerunt, & vel ruditer tantum deſignati, cum Orbe tamen erudito communicandi eſſent, etiam contra Autorum morientium vota, qui ſibi ipſis interdum iniquiores ſunt, quam alii, Judices. Apellis tabulæ, etiam imperfectæ, in pretio fuere: Ita Virorum ingenioſorum opera imperfecta ſuis Autoribus dedecori non ſunt. Ac ſint in illis nævi, facile hos excuſat non adhibita operi ἀκρίβεια, tegunt illos, & quodammodo pulchriores faciunt, opera perfectiora.*

Scribebam Flensburgi Cimbrorum,
M. Decembri Anni
Æræ Chriſtianæ. M. DCC. IV.

JO. MOL-

JOHANNIS MOLLERI

Flensburgo-Cimbri,

Scholæ Patriæ Rectoris,

in

DANIELIS GEORGII MORHOFII,

Polyhiſtoris inclyti,

POLYHISTOREM LITERARIUM PROLEGOMENA,

Autoris Vitæ ac Scriptorum, non Editorum modo, ſed & Ineditorum atque Affectorum, præſertim vero POLYHISTORIS hujus, Hiſtoriam exhibentia, ac plurimis Virorum Eruditorum Judiciis, quibus & Autorem, & ſingulas ejus Lucubrationes, publice commendarunt, Honorificis illuſtrantia.

§. I.

POLYHISTORIS (h. e. *Multiſcii*) agnomen honorificum ſolis olim iis, quos eruditio multiplex pariter atque ſolida præ aliis nobilitabat, & ſupra Literatorum ævi ſui vulgus longiſſime evehebat, nec tamen omnibus, fuiſſe tributum, nemo, in Veterum Monumentis, & Hiſtoria Literaria Antiquiori, vel mediocri verſatus diligentia, ignorat. Tales utique fuere, quos coævorum illud, aut Poſterorum, Judicio reportaſſe, Joh. Wouwerius noſtras, in eleganti *de Polymathia* Libello (1.), annotavit, ALEXANDER CORNELIUS (quem Svidas Mileſium, Stephanus, aliique, Cotyæum fuiſſe perhibent), Cornelii Lentuli ex Pædagogo Libertus, & Grammaticus Syllanis temporibus Romanus, ac M. TERENTIUS VARRO, Equeſtri Romæ natus familia, ſuæque a C. Julio Cæſare Bibliothecæ, cum dignitatibus, quibus in toga pariter atque ſago functus erat, amplisſimis valedixiſſet, præfectus. Tales etiam extitere, quos Idem Alexandro & Varroni adjungit, C. JULIUS HYGINUS, Hiſpanus, Auguſti Imperatoris Libertus & Bibliothecæ Palatinæ Cuſtos, APIONque, Ægyptius, Tiberio σύγχρονος, & Alexandrinorum ad Succeſſorem ejus, C.

(1.) *cap.* 15., *num:* 8., *p.* 152.

Caligulam, Legatus. Scriptis ſinguli, in omni ferme Literarum genere, inclaruere quamplurimis, quæ, licet pleraque dudum perierint, ab aliis tamen Autoribus Vetuſtis, non ſine luculentis illorum Elogiis, frequenter allegantur. Qvæ fuſe recenſere, Voſſiiqve, Jonſii, Hanckii, ac aliorum, de iis Analecta exſcribere, cum inſtituti noſtri ratio haud permittat, pauciſſimis erimus contenti. ALEXANDER CORNELIUS, Cognomen hoc a Lentulo Patrono mutuatus, Vir fuit, Euſebio (2.) teſte, *πολύνους καὶ πολυμαθὴς, τοῖς τε μὴ παρέργον τὸν ἀπὸ παιδείας καρπὸν πεποιημένοις Ἕλλησι γνωριμώτατος.* De VARRONE ſilere propemodum præſtat, quam pauca dicere, cum merita ejus in Literas immortalia, & laudes, quas iſtis promeruit, Ciceronis, Quintiliani, Auguſtini, aliorumque Ordinis Literarii Principum, invidendæ, vel Libro integro exponi digne vix poſſint. *Nemo* certe, ſi Lactantium (3.) audias, *unquam, ne apud Græcos quidem, nedum apud Latinos, illo vixit doctior.* APIONEM, qui à *συγχρόνοις πλειστονίκης* jam (*Plurimorum Victor*) ac *Μόχθος* (*Labor*), a Tiberio autem Imperatore *Cymbalum Mundi*, ob dotium ingenii præſtantiam, diligentiam incredibilem, & famæ magnitudinem, ſalutabatur, Aulus quoque Gellius (4.), propter *Literas multas, rerumque imprimis Græcarum plurimam atque variam ſcientiam*, extollit. HYGINO eundem Polyhiſtoris Titulum a coævis fuiſſe delatum, Wouwerius (5.) & Gerh. Joh. Voſſius (Hieronymi etiam *Chronicon Euſebianum*, ad A. M. VIII., hunc in finem allegans) (6.), ex hiſce Suetoniani de *Illuſtribus Grammaticis Libelli*, verbis c., 20. in Vita illius, obviis, evincere allaborant: *C. Iulius Hyginus, Auguſti Libertus, natione Hiſpanus, etſi nonnulli Alexandrinum putant, & a Cæſare Romam affectum, Alexandria capta. Studioſe & avide imitatus eſt Cornelium Alexandum, Grammaticum Græcum, quem, propter Antiquitatis notitiam, Polyhiſtorem multi, quidam Hiſtoriam vocabant.* Verum, ne quid diſſimulem, iſte Suetonii Locus pro Hygino a Duumviris *πολυμαθεστάτοις* perperam videtur allegari, & Alexandro potius Cornelio, quem ille imitatus eſt, paulo antea nobis laudato, Polyhiſtoris agnomen aſſerere. Quod Tobiæ etiam Magiro (7.), quanto Alexander apud Romanos habitus fuerit in pretio, ex illo probanti, video jam eſſe obſervatum. Non indignum interim eodem Titulo Hyginum fuiſſe lubentes fatemur, & duo ingenii ipſius Monumenta, quæ ſola e tot injuria temporum amiſſis ſuperſunt, Literaria, *Poëticon* nempe *Aſtronomicum* & *Fabularum Liber*, haud obſcure teſtantur.

II. Verum eidem fato ac mutationi Titulus hic Polyhiſtoris, aliique ejusdem generis Literarii, fuere obnoxii, cui Politici, Auguſtis olim, Principibus, aliisque Viris illuſtribus, ceu tanto faſtigio proprii, honoris gratia, a Veteribus attributi. Hos enim nemo ignorat, Seculis poſterioribus, & præſer-

(2) *Lib.* 9. *de Præparat. Evang.* 17. (3) *L.* I. *Inſtit. Divin.*, *c.* 6. *p. m.* 23. (4) *L.* 5. *Noct. Att. c.* 14. (5) *l. c.* (6) *Lib I. de Hiſt. Lat. c.* 20., *p.* 102. (7) *in Eponymologio Critico. p.* 11.

præſertim XVIImo nuperrime elapſo, laxiore admiſſo ſignificatu, hominibus ſubſellii longe inferioris delatos, ita paulatim degeneraſſe, ut Monarchis, Supremique Ordinis Magnatibus, de novis, quibus ipſi ſoli gauderent, in iſtorum locum adſciſcendis, hactenus ſæpe fuerit & inpoſterum quoque ſit cogitandum. In Republica Literaria, uti dictum, partim ſtolidæ ambitionis, partim vero φιλαργυρίας ſordidæ & turpiſſimæ adulationis vitio, non minor, quod Titulos attinet, invaluit ἀταξία. Graduum certe, quos vocant, Academicorum, ſolis olim vere Eruditis deſtinatorum, appellationes, honorificæ ſane ac plauſibiles, poſtquam pretio iſti venales eſſe, & dignis atque indignis promiſcue conferri, cœperunt, adeo jam eviluerunt, ut Illiterati eas rideant ac contemnant, Eruditiſſimi quique faſtidiant, multique ex ipſis Profeſſoribus ac Brabevtis, iisdem olim donati, nominibus ſuis, tanquam parum ſibi decoras, adjicere dedignentur. *Clariſſimi* Titulus, tantæ olim dignationis, ut Viris Conſularibus, Provinciarumque Præſidibus, Romæ eſſet proprius, Seculo autem XVIto ſolis ferme Literarii Ordinis Proceribus cœperit tribui, multis jam Literatoribus Umbraticis, illo ob famæ & doctrinæ obſcuritatem ne quidem dignis, itidem ſordet; faſtuoſæ autem contra, & Magnatibus merito relinquendæ, *Excellentiſſimorum* ac *Magnificorum* appellationes etiam ab iis ambitione nonnunqvam ſibi vindicantur ridicula, in quibus, ſi dotes ſpectes ingenii, nil niſi exile & vulgare, nedum magnum aliquid, aut τῶν ἄλλων ἔξοχον, deprehendes. Non eſt igitur, qvod miremur, Polyhiſtoras etiam, imo πανσόφους nonnunqvam & πανεπιστήμονας, noſtra ætate, ab Aſſentatoribus imperitis, &, qvid æra lupinis diſtent, ignaris, ſalutari, qvi ad Polymathiæ veræ adyta nunqvam penetrarunt, ſed vel in uno tantum Literarum, ſive Elegantiorum, ſive Sublimiorum, genere diligentius aliis ſunt verſati, vel, ſi pluribus vacare libuit, ſtudio illa fugitivo & deſultorio, canis inſtar e Nilo bibentis, obiter tantum delibarunt, nullius autem accuratam atqve ſolidam adepti ſunt peritiam. *Vera* nimirum, in Republica etiam Literaria, qvod Salluſtius Romanæ indignabundus olim exprobravit, *rerum Vocabula jampridem amiſimus*, nec Studiorum ſaltem præmia, ſed ipſum etiam eruditionis nomen, & Titulos huic ſoli debitos, Indocti cum Doctis partiuntur, ac ſæpisſime illis præripiunt.

III. Non tamen tanta eſt noſtrorum temporum infelicitas, ut nullos amplius habeant, qvibus gloriari, qvosve Priſcis opponere queant, vere Polyhiſtoras. Decreſcit, fateor, ob qvotidiana barbariei, & turpisſimi doctrinæ ſolidioris contemptus, incrementa, paulatim illorum numerus, ſed nondum tamen omnino diſparuit. Inclaruere, noſtra etiam ætate, inter Germanos, Batavos, Italos, Gallos, Britannos, imo in Cimbria etiam, ac vicino ei Septentrione, & etiamnum, numero licet imminuto, ſuperſunt, Heroes nonnulli Literarii, qvi accurata totius Polymathiæ peritia, & immortalibus in omne

Literarum genus meritis, Seculi ſe eſſe Ornamenta ſatis ſuperque demonſtrarunt, ac Polyhiſtores, non priſco ſolum illo ac genuino Vocis ſignificatu, ſed & κατ' ἐξοχὴν, appellari meruerunt. Indicem τῶν ἐξοχωτέρων ſiſterem, niſi brevitatis ſtudium, & timor indignationis Pſeudo-Polyhiſtorum quorundam, in Republica φιλοπρωτευόντων Literaria, ob mentionem ſui in illo forte omiſſam, graviſſimæ, calamum ſufflaminarent. Unus ergo, ceterorum omnium loco, in ſcenam prodeat Polyhiſtor, quem Cherſoneſus hæc Cimbrica Ornamentis Chori ſui Literarii adoptivis potioribus accenſet, plane eximius, & Titulo iſto, præ aliis, extra omnem controverſiam, longe digniſſimus;

DANIEL GEORGIUS MORHOFIUS.

Polyhiſtorem hunc Viri jam Eruditi quamplurimi, & hos inter, Polyhiſtores etiam ætatis noſtræ Celeberrimi, ſuo paulo poſt loco enumerandi, in Monumentis ſuis Literariis, publice ſalutarunt. Polyhiſtorem Auditores Academici in Cathedra publica, & Muſeo domeſtico, Amici autem, in Colloquiis Familiaribus, & Commercio Epiſtolico, ſunt experti. Polyhiſtorem Scripta tot, quibus omnes ferme Polymathiæ Elegantioris partes inſigniter illuſtravit, exaſciatiſſima, nemine Lectorum diffidente, oſtendunt, & Poſthuma, quæ, manum ac limam Autoris ſui ultimam experta, luce publica digna Cenſoribus videbuntur accuratis (delectu enim hic opus, hactenus forte interdum neglecto), itidem demonſtrabunt. Polyhiſtorem denique fuiſſe, vel ſolus hic *Polyhiſtor Literarius*, qui tertia nunc vice, & integer quidem, dimidiaque parte jam redditus auctior, Orbi erudito ſiſtitur, cum *Philoſophico* & *Practico*, eum ſecuturis, teſtis eſt omni exceptione major. Longe potiori utique Jure ἐπιγραφὴν iſtam ſibi vindicat, quam C. JULII SOLINI, Scriptoris, a quo Noſter mutuatus eam eſſe videtur, Vetuſti equidem, ſed Eruditioribus minus probati, *Polyhiſtor*, ex *Hiſtoria Naturali* Pliniana, aliiſque Veterum laboribus, nec fideliter ſatis, nec judicioſe, compilatus, aut ANT. GVIBERTI COSTANI, Toloſatis, JCti, *Polyhiſtor* miſcellæ doctrinæ, ſed ſex tantum octernionum, exiguus, cum ejusdem *Quæſtionibus Juris Memorabilibus* A. 1557. editus, ac Hanoviæ A. 1598. (8.) recuſus.

IV. Verum de Opere hoc illuſtri, totiusque Rei Literariæ exhibente Pandectas, ac ceteris Morhofii noſtri Laboribus, Editis, Ineditis, atque Affectis, fuſius dicendi, ſuasque ſingulis laudes, allegatis hunc in finem Eruditorum Judiciis, admetiendi, commodior poſtea recurret occaſio, ubi Vitæ Viri Summi Hiſtoriam brevem atque Synopticam præmiſerimus. Prolixiorem equidem, & ſtudio accuratiori (quali Phil. Melanchtonem Joach. Camerarius, & Tychonem Braheum, ac Mecænatem Galliæ, Nicol. Fabricium Peireſcium, Pet. Gaſſendus, celebrarunt) concinnatam, Wilh. Ern. Tenzelius, Hiſtoriographus Ducum Saxoniæ πολυμαθέστατος, ante decennium,

(8.) *in* 8*vo.*

nium, publice (9.) a me efflagitavit. Verum ignoſcet mihi, qua eſt humanitate, haud gravate, ni fallor, Vir Celeberrimus, quod deſiderio iſte ſuo ab aliis diſtracto laboribus, nec hactenus ſit ſatisfactum, nec jam ſatisfiat, ſed Palma iſta Theologo in Literatura elegantiori verſatiſſimo, HENRICO MUHLIO, communi utriusque Amico, ac Morhofii non Diſcipulo ſolum γνησίῳ, interiorisque admiſſionis domeſtico, ſed & in Profeſſione Kilonienſi Poëtica Succeſſori, quem Vitæ Laborumque Præceptoris moliri Hiſtoriam, ipſemet paulo poſt (10.) ex Epiſtola ejus ad ſe A. 1692. exarata, ſignificavit relinquatur. Cujus Meletematis ſui Editionem ut Vir Summe Reverendus, de Manibus jam ante Morhofianis venuſto Poëmate Elegiaco, iis ſacro, (quod Lipſiæ An. 1691. (11.) ſeorſim prodiit, deinde vero, ſub *Libri III. Polyhiſtoris Literarii* initium, Lubecæ Anno 1692., & in *Diſſertationum Academicarum atque Epiſtolicarum* Noſtri Appendice (12.) Hamburgi A. 1699. eſt recuſum), præclare meritus, maturet, ſerio eum obteſtor. Lenient interim ejus exſpectationem Schediasmata breviora, partim Biographica, partim Encomiaſtica, Viri Summi memoriæ a Tanti Nominis Cultoribus, intra Undecennium hoc, a morte ipſius elapſum, conſecrata. Hos inter agmen ducit ipſe CL. TENZELIUS, cujus Narratio de Morhofii Vita, & in Literas Meritis, compendiaria, ex Henr. Muhlii Epicedio modo laudato, & Epiſtola ad ſe Familiari, ſermone collecta Germanico, bimeſtri poſt obitum τȢ μακαρίτȢ tempore vix elapſo, *in Dialogis Anni* 1691. *Menſtruis*, M. Septembri, (13.), lucem aſpexit publicam. Anno ſequenti 1692. MATTHIAS HENRICUS BURCHARDUS, Slesvicenſis, Georgii Henrici, Antiſtitis Regii Segebergenſis, Viri eleganter docti, nobisque olim amiciſſimi, Filius haud degener, ſed morte immatura ante quinquennium extinctus, in Nundinarum, ſive (uti ipſe, ad Nomen Vernaculum Umbſchlag alludens, has appellat) *Vertumnalium* Kilonienſium Panegyri Anniverſaria, XIV. Kal. Febr., Oratiuncula Præceptorem defunctum Panegyrica celebravit haud ineleganti, iſtique, triennio poſt (A. 1695.), Lubecæ, & ſeorſim (14.) excuſæ, & Secundæ Trium priorum *Polyhiſtoris Literarii* Librorum Editioni adjectæ, *Laurus Cimbricæ Areſcentis, ad Buſta Morhofii ſparſæ*, Titulum præfixit. Noviſſime, (A. 1699.), in Voluminis *Diſſertationum* Noſtri *Academicarum atque Epiſtolicarum*, Junctim Hamburgi publicatarum, Appendice (15.), Vitæ Morhofii prodiit Hiſtoria, ab ipſomet MORHOFIO, continua narratione, ab Anno Natali 1639. ad 1671., ſive ætatis triceſimum ſecundum, perducta, ſed Editioni, uti credo, haud deſtinata. Adjecit iſti Amicus Autoris Ἀνώνυμος (quem *Bibliothecæ Morhofianæ forulos ac ſchedas fere omnes diligenter excuſſiſſe*, Joh. Burch. Maji teſtatur *Præfatio*, Studioſum autem Juris fuiſſe Veteranum, &

 τȢ Ma-

(9) *In Dialogis Menſtruis Germanicis*, *M. Jan. A.* 1692. *p.* 63. (10) *M. Jul. A.* 1692. *p.* 603. 604. (11) *in fol.* (12.) *p.* 138-143. (13) *p.* 801-808. (14) *in 4to.* (15) *p.* 1-48.

τȣ̃ Μακαρίτȣ per annos complures domeſticum, ab aliis accepi) Continuationem ſuam, ad A. usqve 1691. (qvi Noſtro fuit Emortualis) laudabili pertextam diligentia, niſi qvod ordinem ſubinde magis concinnum, & delectum accuratiorem, deſideres. Subjunctus eſt utriqve (16.) CASPAR. THURMANNI, Roſtochienſis, J. U. D. & Conſiliarii olim Saxo-Lauenburgici, Recenſus Scriptorum Morhofii, ac Judiciorum, qvæ de Autore pariter atqve iſtis Viri Docti tulerunt, honorificorum, laudabili ſane inſtituto, ſed parce nimis, qvod Elogia attinet, ex ſolis ferme Actis Eruditorum Lipſienſibus, Dialogisqve Tenzelianis, ac paucis aliorum Scriptis, deprompta, congeſtus, cuiqve, e prolegomenis hiſce noſtris, haud exiguum forte accedere poterit Auctarium. Mentionem etiam aliqvam meretur, qvæ idem *Diſſertationum Academicarum* inſerta eſt *Appendici* (17.), Sylloge locuples Carminum Adoptivorum, qvibus Collegæ Roſtochienſes ac Kilonienſes, Amiciqve alii, vel de Titulis ac Dignitatibus Academicis Noſtro ſunt gratulati; vel in Nuptiis ejus, ac Filiorum Natalibus, Applauſum, in Uxoris autem funere συμπάθειαν ſuam, teſtati, vel Scriptis, ab illo editis, hederam ſuſpenderunt, vel obitum tandem ipſius, Orbi Literato luctuoſum, deplorarunt. Suggerit enim & iſta, qvæ Hiſtoriam Vitæ Noſtri illuſtrant, cujus σκιαγραφίαν brevem, ex hac *Diſſertationum Appendice*, eodem, qvo illa prodiit, Anno 1699. LIPSIENSES qvoqve *in Actis Eruditorum* (18.), Literatis exhibuerunt. Horum nos exemplo, in Vita eadem exponenda, ipſius potiſſimum Morhofii Biographiam, ejusqve Continuationem ſeqvemur ἀδέσποτον, ac utriusqve narrationes obſervationibus ſubinde noſtris augebimus atqve illuſtrabimus.

V. Natus eſt MORHOFIUS Wismariæ, Urbe Ducatus Megapolitani vetuſta ac munitiſſima, Portuque inſuper egregio & Commerciis maritimis præſigni, Anno Æræ Chriſtianæ Vulgaris 1639. (non 1636., quem Celeb. Tenzelius (19) perperam ſubſtituit), diemque Sextum Februarii, Romanis olim nefaſtum atque inauſpicatum, ortu ſuo, & Patriæ, & Orbi Literato, fauſtiſſimum reddidit atque auſpicatiſſimum. Natalem hunc, cum Socrate, Alexandro Magno (cui idem Emortualis etiam fuiſſe traditur), Friderico Wilhelmo, Electore Brandeburgico, hujusque Primogenito, Carolo Æmilio, ſibi communem, Heroumque proinde, & Bellicorum, & Literariorum, fœtura jam olim illuſtrem, ac ab Athenienſibus præterea, Græcisque ceteris, ob victorias crebras a Perſis eodem reportatas, inter fortunatisſimos relatum, ipſemet, ductu Æliani (20.), quatuor celebravit Carminibus, ad Principes Brandeburgicos, paulo ante laudatos, Genethliacis. Quæ cum prolixiora ſint, quam ut huc poſſint a brevitatis Studioſo trans-

(16) *p.* 49-60. (17) *p.* 61-143. (18) *M. Jul. p.* 291. 292. 293. (19) *in Dial. Menſtr. German., M. Sept. A.* 1691. *p.* 806. (20) *L.* 2. *Var. Hiſt. c.* 26.

transſcribi, in *Operibus* Autoris ſui *Poëticis* (21.), ab Elegantiarum hujusmodi Amaſiis, evolvi merentur ac perlegi. Patrem habuit *Joachimum Morhofium*, Notarium Publicum, Senatuique Urbano a Judicii Inferioris Secretis, tenuioris quidem ſortis Parentibus in Marchia procreatum Brandeburgica, ſed probitate pariter atque doctrina conſpicuum; Matrem vero *Agnetem*, Danielis Hintzii, Mercatoris honeſti, Filiam. Quæ in hujus, Noſtro in tenera fato præmaturo ereptæ infantia, locum ſucceſſit, *Anna Tabberta*, Friderici Petræi Vidua, Noverca licet eſſet, affectu tamen vere materno Privignum eſt proſecuta, & Bona ſua, Marito omnium Hærede nuncupato, ad ipſum pervenire voluit.

VI. A teneris unguiculis, ductu Parentis (cujus ſe cura, conſilio & informatione, ſolida variorum Studiorum jeciſſe fundamenta, Ipſe, in Vitæ propriæ Hiſtoria, grato agnoſcit animo), tum Pietatis Exercitiis, & Lectioni S. Codicis quotidianæ, tum Hiſtoriarum etiam, e Verſione *Chronici* Carionis Germanica, cognitioni mature asſvevit, Muſica autem, in qua progreſſus deinceps fecit inſignes, ipſemet, etiam adhuc ἀναλφάβητος, ſummopere eſt delectatus. Primis Latinitatis rudimentis ab eodem imbutus eſt Parente ſuo, qui e Ludo eum, in qvem miſſus erat, Literario, quod caput Pueri, per Orbilium quendam, fuſte ita læſum eſſet, ut tubera inde orta, ac præ pudore disſimulata, in febrim illum periculoſam conjicerent, domum revocavit, trienniorque ipſe informavit integro. Iſto elapſo, Athenæi Wismarienſis Urbani (nec enim, vel Scholam Civitatis Roſtochienſis Trivialem Anno eum ætatis nono acceſſiſſe, a Matth. Henr. Burchardo (22.), nec Lubecenſem deinceps frequentaſſe, a Lipſienſibus (23.), persvaderi, cum ipſe neutrius, in Vitæ ſuæ Hiſtoria, mentionem injiciat, patior) commiſſus Præceptoribus, Rectoris ejus, Joh. Poltzii (Scholæ poſtea Lubecenſis Subrectoris ac tandem Conrectoris), auſpiciis, ita, & in ſoluta, & ligata Oratione, profecit, ut 14. natus annos ea utriusque daret ſpecimina, quæ ab ipſis Ludi Doctoribus extollebantur. Poltzium hunc non in Vitæ ſolum Hiſtoria, *unicum* ſe *ad Bonos Autores*, *& Selectiorem Latinitatem*, *Ductorem* habuiſſe, grata mente eſt profeſſus, ſed & jam ante, A. 1683., in Programmate, Studioſi cujusdam Kilonienſis dicato Exequiis (24.), ſequenti dignatus Elogio: *Erat Viro illi ſingularis, in bonis Autoribus enucleandis, Induſtria, Judicium de iis acerrimum, Græcarum & Latinarum Literarum accurata peritia. Nec præpoſtera, ut nunc plerumque fit, Juvenes via ducebat, ſed λεωφόρον Bonarum Literarum Viam ad Artes ſternebat.* Non autem ſatis habuit Noſter Lingvas, Hiſtoriam, Arteſque dicendi ac diſſerendi, in prima hac ætate familiares ſibi reddidiſſe, ſed Mathematica-

(21) *Libro ſecundo Charitum p.* 52-56. (22) *in Or. Fun. p.* 7. (23) *in Actis Erud. M. Jul. A.* 1699., *p.* 291. (24) *V. Programmata, Orationum ſubjuncta Faſciculo, num.* 56., *p.* 775.

maticarum etiam, Arithmeticæ inprimis, Sphæricæ, Geometriæ & Geographiæ, ab Andrea Pauli, Wismarienſi, Scholæ Patriæ Subrectore (cujus *Thematorologiam N. T., Radicum & Derivationis Terminationem uſum exhibentem*, Lubecæque A. 1661. editam, prælectiones ipſius *de Notitia Autorum* Academicæ MSStæ, *c.* 11. honorifice commendant) non minus feliciter hauſit principia.

VII. Ex Urbe Natali, ſedecim natus Annos, d. 7. Mart. A. 1655. Stettinum abiit, & in Pædagogium iſtic admiſſus Regium, in Philoſophia Joh. Micrælium, hujus Rectorem (cujus in ſe merita nec publice diſſimulavit (25.)), in Lingua Hebræa Joach. Fabricium, Superintendentem, in Jurisprudentia autem (cujus jam Tyrocinia, Parentis ductu, abſolverat) Joh. Sithmannum, ejus Profeſſorem, fideles habuit Hodegos. Nulli tamen Præceptorum Stettinenſium plus debuit, aut familiarius ſe applicuit, quam Henrico Schævio, Kilonia Holſato, Med. Doctori, Literarumque Humaniorum & Poëſeos Interpreti Publico, ac Gymnaſii tandem Thorunienſis (cui morte immatura A. 1661., æt. 37., eſt ereptus) Rectori, *Viro*, prout ipſe teſtatur, *ad omnes elegantias facto*, *Poëtæque*, *Muſico*, *Mathematico*, *Mechanico*, *& Philoſopho Sectæ Carteſianæ* eximio, cujus Scriptis ſuis paſſim mentionem inſeruit perquam honorificam (26.) Hujus Doctoris, cui ipſe viciſſim in deliciis fuit, χειραγωγίαν fidelem ſecutus, univerſæ Matheſeos Curriculum abſolvit, Phyſicam doctrinam eſt ingreſſus, & in Poëticis diligenter ſe exercuit. Acres tamen illos primæ ætatis ad Poëſin impetus, Schævii exemplo in ſe excitatos, poſtea freno indiguiſſe, Judiciique accuratioris lima fuiſſe emendandos, ipſe, in Vitæ ſuæ Hiſtoria, verbis hiſce ingenue fatetur: *Quoniam Vir ille* (Schævius) *Statium imitandum ſibi unice propoſuerat, Ingenio olim ſuo plus juſto indulgens, ſolam tum ſcribendi carminis vim ſequebar; a qua tandem me ipſum revocabam, judicio maturiore, & Poëtarum antiquorum lectione, monitus. Nam, ut impetus ad Poëticam facultatem illius Viri exemplo magis, quam præceptis, excitati ſunt; ita poſtea felicior Carminis* cultura *ab Ingenio, Exercitatione & Lectione, ſuccrevit. Scribebam XVI. annorum Adoleſcens alicui Carmen de dignitate Conſulari Gratulatorium juſtæ magnitudinis, cujus dictio Statii, & aliorum arduorum Poëtarum, floſculis tota erat concinnata. Mirifice id nonnullis placebat. Verum ipſe & conatus meos poſtea ridebam, & illos, qui tantopore Carmen illud celebraverant.*

VIII. Biennio (non autem, uti Tenzelio (27.) relatum eſt, qvadriennio) Stettini exacto, & Schævio ſuo (cui *Poculum boni Dæmonis*, ſive Carmen hujus Tituli Apobaterium elegans (28.) diſceſſurus obtulit), & ceteris valedixit

(25.) *in Comm. de Lingva & Poëſi German. Vernaculo*, *P. III.*, *c.* 2., *p.* 482. (26.) V. *Miſcell. Poët. p.* 73., *Polyhiſt. Lit. Lib.* 2. *c.* 6., *p.* 374. 375., *& L.* 3., *c.* 10., *p* 66. 67., *Orat. VIII, p.* 243., *& Comm. de Lingva ac Poëſi German. P. III. p.* 620. (27) *in Dialog. Menſtr. M. Sept. A.* 1691., *p.* 806. (28) V. illud in *Operibus* Noſtri *Poëticis*, *p.* 909-914.

ledixit Profeſſoribus, ac, annos natus XIIX., d. 29. Maji A. 1657., Roſtochium commigravit, Studioque Juridico ductu Henr. Rud. Redekeri, Jac. Seb. Laurembergii, Henricique imprimis Rahnii (quem Præſidem A. 1658. elegit ſuæ *de Jure Morborum* Diſputationis, proprio Marte conſcriptæ, nec vel leviſſimam ab illo paſſæ mutationem), incumbere feliciter perrexit. Non tamen iſti ſoli vacabat, ſed Polymathiæ etiam reliquæ, & Poëſi, ad qvam naturæ vehementiori ferebatur inſtinctu, haud minimam temporis ſui partem invidendo admetiebatur ſucceſſu, nec exiguo cum famæ, Carminibus argutis atqve venuſtis qvamplurimis, Latinis ac vernaculis, in Amicorum gratiam, magnamqve partem ſub nominibus etiam illorum, publicatis, acqviſitæ incremento. Alacriter ſponte jam ſua, in Stadio hoc Poëtico ad palmam contendenti calcar exemplis atqve hortatibus ſuis addebant Andr. Tſcherningius, Poëſeos Profeſſor, ἐργοδιώκτης hujus Auditorum ſuorum Primicerii, nec multo poſt Succeſſoris, perpetuus, & Commilitonum, uti olim Scholaſticorum Stettinenſium, ita nunc Academicorum Roſtochienſium intimo, Joh. Rölingius, Lütkenburgo Holſatus. De quo ipſius Pylade, in *Cymbria* fuſius celebrando *Literata*, hic tantum notamus, eodem illum, qvo Noſter Tſcherningio Roſtochii ſucceſſit, Anno 1660. Regiomonti Simoni Dachio, in Profeſſione itidem Poëtica, eſſe ſubrogatum, eodemqve cum ipſo die, ante diſceſſum, Roſtochii ſupremos Philoſophiæ Honores, applaudente, uti poſtea dicetur, communi utriusque Præceptore, Henr. Schævio, adeptum (29.)

IX Profeſſionem Poëſeos in Academia Roſtochienſi, antehac à Nathane Chytræo, Eilhardo Lubino, Joh. Kirchmanno, Pet. Laurembergio, Viris magni in Rep. Literaria nominis, &, quem paulo ante laudavimus, ipſe autem accuratius celebravit (30.), Andrea Tſcherningio, ornatam, A. 1660., cum luſtrum ætatis quartum vix impleviſſet, raro præcocitatis Literariæ exemplo, Epicedii in Ciconiam Jocularis occaſione, obtinuit. Alebat iſtam, *Adriani* à ſe nomine donatam, domi ſuæ Laur. Bodockius, J. U. D. & Rhetor Academicus, qui, cum, d. 25. Oct. A. 1659. creatos a ſe novos Magiſtros, aliosque Hoſpites, ſolenni excepiſſet convivio, ab horum uno ſub noctem, Avis innocua telo eſt transfoſſa. Noſter, fatum illius triſte miſeratus, accedentibus Amicorum monitis, Leſſu ei Heroico, adjectaque huic Inſcriptione pereleganti, parentavit, & utrumque iſtud Poëmation joculare eodem Anno editum, Bodockio inſcripſit. Qvod cum Joſuæ Arndio, Guſtaphi Adolphi, Ducis Megapolitani, Protecclesiaſtæ Aulico, Theologo peritia Literarum

(29) V. Morhofii Carmen ad Rôlingium, Regiomontum diſcedentem, Propemticum, *in Poëmatis Germanicis p.* 111-119., & *Comm. de Lingua ac Poëſi German., P. II., c.* 9.. *p.* 432. (30.) *V. Scazontes in Natalem Tſcherningii in Miſcell. Poët. p* 47-50., Anagrammata bina, & Scazontes iſtorum Interpretes, in ejusdem Obitum, *in Funeribus p.* 12. 13., nec non Elogium Poëmatum illius Germanicorum inſigne, *in Comm. de Lingua & Poëſi Germanica, P. II., c.* 9. *p.* 428. 429.

Elegantiorum ſingulari conſpicuo, Poëtæqve haud vulgari, eſſet lectum, adeo placuit, ut Principi ſuo iſtud, ſimulqve Autorem ejus, antehac ſibi ignotum, de nota meliore commendaret (31.) Permotus iſta Commendatione Princeps Eruditorum amantiſſimus, Morhofium, poſthabita Palæſtra, cui Parens eum deſtinaverat, forenſi, disſuadentibus incaſſum Dav. Mevio, JCto patriæ percelebri, Martinoqve Böckelio, Syndico Lubecenſi (Filii ſimul natu majoris, in Academias abituri, offerente Ephoriam), Profeſſionem, quæ Tſcherningii obitu vacabat, Poëticam modeſte ambeuntem, voti confeſtim A. 1660. fecit compotem. Qvam Muſagetæ hujus Illuſtriſſimi, Panegyri in Natalem ipſius (d. 26. Febr.) Heroica, paulo ante in Acroaterio recitata Academico, prolixius a ſe celebrati, benignitatem Oda ille Euchariſtica, Sermone ſcripta Germanico (32.), deprædicavit. Munus deinde ſibi commiſſum, cum Magiſtri ante Titulum, una cum Rölingio ſuo, d. 26. Jul., Brabevta Aug. Varenio, Collega, reportaſſet, Oratione *de Genio & Spiritu Poëtico* ſolenni d. 17. Oct. A. 1660., eſt auſpicatus, applaudentibus gemino huic honori, tum Academiæ Roſtochienſis Profeſſoribus pleriſqve, tum Amicis ac Fautoribus aliis (33.). Qvos inter Henr. Schævius, ejus olim in Gymnaſio Stettinenſi Præceptor, in prolixo *Epiphonemate* ad ipſum & Rölingium, Auditores ſuos, & Magiſterii, & Spartæ Profeſſoriæ, Honoribus eodem tempore potitos, *Heroico*, Caſtorem & Pollucem Duumviros hoſce Doctiſſimos atqve amiciſſimos ſalutavit (34.). Qvoniam vero annuo, anteqvam publice doceret, ſpatio peregrinandi poteſtatem a Principe ſuo Noſter obtinuerat, exeunte eodem A. 1660. in Bataviam & Angliam abiit, Viros utriusqve celebres ſalutavit, Caroli II., Britanniæ Regis, inaugurationi interfuit, ſuumqve applauſum Carmine illi teſtatus eſt Gratulatorio, & in Academia Oxonienſi, ut Bibliotheca hujus Illuſtri uteretur, aliqvamdiu ſubſtitit. In reditu, Franeqveræ Friſiorum, Supremos Juris utriusqve Honores Academicos, a Joh. Jac. Wiſſenbachio, Athenæi illius Anteceſſore Primario, ſibi collatos, habita d. 26. Sept. A. 1661. Diſputatione *de Jure ſilentii* Inaugurali, Laur. Banckii, Succi, JCti Franeqverani, & ſui ibidem Hoſpitis, Collegarumqve & Amicorum Roſtochienſium, Elogiis compluribus ornata Metricis (35.), haud difficulter exambiit.

X. Roſtochium redux, qvam nactus erat, Spartam egregie ornavit, non Prælectionibus ſolum in Claudiani *de Raptu Proſerpinæ Libros*, aliosqve melioris notæ Poëtas, Publicis, ſed privatis etiam Acroaſibus Juridicis, Oratoriis atqve Poëticis, menſaqve & hoſpitio, qvod cœlebs eſſet, primum Henr. Rahnii,

(31.) V. Epiſtolas duas ad Bodockium & Arndium Leſſui iſti A. 1667., in Editione ſecunda Kilonienſi, præfixas. (32.) V. eam *in Poëmatis Germanicis*, *P. I. p.* 39-42. (33). Carmina illorum Gratulatoria una cum Alb. Willebrandi, JCti Roſtoch., programmate ad Orat. Auſpic. Invitatorio, leguntur in *Appendice Diſſertt. Acad. p.* 68. 77. (34.) *ibid. p.* 69-72. (35.) V. illa *in Append. Diſſertt. Acad. p.* 78-83.

nii, JCti (cui, A. 1662. defuncto, Oratione parentavit publica) eximii, & Caſparis deinde Marchii, Profeſſoris Medici, integro uſus eſt quadriennio. Hoc elapſo, cum fama doctrinæ ejus multiplicis, ceterarumque ingenii dotium, longe lateque ſparſa, in Cimbriam etiam noſtram penetraſſet, a Chriſtiano Alberto, Duce Holſatico, A. 1665., una cum tribus Collegis, *Chriſt. Kortholto*, Theologo, *Caſp. Marchio*, Medico, & *Matthia Waſmuthio*, Philologo, in Academiam Kilonienſem recens a ſe conditam, eſt evocatus, &, poſt miſſionem a Principibus Megapolitanis ægre impetratam, Doctor in illa publicus eloquentiæ ac Poëſeos conſtitutus. Inaugurationi Athenæi hujus Cimbrici, d. 5. Oct. A. 1665., non interfuit ſolum, ſed & Odis ſuis in laudem Ferdinandi III. ac Leopoldi, Imperatorum, Fridericique & Chriſtiani Alberti, Holſatiæ Principum, per Muſicos Ducales decantatis, & Oratione ſolenni, die ſequenti recitata, illuſtriorem eandem reddidit. Anno, qui hunc excepit; 1666., d. 22. Jan., quo Gradus Academici Quatuor, quas vocant, Facultatum Candidatis prima vice, ſumtu Principis, conferebantur, ipſe, Prodecanus Ordinis Philoſophici, in locum Mich. Watſoni, Decani, paulo ante defuncti, electus, habita *de Cauſis, ob quas multi ad minus ſolidam perveniant ſapientiam*, Oratione eximia, ſeptem Philoſophiæ creavit Magiſtros, Actorumque primæ iſtius Promotionis Academicæ Hiſtoriam, â ſe conſcriptam, una cum Strenis, ſub novi Anni initium, Principi, Patroniſque & Profeſſoribus Academiæ, diſtributis, ceteriſque *Primitiis Parnaſſi Kilonienſis Poëticis*, juris fecit publici. Sex Annos Vitæ Kilonienſis priores cœlebs, in convictu Caſp. Marchii, Profeſſoris Medicæ Artis Primarii, quem Roſtochii etiam Hoſpitem habuerat, exegit. Rectoris Academici Officium, d. 5. April. Anno 1669. prima ſibi vice demandatum, Oratione *de Intemperantia in ſtudiis* eleganti eſt auſpicatus, & Semeſtribus poſtea Annorum 1677. 1685. 1690. æſtivis denuo adminiſtravit; Philoſophici vero Ordinis Decanatu Anno jam 1667., & ſæpius deinde functus, laurea ejus ſuprema Juvenes ſubinde haud paucos exornavit.

XI. Anno 1670., media æſtate, ſub initium Feriarum Canicularium, iter denuo, Principis permiſſu, in Bataviam & Angliam, maximo ſuo fructu, ſuſcepit Literarium, & cum Viris illarum Doctiſſimis, partim ante duo jam luſtra ſalutatis, partim nunc demum viſis, amicitiam vel contraxit, vel renovavit. Ultrajecti Joh. Georgio Grävio familiariter innotuit, magni nominis Critico ac Philologo, Amſtelodami autem Theod. Kerckringio, Joh. Swammerdammio (Hiſtoriæ Inſectorum, quibus muſeum ejus inſtructiſſimum abundabat, Scrutatori induſtrio), Mart. Birrio, Matthiæ Slado, ac Juſto Schradero, Medicis atque Chymicis celeberrimis. Quibus addi etiam meretur, illiteratus licet, Nicol. Petterus, Oenopola, quem certo & æqvali vocis ſuæ ſono vaſa vitrea diverſa disrumpentem coram ſpectavit, iſtudque Experimentum Societati dein Regiæ Anglicanæ præſens expoſuit, ac, Kilonium

reverſus, Diatriba Epiſtolica peculiari luculenter illuſtravit. Leidæ cum Joh. Frid. Gronovio eſt converſatus, Hagæ Comitum vero cum Nicol. Heinſio, Conſtant. Hugenio, Conſiliario Principis Arauſionenſis Intimo (cui, multiplicem ejus expertus favorem, *Horas* poſtea inſcripſit *ſubſecivas Poëticas*) ac Franc. Junio, quo duce Iſaaci Voſſii, in Anglia abſentis, Bibliothecam ac Codices MSStos perluſtravit. In prædio Sam. Schaſſii, Hagæ vicino, Marquardum Gudium noſtratem ſalutavit, Schaſſii tunc Ephorum, poſtea vero Duci Holſatico, & tandem Regi Daniæ a Conſiliis, inſpectisque in Bibliotheca ejus locupletiſſima MSStis plurimis rarioribus, Operibusque Poſſeſſoris ἀνεκδότοις atque affectis, arctiorem cum illo contraxit familiaritatem, in Cimbria deinceps ab utroque, ad fata usque ſuprema, continuatam. E Batavia in Angliam iterum transgreſſus, Londini diutius hæſit, conſuetudine potiſſimum Rob. Boylæi, Philoſophorum modernorum facile Principis, Iſaaci Voſſii, Polyhiſtoris eximii (cujus beneficio Bibliothecam ipſi videre licuit Regiam), & Henr. Oldenburgii, Societatis Illuſtris Anglicanæ (in cujus Conſeſſum, hoc Proxeneta, admiſſus eſt Philoſophicum) Secretarii, delectatus. Cum ex Anglia in Bataviam maritimo remearet itinere, præſentiſſimum naufragii, prope Brielam, vix evaſit periculum, quod rumori de ipſius in undis æquoreis morte, Holſatiam tunc pervagato, & Epigraphis, quibus inter Amicos, huic credulos, Chriſtianus a Stöcken, Proteccleſiaſtes Aulicus Eutinenſis, Germanico, Johannes autem Georgius Pellicerus, Collegii Canonicorum Lubecenſium Secretarius, Latino Idiomate, ſuperſtiti parentarunt, Feralibus (36.), præbuit occaſionem. In Batavia veteres amicos denuo ſalutavit, Pauli Würtzii, Archiſtrategi Ordinum Fœderatorum Eruditi, Huſæ Cimbrorum in lucem editi, prolixum expertus eſt favorem, & Amſtelodami tandem ingens, ope divina, vitæ diſcrimen iterum ſuperavit. Cum enim in Bibliopolio Eltzeviriano Libris perluſtrandis eſſet intentus, magna Librorum atque Chartarum moles, quæ trochleis in ſuprema attrahebatur tabulata, in aream decidit, & tergum ei laterali motu concuſſit, ſi vertici incidiſſet, certiſſime enecatura.

XII. Cum, finita altera hac peregrinatione, Anno 1671. (ad quem Vitæ ſuæ Hiſtoriam ipſemet perduxit) Kilonium rediiſſet, vitæ cœlibis pertæſus, uxorem d. 23. Oct. duxit *Margaretam*, Caſpari a Degingk, Tremonia Weſtphali, Lubecenſis Reipublicæ Senatoris (quem ad Conſularem ejusdem evectum tandem eſſe dignitatem, Scriptor, qui vitam Noſtri, ab ipſo inchoatam, pertexuit, Anonymus (37.), & hunc ſecuti Lipſienſes (38.), falſo perhibent), Fili-

(36) Pelliceri Inſcriptionem in obitum Morhofii, falſo creditum, recuſam invenies in *Append. Diſſertt. Acad. p.* 91-94. (37.) *in Append. Diſſert. Acad. p.* 12. (38.) *in Actis Erud., M. Jul. A.* 1699., *p.* 291. 292. 293.

Filiam (39.) Cujus Virtutes cum Maritus ipſe, in Programmate, quo Exequias defunctæ, M. Jun. A. 1687., Rectoris Academici nomine, indixit, Funebri (in Programmatum, Orationibus Anno 1698. ſubjunctorum, Sylloge perperam omiſſo) (40.), & Collegæ Kilonienſes, in Epicediis, memoriæ ejus conſecratis (41.), debitis ornaverint laudibus, mentione illarum prolixiori, brevitatis ſtudio, ſuperſedemus. Quatuor ex illa ſuſcepit Filios, Caſparum nempe Danielem, Primogenitum (eodem, quo Avus paternus Wismariæ efferebatur, die octavo Aprilis A. 1675. in lucem Kilonii editum (42.)), Georgium Marquardum, Fridericum, & Ericum Georgium. Quos inter Secundus atque Quartus in ætate deceſſerunt tenera, Primus vero ac Tertius Patri fuerunt ſuperſtites, & Poſthuma ejus nonnulla Juris fecerunt publici.

XIII. Ceterum, ut, a rei domeſticæ facie, ad munera, quibus Kilonii functus eſt, revertamur Academica, Profeſſioni geminæ, quam ab A. 1665. ornaverat, Oratorio Poëticæ, poſt reditum ex Secundo Itinere Literario, aliæ Dignitates, fama ejus ſubitis progreſſibus accreſcente, ſunt adjectæ. Anno enim 1673. Adamo Tribbechovio, Theologo inſigni ſibique amiciſſimo, in Aulam evocato Saxo-Gothanam, in Profeſſione ſucceſſit Hiſtorica. Sequenti autem 1674, Cura ſcribendorum publico Academiæ nomine Programmatum, & ſexennio poſt, A. 1680., Bibliothecæ, cui Sam. Rachelius, JCtus percelebris, hactenus præfuerat, Academicæ Ephoria, a Principe ipſi eſt commiſſa. Hiſtoriographi etiam Ducalis Officium eodem, quo Hiſtorias docere juſſus eſt, Anno 1673. ei fuiſſe deſtinatum, Joh. Adolphi Kielmanni, Aulæ Holſaticæ Præſidis, omniumque Miniſtrorum Ducalium ea tempeſtate Principis, quem ſummum Noſter habuit Patronum atque Evergetam, Literæ, Slesviga d. 13. Nov. Anno jam dicto, ad eum exaratæ, & inter Schedas defuncti repertæ, oſtendunt. Intervenit tamen aliquid, quod conſilia iſta irrita redderet.

XIV. Quanta fide, qua item dexteritate & diligentia, ſingulis, quæ in novellis Cimbriæ Athenis commiſſa ipſi ſunt, inſigni cum famæ harum incremento, & ſtudioſæ Juventutis emolumento, functus ſit officiis, ſatis ſuperque, ne Collegarum & Auditorum allegem teſtimonia, Prælectiones, quibus, per quinque luſtra, Cives Academicos, non in Oratoria ſolum, Poëſi & Hiſtoria, ſed reliqua etiam Polymathia Elegantiori univerſa, præclare admodum erudiit, Publicæ pariter atqve Privatæ, demonſtrant. Syllabum illarum, e Catalogis Operarum Academicarum Semeſtribus, Continuator Vitæ ejus Anonymus

(39.) V. Epithalamia Erici Mauritii, Joſuæ Arndii, Pet. Muſæi, Chr. Kortholti, Pauli Sperlingii, Sam. Rachelii, Ad. Tribbechovii. Mich. Kirſtenii, & aliorum, in *Appendice Differtt. Acad. p.* 94-97. (40) Recuſum iſtud eſt in eadem *Append. p.* 113-119. (41) Leguntur hæc Epicedia in eadem *Appendice*, *p.* 119-126. (42.) V. Carmina Genethliaco-Epicedia Ad. Tribbechovii & Pauli Sperlingii in ejus Natalem, in *Appendice* ſæpius laudata, p. 107-112.

nymus operoſe congeſſit. Nos prolixo ſingularum Recenſu, cum pleræque infra in ἀνεκδότων Noſtri indice denuo ſint memorandæ, ſtudio brevitatis h. l. ſuperſedemus. Addemus tamen, quæ de earum ſcopo atque inſtituto in illo ipſemet differuit Programmate, quo, d. 2. Sept. A. 1683., Juventutem Studioſam ad audiendas Lectiones de Argumentis Selectioribus (Patavinitate ſcil. Liviana, Germanorum in literas Meritis, Juris Romani Hiſtoria, τῷ Θεῷ in Diſciplinis, aliisque ſimilibus) Acroamaticas & Extraordinarias, ſemel hebdomadatim habendas, invitabat (43.): *Cum Eloquentiæ*, ait, *& Hiſtoriæ geminæ atque ſororiæ, ut ita dicam, Partes mihi ſint injunctæ, id ſemper operam dedi, ut earum diſciplinarum interiora pro virili excuterem, eaque Auditoribus meis inculcarem. Publicis enim privatisque Lectionibus, toto hoc, quo docui, tempore, Eloquentiæ, tam Solutæ, quam Ligatæ, Partes ita explicui, ut, quæ aliis omiſſa, vel leviter tractata, mihi præ cæteris excolenda ſumerem. Nam vel Oratorem Civilem præceptis exemplisque lectiſſimis exhibui, vel totam Characterographiam, ſive de Stylo doctrinam, vel Pathologiam Oratoriam, vel de Arguta dictione, de Excerpendi ratione, de Argutis Thematibus ſacris eruendis, de Epiſtolis ſcribendis, Inventionibus Poëticis, de omni tam Latina, quam Germanica Poëſi, ea propoſui, quæ publicam aliquando lucem, ſi ultima illis lima acceſſerit, non ſpernendo, ut puto, juventutis fructu, videbunt.* Interjectis deinde qvibusdam, de Hiſtoricis ſuis Laboribus ita differit: *In Hiſtoria, ex quo Eloquentiæ Profeſſioni illa juncta fuit, ea præ cæteris ſpectavi, quæ & Civilis uſus eſſent, & ab horum temporum Viris doctiſſimis nove obſervata, vel etiam prætermiſſa, aut mea induſtria, ut ſe interdum aliqua obtulerunt, notata. Hiſtoriam itaqve vel univerſam propoſui, vel eam, quæ a Caroli Magni imperio ad noſtra ſe tempora extendit, vel Taciti quædam Commentationibus illuſtravi; unde nonnulla ſuo quoque tempore ad Editionem ſeligentur. Neque Literariam Hiſtoriam prætermiſimus, cujus bonam partem Lectionibus Publicis de re Bibliothecaria, privatis de Notitia Autorum, expedivimus. Et hunc campum, vaſtum ſane & diffuſum, intra tres annos proximos, operoſo ſane labore bis decurrimus. Naturalem quoque Hiſtoriam, ut hodie illa tot Obſervationum foecunda meſſe ditata eſt, tentavimus. Quæ omnia, ubi paulo diligentius tractata, & continuis acceſſionibus perculta fuerint, prælo, Deo ita volente, ſubjicientur; præſertim, cum non deſint, qui ad editionem eorum maturandam impellunt, Viri doctiſſimi.*

XV. Prælectionibus ſubinde miſcebantur Diſputationes, nec non Orationes, tum publico Academiæ nomine, tum alias ob cauſas, habitæ. In quibus, uti & Recitationibus Ordinariis, etſi extemporanea dicendi facultate haud pollebat, eorum tamen, qvæ præmeditatus erat, elegantia, ſoliditate, multiplicique eruditione, ac obſervationum, quas lectionibus ſuis, e Libris præſtantioribus atque rarioribus, in Auditorium a Famulo deportatis, immiſcebat, egregiarum copia, iſtam linguæ tarditatem abunde compenſavit. Ta-

(43) Recuſum eſt Programma iſtud in Sylloge *Programmatum* reliquorum, *Orationibus* adjecta, *n.* 93. *p.*, 961-965., & in *Appendice Diſſertationum Academicarum*, *p.* 28-31.

Taceo Programmata, qvæ nomine publico freqventer ſcripſit, & *Orationum* Faſciculus, in adjecta his Appendice, junctim recuſa exhibet, non ob rerum minus pondera ac varietatem, qvam Styli nitorem, commendanda. Taceo item ingentem illam Carminum varii generis, Latinorum pariter atqve Vernaculorum, qvæ vel ingenio obſeqvens proprio, vel Amicorum precibus adactus, qvotidie propemodum pangebat, multitudinem. Qvæ ſane, ſive Inventionis acumen & crebras ſpectes argutias, ſive Numerum facilem & Dictionis Poëticæ venuſtatem, ad Veterum præſtantiam proxime accedunt, modernis autem, & Germanorum, & Exterorum, palmam vel dubiam reddunt, vel extorqvent. Laboribus his Academicis, qvibus Athenæo Cimbrico famam paravit ingentem, imo Cherſoneſum hanc univerſam, lumine ipſius adoptivo inſigniter illuſtratam, æternum ſibi devinxit, haud contentus, totum etiam Orbem Literatum Scriptis tot exaſciatiſſimis atqve eruditiſſimis, in omni ferme Literarum genere editis (ut de affectis atqve ἀνεκδότοις, qvorum ſumma ubivis fuit expectatio, ſileam), demeruit, & in ſui rapuit admirationem. Verum de iſtis uberius diſſerendi infra commodior ſe offeret occaſio.

XVI. Miretur forſan aliqvis, qvomodo tot laboribus Academico-Literariis exantlandis, tot Libris & Operibus, non niſi infinita congeſtis Lectione, elucubrandis, Homo unus, nec longævus admodum, nec firmæ valetudinis ſuffecerit. Mirarer & ipſe, niſi ſtupenda & incomparabilis Morhofii diligentia ex familiari cum illo mihi innotuiſſet converſatione. *Totus ille*, uti Biographiæ, ab ipſo inchoatæ, Continuator vere affirmat, *in Literis erat & Libris, continuæqve Lectioni ſic deditus, ut ne cibum qvidem caperet, vel iter faceret, qvin Librum ſimul legeret, vel evolutum penes ſe haberet.* Bibliotheca gaudebat locuplete, & Libellis præcipue ac Schediaſmatis minutioribus notæ melioris inſtructiſſima. His enim, qvod cito diſtrahi ſoleant, & ſæpe nullo poſtea, ob raritatem, parari pretio poſſint, coëmendis magis, nec ſane immerito, ſtudebat, qvam Libris grandioribus, Vaſtisqve Voluminibus, qvorum uſum vel Bibliothecæ Publicæ, Bibliopolarum Tabernæ, nunqvam non hominibus Eruditis concedent. Bibliothecæ hujus (cui, ſelectum Librorum qvod attinet, paucas pares fuiſſe, Wilh. Ern. Tenzelius (44.), fidem licet tantum alienam, & rumorem ſecutus publicum, vere perhibet) Catalogus, poſt obitum Poſſeſſoris concinnatus, in eam excrevit molem, ut Plagularum numerus Centenarium excederet. Ipſe ſuperſtes Autores, qvorum aliqva poſſidebat, in Indicem, Cognominum ſerie obſervata, digeſſerat Alphabeticum, Materiarum vero, ſive Argumentorum, circa qvæ Libri occupabantur ſinguli, nullum, præter Memoriam, habebat.

XVII. Hujus tenacitati confiſus, ſtudio etiam lecta excerpendi, magno

gno

(44) *in Dial. Menſtr. German. M. Jan. A.* 1692, *p.* 63.

gno utiqve temporis compendio, parcius vacavit, ſed iſtam ob cauſam, ceu ipſemet fatetur, ἁμαρτήματα ſubinde μνημονικὰ evitare haud potuit, in Scriptis, & Prælectionibus imprimis Academicis ἀνεκδότοις, paſſim obvia. Verba ipſius hac de re adjicio (45.): *Ego certe Excerptis congerendis non multum operæ me impendiſſe fateor, etſi aliorum diligentiam laudo, meæque in his neligentiæ ſuccenſeo, magno tamen in lucro reputaturus, ſi aliorum mihi opera uti conceſſum fuerit. Nunc ego, memoria promiconda contentus, ſcribo multa, quæ fallat quidem nonnunquam, & res ſuas repetenti raro reſpondeat, plerumque tamen, cum argumenti occaſio ſollicitat, ultro offerat, & quaſi ex capſula depromat.* In Carmine etiam condendo, primas Meditationes & Inventiones, ſponte ſibi, in Enthuſiasmum abrepto Poëticum, a ſolo ingenii ſuggeſtas impetu, longe plerumqve præſtantiores iis eſſe eſt expertus, qvas artis Poëticæ ſecutus præcepta, e Locis Fontibusqve Inventionum, huic uſitatis, ſtudio conqvirebat laborioſo. Qvam ob cauſam φροντίδας illas προτέρας, τῶν δευτέρων, ſecus ac in Græcorum traditur proverbio, σοφωτέρας, in chartam confeſtim ne ſibi perirent, tumultuaria ſcriptione anteqvam de Diſpoſitione & ornamentis cogitaret ulterioribus, conjicere aſſueverat (46.).

XVIII. Mores Morhofii quod attinet, Ideam illi Viri vere Boni exprimebant, & Symbolo, quod ſibi elegerat, familiari (PIETAE, CANDORE, PRUDENTIA) exacte reſpondebant. Animo enim in Deum erat religioſo, &, hypocryſin omnem exoſus, pietati vitæqve probitati infucatæ ſerio ſtudebat. Candor, res licet hoc ævo pene intermortua, in Verbis pariter ac Factis illius omnibus, illuſtres adeo ſpargebat radios, ut ætatis priſcæ, ſive aureæ, non noſtrorum temporum, ferreis pejorum,

quorum ſceleri vix invenit ipſa
Nomen, & a nullo poſuit Natura metallo,

Hominem eſſe crederes. In ipſo certe, ſi in quoquam alio, Perſiani illi Viri boni Characteres ſpectabantur:

Compoſitum Jus Fasque Animi, Sanctique receſſus
Mentis, & incoctum generoſo Pectus Honeſto.

In Converſatione cum aliis modeſtus erat, comis, & ad officia Humanitatis paratiſſimus. Sermone qvidem, præſertim, ſi ab ignotis ſalutaretur, utebatur parcius, Homo qvippe natura nec πολύλογος, nec περιαυτόλογος, ſed, absqve ulla tamen moroſitate, ad qvæſtiones ſingulorum ea regerebat, qvæ conſummatam ſolidamqve & eruditionem prodebant, & Prudentiam. Cum Amicis vero etiam jocari, & Salibus Argutiisqve lepidis, qvæ & ſcribenti, & ſermones cædenti, nunqvam non in promptu erant, certare, qvotiescunqve res poſceret, aſſueverat.

XIX.

(45.) *è Lib. III. Polyhiſtor. Lit., cap. 1., §. 21.* (46.) *V. Partem III. Commentarii de Lingua & Poëſi Germanica, c. 15., p. 725. 726. 727.*

XIX. Tantæ ingenii dotes, tot virtutum decora, uti omnibus Reip. Literariæ Civibus merito eum reddiderunt venerabilem, ita Optimates ejusdem, paris gloriæ vel jam compotes, vel cupidos, ad amorem ejus non potuerunt non provocare. Natæ hinc ipſi tot cum Viris, & Germaniæ, & Regionum Europæ exterarum, Summis, & ob doctrinam omnigenam inclytis, Amicitiæ, & cum plerisqve literarum etiam commercia. Batavos atque Anglos ſupra, in ſecundi itineris Literarii Hiſtoria (§. 11.), jam recenſui, ſed Gisbertum tamen Cuperum, ſummæ in patria dignationis, nec minoris doctrinæ, Virum, ac Jac. Tollium, magni nominis Philologum ac Chymicum, illis, Thomam autem Williſium, Medicum atqve Anatomicum Regiæ Londinenſis incomparabilem, & Eduardum Bernhardum, Polyhiſtora Academiæ Oxonienſis Inclytum, his jungendos, præterii. Ex Italis, ſuis Noſter Amicis annumeravit Ant. Magliabechium & Joh. Ciampinum; e Gallis Pet. Dan. Huetium, Ægid. Menagium & Pet. Petitum; e Danis Thomam Bartholinum, Vitum Beringium, Ol. Borrichium, Wilh. Wormium, Pet. Reſenium & Hildebrandum ab Horn, Kilonienſem, Regium ex Auditore quondam ſuo ad Moschos Legatum; in Suecia Ol. Rudbeckium, Ol. Verelium, Laur. Normannum, & ornamentum Regni hujus adoptivum inſigne, Joh. Schefferum; in Livonia Nicolaum & Henningum Wittenios; in Boruſſia Joh. Rölingium Noſtratem & Joh. Pet. Titium. E Germanis, quorum longe major eſt numerus, brevitatis ſtudio non niſi paucos, & τῶν ἄλλων ἐξόχȣς, allegabo, Vitum ſcil. Ludovicum Seckendorffium, Ezech. Spanhemium, Jobum Ludolfum, Gotfr. Guilh. Leibnitium, Frid. Rappoltum, Joh. Andr. Boſium, Frid. Bened. Carpzovium, Henr. Meibomium Juniorem, Ott. Menckenium, Joach. Fellerum, Caſp. Vogtium (Wismariæ, Patriæ utrique communis, Conſulem), & Heroinam Illuſtrem atque Eruditiſſimam, Henriettam Catharinam Gersdorfiam.

XX. Cherſoneſus hæc noſtra, uti Patronos ei dedit Principes ſuos Sereniſſimos, Magnatesque in horum Aulis præcipuos, Joh. ſcil. Adolphum Kielmannum, Parentem, ejusque tres Filios, Joachimum Alefeldium & Mart. Böckelium in Gottorpienſi, & in Eutinenſi Chriſtianum Caſſium, ac haud paucos præterea alios ex Ordine Eqveſtri Proceres, ita Amicos etiam, ex Eruditorum Coetu, conciliavit plurimos. Qvos inter e Slesvicenſibus haud prætereundi Marqu. Gudius, ceterorum omnium facile Princeps, Joel Langellottus, Archiater Ducalis, Ad. Olearius, Bibliothecæ Præfectus, Joach. Rachelius, Scholæ Moderator, & Pet. Axenius, JCtus, ceteris jam defunctis ſuperſtes; ex Hamburgenſibus, Mich. Kirſtenius, Mart. Fogelius & Vinc. Placcius, Gymnaſii Profeſſores; e Lubecenſibus, Henr. Bangertus ac Abrah. Hinckelmannus, Athenæi publici Rectores, & Achilles Daniel Leopoldus, JCtus; e Tanningenſibus denique (cum alios, qui diverſis in locis vixerunt, fuſe jam

enumerare non liceat), Jac. Holſtius, doctrinæ majoris, quam famæ, Poliater. E Collegis tandem Kilonienſibus, Muſæum, Chriſt. Kortholtum, Paulum Sperlingium & Chriſtoph. Franckium, Theologos, Ericum Mauritium, Sam. Rachelium & Sam. Reyherum, JCtos, Caſp. Marchium, Joh. Dan. Majorem & Joh. Nicol. Pechlinum, Medicos, & e Philoſophis Ad. Tribbechovium, præ ceteris æſtimabat, Kortholtique imprimis, Franckii, Mauritii, Marchii Hoſpitis, Pechlini (Convictoris ſui per annos complures ac Domeſtici), Tribbechovii, atqve Georg. Ern. Heldbergii, Logices Ethicesqve Profeſſoris (cui Uxoris Soror erat nupta), familiari ac freqventiori delectabatur conſvetudine.

XXI. Tot Amicorum, imo Cimbriæ totius atqve Orbis Literati, votis ſi fata annuiſſent, diuturniore haud dubie lucis uſura Noſter eſſet gaviſus. Sed eadem, quæ tantam illi gloriam Literariam, tantumqve in Orbe Erudito nomen, conciliaverat, nimia pene in ſtudiis aſſiduitas Corpuſculi ejus Vires paulatim proſtravit, & καχεξία iſtud lethali afflictum exanime tandem reddidit. Haud parum iſtam auxit invaletudinem luctus, quo obitum Conjugis, M. Jun. An. 1687. ſibi ereptæ, proſequebatur, immodicus. Ab eo enim tempore cum langvore conflictatus eſt pene aſſiduo, qui in morbum An. 1690. degeneravit periculoſum, & lecto aliquamdiu ipſum affixit. Hoc ægre ſuperato, Medici cujusdam intempeſtivo ac præcipiti conſilio obſecutus, ad Acidulas, quarum ope vires ſe priſtinas ſperabat recuperaturum, Pyrmontanas Iter A. 1691. ſuſcepit inauſpicatum, ſpretis Amicorum, & hos inter Joh. Dan. Majoris, Medici itidem Experientiſſimi, cum indignatione & lacrymis iſtud diſſuadentis, precibus contrariis. Verum, uti æger illas adibat, ita tantum non exanimis relinqvebat, &, cum, in reditu, Hamburgi fores Andreæ Leſeri, Mercatoris Literati ſibiqve amici, pulſaret, his illum vocibus compellabat extremis: *Unde alii Vitam, ego Mortem hauſi. Ibo igitur Lubecam ad Socrum ocyus, ut domi ejus moriar. Valete o mei! Nunquam enim huc redire dabitur.* Lubecam delatus, paucis poſt diebus, triceſimo Julii An. C. 1691., æt. 53., Cachexia totius Corporis inſanabili, deceſſit. Exuviæ defuncti Monumento Socrus, Margaretæ Degingiæ, Sepulchrali, in Æde Lubecenſi Catharinæa, ante Chorum extructo, d. 5. Aug. funere illatæ ſunt ampliſſimo, quod, præter Aug. Pfeifferum, Eccleſiarum Lubecenſium Antiſtitem, & Enochum Svantenium, Scholæ Rectorem, aliosqve in Civitate hac Amicos, plerique etiam Collegæ Kilonienſes ſuis decorarunt Epicediis (47.). Kilonii, in Profeſſione gemina Hiſtorico-Oratoria, Joh. Burchardus Majus, Pfortzenſis, eodem in Gymnaſio Marchionatus Badenſis Durlaceno antea functus munere, in Poëtica autem Henr. Muhlius, Bremenſis, Auditor ipſius, Theologiam etiam ſimul, Linguasque Græcam & Orientales, docere paulo poſt juſſus, Succeſſor ei obtigit.

XXII.

(47.) Leguntur illa in *Appendice Diſſert. Acad. p.* 127-137.

XXII. Eccum habes, Lector Benevole, Hiſtoriam Vitæ atque Exceſſus DANIELIS GEORGII MORHOFII, Polyhiſtoris noſtrorum temporum plane eximii, compendioſam, quem uti Polymathiæ univerſæ, Sublimioris pariter atque Elegantioris, peritia inſigni excelluiſſe ſupra jam aſſeruimus, ita, haud temere, aut aſſentandi ſtudio, a nobis id eſſe factum brevi jam ſingularum utriusque partium, & Meritorum τȣ̃ Μακαρίτȣ in has plurimorum, Recenſu, oſtendemus. Theologiæ ſincerioris quam ſolida inſtructus fuerit ſcientia, vel ſolæ oſtendunt profundæ de rebus divinis Meditationes, in Carminibus ac Programmatis Sacris obviæ, non ſoli inhærentes Theoriæ, ſed Praxin etiam Chriſtianam, uti par eſt, ubiqve ſerio inculcantes. Inter Affecta ipſius, ſuo infra loco enumeranda, Commentaria & Schediaſmata Argumenti Theologico-Philoſophici, Theologico-Hiſtorici ac Theologico-Politici, qvæ molitus aliqvando eſt, tibi ſe offerent complura. Sed conſilium de iſtis perficiendis maturiori ætate abjecit, tum qvod ſacrum iſtud multorum aſſiduc de Myſteriis litigandi Cacoethes, cujus vitio Theologia in Matæologiam non raro degenerat, averſaretur, tum ne πολυπραγμοσύνης, in meſſem alienam falcem immittentis, a Xelotis accuſaretur immodeſtioribus. Suos ergo in Doctrina Sacra profectus Vitæ ac Morum pietate exprimere, qvam Scriptis ambitioſe oſtentare, maluit, Joh. Frid. Gronovium imitatus, Polyhiſtorem magni itidem nominis e Cimbria Batavicum, qvi a Chriſtophoro Arnoldo, Theologo Noribergenſi, de Periocha Joſephi, qvæ Jeſum Servatorem ſummis decorat laudibus, controverſa, rogatus ſententiam, ita An. 1651. illi reſpondit (48): *De loco τȣ̃ ἑλληνίζοντος Ἑβραίȣ noli me in palæſtram iſtam vocare.* Τοῖς μαθȣ̃σι γράμματα *res expeditiſſima eſt. Sophiſtis non poteſt perſuaderi, qui ſtatim ad impietatem Bonis Viris objiciendam, & Grammaticos eſſe Theologiæ (quam iſti in Sophiſticen converterunt) ignaros, decurrunt. Hoc Scaligero, Caſaubono, Salmaſio, accidit. Itaque conſtitui anſas iſtas calumniaturis non dare, & Vita potius ac ſententiis pietatem, ac ſi quid in ſacris profeci, oſtendere, quam quæſtiones, quas ſui fori eſſe putant, tangendo oſtentare.*

XXIII. Juris eum Conſultiſſimum fuiſſe nemo inficiabatur, qvi illius potiſſimum ſtudio juvenem incubuiſſe, Praxi ejusdem in Palæſtra forenſi a Parente fuiſſe deſtinatum, Doctorisqve Titulo mature ſatis reportato, Scholas, tam Roſtochii, qvam Kilonii, Juridicas privatim ſubinde aperuiſſe, imo & de Morborum ac Silentii Jure Diatribas edidiſſe eruditas, integros autem, una cum Juris Romani ἱστορȣμένοις, promiſiſſe Commentarios, cognoverit. Medicinæ peritiam haud contemnendam, præter Schediaſma *de Morbis, eorumqve Remediis*, Juridicum, modo laudatum, tot egregii, qvibus Philoſophiam Naturalem, hujus matrem, illuſtravit, Labores, Editi atqve Inediti, Autori ſuo vindicant. Præ ceteris tamen ejus partibus, Chymiam, & imprimis qvidem

(48.) In Epiſtola ad Arnoldum, quam in hujus *Teſtimonio Flaviano p.* 204. 205. invenies.

dem Arcaniorem illam χρυσοποιητικὴν, deperiit, cujus ſicut Junior, in *Epiſtola de transmutatione Metallorum*, egit Hyperaſpiſten, ita, accreſcente ætate, longe adhuc majori flagravit ſtudio, Operationibus etiam, ſi diutius vixiſſet, manum forſitan admoturus. Qvod ab eo factum non eſſe, Joh. Ludov. Hannemannus, Collega, uti video, dolet, (49.), cum *ſub tali fuerit natus conſtellatione, qvæ felicem iſtis exitum promittat, ea præterea pietate, candore & amore in pauperes, qvi beneficium hoc ipſi a Deo potuiſſent impetrare.* Verum iſtam Chymicorum ἀστρομάντειαν, & vanas pollicitationes, parum moramur, nec diſſimulamus Nævum Morhofii, ex qvo ſtudiis hiſce Hermeticis animum applicuit, in nimiam ac ſuperſtitioſam qvandam prolapſi credulitatem, Chymicis plerisqve familiarem, cujus vitio Vir cetera κριτικώτατος Narrationes de his rebus falſas aut incertas pro veris, Scriptaqve iſtius argumenti ſpuria, Veteribus ſuppoſita, pro genuinis, juſto audacius ſubinde venditavit. Qva de re infra, ubi de *Epiſtola de Transmutatione Metallorum, Libroqve Primo Polyhiſtoris Literarii*, erit dicendum, plura forte monebuntur.

XXIV. Inter Diſciplinas Philoſophicas, Metaphyſicam & Logicam haud qvidem neglexit, ſed difficilibus tamen, qvibus Scholaſticorum culpa hodie ſcatent, nugis, facete a ſe in Poëmate de Ente Rationis Satyrico exploſis, immorari ingenio ſuo merito putavit indignum. Naturalem contra Philoſophiam ſumma excoluit atqve illuſtravit diligentia, Eclecticum ubiqve agens, *nullius in Magiſtri verba jurare addictum*, ſed Veteres Recentioribus jungentem, & ex illorum Ratiociniis, horumqve Experimentis, ſedulo ex Hiſtoria Philoſophica Novantiqva collectis, ac judicioſe inter ſe collatis, vero propiora ſolerter ſeligentem. Qvod Inſtitutum perpetuo ei arriſiſſe, præter *Stentorem* Ὑαλοκλάστην, ſive ingenioſum de Vitro, certo vocis humanæ ſono diſrupto, Commentarium (peritiæ etiam ipſius Diſciplinarum Mathematicarum, Muſicæ inprimis & Acuſticæ, teſtem omni exceptione majorem), qvas *de Sole Igneo, Metallorum Transmutatione & Senſuum Paradoxis*, publicavit, Diatribæ oſtendunt, & *Hiſtoria* integra *Naturalis* Bipartita, luculentius confirmabit. Nec minus de Practica illum Philoſophia bene eſſe meritum, licet nihil propemodum hujus Argumenti a ſuperſtite, præter prima *Theologiæ Gentilis Poëticæ* lineamenta, ſit editum, patebit, ſi, qvæ *de Heroibus, Bono Viro, Fatoqve Politico*, una cum *Polyhiſtore & Polypragmone Civili*, eſt pollicitus, aut in Tacitum jam olim commentatus, ultimam Autoris ſui manum ſunt experta, & in lucem proferri poterunt.

XXV. E Linguis, Hebræam eum Stettini jam familiarem ſibi reddidiſſe, ſupra eſt monitum. Græcæ (qva Carmina etiam ſubinde haud infeliciter exaravit) cognitione paucis, Latinæ autem (cujus dictionis puræ atqve urbanæ genium qvam accurate perſpexerit, vel ſolus *de Patavinitate Liviana* Commenta-

(49.) *in Ovo Hermetico-Paracelſico, ſive Tr. de Auro p. 283.*

mentarius teſtabitur) peritia interiori nemini coævorum fuit ſecundus. Qvid qvod primus ferme veras utriusqve in Germanica Veteri veſtigavit Origines, in Scripto, cujus jacturam merito dolemus, *de Linguarum Græcæ ac Latinæ Novitate*, ſi diutius vixiſſet, detegendas. Specimen iſtius, uti & *Originum*, qvas expectari a ſe itidem juſſit, *Germanicarum*, perquam luculentum exhibet Commentarius *de Lingua & Poëſi Germanorum* Germanicus, An. 1682. juris factus publici. E qvo etiam, qvantum Vernaculæ ſibi Teutonum Linguæ ornandæ atqve illuſtrandæ ſtudium impenderit, nec minus, qvantam Belgicæ, Anglicæ (cujus notitia etiam Tyrones Academicos Kilonii aliqvoties imbuit), Danicæ, Svedicæ, Gallicæ, Italicæ, & aliarum Europæarum Vulgarium, peritiam ſibi comparaverit, perſpicies. Qvantus Rhetor fuerit, Opuſcula *de Arguta & Copioſa Dictione, ſcribendisqve Epiſtolis*, Poſthuma, etſi limam nondum & manum experta ultimam, una cum aliis hujus generis etiamnum ἀνεκδότοις; Quantus autem Orator ac Poëta, *Orationum* & *Programmatum* Academicorum, nec non *Carminum* Latinorum atque Germanicorum, integra, quæ in luce publica verſantur, & applauſum Eruditorum omnium meruerunt unanimem, Syntagmata, ſuis jam §. 15. ornata laudibus, ſatis ſuperque evincunt.

XXVI. In Hiſtoria tandem, quam publice Kilonii docuit, & Re Antiquaria, verſatiſſimum Polyhiſtorem noſtrum fuiſſe, Schediasmata, quæ de *Theologia Politica*, *Novo Anno*, *ejusque Ritibus*, *ac Principe Medico*, evulgavit, paucula quidem, ſed eximia, Lectoribus ſuis facile perſuadebunt, & ut *Hiſtoriæ Cimbricæ*, *Myſterii Septentrionis*, ceterorumque affectorum, jacturam eo vehementius doleant, eosdem incitabunt. Nullo tamen Noſter ingenii monumento doctrinam ſuam multiplicem, inſignemqve ſimul judicii accurationem, Orbi Literato magis approbavit, qvam poſtremo omnium, *Polyhiſtore* ſcilicet triplici, *Literario*, *Philoſophico & Practico*. Qvo non ſolum Hiſtoriam, cujus ſcientiſſimus erat, Literariam pene univerſam perſeqvi, ſed ſuas etiam de omni Literarum genere Obſervationes, ac Judicia de Scriptoribus Linguarum, Scientiarum & Artium ſingularum, ἐξοχωτέροις, e Lectionibus 30. Annorum Academicis, ceterisqve Laboribus, qvos abſolvi a ſe non poſſe prævidebat, Affectis, exhibere, eſt aggreſſus. Qvod Opus, Pandectarum titulo dignum Panſophicarum, etſi Partis tantum Primæ, ſive *Polyhiſtoris Literarii*, tres Libri priores, qvi ſoli manum Autoris ſui ultimam, mortis immaturæ ceteris ſubtractam violentia, ſunt experti, hactenus prodierunt, adeo tamen eruditis ferme omnibus, ceu Phidiæ qvoddam ſignum, placuit, ut reliqvorum, e Schedis defuncti & Acroaſibus Academicis, tumultuariis licet, & minus perfectis atqve accuratis, Editionem flagitare, per aliqvot jam luſtra, non ceſſaverint. Qvibus illorum votis qvatenus jam ſatisfiat, infra, in *Polyhiſtoris* hujus Hiſtoria, fuſius exponetur.

XXVII. Sed erunt forſan, qvi hactenus a nobis de Eruditione Morhofii, in omni Literarum genere, multiplici & præclara, ad Titulum Veri Polyhiſtoris ei vindicandum, in medium allata, aliorum ævi noſtri Polyhiſtorum ac Hominum Eruditorum Suffragiis, Elogiisqve eidem paſſim tributis, ut fidem eo facilius mereantur, deſiderent confirmari. Horum votis, licet a CASP. THURMANNO, JCto erudito, & Morhofii ipſius laudes (50.) merito, in Sylloge Elogiorum τῦ Μακαρίτυ, §. 4. jam commendata, aliqvatenus iis ſit ſatisfactum, morem lubentes geremus, præſertim cum juſto pauciora ſint, qvæ ille congeſſit, & pleraqve nobismet etiam obſervata. Nec tamen omnia promiſcue, ex Analectis noſtris, copiam judiciorum iſtiusmodi honorificorum ſuppeditantibus ingentem, huc transſcribemus, ſed potiora tantum, & a Scriptoribus ſingularum ferme Europæ cultioris gentium ἐξοχωτέροις, aut famam ſaltem aliqvam doctrina haud vulgari jam aſſecutis, profecta, ceteros obſcuriores haud morati, brevitatis ſtudio, ſeligemus.

XXVIII. Agmen ducant ITALI, & hos inter, Jeſuitæ duo Romani, doctrina multiplici, Sacra atqve Profana, nomen jamdudum celebre ubiqve terrarum conſecuti. Alter horum, ATHANASIUS KIRCHERUS, gente Germanus, in *Phonurgia Nova*, A. 1673. edita, *Virum Eruditum*, alter autem DANIEL BARTOLUS, Ferrarienſis, *in Libro de Sono & Tremoribus Harmonicis*, Sermone Italico Bononiæ A. 1681. excuſo (51.), *Autorem Doctum*, Morhofium noſtrum ſalutat. Loca utriusqve integra §. 63. in *Epiſtola de Scypho Vitreo ſono Vocis humanæ diſrupto*, honorifice ab ipſis allegatæ, Hiſtoria, αὐτολέξει recitabuntur. Accedat his tertius BENEDICTUS BACCHINUS, Caſinenſis, & Ducis Mutinenſis Hiſtoriographo Theologiæ in Acad. Bononienſi A. 1693. factus Profeſſor, qvi, in Ephemeridibus ſuis Literariis Anni 1692. Parmenſibus, Italice exaratis (52.), Epiſtolæ Viri Illuſtris, Godofr. Gvilh. Leibnitii ad Ant. Magliabecchium Excerpta, &, in iſtis, hoc de Morhofio, ejusqve *Polyhiſtore*, judicium exhibet, ab Achille Daniele Leopoldo, JCto Lubecenſi eximio, mihi communicatum: *Havendo il Sig. Magliabechi, con ſue Lettere al ſolito dottiſſime, relevato alcuni ſbagli preſidal Morhofio nel ſuo Poliſtore, il Sig. Leibnitio gli accorda proceduti dell' imperfetta notitia delle coſe, e delle Lingue ad' eſſo eſtranee, quantumque foſſe il Morhofio humo di gran lettione, di vaſta eruditione, Poëta egregio e Filoſofo buono, e ſia deſiderabili il vedere uſcita la continuatione dell' opera ſodetta, un Tomo di cui manoſcritto ſi dice in iſtato da uſcit poſthumo alla luce.*

XXIX. Italos GALLI ſeqvantur. E qvibus AUTOR *Continuationis Europæ modernæ* (Suite de l' Europe Vivent), qvæ Genevæ A. 1671. prodiit, ANONYMUS, in Profeſſorum Academiæ Kilonienſis ἐξοχωτέρων Recenſu (53.), ſe-

(50.) *Lib. I. Polyhiſt. Lit., c. 18., p.* 211. (51.) *Tract. III., c.* 8. (52.) *pag.* 67.

(53.), ſeqventi Noſtrum dignatus eſt Elogio: *G. D. Morhof, Profeſſeur en Philoſophie, outre ſa profonde Erudition, eſt admirable dans la Poeſie, & pour le beau fair de il, & pour la netteté de l' expreſſion.* ÆGID. MENAGIUS, Vatum Galliæ modernorum Celeberrimus, Poëmata Morhofiana tanta proſecutus eſt admiratione, ut Poëtarum eum Germaniæ Principem (*Le Premier Poete de l' Allemagne*), in *Anti-Bailleto* ſuo (54.), appellare non dubitaverit. Nec minus honorificum eſt HENR. BASNAGII, JCti πολυμαθεστάτου, ob religionem patria extorris, in Diario Gallico Anni 1688. Literario (*l' Hiſtoire des Ouvrages des Sçavans*), de Scriptis Noſtri omnibus Judicium (55.), quæ ſuo ille Idiomate vocat *Ouvrages remplis d' une Literature, ſi agreable, & ſi curieuſe.*

XXX. Inter BATAVOS, JANUS BROUKHUSIUS, Vates & Elegiarum præſertim Artifex cultiſſimus, cum Anno ſuperiori (1701.) Sebaſt. Kortholto, Viro Clariſſimo, de Profeſſione Academiæ Kilonienſis gratularetur Poëtica, a Morhofio antehac ornata, ſeqventi Prædeceſſorem hunc ipſius celebravit Diſticho:

Scilicet his Ingens quondam Morhofius orſis
Ingenii cœpit promere ditis opes.

THOMAS CREENIUS, Philologus, qvem Germania Belgio largita eſt Fœderato, plurimæ lectionis Doctiſſimus, in *Animadverſionibus* ſuis, quarum lectione haud parum delector, *Philologicis ac Hiſtericis*, *Virum* eundem ſalutat (56.) *Erudititiſſimum, harumque rerum* (ad Hiſtoriam ſpectantium Literariam) *apprime prudentem*, ac (57.) *Polyhiſtorem Celeberrimum*; PETRUS vero RABUS, cui Batavi Ephemerides debent Literarias, patrio ſcriptas Idiomate (58.), Eenen Hoofdmann van't gilde der Boockwijzen.

XXXI. Nec minus dotes ingenii Morhofiani eximias, & Venæ imprimis Poëticæ præſtantiam, Noſter admiratus eſt Septentrio. Teſtem e DANIS allego Cenſorem Poëtarum, qvos inter ipſe eminuit, dexterrimum, OLAUM BORRICHIUM, ita (59.) de Noſtri Latinis judicantem Poëmatis: *D. G. Morhofii Poëmata ipſæ Gratiæ finxiſſe videntur, ita, in omni Carminum genere, in omni argumento, lecta ei dictio eſt, ſubtile judicium, inaffectata jucunditas, clauſulæ argutiſſimæ. Quam fœcundam & verſatilem venam declaravit in Pontici & Accæ nuptiis? Sed &, ſi Autoſchediasmata conſulantur, ſi Miſcellanea Poëtica, Veneres, Funera, Epigrammata, ubique cura, nitor, lepos & beata ubertas occurrunt.* Germanica JOH. OLAVIUS, Parochus in Jutia Randruſienſis, Poëta & ipſe venuſtiſſimus, in Elegia de Poëtis ſingularum gentium Vernaculis potioribus, quam Petri Sylvii *Grammaticæ* A. 1685. præmiſit *Danicæ*, verſu hoc commendavit Pentametro:

Morhofii purgat Muſa beata Sliam.

OTTO-

(53.) *p.* 498. (54.) *Tom. II., p.* 71. (55.) *M. Jan.* A. 1688., *p.* 158. (56.) *P. I., c.* 1. *p.* 9. (57.) *P. II., c.* 1. *p.* 18. (58.) *in Bibliotheca Europæa* (dem Boeckzaal van Europa), Batavice edita, *M. Sept. & Oct. A.* 1699., *p.* 252. (59.) *Diſſ. IV. de Poëtis Latinis*, §. 162. *p.* 133.

OTTONI SPERLINGIO Juniori, JCto multiplici doctrina conſpicuo, & Auguſtiſſimi Danorum Regis Conſiliario, in Opere (quod beneficio Auctoris penes me habui), de *Fœminis doctis*, *ἀνεκδότῳ*, ſed luce publica digniſſimo (60), *Princeps fere* audit *Seculi noſtri Poëta*; FRID. ROSTGARDO autem, Archivi Regii Ephoro (61.), *Celeberrimus Academiæ Kilonienſis Polyhiſtor.*

XXXII. E SVECIS, LAUR. NORMANNUS, Theologus Academiæ Upſalienſis πολυμαθέςατ☉, in Epiſt. ad Sam. Reyherum de Noſtri Obitu falſo credito, M. Apr. A. 1683. ſcripta (62.), Virum eum ſalutat, cujus *Famæ celebritas, pulcherimis elegantiſſimi ingenii monumentis, maxime Poëticis, dudum parta, quo inpoſterum aſſurgeret, vix habebat, & qui ſolida certaque nominis immortalitate vivus valensque fruebatur*; in Carmine autem, quo *Hebraismum* Matthiæ Waſmuthi *Reſtitutum* celebravit, Panegyrico, Holmiæ A. 1673. edito, *Muſam* ejusdem *Phœbeæ* judicat eſſe *proximam.* Collegæ Normanni, JOH. BILBERGIO, Mathematico inſigni (63.), *Vir* itidem audit *Celeberrimus, & verum Seculi ornamentum.*

XXXIII. BORUSSORUM de Morhofio judicium exponant MART. KEMPIUS, Bibliothecæ olim Academicæ Regiomontanæ Præfectus (64.), *Elegantiſſimum Oratorem & Poëtam*, SAMUEL SCHELGVIGIUS, Profeſſor Gymnaſii Gedanenſis Theologus (65.), *Virum ſummum, & jam pridem Orbis Eruditi admirationem meritum*, ac CHRISTOPH. BEHRIUS, ejusdem Gymnaſii Rhetor (66.), *Virum Incomparabilem*, eum appellantes. LIVONORUM autem HENNINGUS WITTENIUS, Athenæi patrii Rigenſis Profeſſor, ſcriptis compluribus de Hiſtoria Literaria Recentiori non male meritus, a quo in *Decadis III. Memoriæ Philoſophorum Renovatæ*, ipſius An. 1677. inſcriptæ Nomini, frontiſpicio, *ICtus exactiſſimus, Vir virtute, prudentia, pietate, Myſteriorum Naturæ maximorum penitiori ſcientia, perquam inclytus, Seculi Ornamentum, Poëtarum Princeps, Svaviſſimum omnis Eruditionis Delicium, Amoeniorumque Literarum Aſſertor ac Vindex ſtrenuus*, alibi autem (67.) *Polyhiſtor Ingenioſiſſimus*, vocatur.

XXXIV. GERMANIAM Noſter matrem agnovit, &, Scriptis ſuis ac Laboribus omnis generis Literariis, a contemptu Exterorum ſuperciliofo, cum paucis aliis, vindicavit, magis etiam vindicaturus, ſi, quam toties promiſit, *de Meritis Germanorum in Literas* Commentationem perficere, lucique ſiſtere publicæ, per fata ipſi licuiſſet. Quis ergo miretur, longe eum plures quam alibi & propemodum innumeros, ſuorum hic in Literas Meritorum

(60.) *num.* 195. (61) *in Præf. Deliciarum Poëtarum Danicorum.* (62) Ejus Fragmentum Continuator vitæ Morhofii huic, *in Append. Diſſertt. Acad. p.* 44 45., *inſeruit.* (63) *Aphoriſmis Miſcellaneis*, Upſaliæ A. 1688. editis (quos Thurmannus *in Elog. Morh. p.* 52. allegat.), *p.* 4. (64.) *in Tr. de Oſculis p.* 913. (65.) *in Programmate Joh. Pet. Titii, Eloqv. Profeſſoris. A.* 1698. *conſecrato Exequiis.* (66) *in Programmate Profeſſionis ſuæ Auſpicali, A.*1688. *publicato.* (67) *in Præfat. Tomi I. Diarii Biograph. Sec. XVII.*

rum præcones, dotiumqve ingenii admiratores, inveniſſe? Nos, inſtituti memores, potiores ſeligemus, primumque hos inter locum tribuemus ACTORUM ORBIS ERUDITI, qvæ Lipſiæ, per qvatuor jam luſtra, qvotannis prodiere, COLLECTORIBUS celeberrimis. Ab his, *M. Sept. A.* 1682. (68.), Vir vocatur *Doctiſſimus, Germanicorum, Latinorum, Græcorumque Carminum venuſtate nulli* Poëtarum *ſecundus*, M. Majo autem A. 1683. (69) in *Stentoris* ταλοκλάσυ Recenſu, verbis extollitur ſequentibus: *Inter ævi hujus Panepiſtemonas referendus vel maxime venit D. G. Morhofius, Profeſſor Academiæ Kilonienſis, celeberrime jamdudum florens. Neque enim intra Themidis, cujus ſumma Axiomata jamdudum obtinuit, ſeſe continere poteſt cancellos, quin libero & excelſo animo per latiſſimos ſcientiarum lingvarumque omnium campos fertur, Poëſeos quippe & Eloquentiæ, quas publice profitetur, Antiquitatis item omnis, atque uti Philoſophiæ univerſæ, ita Naturæ imprimis Arcanorum, & olim & recens inventorum, conſultiſſimus.* Quibus, ſub finem Recenſus iſtius, hæc adduntur: *Sed Autorem inſpicere ipſum pretium erit operæ. Is enim, uti* Coruu *Copiæ quoddam eſt Eruditionum non trivialium, ita legentes quoque ſic delectabit, ut ardentiſſimum in ipſis reliquorum ingenii fœtuum, quos affectos perfectosque domi fovet, deſiderium accendat.* M. Aug. A. 1686. (70.), *Præfulgidum* ab iisdem *Academiæ Chriſtian-Albertinæ Lumen* eſt appellatus, &, biennio poſt, M. Oct. A. 1688. (71.), in Summorum Capitum *Partis Polyhiſtoris Literarii prioris* Enarratione, hoc mactatus Elogio: *Hanc Eruditionis partem, qua omnes omnium Scientiarum ac Artium Scriptores ſcrutatur & explorat, commonſtrare ſatagit doctiſſimus & in omni literarum ac diſciplinarum genere probe verſatus Autor; qui, cum nihil ferme ignoret, infinitos Libros legerit, & res omnes mente complexus de iisdem eleganter & ornate ſcribere valeat, uni quaſi Syſtemati univerſæ Eruditionis Apparatum includere, &, ſub Polyhiſtoris Elogio, omnem ſcientiarum complexum, aut Polymathiam, exhibere, inſtituit. -- Quam provinciam quin Vir omnigena eruditione inſtructus inſigniter exornaturus, & vaſtum licet argumentum, pro doctrina, qua ingenti valet, digne executurus ſit, dubitare nos non ſinunt, quos jam dedit, priores duo Libri.*

XXXV. A. 1691., M. Sept. (72.), Mors ejus Literatis hiſce verbis eſt annunciata: *Diſſimulare non poſſumus Celeberrimi & ſæpius nobis in his Actis ex merito laudati Polyhiſtoris, lugendum univerſo Orbi Literato obitum, quippe qvi Lubecæ, d.* 30. *M. Julii proximi, ex diuturno langvore & Cachexia, A. æt.* 55., *expiravit.* A. 1697., M. Jun. (73) ſequens de Poëmatis ipſius, ac Autore ſimul illorum, judicium legitur honorificum: *Inter cœteras feliciſſimi ingenii Morhofiani dotes, quibus Vir Doctisſimus rem Literariam ornavit, &, præclaris variisque editis ingenii induſtriæque monumentis, æternam nominis famam ſibi acquiſivit, non poſtrema fuit Carminis pangendi, & ſcientia, & facultas. Rei quidem Poëticæ quæ fuerit in eo ſcientia, quamque recondita divinæ hujus Artis cognitio, ex eruditiſſimo ejus de Germanorum Lingva*

(68.) p. 271. (69.) p. 194. 197. (70.) p. 418. (71.) p. 564. 565. (72.) p. 448. (73.) p. 261.

& Poëſi diſcimus Commentarrio. Qua vero polluerit carminis etiam ſcribendi facultate, & quam dextrum in hac ſenſerit Apollinem, argumento eſſe poterunt, cum Germanica Carmina, memorato Libro ſubnexa, tum Latina cumprimis longe plurima diverſis temporibus ab eo compoſita atque edita Poëmata, nunc ab Hæredibus optimo conſilio in unum Corpus collecta. An. 1698., M. Jul. (74.), *Orationum* ejus, junctim editarum, Recenſus ita inchoatur: *Qui dicendi artes, legesque Carminis, magna, dum viveret, laude profeſſus eſt, D. G. Morhofius; æternum Kilonienſis Academiæ Ornamentum, idem & Oratoris, & Poëtæ, nomen decusque raro exemplo egregie ſuſtinuit; quod nec Ciceroni, nec Virgilio, contigiſſe ſcimus &c.* Anno tandem 1699. M. Jul. (75.), ubi Voluminis *Diſſertationum* ſiſtitur σκιαγραφία, Elogium hoc plauſibile, cum Autore illis commune, obſervabis: *Qui toti Erudito Orbi invidendis ingenii monumentis dudum innotuit, Vir Celeberrimus, D. G. Morhofius, Diſſertationibus quoque Academicis, exquiſitiſſimis iis, & admodum ſolerter elaboratis, famam haud mediocrem aſſecutus eſt.*

XXXVI Lipſienſibus ſubjungimus Scriptores reliqvos Literariarum, qvæ Germanico in Germania prodierunt Idiomate, Ephemeridum ἐξοχωτέρως. Hos inter, CHRISTIANUS THOMASIUS, JCtus novellæ Academiæ Saxo-Halenſis Celeberrimus, cujus παῤῥησία in Cenſuris Literariis ἀπροσωπόληπτος, & adulari neſcia, nemini non innotuit, Morhofium, in *Cogitatis*, qvibus Libros varios recenſuit, *Menſtruis Jocoſeriis* (67). *Virum* ſalutavit *Doctum*, *multæqve lectionis* (Einen gelahrten und vielbeleſenen Mann), imo *admirandam* agnovit (77.) ejus eſſe *Eruditionem*, & ſingulis Germaniæ Academiis Morhofium aliqvem exoptavit, a qvo ſolidioris doctrinæ, veræque πολυμαθείας, Studia in iis reſuſcitentur. WILHELMI ERNESTI TENZELII, Ducum Saxonicorum Hiſtoriographi, Scriptoris πολλῶν ἄλλων, ob variam atqve reconditam Eruditionem, ἀνταξίε (cui alibi etiam (78.) Noſter *Lumen* audit *Academiæ Kilonienſis Clariſſimum*), *Dialogi Menſtrui de Libris Recentioribus Vernaculi* plurimis, & admodum luculentis, Polyhiſtorem hunc Cimbricum paſſim ornant Elogiis. Recenſu *Polyhiſtoris* ejus *Literarii* illos A. 1689. eſt exorſus, Noſtrumqve ad ſcribendum Syſtema Hiſtoriæ Literariæ, præ aliis omnibus eſſe idoneum, dotibusqve neceſſariis univerſis, ingenio ſc., judicio & doctrina, inſtructiſſimum, ad Orbis Literati totius conſenſum provocans, judicavit (79.), ſub finem vero anni ejusdem (80.) *Virum* ſalutavit *Præſtantem*, *quem non Germani ſolum, ſed & Galli, Angli & Batavi, certatim venerantur.* A. 1690., M. Dec. (81.), unum eum ſibi inſtar omnium Academiæ Kilonienſis Profeſſorum eſſe eſt profeſſus, & A. ſeqv. 1691., M. Ap. (82.), peculiarem ipſi optavit addici Bibliopolam, cura ſumptuque ſuo ſola illius Scripta ἀνέκδοτα atque Affecta luci expo-

(74) *p.* 229. (75.) *p.* 289. (76.) *M. Nov. A.* 1689., *p.* 968, (77.) *M. Aug.* 1688., *p.* 275. 288. (78.) in *Præfat. Judiciorum de Symbolo Athanaſiano*, A. 1687. editorum. (79.) *M. Jan. A.* 1689. *p.* 10. (80.) *M. Dec.*, *p.* 1277. (81.) *p.* 1139. (82.) *p.* 307.

expoſiturum publicæ. M. Sept. ejusdem Anni 1691. prolixus admodum eſt in obitu ejus deplorando, & dotibus meritisque defuncti in Acad. Cimbricam, totamque Remp. Literariam, fuſe, Epicedii Mulliani ductu, celebratis, voto Editionis Poſthumorum ejusdem ſerio digreſſioni huic finem imponit (83.). Menſe Februario Anni 1692. (84.), Virtutes illius deprædicat Homileticas, ipſumque, Virum licet extra controverſiam πολυμαθέςαʇον, nihilo tamen minus, Gerh. Joh. Voſſii & Herm. conringii prementem veſtigia, ab omni faſtu atque arrogantia fuiſſe alieniſſimum, &, in converſatione, cum Doctiſſimis pariter ac ſemidoctis, affabilem & humanum, obſervat. Plura eorundem Dialogorum loca coacervare ſuperſedeo. Clar. ECCARDUS tandem (id enim Scriptoris hujus Ἀνωνύμȣ Doctiſſimi verum eſſe cognomen perhibent), Menſtrua Librorum Recentiorum Excerpta, Hannoverana, Illuſtris Leibnitii, ante biennium, concinnare aggreſſus auſpiciis, quanti Morhofiana omnia faciat, ſatis ſuperqve oſtendit, dum voto ſuo Editionis Reliqviarum Polyhiſtoris ſequentia ſubjunxit, Latine a nobis tranſlata (85.): *quæcunque e calamo Doctiſſimi profluxere Morhofii, imperfecta licet ſint, non poſſunt tamen non erudita eſſe atque utilia.*

XXXVII. E Ducatu Brunſvicenſi teſtes πολυμαθέιας Morhofianæ, præter Muſagetam (quem modo laudabamus, cujusque de Noſtro judicium §. 28. jam eſt exhibitum) illius, ac Germaniæ reliquæ, incomparabilem, GOTHOFREDUM GUILH. LEIBNITIUM, allegamus Polyhiſtoras duos Academiæ Juliæ Inclytos, JOH. ANDR. SCHMIDIUM, Theologum, & HENRICUM MEIBOMIUM, Medicum, utrumque magni merito ſuo nominis. Quorum prior *Splendidiſſimum Orbis Literarii Sidus* (86.), & *Magnum Polyhiſtorem* (87.), poſterior autem *Eruditi Orbis & Amicitiæ ſuæ Decus* (88.), *Poëtamque inſignem, & varia eruditione conſpicuum* (89.), τὸν Μακαρίτην appellare non dubitavit.

XXXVIII. Quanta in Ducatu Megapolitano, & Academia Roſtochienſi, quibus prima famæ ſuæ Noſter auſpicia debuit atque incrementa, de illius, admodum adhuc Juvenis, ingenio ac doctrina fuerit expectatio, præter ANDR. TSCHERNINGII, Anteceſſoris, Choriambos *Diſputationi de Jure Morborum*, A. æt. 19. publicatæ, adjectos (90.), Programma docet LAUR. BODOCKII, Rhetoris Academici, quo publicam Poëmatis in Guſtavi Adolphi, Principis ſui, Natalem ab eo conditi, recitationem A. 1660. indixit (91.). In iſto enim *Juvenis* appellatur *indolis inſignis, egregiæ eruditionis, magnæ ſpei, atque exaggeratæ virtutis & doctrinæ, gloriam Virorum, qui monumenta in-*

(83.) p. 801-808. (84.) *p.* 233. (85.) im monathlichen Auszuge aus allerhand Büchern, *M. Majo A.* 1701., *p.* 60. (86.) *in Diſſ. de Muris Hierichuntis collapſis p.* 23. (87.) *in Diſſ. de Pſeudo-Novo Teſtamento p.* 6. (88) *in Præfat. Additamentorum ad V. H. Vogleri Introduct. in Notit. Bon. Scriptorum, p.*122. (89.) *in iisdem Addit. p.* 186. (90.) V. cos in *Append. Diſſert. Acad.* Morhofii p. 62. 63. (91) *ibid.* p. 63. 64. 65.

ta ingenii & doctrinæ per Orbem Literatum diſſeminarunt, Deo Auſpice, æquaturus. Quanto vena ejus Poëtica ibidem fuerit in pretio, AUG. VARENII, Theologi Roſtochienſis, oſtendit judicium juſto benignius (92.), quod, *Maronem* a Morhofio *ingenio cantuque ſuperari*, audacter contendit. Oſtendunt JOSUÆ ARNDII, Aulæ Güſtrovienſis Protecclesiaſtæ, Elegi, tum illi, quibus de Magiſtri titulo An. 1660. ei eſt gratulatus, Diſtichio (93.) Noſtrum compellantes ſequenti:

Nam, poſt quæſitas HeinsI Grotiique Camœnas,
Dignior ingenio non erat Urna tuo;

tum Nuptialis, in quibus hoc celebratur Tetraſticho (94):

Ille ſolet Tiberis quiddam teſtudine majus,
Et canere ad Grajos Carmina docta ſonos.
Ille movet, quicquid Germania poſſidet artis,
Et palmam Batavis reddidit ambiguam.

Nec minoris eum a modernis Roſeti Varniaci Profeſſoribus fieri, vel ſolus teſtimonio ſuo evincet JOH. FECHTIUS, Theologus illius Primarius, a quo, in *Præfatione Hiſtoriæ Univerſalis* Joh. Henr. Boecleri (95.) *Polyhiſtor* ſalutatur *Admirabilis.*

XXXIX. In Superiori Saxonia, e Scholæ Leucoreæ Profeſſoribus, GEORG. CASP. KIRCHMAIERUS, Rhetor Seniorque Academicus, *Virum* eum appellavit *ingenii admirandi, ad Phyſin & Poëſin maxime ornandum peridoneum* (96), *Virum ad ingenioſa & recondita ſcrutanda natum, cujusque nihil inacceſſum eſt ingenio* (97), ac *Vatem, cui principem locum Pater Phœbus inter Seculi noſtri dedit Poëtas* (98.) E Novellæ Academiæ Saxo-Halenſis Luminibus, plures Morhofianorum in Literas Meritorum allegari merentur Admiratores, VITUS LUDOV. SECKENDORFIUS ſcilicet, primus ejus Cancellarius, & Decus Nobilitatis Eruditæ Æternum, cui (99.) Noſter *Vir* audit *merito ſuo longe ſibi chariſſimus, & æſtimatiſſimus, in quo habet Germania, quo Genti noſtræ gloriam omnigenæ & exquiſitæ Eruditionis, qua ingenii viribus & indefeſſo ſtudio eniti licet, aſſerat,* SAM. item STRYKIUS, JCtus (100.), *Virum meritis in rem Literariam Illuſtrem*, FRID. HOFMANNUS, Medicus (1.), *Virum ſupra Seculi genium Doctum*, & CHRISTOPHORUS CELLARIUS, Philologus excellens (2.), *Decus Academicæ Kilonienſis inſigne*, eundem ſalutantes.

XL. Sed dudum nos in Tempe ſua revocat Misnia, hujusque Ocellus

(92.) *in Epithalamio, A.* 1671. *ſcripto. V. Append. cit p.* 96. (93.) *in ead. Append. p.* 69. (94.) *ibid. p.* 95. (95.) *p.* 10 *apud Thurmannum in Elog. Morh. p* 51 (96) *in Ep de Noctiluca conſtante p.* 20. (97.) *in Comm. de Phosphoris, Natura Lucis & Igne, p.* 31. & 69. (98.) in Jambis ad Morhofium, in *Appendice Poëmatum* hujus *Latinorum Adoptiva p.* 938. obviis. (99.) *in Comm. Hiſt de Lutheranismo, L.* 3., *Sect* 21., *§.* 84 (100.) *in Præfat. Biblioth. Academicæ Caſp. Thurmanni.* (1.) *in Exerc. de Cinnabari Antimonii, c.* 65. *p.* 2. (2.) *Programm.* 50., *p.* 357.

lus, Lipſia, Morhofianum nomen jampridem venerari aſſveta. Sub primum mox in Athenas Cimbricas adventum, naſcenti ejus famæ FRID. RAPPOLTUS, Poëta ac poſt Theologus Philureæ eximius, applauſum ſuum, tum aliis Epigrammatis compluribus, tum ſeqventi teſtatus eſt Tetraſticho:

Principis Auſpiciis Parnaſſus in æthera ſurgit:
Carmine Morhofi perſonat ille gravi.
Pace tua liceat mihi dicere, maxime Princeps:
Parnaſſi Vates alter Apollo tui eſt.

Gener Rappolti non degener, & in Poëtica Profeſſione Succeſſor, JOACH. FELLERUS, in Poëmate, quo Magiſtrorum Promotionem, Lipſiæ A. 1673. factam factam, celebravit, Heroico, Morhofium Virum ſalutavit,

Quem noſtra Aureolum mirantur Secula Phœbum;

in Poëmate *de Brabeis Philoſophicis* ſimili An. 1691. edito (3), *Aſtrum Poli Arctoi rutilum*, *Polyhiſtorem magnum*, &

Nobile Depoſitum Cœli, quo Cimbria gaudet,
Quique hodie cluit Aonio Pan magnus in Orbe,

alibi autem (4), *Polyhiſtorem Kilonienſem incomparabilem.* Noviſſime etiam *Orationi de Auro* Morhofianæ, Lipſiæ A. 1690., auſpiciis Carpzovianis, recuſæ, Epigramma ad Autorem ſubjecit, in quo *Polyhiſtor* is vocatur *maximus & ſine pari*, *Svadaque Cimbrica*, & in ultimo tandem Diſticho hac compellatur προσφωνήσει:

Nec mirum, docti cum ſis Sol Aureus Orbis,
Aurum ſi promas efficiasque merum.

Par meritis ipſius pretium ſtatuit AD. RECHENBERGIUS, etiamnum Lipſiæ ſuperſtes, qui non in aliis ſolum Scriptis *Summum Polyhiſtorem* (5.), *Polyhiſtorem Excellentiſſimum* (6.), *Virumque longe doctiſſimum, & nunquam ſine laude nominandum* (7.), appellat, ſed & in Jambis, quos Henr. Muhlii Honoribus dicavit philoſophicis, ita alloquitur (8.),

Salve erudita, quæ ſub Axe Cimbrico
Hodieque floret, Gentis illuſtre o Decus.

Ultimum inter Lipſienſes locum occupet, qvi primum merebatur, FRID. BENED. CARPZOVIUS, Inclytus ille ætatis noſtræ Peireſcius, in Germanai redivivus, omniumque vere eruditorum, ac, hos inter, Morhofii imprimis, amantiſſimus, cujus obitum, in Literis ad me Non. Oct. An. 1691. exaratis, hiſce verbis deploravit: *Morhofium, Virum Doctiſſimum, Cimbriæ ſubtractum eſſe morte inopinata, nemo non dolet Literis bene cupiens.*

 XLI. Ex

(3.) *p. 2. 30. & 42.* (4.) *in Præf. ſcil. ad Tobiæ Richteri Metaphraſin German. Meditationum Sacrarum Joh. Gerhardi, Metrice A.* 1690. *evulgatam, & in Or. de Fratribus Kalendariis p.* 19. (5.) *in Præf. Obſtetricis Animorum Edm. Richerii.* (6.) *in Lib. de Studiis Academicis, Sect. II. c. 1. p.* 15. 16. (7.) *ibid. p.* 98. (8.) *V. Append. Diſſert. Acad. Morhofii p.* 46.

XLI. Ex Haſſia prodeant Profeſſores duo Academiæ Gieſſenæ Celeberrimi JOH. NICOL. HERTIUS, JCtus, cui Morhofius *Summus* audit *temporibus noſtris Poëta*, (9.), & MICH. BERNH. VALENTINUS, Medicus, a quo, in *Declamatione de Phyſicæ Experimentalis Origine & Progreſſu* (10.), præcipuis hujus in Germania illuſtratoribus merito annumeratur. E Franconia autem JOH. CHRISTOPH. WAGENSEILIUS, Polyhiſtor Altorfinus, *multæ* Noſtrum *Lectionis Virum* ſalutans, *cujus Mortalitas potius, quam Vita, finem ſuum attigit* (Einen vielbeleſenen Mann, deſſen Sterblichkeit ſich mehr, als das Leben, nunmehr geendet (11.)), & ERASMUS FRANCISCI, Ornamentum illud Noribergæ e Cimbria adoptivum, quo (12.) Judice *Vir* fuit *longe doctisſimus, Philologis principibus accenſendus, totumque Eruditionis omnigenæ Orbem pervagatus* (Ein Haupt-eruditer Mann und Haupt-Philologus, der den gantzen Kreiß gelehrter Welt durchlauffen, und derowegen nirgends ſich lange verweilen wollen). Sed non vacat nobis omnem Germaniam diutius pervagari, & Morhofii Encomiaſtas in ſingulis ejus veſtigare Provinciis & Civitatibus. Quæ reſtant ergo Germanorum Elogia, mentione digna, junctim ordine exhibemus Alphabetico:

XLII. TRAJANO BOCCALINO, Scriptori ψευδωνύμῳ *Judicii ex Parnaſſo de Triga Scriptorum Recentiorum* (ipſo ſcil., Matth. Waſmutho & Chr. Thomaſio), Coſmopoli A. 1689. editi (13.), *Germanorum* audit *Decus, Singulare hujus Seculi Ornamentum, Reip. Literariæ Præſidium, &, ob variam Eruditionem, alter Eleus Hippias.*

MART. DIFENBACHIO, Eccleſiaſtæ Mœno-Francofurtano (14.), *Decus Virorum Germaniæ, qui jam vivunt, Eruditorum.*

JOH. GRöNINGIO, JCto Wismarienſi (15.), *Vir, cujus in Poëſi, Philologicis, Hiſtoricis & Phyſicis, Scripta vaſtisſimum ipſius ingenium, & per omnes Literas diffuſum, arguunt: Princeps* item (16.) *Polyhiſtorum populi ſuffragio, quo nemo majori ſtudio, doctrina & ingenio, ad ſcribendam Hiſtoriam Literariam acceſſit.*

CHRIST. GRüBELIO, Gymnaſii Mindenſis Rectori (17.), *Vir de Re Literaria optime meritus, & Lumen Academiæ Chriſtian-Albertinæ præfulgidum.*

CHRIST. JUNCKERO, Athenæi Schleuſingenſis Conrectori (18), *Vir poſt fata immortalis.*

JOH.

(9.) *in Vita Erici Mauricii, Diſſertt.* hujus præfixa *Academicis.* (10.) *Octava inter Declamationes reliquas, p.* 82. (11.) im Berichte von der Meiſter-Singer-Kunſt/ Libello Vernaculo, *Commentationi Latinæ de Civitate Noribergenſi* A. 1697. adjecto. c. 1., p. 452. (12.) in Scripto Vernaculo contra M. Joh. Matthæum, Jac. Böhmii Hyperaſpiſten, Apologetico gebrochene Spott-und Läſter-Pfeile), p. 427. 429. (13.) *in 4to.* (14.) in Scripto *de Officiis Praeceptorum Chriſtianorum* Vernacula (in Thurmanni *Elog. Morhof.* p. 53. allegato) p. 565. (15) *in Cogitatis de Hiſtoria Wiſmarienſi, M. Apr. Nov. Lit. Lubec. A.* 1698., p. 50. (16) *in Præfat. Tom. I., Relationum Reip. Lit., A.* 1702. *editi.* (17) *in Diſſ. de Lingua Germanica Veteri & Moderna, c.* 1., *p.* 4. & 13. (18.) *in Præfat. Tr. de Ephemeridibus Eruditorum.*

JOH. WILH. PETRÆO, Theologo & Præſuli olim Lüneburgenſi (19.), *Magnus ille Polyhiſtor.*

JULIO PFLUGIO (20.) *Vir Clariſſimus, deque Re Literaria optime meritus.*

JOH. CHRISTOPH. RUMETSCHIO, Gymnaſii Spirenſis Rectori (22.), *Muſarum Delicium & Holſatiæ Martialis.*

JOH. HADR. SLEEVOGTIO, Profeſſori Acad. Jenenſis Medico (22.), *Vir Ingenioſiſſimus.*

SEV. WALTHERO SLUTERO, præſuli Lauenburgico (23.), *Vir inſignis.*

CHRIST. WEISIO, Gymnaſiarchæ Zittavienſi (22.), *Vir Magnæ Exiſtimationis* (Ein vornehmer Mann).

JAC. WOLFIO, Prof. Medico Jenenſi (23.), *Summus Polyhiſtor, & Vir Sapiens ac Prudens.*

GOTFR. ZEUNERO (24.), *Vir, cui, quod ad πολυαναγνωσίαν attinet ineffabilem, judiciique acrimoniam, paucos jam pares Orbis habet.*

ANONYMO poëmatum Heliconis Sileſiaci Selectiorum (der auserleſenſten Gedichte des Schleſiſchen Helicons), qvæ Francofurti A. 1699. prodierunt, Editori (25.), *Vir in omnibus admirandus & portentoſæ indolis* (unſer in allem zum Wunder gewordene Morhof).

XLIII. Ex itinere per Europam ferme univerſam, quod, famæ Morhofianæ, longe lateqve diffuſæ, ſecuti veſtigia, confecimus, Literario, in CIMBRIAM noſtram revertimur, Tanti Viri Lumine, adoptivo licet, per qvinqve luſtra eximie illuſtratam, dotesqve illius ac merita, qvod *Bona* hæc *ſua noſſet*, non minus qvam gentes exteræ, veneratam. Teſtes allego, ex LUBECENSIBUS, Celeberrimos NOVORUM MARIS BALTHICI & SEPTENTRIONIS LITERARIORUM Collectores, a qvibus cum aliis paſſim laudibus ornatus eſt, tum *Celeberrimi Academiæ Kilonienſis Polyhiſtoris* (26.), & *Delitiarum, imo Oraculi & Miraculi Septentrionis noſtri* (27.), invidenda reportavit Elogia. Ab AUG. PFEIFFERO, ſupremo haud ita pridem Eccleſiarum Lubecenſium Antiſtite (28.), *Claræ ſalutatur ſpes magna Juventæ, magna Muſarum Gloria, vatesqve, cujus pectore ſe vetuſtas cuncta condidit, parem non habiturus*, a GEORG. HENR. GOETZIO, Theologo, qui Pfeifferi locum nuper occupavit, multæ doctrinæ & lectionis (29.), *Polyhiſtor Clariſſimus ac Eruditorum facile hodie Princeps*, &, alio in loco (30.), *Magnus & Incomparabilis Polyhiſtor*,

(19) *in Monumento Waſmuhtiano p.* 18. (20) *in Ep. de Bibliotheca Budenſi p.* III. (21) *in Aquila Leopoldina p.* 103. (22) *in Diſp. Inaug. de Anthrace peſtilenti*, §.33., *p.*12. (23.) *in Præfat. Edit. poſterioris Propylæi Hiſt. Chriſtianæ.* (22) *in Oratore Politico, Germanice edito, c.* 22. (23) *in Progr. Auſpicali de* Αὐτοδιδάκτοις, *A.* 1690. *edito, p.* 6. & 10. (24) *in Parnaſſo Anni* 1692. *Autumnali Vernaculo, p.* 53. (25) *in Præfat. p.* 25. (26) *M. Jun. A.* 1699., *p.* 184. (27.) *M. Jul. A.* 1700. *p.* 170. (28.) *in Epicedio.* (29.) *in Diſſ. de Scriptorum Ciceronis Lectione*, Lipſiæ A. 1689. edita, §. 3. p. 9. (30.) in Principe *Hebraice docto p.* 4.

ſtor, ab ENOCHO autem SVANTENIO, Athenæi Scholaſtici Moderatore Eximio (31.), *Mare Scientiarum Grande*, & *inſigne Chori docti Præſidium.* Nec ſilendus *h. l.* JOH. GEORG. PELLICERUS, JCtus & Collegii Canonicorum Lubecenſium Secretarius, Poëta venuſtiſſimus, qui, uti §. 11. jam narratum, falſo de obitu ejus rumore deceptus, ſuperſtiti Inſcriptione Latina ἀμέτρῳ A. 1671. parentavit, &, in hac, *Principem* illum *Poëtarum*, *Poëtamque Principum*, *Vatem divinum*, *Solem Muſarum, Cimbriæque Maronem*, appellare haud eſt veritus (32.).

XLIV. Qvanto a Viris Civitatis HAMBURGENSIS Eruditis habitus fuerit in pretio, teſtis omni exceptione major eſt VINC. PLACCIUS, omnigenæ Eruditionis gloria plerisque, cum viveret, ſuperior. Is non *Decus* ſolum *Academiæ Kilonienſis Elegantiſſimum* (33.), *Doctiſſimum Academiæ Kilonienſis Profeſſorem* (34.), & *Virum rei Librariæ peritiſſimum* (35.) in aliis eum Scriptis vocavit publicis, ſed in *Juriſconſulto* etiam *Perfecto* (36.) his verbis eſt uſus: *Morhofius unus eruditæ caveæ magnæ mihi inſtar eſſe poteſt.* Ὁμόψηφος huic eſt Succeſſor longe digniſſimus, JOH. ALB. FABRICIUS, *in Decade Scriptorum Recentiorum* ἀνωνύμως Hamburgi A. 1688. edita (37.), ſequenti Noſtrum dignatus Elogio: *Hunc & Eloquentiæ, & Poëſeos, & Elegantioris omnis Literaturæ, Magiſtrum merito appellaverim. Quæ laus ipſi adeo propria eſt, ut cum Naturalis Scientiæ exquiſita cognitione, accurataque Juris Scientia, ſit communis. Gratulamur Patriæ noſtræ, quod in hoc Viro invenerit, quem Exteris opponere poſſit. Ejus Polyhiſtore nihil noſtra memoria prodiit eruditius. Levia illa, quæ notari forte in illo poterant, ne memoranda quidem eſſe arbitramur.* Succinit Fabricio, qui Lubecæ A. 1689. *Epiſtolam* de ejus *Decade* ad *Candidum Philalethen* edidit, SINCERUS VERIDICUS, Scriptor Ψευδώνυμος, *Virum, qui Scientiarum exhauſit Oceanum*, Κειμήλιον *Germaniæ in Seculi Decus pariter ac ſtuporem natum, Magnumque Polyhiſtorem, ſupra Bonorum laudem, ſupra Malorum invidiam, poſitum*, eundem appellare (38.) haud veritus. Succinunt etiam JOH. FRID. MAYERUS (39.) & DETHL. CLUVERUS (40.), Theologus alter, alter Philoſophus Civitatis Hamburgenſis adoptivus percelebris, quorum utrique *Vir* audit *Incomparabilis*, illi vero etiam (41.), *Vir laude ſua major*, & *præmaturo fato*, *non ſibi tantum & Kilonienſi Academiæ, ſed Muſis ipſis*, & *Literis, quas mirifice ornabat, ereptus.*

XLV. Sed nec in ipſa, cui per tot annos docendo inſerviit, ACADEMIA Cherſoneſi hujus KILONIENSI *Præſentia*, qvod ſæpe admodum fieri nemo ignorat, *famam* ejus potuit *minuere.* Ne qvid enim de Studioſis dicam, præſtan-

(31.) *in Leſſu Alcaico in obitum ejus.* (32.) *V. Append. Diſſertationum Academicarum Morhofii p.* 91-94. (33) *in Notis ad J. Rhodii Catal. Scriptt. Suppoſit. p.* 40. (34.) *in Tr. de Script. Anon. detectis p.* 41. (35.) *in Invitat ad Anonymos ſuos augendos p.* 7. 8. (36.) *c.* 4., *p.* 141. (37.) *num.* 1. (38.) p. 5. (39.) *in Præf. Muſæi Miniſtrorum Eccleſiæ.* (40.) *T. I., Novæ Criſeos Temporum* p. 104. (41.) *in Diſp. de Codice ſuo Bibliorum Germanico MSto* (quam *in Appendice Hiſtoriæ Verſionis Lutheri* invenies) p. 168.

Præſtantiſſimi qviqve inter omnium Ordinum Profeſſores, tantum abeſt, ut hanc ipſi inviderint, ut potius pro virili laudibus non privatis tantum, ſed & publicis, auxerint. E Theologis, CHRIST. KORTHOLTUS *Vatem* eum ſalutavit (42.),

Qualem non ullum doctior Orbis habet,

& (43.) *Lycæi Kilonienſis Decus immortale*; PAULUS autem SPERLINGIUS (44.) *Poëtam Divinum*, *Carmina toties*, *æterna cedro merito digna*, *canentem; Dulce* item (45.) *Seculi Nectar*, *Ocellumque*, *Lumen & Decus Poëtarum*, *cujus Vena Caſtalin Permeſſiasque Muſarum Undas*, *& Favos vincit Hymettios.* HENR. MUHLII Poëma, quod §. 4. jam laudavimus, Elegiacum, Manibus ejus Sacrum, totum in dotibus ac meritis ipſius in Literas eximiis celebrandis occupatur, &, una cum *Præfatione* ſimilis Argumenti in *Opera* Noſtri *Poëtica*, Lubecæ A. 1697. junctim recuſa, integrum a Tanti Nominis Cultoribus legi meretur ac relegi. E Collegis Ordinis Juridici, ERICUS MAURITIUS (46.) *Poëtam Ingenioſiſſimum* & (47.) *Seculi Noſtri Gloriam*, SAM. RACHELIUS (48.) *Decus Academiæ Holſaticæ eximium*, NICOL. MARTINI (49.) *Decus Sororum Aonidum immortale*, *Carmine Maronem*, *Ore Tullium*; e Medicis JOH. DAN. MAJOR (50.) *Vatem Ingenioſisſimum*, & (51.) *Magnum Polyhiſtorem*, e Philoſophis denique AD. TRIBBECHOVIUS (52.) *Vatum maximum*, appellavit.

XLVI. Plura accumulare Elogia, quibus Homines Eruditi Polyhiſtorem hunc Cimbricum ſuo ornarunt merito, ſuperſedemus. Qvæ enim hactenus ſunt recitata, & Titulum hunc ipſi jure deberi, imo communi ferme Literatorum conſenſu decretum eſſe, oſtendunt, & in multiplici ejus Eruditione celebranda, defectu potius, ſi cum aliorum Judiciis noſtra conferantur, quam Exceſſu, peccatum ſupra a nobis fuiſſe, ſatis ſuperque demonſtrant. Si quis plura deſiderat, præter Biographos, §. 4. *enumeratos*, Appendices Carminum Adoptivorum, *Diſſertationum Academicarum atque Epiſtolicarum Poëmatumque Latinorum*, Collectionibus ſubjectas, Præfationes iisdem, ceterisque Scriptis Poſthumis, a Succeſſoribus præmiſſas, aliosque Autores, paſſim deinceps, in Monumentorum ipſius Literariorum Recenſu, allegandos, conſulat. Nos, alienis eum laudibus haud indigere perſuaſi, qui, tot Scriptis, omnium conſenſu præſtantiſſimis, has dudum ſupergreſſus, æternatura in Templo Famæ Monumenta ſibi ipſemet erexit, ad horum pergimus Hiſtoriam, Edita initio, temporum, quibus prodierunt, ordine, enumeraturam, iſtisque Ἀνέκδοτα & Affecta ſubjuncturam.

e XLVII.

(42.) *in Epithalamio*, *ei ſcripto.* (43.) *in Epicedio.* (44.) *in Carmine de primo Academiæ Kilonienſis Rectoratu Gratulatorio.* (45.) *in Genethliaco in Natalem Primogeniti ejus.* (46) *in Epigrammate*, *Veneribus Noſtri præfixo.* (47.) *in Epithalamio.* (48.) *in Introd. ad Jus Publicum p.* 95. (49.) *in Epicediis*, *ipſi atque Uxori ſcriptis.* (50.) *in Deliciis Hybernis p.* 17. (51.) *in Epiſtola Diſputationi de Aurea Jovis Catena ſubjecta.* (52) *in Epithalamio.*

XLVII. Primum, inter Edita, cum Temporum ſequi decreverimus ordinem, locum ſibi vindicant Poëmatia, quæ Anno 1657., octodecim natus annos, publicavit, Juvenilia,

1. *Poculum* ſcil. *Boni Dæmonis*, ſive Carmen, qvo, Gymnaſium Stettinenſe relinquens, Henrico Schævio, Præceptori, valedixit, Apobaterium, in *Operibus Poëticis p.* 909-914. recuſum;

&

2. *Lanx Satura*, ſive Cento in χειϛογονίαν, e Virgilio, Statio & Claudiano, contextus, Andreæqve Tſcherningio, ſuo in Profeſſione Poëtica Anteceſſori, Roſtochii inſcriptus, qvem *Liber Prætermiſſorum*, in iisdem *Operibus Latinis Poëticis*, A. 1697. legendum denuo exhibuit.

Quibus addi etiam poteſt, qvod biennio ante, A. æt. 16., Patroni cujusdam novis conſecravit Honoribus, Carmen *de Dignitate Conſulari* Gratulatorium juſtæ magnitudinis, de cujus in Stylo Poëtico κακοζηλίᾳ Judicium Autoris ipſius, iſtam damnantis, parum benignum, maturiori latum ætate, §. 7. jam recitavimus. Minuta iſta ſunt, fateor, nec tanto Poëta, ſi cum Virili ætate ſcriptis comparentur, ſatis digna, ac proinde nonnullis mentione forſitan etiam indigna videbuntur. Verum alia Noſtro mens fuit, qvi Puerilia ac Juvenilia Magnorum Poëtarum ſtudioſe conqviſivit, & de Grotianis Heinſianisque hujus generis, inter Poëmata reliqva, in eorum Editionibus plerisqve, haud recuſis, *Lib. VII. Polybiſt. Lit.* (53.) judicavit, *ſervari & iſta poſſe, quod multa bona in illis reperiantur, & deprehendi iisdem ſuccreſcens* Heroum hujusmodi Literariorum *poſſit perfectio.*

XLVIII. A. 1658. prodiit *Diatriba de Morbis, & eorum Remediis, Juridica,* quam Præſide Henrico Rahnio, Anteceſſore, publicæ Commilitonum Diſquiſitioni Roſtochii expoſuit, in Volumine *Diſſertationum Academicarum* (54.) Hamburgi An. 1699. recuſa. A ſe ipſo hanc eſſe elaboratam, & a Rahnio Præſide ne apicem quidem in illa mutatum, Ipſe in Vitæ propriæ teſtatur Hiſtoria (55.), pleniorem, ſimul monens, ejusdem Argumenti tractationem, ſub juſti Voluminis magnitudine, inter Schedas ſuas deliteſcere, *Tractatum* nempe *de Jure & Privilegiis Morboſorum* integram, publice etiam, Anno jam 1664., *in Catalogo Nundinarum Vernalium Lipſienſi* (56.), promiſſum. Et inventus ſane ille eſt in Muſeo defuncti, ſed charactere ita minuto & fugiente, tamqve intricata ſcribendi ratione, exaratus, ut edi non poſſit. *Vid. Anonymi Continuationem Vitæ ipſius*, in *Appendice Diſſertt. Acad. p.* 25., ubi etiam *p.* 61. 62. 63. Joh. Georgii Dorſchei, Theologi Celeberrimi, Henr. Rahnii, Præſidis, & Andr. Tſcherningii, in hanc Diſputationem Carmina leguntur.

XLIX.

(53.) *Cap. III.*, §. 15. Confer. *Lib.* I. ejusdem c. 7., §. 42. ubi ita de Heinſianis ac Grotianis hiſce judicat: *Etſi a Virilibus multum diſcrepant, delectat tamen florum illa luxuries, quos tam præclari fructus poſtea ſecuti ſunt:* (54.) *p.* 2.-50. (55.) *in Append. Diſſertt. Acad. p.* 7. (56.) *p.* 37.

XLIX. A. 1659. lucem viderunt publicam:

1. *Epigrammatum & Jocorum Centuria Prima, Popularibus dicata*, Roſtochii *in 8vo.* Quam Autor poſtea, potioribus inde in *Epigrammata Selecta* translatis, abolevit, recudique noluit. Vid. *Anonymi Continuationem Vitæ ipſius, in Appendice modo laudata p. 25.*

2. *Leſſus in Ciconiam ADRIANUM D. Laur. Bodockii*, Carmen Juvenile & Ludicrum ad Bodockium, Roſtochii *in 4to.* Tertia autem vice recuſum in *Operibus Poëticis*, junctim Lubecæ A. 1697. editis, *in Libro Jocorum, p.* 857-873. De Occaſione, qua Leſſum hunc Heroicum, junctamque illi Inſcriptionem venuſtam atque argutiſſimam, concinnavit, & quo pacto Carmina iſta jocularia Viam ipſi, ad Cathedram Academiæ Roſtochienſis Poëticam ſtraverint, ſupra, in Vitæ Hiſtoria, §. 9., jam eſt dictum. D. Frid. Rappoltus, Poëta ac Theologus Academiæ Lipſienſis eximius, in Ciconiam hanc ita luſit:

Morhofio triſti ſic dicta Ciconia Leſſu,
Ut Paſſer Vati, Lesbia pulchra, tuo.
Auguror, hoc major manſura eſt gloria noſtrum,
Paſſere quo melior eſt Avis illa levi.

Non ineleganter etiam, ſermone licet ſoluto, Matth. Henr. Burchardus (57.) argutatur, Morhofium, *Ciconiæ funus cantu vere olorino celebrando, quantus Poëtarum futurus eſſet Phœnix, Vatem non falſum portendiſſe.* Leſſum hunc cum Plagiarius quidam compilaſſet, & ex eo in *Pirrulæ ſuæ Encomion*, e *Cupidine* autem Noſtri *Argo* in Epithalamion aliquod, pleraque audacter, velut propria transtuliſſet, caſtigatus ob Furtum iſtud Literarium eſt peculiari Epiſtola, a Noſtro ad Jacobum Henricum Pauli, Conſiliarum Danicum, exarata, ſeorſim ab hoc, ignaro Autore, edita, & ad calcem *Collegii Epiſtolici*, in Editione Anni 1693. Lipſienſi, recuſa.

L. A. 1660. publice a Noſtro Roſtochii, d. 26. Febr., recitatum eſt Poëma in Natalem hunc *Guſtavi Adolphi*, Ducis Megapolitani, Heroicum. Quod ſeorſim prodiiſſe, licet primæ hujus Editionis nullum hactenus viderim exemplum, Aug. Varenii & Joſuæ Arndii Carmina in illud mihi perſuadent Encomiaſtica, una cum Laur. Bodockii, Rhetoris Academici, Programmate, quo ejusdem recitationem indixit, *in Diſſertationum Academicarum Appendice* (57.) obvia. Recuſum eſt Lubecæ A. 1697. in *Operum Poëticorum Latinorum* Syntagmate, *Libro Charitum Secundo*, duosque in iſto Octerniones occupat integros.

LI. A. 1661., d. 26. Sept., in Itinere Literario priori, Franequeræ Friſiorum Supremos Juris Utriusque Honores Academicos, ſive Doctoris Titulum, Diſputatione *de Jure Silentii* exambiit Inaugurali, cujus hic eſt Titulus:

(57.) *p.* 63-68.

Τὰ πρῶτα Tractationis Juridicæ de Jure Silentii, Synopticis Theſibus ſummarie delineata. Franeqveræ 1661. *in* 4*to.* Recuſa Hamburgi A. 1699. in *Volumine Diſſertationum Academicarum, p.* 51-70.

Elogia Metrica, qvibus D. Laur. Banckius, JCtus Franeqveranus, Aug. Varenius, Henr. Müllerus, Henr. Rahnius & Chriſt. Kleinius, Academiæ Roſtochienſis Theologi & JCti, Theod. Suterus, Urbis Conſul, Michaelqve Kirſtenius & Caſp. Vogtius, illam ornarunt, in Voluminis ejusdem *Appendice, p.* 78-83., leguntur. Curas ſecundas, *πρώτοις* hiſce ſubjungendas, ſive Tractatum Argumenti ejusdem integrum, ſub finem illorum, uti & in *Prælectionibus de Notitia Autorum MSStis, c.* 26., promiſſum, vix unqvam videbit Orbis Literatus. Inter Schedas enim Autoris defuncti (teſte Vitæ Continuatore *p.* 25.), multa qvidem Auctaria Diſputationis *αὐτόγραφα*, Tractatui deſtinata prolixiori, ſuperfuerunt; ſed ita miſere disjecta, ut edi vix poſſint.

LII. Eodem A. 1661., cum Roſtochium rediiſſet, Lectionibus in Claudiani *de Raptu Proſerpinæ Libros* publicis, M. Novembri inchoatis, præmiſſa ab ipſo eſt *Diſſertatio de Enthuſiaſmo ſeu Furore Poëtico*, ibidem, A. eodem 1661. in 4to, teſte Caſp. Thurmanno (58.), impreſſa, & in *Volumine Diſſertt. Acad. p.* 71.-82., recuſa.

Programma, qvo Studioſos ad audiendam eam invitavit, Elegiacum *in Miſcellaneis Poëticis, p.* 18. 19. 20., occurrit. Non video igitur, cur Henr. Muhlius, in ſua de eodem *Enthuſiaſmo Poëtico* Exercitatione (59.), Diſſertatiunculæ hujus, qvæ publice legitur, bis deploret jacturam. Confudiſſe certe eam videtur cum Diatriba ſive Commentario Argumenti ejusdem prolixiori, qvem, non ſub hujus ſolum finem *p.* 81., & in *αὐτογράφοις* Scriptorum Suorum Affectorum Indicibus, per Vitæ Continuatorem evulgatis, ſed *Parte* etiam II. Operis *de Lingua ac Poëſi Germanica* Vernaculi (60.), imo & in *Catalogo Nundinarum Anni* 1664. *Vernalium Lipſienſi* (61.), pollicitus Noſter qvidem eſt, ſed nunqvam abſolvit.

LIII. A. 1662. prodierunt.

1. *Theologiæ Gentilis Politicæ Diſſertatio Prima, de Divinitate Principum.* Roſtochii *in* 4*to.* Recuſa A. 1699. in *Volumine Diſſertationum, p.* 82-112., una cum Diſſertatione (qvam in Priori *p.* 14. promiſit) Secunda *de Titulis Principum Divinis*, e MSto tunc primum edita, ſed ſub finem mutila.

Reliqva Pars *Theologiæ hujus Gentilis Politicæ* (qva Principum viventium Cultum Divinum atqve Idololatricum percenſere Autor conſtituerat) nec lucem vidit, nec abſoluta a Noſtro eſſe videtur.

2. *Memoria Henrici Rahnii, Academiæ Roſtochienſis JCti, publica Oratione, celebrata.* Roſtochii *in* 4*to.* Miror, hanc in Orationum Noſtri Syntagmate, Hamburgi A. 1698. excuſo, locum non inveniſſe. 3. *Que-*

(58) *in Elog. Morhof. p.* 55. (59.) *Proœmio p.* 7., & §. 12., *p.* 21. 22. (60.) *cap.* 1., *p.* 201. (61.) *pag.* 37.

8. *Querela Halecis ad Neptuni Tribunal*, *Carmen Joculare*. Roſtochii in 4to. Recuſa inter *Opera* Noſtri *Poëtica*, in *Libro Jocorum*, *p*. 873-880.

LIV. A. 1663. lucem viderunt publicam:

1. *Proſphonema in Chriſtiani Kortholti* (Profeſſoris tunc Roſtochienſis, & dein Kilonienſis) *Summos in Theologia-Honores* (in quo de Philoſophiæ ac Theologiæ Concordia, Promotionumque in Academiis Theologicarum Ritibus, diſſeritur), Roſtochii impreſſum, & Hamburgi, A. 1699., *in Volum. Diſſertt. Acad. p*. 117-126., recuſum.
2. *Diatribe Philologica de Novo Anno*, *ejusque Ritibus*, a Joh. Gothardo a Böckeln, Ratzeburgenſi, Auditore ipſius, & Acad. Juliæ deinceps Juriſconſulto, Roſtochii A. 1663. *in 4to.* edita, quam ſibi Noſter, e Lectionibus quippe ſuis privatis a Böckelio congeſtam, *in Prælectionibus Polyhiſtoricis MSS.*, *c*. 15., poſtliminio vindicavit.

LV. Eodem An. 1663., vel ſequenti 1664., prodiiſſe videtur:

Carmen de Ente Rationis Heroicum Joculare, Matthiæ Wasmutho, Logices in Acad. Roſtochienſi, Linguarumque poſtea Orientalium ac Theologiæ in Kilonienſi Patria, Profeſſori, inſcriptum, quod Roſtochii primo, & deinde Kilonii, utrobique ſine Anni mentione, *in 4to* eſt editum, tertiaque vice Lubecæ An. 1697. inter *Opera Poëtica* reliqua, in *Libro Jocorum*, *p*. 881-900., recuſum. In Editionis Secundæ Kilonienſis *Præfatione* refert Autor, ſe, quæ in hoc Poëmatio joculariter de Entium Rationis in Cerebro, per *αἰδοῖα* illa, quorum ſpeciem Anatomici iſtic deprehenderunt, propagatione finxerit, ſerio deinde a Roberto Fluddio, Angliæ Philoſopho, in *Myſtica Cerebri Anatome*, aſſerta, Arcanisque annumerata, reperiſſe.

LVI. Ultimum Scriptorum Noſtri Roſtochienſium eſt:

Princeps Medicus, ſive Diſſertatio Hiſtorico-Medica de Curatione Strumarum, quæ a Regibus Angliæ & Galliæ fit, eruditiſſima, Roſtochii An. 1665. *in 4to* edita, & Hamburgi An. 1699., *in Volumine Diſſertt. Acad.*, *p*. 127-160., denuo impreſſa, cujus Editionem, auctiorem; *in Hiſtoria Naturali MS.*, P. *II.*, *c*. 8., & Scriptorum Affectorum Indicibus, promiſit.

Sententiam Autoris, miraculoſas eſſe has Regum Angliæ & Galliæ Curationes perſuaſi, refellere aggreſſus eſt Joh. Joach. Zentgravius, Argentinenſis, Theologus jam Academiæ patriæ Primarius, in *Biga Diſputationum de Tactu Strumoſorum Regis Franciæ*, Wittebergæ A. 1669. & 1675. editarum, *Diſp. II*, §. 2. *& ſeqq.*

LVI. Inter Scripta Kilonienſia, Roſtochienſibus, ut numero, & dignitate, ſuperiora, primus illis locus debetur, quæ Novellæ Academiæ Cimbriæ Inaugurationi, An. 1665. exeunte, & ſequenti 1666. ineunte, Soluta pariter atque Ligata Oratione, inſigni cum Applauſu, conſecravit. Ad Claſſem τῶν Ἀμέτρων pertinent:

1. *Oratio Panegyrica, in laudem Chriſtiani Alberti, Ducis Holſatiæ*, Kilonienſis Academiæ Fundatoris, in hujus Inauguratione, d. 6. Oct. An. 1665., recitata, in Alex. Julii Torquati Chiliarchæ Svedici, *Hiſtoriæ Inaugurationis* iſtius, quæ Slesvigæ A. 1666. *in fol.* prodiit, *Appendice* primum evulgata, ac inter *Orationes* deinde Noſtri reliquas, in earum Syntagmate, An. 1698. Hamburgi edito, *num.* 1., *p.* 1 - 33., recuſa.
2. *Deſcriptio Actorum Promotionis, in omnibus Facultatibus Academiæ Kilonienſis, Principalibus Auſpiciis & Sumptibus, d.* 22. *Jan. An.* 1666. *inſtitutæ, omniumque, quæ cum iis ſunt connexa.* Accedunt, præter alia, *Vota* illius *Pythagorica ſeu Luſus Extemporaneus, de Numero Candidatorum Primæ Promotionis, in tribus Facultatibus Superioribus Ternario, in Philoſophica autem Septenario*, Petrique Muſæi, Theologi, Erici Mauritii, JCti, Caſp. Marchii, Medici, ac ipſius Morhofii, Orationes in eadem Promotione recitatæ. Prodierunt hæc omnia, & ſeorſim Kilonii An. 1666, *in fol.*, & in Alex. Jul. Torquati *Appendice* modo laudata, Slesvigæ eodem An. 1666. edita, noviſſimeque Hamburgi An. 1699., in *Volumine Diſſertt. Acad. p.* 161 - 234., tertia vice ſunt recuſa.
3. *Oratio de tribus Cauſis, ob quas multi ad minus ſolidam aliquam Sapientiam perveniant* (Ignavia ſcil., Philavtia & Diſcordia), in Promotionis Magiſtrorum Primæ Actu, d. 22. Jan. A. 1666. ab eo, Ordinis Philoſophici Pro-Decano, recitata, quæ non ſolum in *Deſcriptionis Actorum Promotionis* iſtius Editionibus duabus prioribus, An. 1666. impreſſis, ac modo laudatis, comparet, ſed & in *Orationum* Syntagmate (*num.* 2., *p.* 33 - 61.) lucem denuo An. 1698. vidit publicam.

Numeris adſtricto Sermone Natales Academiæ hujus celebrant:

1. *Epigrammata Sex* in Academiæ Kilonienſis, & Quatuor ejus Facultatum, Inſignia, in Torquati *Hiſtoria inaugurationis p.* 110. 111. obvia.
2. *IV. Odæ Concertantes* in laudem Ferdinandi III. & Leopoldi, Imperatorum, Fridericique & Chriſtiani Alberti, Ducum Holſato-Gottorpienſium, ſcriptæ, ab Auguſtino Pflegero, Chori Ducalis Præfecto, Modis ornatæ Muſicis, & in Academiæ Inauguratione d. 5. Oct. A. 1665. decantatæ, quæ in *Hiſtoriæ* Torquati *Appendice* comparent.
3. *Strenæ Poëticæ*, ſub initium Anni 1666., Principi, Patronis & Profeſſoribus Academiæ, diſtributæ, & a Torquato in eadem publicatæ *Appendice*, in *Volumine* autem *Diſſertt. Acad.* (*p.* 182 - 188.) Hamburgi An. 1699. recuſæ.

Et, quæ hæc omnia junctim (ſed Odas tamen abſque Modis Muſicis Pflegerianis) exhibent, aliaque inſuper Carmina complura, eodem tempore ſcripta, complectuntur:

4. *Primitiæ Parnaſſi Kilonienſis*, Joh. Adolpho Kielmanno, Miniſtro Aulæ Holſaticæ Primario, inſcriptæ, ac Kilonii An. 1666. (licet nulla hujus in Titulo occurrat mentio) *in 8vo*, impreſſæ, An. 1697. in Syntagmate *Operum*

Poëti

Poëticorum Lubecenſi (*p.* 581-620.) denuo publicatæ, quas Frid. Rappoltus, Prof. Lipſienſis, eleganti commendavit Epigrammate Encomiaſtico, ſupra §. 40. jam recitato.

LVIII. Proximo Quinquennio (ab An. 1666. ad 1671.) ſex alii Poëmatum Noſtri Latinorum Faſciculi lucem viderunt publicam, omnes, in eadem Collectione *Operum Poëticorum* Lubecenſi, An. 1697. recuſi:

1. *Miſcellanea Poëtica*, &, quæ iſtis acceſſerunt, *Epigrammata Selecta*, utraque Bibliothecæ Ducum Holſaticorum Gottorpienſi inſcripta. Kilonii A. 1666. in 8vo.
 In *Miſcellanea* Frid. Rappoltus, modo laudatus, ita luſit:

Singula quæ condis, cur Miſcellanea ponis?
Lauta an congeſtis ſecla imitare cibis?
Viſa meo certe eſt Olla hæc Miſcella palato,
Coenari ſolis digna ſed Olla Diis.

Epigrammata autem *Selecta* hoc commendavit Tetraſticho:

Quæ ſelecta tibi, mihi ſunt Epigrammata lecta,
Et jucunda bonis, & piperata malis.
Nempe Epigrammaticos ætas non una lepores,
Nec vendit mordax Bibilis una piper.

2. *Venerum*, ſive Epithalamiorum, *Liber* Joh. Adolpho Kielmanno inſcriptus, Elogiisque Collegarum, Erici Mauritii & Ad. Tribbechovii, ornatus Metricis. Kilonii 1667. in 8vo.
 Veneres Novæ, ſive Epithalamia Recentiora, Auguſto Friderico, Epiſcopo Lubecenſi, Duciqve Holſatico, dedicata, ibidem Anno demum 1675. (licet in Titulo non exprimatur) *in 8vo.* prodierunt.
3. *Funerum Liber*, ſive Epicedia, Chriſtiano Caſſio, Miniſtrorum Epiſcopi Lubecenſis, modo laudati, Primicerio, inſcripta. Kilonii 1667. *in 8vo.* Adjecta eſt Elegia Ad. Tribbechovii Encomiaſtica.
4. *Avtoſchediaſmata* Poëtica, ſine Titulo, aut Anni (qui 1668. fuiſſe videtur) indicio, *in 8vo* excuſa.
5. *Epigrammatum Libri II.*, prior Joeli Langellotto, Archiatro Holſato-Gottorpienſi, poſterior Caſp. Vogtio, Civitatis patriæ Wiſmarienſis Conſuli, inſcriptus. Kilonii, ſine Anni mentione, *in 8vo.*
6. *Horæ Subſecivæ Poëticæ*, ad Conſtant. Hugenium, Conſiliarum Principis Auriaci Intimum. Kilonii 1671. *in 8vo.*

Judicia Eruditorum de Poëmatis hiſce Latinis honorifica Recenſui Syntagmatis omnium Lubecenſis, qui infra ſuo loco exhibetur, reſervamus.

LIX. A. 1667. exeunte, Principi ſuo, Chriſtiano Alberto, Duci Holſato-Gottorpienſi, nuptias cum Friderica Amalia, Friderici III., Danorum Monarchæ Auguſtiſſimi, Filia, celebranti, publico Academiæ Kilonienſis nomine, Oratione ſoluta pariter atque ligata, gratulabatur, iſtaqve occaſione edebantur.

1. Venus

1. *Venus Cimbrica*, ſeu Poëma Heroicum in Nuptias iſtas Ducales, Academiæ ſcriptum nomine, adjectaqve huic Epigrammata aliqvot, eidem Feſtivitati dicata. Kilonii 1667. in fol. Recuſa An. 1675. *in Veneribus Novis*, ac A. 1697. in *Operibus Poëticis*.

2. *Panegyricus in Nuptiis Auguſtisſimis Chriſt. Alberti, Ducis Slesvici & Holſatiæ, ac Fridericæ Amaliæ, Friderici III., Dan. & Norw. Regis, Filiæ, M. Dec. A. 1667., publico Univerſitatis* Kilonienſis nomine, dictus. Kilonii 1667. in fol. Recuſus in Syntagmate *Orationum*, Hamburgi A. 1698. edito, *num.* 3., *p.* 61-106.

Vincentii Fabricii noſtratis, Conſulis Gedanenſis, non JCti ſolum, ſed Philologi etiam & Poëtæ imprimis ἐξοχωτάτε, eodem A. 1667. Warſoviæ, in Regni Polonici Comitiis, extincti, Memoriæ, hortante Chriſt. Caſſio, Conſiliario Epiſcopi Lubecenſis Intimo, Communi utriusqve Amico, conſecravit.

Manes Fabricianos, ſeu Poëma prolixum Elegiacum, & Epigrammata qvædam, in Obitum ejus, Kilonii An. 1667. *in fol.*, excuſa, recuſa autem, tum ſub finem *Operum* Fabricii, Lipſiæ A. 1685. *in 8vo* junctim editorum (*inter Adoptiva p.* 805-818.), tum in Morhofii ipſius *Operibus Poëticis*, Lubecæ An. 1697. impreſſis, *Libro III. Manium.*

LX. Anno ſeqventi 1668. ipſimet Inſcriptione parentavit duarum plagularum elegantiſſima, cujus hic eſt Titulus:

Nænia Funeralis in Annum 1668. expirantem, Luſus Epigraphicus. Kil. *in fol.* A. 1669. prodiit ipſius

Venus Alphabetaria in Nuptias Laur. Gutzmeri, Paſtoris Ratzeburgenſis, & Helenæ a Nedden, Ratzeburgi in fol. excuſa, & in *Veneribus* deinde *Novis* An. 1675., in *Operibus* autem *Poëticis* An. 1697., recuſa; Poëma Elegiacum, omnium, qvæ in Amicorum ſcripſit gratiam, prolixiſſimum, Literarumqve Alphabeti ordine Cogitata varia Erotica, per integras qvinqve plagulas, coacervans argutiſſima, de qvo, in Jambis ad Sponſæ Fratrem, Apolphum Fridericum a Nedden, J. U. Lic. & Principis Megapolitani Secretarium, ita eſt præfatus:

En, quod petebas, Carmen! en ipſum Librum!
Inuſitata quem mihi fœcunditas,
Et mira quædam Luſuum felicitas,
Et profluentis ingeni velocitas,
Et iſta nominis tui jucunditas,
Et iſta lucis optimæ feſtivitas,
Et oris iſta pervicax dicacitas,
Calamique non ſiſtentis improbus furor,
Et excitatæ mentis efferus calor,
Tot ampliarunt verſibus, tot paginis.

LXI. An-

LXI. Anni 1670. partem maximam Itineri ſecundo ad Anglos & Batavos Literario Noſter impendit. Ex iſto Kilonium A. 1671. redux, Opuſcula quædam Roberti Boylii, Naturæ Scrutatoris feliciſſimi & incomparabilis, qvorum in Anglia familiariter erat converſatus, Phyſica Latino donavit Idiomate, iſtamqve verſionem, nomine ſuo diſſimulato, ſub hoc edidit Titulo:

Rob. Boylii Introductio ad Hiſtoriam Qualitatum Particularium: Cui ſubnectuntur Tractatus de Coſmicis Rerum Qualitatibus, de Coſmicis ſuſpicionibus, de Temperie Subterranearum Regionum, de Temperie Submarinarum Regionum, de Fundo Maris; ex Anglico in Latinum Sermonem converſi. Hamburgi A. 1671. *in 12mo.*

Bina ipſiusmet in Verſionem hanc ſuam ἀνώνυμον Epigrammata in *Horis ſubſecivis Poëticis*, *p.* 3. 4., leguntur.

LXII. Ipſe deinde, in Scrutinio Naturæ Arcanorum Curioſiori, Boylium, aliosqve Philoſophiæ Experimentalis Inſtauratores feliciter æmulatus Lynceos, complura, & luculenta quidem ac præſtantiſſima, illius ſubinde publicavit Specimina. Quorum primum, breve quidem, ſed neutiquam pœnitendum, fuit

Diſputatio de Sole Igneo Academica, Kilonii A. 1672. in 4to edita, & Hamburgi A. 1699., in *Volumine Diſſertt. Acad.* (*p.* 235. 244.), recuſa, quam Georg. Caſp. Kirchmayerus (62.), aliique honorifice paſſim commendant.

LXIII. Excepit hanc, eodem A. 1662.,

Epiſtola de Scypho Vitreo, per certum Vocis Humanæ ſonum rupto, ad Johannem Danielem Majorem; Profeſſorem Medicum Kilonienſem, ſcripta, & ultra ſex excurrens Quaterniones, quæ Kilonii, An. jam dicto 1662. *in 4to* prodiit.

Iſtam, Scyphorum Vitreorum, a Nicolao Pettero, Oenopola Amſtelodamenſi, certo & æquali vocis ſuæ ſono, An. 1670., ſe præſente, disruptorum, Hiſtoriam proponentem, & Ratiociniis Phyſico-Mathematicis ingenioſe illuſtrantem, Autor *Ephemeridibus* Curioſorum Germaniæ *Phyſico-Medicis Miſcellaneis* inſerere primum parabat, ſed deinde, cum in molem ſpe majorem excreviſſet, ſeorſim edere maluit. Quam vendibilis fuerit, quantoque excepta ſit applauſu, Exemplorum illius intra breve admodum tempus distractio, & hinc orta raritas, abunde teſtantur. De utraque, præter Lipſienſes (63.) & Eraſmum Franciſci (64.), iſtumque allegantem Cl. Tentzelium (65.), Joh. Chriſtianus Frommannus, Medicus & Profeſſor Coburgenſis, An. jam 1675., *in Tr. de Faſcinatione* (66.), ſequentia annotavit: *Vocum verborumque efficaciam naturalem primo limine confirmare videtur elegans Experimentum*

(62.) *In Commentatione de Phosphoris, Natura Lucis & Igne p.* 31. (36.) *in Actis Erud., M. Majo An.* 1683., *p.* 195. (64.) *in Annott. ad Baronis a Valvaſor Gloriam Ducatus Carniolæ Vernaculam Germanicis, L.* 4., *c.* 50. (65.) *in Dialog. Menſtr. German., M. Dec. A.* 1689., *p.* 1277. (66.) *Lib. III. Part. III. Sect.* 2., *c.* 3., §. 4., *p.* 985. 986.

mentum Excell. & Clariſſimi Dn. D. *Danielis Georgii Morhofii, Prof. Kilen. Celeberrimi in Epiſtola, quam inſcripſit de Scypho Vitreo, per certum humanæ vocis ſonum rupto, Kilonii A.* 1672. *edita. Argumenti raritate Angli, ſua natura curioſi, ducti, propera Exemplarium, Hamburgi venalium, coemptione, & in Angliam transportatione, iſtorum raritatem in Germania pepererunt, ut rara ſit inter Literatos Germanos Epiſtola iſta.* Nec defuit, qui vix editam in Belgicum transfunderet. Idioma, iſtoque luci publicæ, Amſtelodami A. 1673. *in 8vo*, ſub hoc exponeret Titulo: D. G. Morhoffs Brieff over het Breken van een Glaſeromer door ſeker menſchelik Geluyt. De qva Anonymi Verſione, Notulisque paſſim interſperſis, Noſter (*in Præfatione Stentoris* Ὑαλοκλάςȣ) judicat, ſatis quidem illum concinne in labore hoc eſſe verſatum, niſi quod in nonnullis mentem ſuam non ſatis ſit aſſecutus, &, in ipſa Experimenti Hiſtoria, de fracto per ſonum Diapaſon vitro, diſſentiat. E Germanis, præter Joh. Chriſt. Frommannum (cujus verba paulo ante exhibuimus), publice Epiſtolam hanc commendarunt Chriſtophorus Wegleiterus, Theologus Altorfinus (67.), & M. Theod. Kirchmayerus, Ordinis Philoſophici Wittebergenſis Aſſeſſor, qui *Schediaſmate de Viribus Toni Conſoni admirandis Academico*, Wittebergæ eodem, quo illa, An. 1672. edito (68.), hoc de ea tulit Judicium: *In hac videas multa rara ac curioſa, quæ famam Viri amplificant, quanquam ipſe de ſe fateatur, quod magnam partem acceperit ab Anglis.* E Danis, Eraſmus Bartholinus, Medicus & Mathematicus Acad. Hafnienſis Eximius, in *Diſp.* (quam Caſp. Thurmannus (69.) allegat) *de Problematibus Geometricis*, eodem A. 1672. publicata (70.). Ex Italis autem, præter Joh. Cinellum, *Bibliothecæ Volantis* Scriptorem (71.), Athanaſius Kircherus & Daniel Bartholus, Jeſuitæ duo longe doctiſſimi, & in Philoſophia Naturali præ aliis egregie verſati. Quos inter ille, in *Phonurgia Nova, de prodigioſis Tonorum Effectibus*, Campidonæ A. 1673. in fol. edita, facta experimenti hujus de Vitro per vocem Petteri rupto mentione, ſeqventia adjecit: *Cauſam hujus rei anxie ſane inquirere conatus eſt Eruditus Vir, Dan. Georg. Morhofius, in Opuſculo ſupra citato. Sed adhuc ſub judice lis eſt, compluribus id tentantibus quidem, ſed non cum eo, quem ſperabant, ſucceſſu.* Alter, Dan. Bartolus in Libro Italico *de Sono & Tremoribus Harmonicis*, Bononiæ An. 1681. evulgato (72), omnes in partes idem Experimentum verſat, &, magna Obſervationum Noſtri parte adducta, compluribus aliis, tum ratiociniis, tum Experimentis, illuſtrat, ſed Argumenta Epiſtolæ Morhofianæ, e Philoſophiæ Democriteæ Principiis deducta, faſtidit, his, inter alia, verbis utens, Noſtro (*non parum ſe iis affici, in Præfat. Stentoris* Ὑαλοκλάςȣ, faſſo) perqvam honorificis: *Jo havea ſcritto ſin qui, ne altro*

(67.) *in Or. de palmariis Seculi noſtri Inventis p.* 43. (68.) *cap.* 2., §. 3. (69.) *in Elog. Morhof. p.* 56. (70.) *p.* 5. (71.) *Parte illius Prima*, Florentiæ A. 1676. edita, & in Morhofii ipſius *Stentore* Ὑαλοκλάςῃ *p.* 19. laudata. (72.) *Tr. III.*, *c.* 8.

altro mi rimaneva che aggiugnere: quando mi ſi die', dopo lugnamente cercatolo, a vedere un trattato, ſotto nome di lettera di Daniel Georgi Morhof de Scypho vitreo per certum humanæ vocis ſonum rupto. Lettolo avidamente, ne giudicai dotto l' Autore, e l' opera piena d' eruditione e d' ingegno. Vidi in eſſa havervi del favorevole, e del contrario a me, oltre al filoſofare, ch' egli adopera, didotto dà principi d' un tal moderno Siſtema Democritico riformato, che a me non va punto pel verſo.

LXIV. Noſter, partim tot Eruditorum Encomiis, & de raritate Epiſtolæ querelis, partim vero ſcrupulis, a Kirchero (cui, *in Diſſ. de Paradoxis Senſuum* (73.), nonnulla jam A. 1676. regeſſit) circa experimenti certitudinem, ab interprete Belgico circa nonnullas ejusdem circumſtantias, & a Bartolo circa Philoſophemata Democritea, ſibi motis, inſtigatus, Laborem ſuum, ut & iſtis, & his, ſatisfaceret, revidere, decennio a prima Editione jam elapſo, decrevit. Reviſionem aggreſſus, plurimis eundem Acceſſionibus ita locupletavit, ut Editionis prioris magnitudinem ſextuplo excederet, atque ex Epiſtola in Tractatum prolixorem, 18. diſtinctum Capitibus, eſſet mutandus, qui A. 1683. ſub hoc prodiit Titulo:

> *Stentor* Ὑαλοκλάστης; *ſeu Diſſertatio Epiſtolica de Scypho Vitreo per ſonum vocis humanæ rupto, ad D. Joh. Dan. Majorem, in qua imprimis natura Soni non parum illuſtratur. Editio Secunda, Emendatior & Auctior.* Kilonii 1683. in 4to (1½ *Alphab.*).

Stentoris iſtius (Hamburgi An. 1699., *in Volum. Diſſertt. Acad. p.* 329-445., recuſi) Recenſum prolixiorem Lipſienſes (74.), Ephemerides Eruditorum Gallicæ (75.) & Chriſt. Franc. Paulinus (76.) exhibuerunt, quos conſuli a curioſis jubemus. Lipſienſes hoc eum ornant Elogio: *Naturæ Myſtagogum eſſe Morhofium, vel ſolus hic Libellus locupletiſſimus poteſt eſſe teſtis. Omnia enim in illo allegationibus rariſſimorum Autorum, omnia Experimentis recentiſſimis ſunt plena, nec ullum eorum ſine acuta atque accurata diſquiſitione a perſpicaciſſimo hoc Viro dimittitur. - - Autorem inſpicere ipſum pretium erit operæ. Is enim, uti Cornu Copiæ quoddam eſt eruditionum non trivialium, ita legentes quoque ſic delectabit, ut ardentiſſimum in ipſis reliquorum ingenii fœtuum, quos affectos perfectosque domi fovet, deſiderium accendat.* Commendant præterea eundem Sam. Reyherus, Autoris Collega, *Acuſticam* hunc *maxime illuſtraſſe* judicans (77.), Chr. Franc. Paulinus (78.) & Joh. Hadr. Slecvogtius, Profeſſor Acad. Jenenſis Medicus (79.) cui *Tractatus* audit *Eruditiſſimus.*

LXV. Sed ad Annum 1672. revertamur, quo, præter Phyſica iſta, jam recenſita, in lucem etiam prodiit

> *Oratio de Intemperantia in Studiis, & Eruditorum, qui ex ea oriuntur, Morbis,*

f 2

(73.) *p.* 18. (74.) *in Actis Erud., M. Majo A.* 1683., *p.* 194-197. (75.) im Philoſophiſchen Feyerabend *c.* 99., *p.* 874-878. (77.) *in Diſſ. de Natura & Jure Auditus, c.* 3., *p.* 7. (78.) *loco citato.* (79.) *in Diſp. Inaug. de Antrace Peſtilenti, §.* 33., *p.* 12.

bis, triennio ante, M. Apr. A. 1669., ſub auſpicio Rectoratus Academici, habita Kilonii in 4to, Hamburgi deinde A. 1698., in *Orationum* Syntagmate (p. 106-143.), recuſa.

Commendari hujus Lectio omnibus meretur Literatis, non ob doctrinam ſolum & Styli Oratorii Elegantiam haud vulgarem, ſed etiam, & potiſſimum quidem, ob ſapientiam, qua Vitia Eruditorum Epidemica nonnulla, horumque cauſas, cordate detegit, Literariam rariorem. Cujus intuitu Jac. Thomaſii, Polyhiſtoris Athenarum Miſniæ Celeberrimi (80.), & Ant. Itteri (81.) albos jam reportavit calculos.

LXVI. Anno 1673. Orbis Eruditi conſpectum ſubiit

Epiſtola de Transmutatione Metallorum, ad Joelem Langelottum, Sereniſſimi Cimbrorum Principis Archiatrum, Hamburgi *in 8vo* publicata, & 10. conſtans octernionibus, qvæ in Volumine etiam *Diſſertationum Academicarum atqve Epiſtolicarum*, ibidem A. 1699. excuſo, locum ſuum *pag.* 245-302. invenit, a D. Joh. Jac. Mangeto *Libro Bibliothecæ Chemicæ Curioſæ*, Genevæ hoc ipſo A. 1702. editæ, *Primo*, uti Lipſienſes narrant, itidem eſt inſerta.

Scripta eſt illa rogatu Langellotti, cum hujus argumenti nonnulla Noſter, in Colloqvio de ipſius *Epiſtola ad Naturæ Curioſos*, cum eo communicaſſet. Hiſtoriam perſeqvitur non Scriptorum ſolum Chymicorum ἐξοχωτέρων, ſed Adeptorum etiam, qvos vocant, Celebriorum, factarumqve per iſtos Transmutationum Metallicarum, & ſubinde ad alia qvædam Secreta Chymicæ Artis digreditur. Auctiorem longe illius Editionem Autorem eſſe meditatum, & Scriptorum ipſius Affectorum Index Αὐτόγραφος, in Vitæ Continuatione ab Anonymo publicatus, teſtatur, & Joh. Ludov. Hannemannus (82.) confirmat, ſimulqve, ultimis Vitæ Annis, tum qvoad Hiſtoriarum Circumſtantias, tum qvoad experimenta & Principia, multa melius edoctum, mentem in non paucis, refert, mutaſſe. *Laciniæ*, qvas ſe aliqvando *purpuræ huic eſſe aſſuturum*, idem Hannemannus pollicetur, jacturam Supplementorum Autoris ipſius vix reſarcient. Qvorum ſi ſpes nulla ſupereſt, Epiſtola hæc, tot Obſervationibus referta eximiis, Lectori cuivis Erudito, vel ſine illis, uti hactenus, ita porro etiam, ſeſe approbabit. Merito enim illa a Vinc. Placcio vocatur *Doctiſſima* (83.), *Elegantiſſima* (84.), *Lectuqve jucundisſima, & multa ſcitu non inutilia continens* (85.) ab Henn. autem Wittenio (86.) & Chr. Wilh. Eybenio (87.) *Libellus perelegans*, & a Chriſtoph. præterea Wegleitero (88.) Phil.

(80.) *in Tr. de Plagio Literario*, §. 285. 288. 334. 634. (81.) *in Synopſi Philoſophiæ Moralis*, *L.* 3. *c.* 3., *p.* 158. (82.) *in Ovo Hermetico-Paracelſico p.* 133. (83.) *in Notis ad Joh. Rhodii Catal. Scriptorum Suppoſititiorum p.* 41. (84.) *in Tr. de Scriptt. Anon. & Pſeudon. p.* 159. (85.) *in eod. Tractat. p.* 42. (86.) *Dec. IX. Memor. Philoſ. Renov. p.* 628. (87.) *in Eponomologio Critico Tob. Magiri Aucto p.* 743.

(88.), Phil. Jac. Hartmanno, Acad. Regiomontanæ Medico percelebri (circa Succini licet Phyſiologiam modeſte a Noſtro diſſentiente, ſuique diſſenſus rationes adjungente) (89.), Mich. Bernh. Valentino (90.), aliisqve pluribus, commendatur. Unum hunc, in Libello, cetera pulcherrimo, nævum obſerves, qvod Autor, nimio in Chymiam indulgens affectui, juſtum, circa Transmutationum Metallicarum Narrationes, non ubiqve adhibuerit delectum, nec a credulitatis vitio, in iſta χρυσοποιΐας & Adeptorum Hiſtoria, plane ſit immunis. Id qvod Viro etiam Illuſtri, Godofredo Gvilhelmo Leibnitio, eſt notatum, qvi, teſte Celeb. Tenzelio (91.), pleraqve Transmutationum, qvas illa exhibet, Hiſtorias ſuſpectas eſſe, nonnullas etiam manifeſto falſas, Autori ipſi, paulo anteqvam obiret, ſignificavit.

LXVII. Anno 1675. Juris Noſter publici fecit
Veneres Novas, de qvibus §. 58. jam dictum;
Seqventi autem 1676.

Diſſertationem de Paradoxis Senſuum Academicam, ſeorſim Kilonii, & hoc Anno, &, novennio poſt, A. 1686., *in 4to* impreſſam, A. 1699. autem, in Volumine Diſſertt. Acad. (*p.* 303-328.), tertia vice Hamburgi recuſam, *elegantisſimam* utiqve (ceu vere Chriſtoph. Wegleiterus (92.) judicavit), & Obſervationibus Experimentisqve Phyſicis Selectioribus ſcatentem.

Digna itaqve eſt, qvam doleamus, Jactura *Libri*, in qvem Diatriben hanc transformare, Accesſionibus plurimis adjectis, voluit, *de Paradoxis Senſuum* integri, non in Scriptorum tantum Affectorum Indice, ſed *Stentore* etiam Ταλοκλάςῃ (93.), a ſuperſtite promisſi.

LXVIII. Sexennio ſeqventi, qvo nubeculæ qvædam turbarum Bellicarum Cimbriæ Ducalis, & Muſarum Kilonienſium, Tranqvillitati ſubinde erant infeſtæ, nihil Morhofianum, præter Programmata, Carmina & Schediasmata hujusmodi, qvæ recenſere haud vacat, minutiora, lucem vidit publicam. Reddita autem Cherſoneſo huic Pace & Principum ſuorum Concordia, ad Scriptiones etiam Noſter Eruditas rediit, & A. 1682. junctim, ob argumenti cognationem, Sermone Germanico, duo, qvæ ſola iſto elucubravit, ingenii monumenta typis (*in 8vo*) evulgavit Kilonienſibus, junctim etiam ab Hæredibus (qvi ex Autoris illa codice emendarunt, pasſimqve auxerunt, ac nova inſuper Præfatione inſtruxerunt) Lubecæ A. 1700. *in 8vo* denuo recenſita. Primum iſtorum eſt:

Der Unterricht von der Deutſchen Sprache und Poëſie, deren Uhrſprunge, Fortgange und Lehrſätzen, wobey auch von der reimenden Poeterey der

(88.) *in Or. de palmariis Seculi noſtri Inventis p.* 42. (89.) *Libro II. Hiſtoriæ Succini Pruſſici* Francofurti A. 1677. editæ, locis compluribus. (90.) *Diſſ. V. Epiſtolica de Luſu & Erroribus Naturæ p.* 173 (91). *in Dial. Menſtr. German., M. Oct. A.* 1692., *p.* 837. (92.) *in Orat. cit.* 42. (93.) *p.* 142.

der Ausländer mit mehrerm gehandelt wird. (h. e. *Commentarius de Germanorum Lingua ac Poëſi, hujusqve Ortu Progreſſu & Præceptis, in qvo etiam de Poëſi Exterorum Rythmica fuſius* diſſeritur.)

Tractatus hic Vernaculus, Operis de Lingua & Poëſi Germanica Latini plenioris, ſed (affecti tantum, nec unqvam ſperandi) Prodromus, qui e Prolegomenis, Poëmatum Germanicorum præmittendis Syntagmati, in Librum ipſis Poëmatis duplo majorem, teſte Præfatione, excrevit, tribus abſolvitur Partibus. Harum Prima, de Lingua agens Germanica, eamqve, & Boreales illi cognatas, antiqvitate, & Græcam, & Latinam, ſuperare, imo has Germanicæ eſſe originis, luculenter (etſi longe compendioſius, qvam in affecto *Originum Germanicarum* Opere, idem argumentum fuſius perſecuturo, facere decreverat) oſtendit. Eo fine Autor Capite I. de Linguæ Germanicæ Præſtantia & Vetuſtate generatim diſſerit, Cap. II. Græcam & Latinam illa eſſe recentiores, III*io* autem voces Græcas & Latinas qvamplurimas a Scythico-Germanicis Veteribus ortum traxiſſe, oſtendit, Cap. IV. V. & VI. Fontes Derivationis Vocum cujuslibet Linguæ genuinos commonſtrat, & VII*mo* tandem Cognationem Vocum Græcarum & Latinarum, hominem ejusqve partes & membra, denotantium, cum Germanicis ejusdem ſignificationis exponit. Partis Secundæ, de Poëſeos Germanicæ commentantis Origine & Progreſſu, Capita Qvinqve priora Poëſeos Gentium Europæ aliarum, Gallorum ſcilicet, Italorum, Hiſpanorum, Anglorum & Belgarum, Rythmicæ ſiſtunt Hiſtoriam & Faciem Antiqvam pariter atqve modernam, VI*tum* & VII*mum* Poëſeos Germanicæ Ætatem Primam, ad Caroli Magni usqve Imperium, ac Secundam, ad Mart. Opitii porrectam tempora, VIII*vum* Gentium Arctoarum Poëſin, & Nonum deniqve Tertiam Germanicæ Ætatem, qvæ in noſtra incidit tempora, conſiderant. Partis Tertiæ, Germanorum Artem ipſam proponentis Poëticam, Caput I. de Linguæ Germanicæ ad Poëſin agit aptitudine, II. III. IV. & V. de ejusdem Orthographia, Etymologia, Syntaxi & Proſodia, VI. de Numero Poëtico, VII. VIII. IX. & X. de Rythmis eorumqve Neceſſitate, Origine & Qvalitatibus, XI. & XII. de variis Verſuum, Stropharum Carminumqve, Generibus, XIII. de Inventionibus Poëticis, XIV. de Poëmatis Heroicis, XV. de Odis, XVI. de Comœdiis & Tragœdiis, ac XVII. tandem de Epigrammatis. Sub finem totius Commentarii adjectæ ſunt Henrici Schævii (qvem Noſter in Gymnaſio Stettinenſi, uti ſupra, in Vitæ Hiſtoria, §. 7., jam eſt relatum, habuit Præceptorem) Metaphraſes XVII. priorum Odarum Libri Primi Horatianarum Metrico-Germanicæ, variis Carminum generibus elaboratæ. Pleniorem Operis cedro digniſſimi deſiderantem notitiam ad Recenſum illius ablegamus prolixum, & perquam honorificum, *in Actis Eruditorum Lipſienſibus, M. Sept. A.* 1682. (94.) obvium,

(94) *pag.* 271-277.

vium, & qui iſti ſua debet, Adr. Bailetum, Scriptorem Judiciorum de Eruditis Gallicum (95.). Lipſienſes (96.) his illud verbis extollunt: *Cum de Latinorum Lingva & Poëſi multi Commentarios ſcripſerint; Poëſin etiam Germanicam quidam in Artem redegerint, ac certis legibus aſtrinxerint, deqve Lingva Germanorum diverſorum Autorum extent Monumenta: nullum tamen præſtantiori ingenio, ac majori eruditionis rariorisque doctrinæ copia, conditum fuit hoc Opuſculo; quod, vernaculo Idiomate ſcriptum, Germanicis ſuis Poëmatibus, in unum collectis Faſcem, & Kilonii hoc anno editis, præmiſit Doctiſſimus Morhofius, Latinorum etiam Græcorumque Carminum Venuſtate nulli Poëtarum ſecundus.* Alibi iidem *Libellum aureolum* (97.), & *Commentarium Eruditiſſimum* (98.), ſalutant. Quanti Eraſmus Franciſci, plurimæ Lectionis, ac ſingularis in ſermone Germanico Eloqventiæ pariter atque Elegantiæ, Scriptor, iſtud fecerit, verba Epiſtolæ ejus ad Willi. Ern. Tenzelium Vernaculæ docent ſeqventia (99.), Latine a nobis translata: *Dn. Morhofium valde admiror; diverſisque Viris Illuſtribus pulcherrimum ejus de Lingva & Poëſi Germanica Commentarium; præ aliis hujus generis Scriptis, de nota meliore commendavi.* Joh. Chriſtoph. Wagenſeilio (100.) *Liber* audit *laude dignisſimus.* (Ein Preißwürdigſtes Buch), Joh. Frid. Mayero (1.) *Præſtantiſſimus*, Joach. Fellero (2.) *Opuſculum Aureum*, & Chriſt. Grübelio (3.) *Tractatus Eruditus.* Henr. Meibomium Juniorem (4.), aliosque plures, non minus honorifica Laborem hunc Noſtri mentione dignatos, brevitatis ſtudio, allegare ſuperſedeo.

LXIX. Commentario huic de Lingva & Poëſi Germanica eximio, in utraque Editione, & Kilonienſi Anni 1682., & Lubecenſi Anni 1700., iſta paulo auctiori, ob Argumenti, uti jam monitum, affinitatem, ſubjungitur alterum Noſtri Scriptum Vernaculum, ſive Poëmatum Germanicorum Sylloge, pari applauſu excepta:

Die Teutſche Gedichte.

Pleraque ſeorſim jam ante prodierunt, omnia autem junctim excuſa Eruditis in hoc ſiſtuntur Syntagmate, Trium, in quas diſpeſcitur, Partium. Prima, quæ Argumenti ſunt Gratulatorii; ſecunda Funebria, & Tertia denique Miſcellanea non unius generis, Sacra atque Profana, cum Odis atque Epigrammatis plurimis, legenda exhibente. Encomiaſtas ea invenere plurimos, e quibus ſolos jam allegabo Collectores Actorum Orbis Eruditi Lipſien-

(95.) *T. IV. des Jugements des Scavans P. I. p.* 117. 118. (96.) *p. l. c. p.* 271. (97.) *M. Febr. A.* 1691. *p.* 55. (98.) *M. Jun. A.* 1697., *p.* 261. (99.) recitat ea Tenzelius *in Dial. Menſtr. German.*, M. *Jun. A.* 1690., *p.* 518. (100.) im Berichte von der Meiſter Singer-Kunſt (*ſub finem Commentationis de Civitate Noriberg.*), *c.* I. *p.* 452. (1.) *in Diſp. de Codice ſuo Bibl. Germ. MSto* (*in Append. Hiſt. Verſ. Bibl. Lutheri*) *p.* 168. (2.) *in Præf. Catalogi MSS. Biblioth. Lipſ., nec non in Præf. Metaphraſeos Meditatt. Joh. Gerhardi Richterianæ, Metrico-Germanica, A.* 1690. *editæ.* (3.) *in Diſſ. de Lingva Germ. Veteri & moderna, c.* I. *p.* 4. (4.) *in Additt. ad Val. Henr. Vogleri Introd. p.* 186. 189.

pſienſium Celeberrimos, *Venuſtatem* illorum *plane eximiam*, *nativamque*, *quam præ ſe ferunt*, *elegantiam*, *minus affectatam anxieqve quæſitam*, commendantes (5.). Non diſſimulo tamen, inter Encomiaſtas hos non deeſſe, qvi laudibus Cenſuras, ſed ab affectuum forte contagio haud immunes, admiſceant, Sileſios imprimis, ob prælatum Mart. Opitio ſuo, Poëſeos Vernaculæ Inſtauratori, Paulum Flemmingium, Noſtro ſubinde minus æquos. Hos inter B. N. (qvem Bened. Neukirchium, Sileſium, Anonymus alter M. M. (6.) perhibet) ſvavitatem in illis videtur deſiderare, in *Partis Poëmatum* Chriſtiani ab Hofmannswaldau *Germanicorum Secundæ*, Lipſiæ An. 1696. editæ, ita ſcribens Prolegomenis: **Morhof ſchreibet zwar ſo lieblich nicht, als gelehrt: Er hat aber ſehr wol verſtanden, was zu einem Gedichte erfordert wird** (7.). M. M. modo allegatus, licentiam eorundem, in Conſtructione verborum turbanda, juſto interdum majorem verbis hiſce accuſat ſimul & excuſat (8.): **Die Freyheit, deren er ſich bey der** Conſtruction, **und anderweit, bedienet, iſt bey einem Mann von ſolcher** Autorität **mehr zu verwundern, als nachzuahmen. Er pfleget auch dergleichen nicht leichtlich zu gebrauchen, es wäre denn, daß eine artige** meditation **hinfallen müſte, wo man der Sprache nicht eine kleine Gewalt anthun wolte.** Riſum autem linguæ noſtræ Cimbricæ gnaris Cenſura ſua haud dubie extorqvebit M. Joh. Chriſtianus Kunckelius, Uratislavienſis, qvi, *in Diſputatione de Sileſiorum in Germanica Poëſi præſtantia*, Lipſiæ An. 1698. edita (9.), Flemmingio, ejusque Imitatori Morhofio (cujus tamen Carmina ſe Germanica ſubinde admiratione proſequi, non diffitetur (10.)), præter duritiæ quoddam genus, *Holſatismos* etiam, neſcio quos, exprobrat.

LXX. Anno 1683. in lucem prodiit

Stentor Ὑαλοκλάϛης, Tractatus, cujus Hiſtoria §. 64. jam eſt expoſita, Phyſicus,

Seqventi autem 1684.

Liber de Patavinitate Liviana, ubi & de Urbanitate & Peregrinitate Sermonis Latini univerſe agitur, Vito Ludovico Seckendorfio, Electoris tunc Saxonici, Ducisque Saxo-Numburgenſis, Conſiliario Intimo, ad eandem poſtea in Aula Brandenburgica dignitatem, cum Cancellarii Novæ Academiæ Halenſis conjunctam Officio, ob merita in Rempublicam & Literas, Immortalia, evecto, Heroi Eruditiſſimo, omniumqve vere Eruditorum amantiſſimo, inſcriptus, ac Kilonii in 4to excuſus, in Volumine autem *Diſſertationum Academicarum* (p. 471-592.), tribus poſt luſtris, Hamburgi An. 1699. denuo publicatus.

Scripti

(5.) *M. Sept. A.* 1682. *p.* 276. 277. (6.) in den unvorgreifflichen Gedancken von deutſchen Epigrammatis (quæ Lipſiæ A. 1698. prodierunt), *c.* 2. *p.* 54. (7.) *lit. b.* 5. *b.* (8.) *l. c.*, *c.* 2., *p.* 60. 61. (9.) §. 8., *p.* 11. 12. (10.) §. 6., *p.* 10.

Scripti hujus exaſciatiſſimi Recenſus Hiſtorico-Encomiaſtici prolixiores exhibentur in *Actis Eruditorum Lipſienſibus*, *M. Dec.* 1684. (11.), Abbatis Roquii *Ephemeridibus Eruditorum Anni* 1685. *Gallicis* (12.), & Pet. Bælii *Novellis Reip. Literariæ*, eodem An. 1685. Gallice publicatis (13.) Hos conſulat Autores, qui pleniorem Argumenti ejus deſiderat notitiam. Lipſienſes (14.) hanc Libro, per ſe vendibili, hederam ſuſpendunt: *De Sermonis Romani, qui Conſulum, qui Patriciorum, qui Equitum erat, nitore, quam Urbanitatem dixere, docte graviterque diſſerere; ætatis Aureæ Scriptores ab iniquis obtrectantium Cenſuris, Livium præſertim, Hiſtoricorum Romanorum Principem, & ipſum Equitem, adverſus Aſinium Pollionem, Patavinitatis inſimulantem, acriter defendere, ſic ut in animo legentis ſuſpicio impolitæ dictionis ne minima relinquatur, illuſtris non minus eſt ingenii, quam artis exquiſitæ. Quod cum, in præſenti Scripto, egregie, uti propoſuerat, Clariſſimus Autor præſtiterit, non eſt dubium, quin de bonis ille Literis tanto præclarius mereatur, quanto majori illis ſolent eſſe detrimento, quorum pravum detrahendi ſtudium id agit, ut quacunque ratione Scriptores Claſſicos erudito Seculo ſuſpectos reddat, primamque adeo dicendi regulam corruptam.* Interjectis deinde compluribus, eundem *Opus* appellant *nitidum, ac profundioris doctrinæ plenum*, in quo multa inveniuntur, *quæ cum Antiquitati, Romanæ æque ac Græcæ, tum rerum Hiſpanicarum, Gallicarum & Italicarum notitiæ, plurimum accendunt lucis, judicium de Scriptoribus cujuscunque generis ac ætatis acuunt, diſcernere Lingvarum Idiotismos docent, politiorisque Literaturæ ſtudio excitando, augendo & ornando, apprime ſerviunt.* Abbatis Roquii (15.) hoc de illo eſt Judicium: *On trouvé icy des Recherches fort curieuſes ſur ce defaut de Tite Live, & ſur la veritable Urbanité du ſtile Latin.* Ægid. Menagius (uti in *Menagianis* Poſthumis, Amſtelodami A. 1694. editis (16.), refertur) ſequenti eundem dignatus eſt Elogio: *J' ai vu un Traité de Morhoffius, imprimé depuis peu, ſur la Patavinité de Tite Live, ou il expliqué tres ſcavamment ce que c' eſt que l' Urbanité & la Peregrinité de la Langve Latine. Cet Ouvrage eſt plein d' Erudition, & de mille choſes curieuſes, ſur cette matiere.* Petro Bælio (17.) audit *Un Ouvrage Infinité des Recherches tres curieuſes*, Thomæ autem Crenio (18.) *Liber non inelegans.* Aliorum Laudes prætereo, ſolumque adjungo Chriſtophori Cellarii, peritiſſimi atque acuratiſſimi Dictionis Latinæ Cenſoris, Judicium de eodem honorificum (19.): *Voſſius, Bonifacius, Sigonius, & cumprimis Morhofius, Kilonienſis Academiæ inſigne Decus, certatim congeſſerunt, quæ ad tuendam tanti Scriptoris* (Livii ſc.) *famam & ornamentum faciunt: noviſſimus etiam a moroſi Cenſoris, Aſinii Pollionis, iniquitate fortiſſime nuper defendit, & Patavini hominis Latinitatem vindicavit puriſſimam.*

(11.) *p.* 570-576. (12.) *num.* 20., *ad d.* 25. *Jun. p.* 318. (13.) *M. Apr. A.* 1685., *p.* 444. 445. *ac M. Jun.*, *Art. III.*, *p.* 609-625. (14.) *l. c.* (15.) *l. c.* (16.) *p.* 190. (17.) *l. c. p.* 445. (18.) *in Notis ad Tractatus Variorum de Eruditione comparanda, p.* 294. (19.) *Programm. L. p.* 357.

LXXI. Sed nec tacenda nobis eſt, tacere quamvis Oratorem jubeat, *Diſputatio* elegantiſſima *de Eloquentia in Tacendo*, Kilonii eodem An. 1684. *in 4to* edita, & Hamburgi A. 1699., *in Volumine Diſſertationum Academicarum* (*p.* 446-470.), recuſa;

In qua (uti ſcite Lipſienſes (20.) obſervarunt) *ea* commendatur *Oratoris Prudentia*, *qua id ſolum*, *quod in Oratione ἐνεργητικὸν eſt*, *exprimit*, *cetera vero*, *quæ vel circa Inventionem*, *vel circa Elocutionem*, *περίεργα ſunt*, *aut ſuperflua*, *ab Argumento*, *Perſonis*, *Loco*, *Tempore*, *Re*, *aliena*, *aut quovis modo inepta*; *omittit*, *aut indicta eſſe cupit.* Hujus, præter Gottl. Frid. Seligmannum, Theologum Lipſienſem (21.), Vinc. etiam Placcius noſter honorificam fecit mentionem, & *Doctiſſimam* publice, nec immerito, vocavit (22.).

Recudi etiam Noſter, eodem An. 1684., Kilonii in 4to, cum ſua ad Pet. Axenium, ICtum & Advocatum Slesvicenſem, Virum Doctiſſimum, ſibique amiciſſimum, Præfatione curavit.

Joh. Laurembergii, Roſtochienſis, Mathematum in Academia Daniæ Sorana Profeſſoris, tum ob Eruditionem in reliquis Polymathiæ Elegantioris Partibus eximiam, tum Venam etiam Poëticam admirabilem, in Orbe Literato Celeberrimi (23.), *Satyram Elegantiſſimam*, *qua Rerum Bonarum Abuſus*, *& Vitia quædam Seculi*, *perſtringuntur*, A. 1636. ab ipſo editam, una cum ejusdem *Querimonia Daphnorini* (i. e. Laurembergii) *de ſuo & Academiæ Soranæ ſtatu.*

Utrumque hoc Poëmation in Appendice etiam Adoptiva *Operum* Noſtri *Poëticorum*, Lubecæ An. 1697. junctim impreſſorum, locum poſtea invenit.

LXXII. Anno ſequenti 1685. in lucem ab eo itidem denuo ſunt protractæ:

Nicaſii Baxii, *Monachi Auguſtiniani*; *Medullæ Eloquentiæ & Figuræ aliquot Rhetoricæ*, *ex M. T. Cicerone concinnatæ*, Quibus ipſius præmiſſa eſt *Præfatio*, *qua de omni in Eloquentia excerpendi ratione agitur.* Kilonii 1685. in 8vo.

Quem Libellum quatuor octernionum exiguum uti in Juventutis ſe uſum recudi curaſſe, in Titulo profitetur, ita eidem etiam *L.* 3. *Polyhiſt. Lit.*, c. 7., §. 27., *de nota meliore commendavit.*

LXXIII. An. 1686. Lubecæ in 8vo prodiit

Otiorum Divinorum, *ſeu Carminum Sacrorum Liber*, Programmata complectens Poëtica, ſeu ἔμμετρα, Feſtis IV. Anni Solennioribus, publico nomine, in Academia Kilonienſi propoſita, integer poſtea ibidem A. 1697., in Operum Poëticorum omnium Syntagmate, *Libro I. Charitum p.* 2-40., recuſus. Quatuor Pro-

(20.) *in Actis Erud.*, *M. Jul. A.* 1699., *p.* 290. (21.) *in Idea Studioſi πολυμαθεςέρε*; Roſtochii A. 1685. edita, §. 15. (22.) *in Excerptis Binis Rhetoricarum Acceſſionum p.* 175. (23.) V. de illo *Hypomnemata* noſtra *ad* Alb. Bartholini *Lib. de Scriptoribus Danis*, *p.* 279-283.

Programmata priora, Feſto τῆς χριστογονίας dicata, Joach. Fellerus, Th. Lic. & Poëſeos in Acad. Lipſienſi Profeſſor, ſeorſim An. 1689. Lipſiæ, teſte Continuatore Vitæ Morhofianæ Anonymo, edidit, & Prælectionibus publicis illuſtravit.

LXXIV. A. 1687., quod in Polyhiſtore ſuo revidendo ac Editioni apparando longe eſſet occupatiſſimus, nihil præter Carmina & Programmata aliquot minutiora, juris fecit publici. Ex iſtis mentione haud indignum nobis videtur

Programma de eo, quod in Diſciplinis eſt divinum, Feſto Pentecoſtes A. 1687. dicatum, quod non Hamburgi ſolum An. 1698., inter Programmata reliqua, *Orationum* ſubjuncta Syntagmati (*p.* 551-571.), denuo prodiit, ſed totum etiam ab ipſo Autore (integrum hujus argumenti Commentarium, uti, in Affectorum Recenſu, infra §. 87. monebitur, molito ac politico) *Polyhiſtoris Literarii Libro I.*, paucis ſaltem mutatis, inſertum, *Caput* hujus *XII.* ſibi vindicavit.

De ipſo *Polyhiſtore* Polyhiſtoris noſtri, in *Tomos III.* diviſo, *Tomique* præſertim *Primi*, ſive *Literarii*, duobus Libris prioribus, *Bibliothecario* & *Methodico*, qui lucem An. ſequ. 1688. viderunt publicam, quæ hoc loco eſſent dicenda, cum prolixiorem exigant παρέκβασιν, προλεγομένων horum Epilogo commodius reſervabuntur.

LXXV. Anno 1690. Lubecæ *in 8vo* ὁ Μακαρίτης edidit

Philochryſum, ſeu de Laudibus Auri Orationes duas, omnis generis Hominum, præcipue Eccleſiaſticorum, Vitia ſalſe traducentes; Alteram M. Ant. Majoragii, Rhetoris ſeculo Superiore Mediolanenſis Inclyti, in Orationum ipſius Syntagmate, ob παῤῥησίαν haud dubie adverſus Clericos, omiſſam, a Marquardo Gudio noſtrate, Viro ſummo, inter Ἀνέκδοτα ejus, una cum altera *contra Gaudentium Merulam Apologetica*, Mediolani repertam, & Ultrajecti An. 1666. in 4to pubicatam, nunc autem, in uſum Prælectionum Publicarum, cum Præfatione ſua, recuſam; Alteram propriam de eodem Argumento, Kal. Sept. An. 1699. Kilonii recitatam. Ambæ, eodem An. 1690., Kilonii (ſive Lipſiæ potius, quam Titulus quidem diſſimulat, ſed Typi produnt) *in 4to*, curante Frid. Bened. Carpzovio, Senatore ac Muſageta Lipſienſi (cui ab Autore erant inſcriptæ), iterum prodierunt, & in Morhofianarum etiam Orationum Sylloge, Hamburgi An. 1698. impreſſa, *num.* 9. & 10., *p.* 249-366. leguntur.

Utriusque Recenſum Vir Celeberr., Wilh. Ern. Tenzelius, *in Dialogis Menſtruis Vernaculis* (24.), prolixum ſatis exhibuit, Morhofianam autem (cujus adverſus Clericorum Avaritiam Invectivas & Dicteria Autor, ne Crabrones irritaret, Pontificios tantum Majoragii notare exemplo, in Præfatione finxit),

g 2 præter

(24.) *M. Apr. A.* 1691., *p.* 307-326.

Præter eundem (25.), Vitus Ludov. Seckendorfius (26.), Joach. Fellerus (27.), aliique, inſignibus ornarunt Elogiis.

LXXVI. Anno tandem Emortuali 1691. recudi Kilonii *in 8vo*, juxta Exemplar A. 1688. Antwerpienſe, cum Præfatione ſua, curavit

Johannis Dekeni, Jeſuitæ, *Obſervationes Poëmaticas*, *Exemplis Illuſtratas*, quarum recenſum prolixiorem, laudes illis ſuas large admetientem, ſed nonnulla tamen etiam in iisdem deſiderantem, *Libro* jam *Polyhiſtoris Literarii Tertio Cap. X.* (28.), exhibuerat. Præter iſtas, & Rob. Boylii, Joh. Laurembergii, Meaſii Baxii ac M. Ant. Majoragii, Opuſcula, §. 61. 71. 72. & 75. jam laudata, Franciſci item Quarleſii *Enchiridion Morale*, Anglice ſcriptum, cujus novam Kilonii, incertum quo Anno, in gratiam Auditorum, ſe in Lingva iſta utentium Magiſtro, Editionem (*in 12mo.*) publicavit, Periochasque deinceps haud paucas argutiores, Metris a ſe redditas Germanicis, *Poëmatum Vernaculorum* An. 1682. inſeruit Syntagmati, & Joh. Walliſii *Grammaticam Anglicanam*, eodem fine, niſi memoria mihi imponit, denuo vulgatam, nihil Scriptorum Alienorum atque Adoptivorum ipſius cura in lucem revocatum eſt publicam. Accenſeri tamen Adoptivis iſtis forſan etiam meretur Edmundi Richerii, Theologi Sorbonæ Pariſienſis Inclyti ac πολυμαθεςάτε, *Obſtetrix Animorum*, Morhofii hortatu, & ex ipſius Bibliotheca, per Adamum Rechenbergium, Literarum tunc Elegantiorum, nunc autem Sacrarum, in Acad. Lipſienſi Interpretem, Lipſiæ A. 1693, *in 12mo*, verum mortuo jam Ergodiocta, luci iterum expoſita.

LXXVII. Recenſum hactenus exhibuimus Hiſtoricum Scriptorum Polyhiſtoris Noſtri, quæ ſuperſtes ille edidit, omnium, in quo tamen minutiora pleraque, Carmina ſcil. & Programmata ſigillatim excuſa (quorum nonnulla, Roſtochienſia imprimis, in Syntagmate iſtorum deſiderantur), Epiſtolas quasdam (qualis eſt illa, quam, ad Olaum Rudbeckium d. 23. Jun. An. 1681. de ipſius exaratam Atlantica, in Elogiorum Operis hujus Sylloge, Upſaliæ ſine Anni mentione in Fol. publicata, reperies,) aliaque iſtius generis Schediaſmata, brevitatis ſtudio omiſſa eſſe, haud diffitemur. E quorum numero uti Programmata & Carmina, Latina pariter atque Germanica, junctim jam ſunt recuſa, ita, ut Epiſtolæ etiam τε Μακαρίτε, omnes ferme, ſi paucas excipias, Ineditæ, ab Hæredibus primo quoque tempore colligantur, & cum Adoptivis ad Noſtrum, Joh. Frid. Gronovii, Joh. Schefferi, J. Georg. Grävii, Nic. Heinſii, Henr. Oldenburgii, Joh. Andr. Boſii, Frid. Rappolti, Ott. Menkenii, aliorumque Hominum Doctiſſimorum, per illos, Interprete Vitæ Parentis Continuatore (29.), jam promiſſis, &, præter unicam Grävianam, duasque Oldenburgianas, itidem etiam-

(25.) *l. c.* §. 43. (26.) *in Comm. de Lutheraniſmo, Lib. III., Sect.* 21., §. 84. (27.) *in Epigrammate peculiari Editioni Lipſienſi ſubjuncto*, e quo §. 40. nonnulla attulimus. (28. *p.* 73. 74. (29.) *in Appendice Voluminis Diſſertationum Academicarum p.* 42.

etiamnum ἀνεκδότοις, lucem propediem videant publicam, ſerio optamus. Græviana, quam dixi, Hamburgo d. 22. Jul. A. 1678. ſcripta, in Biographiæ Noſtri propriæ Continuatione legitur ἀδεσπότῳ (30.), duæ autem Henr. Oldenburgii, Societatis Regiæ Anglicanæ Secretarii, Londini A. 1672. & 1673. exarata, in *Epiſtolarum* Viri Illuſtris, Marqu. Gudii, a Petro Burmanno Ultrajecti A. 1697. editarum, Adoptiva jam prodierunt Appendice (31.).

LXXVIII. Inter Monumenta ingenii Morhofiani Poſthuma, quorum enumerationem, ordine Scriptionis ſic exigente, jam aggredimur, primum ſibi locum vindicat:

Polyhiſtoris Literarii Liber Tertius, ſive παρασκευαστικὸς, de Excerpendi ratione, Lubecæ, Anno ab Autoris Obitu proximo 1692., *in 4to*, excuſus, cujus mentio prolixior, in totius Operis Polyhiſtorici Hiſtoria, paulo poſt recurret. Hunc Anno ſequenti 1693. excepit:

Commentatio de Diſciplina Argutiarum, ſine Loci mentione *in 12mo* edita. Conſtat ea Tribus Sectionibus, & *Lectiones* Noſtri *de Arguta Dictione Academicas*, quas ille publice quidem, in *Commentario de Lingua & Poëſi Germanica* Vernaculo (32.), Literatis jam erat pollicitus, ſed facie haud dubie, ſi vixiſſet, longe cultiori, ac limam expertas accuratam, dediſſet, in lucem, inſciis Hæredibus, incertum a quo, protruſas, multisque Sphalmatis Graphicis & Typographicis (uti in *Homonymoſcopia* jam noſtra (33.) eſt monitum) fœdatas, exhibet. Recenſum ejus ſiſtunt Lipſienſes, *in Actis Eruditorum*, *M. Sept.* A. 1693. (34.), inque iſto (35.), *Opuſculum hoc, ut ſolent, quæ Morhofium agnoſcunt Parentem, eruditione plane ſingulari, egregiisque Animadverſionibus, maxime Oratoriis, eſſe refertum*, pronunciant. Thomas Crenius (36.) *Commentationem* vocat *Doctiſſimam*, M.M. autem, Scriptor κρυπτώνυμος, de Epigrammatis commentatus Germanicis (37.), *Libellum brevem quidem, ſed luculentum* (Eine zwar kurtze, doch wol ausgearbeitete Schrifft.)

LXXIX. Eodem A. 1693., Lipſiæ in 12mo. prodiit:

Collegium Epiſtolicum, ab Autore, cum in vivis eſſet Studiis tantum privatis Auditorum ſuorum deſtinatum, jam vero, ob ſummum variumque uſum, publica luce donatum. Acceſſit *Epiſtola ejusdem* (de qua §. 49. jam dictum) *in Plagiarium quendam ſuum Invectiva.*

Primam hanc editionem, furtim factam, cujus menda fœdiſſima & admodum numeroſa, præter me (38.), Celeberr. Tenzelius, complura illorum enumerans & corrigens (39.), & Vitæ Morhofii Continuator (40.), obelo notarunt,

(30) *in eadem Append. Diſſertt. Acad. p.* 43. 44. (31.) *num.* 39. & 40., *p.* 73. 74. (32) *P.* III., *c.* 5. *p.* 541., & *c.* 17. *p.* 757. (33) *Sect. I., c.* 1., §. 7., *p.* 16. (34) *p.* 399-402. (35) *p.* 400. (36) *P. I. Animadverſ. c.* 7., §. 4., *p.* 122. (37.) in den unvorgreifflichen Gedancken von deutſchen Epigrammatis, quæ Lipſiæ A. 1698. prodierunt. *c.* 3., *p.* 97. 98. (38) *in Homonymoſ. l. c.* (39.) *in Dialogis Menſtruis Germanicis*, *M. Aug. A.* 1693. *pag.* 680-683. (40.) *in Append. Diſſertt. Acad. p.* 27.

tarunt, excepit altera Lubecenſis, a Joh. Burch, Majo, Succeſſore Autoris, Anno ſequ. 1694., curata, Præfatione nova ac Indicibus inſtructa, & auctior pariter atque emendatior, *in 8vo*, ſub novo hoc evulgata Titulo:

Libellus de ratione conſcribendarum Epiſtolarum, a mendis Editionis Lipſienſis innumeris a J. B. Majo repurgatus. Acceſſerunt nova quædam Exempla.

Recenſum Libelli, ex Editione priori, invenies *in Actis Eruditorum Lipſienſibus, M. Apr. A.* 1693. (41), & Tenzelii *Dialogis Menſtruis Vernaculis*, M. Auguſto Anni ejusdem (42.), Qui, ob nervoſam Præceptorum brevitatem, & Exemplorum Obſervationumqve egregiarum copiam, magni illum, a Chriſtiano etiam Weiſio de nota meliore, antequam ederetur, commendatum (43.), merito æſtimat.

LXXX. A. 1694. publice comparuerunt

D. G. Morhofii CVIII. Quæſtiones Chymicæ, ex variis Autoribus Chymicis collectæ, cum Reſponſionibus & Solutionibus (Ænigmata Chymicorum magis plerumque intricantibus, quam explicantibus) Joh. Ludov. Hannemanni, Prof. Phyſici Kilonienſis, *Ovo* hujus *Hermetico-Paracelſico*, qvod vocat, ſive *de Auro Tractatui*, Francofurti A. 1694. *in 8vo* excuſo, inſertæ (44.)

Quæ nusquam a Noſtro promiſſæ, nec in Scriptorum Affectorum Indicibus memoratæ, ſi vel maxime Parentem eum agnoſcant in privatos tamen ſolum uſus, ſubitaneo conſilio, uti Cordati Lectores facile perſpicient, absque juſta cura, in chartam ſunt conjectæ, nunquam vero publicæ luci deſtinatæ, nec proinde in eam ab Editore temere fuerunt protrudendæ. ἐκτρώματα certe potius iſtæ ſunt, quam fætus juſtæ maturitatis γνήσιος, ac nova proinde earum, ſe ita locupletandarum, ut tres abſolvant Centurias, juſtoque præterea illuſtrandarum Commentario, quam, *p.* 283. pollicetur, Editione Exegetes modo dictus, absque ulla Orbis Eruditi indignatione ſuperſedere poterit.

LXXXI. Triennio poſt lucem publicam, uni incluſa Syntagmati, junctim denuo viderunt, quæ antea, vel ſingulatim excuſa, vel, in Faſciculos minores congeſta, diverſis ipſemet evulgarat temporibus,

Opera Poëtica Latina omnia, in unum collata, ad Autoris mentem diſpoſita, & ab Hæredibus, cum Caſp. Dan. Morhofii, Filii, Elegia ad Fridericum, Ducem Holſatiæ, Dedicatoria, Henricique Muhlii, Supremi Eccleſiarum Cimbriæ Ducalium Antiſtitis, Præfatione de Poëſi ac Poëtis Latinis, edita, Lubecæ 1697. in 8vo.

Editio hæc Carminum Latinorum omnium Poſthuma (qualem ipſe etiam Autor, adhuc ſuperſtes, Anno jam 1683, in *Programmate ad Lectiones Acroamaticas Invitatorio*, eſt pollicitus) exhibet:

1. Cha-

(41.) *p.* 164. 165. (42.) *p.* 680-683. (43.) *in Oratore Politico, Germanice edito, p.* 22. (44.) *p.* 251-284.

1. *Charitum Libros III.* (quorum *Primus Otia Divina*, §. 73. memorata, *Secundus* Carmina Gratulatoria ad Leopoldum Imperatorem, Carolum II. & Wilhelmum III., Reges Angliæ, Frid. Wilhelmum, Electorem Brandenburgicum, Chriſt. Albertum, Ducem Holſatiæ, Guſtavum Adolphum, Principem Megapolitanum, Ferd. Fürſtenbergium, Epiſc. Monaſterienſem, Chriſtianum, Comitem a Ranzou, Henriettamque Catharinam Gerſdorfiam, Heroinam Gentis Friſiæ doctiſſimam, *Tertius* autem Poëmatia ejusdem generis ad Joh. Adolphum Kielmannum, Aulæ Gottorpienſis Præſidem, aliosque Viros Nobiles, Doctos & Indoctos, complectitur), *p.* 1-252.
2. *Veneres Antiquas*, *p.* 253-336.
3. *Veneres Novas*, *p.* 337-438.
4. *Manium, ſeu Epicediorum Libros III.* (quorum Primus, ſub *Funerum* titulo An. 1667. jam prodierat, reliqui duo ex Epicediis, ſingulatim antea publicatis, nunc demum ſunt congeſti), *p.* 439-580.
5. *Primitias Parnaſſi Kilonienſis*, *p.* 581-620.
6. *Avtoſchediaſmata Poëtica*, *p.* 261-652.
7. *Horas Subſecivas* Poëticas, *p.* 653-688.
8. *Miſcellanea* Poëtica, *& Epigrammata Selecta*, *p.* 689-826.
9. *Epigrammatum Libros II.*, *p.* 827-856.
10. *Jocorum Librum* (quo *Leſſus in Ciconiam Adrianum*, *Querela Halecis*, & *Carmen de Ente Rationis*, continentur), *p.* 857-900.
11. *Prætermiſſa*, *p.* 901-931.
12. *Adoptiva quædam*, partim honori Autoris ſacra, partim ab eo edita (&, hæc inter Joh. Laurembergii *Satyram & Querimoniam Daphnorini*, A. 1685. ſeorſim publicatas), *p.* 931-967.

Prolixioris Syntagmatis hujus (cujus Faſciculorum plerorumque Editiones, hanc antegreſſæ, §. 49. 50. 53. 55. 57. 58. 59. 60. 67. 71. & 73. a nobis ſunt enumeratæ), Præfationisque ſimul Muhlianæ, Recenſus ſiſtunt Lipſienſes *in Actis Eruditorum*, *M. Jun. A.* 1697. (46.), & Pet. Rabus *in Bibliotheca Europæ Belgica* (dem Boeckzaal van Europa) M. Sept. & Oct. An. 1699. (47.). Ceterum, quanta Venam Morhofii Poëticam, & Carmina imprimis hæc Latina, admiratione proſecuti ſint Eruditiſſimi Temporum noſtrorum, & in Poëſi etiam Exercitatiſſimi Scriptores, Lipſienſium, Godofr. Gvilh. Leibnitii, Æg. Menagii, Ol. Borrichii, Henr. Meibomii, Aug. Varenii, Joſuæ Arndii, Frid. Rappolti, Er. Mauritii, Chr. Kortholti, Ott. Sperlingii, Laur. Normanni, Georg. Caſp. Kirchmayeri, Joach. Felleri, Joh. Nicol. Hertii, Pauli Sperlingii, Ad. Tribbechovii, Henr. Muhlii, aliorumque præterea complurium, judicia de illa pariter atque hiſce perquam honorifica, imo pene invidenda, quæ, in

(45.) *p.* 261-264. (46.) *p.* 530-536. (47.) *p.* 252-259.

in elogiorum Autoris ipſius recenſu, §. 28-46., longa cumulavimus ſerie, abunde, imo ἀναντιῤῥήτως, evincunt. Pauca jam iſtis, quæ denuo huc transſcribere non vacat, addemus, quibus ipſam hanc Poëmatum Latinorum omnium Collectionem Viri Eruditi commendarunt. Henr. Muhlius, in *Præfatione* illius, Carmina Morhofiana omnium quidem præſtantiſſimis accenſeri non poſſe, cum ab Erroribus ſuis ac nævis non ſint immunia, agnoſcit, imo nonnulla è Syntagmate hoc merito eliminari debuiſſe judicat, pleraque tamen, ob Verborum Curam, Numerorum ſollicitudinem, Sententiarum Acumen, Argutiarum Lumina ac Gemmas, laborem ſtudiumque incredibile iis impenſum, & accuratam imprimis Veterum Imitationem, prolixe deprædicat. Sed, quid vetat Verba ejus nonnulla αὐτολέξει adjicere, a Celeb. etiam Tenzelio repetita? *Licet*, ait, *fortaſſe in id, quod optavit, faſtigium non aſcenderit, licet tanta elegantia & puritas, vel ſobrietas quoque & facilitas, in hiſce ejus Carminibus ubique non adſit, uberem tamen quandam a natura venam, & divinum quoddam ingenium, & bonorum lectionem Scriptorum, usque quaque perſpicietis. - - Licet nonnulla ei exciderint, a quibus mallem abſtinuiſſet, Carminibus tamen ſuis ſemper aliquid argutum, quod Lectorem alliciat, aut eruditum, & quod* διδασκαλίαν *habet, aut morale, aut Politicum, interſerit. Et ad invenienda venuſta Argumenta ingenium nusquam deeſt, nec ad ordinanda Judicium. Sed nec Eloquentiæ facultas abeſt, nec Sermonis puritas & ſvavitas. Vis & elegantia in clauſula fere arguta & aculeata, quam Noſter ſummopere captabat, nec lepores detrectabat ac Sales, aut alios ingenii luſus, ſed doctos, ſed urbanos, & qui ab Antiquorum elegantiis non recedunt.* Lipſienſes (48.) Muhlianum hoc Judicium ſuo approbarunt calculo, Carmina Morhofii *cultiſſima, & Argumenti, Metri atque Inventionis varietate cum paucis comparanda*, vocarunt, *Jocorumque* imprimis *Librum* Poëmata *eruditis acutiſſimisque Salibus reſperſa* complecti judicarunt. Tenzelius denique (49.) optime eadem cenſet eſſe elaborata, & ingenioſas præſertim Epigrammatum Inventiones admiratur, in quibus *eum, Conſt. Hugenium & Pet. Francium, ſed alium aliter, excellere*, Mich. etiam Filizius, Luſatus, haud ita pridem pronunciavit (50.).

LXXXII. Poëmatum Syntagma, Anno mox ſequenti 1698., excepit haud diſſimilis eorum ingenii Morhofiani Monumentorum, quæ Solutæ etiam Eloquentiæ palmam Autori ſuo vindicant, Collectio:

Orationes ſcilicet & *Programmata, in Celeberrima Holſatorum Academia Kilonienſi publice propoſita, utraque nunc cura Filiorum collecta & publicata, cum Indicibus neceſſariis.* Hamburgi 1698. in 8vo.

Decem

(48.) *l. c. p.* 264. (49.) *l. c. p.* 535. (50.) *Corollario V. Speciminis Analectorum ad Ol. Borrichii Diſſertationes de Poëtis.*

Decem in Syntagmate hoc exhibentur Orationes (quas inter Quinta, Sexta, Septima & Octava, in iſto demum prodierunt, reliqvæ autem jam ante ſingulatim, uti ſuis dictum eſt locis, erant editæ):

1. Or. in Academiæ Kilonienſis Inauguratione, d. 6. Oct. An. 1665. habita, p. 1-33.
2. Or. de Cauſis, ob qvas multi ad minus ſolidam aliqvam ſapientiam perveniant, d. 22. Jan. An. 1666., in primæ Magiſtrorum Promotionis Actu recitata, p. 33-61.
3. Panegyricus in nuptias Chriſtiani Alberti, Ducis Holſatiæ, M. Dec. A. 1667. dictus, p. 61-106.
4. Or. de Intemperantia in Studiis, & Eruditorum, qvi ex ea oriuntur, Morbis, in aditu Rectoratus Academici, M. Apr. A. 1669. habita, p. 106-143.
5. Or. de Viro Bono, ad mentem Philoſophorum Gentilium, in promotione Magiſtrorum, M. Oct. A. 1669., habita, p. 144-164.
6. Or. de Otio Sapientibus dando, in Rectoratus aditu, M. Apr. A. 1677, dicta, p. 164-188.
7. Or. de Literarum in Republica Utilitate, in aditu tertii Rectoratus, d. 5. Oct. A. 1684., habita, p. 188-213.
8. Or. de Fructibus in Holſatiam, Urbemqve Kilonium, ex Academia redundantibus, in aditu Qvarti Rectoratus, M. Apr. A. 1690., habita, p. 213-249.
9. Or. de Auro, Kal. Sept. A. 1690. recitata, p. 249-304.
10. M. Ant. Majoragii *Philochryſus*, *ſeu Or. de Auro, a Noſtro edita*, p. 304-366.

Orationibus Programmatum (qvorum, publico Academiæ nomine, ſcribendorum cura, Anno demum 1674., mandato Ducali, Noſtro eſt commiſſa, qvibusqve paucula forte aliena a ſe inſciis eſſe immiſta, Filii in Præfatione fatentur) integra ſubjungitur Centuria, Octo ſiſtens Feſto χριϛογονίας conſecrata, Undecim Paſchalia, totidem Pentecoſtalia, totidem qvoqve de Angelis Michaëlitica, XXXI. Exeqvialia, & XXIX. alia variorum Argumentorum Academica, publico partim, partim privato nomine, evulgata, pleraqve erudita pariter atqve elegantiſſima, ac ab Autore jam ipſo (teſte Matth. Henr. Burchardo (51.) Editioni, qvod luce ei digna viderentur, deſtinata. Σκιαγραφίαν totius hujus Sylloges, *in Actis* qvoqve *Eruditorum*, M. Jul. A. 1698. (52.), ſiſtunt Lipſienſes, qvi Programmata *multa elegantiqve* cenſent eſſe *eruditione referta*, de Orationibus autem hoc ferunt Judicium: *Orationibus, cum in Genere Demonſtrativo, vel Loco Communi, verſentur nec tam ad perſvadendum, quam ad delectandum, ſint compoſitæ, exquiſitorem Autor adhibuit cultum, genusque dicendi ſectatus eſt argutius, auribusque horum tem-*

h *porum*

(51.) *in Or. Fun. ei habita p.* 11. (52.) *p.* 329. 330. 331.

porum accommodatum, in quo Poëticum nonnunquam decorem relucere voluit, ex interiorum Literarum Myrothecio petita quædam ſubinde aſpergens ornamenta, quibus doctas aures teneret caperetque.

LXXXIII. Poſt edita Poëmatum, Orationumque & Programmatum, quæ modo recenſuimus, Syntagmata, pari inſtituto, reliqua etiam Noſtri Scripta Latina, præter *Polyhiſtorem*, Libellosque *de Diſciplina Argutiarum, ſcribendis Epiſtolis & Dilatatione Oratoria*, Poſthumos, omnia, quæ ſuperſtes ipſe diverſis ſeorſim publicaverat temporibus, in Volumen redacta unicum, junctim Anno 1699. ſub hoc prodierunt Titulo:

> *Diſſertationes Academicæ & Epiſtolicæ, quibus rariora quædam Argumenta erudite tractantur: in unum omnes Volumen collatæ, & Conſenſu Filiorum editæ. Acceſſit Autoris Vita, quæ tum Lectiones ejus Academicas, tum Scripta Edita & Edenda, Elogia item ac Judicia Clarorum Virorum, exhibet. Additi quoque ſunt, præter Joh. Burch. Maji Præfationem, Indices accurati & locupletiſſimi.* Hamburgi An. 1699. *in 4to.*

Continentur hoc Volumine (qvale Celeberr. Tenzelius (53.), Anno jam 1692. (53.), ob Diſſertationum Morhofianarum, *elegantiſſimis*, uti vere judicat, *Obſervationibus ſcatentium*, raritatem, congeri optavit) Scripta Noſtri ſeqventia, ſeorſim ante excuſa, ſuisqve jam locis fuſius ſupra recenſita ac celebrata:

1. Diatriba Juridica de Morbis, & eorum Remediis, *p.* 2-50.
2. Diſp. Jurid. Inaug. de Jure Silentii, *p.* 51-70,
3. Diſſ. de Enthuſiaſmo ſeu Furore Poëtico, *p.* 71-82.
4. Theologiæ Gentilis Politicæ Diſſert. Prima de Divinitate Principum, cui nunc demum e MSto adjecta eſt Secunda de Titulis Principum Divinis, hactenus ἀνέκδοτος, ſed ſub finem mutila, *p.* 82-117.
5. Prosphonema in Summos honores Theologicos Chriſt. Kortholti *p.* 117-126.
6. Diſſ. de Principe Medico, *p.* 127-160.
7. Deſcriptio Actorum primæ Promotionis Academicæ Kilonienſis, *p.* 161-234.
8. Diſp. de Sole Igneo, *p.* 235-244.
9. *Epiſtola de Metallorum Transmutatione, p.* 245-302.
10. Diſp. de Paradoxis Senſuum, *p.* 303-328.
11. Stentor ὑαλοκλάστης, ſeu Tr. de Scypho Vitreo, per certum Vocis Humanæ Sonum rupto, *p.* 329-445.

Undecim hæc, jam ante edita, & Annorum, qvibus primam viderant lucem, ordine diſpoſita, Tria ſeqvuntur Meletemata, hactenus ἀνέκδοτα:

1. *Diſſ. de Quinta Eſſentia, Catholico Morborum Remedio*, adverſus morbos quosvis,

(53.) *in Dial. Menſtr. Germ., M. Jul. A.* 1692., *p.* 604.

quosvis, cum omnes a Spirituum prava diſpoſitione proficiſcantur, non niſi Spiritualia Remedia, ſive Quintas Eſſentias, adhiberi debere, oſtendens, quam Dethlevus Cruſius, J. U. C., Autoris in Civitate Hamburgenſi Amicus, privatim ab hoc olim ſibi communicatam, ut ederetur, Bibliopolæ tradidit. (595-605.)

2. *Epiſtola*, qua juvenem, in Academia viventem, hortatus eſt ad Diſputationem de Latinitate Digeſtorum, de qua ipſi, eam culpanti, cum Profeſſoribus lis erat Juridicis, abrumpendam (*p.* 606-611.)

3. *Diſſertationis de Meritis Germanorum in Literas* (cujus paulo poſt, inter Affecta, prolixior fiet mentio) Fragmentum, & ſolum ferme Exordium, inter ſchedas Studioſi cujusdam, qvi ex ore dictantis publice id exceperat, repertum (*p.* 612-616.)

Accedit tandem Appendix, Vitam Morhofii, ab ipſomet inchoatam, & ad An. 1671. pertextam (*p.* 1-48.), Elogia Morhofii, & Scriptorum ejus nonnulla, a Caſp. Thurmanno collecta (*p*, 49-60.), & Carminum tandem Adoptivorum, in Honorem Noſtri ſcriptorum, Syllogen copioſam (*p.* 61-143.), exhibens. De quibus Voluminis hujus Acceſſionibus cum ſupra, §. 4. & 27., fuſius jam ſit dictum, *h. l.* ulterius quicquam addi non videtur neceſſarium. Conſuli cetera de Diſſertationibus hiſce Morhofianis etiam merentur Lipſienſes (qvibus *Exquiſitisſimæ* audiunt & *admodum ſolerter elaboratæ*), *in Actis Eruditorum*, *M. Jul. A.* 1699. (54), prolixiorem, & Lubecenſes, *in Novis Septentrionis & Maris Balthici Literariis*, *M. Jun. Anni ejusdem* (55.), breviorem illarum ſiſtentes Recenſum.

LXXXIV. Ultimum inter omnia Polyhiſtoris Noſtri Monumenta Literaria, hactenus & ab illo ſuperſtite, & a defuncti Hæredibus, Juris facta publici, occupant, quæ, ſuperiore demum An. 1701., Lubecæ *in 8vo* prodierunt,

Deliciæ Oratoriæ Intimioris, *ſive Liber de Dilatatione & Amplificatione Oratoria;* Opuſculum e Lectionibus de hoc Argumento Academicis, An. 1683. & 1691. habitis, enatum, & in tres Partes diviſum, cujus Σκιαγραφίαν accuratiorem Laudesqve, in *Actis Eruditorum* Lipſienſibus, *M. Aug. A.* 1701. (56.), *Novis Septentrionis & Maris Balthici* Literariis Lubecenſibus, *M. Apr.* A. 1701. (57.), & Cl. Eccardi *Excerptis* Librorum *Recentiorum*, qvæ Hannoveræ prodeunt, *Menſtruis Germanicis*, *M. Majo* Anni ejusdem, invenies (58.).

LXXXV. Enumeratis hactenus ſatis fuſe Scriptis Morhofianis, qvæ lucem jam aſpexere, publiceqve leguntur, omnibus, ad Ἀνέκδοτα atqve Affecta nobis eſt pergendum. Horum Catalogum prolixum, qvo LXXI. hujus generis recenſentur Meletemata, ex aliqvot Indicibus Autoris ipſius αὐτογράφοις congeſtum, Vitæ ejus Continuator Anonymus, in *Voluminis Diſſertationum*

(54.) *p.* 289-293. (55.) *p.* 184. (56.) *p.* 371-377. (57.) *p.* 126-127. (58.) *p.* 51-60.

tationum Academicarum Appendice, exhibuit (59.). Verum tumultuarius ille eſt, nulloque, vel Argumentorum, vel Annorum ac temporum, ordine collectus, haud pauca, paſſim a τῷ Μακαρίτῃ, tam in Lucubrationibus Editis, quam Prælectionibus Academicis ἀνεκδότοις, promiſſa, omittit, nec quænam illorum, vel Editioni ſint matura, vel imperfecta aut inchoata, vel Calamo ſaltem, nunquam iis admoto, deſtinata, verbulo ullo ſignificat. Id quod Continuatorem illum, qui, teſte Joh. Burch. Maji *Præfatione*, *Bibliothecæ Morhofianæ Forulos ac Schedas fere omnes diligenter excuſſit*, facere omnino decuiſſet, præſertim cum Literæ ad Celeb. Tenzelium Muhlianæ (60.), *multa ſupereſſe, quorum prima ſaltem lineamenta Autor duxerit, plura, quæ inter chartas confuſa turbataque reperiuntur, nos edocuerint.* His Catalogi iſtius defectibus ut pro Virili medeamur, alium Monumentorum Noſtri Ineditorum atque Affectorum Indicem Tripartitum ſubſtituemus, Claſſe prima Ἀνέκδοτα, quæ adhuc ſuperſunt, vel ſi periere, ab Autore tamen ſunt elucubrata, Secunda autem, quæ ab eodem in Scriptis quidem ſuis, Catalogisque Nundinalibus publicis, ſunt promiſſa, ſed vel plane derelicta deinceps, vel ſaltem inchoata, enumeraturum, & Aſteriſci Notam ſingulis, quorum nulla apud Vitæ Continuatorem occurrit mentio, præfixurum, Tertiaque tandem Claſſe, quæ e ſolo illius nobis innotuere Catalogo, prioribus ſubjuncturum. Potiorum Titulis aliæ ſubinde etiam Obſervationes Miſcellæ adjicientur, quas Lectoribus non ingratas fore ſperamus.

LXXXVI. Ad Claſſem ergo Primam τῶν Ἀνεκδότων, quæ etiamnum ſuperſunt, vel ſi forte periere, ab Autore, uti certò conſtant, elucubrata fuerunt, limam tamen pleraque accuratiorem deſiderant, referantur:

1. *Polyhiſtoris* Tomi Primi, ſive *Literarii*, Libri IV. Poſteriores (Quartus ſcilicet, Quintus, Sextus atque Septimus), Editioni jam parati, Tomi item duo reliqui, Secundus & Tertius, ſive *Philoſophicus & Practicus*, e *Prælectionibus de Notitia Autorum* atque *Polyhiſtoricis* congerendi atque excerpendi, congruoqve ordine digerendi, ſubinde etiam Notis ac Emendationibus illuſtrandi. Plura de iis, in totius Operis Hiſtoria accuratiori, paulo poſt dicentur.

*2. *Prælectiones Polyhiſtoricæ*, An. 1671, habitæ, & XVII. Capitibus (quorum Indicem infra, §. 90., in *Polyhiſtoris*, ex iis congeſti, ſiſtemus Recenſu) comprehenſæ, haud diverſæ, ni fallor, a *Lectionibus de Re Bibliothecaria Publicis*, quarum A. 1683., in *Programmate ad Acroamaticas Invitatorio*, & mentionem ipſemet fecit, & Editionem promiſit.

3. *Prælectiones de Notitia Autorum*, e *Polyhiſtoricis*, alio diſpoſitis ordine, paſſimque auctis ac interpolatis, enatæ, bisque, ab A. 1680. ad 1683., Auditori-

(59.) *p.* 38. 41. (60.) V. Fragmentum earum, in Tenzelii *Dial. Menſtr. Germ.*, *M. Jul. A.* 1692. *p.* 603.

ditoribus propoſitæ. Hiſtoriam illarum, & Capitum, quibus conſtant, XXVII. Indicem (ab Anonymo etiam Vitæ Morhofianæ Continuatore (60.), & Chriſt. Thomaſio (61.) publice jam exhibitum), §. 90., in mox ſecuturo *Polybiſtoris* oſtendes Recenſu.

* 4. *Ἱστορούμενα Jurisprudentiæ Romanæ*, A. 1675. privatim Auditoribus propoſita, quæ Editioni parata eſſe, A. 1683., *in Programmate ad Lectiones Acroamaticas Invitatorio*, ſignificavit.

*5. *Mnemonica Juris*, Voces exhibens Mnemonicas, ſingulis Inſtitutionum & Decretalium Titulis accommodatas, quarum ope iſti, earumque numeri, memoriæ poſſunt imprimi. De Artificio ejus Vid. *Lib.* 2. *Polyhiſt. Lit.*, *c.* 6. §. 55. 56.

6. *Comm. de Jure & Privilegiis Morboſorum*, e Diſp. hujus Argumenti Academica, paulatim aucta, enatus, de quo §. 48. fuſius jam eſt dictum.

7. *Tr. de Jure Silentii*, de quo conſulenda ſunt, quæ in Hiſtoria Diſputationis Noſtri de eodem Argumento Inauguralis, hujus Prodromi, §. 51., monuimus.

8. *Hiſtoria Naturalis, prout hodie fœcunda tot Obſervationum meſſe eſt ditata*, in Collegio Bipartito privatim A. 1675. & 1676. propoſita, ſive *Polyhiſtor* (quo Titulo in Continuatoris Vitæ Morhofianæ gaudet Catalogo, *Phyſicus*, *Veterum & Recentiorum Sectarum Placita proponens & conferens*, *& Vetera Novaque Inventa*, *per omnes Corporum Naturalium Species*, *recenſens*. Pars Prima Phyſicam generatim conſiderat, diverſasque Hypotheſes Phyſicas Philoſophorum, tum Veterum (Hebræorum ſc., Moſis & Μωσαϊζόντων, Ægyptiorum, Chinenſium, Pythagoræorum, Democriteorum, Epicureorum, Platonicorum, Stoicorum, Peripateticorum, Jonicorum, Scepticorum), tum Recentiorum (Bernh. Teleſii, Franc. Patricii, Hier. Cardani, Thomæ Campanellæ, Rob. Fluddii, Thomæ Hobbeſii, Theophraſti Paracelſi & Chymicorum, Ren. Carteſii & Aſſeclarum ejus, aliorumque Novatorum), una cum Sectarum ſingularum Hiſtoria, & ſubjuncta Veteres Modernosque conciliandi Methodo, proponit. Poſterior, de ſingulis Phyſicæ Specialis Capitibus, Philoſophorum Veteris atque noſtri ævi Sententias diverſas, potiſſimum autem Recentiorum Experimenta & Obſervationes, exponit, Methodoque Eclectica, nec Autoritati Veterum, nec Affectui in Modernos, obnoxia, ſolerter & judicioſe examinat. Prolixium ſingulorum Capitum utriusque Partis Indicem Continuator Vitæ Morhofianæ Anonymus (62.) exhibuit, Editionem vero Autor ipſe A. quidem 1683., *in Program-*

(60.) *in Append. Diſſertt. Acad. Morhofii p.* 32. 33. 34. (61.) *in Cogitatis Menſtruis de Libris varii generis Jocoſeriis, M. Aug. A.* 1688., *p.* 275-279. (62.) *in Append. Diſſert. Acad. p.* 34-37.

Programmate ad Lect. Acroam. Invitatorio, promiſit, ſed dein, mente mutata, nucleum ejus *Polyhiſtori* inſerere maluit *Philoſophico.* Verum, nec hoc effectum ipſi dare, per mortem immaturam, licuit. Nos luce illam publica, accurate tamen prius reviſam atque emendatam, digniſſimam eſſe, cum Eraſmo Franciſci (63.), cenſemus, a quo Elogium Eines trefflichen und Lichtwürdigen Werckes, ſo verhoffentlich noch in Druck kommen wird (h. e. *Operis egregii, & Editionem, cujus nec ſpes deſit, meriti*), reportavit.

*9. *Collegium Hiſtoricum.*

*10. *Introductio ad Hiſtoriam*, ſive Lectiones Academicæ de Scriptoribus, quorum ad Prudentiam Civilem Uſus eſt, Hiſtoricis, A. 1673. 1677. & 1683. Auditoribus propoſitæ.

*11. Lectiones in Taciti Annales, & Vitam Agricolæ, A. 1674. & 1675. publice habitæ, e quibus nonnulla ad Editionem a ſe ſelectum iri, *in Programm. ad Lect. Acroam. Invitatorio*, A. 1683. promiſit.

* 12. *Genealogia Familiæ* Broktorfiorum *Equeſtris Holſaticæ*, Piſcium etiam Volantium (qualem hujus oſtentant Inſignia) Hiſtoriam perſequens, quam a Noſtro, poſtulatu Caji Laurentii, Comitis a Brocktorf, Anno circiter 1687., eſſe conſcriptam, & ἀνέκδοτον ab hoc aſſervari, e Joh. Lud. Hannemanni Literis, *in Additt. ad Partem II. Iſagoges in Hiſt. Cimbr. p.* 215., eſt indicatum.

* 13. *Lectiones Methodico-Practicæ de legendis, imitandis & excerpendis Linguæ Latinæ Autoribus*, A. 1675. publice, & A. 1685. privatim, habitæ.

14. *Tr. de Pura Dictione*, Lectionibus Publicis A. 1688. 1689. & 1690. propoſitus, ab Autore A. 1684. (*in Lib. de Patavinitate Liviana*), & ab Hæredibus decennio poſt (*in Catal. Nund. Vern. Lipſ. A.* 1694. *p.* 13.), Orbi Literato promiſſus, cujus Editionis deſiderium Lipſienſes, *in Actis Erud.* (64.) dudum ſunt profeſſi.

15. *Characterographia, ſeu Commentatio de Stylo, ejusque Exercitiis*, in *Catal. Nund. Autumn. A.* 1668. *Lipſ. p.* 26., & *Programmate ad Lect. Acroam. Invitatorio*, A. 1683. publicato, promiſſa.

16. *Prælectiones de Differentia Styli Poëtici & Oratorii*, A. 1670. & 1682. habitæ.

17. *Periodologia, ſive Tr. de Periodo Oratoria & Poëtica*, quem publicis A. 1686. & 1687. Lectionibus propoſuit, cujusque Editionem Hæredes, in *Catalogis Nundinalibus, Vernali A.* 1694., *p.* 13., & *Autumnali A.* 1696. *p.* 40., expectari a ſe *juſſerunt.*

18. *Prælectiones Publicæ Oratoriæ*, A. 1669 habitæ.

*19. *Collegium Oratorium Theoretico-Practicum.*

20. *Manu-*

(62.) *in Append. Diſſertt. Acad. p.* 43-37. (63.) in den gebrochenen Spott- und Läſter-Pfeilen M. Joh. Matthæi, *p.* 430. (64.) *M. Dec. A.* 1684., *p.* 575.

20. *Manuductio ad Eloquentiam Civilem*, *ſive Orator*, *& Præceptis*, *& Exemplis perpetuis lectiſſimisque*, *adornatus*, cujus ſpem fecit A. 1683., *Progr. Invit. ad Lect. Acroamaticas.*

*21. *Nova Rhetorices Elementa*, *in Tyronum & Adultiorum gratiam concinnata*, *in qvibus ductu Ariſtotelis & Chriſtoph. Schraderi*, *de præcipua Rhetoricæ Parte*, *in reliqvis Compendiis hactenus omiſſa*, *Enthymematum ſc. Inventione*, *diligentius agitur*, *ac Figuræ*, *ceteraqve ad Ornatum Orationis ſpectantia*, *in concinniorem rediguntur Ordinem.* Promiſſa ſunt A. 1683., ſub finem *Programmatis* modo laudati, & A. 1684., publicis propoſita Lectionibus.

22. *Collegium Oratorium Sacrum*, *de Methodo Themata arguta*, *e Sacro Textu eruendi*, Exemplis ſingularum Periocharum Evangelicarum, Diebus Dominicis ac Feſtis Propriarum, illuſtratum, cujus ſpem A. 1683. in eodem fecit *Programmate.* Haud diverſæ ab hoc ſunt, uti credo, qvas Vitæ Continuator in ſuo memorat Catalogo, *Sacræ in Dies Dominicos Meditationes*, *Diſſertatione de Eloqventia Eccleſiaſtica ſtipatæ.*

*23. *Logica Oratoria*, A. 1677. privatis propoſita Auditoribus.

24. *Pathologia Oratoria*, XVI. Capitibus comprehenſa, & A. 1667. Auditoribus dictata Publicis, cujus Editionem A. 1683., *in Progr. ad* Lect. *Acroam. Invitatorio*, promiſit.

*25. *Collegium Poëticum Theoretico-Practicum*, Roſtochii A. 1662., & dein Kilonii etiam aliqvoties, habitum, hujus σκιαγραφίαν ſiſtit Autoris *Programma* 85. (Roſtochii A. 1661. publicatum), *p.* 930-935. Editionem optant Lipſienſes *in Actis Erud.*, *M. Dec. A.* 1684., *p.* 575.

26. *Hermathen Poëtica*, *ſeu* Lib. *de Inventionibus poëticis*, Lectionibus Academicis A. 1667. propoſitus, & *Parte III. Commentarii de* Lingua *& Poëſi Germanica*, *c.* 13., *p.* 650., ac *in* Progr. *Invit. ad* Lect. *Acroam.*, promiſſus.

27. Lexicon Latinitatis *Poëticæ magni in ſcribendo* Carmine *uſus*, Auditoribus A. 1670. dictatum. Specimen ejus, ſive Idea de Translatis *Libri III. Polyhiſtoris Literarii*, *c.* 11. *p.* 74-111., legitur.

*28. *Oratio de Genio & Spiritu* Poëtico, qva, d. 17. Oct. A. 1660., Profeſſionem Poëticam Roſtochii eſt auſpicatus, ab ipſomet *in Diſſ. de Enthuſiaſmo Poëtico* allegata (65.)

*29. *Manuductio ad Excerpendum*, Auditoribus propoſita privatis, cujus editionem A. 1683., *in Progr. Invit. ad Lect. Acroam.*, promiſit, Nucleumqve poſtea *Libro Polyhiſtoris Literarii Tertio* inſeruit.

Hæc ſunt, qvæ abſoluta ab Autore eſſe, & inedita adhuc latere, vel certò mihi conſtat, vel probabili ſuſpicor conjectura. Monendum tamen denuo, pleraqve Lectionibus Academicis abſolvi extemporaneis, limam accuratiorem

(65.) *V. Volumen Diſſert. Acad. p.* 81. & Conſ. Alb. Willebrandi ICti Roſtoch. Programma ad Or. illam Invitatorium *in Append. ejusd. Voluminis p.* 74.

rem & manum ultimam Autoris ſui non expertis, nec proinde omnia promiſcue luce publica eſſe digna.

LXXXVII. Claſſi Secundæ affectorum, ab Autore, in Scriptis ſuis, Catalogisqve publicis, promiſſorum quidem, ſed deinceps, vel plane derelictorum, vel ad finem haud perductorum, a nobis vindicantur:

1. *Tr. de eo, qvod Divinum eſt in Diſciplinis*, in *Progr. Invit. ad Lect. Acroam.* A. 1683. promiſſus. Primas illius Lineas *Programma* exhibet ejusdem Argumenti Pentecoſtale, A. 1687. publicatum, & A. 1689. *Libro I. Polyhiſtoris Literarii, c.* 12., An. 1698. autem in *Programmatum* Sylloge, recuſum, de qvo §. 74. jam nonnulla diximus.

*2. *Comm. de Infelice Eruditionis hoc noſtro tempore ſtatu*, qvem meditatus eſſe a Joh. Ludov. Hannemanno, *in Præf. Ovi Hermetico-Paracelſici* (66.), perhibetur.

3. *Tractatus de Germanorum in Rem Literariam Meritis*, ſuperciliosſo Exterorum opponendus contemptui, qvem non ſolum *Parte II. Commentarii de Lingua & Poëſi Germanica, c. 2. p.* 248., *in Progamm. ad Lect. Acroam. Invitatorio, Lib. I. Polyhiſt. Lit., c.* 13. §. 33. *c.* 16. §. 56., *ac c.* 18. §. 50., publice eſt pollicitus, ſed Lectionibus etiam Academicis A. 1686. cœpit proponere, & *Polyhiſtori* ſuo, uti Schema illius, eodem A. 1686. publicatum, oſtendit, Appendicis inſtar voluit adjungere. Sed pertexere illi telam inchoatam, Opusqve tot Eruditorum Votis expetitum (cujus ſolum ſupereſt Exordium, inter ſchedas Studioſi, qvi e dictantis ore in Auditorio exceperat publico, repertum, & *in Diſſertationum Academicarum Volumine* (67.) A. 1699. excuſum) feliciter abſolvere, non licuit. Teſtem allego Henr. Muhlium, Succeſſorem, qvi, in Epiſtola ad Wilh. Ern. Tenzelium, A. 1692., d. 30. Martii, ita de illo ſcripſit (67.): *De Meritis Germanorum ſpes votumqve plane decollabit. Non enim niſi paucula, qvæ Conſilium Inſtitutumqve hujus Argumenti aperiunt raptim, & ſine cura, in chartam conjecit.* Argumentum ejus idem Muhlius, in *Poëmate Manibus* Noſtri *Sacro*, hiſce Elegis eleganter exponit:

Invideat nobis Batavus, ſint Gallus & Anglus,
Nomina Teutonicis non ſatis æqua Viris:
Hic Noſtris adſtat meritis, parat ille Theatrum,
Quo proſtent titulis conſpicienda ſuis.
Civibus ille ſtudet doctis, ne fama laboret,
Et patriæ Laudis gloria priſca cadat.

Quanta

(65.) *lit. B. 2. a.* (67.) *p.* 612.-616. Conf. de illo §. 83. (68.) V. Tenzelii *Dial. Menſtr. Germ. M. Jul. A.* 1692., *p.* 603.

Quanta ejus fuerit inter Eruditos exſpectatio, Celeb. Tenzelius (69.), Theod. Janſonius (70.), Bernh. Pet. Karlius (71.), vel ſoli, ut alios taceam, docebunt. Jacturam ejusdem Lipſienſes (quibus *Opus* audit *Utiliſſimum*, *totique Genti Teutonicæ maxime glorioſum*) (72.), Henr. Muhlius (73.), Caſp. Thurmannus (74.), Georg. Henr. Götzius (75.), Joh. Burch. Majus (76.), aliique, ſerio deplorant.

4. *Diſſ. de Chriſtianiſmo Veteri, quid ille e Philoſophorum Gentilium docendi modo, Moribus & Dogmatibus, traxerit*, in *Catalogo Lectionum Kilonienſium Academicarum Semeſtri* A. 1673. promiſſa.

5. *Opus plenum & accuratum de ortu & progreſſu Theologiæ, Enthuſiaſticæ*, quod A. 1662., *Diſſ. I. Theologiæ Gentilis Politicæ p.* 48., a ſe juſſit expectari.

* 6. *Comm. de Principiis Naturæ Incognitis*, de quo ita Ipſemet, *in Stentore Ὑαλοκλάςῃ p.* 44. ſcripſit: *Fatendum ſane eſt, in Cauſarum inveſtigatione plus ſæpe ſubeſſe difficultatis, etiam in minimis, quam credant Lyncei illi minutiarum Speculatores. Quæ me cauſa aliquando impellebat, ut de Principiis Naturæ incognitis* Commentarium *meditarer, per omnia Naturalis Scientiæ Capita demonſtraturus, ſine Principii alicujus incogniti ſubſidio extricari nos his difficultatibus non poſſe, ac nullam, hunc usque in diem, Sectam ſatis validos his nodis cuneos admovere.*

7. *Epiſtola de Transmutatione Metallorum* Editio nova, longeque auctior, quam molitum eum eſſe, præter Vitæ Continuatorem, teſtis eſt J. Lud. Hannemannus, *in Ovo Hermetico-Paracelſico p.* 133. In cujus Libri *Appendice, p.* 12., edi etiam optat *Chronicon Chemiæ Adeptæ, quod quidam Colonellus ſtudio & opera Magni Morhofii concinnavit & collegit.* Confer, quæ §. 66. de hac Epiſtola jam diximus.

8. *Diſſertationis de Principe Medico*, Roſtochii A. 1665. publicatæ (de qua §. 56. conſulenda), Editio nova auctior, *P. II. Hiſt. Nat. MS., c.* 8. promiſſa.

9. *Diſſertationis de Paradoxis Senſuum*, A. 1676. Kilonii evulgatæ, editio nova longe auctior, ſive Liber hujus Argumenti integer, *in Stentore Ὑαλοκλάςῃ p.* 142. promiſſus, uti §. 67. jam eſt monitum.

10. *Commentatio πολυίςωρ de Ungve, in Catal. Nund. Vern. A.* 1664. *Lipſ., p.* 37. promiſſa, ſed nunquam (licet factum illud eſſe Georg. Matth. Könıgius *in Biblioth. Veteri & Nova*, falſo tradat) edita.

11. *Idea Viri Boni, ad Theologiam ſeu Philoſophiam Veterem Gentilem adumbrata*, quam *in Catal. Nund. Vern. A.* 1664. *Lipſ., p* 37., promiſit. Nucleum ejus

 ſiſtit

(69) *l.c., M. Sept. A.* 1691., *p.* 757. 758. 801., & *M. Mart.* 1692. *p.* 270. (70.) *in Biblioth. Promiſſa & Latente p.* 37. (71.) *in Diſſ. de Germania Literis Artibusque nulli regioni ſecunda*, Roſtochii A. 1698. edita, *p.* 2. 6. 7. 58. (72.) *in Actis Erud., M. Jul. A.* 1699., *p.* 291. (73.) *in Poëm. cit. p.* 7. (74.) *in Biblioth. Acad. p.* 61. (75.) *in Diſſ. de Principe Hebraice docto p.* 4. (76.) *in Præfat. Diſſertt. Academicarum Morhofii.*

ſiſtit *Oratio V. de Viro Bono, ad mentem Philoſophorum Gentilium*, A. 1669. habita, de qua §. 82. conſulenda.

12. *Commentatio de Heroibus*, promiſſa *Diſſ. I. Theol. Politicæ p.* 24.

* 13. *Homiletica Erudita*, Præcepta Converſationis Eruditæ exhibitura, quam ſe ſcribere aliquando voluiſſe, ſed dein conſilium iſtud abjeciſſe, *Libri I. Polyhiſtoris Literarii Cap. XV.* (quod totum in Sciagraphia Laboris hujus ſiſtenda occupatur) ſignificavit. Jacturam Operis iſtius Morhofiani Chriſt. Dav. Funccius, Görlicenſis (Autorem *Eruditorum, dum viveret, facile Principem* ſalutans), prolixe, *in Vindiciis Seculi Noſtri*, Francofurti A. 1696. editis, *p.* 331. 332., deplorat.

14. *Polyhiſtor Civilis*, de ſingulis Diſciplinis, quatenus eæ Viro Civili addiſcendæ, promiſſus *in Catal. Nund. Lipſ. A.* 1664. *Vernal. p.* 37.

* 15. *Polypragmon Civilis*, quem in eodem *Catalogo p.* 37. eſt pollicitus, & Georg. Matth. Königius, *in Biblioth. Vet. & Nova*, perperam Scriptis Noſtri Editis accenſuit.

* 16. *Theologia Gentilis Politica*, de cultu Principum Idololatrico & genuino, cujus duæ priores tantum lucem viderunt Diſſertationes, §. 53. memoratæ, plena autem Tractatio, in *Catalogo* eodem, *p.* 37., eſt promiſſa.

17. *Diſſ. de Fato Politico*, quam *Diſſ. I. Theol. Gent. Polit. p.* 19. a ſe juſſit expectari.

18. *Myſterium Septentrionis, ſeu Diſſ. Theologica, Phyſica & Politica de Terra Septentrionali*, promiſſa non ſolum *in Catal. cit. A.* 1664., *p.* 37., ſed etiam *P. II. Hiſt. Nat. MS., c.* 21. Cauſam derelicti Laboris iſtius, in *Ep. ad Ol. Rudbeckium de ejus Atlantica*, §. 77. jam laudata, hiſce verbis expoſuit: *Ego, jam in juventute mea, non abſimilis argumenti colligere qvædam cœpi, Librum aliqvando concinnaturus, cujus iſte Titulus: Myſterium Septentrionis. Sed jacuit per bene multos Annos Labor iſte. Ego vero nunc in ſinu gaudeo, confirmari in multis meas iſtas ſuſpiciones tuis, pene dixeram, Demonſtrationibus. Multa enim domi habes Argumenta, quæ lucem his Cogitatis adferre poſſunt, Exteris incognita. Omnia itaque mea abjicio: omnino enim, poſt Roſcium hunc, ſaltare ſtultum foret atque temerarium.* Confer de Labore hoc affecto Wilh. Ern. Tenzelium *in Dial. Menſtr. Germ., M. Febr. A.* 1690. *p.* 174., & Henr. Muhlium *in Poëmate Manibus Morhofianis Sacro p.* 6. honorifica illum dignatos mentione.

* 19. *Liber de Cimbrorum Coloniis in Italiam, ante Urbem Conditam, miſſis*, de quo ita ipſe *Orat. VIII., p.* 221. 222. *Neque ſane, quo præ Cimbris multum glorientur, habent Romani, quos ego noſtris, & nobilitate gentis, & antiquitate, minores judico, ſi non omnino falſa ſunt, quæ de noſtrorum Hominum in Italiam Coloniis, jam ante ipſam Urbem Conditam eo miſſis, non obſcura hariolatione obſervavi. Tanta eſt, & Populorum, & Urbium, & Fluminum, & Nominum,*

cum

cum Cimbricæ Gentis Nominibus affinitas, ut hæc mihi attentius contemplanti ſæpe admirationem excuſſerit, nemo vero, caſu ac forte fortuna contigiſſe, perſvaſurus ſit. Quas meas Conjecturas etſi forte quidam ſuperciliosi Cenſores contemſerint, ego tamen aliquo numero habendas, minimeque contemnendas eſſe, exiſtimo; cum, non tenui aut jejuna aliqua Diſſertatiuncula, ſed vel integro Libro, ejus rei veritatem me aſſerturum confidam.

*20. *Hiſtoria Holſatica*, quam Literis mandare, a Joh. Adolpho Kielmanno, Seniore, Miniſtro Ducis Holſatici Primario (Hiſtorici etiam Ducalis pollicito dignitatem), aliisqve Aulicis Gottorpienſibus, perſuaſus, aliquando decreverat. Verum, cum Σκιαγραφίαν ejus jam concinnaſſet, mentem mutavit, Monitis adductus Friderici, Comitis ab Alefeld, Proregis tunc Cimbrici, Summique poſtea Aulæ Danicæ Cancellarii, quam periculoſæ plenum opus aleæ, Diſſidia Regum Danicorum & Ducum Holſaticorum perpetua traditurus, aggrederetur, quantamque Danorum, ſi Principis ſui cauſam tuendam ſuſciperet, adverſus ſe concitaturus eſſet indignationem, prudenter inculcantis. Confer, quæ hanc in rem a nobis jam ſunt dicta *P. I. Iſagoges ad Hiſt. Cimb., c. 7. §. 15., p. 135.*

21. *Syntagma Antiquarium de Pileo*, a Matth. Henr. Burchardo etiam, *in Or. Fun. Morhofio habita p. 15.*, memoratum.

22. *Commentatio de Enthuſiaſmo Poëtico plenior & prolixior*, de qua ſupra §. 52. in Diſſertatiunculæ ejusdem Argumenti brevioris Recenſu, abunde jam eſt dictum.

23. *Philoſophia Alphabetaria*, in qua de Literarum natura, & varia apud varias gentes pronunciatione, agere conſtituerat. Vid. *Lib. 2. Polyhiſt. Literarii, c. 3., §. 31.*, Theod. Janſonii *Biblioth. Promiſſam & Latentem p. 37., & Catal. Nund. Vern. A. 1664. Lipſ. p. 37.*

24. *Diſſ. de Characteribus Linguarum*, ſub finem *Diſſertationis de Enthuſiaſmo* (*in Volum. Diſſertt. Acad. p. 81.*) promiſſa.

*25. *Tr. de Particularum Linguæ Latinæ Uſu & Senſu inveſtigando*, cujus ſpem fecit *L. 3. Polyhiſt. Lit., c. 2. §. 18.*, ubi Argumentum hoc minime, prout debebat, eſſe excultum, queritur.

*26. *Diſſ. de Linguarum Græcæ & Latinæ Novitate*, qua Germanicam illis eſſe antiqviorem, imo utriusque matrem, oſtendere voluit. Vid. *P. I. Commentarii de Lingua & Poëſi Germanica, c. 1. p. 4.* De hac ita Sam. Rachelius *in Introd. in Jus Publ. p. 95.: Quod ſi Morhofius noſter, eximium Academiæ Holſaticæ Decus, de Græcæ & Latinæ Linguarum novitate, & Originibus Germanicis, ſcribendi conſilium perſecutus fuiſſet, reconditæ Eruditionis Opus ab illo expectandum fuiſſet: Nunc, cum Amico hanc operam ſe commendaſſe nunciet, eumque procul dubio ope & conſilio adjuvet, vel ſic etiam bene merebitur.*

27. *Origines Germanicæ*, Opus ejusdem cum Diſſertatione præcedenti Argumenti plenius, ad cujus elaborationem materiam ſe copioſam jam conqviſiviſſe, ſed vereri, ut vita ſua illi ſufficiat, in *Præfatione Commentarii de Lingua & Poëſi Germanica Vernaculi* (cujus Pars Prima Lineamenta ejusdem ſiſtit atque Specimen,) A. 1682. ſignificavit. Editionem illarum, præter Sam. Rachelium (cujus Judicium de iis honorificum modo recitavimus), Joh. Ludov. Praſchius (ſuam Noſtri ſuffragio confirmans ſententiam) *in Diſſ. altera de Origine Lingvæ Latinæ Germanica*, Ratisbonæ A. 1689. edita, M. Chriſt. Grübelius, *in Diſſ. de Lingua Germanica Veteri & Moderna*, c. 1., p. 13. Ludolphus Neocorus *in Biblioth. Librorum Novorum*, *M. Aug. & Sept. A.* 1697., *p.* 323., aliiqve, cupide efflagitarunt. Imo & ante iſtos Ad. Tribbechovius, Autoris Collega, *Exerc. II. Anti-Baroniana*, *Sect. V.*, *p.* 60., ita ſcribens: *Quod ſi Viri Clariſſimi, D. G. Morhofi, Collegæ ac Amici noſtri conjunctiſſimi, Philologemata Teutonica, quæ parat, lucem aliqvando aſpexerint, de cognatione Linguarum Occidentalium nemo amplius dubitabit.*

28. *Diſſ. de Mannis Germanorum*, promiſſa *Parte I. Comm. de Lingva & Poëſi Germanica c. 7., p.* 131.

* 29. *Ars Poëtica Germanorum*, peculiari Opere Latino tradenda, quam, in *Commentarii* ejusdem *de Lingua & Poëſi Germanica* Vernaculi (*Parte Tertia* hujus Præguſtum exhibentis) *Præfatione*, a ſe juſſit expectari.

LXXXVIII. E ſolo tandem Continuatoris Vitæ Morhofianæ ἀνωνύμȣ Indice Scriptorum τȣ̃ Μακαρίτȣ Affectorum, ut ad Claſſem horum Tertiam pergamus, nobis innotuerunt:

1. Bibliotheca, ſeu de Libris Autorum Elogia politica.
2. Ariſtarchus Librarius, ſeu Tr. de Titulis Librorum.
3. Tr. de Arcanis Dominationis in Re Literaria.
4. Tr. de Imagine Dei ex Gentilium Doctrina.
5. Henr. Mori Tr. de Immortalitate Animæ, e Lingua Anglica Latine verſus, cum Diſſ. Præliminari.
6. Kenelmi Digbæi Obſervationes in Thomæ Brownii *Religionem Medici*, e Lingva Anglica Latine verſæ, Notisque illuſtratæ.
7. Tr. de Religione Politici.
8. Proluſiones Juridicæ de Studio Juris, ejusque Principiis.
9. Tr. de Soloeciſmis Juridicis.
10. De Conſenſu Gentium.
11. De Phyſiognomiæ Uſu in Jurisprudentia.
12. De Pœna Furti, ex Jure Naturæ & Gentium.
13. De Arreſto Cadaverum.
14. De Falſationibus Relationum & Celatione Mortis.
15. Exercitationes Phyſicæ.
16. De Faſcino Oculorum.

17. De

17. De Arte Oblivionis.
18. De Rerum omnium Circulatione.
19. Theſaurus Politicus Univerſalis.
20. Juſti Lipſii Politica, cum Annotationibus Herculis Catti, e L. Italica Latine verſis.
21. De Magia Politica.
22. De Triumpho ante Victoriam.
23. Diſſ. de Veſtitu Civili.
24. Diſſ. de Novo Anno (diverſa ab illa, quam ſub nomine Joh. Goth. Böckelii prodiiſſe §. 54. diximus.)
25. De Hydrolatria.
26. Syntagma de Poculo.
27. Volumen Orationum panegyricarum, a Viris Clariſſimis ſparſim antehac editarum (quarum plerasque *Libro VI. Polyhiſtoris Literarii Oratorio* c. 3., §. 6., fuſe enumeravit).
28. *Vervecum Patria*, Satyra.
29. De Virtutibus & Vitiis Carminis Germanici.
30. Lib. de Arte Epigrammatica & Epigraphica, cum Exemplis.
31. Liber Epitaphiorum Jocularium.
32. Veſtiarium Epigrammaticum.
33. De Varia Poëtarum Fortuna.
34. Diſſ. παράδοξος de Aquæ Potu Poëtis præſcribendo.
35. Vindiciæ Statii contra Alex. Roſſæum.
36. Theſaurus Adagiorum Univerſalis.
37. Diſſ. de Lingua Univerſali.
38. Specimen Philologiæ Teutonicæ.
39. Diſſertationes variæ Philologicæ Germanicæ.
40. Die Nothwendige Thorheit (Stultitia Neceſſaria), Satyra in ineptos Amantium mores Vernacula.

LXXXIX. Locum inter Scripta, quæ hactenus recenſuimus, Morhofiana, Edita pariter atque inedita & Affecta, ultimum, uti plus ſemel jam ſignificatum eſt, Viri Summi deſtinavimus

POLYHISTORI, *ſive de Notitia Autorum & Rerum Commentariis, quibus præterea Varia ad omnes Diſciplinas Conſilia & Subſidia proponuntur.*

Factum id a nobis, non ſolum, quod mole pariter atqve Argumenti dignitate cetera omnia ſuperat, & πολυϊςορίαν Autoris ſui longe iſtis luculentius, ac plane ἀναντιῤῥήτως, demonſtrat, ſed etiam, quod illi, ac Novæ pleniorique, Tomi ejusdem Primi, ſive Literarii, Editioni, commendandis Prolegomena hæc, Bibliopolæ, cujus ſumtu is denuo prodit, Lubecenſis rogatu, potiſſimum ſunt deſtinata. Accedit, quod Opus hoc grande Scri-

ptis tam Editis, quam ineditis Affectisqve, jure qveat accenſeri; illis quidem ob Libros Tres priores, ante duo jam luſtra, & qvod excedit, excuſos, his autem ob Partes reſiduas, luce publica, vel nunc demum, vel nondum, donatas.

XC. In POLYHISTOREM hunc (quem eundem eſſe credo cum *Encyclopædia Bibliothecaria, de re Bibliothecaria in univerſum & de præſtantiſſimis in omni Doctrina Autoribus*, a Noſtro in αυτογράφῳ Scriptorum Affectorum Indice promiſſa) Autor, tanqvam in Pandectas Literario-Philoſophicas, omnium ſuarum per luſtra ferme ſex Lectionum Academicarum (quas ſigillatim, uti olim conſtituerat, publicare, per adverſam ſibi valetudinem, fataqve imminentia, haud fore integrum, facile prævidebat) Nucleum, aliasqve in Hiſtoria Literario-Libraria, & Polymathia univerſa, Obſervationes, conſtipare in animum, qvinqvennio ante obitum circiter, induxit. Fundum tamen ejus præcipuum eſſe voluit *Lectiones Polyhiſtoricas*, Anno jam 1672. habitas, &, qvæ ex hiſce, paſſim auctis, interpolatis atqve immutatis, natæ ipſi ſunt, *de Notitia Autorum* Acroaſes privatas prolixiores, bis ab Anno 1680. ad 1683., in Auditorum gratiam, inſtitutas. *Polyhiſtoricæ* XVII. abſolvuntur Capitibus, quorum I. de Re agit Bibliothecaria, & LLCC. Bibliothecariis, II. de LLCC. Scriptoribus in genere, III. de Diſciplinis in univerſum, easqve tractandi Methodo, IV. de Linguis in genere, & Scriptura, V. de Lingua Græca, VI. de Lingua Latina, VII. de Eloqventia, VIII. de Eloquentia Sacra, IX. de Poëſi, X. de Philoſophia Naturali, XI. de Artibus Divinatoriis & Magia, XII. de Philoſophia Morali, XIII. de Oeconomica, XIV. de Politica, XV. de Hiſtoria, XVI. de Artibus Mathematicis, ac XVII. tandem de Logica atque Metaphyſica. *Lectiones* autem *de Notitia Autorum*, *Polyhiſtoricis* & poſteriores, & uberiores, XXVII. conſtant Capitibus, quorum I. de Scriptoribus diſſerit, in genere de re Literaria commentatis, II. de Scriptotibus Hiſtoriæ Literariæ, III. de Scriptoribus Bibliothecariis, IV. de Catalogorum Scriptoribus, V. de Vitarum Scriptoribus, VI. de Fructu Hiſtoriæ Bibliothecariæ, VII. de Locorum Communium Scriptoribus, VIII. de Epiſtolographis, IX. de Hiſtoriæ Philoſophicæ Scriptoribus, ipſisque Philoſophis Sectarum omnium, Antiquis pariter atque Modernis, X. de Linguarum Scriptoribus, XI. de Lexicographis, XII. de Grammaticis, XIII. de Lingvæ Latinæ Scriptoribus, XIV. de Criticis, XV. de Antiquariis, XVI. de Rhetoribus Oratoribusque Profanis, XVII. de Oratoribus Sacris, XVIII. de Poëtis, XIX. de Scriptoribus Phyſicis, XX. de Mathematicis, XXI. de Ethicis, XXII. de Politicis & Oeconomicis, XXIII. de Hiſtoricis, XXIV. de Logicis & Metaphyſicis, XXV. de Theologicis, XXVI. de Juridicis, XXVII. vero, ſive ultimum, de Medicis.

XCI. Has *de Notitia Autorum* Lectiones, iisdem pene verbis, qvibus Auditoribus olim erant propoſitæ, in *Polyhiſtore* ſuo exhibere, ſed per ſingulas tamen partes prius refingere, & Obſervationibus ſuis atqve Auctariis,

ctariis, tum Diſciplinas atque Res ipſas illuſtraturis, tum Scriptores illarum potiores, addita de ſingulis Κρίσει accurata, enarraturis, ex *Hiſtoria* (de qua §. 86. dictum) *Naturali* Ἀνεκδότῳ, ceteriſque Acroaſibus Academicis, Publicis ac Privatis, locupletare, decreverat. Quem Laborem etſi ſerio, ſummaque animi contentione, rogatu Amicorum ſit aggreſſus, & per annos aliquot, ſatis feſtinanter, quod haud procul a vitæ ſe fine abeſſe ſentiret, ſuaque ab aliis, poſt obitum, inculta atque impolita nollet evulgari, continuaverit, perficere tamen non potuit, ſed Octo tantum Prioribus Capitibus (quæ *Libros Polyhiſtoris Literarii Primum, Secundum Tertiumque*, ſibi vindicarunt) abſolutis, illi eſt immortuus. Schema totius Operis hoc A. 1686. publicavit, a Vitæ Continuatore Anonymo (77.) & Caſp. Thurmanno (78.) repetitum:

POLYHISTOR,
ſeu
De Notitia Scriptorum & Rerum Libri XII.,
quorum

I. *Bibliothecarius*, de Re Bibliothecaria in univerſum, de Subſidiis ad Notitiam Autorum & Hiſtoriæ Literariæ parandam, Epiſtolarum, Vitarum, Locorum Communium, Scriptoribus.

II. *Methodicus*, de Pædagogia Regia & Vulgari, variis parandarum Scientiarum Methodis, tum legitimis, tum illegitimis, variis item Compendiis & Subſidiis Mnemonicis, Excerptis inſtituendis, &c.

III. *Grammaticus*, de Linguis variis, & illarum Scriptoribus Grammaticis.

IV. *Criticus*, de Critice in genere, Linguarum Græcæ ac Latinæ Autoribus, & Scriptoribus Criticis.

V. *Rhetoricus*, de Rhetoricis Scriptoribus, Oratoribus Antiquis ac Novis, Rhetorica Sacra & Civili, Pura & Arguta Dictione, Periodo, Epiſtolis, varioque ad omnem Eloquentiam Apparatu.

VI. *Poëticus*, de Poëtis Græcis ac Latinis, in quo etiam varia ad Poëſin Adminicula, & Latinitatis Poëticæ Inventionumque Poëticarum Lexica, ac plurima alia, nova quadam ratione, proponuntur.

VII. *Philoſophicus*, de Scriptoribus Philoſophicis, Antiquis & Recentioribus, Scholaſticis imprimis, pro Sectarum varietate, Metaphyſicis, Logicis.

VIII. *Phyſicus*, de Sectis Phyſicorum, Antiquis & Recentioribus, Specialium item Argumentorum Scriptoribus, & noſtrorum Temporum Inventis.

IX. Ματαιότεχνος, de Artibus Vanis, Superſtitioſis & Dæmoniacis, earumque Propagatoribus & Scriptoribus.

X. *Mathe-*

(77.) *In Append. Diſſert. Acad. p.* 31. 32. (78.) *in Elogiis Morhof., ibid. p.* 58. 59.

X. *Mathematicus*, de Matheſeos Diſciplinæ Scriptoribus, præcipue iis, qui poſt Voſſii & Riccioli tempora innotuerunt, variisque noſtrorum temporum Inventis.

XI. *Practicus*, de Philoſophiæ Moralis, Civilis, Oecononiicæ, Scriptoribus, variisque ad Societatem Civilem felicius tuendam Adminiculis.

XII. Hiſtoricus, de Scriptoribus Hiſtoricis, illisque cum fructu tractandis,

Opus e *XX.* Annorum Laboribus Academicis collectum,
& ad omnes Artes ac Diſciplinas accuratius noſcendas
ac tractandas utiliſſimum.
Appendicis loco addetur *Diſſertatio de Germanorum
in Rem Literariam Meritis.*

XCII. Ab hoc Schematiſmo, quoad Ordinem, uti a Vitæ Continuatore (79.) jam eſt monitum, paululum deinde Noſtrum recesſiſſe, oſtendit Sciagraphia Operis, in tres Tomos dividendi, Recentior, quam *Præfationi* duorum priorum *Polyhiſtoris* Literarii Librorum A. 1688. hiſce verbis inſeruit: *Totum Opus a me in Tres Tomos tribuetur, quorum Primus Polyhiſtoris Literarij, Secundus Philoſophici, Tertius Practici Titulo appellabitur. Nunc Prima Pars Tomi Primi, atque adeo duo Libri, Bibliothecarius & Methodicus, in lucem prodeunt, quos ceteri ſuo ordine & tempore ſequentur, & quidem in Polyhiſtore Literario Liber Grammaticus, Criticus, Oratorius & Poëticus, in ceteris Tomis reliquæ Philoſophiæ Partes.* Sed nec iſti Sciagraphiæ ita arcte inhæſit, quin Excerptorum Doctrinæ, *Libro Polyhiſtoris Literarii Secundo* tradendæ, peculiarem deinde tribueret, Tertium ſcil., ſive παρασκευαστικὸν, poſt Fata Autoris A. 1692. editum, atque ita Tomum Primum Libro Septimo augeret. An Capita Tria Commentationis *de Notitia Autorum* ἀνεκδότου ultima, de Scriptoribus agentia Theologicis, Juridicis & Medicis, *Polyhiſtoris* ſui partem eſſe voluerit, haud immerito dubites, cum nullam plane illorum, in Schematismis modo laudatis, fecerit mentionem.

XCIII. Lucem hactenus publicam vidit Pars tantum Operis hujus Tripartiti perexigua, Tomi ſc. Primi, ſive *Polyhiſtoris Literarii*, Libri III. Priores. Quos inter *Primus* atque *Secundus*, *Bibliothecarius* nempe ac *Methodicus*, ab Autore ſuperſtite Lubecæ A. 1688. *in 4to* ſunt editi, &, adjecto Tertio (de quo mox dicetur), præfixaque Joh. Burch. Maji, Profeſſoris Kilonienſis, Præfatione nova breviori (in qua ſuos in Opus Morhofianum Indices, ſeorſim edendos, promiſit), ſubjuncta vero Matthiæ Henr. Burchardi *Or. Funebri*, Autori habita, auctiores (uti Titulus jactat) ibidem A. 1695. *in 4to* recuſi. Bibliothecarius *XXV.* abſolvitur Capitibus, quorum I. agi de Polymathia, II. de Hiſtoria Literaria, III. de Bibliothecis, earumque erigendarum cauſis, IV. de Bibliothecarum erigendarum Mediis atque Ornatu V. de earundem

(79.) *l. c. p.* 37, 38.

earundem Ordine atque Everſionibus, *VI.* de Bibliothecariis, & Notitia Bibliotheca-ria paranda, VII. de MSStis, VIII. de Libris Damnatis, IX. de Pſeudonymis, Anonymis & Plagiariis, X. de Libris Myſticis & Secretis, XI. de Libris Phyſicis Secretioribus, præcipue Chymicis, XII. (de qvo §. 74. dicta conferantur) de eo, quod in Diſciplinis eſt divinum, XIII. de Collegiis Secretis, XIV. de aliis Eruditorum Societatibus, XV. de Converſatione Erudita, XVI. de Scriptoribus ad Rem Librariam & Hiſtoriam Literariam pertinentibus, XVII. de Scriptoribus Bibliothecariis, XVIII. de Catalogorum Scriptoribus, XIX. de Vitarum Scriptoribus, XX. de Fructu Hiſtoriæ Literariæ, XXI. & XXII. de Locorum Communium Scriptoribus & Polygraphis, XXIII. & XXIV. de Epiſtolarum Scriptoribus, XXV. de Epiſtolis Eruditorum Ineditis. *Liber II., ſive Methodicus*, Capita XVI. complectitur, quorum I. de Ingeniorum commentatur Delectu, II. de Scholis, Bonarum Mentium Officinis, III. de Facultatum Animi Subſidiis, IV. de Subſidiis dirigendi Judicii, V. de Arte Lulliana, ſimilibusqve Inventis, VI. de Memoriæ Subſidiis, VII. de Methodis Studiorum variis, VIII. de variis in doctrina paranda Compendiis, IX. de Methodo Lingvas, Latinam præcipue ac Græcam, diſcendi, X. de Curriculo Scholaſtico, XI. de Curriculo Academico, XII. de Pædagogia Regia, XIII. XIV. & XV. de Exercitationibus in Oratione Soluta, quarum Exempla Imitatione expreſſa adjiciuntur, XVI. de Exercitationibus in Oratione Ligata. Pleniorem Argumentorum Libri Utriusqve Recenſum, & aliqvam ſimul Operis totius affecti, e Præfatione, σκιαγραφίαν, pleriqve Scriptores Ephemeridum Literariarum Moderni in Penſis ſuis exhibuerunt Menſtruis, Lipſienſes ſc. *in Actis Eruditorum, M. Oct. A.* 1688., *p.* 564-568., Pariſienſes *in Diario Erud. Gallico A.* 1691., *num.* 38. *&* 39., *p.* 671-692., Parmenſes (a Pariſienſibus laudati) *in Diario Eruditorum Italico (Le Giornal de Letterati) An.* 1689., *num.* 9. Pet. Bælius *in Novellis Reip.* Literariæ *Gallicis, M. Majo A.* 1688., *p.* 575. 576., Henr. Baſnagius *en l'Hiſtoire des Ouvrages des Sçavans, M. Jun. A.* 1688., *p.* 158-178., Joh. Clericus *T. XIII. de la Bibliotheque Univerſelle & Hiſtoriq., M. Apr. A.* 1689., *p.* 1-39., Chr. Thomaſius *in Cogitatis de Libris Recentioribus Jocoſeriis Menſtruis*, Germanice editis, *M. Aug. A.* 1688., *p.* 275-289., *& M. Nov. ejusd. Anni ferme integro, p.* 583. *& ſeqq.*, Wilh. Ern. Tenzelius in *Dialogis Menſtruis*, itidem Germanicis, *Anni* 1689., *M. Jan. p.* 4-115., *& M. Mart. p.* 254-303., ac Joh. Gröningius (ſi jungi is, præter Capitum Indicem vix qvicqvam ſuggerens, modo enumeratis meretur), *Tomo I. Relationum Reip.* Literariæ, A. 1702. edito, Sect. I., *Relat. II. & III. p.* 11. 12. 13. 14. Qvos, ὁμοθυμαδὸν de Libris his Morhofianis honorifice differentes ac judicantes, quibus plura de illorum Inſtituto ac Methodo addiſcere volupe eſt, conſulant.

XCIV. Duobus hiſce Libris, ab ipſo Autore luce donatis publica, Anno ab obitu ejus proximo acceſſit *Tertius* ejusdem *Tomi Primi, vel Polyhiſtoris* Literarii, ſive παρασκευαστικὸς, XIII. is Capitibus, non de Excerpendi ſolum ratione in genere, ſed Specialibus etiam Excerptis, Phraſeologicis, Lexicis, Criticis, Exegeticis, Antiquariis, Oratoriis quadruplicibus, Poëticis, & ad Diſciplinas pertinentibus, adjectis plerorumque

qve Exemplis, commentatur, ac, ſub *Partis Secundæ Polyhiſtoris* Titulo minus accurato, Lubecæ, A. 1692. in 4to, cum Henr. Muhlii Epicedio, Manibus Morhofianis Sacro, eſt excuſus, ibidemqve, una cum Libris II. præcedentibus, A. 1695., ſeorſim autem A. 1698., recuſus.

XCV. Partes *Polyhiſtoris* reſiduas, Tomi ſcilicet Primi Libros IV. Poſteriores (Grammaticum, Criticum, Oratorium & Poëticum), Tomosque Secundum & Tertium integros, Philoſophiæ, ejusqve Diſciplinis, Theoreticis pariter atqve Practicis, Logicæ item, Artibus Divinatoriis Magicisqve, & Hiſtoriæ, dicatos, qvod attinet, in lucem qvidem illæ, cum Autor moribundus fieri id permiſerit, è *Prælectionibus de Notitia Autorum &c*, qvæ jungendæ his ſunt, *Polyhiſtoricis*, proferentur, verum (ſi Reliqvias *Tomi I.*, prælo jam a Lipſienſibus, uti mox indicabitur, paratas, excipias) neutiqvam ea, qvam & argumenti dignitas exigit, & ab Autore Orbis Eruditus expectavit, vel ἀκριβείᾳ, vel perfectione, Lectoribus ſe commendabunt. Cum enim Prælectiones iſtæ Academicæ extemporaneæ maximam partem fuerint, nec eo ſtudio, qvod Monumenta Literaria, publicæ luci deſtinata, exigunt, elaboratæ, ſed minore, uti fieri ſolet, cura e ſolius ferme memoriæ penu depromptæ, & Auditoribus dictitatæ, Autor vero moribundus, Colloqvio cum D. Achille Daniele Leopoldo familiari, inſeri atqve addi ſuis qvicqvam, qvod ſuum non eſſet, ab Editoribus vetuerit, non poterit ſane ab his (niſi Lipſienſium exemplo, voluntatis illius ultimæ ſint incuriosi) ullo evitari pacto, qvo minus juſta paſſim accuratio, ſæpiſſime autem plenior de Argumentis nobilioribus, nec mutila adeo ἐργασία, a Cenſoribus rigidis, in iſtis, & jure qvidem, deſideretur. Non tamen, ob nævos iſtos, luce publica cenſendæ ſunt indignæ, ſed Opus potius utiliſſimum, morte Autoris immatura interruptum, a Viris Eruditis ea, qvam voluntas hujus ultima permittit, diligentia, emendatis lapſibus, & Autoris Mnemonicis, & Auditorum (qvorum ſolæ ſuperſunt Scriptiones, Hypomnematis paſſim Marginalibus a τῷ Μακαρίτῃ auctæ atqve illuſtratæ, nullum autem ipſius Αὐτόγραφον) Graphicis, ſatis numeroſis, Supplementisqve neceſſariis ſeorſim, ſub finem paginarum ſingularum, Scholiorum inſtar, adjectis, pertexi meretur & continuari.

XCVI. Exantlare hunc Laborem, in Orbis Literati gratiam, Henr. Muhlius initio decreverat, Morhofii & Diſcipulus, & in Profeſſione Poëtica Kilonienſi Succeſſor, uti, præter Celeberr. Tenzelium, Literis ipſiusmet ea de re certiorem redditum (80.), ac Bibliopolam, qui ſuis A. 1692. ſumptibus *Librum Tertium Polyhiſtoris* edidit *Literarii*, Lubecenſem (81), Frid. Bened. Carpzovii, Senatoris Lipſienſis, de Literis optime meriti, ac mihi, dum viveret, amiciſſimi, Epiſtola, Non. Oct. A. 1691. exarata, hiſce me verbis edocuit: *De Polyhiſtoris continuatione ſollicitus erit Henr. Muhlius, qui me certum eſſe juſſit, in Literas jam ab Autore integrum hunc Librum eſſe miſſum.* Poſt Muhlium, quem occupationes munerum diverſorum multiplices, aliæque inſuper cauſæ, promiſſis ſatisfacere non patiebantur, Continuationis iſtius curam, ab Hæredibus Autoris Anno circiter

1694.

(80.) *in Dialog. Menſtr. Germ., M. Sept. A.* 1691. *p.* 807. 808., *&. M. Jul. A.* 1692. *p.* 603.
(81.) *in iſtius Præfatione.*

1694. ſibi commiſſam, Joh. Burch. Majus in ſe ſuſcepit, Athenæi Cimbrici Rhetor atque Hiſtoricus, & in gemina hac Profeſſione Morhofii itidem Succeſſor. Cum vero & ille, nova Librorum, jam antehac excuſorum, Editione, A. 1695. cum ſuo publicata Procœmio, contentus, Partem reſiduam ἀνέκδοτον, ob cauſas mihi ignotas, negligeret, itum eſt tandem a Bibliopola ad Polyhiſtorem Lipſienſem modo laudatum, Frid. Bened. Carpzovium, Virum de Commodis Reip. Literariæ promovendis aſſidue ſollicitum, & Morhofii Morhofianorumque omnium amantiſſimum. Is, qua erat humanitate, ut pertexendi Operis curam gereret, facile ſe paſſus exorari, cum ipſemet Labori huic vacare non poſſet, Juveni Erudito (quem M. Joh. Frickium, Ulmenſem, Collegii Lipſienſis Philoſophici Aſſeſſorem, e Diatribis aliquot Academicis, luculentis variæ Autoris ſui doctrinæ teſtibus, mihi cognitum, fuiſſe, ab Amico ſum edoctus) cum ſuis exantlandum auſpiciis demandavit. Factum hoc Annis 1698. & 1699., quibus publice etiam *Novorum Literariorum Lubecenſium* Collectores (82.), & Vitæ Morhofianæ Continuator (83.), *Polyhiſtoris* Partium reliquarum Editionem a Lipſienſibus, & *Viro* hos inter *Magno, deque Re Literaria dudum meritiſſimo*, expectandam eſſe ſignificarunt. Et dextre ſane atque præclare Frickius, ductum ſecutus Carpzovianum, ſuo functus eſt officio, Libroſque *Polyhiſtoris Literarii* Quatuor Poſteriores (ulterius enim, ſive ob mortem Carpzovii, Eruditis omnibus luctuoſam, ſive alias ob cauſas, telam Continuationis cœptæ haud pertexuit, ac perperam proinde a τῷ δεῖνα, meam de *Helmoldo Diatriben*, cum Lubecæ haud ita pridem excuderetur, temere interpolare aggreſſo, §. 1., *Morhofiana omnia ſtudio Carpzovii in ordinem eſſe redacta*, traditum), e Schedia ſive Prælectionibus defuncti Academicis, ſedulò pariter atque judicioſe congeſſit, & in congruum redactos ordinem Bibliopolæ Lubecenſi tranſmiſit. Primus horum, qui *Polyhiſtoris Literarii* eſt Quartus, & *Grammatici* Titulo ab Autore donatus, Capitibus conſtat XIV., quorum I. de Linguis agit & Scriptura in genere, II. de variis Scripturæ modis, III. de Lingua Univerſali & Primæva, IV. de Vulgaribus Europæis, V. de Orientalibus, VI. de Græca, VII. de Lexicographis & Gloſſariis Græcæ antiquioribus, VIII. de Lexicographis ejuſdem Recentioribus, IX. de Lingua Latina, X. de illius Grammaticis, *XI.* autem, *XII. XIII.* & *XIV.* de Latinis Ætatum Aureæ, Argenteæ, Æneæ & Ferreæ, Autoribus. Liber V., ſive *Criticus*, duo tantum Capita de Scriptoribus Criticis & Antiquariis continet. Sextus, ſive *Oratorius*, IV. Capitibus, 1. Scriptores Rhetoricos, 2. Oratores antiquos, & ſolos quidem ferme Græcos (quod Latinorum Hiſtoria Lib. IVto, inter hujus Lingvæ Scriptores, jam eſſet propoſita), 3. Oratores Recentiores, 4 Rhetores & Oratores Sacros; Septimus autem, ſive *Poëticus* tribus Capitibus, 1. Scriptores Artis poëticæ, 2. Poëtas Veteres Græcos, 3. Poëtas Recentiores, partim celebrat juſtiſqve ornat laudibus, partim Virgula perſtringit Cenſoria. Unum iſtud forte haud immerito deſideres, qvod Continuationis hujus Collector, ultimæ Morhofii voluntatis, ſive ignarus, ſive immemor & incurioſus, Textui Autoris Auctaria atqve Supplementa, vel ſua, vel Carpzoviana, eaqve crebra ſatis & copioſa, ubiqve ita

 immi-

(82.) *M. Mart.* 1698. *p.* 47. (83.) *in Append. Differtt. Acad. p.* 28.

immiſcuerit, ut Lectorum, qvi prælectiones Autoris non viderunt MSStas, nemo hæc ab iſto qveat diſcernere, & ſuum cuique vindicare. Libri ſane Sexti Caput Secundum de Græciæ Oratoribus, & Septimi Alterum de ejusdem Poëtis, tota Continuatori Lipſienſi debentur, cum nihil ferme de utrisqve, in Prælectionibus Morhofianis, mancis hic atqve imperfectis, ſit annotatum. In ceteris autem Capitibus Libri imprimis Qvarti, *Grammatici* (in ſeqventibus enim parcior talium occurrit ſeges), Supplementa iſta tantundem ſæpe ſpatii, qvantum ipſe Textus, imo plus interdum, occupant. Erudita omnia eſſe fateor. & Nominē Morhofiano adeo haud indigna, ut Autoris ipſius Commentationibus extemporaneis præferri ſæpe mereantur, imo & ad Notitiam Autorum, de qvibus agitur, plenam atqve accuratam neceſſaria. Præſtitiſſet tamen, me judice, ſeorſim illa Textui ſubjungi, tum ut Morhofii ſatisfieret deſiderio, tum ut a Lectore qvovis, qvid huic, qvid item Continuatori, debeatur, accurate poſſet dignoſci. Lucem iſta Continuatio, a me, Bibliopolæ Lubecenſis rogatu, reviſa, paſſim emendata, in Paragraphos diſtincta, Capitum ſingulorum inſtructa Summariis, & Hypomnematis Hiſtorico-Criticis ſubitaneis ſubinde illuſtrata, una cum Libris Tribus *Polyhiſtoris Literarii* prioribus, ſimul tertia vice recudendis, & Hypomnematum aliqvot meorum acceſſione itidem locupletandis, propediem videbit publicam. Accedent mea hæc in Opus totum Prolegomena, Vitæ ſimul & Scriptorum Autoris Hiſtoriam cum Judiciis Eruditorum de illo pariter atqve hiſce honorificis, complexa. Qvatuor hos Tomi I. Libros reſiduos Tomi duo *Polyhiſtoris* Poſteriores, *Philoſophicus* (in Qvinqve Libros, Philoſophico-Hiſtoricum, Metaphyſico-Logicum, Phyſicum, Mathematicum & *Μαιευότεχνον* commode diſpeſcendus) & *Practicus* (Libris Sex vel Septem, qvæ Ethicam, Politicam, Oeconomicam, Hiſtoriam, Theologiam, Jurisprudentiam & Medicinam, illuſtrant, exhibiturus), reviſi quidem accurate atqve emendati, nullibi autem (ut voluntati Autoris ultimæ ſatis fiat) interpolati, ſuo tempore ſeqventur.

XCVII. *Morhoſium Illuſtratum, ſeu Commentarium in ejus Polyhiſtorem*, Chriſt. Matthæus Kneſebeckius, JCtus, in *Prodromo Juris Publici Univerſalis*, A. 1700. Roſtochii edito (84.), *Polyhiſtorem* autem *Bibliothecarium*, ſive *Theſauri Polyhiſtorico-Legalis Librum I., ea Methodo adornatum, ut ſimul vice Supplementi in Morhoſii Polyhiſtorem commode eſſe queat*, Joh. Gröningius, Wismarienſis, J. U. D, Regiique in Urbe Patria Protodicaſterii Advocatus & Referendarius, in Catalogo ejusdem Anni 1700. Nundinali (85.), promiſit. De Kneſebeckii Opere, ubi Lucem illud viderit, ferri poterit Judicium. Gröningius, promiſſis ſatisfacturus, Anno 1702. Hamburgi *in 8vo* edere cœpit *Tomum I. Relationum* ſuarum *Reip. Literariæ, ſive Apparatus ad Hiſtoriam Scientiarum & Artium Notitiam Univerſalem Celebriorum Autorum, Epiſtolas, Diplomata & Obſervationes, maxime Antiquarias & Phyſico-Mathematicas, cum Figuris Æneis, ea exhibituri Methodo ac Inſtituto, ut ſimul vice Supplementi in D. G. Morhoſii Polyhiſtorem eſſe poſſit.* Inſtituti ſui rationem, in Procemio, hiſce verbis exponit: *Promiſi jam ante biennium, in Catalogo* Lipſienſi, *Faſtos Rei* Literariæ *ſeu* Continuationem *Poly-*

(84.) *pag.* 66. (85.) *V. Catal. Nund. Lipſ. A.* 1700. *Vernalium p.* 66.

Polyhiſtoris Morhofiani. Quo ipſo neceſſitas quædam mihi impoſita datam fidem Specimine quodam liberare. Verum ne varietate & multitudine rerum, quod aliis accidit, forte obruar, rectius me facturum credidi, ſi omnia in compendium contraherem, & primo quidem Relationes ſeu apparatum, diverſis Tomis, ſtatisque temporibus, divulgarem, & ex eo poſtea Hiſtoriam ipſam, in brevi quaſi tabula pictam (quæ ad Relationes iſtas perpetuo ſe referet, tanquam Referens ad Relatum), Methodo Styloque Hiſtorico deſcriberem. Adeo autem præclare de labore hoc ſuo ipſemet judicat, ut Relationes iſtas σποραδικὰς, exiguo licet ſelectu congeſtas, ac in plerisque Scientiis nihil novi in medium afferentes, ſed ab aliis dudum occupata, & ne quidem plene ſatis aut accurate, iterantes, Lectori ſe varietate, utilitate & novitate rerum, magis quam Polyhiſtorem Morhofianum, eſſe commendaturas, ſperare audeat. Quo tanto hiatu an dignum aliquid Promiſſor hic, Morhofio Cive, ni fallor, quod ad ingenium, judicium, ſtyli nitorem, & Eruditionem variam atque elegantem, attinet, paulo inferior, attulerit, aliorum eſto judicium.

XCVIII. Expoſita hactenus ſatis prolixe *Polyhiſtoris* Morhofiani Hiſtoria, Judicia etiam Virorum Eruditorum de eodem, ac Libris imprimis Tribus jam editis ſubjungemus, ſed brevitatis ſtudio, pauca tantum ex plurimis. Elogium, quo LIPSIENSES, in Recenſu illius, Actis Eruditorum Anni 1688. (86.) inſerto, eum dignati ſunt, perqvam honorificum, §. 34. maximam partem jam recitavimus. Addi tamen *h. l.* merentur, quæ ſub finem Recenſus ejusdem (87.) occurrunt: *Omnia, quæ affert* Autor, *ea Sermonis elegantia, & multijugæ Eruditionis Apparatu, inſtruit ac exornat, ut a Lectione hujus Libri nemo adeo ſatur receſſurus ſit, qvin reliquas partes Operis univerſi, quod animo Auctor doctiſſimus deſtinavit, quamprimum conſpicere avide expetat.* CHRIST. THOMASIUS, in Cogitatis de Libris Recentioribus Jocoſeriis, Germanice publicatis (88.), ſuam de eodem ſententiam verbis expromſit ſeqventibus: Ich muß bekennen, daß mich des Herrn Morhofs ſein Polyhiſtor unvergleichlich afficiret hat, daß ich, bey deſſen Leſung öffters geſeuffzet und beklaget habe, daß nicht jede von unſern Teutſchen Academien zum wenigſten einen Morhof hat. Et paulo poſt (89.): GOtt laſſe dieſen gelehrten Mann ſo lange leben, bis er die höchſtlöbliche und nützliche Arbeit vollendet hat. Vielleicht wird dadurch der Weg gebahnet, durch welchen die Pedanterey und Unwiſſenheit, die ſich bißher, unter der Larve einer anſehnlichen und gravitätiſchen Gelahrtigkeit, in die Academien eingeſchlichen, und das Directorium geführet, ihren Abzug hinwiderum zu nehmen gezwungen wird. Ich habe nur den tauſendſten Theil, oder, ſo zu ſagen, die kleineſten Atomos, von dem, was gut und gelehrt in dieſem Polyhiſtore iſt, angemercket. Es iſt keine Seite, ja faſt keine Zeile nicht, im gantzen erſten Buche, daraus nicht eine verwunderſame Gelahrtheit dieſes Mannes hervorleuchtet. Wann ſein Polyhiſtor fertig iſt, ſo dürffen wir den Frantzoſen mit ihrem Baillet die Spitze bieten, &c. Wilh. Ern. Tenzelius his Opus iſtud laudibus, in Dialogis Vernaculis Menſtruis, dignatur (90.): Ich habe ſolches Buch ſchon mehr als einmahl durch,

(86.) *M. Oct. p.* 564. 565. (87.) *p.* 568. (88.) *M. Aug. A.* 1688., *p.* 275. (89.) *p.* 288. 289. (90.) *M. Jan. A.* 1689. *p.* 4.

durchgeleſen, und gefällt mir je länger je mehr, ſo daß ich glaube, der bekandte Vers, wenn er jemahls wahr geweſen iſt, wird hier am gewiſſeſten erfüllet: *Lectio lecta placet*, *decies repetita placebit*. Denn ſo offt ich den Polyhiſtorem anſehe, ſo offt lerne ich etwas mehr daraus. *Et p.* 153.: Dis Buch iſt von ſolcher Importanz, daß man unter tauſenden nicht eines finden würde, daß demſelben gleich käme. Hiſce Ephemeridum Germaniæ Literariarum Scriptoribus Belgicarum Autor, Pet. Rabus (91.), eſt ὁμόψηφος ita inqviens: Zijn (Morhofii) Boock, *Polyhiſtor Literatus*, waarin hy van Schriivers en Boockzaken berigt gaf, tot behülp van een volslage Letterkünde, was alleen magtig hem tot Hoofdmañ van't Gilde der Bookwiizen te verhelpen; als ziinde een wiſſe Proef van ziin Bedrevenheid, in allerley Oude en nieuwe Schriften, waarmit men kan komen tot de Kenniſſe van al, wat in't gemeen beſt der Geletterden omgant, en vor wetgierige Zielen noodig iß te weten. Veel heb ick ut dat Werck geleert, buiſten Twiifel oock zeer veele met my: en gedenck ick dickwils an de Worden van zeker geleerd Profeſſor, dat he de beſte Anlegging van ziine Boockoffeningen het gezeide Boeck van Morhof alleen danck wiſt. Similia Ephemeridum, quibus Polyhiſtoris Morhofiani Recenſus inſertus eſt, Exoticarum, §. 93. enumeratarum, de illo Judicia, prolixitatis tædio, non vacat exſcribere. Sed nec alii Viri Eruditi, a quibus obiter is tantum in Scriptis ſuis eſt allegatus, quanti illum facerent, diſſimularunt. Vicentio Placcio (92.) *Eruditiſſimus* ille audit, *Doctiſſimus*, *Curioſiſſimus*, *Elegantiſſimus* & *ſummo Reip. Literariæ bono editus*, *Lectu digniſſimus*, ac (93.) *curioſæ raræque doctrinæ pleniſſimus*, Henn. Wittenio (94.) *Opus Incomparabile*, Jac Wolfio, Prof. Medico Jenenſi (95.), *Limatiſſimus*, Joh. Bilbergo, Mathematico Upſalienſi (96.), *Elegantiſſimus*, Georg. Henr. Götzio (97.) *Scriptum Eruditum*, & *ab Eruditis hactenus*, *ut meretur*, *magnificis celebratum laudibus*, Joh. Alb. Fabricio (98.) *Liber*, *quo nihil noſtra memoria prodiit eruditius*. Commendatur præterea honorifice (ut Encomiaſtas obſcuriores taceamus) ab Henr. Meibomio Jun., *locis Additamentorum ad Val. Henr. Vogleri Introd. in Notit. Bon. Scriptt. compluribus*, Nicol. Chriſtoph. Linckero, JCto Jenenſi, imperfectum eum eſſe, ob mortem Autoris, dolente, in *Inſtructorii Forenſis Introitu* (99.), Eraſmo Franciſci, *in Scripto contra M. Joh. Matthæum Vernaculo* (100.), aliisqve pluribus, partim jam a Caſp. Thurmanno, in *Elogiorum Morhofianorum Sylloge* ac *Bibliotheca Academica* (1.), allegatis, qvos illaudatos præterire, ad finem Schediaſmatis hujus adſpirantes, cogimur.

XCIX. Nec tamen Operi, tot nacto Admiratores, ut nullum ejusdem generis aliud majori, noſtris temporibus, exceptum fuerit applauſu, ſui defuere Cenſores. Ipſi Duumviri, quorum laudes illius invidendas §. præcedenti recitavimus, Celeberrimi, Chriſt. Thomaſius & Wilh. Ern. Ten-

(91.) im Boockzaal van Europa, *M. Sept. & Oct. A.* 1699., *p.* 252. 253. (92.) *in Lib. de Arte Excerpendi p.* 3. 11. 17. 19. 20. (93.) *in Invitatione ad Anonymos ſuos augendos p.* 7. 8. (94.) *in Præf. Tom. I. Diarii Biograph. Sec. XVI.* (95.) *in Progr.* Αὐτοσχ. *p.* 6. (96.) *in Aphor. Miſcell*, *A.* 1688., editis (quos C. Thurm. *in Elog. Morh. p.* 52. allegat) *p.* 4. (97.) *in Diſſ. de Lect. Cic.*, §. 3. *p.* 9. (98.) *in Dec. Scriptt. Recent. n.* 1. (99) *lit. D. 1. b.* (100.) V. die gebrochene Spott- und Läſterpfeile M. Joh. Matthæi *p.* 429. (1.) *p.* 71. 72.

Tenzelius, in ſuis ejusdem Recenſibus, §. 93. allegatis, paſſim ab Autore, εὐκαίρως ἀκαίρως, diſſentiunt, nonnullosque ſimul Errores ipſius Hiſtoricos detexerunt. Qualia παροράματα, in Hypomnematis etiam ad iſtud noſtris Hiſtorico-Criticis, quorum ſupra facta eſt mentio, ſubinde ſunt notata. Sed Nævi adeo exiles, a quibus nemo immunem ſe, quantacunque accuratione adhibita, in iſtius molis atque Argumenti Opere, præſtabit, Faciei illius pulcherrimæ nullam conciliant deformitatem, faſſusque eſt, in Præfatione, ipſe Morhofius, *non pauca, vel a deſcribentis manu, vel ſua etiam feſtinatione, Sphalmata, fortaſſe etiam* ἁμαρτήματα μνημονικὰ, *quibusdam in locis irrepſiſſe, quæ, manum extremam poſcentibus Nundinis, non ſollicite adeo a ſe conſignari potuerint.* Majoris momenti eſt Ἔγκλημα, quo nonnulli nimiam Autori feſtinationem objiciunt, &, hujus vitio accurationem atqve concinnitatem debitam *Polyhiſtori* deeſſe arbitrantur, Celeberr. Tenzelius ſcilicet, qui (2) *miram* eum, ſcribit, *arguere properantiam*, & Nicol. Chriſt. Lynckerus, Anteceſſor Jenenſis, cui (3.) Liber Primus, ſive Bibliothecarius, *ſatis disjecta & inæqualis diſciplinæ eſſe* videtur. Ipſemet ſane haud diffiteor, Autorem, ſi otio abundaſſet neceſſario, Prælectionibus illis *de Notitia Autorum*, e quibus hoc Opus enatum eſt, extemporaneis limam pasſim adhibere potuiſſe accuratiorem, multaqve in *Polyhiſtore* plenius, multa exactius, multa dilucidius & ordine meliori, quam factum eſt, in Scriptorum præſertim & Argumentorum, de quibus diſſeruit, Hiſtoria, proponere. Verum enim vero, ut taceam, non fuiſſe ei propoſitum, omnia, quæ de ſingulis, vel Argumentis, vel Autoribus afferri poſſent, undecunque corradere, ſed ſuas ipſius potisſimum, in quolibet Literaturæ genere, promere Obſervationes, propriaque de Scriptoribus illorum, quos legiſſet, exhibere judicia, tot, cum Laborem hunc aggrederetur, curis premebatur atqve negotiis, tam afflicta ac dubia erat valetudine, tamqve exiguum ſibi videbat reſtare Vitæ ſpatium, ut Oceano adeo vaſto ſeſe committere, cupido etiam atqve volenti, haud fuerit integrum, imo hac quoque Methodo, quam elegit, compendiaria & minus exacta, vix tres priores Libros, ſtrenue licet opus cœptum urgenti, abſolvere licuerit. Ipſe cauſam ſuam, in *Præfatione*, verbis jam dixit ſequentibus: *Etſi multo elaboratius enucleatiusque Opus hoc dari poterat; neque enim, quam debebam, poteramque, aliis ſæpe rebus diſtentus, impendi curam; erunt tamen in illis, utut ſubito calore effuſis, non pauca, quæ juvare Juventutis ſtudia poſſunt, in quibus, ſi non accuratisſimi Judicis, ſaltem boni Judicis, munere defungar. Scripta ſunt hæc plane eo, quo Joach. Fortius libros ſcribi voluit, modo. Quæ hic chartis illevi, vix interdum relecta, Tabellario deportanda dedi, exſcripſit illa, ut a calamo venerant, Typographus. His ſæpe Academica & Domeſtica Negotia, Curæ familiares ex obitu carisſimæ Uxoris, Valetudo non ſemper commoda, moras injecerunt, ut jam præcipitati, jam interrupti labores, rigidiori Examini & ulteriori limæ, locum non reliquerint.* Spectat huc & alterum Apologema, L*ib. I. c.* 16. §. 1. *ſeq. Nunc ad Autores ipſos perveniemus, quorum recenſionem non magno Apparatu & Pompa inſtituemus, ſed præcipua quædam de iis monebimus, quæ* τῆς πολυμαθείας *Studioſis imprimis profutura exiſtimamus. Neque enim Nomenclatoris hic partibus fungimur, qui & Vitas, & tempora, & Libros Autorum, juſta ſerie recenſeat, quo labore alii defunguntur, ſed ad ſolum nos uſum reſpicimus, quem in cognitione rerum præfixum ſibi habere bonarum Literarum Cultores debent. Cum primum Scholis privatis illa proponeremus, pleraque, quæ in ſequentibus de Autoribus dicemus, ex memoria, ſine ullo Libro Commentario, aut operoſa meditatione,*

(2.) *in Dial. Menſtr. Germ. M. Febr. A.* 1689., *p.* 198. (3.) *in Inſtruct. Forenſis Introitu* §. 7., *lit.* E. 1.

tatione, nobis depromta ſunt, ut optime noru[illegible], qui tum illis interfuere. Non diſplicuit ille Viris Eruditis, utut extemporalis, Labor, *qui ejus editionem ſæpisſime urſere, & nunc quidem Juventutis præcipue commodo illa publici juris facimus, interjectis nonnullis, quæ ſub manu, cum illa concinnaremus, nata ſunt.* Profeſſori Academiæ Batavicæ, qui, in Colloquio cum Henr. Muhlio, Belgium perluſtrante, familiari, tum multa alia in *Polyhiſtore* reprehendit, tum Methodum imprimis Veteres, in ſoluta pariter atque ligata oratione imitandi, *Lib. II., c.* 13. 14. 15. & 16., commonſtratam, tanquam operam minutiorem, putidam ac ad pueros ablegandam, ſuperciliosſe notavit, a Celeberrimo Muhlio, in Præfatione *Operum* Morhofii *Poëticorum*, A. 1697. jam eſt reſponſum. Sed & ipſe Morhofius παρέκβασιν hanc ſuam (quam ſeorſim forte edi præſtitiſſet, niſi Autor omnium ſuarum Lectionum Academicarum Nucleum in *Polyhiſtorem*, mortem propinquam præſagiens, decreviſſet conſtipare) in *Præfatione* ita excuſat: *Ubi de Exercitationibus ago, copioſior in exemplis fui, quoniam e re juventutis, cui omnis mea Opera dicata eſt, fore credidi, ſi illa paulo plenius proponerem. Qua in re a peritis & æquis æſtimatoribus veniam me facile impetraturum confido.*

C. Studium Chymiæ nimium, quod *Libri I. Capita X. & XI.*, de Scriptoribus agentia Myſticis ac Chymicis ubique produnt, non à Tenzelio ſolum (4.), ſed & me ipſo, in *Homonymoſcopia*, quod, hujus vitio, in Scriptorum Veterum Chymicorum ψευδεπιγράφων adverſus Reineſium, Conringium, aliosque, Vindiciis, ſubinde cœcutierit, pasſim (5) oſtendente, notatum, cum aliis Viris Magnis, Errore eodem amabili, ſive delectatis, ſive dementatis, Noſtro fuit commune, & vel hoc nomine excuſationem admittit. Huic Chymiæ amori imputandum eſt etiam mitius, non de Paracelſo ſolum, aliisque in numerum Fanaticorum vulgo relatis, ſed Jacobo etiam imprimis Böhmio, Sutore famæ inter Theologos ambiguæ illiterato, ejusque Scriptis Sacris, Judicium, *Lib. I. c.* 10. §. 28., obvium, quod ab hujus Patronis, Frid. Breclingio (6), Andr. Stiibelio (7), aliisque, honorifice paſſim allegatur, ab Eraſmo autem Franciſci, Adverſario ejusdem (8.), operoſe, partim in ſenſum detorquetur commodiorem, partim vero impugnatur. Verum hos aliosque nævos, in Opere tantæ molis, Argumentiqve adeo diffuſi ac multiplicis, nemo Cordatus morabitur, aut in partem interpretabitur pejorem, ſed, *Homerum* etiam *quandoque dormitare*, imo *fas eſſe in Opere longo ſomnum obrepere*, a Vate Venuſino edoctus, ſuum Autori πολυμαθεστάτῳ, ſuum Volumini eximio, & tot Eruditisſimorum quorumvis candidos promerito calculos, nihilominus ſtatuet pretium.

- - Ubi plura nitent in LIBRO, non ego paucis
Offendar maculis, quas non incuria fudit,
Verum humana parum cavit natura.

Quod ejusdem Lyrici Romani Judicium ſapiens te, L. B., mecum eſſe approbaturum, & grata mente poſthumos, qui in lucem jam prodeunt, Morhofii τοῦ Μακαρίτου Labores Polyhiſtoricos, etſi ultimam Autoris limam non expertos, perlecturum, nullus dubito. Scripſi Flensburgi Cimbrorum, exeunte Anno Æræ Chriſt. MDCCII.

(4.) *in Dial. Menſtr. Germ. M. Jan. A.* 1689., *p.* 45. & *ſq. ac M. Febr. p.* 197. 198. (5) *Sect. II. c.* 2., §. 17., *p.* 264., §. 18. *p.* 269. *c.* 3. §. 79. *p.* 351., *c.* 5. §. 35. *p.* 475. §. 70. *p.* 520., & *c.* 6. §. 83. *p.* 611. 612. (6) *in Anti-Calov.* (7) *in Append. Jud. de Aug. Pfeifferi Scepticiſmo Spener. Germ. p.* 157. (8) in den gebrochenen Spott-und Läſterpfeilen M. Joh. Matthæi, Scripto A. 1692. edito, *p.* 427-431.

D. G. Morhofi
POLYHISTORIS
TOMUS II.
SIVE
POLYHISTOR PHILOSOPHICUS.
LIB. I.
PHILOSOPHICO-HISTORICUS.

CAP. I.
DE HISTORIA PHILOSOPHIÆ IN GENERE, AC IN SPECIE BARBARICÆ POPULORUM ORIENTALIUM ET SEPTENTRIONALIUM, EJUSQUE SCRIPTORIBUS.

§. 1. *INter Scriptores Hiſt. Philoſophicæ Univerſalis familiam ducit Diogenes Laërtius, cujus Editio Menagiana præ aliis commendatur.* 2. *Sequuntur hunc Eunapius Sardianus.* 3. *Heſychius Mileſius,* Illuſtrii *agnomine ſive Titulo a Græcis Latinizantibus donatus.* 4. *Gerh. Joh. Voſſius, cujus* Libri de Philoſophia ac Philoſophorum Sectis, *Poſthumi & ferme affecti tantum, deplo-*

ratur imperfectio. 5. *Georg. Hornius, cujus non* Hiſtoria *ſolum* Philoſophica, *ſed Scripta etiam reliqua, tanquam Extemporalia & minus accurata, exploduntur.* 6. *Joh. Jonſius, ob diligentiam commendatus, & aliis prælatus.* 7. *Bened. Pererius, ob nimium Sectæ Ariſtotelicæ ſtudium in alias iniquior.* 8. *Theoph. Galeus, poſt Aug. Steuchum Philoſophiam Gentilem univerſam ex Hebræa derivans, ſed hoc in conatu nonnunquam impingens.* 9. *Philoſophiæ Barbaricæ Hiſtoriam tradidit Otto Heurnius.* 10. *Indicæ Veteris Palladius, Ambroſius, & Anonymus quidam, ab Edv. Biſſæo junctim editi.* 11. *Indicæ Brachmanum modernæ Abr. Rogerius, hujusque Interpres & Commentator Chriſtoph. Arnoldus (de reliquarum etiam Aſiæ, Africæ & Americæ, Gentium Philoſophia conſulendus,) & Anonymus Scriptor Theologiæ Indorum Indicus ἀνέκδοτος.* 12. *Ægyptiacæ & Chaldaicæ, e Scriptis Hermetis Trismegiſti & Zoroaſtris reliquis (de quorum γνησιότητι controverſa Judicium ſuſpenditur, adjecta brevi de Trinitate Platonica atque Ariſtotelica παρεκβάσει,) Franc. Patricius (Novator in Philoſophia ineptus) & Joh. Jeſſenius.* 13. *Septentrionalium Populorum (quibus omnis Sapientiæ primas Origines Ol. Rudbeckius, Georg. Stiernhelmius, aliique Sveci ob ſtudium Antiquitatum patriarum obiter laudati, vindicare non dubitant) Philoſophiæ & Doctrinæ Sacræ Snorro Sturleſonius, in* Edda *Islandorum, a Pet. Reſenio edita, ac Ol. Wormius in* Literatura Runica.

1 DIOGENES LAERTIUS Familiam merito ducit, quem niſi ex antiquis haberemus, qui de Philoſophorum Sectis & placitis aliquid ſcripſiſſet, pauca de Philoſophis antiquis conſtarent. Nunc ſane habendæ in pretio ſunt ſuperſtites hæ è naufragio tabulæ, & diligenter perquirenda ſunt, quæ apud ipſum conſignata habemus. Non poſſunt illo libro carere, qui Philoſophiæ genuinæ & antiquæ operam dant. Ab his incunabulis arcellenda ſunt Veterum dogmata, à Recentioribus recocta, ita in orbem abeunt omnia, veteresque opiniones, qvaſi ex ruderibus & cineribus reſuſcitatæ, vel novitatis aliqua ſpecie obtrudi ſolent. Facile eſt hujus hiſtoriæ gnaro omnium in Philoſophia Novatorum ſententias ad ſua revocare principia. Extant multorum in hunc Auctorem Commentationes, Henrici Stephani, Iſaaci & Merici Caſaubonorum, Thomæ Aldobrandini, & demum Ægidii Menagii, qui perpetuos in hunc Auctorem Commentarios ſcripſit, & ex hiſtoriis rem philoſophicam diligenti collatione illuſtravit. Edidit ille Diogenem, cum ſuis & aliorum Commentariis, Londini anno 1664. in fol. (a) quam tamen editionem Auctor ipſe improbare viſus eſt, ob Erra-

(a) Editio, quæ *h. l.* memoratur, Diogenis Laërtii Menagiana Græco-Latina, longe nitidior pariter atque auctior Amſtelod. a. 1692. in 4. duobus recuſa Voluminibus, præter Ver-

Erratorum multitudinem, novam in Gallia ſe editurum minatus, qvæ tamen ex illo tempore nondum comparuit. Recudere in Germania voluerunt Opus aliqvi, qvod caro nimis vendunt Angli, ſed deterruit hactenus illos opinor, qvod novam & locupletiorem à Menagio metuerent Editionem. Paravit etiam Salmaſius Comm. in Laërtium, teſte Laur. Craſſo *T. II. Elog. p.* 211.

EUNAPIUS. Sub Theodoſio M. vixit Eunapius, Sardibus natus, unde Sardia- 2
nus qvoqve dicitur; ſcripſit *Vitas Philoſophorum & Sophiſtarum*, ſed pauca ſunt in illo libro ex tanto Oceano hauſta; Editus eſt Antwerpiæ in octavo, typis Plantinianis, anno 1568. & Coloniæ Allobrogum A. 1616. (b) cum MScriptis pluribus comparatus. Accedunt ejusdem Auctoris Legationes è Bibliotheca Andr. Schotti. Nemo hactenus fuit è Philoſophorum & Criticorum ſcholis, qvi aliqvam huic Operi operam impendere voluerit, qvæ tamen non inutilis futura eſſet. Notas tamen in Eunapium molitus eſt Pet. Lambecius, Codice uſus manu Scaligeri notato. Vid. Lib. VI. de Biblioth. Vindobon. p. 263.

HESYCHIUS ILLUSTRIUS Mileſius. Heſychius Mileſius, Illuſtris habuit 3
Titulum, qvem Græci ſua lingva efferebant ita: ἰλλȣ́ςριος, ut nobilis νοβίλιος, fidelis φιδέλιος, Cardinalis καρδινάλιος. Peccant itaqve, qvi hoc qvaſi cognomen ipſi tribuunt. Vixit ſub Anaſtaſio, Juſtino & Juſtiniano. Scripſit de iis, qvi eru-

(A) 2 ditione

Verſionem Ambroſii Camalduenſis, a Viro Doctiſſ. Marco Meibomio (qui totius quoque Editionis curam geſſit), nunc demum ſuppletam & emendatam, *Notas* Aldobrandini & utriusque Caſauboni, ac *Obſervationes*, quæ multis hic acceſſionibus denuo locupletatæ comparent, Menagianas, novas exhibet Meibomii & Joach. Kühnii, Philologi Argentinenſis, *Annotationes*, Menagii *de Mulieribus Philoſophis Syntagma*, Editionum priorum omnium Præfationes & Epiſtolas Dedicatorias, XXIV. Philoſophorum Imagines, e Nummis, Marmoribus aut Gemmis, depromptas, Olympiodori *Vitam Platonis*, Thomæ Galei *Varias* in Diogenem *Lectiones*, & Indices denique Joh. Clerici in illum pariter atque Commentatores. Prolixiorem illius Recenſum V. in *Actis Erud Lipſ. M. Jul. an.* 1692. *p.* 315-319. & cœteris plerisque Literariis ejusd. an. 1692. Ephemeridibus, Gallicis ac Belgicis. De Editionibus Laërtii, quæ, præter geminam hanc Menagianam prodiere, Græca Una, Græco-Latinis VIII. totidemque Latinis, Verſionibus item Gallica Franc. Fougerolii, Italica Joh. Felicis Aſtolfi, Germanica (Auguſtæ Anno jam 1490. excuſa) & Belgica, Dan. Heinſii, Pet. Lambecii & Joh. Bapt. Lantini, Curiæ Divionenſis Senatoris, Commentationibus in eum, partim affectis, partim ineditis, cœterisqve ad Autoris pariter atque operis Hiſtoriam ſpectantibus uberiorem, locus ſe dicendi commodior *in Apparatu ad Notitiam Reip. Literariæ Geographicam*, Eunapium etiam & Heſychium Laërtio comites juncturo, poſthac offeret. Conferri interea de illo poſſunt Gerh. Joh. Voſſius *L.* 2. de *Hiſt. Græcis c.* 13. Joh Jonſius *L* 3. *de Scr. Hiſt. Philoſ. c.* 12. Thom. Popeblount *in Cenſura Autorum p.* 158. 159. & Æg. Menagii, cœterorumqve Editorum, ad Editiones ſuas Prolegomena.

(b) Eunapii (de qvo Voſſius *l. c. Lib.* 2. *c.* 18. *p.* 252. Jonſius *l. c L.* 3. *c.* 17. Popeblountius p. 261. 262. & Mart. Hanckius. *L.* 2. *de Rer. Rom. Scriptoribus, P. I. c.* 9. p. 100-109. conſulendi) *Vitarum*, ex MStis pluribus emendatarum, novas editiones Græco-Latinas haud ita pridem polliciti ſunt Viri Celeberrimi, Rich. Bentleius, Anglus, Philoſtratorum eas adjuncturus Operibus, & Joh. Alb. Fabricius, Prof. Hamburgenſis.

ditione floruerunt, libellum exiguum, qvem Hadrianus Junius (c) in lingvam Latinam convertit, & breves aliqvas notas addidit; Editus eſt Antwerpiæ Anno 1572. iu 8vo typo Plantiniano. Scripſit & in illum Notulas Ioh. Meurſius, Vir de omni Græca antiqvitate optime meritus.

4 GERH. JOH. VOSSIUS. Dolendum eſt, virum hunc nobis ereptum fuiſſe, anteqvam perfecerat, qvos moliebatur, libros. Nemo enim majori cura acceſſit ad omnem Philoſophiam, & ejus hiſtoriam, tum qva hiſtoriam, tum qva dogmata, è fontibus & incunabulis ſuis arceſſenda. Immortuus eſt Operi de *Philoſophia & Philoſophorum Sectis*; exiguo ſane libello, ſi cum materiæ amplitudine compares. Edidit filius ejus, Iſaacus Opus, hoc (d) affectum potius, qvam effectum, Hagæ Comitis an. 1657. in 4to. Qvare mirum non eſt, toties ipſum notari à Scriptoribus poſterioribus, qvi accuratius rem illam penſitarunt, qvanqvam exiguus illorum numerus, & pene nemo hactenus fuerit, qvi hoc argumentum pro dignitate tractarit. Eſt tamen alterius præ altero diligentia & cura laudanda. Ponenda itaqve hactenus inter deſiderata vera & perfecta Hiſtoria philoſophica.

5 GEORGIUS HORNIUS. Scripſit & ille *Hiſtoriam Philoſophicam* libris 7. in qva veterum philoſophorum doctrinam proponit, & cum novis qvoqve confert, ſed in veteribus indiligens & inaccuratus, nonnunqvam in digreſſiones ſupervacuas dilabitur, ut extemporalis potius, qvam cura aliqva ſcriptus, liber videatur. Nam pene omnia iſtius Viri ſcripta ſunt αὐτοσχεδιάσματα, à calamo ad typum ſtatim propulſa; omnia enim ex memoria depromſit, vix aliqvo libro conſulto. Quæ de recentioribus afferuntur, itidem exigua ſunt, nec magna cura conſcripta (e), legi tamen & conferri cum aliis poteſt in iſtius argumenti ubertate, & defectu ſcriptorum, undecunqve corradendi ſunt, qvi qvadam in parte exornare illam materiam conati ſunt. Editus eſt ille liber Lugd. Batav. anno 1655. in 4to.

6 JOH. JONSIUS. (f) Holſatus ille fuit, Rector ſcholæ Rensburgenſis, qvi *de Scripto-*

(c) Heſychii (de qvo Voſſius *L.* 2. *c.* 22. p. 268. 269. Jonſius *L.* 3. *c.* 19. Hanckius *in Lib. de Scr. Rer. Byzant. P. I. c.* 4 *p.* 142-145. Gvil. Cavius *P. II. Hiſt. Lit. Scr. Eccl. p.* 108. 109. & *Homonymoſcopia noſtra*, *P. II. c.* 5. §. 38. *p.* 478. 479. plura docebunt) Libellum, poſt Hadr. Junium, Græce & Latine, ediderunt Henr. Stephanus Lugd. an. 1593. in 12. & qvi Junii *Caſtigationes*, Henr. Stephani *Animadverſiones*, *Notasqve* ſuas, imo ipſius qvoqve Heſychii *de Rebus Conſtantinopolitanis* Opuſculum, ac Beſſarionis *Epiſtolam Græco-Barbaram*, illi adjecit, Joh. Meurſius Senior, Lugd. Bat. an. 1613. in 8.

(d) Voſſii hic Libellus & ſeorſim eſt recuſus, cum Joh. Jacobi a Ryſſel Continuatione, ſed itidem nec plena ſatis, nec accurata, Lipſiæ 1690. in 4to & cum reliqvis ejus Operibus, *Tomo* illorum *Tertio*, Amſtelod. an. 1701. in fol.

(e) De Georg. Hornio, eiusqve *Hiſtoria Philoſophica*, haud mitius Autore noſtro judicium, & merito qvidem, tulerunt Joh. Jonſius *L.* 3. *Scr. Hiſt. Philoſ. c.* 20. *p* 315 Jac. Thomaſius *in Diſſ. de Doctoribus Scholaſticis* §. 15. C. S. Schurtzfleiſchius *in Judiciis de Noviſſimis Prud. Civ. Scriptoribus*, *num.* 12. Thom. Crenius *P. III Animadv. Philol. & Hiſtor. c.* 4. *p.* 178 179. & Burch. Gotth. Struvius *in Biblioth. Philoſ. c.* 3. p. 40.

(f) Quæ in laudem Joh. Jonſii noſtratis, & Scripti hujus, cujus Editioni an. 1659. munere

Scriptoribus Hiſtoriæ Philoſophicæ Libb. 4. ſcripſit, Francof. anno 1659. editos in 4to; qui, ſi diutius vixiſſet, omnes, credo, in argumento Scriptores ſuperaſſet. Diligentiſſimus enim & accuratiſſimus ille fuit Inqviſitor veterum ſcriptorum. Hornius & Voſſius freqventer ipſi vapulant. Multa ipſi Menagius debet in Comment. Laërtianis, apud qvem utramqve ille paginam facit. Magna diligentia Veteres ſuper hoc argumento Scriptores, Editos, Ineditos, recenſuit.

BENEDICTUS PERERIVS. Jeſuita doctiſſ. fuit, cujus extant *Commentationes in Geneſin* (qvibus cum fructu uſus eſt Sam. Bochartus in *Geographia* ſua *ſacra*) & *Libris* 15. *de communibus rerum naturalium principiis & affectionibus*, Coloniæ anno 1595. in 8vo editi, ubi lib. 4. antiqvorum Philoſophorum placita, ſecundum Sectas, exponit, earumqve Auctores. Habentur autem illic tantum Phyſica, in qvibus recenſendis diligenter verſatur, illa qvoqve refutans pro aſſerenda Ariſtotelis doctrina, cum ſtudeat aliquantulum, in Veterum ſententiis recte ponendis vacillare aliqvando videtur. 7

THEOPHILUS GALEUS. Edidit librum titulo *Philoſophiæ Generalis*, in cujus prima parte agit de ortu & progreſſu Philoſophiæ, ejusqve traductione è ſacris fontibus. Id enim unice illic agit, ut demonſtret, Philoſophorum ſententias & Sectas ex veteri Hebræorum Philoſophia & Theologia fuiſſe derivatas. Id argumentum plenius exſeqvutus eſt in alio libro, qvi Anglica lingva in 4to editus eſt, ſub tit. *The court of gentils*, i. e. *Aula Gentilium*: argumentum qvidem præclarum, hoc eſt, dignum, in qvo ſe exerceant ingenia elegantia. Galeus qvidem laudandus ob illum conatum, qvi hoc in argumento multos tamen anteceſſores habet, qvibus non pauca debet, e. g. Auguſtinum Steuchium in *libris de perenni Philoſophia*, aliosqve, qvi data occaſione aliqva particulatim tractarunt. Utiliſſ. tamen liber eſt, qvod hic qvaſi in unum conſpectum omnia congeſta ſunt. Sed & ille tamen nimium interdum partibus ſuis favere videtur, & ad Scholam Iudaicam trahere, quæ aliunde originem habent. Solet autem id familiare eſſe in argumento aliqvo verſantibus, ut in theſeos ſuæ gratiam qvidvis aſſerant & credant. Liber ille Latinus editus eſt Londini anno 1676. in 8. Ceterum Auctor ille diligentiæ ſuæ ſpecimina plura edidit, & novam Editionem Herodoti non ita pridem procuravit. 8

OTTO HEURNIUS, Profeſſ. Leidenſis Medicus, Vir doctus, ſcripſit *Barbaricæ Philoſophiæ Antiquitatum libb.* 2. qvorum primus inſcribitur *Chaldaicus*, alter *Indicus*; Multa illic habet collecta ex antiqvis Autoribus, de Chaldæorum & Indorum Philoſophis & Philoſophia ac Magia, qvam ſecundum partes diſtinguit in Aſiaticam, Africanam & Europæam. Allata ſunt multa ex Autoribus loca prolixiora, qvæ pene totum librum conficiunt; ſed tamen utile eſt, illa ſic junctim collecta habere. Ipſe pauca admodum de ſuo affert, nuda recitatione contentus. Liber editus eſt in 12. ex Officina Plantiniana anno 1600. 9

Prorectoris in Urbis ad Moenum Francofurtanæ fungens Athenæo; fato immaturo eſt immortuus, Cedro digniſſimi, moneri & congeri a nobis poſſent, qvamplurima, *Cimbriæ Literatæ*, brevitatis ſtudio, reſervamus.

10 PALLADIUS. Indorum Philoſophia, vel exiguis, vel fabuloſis Autoribus, prodita eſt; pauca ejus veſtigia habemus apud Strabonem lib. 15. Plin. *l.* 7. *c.* 2. Plutarchum *in Vita Alexandri*; Arrianum *de expeditione Alexandri lib.* 7. & eundem *in Indicis*; Apulejum *in floridis*; Clementem Alexandrinum *l.* 3. *Stromatum*; Porphyrium *de abſtinentia l.* 4. Philoſtratum *in Vita Apollonii l. 3. c.* 4. *& 5.* Palladius autem de *gentibus Indiæ & Brachmanibus* ſingularem lib. ſcripſit, qvem edidit Eduardus Biſſæus, Eqves Auratus, è Bibliotheca Regia Anglica, Græce & Latine, Londini anno 1665. in 4to. Qvis Palladius fuerit (g) vid. Voſſium *de Hiſtoricis Græcis lib.* 2. *c.* 19. *p.* 255. *& lib.* 3. *p.* 397. Baronium *anno* 388. & illa, qvæ Biſſæus proponit, Teſtimonia. Addidit qvoqve S. Ambroſii Tractatum *de locis*, *doctrina ac moribus Brachmanum*, item cujusdam *Deſcriptionem* Latinam *de Brachmanis*, tum primum ab ſe editam. Optime verſatus eſt in colligendis fragmentis obſcuræ alioqvin & paucis cognitæ Philoſophiæ, è qvibus tamen aliqva ejus veſtigia deprehendere licet. In tenebris enim verſantibus vel exigua lucis ſtructura jucunda eſt.

11 ABRAHAMUS ROGERIUS (h). Batavus ille fuit, & lingva patria ſcripſit de philoſophia & religione Brachmanum hodiernorum. Quondam in his terris peregrinatus, & admiſſus ad Brachmanum converſationem, multa ex illis expiſcatus eſt, qvæ deinde in librum Commentarium conjecit, ut erant ipſi dicta. Incertum itaqve, an illa Veteribus dogmatibus ex aſſe reſpondeant. Veroſimile enim eſt, ut apud omnes nationes qvidam Sectarum & doctrinarum orbis eſt, ita & apud Indos fuiſſe. Obſervare tamen licet præcipua qvædam, ut Metempſychoſin Pythagoricam, hodieqve illis ſuperſtitioſe creditam, neqve ſecura adeo omnia relatione tradi veroſimile eſt, cum peregrini homines, nec philoſophiæ ſtudiis imbuti, nec lingua ſatis promti, ſiniſtre interdum, vel accipiant nonnulla, vel interpretentur. Illum librum in Germanicam linguam convertit CHRISTOPHORUS ARNOLDI, Profeſſ. & Eccleſiaſtes Noriberg. addito parallelismo ceterarum gentium Orientalium, in religione ac philoſophia; qvi labor utiliſſimus eſt, & qvaſi compendio qvodam proponit omnem Aſiaticam, Americanam & Africanam Idololatriam, & doctrinam in naturalibus,

(g) Palladius hic (cuius *Tr. de Gentibus Indiæ & Brachmanibus* Lucas qvoqve Holſtenius, *in Syſtemate Geographorum Græcorum Minorum*, edere voluit) an idem ſit, uti Morhofium credidiſſe è Voſſii & Baronii allegationibus apparet, cum Palladio Galata, ex Monacho Palæſtinæ Epiſcopo, ſub Sec. V. initium, Helenopolitano, ac tandem Aſponenſi, *Hiſtoriæ Lauſiacæ* Autore, adhuc ſub iudice lis eſt, de qva V. Gvilh. Cavii *Hiſt. Lit. Scr. Eccl. p.* 205. Ambroſii *Tr. de Brachmanibus*, ceu Præſule Mediolanenſi indignum, Monachi Congreg. S. Mauri Benedictini, in noviſſimam ſuam Operum huius Editionem, noluerunt admittere.

(h) Abr. Rogerius Eccleſiaſtes Batavorum, in Littore Indiæ Coromandelenſi, ab an. 1630. per decennium, fuit Paliacattenſis, ac, in patriam reverſus, Goudæ a. 1649. obiit. Libri eius Editio prima Belgica, ab A. VV. ICto, curata, & notis illuſtrata eruditis, Amſtelod. A. 1651. prodiit in 8. Conf. de illo *Polyhiſtoris* huius *T. I. L. I. c.* 13. §. 27. & adde Judicium Herm. Conringii honorificum, *in Antiqvit. Acad. Supplem. V. p.* 214. obvium.

libus, Tit. libri eſt: Aſiatiſches/ Afrikaniſches/ und Amerikaniſches Heidenthum. Rogeri libellus præmittitur, cum tit. Offene Thür zu dem verborgenen Heidenthum. Cetera adduntur à Chriſtoph. Arnoldo. Liber editus eſt Norimbergæ anno 1663. in 8vo. Inveni quoque in Catalogo rariſſimorum librorum Corn. Lerkii, qui nunc Hafniæ venduntur, inter MScriptos unum, cui tit. *Vanimavubry, Theologia Indorum, tomis tribus.* Crediderim Virum illum, qui diu in Hiſpania vixit, Regis nomine Legatus, in hunc librum incidiſſe apud peregrinatorem quendam, & ipſa lingua Indica eſſe ſcriptum.

FRANCISCI PATRICII HERMES & ZOROASTER (i). Ægyptiorum & 12
Chaldæorum prima apud omnes fama eſt, quibus adjungendi quoque Thraces. A Barbaris illis prima ſapientiæ initia, ſive ab Hebræis ad illas pervenerint, ſive è traditionibus Majorum, quorum cum Patribus primævis converſatio fuit; ſed obſcure omnia & incerta fide referuntur. Id quidem veriſſimum eſt, extitiſſe illos Philoſophos, & fuiſſe illorum ſcripta diligenter à poſteris ſervata, ſed poſtmodum ab iis, in quorum manus inciderant, interpolata, vel plane falſa illis ſuppoſita. Fuerunt tamen, qui fragmenta aliqua ejus Philoſophiæ collegerunt. Hermes quidem, quem antiquiſſimum alias Ægyptiorum Philoſophorum faciunt, fuit ejus nominis Magnus apud illos Philoſophos; ſed, an genuina ſint, quæ ſub ejus nomine circumferuntur, affirmari non poteſt. Publicavit Franc. Patricius Hermetis Triſmegiſti libellos 20. una cum ejus fragmentis, quæ habentur in *nova* ejus *de univerſis philoſophia.* Non deſunt, qui exiſtimant, multa eſſe in illis, vel à Chriſtianis primis confiсta, vel aliunde etiam ſuppoſita, quam litem definire vix noſtrum erit. Videantur, qui de ſcriptis Hermetis diſquiſitiones inſtituerunt, Kircherus *in Oedipo Ægyptiaco*; J. Henr. Urſinus in peculiari libro; Ol. Borrichius in libris adverſus Conringium de *Hermetica Medicina* ſcriptis. Caute in illis rebus procedendum eſt, neque ſtatim omnia pro falſis & confictis habenda, ubi hiſtoria deficit; nam nec in gentibus ceteris, extra Græcos & Romanos, & nec in illis quidem, certe explorata rerum initia. Nos ad Zoroaſtrem venimus, de cujus ætate, nomine, natione, omnia ſunt controverſa. Aliqui Bactrianum, aliqui Medum aut Medo-Perſam, faciunt; ætas ejus ad Abrahami tempora vulgo refertur, genus etiam diverſum aſſignatur; quæ omnia diligentiſſime collegit Joh. Marshamus, Eques Auratus

(i) De Hermete Triſmegiſto & Zoroaſtre, illorumque Monumentis, Autori etiam *T. I. L. I. c.* 10. §§ 7. 9. *ſqq. c.* 11. §. 6. *& c.* 13. §. 14. *ſq.* memoratis, quæ moneri *h. l.* potuiſſent, ex *Homonymoſcopia* noſtræ, Judicia etiam Autorum aliorum, fuſius de iis commentatorum, exhibentis, *P. II. c.* 2. §. 16. *&* 17. *p.* 255-267. repeti malumus. Zoroaſtris Hiſtoriam haud ita pridem Thomas quoque Hydius, *in Hiſtoria Religionis Veterum Perſarum,* Oxoniæ an. 1700. edita, egregie illuſtravit. De Trinitate Gentilium, inprimis Platonica, cujus *h. l.* facta eſt mentio, conferri meretur Gothofr. Vogtii, Scholæ olim Hamburg. Rectoris, *Exerc. Hiſtorica de Sacroſancta unius Divinitatis Triade ex ſententia Gentilium, præcipue Græcorum, cum ante, tum poſt Chriſtum natum,* Roſtochii an. 1675. *in 4to.* excuſa.

ratus Anglus, in *Canone* ſuo *Chronico Ægyptiaco, Hebraico & Græco*, *pag.* 144. 145. Editionis Lipſienſis, qui tamen nihil definit in tanta incertitudine. Perſæ ipſum pro Patre Magorum habent, ac præceptorem Pythagoræ facit Apulejus. Mentio ejus multa, & magna apud antiquos Autores fama. Sic recenſentur paſſim ap. Platonem, & Platonicos, præcipue recentiores (quod ſuſpicionem alicujus corruptionis arguat,) ejus ſententiæ. Hæ ſententiæ, undecunque collectæ, uno volumine editæ fuerunt ſuperiore ſeculo in Gallia. Sexaginta enim Oracula, à Juliano quodam Chaldæo Græce facta, Pariſiis excuſa ſunt anno circiter 1530. in quibus ipſa pene Chriſtiana fides, myſteriumque Trinitatis proponitur; quam ob cauſam ſuſpicati fuerunt multi, pia quadam fraude hic actum fuiſſe, & ſuppoſita quædam à Chriſtianis ad convincendos Gentiles. Clarior enim illic Trinitatis notitia, quam in ipſo V. Teſtamento. Sed aliter tamen dicendum eſt, ſi inſpiciamus ſcripta Platonica, in quibus Trinitatis quædam Idea ſimiliter repræſentatut, quæ non aliunde, quam è talibus libris hauſta videtur. Platonis Platonicorumque ſententias omnes de Trinitate principiorum collegit diligentiſſime Auguſtinus Steuchus integro libro ſecundo de *perenni philoſophia*, ubi collationem inſtituit Platonicæ hujus doctrinæ cum myſterio Chriſtianorum: Voluit & Scaliger in libro de *Subtilitate*; *Exercitatione* 365. *ſect.* 3. ex Ariſtotele aliquam Trinitatis Ideam exſtruere, qui ipſe ea de re videri poteſt. Hujus Ariſtotelicæ cum Platonica Collationem inſtituit Henr. Morus *in ſcholiis capitis* 28. *Enchiridii* ſui *Metaphyſici*, qui & è Cabaliſtis doctrinam de Trinitate adſtruit, *in deſcriptione tabularum Cabaliſticarum p.* 464. Legi etiam poteſt Iſ. Caſaubonus in *Exercitationibus* ſuis *Anti-Baronianis*, qui de hujus generis ſcriptis, & Sibyllinis verſibus, peculiarem diſquiſitionem inſtituit. Ex ſtylo & dictione multa colligi poſſunt. Zoroaſtris illa Oracula, cum Auctario ſententiarum, ex antiquis auctoribus collecta, edidit Franc. Patricius, vir doctiſſimus, de quo infra plura dicemus. Is *novam de univerſis philoſophiam* ſcripſit ad Pontificem Gregorium XIV., ejusque ſucceſſores, qua illud agebat, ut, excuſſo è manibus juventutis Ariſtotele, Platonica philoſophia reſtitueretur. Quod ut obtineret, monſtravit primo, Ariſtotelis libros eſſe mutilos & ſuppoſititios, ac veteribus ſurreptos, integro libro in fol. cui tit. *Diſcuſſiones Peripateticæ.* Edidit poſtea aliquos tractatus philoſophicos, quos complexus eſt uno libro, cui tit. *Nova de Univerſis Philoſophia*, edito Ferrariæ, anno 1591. in fol. Hic, non per motum, ut Ariſtotelica methodus facit, ſed per lucem & lumina, ad primam cauſam aſcendere conatur. Nolo quicquam jam de ejus conatu judicare; Id certum eſt, illum potius hac doctrina Enthuſiaſtas philoſophos effecturum, quam methodo aliqua inſtitutos; quæ tamen in re ſcholaſtica neceſſaria eſt. Certe, ſi ejus philoſophia in ſcholas fuiſſet recepta, nec Doctores, quod docere poſſent, habuiſſent, nec diſcipuli, quod diſcerent, & meras in iſta via lucis tenebras inveniſſent. Ut itaque omnia ex ovo accerſit, ita Zoroaſtris Oracula præmiſit cum aliquo Commentario. Hæc Zoroaſtræa doctrina peculiari libro triennio poſt eſt comprehenſa à JOH. JESSENIO à JESSEN, Philoſopho

&

& Medico Pragenſi, viro quidem docto, ſed qui fatorum violentia tandem ſuccubuit in Executione Pragenſi. Liber aliquoties editus eſt. Una ejus editio Wittebergæ prodiit anno 1593. in 8vo, qui ſub *Zoroaſtris* titulo promittit novam, brevem, veramque de univerſo Philoſophiam. Vide de nomine Zoroaſtris Menagium *in Commentario ad Diog. Laërtium p.* 3.

SNORRONIS STURLÆ EDDA ISLANDORUM. Ad barbarorum Philoſophos referendi quoque ſunt Septentrionum filii; neque enim credat quis, adeo frigidum ſanguinem circa præcordia illis obſtitiſſe, ut nec ipſi aliquam Philoſophiæ partem attigerint. Si audimus recentiores Sveciæ Criticos, pene inter primos fuere, qui philoſophiam alios docuerint; quicquid enim de Orphei dogmatibus traditur, id à ſe profectum putant, namque illum, ut popularem ſuum, laudat Rudbeckius in *Atlanticis* ſuis. Non eſt nunc locus, ea omnia ſub examen revocandi. Ut in tenebris interdum aliqua palpamus, ita & in his fabularum nubibus aliquam interdum veritatem apprehendimus, quanquam metus ſit, ne interdum nubem pro Junone amplectamur. Latitant tamen aliqua in Septentrionis priſcis monumentis, quæ omnem & Græcam & Latinam antiquitatem longe ſuperant. OL. RUDBECKIUS certe vir ingenioſiſſimus eſt, &, quæ illic magno apparatu & molimine e tricis iſtis evolvit, ſi non ſerenam, creperam tamen lucem oſtendunt. Incumbunt nunc in Antiquitatum Septentrionalium ſtudium præ cæteris Sveci, apud quos ſingulare Collegium hoc ſcopo inſtitutum eſt. Eſt illic Profeſſor Septentrionalium linguarum, Runicæ, & antiquæ Gothicæ, OLAUS VERELIUS, vir doctiſſimus, cujus extant multi in Gothica aliquot monumenta Commentarii. Olim in animo habuit GEORGIUS STIERNHELMIUS, Nobilis Svecus, ſingulare aliquod ſyſtema philoſophiæ & literaturæ iſtius veteris ſub tit. *Runæ Svecicæ*, ſed labori illi immortuus eſt, & poſt mortem ejus tantum apparuerunt vagæ ſchedulæ, quas in ordinem redigere nemo potuit, ut in literis ad me datis teſtatur vir clariſſimus Joh. Schefferus, cujus extat in ſimili argumento (*Upſalia antiqua*) præclarum antiquitatum iſtarum ſpecimen. Edidit quidem Stiernhelmius *Synopſin* ipſius *Runæ*, in qua habentur nuda illa capita totius tractationis, promiſerat quoque, in aliis quibusdam ſchedis ſuis, hiſtoricas tractationes de ortu veterum Gothorum & Scytharum, adverſus Cluverium & alios, ſed intra ſpem & titulos omnia ſubſtiterunt. E *Synopſi* illa apparet certe, magna illum agitaſſe animo, quæ ſi probare omnia ſufficienter potuiſſet, Svecicæ genti ſe totas deberent linguæ Hebraica, Græca, Romana; imo Græci Idololatriam & Theologiam ſuam cum illis communes haberent. Quæ quidem non omnia fruſtra dicuntur; eſt enim inſignis locus apud Diod. Siculum, *l. c.* 47. qui diſertis verbis teſtatur commercia Orientalium & Græcorum cum Hyperboreis, & de Religione inter Græcos & Hyperboreos communi. Diodorus vero Siculus, qui Bibliothecas veterum perreptaverat, multa invenit in aliorum ſcriptis, quæ alias hodie ignorarentur. Idem teſtantur non obſcure veteres illæ Septentrionalium fabulæ, quæ anno 1215. in unum corpus compactæ ſunt à Snorrone Sturla, ſub tit. *Edda Iſlandorum*, i. e. Philoſophia Iſlando- 14

landorum. Fuit vero Snorro Sturla Islandiæ νομοφύλαξ. Ex antiquis codicibus MScriptis Bibliothecæ Regiæ illam edidit, & notulas quasdam adjecit Petrus Joh. Resenius, Juris & Ethices Profeſſ. & Conſul Hafnienſis, Anno 1665. in 4to; (k) illa autem omnia dudum fuerunt ante Snorronem iſtum, qui ex antiquis gentis monumentis illa collegit. Ceterum tota ejus libri hiſtoria & argumentum, cum Sectis aliorum Philoſophorum collatum, habetur in præfatione illa Reſeniana. Verum, ut audio, Sveci habent, quæ in ea editione improbent, &, ſi recte memini, novam pollicentur. Ex iſtis vero fabulis manifeſte patet Aſianorum in Septentrionem adventus, cultus Deorum, Solis, Martis, Jovis, reconduntur multæ Moſaicæ hiſtoriæ, ſed miris fabulis deturpatæ: legitur & illic de diluvio univerſali. Ex illis, tanquam fragmentis & laciniis, colligi quadantenus poteſt illorum hominum Philoſophia naturalis & moralis, & de Diis illorum doctrina. Trahi in ſubſidium poteſt Olai Wormii *Tractatus de literatura Runica*, ubi habentur vetera aliqua Carmina Runica, in laudem virorum fortium ſcripta.

CAP. II.

DE PHILOSOPHIÆ PYTHAGORICÆ HISTORIA, EJUSQVE SCRIPTORIBUS.

§. 1. *Hos inter eminet Joh. Schefferus, Opus de Philoſophia hac vaſtum molitus, cujus Prodromus eſt* Liber de ejus Natura ac Conſtitutione, *A. 1664. editus.* 2. *Jungendi huic Jamblichus (ineptum nactus Interpretem Joh. Arcerium,) & Malchus, ſive Porphyrius,* de Vita Pythagoræ, *& prior etiam* de Myſteriis Ægyptiorum, Myſticaque *eorundem* Theologia, *commentati, Origenes, Autor* Φιλοσοφȣμένων, *inter Codd. Lucæ Holſteinii (quorum Editio deſideratur) reliquorum MSStos.* 3. *Ocellus Lucanus, Scriptor* Libelli de Natura Univerſi, *ab Ariſtotele compilati, ſolus e Vett. Pythagoricis ſuperſtes, ejusque Editores ac Commentatores, quos inter Car. Eman. Vizzanius eminet; Timæi item Locrenſis Fragmentum* de Anima Mundi & natura *dubium:* 4. *Nicomachus & Jamblichus, qui Arithmeticam ex ſenſu Pythagoræ propoſuerunt. Qua occaſione de doctrina Numerorum Pythagorica (a Joh. Meur-*

(k) De Edda utraque, Antiquiori Sæmundi Sigfuſonii, Sec. XI, & recentiori Snorronis Sturleſonii, Sec. XIII. congeſta, præter Reſeniana hujus Prolegomena, conſuli poſſunt, quæ in *Iſagoge* mea *ad Hiſt. Cimbr. P. II. c. 1 p* 4. 5. 6. *in Homonymoſcopia. P. I. c. 1* §. 5. *p.* 11. 12. & *in Hypomnematis ad Alb. Bartholini Lib. de Script. Dan. p.* 378-379-404-408. iſtorumque *Spicilegio p* 45. 46, 47. fuſe ſunt allata. De Ol. Rudbeckio, Ol. Verelio & Georg. Stiernhelmio, illorumque Scriptis & Sententiis Paradoxis, Joh. Schefferi *Svecia Litterata*, & mea ad hanc *Hypomnemata*, locis ſuis, conferantur. Stiernhelmii *Runæ Svecicæ Capitum Synopſin* Morhofius, in *Tr. Germanico de Lingua & Poeſi Germanica, P. I. c. 1. pag.* 11-18. integram Lectoribus ſuis exhibuit.

Meurſio & Pet. Bungo illuſtrata, a Johanne Heydon vero, Enthuſiaſta Anglo, ad necromantiam detorta,) quam Hebraorum Cabala debuiſſe creditur, Sinenſium per Lineas philoſophandi Methodo, Pulſuumque Medicina, & Tetractus tandem Pythagorica, ab Erh. Weigelio explicata, haud pauca inſperguntur. 5. Philoſtratus, Scriptor Vita Apollonii Thyanai, Pythagorici, de cujus Miraculis, an Magica arte patrata, an vero in Chriſtianorum invidiam conficta ſint, in utramque partem diſputatur. 6. Franc. Georgius, cujus Harmonia mundi *anſam ſuggerente, Pythagoraeorum Harmonica Univerſi Proportio (a Joh. Pico, Rob. Fluddio & Henr. Mobrio, etiam defenſa,) & Chimarici Orbium Cæleſtium Concentus, impugnantur, ſimulque de miranda Muſices vi & efficacia diſſeritur. 7. Ambr. Rhodii* Dial. de Transmigratione Animarum Pythagorica, *in cujus, Ægyptiis quoque & Indis credita, Fontes, Senſum & Veritatem, obiter inquiritur. 8. Carmina Aurea, Pythagora vulgo adſcripta (de quorum Autore controverſo, ac Editionibus, nonnulla monentur,) & Hieroclis Pythagoraei in illa* Commentarius. *9. Paganini Gaudentii (cujus extemporalis in ſcribendo notatur feſtinatio)* Diſſ. de Pythagorica Animarum Transmutatione.

PRocedimus jam ad Sectas Philoſophorum, inter quas primo loco referenda eſt illa, quæ dicitur ITALICA, cujus Autor PYTHAGORAS habetur; nam eorum, qui ante Pythagoram vixerunt, obſcura eſt fama & doctrina, quanquam & ipſius Pythagoræ dogmata non adeo in aprico ſint, omnibusque pateant. Fuit tamen JOH. SCHEFFERUS, vir Celeberrimus, Academiæ Upſal. Prof. qui, juſſu Chriſtinæ Reginæ, philoſophiam Pythagoricam integro Syſtemate complecti conatus eſt, Gasſendi exemplo, qui Epicuream doctrinam, è ſuperſtitibus ejus philoſophiæ monumentis, in unum corpus compegit. Cui tamen, ad extruendum hoc Syſtema, plus materiæ fuit, quam Scheffero, qui vel e Platonis & Ariſtotelis ſcriptis, vel è Jamblichi vita Pythagoræ, & ſimilibus ſcriptoribus, per meras lacinias & fragmenta, colligere illam debuit. Sed dolendum eſt, integrum opus non conſpexiſſe, ipſo vivente, lucem: ejus autem magnam partem ſupereſſe, & Catalogus Operum ejus, & literæ ad me ſcriptæ, teſtantur. Non habemus nunc niſi prodromum vaſti Operis, *librum de natura* & *conſtitutione Philoſophia Pythagoricæ*, qui prodiit Upſaliæ in 8. an. 1664. (*l*) 1

 Quo

(l) Joh. Schefferi (in *Hypomnematis* noſtris ad *Sveciam* ipſius *Literatam p.* 456-463. fuſius celebrati) *Lib. de natura & conſtitutione Philoſophia Pythagoricæ*, denuo, adjectis Pythagoræ *Carminibus Aureis*, excuſus Wittebergæ an. 1701. *in* 8. cum *Præfat.* Conr. Sam. Schurtzfleiſchii prodiit. Jac. Thomaſio (in *Schediaſm. Hiſtor.* §. 13. p. 5.) *Aureus* is audit, Schurtzfleiſchio autem (*in Præfat. cit.*) *perutilis, & recondita eruditionis plenus, qui magnum Autori nomen famamque confecit.* Inediti hactenus latent, & manum ultimam (teſte *Svecia* ipſius *Literata p,* 300.) deſiderant, Ejusdem *Pythagoras, ſeu de Vita Pythagora Liber, Tr. de Claris Pythagorais. & Libri*

Quo in lib. ὡς ἐν κεφαλαίῳ, & velut per ſummam, philoſophiæ Pythagoricæ capita quædam proponuntur.

2. JAMBLICHUS & MALCHUS. Ad hiſtoriam Philoſophiæ Pythagoricæ prodeſt, noſſe illos, qui Vitam iſtius Philoſophi conſcripſerunt. Extat Jamblichi Chalcidenſis de *vita Pythagoræ* liber, Græce & Latine editus à Joh. Arcerio in 4to, anno 1598. Hunc habemus quaſi indicem paucorum ejus dogmatum; ſed libri tantum duo infeliciter ab Arcerio editi, plena mendis omnia, inepte non nunquam converſa, ut mirari ſatis non poſſim, neminem hactenus fuiſſe e ſagaciſſimis Criticis, qui huic Auctori limam addere voluerit: ſed difficile eſt, ex ipſis fontibus ſuis & principiis aliquid eruere. Libros ejus quatuor MScriptos habuit Lucas Holſtenius, ut patet ex Indiculo illo MScriptorum Holſtenianorum, quem mecum communicavit Amicus. (*m*) Jungendus eſt huic libro Jamblichi alter *de myſtica Ægyptiorum Theologia*, ſed quem itidem in Bibliotheca ſua ineditum ſervavit Holſtenius, diverſum, ut apparet, ab illo, qui *de myſteriis Ægyptiorum* à Jamblicho ſcriptus eſt, quem Thomas Galeus, Anglus, nuper edidit Oxoniæ, Anno 1678. una cum Notis ſuis, in quo multa habentur, quæ pertinent ad veterem illam Pythagoricorum & Ægyptiorum doctrinam, multa de omnium ſpirituum & dæmonum negotio. Extat & Malchi (n) *de vita Pythagoræ* liber, editus à Conrado Rittershuſio cum notis, Altorfi anno 1610. in 8tavo. Porphyrii quoque liber extat *de vita Pythagoræ*, quem, cum aliis ejus Opuſculis, in lucem dedit Holſtenius, Romæ in 8tavo anno 1630. qui cum plura alia MSta volumina poſſederit, hactenus inedita, optandum ſane eſſet, ut MStorum illorum hæres operam iſtorum Editioni impenderet. Inter quæ, ut obiter hoc memorem, habentur quoque Origenis *Philoſophumena, liber de variis Veterum Philoſophorum ſectis & opinionibus*, in quo procul dubio multa latent ejus argumenti. Fuit Origenes, χαλκέντερος inde dictus, incredibilis librorum expugnator & ſcriptor, præterea doctiſſimus, & veteris philoſophiæ etiam in Chriſtianiſmo, ultra quam par eſt, tenax. Ceterum & *Vita Pythagoræ*, à Jamblicho ſcripta, cum nova Verſione & Notis, promittitur ab illo Thoma Gale, qui librum *de myſteriis Ægyptiorum* edidit.

OCEL-

bri III. de Philoſophia Pythagorica. Idem Argumentum, ſed brevius, illuſtrarunt Joh. Schilterus, JCtus hodie Argentinenſis, in *Diſſ de Diſciplina Pythagorea*, Lipſiæ in 4. edita, & , ſub finem *Manuductionis* illius *ad Philoſophiam moralem*, Jenæ an. 1676. in 8. recuſa, ac M. Joh. Jac. Syrbius, Ord. Philoſ. Jen. Adjunctus, in *Pythagora, intra Sindonem noſcendo, ſeu Hiſtorica in Phyſicam Pythagoream Introductione*, quæ Jenæ an. 1702. in 8. prodiit.

(*m*) Codicum Lucæ Holſtenii ineditorum Indicem, qui *h. l.* allegatur, integrum invenies *T. I. Polyhiſt. L. I. c.* 7. §. 66.

(*n*) Malchus & Porphyrius perperam ab Autore, tanquam duo diverſi totidem diverſorum de Vita Pythagoræ Librorum Autores, laudantur, cum, qui ſub Malchi nomine, curante Rittershuſio, prodiit, idem ſit cum Holſteniano, Porphyrii inſerto Opuſculis. Philoſophus ſcil. iſte Sec. III. Paganus, gente Syrus, Nomen ſuum MALCHI vernaculum,

Re-

OCELLUS LUCANUS. (o) Fuit ille antiquiſſimus philoſophus Pythagoricus, qui ante Ariſtotelem de *natura univerſi* ſcripſit. Hunc ſuperſtitem habemus pene ſolum ex Autoribus doctrinæ Pythagoricæ. Extat & quoddam Timæi Locrenſis fragmentum *de anima mundi & natura*, editum Pariiſis anno 1555. in 8. ſed non usque adeo plenam meretur fidem. Hujus Ocelli Lucani ſcriptum genuinum eſt; Edidit Ludovicus Nogarola cum notis; & poſtea Carolus Emanuel Vizzanius, Bononienſis, qui diligentiſſime contulit, quos nanciſci potuit MStos Codices, & meliores Editiones; prodierat tamen ante Nogarolæ opera, qui Venetiis anno 1559. ediderat. Latine tantum prodiit Lugduni anno 1541. Gvilhelmo Chriſtiano interprete, ut ideoque primus non ſit Nogarola, qui in linguam Latinam convertit, ut ipſe jactat. Impreſſit poſtea ipſum illud exemplar Commelinus anno 1596. Optimus Comm. in illum Autorem eſt Vizzanii, nam Nogarolæ breves tantum notæ ſunt. Emendavit itaque Autor ille tum ipſam Verſionem, tum Paraphraſin, addidit & Commentarios pleniores, quibus argumentum philoſophicum illuſtratur ulterius locis Platonicis & Ariſtotelicis. Hujus Ocelli paſſim ſunt ap. Græcos Encomia, & apud ipſum Ariſtotelem. Illud, quod *de natura Univerſi* ſcripſit, totum pene Ariſtoteles exſcripſit, ut vel ex uno hoc pateat, non adeo falſos eſſe, qui Ariſtoteli plagia, in veteres Philoſophos commiſſa, imputant. Omnia enim, quæ pro æternitate mundi apud Ariſtotelem argumenta occurrunt, ex his fontibus hauriuntur, ut conferenti patebit. Si alios haberemus aliorum Philoſophorum & hujus ipſius libros ſuperſtites, plura fortaſſis obſervare liceret. Editus eſt Vizzanii Commentarius Amſtel. anno 1661. in 4to. 3

JAMBLICHI Chalcidenſis *Introductio in Nicomachi Arithmeticam & de fato.* 4
Fuiſſe è Pythagorica ſchola Jamblichum, notum eſt, & Nicomachum quoque. Is ſcripſit Arithmeticam ex ſenſu Pythagoricorum, cujus MStum, cum ſcholiis marginalibus antiquis, habebatur in Bibliotheca Holſteniana. Illum Auctorem edidit Samuel Tennulius, Belga, qui primus è Codice Memmiano deſcripſit, cum Codice Regiæ Bibliothecæ Gallicæ, Romanoque contulit, Latine vertit, notisque illuſtravit. Incipit vero liber ille à libro quarto, nam ceteris editis traditur Vita Pythagoræ. Liber quartus certe, qui unicus hic eſt, ut tit. promittit, Introductionem in Arithmeticam Nicomachi continet. Ipſa vero Nicomachi Arithmetica integra habentur in Bibliotheca Holſteniana, quæ hactenus edita eſſe mihi non conſtat. Vide Tennulium p. 67. *in notis*. Extant quidem Notæ Joach. Camerarii in duos libb. Arithmeticæ Nicoma-

(B) 3 chi,

Regem ſignificans, hortatu Dionyſii Caſſii Longini, Præceptoris, cum Græco PORPHYRII, a purpura, veſte Regum propria, derivato, commutavit, velut, ex Eunapio aliisque, in *Homonymoſcopia* noſtra, P 3 c. 4. §. 3 p. 806. 807. eſt oſtenſum.

(o) Ocelli Lucani de *Univerſi Natura*, & Timæi Locri *de Anima mundi & Natura*, Opuſcula, Græce & Latine denuo ſunt recenſita, Notisque illuſtrata, à Thoma Galeo, in *Opuſculorum* Veterum *Mythologicorum*, *Phyſicorum & Ethicorum*, collectione, Cantabrigiæ an. 1671. & Amſtelod. an. 1668. in 8. publicata.

chi, doctæ & laborioſæ, quas adjecit Tennulius ſuæ Editioni. De iſto Nicomacho legatur Tennulius *in notis pag. 64. 65. 66.* Utilis eſſe liber ille poteſt ad intellectum Pythagoricæ Philoſophiæ, quæ in numeris tota verſatur. Edita ſunt hæc Arithmetica etiam Lutetiæ anno 1538. teſte Voſſio *de ſcientiis Mathematicis, c.* 10. §. 1. Extat & alter hujus Jamblichi liber, cui titulus: *Arithmetica Theologumena,* qui editus eſt ibid. anno 1543. quo plenius traditur, quod ad Philoſophiam de numeris Pythagoricam pertinet. Non inepta eſt illorum ſententia, qui hanc numerorum doctrinam Hebræis, & eorum Cabalæ, debuiſſe Pythagoram exiſtimant, ut late explicare contendit Henr. Mohr, in *Cabala* ſua, Anglica lingua ſcripta, ubi plurima dogmata Pythagoræa confert cum Hebræorum dogmatibus, atque ipſam adeo doctrinam de ſolis quiete, quam è Judæorum ſchola hauſiſſe Pythagoram oſtendit. Non eſt omnino in vulgus notum, quid Pythagoras ſymbolica hac numerorum doctrina notare voluerit; nam è laciniis & fragmentis illa utcunque conjicere poſſumus. Galeus, ut omnia, ad Hebræos deducit ejus dogmata. Ego tamen, quod numeros attinet, exiſtimo, Pythagoram illis uſum fuiſſe, ut Ideis ſuis Platonem, formis Ariſtotelem, lineolis ſuis Chinenſes. Res enim eodem recidit, an verbo quodam nationali, an ſignis, exprimantur rerum differentiæ; ad conceptum enim mentis omnia tantum referuntur. Martinus Martinius, in *Decade* ſua *prima Hiſtoriæ Sinicæ,* ſub initium, ubi de Philoſophia Sinenſium agit, illorum philoſophandi per lineas modum plenius deſcribit. Quatuor ſc. lineas comminiſcuntur, & ex earum vario poſitu (variantur autem ſeptuagies) de poteſtatibus naturalibus argumentantur; quodſi quis numeris efficere velit, res eodem recidit. Peripateticus efferre poſſit per illas ſuas formas formarum, & quæ naſcuntur ab illis, generales, ſpeciales, & ſubordinatas. Similia ſunt illis pene & longe petita in re Medica principia, ubi omnis Anatomes ignari, ſuas tamen de venis obſervationes, omni Medicorum choro inauditas, tradunt; de pulſibus neſcio quæ Meteora comminiſcuntur, quibus tamen illi mirifice, ut fama eſt, proficiunt. Nam & ſedes & cauſas morbi ſolo pulſu explorant, ac feliciter non nunquam pronunciant ac medentur, ut vel hinc pateat, de Medicis etiam verum eſſe, quod de Vatibus non nemo; *Omnium optime qui conjecerit, hunc Vatem perhibeto optimum.* Andr. Cleyerus (p) aliquis nuper myſteria hæc nobis revelavit, quæ, ubi in lucem protracta ſunt, riſum potius, quam applauſum, merentur, ac merito pudorem illis incutiunt, qui Europææ Medicinæ hujus perfectionem objicere non ſunt veriti. Quantum ex antiquis autoribus cognita eſt, numerorum illorum formalium doctri-

(*p*) Andr. Cleyeri, Caſſellis Haſſi, Med Lic. & Societatis Indicæ in Nova Batavia Archiatri, *Specimen Medicinæ Sinicæ,* ſex Autorum diverſorum, partim Chinenſium, partim Europæorum, Opuſcula, ad mentem Chinenſium, Medica, de pulſibus morborumque Indiciis ex linguæ coloribus & affectionibus agentia, complectens, prodiit Francof. an. 1682. in 4 Recenſum ejus V. *in Actis Erud. Lipſ. M. Oct. an.* 1682. p. 301. 302. Georg. Hieron. Welſchius etiam *de Medicina Sinenſium Relationem Hiſtoricam Medico-Politicam* voluit edere, teſte Luca Schröckio *in ejus Memoria* p. 75.

doctrinam Pythagoricam magna diligentia eſt exſecutus Joh. Meurſius, in *Denario* ſuo *Pythagorico*, qui diligentiſſime inveſtigavit e Græcis Philoſophis, quæ ad illam pertinent. His addi poteſt *Petrus Bungus* in *libro de myſteriis numerorum*, qui & Pythagorica illa congeſſit, quanquam non iſto ordine, accuratione & diligentia, quam Meurſius. Plenius quidem & copioſius hoc argumentum tractavit, ſed multa addit non ex Pythagoricis fontibus hauſta, ſed è Cabaliſtarum & Enthuſiaſtarum ſcriptis, qui in hoc argumento valde ſunt operoſi. Aliqui ad ipſam Magiam & ſpirituum evocationem extendunt doctrinam hanc de numeris, quod facit Joh. Heydon, Enthuſiaſta Anglicus, in libro, cui tit. *The Roſie Crucian infallibile Axiomata, or, Generall Rules to know allthings paſt, præſent and to come*, Londini A. 1661. in 8vo edito. Ejusdem Autoris plura extant de Harmonia mundi, quibus multa magnifica promittuntur; hæc tamen omnia imputantur doctrinæ Pythagoricæ, ac nemo inter Enthuſiaſtas tam abſurdus eſt novis ſententiis & ſomniis, quæ non velit ex antiquiſſimis Philoſophis, S. Scriptura, & Cabala Hebræorum, deducere. Qui homines ſuis ſenſibus & ſpeculationibus permittendi ſunt, ut Achivus ille Horatianus, qui ab amabili inſania per Medicum revocari nolebat. Tetractus Pythagorica, quaternarius numerus, in magna veneratione apud Pythagoram, ejusque aſſeclas, fuit: hinc per illum numerum juramenta ipſis concepta. Sunt, qui hoc ad Tetragrammaton Hebræorum referunt. Erhardus Weigelius, Prof. Acad. Jenenſis celeberrimus, multus eſt in Tetractus hac Pythagorica explicanda & demonſtranda, cujus extant varia ſuper hoc argumento Opuſcula, diverſis temporibus edita. Eſt ejus *θεόδειξις Pythagorica*, qua laborat è numeris realibus demonſtrare exiſtentiam Dei, item *de Corpore, divini numinis charactere demonſtrativo alia Diſſertatio*, ubi multa de quaternis principiis cujuscunque cognoſcibilis. Quod Jamblichum attinet, editus ille eſt Arnhemii anno 1668. in 4to.

PHILOSTRATUS de vita Apollonii. Apollonius Thyanæus è Pythagoricorum quoque Secta fuit, homo vere δαιμόνιος, de quo multa miranda prædicant paſſim hiſtoriæ, hujusque hiſtoriam ac res geſtas ad examen revocavit Johan. Franciſ. Picus Mirandola *l. 7. de rerum prænotione cap.* 10. Illum omnes Magiæ receſſus perreptaſſe fama eſt, nam & vetitæ Magiæ illum operam dediſſe aſſerunt. Si veræ ſunt hiſtoriæ, mortuos ille excitavit, diſparuit in media hominum turba, vidit, quæ locis remotiſſimis fierent. Quæ omnia vix absque Magiæ infamis ſuſpicione peragi ab illo potuerunt. Omnes hominem innocentiſſimæ vitæ & morum faciunt, nec deſunt etiam inter Patres antiquos, qui tam ſtupenda opera beneficio interioris ſcientiæ naturalis illum patraſſe exiſtimant. Memorabile eſt, quod Ælius Lampridius, *in Alexandri Severi vita*, ſcribit, ipſum in Larario ſuo optimos quosque viros & animos ſanctiores coluiſſe, in quibus Apollonium, Chriſtum, Abrahamum & Orpheum, habebat, quibus quotidie ſacra faciebat. Memorabile item eſt, quod Flavius Vopiſcus, in *Aureliano* refert, Apollonii Imaginem Aurelianum, Thyanam, patriam ejus, expugnaturum, monuiſſe, ne faceret. Quæ dum recenſet Vopiſcus, quaſi ſacro quodam fu- 5

furore abreptus in hæc verba erumpit; *hæc ego à gravibus viris comperi & in Ulpiæ bibliothecæ libris relegi, & pro Majeſtate Apollonii magis credidi. Quid enim illo Viro ſanctius, venerabilius, antiquius diviniusque inter homines fuit? Ille mortuis reddidit vitam, ille multa ultra homines & fecit, & dixit, quæ qui velit noſſe, Græcos legat libros, qui de ejus Vita conſcripti ſunt. Ipſe autem, ſi vita ſuppetat, & ipſius viri favori usquequaque placuerit, breviter ſaltem tanti viri facta in literas mittam, non quod illius viri geſta munere mei ſermonis indigeant, ſed ut ea, quæ miranda ſunt, omnium voce prædicentur.* Incomparabile hoc atque invidendum iſtius viri elogium eſt. Ex Pythagoræa illum ſchola fuiſſe conſtat, & antiqua Magorum diſciplina imbutum. Illum Talismanis uſum fuiſſe, præcipue autor eſt ille, qui de Talismanis diſſertationem ſcripſit Gallica lingua, quæ reperitur inter varia illa librorum Gallicorum, quæ ſub tit. *Mercure galant* prodierunt, & quidem *Tomo nono, Menſe Januario Anni* 1680. *p.* 177. (prodeunt vero ſingulis menſibus aliquot Tomi talium librorum Pariſiis, qui continent Diſſertationes elegantiores de rebus, vel naturalibus, vel moralibus, tum & Carmina elegantiora.) In medio nunc relinquo, an impoſtoris titulo ſalutandus ſit. Certe â Magiæ infamis ſuſpicione illum purgare laborat Gabr. Naudæus in doctiſſima *Apologia ſua*, quæ Gallica lingua ſcripta eſt pro viris illis, qui falſo accuſati fuerunt Magiæ, c. 12. Ubi non Apollonium tantum, ſed & Pythagoram, Orpheum, & Zoroaſtrem, a Magia defendit; quod vero Apollonii iſta miracula attinet, non fortaſſis adeo abſurde exiſtimat Naudæus, ſuffragante Huetio in *Demonſtrat. Evang.* conficta hæc potius fuiſſe ab illis, qui in invidiam Chriſtiani nominis amplificare hujus res geſtas & opera voluerunt, ne haberent Chriſtiani, quod ſibi objicerent. Conjectura ejus inde formatur, Philoſtratum, qui vitam ejus ſcripſit, adeo pene in omnibus obſervaſſe parallelismum Chriſti & Apollonii miraculorum, quem ille luculentius illic inſtituit. Cæteroquin Apollonium Virum fuiſſe probum & honeſtum autumat, & maximæ in rebus naturalibus experientiæ. (q) *Vita Apollonii* a Philoſtrato ſcripta Græce & Latine prodiit Venetiis in fol. Anno 1502. In Gallicam linguam convertit, qui multos Autores alios, Blaſius Vigenerius; quam verſionem ad exemplar Græcum emendavit Federicus Morellus, Lector & interpres Regius, & Commentariis prolixis illuſtravit Artus Thomas,

(q) De Vitæ Apollonii Thyanæi Scriptoribus, Damide Aſſyrio, Hierocle, Philoſ. Alexandrino, Maximo Ægienſi, Moeragene, Nicomacho, Sidonio Apollinari, Sotericho Oaſite, Taſcio Victoriano, Fl. Vopiſco, & Philoſtrato Lemnio, conſulendus omnino eſt Joh. Jonſius *in Libb. IV. de Scr. Hiſt. Philoſ. locis in Indice deſignatis.* Philoſtrati utriusque (& Senioris hujus, & Junioris, Utriusque Lemnii) Operum & in illis *Vita* etiam *Apollonii*, Editiones novas Græco-Latinas, cum MSS. collatas, emendatas, Notisque, tum propriis, tum aliorum (& has inter Salmaſianis quoque), auctas, Rich. Bentlejus (Apollonii *Epiſtolas* XCI. Eunapii *Vitas Sophiſtarum & Philoſophorum*, ſuamque de *Apollonio & Philoſtratis* Diatriben, iisdem adjecturus) & Henr. Muhlius, ante aliquot jam Luſtra, publice ſunt polliciti, neuter autem promisſis hactenus ſatisfecit.

Thomas, ſed qui paulum licentius evagantur. Editus ille liber eſt Pariſiis anno 1611. in 4to majori.

FRANCISCUS GEORGIUS, VENETUS. Inter Pythagoræ dogmata illud 6 fuit præcipuum, totum mundum hunc certo numero, pondere & menſura, conditum fuiſſe. Hinc harmonica univerſi quædam proportio ab ipſo excogitata, inde concentus orbium cœleſtium conficti, de quibus multa operoſe commentati ſunt & veteres, & recentiores. Omnes enim ſpecies conſonantiarum harmonicarum ad proportionem corporum cœleſtium aptatæ, de quibus multa cumulat Kircherus *in Oedipo Ægyptiaco, Tomo 2do, parte 2da, claſſe 7ma, ſect. 7. c. 3.* Multa hic mirifica & monſtroſa exſtruuntur dogmata: poſſe per illam harmoniam, ſi quis recte intelligat, cœlum terræ miſceri, ipſosque ſpiritus & res inanimatas moveri & trahi, quæ omnia nunc ſuo loco relinquimus. Quanquam quidem negari non poſſit, Muſicæ admirandam eſſe vim, in moderandis hominum animis, imo & in morbis curandis. Notum enim eſt, beneficio Muſicæ peſtem fuiſſe curatam, & curari hodie, qui à tarantulis mordentur: Per accidens tamen hic videtur tantum Muſica quicquam conferre, licet in tarantulis ſingulare aliquid & paradoxon eſſe videatur, non facile ingenio humano explicandum, quod ſuſpicionem latitantium plurium in ſono affectionum injicere poſſet. Fuit in Anglia, qui experimentum cepit, quomodo per Muſicam certi generis, & certæ formæ, cicurari beſtiæ poſſint; neque deſunt etiam vulgo exempla, capi ſtupida & bruta animalia poſſe certo ſoni genere, qui aptus eſt movere ſpiritus animales. Ita Delphines afficiuntur voce *Simonis*, & notarunt nonnulli, aſinum imprimis affici voce *Martini*, ſemperque reſpondere, ſi voce hac appelletur. Sed hæc extra ſcopum noſtrum ſunt conſtituta. Audaciora ſunt, quæ hinc educunt Pythagoricæ ſcholæ ſectatores, magnam eſſe Muſicæ vim, etiam in res animatas, imo in ipſos ſpiritus. Ipſa denique harmonica proportio mundi videtur plus ingenii ac phantaſiæ habere, quam veri. Quam enim ineptum hoc eſt, mundi ætates diſtribuere per tonos, orbes cœleſtes, per varias harmonicas proportiones. Denique concentus ipſi, qui noſtris auribus non poſſunt audiri, neſcio quid puerilis commenti, aut anilis fabulæ, ſapere videntur. Quanquam Thomas Campanella, *in libro de ſenſu rerum inanimatarum*, ſpe illa teneatur, fore aliquando artifices, qui, ut oculi teleſcopiis armari poſſunt, ita pro auribus ſingulare inſtrumentum aliquod ἀκουστικὸν parent, quo audiri poſſint concentus orbium cœleſtium. Notum quidem eſt, Hiſpanos tale aliquod inſtrumentum, quod ipſi *Sarbadana* vocant, pro acuendo auditu habere. Idem quoque efficit tuba Stentorophonica, auribus appoſita, ſed concentum orbium cœleſtium nondum audivimus. Magna cura & labore totam hanc doctrinam deduxit, vaſto libro, FRANCISCUS GEORGIUS, VENETUS, qui & ſeorſim prodiit, & junctim cum omnibus Scriptoribus Cabaliſticis, editis Baſileæ anno 1587. in fol. aliquot tomis. Infinita hic ſunt ſomnia & commenta. Tota enim κοσμογραφία & χρονολογία ſecundum Muſica principia inſtituta eſt, in quibus qui veritatem quærat, aut philoſophiam aliquam ſolidam, is certe nubem pro

Junone amplectetur. Scripſerat & ante illum, in ſimili argumento, Joh. Picus Mirandula, qui magnus fuit Cabaliſticorum Auctorum amator; omnes enim libri ejus pleni ſunt his commentis. Rob. Fluddius, totus quantus παραδοξόσοφος, omnem ſuam Medicinam & Phyſicam in Monochordo collocat, cujus menſura apta ipſi eſt omnium rerum omnes interiores qualitates demonſtrare. Henr. Mohr quoque, in *Cabala* ſua *Philoſophica*, & ejus *Appendice*, operoſus admodum eſt in Pythagoricis de mundi Syſtemate hypotheſibus cum Judæorum Cabala conciliandis: nam *c. 5. Appendicis*, *n. 3.* Emblemata veſtimenti Aaronis cum hypotheſibus Pythagoræis confert, & proportionem illam harmonicam, Pythagoræis tam diligenter excultam, in veſtimento illo, quaſi per Euclidæam aliquam demonſtrationem, oſtendere laborat. Multa hic de Tetractus Pythagorica, quaſi primo illo harmoniæ fundamento, de quo Diſſertatio quoque reperitur, hactenus inedita, inter ſchediaſmata Joh. Andr. Boſii, ut patet è Catalogo MScriptorum Boſianorum, quem mecum communicavit Amicus. Illum crediderim accuratius aliquid hac de re tradidiſſe.

7 AMBROSII RHODII (r) *Dialogus de transmigratione animarum Pythagorica.* Inter præcipua Pythagoræ dogmata, in vulgus celebrata, eſt animarum transmigratio, ſive μετεμψύχωσις, cujus an autor primus fuerit Pythagoras, incertum. Apud Ægyptios certe & Indos primum hanc obtinuiſſe ſententiam, è locis non nullis veterum Autorum patet. Vulgo quidem à Pythagora ad Indos hoc dogma perveniſſe creditur, nam hodieque apud illos viget. Sed verum tamen eſt, ante Pythagoram Ægyptiis & Indis hanc fuiſſe doctrinam; incertum, cui genti præcipue aſſignari debeat. De ſenſu hujus opinionis varie diſputatum fuit inter Philoſophos. Aliqui συμβολικόν τι ſubeſſe huic doctrinæ crediderunt, ut fere omnibus cæteris Pythagoræ dogmatibus, cujus hodie ſuperſunt Symbola, & Jamblicho morali explicatione illuſtrata; & poſt illum à Beroaldo & Politiano. Hac in ſententia Galeus eſt, cujus videri poſſunt explicationes *l. 2. c. 3. §. 5.* Ego vero exiſtimarim, non fuiſſe Pythagoræ tropicam hujus doctrinæ acceptionem, ſed veram. Eſt & in eadem ſententia AMBROSIUS RHODIUS, cujus extat *Dialogus de transmigratione animarum Pythagorica*, Hafniæ anno 1638. editus *in 8tavo.* Multus ille eſt in ventilandis variis de hac μετεμψυχώσει opinionibus, ac tandem ſuam profert ſententiam, quatenus ea concipi & defendi poſſit. Sed ita ille non Pythagoricam, ſed ſuam ſententiam, propoſuit; quæ hic adducit de mutationibus animalium, inſectorum & ſimilia, ſpecioſa quidem ſunt, ſed durum eſt, hinc ad animas hominum conſequentias formare. Si enim vel maxime ſtatuas triplicem in homine animam, liberaliores quodammodo eſſe poſſimus, atque unam ex iis vel bovi, vel aſino, velut, ab

(r) De Ambr. hoc Rhodio Juniore, ejusque Scriptis, V. *Hypomnemata* noſtra *ad Alb. Bartholini Lib. de Scr. Dan. p.* 157. Profeſſor fuit Gymnaſii in Norwegia Chriſtianienſis Phyſico-Mathematicus, urbisque Poliater, patria autem Kembergenſis Saxo.

ab inteſtato relinquere. Sed tamen habet illa ſententia neſcio quid paradoxi, quæ animas in nobis multiplicat. Mihi hic illuſtrandus è Platoniſmo Pythagoras videtur. Platonis hæc erat ſententia, animam humanam poſt mortem certa ſubire vehicula, prout ſe in corpore geſſerit, vel æthereum, vel aërium, vel terreſtre: animas, voluptatibus corporis immerſas, in brutam naturam degeneraſſe, atque ita poſt mortem aërem hunc ſublunarem terreſtrem habere pro vehiculo. Hac doctrina præſuppoſita (nam Platonica Philoſophia Pythagoricæ quaſi propago eſt,) non à vero alienum videtur, ſtatuiſſe Pythagoram talem animam, vehiculo aërio-terreſtri huc illuc volutam, tandem in brutum aliquod corpus incidere, pro cœlo forte cavea aliqua aut hara donandam; cum contra mentes, per continuas ſpeculationes in ætheris naturam ſubtilitatæ & abſtractæ, poſt mortem dignam meditationibus ſuis ſedem in æthere ipſo nanciſcantur, atque ita fiant θεοειδεῖς, qui finis ultimus eſt philoſophiæ Pythagoricæ.

PYTHAGORÆ *carmina aurea.* Tandem & illa prodeant, Pythagoræ quidem vulgo inſcripta, non vero ab illo, ſed ab aliquo, Pythagoricæ ſcholæ diſcipulo, ſcripta; ſapere tamen ejus ſcholam videntur, ob ſummam brevitatem, & argumenti ſublimitatem; vere enim *aurea* vocanda ſunt, quicunque demum ſcripſerit. Suidas Pythagoræ adſcribit, Gellius toti ſcholæ Pythagoricæ, quæ breves has ſententias, quibus moralem doctrinam proponere conſueverat Pythagoras, ex ore loquentis exceperit, unde poſtea ad poſteros illæ propagatæ. Alii exiſtimant, ideo Pythagoræ carmina dici, quod, ſi non eſſent, illo tamen Autore digna videantur. Aliquoties illa edita ſunt. Inter veteres editiones utiliſſima omnium eſt, quæ à Michaële Neandro, communi Germaniæ præceptore, in ſcholarum uſum, cum explicationibus & notis utiliſſimis, curata eſt, adjectis Phocylidis & Theognidis *ſententiis*, prodiitque Baſileæ anno 1559. *in 4to.* In hæc carmina extat Commentarius Hieroclis, qui Philoſophus Pythagoricus fuit Juliani tempore, ut vel hinc appareat, illorum jam tum Autorem creditum fuiſſe Pythagoram; prodiit ejus editio in 8tavo. Pariſiis, Græce & Latine, anno 1583. Latine tantum *in 4to*, Romæ anno 1594. & Lugduni *in 12mo*; omnium optima editio eſt, quæ prodiit Londini, cum notis Merici Caſauboni eruditiſſimis, anno 1665. *in 8tavo.* 8

PAGANINUS GAUDENTIUS *de Pythagorica animarum transmutatione.* 9 Quodnam de illo viro Judicium ferendum, ſatis patet è *dedicatione Adoptivorum Carminum* Nicolai Heinſii, ubi characterem ejus deſcribit, quod limæ ac lituræ impatiens, magnoque impetu, ſcribat, ut pro lutulento interdum, minusque nitido, à popularibus ſuis habeatur. Satis id oſtendit ejus *Inſtar Academicum*, in quo varia ſunt, nec inchoata ſatis, nec abſoluta. Hæc *Diſſertatio* ejus prodiit Piſis *in 4to* anno 1641.

CAP. III.
DE PHILOSOPHIÆ SOCRATICÆ SCRIPTORIBUS.

§. 1. *Socrates, Philoſophiæ Practicæ, quam Theoreticæ, ſtudioſior, immerito à Petr. Pomponatio Atheiſmi accuſatur. Nihil vel pauca ſcripſit.* Epiſtolæ *ſub ejus nomine a Leone Allatio publicatæ, Xenophontis de illo Scripta.* 2. *Joh. Lud. Balzaci lib. Gallicus* de Vita Socratis (*cui Verſio librorum Xenophontis de eodem acceſſit*) *&* Socrates Chriſtianus *commendantur, & de* Deo Socratis, *ſimilibusque aliorum eruditorum, ac Hieron. præſertim Cardani, geniis, quos Gabr. Naudæus pro ipſorum habuit figmentis, diſquiritur.* 3. *Cebetis* Tabula λείψανον *eſt Philoſophiæ Socraticæ, cum Epicteti* Enchiridio, *præcipuum & ferme unicum. Joh. Elichmanni editio illius πολύγλωττος poſthuma, & Aug. Maſcardi in eandem* Diſſertationes, *celebrantur.*

1 SOcraticæ ſcholæ quanta fuerit olim dignitas & autoritas, non opus eſt, ut hic prolixe recenſeatur. Pauca vel nihil ipſe Socrates ſcripſit, quanquam fuerint olim plures ex ejus diſcipulis, qui de ejus vita rebusque geſtis aliquid conſignarint. Tenuia tamen hæc tantum ſunt fragmenta, è quibus apparet, quantus ille vir fuerit. Contemplativas ſcientias non usque adeo excoluit aut excolere voluit, cum videret, quantis difficultatibus omnia eſſent obſepta, ideoque ad moralem & civilem doctrinam totum ſe contulit, & quandam vitæ ſanctimoniam. Hujus doctrinæ veſtigia paſſim deprehendas in ſcriptis Platonis, in quibus ille ſæpe ſub perſona Socratis loquitur. Notum eſt, illum ſupplicio fuiſſe affectum ab Athenienſibus, quod ipſorum Deos ſperneret, ideoque illum Pet. Pomponatius, *in libro de incantationibus*, ipſe Atheus, ut Atheiſmi Patronum commendat, ac Platonem exiſtimat, eam ob cauſam, ne ſibi exitio eſſet illa libertas, religionem & dæmonum cultum præ ſe tuliſſe; quæ tamen manifeſta calumnia eſt. Contemſit Deos Athenienſium Socrates, ut idola, interim meliora de divinis rebus edoctus, ut patet è Platonis *Phædone*, ubi mortem ejus deſcribit. Schola ejus in varias poſtea Sectas ſe diviſit, quæ ex illo omnes ludo prodierunt. Aliquas Socratis & Socraticorum Epiſtolas Græce & Latine publicavit, cum notis ſuis, Leo Allatius (s) editas Pariſiis in 4to, anno 1637. *Apologias Socratis* ſcripſere olim Xenophon, aliaque ejus diſcipuli; tum & Xenophon *de Socratis memorabilibus dictis & factis Libros IV.*

JOH.

(s) Dialogum Leonis Allatii *de Scriptis Socratis, Socratis Epiſtolis & Socraticorum* an. 1637. annexum, in quo varia Philoſopho huic ingenii monumenta, contra Plutarchi, aliorumque veterum, ſententiam, vindicavit, examini erudito ſubjecit Gothofr. Olearius, L. Gr. in Acad. Lipſ. Profeſſor doctisſimus, in Exerc. peculiari, Lipſiæ an. 1696. *in 4to.* excuſa De Lyſia, Xenophonte, cæterisque Socratis Apologetis, V. Joh. Jonſii *Lib. I. de Scr. Hiſt. Philoſ. c. 7. p. 35.*

JOH. LUD. BALZACUS *de Vita Socratis.* (*t*) Vir inter Gallos doctisſimus *de* 2
vita Socratis libellum Gallica lingua ſcripſit, quo ille diligentiſſime collegit, quicquid rerum Socraticarum apud Autores antiquos reperiri potuit. Addidit Xenophontis Opus *de rebus memorabilibus Socratis*, à ſe in Gallicam linguam converſum, adjecit quoque tabulas Chronologicas, ad illuſtrandam Socratis vitam, ut hinc uno quaſi conſpectu pateat viri iſtius hiſtoria. Multa illic lectu digna, inprimis de Deo vel genio Socratis, de quo Apulejus quoque libellum ſcripſit. Multa illic affert de hoc argumento curioſa, de quo præterea legi poteſt Naudæus in *Apologia* ſua *cap.* 13. ubi de omnibus illis geniis agit, qui aſſignati fuerunt Socrati, Ariſtoteli, Plotino, Porphyrio, Jamblicho, Scaligero & Cardano, exiſtimatque, illos fuiſſe inter arcana philoſophica, idque confinxiſſe ipſos, ut ſe eo venerabiliores redderent. Quod Cardanum attinet, de illo pluribus agit in Vita ejus, quam præmiſit Operibus Cardani, in unum aliquod corpus à ſe collectis; nam potius ad calliditatem Cardani, quam ad malitiam aut magiam ejus, refert. At erat ille vir mirificæ ſuperſtitionis, in quo magna dementiæ & ſapientiæ miſtura fuit; interdum enim ultra aniculas delirat, interdum ultra hominum ſapit, prout ſua habuit intervalla. Ubi foris aliqua crepuit, ſtrepitus aliqui auditi, ille ad genium ſuum omnia retulit, ut facile eſt ingeniis melancholicis, quale ipſi fuit, quidvis fingere. Prodiit Balzaci liber Pariſiis anno 1650. *in 8tavo.* Scripſit & idem *Socratem Chriſtianum* Gallica lingua, quo libro continentur varii Diſcurſus Theologico-morales, de argumentis, in quibus Philoſophiæ Socraticæ cum Chriſtianiſmo convenit, ubi multa tamen in Pontificiorum favorem. Editus Arnhemiæ anno 1675. *in 12mo.*

CEBETIS *Tabula.* Cebes, Thebanus, Philoſophus Socraticus fuit, cujus ex- 3
tat hodieque *Tabula*, qua vitæ humanæ conditio velut ſub fabula aliqua depingitur, quod genuinum eſſe Socraticæ ſcholæ ſpecimen facile videri poteſt, cum Socrates fuerit in iſtis rebus fingendis mire ingenioſus, lepidus etiam & facetus, unde & εἴρων dictus eſt. Hujus Tabulæ extant multæ editiones & commentarii, è quibus illa optima, quæ prodiit Græca, Latina Arabicaque linguas conjunctim, cum paraphraſi Arabica Joh. Elichmanni, edita in 4to Lugdun. Batav. anno 1640. Memorabilis eſt illa præfatio, quam præmiſit Salmaſius, qua dolet obitum Elichmanni, viri in Orientalibus verſatiſſimi, & multa præclaraque olim ſpecimina daturi, ſi ſupervixiſſet. Fatetur ingenue illic, incomparabilia fuiſſe hujus viri erga ſe merita, in adjuvandis ſuis ſtudiis Orientalibus, quibus ipſi ad res maximas indagandas ſubſidio fuit; inprimis conſideratu dignum eſt, quod, cum Perſicæ linguæ ſecreta penetraverit, præ cæteris omnibus ſingulari libro oſtendere voluerit, Perſicæ & Germanicæ affinitatem, imo Græcæ origines

(C) 3 ex

(t) Balzaci *de Socratis vita* libello jungi meretur Chriſt. Hoffmanni ab Hofmannswaldau, Senatus Uratiſlavienſis Præſidis, Sterbender Socrates, ſive Scriptum de Morte ejus, ac Sermonibus cygnæis, Germanicum Proſaico-Metricum, *Phædonis* Platonici ductu doctrinam etiam Socratis Philoſophico-Theologicam, non ineleganter exponens, quod una cum reliquis vatis eximii Poematis vernaculis, aliquoties jam prodiit.

ex Scythica lingua. Habentur quoque illic ſingularia quædam de verſionibus Arabicis Græcorum Philoſophorum, quibus illæ vitiis redundent, quave oſcitantia ex incogitantia factæ. Sed de his illic plura legi poſſunt, ubi præterea multa conferuntur paraphraſeos Arabicæ & textus Græci loca. Solet ipſi jungi Epicteti *Enchiridion*, quod itidem ſcholæ Socraticæ opus eſt, in quod extant Simplicii & Arriani Commentarii, qui pleni ſunt prudentiæ & doctrinæ moralis. In Cebetis *tabulam* extat elegans Commentarius, vel potius Diſſertationes miſcellaneæ Auguſtini Maſcardi, viri doctiſſimi, qui Cubicularius fuit Urbani VIII. Cujus & extant aliæ Diſſertationes morales, Latinæ, Italicæ ac Poëmata argutiſſima. Liber ille ſæpe recuſus eſt in Italia; una editio Venetiis prodiit *in 8tavo*, anno 1643. In Germanicam linguam nuper converſus eſt, prodiitque Francof. anno 1671. *in 12mo.* Autor verſionis illic non apparet. De Cebete ipſo pluribus agit Maſcardi ad lectorem *præfatio*. De Epicteto plura dicentur, ubi ad Scriptores Philoſophiæ Stoicæ perveniemus, quæ genuina eſt & princeps Socraticæ propago.

CAP. IV.
DE PHILOSOPHIÆ STOICÆ SCRIPTORIBUS.

1. *Stoici, e Socratis Schola progreſſi, multos Romanorum, & in his Senecam, atque JCtos ferme omnes, Sectæ ſuæ habuerunt aſſeclas.* 2. *Judicium de Juſti Lipſii* Manuductione ad Philoſ. Stoicam, & Phyſiologia Stoica, *ac Caſp. Scioppii* Elementis Philoſ. Moralis Stoicæ, *e Lipſio contractis.* 3. *De Jac. Thomaſii* Diſſertationibus Stoicis. 4. *Elogium inſigne M. Aurel. Antonini, Imp. Operis ejus* τῶν εἰς ἑαυτὸν, *ac editionis hujus, a Thoma Gatakero A.* 1652. *cum luculento Comm. publicatæ.* 5. *Commendatur Epicteti* Enchiridion, *ejusque, uti & Commentatorum illius, Arriani (cujus MS. etiam de* Romanorum Exercitiis *laudatur* Equeſtribus) *ac Simplicii, editiones ac interpretes enumerantur.*

1 E Socratis ſchola Zeno prodiit, pater atque autor Stoicæ Philoſophiæ, quæ qua in re à Socratica differat, non adeo ſcitur. Quandoquidem Socrates ipſe nihil ſcripſit, & Theoreticæ diſciplinæ ab eo negligenter habitæ, dici non poteſt, an Stoicorum ſchola hic ſuas, an vero Socratis ſententias profiteatur. Fuerunt Stoicæ Philoſophiæ addicti olim maximæ autoritatis viri, &, quia à vulgo ſegregati honeſtiorem vitam ſequebantur, Principes in Rep. Rom. & poſtea Seneca, qui Stoicam doctrinam, tam Moralem, quam Phyſicam, in libris ſuis excoluit, quanquam non methodo aliqua didactica, ſed perpetuis diſſertationibus. Poſt illa tempora JCti plerique omnes Stoicæ Philoſophiæ erant addicti, cujus veſtigia paſſim in Digeſtis deprehendas, ac notarunt loca non pauca alii JCti, in quibus Stoiciſmi aliqua apparet ratio.

LIPSII *Manuductio ad Philoſophiam* Stoicam. Inter dogmaticos libros, quos 2
Juſtus Lipſius ſcripſit, præ cæteris laudem mereantur ejus *Manuductio ad Philoſophiam Stoicam*, & deinde ipſa ejus *Philoſophia Stoica*. Cum enim Juſtus Lipſius vehementer delectaretur lectione Senecæ, eam ſibi operam ſumſit, ut præcipue è Seneca, hincque ex aliis Philoſophiæ Stoicæ Scriptoribus, corpus aliquod concinnaret, & ad certa principia deduceret. Non eſt plenior in hoc argumento ſcriptor, & qui accuratius hanc doctrinam tractarit. Nam, quanquam Caſpar Scioppius *Elementa Philoſophiæ Stoicæ moralis* ſcripſerit, quæ edita ſunt Moguntiæ *in 8tavo* anno 1606. tamen partem ejus Philoſophiæ, nimirum moralem, tantum attigit, & attigit tantum, nam in compendium traxit, quicquid à Lipſio ſcriptum prolixius erat. Aliud de Philoſophia Stoica univerſa opus Scioppium eſſe molitum, Autor Vitæ P. Sarpii teſtatur.

JACOBUS THOMASIUS. Etiam ille doctrinam Stoicam, poſt Lipſium, 3
illuſtravit ulterius, præcipua enim Philoſophiæ Stoicæ capita, inprimis illa, quæ ad Phyſiologiam pertinent, ſingularibus diſſertationibus perſecutus eſt, e. g. Stoicam mundi exuſtionem; annum magnum; æternitatem mundi; doctrinam de Deo, fato, chao Stoicorum; de immortalitate animarum; pluralitate mundorum; & hominibus redivivis, de quibus ille prolixe & more ſuo erudite, è variis Scriptoribus, agit, interſerit quoque Diſſertationem de quatuor Græcorum Sectis præcipuis. Lipſiæ anno 1676. *in 4to Diſſertationes* hæ *Stoicæ* prodierunt.

MARCUS AURELIUS ANTONINUS. Veniunt nunc quoque in ordinem 4
noſtrum Imperatores. M. Aur. Antoninus, Philoſophiæ Stoicæ addictus, vir inculpatæ vitæ, & inter Ethnicos quaſi quidam Deus, magna ſanctimonia, quam ipſe præter naturam ſuam, quæ ipſi contigerat optima, debebat Philoſophiæ Stoicæ. Ejus extant lib. 12. τῶν εἰς ἑαυτὸν, *de rebus ſuis*, ſive de iis, quæ ad ſe pertinere cenſebat. (u) Editi illi ſunt aliquoties, primum cum Merici Caſauboni notis *in* 8tavo, poſtea cum elaboratiſſimo Commentario Thomæ Gatakeri, viri doctiſſimi, cujus extant varia ſcripta, eaque omnia doctiſſima, ut *Adverſaria ſacra, Cinnus*, aliaque. Opera illa, quam in Antoninum impendit Gatakerus, plane egregia eſt. Primum præmiſit luculentam Diſſertationem de diſciplina Stoica, in qua eam confert cum Peripatetica & Academica Vetere, Epicurea, &c. Variæ lectiones notantur in margine, paralleliſmus Autorum, in Antonino occurrentium, ad minutias usque eos oſtendit, lateri appoſitus. Denique Commentarii uberrimi, aliorum Philoſophorum ſententias Græcas,

(u) Recuſi ſunt novisſime M. Antonini Imp. *Libri de rebus ſuis XII.* Græce, cum verſione Latina & *Commentario* Thomæ Gatakeri, adjectisque huic *notis* Merici Caſauboni & Guilh. Xylandri, inter *Opera* Gatakeri *Critica*, junctim denuo Trajecti ad Rhenum an. 1698. *in fol.* cum Præfat. Herm. Witſii, Theologi Ultrajectini, publicata. Anonymi verſio illorum Italica Romæ anno 1675. *in* 12. Gallica autem Andr. Dacerii & Annæ Fabræ, conjugum doctisſimorum, *notis* aucta, tum Lutetiæ, tum Amſtelod. an. 1691. in 12. prodiit.

Græcas, Latinas, Antonini effatis reſpondentes, magno cumulo congerunt, ut librum hunc non immerito Pandectas doctrinæ moralis Stoicæ dicere poſſis; prodiit ille Cantabrigæ *in 4to*, anno 1652.

5 EPICTETI *Enchiridion.* Epictetus, Philoſophus Stoicus, judice Gellio, Stoicorum maximus, vixit ſub Domitiano, Stoicæque Ethices doctrinam compendiolo quodam propoſuit. In illum Commentarii antiqui extant Arriani, qui Epicteti fuit diſcipulus, & ſub Adriano floruit. Scripſerat idem de vita Epicteti, præceptoris ſui, quod opus injuria temporis periit. Arriani Commentarius in ipſum prodiit aliquoties *in 4to*, Baſileæ anno 1554. Latine & Græce, Latine Baſileæ *in 8tavo.* Prodiit itidem Genevæ Græce & Latine anno 1594.; ſed editio non ſatis correcta eſt. In eundem Epictetum extat Simplicii Commentarius, qui Græce prodiit *in 4to*, Venetiis anno 1528. Latine verſus ab Angelo Caninio Venetiis *in fol.* anno 1569. Optima editio ejus prodiit, cum Verſione Hieronymi Wolffii, & Commentario Claudii Salmaſii, Lugd. Batav. in 4to, anno 1640. Arriani, cujus mentio nunc facta eſt, ut hoc etiam memorem, aliud extat opus MScriptum, & ineditum hactenus, de *veterum Romanorum Exercitiis Equeſtribus*, quod inter libros MStos Bibliothecæ Holſtenianæ apparet. In eadem Bibliotheca extat Zenonis, & reliquorum Stoicorum, Philoſophiæ moralis compendium.

CAP. V.
DE PHILOSOPHIÆ EPICUREÆ SCRIPTORIBUS.

§. 1. *Epicuri Secta Stoicæ fuit inviſa, & variis ab hac calumniis impetita, magis tamen, quam hæc, profana. In Theoreticis Epicurus Democritum eſt ſecutus, Philoſophiæ Experimentalis Doctorem eximium, cui an MStum debeatur Chymicum, quod Titulo* Phyſicorum & Myſticorum Democriti *ſupereſt, diſquiritur, judiciumque de illo fertur benignius. Commendatur Pet. Gaſſendi* de Vita, Moribus & Doctrina Epicuri *Liber.* 2. *T. Lucretius Carus, Poëmate* de Rerum Natura, *in ſex Libros diviſo, Epicuri Philoſophiam complexus laudatur, & de Editoribus ejus ac Exegetis ſimul fertur judicium, de Hub. Giſanio benignius, de Dan. Pareo autem, Tanaqu. Fabro & Joh. Nardio, ſequius. Laus Aonii Palearii, Styli Lucretiani & Ciceroniani imitatoris feliciſſimi.* 3. *Pet. Gaſſendi, moderni Philoſ. Epicureæ inſtauratoris, ac Operis ipſius de illa, ſive* Commentarii in lib. X. *Diog. Laërtii elogium, Bernerii* Epitome *iſtius.* 4. *Joh. Franc. Grandis* Diſſertationum Philoſophicarum prima, *Phyſicæ Epicureæ oppoſita, commendatur.* 5. *Gvaltheri Charletoni* Phyſiologia Epicuro-Gaſſendo-Charletoniana. 6. *Jordanus Brunus*, in libro de Immenſo & Innumerabilibus, *Solium & Mundo-*

mundorum pluralitatem, cum Epicuro, defendit, ſed vivicomburio hanc luit audaciam. 7. *Rob. Boylius doctrinæ Epicuri de atomis corpuſcularis, poſt Carteſium, inſtaurator. Artificium ejus oſſa emolliendi, & in cibum convertendi.*

EPICURUS Gargettius, Athenienſis Philoſophus, Sectam condidit de ſuo 1
nomine, Stoicis plane adverſam, inter quos perpetua olim bella fuere. Hinc mutua orta fuerunt convitia, cum ſchola Stoicorum inſectaretur Epicureos, & Epicurei Stoicos. Notum eſt, quænam vulgo ſit de Epicureis opinio, quaſi ſc. voluptatem omnem pro fine habeant, cum alii contra Epicurum defendant, qui exiſtimant, illum per voluptatem non corpoream iſtam, ſed animi intellexiſſe. Quicquid tandem ejus ſit, profana magis fuit Epicuri, quam Stoicorum, Philoſophia, ut per certa capita oſtendit Gatakerus in docta illa Diſſertatione præliminari ſuper Commentarium in Antoninum. Quod doctrinam contemplativam attinet, veterem illam Democriti ſententiam ſecutus eſt, quanquam veroſimile ſit, illum ſuis quibusdam dogmatibus interpolaſſe, vel adulteraſſe. Democriti ſcriptorum nihil extat, niſi pauca aliqua, quæ tamen dubiæ fidei habentur. Id certum eſt, fuiſſe illum Philoſophum maximum, magnæ in rebus naturalibus experientiæ. Certum eſt, Ariſtotelem multa ex eo deſcripſiſſe, qui, ut in experimentis totus erat, ita nihil quicquam definivit, niſi quod ipſe ſatis exploraverat. Plinius autor eſt, ejus libros multa habere de gemmis, vnionibus, metallis, ut hinc ſuſpicio aliqua multis oriatur, fuiſſe inter primos artis Chymicæ propagatores. Quam ſuſpicionem firmat libellus, qui ſub ejus nomine MStus (x) circumfertur Græca lingua, cum illo tit. *Democriti Phyſica & Myſtica*, qui in linguam latinam converſus prodiit, ſi recte memini, Venetiis. Extat, cum aliis Artis χρυσοποιητικῆς ſcriptoribus Græcis, in Bibliotheca Regia Pariſienſi, unde titulos illorum Auctorum excerpſit Labbæus in ſua *Bibliotheca MStorum*, & multa Exemplaria transſumpta fuerunt, Viennenſe & Altenburgenſe. Quod extremum ad manus meas pervenit, mecum ab Amico communicatum, cum Annotamentis marginalibus Thomæ Reineſii, qui verba Græca, inemendate ſcripta, vel correxit, vel explicuit. Differt tamen illud exemplar à Regio Pariſienſi MSto, ut notavit ipſe Reineſius, in Diſſertatione de his Scriptoribus MScripta. Quod enim Salmaſius in *Commentario* ſuo *in Solinum*, ex exemplari Regio adducit de unionibus parvis, in magnos convertendis, in Altenburgenſi Codice plane non apparet, ideoque aliqua ſui parte mutilatum oportet fuiſſe librum, nec bona fide deſcriptum. Quicquid jam ſit de illis Scriptoribus, & Democriti ipſius opuſculo, non definiri libri iſtius autoritas poteſt. Incertum

(x) De MSto, quod Democriti nomen præfert, Chymico confer *Polyhiſtoris* hujus P. I. L. I. *C. IX.* §§. 31. *ſqq.* de dogmatis vero Democriti Philoſophicis Joh. Chryſoſt. Magneni *Democritum Reviviſcentem, ſive de Democriti Vita & Philoſophia libellum*, Lugd. Bat. an. 1648. & Hagæ an. 1658. *in* 12*mo*. editum.

enim, an ab illo ſcriptum, quove tempore. Qui acutius hic ſe videre putant Critici, è ſtylo judicant, non eſſe illius ætatis fœtum, qua Democritus vivebat. Adverſus quos tamen, quæ excipiat, habet Borrichius, in *Diſſ.* ſua *de ortu & progreſſu Chymiæ adverſus Conringium*, & in libro, quo plenius rem omnem de his ſcriptoribus perſequitur, quem adverſus Conringium iterata vice ſcripſit, ſub titulo *Sapientiæ Hermetis, Ægyptiorum & Chymicorum, a Conringii Animadverſionibus vindicatæ.* Equidem non omnem ipſi autoritatem detraxerim: quod enim ſtylum attinet, notum eſt, talia, quæ in Commentariis ſcribi ſolent, rudi tantum ſermone delineari ſolere. Deinde, ſi non ab ipſo Democrito, fortaſſis ab aliquo diſcipulorum ejus potuerunt conſignari, & quaſi per manus tradi. Sed illa nunc mittimus, tanquam extra ſcopum noſtrum conſtituta, & ad Scriptores Philoſophiæ Epicureæ procedimus, quandoquidem Democriteæ Philoſophiæ nihil reſtat. Qui vitam Epicuri, ejusque ſcholæ hiſtoriam, plenius noſſe deſiderat, ille adeat ſingularem Pet. Gaſſendi librum, quem *de Vita, moribus & doctrina Epicuri,* ſcripſit, editum Hagæ Comitum *in 4to*, anno 1656.

TITUS LUCRETIUS CARUS (y) Philoſophus potius quam Poëta, ſed cu-
2 jus tamen puriſſima latinitas eſt, quem non immerito magni faciunt, tam veteres, quam recentiores. Etiam ſylvam ejus cæcidit Virgilius, uti ex multis locis deprehendimus, quod argumento eſt, magni ipſum ei fuiſſe æſtimatum. Nemo eſt ex antiquis, qui doctrinam Epicuream integro opere complexus ſit, uti Lucretius. Nam Diog. Laërtius, *l.* 10, tantum per lacinias & fragmenta ejus doctrinam colligit. Lucretii variæ ſunt editiones, & quidem inter eos, qui Autorem ipſum ratione textus emacularunt, præcipuus eſt præſtantiſſimus ille JCtus, Obertus Giſanius, cujus extant alia multa in alios Autores Commentaria. Nam, quod illum plagio quædam Mureto ſubripuiſſe tradunt, in invidiam ejus, ut puto, confictum eſt. Dedit ille indicem in Lucretium, qui ſimul explicat ipſum textum Lucretianum. Editus liber eſt Lugdun. Batav. ex Officina Plantiniana anno 1595. in 8. Eſt & alia editio Danielis Parei, quæ prodiit Francof. anno 1631. in 8. qui merus eſt plagiarius Giſanii. Notus eſt enim inter Philologos vir ille, ut fucus aliena ad pabula. Edidit *Lexicon Lucretianum*, editioni ſuæ additum, quod ex Giſanio compilatum eſt, pauculis quibusdam non magni momenti additis. Adjecit Scip. Capitii *libros* 2. carmine ſcriptos, *de principiis rerum.* & Aonii Palearii lib. 3. itidem carmine ſcriptos, *de immortalitate animæ*, dictione tali, quæ Lucretianam ad vivum exprimit. Fuit enim

(y) De Lucretio plura *Tomi I. Lib. IVtus, Cap. XI.* jam expoſuit. De plagii crimine, Commentatori ejus, Hub. Giphanio, objecto, V. Jac. Thomaſii *Tr. de Plagio Literario*, §. 445-448. Anglicis verſibus Lucretium reddidit, adjectisque notis, Oxoniæ A. 1682. *in* 8vo publicavit, & deinceps ipſum quoque textum Latinum, interpretatione ſua & annotationibus illuſtratum, ibidem an. 1695. *in 8vo.* edidit, Thomas Creechius, Collegii omnium Animarum Oxonienſis Socius, eodem, quo Lucretius, fato, αὐτόχειρ, ob amoris impatientiam, haud ita pridem, uti fertur, extinctus.

enim illo viro inter recentiores nemo Ciceroni qua dictionem ſimilior, quod ex Orationibus & Epiſtolis ejus patet. In carmine hoc expreſſit Lucretium. Edidit quoque Lucretium Tanaquil Faber Salmurii anno 1662. *in 4to*, cum notis ſuis, ubi ille, more ſuo, multa audacter corrigit, vir quidem alias doctiſſimus, ſed critica ſua virgula nimium cenſorius. Nam in MStorum defectu parce ingenio permittenda eſt licentia. Atque hi ſunt, quorum in Lucretium extant labores Philologici. Phyſicum Commentarium in illum ſcripſit Joh. Nardius, qui prodiit Florent. anno 1647. *in 4to.* Sed ſtrictior tamen eſt pro materiæ amplitudine, in quam ſi diffundere ſe voluiſſet autor, majus ille opus concinnaſſet. Ejus multa alias extant ſcripta Phyſiologica, ſed quæ non videntur ſpirare illam ἀκρίβειαν, quam ſeculi noſtri perſpicacitas requirit.

PETRUS GASSENDUS. Per compendium, & quaſi per lancem ſaturam, 3
exhibuerat Philoſophiam Epicuri Diog. Laërtius *lib.* 10. Ex his igitur fragmentis, & Lucretiano Poëmate, magno molimine concinnavit Syſtema aliquod Philoſophiæ Epicureæ Pet. Gaſſendus, quod eſt inſtar Commentarii in librum illum decimum Diog. Laërtii. Multa hic ſunt prolixe diſputata in omnibus argumentis, tam Phyſicis, quam Metaphyſicis & Moralibus, vel pro Epicuri doctrina, vel adverſus illam, ubi illa Chriſtianiſmo, vel communibus Philoſophorum placitis, repugnat. Adjicitur in fine *Syntagma Epicureæ Philoſophiæ*, quo, & compendioſius, & ornatius, illa proponitur. Magno alioquin ingenio & apparatu liber ille ſcriptus eſt, prodiitque *in fol.* Lugduni, anno 1649. & cum ceteris ejus Operibus, junctim editis. Ceterum hic vir eſt ſummus Philoſophiæ Epicureæ inter recentiores reſtaurator, quam & ipſe ex animi ſententia amplexus eſt. Cetera ejus ſcripta philoſophica, mole non minora, Epicuri principia pro fundamento ponunt, præterquam in illis argumentis & hypotheſibus, in quibus ipſe ab ejus ſententia divortium facit. Prodiit non ita pridem Gallica lingua Philoſophia Gaſſendi Epicurea, in compendium contracta, de qua legi poſſunt Ephemeridum Gallicarum Scriptores. (z)

JOH. FRANCISCUS GRANDIS. Hujus viri extant *Diſſertationes* aliquot 4
Philoſophicæ & Criticæ, Pariſ. anno 1658. *in 4to* editæ. Earum prima eſt adverſus Epicuream Philoſophiam, ad Pet. Gaſſendum ſcripta. Multa habentur in illa Diſſertatione curioſa & non vulgaria, quæ doctrinam Epicuream de atomis & inani

(z) Epitomator Philoſophiæ Gaſſendi Epicureæ, *h. l.* memoratus quidem, ſed haud nominatus, eſt Franc. Bernerius, Principis Viduæ Aurelianenſis Conſiliarius & Archiater, cujus *Abregé de la Philoſophie de Gaſſendi*, Lugd. Gall. an. 1678. *in 8vo.* ac reviſa emendataque ibid an. 1684 *in 12mo.* VII Tomis prodiit. Exſtant & ejusdem *Doutes ſur quelques uns des principaux Chapitres de ſon Abregé de la Philoſophie de Gaſſendi* ed. Paris. an. 1682 *12mo.* V. Corn. a Beüghem *Appar. ad Hiſt. Lit. Noviſſ. Conſpect. I. p.* 47. & loca Ephemeridum Literariarum illhic allegata. Fuiſſe autem Bernerium hunc Gaſſendi comitem indivulſum, & Amicum intimum, Sam. Sorbierius *in Vita Gaſſendi* teſtatur. V. hanc in Wittenii *Dec. VI. Memor. Philoſ. p.* 224.

inani, unde totus orbis componitur, eorumque motu, impugnant. Nam principia illa ad rerum conſtitutionem, & ſpecierum productionem, non ſufficientia monſtrat, & ex ipſo Lucretio aliquod principium divinius, & quaſi ſupernaturale, oſtendit, quo opus ſit in digeſtione rerum, & ſpecierum fabrica. Errare itaque Epicurum demonſtrat, qui ex fortuito atomorum concurſu omnia vult produci.

5 GVALTERUS CHARLETON. Ille poſt Gaſſendum in theatrum hoc venit, & ex Epicuri Paralipomenis, Gaſſendi diſſertationibus, & ſuis hypotheſibus, Syſtema aliquod confecit, cui tit. *Phyſiologiæ Epicuro-Gaſſendo-Charletoniana, or a fabrick of ſcienſe natural, upon the hypotheſis of atoms*, editum Londini anno 1654. *in fol.* Ejus quanquam plurima ſint è Gaſſendo deſumta, non pauca tamen ipſi adjecit rerum & experimentorum novorum, quæ ad hypotheſin de atomis explicuit. Fuit & antea doctrina de atomis tractata à Joh. Chryſoſt. Magneno in *Democrito* ſuo *redivivo.*

6 JORDANUS BRUNUS, NOLANUS. Inter dogmata Democriti etiam illud fuit de pluralitate mundorum, imo illorum infinitate, quod argumentum Jordanus Brunus, Nolanus, reaſſumſit, cujus inter Opera extat *liber de immenſo & innumerabilibus, ſive de univerſo & mundis.* Quo in libro doctrinam hanc de multis ſolibus, & multis terris, ſumma cum cura propoſuit, hac methodo, ut primum præmittat carmen, deinde ſcholia ſubjungat, quibus argumenta, pro theſi ſua adducta, ulterius firmare intendit. Ille vero in Italia tandem vivicomburio ſententiæ ſuæ audaciam luit, quanquam non deſunt, qui alia de cauſa ſupplicio hoc affectum fuiſſe exiſtimant. Alioquin theſis ipſius pleriſque Aſtrologis nunc placet, qui ſtellas fixas habent pro ſolibus, quibus ſingulis ſuæ circumponuntur lunæ, vel terræ, nobis inviſibiles. Editus ille liber eſt Francof. anno 1591. *in 8tavo*, cum aliis quibusdam ejus operibus, quæ neſcio quid Cabaliſtici, aut Lulliani, ſapiunt. His enim rebus videtur fuiſſe addictus. Prolixe illic de mundis diſputat adverſus Ariſtotelem, pro immenſitate & infinitate mundi, in infinito ſc. ſpatio, infinita eſſe finite mobilia ſtatuit, infinitos ſoles (fixas ſtellas) & tellures (planetas), & non eſſe compertum planetarum numerum circa hunc ſolem, neque ſpectabilem circa alios. Iſtam illic ſententiam multis argumentis propugnat, quæ ibi prolixe legi poſſunt. Hanc ille ſententiam primus videri vult in medium protuliſſe è recentioribus, quanquam poſt Copernicum in theatrum venerit. (aa) RO-

(aa) Sententiam de pluralitate mundorum noviſſime, & majori quidem, quam omnes alii, conatu, audacia & curioſitate, propugnavit Chriſt. Hugenius, Mathematicus Bataviæ celeberrimus, in Κοσμοθεώρῳ *ſive Conjecturis de Terris Cæleſtibus, earumque ornatu*, ſcripto poſthumo, Hagæ Comitum an. 1698. *in 4to* edito, cujus recenſum, tum in reliquis Ephemeridibus nuperis Literariis, tum in Actis Erud. Lipſ. M. Octobr. an. 1698. p. 448-455. Cenſuram autem in *Memoriis* Jeſuitarum *Trevorienſibus Menſtruis Anni* (niſi memoria me fallit) 1702. invenies. Dialogum etiam pro eadem Gallicum edidit Dn. de Fontenelles, Academiæ Pariſienſi Scientiarum Regiæ nunc a Secretis, in Linguam quoque nuper translatum Germanicam. Gallice prodiit Amſtelod. an. 1687. *in 12mo* ſub Tit. *Entretiens ſur la Pluralité des Mondes.*

ROBERTUS BOYLIUS. Inter dogmata Democriti fuit illud de minimis rerum particulis, unde omnia conſtent in rerum natura, quæ ſententia nunc præ cæteris ita exculta eſt, ut addi vix quicquam poſſe videatur. De Carteſio res notiſſima eſt, quam ille particularum etiam minimarum figuras dimenſus fuerit, atque inde operationes naturæ plurimas deducat. Hoc argumentum nemo nunc melius expoſuit, quam Robertus Boylius, qui ingenio addens experientiam, multa in hac doctrina abſtruſa patefecit. Ejus libri pene omnes, quos ſcripſit (ſcripſit autem multos,) ſuper doctrina corpuſculari, ut vocat, fundati ſunt. *Liber* ejus *de Origine formarum*, *Chymiſta Scepticus*, *& Tr. de frigore*, multas habent curioſiſſimas demonſtrationes, quæ omnes procedunt è conditione particularum, varie mutatarum, figuratarum, & in ſe incidentium, in quibus adeo operoſus & diligens eſt, ut omnium ſuperarit induſtriam. Speciatim quoque ſcripſit *de natura effluviorum, eorum determinatione & mira ſubtilitate, motu etiam particularum in ſolidis & apparenter quieſcentibus corporibus*, etiam compactiſſimis, ut in gemmis, lapidibus, metallis, oſſibus, quæ poſtrema nunc, novo artificio πνευματικῷ, ita in minimis ſuis attenuare docuit, ut in ſubſtantiam cartilagineam ac mollem è dura illa convertantur, & vel ipſi homini in cibum cedere poſſint. Quod elegans quidem eſt & curioſum, ſed in fraudem canum, inventum.

CAP. VI.
DE SCRIPTORIBUS SCEPTICIS.

§. I. *Sceptici e Schola Socratis & Academicorum ſunt progreſſi. Nicol. Cabaſilæ, Cl. Ptolomæi, Mar. Merſenni & Malebranchii, contra eos Scripta. Sectam hanc amplexi ſunt Lucianus, Thomas. Hobbeſius & Bened. Spinoſa. Falſo contra Scepticiſmi accuſantur Ren. Carteſius, Henr. Corn. Agrippa, moderni-que Philoſophi Experimentales, quibus Joſ. Glanvil*, in Scepſi ſcientifica, *patrocinatur.* 2. *Scepticiſmum defenderunt Sex. Empiricus.* 3. *Et, inter modernos, etſi haud ſerio, Franc. Sanchez, a Dan. Hartnaccio impugnatus.*

VEnimus ad philoſophiam SCEPTICAM veterum, ſive Pyrrhoniam, à Pyrrhone, 1
ejus Philoſophiæ auctore, ita dictam, qui Scepticorum princeps fuit. Videtur hæc Secta ex Academicis prognata. Socrates enim, Academicorum princeps, primus fuit, qui ex modeſtia & neglectu contemplativarum diſciplinarum nihil ſciri poſſe aſſerebat; quanquam non deſint, qui hoc per Ironiam illum feciſſe arbitrantur, quaſi ſcientiam diſſimulando ſimulaverit, renunciando ſc. iis, quos manifeſto ſciebat, ut ea, quæ neſciebat, ſcire etiam putaretur. Tota autem hæc Secta primum orta videtur à vanitate & jactantia, quod & notat Verulamius *de Augm. ſcientiarum l. 5. cap. 2.* eosque, qui eloquentia floruerunt, hanc fere ſibi Sectam ſumpſiſſe, ut in utramque partem copioſe diſputando gloriam aſſequerentur.

tur. Contra illos Scepticos extant veterum nonnullorum Patrum declamationes, uti teſtatur Lambecius *Commentariorum de Bibliotheca Vindobonenſi l. 5. pag. 212. Codice 276.* ubi de MStis Græcis agit. Laudat illic Nicolai Cabaſilæ, Archi-Epiſcopi Theſſalonicenſis, *Diſſertationem de Criterio veritatis*, ſive de facultate & inſtrumento judicandi, quid ſit verum, contra Pyrrhonem, Scepticorum principem. Eſt & Claudii Ptolomæi peculiaris tractatus περὶ κριτηρίου καὶ ἡγεμονικοῦ, *de judicandi facultate & animi principatu*, qui reperitur MStus inter libros Lucæ Holſtenii, & ab Iſmaele Bulialdo Græce & Latine editus eſt Pariſiis, apud Cramoiſios *in 4to*, Anno 1663. In eodem illo Codice MSto, quem laudat Lambecius, extat ejusdem Cabaſilæ *ſolutio argumentorum quinque contra Rhetoricam, ſive artem dicendi*, quæ à ſcepticis proponuntur. Sed de iſtis ineditis nullum formari judicium poteſt, notari tamen debent, ſi fortaſſis aliquando in Bibliothecas incidamus, ubi reconduntur. Fuit & Lucianus iſti Sectæ addictus, cujus argumenta multa ſunt in ipſius libris. Solebant enim Sceptici omnia ſalſe ridere, de omnibus rebus in utramque partem diſputare, nihil ut certum aſſeverare. Audio &, è recentioribus, Marinum Merſennum, virum alioquin doctiſſimum, ut ex ejus libris editis conſtat, & Mathematicum ſolertiſſimum, totam hanc Scepticorum doctrinam ſingulari libro *de Veritate ſcientiarum*, Gallice ſcripto, à capite ad calcem refutaſſe. Quem cum ipſe non viderim, eſt enim rarior, ut pene omnes iſtius viri libri, remitto ad Sorellum, qui, in *Scientia* ſua *Univerſali*, quædam in compendium ex illo redegit. De capitibus, quæ ſpectant ad doctrinam Scepticorum, evolvi etiam meretur Malebranchius, autor Diſſertationum Gallicarum, quibus tit. *la Recherche de la verité*; ubi de illis, quæ ad doctrinam de ſenſibus ſpectant, & de eorum erroribus, prolixe agit, eosque diſtincte propoſuit. Palmarium enim argumentum Scepticorum in illo ſitum eſt, quod ſenſus noſtros non recte affici demonſtrare velint, illos variis modis errare ratione objecti & ſenſorii, quo fundamento ſublato, omnium diſciplinarum & rerum incertitudinem ſe confeciſſe exiſtimarunt. In hoc itaque omnis opera ponenda eſt, ut ſenſuum demonſtretur evidentia, unde omne principium demonſtrationis dependet, quo ſublato, omnes ſcientiæ eſſent ſublatæ. Sed facillimo negotio illis reſponderi poteſt, ut qui meris ſophismatibus & parallelismis ſententiam ſuam defenſum eunt. Ex hac tamen Camarina hauriunt hodie, qui impia dogmata, tam qua Dei cognitionem, quam qua mores, tradunt, Hobbeſius & Spinoſa. Ambo enim, in eodem ludo ad nequitiam docti, veterem illam cramben recoquunt, eoque ſubtilius venenum iis miſcent, quo magis Mathematicis diſciplinis fuerunt exculti. Sed abſurditatem illarum ſententiarum deprehendere facile eſt illi, qui ſolidam huic negotio affert doctrinam, interiorem ſcilicet philoſophiæ, non veteris tantum, ſed & recentiorum Sectarum, & Matheſeos peritiam. Non referendi tamen ſunt ad hanc claſſem, qui ideo de rebus dubitant, ut ſcientiam ſibi forment veram & ſolidam, quemadmodum fecit Carteſius, cujus hoc primum principium eſt, de omnibus rebus aliquando dubitandum eſſe. Nam qui ideo Scepticum illum facere volunt, injurii in

ipſum ſunt: nihil enim ille magis quærit, quam demonſtrationis evidentiam. Ac demonſtrari facile poſſit, ex omnibus Philoſophis antiquis, Platone & Ariſtotele, plane idem illos docuiſſe. Eodem modo Societas Angliæ Regia omnia illa ſeponit præjudicia veteris Phyſicæ, ut certas concluſiones inveniat & demonſtret. Quo fine Joſephus Glanvil librum ſcripſit Anglica lingua, cui tit: *Sceptis ſcientifica, adverſus vanitates Dogmaticorum*, editum Londini *in 4to* anno 1665. Scopus ejus Autoris in hoc opere eſt, ut monſtret, quam multa ſint incognita in ratione, nec ulla arte cognoſci poſſint, illis tamen viam eſſe ſternendam per ea, quæ manifeſtis demonſtrari poſſunt argumentis. Neque pertinet ad hanc claſſem Henricus Cornelius Agrippa, cujus extat *de Vanitate Scientiarum* liber, doctus profecto & laborioſus. Voluit enim potius abuſus & ineptias ſcientiarum Satyrico ſale defricare, quam, illas plane nihili eſſe, oſtendere.

SEXTUS EMPIRICUS. Sextus ille quis fuerit, ubi & quando vixerit, non 2
ſatis certum. Alexandriæ quidam vixiſſe volunt. Ille quidem, in ſcriptis ſuis, multis in locis innuit, ubi non vixerit, nusquam autem diſertis verbis ait, ubi vixerit, ac neſcivit fortaſſe Scepticus, an illic viveret, ubi vivebat. De ordine Pyrrhoniorum doctorum & ſucceſſione Laërtius agit *lib.* 9. Sed parum hæc res ad nos pertinet. Prolixe admodum de ejus ætate diſputat Jonſius, *de ſcriptoribus hiſtoriæ Philoſophicæ lib. 3. cap.* 12. Hujus Sexti Empirici Opera omnia extant Græce & Latine edita Pariſ. *in fol.* anno 1601. & Genevæ 1621. *Pyrrhonianæ* ejus *Hypotheſes* Lat. ling. ſeorſim ſunt editæ ab Henr. Stephano cum notis, *in 8vo* anno 1562. Opus *adverſus Mathematicos* Latine eſt editum a Gentiano Herveto *in fol.* Pariſ. anno 1569. Ceterum Opera ejus Omnia Græco-Latina rara ſunt, operæque pretium faceret, ſi quis ê Criticorum familia iſta recudi faceret & emendatius ederet.

FRANCISCUS SANCHEZ. Fuit ille Doctor Medicus, & in Acad. Toloſana 3
Prof. Regius, qui Tractatum ſcripſit, ut tit. habet, *de multum nobili & prima univerſali ſcientia, quod nihil ſcitur.* Libellus eſt exiguus, ſed qui in compendium traxit pleraque Scepticorum argumenta, argute ſatis & nervoſe. Aliquoties editus eſt, & *in 4to* quidem Lugduni apud Gryphium anno 1581. Poſtea Francofurti *in 8vo* anno 1618. Cui editioni additus eſt libellus Maturini Simonii, JCti, *de literis pereuntibus.* Eſt etiam alia quædam Roterodamenſis editio, ſi recte memini. Sc. is quoque vir è Medicorum gente novi aliquid ſapere viſus eſt. Plerunque enim Medici, vel in Theologia, vel Philoſophia, novaturiunt. Non putarem tamen, adeo ſerio rem ſuam egiſſe Franciſcum noſtrum, eumque potius ſcriptionis ſuæ habuiſſe finem, ut exagitaret Scholaſticos, eorumqne Philoſophiam, oſtenderetque, nihilo nos certiores fieri ex eorum ſcriptis, & longe incertiores eſſe, quam dudum. Multa ſane in illo ſcripto ſana ſunt & arguta, quanquam non omnia probem. Adverſus auctoritatem paſſim pugnat, & Ariſtotelem, qui ſi Scepticiſmus eſt, facile ipſi hujus delicti gratiam fecerim. Noviſſima ejus editio, una cum refutatione Danielis Hartnaccii, prodiit Stettini *in 12mo* anno 1665. ſub. tit. *Sanchez aliquid Sciens.*

Addi-

Additæ ſunt textui notæ refutatoriæ, & præmiſſa eſt Hiſtoria breviuſcula Scepticiſmi veteris & recentis, quæ tamen longe plenius tradi poteſt. Nam, qui hactenus hoc argumentum tractarunt, è Scriptoribus Hiſtoriæ Philoſophicæ, parci admodum in eo ſunt. M. Gabr. Wedderkopf Argentorati Diſputationem habuit *de Scepticiſmo Veteri & Recentiori A.* 1664.

CAP. VII.

DE PHILOSOPHIÆ PLATONICÆ SCRIPTORIBUS.

§. 1. *Plato Dogmata, a Socrate accepta, cum Barbaricis & Pythagoricis miſcuit: multos Patrum primæ Eccleſiæ Sectatores habuit. Operum illius editiones & commentatores. Scripta ejusdem ſuppoſititia. Plagii in Timæum falſo accuſatur.* 2. *Iſagogas in Philoſophiam Platonis ſcripſere Joh. Bapt. Bernhardus, & ante hunc Alcinous, collationes autem ejusdem cum Ariſtotelica Georg. Gemiſtus, Georg. Trapezuntius (in Platonem perquam maledicus, & a Beſſarione Card. refutatus,) Pet. Bembus, Jac. Mazonius, Seb. Foxius, Lud. de Morainoillier & Gabr. Buratellus. Plato pie eſt philoſophatus, Atheisque contrarius.* 3. *Speuſippi, ſucceſſoris Platonis, quem Ariſtoteles permagni fecit, ſcripta.* 4. *Platonici reliqui celebriores, ſcriptisque etiamnum ſuperantibus; inclyti, Plotinus ſc. & Origines.* 5. *Proclus, de cujus ſcriptis, editis ac ineditis, paulo diſſeritur uberius.* 6. *Maximus Tyrius;* 7. *Plutarchus.* 8. *Numenius.* 9. *Chalcidius.* 10. *Apulejus, Damaſcius, Hermias, Olympiodorus, Syrianus, Herennius, Salluſtius.* 11. *Philo Judæus, ſi non Platonicus, Platonizans tamen.* 12. *Mich. Pſellus, cujus, aliorumque Platonicorum, de Dæmonibus doctrina, magiæ eſt affinis.* 13. *Franc. Jos. Borri, in eadem de Dæmonibus doctrina, πλατωνίζει.* 14. *Nec non Autor libelli le Comte de Gablis, Georg. Pictorius, aliique.* 15. *Recentiores Platonici, Marſilius Ficinus, ad magiam proclivior.* 16. *Joh. & Joh. Franc. Pici, Comites Mirandulani.* 17. *Gabr. Buratellus, de quo, ceterisque Ariſtotelis cum Platone conciliatoribus, fertur judicium.* 18. *Scipio Agnellus, doctrinæ Platonis de ideis, contra Ariſtotelem, propugnator eximius, & Joh. Marcus Marci, ejusdem inſtaurator.* 19. *Henr. Morus, Philoſophus Platonico-Carteſianus, animarum etiam cum Chriſtoph. Sandio, & Anonymo* Lucis Orientalis *Autore, patrocinatus præexiſtentiæ, per Jac. Thomaſium impugnatæ.* 20. *Leo Hebræus, doctrinæ Platonis de amore exegetes.* 21. *Dan. Heinſius, cujus* Poëma de Contemptu Mortis, *Platonis congruens doctrinæ, commendatur.* 22. *Indiculus Autorum, de Hiſtoria Dogmatisque Sectæ Platonicæ conſulendorum.*

Eſcho-

E Schola Socratica PLATONIS Philoſophia prodiit, quanquam alii Platonem incuſent, quaſi miſcuerit Socraticam doctrinam cum Barbara & Pythagorica. Exprobrat hoc ipſi Xenophon, ipſe Socratis auditor Epiſtola quadam, ad Æſchinem Socraticum ſcripta, quæ legi poteſt apud Euſebium *in præparatione Evangelica*, *lib.* 24. & Stobæum *in Sermone de Diis.* Longe autem ille à Scepticiſmo abeſt, quem imputare illi nonnulli voluerunt, à quo illum excuſat Verulamius, *in novo Organo l.* II. *Aphor. p.* 67. Claud. Berigardus, *in Circulo* ſuo *Piſano*, *Circulo tertio part.* I. Platonicam Philoſophiam partim Pythagoricæ, partim Peripateticæ, ſimilem facit; ſublatis enim Ideis, quas impugnarat Ariſtoteles, in ceteris tantum verbis & ratione conſiderandi differre ait; de quibus omnibus nunc diſputare non eſt noſtri inſtituti. De dignitate ejus Philoſophiæ præ Ariſtotelica, aut earum convenientia inter ſe, integris Voluminibus agitur à multis, de quibus plura in ſequentibus. Nos hic tantum, ὡς ἐν κεφαλαίῳ, quædam de Platonica doctrina afferemus, nam Hiſtoriam ejus integram non teximus: quam velim tamen à quopiam contexi. Non habemus Autorem ullum, qui Platonis Platonicorum omnium Hiſtoriam, Vitas, Scripta, juſto ordine congeſſerit & digeſſerit, qui tamen vehementer faceret ad Philoſophiæ illius illuſtrationem. In Ariſtotele ſollicitiores fuere nonnulli, quanquam tamen neque de illo omnia ea, qua poterant, diligentia tractata ſint. Et magni tamen intererat, tum ad Eccleſiaſticam Hiſtoriam, tum ad Philoſophicam, geminæ hujus Sectæ ortus & progreſſus noſſe accuratius, quandoquidem Patrum quorundam etiam in ſacris opiniones multum ex his fontibus hauſerunt. Platoniſmus primis Chriſtianis Patribus ad multa ſingularia facem prætulit, multi ex hoc fonte errores propullularunt; quam ob cauſam accuratius indaganda ſunt omnia, quæ in negotio hoc indagari poſſunt. Quod Platonis Opera attinet, aliquot eorum editiones prodierunt. Eſt Græco-Latina à Marſilio Ficino edita, cum argumentis & commentariis, *in fol.* Lugd. anno 1590. Item Francof. anno 1602. Melior vero eſt editio, quæ duobus Volum. *in fol.* prodiit, cum interpretatione Joh. Serrani, ejusque notis, *in fol.* apud Henr. Stephanum, anno 1578. (bb) Inter Libros ejus ſingulares, *Timæus* prodiit ſeorſim, cum Commentariis nonnullorum, extantque *libri* 10. *Commentariorum in Timæum Platonis* Pauli Benii, ne quid de aliis nunc dicam. In *libros de Rep.* extat *Paraphraſis* Averrois, quam in Lat. linguam convertit Jacobus Mantinus, Medicus Hebræus, editam una cum Franciſci Philelphi *libris* 5. *de Morali Philoſophia & (diſciplina).* Non pauca quoque ſunt ſuppoſititia, quæ Platoni adſcribuntur, quorum aliqua addita ſunt Operibus ejus. Fuerunt & olim alii ejus adulterini Dialogi, quos recenſet Diogen. Laërtius, ſed qui amplius non extant. Emendatiſſima eſt editio Platonis illa, quæ Græca tantum lingua prodiit, cum Procli *Commentariis in Timæum*, Baſileæ anno 1534. *in fol.* Fuerunt, qui Platonem etiam plagii incuſarunt, quod Timæo doctrinam de anima

(bb) Digna eſt, cujus hic mentio fiat, Andr. Dacerii, Acad. Franciçæ Socii, verſio Operum Platonis Gallica, cum notis elegantibus, Pariſiis an. 1699. *in* 12*mo* edi coepta.

mundi ſurripuerit, qui tamen injurii in illum ſunt. Neque enim plagiarius dicendus eſt, qui profitetur nomen, unde ceperit.

2. Auctores ad doctrinam Platonicam παρασκευαστικοὶ ſunt, tam Græci, quam Latini, tam veteres, quam recentiores, omnium autem Platonicorum ſyllabum, operumque illorum enarrationem, quanquam valde imperfectam, præmiſit *Seminario* ſuo *Philoſophiæ Platonicæ* Lugd. Gall. A. 1599. *in fol.* excuſo, Joh. Baptiſta Bernhardus. Extat aliquoties in lucem edita Alcinoi *Introductio in Philoſophiam Platonis*, Græce *in 8vo*, anno 1521. apud Aldum Manutium (quæ eſt edito correctiſſima,) Græce & Latine à Dan. Heinſio, una cum ejus *notis*, Lugd. Batav. *in 8vo.* Editus eſt idem liber cum Commentariis Dion. Lambini Pariſ. *in 4to*, anno 1557. & cum Commentariis Joh. Carpentarii *in 4to*, Pariſ. duobus voluminibus. Georgius Gemiſtius, cui Plethonis cognomen datum eſt ab amore Platonis, ut exiſtimant, ſcripſit librum Græca lingua *de Platonicæ & Ariſtotelicæ Philoſophiæ differentia*, qui prodiit Baſileæ anno 1574. *in 4to* Latine, & Venetiis, una cum Bernhardini Donati, Veronenſis, *paraphraſi*, *in 8vo*, in linguam Latinam translatus à Georgio Chareandro, qui Baſileenſem editionem Latinam procuravit. Hujus Autoris plurima alia ſunt ſcripta, partim edita, partim inedita, partim Philoſophici, partim Hiſtorici argumenti, de quibus ulterius videri poteſt Leo Allatius in *libro de Georgiis Claris*. Georgius Trapezuntius *Comparationem Platonis & Ariſtotelis* inſtituit, qua Ariſtotelem Platone longo intervallo ſuperiorem eſſe contendit, qui liber Venetiis editus eſt anno 1528. *in 8vo*. Quod vero in Platonem vehementer maledicus eſſet, permovit ejus rei indignitas celebratiſſimum Cardinalem Beſſarionem, ut, diſſimulato Trapezuntii nomine, Calumniatori Platonis libris quatuor reſponderit, quibus ſapientiam Platonis atque doctrinam, & probitatem morum, exponit. Addit porro quintum ſuperioribus librum, in quo Trapezuntii errores in interpretatione legum Platonis refutavit, oſtenditque, illum non intellexiſſe Platonem. Addidit quoque *Diſputationem* ſuam *de natura & arte*, in eundem Trapezuntium ſcriptam, quæ omnia Venetiis prodierunt *in fol.* apud Aldum, anno 1503. Ceterum de Georgio Trapezuntio itidem legendus eſt idem Leo Allatius libro citato: de Beſſarione autem ejusque operibus aliis, ad Philoſophiam ſpectantibus, Jac. Gaddius *in libro de Scriptoribus*, ſub tit. *Beſſarionis*. Scripſerat & Pet. Bembus *Apologiam Platonis*, & *Diſſertationem* in ejus opera, quæ tamen hactenus inedita ſunt, eodem referente Gaddio. Poſt illa tempora ſequuti ſunt alii complures, qui hoc argumentum copioſe tractarunt, de convenientia & diverſitate Philoſophiæ Platonicæ & Ariſtotelicæ. *De conſenſu utriusque* ſingularem librum ſcripſit Jacobus Mazonius, (de quo v. Erythræi *Pinacoth. I. p. 68.*) tum & Sebaſtianus Foxius Hiſpalenſis, qui utriusque conſenſum tantum ad Philoſophiam naturalem reſtrinxit, & editus eſt Wittebergæ anno 1589. *in 8vo*. Idem Autor in *Phædonem* Platonis, & *libros* ejus *de Rep.* prolixos ſcripſit Commentarios, *in fol.* editos Baſileæ anno 1554. & anno 1556. E recentioribus quoque aliquis Ludovicus de Morainuillier d' Orgeville, Doctor

Doctor Sorbonicus, *Examen Philoſophiæ Platonicæ* edidit Macloviæ anno 1650. *in 8vo*, quo in libro univerſam Philoſophiam Platonicam ſpeculativam, quam ſub nomine Dialecticæ comprehendit, ſub examen vocat, additis nonnunquam Parallelis Peripateticis. Eſt ille liber velut ſummarium & breviarium Philoſophiæ Platonicæ, cujus maxima pars verſatur in Theologia & Metaphyſica. Cauſas enim externas, efficientem & finalem, in philoſophando magis reſpexit, quam materialem & formalem, rerum ſc. miſtionem ac generationem. Pie ſane in illis dogmatibus philoſophatus. Nam Spinoſa, & alii profani ac Athei, omnem finalem cauſam è natura eliminare laborant, ut ingenii humani commentum, qua ſublata facile ipſa efficiens tolletur, Deus. *De controverſiis Platonis & Ariſtotelis præcipuis* Gabriel Buratellus librum itidem ſcripſit, qui prodiit Venetiis anno 1573. *in 8vo.*

SPEUSIPPUS. Inter primos Platonis ſucceſſores fuit, ejusque ex ſorore 3
nepos. De illo, librisque ejus, fuſius agit Laërtius *lib.* 4. Pauca ab illo habemus: Ariſtoteles illum magni fecit, ejusque libros maximo pretio emit, teſte eodem Laërtio. Laudat ipſum quoque Ariſtoteles in Metaphyſicis. Scripſit *de Philoſophis*, ſcripſit itidem *Encomium Platonis* & *librum de cœna Platonis*, quorum nomina tantum ſuperſunt. *De definitionibus* tamen *Platonicis* ſupereſt libellus ſub ejus nomine editus, Pariſ. lingua Græca, qui jungitur Alcinoo *de doctrina Platonis.*

PLOTINUS. Plotinus è Platonicorum ſchola libros ſcripſit, qui hodie ſu- 4
perſunt; vixit ſub Alexandro Severo, fuitque diſcipulus Ammonii Alexandrini, in cujus ludo Origenes quoque fuit inſtitutus, qui in ſcriptis ſuis Theologicis Platoniſmi veſtigia ubique oſtendit. Fuit tamen inter Peripateticos connumeratus iſte Ammonius, credo, quod ipſe ſe talem profiteretur. Nam, ut Hierocles apud Photium teſtatur *Codice* 251. primus fuit, qui Ariſtotelem à Platone non diſſentire oſtendit. Addit porro, utramque illum Sectam edoctum, Philoſophiam à contentionibus liberam tradidiſſe ſuis Auditoribus. Ejus Opera præ aliis omnibus vehementer illuſtrant doctrinam Platonicam, quæ Græce & Latine edita ſunt Baſileæ *in fol.* à Marſilio Ficino anno 1580.

PROCLUS. (cc) Celebratiſſimus Operibus ſuis Proclus eſt, cujus adhuc hodie 5
libri extant plurimi, quanquam & multi ejus ſint deperditi. Vixit Theodoſii &

(E) 2 Leo-

(cc) De Proclo, ejusque Scriptis, conſulenda omnino eſt ab horum amaſiis Marini Neapolitani *Vita Procli*, non mutila, ſicut antehac a Guilh Xylandro & Æmil. Porto, ſed altera Parte *de Virtutibus Procli Theoreticis ac Theurgicis*, è Cod. Biblioth. Guidanæ MSto nunc primum eruta, auctior, atque adeo integra, Hamburgi an. 1700. *in 4to* a Joh. Alb. Fabricio, Polyhiſtore eximio, edita, ac verſione Latina, *notis*, *Prolegomenis* de Proclo & Marino, *Elenchoque Scriptorum* Procli accuratisſimo, illuſtrata. Ex MSStis Procli Holſtenianis, *h l.* memoratis, in Bibliothecam Hamburgenſem, beneficio Holſtenii Profeſſoris, cum aliis pluribus Codd. ineditis, Platonicorum præcipue tranſierunt Procli *Elementa Theologica* (cum Guilh. de Morbeca verſione illorum Latina), Tres Μονόβιβλοι & *Comm. in Platonis Alcibiadem*, nec non Nicolai, Epiſc. Methonenſis, *in Procli Elementa Theologica Explicationes & Animadverſiones.*

Leonis Thracis ætate. Scholam ejus, præceptores & diſcipulos, prolixe deſcribit Jonſius *de Scriptoribus Hiſtoriæ Philoſophicæ l. 3. c. 18.* Edidit, præter Philoſophica, quædam Grammatica & Poëtica, ſub titulo χϱηςομαθείας, unde Excerptum nobis ſervavit Photius in *Bibliotheca*, *codice 239.* quod cum And. Schotti verſione, & Petri Joh. Nunneſii *notis*, ſeorſim prodiit Hanoviæ *in 4to* anno 1615. additum Andreæ Schotti *Obſervationibus Humanis*. Operum ejus Philoſophicorum variæ ſunt editiones, neque omnia ſimul & junctim edita. Edita eſt ejus *Explicatio Platonis ex Timæo*, ubi de animarum generatione agitur, Latina lingua, cum Numerorum Harmoniarumque figuris, interpretete Nicolao Leoniceno *in fol.* Pariſiis anno 1580. Prodiit idem liber, cum *Enarratione difficilium quæſtionum in Politica Platonis, in fol.* Baſileæ anno 1584. Ejusdem *Elementa Theologica & Phyſica*, Latine a Franciſco Patricio verſa, prodierunt *in 4to* Ferrariæ anno 1583. Ejusdem *in Theologiam Platonis Commentarius*, una cum ejus *Vita* a Marino Neapolitano deſcripta, prodiit Græce & Latine, vertente Æmilio Porto, & ſumptus ſuppeditante Sereniſſimo glorioſæ memoriæ Principe Holſatico, JOHANNE ADOLPHO, è Typographeo Frobeniano, Hamburgi A. 1618. *in fol.* Multa ejusdem Autoris adhuc hodie ſuperſunt ἀνέκδοτα, quæ in lucem protrahi mererentur. Reperiuntur nonnulla inter Codices MStos Holſtenii. Sunt in illis Procli *Elementa Theologica* Latine, ex veteri verſione Fratris Guilhelmi de Morbeca, Archiepiſcopi Corinthii, cum ejusdem *Demonſtrationibus* in fol. Habentur & ejusdem *libri 3. ſingulares*, ſive μονόβιβλοι, primus *de decem dubitationibus circa providentiam*; ſecundus *de providentia & fato, & eo quod in nobis*, ad Theodorum Mechanicum, tertius *de malorum ſubſiſtentia*, Latine tranſlati ab eodem Interprete, Guilhelmo de Morbeca. Extant itidem varii ejusdem Commentarii in Platonis *Dialogos*, ut & in *Alcibiadem priorem*, Græce, in *Parmenidem* ejus *libri 7.* Græce *in fol.* in ejusdem *Cratylum ſcholia* Græce *in 8vo.* Extant & ejusdem *Diſſertationes in Remp. Platonis* Græce, hactenus non editæ. Non dubito, multos alios paſſim in Bibliothecis ſupereſſe, ſcripſit enim plurimos, ſed negliguntur jam illi, neque digna eorum cura habetur, cum præ Platonica triumphet Peripatetica Philoſophia. Non tamen inutile eſt, vel titulos illorum librorum notaſſe, quanquam ipſos inſpicere non liceat. Datur enim nonnunquam ex inſperato occaſio in libros illos incidendi, in Bibliothecis præſertim publicis.

MAXIMUS TYRIUS. Philoſophus Platonicus, & Marci Antonini præceptor, ſcripſit varias *Diſſertationes Philoſophicas*, quæ *ſermonum* nomine Græca lingua editæ ſunt. Scripſit & *de Homero*, & quænam apud ipſum vetus Philoſophia ſit; an Socrates recte Apologiam detrectaverit. *Sermones* ejus è Græco in linguam Latinam convertit Coſmus Paccius, Archiepiſcopus Florentinus, cujus Interpretationis Latina editio prodiit anno 1557. *in 8tavo.* Optima autem ejus Autoris editio eſt, quæ Græca & Latina lingua ſimul prodiit, cum interpretatione & notis Dan. Heinſii, Lugd. Batav. *in 8tavo* anno 1607. Jungitur huic Maximo Tyrio Alcinoi *liber de doctrina Platonica.*

PLU-

PLUTARCHUS. Plutarchus vetus collector eſt variarum rerum, cujus induſtria multa nobis ſunt conſervata, etiam in Philoſophicis, quorum alioquin non ſupereſſet memoria: ejus extat Diſſertatio *de placitis Philoſophorum*, ubi velut per lancem ſaturam proponit varias Philoſophorum veterum ſententias. Ejusdem extant *quæſtiones Platonicæ*, & Commentarius *de animæ procreatione*, quæ in *Timæo* Platonis deſcribitur, in quibus omnia illa dogmata Platonica recenſet, quanqam breviter admodum. Sunt & de aliarum Sectarum dogmatibus illius libelli ſingulares, ut *de Stoicorum repugnantiis*, *de communibus notitiis adverſus Stoicos Diſſertatio*, *ne ſvaviter quidem vivi poſſe ſecundum Epicuri decreta*; item *de Socratis genio*, quæ omnia, ut fragmenta vetuſtatis, magni facere debemus. 7

NUMENIUS, Philoſophus Pythagoricus & Platonicus, ſub Lucio Vero & M. Antonino floruit, cujus multi olim libri fuerunt, nunc pauci ſuperſunt. Ejus olim *de Platonis & Academicorum diſcrepantia* liber fuit, quem laudat Euſebius *lib.* 14. *præparationis Evangelicæ*, atque inde argumenta recenſet. Scripſit & περὶ τȢ ἀγαθȢ aliquot libros: librum *de immortalitate animæ* (quem laudat Origines *lib.* 5. *contra Celſum.*) Item *de anima.* Ejus nominis & alius fuit ab illo diverſus, & alius quidam Rhetor; Vide Jonſium *de Scriptoribus hiſtoriæ philoſophicæ l.* 3. *c.* 10. Ex illo cepiſſe multa Plotinum exiſtimant, quam ob cauſam Amelius, itidem Platonicus Commentator & Philoſophus, librum ſcripſit *de differentia Plotini & Numenii* teſte Jonſio *loco citato.* 8

CHALCIDIUS. Eſt & is inter Sectatores Platonicos. Ejus *Commentarius in Timæum* editus eſt a Joh. Meurſio noviſſime, Lugd. Batav. Græce cum notis, *in 4to*, & olim Pariſiis anno 1579. *in 4to.* Magnificum huic viro elogium ſuſpendit Barthius *Adverſ. lib.* 48. *c.* 8. *Nemo*, inquit, *melius profuiſſe ſeculo noſtro videtur, quam Chalcidius, homo ita Chriſtianus, ut alium eum non potuiſſe eſſe evincatur, ita* Philoſophus, *ut videri velit, rationibus ſolis niti velle.* 9

APULEJUS. Inter Philoſophos quoque Platonicos Apulejus eſt, cujus varia argumenta illuc ſpectant, ut videre eſt in libris ejus. Ejus extant variæ editiones, de quibus *L.* 4. *Polyhiſt. Lit. c.* 13. eſt actum. Varii extant præterea Scriptores Platonici inediti & editi, tam Compendiarii, quam Paraphraſtici & Commentatores. Inter Manuſcripta Holſteniana ſunt Damaſcii περὶ ἀρχῶν ſive *de principiis quæſtionum & ſolutionum*, Græce in fol. quod magnum & præclarum opus in iſto Holſtenii Indice judicatur. Extant illic Hermiæ Philoſophi *in Phædonem Platonis ſcholiorum lib.* 3. Græce *in fol.* qui & in Latinam linguam converſi ſunt a Marſilio Ficino; ſed nec verſio illa edita eſt. Extant Olympiodori *Commentarii in Phædonem Platonis de immortalitate animæ* Græce *in fol.* & ejusdem *Commentarius in Gorgiam Platonis*, Græce *in fol.* Extat Siriani Platonici, *in Metaphiſicam Ariſtotelis Commentarius*, cujus objectionibus contra Pythagoram & Platonem reſpondet, Græce *in fol.* Extant Herennii Philoſophi *Metaphyſica*, quod eſt elegans Theologiæ Plato- 10

Platonicæ compendium, Græce *in fol.* Item Ægidii, Cardinalis Viterbienſis, *Commentaria in librum ſententiarum ad mentem Platonis*, quibus univerſa Theologia Platonis luculenter exponitur, Latine *in fol.*

Salluſtii Opera Græca a Leone Allatio Græce & Latine edita ſunt Lugd. Batav. in 4to, in quæ extant notæ Lucæ Holſtenii. (dd)

11 PHILONIS JUDÆI Opera. Philonum multi fuere olim; fuit Philo è Pyrrhonis ſchola, fuit aliquis Ariſtoteli familiaris Pythagoricus, & multi alii, quorum opera non ſunt amplius ſalva. Fuit & Alexandrinus, Judæus ille, qui Caji Imperatoris tempore vixit, de quo vulgo creditur illum Platonicum eſſe. Extant multa ejus opera Philoſophici argumenti, quæ quodammodo convenire cum Platonicorum doctrina videntur. Hinc vulgatum de illo judicium: *Aut Philo platonizat, aut Plato philonizat.* Multa quoque ex ejus libris excerpſit Johan. Baptiſta Bernhardus in *Seminario* ſuo; ſed aliter tamen videtur viris doctis, qui libros ejus Platonicum genium non ſpirare exiſtimant: qua in ſententia quoque eſt Jonſius (ee) *Hiſtoriæ Philoſophicæ lib.* 3. *c.* 4. ubi multa de aliis Philonibus. In multis tamen eadem videtur dicere cum Platonicis, ſive ex Platone illa hauſerit, ſive è communi fonte cum Platonicis. Vero enim eſt ſimile, recentiores Platonicos multa è Rabbinorum & doctorum Judæorum, ſcriptis hauſiſſe, uti Plato ipſe è ſacris literis. Ejus Opera per partes Græce Latineque ſunt edita, ſed junctim, Francofurt. cum Variorum Verſionibus Latinis, curante Dav. Höſchelio, A. 1587. *in fol.*

12 MICH. PSELLUS. Etiam hic inter Platonicos multa nos de Dæmonibus arcana, an in illorum ludo inſtitutus, neſcio, docuit, neque enim è divina, ut puto, revelatione habuit. Multum ſc. rei Platonicis cum Dæmonibus fuit, de illorum tutela, evocatione, familiaritate, pleni ſunt omnes Platonicorum libri, de ordine inter ipſos, de diſtinctione ſecundum elementa, mirabilia ſunt illorum commenta, quæ ad Magiam feneſtram aperire poſſe videntur. Pſelli *Dialog. de dæmonibus, & eorum operatione*, eſt è Græco verſus à Petro Morello, Pariſiis *in 8vo* anno 1577. prodiit; hinc altera editio Græco-Latina, cum notis Gilberti Gaulmini, viri doctiſſimi, Pariſiis anno 1615. *in 8tavo.* (ff)

La

(dd) Damaſcii, Hermiæ, Olympiodori, Syriani & Ægydii Viterbienſis, Opera, *h. l.* enumerata, inter Codices MSS. Holſtenianos, in Biblioth. Urbis Hamburgenſis Publica, olim ſe mihi obtulerunt. Salluſtii, Philoſophi, non Platonici, ſed Cynyci, unicum tantum exſtat de *Diis & Mundo opuſculum*, Græce, cum Verſione Leonis Allatii, & Lucæ Holſtenii *Obſervationibus*, a Gabr. Naudæo Romæ an. 1638. *in* 8. editum, Lugd. Bat an. 1639. *in* 12. recuſum, & tandem a Thoma Galeo *Opuſculis Veterum Mythologicis, Ethicis & Phyſicis*, Cantabr. an 1671. ac denuo Amſtelod. an. 1688. (*in* 8.) a ſe publicatis, inſertum.

(ee) *Pro Philonis Judæi Platoniſmo*, Exercitationem, adverſus Ioh. Ionſii *Cap IV Liber III. de Scr. Hiſt. Philoſ.* peculiarem Lipſiæ an. 1693. *in 4to* edidit Ioh. Alb. Fabricius, Gymn. Hamb. nunc Profeſſor.

(ff) Mich. Pſelli *de Operatione Dæmonum* Dialogus, cum Gilb. Gaulmini Verſione & Notis

La Chiave del Gabinetto del Borri. Subjungo hunc librum Pſello *de Dæmo-* 13
nibus, quia in eodem argumento verſatur. Quis Franciſcus Joſephus Borri fuerit, notum puto eſſe omnibus, multorum arcanorum Phyſicorum poſſeſſor, ſed tamen & ſummus impoſtor. De hujus Vita & Dogmatibus exiit liber iſte, impreſſus Coloniæ, ut titulus habet, anno 1681. in quo multa referuntur de doctrina ejus circa Dæmones, quæ cum Platonicis & Paracelſiſtis mire conveniunt. Dici non poteſt, quam liber ille plenus ſit his næniis. Plura alia illic habentur de transmutatione metallorum, quam ipſe tamen neſcivit; Inſtructio item Politica ad Fridericum III. Daniæ Regem, qua ratione is cives ſuos in obſequio continere debeat. Additur quoque Vita ejus.

Le COMTE de GABLIS. Quisquis Autor illius libri fuerit (eſt autem Gallica 14
lingua editus Amſtel. anno 1571. ad exemplar Pariſienſe recuſus), mire illi cum *Clave* Borriana convenit. Profitetur titulus, multa illic agi de ſcientiis ſecretis, ſed revera nihil aliud facit, quam ut Magiam & converſationem cum Dæmonibus probet & doceat, Cabalæ titulo illam honeſtans. Sed multi tales libri ſunt, de quibus ut nimium ſolliciti ſimus, non eſt neceſſe. Multa de hoc argumento habentur quoque apud Georgium Pictorium, in libello *de Dæmonum ſublunarium ortu, poteſtate, miraculis, & quomodo pellendi*; qui libellus additus eſt *Sermonibus* ejus *convivalibus*, Baſileæ editis. Legi quoque poteſt Joh. Bodinus in ſua *Dæmonomania*. Sed hæc non adeo ſunt hujus loci.

MARSILIUS FICINUS, Florentinus, inſignis Philoſophus Platonicus ſuo tem- 15
pore fuit, & Medicus, cui editionem Platonis debemus, non quidem omnium accuratisſimam, ſed tamen non contemnendam. Quia enim potius Dogmaticus fuit & Philoſophus, quam Philologus & Criticus, mirum non eſt, ſi in Platonis textu interpretando non usque adeo ſcopum tetigerit. Scripſit ille plurima Opuſcula, fundamentis Platonicis ſuperſtructa, tam Theologica, quam Medica & Philoſophica, v. g. *librum de Chriſtianâ religione*, cujus doctrinam cum Philoſophia Platonica conjungit, earumque convenientiam monſtrat. Scripſit & *de immortalitate animarum libros* 16. quibus titulum *Theologiæ Platonicæ* fecit. Multa illic memorabilia continentur, quorum uſus eſſe poteſt ad hoc argumentum illuſtrandum; diſputat enim adverſus Epicureos & Atheos. Scripſit & *de raptu Pauli in cœlum tertium*, & *de nativitate Chriſti æterna & temporali*; libros item Medicos *de ſanitate tuenda, & vita producenda, ac librum de vita cœlitus comparanda*, qui Magici aliquid ſapere videtur. Docet enim in eo, quomodo vita noſtra inſtituenda ſit, ut aſtrorum nobis aſſignatorum conſtitutioni ſit conformis. In eo libro per imagines Aſtrologicas mira ſe facturum confidit, quem ſe refutaturum fuiſſe

dicit

Notis, noviſſime a Dan. Haſenmüllero, Prof. Kilonienſi, an. 1688. Kilonii *in* 12. eſt recenſitus. Verum Editionem hanc, & Textum Pſelli, & *Notas* Gaulmini, mendis deformaſſe plurimis, recte jam monuit Ioh. Clericus *T. XV. Biblioth. Univerſ. Hiſtoricæ*, *Gallice* editæ, *M. Oct. A.* 1689. *p.* 117. 118.

dicit Johannes Franciſc. Picus Mirandula *l. 7. de rerum prænotione c. 10.* niſi id ob ſingularem cum illo amicitiam intermiſiſſet. Plurimæ ſunt ejus Epiſtolæ, quibus omnibus Philoſophiæ Platonicæ argumenta tractantur. Tomus Operum ejus ſecundus continet Commentationes in Platonem ipſum, & in Platonicos aliquos, editus Baſileæ in fol. anno 1576.

16 COMITUM MIRANDULANORUM Opera. Johannes Picus, & Joh. Franciſcus Picus, Mirandulani Comites, magnum ſuo tempore nomen ſibi pepererunt, editis in lucem libris Philoſophici & Cabaliſtici argumenti, præprimis vero Joh. Picus, qui admodum juvenis magna ingenii ſui ſpecimina edidit. Interdum certe in libris ſuis platonizat, ſed plurima tamen è Judæorum Philoſophia hauſit, ut indicio ſunt Opera ejus varia, quæ Cabaliſticum quid ſapiunt. Scripſit *adverſus Aſtrologos* acurisſimum librum, cui reſpondit quidem Lucius aliquis Bellantius, ſed diſpari ingenio. Juvenis mortuus eſt anno 32. ætatis, quod illi tempus Aſtrologi in vindicationem artis ſuæ prædixerant. Ejus *Heptaplus* agit de conſtitutione mundi, in quo non pauca ſunt Cabaliſtica. Eſt vero Commentarius in opus ſex dierum; Joh. Pici Opera junctim prodierunt anno 1504. Argentorati in ſol. Joh. Franciſc. Pici Opera quoque non pauca ſunt, liber egregius *de prænotione rerum*; *Examen* item *vanitatis doctrinæ gentium*, *libri de ſtudio humanæ, ac divinæ Philoſophiæ*, & alia nonnulla, quæ omnia, cum Fratris (gg) Operibus, junctim prodierunt Baſileæ ex Officina Henr. Petreana in fol. anno 1573. Liber alioquin rarus eſt.

17 GABRIEL BURATELLUS. Fuit ordinis Eremitarum, cujus extat *conciliatio præcipuarum controverſiarum Ariſtotelis & Platonis.* Multa ille Autor in tit. promittit, nam *diu deſideratum opus* vocat, *& à veteribus & recentioribus pollicitum, non tamen abſolutum*; procedit per pleraque doctrinæ Platonicæ capita, ab Ideis incipiens. Sed & ille potius ſuo, quam Autorum, ingenio rem egit, ut ſolent plerumque omnes conciliatores, qui ſuo ingenio quomodocunque ſubveniunt difficultatibus. Fuerunt vero & ante illum, & poſt illum non pauci, qui hac in re operam præſtiterunt, ut neſciam ſane, quid ille præcipue hoc in negotio fecerit. (hh) Ariſtotelem diſſenſiſſe à Platone, verum certe eſt, ac patet ex ejus ſcriptis, an vere, an cavillandi ſtudio, incertum. Certe & Pet. Ramus Platonis cauſam adverſus Ariſtotelem agit, mea quidem ſententia non infeliciter; nam in multis è diametro diſtat Platoni Ariſtoteles. Pleraque enim, quæ Plato de mundi cauſa efficiente, de animarum immortalitate, vel è traditionibus majorum, vel è ſuo ingenio, docuerat, vel

(gg) Ioh. Franc. Picus perperam hic Ioh. Pici Frater appellatur, cum nepos ejus potius ex Fratre Galeotto fuerit, uti ipſemet in Vita Patrui, *Operibus* illius præfixa, teſtatur. *Libros* ejus *duos de ſtudio humanæ ac divinæ Philoſophiæ* Ioh. Franc. Buddeus, Prof. Acad. Halenſis πολυμαθέςατος, ſeorſim nuper cum *Præfat.* ſua, Halæ Saxonum an. 1702. *in* 12. curavit recudi.

(hh) De Conciliatoribus Platonis & Ariſtotelis fuſius egit Ioh. Bapt. Röſchelius, Phyſ. Prof. Witteb., in *Diſp. de Philoſophia Conciliatrice*, ed. Witteb. 1691. *in* 4.

vel refutat, vel diſſimulatione quadam negligit, ut vel è ſilentio ejus appareat, quidnam ipſi de multis animi fuerit. Prodiit Buratelli liber in 8. Venetiis anno 1573.

SCIPIO AGNELLUS. De ideis multa docuit Plato. Cum enim mundum in- 18
telligibilem alium à ſenſibili conſtitueret, contra quam nunc faciunt profani noſtri ſcioli, qui totam naturam ſenſuum humanorum objectum conſtituunt, atque ultra ſenſum quicquam eſſe in natura negant, ideas quaſdam rerum confinxit, quaſi ſpirituales omnium productorum corporum effectrices. Subtilis eſt illa Platonis diſputatio, in quam ductu ipſius naturæ pervenit, cum ſenſum ad rerum demonſtrationem non ſufficere videret. Multus eſt in illa ſententia refutanda Ariſtoteles, qui tamen ſenſum Platonis non recte cepiſſe multis videtur. Totam hanc doctrinam, adverſus Ariſtotelem, pro Platone, libro doctiſſimo propugnavit Scipio Agnellus. Nihil eſt omiſſum, quod ad hanc doctrinam pertinet, ab illo. Liber rarior eſt, & in paucorum manibus, Venetiis in 4to, anno 1615. editus. Notari ille unice pro hoc argumento poteſt, ac vehementer laudatur à multis iſtius temporis ſcriptoribus. Simile quid reſuſcitare videtur Joh. Marcus Marci, Med. & Conſil. Cæſareus, Profeſſorque Pragenſis, in *libro* ſuo *de Ideis operatricibus*, (cujus Pragæ An. 1635. *in* 4to. editi, hic eſt titulus: *Idearum Operatricium Idea, ſeu Detectio & Hypotheſis illius occultæ Virtutis, quæ ſemina foecunda, & ex iiſdem corpora Organica producit*) Finxit & ille quaſdam ideas rerum, rebus ipſis connatas, aut ipſis immerſas, unde omne agendi principium dependeat. Scripſit & idem Autor *Philologiam veterem Reſtitutam*, Pragæ An. 1662. in qua idem Argumentum pluribus perſequitur. Sed dolendum eſt, ſpecialem partem *libri de Ideis operatricibus* poſt mortem ipſius Autoris, intercidiſſe, in qua multa tractaturus erat de Plantarum palingeneſia, & multis aliis naturæ miraculis, quorum ille cauſas ideis ſuis quærit. Differt tamen ejus ſententia à Platonica, quod ille intelligibiles ſuas ideas faciat, hic etiam ad ſenſus reducat.

HENRICUS MOORE. E recentioribus ſcriptoribus Philoſophiam profeſſus 19
eſt, è Platonis & Carteſii dogmatibus mixtam, quod mirum alicui videri poſſit; Philoſophiam, quæ meris demonſtrationibus, ad Mathematica & ſenſuum principia inſtitutis, utitur, miſceri poſſe cum Philoſophia, quæ tota conſiſtit in abſtractionibus & ſpeculationibus. Sed tamen ille in multis non adeo infeliciter procedit. Nam & Carteſii non omnia probat; ſed, ubi ille deficit & ſubſiſtit, è Platonis principiis intellectualibus quaſi ſupplet, quo non pertingit Carteſii Philoſophia. Quod animæ originem attinet, Platonicam ſententiam de præexiſtentia animarum defendit integro libro, Anglica lingua ſcripto, *de immortalitate animæ*, qui nunc in Linguam Latinam, cum reliquis ejus Operibus, converſus eſt. Nimis longum eſſet, recenſere, quæ ille Argumenta pro animarum præexiſtentia afferat, adverſus creationem & traducem diſputans. Cœpit hæc controverſia, jam pridem ſopita, nunc iterum agitari inter Philoſophos & Theologos, neque deſunt adſtipulatores & refutatores. Idem argumentum à Chriſtophoro Sandio, Sociniano, pertractatum eſt, in *Tractatu de origine*

animæ, Coſmopoli anno 1671. *in* 8vo. In illo libro nihil aliud agit Autor, quam ut coacervet ſententias parallelas, quæ ſtabiliant hanc de animarum præexiſtentia opinionem, è S. Scriptura, (quæ tamen valde detorta eſt) è Platone & Platonicis, Patribus, Rabbinis. Adverſus illum Tractatum Orationem ſcripſit JAC. THOMASIUS, Lipſiæ anno 1674. editam, qua & Autorem illum, & totam hanc doctrinam, refutat, prolixeque demonſtrat, quam periculoſi & graves errores ex hac doctrina proveniant. (ii) Ex adverſo alii fuerunt, qui hac doctrina magnam origini animarum lucem accenſam exiſtimarunt. Extat Autor quidam Anglicus, ſed Anonymus, qui libellum ſcripſit Anglica lingua, cui titulum fecit: *Lux Orientalis, ſive inquiſitio in opinionem Orientalium ſapientum*, Londini anno 1662. *in* 8vo. Toto libro Autor ille, quisquis ſit, demonſtrare intendit, doctrinam hanc eſſe clavem myſteriorum providentiæ divinæ, cum Thomaſius in Oratione ſua oſtendat, nihil magis in providentiam divinam impingere, quam hoc dogma. Henrici MOORI Opera Philoſophica Latina Londini prodierunt anno 1679. *in fol.* Anglica autem Lond. An. 1662. *in fol.*

20 LEO HEBRÆUS *de Amore*. Etiam hic inter Platonicos recenſetur, qui *de amore dialogos* 3. ſcripſit. Notum eſt, Platonem Dialogos aliquot de amore ſcripſiſſe, in quibus ſunt multa de Pulchro memorabilia, quæ è principiis & fontibus ſacris hauſta videntur. Multa ſunt ſane divine de amore Dei dicta, & de amore hominum inter ſe, multa recitat Plato de Socratis amore illis in dialogis, quem male audire ob amorem ſuum notum eſt; ſed ſunt, qui illum defendunt, de quo legi poteſt *Vita Socratis*, à Balzaco ſcripta. Hanc ſententiam Platonis de amore, omnemque ejus doctrinam, pleniſſime perſecutus eſt Leo Hebræus in *tribus* illis de *Amore Dialogis*, quos nitida Latinitate donavit Joh. Carolus Saracenus. Editus eſt liber ille Venetiis anno 1564. *in* 8.

21 DAN. HEINSIUS *de Contemptu Mortis*. Partem hanc doctrinæ Platonicæ, quæ in contemplatione mortis conſiſtit, adeo eleganti Carmine complexus eſt Dan. Heinſius, ut addi nihil poſſit. Virgiliano ſane carmini comparat non immerito acerrimus rerum illarum judex, Buchnerus in *libro de commutata dicendi ratione*. Argumentum hujus poëmatis hoc eſt, quod, cum Plato Philoſophiam per meditationem mortis definiverit, ille hanc ejus doctrinam, ex omnibus libris, confirmaverit, progrediendo ab abſtractionibus animi per Philoſophiam ad intelligibilia, monſtransque, quomodo animus noſter à corpore paulatim ſubmovendus ſit ad contemplationem pluchri æterni, quod mortem vocat Plato. Continetur illis libris pene tota doctrina mora-

(ii) Sandianum *de Origine Animæ* Libellum impugnavit etiam, poſt Thomaſium, D. Balth. Bebelius, Theologus tunc Argentinenſis, in *Exerc. adverſus Præexiſtentiam Animarum Humanarum, errorem Chriſtoph. Sandii & Anonymi cujusdam, novorum Origeniſtarum*, Argent. an. 1675. *in* 8vo. edita. Jac. Thomaſii Oratio, inter reliquas ejus *Orationes*, Lipſiæ an. 1683. *in* 8vo. junctim publicatas, *num.* 20. *p.* 457-495. eſt recuſa.

moralis & Theologia Platonica, qui ideo commendandi ſunt præ ceteris, quod utile dulci miſceant, & ſuavitate carminis res abſtruſiſſimas proponant. Editi ſunt illi ſeorſim Lugd. Batav. in 4to, anno 1621. & junctim cum aliis ejusdem Poëmatibus.

Atque hæc dicta ſunto de Scriptoribus Philoſophiæ Platonicæ, de quibus lon- 22
ge plura dici poterant, ſed nos ad omnia ſingularia deſcendere non poſſumus. De Interpretibus Platonicis, eorumque Editionibus ſpecialibus, ſingulari libro legi poteſt Philippus Labbæus, de quo plura dicemus, cum de Scriptoribus Peripateticis agemus. De dogmatibus ſpecialibus Platonis agit Galæus *l.* 3. *c.* 1. *&* 2. Videndus quoque eſt Jac. Thomaſius in *Diſſertationibus* ſuis *Stoicis*, ſupra citatis; nec non Samuel Parkerus in *Tentaminibus Phyſico-Theologicis*, ubi de anima mundi ex Platonicis agit, *l.* 2. *c.* 1. *&* 2. & demonſtrat, veteres Philoſophos animam mundi pro ſupremo numine habuiſſe. Utinam perveniſſent ad poſteros notæ illæ, quas doctiſſimus ille Paulus Sarpius in Platonem, omniumque Sectarum fragmenta, ſcripſit, de quibus legi poteſt Fulgentius in *Vita* ejus *p.* 130. 131. Scripſit & doctiſſimus Jeſuita Renatus Rapinus librum *de comparatione Ariſtotelis & Platonis*, ubi omnes illos Autores recenſet, qui curſus Philoſophicos ſcripſerunt, quorum nemo ipſi cum Ariſtotele conferendus videtur; nam Ariſtotelem præfert Platoni. Videri quoque poteſt Hier. Cardanus in ſingulari libro *de clarorum virorum vita, & libris, & de hominum aliquorum illuſtriorum judicio*, ubi de Platone, Ariſtotele, aliisque, agit. Reperitur is *Tomo* 10. Operum, à Naudæo publicatorum.

CAP. VIII.

DE ARISTOTELE, SCRIPTORIBUSQUE DE SECTA AC PHILOSOPHIA PERIPATETICA ISAGOGICIS AC HISTORICIS.

§. 1. *Philoſophia Ariſtotelica Monarchica ferme hactenus gaviſa eſt autoritate. Librorum Ariſtotelis Verſiones ævo ſequiori ineptæ Philoſophiam Scholaſticam, ceu abortum, ſunt enixæ. Joh. Jonſii & Joh. Reiskii in Hiſtoria Peripatetica Conatus. Inter editiones Ariſtotelis excellunt duæ Pariſienſes, quarum recenſus brevis exhibetur. Inter Vitæ autem ejus Scriptores Diog. Laërtius & Ammonius, a Pet. Joh. Nunneſio egregie illuſtratus. Nunneſii ipſius & Guilh. Vudallii ſcripta de Philoſophia Ariſtotelis Iſagogica commendantur.* 2. *Johannis de Launoy* Libri de varia Ariſtotelis Fortuna *Argumentum.* 3. *Conſpectus* Diſcuſſionum Peripateticarum *Franc. Patricii, omnia, ad Ariſtotelis pertinentia notitiam, accurate perſequentium, ſed maligno ſimul animo criminantium, Compendiarius. Ariſtoteles a plagii crimine abſolvitur, & ob methodum luculentam commendatur.* 4. *De Theod. Angelutii, quem Patricius adverſarium, & Franc. Mucii, quem hyperaſpiſten eſt nactus, Scri-*

ptis cenſura. 5. *Phil. Labbæi Conſpectus Interpretum Platonis & Ariſtotelis Græcorum.* 6. *Discrimen Librorum Ariſtotelis* Ἐξωτερικῶν & Ἀκροαματικῶν, *ex Oct. Ferrarij* Libro de Sermonibus Exotericis *addiſcendum.*

PRocedimus nunc ad ARISTOTELEM, & Philoſophiam Ariſtotelicam, quæ, poſtquam diu, Platonica etiam, in Chriſtianiſmo regnaverat, ita tandem occupavit omnium animos & ſcholas, ut religioni duceretur, vel latum unguem ab ea discedere. Sero librorum Ariſtotelis notitia ad nos pervenit, non niſi poſt captam à Turca Conſtantinopolin. Fuere quidem jam olim aliquot Ariſtotelis libri, vel ex Arabico in Latinum ſermonem converſi, quod curatum fuit à Friderico II. Imp. uti fuſius deducit Conringius *in Antiquitatibus Academicis*, (*Diſſ. III. p.* 95. 96. 97. & *in Supplem. p.* 343. 344. 349. 350.) vel ex paucis quibusdam Græcis exemplaribus quarundam diſciplinarum admodum corrupte in linguam Latinam translati, ab hominibus nec Græcæ, nec Latinæ linguæ, ſatis peritis, quorum tantum quatuor iſtius temporis numerat Antonius Wood *in Antiquitatibus Oxonienſibus*, qui ortum & progreſſum Philoſophiæ Peripateticæ & Scholaſticæ diligentiſſime tradit. Primi enim ejus natales in Pariſienſi & Oxonienſi Academiis. Hinc elaborata eſt Philoſophia, qualis ex lacunis iſtis hauriri poterat. Ex Ariſtotele, male intellecto, & verſionibus ineptis deturpato, omne hoc Philoſophiæ genus primum prodiit. Unde conjici facile poteſt, quam bella proles è tam ſtulta ſit matre nata. Videre exinde poſſumus, quam multi ingenii ſui commenta pro Ariſtotelicis dogmatibus venditarint. Sed de illis hic multa afferre noſtri non eſt inſtituti. Ad Ariſtotelem ipſum venimus, cujus vita, doctrina, libri, Philoſophorum ab illo prodeuntium familia, accurate eſſent pernoſcenda. Sed nihil hactenus habemus, quod implere deſiderium noſtrum poſſit. Molitus eſt JOH. JONSIUS, vir doctiſſimus, *Hiſtoriam Peripateticam*, cujus tamen non niſi *partis primæ prima diſſertatio* lucem vidit, qua illud tantum argumentum tractatur, qui Ariſtoteli fuerint ὁμώνυμοι, & unde ejus Secta Peripatetica ſit appellata; prodiit ea Hamburgi anno 1652. *in 4to.* Obſervavi in *Catalogis Francofurtenſibus*, Johannem Reiskium aliquid de hiſtoria Peripatetica ſcripſiſſe, ſed nihil ejus vidi. Ariſtotelis Opera varie edita ſunt, quorum editiones omnes recenſere nihil attinet. Videatur Iſrael Spachius *in Nomenclatore Philoſophico pag.* 80. Eſt vero editio omnium optima, cæterisque præferenda, quæ Pariſiis prodiit anno 1639. *in fol.* duobus Voluminibus. Interpretationes Ariſtotelis ſunt ab Hadriano Turnebo, Iſaaco Caſaubono, & Julio Pacio. Acceſſit *Synopſis analytica univerſæ doctrinæ Peripateticæ*, autore GUILHELMO DU VALLIO, qui in hac editione Commentariolos quosdam ad Synopſin addidit. Succeſſit huic editioni alia, itidem Pariſienſis, quæ melior tamen priori eſt & auctior, quod adjectus fuerit Index geminus, alter Autorum, qui ſuis lucubrationibus Ariſtotelis libros illuſtrarunt; alter, quo declaratur, quid ſit à quoque è ſuperioribus Interpretibus in ſingulas Ariſtotelicæ Philoſophiæ partes ſcriptum, collectus à Paſchale Gallo, è Bibliothe-

bliotheca Geſneri: præmiſſa eſt Operi Ariſtotelis Vita, autore Diogene Laërtio ſcripta, & altera ab autore Ammonio. (*kk*) Hanc, ab Ammonio ſcriptam, edidit, cum copioſis & eruditis ſcholiis, Petrus Joh. Nunneſius, qui liber ad hiſtoriam Ariſtotelis accuratius noſcendam facit, editus Lugd. Batav. *in 8tavo*, anno 1621, junctusque ejusdem Autoris libro *de ſtudio Philoſophico*, quo ille exponit conſilium de recte conficiendo Peripateticæ Philoſophiæ.

JOHANNIS LAUNOY *Lib. de varia Ariſtotelis fortuna in Acad. præſertim* 2
Pariſienſi. Conſtantienſis hic patria, & Theologus Pariſienſis hiſtoriam hanc ſcripſit, ſed breviter admodum, nec adeo magno apparatu, qua exponit ortus & occaſus intervallares Philoſophiæ Ariſtotelicæ. Ordinate omnia inſtituit, eundo per ſecula, octoque obſervavit vices, quibus hæc Philoſophia Ariſtotelis, vel occidit, vel novas vires acquiſivit. Videas ex illo longa ſerie, quam conflictandum libris Ariſtotelis fuerit cum Eccleſiæ & Conciliorum decretis, quorum ſententia nonnunquam combuſti ſunt publice, obnitentibus ſemper Scholaſticis Doctoribus, qui Eccleſiæ & Pontificibus tandem invitis eos obtruſerunt. Accurate hic quoque recenſetur fortuna, quæ illi à Pet. Ramo obtigit, totaque illa impugnationis Ramiſticæ Hiſtoria. Hagæ Comitum *in 4to*, anno 1656. libellus hic prodiit.

FRANCISCUS PATRICIUS. *Diſcuſſionum Peripateticarum Tomos quatuor* 3
ſcripſit, in quibus magna cum cura omnia, quæ ad Ariſtotelis notitiam pertinent, propoſuit, ſed partium tamen ſtudio ductus. Hinc Conringii eſt judicium, ex omnibus hoſtibus Ariſtotelis optime Patricium de illo eſſe meritum, in Philoſophiæ ejus Hiſtoria recenſenda. Iniquo enim in Ariſtotelem animo erat, veteremque, ut vocat, Philoſophiam reducere in animo habebat; *Tomo* 1. agit de Ariſtotelis vita, moribus, libris, auditoribus, ſectatoribus, Interpretum Sectis, philoſophandi ratione, *libris* 13. cui omnia, quæ poteſt, adjunxit, ad invidiam Ariſtoteli, ejusque ſcriptis, faciendam, dum libros ejus negat eſſe genuinos, ſed corruptos & ſuppoſititios eſſe ait, & dum illum plagiorum arguit, de quibus legi etiam poteſt Thomaſius, in *libro* ſuo *de plagio literario.* §. 364. & 365. *Tomo* 2. agit de Ariſtotelis cum Platone, aliisque veteribus Philoſophis, *à multis promiſſa*, (ut titulus habet) *a nemine edita*, in omni Philoſophiæ genere, Concordia, *libris* 8. Illic unum opus eſt Patricii, ut oſtendat, nihil ab Ariſtotele dictum eſſe aut excogitatum hypotheſium verarum, quarum non exſtent in aliis quoque Philoſophis veſtigia. Iſta tamen in injuriam iſtius Philoſophi afferre non debebat; nihil enim facilius eſt, quam talia loca congerere. Quod ſi nunc excuteremus omnium novatorum hypotheſes, nihil in illis inveniretur principiorum, quæ non in veteribus etiam legantur Philoſophis, cum nemo tamen dicere poſſit, illos ex laciniis iſtis tale quoddam corpus collegiſſe. Talia enim caſu eveniunt, ac poſſibile eſt, homines, de una eademque re ſollicitos, in ſimiles incidere cogitationes; rerum enim conceptus iidem ſunt. *Tomo tertio* Ariſtotelis

(*kk*) Ammonii *Vita Ariſtotelis* (quam alii Ioh. Philopono tribuunt), cum *Scholiis* Pet. Joh. Nunneſii, ſeorſim Helmſtadii an. 1666. *in 4to*, eſt recuſa.

cum Platone, aliisque veteribus diſcordiam perſequitur *libris* 7. ubi omnia rapit in ſiniſtram partem, quæ ab Ariſtotele diſputata fuerunt adverſus veteres, & illa, tanquam frivola & cavillatoria, traducit. Cujus generis quanquam aliqua apud illum ſunt, in omnibus tamen indiſtincte non reprehendendus eſt Ariſtoteles: quod ſi enim ille lucem Philoſophiæ non intuliſſet methodo aliqua ordinata, in Platonis Dialogis, ac veterum fragmentis, velut incondita aliqua ſylva, erraſſemus. Nunc ab illo in aliquam tamen viam ducti, agnoſcamus beneficium, neque calumniemur. Niſi enim is manum operi tam vaſto admoviſſet, non haberent recentiores tela, quibus adverſus ipſum pugnarent. *Tomus quartus* denique, audax plane, totusque hypocriticus, rigidam inſtituit in Ariſtotelis dogmata cenſuram, *libris* 10. Condonemus huic egregio viro contumaciam. Liber certe ejus cum fructu legi poteſt, qui editus eſt Baſileæ anno 1581. *in fol.*

4 PHILIPPUS LABBÆUS. Locum etiam in hoc Peripateticorum ſenatu habeat Labbæus, non tamen ut Senator, ſed ut Nomenclator & Apparitor. Scripſit ille *brevem conſpectum*, ut vocat, *Ariſtotelis & Platonis, Græcorum Interpretum Ariſtotelicorum & Platonicorum, eorumque editionum.* Utilis ille liber eſt ad indicium Autorum, in re ipſa alioquin parum ſapit. Editus eſt Pariſiis, ex Officina Cramoiſiana, anno 1657. *in* 4to. Promiſit novam & locupletiorem ejus editionem, cum titulo *Syntagmatis Philologici Græcorum Ariſtotelis Interpretum*, quibus additurus eſt aliorum Philoſophorum veterum Interpretes, & præterea Andreæ Schotti *judicium de Ariſtotelicorum Operum Interpretibus Græcis & Latinis Bibliotheca Bibliothecarum, pag.* 7. *editionis Pariſienſis, anni* 1664.

5 FRANCISCUS MUCIUS, Conſentinus, fuit hyperaſpiſtes Patricii. Irritaverat enim ſcripto ſuo Patricius Theodori Angelutii calamum, qui adverſus Patricium ſcripſit. Opus ipſum Angelutii vidi quidem, ſed non videtur par eſſe huic viro oppugnando. Franc. Mucii libri *Diſſertationum* quinque ſunt, Ferrariæ, anno 1588. *in* 4. editi, *in quibus*, ut titulus habet, *pene univerſa Ariſtotelis Philoſophia in examen adducitur.* Mihi tamen non videtur Opus reſpondere tam amplo titulo.

6 OCTAVIANI FERRARII *Liber de ſermonibus Exotericis.* Vir fuit ille doctiſſimus, & hanc Diſſertationem *de ſermonibus Exotericis* ſcripſit, quæ prodiit Venetiis, anno 1575. *in 4to* Tota hæc Diſſertatio facit ad elucidationem Ariſtotelicorum ſcriptorum. Notum ſcilicet eſt, diſtingui Ariſtotelis libros in Exotericos & Acroamaticos. Exoterici libri erant illi, qui non ſcripti erant ad genuinos diſcipulos, ſed in promiſcuum multorum uſum. Diſcipuli itaque Ariſtotelis quaſi in duas claſſes diviſi, in quibus erudiendis duplici eſt uſus ordine, etiam diverſo tempore. Ammonius alios libros facit διαλογικὲς, alios αὐτοπροσώπες. Hinc colligitur, Exotericos libros per dialogos fuiſſe ſcriptos, quemadmodum libri Platonis; & hi libri Exoterici præterea vocabantur ἐγκύκλιοι, quaſi ſcilicet ideo editi, ut vulgo ſcilicet ac in circulis legerentur. Accuratiorem iſtorum librorum diſquiſitionem Ferrarius

in

in libro laudato habet. Sed edita poſtea eſt altera hujus libelli editio, plenior & auctior, quæ recuſa eſt in Germania cura Melchioris Goldaſti, à quo præfixa eſt præliminaris Epiſtola *de Cryptica veterum Philoſophorum diſciplina.* Titulus libri eſt: *Clavis Philoſophiæ Peripateticæ Ariſtotelicæ.* Addita eſt Diſſertationi de ſermonibus Exotericis altera ejus Auctoris, *de diſciplina ἐγκυκλίῳ*, ubi multa ſunt ſimilis argumenti. Editus eſt liber Francof. anno 1606.

CAP. IX.
DE INTERPRETIBUS ARISTOTELIS GRÆCIS.

§. 1. *Cenſura de Interpretibus Ariſtotelis generalis. Græci Latinis ſunt præferendi. Latini ſæpe ejus doctrinam depravarunt ignorantia Linguæ Græcæ, Philoſopho perquam neceſſariæ. Laus notarum Joach. Jungii in Ariſtotelem marginalium ἀνεκδότων.* 2. *Theophraſti, Ariſtotelis diſcipuli atque ſucceſſoris, ſcripta, horumque editiones & exegetæ.* 3. *Inter Græcos Ariſtotelis Interpretes eminent Alex. Aphrodiſæus.* 4. *Themiſtius.* 5. *Joh. Philoponus.* 6. *Simplicius.* 7. *Aſpaſius, Euſtratius, Michael Epheſius, Andronicus Rhodius.* 8. *Mich. Pſellus.* 9. *Georg. Pachymerius.* 10. *Porphyrius, Ammonius Hermeas, Dexippus, Theod. Metochita. Singulorum ſcripta, translatores & editiones, enumerantur.*

ARiſtotelicæ ſcholæ multi fuerunt *Interpretes, Græci*, Arabes, Latini, de quibus omnibus ſingulatim diſſerere nimis prolixum foret; nos præſtantiores ſeligemus. Id in univerſum notandum; Ariſtotelis ſcripta in re philoſophica potiora omnibus Interpretibus habentur; plerique enim ex illis peregrinos ſenſus in illum inferunt. Græci enim Interpretes omnibus ſunt præferendi; nam Latini, inprimis poſteriores, vehementer corruperunt doctrinam Peripateticam, qui non legerint, vel legere potuerint, Ariſtotelem in ipſis fontibus ſuis, ejusque Interpretes Græcos; magna autem eſt inter illos diverſitas, ſi quis doctrinas inter ſe conferat. Accurata linguæ Græcæ notitia habenda eſt Philoſopho. Niſi enim veteres Autores, primos Philoſophiæ fundatores, legere poſſit, totus ille Philoſophi titulus precarius eſt. Legerat olim Ariſtotelem magna cura Joachimus Jungius, quanquam à doctrina Peripatetica alienus, magnus tamen Philoſophus. Vidi, ut hoc obiter memorem, Ariſtotelis editionem Pariſienſem, perpetuis ejus notis marginalibus MStis illuſtratam, quam theſauri loco ſe habere dicebat Martinus Fogelius, cujus Bibliotheca ad Ducem Hannoveranum pervenit. Moliebatur ejus editionem Fogelius, ſed ipſe præmaturo fato huic conſilio præreptus fuit. 1

THEOPHRASTUS. Genuinus Ariſtotelis diſcipulus Theophraſtus fuit, qui omni- 2

omnium Peripateticorum diſcipulorum princeps merito habendus eſt. Hujus viri ſi libri extarent omnes, ab illo ſcripti, Bibliothecam unus faceret, nam paucos tantum illorum ſuperſtites habemus. Qui injuria temporis interciderunt, tam multi ſunt, ut è titulis ſolis integrum libellum confecerit Johannes Meurſius. Editus eſt ſub tit. *Theophraſti* libellus ille Lugd. Batav. anno 1640. in 12. Adduntur *Lectiones* ejus *Theophraſtea*, in quibus explicantur quædam obſcuriora, quæ in libris Theophraſti ſuperſtitibus occurrunt. Libri ejus ſuperſtites, tam junctim, quam ſeorſim, variis editionibus prodierunt. Opera omnia Græca lingua prodierunt *in fol.* Baſileæ, anno 1541. Græco-Latina itidem *in fol.* ex recenſione Dan. Heinſii, Lugd. Batav. anno 1613. quædam autem ejus Opuſcula juctim, Interpretibus Daniele Furlano & Adriano Turnebo, quibus acceſſit liber *de ſpiritu innato*, qui Ariſtoteli vulgo tribuitur, e Bibliotheca Joh. Vincentii Pinelli, multarum linguarum & ſcientiarum peritiſſimi, Hanoviæ *in fol.* anno 1605. Libri quidam alii ejus ſeorſim ſunt editi, cum nonnullorum Commentariis, ut liber *de Plantarum cauſis*, in quem extant J. Cæſ. Scaligeri præſtantiſſimi Commentarii. In eundem librum Commentarium ſcripſit Joh. Bodæus à Stapel, Lugdun. Batav. A. 1644. *in fol.* editum, qui aliquanto rarior eſt. *Characteres* Theophraſti *Ethici & Politici*, aureus libellus, editus eſt cum Commentario Iſaaci Caſauboni, liber ad omnem vitam civilem & converſationem utiliſſimus. Nova ejus editio prodiit Brunſwigæ, curante Beckenſteinio, anno 1659.

3 ALEXANDER APHRODISÆUS. Recenſebimus præcipuos quoſdam Ariſtotelis Interpretes, neque enim omnium inſtituere indicem poſſumus. Editiones illorum Autenticæ rariſſimæ ſunt, Græca enim exemplaria vel Venetiis ap. Aldum, vel Florentiæ, vel Pariſiis, vel Baſileæ, edita. Aldina autem, ut omnes Græci Codices, ab Aldo editi, optima ſunt. Vixit ſeculo tertio Alex. Aphrodiſæus, & multa ſcripſit in libros Ariſtotelis, ut in *priora Analytica*, quæ Græce prodierunt apud Aldum anno 1520. *in folio*, & in 4to Florentiæ; in *Topica*, quæ itidem prodierunt Græce ap. Aldum *in fol.* Venetiis anno 1520. Latine autem, interprete M. Ant. Mureto, in 4to, Ingolſtadii anno 1602. *in 4to. libros Meteorologicorum*, Interprete Piccolominæo, Venetiis in fol. Anno 1540. Item *de mixtione* Græce *in fol.* Scripſit *quæſtiones Naturales de anima, & Morales*, quæ editæ ſunt Venetiis, anno 1596. *in fol. & de fato*, qui liber prodiit, cum Verſione Latina Hieronymi Bagolini, Venetiis, anno 1541. *in fol.* Scripſit item in *librum de ſenſu & ſenſibili*, qui Comm. prodiit Græce *in fol.* apud Aldum, anno 1527. Item in 12. *libros* Ariſtotelis *de prima Philoſophia*, qui Latine prodierunt, translati à Ioh. Geneſio Sepulveda, Pariſiis *in fol.* anno 1536. Scripſit & *Problemata*, quæ *in fol.* prodierunt apud Aldum, Venetiis anno 1503. & cum *problematibus* Ariſtotelis ex editione Friderici Sylburgii, *in 4to.*

THEMISTIUS. Vixit ille ſeculo 4to, multaque ſcripſit Opera in Ariſtotelem, quæ ab Aldo Græce edita ſunt. Ejus Latinæ verſiones *Paraphraſeon* in Ariſtotelis *poſteriora Phyſica, libros de anima, memoria & reminiſcentia, ſomno & vigi-*

vigilia, *inſomniis & divinatione per ſomnum*, Interprete Hermolao Barbaro, prodiere, viro elegantiſſimo; additæ *ſunt Lucubrationes in quædam Themiſtii obſcuriora loca*, & *ſolutiones contradictionum*, Marci Antonii Zimaræ. Themiſtii comm. *de anima*, à Ludovico Nogarola, Veronenſi, Latinitate donatus, & ſcholiis illuſtratus, prodiit Venetiis apud Scotum, anno 1560. *in folio*. Scripſit idem Themiſtius *Paraphraſin in libros 12. Ariſtotelis de prima Philoſophia*, quam in Latinam linguam convertit Moyſes Finzius, Venetiis anno 1558. *in fol.* apud Hieronymum Scotum, & *Paraphraſin in libros de Cœlo*, quæ in Latinam Linguam converſa a Moyſe Alatino, Hebræo, *in fol.* Venetiis prodiit.

JOHANNES PHILOPONUS, Grammaticus. Fuit ille inter celebratiſſi- 5
mos Ariſtotelis Interpretes, vixitque ſeculo quinto, quem alii tamen locant in ſeculo ſexto. Dictus ille fuit, ob multitudinem operum, Philoponus, tanquam laboris amans, multa enim variaque ſcripſit in Ariſtotelis Opera. Ejus extat *Commentarius in priora Analytica*, Græce editus *in fol.* anno 1536. in Latinam vero converſus à Lucilio Philaltheo, apud Scotum, anno 1560. *in fol.* *In poſteriora Analytica* prodiit Commentarius Græce apud Aldum, una cum aliis quibusdam Commentatoribus, anno 1534. *in fol.* Idem Commentarius in linguam Latinam converſus, Venetiis apud hæredes Hieronymi Scoti, anno 1586. Ejusdem *Explanatio in libros quatuor Phyſicorum, Ariſtotelis*, in linguam Latinam converſa à Johann Baptiſta Raſavio, Novarienſi, Venetiis, apud Vincentium Valgriſium, *in fol.* anno 1569. Ejusdem *Commentaria in libros Ariſtotelis de generatione & corruptione*, è Colloquiis Ammonii Hermeæ, qui itidem Commentator Ariſtotelis fuit, propriisque ejus conſiderationibus, ab Hieronymo Bragolino in Latinam linguam converſa, prodierunt Venetiis apud Hieronymum Scotum *in fol.* anno 1559. *Commentarius in primum Meteororum* Ariſtotelis, à Joh. Baptiſta Camozio converſus, prodiit cum Olympiodori *in Meteora Ariſtotelis commentariis*, Venetiis apud Scotum, anno 1567. *in fol.* *Annotationes in 3. Ariſtotelis libros de anima*, è Diſſertationibus Ammonii Hermeæ, & propriis meditationibus, Latine An. 1581. Venetiis, apud hæredes Hieronymi Scoti *in fol.* Apud Scotum hunc, ejusque hæredes, potiſſimi Peripateticorum Commentarii prodierunt, quaſi ſcilicet ille, qui à tenebris nomen habebat, deſtinatus eſſet, ut lucem his ſcriptis conciliaret.

SIMPLICIUS. Præſtantiſſimus Ariſtotelis Interpres eſt, qui & in Epictetum 6
ſcripſit elegantiſſimum Commentarium. Ejus multa extant in Ariſtotelem Commentaria. Jonſius Simplicium facit coætaneum Johannis Philoponi, qui ſeculo 5to vixit, cum Simplicius referatur ad ſeculum ſeptimum; ſed ætas illorum Interpretum non usque adeo explorata eſt. Ejus extat *Commentarius* in κατηγορίας ſive *prædicamenta*, in Latinam linguam converſus à Juſto Velſio, Peripatetico magni nominis. Addita ſunt Latina ſummaria, & præfixa ſingulis capitibus; prodierunt Græce & Latine Baſileæ, anno 1551. *in fol.* apud Michaëlem Iſengrinium. Illud de Operibus Simplicii notandum eſt, neminem diligentius exponere atque enarrare ſententias, tam Ariſtotelis, quam aliorum, qui ab Ariſtotele diſſentiunt. Eſt vero hæc editio Baſileenſis longe

correctior, quam eſt Veneta, quæ anno 1499. prodiit; diligenter enim omnia enucleata ſunt. Extat ejusdem *Commentarius in 8. libros Phyſicæ Auſcultationis*, qui cum ipſo textu Græco Ariſtotelis prodiit Venetiis *in fol.* apud Aldum, Anno 1526. & Interprete Lucilio Philaltheo, Latine *in fol.* Venetiis, apud hæredes Hier. Scoti, anno 1587. quæ ultima editio melior eſt priore illa, quæ apud ipſum Scotum prodierat anno 1566. Venetiis. Nam hæc poſterior à Johanne Vincentio à Collibus diligentiore cura eſt recognita, & marginalibus Annotationibus illuſtrata, textus ipſe ordinatius diſtinctus, ſummaria præfixa, tabulæque additæ in fine, in quibus inſigniora Simplicii dicta examinantur & explicantur. Apud eundem Scotum prodierat anno 1543. Latine converſus Simplicii *Commentarius in prædicamenta Ariſtotelis*, non à Juſto Velſio curatus, ſed à Sebaſtiano Foſcareno, Venetiis *in fol.* Ejusdem Simplicii *Commentaria in libros Ariſtotelis de cœlo*, prodierunt itidem Venetiis, apud hæredes Hieron. Scoti, anno 1584. *Commentaria in 3. Ariſtotelis libros de anima*, ab Evangeliſta Lungo, Aſulano, in linguam Latinam translata, Venetiis, apud eosdem, anno 1587. *in fol.* Græcus autem textus, cum ipſo textu Ariſtotelis Venetiis *in fol.* apud Aldum, anno 1527. qui Aldus ejusdem etiam *in 4. libros de cœlo Commentarium*, cum textu Ariſtotelis Græco, Venetiis *in fol.* edidit, anno 1526. quem in linguam Latinam verterat Guilhelmus Morbecus, cujus Verſio prodiit Venetiis, anno 1540. Sed correctior eſt illa, & diligentius cum Codicibus Græcis collata, prodiitque anno 1584. cujus mentionem ſupra fecimus, non refertur tamen, quis illam editionem procuraverit. Simplicii *Commentarium in Epictetum* Angelus Caninius, magnum illud in Græca lingua nomen, in linguam Latinam convertit; editio illius procurata eſt Venetiis *in fol.* apud Hieronymum Scotum, anno 1569. ſed longe melior eſt, quam procuravit Cl. Salmaſius, cujus ſupra c. 4. §. 4. mentionem fecimus.

7 ASPASIUS, EUSTRATIUS & MICHAEL EPHESIUS. Commentatores illi ſunt in *Ethica* Ariſtotelis, cum Ariſtotele ipſo jungendi. Nam cum Ariſtoteles in Ethicis brevis ſit & parcus, præclaram illi acceſſionem faciunt egregio huic Operi. Aſpaſius circa initia ſeculi ſecundi floruiſſe traditur, cujus diſcipulo Galenus adoleſcens magiſtro uſus fuit. Meminere ejus Aphrodiſæus in *Commentario ad lib. 1. Metaph.* & Simplicius *ad lib. 1. Phyſ.* Scripſerat idem Aſpaſius Commentaria *in Categoras Ariſtotelis*, teſtibus Galeno, Boëthio & Simplicio. Euſtratius itidem in *Ethica* commentus eſt, quem viri docti male paſſim cum Euſtathio confundunt, (ll) præprimis Franciſcus Patricius, accuratus alioquin rerum Ariſtotelicarum inquiſitor, &, è Conringii judicio, omnium Ariſtotelis hoſtium optime de Ariſtotele meritus, in ejus Philoſophiæ hiſtoria recenſenda. Nam & Græca Editio Aldina, & Feliciani translata, expreſſe Euſtratii nomen præferunt, quod & apparet in *Catalogo MStorum Biblioth. Florentinæ*, ab Henrico Ernſtio publicato. Refertur ejus ætas ad ſeculum decimum, & illa tempora,

(ll) De Euſtratii & Euſtathii ob Paronomaſiam confuſione, nec non *Commentariis in Ethica & Analytica Poſteriora* Euſtratio, Presb. circa an. 560. Conſtantinopolitano, per Caſim. Oudinum perperam tributis, Conf. *Homonymoſcopia* meæ *P. II. c.* 5. §. 30. *p.* 464. 465.

pora, cum in Græcorum imperio Philoſophiæ ſtudia, auſpiciis Bardæ Cæſaris, renaſcerentur. Ejusdem Euſtratii extant doctiſſima *Commentaria in poſteriora Analytica*, quorum Græca editio prodiit apud Aldum Venetiis, una cum Johan. Grammatici, & incerti Autoris, in eadem *Commentariis*, anno 1534. Eadem Latine vertit Andreas Gratiolus, Michaël Epheſius itidem. Vixit poſt ſeculum X. ſcripſitque in *Ethicam* Ariſtotelis. Ejusdem exſtant præterea *Commentarii in 4. libros Ariſtotelis de partibus animalium*, quos Petrus Victorius è Bibliotheca Medicæa edidit, quique ab aliis Philopono adſcribuntur, nec non *Expoſitiones in parva naturalia* ab Aldo editæ, & Latine à Philatheo & Geſnero verſæ, quarum MSta ſuperſunt in Bibliothecis Medicæa & Bavarica. Hi ſunt Commentatores in Ethicam Ariſtotelis, Triumviri præſtantiſſimi, olim ſeorſim, tam Græce, quam Latine, editi. Eſt vero magna adhuc circa capita illarum commentationum controverſia. Autores enim nonnunquam permutantur, & uni adſcribitur, quod adſcribi alteri debebat, qua de re videantur Sam. Rachelius in *Introductione in Philoſophiam moralem Ariſtotelis*, & Conringius *in præfatione Interpretum Græcorum ſuper Ariſtotelis Opus Ethicum*, à Sam. Rachelio editorum. Edidit vero ille hos tres interpretes, è translatione Joh. Bernhardi Feliciani, Helmſtadii *in 4to*, anno 1662. Extat & Andronici Rhodii Paraphraſis Græco-Latina, interprete Daniele Heinſio, *in 4to* edita Lugd. Batav. anno 1607. Euſtratii ceterorumque *Commentaria in libros Ethicorum* Græce prodierunt in fol. Venetiis apud Aldum, anno 1536. Habuit in animo Joh. And. Boſius novam horum interpretum editionem, ſed morte præventus illam non publicavit.

MICHAËL PSELLUS Seculo XImo vixit, qui in Ariſtotelis libros multos 8
ſcripſit. Fuit aliquin Pythagoricæ Platonicæque Philoſophiæ deditus, uti teſtatur opus ejus *de Operatione Dæmoniorum*, de quo ſupra, ejusque *Lyræ Pythagoricæ Diagramma*, quod hodie MStum in Gallia ſervari teſtatur Phil. Labbæus *in Bibliotheca nova MStorum fol.* 114. Ejus exſtat *Metaphraſis 2. libb. poſteriorum analyticorum*, in Latinam linguam converſa ab Emanuele Margunio, Venet. *in 8vo*, apud Juntas, anno 1575. *Commentarius in librum de interpretatione*, Græce editus ab Aldo, anno 1503. *in fol.* & *Commentarii in Phyſicorum libros*, qui à Joh. Bapt. Camozio in Latinam linguam ſunt converſi, Venet. anno 1554. *in fol.*

GEORGIUS PACHYMERIUS, Conſtantinopoli oriundus, & in Nicænorum 9
ſacerdotum numerum cooptatus, claruit ſub Michaële & Andronico Palæologis. Fuit epitomator Ariſtotelis. Nam pene in univerſam Ariſtotelis Philoſophiam *Epitomen* confecit, quæ à Phil. Becchio, Philoſopho & Medico, in Latinum ſermonem eſt converſa, editaque Baſil. anno 1560. *in fol.* ap. Frobenium. Becchius ille magnam curam huic operi impendit. Opus illud, in varias partes ſciſſum, variis in locis prodiit, jam Græce, jam Latine, quarum omnium accuratam recenſionem inſtituit Leo Allatius in *Diatribe de claris Georgiis*.

Atque hi ſunt ferme celebriores Græci interpretes. Sunt præterea alii quidam, 10
non usque adeo publici & vulgares, neque tam neceſſarii uſus, Porphyrius in *Categorias*

Græce *in 4to* prodiit, Pariſiis anno 1543. Latine ex interpretatione Feliciani *in fol.* anno 1566. Ammonii Hermeæ *Commentarius in* 10. *Categorias* Græce Venet. anno 1503. apud Aldum, *in fol.* Ejusdem *Commentarius in* 5. *voces Porphyrii*, Græce in 8. Venet. anno 1545. Extat Dexippi *Defenſio prædicamentorum adverſus Plotinum*, Latine converſa à Feliciano, *in 8vo*, Pariſ. anno 1549. Eſt Theodori Metochitæ *Paraphraſis in Phyſica Ariſtotelis*, à Gentiano Herveto in Latinam linguam converſa, *in 4to*, Baſil. anno 1549. Aphrodiſæi *Problemata*, quorum mentionem ſupra fecimus, edita ſunt Venet. apud Aldum, *in fol.* anno 1503. Ejus Alexandri magnum olim fuit nomen, ut pene non Ariſtotelicus haberetur, qui non eſſet Alexandreus. Solent jungi cum Ariſtotelis *problematibus*, in quæ abſolutiſſimum Commentarium *in fol.* ſcripſit Ludovicus Septalius.

CAP. X.

DE INTERPRETIBUS ARISTOTELIS ARABICIS.

§. I. *ARabum diligentia, in Græcorum ſcriptis, & ſpeciatim Ariſtotele, lingua ſua donandis, commendatur, ſed plurimis ſimul monetur, verſiones iſtas ſcatere* ψευδερμηνείαις. 2. *Mentione præ aliis digni Averroës*, 3. *Avicenna, Alfarabius, Jac. Alkindius.*

1 ARABES Ariſtotelis Philoſophiam diligentiſſime coluerunt. Nam Platonis & Ariſtotelis libros omnes in ſuam linguam converterunt, fuitque Ariſtotelicorum ſcriptorum major apud illos notitia, quam apud Italos & Gallos. Legendus eſt Joh. Leo Africanus in *libro de Vitis Philoſophorum Arabum*, (mm) quem, è Bibliotheca Florentina erutum, primus edidit J. Henr. Hottingerus, & *Bibliothecario* ſuo inſeruit. Ubi de quodam Johanne Meſue, Chaldæo, refert, illum in linguam Arabicam convertiſſe Opera Ariſtotelis. Videatur etiam Hottingerus *in Hiſtoria Eccl. Seculi IX.* Plus igitur circa illa tempora Arabica verſio viguit, quam ipſe Textus Græcus, præſertim cum interdiceretur publice apud Arabes Græcæ linguæ uſus. Hinc itaque factum eſt, ut, Friderici II. tempore, Ariſtotelis ſcripta partim de Arabico, partim de Græco, Latina reddita fuerint, qua de re videatur Conringius *Antiquitatum Academicarum Diſſertatione* 3. *p.* 95. *& ſeqq.* Quid in univerſum de Arabicis illis verſionibus ſentiendum, docet Salmaſius, in *præfatione* ad *Tabulam* Ce-

(mm) De Abennedin. Ibn. Caſta, Abn Alhaſii, Joh. Leone, aliisque Philoſophorum Arabum biographis & encomiaſtis vernaculis, in *Apparatu ad notitiam reip. literar geographicam*, fuſius dicetur E Chriſtianis, de illorum Philoſophiæ ſtudio, & philoſophandi ratione, conſuli poſſunt J. Henr. Hottingerus *in Biblioth. Orientali c.* 3. Sam. Schelgvigius *in Or. Inaug de Philoſophia Turcica* (Dant. 1686. *in 4to.*) Guſt. Peringerus *in Hiſtoria linguæ & eruditionis Arabum* (Upſal. 1694. *in 8vo.*) & *Hiſtoria rationalis Philoſophiæ apud Arabes & Turcas*, in Acad Halenſi, Præſide Joh. Pet. Ludovico, an. 1699. ab Henr. Balth. Seelmanno, Staſfurdienſi, propoſita.

Cebetis. *Arabes enim*, ait, *tum temporis, cum e Græcis verterent, magiſtros illos habuere, qui Græcam iſtius temporis linguam vix recte intelligerent.* Regnante apud Arabes Abbaſidarum familia, ſub regno Almamonis, Chalifarum ſeptimi, omnium ſcientiarum ſtudia floruerunt, tumque certatim in verſiones è Græcis incubuerunt, anno à Chriſto nato 900. cum barbaries ſumma, tam Græcam, quam Latinam linguam invaſiſſet. Hinc infinitos eſſe ait in translationibus Arabum errores, & multas ſententias falſas Autoribus affictas. Ita in Operibus Avicennæ, è Græcis Dioſcoridis & Galeni, falſa ſunt interpretamenta. Credibile itaque eſt, alios Autores non fuiſſe melius habitos, ut vix nobis promittere poſſimus, quod nonnulli volunt, è linguæ Arabicæ theſauris notabilem aliquam ſcientiarum emendationem.

Præcipuus inter Arabes interpretes eſt AVERROES Cordubenſis, cujus exſtant 2.
in omnia Ariſtotelis opera commentarii, ex arabica in linguam latinam converſi à Jacobo Mantino, quibus *annotationes* R. Levi Gerſonidis *in libros Logicos*, & *notæ* Bernhardini Tomitani *in Averrois & Ariſtotelis dicta*, additæ, prodierunt Venet. *in 8vo*, duodecim voluminibus, anno 1575. Exſtant quoque ejus *in libros Platonis de Rep. paraphraſes*, de quibus ſupra. De Averroë qui plura velit, legat Jac. Gaddium in *libro de ſcriptoribus non Eccleſiaſticis*, *Tomo I. p.* 50. qui & in eodem libro, ſub tit. *Ariſtotelis*, multa de ipſo, & ejus interpretibus, congeſſit. Fuit vero impius homo Averroës, & profanis ſententiis plenus. Adverſus illum *libros* 46. ſcripſit Ambroſius Leo, (nn) quos laudat Eraſmus *lib.* 10. *Epiſtola* 29. Sed illi lucem, ut opinor, non viderunt.

AVICENNA itidem Arabs ſcriptor eſt, cujus Opuſcula quædam *de Logica, de* 3.
cœlo & mundo, de animalibus, de intelligentiis, in fol. prodierunt, literis antiquis Gothicis; Opera omnia vero cum interpretibus, Venet. anno 1523. Tomis 5. *in fol.* Ejus medica ſeorſim quoque edita ſunt. Spectant huc quoque ALFARABIUS *de intelligentiis*, & JACOBUS ALKINDIUS *de gradibus rerum*, editus *in fol.* Argentor. anno 1532. De Avicenna videatur judicium Rhodigini *lib. antiqq. lectionum, cap.* 2. ubi parum honorifice de ipſo judicat, ut qui mutilaverit Ariſtotelis ſenſus, & multa commentitia in ipſum intulerit. Legendus etiam Gaddius *lib. citato p.* 55. Multum certe turbarunt Arabicæ illæ interpretationes Philoſophiam. Multa enim impia per illas invecta, de quibus conqueritur Piccartus *in diſſertatione de origine & progreſſu Philoſophiæ Ariſtotelicæ, pag.* 40. 41. 42.

CAP. XI.
DE INTERPRETIBUS ARISTOTELIS LATINIS.

§. 1. *Horum primicerius eſt Sever. Boëthius.* 2. *Sequuntur hunc longa ſerie, præter Scholaſticos*, Cap. XIII. *enumerandos, de quibus generatim hic fertur judicium.*

(nn) Ambroſii Leonis Nolani, *Caſtigationes in Averroëm* revera Venetiis anno 1517. prodiiſſe, teſtis eſt Joſ. Simlerus *in Biblioth p.* 30. addens, *librum* eas eſſe *magnum*, *ac totius Philoſophiæ Theſaurum, quosdam quaſi commentarios in ſingulos Ariſtotelis Libros ordine* exhibentem.

cium. 3. *E recentioribus, Aug. Niphus.* 4. *Pet. Pomponatius, doctor Atheiſmi, quem ipſe ac diſcipulus ejus, Jul. Caſ. Vaninus, nec non Thom. Campanella, dum impugnare videri volunt, infirmis refutantes argumentis, lectori potius commendant.* 5. *Apollinaris Offredus.* 6. *Franc. Vicomercatus.* 7. *Joh. Franc. Burana.* 8. *Joh. Paulus Pernumia.* 9. *M. Ant. Majoragius, de cujus etiam ſcriptis aliis quædam adduntur.* 10. *Ant. Montecatinus.* 11. *Dan. Barbarus.* 22. *Lucil. Philaltheus.* 13. *Dan. Furlanus.* 14. *Lud. Septalius.* 15. *M. Ant. Flaminius.* 16. *Tarquinius Gallutius, plagiarius.* 17. *Philoſophi Acad. Lovanienſis.* 18. *Acad. Venetæ (de cujus hiſtoria quædam adduntur) Profeſſores.* 19. *Jac. Mazonius, homo indolis & memoriæ portentoſæ.* 20. *Franc. Vatablus* 21. *Franc. Toletus.* 22. *Franc. Robortellus, contra Thuani cenſuram defenſus.* 23. *Jac. Schegkius.* 24. *Don. Acciajolus, (Joh. Argyropuli plagiarius) & Felix Accorombonus.* 25. *Andr. Caſalpinus.* 26. *Nicol. Taurellus.* 27. *Ant. Scaynus.* 28. *Sim. Simonius & Joh. Neldelius.* 29. *Cæſar Cremoninus & Pet. Joh. Nunneſius.* 30. *Philoſophi Altorfini, §. 26. etiam jam commendati, Philippus Scherbius (cujus, uti & Aug. Buchneri, Poſthumorum editores, nullo uſi delectu, obiter notantur,) Ern. Sonerus & Mich. Piccartus.* 31. *Jul. Pallamedes & Joh. Bapt. Bernhardinus, indicum in Ariſtotelem Scriptores.* 32. *Interpretes Ariſtotelis diverſum ſectati ſunt inſtitutum, diverſaque uſi methodo. Herm. Conringii* Laudationes Ariſtotelis. *Deſ. Eraſmi Roterodami Epiſtola de ſcriptis ejus.*

1 SEVERINUS BOETHIUS. Inter INTERPRETES LATINOS principem locum merito obtinet Sever. Boëthius, cujus extant præclari ſuper varia Philoſophiæ argumenta Commentarii. Vixit ſeculo VII. jam barbariem trahente ſermone Latino, Caſſiodori æqualis. Ejus Opera omnia, quorum maxima pars ad Logicam doctrinam pertinet, edita ſunt junctim *in fol.* Baſil. ap. Henr. Petri, anno 1570. Genere fuit illuſtris, de quo videri poteſt prolixe *præfatio* Petri Bertii ad Rutgerum Boetzelerium ab Aſperen, quæ præmittitur editioni variorum Operis *de conſolatione Philoſophiæ*, (oo) Lugdun. Batav. ex officina Hackiana, anno 1671. *in 8vo*, cum integris notis Sitzmanni & Vallini. In hac præfat. enarrantur omnia ejus Opera, quæ ſcripſit in Logicis, Rhetoricis, Arithmeticis, Muſicis, Geometricis, Metaphyſicis, Mechanicis. *Hujus*

(oo) Non poſſum *h. l.* laude defraudare debita, quam ingenti cum delectatione, per multos jam annos, volvi ac revolvi, metaphraſin librorum Boëthii *de Conſolatione Philoſophiæ* Germanicam, longe elegantiſſimam, quæ ἀνωνύμως Solisbaci an. 1667. *in 12mo* prodiit. Autorem vero agnoſcit virum illuſtrem, & omnigena eruditione famam adeptum jampridem immortalem, Chriſt. Knorrium a Roſenroth, Sileſium, Miniſtrum Aulæ Solisbacenſis principem. Hanc certe, tum ob prærogativas alias haud vulgares, tum ob metra vernacula, Boëthianis ferme ſuperiora, & nulli non Poëtarum Germaniæ modernorum palmam venuſtatis ingenioſæ, inque Autoris mente accurate exprimenda feliciſſimæ, dubiam redditura, omnibus aliis Boëthii verſionibus cum Chr. Henr. Pallelio (*in Obſervatt. in Periocham de Junonis calliditate Homericam p.* 480.) præferre nullus dubito.

Hujus viri magna fuit eruditio, Caſpare Barthio judice, *lib.* 17. *c.* 13. *Adverſ.* Ejus *Ingenium neque ante ſe multos, neque poſt ſe aliquem toto Romani Imperii tempore habuit ſimilem.* Plura illo loco de Jani Bernartii & Theod. Sitzmanni editionibus invenies, qui in libros ejus *de conſolatione Philoſophiæ* commentati ſunt. Idem, *libro* 24. *c.* 15. *flumen Romani ſermonis apud hunc fere ſolum remanſiſſe*, judicat. Legatur elegantiſſima Epiſtola, quam Caſſiodorus *l.* 1. *variarum num.* 45. Boëthio inſcribit. Scaliger *l.* 6. *Poët. c.* 5. de Boëthio ita judicat: *Valla docet Boëthium Latine loqui, at Boëthius Vallam bene ſapere.*

Recenſebimus nunc, è Latinis recentioribus, potiores Interpretes & Commentatores. Omnium enim inire numerum res noſtri laboris non eſt. Parum curamus illos, qui in tenebris ſeculi Barbari in Ariſtotelem quicquam commentati ſunt, quanquam tamen in iis delectus etiam aliquis habendus eſt. Nam Scholaſtici Doctores, quos hæc ætas tulit, non ſunt in univerſum ſpernendi, de quibus, poſt enumeratos Latinos Interpretes, pluribus agemus. Licet enim ætate hos præcedant, præferendi tamen ſunt, qui preſſius Ariſtotelis veſtigia ſequuntur, à quibus magno ſæpe intervallo abſunt Doctores Scholaſtici. Non defuerunt, qui in utramque partem de illis diſputarunt. Extant Epiſtolæ mutuæ Joh. Pici Mirandulani & Hermolai Barbari, quorum ille Scholaſticos Doctores defendit, hic impugnavit. Recudi fecit Epiſtolas illas in Germania Philippus Melanchthon, adjectis diſpoſitionibus. Sed Hermolaus Barbarus potius Latinitatem ſpectabat, quæ in hoc argumento attendenda non erat. Sed de iis plura in ſequentibus. Nunc interpretes videamus. 2

AUGUSTINUS NIPHUS. Philoſophus pro tempore clariſſimus fuit, cujus extant varia ſcripta, neque cultu ſermonis ille deſtitutus. Extant *Commentarii in Ariſtotelis* 8. *libros Topicorum*, editi Venet. *in fol.* apud Hieron. Scotum, anno 1559. *Expoſitio in Ariſtotelis Elenchorum librum*, quæ prodiit itidem Venet. apud eundem, anno 1567. *in fol. Commentarii* in plures alios Ariſtotelis libros; *Expoſitiones* in ejus *Metaphyſica*, quæ prodierunt Venet. *in fol.* anno 1547. *Commentarius in libros de animalibus* ibidem, item *in libros de anima*, Venet. apud Juntas, anno 1544. *in fol. Commentarius in parva naturalia in fol.* apud eosdem, anno 1540. *Commentarius in Meteorologica*, Venetiis anno 1559. *in fol.*; *in libros* 8. *Phyſicorum*, Venet. *in fol.* anno 1543.; *in librum de Interpretatione Expoſitio* Venet. anno 1537. *in fol. in libros poſteriorum Analyticorum, in folio*, Venet. anno 1553.; *in lib.* 3. *Rhetorices Ariſtotelis, in fol.* Venet. anno 1537. Hæc fere ſunt Opera illa, quæ in Ariſtotelis libros ſcripſit Niphus. De ceteris ejus Operibus agemus, cum ad argumenta illorum pervenimus. 3

PETRUS POMPONATIUS. Omnes, me quidem judice, argutia ſuperavit Pomponatius, qua abuſus etiam ultra, quam par eſt, videtur. Inter primos fere ille eſt, qui Atheiſmi ſemina ſparſit, prodiit ex ejus ſchola Jul. Cæſ. Vaninus, extremo ob Atheiſmum ſupplicio affectus, cujus ſententia & hypotheſes in *Dialogis* conſpiciuntur, qui cum privilegio Regis Chriſtianiſſimi prodierunt, cum ipſe titulus *Deam* 4

Natu-

Naturam præferat, quæ verba in ipſo privilegio repetuntur. Atque hic perpetuo Dialogo inter ſe & Pomponatium ſermonem inſtituit. Ita enim ſolent procedere hujus nequitiæ profeſſores, ut, ſub reciproci ſermonis involucro, cum objectiones injiciunt, doctrinæ ſuæ interiora proponant. Moventur illic dubia, & ſegniter reſpondetur, dum vel ad autoritatem Eccleſiæ confugiunt, vel ad alia argumenta dubiis inferiora. Vaniniana illa argumenta notari tamen poſſunt in Thomæ Campanellæ *Atheiſmo Triumphato*. Eandem viam inſiſtit Pomponatius, omnium magiſter, è cujus pharetra omnia illa tela deſumta ſunt, quibus nunc utuntur Spinoſæ & Hobbeſii, & quicunque in uno illo ludo ad nequitiam docti ſunt. Vel unus ejus *liber de Incantationibus* multa producit ad hoc argumentum facientia. Acutisſime è principiis peripateticis diſputat, objectiones formando, iis reſpondendo, ac alias iterum Objectiones, Objectionumque reſponſiones, ſuperinducendo. Scripſerat autem librum illum, occaſione quorundam obſeſſorum, quorum ille actiones ad ἐνεργείας quasdam occultas naturales reducere voluit, quæ ejus veriſſima ſententia fuit, quam incruſtavit ſpecie autoritatis Eccleſiaſticæ, cujus cenſuræ ille omnia ſua ſubjecit, ultro ipſi reformationem theſium ſuarum concedens. Extat etiam ejus *de immortalitate animarum* Tractatus, quem ego nunquam vidi. Alioquin & in Ariſtotelem Commentarii aliquot ab eo ſcripti ſunt. Extant quoque ejus *Dubitationes*, Venet. *in fol.* anno 1553. editæ, in quibus multa Ariſtotelis illuſtrat. Ego vero nihil ejus, præterquam *de Incantatione librum*, legi.

5 APOLLINARIS OFFREDUS. Celebris ille in Ariſtotelis præſertim Analytica Commentator, magna diligentia omnia evolvit. Fuit ex illuſtri familia apud Cremonenſes, unde prodierunt viri, non armis ſolum, ſed & literis, illuſtres, conſiliis quoque publicis apud Italiæ Principes admoti. Hujus quoque familiæ fuit Offredus de Offredis, celebris JCtus. Hujus Apollinaris noſtri paſſim meminerunt Hiſtorici Itali. Erat enim Medicus & Philoſophus præſtantiſſimus, qui famam ſuo tempore magnam ſpargebat. Ejus extant *Commentaria* abſolutiſſima *in poſteriora Analytica*, una cum *quæſtionibus in poſteriorum Analyticorum librum I.* In Ariſtotelis ſenſibus penetrandis argutus fuit. Ita autem diſpoſuit Commentaria ſua, ut primum Ariſtotelis verba evolveret, atque theſin veram oſtenderet, deinde quæſtionibus diſputationibusque, tam in ipſo Ariſtotele, quam in Interpretibus ejus, inquiſitis, omnia illuſtraret. Edidit Commentarium illum Thomas Vachellius, Bibliopola, Cremonæ anno 1551. impenſas ſubminiſtrante Chriſtophoro Præconio. Ejus Operis Hiſtoriam recenſuit Joh. Ant. Honoratus *in præfat.* Multa de iſtius viri laudibus ſcripſit Hieron. Vida, Poëta Italus. Scripti ſunt plures ab illo Commentarii, *in librum Ariſtotelis de anima*, pluresque alii, quos typis paratos eſſe ait Honoratus, in dicta *præfat.* ubi illos brevi edendos promittit. Sed nunc quidem dicere non poſſum, an illi, & quando, prodierint. (pp) Rariores enim illi libri ſunt, neque nunc facile in Bibliothecis comparent. FRAN-

(pp) Apollinaris Offredi *Comment. in Lib. Ariſtotelis de Anima* impreſſum eſſe, teſtatuur Joſ. Simlerus *in Biblioth. p. 5.*

FRANCISCUS VICOMERCATUS. Mediolanenſis ille fuit, & Pariſienſis Academiæ Prof. Commentator Ariſtotelis celeberrimus. In varios Ariſtotelis libros ſcripſit, quibus ille diligentiam ſingularem impendit. Nam fontes ipſos curioſe rimatus, adhibitis in conſilium Græcis Interpretibus, id operam dedit, ut mentem Ariſtotelis accurate indagaret. Verſiones depravatas Ariſtotelis ipſe correxit, imo alias ſubſtituit. Adduxit præterea, quæ ornamento eſſe poterant, ut ſuperarit omnium, tam Græcorum, quam Arabum, induſtriam. Denique & hoc in ipſo laudandum eſt, quod cultiori ſermone Philoſophica dogmata proponat. Ejus extant *Commentarii in* 8. *libros Phyſicorum Ariſtotelis*, quos ipſe è Græco in Latinum convertit; Græcæ enim linguæ peritiſſimus fuit, & Philoſophiam Pariſiis Græce profeſſus eſt. Prodierunt Venet. apud hæredes Hier. Scoti, anno 1584, *in fol.* Ejusdem extant *Commentarii in libros Meteorologicorum Ariſtotelis*, quos ipſe etiam è Græco in Latinum convertit, editi Venet. *in fol.* apud Hier. Scotum, anno 1565. Addita eſt ipſius Autoris præfatio, in qua conſilium Commentationum ſuarum exponit. Extant *Commentarii in Ariſtotelis lib.* 3. *de anima*, editi Venet. *in fol.* apud hæredes Hier. Scoti, anno 1574. Addita eſt ejusdem *de anima rationali Peripatetica* Diſſertatio. 6

JOHANNES FRANCISCUS BURANA. Veronenſis ille fuit, optimusque Philoſophus, qui in Ariſtotelis *libros priorum Analyticorum* perſpicaciſſimos Commentarios ſcripſit, librosque ipſos è Græco in Latinum ſermonem ipſe convertit. Additi ſunt Hieronymi Bagolini, Veronenſis, in eosdem libros *breves Annotationes.* In hoc viro illud laudandum eſt, quod ſumma diligentia omnium Interpretum & Commentatorum Græcorum, Arabum, Latinorum, explicationes & ſententias congeſſerit, ſua addita cenſura & judicio. Editi ſunt illi Commentarii Venet. apud Hier. Scotum, anno 1567. 7

JOH. PAULUS PERNUMIA. Fuit ille Medicus Philoſophusque Patavinus, cujus extat *Ariſtotelis Philoſophia naturalis, ordine definitivo tradita, quod à nullo hactenus factum* (ita titulus habet). Liber ille in tenebris latitaverat, à tineis fere conſumtus, quem in lucem protraxit Simon Galignanus de Carera, ſuisque typis publicavit Patavii, anno 1570. *in fol.* Inſcripſit autem Opus Johanni Sambuco. 8

MARCUS ANTONIUS MAJORAGIUS, vir, cujus hiſtoria vel ex Orationibus ejus nota eſt, magnæ doctrinæ, Philoſophusque cultiſſimus. Linguæ Latinæ nitor ſingularis in illo fuit, quod vel ex libello ejus poſthumo patet, quo caſtigat cujusdam Gaudentii Merulæ Latinitatem. Hujus extant varii Commentarii in Ariſtotelis libros, *in libros ſcil. de Cœlo*, Baſil. *in fol.* apud Oporinum, anno 1554. & *in libros de generatione & interitu*, *in fol.* ibidem editi. Multa ſunt ab illo viro ſcripta, quæ lucem non viderunt, quæque in Bibliothecis virorum doctorum paſſim latitant MScripta. Memini ab illo elegantem *Commentarium in quatuor Georg. Virgilii libros* ſcriptum, quem ſervat Bibliotheca Gudiana. 9

ANTONIUS MONTECATINUS. Ferrarienſis ille fuit, cujus extant *Commentarii in 8tavum Ariſtotelis Naturalium librum.* Ita vero Commentarios ſuos inſti- 10

tuit, ut primum ponat argumentum textus, huic ſubjungat Textum Græcum cum Verſione Latina, additis in margine variis lectionibus, illis ſubjungit Explanationem uberiorem, Explanationi deinde ſcholia. Impreſſus eſt liber ille Ferrariæ, apud Benedictum Mamarellum, anno 1591. *in fol.* Edidit idem *Commentarium in librum Ariſtotelis de anima*, adjunctis *ſcholiis, quæſtionibus & digresſionibus in Averröem*, *in fol.* Ferrariæ anno 1576.

11 DANIEL BARBARUS. Patritius ille Venetus fuit, vir doctiſſimus. Scripſit multa varii argumenti, & inter illa *Commentarium in Porphyrii Iſagogen*, qui editus eſt Venet. *in 4to.* apud Aldum, anno 1542.

12 LUCILIUS PHILALTHEUS. Medicus ille fuit & Philoſophus, qui multa Ariſtotelis convertit in Lat. ſermonem, cujus ille culturam magni fecit; quod teſtantur Epiſtolæ ejus, plane ad Romanæ Latinitatis genium ſcriptæ, de quibus ſupra diximus. Ejus extant *Commentarii in libros Ariſtotelis de Cœlo*, qui prodierunt Venet. in fol. ap. Valgriſium, anno 1565.

13 DANIEL FURLANUS, Cretenſis, è gente mendaci; Philoſophus tamen doctiſſimus, quod oſtendunt *Commentarii* ejus *in Theophraſti Opera*, è Pinelli Bibliotheca editi, de quibus ſupra egimus. Is ſcripſit *Commentarium in Ariſtotelis librum de animalibus*, & *problemata* ejusdem, qui prodiit Venet. in 8. anno 1574.

14 LUDOVICUS SEPTALIUS. Medicus ille fuit & Philoſophus maximi nominis, cujus extant multi libri Politici argumenti, inter quos eſt ille, quem *de ratione ſtatus* ſcripſit Italico ſermone, ſed in Latinam linguam converſum edidit Joh. Garmerus, Poliater Hamburgenſis. Edidit & *in Ariſtotelis Problemata Commentarium*, uberrimum & locupletiſſimum, multa rerum varietate refertum, & variis diſquiſitionibus diſputationibusque phyſicis inſtructum. Prodiit Francof. anno 1602. *in fol.*

15 MARCUS ANTONIUS FLAMINIUS. Vir ille doctiſſimus, Poëta quoque Latinus elegans, Italus fuit, cujus, præter Poëmata, extant varia Opuſcula, interque illa *Paraphraſis* quædam *in Ariſtotelis libros de prima Philoſophiæ*, edita *in* 8. Pariſ. anno 1547.

16 TARQVINIUS GALLUTIUS. Jeſuita ille fuit. Scripſit varios libros, ſtylo cultos, quod teſtantur ejus *Orationes*, quæ de ſingularibus & elegantibus argumentis ſcriptæ in lucem prodierunt. De iis dictum alio loco. Ceterum in Philoſophia non usque adeo virum ſe oſtendit, non indoctus ille quidem, ſed in argumento, quod tractavit, multa aliis ſublegit. Edidit ille *Commentarium in Ethica Ariſtotelis*, una cum eorundem Interpretatione Latina, qui prodiit duobus Voluminibus *in fol.* Pariſ. ap. Cramoiſios, anno 1632. & 1645. Ille, ut magnificum pararet Opus, omnium quercus excuſſit. Quod Textus explicationem attinet, è Giſanio, doctiſſimo *Ethicorum* Ariſtotelis Interprete, pleraque exſcripſit. Quæſtiones, quas adjecit, pleræque è Scholaſticis ſunt congeſtæ.

17 LOVANIENSES. Edita ſunt in Ariſtotelis libros Commentaria ab integris Collegiis, & habemus talia multa. Rarior vero eſt Commentarius, quem in *Iſagogen* Por-

Porphyrii, & in omnes libros Ariſtotelis de Dialectica, ediderunt Philoſophi Academiæ Lovanienſis, cujus 3tia editio prodiit Lovan. anno 1568. *in fol.* ap. hæredes Arnoldi Birckmanni. Illorum Lovanienſium mentionem facit Pet. Joh. Nunneſius, in *Oratione de cauſis obſcuritatis Ariſtotelis, ejusque remediis.* Sed eodem in loco, & laudat illos, & vituperat. Nam, cum l. c. dicit, quod multa addita fuerint, & obſervata à nonnullis in Ariſtotelis libros, per ſe obſcuros, laudat Lovanienſes, qui in Logica rationem definiendi & dividendi accuratiorem tradiderint. In eodem autem libro *pag.* 234. ait, Lovanienſes *accuratius aliquid in Commentariis ſuis ſcribere magis voluiſſe, quam potuiſſe.* Laudat & illic civem ſuum Joh. Gelidam, quem vocat *doctiſſimum Philoſophum, & in Ariſtotele multum exercitatum*, qui addiderit multa, quæ deeſſent Ariſtoteli, detraxerit, quæ redundarent, quem tamen ego nunquam vidi.

ACADEMIÆ VENETÆ Profeſſores. Multæ ſunt in Italia à viris Principibus 18
inſtitutæ Academiæ, quas ita vocant, quarum quidem non illa dignitas eſt, quæ ap. Germanos. Neque enim jurisdictione gaudent, aut privilegiis ſunt munitæ, ſed ſunt ſocietates virorum doctorum, vel ad omnes ſcientias, vel ad aliquas excolendas, inſtitutæ. Talis Academia inſtituta erat Venetiis à Friderico Baduario, qui in Germania pro Veneta Rep. Legati munere fungebatur. Quicquid itaque ab Academicis illis in univerſum, vel ab uno, ſcribebatur, nomine omnium edebatur, ac ſunt permulti optimi libri, ſed qui raro ad nos perveniunt, ab his Academicis editi. Talis eſt *explanatio nova Topicorum Ariſtotelis*, anno 1559. edita, typo eleganti Venetiis. Ex eadem Academia prodierunt multa alia, imprimis Federici Delphini, Medici & Philoſophi, *de fluxu & refluxu maris Tr.* quem ediderunt Medici Academiæ Venetæ. In cujus libri præfatione plura habentur de inſtitutione & conſilio hujus Academiæ.

JACOBUS MAZONIUS. Portentum hominis fuit, Philoſophus ſuo tempore 19
ad omnem palæſtram paratus, magna cum laude docuit, Diſputator promptiſſimus & acerrimus. Nam 5197. *placita* Ariſtotelis & Platonis pro theſibus publice propoſuerat, quibus Ariſtotelem & Platonem defendebat, omnium exſpectans tela, omnes in pugnam vocans. Cum objiceretur illi, quod Doctoris titulo careret, & ſeptem annos ſibi præſcribi videret, ſex menſes poſtulavit, quibus elapſis, cum ſtupore omnium ad omnia quæſita reſpondit. Integras ex Ariſtotele paginas memoriter recitavit. Mille aureorum ſtipendio conductus à Cardinali Aldobrandino, ut Philoſophiam Ariſtotelis in Gymnaſio Romano profiteretur, ſibi ipſi vitam præcipitavit, ultra conſuetam in cibis temperantiam lautioribus epulis admotus. Scripſit ille varia, & inprimis laboravit in conciliando cum Ariſtotele Platone. Perpetua ipſi cum Franciſco Patricio lis fuit, illo Ariſtotelem impugnante, hoc Mazonio defendente, ac, niſi ſcribendi finem feciſſet Patricius, ille reſpondendo nunquam fuiſſet fatigatus. Extant ejus *in Ariſtotelem, & Platonis univerſam Philoſophiam, præludia*, edita Venet. in fol. anno 1597. Ubi & ille demonſtrat, Platonis Ariſtotelisque principia ex uno eodemque fonte hauſta. Plura de Mazonio videantur ap. Erythræum *in Pinacotheca I. p.* 65-68.

FRANCISCUS VATABLUS. Hunc Hebræi ipſi Lutetiæ Hebraicas literas 20

profitentem admirati ſunt. Circumferuntur ejus *notæ in V. T.* ab auditoribus è prælegentis ore exceptæ. Nam ipſe, ſive naturali pigritia, quæ ipſi exprobrata eſt, ſive morte præventus, nihil omnino ſcripſit. Teſtatur hæc de ipſo Thuanus, ad annum 1547. Multa ex Ariſtotele in linguam Latinam tranſtulit, ac ſuperſunt aliqua ejus *Scholia* cum *Paraphraſi* in libros 8. Phyſicorum, quæ edita ſunt *in fol.* Pariſ. anno 1531.

21 FRANCISCUS TOLETUS, Cordubæ natus in Hiſpania, & Philoſophiæ Profeſſor in prima adoleſcentia factus, multa ſcripſit in Ariſtotelem, aliis multum laudata. Meminit ejus Thuanus ad annum 1596. Extant ejus *Commentaria in lib. 8. Phyſicorum, una cum quæſtionibus*, Venet. 1573. *in 4to* edita, it. *in librum de generatione & corruptione*, ibidem excuſa; *Commentaria in Logica Ariſtotelis, una cum quæſtionibus, in 4to*, Colon. anno 1583. ac *in libros de anima Commentaria*, Colon. *in 4to*, anno 1576.

22 FRANCISCUS ROBORTELLUS. Si judicium Thuani audimus, *ad annum 1567. magno* ille *cum ſtrepitu Patavii & Bononiæ profeſſus, majorem de ſe opinionem excitavit, quam implevit;* quod quidem judicium ego paulo acerbius putem. Nam quæ ſcripſit in libros Ariſtotelis *de Poëtica* & *Rhetoricis*, non ſunt adeo contemnenda. Multum enim illis boni ineſt, præcipue *Commentariis Rhetoricis*, in quibus multa de figuris occurrunt, de dictionis charactere, alias non obſervata. Invidiam, ut puto, ipſi concitarunt controverſiæ inter illum & Scaligerum agitatæ, in rebus philologicis, cum quo ille comparandus non erat. Scripſit & *in Politica Ariſtotelis Diſſp.* Venet. *in 4to* editas.

23 JACOBUS SCHEGKIUS. Vero ille cognomine *Deginus* dictus, cum hoc Patris agnomine iſtud permutavit. Prof. fuit Tubingenſis, Ariſtoteliſque Philoſophiam ſingulari cura excoluit. Medicæ Artis Doctor factus, nunquam Medicinam exercuit; ſed continuis lucubrationibus & meditationibus in cæcitatem incidit, & ex eo tempore majorem ſtudiis, quam antea, operam impendit, in lucem edens libros, cum ipſe luce careret. Optimos enim libros conſcripſit, tam Philoſophicos, quam Medicos. Nam *in Philoſophiam naturalem Ariſtotelis Diſputationes* ſcripſit. Ex Ariſtotelis *libris de anima*, & Simplicii *Commentariis*, interpretationes excerpſit. Ariani *Diſſertationes in Epictetum* Latine vertit. Edidit *libros 15. de Demonſtratione*, qui loco Commentarii locupletiſſimi ſunt, in *duos poſteriorum Analyticorum libros*. Addidit *Commentaria* cum *annotationibus & repetitionibus in Organi Ariſtotelis libros, ad artis partem analyticam pertinentes, in librum de Categoriis, de interpretatione, & duos Analyticorum priorum.* Scripſit item *Commentarium in Libb. 7. & 8vum Topicorum, quibus perfecta & abſoluta definiendi ars tractatur.* Scripſit etiam Theologicos libros Eriſticos, & Medicos plurimos, quorum titulos, cum reliqua ejus vita, vide ap. Melch. Adamum *in Vitis Medicorum Germanorum*, in vita hujus Autoris, *p.* 290-301.

24 DONATUS ACCIAJOLUS, vel Accievolus, celebris Ariſtotelis interpres, Florentinus, ſcripſit in *Ethica* & *Politica* Ariſtotelis. Politica impreſſa ſunt Venet. anno 1566. *in 8vo*, ſi recte memini, una cum *Ethicis*. Fuit præterea vir in rep. occupatiſſimus,

mus. Multa Plutarchi convertit. *Caroli M.* quoque *Vitam* ſcripſit, quæ ſolet addi *Vitis*
Plutarchi. Vehementer illum laudant Jacobus Piccolomineus, & Eraſmus quoque in
Ciceroniano ſuo. Refert de illo Voſſius, *l. 3. de Hiſtoricis Lat. p.* 624. *Editionis no-
viſſimæ*, fuiſſe illum auditorem Johannis Argyropuli, Byzantini, qui multa Ariſtotelis,
ſub παλιγγενεσίαν literarum, in Latinam linguam convertit, Romæque ejus Opera
prælegit, & *Commentaria, in Nicomachica Ariſtotelis*, non Acciajoli eſſe, ſed prælectio-
nes Argyropuli, ab Acciajolo deſcriptas, inque lucem emiſſas. Addi huic poteſt Felix
Accorombonus, qui itidem fuit Commentator & interpres Ariſtotelis, inque *Ethica
Nicomachica* Ariſtotelis *Commentarium* ſcripſit. Scripſit & de *Controverſiis inter
Platonicos, Ariſtotelicos & Galenum*; qui liber, una cum aliis ejus, editus eſt *in fol.*
Romæ, anno 1603. Scripſit & librum, cui tit. *Vera mens Ariſtotelis, & dilucidiſſima
in omnia Ariſtotelis opera explanatio*; qui cum priori prodiit. Patria Eugubinus fuit.

ANDREAS CÆSALPINUS, Aretinus, Medicus & Philoſophus ſuo tempore 25
celebris. Scripſit *quæſtionum Peripateticarum libros 5.* ad Fr. Medicen, Hetruriæ
Ducem. Fuit Prof. Academiæ Piſanæ. Liber editus eſt Venet. ap. Juntas, anno
1593. *in 4to.* Continentur in illo variæ quæſtiones Phyſicæ, præprimis ex Ari-
ſtotele deductæ, quibus immiſcentur nonnullæ Logicæ & Metaphyſicæ. Adjicitur
libellus, qui inſcribitur: *Dæmonum inveſtigatio peripatetica*, ad Pet. Jac. Borbonium,
Archiepiſcopum Piſanum, ubi è principiis Ariſtotelicis de dæmonibus agit, ac Ga-
lenum refutat, in credendis dæmonibus plane non ſuperſtitioſum.

NICOLAUS TAURELLUS. Fuit ille Medicus & Philoſophus Altorfinus, 26
maximi, cum viveret, nominis. Habuit Academia Altorfina præſtantiſſimos ſemper
viros, præprimis Philoſophos, qui ſolida ſemper principia ſectati fuerunt, & Ariſto-
telicam doctrinam, veteresque Philoſophos, dogmatibus ſuis expreſſerunt. Cæterum
Taurellum hunc Cæſalpino ſubjungo, quod ipſius inſolentiora dogmata diſcuſſerit ſin-
gulari libro, cui tit. *Alpes Cæſæ.* Scripſit & *de mundi æternitate* peculiarem librum,
quo omnium veterum Philoſophorum argumenta inter ſe confert. Scripſit & alia
quædam contra Piccolomineum, *Diſcuſſiones ſc. Phyſicas de mundo*; it. *Diſcuſſiones
Phyſicas & Metaphyſicas de cœlo, adverſus eundem.* Adde his *Triumphum Philoſophiæ,
ſive Metaphyſicam philoſophandi methodum*, qua, è notitiis menti inditis, firmiſſimas
demonſtrationes deducere laborat. Scripſit & alia Medica, de quibus videatur Melch.
Adami in *Vitis Medicorum Germanorum*, p. 403. 404.

ANTONIUS SCAYNUS. Etiam ejus extant commentationes in Ariſtotelis 27
quædam libros. Fuit Salodienſis, ex agro Brixiano. Scripſit *Expoſitionem in 8. A-
riſtotelis Phyſicorum libros*, quæ edita eſt Francof. anno 1607. *in 4to, Commentarium
in libros Metaphyſικῶν Ariſtotelis*, qui prodiit Romæ *in fol.* anno 1587. *Paraphraſin
in Ariſtotelis libros de anima*, cum *Annotationibus*, quæ edita eſt *in fol.* anno 1599.
& *in Politica Ariſtotelis Paraphraſin*, cum *Annotationibus & dubiis, aliisque Diſſerta-
tionibus de argumentis civilibus*, lingua Italica, Romæ *in 4to*, anno 1578.

28 SIMON SIMONIUS, Lucenſis Italicus, exulavit è patria ob religionem profugus. Lipſiam enim conceſſit, ubi Academiam illam docuit ἀριστοτελίζειν, ac exemplo ſuo, & præceptis, ad ſolidiorem Philoſophiam Analyticam viam monſtravit. Multæ illi cum Jac. Schegkio fuere controverſiæ, etiam in religionis negotio, qui tamen nimis indigne ſe ipſos tractant, cum uterque fuerit Philoſophiæ maximo decori. Scripſit ille *Commentarium* in *Ethica* Ariſtotelis, qui prodiit Genevæ *in 4to*, anno 1567. apud Criſpinum. Scripſit & in Ariſtotelis *librum de ſenſuum inſtrumentis*, *& de his*, *quæ ſub ſenſum cadunt*, & alium *Commentarium in librum* ejus *de memoria & reminiscentia*, qui prodiit Genevæ, ap. Criſpinum, *in fol.* anno 1566. Ex ejus ſchola prodiit Joh. Neldelius, doctior præceptore diſcipulus, uti judicat Conringius. Fuit & ipſe Profeſſ. Acad. Lipſienſis. Ejus extat præclarus liber, cui tit. *Inſtitutio de uſu Organi Ariſtotelici in disciplinis omnibus*, cujus poſtrema Editio Helmſtadii prodiit *in 4to*, anno 1666. cura M. Henrici Crellii, & cum præfatione Herm. Conringii, qui egregium ipſi Elogium ſuſpendit. Quanquam in Arte Analytica in multis ab illo ſe diſſentire dicit, de qua plenius ſe acturum in ipſa *Arte* ſua *Analytica* promiſit, quæ tamen lucem hactenus non vidit, & fortaſſis non videbit.

29 CÆSAR CREMONINUS. Fuit in Academia Patavina Philoſophiæ Prof. cujus exſtat egregius liber *de Pædia Ariſtotelica*, quo continetur Introductio ad Ariſtotelis naturalem Philoſophiam, & quaſi διατύπωσις univerſæ Phyſices Peripateticæ. Additur *explanatio proœmii librorum de Phyſico auditu.* Prodiit ille liber Patavii, apud Melch. Novellum, anno 1569. *in fol.* Digni ſunt iſti libri, qui diligenter legantur. Pauci enim ſunt, qui παιδείαν Ariſtotelicam tractarunt. Hic quidem ſpeciatim ad Phyſicam ſe reſtringit; Nunneſius autem, cujus ſupra facta eſt mentio, magis ſe diffundit, cujus utiliſſimus liber eſt, quem *de curriculo Philoſophiæ Peripateticæ* ſcripſit. Elegantiſſima eſt ejus *Oratio de cauſis obſcuritatis Ariſtotelis, earumque remediis*, in qua ingenue defectus Philoſophiæ Ariſtotelicæ notat, neque laudes ejus diſſimulat. Plenior ejus editio eſt, quæ *in 4to* prodiit, Helmſtadii anno 1667.

30 PHILOSOPHI ALTORFINI. E Germanis præcipua laude afficiendi ſunt Altorfini, ut qui Philoſophiam Ariſtotelicam præclaris ingenii monumentis illuſtrarunt, Philippus Scherbius, Ernestus Sonerus, Michael Piccartus, quorum extant Scripta varia, eleganti ingenii acumine & ſtylo non inculto ſcripta. Breviores illorum Diſputationes & Theſes publicatæ ſunt uno faſciculo a Joh. Paulo Felwingero, Metaphyſices & Logices in Altorfina Academ. Profeſſore, Norimbergæ, anno 1644. *in 4to.* Inter quas eſt elegantiſſima Scherbii *Diſputatio pro Philoſophia Peripatetica adverſus Ramiſtas*, adeo brevis, nervoſa, elegans, neque ſine flore Eloquentiæ, ut vel vaſto libro accuratius aliquid ſcribi non poſſet. Adduntur variæ Scherbii & Soneri *Orationes.* Prodierunt etiam ejusdem Scherbii Diſputationes quædam, ſub tit. *Theſium Philoſophicarum* editæ, & in unum corpus redactæ, Helmſtadii *in 4to* anno 1659. Inter quas prima eſt *de libris Ariſtotelis Acroamaticis & Exotericis*, qua in compendium

dium trahuntur, quæ Octavianus Ferrarius integro libro produxerat. Editus quoque fuit Philippi Scherbii *Commentarius poſthumus in Ariſtotelis libros de Rep.* Francof. anno 1610. Sed ille plane non reſpondet famæ iſtius viri; ex ſchedis enim auditorum hoc, quicquid eſt notarum, collectum fuit, quod editum eſt è Schönwetteris, Bibliopoli, ut fieri plerumque ſolet, cum hæredes, lucri captandi cauſa, omnia, quæ poſſunt, ſcripta corradunt, & Typographi facile ſumtus & opera impendunt. Quod vel videas ex Aug. Buchneri ſcriptis, quorum multa in viri iſtius opprobrium eduntur, uti Joh. Barclaji *Icon animorum*, cum ejus *Notis* plane puerilibus, & ad tyrocinia ſcholarum relegandis. Queſtus eſt ea de re nuper Georg. Caſp. Kirchmaierus in ſingulari programmate. Michaëlis Piccarti multa quoque extant doctiſſima, inprimis aureus ille *in Ariſtotelis Politica Commentarius*, ubi ille veros Ariſtotelis ſenſus enucleate exponit, ac confert cum interpretibus & commentatoribus. Optima ejus editio prodiit Jenæ, anno 1659. *in 8vo.* Vir ille non ſolum Philoſophiæ, ſed & Philologiæ, peritiſſimus fuit, quod oſtendunt ejus *Pericula Critica* (exiguus libellus), à Joh. Sauberto Jun. denuo publicata, Helmſt. 1663. *in 4to.* Exſtant & ejus *Orationes* varii & ſingularis argumenti, inter quas una eſt *de Origine Germanorum*, qua oſtendere laborat, Germanos eſſe Perſarum fratres, argumentis profecto non futilibus, quanquam Chriſtoph. Ad. Rupertus, ejusdem Academiæ Prof. illam opinionem ſe refutaturum, in quadam ad Georg. Richterum Epiſtola, minetur, quem tamen Richterus, Piccarto conſentiens, in aliam ſententiam adducere laborat. Ejusdem viri doctiſſimi extat *Iſagoge in lectionem Ariſtotelis*, elegans libellus, quo carere non poteſt, qui ſolidioris Philoſophiæ cultor eſt. Scripſit illam juvenis, ideoque quadam parte deficit, ac optandum ſane fuiſſet, ut à viro fuiſſet ſuppleta. Queritur de eo Conringius, qui præfationem ultimæ editioni præmiſit, in qua quanquam multa apud Piccartum eſſe dicit, â quibus ipſe diſſentiat, præcipue in Politicis, unicum tamen in hoc genere ſcriptorum laudat & agnoſcit. Habetur in illo libro, ut Titulus promittit, *Hypotypoſis totius Philoſophiæ Ariſtotelis*, qua ſeries & ordo librorum, ſcopus & ſubjectum, diviſio in capita, breviter & ſuccincte proponuntur. Iteratam ejus editionem procuravit Johannes Conradus Durrius, Theologiæ & Philoſophiæ Moralis in Acad. Altorf. Prof. cujus præmiſſa quoque eſt præfatio. Additur & Piccarti *Oratio de ratione interpretandi.* Editus eſt liber Altorfii, anno 1565. *in 8tavo.*

JULIUS PALLAMEDES, Medicus. Imponemus tandem finem Commentatoribus Ariſtotelicis, quanquam non omnes enarraverimus. Superſunt Commentarii adhuc multi, nemini ignoti, tam ab integris Collegiis, quam à Philoſophis ſingularibus ſcripti. Cui ignota ſunt Franc. Piccolominei, Franc. Zabarellæ, Pet. Fonſecæ Conimbricenſium, Mexicanorum &c. Opera? Sed de iis, cum ad ſpeciales diſciplinas perventum erit, fuſius dicemus. Subjungimus vero hunc *Pallamedem* Commentatoribus Atiſtotetilis, qui Indicem ſcripſit in Ariſtotelis libros *Phyſicorum*, *Metaphyſicorum & Ethicorum*; Titulus libri eſt: *Tabula, ſive Compendium, explicans* 31

omnia

omnia ea, quæ in Ariſtotelis & Averrois Libris de naturali, morali ac divina Philoſophia tractari poſſunt; nec non de generatione ac hiſtoria animalium brevis Epilogus. Editus eſt liber Venet. anno 1571. *in fol.* apud Juntas. Indices tales utiliſſimi ſunt; illorum enim ſubſidio indagari interdum aliqua poſſunt, quæ alias induſtriam noſtram fugerent. Sed modicus admodum ille Index eſt, & fortaſſis à Joh. Bapt. Bernhardino in *Seminarium* ſuum collatus; nemo enim hactenus mihi innotuit, præter duos illos, qui Indicem in Ariſtotelem confecerit. Imperfectus quidem uterque Index eſt, ſed tamen ob meliorem defectum uti ipſis poſſumus. Bernhardini *Seminarium Philoſophiæ Ariſtotelicæ* Lugd. Gall. anno 1599. *in fol.* editum, præter Ariſtotelem, omnes quoque Interpretes & Commentatores, quos ipſe habuit, ad Indicem retulit, ſed parum ex tanto numero decerpſit. Si enim ex illis omnibus juſtus Index conficiendus eſſet, duo vel tria Volumina *in fol.* non ſuffecerint.

32 Atque hæc dicta ſunto de Ariſtotele, ejusque Commentatoribus. In quo viro laudando multorum verſatur induſtria. Legi poſſunt Herm. Conringii Orationes, quas in laudem Ariſtotelis ſcripſit, quæque amplius deſierunt comparere in Bibliopolis. Prior illarum inſcripta eſt Cancellario Arnoldo Engelbrecht, & edita Helmſt. anno 1633. Altera inſcripta eſt Caſp. Barlæo, eodemque anno edita; ad cujus dedicationem Reſponſoria Epiſtola reperitur inter Epiſtolas Barlæanas. Præfationes iſtarum Orationum habentur in Epiſtolis Conringianis. Interpretes Ariſtotelis varie rem agunt, quidam in verbis deſudant Criticorum more, quod faciunt aliquando Aſpaſius & Themiſtius: aliqui paraphraſin inſtituunt verborum, uti faciunt Andronicus & idem Themiſtius; alii in peregrinam linguam verterunt, ut Arabes, & qui ex illis in linguam Latinam transfuderunt. Quod res attinet, aliqui ſynoptice ſcribunt, ut Simplicius; alii præcipua quædam dogmata ſibi ſublegunt, ut Porphyrius & Dexipppus *de categoriis*; alii in epitomen redegerunt, ut Pachymerius, Damaſcenus, Nicephorus Blemmydas; aliqui varias quæſtiones congeſſerunt, ut Alexander Aphrodiſæus; alii ſtricturas & cenſuras ſibi ſumpſerunt in Ariſtotelis dogmata, aut, ea cum aliis Philoſophorum contulerunt, ſuo interpoſito judicio. Prout itaque quilibet rem ſuam tractaverit, ita uti illo quis poteſt. De Ariſtotelis libris in univerſum, quinam inter illos genuini ſint, quinam ſuppoſititii, & de nonnullis Ariſtotelis Interpretibus ac Commentatoribus, luculenta extat Epiſtola Eraſmi *lib.* 28. *num.* 13. ad Joh. Morum, Thomæ filium, ſcripta, in qua omnes ejus libros, tam ſuperſtites quam perditos recenſet, deque ſingulis fert judicium; de Editionibus quoque Aldinis & Bebelianis judicat, quarum illas, ut nitidiſſimas ac accuratiſſimas, quidem commendat, Bebelianas tamen, quod minori pretio parabiles ſunt, non contemnendas eſſe exiſtimat. Tum Joh. Morum inſtigat & hortatur, ut philoſophari diligenter pergat, vel ſororum ſuarum exemplo incitatus.

CAP.

CAP. XII.

DE ARISTOTELIS IMPUGNATORIBUS.

§ I. *Veteres omittuntur. Inter recentiores eminent, poſt Franc. Patricium (de quo c. 8. §. 3. dictum,) Pet. Ramus, in optimos quosque veterum injurius, Novator in Logica & Rhetorica ineptus, in Phyſica vero imperitus, Rud. Agricolæ & Lud. Vivis in nonnullis ſecutus veſtigia, de cujus vita, ſcriptis, aſſeclis, adverſariis & hyperaſpiſtis, plura cumulantur.* 2. *Guilh. Poſtellus, partim ob* ἀκρίσιαν, *partim ob Pomponatii, aliorumque Atheorum, abuſum Ariſtotelis, huic infenſior.* 3. *Pet. Gaſſendus, cujus* Exercitationes Paradoxicæ adverſus Ariſtoteleos, *opus imperfectum, ob temeritatem juvenilem, & cavillandi ſtudium, notantur.* 4. *Thom. Campanella, de cujus vita, fatis adverſis, ingenio portentoſo, doctrina multiplici, novaturiendi in ſcientiis ſingulis libidine, ſcriptis potioribus, & opinionibus, quibus pleraque ſcatent, Paradoxis, fuſe diſſeritur.* 5. *David Gorlæus, cujus* Exercitationum Philoſophicarum *brevis ſiſtitur Sciagraphia.* 6. *Henr. Ernſtius, cujus* Σόφος Ἄσοφος, *quam leviter in Philoſophia verſatus fuerit, oſtendit.* 7. *Judicium Venerale de novatoribus Philoſophicis, aliam, quam Ariſtoteles, viam ingreſſis.*

PETRUS RAMUS. Nolo hic prolixe recenſere veteres Autores, qui Ariſtotelem impugnarunt, quidve adverſus illum publice nonnunquam actum I fuerit, de quibus ſingulis prolixe Joh. Launoy videatur, *in libro de varia Ariſtotelis fortuna.* De Franciſco Patricio ſupra c. 8. §. 3. diximus. Nunc ad Ramum venimus, qui ſuo tempore magno conatu id agebat, ut, ejecto è ſcholis Ariſtotele, ſua Philoſophia ſubſtitueretur. Magnos ille tumultus ſtrepitusque fecit in Gallia, fretus præſidio Cardinalis Caroli Lotharingii. Profeſſ. quoque Eloquentiæ Regius illic fuit, & Mathematicarum diſciplinarum. Tardior & ſerior acceſſit ad literas, aliquo quidem ingenio, ſed in plurimis ſciolus & cavillator, veteribus Autoribus, iisque optimis, ſine cauſa bellum indixit, adeo, ut nec Cicero ipſe, Eloquentiæ Romanæ Princeps, cujus ille umbram non refert, dentes ejus effugere potuerit. Eſt vero certiſſimum ſtultiſſimæ δοκησισοφίας argumentum, omnium ſeculorum judicia ſpernere, & viris, in exemplum poſitis, & ab omnibus in pretio habitis, detrectare. In Dialecticis præcipue reperiſſe ſibi viſus eſt, non quod pueri in faba, cum rem plane eandem nova & inepta methodo, novisque vocabulis, dixit, ejecta doctrina neceſſaria de Demonſtratione & Elenchis ſophiſticis, ſenſusque Ariſtotelis, quos non intellexit, depravavit. In Rhetoricis ejecit maxime neceſſariam de Inventione partem, quæ in Enthymematibus Oratoriis conſiſtit, cor itaque & caput hujus diſciplinæ abjecit, reliquis ſervatis. *Mirare*, inquit Joh. Riolanus, Medicus acutiſſimus, in *præfatione Tractatus de Phyſicis principiis*, *ſtipendiarium bene dicendi Profeſſorem in male dicendo bonas horas conſumere, bonaque deſtruere omnia, nihil*

ædificare, eoque magis, quod hoc faciat tam libere, ne dicam, impudenter, ut in hoc Regis ſtipendiis militare videatur. In Phyſicis quanquam corrigi Ariſtoteles poterat, tantum abeſt, ut ipſe hoc fecerit, ut potius depravarit. Cum Ariſtotelem redarguit, adverſus veteres Philoſophos diſputantem, audiendum ego illum exiſtimo, ſed ut tenuem aliquem diſputatorem & qui in re ipſa parum poſſit. Nihil autem facilius eſt, quam dubiis implere omnia, niſi quis ſolidiora poſſit afferre. Riolano eodem in loco judice, Pet. Ramus, *Phyſicæ ſacris vix initiatus, Phyſicus videri vult, gradumque ſibi munit ad gloriam, cum ruina, cujus umbram referre, vel ſi ſe ruperit, non poſſit.* Liber, in quo novitates ejus proponuntur, præcipue ille eſt, cui titulum fecit: *Scholæ in Artes liberales*, qui prodiit Baſil. *in fol.* anno 1559. Proponuntur illic Grammatica, Rhetorica, Dialectica, Phyſica, Metaphyſica. Controverſiæ inter ipſum, & Ariſtotelicos, magno conatu agitatæ ſunt utramque in partem. Pro ſua Philoſophia ipſe Orationes nonnullas conſcripſit, quæ & illi Operi junctæ ſunt, & ſeorſim editæ Pariſiis, anno 1551. *in 8vo.* Adverſus illas Orationes editæ ſunt aliæ ab Ariſtotelis defenſoribus, v. g. Joachimi Perionii *pro Ariſtotele in Petrum Ramum Orationes duæ*, editæ Pariſiis, anno 1543. *in 8vo.* Eſt & Petr. Gallandii, Latinarum literarum Profeſſoris Regii, *pro ſchola Pariſienſi, contra novam Academiam Pet. Rami, Oratio*, edita Lutetiæ, anno 1551. Habuit ille diſcipulos plurimos, & hyperaſpiſtas, inter quos præcipui ſunt Joh. Thomas Freigius JCtus Germanus, vir alias non indoctus, qui multum laboris, in reformandis ad mentem Rami diſciplinis, inſumpſit, & tabulis, diviſionibus, ſubdiviſionibus, Philoſophiam diſcerpſit. Tum & Henningus Rennemannus, JCtus Germanus, qui pro ejus Philoſophia Apologiam ſcripſit, Francof. anno 1598. *in 8vo* editam. Irrepſit in Germaniæ Academias hæc hæreſis, & Weſtphaliam pene totam occuparat. Helmſtadio continuis quaſi diſputationibus eam in exilium miſit Cornelius Martini, pene unicus tum temporis partium Ariſtotelicarum, adverſus Novatores illos, adſertor. Ceterum de Secta Ramorum vid. Hornium *in Hiſtoria Philoſophica, l. 6. c. 11.* & Launoyum *libro ſæpe citato.* Ejecta fuit & tandem illa Philoſophia ex Gallia, publico Regis Franciſci decreto, quod Helmſt. recuſum eſt. Vitam ejus ſingulari libro deſcripſit Nicolaus Nancelius, diſcipulus ejus, quæ edita eſt cum ejusdem Nancelii Orationibus anno 1599. Videatur & Keckermannus in *præcognitorum Logicorum Tractatu 2do*, ubi plura de origine Sectæ Ramiſticæ, ejusque incrementis. Gratiam huic viro conciliavit mediocris quædam facundia, qua polluit. Cum Jac. Schegkio ipſi quoque res fuit, inprimis in Dialecticis Diſputationibus, & extat Petri Rami *Defenſio ſui adverſus Schegkium.* Rami *Orationes, Præfationes & Epiſtolæ*, Marpurgi ſunt editæ *in 8vo*, anno 1609. cum Vita ejusdem, à Joh. Thoma Freigio conſcripta, è quibus tota illa hiſtoria tumultuum in Philoſophiæ regno quaſi compendio diſci poteſt. Id dici in excuſationem Rami poteſt, primum illum non fuiſſe, qui in rebus multis ab Ariſtotele diſſenſerit. Nam Rudolphus Agricola, vir ſuo tempore maximus, & primus literarum in Germania reſtaurator, in libris ſuis *de inventione*, quasdam hypotheſes ponit, quæ

Rami-

Ramiſticis illis ita ſimiles ſunt, ut ex illo quaſi depromſiſſe videatur. Nam, quod inventionem Rhetoricam attinet, eam quoque ad Locos Dialecticos reducit, ac prolixe diſputat de eo, quod omnia Enthymemata Rhetorica ad locos Topicos reduci poſſint. Idem in Rhetoricis ſuis dicebat Ramus. Habuit & LUDOVICUS VIVES quasdam ſententias in libris ſuis Philoſophicis, quæ cum Ramiſticis convenire videntur. Barthol. Keckermannus ſane, in libro ſuperius citato, eum excuſat, quod his Autoribus nova multa induxerit.

2 GUILHELMUS POSTELLUS. Inter profeſſos Ariſtotelis hoſtes ille numerandus eſt. Convertit enim in Latinam linguam librum, qui inſcribitur: *Juſtini Martyris everſio Ariſtotelicorum dogmatum*, quem Carolo, Cardinali Lotharingio, nuncupavit. Præmittitur huic libro virulenta præfatio, qua damnat omnem Ariſtotelis Philoſophiam, tanquam Sophiſtices & Atheiſmi camarinam. Memorabile eſt, neque adeo à vero alienum, quod de Pomponatio habet: *Eo impietatis profecti ſunt multi, ut, quod publice non auderent, ob legum ſeveritatem, ſub Ariſtotelis nomine auſi ſint profiteri, ut proximis iſtis annis perditiſſimus quidam nebulo, Pomponatius, cum ſummo Italiæ probro auſus ſit, ſcriptis, etiam ſummis Pontificibus oblatis, & tantum non ſuaſis, conari, ut ex Ariſtotele demonſtraret, mortales eſſe animas. Et ita bellua illa invaluit in ea impietate, ut etiam in gloria ponant quidam Pariſiis ejus doctrinæ Interpretes, ſe Perretti & Pomponatii eſſe diſcipulos.* Hæc quidem Poſtellus, cujus laudanda pietas eſt, ſed judicio plane vir ille non valuit, quod oſtendunt multa ejus deliræ ſententiæ & fœdi errores, quorum multi magnique ſunt in libris illis, quos ſcripſit *de Orbis terræ Concordia*, & *de Nativitate Mediatoris ultima*. Quo poſtremo libro, qui rariſſimus eſt, inſanas fovet ſententias in Theologia, & eo denique inſaniæ proceſſit, ut ſe mediatorem fœminarum jactaret, uti Chriſtus fuit virorum. Videatur Sammarthanus *in Elogiis Gallorum*, *Lib. III.*

3 PETRUS GASSENDUS. Magno impetu Ariſtotelem adortus eſt Pet. Gaſſendus, vir maximi ingenii, ſed juvenili quadam præcipitantia in hæc conſilia adductus. Judicium de eo format Honoratus Fabri, Philoſophus noſtri temporis acutiſſimus, & qui Ariſtotelem ex ipſo Ariſtotele interpretari docuit, quod inductus juvenili audacia, alia quadam cauſſa privata, quam ibi allegat, iſtam viam inſtituerit, qua ad famam perveniret. Senem tamen pœnitentia ductum fuiſſe, idem teſtatur Faber. Titulus libri ita habet: *Exercitationes Paradoxicæ adverſus Ariſtoteleos, in quibus præcipua totius doctrinæ Peripateticæ fundamenta excutiuntur, opiniones vero, aut novæ, aut è vetuſtioribus obſoletæ, ſtabiliuntur.* (qq) Editus eſt liber anno 1649. Amſtel. apud Elzevirium, *in* 8*vo*, & Hagæ anno 1656. *in* 4*to.* Inſcripſit autem librum *adverſus Ariſtoteleos*, non ipſum Ariſtotelem, ad effugiendam invidiam. Toto autem hoc libro nihil aliud agit, quam ut oſtendat, Philoſophiam Ariſtotelicam eſſe ſpuriam, Sophiſti-

(I) 2 cam,

(qq) Gaſſendi *Exercitationes contra Ariſtoteleos* Diſputationibus Elenchticis Roſtochii an. 1698. & ſeqq. inpugnavit M. Henr. Aſcan. Engelke, de quibus, cum non legerim, judicium ferre nequeo.

eam, pejorem hiſtrionica, rixoſam, altercationibus horridam, barbaram, tyrannicam, ignavam, nulla autoritate, incertam item & obſcuram, ſuperfluis & alienis ſcatentem, falſitatibus, impietatibus, calumniis & contradictionibus, plenam. Hæc in genere contra doctrinam Peripateticam ſcribit. Libro ſecundo toto, ſex exercitationibus, Ariſtotelis Analyticam impugnat, eamque totam vult eſſe rerum inutilium farraginem, quæ inepte rerum claſſes in 10. Categorias diſtinguat, & futiliter multa de propoſitionibus & utraque Analyſi tradat. Addit, nullam dari poſſe demonſtrationem, vel definitionem Ariſtotelicam. Ceteros 5. libros, nimirum in *libros Phyſicorum, de corpore ſimplici, de mixtis, in Metaphyſica, & moralem Ariſtotelis Philoſophiam*, teſte Honorato Fabri, ex conſilio amicorum ſuppreſſit. Quam telam ſuam cum non poſſet abſolvere, vituperare Ariſtotelem amplius ſine dedecore, ad alterum extremum delapſus, Epicurum laudare, ejusque Philoſophiam illuſtrare cœpit. In ejus Exercitationes *Apologeticum pro Ariſtotele* ſcripſit hujus olim Academiæ Profeſſor, Mich. Watsonius, qui in ſchedis ejus adhuc deliteſcit, nec in lucem prodiit. Meras ſane cavillationes *in Exercitationibus* illis deprehendas, dum vel methodum incuſat, vel contradictiones aliquas venatur; qualia ſunt repertu facillima in omnibus ſcriptoribus.

4 THOMAS CAMPANELLA. Mirum & portentoſum iſtius viri ingenium fuit, ad omnia factum & natum. Philoſophus, Theologus, Medicus, Mathematicus, & quid non? Editi ab ipſo ſunt multi libri. Longe plures, & integram pene Bibliothecam ſcripſit, quorum Catalogum ipſe ſingulari libello complexus eſt, qui reperitur in Tomo illo Autorum, qui *de ſtudiis inſtituendis* ſcripſerunt, & in lucem editi ſunt anno 1645. in Batavis. Scriptus autem eſt ille libellus ad Gabrielem Naudæum. Ordinis Prædicatorum fuit Monachus, omnium pene ſcientiarum ad ſuos ſenſus reformator, à Peripateticis principiis diverſiſſimus, quæ data occaſione ſemper impugnat; non tamen adeo inter profeſſos Ariſtotelis hoſtes. Multorum invidiam in ſe provocavit, cum omnes diſputationibus ſuis fatigaret. Cum Theologis aliquando bellum ingreſſus, omnem miſeriam ſuam & calamitatem inde hauſit. Multa magnaque animo molitus eſt, non in ſcientiis ſolum, ſed & in rebus civilibus. Ajunt enim, novum regnum illum animo agitaſſe, niſi forte ab invidis ejus hoc confictum. Perduellionis tamen & magiæ reus factus, ſub Inquiſitorum ungues pervenit, ubi acerbe habitus eſt omni ſuppliciorum & tormentorum genere. Magiæ in ipſo crimen incuſabant, qui impoſſibile crediderunt, tantum doctrinæ vim ab uno homine poſſe comprehendi. Dubitandum non eſt de falſitate hujus objecti criminis, ſi vera ſunt, quæ refert de eo Bœclerus *in Elogio Chriſtophori Forſtneri*; quod valde memorabile eſt, neque ſine magiæ adminiculo fieri potuit: ipſe enim Forſtnerum, nunquam antea viſum, nomine ſuo compellavit, & multa de futuris edocuit. Bernh. Teleſii doctrinam avide propugnandam ſuſceperat, qui novas hypotheſes Phyſicas adverſus Ariſtotelem confecerat, de quibus in Phyſicis agemus. Multos æquales ſuos acerbe tractavit, Joh. Bapt. Portam præcipue, cui plagii crimen impingit, eum accuſans, quod multa e MStis ſuis deſcripſerit, *Diſquiſitionum Phyſiologicarum quæſtione, articulo 5. in Appendice.* Scripſit multa, quæ partim Pa-

riſiis,

riſiis, partim Francof. in Germania, prodierunt. In Hiſpania enim cum viveret, ob acerrimos Inquiſitores, qui Philoſophicas etiam cauſas ad fidei tribunal revocabant, non poterat ſua propagare: præterea obſtinatiſſimi Ariſtotelis propugnatores, & ſcholaſticæ Philoſophiæ ſemper fuere Hiſpani, ideoque, quæ edere voluit, amicis dedit, ut alibi edenda curarent. Multa itaque Campanellianorum Operum publicavit in Germania Tobias Adami, qui in eum inter peregrinandum inciderat, homo varia doctrina inſtructus, & poſtea Principum Saxonicorum conſiliis admodus, de quo videri poteſt Tob. Schmidt / in der Zwickauer Chronike / *Tom. I. p 503.* Ubi inter alios patriæ ſuæ viros doctos, etiam hunc Campanellianorum Operum editorem nominat. E quibus præcipuum eſt *Philoſophia Rationalis.* Habet autem illa partes quinque, Grammaticam, Dialecticam, Rhetoricam, Poëticam, Hiſtoriographiam, juxta propria principia. In ſingulis mirificus Novator eſt, ut vel in Grammaticis Metaphyſicas ſubtilitates ſectetur, de quibus multa moneri poſſent, ſi ratio inſtituti permitteret. Logica mire miſcet omnia. Multa illuc pertrahuntur, quæ ad Metaphyſicam proprie ſpectant. Miras habet rerum difinitiones & diviſiones, de quibus ipſe videatur. In Rhetoricis ad nova capita doctrinam Enthymematicam reducit, & neſcio quas *primalitates*, ut vocat, comminiſcitur, in quibus contradicit Ariſtoteli ſine ratione, ſaltem ut contradixiſſe videatur. Negat adverſus Ariſtotelem, Rhetoricam eſſe germen Logicæ, quia Logica ſit omnium ſcientiarum Organon; negat, eſſe artem bene dicendi, cum contingat & Grammaticum, & Phyſicum, & Poëtam, & Theologum, in arte ſua bene dicere, non per Rhetoricam, ſed per Logicam. Definit ergo Rhetoricam, quod ſit ars inſtrumentalis, ad ſuadendum bonum, & diſſuadendum malum, dicendo; quo nihil aliud agit, quam ipſe Ariſtoteles, & ipſum illud bene dicere requirit, non diſtinguens finem externum & internum. Stulte negat, Rhetorices Objectum eſſe omnem quæſtionem, quod ille facit ſuaſionem boni, & diſſuaſionem mali cum illa, ſi pro perſuaſione accipiantur, ſenſu generali, finem tantum externum conſtituant Rhetorices, ſi ſenſu ſpeciali, finem unius cauſarum generis, nempe deliberativi. Ineptæ itaque ſubtilitates illæ ſunt. In Poëticis non melius verſatur, aut majori judicio, cæcus judicans de coloribus. Edita *Philoſophia* eſt illa *Rationalis* (ne quis exſpectet aliam Irrationalem) Pariſiis *in 4to.* anno 1638. Scripſit & *Diſquiſitiones Phyſiologicas in fol.* editas Pariſiis, in quibus multa habentur non ſpernenda. Adverſus Ariſtotelem paſſim inſurgit, quæſtiones multas proponit abditas & abſtruſas, in quibus tamen parum ſæpe præſtat, remittendo nos ad qualitates & elementa, quæ ſunt conſueta illa ignorantiæ ap. Phyſicos aſyla. In iſtis *Diſquiſitionibus* nihil tam abſurde aſſerit, quod non ex S. Scriptura, aut antiquis Patribus, probare velit, illorum autoritatem paradoxis ſententiis ſuis prætendens. Edidit & *libros 4. de ſenſu rerum & Magia.* Curavit illorum editionem Tobias Adami in Germania; vocat ipſe librum hunc ſuum *partem mirabilem Occultæ Philoſophiæ,* ubi demonſtratur, mundum eſſe Dei vivam ſtatuam, beneque cognoſcentem, omnesque illius partes, partiumque particulas, ſenſu donatas eſſe, alias clariori, alias obſcuriori, quantus ſufficit ipſarum conſerva-

tioni ac totius, in quo conſentiunt, & vere omnium naturæ arcanorum rationes aperiuntur. O felices nos, qui jam nihil ignoramus! Simili ratione inſaniebat Joh. Bapt. Helmontius, qui, præter ſenſum, etiam phantaſiam omnibus rebus adſcribebat. Ita non truncos amplius ſtipitesque habebimus, & phantaſiam etiam habebunt ſtatuæ, in quibus cerebrum deſiderabat vulpes Æſopica. Sed bonus Campanella, cum hæc ſcriberet, novum ignorantiæ aſylum aperuit, fingendo novum aliquem ſenſum, quemadmodum Peripatetici qualitates ſuas, ut haberet colores, quibus omnia incruſtaret. Abundabat ſc. ſenſu Campanella, ut omnibus largiretur de ſuo. Sed aliud latitat arcanum; defendi hac velut orci galea omnis Magia poteſt, quod ex *libro 4.* hujus Operis videas. Per eum enim aër ſentit, & nobiſcum conſentit, atque ideo, quicquid nos cogitamus, etiam aër cogitat, qui & verba noſtra accipit & ſentit; prout itaque affectus à nobis aër eſt, ita & alii intelligere hanc arcanam aëris communicationem poſſunt. Hinc operationibus magneticis, incantationibus, ſimilibusque, via ſternitur. Editus eſt liber Francofurt. *in 4to.* anno 1620. Scripſit & *libros 7. Aſtrologicorum, in quibus.* ut tit. habet, *Aſtrologia, omni ſuperſtitione Arabum & Judæorum eliminata, phyſiologice tractatur, ſecundum ſacram ſcripturam & doctrinam S. Thomæ & Alberti, & ſummorum Theologorum.* Edidit hos libros Francof. *in 4to.* anno 1630. ſuperſtitiones, ut mihi quidem videtur, ſuperſtitionibus augens. Habentur tamen multa in illis, è Phyſicis depromta, tempeſtatum indicia. Liber ultimus agit *de fato Aſtrologico vitando*, quod nemini Aſtrologorum hactenus in mentem venerat; ſed vitare illud per hypotheſes ſuas Aſtrologicas docuit, adeoque fatum eluſit. Scripſit & *Atheiſmum Triumphatum*, & *de Gentiliſmo non retinendo, prædeſtinatione, electione & reprobatione, & auxiliis divinæ gratiæ, Centonem Thomiſticum, adverſus Lutheri & Calvini aſſeclas*, adeoque Thomas ipſe Thomam hyperaſpiſten accepit. In *Atheiſmo Triumphato* ſibi opponit argumenta, in uno latere Atheorum, in altero ſuas reſponſiones, quæ non adeo ſunt operoſæ, & paululum frigidiores. Liber *de Gentiliſmo non retinendo* adverſus Ariſtotelem directus eſt, in quo hæc capita pertractat, ſcientias inſtaurari debere poſt Græcorum & Latinorum Gentilium Philoſophiam, quod neceſſe ſit contra Ariſtotelem ſentire & agere, ob profana & impia ejus dogmata, quæ recenſet, quod utile ſit Ariſtoteli contradicere, exemplo Patrum, quos allegat. Thomam quoque ipſum ab Ariſtotele diſſentientem facit, qui Ariſtotelem non habeat pro optimo Philoſophorum, ac ipſe non ſit Peripateticus, uti multis locis probare contendit. Callide autem Thomam prætexit ſuis ſententiis, ne tantum in ſe derivet invidiæ. Editi ſunt libri illi, quorum mentionem feci, Pariſ. anno 1636. *in 4to.* Scripſit & *Medicinalium libros 7.* juxta propria principia, qui prodierunt Lugd. anno 1635. *in 4to.* in quibus nova multa, à reliquis Medicis diverſa, habet. Scripſit & in Politicis aliqua, ſcilicet *de arcanis Dominationis Hiſpanicæ, & conſilium de Belgio iterum ſubjugando.* Edidit & aliqua in moralibus, de quibus tamen omnibus tenendum eſt judicium Bœcleri, *in Commentario in Taciti Annales p.* 101. Editionis *in* 8. Edita eſt Campanellæ *Realis Philoſophia Epilogiſtica par-*

tibus 4. in qua continentur Phyſiologica & Moralia, in quibus mirabili methodo etiam de morbis, & febrium familia, agit, Politica, quibus addit *Civitatem ſolis*, ut Ideam Reip. Philoſophicæ, ac Oeconomicæ; quæ omnia edita ſunt, curante Tobia Adami, Francof. *in 4to.* anno 1623. Poſt hanc Philoſophiam, 4. illis partibus conſtantem, Pariſiis *in fol.* aliam edidit, anno 1637. Petro Seguierio, Galliæ Magno Cancellario, inſcriptam, ubi immiſcet varias quæſtiones, quæ in *Philoſophia Epilogiſtica* non habentur, ipſa quoque dogmata fuſius proponit, in omnibus pene Ariſtotelem vellicans & reprehendens. Ubi in phyſicis interdum afferuntur aliqua non vulgaria, è quibus fortaſſis alii quædam ceperunt. E. g. cauſam intumeſcentiæ maris non lunæ vult adſcribi, ſed ſoli, & objectionibus Galilæi prolixe reſpondet. Illud, ut novum, Iſ. Voſſius, *in libro de motu marium*, prodidit, cauſam æſtus marini in ſolis motum conferens, qvod jam tum ante ipſum fecerat Campanella, vel ipſi non viſus, vel diſſimulatus.

DAVID GORLÆUS, Ultrajectinus. Scripſit ille *Exercitationes Philoſophicas, quibus univerſa fere diſcutitur Philoſophia Theoretica, & plurima ac præcipua Peripateticorum dogmata evertuntur*, ita enim tit. habet. Exiguus liber eſt, ſed tamen cum aliquo ingenio ſcriptus. Incipit à Philoſophia in genere, hincque ad Metaphyſica & Logica pergens, multa illic ſtatuit à Peripateticis diſcrepantia. Procedit deinde ad Phyſica, in quibus ſuas ſequitur hypotheſes Ariſtotelicasque impugnat. Quarum præcipuæ ſunt illæ: cœlum nihil aliud eſſe, quam extenſionem aëris; duo fecit mixtorum elementa, terram & aquam; ignem e numero elementorum excludit, merumque facit accidens, quod etiam primarium Carteſianorum dogmatum eſt. Editus eſt ille liber Lugdun. Batav. poſt mortem Auctoris, anno 1620. 5

HENRICUS ERNSTIUS. Etiam ille Philoſophorum Ordini Cenſor intervenit, ipſe Philologus potius, quam Philoſophus, ſed non adeo quicquam in Philoſophia tentavit, quam quod Ariſtotelem in judicium vocaverit plurimosque adverſus illum teſtes produxerit. Tit. eſt libri σόφος ἄσοφος, *ſive Diſſertatio de re ſumme omniumque difficillima, nempe de vera Philoſophia, vocisque ejus abuſu, profanis Philoſophis non ſine gravi conſilio oppoſita.* Diligentiſſime Autor hic collegit, quicquid adverſus Ariſtotelem, tum à Theologis & Patribus, tum à Philoſophis recentioribus, ſcriptum eſt, quo major etiam liber colligi poterat. Satis autem oſtendit in ea Autor, parum ſe Philoſophiæ ſacris imbutum. Prodiit Hamburgi, anno 1665. & 1668. *in* 8vo. 9

Poterant ſub hunc tit. plures revocari; ſunt enim multi, qui adverſus principia Ariſtotelica philoſophantur. Quoniam vero non adeo data opera Ariſtotelem impugnant, & profeſſos ſe ejus hoſtes gerunt, ideo a nobis ad Novatores referentur in Philoſophia. Nam ad illam accuratius indagandam, cum ſemper excitata fuerint ingenia erectiora, non exiguo numero, hanc Philoſophiæ partem ingreſſi ſunt multi, qui aliam ab Ariſtotele viam ſecuti ſunt, quos ego minime reprehendendos exiſtimo, ſi quid rectius Ariſtotele in medium afferre potuerunt, ut poſſunt ſane multa, licet 7

multi

multi nihilo meliorem doctrinam Phyſicam fecerint ſuis commentis. Ut pene ſatius ſit, ab Ariſtotelis latere non diſcedere, via ſcilicet illi communi, quam aliorum manuductione in, neſcio quas, ſylvas inconditas & horrida tesqua dilabi. Sed de illis, ubi ad Phyſicam perveniemus.

CAP. XIII.

DE DOCTORIBUS SCHOLASTICIS IN GENERE, ET NOMINALIBUS IN SPECIE.

§. 1. *Ariſtotelis illi Philoſophiam, ob linguæ Græcæ imperitiam, corruperunt, &, neglectis partibus præcipuis, circa ſolas Notiones fuere occupati. Commentati de illis ſunt hiſtorice Joh. Henr. Alſtedius, Joh. Ad. Oſiander, G. Hornius, Joh. Lud. Vives, cæteriſque præferendus Ad. Tribbechovius.* 2. *Primus illorum fuit, non Lanfrancus, ſed Joh. Rucelinus,* Nominalium *Autor, quorum, nec inter ſemetipſos concordium, de univerſalium exiſtentia diſceptationis cum Realibus, Hiſtoria exponitur, & inter Platonicos, Stoicos & Ariſtotelicos, eandem jam olim viguiſſe oſtenditur. Gabr. Naudæi de Philoſ. Scholaſticæ Ortu digreſſio allegata. Nominalium Sectæ, a Guilhelmo Occam Anno* 1320. *inſtauratæ, & Anno* 1673. *ab Anonymo Anglo reſuſcitatæ, præcipui recenſentur ac celebrantur doctores.* 3. *Guilh. ſcil. Occam.* 4. *Rich. Suiſſet, ab Hier. Cardano & J. C. Scaligero, ſummopere commendatus, a Joh. Pico autem (contra quem* h. l. *defenditur,) & Joh. Lud. Vive ob ſubtilitates ineptas, exagitatus.* 5. *Greg. de Arimino.* 6. *Gabr. Biel.* 7. *Pet. de Alliaco.* 8. *Joh. Gerſon.* 9. *Joh. Major. Mart. de Magiſtris, Joh. Celaya, Hier. ab Hangeſto.* 10. *Joh. Raulinus, Jac. Almainus, Georg. & Pet. de Bruxellis, Joh. Dullard, Joh. Buridanus, Marſilius de Inghen, Thom. Bricot, Caſp. Lachs, Ant. Coronell, Henr. & Joh. Altenſteigii.* 11. *Alii ejusd. ævi complures, è recentioribus Rod. Arriaga & Joh. Salabertus.* 12. *Eraſmi de Nominalibus, cæteriſque Scholaſticis, judicia. Nominalium, & ducis horum, Guilh. Occami, Pontificem Imperatori ſubjicientium, cum Realibus, Oxoniæ, alibique locorum, contentiones. Ludovici XI. Regis Galliæ, edictum contra Nominales, A.* 1473. *promulgatum.* 13. *Nominalibus perperam accenſentur Marius Nizolius (de cujus novaturiendi in Philoſophia libidine, hoſtilique in Ariſtotelem animo, plura adduntur) & Thom. Hobbeſius.* 14. *Georg. Calixti de Scholaſticis judicium benignius.*

PRocedimus nunc ad Philoſophorum genus, neque Ariſtotelicum plane, nec ab Ariſtotele omnino diverſum. Scil. hi Ariſtotelis quidem Philoſophiam profeſſi, parum ex ipſo, & interpretibus ejus Græcis, ſapere potuerunt: cum ipſi Græcæ linguæ ignari fuerint. Quicquid è Boëtio, Latino Ariſtotelis Commen-

Commentatore, ac ſordidis quibusdam Ariſtotelicorum librorum ex Arabico Verſionibus Latinis, haurire potuerunt, illud, pro ingenii ſui acumine, & ſeculi iſtius genio, exornarunt, & quoddam Philoſophiæ corpus nobis inde fecerunt, quod inſtar ſimiæ illius Claudianeæ, *claro deforme* eſſet *amictu*. Parum ab illis præſtitum eſt in Phyſicis & Mathematicis; in illis enim accuratior omnino indagatio inſtituenda erat. In ſolo notionum regno triumpharunt mirificis perplexisque ſubtilitatibus omnia implicantes, in quibus extricandis licet cerebrum quis ruperit, nihilo tamen in re ipſa ſapientior erit. Hiſtoria ſi accuratior eſſet à quopiam inſtituta ortus progreſſusque dogmatum illorum, non parum illud faceret ad Theologiam & Philoſophiam. Sed, ut ipſi confuſum aliquod Philoſophiæ chaos proponunt, ita & hiſtoria eorum tota tenebroſa eſt. Chronologiam Scholaſticorum Doctorum dedit Joh. Henr. Alstedius *in Chronologia*, ubi in tres ætates diſtinguit; primam à Lanfranco ad Albertum M. ſecundam ab Alberto M. usque ad Durandum; tertiam à Durando ad Lutherum. Prodeſſe etiam huic inſtituto poterit Catalogus Scholaſticorum, propoſitus à Joh. Adamo Osiandro *in Chronotaxi* ſua *Hiſtorica*, ubi & Scholaſticos per ſucceſſionem temporum in tabula diſpoſuit, per ſex ſcil. latera. In primo eſt nomen Autoris; in ſecundo nationis; in tertio Ordinis, quem profeſſi; in quarto dignitas; in quinto tempus, quo floruerunt; in ſexto Scripta illorum recenſentur. Videatur quoque Hornius *l. 6. Hiſt. Philoſophicæ*. Legi etiam poteſt Joh. Lud. Vives *in libro de cauſis corruptarum diſciplinarum*, &, præ ceteris omnibus, qui argumentum hoc cum cura tractavit, Ad. Tribbechovius, *in libro de Doctoribus Scholaſticis, & corrupta per eos divinarum humanarumque rerum ſcientia.* (rr)

Primus Doctorum Scholaſticorum, quantum conſtat, fuit Joh. Rucelinus, Bri- 2
tannus (Angli enim in his ſubtilitatibus valde ſolliciti fuerunt,) quem inter Scholaſticos non video numerari ab Oſiandro, neque ab Alſtedio, qui quidem altius origines Scholaſticorum incipit, ordiendo à Lanfranco, Archiepiſcopo Cantuarienſi, qui vixit anno 1050. Sed illi, quos nominant, non videntur ad Scholaſticos eſſe referendi. Quæ enim illi ſcripſerunt, Theologica ſunt, neque ex illa ſchola, quæ poſtea prodiit. Fuerunt autem primo Doctores Scholaſtici Philoſophi, quos ſecuta eſt poſtea Theologia Scholaſtica. Neque enim Theologia ordinari poterat, antequam ejus principia eſſent à Philoſophis determinata. Refert & Alſtedius Gratianum, Monachum Benedictinum, inter illos, qui collegit Canones ſacros, quo tamen non referri debere videbatur. Sola enim illa Collectio in Scholaſticorum numero non ponit. Primæ itaque debentur Joh. Rucelino, Nominalis Sectæ primo autori propagatorique. Notum enim eſt, Scholaſticos fuiſſe diſtinctos in Nominales & Reales, & ex utriusque ſectæ placitis acerrima inter illos fuiſſe orta bella, ac nonnun-

(rr) Ad. Tribbechovii *de Doctoribus Scholaſticis Libro*, Gieſſæ an. 1665. *in 4to* edito, jungi merentur, qui primas doctrinæ Scholaſticorum origines accuratius aliis veſtigant, Jac. Thomaſii *de Doctoribus Scholaſticis Latinis* Diſſertatiuncula, Lipſiæ an. 1676. *in 4to* excuſa, ac *Oratio XII. de Secta Nominalium.*

quam etiam inter diſcipulos cruenta. Campus autem harum velitationum erat Dialectica: hanc quoniam habebant à Boëtio Latino ſermone traditam, in illam omnem operam impenderunt. Atque hæc diſſidia in reliquas diſciplinas, imo ipſam Theologiam, poſtea penetrabant, cum illi, qui ſe Reales appellabant, Nominales, velut hæreticos, averſarentur. Anshelmus certe appellavit hæreticos Dialecticos. Tota res verſabatur in doctrina de exiſtentia univerſalium, quæ ad Metaphyſicos potius, quam Logicos, referenda. Alii non exiſtere univerſalia autumabant, alii habere in re ipſa fundamentum, adeoque illi Nominales, hi Reales, vocabantur. Non fuit vero hæc doctrina primum in iſtorum cerebellis nata, ſed jam tum in veterum Philoſophorum ſcholis agitata. Qui ante Platonem erant Philoſophi, negabant quid in rebus univerſale eſſe, ſed omnia fluere, ac nihil eſſe ſtabile. Plato ideas ſuas in ſcenam produxit, velut eorum, quæ ſenſu percipimus, exemplaria alterna, quæ eſſent tanquam univerſalia ante res. Has impugnavit poſtea Ariſtoteles, ac ipſa univerſalia, quaſi rebus immerſa, tradidit. Stoici autem putabant, tum demum exiſtere, cum cogitatio illa fingeret. Triplex ita hoc univerſalium genus, *ante multa*, *in multis*, *& poſt multa*; ac fuit, ob hanc diſtinctionem, in ipſis etiam Scholaſticis Nominalibus differentia. Reales Scholaſtici Nominales incuſabant Stoiciſmi, cum viciſſim Nominales Reales arguerent, quod Platonica ſomnia propagarent. Ac erant inter utroſque, tam Nominales, quam Reales, qui ſententias ſuas utrique, tam Platoni, quam Ariſtoteli, accommodabant, ut fuerunt, qui, Ariſtotelem & Platonem inter ſe non diſſentire, integris libris docuerunt. Convenientiam concordiamque Nominalium cum Platonis dogmatibus aliqui quoque obſervarunt. Inter Reales quoque erant, qui Platonem habebant in deliciis. Poſtea vero, cum univerſa Realium natio Thomiſtarum præcipue ac Scotiſtarum factionibus cenſeretur, aboliti pene toti fuerunt Nominales, quorum usque ad hæc tempora quaſi tres erant familiæ. Aliqui, ut Rucelinus, univerſalia meras eſſe voces docuerunt. Alii iterum in ſolo intellectu poſuerunt, atque meros animi conceptus eſſe autumarunt, quos Conceptuales aliqui vocant, & à Nominalibus diſtinguunt, quanquam alii etiam confundant. Alii fuerunt, qui univerſalia quæſiverunt, non tam in vocibus, quam in ſermonibus integris, quod Joh. Sarisbérienſis adſcribit Pet. Abelardo; quo quid intelligat ille, mihi non ſatis liquet. Vocati ſunt præterea Nominales illi Verbales, Terminiſtæ, Connotatiſtæ; vocati ſunt etiam ab aliquibus Tyrones, nam Reales ſe pro Veteranis habebant. Nominalibus hoc in ore erat Axioma: *non eſſe multiplicanda entia præter neceſſitatem*. Reales viciſſim Nominales reprehendebant, ob miram illam Entium avaritiam, quam tamen natura non amet. Objiciebant illis, quod multas veritates interemiſſent. Atque hæc inter illos contentio perpetua fuit, quæ inter ſtudioſos Pariſienſes (nam Pariſiis & Oxoniæ q. regnum erat illorum) in cruenta prælia prorupit, de quibus non verum erat illud Heſiodi: Ἀγαθὴ δ' ἔρις ἥδε βροτοῖσι. Eſt enim illa pulchra præcipue inter ſtudioſos, modo non ſit cruenta. De origine progreſſuque Scholaſticæ Philoſophiæ & Theologiæ legi poteſt Gabriel Naudæus

in

in Additionibus ad Hiſtoriam Ludovici XI. p. 151-164. qui refert primam hujus originem ad tempora Joh. Damaſceni, Græci ſcriptoris, unde poſtea ad Latinos etiam pervenit, Petrum Abelardum, ejusque diſcipulum, Petrum Lombardum, qui Theologica dogmata his ſophiſmatibus incruſtarunt, de quibus Joh. Sariſberienſis *lib.* 1. *metalogici, cap.* 3. conqueritur. Nominalium tamen ſchola à Rucelino primum orta, cujus mentionem nullam facit Oſiander *in Chronotaxi* ſua, prima tum partes habuit, quæ poſtea anno 1320. in Guilhelmo Occamo revixit, quem ideo primum nonnulli autorem Nominalium faciunt. Docuit vero ille Oxonii circa tempus illud, plurimaque ſcripſit, tam in Theologicis, quam in Philoſophicis. Quare omnem hanc Nominalium doctrinam Angli ſibi tribuunt, utpote ab Anglis primum introductam, & ab Occamo reſtauratam. Prodiit Oxonii libellus anno 1673. *in* 12*mo*, ſub tit. *Ars rationis, ad mentem Nominalium.* Autor non eſt additus, quantum tamen videtur, reſuſcitare nunc in Anglia Nominalem doctrinam conatur, quam vehementer illic laudat, ac ſubtilitate & perſpicuitate reliquas omnes ſuperare gloriatur. Sed labor illius viri vel in Logicis ipſis valde imperfectus eſt, & in Hiſtoria Nominalium, quam præmiſit, deficit. Nulla enim apud ipſum Rucelini mentio, qui tamen primus Nominalium eſt, & ipſe Britannus, & aliquot ſeculis ante Occamum vixerat. Tum & alios omiſit poſteriorum temporum, qui tamen maximæ celebritatis erant, atque inter illos Rich. Sviſſetum, Calculatorem, cui tam mirifica elogia ſuſpendunt Cardanus & Scaliger, uti poſtea videbimus. Breviter itaque recenſebimus Nominales Scholaſticos, quantum de iis expiſcari poſſumus. Primi illi à Rucelino ſcriptores obſcuri ſunt, neque indagari poſſunt. Qui poſt D. Thomam vixerunt, quorum princeps eſt Gvilhelmus Occamus, Realibus quidem Philoſophis poſteriores ſunt, ſed tamen Rucelini, tanquam anteceſſoris, doctrinam propagarunt; quanquam & in ipſum Thomam, qui ad Nominalium Sectam non pertinet, Commentarios plerique ſcripſerint, cujus in ſuos ſenſus pleraque detorſerunt, ut hodieque ſunt multi, qui ipſum Ariſtotelem in ſuos ſenſus cogunt.

GVILHELMUS de OCCAM, ſive OCCAMUS. Vixit circa annum Chriſti 1320. 3
dictus *Doctor Invincibilis;* ſcripſit Theologica multa: Lib. *de ſacramento altaris,* editum Pariſiis *in* 12. anno 1513. *Annotationes in 4tum librum ſententiarum D. Thomæ,* & *Centiloquium Theologicum, in fol.* editum Lugd. Gall. anno 1594. Scripſit & quædam ad Juriſdictionem Imperialem & Eccleſiaſticam ſpectantia, quæ reperiuntur in Collectaneis Goldaſti, quæ *de Monarchia Imperii* collegit. Ejus Opera edidit Marcus de Benevento, qui in *præfatione* teſtatur, quod *ſi apud Deos nexus Logicæ invenirentur, nullius, niſi Occami, viri doctiſſimi, ſolutione uti dignarentur.*

RICHARDUS SVISSET. Hic quanti nominis fuerit, vix credi poteſt, atque 4
adeo tamen ignoratur, ut vix in Bibliotheca aliqua ejus nomen ſuperſit, ut teſtatur Gabriel Naudæus in *Diſſertatione* ſua *de inſtruenda Bibliotheca pag.* 86. ubi miratur ille, in nulla Bibliotheca viſa ſibi eſſe ejus Opera, quæ tamen adeo commendat Scaliger. Nomen ejus vocatur à Scaligero Richardus Sviſſet, cum cognomine *Calculatoris.*

latoris. Gabriel Naudæus, qui, *in Diſſ. de inſtr. Bibliothec.* illum Richardum vocaverat, in *Additionibus ad hiſtoriam Ludovici XI. p.* 214 vocat Rogerium Sviſſetum, qui Monachus Ciſtertienſis ſalutatur in Edicto quodam Regis Galliæ. Vocatus autem fuit vero nomine, Anglica lingua, *Swinshead*, i. e. *caput porcinum*, ſive *os porci*, quod poſtea nomen in Sviſſetum converterunt. Mentionem quoque ejus fecit Voſſius *in libro de ſcientiis Mathematicis c.* 18. *p.* 78. qui Johannem Sviſſetum vocat, quod prænomen ipſi quoque tribuit Gaddius *in lib. de ſcriptoribus*. Sed erravit hic Voſſius, qui, Calculatoris nomine inductus, ipſum ad Mathematicos retulit. Dicit enim, quod Logiſtices agrum excoluerit, & ab eximia artis hujus peritia dictus fuerit Calculator, præterea ne unicum quidem ejus librum citat, quem ſuper hoc argumento ſcripſerit, ſed ſolummodo ex Cardani *lib.* 16. *de ſubtilitate* ejus elogium recenſet. Unde patet, ex ſua conjectura eum hoc ipſi tribuiſſe: præterea nec annum, quo vixit, addidit, ut mirum ſit, adeo ignorari celebratum Scaligero nomen. Calculator vocatus eſt, ob ſubtilitates ſuas; ita enim Ludovicus Vives *l.* 5. *de corruptis artibus*: *Invectæ ſunt cavillationes ſtultarum ſubtilitatum, quas ipſi Calculationes vocant*. Scaliger *Exerc.* 324. de hoc Sviſſeto ait, illum *exceſſiſſe modum humani ingenii*, & Exercit. 340. ita de illo ſcribit: *Hic vir tam acute ſcripſit, ut à paucis plene & pro meritis intelligatur, dignus profecto, quem neque ſenium ſenem faceret, neque naturæ lex privaret vita. Illi viro maximo multa debeo, plura debiturus, ſi per ingenii mei imbecillitatem licuiſſet, non enim leviter in ejus campo nos exercuimus*. Et hic tamen Sviſſetus adeo ignoratus fuit, ut fruſtra illum in omnibus Bibliothecis quæſiverit Naudæus. Sed mirari merito debemus varietatem ſententiarum & judiciorum. Quem enim adeo in cœlum evehit laudibus Scaliger, illum, ut ſummum nugatorem, elevant Joh. Picus & Ludovicus Vives, hic *libro* 5. *de corruptarum artium cauſis* (ubi illi Rogerii nomen tribuit), ille autem ſubtilitates ejus vocat *quisquilias Sviſſeticas, quæ nihil ad ſciendum, vel ad uſum, conferunt*. Prolixior ejus locus adducitur à Gaddio *de ſcriptoribus Tom.* 2. *pag.* 326. Ejus an quicquam editum ſit, diu inquiſivi, ſed inveni tandem *de reactione Tractatum*, quem vellicare videtur Joh. Picus *dicto loco*, editus eſt ille liber hoc tit. *Richardi Sviſſet quæſtio de reactione, Venet. apud Octavianum Scotum, anno* 1520. *in fol.* Plura de illius ſcriptis expiſcari non licuit. Ceterum Picus exagitat infinitas ejus ſubtilitates, de motu uniformi, difformi, uniformiter difformi, difformiter difformi, de infinite raris aut denſis, de hora ſecta in partes proportionales aut hoc illo proportionis genere. Picus illa inventa eſſe dicit *ab otioſis hominibus, aliarum rerum omnium inſcientibus, ad exercendum in ſcholis guttur, ne tacendo obduceretur ſitu*. Hæc Picus, vir utique non obeſæ naris, adverſus Scaligerum, tot Autorum Hypercriticum, judicare non eſt veritus. Sed, ſi meam hic ſententiam dicere licet, judicio, quantum ex titulo hujus libri colligere poſſum, rem illam non contemni debere. Motus enim doctrina infinitis modificationibus conſtat, in quibus ſi idonee ingenium exercuit Sviſſetus, profecto condemnandus non eſt. Qui diceret

ceret Picus, ſi hodie videret ſubtiliſſimas illas ſpeculationes Carteſianorum, Boylii, atque aliorum circa varios motus particularum? At hæc tamen ingenii profecto mera commenta non ſunt, ſed re ipſa fundata.

GREGORIUS de ARIMINO. Etiam ille inter Nominales celebratur, ipſi Occamo ſubtilitate non cedens. Hoc enim elogium illi tribuit editor *Logicæ Nominalium*, Anonymus Anglus. Edidit *Theologica* & *Philoſophica* varii argumenti, quæ raro in Bibliothecis comparent. 5

GABRIEL BIEL. Vixit circa annum Chriſti 1470. Scripſit Theologica & Philoſophica, Occami *libros in ſententias* in *Epitomen* redegit, & ubi ipſe vel nimis obſcurus, vel brevis, de ſuo addidit, ac interpretatus eſt mentem ejus. Commentarius ejus in Sententiarum libros editus eſt *in* 4. Brixiæ, anno 1574. tribus Voluminibus. Edidit & in Theologicis *Expoſitionem Canonis Miſſæ, in fol.* Pariſiis. Prodiit quoque eodem Autore *liber de monetis*, cum Notis Marquardi Freheri, Lugd. anno 1605. Fuit autem natione Germanus. 6

PETRUS de ALLIACO, Cardinalis Cameracenſis, ſuo ſeculo doctiſſimus habitus, vixit anno 1404. qui tamen aliquid elegantius ſapere videtur. Nam & in Mathematicis ſe exercuit, ſcripſitque *librum de ſphæra mundi*, qui editus eſt *in fol.* Pariſiis. Edidit *Commentarios* in varios Ariſtotelis libros. *Comment. in libros Meteorum*, qui prodiit Venet. anno 1509. *in fol.* Scripſit & Theologicos Tractatus, *Meditationes ſc. in 7. Pſalmos Pœnitentiales*, quæ prodierunt Pariſiis *in* 12. anno 1545. *Lib. de reformatione Eccleſiæ, & de ſqualoribus Eccleſiæ Romanæ*, editum Baſileæ, anno 1551. *Commentarium ſuper libros ſententiarum, una cum laudibus Theologiæ*, editum *in 4to.* anno 1505. *Lugd.* ac *Tractatum exponibilium de anima in 4to.* Pariſ. 1494. 7

JOHANNES GERSON, Cancellarius Pariſienſis, cujus extant varia Opera, tam Theologica, quam Philoſophica. Eraſmus de eo *l.* 19. *Ep.* 95: *Gerſonis quædam Opuſcula legi juvenis, nec omnino diſplicuit.* Ejus Opera edita ſunt *in fol.* Pariſ. 4tuor Voluminibus primum, & deinde auctiora atque caſtigatiora, anno 1606. *in fol.* Scripſit *de probatione ſpirituum Tractatum*, (ss) qui reperitur in Jacobi Sprengeri *Malleo maleficarum*; *Regulas morales, quæ editæ ſunt Pariſiis in* 12.; *Lib. de Valore Excommunicationis* (Latine & Italice); *de Imitatione Chriſti Tractatum*, qui editus eſt Venet. *in 8tavo.* anno 1540. Edidit & illa quædam Opuſcula Politica, quæ collecta ſunt à Goldaſto *in Monarchia Imperii.* 8

JOHANNES MAJOR. Scripſit & ille Opuſcula quædam, quæ edi ſolent cum Operibus Gerſonis, partim Philoſophica, partim Theologica. Neſcio, an idem ſit, (tt) qui ſcripſit *Hiſto-* 9

(ss) Joh. Gerſonis Opuſcula *de diſcernendis veris Viſionibus à falſis, & probatione Spirituum*, occaſione Controverſiæ de Revelationibus Aſſeburgianis, Auſpiciis Rud. Auguſti, Ducis Brunſvic. Helmſtadii an. 1692. *in* 8. ab Hermanno ab Hardt, Profeſſore celeberrimo, denuo ſunt edita.

(tt) Joh. Major, Hadingtonienſis Scotus, Th. D. Pariſiis an. 1528. ſuperſtes & *Commentarii*

Hiſtoriam Majoris Britanniæ, quæ edita eſt Pariſ. anno 1521. Edidit *Comm. in 4tum ſententiarum*, Pariſiis anno 1616. *in fol.* De illo vide Gaddium *Tom. 2do de ſcriptoribus p. 55.* Recenſebo nunc, quaſi per lancem ſaturam, illos, qui ſequuntur. Quis enim in turbo ordinem obſervet? Eſt MARTINUS de MAGISTRIS, Ludovico XI. à confeſſionibus & Eleemoſynis, qui præter Theologica, ſcripſit librum *de conſequentiis in vera divinaque Nominalium Via*, quem laudat Naudæus *in Additionibus ad hiſtoriam Ludovici XI.* Ejus Opera, duobus Voluminibus *in fol. ſuper 4. virtutes Cardinales*, impreſſa ſunt Pariſ. anno 1491. Scripſit & *Commentarium ſuper ſalve Regina*, *Orationem S. Bernhardi.* Vocatus fuit è ſchola Pariſienſi à Rege Ludovico, ut hiſtoriam ſcriberet. Vide de eo Epiſtolas Trithemii. JOH. CELAYA Doct. Pariſienſis dictus fuit, quoniam Pariſiis ad inſtituendam Univerſitatem Valentinam in Hiſpaniam evocatus eſt. Scripſit *Commentarium in libros Ariſtotelis de natura, una cum quæſtionibus*, qui editus eſt Pariſ. *in fol.* anno 1507. apud Emundum Febreum. Sequuntur jam multi, nomine ſolo mihi noti, uti HIERON. AB HANGESTO, cujus aliquod Opuſcula memorat Iſraël Spachius, ſine loco & tempore impreſſionis, quare dubito, an ipſe viderit. *De cauſis* ille ſcripſiſſe dicitur, & *de proportionibus*, *p.* 345. & 354. Ejus quoque extant *Moralia*, Pariſ. edita, apud Joh. Parvum, anno 1519. *in folio.*

JOHANNSIS RAULINI aliqua etiam prodierunt in Philoſophicis & Theologicis,
10 cujus *Sermones* impreſſi ſunt Pariſ. *in 8tavo.* anno 1642. duobus Voluminibus. Solebant autem illi ſermonibus ſuis miſcere ſcholaſticas ſubtilitates, quem morem reprehendit Eraſmus *l. 5. Epiſtola 27. p. 322. Editionis Londinenſis*, JACOBUS ALMAIN Opuſcula quoque ſcripſit, tam Theologica, quam Philoſophica, quæ eum Gerſonis, Majoris & Petri de Alliaco, *Opuſculis*, junctim eduntur. Extant ejus *Tractatus de Autoritate Eccleſiæ contra Thomam*; *Expoſitio circa deciſiones quæſtionum Guilhelmi Occam ſuper poteſtate Papæ*, *in* 8. Pariſ. anno 1537. Nam hæc controverſia tum maxime agitata fuit à Nominalibus, de poteſtate civili adverſus Papam, & contra dicebant illis Reales, de qua re in ſequentibus plura. GEORGIUS & PETRUS BRUXELLENSES ad hanc quoque familiam pertinent. Scripſerunt aliqua in Ariſtotelem & Petrum Hiſpanum; & quidem Georgius *in Petri Hiſpani tractatus Logicos quæſtiones*, Lugd. editas, una cum Petro Hiſpano, anno 1509. apud Jannotium de Campis; *Expoſitionem in Logicam Ariſtotelis per omnes Organi partes*, quæ prodiit Lugd. anno 1504. ap. Stephanum Gryad. Fuit alias dictus Crocard, teſte Spachio *in Nomenclatore pag. 629.* Petrus de Bruxellis quæſtiones in Phyſica Ariſtotelis ſcripſit, editas Pariſiis ap. Joh. Parvum, anno 1521. Scripſit & *in libros Ariſtotelis de anima Commentarium*, qui prodiit, una cum ejus *quæſtionibus in Phyſicam*, ibid. anno 1521. *in fol.* JOH. DULLARD, cujus extant *quæſtione*, *in libros Ariſtotelis de cœlo* Pariſiis editæ

tarii in Lib. Sentent. & *Hiſtoriæ Britannicæ*, Autor eſt. V. Simleri *Biblioth. p* 393. Bellarm. *de Scr. Eccl. p.* 307. Labbeum *de iisdem*, *T. I. p.* 591. Voſſii *L.* 3. *de Hiſt. Lat.* P. I. c. 13. p. 687.

editæ in fol. JOH. BURIDANI *in Politica Ariſtotelis Commentarius* prodiit *in 4to*, Oxonii anno 1640. Scripſit & *Logicam*, *& in Ariſtotelis Ethica quæſtiones*. MARSILIUS DE INGHEN, cujus an quicquam editum ſit, ignoro; quæ ſcripſit Opera Philoſophica, habebantur manu ipſius Autoris ſcripta in Bibliotheca Heidelbergenſi, teſte Iſraële Spachio *in Nomenclatore*, *pag*. 31. *&* 241. THOMÆ BRICOT, Franciſco. I. Regi Galliæ à Concionibus, Commentaria juncta ſunt Georgii Bruxellenſis *quæſtionibus*, & quidem ad Petri Hiſpani *Tractatum Logicum* & ad *Organon* Ariſtotelis. Eſt & ejusdem Epitome *Phyſices*, cujus meminit Spachius in *Nomenclatore Philoſophico*, *pag*. 608. CASP. LACHS ſcripſit nonnulla de *Syllogiſmo*, Pariſiis edita, & in Arithmeticis quædam, niſi forte fallitur Spachius, qui illic retulit ipſum, ductus *ſupputationum* titulo, quo nomine tum temporis non numerorum doctrina, ſed Scholaſticorum Nominalium ſubtilitates, veniebant. ANTONIUS CORONEL ſcripſit *in* 12. *capita libri primi poſter. Analyticorum*, *qui Commentarius* prodiit Pariſ. *in fol*. HENRICUS ALTENSTEIG cujas fuerit, equidem dicere non poſſum, quidve ſcripſerit, novi tamen illum feciſſe *Indicem in Thomam*, & ſi recte memini, alios quoque Scholaſticos, qui uſui eſſe poſſunt illis, qui in hoc ſterquilinio aurum quærunt. Eſt & alius quidam JOH. ALTENSTEIG, qui *Artem Epiſtolandi* ſcripſit, è cujus libri titulo ſatis apparet, quale hic elegantiarum cornu copiæ lateat. Idem ſcripſit *de vocabulis barbaris*, ipſe barbarus. Editus eſt liber ille anno 1512. Hagenoæ *in 4to*. per circumſpectum virum, Rinnemannum.

Superſunt alii, quorum ego libros nunc quidem enumerare non poſſum, Al- 11
bertus de Saxonia, Guilhelmus de Rubione, Adamus Godſam, Robertus Holcot, Gervaſius Wain Svevus, Caspar Hentesberg, quibus omnibus quoque accenſet Editor ille *Logicæ Nominalium* RODERICUM ARRIAGAM, de quo dicit, illum profiteri ſe quidem Nominalem, ſed eorum fundamenta non intellexiſſe. Facit & mentionem cujusdam JOH. SALABERTI, qui defenſionem Nominalium nuper ſuſceperit, & *Logicam in Nominalium via* lingua Gallica ediderit, quem tamen ego hactenus non vidi. Ceterum autor ille Logicæ Anglus, quisquis eſt, toties a nobis citatus, in terminis, & eorum formalitatibus, mire ſe fatigat. In quibus tamen meo quidem judicio, ſatis ſubtilium tricarum eſt, quarum uſus aliquis in negotio Eriſtico eſſe poſſit.

Atque hæc de Nominalibus Scholaſticis dicta ſunto, quorum Secta magna olim 12
in celebritate fuit. Suo tempore illam floruiſſe teſtatur Eraſmus *in Epiſtolis l*. 19. *ep*. 9. *p*. 20. *B*. cujus ſunt varia de toto Scholaſticorum genere judicia, qui tamen non adeo adverſo ab illis animo eſt. Non enim explodit illos, ſed corrigi optat, & totam hanc Theologiam & Philoſophiam acceſſione veteris veræque literaturæ locupletiorem & caſtigatiorem reddi cupit. Videatur ille *l*. 1. *ep*. 22. *p*. 14. *C*. *l*. 11. *ep*. 15. *p*.564. *D*. *l*. 19.*ep*. 38. *p*. 859. *E*. *&* *l*. 28. *ep*. 8.*p*. 1647. *F*. Origo Nominalium, quæ Rucelino à quibusdam tribuitur, ab aliis ad Petrum Abelardum refertur. Sed parum quidem hæc ad nos. Sunt enim illa vetera & obſoleta. Occamus alter ille, ſi non primus, eſt, ſed qui hodie inter primos tamen habetur, uti Johannes Duns, Scotus, Rea-

Realium ſuo tempore anteſignanus fuit, inter quos duos, Occamum & Dunſium Scotum, acerbæ fuerunt lites & controverſiæ, quarum tempus incidit in annum 1343. quo illæ diſſenſiones, in Oxonienſi Academia ortæ, totam illam univerſitatem in duas factiones diſtraxerunt, Aquilonarium & Auſtralium, quæ nomina jam olim factioſa, accedente novæ factionis titulo, vehementius recruduerunt. Auſtrales Occamo, Septentrionales Dunſio favebant. Neque ſubſtitit intra pulveres ſcholaſticos illa diſceptatio, ac intra Angliæ fines, ſed & in Galliam propagata eſt. Nam Occamus, in gratiam Ludovici Bavari, adverſus Pontificem Rom. ſententiam hanc publice defendebat, quod jurisdictio Eccleſiaſtica civili debeat ſubjacere, quod argumentum illo tempore diſcutere, erat ulcus tangere. Deſignatur tamen Avenione in Gallia huic palæſtræ ſcholaſticæ campus, rem acriter adverſus Occamum agentibus, tum Gallis, tum popularibus etiam Anglicis, qui ſtabant à Pontificiorum ſententia. Illis tamen omnibus ſuperior Occamus *Doctoris Invincibilis* titulum reportavit, quaſi in præmium illi è titulis Cæſareis ceſſerit. Ac magnam Pontificiæ tyrannidi plagam intulit, cum hoc dogma à ſcholæ ejus ſectatoribus propagaretur amplius, & Imperatoribus Rom. cederet in magnum beneficium. Plebs enim, his Doctorum diſputationibus commota, in dubium cœpit vocare jura Pontificis, & Imperatorum adhærere partibus. Hæc diſputatio nonnunquam in cruentos conflictus abiit, & in Academia Oxonienſi Boreales ſibi alium, alium Auſtrales, Cancellarium petiverunt, qui & dati ſunt utrique parti. Atque ita divortio illo ſciſſa fuit Academia, ſed res tamen iterum conciliata fuit, uti plenius deſcribit Antonius Wood *in Hiſtoria & Antiqq. univerſitatis Oxonienſis, ad annum ſupra dictum* 1343. Atque hanc ob cauſam credo in odium iſtud incurrit Nominalium Secta, dum paſſim adverſus illos concitarentur primum Scotiſtæ, & qui Scotiſtarum partibus favebant, Magnates & Principes. Eo tandem res deducta eſt, ut anno 1473. Rex Galliæ, Ludovicus XI, edicto publico damnaverit omnium Nominalium doctrinam, in quo diſertis verbis referuntur Guilhelmus Occam, Monachus Ciſtertienſis, quem Suiſſetum Naudæus interpretatur, de Arimino, Buridanus, Petrus de Alliaco, Marſilius Inghen, Adamus Dorp, Albertus de Saxonia, quorum ſcripta rejiciuntur, commendantur vero & permittuntur D. Thomas, Albertus Magnus, Ægidius de Roma, Alexander de Hallis, quem alii *Ales* vocant. Copia iſtius edicti, ex Archivo Academiæ Pariſienſis producitur a Gabriele Naudæo, *in Additionibus ad Hiſtoriam Ludovici XI. à p.* 203. *usque ad p.* 224. Omnes etiam nomen Nominalium & doctrinam eorum ejurare juſſi ſunt tam Doctores, quam Magiſtri & Cives Academiæ. Confiſcati quoque ſunt omnes Nominalium libri. Quam ob cauſam, puto, factum eſt, ut nunc tam pauci illorum Autorum libri exſtent, ac difficulter etiam in inſtructiſſimis Bibliothecis reperiantur.

23 Antequam vero ad Reales accedam, unum adhuc monendum duxi de Mario Nizolio, quem inter Nominales refert Godfr. Gvilh. Leibnitzius, qui ejus librum *de veris principiis & vera ratione philoſophandi, contra Pſeudophiloſophos*, recudi fecit Francofurt. anno 1670. in 4to, in *Diſſertatione præliminari* operis illius. Tum & ipſe

ipſe Autor; *in fine capitis 6. l.* 1. diſerte ſe ipſum Nominalibus annumerat. Dicit enim, ſe Occami doctrinam & opinionem de Univerſalibus eſſe defenſurum, non tamen tanquam Ariſtotelicam & Peripateticam, quod Ariſtoteles ſine ulla dubitatione exiſtimavit, & poſuerit Univerſalia Realia, ſed tanquam veram & communi omnium, tam Græcorum, quam Latinorum, recte loquentium, ſermoni conſentaneam. Sed ille quidem ad Nominalem referri non poteſt, quippe qui Ariſtotelem ſemper & in omnibus impugnat, quod non faciunt Nominales, qui Ariſtotelem in partes ſuas pertrahunt. Nam, quod Nizolius ait, Ariſtotelem Univerſalia Realia facere, id diſerte ex ipſo nunquam probabit. Quod vero Nizolium attinet, cujus ſunt acerbæ adverſus omnes ſui temporis Philoſophos declamationes: irritatus fuit ille à M. Ant. Majoragio, cum ab ipſo rerum philoſophicarum plane rudis haberetur; ideoque ut famam ſuam vindicaret, aggreſſus eſt omnes iſtius ætatis Philoſophos, & Ariſtotelis profeſſum hoſtem ſe conteſtatus, totam & Ariſtotelis & Ariſtotelicorum doctrinam, ut ſophiſticam, traducens. Voluit vero ille omnem Philoſophiam ad Oratoriam, Phyſicam & Logicam, reducere, cui fini immanem apparatum argumentorum ſtruit. In Univerſalium doctrina ipſe adeo à Nominalibus diſcrepat, ut plane aliam ſententiam proponat; Univerſalia enim tantum habet pro collectione ſingularium, ſeu inductione, quod non dicunt Nominales. Multa ſane tricatur adverſus doctrinam Ariſtotelicam, de quibus ipſe videri poteſt. Olim rarior erat ipſius liber, nunc à Leibnitzio editus parabilior eſt, qui breves notulas interſperſit, quibus ejus doctrinam nonnunquam ſub cenſuram vocat. Addidit ille utiliſſimam præfationem, de inſtituto operis & optima Philoſophi dictione, & Epiſtolam de Ariſtotele Recentioribus conciliabili, brevem quidem, ſed doctam; ſpectat vero præcipue ad Phyſica. Summum, ſed ineptiſſimum, Nizolii argumentum, quaſi Achillæum, hoc eſt, nullam eſſe Dialecticam, ſi univerſalia non ſint realia, cum tamen ipſi Nominales Dialectica Ariſtotelis uſi ſint. Et recte quidem; nam, licet in nominibus ſaltem, ſecundum illorum ſententiam vera hæc ſint, nihilominus tamen ſeorſim ita tractanda, quoniam nominibus iſtis in explicandis rebus utimur. Accenſet Nominalibus Leibnitzius in eadem præfatione Thomam Hobbesium, quem ille ipſo Occamo Nominaliorem, & plus quam Nominalem vocat, qui non contentus cum Nominalibus Univerſalia ad nomina reducere, ipſam rerum veritatem ait in nominibus conſiſtere, ac, quod majus eſt, pendere ab arbitrio humano. Quæ bella ejus ſententia, quanquam laudat eam Leibnitzius, monſtri aliquid alit, ac plane nequam eſt. Immania enim ex uno ſummo paradoxo fluunt abſurda. Logica certe, quam tractat Hobbeſius, à vocibus & terminis incipit, nec communi illa methodo procedit.

Hæc de Nominalibus ſufficiant. Quod doctrinam Scholaſticorum in univerſum attinet, legendus omnino de illis eſt Georg. Calixtus in *Apparatu Theologico, cap. de ſtatu, ſtudiis & Doctoribus Eccleſiæ, pag.* 139. *& ſeqq.* ubi ſecundum ſeriem Ordinum ſacrorum, *ὡς ἐν ἐπιτομῇ*, recenſet Doctores Scholaſticos, & utiliſſima quædam de eorum ſcriptis & uſu affert, illud inprimis in ipſis laudans, quod, in

capitalibus iſtis diſſidiis ſuis, & in maximo ſua tuendi ſtudio, non niſi rationibus & argumentis pugnent, omnibus convitiis & maledictis abſtineant, quod non faciant noſtrorum temporum Theologi. Sed reſponderi poterit Calixto, non usque adeo profeciſſe hos homines in caninæ Eloquentiæ apparatu, quo inſtructius eſt noſtrum ſeculum. Quia enim bene dicere non poterant barbari homines, nec male dicere didicerunt; niſi enim elegantia ingenii & ſtyli ornet cavillos, frigida omnia erunt & inſulſa. Ejus tamen doctrinæ ſtudium magnopere illic commendat, monſtratque, quid in illa fugere, quid amplecti, debeamus.

CAP. XIV.

DE SCHOLASTICIS REALIBUS.

§. 1. *Princeps horum eſt Pet. Lombardus, de cujus Vita,* Libris Sententiarum, *& ſcriptis aliis, plura afferuntur, Scholaſticosque ſimul antiquiores & recentiores intermediis multo eſſe ſaniores, monetur. Sequuntur Alex. ab Hales, primus in* Sententias *Commentator, Pet. Comeſtor.* 2. *Albertus Magnus, de cujus Vita, rerum naturalium peritia, ob quam Magiæ eſt inſimulatus, interiori, πολυγραφία, ſcriptis genuinis ac ſuppoſititiis, diſcipulisque, pluribus diſſeritur.* 3. *Thom. Aquinas.* 4. *Bonaventura.* 5. *Matth. Aquarius, D. Thomæ interpres recentior.* 6. *Durandus a S. Portiano, a Guilh. Duranto, Speculatore, diſtinguendus.* 7. *Æg. Romanus.* 8. *Joh. Duns, Scotus, à quo Scotiſtæ orti, quorum lites cum Thomiſtis obiter tanguntur.* 9. *Hier. de Ferrariis, LL. CC. in Scoti Opera Scriptor.* 10. *Ant. Sirectus & Franc. Aretinus,* Formalitatum *Scoti Collectores.* 11. *Joh. Ponzius,* Curriculi Philoſophiæ Scotiſtici *compilator.* 12. *Claud. Fraſſen, Philoſophiæ Scotiſticæ illuſtrator, Paulus Leonhardus, Jeſuitarum Thomam ſectantium encomiaſtes.* 13. *Barthol. Maſtrius & Bonav. Bellutus, doctrinæ Scoti vindices. Joh. Ponzius plagii à Maſtrio accuſatur.* 14. *Joh. de Rada, Thomæ ac Scoti conciliator.* 15. *Joh. Lalemandet, controverſiarum inter Thomiſtas & Scotiſtas, Nominales & Reales, arbiter. Judicium ejus de doctrinæ Nominalium & Realium differentia, uti & de Arte Lulliana.* 16. *Mart. Meuriſſe, Metaphyſicus Scotiſta.* 17. *Petrus Hiſpanus, ejusque* Summularum Logicarum *Commentatores, Joh. Verſorius & Pet. Tartaretus.* 18. *Domin. de Flandria, Thomiſta.* 19. *Joh. à S. Thoma, Thomiſta.* 20. *Mich. Zanardus, Thomiſta.* 21. *Domin. Bannez, Thomiſta.* 22. *Nicol. de Orbellis, Scotiſta.* 23. *Barthol. à Medina, & quem is valde extollit, Franc. Victoria, Thomiſtæ.* 24. *Joh. Paulus Nazarius, Thomiſta.* 25. *Did. Nugnocabezudo, Thomiſta.* 26. *Domin. à Soto, Thomiſta.* 27. *Jac. Granadus, Thomiſta.* 28. *Collegium Complutenſe Thomiſticum.* 29. *Franc. Murcias, hujus epitomator.* 30. *Paulus Vallius, Thomiſta.* 31. *Euſtach.*

à S.

à S. Paulo. 32. *Bernh. Moriſanus.* 33. *Paulinus Soncinas.* 34. *Rob. de Sorbona, Sorbonæ Pariſienſis conditor.* 35. *Sylv. Prierias, Thomiſta.* 36. *Balth. Tellez, Thomiſta.* 37. *Franc. Mayro, Scotiſta.* 38. *Franc. Sylveſter.* 39. *Matt. Borull. & Paulus Leonhardus*, de Scientia Media *commentati.* 40. *Pet. Hurtadus de Mendoza.* 41. *Franc. à Victoria.* 42. *Gabr. Vasquez, Thomiſta.* 43. *Franc. Svarez.* 44. *Ant. Ruvio, Thomiſta, à cognomine Eraſmi adverſario diſtinguendus.* 45. *Greg. de Valentia, Thomiſta.* 46. *Franc. de Oviedo, Thomiſta.* 47. *Rodericus de Arriaga.* 48. *Ant. Polus, Novator in doctrina de Anima, & ſententiæ Ariſtotelis de Via Lactea defenſor ineptus.* 49. *Phil. à Sanctiſſ. Trinitate, Thomiſta.* 50. *Chriſt. Javellus, Thomiſta.* 51. *Jac. Fournenc, Novator in doctrina de Anima, quam materialem eſſe, & ſe ipſam multiplicare, conjicit. Qua occaſione Cl. Salmaſii Digreſſio Hiſtorica de Doctrina Pſychologica commendatur.* 52. *Pet. à S. Joſeph, Thomiſta.* 53. *Did. Maſius.* 54. *Melch. Cornæus.* 55. *Joh. Schulerus, Semi-Scholaſticus Carteſianus.* 56. *Did. Alvarez.* 57. *Greg. Sayrus, Caſuiſta.* 58. 59. 60. *Lud. Molina, Joh. de Lugo & Leonh. Leſſius, Jeſuitæ*, de Juſtitia & Jure *commentati.* 61. *Joh. Azorius, Caſuiſta.* 62. *Ang. à Clauſio, Caſuiſta Thomiſticus.* 63. *Jac. Zabarella, à Joach. Jungio impugnatus.* 64. *Franc. Titelmannus.* 65. *Ant. Scaynus, qui Alex. Aphrodiſæi* Comm. in Metaph. Ariſtotelis *judicat eſſe ſuppoſititium.* 66. *Joh. Bapt. Monlorius.* 67. *Rob. Balfoureus.* 68. *Joh. Cottunius, non Interpres ſolum Ariſtotelis, ſed Epigrammatographus inſignis.* 69. *Jul. Pacius.* 70. *Hub. Giſanius.* 71. *Ant. Roccus (de cujus* Tr. de Immortalitate Animæ, *materialitatem ejus adſtruente, fertur judicium,) Interpretibus Ariſtotelis potius, quam Scholaſticis, una cum VI. præcedentibus, §. 65-70. celebratis, accenſendus.* 72. *Chriſtoph. Binderus, doctrinæ Scholaſticorum cenſor.* 73. *Plerique Scholaſticorum Angli aut Hiſpani fuere, quod à Gvilh. Cambdeno Gallis eſt exprobratum.*

AD REALES SCHOLASTICOS accedimus, quorum princeps PETRUS LOMBARDUS habetur, peculiari nomine Magiſter ſententiarum dictus: ſcripſit enim *Sententias.* Fuit Epiſcopus Pariſienſis, & anno 1140. vixiſſe creditur. Frater Gratiani & Petri Comeſtoris, è cujus ipſo nomine quis crediderit non fuiſſe jejunum Philoſophum. Hos ex adulterio quidam natos volunt, quanquam dubia plane fide; plane enim diverſæ nationis fuiſſe, quidam opinantur. De Pet. Lombardo dubitatur, an genuinus fuerit *Sententiarum* Autor; putatur enim à Pet. Abelardo confectum fuiſſe hoc Opus, cui ille per plagum ſurripuerit. Refertur quoque ad quendam Bandinum; ſed obſcura illa omnia ſunt. Sunt in iſto Lombardo multa ſana, quibus Pontificiorum doctrina impugnari poteſt. Eraſmus quoque, *l.* 28. *ep.* 8. *p.* 1634. *B.* opus illud genuinum eſſe Lombardi, in dubium vocat. Frid. Spanheimius, *in Epitome Iſagoges ad Hiſtoriam N. T. p.* 685. Lombardum Damaſcenum I

imitatum fuiſſe, exiſtimat. Fuit autem Joh. Damaſcenus Græcus, Græceque ſcripſit, anno C. 730. Ad ejus imitationem Lombardus, pari arte ac methodo, parique inſtituto, in compendium redegit Theologiam ejus temporis, collatis ſententiis Patrum; quem inter Latinos ſecuti poſtea fuerunt Lanfrancus, Anſelmus, & Hugo de Sancto Victore. Prodierunt Petri Lombardi *Sententiæ* Lovanii, anno 1576. *in 4to*, & Pariſ. *in 8vo*, anno 1577. Scripſit itidem *in Pſalmos Commentarium*, qui prodiit Pariſ. *in fol.* anno 1541. & alium *in Paulum*, qui itidem prodiit *in fol.* anno 1537. Hæc prima Scholaſticorum ætas; multo tamen ſanior fuit media illa ætate: prima enim rerum harum tractatio non tantum ſordium admiſtum habuit, utpote quæ fonti erat propior. Ariſtotelis enim vel parca eſt, vel nulla, in Theologicis mentio. Poſtea vero Dogmata Theologica adeo intricata & implexa fuerunt Ariſtotelis ſententiis, ut pene nullus eſſet ſcripturæ locus. Recentior illa Scholaſticorum ætas, cum ſeculo cultiori, cultior quoque ipſa facta eſt, & nunc quidem, in Commentariis ſuper Thomam, Scotum, Pet. Hiſpanum, ſcriptis, plus doctrinæ oſtentat, & plus ſcripturæ, quod olim adeo in votis habebat Eraſmus, ut politior literatura accederet his ingenii commentis, non omnino vanis & rejiciendis, ſi ſaniore via docerentur. Primus in Lombardum commentatus eſt Alex. Halensis, vel de Hales, qui vixit ſeculo ſequenti, anno 1245. dictus *Doctor Irrefragabilis* & *Fons vitæ*, qui & præterea librum ſcripſit de Autoritate Verbi Dei, editum Pariſ. in 8. anno 1542. Petrus Comestor, ſive *Manducator*, Gallis *Le Mangeur* dictus, Magiſter Philoſophiæ Scholaſticæ, & ideo Comeſtor dictus, quod omnes Scholaſticos devoraverit, quem elegantius Latina lingua helluonem librorum dicemus. (uu) Scripſit vero *Hiſtoriam V. & N. T.* additis multis traditionibus & fabulis. *Hiſtoria* hæc *Scholaſtica* prodiit in 8vo. Lugd. anno 1543.

2 ALBERTUS MAGNUS. Prodeat nunc Germanicæ gentis decus, Albertus, merito *Magnus* dictus, omnium illorum argutiorum Scholaſticorum princeps & pater, Thomæ Aquinatis præceptor, è cujus fonte omnes pene rivulos ſuos derivarunt ut ille ex Alberti M. Oceano. Fuit ille genere illuſtris, ortum trahens è Sveviæ Regulis, docuit Pariſiis & Coloniæ Agrippinæ, ac unus pene Bibliothecam ſcripſit, cujus omnes Tomi 200. marcarum pretio conſtant. Fuit ille vir argutus, nec in nudis ſpecu-

(uu) De Petro Comeſtore nonnulla hic minus accurate traduntur. Non ſolet is *Philoſophiæ*, ſed *Hiſtoriæ Scholaſticæ*, *Magiſter* ſalutari, nec agnomen obtinuit *Comeſtoris*, *quod omnes*, *devoraverit Scholaſticos*, ſed potius (quæ verba ſunt Joh. Trithemii, à Georg. Calixto, *in Tr de. Autorit S. Scripturæ P. II.* §. 78. *p.* 142. aliisque repetita), *quod Scriptorum autoritates*, *in ſuis Sermonibus & Opuſculis*, *crebrius allegaret*, *quas in ventrem memoriæ manducando repoſuiſſet*. Aliter ad agnomen hoc alluditur in Epitaphio ejus ſequenti, quod teſte Franc. Svvertio *in Deliciis Orbis Chriſtiani p.* 789. in Æde S. Victoris Pariſienſi legitur:

Petrus eram, quem petra tegit, dictusque Comeſtor,
Nunc comedor Vivus docui, nec ceſſo docere
Mortuus, ut dicat, qui me videt incineratum
Quod ſummus, iſte fuit, erimus quandoque, quod hic eſt.

ſpeculationibus ſubſtitit, ut ceteri faciunt Scholaſtici, ſed multa impendit in res Naturales & Mathematicas, quarum ad miraculum fuit peritus, adeo ut pro Mago ab imperitis haberetur; in quam ſuſpicionem facile apud ineruditos ingenioſior quis incurrit. Scripſit de Arithmetica, Muſica, Geometria, Aſtrologia, de quibus omnibus parum ſolliciti fuerunt ceteri. Formatio illius capitis æneï Mechanica, quod loqui potuit, arguit interiorem Mechanices & Anatomes peritiam, iſto ſeculo plane inuſitatam. A magiæ ſuſpicione ſtrenue ipſum defendit Naudæus, *in Apologia Virorum doctorum, magiæ inſimulatorum.* Ad illum ſolet referri ſecunda Scholaſticorum ætas. Opera ejus, quæ ſcripſit, recenſentur à Joh. Jac. Boiſſardo in *Iconibus Virorum Illuſtrium.* Præter Commentarios in libros ſacros, & philoſophica, ſcripſit *Commentarium ſuper ſententias Lombardi & Summam Theologiæ. Liber de ſecretis mulierum* & nonnulla alia, creduntur ipſi affingi. Publicata quoque ſunt Chymica ſcripta ſub ejus nomine, quæ ſuppoſititia putat Naudæus, cui hac quidem in re fidem non habeo. Nam ille Chymicorum hoſtis eſt; ac fuit tum temporis apud multos arcanior rerum naturalium ſcientia, quam nunc in aprico ſepoſitam habere putant lyncei noſtri. Fuit Epiſcopus Ratisbonenſis. Diſcipulos, ut diximus, habuit Thomam Aquinatem & Bonaventuram, qui Scholaſticam illam doctrinam ſuo tempore authenticam fecerunt, de cujus uſu in Theologia, ut obiter hoc memorem, elegantiſſimam Orationem ſcripſit Franc. Vovaſſor, è S. I., quæ eſt inter reliquas ejus *Orationes decima.*

D. THOMAS AQVINAS. Alpha Scholaſticorum, cui horribilia paſſim elogia 3
ſuſpenduntur à ſuis. Nam ex hominum ordine ſemotum plane Angelum faciunt, & pene Deum. Familiaris enim ejus titulus, ut omnibus quaſi quidam Character tunc temporis imprimebatur, eſt, quod vocetur *Doctor Angelicus.* In ipſis Pontificum Decretis maxima ejus leguntur elogia. Vocatur *plus, quam Salomon, Interpres divinæ voluntatis, matutinus Lucifer, quaſi Luna ſapientia & moribus, & velut Sol oriens mundo.* Solis autem elogium mirifice placuit cuidam Aettelbergero Rettenbachenſi, qui Panegyricum in ipſum ſcripſit, in quo, ut Solem oſtenderet eſſe Thomam ſuum, per duodecim cœli domos deduxit pro ingenii ſui acumine, quidque, in ſingulis illis ſignis, hoc ſigno dignum præſtiterit Hercules ille, oſtendit, cujus itidem feruntur 12. labores. Panegyricus ille editus eſt Patavii, anno 1642. *in 4.* typis Pauli Frambotti. Ejus vita extat, à Monacho quodam deſcripta, in Bibliotheca noſtra Kilonienſi, in qua mirificæ ſunt fabulæ de miraculis ejus. Opera, quæ ſcripſit, & magna & multa ſunt, quæ 18 Tomis *in fol.* compinguntur. Librorum illorum titulos recenſet Autor *Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ Gothan. pag.* 648. Edita autem ſunt Opera illa omnia Romæ *in fol.* anno 1570. Partes illorum Operum, & libri ſingulares, diverſis locis plurimi editi ſunt, & quidem charactere Gothico. *Summa* ejus *Theologiæ*, Lovanienſium & Duacenſium Theologorum opera caſtigatior, & à falſis S. Patrum citationibus repurgata, prodiit Lugd. anno 1655. *in fol.* apud Johann. Baptiſtam Devenet, cum 5. Indicibus, primo locorum ſcripturæ, ſecundo locorum Communium, tertio rerum aliarum, quarto Refutatorio Hæreticorum, quin-

quinto Practico ad Evangelia & Epiſtolas. Atque hæc ſunt Theologiæ Scholaſticæ quaſi altera Biblia.

4 BONAVENTURA. Fuit & ille diſcipulus Alberti M. & tandem Cardinalis, cujus extant *Commentarii in Lombardi libros ſententiarum*, in quos ipſe etiam Thomas, & multi alii, ſequentibus temporibus ſcripſerunt. Scripſit varia Opera Theologica, quæ recenſentur *in Compendio Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ Gothano, pag.* 648. & edita ſunt 4. *in fol.* voluminibus, vel 8. *Tomis*, è Typographeo Vaticano, Romæ anno 1588. Prodierunt & Opuſcula quædam ſeorſim per Henricum Sedulium, Antwerpiæ *in* 4. anno 1660. in quibus & liber ejus *de vita S. Franciſci. Commentarius in libros ſententiarum* Norimbergæ prodiit, apud Anton. Coberger, anno 1500. charactere Gothico.

5 MATTHÆUS AQVARIUS. Longe quidem ab his diſtat ille in Gymnaſio Neapolitano Metaphyſices Profeſſor, ſed tamen nunc nobis recitatur, tanquam Index quidam & Interpres D. Thomæ. Scripſit enim utiliſſimum in hoc genere librum, cui titulus eſt: *Formalitates juxta Doctrinam Doctoris Angelici.* Quo in libro agit de terminis Thomæ uſitatis. Prodiit ille, cura Alphonſi de Marcho, Averſani, Neapoli anno 1605. *in fol.*

6 DURANDUS à SANCTO PORTIANO. Etiam ille inter antiquos Heroas Scholaſticos eſt, vixitque anno 1320. Scripſit *Commentariorum libros* 4. *in Petri Lombardi ſententias Theologicas*, primum per Nicolaum à Martumbos, & poſtea per alios quosdam Doctores, emendatos, qui prodierunt Antwerpiæ, anno 1567. *in fol.* Ejus meminit Trithemius *in Catalogo ſcriptorum Eccleſiaſticorum.* Fuit Ordinis prædicantium, & Anicienſis Eccleſiæ Epiſcopus, quem *magnum Declamatorem ſermonum* ille facit. Solent cum illo quidam confundere Speculatorem, cui Guilhelmi Durantii nomen eſt. (xx) Ille Speculum Juridicum ſcripſit, quam ob cauſam *ſpeculator* vocatur, quo continentur, quæ ad proceſſum & fori obſervantiam ſpectant.

7 ÆGIDIUS ROMANUS, Ordinis S. Auguſtini, & illuſtris generis. Vixit anno 1290. Fuit Thomæ auditor, ejus defenſor accerrimus, multaque in illius dogmata ſcripſit, ſed tamen illa Commentariis ſuis ſuper Ariſtotelis quosdam libros immiſcuit. Ejus extat *Commentarius in libb.* 8. *Phyſicorum, de cœlo, de generatione & corruptione, in libros Meteororum, de anima, parva Naturalia*, editus *in* 8. Urſellis anno 1604. *Quæſtiones* illius *Metaphyſicales* Venet. prodierunt anno 1501. d. 7. Octobris. *Commentarius in Rhetorica vero Ariſtotelis*, una cum Alpharabii *Compendioſa Declaratione*; addita quoque Ariſtotelis *Poëtica*, cum Averrois in eandem *ſumma.* In his tamen ſordibus aliqua invenias ſæpe, quæ non ſpernas, inprimis in argumento illo, ubi de moribus & affectibus agit Ariſtoteles. Editus eſt *Commentarius* ille an. 1515. Venetiis *in fol.* charactere Gothico. Scripſit & *Quodlibetum variarum quæſtionum*, editum

(xx) De Durandi à S. Portiano confuſione cum Guil. Duranto, aliisque ὁμωνύμοις, plura invenies in *Homonymoſcopia* noſtra, *P. II.* c. 6. §. 33. *p.* 556. 557.

editum Venetiis anno 1502. *in fol.* Adduntur Operi *Theoremata* ejusdem *de corpore Chriſti*, & Guilhelmi Occami *Tractatus de Sacramento Altaris*. Peculiare illi elogium tribuitur, quod appellatur Doctor fundatiſſimus. Habent enim omnes Scholaſtici ſuos titulos. (yy) Bonaventura, cujus ſupra mentionem fecimus, vocabatur *Seraphicus*, an forte in invidiam Thomæ, qui *Angelicus*, & hujus Seraphici præceptor.

JOHANNES DUNS, SCOTUS. Vixit ille eodem tempore, cognomenque 8
habuit *Doctoris & Magiſtri ſubtilis*, à quo orta eſt peculiaris Scotiſtarum Secta, uti à Thoma Thomiſtarum. Perpetuus fuit Thomæ impugnator, habuitque ſuos aſſeclas & cum Thoma conciliatores. Legi poteſt ejus ſingulare elogium inter inſcriptiones Petri Labbe, uti & alia aliorum, Alberti ſcilicet, Thomæ & Bonaventuræ, argutiora, quam merebatur horum hominum barbaries. Ejus ſunt *Commentarii in Lombardi ſententias*, editi charactere Gothico *in 4to.* quatuor Voluminibus, Venet. anno 1481. De ceteris ejus Operibus vid. Abr. Bzovii *Annales, Tomo* 15. *p.* 765. ubi habetur Apologia pro Bzovio, contra editorem Operum Scoti. *Recentior Commentariorum in ſententias*, ceterorumque operum Scoti, editio procurata eſt ab Hugone Cavello. Atque ille eſt, quem impugnavit Bzovius; pro *Cavello vero & Scoto Apologiam* iis præfixit Hugo Magneſius, ejusdem Ordinis Minor; prodiit hæc noviſſima editio Coloniæ anno 1635. Cauſæ, ob quas impugnata fuit doctrina Scoti, multæ ſunt, inprimis aſſertio illa de immaculata Virginis conceptione, impugnata præprimis à Janſenio. Hiſtoria illarum litium habetur in *præfatione ad lectorem*, quam præmiſit *Apologiæ* ſuæ Hugo Magneſius, in qua potiſſima, quæ ad has controverſias ſpectant, recenſentur.

MAGISTER HIERONYMUS de FERRARIIS. Utiliſſimus ejus viri liber 9
eſt, & Indicem præſtat in Joh. Scoti Opera, cujus titulus: *Loci Communes ex libris ſententiarum, & Quodlibeticis Johann. Duns, Scoti, diligentiſſime collecti*, in quibus non ſolum omnia, quæ ſunt ſcitu digna, per modum Repertorii indicantur, ſed etiam ſententiæ, ad dogmata, & Caſuum deciſiones, pertinentes, continentur, adjectis propoſitionibus à Scoto contra D. Thomam aſſumtis, quas Johann Capreolus confutavit, aſteriſco demonſtratis. Opus hoc uſui futurum eſt non ſolum illis, qui Scoti, ſed & qui Thomæ doctrinam profitentur. Singulis lemmatibus, vel ſententiis adjiciuntur Notæ quædam. Ita SP. ſignificat Scoti propriam opinionem, T. ſignificat Thomæ ſententiam; per P. H. notatur Ariſtotelis Opinio; per A. U. Avicennæ ſententia; per C. O. M. Commentator Averrois, per O. P. vel, O. P. I. N. notantur aliorum opiniones, quæ à Scoto reprobantur. Literæ D. U. B. notant dubitationes, opinionibus inſertas. Denique hoc opus ita comparatum eſt, ut omnibus Scoti editionibus adaptari poſſit. Autor eſt Mag. Hieron. de Ferrariis Fontanus, Viglevenenſis, Ordinis prædicantium, excuſusque eſt liber Venet. anno 1597. *in 4to*, apud Joh. Baptiſtam & Joh. Bernhardum Seſſam. Errores typographici multi admiſſi ſunt,

(y) De Scholaſticorum Titulis, ſive Agnominibus Hyperbolicis, plura congeſſimus in Homonymoſcopia, *P. III. cap. V.* §. 10. 11. 12. *p.* 878-884. Conferatur de iisdem Adr. Bailetus, *T. I. des Jugemens des Sçavans*, *P. I. cap* 5. *p* 204-217, in rationes etiam Agnominum, Scholaſticis potioribus impoſitorum, inquirens.

ſunt, ob Typothetarum incuriam, quos excuſat Typographus. Præmiſſa eſt huic libro præfatio erudita Gaſcalini Regiſelmi, qua Theologiam Scholaſticam adverſus hæreticos, ut vocat, defendit. Docta eſt, & multa habentur in illa ad hiſtoriam Philoſophiæ Scholaſticæ illuſtrandam utilia.

10 FRANCISCUS ARETINUS. Produximus ſupra Autorem, qui *Formalitatem D. Thomæ* ſcripſerat, i. e. Expoſitionem de terminis Thomæ uſurpatis. Ad eundem modum *de Formalitatibus* Scoti ſcripſit quidam Mag. Antonius Sirectus, in quem *librum Commentarium* alium edidit Franciſcus Aretinus, Ordinis Minorum de Obſervantia Generalis Definitor, ac Hetruriæ Ducis Theologus ac Confeſſionarius, *in quo*, ut tit. habet, *difficultates quamplurimæ & controverſiæ, quæ inter Scotiſtas verſantur, facillime reſolutiſſimeque explicantur* prodiit ille liber Venet. ap. Joh. Antonium & Jac. de Franciſcis, anno 1606. *in 4to.*

11 JOHANNES PONZIUS. Ut Thomas habuit dogmatum ſuorum epitomatores, de quibus in ſeqq. plura, ita & Scotus. Nam, poſt multorum Commentarios in Scotum, & conciliationes cum Thoma, de quibus in ſeqq. agemus, Joh. Ponzius, Corcagia Hibernus, Ordinis fratrum Minorum, S. Theologiæ Lector jubilatus, & olim in Collegio Romano vel Iſidori primarius Prof. *Curriculum Philoſophicum ex doctrina Scoti* concinnavit, cui tit. *Philoſophiæ ad mentem Scoti Curſus integer, primum editus in Collegio Rom. fratum Minorum Hibernorum*, poſtea *ab ipſo Autore, in conventu magno Pariſienſi, recognitus, inſuperque morali Philoſophia, variisque Editionibus, locupletatus;* prodiit Lugd. ap. Joh. Antonium Huguetanum, & Marcum Anton. Ravau, an. 1559. *in fol.* Proponit autem in iſto libro non tantum doctrinam & theſin Scoti, ſed & adverſus adverſarios defendit.

12 CLAUDIUS FRASSEN. Perſequemur nunc Autores aliquos præcipuos, qui doctrinam Scoti dogmatice propoſuerunt. Inter eos eſt CL. Fraſſen, Minorita Peronenſis, & in majori conventu Pariſienſi Philoſophiæ Prof. Is librum edidit, cui tit. *Philoſophia Academica, quam ex ſelectiſſimis Ariſtotelicis & Scotiſtis, rationibus ac ſententiis, brevi ac perſpicua methodo, adornavit.* Liber ille editus eſt Pariſ. ſumtibus Dionyſii Therri, *in 4to.* anno 1657. Laborat in illo Autor iſte, ut ſtrictam brevitatem cum ſolida claritate connectat, omiſſis Autorum prolixis allegationibus, quæ apud Scholaſticos iſtius temporis pene ita in morem abierunt, ut nunc apud JCtos. Breviter quoque defendit Scotum ſuum, vindicatque ab impugnationibus aliorum. Thomiſtæ & Scotiſtæ pertinaces inter ſe habuerunt controverſias, de quibus, earumque hiſtoria, videatur paſſim Antonius Wood *in Hiſtoria Univerſitatis Oxonienſis.* Jeſuitæ tamen præcipue Thomæ doctrinam ſecuti ſunt, quos ob eam cauſam vehementer commendat Paulus Leonardus, Hibernus, Prof. Theologiæ Menapienſis, *in libro Reſponſionum ad Expoſtulationes recentium quorundam Theologorum, contra ſcientiam mediam* (qui prodiit anno 1644. *in* 4. Lugd.) *Parte 2da, ſect.* 12; ubi omnem Jeſuitarum Thomiſtarum familiam, Svarezium, Molinam, Vasquezium, Gregorium de Valentia, Fonſecam, aliosque Thomæ Commentatores, plenis buccis laudat.

Idem Autor, *part.* 3. *ſect.* 5. *n.* 23. & *part.* 2. *ſect.* 12. *n.* 29. plura habet de veteribus Thomæ adverſariis, & *ib. n.* 54. & 58. de Thomiſtarum recentiorum heterodoxia, & à veteribus diſcrepantia, quæ omnia ad hiſtoriam horum hominum accuratius pernoſcendam pertinent.

BARTHOLOMÆUS MASTRIUS. Barth. Maſtrius de Meldula, & 13
Bonaventura Bellutus de Catana, ille Ordinis Minorum, hic Siciliæ provincialis ejusdem Ordinis, ediderunt junctim *Diſputationes in Organon Ariſtotelis, quibus ab adverſariis veteribus Scoti Logica vindicatur*, quarum altera editio prodiit Venet. ap. Marcum Ginammum, anno 1646. *in 4to.* Præmiſſa eſt huic libro præliminaris quædam Diſſertatiuncula de doctrina Scotiſtica, cœlitus & humanitus approbata & commendata, in qua recenſentur omnes miraculoſæ apparitiones & monitiones de doctrina illa, de quibus ipſi Autores viderint. Allegantur multa virorum doctorum & illuſtrium elogia, quæ omnia ad hiſtoriam hujus doctrinæ conducere poſſunt. Ejusdem Maſtrii, ſed non cum fratre ſuo juncti, extant *Diſputationes in* 12. *libb. Ariſtotelis Metaphyſicorum*, in quibus Scoti Metaphyſica doctrina vindicatur, editæ Venetiis anno 1646. *in 4to.* In præfatione ad Lectorem de Pontio Scotiſta, de quo ſupra vidimus, queritur, quod in *curſu* ſuo *Philoſophico*, nomine ſuo ſuppreſſo, ſua quædam deſcripſerit, & in quibusdam ſe nominatim inſectatus fuerit. *Tomus poſterior Metaphyſicorum* anno ſequenti 1647. eſt editus. Ejusdem extant *Diſputationes in libros de cœlo & Meteoris*, quibus itidem Scotum defendit, cujus laboris ille ſocium habet Bonaventuram Bellutum. Editæ ſunt illæ Venet. ap. Marcum Givanium, anno 1640.

JOHANNES de RADA, Arragonius, Epiſcopus Pactenſis, & in Salmanti- 14
cenſi Academia Theol. Prof. conciliatorem agit inter Thomam & Scotum, in controverſiis Theologicis; Tit. eſt: *Controverſiæ Theologicæ inter S. Thomam & Scotum ſuper* 4. *libb. ſententiarum, in quibus pugnantes ſententiæ referuntur, potiores difficultates elucidantur, & reſponſiones & argumenta Scoti rejiciuntur.* Autoris hujus conſilium expoſitum vide in præfatione hujus libri, cujus partes ſunt 4.; prodierunt autem Coloniæ Agripp. anno 1620. *in 4to.* ap. Joh. Crithium. Liber utiliſſimus eſt, & in hoc argumento palmarius.

JOHANNES LALEMANDET. Etiam ille conciliator inter Thomiſtas & 15
Scotiſtas eſt, qui tamen ea libertate utitur, ut neutri ſe ſectæ interdum applicet, ſuasque ſententias proponat ac ſtabiliat, deſtructis communium opinionum fundamentis. Fuit ille Burgundus Sequanus, & Ordinis Minorum S. Franciſci de Paula per Germaniam, Bohemiam & Moraviam Provincialis. Ejus extant *Deciſiones Philoſophicæ*; ita enim inſcribit. Earum partes ſunt tres, prima *de Logica*, ſecunda *de Phyſica*, tertia *de Metaphyſica. Logica* & *Phyſica* prodiit Monachii *in fol.* apud hæredes Cornelii Leyſerii, anno 1644. *Metaphyſica* ibidem anno 1645. Liber ille utiliſſimus eſt, nam quaſi per compendium proponit omnem doctrinam Thomiſtarum, Scotiſtarum & Nominalium. Quod Nominales attinet, diſtinctiſſime illorum propoſuit ſententias, earumque differentias à ceteris, ſuo interpoſito ubique judicio, ut equidem non meminerim, ab alio quodam Autore ſimile quid factum. Parti ejus primæ, *Logicæ*,

ſc. adjicitur *Examen Dialecticæ Ariſtotelicæ*, *Nominalium*, *Realium*, *Ramææ*, & *Lullianæ*, de quibus ſingulis ille utiliſſima attulit. De initio Nominalium, & de ejus doctrinæ differentia à Realibus, agit prolixe. Nominales ſc. ait diſputare de rerum conceptibus, terminis & nominibus; de rebus ipſis Reales, e. g. cum de homine diſputatur, Nominales intelligunt conceptum naturæ humanæ, vel nomen & terminum *homo*: Reales vero naturam humanam ipſam. Comparat itaque Reales & Nominales illis, qui vel abſolute ſummam ſupputant, vel calculis utuntur. Nominales, ait, terminis pro rebus ipſis uti, ut ſi Arithmeticus velit uti calculis ad ſummam aureorum eliciendam: Reales vero ipſos aureos nummos numerare & ſubducere. Mentionem hic facit de veteribus quibusdam Sectis Scholaſticorum, nunc abolitis, quæ apud ipſum prolixius legantur. Adducit deinde omnia illa capita ſententiarum per partes, in quibus Nominales à Realibus diſcrepant, & in quibus conſentiunt. Hæc ubi recenſuit, ſingulis ſuum judicium ſubnectit. De doctrina Rami & Lullii omnia in utramque partem argumenta adducit; &, quod Lullium attinet, non quidem è diametro Ariſtoteli contrarium, ſed generaliores quosdam terminos commentum, recte judicat, illam doctrinam potius inſervire extemporali & tumultuario ſermoni, quam accuratæ & philoſophicæ diſputationi. In Phyſicis & Metaphyſicis ſubjicit ſemper quoque Nominalium doctrinam Thomiſticæ ac Scotiſticæ, ut hic Autor inſtar omnium eſſe poſſit. In Nominalium Sectæ dogmatibus, ut & in ceteris, qui junxerit Sectarum illarum dogmata, nemo hactenus fuit.

16 M. MEURISSE. Frater Martinus Meuriſſe, Royenſis, Ordinis Minorum Doctor, & Prof. Theologus Pariſienſis, *Metaphyſicam* ſcripſit *ad mentem Doctoris ſubtilis*; Tit. libri eſt: *Rerum Metaphyſicarum libri 3.* Prodiit Pariſ. ap. Dion. Moreau *in 4to*, anno 1623. Cui Operi magnifica elogia ſuſpenduntur ab encomiaſtis, Poëtis nonnullis non contemnendis.

17 PETRUS HISPANUS. Inter antiquiores ille eſt, ac neſcio quomodo prætervifus, tam Oſiandro, quam Alſtedio, in Scholaſticorum Chronologia. Floruit anno 1272. Epiſcopus Tuſculanus à nonnullis habetur. Helvicus illum poſtea Pontificem factum eſſe ait, de quo tamen, certo quod pronunciem, non habeo; Gaddius certe dignitatis ejus non meminit, qui talia tamen diligenter annotare ſolet. (zz) Celebris eſt *libro ſummularum*, quo nomine innuitur Compendium aliquod Summæ. Suis enim libris Compendium Dialectices proponit, cum alii integra opera *ſummas* vocent. Hinc ſolet Summulator dici. In eum extant diverſorum Commentarii, Joh. Verſorii, Prof. Colonienſis, & Petri Tartareti, Pariſienſis. Petri Hiſpani *Summulæ Logicales*, cum Verſorii *expoſitione*, & *Parva Logicalia*, eidem adſcripta, prodierunt Colon. ap.

(zz) Petrum hunc Hiſpanum, Ulyſſipponenſem, ex Epiſcopo Tuſculano an. 1276 Romanum eſſe factum Pontificem, & Johannis XIX. (XXI vel XXII. juxta alios) nomen aſſumpſiſſe, octimeſtri autem ſpatio ab electione vix elapſo obiiſſe, extra dubitationis aleam eſt poſitum, & Hiſtoriæ Pontificum Scriptores univerſi teſtantur. E quibus ſolum jam allego Lud. Jacobum à S. Carolo *Lib. I. Biblioth. Pontificiæ p.* 137. quod de Scriptis ejus plura, quam alii, congeſſerit.

ap. Anton. Hieradt, anno 1622. *in 4to.* Petrus Tartaretus, qui fuit Scotiſta, *Commentarium* in hujus *Summulas* ſcripſit; qui, uti & reliqua ejusdem Tartareti Opera Philoſophica, Phyſica, Metaphyſica, ſeu *Commentarius in libb. Ariſtotelis naturales, Metaphyſicos, & morales*, prodierunt Venet. *in 8vo*, anno 1621. apud Jac. Sanſinam. *Moralia* ejusdem publicavit Jodocus Badius Aſcenſius. De univerſis Petri Hiſpani Operibus vid. Gaddium *p.* 265.

DOMINICUS de FLANDRIA. Inter acerrimos D. Thomæ propugnatores hic fuit, qui, quo tempore vixerit, certo definire non poſſum. Veroſimile eſt, illum Johanni Capreolo fuiſſe æqualem, (aaa) oriundo ex inferiore Germania, qui anno 1410. vixit. In Lombardia Ordinis fuit prædicatorum, & ibidem factus eſt Regens Bononienſis. Docuit multis in locis, ac ſcripſit in Ariſtotelis libb. pene omnes, ut & in Thomam, multos Commentarios, qui injuria temporum perierunt. Certe non eſt ex minimis in Thomam Commentatoribus, neque adeo ſordidus, ut alii iſtius temporis ſcriptores. Ariſtotelem, Albertum M. & Thomam, unice ſequitur, quem adverſus Scotum & Scotiſtas acerrime defendit, & in Pſeudo-Thomiſtas ubique inſurgit. Catalogus omnium eorum, quæ ſcripſit, non exſtat. In illis tamen, quæ ſervata ſunt, deprehenduntur *Tractatus, vel Commentarii in Ariſtotelis libros Logicos omnes, libros Phyſicos, de cœlo, de generatione & anima, parva naturalia, Ethica & Politica.* Compoſuit quoque *quæſtiones quodlibeticas*, & Commentatores etiam Vett. Ariſtotelis ſedulo volvit, & contulit. In Alberto M. multus eſt, quem diligenter legit, ubique ejus auctoritate fultus. Quæ ſuperſunt ejus Metaphyſica, *Commentarios* ſcil. *in XII. libr. Ariſtotelis Metaphyſicorum*, in lucem edidit F. Coſmos Morelles, Theologus Colonienſis, & per illas terras Generalis Apoſtolicus Inquiſitor, magna cura & diligentia, una cum *quæſtionibus* ejus. Falſas citationes locorum Thomæ, & Ariſtotelis, aliorumque, expungit, genuinas ſubſtituit. In Ariſtotelem & Thomam juravit iſte Autor. Nam Scoto, ac omnibus Anti-Thomiſtis, acerrime ſe oppoſuit. Editus eſt liber ille Coloniæ Agrippinæ, typis Arnoldi Kempenſis, & Francof. apud Anton. Hierath, anno 1621. *in fol.* Vel ideo in pretio debet haberi hic Autor, quod Germanus ſit. 18

JOHANNES à S. THOMA. Fuit ille Olyſſipponenſis, Ordinis Prædicantium, Profeſſor in Complutenſi olim Univerſitate, poſtea in Salmaticenſi, Theologicus. Scripſit *Curſum Philoſophicum Thomiſticum, ad exactam veram, & genuinam Ariſtotelis & Doct. Angelici mentem.* Partes ejus 3. ſunt. Prima continentur Dialecticæ Diſpp. omiſſis alienis & prolixis citationibus; ſecunda parte agit de phyſicis; de Metaphyſicis vero & anima in 3tia parte. Librum illum emendatiorem in lucem edidit Thomas de Sarria, Compellanus, Ordinis prædicantium, Colon. Agripp. apud Mynchium, anno 1638. *in 4to*, qui maximis illum elogiis ornat in libri præfatione. Ac ſane non contemnendam operam poſuiſſe in hoc opere Autor ille videtur. 19

(aaa) Dominicus de Flandria, teſte Simlero *in Biblioth. p.* 173. circa A. C. 1512. floruit, nec proinde Joh. Capreoli, quem A. 1415. vixiſſe ex eodem (*p.* 352.) & Trithemio conſtat, fuit æqualis, ſed integro ferme ſeculo recentior.

Nam ſecundum hujus ſcholæ propria ordinate procedit, & multa in illa brevitate complectitur.

20 MICHAEL ZANARDUS, Bergomenſis ex Urgnano, SS. Theologiæ Lector, ac Ordinis prædicantium, inter Commentatores Thomæ laudatur, in cujus libros non pauca ſcripſit, teſtibus illis, qui Cenſuram ejus *Phyſicæ* & *Metaphyſicæ* præpoſuerunt. Ad meam notitiam pervenerunt *Commentarius* ejus *cum quæſtionibus ac dubiis, in 8. libb. Phyſicorum Ariſtot.* ubi diligens eſt in dubiis movendis, iisque reſolvendis, quibus uti poſſunt, qui in hoc ſcientiæ genere diſputaturi ſunt ex principiis Ariſtotelicis. Eidem methodo inſiſtit in *Metaphyſicis*, in quibus principia Thomæ, ab antiquis & recentt. impugnatoribus, defendit. Liber editus eſt Colon. Agripp. apud Woetzerum, anno 1622. *in 4to.*

21 DOMINICUS BANNEZ. Fuit & hic Ordinis Prædicantium, Profeſſor Theologiæ primarius, in Salmatienſi Academia, patria Mondragonenſis. Scripſit in nonnulla Theologiæ Thomæ, & quidem *in primam partem ſummæ* ejus, *usque ad 64. quæſtionem.* Scripſit item *in ſecundam ſecundæ, de fide, ſpe, & charitate Commentaria*, quæ ad *quæſtionem 46.* pertingunt. Uterque liber prodiit Lugd. apud Stephanum Michaëlem, anno 1588. *in fol.* Inter celebres alias habetur Commentatores, ac fit magni à ſuis. Ejusdem exſtant *inſtitutiones minores Dialecticæ*, quas *ſummulas* vocant, quæ editæ ſunt Coloniæ anno 1617. *in 4to.*

22 NICOLAUS DE ORBELLIS, Ordinis Minorum, vixit anno 1455. Fuit Scotiſta. Scoti enim doctrinam defendit, & in meliorem ordinem redegit. Scripſit *Compendium ſuper ſententias*, elegantiora Doct. ſubtilis dicta ſummatim complectens. Edidit *Compendium* illud in lucem Lodoicus Hunnonius, Nerdius, qui non ſine elogio illius meminit, addito etiam Epigrammate non omnino inepto. Si ipſius judicio accedimus, illa, quæ à Scoto confuſo quodam ordine digeſta ſunt, hic adeo ſuccincte, ordinate, & lepide, in ordinem redegit, ut ſingula verba ſingulis fere quadrare videantur ſententiis. Editum eſt *Compendium* hoc Pariſiis, apud Johann. Petit. anno 1511. *in 8vo.*

23 BARTHOLOM. à MEDINA, Ord. Prædicantium, in Salmaticenſi Academ. Theologus primarius, *Expoſitiones in Thomam* ſcripſit. Et quidem exſtat ejus *Expoſitio in primam ſecundæ*, quæ edita eſt Venetiis anno 1550. *in fol.* Præfatio ejus præfixa encomium Thomæ continet, & illorum, qui ex Hiſpanis Thomiſticam doctrinam illuſtrarunt, in quibus ille celebrat Franciſcum Victoriam, in Salmaticenſi Academia Profeſſorem, *qui præclarus eruditione, ingenio, eloquentia, abdita Thomæ arcana diſcipulis patefecerit, ut ſe ipſum ſuperaſſe videatur*, imo qui *Hiſpaniam primus Theologizare docuerit.* Nolo recenſere omnia, quæ ille prolixe in laudem ejus adducit. Quibus etiam hoc accedere poteſt, quod primus in his libris Grotio viam aperuerit, *de pace & bello* Opus ſuum ſuſcipienti. Laudat præterea Dominicum de Soto, hujus Franciſci Victoriæ diſcipulum primarium, Melch. Canum, Epiſcopum Canarienſem, Soto majorem, Pennam, Mantium, qui multa quidem in Thomam

mam reliquerunt, ſed inedita. *Expoſitio* ejus *in tertiam D. Thomæ partem*, usque ad *quæſtionem LX.* complectens *tertium librum ſententiarum*, edita eſt Venet. anno 1582. *in fol.*

JOHANNES PAULUS NAZARIUS, Cremonenſis, Ord. Prædicat. itidem inter Commentatores eſt Thomæ. Ejus exſtant *Commentarii & controverſiæ in partem primam D. Thomæ.* Fuit Theologiæ D. Bononiæ Collegiatus, & tum, cum *Commentaria* hæc ſcriberet, in Academia Bononienſi tertium Regens. Multa ſuper Thomam ſcripſit, ut teſtatur ejus præfatio. Non enim tantum Theologica, ſed & Philoſophica, prælegit. Diligens eſt in Autorum ſententiis citandis, pro Thoma facientibus, & in Thomaſticis defendendis. Prodiit Bononiæ, anno. 1619. *in fol.* 19

DIDACUS NUGNO CABEZUDO, Hiſpanus, Ord. Prædicator. SS. Theologiæ Magiſter, & in Collegio D. Gregorii Valliſolitano Regens primarius, *Commentaria ſcholaſtica* ſcripſit *in tertiam S. Thomæ de Sacramentis Eccleſiæ*, duobus Tomis comprehenſa, cum aliis 4. Tractatibus, primo *de auctoritate Pontificis & Conciliorum*, ſecundo *de indulgentiis*, tertio *de auxiliis divinæ gratiæ* (de quo argumento vetitum poſtea fuit aliquid ſcribere ab ipſis Pontificibus) quarto *de bullis Pontificiis, quas vocant Cruciatas.* Adjiciuntur 3. indices. Editus eſt lib. Colon. Agrippinæ, *in fol.* apud Petrum Cholinum, anno 1630. 20

DOMINICUS à Soto, Segovienſis, Prædicat. familiæ Theologus, cujus ſupra §. 23. mentionem fecimus, & quem adeo in præfatione ſua commendabat Barthol. de Medina, vocans ejus commentarios *divinos.* Ejus extant multa, tam Philoſophica & Moralia, quam Theologica: *Commentarii in Porphyrii Iſagogen, Ariſtotelis Categorias, & libb. de demonſtratione, una cum quæſtionibus* editi ſunt Venet. ex officina Dominici Guerrei, & Joh. Baptiſtæ, fratrum, anno 1587. *in 4to.* Scripſit præterea *Commentarium in libb. 4. ſententiarum, cum quæſt.* editum Venetiis, anno 1569. *in 4to.* & Lovan. anno 1573. item *quæſtiones in Ariſtotelis libb. phyſicorum*, Venetiis, anno 1582. *in 4to. Commentarium in Epiſtolam Pauli ad Romanos, & libb. 3. de natura & gratia*, editos Venetiis, anno 1547. *in 4to.* & Lugduni *in fol.* anno 1581.; nec non *libb. X. Commentariorum de juſtitia & jure*, omnibus notiſſimos, quibus acceſſerunt *libri de juratione & adjuratione.* Prodierunt Venet. anno 1600. *in fol.* 21

JACOBUS GRANADUS, Gaditanus, è Societate Jeſu, Theologiæ Prof. ſcripſit *Commentarios in ſummam S. Thomæ*, multum æſtimatos. *In primam* ejus *partem*, exſtant 3. Tomi, editi à Cramoiſio Muſſiponti *in 4to.* anno 1624. & Hiſpali, apud Franc. à Lyra, anno 1623. *in fol.* (bbb) 22

COLLEGIUM COMPLUTENSE. Celeberrima illus *Commentaria in Thomæ* 23

(bbb) Jac Granadi in *Summam* Thomæ *Tomi Quartus & Quintus, Primam Secundæ* abſolventes, & *Sextus ad Secundam Secundæ de Virtutibus Theologicis*, Hiſpali an. 1631. *in fol.* prodierunt. Secuti ſunt hos Septimus & Octavus in *Partem Tertiam.* V. Nathan. Sothwelli *Biblioth. Jeſuiticam p.* 367. 368.

doctrinam Philoſophicam prodierunt ſub. Tit: *Diſputationum in Ariſtotelis Dialecticam, Philoſophiam naturalem, 3. libb. de anima & Metaphyſica. Diſputationes in Dialecticam & Philoſophiam naturalem* prodierunt Lugduni anno 1650. *in fol. Metaphyſica* quaſi in ſupplementum totius Curſus Philoſophici addita videntur. Autor præfigitur Blaſius à S. Conceptione, Carmelita Excalceatus, Lugd. anno 1651. *in fol.*

29 FRANC. MURCIAS DE LA LIANA. Franc. Murcias de Liana ſcripſit *Curſum Philoſophicum, ſive Diſputationes circa curſum Ariſtotelis Philoſophicum, ſelectas ex ſubtiliore doctrina Academiæ Complutenſis.* In partes 3. illum diſpeſcuit Curſum, ut plerique, epitomator majoris iſtius Operis, quanquam ipſe non pauca adjecerit. Prodiit Colon. Agripp. *in 4to.* A. 1641. apud Wilhelmum Frieſen.

30 PAULUS VALLIUS. Romanus ille fuit, & è Soc. Jeſu. Scripſit *Philoſophiam ſecundum Ariſtotelem & Scholaſticos, Thomam præcipue, in X. diſtinctam Tomos.* Logica prodiit duobus Tomis, Lugd. ap. Ludovicum Proſt. A. 1622. *in fol.* Vaſtiſſimum eſt Opus, in quod conjecit omnia pene Scholaſticorum dogmata; diligentiſſime enim conferuntur & congeruntur. Ceteri Tomi in univerſam Philoſophiam, an & quando prodierunt, nunc equidem dicere non poſſum. (ccc)

31 EUSTACHIUS à S. PAULO. Ex Congregatione Fulienſi Ordinis Ciſtertienſis. Scripſit *Summam Philoſophiæ quadripartitam,* quæ agit de Dialecticis, Phyſicis, Moralibus & Metaphyſicis. Singulis partibus ſingulos Tomos tribuit. Eſt hæc quaſi Breviarium & Epitome Philoſophiæ Scholaſticæ. Editus liber eſt Pariſ. apud Carolum Caſtellanum, anno 1614. *in 8vo.* Joh. Ad. Scherzerus in compendium redegit, *in Breviario Euſtachiano Philoſophico,* Lipſiæ A. 1663. in 12. excuſo.

32 BERNHARDUS MORISANUS, Derenſis Hibernus, ſcripſit *in Ariſtotelis Phyſicam, Logicam, & Ethicam Apoteleſma,* quo Controverſiæ, tam veteres, quam novæ, ex mente Ariſtotelis & Scholaſticorum, deciduntur. Editus liber ille eſt Francofurti, apud Petrum Mareſchallum, A. 1625. *in 4to.*

33 PAULUS SONCINAS, Ordinis Prædicatorum, *Quæſtiones Metaphyſicas* acutiſſimas ſcripſit, quibus Thomæ diluuntur Scotique pleraque dubia. Editæ ſunt Urſellis, in Archi-Epiſcopatu Moguntino, ap. Antonium Hieratum, A. 1622. *in 4to.*

34 ROBERTUS de SORBONA. Ejus mentionem *h. l.* facio, non, quod ipſe quicquam ſcripſerit, (ddd) ſed quod inſtituerit pro Scholaſticis, qui Theologiæ vacarent,

(ccc) Pauli Vallii *Tomos VIII.* reliquos in univerſam Philoſophiam, mors illius, Peruſii eodem, quo priores duo prodierunt, an. 1622. defuncti, intervertit. V. Nathan. Sothwelli *Biblioth. Jeſuit p.* 654. 655.

(ddd) Rob de Sorbona, Canonicus Sveſſionenſis & Pariſienſis, Ludovicoque IX. R. Gall. à Confesſionibus, Sorbonæ Pariſienſis medio Sec. XIII. fundator, ipſe etiam nonnulla (quæ Autorem noſtrum latuiſſe videntur) ſcripſit, *Opuſcula* ſc. duo de *Conſcientia & Confesſione,* nec non *Iter ad Paradiſum, Bibliotheca Patrum Pariſienſis,* à Marg. Bignæo anno 1589. denuo publicatæ, *Tom. V.* noviſſimæ autem *Lugdunenſis Tomo XXV.* obvia.

carent, Pariſiis Collegium, quod hodie vocatur Collegium Sorbonæ. Iſta enim ejus liberalitas etiam cauſa fuit, ut Theologia Scholaſtica propagata fuerit præ ceteris. Vide ejus elogium apud *Gaddium p.* 329.

SYLVESTER PERIERIAS, Pedemontanus fuit, & ibidem docuit, ſcripſit- 35
que multa, tam Theologica, quam Philoſophica, nonnulla quoque Juridica. Scoto inprimis infenſus, ***Malleum Scotiſtarum*** ſcripſit, & ***Defenſionem doctrinæ*** D. Thomæ. Fuit Antagoniſta Lutheri, una cum Cajetano. Idem Profeſſor Patavinus, & poſtea Romanus eſt factus.

BALTHASAR TELLEZ, Luſitanus Ulyſſipponenſis, è Soc. Jeſu, primarius 36
Ulyſſippone Theologiæ Profeſſor. Ejus exſtat *ſumma Philoſophiæ univerſæ*, Cancellario Franciæ, Petro Seguierio, inſcripta ab Antonio Bertierio, qui librum illum in lucem edidit. Docuerat olim in Conimbricenſi Academia. Commendari is liber debet, quod præcipue ſpectat ad uſum Philoſophiæ in Theologia. Immiſcet enim quæſtiones Theologicas, quæ & illo tempore inter Philoſophos agitabantur. In omnibus Thomam ſequens, ſed ita tamen, ut Scholaſticorum quoque jungat ſententias, & aliquid ex elegantiore etiam literatura. In doctrina enim Phyſica, quicquid è veteribus Poëtis, Virgilio & Lucretio, ad ſuum pertrahere argumentum potuit, non omiſit. Partes ejus *Summæ* 4. ſunt, editaque eſt Pariſiis anno 1644. *in 8vo.*

FRANCISCUS MAYRO, Natione Gallus, Scoti diſcipulus, è Franciſcano- 37
rum familia ſuo tempore celebris. Joh. Picus enim in Apologia ſua, judicat illum ***Magiſtri ſui, Scoti, famam & ingenium æmulari.*** Trithemius quoque appellat ***doctiſſimum***, & majori ornat elogio, quam ipſum Occamum. Peculiare cognomen ***Doctoris illuminati*** accepit. Vixit Anno 1320. *De primo principio* ſcripſit, & *de Univocatione, formalitate ac Quodlibeta.* Vide de eo Gadd *p.* 38. *de Scriptoribus.*

FRANCISCUS SYLVESTER, Ferrarienſis, Ord. Prædicat. Generalis, Theo- 38
logus, ac Philoſophus, inter alia *quæſtiones* ſcripſit *in* 3. *libb. Ariſtotelis de anima,* quas *additionibus* ſuis, aliisque *quæſtionibus philoſophicis*, illuſtravit Matthæus Aquarius, in Neapolitano Gymnaſio Prof. cujus ſupra §. 5. mentionem fecimus. Editus eſt liber Venet. A. 1629. ap. Scotum.

MATTHIAS BORRUL, Valentinus, è Societate Jeſu, *de divina ſcientia fu-* 39
turorum contingentium, præcipue media, ſcripſit, quod opus prodiit Lugd. A. 1656. ***in 4to.*** Reſpondet hic aliorum dubitationibus & controverſiis; eſt enim hoc argumentum præcipue difficultatibus plurimis implexum. De conſilio hujus Operis vid. præfatio ejus ad lectorem. Jungi illi poteſt Pauli Leonhardi ſcriptum ***de Scientia Media***, qui Hibernus fuit, in quo reſpondet explicationibus recentt. Theologorum, contra ſcientiam mediam. Qui liber prodiit Lugduni, Anno 1644. *in 4to.* Scientiam ejus litis dabit præfatio ad Lectorem, & pars prima ipſius Operis.

PETRUS HURTADUS DE MENDOZA, e Societate Jeſu, magni nomi- 40
nis Scholaſticus è Recentt. ſcripſit *Curſum Philoſophicum*, qui rarior eſt, de quo

nunc

nunc dicere non poſſum, quando editus ſit, (eee) Ejus ſententiæ & opiniones citantur paſſim ab aliis. In Theologicis exſtant ejus *Diſputationes de Deo-Homine, ſive de Incarnatione Filii Dei*, magna diligentia conſcriptæ, in quibus omnes illæ controverſiæ, à Scholaſticis agitatæ, vel ab hæreticis motæ, operoſe excutiuntur. Opus illud eſt excuſum Antwerpiæ, apud Martinum Nothium, *in fol.* A. 1634. Fuit ille Salmanticenſis Academiæ Profeſſor Theologus primarius.

41 FRANCISCUS à VICTORIA. Ejus ſupra §. 23. mentionem fecimus. Fuit Hiſpanus, Ordinis S. Dominici, cujus exſtant multa, tam Theologica, quam Philoſophica ſcripta. In Theologicis ſcripſit *Summam Sacrorum Eccleſiæ*, quæ edita eſt Antwerpiæ, anno 1562. *in 12mo.* nec non Venetiis, additis multis quæſtionibus & Conciliorum Decretis, præſertim Tridentini, ſtudio Thomæ Choves, & Antwerpiæ, apud Petrum Bellutum, anno 1558. *in 12mo.* Scripſit & *Prælectionum Tomos duos*, qui prodierunt Antwerpiæ *in 8vo*, Ingolſtadiæ A. 1580. *in 8vo.* & Lugduni A. 1557. & 1586. *in 8vo.* Illi rariſſimi ſunt, & magno, quod ſcio, pretio venditi. Magna illi elogia tribuuntur à Medina. Sunt, qui eo uſum fuiſſe Grotium in multis autumant, quanquam raro ille allegetur. Niſi me fallit memoria, ejus mentio eſt facta *in prolegomenis librorum de Jure Belli ac Pacis*, editionis noviſſimæ, quæ cum Gronovii notis nuperrime in lucem prodiit.

42 GABRIEL VASQUEZ, Bellomontanus, præcipui inter Theologos Scholaſticos nominis, ſcripſit *in Summam Thomæ*, & quidem, ſi recte memini, in pleraſque ejus partes. Niſi me fallit memoria, deficit *ſecunda ſecundæ.* (fff) Quatuor vaſta ſunt hæc Volumina, in fol. compacta, plures autem Tomi. Edita ſunt Antwerp. anno 1621. ſed priores editiones imperfectæ prodierunt Colon. *in fol.* ap. Anton. Hieratum, anno 1599. & 1600. Scripſit item *de cultu adorationis libb. 3.* qui editi ſunt Moguntiæ, apud Anton. Albinum, anno 1660. *in 8vo.* Exſtant quoque ejusdem *Diſputat. Metaphyſicæ, deſumptæ ex variis locis Operum ejus*, quæ prodierunt Antwerpiæ, A. 1618. *in 8vo.* Continentur illo libro pleræque Diſpp. Metaphyſicæ, quæ uſum ſuum habent in Theologia, ſed quæ tamen argumenta ex Philoſophicis ducunt, quales ſunt Controverſiæ de Communicatione Idiomatum, de unione naturarum humanæ & divinæ, de Perſonarum diſtinctione, de Dei exiſtentia adverſus Athèos, & demonſtratione exiſtentiæ ejus adverſus ipſos nonnullos Scholaſticos, ſimiliaque alia, cujus Operis nullam facit mentionem Valerius Andreæ Taxander *in Catalogo Clarorum Hiſp. Scriptorum*, uti nec ceterorum ejus Operum. Collegit enim tantum ex *Catalogis nundinarum Francof.* Scriptores ſuos, quorum illic parca ſeges

(eee) Pet. Hurtadi de Mendoza *Commentarios in univerſam Philoſophiam*, ſexto minimum recuſos, poſterioribus editionibus. ab an. 1624 auctiores & correctiores prodiiſſe, Sothwellus *in Biblioth. Jeſuit. p.* 677.

(fff) Inter *Opera* Gabr. Vasquezii, *Tomis X* Lugduni an. 1620. *in fol.* alibique junctim edita, VII. etiam occurrunt *Opuſcula Moralia, ad Secundam Secundæ D. Thomæ ſpectantia.* V. Sothwelli *Biblioth. Jeſuit. p.* 272.

ſeges eſt. Accuratior de Hiſpanicis illis Scholaſticis notitia habetur in accuratiſſimo Opere *Hiſpanicæ Bibliothecæ*, quam Romæ publicavit Nicolaus Antonius.

FRANCISCUS SVAREZ, Magnus Doctor, & Sacra anchora Pontificio- 43
rum, qui & noſtræ religionis hominibus magno uſui eſſe poteſt in omni Theologia controverſa, cujus ille quaſi quidam Oceanus eſt. Vaſta ab illo ſcripta ſunt Opera, quæ Tomis XVI. conſtant. De quibus hoc notandum, poſteriores Tomos anticipare annos editionis priorum, quod hanc ob cauſam factum eſt. Cum cenſuræ rigidæ tales libri apud Pontificios committuntur, incidunt nonnunquam dubia, de quibus ipſis inter ſe diutius aliquando eſt diſputandum. Hinc factum eſt, ut poſteriores libri interdum citius ex ipſorum cenſura lucem aſpexerint. Scripſit autem in omnes pene libros Thomæ Theologicos, certe in Summæ partes omnes. Prodierunt Mogunt. *in fol.* ab anno 1619. usque ad 1629. Ordo autem Tomorum, ut dixi, plane interverſus eſt. Tertius anno 1619. primus anno 1622. prodiit. *Metaphyſicæ* ejus *Diſputationes* editæ ſunt Tomis duobus, Mogunt. A. 1614. *in fol.* Fuit Granatenſis, & Theologiæ Profeſſor in Academia Conimbric. Magna illi elogia ſuſpendunt ejus Ordinis homines. Jam enim vocant *Oculum populi Catholici*, jam *univerſi orbis Magiſtrum.* Præter hæc *in Thomam Commentaria*, ſcripſit & alios libros egregios, inter quos eſt *liber de legibus*, & *legis-latione*, JCtis utilis, *in fol.* ſcripſit & *de auxiliis divinæ gratiæ*, & *Defenſionem fidei Catholicæ adverſus Jacobum*, *Angliæ Regem*, & *adverſus Anglicanæ Sectæ errores*, *cum Reſponſione ad Apologiam pro juramento fidelitatis*; quod Opus prodiit *in fol.* Col. A. 1614. Plura de ejus libris videantur apud Alegambium *in Bibliotheca Patrum Soc. Jeſu*, ubi Scholaſticorum Jeſuitarum familia Opera ſatis accurate recenſentur.

ANTONIUS RUBIUS, vel RUBIO, Rhodenſis, Theologiæ D. è Soc. Jeſ. 44
docuit in Mexicana Indiæ Occidentalis Academia, tam Philoſophiam, quam Theologiam, annos amplius XX. unde novus Orbis veterem beavit aliqua *Logica*, quæ *Mexicana* dicitur. Complutique eſt edita, & dehinc Colon. Agripp. recuſa, apud Arnoldum Mylium, anno 1605. *in 4to.* Satis ille prolixus Commentarius in Logicam eſt, ubi coacervat pene omnium Doctorum ſententias, tum quæ pro ſua faciunt, tum quas prolixis Diſpp. refutat. Editi ſunt poſtea alii ab illo libri, in omnes Philoſophiæ partes, ſed modo quodam compendiario. Nam Dialectica in quæſtiones breves contracta, ad quas breviter reſpondetur, omiſſis prolixis illis Diſpp. quæ in *Logica* illa *Mexicana* apparent, *ſive Commentarii in Univerſam Ariſtotelis Dialecticam* (ita enim titulus habet,) editi ſunt Colon. Agripp. anno 1624. apud Johannis Critii hæredes, *in 4to. Commentarii in 8. libb. Ariſtotelis de Phyſico auditu una cum dubiis*, & *quæſtionibus*, Col. Agripp. apud eosd. anno 1624. *in 4. Commentarii in libb. Ariſtotelis de cœlo & mundo*, itidem *cum quæſtionibus*, & *dubiis*, Coloniæ anno 1626. *in 4to. Commentarii in lib. Ariſtotelis de ortu & interitu*, ead methodo ſcripti, ibidem anno 1634. *in 4to. Commentarii in lib. Ariſtotelis de anima*, Colon. 1644. *in 4to*, apud Johannem Critium. Sequitur autem in omnibus

bus ſententiam Thomæ. Alius eſt ab hoc Antonius Rubio, ſeu Antonius Ruvius, Legionenſis, Ordinis S. Franciſci, qui ſcripſit *Aſſertiones Catholicas, adverſus Eraſmi in operibus paſſim occurrentes errores, libris IX.* editas Salmanticæ, apud Canovam. anno 1568. *in fol.*

45 GREGORIUS DE VALENTIA. Etiam ille inter Heroës Scholaſticos eſt, cujus celebratiſſimum nomen tum apud Pontificios, tum apud noſtros, eſt. Fuit Jeſuita Hiſpanus, ſcripſitque vaſtos *Commentarios in Thomæ ſummam*, qui Tomis conſtant 4. & primo quidem Ingolſtadii prodierunt, ſed poſtea Lugduni, anno 1619. Scripſit & *controverſiarum Libb. adverſus Lutheranos & Calvinianos*, magno junctim Volumine editos, & alia minuta quædam Opera, quæ Lugduni junctim ſunt excuſa; ſcripſit *Analyſin fidei Catholicæ* (ubi agit de Eccleſia Pontificia, traditionibus &c.) *de vera Majeſtate Chriſti, de S. Trinitate, & aliquos libros de Idololatria*, optimum ſane ſcriptum. De illo amplius videri poteſt Alegambius, *in Scriptoribus Societat. JEſu.*

46 FRANCISCUS DE OVIEDO, Madritanus, è Societate Jeſu, *Curſum Philoſophicum* conſcripſit, qui aliquoties editus eſt. Prima editio prodiit Lugduni anno 1651. *in fol.* altera ibidem, anno 1663. quæ & melior eſt, & auctior. Nam reſpondet in illa ad nonnullas Roderici Arriagæ vellicationes, inter quem & ipſum perpetua videtur eſſe æmulatio. Sed ſunt tamen illi Scholaſticorum optimi habendi, quippe qui non auctoritatibus veterum unice nituntur, ſed recentt. quoque Auctorum doctrinam, & experientiam, ſuis principiis accommodant. Scripſit Oviedus tamen *in ſummam D. Thomæ, in primam* ſc. ejus *partem, primam ſecundæ, & ſecundam ſecundæ*, quæ Tomis tribus prodierunt. *Commentarius in primam ſecundæ* editus eſt Lugduni anno 1646. *in fol. Comment. in ſecundam ſecundæ* Lugd. 1651. *in fol.* Fuit Theologiæ Prof. in Collegio Complutenſi, vir certe laude ſua digniſſimus, & qui Compendium pene eſſe poſſit omnium ante ſe Scholaſticorum.

47 RODERICUS DE ARRIAGA, Hiſpanus Lucronienſis, è Soc. Jeſu, Prof. in Pragenſi Univerſitate, cujus viri Laudes à multis & merito quidem celebrantur, arguitque eas ipſa Operum Philoſophicorum editio, quæ quater prodierunt, ſcripſit *Curſum Philoſophicum*, cujus 5ta editio prodiit Lugd. anno 1653. apud Claudium Proſt, *in folio.* Hoc ejus Opus curioſius elegantiusque videtur ſcriptum eſſe, quam ceterorum in hoc genere, præſertim, cum ad obſervata recentt. ſæpe reſpiciat, quod & ipſe ſe facturum *in præfat.* pollicetur, exemplo Franc. Svarezii, quem *hujus ſeculi Gigantem inter Scholaſticos* appellat. Sequitur & ſuas quaſdem ſententias, à reliquis Scholaſticis diſcrepantes, ſed magis in Compendium ſua trahit, quam Oviedus, qui prolixior eſt. Ejus exſtant *Diſputationes Theologicæ in ſummam Thomæ*, 8. Tomis, qui prodierunt Antwerpiæ, ab anno 1643. ad annum 1655. quo ultimus *in folio* eſt editus.

48 ANTONIUS POLUS, Venetus, ſcripſit, ut tit. habet, *novum veritatis lumen in libb. Ariſtotelis de anima, à nullo unquam Peripatetico ita perfecte cognitum*, quod prodiit Venet. apud Sim. Galignanum de Carera, anno 1588. *in 4to*, &

toti

toti Cardinalium Collegio inſcriptum eſt. Videtur hic eſſe Novator, & quidem ſatis argutus, qui ubique Ariſtotelem, ejusque Interpretes, cum Scholaſticis confert, & ſingulis pene paginis, jam in Thoma, jam in Interpretationibus, aliisque Scholaſticis, aliquid reprehendit, ac quaſi interdum eos contemptui habet. Scripſit item *Abbreviationem veritatis animæ rationalis, 7. libris explicatam*, quæ prodiit apud eundem, Venet. anno 1588. inſcriptaque eſt Gregorio XIII, Pontifici, ubi multæ ventilantur controverſiæ de origine animæ, ejusque immortalitate, & ſimiles, in quibus profunda opus eſt ſpeculatione. Scripſit *Dilucidationem veritatis, in Proœmium Phyſicorum Ariſtotelis, à nullo unquam peripatetico* (ut titulus habet) *explicatum*, in qua habentur nonnulla de methodo & cognoſcendi principiis. Scripſit etiam *Digreſſionem de Circulo lacteo, in defenſionem Ariſtotelis, adverſus omnes Peripateticos.* Quo certe, neſcio, quid ſibi velit ille, qui Ariſtotelem hac quidem in parte defendit, qua maxime falſus eſt. Quis enim unquam Mathematicorum concedet, illi in meteoris locum eſſe? Qui ab Ariſtotele hic diſſentiunt, vel Scholaſtici, vel Interpretes, vera dicunt, quique adverſus illos pro Ariſtotele pugnant, hac quidem in parte delirant. Fruſtra itaque ab illo reſpondetur Scholaſticorum opinionibus, cum omnes cœci ſint, qui Ariſtotelis ſententiæ ſuppetias ferre argutiunculis ſuis volunt.

PHILIPPUS à Sanctiſſima Trinitate, Carmelitarum Diſcalceatorum Provinciæ 49 ſanctæ Thereſiæ in Gallia-Provincialis, ſcripſit *Summam Philoſophicam ex mera Ariſtotelis & Thomæ doctrina, juxta legitimam Scholæ Thomiſticæ intelligentiam*, quæ edita eſt Colon. Agripp. apud Wilhelmum Frieſen, anno 1665. *in 8vo.* Et ille quidem ita ſequitur Thomæ veſtigia, ut & *Philoſophicam* ſuam *ſummam*, ad methodum & rationem *ſummæ Theologicæ* Thomiſticæ dividere voluerit. Uti enim ille *ſummam Theologicam* in 3. partes, ita hic Philoſophicam in totidem diviſit. Quomodo etiam Thomas ſecundum partem, ob prolixitatem, diviſit in *primam*, & *ſecundam ſecundæ*, ita hic quoque ſecutus eſt ordinem Thomæ in proponendis quæſtionibus & Articulis, à quo ſe ne latum quidem unguem diſceſſurum pollicetur.

CHRYSOSTOMUS JAVELLUS, Canapitius, Ordinis Prædicatorum, varios 50 libb. ſcripſit in Philoſophiam Ariſtotelis, quam pene totam ſuis illuſtravit commentariis. Frequens ejus apud Scholaſticos nomen eſt. Scripſit *Commentarios in Logicam Ariſtotelis*, qui prodierunt Venet. anno 1650. *in fol.* Comm. *in libb. Ariſtotelis Phyſicos ac Metaphyſicos*, Venet. anno 1555. *in 8vo*; *in libros Ariſtotelis de anima quæſtiones*, ibidem *in 8vo*; nec non *in Ariſtotelis libros phyſicos quæſtiones*, in quibus reſolvuntur dubia Ariſtotelis, & Commentatoris ejus, Averrois, ac deciduntur juxta Thomiſticum dogma, Venet. anno 1555. *in 8vo.* Scripſit & *Inſtitutiones divinas & Chriſtianas moralis Philoſophiæ*, in partes 8. diviſas, Venet. 1566. *in 8vo.* Omnium illorum librorum, ſi recte memini, Collectio inſtituta eſt, ac uno Volumine edita, *in folio.* Sed non ſuccurrit jam, ubi prodierit. Vidi in Bibliotheca Academiæ Roſtochienſis.

JACOBUS FOURNENC, Presbyter Congregationis Oratoriæ Dni Jeſu, Doct. 51

Theologus, ſcripſit *Univerſæ Philoſophiæ Synopſin accuratiſſimam*, ut titulus habet, *in qua ſinceriorem Ariſtotelis doctrinam, cum mente Platonis, paſſim explicat & illuſtrat, & cum Orthodoxis Doctorum ſententiis concinnat.* Edita eſt Pariſiis, Anno 1655. *in 4to*, continetque *Logicam*, *Phyſicam* & *libb. de anima.* Jungit ille veteribus Scholaſticis recentt. atque ex horum doctrina non pauca aſſumit ad Operis ſui complementum. In doctrina de animæ origine diligenter recenſet, atque examinat omnium ſententias, ac ſuam quoque timide ſubindicat, quæ nova eſt, vel ſaltem innovata. Nam *cap.* §. 3. ubi refutat doctrinam illorum, qui animas propagari ſtatuunt, aliquam ſententiam proponit, quæ in eo conſiſtit, quod putet eſſe etiam quandam materialitatem ſpirituum, ſecundum quam dici poſſint principium aliquod ſeminale habere, propter quod in illis requiri poſſit multiplicatio individuorum ſub eadem ſpecie. Terminis rem involvit, ſed illud vult dicere, ſpiritus ſua quadam ratione ex ſe producere poſſe ſpiritus, atque ita animam humanam producere poſſe aliam. Quare addit; *qui ſic ſentiunt, haud ſcio, an efficaciter à quoquam refelli poſſint; quia tamen ſingularis ſententia eſt, paucosque patronos habet, nolo illam, tanquam certam, aſſerere, ſua cuique ſententia ſedeat.* Hæc ille, qui plures ibi coacervat profundæ ſpeculationis quæſtiones de anima, in quibus, præ ceteris, audiri Scholaſtici debent. Cum enim res illa conſiſtat in meris ſpeculationibus, in quo regno illi triumphant, illorum judiciis aliquid eſt tribuendum. Non eſt ulla homine dignior meditatio, cujus quantum ſciri poteſt, perquirendum nobis merito eſt, tum quoad dogmaticam partem, tum quoad Hiſtoricam. Hanc omnium optime tradidit Cl. Salmaſius *in Commentario in Epictetum*, *& Simplicium*, ubi magna cum induſtria veterum Philoſophorum, Ariſtotelis, Pythagoræ, Platonis, Epicuri, ſententias de anima, ejus partibus, potentiis, origine, *μετεμψυχώσει*, immortalitate, congeſſit, prætereaque, ut hoc obiter moneam, de differentia Exotericorum & Acroamaticorum Ariſtotelis librorum diſſeruit, *à pag.* 226. *usque ad p.* 244. multa monens de libris & Interpret. præcipuis Ariſtotelis, aliis non animadverſa.

52 PETRUS à SANCTO JOSEPHO, Fulienſis, Compendiator eſt Philoſophiæ, & Theologiæ Scholaſticæ, non contemnendus. Quantum in ſe fuit, in ſuccinctam & perſpicuam brevitatem conferre laboravit omnem illam doctrinam, cui tamen ex ingenio ſuo nova quædam ſubtilia cogitata addidit. Ejus libelli Pariſiis primum prodierunt, poſtea recuſi ſunt in Germania aliquot Tomis, *in 12mo.* Scripſit *Ideam Logicæ & Metaphyſicæ*, quæ prodiit Colon. Agripp. anno 1655. *in 12mo*; *Ideam Philoſophiæ naturalis, ſive Phyſicam*, Coloniæ itidem editam, anno eodem. *Idea Philoſophiæ Moralis* prodiit ibidem eodem anno. De anima ſeparata, ejus cognitione, modo exiſtendi, communicatione cum Angelis, aliiſque animabus, quæ ſcripſit, arguta ſane ſunt, & lectu digna. In Ethicis, ad propria actionum, quæ pertinent, ad bonitatem vel malitiam actionum humanarum, & ſuccincte & eleganter, è Scholaſticis ſunt diſputata, Thoma præprimis, quem ſequi præ ceteris videtur. Nam & exſtat

ab

ab illo ſcripta *Defenſio S. Thomæ, adverſus recentiores quosd. Scholaſticos, qui prædeterminationem phyſicam ad actus liberos illi falſo affingunt*, edita Lugduni, anno 1633. *in 8vo.*

DIDACUS MASIUS, Ordinis Prædicatorum, Philoſophiæ & Theologiæ D. 53
ejusdemque Profeſſor .. ac D. Thomæ Interpres (his enim titulis ſe ipſum inſignit,) edidit *Commentarios in univerſam Ariſtotelis Philoſophiam, una cum quæſtionibus, quæ à Philoſophis agitantur.* Sed in illo libro, cui generalem iſtum fecerat titulum, nihil aliud, præter Phyſicam, duobus Tomis tractat, Ariſtotelem, ejusque Interpretes, Græcos & Latinos, diligenter ſe legiſſe oſtendit, illorum diſſidia accurate recenſens, quibus addidit Thomam, & recent. Ariſtotelis Commentatores, ac Paraphraſtos. Methodi ſuæ rationes uberius in præfatione ad Lectorem exponit. Editus ille liber eſt Col. Agripp. A. 1628. *in 4to.*

MELCHIOR CORNÆUS, Theologiæ Prof. in Univerſitate Herbipolenſi, e 54
Societate Jeſu, ſcripſit *Curriculum Philoſophiæ Peripateticæ, uti hoc tempore in Scholis decurri ſolet, multis figuris & curioſitatibus, è Matheſi petitis, & ad Phyſicam reductis, illuſtratum*; ſic enim titulus libri habet. Eſt vero illud quaſi aliquid miſtum è Philoſophia Scholaſtica & Matheſi, non corpus, ſed σκέλετον; vere enim etiam in iſto ſuo *Curriculo* omnia percurrit. Quæ enim ſpectant ad Logicam & Metaphyſicam, in brevia quædam Axiomata ac quæſtiones redegit. Non multum ſcilicet ipſis rebus, quas tractat, ſe immergens, ſed velut littus tantum legens, novitatem operi conciliare voluit, additis quibusdam è Matheſi demonſtrationibus, ſed levibus illis, & vulgo obviis. Nam pene omnes Matheſeos partes percurrit, & ad Phyſicam trahit, quantum ex illis, vel applicare, vel capere poteſt. Cum enim ad Planetas pervenit in Curriculo illo ſuo Phyſico, ubicunque poteſt, excurrit, & fere extra oleas vagatur, in ipſo ſuo curriculo in viam & ordinem redigendus. Quam enim inconcinne tota Horologiorum Sciatericorum doctrina ad materiam de elementis, & de aſtris, refertur? Cetera, ex Matheſeos fundo in Phyſices agrum translata, non aptam illic coloniam inveniunt. Quicquid tamen ſit, ſi non alia re, certe nova quidem Operis forma ſe commendare voluit, ut ſolent nova veſte induti, qui aliorum oculos in ſe convertere volunt. Prodiit Herbipoli, A. 1657. *in 4to.*

JOHANNES SCHULLERUS. An hunc Scholaſticis accenſeam, ignoro. 55
Se ipſum inter Scholaſticos reponit, ac fuit Anti-Peripateticus, & quidem Carteſianus. Quoniam vero more tractandi ſingulari uſus eſt, & ubique Scholaſticos, in quibus illi à Carteſio non diſſentiunt, ſequitur, quaſi Semi-Scholaſticus nobis ſit Carteſianus. Fuit ille Philoſophiæ Prof. in Gymnaſio Bredano, ibidemque Paſtor Eccleſiæ. Scripſit *Philoſophiam nova Methodo explicatam*, cujus pars prior continet libris ſex Metaphyſicam, Theologiam naturalem, Angelographiam, Pſychologiam, Logicam, Ethicam; pars poſterior continet Phyſicam. Uti in parte prima Scholaſticos quosdam Autores in medium adducit, ſuæ ſententiæ ſuffragantes, ita in Phyſicis quoque omni ſæpe conatu hoc agit, ut inveniat in illis ſententias ſibi adſtipulantes. Utilis

iſte liber erit illis, qui utramque, tam Ariſtotelicam, quam Carteſianam Philoſophiam, jungere volunt, & cognoſcere. Ubique etiam uſum in Theologia oſtendere laborat. Editus eſt liber Hagæ Com. apud Adrianum Vlacquium, anno 1663.

56 DIDACUS ALVAREZ, Medinenſis, Archiepiſcopus Tranenſis & Salpenſis; ex Ordine Prædicatorum. Scripſit *de Auxiliis divinæ gratiæ, & humani arbitrii viribus & libertate, ac legitima ejus cum efficacia eorundem auxiliorum concordia.* Editus eſt liber Lugduni, ap. Horatium Cardonum, anno 1611, *in 4to.* Argumentum hujus libri eſt difficile & intricatiſſimum, dubiisque plenum. Ex D. Auguſtino, & Thoma, præcipua ſolent afferri ad has Controverſias, in quibus timide tamen, & magna cum cautione, procedendum. Inhibita eſt illa diſputandi libertas ab ipſo Pontifice, nec ſcil. illæ Diſpp. in hæreſin aliquam erumperent. Paulus Leonhardus quem ſupra §. 39. citavimus, in ejusd. argumenti ſcripto, doctrinam controverſiarum illarum recenſuit diligenter.

57 GREGORIUS SAYRUS, Anglus, Ordinis D. Benedicti Congregationis Caſſinenſis, Cœnobiique S. Juſtinæ de Padua Monachus, ſcripſit librum, cui titulus: *Clavis Regia Sacerdotum, Caſuum Conſcientiæ, S. Theologiæ Moralis Theſauri, locos omnes aperiens, in quibus præcipue Canoniſtarum & Summiſtarum difficultates, ad communem praxin pertinentes, deciduntur & explicantur.* Operoſus ille eſt in præceptis ac regulis ponendis, ſecundum quas conſcientiæ caſus examinari debeant, quo in argumento diligenter ſatis verſatur. Prima ejus libri pars illa potiſſimum tractat, quæ ad Theologicam disquiſitionem pertinent, quanquam & de homicidio, & autocheiria, quædam ventilentur, quæ ad forum pertinent, & in illo uſum habent. Altera ejus pars potiſſimum ad Jurisprudentiæ uſum facit. Agit enim ibi de dominio, poſſeſſione, furto, rapina, reſtitutione in genere & in particulari, de Judicibus, Advocatis & Notariis. Circa quæ multa argumenta profert, quæ ad circumſtantias fori pertinent, poteſtque velut Indicis loco in multis haberi. Diligentiſſimus enim eſt in Autorum locis cumulandis. Adjecit porro Indicem quintuplicem, quo commode uti poſſumus. Liber prodiit *in fol.* Venetiis, A. 1605. ap. Baretium.

58 LUDOVICUS MOLINA. Qui eſt dictus Hylas? Is eſt, qui omnes JCtorum paginas complet, & velut Oraculum à multis conſulitur. Fuit quondam primarius in Academia Eborenſi Profeſſ. Theologiæ, è Soc. Jeſu. Scripſit *de juſtitia & jure Tomos VI.* qui prodierunt noviſſime Moguntiæ, ap. Schönwetterum, A. 1659. Ediderat olim etiam *in partem primam D. Thomæ Commentarios.* Complexus eſt his libris *de juſtitia* pene omnia, quæ ſpectant ad jurisprudentiam, ex Thoma, & Scholaſticis, plena manu adducens, quæ ad illuſtrationem jurium ex principiis moralibus pertinent. Nemo eſt, qui horum librorum utilitatem ignorat.

59 JOHANNES de LUGO, Hiſpalenſis, è Societate Jeſu, in Collegio Rom. olim Theologiæ Profeſſ. & idem Cardinalis, *de juſtitia & jure* operoſos quoque Commentarios ſcripſit. Initium fecit ille Commentationum ſuarum à *Tertia ſummæ Theologicæ Thomiſticæ parte,* ac proceſſit ad *Secundam ſecundæ*, ex qua parte, qua Tho-

Thomas virtutes pertractat, unicam tantum, juſtitiam, ſibi pertractandam aſſumpſit. Procedit per omnia juriſprudentiæ capita, &, poſt Molinam, & Leſſium, ſcripſit, ſed ita tamen rem ſuam inſtituit, ut magis è Theologorum & Scholaſticorum fontibus ſua hauriat, quam è Juriſprudentiæ fundo, ac tamen ad Conciliorum Canones, & Capitula Juris Canonici, ſe referat. Ubi occaſio fert, ex Jure Civili Romanorum quædam aſſumpſit, ſed ita tamen, ut magis Interpretes ejus audiat, quam leges ipſas è fontibus ſuis interpretetur. Prodiit editio noviſſima Lugduni, A. 1652. *in fol.* Idem ſcripſit *de Incarnatione Domini Diſpp. Scholaſticas*, quæ prodierunt Lugduni, A. 1623. *in fol.*

LEONHARDUS LESSIUS, è Soc. Jeſu, Theologiæ in Academia Lovanienſi Prof. ſcripſit *de juſtitia & jure, cæterisque Virtutibus Cardinalibus libb. quatuor, ad ſecundam ſecundæ D. Thomæ, à quæſtione 47. usque ad 171.* Prior vero prodiit ſeparatus Tractatus *de juſtitia & jure*, cui etiam accuratiorem operam impendiſſe videtur. Ultima editio prodiit Lugduni, A. 1653. *in fol.* Acceſſere Tractationes duæ ad defenſionem hujus Operis; una, *de monte pietatis*, quæ ab ipſo Leſſio ſcripta, defendit quandam ſuam ſententiam, occurrentem in libris *de juſtitia*, de monte pietatis; cujus occaſionem peperit Controverſia, à Moraliſtis inſtituta. Altera tractatio militat pro defenſione quarundam theſium Leſſii, quæ *libro 2. cap. XI. dubio 20. & cap. 49. dubio* 9. occurrunt, de licito uſu æquivocationum, & mentalium reſtrictionum, quæ à Johanne Barneſio impugnatæ, propugnantur à Theophilo Raynaudo. Titulus Diſſertationis eſt: *Splendor Veritatis moralis, collatus cum tenebris mendacii, ac nubilo æquivocationis ac mentalis reſtrictionis.* Multa in illa Diſſertatione utilia occurrunt, ad illuſtrandam hanc doctrinam, quam Jeſuitarum, ſi Diis placet, ſolertia nobis perperit, de qua alibi pluribus dicemus. 60

JOHANNES AZORIUS. Etiam ille inter principes moralis doctrinæ eſt recenſendus, cujus exſtant *Inſtitutionum Moralium partes* 3. in quibus univerſæ quæſtiones, ad conſcientiam recte aut prave factorum pertinentes, tractantur. Fuit Lorcitanus, è Soc. Jeſu, & hoc Opus magna diligentia conſcripſit, non è principiis Ariſtotelicis & Thomiſticis tantum (Thomæ enim, ut omnes, methodum ſequitur,) ſed adhibitis in conſilium Juris Canonici ac Civilis Interpretibus, & Scriptura ipſa. Prodiit liber ille Brixiæ, A. 1617. ap. Franciſcum Thebaldinum, *in fol.* Altera pars autem Mediolani, eod. anno, ap. hæredes Pacifici Pontii & Johannem Baptiſtam Picalium. Tertia denique eod. anno, ap. Thebaldinum. 61

SUMMA ANGELICA de CASIBUS CONSCIENTIÆ. Angelus de Clavaſio, Ordinis Minorum Vicarius Generalis, compilavit ex Operibus Thomæ Indicem aliquem generalem Caſuum, qui occurrunt, & deciſi ſunt, in Thomæ Operibus, ſub titulis *Locorum CC.* Utiliſſimus ſane liber eſt, ac operæ pretium profecto faceret, quod his adjiceret omnes Thomæ Commentatores, atque ex illis Locos Univerſales Caſuales efficeret. Prodeſſe hic liber & Theologis & JCtis poteſt. Quod ſi in Jure tales LL. CC. Practicos Caſuum civilium haberemus, magni profecto uſus res eſſet. 62

Sed

Sed tanta eſt Objecti illius vaſtitas, ut facile deterreat eum, qui hunc laborem ſuſcipere velit. Editus eſt liber ille Argentinæ, anno 1502. *in 4to.* majori charactere Gothico.

63 JACOCUS ZABARELLA Patavinus, nemini ignotus Autor, de quo prolixe verba facere opus non eſt. Scripſit in Logicis & Phyſicis, de anima, multa, omnibus celebrata Peripateticis. Edidit illius Opera integra Johannes Ludov. Havenreuterus, Medicus & Philoſophus in Academia Argentorat. Francofurt. ap. hæredes Lazari Reſneri, anno 1623. *in 4to.* Adverſus illum Joach. Jungius, Rector Hamburg. Gymnaſii, in Phyſicis aliquot Diſpp. ſcripſit, in quibus doctrinam ejus, & ſub ejus nomine omnem Peripateticam, exagitat. Aggeſſus autem eſt ille, quæ de principiis corporis naturalis, & de miſtionis natura, apud illum habentur. Cum ingenium Jungius haberet mechanicum, & Mathematicum, accuratius phyſicas illas res eſt contemplatus, quam fecerunt Homines Scholaſtici.

64 FRANCISCUS TITELMANNUS, Ordinis Fratr. Minorum, Theologiæ apud Lovanienſes Profeſſor, ſcripſit *Summam Ariſtotelici Organi cum Scholaſticis collati*, editam Lugd. A. 1480, ſub titulo *Dialecticarum conſiderationum.*

65 ANTONIUS SCAYNUS. Autor ille non eſt ex Scholaſticis, ſed ex Ariſtotelis Interpret. optimis, cujus ſupra obiter *Cap. XI.* §. 27. mentionem fecimus. Subjungo tamen hic, & miſceo Scholaſticis, cum aliis nonnullis, ob argumenti affinitatem, cum ſupra omiſerim. Edidit is *Paraphraſin in XIV. Libb. Metaphyſ. Ariſtotelis*, Romæ, apud Barthol. Gaſſum, anno 1581. *in fol.* Præmiſit Operi luculentam præfationem, in qua multa continentur, quæ pertinent ad doctrinam *Libb.* Ariſtotelis *Metaphyſ.* Inter alia capite VII. occurrit ejus Obſervatio de Alexandri Aphrodiſienſis *Commentario in libb. Metaphyſ. Ariſtotelis*, quem ait perperam ipſi adſcribi, atque hanc ſuam ſententiam adſtruit adverſus Sepulvedam. Cenſet itaque alterius cujusdam Alexandri, aut forte Mich. Epheſii, librum eſſe.

66 JOH. BAPTISTA MONLORIUS, Valentinus Bokayrentanus, Canonicus Oriolanus, non ignobilis Ariſtotelis Interpres Latinus, ſcripſit in Ariſtotelis *Analytica priora*, quæ latinitate donavit, ac *paraphraſin* & *Scholia* addidit. Quibus Coronidis loco adjecti ſunt ejusd. Autoris Libri duo, unus de Ἐντελεχεία, alter de *Univerſis*, vel, ut alii vocant, *Univerſalibus*, in quo præcipue docet, univerſalia eſſe in rebus, ſine mentis operatione, adverſus Nominales. Alioquin perſpicue, eleganterque, pro argumenti conditione, ſcribit. Prodiit Francof. *in 4to.* A. 1593. ap. Joh. Wechelium.

67 ROBERTUS BALFOUREUS. Præclarus ille Ariſtotelis Interpres eſt, cujus exſtant *Commentarii in libb. Ariſtotelis Philoſophicos*, è quibus notiores ſunt illi, quos in *libb. Ethicorum* ſcripſit. Scotus eſt natione, planamque viam inſiſtit, & Ariſtotelem ex ſeipſo explicat, non pauca elegantioris literaturæ adſpergens. Scripſit & *Commentarium in Organum Logicum. Commentarius in Ethica Ariſtotelis* editus eſt Burdigalæ, A. 1620. *in 4to.*

JOHAN-

JOHANNES COTTUNIUS in Patavina Academia Philoſophus, ſcripſit varia, 68
interque illa *Commentar.* luculentiſſimum *in Ariſtotelis libb. Phyſicorum.* Præmiſit *quæſtiones Proœmiales* utiliſſimas huic Operi ſuo, quarum primaria eſt Hiſtoria de Ariſtotele, ex ipſo illo libro. Omnia hic adducit in Ariſtotelis laudem argumenta, additis etiam iis, quæ in contrarium afferuntur, & quidem non pauca Franciſci Patricii refutat, quæ ipſe Ariſtoteli objecerat. Sane diligens adeo fuit in deſcribendo à capite ad calcem Ariſtotele, ut ne quidem crura ejus omiſerit. Certe diligentiſſimus ille Autor eſt in omnibus Ariſtotelicis examinandis, & cum Ariſtotelicis, præcipue Græcis Interprett. conferendis. Nam Græcæ linguæ peritiſſimus fuit, ut teſtantur ejus *Epigrammata, Græca lingua conſcripta*, quæ Patavii edita ſunt in lucem *in 4to*, anno 1653. Inter quæ exſtant varia encomiaſtica in viros Europæ eruditos, unumque in laudes Herm. Conringii. Ceterum & *de Ariſtotele univerſa Epigrammatica* integrum ſcripſit librum, quem aliquoties à viris doctis laudatum inveni, & in Catalogis Bibliothecarum nominatum. *Commentarius in libb. Ariſtotelis phyſicos* prodiit Patavii, apud Paulum Frambottum, *in fol.* A. 1648.

JULIUS PACIUS. Ille inter JCtos Philoſophus, nec è vulgo, quod rarum in 69
illis eſt. Scripſit in libb. Ariſtotelis nonnullos, eosque è Græco in Latinam vertit linguam, elegantioribusque Notis illuſtravit. Scripſit in Ariſtotelis *libb. Logicos* omnes, quos è libris MStis emendavit, ac vertit, ac perpetuis notis, tabulisque Synopticis illuſtravit. Inſigniter fuit Dialecticæ peritus, quod ſatis eruditis illis in jure ſcriptis oſtendit. Scripſit quoque Notas in *libb. Phyſicorum* Ariſtotelis, quæ ſi recte memini, Francof. editæ ſunt. *Commentarius in Logicos libb.* prodiit Francof. ap. hæredes Wechelii, *in 4to*, anno 1597.

HUBERTUS GIFANIUS. Jungimus Pacio Giſanium, in Philoſophia Practica 70
parem, in Philologia, Criticisque, ſuperiorem. Par certe nobile JCtorum, qui accuratiora ad Jurisprudentiam ſtudia attulerunt, quam nunc vulgo fit, cum plane illotis ad illam acceditur manibus. Scripſit elegantiſſimos *Commentarios in Ethica & Politica* Ariſtotelis, *in 8vo* editos, in quibus textum Ariſtotelis emendat, paraphraſi illuſtrat, & ſimul Diſpp. ad argumentum accommodatis, è Philoſophorum veterum recentiorumque Scholis.

ANTONIUS ROCCUS. Etiam hic inter interpretes Ariſtotelis ſupra omiſſus, 71
merito ſibi hunc locum vindicat, in primis numerandus, quanquam poſtremo hic loco ponitur. Pauca ejus cognita ſunt, ac rariora, quæ ſcripſit. *In libros Phyſicorum Ariſtotelis* Commentarium edidit, quem nondum vidi, ſed ſi ex altero quodam ejus Tractatu *de immortalitate animæ* eſt æſtimandus, nihil illi deeſſe credo acuminis, ad rem illam, quam tractat. Pro ratione tamen, & genio iſtius Philoſophiæ. Tractatus ille ultimus, quem nominavi, hoc titulo prodiit: *Animæ Rationalis Immortalitas, ſimul cum ipſius vera propagatione ex ſemine, via quadam ſublimi peripatetica, non hactenus per Ariſtotelem ſignata veſtigiis.* Hæc enim elogia ipſe Operi ſuo ſuſpendit, & in præfatione ad Lectorem, regiam hanc viam unicamque

recte circa animæ rationalis immortalitatem philoſophandi vocat. Ipſe hæc de ſuo Opere prædicat, ſpondetque, lectorem non diſceſſurum, quin in partes ſuas pertrahatur. Equidem fateor, nihil deeſſe ipſi argutarum ratiocinationum, è principiis peripateticis deductarum, ſed, quantum mihi videtur, preſſius urget, & ſubminiſtrat argumenta, quæ materialitatem quandam animæ inferre poſſint, dum ſua quadam ratione illam è materia productionem aſſerit. Quæ vero concluſiones hæc præſuppoſita ſequantur, facile per ſe quivis intelligit; nam quæ ad ſpiritualitatem animæ probandam vulgo habentur argumenta, tum ex revelatione, tum ex natura, petita, frigide ab ipſo tractantur. Hypotheſes autem ipſius omnes paradoxologiam & à communi peripateticorum ac Philoſophorum ſententia heterodoxiam, ſapiunt. Liber prodiit Francof. apud Fridericum Hertz, anno 1644. Petro Mauroceno, Senatori Veneto, ab Aut. inſcriptus. Qui ſi extra Germaniam non prodiit, videtur ob cenſuræ rigorem imprimi non potuiſſe; nec tamen ejus quicquam refertur in illa editione.

72 CHRISTOPHORUS BINDERUS. Subjungimus hunc omnibus noſtris Scholaſticis Scriptoribus. Nam de *Scholaſtica Theologia* in univerſum ſcripſit, egitque de ejus cauſis, origine, progreſſu, ac methodo legendi ſcholaſticos, deque corruptelis Theologiæ, ab illis inſtitutis. Fuit Theologiæ D. & Eccleſiaſtes Aulæ Würtembergicæ. Prodiit liber Tubingæ, anno 1614. *in 4to.*

Atque hæc de Scholaſticis DD. dixiſſe ſufficiat, quorum plurimi fuerunt Hiſpani & Angli, exceptis Alberto & Thoma, aliisque nonnullis. Sed numero tamen hæ nationes videntur vincere. Certe magnam Gentis Anglicæ gloriam hanc judicat patriæ ſuæ Panegyriſtes, Guilielmus Cambdenus, qui in libro rariſſimo, Anglicaque lingua ſcripto, cui titulus: *Remaines concerning Britain*, edito Londini, anno 1657. *in 4to*, p. 14. enarrat omnes illos terræ ſuæ filios, & invidiam Gallorum monſtrat, jam ab omni ævo Anglos fuiſſe Gallorum pædagogos. Cum tamen hi ſe pene totius Orbis magiſtros venditent. Nam Joh. Piccartus, *in Celtopædia* ſua, data opera id egit, ut omnium artium ſcientiam, ipſasque literas, à Gallis in univerſum genus humanum profectas, oſtendat. Nimirum omnes gentes πατριδομανίᾳ laborant, ut difficile ſit inter illas ſedere arbitrum.

CAP. XV.
DE NOVATORIBUS IN PHILOSOPHIA.

§. 1. Plerique illorum Ariſtotelicæ ſe oppoſuere Tyrannidi, & in Phyſicis præcipue fuere occupati, diverſo licet ſcopo atque genio. 2. Celebriores aliis ſunt Bernh. Teleſius, & , qui hujus nonnulla ſua fecit, Franc. Patricius. Illius ſcripta & dogmata Phyſica recenſentur: hujus autem ineptiæ exploduntur. 3. Hier. Cardanus, de cujus πολυγραφίᾳ, ingenio ob ſtultitiæ cum ſapientia mixturam vario, certamine cum Jul. Cæſ. Scaligero, Scriptis Phyſicis, opinionibusque illorum Paradoxis, Phyſiognomia ei ſuppoſita, genio familiari,

Arca-

Arcanis Prudentiæ Civilis, *avaritia, & Atheiſmo ei imputato, diſſeritur.* 4. *Carpentarius Anglus*, Philoſophiæ Liberæ *Scriptor.* 5. *Renatus Carteſius, cujus Vitæ Sectæque Hiſtoriam, ſed haud plene ſatis, Johan. Tepelius & Joh. Chriſtoph. Sturmius ſunt perſecuti.* 6. *Epicurum in nonnullis ſequitur, Atheiſmi tamen immerito accuſatur, licet Ben. Spinoſa, aliique Athei, Dogmatis ejus ſint abuſi. Lites ei à Gisb. Voetio, aliisque Theologis motæ. Sam. Mareſii Scriptum de abuſu Philoſophiæ ejus.* 7. *Fundamentum Philoſophiæ ejus, cujus vitia, illorumque cauſæ, è Joh. Bapt. Hamelio & Henr. Moro, notantur.* 8. *Scripta quædam Carteſii potiora commendantur*, Dioptrica, *ſc.* Lib. de Paſſionibus Animæ, Epiſtolæ, Tr. de Homine, Mechanica, & Chorea *in Natalem Chriſtinæ Auguſtæ Poëtica.* 9. *Epitomatores Philoſophiæ Carteſii, Henr. Regius, Tattinghoſius, Franc. Bayle, Ant. le Grand (de cujus Scriptis plura afferuntur) ac Jac. Rohault.* 10. *Commentatores in eum Joh. de Raey, Dan. Lipſtorpius (doctrinam de motu, una cum Joh. Alph. Borello & Chriſt. Hugenio, accuratius perſecutus) & Dn. de Cordemoy.* 11. *Carteſii principia cum Ariſtotelicis miſcuerunt & conciliarunt Honor. Faber & Adr. Heerebord, cum Moſaicis autem, labore vano ac inutili, Joh. Amerpoel & Dn. des Fourneilles, bruta ſenſu carere, Gomezius Pereira ante eum docuit.* 12. *Franc. Wilh. Lib. Baro de Nüland, Novator in Phyſica Anti-Carteſianus.* 13. *Thom. Hobbeſius, Novator in omni Philoſophia, ac Epicureiſmi inſtaurator, doctus quidem, ſed in Literas pariter atque Religionem injurius. A Joh. Walliſio errorum in Matheſi puerilium eſt convictus. Phyſicam ſuam Epicuream (de qua Honor. Fabri additur judicium) è doctrina de Motu, nec tamen primus, derivat.* 14. Elementorum ejus Philoſophiæ *ac* Leviathanis, *Tyrannidi ac Atheiſmo viam ſternentium, Hiſtoria & Recenſus.* 15. Problemata *ipſius* Phyſica *à Rob. Boylio confutata. Indoles ejus moroſa & contentioſa. Politica ejus à Gallis avide excepta. Adverſarii Angli & Belgæ. Vitæ ipſius Hiſtoria* αὐδέσποτος. *Ex ipſo Atheiſmi ſui principia hauſit Bened. Spinoſa. Thomæ nomen plerisque Novatoribus proprium.* 16. *Theophraſtus Paracelſus, homo illiteratus, ſed ingenioſus, Philoſophiæ, Medicinæ, ipſiusque Theologiæ, Reformator, Magiæ ſuſpectus, Enthuſiaſtarum Recc. parens.* Comm. *ejus MSS.* in IV. Evangelia. *Sam. Siderocratis LL. CC. Sententia ejus.* 17. *Joh. Eſpagnetus, Chymicus ingenioſus, de cujus* κρύψει *Nominis Anagrammatica, Scriptis Chymicis, Paradoxisque illorum Phyſicis, & in his pluralitate mundorum, breviter agitur.* 18. *Joh. Amoſius Comenius, Novator in univerſa Panſophia, Enthuſiaſmo affinis, cujus* Janua. L. Lat. *aliaque Scripta Didactica, tanquam Barbara & minus Latina, rejiciuntur.* 19. Phyſicæ *ipſius* ad Lumen Divinum ex Gen. c. I. reformatæ, *nova Principia & Dogmata, una cum* Libello de Frigore *frigido, itidem exploduntur. Recocta illa ſunt à Joh. Bayero, Comenio paulo accuratiore.*

1 POſt abſolutos Scholaſticos, hos in medium adducimus, veteris Scholæ novaturientes diſcipulos. Horum aliquam partem jam ſupra Cap. XII. adduximus, ubi agebamus de Scriptoribus Antiperipateticis. Plerique enim, occaſione affectatæ Tyrannidis Peripateticæ, rebellionem in hoc regno tentarunt, ut ſolent in republ. res novas moliri, qui faſtidioſo premuntur imperio. Ceterum Novatorum illorum non eſt unus idemque genius; aliqui illorum cum ratione inſaniunt, quidam toti ſunt inepti, nec quicquam novi, præter terminorum varietates, in Philoſophiam intulerunt, qui rectius feciſſent, ſi domi compreſſis ſediſſent manibus, aut pinxiſſent cucurbitas, quam ut tam inficetas turbas excitarent. Gloriolæ venatio multos abripuit, paucos veritatis ſtudium inſtigavit. Factum vero fuit à rebus naturalibus initium. Nam, cum illæ in ſenſus incurrerent, ac in notionibus plerique & ſpeculationibus ſubſiſterent Scholaſticorum, ad ſenſus viam reducere demonſtrationes ſuas laborarunt, & in ſingularibus exercere ingenium, ut expeditior eſſet Univerſalium doctrina.

2 Primus itaque, qui laudem aliquam hoc conatu quæſivit, eſt BERNHARDINUS TELESIUS. Conſentinus is fuit ex Oppido Calabriæ, ſcripſitque Opus *de Rer. natura*, juxta propria principia, quod in *libb. IX.* diſpeſcuit, editos Neapoli, apud Horatium Sardianum, anno 1587. *in fol.* Thuanus tradit, eum à Patruo ſuo, Antonio, Philoſophiæ ſuæ dogmata accepiſſe, qui, ſi recte memini, Opuſculum aliquod ſcripſit *de Coronis*, aliaque nonnulla Phyſici argumenti. Scripſit & idem Bernhardinus Teleſius alia quædam Opuſcula, librum ſc. unicum *de his, quæ in aëre fiunt*, *de terræ motibus*, qui prodiit Neapoli, anno 1570. *in 4to*, item *de Colorum* (quos omnes è principiis caloris & frigoris deducit) *generatione*, qui eodem anno Neapoli editus eſt *in 4to*, tum *de natura maris librum unicum*, (falſum illud eſſe natura contra Ariſtotelem diſputantem, aquam vero elementorum numero ejicientem) ibidem anno 1570. *in 4to.* Autor hic, ut præ ſe fert, in *proœmio libri de natura rerum*, ad ſenſum reducere vult dogmata ſua. Primo libro demonſtrat, ſolem à calore, terram à frigore conſtitutam, omnemque operandi facultatem illis inde provenire. Calorem, frigus, & materiam, tria principia eſſe ait, in quibus omnia conſiſtant, variasque fieri diverſasque operationes ratione locorum, in quibus illæ fiunt, ac temperie & moderatione frigoris. Hinc ſiccitatem, & humiditatem, deducit, & mare ſolis calore è terra produci oſtendit. Lib. 2. contra Ariſtotelem diſputat de communi materia, de cœlo, an igneæ ſit naturæ, an calor & frigus ſint ſubſtantiæ. Tertio libro impugnat qualitates elementares, ſiccitatem à calore provenire negat, quia calor liquefacit, humiditatem à frigore, quia frigus exſiccat. Rationibus etiam oſtendere vult, omnem aquam ſua natura eſſe calidam, ignem ſumme humidum; 4. humores in corporibus negat, ignem etiam & aërem à miſtione corporum excludit. Quarto libro multa de calore ſolis diſputat, multa de motu cœlorum, & primo motore. Quinto Ariſtotelis de anima humana ſententiam impugnat, ejusque potentias & facultates ſcrutatur. In ſexto de generationibus animalium & plantarum agit, in

in quo non adeo multa reperiuntur, à communibus ſententiis diſſentientia. In octavo de ſenſibus interioribus, paſſionibus animi, virtutibus & vitiis, multa adverſus Ariſtotelem philoſophatur. Hæc fere ſunt præcipua ejus Philoſophiæ capp. in quibus cum ſtudio novaturire quis non videt? Hujus quædam principia ſua fecit Franc. Patricius. Calorem enim & frigus operandi principia retinet, addidit vero ſpatium, lucem & fluorem. Sed is magis intricavit ſua dogmata, quam ipſe Teleſius, & pro rerum veritate nebulas aliquas Platonicas captat, quibus & ſibi, & Lectoribus, tenebras offundit. Nullam enim veræ methodi, & artis Analyticæ, lucem illic deprehendes. Vid. quæ de Patricio *Cap. VIII.* §. 3. *&* 4. fuſius ſunt expoſita.

HIERONYMUS CARDANUS, Mediolanenſis, portentum ingenii inſigne, 3
intuitu miſtæ cum ſapientia ſtultitiæ. Novator in multis & Polygraphus, ſi quis alius. Tot enim libb. ſcripſit, ut & de *ſuis libris* ipſe librum conſcripſerit, quo recenſet tempora & occaſiones librorum, à ſe ſcriptorum. Tria ſtatuit elementa, aërem, aquam & terram: ignem ſublunarem videt, aſtra calida magis & minus ſtatuit; quæ in libris ſuis *de ſubtilitate & varietate* fuſe deduxit. In quibus multa continentur egregia, multa immiſcentur ridicula, ut fuit ejus hominis ingenium per dilucida intervalla ſumme ſtultum, ſummeque intelligens. Scripſit præterea vaſtos libb. in omni philoſophiæ genere, Philologicos, Logicos, Morales, Phyſicos, Politicos, Aſtrologicos, quos X. Voluminibus *in fol.* collectos, atque hactenus magnam partem ineditos, edidit Carolus Sponius, moderante Gabr. Naudæo, Lugdun. anno 1663. Phyſici ſunt ejus libri, quos modo nominavimus, quibus eſt addenda *Actio prima in Calumniatorem librorum de ſubtilitate.* Hos Julius-Cæſar Scaliger, vir alioquin ſummus, impugnaverat contradicendi pruritu magis, & vana gloria, ductus, quam rei ipſius veritate. In multis enim potius ſophiſtam & cavillatorem egit, quam Philoſophum, ac defendit Cardanum in non paucis Joh. Sperlingius *in Meditatt. in Scalig. de ſubtilitate*, quæ prodierunt Wittebergæ, anno 1656. *in 8vo.* Sunt porro inter Opera ejus Phyſica *libris de ſecretis, de gemmis,* & *de coloribus, de vitali aqua ſive æthere, de fulgure, de natura liber,* hactenus ineditus, *de immortalitate animarum, θεογνώστων liber primus, ſive de tranquillitate,* itidem hactenus ineditus, *θεογνώστων liber ſecundus, ſive dialogus de vita producenda; θεογνώστων lib. 5. ſive de animæ immortalitate, θεογνωστών lib. 4. ſeu de Contemplatione, θεογνώστων lib. 5. hyperboreorum,* de quibus multas illic ſpeculationes habet. Magna enim paſſim prædicatio eſt apud vett. hyperboreorum, per quos Svecos eſſe intelligendos, nuper nos docere voluit Olaus Rudbeckius in *Atlantica* ſua. Ceterum & tres illi *θεογνώστων* libri tum primum ſunt editi. Scripſit porro *de aceti natura, Problematum ſectiones VII. Diſcorſo di Vacuo,* Italica lingua, *Diſcorſo, Si la qualita puo trapaſſade, de ſubjecto in ſubjecto,* qui quatuor tantum hactenus fuerant MSSti. Prodiit ejus *Phyſiognomia* ſeorſim Gallico ſermone, in quam ex Italico eſt converſa. Sed vix mihi videtur genuinum eſſe Opus, quanquam ejus nomen mentiatur; nam lucri potius cauſa Bibliopolis id

fictum crediderim. Valde enim adſtrictus & brevis, præter morem ſuum, in illo eſt, neque omiſiſſent, credo, hoc Opus inter cetera ejus edere, ſi pro genuino habuiſſent. Sed miror tamen, nullam ejus mentionem fieri in *Vita Cardani*, à Naudæo ſcripta, ubi diligenter omnia recenſet, quæ ad Operum ejus Hiſtoriam pertinent. Multa in illo ibi excuſat, multa etiam reprehendit. Quæ de genio ſuo, in *Phyſiogn.* iſta alibique paſſim, recenſet Cardanus, pro confictis habet Naudæus, & ad inanem oſtentationem comparatis. Putavit enim hoc figmento ſe gratiam plebis aucupaturum, vel doctrinæ ſuæ autoritatem conciliaturum, ut videretur quaſi per Enthuſiasmum ſcripſiſſe, quæ ſcripſit. Fuit, ſicut miri ac variabilis ingenii, ita miræ quoque fortunæ. Multas cum Medicis conflictationes habuit, ipſe Medicus, quorum fraudibus, artibus, calumniis pleni ſunt ejusdem libb. omnes. Habuit etiam non contemnendam rerum civilium ſapientiam, quod mireris in homine perpetuis ſpeculationibus, & Scholaſticis rebus, addicto, tum in plerisque actionibus ſuis infelice, nec rerum ſuarum provido. Scilicet cum tempus ſibi non ſumeret de rebus ſuis cogitandi, majus aliena curandi otium habuit; ac ſunt ſæpe homines, qui, cum ſibi non ſapiant, aliis tamen ſapiunt. Edidit *lib. de Arcanis prudentiæ civilis*, Lugd. anno 1635. *in 12mo.* excuſum, & Helmſtadii recuſum, cui *Proxonetæ* dedit titulum, qui ſane in ſocietate civili verſantibus eſt utilisſimus, & nihil pene non habet fraudium, artium, technarum, quibus uti vulgo inter homines ſolemus, & ob quas adeo commendatur ab hominibus profanis. *Homo* ille *Politicus*, à quodam Pacifico à Lapide, & poſtea à Chriſtoph. Pellero ſub *Politici ſcelerati* titulo, editus. Laudatur Cardanus ab his, culpatur ab illis. Sunt, qui Atheiſmi illum crimine onerant, quod quidem non adeo è ſcriptis ejus elucet, quorum indicio quis interdum illum Fanaticum, & Enthuſiaſtam, habuerit, quanquam & Enthuſiaſticus quidam Atheiſmus ſit. Immitius item de illo judicium tulit Franciſcus Sanchez in *Commentario ad Ariſtotelem de divinatione per ſomnium, p.* 139. *&* 257. Ridicula quoque de illo habetur Hiſtoria. Cum Bilib. Pirkhaimerus honoris cauſa illum in Italia inviſeret, hunc ille excipiens ſtatim rogavit, an ſecum ferret pecuniam, cum vero is, miratus quæſiti abſurditatem, nihil præter neceſſaria ſibi itineris eſſe ſubſidia reſponderet, regeſſit ipſi Cardanus, ſe non curare Transalpinos, niſi pecuniam ſibi adferrent. Et, *ex illo tempore*, inquit Pirkheimerus, *non Cardanum, ſed κερδαῖνον, appellabam. De vita ſua librisque propriis* ipſe ſcripſit.

4 CARPENTARIUS, Anglus ille fuit, ſcripſitque librum, cui tit. *Philoſophia libera*, qua ſingulares & paradoxas ſententias proponit, qualia e. g. illa ſunt: Non dari naturales notitias, locum eſſe nihil, omnes res ex nihilo fieri, ſenſus non poſſe errare, ignem eſſe humidum, omnia elementa eſſe gravia, & ſimilia. Non memini, ubi & quando editus ille liber. (ggg)

RENA-

(ggg) Nathanaëlis Carpentarii *Philoſophia Libera, triplici Exercitationum Decade propoſita, in qua, adverſus hujus temporis Philoſophos, Dogmata quædam nova diſcutiuntur,* prodiit Londini an. 1672. *in* 8vo.

RENATUS de CARTES, ſeu CARTESIUS, ſi quis alius, præcipuum inter 5
Novatores nomen meretur. Neque enim ipſe ſibi tantum ſapere voluit, ſed & Sectam ſui nominis condidit, quæ per totum Belgium, Angliam, Galliamque, & multas Germaniæ partes, ſe propagavit. Qui hujus viri vitam (hhh) deſcripſerit, ſecundum omnes circumſtantias, non eſt. Exigua tamen hinc illinc habentur ejusd. monumenta. Neque omnes pari conſilio de ipſo ſcripſere. Quidam enim ejus hoſtes multa de ipſo perperam retulerunt, inprimis, quod ſpectat dogmata ejus. Philoſophia ſimul & Vita illius aliquo modo adumbrata eſt à M. Joh. Tepelio, cujus exſtat ſuper hoc argumento libellus, Noribergæ *in 12mo.* editus, anno 1674. Agit vero in illo Opuſculo primum de Aut. ipſo, & occaſione, qua inductus ad Philoſophiam ſe applicuerit. Agit deinde de ſcriptis Carteſii, tum & de principiis Philoſophiæ Carteſianæ. Hinc de adjunctis ejus Philoſophiæ, poſtea de oppugnatoribus, & propugnatoribus ejus, item de judiciis virorum doctorum ſuper Secta Carteſiana. Exſtat quoque Joh. Chriſtophori Sturmii, Profeſſ. Altorfini, brevis *Diſſertatio de Carteſianis & Carteſianiſmo*, Altorfii A. 1677. in 4to excuſa. Sed & in illa de Aut. & Hiſtoria ejus vitæ, parum habetur, ſed potius quædam de ejus doctrina tractantur.

Longa eſſet mihi ennarranda Hiſtoria, ſi omnia, quæ huc ſpectant, in medium 6
proferre velim. Ex Epicuri & Jordani Bruni Dogmatibus quædam reaſſumpſiſſe videtur, quæ tamen ita perpoliit meditationibus ſuis, ut nova eſſe videantur. Primam illi litem movere cœperunt Theologi, (iii) quibus nova plerumque hæreſeos ſuſpicione

(hhh) Deſideriis Morhofii, de vitæ Carteſii Hiſtoria fuſius atque accuratius exponenda, ſatisfactum jam eſt ab Adr. Baileto, Biblioth. Lamoignianæ Pariſienſis præfecto, cujus Opus de iſta Gallicum prolixum, ſub Tit: *La Vie de Mr. des Cartes*, Lutetiæ an. 1691. *in* 4. Tomis duobus, prodiit. Σκιαγραφίαν ejus Encomiaſticam, præter alios Ephemeridum Anni 1692. Literariarum Scriptores Lipſienſes, *in Actis Erud. A.* 1692. *M. Jun. p.* 281-291. exhibuerunt. Publicata eſt, biennio poſt, ab eodem Autore, Pariſiis an. 1693. *in* 12. operis hujus ſui majoris Epitome, Compendiariam Vitæ Carteſii ſiſtens Hiſtoriam, & hoc inſignita Titulo: *La Vie de Mr. des Cartes, contenant l' Hiſtorie de ſa Philoſophie, & de ſes autres Ouvrages, & auſſi ce qui luy eſt arrivé de plus remarquable, pendant le cours de ſa Vie.*

(iii) Præter Theologos Reformatos, quorum plurimi, contra Carteſium & Carteſianos, ſuos ſtrinxere calamos, è Lutheranis eos impugnarunt Valent. Alberti, Theologus Lipſienſis, *in Diſp. Inaugural. de Carteſianiſmo & Coccejaniſmo, Belgio moleſtis, quæ* Διπλοῦν Κάππα inſcribitur, Lipſiæ an. 1678. *in 4to.* edita, & Joh. Ad. Oſiander, Acad. Tubing. Cancellarius, *in conſiderationum in Dogmata Carteſianorum Theologicæ Collegio*, Tubingæ an. 1684 *in 8vo.* publicato. E Pontificiis autem contra eosdem inſurrexit Pet. Dan. Huetius, Epiſc. Abrincenſis in Gallia, *in Cenſura Philoſophiæ Carteſianæ*, Pariſiis an. 1689 *in 12mo.* publicata, & an. ſequ. 1690. Helmſtadii *in* 4. curante Henr. Meibomio Jun. recuſa. Cui tamen, è Carteſianis modernis, D. Andr. Petermannus, Med. Prof Lipſ. *Vindicationem Philoſophiæ Carteſianæ*, & Joh. Eberh. Schwelingius, Prof. Bremenſis, *Exercitationes Cathedrarias*, an. 1690. Joh. Schotanus autem Philo-

cione laborare videntur; ac ſunt in Belgio, qui Atheum, & pene ipſi Vanino ſimilem, faciunt. Doceri certe illic Philoſophia ejus primum prohibita, ac Ariſtotelica prælegi juſſa. Sed ita Carteſiani Ariſtotelem prælegerunt, ut totum ad Carteſii mentem reformarent. Reſuſcitata illa lis nupperrime fuit, & magna in Academia Leidenſi diſſidia etiam inter ipſos Theologos inde enata, quod, Carteſianiſmi prætextu, ipſe Atheiſmus novam ſpeciem ſumpſiſſet. Prodierunt infames illi Ben. Spinoſæ, aliorumque libri, qui omnes impingebant Carteſio ſuas ſententias. Hinc ille in invidiam incurrit, qua facile, ut puto, ſe vivus expediviſſet. Nam, poſt mortem ejus, quidvis in illum rejicere poterant ejus diſcipuli. Habemus, qui ex Ariſtotele, & Peripatetica Philoſophia, nefanda dogmata produxerunt; neque tamen ob eam cauſam everſa eſt Peripatetica Philoſophia. Facillimum enim eſt, alio detorquere ſententias, & è principiis, male applicatis, educere concluſiones, Autori iſtorum inficiandas. In arenam cum ipſo primus deſcendit Gisb. Voëtius, huic impar aggreſſor Achilli, adverſus quem Philoſophiam ſuam maſcule defendit. Irrepſerunt tamen in hanc Philoſophiam, ut dixi, abuſus, de quibus peculiari libro Samuel Mareſius monuit Theol. ac Philoſophiæ ſtudioſos. Titulus ejus eſt: *De abuſu Philoſophiæ Carteſianæ ſubrepente, & evitando in rebus Theologicis, ac fidei.*

7 Primus, quem in lucem edidit, Liber *de Methodo* fuit, quo viam ſternebat dogmatibus ſuis, quem poſtea ſubſecuti ſunt libri Phyſici. Tota illa Doctrina fundata eſt ſuper figuris corporum, & motu, in quibus admirabilis ejus ſolertia eſt. Omnes illas recenſere hypotheſes, res eſt ab inſtituto noſtro aliena. Vid. Joh. Bapt. du Hamel *lib. 1. de conſenſu Vet. & Novæ Philoſophiæ, nono capite*, ubi prolixe recenſet, quæ pro veris ipſe habet, & quæ videantur aliena; ac principia Carteſii ita ait cum rebus ipſis cohærere, corporumque omnium vires, tum occultas, tum magis obvias, ita explicare, alia non eſſe naturæ primordia, vel doctiſſimus quisque facile dejeraret. Henricus Moor, Anglus, vir ingenioſus, aliquantulum ad Platoniſmum inclinans, cuique frequens fuit cum Carteſio Epiſtolarum commercium (quæ adhuc leguntur inter *Opera* ejus *Philoſophica*,) ſingularem quandam Epiſtolam inter illas habet, quæ quam diligentiſſime hypotheſes Carteſianas recenſet, ſimulque ea, in quibus ingenio ſuo nimis indulſiſſe Carteſium credidit. Quos ejus Errores ille ad 3. capita reducit, nimirum (1.) ad ſimplicem, nudamque inadvertentiam, (2.) ad nimium, ſeu prudentiæ, ſeu honeſtæ aſtutiæ, ſtudium, & denique (3.) ad enormem quandam Mathematicæ certitudinis, ac neceſſitatis, in ſingulis ſuis concluſionibus, affectationem. Ad 2dum caput refert illud de brutis animantibus, quæ inanimatas machinas, & inſenſata Automata fingit Carteſius; quod comminiſci debuit, ne brutorum animas, pariter ac noſtras, è ſua philoſophandi ratione, concluderet immortales. Carteſianam hanc ſententiam nuper ſingulari libro propugnavit Anton. de Grand, *in lib. de Carentia ſenſus*

Philoſophus Franequeranus, *Exetaſin Cenſuræ Huetianæ*, an. 1691. editam, repoſuerunt. V. *Acta Erud. Lipſ. M. Jan. an.* 1690. *p.* 8-17. *& M. Sept. an.* 1691. *p.* 431-435. Gallico eidem Scripto reſpondit Pet. Silvanus Regis Paris. an. 1691. *in 12mo.*

ſenſus brutorum. Pertinet & huc illud, de non inveſtigandis finibus earum rerum, quas in naturæ complexu videmus, quo præcavit ſpinoſas quasdam quæſtiones, quæ circa eam rem ſolent formari. Ad 3. caput refert, quod rarefactionem, & condenſationem, fieri ad modum ſpongiæ crederet, nempe diſtantiam, ſive ſpatium, & corpus idem eſſe realiter, nec ullam ullibi fingi poſſe extenſionem, quæ non ſit realis alicujus corporis affectio. Cui fundamento totam doctrinam de immenſis, numero, & magnitudine, vorticibus, deque particulis primi elementi in infinitum diviſis, ſuperſtruit. Refert & huc commentum illud de formatione particularum ſtriatarum, earumque motu, qui non ſit plus minusve motus in natura uno tempore, quam alio. Sed illa, cum refutatione operoſa, apud Morum legi poſſunt, qui quidem Vacuum illud, Carteſio negatum, ideo impugnat, quod in hypotheſibus ſuis extenſionem ne quidem à natura ſpiritualia excludat, ut videre eſt in libris ejus *de immortalitate animæ*, ubi ſpiritui finito, & animæ ſeparatæ, figuram ovalem adſcribit, & *in libris Metaphyſicis*, ubi omne illud, quod arte ſolet fieri, Vacuum, aëre non repletum, quod materiam tamen ſubtilem eſſe vult Carteſius, pro immateriali principio agnoſcit, & pene ipſum Deum facit.

Carteſii Opera prodierunt aliquoties junctim & ſeorſim in Belgio, ut omnibus 8
notum eſt. *Dioptrice* ejus accuratiſſimum eſt Opus, & magno ingenio conſcriptum, ubi doctrina de meteoris ſolidiſſime explicatur. Libellus ejus *de Paſſionibus animæ*, qui, & junctim, & ſeorſim, prodiit, in affectuum doctrina egregia multa docet, quatenus moralia principia cum Phyſicis conveniunt. Poſt mortem prodierunt quoque nonnulla ejus, (kkk) ut *Epiſtolæ*, in quibus multa ſpecialia principiorum ſuorum explicat, & alia multa occurrunt, quæ ad Hiſtoriam Philoſophiæ ipſius ſpectant. Editus eſt quoque *lib. de Homine* à quodam Florentio Schylio, ex Gallico in Latinum converſus. Sed hunc librum poſtea pleniorem edidit, & accuratius converſum, Dn. de Clerſilier. Voluit huic libro Carteſius addere *Tractatum de mente humana*, verum non eo pervenit. Quare hanc operam in ſe ſuſcepit Ludov. de la Forge, cujus liber Bremæ prodiit *in 4to*. Ceterum de tota ſumma Philoſophiæ Carteſianæ multa habentur cognitu digna, in præfatione libri iſtius *de homine*, editus Clerſilerianæ. Reliquit & *Tractatum de Mechanica*, Gallica lingua ſcriptum, quem in linguam Latinam convertit D. Joh. Dan. Major. Ceterum nec Poëticæ artis rudis fuit. Habeo enim, inter Schediaſmata mea, Choream, Gallice *Ballet* dictam ſuper Natalem Reginæ Chriſtinæ, *La Naiſſance de la paix*, quam in Germanicam linguam convertit Joh. Freishemius.

(kkk) Quæ noviſſime Amſtelod. an. 1701. *in* 4. prodiit. Collectio *Opuſculorum* Carteſii *Poſthumorum*, Phyſicorum & Mathematicorum, partim Gallice, partim Latine, ſcriptorum, præter *Diſſ. de Lumine, & aliis Objectis ſenſuum primariis* (Fragmentum *Tractatus de Mundo*, ab Autore ſuppreſſi) & *Explicationem Machinarum Mechanicam*, jam ante editas, *Regulas ad directionem Ingenii*, *Inquiſitionem Veritatis per Lumen Naturale*, *Primas cogitationes circa generationem Animalium*, *& de Saporibus*, *Excerptaque è MSS. Algebraicis*, hactenus ἀνέκδοτα, uno faſce complectitur. De ſingulis V. Recenſum hujus Sylloges, *in Actis Erud. Lipſ. M. Dec. an.* 1701. *p.* 532-543.

9 Fuere multi, qui ejus doctrinam, vel in compendium redegerunt, vel Commentariis illuſtrarunt, vel ſuis dogmatibus miſcuerunt. E primo genere eſt HENRICUS REGIUS, cujus exſtant *Fundamenta Phyſices*, in quibus doctrinam Carteſianam propoſuit, ſed non ſatis recte perceptam, & Additionibus quibusdam, quas Carteſio ſublegerat, auctum. Queritur de illo paſſim Carteſius *in Epiſtolis*. Edita ſunt Amſtel. A. 1646 *in 4to.* Eſt & quidam JOH. TATTINUS SOFIUS, qui *Clavem Philoſophiæ Carteſianæ* ſcripſit. FRANC. BAYLE Gallica lingua complexus eſt ejus doctrinam, libro, qui inſcribitur; *le Syſteme general de la Philoſophie*, (lll) edito Anno 1669. Toloſæ *in fol.* XI. Capitibus pertractat Metaphyſicam, Logicam, Principia naturalis Philoſophiæ, doctrinam productorum in viſceribus terræ, Meteororum, ſenſibilium qualitatum, plantarum, animalium, hominum, humanarum paſſionum, & denique Ethicam. ANTONIUS LE GRAND *Philoſophiam Veterum è mente Renati des Cartes, more Scholaſtico, breviter digeſtam*, ſcripſit, quæ Londini edita eſt A. 1671. *in 12mo.* Scripſit idem Autor *Inſtitutionem Philoſophicam* uberiorem, qua omnes partes Philoſophiæ ex mente Carteſii explicat, & methodo Dialectica tradit, & ſtylo perſpicuo. Liber ille ante annos X. *in 8vo.* prodiit Londini, A. 1672. & nuperrime anno elapſo auctior ibidem *in 4to.* poſtquam Norimbergæ recudi cœperat Anno 1679. *in 8vo.* Ejus quoque exſtat *Hiſtoria Naturalis*, quæ quaſi pars ſpecialis eſt *Inſtitutionum Phyſicarum*, in qua experimentis agit, & ratiociniis. Prodiit illa Lond. anno 1673. *in 8vo.* & Norimbergæ recuſa eſt. Credo illam auctiorem aliquando prodituram. Nam argumentum illud infinitis modis augeri poteſt. Scripſit & *Vindicationem pro Philoſophia Carteſiana contra Sam. Parkerum*, quæ hoc Anno 1682. prodiit Londini, *in 8vo.* & tangit præcipuas ejus cum Theologis & Philoſophis controverſias. Ante non fuit Carteſianæ Philoſophiæ addictus Autor ille; ſcripſit enim Gallica lingua librum, cui titulus: *L' Homme ſans paſſion*, quo veterem illum Stoiciſmum defendit, & ſerio quidem. Quam ſuam doctrinam ipſe poſtea refutavit, poſtquam Carteſianæ Philoſophiæ addictus eſſe cœpit. Carteſius enim hanc doctrinam accuratius, quam ullus Vett. Philoſophorum, è principiis ſuis eruit, uti liber ejus *de Paſſionibus animæ* oſtendit. Scripſit & JACOBUS ROHAULT *Tractatum Phyſicum*, Gallica lingua Pariſ. A. 1671. excuſum, Amſtelodami v. A. 1672. recuſum, *in 12mo.* Autor ille, poſtea in linguam Latinam è Theophilo Boneto converſus, prodiit, adjectis Antonii le Grand Animadverſionibus in eum, Londin. *in 8vo.* A. 1682.

10 Qui Commentariis Carteſium ſuis illuſtrarunt, non pauci fuere apud Batavos. Eſt illic JOH. DE RAEY, Prof. Phyſicæ, primum Leydenſis, nunc Amſtelodamenſis, qui perpetuas in illum *Diſp.* edidit. Seorſim, ſub ejus nomine, prodiit *Clavis Philoſophiæ Naturalis Ariſtotelicæ Carteſiana*, liber ad intelligentiam principiorum Carteſianorum neceſ-

(lll) Præter *Syſtema Philoſophicum Generale* Gallicum, Franc. Bayle, Med. D. & Prof. Toloſanus, Latine, triennio abhinc, Toloſæ an. 1700 *in 4.* Tomis Tribus, *Inſtitutiones Phyſicas, ad Uſum Scholarum*, publicavit, de quarum Methodo, Hypotheſibus & Dogmatis, tum alii Ephemeridum Literariarum Scriptores moderni, tum Lipſienſes, *in Actis Erud. an.* 1702. *M. Sept. p.* 387-391. *& M. Oct. p.* 452-457. *poſſunt conſuli.*

neceſſarius, Lugd. Batav. 1677. editus altera vice auctior, *in 4to.* Ceteris omnibus illum ego prætulerim. Fuit enim Diſcipulus Carteſii aſſiduus, & præterea ſingularis ingenii & judicii. DANIEL LIPSTORPIUS edidit quoque *Specimina Philoſophiæ Carteſianæ*, (Lugd. Batav. A. 1653. *in 4to*,) in quibus præcipue doctrinam de motu enucleatam proponit, & ad certas regulas reducere laborat. Quod argumentum multorum jam ingenia ſollicita habet, inprimis JOH. ALPHONSUM BORELLUM, Italum, virum ſingularis & acutiſſimi ingenii, qui *de motu, & vi percuſſionis, librum* edidit, & noviſſime alios *de motu animali*, in quibus omnium motuum in animalibus cauſas oſtendit, & quidem è principiis Mathematicis & Mechanicis. Sunt, qui Carteſii iſtas Regulas de motu non parum ſollicitant, easque maximam partem falſas pronunciant, quod Carteſius potius hic Mathematicas rationes motus abſtracti ſpectavit, quam motum ipſum corporibus concretum. Ideoque hoc negotium præ ceteris magna diligentia excoluit CHRISTIANUS HUGENIUS, qui, globis è varia materia confectis, atque inter ſe colliſis, motus & impulſus doctrinam novis Axiomatibus propoſuit, uti *in Actis Anglicis Societ. Regiæ* legitur. Aliqua etiam hujus argumenti habet FRANC. WILH. BARO DE NÜLAND, in *Phyſicæ ſuæ Elementis.* Eſt quidam CORDEMOY, qui Gallica lingua libros ſcripſit, alterum *de Diſcrimine Corporis & animæ*, (*Le Diſcernement du Corps & de l'Ame.* V. Oldenb. *Transacti p.* 306. *& T. II. Ephem. Gall. p.* 258.) in quo corporis & animæ proprietates & operationes, quatenus inter ſe communicant, oſtendere laborat; alterum *de Verbo*, in quo de natura omnis loquelæ prolixe agit. Uterque libellus, converſus in Latinam linguam, prodiit Genevæ, *in 12mo.*

Qui Carteſiana tandem principia ſuis miſcuerunt, multi ſunt, præcipue in Anglia. HONORATUS FABER, qui noſtro tempore è Soc. Jeſu Philoſophiæ Curſum ſcripſit, in Phyſicis omnia, quæ poteſt, novorum dogmatum confert cum veteribus. Ariſtotelem certe, nova aliqua, & inuſitata inter ſuos methodo, ſecutus eſt, quam ob cauſam etiam male audivit ſuis, quaſi Carteſianiſmum ſectaretur. A quo tamen crimine ſe defendit in *tribus de hypotheſi ſua Philoſophica Epiſtolis*, Moguntiæ *in 12mo*, editis, anno 1674. Per omnia enim Phyſicæ capp. procedens, oſtendit, in quibus à Carteſio differat, & in quibus conſentiat. Certe in doctrina de formis non adeo ab ipſo diverſus eſt, ut qui oſtendat, jam tum Ariſtotelem in eadem fuiſſe ſententia. Nusquam enim Ariſtoteles formas dixit ſubſtantias, quanquam οὐσιώδεις appellet i. e. ſubſtantiales, quæ ſubſtantiam perficiant. Paralleliſmum, & diſſenſum Ariſtotelicæ & Carteſianæ Philoſophiæ oſtendit ADRIANUS HEERBORD in *Philoſophia* ſua *naturali*, quæ edita eſt Lugd. Bat. anno 1643. *in 8vo*, cujus & plures exſtant libri. Sed hoc potiſſimum Philoſophiam naturalem propoſuit. Fuit quidam JOH. AB AMERPOEL, qui Carteſiana principia cum Moſaicis contulit, in *Carteſio* ſuo *Moſaizante*, Leovardiæ edito, anno 1669. *in 12mo.* Similis argumenti liber Gallica eſt lingua ſcriptus à quodam DES FOURNEILLES, quo Syſtematis Carteſiani cum Moſaico convenientiam, ejusque opinionem de anima brutorum nihil periculoſi habere, oſtendit. Sed ſolent interdum homines ſuo ſenſu ita abundare, ut de illo aliis etiam largiantur, quod & hic factum eſſe crediderim.

Neque enim puto, Carteſium, cum primum in meditationes principiorum ſuorum incideret, Moſen antea evolviſſe atque ex eo concluſiones formaſſe. Poſtquam ſemel illæ formatæ erant, ingenio facile erat viam comminiſci, qua utraque jungeretur. Perpetuus autem ille, qui inter res ipſas Analogiſmus eſt, in opinionibus etiam conciliandis valere poteſt. Quod attinet Carteſii doctrinam de Anima brutorum, quod ipſa plane non ſentiant, fuit jam dudum ante ipſum GOMEZIUS PEREIRA, Philoſophus ac Medicus Hiſpanus, qui librum edidit, cui titulus: *Antoniana Margarita*, quem ipſe ſic vocavit à nominibus Parentum ſuorum. In illo eadem doctrina proponitur de carentia ſenſus brutorum. Plura de ipſo videri poſſunt apud Nicolaum Antonium *in Bibliotheca Hiſpanica*, & apud Voſſium *libro Tertio de Idololatria Gentili*, *c.* 41. *p.* 939. 940. *Ed. Francof.*

12 Carteſianas hypotheſes, non pauci ſunt, qui ventilant, è quibus tamen illi, qui doctrinæ ejus fundum non attingunt, infeliciter verſantur. Niſi enim quis omnis rei Mathematicæ gnarus ſit, & mentem Carteſii ex ipſius ſcriptis aſſecutus fuerit, nihil plane agit. Eſt quidam FRANC. WILHELMUS, LIBER BARO DE NÜLAND, qui *Elementa Phyſica* ſcripſit, ſive *nova Philoſophiæ principia*, *in quibus*, ut titulus habet: *Carteſianorum principiorum falſitas oſtenditur*, *ipſiusque errores*, *ac paralogiſmi ad oculum demonſtrantur.* Lib. editus eſt *in 12mo*, Hagæ Com. anno 1669. Promittit plura adverſus Carteſium, etiam Metaphyſica, quæ an ex illo tempore prodierint, mihi non liquet. Exiguus libellus eſt, quo Carteſium refutat, vix 4. foliorum. Is non à corpore, Carteſianæ Phyſicæ principio, ſed ipſo adeo nihilo, incipit, ac oſtendere vult demonſtrationes, quibus evinci poſſit, mundum eſſe è nihilo creatum, atque hoc ſuum nihilum ille infinito æquivalere contendit. Finitum ens medium proportionale inter nihil & infinitum ipſi eſt, cujus ille Mathematicas demonſtrationes vult reddere. Vacuum contra Carteſium admittit in natura, corporis Phyſici rationem formalem, non in extenſione, aut doctrinali dimenſione, ſed in denſitate, ac raritate, conſtituit. Hinc ad motum unicum Dei, Supremi Entis, in productione corporum inſtrumentum, procedit, cujus regulas etiam à Carteſio diverſas habet.

13 THOM. HOBBESIUS, Malmesburienſis Anglus, Regis Britanniæ hodierni quondam Præceptor, magnus in Philoſophia omni Novator, tantoque pejor, quo propius fidem & religionem affligit. Nullus hoc ſeculo exſtitit craſſior crudiorque Epicureiſmi propagator, doctus quidem, & rei Mathematicæ intelligens, unde pleraque principiis ſuis accommodavit. Scholaſticam doctrinam omnem contempſit: paſſim enim traducit DD. Academicos. Omnium ſcientiarum reformator videri voluit, ſed infeliciter in multis eſt verſatus. Quod enim Mathematica attinet, in quibus ille ſibi triumphare aliisque viſus eſt, in hoc ſuo velut fundo, adortus eſt ipſum JOH. WALLISIUS, Profeſſor Mathem. Oxonienſis, vir celeberrimus, ac pueriles errores ipſi oſtendit. Honoratus Fabri, in *ſecunda Epiſtolarum*, quas modo laudavimus, *n.* 16. de ejus Philoſophia ita judicat, eum vix quicquam addidiſſe de ſuo rei phyſicæ, niſi quantum ex Epicureiſmo deſumpſerit, nihil, niſi corpus, & corporis modum, concipi à nobis poſſe, credens,

dens, uno motu, poſitu, figura, ac mole, omnia perfici. Inane, dixit, eſſe incorporeum, & ipſam cognitionem merum eſſe motum, animamque corpoream. Hæc tam bella principia, quam infamibus paradoxis feneſtram pandant, dici non poteſt. Quod Phyſica attinet, è doctrina de motu omnia demonſtrare allaborat, atque, *in Epiſtola ad Sorbierium, libro de natura aëris præfixa*, primum ſe jactat, qui ita in phyſicis philoſophari docuerit. De quo vereor, ne litem illi Carteſius, aliique, moveant, ne quid de veteribus dicam, Epicuro & Ariſtotele. Uterque certe in motu rationem operationum naturalium poſuit. Ariſtoteli natura ipſa principium motus definitur. Hobbeſii Opera omnia prodierunt Amſtelod. anno 1668.

Elementa Philoſophiæ ſcripſit, atque in III. Sectiones diviſit, *primam de corpore*, *ſecundam de homine*, *tertiam de cive*. Prioris Sectionis partes ille facit IV. Prima illi dicitur *Computatio*, ſeu *Logica*, ubi de Philoſophia in genere agit & de nominibus. Pars ſecunda eſt ipſi Philoſophia prima, ubi agit de loco & tempore, corpore & accidente, cauſa & effectu, potentia & actu. Pars tertia agit de rationibus magnitudinum & motuum, ubi integra Geometria & Statica tractatur. Pars quarta agit de naturæ Phœnomenis, (1.) de ſenſu & animali motu, (2.) de univerſo & de ſideribus, (3.) de luce, calore, & coloribus (4.) de frigore, vento, glacie, &c. (5) de ſono, ſapore & tactu (6.) de gravitate. Sectione Secunda de homine, pauca admodum affert de ejus conſtitutione & natura; in argumentum enim de natura viſionis incidens totam pene Opticam proponit, quæ doctrina bene ab ipſo eſt exculta. In Tertia Sectione de Cive, novam ſibi viam inveniſſe viſus eſt, qua demonſtraret Monarchiam. Liber ille paradoxis ſententiis eſt pleniſſimus, & velut quidam earum promicondus. Alter ille, qui ipſi ſubjunctus eſt, ſub *Leviathanis* nomine prodiit, ipſoque titulo arguente monſtri aliquid alere videtur. Continentur in illis libb. principia Tyrannidis, & Atheiſmi. Ex ejus ſchola certe Bened. Spinosa prodiit, & quicunque ejus in Batavia partes ſequuntur. Editus etiam fuit *Leviathan* ejus Belgica lingua, & ex Anglica in illam converſus eſt ab Abr. Berkelio, viro docto, & editis in aliquot Autt. Græcos Commentariis celebri, qua in editione aliqua habentur, quæ non ſunt in Latina. Belgica editio prodiit Amſtelodami, anno 1667 *in 8vo*. 14

Scripſit præterea *Problemata* quædam *Phyſica*, per modum Dialogi, in quibus pleraque ſuarum hypotheſium Phyſicarum proponit: ſed ita quidem exceptus eſt in nonnullis à Roberto Boylio, ut gloriari amplius de his hypotheſibus ſuis non poſſit. Fuit illi continua cum Philoſophis ceteris contentio. Vivebat, ſapiebatque ſibi quaſi extra ſocietatem conſtitutus, moroſus homo, omnia carpens & reprehendens, in exilium aliquando miſſus, urgente Clero, poſtea tamen revocatus. Conatus Regiæ Societatis contempſit, ideoque adverſus illum ſæpe conclamatum eſt. Boylius certe & Walliſius ipſi oſtenderunt, ſatis *modice* apud illum *habitare philoſophiam*, quod ille lemmatis inſtar imagini ſuæ adſcribi curaverat: *En quam modice habitat Philoſophia!* Acerbiores in ipſum populariúm, quam ceterorum, cenſuræ fuerunt. In Gallia ejus Philoſophia Civilis magno cum applauſu eſt excepta, ac libri, illuc ſpectantes, in linguam 15

Gallicam converſi, curante Sam. Sorbierio, Hiſtoriographo Regio. Vernacula lingua multi ſunt, qui adverſus ipſum ſcripſerunt integra Volumina. E Latinis cogniti nobis ſunt SETHUS WARDUS, qui *Exercitationem in Thomæ Hobbeſii Philoſophiam* ſcripſit, quæ ſtrictim ejus Paradoxa recenſet, & refutat. Prodiit Liber Oxonii A. 1656. *in 8vo*; ſcripſit adverſus ipſum RICH. CUMBERLAND, in argumento de jure naturæ, librum ſatis operoſe, & cum diligentia, conſcriptum. Deinde JOH. TEMPLERUS Theologica ejus dogmata præcipue exagitavit, Theſes & Antitheſes diſtincta methodo ſibi ſubordinans, ex quo vel uno ſummaria dogmatum ejus cognitio haberi poteſt. Eſt & quidam GISBERTUS COCQUIUS, qui librum ſcripſit, cui titulus: *Hobbes Elenchomenus, ſeu Vindiciæ pro lege, imperio, & religione*, excuſum Ultrajecti, A. 1668. *in 12mo.* (mmm) *Vita* Hobbeſii nuper prodiit, qua continentur pleraque, quæ ad hiſtoriam ejus ſpectant. Recenſentur ejus libri; additur Carmen aliquod elumbe, cujus ipſe Autor eſt, quo Vitam ſuam deſcribit variis fortunæ viciſſitudinibus fluctuantem. Ex Hobbeſii fontibus BENED. SPINOSA hauſit, cujus *Ethica* aliique libelli, ab ipſo ſcripti, veſtigia ejus Philoſophiæ fuerunt, ita tamen diſcrepant, quod, quæ Hobbeſius in arcanis habuit, ille profiteatur palam, atque ita plane non tegat Atheiſmum. Exſtat *Epiſtola* apud Spinoſam, qua ipſe exponit differentiam ſuorum Hobbeſianorum dogmatum. Atque hæc de Thoma Hobbeſio dicta ſunto, de quo etiam hoc, quod ridiculum eſſe poſſit, obſervo, pleriſque illis Novatoribus Thomæ nomen eſſe.

16 PHIL. AUREOLUS THEOPHRASTUS PARACELSUS von Hohenheim. Mirabile huic homini, ut nomen, ita ingenium fuit, novus quaſi literati Orbis Cometa, Novator in Theologia, & Philoſophia, ipſe pene illiteratus, i. e. nulla Scholaſtica doctrina imbutus. Mira huic animi, ſed plane ſylveſtris, fertilitas, tot nova peperit dogmata perpetua Theologorum & Philoſophorum, offendicula. Magna tamen in ipſo mentis vis fuit, magna Arcanorum naturæ cognitio, quo factum eſt, ut Medicinam in novam aliquam ſpeciem transfunderet. Gloriari tamen Germani hoc nomine poſſunt. Hujus enim artibus pene tota Schola Medicorum Galenica de ſua dejecta eſt dignitate. Quod ſi viro illi contigiſſet in juventute literarum cultura, quibus ornaſſet ſuam doctrinam, non majus habuiſſet Germania Nomen. Quanquam nec αὐτοδίδακτος fuit Paracelſus, ſed præcipua doctrinæ ſuæ Iſaaci Hollandi ſcriptis ineditis, unde multa eum deſcripſiſſe quidam volunt, & Doctoris cujusdam Chymici informationi, debuit. Nunc ſordes illæ monſtroſorum terminorum, quorum eſt ipſe Autor, infamant ejus doctrinam, & magiæ etiam ſuſpectam reddunt. Nam Magorum ſacra delibaſſe ipſum apparet, à qua ſuſpicione bona tamen fide illum liberat Gabr. Naudæus. Æquius quoque de illo judicabunt, qui, ſcripta ejus omnia eſſe poſthuma, nec à vivo quicquam literis com-

(mmm) *Vita Thomæ Hobbeſii* ἀνωνύμως prodiit *Carolopoli, apud Eleutherium Anglicum, ſub ſigno Veritatis*, an. 1681. *in 12mo.* Autorem, qui nominis ſui literas initiales R. B. præfationi ſubjecit, non alium eſſe credo, quam Radulphum Bathurſt, Collegii Trinit. Oxonienſis Socium, cujus in laudem Hobbeſii, ac Libelli ejus *de Natura Hominis*, Jambi elegantes, una cum Abrah. Cowlæi carmine ſimili Anglico, *Vitæ* huic ſunt præfixi.

comprehenſum, conſideraverint. Quod ſi manus à Theologia abſtinuiſſet, minus in ſe derivaſſet invidiæ. Nam exſtant non ſolum inter Opera ejus edita, multa Theologica, ſed inter inedita etiam. Et adhuc ſuperſunt *in IV. Evangeliſtas Commentaria*, quæ lingua Germanica ſcripta, in Bibliotheca Iſaaci Voſſi latitant, in qua ipſe ego vidi. Eſt quaſi pater Enthuſiaſtarum Recentt. qui è Theologia & Philoſophia quaſi mixtum aliquod chaos confecerunt, unde VAL. WEIGELIUS multa hauſit, & qui ex ejus Schola prodierunt. Quo nomine ipſe quoque JOH. ARNDIUS in ſuſpicionem eſt tractus, qui alicubi in libris ſuis **vom Wahren Chriſtenthum /** honorificam Paracelſi mentionem facit, ſed defenſus eſt peculiari ſcripto ab Henr. Varenio, Auguſti parente. De Paracelſi Operibus, omnique Chymicorum illa doctrina, prolixius ago in *Epiſtola de Transmutatione Metallorum*, ubi tota hiſtoria Autt. Chymicorum proponitur. Exſtat libellus quidam Germanicus, cui titulus: *Cyclopædia Paracelſica Chriſtiana*, à quodam SAMUELE SIDEROCRATE collectus, qui ſub titulis Locorum collocat ſententias Paracelſi, easque cum dictis S. Scripturæ conjungit. Impreſſus eſt liber ille Nirgendshemii, anno 1583. *in 4to.*

17 JOHANNES ESPAGNET. Autor hic totus quantus Chymicus eſt, ſed ex illis, qui ſubtilitatem aliquam & ingenium attulerunt ad hanc doctrinam. Fuit Præſes Parlamenti Burdigalenſis. Nomen ſuum non præfigit, niſi Anagrammate involutum: *ſpes mea eſt in Agno*; & item alio: *Penes nos unda Tagi.* Libros ſcripſit duos, quorum alter titulum habet: *Enchiridion Phyſices reſtitutæ*; alter; *Arcanum Hermeticæ Philoſophiæ.* Primus liber per theſes conſcriptus eſt, proponitque dogmata magni momenti & ponderis. Ignem & aërem, è numero Elementorum excludit. Mundos innumerabiles agnoſcere quoque videtur, quod fecerunt ante ipſum Jordanus Brunus, & Thom. Campanella, eamque ſententiam cum Scriptura S. conciliare nititur. Ceterum plana eſt ſcribendi ejus ratio, inque dogmatibus admodum perſpicua, & in hoc primo libro quaſi viam ſternit, & principia ordinat ad Opus *Arcani Hermetici.* Altero Lib. Chymicorum doctrinam, quantum per ipſa artis myſteria licet, diſtincte, enucleateque proponit, ſine tricis, ut ante ipſum multi. Liber prodiit aliquoties recuſus, nunc autem rarior; nihil vero in omnibus exemplaribus illius mutatur. Unum ex illis prodiit Rhotomagi, anno 1647. *in 16mo.*

18 JOHANNES AMOS COMENIUS. Notiſſimus ille eſt vel pueris, qui nondum ære lavantur. Nam variis ſuis ſcriptis aliquam oſtendit novaturiendi pruriginem. Inſtituit novum philoſophandi genus, atque omnem doctrinam & Philoſophiam, à capite ad calcem, reformare voluit. *Panſophiam* enim molitus eſt, ac pene ad umbilicum perduxerat, cum ipſi, in patriæ ſuæ everſione, ſcriptum illud periret. Prodromum tamen ejus in lucem edidit, quem ſecuta ſunt nonnulla alia Philoſophici argumenti, quæ Amſtelodami edita ſunt, *in fol.* In Theologia ad Enthuſiaſmum accedere eſt viſus, ac lites cum Calvinianis habuit in argumento Viſionum Propheticarum, & millenarii Apocalyptici. In re Scholaſtica varias excogitavit methodos, diverſus à ſe ipſo interdum, & conſiliis ſuis diſtractus, quæ ego neque damnaverim, neque probaverim penitus. In aliquibus ipſe errores ſuos deprehendit. Quod Grammatica præcepta attinet, & Grammaticam

maticam Latinæ linguæ culturam, ejus aliqua ratio habetur, puræ & ſolidæ latinitatis nulla. Scatet barbariſmis ipſius *Janua*, fruſtra ab ipſo defenſa. Nam ipſa *Apologia* ejus, altera Apologia indigeret. *Grammatica* ejus *elegans* adeo non meretur illud nomen, ut plus turbet puram latinitatem. *Janua* ejus, utut compendium linguæ haberi poſſit, & nominum ac verborum ſimul junctorum, ſanæ tamen ſtructuræ, quæ conſiſtit in connexione verborum, uſu particularum, & forma periodorum, nulla illic haberi poteſt Idea. Quare jejunum ac macilentum ſermonem pueris, à prima ætate, inſtillavit, cum ſucciplenus magis, & nervoſus, ſermo hauriri poſſit ex integro aliquo ſermone, juſtis ſuis membris & commatibus concinnato, qui typus plus imprimit animo, quam illa rerum multitudo, quanquam diſtinctiſſima.

19 Exſtat ejus *Phyſica ad lumen divinum reformata*, in qua Philoſophiæ naturalis principia è *cap. Gen. Imo* deducit. Laudo pietatem Viri, quæ tamen una non conficiet rem omnem. Neque enim ex illis principiis deducere omnia poſſumus, ac fuere forte alia principia totius ſyſtematis, cum crearetur, ac è quibusdam creatis producerentur nova, quam nunc, cum per viam generationis philoſophandum eſt. Lucem primævam, materiam, & ſpiritum, tria ſtatuit mundi principia, ſecutus autoritatem Sacri Codicis, ſed nunc de principiis alia dicenda erant: quanquam, quod lucem attinet, audiendum ego illum eſſe exiſtimem. Nihil enim illa mirabilius, ac dedit illa forte certis quibusdam corporibus ſua principia, an omnibus, incertum. An itaque ſtatui poſſit principium, non facile Comenius evincet. His ſuis principiis confiſus, ſecuro pede procedit, & ex motu & qualitatibus quibusdam rerum affectiones deducit. Sub quibus tamen omnibus nil adeo ſolidi eſt, ut pectus ſaturare vera aliqua demonſtratione poſſit. Refert etiam huc doctrinam de Angelis, quæ ad Phyſicam proprie non ſpectat. Nam ipſi tres tribuit partes, corpus, ſpiritum & animam, auctoritate Apoſt. 1. *ad Theſſ. V.* 23. Spiritum illum autem in homine habet, quaſi colonum aliquem ex illo mundi ſpiritu, quem è Sacris agnoſcit, pro quo etiam Apologiam ſcripſit ſingularem. Scripſit & *Tractatum de frigore*, ſed ſatis quidem frigide; nihil enim accuratioris demonſtrationis illi ineſt, quam apud Boylium invenias, qui de eodem argumento lingua Anglica ſcripſit. Ejus hypotheſes ſecutus eſt magna ex parte Joh. Bayerus, in *lib.* illo, quem inſcribit *Oſtium & Atrium naturæ*, editum Caſſoviæ in Hungaria, Anno 1662. *in 8tavo.* Ille quidem operoſior eſt ipſo Comenio, & magna cum diligentia maſſas & formas diſtinxit ſuas, ſed ſi rem recte perpenderis, nihil præter terminos, & nomina, ſed plane nova, inveneris, quibus nihil ſubeſt demonſtrationis. Poterant hic plures adduci Novatores, ſed conſultius viſum eſt, illos ad Autores Phyſicos remitti. Illam enim Philoſophiæ partem præcipue aggreſſi ſunt. Autores vero, qui Encyclopædias ſcripſerunt, & veterem Philoſophiam nova methodo propoſuerunt, *Tomi I. Lib.* 2. *c.* 5. & 7. jam enumeravimus, nec iſtic allata huc denuo transſcribemus.

D. G. MORHOFII POLYHISTORIS TOMUS II. PHILOSOPHICI LIB. II. SIVE POLYHISTOR PHYSICUS, in PARTES II. diviſus.

PARTIS PRIMÆ

CAP. I.

QUOMODO HISTORIA NATURALIS SIT INSTITUENDA, E MENTE FRANC. BACONIS VERULAMII, ET EJUS SEQUENTIUM VESTIGIA.

§. I. *IN naturæ ſcrutinio duplici potiſſimum ratione peccatur, vel ſenſibus nimium tribuendo, vel nimiam argumentandi ſubtilitatem ſectando. Hac ratione peccatum eſt ab Ariſtotele, à Democrito autem corpora in atomos ſcindendo, & his ſolis inhærendo.* 2. *Franc. Baconis Verulamii, cui tanquam hodego, magnam partem debetur, quicquid ab anglis, aliisque, in philoſophia experimentali hactenus eſt præſtitum, diviſio hiſtoriæ naturalis in narrativam, quæ ſola hactenus eſt exculta, & inductivam, ab omnibus ferme neglectam, deque iſta diligentius excolenda conſilium.* 3. *Conſilium hoc ſecuta ſocietas regia anglicana ſtudium hiſtoriæ illius inductivæ non infeliciter cœpit excolere.* 4. *Partitio Verulamianæ Hiſtoriæ Nat. inductivæ in hiſtoriam:* 1. *Generationum*

2. Prætergenerationum, ſive monſtrorum (quibus etiam veneficia, divinationesque poſſunt adjungi,) 3. Immutationem per Artem, qua occaſione prolixe de Artibus Mechanicis, cognitione illarum accuratiori Philoſopho neceſſaria, hujusque parandæ modis, & Scriptis eo facientibus (inter quæ Thevenatii Opus affectuum eminet,) diſſeritur, & quanto Artes vel ſordidiſſimæ Philoſopho poſſint eſſe uſui, exemplo Libri de Fermentatione, *à Thoma Williſio ſcripti, oſtenditur. 5. Hiſtoriæ Immutationum Mechanicæ pars etiam eſt Hiſtoria Falſationum. 6. Artium Mechanicarum ſummus in Phyſica uſus exemplis & experimentis variis demonſtratur. Transmutatio ferri in cuprum poſſibilis. Cupri cum ferro, ſtanni cum argento, aquæ frigidæ & glaciei cum ſtanno fuſo, inſociabilitas. Aurum admodum extenſibile. Frumentum ſiliginis pro fundi diverſitate nobilius, vel ignobilius. Panes igne, ſeu lentiori, ſeu fortiori, cocti, majus, & idem quidem ſemper, pondus acquirunt. Sebaldi Mülleri* de Fraudibus Piſtorum *Libellus. Baſ. Valentinus curioſus Cocturæ Salium obſervator. 7. Hiſtoria Naturalis, ex Inductiva & Narrativa mixta, commendatur. Quanti uſus ſint aliorum in converſatione erudita relationes, exemplo Rob. Boylii, plus juſto licet creduli, oſtenditur. 8. Appendices Hiſtoriæ Naturalis ſunt Problemata Phyſica (qualia Ariſtoteles & Alex. Taſſonus ſcripſere,) & Placita Philoſophorum, quorum cognitionis utilitas extollitur, & veterum inventa, operaque naturalia, hodiernis præferenda, ſuffragio Merici Caſauboni confirmatur. 9. Inquirendum etiam in errores vulgares eorumque cauſas, de quibus Thom. Browne, Jac. Primeroſius & Mericus Caſaubonus ſcripſere. 10. Notanda ſunt inventa atque experimenta certa, res item deperditæ, & pro impoſſibilibus, hisque proximis, vulgo habitæ. 11. Utilitas Muſæorum Naturalium & Hiſtoriæ illorum, à quorum Collectoribus, in herbariis vivis conficiendis, aliisque minutiis congerendis, Vitio aliarum etiam ſcientiarum cultoribus familiari, ſæpe peccatur. 12. Joh. Dan. Majoris Opus de Muſæis hisce Hiſtoricum affectum. Conſilium Autoris de Hiſtoria Muſæorum Univerſali, accurate obſervato rerum naturalium, in iis latentium, ordine, conſcribenda. Laus Muſæi metallici Ulyſſis Aldrovandi. Conſilium Verulamii Crypticum de Gazophylaciis rerum naturalium diſtinctis adornandis, & per homines idoneos augendis & dirigendis, ex* Atlantide Nova *prolixe repetitum. 13. Secuta eſt iſtud magna ex parte Societas Regia Anglicana, cujus Hiſtoriam edidit Thom. Spraat, in Verulamium, Gentes alias, quibus Anglos, & tempora antiquiora, quibus noſtram ætatem, palmam in Studio Phyſico excolendo præripuiſſe jactat, iniquior. Ambitio Anglorum Literaria inanis, in Joſ. Glanvilio quoque, Soc. Regiæ Encomiaſte, notata. Opponuntur utrique Mer. Caſaubonus & Henr. Stubbe, Angli, antiquorum contra Societatem hanc, quam plagii etiam accuſant, vindices. 14. Ars à nativitate ſurdos ac mutos informandi, quam Angli, tanquam à Joh. Walliſio & Wilh. Holdero inventam,*

ſibi

ſibi vindicant, jam ante à Joh. Paulo Bonetto, Rud. Agricola, aliisque, eſt propoſita. 15. *Societatis Regiæ Anglicanæ ortus, progreſſus, conſtitutio, & methodus in res naturales inquirendi. Abr. Cowleji Poëma, quo ei præluſit.* 16. *Alibi etiam Gentium Collegia iſtiusmodi Phyſica inſtituta, à quibus Relationes de Rebus Naturalibus Medicisve quotannis eduntur. Tales ſunt Romanæ, Florentinæ, Gallicæ J. Bapt. Dionyſii (Gentibus aliis pleraque debentes.) Anglicæ Henr. Oldenburgii, Hafnienſes, & Germanicæ tandem (de quibus durius fertur judicium) Academiæ Naturæ Curioſorum. Germaniæ Chymici alios omnes ſuperant, ac proinde, ut ſuas edant Obſerv. optatur. Germanorum indoles inquiſitiva à Th. Spraato celebrata.* 17. *Commendatur Magni Pegelii* Theſaurus Rerum Selectarum, *A.* 1604. *editus, in quo multa noſtræ ætatis inventa jam propoſuit, & ad ſtudium Philoſophiæ Experimentalis alios excitare eſt conatus,* 18. *Proceditur ad methodum experimenta indagandi, ingensque in iſta Artis Analyticæ, & Locorum Dialecticorum, uſus, contra Thom. Spraatium aſſeritur. Sed Analytica iſta, cum propagine ſua, Arte Inventiva, inter deſiderata refertur. Commendantur Scriptores ei inſervientes, Verulamius, Autor* Artis cogitandi, *& Rob. Boylius.* 19. *Verulamii partitio Artis Experimentalis, & ſeptem modi experimenta capiendi, cum variis illorum exemplis.* 20. *Reducuntur iſti ad Locos Dialecticos Generales, & in alios viciſſim Locos Specialiores ſubdividuntur.* 21. *Quibus inveniendis & ordinandis mire inſervit Index Categoricus.* 22. *Modus inartificialis experimenta capiendi, ex ſolo caſu pendens, & Chymicis familiaris. Huc perperam à Verulamio refertur ignis in corpora operatio. Cujus occaſione complura adduntur de præſtantia ſtupendisque effectibus Deſtillationis Clauſæ, qua natura etiam ipſa utitur in Generatione Animalium & Metallorum. Hanc, ſecretiori Chymiæ propriam, à nemine adhuc tentatam eſſe, falſo credit Verulamius.* 23. *Verulamii partitio Philoſophiæ Naturalis.* 24. *Doctrina de Fabrica Univerſi parum hactenus eſt exculta, & humano ingenio vix comprehenſibilis. Ad eam ſpectat Rob. Boylii* Lib. de Coſmicis Rerum Affectionibus. *Ob hujus ignorantiam cauſæ latent multorum φαινομένων naturalium, qualia Aſtrologia divinatrix haud parce ſuppeditat.* 25. *Phyſicæ Sparſæ, ſive Specialis, Subdiviſio Verulamiana, cujus occaſione, quam inſufficientes ſint Hypotheſes Modernorum, ex materia ſive corpuſculorum ſchematiſmis, vel motu etiam, omnia deducentium, inculcatur.* 26. Metaphyſica Phyſica *Verulamii cauſas rerum formales (de quarum cognoſcendarum ratione Autor diſſerit, addito nivis exemplo, & finales ſcrutatur.* 27. *Phyſicæ Operativæ partes illi ſunt Mechanica & Magia Naturalis.* 28. *Appendix autem & miniſtra Philoſophiæ Naturalis, Matheſis, cui dum Moderni, præeuntibus Democrito & Pythagora, imperium in iſtam vindicant, non minus peccant, quam Peripatetici, Logicæ idem aſſerentes.* 29. *Elogium Verulamii, & Scriptorum ejus Phyſicorum.*

1 CUm nihil ſit inter omnia Objecta inquiſitione dignius, quam univerſa hæc rerum natura, omni ope laborandum eſt, ut ejus cognitionem habeamus, quam fieri poteſt, perfectiſſimam. In illa â tot jam ſeculis laboratum eſt, laborant etiam nunc viri Eruditi & Illuſtres. Quandoquidem vero varia hominum præjudicia varietatem ſententiarum induxerunt, ideoque in tot ſententiarum fluctuationibus incerti ſumus, quid ſequamur, quid fugiamus, inque omnibus illis pene, quod capita, tot ſenſus, habemus. Senſus quidem, quo maxime duci debebamus, deſerit ſæpe nos & fallit. Deſerit, nam ſenſus interdum ſtupent in apprehenſione rerum, quæ, vel exilitate ſua, vel vaſtitate, captum excedunt. Fallit ſæpe ſenſus in ipſa illa apprehenſione: unde obſervatio indiligens & inæqualis eſt, ſiſtiturque intellectui materia aliqua vitioſa, cui, tanquam fundamento, ſuperſtruuntur falſa Axiomata & principia. Altera parte peccat argumentandi nimia ſubtilitas, quæ potius perplexiora reddet omnia, quam expediet. Natura enim ferimur ad aſſenſum, ut tædia inquiſitionum circa individua ſubterfugiamus: hinc ex qualicunque apprehenſione argumentari ſtatim incipimus â particularibus, qui communis eſt Elenchus, quo vulgo peccatur. Oriuntur hinc meræ notiones, & aliquod in Phyſica Sophiſticum philoſophandi genus, dum cupimus potius conceptus noſtros in naturam inferre, quam illos ipſos ex natura formare. Suo vitio laborat Ariſtotelis Phyſica, qui è principiis Logicis Phyſicam potius nobis dedit, quam ex ipſis principiis Phyſicis. Intellectus humanus per naturam ſuam fertur ad abſtracta, atque ea, quæ fluxa ſunt, fingit eſſe conſtantia. Sed abſtractio tamen illa, dum figit animum in iſta contemplatione, quam ſibi ex natura imperfecta formavit, ſimul ab ipſis principiis naturæ abducit. Quo modo laudandus præ Ariſtotele eſt Democritus, qui, ut in materia maneret, maluit ſecare naturam, quam inde abſtrahere. Ariſtoteles vero ad generaliores formarum conceptus quosdam dilabitur, dimiſſa è manibus materia. Sed & ipſe Democritus non minus peccavit, dum in Atomos ſcindebat materiam: non enim reſpiciebat ad maſſas corporum naturalium, & ad fabricam illorum mutuam, unde tot oriuntur in natura φαινόμενα, per ſimplices iſtos particularum conceptus non explicabilia.

2 Hos aliosque defectus ſentimus in indagatione cauſarum naturalium, quos ſub nomine Idolorum, in *Novo* ſuo *Organo*, proponit Baco Verulaminus, & prolixe explicat, quam ob cauſam de remedio his hominum morbis quærendo, quoad ejus fieri potuit, fuerit ſollicitiſſimus. Ac commentus eſt viam aliquam maxime planam & naturalem, qua per Inductiones, ſibi ſubordinatas, ad principia deveniret. Hanc ille Hiſtoriam naturalem Inductivam vocat, cujus ille rudimenta aliquot exemplis, in *Hiſtoria Ventorum*, & in *Hiſtoria vitæ & mortis*, magna cum cura, proponit. Ubi non ſatis mirari poſſumus profundiatem iſtius ingenii, in methodo indagandæ veritatis, ac experimentorum inveniendorum. Unde certe, qui hodie tot libros implent, quam plurimum hauſere ſuarum cogitationum. Id enim facile expeditum dabo, nihil nunc præclari ab Anglis iſto in argumento ſcribi, & pro ſingularibus cogitationibus vendi-

venditari, cujus veſtigia non inveniantur apud Verulamium, paſſim in ſcriptis ejus. Ille enim, aliis negotiis impeditus, digito quaſi oſtendit vias, quas agmine facto jam occupant multi, ac ſibi inventionis gloriam tribuunt. Longe certe vaſtius ingenium hujus viri eſt, quam eorum, qui in leviculo experimento tot triumphos canunt. Hic enim promptuaria ſunt & fodinæ, ut ita dicam, præclararum cogitationum, illi ab uno quodam & exiguo experimento ſtatim plerumque univerſam rerum naturam ſuſpendunt, quod jam præviderat ante Baconus futurum *lib.* 1. *novi Organi*, *Aphoriſmo* 64. Ex mente itaque Baconis Hiſtoria Naturæ, reſpectu uſus & intentionis, dividitur in *Narrativam* & *Inductivam*. *Narrativam* illam vocant, quæ non certis fundamentis ſuperſtructa eſt, ſed hinc inde vagatur, omnia conſignans, quacunque ratione accepta & tradita, ſaltem ut aliquid ſciatur, quo animus oblectetur & ſuaves offuciæ menti illinantur. Quo etiam argumento pene omnes, quotquot nunc Hiſtorias naturales ſcribunt, verſantur. Nulla enim in illis vera eſt inductio, aut Topica aliqua ſpecialis inquiſitio, ſed omnia ſine diſcrimine, vera, falſa, ficta, in cenſum & ordinem referunt. Sed hi longe abſunt â Philoſophiæ naturalis penetralibus, niſi quod Chaos aliquod forment, cui lumen mentis infuſum ordinatius aliquod Syſtema conficere poteſt, rejectis illis, quæ falſa ſunt & inania. De his *cap.* 2. plura dicemus. *Inductiva hiſtoria* merito inter deſiderata Verulamio ponitur. Nullus enim ante illum fuit, cui vel in mentem venit tale quid comminiſci, & revera tamen absque iſta via, utut laborioſa, vix quicquam præclari præſtatur in doctrina Phyſica. Et quanquam ante Verulamium fuerint viri ſolertiſſimi, qui novis quibusdam rationibus explicare tentarunt naturam; illis tamen vel naturæ ductus hanc viam inveſtigationis aperuit, vel ipſi, in imperfectione ſua ſubſiſtentes, Theatricam Philoſophiam, more majorum, nobis conſtruxerunt, ceu talem, quæ ad autoritatem opinionibus faciendam, & ſectas inſtituendas, fuit adornata. Quanquam etiam ipſe Baconus ad optatum finem cogitata ſua perducere non potuerit, immenſitate argumenti victus. Nam unius illud opus eſſe ipſe pernegat; ſed multorum tantum eſſe, qui uno conſilio ducuntur, & qui ſumtus, tanto operi pares, ſufficere poſſunt. Fruſtra itaque dicit tentari, niſi Regiis auſpiciis res procedat. Fatendum tamen eſt, lineamenta, ab illo ducta, anſam dediſſe poſteris, ut colores illis adderent. Colores dico: nam ſane non parum mihi videtur à via iſta regia deflecti, quam præſcripſerat Verulamius.

Conſilio hujus viri debemus tamen, quicquid hactenus præſtitum eſt in Societa- 3
te Anglica. Ideam enim iſtam ſibi propoſuerunt, quam in libris duxerat Verulamius. Hinc videmus, in *Hiſtoria Societatis Regiæ*, primum in inſtitutione ipſa Verulamianam iſtam methodum indagandi experimenta luculentius propoſitam. Adduntur certi quidam inquiſitionum Articuli, circa Subjecta quædam naturalia, more Baconiano concepti, quales ſunt Inquiſitiones circa gemmas Orientales (quæ tamen non ex natura ipſa, ſed ex relationibus artificum petitæ,) Inquiſitiones circa variationes tempeſtatum, Inquiſitiones circa confectionem vinorum, circa ponderum diverſitatem, circa cocturam nitri, circa confectionem pulveris pyrii, circa praxin artis tinctoriæ,

ctoriæ, circa generationem oſtreorum, quomodo apud Verulamium Inquiſitiones de ventis, de duratione rerum, vita & morte, de natura gravis & levis, duri & mollis, ſonorum, corporum metallicorum, &c. reperiuntur. Quod ſi hac ratione à viris iſtis circa omnia naturæ Subjecta laboretur, poſſet aliquando univerſaliſſimum Opus Hiſtoriæ naturalis confici, ut ab initio ſibi propoſuerunt, niſi in illa obſtacula inciderint, quæ vel a communi ingenii humani labe oriuntur, aut in particularitate experimentorum, quæ præjudicare ſolet axiomatibus univerſalibus, ſubſtiterint, omnia ad unius vel alterius Subjecti normam redigentes, quæ ſedulo caveri jubebat Verulamius.

Hiſtoriam ſuam Inductivam ita partitur Verulamius. Primum Hiſtoriam gene-
4 rationum Hiſtoriæ ſuæ primam partem conſtituit, cui partes ſubordinatas ſubjungit: 1. Hiſtoriam cœleſtium, quorſum Cœli φαινόμενα pertinent, 2. Meteororum, 3. Terræ & maris, quæ ſunt univerſi partes integrales, 4. Maſſarum materiæ communium, ſive Collegiorum majorum, ut vocat, quæ vulgo Elementa dicuntur, ratione ſuæ totalitatis, ut ita loquar, communiumque earum affectionum, ſeu ſpecierum minorum. Speciales titulos, ſingulis capitibus generalibus ſubordinatos, ipſe dedit in *Paraſceve ad hiſtoriam naturalem*, quæ ſubjungitur *Novo* ejus *Organo.* Huic generationum hiſtoriæ addit alteram prætergenerationum; nam tripliciter naturam conſiderat, ſecundum quam conſiderationem hiſtoriam etiam partitur. *Imo* in Libertate ſua, quo pertinet hiſtoria generationum, *IIdo* in Erroribus ſuis, quo ſpectat hiſtoria prætergenerationum, ſive monſtrorum, qualem hactenus nos habere negat: nam qui hac de re libri conſcripti ſunt, multa fabuloſa continent, & ſine ordine ac methodo res ſuas proponunt. Oportebat vero omnes prætergenerationum modos generationibus conjungi, ut inde melius innoteſceret naturæ operatio, ejusque vel uniformitas, vel diverſitas. Non referendæ tamen ad hanc claſſem ſunt ſuperſtitioſarum narrationum hiſtoriæ, quæ ſine fide vulgo circumferuntur. Si quæ tamen certo conſtent de maleficiis, faſcinationibus, incantationibus, ſomniis, divinationibus, non plane ab hoc ordine excludit, in quantum à cauſis naturalibus errantibus propagata videntur. *IIItio* in immutatione ſua, quæ fit per artem. Facit itaque tertiam partem Hiſtoriæ naturalis, Hiſtoriam Artium Mechanicarum, optimo profecto & præclaro conſilio. Peſſimus enim illorum error eſt, qui indignam Philoſopho putant artium mechanicarum conſiderationem, tum quod ſecundum eorum opinionem, magna diverſitas inter opera naturæ & artis ſit, quæ tamen nulla eſt, cum nihil fieri poſſit per artem, quod non mediante natura fiat, tum quod Philoſopho circa ſubjecta ſpecialia verſari indecorum putant. Hinc vero omnis fundi philoſophici calamitas eſt, dum de rerum natura ſecuri, ſecundum rationis perverſæ εἴδωλα philoſophamur, ac nihil in communem utilitatem afferre poſſumus ex inanibus ingenii ſpeculationibus. Ea parte ſolidari debet naturæ cognitio ac ſtabiliri; quicquid enim experimentis quotidianis diſci poterit, in lucro deputandum eſt. Unde fit ſæpe, ut ruſtici, nautæ, metallifoſſores ac Mechanici artifices, promtius rerum cauſas ſubminiſtrent, quas ſubminiſtrare nequeunt theatrici & cathedrarii Philoſophi.

Indi-

Indignum vero eſt Philoſopho, ea parte ſuperari à viliſſimis hominibus. Quare omni ope nitendum eſt, ut habeamus, quam fieri poteſt, accuratiſſimam artium mechanicarum cognitionem, quæ nihil aliud ſunt, quam Phyſica vel Matheſis operativa, & in praxin deducta. Bene hoc intelligebat Ariſtoteles, qui ad hiſtoriam ſuam naturalem artifices conſulebat. Sed ſolæ relationes nondum rem omnem abſolvunt: multa enim aliter accipimus interdum, quam ſunt res ipſæ, ideoque penitior quædam ſcientia eſt habenda, non tantum nuda hiſtoria. Nec in hiſtoria naturali tantum, ſed in perfectione intellectus ad omnia etiam vitæ genera iſta prodeſt notitia. Quare ſemper ſuadere ego ſoleo, ut pueris, quamdiu uti ratione diſcunt, exhibeantur artium mechanicarum artificia, ut modos operandi videant, & inſtrumentorum nomina diſcant. Incredibile dictu eſt, quam perficiat hoc intellectum in apprehenſione rerum. Omnium enim rerum quaſi præſentes ſe ſiſtunt ideæ, eoque ingenium paulatim præparatur ad analogiam aut concluſiones ex univerſali illa notitia faciendas: unde & ſtabiliuntur axiomata generalia, & via ſternitur ad inventiones rerum maximarum, quæ magno eſſe commodo in vita humana poſſunt. Nam illa plerumque tenuibus orta ſunt principiis. Hic vero nolim ſuperficiariam aliquam & leviſſimam ſcientiam, qualem nobis proponit Alſtedius in ſua *Encyclopædia*. Illa enim vulgarior tantum & ſuperficietenus doctos faciet. Seligendi illi, ſi qui haberi poſſunt, qui artes mechanicas libris integris perſecuti ſunt, ut habemus nonnullos, qui inferius data occaſione recenſebuntur: ipſi, quod præcipuum eſt, artifices conſulendi ſunt; etiam eorum ſecretiora inquirenda, quæ diligentiſſime notanda ſunt. E veteribus ſcriptis nihil horum habemus, vel certe admodum jejuna, cujus cauſa veteri illi morbo imputanda eſt, quod ſcil. Philoſophi infra dignationem ſuam poſita hæc crediderint. Habemus aliqua de agricultura, horticultura, piſcatione: de metallicis operationibus nihil, quæ tamen circa nobiliſſima ſubjecta, corpora ſcil. perfecte mixta, & globi hujus terraquei medullas, verſantur. Hodie non pauci ſunt, qui in iſto argumento ſollicitiores ſunt. Ne quid enim dicam de Societatis Anglicæ conatibus, cujus induſtria effectum eſt, ut permulta prodierint, ſcripta ſermone Anglico, ad artes Mechanicas ſpectantia. Unice hunc fundum occupaturus eſt, quod ex relationibus amicorum ſcio, vir illuſtris, Thevenotius, Gallus, qui hiſtoriam aliquam univerſalem Mechanicam molitur, & præterea, ſi recte memini, Corpus aliquod ſcriptorum mechanicorum veterum & recentiorum editurus eſt. Inter artes vero mechanicas præferendæ ſunt illæ, quæ corpora naturalia & rerum materialia exhibent, alterant & præparant, ut agricultura, coquinaria, Chymica, tinctoria, vitrificatoria, confectoria, ſacchari, pulveris pyrii, ignium artificialium, papyri, &c. Illæ vero tenuioris ſunt uſus, quæ in ſubtili uſu manuum & inſtrumentorum conſiſtunt, ut Ars textoria, Architectura, &c. Sed ne ſordida quidem artificia hic ſunt excipienda, & maxime vulgaria, unde ſæpe plus diſcitur, quod ad rem Phyſices facit, quam ex ſubtiliſſimis artibus Mathematicis. Cum pulcherrimum ſuum *de fermentatione* Tractatum ſcriberet Thom. Willisius, plus didicit è cellis vinariis & cereviſiariis, quam

è Scri-

è ſcriptis Philoſophorum. Vulgare enim opus fermentationis eſt, & tamen tanti uſus, ut hoc principio corpora naturæ fingere & refingere pro lubitu poſſimus, & hac in re experimenta mulierculárum ac coquorum, magno nobis uſui erunt. Nemo enim inter illos eſt, qui non ſingulare aliquid obſervaverit circa artem ſuam, vel caſu, vel alia etiam ratione. Unde ſagacior Philoſophus depromere poteſt, quæ ſunt in rem ſuam, univerſalia ſcil. axiomata formare, è quibus deducat ſimilia experimenta.

5 Ad Hiſtoriam Artium Mechanicarum ego etiam retulerim, quod omiſit Verulamius, *hiſtoriam falſationum*, quibus uti ſolent, tum artifices, tum mercatores. Si quis enim curioſius eas inquirere velit, facili negotio, magnum aliquod volumen conſcripturus ſit, quarum rerum cognitio, præterquam, quod acuat intellectum, & experientiam phyſicam locupletet, œconomicam etiam prudentiam magna ex parte perficit. Quod ſi enim noverimus falſationes rerum, eo dilucidiorem habebimus notitiam artium ipſarum. Oppoſita vero inter ſe illuſtrantur. Utrumque cognitionem naturalem juvat.

6 Si exemplis probare ſententiam noſtram velimus, integrum volumen facile conficeremus de uſu artium mechanicarum in Philoſophia naturali. Sed pauca tamen tangemus hoc loco, inque medium afferemus. Disquiritur inter Phyſicos, an transmutatio ferri in cuprum fieri poſſit? ajunt multi, multi negant. Et videmus tamen in Hungaria, aliisque locis, per aquas vitriolicas ferri ſubſtantiam in ſubſtantiam cupri tranſire. Ferrum ſcilicet rubiginoſum, & uſu jam tritum, imponunt aquæ vitriolicæ; illud certo aliquo temporis ſpatio in pulverem rubiginoſum convertitur. Pulvis ille, igne fuſorio vexatus, in optimum cuprum funditur, quod jam ante confuſionem erat, remanentibus tantum paucis quibusdam fæcibus metallicæ naturæ & ductibilitatis expertibus. Quantum enim partium Mercurialium in ferro latet, tantum ſulphuris cuprei recipit, atque ita revera mutatio in cuprum accidit. Kircherus vero aliique transmutationum metallicarum impugnatores, ajunt, è vitriolo præcipitari latens cuprum. Quod falſum eſſe, paucitas ſcoriarum remanentium evincit. Quo enim tantum ferri pondus receſſit? Refutat tandem experientia fabrilis. Notum enim eſt omnibus fabris ferrariis, minimam cupri portionem, maſſæ ferreæ inſertam, ubi illa candet ab igne & cuditur, id efficere, ut ferrum undique diſſiliat, & hinc illinc ſpargatur, non ſine adſtantium periculo. Quod ſi itaque per præcipitationem cuprum paratum eſt, quomodo à fabro tractabitur? Jam diſquirant Philoſophi naturales de transmutatione ipſa, & de ratione difficilis ſociationis cupri & ferri. Mirabile enim eſt, ab exigua particula cupri tantam ferro candenti fragilitatem communicari. Similiter, ſi multæ argenti libræ fundantur, iisque exiguam quantitatem ſtanni injiciant, impoſſibile eſt argentum naturalem retinere ductibilitatem; fingat, refingat faber, ut volet, nunquam obſequetur malleo. Quare ſedulo cavent aurifabri, ne illud miſceatur argento, cum cetera metalla miſceri facile poſſint. Hic jam labor eſt Philoſophi, ut inquirat de natura ſtanni, diffuſione ſcilicet exiguæ particulæ per

tantum

tantam argenti molem, & fragilitate ſtanni argento communicata. Similiter ſtanno liquato aqua frigida, vel minima particula glaciei, non eſt immittenda, niſi velimus ſtannum fuſum hinc illinc ſpargi. Huic ſi pinguia & oleoſa immittas, ferrumque madidum inſeras, non diſſipabitur ſtannum, ſed cum ipſo ferro unietur. Ex hoc artificio diſcimus, quæ ſit convenientia oleoſi cum ſtanno fuſo, aquæ vero diſconvenientia. Videndum itaque eſt, qua in re diverſitas illa conſiſtat. Bracteatores artificia multa docebunt Philoſophum naturalem de auri & argenti natura. Aurum dupla proportione excedit pene naturam argenti. Qua ex diſtenſione (nam incredibile pene eſt, in quot folia unus aureus poſſit extendi) probari etiam poteſt poſſibilitas transmutationis metalli ignobilioris in aurum. Piſtoriæ artes vulgares ſunt, & cuique obviæ: interim, ſi omnia animadvertas, fermentationis naturam præcipue, multa ex vulgari illo artificio diſces. Frumenta, ſiligo præcipue, ratione fundi, in quo creſcat, ſingulares habent virtutes. Præcipuum & ponderoſiſſimum frumentum ſiliginis eſt, quod in fundo arenoſo creſcit. Secundum locum obtinet, quod in fundo lutoſo. Tertium locum, quod in fundo humido. Primum illud nobiliſſimum eſt, adeo, ut modius menſuræ Pruſſicæ C. libras ponderet. Quod frumentum, ubi mola bis comminutum eſt, XV. libræ furfuris remanent. V. libræ farinæ puræ, ſi coquantur igne, poſt fermentationem debitam panem efficiunt VII. librarum: duas enim libras addit portio aquæ, maſſæ iſti quaſi incorporata. Quæ maſſa V. librarum, ſive lentiori, ſive fortiori igne, coquatur, idem tamen pondus retinet, quæ res inquiſitione Philoſophi digna eſt. Nam certe videretur fortiori igne plus aquæ expulſum. Deprehendere ergo vel in illo exemplo libet naturam fixionis, qua per ignem majus pondus corpora acquirunt. Præterea hoc in artificio, ſi quis illud recte exploratum habeat, detegere facile technas & fraudes piſtorum poteſt, ut detexit aliquis SEBALDUS Müller, ipſe piſtor, in Opuſculo Germanico, cui titulus: Becker- und Müller-Ordnung. Qui ſales coquunt, multa ſubminiſtrare poſſunt, ad arcanam & interiorem Phyſicam ſpectantia. Nam, pene quot genera ſalium ſunt (quorum magna, tum ratione naturæ, tum ratione fundi, eſt diverſitas), tot ſunt præparandi modi. Nemo autem curioſius inveſtigavit, quam BASILIUS VALENTINUS, ſive verum illud Autoris nomen, ſive fictum ſit, in ſua *Haligraphia*, quam edidit Joh. Toldenius. Sed pauca iſta nobis ſufficiant. Nam ſi ſingula diſcutere velimus, magni voluminis illa res eſſet. Titulos ſpeciales artium Mechanicarum, quorum ſingularis in Philoſophia naturali uſus eſt, vide concinnatos apud Verulamium *in Paraſceve ad Hiſtoriam naturalem.*

Hoc itaque modo, ſecundum mentem Baconis inſtrui debet Hiſtoria Naturalis Inductiva. Cum vero Opus illud non unius hominis ſit, aditus tamen tentandus eſt, &, quatenus noſtra opera res produci poteſt, producenda. Quod ſi itaque Hiſtoriam ex omni parte Inductivam habere non poſſumus, conficiamus aliquam ex Inductiva & Narrativa quaſi mixtam, ita ut ſub ordine corporum naturalium colligamus, quicquid vel experientia noſtra inquiſivimus, vel relatione fide digna accepimus, vel cogitatione noſtra ſuſpicamur; proderunt tamen iſta omnia, quanquam imperfecta.

Quam rationem tenent viri eruditi, qui præclari aliquid conantur in Operibus naturæ. Ex omnibus Roberti Boylii libris patet, diligentiſſimum illum eſſe conquiſitorem Hiſtoriæ Naturalis, tum ex experimentis propriis, tum alienis, tum ex amicorum relationibus. Qua in parte credulus nimis videtur vir alioquin ſagaciſſimus. Si quis librum ejus legat, quem Anglica lingua ſcripſit *de Uſu Philoſophiæ naturalis*, mera hic inveniet experimenta, per hiſtoriam quandam, ſed confuſam, congeſta, ſuper quibus, ut habet fœcundum ingenium, philoſophemata ſua inſtituit. Magna illorum pars in relationibus conſiſtit, quarum fides, ſi non ſit dubia, multum commodi afferre poteſt in re naturali. Si quis accuratius agere velit, relationes de rebus naturalibus ſingulari libro ſeponere poſſit, & ad ulteriorem dijudicationem reſervare. Boylio certe converſatio illa cum tot viris eruditis, popularibus & peregrinis, magnam rerum naturalium lucem accendit, ac ſolemus interdum expeditiore via duci per relationes, quam per lectiones. Boylii domus commune quaſi Oraculum eſt Gallorum, Belgarum, Germanorum, Italorum, qui ejus nominis fama moti adeunt illum, ac ſermones ſuos miſcent, cogitata & experimenta ſæpe promunt. Ex variis illis relationibus, meditationibus, cogitationibus, ſi inter ſe ab ingenio profundo conferantur, multa analogiſmo quodam deprehendi poſſunt, etiam arcaniſſima, de quibus fortaſſe non cogitaſſemus, niſi hæc ſubminiſtrata fuiſſet occaſio.

8 Adjungit Baco Verulamius ipſi Doctrinæ phyſicæ Appendiculas aliquas, quæ potius ad ipſam Hiſtoriam Naturalem referendæ videntur. Suntque *primo* Problemata Naturalia, quibus de effectibus naturæ inquiritur & cauſæ multiplices aſſignantur. Quale Problematum Specimen, Comm. Lud. Septalic. illuſtratum abſoluto, inter Ariſtotelis ſcripta habemus. Suntque non pauci etiam inter recentiores, qui problematice de multis Naturalis Philoſophiæ capitibus egerunt, inter quos nunc ſuccurrunt *Alexander Taſſonus*, qui librum ſub Titulo *Cogitationum diverſarum*, lingua Italica edidit. Et Arn. Sengverdius, cujus *Exercc. Phyſicæ* de Miſcellaneis quibusdam Phyſicæ Specialis, Amſt. anno 1658. *in 8vo.* editæ, non contemnendæ ſunt, ac multa habent alicujus frugis. *Secundo* Placita Philoſophorum, quibus complectitur Dubitationes generales circa principia & fabricam hujus univerſi, quæ res magni uſus eſt. Quanquam enim ſcientiam per ſe non pariat, tamen à præjudiciis abſtinet, ac libertatem nobis quidvis ſentiendi relinquit. Dubitatio, quæ principium eſt ſcientiæ, intellectum ad ſtatum inquiſitionis reducit, neque enim in dubitationibus ſubſiſtendum eſt, ſed cum ob finem dubitationes ſciendæ, ut in ipſam ſcientiam ducamur. Perducimur autem ſæpe, ſi collatis tot ſententiis, natura duce, tandem in aliquam dilabamur, quæ vero ſit conſentanea. Antequam vero dubitatio ſcientiam pariat, ſedulo cavendum eſt, ne dubitationem ipſam in ſcientiam convertamus, quæ deinde, accedente authoritate, ſectas parit. Quare nos recte feciſſe arbitramur, quod Hiſtoriæ noſtræ Naturalis primam partem conſtituerimus Hiſtoriam illam placitorum, quam inter deſiderata refert Baco Verulamius. Eo enim fine id fecimus, ut tum ipſi Hiſtoriæ Naturali ſatisfaciamus, cujus maxima pars in ea re conſiſtit, tum ut

ex

ex collatione mutua aliquam veritatem eliciamus. Id enim deprehendere licet, in tot ſententiarum divortiis, aliqua eſſe, quæ teſtentur, notiones Philoſophorum generaliſſimas aliquam inter ſe convenientiam habere, ut ſtudio naturali idem pene accidere videatur, quod accidit Aſtronomiæ, quæ ex diverſis hypotheſibus & Syſtematibus eadem effecta producit. Ac mirum certe eſt, olim, cum regnaret Notionalis illa Phyſica, non defuiſſe tamen naturæ Artifices, qui, iſtis principiis nixi, ſtupenda tamen opera perfecerint, de quibus fruſtra laborant ſubtiles iſti & lyncei Atomorum ſpectatores, qui adeo in numerato ſe habere omnes naturæ poteſtates exiſtimant, ſi quippiam ex habitu corporum exteriore deducant. Memorabilis illam in rem eſt Epiſtola Merici Caſauboni, Iſaaci filii, quam ad Petrum Molinæum de Studio Societatis Regiæ in Anglia Anglico ſermone ſcripſit, in qua veterum inventa & artificia cum hodiernis conferens, antiqua iſta adeo præfert novis, ut omnes novorum conatus in iis indagandis per ſua principia ſunt fruſtranei. Ad Hiſtoriam illam placitorum pertinent, non antiquorum tantum Philoſophorum ſententiæ, quæ ex Hiſtoriis philoſophicis depromi poſſunt, aut ex iis, qui ſparſim earum mentionem faciunt, ut faſciculo illo Plutarchi *de placitis Philoſophorum*, ex citationibus Platonicis, ex confutationibus Ariſtotelis, aliis item, qui incidenter talia tractant, & rebus ſuis immiſcent, ſed nec excludendi hic ſunt recentiores, qui vel antiquorum Philoſophorum dogmata reſuſcitarunt, noviſque argumentis confirmarunt, vel quorundam Philoſophorum principia confuderunt. Vix enim hodie quis principia comminiſcatur, à Philoſophorum veterum Scholis plane diſcrepantia.

Quarto addenda eſt Hiſtoriæ Naturali Hiſtoria Errorum popularium. Quemadmodum enim per errores ſapere vulgo ſolemus, ita & in re naturali magnum ſcien- 9
tiæ promovendæ præſidium eſt, noſſe illa, quæ falſa ſunt, & ſub ſpecie veri intellectui imponunt. Hoc in argumento nemo plenius inter recentiores verſatus eſt, quam Thomas Browne, Anglus, Autor illius libri, qui inſcribitur: *Religio Medici.* Is patria lingua librum ſcripſit hoc Titulo: *Pſeudodoxia Epidemica*; doctum ſane & elegantem, quem in linguam Belgicam notiorem convertit aliquis Johannes Grůndahl/ Amſtelodami, anno 1668. *in 8vo.* editum, & poſtea etiam alius in Germanicam. Hic primo libro docte diſquirit de cauſis errorum in rebus naturalibus & particularibus. Neque enim ſolum errores in Philoſophia naturali oſtendit, ſed & in ſententiis quibusdam Hiſtoricis, Theologicis, ac in Artibus quoque Mechanicis, quin & in Medicis; quanquam de hoc argumenro peculiarem librum ſcripſerit Jac. Primeroſius. Legi etiam in illam rem, & conferri cum hoc inſtituto poteſt Mericus Caſaubonus, Iſaaci filius, in doctiſſimo libro *de fide rebus naturalibus, civilibus & divinis, habenda, vel non habenda*, quo, Anglica lingua conſcripto, ex omni Hiſtoria diligenter inquirit in operationes naturæ prodigioſas & ſingulares; qui liber prodeſſe magnopere poteſt hoc negotium tractaturo. Diligenter quoque hac in parte inquirendum eſt in ipſam errorum cauſam & originem, ubi enim illa innotuerit, ſtatim ceſſabit admiratio, & monſtra illa opinionum evertentur, quæ ficto alicui prodigio

ſuperſtruuntur. Eorum maximus eſt in re naturali numerus. Si quis enim ſecretorum naturalium Scriptores, qui de occultis Qualitatibus, Sympathia, Antipathia, Faſcinis, Magnetiſmo, tractarunt, diligenter perſpexerit, infinitam talium rerum ſylvam invenit. Quorum errores facile detegentur, ſi in cauſas eorum inquiratur, quia vel ſuper ſignatura aliqua externa, vel influxu aliquo aſtrorum, aut aliqua alia nugaci Sympathia, ſunt fundati.

10 Quemadmodum Errorum & Dubitationum ſylva ad ſcientiam confert, ita earum rerum, quæ jam tum inventæ ſunt, & certorum experimentorum, ſingularis ratio habenda eſt. Nolim enim hæc miſceri cum ceteris. Baco Verulamius Appendicem facit Phyſices operativæ, ad quam pertinet hæc doctrina, cum conſideratur in ordine ad operandum. Referri tamen etiam poteſt ad Hiſtoriam Naturalem, ſive partem aliquam ſeorſim conſtituat, ſive addatur ipſi Hiſtoriæ Naturali generali. Baco vocat Inventarium opum humanarum, quo enumerentur omnium hominum bona & fortunæ, ſive ſint ex fructibus naturæ, ſive proventibus artis, quæ jam habentur, & quibus homines fruuntur, adjectis illis, quæ olim fuiſſe conſtat, nunc autem perierunt. De quibus integri libri conſcripti ſunt, à Gvid. Pancirollo, *de Rebus Inventis & Perditis* commentato, aliisque. Addi etiam huic Inventario jubet illa, quæ communi hominum opinione judicantur impoſſibilia. Illis jubet jungere impoſſibilibus proxima, ut alterum humanam inventionem acuat, alterum quadantenus dirigat, ut ex his optativis & potentialibus activa promtius deducantur. Jubet quoque ſeorſim poni exempla experimentorum, quæ maxime πολύχρηστα ſunt, ad aliorum inventionem manuducunt. Sed de hoc experimentorum genere plura dicemus, ubi de indagatione experimentorum per certa quædam Dialectices principia diſſeremus.

11 Vidimus hactenus de ſubſidiis Hiſtoriæ Naturalis è Bacone Verulamio, quibus ſi uſi fuerimus, deveniemus tandem in accuratiorem Scientiæ naturalis cognitionem. Cujus Objectum eſt univerſum illud Syſtema mundanum, proximum vero, quod ſenſibus noſtris ſubjicitur, globus terraqueus, & è globo terraqueo producta, unde peti Hiſtoria illa debet. Objectum autem hoc proximum etiam adeo eſt diffuſum, ut perluſtrari unius ingenii oculo nequeat. Compendium cognitionis habebimus, ſi, quæ in majore hoc mundo diſperſa reperiuntur, ſubjecta rariora in unum aliquem locum congeramus. Quare ad Hiſtoriam Naturalem officina aliqua vel theſaurus rerum naturalium requiritur, qui promtuarii inſtar eſſe poſſit, unde Subjecta naturalia depromamus, & in examen deducamus. Sed ex parte tantum prodeſt ille labor. Cum enim hæc tantum ſint quaſi fragmenta naturæ, & à matrice ſua avulſa, perfectam ex illis cognitionem habere non poſſumus, quanquam iis juvari conatus noſtri poſſint. Quemadmodum in ſcientiis addiſcendis libris opus habemus, ita in ſcientia naturali experimentali uno hoc Volumine opus habemus, cujus Epitomen exhibere nobis poteſt inſtructum aliquod rerum naturalium Muſeum. In iis adornandis, tam viri docti, quam integra Collegia ſollicita fuerunt, ac exſtant non pauca in variis locis, quæ non exiguo labore congeſta ſunt. Horum Deſcriptiones aliquot habemus, inte-

integris Voluminibus traditas, Muſeum ſc. Calceolarianum, Muſeum Wormianum, Aldrovandinum, &c. quibus Icones rerum naturalium exhibentur, & Diſſertationes ſuper rebus naturalibus inſtituuntur. Hi libri Indicum inſtar eſſe poſſunt, ac Muſea ipſa ſunt quaſi Loci quidam Communes naturæ, ſi bene ordinata ſint, & in Claſſes ſuas diſtincta. Sed & in illis ſuperſtitioſior quorundam diligentia eſſe ſolet, in quibusdam naturæ inanibus nimis occupatorum. Tales enim reduvias potius & ungues, ut proverbio dicitur, quam caput, curant. Quid enim prodeſt ad rerum nuturam cognoſcendam, adeo accurate depictas habere omnes plantarum ſpecies, ut ſunt multi, qui Herbaria viva magno ſumtu adornant, nullo alio fine, quam ut ſpeculentur varios materiæ ſchematiſmos, quos natura in ejus ſuperficie duxit. Parum enim adjumenti ad rem Phyſicam ex minuta illa cura confertur, tempus autem inutiliter conſumitur, quod poterat utilius impendi aliis laboribus. Nimirum omnibus diſciplinis accidit, aliqua in parte nugari, ac minutiæ quædam in ſingulis occurrunt, quibus ſæpe nos ac alios, maximo temporis & ſententiæ ipſius damno, detinemus. Qualis ingenii noſtri abuſus tot ſuperflua peperit in omni ſcientiarum genere, de quibus eliminandis, ne dum augendis, ſollicitiſſimos nos eſſe oportet.

Muſeorum Hiſtoriam generalem magna diligentia per Compendium dedit 12
Clariſſimus Collega noſter, J. DAN. MAIOR, in ſcripto illo Germanico, cui titulus: **Seefahrt nach der neuen Welt /** *num.* 49. Integrum autem de iis Opus jam præ manibus habet. (a) Deſiderarem vero alium quendam laborem circa Muſea, nim. ut

(a) Operis de Muſeorum Naturalium Hiſtoria Germanica a D. Joh. Dan. Majore promiſſi, & Tractatus plures, quam 30 complexuri, Tractatus quatuor tantum priores Kilonii an. 1674. & 75. *in fol.* prodierunt. Primus ſc. Generalis (**Unvorgreiffliches Bedencken von Kunſt- und Naturalien-Kammern ingemein**) Mich. Bernh. Valentini *Muſeo Muſeorum*, mox laudando, nuper etiam adjectus, & tres ſpeciales de Muſeis, 3. Americanis & Aſiaticis, 2. Africanis, Conſtantinopolitanis, Melitenſibus ac Siculis, 3 Neapolitanis, & Antiquioribus Romanis. Reliquos, a Gunth. Chr. Schelhammero (*in Additt. ad Conringii Introduct. in Art. Med. p.* 294), aliisque, publice, ſed fruſtra hactenus, efflagitatos, an Autor abſolverit, dubito. Extant & ejusdem *Bibliotheca ſine Libris*, Schediaſma aliquot quaternionum exiguum, ἀνωνύμως, ſine Loci Temporisque mentione, editum, in quo itidem de Rerum Naturalium Muſeis, eorumque uſu multiplici, diſſerit, nec non Poëma ejusdem argumenti vernaculum, Kilonii an. 1679. *in fol.* ſub Tit. **Groſſer Reichthum / zuſammen gebracht aus den meiſten Theilen der Welt / oder** Poëtiſcher Interims-Diſcurs **von Kunſt- und Naturalien-Kammern**) editum, & Dav. Schelhammero, Biblioth. poſtea Hamburgenſis Præfecto, inſcriptum. Moliebatur Schelhammerus ille Opus, quale a Morhofio *h. l.* deſideratur, de Subjectis Naturæ rarioribus, in Muſeis, alibique, obviis, Phyſico-Hiſtoricum Germanicum, cujus ὕλην MStam, e variis Muſeorum Deſcriptionibus & Itinerariis congeſtam, J. Dan. Major, modo allegatus, multis quidem & Hyperbolicis, *in Præfat.* ſua extollit laudibus, Amico forte, a quo Muſeum ſuum haud parum eſſe locupletatum fatetur, hoc pacto gratiam relaturus, ego autem, qui eandem ſæpius inſpexi, curioſo hujus Seculi genio

ex jam editis Muſeorum Deſcriptionibus unum aliquod conficiamus, ut ſub uno intuitu ſiſti poſſint ſubjecta naturæ, hinc illinc congeſta, eorumque diverſitates & convenientiæ notari. Sed oporteret exquiſitum obſervari ordinem, qualis labor prodeſſe maximopere poſſet in inquiſitione rerum naturalium. Si e. g. ſolum Regnum minerale per Claſſes ita diſtributum, ſecundum ſpecies illas, quæ in Muſeis ſervantur, haberemus; magnæ certe utilitatis res eſſet. Nam perreptare omnes terræ ſinus unius hominis opus non eſt, ac ea eſt, rerum mineralium infinitas, ut vel multi homines tanto operi pares non ſint. Quare in lucro deputare poſſemus, ſi, quæ jam ab aliis ſunt congeſta, conferantur & expendantur. In hoc argumento præire nobis poterit ULYSSIS ALDROVANDI *Muſeum Metallicum*, quod poſt mortem ejus editum eſt. Longe inſtructiora haberemus naturæ gazophylacia, vel potius ipſum naturæ & mundi ſimulachrum, ſi rerum naturalium ſubjecta per certas domos haberemus diſpoſita, & vivas quasdam operationum naturalium imitationes. Cujus gazophylacii inſtruendi rationem dedit Baco Verulamius in elegantiſſima illa fabula *Novæ Atlantidis*. Ubi, quemadmodum Thom. Morus *Utopiam* ſuam, ita ille civitatem aliquam ſapientum deſcribit, ubi ſit & regimen Politicum perfectiſſimum, & omnium ſcientiarum ſumma perfectio. Eo certe fine fabulam hanc ſcripſit, ut doceret nos, quemadmodum inſtitui illa omnia poſſint. Fingit hic certa conclavia, certasque domos, certis naturæ operationibus adaptatas: (1) Cavernas amplas & profundas diverſæ profunditatis, quibus utantur novi illi cives ad mineras naturales imitandas, & ad prolongandam vitam, pro Eremitis, qui illic habitare cupiunt; (2) Sepulturas corporum naturalium, ubi Cæmenta conduntur, quemadmodum Chinenſes condunt procellanam ſuam: alias item cavernas pro variis ſtercorationibus & fimis; (3) Turres præaltas diverſæ altitudinis pro ſpeculatione Meteororum & habitationibus Eremitarum, qui vitam producere cupiunt; (4) Lacus magnos & ſalſos, in quibus piſces varii generis generentur, ac opera quædam maritima peragantur; (5) Puteos artificiales, ad imitationem naturalium, vitriolo, ſulphure, nitro, aliisque mineralibus tinctos; (6) Ædificia pro imitamentis & repræſentationibus variorum Meteororum; (7) Cubicula vario aëre impleta, qui ad libitum ſtringitur & temperatur, pro curationibus morborum; (8) Balnea varia, ex diverſis tincturis præparata; (9) Pomaria & hortos, qui arbores & fructus ferant, artificiis certis variatos; (10) Septa & vivaria pro beſtiis & avibus, in quibus novæ animalium ſpecies per mutuas admiſſiones producantur; (11) Loca generationi inſectorum deſtinata; (12) Domos pro conficiendis variis potionum generibus, ex variis vegetabilium ſpeciebus, certo temporis ſpacio & modo fermentatis; Potibus etiam Medi-

genio ſatisfacturam eſſe, præſertim cum Autor ejus Judicio haud admodum valeret, perſuadere mihi vix potui. Noviſſime, hoc ipſo Anno 1704. ſimile Opus, Lingua Germanica, Francofurti *in fol.* a Mich. Bernh. Valentino, Prof. Acad. Gieſſenſis Medico, eſt publicatum, ſub Tit. *Muſei Muſeorum* ſive der vollſtändigen Schaubühne aller *Materiali*en und *Specere*yen. Cujus, mihi donum viſi, recenſum exhibent *Acta Eruditorum Lipſienſia*, *M. Aug.* an. 1704. *p.* 363. 364.

Medicatis inveniendis ex variis vegetabilium infuſionibus; Panibus quoque ex variis granis, radicibus, nucibus, glandibus, carnibus & piſcibus, conficiendis (13) Diſpenſatoria & officinas pharmacorum; (14) Officinas varias Artium Mechanicarum; (15) Fornaces varias, quibus opera generationis & vegetationis perficiantur, & pulli excludantur; (16) Domus perſpectivas, ubi exhibeantur varia artificia optica, demonſtrationes umbrarum & imaginum, irides artificiales, &c. (17) Domos ſonorum, ubi omnis generis Inſtrumenta Muſica recondantur, ſoni varii repercutiantur, augeantur, deferantur; (18) Domos ſuffituum & odorum ac ſaporum, ubi odores naturales imitatione ex rebus variis exprimuntur, ſaporum quoque artificiales miſturæ parantur; (19) Domus Machinarum, pro motuum variis operibus in natura imitandis, ut ſunt motus animalium, ratione volatus, ratione actionum naturalium, ac denique omnes alii motus, quibus commoditati & neceſſitati ſubvenitur; (20) Domum Mathematicam, pro Inſtrumentis Mathematicis & Aſtronomicis; (21) Domum præſtigiarum, ubi exhibentur variæ eluſiones & fallaciæ ſenſuum. Hæc ille prolixe illic enumerat, ſvaviterque pro ingenio ſuo expendit, non, quod eo modo putet à privato quopiam inſtrui poſſe naturæ opes, ſed, quod à Magnatibus aut Regibus, (quanquam nec unus Rex, nec unum regnum ſuffecerit,) tam vaſtum naturæ gazophylacium inſtitui poſſe putet, quo in effectum dentur, quæ ille jucundiſſima hac idea præſcripſit. Subjungit porro varias functiones & munera Sociorum, qui in Collegio hoc naturæ operationes exercent. Aliqui illi nominantur, qui ad exteros navigent, qui quæcunque rariora importent, qui illi vocantur Mercatores lucis. Tres facit Deprædatores, qui experimenta, quæ in libris inveniuntur, colligant. Tres, qui nova experimenta inveniant, quos vocat foſſores. Tres, qui experimenta in ordinem redigant, ut inde eliciantur Obſervationes & Axiomata, quos Diviſores vocat. Tres, qui ex experimentis ſociorum nova Inventa comminiſcantur, ad uſum vitæ ſpectantia, ac naturales divinationes eliciant; hos Evergetas vocat. Tres alios, qui ex experimentis novis naturam quandam altiorem indagent; hos Lampades vocat. Tres, qui experimenta perſequantur, ac eorum ſucceſſus referant; hos Inſitores vocat. Tres, qui ex experimentis Obſervationes & Axiomata, prævia conſultatione, forment, hos Interpretes naturæ appellat. Multa præterea affert de Ornamentis iſtius Societatis, moribus atque legibus, quæ illic prolixe legi poſſunt.

Ex hac imaginaria ſapientum civitate, quam ille ex ingenio ſuo finxit, ortum II
tamen poſtmodum eſt conſilium iſtud apud Anglos, inſtituendi Societatem aliquam, certis quibusdam Legibus, Regiisque auſpiciis, ad inquirendum in opera naturæ, & certitudinem Hiſtoriæ Naturalis in ſolido locandam. De ejus ortu ac progreſſu aliquid nobis dicendum, ac repetenda quædam breviter ſunt ex *Hiſtoria* iſtius Societatis, quam peculiari libro, Anglica lingua, deſcripſit Lond. A. 1667. in 4to, Thomas Spraat, (b) poſtea

(b) Thomæ Sprathii, Epiſcopi jam ab A. 1684. Roffenſis, *Hiſtoria Societatis Regiæ*, ante biennium, Anglice, ſed nulla ſui parte auctior, Londini an. 1702. *in* 4. eſt recuſa. Σκιαγραφίαν ejus etiam invenies in Henr. Oldenburgii *Tranſact. Philoſ. M. Jul. A.* 1667.

poſtea in linguam Gallicam converſo, ac Genevæ A. 1669. in 8vo, recuſo. Agit primum is prolixe de veterum defectibus in Philoſophia Naturali, cum quibus hodierni ſeculi felicitatem confert, initium faciens à Bacone Verulamio, quem laudibus maximis, ut decebat, ornat, aliqua tamen in illo deſiderat, quod ſcil. ipſam Hiſtoriam Naturalem attinet. De quo tamen ita ego exiſtimo, nullum inter hodiernos eſſe, qui ad tanti viri ingenium accedat. Primos Anglos eſſe jactat, qui in Studio naturali tale quid tentarint, qua in re tamen nimium genti ſuæ indulget. Nam & in Italia ante ea tempora, Collegia fuerunt, quorum inter alia etiam hoc inſtitutum fuit, ut excolerent naturam. Qua de re plenius aliquando nos docebit liber, quem de *Phyſicis Italis* ſub manu habet MARTINUS FOGELIUS, Profeſſor Gymnaſii Hamburgenſis, ipſe Hiſtoriæ Naturalis indagator acerrimus. In eo vero nimius ille Autor eſt, & non ferendus, quod ſuorum temporum ſtudia præferat aliis gentibus antiquioribus. Quot enim ſunt, & quam magna, veterum inventa, tum in Natura, tum in artibus Mechanicis, de quibus vix per nebulam, nobis conſtat? Quare merito virgula critica notantur ſocii iſti à Merico Caſaubono, qui in *Epiſtola* ſupra citata modeſte illis objicit veterum ſolertiam, totque inventa alia, quibus illi ſimilia nondum dederint. Sed familiare hoc in illa gente eſt, invidere alienæ gloriæ, ſibi omnia tribuere, aliarum gentium, præcipue Germanorum, ſtudia elevare & contemnere, unde tamen ſæpe illi multa depromunt, quibus libri illorum turgent, quod facile vel integro Volumine demonſtrari poſſit. Ac aliqua ex parte demonſtravit HENRICUS STUBBE, ipſe Anglus, qui libros contra Societatem Anglicam ſcripſit, in quibus, multa aliis ſubrepta, multa jam tum ab antiquis tradita, oſtendit, quorum illi Authores ſe gerunt. Scripſit vero is, motus Thraſoniſmo cujusdam Joſephi Glanvil, qui Tractatum ſcripſerat, cui titulus: *Plus ultra*, quo omnem antiquitatem præ novis illis Philoſophis deſpectui habuit. Huic Stubbius oppoſuit alium Tractatum, cui titulus: *The plus ultra reduced to non plus*; ubi multa novorum inventorum examinat, eaque cum veterum doctrinis confert. Negari tamen nequit, illum in quibusdam affectibus indulgere & præjudiciis, quanquam multa etiam ſint, quæ ille jure perſtringit.

14 Exemplum evidens nos etiam daturi ſumus. (*c*) Vindicarunt Angli ſibi inventionem

A. 1667. *p.* 407-411. *Edit. Lipſ. Actis Erud. Lipſ. M. Mart. A.* 1703. *p.* 104-109. & Chr. Junckeri *Tr. de Diariis Erud. p.* 17. 18. Oppoſuit illi Henr. Stubbe *Specimen of ſome Animadverſions upon the Hiſtory of the Royal Society*, editum Lond. a. 1670. *in 4to.*

(c) De Arte hac ſurdos informandi, ejusque Scriptoribus, fuſius diſſeruit Morhofius *in Diſſ. de Paradoxis Senſuum, c.* 3. *p.* 19. 20. & *L.* 2. *Polyhiſt. Lit. c.* 3. § 13. *ſeqq.* Addendus eſt iſtis Scriptoribus Joh. Conr. Ammannus, Schafshuſia Helvetius, Med. D. qui non ſolum *Surdum Loquentem, ſeu Methodum, qua, qui ſurdus natus eſt, loqui diſcere poſſit*, Amſtelodam. 1692. *in* 12. Latine, ac Harlemi Belgice, edidit, in Chr. Thomaſii *Hiſtoria Sapientiæ & Stultitiæ, M. Nov.* A. 1693. *p.* 180-224. Latine recuſam, ſed & in Eſtera Kolartia, Petri Kolarti, Mercatoris Harlemenſis (cui Opuſculum ejus eſt inſcriptum,) filia à nativitate ſurda, legere pariter atque loqui à ſe edocta, Methodum iſtam in praxin feliciter deduxit. V. Pet. Rabi *Biblioth. Europæam*, Belgice editam, *M. Sept. & Octob. a.* 1692, & Wilh. Ern. Tenzelii *Dialogos Menſtruos, M. Jan.* A. 1693. *p.* 37-56.

tionem cujusdam artis, qua aliqua à nativitate ſurdus, & per conſequens mutus, informari poſſit per viſum, ut ſic ſatis expedite loqui diſcat, & ex motu labiorum ipſum vocum ſonum intelligat. Scripſit ſuper hac re prolixam Epiſtolam Joh. Wallisius, quæ in *Transactionibus Anglicis* extat. Scripſit & aliquis Wilh. Holderus Anglico ſermone librum, cui Titulus: *Elementa Sermonis*, quo idem argumentum tractat. Illi in cœlum extolluntur in *Transactionibus*, & editor illarum libellum Walliſii *de ratione ſermonis & pronunciationis*, *quem Grammaticæ Anglicæ* ſuæ addidit, quique fundamentum ſternit huic arti, vehementer laudat, quaſi ante illum nemo exiterit, qui naturam & poteſtatem literarum deſcripſerit. Cum tamen Hieronymus Fabricius ab Aquapendente id ſingulari libro longe curioſius exſequutus fuerit, & Petrus Montanus, Sacerdos Batavus, in libro, cui titulus, De Spreke-Kunſt. De arte vero ipsa informandi mutos liber ſatis prolixus conſcriptus eſt, lingua Hiſpanica, à Johanne Paulo Bonetto, quo omnis illa methodus perſpicue proponitur, & in rem ipſam ab illo deducta eſt. Imo antiquior illa ars eſſe videtur, ſi conferas, quæ habet Rudolphus Agricola *lib. 3. de inventione, cap. ultimo*. Hujus tamen hominis ille ne unico quidem verbo mentionem facit. Sed hæc quaſi obiter hic dicta ſunto. Plura fortaſſis dabimus, ubi ad ipſam Tractationem veniemus.

Origo Societatis Regiæ Anglicæ primum ex eo extitit, quod in Academia Oxo- 15
nienſi viri quidam ingenioſi privatum tale aliquod Experimentale Studium inſtituerint, inter quos fuere *Sethus Wardus, Rob. Boylius, Joh. Wilkius, Thom. Willis, Johan. Walliſius, Chriſtophorus & Matthæus Wrenii*, ingenio & ſcriptis omnes celebres. Illorum fama cum perveniret ad Gallos, ipſi Academiam Pariſienſem, quæ in linguæ Gallicæ culturam inſtituta erat, ad ſtudium rerum naturalium tranſtulerunt; ut refert Thomas Spraat. Oxonio Londinum ſtudium rerum naturalium deductum eſt cum viris iſtis, Londinum abeuntibus, ad quorum numerum acceſſio facta a multis Londinenſibus, tàm Proceribus, quam Philoſophis, usque dum Regiis auſpiciis Anno 1660. illa Societas inſtituta eſt, teſte Diplomate illo, quod inſerit *Hiſtoriæ* ſuæ Thomas Spraatus, quod privilegia Collegii, inſignia, ſceptra, ſigillum, illis tribuit. Antequam illa omnia adornabantur, prodierat Scriptum ab Abrahamo Cowleio, Poëta inſigni, & in ceteris Medicinæ & Philoſophiæ partibus inſigniter erudito, quod ſuppeditabat conſilia pro Studio Experimentali propagando. (Reperitur inter *Poëmata* ejus *Anglica*, Lond. A. 1669. in fol. publicata, p. 43.) Bene hic quidem omnia diſpoſita, ſecundum officia Præſidis, Præfectorum ſeu Profeſſorum, Artificum &c. Munia quoque ſingulorum certis legibus eleganter definita, unde poſtea, teſte Thoma Spraato, Societatis Regiæ membra aliqua in rem Collegii ſui verterunt. Sed quoniam is ſumptus nimios impendi volebat in ſingulos Officiales, eorumque numerum nimium auxerat, inconveniens illi putabant, & quadantenus etiam impoſſibile, ejus conſilium ſequi. Neque enim certos reditus habet illa Societas, niſi aliqua donaria, ex liberalitate Procerum, & quæ à ſingulis Sociis, cum primum admittuntur, & deinde in ſingulas hebdomadas, contribuuntur. Qui fundus quoniam in incerto locatus eſt, mihi qui-

dem non adeo diuturnus videtur, nec ſuffecturus omnibus impenſis, præſertim, ſi ſtudia ab initio fervida, pro more hominum, paulatim refrixerint. Quod enim hic Thomas Spraatus philoſophatur de experimentis in natura, per modica etiam ſubſidia capiendis, mihi credibile non videtur. Admittuntur ad iſtam ſocietatem cujusque profeſſionis, nationis, religionis homines, vel Mercatores etiam & Mechanici, ſi curioſiores ſint, & rem naturalem juvare experimentis poſſint. Conſilium eorum eſt, his experimentis Hiſtoriæ Naturalis certitudinem in ſolido locare. Methodus inquirendi iſta eſt, ut non multis, ſed uni, hoc ſubjectum, aliis aliud, examinandum proponatur, quæ poſtea in medium conferuntur. Inquiſitio in remotiora ſubjecta naturæ inſtituitur per Commercium Epiſtolare cum hominibus, qui illis in locis vivunt, vel Reſidentibus Anglicis, qui & ipſi pene omnes in Membris Societatis ſunt, vel aliis viris eruditis. Semel in hebdomade conveniunt, cujus Conventus Præſes aliquis temporarius eſt conſtitutus. Aſſeſſores illi ſunt viginti & unus, qui ex numero Sociorum per ſortem eliguntur. Sociorum indefinitus numerus, Secretarii duo ſunt, qui literas prælegant, aut exponant exponenda, aut proponant certa deliberationis capita, de quibus ſinguli ſententias ſuas pronunciant, dirigente ita Præſide. Nulla certa principia Philoſophica illis præſcribuntur. De principiis enim omnibus ſecuri inveſtigari tantum naturam ipſam jubent. Experientia enim ſimplex eſt & una, quæ, ut in facto conſiſtit, ita refertur ab Inquiſitoribus & Curatoribus experimentorum, ad id ſpeciatim conſtitutis. De principiis differtur omnis contemplatio, usque dum ita ſit exculta Hiſtoria experimentalis, ut certi rerum ſuarum eſſe poſſint. Commercia literaria circa negotia naturalia perpetua habent cum Gallis, cum Italis & Florentinis. Nam & apud illos, auſpiciis magni Ducis Hetruriæ, inſtitutum eſt tale aliquod Collegium Naturale, unde liber etiam, *Ducalium Experimentorum* Titulo, prodiit. Artes Mechanicas adeo in ſocietatem hujus ſtudii receperunt, ut & Profeſſorem artium Mechanicarum conſtituerit Rex, qui ſtatis temporibus publicas lectiones de iis haberet, quod conſilium vehementer laudat Thomas Spraat. Cetera hujus Societatis Statuta legi apud illum Autorem poſſunt, cum Exemplis variorum capitum, quæ in conſilium deducta ſunt, & ſuper quibus inquiſitiones ſuas formarunt hujus Collegii Aſſeſſores. Enarrantur illic etiam varia inſtrumenta, quæ in uſum hujus Studii comparata ſunt vel, eo tempore, cum ſcriberet, inventa conſiliis & ope Sociorum. (d)

Poſt-

(d) Cum iis, quæ *h. l.* & *ſeq.* §. 16. de Societatibus Eruditorum afferuntur, in Naturæ occupatis ſcrutinio, conferri poſſunt, quæ *T. I. Polyhiſt. L. I. c.* 14. de iisdem jam ſunt obſervata, de Actis & Obſervationibus illarum, quæ ejusdem Libri *c.* 16. §. 34. *ſqq.* breviter ſunt monita, & Supplementum longe uberrimum, cui capiendo Hypomnemata noſtra non ſufficiunt, è Chr. Junckeri *Schediaſmate de Ephemeridibus, ſive Diariis Eruditorum Hiſtorico*, Lipſiæ a. 1692. *in* 12*mo* publicato, aliisque Scriptoribus nuperis, deſiderant. Fallitur vero Autor, dum *h. l.* Thomæ Sprathii ſecutus autoritatem, Academiam Francicam, ad Gallicæ linguæ culturam, Card. Richelii auſpiciis erectam, ad ſtudium rerum naturalium, à Gallis, Anglos æmulantibus, translatam eſſe perhibet.

Fran-

Poſtquam ab Anglis conſilia Naturalis Hiſtoriæ reſtaurandæ ſuſcepta, & primo 16
ſtatim tempore res non infeliciter cederet, viam patefecerunt ceteris etiam nationibus ſimilia factitandi. Quanquam jam tum apud Italos, antequam Angli id cogitarent, talia conſilia ſuſcepta. Longe tamen acrius in id incubuerunt, poſtquam viam hanc tentarunt Angli, qui commercio iſto literario eorum induſtriam primum excitarunt. Prodeunt Romæ ſingulis menſibus Relationes de rebus naturalibus, ut fit in Anglia. Sed rarius eæ ad nos exportantur. Quæ Florentiæ, circa naturam præſertim aëris & vacui, Magni Ducis auſpiciis, ingenioſa experimenta tentata ſunt, ſingulari libro illic prodierunt Anno 1668. (*in fol.*) cui Titulus: *Diſcorſus Saggi Academici, di Naturali Experienze fatti nell' Academia del Cimento.* In Gallia ſimiliter talia Collegia ſunt inſtituta. Poſtquam enim *Ephemerides Eruditorum*, quas ediderant, in deſvetudinem abiere, loco earum meræ Relationes Phyſicæ, quæ conſtant experimentis, tam in Gallia, quam extra Galliam, inventis, itidem ſtatis temporibus prodeunt, ſcribente illas *J. Bapt. Dionyſio*, Regio Medico, quibus Titulus *Memoires concernant les Arts & les Sciences.* Sed pleraque in illis ſunt peregrina; niſi enim haberent, quod ab Italis vel Anglis transſcriberent, vix momenti alicujus eſſet, quod in lucem proferunt. Anglicæ Relationes ſingulis menſibus eduntur, in quibus multa etiam peregrina, ſed plura tamen, quam in Gallicis, domeſtica. Addi etiam illis ſolent Recenſiones librorum, qui circa argumenta naturalia ſcribuntur. Sed in iis tamen non ille delectus adhibetur, qui adhiberi debebat. Multa enim omittunt, quæ affectu aliquo ducti, credo, omittunt adverſus Germanos, multa referunt in cenſum illum, quæ nullius pretii ſunt. Editor illarum Relationum non tamen vult contineri illis Acta Societatis Regiæ, ſed Opus aliquod privatum, à ſua tamen induſtria profectum, vocari cupit. Quam ob cauſam ſuccenſet illis, qui in Latinam linguam transferentes Titulum libro dedere: *Acta Societatis Regiæ.* Societas enim Regia, quæ in Collegio ipſo obſervata ſunt, hactenus celat. Verſiones harum *Transactionum* plane non ſunt accuratæ, inprimis, quæ à Joh. Sterpino editæ ſunt. Melior aliquantulum illa eſt, quæ à Chriſtophoro Sandio nuper continuata eſt; utriusque Defectus & Errores monſtravit ipſe Autor Anglicarum Relationum, Henr. Oldenburgius, verſionem novam Latinam Operis proprii, ſi diutius vixiſſet, daturus. *Hafnienſes Medici*, ad imitationem Germanorum & Anglorum, ſingulis annis *Acta* quædam edunt, quibus Rerum Medicarum & Phyſicarum Hiſtoriæ ſingulares continentur. In Germania *Collegium Naturæ Curioſorum* ſingulis annis magnam Obſervationum ſylvam edit, quæ hinc illinc corroduntur, quibus tamen molitionibus ſcopus iſte non obtinetur, qui quærebatur, accurata ſcil. aliqua Hiſtoria Naturalis. Subleſtum enim Relationum &

Francica enim iſta, etiamnum ſuperſtes, nunquam alia, quam Linguæ Gallicæ & Literarum elegantiorum ſtudia, excoluit. Quæ vero circa res Naturales occupatur, Academica Scientiarum & Artium Regia, à Ludov. XIV. Rege a. 1666. excitata, ab iſta plane eſt diverſa. De Scriptoribus Hiſtoriæ illius, Joh. Baptiſt. Hamelio & Fontenellio, ad *T. I. L. I. c.* 14. ad §. 42. jam nonnulla attulimus.

Obſervationum fundamentum eſt, quod ab aliena manu habemus. Quemadmodum enim in Grammaticis prurigo quædam eſt, Regulas conficiendi, & in Dialecticis diſtinctiones inveniendi & terminos; ita in Phyſicis etiam morbus quidam invaluit, novas ſemper Obſervationes cudendi, quæ non raro prodeunt ex libidine aliqua paradoxologiæ, & novaturiendi ſtudio magis, quam veritatis, à quibus niſi temperetur, veteris morbi recidivam patiemur, ut pro hiſtoriis fabulas habeamus. Neque dicam de Obſervationibus ipſis, quæ ſic ſparſim comparatæ ſunt, è quibus nulla certitudo Axiomatum formari poteſt. In Germanis vero deſidero præprimis temperantiam aliquam in Commentariis & in opinionum Locis Communibus, quibus illi Annales ſuos inſpiſſant, quibus potius lumini officitur, quam lux aliqua accenditur. Id ego ſerio optarem, ut uno ſenſu aliquo ducerentur omnes in experimentorum methodo. Latitant enim certe in Germania apud Operarios Chymicos, qui vere ſunt inſignes, & quibus ſimiles in nulla gente reperiuntur, experimenta, quæ ſi in lucem protraherentur, multis modis ſuperare poſſent aliarum Gentium conatus. Ac ſolent tales homines ſolertiores eſſe, quam qui ſcholas nimis ſapiunt, præjudiciisque aſſueti, intentatam experimentorum viam habent. Quod ſi quis ſagacior Philoſophus eorum arcana perreptaverit, mirum in modum poſſet locupletare doctrinam Phyſicam. Candidus ſane ea parte videtur Scriptor *Hiſtoriæ Societatis Anglicæ*, Thomas Spraat, qui indolem illam inquiſitivam Germanorum præ ceteris gentibus laudat, ut gloriæ ducat genti ſuæ ex Germanica natione eſſe propagatam, atque ex illius origine illam indolem transfuſam; ob quod ingenuum certe teſtimonium ceteris popularibus ſuis anteferendus eſt.

17. Atque hæc hactenus de Inſtitutione certorum Collegiorum, ad Philoſophiam Experimentalem propagandam. De quo conſilio ſero nunc demum, ante hos quindecim annos, (utinam ſerio!) cogitatum eſt. Quanquam non defuerint, etiam ſub initium hujus Seculi, qui iſta conſilia animo agitarint, ſed tamen, ut ſunt homines ſuæ ſalutis ſæpe negligentiſſimi, non auditi fuerunt. *Magnus Pegelius, Profeſſor Roſtochienſis*, Anno 1604. libellum in lucem edidit, cui Titulum fecit: *Theſaurum rerum ſelectarum, magnarum, dignarum, utilium, ſuavium, pro generis humani ſalute oblatum.* Quo in libello Autor ille varia, tam in ſtudio naturali, quam in ceteris diſciplinis & omnibus artibus mechanicis, inventa proponit, à ſe excogitata, & cum iis communicanda, qui ſumtus in illa impendere, & labori ſuo mercedem ſtatuere, non detrectaverint. Multa in his invenio, de quibus vir ille cogitavit, jam tum ſuo tempore, de quibus hodie nunc disquiritur, ac inventa magno triumpho à nonnullis ducuntur. Hic inter cetera pollicitus eſt, conſilia ſe ſubminiſtraturum, quomodo à Magiſtratu, Magnatibus, Communitatibus, Urbibus, deputandi & ſuſtentandi nonnulli, qui utiliſſimas res inveniant, & inventa præclare ulterius experiantur; quod ſic fieri poſſit, ut etiam homo unus, & diebus paucis, & domi quidem, longe utiliora experiatur & exequatur, quam Alexander M. dum animalibus indagandis pro arte impendiſſe ſcribitur 400000. Coronatorum, & ablegaſſe per terrarum orbem

ter

ter mille homines. De quo labore recte judicat idem Autor, non mereri iſtam laudem, quæ vulgo illi tribuitur, & tanto ſumptu plane indignum eſſe, quo longe perfectior haberi hiſtoria poterat. Atque ita, vel in mediis tenebris ſæpe inveniuntur ingenia, quæ nonnunquam lucem per nebulam videant, ipſa vero à caligine invidiæ, paupertatis & avaritiæ opprimantur.

Hactenus de Hiſtoriæ Naturalis propagatione, ex mente Baconis Verulamii, fuſius diximus; reliquum jam eſt, ut de Methodo inveniendi experimenta, adeoque nova aliqua Dialectica Phyſica, quædam in medium afferamus, tam ex Baconis, quam aliorum recentiorum Philoſophorum, ſententia. 18

Quemadmodum rerum inventio conſiſtit in conjunctione rerum ſimilium, & ſeparatione diſſimilium, quæ certos quosdam Locos habet in Logicis, Generales ſc. Titulos, quorum indicio mens dirigatur in combinationibus rerum; ita ſimiliter procedere in omni negotio poſſumus. Quomodo in Logicis Loci iſti ad Argumentorum inventionem ducunt, ita deducere etiam nos poſſunt ad inventionem rerum. Atque in eo præcipue uſus Logices conſiſtit, vulgo ignoratus, cujus miniſterio non in argumentis tantum, ſed etiam in quibuscunque negotiis, uti poſſumus, modo rem non intra generales illos terminos concludamus, ſed ad ſpecialiora nos diffundamus. Quod negotium noſtrum attinet, Artem ſc. Experimenta indagandi, illa certe fundamentum in Locis iſtis habet, quanquam Thomas Spraat, *Hiſtoriæ Societatis Anglicæ* Scriptor *pag.* 89. impoſſibile exiſtimet, ad Artis regulas revocare Experientiam, propter infinitas, quæ rem variant, circumſtantias. Quem tamen ego audiendum eſſe non exiſtimo. Utut enim verum ſit, multis modis variari rerum circumſtantias poſſe, dari tamen certi quidam conceptus poſſunt, ſecundum quos mentis operationes dirigantur. Si ſingularia & infinita illa velimus reſpicere, eadem in ceteris quoque ſcientiis deprehendemus, in quibus tamen à generalioribus principiis & Axiomatibus formandis ab iſta rerum multitudine non deterremur. Magnus certe artis Analyticæ, ſive Combinatoriæ, ut quidam vocant, per omnes diſciplinas, omniaque negotia humana, uſus eſt, ſi modo illam certa methodo definitam ac præceptionibus deſcriptam haberemus. Sed hactenus inter deſiderata illa referri debet, optandumque eſſet, ut de ea diſpicerent eruditi. Hujus certe propago Ars inventiva eſt, quam deſiderari queritur Verulamius; vel potius illa ipſa eſt. Sub hac Arte inventiva multo maxima comprehenduntur. Et Verulamius quidem, *lib. 5. de ſcientiarum augmentis, cap. 2.* primo loco ponit Artem inventivam ipſarum artium, ſeu mechanicarum, ſeu liberalium: quæcunque enim de artibus habemus, caſu potius & neceſſitate, quam conſilio, inventa ſint. Et erat tamen in Arte illa rationis fundata methodus, qua Artes ipſas invenire poteramus, ut prolixe demonſtrat Verulamius. Qui hic vero mentis errores evitandi ſunt, prolixe disquirunt idem Verulamius in ſuo *Novo Organo*, & Autor ille Gallus Anonymus, qui lingua vernacula novam aliquam Logicam, quam *artem cogitandi* vocat, ſcripſit, *part. I. cap.* 8. 9. 10. 11. Ubi de idearum claritate & diſtinctione, ac earundem obſcuritate & confuſione, ejusque confuſionis remediis,

egit. (Liber ille in Latinam verſus linguam prodiit Lugdun. Batav. anno 1674. *in 8vo.*) Legi etiam in illam rem poteſt, animusque eo præmuniri contra errores, libellus doctiſſimus Roberti Boylii *de infido Experimentorum ſucceſſu*, ubi in cauſas errorum inquirit, ac, propoſita multorum exemplorum farragine, oſtendit, quam ſæpe minima circumſtantia, ac vix interdum vel ſagaciſſimo animadverſa, experimenti eventum vel dubium fecerit, vel plane nullum.

19 Ars iſta experimenta indagandi Verulamio vocatur ars judicii & directionis, cujus ille duas partes conſtituit. Nam vel procedere dicit ab experimentis ad experimenta, vel ab experimentis ad Axiomata, quæ & ipſa nova experimenta deſignent. Priorem harum partium experientiam-literatam nominat. Poſteriorem vero interpretationem naturæ, quam ille Hermeneuticam Phyſicam, ut peculiarem aliquam diſciplinam, libello, cui titulus *Novum Organum*, proponit, quæ in univerſalibus formandis ſollicita eſt, cum prior illa circa ſingularia occupetur, non minori etiam artificio, quanquam poſteriorem priori huic præferat Verulamius. Modos ipſe præſcribit experimenta capiendi, non quidem ſecundum ordinem Dialecticæ inſtructos, ſed qui facile ad illum reduci poſſunt; ſpecialiores enim locos oſtendit, omiſſis generalibus illis, quibus tamen hi ſubſternuntur. Primus modus experimenta indagandi illi eſt experimenti variatio. Illam inſtituit (1) in materia, ſi ſc. in materia ſimili idem experimentum ſuſcipiatur. E. g. Confectio papyri ex linteo uſitata eſt, idem in ſerico tentandum, uti papyrum conficiunt Chinenſes. Inſitio in arboribus fructiferis in uſu eſt, quid ſi idem tentetur in arboribus ſylveſtribus, in floribus? Huc etiam pertinet, quando in ſubjecto variatio inſtituitur, ut ſi, ad exemplum ſurculi, trunco arboris inſiti, ſemen cepæ capiti alterius cepæ viridi indatur. (2) Variatio experimenti fit ratione cauſæ efficientis. E. g. Radii ſolares, per vitrum miſſi, calorem augent, an idem præſtent radii lunares, tentandum? Item an fumus calefactus? quod tentarunt nonnulli, & ſimilem eventum ſenſerunt, teſte Honorato Fabri. Variatio experimenti fit (3) in quanto: multiplicata enim quantitate creditur augeri virtus. E. g. Globus plumbeus unius libræ decem pulſuum ſpatio ad terram deſcendit, quot pulſuum ſpatio globus centum librarum? Secundus modus ipſi eſt productio experimenti, quæ duplex eſt, ratione quantitatis continuæ, vel diſcretæ. Ratione hujus eſt repetitio, ratione illius extenſio. E. g. Spiritus vini, unica diſtillatione vires acquirit, annon majores acquirat pluribus diſtillationibus? Magnes ferrum integrum trahit; num etiam fruſtum Magnetis in diſſolutione ferri immerſum ferrum ad ſe alliciat? Tertius modus eſt illi translatio experimenti, uberrimus ſane & pene princeps. Eſt vero ille triplex: aut à natura vel caſu in artem, aut ab arte vel practica alia in aliam; aut à parte alicujus artis in partem diverſam ejusdem. Primæ translationi pleræque artes mechanicæ originem debent. Exemplum eſſe poteſt Iridum artificioſarum ad exemplum naturalis imitatio, modus diſtillandi ad imbrium imitationem inſtitutus, tonitrua & fulgura ad imitationem naturalium inſtituta, per miniſterium ſingularis illius caſus, qui Monacho Cimbro, Barth. Schwartzio, acciderat.

Plura

Plura artificialium imitationum in natura exempla vide apud Sorellum *in Scientia Univerſali*, libro Gallice ſcripto, *variis Capitibus*. Secundæ translationis exempla hæc: Specillis ſenſus viſus juvari poteſt, an & ſenſus auditus inſtrumento aliquo ἀκουστικῷ, quale experimentum hodie detectum eſt, ac deſcripſit Kircherus in ſua *Phonurgia*, qui ſe autorem inventionis contra Anglos aſſerit. Cadavera per balſamationes conſervantur, annon & corpora viva? Sigillorum impreſſio arti Typographicæ viam oſtendit. Tertiæ translationis, quæ parum à ſecunda differt, exempla multa in Medicina dari poſſunt. E. g. Si experimenta partis Medicinæ de curationibus morborum ad partes de tuenda ſanitate & prolongatione vitæ, transferantur. Quartus modus illi eſt inverſio experimenti, cum ſc. contrarium ejus, quod experimento conſtat, probatur. E. g. calidum per ſpecula intenditur, num etiam frigidum? Per ignem diſtillationes inſtitui poſſunt, num etiam per res frigidas, nivem, glaciem, &c.? quale experimentum Magni Ducis Hetruriæ refert *du Hamel in libro de affectionibus*. Quintus modus illi eſt compulſio experimenti, quam vocat, ubi urgetur & producitur experimentum ad annihilationem, vel privationem virtutis. Quomodo nihil novi indagatur, ſed natura rei per negationem & contrarium deprehenditur. E. g. Magnes ferrum trahit. Vexentur jam ferrum & magnes, ut amplius non fiat attractio, unde quodammodo deprehendetur, in quo natura magnetiſmi conſiſtat. Ac deprehenderunt ſane, qui de magnete inquiſitiones inſtituerunt. Sextus illi modus eſt applicatio experimenti, quæ illi eſt ingenioſa experimenti traductio ad experimentum aliud quoddam utile. E. g. Aurum plus ponderis, & minus dimenſionis habet, quam argentum, aqua, quam vinum; ab hoc traducatur experimentum Archimedis, ut ex menſura impleta, & pondere excepto, poſſis dignoſcere, quantum argenti auro fuerit admixtum, quantum aquæ vino. Thermometra pro menſura aëris calidi vel frigidi inventa ſunt, an etiam pro menſura liquorum talia inveniri poſſunt? Septimus illi modus eſt copulatio experimenti, quæ eſt experimentorum, applicationum potius experimenti, nexus & catena, ut cum ſingula profutura non fuiſſent, ad aliquem uſum connexa valeant. E. g. Si roſas aut fructus ſerotinos habere cupis, fiet hoc, ſi gemmas præcociores avellas. Idem fiet, ſi radices usque ad ver adultum denudes, & aëri exponas: at multo magis, ſi jungas utrumque. Refrigerant glacies & nitrum, juncta magis refrigerant. Spiritus vini vegetabilia facile recludit; idem Spiritus ſalis Tartari facit; ſi jungas utrumque, fortius habebis vegetabilium ſolutivum.

Hos Baco Verulamius modos proponit, quos ſi recte conſideraverimus, omnes 20 è generalibus illis locis Dialecticis petitos inveniemus. Ex loco cauſarum procedit variatio experimenti, ratione materiæ & efficientis. Ex loco effectuum productio experimenti. E loco ſimilium translatio experimenti. E loco contrariorum compulſio experimenti, ejusque inverſio. Ex loco cognatorum eſt applicatio experimenti & copula. Ex his ille fontibus modos particulares producit, qui generales tamen dicendi ſunt, ſi reſpiciamus Topica ejus particularia, quæ nihil aliud ſunt, quam loca quædam inventionis & inquiſitionis particularibus ſubjectis appropriata, ſive

ſive miſturæ quædam è Logica & materia ipſa. Illa autem omnia eſſe disjunctiſſima certum eſt. Particulares enim loci iſti ratione ſubjecti valde variant, nec ſimul & ſemel excogitari poſſunt. Quemadmodum enim cum ipſis inventis comparatum eſt, ut cum ætate creſcant, ac dies diem doceat, ita etiam cum inveniendi arte; ſemper enim aliqua cogitata incidunt, quæ prima vel illuſtrant, vel interdum etiam tollunt. Quæ omnia quidem generales quosdam locos habere poſſunt. Sed quoniam ſubjectorum, ut ita dicam, quædam infinitas eſt, multis modis particulares iſti conceptus, generalibus ſubordinati, variari poſſunt.

21 Atque hic ego præter vulgares iſtos Locos Dialecticos, Indicem quendam categoricum commendarem, de cujus infinitate in inveniendis argutiis plura alibi dixi: *Cum enim inventio rerum requirat magnam rerum ſylvam & farraginem, optime nobis cognitam, iſta vero confuſiſſima ſit, niſi quodam filo Ariadnæo ducamur, ejus inſtar eſſe poſſe* puto Locos iſtos decem, ut vocant, Prædicamentorum, non, quod illam rerum omnium partitionem habeam omnium accuratiſſimam, ſed quod tamen melius ſit, aliquas habere rerum claſſes & ſeries, quæ indicis loco fungantur, ſecundum quem cogitata noſtra dirigamus. Index itaque categoricus ὕλην aliquam ſive ſylvam rerum nobis ſuggerit, Dialectica argumentandi modum præſcribit, ut ſic utriusque miniſterio in cognitionem rerum deveniamus, quæ facilitari, ſupra quam credat aliquis, hac methodo poteſt. Quanquam enim Index ille Categoricus inveniendis Enthymematibus argutis propoſitus ſit, adeoque ad artem dicendi ſpectet, tamen nihil prohibet, eundem etiam ad artem meditandi referre. Nam & in ipſis Interrogationibus & Inquiſitionibus, quæ ſunt meditationum noſtrarum conſectaria, elucet iſta vis animi & rerum combinatio. Nam, ut Plato ait, qui aliquid quærit, id ipſum, quod quærit, generali quadam notione comprehendit. Exempli hic inſtar eſſe poſſunt *Topica* illa *particularia*, ſive articuli inquiſitionis, quos de variis naturæ ſubjectis propoſuit Baco Verulamius, ut de gravi & levi, *lib. de ſcientiarum augmentis 5. cap. 3.* de ventis, peculiari libro, cui titulus: *Hiſtoria Ventorum*, de vita & morte, libro, cui titulus: *Hiſtoria Vitæ & Mortis*, de denſo & raro, de Sympathia & Antipathia rerum, de Sale, Sulphure & Mercurio: ſuper quibus ſubjectis generalia quædam meditata ac imperfecta reliquit, quæ adduntur *Hiſtoriæ* ejus *ventorum*. Illorum Topicorum particularium inventio è Categoriis mihi quidem deſumi poſſe videtur, ut facile demonſtrari poſſet, ſi ulterius huic rei inſiſtere vellemus. De Indice vero illo Categorico legi poſſunt, quæ in Lectionibus ſupra citatis, *de Arguta Dictione cap. 6. p. 108.* diximus, unde facilius patebit, qui ejus uſus in præſenti negotio conſtitui debeat. Cujus ſubſidio ſi inſtructi ſumus, non opus erit ad artem Lullianam, aut Combinatoriam, de quibus magnifica adeo promittunt nonnulli, recurrere. Omnia enim faciliori negotio, per notiores illas vias, expediri poſſunt.

22 Eſt etiam alius quidam modus experimenta capiendi inartificialis, vel irrationalis, quem ſortes experimenti vocat Verulamius, cum aliquid experiri velle animum ſubit, non, quia aut ratio, aut aliud experimentum, te ad illud deducat, ſed quia ſimilis res nondum tentata fuit. Qui modus, quanquam abſurdus videatur, tamen etiam hic

hic, ut in practicis fieri ſolet, etiam audaces fortuna juvat, & ſæpe occaſio datur novis rebus inveniendis. Hunc in ordinem referas illos, qui circa Chryſopœiam laborant: illi, quando nullis principiis fulti ſunt, neque artem per traditionem acceperunt, cum ex ingenio ſuo aliquid tentare audent, caſu nonnunquam in aliqua experimenta incidunt, quæ fruſtra omni ſtudio & opera indagaſſent. Exemplum hujus ponit Verulamius in operatione ignis ſuper aliquod corpus naturale, in qua alterum horum ſemper evenit, ut aut aliquid evolet, aut ſaltem fiat ſeparatio partium localis, & ad nonnullam diſtantiam, ut in diſtillatione, ubi fæces ſubſident, vapores in receptacula congregantur. Huic opponit diſtillationem clauſam, quam neminem mortalium adhuc tentaſſe ait. Sed & exemplum hoc non quadrat, nam certe inter maxime rationales modos ille poni debet, & ipſa illa diſtillatio clauſa jamdudum ab hominibus tentata eſt. Id autem verum eſt, minime eſſe vulgarem hanc operationem, & omnium artificioſiſſimam, atque unice ſecretam Chymicam, qua perpetrari in re naturali ſtupenda opera poſſunt, ad ipſius naturæ imitationem, quæ h. m. in generationibus rerum omnium operatur. Nec certe fallitur Verulamius, quando ait, vim caloris, ſi intra clauſtra corporis ſua in alterando facinora edat, cum nec fiat jactura corporis, nec liberatio, tunc demum hunc materiæ Proteum, velut manicis detentum, ad complures transformationes adacturam, ſi modo calor ita temperetur & alternetur, ut non fiat vaſorum confractio. Recte etiam Verulamius hanc rem matrici naturali aſſimilat, ubi calor operatur. Has operationes inſtituit natura in generationibus omnium rerum. In generationibus animalium diſtillatio clauſa eſt, vel in utero, vel in ovo, quo poſteriori exemplo ad oculum demonſtrari poteſt, & demonſtrata eſt à nonnullis. In generationibus Metallicis idem proceſſus eſt: in carceribus enim terræ ſurſum deorſum moventur Spiritus metallici, ſi vapores Mercuriales & ſulphurei, quos Witterung coruſcationum nomine appellant Metallici. Eorum continuo aſcenſu & deſcenſu fit illa metallica miſtio, & metallorum generatio, vel puriorum, vel impuriorum, prout, vel munditia, vel immunditia loci genitalis, vel ſolis abſentia & propinquitas, vel concurrerunt ad operationes naturæ, vel eas deſeruerunt. Receptacula illa venarum, quæ vitrorum inſtar ſunt, montibus ſuperinjectis hermetice, ut ita loquar, ſigillata ſunt. Qui Metallorum imitationem intendunt Chymici, ac productionem eorum per artem, ſimilem diſtillationem clauſam principiorum metallicorum præſcribunt, ut videre eſt in *ſcriptis* illis, quæ genuina eſſe, vel ex hiſtoria, vel ex collatione mutua, deprehendimus. Illic omnes operationes occluſo vaſe inſtituuntur, vaporibus diverſorum principiorum metallicorum continuo aſcenſu deſcenſuque operationes mutuas edentibus. Similes operationes in rebus vegetabilibus inſtitui poſſunt, & qui plantarum reſuſcitationes in vitro exhibere volunt, clauſo vitro prius operationes illas inſtituerunt. Neque dicam de diuturnis digeſtionibus, quæ itidem clauſo vaſe fiunt, quibus magnæ parantur medicinæ. Quare immerito Verulamius, ut rem inſolitam inducit, & intentatam diſtillationem hanc clauſam, quæ certe eſt Chymia illa ſecretior, à vulgari iſta diſtans, quantum

cœlum à terra. Vulgaris enim illa ad deſtruendas res, aut depravandas, inventa eſt, hæc vero ad generandas, meliorandas & transformandas res conducit. Prior illa violento igne, vel exterminat ſubtiles ſpiritus, vel empyreumate inficit, & peregrinitatem quandam ſulphuris impuri admiſcet, qua plus nocetur, quam commodum infertur Medicinæ: hæc vero blando igne & diuturno intima miſti corporis invadit, vincula unionis miſtionis ſolvit, ac reformare & refingere apta nata eſt. His experimenta indagandi modis Baconianis jungenda ſunt, quæ ab eodem Autore proponuntur in *Novo Organo*, quod id agit, ut ex naturæ experimentis formare doceat Axiomata Univerſalia, per aliquam artem Hermeneuticam, cujus principia, à Dialecticis quidem deſumta, ſuam autem quandam formam & limites ſortiuntur, è ſubjectis, circa quæ verſantur. De qua naturæ interpretatione, ut vocat, legi poteſt liber ille, neque enim noſtrum eſt, omnia iſta huc adducere.

23 Præmiſſis igitur jam omnibus illis, quæ aditum parare ad Phyſicam Univerſalem poſſunt, videamus, qua ratione ſcientiam Phyſices partiatur Verulamius, quaque Methodo, in illa docenda diſcendaque uti nos velit. Primum Naturalem Philoſophiam dividit in Speculativam & Practicam, quas geminas ejus partes conſtituit. In prima docet inquiſitionem cauſarum, in altera productionem effectuum; altera naturæ viſcera ſcrutatur; altera naturam veluti ſuper incudem efformat. Ulterius partem ſpeculativam de natura dividit in Phyſicam Specialem & Metaphyſicam. Ubi illud notandum, Metaphyſicæ acceptionem illi alio ſenſu venire, quam vulgo nos capimus. Per Metaphyſica enim in Phyſicis intelligit, quæ abſtracta magis & conſtantia ſunt. Per Phyſica, quæ materiæ immerſa ſunt & mobilia. Phyſica illi ſupponunt exiſtentiam tantum & motum, & naturalem neceſſitatem: Metaphyſica etiam mentem & ideam. Phyſica eſt illi, quæ inquirit de efficiente & materia: Metaphyſica, quæ de forma & fine. Phyſicam iterum partitur in doctrinas tres, in naturam, in unum collectam, aut fuſam, aut ſparſam. Colligitur vero in unum natura, aut propter communia rerum omnium principia, aut propter unicam integralem univerſi fabricam, quæ naturæ unio duas parit Phyſicæ partes, unam de principiis rerum, alteram de fabrica univerſi, ſive de mundo. Tres itaque partes hæ ſunt (1) de principiis rerum (2) de mundo, ſive de fabrica rerum, (3) de Natura multiplici ſive ſparſa.

24 De ſingulis quædam tractantur communiter apud Phyſicos, ſed quanta accuratione, judicare facile omnes poſſunt. Certe doctrina illa de fabrica rerum parum fuit exculta, quæ tamen noſtri eſt uſus in doctrina phyſica: quanquam & obſiſtat imbecillitas ſenſuum humanorum, qui ideas ejus diſtinctas & accuratas animo ſiſtere non poſſunt, ob vaſtitatem objecti, ejusque occultationem. Suſpicione tamen aliqua attingere poſſumus, & dedit hæc Verulamii ſpeculatio (quanquam ipſe diſſimulet) Roberto Boylio occaſionem ſcribendi *de Coſmicis rerum qualitatibus*, ſeu de iis affectionibus naturalibus, quæ corporibus ratione Syſtematis mundani, & nexus competunt, ſive in Globo hoc terraqueo ſolo eæ affectiones fundentur, in maſſis ſc. illis majoribus, ut vocat Verulamius, aqua, aëre &c. ſive ad Globum hunc Terrenum,

vel

vel ejus partes, pertineant, ex operationibus ceterorum corporum mundanorum in hunc terræ Globum perductæ. Quæ pars Phyſicæ cum pateat latiſſime, cum ſit à ſenſibus remotiſſima, niſi forte ex effectu quædam divinemus, mirum non eſt, à nobis non poſſe apprehendi effectus ex his cauſis propagatas, ut fortaſſis plurimi ſunt in natura. Et videmus quodammodo in influxibus corporum Planetariorum in hunc globum terraqueum, quorum effectus paſſim deprehendunt illi opifices, quorum operationes vel circa maſſam aqueam, vel circa maſſam terræ verſantur, e. g, Nautæ, Agricolæ, metallifoſſores, quibus obſervationes interdum aliquæ è re ipſa naſcuntur, quarum tamen adeo determinata veritas non eſt, ut nec falli interdum poſſint. Referenda etiam huc eſt Aſtrologia illa divinatoria Naturalis, quæ adeo incerta & fallax eſt; & eſſe tamen aliquam, in natura fundatam, tam ratio ipſa dictitat, quam eventus confirmat. Accedit etiam huic naturalis quædam hominum circa univerſalia ſocordia. Plurimi enim, in minutiis & particulis rerum occupati, non adeo ſimul reſpiciunt ad hujus univerſi machinam, cujus intuitu, ſi cogitationes extolleremus, aliam interdum naturæ faciem videremus, & quædam in certiora è conſiderationibus illis formaremus, quam nunc quidem novimus. Hinc poſſemus certiores tempeſtatum regulas formare, cometas prædicere, frigidam vel calidam aëris temperiem prænoſcere, ſi ad habitudinem aëris, aquarum, terræ, ſemper reſpiceremus, & collationibus mutuis, ac obſervationibus, in locis diverſis habitis à plurimis, anguſtiæ unius ingenii ſubveniremus. Quod quidem inſtituerunt ſocii Angli, ſed an effectum daturi ſint, dies docebit. Ratione Aſtrologiæ cogitationes quaſdam proponit Verulamius, *de augmentis Scientiarum. lib. 3. cap. 4.* quæ legi illic poſſunt.

Phyſicam Sparſam, ſive de varietate rerum, rurſus in duas partes dividit, Phy- 25
ſicam ſc. de concretis, & Phyſicam de naturis. Altera inquirit de ſubſtantiis, cum omni varietate ſuorum accidentium; altera de accidentium; altera de accidentibus per omnem varietatem ſubſtantiarum. E. g. Si inquiratur de leone, quercu, &c. illa plura & diverſa accidentia ſuffulciunt. Contra ſi inquiratur de calore & gravitate, illa plurimis diſtinctis ſubſtantiis inſunt. Quandoquidem vero omnis Phyſica quaſi media eſt inter Hiſtoriam Naturalem & Metaphyſicam, prior pars Hiſtoriæ Naturali propior eſt, poſterior Metaphyſicæ. Phyſica autem concreta eandem ſubit diviſionem, quam Hiſtoria Naturalis; ut enim Hiſtoria Naturalis factum ipſum perſcrutatur; ita Phyſica concreta cauſas inquirit, adeoque circa omnes illas rerum claſſes verſatur, circa quas verſari Hiſtoriam Naturalem jam tum ſupra diximus. Phyſica vero de Naturis, ſive abſtracta, in duas partes dividitur, in doctrinam de Schematiſmis materiæ, & in doctrinam de motibus. Schematiſmi materiæ ſunt denſum, rarum, grave, leve &c. Motuum vero genera multa ſunt; ſunt enim vel ſimplices, vel compoſiti, & ratione ſchematiſmorum materiæ varii. De quorum ſpeciebus ſingulis nolumus repetere, quæ prolixe Verulamius loco habet, jam ſupra citato. Id vero mirabile eſt, Verulamium ea jam animo complexum eſſe, quorum particulas excolendas ſibi ſumſerunt recentiores, & his, velut principiis & fundamentis, doctrinam Phyſicam inædificarunt.

ficarunt. Sunt hodie, qui in Schematiſmis materiæ omnia ponunt Phyſices principia; omnesque ex iis rerum formas educunt. Sunt, qui in motu ſimiliter univerſam Philoſophiæ Naturalis doctrinam fundant, atque ex illo omnium *φαινομένων* naturalium rationes reddere laborant. Quo in argumento verſantur illi, qui corpuſcularem Phyſicam profitentur, omniaque è particulis deducunt, G. G. Leibnitzius, in *nova* Motus *Theoria*, & J. Alph. Borellus in *lib. de vi percuſſionis*, & in alio, quem promiſit *de motu animali*. Hi, quanquam eleganter, ac plane Mathematice demonſtrare velint effecta naturæ, quo quidem nomine laudandi ſunt, mihi tamen partem tantum aliquam Philoſophiæ Naturalis comprehendere videntur, nec univerſalia aliqua ſtatuere principia. Externa illi naturalium operationum veſtigia legunt, regulis Mathematicis adjuti; ſed interiora rerum illis modis demonſtrari, à vero valde alienum eſt. Rectius itaque Verulamius hanc tantum partem conſtituit magnæ & univerſalis iſtius ſcientiæ Phyſicæ, qua tamen nondum omnis naturæ fundus exhauſtus eſt, eritque, ubi non minus illi Lyncei laborabunt particularum & motuum ſuorum determinationibus, quam Peripatetici formis ſuis & qualitatibus, de quibus in progreſſu noſtri Operis plura dicenda erunt. Interim videmus Verulamium jamdudum præcepiſſe animo illa, in quibus novi illi Scriptores triumphant.

26 Metaphyſicæ aſſignavit Baco inquiſitionem cauſarum formalium & finalium. Cauſas formales quod attinet, de iis vulgo invaluit opinio, nulla eas humana diligentia inveniri poſſe. Plato eas à materia abſtractas ſpeculabatur, non in materia determinatas. Unde factum, quod ad ſpeculationes Theologicas diverteret, quibus Naturalem ſuam Philoſophiam corrupit. Subſtantiarum quoque formæ perplexæ ſunt & intricatæ, quas ad tempus ſeponi jubet Baco, explicatis prius ſimplicioris naturæ formis. Ita formæ Schematiſmorum materiæ & motuum, quas primæ Claſſis appellat Baco, citius inveniri poſſunt, quod, velut literæ Alphabeti, eſſentias & formas omnium Subſtantiarum conficiant. Inquiratur itaque de forma hujus vel illius ſoni, de forma denſi, rari, calidi, frigidi, &c. & deprehendemus ea ratione ſubſtantiarum ipſarum formas. E. g. Si inquiratur in cauſam albedinis in nive, redditur illa, quod ſit ſubtilis intermiſtio aëris cum aqua; hæc autem non eſt forma albedinis, cum aër etiam pulveri, vitro aut cryſtallo, intermixtus albedinem ſimiliter procreet, non minus, quam ſi admiſceatur aquæ. Verum cauſa illa efficiens tantum eſt. At vero forma illa, corpora duo diaphora intermixta, portionibus eorum opticis ſimplici ordine, ſive æqualiter, collocatis, conſtituere albedinem. Pars ſecunda Metaphyſicæ Verulamio (cujus hanc diſtinctionem immerito ridet H. Conringius *Diſſ. Phyſ.* 1. *Th.* 3.) eſt finalium cauſarum inquiſitio, quæ interdum in Phyſicis pro cauſis Phyſicis à nonnullis venditantur. In quem lapidem Plato, Ariſtoteles & Galenus ſæpe offendunt.

27 Doctrina Operativa naturalis in Mechanicam & Magiam dividitur; quæ reſpondent partibus Speculativæ, Phyſicæ Mechanica, Metaphyſicæ Magia. Mechanices uſus eſt quam latiſſimus; ſed ars illa non ita tradita, ut tradi quidem poterat & deberet.

De

De ea ſuperius quædam diximus. Magia vero naturalis eſt, quæ cognitionem formarum abditarum ad opera admiranda deducit. Quæ pars itidem non eſt pro dignitate exculta, niſi velimus ſuperſtitioſas aliquas traditiones & obſervationes eo nomine ſalutare.

Utrique, tam Speculativæ, quam Operativæ Phyſicæ, magnam Appendicem Ma- 28
thematicam ſtatuit Verulamius, eamque inter Appendices potius poni debere putat, quam inter ſcientias ſubſtantivas, magis tamen Metaphyſicæ Philoſophiæ Naturali ſubordinat, quam Phyſicæ. Quantitas enim, quæ ſubjectum eſt Mathematicæ, materiæ applicata, velut doſis naturæ eſt, & plurimorum effectuum in rebus naturalibus productrix. Ideoque inter formas eſſentiales eam ponit Verulamius, quarum doctrinam ille ad Phyſicam Metaphyſicam rejecit. Appendicem autem facit eam, hanc ob cauſam, ut delitiæ & faſtus Mathematicorum retundantur, qui Matheſin Phyſicæ fere imperare cupiunt. Quo morbo, ſi verum fateri velimus, laborant hodie recentiorum illa dogmata Phyſica: hodie enim pene omnis Phyſices ſcientia Mathematica eſt, ſubtilis quidem in iis affectionibus demonſtrandis, quæ ad Matheſeos miniſterium referri præ ceteris poſſunt. At in cauſis internis indagandis æque laborant, ut Peripatetici, quorum contrarius quidem morbus eſt. Nam ut hi Mathematicam Phyſicæ Dominam conſtituunt, ita illi Logicam: hi naturam externe conſiderant, ratione ſolius quanti, unius tantum formæ; illi conceptibus notionalibus omnia metiuntur. Media hic via tenenda eſt, &, quid natura ipſa velit, diſpiciendum potius. Propriorem tamen ad naturæ clauſtra aditum habent, qui Mathematica, velut Indice aliquo, utuntur, in qua tamen iis non ſubſiſtendum eſt, & ipſa penetralia perreptanda. Veteres iſti, qui vixerunt ante Platonis & Ariſtotelis tempora, eadem principia ſecuti ſunt. Nam de Democrito notum eſt, in figuris Atomorum illum principia varietatis rerum collocaſſe. Pythagoras naturam rerum ex numeris conſtitui aſſerebat. Non itaque novus ille modus philoſophandi eſt, ſed jamdudum ab antiquis traditus.

Hæ Franc. Baconis Verulami, Viri Illuſtris & maximi ingenii, de amplianda cogni- 29
tione Philoſophiæ Naturalis, ſunt meditationes. Qui, ſicut in *Libris de Argumentis Scientiarum*, *Novo Organo & Atlantide retecta*, methodum illam primus detexit, ita in *Hiſtoria Ventorum*, *Hiſtoria Vitæ & Mortis*, *Hiſtoria denſi & rari*, *Hiſtoria de ſono & auditu*, *Articulis Quæſtionum circa Mineralia*, & *Topica Inquiſitione de Magnete*, ipſa praxi viam oſtendit, methodique iſtius dedit ſpecimina. *Hiſtoria Gravitatis & Levitatis* periit. *Sylva Sylvarum* farrago eſt Experimentorum Naturalium, quæ, tam ipſe, quam alii, inſtituerunt, quibus tamen in omnibus fides haberi nequit. Nulla enim in illis ἀκρίβεια eſt, & poſt mortem ejus, ſi recte memini, Anglice primum prodierunt: hujus viri ingenium magnæ mihi ſemper admirationi fuit. Profundum enim, expeditum & diffuſum eſt per omnia. Ariſtotelis ſententias in multis ſequitur. Neque enim novaturit, niſi cum neceſſitas, demonſtrationis ratio, & experientia, illud poſtulant. Neque tamen in autoritatibus inſanit. Plura de illo vid. in *Ephemeridibus Gallicis A.* 1666. *p.* 225-228. *Ed. Lat.*

CAP. II.

DE LOCORUM COMMUNIUM IN PHILOSOPHIA NATURALI SCRIPTORIBUS.

§. 1. PLeni Autores hi ſunt narrationibus falſis atque incertis, & à tyronibus proinde non legendi. 2. Pertinent ad hanc Claſſem C. Plinius Major, qui ob diligentiam commendatur, & contra recentiorum criminationes defenditur. 3. Solinus, in quem Cl. Salmaſii exſtant Exercitationes *Eruditiſſimæ, ſed feſtinanter nimis, ac ſine delectu, ſcriptæ. Similes in Plinium ab eodem ſunt promiſſæ. 4. Vinc. Bellovacenſis & Gerh. Joh. Voſſius, ille exigui, hic ſummi pretii Scriptor. 5. Ferrantes Imperatus, cui Nic. Anton. Stelliola labores ſuos 100. Scutatis vendidit ac tranſcripſit; Georg. Hornius, Scriptor proletarius. J. E. Nierembergius fabuloſus. 6. Epiſtolographi Phyſici, Paulus Sarpius, Nic. Fabricius Peireſcius, Fort. Licetus, Thom. Bartholinus & Sam. Sorbierius. 7. Dialogorum Phyſicorum, & Itinerariorum quorundam, Scriptores, præſertim Cl. Berirgardus, Joh. Bodinus, Monconiſius & Thevenotius. 8. Obſervationum (in quibus opus eſſe delectu monetur) Scriptores, Pet. Bellonius (Pet. Gyllio, Domino ſuo, eas ſuffuratus) Joh. Rud. Camerarius, aliique. 9. Obſervationes integrarum Societatum Phyſicarum, imprimis Collegii Naturæ Curioſorum Germanici, de quibus denuo ſequius fertur judicium. Inſperguntur nonnulla de Acad. Lynceorum Romana, & fundatore ejus, Aug. Cæſio. 10. Polygraphi Phyſici, Hier. Cardanus, Ul. Aldrovandus, Athan. Kircherus, Fort. Licetus, P. Gaſſendus &c. 11. Scriptores Phyſici Miſcellanei variorum generum, Hier. Cardani & J. C. Scaligeri Scripta contraria.*

1 AD LOCORUM COMMUNIUM *Scriptores* accedimus, ſeu Autores illos, qui farragines aliquas rerum naturalium congeſſerunt, quorum notitia aliqua habenda, non quod ex iis multum profecturi ſimus (plauſtra enim mendaciorum, ſuperſtitionum, falſarum relationum, ac animalium fabularum, illic reperimus, ſed quoniam argumenta naturæ tractaverunt, & varietate ſua occaſionem aliis cogitationibus ſubminiſtrare poſſunt. Nam hic primum eſto principium; dubitare, ſi non de omnibus, ſaltem de plurimis. Et prodeſſe tamen nonnunquam ipſa dubitatio poteſt, qua in veram rei naturam ſæpe deducimur, caſu aliquo, vel errore, vel ſorte: nolim tamen admittatur ad illorum Autorum lectionem tyro, cui nulla adhuc via ſtrata eſt ad Philoſophiam Naturalem, miris enim modis dementabit ingenium ac falſis implebit præjudiciis. Verum, ſi jam Mathematices ſit peritior, & notitiam habeat Phyſicorum principiorum, tam veterum, quam recentiorum, cautius in illis verſabitur. Quanquam enim nondum exactam habeat Philoſophiæ Naturalis ſcientiam, & fortaſſis nnnquam, ob rei vaſtitatem, habiturus ſit, aliquod tamen illi apparebit veritatis crepuſculum, ut melius certiusque mentis oculos ad varias

varias illas narratiunculas reflectat, & accuratius de rerum veritate judicium formet.

Inter veteres habemus, poſt Ariſtotelem, cujus exſtat *Hiſtoria Animalium*, & 2
liber mirabilium Auſcultationum, PLINII *Hiſtoriam Naturalem*, qui mirabili brevitate, ac *ſtylo* ad ſumma rerum capita recenſenda *facto*, res vaſtas, & pene infinitas, complexus eſt. Quam ob cauſam Rol. Mareſius *Lib*. 2. *Ep*. 26. Plinii paucos de Animalibus libros pluris facit, quam Geſneri & Aldrovandi de iis infinitos, quod Plinius omnia egregio ordine complexus ſit, & ſingula in ſuas claſſes apte diſtribuerit, quæ vero ex aliis decerpſit, digeſta, & ſtylo quaſi concocta, ſua quodammodo fecerit. Ei licentius nonnulli è recentioribus inſultant, quam æquum eſt. Nam certa magna illi gratia habenda eſt, quod conſervaverit nobis memoriam multarum rerum, quæ alias intercidiſſent. Apud illum enim conſignata invenimus multa veterum Philoſophorum, tum placita, tum inventa, de quibus profundum apud alios ſilentium eſt. Nec eſt, quod de fabuloſis quibusdam traditionibus nonnulli conquerantur, nam certe ego puto, in illis hodiernis Oſervationum Scriptoribus plus fabularum eſſe, quam in Plinio. Ex ingenio autem iſte nihil finxit, ſed, fidem veterum ſcriptorum ſecutus, ad poſteros propagavit ea fide, qua à majoribus acceperat. At hodierni illi noſtri Obſervatores ſæpe mentiuntur, ut novam aliquam obſervationem cudant, ſæpe rerum circumſtantias non recte penſitant, &, ut mancum de rebus formant judicium, ita incertum nobis gignunt experimentum. Sed & multa fabuloſa habentur in Plinio, quæ non ſunt. Sæpe enim ipſi, laborantes ignorantia, alios incuſamus malæ fidei, cum nos ipſi potius culpandi eramus; quod probari in Plinio non paucis in locis poterat, ſi noſtri res eſſet inſtituti. Utinam nobis fata *non invidiſſent Claudii Salmaſii Exercitationem de ſcriptis Plinianis*, quam editurus fuiſſet, niſi morte immatura ſubreptus fuiſſet, cujusque mentio extat in Catalogo Operum ejus, quem nobis reliquit *Laurentius Craſſus* Tomo 2. *Elogiorum*.

Plinii epitomator SOLINUS *eſt*, cujus extat *Polyhiſtor*, quem *Salmaſius* uberri- 3
mis vaſtiſſimisque Commentariis explicavit, qui liber Locorum Communium inſtar eſſe poteſt. Omnia enim vir ille doctiſſimus, quæ apud veteres de ſimilibus argumentis tradita erant, collegit, ſuo ubique interſperſo judicio. Sed, quoniam ille feſtinanter plerumque ſcribebat, ut uberrimo ingenio nulla ſufficeret manus, nec vel verborum, vel rerum, modum noſſet, multa illi exciderunt, quæ & ipſe noverat melius, & rectius alio die tradebat, quæque facile evitaſſet, ſi paululum modo attendiſſet animum. Quod Gronovii judicium de hoc viro, *lib*. 1. *de pecunia Veteri*, *c*. 41. ut in Philologicis, ita etiam in his verum eſt. Nam multa etiam hic miſcuit, quæ poterat opportunius alio tempore & loco dixiſſe. Sed quoniam hic vaſtitatem & multitudinem habeat objectorum, ſponte ingenium ejus in tam varia excurrit. *Exercitationes* ejus *Plinianæ*, quas paſſim in hoc Commentario promittit, lucem non conſpexerunt, mors enim iſtas molientem prævenit. Multa in illis de herbis & plantis dicturus fuiſſet, & aliquanto plenius accuratiusque, quam fecerant ante illum Scriptores illarum rerum, ac ipſe Jul. Cæſ. Scaliger *in Comment. de Plantis* eruditiſſimo.

E re-

4 E recentioribus naturalium rerum Collectoribus habemus VINCENTII BELLOVACENSIS *Speculum naturale*, partem Quadripartiti operis unam, quem in *Morali Speculo*, velut exſcriptorem Divi Thomæ, accuſat Jac. Thomaſius, *in libro de plagio literario* §. 574. In *Speculo* etiam *Naturali* totum fere Plinium exſcripſit, aliqua tamen è ſuorum temporum Scriptoribus addidit. Sed parum in illo Autore eſt doctrinæ elegantioris. Longe luculentius Opus eſt GERH. JOH. VOSSII, quod *Phyſiologiam Chriſtianam* inſcribit, ac addi ſolet ejus libris *de Idololatria*, quod ego quidem quam pleniſſimum habeo inter illa, quæ Hiſtoriam Naturalem Narrativam complectuntur. Omnes enim rerum claſſes perambulat, & quæ ad illas pertinent, diligenter ex Autoribus colligit.

5 Editus quoque Italica lingua Neapoli, A. 1599. in fol. liber eſt FERRANTIS IMPERATI, *Neapolitani*, cui titulus: *Hiſtoria naturalis*; qui, antequam Venetiis, anno 1672. eſt recuſus, magno pretio ſæpe redemptus eſt ob raritatem. Liber eſt multa diligentia ſcriptus, ideoque præ ceteris commendandus, quod partem Operativam Phyſicæ plenius, quam ceteri, dederit; qua ratione prodeſſe plurimum poteſt. Quanquam tamen & ille, quod res metallicas inprimis attinet, è Germanis, Georg. Agricola præcipue, pleraque exſcripſerit. Adjutus fuit in Opere ſuo à præſtantiſſimis ſui temporis viris, Joh. Vincentio Pinello inprimis, maximi ingenii & multarum literarum viro, cujus in rebus naturalibus peritiam ex *Vita* ejus, à Paulo Gualdo ſcripta, diſcere poſſumus. Habuit & alios laboris ſocios, aut conſultores potius, Petrum Andream Matthiolum, Melchiorem Guilandinum, Bartholomæum Marantam, Jacobum Antonium Cortuſium, Ulyſſem Aldrovandum, Carolum Cluſium, Caſparum Bauhinum, Fabium Columnam & Nicolaum Antonium Stelliolam, quos ipſe Autores in præfatione libri ſui nominat, ut conſultores ſuos. Sed ſunt, qui hunc poſtremum ſcriptorem verum hujus libri Autorem vocant; is enim 100. ſcutatos accepit ab Imperato, ut nomen illi ſuum præfigere permitteret, quod prodidit typographus in libelli Stelliolæ, quem *de Teleſcopio* ſcripſerat, præfatione, vid. *Nicolaum Guibertum de murrhinis c.* 1. *in fine.* Plura de eo dicet MARTINUS VOGELIUS *in Hiſtoria Lynceorum*, quam typis paratam habet. Sed quicquid ſit de vero Autore, liber tamen ipſe bonus eſt, vehementer etiam commendatus *Antonio Nardo*, qui & ipſe multa ſcripſit in Hiſtoria Naturali, ac in quodam lib. Italico inedito, qui in Ducis Florentini Bibliotheca aſſervatur, cui titulus: *Scene Toſcane*, magnificum Ferranti Imperato elogium ſuſpendit, in eo laudans veritatem experimentorum. MICH. NEANDRI, Rect. Ilfeld. viri docti, *Phyſica* ſive *Sylloge Phyſicarum rerum eruditarum*, Lipſiæ A. 1591. *in 8vo* prodiit. Multa in ea habentur erudita Phyſica & Medica, ſed mera tantum Collectanea. JOH. EUSEB. NIEREMBERGII *Hiſt. Naturalis in fol.* edita, multa habet de variis rebus, imprimis orbis alterius Exoticis. Sed ſunt, qui Autorem in multis fabuloſam exiſtimant. GEORGII HORNII *Hiſtoria naturalis* Leidæ A. 1670. *in 12mo* edita, magnifico iſto titulo jejunus admodum 17. foliorum liber eſt, qui facile ſomnianti alicui, & aliud agenti, excidere poſſit. Ne quid dicam de iis, quæ hic falſa recenſentur.

Scri-

Scripſerunt etiam non pauci ſub Epiſtolarum forma res varias naturales, qui primum locum inter Miſcellaneos ſcriptores obtinent. Priores enim, quos nominavi, Ordinem naturæ ſequuntur, & per ſingulas rerum Claſſes naturæ hiſtorica colligunt. Inter EPISTOLOGRAPHOS PHYSICOS primo loco recenſebo *Pauli Sarpii*, Autoris illius, qui *Hiſtoriam Concilii Tridentini* ſcripſit, *Epiſtolas* de rebus Phyſicis, quæ tamen lucem nunquam aſpexerunt, magno Philoſophorum malo. Non enim facile ingenium fuit, quod magis penetraret in arcana, tam Politica, quam naturalia. Primus certe circulationis ſanguinis Autor fuit, & experimenta iſta publice Venetiis oſtendit. Falſo proinde jactant Angli, ſe ejus eſſe inventores, quibus id Anglus ipſe, Henricus Stubbe, objicit, in libro illo, quem contra Societatem Regiam ſcripſit. Refert autem id *in Vita Patris Pauli* Fulgentius, in qua etiam de ſummo ejus ingenio in rebus Mathematicis, & de his ipſis Epiſtolis Phyſicis, *p.* 232. *&* 233. *verſ. Gallica* agit. Similiter Epistolæ Peyrescianæ (e) de variis rebus Phyſicis magnum nobis lumen in Hiſtoria Naturali accendere poſſent, ſi aliquando ederentur, quas in Bibliotheca ſua diligentiſſime ſervavit Petrus Puteanus, Conſiliarius Regis Galliæ, teſte Nicolao Rigaltio, *in Vita ejus p.* 500. ubi de illis iſta habet: *Præterea ſervavit Nicolai Fabri Peyreſcii, Senatoris Aquenſis, Epiſtolarum ad ſe atque Jacobum fratrem volumina duo grandia, quibus continentur ad naturalis hiſtoriæ, totiusque literaturæ notitiam, obſervationes elegantiſſimæ.* Quis autem vir Peyreſcius fuerit, conſtat ex *Vita*, quam Petr. Gaſſendus ſcripſit. Ubi, inter cetera Opera & ſtudia, multum eum rebus naturalibus impendiſſe & operæ & temporis, deprehendimus. Jungi his poſſunt Fortunii Liceti *Quæſita per Epiſtolas*, vaſtiſſimo viri ingenio, cujus extant magna volumina, tam in Medicina, quam in Philoſophia Naturali, de rebus Philoſophicis ſcripta. Et quanquam ille Peripateticæ Philoſophiæ ſit addictus, adeo quidem, ut vel integrum librum *de pietate Ariſtotelis* ſcripſerit, ejusque ſententias, quanquam falſas, cum recentiorum hypotheſibus conciliare conatus fuerit, multa tamen apud illum reperiuntur curioſiſſima, & magno ſtudio conquiſita & elaborata. Noſtris temporibus diligentiſſimus fuit, in Epiſtolis Phyſicis & Medicis conſcribendis, Thomas Bartholinus, vir in augenda ſcientia naturali ſagaciſſimus, cujus prodierunt *IV. illarum Centuriæ*, Hafniæ *in 8vo*, duæ quidem priores A. 1663. totidem vero poſteriores A. 1667. Scripſit & Autor Gallus, Sam. de Sorbiere *Epiſtolas Phyſicas*, quæ tamen non tantæ accurationis mihi videntur. Levius enim de rebus & Autoribus format judicium. Quo nomine vapulat Anglis, qui *Itinerarium* ejus *Anglicum*, Gallica lingua ſcriptum, non ſatis benigne, ut æquum etiam erat, exceperunt, & paſſim illi ignorantiam & incogitantiam objecerunt. 6

Epiſtolographis accenſendi ſunt, qui DIALOGOS ſcripſere, quibus complexi ſunt *res naturales*, quorum aliqui ſunt inter Scriptores Exoticos, Italos, Gallos, Hiſpa- 7

(e) Nicol. Fabr. Peyreſcii *Epiſtolarum* editionem Galli propediem à ſe jubent expectari, uti è Novis Literariis, vel Jac. Bernhardi, vel Jeſuitarum Trevorienſium, haud ita pridem ſum edoctus.

nos. Sic Sim. Maioli *Dies Caniculares* de variis naturæ ſubjectis, per modum Dialogi, agunt. Sic Claud. Berirgardus, Philoſ. Patavinus doctiſſimus, profundiſſimi vir ingenii & iudicii, in *Circulo Piſano*, qui Patavii A. 1661. *in 4to* prodiit, è Vett. & Recentt. Philoſophis, perpetuo Dialogo inter Charilæum, Philoſophiæ Peripat. defenſorem, & Ariſtæum, Anaximandri principia proponentem, omnis Philoſophiæ Naturalis penetralia rimatur. Joh. quoque Bodinus, ſicut in omnibus, ita & in Phyſicis, Novator, *in Theatro Univerſæ Naturæ*, Lugd. A. 1596. *in 8vo* edito, de variis naturæ argumentis ſub forma Dialogi diſſerit, & hac ſtyli forma eo commodius paradoxas monſtroſasque opiniones ſuas, ope objectionum, proponit, in quibus plus ſæpe theſeos eſt, quam ubi veram Theſin ſuam oſtendit. Inter Hiſpanos habemus Torquemadæ *Dialogos*, qui poſtea in linguam Germanicam ſunt converſi. ITINERARIORUM SCRIPTORES nonnulli etiam non ſunt negligendi, inter quos excellit Monconisius, (f) cujus extant Gallica lingua *Itineraria* per Orientem, totamque Europam: in quibus diligenter notavit, quicquid rerum naturalium apud omnes gentes obſervavit, quicquid mechanicarum rerum à peritis artificibus obtinere potuit, quos omnes in itinere ſuo compellavit, nec omiſit colloquia cum viris doctis & Philoſophis naturalibus inſtituta. Medica etiam multa & Chymica immiſcet, quorum tamen certa adeo non ſunt experimenta. Ipſe enim omnia, prout tradita ſunt, velut per lancem ſaturam, congeſſit, ſuis poſtea experimentis exploranda. Sed, quoniam morte præmatura præreptus eſt, omnia ſine diſcrimine, quæ in ſcriniis ejus reperta fuere, edita ſunt, quorum ſi ipſe vivus arbiter fuiſſet, majore fortaſſis cura ſcriptum haberemus opus. Interim laudanda vehementer eſt hujus viri induſtria, qui vel ſic prodeſſe non parum ſtudio naturali poteſt. Laudari etiam, ob diligentiam in naturalibus, merentur Pet. de la Valle *Itinerarium*, Anonymi *Hiſtoria Inſularum Antillenſium*, Guilh. Piſonis *de Indiæ utriusque Re Naturali & Medica Libri XIV.* & vaſtiſſima Er. Franciſci Volumina Germanica, Norib. *in fol.* edita, in quibus, labore utiliſſimo, ex Itinerariis variis, Sinenſibus inprimis & Indicis, omnia naturalia & artificialia collegit, ac ſub unum conſpectum produxit. *Thevenotius* in *Itinerariis* ſuis curioſior eſt. Ipſe enim ſua edidit obſervata, ac cum judicio omnia digeſſit, à quo, ut jam ſupra dixi, ſperanda nobis eſt aliquando accuratior rerum Mechanicarum Hiſtoria.

8 Tandem & OBSERVATIONUM *Scriptores* huc pertinent, qui præ ceteris magni faciendi ſunt, ſi fidem illam, quam debebant, adhibuerint rebus ſuis. Et hodiernum quidem ſeculum, quod in experimentis capiendis deliciari nunc quodammodo videtur, ſupra modum fœcundum eſt iſtis Scriptoribus, ſed in his oportet magno cum delectu verſari. Non enim temere admittenda eorum experimenta, aut Hiſtoricis eorum fides habenda, niſi natura etiam nos fecerit certiores. Habuimus & ſuperiori ſeculo, qui Obſervationes ſcripſerunt, inprimis in Medicinalibus, quibus naturalia nonnunquam ſunt miſta. Sed in illis non eſt ἀκρίβεια illa obſervata, quam obſer-

vare

(f) Germanicam Hodœporicorum Monconyſii Verſionem dedit M. Chriſt. Junckerus, Gymn. Schleuſing. Conrector, excuſam Auguſtæ a. 1696. *in 4to.*

vare debent, qui talia ſcribunt. Ideoque, velut narratiunculæ quædam ſub certa fide traditæ, ſunt accipiendæ, in quorum enarratione nos tempus terere nolumus. Mihi præ omnibus aliis arrident Georg. Hier. Welschii Scripta hujus generis, ob delectum pariter atque doctrinam accuratiſſimam. Quibus addi merentur, quæ Rob. Boylius in Lib. Anglico: *The Uſu fulneſſe of the Natural Philoſophie* (Ox. 1664. *in 4to*), & altero *Occaſional Reflexions*, de variis Rebus Naturalibus obſervavit. Extant Petri Bellonii *Obſervationes de rebus naturalibus Exoticis*, quas è Gallicis Latinas fecit Carolus Cluſius, ediditque Antwerpiæ, anno 1586. ſed quas ſubreptas ab illo Domino ſuo fuiſſe, cujus peregrinationum comes erat, fama eſt, de qua videri poſſunt Scævola Sammarthanus *Lib. I. Elogiorum pag.* 24 & Thuanus *lib.* 16. *Hiſt. fol.* 333. In quibus nonnulla ſunt fide digna, meræ enim ſunt Hiſtoriæ ab illo, vel Domino ejus, Petro Gyllio, congeſtæ. Joh. Rudolphus Camerarius *Centurias* 17. *Memorabilium Medicinæ, & mirabilium naturæ Arcanorum*, collegit, in quibus etiam occurrunt multa non ſpernenda. Longe tamen plurima ſunt è lacunis ſuperſtitionum & traditionum hauſta, aut ex trivio deprompta.

Hodie huic fini *tota* COLLEGIA inſtituta ſunt in Italia, Anglia & Germania, in 9
quibus in medium conſulitur de re naturali per experimenta augenda. Habuerunt priora etiam tempora, apud Italos, talia Collegia, in quibus laudari præ ceteris meretur *Academia Lynceorum*, (g) à Principe Angelo Cæſio, acerrimo rerum naturalium & Mathematicarum indagatore, inſtituta, in qua tamen potius ſcribendis libris, quam novis inventis, opera dabatur. Paſſim enim collegit homines doctos, inopia oppreſſos, ſumtusque iis liberaliter ſuppeditavit, ut aliquid ſcriberent. Ipſe Nardi Antonii Recchi librum *rerum novæ Hiſpaniæ*, ſuis ſumptibus, in lucem edidit, de quo videri poſſunt amplius Erythræus *Pinacotheca tertia*, *num.* 23. & Joh. Baptiſta Porta in præfatione *libri*, quem *de diſtillatione* conſcripſit. De eodem Angelo Cæſio, ejusque Academia, liberalitate & ſcriptis vide Collegæ noſtri Clariſſ. D. J. Dan. Majoris *Annot. I. ad Fabii Columnæ Opuſculum de Purpura.* Qui Columna ipſe membrum hujus Collegii fuit. Scripſit ipſe Cæſius volumen ingens, quod *Naturæ Theatrum* inſcribit, & multa alia, de quibus eodem loco videri Erythræus poteſt. Sunt & hodie Romæ & Florentiæ Collegia quædam inſtituta, unde Obſervationes prodierunt libris ſingularibus. Et Florentini quidem aërem & vacuum variis tentaminibus explorarunt, nec legi facile quicquam curioſius poteſt circa hoc argumentum, quanquam & Angli, Robertus Boylius præprimis, multa in illa re præſtiterint. De Gallicis & Anglicis Collegiis, unde hodieque Obſervationes, vel menſtruæ, vel annuæ, prodeunt, jam ſupra dictum eſt. Germanorum Societas magna parit ſingulis annis Obſervationum volumina, è quibus

(g) De Academia Lynceorum, & Principe Cæſio, ejus fundatore, fuſius jam diſſeruit Noſter *T. I. Polyhiſt. Lib. I. c.* 14. §. 18. *ſeqq.* Ubi recte monuit, incertum eſſe, an fundatio ejus Federico Cæſio Parenti, pro quo Aug. Favoritus & Joh. Dan. Major, an vero Angelo Filio, pro quo Erythræus, ipſeque & Henn. Wittenius, hunc ſecuti, militant, debeatur. Conferri quoque poſſunt, quæ nos hac de lite obſervavimus *in Homonymoſcopia. P. III. c.* 7. §. 22. *p.* 657. 658. 659.

ſi quis in compendium traxerit nova illa, & quorum illi ſe primos inventores, vel obſervatores venditare poſſunt, exiguum quis libellum ex iſta Scriptorum mole facile confecerit. Apud Danos quotannis quoque *Acta Hafnienſia* prodeunt, in quibus non pauca etiam curioſa, ſed & non immerito delectum aliquem deſideres. Et habet ſane illa Collectio, è locis tam diverſis, Autorum cujuscunque generis aliquid incerti. Inter eos enim ſæpe ſunt homines aliqua tantum prurigine famæ laborantes, qui, cum & ipſi Principum miſceri Archivis percupiant, aliquid corradunt Obſervatiuncularum, quibus interdum plus mendacii ſubeſſe deprehendas, quam veritatis.

10 Autores POLYGRAPHI in hunc etiam cenſum referendi ſunt, ſuntque illi, qui pene in omnibus Naturalis Philoſophiæ argumentis ſcripſerunt. Inter quos referendus eſt HIERONYMUS CARDANUS, magni ingenii Autor, in quo, mirabili viciſſitudine, ſummam ſapientiam dementiæ miſtam invenies. Nullum pene tam naturalis, quam moralis Philoſophiæ, caput eſt, nulla Medicinæ & Mathematicæ pars, quam ille non Commentariis ſuis attigerit, doctis utique & laborioſis. Sed mira eſt hominis illius ſæpe vanitas in ſomniis, oſtentis, prodigiis, præſagiis aſtrorum ac geniorum, fingendis: Ejus Opera omnia, decem *in folio* Voluminibus, edita ſunt à Gabr. Naudæo in Gallia. ULYSSES ALDROVANDUS quidam in ſcribendis libris Hercules fuit, nullum enim naturalis Philoſophiæ Caput eſt, quod non Commentario proſecutus fuerit. Vaſtum Operum ejus Catalogum vide apud Joh. Imperialem in *Muſeo* ſuo, & Laurentium Craſſum *in Elogiis Hominum literatorum*. ATHAN. KIRCHERUM etiam Herculem (qui unius noctis concubitu cum 50. fœminis totidem genuiſſe filios dicitur) inter Scriptores, ſi librorum numerum videas, vocaveris. Non tamen omnes, qua debebant, accuratione ſunt ſcripti. *Mundus Subterr.* non pauca habet Experimenta, non tamen accurate ſemper propoſita. Multa in illis falſa, multa ex aliis transſcripta, denique multi ligna ſua in hanc ſylvam contulerunt. FORTUNIUS LICETUS referendus etiam inter illos eſt, cujus Operum Catalogum apud Craſſum habemus, *part.* I. *pag.* 294. *&* 295.. Similiter & PET. GASSENDUS multos ſcripſit in Philoſophia naturali libros, cujus Opera aliquot Voluminibus congeſta ſunt, quorum Titulos vide apud eundem Craſſum, *Part. I. pag.* 300. De Caroli Cluſii Operibus vero *Part. II. pag.* 40.

11 PROBLEMATUM PHYSICORUM *Scriptores* huc quoque pertinent, de quibus jam tum dictum *priori Capite*. Quibus nunc addo librum CASPARI DE REIES, quam ſcripſit ſub Titulo, *Campus Elyſius jucundarum quæſtionum.* Extant quoque Germanica lingua GOTHOFREDI VOGTII Problemata quædam Phyſica, non contemnenda. Legenda etiam eſt PET. MEXIÆ *Sylva*, Hiſpanico quidem ſermone ſcripta, ſed nunc in Germanicum converſa. ERASMUS BARTHOLINUS, qui pauca quidem ſcripſit, ſed docta & ſelecta, nec vulgari modo tractata, ſed orationis flore veſtita, in *Librum Qq. XIII. Academicarum de Naturæ Mirabilibus*, Hafn. A. 1674. *in 4to* excuſum, congeſſit, quas ſeorſim ediderat, Diſſertatiunculas *de Figura & Poris Corporum, Figura Nivis, vi conſvetudinis*, aliasque lectu digniſſimas. E Placitorum Philoſophicorum

Scri-

Scriptoribus ſpectat huc etiam *Doxoſcopia Phyſica* JOACH. JUNGII, varias Antiquorum & Recentiorum de rebus Naturalibus exhibens atque examinans ſententias, quam poſt Autoris mortem edidit Mart. Fogelius, Hamb. A. 1662. *in 4to.* MARCI FRID. WENDELINI, Viri diligentiſſimi, *Contemplationum Phyſicarum Libri*, Phyſicam generalem, &, ex ſpeciali, Tractationem de Mundo & Stellis, continentes, qui Francofurti, A. 1649. *in 8vo.* prodierunt, utiles itidem ſunt ad cognoſcendas variorum Autorum, & Scholaſticorum quoque, ſententias, quorum argumenta diligenter Autor collegit, & in ſe contulit. HENR. KIPPINGII *Inſtitutiones Phyſicæ* titulum iſtum non merentur, cum LL. CC. tantum coacervent. Uti tamen Libro illo cum fructu poſſumus, cum non pauca notatu digna ſubminiſtret, & ſententias aliorum diligenter colligat. GEORG. HORNII *Arca Moſis* generalem quandam rerum σκιαγραφίαν, ſub VII. dierum Operibus, delineat, additis nonnullis è Chymia, Phyſica, reliquisque Scientiis, inter ſe miſtis. Reperiuntur in illis quædam, verbotenus ex aliis Autoribus Compendiariis (qualis etiam Hornius in omnibus eſt) deſcripta. Qui Memorabilia & Magica naturalia ſcripſere, quoque huc referendi, uti Levinus Lemnius, J. Jac. Weckerus, Antonius Mizaldus, Wolfg. Hildebrandus, Mart. Schmuckius, J. Bapt. Porta, Caſp. Schottus, (Scriptorum Kircheri promus condus, & ex iſtis pleraque compilans,) *in Thaumaturgo Mathematico & Phyſico, Jocoſeriisque Artis & Naturæ*, Joh. Jonſtonus (Autor in Collectaneis Rer. Nat. non contemnendus,) *in* Θαυματογραφία *Naturali*, de quibus quid ſit ſentiendum, peti è ſuperiori poteſt capite. Spectant & huc, qui de varietatibus & ſubtiliſtatibus naturæ ſcripſerunt, Hier. Cardanus, & Jul. Cæſ. Scaliger, qui adverſus Cardanum inſurrexit, refutatus tamen poſtea à Cardano, in quem certe injurius in multis fuit. Vindicat Cardanum in nonnullis Joh. Sperlingius, *in Meditationibus ſuper Subtilitates Scaligeri.* Scaligerum multa hauſiſſe ex aliis, præcipue ex Joh. Leone, Autor eſt Voſſius *de origine Idololatriæ*; Vid. Thomaſium *de plagio literario*, §. 536. De Muſeorum Scriptoribus ſuperiori cap. actum eſt, & de illis, qui errores vulgo refutarunt. Multa quoque ad Hiſtoriam Medicam & Phyſicam ſpectantia Manuſcripta Volumina recenſentur *lib. 6. Commentariorum de Bibliotheca Vindobonenſi, Part. II.* à Pet. Lambecio, quæ hic referre nimis eſſet operoſum &c.

CAP. III.

DE PHYSICA MOSAICA, EJUSQUE INTERPRETIBUS, VETERIBUS ET RECENTIORIBUS.

§. 1. Invectiva in pietatem ſcientiarum omnium principia in S. Scriptura veſtigantium ineptam, & hinc orta Fanaticorum ſomnia. 2. Hiſtoria Creationis Moſaica fabricam quidem univerſi illuſtrat, ſed certa ac adæquata Phyſicæ principia non proponit. Diverſæ Spiritus, qui aquis incubuit, interpretationes. 3. Veſtigia Hiſtoriæ Creationis in Philoſophis Gentilium, maxime Platonicis. 4. Ex Philoſophis modernis, Moſis Narrationes Phyſicas Carteſianis applicarunt.

Principiis Joh. Amerpoel. Lud. de Beaufort & Henr. Morus, ſuis Rob. Fluddius, Ariſtotelicis Phyſicæ Chriſtianæ Scriptores. 5. Novum autem ex iisdem Syſtema Phyſicum effinxerunt Johan. Amoſus Comenius & Joh. Bayerus, quorum tria principia (Maſſa *ſc.* Moſaica, Spiritus & Lux) *reliquaque Philoſophemata* παράδοξα, *prolixe recenſentur ac confutantur. 6. Joh. Henr. Hottingeri, Bened. Pererii & Claud. Berirgardi in Hiſtoriam Creationis Commentationes, Johannisque Eſpagneti* Enchiridion Phyſicæ Reſtitutæ, *Moſaica legens veſtigia, commendantur. 7. Cabaliſtarum, Franc. Georgii, Henr. Mori, &c. Interpretationes Paradoxæ. 8. Enthuſiaſticæ Æg. Gutmanni, Jac. Böhmii (de quo, & Aſſecla ejus, Quir. Kühlmanno, fuſius diſſeritur,) Joh. Heydoni; Joh. Sophr Kozackii. 9. Scriptores alii in Hiſtoriam Creationis Miſcellanei.*

1 ACcedimus nunc ad principia Philoſophiæ naturalis exhibenda, ex variis variarum gentium ſententiis. Quandoqvidem vero inter illas primatum jure tenent Hebræi, & qui Theſaurum illum poſſident librorum divinitus inſpiratorum, libros Moſis præcipue, Scriptoris antiquiſſimi, unde ſua hauſiſſe videntur, qui propius abſunt ab ejus ætate, Philoſophi, merito jam primo loco diſſerimus *de* PHYSICA iſta MOSAICA, diſquiſituri, an in Hiſtoria illa Creationis, à Moſe ſcripta, tradantur principia adæquata & ſufficientia, quibus ſuperſtrui Philoſophia naturalis poſſit. Ac primo hic ſancta quorundam ſimplicitas notanda eſt, qui, inepta pietate, ac ſuperſtitione potius, quam ingenio, ducti, omnium ſcientiarum principia in ſacra Scriptura putant eſſe recondita, qua opinione quidam imbuti integras Encyclopædias Biblicas nobis pepererunt. Sed ſatis quidem patet, homines illos non diſtinctas habere rerum ideas, nec ingenium illis eſſe aptum natum ad conceptus de rebus formandos. Neque enim eum in finem tradita eſt Scriptura ſacra, ut ſcientias inde diſcamus. Quam enim ridiculum eſt, ex aliquot locis, ubi, data occaſione, mentio fit nonnullarum rerum ad ſcientias pertinentium, principia quædam Methodica educere. Cui viæ ſi quis inſiſtere velit, eadem ratione è Corpore Juris & Phyſicam, & Ethicam, & Politicam, & neſcio quid non, concinnabit; ut ſunt ſane, qui magno ac inepto conatu magnas iſtas nugas egerunt. Quidam enim in Jurisprudentia tradenda principia Grammatica, Rhetorica, Phyſica, Medica, Theologica, adeoque omnium diſciplinarum, indagarunt, quæ illi utcunque educunt è locis quibusdam, eorum argumentorum quædam forte attingentibus. Idem alii forte in Hippocrate, vel etiam aliis Autoribus, præſtiterunt. Multæ hinc certe ortæ ſunt ineptiæ, non Judæorum ac Rabbinorum tantum, quibus ſolenne eſt, in ſingulis apicibus myſteria quærere, ſed & Fanaticorum hominum, qui priori ſeculo mira ſomnia excogitarunt, quibus infecerunt Philoſophiam naturalem, vel è verbis Scripturæ Sacræ, male intellectis, vel ſenſibus quibusdam, in ipſam Scripturam Sacram illatis. Ac ſunt plerique illorum hominum artis Analyticæ ignariſſimi, cumque deſtituantur vera interpretandi ſcientia, ea quæ interdum populari ſenſu, in libris ſacris dicuntur,

vel

vel etiam Metaphorico, illi alieno capiunt. Quare cavendum eſt ne, dum in ſacris literis quippiam rerum naturalium quærimus, ſomnia noſtra potius inferamus.

Quod jam attinet *Hiſtoriam Creationis*, pertinet illa quidem ad contemplationem Phyſicam, ita tamen, ut Theologicæ potius conſiderationis, quam Philoſophicæ, ſit. Nam certe, qui hic vera, adæquata & ſufficientia Phyſices principia quærunt, fruſtra quidem laborare mihi videntur. Quoniam enim natura, nunc in iſtum ordinem redacta, alia, generationis ſcil. via incedit, ad quam principia naturalia dirigenda etiam ſunt, ex ſola Creationis hiſtoria rem omnem non conficiemus, quanquam negari id non poſſit, quoad σύνταξιν hujus univerſi inde deſumi multa poſſe. Specialia vero Corpora naturalia quomodo miſta vel compoſita ſint, nunquam inde diſcemus. Fueruntque alia certe principia mundi creandi, quam nunc ſunt Corporum naturalium creatorum. Deus enim ex nihilo creaverat univerſi hujus principia, unde poſtea producta eſſe omnia corpora apud Moſen quidem legimus, ſed quomodo, ac qua ratione, producta, illic non traditur. Præterea magna hic eſt in Interpretatione ambiguitas. Quando enim *Spiritum* dicit Moſes *incubuiſſe aquis*, aliqui Spiritum Sanctum, aliqui principium aliquod naturale activum & univerſi hujus conſtitutivum ſimul ac digeſtivum, aliqui ventum, intelligunt. Qui Phyſicam Moſaicam ſtricte ſequuntur, generale hoc Spiritus vel Animæ mundi principium, quaſi certum & θεόπνευστον, admittunt, de quo nunc diſſerendi locus non eſt. 2

Philoſophi Gentiles, Moſi viciniores, non obſcura habent Moſaicarum traditionum veſtigia, quorum loca Parallela diligentiſſime congeſſit in *Commentario* ad hæc loca doctiſſimo *Auguſtinus Steuchus*. Legi & Hugo Grotius poteſt in *libris de Veritate Religionis*, ac *Notis in eosdem*, ubi ex Scriptis aliorum Orientalium populorum, Gentilium dogmata oſtendit, cum Moſe convenientia. Et videtur hinc Platonicorum & Pythagoreorum Schola exhauſta, qui ad cauſas externas in Phyſicis pleraque referunt, quemadmodum & Moſes facit, qui non tam internas rerum cauſas proponit, quam externas, earumque externum ordinem & diſpoſitionem. Hinc apud Platonicos tam multa eſt diſputatio de Deo, de Ideis, & ſimilibus rebus, quæ ad Theologiam potius naturalem, quam ad Phyſicam, pertinere videntur. 3

Fuerunt tamen nonnulli è recentioribus, qui ex Hiſtoria illa Creationis doctrinam Phyſicam fabricari conati ſunt, qui quidem principia aliqua generalia ex Hiſtoria Creationis aſſumunt, ſuo tamen modo quodam explicata, & ad ſuos ſenſus traducta. In ſpecialibus tantum abeſt, ut proponant ſententiam aut mentem priorum Capitum Geneſeos, ut novas etiam ſententias ſuas ad illa generalia principia reducere moliantur. Hinc pene omnes Phyſicorum ſectæ reducere principia ſua ad Moſaica illa, ſi id velint, poſſunt. *Carteſius* certe, quem ego Philoſophiam nunquàm ad mentem Moſis inſtituiſſe credo, aut cum illam ſcriberet, illuc reſpexiſſe (requirit enim animum præjudiciis omnino liberum,) in eas tamen cogitationes devenit, ut Moſen ſecundum Philoſophiam ſuam explicare voluerit, quod patet ex Epiſtolis ejus, *Tomo 2. Ep. 24. & 53. ad Merſennum.* Idem poſtea integro libro, Leo- 4

vard.

vard. 1669. in 12. tentavit Johannes Amerpoel, Groninga Friſius, quem inſcribit *Carteſium Moſaizantem*, quo in libello, velit, nolit, Carteſius moſaizat. Ludovicus etiam de Beaufort, Pariſ. Med. D. in *Coſmopœia* ſua *divina*, ſive *fabrica mundi explicata*, Leidæ A. 1656. in 12. edita, Carteſium non inconcinne in multis conciliat cum iis, quæ apud Moyſen dicuntur. *Henr. Moor*, Anglus, Philoſophus Platonicorum Carteſianus, *in Defenſione ſuæ Cabalæ Philoſophicæ*, quam Anglica lingua ſcripſit, principia illa gemina, quæ ponuntur à Moſe, Cœlum & Terram, ad mentem Carteſii explicat: vocem enim שמים interpretatur ſecundum principium Carteſianum; *ætherem*, quia vox illa *Schamajim*, ſecundum Rabbinos, compoſita ex אש ignis & מים aqua, quæ Etymologia, vel alluſio vocis, occultiore quadam Cabala exprimere principium iſtud Carteſianum videtur. Terram ex Textu Hebraico Planetam facit, ab uſtione, vel extinctione, dictum, quod ſententiam Carteſii ſtabilire poſſit, terram noſtram aliquando fuiſſe ſolem, qui, igne extincto, degeneraverit in Planetam, de quo infra fortaſſis plura. Qui dogmatica methodo complexus fuerit principia Moſaica, neminem novi, quam Comenium, &, qui ejus principia ſecutus eſt, Johan. Baierum. Rob. enim Fluddius, in *Philoſophia Moſaica* ſua, confuſus eſt, & cœlum terræ miſcet, omnia pervagando. Lamb. Danæus, Conr. Aslacus, Joh. Henr. Alſtedius (*in Triumpho ſeu Encyclopædia Biblica*, ed. Francof. 1625. *in 8vo*, *c.* 9. ac alii, qui *Phyſicam Chriſtianam* ſcripſerunt, nulla certa principia ſequuntur, ſed vel Interpretes ſunt priorum Capitum Geneſos, vel Phyſicam Ariſtotelicam & vulgarem ad Moſaica illa reducunt.

5 JOHANNES AMOSUS COMENIUS, (*h*) quantum memini, primus eſt, qui *in Phyſica ad lumen divinum reformata*, Amſtelod. An. 1643. in 12. publicata, principia quædam diſtinxerit. Ad ſenſum enim Moyſis recte ſe ſtatuere putat tria principia, *Materiam*, *Spiritum* & *Lucem*, quorum fundamentum in primi capitis Geneſ. verbis quærit. Sed unde ille novit, primam mundi materiam, ſive Chaos, fuiſſe fumum vel vaporem? quidve opus eſt, peculiare aliquod principium ſtatuere lucem? Neque enim vel ullo apice indicatum eſt, Lucem principium eſſe Corporum naturalium. De Spiritu ſeu anima mundi, quanquam concedamus, quomodo omnium corporum formæ ex uno hoc Spiritu reſultant? Hominem non ad animalium, ſed ad Spirituum claſſem reducit, nulla quidem, ut ego capio, cauſa. Sed quæ in Comenio obſcura ſunt, aut non ſatis expedita, illa à Joh. Bayero, in lib. quem inſcribit *Oſtium ſeu Atrium Naturæ*, Caſſoviæ in Hungaria, A. 1662. *in 8vo*, edito, prolixius explicantur. Primum principium, quod vocat maſſam Moſaicam, *Cap.* 1. exponit, cujus facit ſtatum duplicem, ſtatum Creationis primæ, reſpectu cujus univerſalis dicitur: alium Creationis ſecundæ, ſecundum quem particularis dicitur. Primus ille ſtatus diem primum duravit, hodieque nullus eſt; alter ille ſtatus eſt Conſtitutio Maſſæ ſub peculiaribus formarum diſtinctarum characteribus, poſterioribus Creationis diebus

(h) Confer cum *h. l.* quæ de Comenii & Bayeri Principiis & Dogmatis Phyſicis, *lib. præced. I. c.* 15. §. 18. & 19. jam ſunt allata.

diebus introductus, qui ſtatus hodieque durat, unde in maſſas illas particulares aquæ, terræ, mineralium, &c. diſtincta eſt. Ejus varietatem proponit ex varietate corporum principalium. Unde ſicut corpora vel primordialia ſunt, vel ſeminalia, ita maſſam corporum, vel primordialem, vel ſeminalem, facit; ratione corporis, cui competit, facit vel nativam, vel adventitiam, vel permanentem, vel fluxam. Pergit deinde Axiomata ſtatuendo, quibus demonſtrat, maſſam in unione Spiritus & Lucis conſtituere corpus. Maſſam illam informem fingit: ſed tamen inſtar fumi & vaporis diſcontinuam, cum Comenio, *Axiomate* 14. *cap.* 1. & tamen *Axiom.* 16. maſſam mundi partibus ſuis cohærentem undique facit, quam tamen ſtatim *Axiom.* 6. poroſam ſtatuit; quæ quomodo conſiſtere ſimul poſſint, ego quidem non video. Et illa cetera, quæ de maſſa proponit, potius ex ſuo ingenio finxit, quam ex verbis Moyſis accepit. Namque illa omnia & de materia ſua dicere poſſunt Peripatetici & Carteſiani, & quicunque alii Philoſophi, qui principium aliquod paſſivum, ut ſtatuere debent, ſtatuent, quod ſive maſſam Moſaicam voces, ſive naturam ſubjacentem, ut Bayerus, ſive Materiam, ut Peripatetici, ſive Atomos, ut Democritus, omnia in idem recidunt. Alterum Bayero principium eſt Natura fabricans, ſub qua comprehendit Deum, Spiritum vitalem, Moſaicum Plaſmatorem, & extrinſecos patratores. Ita enim ſollicite illos diſtinguit, non Moyſis, ſed ſuis inſiſtens veſtigiis. Neque enim video, quæ ratio ſit diſtinguendi patratores extrinſecos ab ipſo Spiritu vitali. Ex illis enim facit alium patratorem extrinſecum cujusque Individui in ſpecie certa. Hunc facit, vel ſolitarium, vel totalem, qui ſine concurſu alterius concauſæ ſufficiens ſit ad ſemetipſum ſeminaliter per novorum individuorum generationem propagandum & multiplicandum, vel ſocium, vel partialem, qui ſine concurſu alterius cauſæ id præſtare non poteſt. Spiritum vitalem ex incubatione Spiritus S. ſuper materiam Moſaicam trahere originem, aſſerit, quod adeo novum eſt ipſius commentum. Nam de uno tantum Spiritu mentio fit in verbis Moyſis, ſive intelligendus ſit ille Spiritus Sanctus, ſive Spiritus mundi, qui, quod incubatione productus fuerit, cum revelatione non conſtet, neque nos capere poſſumus, nec Bayerus definire poteſt. Spiritus vitæ univerſalis conſtituitur agens creatum & finitum ab illo, quod naturas corporeas, ſecundum aſſignatas ideas, efformet. Tale vero agens in natura eſſe, multis adhuc diſputationibus obnoxium eſt. Quis vero ideas illas formet, ſecundum quas operetur illud agens, ſcire velim? An Deus id facit? Ita ad omnium rerum generationem ſpeciali Dei concurſu opus eſt, ac ipſius formæ vicem Deus ſubit. Si ab agente ipſo ideæ formantur, intelligentiam illud faciat neceſſe eſt. Quæ ſententia Arabum & Judæorum etiam fuit, quam inducere nobis religio eſt; maximis enim & periculoſis difficultatibus ſubjacet iſta doctrina, quique Magiam profitentur, perpetuum in illo dogmate patrocinium ſibi quærunt. Hanc naturam fabricantem particularem, quam Spiritum vitalem vocat, facit, vel internam & immediatam, vel externam & mediatam. Internam ac immediatam vocat Auram illam vitalem, ſeu Spiritum vitæ (quem Sapientem etiam appellat, unde intelligentiam illum hunc facere certum eſt) actuoſum

ac penetrantem, quique omnia exequatur in particularibus corporibus formandis, omnia penetret, ordinet, formet. Hunc Spiritum vitalem etiam Plaſticum vocat, quem ratione ſubjectorum varie dividit, ut itaque entia præter neceſſitatem multiplicare videatur, cum alios accerſat patratores Spiritus. Nam cum internus ille Spiritus ea jam tum poteſtate ſit præditus, & plaſticus diſertis verbis ab illo vocetur; quid opus eſt ad alias cauſas hic recurrere? Spiritus illi vitæ eſt vel univerſalis, vel particularis, ſpecificus ſcil. & individualis, alius Spiritus vitalis illi eſt nativus & perennis, qui cum corpore incipit & perdurat, alius adventitius & fluxus, qui extrinſecus advenit corpori, & nativo Spiritui ſeſe commiſcet, alius primordialis, qui eadem in ſtatu, quem in creatione acceperunt, conſervat. Alius eſt illi Spiritus vitæ ſupra-cœleſtis, aquarum ſcil. ſupra cœlos poſitarum, de quibus an certi quid ille definire poſſit, non video. Primum enim de ipſis aquis ſupra-cœleſtibus magna ſunt ſententiarum divortia, dum aliqui per illas nubes intelligunt, aliqui aquarum molem, ſupra omne cœlum ſidereum conſtitutam, ex verbis Moyſis arbitrantur; quæ tamen ſententia maximis urgetur difficultatibus, cum nec cœli, nec ſiderum, iſta ſit figura & vicinitas, ut putant forte illi, qui huic ſententiæ adſtipulantur. Alius illi Spiritus vitæ ſidereus eſt, per quem intelligit Spiritum aſtri cujusvis, per univerſam maſſam ſideream diffuſum; alius illi eſt Spiritus Elementaris ſubſtantificus, qui in Elementis habitat & agit; alius Spiritus Elementaris modificativus, qui in principiis Chymicis reſideat, & modificationem corporum faciat, cum adhuc tamen ipſa 4. Elementorum doctrina, & trium principiorum Chymicorum, non ſit adeo in tuto poſita, ut certiſſimæ ac æternæ veritatis ſit. Multa poſſunt contra quaternionem iſtum dici. Tria Chymicorum principia impugnavit integro libro *Robertus Boylius*, cui titulum fecit: *Chymiſta Scepticus*. Alius illi eſt Spiritus vitæ ſeminalis. Atque hinc per omnia naturæ ſubjecta Spiritum vitalem ſuum diſcerpſit, eaque omnia de hoc Spiritu affirmat; quæ de formis ſuis Peripatetici, quanquam contra illas diſputet, quæ tamen, excepto ſolo nomine, omnia habent communia. Nam quanquam ille, *cap.* 2. *Axiom.* 21. prolixe oſtendere laboret, in quibus doctrina Peripateticorum à ſua differat, pauca tamen illa ſunt, & vix attendenda, niſi quod ille Spiritus ſuos corpora eſſe negat, ſed vere Spiritus ait eſſe, ab Angelis & mente humana ſecundum gradus diſtinctos, qua in opinione nova quædam habet, & hactenus in Phyſicorum ſcholis inaudita. Reliquæ ejus differentiæ potius in opinionibus illis fundantur, quas ipſe in verba Moyſis induxit. Huic Spiritui porro omnes operationes in corporibus adſcribit, & inter eas fermentationem, de cujus efficacia, ſecundum principia ſua, pluribus agit. Tertium principium, Lucem ſcil. conſtituit naturam miniſtrantem, quam facit inter Maſſam & Spiritum mediam, inſtrumentum univerſale naturæ ad omnes ſpirituum functiones & maſſæ adoptationes. Hanc lucem, ratione ſtatus ſui, dividit in primogeniam ſive univerſalem, & ortam ſive characterizatam. Hujus munia & miniſterium conſtituit in motu, agitatione & vibratione, quam alii Spiritui potius adſcriberent, quippe cui tales ipſe operationes tribuit, quæ absque motu eſſe nequeunt. Lucem hanc facit, vel evibra-

tricem,

tricem, ſeu quæ ex interioribus corporis ſeſe agitat verſus peripheriam, quam evibrationem colorem dicit, vel introvibraticem, ſive quæ corpus ingreſſa agat ſe verſus interiora, ſive centrum corporis, unde frigus in corporibus oriri aſſerit. Quæ diſtinctio vereor ne à multis impugnetur, inprimis recentioribus illis, qui Lucis naturam omnem in motu corporum certo conſtituunt, ac nihil illi ſubſtantiæ ſubeſſe exiſtimant. Eandem lucem iterum, ratione ſubjectorum, dividit pene eodem modo, quo maſſam & ſpiritum diviſerat; quæ omnia, an non Spiritui, naturam impellenti & moventi, tribui poſſint, diſpiciant alii. Nam certe inter principia corporum conſtitutiva ut numeremus, nulla nos neceſſitas cogit, atque omnes iſtas operationes ſpeciales jam tum tribuerat ſpiritui Bayerus. Nam *Axiom. ult. cap.* 3. à luce provenire dicit Diſpoſitionem & Ordinem totius mundi, quod ipſe jam de Spiritu vitali affirmaverat, in prioribus *capp.* 4. 5. 6. 7, 8. 9. Varia etiam ponit, quæ vel principiorum eſſe loco vult, vel inſtrumenti vice fungi. *Cap.* 4. naturam dirigentem proponit, ſeu Ideam, dotes naturarum fabricantem, quæ omnia præſupponere intelligentiam in Spiritu vitæ videntur, & Metaphyſicum potius quid ſapere, quam vere Phyſicum. Sunt enim quidam rerum modi aut affectiones univerſaliſſimæ, quæ potius in conceptu hominum fundantur, quam veræ affectiones Phyſicæ ſunt, quæ de corpore naturali, ut naturali, prædicari poſſunt. *Cap.* 5. proponit naturam ſigillatam, ſeu characterem corporum diſcretivum ac determinativum, ubi agit de ſchematiſmis materiæ, & de configurationibus corporum naturalium. Atque hæc neceſſario conſequuntur ipſam corporis naturalis conſtitutionem, quæ per formam ſupervenientem, ut ait ille, determinatur. Quod cum ait, aliud quoddam principium conſtituit, præter tria illa: Maſſam, Spiritum & Lucem, quibus, inter ſe operantibus, potius illa configuratio totius & partium tribuenda eſt, quam ulli alteri formæ. Video tamen formam illi eſſe potius configurationem ſive diſpoſitionem certæ portionis trium principiorum, nempe configurationem Maſſæ, concentrationem Spirituum, & temperamentum Lucis, in unione ac penetratione mutua. Quare nihil aliud eſt illi forma, quam notio quædam & conceptus de rebus, qui nihil realitatis involvit. Quorſum ergo opus eſt, tam anxie diſtinguere formas earumque proprietates, conſtituendo aliam genericam, aliam ſpecificam & individualem, aliam totalem, aliam partialem; quales conceptus tantum confundunt notitias rerum naturalium, ut in his, velut in cauſis, ſæpe acquieſcamus, nec interiora rerum perſcrutemur? Quid opus eſt, tot formas partiales ſubordinatas, graduales, accidentales, ſecundarias ac miniſtrantes diſtinguere, cum tamen omnes nihil aliud eſſe arbitretur, quam configurationem maſſæ, concentrationem Spirituum & temperamentum lucis? quæ cum explicare ipſe non queat, multo minus eorum varietates diſtinguere, quid opus eſt in his formis, nulli uſui futuris, tempus perdere? *Cap.* 6. agit de dotibus, ſeu naturis ornantibus ac inſtruentibus, ſub quibus nominibus intelligit proprietates, & conſtitutiones, nec non facultates, tum receptivas, tum impreſſivas, corporum univerſales unitas. Unitas vocat, quia ab omnibus principiis, ſimul ſumtis, oriuntur, quo intelligimus, alias eſſe dis-

disjunctas, quæ ratione principiorum ſingulorum competunt. Dotes corporum, quæ à maſſa proveniunt, ſunt ipſi extenſio, exporrectio, terminus, figura, continuitas, contiguitas, ſitus; & hinc facultates receptivas totidem conſtituit, extenſibilitatem, exporrigibilitatem, terminabilitatem, figurabilitatem, continuabilitatem, contiguabilitatem, ſituabilitatem, quo quidem conatu magno magnæ mihi nugæ agi videntur. Cum enim Maſſa ſit natura ſubjacens ſecundum ipſum, habeatque ſe mere paſſive; quæ eſt hic ſubtilitas, invenire qualitates impreſſivas & receptivas, cum materia per ſe nihil agat, omnis vero actio ſit à Spiritu, ſive à luce, aut ab utriſque. Denique nihil reale involvunt iſtæ facultates receptivæ, ac mera tantum ſunt nomina, inerti quodam mentis conceptu progenerata. Cur etiam ſoli maſſæ tribuantur extenſio, terminus, figura, nec ſimul etiam luci, ego quidem non capere poſſum, cum & lux, ſecundum ipſum, ſit ſubſtantia, nec tamen Spiritus, ergo corpus, quoniam in ſenſus incurrere & ipſe concedit, & natura teſtatur; ideoque tribui etiam illi poſſunt iſtæ dotes vel qualitates, quas ille maſſæ tantum proprias facit. Proprietates ab altero principio, Spiritu, provenientes, facit vitam, cognitionem, cupiditatem, vim, nixum ſive conatum, operationem, de quibus ſingulis diſſerere prolixum nimis foret. Abſurditatem interim rei iſtius vel ex eo videmus, quod generalem hunc Canonem formet: *Omne Corpus gaudet vita, cognitione & ſapientia, appetitu, vi & nixu, & operatione.* Qui ſi verus eſt, omnia corpora naturalia intelligentiam habebunt, quod quam abſurdum ſit ſtatuere, quilibet videt, & longe quidem abſurdius, quam iſtam Campanellæ ſententiam, qui animam ſenſitivam omnibus tribuebat corporibus. Sed iſta conſectaria fluunt ex iſto principio Spiritus univerſalis, quem ſemel intelligentem fecerat Autor noſter. Ideoque, dato uno abſurdo, plura ſequi neceſſe erat. Per illum itaque bruta non tantum intelligunt, quod παράδοξον aliis ſtatuebatur, ſed & omnia corpora naturalia. De reliquis dotibus, ſcil. lucis, aliiſque unitis affectionibus principiorum junctorum, quas facit Entitatem ac Subſiſtentiam, numerum, locum, &c. dicere nihil attinet, cum quilibet videat, illas potius ad Dialecticam & Metaphyſicam, quam ad Philoſophiam naturalem, pertinere. Dum *Cap.* 8*vo* de Naturis ſtimulantibus ac moventibus agit, nimirum amore & averſatione, cupiditatibus & fuga, illæ quoque præſupponere Spiritum ſuum intelligentem, videntur. Hactenus enim locutionis iſtæ in Phyſicis, fuga vacui, Anthipathia & Sympathia, Magnetiſmus, nuda nomina ſanioribus habita ſunt, & potius quædam ignorantiæ velamenta, quam naturales cauſæ. Poëtis potius, qui fingere & Metaphoris uti gaudent, iſtæ locutionum formulæ ſunt transſcribendæ. Longum eſſet, recenſere ſpeciales iſtas diſtinctiones amorum & averſationum, quæ dicis tantum cauſa omnes adductæ ſunt. Quando *Cap.* 9. de Naturis conſociatis, ſive conſpirationibus & hoſtilitatibus naturæ agit, in iis etiam ἀλληγορεῖν videtur Phyſicus noſter, quanquam in aliqua contemperatione corporum, ratione effluviorum, quædam fortaſſe ſint recondita, quorum nos accuratam adeo ſcientiam non habemus, quæ tamen omnia in motu aliquo ſingulari, nobis incognito, conſiſtunt, de quibus in ſequentibus forte plura dicemus.

Atque

Atque hæc ſunt pleraque illa Capita ſumma, quæ ex Bayero recenſuimus, de 6
quibus judicium facile ferri poteſt. Si quis jam ulterius velit noſſe, quæ à Commentatoribus in Capita illa Geneſeos adferuntur, adeat eos ipſos, ut ſunt ſane eorum permulti, tam Judæi, quam Chriſtiani. Judæorum ſententias circa ſingula pene verba magna cura adduxit ſingulari libro *Hiſtoriæ Creationis* J. Henr. Hottingerus, qui uſui eſſe poteſt in ſententiis Judæorum, circa multa Philoſophiæ naturalis Capita, noſcendis. Adhiberi etiam Ben. Pererius *in Geneſin* poteſt, doctus ſane liber, quique Phyſica plurima perſequitur. Legatur etiam Claudii Berirgardi *Diſſertatio de Literarum Sacrarum autoritate circa mundi originem*, & altera *de Origine mundi ex Literis Sacris*, quæ habentur in *Circulo* ejus *Piſano*, libro eruditiſſimo, in quo perpetuo Dialogo veterum recentiorumque principia confert, atque expendit. Autor ille Anonymus, (Joh. Espagnetus) qui *Enchiridion Phyſicæ reſtitutæ*, Rhotomag. A. 1647. *in 16to* editum, ſcripſit, libellum ſplendidi Tituli, Moſen in plerisque ſequitur ita, ut ubi commode fieri poteſt, quicquid ab illo traditum eſt, inter principia reponat, ita tamen moderetur, ut doctrinam Chymicam ex iisdem ſimul principiis deducat. Quo fine adjungit libellum, quem vocat *Arcanum Hermeticum*, quo confectionem magni Arcani Phyſici docet. Ac ratio quidem ejus ſcribendi diſtincta admodum & plana eſt, & longe explicatior, quam eorum, qui vulgo in hoc argumento verſantur.

Quod ſi etiam Enthuſiaſtas quæramus, certe nulla fertilior ſeges fuit, in qua 7
Enthuſiaſticas illas ſuas contemplationes figerent nonnulli, quam Caput I. Geneſeos. Fuerunt in noſtris, qui Rabbinorum nonnulla ſomnia reſuſcitarunt. Et ſunt integris libris congeſti Cabaliſtici Scriptores recentiores, qui mira hic circa Hexaëmeron comminiſcuntur, è quibus nomino nunc Franciscum Georgium, Venetum, qui *Harmoniam mundi* ſcripſit, mundumque in certos Tomos diſtinxit, veteres illas Pythagoreorum & Platonicorum fabulas de mundi Syſtemate repetens, & ſacris Scripturæ locis paſſim abutens. Pertinent etiam huc Pauli Ricci *Agricultura Cœleſtis*, & Joh. Pici Mirandulani nonnulla. Henricus Moor, quem ſupra nominavimus, *Cabalam* Anglica lingua ſcripſit *literalem*, *Phyſicam & Moralem*, ubi pro lubitu ſuo explicat Scripturæ loca, varieque interpretatur. Quam rationem ſequi ſi velimus, nihil certe dici ſcribique poſſet, in quod non inferre poſſemus cogitata quædam noſtra. Ut enim perpetua quædam eſt rerum Analogia, ita nunquam deſunt occaſiones, quibus, reducere ad hæc vel illa cogitata certa verba ac rerum argumenta poſſimus.

Superiore Seculo fratres Roſeæ Crucis plurimos ejus farinæ libros pepererunt, 8
è quibus integram pene Bibliothecam quis confecerit. Unum nominabo Ægidium Guthmannum, cujus exſtat liber, Germanica lingua ſcriptus, & A. 1619. *in 4to* primum editus, cui Titulus: Offenbahrung göttlicher Majeſtät. In illo, ex ſingulis verbis primi Capitis Geneſeos, ſingulos libros exſtruit, in quibus mirabilia format problemata, ſed ad nullum pene directe reſpondit, ut neſcias, quid ſibi velit. Tanto ſane in pretio habitus olim fuit hic liber, ut centenis uncialibus venderetur. Contra illum Autorem video ſcripſiſſe aliquem Chriſtianum Fabricium, ut ex *Catalogo-*

nupero Francofurtenſi obſervavi. Extat & alius quidam liber JACOBI Böhmen/ hominis plebeji, ſed miro interdum Enthuſiaſmo rapti, ut ſcriberet libros, non omnino ſenſu omni deſtitutos, ſed tamen tenebricoſos, & qui vix intelligi poſſint ab aliquo. Is in Geneſin commentatus eſt lingua Germanica, ac librum iſtum cum Titulo *Myſterii Magni* edidit, quo miſcentur Theologica, Phyſica & Chymica, quæ inter ſe omnia mire componit, atque ex iis Enthuſiaſticam quandam Philoſophiam, velut Chaos quoddam, condidit. Principia tamen ejus farraginem quaſi quandam veterum hæreſium exhibent, quæ faſciculo quodam collecta recenſet Thom. Gatakerus, in *præfatione Miſcellaneorum ſuorum*. Judicium de hoc homine inſtituere difficile eſt. (i) Pium enim fuiſſe conſtat, & idiotam, & libri tamen, quos ſcribit, non omnino rudem illum eſſe, oſtendunt, quanquam pleni ſint fanaticorum ſenſuum. Unde ſuſpicio nonnullorum eſt, ſub ejus nomine ſcripta fuiſſe edita, ab aliis vero ſcripta, quod tamen probari ſatis non poteſt. Inſtinctu numinis ſe ſcripſiſſe, ipſe fatetur, ac fuerunt multi, qui ejus Philoſophiam & Theologiam, ut cœlo lapſam, venerarentur, Enthuſiaſtæ, quorum hominum gregi nuper acceſſit QUIRINUS KÜHLMANNUS, ſingularis certe homo ingenii; nam quæ pene in ipſa pueritia ſcripſit, arguunt magnam ingenii ejus capacitatem. *Tum Prodromus iſte quinquennii ſui mirabilis*, ut vocat, quo recenſet libros, aliquando à ſe edendos, oſtendit illum omni literaturæ genere non mediocriter eſſe imbutum. Is tamen, cum incideret in ſcripta *Böhmii*, adeo iſtorum lectione fuit quaſi intoxicatus, ut continuo nomen Sectæ Enthuſiaſtarum *addiceret*, convitiis omnem Philoſophiam ac Theologiam noſtratium proſcindens. Quem tamen in errorem hunc inductum exiſtimo, quod cum juvenis eſſet, nec maturum haberet de rebus judicium, ſcientiam autem variam ac non contemnendam, faſtu aliquo iſtas opiniones, communi hominum judicio adverſas, defendendas ſibi ſumſerit. Contra Böhmium ſcripſiſſe video etiam Chriſtianum Fabricium. Ceterum Hiſtoriam ejus viri vellem quis accuratius conſignaret. Extat Anglica lingua cujusdam *Johannis Heydon Harmonia mundi*, ubi Moſaica principia ſuis fanaticis accommodat, homo, vel ſtultus, vel majus, ut facile ex ceteris ejus libris quis colligat, illo præſertim, quo, ex doctrina numerorum & characterum, tradere voluit infallibiles regulas cognoſcendi præterita, præſentia & futura. JOH. SOPHRONII KOZACKII *Micæ Philoſophicæ*, Bremæ A. 1662. *in 8vo.* excuſæ, vix micam aliquam ſalis habent; nam & illæ fanatica multa miſta habent. Germanica lingua ſcriptæ ſunt, & in Hiſtoria Geneſeos aliquid, more fanatico, argutantur.

9 Legi quoque poteſt Tractatus *de Cabala Hebræorum* Kircheri *in Oedipo Ægyptiaco*, *Tom. 2. Claſſe 4.* ubi omnia illa Phyſica, quæ ex mente Hebræorum, in libris eorum Cabaliſticis, inveniuntur, ex aliis Autoribus, compendio quodam congerit, ac cum Ægyptiorum Hieroglyphicis utcunque componit. Eſt & Anglus aliquis, qui vernacula lingua Hiſtoriam Creationis, ante aliquod annos deſcripſit, cujus ſcripti Argu-

(i) De Jac. Böhmio confer iudicium Autoris *T. I. L. I.* c. 10. §. 28. & ad locum iſtum annotata.

argumenta recenſentur in *Actis Societatis Regiæ*. Nomen ipſius Autoris jam non ſuccurrit. Scripſit & aliquis JOH. de MEYEN, Sacerdos Middelburgenſis, *Phyſicam divinam*. Qui tamen Autores locos Communes quosdam potius congerunt, ac nihil propemodum ſingulare habent, niſi quod ordinem illum Creationis, à Moyſe deſcriptum, ſequantur.

CAP. IV.
DE PHILOSOPHIA NATURALI ÆGYPTIORUM.

§. 1. *De Ægyptiorum Doctrina & Philoſophia ſcripſere Herm. Conringius* (in Libb. de Medicina Hermetica, *Chymiæ odio, plus juſto eam extenuans*,) *Athan. Kircherus* (*de cujus* Oedipo Ægyptiaco *ſequius fertur judicium*, & *Ol. Borrichius*, *Conringii Antagoniſta*. 2. *Principia eorum Phyſica latent, quod Sacerdotes Philoſophiam ſuam occultarent*, & *per ſola docerent Hieroglyphica. Multum tamen illis Græci debuerunt. Jamblichi* Lib. de Myſteriis Ægyptiorum. 3. *Variæ Hieroglyphicorum Interpretationes Laur. Pignorii* (*Tab. Iſiacæ illuſtratoris*) *Joh. Georg. Herwarti* (*ad magnetem*, & *pyxidem nauticam, omnia detorquentis*) *Athan. Kircheri*. 4. *Mich. Majeri, Pet. Joh. Fabri* & *Blaſii Vigenerii Chymicæ. Alii de Hieroglyhicis Scriptores*. 5. *De Hermete Triſmegiſto*, & *Scriptis ejus ſuppoſititiis, nonnulla*. 6. *Nihil ex omnibus his certi de Ægyptiorum Philoſophia colligi poteſt. Franc. Patricius, Phyſicus Hermetico-Platonicus.*

POſt Judæos nulla gens eſt, quæ majorem Philoſophiæ, ac omni adeo ſtudio literarum, operam impenderit, quam ÆGYPTII. Non certe iſto pretio ac loco habendi, quo habet illos HERM. CONRINGIUS in libris II. *de Hermetica Medicina*, (k) in quibus illos omnis Philoſophiæ rudes, aut valde mediocriter ea imbutos fuiſſe, contendit, nullo certe idoneo argumento niſus. Mihi quidem pleraque iſtius libri cum affectu ſcripſiſſe videtur, odioque Hermeticæ Medicinæ ductus, quam Ægyptiis vulgo deberi opinantur. Et poſteriori quidem editione agnoſcere illud ipſe videtur, cum ATHAN. KIRCHERI *Oedipum Ægyptiacum* ad manus ſibi tum non fuiſſe queritur, ex quo fortaſſis aliqua cepiſſet, inſtituto ſuo profutura. Quanquam I

(k) Herm. Conringii *Libris II. de Medicina Hermetica*, Helmſtadii a. 1648. *in 4to* primum editis, quibus Chymicorum doctrina, rigidiori ſubiecta examini, una cum Ægyptiorum Medicina & ſapientia omni, tantum non explodebatur, Olaus Borrichius, Chymicorum noſtræ ætatis doctiſſimus, iuſſu Frideric. III. Daniæ Regis, *Diſſ.* oppoſuit *de Ortu & Progreſſu Chymiæ*, Hafniæ anno 1668 *in 4to* excuſam. Ad quam cum Conringius *in Apologetico* brevi, iteratæ Operis ſui editioni, quæ Helmſtadii anno 1669. *in 4to* auctior pariter atque emendatior prodiit, adiecto, reſpondiſſet, Borrichius, quinquennio poſt, *Hermetis, Ægyptiorum & Chymicorum, Sapientiam, ab Herm. Conringii Animadverſionibus vindicatam*, prolixiori Opere, Hafniæ anno 1674. *in 4to* impreſſo, & in duos itidem libros diviſo, iuris fecit publici.

quam nec iſtius, vel fidem, vel judicium, hic magnopere quis exiſtimare poſſit, qui præter illa, quæ ex veterum monumentis in omnium manibus ſunt, nihil magnopere adfert, niſi quod tamen diligenter ex omnibus Autoribus collegerit, quæ ad rem Ægyptiacam ſpectant. Ingenio tamen ipſe ſuo quin indulgeat in Hieroglyphicorum explicatione, nullus dubito. Facile enim, ex Analogia & Combinatione rerum, & perpetua Schematiſmorum comparatione, per conjecturam quædam explicari poſſunt; qui an revera ſenſus Ægyptiorum fuerint, non equidem temere dixerim. Ingenium tamen ejus ϛοχαϛικὸν in figurarum illarum compoſitione & dijudicatione laudem ſuam meretur. Digreſſiones quoque plurimæ ejus ſunt, quibus molem libri auget, ſed quæ ad rem Literariam Ægyptiorum non niſi ex accidenti, aut aliqua ſimilitudine, reductæ videntur. Iis vero maxima libri pars occupatur. Ceterum in ſingulis ſcientiis, ſecundum quas partitus eſt libros ſuos, eos excelluiſſe oſtendit, locis non paucis, quæ plena manu ferit. Legi, poſt Kircherum, Ol. Borrichii ſcripta poſſunt, quibus Conringii *Hermeticam Medicinam* impugnat, primum & alterum, ubi, ex omnibus veteribus Autoribus, loca, quæ pro Ægyptiorum doctrina faciunt, adducit.

2 Ceterum ipſa illorum principia in obſcuro latent, quoniam nullos habemus libros, vel pauciſſimos, qui aliquid ejus rei tangant; niſi forte ex Jamblichi ſcriptis, cujus extat *de Myſteriis Ægyptiorum liber*, aliquid conjiciendo aſſequamur, aut ex fragmentis Philoſophiæ Pythagoricæ & Platonicæ quædam colligamus, de quibus ſingularibus capitibus agetur. Nec fieri etiam facile potuit, ut publicaretur eorum Philoſophia, cum ejus myſteria ſolis ſibi ſervarent Sacerdotes, æterna fide celanda, nec niſi literis ænigmaticis quicquam ejus proderent, quarum ſingularis & ipſa erat diſciplina, nec ab aliis, quam à Sacerdotibus, intelligebatur. Quare quicquam hic certi definire non poſſumus. Magno ſemper illam in pretio fuiſſe Ægyptiorum doctrinam, abunde teſtantur itinera Græcorum Philoſophorum, in Ægyptum ſuſcepta. Unde & plurimam ſuorum partem depromptam ipſi non diffitentur Græci. Quos Ægyptius quidam Sacerdos, ut eſt apud Platonem, præ gente ſua ſemper pueros vocabat.

3 Imaginum illarum veterum reliquias habemus in figuris Menſæ Iſiacæ, quas expoſuit ſingulari *libro* Laurentius Pignorius, cujus Commentarii altera editio prodiit Amſtelodami, A. 1670. in 4to, curante Andrea Friſio. Joh. Georg. Herwartus, in libro ſuo *de admirandis Theologiæ Gentilis*, de pyxide nautica & magnete illas (imagines) interpretatur; quæ, ut res ſacræ, tamdiu cuſtoditæ fuerint ab Ægyptiis. Sed nulla probabilis cauſa eſt, quare quis ita ſentiat; meritoque ille exploditur a Reineſio *in Var. Lect. & Hiſtorumenis Linguæ Punicæ.* Kircherus aliam eorum interpretationem adducit, quæ cum reliquis ſuis conſentiat, quas in obeliſcis ipſe indagaverat, quorum rudera adhuc in Ægypto ſuperſunt nonnulla, Romam magnis ſumptibus transportata.

4 Ceterum variæ eorum interpretationes ſunt, dum ſenſus ſuos fingunt, quicunque illos explicare intendunt. Sunt, qui doctrinam Chymicam illis occultari

exiſti-

exiſtimant, inter quos *Mich. Majerus*, qui *Arcana Arcanorum* ſcripſit. (l) Talem enim Titulum libro dedit, quo omnia illa Myſtica Ægyptiaca ad Philoſophiam Chymicam, & ſingulares quoſdam ſenſus judicioſe ſatis, nec more vulgarium Chymicorum, traducit. Qui etſi omnino videtur improbandus, in quibusdam tamen plura ingenio ſuo tribuit, quam revera invenias in illis Hieroglyphicis. Etiam PET. JOH. FABER *in Panchymico* ſuo, Gentilium fabulas ſenſu chymico explicavit, qua in re abundare quemque ſuo ſenſu patiamur. BLASIUS VIGENERIUS quoque *in Commentario in Phyloſtrati tabulas*, diſerte ſatis & prolixe idem Argumentum tractat. De Hieroglyphicis Ægyptiacis Gallica lingua Diſcurſum ſcripſit PETRUS l' ANGLOIT DE BELESTAD. Prodeſſe etiam ad eorum cognitionem poteſt *Pyramidologia* JOH. GRAVII, quæ Anglica, Gallica & Italica lingua prodiit. Pene omiſeram, Horapollinem, Autorem vetuſtum, ſed brevem & obſcurum, nominare, cujus hodie quæ reliqua habemus de Hieroglyphicis agunt Ægyptiacis, edita, curante Dav. Hœſchelio.

Inter Philoſophos Ægyptiorum HERMES (m) nomine celebratiſſimo eſt, cujus 5
ſcripta doctrinam Ægyptiacam continere putantur. Sed, an illa genuina, & quænam inter illa genuina ſint, multum quæritur. Conringius pene in dubium vocat, vixiſſe aliquando Hermetem, quod tamen temere equidem non negarem; & evicit non contemnendis rationibus Olaus Borrichius in libro iſto, quem contra Herm. Conringium ſcripſit pro Medicina Hermetica. JOH. HENR. URSINUS quoque *in Exercitationibus de Zoroaſtre & Hermete*, non multum abeſſe à ſententia Conringii videtur, ipſe quoque refutatus ab eodem Borrichio. Quæ ejus nomine circumferuntur, & quæ FRANCISCUS PATRICIUS *novæ* ſuæ *de Univerſis Philoſophia* adjecit, ab alio quodam videntur ſuppoſita, niſi forte fragmenta aliqua hinc inde illinc ſparſa lateant. Ejus *Pimander*, cum Commentario horribili & vaſto Hannib. Roſſelii Pariſiis *in fol.* prodiit, ſed nugatorio & inepto.

Legi etiam poteſt Plutarchus *in libro de Iſide & Oſiride*, in quo aliqua de Phi- 6
loſophia Ægyptiaca tangit. OTTO HEURNIUS quoque *in libro de Philoſophiæ Barbaricæ Antiquitatibus*, fragmenta quædam hujus Philoſophiæ inter cetera collegit. Sed de iis omnibus nullum formari ſolidum judicium poteſt, quandoquidem certis principiis illa comprehendi non poſſunt, cum omnia fabularum tenebris ſint invo-

(l) Mich. Majeri, Holſati, Archiatri Cæſarei & Haſſici, *Arcana Arcanorum, h. e. Hieroglyphica Ægyptico-Græca, VI. Libris expoſita*, ſine loci & anni (quem tamen 1614. fuiſſe e *Nundinali* ejus didici *Catalogo*) mentione, *in 4to* prodierunt. Qui & idem Argumentum, diverſa licet Methodo, denuo pertractavit, *in Tr de Theoſophia Ægyptiorum, ut antiquiſſima, ſic abdita Sacra*, cuius MStum αὐτόγραφον in Bibliothec. Acad. Lipſ. Paulina ſupereſſe, Actorum Orbis Eruditi Lipſienſium Collectores, plura de eodem referentes; *M. Jul.* A. 1687. *p.* 393. 394. nos edocuerunt, editionem etiam, Morhofii hortatu, uti ipſemet mihi retulit, moliti.

(m) De Hermete complura iam olim a nobis ſunt monita, ſimulque index Autorum aliorum de illo conſulendorum, exhibitus, *in Homonymoſcopia, P. II. cap.* 2. §. 16. *pag.* 255-259.

luta, & imagines illæ nullam nobis lucem per ſe affundant. Ideoque potius ad ſuperſtitiones Philoſophicas referam, quam ad veram rerum naturalium ſcientiam, quæ è certis principiis deducenda eſt, non fabulis, aut imaginum coloribus, delineanda. Inter recentiores FRANCISCUS PATRICIUS in *nova* ſua *de Univerſis Philoſophia*, aliqua ex parte Hermetica illa dogmata ſequitur, vel potius Phyſicam Hermetico-Platonicam ex vetuſtis fragmentorum ruderibus concinnat. Sed de his poſtea dicemus, ubi de Pythagora & Platone agetur, & de Novatoribus illis, qui Ariſtotelica dogmata ſingularibus libris inſectantur.

CAP. V.
DE PHILOSOPHIA NATURALI CHINENSIUM ET INDORUM.

§. 1. *Populi Chinenſis, aliis cultioris & antiquioris, doctrina Moſaicæ Hiſtoriæ veſtigia, & aliquid Pythagoricis dogmatibus ſimile, oſtendit. 2. Cognitio ejus è Mart. Martinio, Athan. Kirchero, aliisque rerum Sinenſium Scriptoribus, inprimis tamen è Theoph. Spizelio* de re *illorum* Literaria *ſcripto, eſt haurienda. 3. Summa Theologiæ illorum Naturalis & Phyſicæ Capita, ratioque per imagines & numeros philoſophandi, cum Pythagoræis ipſis communis. 4. In hujus originem inquiritur, addito de eadem judicio. 5. Doctrina Chinenſium de quinque elementis, ſeu rerum principiis (aqua, terra, igne, metallo & ligno,) cum commoda ejusdem explicatione. 6. Indorum dogmata Philoſophica (inter quæ μετεμψύχωσις eminet,) Pythagoricis affinia, è Palladio & Abr. Rogerio ſunt haurienda. 7. Phœnicum & Perſarum doctrina Phyſica haud ſatis eſt cognita.*

1 NUlla inter reliquas gens adeo culta fuit, quam SINICA, cujus tamen monumenta non niſi ſero ad nos pervenerunt, & quidam à Jeſuitis, qui, hoc & priori ſeculo, peregrinationibus ſuis in hanc terræ partem factis, eorum inſtituta & doctrinas nobis aperuerunt. Quod ſi illorum relationibus credendum eſt, nulla gens antiquior eſt, aut ex Annalibus ſuis & faſtis certiorem computum habet, quam iſta. Ceterum & peregrinitas opinionum, ac omnia alia facile oſtendunt, Gentem illam à ceteris fuiſſe ſejunctam, niſi quod Hiſtoriæ Moſaicæ obſcura quædam ſuperſunt veſtigia, & aliquid Pythagoricis ænigmatibus, numeris, ideis, ſimile, in eorum opinionibus poſſit deprehendi. Quanquam, dudum ante Pythagoræ tempora, iſtæ opiniones obtinuerunt apud Chinenſes.

Fuerunt ſuperiori ſeculo aliqui Scriptores, qui inſtituta illius Gentis Politica conſignarunt literis; ſed de Philoſophia eorum pauca ab illis fuerunt memorata, niſi quod MARTINUS MARTINIUS, in *Decade* ſua *prima Sinicæ Hiſtoriæ*, cujus continuationem fruſtra forte expectamus, quædam cœpit preſſius enarrare de Philoſophia eorum

eorum naturali, Matheſi, ac Scientia morali. Quæ tria doctrinæ genera unice illi æſtimant, ſpretis vel ignoratis aliis. Ex illo, ceteriſque Scriptoribus, in compendium traxit omnem rem literariam & Philoſophiam Chinenſium Theoph. Spizelius libro ſingulari *de re literaria Chinenſium*, Lugd. Batav. A. 1660. in 12. edito. Poſt illum ſcripſere etiam alii, Joh. Heuhofius *in Legatione ad Chinenſes*, Joh Adamus Schallius, in *Relatione de Ortu & propreſſu fidei Orthodoxæ in Regno Sinenſi*, (Viennæ 1665. & Ratisb. 1672. *in* 8.) qui tamen Sacram Hiſtoriam potiſſimum tractat, & Athan. Kircherus, qui *in China Illuſtrata* colligit paſſim, quæ ſecum communicata ſunt à ſui Ordinis Sociis.

De Deo & Angelis aliquam, quanquam ſubobſcuram, habent cognitionem. Spi- 3
ritus etiam tutelares agnoſcunt, iis urbes dedicant, templa extruunt. Diluvii aliqua apud illos mentio. Cauſa nulla additur. Primum aliquem hominem nominant, quem è Chao, tanquam ex ovo, natum dicunt, illiusque teſtam, ſive corticem in Cœlum, albumen in aërem, vitellum in terram abiiſſe. Qua cum Phœnicum doctrina quippiam ſimile habet, à quibus Ovum, ut imago mundi, religioſiſſime in Orgiis Bacchi colebatur. (n) De horis mira comminiſcuntur, & extat quidam liber Sinicus *de natura*, in quo plena atque perfecta dies, quam naturalem dicimus, diſtribuitur in horas duodecim, ex quibus Orbis univerſi ortum & interitum ita conficiunt, ut horis ſingulis aſſignentur anni decies mille & octingenti. Qua opinione ducti etiam mundo finem ſuum decernunt. De ſingulis horis ſingula habent ſomnia. Hora nona, quæ nobis à meridie ſexta, in Orbe univerſo magnam rerum atque ordinum omnium perturbationem, ingentia bella, regnorum ſeditiones, & hinc publicas calamitates, fore opinantur, donec tandem omnia ad ſuum Chaos, unde exierant, revertantur. Noſtrum hoc, quod agitamus, ævum, ajunt, horam poſt meridiem primam eſſe, vel paulo quid amplius. Ceterum Philoſophia illorum naturalis non usque adeo abſurda eſt. Chaos initium rerum omnium faciunt & principium. Ex quo materiæ expers, ſive ſpirituale ſummum, procreavit id, quod materia conſtat. Hoc ipſum adſtruunt in duas diviſum eſſe qualitates, quas *Yn* & *Yang* vocant. *Yn* occultum ſive imperfectum ſonat, *Yang* vero patens ſeu perfectum. Hæc duo quaſi illis principia ſunt. Ex his autem, in ſe ductis, imagines ſive ſigna quatuor, inde octo formas aut ſymbola, prodiiſſe. Per imagines illas quatuor Martinius quatuor elementa, vel quatuor principes qualitates, notari putat. Illi vero patens aliud perfectum, aliud imperfectum, occultum itidem aliud perfectum, imperfectum aliud, nominant. Ex octo formis quælibet peculiarem modum habet, quo pingitur, & generales quasdam res ſignificat, ex quibus omnium ſingularium generatio pendet atque corruptio. Earum picturam exhibet Martinius *lib.* 1. ſtatim ab initio. Ubi quatuor & ſexaginta ſymbola, ſive imagines, adducit, quarum ſingulæ nomen habent ſingulare, quæ tamen non recenſet. Multa myſteria Chinenſes venantur in his imaginibus, & memorat

(n) Veterum *de Ovo Mundano* ſententias Diſſ. peculiari, Præſide Joh. Andr. Schmidio Jenæ a. 1693. habita, erudite expoſuit M. Gottfr. Tenzelius, Arnſtadienſis.

Martinius multos in eo libro ſermones eſſe de generatione & corruptione, de fato, de Aſtrologia judiciaria, quæ tamen jejune diſputantur, absque cauſis atque definitione rerum. Transferunt etiam eosdem numeros & figuras ad divinationes & ſortilegia, item ad adminiſtrationem & morum diſciplinam. Imaginibus certe his & numeris Pythagorίζειν videntur, ante ipſum Pythagoram, qui in ideis & numeris, & figuris, fundamenta Philoſophiæ ſuæ ponebat. Sinenſes quoque easdem imagines per numeros explicant, & res ſignificatas ſuis numeris exprimunt, vel paribus, vel imparibus, quomodo Pythagoras etiam omnes rerum formas numeris certis exponebat.

4 Hæc quaſi myſtica fuit Chinenſium Philoſophia, &, ut ita dicam, Cabaliſtica, qualem fere in omni gente obſerves, quando ſcil. rerum cauſas indagant. Indagatione autem illa ducuntur ad, neſcio quæ, abſtracta, quæ vel per figuras, vel per numeros, exprimunt utcunque. Cum enim videt mens humana, eſſe quædam illis corporalibus altiora, & poteſtates quasdam, hæc inferiora ſub ſe continentes, cum nihil in natura novit magis abſtractum à rebus, Spirituum vero nullam notionem habet, ad numeros & figuras delabitur, easque vel ut cauſas, vel ut ſigna quædam rerum archetypa, pro veris quibusdam cauſis venditat. In quibus omnibus non quidem adeo certi quid deprehendas, ut pectus ſaturare poſſis, aut aliqua ſuper hoc fundamento extruere, ſed arguunt tamen illud, ferri natura ſua omnes gentes ad generales quosdam conceptus, & naturas rerum ſpirituales ſive æternas, quas quanquam explicare conceptibus idoneis non poſſumus, ſufficit tamen eorum conceptuum quaſi umbras inhærere menti. Laudari certe ex eo etiam Chinenſium ingenia debent, qui, dudum ante Pythagoram & Platonem, neſcio quid illi Philoſophiæ ſimile animo ſpeculati ſunt. Pythagorici enim & Platonici, ab Ægyptiis, credo, edocti, è Græcis ad efficientem cauſam potiſſimum reſpiciunt, & Phyſicam quandam Metaphyſicam, ut Verulamius vocabat, profeſſi ſunt. Qua in re laudandi præ ceteris, Epicuro, Ariſtotele, qui quidem naturam rerum ratione materiæ potius, cauſarumque internarum, indagare laborarunt, cetera autem omnia, quaſi res nihili, & vana quædam ſomnia, eliminare. Unde pleraque orta eſt Ariſtotelis contra Platonem diſputatio, male certe inſtituta, cum alio reſpiceret Plato, alio Ariſtoteles, hic tamen, ut ſibi contrarium, refutaret, cum non eſſet. Qua in re profani aliquid Ariſtoteles, divinum aliquid ſapiebat Plato. Sed de his in Capite de Philoſophia Platonica agemus.

5 Jam, ut ad Sinenſes noſtros redeamus, alia etiam illi principia ſcientiæ naturalis habent, quæ elementa vocant, à noſtris quidem diſcrepantia, non vero usque adeo abſurda. Ii vero quinque elementa conſtituunt, metallum, lignum, aquam, terram & ignem. Rideat fortaſſis aliquis, Sinenſes metallum & lignum inter elementa numerare, ſed ejus rationes illi habent, quas recenſet Martinius. Aqua, dicunt, irrigat & deſcendit, ignis ſiccat & aſcendit, lignum erectum & diſtortum vocatur, metallum ductile levitatisque patiens, terra ſemina capit, affertque fructus. Irrigans illi & deſcendens, ajunt, dat ſalſum, ſiccum & aſcendens dat amarum, rectum & diſtortum facit acidum, ductile & potituræ idoneum mordax facit ſive acre, accipiens

ſemina

ſemina & fructus dans dulce gignit. Has illi faciunt quinque elementorum qualitates ſeu ſapores; in quibus principia rerum naturalium conſtituunt, atque illa principia denominant ex iis ſaltem ſubjectis, in quibus qualitates illæ dominantur. Quod an accurate factum ſit, nunc quidem non diſputo. Interim non magis illi ridendi ſunt, quam qui hodie magno apparatu omnis naturæ principia ſtatuunt acidum & alcali (ſalſum,) & integris libris hoc argumentum defendunt, quorum tamen principiorum inſufficientiam nuper Epiſtola quadam demonſtravit *Joh. Bohnius*, Profeſſor Lipſienſis. Ceterum ſi noſtrorum Phyſicorum opiniones excutias, invenias in illis, qui multo abſurdiora docuerunt. Id tamen videmus ex eo, Practicæ Phyſicæ fuiſſe ſcientiſſimos Chinenſes. Quod enim ajunt de natura ſalſi & amari, acidi & acris, illud ſane è Chymicis operationibus hauſiſſe videntur, neque dubito, illa, ſi quis in Sinenſium libris legerit, aliter proponi, quam recenſentur ab hominibus peregrinis, nec linguæ Chinenſes adeo gnaris, & Philoſophia tantum Scholaſtica imbutis, ut ſunt Jeſuitæ. Non vacat ſingula excutere, alioquin Lynceus aliquis etiam obſervare hic poſſet aliquam corpuſcularis Philoſophiæ apud Chinenſes notitiam. Si quis communi ſenſu interpretaretur hæc elementa, tria naturæ conſtituentia elementa hic obſervet, aquam, ignem & terram, qualia etiam hodie tantum à quibusdam ſtatuuntur, excluſo aëre, quem illi vix inter corpora ſpecifica, nedum inter elementa numerant, ut qui tantum conſtet vaporibus terraqueis, & extrinſeus rei adſit, non inſit. Quod metallum & lignum attinet, ea quis dixerit elementa artificialia illis eſſe, tam late ſumtis vocabulis, ut ſub metalli nomine omnia mineralia capiantur, ſub vegetabilium nomine omnia excreta terræ. Unde certe omnia fiunt opera, quæ artifices moliuntur. Metallum itaque comprehendet omnia naturæ compoſita ſubterranea, lignum omnia compoſita naturæ ſupraterranea, è quibus certe omnia fiunt arte facta ad uſus humanos. Et, ſi quis ita explicuerit, nihil apud Chinenſes novi & abſurdi in iſta doctrina invenerit.

Chinenſibus adiungi poſſent *Veteres Indi*, (o) quorum peculiares quædam fuerunt circa ſcientiam naturalem ſententiæ; ſed de illis adeo confuſa omnia, ut nihil quippiam diſtincti colligi inde poſſit; niſi etiam quæ è quorundam Autorum laciniis colliguntur. Id tamen conſtat, quantum ex hodiernis Itinerariis patet, aliquid Pythagoricæ doctrinæ ſimile illas habere. Μετεμψύχωσιν enim ſtatuunt, eamque ſibi habent perſuaſiſſimam, adeo ut nulla ferme inter illos ſecta ſit (ſunt autem plurimæ) quæ non pro principio eam ponat. Eſt quidam Græcus Scriptor, *Palladius*, qui de gentibus Indiæ & Brachmanibus (ita Philoſophi apud illos vocantur) libellum aliquem ſcripſit, quem ex Regia Bibliotheca edidit *Eduardus Biſſæus*, Eques Auratus, *in 4to.* Londini, anno 1665. Cui additur S. Ambroſii Scriptum de moribus Brachmanum. Plura eorum dogmatum qui ſcire velit, legat ABRAHAMI ROGERII eröffnete Thür zum Heydenthum; qui liber primum Belgico ſermone ab eo conſcriptus, poſtea in Germanicum à CHRISTOPHORO ARNOLDO, Profeſſore Noribergenſi, 6

(o) De Indorum Philoſophia, eiusque Scriptoribus, conferantur, quæ ab Autore *Lib. praced. I. c. I.* §. 10. 11. ſunt dicta, & a nobis ad locum iſtum monita.

genſi, converſus, Norimbergæ prodiit, A. 1663. in 8vo, cum Additamentis, ex aliis Autoribus. Hoc libro continentur omnia iſta, quæ ſpectant, tam ad Theologiam, quam ad Philoſophiam Indorum; miræ ibi occurrunt fabulæ, hic non repetendæ. Ceterum liber eſt jucundus admodum lectu, quo quidem nullus adhuc accuratior prodiit in hoc argumento.

7 De Phoenicum ſententiis, pene doctrinæ Moſaicæ affinibus, videri poteſt Grotius *in Notis ad Libb. ſuos de veritate Religionis Chriſtianæ;* De Persarum autem Dogmatis *Pet. de la Valle* in ſuo *Itinerario*, Italice edito, quod in Belgica J. H. Glaſemakeri editione eſt mutilatum, multaque, & optima fere, omiſſa. Habet & Barn. Brissonius *in Lib. de regno Perſarum* nonnulla, ex aliis collecta. Sed liber iſte exiguo eſt ſcriptus judicio, ac multa falſa continet. Sed his, obſcuris admodum, ac vix notis, non immorabimur.

CAP. VI.
DE PHILOSOPHIA PYTHAGORICA, EJUSQVE PRINCIPIIS NATURALIBUS.

§. 1. *Autores antiqui, è quibus Philoſophiæ Pythagoricæ notitia haurienda, recenſentur, Johanniſque Schefferi* de ejus Natura ac Conſtitutione libellus, *Scriptaque de eadem alia promiſſa & affecta, commendantur. 2. Mater illa eſt reliquarum omnium Sectarum, cognitioque illius, non ſummopere ſolum utilis, ſed & neceſſaria. 3. Scriptores de Dogmatibus Pythagoræis veteres, Philolaus, Didymus, Moderatus Gaditanus, Ariſtoteles, Jamblichus, aliique una cum Antiphane Comico, iſtorum deriſore, dudum deperditi. 4. Pythagoras Pherecydis & Moſchi fuit diſcipulus, dogmataque ſua variis, ad quas excurrit, gentibus, numerorum autem doctrinam Ægyptiis debuit. 5. Doctrina de numeris Pythagorica, ad Platonicos propagata, γενικῶς exponitur. 6. Pythagoræ Sententia de* μετεμψυχώσει, *magiæque & artium divinandi peritia. Brutorum voces ſermoni humano ab Iſ. Voſſio prælatæ. Phyſiognomiæ Naturalis commendatio. 7. Philoſophiæ Pythagoricæ finis* (ſimilitudo Dei,) *duplexque diviſio.*

1 INter Philoſophos veteres, quorum nobis ſupereſt aliqua notitia, antiquitate ceteris facile ſuperior eſt PYTHAGORAS, (p) Cujus nihil habemus, niſi, quod longo poſt tempore per alios traditum eſt. Ideoque, quæ de ejus dogmatibus apud illos ſuperſunt, obſcura, ænigmatica, confuſa, omnia ſunt, quibus, non dubito, aliena multa acceſſiſſe, ab interpretatione eorum hominum, qui eorum dogmatum aliqua collegerunt. Peti autem debent laciniæ iſtæ è Jamblichi Operibus, qui *vitam Pythagoræ* ſcripſit, è Demophili, Democratis & Secundi opuſculis, editis à *Lu-*

(p) Conferendum eſt cum hoc Capite *Secundum Libri I. præcedentis*, de Philoſophia itidem agens Pythagorica.

à *Luca Holſtenio*, & *Ocelli Lucani libro de natura Univerſi* (quem Lat. vertit, emendavit, & cum Commentario edidit *Carolus Emanuel Vizanius*, Amſtelodami, anno 1661. *in 4to*,) è *Porphyrii libro de Abſtinentia*, Græce Latineque edito, cum notis à Luca Holſtenio. Habet & *Laërtius* aliqua. Laudabilem operam præſtitit Vir Clariſſimus, JOHANNES SCHEFFERUS, in *libro* ſingulari, quem *de natura & conſtitutione Philoſophiæ Italicæ*, ſive *Pythagoricæ*, juſſu Chriſtinæ, Sveonum Reginæ, conſcripſit. Quo in libello, Upſaliæ A. 1664. *in 8vo* edito, ea, quæ ad hiſtoriam aliquam generalem hujus Philoſophiæ pertinent, docte proponuntur, & è veterum ſcriptis eliciuntur. Sed dogmata ipſa illic non continentur, quæ majoris laboris ſunt, & *ut Schefferus in præfatione* ait, ejus, qui nullis aliis occupetur curis, & unum hoc agat, qui tamen ipſe negotii plus ſatis habiturus ſit. *Secernere enim à veris germanisque ejus Philoſophiæ dogmatibus, neque inſarcire aliena, diligentiæ*, inquit ille, *non eſt ſuperficiariæ, aut ſubitanei laboris.* Utinam ab ejus viri ſumma eruditione impetrare poſſimus eos, quos promiſit, libros, unum ſcil. *de vita Pythagoræ*, & alterum *de Claris Pythagoricis*. De dogmatibus vero ipſis, adeoque integra Pythagoræ Philoſophia, ab ipſo aliquando opus perfectum, vix eſt, ut speremus.

Recte vero is Pythagoricam ante omnes laudat, ut reliquæ Philoſophiæ omnis 2 Gentilis matrem & fontem. *Sic perſuaſum habemus*, inquit ille, *non plus intereſſe publico, bonisque literis, ut, quid Plato, quid Ariſtoteles, quid Stoici, quid Epicuræi, cenſuerint de Philoſophia, ſit perſpectum, quam quid Pythagoras. Non modo, quia diligenter iſthæc reputanti apparebit, pleraque originem ſuam habere è Sacris literis, ſive bene, ſive perperam, intellectis, vel quod ipſe illas habuit Pythagoras, vel quod habuerunt ii, quorum diſciplina ipſe fuit imbutus ac doctrina: ſed & quia Plato, Ariſtotelesque, Capita & quaſi Coriphæi quidam omnis ſapientiæ inter Paganos atque eruditionis, ſua habuerunt à Pythagora, atque ita tandem ſcietur, quibus debeantur initiis, quæ à gentibus bene, ſanctisque doctrinis convenienter, tradita, tantopere apud eas admiramur & extollimus.*

Extiterunt quidem in Philoſophia Pythagoræa non pauci Scriptores, qui dogmata 3 iſta congeſſerunt, quorum tamen nihil ad nos pervenit. Et Euſebio quidem nominatur hujus Philoſophiæ Scriptor PHILOLAUS, Clementi Alexandrino DIDYMUS, de quo ille ait, quod *librum de Philoſophia Pythagorica* ſcripſerit. Qui Didymus tamen alius forte eſt, quam iſte, cujus Hieronymus mentionem facit, qui περὶ αἱρέσεων ſcripſit. Is enim Chriſtianus fuit. Philolaus ſcripſit *Diſſertationes Pythagoræ*, Euſebio teſte, qui Philoſophiam Pythagoricam forte eo modo tradidit, quo Arrianus in *Diſſertationibus Epicteti*. Quales Pythagoræ *Diſſertationes* ſcripſit quoque MODERATUS GADITANUS, & quidem *libris quinque*, quas *Scholas* vocat, teſte Stephano, *in voce* γάδειρα. Ariſtoteles quoque *libros de Pythagorica Philoſophia* ſcripſit, teſte Jamblicho, qui an Stagirita ille fuerit, dubitari adhuc poteſt. Quanquam Laërtius, inter libros Stagiritæ, memoret unum πρὸς τοὺς πυθαγορείους, & alium τῶν πυθαγορείων,

nisi

niſi quis poſteriorem librum eum eſſe putet, quem citarit Jamblichus. Prior enim ille fuit contra Pythagoræos ſcriptus. Theon Smyrnæus Ariſtotelem quoque citat *ἐν τῷ πυθαγορικῷ*. Stobæus etiam, *in Eclogis Phyſicis*, *cap.* 22. Ariſtotelis *primum de Philoſophia Pythagoræ librum* citat, ut, ſi non plures, duos ſaltem fuiſſe hinc perſpiciamus; cum ceteri unius tantum libri mentionem faciant. Quod tamen an ſufficiens ſit argumentum, ut alterum quendam Ariſtotelem hujus libri Autorem faciamus, quod facit Schefferus, merito dubium mihi videtur. Simplicius quoque *libro* 1. *ἀκροαμάτων Phyſicorum*, cujusdam Eudori meminit. Jamblichus *de Secta Pythagoræ* ſcripſiſſe *libros tres* dicitur Geſnero, ex quo hoc Simlerus *ſcripſit de Pythagorica Secta libros tres, qui, cum Simplicii Commentariis, Romæ, in Bibliotheca Vaticana, habentur.* Hos tamen libros aliqui eosdem eſſe putant, quos *de vita Pythagoræ* ſcripſit Jamblichus, & tamen Simlerus diſtinguere videtur. Voſſius *in libro de Philoſophorum Sectis*, præter illos, quos enumeravimus, Androcyden, Antiphanem & Alexandrum, nominat, quos tamen ad *Symbola* Pythagoræ tantum ſcripſiſſe, ex Jamblicho & Clemente diſcimus. Antiphanes vero Poëta fuit, & Comico ſale inſtituta ejus perfricuit, ut ex Athenæi *lib.* 6. *cap.* 16. apparet. Ut extant multa Comicorum veterum Græcorum ejus argumenti. Cronium, Numenium, Thraſyllum, quædam de hac Philoſophia ſcripſiſſe, ex Porphyrio diſcimus. Meminit quoque Laërtius cujusdam Zenonis, quod ſcripſerit *Pythagorica*; & Clemens cujusdam Hipparchi; qui tamen omnes Scriptores jamdudum perierunt. Fortaſſis aliqua habuiſſemus è Bibliotheca Vaticana, ſi ſupervixiſſet Lucas Holſtenius, qui aliqua Jamblichii inedita de Philoſophia Pythagorica editurus erat.

4 Doctrina hæc Pythagoræ ITALICA vocatur, quod Autor ejus, Pythagoras, illam in Italia docuerit. Cujus Autorem tamen Laërtius Pherecyden facit. Quem ſequuntur alii, & ad illum initia hæc referunt, quod is Pythagoræ Præceptor fuerit. Sed Laërtius tamen, ipſe ſibi contrarius, alibi Italicæ Philoſophiæ principem Pythagoram facit. Neque enim Pherecydis & Pythagoræ dogmata adeo conveniebant, quanquam ille Præceptor Pythagoræ fuerit. Ideo Pythagoras non receſſit ab ejus opinionibus, qui non unius hominis dogmata eſt ſecutus, ſed ab Ægyptiis, Chaldæis, Perſis, Indis, quæ hauſerat, poſtea in unum cinnum redegit, & pro ſuo ingenio interpolavit. Non pauca etiam ab ipſis Judæis, & forte plurima, habuit. Arabes quoque & Phœnices præceptores habuit, de quibus vide Schefferum *libro citato*, *cap.* 4. & 5. Quibus ſingulatim recenſet, quæ dogmata quibus gentibus debeat. Arithmetica & Phyſica nonnulla didicit à Phœnicibus, ſpeciatim vero à Moſcho aliquo, non Moſe, ut legi vult Arcerius, ſed vetuſto quodam Philoſopho, & in rebus naturalibus exercitato, qui primus doctrinam de atomis adinvenit, cujus mentionem faciet Strabo *lib.* 16. Meminit ejusdem & *Sextus* in *Opere adverſus Mathematicos.* Ab Ægyptiis accepit myſtica ſacra, & notitiam de Deo uno, & Geometriam, & arcana numerorum. Theodoretus Ægyptiis jungit Hebræos, quorum aliqui haud dubie tum erant apud Ægyptios. De numeris teſtis eſt Joſephus, &, præter illum, Apulejus *lib. II. Floridorum*, ubi

ubi ait, quod ab Ægyptiis acceperit *numerorum admirandas vices.* Schefferus legit *vires*, quanquam ego cauſam non video, cur aliquid mutari debeat. Intelliguntur enim per illas proportiones certæ. Ægyptii vero occultas quasdam numerorum facultates habebant, quæ ſecretiſſimam eorum continebant Philoſophiam. Quam philoſophandi rationem à Mercurio inventam Triſmegiſto apud Ægyptios, ſcribit Stobæus in *Eclogis Phyſicis, cap.* 2. Adeoque certum jam eſt, ab nulla alia gente, quam Ægyptiis, myſticam illam numerorum doctrinam habuiſſe, quibus poſtea Philoſophiam ipſe ſuam ſuperſtruxit. Phœnicum enim Arithmetica longe fuit alia, vulgaris nempe iſta & mercatoria; Ægyptiorum vero Philoſophica & ad res naturales ac divinas accommodata. Quam, poſtquam jam alteram à Phœnicibus hauſiſſet, ab Ægyptiis didicit.

Hanc de numeris doctrinam poſtea ad ſucceſſores ſuos propagavit Pythagoras. 5
Atque hinc Plato, ejusque Aſſeclæ, tam multa de numeris ſuis paſſim inculcant. Quorſum etiam referenda eſt doctrina de ideis. Socrates, cujus omnem Philoſophiam libris ſuis complexus eſt Plato, ex Pythagoræis hauſit illam, ut judicat recte Joh. Bapt. Hamelius *Lib. I. de Conſenſu vet. & novæ Philoſophiæ, c.* 3. Secundum enim Pythagoræos unitas & numerus prima rerum exordia ſtatuuntur. Neque numerorum verbo aliud quiddam ab iis diverſum intellexere, ex iis quippe ordo, ſpecies, modus, diſtinctio denique omnis repetitur. Per varios numerorum gradus, ab ipſa unitate, qua omnia continentur, usque ad formas rerum ſenſibiles, deſcendit. Quas itidem deinceps numeris quibusdam mutabilibus diſtinguit. Unde patet, Platonicos numeris ſuis uti, non aliter, quam vulgus Philoſophorum ſuis terminis & notionibus, quarum certe quædam eſſe debent, quæ vero inter illas rebus ipſis ſint adæquatæ, aut eſſentias earum exprimant, de eo tam acriter diſputatur. Porro Platonici, ut corporales res figuris deſignare ſolent, ita res ſpirituales numeris quoque deſignant. Quod autem, præter numeros intellectuales, vel ideas, alios in ipſo Bono, vel Deo, numeros ſupereſſentiales plerique Platonici admittant, easque unitates, ut primi Boni effectus quosdam, cum à ſua cauſa, tum inter ſe, diſtinctos velint, & quaſi innumerabiles quosdam, ut vocant, Deos ſubſiſtere, iſtud per ſe abſurdum eſt. Chambræus, in opuſculo *de Philoſophia Platonica*, quod nondum publici juris fecit, laudat a. *citato loco* Hamelius: *Eſt*, inquit, *in Deo numerus quidam ex unitatibus divinis conſtans, cum cæteri numeri magis ex rebus, quæ unitatis ſunt participes, quam ex ipſis unitatibus ſint compoſiti. Sunt vero divini numeri non abſoluti, ſed relativi. Nam ad res, quæ fieri poſſunt, ſingulæ unitates, aut ideæ divinæ, habitudine quadam rationis referuntur, nec iſtæ unitates plus, quam ratione, ſive cogitatione, differunt. Non enim ex ipſa unitatis Summa, quæ Deus eſt, fit ſtatim progreſſus ad numerum abſolutum, ſed prius neceſſe eſt mente concipere relativum quendam numerum, qui ſuo fonti, ut propior, ita ſimilior, eſt. Cujus velut partes non ſeorſim à ſuo principio disjunctæ, ſed in ipſo uno, aut Deo, ſubſiſtunt.* Hæc Chambræus ex mente Platonicorum diſſerit, ænigmata ænigmatibus cumulans, ut ſunt pleraque iſta Platonicorum, qui mira potius ſtudent dicere, quam vera. Et

certe illi numeris ſuis & ideis eandem fabulam ludunt, quam intricatiſſimis ſuis conceptibus & notionibus Scholaſtici, alia ſaltem ſcena inſtituta.

6 Ab iisdem Ægyptiis Pythagoras doctrinam illam de μετεμψυχώσει animarum habuit, de quibus Herodotus *lib.* 2. & Porphyrius; quam ſententiam etiam apud Indos aliasque Gentes Orientales, hodieque obtinere videmus. De ea animarum μετεμψυχώσει libellum ſingularem conſcripſit *Ambroſius Rhodius*, qui editus eſt Hafniæ, anno 1638. *in 8vo*; quo in libello mentem Pythagoræ explicare laborat, & ad ſaniorem aliquam ſententiam reducere, fortaſſis magis ex ingenio ſuo, quam ex rei veritate. Ceterum, & alios quoque Philoſophos ab hac ſententia non abhorruiſſe videmus. Rerum Magicarum doctrinam, quæ in ſacrificiis, conſecrationibus, & ſimilibus, conſiſtebat, elegantiſſime & diligentiſſime præ ceteris excoluit Pythagoras, divinationum etiam varia genera à variis Gentibus accepit, ὀνειροκριτικὰ ab Hebræis didicit, ſcientiam auguralem & divinationem ex thure ab Arabibus habuit. Arabes enim, & Phryges primi ſunt, qui excogitarunt aruſpicinam, ut Theodoretus teſtatur. Forte & intellectum ſermonum, quibus beſtiæ creduntur uti, atque aves. Apollonius enim, Pythagoræ ſimia, ab iis artem hanc ſe hauſiſſe gloriatur, ut teſtatur Philoſtratus *lib.* 1. *c.* 14. Quam artem, credo, hodie etiam callet Vir doctus, (Is. Voſsius) qui *de cantu Poëmatum, & viribus Rhythmi*, libellum nuper ſcripſit, in quo non veritus eſt aſſerere, animalibus plus ſolertiæ ineſſe, in exprimendis affectionibus vel deſideriis, quam ipſi homini; quod inter cetera ejus libri παράδοξα (ſunt enim non pauca) reponendum eſt. Ab Indis Pythagoras habuit Phyſiognomiam, cujus ſingularis propagator fuit, adeo ut diſcipulos ſuos, ad artis iſtius regulas, primum explorarit, an idoni eſſent ad diſciplinam, an minus. Videatur Philoſtratus *lib.* 3. *cap.* 5. *in Vita Apollonii.* Atque certe illa doctrina non eſt de nihilo, quatenus Phyſicis principiis ſuperſtructa eſt, non Planetariis, ac mirabilem plane uſum habet in vita civili, ſi quis ex converſatione crebra cum hominibus majorem ſibi acquiſivit ſolertiam. De ejus utilitate legantur, *præfatio* Conringii in opus Scipionis Claramontii *de conjectandis latentibus animi affectibus*, librum ejuſdem argumenti inſignem ſane, & Chambræus in libro Gallico *de arte cognoſcendi homines. Symbola* Pythagoræ, à Phil. Beroaldo, Ang. Politiano, aliisque explicata, non Moralia ſolum, ſed & Magica quædam, celare mihi videntur. Qualia ſunt de corde non edendo (quæ adhuc nefaria inter Orientales magiæ ſpecies eſt, à Pet. de la Vale, *P. V. Itenerar. c.* 1. deſcripta,) unguibus ante aram non incidendis, ſpeculo, noctu non intuendo, igne, gladio non fodiendo, &c. quorum multa à Thom. Berounio, in *Pſeudodoxia Epidemica*, exploduntur.

7 Finis Pythagoricæ Philoſophiæ omnis, quam eo etiam definiebat, erat ὁμοίωσις θεȣ̃, ſive ſimilitudo Dei, quæ divina ejus ſententia eſt, à Platone aſſumpta, & paſſim inculcata. Hanc Stoici, Cynici, Epicuræi, quoque arripuerunt, qui virum bonum & ſapientem definiebant Deo ſimilem. Ad hunc finem obtinendum media præſcribebat, noſſe ſemetipſum, & purgare ſe ac liberare à ſordibus corporis, ut animus ferre-

tur ad cœleſtia & divina, atque tum vere Philoſophum fieri. Quare & Philoſophiæ partes duas faciebat, καθαρτικὴν, ſive purgativam, τελικὴν, ſive perfectivam. Dividebat etiam Philoſophiam in ἐξωτερικὴν & ἐσωτερικὴν. In Exotericis tradebantur omnia, quæ ad communem vitam pertinebant, practica; In Eſotericis, quæ ad naturam & divna pertinebant, de quorum omnium ordine legatur Schefferus *Cap.* 10. *integro*; ubi ſumma cum diligentia omnia illa illuſtrat, & de modo quoque docendi per Symbola, deque ipſis Symbolis Pythagoræorum, pluribus agit.

CAP. VII.

DE PRINCIPIIS PHYSICIS SECUNDUM GRÆCOS, VARIOSQUE EJUS GENTIS PHILOSOPHOS:

AC PRIMUM DE PHILOSOPHIA NATURALI DEMOCRITI ET EPICURI.

§. 1. *Pythagoras omnium Græciæ Philoſophorum parens fuit. Ab Apulejo tamen quidam illo antiquiores celebrantur. Diverſa Græcorum in philoſophando inſtituta.* 2. *Philoſophia Græcorum nec præ Barbarica plane eſt contemnenda, nec, cum Conringio, in Ægyptios injurio, ſupra illam nimis extollenda. Methodica ejus Tractatio Græcis debetur, inprimis Ariſtoteli, cujus tamen in Philoſophos ſe priores tyrannis, ſophiſticaque contra illos diſputandi ratio, culpantur. Platonem contra longe fuiſſe modeſtiorem, allato utriusque de Parmenide judicio, oſtenditur.* 3. *De Philoſophia Poëtarum, Orphei (de qua Lib. promiſit J. Franc. Grandis,) Homeri &c. quid ſentiendum. Nulla hic certa Principia, omnia fabulis involuta, quas nec ipſi intellexere. Orpheo & Zoroaſtri ſuppoſita ad Platonis doctrinam proxime accedunt.* 4. *Democritus, more veterum, abſtractionibus in Phyſica abſtinuit, & ad ea, quæ ſub ſenſum cadunt, omnia reduxit. Magni ejus Philoſophia etiam apud Romanos fuit habita. Principia ejus Phyſica, Atomos & Vacuum, ſua fecit Epicurus.* 5. *Utriusque Philoſophiam Naturalem, in Poëmate* de Rerum Natura, *propoſuit Lucretius, & nuper inſtaurarunt Pet. Gaſſendus (in multis licet diſſentiens) ac Gualth. Charletonus.* 6. *Democriti Scriptorum nihil supereſt, & proinde, quid vere ſenſerit, incertum. De MSStorum, quæ ſub ejus nomine ſuperſunt, Chymicorum* γνησιότητι *in utramque partem disquiritur.* 7. *Doctrina de Atomis & Vacuo Epicurea, intermixtis ſubinde animadverſionibus, proponitur.* 8. *Eadem, ex Joh. Franc. Grandis peculiari* Diſſ. *contra illam, refutatur, & Democrito ipſi (qui per Infinitum Inane Deum intellexit) adverſa eſſe oſtenditur.* 9. Παρέκβασις *ad Mediam Henr. Mori, Vacuum in Naturam ſpiritualem transformantis, eandemque Democrito ac Epicuro mentem affingentis, ſententiam.* 10. *Doctrinæ Epicuri Phyſicæ, inprimis de motu Atomorum, confutatio ex J. Franc. Grandi, Cicerone, ipſoque Lu-*

Lucretio, continuatur. 11. *Ex hac Epicuri doctrina fatalitas rerum omnium, aliaque profana Atheorum dogmata, profluunt. Falſo jactatur, eam eſſe evidentiſſimam ac ſenſibus ſuperſtructam, cum imaginaria potius ſit & abſurda.* 12. *Degeneravit à principiis Democriti. Methodus ejus philoſophandi corpuſcularis utiliſſima quidem eſt in rerum naturalium ſcrutinio, ſed à dogmatis profanis, ab ipſo confutatis Gaſſendo, repurganda; nec tamen ſine principiis aliis ſufficit, cum & Atomi minutiſſimæ ex aliis coaluerint Elementis.* 13. *Methodo hac utuntur Carteſius, Rob. Boylius (inſigni hic ornatus elogio), modernique Angliæ Philoſophi. Agnoſcendum tamen iis aliquod in Natura θεῖον, ſibi incognitum, ob cujus in Philoſ. Epicurea neglectum Verulamius Ariſtotelica ſequi maluit Principia.*

1 PRodierunt è PYTHAGORÆ ſchola integræ Philoſophorum familiæ, atque adeo, quicquid GRÆCIA ſapientiæ habuit, huic viro natales ſuos debet. Quanquam & ante ipſum fuerint nonnulli inter Græcos Philoſophi, iique etiam Præceptores Pythagoræ. Sed, quandoquidem etiam illi ex Oriente, & ex Ægypto, doctrinam ſuam habuerunt, ac fama illorum obſcura eſt, hunc Autorem Philoſophiæ apud Græcos, præ ceteris, laudare poſſumus. *Apulejus* quidem, *in Floridis*, Pherecydem Syrum, Anaximandrum Mileſium, Epimenidem Cretenſem, Leodamantem, Creophili diſcipulum, memorat, quorum omnium admodum exigua eſt notitia apud veteres Scriptores; fortaſſis & ipſe non accuratam ejus rei notitiam dare potuit, tanto ab illis temporis intervallo disjunctus. Quod enim inter illos etiam Platonem numerat, vel ingens mendum eſt, vel magnus Anachroniſmus. Quanquam Lipſius huic textui ſubveniat, *in Philoſophia Stoica, lib.* 1. *Diſſertat.* 6. pro *Platone* legens *Piatorem*; quæ emendatio quo fundamento nitatur, non video, niſi ſolo ingenio Lipſiano. Quoniam vero Pythagoræ Philoſophia, ob numeros illos, eſt obſcurior, ac nulla certa habet principia, quod ipſe nihil ſcripſerit, à diſcipulis vero ejus omnia vel interpolata ſint, vel negligenter tradita; ſectabimur jam ceteros è Græca natione Philoſophos, quorum diſtinctiora ad poſteros principia pervenerunt, & quidem ita, ut non magnopere de ordine ſimus ſolliciti, ſed potius ipſum principiorum, ab ipſis poſitorum, ordinem ſequamur. In quibus tamen ipſis dijudicandis non parum difficultatis eſt; aliqui enim principia quædam cum aliis habent communia, alii, præter familiaria ſua, adhuc quædam prima ſupponunt, quidam ænigmaticis locutionibus iſta involvunt. Videbimus tamen, ut, quam fieri poteſt, diſtinctiſſime ea proponamus. Ac ſunt ſæpe inter illos, qui non re ipſa, ſed nominibus, ſeu terminis, tantum diſcrepant. Quidam ſecunda principia pro primis arripiunt, & vice verſa: quidam cauſas externas cum internis confundunt, de quibus omnibus diſpiciendum eſt.

2 Quod attinet in univerſum *Philoſophiam Græcam*, ut non probo, qui nimium illi tribuunt, ita nec audiendi ſunt, qui nihil, adeo ut Græcam illam Philoſophiam mancam, ſophiſticam & puerilem exiſtiment, præ occulta illa Orientalium Philoſophia.

phia & Ægyptiorum; à quibus hauſiſſe Græcos doctrinam ſuam, certum eſt. Neque enim temere credo, quod vult clariſſimus vir, Conringius, Ægyptiorum iſtam fuiſſe ignorantiam in omni diſciplinarum genere, ut Græcis præ illis palma debeatur. Qua in re meliora docuit Olaus Borrichius, in nupero illo ſcripto, quod Conringio oppoſuit; ubi prolixe per partes examinat, quam fuerit Ægyptiorum in omni doctrina perfecta ſapientia. Apud Platonem certe ab Ægyptio Sacerdote Græcis objectum ſcimus, illos *in Philoſophia ſemper eſſe pueros*, ſive ſemper diſcere, nunquam perfectos eſſe. In eo tamen laudem ſummam merentur Græci, quod ordinem induxerint in Philoſophiam & methodum; ceterorum enim libri vel ad poſteros non pervenerunt, vel plane ſcripti non fuerunt, ac viva tantum voce præcepta Philoſophiæ tradita. Quemadmodum & in Græcia, ante Platonis & Ariſtotelis tempora, nihil quoque libris & præceptis diſtinctis comprehenſum fuit. Ariſtoteles vero primus methodum aliquam juſtam diſciplinis circumpoſuit, veterum libros, ſi qui fuerunt, deprædatus, ut gloriam ſibi ſoli pararet, aut ſæpe pugnans contra illos, cum tamen eorum ſenſus non recte intelligat. Hinc Verulamius Ariſtotelem comparat Ottomannis, qui, ut tranquillum habeant regnum, & ſoli, fratres ſuos trucidare ſolent. Quare veterum ſententiæ, non ex Ariſtotelis tantum verbis perpendendæ ſunt, qui, propriæ laudi velificans, illas impugnat, vel ex plebis opinione, quam tamen ab his ſacris arcebant veteres illi Philoſophiæ anteſignani, vel ſophiſtica quadam cavillatione. Sed tamen, inquiat aliquis, Ariſtoteli facile fuit, reconditos antiquorum ſenſus ſcrutari. Id ſuſpicari quidem licet, ſed is forte loquendi genere minime proprio offendebatur, quod multis errandi præbuit occaſionem, cumque autor novæ doctrinæ haberi vellet, ea ambiguitate ad cavillationes abuſus eſt, ſuamque potius ſententiam ſtabilire voluit, quam veterum obſcuritatem illuſtrare. Plato hoc longe modeſtior fuit, qui *in Theateto* de Meliſſi ſententia & Parmenidis agens, tantum abeſt, ut exagitet, ut ignorantiam ſuam fateri malit, ac de obſcuritate illorum conqueri: *Parmenides*, inquit, *acer mihi videtur ac venerandus; olim peradoleſcens loquutus ſum cum illo Sene, & mihi viſus eſt ſapientia præditus profunda ac generoſa; itaque vereor, ut ſatis ejus verba capiamus. Quod autem ſub verbis tegitur, multo magis nos latet.* Unde videmus, ea, quæ Plato non intellexit, Ariſtotelem, ut cura ſua indigna, rejeciſſe. Eum Ariſtotelis animum circa Parmenidis doctrinam obſervavit *Bened. Pererius*, vir diligentiſſimus, *lib.* 4. *Phyſicorum cap.* 16. *Parmenidem*, inquit ille, *impugnavit, non ſecundum reconditum ſenſum, ſive iniquum erga eum ſe præbuerit, eum tamen ejus mentem calleret, ſive recte id fecerit, ut vulgo errandi occaſionem præcideret.* Sed de Parmenidis Philoſophia in ſequentibus plura dicemus.

Lipſius inter Germanicæ Philoſophiæ partes etiam recenſet *Poëticam*, quam ille vetuſtiſſimam facit, in qua Muſæus, Linus, Orpheus, Heſiodus, Homerus, quos ſapientiæ ſtudia coluiſſe, certum ſit. De Orphei antiquiſſima Philoſophia & Theologia Johan. Franciſcus Grandis, vir eruditiſſimus Gallus, integrum Tractatum conſcripſit, quo, accuratiſſime veterum illam doctrinam complexum ſe eſſe, dicit. Fran- 3.

ciſcum Patricium & Auguſtinum Steuchum primoribus tantum labris deguſtaſſe, ait in *præfatione Diſſertationum ſuarum Philoſophicarum.* Sed vereor, ne liber ille non ſit editus. Hactenus enim nunquam videre licuit. De Homero Lipſius Democriti elogium laudat, qui tamen in illo, præter elegantiam Carminum, nil miratur, & Platonis teſtimonium *in Alcibiade*, ubi ait: *Non debere, qui initiati nondum ſapientia, incidere in Homerica Poëmata, ne fabellas cenſeant Heroëm illum ſcribere.* Sed ut mihi quidem videtur, non opus eſt, Sectam perculiarem hic conſtituere; quæcunque enim Poëtæ iſti prodiderunt literis de rebus Philoſophicis, ex accidenti tantum prodita ſunt. Nulla enim certa hic ſunt principia, nullus Sectæ Autor, ſed pleraque fabulis ſunt involuta, quas fortaſſis ipſi non ſatis intellexerunt Poëtæ, ſi quæ abſtruſiora ſub iis fuerunt recondita. Uti non intellexit Ovidius, qui tamen totam illam fabularum telam ordine pertexuit, Græcos imitatus; Græci vero ipſi etiam aliunde, non ex ingenio ſuo, depromſerunt. Quæ ſuperſunt ex Orphei carminibus, aut ex Zoroaſtris *Oraculis*, illa, ſi genuina ſunt, recondita quædam, fateor, habent, quæ tamen Theologica potius ſunt, & de Deo, divinis mentibus, animiſque, Oracula potius aliqua, quam Philoſophiæ naturalis certa principia, loquuntur. Phyſica tamen quædam de mundo, ejusque ordine, illis inſperguntur, non admodum à principiis Platonicis aliena. Vid. Franciſcum Patricium in *nova de univerſis Philoſophia, Panaugias lib.* 10. Quibus in libris myſtica quoque Ægyptiorum ex Platone & Ariſtotele collegit. Legi etiam poſſunt ejus *Diſcuſſiones Peripateticæ*, in quibus paſſim de veteris illius Philoſophiæ, præ Ariſtotelica, præſtantia agit.

4 Nos primo loco, miſſis ambagibus illis & ænigmatibus, DEMOCRITI *Philoſophiam proponemus.* (q) Atque hic ſtatim initio notandum eſt, veteres illos Philoſophos non auſos eſſe ad materias & formas abſtractas rerum naturalium cauſas reducere, ſed ad talia principia, quæ ſub ſenſus cadunt. Maluerunt ſcil. illi manere intra carceres naturæ, nec evagari ingenio ad vanas notiones, quemadmodum fecerunt Plato & Ariſtoteles, qui poſterior diſputationibus ſuis veram iſtam & ſolidam ſcientiam naturalem corrupit. Ideoque vel ignem, vel aquam, vel aërem, vel particulas inter principia repoſuerunt, quod in ſenſus illa incidere viderent; quanquam etiam in modo & applicatione erratum ab illis fuit. Democriti nomen maximum fuit apud veteres, nam non ſuo tantum tempore ſummo in honore habebatur, ſed &, ipſius Ariſtotelis & Platonis ſchola vigente, apud ſapientiores Democriti Philoſophia obtinuit, ac Romæ cum maximo plauſu exceptam fuiſſe, Cicero nos docet, qui ejus ubique ſumma cum laude mentionem facit. Quare exiſtimavit Verulamius, *in fabula de Cupidine*, non Ariſtotelem & Platonem, ſed Genſericum & Attilam, & barbaros, hanc Philoſophiam perdidiſſe. *Poſtquam enim*, inquit, *doctrina humana naufragium perpeſſa eſſet, tabulæ iſtæ Ariſtotelicæ & Platonicæ Philoſophiæ, tanquam materia cujusdam levioris & magis inflatæ, ſervatæ ſunt, & ad nos pervenerunt, dum magis*

(q) De Philoſophia Democriti & Epicuri dictum etiam jam eſt *Libri I. præced. Cap. Vto*, cum hoc præſenti conferendo.

magis ſolida mergerentur, & in oblivionem forte venirent. Hæc Verulamii ſententia eſt de Democrito. Quod jam Philoſophiam ipſius attinet, Democritus omnium principia pleno & vacuo, ſive Atomis & inani, contineri ſtatuit, cujus ſententiam ſuam poſtea fecit Epicurus, qui diligentius expendens motus & formas Atomorum, ex eorum complexione, connexione & occurſu mutuo, omnia formari credidit in hoc univerſo corpora, omnia φαινόμενα hinc oriri.

Eam doctrinam inter Latinos erudito carmine comprehendit *Lucretius*, Philo- 5
ſophus potius, quam Poëta, ſed qui, ob Latinitatis puritatem, magnopere æſtimandus eſt, quemque Virgilius in multis eſt imitatus. Eum à Phyſices Profeſſore in Academia Argentinenſi publicis Lectionibus prælegendum Statuta ejus Academiæ volunt, teſte *Bœclero in lib. de Scriptoribus Græcis & Latinis;* quod mirum tamen videri poſſit, cum ſic crude admiſſa illa principia Epicurea, quemadmodum ea Lucretius proponit, profanum aliquid ſapiant. Noſtro tempore Philoſophiam illam ſepultam pene reduxit *Pet. Gaſſendus* atque diffuſo *Commentario*, Lugd. A. 1649. in fol. edito, explicuit, cui addendus eſt alter ejus *liber de vita & moribus Epicuri*, qui hiſtoriam Epicuream complectitur. In ceteris vero dogmatica tractat ſub ſpecie *Commentarii in Diogenis Laërtii librum decimum*, quo ille dogmata Epicurea complexus eſt, collatis ſemper verbis & rationibus, à Lucretio petitis. Scripſit & Baptista Guarinus *de Secta Epicurea*, teſte Gaddio in *libro* ſuo *de Scriptoribus p.* 219. Sed eum nunquam videre memini, nec fortaſſis cum Gaſſendi ſcripto comparari poteſt, qui iſta diligentia omnia inquiſivit, ut nemini fortaſſis alteras curas reliquerit. Gaſſendus tamen non in omnibus amplectitur Epicuream doctrinam, aut probat, ſed in multis contra ipſam diſputat. Scripſit idem Gaſſendus libros Phyſicos, qui inter reliqua ejus Opera aliquot Tomis prodierunt, & iſtis principiis ſuperſtructi ſunt. Poſtea Gualterus Charleton Anglica lingua edidit librum, quem inſcribit *Phyſiologiam Epicuro-Gaſſendo-Charletonianam, ſive Fabricam ſcientiæ naturalis, ex hypotheſi Atomorum, fundata per Epicurum, reparatam per Gaſſendum, auctam per Charletonum*, quo in libro, Lond. 1654. in fol. excuſo totum Syſtema Phyſicum ad mentem Epicuri, adornat, cum Gaſſendus ordinem Diogenis ſequutus fuerit. Sed prima tantum ejus *Phyſica* pars Generalis, cui ſpecialia interdum nonnulla immiſcuit, in lucem prodiit; an altera prodierit, vel proditura ſit, equidem ignoro. Et forte non prodibit, cum, parte iſta generali ſufficienter explicata, in ſpecialibus rationes facile accommodari poſſint ſubjectis. *Democritum Reviviſcentem* edidit Joh. Chrisost. Magnenus, Philoſophiam autem Epicuri cum Democritica & Theophraſtea contulit Nic. Hillius libro peculiari, Pariſiis edito.

De Democriti ſcriptis nihil hodie reliquum eſt, quamvis multa illum ſcripſiſſe, 6
ex Ariſtotele, Plinio, aliiſque Scriptoribus, conſtet. Quare adeo ſecuri eſſe poſſumus de ejus principiis, nec determinare nobis licet, an illa cum Epicureis omni ex parte conveniant. Nos, ex aliorum tantum traditionibus, Democriti mentem & ſententiam colligimus, qui fortaſſis non recte ceperunt illam, aut non ſatis bona fide interpretati

pretati ſunt. Uni certe Ariſtoteli, qui aliquoties contra ipſum diſputat, fidem habere nolim. Ejus enim fides, ut in ceteris Autorum antiquorum cenſuris, etiam hic ſuſpecta eſſe debet. Extant tamen in Bibliotheca Regis Galliæ, & aliis quoque, quædam MSS. quæ Democriti nomen in fronte ſcriptum habent, & de arte χρυσοποιητικῇ agunt. Quædam eorum, Latine à ſe verſa, Domin. Pizimentius Patavii in 8vo edidit. Quædam etiam Ant. Mizaldi *Centuriis Secretorum* ſunt adjecta. Sed illa ſuſpecta habent plerique, inprimis Salmaſius *ad Solinum*, in *Exercitationibus* ſuis *Plinianis*, qui, data occaſione, aliquot ex illis loca deſcripſit. Titulos librorum recenſent Phil. Labbæus *in Bibliotheca MSStorum Regis Galliæ*, & Thom. Reinesius, aliquam iis fidem habens, in *variis* ſuis *Lectionibus*, tum & Ol. Borrichius in *Hermetica Ægyptiorum Sapientia*, libro, quem nuper adverſus Conringium ſcripſit, qui, genuinos eſſe Democriti libros, non veretur aſſerere *pag.* 68. 69. 70. 71. 72. 73. Cujus argumenta illic legi poſſunt. Multa etiam ille collegit ex antiquis Scriptoribus de Democriti experimentis, quæ non obſcure innuunt, hujus argumenti Democritum nonnulla ſcripſiſſe. Operationibus Phyſicis illum incubuiſſe, ex multis Autorum locis patet. Sunt & mihi nonnulla Democriti, quæ inſcribuntur *Phyſica & Myſtica*, ſive *Arcana*, ex Codice Bibliothecæ Altenburgenſis deſcripta, ſed ea admodum mendoſa ſunt, ac multa omiſſa, præ ceteris illa Unionum artificialium præparatio, cujus meminit Salmaſius *in Exercitationibus ad Solinum*, quæ formula in iſto exemplari non reperitur.

7 Jam, ut ad principia Philoſophiæ Democriticæ redeamus, ea conſtat Atomis & Inani. *Atomi* autem ſunt Democrito & Epicuro corpora individua, quæ ita feruntur in infinito inani, ut concurſionibus inter ſe cohæreſcant & efficiant, quæ gignuntur, omnia. Sunt autem Atomi non ita inſectiles, ut omnis omnino extenſionis ſint expertes, non ſunt puncta Mathematica, ſed Phyſica, & tota illa Diſputatio inepta eſt & Sophiſtica, quæ ſolet à Peripateticis contra exiſtentiam Atomorum adduci. Illa enim diviſio in infinitum, quam illi concipiunt, & Atomis opponunt, cum rerum natura pugnat, quæ neceſſario in minimo aliquo ſubſiſtit. Quare & inepta eſt altera illa quæſtio: *Utrum Atomi ex punctis conſtent Mathematicis?* quam ſolide refutat Jo. Bapt. du Hamel. *de conſenſu vet. & nov. Philoſophiæ, lib. I. c.* 8. Quicquid ſit, res tandem in inanes & Mathematicas ſpeculationes deducitur, quibus ſua illa relinquenda ſunt principia, ad demonſtrandas rerum quantitates, at illæ non pertinent ad minima Phyſica, quæ ſi tu minora adhuc animo concipere poſſis, ulteriusque dividere, nulla ratione hoc ad Phyſicum pertinebit. Ut jam explicent, quomodo inter ſe vinciantur Atomi, varias earum figuras, ſitum, ordinem, magnitudinem, motus, comminiſcuntur. Carteſius autem plane depingit & delineat, quasdam enim rotundas, quasdam quadratas, quasdam alterius figuræ, facit, quod non omnino à rei veritate abhorret, & probare pene licet in minimis corpuſculis ſalium variorum. Ut jam demonſtrent, quibus vinculis connectantur, multa comminiſcuntur, quæ nulla adeo demonſtratione, ſed quibusdam conjecturis nituntur, leves Atomi aliarum angulis implicantur, ramoſæ particulæ firmius cohærent, quibus conſtare faciunt corpora

ſolida.

ſolida. In quibus ſingulis explicandis multa quidem ſubtilitas eſt, quæ tamen non uſque videtur rem omnem conficere. Nam certe alia debent quædam latere, quæ non expediri poſſunt ſola iſta Atomorum compoſitione: generationes rerum fieri tranſpoſitionibus partium, additionibus & detractionibus, docent, quæ ex ſemine prodeunt. Sic plantas additione formari arbitrantur, cum parva ſeminis moles, quicquid invenit ſibi ſimile, ſibi conciliat, & fermentationis beneficio in ſuam commutat naturam. Quæ omnia dici quidem ita poſſunt, ſed profecto nondum ſatis explicari. Omnes porro qualitates non niſi Atomorum quædam effluvia ſunt Epicuro. Illud vero neſcio quomodo fatuum eſt & profanum, omnia illa corpora produci ex fortuito quodam Atomorum motu, cum ubivis neceſſitatem ſummam videamus. Alterum Democriti principium eſt *Inane*, vel Vacuum, idque eſt, vel patens illud infinitum, vel diſperſum, & quodammodo in rebus diſſeminatum. Vacuum admitti debere in natura exiſtimant hujus hypotheſeos aſſertores, quoniam motus corporum ceſſaret, ſi omnia plena corporibus eſſent. Probant iidem vacuum ex rarefactione & condenſatione, de quibus *in Cap. de Vacuo* pluribus agemus. Principia itaque hujus Philoſophiæ ſunt infinitæ Atomi, & infinitum Inane. Atomi, ſecundum Epicureorum ſententiam, compingi in unum corpus non poſſunt, niſi virtute illius Inanis infiniti.

Adverſus has Epicureæ Philoſophiæ hypotheſes pereruditam Diſſertationem 8
ſcripſit JOHANNES FRANCISCUS GRANDIS, ipſique hujus Philoſophiæ propugnatori, Gaſſendo, inſcripſit, inter *varias* ejus *Diſſertatt. Philoſ. & Criticas*, Pariſ. A. 1658, *in 4to* editas, primo loco obviam. Atque primus is oſtendit, infinitatem Atomorum & vacuitatis à Lucretio, non citra inſignem paralogiſmum, conſtitui, & contra mentem Democriti, qui per infinitum illud ipſum Deum intellexerit, non vero, quemadmodum recentiores Epicurei, ſpatium aliquod inane, in quo moveri & compingi corpora naturalia poſſint, atque adeo majora corporum naturalium Syſtemata, ſive Mundi. Tale vero infinitum Inane per ipſam rationem & naturam dari non poſſe, ex intimiore Philoſophia illic diſputat, & concipi tale quid non poſſe ſtatuit, imo pugnare ejus conceptum cum mente oſtendit. Multo minus hæc infinitas locum habebit, ſi & Atomorum infinitas accedat. Nam illa infinitas quomodo adæquabit infinitatem ſpatii, cumque utrobique principia ſua ſint & fines, quæ repugnant infinito, quomodo iſta infinitas fingi aut concipi poteſt? Nullus itaque motus fieret, quoniam motus omnis terminos habet, tum à quo, tum ad quem. Principium vero hic ubi, vel in quo, ponendum eſt, ſi vacuum hoc & inane ſtatuatur. Namque in ipſo, ut plane nihilo, nulla cauſa eſſe poteſt, quæ moveat, atque ita illud Inane corpus eſſe deberet, in vacuo vero quies potius perpetua eſſet, quam motus. Nulla enim illic actio, nullus impulſus, atque ita iners & otioſa eſſet tota rerum natura. Inane enim, qua Inane, nec gravitatem habet, nec levitatem, neque ſurſum, neque deorſum importat, atque adeo ab omni locorum differentia alienum eſt: ac proinde motus, qui omnis localis eſt, cauſa exiſtere nequit. Quod vero exiſtimant illi, abſque vacuo

motum nullum eſſe, ejus plane contrarium verum eſt. Nam, quando corpus loco movetur, illud proximum expellit; hoc rurſum aliud protrudit, donec motu quodam circulari locus, à primo corpore derelictus, ab altero occupetur. Rem illam eleganter demonſtrat Carteſius exemplis globorum, in orbem diſpoſitorum, & explicatius, ad mentem Carteſii, proponit Dan. Lipstorpius in *Speciminibus* Philoſophiæ Carteſianæ. Quod attinet Vacuum, rebus interſperſum, ſuis etiam difficultatibus laborat. Nam ſolent afferri hic quædam ſpecimina, quibus ſuam ſententiam ſtabilitum eunt Vacui propugnatores; de quibus inferius pluribus agemus; nam hic iſta alieno loco proponentur; in ipſa autem Tractatione affectionum naturalium convenientius in medium adducentur. Ex rarefactione & condenſatione iidem Vacui experimenta ſumunt; quæ res majori difficultati ſubjacet. Oportet enim in rarefactione & condenſatione attingere ſe particulas propius & rurſus diſcedere; in iſta vero receſſione admittenda ſunt quædam ſpatia, quæ non ſint plena particulis iſtius corporis, quod dilatatur. Atque hodie machinam aliquam invenit Robertus Boylius, qua aërem pro lubitu rarefacere poteſt; atque adeo ad numerum, menſuram & proportionem, Sed de his inferius agemus. Quod infinitum illud inane attinet, hoc, uti diximus, impugnat Joh. Franciſcus Grandis, atque à Democrito ait longe aliud quid denotatum fuiſſe, ipſum ſcil. Deum; qua ratione mentem æthercam illam & Spiritum, de quo adeo multa Platonici, per hoc intelligendum, aſſerit. Id multis Philoſophorum teſtimoniis confirmat, ipſius præcipue Democriti, ex Clemente, juxta Euſebium *de præparatione Evangelica lib.* 13. Quocum eadem ſenſit Hippocrates, coætaneus Democriti. Ipſum Lucretium ſibi contrarium adducit, qui ultra Atomos & Inane, tandem tertiam aliquam naturam, ipſius veritatis neceſſitate coactus, ſtatuit, lib. 2. ſcribens:

Denique cœleſti ſumus omnes ſemine oriundi:
Omnibus ille idem pater eſt, unde alma liquentes
Humorum guttas mater cum Terra recepit.
Fœta parit lætas ſegetes, arbuſtaque læta,
Et genus humanum, &c.

9 Atque ita Autor ille de hoc Inani Epicureo judicat; à quo tamen abire videtur Henricus Mohrus, in *Enchiridio* ſuo *Metaphyſico*, *part.* 1. *c.* 8. *num.* 3. *ſive de rebus incorporeis ſuccincta & luculenta Diſſertatione*, qui quaſi mediam ſententiam amplectitur. Is ſcil. toto illo libro hoc agit, ut demonſtret experimentis naturalibus, è tota rerum natura petitis, eſſe aliquid Extenſum immobile, à mobili materia diſtinctum, non imaginarium quiddam, ſed reale ſaltem, quod ſcil. non ſit corpus, ſed tamen reale aliquid & extenſum, quod ille ſpiritualis naturæ vel divinæ etiam eſſe asſerere non veretur, inque hunc ſuum ſenſum Democriti ſententiam rapit, qui principia duo vera ac realia ſtatuat, Atomos & Inane, reliqua vero omnia non res eſſe, ſed apparentias tantum in ſenſibus noſtris excitatas. Rurſum ex Diogene Laërtio adducit locum, ubi Epicurus vacuum & locum vocat naturam intangibilem, vel, ut ille interpretatur,

pretatur, incorpoream; ideoque ſecundum Epicureorum ſenſum, per illud inane intelligit naturam aliquam ſpiritalem. Quæ tamen iſte ſecundum ſenſum interpretatur. Omnes enim principium illud alterum Epicureum non aliter, quam ſub ratione privationis alicujus, aut nihili, concipiunt, eſtque in eadem ſententia Lucretius, cujus manifeſta adduci poſſunt teſtimonia. Adducit quoque teſtimonium Pythagoræorum ex Ariſtotele, qui ſpatium tale vacuum deſcribunt, quod ex infinito eſt ſpiritu, totumque univerſum permeat, ſic, ut reſpirare mundus dicatur in hoc ſpatio. Verum, cum nec librum, nec caput, apud Ariſtotelem nominet, non habemus, quod de illo judicemus. Si ejus ſenſum ſequeremur, facile cum ceteris conciliare hanc doctrinam Epicuream poſſemus.

Pergit Joh. Franciſcus Grandis, atque, ultra tertiam hanc naturam, à Lucretio 10
conceſſam, quartam adhuc ab eodem concedi oſtendit contra Gaſſendum, qui iſta Lucretii loca, ſtudio, an caſu, in *Philoſophia* ſua *Epicurea* omiſit, *lib.* 3.

Quarta quoque his igitur quædam natura neceſſe eſt,
Attribuatur, ea eſt omnino nominis expers,
Qua neque mobilius quicquam, neque tenuius, exſtat.
Inde calor, motus, & venti cœca poteſtas
Accipit inde aër, inde omnia mobilitantur.

Quibus ex verbis patet, abſque natura aliqua impellente & movente nihil fieri in natura, quo tamen principio communis illa Epicurea Philoſophia deſtituitur, quæ præter Inane & Atomos nihil agnoſcit. Illas Atomos dicunt eſſe æternas & increatas, quas creatas tamen eſſe, ex conceſſa Atomorum figura probatum it Grandis. Harum Atomorum motus fortuitus eſſe ſtatuitur ab Epicureis, unde omnia proveniant corpora, eorumque viciſſitudines & alterationes. Sed nec fortuitus motus poteſt eſſe à ſe ipſo, aut ab Inani illo, ac, ſi eſſet, res ſtatas & definitas omnibus ſuis numeris perficere non poſſet. Atomos iſtas, non ſpecie, ſed figura duntaxat, poſitione, motu & pondere inter ſe differre ſtatuunt, quod rerum varietati & generationi explicandæ non ſufficere, recte ait Hamelius *de conſenſu veteris & novæ Philoſophiæ*, *lib.* 1. *c.* 8. Porro illa Atomorum ab Epicureis ſtatuta συμπάθεια, vel nihil dicit, vel aliquam Atomorum, ratione actionis & paſſionis, differentiam arguit, quod à diverſis eſſe principiis patet. Joannes Alphonsus Borellus, in *libro ſuo de motu corporum*, cum in varias partes verſaſſet doctrinam de motu, ſuper particularum principiis fundatam, quo ſe vertat, neſcit, niſi ſtatuat, inter particulas inertes & materiales alias particulas vividas, ſpiritales, impellentes, & vi movendi prædita. Ideoque tandem omnibus iſtis, qui ex corpuſculari Philoſophia omnia ſe naturæ miracula explanata dare poſſe credunt, ad naturam aliquam ſuperiorem, principium ſpiritale, confugiendum eſt, ſine quo humano intellectui actiones naturæ concipere, impoſſibile plane eſt. Quod palmarium itidem argumentum eſt Johannis Franciſci Grandis, qui toto illo libro ſuo demonſtrare laborat, illum ab Epicureis confictum Atomorum motum per rerum naturam nullum eſſe poſſe. Primo enim, propter infinitatem & ſoliditatem Atomorum,

ab Epicureis ſtatutam, nullum poſſe eorum motum fieri aſſerit. Ex natura enim infinitatis & ſoliditatis Atomorum concurſionem nullam, nullum earum fluorem, nullum pondus, poſituram nullam, dari poſſe evincit, adeoque contra Epicureos non contemnendis rationibus, & quæ Mathematicam ſapiunt demonſtrationem, probat, ex ipſis eorum hypotheſibus ſequi immobilitatem potius Atomorum, quam mobilitatem. Ulterius illud, ex diſcuſſione ſpecierum motus, quas Atomis ſuis tribuunt Epicurei, elicitur. Alias deorſum moveri dicunt, & ad perpendiculum, alias per declinationem, alias ſurſum per motum impulſionis. Primus ille motus ratione ponderis eſt, alter per compulſum alterutrius Atomorum, & tertius quaſi inter illos medius. Ex iſtis motuum ſpeciebus varios iterum ſpecialiorum motuum modulos comminiſcuntur. Motui deorſum ſubjiciunt transpoſitionem, acceſſum, ablationem, inceſſum, detritionem. Atque iſta princeps motuum ſpecies eſt Epicuro, qua motum corporibus impertiri ſtatuit, & Lucretius hinc ait:

Quod vacuum per inane deorſum cuncta ferantur.

Motui ſurſum, qui à percuſſione fit, ſubjiciunt contrarium concurſum, receſſum, refluxum, ſive reflexionem, compulſionem, appoſitionem, permutationem, ſupra-adjectionem. Ex utriusque hujus motus ſurſum & deorſum ſpeciebus fieri mundum autumant. Heracliti apud Laërtium ſimilitudinem ducunt à corpuſculis illis minimis, quæ in ſole obſervamus, ſurſum deorſum motis, quod puerile admodum ad rem illam confirmandam argumentum eſt. Tertio motui mixto & obliquo ſubjiciunt concretionem, condenſationem, Synodon Atomorum, complexionem, affixionem, colliſionem, coacervationem, cum ſc. caſu Atomi ſunt compactæ in has, quas cernimus, formas. Cum vero plus aut minus ſpatiolorum intercipitur, oriuntur illæ qualitates Atomorum. Cum vero parum, & citra magnam inclinationem, coaleſcunt, hinc oritur poſitio & fixio; ſi major ſit inclinatio, tumores & configurationes oriuntur. Atque hunc declinationis motum omnium compoſitionum naturalium, ſive generationum, principium ſtatuit Epicurus. Lucretius perplexas atomos vocat. Contra totam hanc philoſophandi rationem elegantiſſime, &, ut puto, ſolidiſſime, diſputat Cic. *lib.* 1. *de finibus*, qui locus, quoniam prolixior eſt, illic legi poteſt. Recte Cicero rem totam pueriliter fictam judicat, &, ſi verum fateri velimus, multum illis dogmatibus forte ſubtilitatis ineſt, parum veritatis. Et, quanquam tales Atomorum motus, minimarumque particularum fluxus dentur in rerum natura, (ut ſecundum principia Epicurea dari non poſſunt, dari autem poſſe in natura, ſeu mundo, jam conſtituto, nihil repugnat,) ex iſtis tamen Atomorum fluxibus & repercuſſionibus univerſum hoc conſtituere ineptum eſt, & nulla veri ſpecie demonſtrabile. Velim enim concipiat mihi aliquis iſtud Inane Epicureum infinitum, ſeu longitudinum, altitudinum & latitudinum, infinitatem quandam, quanquam nec ita loqui liceat, cum illæ quantitatum finitarum affectiones ſint, quem in illo finget mihi motum ſpontaneum Atomorum primo deorſum, cum in infinito iſto ſpatio nihil ſit, quod ſurſum & deorſum dici poſſit, ac termini iſti relativi ſint, ac modi rerum, ex ſitu, tantum reſpectu noſtri

noſtri, rebus impoſiti. Quomodo reflectent ac reſilient, cum quælibet Atomus ex ipſa doctrina Epicurea vi propria *non poſſit ſurſum ferri*, *ſurſumque meare*, quæ verba ſunt Lucretii? Quomodo itaque impellet retro, ſi vis nulla eſt ſurſum meandi. Illa enim ſurſum-motio fieri debet per impulſum rei, ſe non ſurſum ferentis; quæ quomodo inter ſe conſtare poſſint, demonſtrari nullatenus poteſt. Vim hujus ratiocinii eleganter ob oculos ponit Cicero *in lib. de fato*, qui locus legi præ ceteris meretur. 11

Magis ridicula eſt, quæ ex ipſis principiis deducitur, feralis rerum aliqua neceſſitas & fatum, cujus cauſa omnis in Atomis Epicuro ponitur. Hinc animi etiam eſſentiam & virtutes omnes compingit, & artes in homine, qua inſania temere majorem eſſe non dixerim. Triumphant tamen apud multos pernicioſa hæc dogmata, vana ſubtilitatis ſpecie imponentia hominum animis, quæ lubentes accipiunt novaturientes, & qui in parte gloriæ ponunt, divina omnia ſpecioſe in dubium vocare, immortalitatem animæ impugnare, dæmones pro ludibriis ſenſuum habere, quales ſententiarum rivuli ex Epicurea hac Camarina promanant. Et hæc tamen Philoſophia, ut evidentiſſimam, ſe jactat, quia ſenſibus ſuperſtructa eſt; cum tamen, ſi rem perpendamus, ex ipſis illis Epicuri principiis pateat, non tam in ſenſu, quam in vanis & quibusdam imaginariis hypotheſibus, eam Philoſophiam poſitam eſſe. Quando enim de natura Atomorum diſſerunt, nullas Atomis ſuis qualitates aſſignant; neque enim ignis ſcintillis, neque aquæ guttis, neque auræ bullis, &c. ſimiles ſunt, neque calidæ aut frigidæ, aut denſæ vel raræ, ſed omnes ejusdem ſpeciei: quod certe, ſi imaginarium non eſt, non video, quid ita vocandum ſit; & magis certe eſt, quam materiæ & formæ reliquorum Philoſophorum. Res certe ipſa inexplicabilis & abſurda eſt, quod & Hamelius *loco ſupra citato* ait.

Atque hæc pene ſunt iſtius Philoſophiæ dogmata, quæ tamen degeneraſſe à veteri iſta Democritea, etiam ego dixerim. Non enim usque adeo tota illa abſurda eſt, quin magnam obtineat vim in demonſtrandis affectionibus quibusdam naturalibus, quarum ratio ad ſenſum manifeſtius patet ex doctrina corpuſculari. Retinere itaque corpuſcularem hanc Philoſophiam poſſumus, & cum utilitate maxima in explicandis rebus, modo abſcindamus ſtultas illas & profanas Epicuri ſententias. Quomodo tractavit eam Gaſſendus in *Phyſicis* ſuis, ubi proponit quidem Epicuri ſententiam, ac, quæ defendi poſſunt, defendit, ſed ita, ut refutet Epicuri profana dogmata: *primo*, quod non detur alia natura incorporea, præter inane, (*Phyſices Sect.* 3. *memb.* 2. *lib.* 14. *c.* 3. *& ſect. I. lib.* 4. *c.* 34.) 2. quod infinitos mundos ſtatuat (*Sect. I. lib. I. c.* 2.) 3. quod mundus ſit æternus, (*ibid. lib.* 4. *c.* 5. *& 6.*) 4. quod Deum faciat naturæ corporeæ, nec curare res humanas ſtatuat, *ſect,* 1. *phyſices, lib.* 4. *c.* 2. 3. 4. 5. 6. 5. quod ex nihilo nihil fieri, vi etiam divina, neget, *ſect.* 1. *lib.* 3. *c.* 1. *& lib.* 4. *c.* 5. Si quis dogmata Epicuri in compendium contracta velit, legat *Syntagma Philoſophiæ Epicureæ*, à Gaſſendo ſcriptum. Nobis, ut dixi, utilis eſſe doctrina illa poteſt in explicationibus multis phænomenorum naturalium; nec tamen in Atomis, velut in principiis, conſiſtere poſſumus, cum & ipſa illa minima naturalia Elementa ſua habeant. Si enim e. g. in 12

minutiſſimas partes aurum quis diſſolveret per artificium chymicum, minutiſſima tamen ejus particula adhuc compoſita erit, ex diverſis quibusdam principiis combinata. Similiter in minutiſſima lactis particula ſerum erit & coagulum. Atque ita certe in omnibus corporibus naturalibus minutiſſimis diverſitas quædam principiorum adhuc dari poterit, ut in ſimplicibus iſtis particulis minime ſubſiſtere poſſimus, ac pro veris principiis illas agnoſcere. Illas vero fingere ad ingenium Epicuri, meræ notionis res eſt, non naturæ.

13 Aſſumunt hodie, qui philoſophantur circa res naturales, è Democriti & Epicuri ſchola, particularum principia. Accepit ea etiam Carteſius, non tamen, ut unice ſuper his Philoſophiam ſuam fundaret; quanquam & in multis conveniat. Nemo tamen hanc doctrinam ſubtilius & plenius executus eſt illo, de cujus principiis ſingulari capite infra videbimus. Angli in experimentis ſuis ubique iſtam Atomorum doctrinam profitentur, quanquam incertum adhuc ſit, quæ ſtatuant principia, neque unum omnes ſentiant; ſed obſervant tamen hanc ſenſus in rationibus naturæ methodum, & φαινόμενα naturæ, qua poſſunt, perſpicuitate ob oculos ponere laborant. Sed ut hæc ſe belle habeant omnia, unico iſto deficiunt omnes, obſcuro iſto, incognito iſto, quorſum non penetrant Lyncei iſti oculi; ideale dico illud, formale illud, τὸ θεῖον, quod in natura eſt, quod ſupponendum tamen neceſſario. Nam in nudis particulis omnium rerum cauſas ſufficientes nunquam daturi ſumus; quod bene perſpexit Verulamius, ſagaciſſimus rerum naturalium ſcrutator, qui in particulis illis Philoſophiæ naturalis principia non poſuit, & præ illis Peripatetica potius amplecti voluit. Satis intelligens, qua erat mentis perſpicacitate, animum tamen ſaturari non poſſe his rationum quaſi nebulis quibusdam; quanquam & in vulgaribus illis non diſtinctas etiam præcipuorum notiones habemus. Interim tamen ſubtiliſſima utiliſſimaque illa eſt de corpuſculis doctrina, cui, velut naturæ cortici, inhærere tantiſper poſſumus, donec interiora rerum doceamur. Præ ceteris legi ſuper hoc argumento poſſunt, quæ ſingulari nuper libro propoſuit inſignis ille per ἐμπειρίαν Philoſophus Robertus Boylius, in *Exercitationibus ſuis de Athmo-Sphæris corporum conſiſtentium, deque mira ſubtilitate, determinata natura & inſigni vi effluviorum*, aliaque ejus viri ſcripta, quæ in manibus omnium verſantur. Is enim præ omnibus ita contemplationem experimentis junxit, illam ſuper his fundavit, hæc ex illa confirmavit, ut merito ſociorum ſuorum Anteſignanus habeatur.

CAP. IV.
DE PRINCIPIIS SECTÆ STOICÆ PHYSICIS.

§. 1. *Philoſophiæ Stoicorum Moralis Scriptores, Epictetus ejusque Commentatores, Arrianus & Simplicius, à Cl. Salmaſio, & M. Antoninus Imp., à Thoma Gatakero, inſigniter illuſtrati, Caſp. Scioppius, Ant. le Grand, Univerſæ autem illorum*

rum Philoſophiæ, ac Naturalis inprimis, Juſtus Lipſius. 2. Philoſophemata Stoicorum de rerum principiis (Deo ac Materia,) corporum mutationibus & motu, vacuo, mundo, ejusque ἐκπυρώσει. 3. De ſole igneo, aſtris, igne, aëre, oceano, terra, ventis, mundo, ejusque interitu. 4. De homine Μικροκόσμῳ, meteoris, anima, intellectu tabulæ raſæ ſimili, ſenſibus, voce, diſcrimine inter animas ſtultorum & ſapientum poſthumo, animæ, quod ignea ſit, in undis interitu (de quo Jac. Thomaſius & Pet. Laſena ſcripſere,) ſextoque ſenſu, titillatione ſcil. venerea (de qua idem Thomaſius.) Pietas doctrinæ illorum de Deo commendatur.

STOICÆ *Philoſophiæ* (r) nihil reſtat, niſi quæ ex Plutarcho, Stobæo, Seneca, I Scriptoribus de vitis Philoſophorum, ut lacera Hippolyti membra, in unum corpus colligimus. Plura tamen ejus Philoſophiæ, quantum ad moralia ſpectant, reſtant; quæ ſuperſunt in Epicteto, cujus *Enchiridion* optimis notis expoſuit ARRIANUS, Græce Latineque editum Genevæ, A. 1594. *in octavo*, & Romæ à Luca Holſtenio, nec non SIMPLICIUS, in quem, & Epictetum ipſum, extant uberrimi Commentarii Salmaſiani. Idem Salmaſius *Exercitationum de Philoſophia Stoica, in Simplicium & Epictetum, partem alteram*, cum *Prolegomenis* uberrimis de manuductione ad eandem Philoſophiam, affectam habuit, teſte Craſſo, in *Elogiis hominum literatorum, in Elogio Salmaſii, Tomo* 2. *p.* 211. Extat & MARCI ANTONINI, Imperatoris, liber *de rebus ſuis*, (τῶν εἰς ἑαυτὸν) ad ſe ipſum Græce ſcriptus, plenus morali doctrina Stoicorum, ſcriptum plane aureum, inque eum aureus plane *Commentarius* THOMÆ GATAKERI, Cantabr. A. 1652. in 4to excuſus, quem ego promptuarium veteris doctrinæ moralis non immerito appellare poſſim, adeo diligenter ſententias Antonini, è Stoicorum ſcriniis depromptas, cum ceteris Philoſophis contulit, non quidem, ut longas de iis diſputationes inſtitueret, ſed breviter tantum teſtimonia adduceret, quæ hunc fundum occupaturo mirifice prodeſſe poſſunt. Præmiſit *Diſſ. de diſciplina Stoica, cum ceteris Sectis collata*, & var. LL. in margine notavit. In eundem poſt Gatakerum & Mericum Caſaubonum (cujus editio, cum Notis adjectis, *in 8vo* prodiit, Salmaſius quoque *Commentarium* editurus erat, referente eodem Craſſo, *loco citato*. Idem quoque, ſub elogio Dan. Heinſii, *Tom.* 2. *p.* 219. eum de Stoica Philoſophia ſcripſiſſe teſtatur, quem tamen librum non vidi. Scripſit & CASPARUS SCIOPPIUS *Elementa Philoſophiæ Stoicæ Moralis*, exiguum libellum, qui editus eſt in 8vo A. 1606. Moguntiæ, de quo multa jactitaverat apud Patrem Paulum Servitam, ut habetur in *vita ejus*, à Fulgentio ſcripta *Editionis Gallicæ p.* 193. Sed is moralia tantum attingit, & Juſti Lipſii eſt Epitomator. Legi etiam poſſunt, quæ circa doctrinam de affectibus ſcripſit, è mente Stoicorum, ANTONIUS LE GRAND, in libro Gallico: *l'Homme ſans Paſſions* (*Homo abſque affectibus.*) Sed iſta, quoniam noſtri fori non ſunt, omittimus. Præ ceteris Philoſophiam omnem Stoicam, ac totam Phyſio-

(r) Confer cum hoc præcedentis *Libri I. Caput IV. de Philoſophia Stoica.*

Phyſiologiam, duobus libris complexus eſt, *Manuductione* ſc. *ad Stoicam Philoſophiam*, & *Phyſiologia Stoica*, JUSTUS LIPSIUS, qui ordinata methodo ex Autoribus collegit omnia, atque in juſtum ſyſtema compegit. Qui labor valde utilis eſt ad hujus Sectæ dogmara, ortum eorum & progreſſum, & quicquid eo pertinet, intelligendum.

2 Conveniunt vero dogmata Phyſica Stoicorum in quibusdam cum Platonis ſententiis. *Duo* ſtatuunt *principia*, *Deum* & *materiam*; utrumque mundum vocant, illum intelligibilem & incorporeum, hunc corporeum, illum cauſam efficientem, hunc patientem. Illum naturam etiam vocant, & quidem potiſſimum, quæ continet mundum omnem, eumque tuetur ſumma ratione. Hunc Animam etiam mundi dicunt, mentem ſapientiamque divinam corporibus omnibus immerſam. Solet & ipſe mundus Deus Stoicis vocari. Breviter: id ſtatuerunt, Deum eſſe omnia, & in omnibus, unde & animam noſtram *divinæ auræ particulam* vocarunt, quaſi Dei, ſeu mundi intelligibilis, vel animæ hujus mundi (ea enim illis ſunt Synonyma) ἀποτομὴν; quam ob cauſam Voſſius monet, Chriſtianis non licere ea uti deſcriptione Animæ rationalis, ut quæ principia hæc Stoica præſupponat. Alterum principium ſtatuebant *materiam*, eamque æternam, quæ nec augeatur, nec minuatur, cujus ſectio in infinitum fit, nec tamen ipſa infinita, ſitque continua. Tertium quoque principium idearum eos agnoviſſe, Lipſius negat, contra eos, qui id exiſtimant. Cum enim Deum ponant, quid opus ideas ponere, quæ ſunt in Deo? Mutationes & alterationes corporum continuis converſionibus fieri exiſtimant; ita ut primum Elementa vulgaria illa inter ſe transmutentur; reliqua corpora miſta ajunt per generalem transmutationem Elementorum & corporum fieri. Converſio rerum vel æqualis eſt, vel inæqualis, vel perpetua. Quare diſtinctionem faciebant inter compoſitionem, miſturam, temperamentum & confuſionem, quas omnes ſpecies ſecundum certos gradus, ac materiarum naturas diſtinguebant. De motu corporum eadem pene ſentiebant, quæ Epicurei; primos motus faciebant, rectum & obliquum, unde reliqui generentur. Motus verſus centrum eſt, quem illi omnibus corporibus, inprimis ponderoſis, adſcribunt, levia etiam corpuſcula ad ſuum centrum properare ajebant: mundum in vacuo librari exiſtimabant, animal eſſe ſtatuebant, ſenſu & ratione præditum. Mundum ab univerſo diſtinguebant, univerſum enim eſſe cum vacuo infinitum putabant, totum ſine vacuo mundum. Unde eorum effatum hoc à Plutarcho exagitatum eſt, *univerſum corpus non eſſe*. Ideoque illi per univerſum intelligunt id, qvod inane vocant Epicurei. Epicurei quidem laxe & ubique rebus mixtum aſſeruere; Stoici vero reſtrictius, in mundo nihil eſſe vacui, extra vero eum infinitum illud eſſe. Cauſa illa ſtatuendi hæc illis fuit, quod mundus in vacuum reſolveretur per ἐκπύρωσιν, ſive conflagrationem. Imo & Pythagoras ipſe, tantum vacui eſſe extra mundum ajebat, ut reſpirare cœlum poſſit, eſſe enim ipſum igneum. Sed hæ forte rationes à Plutarcho non recte intellectæ ſunt, ſunt enim abſurdæ. Quod vero ἐκπύρωσιν illam attinet, ſciendum eſt, Stoicos magnam mundi æſtatem & hyemem ſtatuere;

hanc

hanc fieri exiſtimant per generale aliquod diluvium, illam per generalem aliquam mundi conflagrationem, quam cauſam Lipſius facit, quare univerſum illud infinitum vacuum extra mundum ſtatuerent, ut ſcil. eſſet locus, quorſum concederent particulæ mundi, per conflagrationem reſolutæ.

Solem faciunt præſtantiſſimam ætheris partem, & mundanæ animæ ἡγεμονικὸν, 3
eſſe etiam igneum credunt, quoniam omnia, quæ ignis, præſtat. Ignem autem duplicem ſtatuunt: ignem artificialem, & inartificialem. Artificialem eum vocant, qui auget res & conſervat, qualis in plantis eſt, & in animalibus, cujus generis ſolem eſſe exiſtimant. Vide, quæ nos in *Diſſertatione noſtra de Sole igneo* diximus, ubi, ignem illum nihil, vel parum, differre ab ipſo igne Elementari, probatum ivimus. Nec Stoicorum alia ſententia videtur, quanquam aliqui eos ita interpretentur. Nam de aſtris ipſi fatentur, teſte Laërtio, nutriri atque ali, ſolem quidem è magno mari, lunam ex aquis dulcibus. Sed iſta ſomnia ſunt, & judicia eorum, qui rerum Aſtronomicarum ignari ſunt. Errorem hunc refutavimus in dicta Diſſertatione. Aërem primo frigidum vocant Stoici, contra Ariſtotelem, qui calidum eum facit. Oceanum duplicem faciunt, priorem vocant ipſum rerum magnum originalem Oceanum, qui terram ab ortu ad occaſum mediam dividit ſub ipſa Zona torrida, ſive æquatore: alterum, qui, ab illo ortus, eandem terræ partem mediam ſecat, ab Auſtro in Septentriones. Itaque, ſecundum illos, duplici hoc Oceano tota terra ſcinditur in partes quatuor, ſeu totidem inſulas. Terram matrem vocant, inde generationem ajunt cœpiſſe, tanquam à centro, eam etiam animal faciunt. Seneca *quæſtionum naturalium lib. 6. c.* 14. ventos animam terræ vocat. Hippocrates, *lib. de flatibus*, Spiritum lunæ fundamentum, & terræ vehiculum, vocat; an ad mentem Stoicorum, non facile patet. Suſpicio etiam quædam eſt, alterum Orbem eis fuiſſe cognitum. Mundum, uti dixi, duplicem faciunt, quare aliquis æternus dicitur, aliquis corruptibilis; per alterum enim mundum, nihil aliud, quam ipſum Deum, intelligere videntur. Id vero notabile eſt, duplicem eos interitum corruptibilis mundi ſtatuere, alterum per diluvium, alterum per ignem. Qua ſententia ſua convenire cum Oraculis Scripturæ videntur. Legi poteſt *Hier. Magii* liber, quem *de conflagratione mundi* conſcripſit, quo omnes Gentilium ſententias in hoc argumento collegit. Heraclitum quoque & Epicureos eandem fovere ſententiam, demonſtrat Lipſius *Phyſiologiæ Stoicæ*, *Diſſertatione* 23.

Hominem μικρόκοσμον primi, quod ſciam, fecerunt, quare non adeo exſibilanda 4
eſt iſta doctrina à nonnullis, qui illam comparationem, ut futilem, rident. De Meteoris Seneca prolixe admodum egit, ſecundum Stoicorum mentem, qui ipſe potius ea de re legatur. Animæ ſedem in corde, vel in præcordiis, ſtatuunt; animæ principem partem, intellectum, tabulæ raſæ adſimilant, quæ omnium formarum & characterum ſit capax. Animam non in facultates, ſed in partes, dividunt, quinque ſenſus principes quinque partes vocant. Viſum vocant Spiritum, qui tendit à ſede rationis ad oculos. Auditus eſt Spiritus, qui tendit ad aures; odoratus, qui ad nares;

nares ; guſtus, qui ad linguam; tactus, qui ad ſuperficies ſenſibiles rerum tendit. Sextam partem animæ conſtituunt in ſemine, ſeptimam in voce, in qua etiam illi ideale & ſpiritale quid agnoſcunt, quod format accentus, depreſſiones & elevationes, ſimilesque figuras vocum, imo quod perſuadet. Nulla enim fit perſuaſio, niſi talis character animi & affectuum imprimatur omnibus ſermonis apicibus, mediante lingua, quæ eundum characterem ſibi ſimilem imprimat animo audientis, ſpiritusque animales eodem motu vellicet, qui fuit inſitus iſti, qui primum pronunciavit. Legi ſuper hoc argumento poteſt Cordemoy in libro, Gallica lingua ſcripto, *de la parole (de verbo.)* A marum diſparem conditionem faciunt Quemadmodum enim Terentius: *Dii bo ! homo homini quid præſtat ?* ita illi, animam animæ præſtare, ſentiunt. Stultorum animas non eſſe perpetuas, credunt, & cum corpore interire, exiſtimant. Plutarchus tamen aliter interpretatur eorum mentem; ille enim dicit, animas ſtultorum & timidorum urare quidem aliquantum temporis, ſed vagari circa corpora, & ad occurſum præſtantium & fortium animarum paveſcere, ac metuere, ne ab illis abſorbeantur, vel in aërem evaneſcant, cum animæ hominum magnanimorum ſua vi ſubſiſtant. Atque iſto ſapientes præ ſtultis gaudent privilegio, quod animas habeant validas, poſt mortem ſuperſtites, non quidem æternum, ſed per magnas mundi ætates, & vel ad univerſi hujus usque interitum, ſi animæ ad iſtum ſublimitatis gradum fuerint evectæ. Easdem animas, ut ut maxime ſint ſublimes, quoniam igneæ, ſecundum illos, ſunt naturæ, aquis perire poſſe crediderunt. Unde nihil miſerabilius Heroibus habitum fuit, quam ſi naufragio ipſis pereundum. Ideoque maluerunt, ſub inſtans naufragii periculum, gladio perire, ut ſcil. cum ſanguine exiret anima in auras, quam aquis ſuffocari. Qua de re integram vide *Diſputat.* Clariſſimi Viri, Jacobi Thomasii, *de morte in undis.* Sed ante illum ſcripſerat, quod fortaſſis non advertit, Petrus Lasena, Jureconſultus Neapolitanus, *de iis, qui aquis pereunt,* integrum librum, quem laudat Craſſus *in Elogiis hominum literatorum, part. 1. p. 233.* Idem Thomaſius *de Senſu ſexto, Titillatione ſcil. venerea, integram Diſputationem,* ſcripſit, quem Stoicis etiam ſtatui, ſupra diximus. Quod doctrinam de Deo attinet, ſi abſtrahas inde iſtam eorum ſententiam, qua materiæ immerſum illum ſtatuunt, inter Gentiles nemo pie magis de Deo ſenſit, quod teſtari multa loca apud Senecam posſunt. Mortalitas & interitus animarum hodieque à Socinianis ſtatuitur, qua parte ſi rectiora ſcripſiſſent, nulla inter gentiles Philoſophiæ Secta ſpecioſior futura fuiſſet.

CAP. IX.

DE PRINCIPIIS PYRRHONIORUM ET SCEPTICORUM PHYSICIS.

§. 1. *Scepticiſmum Scriptis propugnavit Sex. Empiricus, impugnarunt vero Nic. Cabaſilas & Cl. Ptolomæus. Sceptici fuere Lucianus & Academici, Socrates vero tantum εἰρωνικῶς. Origo hujus ſectæ fuit inanis jactantia, Oratoresque illi*

illi inprimis addicti. Abſolvuntur à Scepticismo, qui ſcientiarum imperfectionem & ineptias detexerunt, Henr. Corn. Agrippa, Nic. Cuſanus, Franc. Sanchez. 2. Abſolvuntur etiam Ren. Carteſius, Societas Regia Anglicana, aliique Moderni, dubitationem de rebus omnibus profeſſi philoſophicam, de cujus, à Joſepho Glanvil etiam defenſæ, neceſſitate diſſeritur. 3. Scepticismus antiquus via fuit ad Atheismum, nec Philoſophia, ſed Sophiſtica, ipſos ſenſus abſurde ejurans. Thom. Hobbeſius ab illo haud immunis. 4. Argumenta Scepticorum pro rerum omnium incertitudine, & contra demonſtrationem, cauſas ac motum. 5. Senſuum παϱοϱάματα *certitudini rerum non obeſſe, oſtenditur, & Mar Merſenni* Tr. de veritate ſcientiarum *commendatur.*

PRocedimus ad *Philoſophiam* SCEPTICAM (*s*) veterum, cujus principia adhuc ſuperſunt in SEXTO EMPIRICO, cujus tres elegantiſſimi & acutiſſimi extant libelli, quibus omnia Philoſophorum placita in dubium vocantur, & nihil omnino certi in rebus relinquitur. Ejus Opera Græce Latineque edita ſunt Pariſ. A. 1601. & Genevæ A. 1621. ab Henrico Stephano. STOBÆUS quoque è veteribus Philoſophis ea, quæ huc ſpectant, collegit. Contra illos extant veterum nonnullorum Patrum Declamationes, ut teſtatur Lambecius *Commentariorum de Bibliotheca Vindobonenſi, lib. 5. p. 212. Cod.* 267. ubi de MSS. Græcis agit. Reperitur in Bibliotheca illa NICOLAI CABASILÆ, Archi-Epiſcopi Theſſalonicenſis, Diſſertatio de *κϱιτηϱίῳ Veritatis*, ſive de facultate & inſtrumento judicandi, quid ſit verum, contra Pyrrhonem, Scepticorum Principem. Eſt & Claudii Ptolomæi peculiaris Tractatus *πεϱὶ κϱιτηϱίȣ καὶ ἡγεμονικȣ̃, de judicandi facultate & animi principatu*, ab Iſmaële Bullialdo Græce & Latine editus, Pariſiis, apud Cramoyſios, *in 4to*, anno 1663. qui liber pene Titulo priori iſti reſpondet. Sed quia neutrum vidi librum, quid de iis pronunciari debeat, non liquet. In eodem illo *Codice MSto* extat ejusdem Cabaſilæ *ſolutio argumentorum quinque contra Rhetoricam, ſive artem dicendi*, quæ à Scepticis proponuntur. Fuit & LUCIANUS iſtæ Sectæ addictus. Accedunt etiam pene eorum dogmatibus Academici, quanquam nonnulli exiſtiment, Socratem, Academicorum principem, cum ſcientiæ certitudinem à ſe amoveret, per ironiam tantum hoc feciſſe, & ſcientiam diſſimulando ſimulaſſe, renunciando ſcil. iis, quæ manifeſto ſciebat, ut eo modo, quæ neſciebat, ſcire etiam putaretur. Hanc ego Sectam à vanitate & jactantia originem ſumſiſſe crediderim, & notat Verulamius, *lib. 5. de augmentis ſcientiarum, cap. 2.* eos, qui eloquentia floruerunt, hanc fere Sectam ſibi ſumſiſſe, ut in utramque partem copioſe diſſerendo gloriam aſſequerentur. Unde à via illa recta, per quam ad veritatem pergere debuiſſent, tanquam ad deambulationes quasdam amœnas, animi cauſa inſtitutas, deflexum ſit. Cujus commatis etiam illa ſunt, quæ HENR. CORNELIUS AGRIPPA *de Vanitate ſcientiarum*, libro docto & laborioſo, ſcripſit, quem ad Scepticos eam ob cauſam non retulerim, cum declamationis atque oſten-

(Bb) 2 tationis

(*s*) De Scriptis, & illorum Philoſophia, conferatur præcedentis *Libri I. Caput VI.*

tationis gratia liber ille ſcriptus tantum videatur, atque ut vitia doctorum & imperfectionem ſcientiarum oſtendat, quod ipſe non diffitetur Agrippa. Neque etiam in recentiore Academia, quam Cicero amplexus eſt, illa incertitudo ſcientiarum pro univerſali, atque adeo ſolida & vera, habita fuit, & eo quidem ſenſu non improbandus eſt conatus illorum, qui, ad oſtendendam ſcientiarum imperfectionem, ſimilia quædam ſcripſere. Qui enim imperfectas dicunt ſcientias, non ideo ſtatim negant illas, ſed admonent homines de ulteriori indagatione. Extat Nicol. Cusani, Cardinalis, doctiſſimus *de docta ignorantia* liber, qui inter cetera ejus Opera, junctim edita, reperitur, quo imperfectionem humanæ ſapientiæ, præ divina & occulta illa, demonſtrare laborat. Extat & Francisci Sanchez *Tractatus de eo, quod nihil ſcitur*, quo Scholaſticorum ineptias exagitare voluit.

2 Similiter & Scepticis accenſendi non ſunt, qui ideo dogmaticam veterum Philoſophiam rejiciunt, quod ipſi nolint admittere, niſi quæ ſua experientia habeant comprobata. Scripſit Josephus Glanvil Anglica lingua *σκέψιν ſcientificam*, Londini A. 1665. *in 4to* excuſam, qua omnem doctrinam dogmaticam impugnat, eamque vanam eſſe & ignorantiæ matrem, oſtendit. Idem & conſilium Societatis Regiæ Anglicæ, nulla principia Phyſica agnoſcentis, niſi quæ experientia comprobavit; quod vel Symbolo illo ſuo: *Nullius in verba*, oſtendit. Idem Carteſius propoſitum habuit, quam ob cauſam hæc ejus poſtulata ſunt: omnia præjudicia exuenda eſſe, de omnibus aliquando dubitandum, quæ ejus aſſertiones inviſæ multis fuerint Theologis, præcipue, qui Regulam iſtam: de omnibus dubitandum, ut impietatis plenam, incuſarunt. Sed fruſtra quidem illi contra Carteſium eo pugnant, quod ſenſum ejus non recte capiant, vel capere nolint. Neque enim dubitat Carteſius, aut dubitari vult de omnibus, ut ſit in dubitatione iſta perſiſtendum, ſed ut ſciat, & certas concluſiones demonſtret. Nulla enim ſcientia certa eſt, niſi dubitatio præceſſerit, quæ animum in utramque partem verſat, usque dum ad certas concluſiones feratur. Quare, cum vult probare exiſtentiam Dei Carteſius, primum dubitat de Deo. Neque enim rationes & argumenta ejus exiſtentiæ invenientur, niſi tollamus illa, quæ dubiam faciunt ſententiam; illa autem quomodo tolli poſſunt, niſi iſta dubitatio animo concipiatur? quod certe faciendum eſt omnibus illis, velint, nolint, qui contra Atheos diſputant. Cum enim eorum argumenta refutaturi ſunt, animo illa habere debent præmeditata. Dum igitur cogitat iſta animus, nihil determinat, ſeu dubitat, usque dum per collationes rationum certam concluſionem eliciat. Idem fatum habuit Societas Regia Anglica, non ſemel à Theologis impugnata, quod crederent, iſta accuratiore rerum naturalium indagine detrahi aliquid myſteriis divinis, aut dubitationibus iſtis, atque incertis principiis, aliqua etiam in Theologiam derivari, quo certe falſi fuere homines, doctrinam omnem non niſi ſancta quadam ſimplicitate metientes. Eos tamen, ut ad ſaniorem mentem reduceret, idem Jos. Glanvil librum ſingularem ſcripſit Titulo *Philoſophiæ piæ*, (Lond. 1671. *in 8vo*,) quo oſtendit, non adverſari religioni novam iſtam Philoſophiam Experimentalem. Sed de iſtis dubitationibus *capite primo* etiam dixi.

Sce-

Scepticorum veterum Philoſophia longe fuit alia, & revera Atheiſmum pro ſcopo habuit. Ii enim omnium, tam naturalium, quam moralium rerum incertitudinem profeſſi, quid aliud animo volvere potuerunt, quam omnis religionis & virtutis contemtum, quæ pernicioſiſſima dogmata etiam hoc tempore in multorum animis hærent, qui, ſub ſpecioſo libertatis cujusdam in philoſophando titulo, omnia divina humanaque pervertunt. Ex profeſſo tamen, nemo eſt, qui Philoſophiam Scepticam profiteatur. Si modo Philoſophia vocanda eſt, quæ potius eſt opinio aliqua inconſtans, nata ab hominibus vagis, vanis ac malitioſis. Aliqua certe ex illis principia aſſumſiſſe videtur Hobbeſius, de quibus nunc prolixius agendi locus non eſt. Si dogmata eorum excutere velimus, omnia Sophismatibus plena inveniemus, quibus animis imbecillis imponunt. Quæ major poteſt eſſe dementia, quam ipſos ſenſus ſuos ejurare? Omnes enim ſenſuum perceptiones calumniabantur, unde & ſcientias ſimul evellebant, quæ ab iis pendent, cum debuiſſent potius ſenſuum defectus corrigere, qui oriuntur, vel ex erroribus mentis, vel contumacia, vel pravis demonſtrationibus & modis ratiocinandi, ex perceptione ſenſuum perperam inſtitutis. 3

Rationes, quæ Scepticos movebant, ut nihil certi in rebus eſſe crederent, eæ præcipue erant, quod multæ eſſent ambiguitates in cognitione rerum, quarum decem faciebant genera. Primum illis erat magna illa ſenſuum diverſitas in animalibus, tum qua voluptatem, tum qua dolorem, quodque non habeant æqualem omnium apprehenſionem, quod impedimentum adferat conſenſui noſtro, quem vel huic, vel alteri parti, applicamus. Homines aliqua in deliciis habent, quæ animalia averſantur; cicuta in alimentum cedit pecori, venenum eſt homini. Secundum genus ambiguitatis illis petitur à diverſitate naturarum in homine, pro variis ejus complexionibus; unde, quod alii nocet, alii commodat; ideoque & in eo ſe conſentire ſenſus judicio non poſſe exiſtimant. Tertium genus illis ducitur à differentia Organorum ſenſoriorum. Quibusdam dulce eſt, quod aliis amarum, bene olet quibusdam, qvod aliis male; alii ex hoc loco melius vident, quam ex illo. Quartum genus ducitur illis à viciſſitudine affectuum humanorum, qui mutantur ſecundum ætates, conditiones, ſtatum ſanum vel morbidum. Quintum genus illis petitur à legum & conſuetudinum diverſitate, ſecundum perſuaſiones fabuloſas, aut Philoſophorum quorundam authoritates, quod principium ſe ad moralia præcipue extendit, honeſtum & inhoneſtum, ſummumque Bonum, de quibus ſunt variis nationibus variæ ſententiæ; quod principium utinam nec hodie multorum animos inſideret. Inſidet ſaltem magna parte illos, qui præclaram illam Hobbeſii Moralem & Civilem Philoſophiam profitentur. Sextum genus eſt quibusdam à diverſitate, quæ eſt inter objecta & media ſenſuum, unde iterum incertitudo. Ita aër, vel craſſus, vel tenebroſus, vel ſubtilis, vel luminoſus, vel calidus, vel frigidus, mutat & colores & odores. Septimum genus pertinet ad diverſitatem locorum & ſituum, quam habent objecta, eorum approximationem & elongationem, quæ faciunt apparere res vel nimis grandes, vel nimis parvas, jam quadratas, jam rotundas, jam rectas & obliquas. Unde illi colli- 4

gunt, nihil etiam accurate de illis ſenſu judicari poſſe. Octavum genus illis deſumitur à diverſa quantitate & qualitate omnium rerum vel in defectu, vel in exceſſu, conſideratarum, unde variæ ejus ſunt operationes. Nonum genus petitur ab iis rebus, quæ accidunt contra ordinarium naturæ curſum, ut prodigia & monſtra. Unde ea dubitatio ſuboriri poſſit, annon potius eo modo ſe res habere debeant, non vero modo communi, quia illud, quod perfectum eſt, non adeo commune eſt, quam quod imperfectum. Decimum genus illis à relationibus rerum ſumitur, quæ, quoniam ſint in rerum natura variæ ac pene infinitæ, impediant veram rerum apprehenſionem, adeo, ut qualitates illæ, quæ attribuntur rebus, nonniſi comparate tales ſint, & ſaltem in modo aliquo relationis ſubſiſtant, ipſæ vero nihil Eſſentiale & Subſtantiale habeant, quæ eorum dubitatio aliquid etiam ex vero habet. In vulgari enim Philoſophia quæ de formis & qualitatibus rerum referuntur, parum realitatis habent, ac multa inter illas nonniſi modi aliqui exiſtendi ſunt, aut termini relativi, qui nullam in nobis ſcientiam fundamentalem, præter conceptum illum notionalem, gignunt, de quibus prolixe videatur Rob. Boylius in *libro* ſuo *de origine formarum*. Hæc pene generalia illorum ſunt dubia circa rerum apprehenſiones, unde certe nihil ſciri poſſe colligunt. Quibus accedunt etiam iſtæ perpetuæ Philoſophorum diſcordiæ in quæſtionibus & ſententiis, pro quibus tamen illi ſuo ſeculo acerrime pugnabant, quæque interdum ab omnibus excipiebantur, quaſi extra omnem controverſiam poſitæ, ut: Doctrina de motu ſolis, terræ, mundi æternitas, & ſimilia. Multas præterea formant ambiguitates in progreſſu quæſtionum ac ſententiarum ab una ad aliam, quarum non ſit finis, cum incertum probetur per æque incertum, ac omnia ſe invicem ſuſtineant, quorum uno negato, vel in dubium vocato, collabantur omnia. Omnia præterea Axiomata dogmatica in dubium vocant, ut adeo nullam concluſioni & demonſtrationi firmitatem concedant. In iſto vero rerum circulo & rationum reciprocatione, quarum tamen nulla certa ſit, non ſibi, quod pectus ſaturet, invenire videntur, ipſam illam adeo decantatam demonſtrationem, ejusque neceſſitatem, non agnoſcunt. Nam dicunt: Demonſtratio fit de rebus demonſtratis ad demonſtrandam, quod ſi illa fiat de rebus demonſtratis, una demonſtratio opus habet alia, atque ita progreſſus erit ad infinitum; ſed ſi demonſtratio fiat de rebus ad demonſtrandum, atque inter illas unum vel plura inveniantur, quæ repugnant primis, demonſtratio nulla tota erit. Denique dicunt: qui vult comprehendere demonſtrationem, neceſſarium illi eſſe, ut poſſit judicare & ſcire, quid ſit judicium. Et ut ſciatur, quid ſit judicium, ſcire debet, quid ſit demonſtratio, eaque comprehendi, ita ut unum ſe referens ad aliud, alterumque ſe ipſum non comprehendat, ideoque nulla ſit demonſtratio. Amplius dicunt, quod non poſſimus comprehendere res ſenſibiles per ſenſibiles, quoniam illæ æqualiter ſubjectæ ſunt ſenſui, neque intelligibiles per intelligibiles, quoniam illæ æqualiter ſubjectæ ſunt intellectui, quodque h. m. non poſſit diſcerni verum à falſo. Abolent porro etiam cauſas argutantes, quod ſi cauſa exiſtentiam habeat, effectus quoque cauſæ habeat ſuam eſſentiam, vel ante vel poſt generationem aut corruptio-

nem, vel durante illa, quoque res ex eo, ſive cauſa ſit, ſ. effectus, non plus realitatis acquirat, ideoque nullam cauſam, neque effectum. Motum rebus ineſſe negant, quoniam, ſi eſſet, neceſſe eſſet rem motam ſe movere in loco, in quo eſt, vel in illo, in quo non eſt: utrumque vero eſſe impoſſibile, quoniam res nulla ſimul poſſit moveri & quieſcere in loco, ubi eſt, quoniam eſſe in loco eſt illic ſubſiſtere & commorari. Quod itaque non moveatur, vel in loco, ubi ſit, vel in loco, ubi non ſit, atque ita nullus ſit motus.

Sed non opus eſt omnia iſta Sophiſmata diligentius inquirere, quæ facili nego- 5
tio refutantur. Quod enim παρορώματα ſenſuum attinet, non ea ſunt tanti, ut propterea ſenſus omnes ſint ejurandi, quandoquidem errores facile ad regulas revocari poſſunt, ut fieri ſolet ab iis, qui circa diſciplinas, ſenſibus certis dicatas, verſantur. Qui viſus naturam explicant, abunde errores oculorum demonſtrant, ut ab illis nihil falſi metuendum ſit. Quæ circa ſonos verſatur diſciplina, proponit etiam & emendat circa illum ſenſum errata. Similiter & in reliquis ſenſibus, ſi accedat ratiocinatio, non eſt metus, cuiquam facile ab erroribus illis imponi. Legatur Marinus Merſennus in Tractatu, Gallice ſcripto *de veritate Scientiarum*, ubi prolixe Sophiſmata iſta refutat.

CAP. X.

DE SECTÆ JONICÆ PRINCIPIIS, CUJUS AUTOR THALES MILESIUS.

§. I. *AQuam omnium rerum principium eſſe, ſtatuere Thales ac Jonici, & ante iſtos, uti quibusdam placet, Poëtæ ac Ægyptii, quibus Nilus, terram fœcundans, hujus ſententiæ præbuiſſe fertur occaſionem. Fœcunditas Ægypti non à ſola Nili aqua, ſed particulis nitroſis, iſti mixtis, derivanda. Rabbinorum Commentum de aqua maſculina & fœminina, guttaque maſculinæ, Nilum fœcundante, è Chambræi Relatione de Nubeculis, Nilo incubantibus, illuſtratur. Oculis Tauri (Nubecula) in Inſula S. Helenæ Tempeſtatis Prodromus. 2. Argumenta Thaletis pro ſua de Aqua, unico rerum omnium principio, ſententia. Iſtam ſolam non ſufficere, monetur. Reſuſcitarunt noſtris temporibus eandem opinionem Joh. Bapt. Helmontius, falſo de Chymærico ſuo liquore* Alcaheſt, *omnia in aquam inſipidam reducente, gloriatus. 3. Bernh. Paliſſy (contra quem pro alio præter aquam principio κατ' ἄνθρωπον diſputatur,) nec non Rob. Boylius & Nic. Steno, primam gemmarum metallorumque ſubſtantiam liquidam eſſe ſtatuentes. 4. In Scrutinio principiorum naturæ Pythagoræi & Platonici intellectum, Ariſtotelici & Epicurei phantaſiam, Thales autem aquam, Anaximenes aërem, & Heraclitus ignem, principium conſtituentes unicum, ſenſum ducem ſunt ſecuti. De ſingulis judicium Autoris additur.*

THA-

1 THALES MILESIUS, Jonicæ Sectæ Coryphæus, *Aquam* rerum principium (t) ſtatuit, Deum autem eſſe eam mentem, quæ ex aquis cuncta fingeret, ut ait Cic. *lib.* 1. *de natura Deorum c.* 25. Thaletem poſtea ſequuti ſunt HIPPON & HIPPIAS, ſimulque dixerunt, mundum fuiſſe à Deo conditum non ex nihilo, ſed ex illa materia, informi quidem, ſed æterna. Quod etiam Moſi tribuere videtur Marſilius Ficinus. Cur vero Thales materiam univerſi dixerit aquam, rationem affert Ariſtoteles *lib.* 1. *Metaph. c.* 3. quia nutrimentum omnium videtur humidum, atque *ideo* (inquit) *quidam exiſtimant, Veteres Theologos ita ſenſiſſe, qui Orcanum & Thetyn generationis parentes eſſe cecinerunt, Deos quoque per aquam jurare ſolitos.* Johannes Picus, hanc opinionem ortum ab Ægyptiis habuiſſe, exiſtimat, dum ex Nilo inundante fœcunditatem augurabantur. Proinde neque Hebræos, neque Thaletem, hujus fuiſſe ſententiæ Autores primos. Quoniam enim Ægyptii, ſtatis anni temporibus, Nilum terram inundare videbant, ex iſta vero inundatione proveniebant ex terra omnia, atque generabantur, ideo aquam hanc principium rerum crediderunt. Sed tamen ejus rei non ſunt adeo certa documenta, neque à veteribus quicquam traditum eſt de hac Ægyptiorum doctrina. Non poterant certe ex eo magis illud conjicere, quam è pluviis ceteræ gentes, quarum beneficio propagantur omnia vegetabilia. Sed non ab ſola tamen aqua generationem iſtam fieri, facile quidem ipſi potuiſſent deprehendere, ſi rem accuratius intueri voluiſſent. Illa enim fœcunditas agri Ægyptiaci, non ab aqua ſola eſt, ſed à quibusdam particulis nitroſis, aquæ iſti miſtis; unde obſervatum eſt hodie, fœcunditatem illam nitro potius deberi, quam ipſi aquæ. Elegans illud eſt, nec adeo absque fundamento, Cabaliſtarum commentum, qui duplicem faciunt aquam, maſculinam & fœmininam. Fœmininas vocant aquas inferiores, maſculinas ſuperiores, quo nomine pluviam & rorem, appellant. Quam ob cauſam *Baad Tobh. Haavez fol.* 28. *Colum.* 4. citante Wagenſeilio *in Comment. in Sotam p.* 308. problema illud inſtituit, unde Nilo iſta fœcunditas, cum ſit ſaltem aliqua fœminina, non maſculina, atque reſpondet ex Rabbinis ſuis, Deum annis ſingulis, circa ſolſtitium, M. Junio, dejicere guttam unam pilæ magnitudine ex aquis maſculinis in medium Nilum, quæ gutta ita ſe habeat ad Nilum, ut fermentum ad maſſam, unde omnes aquæ Nili efficiantur maſculæ, quam guttam annuam Abrahamum precibus à Deo impetraſſe exiſtimant. Quod commentum quanquam lepidum ſit, & pro more iſtius gentis confictum videatur, non fruſtra tamen conficta eſt illa aquarum maſculinarum & fœminarum, ſuperiorum & inferiorum, diſtinctio. Ab aquis enim pluvialibus, particulis ſalinis impraegnatis, exiſtit illa fœcunditas. Quod vero Rabbini ſomniant de gutta aquæ maſculæ, ſingulis annis, ſolſtitii tempore Nilo immiſſa, etiam id commentum ali-

(t) Hiſtoriam & Examen Sententiæ de Aqua rerum omnium Principio nov-antiquæ invenies etiam in Ad. Rechenbergii *Philoſophemate, an Aqua tantum ſit omnium Corporum Materia & Principium primum?* Lipſiæ anno 1676. *in 4to* edito, & in Morhofii ipſius *Epiſt. de Transmut. Metallorum p.* 12-28.

aliquid ex vero habere videtur, ſi vera ſunt, quæ obſervat DE LA CHAMBRE *in libro* ſuo, Gallice ſcripto *de Incremento Nili.* Eo ſcil. anni tempore, quo inundationes fiunt, quod in ſolſtitium incidit, aliquibus locis obſervatas fuiſſe nubeculas aliquas, incubantes Nilo, quibus ille cauſam illam efferveſcentiæ in Nilo adſcribit. Et notum eſt, unius in nubeculæ exiguæ ſpatium ſpiritoſæ materiæ vim magnam concentrari poſſe, ut patet ex ea nubecula, quam *Oculum Tauri* vocant nautæ, quæ in ſummo faſtigio montis, quem à planitie Taffel-Berg vocant, in Inſula Helenæ, primum exhibere ſe ſolet ſereno cœlo, Oculi Taurini magnitudine vel figura, ad cujus conſpectum trepidant ſtatim nautæ, velut ad ſignum furioſiſſimæ tempeſtatis, quam *Orcan* ſolent appellare. Eſſet itaque iſta nubecula velut fermentum aliquod aëris, quemadmodum nubeculæ circa Nilum ejus aquæ fermentum eſſe videntur. Sed iſta obiter.

Undecunque ergo prodierit hæc doctrina, Thales tamen eam ſententiam inter 2
Philoſophos primus propagavit, cujus amplectendæ rationes forte illas habuit, quia rerum generationes fiunt in humido, ac alimenta ſunt ab humido. Quas rationes prolixe adducit & exponit Verulamius in *fabula* ſua *de Cupidine*, qua Parmenidis, Thaletis & Democriti dogmata examinat. Junxerat vero Thales aquæ mentem, quæ ex aqua fecerat omnia. Sed quomodo omnia ex aqua fiant, ſecundum ejus mentem, non eſt adeo manifeſtum. Nam oportuit, ut mens ex illa aqua ſecerneret omnes ſubſtantias, ad hujus mundi conſtructionem. Non enim quicquam ex nihilo fieri putavit, neque transmutationem ex materia ſtatuit, quam ante Platonem nemo ſententiam amplexus eſt. Qua ratione itaque ſola aqua poſſit eſſe principium corporum miſtorum, non ſatis patet. Repugnare enim naturæ miſtionis videtur ſimplicitas, at miſtio omnis diverſa principia præſupponit. Craſſior itaque hæc & ad rudes ſenſus excogitata Philoſophia videtur, quam tamen noſtro tempore reſuſcitarunt nonnulli è Chymicorum ordine, J. Bapt. Helmontius præ ceteris, qui, in libris ſuis Medicis & Phyſicis, doctrinam illam de aqua, omnium rerum principio, tam rationibus philoſophicis, quam ex Experimentali Philoſophia petitis, confirmare laborat. Rationes vero ejus & experimenta incerta admodum ſunt; nam quod de ſalice affert, nihil plane probat. Liquor autem ille primævus, quem *Alcaheſt* vocat, per quem omnes res materiales in aquam inſipidam reduci poſſint, tantis laudibus apud illum decantatus, quoniam nemini mortalium, qui cognitus quidem ſit, fuit oſtenſus, imo ne ipſi quidem filio, Franc. Mercurio Helmontio, uti ab ipſo in Anglia accepi, unquam viſus, nihil probare certi potuit. Ne quid dicam de Helmontio, ſibi ipſi contrario, qui fæces è corporibus remanere aliquo in loco dicit, alibi omnem ſubſtantiam in aquam abire pronunciat. De eo prolixius egi in *Diſſertatione mea de Metallorum transmutatione.* Veterum Scholæ Chymicæ inauditus ille liquor fuit, primumque à Paracelſo, Chymico novitio, ac prioribus longe inferiori, memoratus, &, ſi rem ipſam conſideres, repugnare omnino rerum naturæ videtur. Accedo certe illorum ſententiæ, qui hoc Sophiſma putant Medicum, quo novæ ſuæ doctrinæ, & gratiam aliquam, conciliare

ciliare voluerit, tam Paracelſus, quam Helmontius, longe iſto ſpecioſior in aſtruendis Liquoris ſui Alcaheſtici dotibus. Me quidem judice, diſtinctæ ſunt liquidarum & conſiſtentium rerum naturæ, ac, licet hæ nonnunquam per illas vinculis, quibus cohærent, exſolvantur, ut diſſipatæ oculorum aciem effugiant, nunquam tamen inter ſe commutantur, nec ab illis principia & originem trahunt.

3 Bernh. Palissy Gallus, figulus illiteratus, ſed ingenioſus tamen, patria lingua libros conſcripſit *de natura fontium, metallis, gemmis*, ubi ex aquis omnia vult produci, aquas tamen duas ſtatuit, alteram materialem, alteram congelantem. Quæ ſi quis recte perpendat, diverſitatem hinc principiorum agnoſcet. Quando enim duplicis generis aquas facit, neceſſe eſt, alteram illam aquam diverſum quid eſſe à priori, atque adeo non ratione aquæ, ſed ratione alterius cujusdam principii, differre à priori. Aqua enim, per ſe conſiderata, elementum eſt, ſimplicisque naturæ. Ergo vel non eſt propria hæc locutio, ſi aqua ſtatuitur primum omnium rerum principium, vel involvuntur ſub aqua iſta diverſa principia, quæ expedita tamen atque inter ſe diſtincta haberi oportebat. Non repugnabo, ſi quis aquam vehiculum omnium miſtorum corporum ſtatuat, & quaſi gluten aliquod, mediumque, quo uniuntur miſcibilia. Sed ex ea ſola fieri aliquid poſſe, non credo: fiet enim ex illa vel per transmutationem materiæ, quæ ſi concederetur, quæreret alius, in quo principium commutationis conſiſteret? neque enim per ſe materia aquæ in materiam alteram abit. Si confugiant ad aliam particularum diſpoſitionem, quæram ulterius, unde iſta diſpoſitio variata? Atomi enim & minutiſſimæ particulæ corporis ſimplicis & ſingularis omnes ſibi ſunt ſimiles; ergo aliud quid accedere debet ad aliam materiam producendam. Qui nuper *de Gemmis* libellum edidit *Robertus Boylius*, gemmarum ſubſtantiam primam liquidam eſſe ſtatuit. De cryſtallis, metallis idem ſtatuit ſubtiliſſimus *Nicol. Steno* in *Prodromo libri ſui de ſolido, intra ſolidum naturaliter contento*, cujus ego ſententiam in citata Diſſertatione mea prolixius impugno, *à p.* 17. *ad* 20. quæ huc transſcribere nolo.

4 Quemadmodum aquam Thales omnium rerum principium, ita *aërem* ANAXIMENES (u) delegit, eadem, qua ille, ratione ductus. Nam & ipſe principium ſubſtantiarum unicum ſtatuere voluit, quod eo certius eſſe putavit, quo illud univerſalius eſt, latiusque ſe extendit. Subtilius illud quidem principium Thaletis, ſed quod æque ſenſum habet pro fundamento, atque adeo certiorem viam eligere voluit præ imaginaria illa ceterorum. Scil. ita cum iſtis variantibus Philoſophorum principiis comparatum eſt, quemadmodum pro varietate facultatum illarum in homine, quæ perci-

(u) De Anaximene, ejusque Philoſophia, Diſſ. ni fallor, peculiari, Jenæ edita, fuſe diſſeruit celeberrimus Philoſophus pariter atque Theologus, Joh. Andr. Schmidius. Heracliti Dogmata Phyſica proponunt, & eleganter illuſtrant Gottfr. Olearii, L. Gr. Prof. Lipſ. Diſſertt. duæ, altera *de Principio rerum Naturalium ex mente Heracliti*, anno 1697. altera vero *de Rerum Naturalium Geneſi, ex mente ejusdem*, anno 1702. Lipſiæ publicata.

percipiunt rerum naturam, habemus in nobis intelligentiam, habemus phantaſiam, habemus denique ſenſum. Qui principia naturæ ex fonte intellectus deducunt, ad cauſas æternas, invariabiles, animum intendunt, nec tam in internis rerum cauſis, quam in externis, contemplationes figunt, quorum ex ordine ſunt Pythagoræi & Platonici. Alter ille ordo, qui phantaſiam ducem ſequitur, quaſi medius inter illos eſt, qui intellectum, & qui ſenſum ſequuntur. Cum enim vident, eſſe in natura ſubtiliora quædam principia, quam ut in ſenſus incurrant, ideo ad notiones aliquas generales, confugiunt, materiam ſc. & formam, quæ demonſtrari in natura nequeunt, concipi autem animo poſſunt, vel ad minutas aliquas & inſenſiles particulas, earumque figuras & motus, quæ æque ſenſu quidem non poſſunt percipi, niſi per longinquas aliquas concluſiones & conſequentias, magis tamen ipſi fundare in re ipſa principia ſua cupiunt, quam ii, qui generales iſtas materiæ & formarum notiones ſequuntur, quibus pene nihil aliud dicitur, quam prædicamentis Logicis, quæ per ſe nihil realitatis habent, ſed velut indices quidam ſunt, & rerum receptacula. Pari modo in forma & materia nihil aliud eſt, quam generalis quidam conceptus, qui fundamentum quidem in natura habet, nihil vero demonſtrat, neque ſcientiam aliquam in nobis gignit. Nihil enim aliud iis vocibus innuitur, quam eſſe aliquod in natura principium paſſivum, quod vocatur materia, & activum, quod vocatur forma; qualia vero iſta ſint, aut quo nomine vocentur, quomodo ſe habeant ad ſe invicem, nihil per hæc principia intelligo. Qui ſenſum ducem ſequuntur, ii quatuor illas corporum maſſas præ oculis habent, quæ cum maximam univerſi hujus partem complere vident, vel unum ex iis eligunt rerum principium, vel etiam diverſa aſſumunt, unde miſceantur. Atque ita Thales aquam, quod maximam Globi hujus terreni partem implere videret, generarique omnia ejus opera animadverteret, principium rerum ſtatuebat. Ita Anaximenes aërem, heraclitus ignem, aliqui terram ſtatuebant. Qui ita ponunt principia, tribus videntur ordinibus diſtingui, aliqui infinita, vel innumerabilia ſaltem conſtituunt principia, jam tum ſpecificata, & ad ſua corpora deſtinata, quibus proinde non opus eſt alio quodam commento ad corporum diſtinctionem. Habent enim naturam, jam tum in ipſis principiis disgregatam, qua in ſententia Epicurus & Democritus, cum ſuis aſſeclis ſunt, qui tamen magis phantaſmata ſpeculantur, ſed quæ in ſenſibus tantum ſunt magna parte fundata. Secundus ordo illorum eſt, qui plura conſtituunt rerum principia, ſenſibus obvia, corporumque diverſitatem ponunt in temperamento & miſtione, quorum ſententia quidem ceteris videtur anteferenda. Tertius ordo eorum eſt, qui unum idemque invariabile ponunt principium, corporum tamen naturalium diſtinctionem deducunt à variatione hujus principii, figura, poſituque diverſo. Qua in ſententia Thales fuit, quam tamen ſententiam, ut veritati conſentaneam, amplecti non poſſumus, ob rationes, quas jam ſupra allegavimus, præferentes opinionem illam, quæ diverſitates principiorum ſenſibilium ſtatuit. Quæ an in elementis illis quatuor reponenda ſint, dicemus, cum de iis ſermo nobis erit. Quod Anaximenem attinet, habuit ille validiores etiam cauſas, quam

Thales, quas fuſius deducit Verulamius *in fab. de Cupidine pag. 656.* Ejus principia Carmine complexus eſt Scipio Capitius.

CAP. XI.

DE PLATONICÆ PHILOSOPHIÆ PRINCIPIIS, EJUS ILLUSTRATORIBUS VETERIBUS ET NOVIS, CONSENSUQUE VEL DISSENSU AB ARISTOTELE.

§. I. *PHiloſophiam ſuam Plato à Socrate præceptore hauſit, ſed Barbaricæ mixtura adulteravit. Socrates Phyſica parum excoluit. Scriptores de Philoſophia Socratica, Hier. Cardanus, Joh. Lud. Balzacus & Aug. Mascardus. Phyſica Socratica Scepticismo fuit affinis, non item Platonica, licet* ἀκαταληψίαν *aliquam ſtatuat.* 2. *Miſtura Philoſophiæ Platonicæ ex Heraclitica, Pythagoræa & Socratica; differentia autem ab Ariſtotelica, ſi ideas ſeponas, ferme tantum verbalis. Conciliatores utriusque Jac. Mazonius, Bernh. Donatus, Seb. Foxius, & his antiquior Georg. Gemiſtus. Platonis Apologetæ Beſſarion & Pet. Bembus. Plagium in Timæum ac Moſen falſo ei objicitur.* 3. *Dialogi quidam Platoni ſuppoſiti. Editiones operum ejus potiores. Commentatorum notitia è J. Bapt. Bernhardi* Seminario Philoſophiæ Platonicæ *haurienda. Præcipui inter eos ſunt Plotinus (Numenii plagiarius,) Proclus, Maximus Tyrius, Alcinous, Salluſtius, Mich. Pſellus, Chalcidius, Paulus Benius.* 4. *Platonis eloquentia, ob feſtivitatem pariter atque magnificentiam, commendatur.* 5. *Phyſica ejus parum ab Ariſtotelica differt, ac Naturalem Theologiam ſibi ſubſternit atque immiscet.* 6. *Philoſophemata Platonica nimis ſubtilia de rerum principiis (Deo, idea & materia,) cauſisque, ac mundis totidem.* 7. *Doctrina de anima mundi, quæ ſenſu Platonico rejicitur, ſaniori autem admittitur ac defenditur. Trahitur huc à Paulo Sarpio, eam ob cauſam periclitato, aliisque, Locus Gen. I. 2. Moſaicus. Cavendus ejus abuſus multiplex in ignorantia cauſarum pallianda, in Diis duobus fingendis (quod Platoni à Sam. Parkero immerito objicitur,) & Phyſica Enthuſiaſtica, Aſtrologia divinatrice, magia, medicinaque ſuperſtitioſa, defendendis.* 8. *Platonis* ἀμεθόδεια *notatur. Convenientiam doctrinæ ipſius cum Moſe, S. Literis & Chriſtianorum dogmatis, ab Henr. Moro defenſam, Sam. Parkerus,* in Cenſura Philoſophiæ Platonicæ, ac Diſſ. de Trinitate Platonica, *impugnavit, ſed incaſſum.* 9. *Sententia Platonis de elementis.* 10. *Doctrina de animarum præexiſtentia, à Chriſtoph. Sandio & Henrico Moro reſuſcitata, à Jac. v. Thomaſio & Parkero confutata.* 11. *Philoſophia Platonica Speculationibus Metaphyſicis nimis indulget. Illuſtrant eam Dan. Heinſii* Poëma de Contemptu Mortis, *& Henr. Mori Scripta plurima, etiam Theologicus Platonismus Patrum, & Origenis præſertim Heterodoxus, Caſp. Barthii Lib. affectus* de Chriſtianismo Epicteti.

A Se-

(x) A Sectæ Jonicæ conditore Thalete promanavit SOCRATICA, cujus Socrates autor fuit: quæ tamen Philoſophia hinc in varias Sectas abiit, cum ſcil. diſcipuli Socratis ipſi diverſa ſentirent, atque incertum eſſet, quænam genuina Socratis principia. Nihil enim literis ipſe mandavit, ſed omnia apud diſcipulos ejus ex ore ejus prolata aſſervabantur. PLATO certe, qui diſcipulus Socratis erat præcipuus, male audiit nonnullis, qui Socrate uno contenti erant, quod miſcella ſua Philoſophia corruperit genuinam, quam à Socrate acceperat, maximeque Barbarica, Ægyptiaca, & Pythagoræa, quæ ab alio fonte profluxerant. Hanc mixturam Xenophon ipſe, Socratis auditor, exprobrat Platoni, in *Epiſtola* quadam, *ad Æſchinem Socraticum* ſcripta, quæ legi poteſt apud Euſebium, *in præparatione Evangelica lib.* 24. & Stobæum *in Sermone de Diis.* Phyſices tamen negligentior fuiſſe videtur, cujus quidem junior adhuc incredibili cupiditate ductus fuit, ſenior vero factus, ut dubiam, incertam atque inutilem, repudiavit. vid. Euſeb. *lib.* 1. *præparat. c.* 5. Lactant. *lib.* 3. *c.* 21. Quare morali ſtudio præ ceteris ſe dedit. Ceterum de Philoſophia Socratica legi poteſt Hier. Cardani *liber de Studio Socratis*, qui reperitur in *primo* ejus *Operum Tomo.* Legi etiam poteſt JOH. LUD. BALZACUS in libro, quem *de vita Socratis* Gallica lingua ſcripſit. Et in alio, quem *Socratem Chriſtianum* inſcribit, ubi dogmata ejus moralia cum Chriſtiana fide confert. Eſt & quoddam AUGUSTINI MASCARDI Manuſcriptum, hactenus ineditum, *Il' genio de Socrate per la Corte*, cujus meminit Craſſus *in Elogiis hominum Literatorum, part.* 1. *p.* 257. Sed illa ad nos non pertinent, qui Phyſica tantum quærimus. In quibus eum quidpiam è Sceptiſmo traxiſſe, jam ſupra innuimus, quem Scepticiſmum Media Academia in multis amplexa eſt. vid. Voſſium *de Sectis Philoſophorum cap.* 20. ubi de variis Scepticorum differentiis agit. Quare non crediderim ego, in Phyſicis præ ceteris ſecutum fuiſſe Platonem præceptorem ſuum, Socratem. Longe enim à Scepticiſmo abeſt, quanquam ejus quædam ἀκαταληψία & inquiſitio vaga ſit, quam Verulamius, *in novo Organo*, *lib.* 1. *Aphoriſmo* 67. eum primo credit introduxiſſe, tanquam per jocum & Ironiam, in odium veterum Sophiſtarum, qui nihil tam verebantur, quam ne dubitare de re aliqua viderentur, bono quidem inſtituto, non ut in iſta ἀκαταληψία ſubſiſteret, ut fecit nova Academia. Atque ita ille exiſtimat, vel eam ob cauſam, quod per ambages longas rem ipſam dicat, nec modo aliquo dogmatico proponat. Certe Verulamius, Socratem non aliam ob cauſam dubitaſſe, ait, quam ut eo ſapientior haberetur, atque eo occultiora ſcire videretur, quod etiam illa, quæ manifeſta ſunt, ſcire ſe negaret. 1

Si Laërtium audimus in *vita Platonis*, & Heſychium Illuſtrium, Philoſophia Platonis ex Heraclitica, Pythagorica & Socratica miſta fuit. In iis, quæ ſenſibus percipiuntur, Heracliti partes ſecutus eſt; in iis, quæ mente comprehenduntur, Pythagoram; in rebus civilibus, Socratem. Patet itaque inde, in Philoſophia naturali Stoicorum ſententias eum præ ceteris amplexum, quanquam ita Philoſophiam ſuam na- 2

(x) Cum hoc Capite conferatur præcedentis *Libri I. Septimum*, *de Philoſophia Platonica.*

turalem inſtituerit, ut ſubinde commiſceret abſtractas illas animi notiones & ænigmatica Pythagoræorum commenta, atque ex iis unum quaſi cinnum conficeret.

2 Ipſe Ariſtoteles, *I. Metaph. c. 7.* Philoſophiam Platonicam partim ſimilem Pythagoricæ agnoſcit, & Claudius Berirgardus, *in Circulo ſuo Piſano, Circ. 3. part. 1.* Platonicam Philoſophiam partim Pythagoricæ, partim Peripateticæ, ſimilem facit. *Sublatis enim Ideis*, inquit, *quas impugnat Ariſtoteles, fere in ceteris videntur differre verbis, & ratione conſiderandi.* Arguit Ariſtoteles Platonem, quod putarit, materiam non diſtingui à privatione & eſſe non Ens, unde ſequatur, omnia fieri ex non Ente, & præterea materiam eſſe ex ſe, poſtea vero dicit, eum vocaſſe materiam matrem & cauſam eorum, quæ fiunt, privationem vero neglexiſſe, ut maleficam & non Ens, quod intelligi, niſi diverſo ſenſu, nequit. Ita, *lib. 2. Metaph.* principia rerum apud Platonem ait eſſe numeros & figuras, alio vero loco *magnum & parvum* eſſe materiam, *unum* autem ideam ſive formam, quæ arguunt, litem hanc in verbis tantum eſſe poſitam. Materia diſſenſus pars inter Ariſtotelem & Platonem ſita eſt in illa de Ideis doctrina, quam ex Pythagoræorum ſcholis hauſiſſe videtur. Et fuerunt ſane tam Pythagoræ, quam Platonis, dogmata pro iisdem habita, *vid.* Barth. *Adverſar. lib. 53. c. 13.* Sed injuriam in Idearum doctrina factam fuiſſe Platoni, jam dudum ab aliis oſtenſum eſt, ac legi poteſt ſuper hoc argumento, liber, quem Scipio Agnellus *de Ideis* conſcripſit. Alioquin negotium hoc conciliationis inter Platonem & Ariſtotelem multi tractarunt. Integrum librum *de conſenſu Ariſtotelicæ & Platonicæ Philoſophiæ* conſcripſit Jacobus Mazonius, Bernhardinus Donatus librum *de Platonicæ & Ariſtotelicæ Philoſophiæ differentia*, Sebaſtianus Foxius *Tr. de Platonis & Ariſtotelis conſenſione in Philoſ. Naturali*, Witteb. A. 1589. in 8vo editum. Hubertus Folieta quoque *de nonnullis, in quibus Plato ab Ariſtotele reprehenditur*, Diſſertationem edidit Romæ, anno 1574. *in 4to.* Seb. Baſſo, *in Libb. 12. Philoſ. Naturalis adverſus Ariſtotelem*, in quibus abſtruſa veterum Phyſiologia reſtauratur, & Ariſtotelis errores ſolidis rationibus refelluntur, dogmata quoque Platonis nonnulla, inprimis iſtud de Anima Mundi, contra Peripateticos defendit. Et, quem primo loco debuiſſem nominare, iis, quos recenſui, longe antiquior, Georg. Gemiſthus, *in Opuſculo de differentia Philoſophiæ Platonicæ & Ariſtotelicæ.* Non defuerunt etiam ex antiquioribus, qui Platonis dogmata impugnarunt. Atque contra unum eorum (Georg. Trapezuntium, qui *comparationem Platonis & Ariſtotelis*, in Platonem injuriam, ediderat, Venetiis A. 1523. *in 8vo*, excuſam) Bessarion, Cardinalis, eruditum illum librum *in Calumniatorem Platonis* ſcripſit, Venetiis ap. Aldum A. 1503. *in fol.* impreſſum. De quo Beſſarione, ejusque Operibus, ad Philoſophiam Platonicam ſpectantibus, legi poteſt Gaddius *in libro de Scriptoribus, ſub Tit. Beſſarionis.* Scripſerat & Pet. Bembus *Apologiam Platonis*, & *Diſſertationes in ejus Opera*, quæ tamen hactenus ſunt inedita, eodem referente Gaddio. De ordine in legendis libris Platonicis adhibendo ſcripſerunt Marſilius Ficinus, Johannes Serranus, Franciſcus Patricius, Paulus Benius. Qui Platonem plagii incuſant, injuriam illi faciunt. Nam quod à Timæo doctrinam de Anima mundi habuiſſe

habuiſſe exiſtimant, verum id quidem eſt, ſed aperte nomen Autoris laudat, in *Dia-*
logi ſui fronte, quem totum ex ejus ſententia concinnavit. Neque ſtatim eam ob cau-
ſam plagiarii dicendi ſunt, qui ſententias cum aliis habent communes. Quod Moyſi
multa ſurripuerit, pernegat Paulus Benius *lib. X. Commentarii in Timæum Platonis.*
Nihil unquam inveni, inquit ille, *apud Platonem, quod deprehendere potuerim ex*
una Moyſis Hiſtoria fuiſſe expreſſum, in multa vero incidi, ob quæ exiſtimem eam le-
giſſe nunquam. Legi quoque Hier. Cardanus poteſt, in eo libro, quem *de clarorum*
hominum vita, & de illuſtrium Antiquorum judicio ſcripſit, ubi agit de Platone. Re-
peritur autem liber ille in Operum ejus *Tomo X.*

Reperiuntur inter Opera ejus Suppoſititii aliquot *Dialogi*, à quibus, qui inſcribi- 3
tur Axiochus, Æſchynis Socratici eſſe ſcribitur à Suida *in vocibus Axiochus & Æſchynes.*
Habentur & plures alii, qui in fine Operum ejus ſolent poni. Fuerunt & alii adulterini
ejus *Dialogi*, quos recenſet Diogenes Laërtius, ſed qui amplius non extant. Opera
Platonis quam emendatiſſima prodierunt Baſileæ, cum Procli Commentario in Ti-
mæum, A. 1534. ſed Græce tantum: Latine una cum Græco Textu edita ſunt ab
Henrico Stephano, & cum *Commentariis* Joh. Serrani A. 1578. quod optima eſt
editio. Ceteroquin & Lugdini A. 1590. prodiit, cum argumentis perpetuis & *Com-*
mentariis Marſilii Ficini, cujus etiam ſeorſim extant opera, aliquot Voluminibus *in*
folio edita, quibus Philoſophiam Platonicam per partes illuſtravit. Interpretum vero
& Commentatorum veterum & recentiorum magnus eſt numerus, quos omnes re-
cenſere operoſum nimis eſſet. Legi poteſt Nomenclator iſtorum Autorum Johan-
nes Baptiſta Bernhardus *in Seminario Philoſophiæ Platonicæ*, ut vocat, libro uti-
liſſimo, quo è Platone & Platonicis omnibus, Græcis & Latinis, Arabicis, veteribus &
recentioribus, Interpretibus & Commentatoribus, doctrinas Platonis collegit, utinam
meliori ordine & diſtinctione, nam quaſi chaos aliquod confectum eſt. Utiliter ta-
men liber iſte, & ad varios uſus, adhiberi poteſt, neque enim plenius aliquod Opus
& ordinatius hactenus exſtat, & in multis indicis loco eſſe poteſt. Præcipui tamen
ex interpretibus ejus ſequentes ſunt. Plotinus, cujus *Enneades* Græce & Latine Ba-
ſileæ excudit Henricus Petri; quem tamen plagium in Numenium commiſiſſe, aliqui
putarunt. Quod crimen ut refelleret Amelius, itidem Platonicus Commentator &
Philoſophus, librum ſcripſit de differentia doctrinæ Plotini & Numenii, teſte Jonſio
lib. 3. de Scriptoribus Hiſtoriæ Philoſophicæ. c. 10. *p.* 246. Procli *Elementa Theologiæ &*
Phyſicæ idem Petri edidit, *libros autem ſex in Platonis Philoſophiam* Græce Latineque
Æmilius Portus. Quæ editio Hamburgi prodiit, ſumtus ſuppeditante Sereniſſimo Fri-
derico, Holſatiæ Principe, glorioſæ memoriæ. Maximus Tyrius & Alcinous, Græce
& Latine editi à Daniele Heinſio *in octavo*, Leidæ A. 1607. una cum *notis* ejus.
Sallustius à Leone Allatio Græce Latineque editus Lugduni Batavorum; in quem
etiam extant *Notæ* Lucæ Holſtenii. Mich Pselli opuſcula *de Dæmonibus & Magia*,
& Apuleji quædam huc etiam ſpectant; nam & is Platonicus fuit. Ceterum Com-
mentatores in libros Platonis ſingulares, *Timæum* præcipue, quo Phyſica ejus principia
potiſſi-

potiſſimum continentur, multi ſunt, tam veteres, quam recentiores, quorum Catalogum ſatis copioſum videas licet in *Nomenclatore Philoſophico* Iſr. Spachii *p.* 32. 33. 34. Paulus Benius in Platonis *Timæum* legi meretur. Commendat eum Craſſus *in Elogiis hominum literatorum, part. 2. pag.* 83. Chalcidii in eum *Commentarium* edidit Joh. Meurſius, magnificum ejus viri elogium vid. ap. Barth. *Adverſ. lib.* 48. *c.* 8. *Nemo,* inquit, *melius profuiſſe ſeculo noſtro videtur, quam Chalcidius fecit, homo ita Chriſtianus, ut alium non potuiſſe eum eſſe evincatur, ita Philoſophus, ut videri velit ſeſe rationibus ſolis niti velle.* Legi etiam poteſt Plutarchus in *Timæo Platonis,* & *in quæſtionibus Platonicis.* Jungi etiam huic poſſunt nonnulli Commentatores in Ciceronis *Timæum.* Legi & in eam rem merentur Petri Rami *Adverſaria de Platonis Philoſophia*; Carpentarii *Commentaria*, Johannis Pici & Joh. Franciſci Mirandulanorum *Opera,* qui Platonica dogmata itidem illuſtrarunt.

4 Quod eloquentiam ejus attinet, eam multis laudibus extollunt nonnulli, aliqui etiam habent, quæ in ea deſiderent. Plato, Socratis diſcipulus, ejus quoque in dicendo feſtivitatem & elegantiam retinuit, quod nec ipſe diſſimulat. Quam ut accuratius retineret, Dialogo ſua proponere maluit, ut eſſet huic feſtivitati & elegantiæ in dicendo commodior locus. Sed & magnificentia quædam ſuaviloquentiæ juncta fuit, quarum virtutum commendationem prolixam, omnemque, quæ ſuper hoc argumento inſtituitur, Diſputationem, vid. apud Franc. Vavaſſorem *in lib. de ludicra Dictione p.* 41. ubi de Socratis quoque libris diſſerit. Quæ aliqui in illo deſiderant, examinat & refutat Leo Allatius *in lib. de Erroribus magnorum virorum in dicendo, cap.* 4. *p.* 41. *& ſeqq.*

5 Sed illa ad nos nunc non pertinent, qui Phyſica tantum ſectamur, in quibus, ſi excipiantur, quæ Pythagoricis debet, non adeo differre ejus Philoſophiam à Peripatetica, Claudius Berirgardus dicebat, quod quidem non usque adeo improbabile eſt. Plato rem omnem à prima & principe cauſa orditur, quam illi Deum vel Mundum intellectualem vocant. Theologiam itaque naturalem, vel Metaphyſicam, eo ſcil. ſenſu, quo veteres eam acceperunt, cum illa diſciplina, quæ rerum naturalium affectiones docet, vel confundit, vel ab ea non ſeparat. Quoniam itaque Deus, mens illa ſuprema, principium naturæ eſt, ideo præſupponere voluit Plato hanc cauſam, ut, cognito iſto naturæ principio, in rerum naturalium cauſas inquireret. Platonis ergo Philoſophia conſiderari debet, tanquam complexus aliquis ſcientiarum, quarum omnium initium Theologia eſt, atque adeo primum illud, unde dependent omnia. Hanc itaque Philoſophiæ partem, ut fundamentalem, ceteris ſubſternit, atque ita innectit, ut diſcrimen vix deprehendi queat. Quam ob cauſam Platonici divine ſtatuunt, Philoſophiæ rationem omnem contemplatione Dei comprehendi, atque hominis finem ponunt in ἐξομοιώσει τȣ̃ θεȣ̃, *in ſimilitudine Dei.* Alterum Theoreticæ Philoſophiæ & principium & finis eſt, alterum Practicæ. Omnis itaque ejus Philoſophia huc dirigitur, pie quidem & recte, ſed poſſunt tamen ceteræ ſcientiarum partes diſtingui & ſeorſim tractari, absque conſideratione cauſæ primæ, quæ extra corpora naturalia conſtituenda eſt, niſi veli-

mus,

mus, cum Stoicis, Deum formam eſſe, corporibus naturalibus immerſam. Quomodo ipſi, teſte Seneca *Ep. 54.* duo principia agnoſcunt, cauſam & materiam, cauſæ nomine accepto pro eo, quod operatur cum ratione in natura. A qua tamen ſententia alienos nos eſſe oportet, ut quam multa obſurda in Theologia ſequantur.

Duplicia itaque apud Platonem abſervare licet principia Phyſica, ſecundum variam naturæ conſiderationem. 6
Conſideratur enim natura, vel ut creanda eſt univerſa à Deo, vel ut illa, quæ jam creata eſt, alteratur per generationes, corruptiones, aliasque affectiones, quæ poſterior acceptio à Peripateticis, aliisque Philoſophi, attenditur, ac principia Phyſica ſecundum eam acceptionem diriguntur. Apud Platonem vero diſtinguuntur quidem illa principia naturæ, vario hoc modo conſiderata; ita tamen temperat iſta, ut poſteriora illa prioribus innectat ſemper & committat. Priori conſideratione naturæ, quantum ex Platone ipſo & è Platonicis patet, tria illi ſunt principia, Deus, idea & materia. Deus ſcil. effectrix illa cauſa eſt univerſalis. Idea eſſentiam & ſpeciem largitur, quam materia contrahit & ſingularem efficit. Eſt vero idea à Deo ipſo, non re, ſed ratione diſtincta. Ubi non adeo liquet, an Plato materiam Deo coævam faciat, an vero ab ipſo creatam. Poſterius non videtur, quoniam inter principia ponit; ſed iſta, ſi ita ſentit, condonanda ipſi ſunt. Cauſas Platonici quinque ſtatuunt, & Proclus ita diſcriminat. *Effectrix*, inquit, *cauſa eſt id, à quo, Exemplaris id, ad quod, finalis id, propter quod, formalis id, quo, materia id, ex quo, vel in quo, res fiunt.* Effectrix vero & exemplaris cauſa, quanquam nonnullis confunduntur, aliis tamen diſtinguuntur, quoniam ad efficientem executionem, ad exemplarem directionem, quemadmodum ad finalem intentionem, referunt. Sed hæc ſubtilius paululum dicuntur, & ad Metaphyſicos rejicienda ſunt. Platonici enim in illis cauſis ſuis hic Metaphyſicos potius agunt, quam Phyſicos. Porro Platonici gradibus quibusdam ad Deum conſcendunt, Deum ſupra omnia locant, cui ſubſternunt intellectualem mundum, huic ſubjiciunt rationalem, huic iterum mundum ſeminarium ſive naturam, infimum faciunt mundum ſenſibilem. In Deo omnia ſunt illis, mundus intelligibilis plenus eſt ideis, quem certe cur ab iſto, Deo, diſtinxerint, cauſa nulla eſt, realis mundus plenus eſt rationibus, vel idearum formulis, natura ſeminibus, materia ſimulachris & imaginibus rerum, quo nomine illi formas ſenſibiles deſignant. Tres itaque cauſæ principes ſunt illis rerum omnium, Deus, à quo unitas, mens, ex qua ordo & pulchritudo, anima, quæ motu & vita omnia continet, quæ certe ſingula majorem ſubtilitatem, quam erat neceſſum, præ ſe ferunt, ac entia etiam præter neceſſitatem multiplicant. Cur enim mundus intellectualis, ſive mens, à Deo diſtinguatur, non video, neque etiam ideæ ab ipſo Deo differunt. Licet Dion. Petavius, diverſum aliquid à Deo illas ſtatui à Platonicis, longa Diſputatione contendat, *T. I. Dogm. Theol. Lib. 4. c. 9.* Rationalis mundus ex intelligibili illis procedit, velut lumen à luce, natura fœta ſeminibus ex rationali, ut calor ex ſplendore, dimanat. Senſibilis ex naturali & ſeminario mundo non aliter, atque è calore vitali generatio proficiſcitur. Hæc omnia ita illis ordinata ſunt, & per quasdam quaſi

tribus & claſſes diſpoſita, ſive ab ipſo Platone hæc inventa ſint, ſive à majoribus ita hauſerat. In iis quidem non ſunt, quæ adeo quis improbet, ſed tamen iſta partitio naturæ an ita ſe habeat, nec potius imaginaria multa comprehendat, definiri non poteſt. Quorſum etiam pertinet, tot diſtinctiones, quaſi quorundam Orbium, facere, ubi neceſſe eſt, multas concipere ſubſtantias, quaſi ſeparatas, quæ an exiſtant in rerum natura, incertum eſt. Nolo hic coacervare, quæ de primo, uno & bono, diſſerunt Platonici, quæ de ideis, quas percipi exiſtimavit Plato, ea ratione ductus, quod incertam de rebus ſcientiam habeamus, niſi ſpecies quædam perfectæ animo cernantur. Quæ de numeris, de pulchritudine, amore, in quibus plane ϑεολογεῖν videtur, pulchra quidem ac ſpecioſa proponit, ita ſunt à vulgaribus ſenſibus ſeparata, ita è peregrinis ratiocinationibus collecta, & tricis quibusdam complicata, ut non adeo quid diſtincte inde concipi poſſit.

Mundum Animalem Plato vocat totum iſtud univerſum, quod, ut animal, con-
7 ſiderat, eique animam quandam, per omnes partes infuſam, affingit. Ex quo iterum patet, nimium laboraſſe Platonem in corporibus naturalibus ad univerſales illas idearum claſſes, mente conceptarum, reducendis. Abſurdum illi ſcil. viſum eſt, partem aliquam mundi vivere, non vero totum, cum mundus generet animantes, neque illud, quod expers animi ſit, generare poſſit animalia. Atque hæc Platonis vera ſententia eſt, in *Timæo*, univerſum hoc animal vocantis, quod contineret reliquas animantes, quibus comprehendebat etiam omnes orbes cœleſtes; quæ vero magnas abſurditates implicat. Quid enim eſt abſurdius, quam fingere animal, ex aliis infinitis compoſitum? quo idoneo argumento probari poterit, eſſe aliquam mundi animam intelligentem rationalem, à Deo diverſam, quæ tamen nec eſſet Angelus? nulla certe id ratione evinci poteſt, nec revelatione; quæ omnia portentis potius, quam rationi ſunt ſimilia. Stoici quidem animam mundi etiam agnoverunt, ſed ea ipſa Deum notabant, quem tamen alium ab anima mundi facit Plato. Fortaſſis & Pythagoræorum illa ſententia eſt. Sed de illorum Philoſophia nihil adeo diſtincte doceri poteſt. Quod ſi Plato per iſtam mundi animam (y) intelligere velit Spiritum quendam æthereum, rationibus ſeminariis fœtum, per partes univerſi diſperſum, non eſſet adeo ob iſtam ſententiam reprehendendus, quique illum rejiciunt, nihil poſſunt nobis reponere, quod notius ſit, animoque diſtinctius concipi poſſit. Præterea omnes ii, qui nobis principia Phyſica poſuerunt, ac ipſi quoque Peripatetici aliud quoddam comminiſcuntur commune principium, quo confugiunt, quando per quatuor Elementa

(y) Quæ pro animæ mundi exiſtentia Autor Chymiæ ſecretioris, tantopere ſibi dilectæ, Myſtas ſecutus, & ab iſtis in devia ſubinde abductus, fuſe, licet aliis modeſtius, diſſerit, pauciſſimis haud dubie probabuntur, & maximam partem dudum a multis ſunt confutata. E quibus ſolum indicaſſe jam ſufficiat Ad. Rechenbergium, Theologum Lipſienſium, argumentum iſtud ex profeſſo, in *Diſſ. de Anima Mundi*, Lipſiæ anno 1678. edita, perſecutum. De anima mundi Stoicorum, eo ipſo, eiusque differentia à Platonica, *Diatribe* legatur Jacob. Thomaſii accuratisſima *in Diſſertatt. Stoicis, num.* 14. *pag.* 177-227.

menta rem non poſſunt expedire. Quare quintum aliquod, ſive quintam eſſentiam, ut vulgo vocant, comminiſcuntur, quæ inter quatuor illa Elementa quaſi dominetur, illisque præſideat, eorum vero temperamentum quoddam excellentius comprehendat. Carteſiani quoque, cum fingunt ſubtilem iſtam materiam, per omnes mundi partes diffuſam, quæque ex ſole potiſſimum profluat, non videntur multum ab hac ſententia diſſidere. Nam & Platonicis ſol quaſi Regina iſtius animæ habetur, ut multis probat Johannes Franciſcus Grandis *in Diſſertatione* ſua *de Epicuri Philoſophia*. Quare imperite faciunt, qui hanc doctrinam de Spiritu mundi, non Platonico, ſed ſaniori ſenſu, acceptam, ut rem inanem, vel impiam, rident & rejiciunt, quam aliqui etiam ipſo in Moyſe fundatam volunt, & per Spiritum illum, qui aquis incubabat, hunc Spiritum æthereum intelligunt. In quorum etiam numero ſancti Patres ſunt, & multi quoque Theologorum, quanquam aliqui locum hunc de Spiritu S. explicent. Periculoſa ex eo lis aliquando mota fuit Patri PAULO SARPIO, doctiſſimo illi *Hiſtoriæ Concilii Tridentini* Scriptori, à neſcio quo inquiſitore, qui negaverit Sacram Trinitatem ex *I. Geneſ. cap.* poſſe probari. Qua de re legi poteſt Fulgentius in ejus *vita*, in Gallicum ſermonem converſa, *p.* 31. Et oritur ſane ex coagmentatione illa partium univerſi quædam contemperatio, ac qualitates quædam univerſales, quarum effectus interdum videmus, cauſas vero animo comprehendere non poſſumus. Vid. quæ in eam rem diſſerit Rob. Boylius in lib. de Coſmicis qualitatibus. Atque in iſtarum rerum cauſas cum inquiritur, ad tale aliquod univerſale principium confugiendum eſt. Quorſum enim etiam ſe vertant omnes illi, qui ſingularia Phyſices principia commenti ſunt, vident tamen, ſe rem non poſſe expedire, niſi ad naturam aliquam communem operatricem in operibus confugiant, ut ſupra ex Lucretio vidimus, qui ex Atomis ſuis expedire ſe non poteſt, niſi θεὸν ἀπὸ μηχανῆς arceſſat, naturam ſcil. aliquam ætheream, ſubtilem, quam agnoſcere neceſſitas interdum nos jubet, cum in rationibus ſpecialibus dandis deficimus. Quo tamen nolim probare, quorundam vel ſuperſtitionem, vel ſocordiam, qui, Tragœdos imitati, ut illi ad componendas turbas Deum è machina evocant; ita ad communem aliquam cauſam confugiunt. Quanquam etiam peccare forte imbecillitas noſtri intellectus poteſt, cum oculis lynceis rerum viſcera nos penetraturos confidimus, ſpecialiſſimas illis cauſas indagaturi. Nos certe enim circa particulam aliquam & portiunculam Philoſophi ſumus, & exiguis animi noſtri cancellis non includimus univerſum illud, nec penetrare poſſumus ingenii acie, quod tot vaſta corpora inter ſe cohæreant; annon quædam eorum inter ſe ſit conciliatio, mutuaque operatio, quæ in occultis ſe exerat aliquando, nonnunquam in ſecula extendatur. Multis certe ex illa Platonicorum doctrina ſententia hæc de anima mundi inhæſit, unde fortasſis non de nihilo eſt, quod obſervat Samuel Parkerus, gentilium idololatriam pene omnem ad iſtam mundi animam reſpexiſſe. Vid. ejus *Tentamina Phyſico-Theologica* contra Atheos & Epicuræos, *lib.* 2. *c.* 1. & 2. Ex eodem etiam principio ἡλιολατρείαν ortam eſſe, illic probat, quandoquidem ſol ſedes iſtius animæ à Philoſophis ſit habitus. Non tamen crediderim,

derim, quod iſte putat, à Platone geminum Numen ſtatui, ut geminum mundum fingit, viſibilem & intellectualem, niſi forte ita interpreteris, ut per ſecundarium illum Deum intelligat genium, vel mentem aliquam: ita enim in Timæo: *Deus intellectualis & potens Deum ſibi ſufficientem & perfectiſſimum genuit, ſ. mundum.* Et Origines, *contra Celſum lib. 5.* ita Platonis mentem interpretatur; dicit enim, Stoicos facere mundum Deum primarium, Platonicos vero ſecundarium. Platonem autem ſupremum Deum extra pomœria mundi abegiſſe, Juſtinus, *in Cohortatione ad Græcos*, ait. Sed illis omnibus vel ſanior ſenſus, vel perverſior, à varia interpretatione accedere poteſt. Plato enim ea omnia ſermonibus ſuis implicuit, ut interdum mens ejus non recte deprehendi poſſit. Et quoniam elegantiam ſermonis ſectatus eſt, non fortaſſe ita expreſſit animi ſenſa, ut Philoſophus in illis pedem figere tuto poſſit. Ab Interpretum vero commentis toti etiam pendere non poſſumus; nam & vetus illud hic obtinet: *Quot capita, tot ſenſus;* raroque Philoſophia adeo illibata & incorrupta ſervatur. Solet enim ab interpretibus, novarum rerum cupidis, & vana gloria ſe jactantibus, illis aliquid affingi, aut per conſequentias, non recte inſtitutas, aliquid colligi, quod forte doctori ipſi & anteſignano in mentem non venit, ut abunde ex Ariſtotele, & ejus interpretibus patet. Id vero negari nequit, ſuper iſta mundi anima, ſi ea intellectu prædita ſtatuatur, fundatam fuiſſe, & adhuc fundari, illam Enthuſiaſtarum Phyſicam, quæ ſe plerumque in iſta principia reſolvit. Ex hoc fonte fluunt actiones in natura magneticæ, Sympatheticæ, Aſtrologia divinatrix, etiam circa actiones morales & contingentes, Oracula, Imagines Taliſmanicæ, & omnis denique Magia. Nullæ ſunt adeo nefandæ præſtigiæ, nulla tam ſuperſtitioſa & ſtulta doctrina eſt, cui patrocinium ex hac opinione peti non poſſit. Ex ea magnam partem etiam oritur ſuperſtitioſa Medicina, tam quæ olim ex incubationibus originem traxit, quam quæ hodie, per transplantationes, irrorationes, inſeminationes, ac ſimiles operationes incertas ac fallaces, conficitur. De quibus videri poſſunt, quæ ejus Medicinæ propugnator Anglus, SAMUEL BOULTON, ſua lingua *de Medicina Magico-Phyſica* ſcripſit. Sed, iſta omnia hic alieno loco excutere, non eſt neceſſarium.

8 Nos Platonis tantum ſententias breviter recenſemus, quantum ad Phyſicam ſpectant; nam de ceteris non ſumus jam ſolliciti, quanquam ipſe omnia commiſcuerit, & continuo ſermone implicuerit, nulla uſus legitima methodo, aut argumentis demonſtrativis, quam ejus ἀμεθόδειαν taxat, ac compluribus exemplis probat JOHANNES BAPTISTA CRISPUS, *in Quinario ſuo primo de Ethnicis Philoſophis, caute legendis.* Quem librum vehementer commendat in eo negotio Samuel Parkerus *in* ſua *Philoſophiæ Platonicæ Cenſura*, libro Anglice ſcripto, & Oxoniæ A. 1667. edito, eleganti ſane & lectu digno, quo doctrinam Platonis Ethicam, Logicam, Theologicam, breviter complexus eſt, in Phyſica vero recenſenda non eam adhibuit diligentiam, quam poterat. Egit etiam illic de convenientia Platonis & Moyſis, ubi examinat, an iſta ſit revera talis, qualis habetur vulgo, atque ad partes negantium concedit; quo tacite etiam tangere videtur Henricum Mohr, qui in *Cabala* ſua *Philoſophica*

phica ſuper Cap. I. Geneſ. conſenſum illum Platonis & Moyſis ſæpe urget. Sed mit-
tamus iſtam Platonis Phyſicam, ut ita loquamur, Metaphyſicam, quæ tamen vel ideo
laudem meretur, quod nemo majori ſtudio in ea verſatus fuerit, Ariſtoteles vero eam
contemſiſſe videatur, cum Plato tamen ita in illa verſatus fuerit, ut multa in eo
ſint, quæ conſonare cum ſacris literis & dogmatibus Chriſtianis videntur, utut Samuel
Parkerus *in Tentaminibus* ſuis *Phyſico-Theologicis*, *lib. 2. c. 3.* exiſtimet, Gentilium Phi-
loſophiam & Hiſtoriam plerumque Sacræ Hiſtoriæ perperam accommodari; rerum vero
Græcanicarum & Hebræarum precariam & commentitiam exiſtimet analogiam, quod
vel fortuita illa eſſe potuerit, in iſta varietate hiſtoriarum & ſententiarum, ut fieri non
poſſit, quin analogiam interdum inter ſe habeant; quam tamen ſæpe admodum exi-
guam arripiant, tum *Aug. Steuchus in libro de perenni Philoſophia*, quo Trinitatis
myſterium è Platonicis oſtendere laborat (vid. *Diſſertatio* Parkeri Anglica *de Trinitate
Platonica*,) tum Voſſius & Bochartus. Qui tamen rem ipſam ſine affectibus con-
ſideraturus eſt, is interdum identitatem aliquam conceptuum mirabitur.

Quod jam ipſam illam, ſtricte ita dictam, Phyſicam attinet, quæ verſatur cir- 9
ca naturam hanc inferiorem, quatenus illa generationibus & alterationibus eſt ſubje-
cta, Platonicorum doctrina non adeo differt à Peripatetica. Nam, & materiam, &
formam, mundi ſenſibilis principia cum Ariſtotele agnoſcit. Ex materia & forma pro-
ducit quatuor Elementa, quorum ſingulis proprias figuras aſſignat, pyramidalem igni,
figuram octaëdram aëri, figuram icoſaëdram, ex viginti triangulis, aquæ, terræ de-
nique figuram cubicam, cœlo autem dedecaëdram. Quæ philoſophandi ratio per
figuras iſtas non omnino omni ratione deſtituta eſt, & fundamentum aliquod videtur
habere in ipſa natura eorum corporum. Quanquam iſta ὡς ἐν πλάτει tantum di-
cantur, neque adeo quicquam definiat Plato circa figuras illas in minimis particulis,
quo reducendi eſſent illi conceptus, ſi vellemus aliquam iis ineſſe firmitatem.

Ex iſta figurarum variatione, credo, Elementorum etiam varias vires & actio-
nes deducit. Elementa enim facit, vel ſubtilia, vel craſſa, vel acuta, vel obtuſa,
mobilia vel immobilia. Ignis illi ſubtilis eſt & mobilis, terra è contrario craſſa, obtuſa
& immobilis, aër ſubtilis, obtuſus & mobilis, aqua craſſa, obtuſa, mobilis.

De natura animæ multa quoque philoſophatus eſt Plato, quæ non ſunt reliquis 10
Philoſophis conformia, quanquam hic Platonicorum interpretationes & commenta-
ria longius abeant, quam ipſe Plato. Doctrina de præexiſtentia animæ Platoni quo-
que imputatur, & à Platonicis commentatoribus multis argumentis propugnatur,
quam etiam hodie defendendam ſuſceperunt nonnulli. Ac fuit inprimis circa illud ar-
gumentum diligens Christophorus Sandius, qui, in libello ſuo *de origine animæ*,
non ita pridem omnia illa loca, è Platonicis, Patribus, imo ipſa etiam Scriptura
Sacra, quæ huc trahi poſſe videntur, cumulavit, atque objectionibus nonnullis reſpon-
dit; in quo tamen ille nimium ſibi nonnunquam indulget, nec ſatis bona fide in lo-
cis illis verſatur. Legi poſſunt, quæ nuper animadvertit in illum Autorem in *Oratio-
ne* ſua *de præexiſtentia animæ* Clariſſ. Jac. Thomasius. Inter Anglos multi ſunt hu-

jus doctrinæ patrocinatores, & Henricus quidem Mohr, in Tractatu, Anglica lingua ſcripto, *de Immortalitate animæ*, multis argumentis eam probare doctrinam laborat, & in reliquis quoque Platonica illa de natura animæ dogmata amplectitur. Legi etiam poſſunt, quæ Samuel Parkerus, in *lib. citato*, contra illam animæ præexiſtentiam affert.

11 Ceterum longe plura ſunt ſpecialiora dogmata Platonis, quæ omnia docere nimis operoſa res eſſet, omnia autem eo tendunt, ut mira potius videatur ejus doctrina, quam vera, ſeu quæ demonſtrata ſit recte, & percipi diſtincte poſſit. Omnia enim Allegoriis ſuis, ſuisque de amore, pulchro & bono notionibus implicat, quæ aptæ potius ſunt, animum in exceſſum quendam evocare, quam rebus ipſis applicare. Quare eum, cum ita phantaſmata ſpeculetur potius, quam ſenſum ſequatur, vel Poëtam, vel Metaphyſicum, appellaverim potius, quam Phyſicum. Qui Philoſophiam illam Metaphyſicam Platonicam carmine comprehenſam velit, legat elegantiſſimos Dan. Heinſii libros *de contemptu mortis*, ubi in ſynopſi quadam exhibetur ejus doctrina de anima, adeoque tota ejus Philoſophia contemplativa & practica. Quos libros ſtylo Virgiliano ſcriptos recte judicavit Buchnerus, in *lib. de commutata dic. ratione.* Verſibus Anglicis eam propoſuit Henricus Mohr, is ſcil. cujus exſtant tot libri, de Philoſophia Platonica ſcripti. Idem quoque Autor libros Theologici argumenti non paucos ſcripſit, nempe *Inquiſitionem in myſterium Iniquitatis, continentem veram Ideam Antichriſtianismi;* item *Explanationem grandis myſterii Trinitatis*, quibus itidem Platonica ſua dogmata paſſim immiſcet; *Dialogos* item *de Deo.* In quibus Operibus totus in eo eſt, ut Philoſophiam Platonicam repræſentet, velut Chriſtianiſmo maxime accommodatam. Ac eſt revera in multis non exigua convenientia, quæ impulit etiam ſanctos Patres, ut Philoſophiam Platonicam præ ceteris ſequerentur. Quanquam & anſam dederit multis heterodoxa ſentiendi, uti Samuel Parkerus *in Examine Theologiæ Platonicæ* pluribus annotat. Origines certe documento eſt, quanto in pretio olim iſta Philoſophia fuerit, qui, ejus principiis imbutus, ad Theologiæ myſteria multa attulit, quæ etiam pro heterodoxis habentur. Tale quid ex Philoſophia Stoica promiſerat Caſp. Barthius *Adverſar. lib.* 3. *c.* 10. ubi *de Chriſtianismo Epicteti* librum ſe ſcripturum pollicetur, quo plurima Epicteti dicta & ſcripta ex doctrina Apoſtolorum oriunda demonſtraturus erat. Sed nos, miſſa Platonis ſchola, ad Peripateticam nos convertimus.

CAP XII.

DE PRINCIPIIS PHYSICIS ARISTOTELIS, VARIISQUE EJUS TAM PROPUGNATORIBUS, QUAM IMPUGNATORIBUS.

§. 1. *Ariſtotelicæ Philoſophiæ fata varia, à Joh. Launoyo expoſita. Operum Ariſtotelis editio optima eſt Caſauboniana. Plagii reus eſt. Scripta de ipſo, librisque ejus ac Philoſophia, Hiſtorico-Iſagogica Ammonii, Pet. Joh. Nunneſii, Oct.*

Oct. Ferrarii, Phil. Labbei, Andr. Schotti, Paſch. Galli, &c. 2. *Præ ceteris commendantur Franc. Patricii* Diſcuſſiones Peripateticæ. *De Libris Ariſtotelis ſuppoſititiis, nec non Metaphyſicis, nonnulla. Interpretibus ejus haud ſecure nimis fidendum. Joh. Cratonis prudens de nova Operum illius editione conſilium. Commendantur Joach. Jungii* Notæ *in Ariſtot. inedita, Paulique Sarpii in eundem, ac Philoſophos alios, affecta.* 3. *Præ ceteris Phyſicæ Ariſtotelicæ Illuſtratoribus, commendatur Honoratus Fabri, ob methodum philoſophandi ex ipſo Ariſtotele, neglectis Interpretibus, accuratam; eundemque cum recentiorum inventis & experimentis ſolerter conciliantem.* 4. *Commentatores alii in Libb. Phyſicos à Spachio enumerantur.* 5. *De Theophraſti, qui Ariſtotelis fuit ſucceſſor, ſcriptis, horumque Exegetis, nonnulla. Honor. Fabri denuo commendatur, & de corruptelis Philoſophiæ Ariſtotelicæ per Interpretes indoctos, Scholaſticosque, diſſeritur. Confirmantur illæ teſtimoniis Rogeri Baconi, ob interiorem Phyſices ac Matheſeos peritiam, eximiaque inventa, celebris, ſimulque de primis Interpretibus Ariſtotelis Latinis, Scriptorumque ejus in Scolas reductione, agitur. Inſperguntur quædam de Teleſcopiis Bacono ante* 5. *jam ſecula, imo, teſte illo, C. Julio Cæſari etiam, cognitis.* 7. *Impugnatores Ariſtotelis moderni, Pet. Ramus inprimis & Pet. Gaſſendus, cenſura acriori perſtringuntur, ac criminationes illorum* γενικῶς *confutantur, adjectis judiciis Hon. Fabri de Gaſſendo, ac Joh. Riolani de Ramo, parum benignis.* 8. *Ariſtoteles, contra veteres, qui vel unum tantum (cum Parmenide,) vel infinita ſtatuerunt rerum naturalium principia, inſurgens, ſophiſtice diſputat & incaſſum.* 9. *Rejiciuntur tria Ariſtotelis principia, materia prima, forma & privatio, ſpinoſæque inprimis ipſius & Scholaſticorum ſublimitates ac diſceptationes perplexæ de materia prima (per quam Deum non intellexit) recenſentur, &, una cum Henr. Mohri materia prima ſpirituali, ex Atomis conflata, exploduntur.* 10. *Scriptores de Ariſtotelis & Platonis conſenſu vel diſſenſu. Antiquiſſimus inter Chriſtianos Ariſtotelis Antagoniſta fuit Juſtinus Martyr, cujus libelli argumentum enarratur.*

z) VEnimus nunc ad ARISTOTELICAM *Philoſophiam*, quæ, poſtquam diu Platonica etiam in Chriſtianiſmo regnaverat, ita tandem invaſit omnium animos & ſcholas, ut religioni pene duceretur, vel latum unguem ab illa diſcedere. Fata vero habuit varia, variasque viciſſitudines, quas erudito ſuo libro *de varia Ariſtotelis fortuna in Academia Pariſienſi*, Hagæ A. 1650. *in 4to* excuſo, prolixe recenſet JOH. LAUNOYUS, quem ſuper hoc argumento legiſſe non erit inconſultum. De eo, ejusque Interpretibus generatim quædam prænotabimus, antequam 1

(z) Cum hoc capite conferenda ſunt *Libr. præced. Primi* Capita ſex integra, VIII. ſcil. *de Philoſophia Ariſtotelica*, IX. X. & XI. *de Ariſtotelis Interpretibus*, XII. *de ejusdem Impugnatoribus*, & XIII. ac XIV. *de Doctoribus Scholaſticis*.

quam ad ipſa ejus principia Phyſica perveniamus. Ariſtotelis Opera If. Caſauboni induſtria quam optime ſunt edita, cum ſuis, Adr. Turnebi Juliique Pacii Verſionibus, *Volum. II.* Pariſiis anno 1639. *in fol.* eſtque ſine dubio illa editio, de cujus publicatione conſuluerat Joſ. Scaligerum Henricus Stephanus, ſocer Caſauboni, Epiſtola Gallica, quæ reperitur inter *Epiſtolas Gallicas, ad Joſephum Scaligerum ſcriptas*, ac uno voluniine in Belgio editas. De ipſo Ariſtotele gravis ſolet eſſe diſputatio, an ſua pleraque ſurripuerit, de qua imputatione videatur Thomaſius, *in libro ſuo de plagio*, *§.* 364. Egit vero diffuſo libro de hoc argumento FRANCISCUS PATRICIUS, quem *Diſcuſſiones Peripateticas* inſcribit, acerbior, ut videtur, aliquanto quidem in Ariſtotelem, ſed tamen in multis à vero forte non diſcedens. *Vitam* Ariſtotelis Ammonius, ſeu JOH. PHILOPONUS, Interpres ejus, deſcripſit, quem cum eruditis Scholiis, edidit Petrus Johannes Nunneſius, qui etiam in *libro de ſtudio Philoſophico*, *ſeu de recte conficiendo curriculo Peripateticæ Philoſophiæ*, multa habet, quæ pertinent ad Hiſtoriam librorum Ariſtotelicorum. Lugduni is Batavorum anno 1621. *in octavo* prodiit. Jungi etiam huic poteſt liber Octaviani Ferrarii *de Sermonibus Exotericis*, in quo & multa de libris Ariſtotelis, & ejus Interpretibus, occurrunt, Venetiis A. 1575. *in 4to* editus, & à Melch. Golapſto Francof. A. 1606. denuo publicatus, cum *præfat. de Diſciplina Veterum Philoſophorum Cryptica.* Promiſit & *Philippus Labbæus*, *in Bibliotheca Bibliothecarum pag.* 7. *Syntagma Philologicum de Græcis Ariſtotelis Interpretibus*, cui additurus eſt Andreæ Schotti *Judicium de variis Ariſtotelicorum Operum Interpretibus Græcis Latiniſque.* Pertinet & huc Index geminus, alter Autorum, qui ſuis laboribus & lucubrationibus Ariſtotelis libros illuſtrare conati ſunt, alter, quo declaratur, quid ſit à quoque ex interpretibus in ſingulos Ariſtotelicæ Philoſophiæ partes ſcriptum, collectus à Paſchali Gallo è *Bibliotheca* Geſneri, ac ſubjunctus editioni Operum Ariſtotelis Caſaubonianæ. Conſuli quoque poteſt Jacobus Gaddius *in libro* ſuo *de Scriptoribus Tomo I. p.* 46. ubi prolixius agit de ejus Interpretibus, de Averroë *pag.* 50. de Avicenna *pag.* 55. de Boëtio *pag.* 72. de Johanne Grammatico Philopono *p.* 203. 204. 205. Legantur quoque Cardanus de *Virorum Clarorum vita & libris*, *Operum Tomo 10.* Conringius *in Antiquitatum ſuarum Academic. ſupplemento p.* 233. 238.

2 Præ ceteris legi poſſunt FRANCISCI PATRICII *Diſcuſſiones*, ubi de Ariſtotelicorum librorum ordine, γνησιότητι, omnibusque, quæ eo pertinent, prolixe diſſeritur, tum de Interpretibus etiam, Sectis, principiis, luculenter agitur, quæ cum veterum principiis conferuntur. Nemo enim temere eſt, qui accuratiorem diligentiam eo in argumento præſtiterit, niſi quis forte ſuſpectum Autorem habeat ex eo, quod Ariſtotelicæ Philoſophiæ paululum infenſior ſit. Sed ſunt tamen, hoc non obſtante, multa erudita, ad hiſtoriam univerſæ Philoſophiæ Peripateticæ facientia, quæ legi illic & conferri poſſunt. Nam ſi omnia, quæ ad Ariſtotelem & Ariſtotelicos pertinent, vel in compendium contrahere velimus, non pagellarum aliquot, ſed interi voluminis res eſſet. An vero tot libri, quot ille vult, ſuppoſiti ſint, nec ipſius Ariſtotelis, de eo adhuc diſpiciendum eſt. Multæ enim circa eam rem Diſputationes ſunt,

ſunt nondum ſatis dijudicatæ & compoſitæ. Recenſet Phil. Jac. Maussacus, in *Diſſertatione Critica ad Harpocrationis Lexicon pag.* 382. aliquos libros Ariſtotelis controverſos, de quibus tamen ille nihil definit. De libris *Metaphyſicis* Ariſtotelis publice combuſtis, velut aliquo hæreſium fomite, legi poteſt Naudæus *in Additionibus ad hiſtoriam Ludovici Undecimi, pag.* 155. Ex Academia Svecica etiam publica lege exulare juſſi ſunt. Qui Ariſtotelis Philoſophiam, ejusque ſententias, perdiſcere cupiunt, eos lingua Græca non vulgariter oportet eſſe inſtructos; nam qui ex Interpretibus tantum ſapiunt, non poſſunt veram Ariſtotelis mentem indagare. Ii enim & ſibi ſapere plerumque volunt, cum interpretantur Atiſtotelem, & ſuam mentem in illum inferunt. Quare recte Medicus doctiſſimus, Johannes Crato à Craftheim, in Epiſtola ad Fridericum Sylburgium ſcripta ſuper editione Ariſtotelis, quæ eſt in *Centuria Epiſtolarum Philologicarum*, quas Goldaſtus uno volumine edidit, octogeſima prima, judicat: *Qui in Ariſtotelem ita in lucem emiſerit, ut in eo clare perſpiciantur, quæcunque ſcripſit, vel conjectura eorum, a quibus ipſe Ariſtoteles didicit, aſſequantur, vel eorum, quos ipſe docuit: præterea intelligatur, quo loco quidque docuerit, quoties, ad quod propoſitum, uſus ſit eodem verbo & phraſi: iſte, inquam, ea præſtabit, quæ hactenus à nullo præſtita ſunt.* Sequitur in eadem Epiſtola porro conſilium ejus Autoris, qua ratione edi vellet Ariſtotelis ſcripta. Quod, quoniam prolixius eſt, illic legi poteſt. Eſt vero omnium pulcherrimum, &, ſi hac methodo Ariſtoteles ederetur, longe profecto minore cum tædio legerentur ejus libri, atque diſtinctius omnia collocata haberemus. Qualem editionem ſi habuerint Ariſtotelis Studioſi, facile carere Interpretibus poſſent, *atque ſic*, ait Crato, *occaſio reſpondendi daretur ſcripto Patricii, quo Ariſtotelem privat poſſeſſione multorum librorum, de quibus hactenus Schola Græca, Arabica & Latina eum cognoverunt poſſeſſorem.* Quod de Indicibus ait, præclarum eſt; in primo enim Indice materias omnes ſelectas annotari vult, ſecundum tria illa capita, *quid, quotuplex* & *quale.* Secundo Indice vellet colligi omnes locos ſimiles & contradicentes in Ariſtotele. Tertius colligat, quibus locis Ariſtoteles eſſet uſus iisdem verbis & phraſi, præſertim obſcurioribus, ut ita per collationem eliciatur eorum ſenſus; quod ſi fieret, carere poteramus *Lexico* Henrici Stephani, qui non omnia ſatis obſervavit. Concordantiæ etiam, ut ita dicam, Ariſtotelis & Platonis, quas ad marginem vult apponi, magno uſui eſſe poſſunt. Notari etiam hic poteſt, ſupereſſe Hamburgi ap. Virum Clariſſ. Martinum Fogelium, *Notas* MSS. marginales Joachimi Jungii in Ariſtotelem, doctas atque eruditionis pleniſſimas, ut fuit ille naturalis ſcientiæ præprimis ac Mathematum acerrimus indagator, ſed qui in plurimis ab Ariſtotele diſſentit. Sed pleraque in Ariſtotele loca quam diligentiſſime contulit & examinavit. Edentur eæ, ſi typographus erit, qui impenſas erogabit. Utinam etiam edita illa fuiſſent, quæ Paulus Sarpius, doctiſſimus Vir, non tantum in Ariſtotelem, ſed & in Platonem, ceterarumque Sectarum fragmenta, ſcripſit, quæ Autor *vitæ* ejus prolixe commendat *p.* 130. & 131.

E recentioribus Phyſicis, qui guſtum aliquem habent elegantioris in Phyſicis doctri-

doctrinæ, & experimentorum in hoc negotio non ſunt ignari, unice commendari poteſt, HONORATUS FABRI, Jeſuita, qui Hypotheſes ſuas Philoſophicas principiis Ariſtotelis inædificavit, non ad mentem Arabum & Scholaſticorum, ſed ad nativum & proprium literæ, textus & verborum ſenſum, ut ipſe ait in *Epiſtola ſecunda ad Pardeſium ſcripta, num.* 4. *Sect.* 4. *Contendo*, inquit ille, *ac denuncio palam, meam hypotheſin vere Ariſtotelicam, & me fere in omnibus Peripateticum eſſe, de quo certe nemo ambiget, qui rem intellexerit ac ſerio ponderaverit; nihil enim alios moror, qui nec me, nec Ariſtotelem, norunt.* Erat vero viro iſti ea proteſtatione opus, quandoquidem, ut Novator & Epicureus, vel Carteſianus, à ſui Ordinis hominibus accuſabatur, quam ut à ſe ſuſpicionem averteret, tres ſcripſit Epiſtolas ad Pardeſium, ejusdem ſocietatis hominem, quibus ſe parum Ariſtotelicum, non tamen ex mente Arabum & Scholaſticorum, eſſe oſtendit. Excipit tamen, quæ ad religionem, quæ ad corpora cœleſtia, quæ ad novæ quædam experimenta pertinent, in quibus liberum ſe eſſe profitetur, & veritatem ubique diligere, ſive illam in Ariſtotele, ſive in Epicuro, exploret. Cujus viri ſcripta ſi quis legerit, mirabitur, ſi adeo diſcrepantes à Peripateticorum vulgo ſententias invenerit. Nam & in ipſis principiis plane alia interdum ex Ariſtotelis textu educit, quam vulgo Interpretes, modo vero tractandi utitur Mathematico, & per propoſitiones incedit. Cauſa certe non eſt, quare Ariſtotelem deſeramus, ſi hoc modo in Phyſicis philoſophemur. Decantatas illas Peripateticorum formas rerum ſubſtantiales in Ariſtotele non invenit, ideoque nec illam ſententiam approbat. Ceterum perſpicuitas ejus in docendo, & peritia in omnis generis experimentis, quæ ſemper immiſcet ſuis propoſitionibus, mihi præ ceteris vehementer placent, quicquid etiam ſit de principiis, quibus adeo accommodat noviſſima illa inventa, ut non nimium moroſus acquieſcere illis poſſit, præſertim cum & in primis illis principiis vix habeant, quare glorientur præ Ariſtotele ceteri. Omnes enim hic in tenebris palpitant. *Operis* ejus *Phyſici Tomi IV. priores* editi ſunt Lugd. Gall. A. 1670. *in 4to. Quintus* autem, ſive *Ultimus*, ante iſtos ibid. A. 1666. *in 4to.* Jungenda autem iis eſt *Metaphyſica* ipſius, Principia Phyſices explicans, & de Extenſione, Motu, Figura, Tempore, ſimilibusque, in abſtracto agens, quoniam ſine hac Phyſica ejus non poſſunt intelligi. Scripſit idem *Dialogos* quoque *Phyſicos*, quibus id præcipue agit, ut novorum Phyſicorum inventa cum Ariſtotele conciliet, quam ob cauſam illi ſingulariter commendandi ſunt. Scripſit etiam *Opticam*, plana & perſpicua methodo traditam.

4 De ceteris Ariſtotelis libris, præter Phyſicos, nunc non ſumus ſolliciti. In libros Phyſici argumenti Commentatores veteres ac recentiores videri poſſunt ap. Iſr. Spachium, *in Nomenclatore Philoſophico, à pag.* 605. *ad* 608. *In libros de Generatione, corruptione, mixtione, mundo, cœlo, mari, meteoris, anima, ſenſibus, animalium hiſtoria, commentatores* vide *à p.* 617. *ad* 636. in *problemata p.* 707. in quæ etiam extat operoſus Commentarius Ludovici Septalii, *in fol.*

5 E Schola Peripatetica veteri etiam THEOPHRASTUS eſt, cujus *Opera* Græce, Lati-

Latineque, adornata ſunt à Daniele Heinſio. Edidit vero cum *Commentario* multos ejus libros Daniel Furlanus, cujus *Commentarii* ex Bibliotheca J. Vinc. Pinelli prodierunt. In *libros* ejus *de ſomniis & plantis* ſeorſim extat Comment. Julii Cæſaris Scaligeri. Ceterum magnam librorum copiam ſcripſit Autor iſte. Suntque in Ariſtotelis Operibus multi libri, qui huic Theophraſto adſcribi ſolent. De ejus *libris* integram *Diſſertationem* conſcripſit Johannes Meurſius, qua ex Autoribus veteribus collegit tantum titulos librorum, quos Theophraſtus ſcripſit. *Libros* ejus *de Odoribus* notis ſuis auxit Adr. Turnebus. De ceteris Ariſtotelis Interpretibus, tam veteribus, quam recentioribus, legantur libri, quos ſupra laudavimus. In Phyſicis vero omnibus aliis, qui ejus doctrinam ſequuntur, præpono Honorati Fabri *Opera*, qui Ariſtotelem ex ipſo fonte interpretatur ejusque Philoſophiam, non ex verſionibus Arabum, vel Latinorum, ſed ex ipſo ejus textu, proponit. Quam adeo diſcrepare inter ſe nemini mirum eſſe debet, ſiquidem ex hiſtoria obſervaverit, quam ſero in lucem protracta fuerint Ariſtotelis ſcripta, quam ſegniter, quam inficete, quam barbare, converſa fuerint â Monachis, linguæ Græcæ & Latinæ imperitis. Quos tamen Scholaſtici ſequuti ſunt, qui ſubleſto fundamento ſuperſtruentes firma non potuerunt ſuperimponere faſtigia, cum aliter ſenſus caperent, quam ſentiret Ariſtoteles, ex alieno ſenſu vero diverſa orirentur abſurda. Sic, accedentibus monſtroſis illis ſententiis, quas ipſi excogitarunt, & in Ariſtotelem intulerant, non potuerunt hinc niſi multa abſurda conſequi.

Sed fortaſſis operæ pretium fuerit, illi rei aliquantulum inhærere, ut pateat ortus 6
& progreſſus iſtius Philoſophiæ Scholaſticæ, quæ cum vulgo Peripatetica habeatur, nihilominus eſt quam Peripatetica ſæpe, ſed longe in diverſas vias abit. Ejus rei teſtem poſſumus fide dignum appellare ROGERUM BACONIUM, qui circa annum Chriſti 1270. vixit, & in MStis libris *Compendii Studii Theologiæ*, in *libris Communium naturalium*, *in Epiſtola ad Clementem IV. Papam*, & in *opere de utilitate Scientiarum*, aliquam Philoſophiæ iſtorum temporum hiſtoriam recenſet. Hi libelli in Bibliotheca Oxonienſi aſſervantur, à viro illo conſcripti, qui ſuo tempore, in ipſa illa craſſiſſima barbarie, ſummus fuit rerum naturalium & Mathematicarum, imo omnium pene diſciplinarum, doctor, ut hodieque in Phyſicis & Mathematicis, præ lynceis illis recentioribus, palmam ferat, quippe qui illa ſciverit, illa inventa jam tum poſſederit vel excogitarit ipſe, quæ ſuo tempore, ob ignorantiam humanam pro Magicis habebantur, noſtra vero ætate vel primum inventa ſunt, & magno in pretio habentur, vel inter deſiderata adhuc reponuntur. In *Compendio ſuæ Theologiæ* Baconus ait: *Tarde venit aliquid de Philoſophia Ariſtotelis in uſum Latinorum, quia naturalis Philoſophia ejus & Metaphyſica, & Commentaria Averrois, & aliorum, his temporibus noſtris translata ſunt, & Pariſiis excommunicabantur anno Domini* 1237. *propter æternitatem mundi & temporis, & propter librum de Divinatione ſomniorum, qui eſt tertius de ſomno & vigilia, & propter multa erronea translata.* In *libro de utilitate Scientiarum*: *Una eſt*, inquit (cauſa ſcil. imperfectionis in Philoſophia,) *quia Opera*

Ariſtotelis non fuerunt translata in linguam Latinam, nec ab aliquo Latinorum compoſita, & ideo non fuit mirum, ſi eorum non æſtimabant valorem. Platonis enim libros doctores omnes aſſumebant in manibus, quoniam translati fuerunt, nec inveniebantur in Græco. Sed libri Ariſtotelis non fuerunt tum temporis translati. Nam Auguſtinus primus fuit translator & expoſitor Ariſtotelis. Sed in minore & primo libellorum ſuorum, videlicet prædicamentorum. Nec fuit Philoſophia Ariſtotelis tunc temporis Græcis nota, nec Arabibus, ſicut prius factum eſt, & ideo ſancti, ſicut alii, ignoraverunt Philoſophiam Ariſtotelis, cujus uſum non habebant; laudabant tamen Platonem, & quoniam intellexerunt, quod Ariſtoteles perſequutus eſt Platonicas ſententias, Ariſtotelem in multis reprobant, & dicunt, ipſum hæreſes congregaſſe, ſicut Auguſtinus dicit. Reperiuntur hæc Baconi loca apud Antonium à Wood *in Hiſtoria & Antiquitatibus Univerſitatis Oxonienſis, lib.* 1. *ad annum* 1272. Ubi Autor ille recenſet primos ejus temporis Ariſtotelis Interpretes, Guilielmum de Morbeck, natione Brabantinum, fratrem primo Prædicatorem, & inde Pœnitentiarium Pontificis; Cancellarium, & Epiſcopum in Græcia Corinthiacum, qui, inſtante S. Thoma Aquinate, Philoſophiam Ariſtotelicam Latine reddidit, circa annum 1271. *Analytica* ſcil. Ariſtotelica, reliquasque *Organi* partes. Ante annum ab illo, quem modo nominavi, quadrageſimum, perpauci Interpretes fuere, qui in Academia Oxonienſi Logicæ Peripateticæ partem aliquam explicuere, S. Edmundus, Archiepiſcopus Cantuarienſis, Magiſter Hugo, Johannes Blond, qui anno 1227. & 1232. vixerunt. Ante tamen illa tempora Johannes Scotus, tempore Alfredi, Robertus Pulleinus circa annum 1146. Simeon Dunelmenſis A. 1164. Johannes Sarisberienſis, Johannes Hantwillus, ſive Architrenius, vel commentarios ſcripſere Philoſophiæ Ariſtotelicæ, vel in Philoſophia Ariſtotelica gradus & honores ambierunt in Academia Oxonienſi, qui tamen etiam Ariſtotelis verſiones nullas, niſi aliquas corruptiſſimas, habuerunt. Poſtquam vero jus Cæſareum anno 1149. doceri, tam Oxoniæ, quam Pariſiis, cœpit, adeo deferbuit omne Philoſophiæ ſtudium, & Theologiæ quoque; ut unice legibus Romanis incumberent, unde divitias & honores exſpectabant omnes. Quam cauſam præcipuam ponit Baconus deſertæ Philoſophiæ, & corruptarum artium, atque in eam paſſim in Commentariis ſuis MStis acerbe declamat. Hinc quaſi poſtliminio reſtituebatur Philoſophia Ariſtotelica, adeo ut hominibus iſtius temporis quaſi novus videretur Ariſtoteles, ac tum primum in notitiam hominum perductus. Qui tamen, præterquam, quod omnia per verſiones erant corrupta, ſuſpicione gravatus eſt, quaſi Chriſtianiſmo obeſſet ejus ſtudium, de quo queritur idem Baconus *in opere antea citato.* Qui erant ignorantiores, etiam Magiam ſubeſſe ſuſpicabantur. Qui doctiores erant, & exemplaria Ariſtotelis poſſidebant, vel ob invidiam ſupprimebant, vel ipſi ignorabant theſauros ſuos. Quæ exemplarium penuria etiam cauſa fuit minus cultæ Philoſophiæ Ariſtotelicæ, & ab ætate Michaëlis Scoti, h. e. anno 1230. ingens fuit. Dogmata autem Philoſophiæ vere arcana erant, & omiſſis tam artis, quam naturæ admirandis, viliſſima quævis, eaque ſegniter, & per partes, convertebantur in Latinum ſermonem, ut integra capita, imo integri ſæpe libri, in *Phyſicis*, *Metaphyſi-*

cis

cis & *Logicis*, deeſſent. Hujus autem generis peccata in materia potiſſimum Phyſica frequentiora fuerunt, partim quod non intelligerent linguam Græcam, partim quod nec rem ipſam, quæ intelligi abſque perfecta Græcæ linguæ cognitione non poterat. Bacono enim recenſente, in *Epiſtola ad Clementem Papam*, vix quatuor illo tempore viri fuerunt, qui linguæ Græcæ aliquam notitiam habuerint. Quæ erant Latine reddita, ut erant admodum pauca, illa ad literatorum plebem haud devenerant; quæ erant jampridem factæ verſiones, vulgo etiam non innotuerant. Qui vero eo tempore vertendis, vel potius corrumpendis, bonis Autoribus operam commodarunt, recenſente Bacono, fuerunt Gerhardus Cremonenſis, Michaël Scotus, Alfredus Anglicus, ſive Philoſophus, Hermannus Alemannus, Guilielmus Flemming, Magiſter Paraſicius, de quibus ſingulis prolixius agit *eo in loco* Antonius à Wood. Rei Mathematicæ profundiſſima erat ignorantia, aitque Baconus *de Perſpectiva*, neminem ante annum 1267. aliquid præſtitiſſe, Pariſiis vero nihil ea de re usque ad illud tempus innotuiſſe, imo Latinos omnes diſciplinam hanc penitus ignorare, ſi tres in Anglia excipias. Addit quoque, *in opere de perſpectivis*, Julium Cæſarem teleſcopii ope à Gallicano littore portus Angliæ urbesque maritimas ſpectaſſe, cum bellum in eam meditaretur, quod certe ſcire vellem, quo argumento probaret. Nam hiſtoriæ omnes ſilent, & vulgo teleſcopiorum inventio admodum recens habetur, quæ tamen non eſt. Nam Baco jam tum teleſcopium habuit, atque eo uſus eſt, nec tamen ſe ejus inventorem jactat, ideoque jam ante tempora Baconis Tubum Opticum fuiſſe inventum neceſſe eſt, cujus tamen notitia nulla habetur. Illi certe antiqua viſa eſt ejus origo, cum ad Julii Cæſaris etiam tempora reducat. Latent ſane interdum aliqua arcana apud unum alterumve, quæ quia in publicum non proferuntur, vel non eſſe, vel periiſſe, putantur. Baconi uſus Tubi Optici Magiæ crimen peperit. Is vero, ut Opticam ſuam tueretur, non modo θαυματεργίαν illis, quæ ad viſum pertinent, ſtatuit, ſed, in *Opere minori ad Clementem IV.* ait, *omnia ſciri per Perſpectiva, quoniam omnes rerum actiones fiunt ſecundum ſpecierum & virtutum multiplicationem, ab agentibus hujus mundi in materias patientes & leges hujusmodi multiplicationem non ſciuntur, niſi à Perſpectiva, nec alibi ſunt traditæ adhuc; cum tamen non ſolum ſint communes actioni in viſum, ſed in omnem ſenſum, & in totam mundi machinam, & in cœleſtibus, & inferioribus.* Quæ verba Baconis aliquid in receſſu habere videntur, & principia quædam ponere artibus quibusdam arcanioribus, aut curioſioribus; ſed tamen nihil ſiniſterius ſuſpicandum eſt, cum, quæ illic habeantur, ulterius non ſint ad manus. Quæ autem ex eo hic affert Antonius à Wood, illa ſatis ſane explicari poſſunt. Sed iſta obiter omnia, quæ tamen non inutiliter hic adducta ſunt. Ad Ariſtotelem noſtrum redimus, ejusque Philoſophiam, quæ ſequentibus temporibus majores vires ſumſit, cum libri ejus è Græco in Latinum converterentur à viris doctiſſimis, unde poſtea ſenſus Ariſtotelici melius potuerunt indagari. Poſtquam Conſtantinopolis capta eſt, ex iſta ruina ædificatæ ſunt literæ in Occidente, adeoque Græciæ calamitati debemus renatas bonas literas. Græci enim homines eruditi in

Italiam conceſſerunt, & bonorum Autorum copiam ſecum adduxerunt. Unde poſtea & correctiora fuerunt exemplaria, & verſiones datæ accuratiores: quod & recte notat Gabriel Naudæus *in additionibus ad hiſtoriam Ludovici Undecimi.*

7 Paſſim itaque per Scholas regnavit tum Ariſtoteles, niſi quod ſubinde etiam quidam exſtiterint, qui ejus doctrinam impugnarent, non omnes æque docti. Quod Phyſicam ejus ſpectat, illam quidem adeo non omnibus placuiſſe, facile credi poteſt, cum multa in illa contineantur, quæ ſe omnibus commendare non poſſunt. Sed qui omnia in Ariſtotele rejicere & carpere voluerunt, ii homines vel arrogantes mihi nimium videntur, ac parum obſervantes majorum, vel etiam imperiti. Quo enim imperitiores ſunt homines, præſertim ingenioſi, quod non omnia perreptarunt hujus Philoſophiæ latibula, eo promtiores illi ſunt ad dicam aliis, etiam ſummis nominibus, ſcribendam. Non erat, quare Petrus Ramus adeo in omnibus ſuggillaret Ariſtotelem, qui ipſe non meliora, imo longe minora, dedit. Quanquam *in Scholis Phyſicis*, quæ contra Ariſtotelem diſſeruit, fidem aliquam merentur. Legi illæ poſſunt, nam continetur in illis exacta diſquiſitio eorum, in quibus à veteribus divortium fecit Ariſtoteles. Cujus ſtatus controverſiæ, diſputandi methodum, argumenta producta, ſecundum omnes partes ampliter examinat. Contra vero ejus principia ubique pugnat, adeoque veterum ſententias ab iſtis imputationibus abſolvit, quibus eas oneraverat Ariſtoteles. De ceteris diſciplinis, præter Phyſicam, nihil nunc dicemus, quandoquidem ad nos jam non ſpectant. In iis vero facile quidem primatum, ut ego puto, Ariſtoteli concedere poteramus, præſertim, quod Practicas diſciplinas & Dialecticam attinet, quam immerito quidem, ut mihi videtur, adortus eſt Pet. Gassendus in *Exercitationibus* ſuis, ut vocat, *adverſus Ariſtotelicos*, in quibus tamen acerba & plena injuriarum omnia. Omnia enim impugnat, nihil ſani ab Ariſtotele dictum eſſe vult, totam Ariſtotelicam Philoſophiam ſpuriam eſſe, Sophiſticam, pejorem hiſtrionica, rixoſam duntaxat & altercationibus horridam, chimæricam, barbaram, tyrannicam, ignavam, nulla autoritate, incertam, obſcuram, multis defectibus, inſufficientem, ſuperfluis & alienis ſcatentem, falſitatibus, impietatibus, calumniis & contradictionibus plenam, toto *libro 1. Exercitationum Anti-Peripateticarum* deducit. *Secundo libro* Analyticam Ariſtotelis aggreditur, ut quæ nihil, niſi frivola commenta & deliria, contineat, inepte rerum claſſes in decem categorias diſtinguat, futiliter, ſuperflue & ridicule multa de propoſitionibus, & de utraque Analyſi, tradat. Addit, nullam dari poſſe demonſtrationem, vel definitionem Ariſtotelicam, nullamque ſcientiam, concluditque, Pyrrhonios, qui nihil ſciri poſſe profitentur, naturæ non eſſe injurios. Reliquos 5. libros, nimirum in *ἀκρόασιν Phyſicam*, in *libros de corpore ſimplici*, in vulgares *Tractatus de mixtis*, in *Metaphyſicam* & *moralem Philoſophiam*, omiſit de amicorum conſilio, eo quod, propter prioris libri editionem, Peripatetici non parum ſtomacharentur, quorum patientia abuti veritus eſt, teſte Honorato Fabri, in *Epiſtola ad Pardeſium ſecunda.* Qui eo in loco ita de iſto Gaſſendi ſcripto judicat: *Ex hac provincia Gaſſendus multam laudem non retulit. Non tamen deſunt, qui*

qui velint, nec ego ipſe abnuerim, juvenilis ætatis ardore ac genio, & averſo animo, quo ſemper in Stagiritam fuit, hoc indulgendum eſſe. Omitto aliam cauſam Gymnaſticam, noſtris Gallo-Provincialibus ſatis compertam, qua factum ſit aquis ſextiis, ſicuti Bajonæ, & etiam alibi, ut alienus à novis Magiſtris animus in eam doctrinam, quam ipſi tradebant, refunderetur. Idem ſuperius; *Nihil moror,* inquit, *Semiſciolos quosdam, qui, cum ſint levioris armaturæ homines; Stagiritam, ejusque organum, ut futile & inutile quicquam, vellicare non ceſſant. Sed ne ſutor ultra crepidam; quanquam forte acerbius illud melius quadraret: Sus Minervam. Nihil unquam ſolidius, nihil felicius, nihil præſtantius, excogitatum & ab hominis ingenio partum eſt; nihil ibi falſum & futile, nulla ibi contradictio vel ineptia, ut perperam Gaſſendus exprobrat.* Quod viri iſtius judicium potius amplecti velim, quam Gaſſendi ſententiam, qui, cavillatorem tantum agens, meliora nos non docuit, quod facillimum eſſe quis neſcit? Inprimis in veterum illorum Autorum Scriptis, qui, cum una illa contextus ſerie ſcribant, nec Methodo Scholaſtica, per theſes & regulas, ſententias ſuas proponant, facile ἀμεθοδείας cujusdam argui poſſunt, quod tantis viris exprobrare velle, leve nimis eſt, & futile, cum iis gratiæ potius agendæ eſſent, quod tantarum rerum theſauros nobis conſervaverint. Quis enim ante Ariſtotelem unquam de Dialecticis præceptis, in ordinem redigendis, cogitavit? & is tamen ita ordinavit omnia, ut, qui ingenium iſtius non miretur, aut beneficium æſtimet, improbus profecto & ingratus ſit. Absque enim illo fuiſſet, nemo fortaſſis extitiſſet, qui Dialectices præcepta, ac artem iſtam Analyticam, vel primoribus rudimentis delineaſſet. Quod ſi tam pulchro operi nævi quidam inhærent, non ideo exclamare ſtatim debemus, librum eſſe ineptum & inſulſum. Qui boni viri, ſi absque Ariſtotele eſſent, quem nunquam attente legerunt, in re iſta magis muti eſſent, quam piſces. Nunc, cum primus is nobis fontem aperuit, antea ignoratum, novi quidam Dialectici in rivulis ſuis, quos ab iſto fonte derivarunt, ſoli triumphare volunt. De Ramo recte judicat Joh. Riolanus *in præfatione Tractatus de Principiis Phyſicis*: *Petrus Ramus,* inquit, *Phyſicis Sacris vix initiatus, Phyſicus videri vult, gradumque ſibi munit ad gloriam, cum ejus ruina, cujus umbram referre, vel ſi ſe ruperit, non poſſit.* De Phyſicis quanquam non adeo nunc dicam, in ceteris tamen tam acerbe tractari à Ramo Ariſtotelem, res eſt intolerabilis. Et in ipſis tamen Phyſicis habemus præclara multa, præcipue *hiſtoriam* ejus *animalium*, quibus certe, velut theſauro quodam parato, uti nunc poſſumus. Quod in generalibus principiis ſint, quæ deſiderent nonnulli, res profecto tanti non eſt, ut conjurationem aliquam inſtituamus contra Ariſtotelem, aut exſcindere eum omnibus armis cupiamus. Nemo enim iſta, vel veterum, vel recentiorum Philoſophorum, ita firmaverit, ut nulli diſputationi ſint obnoxia. Urget iſta fatalis quædam obſcuritas, humano ingenio vix perveſtigabilis, quod in aliquibus notionum aut conceptuum generalium umbris conquieſcet, lucem vero ipſam veritatis non aſſequetur. Sufficit illi, quædam ejus ſentire crepuſcula, & ſub crepera iſta luce prominentes veritatis radios: interim in Empirica illa ſpeciali exerceat ſe, quantum poteſt. Qui Ariſtoteli ob ἀμεθοδείαν indi-

indignantur, tanta non iſta eſt, quam iſti putant; iis reſponſum velim, quod Salmaſius, *in præfatione funeris Helleniſtici*, reprehenſoribus ſuis objiciebat, *pretioſiora eſſe auri fruſta, temere per acervum congeſta, quam plumbi laminas, ſpecioſo quodam artificio fabrefactas & expeditas.*

8 Nos, miſſa hiſtoria Peripatetica, ad principia Phyſicæ Ariſtotelicæ pedem movemus, cujus commodum eſſe poteſt compendium FRIDEMANNI BECHMANNI *Syſtema Phyſicum*, in uſum Gymnaſii Gothani conſcriptum, & Jenæ A. 1664. *in 8vo*, non addito Autoris nomine, impreſſum. Succincte enim omnia comprehendit, & paſſim nova inventa, ſententiasque recentiorum, immiſcet. Principia Phyſicæ poſiturus Ariſtoteles, prolixe primum diſputat contra veteres, inprimis ideo eos reprehendens, quod nulla ſtatuerint adæquata Phyſices principia. In quo parum ſincere eum egiſſe, non recte proponendo illorum ſententias, aut peregrinas illis ſententias affingendo, etiam ii ſuſpicantur, qui ceteroquin Peripateticæ Philoſophiæ ſunt addicti. Veteres autem Philoſophi ab Ariſtotele in eo reprehenduntur, quod vel unum ſtatuerint omnium principium, vel infinita. Unum principium *Parmenides* ex ſententia Ariſtotelis ſtatuebat, idemque immobile; ſed tamen vel ex ipſo Ariſtotele patet, eum principia inter ſe contraria definiviſſe, calidum & frigidum. E quo patet, non adeo abſurdum fuiſſe Parmenidem, ut nec fuerunt omnes illi, quos reprehendit Ariſtoteles, ut unum ſtatuerent principium, unde omnia conſtituerentur; niſi per unum illud principium forte intellexerunt cauſam efficientem, vel materiam naturantem, ut Scholaſtici loquuntur. Aut, ſi unum aliquod ſtatuerunt, ſtatuerunt vel univerſum aliquid, aërem, aquam, quod in ſe contineret contraria, aut quod principiis rerum conſtitutivis eſſet pro vehiculo. Qui infinita ſtatuerunt principia, non tamen excluſiſſe putandi ſunt univerſaliora quædam corpora, aut maſſas corporum, ex Atomis conformibus compoſitorum, quæ miſti partes principaliores facerent. Argumenta Ariſtotelis, quibus pugnat contra unitatem principiorum & infinitatem principiorum, ſunt iſta: Si unum eſſet principium, nihil eſſet in natura contrarium, nulla corporum miſtio aut generatio, quæ tamen omnia procedant ex principiis contrariis. Cum enim principia ſint, quæ non fiant ex ſe invicem, neque ex aliis, ſed ex iis omnia, neceſſe igitur eſt, ut omnia, quæ in natura fiant, ſint contraria. Quando vero conſideramus rationem, in qua ponit fundamentum contrarietatis Ariſtoteles, ea admodum eſt imbecilla. Forma enim & privatio illi ſtatuuntur duo contraria principia, quæ qua ratione contraria dici poſſint, niſi conceptu tantum, non video. Nam ſane privatio nullo modo locum meretur inter principia, ut purum aliquod non Ens, cujus nullæ ſunt affectiones. Et ſane, ſi in eo conſtitiſſet ratio contrarietatis principiorum, quam facile fuiſſet veteribus, etiam privationem ſuis principiis ſubſternere. Nam & ipſe dicere poſſum, privationem eſſe principium eorum etiam, quæ fiunt ſola primorum corporum congregatione. Ut enim partes alicujus miſti diſſimilaris aduniantur, oportet prius non eſſe congregatas. An veriſimile eſt, aliquem tam hebetem futurum, qui neſciat, veſtem non eſſe conſutam, ut conſuatur, lucernam non eſſe accen-

accenſam, ut accendatur? Quare privationem recte deſpexit Plato. Nec Veteribus iſta ſubtilitas in mentem venit, quibus illa oppoſitio principiorum conſiſtebat in ſubſtantiarum conſenſu atque diſſenſu, qui tantum ratione diſtinguebatur à rebus ipſis. Proprie tamen ille conſenſus, vel diſſenſus, inter principia non reponebatur, quæ illa potius ſunt, quæ vere, realiter & intrinſece conſtituunt corpus. Unde patet, male diſputare Ariſtotelem contra Veteres, tum quod pervertat illorum ſententias, tum quod ratio illa, qua pugnat, minus ſententiam ſuam ſtabiliat, quam Veterum illorum ſententiæ ipſius Ariſtotelis opinionem confirmant, qui clarius, mea ſententia, & rectius viderunt, in quo conſiſteret principiorum contrarietas, quam adeo exaggerat Ariſtoteles, &, velut telum ab ipſo hoſte petitum, longe minori robore retorquet. Contra illos, qui infinita ſtatuunt principia, hoc argumento pugnat: Quoniam infiniti nulla ſit ſcientia, ac proinde nulla Phyſica, utpote cujus principia neſciantur. Quod argumentum quidem, ſi eo ſenſu capiant veteres, quo proponit Ariſtoteles, ſatis ſtringit. Quid vero, ſi illi negent, infinita ſe ſtatuiſſe? Quid ſi illi infinitas ſubſtantias, ad unum infinitum diſſimilare reductas, ſciri poſſe contendant, quod vel ipſe Ariſtoteles conceſſit, qui nec ipſe omnes rerum formas mente comprehendit, ſed ad unam reducit. Deinde & quærere hic poſſet nonnemo: An natura, quaſi conciliabunda, in univerſi hujus molitione, hoc ſibi propoſuerit, nihil ſibi eſſe efficiendum, quod ſuperaret humanam intelligentiam, deliberansque ſecum, an principiis finitis, an infinitis, uteretur, tandem ſtatuerit, infinitum eſſe amovendum, propterea, quod ſciri non poſſit. Infinita autem forte etiam ipſi non ſtatuerent, quæ nullo comprehenſa eſſent numero, ſed, quæ magno & vaſto eſſent numero, quæ proprie non dicenda eſſent infinita, eſſent enim terminabilia. Dubitarent etiam aliqui, an abſolute ad iſta principia redigenda ſint corpora naturalia, quæ generatim præſcribit Ariſtoteles, an non quoque ſpecialiora ſint principia certarum ſpecierum & certorum corporum. Quæ infinita ſi quis dixerit, habito ad multitudinem rerum creatarum, & corporum miſtorum, reſpectu, non abſurdus adeo eſſet. Quo forte ſenſu aliqui inter Veteres acceptum voluerunt, cum infinita ſtatuerent principia, quæ quanquam ad generalem illam materiæ & formæ notionem reduci omnia poſſunt, atque adeo iſtis conceptis terminis iſta infinitas deſcribi, nihil tamen veri huic ſcientiæ ſubeſt, neque eſt accurata quædam rei cognitio, ut merito uſurpes hic illud Poëtæ:

Pergula pictorum; veri nihil, omnia ficta.

Quod ſi etiam ad quaternarium Elementorum omnia reduxeris, nihilo eris ſapientior. Nam & hic omnia perplexa & obſcura. Neque enim certi eſſe poſſumus, qua ratione ad hujus vel illius miſti compoſitionem Elementa, aut qua proportione, miſceantur, neque veroſimile eſt, ſi naturam rerum conſulamus, ex Elementorum corpuſculis (quorum & numerus ipſe diſputationi ſubjacet) πρώτως compoſita eſſe miſta. Quid enim vetat, naturam in miſtione rerum uti propioribus quibusdam principiis, quam Elementis, in quorum indagatione præ ceteris verſari induſtria Philoſophi debebat, neque iſta conſideratio adeo eliminari, ut quæ vel non deceret Philoſophum, vel ob

infinitatem ſuam excederet intellectum ejus. Si quis in ſubterraneis corporibus conſideret mineralium ſpecies pene infinitas, non eſt veroſimile, illas ex Elementis compoſitas eſſe à natura, ſed à corporibus quibusdam propinquioribus, quæ tamen ad hujus vel illius mineralis compoſitionem principii ſe inſtar habent. Hinc recte à Phyſicis recentioribus quibusdam, corpora quædam compoſita habentur, quædam decompoſita, id eſt, quæ è compoſitis iterum ſunt compoſita, quemadmodum beneficio ignis, per artem, interdum conficere poſſumus nova aliqua corpora, quæ & ipſa externa facie & modo operandi ab iis differunt, è quibus ſunt compoſita. Ita eodem modo in natura fieri, atque in regno iſto ſubterraneo, valde eſt veroſimile. Quare, qui iſta omnia indagare volet, non quidem omnia explorabit, ſed tamen fortaſſis aliqua, atque ex hoc ſuo examine diſcet, ad intelligentiam ſpecialiſſimam Phyſicam opus ſibi eſſe infinitis, ut ita dicamus, principiis, quæ in ordinem tamen, per Analogiſmum ingenii inſtitutum, reduci poſſunt. Atque iſta cauſa eſt, quod rerum naturam in ipſo fundo ſuo occupare nonnulli maluerint, ferro & igne eam aggreſſi, quam, generalibus quibusdam conceptibus freti, à præconceptis quibusdam opinionibus rerum naturalium veritate fraudari.

9 Ariſtoteli principia generationis tria conſtituuntur, *materia, forma & privatio*, de quibus omnia confuſa ſunt & intricatiſſima, totque hic ſunt ſpinoſæ Scholaſticorum difficultates, ut cerebrum prius ruperis, quam monſtroſos iſtos animo conceptus comprehendas, quos ubi omnes ad vivum ſecueris, & in omnes partes verſaveris, nihil adeo colliges, quod ſatisfacere animo poſſit. De prima materia, Dii boni! quam ſunt mirabiles ſententiæ, *quas non ſani eſſe hominis, non ſanus juret Oreſtes*, quod è fluctuatione Interpretum facile deprehendas. Materia prima Ariſtoteli eſt & non eſt, Entes larva & ſimulachrum, nihil actu, omnia poteſtate, formarum omnium avida, nullius tenax, generationis & corruptionis ſubiectum, cum ipſa ſit ingenerabilis & incorruptibilis. Atque iſtæ materiæ primæ deſcriptiones, velut lacera quædam Hippolyti membra, undique ex Ariſtotelis textibus colliguntur, nullo enim in loco integram ejus definitionem propoſuit, quam fortaſſis nec ipſe dare potuit, nec alii daturi ſunt. Aliquando eam definit primum potentia corpus ſenſibile, interdum illam non omnimodo forma deſtitutam, ſed etiam nullo Entis genere concluſam exhibet, adeo, ut neque ſit quid, hoc eſt, ſubſtantia, neque quantum, neque quale, neque quicquam eorum, quibus Ens determinatur. In Phyſicis ita definit: *Subjectum uniuscujusque, ex quo fit aliquid, cum inſit, non ſecundum accidens*; quæ verba *cum inſit*, quid ſibi velint, non ſatis patet, niſi forte eam ob cauſam ſunt adjecta, ut diſtingueret à materia tranſeunte, ut eſt vinum reſpectu aceti. Addit, *non ſecundum accidens*, ut oſtendat, ex materia & forma unum per ſe, hoc eſt, unius eſſentiæ corpus, non aggregatum quoddam, per accidens, conflatum. Interpretes Ariſtotelici novos hic nodos nectunt, & Thomiſtæ quidem materiam ita eſſe puram potentiam exiſtimant, ut omnis omnino actus & exiſtentiæ ſit expers. Alii negant, materiam omni actu, ſaltem Metaphyſico, ſive Exiſtentia, eſſe deſtitutam. Quæ omnia ſi quis inter ſe contulerit, nihil

tot

tot ſubtilitatibus ſubeſſe deprehendet, quam conceptum aliquem materiæ, quî merum ſit aliquod Ens rationis, nec amplius quicquam inferat, quam ſumma illa rerum genera, quæ Dialecticis ſtatuuntur, quæ non ſunt niſi conceptus de rebus, eum in finem adornati, ut ſub eorum claſſibus res diſtingui, & in ordinem redigi poſſint. Quæ ſi quis pro principiis rerum habiturus eſſet, is certe nihil diceret, ut ſane ex tot ſubtilibus de materia & forma diſputationibus nihil firmi ſolidique poſſit demonſtrari. Ex hac perplexa Ariſtotelis, de materia prima, ſententia aliqui exiſtimarunt, Ariſtotelem per materiam primam intelligere Deum. Scholaſtici quidem perſuadere nobis volunt, quod Ariſtoteles materiæ primæ creationem ex nihilo agnoverit. Sed certum eſt, Ariſtotelem illam, non coæternam tantum Deo, ſed increatam etiam ſtatuiſſe; ac Scholaſtici quidem ex Ariſtotele voluerunt reddere Chriſtianum. Ex Ariſtotele tamen non patet, illum materiam primam pro Deo habuiſſe. Quanquam enim de illa occurrant apud Ariſtotelem prædicata ingenerabilitatis & incorruptibilitatis: tamen alterum ille agnoſcit principium incorporeum, activum, formoſum, conſilii plenum, fontem boni, atque ita duo ſtatuit principia æterna, quorum unum, quod modo nominavi, Dei nomine vocatur, alterum illa materia prima eſt, principium ſcil. corporeum, paſſivum, informe, brutum. Satis itaque ex eo patet, non eam fuiſſe mentem Ariſtotelis; quanquam etiam non determinet, quid ſit iſta materia ſua prima. Nam, ſi materiam chaoticam intelligat, non certe conveniunt illi prædicata iſta, alias ſibi contraria. Nec video, qua ratione tunc Subjectum generationis dici poſſit. Qui *Metaphyſicas contemplationes* ſcripſit, Henricus Mohr, Anglus, totus illo libro in eo eſt, ut demonſtret, eſſe aliquod in natura immobile, quod non corpus ſit, & tamen extenſum, quoniam extenſio ejus animadverti poſſit, ſaltem in iis partibus, quibus non continentur ab eo diſtinctæ. Illud à materia mobili diſtinguit, atque adeo putat, rem eſſe ſpiritalem, ſi non ipſum Deum. Hanc tamen non eſſe materiam primam Ariſtotelicam, nec ſubtilem Carteſianam, contendit, ſed aliquod à materia diſtinctum principium immateriale, imo ipſum Deum, quod neſcio, quomodo auribus Chriſtianorum inſolens eſt & durum. Id autem miror, quod corporis notionem hic excludat, cum tamen extenſum agnoſcat. Sed is, ut ex libro ejus *de immortalitate animæ* patet, nec extenſionem ſpiritibus negat, quos eadem ratione etiam corpora, cum Tertulliano, poterat dixiſſe, & cum populari ſuo, Hobbeſio. Ille vero materiam primam deſcribit per Phyſicarum Monadum, (i. e. particularum, adeo minutarum, ut ulterius dividi non poſſint, vel in partes diſcerpi) congeries homogeneas, quæ ſe invicem penetrare non poſſunt, nec ſuapte natura cohærere, quæque quantumvis contiguæ ſint, ſint tamen actu ſolutæ, & quanquam moveri queunt, quieſcentes ſunt nihilominus & immotæ. Hæc ejus materia prima nihil differt ab Atomis Epicureis, & quodammodo etiam cum Ariſtotelica convenit, quam licet ille genus generaliſſimum omnium rerum corporearum potius, quam veram ac realem materiam, exiſtimet; non male tamen poſſunt prædicata illa Ariſtotelis etiam in hanc conferri. Eo tamen maxime differunt, quod materiam ſuam primam mobilem faciat,

cum contra faciat Ariſtoteles. Illud infinitum vero extenſum immobile facit, unde jam velim explicet nobis, à quo principio motus communicetur materiæ; illud enim infinitum extenſum immobile eſt, ac proinde movendi vim non habet. Mea quidem ſententia materia prima Peripatetica, ut nudum aliquod figmentum & chimæra, ejiciatur è Phyſicis. Quæ enim neceſſitas nos cogit, aliam fingere materiam primam, quam Elementa, ut ſi quæ ſint alia corpora ſimplicia, in qua ultimo mixta reſolvuntur, cum ex iis cuncta prodierint. Nam, ſi quis de corporibus ſimplicibus quærere velit, è qua materia illa ſint compoſita, inutiliter quæret. In mixto corpore tantum quæritur illa proportio materiæ & formæ, in ſimplici vero Elemento nihil materiæ aut formæ locum obtinebit, cum illius partes omnes homogeneæ. Quis in materiam & formam eas ſecabit? quis demonſtrabit? cogitatione cum Ariſtotele quidem complecti poſſumus materiam aliquam communem, Protei inſtar in omnes naturas verſatilem, ſed illa nullo modo explicari poteſt aut concipi. Et quid opus eſt, materiam iſtam communem fingere, cum Elementa poſſint eſſe prima corpora, ac primo ita creata, ut non ſtatim ad materiam aliquam, vel formam generaliorem, nobis abeundum ſit, ac debet ſane terminus quidam eſſe inter conceptus & res. Iſte eſt ingenii humani morbus, ut nunquam poſſit ſubſiſtere. Ubi in prima incidit, priora illis, ſi non invenit, fingit, cum neceſſario in aliquo ſubſiſtendum ſit, niſi velimus abire extra naturam ſenſilem, ſuper quam tamen fundanda ſunt naturæ principia. Ex hac tamen communitate & univerſitate materiæ, quæ in natura non reperitur, ſed in ingenio tantum Ariſtotelis ſita eſt, multa ſequuta ſunt per totam Philoſophiam Ariſtotelis paradoxa, quæ, ſi abſque hac materia prima eſſent, facile ruerent, ac ruunt etiam facile, quandoquidem ejus nulla certa eſt demonſtratio. Huic doctrinæ ſuperſtructa eſt illa Elementorum transmutatio, magnum doctrinæ Peripateticæ principium, ſuper quo multa etiam alia fundantur. At iſta Elementorum transmutatio, nec re ipſa demonſtrabilis eſt, nec habet in natura fundamentum, ideoque omnia illa, quæ huic doctrinæ ſuperſtruuntur, ſubleſta ſunt & infirma. De quibus omnibus hoc in loco, ubi generalia tantum perſequimur, diſſerendi locus non eſt.

10 Qui diverſitatem doctrinæ Peripateticæ & Platonicæ quaſi compendio noſſe cupit, legat Autores, quos ſupra nominavimus, qui de differentia Philoſophiæ Ariſtotelicæ & Platonicæ ſcripſerunt, aut conciliare utriusque ſententiam laborarunt. Gabr. Buratellus, *in conciliatione plurimarum Controverſiarum Ariſtotelis cum Platone*, potiſſimas ejus controverſias, per theſes & antitheſes proponit. Indiculum eorum, in quibus differunt Ariſtoteles & Plato, texuit etiam Sorellus in *Scientia* ſua *Univerſali*, *capite de iis, qui contra Ariſtotelem ſcripſerunt*. Inter eos, qui contra Ariſtotelem ſcripſerunt, ex Eccleſiæ Patribus antiquis, eſt S. Juſtinus, Philoſophus & Martyr, qui ex *Apologia, pro Chriſtianis* ſcripta, ſatis celebris & notus eſt. Is ſcil. partem aliquam religionis interpretatus eſt, impugnare Philoſophiam Ariſtotelis, quam, ut profanam, & errorum ac hæreſium promicondam, à Chriſtianis hominibus rejiciendam eſſe vult. Ac primo quidem incertitudinem principiorum Phyſicorum, non Ariſtotelis tantum, ſed

ſed & reliquorum Philoſophorum, ob oculos ponit. Quo argumento perſuadere vult, ut potius amplectamur, quæ de re Phyſica in S. literis docemur, quam quæ à Philoſophis, ac inprimis ab Ariſtotele, docentur, ſibi repugnantia, falſa & ſophiſtica. Pergit & inde ad reliqua ejus principia & dogmata, eaque docte ſatis, & philoſophicis etiam argumentis, refutat, ut proinde, qui nuper admodum contra Ariſtotelem ſcripſerunt, falſo ſibi gloriam novationis illius vindicent. Apud Juſtinum enim jam tum potiſſimum philoſophica illa dogmata examinata ſunt, ac prolixe diſputata. E recentioribus multi extiterunt, qui Ariſtotelis doctrinam facto agmine impugnarunt, de quibus *Capp. ſeqq.* videbimus.

CAP. XIII.

DE RECENTIORIBUS IN DOCTRINA PHYSICA NOVATORIBUS, QUI AB ARISTOTELE DIVORTIUM FECERUNT, ET PRIMO QUIDEM DE BERNHARDINO TELESIO, EJUSQUE PRINCIPIIS.

§. 1. *Philoſophiæ Ariſtotelicæ Naturalis ævo ſequiori Monarchia, & per Æg. Romanum, aliosque Scholaſticos, corruptelæ.* 2. *Primus eam inter recentiores impugnavit, ac Parmenidis viciſſim Phyſicam, duoque principia, ignem & terram, in lucem revocavit, Bernhardinus Teleſius, modeſte tamen imperfectionem ſpeculationum ſuarum confeſſus. Verulamii de illo, ejusque nævis, judicium.* 3. *Antagoniſtam Teleſius habuit Martum, hyperaſpiſten autem adverſus hunc Thom. Campanellam.* 4. *Dogmatum Teleſii de duobus principiis, calore, ſive igne, cœlo, & frigore, terræ proprio, materiaque, quam, velut tertium, his adjungit, qualitatibus item horum ac miſtionibus, indeque derivandis omnibus naturæ operationibus ac phænomenis, recenſus prolixior, cui ſubinde Verulamii ac Autoris de iis judicia inſperguntur.* 5. *Cenſura Generalis de principiorum naturalium fabricatoribus, defectibus illorum ac vitiis, horumque cauſis, & principiorum verorum inventionis difficultate pene inſuperabili.* 6. *Cenſura & refutatio ſpecialis principiorum Phyſicorum Teleſii, cui laus ejus & nævorum excuſatio ſubjungitur, adjectis Ariſtotelis & Carteſii de verorum naturæ principiorum imperveſtigabilitate confeſſionibus.*

Recepta fuit Peripatetica Philoſophia, pene ſola & unica, per univerſi orbis Academias, tanta quidem ſuperſtitione, ut piaculo ſimile haberetur, vel latum unguem ab illa diſceſſiſſe. Quanquam tamen & illi, qui ſe Peripateticos jactabant, ipſi neſciebant interdum veras Ariſtotelis ſententias, aut, velut ænigmata aliqua, ex ſuo ingenio explicabant, omniaque incruſtabant ineptis quæſtiunculis & vitilitigiis, quæ plena manu ſpargebant Scholaſtici, ſubtiles quidem rerum notionalium ſpeculatores, ſed revera ſolidæ Philoſophiæ, præcipue naturalis, corruptores. I

ruptores. Non potui ſæpe ſine riſu legere, quæ Ægidius Romanus, inter Scholaſticos illos non è poſtremis, in doctrina phyſica ſua molitur: Deus bone! quot hic de materia prima, formis & privatione futiles & inanes leguntur controverſiæ, in quibus adeo ſudat ille homo, *diruit*, *ædificat*, *mutat quadrata rotundis*, ut, in iſta rerum & cogitationum perplexitate, quid ſibi velit, non capias. Illi tamen homines tum temporis triumphos ducebant, & mire ſibi placebant Philoſophia hac imaginaria. Quare cum literarum lux affulgeret, paulatim imminuta eſt horum hominum autoritas, atque iſto opinionum regno ſunt dejecti, quanquam Ariſtotelis tamen nomen venerabile ſemper fuit.

2. Tandem etiam ejus doctrina à nonnullis in dubium vocata eſt, atque inter illos, qui Philoſophiam ejus naturalem impugnarunt, primo loco memorandus eſt BERNHARDINUS TELESIUS, (aa) Conſentinus Italus, cujus extat *de rerum natura, juxta principia propria*, *Commentarius*, diſtinctus, qui prodiit Neapoli *in folio*, anno 1587. Laudari hic Autor vel eam ob cauſam poteſt, quod primus auſus fuerit lacertos erigere adverſus homines illos, qui uni Ariſtoteli omnia tribuebant, atque nihil alios ſapere credebant. Sequutus eſt vero, ut omnes Novatores, ſententiam aliquam veterem, quam aſſumpſit, & ratiociniis ſuis firmavit quaſi & fundavit adverſus Ariſtotelem. Nihil enim ab iſtis Novatoribus dictum eſt, aut operoſis etiam Commentariis inculcatum, quod non alicui veterum in mentem venerit, quorum licet Syſtemata integra non habeamus, quæ ab iis ſuo tempore concepta fuiſſe, & in Scholis inculcata, credibile eſt, fragmenta tamen aliqua nobis ſervarunt, tum Laërtius, tum Plutarchus, è quibus ſagacitas ingenii, per combinationes rerum, & progreſſum mentis ab univerſalibus ad ſpecialia, facile potuit novum aliquod Syſtema conficere. Noſter Teleſius Parmenidis ſententiam ſequutus eſt. Is ſcil. duo principia rerum ſtatuebat, ignem ſive cœlum, & terram. Solem & ſidera verum ignem eſſe aſſerebat, eumque purum & limpidum, non degenerem iſtum, qualis apud nos eſt. Ceterum principiorum ejus perexigua eſt memoria, niſi forte in libello illo, quem Plutarchus *de primo frigido* conſcripſit, aliqua Philoſophiæ ejus continentur, quæ forte ab homine Scholæ Parmenidis addicto exſcripſit Plutarchus. Nam, ut recte judicat Verulamius, acutiora in iſto libro & firmiora habentur, quam ſolent eſſe iſtius Autoris, qui ea vulgavit, atque iis excitatum putat idem Autor Teleſium, ut ea ſtudioſe arriperet, & ſtrenue perſequeretur, in ſuis *de natura rerum* Commentariis. Eum tamen Autorem, judicat, deſtruendo, quam aſtruendo, eſſe meliorem. Multis enim dubiis adeo ſe involvit, ut expedire ſeſe non poſſit. Eſtque inter illos, judice Verulamio, qui, cum prius opinantur, quam experiuntur, ubi ad res particulares ventum eſt, ingenio & rebus abutuntur, atque tam ingenium, quam res, miſere lacerant & torquent. Quare & ipſe Teleſius, quaſi deſperabundus, hanc imperfectionem ſuorum principiorum teſtatur, ac voto præterea ulteriorem culturam expetit. In modis rerum, & gene-

(aa) De Bernhardino Teleſio, ejusque Hypotheſibus Phyſicis confer *Tomi hujus Secundi Lib. I. cap.* 15. §. 2.

generationibus earum, & miſtionibus, multa eſſe obſcura; fatetur, ac minime inquirenda, quæque homini nulla innoteſcere queat ratione. *Utinam*, inquit, *id otio fruentes, & perſpicaciori ingenio præditi, & quibus in ſumma tranquillitate rerum naturam perſcrutari licuerit, aſſequantur, ut homines non omnium modo ſcientes, ſed omnium fere potentes, fiant.* Qua ingenua ſua confeſſione laudandus eſt Vir doctiſſimus, præ illis, qui omnino impoſſibile ſtatuunt, ut id aſſequantur homines, quod ipſi principiis ſuis aſſequi non potuerunt.

Adverſus illum ſcripſit librum, undecim annorum labore confectum, *Martha*, teſte Erythræo, *Pinacotheca I. Imagine* 21. Quem undecim menſium ſcripto refutavit Thomas Campanella, acerrimus Teleſii propugnator, ut teſtatur Erythræus, *eod. loco. Teleſii*, inquit *ille, nomine audito, ejus Philoſophi librum, intra paucos dies decoravit, ejusque philoſophandi rationem penitus perſpexit atque probavit. Nec mora, undecim menſibus ad Marthæ librum, undecim annorum labore ſtudioque contra Teleſium exaratum, reſcripſit.* Qui libri an lucem publicam aſpexerint, me equidem latet. Neque enim quicquam ejus rei mihi cognitum eſt. Si in lucem prodiiſſent, multa utique præclara ex ea velitatione diſcere poteramus. Subtile enim admodum eſt Campanellæ ingenium, atque ampliſſime per omnia ſcientiarum latibula extenſum, de quo ſpeciatim nobis dicendum erit. 3

Nunc ad Teleſium redimus, ejusque principia breviter atque ſummatim recenſebimus. Primas conſtituit formas & ſubſtantias, quæ tamen incorporeæ ſint, calorem & frigus, quibus corpus tamen largiatur materia, quæ utriusque naturæ ex æquo ſit ſuſceptiva, ac omnis actionis expers. Lucem vocat calorem diſſipatum, quæ iterum poſſit per conſtipationem ſui fieri ſenſibilis, opacitatem vocat deſtitutionem & confuſionem naturæ radiantis ex frigore. Rarum & denſum quaſi caloris & frigoris texturæ illi ſunt, à calore raritas, à frigore denſitas. Hinc vel proclivitas ad motum, vel ad quietem. Duobus itaque his principiis ſociat quaſi quasdam naturas, priori calidum, lucidum, rarum, mobile, alteri oppoſitas, frigidum, opacum, denſum, immobile. Naturas primi ordinis (caloris ſcil.) eminenter tales, ponit in ſole, cœlo & ſideribus. Naturas alterius principii in terra. Cœlum enim eſt è ſummo calore, materia rariſſima & lucidisſima, illi confectum: terra ex frigore quaſi conſtipata atque condenſata. In cœlo dominari caloris naturam ait integram, & ab omni inſultu principii contrarii liberam; quanquam ſecundum magis & minus variat: corpora enim ſtellata intenſius calere, inter ſtellaria remiſſius; ipſas etiam ſtellas aliis alias eſſe ardentiores, citra tamen frigidi receptionem; recipere enim diverſitatem naturæ, non contrarietatem, de quo judicium ferri non poſſit ex igne noſtro communi. Cœlo competere quoque luciditatem, itidem ſecundum magis & minus, alias enim cœli partes lucidiores eſſe aliis; etiam ſtellas, quod viæ lacteæ exemplo confirmat. Cœlum quoque habere ſubſtantiam tenuem & raram, ſed tamen alia parte materiæ magis explicatam, alia minus explicatam, ſortiri. Cœlo motum eſſe proprium, circularem natura quidem ſua, ſed qui tamen etiam ab iſto ordine nonnunquam divertat. 4

Nam

Nam vel latione, vel incitatione, vel obliquitate, differre, ut ſit vel celerior, vel tardior, vel ſpiralis, ex quo motu poſtea, acceſſionis ſcil. ſolis & receſſionis, cauſas generationis & corruptionis deducit. Ex oppoſito terræ quoque portionem illam frigidi intemeratam atque integram adſcribit, quæ nunquam penetret ad ſedem caloris cœlum; in ejus vero ſuperficie, quæ quaſi cortex vel cruſta terræ eſt, generationis illum fundum ponit, in quo velut extremo, concurrant quaſi & confligant geminæ iſtæ naturæ, unde ex ſubactione materiæ fiant iſta corpora, quæ fieri videmus, ita, ut ſingula, ſive illa ſint vegetabilia, ſive mineralia, aliquid in ſe cœli vel caloris, recipiant, cœlum contra aliquid frigidi, è quorum ſubactione mutua tandem corpus aliquod concreſcat; cum pura iſta elementa caloris in ſumma cœli parte, frigidi in ipſo centro terræ, conſerventur. Atque ſic quaſi in regni ſui inferioribus ſecura pace fruuntur, cum circa fines perpetuum bellum ſit, atque ex eo, prout victoria ceſſerit, corpora fiunt, in quibus vel frigus dominatur, vel calor. Ex pacto enim, & æquali aliquo fœdere, nihil fieri ſtatuit. Sed imbellius principium neceſſario ſervit, validius prædominatur. Ubi tamen aliquid etiam dotis & facultatis tribuere materiæ videtur Teleſius, quanquam titubanter id faciat, & cum hæſicatione. Ulterius modum tradit Teleſius, quomodo ex iſta lucta tam fœcunda generatio fiere poſſit; quem ut definiat, primum cauſas ponit, quare terra jamdudum à ſole deſtructa non ſit, vel deſtrui non poſſit, cum unum quodque principium ſemper ſibi ſimile laboret reddere alterum, ſol, quantum in ſe eſt, terram laboret convertere in ſolem; ac terra vice verſa ſolem in terram. Cauſas itaque impedientes hujus mutationis reponit, 1. in diſtantia. 2. declinatione radiorum ſolis à perpendiculo. 3. Obliquitate motus ſolis per zodiacum. 4. Celeritate motus ſolaris. 5. Contiguitate corporum inter ſolem & terram, quibus intermediantibus quaſi franguntur & fatigantur caloris vires. Ex iſtis cauſis varias ſortitur operationes calor, vehementer inæquales, & diverſas, & perplexas. Fit autem iſta operatio, vel per vim caloris, vel per diſpoſitionem materiæ, vel per modum ſubactionis, quæ tria, inter ſe connexa, ſibi ipſis quaſi concauſæ ſunt. Calor differt vi, copia, mora, medio, ſucceſſione. Succeſſio variatur accedentia, recedentia, intentione, remiſſione, ſaltu, gradu, reditu, vel repetitione, per majora aut minora intervalla. Prout itaque calores variant, ita etiam operantur. Ipſi quoque calores inter ſe, prout gradu differunt, majores minores abſorbent; qui aliquid cum frigore commune habere videntur, aut cum ipſo conſpirare. Copia caloris demonſtrari poteſt, vel in multiplicatione radiorum ſolis, vel in perpendicularitate. Mora quoque caloris quantum efficiat, diverſitas climatum oſtendit, in quibus mora rependit calorem, quem alia parte perpendicularitas efficiebat. Medii ſingularis efficacia eſt in deferendo calore, unde tot tempeſtates oriuntur, tot aëris diſpoſitiones ſunt, vel ſalubres, vel noxiæ. Ipſa caloris ſucceſſio, per motum ſolis, tot generationum cauſa eſt illi. Absque ea enim ſi eſſet, non poſſet tanta eſſe rerum varietas & viciſſitudo. Per eam enim corpus ſolis ſe omnibus terræ partibus accommodat, & viciſſitudine illa efficit, ut nulla ejus pars calore careat, quod Ariſtoteles

quo-

quoque vidit, qui generationem & corruptionem rerum viæ obliquæ ſolis tribuit. In eo tamen reprehenditur à Teleſio, quod generationem ſeorſim accedentiæ, corruptionem recedentiæ tribuat, cum utramque utrique conjunctim tribuere debuiſſet. Nam, ut accedentia ſolis quædam generat, ita viciſſim quædam corrumpit, quemadmodum & recedentia ſolis facit.

Hujus effigiem quandam & imaginem in igne noſtro habemus, inter quos calores nulla ἑτερογένεια eſt, niſi quod miniſterio noſtro gradus illi produci non poſſint, aut caloris iſtius viciſſitudines ita temperari, quemadmodum ſolaris calor circa terræ corpus diſpenſatur. Contraria principii, frigidi ſcil., nulla eſt accurata apud hunc Autorem diſpenſatio, niſi forte ea, quæ de materiæ diſpoſitione dixerat, eo referri velit. Sed tamen diſtincta hæc conſiderandi ratio eſt. Diſtincta enim eſt natura materiæ, & illi, quaſi tertium aliquod principium, prioribus additur. Quare in eo ſupplet hic Verulamius Autoris Philoſophiam, & oſtendit, quid de frigidi natura dicere ſpeciatim potuiſſet, atque ex ea principiis ſuis accommodare. De materia vero non ſatis certum eſt, an non dotes aliquas Autor illi adſcribat. Quantum enim ex ejus aſſertis patet, non mere paſſive ſe habet materia, ſed aliquid confert ad conſtitutionem corporis operandam. Qualitates vero generales materiæ Teleſio in eo conſiſtunt, ut actionem caloris promoveat, impediat, mutet. Differentias autem conſtituit quadruplices. Prima eſt ex calore præinexiſtente, aut non præinexiſtente. Exiſtimat enim Teleſius, nullum eſſe corpus, cui non inſit aliquid caloris, qui ab adventitio calore ad actiones ſuas peragendas excitetur ſuo iſto modulo; quare quemadmodum, vel major, vel minor, ille calor eſt, eo tardior vel celerior eſt caloris externi conceptus. Secunda differentia eſt ex copia vel paucitate materiæ; ſi enim denſa fuerit, caloris vires augentur & intenduntur, ſi laxior, diſperguntur. Tertia differentia ſumitur ex ſubactione materiæ, quæ ſecundum gradus ſuos multiplex eſt. Hos gradus conſtituit: Primo lentorem, quem vocat materiæ diſpoſitionem, qua illa compreſſionis & extenſionis patiens, fluxibilis ac ductibilis eſt, ac majorem violentiam ſuſtinere apta. Secundus illi gradus eſt mollities, cum corpus levi etiam impulſioni cedit. Tertius illi gradus eſt viſcoſitas, ſ. tenacitas, quæ principium quoddam fluoris eſt. Quartus gradus eſt ipſe fluor, quando facile movetur corpus, atque ægre definitur & conſiſtit. Quintus gradus eſt vapor, cum corpus attenuatur in intactile. Sextus gradus eſt halitus, qui vapor magis eſt attenuatus. Septimus aër ipſe eſt, quem calore nativo præditum eſſe, ſtatuit Teleſius. Quarta differentiæ ratio eſt ex clauſura vel apertura corporis ſubacti; aliter enim calor in compacta, aliter in poroſa corpora, operatur. Hic vero ſatagit Teleſius, ut omnia principiis ſuis accommodet, ut expediat modum divortii & ſeparationis qualitatum ſuarum primarum connaturalium, caloris, lucis, tenuitatis & mobilitatis, & quaternionis oppoſitæ, prout corporibus accidunt. Aliqua enim corpora ſunt calida, & tamen denſa, quieta, nigra. Aliqua ita permutant has naturas, ut, quomodo expediri iſta poſſint, non facile invenias. Hac in parte infelices fuiſſe Teleſii conatus, tum Verulamius ait, tum ipſe

Autor fatetur iis verbis, quæ ſupra adduximus. Porro ſubactionis modus triplici dogmate Teleſii abſolvitur. Primum eſt, quod omnis effectus in corpore naturali victoria & prædominantia conſtituatur, non vero æquali potentia. Secundum eſt, quod calor actione propria corpora ſemper vertat in Ens humidum. Calori enim non ſiccitatem adſcribit Teleſius, ſed humiditatem, quare per illum flamma eſt omnium humidiſſima, quod facillime cedat, & ægre conſiſtat. Itaque, ait, calorem humidum perpetuo allicere, depaſcere, extendere: contra frigus agere omnia in ſiccitatem, concretionem, duritiem. Quam ob cauſam ſuccenſet Ariſtoteli, quod non recte ſiccitatem cum calore copulaverit. Quod vero interdum deſiccentur corpora per calorem, id fieri, dicit Teleſius, per accidens, in corpore ſcil. diſſimilari, partibus, partim tenuibus, partim craſſis, conſtante, eliciendo per attenuationem primo partes tenuiores, unde craſſiores ſe conſtringant, quæ tamen & ipſæ in humidum cedant, ſi violentiori igne urgeantur, quod exemplo laterum probat, quorum partes tenuiores primum per ignem attenuentur & ejiciantur; ſi vero fortior calor acceſſerit, lateritia ſubſtantia in vitrum tandem abeat, quod absque fluore confici non poteſt. Tertium dogma perſpicue diſtinguit ſubactionis modum, qui duplex eſt, vel rejiciendo, vel vertendo, quando ſcil. calidum & frigidum magna mole concurrunt, tum ſequitur ejectio (Entia enim loco moventur & impelluntur,) ubi vero minori quantitate res geritur, tum ſequitur verſio: tum enim interimuntur Entia, & naturam potius, quam locum, mutant. Hujus rei exemplum exhibet in regionibus aëris ſuperioribus, qui frigidiores reperiuntur, quam ſunt illæ, quæ terræ propiores. In illis enim locis, ubi ad ſedem primi calidi propius perventum eſt, calorem, ſe colligentem, univerſam frigoris vim ſimul ejicere & detrudere, ait, unde & ſimiliter vice verſa in terra fieri poſſit, quod calores vehementiores in profundo ejus ſint, quam in ſuperficie. Alter ejus canon eſt, quod in aperto ſequitur ejectio, in clauſo verſio, quod probat exemplo vaſorum occluſorum, in quibus emiſſio corporis attenuati, ſive ſpiritus, impedita, isque retruſus, corpora per fermentationem alterat. Quod idem etiam fit, ſi corpus adeo compactum eſt, ut egredi ſpiritus non poſſit. Atque iſta fere ſunt, quæ Teleſio circa rerum principia viſa ſunt, quæ cum Parmenidis principiis fortaſſe conveniunt, niſi quod Teleſius illis materiam addidit, in qua quanquam Verulamius eum Peripateticis notionibus depravatum eſſe oſtendit, tamen, ut mihi videtur, rem aliter expedire non potuit. Nec enim video, quomodo ſe explicaret Teleſius ſuis principiis, niſi & materiam agnoſceret, quæ quidem frigido ſuo adeo implicata eſt, ut ſeparari ab invicem non poſſint. Neque enim, quid frigidum ſit, extra materiam demonſtrare poteſt Teleſius, neque etiam ipſam materiam ita diſtinctam explicare novit, niſi ex illis affectionibus, quæ conſequuntur materiam, lentore, viſcoſitate, duritie, mollitie, & ſimilibus.

5 Quod Verulamii judicium attinet, is quidem magnifacit ingenium hujus viri, ut certe absque ingenio confici non poteſt, quæ de objecto aliquo quaſi recens formatur diſciplina, ita enim recte vocari poteſt. Nam à tot ſeculis regnaverat Philo-

ſophia,

ſophia, vel Peripatetica, vel Platonica, à cujus principiis cum diverſum Syſtema meditaretur Teleſius, in omnes partes verſare debuit oculos, ne principia, ſemel ab ipſo poſita, fallerent. Sed & in eundem is lapidem impegit, in quem pene omnes. Plerique enim primo ponunt principia, atque ut illorum principiorum jacturam non faciant, eaque vera eſſe oſtendant, non ingenium rebus, ſed res ingenio, accommodant, cum potius contraria ratione agendum eſſet. Id vero, ut recte fiat, præſtari humano ingenio, ob infinitatem rerum, vix poteſt. Quanquam proficere aliquo modo poſſimus, ſi illa experiundi cura inter multos dividatur; quæ & ipſa res non pauca habet obſtacula. Præterea cum dupliciter conſiderari univerſa rerum natura poſſit, vel quatenus Syſtemate aliquo eſt ordinata, ſuisque connexa globis ex orbibus, tanquam partibus, & hujus globi terraquei maſſis majoribus, vel quatenus ſpecies aliquæ corporum naturalium producuntur, in quibus tam pene Phyſicorum opera verſatur, cum conſideratio hujus univerſi Syſtematica, & affectiones iſtæ, quæ univerſo huic, ob Syſtematicam compoſitionem, inſunt, comprehendi humano ingenio ægre poſſint, omnis eorum induſtria circa minuta iſta occupatur. Et, ſi vel maxime eorum aliquam habeamus notitiam, particularis illa tantum erit, ac nullis adeo certis principiis fundata, quæ tamen nemo non eſt, qui jactet, ideoque ingenio noſtro ſuccurrimus imbecillitati noſtræ, & hoc quaſi fuco & palpo nobis blandimur, quaſi certa quædam & univerſalia principia in ſolido locaverimus, cum illa ſpeciem quidem veri habeant, ſola tamen humani ingenii, ac notionum inde dependentium, norma exigantur. Quam mirum non eſt falli, cum & ipſi ſenſus noſtri ſæpe fallantur. Sed de his fruſtra forte inſtituitur querela, cum veteres iſtæ næniæ ſint, & ab omnibus decantatæ. Eſt tamen earum ratio habenda iis, qui adeo glorioſo animo Mathematicam totius Phyſices eruditionem jactant. Quare, ut pene omnes, ita & Teleſius, in hoc vitium incidit. Omnes, qui ſecundum ſenſum ſolum philoſophantur, materiæ æternitatem aſſerunt. Tria videntur eſſe dogmata, quæ ex fide nobis conſtant: Primum, materia creata ex nihilo; hic ſtupet & horret omnis ſenſus & intellectus: Secundum, eductio Syſtematis per verbum omnipotentiæ. Qui enim ſecundum ſenſum philoſophantur, ſtatuunt ex potentia materiæ omnia fuiſſe in Schematiſmos illos reducta; Tertium, quod Schematiſmus ille, ante lapſum Adami, fuerit optimus. Sed Philoſophiæ illæ vulgares ad nullum horum aſcendunt. Hæc quoniam magna fundamenta ſunt, neceſſe eſt, illum, qui iſtuc non reſpicit, in multis aliter ſentire. Et, ſi vel extra revelationis principium conſideretur hoc univerſum, quis animo comprehendere poteſt, quinam poſt multos ſeculorum decurſus futuri ſint univerſi hujus Schematiſmi. Aliqua Platonicorum & Stoicorum ea in re cura fuit, ſed omnia mira caligine ſunt involuta, & potius in conceptibus quibusdam inanibus hic indulgetur, cum certi nihil determinari poſſit. In principiis Philoſophiæ naturalis id cavendum inprimis eſt, ne ex non Entibus Entia faciamus, aut ex non principiis principia. Abſtracta itaque, & univerſales quidam conceptus non ſunt Entia ac proinde non ſunt principia. Tum & Entia corruptibilia non poſſunt principii locum obtinere; quare

cum tot ſint rerum corruptiones & alterationes, neceſſarium eſt, ut unum aliquod ſit immutabile & immobile, ac velut centrum aliquod, quod vel potentiale aliquid eſt, vel minimum. At potentiale eſſe non poteſt, id enim actu ipſo non eſt, nec poteſt eſſe unum reſpectu omnium illorum corporum, quæ in actum deducuntur. Præterea etiam nihil ponit realitatis, ut principii locum tenere poſſit, cui quis ſecure poſſit ſuperſtruere. Ergo natura ipſa nos compellit ad minimum, quod revera eſſe in natura videmus, cum cetera tantum ſint ingenio conficta, atque illud potentiale, de quo loquebamur, idem ſit abſtractum, ut quod actum omnem negat, potentiam omnem continet. In minimo itaque ſenſui acquieſcendum eſt, niſi quis forte nulla principia velit, ſed unum corpus alteri principium eſſe ſtatuat, legem vero atque ordinem mutationis tantum conſtantia eſſe & æterna. Quam ſententiam Verulamius meliorem dicit, quam eam, quæ principiis abſtractis nititur, quæ æterna ſtatuunt homines, cum ſint tantum phantaſtica, & ab ingenio humano conficta. Eo enim modo dicit, exitum tamen aliquem earum rerum eſſe, ut res ita ferantur in circulum, atque in orbem mutentur. Cum in principiis notionalibus, tanquam in perpetuo labyrintho, ſemper occaſio nos alioſque vexandi & fallendi ſubminiſtretur. Quæ ſententia Verulamii, quanquam non ſpernenda ſit, vereor tamen, ne illa abutantur Sceptici, qui fortuitam omnium rerum generationem & conſtitutionem, ut fundamentum, ſubſternere ſolent nefariis hypotheſibus; facile enim ex ſuppoſita iſta ſententia, etiam conſtans ille ordo, quem hic principiorum permutatio ſociaverat Verulamius, labefactaretur.

6 Sed ad Teleſium noſtrum redeamus. Is certamen principiorum ſuorum tot varietati rerum procreandæ inſtituit, quæ quidem concertatio non æquis partibus videtur eſſe diſpoſita. Nam certe inter cœlum & terram non eſt iſta proportio æqualis, quanquam terra compactum corpus ſit, cœlum extenſum. Illa extenſio infinitis modis ſuperat maſſam terræ compactam, quæ ne punctum quidem implet comparata immenſis cœlorum orbibus. Quis etiam certa nobis fide tradet, omnem materiam ſolidam fuiſſe in unicum corpus terræ compactam. Nam, quæ nobis vicina eſt, luna, quaſi altera quædam terra eſt, & corpus opacum, ut oculis, perſpicillo armatis, deprehendi poteſt. Quid jam de ceteris cœli orbibus pronunciandum eſt, qui, ut à viſu noſtro diſtant longiſſime, ita eorum vel tenuitas, vel opacitas, dijudicari nequit. Neque dicam, eſſe multos in hoc expanſo globos, qui videri nequeunt, & generari interdum novos, non in ſublunari tantum regione, ſed etiam extra orbem Planetarium. Ut itaque ex eo ſatis pateat, fruſtra eſſe Teleſium, in unicum terræ corpus omnem maſſam ſolidam compingentem; ne dicam de ipſo ſole, διάφανον eſſe nobis, nemo temere affirmabit, ſuntque hodie, qui ſerio iſtam ſententiam tuentur, corpus ſolare conſtare materia tenaciſſima & compactiſſima, à perpetuo igne ſubacta, &, ut Chymicorum more loquar, fixa. Adduxerunt Teleſium in has ſententias præconceptæ opiniones, è Peripateticis, vel aliis, hauſtæ, de mira cœleſtium corporum ſubtilitate, calore & quinta quadam eſſentia, à corporum miſtorum, elementarium natura exaltata & abſtracta; quod tamen non niſi ex ingenio noſtro dependet, qui

omnia

omnia alia nobis imaginamur, quam illic revera ſunt. Quid enim de natura horum corporum pronunciemus, qui neque motum, neque ordinationem mutuam apprehendimus, quod tamen oculorum eſt, ut teſtantur varia illa à multis confiĉta Syſtemata. Præterea, ſi, ex Teleſii ſententia, totum cœlum, cum omnibus illis ſideribus, igneum eſſet, mirum, quod ex tot ignium conſtipatione jamdudum hæc terra flammis non ſit abſumpta, & in iſtud humidum ſuum, flammam ſcil. redacta, ad quod, quantum in ſe eſt, ignis reducere laborat contrarium principium. Niſi Teleſio his hypotheſibus, ſuccurramus Jordani Bruni ſententiæ, quæ etiam nonnullis aliis placuit, multos ſoles, multas terras, ſtatuentis, ita, ut iſta concreatio calidi & frigidi, & corporum exinde reſultantium productio, intra orbem planetarium compingatur. Sed tum in heterodoxas facile ſententias delabemur, neque tamen ſecure & certe ſatis de eo quicquam definiri poteſt. Neque recte menſuram iniiſſe videtur Teleſius, cum poneret frontibus adverſis pugnantia principia, cœlum & terram: illud *πρῶτον δεκτικὸν* caloris, vel ipſum potius ignem; hoc *πρῶτον δεκτικὸν* frigidi, ratione ipſius pugnæ mutuæ, unde illa corporum diverſitas oritur. Oporteret enim tela utrinque pertingere & ferire ſcopos ſuos; quod de ſole quidem verum eſt, ac reliquis corporibus cœleſtibus, quorum efficacitas ad intima terræ penetrat; quanquam etiam multi ſint, qui præfracte id negent. An vero terra vires ſuas usque ad ſolem & reliqua corpora cœleſtia pertendat, de eo magna dubitandi ratio eſt. Videre itaque hinc licet, quam inæqualibus armis, è Teleſii ſententia, in hoc naturæ campo, pugnetur, imo ne quidem pugnetur, cum arma ipſa eminus ſubſiſtant. At vero in ipſis etiam principiis calidi & frigidi quomodo acquieſcere quis poſſit, non video, cum & illa ſola non ſufficiant; ſunt enim in natura nonnullæ actiones & effectus, quæ ad calorem & frigus reduci non poſſunt. Nam quod Teleſius ait de materia, quod ſervet ſe & ſuſtineat, & potius ad rationem quanti, quam ad formam & actionem pertineat, atque adeo eam neque calori, neque frigori, deputet, eo oſtendit, aliquid etiam virtutis ineſſe materiæ, qua ejus deſtruibilitas impeditur, quaque renititur operationi caloris contrariæ. Ut igitur immerito ex agentium numero excludatur, utque plus pene agat, quam ipſa ejus agentia, atque, ut Verulamius loquitur, ex hypotheſi Teleſiana, merum fatum & neceſſitatem inferre videatur. Sunt etiam naturæ nonnullæ, quarum calor & frigus effectus ſunt & conſectaria, neque per excitationem caloris præinexiſtentis, aut caloris adventitii, ſed prorſus in ipſo iſto puncto, generantur, ut ex Chymicis operationibus conſtat. Quorſum referre etiam poſſis, quod obſervatur in *Actis Hafnienſibus*, *Tom.* I. *obſerv.* 71. duos ſpiritus frigidos, invicem confuſos, flammam edere. Deinde multa ſunt, quæ à calore & frigore originem ducunt, ac procedunt ab illis, tanquam ab efficiente & organo, non tanquam à cauſa propria & interna. Denique conjugatio illa quatuor connaturalium, quam inſtituit Teleſius, omnino permiſcetur & confunditur. De quibus omnibus ſingulatim dicere nunc non poſſumus. Laudandus tamen eſt Teleſius, ut vir amans veritatis, & nonnullorum placitorum emendator, atque adeo ut primus inter

eos, qui brutæ autoritati & opinionum regno ſe oppoſuerunt. Neque vitio vertendum ei eſt, quod, cum in multis ſatis bene ſe habeant dogmata ejus, & argutus ſit & ſubtilis, inprimis cum redarguit Peripateticorum argumentationes, in quibusdam deficiat: quæ ſors omnibus illis Novatoribus communis eſt. Utut enim ſe torqueant in cognitione rerum, aliqua forte, minutiora ſcil. & particularia, ſic ſatis interdum cognoſcent, cum vero ad rerum ſummam perventum eſt, & univerſalia principia, magna ſæpe ſpe decidunt, adeoque multa ſunt, quæ certitudini iſti opponi poſſunt. Perplacet nobis ingenua ſummorum Philoſophorum confeſſio, alterius principis veterum, alterius recentiorum anteſignani, Ariſtotelis & Carteſii. Ariſtoteles enim, *in Meteorolog. lib. 1. cap.* 7. evidenter oſtendit, de iis, quæ ſenſui pervia non ſunt, ſatis eſſe juxta rationem demonſtratum, ſi ad id, quod fieri poſſit, ea reducantur. Unde patet, Ariſtotelem maluiſſe in rebus ſenſum excedentibus opinari, cum ſcire non liceret. Sed tamen inſignis ille paralogiſmus erat, à poſſibilitate ad exiſtentiam rei argumentari. Similiter & Carteſius, ingenioſiſſimus ille principiorum ex abdito exſtructor, hoc Philoſophiam ſuam Corollario claudit: *Quamvis forte hoc pacto intelligatur, quomodo omnes res naturales fieri potuerint, non tamen ideo concludi debet, ipſas revera ſic factas eſſe, & ſatis à me præſtitum eſſe putabo, ſi tantum ea, quæ ſcripſi, talia ſint, ut omnibus naturæ phænomenis accurate reſpondeant; hoc enim ad uſum vitæ ſufficiet.* Quam ingenuam viri illius ſubtiliſſimi confeſſionem, vellem conſiderarent iſti è Schola ejus diſcipuli, qui mordicus adeo defendunt Carteſii ſententias, & in præjudicium ſæpe fidei Chriſtianæ eas ulterius tendunt, quam ipſe voluit extenſas, ac meras in naturalibus demonſtrationes jactant, præ quibus diſſentientes contemnunt, quaſi recta ratione non uterentur, niſi Carteſiana utantur. Ipſe enim longe modeſtior fuit ſuarum ſententiarum æſtimator.

CAP. XIV.
DE FRANC. PATRITII, THOMÆ CAMPANELLÆ ET HIERON. CARDANI, PRINCIPIIS PHYSICIS.

§. 1. *FRanc. Patritii eruditio & Scripta varii generis plurima. Juſti Lipſii in* Parallelos *ejus* Militares *plagium. In Phyſicis Ariſtoteli ſe oppoſuit, & Bernh. Teleſii principia duo, frigus & calorem, amplexus, lucem his, ſpatium & fluorem, ſuperaddidit. Philoſophandi ratione utitur intricata & ἀμεθόδῳ. Adverſarios habuit Theod. Angelutium & Jac. Mazonium.* 2. *Hier. Cardani ingenium portentoſum, mixtaque doctrinæ ac ſapientiæ ſtultitia. Dæmon familiaris falſo ab eo jactatus. Controverſia cum J. C. Scaligero, ſophiſtice ipſum aggreſſo. Dogmata Phyſica ſingularia. Scripta Phyſica.* Metopoſcopia *illi ſuppoſita. Jactantia ejus de Inventis ſuis contra Plagiarios. Thema Chriſti Natalitium aliis ab eo ſubreptum.* Liber de Vita propria. *Laus* Proxenetæ *ejus* de Arcanis Politicis. 3. *Thomæ Campanellæ ingenium mirabile ſuſpicione Magiæ*

Magiæ oneratum à Theologis adverſariis, Diſſ. *ejus* de Libris propriis. *Paradoxon de ſenſu rerum omnium, Lib. peculiari ab illo defenſum, fuſius refutatur, & artibus Magicis patrocinari perhibetur. Scripta ejus reliqua potiora recenſentur, opinionesque Phyſicæ & Aſtrologicæ ſingulares obelo notantur.*

QUædam Teleſii principia ſua fecit FRANCISCUS PATRICIUS, (bb) Philoſophus utique non contemnendus, humaniorum quoque artium peritiſſimus, &, quod mirandum eſt, negotiis plurimis diſtrictus & occupatiſſimus, tot ac tam varia ſcripſit. Præter Philoſophica, in Rhetoricis, Poëticis, arte militari, multa ſcripſit Italica lingua. *Paralleli* ejus *Militares*, ut vocat, magnam eruditionem continent. Confert enim militiam veterem cum nova. Quo libro magnum fundum ſubminiſtravit Juſto Lipſio, qui illum in aliam orationis faciem convertens, pene totum exſcripſit, quod & Joſephus Scaliger alicubi in *ſuis Epiſtolis* obſervat, eſtque eadem de re aliquid inter *Excerpta* ejus conſignatum. Magnum certe ingenium oſtendit in *Diſcuſſionibus Peripateticis*, in quibus, vel integros libros, Ariſtoteli falſo adſcriptos, monſtrat, vel omnia aliis Philoſophis erepta. Quas Ariſtotelis ſententias cum convulſiſſet primum, ſubſtituit deinde *novam* ſuam *de univerſo Philoſophiam*, in qua principia caloris & frigoris retinet ex Teleſio, ſed lucem, ſpatium & fluorem, addit, ut principia oberrantia. In luce vero, ut principio primo viſibilium, copioſus admodum eſt & prolixus, quam una cum tenebris faciem caloris & frigoris conſtituit, ut loquitur, eorum vero operationes, motum & quietem. Cœli rotunditatem & orbes, eorumque denſitatem, vel tenuitatem, contra Ariſtotelem negat. Ignem ſublunarem explodit, & IV. corporum Qualitates. Sed is magis intricavit ſua dogmata, quam ipſe Teleſius, & interdum nebulas aliquas Platonicas potius captat, quam rei veritatem ſectatur. Ad autoritatem tamen veterum omnium Philoſophorum provocat, illisque Philoſophiam ſuam conſentaneam, atque adeo veram illam & unicam, aſſerit, ac Pontifici Gregorio XIV. & futuris omnibus Pontificibus Maximis, eam ob cauſam inſcribit, ut, ejecto è ſcholis Ariſtotele, veram illam veterem Philoſophiam ac divinam, ſe illam tradente, introducerent. Nihil tamen effecit, neque enim Ariſtotelis autoritatem convellere potuit, quæ altius radices egerat, & Patronos tunc temporis habebat maximos. Neque ſane cauſa erat, quare, relicta Ariſtotelica, Patritianam illam Philoſophiam amplecterentur, quæ diſcurſibus quibusdam conſtabat, non vero in iſtam Methodum redacta erat, quam tamen poterat jactare Ariſtotelica Philoſophia. Perpetuas habuit cum *Theodoro Angelutio*, Philoſopho ac Medico Patavino, de naturali Philoſophia, & cum *Jacobo Mazonio* de morali, controverſias, ſuntque ab illis libri Eriſtici conſcripti, qui in Bibliothecis paſſim latent, neque adeo ad multorum conſpectum veniunt. In Rhetoricis, Poëticis ac Mathematicis, multa nova meditatus eſt; *de Hiſtoria ſcribenda* etiam Dialogos ſcripſit, & *Commentarium in Polybium de Militia Romanorum.* Protulit è tenebris antiquitatis Com-

(bb) De Patritio Confer *T. II. L. I. c.* 8. §. 3. & 4. *ac c.* 15. §. 2.

Commentarium Græcum Joh. Philoponi *Metaphyſicam Ariſtotelis*, quem etiam in Latinam converſum à ſe emiſit. Unde videri ſatis poteſt, magnum fuiſſe hujus viri & vaſtum ingenium, per reconditas etiam ſcientias diffuſum, quod tamen in Phyſicis contemplationibus ſagacitate multum concederet Teleſio. Vix enim fieri poteſt, ut actionibus, per tam vaſtas meditationes diſtractus, ac ubique habitans, uno in fundo habitare totus poſſit.

2 HIERONYMUS CARDANUS, (cc) inter lumina ſeculi merito numerandus, Philoſophiæ naturalis ſuo tempore magiſter fuit, vir prodigioſus in omnibus omnino ſcientiis, Medicus, Mathematicus, Theologus, Philoſophus, quod oſtendunt vaſta ejus volumina, curante Gabr. Naudæo, decem Tomis *in folio*, congeſta, in quibus ut multa ſane ſunt acutiſſima, ac profundi judicii ſpecimina, ita non pauca valde ſtulta & inepta. Quoniam enim Melancholici ingenii homo erat Cardanus, multa divinationibus, ſomniis, oſtentis, auguriis, tribuebat, in quæ ad anilem usque ſuperſtitionem pronus fuit, ut in ſuſpicionem Magiæ veniret nonnullis, quod adeo ſæpe in ſcriptis ſuis Dæmonium illud ſuum nominet, velut monitorem aliquem & doctorem ſuum. Qua imputatione tamen eum liberat Naudæus, tum in *Apologia ſua omnium Magiæ accuſatorum*, tum in *vita ipſius Cardani.* Ac res ſane ipſa oſtendit, vel ridiculam fuiſſe viri iſtius perſuaſionem, vel ſtultam iſtum gloriam affectaſſe, ſi perſuadere poſſet hominibus, à genio ſe quodam, atque adeo divinitus, doceri. Ubi foris crepuit, ubi tumultus aliqui nocturno tempore in ædibus auditi, ubi ſomnium aliquod habuit emphaticum, omne id genio ſuo monitori tribuit Cardanus. Quod ſi ſemel aliquis memorabilis eventus iſta præſagia ſua erat ſubſecutus, quod tamen caſu contingere poterat, ſtatim genium ſuum appellabat, atque ab eo hæc omnia proficiſci credebat. Quod ſi ridicula hæc quis ſuo loco habeat, in ceteris admodum cordatus, eruditus & ſagax eſt. Nam certe, quæ Jul. Cæſ. Scaliger contra illum adducit, meris ſunt ſophiſmatibus & cavillationibus plena, quanquam arguta & docta. Iis tamen reſpondit adhuc, cum viveret, Cardanus, quanquam eloquentia & ingenii acumine Scaligero inferior, libro, cui Titulum fecit: *Actio prima in calumniatorem librorum de Subtilitate*. Ceterum, ut quædam de principiis ejus attingamus, de iis obiter tantum notitia haberi poteſt, cum Syſtema Phyſicum integrum non adornarit, ac potius in argumentis quibusdam ſpecialibus occupatus fuerit. Quantum tamen ex iſtis ejus libris colligitur, hæc præcipua ſunt ejus dogmata. Tria tantum Elementa conſtituit, aërem, aquam & terram: ignem ſublunarem ridet, aſtra minus magisque calida ſtatuit. De quibus ſententiis in *libris* ſuis *de Subtilitate ac varietate rerum*, pluribus agit. Nam in iis *pleraque naturalis doctrinæ capita* attingit. Phyſici argumenti libros permultos ſcripſit, præter dictos *de ſubtilitate & varietate rerum*, quorum maxima pars hactenus inedita fuit, edita vero à Gabr. Naudæo in voluminibus omnium Operum; ſuntque inter eos *liber de Secretis*, *de aqua vitali*, *ſive æthere*, θεογνώστων libri *de tranquillitate*, *vita producenda & animæ immortalitate* &c. *de aceti natura*, *de vacuo*. *Meto-*

(cc) De Cardano Conf. *T. II. Lib. I. c.* 15. §. 3.

Metopoſcopia, quæ ſeorſim prodiit Gallica lingua, Cardani non videtur eſſe, & ab alio potius confiɛta, titulusque Cardani operi præfixus, ut eo vendibilius eſſet. Ceterum magnifice admodum de ſe ſenſit Cardanus *Lib.* 7. *de rer. variet. c.* 33. Negat, ſe quicquam, ab aliis inventum, ſibi adſcribere, cum ſufficiant ſibi propria; conqueritur potius *lib.* I. *de ſubtil. fol.* 14. eſſe, qui Cardani nomine ſuppreſſo, inventa ipſius ſibi vindicent, atque hos *amentes* vocat, qui neſcirent, inventa Cardani talia eſſe, ut à nullo inveniri potuerint, qui non jam fama egregia cognitus eſſet. Id quoque Naudæus de eo judicat, in vita ejus. Thema natalitium Chriſti Salvatoris, ab eo confectum, quod tamen dudum ante illum ab aliis jam confectum erat, quod tenaciter diſſimulavit; quanquam à cenſura Eccleſiaſtica vehementer vexatus, ut ſolus haberet inventi hujus vel gloriam, vel audaciam. Ignem quoque ſublunarem ante illum jam impugnarat Laurent. Valla *lib.* I. *Dialect. c.* II. Sed id fortaſſis fugere potuit Cardanum. Si recte memini, etiam Teleſius de eo quid monuerat. Legi poteſt ipſius Cardani liber, quem *de vita propria & libris ſuis* ſcripſit, quo multa continentur ejus viri conſilia, multa machinamenta in rebus naturalibus, multa etiam ſtulta & inepta. In Politicis & moralibus divina profecto ſunt, quæ ſcripſit, nec crediſſet aliquis, hominem Scholaſticum in tam profundas ſpeculationes de rebus practicis ſe immerſiſſe. Liber ejus *de Arcanis prudentiæ civilis*, quem *Proxenetam* inſcribit, aureus eſt, & multa continet dolorum & ſtratagematum, quorum uſus eſt in vita civili.

THOMAS CAMPANELLA, (dd) Ordinis Prædicatorum, mirabilis ingenii & 3
fortunæ homo, omnium pene ſcientiarum ad ſuos ſenſus reformator, acerrimi tamen ingenii, ut multorum invidiam & calumnias in ſe provocarit. Occaſionem, qua inclaruit primo ejus fama, oſtendit Janus Nicius Erythræus *Pinacotheca prima*, *Imagine* 21.; ſcilicet in diſputationem cum Theologis inciderat, qui cum ægre ferrent, ignorantiam ſuam à Campanella taxari, & argumentis convinci, magnas illi turbas concitarunt apud Quæſitores fidei, illum Magiæ incuſantes, quaſi ope Dæmonis ſciret, quod ſciret ea, quæ ignorarent Theologi. De libris ejus extat integra Diſſertatio, quæ edita eſt inter varios illos Autores, qui *de ſtudiis inſtituendis* ſcripſerunt, ac uno Volumine Amſtelod. anno 1645. *in* 12. prodierunt. Scripſit *de ſenſu rerum librum*, in quo omnibus omnino rebus ſenſum tribuit, & iis, quæ inanimatæ vulgo habentur. Cujus paradoxæ opinionis palmarium argumentum eſt, quod, quoniam effectus ſentiunt, ideo & cauſæ, ac propterea Elementa ac mundus ſentiunt. Cui quidem reſponderi facile poteſt, neque enim animalia ideo ſentiunt, quia ex Elementis compoſita ſunt, ſed quia Spiritus ille ſentiens per traducem, mediante ſemine, propagatus eſt. Quod ſi ad primum animalis ortum reſpicit tempore creationis, neque ſic efficiet, ex Elementis compoſita eſſe animalia; quæ & ipſa à multis in dubium vocantur, &, ſi vel maxime eſſent, tamen neque tum primum animalibus principium dediſſe, credibile eſt. Potuit enim idea aliqua, vel ſpiritus quidam corporeus, per omnipotentiam divinam, ex nihilo productus, cauſam primis animalibus dediſſe. Neque ſane

(dd) De Campanella Conf. *T. II. Lib. I. c.* 12. §. 4.

à Philoſopho expediri poteſt aut debet, quomodo corpora per creationem facta fuerint; id enim ad aliud forum pertinet. Neque hic canon perpetuæ veritatis eſt: *Illud, quod eſt in effectibus, eſſe etiam in cauſis*, præcipue cauſis, corpus aliquod conſtituentibus intrinſece. Namque ex ignobilioribus, inter ſe miſtis, interdum nobilius aliquid exſurgit. Sic e. g. ex variis nutrimentis animalium, fœno, frumentis, &c. ſanguis generatur & Spiritus animales longe nobilioris naturæ, quam illud erat corpus, unde ſunt fabricati: in iis enim apud animalia ſenſus conſiſtit. Prolixe evincit Gaſſendus in *Philoſophia* ſua *Epicurea*, ex rebus inſenſilibus poſſe fieri ſenſiles, quod immerito refutat Antonius le Grand *in libro de carentia ſenſuum & cognitionis in brutis, pag.* 49. Senſum quoque ita definit, ut nec diſcurſum à ſenſu excludat; quomodo totum mundum animal facit, omneſque ejus partes. Hinc aërem quoque ſentire ſtatuit. Quo fundamento poſito, nihil tam abſurdum eſt, quod non patrocinium ex iſta hypotheſi inveniat. Prædicere itaque futura, videre abſentia poſſumus, quoniam ſentit & intelligit aër, qui noſtro ſenſui illa communicat. Jam itaque ſpecula magica, & quicquid eſt divinationum, hac hypotheſi ſalvantur. Cui fini etiam videtur hunc Tractatum ſcripſiſſe, ut patet ex *libro* ejus *ultimo*, qui eſt de Magia. Porro etiam illi, qui occultas interdum cauſas, vel ob ſtuporem non aſſequuntur, vel ob ignaviam aſſequi nolunt, pulcherrimum hic ignorantiæ aſylum inveniunt, ſi ad ſenſum communem vel aëris, vel alterius Elementi, referant, quod ipſi explicare non poſſunt. Illos ridet Campanella, qui propterea ſentire corpora negant, quod non habent ſentiendi organa. Quod quidem argumentum, non, ut ille putat, adeo abſurdum eſt. Senſus enim referunt ſe ad ſenſoria organa: atque ubi illa non ſunt, neſcio quomodo ſenſus ipſi concedi poſſint. Quod enim audimus, quod videmus, id mediantibus organis noſtris dijudicamus, quare de corporibus, iis organis deſtitutis, dicere non poſſumus, ea audire, videre aut ſentire. Nec video, quomodo ex motu aliquo corporum, vel interno, vel externo, ſenſus illis tribui poſſit, cujus formalem rationem in contractu ſtatuebat Campanella. *Non propterea*, inquit ille, *vento negandus eſt motus, quod careat pedibus, non igni manducatio, quod careat dentibus.* Quæ argumentationes admodum elumbes ſunt. Non enim omnis motus à ſenſu dependet. Qui igni manducationem tribueret, inſanus eſſet, niſi poëtice loquatur ac tropice. Ignis enim movet tantum particulas congeneres; quod quomodo manducationi comparari debeat, non video. Plantis quoque ſenſum adſcribit, eam etiam ob cauſam, quod habeant organa ſentiendi, fibras, nervos, ſuccum nutritium. Cui etiam ſententiæ adſtipulatum fuiſſe nuper Franciſcum Redum *in lib. de generatione inſectorum pag.* 258. apparet; ſcripſit item Campanella *Diſquiſitiones Phyſiologicas*, magnum volumen, Pariſiis *in folio* editum, in quo multa continentur rara ac curioſa. Scripſit in *Philoſophiam realem Epilogiſticam*, ut vocat, conſtantem partibus quatuor, quarum prima eſt *Phyſiologia.* Hic locum & materiam inter principia ponit, calorem & frigus principia activa ſtatuit, in quo Teleſium ſequitur. Vanitatibus Aſtrologicis ſupra modum fuit deditus, & ipſe nova quædam principia in illis

exco-

excogitavit; Non enim ſatis ante nugarum erat. Scripſit & ſingularem *de fato Aſtrologico evitando* librum, quod argumentum nemini hactenus Aſtrologorum in mentem venerat. Sed vitare illud, per ipſas ſuas hypotheſes Aſtrologicas, docuit, adeoque fatum fato eluſit. Referente Erythræo, ſcripſit *ingens Opus de reformatione ſcientiarum*, decem in codices diviſum; quorum ſinguli plures in partes diſtribuuntur. Non memini vero, illud opus ea ſerie prodiiſſe. Quæ ab illo edita ſunt, carptim & per partes prodiere, non illo, ſed Tobia quodam Adamo curante. Aliqua etiam à Jac. Gaffarello edita ſunt Medicinalia ejus, in quibus multa nova, uti in omnibus ejus, occurrunt. *Grammatica* ejus, *Logica*, *Ethica*, *Politica*, ſeorſim prodierunt, quæ plena ſunt variis novitatibus. In *Ethicis* quoque ſenſu ſuo abundat, ubi, neſcio, qua intemperie abreptus, de morbis, & omnium febrium familia, tractare inſtituit, quem ego quidem non exiguum ejus morbum exiſtimo. De *Politicis* ejus vide judicium apud Bœclerum *in Comment. ad Taciti Annales*, *pag.* 101.

CAP. XV.

DE JORDANI BRUNI, ALIORUMQUE RECENTIORUM, PRINCIPIIS.

§. 1. *Jordanus Brunus, multitudinis mundorum & ſolium innumeræ aſſertor, ſententiam hanc vivicomburio luit. Pluralitatem mundorum, ac lunæ, aliorumque planetarum, cum terra ὁμογένειαν, ante illum Nic. Cuſanus & Nic. Copernicus, poſt ipſum autem Galilæus à Galilæis (palinodiam canere coactus,) Joh. Keplerus, Athan. Kircherus, Thom. Campanella, aliique Mathematici, itidem defenderunt.* 2. 3. *David Gorlæus & Carpentarius, Novatores Phyſici, quorum Paradoxa recenſentur.* 4. *Thom. Hobbeſius, Novator, tum in ſcientiis aliis, tum in Phyſica, in qua omnia à motu, non tamen primus, uti jactat, derivavit. Dogmata paradoxa & profana plurima, ipſumque Scepticiſmum Moralem, propugnat.* Elementorum *ejus* Philoſophicorum *recenſus Summarius.* 5. *Rob. Fluddius, cujus Philoſophia eſt Enthuſiaſtica. Somnia ejus picturæque nugaces de cauſis morborum, principia illius Catholica Medico-Phyſica ſunt virtus Septentrionalis & virtus Auſtralis, ſive rarefactio & condenſatio, quæ Ken. Digbæo etiam arriſerunt. Magicarum rerum in eo ſtudium. Cogitationes à Genitalibus cerebri credit produci, eadem ratione, qua Morhofius in* Carm. de Ente Rationis *jocoſe finxerat. Ridicula diviſio morborum. De principiis ipſius naturalibus, confuſe admodum expoſitis, judicium. Adverſarii ejus, Pet. Gaſſendus, Mar. Merſennus & Euſeb. à S. Juſto.* 6. *Henr. de Rochaz, Gallus, Phyſicæ è Chymia Reformator, cui aqua eſt omnium corporum materia. Alia ejus paradoxa.* 7. *Gvilh. Gilbertus, Anglus, Dan. Sennertus & Joh. Sperlingius.*

JORDANUS BRUNUS, (ee) Nolanus, ſub ſuperioris ſeculi exitum, partim proſa, partim carmine, explicuit ſua principia, Lucretium eo imitatus, qui carmine Phyſicam ſuam doctrinam propoſuerat, quanquam à Lucretiano ſtylo, quem imitatur, multum diſcrepet. Ejus doctrina, *in libro de immenſis & innumerabilibus, ſeu de Univerſo & Mundis*, propoſita, toto libro (carmine ſcripto, Scholiis autem ſoluta oratione illuſtrato, & Francofurt. A. 1591. *in 8vo* edito) id agit, multos eſſe mundos, imo innumerabiles, quos in duas tamen claſſes diſtribuit, aliquos ſoles vocans, aliquos terras. Stellas fixas, ait, meros eſſe ſoles, ſua congenita luce radiantes. Reliqua corpora, quæ aliena luce ſplendent, ſive illa videri poſſint oculis, ſive ob diſtantiam non videri, terras vocat. Singulis ſolibus ſuas eſſe vult lunas, unde ſingulare aliquod Syſtema conficiatur. Ita ſol, ſtella fixa, plures ſibi adjunctas habet lunas, ſive terras: venerem, lunam in ſpecie dictam, Martem; qui planetæ omnes ſecundum phaſes variantur; unde conſtat, corpora eſſe lunari ſimilia. Atque iſtorum Syſtematum infinita eſſe pronunciat; in quibus ut primaria illa corpora ſolis & terræ ſe habent, ut principia activa & paſſiva, ita & partes illorum corporum varias ex illo conflictu alterationes ſubire exiſtimat. Non ſunt ejus fundamenta & rationes omnino nihili aut ridiculæ. Subtiliter enim ubique diſputat, & verſantur in iſta ſententia Galilæus, aliique Mathematici, qui, quanquam non ita diſertis verbis omnia pronuncient, tacite tamen cum illo conſpirant. Sed ille miſer vivicomburio ſententiarum ſuarum audaciam luit; in quo magnam ei factam injuriam eſſe credo; neque enim Atheiſmi crimine ſuſpectum eum ſcripta ejus faciunt. Orti circa ea tempora ſunt Mathematici, qui totum Orbis Syſtema reformarunt, Nic. Copernicus & Galilæus. Et Copernicus quidem, jam ante Brunum, quippiam de Syſtemate ſuo publicaverat, quo poſteriorem ſe alicubi conqueritur Brunus, cum prior ipſe in cogitationes iſtas devenerit. Sed tamen ante Nicolaus Cuſanus, Cardinalis, ſimilibus quibusdam cogitationibus anſam dederat. Neuter tamen ex illis ad Mathematicas demonſtrationes rem deduxit, ut eo quidem nomine Copernico gloria ſua ſalva ſit. Qua de re ulterius legi poteſt Petrus Gaſſendus *in deſcriptione vitæ ejus*, uberrime inſtituta. Copernicus terræ motum diurnum circa axem, annuum in orbem, ac tertium libratorium, attribuit ſoli, in centro mundi conſtituto. Galilæus poſtea, in *Dialogo ſuis*, rationibus hanc ſententiam probatum ivit, qui orbem terræ à corpore lunari nihil differre vult, omnesque objectiones refutat. Scripſit & Joh. Keplerus opuſcula aliqua pro motu terræ, inter quæ illud eſt, quod inſcribitur *Somnium* Kepleri, ſive *Opus poſthumum de Aſtronomia lunari*, in quo habetur deſcriptio cujusdam fabuloſi itineris verſus lunam, & multa dicuntur de facie terræ, quomodo apparere poſſit in luna verſantibus, quæque illic animalia habitare poſſint. Ad ejus imitationem Athan. Kircherum *Iter* ſuum *Ecſtaticum* confeciſſe veroſimile eſt, librorum ſuorum omnium,

me

(ee) De Jordano Bruno, & modernis pluralitatis mundorum defenſoribus, conf. *Tom. II. Lib. I. c. 5.* §. 6. & iſtic annotat.

me judice, optimum, in quo à Genio Coſmiele ad varios orbes cœleſtes ſe deductum ſcribit, ac multa illic notaſſe & vidiſſe incredibilia. Quo ex figmento tamen apparet, eam quoque Kirchero eſſe ſententiam, quod corpora illa cœleſtia non ſint ita ſimplicia, ut vulgo creditur, ſed ſuis quoque ex Elementis compoſita. Varios paſſi ſunt inſultus omnes à Theologis, ac Galilæus quidem adactus fuit, ut palinodiam caneret. Cujus *Apologiam* tamen Thom. Campanella ſcripſit, & Sebaſtianus Montanus, Carmelita. Ac Campanella quidem ex ſacris literis novos illos lunares vel lunaticos homines probare contendit. Sed iſta ad principia Phyſica proprie non ſpectant. Incurrit etiam Kircherus Religioſorum quorundam cenſuram, adverſus quos *Apologiam pro Itinere Ecſtatico* edidit Caſp. Schottus, Herbip. 1668. *in 4to.* Joci tantum gratia ſcriptus eſt liber Luſitanicus de homine lunari, in aliis etiam linguas translatus, (De Mann in de Man) Belgiceque excuſus Amſt. A. 1651. *in 12.* Autor tamen figmento illo, habitari poſſe lunam, oſtendere voluit.

DAVID GORLÆUS, (ff) Ultrajectinus, *Exercitationes Philoſophicas* ſcripſit, 2
quæ editæ ſunt poſt mortem ejus, Lugduni Batavorum, Anno 1620. *in 8vo*, in *quibus plurima*, ut Titulus habet, *Peripateticorum dogmata evertit.* Poſtquam de Metaphyſicis egit, ad Phyſica procedit, agitque de proprietatibus corporum ſecundum variorum ſententias, partim novas, partim innovatas. Formas Subſtantiales Peripateticorum negat, duo tamen Elementa, terram & aquam, conſtituit, ignem, è ſubſtantiarum claſſe extruſum, accidentibus adſcribit, cœlum nihil, niſi aërem expanſum, eſſe vult.

NATHANAEL CARPENTARIUS, (gg) Anglus, ut quidam volunt, *Philoſophiam liberam*, uti vocat, ſcripſit, in qua multa paradoxa adſtruuntur, quæ revera 3
iſtud nomen merentur. Notitias naturales negat, locum nihil eſſe ait, omnes res ex nihilo fieri contendit, ignem humidum facit, Teleſium in eo ſecutus, omnibusque Elementis gravitatem tribuit. In quibus, ut multa paradoxa ſunt, ita non pauca vero conſentanea.

THOMAS HOBBESIUS, (hh) Anglus, in Phyſicis, Mathematicis, Moralibus 4
ac Politicis, nova dogmata multa invenit. Quod Phyſica attinet, è doctrina de motu omnia demonſtrare laborat, atque, in *Epiſtola ad Sam. Sorbierium*, *Tractatui de natura aëris præfixa*, primum ſe jactat, qui ita in Phyſicis philoſophari docuerit, de quo vereor, ne illi litem Carteſius, aliique, moveant. Ceterum de hoc Autore in univerſum tenendum, mirabilem eſſe ingenii ejus ad paradoxologias propenſionem, quanquam ab illo non pauca ſint argute ſatis excogitata & inventa, in Mathematicis præcipue, in quibus tamen Joh. Walliſio, Matheſeos Profeſſori Oxonienſi, ſæpe vapulat. Longe tamen plura in illo ſunt erronea, profana, & quædam, neſcio quomodo, fanatica. Ejus Opera omnia prodierunt Amſtelodami apud Blauwinum, anno 1668.

(ff) De Dav. Gorlæo Conf. *T. II. L. I.* c. 12 §. 5.
(gg) De Nathan. Carpentario Conf. *T. II. L. I. c.* 15. §. 4.
(hh) De Hobbeſio Confer *T. II. Lib. I. c.* 15. §. 13. 14. 15.

in 4to. Indicem in ea debemus Achilli Epſteinio. *Elementa Philoſophiæ* ſcripſit, atque in III. Sectiones diviſit, *primam de Corpore*, *ſecundam de Homine*, *tertiam de Cive.* Prioris Sectionis partes facit quatuor. Prima illi dicitur computatio, ſive Logica, ubi de Philoſophia agit in genere (cujus plane ineptam ſuppeditat definitionem,) de vocabulis (quorſum refert notionum doctrinam, prædicabilia ac prædicamenta,) de Propoſitione (ubi de Enunciationibus, Æquipollentia &c.) de Syllogiſmo, de Methodo. Pars II. Philoſophiæ illi prima eſt, quam in locum ſecundum conjecit, eam forte ob cauſam, quod partem primam, velut Vocabularium aliquod & Lexicon Philoſophiæ haberet. Hic agit primo de loco & tempore, uno, numero, toto, parte, infinito, minimo; Secundo de corpore & accidente, ubi de magnitudine, loco, pleno, vacuo, continuo, contiguo, motu & ſpeciebus quantitatis; Tertio de cauſa & effectu, ubi de actione, paſſione & principio; Quarto de potentia & actu; Quinto de eodem & diverſo; Sexto de quantitate; Septimo de Analogiſmo, ubi de proportionibus Arithmeticis & Geometricis Mathematico modo agit; Octavo de recto, curvo, angulo & figura. Pars Tertia de rationibus motuum & magnitudinum agit, ubi integra Geometria & Statica tractatur; Pars quarta de natura & ejus phænomenes, ubi primo de ſenſione & motu animali; Secundo de univerſo & ſideribus; Tertio de luce & calore, & coloribus; Quarto de frigore, vento, glacie, &c. Quinto de ſono, odore, ſapore & tactu; Sexto de gravitate. Sectione ſecunda de homine pauca admodum habet, de ipſius conſtitutione & natura, plura toto libro de natura viſionis affert, & plane ἀμεθόδως integram Optices doctrinam proponit, quanquam negari non poſſit, doctrinam illam bene ab ipſo eſſe excultam. In Tertia Sectione de cive, novam ſibi viam inveniſſe viſus eſt, qua demonſtraret Monarchiam. Liber ille paradoxis ſententiis pleniſſimus eſt, uti & alter, qui illi ſubjungitur ſub Titulo *Leviathanis*, in quo monſtroſa proponuntur dogmata, tam Theologica, quam Phyſica & civilia. Si vero verum fateri velimus, ille Scepticiſmi Moralis propagator eſt, quo pernicioſior doctrina in ſocietatem civilem inferri non poteſt. Multos habuit è popularibus ſuis Antagoniſtas, de quibus hic diſſerendi locus non eſt.

5 Fuerunt etiam ex Anglis alii Novatores, tum etiam è Gallis, quorum adeo celebre nomen non eſt; neque adeo nova quædam principia invenerunt, quam è Veteribus quædam recoxerint, aut alia forma propoſuerint. Quidam etiam confuſe omnia tractarunt, & partem tantum aliquam doctrinæ naturalis attigerunt. Fuit pene Enthuſiaſta in Philoſophia naturali ROBERTUS FLUDDIUS, Vir cetera magni & profundi ingenii, qui multa veterum Rabbinorum & Cabaliſtarum dogmata reſuſcitavit, multa ipſe commentus eſt, ut habebat ingenium phantaſmatum valde fœcundum, quod vel mirabiles illæ picturæ, quibus cum ordinem creationis rerum repræſentat, tum alias operationes naturales, innuunt. Inprimis ridiculus eſt, quomodo de cauſis morborum philoſophatur, ubi aliquod ſanitatis fortalitium depingit, atque circa quemlibet fortalitii angulum angelos cuſtodes diſponit, & morborum quaſi averruncos, quorum etiam nomina novit, *ceu digitos unguesque ſuos*, in magnam,

cre-

credo, eorum familiaritatem admiſſus; his opponit è Dæmonum grege Genios illos morbificos, qui à partibus ventorum cardinalium morbos ſingularum plagarum genio familiares immittunt, omnes nigro ore ſqualentes & larvatos, & *neſcio quos vultus imitantia ſigna ferarum.* Illic vermiculi quidam barbati apparent, vel locuſtæ, vel crabrones, atque hic ſinguli pene morbi ſuas figuras habent; tanti eſt ſapere. In omnibus his commentis non tamen nihil plane eſt, quod laudari mereatur. Fuit enim in illo ingenium *μηχανικώτατον.* In omni Matheſeos parte quædam ſcripſit, ac nova etiam non pauca invenit, quæ poſtea Kirchero, aliisque, in prædam ceſſerunt. Duo principia illi ſunt quaſi Catholica, in quibus univerſam Phyſicam ſuam & Medicinam fundat, virtus Septentrionalis & Auſtralis, ſecundum quas omnia diſponit. Virtus Septentrionalis eſt illi principium condenſans, virtus Auſtralis principium rarefaciens. Quod idem eſt, ac ſi quis rarefactionem & condenſationem principia Phyſices ſtatuat, quod fecit Kenelmus Digbæus, qui paulum aliter hoc in argumento verſatus eſt, & pulchrius principia iſta ornavit, atque omnia Phyſices *φαινόμενα* ad ea reduxit, *in Demonſtratione immortalitatis animæ rationalis*, Anglice ſcripta, & Latine etiam Pariſ. A. 1651. *in fol.* ac Francof. *in 8vo.* cum gemina *Præfat. Metaphyſica* Thomæ Angli, Digbæo ὁμοψήφȣ, edita, *Tractatu priori.* Cui *Demonſtrationi Libros V. Inſtitutionum Peripateticarum* addidit, ut manifeſtiorem redderet ſuæ Philoſophiæ (quam ad mentem veteris Peripateticæ inſtitutam vult eſſe) cum Ariſtotelica convenientiam. Ac ſunt profecto, in quibus Digbæo, quam Carteſio, malim ſubſcribere, etſi hic in aliis oculatior fuerit. Idem eſt, ac ſi quis calorem & frigus principia naturæ ſtatuat, vel ignem & terram ſecundum Teleſium, adeoque hic non niſi terminis variatur. Unde videmus, etiam in naturali Philoſophia cramben eandem ſæpius recoqui, ac easdem carnes opponi, variatis juſculis. Roberti Fluddii *Opera* aliquot Voluminibus collecta ſunt, ac edita Londini, ſed rariores ſunt quidam ejus *Operum Tomi*, quod Magica quædam in illis contineantur, quibus vehementer addictus fuit Fluddius, quo nomine etiam male apud populares ſuos audivit. Primæ quoque illorum editiones ſunt optimæ, quod in poſterioribus multa ſint omiſſa, *Philoſophia Moſaica*, Goudæ A. 1638. *in fol.* impreſſa rarior eſt, & inter Pontificios prohibita. Nullum non divinationis genus attingit, ac non parum iis tribuit. In Aſtrologicis, in diebus Electitiis, in furtis inquirendis, & ſimilibus variis vetitisque artibus, ſua quædam præcepta ponit. Cogitandi modum in nobis & ſpeculationes illas rationum, mirifice quodam in loco, videlicet in libro *de myſtica cerebri Anatome*, ob oculos ponit. Solent ab Anatomicis illic delineari genitalia membra utriusque ſexus, quod proceſſus quidam & ſinus, eum in modum, figurati ſint. Hic Fluddius invenit, non quod pueri in faba, illic dicit generari cogitationes; quod mihi mirum viſum eſt, cum ego aliquando *joculare carmen de Ente rationis* ſcriberem, &, ferente ita genio carminis, joci gratia finxiſſem, illic generari Entia rationis, poſtea, cum incidi in iſtum Fluddii librum, quod ne ſomniando quidem cogitaveram, inveniſſe

me

me, ſerio hæc aſſeri à Fluddio. Tota ejus Medicina mirabilibus referta eſt paradoxis, mirabiles habet morborum definitiones & diviſiones. Legatur liber ejus *de morbi Eſſentia.* Ratione totius Macrocoſmi dividit morbos in Empyreos, æthereos, Elementares, tenebroſos, in plaga Septentrionali procreatos, tenebroſos, ex plaga occidentali ortos, præternaturales æſtuoſos, ad plagam meridionalem ſpectantes. Ergo Sphærica nunc opus habemus, ut intelligamus morborum naturam. Fundat vero omnem hanc Philoſophiam ſuam ſupra Septentrionalem & Auſtralem potentiam in natura, ut jam dixi, cujus menſuram quaſi ob oculos ponit Thermoſcopium. Ex eo omnium rerum pene cauſas deducere laborat. Urinarum ac pulſuum myſterium ex eodem Thermoſcopio demonſtrat. Vera autem & ordinata ejus principia iſta ſunt. Principia illi ſunt vel primaria, vel ſecundaria. Primaria ſunt tenebræ, ſive materia prima. Materia omnium rerum ſecunda ſunt aquæ. Lux divina illi eſt eſſentia centraliſſima, omnia creans, informans, vivificans & movens. Secundaria illi principia ſunt, vel activa, ut calor & frigus, vel paſſiva, ut humiditas & ſiccitas. Sympathiam lucis, Antipathiam tenebrarum ſobolem facit, Spiritum quoque atque animam mundi ſtatuit. Quæ omnia, quam ſint confuſa, quivis videt. Neque enim ordinata illa inter ſe ſunt, aut ſatis cohærent, neque ullam demonſtrandi vim habent. Quid enim cauſæ ſubeſt, quare tenebras inter principia ponat, quæ mera ſunt privatio, ut adeo ineptum ſit, materiam illas facere. Quando principia activa frigus & calorem facit, in eo ὁμόψηφος eſt Teleſio, qui tamen multo elegantius principia iſta ſua deducit. Paſſiva principia, humiditas & ſiccitas, non ſeparata ſunt à prioribus, qualitates enim ſunt, quæ calorem & frigus conſequuntur. Porro Sympathiæ & Antipathiæ nomina non ſunt, niſi nomina, atque nihil poſitivi in natura notant, quare inepte, vel ad lucem, vel ad tenebras, referuntur. Non defuere, qui ejus Philoſophiam oppugnarunt, Pet. Gaſſendus & Marinus Merſennus, Galli, multo illo quidem in Diſputationibus præſtantiores. Euſebius de Sancto Juſto, ut ſe vocat ficto nomine, librum itidem contra illum ſcripſit, quo hæreſeos, impietatis, ignorantiæ, illum accuſat. Fraternitati Roſeæ Crucis etiam ſe immiſcuit Fluddius, pro qua *Apologiam*, ſub ficto nomine *Rudolphi Otreb*, ſcripſit.

6 Inter Gallos etiam fuit aliquis HENRICUS de ROCHAZ, in Phyſicis Novator, ſed è Chymicorum familia, qui aliqua ex Bernh. Paliſſio, aliqua ex Nuyſementii principiis de ſale univerſali, deſumpſiſſe videtur. Scripſit quædam *de Aquis Metallicis, ac ſecretis fodinarum Metallicarum*, quibus docuit rationem acidulas artificiales conficendi. Librum edidit Gallica lingua ſub *Phyſicæ Reformatæ* Titulo, cujus in principio refutat errores vulgares circa Elementa. Neminem eſſe ſtatuit, qui primam omnium rerum compoſitionem noſſe poſſit, niſi Deo creanti adfuerit, omniumque teſtis αὐτόπτης exſtiterit. Soli itaque Deo perfectam omnium rerum cognitionem eſſe ait. Nobis tantum à poſteriori, ſcil. per ἀνάλυσιν, res noſſe datum eſſe, quæ ſcil. ſecundum principia Chymica inſtituenda. Porro demonſtrat illa, quæ vulgo haben-

habentur Elementa, præcipue vero ignem & aërem, non ingredi conſtitutionem miſti. Deinde de principiis uberius agit; ſalem facit principium, corpora conſolidans, quod in vegetabilibus oleum, pinguedinem in animalibus, ſulphur in metallis, ſtatuit. Quod Mercurius illi in metallis, aqua & humor eſt in reliquis corporibus. Aqua illi omnis nutritionis principium. Nec opus eſſe putat, ut terra illi immiſceatur, neque immiſceri poris poſſe, quam opinionem tamen falſam eſſe exiſtimo. Aquam vero ſe corporificare per ſpiritum aliquem vitæ inſitum. Ulterius totam terram ex aqua confectam eſſe autumat, neque Deum duplicem, ſed ſimplicem tantum materiam creaſſe, quæ aqua fuerit. Cumque dicatur *Geneſ. I.* Spiritum, incubantem aquis, diviſionem feciſſe inter aquas & aquas, ex eo aquam omnia fuiſſe probare contendit; qua tamen interpretatione falſus eſſe mihi videtur, cum dicatur illic à Deo non ſola tantum aqua, ſed terra & aqua, creata. Corporum poſitivas qualitates facit calorem & humiditatem, ſiccitatem & frigus privationes ſtatuit. In altera parte operis ſui morborum cauſas, è tribus Chymicorum principiis, deducit, & quomodo ſecundum eadem fieri in illis Medicina poſſit, tradit.

GVILH. GILBERTUS, Gloceſtrienſis Anglus, Medicus Regius, *in Philoſophia nova de Mundo noſtro ſublunari*, Amſtelod. ap. Elzevirium, anno 1654. *in 4to.* edita, etiam Novator eſt in Phyſicis, ab Ariſtotele diſſentiens. Impugnat enim Elementorum Quaternarium, transmutationem & mixturam, vacuumque ſtatuit duplex, ſeparabile & inſeparabile. Ad doctrinam Magneticam, quam (uti *P. II. c.* 32. §. 2. dicetur) primus cum cura excoluit, ſpecialia multa in Phyſicis reduxit ſpeculationibus. Ita enim ſolet fieri à multis, immoderatius in una affectione demonſtranda verſantibus, ut eam deinde ad omnia referant, ſimiles illi Philoſopho Muſico, qui animam per harmoniam definiebat, taxatus ideo à Cicerone, quod nollet ab arte ſua diſcedere. In cœlo & ſideribus Gilbertus non agnoſcit quintam aliquam naturam & eſſentiam immutabilem, ſed generari illic & mutari ſtatuit corpora. De fluxu quoque & refluxu maris multa habet non ſpernenda. *Dan. Sennerti* Phyſica ab Ariſtotelica non adeo differt, niſi quod materiam primam, mutationem Elementorum, & ſimilia ſpecialia dogmata, impugnet. Eam *Joh. Sperlingius* Wittebergæ profeſſus eſt non ſine applauſu. Sed potius ille declamat, quam demonſtrat, nec ad ἀκρίβειαν Carteſianorum, methodumque demonſtrandi Mathematicam, accedit, ſed ſemper formas, qualitates occultas, ſympathias, & ſimilia ignorantiæ vocabula, pro rationibus affert.

CAP. XVI.

DE PARACELSO, EJUSQUE SECTÆ PRINCIPIIS.

§. 1. *PHil. Aureolus Theophraſtus Paracelſus magiæ falſo accuſatus. Dotes ingenii ejus, & in Medicinam merita.* Πολυπραγμοσύνη *in Theologicis excuſatur.*

ſatur. 2. Doctrina ejus ac Chymicorum de tribus corporum miſtorum, in quæ reſolvi eadem iterum poſſunt, principiis, Sulphure, Mercurio, & , quem ipſe primus ſuper addidit, Sale, Metallorumque ſpeciatim ab his productione, explicatur & defenditur. 3. Illuſtrantur hactenus dicta exemplo ſpiritus vini, de quo, an in priorem vini ſtatum reduci poſſit, diſquiritur. 4. Continuatur defenſio principiorum Chymicorum contra horum Adverſarios, & Rob. præſertim Boylii Chymiſtam Scepticum. 5. Hiſtoria Chymiæ è Conringii & Borrichii Scriptis contrariis, Autoriſque de Transmut. metall. Epiſtola, *haurienda eſſe monetur, & de Chymicis Græcis ἀνεκδότοις, Thomæque Reineſii in illos* Notis, *quædam adduntur.*

1 PEnultimus ille, quem nominavimus, *Henricus de Rochaz*, è PARACELSI (ii) Schola fuit, qui circa id tempus mirabilem aliquam Philoſophiam & Theologiam inſtituit, ad cujus exortum, velut ad novi cujusdam ſideris exortum, omnes ſunt excitati. De vita ejus viri, moribus & ſtudiis, multa traduntur ab aliis, integris libris. Laudatur enim ab his, culpatur ab illis, nec defuere, qui Magiæ crimen illi imputarunt, à quo tamen illum liberat Gabr. Naudæus *in Apologia hominum eruditorum, pro Magis habitorum*; ac ſolet eſſe hoc familiare convitium in viros ſingulari doctrina & inventis illuſtres. Ipſi Chymiæ veteris Profeſſores, Andr. Libavius (*in Exam. Philoſophiæ recentis*,) aliique, ipſum, tanquam Sophiſtam, excluſum ivere. H. Conringius, *in Libb. de Med. Hermet.* parum æque de illo judicat, ſed, ut fieri nonnunquam ſolet, ſtudio partium abrepti, ne quidem virtutes laudare poſſumus. Recenſuit is quidem, è Melch. Adami *vitis Med.* nonnulla in ignominiam Paracelſi ab aliis dicta, ſed ea ſubticuit, quæ erant in laudem. Fuiſſe in Paracelſo maximum ingenium, ac perſpicaciſſimum ad res naturales contemplandas, nemo certe negare poterit, qui quidem ſine affectu judicaturus eſt. Magnam quoque lucem arti Medicæ intuliſſe certum eſt, quanquam ringantur & fremant ſectæ adverſariorum. Si manus à Theologia abſtinuiſſet, neque dogmata ſua ad fanaticam aliquam & Enthuſiaſticam Philoſophiam extendiſſet, plus ſibi laudis, invidiæ minus, paraſſet. Sed ferenda ſunt in homine, in exemplum certe ſeculi nato, levia illa vitia, & grato animo accipienda, quæ ille in genus humanum contulit beneficia. De mirabilibus ejus remediis in morbis deſperatis plurima ſunt experimenta, quorum aliquot conſignavit Melchior Adami *in lib. de vitis Medicorum Germanorum.*

Phyſicam doctrinam ad tria illa vulgo decantata principia redegit, Salem, Sulphur & Mercurium, quibus omnia miſta corpora, velut Elementis quibusdam, conſtare credit, in quæ etiam arte reſolvi poſſint. Quod certe non inepte, aut imperite admodum dictum eſt. Primus tamen ille fuit, qui veterum illa principia metallica ad corpora omnia miſta extendit, addito inſuper principio ſalis. Et quidem vetus illa Chymicorum Schola duo agnoſcebat principia, quibus metalla conſtabant, Sulphur

(ii) De Paracelſo, ejusque Philoſophia & Medicina, Confer. *Tom. II. Lib. I. c.* 15. §. 16.

phur & Mercurium, quorum inter ſe miſtura efficerentur corpora iſta, quæ metalla vocamus. Sunt vero illis Sulphur & Mercurius non niſi vapores diverſi, quorum mutuo complexu oritur primum metallum aliquod immaturum & volatile, quod deinde, pro ratione caloris, à quo excoquitur, pro puritate vel impuritate loci, in quo producitur, varias aliquas ſpecies ſubit. Nam, ubi vapores illi puriſſimi ſunt, citra aliquam peregrinorum ſalium, vel terrarum impurarum acceſſionem, aurum fit & argentum, ubi vero accidunt impura Sulphura, & externa corpora metallica, conficiuntur impuriora, qualia ſunt cetera illa præter aurum & argentum. Eſt vero illis unus idemque in omnibus metallis Mercurius, ſeu aqua quædam metallica, aquæ elementari toto genere diſſimilis, quæque nomen aquæ non niſi improprie habet, & ob quandam analogiam, quoniam ſcil. reſpectu ſuorum compoſitorum ſe habet, ut aqua, quæ in illo diſſolvuntur, quemadmodum corpora cetera in aquam, unde compoſita ſunt, paulatim diſſolvi poſſunt, quia ea quaſi glutinis cujusdam inſtar eſt, quo compinguntur corpora illa ſupraterranea, debilius miſta, quam corpora metallica. At vero metalla, quæ ſingularem aliquam claſſem rerum naturalium conſtituunt, & quaſi radices ſunt, vel medulla & nucleus hujus maſſæ terraqueæ, propiora quædam & ſibi vernacula habent principia, Mercurium ſcil. aquam illam metallicam, ſive viſcoſitatem illam mineralem, quæ quaſi materia communis eſt omnium metallorum. Sulphur vero, alterum illud principium, eſt pinguedo aliqua mineralis, vel oleaginoſitas metallica, non combuſtibilis, qualis eſt in corporibus ſupraterraneis, debilius miſtis, & facile reſolubilibus, ſed incombuſtibilis, & quaſi ipſe ignis corporalis, nullo alio igne combuſtibilis & ſuperabilis. Illud puriſſimum in auro eſt, impuritates quasdam habet in argento, ſummam vero fœculentiam in ceteris metallis, quibus parum ſulphuris incorrupti & incombuſtibilis ineſt, & pleraque aduri & comburi poſſunt ſulphure illo impuro combuſtibili. Hæc principia nemo è veteribus omni corpori naturali, præter Paracelſum, attribuit, qui tertium aliquod principium, Salem, addidit, quod neſciebat Chymicorum veterum Schola. In metallis enim, quanquam ſalis etiam termino nonnunquam utantur, nullus proprie ſal eſt, qui non ſimul ſit ſulphur vel Mercurius. Paracelſus tria hæc principia primus, uti dixi, ad omnia corpora naturalia refert, illa ſcil. quæ miſta ſunt. In quo certe non eſt adeo reprehendendus. Eſt enim quidam Analogiſmus corporum naturalium, ac reperitur in ceteris corporibus ſua quadam ratione, quod reperitur in metallis. Quanquam in animalium & vegetabilium ordine aliis illa nominibus ſint appellanda. Quare Mercurii nomine ſignificatur illud, quod humidum eſt in corporibus, præcipue vero illud, quod volatile, ut in plantis & animalibus ſpiritus, atque in fermentatis liquoribus cereviſia & vino, qui omnium primi diſtillatione ſeparantur. Hunc aliqui cum ſulphure confundunt, quod ſcil. utrique & calor, & motus, & volatilitas, conveniat. Sed eſt tamen omnino inter Sulphur & Mercurium diſtinctio. Quanquam enim Mercurius & Sulphur in ſpiritibus ſæpe conjungantur, differunt tamen partes iſtius ſpiritus. Partes enim oleaginoſæ & pingues ſubtiliores, quæ Sulphuris nomine veniunt, una

cum ſpiritu propelluntur. In Mercurio itaque humor eſt, in ſulphure pinguedo, in ſale fixitas quædam & ſoliditas. Tria hæc ferme demonſtrari poſſunt in uno quoque corpore miſto, ſi analyſis per ignem inſtituatur, quæ diſtincta illa miſta principia nobis producit. Quæ principia inter ſe poſſunt miſceri quaſi & confundi, nam nulla pars ſpiritualis, ſive Mercurialis adeo ſolitaria eſt, quin habeat ſibi adjunctas partes aliquas ſulphureas, imo etiam ſalinas. Raro enim ita ſeparantur partes iſtæ, ut non vicinas etiam abradant. Sic in oleis etiam ſales volatiles habemus aut in ſpiritibus, ut exinde pateat, ita diviſa eſſe & confuſa inter ſe iſta principia, ut non omnia ſimul ſolvantur, ſed conjuncta etiam remaneant. Ideoque ſingula illa tria principia partes habent volatiles & fixas, particulas ſcil. magis vel minus mobiles. Quæ autem inter omnes quam maxime ſunt mobiles, illæ omnium ſunt puriſſimæ & præſtantiſſimæ.

3 Diſtingui ergo eum in modum corpora miſta poſſe, ipſa ἀνάλυσις per ignem docet, quæ certe non videtur novas ſpecies producere, quæ quorundam ſententia eſt, ſed illa, quæ latitabant, in conſpectum proferre, ſeparatis illis, quæ fœculenta erant & non niſi craſſam aliquam molem & materiam exhibent. Quis enim exiſtimet, e. g. ſpiritum vini eſſe ſpeciem, ab ipſo vino diverſam, vel per ignem demum productam? Quod enim nobis objiciebat aliquando homo, iſtius ſententiæ patronus, poſſe ſcil. ex ſpiritu vini & aqua iterum vinum fieri, ſi miſceantur, quandoquidem novam ſpeciem non velimus admittere, id ridiculum eſt. Vinum enim, cum liquor ſit fermentatus & fermentationis beneficio ita miſtus, vinculo hoc ſoluto per ſolam miſturam in priorem ſtatum reduci non poteſt. Eſt enim hæc confuſio tantum liquorum inter ſe, fermentatio vero minimarum particularum inter ſe translocatio, interno aliquo motu excitata, quæ ſi reddi poſſet per artificium ſpiritui vini & phlegmati, inter ſe miſtis, ac illæ etiam particulæ reponi, quæ in auras evolarunt, nova iterum fermentatione vinum produci poſſe non dubito. Quanquam proportio illarum partium deprehenſu difficilis foret. Atque rem non omnino impoſſibilem eſſe, vel ex eo patet, quod, ſi liquori, ex uvis expreſſo, aliqua ſpiritus vini nobiliſſimi pars additur, vinum multo generoſius evadat, auctis ſcil. iſtis ſpiritibus internis, in liquore contentis, per acceſſionem externorum. Quomodo in vino præparando multa ſunt arcana, magnum profecto habitura momentum in re naturali, ſi ea omnia ſcirentur. Multa adhuc latitare exiſtimo, quæ deprehenſa magno commodo eſſe poſſent.

4 Argutias itaque tantum captare mihi videntur & ſophiſmata, qui tria iſta corporis miſti principia impugnant, quæ quanquam per ſe prima non ſint, ſunt tamen prima r tione miſtionis; ex iis enim proxime conſtant corpora, atque in illa proxime reſolvi poſſunt, ut novas hic ſpecies produci non ſit credendum. Nam, cum leni igne, eo ſcil. quo natura in compoſitionibus & generationibus rerum utitur, miſta illa diſſolvuntur, nihil aliud infertur partibus miſti corporis, quam motus, ideoque ſimul ac calor incipit, incipiunt moveri in miſto corpore particulæ maxime mobiles, quarum motus ſenſim continuatur calore continuato, ideoque diviſio fit

inter

inter partes, quæ conſtituebant totum illud, quarum partium diſtinctionem ex ipſa ſpecie externa, & proprietatibus ejus, deprehendere poſſumus, ideoque nihil novi hic generatur, ſed, quod ignotum erat, detegitur. Quod ſi vero ignis inſtituatur ultra modum, violentus ſit & deſtructivus, tum partes maxime mobiles, vel avolant, vel, ſi clauſæ ſunt, inficiuntur miſtura reliquarum partium magis fixarum, per illam vim contra naturam ſuam propulſarum. Neque dicam de fuliginibus ligni vel carbonum, ex intenſo illo igne particulis propulſis pro minima commiſtis, unde ἐμπύρευμα aliquod peregrinum infertur partibus deſtillatis. Atque tum certe, cum omnes inter ſe partes confunduntur, quaſi nova aliqua ſpecies videtur produci. Atque in iſtis principiis nobis ſubſiſtendum eſt, naturam corporum miſtorum indagaturis. Nam, ſi ad remotiora aliqua tranſimus, quibus etiam iſta principia conſtant, nihil amplius ſenſu deprehendimus, ſed ex intelligentia rerum nobis fingimus, ſive ab Atomis illa arceſſamus, ſive à quibusdam formis, quæ omnia dubitationis & fictionum plena ſunt Principiorum Chymicorum inſufficientiam integro libro, cui titulum *Chymiſtæ Sceptici* facit, demonſtrare voluit Robertus Boyle, argutus quidem ille & ingenioſus, ſed à quo tamen ego diſſentire malo. Nam, niſi aliquis finis modusque argutiarum ſtatuitur, pro rebus tandem ipſis umbras captabimus, & inania quædam ſimulchra. Subſiſtere autem nos poſſe, in miſtorum natura deprehendenda, his in principiis, arbitror. Quanquam non negem, eſſe φαινόμενα naturalia, in quibus ulterius progrediendum eſt. Sed in iis, cum poſſimus quædam vi ingenii, non falſo examine, deprehendere; multa tamen ſunt, in quibus ingenio tantum locus relictus eſt, cujus fiducia freti cauſas, vel damus, vel rejicimus.

Nolo nunc quicquam de veterum illa doctrina chymica prolixius diſſerere, cum 5
id abunde à nobis præſtitum ſit in Epiſtola, quam *de transmutatione Metallorum* ſcripſimus. Legi poſſunt in illo argumento libri in utramque partem ſcripti, Hermannus Conringius *in Medicina Hermetica*, qui aliquanto iniquior eſt in Chymiam veterum & recentiorum, & Olaus Borrichius in doctiſſimo libro, quem de *ortu & progreſſu Chymiæ* edidit, ac alio, quem adverſus Conringium ſcripſit *de ſapientia Ægyptiorum*, in quibus operoſus eſt in refutandis Conringii ſententiis. Hic prolixe disquiritur de primis in iſta doctrina Scriptoribus, quando illi vixerint, quosque libros ediderint. (kk) Ii Autores Græca lingua in Bibliothecis, Regia Pariſienſi & Auguſtana aſſervati fuerunt, atque eo forte tempore in Italiam & Galliam importati ſunt, cum anno Chriſti 1453. everſo Imperio Conſtantinopolitano, Græci exules, Beſſarion, Chryſoloras, Laſcaris, Argyropulus, in Italiam & Galliam confugerunt. Ex codice Auguſtano codex Bibliothecæ Altenburgenſis deſcriptus eſt, quem ex iſta Bibliotheca, per amicum ſumus adepti, multis in partibus mutilum. Nam in eo non inveniuntur, quæ Salmaſius in codice Pariſienſi legerat de artificiali unionum confe-

(kk) De MSStis Chymicis Græcis vetuſtis, etiamnum reliquis, Autor *Tom. I. Lib. I. cap. XI.* prolixius diſſeruit. De Herm. Conringii & Ol. Borrichii Scriptis de Chymia contrariis paulo ante, *ad Lib. hujus Cap. IV.* §. 1. quædam ſunt annotata.

ctione. Notas Thomas Reineſius margini adjecit, ac multa loca emendavit, addita quoque eſt ejusdem de ætate horum Autorum Diſſertatio. Vetuſtiſſimi Autores in Annum Chriſti 400. incidunt. Nam, quæ ſub Democriti nomine prodiere, ſuppoſititia habent omnes; quanquam Borrichius non omnino ſuppoſititia eſſe velit, ſed extitiſſe quædam ejus generis ſcripta, veterum quorundam autoritatibus probare contendit. De recentioribus hujus Studii cultoribus legi amplius poteſt Epiſtola noſtra.

CAP. XVII.

DE PHILOSOPHIA NATURALI RENATI CARTESII, ET ASSECLARUM.

§. 1. *Laus Carteſii. Philoſophia ejus immerito Theologis ſuſpecta, & Atheiſmi, cui Ariſtotelica potius viam ſternit, inſimulata. Aſſeclarum ejus dogmata impia Carteſio non imputanda. Judicium de Gisb. Voëtio.* 2. *Carteſii quatuor de philoſophandi ratione Regulæ, è* Libro de Methodo, *& Philoſophemata ejusdem Phyſica, Generalia & Specialia* è Principiis Philoſophiæ, *breviter recenſentur.* 3. *Scripta illius reliqua enumerantur, illorumque Editores.* 4. *Philoſophiæ item illius Epitomatores & Scriptores Syſtematici, Henr. Regius, Jac. Rohault, Joh. Tattinghof, Franc. Bayle, Ant. le Grand.* 5. *Commentatores in eandem, Joh. Claubergius, Dan. Lipſtorpius, Jac. Rohault, Cordemœus, Thom. Cornelius, Joh. de Raey.* 6. *Carteſiana Principia ſuis miſcuerunt Rob. Boylius & G. G. Leibnitius.* 7. *Adverſarii potiores Philoſophiæ Carteſianæ, præter Scholaſticos, Franc. Wilh. Baro de Nyland, & in motus præſertim doctrina, Gallus Anonymus, Joh. Alph. Borellus & Henr. Morus, ad Enthuſiaſmum proclivis.* 8. *Carteſianæ Phyſices mira ſubtilitas laudatur, ſed & incertitudo ſimul agnoſcitur.* 9. *Henr. Mori judicium de nævis illius, vel à ſimplici inadvertentia, vel ab aſtutiæ honeſtæ ſtudio, vel à nimia Mathematicæ certitudinis affectatione, ortis, exemplis, dogmatum de brutis automatis inſenſatis, cauſis finalibus non inveſtigandis, motus cauſa efficiente & menſura, aliisque, illuſtratum.*

1 ACcedimus jam ad decantatiſſimam noſtri ſeculi Philoſophiam, cujus Autor RENATUS CARTESIUS, (ll) Gallus, perſpicaciſſimi vir ingenii, & Mathematicorum ſtudiorum peritiſſimus, quorum miniſterio in omnibus Phyſices hypotheſibus uſus eſt. Variis agitata fuit fatis, cum primum orieretur, laudata ab his, culpata ab illis, adverſarios tamen nacta eſt plurimos, inprimis Theologos, qui, neſcio quas, inſidias ſibi ab illa metuebant, in quo tamen falſos eos fuiſſe, res ipſa docet. Quod enim illi maxime impugnant, adeo planum & perſpicuum eſt, ut

(ll) De Renato Carteſio, ejusque Doctrina & Secta Philoſophica, Confer *T. II. Lib. I. c.* 15. § 5-12.

ut ſenſus ſuos negent, qui adverſum iſta loquuntur. Quanquam non negem, quosdam è Carteſii Diſcipulis latius extendere illa, quam ipſe olim Carteſius, ſatis quidem in ſententiis ſuis modeſtus. Quod tantum abeſt ut Carteſio imputari poſſit, ut pene hoc cum omnibus commune habeat. Nihil enim à quoquam dici poteſt, quod non in ſenſus pravos poſſit corrumpi, ubi malum ingenium acceſſerit. Sane ex ipſis Peripateticorum principiis fuere, qui Atheiſmum, qui animæ mortalitatem, propugnarent, cum alii tamen, & ipſi quidem Theologi, ex iisdem principiis, diverſa doceant. Non poſſunt certe Carteſius & Aſſeclæ præſtare, quod infamis ille Diſſertator *de Philoſophia Scripturæ Interprete* (Eleutheropoli A. 1666. *in* 4.) Carteſiana principia ad dogmata ſua Theologica Paradoxa detorqueat. Cui Ludov. Wolzogenius, Prof. Traject. Libello eximio *de Scripturarum Interprete* maſcule reſpondit, ac paucis pagellis Nicol. Arnoldi *in Theologia Philoſophiæ Domina*, Franeq. 1667. *in* 12. Prudens eſt & neceſſaria circa abuſum Philoſ. Carteſianæ *Admonitio* Balth. Beckeri, Doct. Theologi, Veſaliæ 1668. *in* 12. edita. Qua cum conferri poſſunt, quæ de vero ejusd. uſu Sam. Mareſius, Brunius & Pet. ab Andlo ſcripſerunt. Fuit vero iſta Carteſii Philoſophia magis iſtis criminationibus ſubjecta, quod ad ſenſum magis doctrinam ſuam reduxerit, atque eum normam hypotheſεων ſuarum conſtituerit. In quo quidem ille nihil perperam facit; nam qui alia ratione naturam ſpeculatur, in multa fanatica & inania incidat neceſſe eſt. Sed qui illud, per imperitiam ſuam, non aſſequebantur, miros ſtatim clamores excitabant de perverſis quibusdam & hæreticis ſententiis. Id certe ex omnibus conſtat Carteſii ſcriptis, neminem majori ſtudio & conatu in id incubuiſſe, ut demonſtraret animæ humanæ immaterialitatem, & per conſequens immortalitatem, & exiſtentiam Dei; quæ duo certe capita oſtendunt, longe illum abfuiſſe ab iſto crimine, quod illi imputabant adverſarii. Nemo enim è veteribus illis, nec Ariſtoteles ipſe, cujus paſſim principia in Scholis recepta ſunt, id data opera egit. Omnia enim apud illum ſuper hoc argumento ſunt tenebricoſa, ſuſpecta, ambigua, & jam in hunc, jam in illum ſenſum, flecti poſſunt. Unde non deſunt, qui expreſſis verbis aſſerant, Ariſtotelem ſtatuiſſe animam hominis mortalem. Magis forte pius eſt Carteſius, quam illi, qui Carteſianam Dei in nobis Ideam ſcriptis impugnarunt. Quorſum ſpectat Lib. cujusd. Steph. Ezeckii, qui, in *prima ſua veritate defenſa* (Traj. 1666. *in* 12.) acerbe iſtoc nomine Carteſium, ejusque aſſeclas, perſtringit. Quod hiſtoriam vitæ & Operum Carteſii attinet, prodiit non ita pridem libellus aliquis ſingularis de hoc argumento ſcriptus à M. Joh. Tepelio. In quo ſimul exponuntur variæ ejus conflictationes cum Theologis, è quibus præ ceteris habuit antagoniſtam Gisbertum Voëtium, hominem magnæ quidem doctrinæ & variæ, ſed nulla perſpicacitate animi præditum.

Primum Opus, quod Carteſius ſcripſit, *liber* fuit *de Methodo*, quo IV. Regulis 2
omnem philoſophandi rationem complexus eſt. Prima eſt, ut nihil unquam veri admittatur, niſi quod quis certo & evidenter verum eſſe cognoſcat. Secunda, ut difficultates, quas eſſet examinaturus, in tot partes divideret, quot expediret, ad illas com-

commodius reſolvendas. Tertia, ut cogitationes ordine promoveret, incipiendo à rebus ſimpliciſſimis, & paulatim ad difficiliorum & magis compoſitorum cognitionem aſcendendo. Quarta, ut perfecte ſingula enumeraret, & ad omnia circumſpiceret, in mediis quærendis, & difficultatibus percurrendis. Primum ex eo, quod dubitet & cogitet, demonſtrat, quod ſit, unde exiſtentia ſui, & dubitatione de rerum eſſentiis, ad demonſtrationem excellentioris naturæ, divinæ ſcil. procedit, naturalium rationem ex arte factis explicat, cum formas illas ſubſtantiales non agnoſcat. Potiſſima vero naturæ phænomena è ſolo motu, & habitudine partium, explicari poſſe demonſtrat. Natura nihil illi aliud eſt, quam corpus, quod trinam dimenſionem habet, ſequeſtrata omni ratione duritiei, aſperitatis, gravitatis, &c. cum ſola trina dimenſio illi corpus conſtituat. Hinc vacuum, ut impoſſibile, in natura dari negat, formam in ſolo homine ſubſtantialem agnoſcit, cum anima humana ſola ſit actionum humanarum conſcia atque per ſe operetur. Ceterarum rerum formæ nihil aliud illi ſunt, quam accidentium congeries. Inter accidentia principem locum tenet motus, tum quies, figura, ſitus, magnitudo. Tria illi ſunt Elementa. Primum Elementum eſt materia quædam ſubtiliſſima, perniciſſime agitata, fluida, nullius figuræ tenax, ſed quæ facile corporum adiacentium figuras induat. Illud in ſole, ſtellis, igne & lucidis corporibus, potiſſimum regnare ait, & meatus corporum occluſiſſimos pervadere. Secundum Elementum ipſi ex globulis minutiſſimis componitur, quod æthereum ſubſtantiam efficit. Tertium ex materia denſiori, & particulis ramoſis, aut aliter figuratis componitur. E quibus partibus craſſioribus terra, aqua, aër, omniaque mixta corpora, componuntur. Ex primo illo & ſecundo Elemento vortices ſuos efformat. Cœleſtis enim materia, quæ globulis ſecundi Elementi conſtat, circa centrum commune tota in orbem vertitur, & quantum poteſt, à centro removeri nititur, &, niſi proximi vortices obſiſterent, hinc magis ac magis recederet. Unaquæque autem ſtella proprium ſibi vorticem & cœlum vindicat, in cujus medio celerrime agitatur. Unicuique vortici ſui ſunt poli & cardines. Vortex, in quo nos ſumus, quique Planetas omnes complectitur, ſex aut pluribus vorticibus ita circumdatur, ut motum ſibi impreſſum, quam poteſt maxime, tueatur. Ex vorticibus illis, qui duobus iſtis Elementis conſtant, primo ſcil. illo, materia ſubtiliſſima & globulis illis æthereis, tertium prodit Elementum, quod ſolares maculas, cometas, & errantes ſtellas efficit. Id, ex angulis, & velut ſcobe, ſecundi Elementi conciſum, partes non habet æquabiles, ſed aliæ aliis ſunt craſſiores. Singula prolixius ab ipſo Autore explicantur, quomodo maculæ in ſole fiant, quomodo cometæ generentur, Planetæ facti ſint. Hinc, Planetas novos novos Soles generare poſſe ſucceſſu temporis, probare contendit. Quæ an ita ſe habeant, definire certo non poſſumus, quanquam ſint ſumma ſubtilitate & veriſimilitudine omnia excogitata. Ex iis principiis Mathematica ratione naturalia effecta deducere laborat, & quas occultas Phyſici habent affectiones corporum, magnetiſmos, ſympathias, antipathias. Eam doctrinam præcipue in *libro Principiorum Philoſophiæ* complexus eſt.

Scripſit

Scripſit præterea *de Geometricis*, *de Opticis*, libros elegantiſſimos, libros etiam 3
de Meteoris. Ejus *de Paſſionibus animæ* aureus liber eſt, Amſtel. A. 1650. *in* 12. editus. Prodierunt itidem variæ ejus *Epiſtolæ*, tum Gallicæ, tum in Latinam linguam converſæ, quibus controverſiæ, tam Phyſicæ, quam Mathematicæ & Morales, discutiuntur. De quibus Oldenburgius *in Transact. p.* 392. 810. & *T. III. Ephem. Gall. p.* 26. conſulantur. Tractatus ejus *de homine*, multa continet, à vulgatis Anatomicorum opinionibus diſcrepantia, qui primum Gallica lingua prodiit, & in Latinam poſtea converſus à Florentio Schuylio, cujus præfatio (in Edit. Leidenſi A. 1664. *in* 4*to*) multa de rebus Carteſianis monet. Quoniam vero morte præventus abſolvere non potuit, LUDOVICUS FORGIUS, Med. Pariſienſis, addidit alteram partem libro, Gallica lingua ſcripto, *de anima hominis*, in quo ſecundum eadem principia doctrinam de anima explicat, cuique longam præfationem de Carteſii doctrina, non nova, ſed cum antiquis Autoribus, ipſoque Auguſtino, conveniente, præmittit.

Fuerunt hinc multi, qui ejus doctrinam, vel in Compendium redegerunt, 4
vel Commentariis illuſtrarunt, vel cum ſuis dogmatibus miſcuerunt. E primo genere ſunt Henricus Regius *in fundamentis Phyſices ſuæ*, Jacobus de Rohault, Joh. Tattinghof *in Clave Philoſophiæ Carteſianæ*, Franciſcus Bayle in lib. Gallico, qui inſcribitur *Syſtema Generale Philoſophiæ*, excuſus Toloſæ *in fol.* anno 1669. Qui undecim capitibus pertractat Metaphyſica, Logica, principia naturalis Philoſophiæ, doctrinam productorum in viſceribus terræ, meteororum, ſenſibilium qualitatum, plantarum, animalium, hominis, humanarum paſſionum, & denique Ethica. Antonius le Grand *Philoſophiam veterum, è mente Renati de Cartes, more ſcholaſtico breviter digeſtam*, ſcripſit, quæ Londini edita eſt Anno 1671. Sed ſuperiori anno elegans & luculentum Syſtema totius Philoſophiæ Carteſianæ in lucem dedit, quod præ ceteris commendo, ut quod ſumma diligentia & perſpicuitate dogmata Carteſiana proponit. Cui jungi poteſt *Hiſtoria* ejus *naturalis*, in qua, per ſingula Phyſices capita, phœnomenorum Phyſicorum rationes è Carteſii Philoſophia deducit. Scripſit & idem *de carentia ſenſus & cognitionis in brutis*, ad mentem & ſententiam Carteſii.

Qui Commentariis illuſtrarunt, multi ſunt, præcipue Joh. Claubergius *in Medi-* 5
tationibus, paraphraſi, Ontoſophia, Phyſica, Logica, Gilbertus (mm) *in Phyſiologia, ſeu Philoſophia nova*, (Amſtel. A. 1651. in 4to edita) Dan. Lipſtorpius *in Speciminibus Philoſophiæ Carteſianæ*, in quibus doctrinam motus præcipue tradit. Jacobus Rohault in *Tractatu ſuo Gallico-Phyſico*, Pariſiis anno 1674. edito, & poſtea etiam Batavis recuſo, Carteſiana principia pluribus deducit, & prima in parte contra Peripateticos & Scholaſticos defendit: Cordemæus, doctiſſimus autor Gallus, populari lingua Tractatum edidit *de differentia animæ & corporis*, ex mente Carteſii, elegantiſſimum & ſubtiliſſimum Opus, quemadmodum & alterum, quod *de verbo* ſcripſit. Scripſit

(mm) Quo jure Gvilh. Gilbertus, *Cap. XV.* 7. inter Novatores relatus, Commentatoribus Carteſii accenſeatur, anno 1596. demum nati, cum diu ante hunc inclaruerit, & Opus ſuum, *de Magnete*, anno jam 1600. Londini ediderit, non video.

Scripſit & Thomas Cornelius, Conſentinus, *Progymnaſmata Phyſica*, ad mentem Carteſii, *de ratione philoſophandi*, *de rerum initiis*, *de univerſitate*, *de ſole*, *de generatione hominis*, *de nutritione & vita*, Francof. A. 1665. *in* 12. recuſa. Adverſus Ariſtotelem ſæpe diſputat, interdum quoque adv. Carteſium, quem ex Jordani Bruni hypotheſibus quædam deſumpſiſſe, *Progymn. III. de Univerſitate*, oſtendit. Longe vero plures ſunt, quos omnes enumerare opus non eſt. In Belgia olim Lugduni, nunc Amſtelodami, Joh. de Raey celebratiſſimus Philoſophiæ Carteſianæ Doctor eſt, cujus multa extant, quæ doctrinam Carteſii illuſtrant, ſcripta.

6 Qui Carteſiana principia ſuis, vel aliorum principiis miſcuerunt, non pauci ſunt. Inter Anglos præcipuus eſt ROBERTUS BOYLE, qui, in libris ſuis *de origine formarum, formis ſubordinatis*, *qualitatibus Coſmicis*, *coloribus*, &c. Carteſianas ſententias, quod doctrinam corpuſcularem attinet, & phænomena naturalia, è motu procedentia, amplectitur, cum interim multa ejus Autoris rejiciat. Motum, è quo Carteſius multam deducit doctrinam, quatenus phænomena naturalia inde dependent, diligenter evolvit Godfr. Gvilh. Leibnitius in *hypotheſi ſua Phyſica nova*, qua phænomenorum naturalium plerorumque cauſas ab unico quodam univerſali motu, in globo noſtro ſuppoſito, repetit, & in *Theoria motus abſtracti*, *ſive rationibus motuum univerſalibus*, *à ſenſu*, *& phænomenis inde dependentibus.* Quos duos libellos *Societati Regiæ Anglicæ*, *& Acad. Regiæ Francicæ*, inſcripſit, Moguntiæ A. 1671. in 12. editos, & in Anglia, juſſu Societatis Regiæ, recuſos.

7 Carteſiana principia impugnant Scholaſtici quidem multi, ſed, cum è ſuis hypotheſibus contra Carteſianos diſputant, nec Carteſium ſatis capiunt, nec ſolide refellunt. Eidem viæ demonſtrativæ inſiſtere oportet, ſi quis contra Carteſium agere velit. Quare illos ne nominabimus quidem. Qui ſolidiora demonſtrationibus Carteſianis opponere volunt, pauci ſunt. Sunt tamen, qui, contra ſpecialia ejus dogmata, aliqua comminiſcuntur. Eſt quidam Franciſcus Wilhelmus, liber Baro de Nyland, qui *Elementa Phyſica* ſcripſit, ſeu *nova Philoſophiæ principia*, *quibus Carteſii principiorum falſitas oſtenditur*, *ipſiusque errores ac paralogiſmi ad oculum demonſtrantur & refutantur* (ita titulus ſcil. jactitat:) Liber editus eſt Hagæ Comitis anno 1669. & digna, quæ de illo conſulatur, cenſura Tſchirnhauſii *in Medicina mentis*, *pag.* 131. Is non à corpore, Carteſianæ Phyſicæ principio, ſed ipſo nihilo, incipit, quod infinito æquipollere contendit, & mundi ex nihilo creationem demonſtrare laborat: quod certe eſt ἄτοπον, & ante ipſum nemo tentavit. Ariſtotelico principio: *nihil ex nihilo fieri*, adverſa fronte repugnat. Finitum Ens medium proportionale inter nihil & infinitum facit, quod Mathematica demonſtratione ponere ob oculos annititur. Vacuum contra Carteſium admittit in natura, corporis phyſici rationem formalem in denſitate & duritie conſtituit, contra quam Carteſius, qui trinam dimenſionem formalem corporis rationem eſſe vult; hinc ad motum unicum Dei, ſupremi Entis, in productione corporum inſtrumentum, procedit. Cujus regulas habet à Carteſio diverſas, quæ recenſentur *in Actis ſocietatis Regiæ Anglicæ p.* 2167. Quid de ſententia

ejus ſentiat Chriſtianus Hugenius, legi poteſt in *Epiſtola*, libello ejus præfixa. Quod motus vero regulas attinet, à Carteſio præſcriptas, eas etiam alii impugnarunt. Gallus quidam Anonymus *de Motu locali Diſſertationem*, Anno 1670. ſcripſit, qui regulas tradidit, à Carteſianis diſcrepantes, de quibus videantur *Acta Societatis Anglicæ p.* 2110. Scripſit & Johannes Alphonſus Borellus, Italus, *de vi percuſſionis* Tractatum, in quo occurrunt regulæ, à Carteſianis diverſæ, convenientes vero cum Franciſci Wilhelmi hypotheſibus, quod & ipſe fatetur, quanquam librum ante à ſe viſum neget. Eſt & Henricus Mohre, Cantabrigienſis, qui *Enchiridion Metaphyſicum*, ſive *Diſſertationem de rebus incorporeis*, conſcripſit, ſub literis nominis initialibus, H. M. editam Londini, Anno 1671. *in 4to.* In quo φαινόμενα naturalia à Mechanicis cauſis, ut vult Carteſius, produci negat, ſed neceſſarias exiſtimat eſſe quaſdam immateriales eſſentias, ſ. Spiritus, ad motum in natura producendum. Carteſium reprehendit, quod Definitionem motus non philoſophicam dederit, quæ omni ſenſui & facultati rationali repugnat. Demonſtrat, quod ſit aliquod extenſum immobile, non apparenter tantum, ſed & vere, exiſtens, diſtinctum ab omni materia mobili, quod ſpirituale & immateriale facit, totum univerſum omnemque materiam penetrans & ſuſtentans, quodque, ab omni cogitatione noſtra independens ſit, & quodammodo divinum. Ergo ſpatium illud, quod vulgo vacuum poſſit vocari, Carteſio vero corpus, ſive materia eſt, ob extenſionem, ille revera diſtinctum ab omni materia facit, & ſpiritum incorporeum, affirmans, ſe ea via, qua Carteſius Deum è mundo excluſerit, introduxiſſe iterum. Quæ ſententia ejus neſcio quomodo peregrina & inſolita eſt. Neque verum eſt, excluſiſſe Carteſium Deum è mundo, quando illum non ſub extenſione concepit. Eam enim differentiam faciebat inter ſpiritum & corpus, in quo etiam conſentit cum omnibus Philoſophis ſanioribus. Henricus Mohre vero extenſionem etiam ſpiritui competere ait, qui in *libro ſuo de immortalitate animæ* prolixe ea de re agit, multiſque capitibus oſtendit, ſpiritus non eſſe extenſione omni deſtitutos, adeo quidem, ut animæ humanæ, ſeparatæ à corpore ſuo, figuram ovalem vel rotundam tribuat, quod certe neſcio quid Enthuſiaſticum ſapit, neque ulla ratione à quoquam demonſtrari poteſt.

Atque hæc de Philoſophia Carteſiana dixiſſe ſufficiat, de qua, ſi meum quale- 8
cunque judicium eſſet interponendum, ita quidem exiſtimo, nullam unquam ſubtiliorem à quoquam eſſe Philoſophiam traditam, quæque magis conetur naturam in ipſis ſuis principiis deprehendere, quæ miniſterio ſenſuum ita alte ſunt excitata, ut profundius quidem mens humana penetrare non poſſit. Quam enim ſubtilia ſunt, quæ de materia ſubtili, de vorticibus hujus univerſi, excogitavit Carteſius, veriſimillime? è quibus hypotheſibus occulta illa naturæ φαινόμενα, inter quæ præcipuum eſt motus Magneticus, demonſtrare contendit. Quanquam iſta non adeo certa ſint, ut nullus dubitationi amplius locus relictus ſit, puto tamen, generales iſtos conceptus ſatis bene ſe habere, & veriſſimos eſſe, licet in omnibus illis fortaſſis natura ipſa non reſpondeat. Quæ enim inde deducit de ſolium generationibus, eorumque com-

mutationibus in terras, quæ de cometis habet, illa quidem omnia admirabiliter excogitata ſunt, & fortaſſis ita ſe habent, ſed fides tamen earum rerum indubitata non eſt, ut quæ humano ingenio deprehendi non poteſt, ob vaſtitatem objecti, ob diuturnitatem temporum, ob diſtantiam locorum, ob imbecillitatem ipſius naturæ & mentis noſtræ humanæ, quæ, incluſa hoc corpore, miniſterio ſenſuum tantum apprehendit, &, vel ſeparata, fortaſſis non omnes illos univerſi receſſus capit.

9 HENRICUS MOHRE peculiarem ſcripſit *Epiſtolam*, quæ reperitur inter *Opera* ejus *Philoſophica*, *de Philoſophia Carteſiana*, in qua vehementer eam laudat quidem, & adverſus ſtolidos & imperitos cenſores defendit, ſed tamen aliqua deprehendere ſibi viſus eſt, in quibus diſſentire malit à Carteſianis hypotheſibus, vel iis diffidere, quæ ad tria genera reducit, nimirum vel ad ſimplicem nudamque inadvertentiam, qualis in omnes fere mortales cadere ſolet, vel ad nimium, ſive prudentiæ, ſive honeſtæ cujusdam aſtutiæ, ſtudium, vel denique ad enormem quandam Mathematicæ certitudinis ac neceſſitatis in ſingulis ſuis concluſionibus affectationem. Singulorum capitum exempla fuſe illic recenſet. Ad ſecundum genus refert exemplum illud de brutis animantibus, quæ inanimes machinas, inſenſataque αὐτόματα Carteſius eſſe fingit, quod illi lepidum commentum neceſſe fuit comminiſci, ne brutorum animas pariter, ac noſtras, ex ſua philoſophandi ratione, concluderet immortales. Cum enim firmiter teneret, & ut principium indubitatæ fidei poneret, ne viliſſimum quidem cogitandi actum in materiam cadere, qualitercunque etiam modificatam, ſi agnoviſſet ſenſum ineſſe brutis, debuiſſet etiam concedere, ineſſe illis ſubſtantiam, realiter à materia diſtinctam, h. e. animam immortalem. Maluit itaque ſenſu privare bruta, quam turbari quæſtiunculis odioſis hominum captioſorum de animarum brutorum ſtatu poſt mortem. Igitur putat Morus, illi potius hoc velut κρησφύγετον fuiſſe aſſumendum, non autem veram ejus aut ſeriam fuiſſe ſententiam; quod conjicere etiam liceat ex verbis Epiſtolæ alicujus ad Henricum Morum ſcriptæ, ubi ait Carteſius: *Quamvis pro demonſtrato habeam, probari non poſſe, aliquam eſſe in brutis cogitationem, non ideo puto poſſe demonſtrari, nullam eſſe, quia mens humana illorum corda non pervadit.* Similiter etiam huc pertinet illud, *Principiorum part. 3. Articulo* 2. de non inveſtigandis finibus earum rerum, quas in naturæ complexu videmus. Quo monito ſibi præcavit ab importunis ſciſcitationibus, quas de corporibus cœleſtibus urgere nonnulli poſſent, e. g. cur Deus tot ſoles crearit, quibus luceant, annon in Planetis omnibus bruta animantia eſſent, ſive homines? Ad tertium genus permulta Carteſianæ Philoſophiæ deduci poſſunt & refert Henricus Morus illam Carteſii magnificam pollicitationem de concluſionibus ex mechanica motus neceſſitate, per univerſam ſuam Philoſophiam deducendis. Neque enim putavit ſe ſatis ſecurum Carteſius de certitudine eorum modorum, quibus naturæ φαινόμενα fieri aſſerit, ſi divina conſilia, (quæ variis modis eadem φαινόμενα exhibere poſſunt) cum materiæ motusque legibus miſcerentur. Ad rotationem illam vorticum tam arti-

artificialem, quamque ille expediri putat poſſe ſolius materiæ & motus conditionibus, altior cauſa & divinior requiri debere videtur. Nam, ut recte notat Henricus Morus, nunquam eſſet motus adeo exactus & ordinarius, ſi ad ſolum principium Mechanicum illa referantur. Refert etiam huc ſcrupuloſum illud, ut vocat, principium, quod ne tantillo quidem plus minusve motus ſit in rerum univerſitate, uno tempore, quam alio. Cujus dogmatis ratio certa dari non poteſt, neque aliter illud conſiderari, quam hypotheſis aliqua Mathematica, quæ aſſumenda eſt, ut affectiones corporum cœleſtium demonſtrentur. Ita Carteſio aſſumendum fuit hoc principium, quoniam ex motu omnia naturæ φαινόμενα deducturus erat, quod tamen an ſit in rerum natura fundatum, vehementur dubitari poteſt. Quod enim ait Carteſius, nec genios, nec animam humanam, materiam poſſe movere, ſed motus ejus duntaxat verſus hanc vel illam partem determinare, credi non facile poteſt, cum certe, ſi vim habeant ſiſtendi ac dirigendi motum, etiam movendi potentia privandi non videantur. Interim tamen nihil vetat, ex motus iſto principio pulcherrime plurimorum phænomenorum naturam explicari; fieri enim pleraque motu in natura videmus, quicquid etiam de cauſis moventibus ſit. Quod ſi cum his reliquorum Philoſophorum dogmata conferamus, nihil plane iſti dicunt, talium phænomenorum cauſas rogati, quas tamen ſuppeditat Carteſius. De ceteris videatur ipſa Henrici Mori Epiſtola, ubi prolixe recenſet, quid in Carteſiana Philoſophia proponatur, pietati & religioni maxime conveniens, adeo ut Platonicum etiam videri poſſit, quibus dogmatibus in Phyſicis nihil religioſius eſt.

CAP. XVIII.

DE CONSENSU ET DISSENSU VETERUM ET RECENTIORUM, EORUMQUE CONCILIATIONE.

§. 1. *Philoſophi, circa principia Phyſica diſſentientes, vel ſenſum ſequuntur ducem, vel intellectum.* 2. *Senſum cognitione confuſa ſecuti ſunt veteres qui vel totum hoc univerſum, (teſte haud ſatis tutæ fidei Ariſtotele) vel unum ex 4. Elementis, principium rerum eſſe unicum ſtatuerunt, quorum ſententiæ dextre contra detorſiones Ariſtotelis explicantur, & facile conciliari poſſe oſtenduntur.* 3. *Senſum, accuratiori tamen indagatione prævia, ſecuti ſunt Democritei & Epicurei, atomorum patroni, qui tamen, ſi ſe tricis omnibus expediri velint, mentem aliquam, vel naturam Ætheream, Architecti vice fungentem, cum Democrito & Lucretio, adjungere coguntur, quo pacto ab aliis eos parum diſſentire, & Philoſophiam hanc corpuſcularem magno uſui eſſe, docetur, admiſſis tamen de ejus imperfectione, & modo legitime utendi, monitis.* 4. *Intellectum ducem ſecuti ſunt Pythagorici, numeris, Platonici ideis ac animæ mundi, Ariſtotelici formis ac notionibus, omnia, ſed perperam, tribuentes.* 5. *Conciliabuntur hi cum ſenſualibus, ſi ſenſus deficiens intellectus ſubſidio utatur.*

utatur. Quamvis nec hoc pacto perfecta rerum naturalium notitia unquam ſit ſperanda. Elogium Joh. Bapt. Hamelii.

1 ENarravimus hactenus varias Phyſicorum veterum & recentiorum ſententias, quæ inter ſe diſcrepare maxime videntur, ut difficillimum ſit, in illa fluctuatione animorum veritatem indagare. Ajunt hi, illi negant, alii deliberandum cenſent, atque ita nulla certitudo eſt, nulla veritas. Aliqui ſibi conſpirare faciunt alienas ſententias, & hypotheſes ex ſuo ingenio interpretantur, vel etiam vi quadam in ſenſus ſuos detorquent. Quoniam enim Analogiſmus rerum perpetuus eſt, ideo facile tali interpretationi locus relinquitur, quoniam item conceptus nonnullorum generales ſunt, facile applicari poſſunt aliis quibusdam ſpecialioribus. Nos jam in ſuperioribus capitibus, non pauca adduximus, quæ ad præſentis Diſſertationis argumentum pertinent. Quæ legi poſſunt, ne hic otioſe repetantur. Hoc vero loco quaſi ſummam eorum inibimus, ac rationes, ut ita dicam, omnium ſententiarum ſubducemus. Quod nunc expeditius fieri poteſt, poſtquam variorum ſententiæ jam tum propoſitæ ſunt. Quantum itaque è collectione omnium illorum, quæ diximus, patet, duplici primum in ordine collocandi ſunt Autores, qui Philoſophiæ naturalis principia tradiderunt. Vel enim ſenſum ſequuntur ducem, vel intellectum. Quæ duo quanquam ſejungi à ſe non poſſint, nam intellectus beneficio etiam illa argumenta cuduntur, quæ ad ſenſum ſpectant; eam tamen ob cauſam hanc diſtinctionem facimus, quod aliqui magis intellectum ſequantur.

2 Qui *ſenſum* ſequuntur, vel ea principia agnoſcunt, quæ cognitione confuſa prima eſſe vident; vel determinatiore indagatione, non ſine opificio aliquo externo, in illa inquirunt. Qui id, quod ante pedes eſt, tantum vident, & confuſa tantum præmeditatione ducuntur, ea, quæ oculis patent, ad principiorum claſſem redigunt. Quorum in numero collocare quis illos poſſit è veteribus, qui unum rerum principium ſtatuebant, idque infinitum, aut hòc univerſum, quod oculis apparet. Quo nomine aliquos è veteribus reprehendit Ariſtoteles, qui tamen falſam potius ſententiam affingere judicandus eſt, cum, ex iis neminem tam abſurdum fuiſſe, credibile ſit, qui non diſtinctius & determinatius de principiis locutus ſit. Nam, ut ſupra jam diximus, qui unum principium ſtatuebnnt, vel intelligebant cauſam efficientem, mentem aliquam, ſive Deum ipſum, vel unum aliquod diſſimilare, quod haberet tamen in ſe ſubſtantias aliquas primas & ſimplices, ceterorum mixtorum corporum cauſas. Quod dum ajebant, diverſitatem agnoſcebant principiorum, quanquam ordinem & numerum eorum non inibant, quem forte inire, dictante ipſa rerum natura, non poterant. Multa quidem ſubtiliter Ariſtoteles de principiis in univerſum diſſerit. Ea enim eſſe vel unum, vel plura, dicit. Si unum, vel finitum, vel infinitum, utrumque vel mobile, vel immobile. Si plura, vel finita, vel infinita. Si finita, vel binario, vel quaternario numero comprehenſa. Si infinita, vel eſſentia inter ſe diſtincta, vel figuris tantum. De qua ejus argumentatione non eſt, ut magnopere ſolliciti ſimus, ſaltem illud ex eo, ut

ut verum, agnoſcendum eſt, principia debere eſſe plura, non unum. In quo non tam diſſentientes, quam conſentientes habet veteres, ut itaque male contra illos diſputet. Nam qui unum aliquod agnoverunt principium è veteribus, conſiderarunt illud potius, tanquam ſubjectum aliquod miſtionis primarium, non tanquam cauſam aliquam internam, quanquam nihil vetat, etiam cauſis internis accedere poſſe. Ita aliqui aquam, aliqui aërem, aliqui terram, aliqui etiam ignem, univerſale hoc ſtatuebant principium, non quod unice conſtituere corpus credebant, neque enim aliud ex eodem fieri poterat; ſed quod vel vehiculi loco erat, & pars etiam ejus aliqua cederet in materiam, ut terra & aqua; vel quod princeps operationum & motus cauſa eſſet in quolibet mixto, ut ignis & aër: quandoquidem has ſubſtantias maxime ſimplices, & motu præditas, ſenſu deprehendimus. Qui omnes, quanquam ſententiis diſcrepare videantur, re ipſa tamen unum idemque ſentiunt, cum pateat ex eorum ſententia, duobus debere conſtare principiis corpus quodlibet, uno, quod materiam ſubſterneret, ſive illud aqua, ſive terra ſit, (nam facile ita ſentientes in gratiam redigemus, cum terra beneficio aquæ id obtinere videatur, ut miſtionem ſubire poſſit, perpetuum certe terræ & aquæ ſit conjugium:) altero, quod ſit ſubſtantia aliqua efficax, movens & mobilis, omnium operationum in miſto cauſa, ſive id ab aëre, ſive ab igne, petant, quorum corporum naturæ ſunt affines, & mutuis vicibus ſuſtentantur.

Quandoquidem vero id ſenſu comprehendi non poteſt, ſed intellectu colligi- 3
tur, quæ tamen collectio fundamentum in re ipſa habet, non contenti eo alii alia indagarunt principia, quibus illa miſtorum diverſitas magis probari poſſit. Nam, quanquam ſenſu deprehendere poſſumus, eſſe aliquod in miſtis principium craſſius, ſolidius, quietum, iners, ſtupidum; aliud vero maxime movens & mobile, efficax, operans: non poſſumus tamen illa niſi nominibus communibus ſignare materiæ & formæ, principiique paſſivi & activi. Sed, quid in unoquoque miſto corpore ſit illud, quod materiam vocamus, atque illud, quod formam, demonſtrare non poſſumus. Quare aliam viam ingreſſi ſunt nonnulli, quodque ſe non poſſe explicare videbant, ob rerum infinitatem, ex alia iterum infinitate remedium huic ſuæ ignorantiæ petierunt. Statuebant enim infinitas illas numero Atomos, easque omnes uniformes & congeneres; omnium miſtorum corporum cauſas, itidem à ſenſu ſuo, ducti dicam, an ſeducti? Nam, cum deprehendere poterant etiam ſenſu ſuo, naturam rerum eſſe quaſi in continuo flexu, creſcere corpora atque decreſcere, videbantque id inſenſibilium particularum, vel acceſſione, vel receſſu, fieri, in eas cogitationes adducti ſunt, ut corpora omnia miſta non alio modo generari, aut interire, exiſtimarent. Igitur varias fingebant motus ſpecies, qui ex Epicuri ſchola erant, quibus expediri orbium omnium, omniumque miſtorum corporum, compoſitionem poſſe credebant, accedentibus & recedentibus, per inania ſua ſpatia corpuſculis illis minutis. Atque ita quidem certos hac ſua ſententia ſe putabant, ut quæ alii ad ſpiritus reducebant & mentis operationes, illi è fluxu corpuſculorum ſuorum determinare magno conatu

nite-

niterentur. Sed de iis plenius actum eſt in *Cap. de Epicureis*, quo dubia non pauca in medium adduximus, quæ iſtarum hypotheſium rationes infringant, hic non repetenda. Id certum eſt, expedire ſe Atomorum ſuarum tricis non poſſe Epicureos, niſi æthercam etiam aliquam naturam in ſubſidium vocent, principium ſcilicet; quod ſenſu noſtro comprehendi non poteſt; cujus rei veritas, vel invito Lucretio, iſtam ſententiam expreſſit. Quique ante Epicurum Democritus hanc philoſophandi rationem inſtituerat, mentem non excluſit, & ſpiritum aliquem, rerum architectum. Idem & Borello videbatur, de quo *loco ſupra citato*. Qui jam corpuſcularem hanc doctrinam amplectuntur, non adeo diſſident à ceteris, ut componi cum illis nequeant, quanquam Epicurus aliquanto longius recedat, qui tamen, vel invitus, etiam in aliorum caſtra compellitur. Neque enim, quia corpora miſta reſolvi poſſunt in minimas particulas, certo modo figuratas, atque è talibus iterum componi, ideo negandum eſt, è propioribus principiis, quatuor ſcilicet Elementis, aut principiis chymicis, ea componi poſſe. Reſolutio enim corporum in minima non impedit illam è principiis propioribus combinationem, ſed ſubſtantia tantum corporum imminuitur per alterationem quantitatis, ac poſſunt etiam in minimis particulis vel diverſa eſſe genera corpuſculorum ad corporis compoſitionem deſtinatorum, vel ſingula iſta corpuſcula adhuc ſibi adjuncta habent alia, quorum commiſtione componitur totum corpus. Quocunque jam modo conſideremus particulas minimas, videmus quidem in illas reſolvi corpora poſſe, ſed ſolo ſenſu eorum etiam corpuſculorum inter ſe differentias non deprehendemus, niſi eas ſenſu examinemus, cum in eo ſtatu ſunt, ut ob conglobationem ſuam cadere ſub ſenſum poſſint. Quemadmodum illas detegit nonnunquam ars Chymica, in quo tamen non uſque adeo etiam conquieſcere poſſumus, cum raro, vel nunquam, ita puræ ſint partes illæ, quas ignis ſecernit, quin ex aliis etiam participent. Sed ex eo, quod præcipuum eſt & præponderat, facile colligimus diverſitatem. Ideoque non contradicunt aliis, qui corpuſcularem doctrinam ſequuntur, qui tamen in eo peccant, quod è ſolis corpuſculis omnium corporum miſtiones, & rerum cauſas, deducant. Sed tenenda eſt tamen firmiter corpuſculorum illa doctrina, ſine qua multa neſcirentur in Phyſicis, inprimis operationes iſtæ, quæ è minimorum corporum figuris dependent. Hinc enim varias affectiones ſortiuntur corpora, ſi vel è particulis globoſis, vel hamatis, vel oblongis, conſtent; quarum affectionum ratio pulcherrime ob oculos poni poteſt illa particularum figuratione. Sed, an ea ſola omnia expediri poſſint, ego non dixerim. Quanquam enim minima certo modo ſint figurata, non tamen determinabimus, an omnia corporis alicujus minima pari modo ſint figurata, annon è diverſis particulis conſtent corpora? annon aliud quid adſit, ſenſu non perceptibile, quod hanc vel illam qualitatem impertiat, quanquam mediante certa aliqua figura corpuſculari operetur? Quieſcendum itaque eſt in hac particularum ſententia, ubi ſenſus ſubſiſtunt. Subſiſtunt autem ſenſus, cum nulla demonſtratione, quæ ſub ſenſum cadat, ac neceſſaria aliqua conſequentia, concluſio evinci poteſt. Quare tum ſuſpicionibus & conjecturis locus

eſt,

eſt, quarum iterum certi quidam gradus ſunt. Aliquæ enim, quo propius ad ſenſus accedunt, aut probabilioribus argumentis colliguntur, reliquis præferendæ. Ac ſunt interdum phænomena naturalia, ubi ſenſus noſtri hebetiores ſunt, quare ad eorum menſuram non ſunt exigenda. Ita canes odorari poſſunt veſtigia fugientis leporis ad dies etiam aliquot interdum, quod hominibus negatum eſt. Fieri tamen hoc beneficio particularum minimarum, è corpore animalis exeuntium, veroſimillimum eſt, cum aliter id accidere non poſſe videamus. Multa ſunt in orbibus cœleſtibus phænomena, de quibus, non niſi per ſuſpiciones & conjecturas, philoſophari poſſumus, quoniam objectum vaſtitate ſua excedit ſenſuum facultates, ideoque hic à partibus ad partes, vel ad univerſum argumentandum eſt, & ex analogiſmo rerum deducenda ſunt, ſi non omni ex parte vera, tamen veroſimillima. Quorſum etiam referenda ſunt iſta in natura phænomena, fluxus & refluxus maris, converſio magnetis ad polos, &c. quæ ex univerſalioribus cauſis dependent, quam nos comprehendere poſſumus. Converſionem magnetis ad polos Carteſius ingenioſiſſime explicuit è vorticum ſuorum cœleſtium natura: & Boylius quoque *in libro ſuo de ſuſpicionibus Coſmicis*, qui ad certum effluviorum fluxum cauſam illam refert.

Succedat jam altera Philoſophorum familia, qui plus ad *intellectum*, quam ad 4
ſenſum, referunt. Nam, cum viderent, à ſenſibus ſuis ſe deſtitui, nec ſine cauſa ſuſpicarentur, ſubeſſe aliquod altius & ſublimius principium, quod in ſenſus non niſi à poſteriori incurreret, eo deducti ſunt, ut ſubſtantias aliquas ſpirituales, vel ex ingenio ſuo fingerent, vel nudis quibuſdam conceptibus & notionibus quocunque modo hanc ſolarentur ignorantiam. Et Plato quidem hic mundum ſuum intellectualem & ideas, & animam mundi, confingit. Stoici ipſi materiæ Deum immerſerunt. Plato, undecunque hauſerit iſta ſua myſteria, magis ad cauſam efficientem, quam ad compoſitionem corporum reſpexit, & Theologum potius in Phyſicis, quam Philoſophum agere videtur. Nihil tamen ex eo certi colligitur, ac omnia tantum conjecturis ſunt & ſuſpicionibus plena. Ideas quod attinet, quas è recentioribus Joh. Marcus Marci *in Philoſophia ſua veteri reſtituta* amplexus eſt, & ad rerum cauſas explicandas adduxit, eæ certe ſunt veluti nebulæ pictæ in pariete, & mera quædam phantaſmata, ad ſolandam ignorantiam noſtram inventa. Pythagorici numeris exprimebant rerum eſſentias, velut quibuſdam terminis & conceptibus, ut fecit Ariſtoteles. Neque enim numeri poſſunt eſſe rerum principia, ſed quaſi veſtigia aliqua & indices. Peripatetici formas ſuas invenerunt, de quibus mira illi comminiſcuntur, quæ, credo, Ariſtoteli ipſi in mentem non venerunt. Sunt vero illa inexplicabilia & tricarum plena. Non negaverim equidem, eſſe aliquid in corporibus miſtis ſubſtantiale, activum, movens, ſed quod tales conceptus, quales Peripatetici de iis paſſim habent, fundati in rerum natura ſint, nemo facile crediderit: quales ſunt formarum tam accuratæ diviſiones & ſubordinationes, & canones illi, vulgaria Scholæ Cymbala, qui officinam Metaphyſicam potius, quam Phyſicam, ſpirant, ac in demonſtrationibus effectuum Phyſicorum nihil plane efficiunt.

Ex his itaque patet, duplici ordine tantum eſſe diſtinctas Philoſophorum ſectas, atque ad eos reduci etiam poſſe: ipſos vero ordines inter ſe etiam conciliari poſſe, modo deſiſtant ab exceſſu illo ſuo in ſententiis. Ubi deficit ſenſus, recurrendum quidem ad intellectum eſt, ita tamen, ut illo ſolo non ſimus contenti. Mutua debent eſſe miniſteria, nec in ſolo ſenſu ſubſiſtendum eſt; quanquam intellectus interdum nos fallat. Quocunque tamen modo rem inſtituamus, nunquam tamen deerit, quod explicari humano ingenio non poteſt, & ad materiæ opificem, ejusque arcanam hujus univerſi oeconomiam, referendum eſt. Ceterum legi in hoc argumento meretur *liber de conſenſu veteris & novæ Philoſophiæ*, Oxoniæ Anno 1668. *in 8vo.* editus à Joh. Bapt. du Hamel, Gallo, Viro doctiſſimo, qui magna cum cura ſua tractat, & ex optimis ſeligit optima, pulchro quoque orationis flore doctrinam ſuam veſtiens.

CAP. XIX.

DE RECTA PRINCIPIORUM PHYSICORUM CONSTITUTIONE.

§. 1. *Methodus Philoſophandi Eclectica in Phyſicis commendatur. 2. Omnium phænomenorum naturalium non poſſunt dari demonſtrationes, ob defectum principii cujusdam ſpiritualis incogniti. 3. Circa corporum cœleſtium naturam, ſolis veſtigandam conjecturis, Carteſii, vel aliorum, ſententiæ maxime probabiles ceteris præferendæ. 4. Principii ſpiritualis Operativi (animæ mundi, ſive geniorum, ſive cujuscunque alterius) neceſſitas inculcatur. Principia Ariſtotelica, dextre ab Honor. Fabri explicata, in Diſputationibus Scholaſticis poſſunt retineri. 5. Ad mixtorum naturam indagandam utilis eſt Atomorum doctrina, nec tamen ſola ſufficit. Addendæ ſunt, principiorum inſtar, maſſæ Globi terreni majores, ſive IV. Elementa (de quorum ſingulis diſſeritur, & ignem aëremque Elementorum numero excludi non poſſe demonſtratur,) nec non tria principia Chymica, licet nec horum ope omnia poſſint expediri. 6. Plura miſtorum principia, per Analyſin illorum, & experientiam, ſunt indaganda. Cognitio Phyſices manca ſemper erit & imperfecta.*

1 Quod ſi jam recta principiorum Phyſicorum ratio ineunda eſt, id primæ hypotheſeos loco aſſumendum nobis eſt, in nullius ſectæ placita abſolute jurandum eſſe, nec illa omnia ejuranda; quandoquidem ita comparatæ ſunt res humanæ, ut non omnia omnes videant, ideo quaſi ſuccenturiandæ ſunt ſententiis ſententiæ, atque, ubi una deficit, reponendum ex altera.

2 Secundo ſupponendum eſt, impoſſibile eſſe, omnium phænomenorum naturalium Mathematicas dare demonſtrationes, quanquam allaborandum ſit, ut eas, quoad ejus fieri poſſit, habeamus. Si omnium inter ſe ſectarum principia conferamus in uno

uno aliquo, incognito ſcil. principio deficiunt, quod naturæ plus quam corporeæ & ſpiritualis eſſe probabilibus argumentis colligitur, non vero ita demonſtratur, ut ſatisfacere plenæ cognitioni poſſit.

Tertio, Philoſophia circa corporum cœleſtium conſtitutionem, & naturam ſtel- 3
larum fixarum ſolis, planetarum ceterorum, cometarum, novarum ſtellarum, cum nonniſi ex ſuſpicionibus & conjuncturis hauriri poſſit, præferendæ ſunt ſententiæ, quæ omnium ſunt veroſimillimæ. Quare hac in parte quidem audiendum putarem Carteſium cum iſtis ſuis vorticibus & orbium converſionibus; quanquam non omnia, quæ ille de tribus ſuis Elementis, licet ingenioſe, præſupponit, probem. Materia quidem ſubtilis agnoſci poteſt: non enim puto eam quicquam differre ab æthere, vel quinto illo elemento Peripateticorum. Secundum ejus & tertium Elementum redigi etiam ad communia principia poteſt.

Quarto, cum intellectualia principia ponenda etiam ſint in natura, poni poteſt 4
principium aliquod ſpirituale Operativum, quod tamen cum Stoicis Deum, immerſum materiæ, & operantem, non audebimus appellare, quanquam fortaſſis, cum concurſu divino generali omnia fiant, etiam ſpeciale aliquid accidere in natura poſſit, quod fieri nos non exiſtimamus, ſemper ad alias cauſas reducentes, ne videamur veteri aliquo & univerſali principio ignorantiæ effugium quærere. Nec ſatis quidem ſcimus, an cum Platonicis animam mundi ſtatuamus, aut cum aliis genios quoſdam & intelligentias, vel totius mundi, vel orbium cœleſtium, præſides: id enim, ſi ita eſt, vel revelatione debet eſſe cognitum, vel ſuſpicione aliqua conjicitur. Abſtracta illa Ariſtotelis principia, quæ Metaphyſica potius ſunt, quam phyſica, ſeu univerſalia quædam de rebus formata, qualia ſunt materia & forma, cum regulæ Lesbiæ inſtar applicari omni hypotheſi poſſint, in gratiam eorum, qui diſputationes ſcholaſticas æſtimant, retineri poſſunt, modo commode ex mentę Ariſtotelis, non ejus interpretum, explicentur, atque ita applicentur ad rerum naturam, ne plane omni reali fundamento deſtituantur: quomodo doctrina de formis, earumque ſpeciebus, harumque eductio è materia & ſubordinatio, ſatis commode explicari poteſt. Uti fecit illud Honoratus Fabri in *Phyſicis*, ubi eleganter demonſtrat, quomodo ſint ſubſtantiales, quanquam non ſint ſubſtantiæ: qua interpretatione ſua veram Ariſtotelis mentem ſe putat aſſecutum. Legi etiam poteſt Hamelius *de conſenſu veteris & novæ Philoſophiæ*, *lib.* 1. *cap.* 7.

Verum, cum præcipua Phyſicæ ſcientiæ pars ſit corporum miſtorum naturam 5
& rationem cognoſcere, ea enim ſenſibus propriora ſunt, eas Philoſophorum ſectas perluſtremus, qui ad ſenſuum ductum philoſophantur. Atque hic quidam ſenſuum ſummam, quam poſſunt, ſubtilitatem ſequuntur in particulis, quare omnis illa particularum doctrina, è mente Democriti, Epicuri, Carteſii, conferenda & examinanda eſt. Cum enim miſtio fiat inter res diverſas per minima, videndum nobis eſt, ut deprehendamus, in quo diverſitas illa materiarum conſiſtat, & quomodo illa mixtio per minima fiat, explicandum, quæ quaſi divina quædam manus eſt. Non tamen in il-

lis ſubſiſtendum eſſe putem, aut hærendum in Epicuri Schola, qui nullam aliam miſtionem agnoſcit, quam minimorum corpuſculorum compaginationem. Ea quidem concedenda eſt, ſed non ſola explet rationem mixtionis. Nam ad mixtionem diverſa corpora requiruntur, non particulæ multæ congeneres. In minima corpuſcula reſolvi accidit corpori: neque ex eo ſtatim inferendum eſt: igitur ex iis πρώτως & immediate componitur. Poſſunt enim minima corpuſcula in diverſas partes coire, atque hæ partes demum ad miſtionem corporis referendæ ſunt. Illa vero corporis in minima corpuſcula reſolutio continua, effluviorum illam doctrinam illuſtrat atque unice determinat, quæ qualitatum nomine vulgo efferunt Peripatetici, unde omnes ſenſationes contingunt, ac multæ etiam aliæ in natura operationes. Ex hac itaque doctrina novimus, odoratum, ſaporem &c. fieri per effluvia corpuſculorum è corporibus, quanquam tamen, licet illa jam ſciamus, nondum ſatis nobis cognitum ſit, quid in iis particulis talem motum imprimat ſenſorium; an ſola illa particularum figura acuminibus ſuis pungens papillas nerveas acicularum inſtar, vel an aliud quippiam reconditum ſit. Hic enim ſubſiſtere nos rerum natura jubet. Quandoquidem ergo, ut vidimus, è particularum hypotheſi, non tam ratio formalis miſtionis radicalis dependet, quam aliquis tantum miſtionis modus exterior, ideo ſupereſt inquirendum Phyſico, quænam occurrant in rerum univerſitate corpora prima, unde veroſimile ſit cetera naſci & miſceri. Circumferenti itaque ſenſus ſuos per hunc, qui ante pedes eſt, terræ globum, magnæ aliquæ maſſæ congeneris materiæ videntur, & inter ſe commiſtæ, & ſeorſim collectæ, quas collegia majora vocat Verulamius. Iis velut matricibus quibusdam inhærent, atque ex earum fundo educuntur corpora illa miſta, ſive illa ſubterranea, ſive ſuperterranea, ſive maritima ſint, atque eæ maſſæ, quæ in oculos incurrunt, ſunt terra & aqua. Nam duas illas naturas vehementer eſſe inter ſe diverſas, vel ruditer inſpicienti oculo patet; quanquam illæ ſint ratione aliarum rerum, quas qualitates nonnulli falſo vocant, vel potius corporum illis immiſtorum, licet accidentaliter, diverſiſſimæ. Sic aquæ ſunt vel ſalſæ, vel amaræ, vel acidæ, &c. Terræ quoque vehementer diſcrepant. Sed, ſi puræ ſint utriusque corporis maſſæ, eas tamen diverſas eſſe, & maxime ſimplices, ratio nos credere jubet, quanquam difficillima ſit corporum illorum depuratio, ob minimorum corpuſculorum admixtionem. Sed his alii duo adhuc addiderunt alia corpora ſimplicia, aërem nim. atque ignem. Et quidem maſſa aëris etiam ſub ſenſum, quanquam ſubtiliorem, cadit, quæ globum hunc terraqueum circumveſtit, & variis experimentis deprehendi poteſt eſſentia diſtincta à reliquis. Ut itaque falſi ſint, qui exiſtimant, aërem nihil eſſe aliud, quam congeriem effluviorum terreorum atque aqueorum, quibus quidem refertus eſt aër ille circumterraneus impurior, ſed eſſentiam ejus totam non abſolvit. Oportebat enim illis ſubeſſe quaſi ſolum quoddam, cui inhærerent, maſſam ſcil. aliquam pro ſua natura etiam ſolidam & ſucci plenam, quam deprehendere poſſumus ex ejus preſſione ſive renitentia, quæ certe non eſſet, niſi maſſa illa tota ſibi eſſet ſimilis; quemadmodum aqua, quanquam multis

multis modis tenuior. Quod ignem attinet, ejus maſſas ſingulares non adeo animadvertimus, niſi quis pro illis habere velit ignes illos ſubterraneos, aut ejus maſſam in corpore ſolari reponat, quod omnis caloris in natura cauſam principem eſſe videmus, unde participet globus ille terrenus, ac reliqui Planetæ. Sed de igne, cum ſemper in materia ſit, determinari nihil poteſt, utrum detur aliqua ſubſtantia pura ſimplex, quam ignis nomine vocare poſſumus. Nunquam enim absque materia eſt, quam movet, & ſunt, qui in ipſo ſole materiam aliquam liquefacto auro ſimilem ſupponant. Quare ne quidem inter ſubſtantias aliqui numerant, ſed motus aliquam ſpeciem faciunt, à quibus tamen ego diſſidere malo. Nullam ego cauſam video, quare ab antiquis diſcedendum ſit. Nam licet demonſtrare non poſſim purum ignis corpus, quid tum poſtea? Poteſt lux ignis eſſe depuratus non urens, e. g. radius ſolaris, qui tamen, ſi per refractiones multiplicetur, in ignem abit & comburere incipit: non enim comburit ignis purior, ſed craſſior, & tum comburit proprie, quando in corpus incurrit, quod habet particulas congeneres, facile mobiles, quomodo in ſingulis corporibus, tum animalibus, tum vegetabilibus, vel metallis, ineſt aliquid vel lucis, vel pinguis atque oleoſi, quod ignem inſpiſſatum dicas, quod, ubi extenuatur per motum, ſua ſponte lucere incipit, atque ita de præſentia ſua teſtatur. Mea itaque ſententia hæc eſt: nullam nos habere cauſam, quare veterem illam doctrinam de quatuor Elementis immutatam velimus, cum certe meliora non poſſint dare, qui eam doctrinam impugnant. Ignem ineſſe omnibus corporibus, ex omni miſtorum corporum genere videmus, quanquam aliis magis, aliis minus. In animalibus ignem eſſe, nemo negabit, qui calidum eſſe ſanguinem novit. Ex vegetabilibus præcipuis ſpiritus vel olea produci poſſunt, quæ flammam concipiunt, ubi igni admoveas. Similiter & metallis ſua ſunt ſulphura. Aërem aliqui excluſerunt ex Elementorum numero, quod non aptus ſit miſtioni, quia poros pervadit, & corpori tantum adeſt, non ineſt. Quæ tamen falſa ſunt. Multa enim ſunt corpora, quæ aëri non patent, cum pertranſeant etiam liquores certi. Sunt in quibusdam corporibus ſpiritus volatiles, qui tamen in corporibus tenentur, & aëreæ plane ſunt naturæ. Terram & aquam puto omnes in corporibus agnoſcere. Qui tria principai chymica propiora ſtatuunt, illi parum differunt ſententia. Nam in iſtis eadem Elementa dominantur, ignis ſcil. & aër in ſpiritu & oleo: aqua in phlegmate, terra in ſale, quanquam videamus hic aliqua corpora propiora miſtioni. Sed qui ex iis principiis plus ſe demonſtraturos credunt de operationibus naturæ, quam è quatuor Elementis, falluntur. Si quis enim quærat, unde virtus magnetis, quæ ſe ad ſeptentrionem convertit, unde vita in plantis, ſenſus in animalibus? nullum mihi aliquis cauſam, vel è quatuor Elementis, vel è tribus principiis chymicis, dabit. Neque enim omnium naturæ operationum ca ſæ è cauſis, corpora conſtituentibus, deduci ſemper poſſunt, aliqua enim extus adveniunt.

Sexto demum & ultimo corpora ipſa miſta per experientiam, ſecundum naturæ methodum inſtituendam, reſolvenda ſunt, atque quid ſingulis inſit, indagandum, 6

quod ſi fecerimus, inveniemus, primordia corporum miſtorum non eſſe quidem numero infinita, ſed longe plura, quam numerantur. Neque enim, ſi aliqua è quatuor Elementis, eorumque miſtione, dependeant, omnia inde deprehendere prædicanda ſunt. Neque enim explicabit mihi Phyſicus, quomodo ſapores, odores, aliæque qualitates, ex iis poſſint educi, quæ tamen è tribus chymicis principiis commode deduci poſſunt. Longe plures ſunt qualitates nobis incognitæ, quæ non magis è principiis chymicis, quam è quatuor Elementis, deducuntur. Unde non eſt abſurdum, nova illis principia adjicere. Fortaſſis etiam in quatuor Elementis, vel tribus principiis Chymicorum, velut in capſulis quibusdam, latent illa corporum ſemina, quæ humana induſtria tota inveſtigari nequeunt. Ideoque cum omnia tentavimus, & plura noſtro ingenio in lucem dedimus, ſemper nobis ſupererunt aliqua, in quibus neceſſario nobis hærendum eſt, deficiente in nobis ſenſu, ac fallente, & quaſi oculis noſtris ſe ſubducente, quæ in latibulis ſuis deliteſcere amat, natura.

LIBRI SECUNDI,
SIVE
POLYHISTORIS PHYSICI,
PARTIS SECUNDÆ
CAP. I.
DE PRINCIPIIS CORPORIS NATURALIS, SECUNDUM ARISTOTELEM ET RECENTIORES.

§. 1. *PRincipia Phyſica veteres ante Ariſtotelem ex ſenſu rerum ipſo formabant. Ariſtoteles vero ex ſolo intellectu, tria ſc. notionalia, materiam, formam & privationem.* 2. *Ariſtotelis ſpinoſæ ſubtilitates, & Interpretum ejus nugæ difficiles, de Materia prima, quibus ignorantia creationis anſam præbuit. Nonnullis Materia prima eſt ipſe Deus, quem per Vacuum etiam Henr. Morus intelligit.* 3. *Impugnarunt Ariſtotelis Materiam primam, & principia reliqua, Patres Eccleſiaſtici, Thom. Campanella, Franc. Patritius, Pet. Ramus, FF. Botii, Adr. Herebordus, & Dav. Gorlæus, omnia ex nihilo generari, & in nihilum denuo reſolvi, abſurde arbitratus.* 4. *De materia prima creationis Autoris judicium, & Rabbinorum ſomnia, tricis Ariſtotelicis ſimilia.* 5. *Joh. Amoſi Comenii & Theophr. Paracelſi opiniones de eadem ineptæ.* 6. *Carteſii, corpus ſive extenſum Materiam primam conſtituentis, ſententia, à Franc,*

à Franc. Wilhelmo, Barone de Nüland, parum feliciter impugnata. 7. De Formis ſubſtantialibus in utramque partem, & contra Ariſtotelicos, earum patronos, & contra Philoſophos corpusculares, qui meras accidentales ſubſtituunt, diſputatur, Liberque Rob. Boylii de Formarum origine *laudatur. 8. Joh. Amoſi Comenii de Luce primæva, fonte formarum, & Joh. Marci de Ideis Subſtantialibus, opiniones. Ejusdem Marci* παράδοξον *de anima, poſt mortem in corpore ſuperſtite, illiusque conſectaria magis adhuc abſurda. Vera de formis tam hominum, quam animalium brutorum, & corporum reliquorum, doctrina. 9. De variis formarum diviſionibus & ſubdiviſionibus judicium. Privatio, tertium Ariſtotelis principium, exploditur. Scriptores quidam de Principiis.*

POſtquam abſolvimus varias Dd. ſententias, & ſectarum, tam veterum, quam recentiorum, hypotheſes omnes recenſuimus, ſuper quibus illi Philoſophiam naturalem exſtruunt, deveniemus jam ad ſpecialia Philoſophiæ naturalis capita, inter quæ primum eſt DE PRINCIPIIS CORPORIS NATURALIS. 1

Principia corporum naturalium, ut vidimus, veteres Philoſophi, ante Ariſtotelem, non ex intellectu ſuo formabant, ſed ex ipſo ſenſu rerum. Scilicet, ut judicat recte Verulamius *in Diſſert. de principiis atque originibus*, illa ætate regnum nondum prædicamenta acceperant, ut potuiſſet principium illud materiæ abſtractæ latere ſub fide & tutela prædicamenti ſubſtantiæ. Itaque nemo auſus eſt confingere materiam aliquam plane phantaſticam, ſed principium ſtatuerunt ſecundum ſenſum aliquod Ens verum, modum autem ejus diſpenſandi phantaſticum. Ariſtoteles defectum quidem notans aliquem Anteceſſorum ſuorum in principiis naturæ ponendis, non enim ſenſu expediri omnia poſſe videbat, ad alterum extremum prolapſus eſt, & principia corporis naturalis pene in ratione ſola conſtituit. Meliori certe jure Logica illa vel Metaphyſica poſſunt dici principia, quam Phyſica, nihil enim aliud ſunt, quam Termini & Notiones quædam abſtractæ, in quibus intelligendis primum eſt magna difficultas, major in applicatione ad res ipſas. Statuuntur autem illi tria: *Materia, forma* & *privatio.*

Materiam dividit in primam & ſecundam. De materia prima quam abſtruſus 2
eſt & reconditus ejus intellectus? Sane, ſi Ariſtotelis loca conſulas, non videntur tam abſurda, ut ſunt per Interpretum nonnullorum commentarios. Nam illorum quot capita ſunt, tot ſenſus. *Lib. 1. Phyſ. c. 19.* inquit: *Materiam voco primam uniuscujusque ſubjectum, ex quo inexiſtente fit:* & *7. Metaph. c. 3. Dico autem materiam, quæ per ſe ipſam neque quid, neque quantum, neque aliud quippiam dicitur, quibus Ens determinatur. Lib. 4. Phyſ. c. 2.* vocat materiam διάστημα τοῦ μεγέθους, *extenſionem ſeu dimenſionem magnitudinis*, dicitque, eam à forma contineri & à ſuperficie determinari. Hæc ejus de materia effata ſano quodam ſenſu explicari poſſunt,
ſed

ſed mirum eſt, quam varient hic Interpretes, quibus nos recenſendis non immorabimur. Vid. Joh. Bapt. du Hamel *de Conſenſu vet. & novæ Philoſophiæ*, *lib.* 1. *c.* 6. *n.* 6. 7. & 8. & Claudius Berigardus *in Circulo Piſano*, *Circ.* 4. ubi principia ſecundum Ariſtotelem, ex ipſo & Interpretibus exponit. In hoc tamen conveniunt Ariſtoteles & Interpretes, quod materia prima ſit pura potentia, non habeat propriam exiſtentiam, non ſit Ens proprie loquendo, non ſit proprie nihil, nec tamen aliquid, quæ certe omnia effata mirabiliter cerebrum vexant. Conciliationem inter illa tentaturi Conimbricenſes ſe eleganter munere ſuo functos eſſet arbitrantur, ſi dicant, materiæ primæ naturam eam eſſe, ut non poſſit ſciri. Quaſi forte Articulus fidei, aut myſterium aliquod ſit. Honoratus Fabri, ſolertiſſimus alias Ariſtotelis Interpres & Conciliator cum recentioribus, commentis Arabum & reliquorum Interpretum rejectis, ſolis verbis Ariſtotelis inſiſtit, quanquam in multis, dicis, ut videtur, potius gratia, ne ſcil. à regulis ſuæ ſocietatis abeat, quam ut vere ita ſentiat. Defenduntur tamen illi propoſitiones iſtæ de materia prima, *Tom. III. Phyſ. tr.* 5. *lib. 1. propoſ.* 19. & *ſeqq.* Sed cautior tamen is mavult Metaphyſicæ eſſe conſiderationis, quam Phyſicæ. Nam id *in Epiſtola, ad Pardeſium ſcripta*, alicubi fatetur, cum illi objiceretur, quod negaret materiam primam.

Cauſa, quod Ariſtoteles ita fluctuet in materia prima, nulla alia eſt, quam quod creationis ignarus æternitatem mundi ſtatuerit. Hinc neceſſum erat, illum dilabi ad vaga quædam & inexplicabilia principia, ignorato primo illo principio. Imo ſunt è gentilium Philoſophis, qui, cum neſcirent rerum primordia, eo tandem devenere, ut materiam primam ſtatuerent eſſe Deum, quod Alex. Epicureus, teſte Alberto Magno, *lib.* 1. *Phyſ. tract.* 3. *c.* 13. ſtatuit. Fuit quoque inter hæreticos Dynantius quidam, cujus eadem fuit ſententia, in Conciliis damnata. Compendio explicuit illud dogma ſing. Differt. Jacobus Thomaſius.

Non melior certe iſtis videtur eſſe *Henricus Mohr*, Anglus, qui vacuum illud in natura ſpatium, quod dari credit & probat, ipſum eſſe Deum contendit, ſpiſſo ſuper hoc negotio libro ſcripto, qui *Enchiridion Metaphyſicum, ſeu de rebus corporeis luculenta Diſſertatio*, inſcribitur.

3 Ut ad Ariſtotelem redeamus, is materiam primam, ut vidimus, tanquam puram potentiam conſiderat, quæ non ſit Ens actu, tribuit illi prædicata ἀσύςατα, quæ explicari nullo modo poſſunt, niſi tricas ex tricis velis nectere, & rem explicatione ipſa perplicatiorem reddere. Hinc Ariſtotelis ſententiæ magno agmine ſe oppoſuerunt multi, tum ex Patribus antiquis, tum recentioribus Philoſophis. Patres antiquos, eorumque ſententias de materia Ariſtotelica fuſe adducit Thom. Campanella *in Diſquiſitionibus Phyſiologicis*, cui id propoſitum fuit, ut ſententiarum ſuarum novitati, quam ſuſpectam ſuæ religionis hominibus ſciebat, auctoritatem à S. Patribus conciliaret. Eos enim ſemper dogmatibus ſuis prætexit, callido ſatis conſilio. Franciſcus Patritius, *in Diſcuſſ. Peripatt.* & in *nova ſua Philoſophia*, magno conatu impugnavit hæc dogmata. Pet. Ramus *in ſcholis Phyſicis* ſatis argutis argumentis contra ea militat.

Botio-

Botiorum quoque Fratrum, Gerhardi & Arnoldi, Hollandorum, *Philoſophia Naturalis reformata*, toto illo libro, Dublin. A. 1641. edito in 4to, nihil aliud agit, quam ut principia Ariſtotelica impugnet, & accurate quidem in hoc argumento verſatur, Ariſtotelem cum ſuis Interpretibus & Scholaſticis conferens, cum alii plurimi, qui Ariſtotelem refutarunt, non tam ipſum Ariſtotelem, quam ejus Commentatores, ſint aggreſſi. E noviſſimis Adrianus Herebord, *in Philoſophia naturali capitibus prioribus*, ſollicite argumenta omnia congeſſit, unde depromere poſſunt, qui doctrinam hanc Ariſtotelis impugnare volunt, Carteſiana-ſententia ſemper ſubjecta. David Gorlæus quoque *Exercit. Phyſic. 14.* ita Ariſtotelis principia de materia & forma, impugnat, ut plane è Phyſicorum ſchola rejiciat illos terminos, nullamque materiam & formam, qualiscunque illa ſit, agnoſcat. Ait enim, omnia corpora naturalia eſſe ſimplicia, nullum componi, proinde neque materia, neque forma, opus eſſe, imo neque generationem iis principiis indigere. Novum enim plane & inauditum dogma proponit *Exerc. 5. ſect.* 1. Quæcunque fiunt, ex nihilo fieri, quæ intereunt, in nihilum interire, imo eo devenit, ut ſtatuat, creaturam poſſe aliquid ex nihilo facere. Miror certe, à Theologis illi dicam non fuiſſe ſcriptam, homini Philoſopho quidem ſatis arguto, ſed in hoc παραδοξολόγῳ, quam æquum erat. Laudem certe meretur, quod ante Carteſium iſta viderit, quæ poſtea Carteſius dogmata ſua eſſe voluit. Ignem enim accidentibus adſcribit, ſubſtantiarum claſſe excluſum. Sed in eo, quod ex nihilo fieri omnia, quæ generantur, exiſtimat, magis Sophiſtam agere videtur, quam Ariſtoteles & Scholaſtici, qui materiam primam defendunt. Operæ pretium eſt, ea argumenta legere & conferre. Nobis hic prolixioribus eſſe non licet.

Ut noſtram ſententiam tandem explicemus: Materia & forma generales conceptus ſunt duorum principiorum inter ſe contrariorum, quæ exiſtere in natura neceſſe eſt, illisque nominibus poſſunt appellari, quanquam rei natura nihilo clarius iis terminis exponatur, quam ſi termino Entis, vel Subſtantiæ exprimamus. Materiam primam quod attinet, illam aliquam fuiſſe & extitiſſe veriſſimum eſt, non autem ſenſu Ariſtotelico. Fuit enim mundi univerſalis quædam materia, unde poſtea corpora naturalia formata ſunt, quæ aut qualis fuerit, explicare nobis non licet. Rabbini pene Ariſtoteli ſimilia comminiſcuntur: putant enim, illam eſſe non tam corpus, quam umbram immenſam, non tam rem, quam rei imaginem opaciſſimam, aut Entis larvam quandam fuliginoſam: ex remotiſſimo illo principio, abyſſum quandam caliginoſam informem ac indigeſtam, proximam elementorum & mundi materiam, Deum eduxiſſe, quæ omnia fanatica ſunt, & Enthuſiaſmi plena. Nam certe ſi Cabaliſtas conſulamus, mira hic quidem deprehendemus ſomnia, ſed rei parum. Compendio quodam illa contraxerunt Hottingerus *in Hexaëmero ſuo*, & Henricus Mohr in *conjectura Cabaliſtica*, Rabbinis nihil ſanior.

Joh. Amoſus Comenius, in *Phyſica ſua*, materiam ſtatuit triplicem, tres ſc. maſſas 5.
rudes materiæ, ſpiritus & lucis, ſed primam tamen materiam facit vaporem ſive fumum, quem ait fuiſſe diſperſarum Atomorum chaos; ſed tamen antea dicit, abyſſum

fuiſſe à Deo creatam; tantum enim materiæ Deus produxit, quantum ad explendam abyſſum ſufficiebat. Si jam interrogemus illum, quidnam ſit illa abyſſus, dicet nobis, ſpatium eſſe; quæro jam iterum, corpus ſit, an nihil? Corpus eſſe debebat, quia eſt extenſum, & quoniam Deus creavit. Subſtantia enim terminus creationis. Ergo materia prima eſt ante materiam primam, quod certe implicat. Si abyſſum vult materiam primam eſſe, ſpatium illud ſcil. extenſum, cum Carteſio illi convenit, nam qui *Carteſium Moſaizantem* ſcripſit, Joh. Amerpol, in eo Carteſium Moſi ὁμόψηφον (conſentaneum) facit. Mira hic quoque comminiſcitur pro more ſuo Paracelſus, qui myſterium hoc magnum vocat, nihil aliud tamen nominare novit, quam materiam aliquam, ſeu principium, in quo concluſæ ſunt omnes creaturæ, intra cœlum comprehenſæ; qui forſan Orphei aliquod ovum ſomniavit.

6 Carteſio materia prima nihil aliud eſt, quam corpus, ſeu extenſum aliquod, extenſionem enim facit formalem rationem corporis. Antequam Deus mundum creavit, ſecundum eum nihil erat, quod quomodo ſe habuerit, cogitando aſſequi non poſſumus. Igitur ſpatium quoque & expanſum nullum fuit, ſed id ſpatium vel expanſum poſtea à Deo factum, idque oppoſitum eſt nihilo illi, quod erat ante mundum conditum. Solum hoc ſpatium ſubſtantiam materialem, materiam, quantum & corpus appellat. Deinde Deum hoc ſpatium variis in locis variis proprietatibus exornaſſe, ut totum quidem hoc expanſum ſit mobile, diviſibile, figurabile, certum aut motum, duritiem, levitatem, aſperitatem, figuram, non niſi certæ hujus expanſi portioni, quæ ſpecies deinde conformes conſtituit, indidiſſe, extra has proprietates materiam informem eſſe. Hæc Carteſii ſententia, laudata ab his, culpata ab illis fuit. Non ita pridem aliquis Franciſcus Wilhelmus, Liber Baro de Nüland, Ord. Johannæi Eques, Commendatorque Rotwilenſis, Inſulæ Gaditanæ Proprinceps, ac Regis Hiſpaniæ, ElectorisqueBrandeb. Vicetribunus, in libello abs ſe Hagæ A. 1669. edito, cui titulus: *Elementa Phyſica* Carteſianorum principiorum falſitatem, ipſiusque paralogiſmos, ut vocat, oſtendere laboravit, in quibus, contra Carteſium, formalem rationem corporis in pondere & duritie ponit, quam ponebat in extenſione Carteſius. Illud autem quod extra corpus eſt, extenſum, non materiam, ſed nihilum, ipſe vocat, idque vacuum eſſe & extitiſſe ante mundum. Non vacat, ejus argumenta recenſere, quæ multum, vel vacui, vel nihili, habere videntur; certe ἀσύστατα illa ſunt, & neſcio quid paradoxi involvunt.

7 E tenebris materiæ emergentes ad jucundiorem de *forma* doctrinam venimus. Illa vulgo alterum corporis principium conſtitutivum ponitur. Mira de ea Ariſtoteles, mirabiliora Interpretes, produnt. Dicunt, eſſe ſubſtantiam, ſed nemini perſpectam, unum aliquod per ſe eſſe, cujus in puncto hæreat, eſſe principium activum, quod per ſe ſit cauſa actionum & operationum, quasdam earum eſſe partiales, quasdam totius, &c. Tota illa res multis difficultatibus plena eſt. Nam quanquam non probem omnia illa commenta Peripateticorum de formis, Metaphyſica potius,

quam

quam Phyſica, non pauca tamen ſunt, quæ negotium faceſſant, argumenta iis, qui formas mere accidentales, ſecundum Philoſophos corpuſculares, ſtatuunt. Quam diligentiſſime omnia Peripateticorum Argumenta pro his collegerunt Fratres Botii in *Philoſophia Naturali reformata*, *c.* 1. *ſect.* 3. Generatio tamen animalium ac vegetatio aliunde videntur ortum, quam ex motu materiæ, habere. Nam certe veniendum eſt ad aliquod principium movens in natura, ſive id commune ſit, ſive certis corporibus proprium. Quare neceſſario tandem omnes corpuſculares Philoſophi ad aliquam ſubſtantiam ſubtilem & ſpiritalem confugere debent, tanquam θεὸν ἀπὸ μηχανῆς, qua difficultatibus ſuis ſe expediant. In corporibus miſcibilibus veroſimile eſt, multa fieri ſola proportione, vicinitate, & quacunque compoſitione materiarum, quæ à formis ſubſtantialibus deducere ſumma eſſet ſtultitia. Quod ad oculum nobis monſtrat Chymia, quæ in tot formas fingit & refingit corpora, nullo alio, quam ignis, miniſterio, & variarum inter ſe materiarum applicatione, quod doctiſſimo libro ad oculum demonſtravit celeberrimus Boylius, quem de *origine formarum & qualitatum* inſcribit, Anglice editum Oxoniæ A. 1667. *in 8vo*, qui ſecundum corpuſcularium mentem ſolidiſſime ſcriptus, magnam accendere lucem poterit formarum naturam ſcrutaturo, & omnia experimentis confirmat. Sententiam de Accidentalitate formarum breviſſime, cum dubiis contra illam, complexus eſt Gvilh. Pembelius, Oxoniæ 1669. *in* 12. Conf. Joh. Bapt. du Hamel *in Lib. de manifeſtis & occultis corporum affectionibus*, in quo, Boylium ſecutus, omnem Qualitatum familiam, à formis Subſtantialibus reſultantium, perpulchre ad doctrinam corpuſcularem trahit. Adde Boylii Lib. *de Cosmicis qualitatibus*, cum præmiſſa *Introd. ad Hiſt. qualitatum Particularium.* Ceterum in animalium generatione, & plantarum productione, ſubſtantiale aliquod principium videtur agnoſcendum, & in aliis quoque miſcibilibus diverſæ portiones particularum ſunt, quarum aliquæ agiles, mobiles, activæ, quaſi formæ imaginem, aliæ immobiles, quietæ & inertes, quaſi materiam exhibent, ut videre eſt in nonnullis corporibus, in quibus arte chymica poſſunt ſeparari diverſæ illæ materiæ portiones. In generatione & vegetatione ſubſtantia impellens & movens, & ad certam rationem & menſuram operans, debet agnoſci. Fernelius formas omnes à cœlo exiſtimat proficiſci, ea potiſſimum ratione motus, quod animantes, ex putredine ortæ, aliunde formari non poſſint, quæ ſententia non admodum diſcordare à Carteſiana videtur, quæ materiæ cœleſti ſuæ, vel ſubtili, omnia adſcribit, quæ formis ſuis tribuunt alii. Aliqui putant, demonſtrari formarum ſubſtantiam poſſe ex eo, quod è plantis incineratis reſuſcitari idea quædam, vel vapor poſſit, formam plantæ repræſentans, quod certe non contemnendum eſſet argumentum, ſi experimenti fides certa eſt. Joh. Marcus Marci certe multum illi tribuit, qui in libris *de veteri Philoſophia* & *de Ideis Operatricibus* formis iſtis vehementer patrocinatur. Sed ille, Ideis ſuis nimis forte confidens, plus inanium ſpeculationum & notionum habet, quam forte ipſe credit. Honoratus Fabri, Peripateticus Autor, hac tamen in doctrina quodammodo cum Carteſio facere videtur; diſerte enim dicit, formam potius ſubſtantialem

eſſe dicendam, quam ſubſtantiam. Neque enim Ariſtoteles diſertis verbis ſubſtantiam appellat, & in *libro de plantis* nullam formam vegetativam ſubſtantiam agnoſcit.

8 Joh. Amos. Comenius, & alii quidam recentiores, lucem primævam fontem formarum faciunt, atque ex ea derivant principium illud conſtitutivum & operativum in natura. Atque hi certe dicunt, ſe eas habere pro ſubſtantiis ſolidioribus, quam ipſe habet Ariſtoteles. *Joh. Marcus Marci* ſane in ea eſt ſententia, quod formæ rerum ſubſtantiæ ſint, à Deo creatæ, quæ etiam extra materiam & ſubjectum ſuum ſubſiſtere poſſint, imo quæ adeo tenaciter inhæreant ſubjecto, ut, quanquam corpus organicum conturbatum omnino ſit, ipſi tamen pulviſculo ejus adhuc junctæ ſint, & has auguſtiore Idearum nomine ſalutat, ſed tamen à Deo creatarum, cum Platonici facerent ſuas Deo coæternas. Quo principio ſemel poſito, neceſſe eſt, multa ſequi paradoxa, quanquam is nonnulla in natura phænomena, quæ ſupernaturalia habemus, ſi ſatis certa eorum fides eſt, ita explicat, ut è ſuis principiis ultro fluere videantur. Nam cum præſupponit, poſſe animam in animalis demortui corpore ſuperſtitem eſſe, mira hinc ſequuntur conſectaria. Hinc enim ſpectra illa, mortuorum imagines præ ſe ferentia, hinc multas operationes magicas, quas operationes naturales appellat, defendit. Sed ſibi ipſi objicit, an patrocinium ergo magiæ in ſe ſuſcipere velit. Reſpondet negando, quod quamvis naturaliter tantum agant etiam magi, tamen intentio eorum dirigatur ad ſupernaturalia illicito modo facienda. Nihil ergo obſtat, quo minus ferro, igni, &c. puniri poſſint. Hinc transplantationes, magnetiſmos, & ſimilia, deducit, ac ex hoc principio ſalvat mirabiles illas Pontificiorum hiſtorias, de quibusdam per aliquot annos ecſtaticis, iterumque ad ſe redeuntibus. Hinc defendit, cadavera hominum ad ſpeciem poſſe tamen intus vivere, (quod demonſtrare conatur per illos, qui in ſepulchro inventi induſia, veſtimenta, digitos, &c. vocarunt) imo eſſe aliquos poſt longam temporis & annorum moram reſuſcitatos. Hinc aliquos inediam ad aliquot annos toleraſſe, quæ miraculis omnia, quam naturalibus effectis, ſimiliora ſunt: quinimo tota magia omnesque præſtigiæ, hac doctrina ſalvari poſſunt. Ex hoc ſuo principio explicat *celebre illud phasma, quod Morgana* (a) *dicitur*, de quo Kircherus *in arte lucis & umbræ*, à quo tamen Marci diſſentit, putans, eſſe ibi ideas quorundam animalium demortuorum. Vid. Marci *Philoſophia vetus reſtituta*, Pragæ A. 1662. edita *P. 3. Sect. 6. ſubſect. 3. & P. 4. ſubſect.* 1. Nos hic malumus ἐπέχειν; nam in re dubia, obſcura & recondita, definire nihil poſſumus. Certiora nos malumus ſequi principia, ea ſcil. quæ ſenſus implent, & pectus ſaturant: Eſſe in corporibus,

(a) De *Morganæ*, Phaſmate æſtivo, quod ad Fretum Siculum, prope Rhegium, Calabriæ Oppidum, media æſtate crebro ſpectatur, & Theatrum quoddam rerum plurimarum atque diverſiſſimarum, mira varietate ac viciſſitudine ſibi invicem ſuccedentium, in aëre vaporoſo exhibet, conſulantur Athan. Kircherus (in repercuſſionem umbraticam illorum, quæ in terris exſtant aut geruntur, cauſam ejus referens) *in Arte Magna Lucis &, Umbræ, Lib X.P II. c.* 1. &, qui hunc allegat, Joh. Chriſtoph. Becmannus *in Hiſtoria Orbis Terrarum Parte I. Geographica, c. 3. p.* 34.

bus, præcipue, quæ animata dicimus, ſubſtantiam vegetantem, moventem, impellentem, ſive illa communis ſit materiæ cujusdam cœleſtis propago, ſive ſubjecto alicui propria, quæ tamen, compage corporis ſoluta, redeat ad ſuum integrum. In homine mens ſemper eximia eſt, nec ad ceterorum corporum leges & modos componenda. In reliquis corporibus, vel perfecte, vel imperfecte miſtis, partes quasdam materiæ volatiles agnoſcimus eſſe, formæ ſpeciem præ ſe ferentes, & ſemper particulas quietas impellentes & vellicantes, multa tamen in illis fieri ſolius particularum translocationis beneficio, alterius materiæ combinatione. Quis neſcit, quam varia ſint naturæ per artem producta in officinis chymicis, inprimis in ſalibus, mineralibus mediis & metallis? Ea in officina globi hujus terraquei ſubterranea pari ratione fieri poſſe, nullum eſt dubium. Ex iis autem ſpecies ſingulares conſtituere, & ſubſtantiales aliquas formas illis tribuere, ineptum eſſet. Imo multa, quæ fieri videmus in corporibus viventibus, & nos vulgo peculiari cuidam formæ adſcribimus, ſola translocatione & commutatione particularum effici poſſunt, quod dilucidis rationibus ob oculos ponit Boylius, in ſuo *de origine form.* libello.

Sunt porro nonnulli tam anxie in hac formarum doctrina ſeduli, ut formas, 9
iterum in alias formas particulares, has iterum in novas, dividant, & ſubdividant, quaſi familiam aliquam & exercitum inſtructuri. Nemo in iis diligentior eſt, quam Joh. Beierus in *Atrio ſuo naturæ.* Si terminorum tantum res agitur, diſtinctionis gratia quædam diviſio agnoſcenda eſt, prout in corporibus miſtis variarum particularum congeries eſt, jam hoc, jam illo modo, motarum, quas ſub imagine alicujus formæ notiones noſtræ concipere poſſunt.

Tertium principium ab Ariſtotele ſtatuitur *privatio*, quam ad generationem refert. De ea nihil omnino dicturi ſumus. Principium enim plane nugatorium eſt, & ſubtilitate ſua ineptum. Refutatus in eo Ariſtoteles eſt ab ipſis diſcipulis ſuis. Legantur Botii Fratres in *Philoſophia Naturali reformata*, *cap.* 1. *ſect.* 4. Ceterum *de Principiis corporis naturalis*, ſecundum Ariſtotelis mentem, præ ceteris legendum commendo lib. Bened. Pererii *de communibus rerum naturalium principiis & affectionibus.* Neque enim adeo ineptus eſt, ut multi Peripatetici, variæque doctrinæ ſtudiis imbutus, veterum Philoſophorum opiniones cum Peripateticis conjungit, quæque apud Scholaſticos ſunt bona, in unum quaſi cogit, & ea omnia inter ſe conciliat. Prodiit is Coloniæ A. 1585. *in 8vo.* Joh. Sperlingius, in Libello *de Principiis Corporum*, doctrinam Ariſtotelicam impugnat, & ſpeciatim Materiæ primæ exiſtentiam. Quod & dudum ante eum fecerunt Franc. Patritius *T. IV. Diſcuſſ. Peripat. Lib.* 3. Phil. Melanchton *L.* 2. *Rudim. Phyſ. pag.* 175. P. Ramus *L.* 1. *Schol. Phyſ. c.* 9. ac Nicol. Taurellus *L.* 2. *Alpium Cæſarum*, *p.* 286. 592. & *P. II. de rer. æternitate p.* 420. *De Principiis mixtorum naturalium* Dn. du Clos, Conſil. & Med. R. Galliæ, Diſſ. edidit Gallicam ingenioſam, & brevi nervoſitate conſpicuam, Amſtelod. A. 1680. *in* 12*mo.* Librum vero Anglicum elegantem Nehem. Grew. Londini A. 1675. *in* 12*mo.*

CAP. II.

DE CAUSIS EXTERNIS, ET DE IIS, QUÆ ILLUC PERTINENT, NEC NON DE MONSTRIS.

§. 1. De cauſa naturæ efficiente, Deo, in Phyſica non agendum, uti à Platone eſt factum, ſed in Theologia. Eadem eſt ratio cauſæ finalis. 2. Fati item, caſus & fortunæ. 3. De Monſtris in Phyſica, ſed ſpeciali, omnino agendum, cum magna ſit hujus doctrinæ utilitas. Cauſæ illorum, & de his Joh. Marci Marci ſpeculationes Mathematicæ. 4. Judicium de præſagiis Monſtrorum, de quibus Corn. Gemma & Mericus Caſaubonus ſunt commentati. Alii de monſtris Scriptores. 5. Monſtra humana, Pygmæi, virunculi ſubterranei, homunculi metallici, &c. Scriptores de iis. 6. Gigantum priſcorum exiſtentia conceditur, gentes autem illorum integras fuiſſe negatur. Fabulæ quædam & Scriptores de iis. 7. Hermaphroditi, qualis Adamus fuiſſe falſo creditur. Hirci Lactiferi. 8. Centauri & Satyri fictitii. Homines marini ſunt animalia aquatica.

1 MUlti hic operoſi ſunt in *cauſa efficiente* & *finali*; quarum tamen tractatio, ad Phyſicam plane non pertinet, ſed ad Theologiam potius. Quod enim efficientem cauſam attinet, quæ Deus eſt, de eo Phyſicus, qua Phyſicus, nihil, quod agat, habet, niſi forte cum quibusdam Deum in partes etiam corporum naturalium vocare velit, ex nonnullorum Philoſophorum placito. Quales ſunt, qui Deum à rebus creatis non differre ſtatuebant, vel ipſam materiam primam Deum faciebant, vel Deum formam omnium rerum ſtatuebant, quorum ſententiæ è Chriſtianorum Scholis merito ſunt rejectæ. Inter veteres Plato in Philoſophia naturali Theologus eſt; in Deo enim & Ideis ſuis operoſiſſimus eſt, de quo cum parte priori prolixius diſſeruerimus, nihil hic repetimus. Cauſa finalis itidem refertur ad Deum, ad cujus gloriam univerſum hoc conditum eſt, ob quem finem homo naturam cognoſcit.

De *fortuna*, *caſu* & *fato* impertinens plane eſt in Phyſicis doctrina, quæ cauſas Phyſicas, non morales, conſiderat. Quæ caſu fiunt, fortuita ſunt, nec ad ſcientiam ſpectant, quæ res æternas & neceſſarias pro objecto habet, niſi forte circa caſus accidant aliqua, quæ contemplationi phyſicæ anſam præbere poſſunt. Quemadmodum multa inventa caſu ſunt, quæ magna meditatione non potuiſſent excogitari, ſed id hoc modo fit, ut aliquid ignoranti accidat, cujus poſtea cauſas veras deprehendit. Nihil itaque imputandum eſt caſui, qui eo modo ſcientiam parere poteſt, quemadmodum apud JCtos error jus facit, & ineptus eſſet, qui errorem inter principia juris poneret. Idem dicendum eſt de Phyſicis, qui quæſtiunculis ſuis ſe diſcipulosque ſuos hic fatigant. Fortuna per ſe nihil aliud eſt, & ad Phyſicam pariter non pertinet. Si enim omnium rerum cauſa dari poſſet, eſſet fortuna. Ad morales Autores

tores releganda eſt, ſi qua eſt ejus tractatio. Quare inutiles ſunt quæſtiunculæ de fortuna Medici, quas hic nonnullos congeſſiſſe video. Generalis enim & vulgo nota eſt regula: *Fortunam ſtultorum eſſe*, quod & maxima ſui parte verum eſt.

De *Monſtris* tamen aliud videtur dicendum, quæ per errores cauſarum naturalium facta ſunt, quanquam vulgo præter naturæ intentionem eſſe dicant, atque adeo natura cauſa per accidens monſtrorum ſit. Sed in eo tamen errare illi videntur, neceſſarias enim cauſas præſupponunt, quibus poſitis, non potuerunt alia naſci corpora. Nam vel in animalibus imaginationis idea aliter determinavit ſpiritus plaſticos, aut materia deficiens ſpirituum influxui ſe ſubduxit, aut ejus copia inutili pondere gravavit, ut itaque omni ex parte neceſſaria ſit cauſa, neceſſariusque effectus, ac fruſtra ſint illi, & rhetoricari potius videantur, qui hic de intentione naturæ multum philoſophantur. Conimbricenſes *in Comm. Phyſ. p.* 438. & Joh. Bodinus *L.* 1. *Theatri Naturæ p.* 32. monſtra facere, ajunt, ad pulchritudinem univerſi. Quod ego non facile dixerim, cum error potius naturæ ſint. Locus autem monſtris in phyſicis debetur, ſed ad ſpecialiſſimam Phyſices partem illa rejicienda ſunt, non, quod alii faciunt, ad generalem, & cauſarum tractationem, ac puto eorum naturam majore cura perluſtrandam, quam corporum, quæ legitimo naturæ ordine facta ſunt. Nam in exceſſibus illis naturæ ſæpe rimari poſſumus occultos illos proceſſus operantis naturæ. In animalium corporibus, per accuratam Anatomen, multa poſſunt deprehendi in monſtris, unde judicium fieri poſſit confirmatius de uſu partium adæquato in corporibus, ordinate ſtructis. Joh. Marcus Marci ſingularem hic diligentiam exhibuit *cap.* 4. *Libri de Ideis operatricibus*, ubi pictis quibusdam ſchematiſmis, & Mathematica quadam ratione, ob oculos ponere voluit, quomodo radii plaſtici monſtrorum generationi cauſam dent, ſi ſcilicet ſpecies, vel propter obſtaculum, aut defectum materiæ, non poſſint expedite evolvi, aut inæquales faciant progreſſus, analogiſmo quodam refractionum radiorum lucidorum, per reflexiones & refractiones varias obliquatorum, in vi ſpiritus plaſtica adumbranda uſus. Quod quanquam ingenioſum ſit, nihil enim magis ad animæ naturam accedit, aut ejus ſpeciem nobis exhibet, quam lux, ſpeciesque ejus (propaginem certe lucis animas omnes facit Gvalth. Charletonus *in Tract. de orig. animarum*, eſt tamen æque obſcurum, nec ideo clariorem habemus ideam generationis.

Magna monſtrorum familia eſt, ad omnia enim corpora ſe extendunt, ſunt- 4
que hic, qui pietatem potius, quam Philoſophicas rationes oſtendunt; multi etiam monſtrorum cauſam ad extraordinaria opera divina referunt, quos ego quidem ſenſu ſuo abundare patior. Aliqui eo devenere, ut, tanquam ad artis quædam principia, revocarit præſagia ex monſtris. Id agit Cornelius Gemma, Prof. Med. Lovan. *in libro Artis Coſmo-Criticæ, ſeu de naturæ divinis characteriſmis*, quo in Opere, Antverpiæ A. 1575. *in 8vo* edito, multis de præſignificationibus monſtrorum agit, illa, tanquam opera, à Deo extra ordinem facta, conſiderans. Idem argumentum tractavit ex parte Mericus Caſaubonus, Iſaaci filius, in libro Anglice ſcripto *de fide*

rebus

rebus naturalibus, civilibus & divinis, vel habenda, vel non habenda, ubi monſtrorum quoque doctrinam & prodigiorum *Lib. I.* hujus tractationis partem facit. Cornelius Gemma ex Analogia mundanarum partium modum oſtendere laborat, quo de præſagiis ex monſtris capiendis judicium iniri poſſit. Peculiares *de monſtris* libros ſcripſere *Ulyſſes Aldrovandus*, *Mart. Weinrichius*, *fortunius Licetus*, *Fridericus Bonaventura*, *Joh. Schenckius*, *Andr. Laurentius*, *Car. Stengelius*, qui circa ſpecialia verſantur, & monſtrorum varia genera, cum Schematiſmis, exhibent.

5 In hominum genere ſolet de *Gigantibus* & *Pygmæis* quæri, an inter monſtra referri debeant. De Pygmæis plurima fabuloſa narrantur, quorum integram gentem aliqui memorant, quos falſos tamen eſſe, dubium non eſt. Vid. Caſp. Schottus in *Phyſica curioſa lib. 3. cap. 7.* Johannes Euſebius Nierembergius *in Hiſt. naturali lib. 5. c. 16. 17. 18.* Weinrichius *de Monſtris c. 21.* Licetus *de Monſtr. lib. 2. c. 23.* Joh. Caſſanio *in Lib. de Monſtris c. 12.* Caſp. Bartholinus (qui eos ex Ezech. XXVII. 11. adſtrucre voluit) libello peculiari, & Conimbricenſis *Lib. 2. Comm. Phyſ. cap. 9. Qu. 5. Art. 3.* Ii quidem, integras gentes ex iis conſtituiſſe, fruſtra nobis perſuadere laborant. Caſu quidem naſcuntur exiguæ ſtaturæ homines, qui inter monſtra referendi, non tamen totæ gentes, uti recte judicavit Hier. Cardanus *in lib. de Variet. Rerum c. 40.* & Steph. Theupolus *L. 6. Contemplatt. Acad. p. 224.* *Homunculi ſubterranei* in eorum claſſem non referendi, quos nonnulli fingunt, & de quibus miræ ſolent ab aniculis hiſtoriæ narrari. Solent illis habitacula ſubterranea aſſignare, quorſum infantes nonnunquam abducant. Notiſſima eſt hiſtoria de pueris Hamelenſibus, quam fabulam tamen eſſe oſtendit, Groningæ A. 1662. *in 12.* *Martinus Schockius*, peculiari Disquiſit. Hiſtorica, quam tamen alium iterum refutaſſe fama eſt. (b) Eſſe vero dæmones & ſpiritus in fodinis verſantes, negari non poteſt. Nam conſtans eſt illa omnium metallifoſſorum relatio. De iis integrum librum ſcripſit *Georg. Agricola*, & habuere quoque Diſſertationes *Caſpar Poſnerus* Jenæ, & *Joh. Henr. Rumpelius* quidam Lipſiæ, ac vellem hiſtorias ejus generis omnes accurate, cum omnibus circumſtantiis, notari. Nam ſolent metallifoſſores ſecretiſſima iſta habere, ſuperſtitione illa inducti, male mulctari nimiam curioſitatem ſuam. Valde autem faceret ad exiſtentiam & naturam ſpirituum cognoſcendam & convincendos illos homines, qui omnia

(b) Mart. Schockii *Fabulæ Hamelenſi* (ita enim is librum ſuum appellat, M. Sam. Erichii, Scholæ Hamelenſis Rectoris, *Exodo Hamelenſi*, Germanice, ad Narrationis vulgatæ veritatem aſſerendam, anno 1655. Hannoveræ *in 8vo.* editæ, Groningæ anno 1662. oppoſitum) M. Theod. Kirchmayerus, Ord. Philoſ. Witteb. Adjunctus, *Hiſtoriam* Witebergæ an. 1671. (*in 4to.*) repoſuit *Hamelenſem*, ſeu *Diſſ. de Inauſpicato liberorum Hamelenſium egreſſu*, nec multo poſt Franc. Wörgerus, Eccleſiaſtes Lubec. *Hiſtoriam Hamelenſem contra M. Schockii fabulam Hamelenſem defenſam*, Hamb. an. 1683. in 12. De Homunculis Scotiæ, ſive Angliæ Occidentalis, Subterraneis Guil. Neubrigenſis (*Lib. I. Hiſt. Angl. c. 27*) Narrationem, addito iudicio ſuo, recitat Athan. Kircherus, *in Mundo Subterr. L. 8. c. 3.* & ex iſto repetit J. Chriſtoph. Beckmannus *in Hiſt. Orbis Terr. P. I. Geographica c. 9. p. 207 - 212.*

omnia de ſpiritibus ſine diſcrimine pro fabulis habent. Mira paſſim in fodinis Norwegiæ accidere hominibus per iſtos homunculos, fama conſtans eſt, & narravit quædam de iis, *in Actis Hafnienſibus*, Ol. Borrichius. Aliter judicandum de iis hominibus, quos ſub terra educatos victitaſſe referunt Hiſtoriæ Scoticæ, & ex iis Athan. Kircherus *in Mundo ſubterraneo.* De omnibus his, quæ ad monſtrorum claſſem referri poſſe videntur, aut ſub phantaſmatis alicujus ſpecie pro monſtris habentur, videri poteſt Joh. Prætorius *in ſuo Anthropodemo Plutonico;* qui liber, etſi inepte ſcriptus, magnam tamen farraginem hiſtoriarum ex omnibus Scriptoribus colligit. Editus eſt Magdeburgi A. 1666. *in 8vo.* Magna in Autore ejus fuit miſtura ſcientiæ & dementiæ.

De Gigantibus multæ ſunt itidem veterum hiſtoriæ, plurimam partem, ut arbitror, falſæ, de quibus Joh. Chaſſanio in *Lib. de Gigantibus, illorumque Reliquiis*, conſulendus. Eos fuiſſe negant Joh. Goropius Becanus in *Gigantomachia* ſua, & Kircherus *in Mundo ſubterraneo, ſect. 2, qu. 2.* At teſtes habemus ejus rei ſacras literas. Gentes Gigantum integras fuiſſe, non facile dixerim, quanquam id multi velint. Ratione Climatis variare tamen ſtaturam hominum, cognitum eſt, ſed ad immanem Gigantum proceritatem gentes integras excreviſſe, veroſimile non eſt. Errant etiam, qui exiſtimant, homines primorum temporum fuiſſe Gigantes, & Rabbini quidem ita delirant, ut Adamum fuiſſe credant ejus ſtaturæ, quæ ab una terræ plaga ſe extenderet ad alteram. Succeſſu ſeculorum cum, decreſcente natura, decreviſſe etiam homines arbitrantur, refutati à Joh. Jonſtono, *in. Lib. de Conſtantia Naturæ*, nullam antediluvianæ ætati, in corporibus valentioribus generandi, concedente prærogativam. Quod ſi verum eſt, non homines tantum, ſed & cetera animalia majora eſſe debebant. Si homo 60. cubitos longus erat, equus elephantis inſtar eſſe debuit; ſed merito ridetur iſta ſententia à Joh. Marco Marci *l. c.* Ubi exiſtimat, veteres arte quadam imaginativa effeciſſe, ut procerioris eſſent ſtaturæ homines, quam ſententiam ſuo loco relinquimus. De Gigantibus Nephilim antediluvianis elegans extat Diſſertatio J. Henr. Heideggeri, *Exercitat. II. Hiſtor. Patriarch.* ubi prolixe, adductis argumentis, pro Gigantum exiſtentia pugnat, & ſecus ſentientium argumenta refutat. De iiſdem Nephilim conf. Jac. Boulduci *Lib. de Eccleſia Dei ante Legem*, & Th. Bangii *Cœlum Orientis, de Gigantibus* autem, *qui gemunt ſub aquis, Job. XXV. 6.* Zach. Bogani *Diſſ.* accuratam *Epiſtolarem*, præfixam Edmundi Dickinſoni *Delphis Phœniciſſantibus*, Francofurt. A. 1669. in 8vo. Fuiſſe inter Germanos veteres Giganteæ proceritatis homines, probant J. Jac. Chiffletius *part. I. Veſontionis, c.* 17. & Herm. Conringius *in libro de habitus corporum Germanic. cauſis.* 6

Porro etiam *Hermaphroditi* inter monſtra cenſendi ſunt, de quibus prolixe agit Joh. Ben. Sinibaldus in *γενεανθρωπεία, ſeu de hominis generatione Decatevcho, lib. 2. tr. I. c. 5. & 6.* Monſtroſa itaque eorum eſt ſententia, imo ipſi monſtra ſunt, qui Adamum nobis Androgynum (c) fecerunt, quam ſententiam Rabinicam reſuſcitatam 7

(c) Adamum Androgynum fuiſſe, & facultate abſque conjuge generandi præditum, noviſſime docuit

cuidam videmus. Curioſam Hermaphroditi deſcriptionem *V. Tranſact. Philoſ.* 32. *pag.* 624. Similia quoque exempla Hermaphroditorum in brutorum genere occurrunt. Sed iis accenſenda non ſunt exempla illa de hircis, quorum teſtibus adnata fuerunt ubera, lac copioſum ſtillantia. Joh. Sophronius Kozackius, *cap.* 8. *lib.* 5. *Horologii*, ſe Dresdæ hircum vidiſſe talem, teſtatur, cui fidem non dediſſem, niſi fide dignus vir mihi narraſſet, fuiſſe quendam Regni Suecici Senatorem, qui convivis ſuis caſeum hircinum apponere conſueverit, è lacte hirci confectum. Inquiſivit ille vir apud ruſticos, an ſimile quid unquam viderint, qui reſponderunt, ſolere hircis in ſenectute mammulam ſub ſcroto naſci, quæ primum ſerum, poſtea lac funderet, ſi crebro mulgeretur. Incidi poſtea in Sinibaldum, qui, *Geneanthropiæ libr.* 4. *tr.* 2. *c.* 6. *p.* 566. refert, ex Ariſtotele & Peucero, de hircis lactiferis. Exemplum quoque extat in Schotti *Phyſica Curioſa.* Quæ ſi vera ſunt, falso Virgilio inter operas fruſtraneas poſitum eſt: *mulgere hircos & jungere vulpes.*

8 Specialium monſtrorum humanorum exempla per Anatomen explorata, paſſim extant *in Actis Societatis Anglicæ.* De *Centauris* & *Satyris* res omnino ficta videtur. De *Nymphis*, *Syrenibus*, *Trytonibus*, multæ extant hiſtoriæ, quæ ſi veræ ſunt, inter monſtra referendi non ſunt, ſed ad animalia aquatica referendi. Theophraſtus Paracelſus mira hic ſomnia comminiſcitur, & Gallicus aliquis Auctor Anonymus, qui non ita pridem prodiit. Sed illa exempla ad luſus dæmonum referenda ſunt. Nam quod ajunt, homines ſubmaritimos tandem eo deductos, ut loquerentur, imo artem textoriam diſcerent, ejus rei fides certe mihi dubia eſt. Si artes edocti ſunt, nihil novum eſt, nam & ſimiæ poſſunt doceri. Quod loquelam attinet, forte & ipſa ad pſittacorum modum fuit inſtituta. Syrenis alicujus Anatomen dedit Franciſcus Rhedus *in Experimentis naturalibus.*

CAP. III.
DE AFFECTIONIBUS CORPORUM COMMUNIBUS, ET PRIMO QVIDEM DE QVANTITATE.

§. 1. *Peripateticorum de his altercationes. 2. Quantitatis corporum conſideratio accuratior ſumme neceſſaria, ſed à Peripateticis neglecta. Matheſeos uſus in illa maximus. 3. Quantitatis diviſio. 4. Mundi infinitas, de qua variorum allegantur ſententiæ, rejicitur. Jordani Bruni dogma de mundis pluribus, imo infinitis. 5. Corporum diviſibilitas, etiam in Atomos, pro quibus*

docuit (*in præf. libri de Novo Cœlo & Nova terra Gallici*, A. 1679. edidit) & viſione id ſibi cœlica revelatum eſſe jactavit Antonia Bourignonia, notata, ob fanaticum hoc delirium, à Pet. Bælio *T. I. Dictionarii Hiſtorico-Critici*, *P. I. p* 94. 95. Et aliis Adverſariis, Jacobum etiam Böhmium, tanquam illi (*in Myſt. Magno, c.* 18. *& in Lib. de triplici Vita c.* 6.) ὁμόψηφον culpantibus.

quibus contra Ariſtotelem pugnatur, & inter Scriptores de iis præcipue commendatur Carteſius. Minimis iſtis conſiderandis inſerviunt microſcopia, & microſcopiæ, tum aliorum, tum inprimis Rob. Hookii, obſervationes. Uſus doctrinæ de particulis iſtis minimis inſignis. 6. Judicium de Kenelmi Digbæi diviſione quantitatis, & à ſubſtantia diſtinctione Methaphyſica. 7. Corporum impenetrabilitas miſtionem particularum non prohibet.

POſtquam cauſas conſideravimus, ad AFFECTIONES CORPORUM COMMUNES deſcendimus, quales ſunt, quantitas, motus certus, cui quies opponitur, qualitas, tam elementaris, quarum quæcunque alia, quibus juxta rei conſtitutionem & naturam accedunt locus & tempus. De quibus in Peripateticorum ſcholis inſanæ ſunt & Cimmeriis tenebris tenebricoſiores altercationes, in quibus parum ſolidi quis invenit. 1

Quod *quantitatem* attinet, ea ita corpori inhæret, ut non ſit ab illo diſtincta, 2 certe ſemper cum corpore eſt, ac primum illud, quod animus noſter cognoſcit, mediante ſenſu: Quare magna eſt opera impendenda hujus contemplationi, & paulo accuratior, quam vulgo in Peripateticorum ſcholis fit, qui pene piaculum ducunt, ſi quippiam è Mathematicorum ſcholis in hanc doctrinam transferant, ſolis imaginariis contemplationibus & notionibus contenti; cum tamen ſine exacta Matheſeos cognitione nunquam ſolida hujus affectionis notitia haberi poſſit, imo multa contingant in natura phænomena, quæ cum alii ex ſuperficiariis quibusdam ſpeculationibus explicare fruſtra laborent, tota poſſunt è Mathematica doctrina explicari. Cui certe in acceptis ferenda ſunt, quæ hactenus accuratius in Philoſophia naturali indagata habemus. Cujus exemplum inſigne nobis dedit Carteſius, qui, quod hanc partem ſpectat, inter omnes Phyſicos familiam ducit.

Quantitas eſt prima materiæ affectio, imo ipſa materia; non enim niſi ratione 3 differunt. Quantitas eſt, vel continua, vel diſcreta, Illius formalis ratio conſiſtit in extenſione, hujus in numero. Quæ quantitatis ſpecies tantum æquivoca eſt: in extenſione enim quantitas omnis conſiſtit.

Quantitas conſideratur primo ratione univerſi totius, ſcil. mundani corporis, 4 & quæri tum ſolet, quousque illa extenſio corporum pertendat. Ubi *de Infinito* magna eſt Phyſicorum diſputatio, de quo Carteſius libellum ſcripſit, *de maximo & minimo* autem Opuſculum perelegans Nicolaus, Card. Cuſanus, è quo multa Kircherus *in Oed. Ægypt.* exſcripſit. Vetus illa controverſia eſt, & magna rationum ſubtilitate agitata, quarum compendium è veteribus & recentioribus exhibet Claud. Berigardus, *Circ. 7. P. 1.* Ab Ariſtotele infinitum impugnatum fuit, ab aliis ſtatutum: ſed repugnat aliud præter Deum ſtatui. Carteſius in has controverſias ſe non immittit, & extra Phyſices objectum eſſe exiſtimat, & vere quidem. Stantibus enim Theologiæ principiis, infinitum aliquod in natura admitti non poteſt, niſi naturam ipſam Deam facere velimus. Franc. Wilh. Liber Baro de Nüland hic nihilum

ſuum nobis obtrudit, quod eum infinito ipſi pari paſſu ambulat, in eo non novam fovens ſententiam, ſed Epicuri ſcholam ſapiens. Is enim ex corpore & inani mundum compingebat, inane vero illud ipſum erat illi nihilum, de quo vid. prolixe Gaſſendus in *Phyſica Epicuræa.* Liber Baro de Nüland *p. 11. Elem. ſuor. Phyſic.* Mathematica aliqua demonſtratione, τȣ̃ Nihili ad infinitum proportionem oſtendere laborat, in qua illum ſuo ſenſu abundare permittamus. Nos quidem nulla neceſſitas cogit, ut pro demonſtratione accipiamus. Alii quantitatem corporum mundanorum diſcretam etiam infinitam faciunt, ut *Jordanus Brunus*, qui innumerabiles mundos ſtatuit, de quo ſuo loco agemus. De quantitate corporum principalium, globorum cœleſtium, maſſæ terreſtris & aqueæ, hic dici quidem aliqua poterant, ſed remittimus ad Mathematicos, ubi illa plenius demonſtrantur.

(Hic Jordanus Brunus ſtatuit, plures eſſe mundos, & quidem infinitos, ſi non actu, tamen potentia, & ſtellas in via lactea ſoles eſſe putat, quod & ipſe Carteſius facit. Crematus propterea eſt Brunus, quamvis Atheiſmi accuſari non potuerit.)

5 Quantitatem ſequitur *diviſibilitas*: quod enim extenſum eſt corpus, in partes quoque diviſibile eſt. Eæ ſunt, vel ſenſibiles, vel inſenſibiles. De ſenſibilibus nulla controverſia eſt, de inſenſibilibus magna. Nam Ariſtoteles Atomos negat, & Peripatetici, ſed ſophiſticis potius, quam veris argumentis, quæ inter ſe conferunt & examinant vulgares etiam Phyſici, tamen natura ſane oportet aliquod ultimum eſſe, quod non amplius ſit diviſibile. Quid animo vel notionibus fiat, non curat Phyſica, qua Phyſica. Tota igitur *de Atomis & particulis* doctrina huc ſpectat, de quibus ſingulari libro egit Joh. Chryſoſt. Magnenus, nec non *de poris corporum*, de quibus Er. Bartholini extat Tractatus, excuſus Hafniæ *in* 8. Nemo autem ſubtilius & explicatius omnem particularum doctrinam propoſuit, quam Carteſius. Cui jungi velim etiam è Peripateticis Honoratum Fabri, *Tom. 1. Phyſic.* quo de ſtatu corporum ex ratione quantitatis agit. Omnes illæ affectiones, durities, fluor, viſcoſitas, lævor, varietas, denſitas, &c. à nemine melius explicantur, quam à Carteſio, qui in particularum conditione ſive figura omnem illarum affectionum rationem quærit. Et ipſe, cum de iis agit, Ariſtoteles neceſſe habet, ad illas confugere, ut aliquod exemplis demonſtrare poſſem. Legatur Ant. Grandis *in Inſtitutione Philoſophiæ Carteſianæ, part. 4.* qui facilitate inſigni Carteſiana principia explicat. Quanta Atomorum & minimorum effluviorum vis ſit, & quam multæ operationes naturales ex iis dependeant, nemo plenius exequitur, quam Rob. Boylius *in libro de mira ſubtilitate & inſigni vi effluviorum*, Londini 1673. *in* 12. Pertinet huc minimorum ſpeculatio per microſcopia inſtituta, quæ multa detegit in corporibus, quæ ad varias ſpectant affectiones, ſive conformationem totius, ſive rationem ſuperficiei, colores, &c. Italus quidam Fontana primus Microſcopiorum fuit inventor, poſt hunc Pet. Borelius *de minimorum phænomenis Microſcopicas* aliquot *obſervationes*, Hagæ A. 1656. editas, ſcripſit. Poſt illos abſolutiſſimam Rob. Hooke, Vir maximi ingenii, & in rebus natu-

naturalibus tum acutum, quam Aquila, cernens, *Micrographiam* dedit, Londini A. 1667. *in fol.* Anglice hic liber eſt conſcriptus, multisque ornatus figuris æneis & Diſſertt. Phyſicis elegantibus. Henrici Poweri exſtant quoque *Microſcopicæ* (quæ Figurarum tamen delineatione carent) *Obſervationes*, Lond. 1664. in 4to. Commendat quoque Georg. Hieronymus Welſchius *in Addendis ad Hecatoſtheam ſecundam* Germani cujusdam Microſcopicas obſervationes, quas ille admirabiles vocat. Ceterum doctrinæ hujus maximus uſus eſt in Phyſicis: in omnibus enim naturæ operationibus quaſi deprehendi veſtigia ejus poſſunt in minimarum particularum figuris obſervatis, ut ex Opere illo Hokiano abunde patet. Ne quid nunc dicam de admirabili illa proportione, quam deprehendere etiam in minimis corpuſculis poſſumus. Unde Boylius, in *libro Anglico de utilitate naturalis Philoſophiæ p. 38. & ſeqq.* eleganti diſcurſu proportionem illam vermiculi, qui *Acari* vocatur, quo eſſe nihil poteſt minutius, confert proportioni, quæ eſt in Elephante, atque illum huic præferre non veretur. Comparat ibidem vaſtitatem balænæ cum vermiculis, in aceto detectis.

EDV. DIGBÆUS aliam habet quantitatis diviſionem, quam ipſe Metaphyſicam appellat. Diſtinguit enim inter ſubſtantiam & quantitatem. Subſtantiam dicit unam eandemque, quantitatem autem variari, unde fiat, ut corpus aliquod varias ſubeat alterationes, jamque ſe majus, jam minus, fiat. Atque hæc principia ſubſternit raritati & denſitati, quibus affectionibus generalibus omnem doctrinam phyſicam ſuperſtruit. *Non poſſumus intelligere*, inquit *Tr. 1. c. 3. quo pacto major ſit proportio quantitatis, quam ſubſtantiæ, vel contra, ſubſtantiæ, quam quantitatis, niſi realis inter utramque diviſibilitas intercedat, multoque adhuc difficilius eſt intellectu, quomodo res eadem nunc majorem, alias minorem quantitatis proportionem habeat, niſi major minorve proportio ab ea ſeparari poſſit, ſeu niſi vera ſit diviſibilitas inter quantitatem & ſubſtantiam, quod ut principiis, cauſæ huic principiis, oſtenderem, neceſſarium foret, altius adhuc, & ipſa, ut ſic dicam, Metaphyſicæ viſcera penetrare.* Hæc Digbæus, quem tamen nihil novi hic docuiſſe video, quam, quod vulgo diſtinguat inter corpus, & inter effluvia corporum, quod extra illas Metaphyſicas ſpeculationes concipi rectius poſſunt, ut ad eorum intellectum iis non ſit opus. Nec video, quomodo diſtinctio inter ſubſtantiam & quantitatem hic commode locum habeat, cum & ſubſtantia corporis, quam vocat, ipſa per ſe quanta ſit, effluvia vero particularum, vel corporis rarefacti majores portiones, non deſinant ſubſtantiæ eſſe, & ſuas habere ſingulæ quantitates. Nihil itaque, ut mihi quidem videtur, hac ſubtilitate demonſtratum eſt.

Aliud quoque quantitatis conſequens eſt impenetrabilitas; Canon enim eſt, 7
non dari penetrationem dimenſionum. Ille autem non prohibet particularum inter ſe miſtionem: alia enim miſtio eſt, alia penetratio. Sunt autem quædam ita apta nata miſceri, ut pene penetrare ſe videantur. Circa quæ multæ conſiderationis ſunt naturalia phænomena, de quibus *Cap. de miſtione* pluribus agemus.

CAP. IV.

DE LOCO, UBI ET DE VACUO, VARIISQUE CIRCA VACUUM EXPERIMENTIS.

§. 1. *DE Loco doctrina Ariſtotelis (quæ exploditur,) Carteſii & Pet. Gaſſendi, Epicurum ſecuti. Nihil aliud eſt locus, quam mera relatio. Theoriæ ejus utilitas in Phyſicis.* 2. *Vacuum in natura defendunt Epicurei, Gaſſendus, Valerianus Magnus, & alii Recentt. impugnant autem, poſt Ariſtotelicos, Carteſiani (& hos inter inprimis Ant. le Grand,) Th. Hobbeſius, & plerique Philoſophi ceteri.* 3. *Spatium aëre vacuum poſſe dari, conſtat è Scriptis & Experimentis Rob. Boylii, Ott. Gverickii & Florentinorum, de hoc argumento, de quibus judicium additur.* 4. *Franc. Lanæ Ars ope Globorum Metallicorum, aëre evacuatorum, per aërem volandi & navigandi, à G. G. Leibnitio commendata & emendata, à Phil. Lohmeiero autem, plagiario Lanæ, pro ſuo venditata invento, examinatur, & in praxin deduci haud poſſe oſtenditur.*

1 QUoniam corpus naturale quantitatem habet finitam, LOCUS illi competit, quem affectionem corporum externam faciunt. Non opus eſt, ut hic tempus teramus inutilibus Peripateticorum diſputationibus, quorum ſunt ad ſpeciem quidem ſubtiles controverſiæ, ſed revera nihil habentes ſolidi. Vid. Berirgardus *Circ. Piſan.* 8. ubi Ariſtotelis doctrina in utramque partem excutitur. Tota res tandem in prædicamentales quosdam conceptus abit. Nuda itaque relatio eſt, refertur enim ad aliud; jam vero relatio nihil aliud eſt, quam modus aliquis Entis; ex eo ſcil. quod corpus habeat reſpectum ad aliorum corporum ſitum, ex eo locum habere dicitur, & inde denominamus terminis localibus corpora naturalia, quæ nos non in univerſum, ſed comparate, ratione ſenſuum & aliorum corporum, conſideramus. Ariſtoteles quidem locum definit per ſuperficiem immobilem, ut ſignificetur, locum non ſimul moveri cum corpore locato, quo ſane quid dicatur, non conſtat. Nam certe locus alicujus rei, ſi eſt ſuperficies corporis adhærentis, oportet illam ſuperficiem moveri, moto corpore. Carteſius locum duplicem facit, primo internum, per quem vocat ſpatium, trina ſua dimenſione conſtans, ſecundo externum, per quem intelligit ſuperficiem, vel corporis ambientis terminum. Gaſſendus concedit, locum eſſe quantitatem, ſeu ſpatium, trina dimenſione conſtans, illud tamen facit incorporeum. Dimenſiones enim ille facit alias corporeas, alias ſpatiales, illas verorum corporum, trinam dimenſionem habentium, has iſtius ſpatii, cujus aliqua dimenſio à terminis corporum, vel adjacentium, vel circajacentium, nobis concipitur, revera autem nihil eſt. Atque in eo ſententiam Epicuri ſequitur, qui totam mundi compagem ex corpore & vacuo fabricatur, quorum aliquod extra corpora eſt, aliquod ipſis corporibus interſperſum, atque huic vacuo, rebus interſperſo, locabilitatem corporum & motum adſcribit, id ſcil. eſſe, in quo corpora quieſcant & moveantur.

Neque

Neque enim motum in natura fieri poſſe exiſtimat, niſi per vacuum; *omnia enim*, inquit, *quieſcerent*, *quoniam*, *ſi vacuum non eſſet*, *corpus corpori obſtaret*, de quo poſtea dicemus. Quod ſi plenitudo mundi ſtatuitur, ut à pleriſque Philoſophis fit, nihil certe locus eſt, niſi mera σχέσις. Si enim locus definitur per ſpatium, quæro, quid ſit ſpatium. Dicit Carteſius & omnes, eſſe extenſum, quare locus eſſe non poteſt, ipſum enim corpus eſt, & habet locum. Quoniam ergo corpus non poteſt eſſe in corpore; quia non datur penetratio dimenſionum, nullum corpus in ſpatio, vel in ſe ipſo, contineri poteſt. Aut itaque locus, cum Epicureis, per vacuum ſpatium definiri debet, aut nihil eſt, niſi mera relatio, quod poſtremum verum ego eſſe exiſtimo. Magnæ tamen utilitatis eſt hæc doctrina in Phyſicis, quoniam reſpectiva illa corporum locatio magnum ad operationes naturales momentum habet. Magna enim eſt corporum naturalium conſenſio & diſſenſio ratione ſitus, quem habent. Magna ſolis virtus in terram eſt, quoniam eo in loco conſiſtit, quam non haberet, ſi eſſet remotior. Si Sirius ſtaret in loco ſolis, fortaſſis eaſdem operationes ſentiremus, quas nunc ſentimus à ſole; certe Sirii & ſolis conjunctio duplicare illorum virtutem videtur. Ita vicinitas vel remotio agentium in natura magnos præſtant effectus. De loco totius mundi more ſuo philoſophatur Val. Weigelius, in Lib. Germ. vom Orte der Welt / Halæ Sax. *in 4to* edito, ſed nihil demonſtrat.

Offert hic ſe de VACUO agendi occaſio, de quo varie ſentiunt Philoſophi. Ple- 2.
rique illud non admittunt in natura. Contra ſunt alii, qui naturam ſalvam eſſe non poſſe putant, niſi illud admittatur. Quid Epicurei ſtatuerint, jam diximus, quorum dubiis reſpondet Ant. Grandis *in Hiſtoria naturali corporum*, *Art.* 2. & 3. Demonſtrat illic, non opus eſſe inani ſpatio, ut corpora quieſcant aut moveantur, nam in omni motu integrum corporum circulum ſimul moveri docet, Mathematica plane demonſtratione. Ut itaque non opus ſit, ad Vacuum aliquod recurrere. Reſpondet quoque experimentis illis, quæ Gaſſendus adducit ad vacuitates in corporibus demonſtrandas. Ad quem lectores remitto; perſpicue enim & diſtincte dubia illa proponit & ſolvit. Nam affert Gaſſendus inter alia experimenta & hoc, quod, ſi quis accipiat vas quoddam, aqua ferme repletum, & tantum ſalis communis addat, ut plane ſit repletum, tunc adhuc varii alii ſales, alumen, nitrum, &c. addi poſſint, ex quo Vacuum vult demonſtrare. Carteſiani Peripateticorum exemplo, nullum item Vacuum in natura agnoſcunt; illi enim materia ſua ſubtili omnia complent. Hobbeſius *in lib. de Aëre*, ne aërem quidem excludi è ſpatio aliquo poſſe concedit, quanquam experimentis, ut ego quidem arbitror, contrariis convictus. Valerianus Magnus (in *Philoſophia* etiam ſua Ariſtoteli, in Logicis pariter atque Phyſicis, contrarius,) peculiari libro, Varſaviæ A. 1648. *in 8vo* edito, Vacuum adſtruit, rationibus è thermometro petitis, quæ ulterius à Marino Merſenno experimentis illuſtrantur, Victorio item Torricello, Iſ. Voſſio (*Lib. de Natura Lucis c.* 9. *ac* 10.) & aliis. Defendunt quoque Vacuum Joach. Jungius *in Doxoſcopia*, *P.* 2. *ſect.* 1. *c.* 5. *diſtinct.* 6. David Derodon *in Phyſica* ſua *Contracta*, *P.* 1. *c.* 7. Lud. de Beaufort *in Cosmopœia*, Joh. Phocyl. Hol-

warda

warda *in Phyſica Novantiqua*, *c.* 2. Liber Baro Nüland in *novis Phyſicæ Elementis.*

ROBERTUS BOYLIUS, in variis libris *de aëris vi Elaſtica*, *de ejus rarefactione & condenſatione*, ac in *novis Experimentis de aëre*, Anglice ſcriptis, quæ *Actis Philoſophicis Anglicis* inſerta ſunt, non quidem ſimpliciter Vacuum agnoſcere vult, dari tamen in natura poſſe ſpatium aëre vacuum contendit; imo eo devenit, ut certo inſtrumento gradus iſtius rarefactionis ad menſuram vocarit. Experimenta alia multa monſtravit OTTO GUERICKIUS, Conſul Magdeb. magnus affectionum naturalium per principia Mechanica demonſtrandarum Artifex, qui pleniſſimos *de Vacuo* Commentarios *in folio* ſcripſit, quo in libro multa complexus eſt, illuc non pertinentia. Nam totum pene mundi Syſtema illic exponit, & ſuper ſuis demonſtrationibus fundare voluit, quæ tamen pertinent tantum ad ſingulares quasdam corporum naturalium affectiones, præcipue Vacuum & rerum Magnetiſmum. Certum eſt autem, Virum illum in Germania cogitaſſe de iſtis inventis diu, antequam alibi iſtarum Demonſtrationum quicquam inſtitutum fuit. Liber quidem ejus A. 1672. demum prodiit, ſed Caſp. Schottus *in Technica Curioſa*, præcipuam ejus partem, velut per Epitomen, A. 1664. in prægustum jam dederat. Varia ſunt & curioſa experimenta circa eam materiam, *in Diſcurſibus Florentinis*, *Saggi Academici* dictis. Magni ſunt momenti omnia hæc experimenta, ac inprimis Boyliana, quia inter omnes majorem operam contemplationi huic Boylius impendit. Is ſcil. varia ſpeculatus eſt naturæ phænomena, corporumque locatorum in tali aliquo vacuo, ratione omnium qualitatum, varios effectus inde expertus, quorum cauſas accuratas nec ipſe dare poteſt. Adeo latent nos, quæ in profundo naturæ ſunt. Quod ſi accuratius illa omnia indagari poſſent, mirabiles poſſent inde effectus deduci. Vacuum aliquod ſpatium dari, tale ſc. in quo non ſit aër, certis experimentis demonſtrari poteſt, niſi forte quis exiſtimaverit, aërem adeo rarefieri poſſe, & tamen implere idem ſpatium, quod cum rerum natura pugnat. Neque enim corpus minus fieri poteſt ſe ipſo, aut majus, niſi per alterius corporis vel expulſum, vel inſinuationem. Si aër craſſior eſt atque conſtipatur, ut in ſclopetis πνευματικοῖς, debet id fieri per approximationem partium, à ſe diſtantium, quarum diſtantia concipi non poteſt, niſi quod vacua quædam illis fuere interſperſa, tale, quod aëre ſubtilius ipſi cederet, compreſſione facta. Quemadmodum in ſpongia fieri videmus, cujus partes ad ſe accedunt in compreſſione, aëre expulſo, qui antea foraminula illa complebat, è latere tamen ſuperſtite, ſeu conatu reſiſtendi, & in priorem ſtatum reponendi, ſi libertas detur. Eadem ratio eſt thermometrorum, baroſcopiorum, &c. de quibus *in Cap. de aëre* prolixius dicemus. Nihilominus tamen Franc. Linus, *in Tr. de Corporum inſeparabilitate*, poſt Ant. Deuſingium & Honor. Fabrum (*in Tr. de Vacuo*,) experimenta iſta pro Vacuo, tam Torricelliana, quam Magdeburgica & Boyliana, impugnavit, aliisque illorum cauſis detectis Vacuum naturaliter dari poſſe negavit, Ariſtotelicam autem de Rarefactione ſententiam, tam contra vacuitatum, quam corpuſculorum, aſſertores, ſibi viſus eſt demonſtraſſe. Sed huic à Rob. Boylio eſt reſponſum. Exſtat & Gilb. Klerckii *Lib. de plenitudine*

mundi,

mundi, quo Philoſophia Carteſiana, ea etiam in parte, defenditur. Joh. Marcus Marci, *in Lib. de Iride p.* 54. Vacuum quinto Elemento compleri contendit. Quomodo hinc de levitate quoque & gravitate aëris judicium inſtitui poſſit, *Cap. de aëre* videbimus.

Occaſione tamen hujus doctrinæ incidit, quod aliquis, hoc fundamento fretus, 4
machinam aliquam meditatus fuerit, quæ, ſublevata in aërem proportionatum, aliquod onus ſecum trahere poſſet, quod pro lubitu navicula eſſe poſſit, vel corporibus aliis, vel hominibus, referta, ſervata tamen ponderum proportione. Eſt is Franciscus Lana, Italus, cujus liber Italica lingua ſcriptus, *Prodromo al' arte maeſtra* (Brixiæ A. 1670. in fol.) c. 2. 3. varia à ſe experimenta excogitata proponit, ſed pleraque inania, ac in inanibus ſpeculationibus fundata, nec ad praxin deducta. Inter ea habetur illud quoque *c. 6. quomodo poſſit fabricari navis, quæ per aërem eat, cum remis & velis.* Fundamentum ejus hoc eſt præcipuum: quod ſupponat, dari poſſe globum aliquem, è laminis metallicis confectum, cujus contentus aër ipſo globo gravior ſit, quod ille calculo Euclideo, ex proportione Diametri ad peripheriam ducto, evincere laborat. Præſupponit porro, aërem, in tali globo contentum, graviorem ipſo globo, ſi inde extrahatur per artificia nunc nota, effecturum, ut globus ille ſurſum feratur, quemadmodum, ſi intra aquam globum talem quis haberet, aqua vacuum, globus ille aſcenſurus ſit in ſuperficiem aquæ. Globus illos multipicat pro ratione ponderis appendendi. Hæc ejus Viri ſententia eſt, quæ tamen graviſſimis dubiis urgetur. Ne quid enim dicam de calculo iſto Euclideo, valde vereor, ne ille, in abſtracto ita formatus, in materia deficiat, præſertim in tanta metalli & ipſius aëris proportionis & ponderis incertitudine. Neque enim laminæ metallicæ adeo exacte proportionem ponderis ſervare poſſunt, & ipſa craſſities metallica obſtare videtur. Quod ſi nimis tenuis illa lamina eſſet, difficile exhauriri aër poſſet, qui eſt conatus omnium maximus, adeo ut laminæ non niſi exacte rotundæ, & aliquo modo etiam craſſæ, hanc vim ſuſtinere poſſint. Quadrata forma laminæ etiam craſſæ hoc conatu, velut pannus, complicatur. Denique & ipſa adunitio laminarum multum difficultatis habet, nam non ita illa exacte fieri poteſt, ut non rimula aliqua ſuperſit, qua ſuperſtite tota res in nihilum recideret. Præterea etiam illud Lanæ præſuppoſitum, de aſcenſione talis globi, nondum probatum mihi videtur hoc fundamento; longe enim alia ratio eſt corporis, inter aquam concluſi, quam ejus, quod in aëre eſt. Illud enim terminum ſuum facile aſſequitur, ſuperficiem ſcil. aquæ, quem vero in aëre terminum aſſequi poſſit globus talis, non video, &, niſi me omnia fallunt, preſſio ipſa Athmoſphæræ impediret ejus aſcenſionem: illa enim, æqualiter omnibus lateribus incubans, non admitteret ejus aſcenſionem. Plura de hoc Navigio volatili J. Chr. Sturmius *in Collegio ſuo Curioſo.* Vocarunt quoque Angli ſub examen. Sed fruſtra, ut mihi quidem videtur, omnes illi conatus erunt. Miror Gottf. Wilh. Leibnitium, Virum ingenioſum Germanum, *in Hypotheſi ſua nova Phyſica*, probaſſe hæc fundamenta Lanæ. Diſerte enim ille *p.* 25. ait, ſi quid arte humana parari queat aëre levius, ſpem eſſe, perveniri ad artem volandi poſſe; ubi & recenſet Lanæ ſententiam, quam & If. Voſſii eſſe

ait: Si detur vas concavum, tam grande, ut aër intus concluſus continenti, ſeu vaſi, per ſe ſumpto, præponderet, aëre tum exantlato aſcenſurum illud vas in aërem. Calculos tamen Lanæ non recte ductos ait, aliumque ſubſtituit, quem rectius proceſſurum putat. Caute tamen addit tandem: *Sed an bullæ* (ita vocat vaſa illa) *tantæ magnitudinis commode fieri, & penitus, & ſine ruptura, exhauriri & durare poſſint, ego in me non ſuſceperim.* Illud Lanæ Commentum nuper nonnemo ſibi tribuere auſus eſt, manifeſti plagii facile arguendus, Philippus Lohmeier, ſc. Prof. Rintel. *in Diſſertatione* non ita pridem, *de arte volandi per aërem*, edita. Omnia enim pene verba ex Lana deſcripſit, nulla ejus mentione facta, ſeque Autorem tanti arcani jactat, ac Principes ad elaborationem ejus machinæ invitat. Apud Ott. Guerikium, quodam in loco, legere memini paratum ſibi fuiſſe recipientem vitreum, cujus peripheriam aëre contento leviorem fuiſſe ait, neſcio quo calculo ſuo & menſura uſus. Nulla vero illic mentio eſt, in aërem aſcendiſſe globum iſtum.

CAP. V.
DE TEMPORE.

§. 1. *Tempus ad Phyſicam non pertinet, niſi quatenus durationem rerum deſignat. Durationis hujus cognitio uſum habet in Phyſica & Medicina multiplicem. Franc. Baconis Verulamii* Hiſtoria Vitæ & Mortis, *& Joh. Grauntii* Bils of the mortality, *in hoc argumento commendantur.* 2. *Quæſtio de Interitu Orbium & Globorum integrorum affirmative deciditur. Stoicorum hac de re doctrina. Scriptores de interitu mundi, gentilibus credito.* 3. *Diluvii univerſitatis ab Iſ. Voſſio Mathematice impugnata, à Nicol. autem Stenonio demonſtrata. Poſſibilitas conflagrationis Globi Terraquei ex Phyſica itidem oſtenditur. Summa difficultas in corporum, non ſolum maximorum, ſed etiam minimorum, temporibus inveſtigandis.* 4. *Scriptores varii de vitæ termino & prorogatione, uti & longævitate.* 5. *De Cadaverum corruptionis tempore, vita, in iis è Joh. Marci Marci ſententia ſuperſtite, quorundam item incorruptibilitate & cruentatione miraculoſa, monita. Th. Kerkringii præſervatio cadaverum per ſuccinum.*

1 INter externas corporum affectiones TEMPUS quoque refertur, quod quidem per ſe ad Phyſicam non pertinet, niſi in quantum ex duratione rerum judicium aliquod de conſtitutione corporum iniri poſſit. Ariſtoteli definitur tempus *numerus motus ſecundum prius & poſterius*; ſed ea Mathematica potius definitio eſt. Neque ſolum ad motum refertur tempus, phyſice conſideratum, ſed Mathematice, quando ſcil. ex ratione motus ſolaris, vel aliorum corporum cœleſtium, menſura temporis initur. Ideoque temporis conſideratio, quatenus menſura eſt, ad Phyſicam non pertinet, niſi in qnantum nobis deſignat durationem rerum. Sola enim

rerum

rerum duratio ſpectatur Phyſico. Quæſtiones hinc ſolent formari: ***An tempus fuerit ante ſidera & mundum conditum?*** quod ſuo modo concedi poteſt. ***Quomodo differat æternitas à tempore Phyſico?*** quæ inutilis quæſtio eſt, à nobis non expedienda. Habemus & in Mathematicis Menſuræ Menſuras, Horologia ſcil. ſecundum quæ computari tempora poſſunt, de quibus Mathematici conſulantur. Ad durationem rerum perveſtigandam non eſt nobis opus illis minutiis, ſufficit hic latior calculus. Eſt vero illa durationum hiſtoria in natura maximi uſus, unde judicium de mixtura & textura corporum fieri poteſt, quomodo ſc. illa inter ſe compacta ſint, quo ordine, qua proportione. Nam eorum omnium aliqua ſigna apparent in duratione eorum. Judicium hinc quoque de corruptione corporum inſtitui poteſt. Inprimis obſervari poſſunt fatales illæ corporum periodi & termini, quos Deus ipſis præſcripſit, ipſaque non excedunt. Multum quoque cognitionis inde accreſcet doctrinæ Medicæ, ſi hiſtoria quædam inſtituatur durationum vitæ & mortis diſtinctorum hominum, ſub vario cœli climate poſitorum, in montibus, ſylvis, locis paludoſis, arenoſis, metallicis, calidis, frigidis, habitantium. Præivit in hoc labore Magnus Verulamius, cujus extat ***Hiſtoria vitæ & mortis***, magno ingenii conatu ſcripta. Utile quoque erit hiſtorias ipſas in aliqua ſocietate vita functorum notare, quo ſcil. genere morbi, qua ætate, perierint. Id fecit ex Anglis, libro, cui tit. *Bils of the mortality* (i.e. *Naturales & Politicæ Obſervationes ſuper ſchedulas mortalitatis Anglicas, ſive Catalogos hebdomadales natorum & mortuorum*) Johannes Graunt, qui perpetuum catalogum texuit omnium hominum certo morbi mortisque genere mortuorum & natorum, unde educit multa conſectaria, tam Politicis & Statui, quam Medicis & Phyſicis, utilia. Prodiit Liber iſte (cujus Argumenta *Tomo II. Ephem. Gall. p.* 352. *& ſeqq.* enarrantur) Oxoniæ A 1665. *in* 8*vo.* Similiter in omnibus corporibus naturalibus procedere licet à ſummis ad ima, ad methodum illam, à Verulamio præſcriptam.

Pertinet huc quoque quæſtio ***de interitu & corruptione integrorum orbium & globorum***, cujus eſſe viciſſitudines veteres quoque ſenſere, qui idem illis fatum eſſe voluerunt, quod partibus eorum. Et ſane generationes illæ novarum ſtellarum & cometarum non obſcurum argumentum præbent, nova quædam corpora, in vaſto hoc aëris vel ætheris Oceano, vel vorticibus, ut appellat Carteſius, naſci poſſe, quemadmodum in mari Inſulæ naſcuntur per materiæ cujusdam congeriem, in unum aliquem locum compactæ. Non omnia etiam in orbibus æthereis eſſe æterna & conſtantia, nunc credere incipimus, poſtquam Mathematici demonſtrationibus ſuis fidem fecerunt. Stoici olim mundi interitum etiam ſtatuebant, ſive generalem quandam ἐκπύρωσιν & κατακλυσμὸν, æſtatem ſcil. atque hyemem univerſalem, quæ per vices redirent, ut ita mundus ſecundum externam ſui compoſitionem tantum interiret, non ratione ſubſtantiæ. De hac Stoica mundi exuſtione quid ſentiendum ſit, legi poteſt Jac. Thomaſius in pecul. *Differt.* qua Epicriſin & collationem inſtituit cum Chriſtianorum doctrina, mundi interitum ſtatuente. Vid. quoque Hier. Magius, qui de ***exuſtione mundi*** ſingularem librum ſcripſit, & quæ Alphonſus Pandulphus ex omnibus,

bus, tam Gentilibus, quam Chriſtianis Scriptoribus, *libro de fine mundi*, congeſſit.

3 Ceterum, quod globum terraqueum attinet, impoſſibile non eſt, illum has vices ſubire. Quomodo diluvium toti huic globo accidere potuerit, ſubtiliſſima methodo demonſtravit Nicolaus Stenonis, *in Prodromo Diſſertationis ſuæ de ſolido, intra ſolidum naturaliter contento*. Qua ratione illorum argutatiunculæ retundi poſſunt, qui Mathematicis rationibus univerſalitatem diluvii impugnant. Quod fecit ſingulari libro Iſaacus Voſſius, quanquam nomen Diſſertationi non propoſuerit. Ita quoque igne conflagrare poſſe globum terrenum ſimili ratione non eſt impoſſibile, ſi æſtuaria illa ſubterranea vires acquiſiverint, & vicinas partes, maxime inflammabiles, corripiendo totum tandem globum incendant. Cum enim maxima terræ pars metallica ſit, imo ea, quæ centro propiora ſunt, ipſiſſimum metallum fuſum exiſtimem, impoſſibile non eſt, colliquatione partium metallicarum facta, corticem hunc externum, quem terram vocamus, cum appendicibus ſuis, facile in cineres abiturum. Fuit quoque Carteſius in illa ſententia, terram ſucceſſu temporis mutari in ſolem poſſe, quod fieret forte hac conflagratione; ſolem vero mutari in terram vel planetam poſſe, ubi maculæ, quas ſenſim attrahit, prævaluerint, ut corpus ſolare cruſtam aliquam terream ſibi obducat. Illa hic obiter de corruptionibus corporum & maſſarum univerſi dicta ſunto, in quibus ſenſu ſuo quemcunque abundare patimur, ab experientia nihil adjuti, ſola enim ſuſpicione tantum quædam divinamus, cum unius hominis, & multorum millium, ætates non ſufficiant ad has obſervationes. Objecti enim vaſtitas, & infinitas, & longinquitas, & diuturnitas, magna ſunt philoſophantium obſtacula, qui in particulis tantum ſæpe laborant, & vix ſapiunt, quoniam univerſi hujus connexio illos latet. Unde multæ dependent operationes, multa phænomena naturæ, in quorum cauſis inveniendis ætatem & vitam conſumimus, oleumque & operam perdimus. Quæ difficultas magnorum corporum, eadem minimorum eſt, nam & in horum temporibus obſervandis maximus profecto labor eſt. Quis fungi unius noctis propaginem ſatis mihi explicet, & texturam ejus aliquot horis elaboratam, ut pene viſui petere poſſet, niſi cognitioni noſtræ quaſi ſponte ſubduceret natura. In vita Ephemeri inſecti, quam Joh. Schwammerdammius Belgice deſcripſit, quæ non miracula obſerves?

4 Pertinet quoque huc doctrina de Termino vitæ humanæ & de vita proroganda, & longævitate Patriarcharum, circa quæ argumenta plurimæ occurrunt difficultates, integris Diſputationibus & Libris à quibusdam deductæ. *De Vita & Morte* Matth. Flacius Jun. Librum ſcripſit non contemnendum.

De Termino vitæ Joh. Beverovicius Viros doctiſſimos ſui temporis exercuit, qua Theo-

NB. Subſequens Hypomn. referatur ad pag. præced. lin. 20. ad vocem *Graunt*.

(d) Grauntii Exemplum, laudabili inſtituto, in Germania imitati ſunt Collegæ Academiæ Naturæ Curioſorum Uratislavienſes, qui *Hiſtoriam Morborum*, in Civitate ſua ſingulis annis graſſatorum, Ægrorumque iſtis correptorum ac mortuorum, an. 1699. inchoatam, ad præſentem usque, quotannis continuarunt.

Theologos, qua Medicos, quorum Reſponſa ſingulari volumine (Leidæ A, 1636. *in 4to*) ſunt congeſta, & lectu digna ob varia dubia, omni ex parte mota. (e)

Quod *longævitatem Patriarcharum* attinet, aliorumque hominum, legendi ſunt Verulamius in ſua *Hiſtoria vitæ & mortis*, Joh. Henr. Heideggerus peculiari *Diſſertatione*, quæ habetur in ejus *Patriarcharum hiſtoria*, & Henr. Meibomius Jun. in ſingulari *Epiſtola de longævis*.

Quod *vitam prorogandam* attinet, Medicos habemus, qui ex artis ſuæ principiis integros libros eo de argumento ſcripſere. Phyſicis quoque rationibus & Medicis uſus eſt, in libro ſæpius laudato, Verulamius, cujus liber multarum aliarum cogitationum ſemina tradere videtur. Ita enim omnia complexus eſt generali ſua contemplatione, ut ſingula ejus libri viam ſternant ulterioribus cogitationibus. Hier. Cardanus quoque *libro* 2. θεογνώςων., qui occurrit in *Operum* ejus *Tomo* 2. argumentum hoc de vita proroganda tractat. Legi quoque poſſunt *Acta Anglicana Regiæ Societatis p.* 1179. ubi de eodem argumento diſſeritur.

Poteſt hic quoque diſquiſitio inſtitui *de tempore, quo cadavera vel hominum, vel brutorum corrumpi ſolent.* Joh. Marcus Marci quidem vitam etiam cadaveribus reliquam facit, ac per tempus aliquod ſatis longum incorruptibilia ea manere poſſe credit, quoniam exiſtimat, ecſtaſin pati poſſe homines, quæ annos plures durare poſſit, unde corpora hominum cadaveribus ſimilia quidem videantur, revera autem vivant. vid. *Philoſophiæ vet. Reſtit. P.* 4. *ſubſect.* 1. & 2. Multa hinc deducit paradoxa, quæ ſuo loco relinquimus. Videatur quoque Chriſt. Frid. Germannus in *libro de Miraculis mortuorum*, Lipſ. A. 1670. edito. Quod corpus totum, vel corporis partes aliquas, incorruptibiles, attinet, ego multa hic ſuperſtitioſa & fabuloſa ſubeſſe exiſtimo. Ceterum exiſtimantur cadavera violenta morte peremtorum inconſumpta manere, cujus rei exemplum memorabile extat apud Melchiorem Adamum, *in vitis JCtorum in vita Hutteni p.* 17. Ipſe Huttenus ad Arnoldum de Glauberg, JCtum Francofurdienſem, ſcribit: *Rem admirandam, & cujus prope nullius fides capax ſit, vidiſſes, quartum jam annum defoſſum corpus non conſumptum, non putrefactum, totam adhuc faciem cognoſcibilem, quin etiam ſanguine commaduit attactum. En igitur innocentiæ teſtimonium.* Fuit ille Joh. Huttenus è familia Uldarici, in prælio quodam occiſus, de quo prolixior ibi narratur hiſtoria. Quid arte fieri poſſit, non jam moramur. *Theod. Kerckringius* hodie ſuccinum ita temperat, & coquit, ut tota cadavera, quanta quanta ſunt, ejus circumfuſione à corruptione præſervet.

Habet infantem undiquaque ſuccino circumfuſum, quem adhuc integrum & ſine corruptione ſervat, fœtum item bimeſtrem.

(e) Præter Beverovicianam Schediaſmatum *de Termino Vitæ* Syllogen, alia etiam Lipſiæ an. 1691. *in* 8 curante Hieron. Dicelio, Prof. Publ. prodiit, in qua Dan. Henrici, Theologi Lipſienſis, Liber de Argumento iſto integer, aliorumque Theologorum Lutheranorum, Æg. Hunnii, Joh. Majoris, Balth Menzeri, Juſti Feurbornii & Joh. Guilh. Bajeri, de eodem Diſſertationes, junctim exhibentur.

CAP. VI.

DE MOTU CORPORUM, ET PARTICULARUM IN CORPORIBUS.

§. 1. Motus doctrinam recentiores Mathematice explicant, & ex ea, poſt Epicureos, omnia ferme Phænomena naturalia deducunt. Sed Principium hoc eſt inſufficiens. 2. Ariſtoteles intricatiſſime de eo philoſophatur, diſtinctius autem & luculentius Carteſiani, quorum doctrina, ex ipſo Carteſio & Dan. Lipſtorpio, fuſe proponitur. 3. Subjungitur ejusdem cenſura, quædam dubia, quædam falſa in ea eſſe, oſtendens. 4. Motus variæ ſubdiviſiones. 5. G. G. Leibnitii theoria Motus abſtracti, & hypotheſis Phyſica, huic ſuperſtructa, commendantur. 6. Nec non Scripta de Motu Joh. Alph. Borelli, quocum Franc. Wilh. L. B. de Nüland, ferme eadem docet. Wilh. item Petti nova hypotheſis, & Joach. Jungii de Motu MStum. 7. E ſola Motus doctrina omnia naturæ Phænomena non poſſunt explicari. 8. Pauca de Quiete, & Inteſtinis motibus particularum in ſolidis quieſcentibus, è Rob. Boylii de his Scripto, adduntur. 9. Doctrinæ de fermentatione in Phyſicis & Medicis utilitas, ac Scriptores præcipui.

1 AD affectiones externas MOTUM & Quietem referunt vulgo Phyſici. Affectio enim externa corporis naturalis eſt moveri & quieſcere. De motu hoc multa dici poſſunt, & ſunt, qui omnes naturæ operationes in eo fundant. Recentiores methodo Mathematica plane hic procedunt, ut, poſitis definitionibus, petita aliqua ſive poſtulata tradant, his impetratis regulas certas, vel axiomata, conficiant, quibus, ut certis & indubitatis, explicari poſſe putant ea, quæ habemus in natura phænomena, omnesque naturæ operationes. Hinc formam, & formales actiones & vitales, deducunt, & quicquid præterea in corporibus activum eſt. Epicurei è veteribus primi ſunt, qui motum particularum horſum, vorſum, ſurſum, deorſum, motum concurrentiæ, &c. animo concipiebant, ut inde corporum rationem demonſtrarent. Subtiliter illi quidem multa de hoc motu diſſeruere, & quæ uſum aliquem obtinere poſſunt in demonſtratione rerum, ſolo tamen illo principio fruſtra confidimus, ut *Cap. de Secta Epicureorum* pluribus diximus. Videri quoque Joh. Franciſcus Grandis poteſt, in ſingulari *Diatribe adverſus Epicureos*, ad Gaſſendum, eorum defenſorem, ſcripta.

2 Ariſtoteles quoque multa de motu tradit, imo naturam per principium motus definit. In toto vero hoc argumento, quod in Mathematicorum ſcholis tractandum erat, Metaphyſicis ſpeculationibus omnia involvit, ut certe, quid velit ſibi, expeditu admodum ſit difficile. Quis enim Oedipus ſatis mihi explicet illam motus definitionem: *Motus eſt actus Entis in potentia, quatenus in potentia*? Infinitæ ſunt hic Interpretum ſpeculationes, ipſis verbis Ariſtotelicis intricatiores. Nihil attinet in re inani

inani tempus & operam perdere. Longe diſtinctius Carteſius motum nobis definit: *Motus eſt translatio unius partis materiæ, ſive unius corporis, ex vicinia eorum corporum, quæ illud immediate contingunt, & tanquam quieſcentia ſpectantur, in viciniam aliorum.* Vid. ejus *part. 2. principiorum Philoſophicorum*, §. 25. Hinc *quies*, motui contraria exiſtens, nihil aliud eſt, quam *ejus abſentia, ibid. p. 27. & 37. Determinatio motus eſt, qua mobile à termino à quo, ad certum terminum ad quem, promittitur. Communicatio vel propagatio motus eſt actio, qua motus ex una parte materiæ in aliam, vel quieſcentem, vel tardius aut aliter motam, transfertur.* Atque hæ definitiones ſunt expediti ſenſus, quas capere quilibet poteſt; explicant enim naturam motus localis, extra quem nullus alius datur, quanquam Ariſtoteles motum localem ab aliis quibusdam ſpeciebus diſtinxerit, quales ſunt augmentatio & diminutio, generatio, corruptio, &c. Quæ ipſæ ſpecies tamen motu locali peraguntur, &, ſi recentiores audimus, omnis ejus formalis ratio in particularum motu, ejusque determinatione conſiſtit, quod tamen ſuo loco nunc relinquimus. Nos quidem, materiæ generationem & compactionem mediante motu tali fieri, agnoſcimus, ſed determinationem iſtius motus à ſublimiori principio dependere exiſtimamus. Poſtquam has definitiones motus in ſolido collocavit Carteſius, poſtulata hinc aliqua & axiomata format, quæ diſtinctius ordinat Dan. Lipstorpius *in ſpeciminibus Philoſophiæ Carteſianæ.* Petit enim, ut (1) concipiamus vacuum ſpatium, ſeu corpus, quod motus aliorum corporum nulla ratione impediret, nec juvaret; (2) petit, ut duo corpora perfecte dura, & à reliquis omnibus ſic diviſa, concipiantur, ut eorum motus à nullis aliis circumjacentibus impediretur, nec juvaretur; (3) petit, ut dua illa corpora perfecte dura, & à reliquis omnibus diviſa, inter ſe indirectim, à ſiniſtra verſus dextram, committantur; (4) petit, ut in iis magnitudo & velocitas accurate examinentur & ſeorſim ſpectentur; (5) petit, ut, depoſitis ſenſuum præjudiciis, pura mente conſideretur, quid futurum ſit in eorum mutuo concurſu; (6) petit denique, ut, veritate diſtincte percepta, Philoſophi conſiderent, eſſe à ratione plane alienum, propter ſola ſenſuum præjudicia & experientias, in medio heterogeneo, & ope corporum non exacte durorum, nec perfecte ſolidorum, factas, ea, quæ à puro intellectu clare & diſtincte percipiuntur, in dubium revocare.

Hinc Axiomata & regulas communes deducit: (1) Deus omnium eſt motuum, qui ſunt eruntque in mundo, cauſa generalis. (2) Deus in principio mundi materiam creavit, & tantum motus illi impreſſit, quanto illi opus fuit ad rerum productionem, quam hactenus conſervat. (3) Hinc eſſe, quod omne corpus, quantum in ſe eſt, in eodem ſtatu maneat ſimplex & indiviſum, nec unquam, niſi à cauſis externis mutetur. (4) Et ſic id, quod quieſcit, perſeveraturum ſemper in quiete ſua, niſi externo impetu loco pulſum fuerit. (5) Ubi vero corpus aliquod moveri cœpit, tamdiu moveri eadem celeritate, quamdiu nihil occurrit, quod vel imminuit, vel ſiſtit, ejus impetum. (6) Ex eo porro educit, omnem naturam eſſe conſervatricem ſui, & nihil tendere ad ſui ipſius deſtructionem. (7) Omnem motum ex ſe ipſo eſſe

rectum,

rectum, & ideo circulariter mota tendere ſemper, ut recedant à centro circuli, quem deſcribunt. (8) Corpus motum, alteri occurrens, ſi minorem vim habeat ad pergendum ſecundum lineam rectam, quam hoc alterum ad ei reſiſtendum, nihil amiſſurum de ſuo motu, ſed ſolam motus determinationem perditurum. (9) Si occurrat corpori minus forti ad reſiſtendum, quam ipſum ſit ad movendum, tum illud ſe commoturum, & tantum de ſuo motu amiſſurum, quantum in alterum corpus transfert. (10) Si occurrat corpori æquali, & æque velociter mobili, ſolam motus determinationem amiſſurum. (11) Si vero occurrat corpori plane æquali, ſed quieſcenti, utrumque ſui effectus partem ſortiturum dimidiam, h. e. partem ſui motus communicaturum cum reſiduo reflectendam.

3 Hæc ex mente Carteſii Lipſtorpius prolixe proponit in libro, à nobis laudato, quod pleraque Mathematicæ veritati inniti videntur. An vero in Phyſicis pro abſolute veris & demonſtrativis habenda ſint, non parum dubitationis eſt. Nam aliqua vel ex hypotheſi tantum dicuntur, e. g. nullum motum ceſſare ſemel inceptum, niſi propagetur eadem quantitate, omnem materiam ſubtilem recedere à ſua Sphæra per lineam rectam, quod circa nos vacuum nullum ſit, in quo moveri poſſunt corpora, ut proinde difficilis ejus probatio ſit. Quædam ex iis falſa omnino eſſe videntur, e. g. motus certa quantitate mundo inditus, ut nullus novus oriatur, ſed tantum tranſeat de uno corpore in aliud, & quantum uni accedit, tantum alteri decedat. Inſtantias plurimas dedit Ludovicus Beaufort *in Coſmopœia divina pag. 65.* Unicus ille animalium ſpontaneus motus falſitatis arguit hanc hypotheſin. Cum enim animalia, antea quieſcentia, incipiunt ſubito vehementer moveri, quæritur, à quo talis motus iis communicetur, & cui decedat. Denique quis neget, corpus aliquod immediate moveri poſſe ab aliquo Spiritu, Angelo vel Dæmone? Homo quoque, immediate à mente excitatus, ſe libere determinat ad motum, vel quietem. Hæ poſtremæ ſunt, ſed validiſſimæ objectiones Beaufortii: Nam ad ceteras regeri non pauca poſſunt. Ideoque ex his ſpeculationibus, plane Mathematicis, & à materia abſtractis, tantum afferendum eſt ad naturæ phænomena demonſtranda, quantum ipſa natura admittit. Multa quidem notionibus noſtris præſupponere poſſumus, quæ ſatis quidem expedita nobis videantur, multum tamen difficultatis habeant, ubi rei ipſi applicueris. Certe, quæ de propagatione motus ſemel incepti, Carteſiani tradunt, inſignem & apertiſſimum habent in natura uſum; ſtatuendum tamen eſt, eum aliquando etiam ceſſare poſſe. Omnis enim motus propagatur cum gradu aliquo deficientiæ ad quietem.

4 Motus varie ſubdividi poſſunt, & ſecundum varios reſpectus conſiderari. Nam ſecundum gradus alius eſt, vel celer, vel tardus, vel mediocris. Secundum cauſas eſt vel ſpontaneus, vel violentus, vel inſitus, vel propagatus. Secundum terminos alius eſt vel rectus, vel circularis, vel mixtus. Rectus iterum eſt vel horizontalis, vel perpendicularis, vel obliquus. Ex his variæ aliæ ſpecies oriuntur, tractatio, vectio, ſuctio, frictio, pulſio, truſio, curſus, volatus, natatus, reptatio, preſſio, volutatio, rotatio, refra-

refractio, diſtillatio ſive evaporatio, diſcombinatio, ſerratio, terebratio, & ſi quæ ſunt his cognatæ ſpecies aliæ.

Non ita pridem GODFR. GVILH. LEIBNITIUS *Theoriam motus abſtracti, ſeu rationes motuum univerſales, à ſenſu & Phænomenis independentes*, edidit, qui exiguus 5
libellus magna induſtria omnem motus rationem, ſecundum omnes figuras, poſitus, modos, explicat, ut profecto plus ille perfecerit exiguis iſtis foliis, quam alii vaſtis libris. Huic *Theoriæ* ſuperſtruit *Hypotheſin Phyſicam novam*, in qua Phænomenorum naturæ plerorumque cauſas ab unico quodam univerſali motu, in globo noſtro ſuppoſito, neque Tychonicis, neque Copernicanis aſpernando, repetit. Plena ſunt omnia ſubtili ingenio, & in multis quaſi ex abdito eruit nonnulla, de quibus non cogitarunt alii. Hanc ſuam doctrinam Societati Anglicæ dedicavit, quæ in pretio quoque habuit, & recudi à Typographo ſuo fecit. In *Actis Societatis* quædam habentur Joh. Walliſii ad ejus *Hypotheſin* monita, quæ illic legi poſſunt.

Non ita pridem etiam JOHANNES ALPHONSUS BORELLUS, (f) Prof. Piſanus, Ma- 6
thematices Phyſicesque peritiſſimus Vir, ac ſingulari judicii & ingenii acumine in naturalibus pollens, *de vi percuſſionis* vaſtum librum edidit in 4. acutum & laborioſum, in quo omnem illam motus doctrinam ad certas quaſdam regulas revocavit, in multis cum Carteſianis convenientes. Quibus regulis ſemel poſitis, procedit deinde ad demonſtrationem multorum in natura phænomenorum, ac ſpecialibus exemplis illuſtrat, quæ generalibus regulis conceperat. Dignus ſane eſt liber ille, qui cum Carteſio Leibnitioque jungatur, ut ita collatis omnium ſententiis videamus, in quibus conveniant, in quibus differant. Omnibus certe in illo genere Scriptoribus palmam præripit, & nil ferme addi poteſt ejus ſubtilitati. Poſt Borelli Tractatum editum Franciſcus Wilhelmus, Liber Baro de Nüland, in *Elementis* ſuis *Phyſicis*, vel *novæ Philoſophiæ principiis*, in multis Carteſio contradixit. Nam Carteſium motus naturam non intellexiſſe ait, per ſe nullum motum circularem dari, corpora circulariter mota non conari recedere à centro, regulas quoque motus habet, cum Borellianis in multis convenientes, quod ſe inſcio tamen contigiſſe memorat, Borellum tamen ipſum paralogiſmo-

(f) Joh. Alph. Borelli, Neapolitani, Acad. Piſanæ Mathematici, *Tractatum de Vi Percuſſionis*, Bononiæ an. 1667. *in* 4. editum, &, cum *Reſponſionibus ad animadverſiones Stephani de Angelis*, auctiorem Leidæ an. 1686. *in* 4. recuſum, *Librumque de Motionibus Naturalibus, a gravitate pendentibus*, Regiojulii an. 1670. & Leidæ an. 1686. *in* 4. impreſſum, excepit tandem *Opus de Animalium Motu poſthumum* Bipartitum, Romæ An 1680. & 1681. *in* 4. publicatum. Recenſus ſingulorum prolixiores quære in Ephemeridibus iſtorum, quibus lucem aſpexere, temporum Literariis, quarum Loca Corn. à Beûghem, *in Conſp. I. Apparatus ad Hiſt. Liter. Noviſſ. p.* 60. 61. ſuggeret. Joach. Jungii *Phoranomica*, ſeu *Doctrina de Motu Locali*, cujus, etiamnum ineditæ, honorifica etiam mentio, in Henr. Oldenburgii *Transactt. Philoſ. Soc. Angl. M Apr. A.* 1669. *p. m.* 148. & G. G. Leibnitii *Theoria Motus abſtracti p.* 33. eſt injecta, Hamburgi an. 1688. ni fallor, *in* 4. curante Henr. Sivero, Prof. Gymnaſii Mathematico, & Autoris diſcipulo, prodiit, à Siveri autem ſucceſſore, Balth. Menzero, ibid. an. 1699. *in* 4. denuo eſt recenſita, & Joh. Ad. Taſſii *IV. Opuſculis Mathematicis* adjecta.

logismorum nonnullorum accuſat in motus demonſtrationibus. Ceterum & ipſe Borellus *de motu animali* librum, quem editum nunc eſſe audio, promiſit, quo forte non minus ſubtilia & curioſa continebuntur. Quæ in natura contingunt generationes & fermentationes, ex hypotheſibus ſuis ſatis concinne explicat. Supereſt & Joach. Jungii *Lib. de Motu* poſthumus, quem diſcipulorum aliquis Editioni paratum ſervat. Urgent hanc vehementer Angli, à quibus magni Jungius æſtimatur. Et fuit ſane Vir ſublimis ingenii, quique naturalium rerum cauſas, accuratiori, quam vulgo hactenus factum, oculo inſpexerat, ac multa ad Mathematicas leges revocaverat. *Novam Hypotheſin Motus Elaſtici* Wilh. Petrus è Soc. Reg. Angl. adjecit Libello ſuo *de Uſu duplicatæ proportionis in ſingularibus, quibusdam*, Londini. A. 1674. *in 12mo* excuſo. Multa is habet curioſa, quæ ſpectant ad doctrinam Motus, cujus varia proponit Experimenta ſpecialia, duplicando Motuum propoſitiones. Quæ de primo motore apud Peripateticos ſunt controverſiæ, legi poſſunt apud Berirgardum in *Circulo Piſano*, ubi & de motu projectorum prolixe agitur.

7 Mihi quidem non videntur omnia illa indiſtincte poſſe ad motus doctrinam referri naturæ Phænomena. Utut enim ſubtiliter iſta ſint excogitata, non tamen omnes abſolvunt rationum numeros. Eſt præterea aliquod in natura ſuper illos motus conſtitutum principium determinans, quod qui non obſervat, in ſpecialibus nonnullis exemplis, is nihil videt. Borellus iſtis ſuis Regulis explicare ſe tamen non poteſt, niſi concedat, eſſe particulas quasdam in natura, quæ per ſe ipſas moveantur, & moveant alias. Ad id extremum demum deveniendum eſt, ſive ſit illud materia ſubtilis, ſive aliud quod in natura ſpiritale principium.

8 Reſtat nunc, ut etiam de QUIETE aliqua dicamus. *Quies nihil aliud eſt, quam abſentia motus, in quo ſtatu corpora per ſe ſunt, motus vero illis accidit.* Atque hic, ſi argumentum hoc preſſius conſideremus, profunda ſane illa inquiſitio eſt, quæ corpora quieſcant, & quatenus quieſcant, an, cum tota quieſcant, etiam partes eorum moveantur. Quod ſi rem recte conſideraverimus, nullum corpus tam denſum & ponderoſum inveniemus, in cujus, ut ita dicam, viſceribus, & abſtruſis receſſibus, non dentur inteſtini quidam particularum motus. Nemo rem illam attentius conſideravit, quam Rob. Boylius *in Diſſertatione de inteſtinis motibus particularum in ſolidis quieſcentibus*, ubi exemplis gemmarum, vitri, lapidum, marmorum, lignorum oſtendit, tot affectionibus iſta corpora eſſe obnoxia, ob inobſervatum quendam motum particularum, in illis deliteſcentium, quæ, cum in motu ſunt, vel provocantur à vicinis corporibus, particulas ſibi connexas iterum movere incipiunt. Illuſtria ſunt exempla illa, quæ de maculis in gemmis notat ad ſolis motum mobilibus.

9 Pertinet huc etiam doctrina *Fermentationis*, quæ maximi in Phyſicis uſus eſt, cujusque veram indolem ac naturam quisquis accurate ſciverit, eum perfectiſſimum rerum Naturalium habebo Indagatorem. Omnes enim naturæ mutationes, alterationes, generationes, corruptiones, non niſi fermentatione fiunt. Ejus artifex ſola atque unica eſt Chymia illa ſublimior, quæ flammis agentibus, modo naturæ æmulo, par-

particulas corporum quieſcentes novit excitare, ut in alium ſtatum deducantur, ipſamque ſpeciem naturalem, vel corpus, in aliud transmutent. Fermentatio, ſive à cauſis externis, ſive ab internis, oriatur, unica eſt & fœcundiſſima morborum genitrix. Ratio ejus plane abſtruſa eſt. Pauca de illa habent Veteres, quæ Herm. Conringius & Mart. Schookius, in Diſſertt. de ea adferunt. Thom. Williſius, magno labore, in cellis vinariis & cereviſiariis, variis Opificum officinis, Experimenta, Fermentationis doctrinam illuſtrantia, collegit, ſed, quia principia quinque, ab omnibus aliis Phyſicis diverſa, ſtatuit, ſententiam ſuam impugnari vidit, tum ab Anglis, tum à Mart. Kergero, Germano, cujus libellus, Witeb. 1663. *in 4to.* editus, non eſt omnino contemnendus, & multa attulit Williſio prætermiſſa. Febres totæ in fermentatione conſiſtunt, quam ſi quis compeſcere norit, his facile medebitur. Qua de re diligentiſſime actum à Williſio *in Diatribis II. de Ferment. & Febribus.* Ziegleri Scriptum *de Fermentatione rerum omnium Germanicum* Titulo, magnifica multa pollicenti, haud reſpondet. Non res enim dat, ſed verba, obſcura ſæpe & ænigmatica, nec experimentis ſua confirmat, quæ tamen unice hic deſiderabantur.

CAP. VII.
DE QUALITATIBUS.

§. 1. *Motus Qualitas eſt non tantum externa, ſed etiam interna. 2. Peripateticorum doctrina de Qualitatibus exploditur. 3. Pleræque Qualitates à ſitu, figura, motu & miſtione, oriuntur, quod diverſis oſtenditur exemplis. 4. Diviſiones Qualitatum Peripateticæ. 5. In ſpecie agitur de Raritate & Denſitate. 6. De Humiditate, Siccitate, Fluiditate, Firmitate, Mollitie, Viſcoſitate, Flexilitate, Rigiditate, Lævitate, Aſperitate.*

VIdimus de motu, quæ quidem præcipua eſt inter qualitates corporum natu- 1
ralium, quoniam, ut vidimus, recentiores nonnulli ſuper ejus hypotheſi omnem doctrinam Phyſicam exſtruunt. Maluimus tamen nos diſtinguere, methodum vulgatam ſequentes eorum, qui motum affectionem externam faciunt corporum, & diſtinguunt à qualitatibus reliquis, quas internas vocant, à forma illa ſubſtantiali ſua procedentes, quanquam & motus poſſit eſſe internus, atque adeo inteſtinus, ut, quieſcente ſolido, vel toto corpore, quædam tamen particulæ ejus in continuo motu ſint, ut *cap. priori diximus.* Quod ſi obſervaſſent ii, qui motum affectionem externam faciunt, cautius puto diſtinxiſſent ſpecies motus. Accedit, quod qualitates omnes illæ, quas obſervamus in corporibus, non ſine motu fiant. Fiunt enim pleræque ſola partium translocatione, quæ nihil aliud eſt, quam motus, ideoque nunc cum meris larvis & chimæris res eſt, fictis ſcil. illis Entitatibus, quas ſchola Peripateticorum introduxit, formæ ſuæ ſubſtantialis prolem, ut ii quidem putant, non degenerem.

Quod ſi Ariſtotelicos jam rogamus, quid ſit Qualitas, perbellam nobis definitionem moliuntur; *qualitas ſc. eſt, qua res qualis dicitur.* Multum ſane hac defini-

 tione

tione profecimus. Idem eſt, ac ſi quis interrogatus: quid eſt humor, calor, frigus? reſponderet: eſt id, quo quid humidum, calidum, frigidum eſt. Multæ in Peripateticorum Scholis ſunt diſputationes de qualitatibus illis. Disquiritur ſcil. an ſubſtantiæ ſola ratione diſtinguantur, an qualitates primæ ſint, an ſecundæ? an qualitas qualitatem producere poſſit; quæ omnia cum dicuntur, nuda aliqua vocabula & notiones audimus, nihil rei. D. Thomas qualitatem melius tamen difinivit per *modum ſeu determinationem ſubſtantiæ*, quod propius ad recentiorum doctrinam accedit. Ii enim ſatis demonſtrarunt, qualitates illas omnes eſſe relativas & reſpectivas, & referre ſe, vel ad alia corpora, vel ad noſtros ſenſus, quod innumerabilibus exemplis illa illuſtravit Rob. Boylius *in lib. de orig. form. & qualitatum*, ut cornea illi fibra ſit, qui diſſentire ab eo velit. Nugatoria itaque omnia illa ſunt, omnes illæ diſputiunculæ Peripateticorum; an educantur è ſubjecto qualitates? an ex uno in aliud migrent, an qualitates intendi poſſint & remitti? Hinc, cum de cauſis alicujus proprii vel inſoliti affectus quæritur, ſpecifica vel occulta qualitas ſolet prætexi, quarum prima nihilo ſumus doctiores, altera nihil dicitur. Ideo enim quærebatur, quod occulta qualitas inter cauſas allegari poteſt, ut *ſequenti Cap.* videbimus.

3 Natura itaque Qualitatum in eo conſiſtit, quod ex diverſo materiæ, ejus particularum, motu, quiete, quantitate, ſitu, ſitu, figura formentur: nihil enim tam abſtruſum eſt, quod eorum ope non eruatur. Clavis ſeram penetrat & aperit ob figuram illam, ſine aliqua peculiari forma. Ita particulæ penetrant interdum ſola figura ſua, atque hac ratione agunt, quod nos adſcribimus certæ formæ. Mercurii ſublimati particulæ interimunt hominem, non ob qualitatem aliquam venenatam, ut quidam autumant, ſed quod particulæ ejus ſumme acutæ compungant teneirrimas viſcerum partes, unde ex infinitis vulnuſculis tandem inflammationes ſequuntur, & ipſa mors; crudus vero Mercurius nihil horum efficit, cum alia ſit partium figuratio, nec aciem ſalinam habet. Videmus, quam ſolo motu ſæpe mutentur res, ſola applicatione diverſorum corporum. Aqua marina ſola partium agitatione colorem mutat. Videmus liquores limpidiſſimos, una miſtos, in momento alios colores acquirere, vel nigreſcere, vel rubeſcere, vel inter ſe exæſtuare. Sic cyathus, aqua tepida ſi impleatur, & foliorum ſenæ manipulus immergatur, mox, mixtione peracta, aliquot olei tartari guttulæ infundantur, tota illico aqua rubeſcet, cum nullus inſit aquæ, foliis, aut oleo rubor. Pomum, qua parte percuſſum eſt, ſapore & colore immutatur. Fructus haſicacabi digitis tactus amarcſcit, antea dulcis, ubi certe nemo ſomniare poterit de nova qualitate, vel immiſſa, vel emiſſa. Fuit non ita pridem inter Anglos, qui duo ſicca ea proportione miſcere novit, ut, qua velit hora, in incendium apertum erumpant & flammam concipiant, quod factum ſola particularum miſtione fuit. (*) Hæc & ſimila exempla magno numero apud Boylium, in eo, quem laudavimus, libro, legi poſſunt, &, qui ejus Diſſertationes in Compendium traxit, J. Bapt. du Hamel *in libro de corporum affectionibus*, c. 1. & 2.

(*) Hanc artem etiam calluit Morhofius, ſibi tamen ſub fide ſilentii concreditam.

Qui Regi Angliæ eam aperuit, præmium magnum reportavit, &, ut nunquam divulgaret, ſub pœna Capitali ei injunctum eſt.

Deſcendendum jam nobis eſſet ad qualitatum illas ſpecies, quas vulgo faciunt Peripatetici, & alii Philoſophi. Quoniam vero inter illas quædam ſolent ad elementa referri, quæ *primæ* ob eam cauſam dicuntur & *Elementares*, aliquæ ſecundum ſenſus diſtinguuntur, unde qualitates etiam *ſenſiles* dicuntur, reſervabimus earum uberiorem tractationem iſtis capitibus. Hic tantum eas recenſebimus qualitates, quas ex materia dependere præcipue volunt, & ad ſenſum tactus alias referre. Inter eas eſt *gravitas* & *levitas*, de quibus agemus *cap. de aëre, & terra*; *calor & frigus*, de quibus agemus, quando ad *caput de igne* perveniemus. 4

Supereſt primo *Raritas*, quæ eſt qualitas tactilis, per quam inter alicujus corporis particulas multum materiæ heterogeneæ intercedit, ſive illa ſit aqua, aër, ſive materia ſubtilis. Talia corpora ſunt ſpongia, vapores, tophus, &c. Hic ſimplex eſt iſtius qualitatis conceptus & rei conformis. Contra *Denſitas* eſt, qua corporis particulæ ita ſunt ſibi junctæ, ut parum materiæ heterogeneæ iis intercedat, ut aurum, Mercurius, marmor. Hinc eſt, quod valvæ arida tempeſtate facile claudantur, ægre, humida & pluvioſa, quod clavis ferrea candefecta foramen ſuum non ſubeat, quod frigida ſubit; quod multum materiæ heterogeneæ intercedat. Ita quoque in Thermometris aër condenſatur & rareſcit, materia ſubtili ſubeunte per poros vitri. Digbæus ſubtilius philoſophatur in hac affectione corporum, quam neceſſe eſt, quæ ipſi tanti fuit, ut totam doctrinam Phyſicam illi ſuperſtrueret. Sed de ejus ſententia in ſuperioribus diximus. 5

Inter has qualitates porro eſt *Humiditas*, per quam corporis alicujus particulæ facile alterius corporis ſuperficiei manifeſte adhæreſcunt, & in poros ejus leniter penetrant, ut aqua, vinum & oleum. Cui contraria *Siccitas* eſt, cujus particulæ non facile adhæreſcunt, ut ſabulum, Mercurius, qui tamen ratione auri qualitatem hanc deponere videtur. Illi enim adhæret, illud penetrat. Referenda huc eſt *Fluiditas* & *Firmitas*, de quibus integrum librum ſcripſit Rob. Boylius, cui tit. *Hiſtoria fluiditatis & firmitatis*. Quo libro omnia corpora ad examen vocantur, quæ vel natura ſunt fluida & firma, vel per artem fieri talia poſſunt. Chymici enim eas qualitates pro arbitrio ſuo poſſunt exigere & reducere. In natura maximum illud, & miraculo ſimile eſt, aquam fluidam in momento ſiſti poſſe & firmitatem acquirere, de quo pluribus dicemus, cum *de Calore & Frigore* agemus. *Mollities* cum fluore coincidit, eſtque qualitas, per quam particulæ alicujus corporis ita ſibi adhærent, ut facile ſuo loco dimoveri, tactuique undiquaque cedentes in omnem dimenſionem & figuram variari poſſint. Huic affinis eſt *Viſcoſitas*, per quam mobile eſt corpus & molle, non vero cum fluore. *Flexilitas* eſt, per quam corporis alicujus particulæ, ſalvo inter ſe ſitu, cohæſione & vicinia, multæ ſimul in aliam plagam, poris variatis, converti poſſunt. Qualia ſunt fila metallica, vimina recentia, membranæ, &c. *Rigiditas* eſt, per quam corporis alicujus particulæ ita ſibi adhærent, ut poros ſuos variari, niſi 6

per partium quarundam rupturam & ſeparationem, non admittant, ut chalybs induratiſſimus, teſta ovorum, &c. *Lævitas* eſt, per quam corporis alicujus ſuperficies ita eſt conformata, ut particulæ ejus æquali protuberantia, ſine ſenſibilibus poris ac anfractibus, conſiſtant, tactumque nihil remorentur. Talia ſunt ſpeculum, metallum politum, glacies &c. *Aſperitas* eſt, per quam corporis alicujus ſuperficies ita eſt comparata, ut particulæ ejus inæquali protuberantia emineant, porosque & anfractus, quibus tactum ſenſibiliter remoratur, admittat, ut ſunt cortices arborum &c. Notandum tamen eſt, illas qualitates omnes ſecundum ſenſus noſtros ſe ita habere: nam ſi microſcopium quis inſpiciat, illa, quæ læviſſima oculis videntur, tamen per ſpecilla ſcabra apparent & inæqualis ſuperficiei. Ratio eſt, in iis, quæ poliuntur, polituram illam fieri per pulveres duriſſimos, quorum grana ita duci nequeunt, quin ſulcos quosdam poſt ſe relinquant. Videri id ex puncto acus poteſt, quam depinxit nobis, ſecundum apparentiam in *ſuo Microſcopio* Rob. Hookius. Et hæc aſperitas ſuperficiei, quanquam ſenſibus noſtris non appareat, negari tamen non debet. Non enim ſenſus noſtri ſufficiunt ad corporum affectiones detegendas, & in iis ſæpe hallucinantur. Polita corpora fortius, quam aſpera, agere & reſiſtere putat Ant. le Grand *in hiſtoria naturali*, exemplo cultrorum & enſium, qui, ærugine obducti, minus ſcindunt aut penetrant, quam dum politi nitent, quod ratione aciei verum non eſt. Nam hæc, utut tenuiſſima & rectiſſima ad viſum, habet tamen quandam ſcabritiem ac ſuperficiem ſerratam, cujus beneficio ſectio perficitur.

Harum Qualitatum & ſimilium cognitio, multum prodeſt ad phænomenorum naturalium rationes inveniendas. De quibus in progreſſu pluribus agendi locus erit. Miſſis itaque Qualitatibus manifeſtis, ad occultas progredimur.

CAP. VIII.
DE QUALITATIBUS OCCULTIS.

§. 1. *DOctrina de Qualitatibus occultis è Phyſicis eſt eliminanda, etſi certiſſimum ſit, plurimas dari qualitates Phyſicas, omnibus Naturæ ſcrutatoribus occultas & imperveſtigabiles.* 2. *Alb. Kyperi ineptæ illarum diviſiones exploduntur. Omnes ad ſenſus referri nequeunt. Judicium de exemplis illarum generale.* 3. *De Sympathiis & Antipathiis, & Curationibus, quæ his innituntur, Morborum Medicis,* Theatro *item Scriptorum hujus Argumenti* Sympathetico, *ac* Medicina Magica *Sam. Boultoni, cenſura.* 4. *De Transplantationibus Morborum, ungvento Armario, pulvere Sympathetico. Ken. Digbæi, & Franc. Joh. Burrhi artificio humorum oculis reſtituendorum.* 5. *De Transfuſione ſanguinis, & J. Bapt. Dionyſii infauſtis circa hanc conatibus.* 6. *De Curationibus per tactum Regum Galliæ & Angliæ, Enſalmadorum Hiſpaniæ, Prolis ſeptimæ Maſculæ, Americanorum, Valentini Greatreak Hyberni, &c. it. de Flagellatione, actus Venerei Incentivo.* 7. *De Induratione & Invulnerabilitate*

tate corporum, magica potius, quam naturali, à Joh. Ern. Burggravio inepte defenſa, à Gabr. Naudæo autem perperam negata, nec non de Imaginibus Talismanicis, illarumque Hyperaſpiſte, Jac. Gaffarello, & gladiis, (qualem Guſt. Adolph. R. Svec. habuiſſe fingitur) ſub certa conſtellatione confectis. 8. *De Fascino, quod argumentum J. C. Frommannus illuſtravit.* 9. *De Virgula divina, Metallorum Indice.* 10. *De Antipathiis generalia quædam, & ſpecialia de Caſei Averſatione, Cadaverumque cruentatione.* 11. *Veræ Qualitates occultæ ſunt, quæ humano ingenio ſunt imperveſtigabiles.*

VEnimus ad QUALITATES OCCULTAS, vexatiſſimum Phyſicorum argumentum, de quibus multa dici poſſunt: Eæ vero per ſe è Phyſicis eliminandæ ſunt: quid enim rei cum qualitatibus occultis eſt ſcientiæ, quæ docet rem per cauſas cognoſcere. Aut itaque non eſt ſcientia Phyſica, aut non docet rem per cauſas cognoſcere, ſi qualitatibus occultis locus eſt. Phyſices ſcil. negotium eſt, ut demonſtret, ineſſe affectiones rebus, idque per cauſas debet facere. Jam autem qualitates occultæ ſunt non-Entia, nihil enim illo termino dicitur; quare ridiculi profecto ſunt, qui cauſam alicujus affectionis rogati, qualitate occulta nos abſolvunt, quod idem eſt, ac ſi dicant, ignorare ſe ejus rei cauſam. Terminus ille itaque eſt, cum multis aliis ejusdem farinæ, Magnetismis, Antipathiis, Sympathiis, &c. modeſtum ignorantiæ obvelamentum. Quod cum dico, ſaltem eos reprehendo, qui pro cauſis hos terminos allegant, illos vero plane non reprehendo, qui ineſſe ajunt corporibus qualitates, quas perfecte cognoſcere non poſſumus, atque ideo revera occultas, quas negare velle ſummæ eſſet impudentiæ & arrogantiæ. Et ego quidem hunc magiſtrum viderim, qui omnium cauſas manifeſtas dare ſe poſſe confidat. Fortaſſis nobis ſunt plures qualitates occultæ, quam credant aliqui Lyncei naturæ Speculatores, qui in extremo tandem deficiunt, & univerſali aliqua cauſa ignorantiam ſuam ſalvant. Carteſiani in materia ſubtili vexatiſſimarum quæſtionum effugium inveniunt, aliqui in Archæo quodam univerſali aut ſpiritu mundi, aliqui ad Deum ipſum recurrunt, quem vel formam rerum informantem faciunt, vel aliquas primas indidiſſe materiæ creatæ proprietates, exiſtimant, quæ adhuc dum durant. Ita profecto eſt, ut omnes ferme qualitates ultimo in occultas nobis deſinant: nam etiamſi ab Elementorum qualitatibus (ſi tot eſſent, quot vulgo volunt) manifeſtæ deduci poſſent, res tamen æque dubia eſſet, unde Elementa iſtas ſuas qualitates poſſiderent. Qualitates, quæ ex diverſo materiæ ejusque particularum motu oriuntur, & manifeſtæ nobis dicuntur, ſi attentius ſpeculatus fueris, aliqua ſui parte erunt occultæ; quædam enim ex illis, vel ad certam motus ſpeciem, nobis cognitam, deduci non poſſunt, vel occultum eſt, quid particulas moveat, cur aliæ aliæque ſpecies alium atque alium particularum motum ament, ac aliter aliterque determinentur. Ideoque in plurimis ad ordinationem Dei in primæva creatione recurrendum eſt, quod, ejus ſc. directione, ſpecies variæ hoc vel illo modo formentur. Præterea multæ quoque qua-

qualitates ſunt in natura, quæ ſenſus noſtri menſuram excedunt, ob objecti vaſtitatem vel infinitatem. Veroſimile enim eſt, multas corporum, à nobis remotorum, eſſe operationes, quarum effectum interdum percipimus, cauſas vero indagare non poſſumus. Poſſunt quoque in maſſis corporum, quatenus ſcil. maſſæ ſunt, eſſe peculiaria quædam, quæ intelligere nos non poſſumus, qualis in mari eſt fluxus & refluxus, & multa alia, quæ jure poſſunt inter qualitates occultas referri. Quantum itaque eſt, quod ſcimus de rebus, in ſuperficie & cortice rerum hæremus, & ne quidem hunc totum pernoſcimus.

2 Producamus tamen hic aliquas qualitatum occultarum, quæ vulgo eo nomine ſalutantur, & monſtremus, eas vel non eſſe occultas, ac ad manifeſtas poſſe reduci, vel eſſe ſuperſtitioſas & falſas, vel eſſe occultas. Quomodo ſubdividi qualitates occultæ debeant, aliqui ſunt ſolliciti, interque eos *Alb. Kyperus.* Sed quæ poſſunt eſſe ſpecies rei, quæ per ſe occulta eſt? Ille tamen dividit à ſubjectis qualitatum propriis, ut alias faciat mineralium, alias plantarum, alias animalium, quæ rurſus ſubdividuntur; ſed ita pene totam Phyſicam ad qualitatum occultarum titulum revocabimus. Aliter dividit ex Adjunctis, unde facit alias Sympathicas, alias Antipathicas, illas ob convenientiam & ſimilitudinem, unionem præſtantes, has ob diſconvenientiam & contrarietatem, à ſe invicem ſecedentes. Sed ad has claſſes omnes tamen referri non poſſunt. Aliam diviſionis rationem ſumit ab effectis, ubi alia occulta qualitas eſt attractiva ferri, alia cathartica ſive purgans in medicamentis, alia deleteria in venenis, alia aliud quid præſtans. Quam diviſionis rationem ſi ſequimur, quot erunt qualitates occultæ, tot erunt ſpecies qualitatum occultarum; nam in qualitatibus occultis nihil, præter effectum, videmus, & ex hoc, cauſa non cognita, qualitatem occultam eſſe judicamus. Superſtitioſa hæc & inutilis diligentia eſt, ac parum refert, quo ordine illa proponantur. Rectius forte quis faceret, ſi ad ſenſus noſtros referrentur qualitates occultæ, ad quos tamen omnes referri non poſſunt: quædam enim corpora mutuas inter ſe invicem affectiones habent, quæ ad ſenſus noſtros non referuntur, quales ſunt e. g. tractio ferri à magnete, converſio acus magneticæ ad polum. Hæc enim quanquam viſu percipiamus, non tamen ad viſum proprie referuntur, ceu partem aliquam ſuæ operationis. Præſtat itaque ſine diſcrimine illas enarrare.

Exempla Qualitatum occultarum, uti dixi, magnam partem fabuloſa ſunt, magnam partem fundatas etiam in natura rationes habent, quædam etiam revera titulum iſtum merentur. Eorum Syllogen aliquando collegit Mich. Watſonius *in Unione Sapientiæ P. II. Sect. 3. c. 1.* quorum vel rationes ipſe dat, quanquam non ſemper adæquatas, vel, ut ridicula & falſa explodit. Sed minuta illa miſſa faciemus, ac notioribus tantum inſiſtemus.

3 Primo loco ponemus *Sympatheticas* & *Antipatheticas* operationes. Sympathia & Antipathia Termini generales ſunt, & nihil aliud, quam Termini, ſi iis cauſam aliquam ſufficientem exprimere volumus. Alioquin negari non debet eſſe in natura rerum

rerum fundatam aliquam corporum convenientiam & diſconvenientiam, ſecundum quam multa fieri phænomena in natura poſſunt, ut ita revera cauſa illa poſſit aſſignari, ſi modo conſtet modus ille, quo corpora illa ſibi conveniant vel non conveniant. Nam quanquam Termini illi pure relativi videntur, termini tamen ejus relationis reales ſunt & fundamenta. Ut itaque hac ratione aliquid realitatis agnoſci debeat, cum omnes ceteræ qualitates pene in ſola relatione & modo conſiſtant. Nihil itaque diximus, niſi modum illum ſimul demonſtramus, & digitum eo intendimus, ut percipere illum poſſimus. Innumera ſunt, quæ ad has claſſes univerſales pertinent Sympathiarum & Antipathiarum, ut vaſtis etiam libris ea proponantur. Nam, ſub *Theatri Sympathetici* titulo, Norimbergæ A. 1662. *in 4to* prodierunt, edentibus Endteris, omnes illi Auctores, qui de Antipathiis & Sympathiis ſcripſerunt, uno libro collecti. Et verſatur quoque eo in argumento Athan. Kircheri liber, Amſt. 1667. excuſus *in 12mo.* cui titulus: *Magneticum naturæ Regnum.* Sed in *Theatro* illo infinita ſunt mendacia & aniles ſuperſtitiones, quam Camarinam aliquis nolim moveat. Sylveſtri Rattray *Aditus ad occultas Sympathiæ & Antipathiæ cauſas inveniendas, per principia Philoſophiæ naturalis, ex fermentorum artificioſa Anatomia hauſta, patefactus,* qui in *Theatro* hoc occurrit, nil omnino habet, quod Titulo iſti ſatisfaciat. Exhibetur illic Catalogus rerum & Actionum Syn- & Antipatheticarum, temere è ſecretorum Scriptoribus congeſtus. Nihil cauſæ innititur, quanquam Titulus promittat, cujus pollicitationem ex fermentorum doctrina falſam & abſurdam eſſe, res ipſa oſtendit. Nulla autem fœcundior his nugis eſt, quam Ars Medica. Illa enim, ut imperitis hominibus, mulierculis & olitoribus, ſomniis & incubationibus, primam ſuam originem debet, ita factum eſt, ut multa immigraverint in illam, quibus ſola patrocinatur ſuperſtitio, cujus præſidio multa interdum feliciter effectum ſortiuntur, ſupplente perſuaſione noſtra, vel natura, quæ expectabantur à nugaciſſimis remediis. Interdum caſu fit, ut in iis veri aliquid deprehendatur. Spectant ad hanc Claſſem curationes Sympatheticæ & Magneticæ, per transplantationes, inſitiones, irrorationes, quas deſcribit Samuel Boulton in libro Anglico, cui titulus: *Medicina Magica, ſed tamen Phyſica*, quo in libro rationes adducere laborat, & principia, unde tales vulgo creditæ operationes oriantur. In quibus tamen principiis ponendis magna nobis dubitatio eſt. Nam, quæ ille pro principiis & Axiomatibus habet, illa non minus dubia ſunt, ac ipſæ operationes. Multa ſane poſſunt adverſus illa adferri magni ponderis dubia. Quæ enim ille pro veris & indubitatis ſupponit, illa non ſunt extra omnem controverſiam poſita, aut ita demonſtrabilia, ut pro principiis haberi debeant. Quis enim demonſtrabit nobis, inter ſanguinem, ſudorem & excrementa, corporaque, unde illa depromta ſunt, eſſe quandam mutuam paſſionem & actionem. Certe ad Experimenta provocare, ex iis fidem his principiis aſſerere, non poſſumus, ob ſummam operationum inconſtantiam & incertitudinem, cum certi interdum eſſe non poſſumus, an non caſu interdum aliqua eveniant, quæ illi ex principiis his deducunt.

Transplantationes quod attinet, ſunt multi, qui mirabiles earum effectus pollicentur, ſed revera, quid præſtitum ſit à multis, non apparet. Febricularum curatio- 4

nes ajunt interdum feliciter iis factas, ſed earum facilis eſt etiam per naturam curatio, ſolamque abſtinentiam & perſuaſionem, ſi leves illæ ſint, nec inveteratæ. Ut falſo itaque transplantationi adſcribatur, quod ſua ſponte evenit; neque illa cauſarum hic eſt connexio. Vid. Andr. Tenzelii *Medicina Diaſtatica* & Jac. Lupii liber, cui tit. Schatzkammer der Natur; qui Autores mutuo ſe exſcribunt, & in quibus magna talium rerum farrago continetur. Pleni ſunt omnes ſecretorum & arcanorum Scriptores; ſed in iis pene, quod lineæ, tot ſunt mendacia. Ad hanc Claſſem unguentum Armarium & pulvis Sympatheticus Digbæanus, è vitriolo confectus, quoque pertinet. Id unguentum Armarium etiam veteribus in uſu fuiſſe, cognoſcas ex Barthio, *Adverſ. colum.* 1770. A plerisque habitum ſemper fuit pro re diabolica & magica, vel ſaltem impoſtoria, donec tandem Kenelmus Digbæus, in libro ſuo *de pulvere Sympathetico* naturales rationes in medium attulit, quibus qualitercunque ſalvat illas operationes, adducta magna exemplorum farragine, quorum non omnis certa fides eſt. Extiterunt & alii Autores, qui ea de re Diſſertationes ſcripſerunt. Pulveris tamen illius vires Ant. Deuſingius, Medicus Groninganus, in dubium vocavit, ſcripto ſuper hoc argumento peculiari libro. Sed infeliciter contra illum militant, & ille, & Joh. Frid. Helvetius (Homo exigui judicii, & circumforaneæ tantum doctrinæ) *in Tbeatridio Herculis triumphantis*, Hagæ A. 1663. *in* 8*vo*Belgice edito. Mihi quidem ſi ſententia promenda eſſet, dubia admodum res tota videtur. Quod Digbæum enim attinet, ſcio, admodum credulum fuiſſe illum, nec experimentorum fides mihi adeo certa eſt, ut qui noverim, aliquos nullo cum fructu eo uſos. Quod ſi ſucceſſus aliquis interdum apparuit, potuiſſet naturæ id beneficio fieri, quæ ſua ſponte ad vulnerum conſolidationem properat, ut in animalibus fieri videmus, modo ab injuria externi aëris cuſtodiantur, quod & hic faciendum eſt. In brutis certe videmus, parum turbare externi aëris injurias vulnerum, etiam gravium interdum, curationem. Idem certe hic fieri mihi videtur, quod in reſtitutione oculorum, quorum humores digitis expreſſi erant. Eos ſe reſtituiſſe per ſingularem aquam Chelidoniæ, gloriabatur Franciſcus Joſephus Burrhus, cujus extat ſuper hoc argumento *Epiſtola*, quod alii poſtmodum ſimplici aqua fecere, reſtituente natura eos humores, non arte.

5 Neſcio, an huc referam eam, quæ fit per *transfuſionem ſanguinis*, curationem; (g) ea enim per priores operationes extendere ſe poteſt. Alius enim ſanguis iterum ſuccedit, qui ſanguis, ſi purior eſt, neceſſario immutationem aliquam facit in corpore. Non pauca ejus rei ſpecimina cepit Joh. Bapt. Dionysius, Medicus Regius Gallus,

(g) De Transfuſoria Medicina diu noſtra ætate eſſe diſceptatum, & ſcripta in utramque partem prodiiſſe plurima, nemo ignorat. Quæ cum omnia recenſeri Inſtituti ratio haud permittat, ſolam jam commendamus, quæ ceterorum nucleum, in folia pauciſſima contractum, exhibet, Joh. Chriſtoph. Sturmii, Philoſophi Acad. Altorfinæ eximii, *Diſſertationem de Transfuſi Sanguinis Hiſtoria, Methodo ac Artificio, Effectis, item & Phænomenis*, Academicam, Altorfii an. 1676. *in* 4. excuſam. Cujus judicium de illa cum Morhofiano pene congruit.

Gallus, quæ extant *in Actis Philoſophicis Anglicis*, ſed, poſtquam triſtior eventus bonam ſpem deſtituit, communi quaſi ſuffragio receſſum ab iſto arcano eſt, & bono Dionyſio ab aliis Medicis lis mota de homicidio, à quo tamen is abſolvere ſe omnibus argumentis laborat. Ceterum res illa vetuſtior eſt, quam vulgo creditur, nam, ſub initium hujus ſeculi, anno 1618. jam tum ANDR. LIBAVIUS ejus mentionem fecit, &, ſi recte memini, apud Marſilium Ficinum, *in libro de vita cœlitus comparanda*, aliqua legi ejus generis. Sed deſerenda tamen non eſſet res meo judicio, nec ſpernenda, & in maleficis, aut morti damnatis, capienda ſpecimina; non enim deſtituitur veriſimilitudine, ſed, in experimentorum defectu, quilibet in ſe periculum fieri grave exiſtimat. Sine fermentatione miſtio illa ſanguinis diverſi non erit; ubi enim diverſi generis humores conveniunt, ſanguis corruptus miſcetur cum ſano, aut cum reſiduis illis humoribus parata erit fermentatio, ut ſolent alias diverſi humores facile in fermentationem abire, & per eam tandem uniri. Id forte etiam fieri poſſet in hac mixtura. Verendum tamen eſſet, ne nimia illa fermentatione tota vita ſimul expellatur.

Referri etiam huc debet ea, quæ fit per *tactum manuum*, Curatio, qualis, à 6
Regibus Angliæ & Galliæ facta, certas morborum ſpecies curare perhibetur. In cauſis ejus inquirendum merito eſt, num vere id fiat, an vero Sophiſma aliquod politicum intercedat; ſolet enim Aulicorum fucus in Axiomate Regio exaggerando non eſſe infrequens. Quod à Veſpaſiano factum eſt, Grotius *lib. de Verit. Relig.* ſpeciali gratiæ divinæ adſcribere non dubitat. Adrianum ſimulato egiſſe, ipſe Spartianus fatetur. De Regibus Galliæ & Angliæ prolixe egi in Diſputatione mea, cui titulus: *Princeps Medicus.* (h) In Gallis (quorum curationis hiſtoriam Andr. Laurentius peculiari *de Strumis* Libello deſcribit) certe rem non eſſe absque fuco, facile oſtendunt fabulæ illæ de Amplla cœlitus miſſa, cujus efficaciæ illam potentiam adſcribunt in Regibus. Pro Angliæ Regina, Eliſabetha, Guilielmus Tooker ſingularem librum ſcripſit, quo idem chariſma ipſi adſcribere, & conquiſitis undecunque argumentis aſſe-

(h) Sententiam Morhofii, *in Principe Medico*, Roſtochii an. 1665. edito, & in *Volumine Diſſert.* Hamburgi an. 1699. recuſo, miraculoſas eſſe Regum Angliæ & Galliæ curationes arbitrati, refutandam ſibi ſumpſit D. Joh. Joach. Zentgrafius, Prof. Acad. Argent. Theologus, *in Biga Diſſertat. de Tactu Strumoſorum Regis Franciæ*, Witteb. A. 1669. habitarum, *Diſp. II.* §. 2. *& ſeqq.* Ipſum etiam Autorem eandem mutaſſe, ex *h. l.* facile perſpicies. Narrationem de Valentino Greatreate, aliisque Medicis ſeculi elapſi θαυματȣργοις, prolixiorem & accuratiorem, judicio de iisdem cordato illuſtratam, Joh. Nicol. Pechlini, Conſiliarii & Archiatri Holſatici, nobis amiciſſimi, *Obſervationum Phyſico Medicarum Liber III. n.* 31, *&* 32. p. 476-493. exhibet. Commendatur inter iſtos, nomine licet ſuppreſſo, & Joh. Thamſenius, Ripenſis Cimber, Mercator in vicinia noſtra Huſenſis, ac dein Fridrichſtadienſis, qui Miraculis hujusmodi Medicis quamplurimis, circa an. 1681. inclaruit. Vir pius & honeſtus, cujus Hiſtoriam, Libello peculiari Vernaculo, Lipſiæ an. 1691 *in* 12. impreſſo, traditam, fuſius quoque repetiit Gottfr. Arnoldus, *in Opere Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ & Hæreſeologicæ* Germanico, *T. III. c.* 24. *p.* 242. 243. *& T. IV. Sect. III. n.* 18. *p.* 775. 776. necnon in *Vitis Fidelium* Vernaculis, Halæ an. 1701. editis, *p.* 1091-1105.

aſſerere laborat, exagitatus eam ob cauſam à Delrio, *lib.* 1. *c.* 3. *quæſt.* 4. *Disqq. Mag.* & Balzacio, *in Principe ſuo*, §. 63. Sunt hodie in Hiſpania *Enſalmadori*, vel *Salvadori*, vel *Salutatores*, qui vi orationum, ſaliva, halitu, tactu, ſuctione, morbis medentur, de quibus peculiari libro *de Enſalmis* egit Emanuel de Valle de Moura, Hiſpanice ſcripto, & conferri quoque poſſunt Mart. Delrius *L.* 1. *Disquiſ. Mag. c.* 3. *qv.* 4. Theoph. Raynaudus *de Stigmatibus ſacr. & prof. Sect. II. c.* 4. *p.* 317. & Pet. Pomponatius *in Lib. de Incantat. c.* 4. Idem ajunt de prole ſeptima maſcula, citra interruptionem nata, ſtrumas curandi facultate ſc. eam præditam, cujus rei veritatem teſtatur Vir alias minime vanus, Thomas Williſius, *in Anatome cerebri c.* 20. *p.* 159. ſed omnem rem ad perſuaſionem refert. Apud Americanos talem per ſuctionem & tactum curandi modum frequentem eſſe, teſtatur Barlæus *in Deſcriptione rerum ſub Mauritio geſtarum in Braſilia p.* 204. Fuit non ita pridem apud Anglos Nobilis quidam Hybernus, VALENTINUS GREATREAK, qui multas curationes inſtituit morborum graviſſimorum ſolo tactu & compreſſione, quarum hiſtoria peculiari libello edita eſt Londini anno 1666. in 4to, ac inſcripta Rob. Boylio, qui aliquod tamen eis pretium ſtatuit. Addita ſunt præterea multa teſtimonia, tam ægrotorum, quam Virorum Illuſtrium. Sed is Londino excedere juſſus eſt autoritate Regia, forte, quod invidioſa illa Regi curatio eſſet, qui ipſe tactu curat. Memorat etiam notabiles quasdam obſervationes, de morbis tactu & frictione curatis, Henricus Oldenburgius *in Actis Societatis Philoſophiæ p.* 206. *& ſeqq.* ex communicatione Boylii, quem vide *in lib. de Utilitate Experimentalis Philoſophiæ, Sect.* 2. *c.* 15. ubi rationes ejus rei fuſe proponit. Omnes ſcil. motus animales, vectionem, lationem, ſuccuſſionem deducit. Refertur & ibi de quodam fabro ferrario, qui manu ſua ventrem mulcens vomitionem parare poterat, ſi nates mulceret, laxiorem alvum, ſi pedes, levamen à podagra. Henr. Morus, in *Diſcurſu Anglico de Enthuſiaſmo*, Enthuſiaſtas naturaliter tactu curare poſſe credit, ſuasque rationes *p.* 42. recitat. Forte & huc referri poſſit, quod aliqui actum venereum exercere non poſſint, niſi probe fuſtigati, cui tamen rei rationes Phyſicæ ſubſunt, quas legere poſſumus in ſingulari Joh. Henr. Meibomii de hoc argumento *Epiſtola*, cui additæ ſunt Henr. Meibomii filii *Obſervationes quædam*, uti & Thomæ Bartholini, in Editione tertia Hafnienſi A. 1670. *in* 8*vo*.

7 Ad occultas qualitates aliqui etiam referunt, quod corpora animalium vel herbis, vel rebus arte factis, aut imaginibus Aſtrologicis, muniri poſſint contra vim externam, gladiorum ſectiones, aut globulorum ictus, de qua re multæ circumferuntur hiſtoriæ, quas aliqui pro veris habent, aliqui in dubium vocant. Poſſibilitatem ejus rei voluit oſtendere Joh. Ern. Burggravius in ſuo *Achille Panoplo redivivo, ſive Panoplia Phyſico-Vulcania, qua in prælio Philoplos in hoſtem educitur ſacer & inviolabilis.* Raritas argumenti facile invitet Lectorem, qui tamen admiſſus mire ſe ludi videbit ineptis & alienis digreſſionibus, paralogiſmis perpetuis, quique nihil minus, quam id, probant, cujus gratia liber ille ſcriptus erat. Mea quidem ſententia operæ pretium non tulit Gabriel Naudæus, qui *in libro ſuo de ſtudio militari, lib.* 1. *ſect.* 32. eum

eum (non à Burggravio, ſed ab alio, huic gratificaturo, uti oſtendit, ſcriptum) refutat; habet tamen multum doctrinæ iſta Diſſertatio, quæ ab ovo repetit originem hujus opinionis, qua poſſibile habetur, invulnerabiles aliquos fieri poſſe. In eo autem diſplicet, quod rem totam neget, quam factam tamen fuiſſe veriſimile eſt, niſi velimus omnium hiſtoriarum fidem in dubium vocare. Et ego quidem, non niſi ope Dæmonum, hoc factum fuiſſe, crediderim, in quam ſententiam difficulter deſcendit Naudæus, non magnus rerum, quas omnes pro vanis & fictis habet, Dæmoniacarum æſtimator. Prolixe illic de ſigillis, characteribus, & Taliſmanicis imaginibus, agit, quibus obtinere aliqui voluere hanc corporum ſuorum ſoliditatem. De Taliſmanicis imaginibus multa alias fabulantur nonnulli, tanquam iis magna effici poſſint miracula, ſemperque illæ fuere inter ſuperſtitionum ſupellectilem ab Orientalibus ad nos propagatæ. Tota earum ratio & operatio ex influxu ſtellarum deducitur, aut ſpiritus cujusdem mundani informatione. Integri ſunt ſuper hoc argumento Libri conſcripti; præ ceteris vero legi hic poteſt Jac. Gaffarelli liber Gall. cui tit. *Curioſitates Inauditæ*, A. 1650. in 8. editus, qui omnia corraſit, indigna relatu, quæ ad patrocinium illis præſtandum pertinent. Nuper ille in linguam Latinam converſus eſt, & notis variis, etiam Elenchticis, auctus à Greg. Michaëlis. Sed & jam ante in Gallia à nonnemine, teſte Sorello *in Bibliotheca Gallica*, erat refutatus. Extat etiam Jul. Reichelti *de Amuletis* liber. Fabulantur quoque de gladiis, ſub certis conſtellationibus fabricatis, quibus miracula præſtari aliqui poſſe credunt. In vita Joh. Bapt. Morini Aſtrologi, quæ *Aſtrologiæ* ejus *Gallicæ* præfixa eſt, refertur, talem habuiſſe gladium Guſtavum Adolphum, Regem Sveciæ, quem Morinus ab aliquo ſibi venditum emerit; quæ ego tamen mendacia eſſe exiſtimo. Ceterum, quod ſolidationem corporum attinet, illa quibusdam naturalibus etiam mediis fieri poſſe creditur, quorum ego ſimplicitatem ſatis mirari non poſſum, qui in corporis cujusdam naturalis poteſtate credunt eſſe poſitum, ut textura cutis & carnis noſtræ immutetur, quæ immutatio ſi fieret, corneam totam & calloſam cutem iis eſſe oporteret, qui hoc præſidio utuntur, quod tamen factum fuiſſe non audivimus, neque poſſet iſta immutatio tam ſubito, & tam brevi tempore fieri, ac poſtea cutis redire in priorem ſtatum. Abſurdi itaque omnino ſunt, qui id fieri putant poſſe, vel Ægagropila, vel aliis quibusdam herbis, quarum omnium diligentiſſimam mentionem facit Frommannus, *in libro de faſcinatione*. Legi quoque poteſt Georg. Hier. Welſchii *liber de Ægagropila*, qui fortaſſis ea de re plenius tractat, nam mihi tantum aliqua pars iſtius libri lecta eſt. Sigillis & imaginibus per ſe nihil efficitur, niſi majore aliqua potentia armatis. Valde itaque vereor, ne Dæmon aliquis ſub iſtis larvis lateat. Si principia Campanellæ, aut Joh. Marci Marci ſequeremur, facile talia ſalvari poſſent, vel per ſenſum illum Univerſalem Campanellæ, vel per Ideas Marcianas; ego tamen ab illis opinionibus manum potius amoverim, veritus *ignes ſuppoſitos cineri doloſo*. Noſtri inſtituti non eſt, pluribus de iis hic agere, alioqui integri voluminis res eſſet. Vid. Chiffletii *Commentarius in Macarii Abraxas*, ubi multa de iis ſigillis, aliisque magicis

ineptiis. Pleni ſunt talium etiam nugarum libri Henr. Corn. Agrippæ *de occulta Philoſophia*, Coſtaben Arabis, *Tr. de Ligaturis Phyſicis*, ab *Arn. Villanovano Lat. verſus*, Bernh. Penoti *Denarius Medicus*, & Conſtant. Albini, Villanovenſis, *Magia Aſtrologica, ſeu Clavis Sympathiæ VII. Metallorum, & VII. Selectorum Lapidum, ad Planetas*, Pariſiis A. 1611. edita, qua ratio conficiendi ſigilla, ad varios effectus obtinendos, una cum precibus, characteribus, ſimilibusque ineptiis, recenſetur. Impugnavit iſtam characterum efficaciam Ol. Borrichius in Diſſ. peculiari *de Cabala Characterali*, Hafn. A. 1649. *in* 12. excuſa.

8 Doctrina *de Faſcino* ad hanc quoque claſſem pertinet, de qua perculiaribus libris agunt Leonh. Vairius & Gutierrus, ac noviſſime poſt illos, J. Chriſt. Frommannus, Med. D. & Prof. Coburg. vaſtiſſimo libro, Norib. A. 1675. *in 4to* edito, quem omnium ſuperſtitionum anilium Pandectas dixeris; non facile enim quicquam prætermiſit. Et ille quidem faſcinum, ſecundum omnes ſenſus, pertractavit. Hic aliqua vere naturalia ſubeſſe exiſtimem, uti oculorum faſcino, multa tamen in illis ſuperſtitioſa, multa Dæmoniaca ſunt. Non audiendi certe, qui ad Operationes naturales omnia iſta referunt, cum Morini, Aſtrologi Galli, Filius, qui totum Orientem peragravit, ut omne genus artium Magicarum addiſceret, hasque naturales eſſe, Libris editis ſe demonſtraturum promittit.

9 De *virgula divina* etiam hic agendi locus eſt, de qua multa dubia ſunt, an naturalis illa ſit operatio, an Dæmoniaca. Mihi quidem, ut verum fatear, non liquet. Nam cum de rei ipſius veritate nondum ſim certus, fruſtra in cauſas inquiritur. Eſt vero virgula illa bifurcata, unius anni proles; hanc exſcindunt aliqui, non ſine magicis incantationibus & ceremoniis, ex Corylo aliqui, aliqui ex aliis arboribus, illas decerpunt, aliqui indiſtincte è quibusvis arboribus. Georg. Agricola, diligentiſſimus rerum metallicarum Scriptor, rem non ſine concurſu Dæmonis peragi putat. Solent quoque diem ſolſtitialem ſectioni huic deligere, quod equidem ſuperſtitioſum non eſt; nam & in aliis, vel herbis, vel arboribus, tale tempus cum fructu obſervatur. Conſiſtit enim tum in vigore ſuo rerum natura, calore ſolis & rectis ejus radiis excitata. Figuram ejus exhibet Pet. Molinæus, *Phyſicorum lib. 5. c. 7.* ubi modum quoque deſcribit, quomodo teneri debeat, & admoveri locis illis, quibus ſuſpicio eſt, latere venas metallicas. Quod ſi arbores tales, è quibus exſcindi debet ſurculus iſte bifurcatus, excreverint in fundo metallico, rei aliqua veriſimilitudo eſſet, verti poſſe ad vapores virgam. Sed ad metalla, extra ſuas venas conſtituta, verti virgulam, res mira ſane, ſi vera eſt. Miror, non plus experientiæ hic dari, & adeo latere iſtius rei fidem. Extant *Diſputatiunculæ* aliquæ Joh. Sperlingii & Theod. Kirchmaieri *de hac virgula*, quæ tamen nihil novi nos docent, & pactum cum Dæmone implicitum ſubeſſe, cum Georg. Agricola, agnoſcunt.

10 *Antipathiarum* etiam multa ſunt exempla, quorum aliqua fabuloſa ſunt, aliqua naturalibus cauſis expediri poſſunt, aliqua inter veras occultas qualitates referenda. Fabuloſa ſunt, quæ de pelle lupi & ovis referunt, fabuloſa quoque multa alia. Medici

inter-

interdum multa talia obſervant in ægrotis, aut in iis ſubjectis, quibus Medicinam adhibent. Mirabilia enim earum Antipathiarum exempla paſſim invenimus. Sunt, qui ad campanæ ſonitum deliquium patiuntur, ad gladium evaginatum animo concidunt. Fuit apud Anglos fœmina, quæ, tonitru audito, vomebat, & alvo laxabatur, quod fieri forte ob conſternationem potuit, & accidere talia potuere, ſi mater, in utero geſtans, iſtis quondam rebus perterrefacta, earum ideas fœtui impreſſit; unde plurimas antipathiarum ſpecies ortas ego crediderim. De averſatione caſei in quibusdam mira quoque eſt ratio, conatus tamen ad cauſas naturales eſt reducere Mart. Schookius, ſingulari libello *de averſatione caſei*, Groningæ A. 1668. *in 12mo* edito. Solet quoque hæmorrhagia cadaverum inter ſingularia Antipathiæ ſpecimina referri, quæ opinio adeo firmas radices egit, ut inter ſigna judicialia quoque nonnullis admiſſa fuerit, & quædam judicii divini ſpecies habita, quibus ego temere non acceſſerim; facilis eſt enim cadaverum, violenta morte percuſſorum, cruentatio ſpontanea. Recens enim ſanguis eſt, & nullo morbo correptus. Tuetur tamen hanc ſententiam Joh. Marci Marci *in Philoſophia vet. Reſtituta*, *toto cap. de hæmorrhagia cadaverum.* Olim in judiciis majorum noſtrorum magni æſtimata fuit illa probatio, ut patet ex iis, quæ ſuperſunt nobis, legibus vetuſtis.

Ad occultas Qualitates, quæ vere tales ſunt, referri debent omnes illæ, quæ proveniunt ex objecto, quod ſenſibus capi non poteſt, vel ob vaſtitatem ſuam, vel ob remotionem nimiam. Non enim eſt credibile, cum videamus, minutis etiam corporibus, imo corporum partibus, ineſſe affectiones, non ineſſe illas totis maſſis & globis, e. g. toti maſſæ aqueæ, toti maſſæ aëreæ, globis hujus univerſi, quorum corporum omnium operationes deprehendi à nobis non poſſunt, quibus fortaſſe multa adſcribi debent, quæ fieri in natura videmus, nec tamen ad certas cauſas reduci poſſunt. Poſſunt quoque in magno hoc aëris Oceano diſſeminatæ eſſe multæ corporum particulæ, quæ, hoc vel illo motu accedente, varias mutationes faciant, vel in aliis corporibus, vel in noſtris quoque, quorum cauſæ deprehendi non poſſunt. Unde ego exiſtimo, accidere ſæpe animalibus, hominibusque morbos quosdam inauditos & inſolitos, quibus curandis Medici omnia fruſtra adhibent conſilia. Quam vim vaſta illa corpora, per aërem diſperſa, vel in terrenum hunc globum totum, vel in aliquas ejus partes, aut certas quasdam ejus maſſas, terram videlicet & aquam, aërem, animalia & homines, habeant, definire non poſſumus, fallente nos experientia & obſervationibus, quas longinquitas temporum facile eludit. Nam de Aſtrologicis dogmatibus non omnia credere poſſumus, quanquam nec omnia rejicere. Fortaſſis enim aliqua per revelationem, majoribus noſtris factam, pervenere ad poſteros, aut hodie innoteſcunt, vel bonorum, vel malorum ſpirituum, proditione. Nam quæ Salmaſius, in *Diatribe* ſua *adverſus Aſtrologiam*, contra naturales etiam effectus aſtrorum affert, inepta ſunt, & nullius ponderis. De his plenius agit, & primus eſt, cui de argumento hoc dicere in mentem venit Rob. Boylius in libro *de Syſtematicis vel Cos-*

micis

micis rerum qualitatibus, & in altero, *de ſuſpicionibus Cosmicis*, quibus plura continentur, hanc doctrinam illuſtrantia. (i)

CAP. IX.
DE MAGIA.

§. 1. *MAgiæ Naturalis exiſtentia oſtenditur. Discrimen veræ à falſa. Illa nibil aliud eſt, quam Phyſica ſecretior operativa, & naturæ imitatrix.* 2. *Thom. Campanella & Joh. Marcus Marci Magiæ Naturalis nomine, ad vetitæ patrocinium, abutuntur. Scriptorum Cabaliſticorum & Chymicorum lectio diſſuadetur, obſcuritasque culpatur. Magiæ diviſio.*

1 VIdimus priori Capite aliqua de Qualitatibus occultis, reſtat, ut jam aliquid etiam de MAGIA dicamus, quam dari naturalem nemo negare auſit, niſi qui in Phyſicis omnia ita explorata eſſe putat, ut nihil ſit occultæ Qualitatis. Quod cum falſum eſſe priori capite viderimus, & plus ſit qualitatum occultarum, quam forte credimus; omnino quædam Phyſices etiam pars erit, quæ circa illas verſabitur. Verulamius, *lib.* 3. *de augmentis ſcientiarum*, quandam Phyſices Metaphyſicam conſtituit, quæ occupata ſit in contemplatione formarum, atque in relatione ad illas. Magiam ille eſſe Phyſices partem exiſtimat. Metaphyſicæ enim Phyſicæ Magiam ſubordinat, eſtque, illo definiente, *Magia ſcientia, quæ cognitionem formarum abditarum ad opera admiranda deducat, atque, quod dici ſolet, activa cum paſſivis compingendo, magnalia naturæ manifeſtat.* Eſt itaque Magia nihil aliud, quam Phyſica abſcondita, quam qui agnoſcunt, certe potiſſimam Phyſices partem in abſconditis verſari concedere debent. Talis itaque Philoſophia cum detur, & paucis, quos æquus amavit Jupiter, cognita ſit, iis ſc. qui admirabilibus inventis humanum genus locupletarunt, non putandum eſt, omnes illos, qui naturalis magiæ nomen mentiuntur in libris, magna pompa conſcriptis, eſſe ex eorum hominum familia. Multi enim Thyrſigeri ſunt, pauci Bacchi. Superſtitioſæ enim obſervationes de Sympathiis & Antipathiis rerum, atque de occultis & ſpecificis proprietatibus, & frivola utplurimum experimenta, potius occultandi artificio ac larva, quam reipſa, admiranda, ut loquitur Verulamius, non abſolvunt ſplendidum Magiæ nomen; ac tantum diſtare Verulamio videntur à vera Magiæ ſcientia, quam libri Rerum geſtarum Arthuri ex Britannia, & hujusmodi Heroum umbratilium, à Commentariis Julii Cæſaris. Manifeſtum enim eſt, Cæſarem majora revera patraſſe, quam illi de Heroibus ſuis

(i) Rob. Boylii Scripta *de Cosmicis rerum Qualitatibus*, & *Cosmicis Suſpicionibus*, h. l. commendata, nec non *de Temperie Subterranearum & Submarinarum Regionum, Fundoque Maris*, Schediaſmata, *Introductioni ad Hiſtoriam Qualitatum Particularium* annexa, Anglice prodierunt Oxoniæ an. 1670. *in* 8*vo*, Latine autem (Interprete Morhofio noſtro, qui Nomen tamen ſuum in Verſione iſta, uti, in *Prolegomenis Polyhiſtoris* hujus, à nobis jam eſt monitum, profiteri noluit) Hamburgi an. 1671. *in* 12*mo*.

ſuis confingere auſi ſunt, ſed modis faciendi minime fabuloſis. Hujusmodi doctrinas eleganter comparat fabulæ de Ixione, eamque levem & degenerem Magiam naturalem ſimilem facit ſoporiferis quibusdam Medicamentis, quæ ſomnum conciliant, atque inter dormiendum læta & placentia ſomnia immittunt. Cum enim ſpectra quædam objiciant & larvas proprietatum ſpecificarum, velut cœlo lapſarum, his occupati homines à veris cauſis indagandis abſtinent. Eſſe quædam, ut in omnibus ſcientiis, ita & in Phyſica, recondita, colligere multis indiciis poſſumus, ac ita mihi ſemper viſum eſt: aliqua poſſe ſciri in natura, eam tamen ſcientiam non omnibus eſſe utilem; ideoque Deum, qui providentia omnes res humanas tractat, etiam in eo proſpexiſſe hominum ſaluti, quod non omnibus ingeniis velit etiam obvia occultiora quædam naturæ miracula, quibus illa abuti poſſint, ſi ſibi relinquerentur. Fabrica divina & univerſi hujus conſtructio, ut ubivis operantis Dei veſtigia perſentiſcere poſſimus. Videmus in natura multa mirabili & occulto modo fieri, omniaque illa opera generationem omnium corporum, in quibus indagandis utut vexemus cerebrum, utut ſæpe nobis blandiamur ſpecie aliqua conceptus, obſervabimus denique, nobis, quo plus progreſſi ſumus, plus reſtare vitæ. Sollicitanda tamen interim natura eſt oculis emiſſitiis, omnia venanda, omnes perquirendi ſinus, an alicubi deprehendere poſſimus naturæ proportiones in mixturis corporum, prima corporum elementa, & rationem conſtitutionis eorum. Idque non ſola inani ſpeculatione efficitur, ſed manus injicienda operi eſt, & ad naturæ methodum, quam diligentiſſime nobis obſervandam, inſtituenda imitatio. Quare recte Verulamius partem alteram operativæ Phyſicæ facit, cum alteram feciſſet Mechanicam, ſapienti ſane in eo uſus conſilio. Ubi itaque continua operatione mirabiles quosdam in natura effectus produximus, perſiſtendum iſto in cœpto eſt, ut fabricare nobis certa principia poſſimus. Neque enim principia prius nobis præſupponenda ſunt, antequam de effectis ipſis nobis conſtat. Vehementer enim falli poſſumus, &, uno poſito abſurdo, ſequentur infinita.

Thomas Campanella, ſagaciſſimi quidem ingenii Vir, ſed qui ultra ſpeculationes in natura non proceſſerat, ut occulti aliquid ſapere videretur, viam commentus eſt, qua mirabilibus & inauditis arcanis fidem faceret. Ut ergo, quicquid magicarum rerum eſt, ſalvaret, etiam earum, quæ non ſine ſpirituum & dæmonum interventu agi creduntur, *de ſenſu rerum libros tres* præmiſit quarto, qui *de Magia* inſcribitur. In quo mirabilia multa proponit, ultro jam ex iſtis, quæ poſuerat, principiis, fluentia. In quibus tamen omnibus, cum quantivis pretii eſſe quis credat, nihil ſolidi & veri ineſt. Quam multis enim mirabilibus concluſionibus principia illa occaſionem ſuppeditant; aëri ineſſe ſenſum, aërem affici rebus præſentibus futurisque, atque nobis eas communicare; aërem eſſe vehiculum ſententiarum, quæ animalibus ſunt incluſæ? Quo uno principio poſito, omnibus prædictionibus, faſcinationibus, omnibusque præſtigiis, fundamentum ſuppoſitum eſt. Imo ex hac Magia, multa fieri poſſe miracula & transmutationes corporum, exiſtimat. Sed illum tantum 2

tum in imaginariis rebus verſari, facile videas ex illo exemplorum apparatu, quæ paſſim adducit: Sunt enim omnia illa multam partem ficta & fabuloſa & ex lacunis traditionum anilium, aut ſcriptorum de ſecretis, petita. Multa poſſunt ad longe alias cauſas referri, quam ipſe retulit, quoniam effectus ipſos & rationes operandi non ſatis exploratas habuit. Joh. Marcus Marci cum eo ſane in multis conſpirat, & quicquid Campanella è ſenſu ſuo rerum educit, hic ex Ideis ſuis exſtruit. Sed rectius ſane faciemus, ſi imaginaria illa relinquamus, præoccupant enim animum præjudiciis, & rectioribus contemplationibus, ſuper ipſa operatione fundatis, eum ſubtrahunt. Eadem ex cauſa ſuaſerim, ut à Cabaliſticis Scriptoribus manum abſtineamus, de quibus magna quidem fama eſt, inprimis *de libris MSS. Esdræ*, quos Judæi adhuc poſſidere dicuntur. Utut enim forte aliquid iis ſubſit, non tamen omnes in ſenſibus occultis perveſtigandis ſunt Oedipi. Ideoque relinquenda ſunt ænigmata Scriptoribus ſuis, & non legantur, quia nolunt intelligi. Quod ſi quis exactum & multis laboribus exercitatum habeat ingenium, diſcere fortaſſis aliquid ex iſtis libris poſſet, ſed magno, ut puto, temporis diſpendio, magnaque animi afflictione. Quod idem dictum velim de Autoribus Chymicis; quanquam enim transmutatio metallorum inter ſumma Magiæ ſecreta ſit, à quibusdam indubiis poſſeſſoribus ejus arcani, multis ænigmatibus & verborum ſenſuumque ambagibus, deſcripta, oleum tamen & operam perdes, ſi vel totam ætatem huic ſtudio inſumſeris, & tamen internecinis vigiliis & laboribus tandem nihil profeceris. Ideoque intemperantiæ ſpecies quædam eſt, plus ſcire velle, quam poſſis ſcire. Nolo hic quicquam dicere de Magiæ diviſionibus in *cœleſtem*, *ceremonialem*, *naturalem*, *dæmoniacam*, & exempla, quæ à vulgaribus Phyſicis etiam referuntur, hic cumulare. Integri ſuper hoc argumento libri conſcripti ſunt. Videantur Mart. Delrii *Diſquiſitiones Magicæ*, Mericus Caſaubonus *de fide rebus naturalibus & civilibus, vel habenda, vel non habenda*, Henr. Kippingius *in Inſtit. Phyſic. l. 2. c. 7.*

CAP. X.
DE PRINCIPIIS IN NATURA MECHANICIS.

§. 1. *Qualitates Corporum, à Motu & Figura orientes, è Principiis Mechanicis ſunt explicandæ.* 2. *Factum id à Joh. Walliſio in Controverſia, cur Aqua in loco naturali non gravet? à Carteſio in Operationibus Brutorum explicandis.*

1 Cum viderimus maximam partem Qualitatum in corporibus fugere ſenſum, & intellectum, ideo ſinamus eousque tectam hanc naturæ faciem, usque dum ſolertia noſtra aliquid ex ea detegamus, & contemplemur altera ex parte naturam, quam ſc. ſenſibus patet, per affectionem aliquam externam. Summa & princeps omnium affectionum eſt motus. Figura quoque operationibus in natura multis dat originem. Ideoque veriſimile eſt, ex figura & motu maximam par-

partem qualitatum manifeſtarum, in quantum manifeſtæ ſunt, demonſtrari poſſe. In quo tamen etiam magnos ingenio noſtro limites poſitos eſſe videmus. Eousque enim iſta noſtra procedit ſpeculatio, quousque ſenſum non excedunt corpora. Ideoque oculi ipſi, utut ignei, & ſpecillis armati, in minimis corporum deprehendendis vacillant, & ſuſpicaci ingenio ſupplent, in quibus minima non reſpondent ſenſui. Atque hæc principia vere ſunt principia mechanica. Mechanica enim conſiſtit in motu & figura. Ex utriusque enim combinatione diverſa tot pulcherrima artis ſpectacula naſci videmus, ut negari non debeat, naturam ſimili motu procedere in corporum ſuorum formationibus, & in effectibus ſuis producendis. Nemo hoc luculentius depinxit nobis, quam Leibnitius in *Theoria* ſua *Motus abſtracti*, in qua mira brevitate recenſet, quam varia fieri poſſint in natura per combinationem figuræ & motus; & Borellus, *in libro de vi percuſſionis*, eo proceſſit, ut in ipſis minimis etiam particulis agnoſceret diverſitatem harum figurarum, ut quasdam vectis habere figuram diceret, quasdam cuneorum, & ex varia figurarum iſtarum miſtura inexſpectatos ſæpe effectus ſubſequi. Sic quod vitrum rotundæ formæ rumpi poſſit tono conſono, imputandum eſt minimis vitri particulis, quæ tenues quædam ſunt armillulæ inflexiles, quæ motu totius corporis, vel potius materiæ ſubtilis aut ætthereæ, quæ in ſpatiis vitri habitat, conſtringuntur, usque dum frangantur. Vid. pluribus Borellus *in lib. citato.* Sed ſubtilior eſt illa Philoſophia, quam ut demonſtratio ejus Mechanica in ſenſus incurrere poſſit. Nihilominus tamen intentata ejus conſideratio facit, ut ſuſpicionibus etiam ſcopum noſtrum feriamus, quæ interdum multis magnisque inventis occaſionem præbuerunt. Sic multi ſunt in natura mirabiles effectus, de quorum cauſis acerrima diſputatio eſt, diſtractis in varias ſententias Scholaſticis & Phyſicis naturæ Practicis, quæ tamen ſæpe ſolo Mechanico quodam principio, aut neceſſitate diſpoſitionis cujusdam, vel ſuperficiei, vel totius corporis, feliciter expediri poſſunt.

Magna controverſia fuit, *cur aqua non gravet illum, qui ſub aquis ambulat, cum tamen magni ponderis moles illi incumbat.* Hic varia commenti ſunt nonnulli, 2 aliqui cauſam dedere, quod aqua in naturali ſuo loco non gravet. Nunc litem illam ſolide & eleganter decidit Joh. Walliſius in *Diſcurſu* ſuo Anglico *de gravitate & gravatione*, in quo ex principiis Mechanicis demonſtrat, non poſſe aliter rem ſe habere. Carteſius operationes animalium omnis generis ſoli diſpoſitioni organicæ adſcribit, quæ tamen omnia formis ſuis Peripatetici. Hinc omnia illi admirabilia brutorum opera deducunt. Vid. Anton. le Grand *in libro de cognitione Brutorum.* Et aliquam ejus rei veriſimilitudinem eſſe oſtendunt ſtatuæ illæ à quibusdam confectæ, quæ vocem humanam imitari potuerunt, qualem Albert. Magnus confeciſſe dicitur.

CAP. XI.
DE MUNDO.

§. 1. *De Mundo in Phyſica ſpeciali agendum.* 2. *Mundi triplex acceptio. De Materia ejus, & conſtituendi (Nihilo ſcil. vel Chao,) & conſtituti, ſententia-*

rum varietas. 3. Æternitas ejus à Philoſophis Ethnicis, & Hæreticis quibusdam, credita. Argumenti pro iſta Ariſtotelici, è Motus doctrina depromti, Refutatio. 4. Sententiæ Platonicorum, Ariſtotelicorum, Stoicorum & Epicureorum, de coæternitate Dei & Materiæ, Mundique ex hac ortu, recenſentur & conferuntur, addito de ſingulis judicio. 5. Mundorum Infinitas & Pluralitas, ab Epicuro, Metrodoro, & aliis Veteribus, propugnata, ab Ariſtotele futilibus impugnatur Argumentis. Favent illi etiam Origenes, Cabaliſtæ Judæi, Nic. Cuſanus, Card. & è Recentioribus, Nic. Copernicus, Gvilh. Poſtellus, Thom. Campanella, Gal. à Galilæis, Carteſius, aliique Philoſophi, omnes Stellas fixas Soles, Planetas vero Terras, eſſe, perſuaſi. Ex profeſſo eam defendit Jord. Brunus, vivicomburio eam ob cauſam affectus. Obſtant illi dubia Theologica, quibus Campanella ſatisfacere conatur. In utramque partem complura hic ab Autore, ab illa haud admodum alieno, afferuntur. 6. Argumenta, quibus nonnulli, ſepoſita revelatione, è rationis lumine, novitatem mundi evincere conantur, ab Hiſtoriæ Antiquioris defectu, & artium novitate, petita, uti & aliud, quo, Interitum ejusdem eſſe poſſibilem è Naturæ ſenio ac defectibus oſtendere allaborant, juſto infirmiora eſſe monetur. 7. Commendantur Scriptores varii de Mundi Origine & Conformatione, quos inter de Ocello Lucano, Pythagorico, fuſius agitur. 8. Carteſianorum de Fabrica Mundi, ejusque ratione, ſententia recenſetur, addito judicio. 9. Scriptores de variis Mundi Syſtematis Aſtronomici. Ath. Kircheri Iter *per Orbes Cæleſtes* Ecſtaticum. *Mundi diviſiones ſupervacaneæ.* 10. *Controverſia de Aquis Supracæleſtibus non eſt fori Theologici. Proprie ſic dictæ non dantur, ſed intelliguntur per eas Aquæ nubium.*

1 POſtquam conſideravimus generalia Philoſophiæ naturalis, perveniendum jam nobis eſt ad ſpecialia corpora. Et, quoniam de principiis & affectionibus corporum in communi egimus, nunc inter corporum ſpecies primum ponemus MUNDUM, cujus tractationem quidam ſolent ad extremum reſervare, cum in Phyſica ſpeciali non niſi de Specialibus agi velint. Sed, cum omnes ſpecies, ſimul ſumtæ, ſint mundus, ac omnes illæ ſpecies, quatenus uno aliquo Syſtemate ſunt concinnatæ, aliquid habeant ab ipſis ſingulis ſpeciebus diverſum, ſc. affectiones quasdam ex ipſa Syſtematica coordinatione emanantes, neceſſarium eſt, ſeorſim de eo agi, ac parum refert, ſive id primo, ſive poſtremo loco, fiat.

2 *Mundum* cum dicimus, controverſum eſt, quid eo Termino denotemus: nam vulgari acceptione, non eſt unus hujus Termini ſenſus. Aliqui globum hunc terraqueum intelligunt tantum, excluſis reliquis partibus; aliqui Syſtema totum Planetarium, eſtque illis mundus, qui terminatur planetis, inter quos & terra eſt, circumvolutus circa centrum ſuum, Solem. Aliqui complexum omnium corporum telluris hujus, planetarum, omniumque Stellarum fixarum, dicunt, cum mundum dicant. Nos ultimo ſenſu accipiemus, & primum enarrabimus ſententias veterum Philoſopho-

rum,

rum, de hujus Univerſi, quatenus in illo ordine apparet, cauſis. Et quidem etiam hic, quemadmodum in reliquis corporibus, conſiderare poſſumus materiam & formam. Quod Materiam attinet, alia erat mundi conſtituendi, ſcil. *nihil negativum*. Quamvis quidam hic chaos ſubſtituant, dicantque, mundum mediate ex nihilo conditum eſſe. Quæ ſententia, cum contradictionem invehat, dicunt tandem, modum ex nihilo per indiſpoſitionem factum. Quod *nihil*, an non ſit *aliquid*, expendendum eſt. Alia eſt materia Mundi conſtituti, quæ ſecundum Carteſium magnum illud ſpatium extenſum eſt, omnibus ſpeciebus ſubſtans. Ceterum multæ hic ſunt veterum recentiorumque controverſiæ, de iſta prima mundi materia, & vidimus jam tum in *primo cap.* varias Auctorum ſententias. Ex revelatione nobis conſtat, mundum quidem conditum eſſe, ac habere principium; ſed de materia prima nihil conſtat, ideoque vel ratione ipſa percipienda eſt, vel videndum, quid è veterum Philoſophorum ſententiis, à fide & ratione non alienum, exſculpi poſſit.

Hic vero ſe Oceanus aperit infinitarum diſputationum. Quoniam enim illi 3
ſpeculationibus ſuis relicti erant, ac nihil illis revelatum, ubi pedem figerent, non invenerunt. Id tamen ratione ſibi aſſequi viſi ſunt, quod æternum aliquod agnoſcant in mundo. Deum enim & materiam omnes æternam agnoverunt, è quacunque demum Philoſophorum familia fuerint. Ac fuere inter Chriſtianos etiam Hæretici, qui idem dixere, eo freti argumento, quod nusquam apud Moyſen dicatur, Deum creaſſe cœlum & terram ex nihilo. In eo autem fuit magna ſententiarum diverſitas, *quando* & quomodo aſpectabilis ille mundus ortus fuerit. Aristoteles totum hunc, quantus eſt, æternum facit, & ſemper cum Deo exiſtentem, unico hoc & palmario, ut ſibi videtur, innixus argumento, quod ſc. motus non poſſit eſſe, niſi æternus. *Motus*, inquit, *eſt actus mobilis, qui requirit movens & mobile exiſtens. Vel igitur motus ſemper fuit, vel incepit aliquando.* Si ſemper fuit, habet, quod vult, Ariſtoteles, ſemper enim movens & mobile ſimul natura fuerunt cum motu. Si aliquando incepit, antequam inciperet, mobile & movens, vel erant, vel non erant. Si non erant, ergo facta ſunt aliquo motu præcedente primo, & ſic dabitur motus prior primo, quod eſt abſurdum. Si erant, & tamen unum non movebatur, & alterum non movebat, vel utrumque erat proxime potens, vel non erat. Si erat, nulla videtur ratio, cur movens non moveret, & mobile non moveretur; ſi non erat, ergo redacta ſunt ad potentiam proximam aliquo motu, & ſic iterum dabitur motus prior primo. Dicendum eſt ergo ſecundum Ariſtotelem, motum eſſe æternum, ſimulque primum motorum, & mobile ipſum, i. e. cœlum. Hoc quidem Ariſtotelis argumentum ſatis ſubtile eſt, ſed tamen non conficiet eo hujus univerſi æternitatem. Facile enim reſponderi poteſt Ariſtoteli quærenti: *cum nullus exiſteret motus, unde ſit, ut extiterit aliquando, & quæ ejus cauſa eſſe potuit?* Conceſſa enim ejus hypotheſi, quod motus requirat movens & mobile, dicendum eſt, motum non ſemper fuiſſe, ſed aliquando incepiſſe; & ante primum motum fuiſſe quidem primum motorem, non autem mobile. Ad id, quod quæritur, *an utrumque, priusquam daretur motus, eſſet proxime*

potens? reſpondendum eſt: Mobile, cum nullo modo exiſteret, non fuiſſe proxime potens; Potentem vero fuiſſe motum, qui omnia habuit ad movendum requiſita. Non ſequitur tamen ex hoc, motum ſemper fuiſſe. Tale enim argumentum nihil concludit in agentibus liberis, quæ poſitis omnibus ad agendum requiſitis, poſſunt non agere. Neque demonſtratur hoc argumento Ariſtotelico unus numero motus æternus & continuus, ſed probatur fuiſſe ſemper aliquem motum in infinita corporum multitudine, neque fieri potuiſſe, ut omnia ſimul quieſcerent. Atque ita Ariſtoteles de mundi hujus conſtitutione judicabat.

4 Plato itidem Deum & Materiam ſtatuebat æternam, quorum neutrum ſit alterius procreatrix cauſa. Materiæ neceſſitatem maximam omnes ſectæ dabant, Deo libertatem tanto minorem quisque ex iis ſectis, quanto arctius cum materia connecteret aut ei immergeret. Plato credidit, mundum ex libro Dei cum materiæ congreſſu exiſtitiſſe. Platoni itaque maxime, inter Philoſophos Gentiles, liberrimum agens Deus eſt; cum Ariſtoteles & Stoici fatalem aliquam neceſſitatem hujus nexus inter Deum & materiam ſtatuerent. Platonicis itaque Deus fabro ſimilis eſt, à ſylva ſua per vaſta ſpatia diſtracto; hic, quamdiu volet, quieſcet, ubi cupido veniet exercendæ artis, movebit ſe ad ſylvam, & inſtrumentis ſuis tantum ejus fabricabit, quantum aptum eſt recipere Ideas ſuas. Stoici Deum plane mundo immergebant, & faciebant eum formam mundi informantem, cum Ariſtoteles faceret formam aſſiſtentem. Illi autem ita immerſum putant omni materiæ, ut nulla plane illi libertas competat; fati enim vinculis irretitus eſt, ut naſſa piſces. Solus inter eos Plato rectius quid ſenſit, quanquam ipſe & materiam æternam faceret, & pervicaciorem, quam ut in omnibus pro lubitu Deus operari potuerit, & mundum, ſemel conditum, nunquam interiturum ſtatuerit. Stoici mundum quidem interiturum credebant, ſed per vices tamen iterum exoriturum. Quanquam enim & Cataclyſmum & Ecpyroſin ſtatuebant, negebant tamen unquam à modo ſeparari ejus animam, priſtinum illud ſyſtema ſuum iterum elaboraturam. Imo Ariſtoteles ipſe, *lib.* I. *de cælo c.* 10. eos, qui jam ipſius tempore, per vices diſſolvi mundum & redintegrari diſputabant, revera mundi æternitatem adſtruere judicat, ætatibus tanquam per circulum redeuntibus. Eorum ſententiam Jac. Thomaſius ſub figura Ovi & Gallinæ, in circulo poſitorum, repræſentat. Epicurus plane in alia receſſit, & mundum credidit ortum à ſe ipſo, luctantibus ab æterno tamdiu Atomis, donec ad extremum illa, quantumvis temeraria, libratio, formam exprimeret mundi. Atque hæc materia mundi à Deo illi deſerta habetur, quem, à materia æterno privilegio abjunctum, ſua ſolum beatitudine frui jubet. Inter hos globos, fortuita Atomorum libratione congeſtos, fortunam quaſi intermediam ſtatuit Epicurus, i. e. neceſſitatem quandam materiæ, omnem rationem excludentem. Et hæc quidem abſurdiſſima ex omnibus Sectis ſententia eſt, & omnium impiiſſima, quæ quidem ſubtilitatis aliquid habere videtur, in iſto Atomorum motu curioſius explicando; ſed, cum in ipſis principiis impingat, non poſſunt hinc niſi infinita abſurda ſequi, quanquam is in quibusdam ſatis ſit argutus. De variarum Secta-

rum,

rum, circa originem mundi, ſententiis, vid. Berirgardum *part. 3. Circ. Piſano* 2. *&* 3. & Jac. Thomaſium *in Exercitationibus de Stoica mundi exuſtione, Diſſ.* 2. 3, 4. 14. 16. 17. In quibus agit de Ariſtotelica, Platonica, Stoica, mundi æternitate, & de Deo Stoico, forma mundi informante. Et illæ quidem ſunt ſententiæ præcipuorum Philoſophorum de origine mundi & conſtitutione ejus prima, è quibus tantum capere poſſumus, quantum revelationi non repugnat, modo in eo nobis temperemus, ne quid ſtatuamus temere, quod ſacris literis adverſari ulla ratione poſſit. Nam de æternitate materiæ nihil nobis affirmandum eſt, de modo ipſius conditionis hujus univerſi tantum ex Platoniſmo capiemus, quantum non contrariatur ſacris literis. Liberrimam ſcil. voluntatem divinam ex eo retinere poſſumus, abjicere vero iſtam materiæ æternitatem & pervicaciam. Stoicorum Hypotheſes in eo rejiciendæ, quod Deum ita adſtringant ad materiam, ut omnia in illa agat. Epicuri ſententia de Atomis non omnino abſurda eſt, imo multum ſubtilitatis habet, ſed tamen in ea conquieſcere non poſſumus. Fortuitus ille particularum concurſus totus profanus eſt, & contra rationem introductus.

Illud Epicuri dogma, quod non unum, ſed infinitos mundos ſtatueret, preſſius 5
à nobis conſiderandum eſt, cum, ad hanc ſuam ſententiam ſtabiliendam, non vulgaribus utatur rationibus. Quando vero is plures mundos ſtatuit, non putandum eſt, eum intelligere mundos eo ſignificatu, quo ſc. illo termino denotatur complexus omnium orbium cœleſtium, ſed intelligere illum tantum ſingulares illos globos, quos mundos vocat, & infinitos ait per vaſtum hoc ſpatium ſparſos. Etiam Metrodorus olim dicebat, tam eſſe abſurdum, dari mundum unum in infinito, quam in latifundiis unicam ſpicam reperiri. Cui ſententiæ, extra Epicuri ſcholam, eo vetuſtiores fuere addicti, ut proinde exiſtimandum non ſit, primum Epicurum ejus ſententiæ autorem eſſe. Contra illos diſputat Ariſtoteles, ſed futilibus argumentis. Nam & oſtendere nititur, mundum ita eſſe unum, ut eo plures eſſe non poſſint, quam ſententiam ne Chriſtiani quidem Philoſophi approbant. Quid enim prohibeat, Deum poſſe plures mundos creare, ſi velit? Quam leve illud argumentum eſt: ſi dantur, inquit, plures mundi, terra unius feretur ad terram alterius naturaliter vel violenter. Non primum, alioquin violenter in perpetuo centro detineretur: violentus eſt enim ille terminus, unde fit motus naturalis, non ſecundum, quia ſi movetur violenter, ibi etiam quieſceret violenter, quod falſum eſſet, ſiquidem ibi eſſet in centro. Præſupponit hic Ariſtoteles unum commune toti univerſo centrum, illi vero, qui pluralitatem mundorum tuentur, tot centra agnoſcunt, quot mundos. Nec ulla ratio eſt, quare, ſi plures terræ eſſent, mutuus inter ſe collapſus fieret. Terræ enim, extra orbem ſuum poſitæ, vel ut Carteſius loquitur, verticem, intra ſe cohibent ſui materiam, nec evagari illam patiuntur, ut nullus itaque ejus metus ſit, quod metuit Ariſtoteles, qui rationem gravitatis recte penetraſſe non videtur. Nam vel ex ejus ſola ratione perſpecta refutabitur argumentum. Non enim eſt inſita quædam qualitas & virtus gravitas, aut ad terram ſolam debet reſtringi, ita ut virtus illi inſit magnetica, quæ pura Chi-

Chimæra eſt. Proprie enim nihil grave, nihil leve eſt in natura, ſed prout, vel magis, vel minus, cedit prementi athmoſphæræ, ita diverſitas aliqua in pondere obſervatur, quod extra hunc locum aliter ſe haberet. Hæc Ariſtotelis argumenta, ut inania ſunt, & nihil probant, nollem tamen contrariam ſententiam meam facere, ut quæ multas involvit difficultates adverſus ſacræ Scripturæ authoritatem. Quod ſi per mundos intelligamus corpora diverſa, quæ in hoc univerſo occurrunt, non eſt, quod magnopere ſententiam illam reprobemus. At Ariſtoteles, cum mundum unum dicit, totum hunc complexum omnium ſtellarum & telluris intelligit, tellure pro centro univerſi ſuppoſita, cujus ſententiæ abſurditas jam ſatis ſolide demonſtrata à Mathematicis eſt. Et forte ſic unitatem mundi ſtatuere poſſumus, etiam cum plures ſtatuimus. Ariſtoteles eo magis pronus in ſuam ſententiam fuit, quod putaret, aſtra habere quintam quandam Eſſentiam, ſubtilioremque, quam ut materia eorum terræ eſſe ſimilis poſſit. Sed & hoc in dubium vocarunt Mathematici, & accedunt iis quoque è Phyſicis nonnulli, qui aſtra, præcipue Planetas, ſole excepto, corpora eſſe putant, terreno corpori non adeo diſſimilia. Id Galilæus dixit, quanquam timidius, & ex parte quoque Carteſius, qui tamen plus materiæ æthereæ & ſubtilis illic agnoſcere videtur. Sed, utut ſit, qui in illa ſententia ſunt, à pluralitate mundorum videntur non alieni; multos enim ſoles & terras ſtatuunt, quod dum faciunt, plures mundos agnoſcunt. Galilæus & Carteſius omnes ſtellas fixas habent pro ſolibus, qui circumpoſitas habeant terras ſuas, ſive planetas, ob nimiam longinquitatem, & mutuatitium lumen, nobis non ſpectabiles. Quemadmodum enim Sol noſter circumpoſitos ſibi habeat Planetas, cum quibus unum Syſtema, vel mundum planetarium, conficit, ita veriſimile illi dicunt eſſe, omnes Stellas fixas, ceu Soles quosdam, ſua habere peculiaria Syſtemata, quod qui dicunt, neceſſario debent multos mundos agnoſcere, rem ſane demonſtratu & creditu facilem, ſi cum Scriptura res tranſigi poſſet. Ea ſola difficultas ergo eſt, *an illic homines habitent, an pro illis Chriſtus ſatisfecerit*, ſi illic exiſtant. Quibus dubiis obviam ire laborat Thomas Campanella in *Disquiſitionibus Phyſiolog.* adeo in hanc ſententiam proclivis, ut & è quibusdam Scripturæ locis ſtabilire tentet theſin ſuam & ex ſanctis Patribus. Ad Theologica illa argumenta reſpondet, Deum cum terræ incolis fœdus pepigiſſe, ejusque ſolum memoriam voluiſſe extare, de ceteris nos ſecuros eſſe poſſe. Fortaſſis & illic homines ſanctos innocentesque, & in ſtatu incorrupto, remanſiſſe quis dixerit, ut ſatisfactione Chriſti non indigeant, quanquam Origenes, acris plurium mundorum propugnator, Chriſtum per orbes ſucceſſive natum paſſumque fuiſſe, dixerit. Is enim mundos innumerabiles, æternis ſibi ſeculis ſuccedentes, credidit, ex veteri Gentilium, vel antiquiori Philoſophia illud dogma mutuatus. A quo neque Judæorum Cabaliſtæ abhorrent, ut judaizare hac in parte etiam videatur Gvilh. Poſtellus, *in lib. de nativitate Salvatoris ultima.* Superiori Seculo Jordanus Brunus, Nolanus, ſingulari libro illud dogma reſuſcitavit, plauſibilibus ſatis argumentis in medium adductis, qui tamen ſcripti ſui audaciam miſer vivicomburio luit. In quo injuriam illi factam exiſtimo, quia aperte

ex

ex eo quidem libro Atheiſmi convici non poteſt; idque dixit, quod ante eum Cardinalis Nicol. Cuſanus docuerat, & Copernicus, ejusdem ſententiæ Patronus, à quo ſibi ereptam queritur ſuæ opinionis prærogativam. Is enim ſententiam ſuam prior edidit, cum differret adhuc Jordanus Brunus. Argumenta ejus libri hæc ſunt præcipua: cœlos non eſſe, ſed æthereum unum ſpatium circa omnia aſtra; ſicut circa tellurem & ſolem, duo item eſſe aſtrorum genera, ſoles & tellures, nullam eſſe Univerſi finitatem aut ultimam mundi ſuperficiem, neque tellurem, neque ullum quippiam corpus eſſe in medio, cometas eſſe planetas omnino & tellures, ſeu mundos, eſſe ex perfectionis hujus mundi pluralitatem mundorum, omnes mundos eſſe diſſolubiles, eſſe plura ſpecie diſtincta infinita in infinito univerſo, in infinito ſpatio infinita eſſe finite mobilia, infinitos eſſe ſoles, ſeu infinitas fixas Stellas, & Tellures ſeu Planetas, & non eſſe compertum Planetarum numerum circa hunc Solem, neque ſpectabilem circa alios, univerſum eſſe infiguratum, mundos vero neceſſario figuratos & finitos, tellurem ita eſſe aſtrum maculoſum, & in cœlo poſitum reſpectu lunæ, quemadmodum luna reſpectu telluris, tellurem totam habitabilem eſſe, intus & extra, & innumerabilia animantium complecti, tum nobis ſenſibilium, tum occultorum, genera. Hæc ille prolixe eo in libro argumentis ſuis deducit, de quibus liberum eſto omnibus judicium. Certe multa ſunt in illo homine arguta & ſubtilia.

De Mundi exordio aliqui etiam ex ſignis argumentantur, quibus tamen non 6
ineſt magna probandi ratio. Certe fabricatorem mundi hæc machina, ſummo ordine diſpoſita, præſupponit, quo tempore autem ille ortus ſit, natura ipſa nos docere non poteſt. Aliqui argumentantur de novitate mundi ex defectu hiſtoriæ. *Si mundus æternus eſt*, inquiunt, *omnique principio caruit, cur non hiſtoriæ ſuperſunt? Cur artes omnes tam noviter ſunt inventæ?* nam earum omnium inventarum tempora & Autores conſtant nobis ex hiſtoriis, quæ certe conſtare non deberent, ſi tam antiquus eſſet mundus. Quibusdam reſponderi poteſt, etiam eſſe aliquot gentes, Chaldæos & Chinenſes, qui longiorem annorum memoriam, in faſtis ſuis, conſignatam habent, quam ex ſacrarum literarum computo cogi poſſunt. Quod Chinenſes attinet, Martinus Martinius, ſagaciſſimus rerum Chinenſium indagator, adeo ſe hic torquet, ut, quomodo nodum ſolvere hunc poſſit, neſciat. Ab altera parte ſtat ſumma Hiſtoricorum Chinenſium & accurata fides, qua accuratiorem nulla gens hiſtoriis ſuis adhibuit, ab altera S. Scripturæ Auctoritas. Martinius certe rem intricatam & perplexam relinquit. Sunt porro multa obſtacula, quæ Hiſtoriæ defectum efficiunt. Nam potuere diluvii eruptione, velut aquis letheis, multa mergi. Artium quoque ſunt periodi per intervalla redeuntes, neque credendum eſt, quod nunc inventum eſt, olim, vel non eſſe inventum, vel non potuiſſe inveniri. Migrationes gentium, bella, peſtes, incendia, multa confundunt & tollunt, ut vix aliquarum rerum memoria ſuperſit. Non eſt itaque hoc ſatis idoneum argumentum pro novitate mundi. Id quoque non firmum argumentum eſt, cum, ut interitum mundi oſtendant poſſibilem, è naturæ defectibus argumentantur, & miror, hoc argumentum Antonio Grandi placere po-

tuiſſe, quod ſingulari & erudito libro oppugnavit Joh. Jonſtonius *de naturæ conſtantia*, Amſtelod. A. 1634. *in* 12. excuſo, ubi omnia defectuum naturalium argumenta ſingulatim explicat, ſingulaque refutat.

7 Quæ porro ſpectant ad doctrinam de Mundo, ejus origine, totaque coordinatione, ea prolixe explicantur à Berirgardo, *part.* 2. *Circ. Piſ.* 1. 2. 3. 4. ubi digreſſio ſingularis inſtituitur de literarum S. autoritate, circa mundi originem, quæ magno uſui eſſe poteſt in hoc argumento. Quod argumentum de æternitate mundi ſpectat, legantur Caroli Emanuelis Vizzanii *Commentarii in Ocellum Lucanum de Univerſi Natura*; qui Ocellus Lucanus, Pythagoræ diſcipulus, ante Ariſtotelem, hoc ipſum ſcripſerat, quanquam & ſuſpicio eſt quorundam, hanc doctrinam fuiſſe ab Ariſtotele deſumtam, & ab invido deinde ſubjectam, ficto nomine Ocelli Pythagorici. Fieri enim non potuiſſe arbitrantur, ut ille liber Ariſtoteli non lectus fuerit, aut inſpectus, qui tamen opinionem illam de mundo æterno non ſibi adſcribit. Citatur tamen Ocellus à Philone *lib. de mundo non interituro*. Legi poteſt & Beaufortius *in libro de Coſmopœia divina*, ubi ad mentem Carteſii c. 1. Geneſ. explicat. In Scriptoribus Rabbinicis, Cabaliſticis, & ejus farinæ hominibus, multa habentur ſomnia, & ineptæ de mundi hujus concinnatione & conformatione opiniones, quas hic legere aut congerere non eſt neceſſum. Videantur Auctores Cabaliſtici, uno volumine comprehenſi, interque eos Franciſci Georgii *liber de Harmonia mundi*. Vid. & Henricum Morum *in Conjecturis ſuis Cabaliſticis*. Multa ſunt quoque Fratrum Roſeæ Crucis ſomnia, quæ libro ſingulari explicuit Ægidius Gutmann, cui tit. **Offenbahrung Göttlicher Majeſtät.**

8 Carteſiani, in mundi Syſtemate ordinando, alia quadam ratione procedunt. Illis, in prima mundi creatione, Deus dicitur univerſam corporis molem ex nihilo produxiſſe. In ſecunda (nam illi duas quaſi creationes faciunt) communem illam & informem materiam diviſit in plures velut provincias, variis eam formis & figuris ornavit, diverſasque facultates ei conceſſit, non ſine materiæ motu. Communis omnium materia, in mundi origine, vehementi motu fuit agitata, qui hodie cum materia perdurat. Partes ejus materiæ minutiſſimæ & magis concitatæ primum fecerunt elementum, quod, inſtar pulveris aut ſcobis tenuiſſimæ, ex aliarum partium abraſione, profectum eſt. Cum exilia iſta corpora motus impreſſioni non obſtent, neque alia aliis ſint implicita, ſed omnino diviſa, quam citiſſime ea moveri neceſſum eſt. Secundum elementum prodiit ex infinitis fere & minutiſſimis globulis, qui minus perniciter cientur, & prima agitatione quaſi tornati fuere, ac mutuo contactu ſpatiola quædam reliquêre non omnino vacua, ſed primi Elementi velut polline completa. Tertium Elementum continet communis materiæ partes craſſiores & ramoſas, alias aliis implicatas, quæ conceſſêre in terram, Planetas, & Elementa vulgariter ita vocata, quæ ex tertio illo elemento conſtant. Jam illis primum elementum, in centro cujuspiam mundi, ſeu vorticis, inquieto motu agitatum, globulos æthereos in rectas lineas protrudit, qui, cum viſus organum feriunt, luminis & caloris ſen-

ſenſum procreant. Illos globulos, majores eſſe ajunt, quo longius à ſole, ſeu centro mundi, diſtant. Cœleſtis materia, quæ globulis ſecundi elementi conſtat, circa centrum commune tota in orbem vertitur, &, quantum poteſt, à centro abire nititur, &, niſi proximi vortices obſiſterent, magis magisque recederet. Globuli illi cœleſtes, colliſione mutua attriti, minus, quam ante, loci occupant, cumque jam aliquantum à centro ſui vorticis receſſerint, primum elementum, ut mole minimum, ſic raptiſſime incitatum, medium locum, ab ætherea ſubſtantia relictum, implet, major enim eſt & uberior primi elementi copia, quam globulorum anfractibus vel interſtitiis complendis ſufficiat. Quod igitur reliquum eſt hujus tenuiſſimæ ſcobis, in medium vortices confluit, & ſolem efficit, cujus partes tenuiſſimæ & diviſæ ſeorſim inſtar flammæ moventur, atque æthercam ſubſtantiam in rectas lineas undiquaque premunt, in qua preſſione luminis natura illis conſiſtit. Iſta flamma, in medio noſtri vorticis, aut cœli, accenſa, pabulo non eget, neque enim alieno ſubjecto, ut ignis noſter, inſidet, neque in vicinum aëra diſſipatur, ſed tamen hæc materia ex aliis in alios vortices, commeat. Jam unaquæque ſtella ſibi proprium verticem, aut cœlum vindicat, & in illius medio celerrime agitur. Unicuique vortici ſui ſunt poli aut cardines, circa quos vertitur, ſua eſt Ecliptica, ſeu maximus circulus, quem motu ſuo deſcribit. Alii vortices aliis ſunt majores, atque ita diſpoſiti, ut quam minime ſe impediant. Is itaque vortex, in quo ſumus, quique planetas complectitur, ſex aut pluribus vorticibus ita circumdatur, ut motum, ſibi impreſſum, quam poteſt maxime, tueatur. Primum elementum, per interſtitia globorum recta propulſum, &, qua celerrimus eſt motus, nempe ab Ecliptica unius vorticis, emiſſum, facile ſubibit alium vorticem per eas partes, quæ ſunt polis proximæ, ubi minor eſt reſiſtentia, hinc ad centrum illius vorticis confluit, ut vortex id, quod deperditum eſt, reſarciat. Itaque per polos hujus cœli, ex aliis vorticibus, materia primi elementi continenter elabitur, & ad polum oppoſitum properaret, niſi materia ſecundi elementi obſtaret. Secundi elementi materia in orbem quidem agitur, ſed in alios vortices non prorumpit. Hæc ſunt Carteſianorum de Syſtemate mundi cogitata, è quibus compendio quodam propoſuit eorum doctrinam J. Bapt. du Hamel *de Conſenſu V. & N. Philoſophiæ lib. 1. cult.* Et ſane plena quidem ſubtilitatis eſt hæc ſententia, ſed habet tamen & permulta dubia, neque ita demonſtrata eſt à Carteſio, ut res ita ſe habere poſſit, quæ tota ſuſpicionibus ingenioſis nititur. Interim ille phænomena nonnulla cœleſtia ſatis feliciter his hypotheſibus ſuis explicat.

Quod varia mundi Syſtemata attinet, notiſſimum eſt, differre in eo, tum Aſtrologos, tum Phyſicos. Et Phyſici quidem eam rem ad ſe pertinere non putant, quo ordine, quave ſerie corpora mundana ſe exhibeant. Aliter Syſtema ſuum diſponit Ptolomæus, aliter Copernicus, aliter Tycho, de quibus videantur libri Hypotheſeon Aſtronomicarum, Galilæus Galilæi *in Dialogo de mundi Syſtemate*, Dan. Lipſtorpius *in Vero Mundi Syſtemate*, Petrus Gaſſendus *in Aſtronomia ſua*, Anton. Deuſingius *in vero mundi Syſtemate*; præ omnibus v. J. Bapt. Ricciolus *in Almageſto ſuo novo*, 9

quod Opus rei Aſtronomicæ Pandectas dixeris. Nobis enim hic extra inſtitutum noſtrum poſita eſt hujus rei tractatio. Qui imaginarias ſpeculationes velit ſuper natura & conſtitutione omnium orbium cœleſtium, is legat Athan. Kircheri librum, cui tit. *Iter Ecſtaticum*, in quo, ſub ficto quodam itinere per cœli orbes, Duce Angelo Coſmiele facto, narrat, quæ ſibi illic viſa ſint. Et hunc ego librum optimum è Kircherianis eſſe, nec ſine ingenio ſcriptum, exiſtimo. Apologiam pro illo, contra Religioſorum quorundam cenſuras, Caſp. Schottus, Jeſuita, edidit. Quantum ad uſum Phyſicum, mundum ſolent dividere (1) in ſpecies generabiles & ingenerabiles, ſive perpetuas & mutabiles; (2) in ſupralunares & ſublunares; (3) in cœlos & ſtellas; (4) in tria elementa, ut diſtinguunt Carteſiani. Sed, me judice, ſupervacaneum eſt, hic nimis eſſe ſollicitum: quomodo enim ſatis accurate diſtinguemus, quorum conditionis & naturæ ignari ſumus.

10 Eſt & hic locus quæſtioni *de aquis ſupracœleſtibus*, de quibus magna controverſia eſt, magna opinionum ſunt divortia, quæ enarrata legere poſſumus apud Bened. Pererium *in Comment. ad cap. I. Gen.* Lud. Beaufortium *in Coſmopœia divina*, *ſect.* 2. *c.* 1. Sunt, qui partem Heterodoxias hodie faciunt, ſi quis negare auſit, aquas dari ſupracœleſtes, eo ſenſu, quo ipſi accipiunt. Adeo Theologi hanc litem etiam ad ſe pertinere putarunt, quos ſatius eſſet manus abſtinere ab iis doctrinis, quæ per ſe è ſacris literis principia ſua & auctoritatem non habent. Certe res inexplicabilis eſt, fingere aliquas aquas, extimam cœli ſuperficiem circumdantes, quæ illic nulli uſui eſſent, & ratione nulla ibi concipi poſſunt. Cum enim figura mundi extrema non uno aliquo termino contineatur, & Mathematici ad oculum demonſtrent, ſtellas eſſe corpora, non cœlo, ut plano alicui, infixa, ſed diverſis altitudinibus à ſe remota, & inter ea minima viſu altiſſima, concipi non poteſt, quomodo aqua hic quaſi ſuperfundi poſſit, atque omnes orbes circumdare. Malim itaque cum illis facere, qui aquas ſupracœleſtes interpretantur eas, quæ ſupra eam cœli partem ſunt, quam regionem aëris vulgo dicunt, eas ſcil. quæ nubibus continentur. Notum enim eſt, vocem *cœli* apud Hebræos etiam aëris regiones denotare, cum vocant *pluviam cœli*, *aves cœli*. Quales aquæ etiam aliis corporibus poſſunt circumdari, ut ita, reſpectu terræ noſtræ, etiam illæ aquæ, quæ in Athmoſphæris orbium cœleſtium continentur, aquæ ſupracœleſtes ſuo modo dici poſſint.

CAP. XII.
DE COELO ET STELLIS.

§. 1. *Ariſtotelis de Cœlo commenta exploduntur. Cœlum viſibile eſt ſubſtantia aëris tenuiſſima, Empyreum merum figmentum, locus autem beatorum humano ingenio imperveſtigabilis. 2. Stellæ ſunt, vel Planetæ, vel Fixæ (quibus etiam Sol accenſendus.) Planetæ, uti in luna obſervatum, corpora ſunt compoſita*

ter-

terreno ſimillima. 3. Stellarum Fixarum natura parum explorata. Veteres eas cum ſole igneas eſſe credebant. Stoici ac Pet. Bourdin vapores maris pabulum illis aſſignarunt. Non ſunt corpora ſimplicia. Sol Honorato Fabri aurum liquidum. 4. Variæ de Stellis novis & Cometis ſententiæ. De Staniſl. Lubienicii Theatro Cometico *ſequius, de Joh. Hevelii autem* Cometographia *præclare, judicatur. Cometæ ab Ott. Gverikio, & aliis, prædicti. Effectus illorum naturales. Solis & Lunæ maculæ. 5. Planetæ plures, quam ſeptem. Saturni & Jovis ſatellites. 6. Nec Aſtrorum omnium (uti contrariæ de Sole, Saturno, Marte & Luna, docent obſervationes) Figura eſt Sphærica, nec omnia moventur. Motus duo contrarii abſurde iis affičti. 7. Luna lucem tantum mutuatitiam habet, forte & Venus. 8. Via Lactea, Ariſtoteli falſo Meteorum credita, innumeram continet ſtellarum multitudinem. Fort. Liceti figmentum duplicis Viæ Lacteæ. Cometæ multi illic orti. 9. Aſtrorum, & Lunæ præſertim, in terreſtria influxus aſtruitur. Ant. Mizaldi de hoc ſcripta, parum accurata. De Artis Aſtrologicæ principiis, certitudine controverſa, Adverſariis (inprimis Cl. Salmaſio,) & Patronis Phyſicis, Placido de Titis, J. Bapt. Morino & Thoma Campanella, judicium.*

DE COELO apud Ariſtotelem mirabilia ſunt commenta, quorum fides, nec per revelationem, nec per argumenta demonſtrata eſt, ut itaque mirum ſit, ſupereſſe hodie, qui velint ejus ſententiis applicare animum. Cœlum ei eſt ſubſtantia æterna & ſimplex; tribuit etiam illi ſoliditatem plus, quam adamantinam; facit memorabile & incorruptibile. Soliditatem in cœlis probat, quoniam, attrito aëre ab eorum latione, calor & lumen generatur, & his orbibus ait infixas eſſe ſtellas, claves aliquos, & eorum motu moveri, quo certe quid ineptius dici poſſit, non video. Ac miror *J. Bapt. Morinum*, Aſtronomum è recentioribus Gallum, in eo aſſentiri Ariſtoteli, & nunc in tanta rei Mathematicæ luce voluiſſe defendere, quaſi vero Deus, ad Archimedis inſtar, vitream aliquam Sphæram conficere neceſſe habeat. Hinc opus ille habuit motoribus ſuis, quos ad machinas ſuas alligaret, ut canes nos ſolemus machinæ verſatili, qua veru circumducitur. Nolo ejus argumentis, aut refutationibus illorum, immorari. Non enim operæ pretium facturi ſumus. Legantur, quæ in utramque partem diſceptantur ap. Berigardum *Circ. Piſ. 5. P. 2.* Nobis *cœlum nihil aliud eſt, quam ſubſtantia aëris tenuiſſima, ſeu illa ſit ſpecie diſtincta ab illo aëre, qui terram ambit, ſeu ejuſdem cum illo naturæ.* Quantum ratiociniis probabilibus colligitur, non niſi gradu aliquo differt ab hoc aëre, qui terram ambit. Puerile itaque eſt, imaginari ſibi hic certum aliquem orbem, vel ſphæram, vel concavum aliquod, cui aſtra ſint infixa. Ubique cœlum eſt, &, tam illud, quod terram circumdat, quam quod reliquos corporum cœleſtium globos. Cœlum, quod vulgo *Empyreum* vocamus, eſt itidem inter ſuavia ingenii noſtri commenta; locum autem determinare velle, ubi *ſedes beatorum* ſit, noſtræ non eſt res 1

ſapientiæ. Non enim determinato tali loco indiget Deus, ſed, ubicunque vult, cœlum ſuum facit. Ubi Deus, ibi cœlum, ſedes illa beatorum. Quomodo enim in manu Domini ſint animæ piorum, id à ſenſibus & ſpeculationibus noſtris longe eſt remotum. Vid. Gisb. Voëtii de hoc argumento Tractatus, Gorichemi A. 1666. *in 8vo* editus.

2 STELLAS quod attinet, quas Ariſtoteles definiebat partes denſiores ſui orbis, de iis etiam pronunciare nihil nos certi poſſumus, quamvis tamen diſcrimen manifeſtum ſentiamus inter Planetas & Stellas fixas, in quarum numerum recentiores Mathematici etiam Solem referunt. Planetæ enim, quorum naturam ex vicina nobis Luna perdiſcere poſſumus, non videntur differre à corpore hoc telluris, & ex ſuis quibusdam elementis compacti, his telluris elementis non diſſimilibus. Ideoque ſuavia illa ſomnia ſunt, quæ nonnulli ſibi imaginantur, de ſimplici aſtrorum indiſtincte omnium natura, & compoſitionis omnis experte. Id enim in luna oculis, tubo armatis, manifeſte perſpicere poſſumus, eſſe illic partes quasdam ſolidas & fluidas, quod jam ad compoſitionem demonſtrandam ſufficere poteſt. Quanquam fabulis accenſeam, quod refert Gaſſendus, *in vita Peireſcii*, de Cornelio Drebelio, qui tubum parare potuerit, quo oppida & fortalitia lunaria potuerit conſpicere.

3 De Stellis fixis major eſt dubitatio, an illæ adeo ſint ſimplicis naturæ, ut quidam volunt. Carteſius in eo pene cum Ariſtotele ſentit, quod faciat Solis & Stellarum fixarum partes ſimpliciſſimas. Veterum Philoſophorum ſchola aſtra omnia faciebat ignea, aliqui Solem ferro vel lapidi candenti aſſimilabant. Epicurus quoque in ea ſententia erat, in qua explicanda Gaſſendus operam ſuam impendit. Idem Stoici quoque dicebant, qui tamen illis pabulum conficiebant ex vaporibus maritimis. Qua in ſententia ſatis quidem illi abſurdi. Vid. Jac. Thomaſii *Diſquiſ. ſing. de vaporibus nutrimento ſiderum*, quæ inter *Exercitationes* ejus *Stoicas* una eſt. Eandem quoque ſententiam defendit peculiari libro Pariſ. A. 1646. *in 8vo* edito, Autor Anonymus (Petrus Bourdin,) cui tit. *Sol flamma, ſeu de Sole, ut flamma eſt, ejusque pabulo*, in quo mira, ſed inepta, diligentia, pabulum Solis, ſecundum zonas & regiones aëris, diſtinguit. An vero Solis, & ceterarum Stellarum fixarum, ſubſtantia adeo ſimplex ſit, res diſquiſitione digna eſt. Sane non veteres tantum, ſed & recentiorum nonnulli, miſtum corpus eſſe fatentur, quod certe heterogeneas partes ſibi habeat additas, ut è maculis videre licet, ac videtur ignis illis eſſe cum viſcida ſubſtantia quadam miſtus. Quam ob cauſam Honoratus Fabri, Solem, ſi aliquid è mixtis ſublunaribus, hactenus cognitis, non niſi aurum liquidum, pronunciat. De ea re prolixius agimus in *Diſſertatione* noſtra *de Sole igneo.* Videatur etiam Franciſcus Patritius in *nova* ſua *de Univerſis Philoſophia, lib.* 15. *an ſidera ſint ignes & lib.* 19. *de Sole*, ubi prolixius de eo argumento agitur.

De cetero, quod ſtellas attinet, non niſi per conjecturas dicere poſſumus. Supervacaneum itaque eſt, hic quærere de materia vel forma ſtellarum, cum nihil eade re determinare poſſimus.

4 Ariſtotelicorum ſententia erat, nihil generari, nihil corrumpi poſſe in cœlo.

Sed

Sed illa fabula eſt jamdudum exploſa, cum aliud arguant Cometæ & novæ Stellæ, niſi forte cum Ariſtotele omnes Cometas velimus habere pro ſublunaribus. Quod novas ſtellas attinet, ex ſententia Carteſiana earum origo à macularum diſſolutione pendet, quæ ita aliquando ſideri ſuperinducuntur, ut omnes illius radios ſua denſitate aut duritie impediant, ſi vero ſtella liberetur iis maculis, novæ ſtellæ imago apparet, quæ forte ante multa ſecula non viſa fuerat. Alii exiſtimant, viciniorem poſitum in cauſa eſſe, ut ſtellæ appareant, olim non conſpicuæ. De Geminiani Montanari, Mathematici Patavini, Obſervationibus, de duabus ſecundi fulgoris ſtellis in Argo Navi, Bayero B. & V. ſignatis, quæ A. 1667. penitus evanuerunt, atque, ne veſtigio quidem relicto, è cœlo deceſſerunt, paucis poſt annis evulgatis, v. Car. Patini *Lycæum Patavinum p.* 111. *in vita Montanari.* Qui & pluribus circa alias ſtellas obſervationibus, in Opere, quod molitus eſt, Italico, *de l' Inſtabilita del Firmamento*, confirmare id voluiſſe perhibetur. Secundum Carteſii ſententiam ſtellæ nonnunquam in planetam & cometam degenerant, quod quomodo accidere poſſit, perſpicue Ant. le Grand *in Hiſtoria ſua naturali, part.* 3. *art.* 7. *n.* 5. *& art.* 11. docet, ubi de Cometarum generatione agit. Sed ea omnia ſolis in contemplationibus conſiſtunt, nec certis argumentis demonſtrari poſſunt, ideoque incertum eſt omne, quicquid de hoc negotio docetur, diſputatur, ſcribitur. Quæ ad rem Cometicam pertinent, & varias eruditorum ſuper Cometarum ortu ſententias, vaſtiſſimo libro congeſſit Stanislaus Lubienicius, cui tit. *Theatri Cometici* fecit. Sed liber ille naturam ſubjecti ſui imitatur. Uti enim Cometæ compacti ſunt ex vaporibus & fumis, ita liber ille multa habet inutilia, & ab argumento aliena, cui caudam tam longam fecere Epiſtolæ variorum præter rem accumulatæ & inſertæ. Habemus & Joh. Hevelii (qui unus hoc ſeculo omnium Anteceſſorum diligentiam in laboribus vicit cœleſtibus, imo cœlum & ſtellas in accuratiorem redegit ordinem, Mathematicis ac Mechanicis principiis omnia ſua ſuperſtruens) tum *Prodromum Cometicum*, tum *Cometographiam*, ſive ingenioſum de Cometis opus. Ejus ſententiam, quoniam liber ad manus non eſt, exponere hic nequeo. Niſi fallor, cauſam ortus Cometarum refert ad Planetarum effluvia, extra ſuam Athmoſphæram, inque unum corpus, conglobata, è quibus Cometæ Lunares, Solares, Joviales, naſcantur. (k) Ex quo principio aliqui Cometarum ortus etiam prædicere auſi ſunt, & quidem non infelici conatu, ejus rei exemplum de *Auzuto* Gallo, qui ex Obſervationibus ſuis motum, tam primi, quam ſecundi Cometæ, præ-

(k) Sententiam Joh. Hevelii de Ortu Cometarum ex Planetarum Effluviis, & perſpicue propoſuit, & adverſus Pet. Petitum (Cometas ſidera eſſe ſemilucida, ſtellis reliquis ὁμοιούσια & coæva, ſed, certa demum annorum periodo abſoluta, viſui noſtro iterum iterumque obvia, ſtatuentem) egregie aſtruxit, Joh Chriſtoph Sturmius in *Diſſ. Cometarum Naturam Motum & Originem, ſecundum duas hodie Celebriores Joh. Hevelii & P. Petiti Hypotheſes, declarante*, Altorfii an. 681. *in 4to* edita. Quo Anno ibidem & altera Mathematici ejusdem Celeberrimi, &, in immenſa iſta Scriptorum de Come-

prædixit, & in paucis fefellit, extat *in Actis Regiæ Societ. Anglicæ*, cui Schematiſmum is ſuum transmiſerat. De Ottone Gverikio, Conſule Magdeb. referunt, eum ex thermoſcopio prædixiſſe ortum alicujus Cometæ. Generantur autem Cometæ, non in orbe ſublunari, ut voluit Ariſtoteles, ſed inter ipſas ſtellas fixas, unde falſo ab Ariſtotele inter Meteora referuntur. De Cometarum præſignificationibus non eſt hic diſſerendi locus. Aſtrologi antiquum ſuum obtinent, & in omnibus arcana quædam venantur. Mutationes quasdam naturales per eos contingere, non eſt omnino improbabile. Non enim ſine impreſſione magna eſſe poteſt, ſi tam vaſtum corpus extra ſuos vortices feratur. Editæ ſunt ſuper hac controverſia variæ à variis Diſſertationes, quas in *Theatro* ſuo *Cometico* congeſſit Lubienicius. Virorum Doctorum contra Aſtrologorum, de Cometis non niſi infauſta portendentibus, ineptas Diſſertationes collegit, & junctim edidit, J. Andr. Boſius. Eodem ſpectant J. Georg. Grævii *Or. de Cometis, contra Vulgi Opinionem, eos eſſe malorum nuncios*, Trajecti A. 1665. *in 4to*, cum Andr. Dudithii libello ejusd. argumenti, excuſa, Gotfr. Wendelini *Teratologia Cometica*, & Vinc. Gviniſii, Jeſuitæ, *Or. de Cometæ Felicitate*, quæ in *Allocutionibus* ejus legitur. De Solis maculis & Lunæ legendus eſt Hevelius in ſua *Selenographia*. Carteſii ſententiam perſpicue exponit Ant. le Grand *loco citato*, *art.* 9.

5 Planetarum numerus ad ſeptenarium vulgo reducitur, in quo tamen falli nos oſtendunt Teleſcopia; habent enim inter Planetas nonnulli ſatellites quosdam, ut vocant, qui quaſi Planetarum Planetæ ſunt. Saturnus ex tribus ſtellis compoſitus videtur, ut ex varia ejus facie colligi poteſt, jam enim rotundus eſt, jam ovalis ſeu cum angulis, quæ ſunt lunulæ quaſi duæ, quibus utrinque ſtipatur. In hoc Syſtemate Saturni explorando Chriſtianus Hugenius multum temporis impendit, qui *Ephemeridas* certas eorum motuum conſignare laboravit. Etiam Jupiter habet Satellites, quas Circum-Joviales vocant, quanquam alii novem ſibi detexiſſe viſi ſunt. De iis videantur Galilæus in *Nuncio* ſuo *Sidereo*, & Simon Marius *in Mundo Joviali*. Forte & plures in vicinia ſunt Planetæ, nobis hactenus inobſervati.

6 Peripateticorum ſchola omnibus aſtris figuram Sphæricam ineſſe exiſtimabat, ſed falſum id eſſe hodiernorum Aſtrologorum experientia docet. Vidit enim Galilæus Galilæi, &, poſt ipſum innumeri alii perſpicaces ac lyncei Viri, teleſcopio invento, id in Planetis jam fefelliſſe, atque inde incertum quoque in ipſis ſtellis fixis factum. Sol namque ſpectatus fuit ovali figura, de qua videatur Chriſtoph. Scheinerus *in Sole Elliptico*. Saturnus duabus lunulis vel anſis ſtipatus apparet, quanquam id ſphalma viſus

Cometis multitudine, unice à nobis jam commendandi, prodiit, huic jungenda, *an & quæ mala Cometa nuperus Terris, aut illaturus ipſemet influxu Phyſico, aut aliunde juſto Dei judicio inferenda portendere ſaltem & præſignificare credendus ſit, ea, quæ Chriſtianum decet Philoſophum, libertate decernens*, & Κωμητομαντείας vanitatem luculenter oſtendens. Quæ &, ex ipſis Theologis, Joh: Olearium, S. Lit. in Acad. Lipſ. Profeſſorem, eodem Anno, in *Diſſ. de Mantice Cometica*, lectu digniſſima, Antagoniſtam invenit dexterrimum.

viſus eſſe poteſt, ob vicinitatem Satellitum, quos adeo diſtincte, ob nimiam diſtantiam, videre non poſſumus. Mars inſtar montis turbinata figura ac pyramidali conſpicitur. Luna anfractuoſa tota eſt, partibusque eminentioribus ac depreſſioribus tumet ac ſubſidet, de qua antea egimus, & legi poteſt Hevelius, &, qui ante illum ſcripſit, Galilæus *in Nuntio ſuo Sidereo.* De ſingulis vide Matthæum Hitzgarten in *detectione dioptica corporum Planetariorum*, & Lipſtorpium *in Copernico Redivivo c.* 3. Stellas omnes moveri, Peripaticorum Schola ait, recentiores autem vehementer dubitant. De Planetis dubium quidem non eſt, ſed de ſtellis fixis magna eſt diſputatio inter Copernicæos & alios, quorum illi terram moveri aſſerunt, ſtellis fixis in extrema ſphæra, ac Sole in centro univerſi, jugiter quieſcentibus. De qua ſententia videbimus *cap. de Terra*. Quod ſingulorum Planetarum motus attinet, docent nos libri Aſtronomici, qui hypotheſes ſuas prolixe ſatis proponunt. Ab externo principio illos, & omnes ſtellas, moveri Ariſtoteles credebat, & quidem ab intelligentiis, quæ orbibus ſuis, veluti rotæ cuidam, affixæ, ſemper illos volverent, ut Diogenes dolium ſuum. Sed inepta ſunt argumenta, quibus illa confirmantur. Id quoque falſum eſt, quod duos contrarios motus aſtris tribuerint. Serio enim id defendere velle, non eſt fide dignum, ac aliqua ratione veriſimile. Ex hypotheſi Mathematica, ad intellectum quarundam demonſtrationum, talia fingere licitum eſt. Id vero ad Phyſicas veritates transferri non debet. Sicut enim nullum corpus ſimul ad dextram & lævam moveri poteſt ſine motu interrupto, aut ipſo corpore rupto, ita de ſtellis illud ne cogitando quidem concipi poteſt, ſolique tarditati corporis, cujus motus ad aliud comparatur, adſcribendum eſt. Huic figmento originem dat fabula de raptu Sphærarum, ſe mutuo ambientium, ubi exteriores tyrannidem exercent in ſubditas ſeu inferiores, cum potius omnes ſtellæ libero gaudeant motu, ita tamen, ne ordinatis ſuis ſemitis excidant.

Dubitari etiam de Stellis ſolet, *an omnes lucem habeant propriam.* Ac de Sole 7
quidem, & Stellis fixis, res expedita eſt: de Planetis dubitari ſolet, quoniam, quæ proxima nobis luna eſt, ſub Eclipſi, ubi nimirum præpeditur terræ interceſſione, quo minus Sol apertos in eam radios derivare poſſit, obſcuram & ſubruffam lucem retinet, quæ tamen ipſa lunæ non vernacula eſſe, ſed per reflexionem peregrinæ lucis excitari creditur. Nimium ſimplices ſunt, qui ex eo credunt, lunæ lumen ineſſe proprium, quod Scriptura ſacra illam *lumen minus* vocet. Nam ea appellatio lunæ etiam competere poteſt, quatenus mutuatitio lumine ſplendet. Quomodo res ſe cum aliis Planetis habeat, definiri humano ingenio non poteſt, num illis inſita quædam lux ſit, aut omnis mutuatitia. Certe Venus æque phaſes ſuas monſtrat, ac luna, ut itaque veriſimile ſit, non aliam eſſe corporis ejus conſtitutionem, quam quæ eſt corporis lunaris. De cetero verum ego exiſtimo, quod Rob. Boylius, *in libro de Coſm. qualit.* ait, in motibus corporum cœleſtium nimium nos eſſe credulos, & rectiorem nobis ordinem atque accuratiorem imaginari, quam is revera eſt. Neque enim hypotheſes Aſtronomicæ adeo fallere non poſſunt, ut, quæ extra Syſtema Planetarium ſunt, certitudine Mathematica determinent.

Galaxia, ſeu *via lactea*, Ariſtoteli olim inter meteora recenſebatur, & vapor aliquis credebatur, cum tamen obſervationes hodiernorum Aſtrologorum doceant, eſſe numeroſam fixarum ſtellarum multitudinem, quæ ita ſibi ſint vicinæ parvæque, ut incertam ac quaſi nebuloſam lucem aſpectui relinquant, quas immenſo ſpatio à nobis, & à ſe invicem, remotas rationes opticæ ſatis docent. Certe ſola illa via lactea probabilitatem faciat eorum ſententiæ, qui multa & infinita Syſtemata Planetaria ſtatuunt. Humanum enim ingenium ſuccumbit cogitationi iſti, ſi ad tam vaſta corpora dirigitur, & in eorum utilitatem & neceſſitatem inquirit, cui fini tam vaſta corpora, tam innumerabilia, ſi illi vacua, & non niſi ad ornamentum cœli inventa. Vid. Schemata viæ lacteæ apud Galilæum *in Nuncio Sidereo.* Id vero lepidum eſt de Fort. Liceto, Ariſtotelis magno defenſore, qui, ut ſalvaret ejus ſententiam, quam de via lactea habet, duplicem facit viam lacteam: aliam aëream, aliam æthercam. Ne ſcil. Ariſtoteles mendacii argueretur, tam monſtroſam ſententiam comminiſci voluit, quæ, ne minima quidem rei veritate, probabilis poteſt reddi. Unde enim orirentur vapores adeo conſtantes hyberno tempore, ubi maxime ſerenus aër eſt, & quid opus eſt duplicem illam ſtatuere, cum nullus inter æthercam & aëream illam Galaxiam nexus eſſe poſſit. Veterum ſententia erat, animos Heroum ſedes ſuas illic capere, qua de re prolixe Manilius & Scaliger *in Comment. in Manilium.* Obſervatum eſt, Cometarum multorum natales circa hanc Galaxiam fuiſſe, quod argumento eſt, multa illic quaſi conſtipata eſſe corpora, quæ, ob nimiam illam vicinitatem, extra orbitas ſuas interdum ferantur. Sententias varias *de via lactea* uno libello congeſſit Ludolph. Georg. Lundenius, Helmſtadii A. 1665. *in 4to* excuſo.

9 Locus hic quoque eſſet, de effectibus Aſtrorum differendi, an eorum aliquis in terreum globum ſit influxus. Eum eſſe naturæ non repugnat, & ratio ſana ſuadet, & aliqua etiam experientia teſtatur. Una luna indicio eſſe poteſt, magnam eſſe vim ſuam in aëris alterationibus & aquæ, fruſtra hoc negante Iſ. Voſſio *in libro de Motu marium & ventorum*, quem vel ruſtici & nautæ refutent. Marium enim motus & aëris, vel dirigente, vel miniſtrante illa, fiunt, modo nobis non ſatis intelligibili. Unde accidit, ut, quæ vulgo obſervata habentur, non ſint tam certæ veritatis, ut fallere aliquando non poſſint. Poſſunt enim aliæ æque potentes cauſæ intercedere, quæ effectum interdum ſuſpendunt, quem alioquin, poſitis iiſdem principiis, conſecutum fuiſſe vidimus. De Sympathia lunæ cum corporibus terreſtribus Anton. Mizaldus ſcripſit ſingularem librum Gallicum, (*Secret de la Lune*, Pariſ. 1571 *in 8vo*) De Planetarum ceterorum viribus in *Planetologia* ſua (Lugd. Gall. 1551. *in 4to*) idem ſcripſit, ſed ſunt illa ex vulgaribus fabulis collecta & corraſa. Idem quoque *Aëromantiam* ſcripſit; in qua de Tempeſtatum præſagiis agit: qui liber digna indignaque miſcet. Et pleraque certe ejus viri inanibus potius opinionibus, quam ſolidæ demonſtrationi, innituntur. Quid ſtellis in animos hominum, in mores & in fortunas eorum liceat, res eſt perplexa, & non ſatis dijudicata. Principia certe artis Aſtrologicæ, unde nata primum ſint, dici non poteſt. Eorum veriſimilitudinem refutare

ſutare non eſt res operoſa, ut illi, qui integris libris hoc fecerunt, parum gloriæ hinc, me quidem judice, habeant. Sunt Joh. Picus Mirandula, Tob. Wagnerus, Frid. Spanhemius *in Dubiis Evangelicis* (quanquam is tamen argumentis eruditioribus pugnat,) Claud. Salmaſius *in Diatribe de Aſtrologia antiqua*, qui totus in ratiociniis ſuis ineptus eſt, & Grammaticis potius, quam Philoſophicis argumentis, pugnat. Aliquid tamen iis ſubeſſe veri experientia teſtatur, ut facile perſpiciet, qui rem ipſam tentabit. De principiis res ſe, ut velit, habeat, quæ ego exiſtimarim per revelationem aliquam hominibus fuiſſe communicata. Temperamenta moresque hominum ab interno dependent principio. Ideoque facile fieri poteſt, ut à Planeta aliquo concitetur in homine illa vis, quæ ad tale temperamentum, talesque mores diſponat, & iſta quidem aſtra non operantur, per ſe & primario, ſed per conſequentiam. De Fortunis hominum multa puto eſſe incerta, ut illa, quæ ad naturam pertinent, aliquam veri ſpeciem habeant, quod in morbis ad oculum videre poſſumus, qui ex lunæ poſitione & configuratione, vel augeri, vel decreſcere, ſolent. Fuit quidem Placidus de Titis, qui, *in Aſtrologia ſua*, (in qua ſatis eſt ſubtilitatis, parum ſolidæ demonſtrationis,) influxus ſtellarum rationibus Phyſicis voluit demonſtrare; is enim ex luce ſtellarum, variisque radiorum configurationibus & temperaturis, voluit quasdam concluſiones deducere, pro determinatione quorundam effectuum. Joh. Bapt. Morinus quoque, *in Aſtrologia Gallica* ſua, pene iisdem principiis inſiſtit, & vehementer ſe torquet in diſtinctione domorum cœleſtium, dignitatibusque & debilitatibus Planetarum ex Phyſica vel Mathematica demonſtrandis. Sed omnis illa res in meris hariolationibus conſiſtit, & eo majus operæ pretium fecit, qui ingenioſius ſuſpicatus eſt. Thom. Campanella, ingenioſus alias talium diſciplinarum rimator, *libros 7. Aſtrologicorum* ſcripſit, quibus ſe Aſtrologiam, omni ſuperſtitione Arabum & Judæorum eliminata, phyſice tractaſſe ait, ſingularemque librum addidit *de Siderali fato vitando*, quo ſane fatum fato eluſiſſe videtur, ſed ſolertiam tamen ſuam ea in re prodidit.

CAP. XIII.
DE ELEMENTIS.

§. 1. *Cognitio noſtra globi Terraquei ſuperficiaria tantum eſt. Terra & Aqua prima miſtorum ſunt Elementa.* 2. *Errant, & qui Elementum unicum ſtatuerunt, veteres (quoque Ariſtotelem ſententiam hanc illis affinxiſſe, credit Pet. Ramus,) & Philoſophi corpusculares, qui infinita. Minimorum miſtionis ratio inexplicabilis.* 3. *Veſtiganda ſunt Elementa corporum, non remota, quorum ingens eſt obſcuritas, ſed proxima. De principiis Chymicis, & Rob. Boylii* Chymiſta Sceptico, *judicium.* 4. *Nec non de tribus Elementis Carteſii.* 5. *Examen doctrinæ, de 4. Elementis, ac 4. primis eorum Qualitatibus, Ariſtotelicæ, Honoratique Fabri pro hac Argumentorum.* 6. *Ad Miſtionem duo Elementa requiruntur contraria, ſiccum & humidum.* 7. *Scrutinii Miſtio-*

nis neceſſitas. Tricæ de illa Ariſtotelica Veterum doctrina ſanior. Mixtionis Chymicæ cum Naturali collatio. 8. *Mixtionis variæ ſpecies & diviſiones.* 9. *J. Bapt. Helmontii & aliorum, opinio de Aqua, Elemento unico, rejicitur.* 10. *Scriptores de Elementis legendi.*

1 A Cœlo in terram deſcendimus, tanquam orbem noſtrum, omnium parentem & matricem, circa quem tantum hæret Philoſophia naturalis, imo circa cujus corticem tantum occupata eſt. Quantum enim phænomenorum naturalium apparet, vel circa ſuperficiem terræ, vel in regione illa aëris, ſuperficiei terræ proxima, vel in corporibus animalium, vel in plantis; id tantum qualecunque objectum eſt noſtræ Philoſophiæ. Ceterum circa interiora hujus globi, & ſpecierum illic in abdito latentium, profunda nobis eſt ignorantia ac inſuperabilis, cum nemo, vel oculis, vel ingenio, pertingere eo queat. Quantum enim rerum metallicarum ſcimus, id vel alienæ fidei debemus, vel incertis quibusdam experimentis, inſtitutis circa illa corpora, è matrice ſua eruta, & artis acceſſione, & peregrinorum agentium applicatione quaſi in novam formam redacta, ut mirum non ſit, ſi in iſtorum corporum natalibus adeo cœcutiamus, &, neſcio, qua imaginaria Elementorum miſtura qualitercunque ignorantiæ noſtræ ſubveniamus. Quando jam itaque ſpecierum, vel corporum, ad hunc terreſtrem globum pertinentium, conſtitutio inquirenda eſt; ſolemus primo de principiis illorum eſſe ſolliciti, internis ſc. illis, quæ in conſtitutionem eorum ingrediuntur. Jam ergo, cum globum hunc conſideramus, duas in illo invenimus maſſas præcipuas, & conformitate quadam naturæ ſuæ collectas; *Terram* ſc. & *Aquam*. Iſta duo corpora, ut univerſalia, intuemur, ac ſenſu comprehendimus. Quare veriſimile eſt, primas eſſe materias eorum, quæ ex terra, producta ſunt, & ſumma quædam elementa, quæ ad mixtionem ex ipſa texturæ ſuæ ratione apta videntur. Satis ergo, ut arbitror demonſtrari poteſt, remotiſſima corporum principia eſſe ſalutanda.

2 Non enim audiendi ſunt, qui unum aliquod principium ſtatuerunt, quod fecerunt è veteribus Philoſophis aliqui, ſunt enim, qui aquam, ſunt, qui terram, ſunt, qui ignem, ſunt, qui aërem faciunt principium corporum. Contra eos argumentis ſatis ſtringentibus pugnavit Ariſtoteles, recte demonſtrans, contrarietatem debere ineſſe principiis. Unitatem vero nihil habere in ſe contrarii. Quanquam Petrus Ramus, *in prælectionibus ſuis Phyſicis*, Ariſtoteli imputet cavillationem aliquam, ut qui noluerit intelligere ſententiam veterum. Demonſtrat enim illic, non ſtatuiſſe veteres unum aliquod homogeneum principium, ſed partibus diſſimilaribus ſcatens. Ideoque, cum Aquam dixere unum elementum, id agnoverunt quaſi principium aliquod & gluten partium, ſed tamen & alias partes & principia agnoverunt. Idem de iis dicendum, qui reliqua, aërem, ignem & terram, unicum elementum habuerunt. Fuerunt & alii, qui infinita corporum principia ſtatuebant. In ea ſententia fuere Corpuſculares Philoſophi, qui non aliam corporum miſtionem agnoſcebant, quam ex Ato-

Atomis, diverſa inter ſe figura & forma præditis. Contra quos etiam pugnat Ariſtoteles, quos & ego ab hac doctrina eliminandos eſſe cenſeo. Naturam enim ultra ſuos terminos producunt, & principia in iis ſedibus quærunt, in quibus ſenſui ſunt impervestigabilia. Quanquam enim non diffitear, multa corporum phænomena dependere à minimarum particularum conditionibus: tamen id affirmare non poſſumus, miſtionem corporum talem vel talem eſſe, ob minimas particulas, ita inter ſe comparatas. Et quanquam corpora per extremam reſolutionem in ejus naturæ particulas abire poſſint, non ſequetur tamen ex eo, ab initio ſtatim adfuiſſe tales particulas, quæ corpus iſtud conficerent. Poſſunt enim diverſa quædam corpora, velut principia, eſſe in tertia quadam ſpecie conſtituenda, ubi non eſt tam de particulis inquirendum, quam de ipſis corporibus diverſis, quibus accidit in tales vel tales particulas reſolvi, vel ita per minima ſua miſceri. Quod ſi itaque cognoverim duo illa principia, ultra contemplationem eſt noſtram & ſenſuum apprehenſionem, quomodo minima iſtorum corporum ſeſe complectantur. Id enim ſponte ſua evenit, & eſt quidam nexus & relatio corporum quorundam inter ſe, nullo nobis ingenio explorabilis, quam permittere naturæ debemus, ſatis docti, modo principia ipſa cognoverimus.

Quo magis ergo à ſenſibus receſſerimus in doctrina Elementorum, eo minus 3
certitudinis ſe nobis offert. Animus enim, à materia abſtractus, ſpeculatione quadam, in ſe reflexa, multa concipiet, quæ tamen adeo abſolutæ veritatis non ſunt, ut in his acquieſcere poſſimus. Et id forte poſitum eſt extra ingenii noſtri conditionem, ut Elementa rerum πρώτως prima definire ulla cogitatione poſſimus. Abeundum enim eſt ad aliquas notiones abſtractas communes, univerſales, quibus tamen nihil effectum eſt, quam ut ingenioſa aliqua veriſimilitudine exprimamus ea, quorum veras rationes aſſequi non poſſumus. Nihil itaque nimium, aut à re ipſa alienum, dixero, ſi hunc Phyſicorum laborem Siſypheum dixerim, & in ſe redeuntem, ac incertum. Sufficit nobis, ſi in mixtionibus corporum ea indagare poſſimus principia, quæ illa immediate conſtituunt, & tum, ut puto, officio noſtro egregie functi fuerimus, relicta imaginariis & Cathedrariis Philoſophis illa, quæ viget in ſcholis, infructuoſa contemplatione & altercatione. Sic multa ſunt è corporibus naturalibus, imo pleraque, quæ ex principiis iſtis communibus Elementaribus quomodo compacta ſint, nulla ratione perſpexeris. Ac poſſunt forte aliqua propiora corpora dari, ex quibus proxime componitur corpus aliquod, quæ rectius quis Elementa dixerit, quanquam non ſint iſtius ſimplicitatis, quam vulgo tribuunt Elementis. Certe Chymicorum principia in quibusdam propius ferire ſcopum videntur, quam quæ vulgo habentur de Elementis dogmata: ſed tamen & in illis multa ſpeculationibus incertis ſunt ſuffulta, & generali aliqua notione nos æque in obſcuro retinent. De iis *Parte I.* egi aliquanto prolixius, unde repeti poſſunt, in quantum ad præſens negotium pertinent. Nolim tamen facile omnia probare, quæ adverſus tria illa principia affert Boylius *in Chymiſta ſuo Sceptico*, cujus ſcripti ſcopus omnis in eo verſatur, ut monſtret, non eſ-

ſe adæquata illa principia, & eſſe iis aliqua priora, quod poſterius equidem non negaverim, ut qui exiſtimem, nobis in cognitione rerum naturalium non opus eſſe ſubtilibus illis principiis, quæ ſenſu dijudicari non poſſunt, quanquam illa forte revera dentur, ſed Philoſopho naturæ Practico conſideranda potius eſſe principia in ordine ad miſtionem, qua parte quo ſagaciores erimus, magis in viſcera naturæ penetrabimus, quam ſi extra eam abducti, ad ſubtiliora quædam & altiora animum extollamus, de proximis ſecuri. Hinc nihilo doctiores ſumus in Phyſicis his ſpeculationibus, & vincimur interdum operariorum experientia.

4 Tria illa Carteſii Elementa ſatis ſunt ſubtiliter excogitata, quanquam 3. illa ex uno reſultare videantur. Vult enim, mundi initio totum Univerſi ſpatium à materia creata, ex cubis conſtante, fuiſſe occupatum, quorum ſinguli cùm circa axem converterentur, ita ſuperficies tornata fuit, ut pars in globos abierit, pars in quædam ramenta, pars denique in ſtriata quædam corpuſcula, ex hujusmodi ramentorum plexu contexta. In quibus ſingulis magnis dubiis locus relinquitur. Nam à quo motus ille turbinationis eſt? cur potius in unam, quam in aliam partem? denique videndum, an non motus unius cubi motum alterius impediat, & an ramenta deciſa ita convenire poſſint, ut nullas vacuitates relinquant, quas Carteſius tamen penitus rejicit. Præterea omnia hæc hypothetica ſunt, & nullis neceſſariis rationibus ita demonſtrari poſſunt, ut aſſenſum nobis extorqueant.

5 Quod vulgatam illam doctrinam de Elementis attinet, ſciendum eſt, illam non eſſe adeo antiquam, ut quidam exiſtimant, cum Ariſtotele antiquiores longe alia ſenſerint, quibus aliqua ex iis in Elementa aſſumta ſunt, non autem eo ordine quatuor illa, quæ quidem ſatis ſollicite ab Ariſtotele diſpoſita ſunt, & ferme ad numerum & pondus omnia revocata, ne quid ſc. periret è principibus illis 4. qualitatibus, quas velut ſatellites adjungit ſuis Elementis; cum tamen & ipſa Elementa, quatenus Elementa, & Qualitates iſtæ Elementares multum habeant difficultatis. E recentioribus hanc Ariſtotelis doctrinam magno molimine & apparatu, & doctius, quam ceteri ejus Interpretes, propoſuit Honoratus Fabri, *Tom. 2. Phyſ. Tr. 5 lib. 2.* cujus tamen argumenta eodem labore & ingenio, quo adſtruuntur, deſtrui poſſunt. Ut quaternarium Elementorum nobis probet, argumentum ducit à primis 4. qualitatibus, &, ut primas qualitates probet, argumentum ducit à primis 4. Elementis, harum 4. qualitatum receptaculis. Ut itaque demonſtratio hæc in circulum abeat, & principium ſuum petat. Neque enim ulla ratio nos cogit, has qualitates abſolute primas facere, cum & aliæ eſſe poſſint non minus primæ, atque iſtæ, quas ſi quis negare velit ineſſe πρώτως corporibus ſuis, non difficilis illi labor futurus ſit. Quam enim ob cauſam debet eſſe aqua frigidum in ſummo, terra elementum ſiccum in ſummo, cum certe demonſtrari ſatis poſſit, aquam, cum ſumme frigida eſt, quaſi in aliam ſpeciem abire, & formam ſuam deponere, quando ſc. in glaciem abit, quod fieri, interventu alterius corporis, veroſimile eſt. Ut itaque ſummum frigus per ſe non inſit aquæ, ſed fortaſſis terræ, ut quibusdam placuit, inprimis Bernhardino Teleſio, qui calorem & frigus

frigus duo Elementa ſtatuit, quorum ille cœlo, & corporibus cœleſtibus, competit, hoc terræ, quæ duo mutuo inter ſe concurſu, actione & reactione, conficiant nobis corpora naturalia. Ne quid nunc dicam de qualitatibus ipſis, in ſe conſideratis, quarum natura omnis in relatione ad noſtros ſenſus ſubſiſtit, & in modo aliquo materiæ, unde nulla probatio deſumi poteſt ad quaternarium Elementorum numerum conſtituendum. Si enim illæ Qualitates nec ſimpliciter primæ ſunt, ſi multæ aliæ ſunt Qualitates, quæ æque primæ poſſunt ſalutari, (nam ideo hæ primæ dicuntur, quoniam primo inſunt Elementis,) nulla ratione ex iis probari poteſt quaternarius numerus Elementorum, ſine manifeſta petitione principii. Ubi negavero quaternarium Elementorum, negavi etiam primas illas qualitates, quatenus primas; ubi has negavero, ſimul negabo quaternarium Elementorum. Eandem firmitatem habent reliqua illa argumenta, ab Honorato Fabri adducta, ſc. ex illarum primarum qualitatum conjugatione, vel combinatione. His enim negatis eo ordine, quo ſtatuuntur, fruſtra ſumus ſolliciti de earum conjugatione vel combinatione. Neque triplex ille corporum ſtatus quaternarium nobis probabit. Sunt, inquit Honoratus Fabri, duo ſtatus oppoſiti, tertius medius; oppoſiti, ſunt ſpirabilis & durus, medius vero liquidus. Spirabilis ineſt aëri, durus terræ, liquidus aquæ. En tria Elementa! Ut autem hæc inter ſe uniantur, communi ac primæva fibula indigent, quam facit ignem. Ergo jam per illum ſic demonſtrata habemus 4. Elementa; cum tamen illi reſponderi poſſit, non eſſe nobis opus ſtatibus illis ad quaternarium Elementorum demonſtrandum. Quæ enim dura ſunt, ſunt dura per ſe, quæ liquida, liquida, neque eſt illorum oppoſitio hic in examen vocanda. Spirabilitas aëri plane accidit, nec ad corporum compoſitionem quicquam facit, quibus aër vel in ſuperficie hæret, poros pervadit, corpori per partes adhærens, non autem commiſtus. Quod autem igne fibulatore illi tres ſtatus opus habeant, neque id ſatis apparet, cum, ad diverſas partes conglutinandas, ſufficere humor poſſit, vel aqua. Ignis autem, quem aliqui ne ſubſtantiam quidem eſſe volunt, nulla manifeſta ratione dici poteſt ingredi in ſubſtantiam corporis, ut qui corpora potius deſtruat, ſi vehemens ſit, niſi in quantum motu ſuo movere primum particulas diverſarum partium poteſt, usque dum intra ſe recedant & comprimantur, atque ita uniantur, quam unionem ignis, ut inſtrumentum parare poteſt, non ut Elementum. Præterea multa ſunt corpora, quæ mediante frigore miſcentur, nec fibulatore igne indigent.

Hæc, uti dixi, omnia problemata ſunt, & in utramque partem diſputari poſſunt, in quibus cuivis liberam ſententiam relinquendam eſſe exiſtimo, ut qui una hypotheſi non plus proficiet, quam altera, modo id ſciverimus, principia eſſe diverſa & contraria, quorum miſtio nobis corpus aliquod conſtituat. Illa enim neceſſario ſupponenda ſunt, ſi miſtionem in natura admittamus. Eam autem eſſe, ſenſus noſtri nos convincunt, & ſevera illa ignis anatome. Illa elementa naturæ ſunt ſiccæ & humidæ; Non facile enim miſtio inſtitui poteſt, niſi habeamus corpora ejus naturæ. Sicca ſunt diſcontinua; humida partes habet continuas & contiguas, quæ quaſi glu- 6

tine

tine quodam colligant particulas diſcontinuas ſicci, iisque ſibi aſſociatis maſſam unam conficiunt, quemadmodum e. g. videre eſt in gypſo pulveriſato, cui aqua affuſa in lapidis ſoliditatem partes adunat.

7 In hujus miſtionis natura bene cognoſcenda pars magna, imo unica, Phyſices ſita eſt, huic explorandæ omnis impendenda opera eſt. Nam, quantum illius ſcimus, tantum etiam de natura ſcimus. Quid ſi Peripateticorum ſcholam conſulimus, Deus bone! quantæ hic ſunt tricæ, quam varii, ſed inanes, conceptus de alteratione & commutatione elementorum? quanta hic eſt qualitatum primarum, ut vocant, & quam ſollicite quæſita diſtributio & proportio? quæ cum ad unguem omnia perdidiceris, nihilo doctior meliorque, in cognoſcenda rerum natura, evades. Cum Ariſtotelici omne negotium in qualitatibus ſuis ponerent, veteres tamen ante Ariſtotelem Philoſophi rectius ſenſere. Statuebant illi primas aliquas ſubſtantias ſimplices, liquidas omnes, alias magis, alias minus, pro naturali partium adhæſione. Ex portionibus ſimplicium ſubſtantiarum, aliarum cum aliis copulatione, mutuoque complexu, fabricabantur ſemina ſpecierum compoſitarum, quæ, ſuſcepto paulatim incremento, perficiuntur. In ſubſidium ſuæ miſtionis demonſtrandæ vocarunt etiam particularum figuras, quæ omnia arguunt, oculatiores illos fuiſſe, quam Ariſtotelicos. De miſtione, ſecundum Ariſtotelem & antiquos, vid. Berigardum *Circ. Piſano 25. P. 3.* ubi prolixe admodum, & allatis exemplis, doctrinam eorum explicat, inprimis è Chymicorum operationibus. Chymia enim vera miſtionis addiſcendæ ſchola eſt, ſive reſolvamus corpora in ſua principia, ſive commiſtione & conjunctione diverſorum corporum nova quædam producta efficiamus, quæ quanquam ſpecies nolint appellare Phyſici, ſunt tamen ab ipſis non magnopere diſtinctæ, cum videamus, naturam eodem modo procedere, ut nos procedimus in artificialibus productis, in quibus tamen omnia naturalia ſunt, quoniam agentia ad patientia applicantur, eorumque operationes mutuæ ſoli naturæ relinquuntur. In eo vero natura artem ſuperat, quod perfectiori & lentiori modo agat, quem ſi imitari arte poſſemus, eadem ratione, eodem gradu, miſcere corpora poſſemus.

8 Miſtio illa corporum fieri variis rationibus poteſt. Fieri enim mixtio poteſt vel reſpectu corporum mixtorum, vel ratione modi, quo miſcentur. Reſpectu corporum mixtorum, miſtio diſtingui duplici via poteſt, ſcilicet in eam, quæ fit per conjugationem, vel quæ fit per proportionem. Per conjugationem intelligitur certa mixtura quorundam principiorum talium, quæ iterum triplici ratione variat, (1) ratione numeri, ut cum unum corpus componitur duobus, aliud tribus, aliud 4. aliud 5. principiis; (2) ratione ſpeciei, ubi quanquam ſit conjunctio ejusdem numeri, non ſit tamen ejusdem ſpeciei; (3) cum differunt inter ſe, & ratione numeri, & ratione ſpeciei. Solis his miſtionibus, absque concurſu imaginariæ cujusdam formæ, produci poſſunt varia illa corpora naturalis mundi, cum ſemel natura præparatas habet varias illas materias, quibus mixturæ illæ fiunt. (2) Mixtura principiorum etiam proportione variare poteſt, ſeu diverſis quantitatibus diverſorum principiorum, vel par-

partium, inter ſe miſtarum. E.g. ſi quantitas unius ſe habeat, ut quinque ad decem, alterius, ut quinque ad quindecim, & iterum alterius, ut quinque ad viginti, &c. vel ſi in uno ſit proportio quinque ad ſex, in ſecundo ſex ad 7. in tertio 7. ad 8. per quas proportiones mixtura innumerabiliter variari poteſt.

Ratione modi conjunctionis omnia corpora miſceri poſſunt, vel per mediationem, vel per contactum. Omnis contactus, ſive compoſitorum, ſive Atomorum, non alia ratione fieri poteſt, quam qua reſpondet illarum figuris, cujus tres modos concipere poſſumus, (1) per contactum in puncto, ut cum duæ particulæ globulares, vel alio modo gibboſæ, ſibi occurrunt. (2) ſi per contactum in plano, ut in conjunctione triangularium, vel qvadrangularium laterum particularum; (3) per contactum in concavo, ut qvando particula admittitur in concavo, vel in foramine, particulæ alterius. Primus modus vocari poteſt oppoſitio, ſecundus applicatio, tertius receptio, vel intruſio, qvi ultimus modus exprimit nobis miſturam per mediationem. His generalibus qvibusdam notionibus Mathematicis concipi ratio miſturæ poteſt: in qvibus tamen ita acqvieſcere non poſſumus, ut jam interiorem miſtionis naturam recte percipiamus. Nam latitant in principiis & corporibus ipſis occultæ qvædam conſenſiones & diſſenſiones, qvibus fit, ut aliqva miſceantur, aliqva miſceri repugnent, qvæ humano ingenio explorari non poſſunt, ſola autem experientia diſci.

Qui unum Elementum ſtatuunt, rationem miſtionis non intelligere videntur, 9
aut ſi illud unum videtur, revera habet in ſe partes heterogeneas & diverſas, ad miſtionem aptas. Qvidam è veteribus aqvam ſtatuebant Elementum commune omnium, quam doctrinam reaſſumſere Joh. Bapt. Helmontius, Henr. de Rochaz, ac alii nonnulli. Helmontius ad experimenta provocat, quo falli tamen ipſum certum eſt. Quod enim oſtendit, ſalicem omne ſuum incrementum ex aqua habuiſſe, falſum ego puto. Aquæ enim, quæ ad rigandum adhibebatur, immiſtæ erant particulæ heterogeneæ, ab aqua diverſæ, quæ non minus, quam aqua, ſalici aliquid contulerunt.

Quod ceteras illas de Elementis controverſias attinet, quas nulla dies compo- 10
net; de iis præcipue legi velim J. Bapt. du Hamel *de conſenſu veteris & novæ Philoſophiæ*, Berirgardum *part. 2. & 3. Circ. Piſ.* & Honoratum fabri *loco ſuperius citato*, qvi, ſepoſita ſcabritie illa Scholaſtica, & illa terminorum ſtribligine, elegantius, ſecundum Ariſtotelis & veterum Philoſophorum mentem, philoſophantur, eorumque rationes & momenta inter ſe componunt. Caſp. Contareni, Cardinalis cetera doctiſſimi, *Libri V. de Elementis, & eorum miſtionibus*, Peripateticis & Platonicis principiis potiſſimum indulgent, ſed parum habent, quod ſapiat interiorem aliquam *ἀκρίβειαν*. Prodierunt Leidæ A. 1633. *in* 12. Sperlingiani, vel Sennertiani, quaternarium qvidem Elementorum numerum retinent, ſed diverſa tamen ab Ariſtotele in nonnullis ſentiunt. Eorum de Elementis doctrinam Henr. Schævius ſcripto peculiari, adhuc *ἀνεκδότῳ*, impugnavit. Exſtat & Corn. Drebbelii *de Elementis liber*, in Lingu. Germ. quoque converſus, Magiſtri rerum naturalium & artificialium inſignis, quique multis magni Arcani Philoſophici poſſeſſor fuit habitus. In eo multa arcana

innuit rariſſima, quæ ex Elementis poſſint confieri, mirabilesque in natura effectus habeant. Multa habet de natura ventorum, pluviarum, aliorumque meteororum, inprimis autem laudat Quintam ſuam aëris Eſſentiam, miræ, in refocillandis ægris, & reſpirationibus ſub mari ſublevandis, efficaciæ. Deſcriptionem ejus quandam vid. in Monconiſii *Itinerario*, *P. II. p.* 33. ubi, uti & *p.* 40. plura de Drebbelio, ejusque genero, D. Kauffero, omnium Arcanorum Soceri, poſt mortem illius reliquorum (longe enim plura cum ipſo expirarunt,) poſſeſſore, leguntur.

CAP. XIV.

DE LUCE.

§. 1. *Lux in Principiorum & Elementorum naturalium numerum à Franc. Patritio, aliisque, relata.* 2. *Controverſia, an lux ſit ſubſtantia, vel accidens, adductis partis utriusque Autoribus & argumentis, prolixe ventilatur. Autor ſubſtantiam credentibus favet, & J. Bapt. Hamelii ſimul de pabulo ſolis ſententiam rejicit.* 3. *Pergitur in aſtruenda, contra Carteſium, Iſ. Voſſium, aliosque, lucis & radiorum ſolarium ſubſtantialitate, diluendisque illorum objectionibus. Obiter quædam de vermiculo Acari adduntur.* 4. *Lucis Natura impervestigabilis. Nihil tamen ineſt divini. Male prætexitur Irradiationibus, Curationibus, Prædictionibus, aliisque Actionibus & Præſtigiis ſuperſtitioſis aut Magicis.* 5. *Inquiſitio in cauſas Luminis lapidis Bononienſis, lignorum putridorum, carnis agninæ, aliorumque corporum in tenebris lucentium. Thomæ Bartholini* Lib. de Luce Animalium *commendatur.* 6. *Cauſæ viſus acutioris Noctuarum, hominum quorundam, aliorumque animalium, noctu videntium.* 7. *Adamas Regis Angliæ mirabiliter lucens & ſcintillans.*

1 POſtquam de Elementis generatim egimus, veniamus nunc ad corpora illa, quæ Elementa vulgo habentur. Et in eorum ordine primum merito ponimus LUCEM, qua nihil eſt in tota natura admirabilius, &, quo magis ſenſibus noſtris patet, eo magis natura ejus obſcura eſt. Quidam, ſequuti doctrinam Moſaicam, lucem illam primigeniam, quam Deus condidiſſe primo dicitur, vel ut quintum aliquod Ens, quatuor Elementis ſuperadditum, atque ea in ordinem redigens & miſcens, habent, vel inter ipſa Elementa referunt. Ac fuere inter Philoſophos veteres ejusdem aliqui ſententiæ, quam omni conatu reſuſcitare laborat Franc. Patritius *in Nova de univerſis Philoſophia*, quo in libro, ut ipſe titulus innuit, per lucem & lumina ad primam cauſam aſcendere laborat. Idem quoque pro principio præcipuo agnoſcit Auctor ille, qui ſcripſit *Enchiridion Phyſicæ reſtitutæ*. Joh. Amoſus Comenius quoque inter principia ſua recenſet. Quorum ſententiæ equidem non omnino refragabor, ut quæ ſatis eſt veriſimilis, & autoritate etiam ſacrarum literarum fundata.

M ulta

Multa tamen paſſim adferuntur dubia, & integris libris agitantur, de natura lucis, an ſc. illa ſubſtantiis, an accidentibus, accenſenda; quod ultimum ſi verum eſſet, non recte inter principia referretur. Si omnia ea argumenta, quæ ab utraque parte referuntur, recenſere velimus, non exigui certe laboris res eſſet; ſunt enim & numero multa, & ſubtilia. Ariſtoteles inter qualitates refert, & Carteſius è recentioribus Philoſophis, nullam vult eſſe ejus diſtinctam naturam, niſi quod ſolo motu fiat, ideoque, ſecundum illum, inter accidentia numeranda eſt. Illi enim lux eſt motus, quo corpora luminoſa materiam ſubtilem quaqua-verſum, ſecundum lineas rectas, à ſe propellunt, quo conatu globulos ſecundi elementi circumjacentes premit, è quibus inferiores in ſuperiores impingunt, ac ultimi demum, qui corporis lucidi ſuperficiei incumbunt, materiam ſubtilem, omnia ſpatia inter partes aquæ, aëris, terræ, replentem, propellunt. Alii contra ſubſtantiam eſſe volunt lucem, inter quos è Recentioribus nominandus Kenelmus Digbæus, qui, *Tract. I. de natura Corporum c. 6. 7.* prolixe de hoc argumento agit, lucemque ignem rarefactum eſſe, imo generari, corrumpi, & in pulverem præcipitari poſſe, aſſerit. Quod non credo. Potuerunt enim alia corpuſcula adventitia iſto igne illuc attrahi & calcinari. Præcipuum ejus argumentum eſt ejus cum igne convenientia. Controverſiam hanc vaſtiſſimo libro in utramque partem exſecutus eſt Franc. Maria Grimaldus *in Phyſico-Matheſi de lumine, coloribus & iride*, Bononiæ A. 1665. in 4. excuſa. Ubi *lib.* 1. afferuntur experimenta & rationes pro ſubſtantialitate luminis, *lib.* 2. diſſolvuntur argumenta in primo adducta, & probabiliter ſuſtineri poſſe docetur ſententia Peripatetica de accidentalitate luminis. Pro ſubſtantialitate luminis præcipua ſunt argumenta; quod reflectatur, quod fieri non poſſet, ſi non corpus eſſet, quod radii ſolares concentrari in ardentiſſimum ignem poſſint. Ut ſunt in Gallia artifices, qui ſpecula parare poſſunt, quibus ſolis, etiam hyberni, radii ita per refractiones multiplicari poſſint, ut ignem pariant, qui metalla & lapides in momento liquare poſſit, cujus rei teſtis eſt du Hamel, *lib. de Affect. c. XI.* Quod certe fieri ſine corporeitate radiorum nequit. Idem procedere etiam in radiis, è calente furno ſpeculo uſtorio exceptis, teſtatur Honoratus Fabri. Qui in contraria ſententia ſunt, ut potiſſimum argumenta afferunt, pro accidentalitate luminis, quod, ſi lumen corpus ſit, impoſſibile ſit, ut mittatur per poros compactorum corporum, quale vitrum eſt, ut momento temporis diffundatur; ſic etiam eventurum, ut venti diſſlarent corpuſcula illa lucida, ut ſol non ſufficeret infinitorum illorum corpuſculorum expulſioni: Impoſſibile eſſe, ut per unum aliquod punctum poſſint transmitti tam diſtincti & varii variorum corporum colores, quod præ ceteris urget Iſ. Voſſius, ſubſtantialitatis luminis Impugnator. Nam inter illum, Pet. Petitum, & Joh. Brunium integris libris illæ controverſiæ agitatæ ſunt. Sed tamen eorum argumenta non ſunt ejus certitudinis, ut alteram illam ſententiam plane evertant, quanquam, ut verum fatear, turbare poſſint non nihil. J. Bapt. Hamelius, præſtantiſſimus ſane Philoſophus, & qui omnium Auctorum recentiorum ſententias bene inter ſe contulit, poſtquam in *Aſtronomia ſua Phyſica*,

illam de accidentalitate luminis ſententiam ſecutus erat, in *libro de Affectionibus c. XI.* ita immutat ſententiam, ut ſubſtantiale quoddam effluvium, cum perpetua motione conjunctum, exiſtimet. In *libro de Aſtron. Phyſica* mediam ſecutum opinionem ſe dicit, quæ inter ſubſtantiam & motionem eſt, ſed illa nihil aliud eſt, quam qualitas, atque adeo merum accidens. In poſterioribus autem cogitationibus ſubſtantiam eſſe lumen agnovit, quod ſua mole donetur, quod cum diſpendio atque imminutione corporis lucidi fluat, quod omnes corporum affectiones ſubeat, & iisdem legibus ac cetera corporum moveatur, quod ejusdem cum igne originis ſit. In quo quidem recte illum ſentire exiſtimo, ſed, quod exiſtimet, lucem, cum diſpendio atque imminutione corporis lucidi, fluere, id probari mihi non poteſt. Nihili enim mihi videtur iſta contra ſubſtantialitatem luminis objectio, quod impoſſibile ſit, corpus lucidum indeſinenter corpora lucida ſpargere, absque ſua conſumtione, cum iſta actio evibrationis radiorum, in Sole præcipue, ſemper perpetua ſit & conſtans, atque intra certum ambitum finiatur, extra quem corpuſcula illa lucida non divagentur; ideoque continua eſt illa radiorum expulſio, qui eadem via, qua expelluntur, recipi poſſunt, ut nihil tandem de ſubſtantia Solis pereat. Quare mirum mihi viſum fuit, potuiſſe in illam ſententiam incidere virum doctiſſimum, ut aliquo pabulo Solem indigere credat, quo reficeretur ignis deperditus, in eo ſequens Stoicorum ſententiam. Putat ille, non ex terra ſolum, ſed ex planetariis etiam corporibus egredi pingues quosdam halitus, quos in ignis ſui pabulum attrahat Sol, unde macularum ortum in Sole eſſe exiſtimat, quod mihi certe contra ordinem naturæ factum videretur, qui neutiquam credere poſſum, aliquod vicinorum illorum corporum, & quidem craſſiores fæces, in Solis globum poſſe recidere. Neque certe illo figmento opus eſt, cum ſibi poſſit conſtare per ſe lux, per eosdem canales revertens, quibus emittebatur. Eſt enim Sol quaſi fomes & receptaculum omnis lucis Syſtematis hujus Planetarii, in quo vivimus, &, quemadmodum è mari procedunt fluvii & vapores, qui in pluvias reſolvuntur, iterumque ad mare tendunt, eodem modo à Solis corpore emittitur lux, & intra illud iterum recipitur. Nihil itaque obſtaculi eſt ab hac objectione.

3 Cum Carteſius lucis naturam in ſola motuum pulſione conſiſtere dicit, certe non ita expedita res eſt, ut quidem Ant. Grandis exiſtimat, qui neminem è Philoſophis, tam veteribus, quam recentioribus, melius lucis naturam, quam Carteſium, explicuiſſe contendit. Nam quanquam dici illa & animo fingi poſſunt, tamen, ſi quis urgeat motum ipſum, & rationem motûs, non pauca inveniet dubia, quibus, quomodo extricare ſe poſſit, non video. Si enim corpus lucidum pellit globulos circumſtantes, quæritur, quomodo pulſio iſta fieri poſſit, aut quomodo ſola iſta pulſio lucem nobis facere poſſit, absque emanatione ſubſtantiæ alicujus. Fieri id modo quodam repræſentativo, ut in ſpeculis fieri ſolet, nihil eſt dicere, cum quæri amplius poſſit, quomodo repræſentatio illa corporis lucidi concipi poſſit, absque communicatione ſubſtantialis effluvii. Igitur non eſt adeo perſpicuum Carteſianum illud de

luce dogma. Reliqua dubia contra ſubſtantialitatem lucis allata, non ſunt iſtius firmitatis, ut illi quidem putant. Quod enim ajunt, radios ventis debere diffiari, ſi eſſent corpora; Reſp. vel deficere ſenſum noſtri viſus in eo, vel obſtare pulſionem illam radiorum continuam, quanquam illa non ſit adeo fortis, ut variato medio reſiſtere poſſit. Hinc videmus, radios, per vapores & craſſiorem aërem cadentes, infringi, prohibente tranſitum illum rectum craſſitudine materiæ, unde parallaxes oriuntur. Videmus id quoque in vitro, reflecti radios, ut tandem in centrum concurrant, qui per aërem paralleli iviſſent, ex quo ſubſtantialitas radiorum, ut puto, ſatis demonſtrari poteſt. Venti enim, qui in infima aëris regione plerumque verſantur, non poſſunt inhibere vim tantæ pulſionis, quæ ultra hanc athmoſphæram in Sole potentiſſima eſt, ex quo æqualiter omni ex parte propellantur radii. Quanquam tamen neque dicere nos poſſimus, annon in ea regione, in qua venti dominantur, inflectatur ille radiorum curſus rectus, quos projicere in alios locos venti non poſſunt, cum æqualis ſit lucis circumfuſio, &, ſicubi radii alicubi intercepti ſunt, illi ne pelli loco poſſint, obſtat univerſalis illa & conſtans pulſio. Quod per vitrum radii tranſire poſſint, non eſt argumentum eorum accidentalitatis. Nullum enim eſt vitrum tam compactum, ut poros non habeat, quicquid etiam neget Voſſius; licet illi craſſiori aëre forte non ſint penetrabiles, luci tamen non obſiſtent. Imo experimento demonſtratum eſt, etiam liquores aliquos transſudare vitrum poſſe, ut aliquo in loco obſervat Borrichius. Quod in inſtanti moveantur radii, non eſt quoque ad argumenta accidentalitatis referendum; non enim puto, ſenſum viſus adæquatam eſſe motionis lucidæ menſuram, cui quanquam in inſtanti moveri videatur, tamen falli ille poteſt, & in ipſa illa celeritate tamen ſucceſſiva aliqua ratio movendi concipi. Atque id colligi poteſt è corporibus lucidis, non juſta diſtantia à viſu noſtro remotis; ab iis enim radii evibrati tandem deficiunt, usque dum corpus ipſum lucidum in nebuloſam aliquam ſubſtantiam converti videatur. Ex eo itaque, quod terminum hujus motus videamus, colligere licet, non eſſe motum pure ſimultaneum, ſed ſucceſſivum. Quod enim per gradus diſtinctæ lucis viſioni eripitur, per gradus motum fuiſſe concipi poteſt. Ut itaque graduale illud lucis incrementum & decrementum iſtam motus ſucceſſionem ſatis exprimat. Solum illud Voſſii argumentum ſubtile eſt, & magnæ difficultatis, cum ait, impoſſibile eſſe, ut corpora lucida, è vaſtis corporibus, ſpatio magno interjecto, effluentia, in uno aliquo puncto Mathematico cameræ obſcuræ, vel oculi noſtri, ſubſiſtere poſſint. Cui reſp. ideo ſubſtantiam lucis omnium eſſe mirabiliſſimam, quæ ad naturam ſpiritalem proxime accedere videtur, unde adductæ gentes divinitatis characterem in illa quæſiverunt, & omnium ſagaciſſimæ Heliolatriam pro cultu religioſo habuere, quæ certe inter omnes minime abſurdæ ſunt, & vix aliam viam, ſibi relictæ, ſequi potuerunt. vid. Joh. Franc. Grandis *Diſſertatio* elegans *de divinis nominibus ſoli attributis.* Cum itaque, poſt ſpiritalem ſubſtantiam, nihil ſit in natura excellentius luce, nemo mirari debet, eam in tam arctum locum compingi poſſe, quod certiſſimum ſummæ ſubtilitatis argumentum eſt.

 Quod

Quod ſi ſenſus noſtros hic in judicium ducimus, certe ſuccumbere illi tantæ ſubtilitati videntur, qui in minimis vermiculis tam mirabilem ſtructuram, adeoque perfectam & concinnam, videre per ſpecillum poſſunt, cum non videant, extra ejus adminiculum. Si quis *Acari* vermiculum conſideret, punctum nudo oculo videbit, & motum ægre deprehendet; at per ſpecillum mirificam videbit variorum membrorum ſtructuram, adeo elegantem & concinnam, ut mirari quis ſatis non poſſit, cumque antea punctum tantum videret, nunc videt partes tot extra partes. Quod ſi itaque, in corpore tam exili ea tamen varietas & diſtinctio eſt, ac minima hujus corpuſculi pars tamen ſubſtantia, mirum profecto non eſt, in uno aliquo puncto lucido (quod ego tamen non Mathematicam dixerim) poſſe tot corporum colores contineri. Qui per pulſionem & motionem naturam lucis exponunt, illi profecto habebunt, quod agant, ſi ad hypotheſes ſuas phænomenon hoc explicare debeant; quæ enim confuſio uno in puncto oriretur, ſi ſola pulſio propagare lucem, & cum luce colores, deberet?

4 Atque hæc quidem de Luce, velut in tenebris palpitantes, philoſophamur. Ultra humanum ingenium eſt ejus vera ſolidaque demonſtratio. Metiri quidem radios ars nos docet, & ex eorum combinatione, vel refractione, mirabilia phænomena producere, quæ omnia certa ſunt & ſatis explorata, ac Mathematicorum regulis definiuntur. At, in natura lucis exploranda, vel omnes Argi & Lyncei cæci ſunt. Non poſſum tamen illorum ſententiæ accedere, qui divini aliquid luci omnino ſubeſſe exiſtimant, atque hinc operationes ſuas, quas fieri per irradiationem ajunt, ſalvant. Ita ſunt, qui credunt, radios ſtellarum certarum quaſi figi arte poſſe in certis metallis & lapidibus, qui item irradiatione ſua medeantur morbis, & vim illam ſtellarum, quæ in luce conſiſtit, ſuo miniſterio in homines transfundant. Hinc infinita ſunt figmenta Taliſmanicarum Imaginum, Amuletorum, Periaptorum, hinc tot virtutes tribuuntur gemmis nonnullis, in quibus nihil niſi ſuperſtitionem deprehendere poſſumus, quantecunque conatu defendat hanc doctrinam Joh. Marcus Marci, in gratiam Paracelſi & Helmontii. Eidem principio ſuperſtruuntur tot artes curioſæ & prædictiones nonnullarum rerum. Sunt, qui in cryſtallis, ſpeculis, unguibus, oſtendunt imagines certas, vel perſonarum, vel certarum rerum aut actionum, quales præſtigias nonnulli audent excuſare, & naturam lucis diviniorem & præſciam eventuum, ac conſciam, omnium eorum, quæ aguntur, effectricem, prætexere, quos facile nos ſibi ſapere patimur. Nobis ſecurior & certior ſapientiæ via placet.

5 Pertinet doctrina quoque huc de Luce variorum corporum. Sunt enim in natura corpora quædam, quæ apta nata ſunt per ſe lucere, præcipue in tenebris. e. g. *Lapis Bononienſis*, qui Soli expoſitus ad tempus aliquod ita lumine imbuitur, ut in tenebris luceat, de quo videantur *Acta Soc. Anglicæ p.* 375. & 362. ubi & de aliis corporibus lucidis examina inſtituuntur. De Lapide, qui *Oculus Mundi* dicitur, &, prout magis vel minus aqua imbuitur, transparens fit, ſimulac vero humor evaporat, priori calori reſtituitur, experimenta, ratione variationis ponderum, varia vid. in *Hiſt.*

Soc.

Soc. Regiæ p. 230. Edit. Angl. De vermiculis lucentibus in oſtreis agitur *in Act. Angl. p.* 203. De Muſcis lucentibus in Jamaica *ib. p.* 706. In iisdem *p.* 611. multa de ligno, de piſcibus lucentibus, uti & *p.* 581. ubi demonſtratur, lumen iſtis demi poſſe ab exhauſto aëre. Scil. in vaſe vitreo, cui aër ſubtrahi poteſt, lignum putridum, ſubducto aëre, non lucet, aëre iterum admiſſo lucet. Cauſam hujus ſi quis indagare velit, mire certe vexabit ingenium. Quod Lapidem Bononienſem attinet, is à Sole, vel igne, lucem illam accipit, ut vel ex eo appareat, aliquid ſubſtantiæ ineſſe lumini, neque ſolo motu rem expediri. Habet enim lapis Bononienſis forte talem ſuperficiei texturam, ut diu ſervet lucem, ſed in quo res iſta proprie conſiſtat, nemo fortaſſis accurate determinabit. Quod ligna putrida, ſquamæque piſcium, luceant, id adſcribunt Carteſiani itidem partibus celeri & inteſtino motu agitatis. Id enim fieri ajunt in putredine, quæ fermentationem novam præſupponit. Fermentatio vero nulla absque aliquo calore eſt, magis vel minus ſenſibili, unde lucem ſequi poſſe veroſimile ſit. Carnis agninæ, in tenebris lucentis, cauſa non ſatis indagari poteſt, quanquam illa anſam dederit THOMÆ BARTHOLINO, ut integrum librum *de luce animalium* conſcriberet, ſatis curioſum & doctum. Plurima enim illic habet ſingularia lucis animalium exempla, ſed, in cauſis ejus indagandis, nec per illum, nec per alios, multum profecimus. Additus illi libro eſt Conr. Geſneri rariſſimus quondam libellus *de raris & admirandis herbis lunariis & rebus noctu lucentibus.*

Hinc eſt, quod aliqua etiam animalia noctu videant, & homines nonnulli noctu 6
in mediis tenebris diſtincte legere poſſint characteres ſcriptos, ob lucem aliquam oculis inſitam. Et ii quidem ita videre videntur, quod ſc. luce oculorum ſuorum illuſtrent ſimul, & medium, & objectum, ad certam quandam diſtantiam. Quoniam enim viſio fit, non ſolum per receptionem radiorum objecti lucidi & colorati, ſed & per emiſſionem radiorum, ex oculis evibratorum, veroſimile eſt, quibusdam hominibus & animalibus validiores eſſe radiorum evibrationes, quam ſunt corporum lucidorum vel coloratorum, ut ex eo fieri poſſit, illos in tenebris nonnunquam videre, cum ex ſomno experrectis collecti vapores moveri derepente incipiunt, quod & in quodam, cum febri maligna laboraret, factum fuiſſe notat Boylius. Animalia, quæ noctu vident, ut noctuæ, validam habent ex oculis evibrationem, unde fit, ut de die minus videant, quoniam ſolis lux turbat radios oculorum, quemadmodum majus lumen obfuſcat minus.

De corporibus lucidis, per artem factis, quæ idem præſtant, quod lapis Bono- 7
nienſis, infra pluribus agendi locus erit. De Adamante ſingulari, qui nunc penes Magnæ Britanniæ Regem eſt, multa adfert, ratione lucis ejus, ſingularia experimenta Robertus Boyle *in lib. de coloribus.* E quibus illud memorabile eſt, quod duro corpore, ut tegula aut ferrei ſtyli acie, aut digitis ipſis, arctius preſſus radiet, & ſcintillas emittat, igni admotus, aut accenſæ candelæ, tenuem, ſed debilem admodum & momentaneam, lucem ſpargat. Quod exemplum illuſtrat illam noctuarum viſionem debiliorem de die, fortiorem de nocte. Idem Adamas, affrictus panno, fere

ut

ut lignum putridum lucebat, at terreno aut duro corpori, cum motu celeri & reciproco, affrictus, vegetiorem multo lucem vibrabat, quam etiam aquæ immerſus diu retinuit.

CAP. XV.
DE COLORIBUS.

§. 1. *Colores propago lucis. Diſtinguuntur in Reales & Emphaticos. Reales certo quodam ſenſu dari, contra Carteſianos, oſtenditur.* 2. *Ariſtotelici ab Elementorum mixtione, & Chymici à ſulphure ſuo, colores omnes derivantes, refutantur. Scriptores de coloribus, Franc. Maria Grimaldus, Iſ. Neutonus, Rob. Boylius.* 3. *Ratio albedinis, nivis exemplo illuſtrata. Cenſura de Gotfr. Vogtii* Diſſ. contra nivis albedinem. 4. *Ratio nigredinis & Calorum mediorum.*

1 DE COLORIBUS hoc loco agere malui, quoniam lucis propago ſunt, quam alio quodam minus conveniente. Vulgo ad titulum Qualitatum ſenſibilium referunt etiam colores; ſed rectius, me judice, ad lucem illi referentur, quanquam alii ipſam lucem ad qualitates ſenſibiles referant. Colores vulgo diſtinguuntur in *Reales* & *Emphaticos*, quam diſtinctionem aliqui exſibilant, inprimis Carteſiani, qui nullos putant eſſe Reales colores, rei ſc. inſitos, ſed omnes habent Emphaticos, ſc. qui formentur tantum in ſuperficiebus corporum per refractionem radiorum lucidorum, eorumque in ſuperficie modificationem. Ita nullum putant ineſſe corpori colorem, ſed lucis appulſu tantum apparere. Quod quanquam negari non poſſit, exiſtimo tamen, diſtinctionem illam non eſſe rejiciendam, ut exprimamus colorum gradus, quos in corporibus obſervamus. Nam certe negari nequit, ineſſe quibusdam corporibus peculiarem illam & perpetuam ſuperficiei diſpoſitionem pro hoc vel illo colore, qui ad diſtinctionem alterius, qui vel adventitius eſt, aut momentaneus, aut facile ſeparabilis, realis dici poteſt. Ita e. g. aurum fuſum perpetuo, quamdiu in ſtatu illo manet, flavum colorem habet, per ſpiritum ſalis in minimas particulas ſolutum nigrorubicundum colorem obtinet, ſed igni iterum ſubjectum fuſorio priſtinum colorem recuperat. Unde apparet, calorem illum perpetuo eſſe auro naturalem atque realem. Emphatici vero colores illi poſſunt appellari, qui non perpetuo inſunt rei, ſed ex certo poſitu & motu varias ſortiuntur radiorum in ſuperficie corporum reflexiones & refractiones, ut in collis columbarum & anatum fit, aliisque corporibus naturalibus. Illud interim certum verumque manet, colores omnes formari pro ratione diſpoſitionis ſuperficierum, ita, ut quædam corpora vix unquam mutent ſpeciem coloris, quamvis ſubinde gradus admittant, ut in pannis e. g. rubris apparet, aliisque tinctis, quædam omnes colores pro diverſa vel viſus, vel lucis, applicatione, recipiant, quod in priſmate potiſſimum videre eſt.

Peri-

Peripatetici, cum colorum naturam nobis demonſtrari petimus, ad Elementa ſua nos ablegant. Ex eorum ſc. miſtionibus putant illi varietatem colorum oriri. Sed Apollo nobis ex iis erit, & Phyllida ſolus habebit, qui modum nobis monſtrare poterit, qvomodo iſta Elementorum miſtio gignere nobis varietatem colorum poſſit. Chymici qvoqve nonnulli indiſtincte ſulphuri ſuo originem & naturam colorum adſcribunt, non felicius ſane, quam Peripatetici. Satis enim habebunt, qvod agant, ſi explicatius proponere ſententiam ſuam jubebuntur. Nam imaginario aliqvo conceptu non patiuntur ſe abſolvi, qvi accurate in rerum cauſas inqvirunt. Ne qvid enim dicam de incertitudine ipſorum trium principiorum, de qva prolixe egit in *Chymiſta ſuo ſceptico* Boylius, vellem aliqvis rationem doceat, qvomodo omnes colores ex principio ſulphuris, vel oleaginoſitatis, oriri poſſiunt, cum & cetera duo principia non ſint ſine colore, aut certe colorem habere poſſint. Id qvidem concedi poteſt, qvosdam colores eſſe cum qvibusdam rebus connexos, ut ex eo facile induci poſſimus, qvo credamus, eas eſſe cauſas talium colorum, cum ſint potius ſubjecta. Ita ſulphurea & oleoſa in rubrum colorem facile abeunt, imo omnia olea chymica, vi ignis expreſſa, rubent, aut, ſi non rubent ab initio, tractu temporis rubeſcere incipiunt. Omnis diuturna qvoqve digeſtio rubrum ſolet colorem inducere, qvod non à ſulphure, aut oleaginoſo principio, per ſe evenit, ſed ab agitatione partium per ignem, qvi in illo figere aliqvas ſui particulas videtur, & colore iſto flavo vel ſubrubro tingere, ut videmus in oleis ac ſpiritu etiam vini, qvi per magnam ignis violentiam pelluntur, fortius aliqvod & rubicundius Empyreuma induci, ſeu hoc fiat à partibus ſpirituoſis vehementius agitatis per ignem, ſeu à fæcibus forti illo ignis pulſu ſimul ſubvectis, & aduſtione qvadam ſpiritus ſubtiliores inficientibus, cum contra, qvæ leni igne ſolent evaporari, Chryſtallinum plane & album colorem ſoleant acqvirere. Videmus ſpiritus varios miſtos, & olea, per ſe nullius coloris, ex miſtione certum aliqvem colorem in momento acqvirere, ut hinc pateat, non ſoli ſulphuri adſcribendam eſſe tincturam corporum, qvanqvam pati nos poſſimus, ut vel Elementis, vel propriis Chymicis, aliqvid in hac parte imputetur, qvod tamen inter cauſas colorum veras adæqvatas poni non poteſt, qvorum primi natales à luce, ejusqve varia reflexione, repetendi ſunt. Qva in re forte prodeſſe poſſunt, qvæ Franc. Maria Grimaldus, *in ſua Phyſico-Matheſi de coloribus* habet. Longe vero ſubtiliora ſunt, qvæ Is. Newtonius, Medicus Anglus, non ita pridem circa colorum phænomena obſervavit, qvi ſingulorum rationem accuratam, è principiis Opticis, deducere laboravit, cujus tentamina referuntur *in Actis Soc. Angl. noviſſimis.* De cetero, qvæ ad colorum doctrinam pertinent, tam in abſtracto, qvam in concreto, toto libro *de Coloribus* diligenter explicuit Robertus Boylius, in qvo de coloribus, non tam de naturalibus, corporalibusqve principiis, qvam de artificialibus, & ex miſtura certorum liqvorum comparatis, magna induſtria agit. Qvæ compendio complexus eſt Hamelius *lib. de Affectionibus c.* 12. & 13. Initia qvidem tantum Hiſtoriæ de coloribus naturalis Boylius exhibuit, ſed plura tamen docuit, qvam qvi vaſtos de eo argumento libros ſcripſerunt, omnibusqve aliis eſt accuratior.

Qvod album colorem attinet, oritur ille ex continuitate corporis diaphani interrupta. Sic aqua in ſpumam agitatur, vitrum cryſtallinum, ignis vi calefactum, & aqua reſtinctum, tot fiſſuris ſolvitur, ut candidum appareat, vitrum contuſum in partes minutiſſimas candidum apparet. Unde ratio albedinis patet; alba enim quæ ſunt, innumeris particulis conſtant, quæ cum ſint pellucidæ, tamen, ob figuram aut exiguitatem, lumen, ſeu quædam ſpecula, regerunt. Duo ſc. Boylio judice, ſunt, quæ corpori albedinem conciliant, primum, ut parvas habeat & innumeras ſuperficies, quæ ſic lucem excipiant, ut illam, velut totidem ſpecula, reflectant, adeo ut, nec refractione, nec umbrarum permiſtione, ut in aliis coloribus fit, lux ipſa diluatur; alterum eſt, ut lex pene tota, quæ in corpus incidit, reflectatur, nulla intus ſubeat, aut intra poros coërceatur; ſic enim alba corpora confuſam velut lucis imaginem exhibent. Exemplum primi modi manifeſtum in nive videmus. Illæ, quæ prius erant, guttulæ aquæ diaphanæ, in ſumma iſta tenuitate congelaſcunt, & ſunt per ſe ſingula nivium fragmenta perſpicua, ſed compactæ & turbatæ inter ſe, ob varias minimorum figuras ſpeculares, candidæ apparent, cum lux in ſingulis ſuperficiecculis terminatur & reflectitur. Hanc ob cauſam Gotofr. Voigtius, *in Diſſert. de nivis albedine*, nivem albam eſſe negat, qvod non ſit realis in illa color, ſed emphaticus, qvi tamen eo oſtendit, ſe interiorem colorum naturam non ſatis habere exploratam.

4 Ex natura albedinis patet & ratio nigredinis. Nam, ſi alba corpora partes ſic habent aptatas, ut incidentes radios magna copia extrorſum regerant, nigra vel pauciores reflectent, vel multo plures intra cœcos meatus recondent, aut propter partium aſperitatem, in qua Democritus rationem nigredinis ponebat, radii, repetitis intra partes corporis reflexionibus, fracti, & variis umbris diluti, ita langueſcent, ut viſus organo nullum motum imprimant. Qvæcunqve certe nigredinis cauſa ſit, id manifeſto obſervare poſſimus, nullos vel pauciſſimos à nigro corpore radios reflecti. Nam in crepuſculo corpora nigra conclavis alicujus plane non videmus, alba autem videmus, qvoniam lucem, etiam tenuem, reflectunt. Eam ob cauſam dici poteſt, nigrum colorem proprie non videri, niſi per accidens, qvoniam radios nullos ſpargit, per qvos fit viſio. De ceteris coloribus, eorumqve generatione, hic fuſius non diſſeremus, qvoniam vulgares etiam libelli ad nauſeam talia inculcant. Qvi accuratius de iis judicare velit, pictorum tabernas adeat, ac ex iis colorum miſtiones diſcat. Omnes enim ab albedine, nigredini permixta, oriuntur, qvanqvam & inde ſubmiſtiones aliquæ ſint, qvæ varios poſſunt ſine nomine colores producere.

CAP. XVI.
DE IGNE.

§. 1. *Ignis à Luce denſitate tantum differt.* 2. *Ignem corpus eſſe, contra Carteſium, Dav. Gorlæum & Iſ. Voſſium, inter accidentia referentes, docetur, veterumque & recentiorum conſenſus allegatur. Rob. Boylii Tr. MS.* de Igne *eo con-*

conſumptus. 3. *Ignis Sublunaris fictitius. Ignes ſubterranei. Ignes potentiales. Incendia ſpontanea. Arcana Incendiariorum inveſtiganda.* 4. *Joh. Mayow de eſſentia Ignis Nitro-aërea, ejusque per miſtionem cum particulis ſulphureis propagatione, opinioni proponitur & confirmatur.*

PRæmiſſa de Luce doctrina, ad IGNEM venio, quem inter Elementa numerari pene coqvis ipſis notum eſt, licet ex horum claſſe Hier. Cardanus, Clem. 1
Timplerus, Franc. Patritius, Adr. Heerebordus, Lamb. Danæus, Caſp. Bartholinus, Henr. Nollius, Dav. Gorlæus, Ath. Kircherus, Joach. Jungius, Thom. Willilius, aliique Philoſophi, illum ejiciant. A luce differre non videtur, niſi denſitate aliqva, ut ſit luce quaſi ſolidius qvoddam corpus, & quaſi ſuſtentaculum aliqvod & fomes lucis. Qvi lucem corpus eſſe ſtatuunt, neceſſario etiam ſtatuere debent, ignem eſſe corpus. Eam enim ob cauſam lucem inter corpora referunt, qvod habeant ignem rarefactum. Qui Cabalæ aliqvam autoritatem agnoſcunt, non fortaſſis, qvod pueri in faba, reperiſſe ſe credere poſſint, ſi obſervaverint, apud Hebræos lucem & ignem eadem voce efferri. Lux enim illis אוֹר, Ignis אוּר vocatur. In altero punctum illud diſtinctivum quaſi ventri vocis immerſum eſt, in altero voci ſuperius apponitur, qvo innui poſſit, illic materialem magis eſſe ignem, in altero magis abſtractum.

Carteſianis, qvoniam lux nihil niſi motus eſt, ignis qvoqve nihil aliud, qvam 2
motus eſt, atque ideo non inter ſubſtantias, ſed inter accidentia, refertur. Hæc ſententia jam ante Carteſium Davidi Gorlæo, *in Exerc. Philoſoph.* defenſa fuit, qvi, *Exerc.* 17. *Sect.* 3. multis argumentis probare illud laborat. Carteſii qvidem argumenta non ſunt alia, qvod ſc. præter motum, nihil in igne concipi poſſit. Nam, cum particulæ alicujus corporis varie agitantur, & mutuo atteruntur, tactui noſtro propter diſcontinuationem dolor accidit. In ligno, aliisqve cremabilibus, propagato & continuato motu, qvi in ſcintillam per affrictionem validam introductus eſt, exturbantur humida, atteruntur reliqva ad cineres usqve ad calcem, qvi ad talem motum ſunt inhabiles. Similiter in aliis corporibus motum talem aliqvem excitari poſſe ajunt, qvem ignem vocant. Hinc calorem etiam ab igne non diſtinguunt. Illum in animalibus non niſi à pulſu cordis derivant. Ignis culinaris ex ſilice per motum excitatur, & propagatur in materiam habilem, ita ut in pinguibus ac humidis flamma ac lux in vapore tali accendatur. Ita ſcil. illi de igne philoſophantur, quos ego ſenſu ſuo abundare facile patior, modo non exiſtiment, ſe ita ſententiam ſuam demonſtrare, ut ab illa abire piaculum ſit. Ego quidem malim inſiſtere veteri ſententiæ, & inter corpora referre ignem, ex quorum claſſe ſolus ille motus eum non emovebit. Neqve enim ſtatim inferendum eſt, cum nos nihil præter motum videmus, non ſubeſſe aliud qvoddam hujus motus ſubjectum. Vetuſti Philoſophi omnes ignem inter corpora retulerunt, eumqve primum elementum fecerunt. Pythagoras, ab igne primum factum eſſe mundum, cenſebat. Empedocles in factione mundi dicebat,

cebat, primum ſecretum fuiſſe ætherem, deinde ignem, poſt terram, ſolem ex igne, reliqua circa terram, quæ ſunt condenſata, coiiſſe ex reliqvis. Plato igni peculiarem etiam figuram adſcribit, ut omnibus elementis. Bernhardinus Teleſius, inter recentiores, adeo ignem corpus eſſe vult, ut inter duo elementa ignem cum frigore ponat. Propendere etiam in hanc ſententiam videtur ſagaciſſimus naturæ indagator, Robertus Boylius, *qui Experimentis quibusdam novis* oſtendit, poſſe partes ignis & flammæ reddi ſtabiles ponderabilesque. Vidit ille & obſervavit corpora aliqua pondere aucta fuiſſe, quibus nihil præter torturam ignis acceſſerat. Unde probabiliter colligi poteſt, aliquam acceſſionem ex ipſo igne corporibus factam fuiſſe, niſi quis dicere velit, compactiora corpora beneficio ignis reddita per propiorem partium ad ſe acceſſionem, & eam ob cauſam ponderoſiora facta. Ut videmus corpus interdum gravius fieri poſſe ſe ipſo, exemplo pumicis, qui integer levior eſt, quam in pulverem contritus. Vid. ſuper hac controverſia de accidentalitate vel ſubſtantialitate ignis Iſ. Voſſius *in libro de natura & proprietate lucis*, *c.* 2. qvi inter accidentia refert, & adverſus illum Pet. Petitus, qui in contraria eſt ſententia. Argumenta utrinqve ſubtiliſſima adferuntur. Vellem ſupereſſet *Tractatus* Rob. Boylii *de igne*, qvi igne conſumtus eſt in incendio Londinenſi. Is fortaſſis multa nos docere poſſet, quæ aliis in mentem non veniſſent.

3 Ignis ſublunaris Peripateticorum figmentum eſt, cujus ſi aliquis locus aſſignandus eſt, ut ceterorum elementorum, circa ſolem, vel in ſole potius ipſo, quærendus eſt, quanquam & ſubterranea habeamus æſtuaria, & integra ignita maria, ut in incendiis montium ſæpe videmus, de qvibus infra pluribus agemus. De variis ignis operationibus multa dici poſſunt, in qvibus ingenii ſolertiam paſſim exercent Philoſophi naturales, ſed nobis illa non omnia poſſunt excuti. Præ ceteris commendo hic Honoratum Fabri *lib.* 2. *Tract.* 5. ubi propoſitionibus doctis, & Mathematica methodo concinnatis, ignis operationes explicat, & inprimis, quæ ad corpoream ignis naturam demonſtrandam pertinent, ſollicite conqviſivit. De ignibus potentialibus, qvos vocant, multa ſunt ſubtiliſſima, tum ab aliis inventa, tum multa ſuperſunt ab aliis invenienda, è quibus, & damno & commodo hominum, multa extundi poſſunt. Opportuum eſt hic monere, fuiſſe aliquem apud Anglos, qvi duo ſicca corpora, ſed pulveriſata, ita miſcere potuerit, ut, quo puncto temporis ipſe vellet, in flammam manifeſtam erumperent. Ita enim proportiones Corporum illorum temperare noverat. Quare non eſt impoſſibile, oriri ſæpe poſſe incendia ex cauſis occultis, nobisque incognitis, nulla noſtra culpa, quorum aliqua proferuntur exempla ab Autore aliquo Gallo, qvi ſuper incendio quodam, quod in Galliis contigit, Disquiſitionem edidit, cujus Summa recenſetur in noviſſimis *Ephemeridibus*. Veriſimile eſt, doctrinam hanc multum illuſtrari poſſe, ſi quis omnia Incendiariorum arcana penetrare poſſet. Sunt enim homines, qui naturæ beneficia in infames ſæpe uſus convertunt, abominabiles quidem, & ſuppliciis digni, qvorum tamen periculo poſſit augeri res Phyſica, ſi ab Inquiſitoribus eorum ſufficiens adhibeatur diligentia. Ita Athan. Kircherus, *in lib.*

de

de peſte, fatetur, ſe, inquiſitioni veneficorum præfectum, magna didiciſſe ſcelcſtæ hujus artis arcana, nunquam à ſe in lucem edenda, ſed quæ tamen ſibi magno in rerum naturalium cognitione ſubſidio fuerint.

De ratione, qua ignis propagetur, ſingularis eſt ſententia JOHANNIS MAYOW, 4
Angli, J. U. & Med. Doct. Is, ut eſſentiam ignis conſtituit in ſpiritu nitro-aëreo, ita etiam, propagationem flammæ ejus beneficio fieri, ait. Spiritus nitro-aëreus illi ſummum eſt & ſubtiliſſimum in natura, quod præcipue ſedem ſuam habet in corpore ſolari. Illic particulæ nitro-aëreæ, motu velociſſimo exagitatæ, corpus ſolare igneumque choas illi conſtituunt, hinc illas particulas ſumme volatiles ſuperiori aëris regioni incumbere ait, ibidemque, pro diverſo earum ſtatu, diſtincta, ſeu ignis, ſeu frigoris, elementa conſtituere. In lumine vero ſolari rem haud multo ſecus habere ſe exiſtimat, ac in illius radiis, ope ſpeculi uſtorii collectis. His particulis nitro-aëreis ubi obviant particulæ ſulphureæ, accenſio fit, ideoque, ad ignem ſublunarem conflandum, particularum ſulphurearum & nitro-aërearum affluxum perpetuum eſſe debere contendit, atque id pabulum vocat ignis. In ignibus autem cœleſtibus rem aliter ſe habere putat; illos enim motus ſuos, ſemel inſtitutos, ſine particularum ſulphurearum ope, in æternum continuare, unde & ignis, in ſpeculo uſtorio collectus, ſine ſulphurearum conſortio ipſi eſſe creditur. Quanquam ego exiſtimem, etiam ex aëre illas poſſe particulis nitro-aëris copulari. Hinc facile propagationem ignis demonſtrat; nam particulæ nitro-aëreæ ſulphureæque, in motu igneo conſtitutæ, quamplurimas alias, atque iſtæ inſuper alias ejusdem molis eadem velocitate, exagitant. Hæ particulæ accenſæ, ut motus ſuos augeant, corpus aliquod aliud, in motu conſtitutum, ſociant, quod earum motum promovet & intendit. Scil. particulæ ſulphureæ, ab igne in partes minutiſſimas diviſæ, in particulas nitro-aëreas, particulis aëris inſitas, impingunt, easque in ſpatiola ea impellunt, in quibus materia ſubtilis motu velociſſimo circumgyratur. Particulæ autem nitro-aëreæ ſulphureæque intra ſphærulas, quæ à materia ea circumrotata deſcribuntur, impulſæ, ab eadem protinus impelluntur, motuqve ſuo aucto foras protruduntur. Hæc, ut verum fatear, ſubtiliſſime ſunt excogitata ab illo, quorum veritas pulvere pyrio amplius poſſet demonſtrari. Hic enim particulæ ſulphureæ particulis nitroſis immediate, & per minima, miſtæ ſunt, ideoqve ſubitanea ejus eſt deflagratio. Cui ſi humidi aliqvid miſcueris, ob partes discontinuatas, lentior erit deflagratio, cum ſtrepitus aliqva continuatione. In reliqvis corporibus, in qvibus rariores ſunt particulæ ſulphureæ, aut heterogeneis multis permiſtæ, lentius erit incendium. Hinc ligna viridia difficulter incenduntur, arida vero ſubito flammam concipiunt & deflagrant, qvoniam vicinior illic eſt particularum ſulphurearum & nitroſarum poſitus, nec cum heterogeneis iis multum luctandum.

CAP. XVII.
DE FRIGORE.

§. 1. *Calor & Frigus ad omnes naturæ operationes concurrunt.* 2. *Frigus non ſolum ut qualitas & privatio, ex mente Ariſtotelis, Cardani & Carteſii, eſt conſiderandum, ſed etiam ut poſitivum aliquid.* 3. *Joh. Mayow frigus à particularum Nitro-aërearum motu langvidiori, J. Bapt. Hamelius & Seb. Wirdigius à Spiritibus frigorificis, derivant. Experimentum de congelatione Boylianum. Congelatio per pulveres certos artificialis. Vera cauſa Frigoris ſunt corpuſcula ſalina.* 4. *Thom. Hobbeſii ſententia, frigoris & congelationis cauſam ventis tribuens, refutatur, liberque Rob. Boylii* de Frigore *commendatur.* 5. *Frigoris effectus varii, præſertim aquæ attenuatio. Cenſura de J. Am. Comenii* Lib. de Frigore. *Frigus & Glacies arte poſſunt produci. Inſecta, hirundines, ciconiæ, imo & homines nonnulli, poſt diuturnam congelationem, reviviſcunt. J. Nic. Pechlini Lib. hujus argumenti commendatur.*

1 CONtrarium calori FRIGUS eſt, & ſecundas ab illo partes merito ſibi vindicat, utpote, quorum miniſterio utitur, in omnibus pene operationibus ſuis, natura. Quare non ſine cauſa Magnus Baco Verulamius frigus & calorem vocat dextram & ſiniſtram naturæ, neqve omnino abſurdus eſt Bernhardinus Teleſius, qvi calorem & frigus duo ponit in natura principia activa, de qvorum pugna inter ſe & victoria naſcantur corpora, & plurima naturæ phænomena; quæ enim ex illis pars palmam obtinuerit, alteram partem ſibi ſubjugat, atque ita, vel corpus aliqvod conſtituit, vel aliud qvoddam naturæ phænomenon.

2 Eorum, qvæ ad frigoris naturam pertinent demonſtrandam, ſubtiliſſima plane & recondita ratio eſt. Poteſt autem varie conſiderari frigus, primo qvatenus qvalitas aliqva eſt, tum meram relationem denotat, & ratione ſenſus noſtri determinatur. Prout enim tactus noſter incurrit in corpora, qvorum minima vel non moventur, vel tardius moventur, qvam particulæ noſtri corporis, è diverſitate illa motus judicamus, rem eſſe frigidam, qvæ tamen per ſe nihil aliud agit, qvam qvod ex lege motus agere debet. Ideoqve frigus, qvatenus qvalitas eſt, Ens eſt mere reſpectivum. Conſiderari poteſt ſecundo frigus, ut privatio caloris, & tum nihil aliud denotat, qvam abſentiam iſtius motus minimorum in aliqvo corpore, qvi ineſt corpori, qvod calidum vocamus. Sunt nonnulli, qvi omne frigus habeant pro ſola privatione, ut ſit nihil aliud, qvam caloris abſentia, qva etiam ſententia Hier. Cardanus eſt, qvi putat, ſolo caloris diſceſſu corpora refrigeſcere, non minus ac aër redditur obſcurus, ſolo corpore luminoſo abeunte. Ariſtoteles inter qvalitates ſuas hæret, cumqve definitionem illum rogamus, illam audimus, qvod ſit qvalitas, qvæ congreget homogenea & heterogenea; qva definitione qvid dicere velit, obſcurum admodum eſt. Ille enim congregationis actus, ut vocat, qvomodo frigori adſcribi poteſt? Quod ſi qvalitas eſt ſola, qvæ actio ejus erit in congregatione homogeneorum & heterogeneorum?

neorum ? Carteſium ſi audimus, is nobis ex materia ſubtili ſua ſubveniet, qvaſi ex inſidiis qvibusdam, vel ut θεὸς ἀπὸ μηχανῆς. Is enim ſtatuit ſubtilis materiæ, ſive ætheris, partes majusculas, & validioris motus opifices, calorem procreare, minuſculas & debiliores frigus efficere, ut per illum frigus nil aliud ſit, qvam inſenſibilium partium, vel qvies, vel tardior motus. Ideoqve & illi non niſi privationem frigus eſſe videmus. Verior eſt illorum ſententia, qvi poſitivum aliqvid intercedere in frigore exiſtimant, ita, ut, præter abſentiam motus, accedat novum aliqvod, vel novæ qvædam particulæ, qvarum miſtione tam mirabiles mutationes fieri videmus. Qvis enim exiſtimet, ſola privatione pluvias in nives & grandines mutari, aqvam in glaciem, niſi nova aliqva cauſa accedat, vera & realis? Qvam ſunt varii & admirabiles frigoris effectus, qvomodo rumperentur vaſa metallica, ſi ſola motus ceſſatio ſufficeret ad frigus determinandum? Eſt itaqve frigus, varia conſideratione, aut qvalitas, ſive Ens reſpectivum, aut privatio, aut poſitivum aliqvid.

Joh. Mayow, cujus ſuperiori capite mentionem fecimus, ut de natura caloris 3.
ſubtiliter admodum, ita & de natura frigoris, differit. Spiritus enim ejus nitro-aëreus, è ſolari corpore recedens, motu paulo remiſſiori commovetur in media aëris regione, cum à ſole remotiſſimus eſt prope polos, veroſimiliter à motu circumgyrationis prorſus ceſſat, & tum alterum illud frigoris elementum (ita vocat, pene Teleſio in eo ὁμόψηφος) conſtituit. Hic ait hoſpitari particulas nitro-aëreas copia ſatis ampla, qvæ congelationem vaporum & guttularum pluviarum efficiant. Hæ particulæ aëreæ, illic ob frigus impregnatæ & graviores factæ, valde rigidæ evadunt, ut jam, non inſtar telorum erectæ, ſed rotatim, moveri incipiant. Hæ particulæ cum deſcendunt, probabile eſt, eas non recta deorſum, ſed obliqve verſus polos deferri, cum continuus vaporum aſcenſus in regione meridionali, ob calorem ibi intenſum, aërisqve rarefactionem, rectum deſcenſum impediat, à polis autem eas obliqve revertentes verſus meridiem iter tenere, usqve dum ad terram deveniant. Unde rationem ait dari poſſe, cur ventus ſeptentrionalis maxime ſiccus frigidusqve ſit, in qvantum ſc. aërem, particulis nitro-aëreis gravidum, ſecum rapit; qvanqvam tamen & experientia notum ſit, non ſeptentrionalem tantum ventum, ſed & contrarios, frigus inducere, qvod ex poſitu regionum determinandum eſt. Nam qvibus ad Auſtrum ſurgunt montes altiſſimi, nivibus tecti, iis Auſter frigora inducit. Atqve hanc aëris continuam eſſe circulationem, Mayowius putat, ut particulæ aëreæ ſpiritu nitro-aëreo armatæ in altum tollantur, ibidemqve eodem denuo impregnatæ, inde ad inferiora revertantur. Qvicqvid jam ſit de hac ſententia, ſeu ſpiritum illum nitro-aëreum ſtatuamus, ſive non, illud manifeſtum eſt, deportari per aërem corpuſcula, qvorum interventu congelatio fit, & frigus oritur, idqve poſitivum illud eſt, qvod in frigore reperiri diximus. Neqve abſurdum eſt, cum J. Bapt. Hamelio ſtatuere ſpiritus aliqvos frigorificos. Non enim exiſtimandum eſt, illic tantum eſſe ſpiritus, ubi calor eſt; nam & frigida corpuſcula æqve celeriter moveri poſſe, vel paulo etiam tardius, nihil vetat, ſive per ſe illa moveantur, ſive ventorum, aut materiæ ſubtilis vehiculo.

Video

Video etiam Seb. Wirdigium, in ſuo *de ſpiritibus* libello, frigus qvoqve inter ſpiritus referre, qvo referri meliori jure poteſt, qvam tenebræ. Talia corpuſcula revera ad frigefactionem reqviri, oſtendit luculento experimento Boylius. Is enim, aërem folle ventilans, nullam mutationem ſenſit in thermoſcopio, ſimul ac vero nivem & glaciem orificio appoſuit, ſtatim, ubi afflavit thermoſcopium, aër in illo fuit congelatus vel condenſatus. Imo ipſa artificialis congelatio id oſtendit, & arcanum illud Ducis Mantuæ, qvi pulverem habet, certo modo præparatum, qvi poſſit aqvam media æſtate vertere in glaciem. Cujus naturæ forte is qvoqve pulvis fuerit, cujus mentionem facio *in Epiſtola de Scypho vitreo rupto*, qvi aqvam in tam ſolidam ſubſtantiam convertere potuit, ut cryſtalli inde & gemmæ potuerint efformari, genuinis non multum diſſimiles. Id quidem difficulter dici poteſt, qvanqvam ipſam hiſtoriam ſatis veram putem, qvippe qvam ex ore Boylii ipſe habeo. Cauſa itaqve frigoris & congelationis eſt corpus aliqvod novum, & principium aliqvod ſalinum, qvod per minima miſcetur aliis corporibus, liqvidis præcipue, qvæ minima illa corpuſcula facile intra ſinus ſuos recipiunt; tum liqvidæ partes cujusvis miſti, vel humidi, qvæ congelare itidem poſſunt, ita ut in nonnullis locis ligna qvoqve ipſa congelare ſoleant, imo lapides rumpi.

6 Apparet itaqve ex eo, qvam inepta ſit & abſurda ſententia Thomæ Hobbeſii, qvi, *in libro de corpore, cap.* 28. *art.* 6. 7. omnem rationem frigoris & congelationis ponit in motu aëris directo, qvem ventum vocat, à Sole productum, primum ſub ipſa ſolis ſphæra & linea, & hinc propagatum ad utrosqve polos. Qvam rem ut demonſtret, ſchema aliqvod ob oculos pingit, qvomodo ſc. per Solem moveatur aër, aëris motus, ſeu ventus, moveat deinde aqvam, usqve dum ſub locis polo vicinis in grumos qvosdam condenſetur, atqve ita congeletur. Qvæ certe ſententia, utut ad ſpeciem ingenioſa videatur, tamen falſiſſima eſt, & in ipſius effectus demonſtratione plane inexplicabilis. Ne qvid enim dicam, qvam non ſit illud ſatis certum, omnem ventum à Sole fieri, veritati plane repugnat, ad frigus & congelationem ventum reqviri, ut cauſam, qvanqvam concomitans interdum eſſe poſſit, ut putem, Hobbeſium fallacia cauſæ hic ſibi impoſuiſſe. Exemplum, qvod affert de ſufflatione forti ex ore compreſſo, illam frigus efficere, cum halitus ex ore aperto ſit calidus, nihil probat. Qualis enim aër externus eſt, qvi ſemper frigidior eſt intra fauces concluſo, talis ille ſentitur pulſus à flatu oris exeunte. Eſſet vero calidus ille flatus, ſi aër eſſet calidus, ut obſervare in hypocauſtis & balneis poſſumus, ubi aër ore compreſſo protruſus non infrigidat, ſed magis calefacit. Jam vero explicet nobis Hobbeſius, qvomodo venti à Sole producantur; certe non poſſunt aliter, qvam per calorem produci, & eo in loco, ubi producerentur, oporteret eſſe intenſiſſimum frigus, qvod tamen eſt illis in locis, ubi motus iſtos oportet decreſcere, ut longius propagatos. Ergo debet aut aliud qvid accedere ex iſto loco, qvo appellunt, qvod congelandi potentia illos imbuat. Miſerum qvoqve eſt reſponſum ad inſtantiam illam de artificiali congelatione, ubi dicit, ventum aliqvem exire nive & contuſis ſalibus,

qvi

qvi tranſiret vitrum vel metallum, & qvidem inſenſibiliter. Qvæ certe manifeſto ſunt falſa, ut vel uno hoc experimento refutari poſſet tota ejus doctrina. Reclamat etiam experientia. Longe penetrantius frigus eſt aëre tranqvillo, qvam turbulento & ventis commoto, imo congelaſcunt aqvæ in ipſis penetralibus domus, in ipſis vaſis vitreis, etiam hermetice ſigillatis, qvo ne tenuiſſimus qvidem ventus poteſt accedere. Non immerito itaqve ſagaciſſimus Rob. Boylius exagitat illam Hobbeſii ſententiam *in Appendice libri* iſtius, qvem *de frigore* conſcripſit, Londini A. 1665. *in 8vo* Anglice editi, & adeo accurati, ut parum addi poſſe videatur. Multa, & plus qvam ducenta experimenta inſtituit circa varios liqvores, qvorum ſumma capita referuntur *in Actis Soc. Angl. Edit. Lipſ. Latinæ p. 6. & 35.*

Frigoris effectus varii ſunt, aliqva corpora condenſat, aliqva attenuat, in ali- 5
qva nullam plane efficaciam habet, qvod accidere oportet, ob ſingularem corpuſculorum diſpoſitionem. Aër condenſatur, aqva attenuatur & diſtenditur, ut ex eo patet, qvod valida etiam vaſa lapidea & metallica rumpantur, ſi aqva iis infuſa congeletur. Imo notandum eſt, bombardas majores rumpi poſſe, ſi aqva, illis infuſa, in glaciem mutetur. Ex qvo apparet, particulis, aqvam ſubeuntibus, Elaterem ineſſe. Hinc etiam eſt, qvod aqva glaciata levior ſit aqva non congelata. Ceterum omnia illa nimis prolixa ſunt, qvam ut hic poſſint recenſeri. Vid. Boylius, &, qvi in compendium eum traxit, du Hamel *in libr. de affect.* Scripſit & Joh. Amos Comenius *librum de frigore*, de qvo operoſe hic nolumus diſſerere, non enim eſt iſtius ἀκριβείας, quam habet liber Boylii. Habetur *in Actis Societatis Angl. p.* 195. experimentum novum, oſtendens, qvomodo in momento notabilis frigoris gradus poſſit produci, ſine uſu nivis, glaciei, grandinis, venti, aut nitri, idqve quovis anni tempore. Paratur id materia quadam ex ſale Ammoniaco extracta. Eorund. *Act. p.* 313. adferuntur quædam remedia contra frigus. Ubi mihi recordatio in mentem incidit cujusdam Artificis, qui jactabat, ſe corpora humana, vel contra Novæ-Zemblæ frigora munire velle. De glacie artificiali multa reperiuntur curioſa in *Experimentis Florentinis, à cap. 34. ad* 42. quorum aliqua recenſentur *in Actis Angl. Societ.* recentioribus, nondum in Latinam linguam converſis, p. 1020. De corporibus inſectorum illud memorabile eſt, illa non interire per frigus, ſed ad auram tepidiorem reviviſcere, quod & de hirundinibus & ciconiis memoriæ produnt. Sunt, qui hiſtoriis quibusdam, quas à fide dignis hominibus acceperunt, inducti, exiſtiment, ſimilia in hominibus aliquibus facta fuiſſe, qui non per horas, ſed per dies aliquam multos, &, ſi recte memini, menſes, aqua ſuffocati & congelati, iterum in vitam revocati fuerint. De quibus Exemplis vid. clariſſimi Collegæ D. J. Nicol. Pechlini, *liber de Aëris atque Alimenti defectu.* Refert quoque Beckerus, ſub finem *Diſputationis de frigore*, anno 1618. Nobilem Matronam Wenzelikiam, Treſtii in Moravia Dominam, famulum, quarto poſt congelationem die repertum, ad vitam hoc modo revocaſſe. Primum corpus gelidæ aquæ impoſuit, usque dum glacies è corpore evocata, corporique obducta fuit, poſtea in locum calidum transportavit, orique infudit calidum aromatibus conditum juſculum,

lum, ut ita reſpirare tandem cœperit, & ad vitam redire. Neſcio, an fide digna ſit hiſtoria, nam, nec unde habeat, refert Autor, neqve ſatis circumſtantias alias examinat. Credo illum ex Comenio *de frigore* cepiſſe.

CAP. XVIII.

DE AERE.

§. I. *Aër Diogeni Apolloniatæ Deus, & rerum omnium materia, Rob. Hookio, aliisque modernis, Tinctura tantum aliqua particularum Terraquearum. Diſtinctio horum inter Aërem ſive Athmoſphæram & Ætherem, admitti poteſt, modo utrumque corpus eſſe concedant. Vacuum, abſolute tale, arte produci poſſe negatur. 2. Unde varia aëris conſtitutio, ſalubris præcipue & inſalubris? 3. De Condenſatione & Rarefactione aëris Bernh. Varenii & Rob. Boylii obſervationes. 4. Thermometra, ad inquirendam iſtam, inventa, vel à Corn. Drebbelio, vel à Rob. Fluddio. Variæ horum ſpecies recenſentur. Fluddius omnem ſuam in iſtis fundat Philoſophiam. 5. Aër gravis eſt, etiam in loco naturali, non minus, quam aqua. Falſum eſt, Elementa in loco proprio non gravare. Cur aqua non gravet in fundo maris? 6. Modi aëris gravitatem explorandi. Baroſcopia ab Evang. Torricellio inventa. Variæ illorum ſpecies ac Phænomena. If. Voſſii Aëroſcopium, & Ott. Gverickii Virunculus, Baroſcopio incluſus (qui, an Cometam prædixerit, dubitatur,) ventos & tempeſtates præſagiverunt. Quod etiam herba Chinenſis Chifung, facere perhibetur. 7. Conſilium de Aëromantia iſta, per experimenta crebra, ad aliquam perducenda certitudinem. Laudantur Principis cujuſdam Germani* Tempeſtatum Ephemerides. 8. *Nautarum, Ruſticorum, Metallicorum, præſagia tempeſtatum. Talia Ant. Mizaldus in* Aëromantia *colligit. 9. Hygroſcopia humiditatis ſiccitatisque aëris præſaga. Variæ illorum ſpecies. Cur idem præſtent cornua cervina in Aula Taurinenſi?*

1 AD AEREM accedimus, cui aliqvi plus, qvam Elemento, aliqvi minus, qvam Elemento, tribuunt, aliqvi ne qvidem inter ſpecies corporum locum relinquunt. E veteribus Diogenes Apolloniates aërem Deum fecit, ſi Ciceroni *lib.* I. *de natura Deorum* credimus. Auguſtinus, *lib. 8. de C. D. c.* 2. vult, illum aërem agnoviſſe pro materia omnium rerum, & compotem divinæ rationis. Theodoretus qvoqve & Euſebius ajunt, illum ſtatuiſſe denſum aërem & rareſcentem mundos gignere. Sic autem ajunt feciſſe mundos, aut factos putaviſſe, univerſo motu huc atqve illuc, & rarefacto, & condenſato, ubi coincidebat, qvod denſum erat, feciſſe conſtipationem, & ſic reliqva ſecundum eandem rationem leviſſima ordine ſurſum ſumto feciſſe Solem. Qvæ coincidunt pene cum Carteſii dogmatibus, cujus varii vortices videntur ad ejus imitationem conficti. Aliqvi ne qvidem inter certas ſpecies nume-

numerare voluerunt aërem, eſtqve inter illos etiam Rob. Hookius, qvi *in Micrographia ſua* ſtatuit, aërem nihil eſſe aliud, qvam tincturam & ſolutionem qvandam particularum, ex terra & aqva prodeuntium, quæ in æthere exſolvuntur, & continenter moventur, fere ut parum ſalis aut pigmenti multum aqvæ inficit. Atqve, ut hoc pigmenti arte poteſt ſeparari, ſic aër ab æthere ſecernitur, atqve ita, ſecundum ejus ſententiam, aër nihil aliud eſſet, qvam particulæ aqveo-terreæ diffuſæ, qvarum ſuſtentaculum eſſet æther. Qvæ tamen ſententia vera eſſe non videtur. Nam hyemis tempore particulæ iſtæ, maximam partem aqueæ, in aqvam concreſcerent; liqvidæ enim particulæ, aliis junctæ, primum in guttas, hinc in glaciem, verterentur. Accedit, qvod continuitatem hujus corporis, & qvendam fluxum ad menſuram revocare poſſimus, quod fieri non poſſet, ſi corpus eſſet non continuum, vel discontiguum. Qvi aërem non habent, niſi pro effluviis aqveo-terreis, illi, athmoſphæræ nomine contenti, quicquid reliquum eſt, ætheris nomine complectuntur. A qva ſententia nec Boylium alienum eſſe video, qui, fumum intra vas vitreum cogens, exhauſto prius aëre, ſubſidere fumum obſervavit inſtar aquæ undulantis, quique admoto igne in Cylindrum ſe erexit, iterum recidentem igne ſubtracto. Alii ætherem ab aëre differre nolunt, niſi ratione puritatis, cum quibus nos non multum litigabimus, modo nobis concedant, eſſe aliqvod corpus craſſius, aliqvod rarius, quod globum hunc terraqueum ambit, ſeu jam ſpecie diſtincta ſint illa corpora, ſeu gradu tantum differant. Nam plane vacuum eſſe, non facile aſſerendum, neqve ullis inſtrumentis id ita poteſt demonſtrari, ut nullus dubitationi locus ſit relictus. Vitro certe aërem excludi poſſe, experientia nos docet, an æther vero excludi poſſit, vel alia quædam materia ſubtilis, dici non poteſt, cum videamus, aliqva in illis ſpatiis fieri, quæ non poſſunt concipi fieri in vacuo, quanquam aliqua, quæ aërem videntur propius tangere, abeſſe poſſint. Ita aëris exhauſtio extinxit lumen in corporibus lucentibus, de quo videantur Experimenta Boylii *in Actis Societ. Regiæ p. 474. Edit. Lipſ.* Ceterum, quod abſolute vacuum dici poſſit, nec aëre, nec æthere, plenum, dari non poteſt, niſi forte velimus illud agnoſcere in lacrymis vitreis, ſeu vitro ſtillatitio (Spring-gläſern) quarum accuratiorem examinationem inſtituêre paſſim Autores Anglici, Merettus *in notis ſuper Anton. Nerum de Arte vitriaria*, præcipue vero Hookius *in Micrographia* ſua, è quibus collegit, ſuis Obſervationibus additis, Collega noſter clariſſimus, D. Sam. Reyherus in *libro ſuo de Aëre.*

Ex heterogenearum particularum mixtura oritur varia aëris conſtitutio, hinc 2
ille vel ſalubris eſt, vel noxius, vel gravior, vel levior, vel ſalſior, vel nitroſior, vel ſulphuratus magis, prout illa loca, quibus imminet, ſe habent. Unde & corpora, eum aërem ſpirantia, variis mutationibus ſunt ſubjecta, prout ſc. ille ratione loci, acceſſus & receſſus ſolis, mutatur. Hinc obſervat Baco Verulamius, *in Hiſtor. vitæ & mortis*, eos, qui in montanis habitant, quoniam aërem ſpirant puriorem, vivaciores eſſe iis, qui in vallibus habitant, aut in locis paludoſis.

Aër rarefieri & condenſari poteſt. Cum enim ſpongioſus ſit, habeatque vacua 3
ſpatia, ut per compreſſionem demonſtrari poteſt, poteſt aliquando minus, aliquando

majus ſpatium occupare. Condenſatur vel per frigus, vel per compreſſionem violentam. De condenſatione per frigus ſuperiori cap. egimus. Condenſationis per compreſſionem exemplum habemus in ſclopeto pneumatico, in quo aër, referente Bernh. Varenio, *Geograph. general. lib.* 1. *c.* 19. adeo condenſari poteſt, ut ſexageſimam tantum partem prioris ſpatii occupet. Rarefactio aëris fit vel per calorem, vel per certas aliquas machinas. Si Varenio credimus, dilatari poteſt aër, ut ſpatium occupet ſeptuagies majus, qvam antea, quanquam Boylius, *lib. de vi Elaſtica aëris, Experim. 36.* affirmet, ſe ad dimidium tantum iſtius gradus pervenire potuiſſe, cujus fides exploratior eſt, quam omnium aliorum, quia in aëris gravitate, vel levitate exploranda multum temporis conſumſit, & ad eam ſubtilitatem rem redegit, ut menſuram proportionis inſtituere potuerit, ſecundum quam aër, vel condenſetur, vel rarefiat.

Ad hanc rarefactionem vel condenſationem aëris inquirendam, inventa ſunt
4 ſingularia quædam inſtrumenta, quæ *Thermometra* appellantur, quorum inventionem aliqui Corn. Drebbelio, Batavo, magno in Phyſicis & Mathematicis Artifici, aliqui Roberto Fluddio, tribuunt, qui ſane illorum inventor videri vult, & in iis quaſi omnem Philoſophiam ſuam fundat. Nam in ſingulis paginis pene apud illum occurrunt eorum imagines, commode incommode adductæ. Is in potentia condenſante & rarefaciente, Septentrionali vel Auſtrali, ut loquitur, cauſam omnium naturalium operationum collocat, atque hoc velut inſtrumentum habuit rarefactionis & condenſationis demonſtrandæ, imo totam quaſi ſphæram, cum omnibus ſuis circulis, in hoc inſtrumento ob oculos poſitam eſſe voluit. Sed, ut multa in illo Autore Enthuſiaſmum potius, quam demonſtrationes, ſapiunt, ita & in hoc ignoſcendum illi eſt, ſi genio ſuo paulo liberius indulſerit. Thermometrorum variæ ſunt ſpecies. Simpliciſſima ſunt, quibus Fluddius utitur, & ruditer diſtincta. Subtiliores modos Recentiores invenerunt, & ex iis Boylius, cujus deſcriptionem communicavit nobiſcum J. Bapt. du Hamel *de corporum affectionibus lib.* 1. *c.* 4. *n.* 14. Nam in vulgaribus illis Thermoſcopiis multus errori locus relictus eſt. Simplicia thermometra conſtituunt phialæ vitreæ, quarum extremitas aquæ immerſa eſt, in quibus externus aër, aquæ incumbens, alterationes ſuas aëri interno communicare poteſt. Prout enim aër externus, vel gravior fit, vel levior, & per conſequens, vel rarior, vel denſior, ita aquam ſibi ſubjectam pellit, atque hæc iterum aërem incluſum aquæ. Alia thermoſcopia ſunt utrinque clauſa, in quæ externus aër non tantum impreſſionis habet, quanquam aliqui exiſtiment, certiora in iis ſumi poſſe caloris & frigoris documenta, quæ non ita accurate obſervari poſſint in iis thermometris, quorum extremitas vaſi aqua pleno immerſa eſt. In iis enim aër externus, pondere ſuo gravans aqvam, ſibi ſubjectam, pondere ſuo turbat ſubtiliora caloris & frigoris indicia, ad quæ cognoſcenda aër, intra vitreos canales incluſus, ſufficere poſſit, cum frigoris & caloris externi tanta vis ſit, quæ penetrare ſtatim vitrum poſſit, ut exigua iſta aëris portiuncula eodem modo afficiatur, quo exterior aër, quanquam ipſe in

ſua

ſua ſubſtantia penetrare vitrum non poſſit. Materia enim ſubtilis, aëris quaſi vehiculum, iſtarum alterationum & motuum propagatrix qvædam eſt, cui nihil pene claudi poteſt. De Thermoſcopiis illis refert Monconiſius, *in ſuo Itinerario*, Robert. Boylium integrum Tractatum ſcripſiſſe, ſed qvem ego hactenus non inveni, nec in Indicibus librorum, ab eo conſcriptorum, conſignatum memini. Eſſet ſane operæ pretium, ſi qvis talem in ſe laborem ſuſcipere velit, qvem Boylio nemo poſſet melius in ſe ſuſcipere. Utut enim multum vulgo confidant Phyſici in iſtis inſtrumentis, non pauca tamen urgent eas demonſtrationes dubia, in qvæ ulterius inqvirendum eſſet. Habentur paſſim aliqva apud Boylium, in ejus ſcriptis *de vi aëris Elaſtica*, & *in Actis Soc. Angl.* Hamelius, *lib. 1. de affection. corpor. c.* 4. ex Boylii ſcriptis collegit, qvæ ad hanc doctrinam pertinent, adjectis ſimul iconibus. Legatur & Sam. Reyheri *Diſſ. de aëre*, *cap.* 2. ubi de aliqvot eorum ſpeciebus agit. Vid. porro J. Chr. Sturmius *in Collegio ſuo Curioſo*, *Tentamine* 9. *& in Auctario ad illud Tentamen* Franciſcus Lana qvoqve *in Prodromo all' Arte Maeſtra*, *c.* 7. *&* 8. ubi novas aliqvas thermoſcopii inventiones habet.

Aër vulgo levis habetur, ſed is gravis eſt, & æqve gravat corpora ſibi ſubjecta, 5.
ac aqua. Qvi enim ſtatuunt, elementa in ſuo loco non gravare, falluntur. Et in toto, & per partes, elementa gravant. De Aqua vulgo creditur, non gravare illam corpora, ſibi ſubjecta, vel potius corpora in aqva verſantia, ut ſi qvis Urinator, in fundo maris ſtans, non obſervat aqvam ſuperincumbentem ſibi eſſe gravem, qvanqvam moles aqvarum à capite, ſeu ad ſuperficiem aqvæ, extans longe ſuperet pondere ipſum corpus. Hinc ſolent ad illud confugere: *Elementa non gravare in locis propriis, in aliis vero non naturalibus gravare*; qvod falſum eſt. Nam, ſi vaſtum aliqvod vas ſit aqva plenum, in illius fundo homo jacens non gravabitur, nec tamen eſt aqva in loco proprio, ſi qvis vero in utre, vel vaſe, portaverit aqvam, ſatis ſentiet ejus pondus. Cauſa vero, qvod in fundo maris non gravet aqva, eſt partium fluentium continuitas. Illæ enim, ſibi junctæ, & ſe mutuo ſuſtinentes, qvaſi fornicem faciunt, & pondus illud intra ſe quaſi reflectunt, qvod ſatis ſentiretur, ſi locus in aqva dari poſſet aqva vacuus, vas forte aliqvod, cui per foramen aliqvod immitteretur aqva. Eodem modo res ſe habet cum aëre; nam & ille gravis eſt, & qvasdam gravitatis ſuæ vices habet, ut levior alio tempore ſit, alio gravior.

Iſta gravitas aëris variis modis exploratur. Aliqvi per lances explorant, ut 6
veſicas ſuillas, nunc inflatas, & aëre multo confertas, nunc flaccidas, ad bilancem examinent. Excogitatum qvoqve ſingulare qvoddam inſtrumentum, qvod *Baroſcopium* vocant, cujus inventio prima tribuitur Evangelistæ Torricellio, Magni Ducis Hetruriæ Mathematico, qvi ſingularem de eo invento *Epiſtolam* divulgavit. Hinc ad alios qvoqve dimanavit idem inventum, & à multis tentatum eſt, cujus hiſtoriam accurate deſcribit Sturmius *in Colleg. Curioſo, in Auctario tertii Tentaminis.* Solet in hoc Baroſcopio, pro aqva argentum vivum adhiberi. Illud orificio, qvod apertum eſt, infunditur, & hinc inverſum vitrum vaſculo, qvod argento vivo im-

plctum eſt, immergitur, clauſo prius orificio, ne aër ingrediatur, dum immergitur. Solent aliqvi tubum vitreum, non vaſculo alicui immergere, ſed ab altera parte incurvatum ita liberum relinqvere, qvomodo Hookius, in *Micrographia ſua*, Baroſcopium ſuum efformavit, addito qvodam indice, qvi gradus levitatis & gravitatis oſtendat, pondere aliqvo ductus. Schematiſmum ejus Baroſcopii, qvi Hookium non habet, videat apud Reyherum *in Tract. de aëre c.* 11. vid. qvoqve Sturmius *in Collegio curioſo Tentam.* 3. ubi plures habet Baroſcopiorum Schematiſmos. Obſervatum eſt in Baroſcopio, quanto altius illud in aërem evehitur, conſcenſis altiſſimis montibus turribusqve, tanto magis deprimi Mercurium intra tubulum, & contra tanto altius aſcendere, qvanto id profundiori loco conſtitutum eſt, item, cum ſerenior aër eſt, & purgatior, depreſſiorem eſſe, cum pluvioſus, aut nubilus, & tempeſtates minatur, altius evehi in tubulum Mercurium. Hujus Baroſcopii beneficio aliqvi tempeſtates præcognoſci poſſe exiſtimant, & Is. Vossius *lib. de motu marium, c.* 29. *Aëroſcopium* conſtruere docet, qvod à nemine, ut inqvit, hactenus obſervatum eſt. Certe idem hydrargyro fiſtulas illius impleri innuit, ut ex eo pateat, à Baroſcopio illud non eſſe diverſum. Obſervaſſe is ſe dicit, qvando procella, vel ventus, in mari oritur, deprimi altitudinem hydrargyri, idqve exacte ad menſuram ingruentis tempeſtatis, ventis vero à tellure venientibus aſcendere denuo obſervavit. Hoc inſtrumentum tantæ utilitatis eſſe exiſtimat, ut neſciat, an ullum magis idoneum ad prævidendas tempeſtates poſſit excogitari. Voſſius certe, ut à plurimis accepi, vatem quendam ventorum ſe geſſit, ac aliqvoties à nautis conſultus non fefellit. Tale aliqvod Baroſcopii genus inveniſſe dicitur Otto Gvericius, Conſul Magdeb. qvi in vitro, in qvo humor abſconditus erat, *virunculum* aliqvem formavit, tempeſtatum ſignificatorem, qvem etiam cometam inde prædixiſſe volunt; qvod caſu ego potius factum exiſtimo, cum ſententia ejus de cometis, quæ illos avulſas tempeſtates facit, non videatur probabilis. Naturale aliqvod Aëro-ſcopium exhibet nobis, ſi verum eſt, qvod referunt Scriptores, herba *Chifung*, qvæ reperitur in provincia Chinenſi Quangton; ea enim nautis oſtendere perhibetur, qvo menſe, & qvot toto anno ſint futuræ tempeſtates; idqve colligunt ex nodulis, ſive geniculis. Qvo enim nodi pauciores ſunt, eo pauciores illo anno tempeſtates eſſe dicunt; ex diſtantia autem nodorum à radice ſcire aut colligere ſe poſſe autumant, qvo menſe qvælibet accidere tempeſtas debeat. Digna certe inqviſitione res illa eſſet, &, ſi veritas ejus conſtaret, in cauſas inqvirendum. Sed fortaſſis aliqvid etiam indulgendum ſuperſtitionibus vulgi, in qvas proni ſunt Chinenſes.

7 Magna alioqvin res eſſet, ſi præſciri iſtæ mutationes aëris accurate poſſent, & redigi fortaſſis res ad aliqvas regulas poſſet, ſi tentamina talia multiplicarentur, ratione inſtrumentorum. Nam omnibus Thermometrorum, Baroſcopiorum & Hygroſcopiorum, ſpeciebus res ſimul tentanda eſſet. Tum ratione locorum; deberent enim tentamina inſtitui à multis, ſub eodem & diverſis climatibus, jam in locis montanis, jam in campis apertis, jam in vallibus, & locis ſubterraneis, jam in mari, jam in

in locis paludoſis, arenoſis & ſimilibus. Tum ratione temporum experimenta capi deberent, alia ſole oriente, alia culminante, alia occidente, alia noctu, ſilente luna vel lucente, alia verno tempore, alia æſtivo, alia hyberno, alia pluvio, alia ſereno aëre. Ex iis ſinguli Obſervatores diligenter variationes graduum in inſtrumentis obſervent & conſignent. Inde collatio fiat ſingulorum, & regulæ hinc conſtituantur. Methodum aliqvam indagandæ prænotionis talis in tempeſtatibus præſcripſerunt Angli, cujus ſpecimen vide *in Hiſtoria Soc. Regiæ p.* 1073. Notantur illic ſemper variationes thermoſcopiorum ad συζυγίας lunares, qvas multum poſſe in tempeſtatibus veroſimile eſt. Hoc pacto ſi res inſtituatur, credibile eſt, aliquid nos profecturos, niſi tædia objectorum tam variorum conatum illum ſuperarint. Fuit & aliqvis, ſi recte memini, Princeps Germanus, qvi Ephemerides tempeſtatum, per annos aliqvot, germanica lingva ſcripſit, qvæ ſub *Hiſtoriæ Uranologicæ Uranophili Cyriandri* titulo editæ ſunt *in 4to*. Qui labor qvanqvam tædioſus, non tamen inutilis eſt. Nam ex multa & varia obſervatione aliquid interdum diſcimus. Si modo ventorum omnium cauſas & ortus haberemus ſatis exploratos, felicius etiam judicare in præſagiis illis poſſemus.

Nautis præcipue & Agricolis ſolent aliqva obſervari, & nautæ magnas tempe- 8
ſtates, vel ſubitaneas & graves, plerumque indicio aliqvo prænoſcunt; Ex monte, qvi Tapffelberg dicitur, in Inſula Helenæ, cum exiguus aliqvis vapor primum è longinqvo oriri videtur, ſtatim nautæ ſciunt, eo tempeſtatem præſignificari atrociſſimam. Ea enim nubes ſemper in majores ſphæras ſe volutat, tandemqve maximo impetu aërem & aquam concutit. Legatur de iis tempeſtatibus, & qvibusdam earum prænotionibus, Bernhardus Varenius *in Geograph. Gen.* Solent, qui in fodinis laborant, multis horis præſcire venturam tempeſtatem, pluvias, tonitrua, idqve ex aëris ſubterranei gravitate. Cum enim omnes aëris mutationes principium ſuum in vaporibus terreis habeant, neceſſum eſt, tales primos deprehendi ab iis, qui ſub terra vivunt. Hujus rei eadem eſt, qvæ thermoſcopiorum, ratio. Aër enim montibus incluſus, easdem variationes ſubit, qvas in thermoſcopio. Et ſunt montes qvidam, qvi diverſis temporibus aërem internum exſpirant, & externum abſorbent, ut in Italia mons Cæſiorum, qvod à rarefactione & condenſatione aëris, per acceſſum & receſſum ſolis, fieri oportet. Vulgares illas prænoſcendarum tempeſtatum regulas, ruſticis & nautis familiares, junctis ſimul Aſtrologicis Obſervationibus, edidit Antonius Mizaldus, ſub tit. *Aëromantiæ*, Francof. A. 1613. *in 12mo* recuſæ. In quibus qvanqvam fabuloſa multa reperiantur & ſuperſtitioſa, non tamen inutilis labor eſt; nam ſeligi ex iis poſſunt, qvæ vero videntur ſimiliora.

Eſt & alia Inſtrumenti ſpecies, qvo aëris natura explicari ſolet & inde depen- 9
dentes aëris mutationes, qvod vocatur *Hygroſcopium*, qvo humiditas vel ſiccitas aëris exploratur. Eorum Hygroſcopiorum variæ ſunt formæ, & ſolent ad explorationem adhiberi corpora imbibendis humoribus apta, ut ſunt funiculi, chordæ, ſpicæ avenaceæ. In aula Taurinenſi ſuſpenſa cornua cervina certum futuræ tempeſtatis aut mutationis in aëre indicium dedere, prout in hunc vel iſtum mundi angulum con-

converterentur, cujus rei meminit Sturmius *in Colleg. Curioſo, Tentam.* 14. Sed illud non cornibus, verum funiculo potius, adſcribendum fuit, ipſeqve autor circello ligneo, chorda tenui ſuſpenſo, idem expertus eſt, vid. eundem *ibid. Phænom.* 3. Franc. Lana, *c.* 7. *libri ſui*, illud bilance tentat, vid. eund. *Phænom.* 3. *&* 4. & Lanam ipſum *c.* 8. Cujus tamen ſal nitratum calcinatum non videtur idoneum eſſe explorandæ humiditatis inſtrumentum, qvoniam totum illud corpus ſucceſſu temporis in liqvorem abit, atqve ita, ratione maſſæ ſuæ, ejusqve conformationis, pondus acqvirere videtur. Habet & Lana aliud explorandæ humiditatis Inſtrumentum. Unam enim chordam inter verticillos tendit, alteram protendit pondere appenſo, ut ejusdem ſoni ſint, unde differentiam humiditatis aëreæ ex diverſitate ſoni judicat. Sed dubium & incertum illud eſſe, recte monet Sturmius *eodem in loco.* Eſt & aliud Hygroſcopiorum genus, Georgio Sinclaro (Scoto,) *in libro de hygroſcopio, Dial.* 1. vehementer celebratum, qvi in ejus rei cauſis indagandis vehementer ſollicitus eſt. Fuſius hic deſcribere illud nolo, qvoniam Sturmius, *eod. loco, Phænom. 6. 7. & in Auctario*, ſatis prolixe iſtud deſcripſit. Vid. & Kircherus *lib. 3. Artis Magneticæ, cap. 3. p. 2.* & Schottus *in Mechanico-Hydraulico-Pneumatica P. 2. Cl.* 1. *c.* 3. *Mach.* 4. Paratur illud ex ſpica avenacea, qvod experimentum eandem cauſam habere videtur cum virga ex corylo, qvæ igni admota intra foramina ſponte volvitur. Idem Sturmius aliud qvoddam inſtrumentum Hygroſcopicum invenit, qvod deſcribit *phæn.* 8. Sed idem variatur tantum ratione aliqvorum accidentium, æque enim, ut cætera, chorda dirigitur.

CAP. XIX.
DE AQUA.

§. 1. *AQua verum eſt Elementum. Affectiones ejus, fluiditas, humiditas, figura minimorum (quam falſo cubicam Hon. Fabri facit.) 2. Frigus, cujus tamen non eſt* πρῶτον δεκτικόν. *3. Aquæ vulgares impuræ. Puræ an dentur, dubium. Salubres fore, non lethales, ſi dentur, contra Hon. Fabri, oſtenditur. 4. Miſtio cum corporibus imperveſtigabilis, gravitatio, motus internus. Aqua Tameſis ſpiritum ardentem emittit.*

1 VEnimus ad AQUAM, corpus magnæ extenſionis in globo hoc terraqveo, patetqve ſane ex ipſo aſpectu, eſſe hoc inter prima corpora numerandum, cum maſſam aliqvam univerſalem conſtituat. Inter Elementa refertur, & à veteribus nonnullis unicum ſtatuitur Elementum, de qvo ſupra pluribus egimus. Aqva, ratione texturæ ſuæ, has qvalitates habet: Eſt fluida, habet enim partes facile mobiles, qvam qvalitatem aliqvi in eminenti gradu aëri tribuunt; humida eſt, qvoniam poris & vacuitatibus facile adhæret. Puncta ejus minima, ſublata omni determinatione extrinſeca, cubica facit Honoratus Fabri, qvod qvanqvam prolixo ratiocinio Geometrico probare nitatur *lib. 2. tr. 5. prop.* 210. non video tamen adeo

adoo neceſſarias hujus aſſerti rationes. Crediderim enim, terræ potius particulis cubicam figuram eſſe aptam, nec video, qvomodo cum mollitie & fluiditate conſiſtere cubica figura poſſit: De ratione enim formali fluiditatis eſt, ut protendatur materia.

Conſtituunt aliqvi Aqvam πρῶτον δεκτικὸν frigoris, putant ſc. aqvam frigidam eſſe in ſummo, & nullum aliud dari in natura corpus, qvod magis frigidum ſit, qvam aqva. Unde etiam concludunt, ea, qvæ habent plus frigoris, corpora, plus habere in ſe aqvæ; qvod ſane abſurdum eſt, ſeqvens ex primo illo abſurdo poſito. Cum enim frigus non ſit per ſe ſubſiſtens aliqvod, aut corpori alicui inſit vere, ineptum eſt, facere aliqvam rem ſummum frigoris receptaculum, cum frigus qvalitas reſpectiva ſit, ad ſenſus tantum relata. Nam qvanqvam in congelationibus intercedat ſubſtantia qvædam, tamen non poſſumus vere dicere, illam ſubſtantiam eſſe frigus, qvamvis facit, ut miſta corporibus liqvidis, qvietem aliqvam iis inducat ſummam, ad cujus tactum cum motum nullum ſentimus, frigidam rem dicimus. Deinde, qvis dicere auſit, cryſtallos, lapides, metalla, ad tactum ſatis frigida, plus aqvæ habere in ſe, qvia frigida nobis per tactum exiſtimantur. Nullius momenti ſunt, quæ Peripatetici, aliiqve Philoſophi, ſuper hoc aſſerto prolixe contendunt, qvæ luculenta Diſſertatione diſcuſſit Rob. Boylius *in Hiſtoria Experimentali de Frigore, tit.* 17. 2

Aqva, in naturali ſuo ſtatu, parum vel nihil contrahi poteſt. Poteſt autem facile & valde rareſieri. Differunt Aqvæ elementares ab aqvis illis vulgaribus impuris; nollem tamen dicere cum Honorato Fabri, ſpecie illas differre. An vero aqvæ tales puræ dari poſſint, non facile dixerim. Nulla enim aqva adeo pura eſt, qvæ non aliqvid uliginis admixtum habet. Aqva vero pura nulla ſapore & odore debet eſſe prædita, qvalem, ſi detur, nollem ego, cum Honor. Fabri, *loc. citato prop.* 221. præſentiſſimum venenum dicere, cujus aſſerti ratio fundatur in iſta aqvæ falſo credita frigoris prærogativa. Putat enim, ſuo frigore calorem vitalem extincturam, ſanguinem congelaturam, ſuaqve ſubtilitate totum corporis complexum, atqve adeo intimas medullas, penetraturam ope rarefactionis. Hinc dubitat, an aqva illa ſtygis, cujus hauſtu Alexandrum M. extinctum dicunt, ad puram aqvam propius acceſſerit, cum ſaltem in hoc aqvæ puræ ſimilis fuerit. Qvo ego qvidem metu bonum Honoratum facile abſolverim, ut qvi exiſtimem, aqvam talem, ſi detur, potius Medicinæ loco futuram, qvam veneni. Nam videmus vulgo, aqvas, qvo limpidiores, eo ſaniores haberi, qvo magis fæculentas, eo magis noxias. Exiſtimem ego, magnam refocillandi potentiam habituram aqvam talem, qvippe cui ineſſet purior aliqvis ſpirirus nitro-aëreus, ſi Mayowii principiis ſtandum. Sunt ceteroqvin aqvæ omnes, etiam qvæ limpidæ nobis habentur inviſibilibus fæcibus occupatæ, qvas putrefactio detegit, poſt putrefactionem vero ſi diſtilletur aqva, non facile iterum corrumpetur, ſi vaſe bene clauſo ſervetur. Rorem, ſi putrefiat, videmus producere omnis generis vermiculos & inſecta. 3

4 Hæc nobis dicta ſunto de Aqva, qvatenus Elementum habetur. Qvomodo enim ingrediatur in miſtionem corporum, altius reconditum eſt, quam humana ſolertia indagari poſſit. Qvod aqvam ſpectat, qvatenus maſſa integra eſt, varias habet affectiones, tam cognitas nobis, qvam incognitas. Inter eas eſt gravidatio aquæ, de qva nobis ſuperiori capite aliqva dicta ſunt. Legatur de ea ſcriptum luculentiſſimum *Joh. Walliſii*, qvi Mathematicis rationibus eam demonſtratum ivit. Altera affectio nobis in oculos incurrens eſt motus, qvi qvo manifeſtior eſt, eo magis perplexas & abſconditas cauſas habet. Intelligo autem internos motus marium, qvorſum ſpectat præcipuus fluxus & refluxus, ne qvid dicam de aliis incognitis & inobſervatis. Qvod ſi aqvæ, ſecundum proprietates ſuas & miſtiones cum heterogeneis corpuſculis, conſiderari deberent, res infinita eſſet, ſed tamen magnæ utilitatis. Singulis enim fontibus ineſt nativa quædam indoles à fundo, vel aëre in illos propagata. Cujus notitiam, qvanqvam confuſam, proponit Leonh. Thurnheuſerus *in lib. germ. de aquis.* Notat Boylius de aqua Tameſina, illam, diu clauſam ſervatam, ſi aperiatur, ſpiritum ardentem emittere, ſeu qvi tenuem aliqvam flammam ab admota lucerna rapiat. Forte id adſcribendum eſt fundo ejus fluvii cretaceo.

CAP. XX.

DE MARI, EJUSQUE INPRIMIS FLUXU ET REFLUXU, FONTIBUS ITEM, FLUVIIS ET THERMIS.

§. I. *Mare à ceteris aquis ſpecie diverſum perperam facit Honor. Fabri.* 2. *Scriptores de Mari. Ejus affectiones quædam, ſalſedo inprimis & facultas nauſeam excitandi. Remedium nauſeæ.* 3. *Maris Fluxus & Refluxus. De cauſa ejus variæ ſententiæ, cum veterum, tum recentiorum, Scaligeri, Seb. Baſſonis, Verulamii, Gal. Gallæi, Joh. Walliſii, Theod. Moreti, addito de iis, & præcipuis argumenti hujus Scriptoribus, judicio.* 4. *Veriſimillima judicatur illorum opinio, qui ad lunæ preſſionem, ac ſimul motum terræ, eam referunt. Carteſii, Joh. Walliſii & Honor. Fabri, diverſæ circa hanc hypotheſes. Iſ. Voſſii ſententia de ſole Æſtus marini cauſa, à Thoma Campanella hauſta, exploditur. Obſervationes circa illum diligenter inſtituendæ, quales Angli & Bernh. Varenius jam dederunt. Pauli Sarpii de eodem Epiſtolæ jactura.* 5. *Cauſæ inundationum, tum Maris, tum Nili, & Scriptores de iis. Diluvii univerſalis, ab Iſ. Voſſio impugnati, poſſibilitas Phyſicis rationibus a Nic. Stenone eſt oſtenſa.* 6. De Fundo Maris (*qvi æqve ſalſam & frigidam habet aquam ac ſuperficies*) *Lib. Rob. Boylii. Ejusd.* Hiſtoria Naturalis Maris *affecta.* 7. *De Maris, & aquarum, pondere, colore, aliisque proprietatibus, Monconiſii, Anglorum & Bernh. Varenii, obſervationes.* 8. *Fontium origo e vaporibus, pluviis*

viis & mari. Originem marinam Iſ. Voſſius impugnat, Joach. Burſerus defendit. Salſedo ab aqua marina ſeparari poteſt. Fontes Artificiales. 9. *Scriptores de fluviis ſingularibus, & inprimis de Nili origine.* 10. *De Aquis ſubterraneis.* 11. *Miſcellanea de aquis, & ſpeciatim de Thermis, earumque ortu.*

MARE Honoratus Fabri facit mixtum imperfectum aqveum, in qvo Elementum aqvæ aliis ſenſibiliter prævalere videatur, ideoqve ſpecie diverſum à ceteris aqvis; qvod mihi non ſatis aptum videtur. Si enim ita velimus diſtinguere corpora, pene, qvot fontes, tot aqvæ ſpecies haberemus. Omnes enim fontes ſingularem habent naturam qvandam dependentem ab heterogeneis commixtis, & ſi aqvas ita velimus diſtinguere, certe aërem etiam ita diſtinguere deberemus. Qvod enim mare ſalſum eſt, illud à ſolis admiſtione eſt, qvem extrahi inde poſſe per artificium, & per naturam, videmus. Salem tamen illum ſtatim ab initio creationis illi miſtum fuiſſe dici debet. Qvod ſi ſtatim aqva ſpecie diverſa eſſet, facile ipſi ſpecies novas facere poſſemus & multiplicare Entia. Si communi ſale aqvam communem impraegnamus, videmus ſtatim nova aliqva Phænomena, qvæ in communi aqva non deprehendas. Ova in communi aqva merguntur, in aqva ſalſa natant, unde ratio patet, qvare majores naves non adeo per flumina navigare poſſint, qvam per maria. Nolim tamen idcirco dicere, aqvam, ſale impraegnatam, ſpecie eſſe diverſam à ceteris aqvis. 1

Generales qvasdam *Diſſertationes* de mari edidit Franequeræ A. 1651. *in 8vo,* NIC. AMAMA, Sixtini Fil. qvibus tit. fecit *Decadis Diſſertationum marinarum*, ſed in iis pleræqve Scholaſticæ ſunt & proletariæ diſputationes. De ſalſedine maris prolixe agit HONORATUS FABRI, *Tract. 6. lib. 3.* ubi & de aliis qvibusdam ejus affectionibus, qvales ſunt, æſtate, fervente æſtu, mare ſalſius eſſe, unde ſub Æqvatore, & Zona torrida, mare ſalſius eſſe dicit, cujus ratio hæc eſt, qvod calor ſolis vapores aqveos attollat, & partes facile mobiles volatiles reddat, relicta materia craſſiori ſalina,) marinam aqvam ad ignem extinguendum minus aptam eſſe, aqvam marinam pinguiorem eſſe, aqvam ſalſam vino dulci ſupernatare, aqvam maris ad nauſeam provocare. Cujus cauſæ motui, & fœtori navis & auræ marinæ, adſcribi debent, illæ enim junctæ poſſunt concurrere ad nauſeam excitandam, qvanqvam & ſingulæ interdum nauſeam excitare poſſunt. (Conf. Ad. Olearii *Itin. Perſ. lib. 1. c. 2. pag. 6.* qvi id ſoli motui tribuit, & Jac. Pontanum, *in Bellar. Att. p. 124.* fœtori maris id tribuentem, refutat.) Hujus nauſeæ remedium arcanum ſuppeditat Alexander de Rhodes *in Hiſtor. Tunchinenſi*: ſi ſcil. qvis piſciculum, ab alio piſce devoratum, torreat, atqve edat. Cujus periculum facere poteſt, qvi velit. Ego fidejuſſorem boni effectus me non præſtiterim: mihi enim vel ipſe piſciculus ſatis nauſeæ faceret. 2

Princeps maris phænomenon eſt fluxus & refluxus ejus, cui immergitur, quo abſorbetur omnis humani ingenii ſolertia. Vid. *Diſſ.* Belmontis Cagnoli *de fluxu & refluxu maris*, Romæ habitam, & Diatr. elegantem *in cogitatis & viſis* Verulamii, nec 3

nec non aliam Sorelli *in ſcientia univerſali.* Qvicqvid hic dicimus, per conjecturas tantum colligimus, qvarum eæ ſunt meliores, qvæ veroſimiliores. Antiqvi varie ſe torſerunt in indagatione hujus phænomeni, & Pythagorei ac Stoici ſpiritum qvendam terreſtrem excogitarunt, hujus fluxus cauſam. Eadem Platonis opinio fuit, qvi aqvam è tartaro, vi ſpiritus, emitti & recipi dixit. Nimirum terram, velut animal aliqvod, conceperunt, qvod ſpiritum emitteret & reciperet. Ariſtoteles qvoqve ſpiritum aliqvem æſtus cauſam agnovit: ait enim, à ſole & igne ſubterraneo multum in terra generari ſpiritum, cujus vim immenſam ait æſtimandam, non tantum ex iis, qvæ fiunt in magno mundo, ſed & in parvo, h. e. in corpore animalium, *lib. 2. de meteor. cap. de Terræ motu.* Jul. Cæſ. Scaliger, in hac de fluxu maris doctrina, totus fluctuat, nec, qvam in partem ſe vertat, novit, aliqvam tamen cauſam aſſignat dominio illi, qvod luna habet in aqvas, externum tamen principium agnoſcit potius, qvam internum. Ita enim argumentatur: Si ab interno principio motus procedat, mare animal eſſe, qvæ argumentatio non ſatis procedit. Tandem eo tota ejus ſpeculatio finitur, ut ignorantiam ſuam fateatur. Qui ignibus ſubterraneis adſcribunt cauſam illius, inconſiderate id faciunt. Non enim ab agentibus dubiis, & non perpetuis, motus tam conſtans poſſet propagari, qvi, vel ipſo oculo judice, magis videtur per pulſionem fieri, qvam per rarefactionem, à qva ſi procederet motus ille, tumultuarius eſſet, interruptus, nec ſibi per certa intervalla ac menſuras conſtans. Seb. Baſſo tribuit ſpiritibus qvibusdam mari contentis, qvorum concitatione efferveſcant aqvæ, perinde, ut in animali accendi febrilem materiam videmus. Qvi etiam neſcio qvam animalis Ideam, de terra ſibi impreſſam, habet, ut omnes illi, qvi hanc maris circumvolutionem circulationi ſanguinis in corpore humano comparant, vid. Phil. Jac. Sachſius *in Oceano Macromicrocoſmico, ſeu Diſſ. de analogo motu Aqu'arum ex & ad Oceanum, & ſanguinis ex & ad cor* (Uratiſl. 1664. *in 8vo,*) & Franciſcus Follius à Puppio *in Recreatione Phyſica de ſanguinis ac omnium viventium univerſali analogica circulatione.* (ed. Florent. 1665. *in 8vo.*) Verulamius, acerrimus alioqvin rerum naturalium indagator, vehementer hoc in argumento fluctuat; nam primum longa eſt illi diſputatio de variis motibus marium, & hinc examinat Analogiſmum cum lunæ motu, qvem tamen ipſe in cauſa hujus motus eſſe agnoſcere non vult, ad internos potius aqvæ motus, & generales totius orbis, qvam ad ſpecialem lunæ pulſionem, confugiens. Unde de motibus maris ſexhorario, menſtruo, ſemimenſtruo, ſemeſtri, varie judicat, nec ad unum illos principium, ſed ad varias cauſas, refert, cum tamen iſta varietas hic potius turbet, qvam expediat. Ut itaqve longe incertiores ſimus, qvam pridem. Primus GALILÆUS GALILÆI, Vir ſummi ingenii & judicii, aliqvid majus animo concepit: is enim ad motum terræ retulit fluxum maris. Qvoniam enim terræ globus, ſecundum ejus hypotheſes, motum habet annuum diurnum, ex eo pendere ait inæqvalem illum maris motum. Aſſertionis principium vulgari experimento comprobat, qvod videamus lineam rectam, ſi ab æqvali

motu

motu tranſit ad incitatiorem aut repreſſiorem, aut ad repentinam quietem, illico totam concitari in unam partem, & relabi in contrariam. Hanc hypotheſin Galilæi Joh. Walliſius, acutiſſimus Mathematicus, *in Diſſ. de fluxu & refluxu maris*, qvæ habetur *in Actis Anglicis p.* 204. ſumme rationalem cauſam vocat, non excludendos tamen putat motus lunares, ad determinandas periodos æſtus marini. Qvid vero contra illam Galilæi ſententiam inferri poſſit, prolixa diſputatione recenſetur apud Berirgardum *P.* 5. *Circ. Piſ.* ita tamen, ut magnificis Elogiis ſemper eum ornet Theodorus Moretus *in Tr. Phyſico - Mathematico de æſtu maris*, Antwerpiæ A. 1665. *in 4to* excuſo, ad virtutem lunæ magneticam, & luminoſam iſtam aquarum elevationem, refert, quod nihil eſt dicere. Sonoræ enim voces illæ ſunt, qvibus nihil cauſæ ſubeſt.

Id certe veroſimilius conjecturis apprehendere poſſumus, cum videamus globum hunc terreum maxima ſuæ maſſæ parte aqva circumdari & interfundi, motum maris eſſe aliqvem, qvia corpus fluidum eſt. Diſtinguimus etiam facile motum ſuperficialem à motu totius, qvi à ventis procedit. In hoc vero motu, qvando videmus, totam maris maſſam moveri, nulla deprehenſibili externa vi compulſam, qvalis eſt ventorum, recte & firmiter inde colligimus, motum hunc debere procedere, vel per inclinationem totius globi, vel per pulſionem corporis, qvod corpori terreo mole ſua pene reſpondet. Per inclinationem ſi fit, ejus ratio petenda eſt ex motu terræ; per pulſionem ſi fit, à nullo alio corpore, qvam à luna, fieri talis motus poteſt: qvoniam vicinus ille planeta eſt, & breviore circulo circa terram volvitur. Vid. Federici Delphini Lib. integrum, Patavii A. 1559. in 4to, editum, qvo fluxus & refluxus maris cum luna convenientiam demonſtravit. Movet vero tale corpus omnia corpora, ſibi obſtantia, facile mobilia. Obſtat autem primo materia cœleſtis vel æther, motu ſuo perveniens etiam ad lunam, hinc aër gravior, qvem excipit aqua, ſphærica figura ſua terram ambiens. Moto itaque corpore lunari, movetur æther, movetur aër, & omnium ultimo aqua, terminus illius motionis, & quaſi ultimus in rota iſta circulus. Accedit motus illius tenor quidam & æqualitas, quam non ab alio, qvam à continuo movente, vel premente, poſſe procedere ratio dictitat. Quæ in iſto motu inæqvalitas eſt, poteſt & determinari obſervatione accurata. Nam, qvod in fluviis, vel maribus, per inſulas interfuſis, aut inter anguſta littora coarctatis, inæqvalitas qvædam ſentiatur, ab altera illa inæqvalitate decedens, id tribuendum eſt littoribus aut obicibus, ad qvos alliduntur marini fluctus. Hæc omnia cum conſideraret Carteſius, commentus eſt facilem aliqvam methodum, qva reciprocationem illam maris nobis demonſtraret. A preſſione enim lunæ, & motu cœleſtis materiæ aſcenſum & deſcenſum maris deducit. Qvoniam enim vaſtum corpus luna eſt, omniaqve loca corporibus repleta ſunt, igitur nova corpora non aliter admittuntur, qvam ut priora ſitu ſuo detrudant, cogantqve alio ſe extendere. Hypotheſin illam Carteſianam perſpicue ob oculos poſuit Anton. le Grand, *in Inſtit. Philoſ. P.* 6. *Art.* 12. & *Hiſtoria ſua naturali*, ubi de ſpecialibus æſtuum phænomenis pluri-

pluribus agit, quæ nos, cum prolixiora ſint, hic excutere omnia non poſſumus. Ex iſta preſſione lunæ per ſe patet, & ex ſchematiſmo depicto, cur maris æſtus bis in die fiat. Luna enim verticalis alicui puncto preſſione ſua pellit aquas, quæ in extremo preſſionis ſuæ, qvod quadrantem circiter globi implet, altiſſimæ, atqve ita, in gyrum acta luna, per vices aqua deprimitur & tollitur. In his Carteſius ſatis, ut puto, explicuit rem totam, niſi forte è motu terræ, quem Galilæus in cauſa æſtuum eſſe dicebat, qvædam aſſumenda ſint ad inæqualitates æſtuum determinandas. Satisfacere tamen non potuit Iſaaco Voſſio Carteſius, qui, *in libro de motu marium & ventorum*, (Hagæ A. 1663. in 4to edito,) in omnia alia dilabitur. Is enim omnes, etiam maximas intumeſcentias marium, vel à tantilla caloris aquæ intenſione produci poſſe putat, qui ſoli potius, quam lunæ, adſcribendus ſit. Videatur is *cap.* 11. 12. & 13. præcipue, ubi rem iſtam prolixe proponit, ratiociniis inſuper qvibusdam è Stathmica petitis, quæ tamen impingere ait Walliſius in principia iſtius artis, loco ſæpius citato. Non enim ſe conſentire huic hypotheſi poſſe ait, qvod inter maximum minimumqve maris tumorem vix unius pedis perpendicularis intercedat diſcrimen. Walliſius itaqve judicat, ſe nihil in toto libro invenire, qvod ſuam ſibi ſententiam mutare poſſit. Quod hiſtorica attinet, de iis ſuſpicatur Walliſius, ea ad propoſitum ſuum torſiſſe eum potius, quam ut ſecuri eſſe poſſimus de eorum veritate. Manet itaqve in illa ſententia, eſſe lunæ adſcribendam cauſam fluxus & refluxus maris, non ſoli, ideoqve commune qvoddam centrum gravitatis terræ & lunæ poſuit pro explicandis phænomenis illis. Scil. terra & luna corpora illi ſunt adeo connexa, ut unius motus motum alterius analogice ſeqvatur, luna obſervante terram, ut centrum periodici ſui motus. Ideoqve conſiderari poſſe putat, ut unum corpus, vel potius ut unum aggregatum corporum, habentium unum commune centrum gravitatis, qvod centrum eſt in recta linea, connectente illorum reſpective centra, ita diviſa, ut ejus partes ſe habeant in reciproca proportione ad gravitates duorum corporum. Supponit Walliſius, terram & lunam, ſimul junctas, ut unum corpus circumvolvi circa ſolem, in magno orbe motus annui, & ex hac ſuppoſitione motum æſtimat illum motu communis centri gravitatis utrorumqve corporum. In Stathmicis enim, ait, æſtimari corpus, aut aggregatum corporum, moveri deorſum, ſurſum, aut qvovis alio modo, qvo ejus commune centrum gravitatis illo motu movetur, qvomodocunqve etiam partes inter ſe loca mutent. Linea itaqve motus annui deſcribitur non centro terræ, ut ii exiſtimant, qui conſtituunt terram primarium, & lunam ſecundarium planetam, nec centro lunæ, ut ii, qvi lunam primarium & terram ſecundarium planetam, faciunt, ſed communi centro gravitatis corporum terræ & lunæ, ut unius aggregati. Ex hac hypotheſi varietatem ille æſtuum deducere prolixis & qvodammodo perplexis ratiociniis laborat, in qvibus tamen non ſibi ipſi omni ex parte ſatisfacit, cum hiſtorica æſtuum cognitione ſe non ſatis inſtructum eſſe fateatur. Ideoqve, ut conjecturam tantum ſuam proponit, & virorum eruditorum dubitationes ultro provocat, qvarum aliqvæ *in Actis* referuntur *Anglicis*,

glicis, una cum Reſponſionibus ad illas. *Vid. p.* 219. 234. 235. 518. Honoratus Fabri, *Tom. 3. Phyſices*, *Tr. 6. lib.* 3. magna induſtria totam hanc doctrinam proponit. Ad lunam tamen cauſam non refert intumeſcentiæ maris, ſed eam occaſionem tantum appellat, qvæ certe ſubtilitas hic non eſt magnopere attendenda. Situm lunæ in cauſa eſſe dicit, ut aëris, ſuperficiem terræ ambientis, niſus ſit inæqualis. Scil. lunæ globus ſphæram gravitationis habet: Habet & terra, quarum utrarumqve ſphæras gravitationis communi tangente gaudere dicit; unde inæqvalitas aëris, & eum ſequentis aqvæ, ſeqvatur. Qvæ opinio non multum à Walliſiana differre videtur. Ceterum ſpeciales circa æſtus marinos obſervationes, earumqve cauſas, centenis propoſitionibus, & multis ſchematiſmis, perſeqvitur, ut non credam, facile qvenqvam majore induſtria rem iſtam examinaſſe. Pro fundamento tamen hic ſubſternendæ ſunt obſervationes à variis, in variis locis, magna cum attentione, inſtitutæ. Qvomodo æſtus ſecundum tabulas obſervandi, præſcribitur *in Actis Angl. Societ. p.* 18. De varietate æſtuum in Inſulis Occidentalibus Scotiæ vid. eadem *Acta p.* 40. De varietate eorum in Bermudis, (in Scotia) *p.* 460. & 664. De æſtuum vero tempore extat Epiſtola Henrici Philippi ad Walliſium *in Actis p.* 540. E qvibus videmus, multum adhuc ſupereſſe in inqviſitione ipſius rei, anteqvam definitivam de vera æſtuum cauſa ſententiam dicere poſſimus. Jungi etiam iis obſervationibus poſſunt, qvæ Bernh. Varenius notavit *in Geographia generali*, cujus nullam mentionem fieri ab iſtis Inqviſitoribus miror. Subſiſtemus itaqve in generali illa ſententia, lunam vel ſolam, vel terræ junctam, & cum ea in motu communicantem, horum æſtuum cauſam eſſe, ſecuri interim de ſpecialibus illis, usqve dum longa dies, & perfectior cognitio eorum, accuratas demonſtrationes manifeſtaverint. Nam, vel illis, ut manifeſtis cauſis, adſcribendum eſt hoc phænomenon, vel ad qvalitates qvasdam Coſmicas, nobis incognitas, recurrendum. Utinam ſupereſſet Epiſtola, qvam ſuper hoc argumento ſcripſit Pater Paulus Sarpius, & adeo deſiderat Scriptor *vitæ ejus p.* 132. 133. *Edit. Gall.* Qvod Voſſii ſententiam attinet, qvi in Sole cauſam æſtuum ponit, ea non eſt nova ejus opinio, ſed ante illum prolixe Thom. Campanella, *in Diſquiſitionibus Phyſiologicis*, *quæſt.* 20. *Art.* 3. pro ſole pugnavit, ac Galilæi objectionibus reſpondit.

Sunt & alii motus maris, à Septentrione ad Auſtrum, ab Auſtro ad Septentrionem, ab Ortu in Occaſum, ab Occaſu in Ortum, de qvibus Voſſius pluribus agit, & Honor. Fabri *loco citato*, *propoſ.* 101.

E motibus marium, ſi ſolito fuerint majores, inundationes oriuntur, qvas Verulamius pocula lethea humani generis vocat. 5 Eas obtingere nonnunqvam videmus, an caſu, an ſucceſſione aliqva periodica, non facile definiri poteſt; nam non ſunt omnium inundationum accuratæ hiſtoriæ obſervatæ, nec obſervari recte poſſunt ab hominibus, in extremo periculo conſtitutis, qvare in illis nihil definire poſſumus. Veroſimile eſt, illas interdum, ſi non ſint admodum magnæ, oriri ex nimia pluviarum & nivium mole, tempeſtatibus & procellis inſolitis, nonnunqvam à vi aliqva

liqva interna, cum ſc. aliqva qvaſi fermentatio aqvarum eſt. Neqve enim adeo abſurdum eſt, ut putat qvidem Iſ. Voſſius, *in libro de Nili, & aliorum fluminum origine* contra Chambræum diſputans, à fermento aliqvo nitroſo intumeſcere Nilum. Id enim fit eo tempore, qvo ſpiritus ille nitro-aëreus agitare totam naturam ſolet. Voſſius vero omnem illam inundationem à continuis illo tempore in Æthiopia pluviis oriri putat, ut omnes omnino fontes. Dignum ſane eſt, accuratius inqvirere, & in ortum Nili, & in inundationem iſtam. Nitroſitatis indicium eo tempore manifeſtum argumentum eſt, ex glebis terræ, eo tempore ponderoſioribus, quam ante, adeo ut incolæ exinde menſuram inundationis capere poſſint. Vide in *Act. Angl. p.* 192. 193. rationes & argumenta ſummatim enarrata, qvibus Chambræus ſententiam ſuam (*in diſcurſu Gallico de cauſis Inundationis Nili*) ſtabilire conatur, qvam & examinat Th. Campanella *Disquiſ. Phyſiol. quæſt.* 20. *art.* 5. *in Appendice.* Ceterum, qvod ad Nilum, ejusqve inundationes, ſpectat, legi poteſt Marcus Frid. Wendelinus *in Admirandis Nili*, & Joh. Bapt. Scortiæ *lib. de natura & incremento Nili*, Lugd. Gall. A. 1617. *in 8vo* editus. Videantur & obſervationes de incremento Nili in *Itinerario* Monconiſii, *P. I. p.* 158. 197. & 268. & Anonymi Lib. Anglicus, Lond. A. 1669. *in 8vo* editus, ſub Tit. *Ashort Relation of the River Nile.* De Diluvio univerſali naturalibus rationibus poſſibili ſupra qvædam diximus, & Nic. Stenonis *prodromum libri de ſolido intra ſolidum naturaliter contento* laudavimus, qvi nova qvadam ratione argumenta pro demonſtranda univerſalitate illa invenit, qvæ illic legantur. Sufficit nobis veroſimilitudo demonſtrata, ut habeamus, qvæ opponere poſſimus temerariis ſacrarum literarum impugnatoribus. Iſaaci Voſſii certe, qvanqvam ſe non nominet, argumenta contra univerſalitatem diluvii non ſunt tam invicta, imo plus abſurditatis in ſe habent, qvam ipſe forſitan exiſtimet. Conf. *Tr. de Diluvii univerſalitate*, Genevæ A. 1667. *in* 12. editum, cum *lib. de origine Animalium* Abr. Mylii, cujus an & ille fœtus ſit, incertum eſt, cum nomen Autoris non addatur. Qvibus ex cauſis inundationes particulares contingere poſſint, & qvæ olim fuerint in Belgio inundationes, ſingulari libello deducit Mart. Schokius, Groningæ A. 1652. *in* 12. excuſo.

6 Proprietatis maris, vel in genere conſiderati, vel ſpecialium qvorundam, ſi omnes, qvæ referri poſſunt, tractare hic velimus, non paginæ aliqvot, ſed volumina, nobis eſſent ſcribenda. Qvomodo mare comparatum ſit in fundo ratione frigoris, Rob. Boyle oſtendit, è relationibus Urinatorum peritiſſimorum, in libello *de fundo maris, & temperie ſubmaritimarum regionum*, ubi notat, falſum eſſe, qvod vulgo dicitur, & à Georg. etiam Fournerio, *L.* 9. *Hydrograph. c.* 26. acriter multisqve rationibus, ſed incaſſum, defenditur, *minus eſſe frigidum & ſalſum mare in fundo*, (l) cum

(l) Maris hyberno tempore congelati, & glaciem, & aquam glaciei proximam, dulcem eſſe, mediam modice tantum ſalſam, infimam autem, & fundo propiorem, adeo ſalſam, ut unus Cantharus, ſive IV. Libræ Romanæ iſtius aquæ, igni appoſitæ, & in vapo-

cum contrarium verum ſit. Illud autem verum eſt, non eſſe tam rapidum aquæ motum in medio maris, & in fundo, qvam eſt in ſuperficie. Ceterum præ manibus habuit Boylius abſolutam aliquam hiſtoriam naturalem maris, cujus ſumma capita recenſentur *in Actis Angl. p. 255.*

De Diverſarum aqvarum proprietatibus, ratione ponderum, videantur obſer- 7
vata Monconiſii *in Itinerario p.* 227. 449. 278. 282. *part.* 2. De pondere aquæ congelatæ vid. *eund. p.* 278. *part.* 2. De ponderibus aliorum liqvorum *p.* 449. Qvomodo aqva ponderanda ſit, methodus præſcribitur apud eundem *p.* 27. & 28. De diverſo pondere aquæ marinæ vid. *in Actis Anglicis Transactionem* 4. *p.* 442. *edit. Angl.* Ibid. plura habentur de diſcriminibus aqvæ marinæ & fontanæ *p.* 565. & 701. De varietate colorum in maribus diverſis vid. *ead. Act. Angl. p.* 496. Multa alia, quæ ad doctrinam de mari ſpectant, tam Geographica, qvam Phyſica, habentur *in Geographia generali* Bernh. Varenii *c.* 12. 13. 14. quæ omnia hic ſpeciatim enarrare non licet.

De fontibus, & eorum ortu, peculiariter qvoqve hic agi debebat, de qvo va- 8
riantes ſunt Phyſicorum ſententiæ, tam Veterum, quam Recentiorum. Ariſtoteles fontes oriri putat ex aëre incluſo & vaporibus à ſole elevatis, inqve aqvam converſis. Alii ex concurſu pluviarum, vel aqvarum nivalium, fontes generari putant; qvam ſententiam Iſ. Voſſius integro libro demonſtrandam reaſſumpſit, eorumqve ſententiam refutavit, qvi è mari oriri flumina volunt, per percolationem, ita ut ſalſugo in terra remaneat, & purior aqvæ ſubſtantia ſcaturiat. Eam enim ſententiam legibus naturæ adverſam putat, & contra principia hydraulica eſſe, imò totos illos tubos ſubterraneos fictos & imaginarios habet. Percolari per terram ſalſedinem poſſe experimento alias probatum eſt, qvanqvam & alii modi ſint ſalſedinem illam ſeparandi. Fuit enim Gallus aliqvis nobilis, qvi coram Rege experimentum ejus fecit per deſtillationem. Modus deſcribitur *in Act. Angl. recentioribus p.* 2048. Ut proinde impoſſibile non ſit, ex mari poſſe oriri fontes dulces. Honoratus Fabri *Tom.* 2. *tr.* 6. *lib.* 3. *Phyſ. ſuæ, propoſ.* 105. ægre etiam adducitur, ut ex mari pervenire fontes putet, cujus rationes illic legantur, qvanqvam, ut mihi qvidem videtur, non usqve adeo iis rem conficiat. Quanquam enim verum non ſit, eſſe intra terræ viſcera tales qvosdam tubos, aut machinas aliqvas hydraulicas, tamen ita præfracte negari non poteſt, potuiſſe aliqvos ductus ſubterraneos caſu fieri intra terræ viſcera, per qvos pellatur aqva. Qvod autem fontium ſcaturigines attinet, qvæ è

vaporem redactæ, Salis Marini unciam unam, cum ſesqviſcrupulo, reliqverint, d. 6. Februar. A. CIↃ IↃC LXXIIX. in portu Kilonenſi, deprehendit Sam. Reyherus, Acad Kilon. JCtus & Mathematicus. Vid. ejus Hiſtoriam elegantem *Novi ſui Experimenti de Aquæ Marinæ Dulcedine*, in qua cauſam hujus dulcedinis ab aquæ compreſſione, & ſalis gravitate, repetit, novasqve rationes ſalis coqvendi, & aqvæ marinæ edulcorandæ, è Phænomeno hoc derivari poſſe oſtendit.

montibus oriuntur, illæ cum mari continuæ eſſe non poſſunt, alioqvin aqva, qvæ gravis eſt, aſcenderet, absque ullo exteriori impulſu. Fieri tamen id per accidens poteſt, ſi ſuperficies maris ſit alterior qvopiam terræ tractu, qvo poſito, fieri poteſt, ut aqva maris, per laxiores ſpongioſæ terræ partes ſe inſinuans, in ſcaturigines alicubi erumpat. Mihi hac in re probaretur illa ſententia, non omnium fontium eſſe easdem origines. Aliqvi oriuntur è pluviis, aliqvi forte ex vaporibus liqveſcentibus, qvod qvomodo fieri poſſit, non abſurde exponit Fabri *l. cit. propoſ.* 104. Et memini ipſe tale exemplum, cum flueret in ſuperficie montis rivulus quidam, in effoſſione terræ nullam ſe aqvam exhibuiſſe, ſed tantum vapores qvosdam. Aliqvos Honoratus Fabri ex aëre liqveſcente oriri putat, cui tamen aſſentiri non poſſum, niſi per aërem liqveſcentem velit intelligere pluviam. Aër enim per ſe non mutatur in aquam, aut meros vapores & effluvia aqvea, niſi in pluvias omnes condenſentur, ad fontes producendos aptos eſſe non credo. Qvi ad Angelos motores recurrunt, aut ad influxum ſiderum, illi certe præter neceſſitatem ſuperſtitioſi ſunt in natura. Qvomodo per artificium fieri fons poſſit, docet nos Joh. Majow *lib. de Salenitro c.* 15. *p.* 256. Qvo experimento evincere vult, ab aqvis pluviis oriri poſſe fontes. Argumentum *de origine fontium integro libello*, (Hafniæ A. 1639. in 8.) pertractavit Joachimus Burserus, qvo omnium ſententias examinat, & dubia circa ſingulas ſententias operose diſcutit, qvi tamen fontium ex mari ortum magno conatu propugnat & inprimis *c.* 22. maximæ illi difficultati ſatisfacere laborat, qvomodo aqva marina ad fontium orificia adſcenſere poſſit, qvæ an hydraulicis legibus ſatisfaciant, Mathematici viderint. Jungi Burſero poteſt ſcriptor Gallus Anonymus Libelli *de origine fontium*, Pariſ. anno 1674. in 12. editi, qvi utiliſſimus eſt, & Phyſicorum omnium opinionibus recenſitis & examinatis, ſuam tandem de origine illorum à nivibus & pluviis addidit. De Aqvis Mineralibus vid. *obſervations ſur les eaux minerales de plusieurs provinces de France, faites en l' Academie Royale des ſciences, en l' année* 1670. *&* 1671. per le Sieur de Clos, A. 1675. in 12. editas.

9 Spectat huc conſideratio fontium ſpecialium, Nili, Danubii, Rheni &c. tam ratione ortus illorum, qvam ratione ceterarum proprietatum. De Tiberi And. Baccius tres libros Italica lingua ſcripſit. (m) De origine Nili, hactenus abſtruſa omnia & recondita. Marcus Frid. Wendelinus, *in Admirandis Nili* Francof. A. 1623. in 8vo editis, multorum ſententias recenſet. Vide tamen, qvæ affert ex nonnullis Orien-

(m) Veros Nili Natales, in Regno Habeſſiniæ Gojam, Petrus Pays, Jeſuita, Teſtis αὐτόπτης, an. 1618. detexit, Gregorii autem Habeſſini, ac aliorum, ſuffragiis fuſius confirmavit Iobus Ludolphus in *Hiſtoria Æthiopica*, Francof. an. 1681. edita, *Lib. I c* 7. *&* 8. nec non in *Commentario* ad hanc *Hiſtoriam*, anno 1691 ibidem publicato. Charta ejus Æthiopiæ Chorographica, ab Arnoldo promiſſa, *Lib. I Hiſt. Æthiopica*, modo memoratæ, *Cap. IV.* eſt inſerta. Conf. de Nili, in regno Gojam, Fontibus brevius diſſerentem Joh. Chriſtoph. Becmannum *in Hiſtoria Orbis Terrarum Geographica, cap.* 3. *P.* 4. §. 16. *p.* 59. 60.

Orientalibus Scriptoribus Joh. Chriſtoph. Wagenſeilius *Comment. in Sotan. p.* 306. 307. 308. & Chriſtophorus Arnoldi *in notis ad eum Commentarium*, ſub finem additis, *p.* 1179. ubi promittit D. Hiobi Ludolphi Chartam Æthiopiæ, inqve ea veram Nili originem. *De Rheni Alveis* videatur Phil. Cluverii ſcriptum. Sunt & multi alii, qvi ſingulorum qvorundam fontium hiſtoriam ſcripſere, ſed ea cura magis ad Geographos pertinet: in qvantum tamen ex iis qvid capi poteſt de ortu eorum, variis mutationibus, inundationibus, occluſionibus, referri poteſt ad doctrinam Phyſicam.

Multa hic etiam de aqvis ſubterraneis dici poſſent, qvarum magna eſt co- 10
pia per viſcera terræ diffuſa, qvæ multum negotii faceſſere ſolent foſſoribus, qvi peculiaribus Machinis eas ab uno in alium locum transferre norunt. De earum utilitate videndus Auguſtus Hauptmann in Tract. Germ. cui tit. Waſſer-Schatz/ qvo demonſtrat, qvantum illæ conferant ad mineralium productionem, ac Lib. alius Germ. Leonh. Thurnheuſeri, rerum metall. maxime gnari, adeoqve præ aliis commendandi. Cloſii, Scriptoris Galli, paulo ante jam facta eſt mentio.

Poſſent hic multa de puteis, de ſitu fontium, de æſtibus fontium, de pro- 11
prietatibus qvibusdam aqvarum, qvatenus illæ corpori humano proſint, vel obſint, de ſignis aqvæ latentis, de miraculoſis qvibusdam & ſingularibus fontium proprietatibus, qvarum multæ fabuloſæ ſunt, de fontibus & aqvis tempeſtuoſis, de fluminum curſu, & ſimilibus, dici, de qvibus omnibus legi velim Honorat. Fabri, qvi ſingulari brevitate complexus eſt omnia. De aqvis tempeſtuoſis videatur Kircherus *in Mundo ſubterraneo.* De Thermis multa etiam hic dici poſſent. De iis ſcripſit integrum librum Andr. Baccius, & de ſpecialibus nonnullis varii Autores egere, qvi legi poſſunt omnes & examinari. Bernh. Varenius qvoqve admodum diligens fuit in aqvarum mineralium ſpeciebus & proprietatibus enarrandis *Geogr. Generalis c.* 17. *toto, poſtquam c.* 16. *&* 15. multis de fluviis, lacubus, ſtagnis & paludibus, egerat. Multa is, in *Geographia* hac *Generali*, de terris ac maribus plene atqve eleganter tradidit. Optandumqve eſſet, ut ſimili labore Geographiam ſpecialem potuiſſet perſeqvi. Sed morte immatura præventus perficere opus inſtitutum non potuit. Thermarum ortum aliqvi tribuunt ignibus ſubterraneis; ſed rectior eſſe videtur ſententia Johannis Mayowii, qvi Jordanum, popularem ſuum, ſequutus, Thermarum incaleſcentiam à fermentatione, in terræ viſceribus alicubi excitata, provenire exiſtimat, ita ſc. ut particulæ aëreæ, una cum aqvis pluvialibus (cum qvibus illæ magna copia miſcentur,) in altam tellurem deſcendentes, ibidem mineræ ſalino-ſulphureæ occurrentes, æſtum admodum intenſum in eadem excitent, & demum aqvarum ſcaturigines, è minera, eo modo exæſtuante, profluentes, thermas conſtituant. Vide *Tractatum* ejus *de Sale-nitro, cap.* 15. ubi de Thermis Bathonienſibus agit.

CAP. XXI.
DE TERRA.

§. 1. *Terra, imo Sabulum quoque, non eſt Elementum, ſed corpus compoſitum. Cinis reſiduus pars ejus eſt purior, & maxime Elementaris. 2. Terram & cineres omnino in aquam poſſe abire, darique liquorem omnia in hanc reſolventem, contra J. Bapt. Helmontium, & alios, aquam rerum omnium materiam ſtatuentes, negatur. 3. Mathematicæ affectiones Terræ recenſentur, & pro motu terræ Copernicano, contra quietis ejus Patronos, nonnulla congeruntur. 4. Joſ. Ant. Gonzalezii opinio de duplici terra. 5. Terræ vis magnetica & variatio quoad Climata. Speluncæ ſubterraneæ. Fabulæ de terra Septentrionali, de qua Diſſ. promittitur. 6. Variæ terrarum ſpecies, ceſpites, Porcellanæ Chinenſes è terra Cretacea confectæ. 7. Terræ cultura. De illa conſulendi Scriptores Geoponici veteres & Joh. Evelinus. Joſ. Lucatelli nova Machina, ſimul arans & ſeminans. 8. E guſtu & odore terræ loca à nonnullis, ubi degebant, explorata.*

1 ACcedimus ad TERRAM, qvam qvartum Elementum faciunt. Qvomodo vero comparata eſſe illa debeat, ut Elementum nobis conficiat, certe tam eſt ambiguum, ut oſtendi illud facile non poſſit; qvod enim nos terræ nomine ſalutamus, tantum abeſt, ut elementum ſit, ut ipſum potius elementatum & compoſitum. Nulla enim eſt terræ ſpecies inter omnes illas, qvam ſimplicis corporis titulo honorare poſſimus, niſi qvis forte ſabulum Elementum terræ nobis exprimere putet. Ajunt enim, eo puriorem eſſe terram, qvo propior centro ſit, exteriorem vero hanc cruſtam eſſe metallis ſuccisqve mineralium permiſtam, unde variæ ejus proprietates oriantur, qvo profundius vero foſſores terram ſcrutentur, eo plus ſabuli illos invenire. Qvod ego universaliter verum eſſe non exiſtimo, neqve enim, qvod uno forte in loco obſervatum eſt, perpetuam nobis regulam facit. Crediderim enim ego, plus metallici ineſſe terræ, qvo magis ad centrum terræ accedimus. Qvicqvid vero ſcil. eſto, ſabulum illic reperiri, falluntur illi, qvi id pro terreo Elemento accipiunt. Sabulum enim eſt corpus aliqvod compoſitum, habetqve in ſe materiam lapideam, qvale ſabulum, utut in minutiſſimas partes ſit conciſum, non tamen corporis ſimplicis nomine poteſt ſalutari. Qvod ſi aliqvod tale corpus datur, ut certe dari debet, ſubſtantia qvædam prima arida, nunqvam forte id oculis exhiberi poteſt, niſi qvis cineres, poſt calcinationem fortem & validam reſiduos, hoc nomine appellare velit. Qvanqvam & hic aliqvi erunt, qvi cinerem productum aliqvod ignis potius, qvam corpus naturale, habebunt, qvibus tamen ego non accedo. Ineſſe enim revera tales particulas corporibus, nec ab igne produci, manifeſtis ſane rationibus deprehendere poſſumus. Ignis enim nihil novi producit, ſed ſeparat tantum corpuſcula heterogenea, varie inter ſe miſta, reſiduo illo, in qvod imperium ſuum exercere non poteſt, qvod vel cinerem, vel ſalem fixum, appellare poſſu-

poſſumus. Alius terram appellaret elementarem illam; dari enim terra pura debet, qvia datur impura. Si ceſpites bituminoſos qvis combuſſerit, cineres remanent, antea terra erat impura, particulis ſulphureis plena; illæ, ubi per ignem deflagrarunt, illud, qvod aridum eſt, remanet, igne inſuperabile. Terram enim puram non eſſe inflammabilem volunt Phyſici, non eſſe exhalabilem, non poſſe comprimi, non poſſe liqvari, qvalia omnia dici poſſunt de cineribus reſiduis. Certe terræ puræ elementaris ideam non alia notione concepere. Sed illa nunc miſſa faciamus. De reliqvis, qvæ ad terram, quatenus Elementum eſt, ſpectant, videatur Honoratus Fabri, *Tom. 2. Tr. 5. lib. 2.* ubi de punctis minimis terræ, aliisqve proprietatibus, prolixe agit.

Qvi terram ex Elementorum ordine eliminant, qvod ii faciunt, qvi aqvam omnium rerum principium ponunt, ut inter veteres Thales, inter recentiores Helmontius & alii, ii inepto argumento utuntur: putant enim, qvoniam terra & cineres in aqvam tandem abeant, terram pro Elemento non habendam eſſe, ſed potius aqvam. In qvo tamen eos falli exiſtimo. Falſa enim hypotheſi nituntur, qvaſi cineres & terra qvævis in aqvas abeant reali immutatione; qvanqvam enim diſpergi poſſint minima eorum per ſubſtantiam aqvæ, tamen dicendum non eſt, mutari particulas illas in aqvam. Qvo magis mirum mihi videtur, poſſe dari menſtruum aliqvod univerſale, qvod omnia in aqvam inſipidam vertat & ſolvat, cum naturæ ipſi repugnet, tale qvid dari. In tanta enim diverſitate ſtructuræ partium in corporibus naturalibus (aliter enim vegetabilia, aliter mineralia, aliter animalia, & hic iterum aliæ ſpecies aliter texturam ſuam ſortiuntur,) unum dari poſſe liqvorem, omnibus corporibus ſolvendis aptum, res monſtro ſimilis videtur, niſi forte dicere velimus, eſſe aliqvod qvaſi gluten univerſale in omnium corporum particulis, qvod liqvoris hujus affuſione ſolvatur, reſiduis ceteris portionibus. Sed iidem ajunt, omnia abire in aqvam, qvod magis mirum videtur, & ſibi ipſi contrariantur hujus liqvoris Patroni. Helmontius enim alicubi nihil remanere dicit, alicubi fæces aliqvas remanere ait. Sed iis tandem fœcibus qvid fiet? E. illæ generali hujus liqvoris imperio non continebuntur. Ego mera hæc ſophiſmata habeo, vel ad oſtentandam doctrinam, vel ad ſuſpicionem ſecretorum artificiorum fovendam, inventa. Nunqvam enim vel fando accepimus, aliquem oculis ſuis vidiſſe experimentum, qvod tamen de aliis dicere poſſumus. 2

Terra, qvatenus globum cum aqva efficit, Mathematicæ conſiderationis eſt, & 3 tum affectiones ejus à Mathematicis excutiuntur, qvibus nos non immorabimur: ſunt enim extra inſtitutum noſtrum, qvanqvam aliqvatenus eæ etiam pertineant ad Phyſicam conſiderationem. Diſqviri poteſt de Telluris figura in univerſum, de loco telluris in mundi Syſtemate, de dimenſione & magnitudine telluris, de ſubſtantia ejus & conſtitutione, de motu telluris, de qvibus ſingulis magno ſtudio egit Bernh. Varenius, qvi Mathematicis Phyſica miſcet. Qvod Terræ motum ſpectat, is magno conatu olim defenſus eſt, & Nicol. Copernico reductus, poſtqvam per tot ſecula ſententia illa qvaſi obdormiverat. Eſt tamen illa veroſimillima, iisqve rationibus

 ſun-

fundatur, qvæ pene demonſtrandi aliqvam vim habent. Honoratus Fabri, præter Eccleſiaſticam autoritatem, vix aliqvid opponere novit huic ſententiæ, qvæ olim maximis etiam Mathematicis obſtitit, ne ex animi ſententia loqverentur, multis etiam periculoſa fuit. De motu ipſo, ejusqve varietate, in vulgaribus etiam compendiis Phyſicis legitur. Triplex illius motus ſtatuitur: 1. diurnus, 2. annuus, 3. inclinationis, à Copernico. Singulorum motuum rationes explicate propoſuit Petrus Gaſſendus *Inſtitutionum Aſtronomic. lib. 3. c. 1. & 2.* Ex qvo in Phyſicam ſuam excerpſit illa Fridem. Bechmannus. Rationes, tam pro motu, qvam pro qviete terræ, variæ à variis afferuntur, de qvibus ſingulis agere nos hic non poſſumus. Qvæ pro qviete terræ à ſenſu afferuntur argumenta, redicula ſunt & inepta. Ad ſcripturæ teſtimonia reſpondet Dan. Lipſtorpius *in Copernico ſuo Redivivo*, qvi hanc litem reaſſumſit, & argumenta inter ſe contulit. Aliqva pro qviete terræ congeſſit Henr. Kippingius *lib. 4. c. 7 Inſtit. Phyſic.* ſed nullius momenti. Motum terræ diurnum, ante aliqvot annos, Franc. Travaginus (Italus,) è qvibusdam obſervationibus, à ſe factis, in terræ motu Raguſiano, demonſtrare voluit, de qvo, capite de terræ motu, agemus. Robertus Hookius non ita pridem aliam motus terræ probandi rationem inſtituit ex obſervationibus qvibusdam parallaxeos, de qvibus legi ipſe Autor poteſt, *in Conamine ſuo*, Latine Anno 1679. *in 4to* Lipſiæ recuſo. Terræ editiora montes vocantur, de qvibus Varenius videri poteſt.

4 An terra iſta, qvam calcamus, eadem ſit cum antediluviana, video dubitare autorem qvendam Hiſpanum, Joſephum Antonium Gonzalez de Salas, *in Diſſertatione paradoxa de duplici viventium terra*, Amſt. A. 1650. *in 4to* edita, qvam ipſe *mirabilem* appellat. Putat enim, terram antediluvianam, vel plane aliam eſſe ab hac noſtra, vel ſaltem novam eſſe ſuperficiem, qvæ ante diluvium non erat. Argumenta ejus excuſſit J. Henr. Heideggerus *in hiſtoria Patriarcharum*, *Exerc. de diluvio.* Micrælius *de Præadamitis p. 70.* ita de eo judicat: *Gonzalez de Salas hanc ſuam opinionem jactat, tanquam novum repertum, cum noſtris Eccleſiis, ſi nonnulla excipias, in quibus ſua ſibi habeat, hæc ipſa ſententia jam à Luthero ſit probata in Gen. c. 2.* De Terra, & Terreſtrium corporum textura, de diverſis corporum terræ ſtratis, de productione montium, ſimilibusqve, ſubtiliter admodum diſſerit Nic. Steno *de ſolido intra ſolidum naturaliter contento.*

5 Inter affectiones, quæ terræ competunt, ut globo alicui, eſt verticitas, ſive vis ad polos converſiva, vel vis magnetica. Nihil enim aliud terram, quam magnetem magnum, eſſe, dudum demonſtrare laboravit Gvilh. Gilbertus in ſuo *de Magnete* libro, ut taceam aliorum experimenta. Ratione ſitus ad plagas cœli, prout ſc. pars aliqva terræ ſoli, vel magis, vel minus, vicina eſt, variæ ſunt terræ affectiones, ipſe quoque aër & effluvia, è terra emanantia, variationes ſuas ſortiuntur. Quicqvid itaque variationis in terra obſervari poteſt ratione climatum, huc pertinet, cui fini inſtituuntur obſervationes in variis orbis locis, ac methodus ejus rei paſſim præſcribitur *in Societat. Regiæ hiſtoria.* Qvi Itineraria curioſiora ſcripſere, non etiam ſunt ſpernendi, è qvibus Monconiſianum ceteris præſtat. Pertinet etiam huc conſideratio

tio locorum ſubterraneorum, cryptarum, ſpecuum, inter qvas referri debet ſpecus Baumanniana, de qva M. Henr. Eckſtormius librum ſcripſit, & D. Joh. Dan. Major alium pollicetur. Vid. & Kirch. *in Mundo ſubterraneo*, ubi plurium talium cryptarum meminit. De conſtitutione metalli-fodinarum & venarum, per qvas ducuntur metalla, operæ pretium eſt accuratiorem notitiam habere. Vid. Steno, *in libro citato*, prolixe omnes illas terræ facies examinans. Aliqva ſunt terræ Septentrionali propria, aliqva Auſtrali. *De ſeptentrionali terra* mirificæ ſunt multorum fabulæ, de qvibus aliqvando *peculiari Diſſertatione* agam. (n) Volunt Septentrionem primum eſſe creatum, inde ignem oriturum, qvi mundum deſtruet, ibi appariturum Chriſtum in judicio, ſub ipſo polo, vel circiter, eſſe paradiſum, magnam illic eſſe auri copiam, ſedem eſſe illic ignis infernalis, habitari à Dæmonibus, in terram deturbatis.

Dicenda etiam hic qvædam eſſent de variis terræ ſpeciebus. Variæ enim illæ ſunt, ſed earum diſtinctio in vulgaribus etiam Phyſices Compendiis ſolet haberi, ubi de mineralibus agunt. Nemo diligentius omnes congeſſit Ferrante Imperato, *in Hiſtoria ſua Naturali*. Varia etiam dici poſſent de uſibus talium terrarum, qvi ſunt, vel Medici, vel Oeconomici. De ceſpitibus bituminoſis, (Torff) Mariſcis antiqvitus appellatis, vid. Barth. *in Adverſ.* 2215. Martinus Schokius, Vir diligentiſſimus, doctiſſimus, & multæ lectionis, ſed cujus pleraqve cura extemporali ſunt ſcripta) integro libro egit de hoc argumento, Groningæ anno 1658. *in* 12. excuſo, ubi multa curioſa, tam Phyſica, qvam Oeconomica, continentur. Gallicum de iisdem ceſpitibus Tractatum Car. Patinus edidit Pariſ. A. 1663. *in* 4*to*. Porcellanæ Chinenſium ex terra ſingulari cretacea vel alba, per vitrificationem, conficiuntur, & falſa eſt opinio eorum, qvi ex excrementis humanis, vel oſſibus, aut alia materia, fieri putarunt. Modum parandi porcellanas tradunt Kircherus *in China Illuſtr.* & Joh. Neuhoffius *in Itinerario Chinenſi*. 6

Add. Salmuth *Tom.* 2. *Rer. mem. ad Panciroll. lib.* 2. & Andr. Müllerus *in Cathaja p.* 76.

Poteſt etiam terra conſiderari, ut vegetationis & agriculturæ ſubjectum, &, ratione ejus, variis ſignis & qvalitatibus, ejus vel bonitas, vel ineptitudo, cognoſcitur, de qvibus prolixe agunt *Geoponici Auctores* veteres, qvorum accuratior editio optanda eſſet, qvam moliri dicuntur Angli. In Gudiana Bibliotheca Exemplar eſt collatum cum MS. Codicibus, qvod integras periodos habet, qvæ in vulgatis Editionibus non reperiuntur. Jungendi ſunt illis Latini Auctores, Columella, Varro, Palladius, & ſi qvi forte è Recentioribus hoc argumentum tractant. Superiori anno in 7

(n) Ejusdem cum Diſſert. à Morhofio promiſſa, ſed non abſoluta, Argumenti Tractatum Phyſico-Hiſtoricum, ſub *Boreæ* Titulo edendum, expectari nunc à ſe jubet D. Otto Sperlingius Jun. Auguſtiſſimi Regis Daniæ Conſiliarius. VII. ejus Capitum argumenta V. *in Novis Literariis Lubecenſibus*, *M. Majo A.* 1703. *p.* 113.

in Anglia prodiit lingua Anglica Joh. Evelini *Diſcurſus Philoſophicus de Terra, quatenus refertur ad vegetationem & propagationem plantarum*, qvo de omnis generis ſtercorationibus agitur. Inventa qvoqve, ut hoc obiter moneam, eſt nova qvædam machina, qvæ ſimul arare, ſerere & ſulcos componere poſſit, Londiniqve in Collegio Greshamienſi aſſervatur. Ejus deſcriptio habetur in ejusdem Joh. Evelini literis, qvæ habentur *in Actis Angl. p.* 1056. *& ſeqq.* Ejus inſtrumenti Inventor eſt Eqves Hiſpanus, Don Joſeph Lucatello.

8 Ceterum de terræ variis qvalitatibus, quæ illi ex permiſtione heterogeneorum corporum inſunt, multa dici poſſunt, qvibus ſpecialibus non immorabimur. Id ſaltem, qvod memorabile videri poteſt, hic notari velim, fuiſſe homines, qvi gustu diſtinguere terras potuerint, & odore, atqve ex iis certo prædicere, qvo in loco verſarentur. Vid. *Diſſertationem* noſtram *de paradoxis Senſuum*, *c.* 4. ed. Kil. A. 1676.

CAP. XXII.

DE USU PRIMORUM CORPORUM, SEU ELEMENTORUM.

§. 1. *Accommodatio Elementorum ad uſus humanos, per mutuam applicationem 2. Aëris Exercitatio. Artificium Aëronauticum. Franc. Lanæ, J. Chr. Sturmii, Honor. Fabri, Rog. Baconis, Magni Pegelii circa illud Experimenta & conſilia, & judicium de praxi ejus periculoſa. Pegelii, Conſilium de conclavi Medico, vario aëre replendo. 3. Aquæ uſus Mechanicus. Scriptores Hydraulici. Statuæ ſonantes, aliaque Inſtrumenta Muſica, aqua animata. Scriptores de Artificio liquores varios evomendi, artibusqve Natatoria & Urinatoria. 4. Terræ uſus non tam multiplex, ac aëris & aqvæ. 5. Ignis uſus ingens, inprimis in Chymia, cujus laudes decantantur. Artificia veterum Chymicorum, ignis ope parata, præſertim Lampades ſepulchrales perpetuæ, in quarum cauſam inquiritur. Phosphori Modernorum (Chr. Ad. Balduini, Joh. Kunckelii, &c.) Artificiales, & Scriptores de iis.*

1 QUoniam in hoc globo terreo habitamus, & circumpoſita habemus varia illa corporum naturalium genera, inqve iis qvotidie mutua actione paſſioneque multa fieri videmus, in eo qvoqve laborare nos debemus, ut & nos, applicatione mutua corporum, uſum vitæ civilis perficiamus, ſive id per principia Mechanica, ſive per naturalia, efficiatur. Primum itaqve ad maſſas corporum univerſales reſpiciamus, aërem, aqvam & terram, qvæ tria corpora varia ratione uſibus noſtris accommodari poſſunt.

2 Qvod aërem primo attinet, de ejus quibusdam utilitatibus jam ſupra aliqva diximus. Nunc, ut de qvibusdam ſpecialibus dicamus, id inprimis conſideratione dignum eſt, qvod aër extrahi poſſit certis qvibusdam ſpatiis, & beneficio hujus va-

cuitatis multæ mirabiles operationes fieri. Multa dependent ex gravitate & levitate aëris, qvæ ſi exacte ſcirentur, mirabiles poſſent ex iis effectus produci. Huic certe principio Franc. Lana ſuperſtruit illam inventionem artificii Aëronautici, de qvo ſupra pluribus egimus: nunc autem addimus, idem fuiſſe artificium examinatum à Joh. Chriſtophoro Sturmio, *Colleg. Curioſ. Tentam.* 10. qvi hujus rei poſſibilitatem aliqvam agnoſcere videtur, alioqve qvodam experimento illo ſubvenit. Qvod enim Franc. Lana in aëre experiri voluit, id ille in aqva tentavit, eoqve modo naviculam formavit è plumbo tantæ gravitatis, ut mergeretur in aqva, huic naviculæ, per funiculum duplicem, æqvali longitudine propendentem, ſphæras vitreas connexuit, aëre qvidem plenas, ſed aqva vacuas, à qvibus Sphæris pendula navicula libere intra aqvam natavit. Hujus rei rationem ex eo deducit, qvod utriusqve ſphærulæ vitreæ tota ſubſtantia notabiliter eſſet levior ea aqvæ mole, qvæ ſingulas adimpleret, unde abſente aqva, & ſphærularum cavo ab aëre occupato, totum compoſitum è vitro & aëre, intus concluſo, levius fuit aqva, atqve ideo neceſſario ſupra aqvam natavit. Cum jam ſimili ratione talem navem aëream commentus fuerit Lana, putat, non impoſſibile eſſe, ut res illa procedat, modo ſphæræ illæ ita comparari poſſint, ut aër illis extrahatur. Honoratus Fabri, *Phyſices Tract.* 1. *lib.* 2. *propoſ.* 246. per tubos amplos, aëre copioſo & compreſſo refertos, obtineri poſſe ſperat, qvod Lana per evacuatos globos confectum vult. Is, occaſione illa, qva tradit, modum parandi jacula, qvæ ſurſum inſtar pyriorum miſſilium ferantur, non ſulphureo pulvere, ſed aëre compreſſo fœta, inter varia alia artificia, tandem ſubjungit: *Ut autem aliquid mirabilius addam, poteſt eſſe tanta vis aëris, intra tubum majorem compreſſi, ut magnum pondus, tubo conjunctum, ſecum attollat. Hinc, ſi affigatur paulo major clavus & ſedes penſilis, in qua homo ſedeat, cum clavum ipſum ad libitum regere, & quoquo verſum torquere poſſit, ſedens impune volabit per aërem, &, quod majus eſt, aëra rurſum, intruſo Embolo, opera organi mechanici, comprimere poſſet, dum ſc. prioris impetus vi ſurſum ferretur. Hinc diu per multas horas per medium aëra ambulabit, quo nihil fere mirabilius eſſe poteſt.* Hæc Honor. Fabri ita proponit, ut invidere videatur, ſi parabile eſſet tantum arcanum: non enim explicate innuit, qvomodo machina talis conſtrui poſſit. Rogero Bacono, homini ad miraculum in Phyſicis & Mathematicis perito, in *Epiſtola* illa *de operibus ſecretis artis & naturæ, atque nullitate Magiæ*, ſimile aliqvod inſtrumentum indicatum fuit, ſed qvod in artificiali aliqvo motu fundatum eſt: *Poſſunt*, inqvit, *fieri inſtrumenta volandi, ut homo ſedens in medio inſtrumenti revolvens aliquod ingenium* (*machinam*) *quo alæ artificialiter compoſitæ aërem verberent, ad modum avis volantis.* Plura illic habentur ab illo indicata artificia, ab uſu aëris provenientia. In his tamen aliqvid moliri admodum grave eſt. Nam, ubi nullus rei ſucceſſus eſt, Inventor pro gloria reportabit riſum & contemtum. Excidere autem ille fine ſuo poteſt, ſi vel minima aliqva circumſtantia rem vitiaverit, imo praxis ipſa difficultates oſtendet, de qvibus non cogitatum eſt, cum ſpeculationi indulgeremus. Qvare & Honor. Fabri monitum

ſuæ propoſitioni addit, ſe, licet theoretice loqvendo hæc veriſſima ſint, nemini auctorem eſſe velle, ut periculum faciat, & veniat aliqvando ad praxin. Varii ſunt alii uſus aëris in organis pneumaticis, ſtatuis loqventibus, in ſonorum directione, de qvibus ſingulis dicere non poſſumus. Videantur multa de iis in Sam. Reyheri *Diſſertatione de aëre.* Unicum adhuc meminiſſe operæ pretium eſt, de conclavi aliqvo parando, qvod repleri poſſet, qvo velis, aëre, fumo, halitibus juvenum vigentium, variis item liqvorum, certis morbis medentium, odoribus, ut peregrini aëris nihil accedat, qvibus corpus ægrum, dum reſpiratione perpetua qvaſi in ſpirituum ſuorum familiam adoptat ſalutares odores, ſanitati reſtituatur. Propoſuit illud Magnus Pegelius *in Theſaur. rer. ſelect. p.* 108. qvi & *p.* 123. cujusdam navigii aërei meminit.

3 Aqvæ uſus, tum mechanicus, tum naturalis, multiplex eſt. De naturali uſu non erimus hic ſolliciti. Qvod Mechanicum attinet, varius ille eſt, pro ratione aqvæ, vel compreſſæ vel attenuatæ, unde mirabiles operationes poſſunt in natura fieri. Eſt vero huic uſui dicata peculiaris ars hydraulica, qvam hodie magnopere excultam habemus. Caſpar Schottus ſingulari libro potiſſima artificia collegit. Legi etiam poſſunt Rob. Boylii *Paradoxa Hydroſtatica.* Statuæ ſonantes antiqvitus etiam factæ ſunt, mediante aqva, & docet Kircherus, *in arte ſua Muſica*, talem ſtatuam conficere, qvæ ad ſolis ortum incipiat cantillare, veteri illi Memnoniæ ſimilis. Fabricarunt etiam veteres alia inſtrumenta muſica, aqva, qvemadmodum noſtra aëre, animata. Talis organi meminere Vitruvius & Hero, è qvibus, ſecundum illorum mentem, Syſtema hoc deſcripſit Iſaacus Voſſius *in libro de poëmatum cantu & viribus hythmi p.* 100. qvod apud illum prolixe explicatum videatur. Magnifice ſane illud deprædicat Voſſius, illudqve Organis aëreis longe præſtantius eſſe contendit. Artificium hydraulicum eſt forte & illud, qvo qvis, epota prius aqva, omnis generis vina & liqvores potuit evomere, de qvo, ſi recte memini, aliqva prodidit Scotus *in Joco-ſeriis artis & naturæ.* Simile tamen huic videtur fuiſſe illud, qvod Magnus Pegelius *pag.* 125. *Theſauri ſui præpoſuit*; ex eodem certe principio deductum. Pertinet & huc ars Natatoria & Urinatoria, cujus ſingularia notare accurate conveniret. Etmundus Digbæus *de arte natandi & urinandi* librum ſcripſiſſe dicitur, ſed nunqvam mihi videre hunc licuit. Erycius Puteanus etiam *de natatu* ſcripſit teſte Craſſo *in Elog. hom. literatorum*, *P.* 1. *p.* 328. Sed & illum nunqvam vidi, & fortaſſis ille, qvæ artem ipſam ſpectant, non attigit. De Thermis per artem faciendis paſſim tradunt recentiores Scriptores.

4 Qvod Terram ſpectat, qvantus ejus uſus ſit, ſatis in propatulo eſt, inprimis in iis, in qvibus ratione ponderis operationes inſtituendæ ſunt. Non tamen tam variis uſibus illa patet, qvam aër, vel aqva, corpora ſubtiliora, qvæ fluore ſuo omnes in partes verſari poſſunt, & eam ob cauſam multis mechanicis operationibus occaſionem dare.

5 Qvod Ignem attinet, ejus uſus tantus eſt in natura, ut major eſſe non poſſit. Ille promus condus eſt omnium Secretorum, ille ſolvit corpora & componit, ne qvid

dicam

dicam de vulgaribus uſibus. Tota Chymia, cum omni apparatu ſuo, ad illum pertinet, qva arte divinius & præſtantius nihil excogitatum eſt: illa enim qvaſi imitari opera Dei & naturæ videtur, *deſtruit*, *ædificat*, *mutat quadrata rotundis*, fingit & refingit omnia. Ignium variæ origines & formæ, & modi producendi tam varii ſunt & multi, ut magno volumine qvis non ſatis explicet. Utinam Rob. Boylii haberemus eo de argumento ſcriptum, qvod flammis periit, multa ab illo doceremur. Antiqvis accuratiorem fuiſſe ignium cognitionem, hiſtoriæ demonſtrant, multa enim admiranda ſecretorum ignium cognitione efficere potuerunt, qvæ nos imitari non poſſumus; qvod manifeſtum argumentum eſt, plus illos operationibus practicis chymicis dediſſe, qvam nos forte credimus. Imo lampades illæ ardentes & lucentes, in ſepulchris repertæ, teſtari ea de re poſſunt, de qvibus varie à nonnullis diſſeritur, nemo autem inter illos expromere veram eorum ignium rationem potuit. Videantur omnes ſententiæ congeſtæ apud Sorellum in ſua *ſcientia Univerſali*, *Tom.* 3. *pag.* 68. Hermolaus Barbarus certe inter ſecreta chymica eos ignes retulit, & ex auro paratum fuiſſe liqvorem oleoſum exiſtimat, qvi potuerit intra vitrum concluſus & incenſus ardere & lucere, admiſſo autem aëre ſtatim extinctus fuerit, qvod qvidem temere dici non poteſt. Vid. Claudii Guichardi diſcurſus in libro ſuo, Gallice ſcripto, *de Ritibus funeralibus Græcorum & Romanorum*, de his lampadibus ſepulchralibus & ſubterraneis. Non crediderim ego, qvod aliqvi putant, illuſum fuiſſe illis phaſmate aliquo; nam certe conſtans eſt multorum de ea re traditio. Chymicæ arti adſcribendum certe eſt tale artificium, qvanqvam non æqve in auro illud qværendum crediderim. Plura ſunt fortaſſis naturæ ſubjecta, qvæ, debito modo præparata, lucem ſpargere poſſunt. Suntqve variorum ſuper hac re cogitationes, qvibus tamen omnibus nihil certi ineſt, niſi qvod nuper admodum ab artificibus qvibusdam productum in lucem fuerit per artem chymicam tale aliqvod naturæ phænomenon, qvod poſſibilitatem talium ignium oſtendat. Materia haud dubie nitrum eſt, è qvo præparari poſſunt, qvæ lucida ſunt, qvanqvam non adeo clare & diſtincte. Qua in ſententia confirmor à Joh. Mayovio, qvi lucem omnem particulis ſuis nitro-aëreis adſcribere non veretur. Et qvidem Chr. Ad. Balduinus Phosphorum Hermeticum produxit, ſive magnetem aliqvem luminarem, præparatum aliqvod chymicum, qvod ex aëre illuminato lumen ſuum mutuatur. Nuperrime autem alia qvædam materia præparata per artem eſt, qvæ, illita corpori, illud in tenebris radiare facit. Eſt & alia materia inventa, qvæ, vitro hermetice ſigillato incluſa, per vices & intervalla lumen emittit, qvæ propterea Phosphori fulgurantis nomine ſalutatur. Experimentum hoc oſtendit Electori Brandenburgenſi Daniel Craftig, cujus notitiam dedit Joh. Sig. Elsholtzius in ſchediaſmate qvodam *de Phosphoris quatuor*. Ejus vero inventorem Joh. Kunckelium, Sereniſſ. Sax. Electori à laboribus Chymicis, laudat Georg. Caſp. Kirchmaierus in ſua *Noctiluca conſtante*, in qva hujus inventi occaſione, multa alia de perennibus lucernis affert.

CAP. XXIII.

DE METEORIS AEREIS, PRÆCIPUE DE VENTIS.

§. 1. *Meteororum nomen inadæquatum eſt, & terræ motibus perperam tribuitur. 2. Meteororum aëreorum origo, extra aërem, a ſole & ignibus ſubterraneis. Foſſilium & Chymiæ cognitio ad tractationem de iis neceſſaria. J. Bapt. Hamelii Tr. de utrisque laudatur. 3. De ventis legendæ Verulamii (ob merita ſimul in ſcientiam naturalem commendati)* Hiſtoria Ventorum, *& Hon. Fabri de iisdem Tractatio. 4. Pila Æolia ventorum generationem adumbrat. Aqua ſubterraneæ præſentiæ illorum index. 5. Ventorum variæ diviſiones & affectiones. Directe Borealis, à nautis haud obſervatus, finem mundo, uti credunt, afferet. Angeli ventorum præſides, juxta Rob. Fluddium. Vortices aërei. Anemometri inventum. Car. Malapertii de ventis Poëma laudatur.*

1 Vidimus maſſas univerſales globi hujus, aërem, aqvam & terram, prima illa corpora, qvæ univerſim collecta habemus. Iis, qva talibus, qvatenus ſc. integræ corporum maſſæ ſunt, ſuæ ſunt qvædam paſſiones, variis à cauſis excitatæ, certæ ſunt figurationes, debilesqve miſturæ. Unde phaſmata nonnunqvam aliqva apparent, motusqve excitantur, qvibus omnibus Meteororum nomen imponere placuit Ariſtoteli an adæqvatum, an minus, (uti ipſi Honorato Fabri eſt viſum, mixta imperfecta vocare illa malenti) nunc non diſputo; facile enim in Terminis convenire poſſumus. Qvanqvam abſurdum videatur, ea meteororum nomine vocare, qvæ non ſupra, ſed infra nos ſunt, ut terræ motus, qvi inter meteora tamen referuntur.

2 Nos primum de AERIS METEORIS agemus: qvanqvam non ita diſtincta ſit ſingulorum meteororum natura, ut ab uno ſimpliciter Elemento dependeant. Qvæ enim in aëre fiunt, non ex ſolo aëre proveniunt, ſed originem ſuam, partim ignibus ſubterraneis, partim exhalationibus maritimis adſcribunt. Meteora itaqve aërea potius à ſubjecto, in qvo ſentiuntur, vocanda ſunt. Aër per ſe qvietus eſſet, niſi laceſſeretur, vel ſole, vel ignibus ſubterraneis, qvi iis in locis potentiores ſunt, in qvibus multæ ſunt metallifodinæ. Ideoqve in illis locis longe eſt freqventior apparitio cujuscunqve generis meteororum, plura ſunt illic fulgura, venti, dracones volantes, & ſimilia, velut qvædam producta naturalis officinæ chymicæ. Qvare meteororum talium natura intelligi accurate non poteſt, niſi cognita foſſilium & metallorum natura, & laboribus chymicis, qvi circa ea inſtitui ſolent. Natura enim, in magnis illis montium furnis, idem agit, qvod artifex in ſuis. Qvare recte fecit præſtantiſſimus Vir, J. Bapt. du Hamel, Philoſophus & diligentiſſimus, & acutiſſimus, qvi meteororum & foſſilium naturam conjunctim explicuit in ſuo *de meteoris*

meteoris & foſſilibus libro, Pariſ. in 4. edito, qvi ad meteororum naturam probe pernoſcendam adeo aptus eſt, ut nullus liber majorem lucem accendat.

Qvod ad meteora aërea attinet, principem in illis locum tenet VENTUS; 3
commotio aëris violenta, ſenſibus facile percepta, ſed originis admodum obſcuræ, niſi quantum conjecturis aſſequimur. Nemo in eum majori diligentia & ſollicitudine, non tam inqviſivit, quam inqvirere docuit, ac Magnus BACO VERULAMIUS in ſua *ventorum Hiſtoria*, quanquam tamen in multis hiſtorica ſuppeditet, quibus an ſecure ſatis credere poſſimus, non equidem dixerim. Fuit iſti Viro vaſtum & capaciſſimum ingenium, qvod credo univerſæ naturæ perveſtigandæ ſuffeciſſe, niſi negotiis civilibus fuiſſet impeditus; eam tamen tradidit inqvirendi methodum, ut multis ad inqvirendum ſit campus uberrimus patefactus. Unica illa *ventorum Hiſtoria* incredibilem ejus ſagacitatem & diligentiam ſatis oſtendit, ad cujus ductum infinita notari & obſervari poſſunt, ad hoc argumentum pertinentia. Non eſt noſtri inſtituti, ſingula, quæ ad ſingulorum ventorum indolem pertinent, exponere, id enim tum à Verulamio, tum à Bernh. Varenio *in Geographia generali*, abunde præſtitum eſt, quibus addatur Honor. Fabri *in Phyſices Tract. 6. lib. 4. integro*, ubi, quæ ad cauſas ventorum ſpectant, & proprietates eorum, dilucide exponit. Tota origo ventorum dependet à rarefactione, condenſatione & compreſſione aëris, quæ generales cauſæ ſunt, qvibus occaſio ab aliis corporibus ſuppeditatur. Nemo, quam Honor. Fabri, magis plana via procedit, minusqve in hac doctrina extra viam rapitur.

Generationem ventorum oſtendunt aliqvi per machinam, fabris ac artificibus 4
qvibusdam haud ignotam, quam *pilam Æoliam* dicunt, eſtque globus æneus, undiqvaqve clauſus, uno ſaltem patente foramine perexiguo. Hic ad ignem probe caleſit, & immergitur frigidæ, ubi paulatim inſugit nonnihil aquæ, deinde cum operatio inſtitui debet, apponitur globus igni, ut caleſiat modice, tunc aqva reſoluta exhalat, fitqve ventus, qui inſtar follis, per multas horas, ignem exſuſcitare poteſt. Similiter & in natura fieri credibile eſt, aqua vel aëre, aut utraqve ſimul, in anguſtias conruſis, & per exiguos hiatus exitum molientibus. Sane obſervatio illa, quæ reperitur *in Actis Anglicis p. 387. Edit. Lipſ.* idem oſtendit. Vicennali Experientia quis didicerat, qvotiescunqve deprehenſa in foſſione locorum ſubterraneorum aqua fuerit, nunqvam fuiſſe deſtitutam aëre vel vento, aqua autem non inventa vix tantum aëris illis ſuperfuiſſe, quantum ad reſpirationem & ventilationem candelæ ardentis ſufficeret. Quando vero magna copia aqvæ inventa fuerit, operariis de ea derivanda ſollicitis, ſimul ac ad illum horizontis paralleliſmum perventum fuerit, ut aqua inceperit devolvi, incluſum aërem, ſeu ventum, in aqva ſtagnante fragore adeo horribli erupiſſe, ut crederes diſplodi tormentum, tantaqve violentia, ut omnia ſecum abriperet, ipſas diſſolvendo rupes, vel aliqvam multum diſtantes. Ex qua obſervatione patet, aëri incluſo & compreſſo magnam eſſe violentiam, qvi, ſi per

tenues vias montium exeat, durare in iſto ventroſitatis ſtatu eo usqve poteſt, dum, è latere aëris compreſſi remiſſo, in æqvalem ſtatum illc ſe compoſuerit.

5 Venti quidam ſunt ordinarii & perpetui, qvidam periodici, qvidam ad certos cœli cardines diviſi, qvidam ex imis terræ cavernis prorumpunt, qvidam deſuper irruunt, ut venti ſeptentrionales. De qvibus omnibus legantur Verulamius, Varenius, Honoratus Fabri, & Iſaacus Voſſius *in libro de motu marium & ventorum.* Id fortaſſis, ut ſuperfluum aliqvod, memorare poſſum, qvod narraſſe mihi nautas memini, nunqvam ſe ventum directe ſeptentrionalem inveniſſe, ſed ſemper uno gradu, vel ad Orientem, vel ad Occidentem, inclinantem. Eſtque quædam illis perſuaſio, finem mundi futurum, cum ex ſeptentrionis angulo ſpiret. Robertus Fluddius, ut in multis aliis, ita & in his, vel fanaticus, vel ſuperſtitioſus eſt. Nam Angelos, vel bonos, vel malos, facit ventorum præſides & diribitores. Illos ſcil. qvaſi in fortalitio collocat, ventos jaculantes in orbem; cum ventis veniunt omnia larvarum & morborum genera. Qvod ad vortices illos aëreos attinet, qui Anglis *Spoul* dicuntur, eos nemo accuratius, iconibus etiam additis, deſcripſit qvam Joh. Mayow *in Tract. de Sale-nitro cap.* 11. Quantitas ventorum ſingulari inſtrumento menſurari poteſt, quod repræſentatur *in Actis Philoſophicis Anglicis p.* 358. Ubi Iconiſmus ejus ſimul habetur; ſed non eſt adeo accurate deſcriptum, ut ſatis ejus ſtructura pateat. Si qvis utile dulci miſcere velit, is legat Caroli Malapertii poëma eruditum *de ventis, Lib. II.* conſtans, quod reperitur in poëmatibus Jeſuitarum, uno volumine congeſtis, ſive *Parnaſſo Poëtico Soc. Jeſu*, Antwerpiæ A. 1616. in 12. excuſo. In eo etiam ſimul Tempeſtas anni 1606. Belgica deſcribitur. Plures de ventis Autores vid. in Iſr. Spachii *Nomenclat. Philoſ. p.* 624-626. Qvibus addi poſſunt Joh. Placentini & Chriſtoph. Notnagelii *de ventis inſolitis anni* 1660. *Diſſertationes Phyſico-Mathematicæ.*

CAP. XXIV.
DE METEORIS IGNEIS.

§. 1. *Origo illorum è terra exhalationibus accenſis. Ignes fatui, lambentes, iſtisque ſimiles, & incendia ab his improviſa.* 3. *Cometæ, juxta Ariſtotelem & Claramontium, ſunt Meteora, juxta Anonymum mali genii, juxta Th. Bartholinum abſceſſus univerſi. Stan. Lubienicii & J. Ad. Oſiandri ſcripta de iis.* 4. *Ariſtotelis, de fulguris per Antiperiſtaſin accenſione, ſententia contra Honoratum Fabri defenditur.* 5. *Carteſius & Joh. Mayovius, fulgur & tonitru à nubium conglaciatarum lapſu derivantes, refutantur, veraqve illorum origo è vaporibus ſulphureo-nitroſis aſtruitur.* 6. *Vulgi circa illa ſuperſtitiones, una cum ſententia Bodini, Helmontii & Lutheri, de Diabolo, illorum Autore, improbatæ. Miſcellæ de iisdem, ac effectibus illorum, nec non lapidibus fulminaribus, Scriptoribusque hujus argumenti, obſervationes.* 7. *Scriptores de Meteoris in genere, præcipue igneis.*

METEO-

METEORA IGNEA, qvæ ita vocantur, originem ſuam debent exhalationibus pinguibus, è terra elevatis, ſeu per vim ignium ſubterraneorum, ſeu per calorem Solis. Tales exhalationes æſtatis præſertim tempore admodum freqventes ſunt, &, cum accenduntur, vel à ſitu, vel à figura ſua peculiare aliqvod nomen ſortiuntur, qvanqvam forte nihil inter ſe differant. 1

Exhalationes viſcoſæ, qvæ non procul à terra incenduntur, ignes fatui ſolent appellari, Germanis Irrwiſche/ de qvibus mira fabulatur vulgus, qvod ſc. inſeqventes fugiant, fugientes inſeqvantur, in præcipitia deducant, qvæ tamen magnam partem ſuperſtitioſa & fabuloſa ſunt. Et ſunt illi ignibus lambentibus qvaſi ſimiles, qvo nomine appellantur exhalationes corporum animalium accenſæ, ut fit nonnunqvam in hominibus & eqvis, qvanqvam & his ſuperſtitio miſceatur. Sunt & multæ aliæ talium ignium ſpecies, in qvibus operoſum eſſe non neceſſe eſt, cum eorum accenſio ſit fortuita, & pene non differant cauſis. Sulphureæ enim exhalationes, ubi paulo vehementius motæ ſunt, ſtatim flammam concipiunt, & hi ignes noctu magis, qvam die, ſunt viſibiles, qvod lumen majus minus obfuſcet, qvanqvam & in die æqve deflagrare poſſint tales vapores. Unde videmus, qvam parata ſit ſæpe incendiis cauſa, præcipue æſtatis tempore; ſæpe enim in aëre, ubi minime credas, aliqvid talium exhalationum deliteſcit, ſæpe incurrunt illæ in alia corpora, unde mutuo tritu ignes educuntur. Novi, nocte ſerena, tempore æſtatis, incenſum fuiſſe foeni aggerem per vapores qvosdam ſulphureos, noctu in aëre vagantes, & vicinas ex eo domos conflagraſſe. Scripſit Gallus aliqvis Obſervationem *de incendiis, ex improviſo ortis*, qvorum nulla manifeſta cauſa eſſet. Ejus in *noviſſimis Gall. Ephemeridibus* fit mentio. 2

Ariſtoteles Meteoris etiam *Cometas*, accenſet, de qvibus ſupra egimus. Is enim ſublunares omnes habuit Cometas, qvod falſum tamen eſt; qvanqvam Scipio Claramontius, Mathematicus excellentiſſimus, Ariſtotelis partes tueri non veritus fuerit *in libro de Univerſo*, adverſus præſtantiſſimos Mathematicos, domeſticis pugnans principiis. Varias de Cometarum ortu ſententias congeſſit is, qvem ſupra laudavi, Staniſl. Lubienitius *in Theatro Cometico*, omnia ad doctrinam Cometicam ſpectantia corradens. Malim ego legere Joh. Ad. Oſiandri *Diſſ.* brevem *de Stella Magorum*, in qva breviſſime omnes de Cometis ſententias recenſet. Non tamen abſunt hic ſuperſtitiones nonnullorum. Nam Anonymus aliqvis, qvi ſe *Mercurium Platonizantem*(o) vocat, in libello, A. 1662. *in* 12 edito, cui tit. *Cometæ malus Genius*, demonſtrare vult, Cometas malos eſſe angelos, qvemadmodum ſtellæ boni ſint angeli. Thom. Bartholinus, è ſchola Medica, naturam Cometarum explicuit ſatis qvidem inge- 3

(o) Sub *Mercurii Platonizantis* nomine delituit Mich. Praunius, J. U. D. Com. Pal. Cæſ. & Marchionis Durlaco Badenſis Conſil. Aulicus, qui eandem *Diſſ de Cometa Malo Genio*, tum aliis Obſervationibus, tum judicio de Cometa Anni 1680. auctiorem, Nomine ſuo præfixo, Francof. A. 1682. *in* 12*mo*. curavit recudi.

ingenioſe; Cometas enim comparat abſceſſibus ulcerum, *in Conſilio Medico de Cometa*, Hafniæ A. 1665. edito, in qvo tamen magis ingenio indulgere voluiſſe, qvam veritati, videtur.

4 Inter omnia Meteora ignea omnium mirabiliſſimum eſt *Fulgur*, (de qvo Lib. exſtat Hier. Cardani) & *Tonitru*, in cujus cauſis explicandis, multæ ſunt Philoſophorum fluctuationes. Id qvidem manifeſtum eſt, accendi aliqvos vapores ſulphureos, occultum vero, qvomodo fiat iſte impetus. Peripatetici volunt, accendi fulgur per aliqvam Antiperiſtaſin, qvod Honor. Fabri rejicit, qvanqvam id ſuo tamen modo tolerari poſſit. Non ſimplicem hic accenſionem eſſe, omnes circumſtantiæ nos docent; illa enim celeritas & vibratio oculis apparens, illi mirabiles effectus, innuunt, exploſionem aliqvam eſſe cum iſta occaſione conjunctam. Qvod qvidem negat fieri poſſe Hon. Fabri, mihi autem non adeo abſurdum videtur, qvi exiſtimo, in nubibus fieri poſſe ſeparationem qvandam partium, ita ut particulæ qvædam ſulphureæ, vel ſulphureæ ac nitroſæ ſimul, uno aliqvo loco junctim conſiſtant, circumdatæ craſſis qvibusdam nubibus aqveis, qvæ ſatis qvidem molis circumponere poſſunt particulis incluſis, atqve illas premere, ut non aliter hic teneantur, atqve in tubo qvodam metallico. Illæ ut accendantur, facile fieri poteſt; motu enim interno agitari poſſunt, vel extrinſecus advenire ſulphureæ qvædam exhalationes, maſſam illam particularum ſulphureo-nitroſarum accendentes, qvæ ſtatim cum impetu diſploduntur.

5 Joh. Mayow violentam qvandam concuſſionem hujus flammæ cauſam agnoſcit, ſed tamen illam procedentem à nubium ſuperiorum, condenſatarum & conglaciatarum, lapſu. In qvo ille Carteſium ſeqvitur, qvi hanc cauſam in tonitru aſſignavit. Simile illud, qvod dat, plane mihi non exprimere fulguris naturam videtur; ſi ſilicum minutiſſimarum congeries immenſa concuſſione adeo valide exagitaretur, ut ex particulis ejusdem innumeris, invicem alliſis, ignis ſcientillulæ pene infinitæ excuterentur, ita flamma qvædam levior, per totam ſilicum congeriem propagata, ſubito accenderentur. Ita exiſtimat ille particulas nitro-æëreas, inter particulas aëreas diſſeminatas, ob violentam atmoſphæræ concuſionem, in motum talem concitari poſſe, qvi ad lucem excitandam reqviritur. Sed, ut verum fatear, in his ſpeculationibus plus mihi ſubtilitatis, qvam veritatis ineſſe videtur. Ex lapſu certe nubium tam inſolitas operationes deducere, res mihi incredibilis videtur, qvi illum lapſum nubium plane imaginarium eſſe exiſtimo. Qvanqvam enim in nubibus congelari poſſunt aqvæ, non ſunt tamen illæ molis continuæ, ſed per minutiſſimas partes ſparſæ, & in aëre libratæ, unde cadere non poſſunt à ſe invicem avulſæ, qvemadmodum corpora contigua, ſed continua qvadam inclinatione deorſum ferentur, ſine aliqvo ſtrepitu notabili, unde non poteſt cauſa tonitrûs deduci prima (qvanqvam non negem, ad propagationem ſoni poſſe contribuere), multo minus fulgur, qvod qvomodo ex conglaciatorum corporum colliſione oriri poſſit, nec ſenſibus, nec ratione, percipio. Videmus ſane, & ſentimus, aërem tempore tonitrûs calidum

dum ad ſqualorem usqve, qvod arguit certe, particulas eſſe ſulphureas in aëre. Videmus, ſpiritus nitri & tartari, in vitro miſtos, adeo exæſtuare, ut cum diſruptione vitri diſplodantur. Cur idem non fieri poteſt in vaporibus ejusdem naturæ, qvi nihil aliud ſunt, qvam ſpiritus ſulphurei & nitroſi rarefacti? qvid prohibet, illos in unum locum compingi poſſe intra cavum aliqvod nubis denſioris, cum ipſi tum gravitatem aëris ſatis ſentiamus? videmus ipſi, qvod fulgura in terram ipſam penetrent, cum quibus tamen conjunctas eſſe non videmus nubes qvasdam glaciales. Si vel ſenſus noſtros conſulamus, non aliter apprehendere poſſumus naturam fulguris & tonitrus, qvam ut ſtatuamus, primum materiam aliqvam ſulphureo-nitroſam explodi, ſecundo ab hac exploſione ſubitanea impetum primum fieri in nubes denſas, & in omnem, qvaqva patet, aërem, per qvem prima illa concuſſio, multiplicatis circulis, ut in omnibus ſonis fieri ſolet, propagatur. Hinc alliſio freqvens eſt, & repercuſſio ſoni ad montes & ædificia editiora, qvæ multiplicata repercuſſio efficit nobis continuitatem iſtius ſoni. Ac fuit fortaſſis prima illa aëris ſub exploſione concuſſio non adeo valida, quæ dehinc ex repercuſſione ſonum tam formidabilem parit. Illuſtrat rem hanc experimentum à Varenio, *Geograph. Gen. lib. 1. p. 385.* allatum, è Davidis Frölichii obſervatione qvadam, de Hungariæ monte Carpatho. Is, in ſummitate rupis editiſſimæ, quæ etiam Alpes vinceret altitudine, tranqvillum plane & ſubtilem aërem offendit, ut ne pili qvidem motum ſentiret, cum tamen in depreſſioribus montibus ventum vehementem expertus fuiſſet. Exploſit illic ſclopetum, qvod non majorem ſonitum primum præ ſe tulit, qvam ſi tigillum, vel bacillum, confregiſſet, poſt intervallum autem temporis murmur prolixum invaluit, inferioresqve montis partes, convalles & ſylvas, opplevit. Deſcendendo intra convalles, cum iterum ſclopetum exoneraret, major & horribilior fragor, qvam ex tormento capaciſſimo, ortus fuit, veritusque ille eſt, ne totus mons concuſſus ſecum corrueret, & duravit hic ſonus per ſemiqvadrantem horæ, usque dum abſtruſiſſimas cavernas penetraſſet, ad qvas aër undique multiplicatus reſiliit. Ex iſta obſervatione ſatis patet, ſonum illum in tonitru poſſe è non adeo forti exploſione oriri, & repercuſſione tantum ita intendi. Non itaqve confugiendum eſt ad imaginarios illos nubium lapſus, qvos in tonitru fingit Carteſius, inductus analogia iſtius ſoni, qvem nives, è ſummis montibus deciduæ, efficiunt tonitrui ſimilem, è cujus tamen nivis lapſu nubium lapſum fingere non poſſumus.

Nullum eſt in tota natura phænomenon, qvod magis attonitos reddat animos vulgi, in rerum cauſis indagandis ignari, multa qvoqve ſuperſtitionibus data ſunt. 6
Qvid in mentem venerit, neſcio, certe à ſuperſtitione parum abeſt, qvod Diabolum faciat cauſam tonitrus, quod & Helmontius fecit. Bodinus tamen Dæmones elementares fingit, qvibus, una cum Strozza, tonitrua, & meteora reliqua, adſcribit in ſuo *Theatro naturæ.* Etiam Lutherus, *in Comm. in Gen.* (ſi recte memini,) omnia Meteora, præter Iridem & Cometam, à Diabolo eſſe dicit. Eſt & nonnullorum ſuperſtitio, per incantationes ſagarum poſſe excitari tonitrua & grandines, aliasqve

tempeſtates, ad qvas avertendas ſuperſtitio alia remedia invenit. Contra qvam hominum opinionem profanam inſurgit S. Agobardus ſingulari qvadam Diſſertatiuncula, quæ reperitur inter opera ejus, à Stephanó Baluzio edita, *Tom. I. p. 145.* Legi poteſt circa naturam fulminis Gvalth. Charletoni *Inqviſitio Anatomico - Phyſica prima*, qva Anatomen pueri cœlo tacti inſtituit, Londini A. 1665. in 8vo edita, in qva multa curioſa. Solet & hic de lapidibus fulminaribus qværi, qvales extare aliqvi credunt, aliqvi plane pro fabula habent. Sane Charletonus rem totam habet pro ficta, qvæ, ſi naturam ipſam conſiderare velimus, ejusqve operandi methodum, non potuit generari in nubibus. Qvi vulgo oſtendi ſolent, è terra plerumqve effodiuntur, unde ſuſpicio eſt, radios fulminares, terram penetrantes, arenam, qvam forte offendunt, in talem aliqvam maſſam lapideam, per vitrificationem qvandam, colliqvare. Hiſtorica de fulmine multa videantur ap. Voſſium *lib. 3. de ortu & progreſſu Idololatriæ, c. 7.* De variis fulminum generibus, & mirabilibus operationibus, legatur prolixius is, qvem laudavi, Charletonus, & Honor. Fabri *Tr. 6. lib. 5. prop. 4.* Videantur & variæ obſervationes *in Actis ſocietatis Anglicæ p. 446.* de qvadam fœmina, qvæ tonitru audito, in choleram incidebat, perſeverans in vomitu & profluvio ventris, qvoad durabat tempeſtas. Nec indigna lectu eſt relatio de miris fulguris effectibus Stralſundiæ *ib. p. 2084.* Artificialia etiam fulmina, ex nitro & tartaro, arte excitari poſſunt Chymica. Tale eſt auri fulminantis Phænomenon, cujus per tartarum fit præparatio. Sed & absqve tartaro hoc poteſt parari.

7 De reliqvis Meteoris ignitis non attinet multa dicere. Illa enim ab aliis Phyſicis prolixe ſatis tractantur, & ſunt eorum cauſæ ſatis manifeſtæ. Legi poſſunt, qvi de Meteoris in univerſum ſcripſerunt, Libertus Fromondus, &, qvi illo longe accuratior eſt, Nicol. Cabæus, &, poſt illos omnes, J. Bapt. du Hamel *in loco ſuperius citato.* De Meteororum cauſis Theod. Oſius, *in Sylva ſua novarum Opinionum*, (Francof. 1669. *in* 12.) *cap. 9.* more ſuo qvædam philoſophatur, qvibus non eſt, ut immoremur.

CAP. XXV.
DE IRIDE, AC RELIQVIS METEORIS EMPHATICIS.

§. 1. *Iris, & colores ejus, è radiorum ſolarium refractione orti, conſiderationis ſunt Opticæ. Scripta Joh. Marci Marci & Franc. Mariæ Grimaldi de ea commendantur. 2. Figura ejus circularis. Iris ſecundaria. Irides artificiales in aqvæ guttis & prismate. 3. Parhelii, & reliqva Meteora emphatica.*

INter Meteora emphatica IRIS præcipuum locum tenet, pulcherrimum aëris phænomenon. Circa cujus conſiderationem tota doctrina Optica impendenda eſt, tota refractionum & reflexionum doctrina huc pertinet. Mirabilis enim il-

la radiorum ſolis in guttis ſingulis nubis rorantis refractio & reflexio omnem colorum familiam parit, nigredine & albedine excepta. Tota itaqve hujus Phænomeni conſideratio videtur ad Opticam eſſe remittenda. Nam, cum ipſo intuitu Iridis colorum iſta generatio fiat per radiorum illas reflexiones, tota ad illam doctrinam pertinet. Qvæ ſpeculationes tam ſunt ingenioſæ & multæ, ut integrorum librorum materiam qvibusdam ſuppeditaverint. Præcipue magna induſtria ſingula ejus argumenti delineata ſunt à Joh. Marco Marci in libro Pragæ A. 1648. edito, cui titulus: *Thaumantias, ſeu de arcu cœleſti*; ubi de Iridum poſitu, concentricitate, variis coloribus, variis apparitionibus, de Iridibus lunaribus, halonibus, ſimilibusqve phænomenis, prolixe admodum agit, & pene omnem Opticæ doctrinam, omnem de natura lucis & colorum contemplationem, exhaurit. Poſt illum nuper Franc. Maria Grimaldus, in ſua *Phyſico-Matheſi de lumine, coloribus & iride*, Bononiæ A. 1665. in 4to edita, poſt præmiſſam generalem de luce tractationem, totum librum inſumit in explicatione iridis, velut cujusdam complementi totius hujus doctrinæ, qvæ omnia, ſi hic enarrare vellemus ſpecialius, multum nobis temporis inſumendum eſſet.

Duo ſunt in Iride conſideranda: Circularis illa figura, colores, & ordo colorum. Figura illa circularis & arcuata nobis apparet, & qvidem ſemicirculum æquans. Qvod ſi qvis eſſet in ſupremo aëre, & oculus inter ſolem & roridam nubem ſtatueretur, integrum orbem videret. Certum autem eſt, unicuiqve ſuam iridem videri. Iris etiam ſecundaria eſt, qvando radii, infimo guttarum qvadranti incidentes, poſt duas refractiones, & totidem reflexiones, ſub iisdem conjugationibus, ſub majore tamen elevationis angulo, emergunt, atqve oculo incidunt. Igitur eosdem colores, ordine tamem inverſo, exhibent. Videatur qvoqve Honor. Fabri *tr. 3. Phyſic. lib. I. de coloribus, propoſ. 210. 207. 208. & tr. 6. lib. 4. prop. 11.* Ubi ſpeciales qvasdam quæſtiones adducit & reſolvit, abſurdas autem qvorundam opiniones de iride inverſa, & aliis, rejicit. Poſſunt iridis colores exprimi per artem hydraulicam, ubi eadem ratione in guttis ſingulis ſolis imago ſe conſpiciendam præbet, & colores iidem apparent. Eadem ratio vitri eſt, qvod Priſma vocatur; prout enim illud varie vertitur & invertitur, colores variegati apparent, quorum productionem idem Honoratus Fabri locis laudatis docet. 2

Qvod attinet alia *Meteora*, qvæ EMPHATICA dici ſolent, qvalia ſunt Parhelii, virgæ, corona ſeu halo, aurora Borealis, vorago vel hiatus, de iis omnibus non poſſunt adeo multa dici, qvæ non jam pridem ſint ab aliis dicta. Et ſatis eorum natura patet, ſi naturam Iridis habeamus ſatis exploratam, aut reflexionum ac refractionum doctrinam ex Opticis probe teneamus. De Parheliis vide Obſervationes *in Actis Soc. Angl. p. 953. Edit. Angl. & p. 1065.* ubi ſchematiſmus etiam additur. Videatur qvoqve de his omnibus Honor. Fabri *Tr. 6. lib. 4. prop. 8. 9. 10. 11.* 3

CAP. XXVI.
DE IGNIBUS SUBTERRANEIS ET TERRÆ MOTU.

§. 1. *Ignium ſubterraneorum exiſtentia & cauſæ diverſæ. Scriptores varii de montium ignivomorum incendiis. 2. Terræ motuum cauſæ (quarum præcipua eſt ignis ſubterraneus,) differentiæ, ſonus mugitui ſimilis, effectus & præſagia. 3. Franc. Travagini obſervationes de terræ motu Raguſiano, quibus motum terræ diurnum aſtruere conatur.*

1 SOlent aliqvi IGNES SUBTERRANEOS, qvanqvam improprie, ad Meteora revocare, uti & TERRÆ MOTUM, de qvibus hoc loco nobis qvædam dicenda ſunt. Eſſe ignem ſubterraneum experientia teſtatur, paſſim enim ille graſſatur per totum terrarum orbem, ut ex montibus ignivomis videre poſſumus, & ex integris qvibusdam torrentibus igneis, qvos nuper in Ætnæ incendio obſervatos fuiſſe, fama eſt. Sunt tales ignes ſubterranei vel caſu aliqvo accenſi per ignem fodinæ alicui injectum, uti à paſtoribus aliqvando fodinis carbonum ignis admovetur, qvi, ſemel accenſus, cum pabulum nonnunqvam deficiat, inextinctus deinde manet, & per intervalla, prout major minorqve accedit ventilatio, vel increſcit, vel decreſcit, vel etiam fulminis afflatu ignis excitari potuit, vel ex aliqva colliſione, aut efferveſcentia corporum, vel potuit ille ab initio mundi perduraſſe. Id certum eſt, magna eſſe in terra ignium receptacula, qvæ æſtuaria vocat Kircherus in *Mundo ſubterraneo*, ubi nobis ea ad oculum depingit, qvæ tamen ipſe non viderat, niſi qvantum vidit in Ætnæo illo incendio noviſſimo, illo ſcil. de qvo Paulus Bocco, in libro, cui tit. *Recherches Curieuſes*, magna diligentia egit. Vide & *Acta Soc. Angl. pag.* 967. *Ed. Angl.* De incendio Veſuviano ſcripſit Joh. Baptiſta Maſculus, teſte Craſſo *in Elog. hom. Erud. P. I. p.* 353. & Antonius Santorellus, teſte eod. *p.* 295. Vinc. Alſarii *Veſuvius Ardens* Romæ anno 1632. Jul. Cæſ. Braccini autem *Trattato dell' Incendio, fatto nel Veſuvio*, Neapoli eod. A. *in 4to* prodiit. Scripſit &, occaſione incendii Veſuviani Petrus Caſtellus, Medicus Romanus, librum, cui tit. *Incendio del Monte Veſuvio*, Romæ Anno 1632. *in 4to* editum, de omnibus locis ardentibus, differentiis ignium eorum, ſignis, prognoſticis, remediis. Scripſit & nuper THOMAS ITTIGIUS *Lucubrationes* aliqvas *de Montium Incendiis* Lipſiæ anno 1671. *in 8vo* excuſas, in qvibus omnium terrarum montes ignivomos recenſet, & qvicqvid ab Autoribus de iis traditum eſt, colligit, tam hiſtoriarum, qvam cauſarum. Qvi tamen, ut apparet, Caſtellum non legit, nimisqve prolixus eſt in digreſſionibus & citationibus, parum interdum ad rem facientibus. Conferri qvoqve poſſunt Mart. Schokii *de Veſuvio ardente* Diſputationes.

2 Ex incendiis ignium ſubterraneorum *terræ motus* oriri ſolet, qvanqvam non ex ſolis

ſolis; nam ex aliis etiam cauſis terræ motus oriri poſſunt. Habent tamen & illæ pro cauſa remota, ſi non proxima, ignem ſubterraneum. Qvando enim halitus comprimuntur uno in loco, qvando venti in ſubterraneos ſpecus intruduntur, unde exitum invenire non poſſunt, qvando aqvæ cavernarum capacitatem occupant totam, poſtea rarefactæ exitum qværentes; id fieri tamen non poteſt absqve ope ignis ſubterranei, absqve qvo ſi eſſet, omnia qvieſcerent. Principi itaqve huic cauſæ imputandus eſt terræ motus, ceteris qvaſi ſecundariis. Scripſit aliqvis homo militaris, Alex. Achilles Tr. germanicum **von den Grund-Urſachen der Erdbebungen /** in qvo cauſam illorum vere ad ſpirituum mineralium mutuum inter ſe refert conflictum. Nam qvi, cum Bodino, ad Genios motores confugiunt, citra neceſſitatem ſuperſtitioſi ſunt. Sunt & multæ aliæ ſuper hac re fabulæ, qvibus non eſt, ut immoremur. Terræ motuum genera ſecundum cauſas differunt. Qvi à ſolo igne excitantur, omnium ſunt validiſſimi, qvi ab aqva aut halitu procedunt, eundem qvidem ignem præſupponunt, ſed non tam potentem & copioſum, ideoqve remiſſior in illis motus eſt. Aliqvi terræ motus diſtinguunt ex varietate ipſius motus, cum vel terra tremit, vel diverſi terrarum tractus invicem arietant, vel qvando movetur terra navigii inſtar. Sed inutilis eſt illa diviſio, & ex accidente deſumta, qvæ nullam facit veram & ſpecificam differentiam, & ſolet motus determinationem ſuam ab ipſa locorum conditione adipiſci. Solet terræ motum fragor qvidam & mugitus comitari, qvi ſonus eodem modo formatur, qvemadmodum tonitru in nubibus, niſi, qvod concluſio aëris lentius trahat ſonum, & in ſe reflectat, unde mugitui ſimilis fit, qvi in tonitru per novos impetus ſemper videtur frangi. Terribilior autem ſonus omnis videtur in loco occluſo, unde fieri credo, ut lapillus, fontibus injectus, ſpecu qvodam concluſis, tantos tumultus excitet, de qvo tam mira vel fabulantur, vel memorant, nonnulli. Effectus terræ motui varii tribui ſolent. Ædificia evertit, facit, ut terræ tractus aliqvando ſitum mutet, ut tecta inter ſe arietare videantur, ut integræ civitates abſorbeantur, ut novi lacus, vel nova flumina, prodeant, ut montes aſſurgant, ut peſtilens aliqvis halitus aërem inficiat. Sunt & certa ſigna vel præſagia terræ motuum, de qvibus prolixe agit Petrus Caſtellus, *in libro ſupra laudato*, è qvo in Compendium traxiſſe videtur Honor. Fabri *tr.* 6. *lib.* 2. *propoſ.* 22. *& ſeqq.* qvi & de terræ motu artificiali *prop.* 30. agit, ejusqve rationes cum naturali comparat.

Ex hoc terræ motu FRANC. TRAVAGINUS argumentum nuper petiit, qvo motum 3
terræ diurnum probare voluit. Is ſc. in terræ motu Raguſiano, maximo illo & memorabili, ſingularia qvædam obſervavit Phænomena, qvæ ille contingere non potuiſſe putat, niſi ſtatuatur terræ motus diurnus: Obſervavit ille, (1) terram motam fuiſſe ab occidente ad orientem, & reciproce ab oriente in occidentem, ita tamen, ut ſuccuſſionem non ſenſerit. (2) Obſervavit, canales omnes, ab oriente ad occidentem recta linea deductos, undas ſuas ſecundum eandem lineam refluas ac reciprocas habuiſſe, in canalibus vero, qvi à ſeptentrione ad meridiem ducuntur, easdem undas fuiſſe laterales ab una ripa ad aliam, ſeu ab oriente ad occidentem. (3) Obſervavit,

ſervavit, qvod Campanilia, atqvæ aliæ fabricæ erectiores, eodem modo vibratæ fuerint, & qvicqvid ex domorum laqvearibus aliqvo fune ligatum pependit. Id obſervavit ille Venetiis in Muſeo ſuo, cum Raguſæ terræ motus vis eſſet maxima, eo vero in loco duplicem illi motum obſervarunt, unum motum ſuccuſſionis, qvo terra ab imo in altum ſuccutiebatur, & alterum motum lateralem, qvo terra videbatur deferri ab occidente in orientem. Et hunc terræ motum lateralem, ut appellat is, accipit in argumentum probandi motus diurni terræ. Ab ipſo enim terræ motu, qvi per ſuccuſſionem fit, illum non procedere, argumentis, è Mechanica petitis, demonſtrare laborat, ideoqve exiſtimat, mota per ſuccuſſionem tam vaſta terræ portione, vorticem, in qvo terra defertur, tumori huic obvium terræ ultra centrum motæ occurrere velut obici cuidam, & illum motum ab oriente ad occidentem efficere, qvem durante terræ globo in ſtatu qvieto, obſervare non poſſumus, qvemadmodum is, qvi in cymba qvadam dormiens ſecundo flumine defertur, ubi vero obex objicitur cymbæ, tum demum obſervat, ex variato motu vel impedito, illum, qvo antea deferebatur, qvi in iſta cymba qvietus aderat. Hæc fundamenta ſunt, qvibus illam ſententiam ſuam ſuperſtruit, qvam ut probet, varias ex Mechanica demonſtrationes adducit, qvæ qvidem ipſæ in ſe aliqvo loco haberi merentur, ſed qvoniam ipſius obſervationis non adeo certi eſſe poſſumus, ne qvod fortaſſis Autorem fefellerit, ideo inter conjecturas referenda eſt illa obſervatio.

CAP. XXVII.
DE METEORIS AQUEIS.

§. 1. Natura & Phænomena nubium. 2. Nebulæ & pluviæ, inprimis prodigioſæ. 3. Speciatim pluviæ ranarum fictitiæ. 4. Roris, de quo Joh. Nardii Lib. commendatur, & Rabbinorum commentum de aqua maſculina Nilum fœcundante explicatur. 5. Cujus occaſione digreſſio inſtituitur de plantarum florumqve reſuſcitatione, ope roris, aut artificiis aliis, imaginaria, & Franc. Lanæ productione illorum absque ſemine, quæ in dubium vocantur, nec non anguillarum beneficio roris procreatione. 6. Natura & hiſtoria productorum roris, mellis ſcil. 7. Sacchari, 8. & Mannæ, de qvo Magnenus & Salmaſius ſcripſere. 9. Nivis origo, figuræ variæ, Hexagoniſmus, uſus Medicus, a Thoma Bartholino expoſitus, albedo emphatica, à Gottfr. Vogtio illuſtrata, fœcundandi. Sal nivis liquida ſubito coagulans. Glacies ex nive artificialis. Spiritus vini ope nivis, absque igne, deſtillatus. 10. Grandinis formatio, portentoſa ſæpe magnitudo, figura ovalis, liquefactio ſubita, harumque cauſæ. 11. Pruina e rore concreto formatio. 12. Judicia de Scriptoribus Meteorologicis, præſertim Nic. Cabæo, Lib. Fromondo, Rob. Fluddio. Ren. Carteſio, J. Bapt. Hamelio. & Mich. Watſono.

AD

AD METEORA AQUEA pertinet primo *nubes*, qvæ *nihil eſt aliud, quam congeries halituum cum aliquo denſitatis gradu, quam aëris in illa producit.* Tamdiu ſurſum tendit, qvamdiu frigori occurrenti non ſiſtitur, libratur tamen in aëre, nec deorſum cadit, qvoniam gravior eſt aër, ut inepti ſint, qvi nubes vel à Deo, vel ab Angelo, vel ab aliqva magnetica vi, ſuſtineri putant. Nubium altitudo varia eſt, prout ipſæ graviores vel leviores ſunt. Pluvioſæ enim nubes terræ ſunt viciniores, qvam ſiccæ. Varii ſunt earum colores, vel prout ſoli objectæ ſunt, vel ut aqvæ, nivis, grandinis multum admiſtum habent, ſed de iis vulgares etiam Phyſici. 1

Pertinet & huc *nebula*, craſſior ſcil. nubes, qvæ terræ incubat. Qvas nebulas 2 præcipue habent loca illa, qvæ magnam roris vim habere ſolent, ut paluſtria & fluviatilia. Pluvia ex vapore concreſcit, cujus analogiam in aqvis diſtillatis habemus, Eodem enim modo vapores aſcendentes reſolvuntur. Totus ſcil. globus terreus magnum æſtuarium eſt, unde vapores humidi ſurſum lati tandem frigore cohibente colliqueſcunt, & in guttulas conglomerati decidunt in terram, qvod intra ipſa terræ viſcera fieri nonnunqvam ſolet, teſtibus metallifoſſoribus. Circa ipſam pluviam, & ejus rationem non admodum multa ſunt conſideranda, res enim manifeſta eſt, & per ſe patet. Qvod vero nonnulla adjuncta ejus attinet, præſagia pluviæ, ſalutiferos vel peſtiferos effectus, ventos, eas vel efficientes, vel impedientes, de iis Honor. Fabri videatur, *tr. 6. lib. 3. propoſ. 118.* Differt vero pluvia à communi aqva multis modis. Nam prout ſolum ſe habet, unde educti fuere vapores, ſi illud paluſtre vel uliginoſum, foetebit interdum pluvia, ſi arenoſum, purior erit illa, ſemper tamen plus habet admixtum ſalis nitroſi, vel alterius etiam ſalis, ſi tellus ſubjecta illo abundet. Videmus etiam in qvibusdam terræ partibus pluvias maculare veſtes & corpora, ubi fortaſſis nimius ſolis æſtus plus ſalinarum particularum illis miſcuerit. Veroſimile qvoqve eſt, multa per aërem vagantia minima inſecta, vel eorum ova ac ſemina miſceri cum aqva pluvia, unde forte eſt, qvod in papiliones mutatæ fuerint pluviæ guttæ. De qvibus habetur *in Actis ſociet. Angl. p.* 402. *Edit. Angl.* Idem in rore obſervatum fuiſſe, monſtrant Thomæ Henshaw obſervationes, qvæ referuntur *in Actis Angl. p.* 25. De prodigioſis pluviis (p) multa à multis ſolent dici, ſed plurima in iis fabuloſa ſunt & ſuperſtitioſa. Qvod & lacte, ſanguine, pluerit, id coloris tantum ſpecie fucum aliquibus fecit; poſſunt enim pluviæ multa miſceri, ſi ex terra evehatur, poſſunt contrarii nonnunquam ſpiritus ſalini, qvales multi habentur in nubibus, tales colores producere, qvos vulgus ex coloris ſimilitudine judicat vel lacteos, vel

(p) De *Pluvia Prodigioſa* vide Diſſertat. peculiarem D. Val. Alberti, Lipſiæ an. 1667. & 1674. editam; de Pluvia ſanguinea Joh. Chriſtoph. Becmannum, *in Diſſ. de Prodigiis ſanguinis* in Acad. ad Viadrum Francofurtana an. 1676. habita, *Cap. I* Phænomena ejus à Cauſis Naturalibus ſolerter derivantem; de rubris Papilionum Excrementis, an. 1608 in Gallia pro pluvia habitis ſanguinea, Pet. Gaſſendi *Lib. II. de vita Peireſcii p. m.* 66. 67.

vel ſanguinolentos. Qvod lapidibus, frumentis, muribus, piſcibus, imo vitulis etiam, pluerit, narrationes ſunt, qvæ fidem ſuperant; ideoqve ad aniles fabulas relegandæ. Vulgo enim facile fucus fit, in cauſæ Elenchis freqventi.

Pertinet & huc illa opinio qvorundam, qvod ranis pluat, ſuntqve, qvi ſe *αὐτόπτας*
3 teſtes profiteantur, qvos tamen & ego falli credo. Joh. Marcus Marci hic iterum in Ideis ſuis præſidium qværit: putat enim, ideas, per pluviam delatas, ſtatim ut in terram cadunt, corpus ſibi qvoddam ex limo fabricari. Qvod certe nimis Metaphyſicum eſt, ne dicam ſuperſtitioſum. Franciſcus Rhedi, Patritius Aretinus, *in libro* doctiſſimo *de inſectis*, idem argumentum etiam tractat, cujus hæc ſententia eſt: Ranæ illæ, qvas, decidente pluvia, videmus, diebus aliqvot ante lapſum pluviæ, natæ ſunt, & in ſicco morantes inter dumeta & ſaxa, vel terræ cavitates deliteſcunt, &, qvia terræ concolores ſunt, ſubſidentes & immotæ à pulvere haud facile diſcernuntur. Cujus ille evidens argumentum adducit, qvod ſtomachum plenum cibi, & inteſtina plena excrementorum, eo ipſo, qvo natæ creduntur, momento habent. Adducit & hujus ſuæ ſententiæ confirmatorem Theophraſtum Ereſium, Ariſtotelis diſcipulum, cujus libelli titulus & argumentum in Bibliotheca Photiana refertur *περὶ τῶν ἀθρόως φαινομένων ζώων*, *de animalibus ſubito apparentibus.* Mihi videtur illa valde veroſimilis ratio, cui addi hoc poteſt, odore pluviæ & roris evocari plerumqve iſta animalcula, uti & lumbricos; iſtis enim ſuccis, veluti lacte aliqvo, nutriuntur. Honor. Fabri *Tract. 6. lib. 3. propoſ.* 118. §. 17. ſtatuit non qvidem cum pluvia decidere ranas, ſed tamen poſt lapſum guttarum generari; qvod mihi certe veroſimile nulla ratione videtur. Non enim video, qva ratione pene in inſtanti corpus aliqvod generari poſit, qvod habet partes ſuas organicas, & non eſt minimæ qvantitatis, ut certe ſucceſſione aliqva temporis opus ſit, dum partes tot producantur. Remittit nos ad librum ſuum *de animalibus*, qvi nunc non eſt ad manus.

4 Inter Meteora aqvea *Ros* qvoqve eſt, qvi parum differt à pluvia, niſi qvod videatur magis imprægnatus ſpiritibus ſalinis & nitroſis. Ejus vis freqventior autumno & verno tempore, qvia major tunc humor in aëre regnat, ſolis vero calor temperatior eſt, ut non ſtatim conſumat. Nubilo & ventoſo cœlo non apparet, tum qvod venti vapores diſſipent, tum qvod una cum nubibus elevetur. Si acrimoniam nimiam admixtam habet, nocet interdum frugibus. Tempore plenilunii major eſt roris copia, ſtatim poſt occaſum ſolis cadit. De illo elegantem *Diſquiſitionem phyſicam* peculiarem ſcripſit Johan. Nardius, Florentinus, Florentinæ Anno 1642. *in 4to.* juris factam publici, in qvo libello multa curioſa, ad rorem ſpectantia, diſqviruntur. Multum autem facit ad vegetationem plantarum, & ad fœcundationem illarum, qvoniam multum ſalis nitroſi admixtum habet. Hinc Cabaliſtæ rorem & pluviam vocant aqvas ſuperiores & maſculinas, aqvas vero inferiores, ut flumina, aqvas fœmininas. Qvare *Baal Tobh Haarez fol. 28. Col. 4.* de Nilo fluvio ita, vel fabulatur, vel argutatur: Deum ſingulis annis, circa ſolſtitium, M. Junio, dejicere

guttam

guttam unam, pilæ magnitudine ex aquis maſculis in medium Nilum, qvæ gutta ſe habeat, ut fermentum ad maſſam. Omnes enim aquas Nili efficit maſculas, ut proinde Ægyptus non egeat pluviis. Hanc guttam dicit Abrahamum precibus ſuis impetraſſe. Fabuloſum ſane illud & ſuperſtitioſum apparet, nullibi enim fœcundius eſt, qvam apud Rabbinos, nugarum promptuarium. Mire tamen convenit cum illis, qvi obſervant, circa ſolſtitium nubeculam aliquam primum incubare exiguam Nilo fluvio, unde effervescere ille incipiat. Qvoniam tam multa heterogeneorum corpuſculorum admixta ſunt rori, reſolutione artificioſa, & ſalia, & ſpiritus inde elici poſſunt, ad nitri naturam accedentes, atqve inde vis tanta vegetandi in rore eſt, ob ſummam nitri volatiliſationem, qvod principium fœcundans eſt terræ, atqve ita penitiſſime ſe inſinuat fibrillis plantarum. Ex ſale roris menſtruum aliqvi conficere laborant, qvod aurum ſolvere poſſit. Vid. Henr. Nollius *in Hermetica Medicina*, & Nardius *in dicto libro*.

Rori etiam adſcribenda eſt, ſi qva eſt, ***Plantarum reſuſcitatio***: (q) Notum enim eſt, celebrari à Chymicis quandam plantæ è cineribus reproductionem, de qva multis dubitatum fuit, & dubia adhuc ſuperſunt de vera reali productione, qvam nemo, quod qvidem cognitum ſit hactenus, præſtare potuit, niſi qvod hiſtoriolæ qvædam circumferantur, qvibus fides haberi neqvit. Poteſt tamen beneficio roris bona qvantitas ſeminis herbæ vel floris alicujus, per infuſionem continuam & calcinationem, ad ſolem, in vitro clauſo, ita præparari, ut, admoto poſtea igne cineri, idea floris vel herbæ, per vapores repræſentetur in vitro, qvæ tamen ſpecies, remoto calore, iterum concidit. Modum illum Jac. Gaffarellus deſcripſit qvodam in libro, ac inde Kircherus *in Mundo ſubterraneo, lib. 12. ſect. 4. pag.* 414. & Harsdörfferus

(q) De Reſuscitatione plantarum Jac. Gaffarellus egit *P. II. Curioſitatum Inauditarum, Cap. V* § *9. p.* 97. 98 99. ſed ſolam Medici Poloni Hiſtoriam, è Quercetano, in patrocinium ejus, allegavit. Plura de eadem Collectanea exhibet Commentator Gaffarelli, Greg. Michaelis, *in Notis ad h l. num.* 55. *p.* 249-253. Phænomenon Nemoris Lavendulæ, è Salibus ſuis reſuſcitati, D. Joh. Dan. Major, Morhofii Collega, Kilonii M. Aug. an 1676. in Vitris duobus, Experimento ſpectavit fortuito, & eodem Anno, *in Diſſ. de Ærumnis Gigantum c.* 4. §. 47. 48. 49. fuſius deſcripſit, adjectis eiusdem Schematiſmo, ac Tetraſticho ſeqventi:

En redit ex gemino nemoroſa Lavendula Vitro,
Quæ prius in terram verſa ſalemque fuit.
Pulverulenta olim ſic corpora noſtra redibunt:
Et Salia arcana qvid Deitatis habent.

Gottfr. Vogtio, Reſuſcitationem hanc impugnanti, reſponſum eſt ab Ol. Borrichio *in Sapientia Hermetis & Ægyptiorum Vindicata, Lib. II. c.* 5. §. 9. *p.* 359-368. Ubi fuſius eius veritatem aſtruit, ſed plantarum tamen imagines tantum, non veras plantas, hoc Artificio Chemico exhiberi fatetur. Conferri de hoc etiam Argumento meretur Henr. Meibomii Jun. *Epiſtola* erudita ad Theoph. Spizelium, *de Chemicorum Artificiis, quæ à nonnullis Phænomenis Naturalibus, Reſurrectionem Mortuorum illuſtrantibus, adduntur*, Spizelii *Conſiderationi Corporis Glorioſi*, Noribergæ an. 1662. in 8. excuſæ, præfixa.

in den Mathematiſchen Erquickſtunden. Paracelſus qvoqve, *lib. 6. de natura rerum*, ex ligni combuſti cineribus plantam excitare docet, & modum aliquem præſcribit confuſe admodum, qvo certe qvid effici poſſit, dici non poteſt, nec credo ab ipſo Paracelſo fuiſſe tentatum. *Joſ. Quercetanus* refert de Medico Cracovienſi, qvi pulverem habuerit ex plantæ cujusvis partibus, pluribus qvam 30. vitris contentum, admota lucerna plantam, omnibus partibus abſolutam, ſuccreſcentem exhibentem. Refert & *Pet. Borellus Cent. 3. obſ. 71.* fuiſſe peregrinum qvendam Pariſiis, qvi in vaſibus ſigillatis roſæ, tulipæ, & aliorum florum, aqva ſemiplenis, reſuſcitationes, quinqve aſſium pretio, admoto igne, oſtenderit. Habet & idem exempla alia. *Petr. Servius*, Urbani VIII. Medicus, conſpexit roſam ex cineribus uſtis, ſolerti & ingenioſo artificio excultis & elaboratis, 24. horis natam, adultam profectamqve. Vid. *Tract. de Natura & Artis Miraculis*. His illi exemplis probant ejus rei poſſibilitatem, qvam, niſi ipſi mihi aſpiciendi copia detur, non poſſum facile mihi perſuadere.

Sane, qvod fumos & vapores, ideam floris repræſentantes, attinet, non præfracte eqvidem negaverim, poſſe talem ſpeciem exhiberi, ſed ſcio tamen, qvam nobis ipſis ſæpe imponamus, ut videre nos credamus, qvæ videre cupimus. Quam enim facile eſt, in fumo volubili, aſcendente, deſcendente, aliquas ſpecies ſibi imaginari, ut in nubibus ſolemus. Qvod Borellus, *Cent. 3. Obſerv. p. 279.* refert, pomorum ſuccum congelatum mali figuram exhibuiſſe, id certe novum non eſt, & nihil miraculi habet. Novimus enim congelationes omnes virgatas eſſe & ſtriatas, ut videmus in vaporibus feneſtræ congelatis, qvas figuras Borellus, obſervator alias non ſatis Lynceus, pro mali qvadam figura potuit accipere. Simile & illud eſt, qvod in conditura fructus Ribium, ſaccharo confecta, vidit multas figuras, folia ejus arboris optime referentes. Oleaginoſa enim omnia facile in tales formas abeunt, in circulos multos & globulos, qvos etiam circumſpectus obſervator pro foliis arborum veneratur. Incidit hic mihi in memoriam aliud artificium Franc. Lanæ, Jeſuitæ, *in lib. ſæpius citato*, de floribus & fructibus ſine ſemine productis. Is. ſc. bonam quantitatem florum de pomis aurantiis indidit dimidiæ libræ olei amygdalarum dulcium, cum exiguo alumine, qvi vitro bene cuſtodito & obſervato, Soli per menſem ſunt oppoſiti, usqve dum putrefierent. Poſt menſem oleum imprægnatum in alia vaſa vitrea effudit, & ſepoſuit, ubi proximo vere vidit enatos flores, & poſtea media æſtate fructus, poma ſcil. minutula ejusdem coloris & odoris cum pomis aurantiis. Mira certe illa eſſet metamorphoſis, quæ plane mihi non fit veroſimilis, ut multa alia ejus Autoris.

De Plantæ reſuſcitatione ex cineribus legi poteſt Athan. Kircherus *L. 12. Mundi Subterr. Sect. 4. p. 414.* qvi ipſe teſtatur, exhibuiſſe ſe Reginæ Chriſtinæ phænomenon illud, illam vero incurioſam, cum è manibus dimitteret, vitrum illud fregiſſe, & ſimul artificium perdidiſſe. Kircherus de eo integrum librum pollicitus eſt. De cetero, quæ pertinent ad hujus experimenti vel veritatem, vel falſitatem, & alia ſimilia, congeſſit ſingulari *Diſſertatione de reſurrectione plantarum* Gotfr. Voigtius,

qvæ reperitur in *Curioſitatibus* ejus *Phyſicis*. Notari etiam debet ſingulare illud arcanum *producendi anguillas* M. Majo, beneficio roris, qvod agricolas, duobus ceſpitibus graminoſis ac rorulentis, ſibi in margine piſcinæ ſuperimpoſitis, in Belgio efficere, in itinere meo didici, referentibus id nonnullis, qvibus non crediddiſſem, niſi poſtea, in Abrahami Mylii ſcriptum *de origine animalium* incidens, idem illic experimentum legiſſem *pag.* 101. qvod hactenus nemini è Scriptoribus naturalibus obſervatum eſt, ſi J. Bapt. Portam exceperis. Verba Mylii *in Ep. de Transmutat. Metall. p.* 38. 39. recitavi. Veroſimile hoc experimentum videtur, qvod nullum in anguillis reperiatur ſemen, nulla organa generationis, ac multa proinde de illarum origine Scriptoribus Hiſtoriæ Naturalis fuerit Diſputatio, qvæ jam ſublata eſſet, ſi veritas ſua huic experimento conſtaret.

Habet & Ros ſua qvædam producta, de qvibus etiam hic agendum. Eſt vero inter illa primum *mel*, qvod ex rore conſtare, vel in rore contineri, ſenſibus aſſeqvi poſſumus, ſi ſcil. vapore abeunte, obſervaverimus, ſubſidere in vaſis fundo materiam mellei penitus coloris, odoris atqve ſaporis. Eſt ſcil. aliqva oleaginoſitas, ex terra per calorem elevata, & partim ex aëre decidit in caliculas florum, partim etiam per caules florum, è terra percolatur. Utrumqve ſcil. aliqvid ad generationem mellis, caulis floris, & ros decidens in florem, unde etiam fit, qvod mella tam varia habeamus. E thymo, cityſo, ac rore marino, parantur optima mella. Mel ab apibus colligitur tantum, ut plurimis videtur, non formatur per concoctionem aliqvam in earum utriculis, qvod aliis placet. Mel enim, extra apum operam, à natura generari ſatis conſtat, imo & alia ſunt animalcula mellilega. Tradidit olim *Eudoxus Gnidius*, in Africa qvandam eſſe gentem, qvæ ſupra Syrtes & Carthaginem incolat, *Gyzanteres* vocatam, qvæ hanc exerceat artem, ut flores colligat, melqve copioſe ex iis conficiat. De Medicamentis ex melle, aliisqve ex melle comparatis liqvoribus, de melle roſcido & aëreo, qvod in Indiæ qvibusdam locis pluit, multa vide utiliter collecta apud Nardium, à *cap.* 25. *usqve ad* 75. 6

Inter producta Roris etiam *Saccharum* eſt, qvod non aliud eſt, qvam mel Indicum, humana opera paratum, qvanqvam & ſponte ſua in cannis naſci ſoleat, &, ubi plane maturuerint cannæ, liqvidum inde exſtillet. Sed ſolent plerumqve non expectare illud tempus, & cannis exprimere ſuccum illum dulcem, qvem igne coqaunt, ſaccharumqve vocant barbara voce. De hujus ſacchareæ cannæ cultura, omniqve apparatu, ad confectionem ſacchari ſpectante, multa vide memorantem Caſp. Barlæum *in Deſcriptione rerum ſub Mauritio in Braſilia geſtarum.* 7

Manna itidem productum Roris eſt, quanquam alii potius reſinam arborum velint. Non ubiqve enim reperitur, ſed vel in certo aliqvo gramine, vel in certis quibusdam arborum foliis. Varias habet illud diſtinctiones ſecundum loca, in qvibus colligitur, ſecundum arbores, in qvibus apparet. 8

Manna Calabricum inter optima cenſetur. De variis ejus ſpeciebus legatur Jo. Chryſoſt. Magnenus ſingulari libro, & Jo. Nardius *de rore*, *c.* 36. *&* *ſeqq.* Scripturus

qvoqve erat *Tractatum de Sacchara & Manna* Cl. Salmaſius, teſte Laur. Craſſo *in Elogiis hominum Literatorum*, *Tom. 2. part. III.* Qvi nuper demum Ultrajecti A. 1689. *in fol.* editus eſt in Appendice Soliniani Commentarii noviſſimæ editionis. Scripſit etiam *de Manna & Sacchara* Libellos peculiares Ant. Deuſingius, ſed is, more ſuo, Locos Communes potius coacervat, qvam experimenta, aut aliqvid de ſuo, affert. *De Sacchari & auri convenientia* Tr. edidit Joh. Tackius, Prof. Med. Gieſſenus.

9 Inter aqvea Meteora etiam *Nix* referenda eſt. Eſt autem illa vaporis, non, ut Honor. Fabri vult, qvædam ſpuma, ſed potius ipſe vapor congelatus. Namqve nubes rorans, ſubitaneo frigore correpta, eo modo congelatur, ut in nive videmus. Qvoniam enim particulæ humoris non ſunt unitæ, ſed ita diſperſæ, ut ſolent eſſe in vaporibus, ideo ſtatim frigus, occupans particulas, in multos globulos glaciales eas convertit, qvæ deinde ſibi appoſitæ varias figuras ſortiuntur, vel ſtellarum, ita ut ſinguli radii qvaſi arboreſcere videantur, vel ſphærularum, inter qvas ſunt aliqvæ ſemiſphærulæ, coni, cylindri, qvæ omnia à diverſis turbinationibus oriri Honoratus Fabri ait, qvas vel admixtus halixtus, vel ventus, imprimit. Totum enim caſui tribuendum eſſe hoc exiſtimat. Spicula autem rigida in nive, qvemadmodum & in pruina, & radii illi arboreſcentes, eandem cauſam habent cum qvalibet congelatione; ſemper enim, ubi humor rarior eſt, vel ſuperficiei affuſus, ut in feneſtris, videmus in varios radios abiiſſe materiam. Cum enim fluxus ille aqvæ ſiſtitur, partes abs ſe diſcedunt, qvarum contiguitas de natura fluxus erat. Abſcedentibus à ſe partibus, cum tamen humor omnis rectis conſtet particulis, ſibi junctis, in rectos qvosdam ramos & radios humor videtur diſcedere. Sæpe etiam ventus, pro ratione pulſus ſui & fluxus ſibi coëxtendit humorem, & in ipſa coëxtenſione illum figit in glaciem. Hæc omnia explicari ſatis commode poſſunt. Qvod vero hexagonam illam figuram attinet, qvæ in nive conſpicitur, mirabili illa varietate ludentem, id tanti non eſſe putat Honor. Fabri, cum tamen ego maximi rem habeam momenti. Veroſimillima illa ratio eſt, qvod, cum qvælibet gutta ſphæricam figuram repræſentet, in omni autem congelatione fiat diſcontiguitas partium, illa autem ſubito contingat, & æqvaliter premat globulos, neceſſario ſphærica illa figura diſcontinuata abit in ramos aliqvos figuræ ſphæricæ proportionales. Primum enim ex globulo fit planities rotunda, preſſione enim corpuſculorum glacialium complanatur ſphæra in orbem rotundum. Eo complanato, cum partes à ſe divelluntur æqvaliter, ita ut à centro verſus peripheriam ſignentur illi ramuli. Eſt tamen res magnæ multæqve ſpeculationis mira illa formarum varietas & figura præciſe ſexangularis: nam ex ratione allata poterat in plures lineas diſpeſci globulus ille. Vid. Eraſmus Bartholinus in *ſing. Diſſert. de figura nivis*, (quæ ſecunda eſt in *Qq. Acad. de Naturæ mirabilibus*,) & diligentiſſimus minutarum naturæ rerum ſcrutator, Rob. Hookius, *in Micrographia pag. 88.* ubi eleganti præterea diſcurſu, & plane Mathematico, illuſtrat ſexangularem illam congelandi rationem, qvæ certe adeo accurata eſt, tamque affabre facta, ut

nulla

nulla ars illam ſolertiam in minimis aſſeqvatur, quam in natura majorem eſſe fateamur neceſſe eſt, qvam ingenium apprehendere poteſt. Videmus tamen ſexangularem illam figuram naturæ familiarem in multis operationibus. Ita apis format ſibi domicilia hexagona, in cryſtallis & ſalibus easdem figuras nonnunqvam deprehendimus, qvas ſoli caſui adſcribere non poſſumus, cum videamus tam conſtantem naturæ proceſſum. Hæc, in genere de formatione nivis dicta, ſatis illuſtrant cognitionem ejus, in qvantum illa haberi poteſt. Sunt vero multa alia, qvæ circa nivem qværi ſolent, qvæ integro libro proponuntur à Thoma Bartholino *in Tractatu de Uſu Medico nivis*, ubi Medica præprimis ab illo diſqviruntur, in qvibus ut nos detineamur, non eſt opus. Primum, qvod accidit nivi, *candor* eſt, qvi nivi qvidem per ſe non competit, ſed qvatenus ſuperficieculæ variæ floccorum ſibi ſuperimpoſitæ, ex variæ lucis reflexione candorem aliqvem oculis repræſentant, tantæ qvidem efficaciæ, ut excoecare animalia hominesqve poſſit, ſi freqventius in nivis conſpectu verſentur. Hinc Gotfr. Voigtius in *Curioſitatibus* ſuis *Phyſicis* problema de albedine nivis propoſuit, qvam non realem ineſſe nivi ex adducta ratione exiſtimat, ſed emphaticam, cum tamen emphatici colores eo magis colores ſint, qvo propius ad naturam lucis perveniant, & ex prima radiorum lucidorum miſtione oriantur. (r) Qvanqvam non negem, differre illos colores ab iis, qvi conſtantius inhærere materiæ videntur, eſſentiæ tamen ratione nihil inter ſe differunt. Nivem agros foecundare obſervant Agricolæ, & ratio ejus in promtu eſt, qvoniam multum nitroſi ſalis ineſt nivi, ut & ſeparari illud per artem Chymicam poſſit. Nihil autem nitro præſtantius eſt ad foecundandos agros. Refert Thomas Bartholinus de Sale qvodam, ex nive confecto, qvi in momento poſſit coagulare res liqvidas, qvalem ſe vidiſſe teſtatur Hamelius *in libro de affectionibus corporum*. Nos qvidem non vidimus, ſed rem à vero alienam eſſe non putamus, cum videamus, beneficio nivis vel in media æſtate, cum additione ſalis, vel ſine eo, artificialem glaciem parari poſſe, qvod aliqvi etiam glacie ipſa efficiunt, ſed majorem tamen particularum glacialium copiam nivi ineſſe exiſtimarim. De pulvere coagulatorio, qvo gemmæ formatæ fuerunt, vide *Epiſtolam* noſtram *de Scypho vitreo per ſonum rupto*, qvæ ſi vera eſt hiſtoria, alterius originis pulvis ille eſſe videtur. Notari etiam illud cuilibet de nive poteſt, poſſe ſpiritum vini beneficio nivis diſtillari, absqve igne, ſola nive alembico ſuperimpoſita, idqve feciſſe Magnum Hetruriæ Ducem teſtatur J. Bapt. du Hamel, *lib. de affect. corporum, cap. de frigore*.

 Grando

(r) Gothofr. Vogtius, Scholarum olim Güſtrovienſis & Hamburgenſis Rector, Albedinem Nivis realem non impugnavit, *in Curioſitatibus*, uti *h. l.* traditur, *Phyſicis*, Güſtrovii an. 1668. *in* 8. & Lipſiæ an 1698. *in* 12. excuſis, ſed *Diſſertatione Philoſophica* contra illam peculiari & ſatis prolixa, qvæ Roſtochii an. 1669. *in* 8. ſeorſim prodiit. De *Figura Nivis Sexangula* conferri etiam poteſt Joh. Kepleri, Mathematici Cæſarei, *Strena* ſive *Diſſertatiuncula* ad Joh. Matth. Wackerum, in Caſp. Dornavii *Amphitheatro Sapientiæ Socraticæ Joco-ſeria*, *Tom. I. p.* 751-757. recuſa.

Grando à nive in eo differt, qvod primum qvidem in guttula inſenſibili congeletur, novarum deinde partium acceſſione creſcat. Primum enim ſubtiles globuli concreti, qvando decidunt, ex humore, cui in deſcenſu occurrunt, ſemper novam acceſſionem habent, & qvaſi novis qvibusdam tunicis induuntur, ut in candelarum formatione fieri ſolet, quæ repetita immerſione novam ſemper craſſitiem acquirunt. Vulgo ſolent infimæ aëris regioni generationem grandinis adſcribere, ex eo argumento, qvoniam in altiſſimis montibus nives quidem inveniantur, nunquam vero grando, quod quidem aliqua ratione verum eſt. Nam quanquam grando nivi ab initio non ſit multum diſſimilis, in deſcenſu ex occurſu particularum humidarum in ſphæricam illam figuram convertitur, quæ ſemper increſcit, prout terræ vicinior eſt. Hinc in diſſectione grandinis varias invenire licet cruſtulas, & quaſi tunicas glaciales, per intervalla ſibi circumpoſitas, pari modo, ut in candelis abſcedere ſolent tunicæ illæ ſebaceæ, è multis immerſionibus coagmentatæ, in centro autem grandinis invenire licet ſubſtantiam molliorem nivi propemodum ſimilem, quæ ſubſtantia primum principium grandini dedit. Solet interdum portentoſæ magnitudinis grando decidere, quod vel ita fit, ut ventus, cum nivem è ſublimi in inferiora præcipitat, plurimos ejus floccos ſimul compellat, & gelu in unam maſſam conſtringat, vel etiam in ipſis nubibus portiones quædam aquarum congelentur, atque ita decidant, niſi velimus ſtatuere integras nubes poſſe eſſe congelatas, & in unam maſſam per frigus conſtrictas, quarum interdum ruptura & caſus fiat; ſed rarior eſt talium fruſtorum de cœlo lapſus. Alioquin omnis grando, etiam molis majoris, ſphæricæ figuræ eſſe ſolet, vel ovalis, quod argumento eſt, non alio modo, quam communem grandinem, formari, ſed vel altius cecidiſſe, vel plus humoris obvium habuiſſe, unde craſſitiem iſtam acquiſierit. Nam ventis illud adſcribendum, quod Antonius Grandis facit, vix videtur veroſimile, tum enim hyeme frequentiores ſpectaremus grandines & majores; cum æſtate magis ſpectemus. Solet facile liqueſcere grando, quoniam humidiorem aërem inferiorem offendit, & certum eſſe argumentum frigoris ceſſaturi, ſi hyeme grando cadat poſt intenſum frigus. Indicat enim, aërem circumterraneum magis eſſe humidum, quam frigidum.

11 *Pruina* nihil aliud eſt, quam ros concretus, ut enim è pluvia grando, è vapore nix, ita è rore pruina fit. Niſi enim ex rore fieret, ex aëre cadentem videremus, quod nunquam fit, ſed quando vapor è terra ſurgit, corporum ſuperficiebus adhæret, & occurſu aëris frigidi in ſtriolas aliquas, vel ſpicula glacialia, abit, qvorum baſes ſint latiores ob liquationem humoris deſcendentis. Quando enim aſſurgit vapor, cum partibus ſuperioribus allinitur, quod reſtat humoris nondum concreti, defluit in baſin.

12 Atque hæc de Meteoris in univerſum dixiſſe ſufficiat, quorum naturam putaverim ſatis eſſe declaratam, ut non opus ſit diutius his inhærere. Specialia enim omnia tangere noſtri non eſt inſtituti, & ſatis illa per ſe intelliguntur, bene cognitis generalibus. Integri quidem libri de hoc argumento conſcripti, ſed plus ſemper in illis

illis nugarum eſt, qvam veræ rationis. NIC. CABÆUS, *in Comm. in Ariſtotelis Lib. de Meteoris*, inter Scholaſticos & Peripateticos diligentiſſimus optimusqve eſt, LIBERTUS FROMONDUS, *in Libris VI. Meteorologicis*, Antwerpiæ A. 1627. *in 4to* excuſſis, mirus nugator, qvem paſſim exagitat, data occaſione, Honor. Fabri. ROBERTUS FLUDDIUS etiam *Meteorologiam Cosmicam* ſcripſit; ſed is more ſuo nubes & inania captat, παραδοξολογεῖν potius amat, qvam veras rerum cauſas dare. Subtiliſſimus in iis CARTESIUS eſt, cujus judicio, qvod Optices peritiſſimus fuerit, multum tribuitur, & unice poſt illum legendus, qvi magna diligentia totam illam doctrinam excuſſit, JOH. BAPT. DU HAMEL *in libro de Meteoris & foſſilibus*. Eſt enim meteororum & foſſilium magna inter ſe cognatio. Multi ad meteora referunt, qvæ illuc non ſpectant. Sic MICH. WATSONIUS *in unione ſapientiæ pag.* 371. eo refert heterogenea illa, qvæ in humano corpore ſolent generari: lucem carnis ovillæ in obſcuro cubiculi angulo, aliaqve prodigioſa. Sed ea ratione omnia naturæ phænomena ad meteora poſſunt referri.

CAP. XXIIX.
DE ALTERATIONE, GENERATIONE ET CORRUPTIONE CORPORUM.

§. 1. *Cenſura doctrinæ Ariſtotelicæ intricatiſſimæ de iſtis.* 2. *Inprimis ſubtilitatum inutilium de Alteratione.* 3. *Nec non de Generatione.*

QUod hoc capite nobis tractatur, id non hoc loco videbatur demum tractandum, ſed potius eo in loco, ubi de elementis, & elementorum qvalitatibus, agebamus. Sed qvoniam illic de miſtione à nobis actum eſt, non videbatur admodum neceſſarium, multa de hoc argumento verba perdere. Nam, qvæ hactenus è corporibus phyſicis tractavimus, illa ſola miſtione abſolvi poſſunt, ut & cetera illa corpora, ut non ſit neceſſum, inutilibus iſtis & perplexis liticulis Peripateticorum nos immittere, qvas illi ſuper hoc argumento mira fœcunditate pariunt. Qvoniam enim, velut exercitus, qvalitates ſuas diſponunt, adverſus ſe pugnantes, ex varia illa qvalitatum combinatione & reactione multa invenerunt ſingularia commenta, qvæ ubi qvis omnia magna cum moleſtia devoraverit, non inveniet tamen, qvod pectus ſaturet. Qvare non male fecit Joh. Sperlingius, qvod ex *Inſtitutionibus ſuis Phyſicis* rejecerit alterationem illam peripateticam. 1

Media via procedit Honor. Fabri, qvi ſemper Ariſtotelem cum recentioribus Philoſophis conciliare tentat. Nam, qvæ apud illum egregia ſunt, ex corpuſculari Philoſophia ad hanc doctrinam ſunt deſumta. Diſtinguit enim alterationes corporum ratione ſtatuum ſenſibilium, ut ex raritate & denſitate, ex mutatione ordinis & ſitus partium, ut cum partium poſitus diverſus, vel opacitatem, vel perſpicuitatem adfert corporibus, atqve ideo illa alterat, ex figuræ mutatione in corpuſculis ſive parti- 2

ticu-

ticulis, ex qvibus corpora conſtant; id, qvod probat ex Ariſtotele *lib.* 1. *de Generat. c.* 4. *text.* 23. Ex motu item & agitatione, ex compreſſione & tenſione. Atqve hæc omnia ſatis bene, neqve opus erat ad alias qvalitates confugere alterationis qvaſi directrices. Ut tamen etiam Peripateticæ doctrinæ ſatisfaciat, multa circa qvalitatum ipſarum potentias philoſophatur, qvæ Metaphyſicis ſpeculationibus, qvam Phyſicis demonſtrationibus videntur propiora, ingenioſa tamen, & ad ſententiam Ariſtotelis ſtabiliendam argute & ſubtiliter inventa. Hinc non adeo opus erat iſtis Axiomatibus: *Qualitas alterativa non agit in proprium ſubjectum: Agens poteſt eſſe magis vel minus alterativum. Ubi agens repatitur ſecundum aliam qualitatem, contrariam illi, ſecundum quam agit, illa forma eſt capax intenſionis, cujus effectus formalis major vel minor eſſe poteſt; intenſio cauſæ effectum auget ad intra & ad extra; extenſio cauſæ non auget effectum ad intra ſc. intenſive, ſecus ad extra.* Hæc omnia arguunt, neſcio qvam ſuperſtitioſam ſollicitudinem, qva in demonſtrationibus Phyſicis nihil proficimus, ſunt enim vel notiones qvædam generales, qvas nemo in dubium vocat, vel termini qvidam inutiliter multiplicati, in qvorum multiplicatione admodum ſollicita eſt hæc Peripateticorum Philoſophia. Qvid enim opus eſt, tam ſollicite diſtinguere principia alterationis, ne dicam inepte? Tria enim principia intrinſeca alterationis faciunt, qvæ ſunt 1. *privatio.* 2. *forma accidentalis vel alterativa.* 3. *Subjectum commune.* Nam abſqve illis terminis res tamen expediri poteſt. Privatio & forma alterativa nuda ſunt nomina, ne qvid dicam de privatione, qvæ nihil eſt in ſe, & inepte inter principia refertur: Communitas ſubjecti per ſe patet, qvanqvam & hic de ſubjecto, & varietate iſtius ſubjecti, multa eſt & intricata diſputatio. Ideoqve rectius, meo judicio, faciunt, qvi inconditam hanc terminorum ſylvam relinqvunt, & in *figura*, *motu*, *ordine partium*, acqvieſcunt. Ea enim ſub ſenſus referri poſſunt, cum cetera ſint otioſorum hominum vitilitigia.

3 De *Generatione* in communi agi etiam ſolet à Peripateticis, qvæ illis definitur mutatio à privatione formæ ſubſtantialis ad formam ſubſtantialem in materia. Sed qvoniam formarum ſubſtantialium exiſtentia nondum ſatis eſt demonſtrata, illis ſublatis, de tota hac definitione actum erit, ideoqve non opus eſt, ut omnes illas controverſias Peripateticorum de principiis generationis, de eductione formæ è materia, de privatione, & plura alia recenſeamus. Commodior nobis de generatione agendi locus erit, ubi de *animalibus* agemus. Nam in reliqvis corporibus generatione opus non habemus, qvam ita generaliter accipiunt Peripatetici. Cum docent, qvomodo miſtio fiat, qvalitates ſuas elementares in ordinem redigunt, ex illa temperie diverſum aliqvid ab elementis generari ajunt, vel elementa converti in naturam vincentis, eum in modum, qvo materia combuſtibilis in ignem convertitur. Qvæ tamen omnia otioſe ſunt concepta, & nulla idonea ratione demonſtrari poſſunt. Nos miſſa faciemus ſterilia illa commenta, &, poſtqvam de corporibus imperfecte mixtis egimus, qvæ non tam miſta, qvam alterata, magnam partem dici debent, ad corpora, qvæ vocant, perfecte mixta deſcendemus.

CAP.

CAP. XXIX.
DE MINERALIBUS IN GENERE, ET AUTORIBUS, QUI ILLORUM HISTORIAM SCRIPSERUNT.

§. 1. *Metallorum & Mineralium miſtionis ratio, ejusque inveſtigandæ difficultas. 2. Illorum præ aliis corporibus prærogativa, & gradus diverſi. 3. Judicium generale de hiſtoriæ illorum Scriptoribus, & Germanorum in hanc meritis. 4. Joh. Webſteri* Metallographia *commendatur, & Metallographi præcipui, in tres claſſes Speculatorum, Chymicorum & Obſervatorum, diſtributi, ex iſta recenſentur.*

A Corporibus, quæ imperfecte mixta vocantur, progredimur ad illa, qvæ perfecte mixta, quorum in claſſe primum ſibi locum venditant METALLA & MINERALIA. Qvoniam enim illa materiæ maxime conſiſtentis ſunt, & durabilitatem aliqvam ipſa particularum ſuarum textura præ ſe ferunt, arctius compacta & particulis ſuis inter ſe connexa videntur, neqve tam facile deſtrui poſſunt, qvam alia naturæ corpora ſubterranea. Ipſe certe locus natalis eorum arguit, plus illa ex Elemento ſuo, in qvo nata ſunt, trahere, qvam reliqva corpora. Maſſa enim terreſtris in eis præcipua videtur, præ reliqvorum, ſi qva forte ſunt, Elementorum portionibus. Qvoniam itaqve rerum craſſioris ſubſtantiæ difficilior & diuturnior approximatio eſt, ideoqve miſtura particularum in iis corporibus multo eſt difficilior & arcanior, qvam in ceteris corporibus, qvorum miſtiones deprehendi aliqva ratione poſſunt per reſolutionem vel naturæ, vel artis. At in his longe abſtruſior eſt omnis illarum miſtura, & ſicut à ſenſibus noſtris qvam longiſſime corpora illa ſunt remota, in locis tenebricoſis abdita, qvorſum paucis hominibus, iisqve plerumqve operariis & idiotis, penetrare datum eſt, ductusqve & canales naturæ, per qvas colliguntur eorum primogeniæ partes, tam alte ſunt radicati, mirum non eſt, ſi cœcutiat hic intellectus noſter, in obviis etiam qvibuscunqve ſuperficiaria contentus cognitione. Eam ob cauſam perfecte mixta, nec male ſane, vocantur, qvanqvam perfectæ iſtius miſtionis cognitio longe ſit imperfectiſſima, maximi tamen uſus, ſi haberi vel aliqva ex parte poſſit. Ut vel eam ſolam ob cauſam impoſſibile ego exiſtimem, ignorata mineralium natura, reliqvorum corporum perfectam adipiſci cognitionem, ne qvid de aſtris dicam. Illa locus ipſe ſenſui noſtro ſubduxit, reliqva corpora omnia à maſſa hac terraqvea origines ſuas habent, & intra athmoſphæram globi terreni propaginem viciſſitudinis ſuæ ſortiuntur; Meteora ortum ſuum in globo terreno habent, &, ut in ſuperioribus vidimus, ſine foſſilium ſcientia non recte pernoſcuntur. Cetera omnia, qvæ accidunt plantis, arboribus, animalibus, qvin ex terra varias vices ſubeant, dubium non eſt. Nam & ſemina, pro ratione terrarum, qvandam creſcendi promtitudinem habent, & indolem ſuam ſuſtentant, vel per-

perdunt. Etiam in animalibus magna eſt, reſpectu terrarum, variatio, adeo ut ſpiritus huic parti terræ familiares aliter aliterqve afficiant eorum corpora, ſeu propagetur ea vis per cibos, ſeu per aërem, qvem ſpirando ſpiritibus ſuis ſociant. Medici certe experiuntur, magnam eſſe corporum diverſitatem, pro genio iſtius ſoli, in qvo homines ſunt nutriti, vel cui per aſſuefactionem qvaſi incorporati.

2 Sed nos forte in hac conſideratione nimii ſumus, & ad mineralia noſtra redimus, qvæ ego *medullam naturæ* auſim dicere. In iis enim radices qvaſi fixit natura compacta, inqve ſolidum & in nucleum redacta, cum cetera corpora, qvaſi ſcoriæ ejus ſint, aut qvædam appendices, aut qvidam velut flores. Certe nullibi firmior & conſtantior eſt, qvam in metallis, natura, in ceteris corporibus ambulatoria. Sunt tamen & mineralium certi gradus, neqve una omnibus eſt perfectio. Aliqua enim debilius miſta ſunt, aliqva fortius & majori partium temperie, ut aurum & gemmæ, præ vilioribus metallis, mineralibus & lapidibus. In iis enim ſubtiliſſimarum particularum quaſi cribratio peracta videtur, & in tam nobilem maſſam conſolidatio arctiſſima, qvæ excellentiæ iſtorum corporum optimus character eſt.

3 De iis anteqvam alia ſpeciatim dicamus, recenſebimus primum Autores, qvi Hiſtoriam mineralem deſcripſerunt. Tanta eſt vulgo illorum Scriptorum farrago, ut omnia qvis excuſſa crederet, ſi numerum aut pondus librorum ſpectaret. Sed pleriqve inter illos ſunt Locorum Communium Scriptores, & pauca qvædam & manuaria experimenta proferunt, qvæ ad noſtram mineralium intelligentiam parum conferunt. Qvicqvid vero ea in re præſtitum eſt, *Germanis* potiſſimum debetur, qvi, occaſione multarum fodinarum, qvarum ferax eſt Germania, ad opera illa invitantur.

4 Poſt omnes mineralium Scriptores JOHANNES WEBSTERUS, Anglus, *in Metallographia* ſua, libro Anglice ſcripto, magna diligentia collegit uno libro, non adeo ſpiſſo, qvicqvid apud Auctores veteres & recentiores invenire potuit, qvod ad Hiſtoriam metallicam pertineret. Eo itaqve velut indice uti poſſumus in Autoribus his evolvendis. Is, *cap.* 2. ejus libri, ubi de Autoribus Metallographis agit, triplicem eorum facit claſſem, commodam ſane & concinnam. Ad primam refert *Speculatores*; inter qvos recenſet Ariſtotelem, Platonem, Hippocratem, Dioſcoridem, apud qvos paucula qvædam inveniuntur de metallis & mineralibus; Plinium ſecundum, Andream Cæſalpinum, Bernhardum Cæſium, Jeſuitam, qvi collectanea vaſta, & magna volumina ſcripſerunt, nullius uſus, ad cognoſcendam mineralium naturam, vel admodum pauci. Refert & inter illos Athanaſium Kircherum, de qvo (*univerſalem* illum vocans *conſcribillatorem & rhapſodiſtam*, in cujus *Mundo ſubterraneo*, mendaciis contra Chymicos pleno, nihil, præter titulum, ſit, qvod promiſſa impleat) verum perhibet judicium; non enim implet expectationem illam, qvam fecerat promiſſis ſuis. Magno qvidem hiatu magnifica multa in *Mundo ſubterraneo* promiſit, ſed quadrat in eum illud Horatianum: *Amphora cœpit inſtitui, currente rota vix urceus exit.* Qvanqvam enim vaſtus liber ſit, rerum tamen inops eſt, & neceſſaria non-

nonnunqvam omittit, ſuperflua multa coacervat, cramben coctam multoties recoqvit, nova parca manu ſerit, multa ex aliis Autoribus deſcribit, in multis impingit, ac ipſis cinifionibus deridendum ſe præbet. Referendi etiam huc ſunt Muſeorum ſcriptores, ut Olaus Wormius & Ulyſſes Aldrovandus, qvorum ille in *Muſeo* ſuo metallicas qvasdam ſpecies adduxit, hic integrum *Muſeum metallicum* ſcripſit. Sed ſunt ii Auctores non alio, qvam Nomenclatorum nomine vocandi, ut qvi indicant tantum res metallicas, parum de iis judicant, plus tamen conferunt utilitatis ad metallorum cognitionem, qvam ſoli Speculatores. Webſterus ad tertiam claſſem Nomenclatores qvidem refert metallicos, qvi tamen potius ad primam eſſent referendi, qvanqvam Aldrovandi nullam mentionem fecerit, qvem puto illi fuiſſe incognitum. In ſecunda claſſe ponit *Scriptores Myſticos* ſeu *Chymicos*, qvorum iterum duas claſſes facit, primam illorum, qvi de vulgari Chymia ſcripſere, qvos enumerat, Joſ. Qvercetanum, J. Dan. Mylium, Joh. Beguinum, Ang. Salam. Joh. Pet. Fabrum, Henr. Nollium, And. Libavium, è tam vaſto numero, cum longe plures nominare potuiſſet, imo ſexcentos. Sed tamen illi ad Myſticos Scriptores non pertinebant. Ad illos, qvi de Myſtica Chymiæ parte, transmutatione ſc. metallica, ſcripſerunt, refert Morienem Romanum, Arnoldum de villa nova, Albertum M. Raymundum Lullium, Rogerum Baconem, Thomam Northonum, Georgium Riplæum, Auctores *Roſarii Philoſophorum* & *Muſei Hermetici*, Mich. Sendivogium, Bernhardum Treviſanum, Baſilium Valentinum, Theophr. Paracelſum, J. Bapt. Helmontium. Sed hi longe pauciſſimi ſunt ex vaſto illorum numero. Plura nos de his Auctoribus diximus *in Epiſtola* noſtra *de metallorum transmutatione*. In tertia claſſe ponit *Obſervatores experimentales*, qvi ipſi acceſſerunt fodinas, & hiſtoriam omnium operum metallicorum ſcribunt, qvorum princeps eſt Georgius Agricola, Vir doctiſſimus, qvi maxima diligentia omnem rem metallicam, omnesqve operationes, perſecutus eſt, primusque inter Germanos in opere *de re metallica* (Baſil. 1561. *in fol.*) & *Lib. de ortu ac cauſis ſubterraneorum* (Witteb. 1612. *in 8vo.*) cum cura hoc argumentum tractavit. Secundas tribuit Joh. Matthesio, qvi, in *Sarepta ſua*, Concionibus qvædam immiſcuit metallica. Tertias Johanni Kentmanno, qvi ſcripſit *Nomenclaturam foſſilium inventorum in Miſnia, aut aliis regionibus*. Hinc Casparum Schwenckfeld nomniat, qvi ſcripſit *Catalogum foſſilium Sileſiæ*, Christophorum Encelium, qvi librum reliqvit *de re metallica*, vehementer ipſi laudatum, & Andream Soleam, à Meiero commendatum, cujus eſt liber germanicus vom Urſprung der Metallen/ qvi ſub Baſ. Valentini nomine prodiit. Ceteri, qvos nominat, huc non pertinent. In hac tamen claſſe, præcipuos aliqvos omiſit, nempe Lazari Erkeri, (omnium optimi & fideliſſimi obſervatoris) Probier-Buch / qvo nemo luculentius ἐγχειρήσεις metallicas deſcripſit, Christophorum Löhneisen, qvi Germanica lingua von Bergwercken ſcripſit, ipſe artifex metallarius, & prolixus in eo argumento, Pet. Albini Meißniſche Berg-Chronicke/ qvo in libro recenſetur foſſilium Miſnicorum hiſtoria, qvam diligentiſſime, à prima origine per annos ſuos

ducta, ZACHARIÆ THEOBALDI *Arcana naturæ.* Scripſit & MODESTINUS FACHSIUS Germ. lingua librum, cui titulus; **Probierbüchlein.** Addi poterant alii qvoqve Scriptores, qvos, vel non vidit, vel incuria qvadam prætermiſit.

CAP. XXX.
DE VARIIS TERRARUM GENERIBUS.

§. 1. *De terris hic agitur minerali ſucco imbutis, ad quarum cognitionem commendatur Ferr. Imperati* Hiſtoria Naturalis. 2. *Argillæ in ferrum tranſmutatio, à Joh. Joach. Becchero credita, impugnatur.* 3. *Unde vires terrarum. Haud tantæ illæ ſunt, quantæ vulgo creduntur.*

1 TErram Elementum eſſe corporum, pleriſqve Philoſophis ſupponitur. Ideoqve, qvatenus Elementum eſt, ad mineralia & metalla non poteſt referri. Solet tamen ad mineralium claſſem referri terra, ſed, qvatenus ſucco aliqvo minerali imbuta eſt. Inter corpora enim ſolidioris naturæ cum primum ſe offerat terra, matrix mineralium, ea primo loco inter mineralia referenda eſt. Imbuitur autem illa variis ſuccis mineralibus, ſuntqve talis TERRÆ VARIÆ SPECIES, de qvibus etiam in vulgaribus Compendiis operoſe ſane à multis agitur. Vid. *Syſtema Phyſicum Gothanum.* Præcipue vero magna diligentia collegit, ex omnibus Scriptoribus metallicis; varias terrarum ſpecies, easque luculenter deſcripſit FERRANTES IMPERATUS, Scriptor Italus, *in Hiſtoria naturali*, lingua Italica conſcripta, cujus ea in re labor ita omnia abſolvit, ut vix addi aliqva poſſe videantur, niſi qvæ forte in *Ephemeridibus Anglicis* habentur de qvibusdam terris relationes. Et nos qvoqve ſupra aliqva de hoc argumento diximus, ut non ſit neceſſum, hic illa repetere.

2 Vulgatiſſima terrarum ſpecies eſt *Argilla*, unde figulina conficiuntur opera, cujus nuper *Jo. Joachimus Beccherus* voluit oſtendere in ferrum transmutationem, edito ſuper hoc argumento libro ſatis prolixo, qvem ego tamen falli ſua obſervatione exiſtimo. (s) Nam forte ſeparavit ex argilla aliqvas ferri particulas argillæ interſperſas. Solet enim ferrum omni argillæ, & omnibus vulgaribus etiam lapidibus, ineſſe, uti obſervavit dudum Guilh. Gilbertus *in libro de Magnete*, & præterea ipſe color flavus oſtendit, ochræ vitriolicæ teſtis, qvæ ferro plerunqve adeſſe ſolet, & ex Martis vitriolo qvam copioſiſſime conficitur.

Eſa-

(s) Ad ea, quæ Autor, non *h. l.* ſolum, ſed & *in epiſt. de Transmutatione Metallorum*, an. 1673. edita, *p.* 82. 83. adverſus Joh. Joach. Beccheri de Argillæ in Ferrum Transmutatione ſententiam, diſputavit, nonnulla, niſi memoria me fallit, regeſta ſunt à Becchero *in Supplemento Phyſicæ ſubterraneæ Secundo*, an. 1678. publicato, & nuper cum ipſa *Phyſ. Subterr.* Halæ Sax. recuſa.

E ſalibus metallicis, & præcipue vitriolo, plerumqve terræ iſtæ præcipuas ſuas 3
qvalitates habent, & vel ſolum vitriolum varii coloris mire ludit in tingendis terris, qvanqvam & qvibusdam Mercuriales qvædam qvalitates, aut ſulphureæ, ineſſe posſint, de qvibus ſingulis hic agere nimis foret prolixum, cum, præter vulgata, & ab aliis notata, vix afferre qvicqvam poſſimus. Legi poteſt Gerh. Joh. Vossius *in Phyſiologia Chriſtiana*, qvi, ut pleraqve Philoſophiæ naturalis capita complexus eſt, ita & hoc in argumento collegit, qvæ, vel apud veteres, vel apud Scriptores ſui temporis, inveniebat rariora. Medici qvibusdam earum ſpeciebus magnam vim tribuunt, qvam qvidem in dubium vocare nolim; certum tamen eſt, plus ſæpe ineſſe iis rebus ſuperſtitionis, qvam veræ experientiæ. Qvot non de gemmis circumferuntur ſuperſtitiones, qvibus tamen Viros etiam doctiſſimos paſſim implere libros videas?

CAP. XXXI.

DE LAPIDIBUS, EORUMQUE GENERATIONE, PETREFACTIONE ET CORPORIBUS PETREFACTIS.

§. 1. *Methodus detegendæ conſtitutionis corporum, præcipue ſubterraneorum, per Analyſin, commendata.* 2. *Obſervata illa eſt à Nicolao Stenonis* in Prodromo Diſſertationis de ſolido intra ſolidum naturaliter contento, *cujus prolixus exhibetur recenſus.* 3. *Stenonis, Bernh. Paliſſii, Henr. de Rochaz & Thomæ Schirlæi, de cryſtallis & lapidibus ex aqua concretis, ſententia.* 4. *Refutatur ea, &, ad generationem lapidum, cryſtallorum, metallorum, præter aquam, ſuccum etiam viſcoſum requiri, oſtenditur.* 5. *Quid de corporibus petrefactis judicandum, dubiis magnam partem, & non genuinis.*

QUandoqvidem Mineralia terræ producta ſunt, ideo conſiderandum nobis 1
primo erit; *an illa terræ producta dicantur, vel ratione loci, vel ratione cauſæ.* Terram autem locum præbere mineralibus in confeſſo eſt, cauſam an præbeat, incertum, ita, ut ab ea ſola dependeat. Ex ejus tamen conſideratione in aliqvam cauſæ cognitionem deduci poſſumus per viam ἀναλύσεως, qva qvam tutiſſime proceditur in corporum conſtitutionibus detegendis. Aliqvam certe cognationem cum loco, cui connexa ſunt, habent corpora, aut aliqvod facere indicium poſſunt primæ illius compactionis, minimum illud, an ex ſolido, an ex liqvido, concreverint corpora, eo in ſtatu reperta; ubi figura ſuperficierum & ratio contiguitatis in corporibus in conſilium adhiberi debent, atqve ex iis judicium inſtitui de prima partium illarum coagmentatione. Non memini, iſtam methodum ab ullo Phyſicorum fuiſſe tentatam, cum tamen ſimpliciſſima ſit, & maxime naturalis, ac demonſtrativa. Iis enim qvaſi veſtigiis qvibusdam, à natura impreſſis, incedendum

dum eſt, cum alioqvin diffuſa difficilisqve ſit earum rerum comprehenſio. Qvemadmodum ſc. in animalis naturæ cognitione procedimus, ut per anatomen indagemus primas humorum ſecretiones, liqvidorum à conſiſtentibus intervalla, ichnographias ramulorum, qvas natura delineavit qvaſi qvædam ſtamina texturæ totius corporis, poſtea nova occaſione materiæ vel conſolidanda, vel extendenda, vel novis corporibus incruſtanda; ſimili modo in productis ſubterraneis procedi poſſe nullum eſt dubium, ſi modo ita ſemel ſimulqve objici oculis poſſint tam vaſtæ corporaturæ, qvæ ſeculis ſolent demum elaborari, & intra terræ carceres formantur, ingenio humano non perſpiciendos, & forte non alia intelligentia cognoſcibiles, qvam qvæ ipſa hæc ordinavit, & primum illum motum impertita eſt.

2 Devenit tamen ad illas cogitationes non ita pridem ſubtiliſſimus Vir, Nicol. Stenonis, acutiſſimi homo ingenii, qvi multa vidit in rerum natura, in qvibus alii cœcutiunt. Is, occaſione qvæſtionis, à Magno Hetruriæ Duce ſibi propoſitæ, de conchyliis & rebus maritimis, in locis mediterraneis repertis, Diſſertationem inſtituit *de ſolido intra ſolidum naturaliter contento*, cujus ille *prodromum* edidit, ex qvo, velut ex ungue, leonem judicare poſſumus. In tota illa Diſſertatione id præcipue agit & tractat, qvomodo corpora illa varia, qvæ ſub terra reperiuntur, concreverint. Id ut explicet, magna diligentia conſiderat locum eorum, in qvo reperiuntur, qvomodo ſcil. iſte corpora includat, qvibus ſuperficiebus illa contingat, an planis & lævigatis, an aſperis, an totis, an qvibusdam earum partibus, è qvorum omnium accurata collectione Mathematicis ratiociniis demonſtrare laborat, qvomodo hæc corpora, ſecundum has vel illas ſuperficies, ita figurata in hoc loco potuerint coagmentari. Atqve in iis omnibus ita procedit, ut, poſitis qvibusdam propoſitionibus, qvaſi Mathematicis, ſententiæ ſuæ, velut qvædam concluſiones, ex iis ſeqvantur. Illud problema Univerſale ejus eſt, qvod tota *ſecunda parte Diſſertationis ſuæ* pertractat, cujusqve *in Prodromo ſuo* tantum, velut lemmatis alicujus, meminit: *Dato corpore, certa figura prædito, & juxta leges naturæ producto, in ipſo corpore argumenta invenire, locum & modum productionis detegentia.* Propoſitiones ejus ſimpliciſſimæ ſunt, ex qvibus concluſiones ſuas educit. Prima eſt: Si corpus ſolidum alio corpore ſolido undiqve ambitur, illud ex iis primo induruit, qvod, in mutuo contactu, ſua ſuperficie alterius ſuperficiei proprietates exprimit. Hinc conſectaria ſua educit: (1) In illis terris, vel ſaxis, qvæ undiqve circumdant & continent cryſtallos, marcaſitas, teſtas animalium, & alia corpora, levi ſuperficie prædita, jam tum induruiſſe illa corpora, qvo tempore terrarum ſaxorumqve, illa continentium, materia etiamnum fluida erat, adeoqve ex illis colligi poſſe, non terras vel ſaxa produxiſſe contenta in illis corpora, imo ne qvidem extitiſſe, qvo tempore eadem corpora ibidem producta fuerunt. Colligit (2): Si cryſtallus cryſtallo, marcaſita marcaſitæ, includitur, jam tum induruiſſe contenta illa corpora, qvando corporum continentium pars etiamnum fluida erat. Colligit (3), in illis terris & ſaxis, qvibus teſtæ cryſtallinæ, argenti, antimonii, &c. continentur, continentia corpora jam tum induruiſſe, qvo tempore

con-

contentorum corporum materia etiamnum fluida erat, adeoqve marcaſitas primum productos eſſe, inde lapides, qvibus includuntur marcaſitæ, tandem venas mineralium, qvæ lapidum fiſſuras replent. Tertia ejus propoſitio hæc eſt; ſi corpus ſolidum ſecundum naturæ leges productum eſt, è fluido productum eſt. Creſcit illud, dum particulis ejus novæ apponuntur particulæ, ab externo fluido ſecretæ. Fieri autem appoſitionem hanc, vel à fluido externo immediate, ait, vel mediante fluido interno, uno vel pluribus, qvæ omnia eleganter illuſtrat, comparatione corporis humani cum productis terræ inſtituta. In omnibus locum productionis accurate inſpiciendum docet, i. e. corpora vicina, qvæ ad incluſorum productorum figuras componenda.

De *cryſtalli productione* multa ſubtiliter diſqvirit Steno, an inter fluidum & flui- 3
dum, vel inter fluidum & ſolidum, an vero in ipſo fluido, producatur. Nam è fluido productam eſſe, dubium illi nullum eſt, frigore tamen concretam, at è cineribus, ignis vi, in vitrum exuſtam negat. Putat enim, etiam absqve ignis violentia fieri vitrum poſſe, etiam humano artificio, modo quis inſtituat accuratam analyſin ſaxorum, in qvorum cavitatibus optimæ cryſtalli formantur. Certum enim eſſe putat, ut ex fluido concrevit Cryſtallus, ſic in fluidum eandem poſſe reſolvi, modo qvis verum naturæ menſtruum imitari norit; fluidum autem, in qvo cryſtallus creſcit, eodem modo ſe habere ad cryſtallum, qvomodo aqva communis ſe habet ad ſalem. Ejusdem ſententiæ plures alii qvoqve ſunt. Nam Bernhardus Paliſſy, Gallus, libro patria lingua ſcripto *de natura fontium*, *metallis*, &c. ex aqvis metalla, & lapides produci vult; aqvas autem duas ſtatuit, alteram materialem, alteram congelantem. Henricus de Rochaz, popularis ejus, qvi de eodem argumento etiam aliqva ſcripſit, aqvam qvidem materiale rerum principium facit, ſed ſalem illi adjungit, principium conſolidans corpora. Thomas Schirley, in peculiari *libro de cauſis lapidum*, eos oriri putat ex aqva & ſeminibus ſuis, qvod certe eſt nihil dicere. Nam illa ſemina nos qværebamus.

Ut ſententiam meam aperiam, nec lapides, nec metalla, è ſola aqva ſimplici 4
poſſe produci credo. Metalla, qvia corpora habeo ſecundum miſta, qvæ decompoſita alii vocant, in partibus ſuis conſtituentibus, primo miſtis, agnoſcunt fortaſſis liqvorum primogenium, ſed qvi in ipſa ſpecifica metallorum productione non apparet. Qvod ad cryſtallorum ex aqva concretionem ſpectat, nondum ita illa expedita eſt, ut putabat Stenonius, non pauca enim ſuperſunt dubia. Ipſa earum fragilitas teſtatur, minus ineſſe iis humoris, qvam ipſis metallis. Bernhardus Paliſſy per aqvam congelantem nihil aliud, qvam ſalem intelligit, ut explicat Sorellus, aut aliqvam ſubſtantiam lapidificam & incruſtantem, qvæ ab aqvæ natura diverſa eſt, ut vel inde pateat, cryſtallum non eſſe corpus ὁμοιομερὲς, ſeu ſimilium partium. Peireſcius, teſte Gaſſendo *in ejus vita*, craſſam ſatis communium lapidum miſturam invenit, qvando ex aqva limum viſcoſum eruit, ad contactum aëris in lapidem abeuntem. Ita poterant & in metallis diverſi ſucci, vel terræ, ſed natura purioris, miſceri. Si aqvarum veſtigia in cryſtallorum incunabulis invenit Stenonius, non ſeqvitur

tamen,

tamen, inde fuiſſe productas cryſtallos. Nam poterant aqvæ vehiculorum vice fungi, qvæ materias earum conſtitutivas ad loca illa deferrent, extra autem corpus ipſum conſiſtebant. Tum & illa aſſertio, cryſtallos poſſe per liqvorem ſolvi, qvia ex liqvore productæ ſunt, admodum incerta eſt, cum non perpetuum ſit, ex ſolventibus rem aliqvam eſſe productam, & non ſatis certum, cryſtallos ſolvi poſſe. Neceſſario itaqve materia lapidum nobis reponenda eſt in ſucco aliqvo ſpecifico, & per naturam ita præparato. Qvod certo cum dicimus, profiteri non erubeſcimus, non ſatisfacere illam rationem curioſis ingeniis; ſed ſervanda illa eſt, usqve dum meliorem doceant alii. Nam ex ſubtilitatibus illis, qvas affert Stenonius, utut ſatis argutæ ſint, & mathematico plane ordine procedant, nondum tamen res confecta eſt. Qvanqvam id libenter concedamus, inter prima lapidum elementa aqvæ eſſe præcipuam partem, ſed, cum in natura miſtionis multa conſiſtant, ideo oportet, ex ſolido aliqvo principio, & ex aqva, primo materiam mediæ naturæ, inſtar ſucci eſſe inſpiſſatam, qvæ poſtea in lapidis duritiem abiit, humore arctius cum particulis arcuatis unito. Aliqvam certe ideam talis miſtionis in operibus gypſatis deprehendere poſſumus, qvæ, ſola affuſa aqva, in duritiem aliqvam abeunt, non tamen ſatis conſtantem, qvoniam abeſt viſcoſitas illa, qvæ magis continet partes. Unde videmus, cum oleo imbuitur iſta materia, vel aqva glutinoſa, eam duritiem lapideam acqvirere. In ceteris vero lapidibus durities illa & tenacitas, non ab aqva ſola, non à particulis terreis, ſed à qvadam viſcoſitate eſt, in qvam multis, vel circulationibus, vel aliis miſturis nobis incognitis, aqvam illam natura inſpiſſavit, vel multo tritu particulas magis illi uniens, vel tertium etiam aliqvod unctuoſæ naturæ, nobis incogitum, illi addens. Ut itaqve ex eo appareat, nihil veroſimilius dici, qvam ſi ſuccum lapideſcentem proximam lapidis materiam faciamus. Proceſſus iſte, qvomodo veroſimiliter ſuccus ille producatur à natura, ſatis ingenioſe deſcribitur ab Honor. Fabri *tr. 7. prop. 7.* qvi & in ceteris rariorum lapidum, communium, ut marmorum, lapidis Lydii, ſilicum, cotis, pumicis, tophi, calculi in corpore humano, texturam magna induſtria explicat.

Qvod petrificata corpora attinet, certum eſt, eſſe qvosdam fontes, qvi lapide-
5 am naturam videantur induere rebus non lapideis, & oſtenduntur multa in muſeis paſſim corpora petrefacta, qvæ omnia tamen ego non genuina eſſe exiſtimo. Nam & raritatem aliqvam, aut novitatem, fraudibus doctis interdum venari ſolemus, ut veritatem Theologi interdum fraudibus piis. In illa omnia ſpecialius inqvirendum eſt. Utut enim non negem, incruſtari qvædam corpora poſſe cruſta aliqva lapidea, tota tamen, qvanta qvanta ſunt, mutari in lapides poſſe, res eſt creditu admodum difficilis, niſi forte tanta ſit copia particularum lapideſcentium, ut ita penetrent minimos etiam corporum receſſus, & ſingulis particulis ſe circumponant. Sed, neqve tum tamen concipere poſſumus, qvomodo ſubſtantia nova, & ſatis ponderoſa & multa, eidem corpori miſceri poſſit, ſalva manente ejus figura, niſi forte novæ illæ particulæ adve-

advenientes ſimul conſtringant molliores qvasdam corporum immutandorum particulas. Vid. D. Joh. Dan. Majoris *Epiſtola de Corporibus petrefactis.* (*t*)

CAP. XXXII.

DE MAGNETE.

§. 1. *Virium ejus cauſam reddere arduum, quæ nec ad internam virtutem, cum J. C. Scaligero, nec ad ſimilitudinem ejus ac ferri, eſt referenda.* 2. *Guilh. Gilberti* Lib. de Magnete, *ac Obſervatt. de virtute totius globi terreſtris Magnetica, indeque enata magnetica recentiorum Philoſophia, à Nic. Cabæo, Nic. Zucchio, Jac. Grandamico & Athan. Kirchero, exculta.* 3. *Ren. Carteſii & Hon. Fabri, vires Magnetis ad effluvia externa referentium, ſententia recenſetur & approbatur.* 4. *Disquiritur, an magnes, igne candefactus, vim ferri attractivam amittat. Variatio declinationum acus magneticæ.* 5. *Judicium de Vinc. Leotaudii* Magnetologia. *Alii de Magnete Scriptores, Henr. Nicolai, Laur. Reael, Verulamius, Petitus, Joh. Frid. Herwarti de eodem ineptiæ.*

INter reliqva lapidum genera facile palmam, ob mirabilem ſuam virtutem, re- 1
portat MAGNES. Occaſionem certe præbuit vaſtis voluminibus, qvibus qvidem operoſe ſatis inqviritur de iis, qvæ circa illum notanda ſunt, e. g. de *converſione ad ſeptentrionem*, *declinatione*, aliisqve mechanicis artificiis, qvæ ſuper virtute magnetis fundantur. In veris autem cauſis earum rerum indagandis, præter occultas aliqvas qvalitates, nihil magnopere ſcitu neceſſarium nos docuere. Jul. Cæſ. Scaliger, mirum qvantum ſubtilis, adeo acutum non cernit, ut veram virium magneticarum cauſam nos docere poſſit. Nihil enim aliud ab illo accepimus, quam, qvod ab interna potius virtute, qvam externa, exiſtimet, motum illum procedere, veluti movetur catulus ad mammillam, & anima noſtra ad beatitudinem, ab intimo principio, qvod ſummi boni appetit fruitionem. Qvalis Philoſophia, & qvidem tam ſancta, mirum, qvomodo in lapides jam ſit propagata. Tantum ſc. abeſt, ut ab interna virtute procedat, ut ab externa potius illud provenire longe ſit verius, ut è ſeqventibus videbimus. Aliqvi ſolam ſimilitudinem, in Sympathia, qvæ inter magnetem eſt & ferrum, pro cauſa nobis venditarunt, qvod certe nihil eſt dicere, cum ſic in ceteris etiam corporibus ſimilitudo eosdem effectus parere debeat.

Primus in hoc argumento diligenter excolendo fuit Anglus, WILHELMUS GILBER- 2
TUS,

(t) D. Joh. Dan. Majoris, Prof. Medici Kilonienſis, *Diſſ.* qvæ *h. l.* allegatur, *De Cancris & ſerpentibus petrefactis, ad D. Phil. Jac. Sachſium, Epiſtolica*, una cum Sachſii Reſponſoria *de Miranda Lapidum Natura*, Jenæ 1664. *in* 8vo prodiit. Pollicetur in ea, & breviter *p.* 13. *ac ſeqq.* delineat, *Lithologiam*, ſive *Tr. de Corporibus Petrefactis* integrum, quem tamen abſolutum ab illo eſſe vix credo.

rus, qvi in experimenta ſuper uno hoc ſubjecto mire accurata qvinqvaginta nummorum millia, ut Harvæus refert, impendit, edito in lucem libro, (cui Tit. *Philoſophia nova de Magnete, Magneticisque Corporibus, & de magno Magnete Tellure* Amſtel. 1600. *in fol.*) qvo primus demonſtravit, virtutem magneticam terreſtri globo à natura inſitam, atqve adeo terram magnum eſſe magnetem, ut magnes eſt parva terrella. Qvæ obſervatio, qvanqvam integram magnetis naturam non demonſtret, viam tamen pandit ad cogitationes qvasdam ſecretiores, & latius patentes. Nam ex eo id ſeqvitur, virtutem illam latius diffuſam eſſe, qvam in ſolo illo lapide; ut fides amplius non habeatur fabulis illis veterum, neſcio qvas magneticas rupes fingentium, aut cœli cujusdam plagam, & ſideris cujusdam influxum in rei hujus cauſam vocantium. Qvos inter Rogerius Baconus qvoqve eſt, qvi, in *Ep. de virtutibus Magneticis*, cœlum terræ miſcet, à cœlo virtutes iſtas derivando, cum poſſet à Terra. Statim ergo, poſt Gilbertum, qvaſi nova qvædam de magneticis Philoſophia cudi cœpit, ut ſunt hodieqve multi homines ita animati, qvi una ſuper obſervatione tota ſæpe Phyſices Syſtemata fundant. Gilbertus nihil aſſeruit, niſi qvæ experimentis comprobata fuerunt. Poſtea illum tamen inſecuti ſunt Nic. Cabæus, Nic. Zucchius, Jac. Grandamicus, Athan. Kircherus, Jeſuitæ, qvi vaſta de re magnetica Opera ediderunt, id præcipue agentes, inprimis Cabæus & Zucchius, ut ad principia, juxta Philoſophiæ leges, reducerent Gilbertiana experimenta. Grandamicus ſingulari Opuſculo terræ immobilitatem ex virtute magnetica demonſtrare conatus eſt. Qvod ſcriptum ejus Henr. Power refutavit *Parte III. Philoſophiæ Specialis*, Lond. A. 1664. *in 4to* editæ. Kircherus, ſicut ſolet, per omnia hujus tractationis cognata ſe diffudit, nam non ſolum anteriorum ſcriptorum ratiocinia collegit, ſed & omnia, qvæ in natura analogiam qvandam magneticam præ ſe ferunt, eo retulit, additis variis laboribus mechanicis, ex operationibus magnetiſmi erutis.

3. Poſt tot tamen labores non ſatis inqviſita fuit magnetis natura, & nihilominus obſcura relicta fuerunt earum operationum principia. E modernis, Kenelmus Digbæus magnetem credidit ex atomis generari, ab utroqve polo fluentibus, ac per emanationem operari, qvæ ſententia mihi haud probatur. Præ ceteris aliqvid ſapere hic viſus eſt *Carteſius*, latius vibrans mentis ſagaciſſimæ oculos, qvam alii ante ipſum Scriptores. Obſervavit ille ſc. virtutem illam, qva ferrum attrahit magnes, aut in polum convertitur, non in ipſo eſſe magnete, niſi ſolummodo paſſive: Principium autem dirigens, & motum illum exercens, extra ipſum, vel lapidem, vel ferrum, eſſe conſtitutum. Per illum itaqve pro certo poſitum eſt, externam aliqvam naturam fluidam ea via ferri ab auſtro ſcil. ad ſeptentrionem, eamqve poris magnetis, vel ferri, ita ſe inſinuare, ut ſimul ſecum in eandem viam dirigat, qvæ poſtea etiam remanet in minimis particulis magnetis, qvæ ferro affricantur. Ex eodem principio cenſenda eſt provenire virtus illa attractrix. Materia enim fluida, per magnetis poros tranſiens, dum ferrum offendit, ſimili ratione per ferri poros tranſire laborans, dum non recte ſibi oppoſitos incurrit, eos ita dirigit, ut accedere ad magnetem ferrum

rum videatur, & accedente ſubinde nova particularum copia, & poris recta via oppoſitis, particulæ illæ ſtriatæ qvaſi ferrum induant, atqve ita firmiter magneti ipſi apponant. Id enim certum eſt, magnetis & ferri eſſe pene eandem ſubſtantiam, unde *Honor. Fabri* magnetem facit corpus mixtum ex materia lapidea & metallica. Et hic doctiſſ. utiqve & ſagaciſſ. Vir eandem hypotheſin Carteſianam ſeqvitur, qvamvis aliter proponat. Id autem ita exacte & mathematica plane ratione facit, ut in dubium vocari non poſſit, *Tract.* 7. *lib.* 1. *propoſ.* 34. Poſtqvam multis aliis viam muniverat ſuæ aſſertioni, hac analogia rem demonſtrat. *Cogita*, inqvit, *ſuberis fruſtum innumeris fere acubus ferreis, magnetica vi inſtructis, in parallelis, quanquam inſenſibilibus, confixum, illud haud dubie ſuos polos, ſuosque aſpectus, habebit, &c.* Qvo certe exemplo elegantiſſime illuſtrare totam hanc materiam videtur, qvamvis in materiam ſtriatam Carteſianam propendere non videatur. Interim tamen ſimile aliqvid principium agnoſcere videtur. Sed tamen non tam generale ac univerſale, qvale Carteſius. Proponit autem totam hanc doctrinam admodum luculenter & perſpicue, & plane methodo mathematica, ut ſane rectiore via & planiore nemo facile hic procedere poſſit.

Cetera, qvæ ſpectant ad magnetem, declinationes ejus, diviſiones ſecundum 4
polos, & alia, mathematica plane ſunt, vel mechanica, & ſollicite jam tum ab aliis notata. Multa præterea fabuloſa referri ſolent de magnete. Solent & illud inter obſervata referre, vim omnem ſuam deponere magnetem, ſi igne candeſiat, qvod tamen non usqve adeo verum eſſe, produnt *Acta Philoſophica Anglica p.* 406. *Edit. Lipſ.* Qvanqvam Honor. Fabri rem extra controverſiam eſſe exiſtimat. Eatenus tamen veritas conſtat huic obſervato, qvod ſcil. virtus illa attrahendi in magnete aliqva ex parte fuerit imminuta, ac potuit fortaſſis magnes ille fuiſſe validior, qvam iſti, in qvibus alii experimenta fecere, qvi totam hanc vim omnino depoſuerunt. Nam inter magnetes magnam eſſe differentiam, multi Autores notant. Ceterum in declinationibus acus magneticæ mira eſt varietas, ut eam ſæpe notavit Rob. Boylius, in exiguis milliaribus notabiliter variaſſe, cujus ille cauſam adæqvatam dare non potuit. In *Actis Philoſophicis Anglicis* multæ, qvæ variationem illam ſpectant, paſſim ſunt Obſervationes.

Scripſit & VINCENTIUS LEOTAUDIUS *Magnetologiam*, Lugd. Gall. A. 1668. 5
in 4to editam, *in qua*, ut titulus habet, *exponitur nova de magneticis Philoſophia*, qvæ tamen mihi qvidem non multum adferre videtur novi, ſed doctrinam hanc intricatiorem, qvam ante fuit, relinqvere. Accurate tamen omnia illa artificia magnetica exponit, & *lib.* 1. *cap.* 4. prolixe agit de vi magnetica ferro communicanda absqve magnete, unde probat ille totius terræ virtutem eſſe magneticam. Congeſſit qvoqve *Henr. Nicolai*, in exigua *Diſſ.* (Dant. 1641. *in 4to*,) varias de hoc argumento qvæſtiones. *Laur. Reael*, celebris Batavorum Navarchus, Amſtelod. A. 1651. *in 8vo* edidit, **Onderfinding van de Magneetſteen / en de magnetiſche Kracht der Aarden /** Libellum qvidem exiguum, ſed in qvo experimenta non contemnenda, notisque

Latinis à Caſp. Barlæo illuſtratum, ab erroribus tamen ſuis haud immunem. Inter poſthuma Verulamii peculiaris reperitur *Inquiſitio de Magnete*, in qva cogitata ſua profert, & Qq. exponit, ad qvas inſtitui Experimenta Magnetica poſſint, qvales etiam in *Transact. Angl.* paſſim leguntur. Dn. *Petiti*, bellicis in Gallia munitionibus præfecti, *Diſſ. de Magnetica declinatione, ejusque variatione*, *Aſtronomia Phyſicæ* J. Bapt. Hamelii eſt addita. Legi etiam merentur, qvæ de motu in natura magnetico *J. Alph. Borellus*, ſub finem Operis *de vi Percuſſionis*, philoſophatur. Ingenioſe ſtultus fuit JOH. FRID. HERWARTUS, qvi *in Admirandis Ethnicæ Theologiæ myſteriis propalatis*, Ingolſtad. A. 1623. *in 4to* editis, Magnetem olim pro Deo cultum, Philoſophiamqve Magneticam, & Myſterium Pyxidis Nauticæ, ſub omnibus Gentilium fabulis à ſacerdotibus fuiſſe occultata, operoſe evincere eſt conatus. Qvo qvidem nihil poterat excogitari ſtultius, cum ne minimum qvidem apud Autt. veteres Pyxidis iſtius notetur veſtigium.

CAP. XXXIII.

DE LAPIDIBUS PRETIOSIS.

§. 1. *Gemmarum præſtantia & prærogativa præ lapidibus. Varii de illis Scriptores.* 2. *Ceteris præfertur Rob. Boylius, cujus ſententia de Gemmarum generatione, conſtitutione & ſolutione, cum Nic. Stenonio ipſi ferme communis, recenſetur.* 3. *Quid de Gemmarum viribus & motu inteſtino judicandum?* 4. *De Adamantibus, ceterisque Gemmarum ſpeciebus, nonnulla.* 5. *De Margaritis item,* 6. *Ac Coralliis, Lignoque foſſili.*

1 VIdimus plebejos lapides, veniamus ad Regios, & ob raritatem præ ceteris æſtimandos. Sunt enim ſane nobilioris naturæ & compoſitionis, neqve à ſolo pretio & æſtimatione dignitatem ſuam accipiunt. Miſtio enim longe perfectior eſt, & ſingularis eorum textura arguit longinqvitatem productionis, & eam ob cauſam naturam nobiliorem. Niſi enim particulæ ſubtiliores eſſent, & longo tempore longisqve circulationibus naturæ excoctæ, & in talem maſſam ſubactæ, non tam ſplendida forma & durabili corpore apparerent; nulla enim alia corpora his virtutibus prædita videmus. De iis Scriptores ſunt multi, ſed innumeris fabulis referti, ut vix liqveat, qvid in illis ſincerum ſit, aut pro vero & demonſtrato debeat haberi. Anshelmus Boëtius à Boot, Marbodæus, Franc. Ruæus, Hier. Cardanus, Joh. de Laet, Albertus M., integros de illis libros ſcripſerunt, inter qvos Boëtii à Boot liber optimus videtur; reliqvi enim miris ſunt fabulis & ſuperſtitionibus referti. Nuper etiam aliqvis Thom. Nicolotius, Anglus, de eo argumento ſcripſit, qvi liber in Germanicam qvoqve lingvam converſus eſt. Ul. Aldrovandus qvoqve *in Muſeo Metallico* varias earum ſpecies, cum Iconibus, repræſentat, ſed is de formis & figuris earum magis ſollicitus. Prodiit ante aliqvot annos liber Gallica

lingua, exiguus qvidem, ſed magnæ utilitatis, ſub Tit. *Hiſtoire des Joyaux, & des Principales Richeſſes de l' Orient & de l' Occident, par le Sr. Chappuzeau*, cujus argumentum *Tranſactt. Angl. p. 429. & ſeqq.* recenſent. Ex eo enim bene perdiſci poteſt res gemmaria, qvoad notas loci natalitii, & rationem valoris.

Poſt illos omnes Rob. Boylius, ſagaciſſimus naturæ Indagator, ſingularem li- 2
bellum ſcripſit *de origine & virtutibus gemmarum*, elegantem ſatis & curioſum, cujus hæc ſententia eſt; Gemmas pellucidas aliqvando ſubſtantias liqvidas fuiſſe ait, qvæ ſi tincturis qvibusdam mineralibus, dum fluidæ vel molles ſunt, imbuantur, colores, pro ratione mineralis obvii, acqvirant. In opacis gemmis, cujus generis ſunt Hæmatitæ, Jaſpides Onyches, ſimilesqve lapilli, terram, metallicis ſuccis imprægnatam, acceſſione liqvoris petreſcentis, ſeu ſpiritus petrifici, in lapidis formam coagulari putat, & hos ſpiritus petrificos opinatur aliqvando aſcendere in forma vaporum. Unde probabiliter deducit, non tantum diverſas virtutes medicinales talium lapidum, ſed & alias qvasdam illorum qualitates, ut colorem, gravitatem. Hinc evenire exiſtimat in lapidibus alterius generis, vel Marcaſitis, vel ipſis vegetabilibus & animalibus ſubſtantiis, repertos fuiſſe alios lapides. Qvandoqvidem ſubſtantiæ illæ facile concipi poſſunt terræ incluſæ, dum adhuc eſſent terra mineralis vel limus, & poſtea thecæ quaſi inditæ, acceſſione petrificorum agentium, qvæ eas pervaſerint. Atqve hanc ſuam ſententiam Boylius, iſto in libro, prolixius explicat, in qvo in plurimis convenit cum aſſertionibus Nic. Stenonis. Sed fuit ille, in *præfatione* ejus libri admodum ſollicitus, ut præcaveret ſuſpicionem plagii; nam, cum imprimeretur libellus, Stenoniana ſe nondum vidiſſe multis documentis probare illic laboravit. Sunt vero in illo libro ſingulares Obſervationes, & magis qvidem ſolidæ, ut mihi videtur, qvam Stenonianæ, qvæ meris Mathematicis ratiociniis niti videntur, cum hic in ſubſidium vocet experimenta artis Chymicæ. Illa præcipue elegans ejus meditatio eſt, qva ſtatuit, terram plenam eſſe menſtruis, aliisqve liqvoribus variorum generum, è fodinis, per qvas vagantur, variæ imprægnatis, qvi in qvibusdam caſibus vice menſtrui fungi, alio vero modo concurrere ad productionem corporum mineralium, poſſint. Qvin ipſam aqvam communem variis mineralium effluviis infectam, ut eſt plerumqve (qvod Leonh. Thurnheuſerus peculiari *libro de aquis mineralibus* docet,) id præſtare poſſe credit. Refert qvoqve, ſe caſu aliqvando incidiſſe in liqvorum, qvi gemmas ſolvere potuerit, qvod certe mihi, neſcio qvomodo, à vero alienum videtur. Putaverim enim ego, rem arduam forte, & magni in natura prodigii, ſi quis id præſtare poſſet, & longe illo Alcheſto Helmontiano pretioſiorem. Quæ circa figuras gemmarum philoſophatur, pulchre illuſtrata Chymicis experimentis ſunt.

Qvod vires gemmarum attinet, illæ cum ſint in abdito poſitæ, erui non facile 3
poſſunt. Joh. Bapt. Helmontius, & ejus Hyperaſpiſtes, Joh. Marcus Marci, magnam vim ipſi irradiationi tribuunt, in qva tamen tantum latere arcani, ut illi qvidem volunt, vix mihi perſuadeo. Eſſe vero in illis incognitas qvasdam vires, & non facile

cile deprehendendas, vel ex iis Obſervationibus conjicere licet, qvas recenſet Boylius *in libro ſuo de Quiete abſoluta corporum.* Obſervavit enim, in ipſis duriſſimis corporibus eſſe particulas qvasdam, qvæ moveant ſe à centro ad ſuperficiem. In *Tractatus ſui de Coloribus Appendice* refert de qvadam Turcoide, in qva macula fuerit, qvæ motum habuerit menſtruum, ad phaſes ſc. lunæ comparatum.

4 De ſingulis gemmarum ſpeciebus ſi agere nobis animus eſſet, toto Volumine rem non expediremus, & habemus, qvos de iis libros legere poſſumus, à me ſupra indicatos. De valore earum, & ordine, omnium optime Auctor ille Gallicus egit, ut non neceſſum ſit, ex eo qvædam repetere. Adamantes præ omnibus pretium habent, magis ob raritatem, qvam ob naturam ceteris præſtantiorem. Nam & ceteræ illæ gemmæ ejusdem miſturæ ſunt, & pulcherrimi præterea coloris. Qvænam illis ſuccedant, ambiguum eſt, qvibusdam pro Smaragdis, aliqvibus pro Saphiris, certantibus. Earum omnium natura, ſpecies & diſtinctiones, vel vulgares etiam Auctores Phyſici & Compendiarii recenſent, qvibus innumeræ fabulæ & ſuperſtitiones ſunt permiſtæ.

5 De Margaritis, earumqve piſcatione, conſulenda ſunt Itineraria Indiæ Orientalis. Habuit & Britannia qvondam margaritas, multum olim æſtimatas, ſed nunc illæ ibi non comparent. Qværitur hic à multis ars majores efficiendi uniones è minutioribus, ſed vix puto illud effectum dabitur, cum ſplendor ille ſuperficiei externæ nulla poſſit arte conciliari, licet forte maſſa aliqva major inde confingi poſſit. Refert Cl. Salmaſius, in *Exercitationibus ſuis Plinianis ad Solini Polyhiſtora*, in libris illis Græcis MSS. qvi de Chymia, & Metallorum transmutatione, in Bibliotheca Regis Galliæ aſſervantur, recenſeri artem aliqvam conficiendi uniones artificiales. Sed illa non comparet in Cod. Altenburgenſi, cujus inſpiciendi mihi copia data eſt.

6 Coralliorum hiſtoriam Johannes Ludovicus Ganſius peculiari opuſculo pertexuit. Eorum etiam mirabilis productio eſt, & ſunt, qvi obſervarunt, ea ſub aqvis mollia, qvod argumento eſt, ex ſucco qvodam coaluiſſe. Sed in his omnibus cœca omnis philoſophandi induſtria eſt, & pene meris conjecturis abſolvuntur, qvæ circa illa diſqvirimus. *De Ligno Foſſili* Lib. Italicum ſcripſit Franc. Stellutus, qvem ſecum notis ſuis, denuo editurum J. Dan. Major eſt pollicitus.

CAP. XXXIV.

DE VITRO ET GEMMIS ARTIFICIALIBUS.

§. 1. *De vitro varia, inprimis, an flexibile & ductile confici poſſit.* 2. *Gemmæ è vitro artificiales.* *Ant. Neri* Ars Vitriaria, & *Autoris* Epiſtola de Scypho vitreo, per ſonum vocis humanæ rupto, *laudantur.*

VITRUM

VITRUM qvodammodo ad gemmas etiam referri videtur, ob denſitatem & compactionem ſuam, licet arte factum ſit, qvanqvam & natura habeat vitra qvædam foſſilia. Qvod arte paratum eſt, fragile eſt. Aliqvi per artem flexibile & ductile fieri poſſe credunt, & adfertur ejus rei hiſtoria qvædam apud Plinium & Petronium, de artifice qvodam, qvi Tiberio obtulerit phialam, ex vitro tali ductili paratam. Cujus hiſtoriæ fidem aliqvi in dubium, cum Chriſtoph. Meretto, vitrum ductile per artem confici poſſe negante, vocant, ſed immerito, ut opinor. Nam certe non repugnat naturæ, talia vitra confieri per additionem materiæ cujusdam viſcoſioris metallicæ, qvæ tamen perſpicua ſit, ac maneat. Ol. Borrichius certe, in *libro ſuo de ortu & progreſſu Chymiæ*, pro exemplo allegat talcum illud Muſcoviticum pellucidum, qvod non ita fragile eſt, ut vitra noſtra, per vim ignis parata. Chymici vitri flexibilis præparationem magno ſuo Elixiri ſolent tribuere, qvod naturæ ſit viſcoſæ, incombuſtibilis & ſumme perſpicuæ, vitroqve admiſtum talem ei naturam conciliet. Vixit, uti à Viro fide digno accepi, in aulo *Joh. Caſimiri*, Regis Poloniæ, Nobilis Italus, qvi certo quodam ſpiritu chymico vitrum frigidum ita emollire potuit, ut illi ſigilla, tanqvam ceræ, imprimerentur, manuque imagines in eodem formari potuerint. Nummos aliqvot, ex eo vitro confectos, Magnatibus donavit Aulicis, qvod tamen poſtea ad naturam ſuam fragilem rediit. Idem artificium in Anglia etiam qvibusdam nunc innotuiſſe, retulit mihi Henr. Oldenburgius. Nicol. etiam Stenonis, abſqve ignis opera ut vitra conficiantur, non putat eſſe impoſſibile, qvod ſi verum eſſet, talia vitra ad gemmarum naturam accederent propius, ac gemmæ nihil aliud eſſent, qvam vitra metallica. Noſtrum autem vitrum, qvod, vi ignis, aërem, ſalem & cineres, in maſſam aliqvam viſcoſam & lentam fundit, non poteſt, niſi fragile eſſe, ut omnia corpora ſunt, ſubitanea aliqva operatione fabrefacta. Non etiam miſceri ita particulæ poſſunt, ſed violenta fuſione ſtatum qvaſi violentum ſortiuntur, à qvo diſcedunt interdum. Levi enim aëris rarefactioni & condenſationi, vel ſono vocis etiam, videmus ad rupturam patere. Borrichius putat, ſi ſalem poſſimus habere flexilem aliqvem, ductibilitatem inde acquiſiturum vitrum. Nam ſal ad fuſionem maxime confert, & ad continendas inter ſe minimas particulas. Sed, qvoniam ſalis communis particulæ rigidæ ſunt, dum in igne ſunt, fluunt illæ qvidem, ſed frigefactæ veteri ſuo rigori reſtituuntur, ideo non poteſt aliter evenire, qvam ut fragile vitrum ſit. Qvod ſi pro ſale illo communi ſal aliqvis metallicæ naturæ poſſit ſubſtitui, aut ipſum illud metallum in ſalis formam redactum, non dubito, qvin res ſucceſſura ſit. 1

Sed hactenus qvidem fruſtra in eo negotio laboratum eſt: qvod ſi perfici poſſet, parum abeſſet, qvin gemmas ipſis nativis reſpondentes perficere opera noſtra poſſemus, cum videamus in vulgari etiam vitro puriori, ſed tamen fragili, & non tam ponderoſo, qvam gemmæ ſunt, adeo per artem, naturæ æmulam, poſſe effigiari gemmarum ſpecies, ſecundum colores ſuos diſtinctas, ut fallere interdum ipſos gemmarios negotiatores poſſint, ſi non ad omnia examinum genera revocent. Species ſane 2

&

& fulgor ſummus conciliari illis poteſt, non tamen durities. Et hanc qvidem artem parandi gemmas fictitias tradidit (u) ANTONIUS NERUS, Florentinus, in elegantiſſimis ſuis 7. libris *de arte vitriaria*, Italica lingua ſcriptis, qvos in Latinam linguam vertit Andreas Friſius, ediditqve Amſt. A. 1668. *in* 12. cum *notis*, qvas Chriſtoph. Merettus, Medicus Anglus, in illos ſcripſerat. Ubi ordine omnia illa legi poſſunt, qvomodo Cryſtalli, Saphiri, Ametiſti, Granati, & ſimiles, effici poſſint. Illic enim & inſtrumenta ejus artis, & omnes apparatus, prolixe deſcribuntur. Plura, qvæ ad vitri naturam ſpectant, recenſuimus in *Epiſtola* noſtra *de Scypho vitreo rupto per certum vocis humanæ ſonum*, ubi memorabiles qvædam occurrunt hiſtoriæ de gemmis qvibusdam artificialibus, ex aqva factis, & præterea alia ſcitu digna.

CAP. XXXV.

DE METALLORUM GENERATIONE.

§. 1. *Materiam Metallorum proximam non eſſe aquam, aut ſalia, oſtenditur.* 2. *Nec argumentum vivum vulgare, ſed longe probabilius Chymicorum Mercurium (cujus ab iſto differentia explicatur) ac ſulphur. Generationis metallorum diverſorum ex hiſce ratio.* 3. *Quænam ſit inter ſulphura auri, argenti, & metallorum impurorum, ſicut & vulgare, differentia?*

1 A Lapidibus ad METALLA venimus, qvæ alterius plane texturæ eſſe, ipſa exterior forma arguit, plus enim viſcidi & lentoris habent, qvam lapides. Qvanqvam enim ſunt duriſſima, fragilitatem tamen aliqvam habere violentam, pondus eorum arguit, & ad metallicam naturam propius, qvam ad vegetabilem accedere. Jam, *quæ metallorum origo* ſit, *quibusque rebus conſtituantur*, vexatiſſima qvæſtio eſt, cum eorum natales vix humana induſtria videatur poſſe rimari. Qvi aqvam omnium rerum Elementum ſtatuunt, etiam metallis aſſignant, non qvidem falſo, fuiſſe enim aqvam remotum primum & prædominans illorum Elementum concedo, jam tamen per alterationes in naturam propiorem, materiam ſcil. viſcidam & lentam, inſpiſſatam, veroſimile eſt, qvæ propinqviore cognatione metallicam naturam attingeret. Nihil itaqve prodeſt nobis, ſi ſciamus vel credamus, ex aqva eſſe metalla compoſita; id enim demonſtrari ægre poteſt, ac fortaſſis fieri potuit,

(u) Antonii Neri Artem Vitriariam, poſt Chriſtoph. Merettum, illuſtravit, novisque Inventis ſolerter auxit Joh. Kunckelius, Chymicus haud ita pridem Germaniæ & Sveciæ, coævis pleriſque ſuperior, è Cimbria noſtra oriundus, cujus *Ars Vitriaria Experimentalis* (Vollkommene Glaßmacher-Kunſt) Germanico Idiomate Lipſiæ an. 1679. *in* 4*to*. edita, *Parte I.* Commentarium in Ant. Neri Libros, & Maretti *Notas*, Experimentalem luculentiſſimum, Parte II. duas experimentorum, ad Artem hanc, aliasque cognatas, ſpectantium, Centurias, in Appendice autem Hiſtoriam Gemmarum Naturalium, & quarundam Artificialium, nec non Margaritarum aliorumque ſimilium Naturæ Cimeliorum Phyſicam exhibet.

potuit; ut talis materia, lenta & viſcoſa, ſimul cum ipſa tellure creata ſit, ut neceſſum non ſit, altius procedere. Nam & nimia ſubtilitate ſæpe obſiſtimus veritati. Aliqvi ſunt, qvi metallorum originem à ſale petunt, argumento illo ducti, qvod videant corpora metallica à ſalibus poſſe diſcerpi & corrodi, aut, qvod nonnulla cognatos habeant ſales vitriolicos, ac inter ſe per vices commutentur, qvod tamen neutiqvam eorum ſententiam confirmat. Non enim valet iſta conſeqventia: qvod corrodere poteſt aliqvid, ex eo id componitur. Et vitriola nil aliud ſunt, qvam corpora metallica & ſalina miſta temperato contubernio, non perpetuo aut radicali. Non vacat qvidem res illa admiratione, qvod ita corpora ſecari poſſint à ſalibus, ac patet inde magna ſalium cum mineralibus cognatio, non tamen intima, ſemper enim divelli poſſunt levi negotio, cum partes ceteræ eſſentiales cohæreant. Qvæſiverunt multi in vitriolo, aliqvi in nitro, cujus ſalis potentia magna eſt in fixiſſimis qvoqve metallis vexandis. Qvare ſpiritu roris auri tinctura elici ſolet, qvoniam in illo eſt ſpiritus nitri ſubtiliſſimus. Sed hic tantum abraſio eſt particularum minimarum, ipſæ vero, vel minimæ, eſſentialem ſuam miſturam retinent.

A ſalium familia ad metalla itur, inter qvæ primum omnium appellari ſolet *argentum vivum*, mirabilis profecto ſubſtantiæ, qvæ mille ſe in formas fingit & refingit, qvibuscunqve in artibus & experimentis tractata. Id in illo præcipue conſideratione dignum eſt, nullam aliam ſubſtantiam inter metalla tanto amore complecti aurum, cui etiam pondere æqvalis eſt, ſtatim enim auro unitur, idqve in illo mergitur, cum cetera omnia metalla ſupernatent, id qvod ex amalgamate Mercurii luculenter patet. Qvi hanc ſubſtantiam inter principia metallorum ponunt, propius abſunt à vero, non tamen verum eſſe principium, uno ore omnes illi dicunt, qvi Chymiam iſtam ſecretiorem profitentur, atqve inter illos Lullius, qvi argentum vivum inter principia metalli ponendum eſſe judicat, ſed à vulgari argento vivo diſtinguit, ut ovum fœcundum ab ovo ſubventaneo. Illi ſc. qvando argentum vivum ſuum, ceu principium metallicum, reqvirunt, ajunt, eſſe illud corpus metallicum ſumme ductile, lentum & viſcoſum, ponderoſum, ita ut auri pondus æqvet, non currens, ut vulgare argentum vivum, ſed tamen in igne ſumme volatile, &, ut uno verbo dicam, talem materiam, qvæ nondum aurum & argentum, aut aliud metallum, eſt, ſed rudimentum qvaſi & embryo metallicus, aurum & argentum immaturum, qvod pondere ſuo dignoſci facile poſſit, ſummo autem ſtudio ab illis celatur. Hoc primum illis eſt & materiale principium, qvod certe cum ponunt, nihil abſurdi comminiſcuntur. Ipſa enim compoſitio & textura metalli arguit, ex tali qvadam ſubſtantia componi debere metallum. Alterum principium componens metalla *ſulphur* vocant, illudqve geminum faciunt, *album* & *rubrum*, prout de albore & rubore metalla participant, vel copioſius, vel purius, vel parcius, vel impurius, admiſtum. Atqvæ hæc perfecta metallica ſubſtantia, vel illud argentum, vel aurum immaturum, jam tum in prima ſua miſtura ſulphur commiſtum habet, ab eoqve leviter digeſtum eſt, qvæ ſubſtantia ſi naturæ Operario permittitur, tandem in aliqvod metallum fixum abit per longas digeſtiones, vel perfectum, ut

ut aurum & argentum, vel imperfectum & impurum, ſi ſulphura ſordes aliqvas à loco natali contrahant, atqve tum ſtannum, cuprum, ferrum, &c. naſcitur. Qvæ metalla plus ſulphuris impuri, & qvam minimum argenti vivi, ſeu mercurii, habent, non ita ſunt ductilia, ut aurum & argentum, aurum præcipue, qvod infinite pene dixerim extendi poteſt. Ab una ergo radice omnia metalla deſcendunt, tali ſcil. ſubſtantia, qvæ ex binis principiis conſtitutivis leviter commiſta eſt.

3 Aurum omnium optimum eſt, & primum, anteqvam exaltaretur ſulphur, illud candidum fuit, ſuntqve, qvi putant, flavum illum auri colorem exui auro poſſe. Hujus naturam omnes inqvirunt, nemo capit. Chymici inprimis, in natalibus ejus inveſtigandis, laborant, verum ſcientes ſilent, verba dant ignavi. Exſtant Abrahami è Porta Leonis, Medici Hebræi, *Dialogi III. de Auro*, in qvibus non ſolum de auri facultate Medica, ſed & ſpecifica ejus ac ceterarum rerum forma, dupliciqve poteſtate, qva in mixtis illa operatur omnibus, operoſe diſputatur, Venet. A. 1584. *in 4to* editi. Nec ſpernendi Joh. Franc. Pici Mirandulani *Libri III. de Auro*, in qvibus multa recenſentur transmutationum exempla. Argentum ejusdem cum auro naturæ eſt, & eodem ſulphure gaudet, ſed nondum ad ruborem excoctum. Et iſta qvidem ſulphura, qvæ ita vocantur, incombuſtibilia ſunt & eſſe debent, qvoniam naturæ metallicæ ſunt, perfectioris ſc. & fixæ, qvæ deſtrui non poſſunt & diſſipari, ut cetera ſulphura vegetabilia vel animalia, qvæ in fumum abire, atqve diſſipari poſſe, flamma ipſa facile teſtatur. Combuſtibile autem ſulphur ad compoſitionem perfectorum metallorum nihil facit; impura qvidem metalla ex eo habent plurimum, qvare deſtrui etiam facile per ſulphur vulgare poſſunt. Imo ipſum argentum poteſt deſtrui, qvod indicio eſt, non tam purum, vel ſaltem minus fixum eſſe in argento ſulphur, qvam eſt in auro. An vero natura, diuturna coctione, ex vulgari ſulphure poſſit fixum facere & incombuſtibile, res eſt nobis non determinanda.

CAP. XXXVI.
DE METALLORUM TRANSMUTATIONE.

§. 1. *Plumbi in ſtannum, ferri in cuprum, transmutatio* 2. *Metallorum imperfectorum in aurum transmutatio propugnatur, Chymiciqve Græci MSti, à Thom. Reineſio emendati, & Ol. Borrichii atque Autoris de χρυσοποιΐας hiſtoria ſcripta, commendantur.*

1 De Transmutatione Metallorum in univerſum agere noſtri non eſt inſtituti. Multa enim circumferuntur experimenta de plumbi in ſtannum, ferri in cuprum, converſione, de qvibus tamen dubiorum plena ſunt omnia. Qvod plumbum attinet, id depurari coctione in ſtannum poſſe, non eqvidem inficias iverim, qvanqvam tamen ſtanni natura admodum ſit à reliqvis metallis diſtin-

diſtincta. Nam plane illi non convenit cum argento, cum plumbo tamen maxime cum illo conveniat, omnisqve maſſa plumbea aliqvam portiunculam argenti habeat. De ferri in cuprum mutatione, de qua *P. I. c.* 1. §. 6. plura in medium à nobis jam ſunt allata, ajunt aliqvi, aliqvi negant. Lazarus Erckerus, diligentiſſimus metallurgus, id pro certiſſimo habet. Sed mittamus illa, ut vulgaria.

Hic qvæſtio erit; *an imperfecta metalla in aurum & arguntum mutari poſſint?* Id factum fuiſſe, tot hiſtoriæ teſtantur, qvas in dubium vocare non poſſumus, totqve libri fatentur, ut vel mire impudentes eſſe oporteat, qvi orbi ita impoſuerunt, vel homines plane pertinaces, qvi fidem iis denegare velint, cum natura rerum plane non repugnet, qvam veroſimilitudinem nos in *Diſſertatione de metallorum tranſmutatione* prolixe oſtendimus; nec hic denuo inculcabimus. Qvod argumenta inartificialia attinet, autoritatem ſcil. ſuperſunt Manuſcripti libri Græci variorum autorum, qvi, ſub ænigmatibus multis, hanc artem proponunt, habeoqve apud me codicem Altenburgenſem, Thomæ Reineſii manu notatum & emendatum, cum ejus Epiſtola de ætate & ſcriptis illorum Anctorum. Cetera, qvæ ſpectant ad hiſtoriam hujus rei, prolixe executus eſt Olaus Borrichius in *libro de ortu & progreſſu Chymiæ*, & in altero *Sapientiæ Hermetis*, *Ægyptiorum & Chymicorum vindicatæ*, qvo reſpondit objectionibus Herm. Conringii. Qvibus addi poſſunt ſelecta qvædam, & cum omnibus circumſtantiis enumerata, in noſtra *de Metallorum tranſmutatione, Epiſtola.* Qvibus longe plura addere poſſemus, ſi res eſſet noſtri inſtituti. Athan. Kircheri adverſus probabilitatem tranſmutationis metallicæ argumenta, tam hiſtorica quam philoſophica, diligentiſſime examinavit, & operoſe ſolideqve refutavit, Valer. Bonvicinus, *in Lance peripatetica adv. Kircherum*, Patav. A. 1676. *in* 8*vo.* edita. 2

CAP. XXXVII.
DE MEDIIS MINERALIBUS.

§. 1. *QUænam iſta, & cur ita dicantur?* 2. *Antimonium, ejus conſtitutio, uſusque Chymicus & medicus. Controverſia de illo forenſis in Gallia. Baſ. Valentini* Currus Triumphalis Antimonii, *à Th. Kerkringio illuſtratus, commendatur.* 3. *Succinum, cujus natales controverſi terræ vindicantur, ſolutioque à Theod. Kerkringio, ad conditur am cadaverum, facta eſſe perhibetur. Succinum Chinenſium artificiale.* 4. *Ambra, de cujus ortu variæ recenſentur ſententiæ.*

MEDIA MINERALIA vocantur, qvod mediam obtineant naturam inter metalla & lapides, referuntqve illic qvidam & terras, & ſalia, & ſuccos foſſiles: ſed rectius referuntur huc illæ Mineralium ſpecies, qvæ nec perfecta metalla, neqve lapides, ſunt, & aliqvid qvidem metallici habent, ſed parum Mercurii. Sales & ſucci à natura metallica paulo longius abeunt, ideoqve in ulteriorem locum rejiciendi. 1

2 Præcipuum inter media mineralia locum habere videtur *Antimonium*, fragilis omnino naturæ, qvia parum Mercurii habet, & mallcari non poteſt, qvanqvam liqvari, ut cetera metalla, poſſit. Qvare recte ſemimetallum vocat Honor. Fabri, qvi *Tract. 7. Phyſ. lib. 2. propoſ.* 60. ut ceterorum metallorum, ita & hujus, proprietates luculenta brevitate explicuit. Chymici, in ejus natura indaganda, multum operæ inſumunt. Aliqvi enim neſcio qvæ arcana transmutationum in eo qværunt, qvæ tamen in illo fruſtra qværuntur, qvoniam corpus eſt Mercurio pene deſtitutum, aut admodum exiguum habens, (x) qvod tamen materiale principium ſummum illis & unicum eſt. Magnæ tamen ejus vires ſunt, & multus uſus. Varias ejus formas, variaqve experimenta, magno labore congeſſit Baſilius Valentinus in libro germanice ſcripto, cui tit. Triumph-Wagen des Antimonii, qvem in Latinam linguam convertit Theodorus Kerkringius, & Commentariis utilibus illuſtravit, quibus Baſiliana illa Experimenta partim confirmavit, partim etiam nova adjecit. Prodiit is Amſtelod. A. 1671. *in* 12. Mirifica vi purgante pollet, tum per alvum, tum per vomitum, ad chirurgicas etiam operas mirifice prodeſt. Medicamenta & panaceæ paſſim circumferuntur, ex eo confectæ. In Gallia aliqvando ad Tribunal Regis vocatum eſt, ejusque ſententia damnatum, cum illud vero Medici defenderent, iterum admiſſum fuit, ac extant ſuper hac re in utramqve partem ſcripta, Gallica lingua edita. Reliqva, qvæ ad illud ſpectant, ex officinis Pharmacopæorum petantur. Plura ſunt talia Mineralia, partim ſalutaria, partim venenoſa, Biſmutum, Tucia, Zincum, Arſenicum, de qvibus ſingulis legi poſſunt officinales Scriptores.

3 E ſuccis, qvi varii ſunt, præ ceteris commendabile eſt *ſuccinum*, (y) de qvo lectu digna eſt Phil. Jac. Hartmanni, Prof. Med Regiom. *hiſtoria Succini Pruſſici Phyſica & Civilis*, Francof. A. 1677. *in* 8*vo* edita, & varia de illo adducens Experimenta. Ejus locus natalis valde adhuc dubius. Autor libri *l' Europe vivante*, neſcio qvo experimento in medium producto, ex melle oriri putat, & per qvandam compoſitionem, ex tartaro & ſpiritu vini factam, poſſe diſſolvi, qvod plane mihi veroſimile non videtur. Non enim diſſolvuntur corpora, niſi à ſimilibus. Quare cum gummi aliqvod ſit, oportet à viſcoſitate quadam congeneri ſuccinum diſſolvi. Aliqui ex mari productum exiſtimant, qvidam ex terra, qvæ ſententia vereſimilier videtur, & confirmant illam animalia & inſecta terreſtria, paſſim in ſuccino reperta. Id qvod D. Joh. Dan. Major, *Libro* integro. *de Natalibus Succini non maritimis*, fuſius

(x) Celare hic Lectores nolo, Autorem, qui *h. l.* Antimonium *Corpus eſſe Mercurio pene deſtitutum, aut admodum exiguum habere*, pronunciavit, ſententiam hanc ſuam poſtmodum retractaſſe, Verbis, quæ Codici, quo ipſemet uſus eſt, MSto αὐτόχειρι ab eo in margine adjecta inveni ſequentibus: *Hæc falſa ſunt; Copioſiſſimus in eo eſt Mercurius*, Utra è duabus hisce Contradictoriis vera ſit, Chymici diſpiciant.

(y) Uberius ſuam de Succino, ejusque Natalibus, Sententiam A. 1673. Autor exp[oſ]uit *in Ep. de Tranſmut. Metallorum*, p. 49-53. à Phil. Jac Hartmanno, *Libro II. Hiſtoriæ Succini* diverſis in locis, partim calculo ſuo approbatam, partim vero inpugnatam.

ſius oſtenſurum ſe eſſe, promiſit. Naſcitur vero freqventer in locis, ubi pinus & terebinthi creſcunt, qvod argumento eſſe poſſit, à ſimili qvadam viſcoſitate, per terram diſperſa, naſci, & à particulis maris ſalinis coagulari. Multum in eo laboratum eſt, an ſolvi poſſit, atqve iterum coagulari, qvod ſi fieret, res admodum lucroſa eſſet. Theodorus Kerckringius hanc ſibi artem vindicat, & integra cadavera ſuccino circumfuſo condivit, qvam ſolutionem ſuccini ille ſolo regimine ignis fieri aſſeverabat, qvod perſuadere tamen hactenus mihi non potui. Chinenſes, per artem Chymicam, ex pice & reſina arborum, ſubſtantiam conficiunt, ſuccino ſimillimam, teſte Martino Martinio *in Atlante Sinico.*

Inter ſuccos qvoqve terreſtres nobiliores eſt *Ambra*, qvæ gryſia eſt, de cujus 4
natalibus varie diſputatur. Aliqvi enim excrementum avium qvarundam exiſtimant, alii evomi à balænis crediderunt. Videatur *Hiſtoria Ambræ*, à Juſto Fido Klobió edita. Nunc vero Angli invenerunt Ambram, ipſis rupibus in mari adnatam, unde apparet, ex ipſis lapidibus transſudare, vel è terra gigni.

CAP. XXXIIX.
DE SALIBUS, ET PRIMUM QUIDEM DE NITRO.

§. 1. *Nitri vis terram fœcundandi. Cenſuræ de Joh. Rud. Glauberi* Novo Mundi Miraculo *& Guilh. Clarckii* Hiſtoria Nitri. 2. *Joh. Mayow* Lib. de Nitro *commendatur, ejusque Philoſophemata & Experimenta quædam afferuntur.* 3. *Nitrum vitam prolongandi facultate pollet. Pulvis Pyrius è Nitro. Quis ejus inventor, Barthol. Schwarez, an Rog. Baconus?*

1 SAles ad metallorum familiam è longinqvo etiam pertinent, de qvibus nunc agemus. Eſtqve inter illos merito numerandum NITRUM, qvo nullus magis eſt per terram & aërem diffuſus, ut aliquibus recte ſal terræ, aliqvibus ſal aëreum dicatur. Hoc certe ſale tota terra fœcundatur, & certa qvadam præparatione ita aptari poteſt, ut unum frumenti granum, illo imbutum, viginti & amplius ſpicas producat. Hinc commotus JOH. RUD. GLAUBERUS, Chymicus, in libro ſuo, qvem inſcribit *Novum mundi Miraculum*, ſubjectum aliqvod ac menſtruum univerſale in eo qværit, unde, neſcio qvos, aureos montes pollicitus eſt. Ceterum multa ſunt in iſto libro utilia, qvanqvam plura ſuavia ſomnia, qvibus ille ſibi & aliis impoſuit. Sed mutavit ipſe poſtmodum ſententiam. Scripſit *de Nitro* Anglica lingua GVILH. CLARCKIUS, (z) Medicus Regius, Libellum, in qvo recenſet varios ejus

(z) Guilh. Clarckii *Hiſtoria Naturalis Nitri, ſive Diſcurſus Philoſophicus de Natura, Generatione, Loco, Artificiali Extractione, Virtutibus & Uſibus Nitri*, qui Anglice Londini an. 1670. *in* 8. prodierat, Latine etiam poſtea eſt translatus, Hamburgi an. 1675. in 8. editus.

ejus productionis, tam à natura, qvam artis miniſterio, modos, verum parum præſtitit pro dignitate hujus ſubjecti, nam in natura ejus indaganda exilis admodum ipſius opera eſt.

2 Longe doctius, & magno molimine, nuper in ejus materiam inqviſivit toto libro JOHANNES MAYOW, qvi oſtendit, per totam terram & aërem ſpiritum qvendam, qvem nitro-aëreum vocat, eſſe diſperſum, unde omnium rerum fermentationes & germinationes deducit. Ille vero nitrum ita deſcribit, qvod conſtet è ſale acido, maxime igneo, & inſuper Alcali, ſeu ſalis Alcali vicem ſubeunte ſale volatili, pure ſalſo. Nam, ſi nitri Analyſis inſtituitur, ſpiritus acidus hinc primum deſtillatur, relicto in retorta nitro fixo, qvod ſi ſpiritus acidus ſali cuiqve Alcali affundatur, ex mutua congredientium lucta generabitur, qvod igni injectum promte deflagrat. Nitri ergo partes duas ſtatuit; alteram fixam, alteram volatilem, vel potius, ut rectius loqvar, ſpecies, qvanqvam revera ſunt eadem corpora; qvatenus in terra radicatur, ſal fixum eſt, qvatenus in aëre circumfertur, ſal volatile eſt. Cum itaqve in terra radices ſuas habeat (omnium enim ſalium fixorum ſemina in terra reſidere ait,) ab aëre promte augetur terra, qvæ fixum nitrum habuit, vel ejus ſemen adhuc habet. Terra enim, ex qva omne nitrum extractum eſt, ſi aëri exponatur, per aliqvod tempus, tota iterum nitroſa evadit, qvod indicat ex aëre propagari nitrum, partibus volatilibus ſe iterum fixis applicantibus. Hæc ille prolixe iſto in libro exponit, ubi, qvem ex nitroſis effluviis format, ſpiritum nitro-aëreum, magno labore & diligentia per operationes naturales, fermentationes, vegetationes, reſpirationes animalium, &c. circumducit.

Notandum & hic, qvod Franciſcus Baconus obſervat *in hiſtoria vitæ & mortis*,
3 qvotidiano uſu nitri vitam poſſe propagari, qvare ipſe ſemper cibis admiſcuit. Ratio ejus hæc fuit, qvod inordinatos ſpirituum motus ſiſtat ac figat, à qvibus tot oriuntur in corpore humano incommoda. Ex nitro, ſulphure & carbonibus, pulvis pyrius conficitur, cujus patrocinium ſuſcepit Mich. Maierus *in veris inventis Germaniæ*, ubi Germanis ejus inventionem aſſerit. Qvam nec ego iis inviderem, niſi in Rog. Baconis, Angli, qvi diu ante Barth. Schwartzium vixit, *Epiſtola de Operibus ſecretis artis & naturæ*, jam tum ejus mentio fieret. Qvare miror, Guilh. Cambdenum, *in Reliquis Hiſtoriæ Anglicæ*, Anglice ſcriptis, iſtam gloriam popularis ſui in dubium vocare, & Germanis adſcribere.

CAP. XXXIX.
DE SALE COMMUNI, VITRIOLO, CETERISQUE SALIUM SPECIEBUS.

§. 1. *Salis communis variæ ſpecies. Salis uſus Phyſicus & Chymicus. Judicia de Joh. Sophr. Kozackii & Bernh. Gomeſii Scriptis de illo. Vitriolum late in variis corporibus diffuſum. Uſus ejus Chymicus. Scripta de illo J. G. Trumphii*

phii & J. J. Becheri. 3. *Salis Ammoniaci, naturalis pariter atque factitii, deſcriptio & uſus medicus.*

POſſent & hic de SALE COMMUNI multa dici, qvod vel foſſile eſt, vel arte productum. Solet & ipſe ſol excoqvere è mari ſalem, qvi per artem ſolet facilitari. De modo, qvo id fieri conſvevit in Gallia, videantur *Acta Anglica p.* 1025. Præſtantiſſimum alias illud naturæ ſubjectum eſt, ac præ ceteris contemplatione dignum, cum permultum faciat ad corporum compoſitionem, qvibus continuitatem tenui & inexplorabili inſinuatione conciliat, tam ob figuras ſuas perpetuas diſtinctas & ſingulares, qvam ob alias virtutes. Qvare in ipſo aëre, in ipſis etiam dulciſſimis fontibus, imo in ipſo rore ac aqva pluvia, & vegetabilibus, habitant inſenſiles ſalinæ particulæ, qvæ manifeſtari per artem Chymicam poſſunt. Chymicorum multus in hoc ſale labor eſt. Nam, qvi ex eo parantur per artem liqvores, mirabilia præſtant in metallorum operationibus. Extat cujusdam Johannis Sophronii Kozackii *de Sale* liber, ſed oppido inſulſus, uti vere Kippingius judicat; pauca enim in illo ſunt alicujus frugis. Scripſit & Bernhardinus Gomeſius Miedal *Halographiam* qvandam ſive *Diaſcepſeon de Sale libros quatuor*, Urſellis A. 1600. *in 8vo* editos, qvorum I. de Sale Phyſico, II. de Medico, III. de Geniali, ſeu Jocoſo, IV. de Myſtico agit; ſed in qvibus multa ſunt aliena & peregrina. Habet tamen etiam qvædam ſic ſatis bona, qvæ ad naturam ſalis explicandam pertinent. Ceterum non eſt ejusdem bonitatis ſal, & magna inter ſpecies ejus differentia. Marinum enim ceteris eſt craſſius, qvemadmodum & foſſile, illud vero, qvod è fluviis ſalinis excoqvitur, omnibus ceteris melius. I

Vitriolum ſal eſt metallico generi propior, cupri enim & ferri mineris connaſcitur. Sed & illud longe lateqve diffuſum eſt, &, qvemadmodum nitrum, ita & hoc per aërem oberrat, imo & in vegetabilibus ipſis latet. Monſtravit mihi *Theodorus Kerkringius* qvantitatem non exiguam veri & genuini vitrioli, ſed admodum impuri, qvod ex aëre Amſtelodamenſi inſalubri, multis aqvarum ſalſarum, & ſoli paludoſi, effluviis impraegnato, machinæ cujusdam beneficio, extraxerat E corticibus juglandis diu coctis, & in locum frigidum ſepoſitis, verum & genuinum vitriolum poteſt excoqvi, qvod & arguit nigredo iſta, qvam ſuccus eorum contrahit. Qvercus etiam multum habere vitrioli, vel ipſe ſapor prodit, & præterea, tum ex aceto, qvod inde conficitur, tum ex ſale volatili in fumis ligni qvercini ſupra modum mordace, poteſt colligi. E qvibus exemplis videmus, qvam ſint naturæ rerum inter ſe communicabiles, & qvanta affinitate ſe mutuo complectantur. Ceterum magna latent in illo arcana Chymica, varia enim ex eo medicamenta parari poſſunt, multa item, qvæ ad corrodenda metalla inſervire poſſunt, oleum præterea ferventiſſimum, de qvibus omnibus conſulantur libri officinales. *De natura vitrioli* librum ſingularem edidit Joh. Georg. Trumphius aliqvis, Anglis qvoqve *in Actis ſuis* laudatus. Scripſit & J. Joach. Becherus, ſi recte memini, *vitrioli* qvandam *Anatomen*. Fuere qvoqve multi, qvi in eo qvaſiverunt arcanum metallorum transmutatorium, & circum-

circumferuntur eam in rem integri proceſſus, ſed fabuloſa illa ſunt omnia & confiɛta.

3 *Sal Ammoniacus*, ſeu Armeniacus, naturalis item eſt & factitius, qviqve naturalis eſt, ſub arena invenitur, in laminas concretus, & qvidem in regione Cyrenaica, colore nigricans & ſapore ingratus. Sal eſt ſumme volatilis, & maximæ in medicina utilitatis, ſi per artem chymicam tractetur. Solet etiam per artem fieri ex qvinqve partibus urinæ humanæ, parte una ſalis communis, ac parte dimidia fuliginis lignorum, ſimul coctis ad conſumtionem humiditatis. Odoris eſt gravis, qvi admodum percellat nares, imo ſuffocare poſſet, ſi naribus imprudenter hauriatur. Magna enim vis ejus Elaſtica eſt, & magnopere ſe diffundit, ideoqve in ſpiritibus ad ſe revocandis optimo cum ſucceſſu adhibetur. Si qvod menſtruum ex eo paretur ſubtilius, eiqve jungantur vegetabilium olea vel ſucci, momento pene temporis per totum corpus diffundere vim ſuam poteſt, & mira nonnunqvam in morbis præſtare. Sunt & ejus in metallorum præparationibus vires magnæ. Nos, miſſis ſalibus, & tota mineralium doctrina, ad vegetabilia nos convertemus.

CAP. XL.
DE PLANTIS ET VEGETATIONE.

§. 1. *ANima Vegetativa Ariſtotelicorum exploditur.* 2. *Vera vegetationis & fructificationis plantarum ratio, ex Ken. Digbæi Diſſ. de illa, quæ ſimul commendatur, expoſita, & vitis exemplo illuſtrata.* 3. *Experimenta de Succi arborum nutritii circulatione. Laus* Anatomes Plantarum *Marcelli Malpighii.* 4. *Scriptores de plantis & arboribus varii, præſertim Hiſtorici.* 5. *Scriptores de Plantis Aſiaticis & Americanis. Abraham Cowlæi Poëma de plantis.* 6. *Oſw. Crollius & J. Bapt. Porta de figuris & ſignaturis Plantarum, Jac. Böhm* de Signaturis rerum.

1 E Tellure tandem eluctati, ea, qvæ circa tellurem ſunt, ac in ſuperficie ejus hærent, videamus, corpora ſc. illa, qvæ è ſeminibus ſuis continua appoſitione excreſcunt, qvam VEGETATIONEM dicimus, qvemqve actum Peripatetici non abſqve ſingulari aliqva anima abſolvunt. Ab illa enim procedere putant, qvod nos nutriri, creſcere, florere, fructûs ferre, dicimus, &, ſecundum illas varias alterationes partium in plantis, varias huic animæ vegetativæ facultates adſcribunt, facultatem ſc. nutritivam, auctricem & generatricem. Talem animam vegetativam ſingulis plantis & arboribus eſſe ſpecificam volunt. Sed non opus eſt ad animas hic recurrere, cum demonſtrari nulla ratione tales formæ poſſint. Sufficit hic organica corporum compoſitio, qvæ ſuccum nutritium hoc vel illo modo admittit. Hinc recte Honoratus Fabri, ſingulari libro, eleganti & curioſo, *de plantis*, Pariſ. A. 1666. *in 4to* edito, *lib.* 1. *prop.* 18. ait, qvod forma plantæ nulla ſit entitas abſoluta, qvod illa extra plantam ſubſiſtere non poſſit, & qvod proprie non producatur.

Magnam

Magnam huic vegetationi lucem affert liber KENELMI DIGBÆI *de vegetatione plantarum*, è Lingva Angl. in Lat. converſus, qvo eleganter proceſſum nutritionis & accretionis e ſemine demonſtrat, cujus Diſſertationis argumentum *libro ſuo de immortalitate* animæ inſeruit. Tota illa Diſſertatio ſubtiliſſima eſt, & cum accuratione legi meretur. Mathematica demonſtratione enim ob oculos ponit, qvomodo à primo ſeminali puncto partes extra partes procedant, partim ſalibus aëris aut terreſtribus evocatæ, partim preſſione aëris & humoris externi, partim calore ſubterraneo, quæ omnia hic ſingulatim explicare, nimis eſſet operoſum. Videatur Auctor ille, & cum ipſo conferatur Honor. Fabri, qvi partes plantarum, qvæ ſucceſſione excreſcunt, optime delineavit, &, ut exiſtimo, maxime ad mentem Digbæi. Sive itaqve ex ſemine, ſive ex bulbo, ſive ex radice, procedat germen, ita creſcit, ut ſuccus terreſtris primum ſe inſinuet poris ſeminum & radicum. Primæ partes madefactæ e latere qvodam intumeſcunt, & vicinas pellunt, atqve ita primum fit ruptura tunicæ, qvæ ſemen includit, & tenues qvidam proceſſus, in centro ſeminis delineati, incipiunt ſe exerere, atqve ita, ſuppeditato ſemper novo ſucco, continua ſemper eſt particularum pulſio, hincqve rami novi ſuccedunt, & folia, & tandem ipſi fructus vel ſemina, qvæ qvaſi novæ iterum plane ſunt, novo qvodam umbilico, matrici ſuæ, innatæ. Totum autem corpus plantæ materiam ſuam debet ſucco illi terreſtri, ſalibus quibusdam impregnato, aut particulis etiam ſulphureis. Unde demum fructus naſcuntur tam varii ſaporis. Poſtqvam enim humores inſipidi, per truncum & ramulos delati tandem, ubi ad ſecundam concoctionem veniunt, incipiunt qvaſi in ſe ipſis fermentari, &, continua illa circulatione in pulpis ſuis motum promovente, ardore ſolis particulæ ſulphureæ tandem ſubigunt aqueas, & cum illis novum aliqvem liqvorem ſapidum conſtituunt. Qvod in vite manifeſte videre poſſumus, in qva ſuccus ille nutritius inſipidus, ſed tamen jam tum aliqvas ſulphureas particulas admixtas habens, per fungoſam vitis medullam percolatur, ut fieri in laciniis illis ſolet, quibus herbæ rigantur. Tandem in globulis aut uvulis ſuis quieſcit, atqve illic diuturna ſolis coctione, ſaliumqve & ſulphurum nova ſemper acceſſione, ſaporem illum acqvirit.

Qvod jam ſuccum illum nutritium attinet, ejus ſingularem aliqvam eſſe circu- 3
lationem, quemadmodum ſanguinis in corporibus humanis, aliqvi ſtatuunt, & habetur ejus experimentum de Aloë Americana Serratifolia, à Chr. Merrerto prolatum & deſcriptum, *in Actis Philoſophicis Anglicis p. 455. Edit. Angl.* Specimina qvædam Obſervationum de circulatione ſucci hujus nutritii legantur *in Actis Philoſophicis Angl. p.* 680. & 809. *Edit. Lat.* qvo poſtremo loco elegans exemplum de ſucco betulæ proponitur. Primus forte de ea cogitavit D. Joh. Dan. Major, (aa) cujus collectanea

(aa) Primitias ſuarum de Circulatione Succi in Plantis Nutritii Meditationum D. Joh. Dan. Major, Med. Prof. Kilon. Anno jam 1665. Academiæ iſtius Natali, publicæ Eruditorum Cenſuræ ſubjecit, *in Diſſ. Botanica de Planta Monſtroſa Gottorpienſi*, Slesvigiæ *in 4to* excuſa, p. 20 27. ubi, novam iſtam doctrinam à nemine ante ſe ex profeſſo eſſe traditam, ſimul aſſerit.

ea de re ante aliqvod annos vidi, qviqve non pauca habet experimenta, illuc ſpectantia. Legi etiam de hoc argumento poteſt Marcellus Malpigius in ſolertiſſimo opere *Anatomes Plantarum*, ubi, qvæ ad ſucci hujus circulationem pertinent, ſumma diligentia exponit, & ceteroqvin omnem plantarum familiam, earumqve partium ſtructuram, admirabili magis, qvam utili ſubtilitate, exponit, additis ſimul iconibus.

4 Tenendi hic ſunt Autores, qvi de generatione, de arboribus, plantis, earumqve cultura, ſcripſerunt. Sunt vero hic multi, qvi hiſtorice magis, qvam phyſice, illud argumentum tractant. Præ ceteris veteres hic Autores commendandi ſunt, qvi de plantis ſcripſerunt, *Theophraſtus* ac *Dioſcorides.* Extat in Theophraſtum doctiſſimus Jul. Cæſ. Scaligeri *Commentarius.* Qvæ apud Dioſcoridem & Plinium occurrunt, ea magnam partem explicantur in Opere Salmaſiano *in Solinum* ſcripto, ubi, qvod nomina plantarum attinet, & earum ſpecies, eruditiſſimæ ſunt Diſſertationes. Inſervire huic uſui, præter Medicum, etiam poteſt liber Caſp. Hoffmanni de *Officinalibus.* Ceteros Scriptores Botanicos nunc non recenſebimus. Legatur Conringius *Introductione in Medicinam cap. X.* ubi omnium Botanicorum familiam, in quantum tunc temporis patuit, cum cura recenſet, interſperſo accurato ubiqve judicio. Fortaſſis & Simonis Pauli *Opus qvadripartitum* aliqva docebit; ſed multa illic ſunt inutilia & aliena. Æg. Menagius qvoqve ſcripſiſſe ſe *Botanica* teſtatur *in obſervationibus in Malherbæ poemata p.* 395. Gerh. Joh. Voſſius, *in Phyſiologia ſua Chriſtiana*, qvanqvam etiam medica, magis tamen hiſtorica, ſectatur. Ulyſſes Aldrovandus in *Dendrologia ſua* Joh. Meurſius *in Arboreto* (quo Arbores, Diis Gentilibus olim conſecratas, tantum conſideravit) *ſacro*, Joh. Henr. Urſinus *in Arboreto Biblico*, Sam. Bochartus (cujus Opus peculiare *de Plantis S. Script.* exſpectatur poſthumum) *in Appendice Hierozoici*, hiſtorica tantum & philologica perſeqvuntur.

5 Videri etiam poſſunt Itineraria varia verſus Indias, in quibus ſi diligentiores fuerint Auctores in rebus peregrinis annotandis, multa ex illis capi poſſent de herbis, iis in locis creſcentibus. De Plantis Chinenſium multa Athan. Kircherus *in China illuſtrata*, Joh. Neuhoff *in Itinerario Chinenſi*, & Mich. Boym. *in Flora Chinenſi.* Braſilienſes plantas Gvilh. Piſo ſingulari Opere recenſet. Thevenotius, variis in *Itinerariis*, Gallice ſcriptis, diligens qvoqve eſt earum rerum notator. Auctor qvoqve Gallus, qvi *Inſulas Antillas* deſcripſit, cujus liber Francof. A 1668. in 12. etiam in Germ. linguam converſus eſt, diligenter plantarum hiſtoriam enarravit. *Plantarum hiſtoriam, earumque vires*, elegantibus carminibus, Lond. A. 1668. in 8vo editis, deſcripſit Abrahamus Cowlæus, Anglus.

6 Solent & hic aliqvi eſſe occupati circa externas plantarum figuras, è quibus judicium de viribus plantæ ferunt. Oſwaldus Crollius, è Chymicorum familia, ſingularem *de ſignatura illarum* librum ſcripſit, Joh. Baptiſta Porta autem primus, quantum memini, plenius paulo hoc argumentum, & magis philoſophice, perſecutus eſt in *Phytognomicis ſuis*, libro doctiſſimo, Francof. anno 1591. in 8vo excuſo. Jac. Böhmius qvoqve *de ſignatura rerum* Tractatum emiſit Germanicum, ſed mire, ut

omnia

omnia ejus ſunt, fanaticum, & in qvo, non tam de plantis, qvam de aliis rebus, agit.

CAP. XLI.
DE PROPAGATIONE ET MELIORATIONE PLANTARUM.

§. 1. *Artificia, ope nitri, plantas, arbores frugesque, fertiliores reddendi.* 2. *Progerminationem item illarum è ſemine & incrementum accelerandi.* 3. *Agrum ipſum fœcundandi.* 4. *Varia propagationis plantarum & arborum genera. Rob. Scharrockii, Auſtenii, Joh Evelini, ſcripta huc ſpectantia.*

VIdimus ſuperiori capite, qvomodo vegetatio in plantis fiat, & qvidem beneficio ſucci nutritii, cujus circulatione, ligniqve inde intumeſcentia, è certis qvibusdam partibus fungoſioribus, gemmæ primum protruduntur, &, velut novæ aliqvæ plantæ, prioribus innaſcuntur. Ideoque, qvo magis ſuccus ille promovetur, vel ut ſit copioſior, vel ut eo vehementius propellatur, eo magis fœcunda fit arbor, vel tempus maturitatis præoccupat. Qvod ſi ergo ſecreta qvis qvædam artificia noverit, iſtum ſuccum augendi, vel vehementius propellendi, is nova qvidem opera & arcana præſtare poteſt in re vegetabili. Cum enim ſuccus ille nutricius multum habeat in ſe ſalis volatilis nitroſi, veroſimile eſt, certa quadam iſtorum ſalium præparatione, ita diſponi ſemina, vel radices, poſſe, ut fœcundiores ſint, vel in ramis, vel in fructibus proferendis. Experimentum ejus rei ſatis notum eſt, qvoniam, præparatione qvadam ſalis nitri & calcis vivæ, liqvor aliqvis parari poteſt, qvi, ſi grano e. g. tritici imbuatur, ut in eo intumeſcat, ita auctam in eo videbimus vim particularum Elaſticam, particulis ſalinis turgentium, ut ex uno grano plus qvam viginti interdum ſpicæ prodeant, ſingulæ granis ſuis conſtantes. Et fieri illud ſolet nonnunqvam in agris, multo ſale nitroſo præditis, ut, citra artificium aliqvod, prodeant ex uno grano plures ſpicæ. 1

Solent etiam jactari qvædam artificia de herbis & leguminibus qvibusdam, intra tres qvatuorve horas è ſemine producendis. Honor. Fabri tribuit vim illam ſeminibus aceto maceratis, qvod an fieri poſſit, ambigo. Exiſtimaverim enim, acetum tardare magis potentiam illam vegetativam, qvam promovere. Claud. Sorellus, in ſua *Scientia Univerſali*, *cap. de uſu & perfectione plantarum*, methodum qvoqve præſcripſit, ſed admodum difficilem, qvam bona fide communicabo; experiatur, cui otium eſt ad talia. Recipiatur terra perfecte miſta cum bono fimo, & addantur cineres moſci; illam maſſam oportet irrigare ſucco fimoſo multis vicibus, & ſemper iterum ſiccare ad ſolem. Iſta terra curioſe ſervetur, poſtea immittatur vaſi cuidam figulino, manibus probe ſubigatur, & per vices ſemper ſucco fimoſo irrigetur. Vas illud ponatur ſuper ignem, qvi convenienter ſecundum gradus poſſit 2

 dirigi;

dirigi; huic terræ immittantur ſemina lactucæ, per noctem ſucco fimoſo, vel alio liqvore, macerata, cumqve terra ſicceſcit, ſemper irriganda eſt aqva pluvia tepida, & exiguo temporis ſpatio videbimus prodire herbas, & ad viſum oculi creſcere, cum magna admiratione ſpectatorum. Hæc experiatur, qvi volet. Qvod vero intra trium qvatuorve horarum ſpatium fieri poſſit plantæ productio, id niſi *ἀυτόπτης*, non facile crediderim. Certe Robertus Scharrockius, qvi de *propagatione vegetabilium per concurſum artis & naturæ* ſingularem librum Anglicum, nec inelegantem, ſcripſit, Londini A. 1660. *in 8vo* editum, teſtatur, multis experimentis nihil ſe effeciſſe, ideoqve inter fabulas referre videtur omne id, qvod ea de re à qvibusdam dicitur.

3 Ad meliorationem plantarum & fructuum pertinet cultura ipſius agri. Eodem enim res recidit, ſive liqvore aliqvo ſemen extra terram præparetur, ſive terra ipſa admiſtione variorum fermentorum & ſalium ita præparetur, ut agere in ſemina poſſit; mediantibus enim ſalibus iſtis fit fœcundatio.

4 Propagatio plantarum varia eſt è ſemine, radicibus, bulbis, cineribus, è ramis abſciſſis & terræ inſertis, ac è gemmis. Et ſunt in ſingulis ſuæ qvædam obſervationes, de qvibus plena manu rei hortenſis Scriptores agunt. Vel ex inoculationibus & inſitionibus apparet, ramos & gemmas novas eſſe plantas, ut volebat Honor. Fabri; qva enim parte compinguntur, ſive rami, ſive gemmæ, qvaſi incorporatur novo ſtemmati ſurculus & gemma, & ſucco nutritio communi paſci incipit. Videantur de modis meliorandi & propagandi arbores, & plantas, & flores, Scharrockius in eo, qvem modo laudavi, libro, & Auſtenius, itidem Anglus, *in Tractatu de arboribus frugiferis*, ubi & omnes illas propagationis ſpecies examinat, & ad experimenta Baconiana, qvæ in *Sylva Sylvarum* occurrunt, notas qvasdam, non inutiles, adjecit. Hic liber ejus triginta ſeptem annorum experientia ab eo excultus eſt, editusqve Anglice Oxon. anno 1665. *in 8vo.* Eſt & nobilis cujusdam Angli, Johannis Evelini, liber, cui titulus *Sylva & Pomona*, Londini *in folio* editus, qvo multa continentur curioſa de plantatione Sylvarum arborumqve, ad architecturam præcipue neceſſariarum, & de cultura arborum frugiferarum. Ejus libri, in Latinam linguam converſi, titulus occurrit in *quodam Francofurtenſi Catalogo*, ſed nunqvam impreſſum me videre memini.

CAP. XLII.
DE AGRI-VITI-ET HORTI-CULTURA, VINO, ET VARIIS POTUUM GENERIBUS.

§. 1. *Scriptores aliqvot Agriculturæ & Horticulturæ veteres ac recentiores.* 2. *Scriptores varii, de vite, viticultura & vino.* 3. *De Cerevſia, & potu, ex pomis*

ex pomis pirisque confecto. 4. *De re cibaria, calidæ & frigidæ potu, Tabaco ac herba Thee.*

DE Agri & Horti cultura hoc in loco non inconvenienter agi poſſet, qvandoqvidem ad plantarum propagationem, & arborum, Agricultura magnum adfert ſubſidium. Ob fruges præcipue, qvibus veſcitur humanum genus, terræ melioratio & cultus conſiderari debet. Verum, qvoniam ſupra, *Cap. de Terra*, aliqva dixi de hoc argumento, nolo operoſus hic eſſe. Saltem Autores aliqvos nominabo, quibus feliciter hoc in genere uti poſſumus. Sunt *Autores* vetuſti *Græci Geoponici*, qui de argumento hoc ſingularibus libris agunt, qvorum plenam & emaculatam editionem admodum deſiderant Angli. Sunt & Latini Autores, Palladius, Columella, Varro, qvi *de re ruſtica* ſingulares Commentarios ſcripſere, nec omittendus eſt Virgilius. Inter recentiores commendari debet Caroli Stephani *Prædium, ſive de parando & inſtruendo prædio Lib. utiliſſimus*, in qvo omnia continentur, qvæ ſpectant ad agri & horti-culturam. Ceteros enumeratos vid. in Wolfii Helmhardi, Baronis ab Hohberg, Præfat. *Georgicæ Curioſæ*, Germanice Norib. A. 1682. *in fol.* editæ. Horticulturam, præter Scriptores rei Ruſticæ veteres, qvi tamen leviter ſaltem attingunt, aliqvi è recentioribus plenius tradidere. Optimus omnium, tam ratione culturæ ſoli, qvam ornamentorum, videtur Joh. Sig. Elsholtzius, in Lib. Germ. *de Horticultura, in 4to* editus. Renatus Rapinus, Jeſuita, carmine omnium elegantiſſimo, & plane Virgiliano, de eadem eſt commentatus, addita *Diſſ.* brevi *de cura hortorum.* Sed nec contemnendus eſt Pet. Laurembergii *de Horticultura Liber.* Antonii Mizaldi *liber de ſecretis hortorum* multa qvi 'em immiſcet digna indigna relatu, fabuloſa & ſuperſtitioſa. Sed verum tamen de illo iſtud Horatii: *Cum flueret lutulentus, erat, qvod tollere velles.*

Vitis-cultura præ ceteris commendabilis eſt, cujus hiſtoriam prolixo libro deſcripſit Phil. Jac. Sachſius in ſua *Ampelographia*, qvo refert omnia, tam Medica, quam Oeconomica. *De inſignibus viticulturæ erroribus* Auguſtus Hauptmannus librum ſcripſit; eſtqve, qvi nuper, publicato libello, vineas in Anglia plantari poſſe, oſtendere voluit, Johannes ſcil. Roſa, Hortulanus Regius, lib. cui titulus: *The Engliſch Vinegard vindicated.* Liqvor, qvi ex uvis exprimitur, vinum vocatur, cujus laudes in omnium ore, ut ipſum in omnium appetitu eſt. *Hiſtoriam natalem vinorum* ſcripſit Andreas Baccius, *deque vino Italico, conviviis antiquorum & cereviſiis*, Romæ anno 1596. editam. Potum ejus diſſuaſit eleganti libello Hadrianus Turnebus, qvi, vereor, ne ſurdis narret fabulas; paucis enim placet tam ſobria Philoſophia. Additur is libro J. Henr. Meibomii *de cereviſiis.* De modo vina conſervandi, ac perdita recuperandi, ante aliqvot annos, autor qvidam Anglus ſcripſit, cujus libri, Lond A. 1669. *in 8vo* editi, titulus eſt: *The myſtery of Winthners.* 2

Æmulus vini potus *cereviſia* eſt, Poëtarum Aſinus, ut qvidam jocabatur, qvemadmodum vinum Poëtarum equus. De hujus præſtantia præ vino extat elegans concertatio *Franciſci Guieti*, Galli, & *Hugonis Grotii*, Belgæ, qvorum ille pro vino, 3

 alter

alter pro cereviſia ſcripſit, qvanqvam ille inficete, hic eleganter. De variis cereviſias parandi modis vellem hiſtoria aliqva conderetur, publice enim utilis eſſet. *De cereviſia* librum conſcripſit Mart. Schoockius, doctius vero pleniusqve illud argumentum tractavit *Johannes Henricus Meibomius*, (Vir, tam in Medicina, qvam Hiſtoria, doctiſſimus, qvi pauca qvidem ſcripſit, ſed eximia) libro ſingulari, qvem filius ejus nuper Helmſt. A. 1668. *in 4to.* edidit, in qvo accurate de variis veterum recentiorumqve potibus & ebriaminibus, extra vinum, diſſeritur. Habent & cereviſiæ ſuos morbos, de qvorum remediis aliqvis Juſtus Stengel Erfurti A. 1626. edidit Die bewehrte Bier-Künſte/ *in 8vo.* Fuit Anglus nonnemo, qvi, unica gutta præparati liqvoris rubri, in momento vina & cereviſias corruptas, per fermentationem inſtantaneam, reſtituere potuit. Potus vini etiam æmulus ille eſt, qvi ex pomis & piris conficitur, cujus parandi rationem optimam integro libello nuper deſcripſit Anglus qvidam. Titulus libri eſt, *Vinetum Britannicum.* Addit qvoqve inſtrumenti aut molæ alicujus deſcriptionem, cujus beneficio facile comminui poſſint poma; aliiqve fructus, & ſuccus inde commode extrahi. Diſſertationes ſuper hoc argumento inſtitutæ admodum utiles ſunt. Omnes enim fructuum ſpecies recenſet, & de eorum aptitudine, vel ineptitudine, ad potus tales conficiendos, judicat.

Quantum è plantis ad rem cibariam pertinet, argumentum hoc tractant Johan-
4 nes Bryerinus, Franc. I. Reg. Gall. Medicus, *Libb.* 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. *de re cibaria,*
& Ludovicus Nonius *in Diætetico.* *De potu calidæ* Jo. Freinshemius diſſertatiuncu-
lam ſcripſit, ubi de herbis Indorum quibusdam, earumqve decoctis, qvæ calida bi-
buntur, etiam agit. Apud Orientales enim freqvens calidæ potus eſt. *De gelidi*
potus abuſu Nic. Maſinus ſcripſit. Veteribus etiam incognitum fuit monſtroſum e-
brietatis genus, qvo fumo Tabaci paſcimur, ſive veſcamur eo, ſive bibamus. Mi-
rabiles ejus virtutes aliqvi in cœlum extollunt, aliqvi ad tartara illum deprimunt.
Panegyricum Tabaco ſcripſit elegantiſſimum, & qvidem poëticum, ſive *Hymnum*
Tabaci, (nam & tabacus Poëtas facit, non vinum tantum,) Raphaël Thorius, Me-
dicus Londinenſis, *libris duobus*; *Orationem* vero *de eo* Jac. Tappius, Profeſſor Helm-
ſtadienſis; Rex autem contra Britanniæ, Jacobus I. *integram Declamationem adverſus*
Tabacum, qvæ reperitur inter *Opera* ejus. *in folio* edita. Extat & Satyra Poë-
tica lepidiſſima Jac. Baldæi, Germ. verſa, contra abuſum Tabaci: Die truckene
Trunckenheit. Joh. Tarter fabulam *de origine tabaci* verſibus Belgicis expoſuit
elegantiſſimis. Scripſit & Joh. Neander *Tabacologiam*, & Æg. Eberhardus *de Her-*
ba Panacæa, ſeu Tabaco. Qvæ omnia, cum *Luſu* Jacobi Regis, & *Hymno* Tho-
rii, junctim Ultrajecti A. 1664. *in 12.* prodierunt. *De abuſu Tabaci & herbæ Thee*
D. Sim. Pauli, Archiater Danicus, Argent. A. 1665. & 1681. *in 4to Commenta-*
rium publicavit.

CAP.

CAP. XLIII.

MISCELLA, QUÆDAM DE HERBIS, PLANTIS ET ARBORIBUS, EXHIBENS.

§. 1. *De Plantarum viribus Medicis, illarumque cauſis, Honor. Fabri conſulendus.* 2. *Scriptores de plantis quibusdam ſingularibus, Malo aureo & Citreo, Tabaco, Moro, Opio, Mandragora, Tulipis, &c.* 3. *De Nepenthe, it. Homerico, Urtica & Roſa. Verulamii* Sylva Sylvarum *commendatur.* 4. *Vires plantarum quarundam Magicæ exploduntur.*

QUod ſi omnia illa, qvæ de plantis habentur, recenſere hic velimus, voluminis illa res eſſet. Et ſunt multa in iis admodum fabuloſa, qvalia paſſim in ſecretorum libris occurrunt, aut in anilibus comitiis ſolent freqventari. Generatim qvod attinet virtutes plantarum, eæ ſunt vel medicæ, vel fluunt è proprietatibus earum. Qvod nonnullæ vi purgante polleant, qvod ad vomitum provocent, urinam, ſudorem excitent, ſanguinem ſiſtant, lac generent, coagulent, abortum provocent, vermes necent atqve expellant, ebrietatem concilient, venerem excitent, venenoſæ ſint, aut venena pellant, id omne provenit ex varia earum temperie, ſæpe etiam pendet ex partium diſpoſitione. De his qvoniam ad rem medicam pertinent, non eſt opus, ut multa diſſeramus, qvandoqvidem illa omnia utili compendio complexus eſt Honoratus Fabri *libro ſecundo de plantis*, ubi rationes illorum phyſicas ſuccincte recenſet. 1

Nos, quaſi per lancem ſaturam, aliqva ennarrabimus de ſingularibus, earumqve Scriptoribus. *De cultura pomorum aureorum, & mali Citrei*, Joh. Baptiſta Ferrarius integrum volumen *in folio* ſcripſit; cujus Epitomen dedit Herm. Grubius *in Analyſi mali Citrei*, carmine, cui titulus: *Horti Heſperidum*, eandem deſcripſit Joh. Jovianus Pontanus. De inoculatione arborum mali citrei & aurantii, unde fructus oritur inter geminas ſpecie qvaſi medius, vid. *Acta Philoſophica Anglica pag.* 553. *Editionis Anglicæ. Culturam Tabaci* Johannes Neander ſingulari libro deſcripſit cum Iconibus, cui additus eſt *hymnus* Raphaëlis Thorii. *De abuſu Tabaci* & *herbæ Thee* Simon Pauli egit. *De Moro*, qvomodo præparari debeat pro alendis bombycibus, *de ceraſorum melioratione*, *de Aloë Americana*, (ad cujus hiſtoriam ſpectantia D. Joh. Dan. Major in Scripto *de Aloë Gottorpienſi* diligenter congeſſit) de varijs vegetabilibus Orientalium, paſſim *Acta Philoſophica Anglicana* egerunt. *De Aromatibus* Tractatum editurus erat Salmaſius, teſte Craſſo *in Elogiis hominum literatorum, Tom* 2. *p.* 221. De *Abſinthio* & *Croco* ſingulares libri à qvibusdam naturæ curioſis editi ſunt. (bb) *De Opio* Joh. Freitagius ſcripſerunt & Georg. Wolfg. Wedelius. Singularem 2

(bb) De Abſinthio, ex Academiæ Naturæ Curioſorum Germaniæ Collegis, hujus Præſes, D. Joh. Mich. Fehrius, Poliater Svinfurtenſis, edidit *Hierapicram Curioſam, ſive Abſinthii*

gularem qvoqve librum *de eo* parat Ol. Borrichius, & ſcripturus qvoqve fuiſſet rariora qvædam Martinus Fogelius, ſi vixiſſet. *De Mandragoræ radice* multæ ſunt hominum ſuperſtitioſorum fabulæ, & Diſſertationem ſcripſit Jac. Thomaſius, ſatis curioſe hiſtoriam ejus recenſentem, ſcripſerat qvoqve ante illum Sam. Bochartus, ut ipſe refert in Hierozoico ſuo. *De Tulipis* egit peculiari Diſſertatione Martinus Schookius.

3 *De Nepenthe Homeri* peculiarem librum ſcripſit Petrus Laſena, Juriſconſultus Neapolitanus, teſte Craſſo *in Elogiis pag. 234. part.* 1. (cc) *De Nardo & Epithymo* exſtat Joh. Fabri, Medici Romani, *Diſp.* adverſus Joſ. Scaligerum, addita *Scaligero Hypobolimæo* Scioppii, qva arguit Scaligerum, male de Croco explicantem verſum Propertii *L.* 4. *El.* 31. *Terque lavet noſtras Spica Ciliſſa comas.* *Urticam* eleganter delineavit Rob. Hookius *in Micrographia ſua p.* 142. repræſentat enim aculeos pungentes, qvi efficiunt uſtulationem illam, ſimulqve & de aculeis aliarum venenatarum plantarum agit, nec non de ſucco urticæ, in qvo etiam aculeos deprehendit, qvos comparavit cum aculeis inſectorum qvorundam & crabronum. In *centuria ſexta Sylvæ Sylvarum* Verulamii, & paſſim per totum librum, experimenta multa circa fructus & plantas occurrunt, circa earum degenerationem, transmutationem, durationem, excreſcentias, ſupervegetationes, amplificationes, diminutiones, figurarum variationes. De magna quadam eſſentia vegetabili, qua aſſumta plumæ & ungulæ animalibus, pili & ungues hominibus excidant, videatur Rob. Boylius *in libro de uſu naturalis Philoſophiæ.* *De Roſa* Joh. Car. Roſenbergius qvidam egit *in Rhodologia*, Argent. A. 1628. *in* 8*vo* edita. Sed Panegyrica Phyſicis miſcet, phyſica vero parce & jejune tractat.

4 Multæ qvoqve referri ſolent herbarum vires ſecretæ & magicæ, qvales paſſim in libris ſecretorum occurrunt. Ita referunt de qvadam planta latronibus cognita, qvæ ferrum ſecet, ſerasqve aperiat. Referunt de foliis qvibusdam ambulantibus. Referunt de plantis, qvæ dæmones fugent. Sed in iis, uti dixi, fabuloſa multa occurrunt & ſuperſtitioſa, multa etiam plane ſunt nugatoria, qvibus non opus eſt, ut immoremur.

CAP.

ſinthii Hiſtoriam Medico-Chymicam, Lipſiæ an. 1668. *in* 8. de Croco autem D. Joh. Ferd. Hertodius, Medicus in Moravia Brünnenſis, *Crocologiam*, *ſeu Curioſam Croci*, *Regis Vegetabilium*, *Enucleationem*. Jenæ 1671. *in* 8.

(cc) Exſtat etiam recentior Pet. Petiti *Diſſ. de Nepenthe Homeri*, *ſive de Medicamento Helenæ*, *luctum omnemque animi ægritudinem abolente*, *& aliis qvibusdam*, *eadem facultate præditis*, Trajecti an. 1689. *in* 8 edita à Joh Georg. Grævio, cui ab autore illa eſt inſcripta. Conjicit autem ille, per Nepenthes eſſe intelligendam radicem Oenopiam ſive Oenotheram, & de Pet. Laſenæ Libro exiliter judicat. V. *Acta Erud. Lipſ. M. Nov. A.* 1689. *p.* 575-578.

CAP. XLIV.
DE ZOOPHYTIS, UBI ET DE SENSU PLANTARUM.

§. 1. *Zoophyta deſcribuntur. 2. Thom. Campanellæ & Franc. Rhedi pro ſenſu plantarum argumenta proponuntur ſimul & rejiciuntur. 3. Ex Zoophytis ſenſu carere oſtenditur fungum quendam marinum, herbam atque arborem pudicam. 4. Agnumque vegetabilem* Boranez. *5. Anſeres autem Schoticos, quos* Bernaclas *vocant, veras eſſe aves, ex ovis prognatas.*

EST qvoddam plantarum genus, qvod mediæ naturæ inter plantas & animalia eſſe perhibetur, ZOOPHYTA ſc. ſive Plantanimalia. Dicuntur vero ideo Zoophyta, qvod figura & conformatione corporis ad plantas, motu & tactu vero ad animalia accedant, ac potentiam ſe dilatandi & contrahendi habeant. 1

Atqve hic primo in genere tenendum eſt, fuiſſe aliqvos, qvi omnibus indiſtincte plantis ſenſus adſcriberent, putarentqve, ideo ſenſum etiam plantis competere, qvod in animalibus ſentiendi potentiam propagarent; qvo argumento præcipue uſus eſt Thom. Campanella in *libris* ſuis *de ſenſu rerum.* Franciſcus qvoqve Rhedus, *in libro de generatione inſectorum*, ideo plantis ſenſum adſcripſit, qvod inde naſcantur animalcula, atqve hinc novum aliqvod paradoxon conſtituit, plantas, præter vitam vegetativam, etiam ſenſitiva gaudere, qva mediante habiles fiant ad generanda iſta animalcula, qvæ à ſe producuntur. Habet & hoc pro argumento ſentientis naturæ, qvod plantæ inſtar animalium nutriantur, creſcant, ſemenqve pariter & fructum producant, & anxie ſolem ac apertum aërem qværant. Addit præterea: *quis ſcit? ſi non usqve adeo alte in terra radicatæ eſſent, & pedes organaque vocis haberent, annon vitaturæ eſſent lædentem, & læſæ lamentis & verſibus dolorem ſuum teſtaturæ.* Qvæ certe argumenta omnia magis Poëtica licentia conficta videntur, qvam aliqvid è vero trahere. Nutritio enim & incrementum non ſtatim ſenſum infert. Qvod ſi organa vocis haberent, ut ille argumentatur, non jam plantæ amplius eſſent, ſed animalia, idemqve valet, ac ſi argumentarer: Si aſinus volat, habet pennas. 2

Qvod vero hiſtoriam iſtius fungi marini attinet, qvi ad cultrum admotum ſe contraxerit & corrugaverit, res eſt amplius indaganda. Sunt interdum motus qvidam in plantis tenerioribus & fungoſioribus, qvi ſpontanei videntur, & à facultate qvadam ſentiendi procedere, cum tamen, ſi recte rem conſideres, motus ille ab externo agente imprimatur. Cujus naturæ ſunt illæ, qvæ in exemplum adferri ſolent, plantæ, ut herba viva, qvæ ab Arabibus & Perſis *Sulve* vocatur, & cui Philoſophi *pudicæ* vocabulum indidere. Illa, ſi levi manu attingatur, illico refugit, contrahiturqve, mox, ſubducta tangentis manu, paulatim erigitur, & priorem ſitum repetit. Cujus rei cauſam nemo melius oſtendit, qvam Henricus Regius, *lib.* 4. *philoſophiæ natu-* 3

naturalis, è qvo transſumſit illam Antonius Grandis *in hiſtoria naturali pag.* 305. Ubi pene mathematica demonſtratione oſtendere laborat, qvomodo res illa procedat. Supponit (1) magnam hujus plantæ teneritudinem, qvæ levi contactu qvodammodo ulceretur & contundatur; (2) nervos qvosdam interiores eſſe exterioribus ampliores, qvo fiat, ut halitus ex terra majori copia in ſuperiores foliorum fibras transmittantur, qvam inferiores; unde, manu ſuperioribus foliorum partibus admota, ſpiritus in illis partibus contenti per nervos interiores deorſum ferantur. Ex qvo poſtea inſeqvatur illa foliorum contractio & explicatio. Qvam rationem prolixius, & ſecundum omnes particulas, illic explicat. Eſt & pudiferana arbor, ut appellatur, qvæ non hominis tantum manum, ſed & afflatum ejus, odiſſe dicitur, atque ad ejus acceſſum refugere. Qva in re non opus eſt, ad ſenſum aliqvem confugere. Poteſt enim variatio aëris, plantam circumſiſtentis, & cum ſuperficie ejus ſingulari qvadam ratione connexi, qvæ fieri per halitus admixtos poteſt, ut ipſe expanditur vel contrahitur, ſuperficiem plantæ immutare, ut, contractione qvadam ab externo aëre illi incuſſa, moveri ſponte videatur.

4 Referunt qvoqve de vegetabili qvodam Tartariæ, qvod agno perqvam ſimile ſit, *Boranez* lingua Tartarorum vocatum, de qvo Andr. Libavius Diſſ. egit peculiari, Olearius *in Itinerario Perſ. lib.* 3. *c.* 2. facit ſpeciem aliqvam peponum, figura externa referentem agnum. Caulis umbilico affigitur, qvo convertitur, gramen exareſcit, qvod illi vocant depaſcere. Ubi maturuit, lanugine qvadam, agninæ ſimili, veſtitur. Scaliger addit, etiam pedes illi eſſe, ungulas, caput & carnem, ſapore cancris ſimilem, ex vulnere fluere ſanguinem, lupos qvoqve illi inſidiari. Sed non placet mihi, ſenſum huic vegetabili attribuere. Similitudo enim animalis non ſtatim facit animal, ut radices qvædam, humanam ſpeciem habentes, non ſtatim hominem. Qvi ſanguis aliqvibus viſus eſt, ſuccus forte ruber eſt, huic fructui, qvemadmodum Betis, proprius. Lanuginem etiam alii fructus habent. Gramina exareſcunt fortaſſis, qvod ſuccus nutritius illis ſubducatur.

5 Referuntur etiam multa de *anſeribus Scoticis*, qvos in arboribus creſcere aliqvi exiſtimant, qva opinione Viri etiam docti ſibi placuere. Michaël Mayerus, Vir ſane doctiſſimus, ſingulari *libro de volucri arborea* ſcripto, & Franc. A. 1619. *in 8vo.* edito, hujus rei veritatem oſtendere voluit, ac multis aliis exemplis in natura confirmare; ſed falſus ille eſt. Nam hodierna experientia docuit nautas, anſerculos illos generari more naturali, & qvemadmodum aliæ aves generari ſolent, per excluſionem ex ovis. Nidulantur enim illi in rupibus & deſertis ſeptentrionis locis, ubi infinito numero excluduntur anſerculi illi, ſive anates, qvæ *Bernacle* dicuntur. Qvod cum ignorarent homines, qva ex regione provenirent, neſcii, finxerunt tam ſtulta & abſurda, ut vel ex ſpuma maris, qvemadmodum Poëtæ Venerem, natos crederent, vel ex conchyliis oſtreisqve marinis in aves mutatos, imo alii in arboribus creſcere putarent, inducti qvibusdam indiciis, qvibus id evincere ſe poſſe videbantur. Anatomen earum avium inſtituit Sengverdus, qvi *Exercitationum Phyſicarum ſuarum* 44.

teſtatur,

teſtatur, plurima ſe ova in illis ſæpe obſervaſſe. Sunt enim fœcundiſſimæ, ut jam nullum amplius dubium ſuperſit, eas, pari ratione cum ceteris avibus, ex ovis eſſe excluſas.

CAP. XLV.

DE GENERATIONE ANIMALIUM ET PRIMUM QUIDEM DE INSECTIS.

§. 1. *IN Generationis animalium ſcrutinio perdifficili, rejectis Ariſtotelicorum tricis, Anatomicorum obſervationes his ſunt præferendæ.* 2. *Commendatur inprimis diligentia Guilh. Harvei, qvi ſeminis maſculini nihil in utero deprehendi, obſervans, nihil iſtud ad generationem conferre ſtatuit, impugnatus idcirco, ſed incaſſum, à Jano Orchamo, ſive Joh. Vorſtio.* 3. *Animalia omnia, juxta obſervationes Harvei, imo & homines, uti Theod. Kerckringius detexit, ex ovis generari oſtenditur.* 4. *Cenſura de doctrina, cum Peripateticorum de anima brutorum ſenſitiva, ejusque facultatibus, tum Carteſianorum, iſtam negantium, omnesque brutorum, qvæ automata ipſis ſunt, actiones à ſolo motu derivantium.* 5. *Admiranda inſectorum ſtructura. Hiſtoriæ illorum Scriptores, quos inter recentiorum, Rob. Hookii, J. Bapt. hodiernæ (qui* oculi muſcæ *dedit* anatomen,) *Joh. Gœdarti, Joh. Schwammerdammii (qui apum regem fœminam eſſe obſervavit,) Franc. Rhedi (generationem negantis dari æquivocam) & Joach. Jungii ſolertia inprimis laudatur.* 6. *Unde vermiculorum in caſeis multitudo?* 7. *Judicium de Wilh. Ramſey* libro de vermibus corporis humani. *Aug. Hauptmanni* Mors viva, *in vermem eam transformans.* 8. *Scriptores varii de inſectis ſpecialibus, bombycibus, apibus, curculionibus, formicis (quarum ſpiritus medicamentum eſt Mnemonicum,) tarantulis, araneis, pulicibus, & locuſtis, qvas comedit Joh. Baptiſta.*

PErvenimus nunc ad materiam omnium difficillimam, ANIMALIUM ſcil. GENERATIONEM; qvæ qvanqvam ſit vulgo obvia, qvanqvam ab Anatomicis ita examinata, ut nihil addi à qvoqvam poſſe videatur, qvo tamen illa explicatior videtur, eo magis, cum ad principia perveniendum, intricata eſt, & ubiqve ſpeculatores ſuos detinet. Non eſt opus, ut è Peripateticorum ſcholis anxie repetamus illa, qvæ ipſi habent, de ſubordinatis animarum vegetativæ & ſenſitivæ miniſteriis, qvæ illi, qvaſi diribitores qvidam & metatores, ita diſpertiuntur, ac ſi ipſi functionibus iſtis teſtes ſint propius admiſſi. Nolumus, qvas illi de materia & forma habent, inutiles plane & deſperatiſſimas tricas magno conatu hic recenſere. Excutiamus potius Anatomicorum ſagaciorum obſervationes, atqve illic veſtigia generantis naturæ ſeqvamur, qvæ ſuos ſecundum ſubjecta certos terminos & modos habet. De qvibus in univerſum diſſeri non poteſt.

2 Nemo majorem hic adhibuit diligentiam, qvam diligentiſſimus Gvilh. Harveus, qvi incredibili labore generationis vias, per incubationes ovorum ſucceſſivas, ita inqviſivit, ut addi nihil poſſe videretur: additis etiam aliis obſervationibus, qvas in gravidis animalibus inſtituit. Nihilominus tamen, poſt tot ejus labores, ſecuti ſunt alii, qvi acutius qvædam viderunt. Demonſtravit vero Harveus, adeo nihil ſeminis maſculini in utero fuiſſe animadverſum poſt ipſam conceptionem, ut ſtatueret, nihil omnino contribuere ſemen ad generationem animantis. Qvæ ſententia cum videatur παράδοξος, aliqvibus non eſt ad palatum, impugnaturqve à multis, qvanqvam plurimi ſint, qvi illam ſeqvantur. Ideoqve Janus Orchamus, vel, qvi ſub eo ficto nomine latet, Johannes Vorstius, *conjecturam de generatione animantium* propoſuit, obſervationi iſti Harveanæ ſubmiſſam, & Col. Brandeb. A. 1667. *in 12mo* editam, qva in dubium qvidem non vult vocare experientiam Harveanam, ſed aliqva tamen comminiſcitur, qvo inter Harveanam & vulgatam ſententiam conciliationem qvandam inſtituat, ea ratione motus, ne vetus pervulgataqve omnium gentium opinio per ſententiam Harveanam concidat. Operoſe is primum adducit varia ſcripturæ loca, varia item Hippocratis teſtimonia, aliorumqve Medicorum & Philoſophorum, qvibus innuitur, ſemen animantium in ipſum uterum penetrare, atqve inde, velut ex materia, fœtum fieri. Ideoqve, ut ſalvet & Harvei, & veterem illam ſententiam, exiſtimat, materiam ſeminalem, in uterum delatam, vi caloris in minimas particulas reſolvi, ut conſpici neqveat, idqve ſtatim à tempore congreſſus, qvo Harveus ſectiones ſuas inſtituit, aliqvanto autem poſt minimas illas particulas rurſus colligi, & primo manticæ, inqve illa contento liqvori; deinde ipſi fœtui, materiam præbere. Qvam ſententiam ſuam etiam ex eo firmat, qvod Harveus teſtetur, uteros damarum ac cervarum, primis poſt coitum temporibus, majores ac craſſiores fieri, qvod ille fieri exiſtimat ab illa liqvoris ſeminalis rarefactione & diſperſione. Hæc ille Autor operoſe ſatis diſqvirit, qvo tamen, ut puto, labore ſuperſedere poterat. Utut enim Harveus non ſtatuat, pertingere ſemen in uterum, tamen ſpiritum qvendam ejus, aut odorem, eo pertingere poſſe non negat. Ideo tamen aliqvid ſeminis illuc transfertur. Nec itaqve concidit, per ejus obſervationes, vetus illa & pervulgata Gentium opinio.

3 Debet vero obſervatio ejus, circa ova inſtituta, nobis eſſe in pretio, cum ovorum illa contemplatio unice illuſtret doctrinam generationis. Legatur itaqve illa diligenter apud Harveum hiſtoria, & qvicqvid ex eo in Epitomen redegit Honoratus Fabri, *in libro de generatione animalium*. Nunc enim ſolertia recentium Anatomicorum obſervavit, omne animantium genus ex ovis prodire, & ipſos qvoqve homines, uti Theodorus Kerckringius, in *Anthropogeniæ ſuæ Ichnographia*, demonſtravit. Reperiuntur ea in teſticulis, non fœminarum tantum, conjugio adſuetarum, ſed etiam virginum, non ſecus ac fit in gallinis, qvæ ova ponunt, etſi ignorent galli conſuetudinem. Sunt hæc ova piſi viridis magnitudine. Intus latet humor, qvi, ſicut aliorum ovorum albumen & vitellus, dum coqvitur, indureſcit. Fuerunt & ab aliis, ante Kerck-

Kerckringium, iſta ova obſervata, ſed neminem ſuſpicio eo deduxit, ut ex iis formari fœtum crederet. Iſtud ovum, odore ſeminis maſculi fœcundatum, ad uterum tranſit, &, intra ſpatium duorum vel trium dierum, ad magnitudinem ceraſi majoris nigri excreſcit. Qvod directe impugnat Harvei obſervationem, qvi exiſtimat, in cavitate uteri, per aliqvot dies, poſt coitum, nihil deprehendi. Et hæc ova, non à conjugatis tantum, ſed & à virginibus, ſæpiſſime excerni, præſertim cum ſanguinis menſtrui fluxu, aut ſtimulante libidine, ex relationibus nonnullarum notavit Kerckringius. Multum exercuerunt Kerckringianæ iſtæ obſervationes Viros doctos, & ſtatim ſunt translatæ in linguam Gallicam à Joh. Bapt. Dionyſio, Medico Regio, *in memoriis ſuis ſpectantibus ad artes & ſcientias.* Cujus extant ſuper hoc argumentum qvædam, ut vocat, *Reflexiones*, qvibus aliqva dubia proponit, ita tamen, ut propendere magis in illam ſententiam videatur. Nunc vero illa opinio ita obtinuit, ut pene pro demonſtrata habeatur à plurimis, qvanqvam non deſint, qvi aliqva ſuper hac doctrina dubia habeant.

Animantibus ſenſitivam animam tribuunt vulgo Peripatetici, de qva, cujus naturæ ſit, obſcure determinant, in eo tamen conveniunt, naturæ eſſe corporeæ, qvanqvam Joh. Marcus Marci, in qvibusdam à Peripateticorum ſententiis diſcedens, eam ſuperſtitem velit corpori. Carteſius, aliiqve recentiores, qvi formalem rationem animæ humanæ conſtituunt in cogitatione, animam ſenſitivam purum putum figmentum habent, eamqve ſentiendi facultatem in ſolo motu putant conſiſtere, & à mechanica corporis diſpoſitione dependere, qvæ tamen ſententia, an vero ſit conſentanea, non auſim ego determinare. Actiones ſcil. illæ brutorum, qvæ in nonnullis reperiuntur, pene humanis ſimiles, videntur teſtari de aliqva diſtincta ab ipſo corpore eſſentia, in qvam tales actiones cadant. Qvanqvam enim non deſint Carteſianis, qvæ ad illa reſpondeant, ea tamen non videntur usqve adeo rem omnem conficere. Studioſe omnia illa congeſſit Anton. le Grand *in Diſſertatione de carentia ſenſus & cognitionis in brutis.* Legatur & Henrici Mohri *Epiſtola*, qvam ad Carteſium ſuper hoc argumento ſcripſit, qvæ reperitur *in Operibus* ejus *Philoſophicis Latino-Anglicis*, nec non ejusdem *Enchiridion Metaphyſicum*, ex ſola mechanica materiæ diſpoſitione omnes operationes deducentibus oppoſitum, inprimis *cap.* 24. Peripatetici fortasſis nimium ſapiunt circa animam brutorum inveſtigandam, qvando in tot facultates & potentias diſtinguunt, qvæ tamen nihil ſunt, qvam nuda nomina. Carteſiani (qvorum ſententiam etiam Honor. Fabri, Ariſtotelicus, *in lib. de plantis ac generatione animalium*, ferme ſeqvitur) nimium hic videntur paradoxi, cum animal non aliter, qvam Automaton, conſiderant, cujus motus interior, qvem ſenſationem dicimus, ab objecto aliqvo proveniat. Sed illa lis fortaſſis in æternum non decidetur; utriqve enim parti ſua ſunt argumenta, è domeſticis principiis formata, qvæ cum non demonſtrari poſſint, an vera vel falſa ſint, aut eam certitudinem habeant, ut ſtatim aſſenſum eliciant, non eſt, ut aliqvam in ſententiis iſtis certitudinem expectemus. Subtilitas enim rei intellectus noſtri anguſtias excedit. Non eſt veroſimile, cum 4

 videa-

videamus in vegetabilibus, aut in animalibus ipſis, mirabiles iſtas partium conformationes, & ex eo occultum aliqvod principium movens ſpiritale agnoſcamus, illud in motu animalium tam ſubtili, qvalis eſt in ſenſatione, non ſubeſſe.

5 Ideoqve, miſſis his, veniemus ad animantium genera, & primo de *inſectis* videbimus, qvorum conſideratio, pro ſubtilitate objectorum, ſubtilior eſt. Nusqvam enim majora naturæ miracula, qvam in minimis, conſpiciuntur, ut recte dixerit Boylius, magis eſſe admirandam proportionem illam inſecti, qvod vocatur *Acarus*, qvam Elephanti. *Hiſtoriam inſectorum* ſingularibus qvidem libris habemus traditam à *Conr. Geſnero*, *Ul. Aldrovando*, *Sam. Bocharto*, qvi, ut de omnibus animantibus, ita & de inſectis, qvanqvam non omnibus, agunt. Speciali libro de iis egit *Thom. Mouffetus*, Londinenſis. Nuperrime vero magis exculta eſt iſta de inſectis Philoſophia, Microſcopiis etiam in ſubſidium vocatis, qvorum ope minutiſſimorum animalculorum partes ſunt detectæ, & qvam accuratiſſime delineatæ. Qvod videre licet in Rob. Hookii *Micrographia*, ubi pulicem, pediculum, vermiculos in caſeo natos, ſchematis ampliſſimis depingit. Johannes Baptiſta Hodierna Italica lingua ſcripſit *Anatomiam oculi Muſcæ*, ubi diligenter examinat, atqve delineat, omnes iſtius oculi nervulos & maſculos, & qvicqvid illi adhæret. Deſcripſit & *inſectorum hiſtoriam* Belgica lingua, additis iconibus, ad vivum expreſſis, Joh. Goedartus, Pictor Middelburgenſis, qvæ in Latinam linguam converſa eſt & notis illuſtrata à Joh. de Mey. Sed in ea tamen multa deſideranda ſunt, non enim iſta accuratione examinavit omnia, ut qvi poſt ipſum hoc argumentum occuparunt. In multis illum refutat Johannes Schwammerdammius, Vir admirabilis in iſta re doctrinæ *P. I. Hiſtoriæ generalis inſectorum*, Ultraj. A. 1669. *in 4to* editæ. Qvo in libro ille nullam Metamorphoſin agnoſcit inſectorum, ut Goedartus, ſed graduale aliqvod incrementum. Non credo, vivere nunc virum, qvi curioſius omnium inſectorum naturam & ortus inqviſiverit. Nam ex omnibus terrarum partibus collegit omnia inſectorum genera, qvorum familiam & ſpecies, ſuis qvaslibet ſcriniis diſtinctas, non ſine admiratione ego vidi. Liqvore vero qvodam Balſamico corpora inſectorum tinxit, ut à corruptione ſervaret. Mentio ejus, non ſine laude, *in Tranſact. Philoſ. Angl. p.* 2078. occurrit. Ac affirmavit mihi ille, vel centenis hominibus ſe negotii ſatis daturum, ſi adſiſtere ſibi, in univerſali aliqvo Opere concinnando, velint. Hiſtoriam inſecti, qvod *Ephemeron* vocatur, nuper ſcripſit. *De apibus* qvoqve ſingularem lib. paravit, in qvo multa proponet ſingularia, inter qvæ etiam hoc, qvod apes, qvas vulgo *ductores* & *reges* vocant, & *mares* exiſtimant, *fœminæ* ſint. Qvod ſi verum eſt, periti Politicis præclarum ſtabiliendæ Monarchiæ virilis e natura exemplum, & naturalis aliqva γυναικοκρατία demonſtratur. Obiit Schwammerdammius cum magno rei naturalis damno, qvi ſi ſeculum vixiſſet integrum, & ſingulis annis librum aliqvem de inſectis edidiſſet, argumentum tamen totum non exhauſiſſet. Sunt & Francisci Rhedi, Patritii Aretini, *Experimenta circa generationem inſectorum*, primum Italica lingua publicata, deinde ab Andrea Friſio in Latinam converſa, & Amſtel.

ſtel. A. 1671. in 12. edita. Quo in libro ſuſtulit omnem æqvivocam illam generationem, vulgo creditam, ac nulla vult inſecta ex carne naſci, niſi in qvantum ſemina vel ova ab aliis animalculis illic poſita ſint. Statuit & illic, ſuccum nutritium plantarum, tam plantæ generationi, qvam animaculis è planta producendis, eſſe aptum. Qua in re, ſi recte memini, diſſentientes habet Schwammerdammium, Joach. Jungium, ſagaciſſimum hiſtoriæ inſectorum exploratorem (cujus aliqva, niſi fallor, obſervata de iis ſuperſunt ἀνέκδοτα,) (dd) & alios, nec valde illud probabile eſt.

De *vermiculis in caſeo natis* res mira videtur, eos ex ovo progeneratos, cum videamus totam caſei maſſam, quanta qvanta eſt, in vermes abire, niſi velimus dicere, productis aliqvot vermiculis, ſemper per propagationem novos generari, & caſei ſubſtantiam paulatim abſumere corrodendo, ut tandem ſoli vermes remaneant. 6

De *vermibus*, præcipue vero illis, *qui in corpore humano generantur*, peculiarem librum ſcripſit Anglica lingua Wilhelmus Ramsey, qvi editus Londini eſt anno 1668 in octavo; ubi multa de vermiculis aëreis in morbis epidemiis, & de vermiculis in ſanguine exiſtentibus. Omnes ſcil. ille corporis partes perluſtrat, demonſtraturus, qvomodo vermium cauſæ ſint, nutrimenta etiam, cibos & potus, examinat, qvomodo originem vermibus ſubminiſtrare poſſint. Sunt tamen in illo multa aliena, & magno apparatu adducta, qvæ ad hoc argumentum non adeo pertinent. Voluit libello peculiari edito, cui titulus: *Mors viva*, (ee) Augustus Hauptmannus demonſtrare, morbos omnes, imo mortem ipſam, à vermibus eſſe, depinxitqve ibi vermiculi motiferi imaginem. Adverſus eum neſcio qvis ſcripſit *Mortem mortuam*, ejus hypotheſin, Chriſt. Langio, Prof. Medico Lipſienſi, etiam approbatam, refutans. 7

Bombycum hiſtoriam curioſa inqviſitione, multisqve Anatomicis bombycum obſervationibus, explicavit Marcellus Malpighius, ſagaciſſimi Vir ingenii, Italus, cujus 8

(dd) Joach. Jungii de Inſectis Obſervationes, quæ h. l. tanqvam ἀνέκδοτοι allegantur, prodierunt, ſed ab igne, in ædium Vagetianarum incendio, mutilatæ, Hamburgi an. 1691. *in 4to* ſub. titulo *Hiſtoria Vermium*, *è Schedis Autoris MStis a Joh. Vagetio, aliisqve Viris præclaris, fideliter eruta, & Erudito Orbi, qvantum perobvenientem calamitatem licuit, à Joh. Garmero communicata.* Confuſum illa exhibet Chaos Obſervationum, Excerptorum & Experimentorum Jungii, relatu partim dignorum, partim indignorum, & ab Autore Editioni magnam partem haud deſtinatorum, ſed, poſt obitum ejus, è Schedis, ſine ſelectu & ordine congruo, coacervatorum, ac in lucem protruſorum.

(ee) An Aug. Hauptmanni, Medici Dresdenſis, *Libellus de Viva mortis imagine*, Francofurti an 1650 uti ferunt, editus, & à Morhofio (h. l.) Kirchero, aliisqve allegatus, revera unqvam prodierit, imo an ob illo ſit perfectus, dubitat, & negativam ferme, cum Georg. Wolfg. Wedelio (*in Pathol. Medica p. 24*. amplectitur Chr. Franc. Paulinus, Poliater Iſenaeenſis, *in Diſqviſit. Curioſa, an Mors Naturalis plerumqve ſit ſubſtantia Verminoſa.* Qvo Scripto in Italia primum, A. circiter 1672. per Athan. Kircherum edito, & nuper Francof. an 1703 in 8vo ab Autore ipſo denuo recenſito, eandem cum Hauptmanno Theſin, poſt Kircherum *in Scrutinio Peſtis*) & Chriſt. Langium, Prof. Lipſ. (*in Animadverſionibus in Pet. Joh. Fabri Pathologiam Spagyricam*,) defendit, ſed parum firmis, uti mihi videtur, argumentis.

jus liber, curante Societate Regia, editus eſt Londini in 4to. De methodo alendi bombyces, deqve negotio ſerica conficiendi in Gallia, hiſtorica extat relatio in *Actis Anglicis pag.* 87-91. M. Hier. Vidæ, Cremonenſis, Poëma de iisdem legitur Heroicum, Libris II. comprehenſum. Microſcopicas obſervationes circa bombyces, ac jova bombycum, habet Rob. Hookius *in ſua Micrographia.* Qvæ apud veteres de illis & ſerico occurrunt, in Ad. Tribbechovii *Diſſ. de Bombycibus*, Gieſſæ A. 1665. in 4to edita, exhibentur. *Anatomen apis* ſcripſit Franciſcus Stellutus. Extant & de cultura apum, præter qvartum Georg. Virgilii, libri integri. Ortum earum ex bovinis excrementis fabuloſum putat Franc. Rhedus, verum autem Athan. Kircherus, *in Obiliſco* etiam *Pamphilio*, capitis bovini in apibus eſſe ſimulacrum, obſervans. De *Curculionibus*,, qvi frumenta corrumpunt, extat Tractatus germanicus, Berolini anno 1665. in 12. editus, Conradi Tyburtii Rangonis, ubi etiam reperitur remedium eos pellendi. De generatione formicarum, earum ovis, productione, ſpeciebus, uſu, plenam ſatis deſcriptionem vide *in Transactionibus Anglicis pag.* 524. Solet ex illis oleum aliqvod & ſpiritus præparari, qvi maxime corroborare ſpiritus creditur, atqve memoriam præcipue juvare. Unde adhuc in uſu eſt medicamentum Mnemonicum Petri Laurembergii, qvod illo pro memoriæ ſubſidio commendare ſolitus eſt. *De Tarantulis* Athan. Kircherus multa *in arte* ſua habet *magnetica* ac Wolferdus Sengwerdius in peculiari de iſto argumento Scripto, qvod Lugd. A. 1668. in 12. excuſum, cur Angli inter Acta ſua retulerint, cauſam nullam video, non enim magnæ rei eſt. Mart. Liſteri *Tr. de Araneis & cochleis* prodiit Londini A. 1678. in 4to De araneis in aëre, unde telæ oriuntur aëreæ, videantur *Transactiones Anglicæ p.* 1014. *De Pulice* Venet. A. 1625. in 12. ſcriptum prodiit peculiare Italicum Johannis Antonii Moſchetti. *De locuſtis*, quas comedit Johannes Baptiſta, varie ſentiunt Autores. Videatur Sam. Bochartus *in Hierozoico*, & Joh. Dan. Majoris *Diſſertatio* peculiaris *de myrrha & locuſtis*, qua ſententias omnium congeſſit. Videatur & Alexander Roſſæus *in Arcanis Microcoſmi*, *in Appendice*, ubi occurrit refutatio nonnullorum locorum, quæ habentur *in Pſeudoxia Epidemica* Thom. Brounii L. 2. c. 1. putatqve herbas fuiſſe, qvas comederit Johannes Baptiſta. In eodem libro & de aliis inſectis agitur.

CAP. XLVI.

MISCELLA QUÆDAM DE ANIMALIBUS CETERIS EXHIBENS.

§. 1. *Judicia de qvibusdam hiſtoriæ animalium univerſalis Scriptoribus, Ariſtotele, Ul. Aldrovando, Sam. Bocharto, &c.* 2. *Scriptores varii de piſcibus in genere, Balænis, Harengo, Quadrupedibus item qvibusdam, Viperis, Cervis, Muribus Norwagicis, Equis.* 3. *De venatione, avibus venaticis, canibus.* 4 *Scriptores qvidam de variis animalibus Miſcellanei ac Anatomici.* 5. *Artificium oculos reſtituendi, à Franc. Joſ. Burrho tantopere jactatum, antiquum & vulgare eſſe oſtenditur.*

Obſer-

OBſervationum circa animalia tantus eſt numerus, ut integro volumini præ- 1
bere materiam poſſit. Nam primum ipſorum animalium vaſtus eſt nume-
rus, & obſervationum deinde, qvæ circa illa inſtitui poſſunt, longe ma-
jor. *Hiſtoriam animalium* inter veteres, præter Ælianum, ſcripſit *Ariſto-
teles*, qvod ejus præſtantiſſium Opus eſſe credunt multi; magnam certe pecuniæ
vim Alexander M. in illam impendit. Sed in illa tamen multa ſunt incerta, multa
relationibus non ſatis ſecuris ad Ariſtotelem pervenere, ut fieri plerumqve in promi-
ſcuis illis Annotationibus ſolet. Quæ habemus vaſta Opera nonnullorum Autorum
ſuperius à nobis enarrata, illa in alienis & peregrinis plerumqve verſantur, & inuti-
libus interdum narratiunculis & paginam utramqve implent. *Ulyſſis Aldrovandi*,
poſt Conr. Geſnerum, maxima fuit diligentia, in varia eruditione circa omnes ani-
malium ſpecies congerenda. Sam. Bochartus, *in Hierozoico*, animalia S. Script. eo-
rumque nomina & differentias, collatione cum veteribus recentioribusqve Hiſtoricis
facta, recenſet. *Hiſtoriam Medicam animalium*, qvatenus ex iis medicamenta pa-
rantur, ſcripſit *Gvilh. van den Boſche*, Bruxellis A. 1669. in 4to. Nos quaſi per lan-
cem ſaturam, & Autores nonnullos notabimus, &, ſi qvid præterea notatu dignum
nobis occurret.

Piſcium, ut inde incipiamus, hiſtoriam perſecutus eſt Guilh. Rondeletius, uti 2
& Hippolytus Salvianus, *in aquatilium animalium hiſtoria*, quæ Romæ anno 1554.
prodiit. Scripſit & Paulus Jovius *de piſcibus Romanis Tractatum*, qvi rarus eſt. Ha-
bemus etiam è veteribus fragmenta Ovidii. Sed pleraqve veterum in hiſtoria piſci-
um obſcura ſunt. Autores omnes de piſcatione, veteres & recentiores, Herm. Con-
ringius nuper ſingulari volumine collegit. De *Balenis* earumqve captura, obſerva-
tiones leguntur *in Actis Anglicis pag.* 232. ac meminere paſſim piſcationis iſtius iti-
nerariorum ſeptentrionalium Scriptores. De *Harengo* commentatus eſt Paulus Neu-
crantzius, Medicus Lubec. De *Viperis* peculiares libros ſcripſere Moſes Charras &
Marcus Aurelius Severinus, qvi de virtute ſalis viperini multa attulit. Edidit, &
Franciſcus Rhedus *Experimenta de viperis*. De *Cervo* extant Tractatus Germanicus
Joh. Agricolæ, Latinusqve Joh. Andr. Grabii, ex Academia curioſorum. (ff) De
Muribus Norwagicis Thomas Bartholinus ſcripſit. De *Eqvis*, eorum natura & in-
dole, prolixe agunt Autores, qvi rem eqveſtrem deſcribunt, ac artem domandi ca-
ballos tradunt, qvalis eſt Ant. Ferrarius in Lib. Italico: *Cavallo Frenatto*, Venet. A.
1620. in fol. excuſo.

De *Arte venandi*, miniſtris avibus, extant integri veterum libri, qvi collecti 3
uno volumine prodierunt Lutetiæ A. 1612. in 4to ſub titulo ἱερακοσοφικὸν, ſive
Rei accipitrariæ ſcriptores. Acceſſit & κυνοσοφικὸν, ſive *liber de cura canum*, uti &

(ff) Perperam h l Olai Wormii, Prof. Medici Hafnienſis, *Hiſtoria Muris in Norwagia deplu-
entis*, Hafniæ an. 1653 in 4. edita Thomæ tribuitur Bartholino, Autoris Collegæ, qvi de
Muribus iſtis peculiare Scriptum haud publicavit.

Jac. Aug. Thuani carmina *de re accipitraria*, & præterea alia qvædam de generibus falconum. Extant præterea Friderici Secundi Imperatoris *Reliqviæ*, ubi multa de artificio venandi per falcones. De *omni venationum genere Tractatum*, non minus curioſum, qvam utilem, ſcripſit Belgica lingua Paurus Merula in folio, qvi additur quibusdam Conſtitutionibus Juris Belgici, & in ipſa Batavia rariſſimus eſt, ac magno pretio vendi ſolet. Sunt & Gallica lingva de arte venandi multi libri conſcripti, qvos inter accuratiſſimum eſt ſcriptum recens: *La Venerie Royale*. Ad venationem canes pertinent, qvorum naturæ ac laudes integris decantatæ libris ſunt. Habemus è Græcis veteribus Oppiani *Cynegetica*, Græco carmine ſcripta, in qvæ extat doctiſſimus Conr. Rittershuſii Commentarius. Sunt & in Latinis, qvi rem venaticam deſcribunt, ac cum Commentario Jani Vlitii Leidæ A. 1653. prodierunt. Eſt & inter recentiores Pet. Angelius Bargæus, qvi *Carmina Cynegetica* ſcripſit, qvæ Gratii carminibus Cynegeticis præferre non dubitat Manutius. Pene prætermiſeram Arriani *Cynegeticum*, qvem Lucas Holſtenius Pariſiis A. 1644. edidit, & in Latinam convertit. Extat & Johannis Caji liber, ſeorſim initio, & poſtea in Caſp. Dornavii *Amphith.* excuſus, *de canibus Britannicis*, *eorumqve indole.*

4 *De Elephantis*, Pet. Gillius peculiarem librum conſcripſit. Extat & laudatio eorum apud Lipſium *in Epiſtolis*. De eorum captura & pugnis videantur *Acta Anglicana pag. 328.* De *Chamæleonte*, *de partu & congreſſu viperarum*, *de lachrymis Crocodili*, *animalium reſuſcitatione*, Gotfr. Vogtius peculiaribus Diſſertationibus egit. (gg) Variæ Anatomicæ obſervationes circa canes, leones, piſces, animalia monſtroſa, partes animalium, occurrunt tam *in Transactionibus Anglicis*, qvam *in Ephemeridibus Gallicis*, aliisqve Medicorum libris obſervatoriis, Thomæ Bartholini inprimis *Centuriis*, *Epiſtolis & Miſcellaneis Ephemeridibus Germanicis & Danicis.* In *Actis Anglicis*, ſub *Anatomes* titulo, in Indice inveniuntur ordine enumerata, qvæ circa Anatomen qvorundam animalium obſervata ſunt. *De Cygni cantu* egit Thom. Bartholinus, peculiari libro. Videatur & Æg. Menagius *in Tractatu ſuper Poëmata Malherbæ pag. 314.*

5 *De reſtitutione oculorum* in animalibus per liqvorem chelidoniæ multa magnaqve commentatus eſt Franciſcus Joſephus Burrhus, *in Epiſtolis ſuis ad Thomam Bartholinum ſcriptis*, cum tamen experientia teſtetur, id fieri qvacunqve aqva pura & limpida poſſe. Ariſtoteles, *lib. 2. de hiſtoria animalium cap.* 17. evenire ſerpentibus idem ait, qvod pullis hirundinum, oculis enim ſerpentum laceratis, ſubnaſci alios referunt. Wagenſeilius *in Sota pag.* 155. illa in dubium vocat, ab Ariſtotele tradita, ſed immerito. Nam idem hoc experimentum fuit, qvod hodie obſervatum eſt

(gg) Gotfr. Vogtii Diatribæ *de Chamæleonte*, *Congreſſu & partu Viperarum & Brutorum ex Mortuis reſuſcitatione*, una cum duabus aliis *de reſuſcitatione Plantarum & Cantione Cygnea*, junctim *in Curioſitatibus Phyſicis* Güſtrovii an. 1668. in 8. & Lipſiæ an. 1698. in 12. ſunt recuſæ, *Diſſ.* autem *de Lacrymis Crocodili*, cum pluribus aliis Zoologicis, ejusdem *Deliciis Phyſicis* Roſtochii an. 1671. in 8. editis, inſerta.

eſt in anſeribus & canibus, aliisqve animalibus, qvibus oculi non qvidem renaſcuntur, ſed reſtaurantur, ſuppeditante ipſa natura humores oculorum deperditos vel expreſſos. Ceterum in ſingulis illis recenſendis infinita eſſet opera. Animalium diſtributiones & claſſes certas vulgares etiam Phyſici tradunt, è qvibus illæ capi poſſunt. De ceteris videndi ſpeciales Obſervatores.

CAP. XLVII.
DE HOMINE.

§. 1 *Hominis præ ceteris animalibus prærogativa, & tractationis de illo amplitudo. 2. Scriptores præcipui de homine integro, ejusque generatione, nutritione & longævitate. 3. De Partibus ejusdem ac Membris, Cerebro, Oculis, Visceribus, Medulla Spinali, Musculis, Lingua & Guſtu, Membris genitalibus, Pulmonibus. 4. De Sanguine, ſanguificatione inter cor & hepar controverſa, ſanguinis transfuſione, ac medicina infuſoria, cujus inventum plures ſibi vindicant. 5. De Pilis, barba, ſtercore, crepitu ventris & ungvibus. 6. Scriptores de Anima humana, ejusque immortalitate (quam an Ariſtoteles, ab Ant. Rocco fruſtra defenſus, ſtatuerit, dubitatur,) Lud. la Forge, Cordemoæus, Lud. Vives, Ken. Digbæus (ab Amando Vero impugnatus,) Aon. Palearius, &c. Controverſia de origine animæ. Judicium de Traducis Patronis. Præexiſtentiam Animarum defendunt Henr. Mohrus, & præcipue Chriſtoph. Sandius.*

Animal omnium digniſſimum HOMO eſt, qvi Microcoſmus à qvibusdam dicitur, non qvidem adeo adæqvato nomine, ſed qvod tamen ſenſu poſſit tolerari. Nullum enim eſt corpus humano elaboratius, qvod prætera mentem habet ſibi junctam, & mirabili modo unitam. Eo enim differre à reliqvis animalibus homines in confeſſo eſt, qvod ſcil. mente præ ceteris animantibus præditi ſint. Ceterum unum illud objectum ampliſſimum eſt, & magnis voluminibus argumentum ſuppeditare poteſt. De animo nihil dicimus, nam is extra Phyſices conſiderationem eſt. Solum corpus humanum integram doctrinam Medicam ſibi vindicat, cujus maxima pars, Anatome, in analyſi hujus corporis verſatur, de qva extant vaſtiſſima Volumina, totqve Obſervationes ſingulares, præter generales iſtas Bartholini *Inſtitutiones*, ut vel index earum parere integrum volumen posſit. Summarias illas partium corporis delineationes Phyſici Autores omnes Anthropologici, præter Anatomicos, qvi illud ex profeſſo agunt, operoſe ſatis exponunt. Nos perſeqvemur ſumma qvædam & Autorum & rerum capita. 1

2 Pulcherrimus eſt Carteſii liber poſthumus, è Gallica in Latinam verſus, *de Homine*, cum Ludovici de la Forge *Commentario* Amſtelodami A. 1677. *in 4to* editus, à *Claud. Clerſelerio*, in qvo multa occurrunt nova & notabilia. Prior Editio, à Flor. Schuylio curata, non erat perfecta. Honorati qvoqve Fabri *Tractatus de homine* non pauca, magna diligentia, nec vulgari modo, compendioſe perſeqvitur. Qvæ

ad naturam ſexus maſculini & fœminini, conſtitutionem partium genitalium, rationem generationis, pertinent, J. Bened. Sinibaldus, *in Geneanthropia* ſua (Romæ A. 1642. *in fol.*) magna cum cura, exponit. De pulchræ prolis habendæ ratione extat elegans carmen Calvidii Læti, *Callipædia, ſive de pulchræ prolis habendæ ratione.* Similis argumenti eſt Jani Huarti, Hiſpani, *Scrutinii ingeniorum Appendix, qvomodo generari ingenioſi & ſapientes Liberi poſſint*, ab Æſchacio Majore, cum ipſo *Scrutinio*, Lat. verſa, Lipſ. A. 1662. *in 8vo.* De *prole nutrienda* Poëma Scævolæ Sammarthani inter *Delicias Poëtarum Gallorum* invenitur. De *Signaturis fœtus* egit Martinus Schoockius Diſſertatione peculiari, de *hominibus longævis* Epiſtola prolixa Henr. Meibomius.

3 *De partibus animalium, & earum uſu*, Galenus egit ſingulari libro, in qvem extat doctiſſimus *Commentarius* Caſp. Hoffmanni, ubi qvam pleniſſime & diſertiſſime de omnium partium conformatione ac uſu, junctis politioris Literaturæ ſubſidiis, diſſeruit. Diverſo inſtituto Allegorice de membris humanis egit Mich. Mayerus *in civitate corporis humani*, joculare autem de iisdem Poëma, lectuqve haud injucundum, Pet. Baart, ſub tit. Leedeſtemmung / Belgice edidit. De *partibus humani corporis* multa contra Guilh. Harveum diſputat Alex. Roſſæus, *in Arcanis Microcoſmi*, Anglice ſcriptis. Sed is non felicior in Phyſicis cenſor, qvam in Poëticis, videtur, in qvibus ne ſenſus qvidem Poëtarum capit. *Anatomen cerebri* Marcellus Malpighius, Italus dedit. Extat & Thomæ Williſii liber curioſiſſimus, *Pathologia cerebri*, ſumma diligentia conſcripta; De *cerebri vero humani proprietatibus* Gvalth. Charletoni Diſſertatio, qvæ una cum *inquiſitione de fulmine tactis* Lond. A. 1665. *in 8vo* edita eſt. *Oculorum fabricam* accurate deſcribunt Optici, & extat de ea ſingularis Mart. Hortenſii *Diſſertatio.* De *Cerebro* pariter atqve oculis egit Franc. Joſ. Burrhus, *in Epiſtolis ad Thom. Bartholinum*, qvarum *conſiderationem* dedit D. J. Dan. Major, & non pauca hujus hominis vana conſilia cogitataqve vellicavit. *De Coloribus oculorum* Sim. Portii liber prodiit Florentiæ A. 1550. *in 4to.* *De Nervis opticis* ſcripſit Malpighius, cujus omnia præclara ſunt, & accuratiſſimis obſervationibus eruta. *Viſcerum ſtructuram* Malpighius, idem explicatam dedit. *Medullæ ſpinalis Anatomen* Gerh. Blaſius. *De Muſculis* nemo eruditius ſcripſit, qvam Nicolaus Stenonis *in Myologia* ſua, in qva, è Geometricis principiis, eorum motus demonſtrare laborat. *Guſtus* organon Laur. Bellinus & Marcellus Malpighius accurate examinarunt, demonſtraruntqve, in qvo ratio guſtus conſiſtat, videl. in papillis nerveis, per totam lingvam diſperſis, ex qvarum contactu illa perceptio ſenſilis, qvam guſtum dicimus. *De organis virorum genitalibus* Regnerus Grafius ſcripſit, qvi accuratiſſimam teſticulorum anatomen inſtituit, innumerabili plexu nervulorum conſtantium. Publicavit & Joh. de Horne *obſervationum circa genitalia prodromum*, ſed morte præventus totum opus perficere non potuit. *De pulmonibus* extat Thomæ Bartholini peculiaris Tractatus, Hafn. A. 1663. *in 8vo* editus, in qvo demonſtravit, omnem pulmonum ſubſtantiam conſtare veſiculis, qvibus aër continetur, cujus beneficio qvomodo reſpiratio

ſpiratio fiat, peculiaribus libris oſtenderunt Joh. Schwammerdammius, Joh. Mayow, & Malach. Thruſton.

De ſanguine, ejusqve generatione, & generationis loco, diverſæ ſunt ſententiæ; 4
Antiqvi hepati adſcribunt, recentiores cordi, qvorum Anteſignanus Guilh. Harveus, qvi circulationem ſanguinis primus in medium adduxit. Unde varia ſcripta edita ſunt, tam pro hepate, qvam corde, à Thoma Bartholino, Lud. Biliſio, & tam pro, qvam contra circulationem, qvorum hiſtoriam ſic ſatis diligenter recenſet Mich. Watſonius *in unione ſapientiæ*. *De ſanguine* Joh. Betti qvoqve Tractatus exſtat, multa habens circa ejus generationem notabilia, multa qvoqve de lacte, qvi non multum ab antiquis abire videtur. Plurima circa ſanguinem hominum fuerunt experimenta, ratione transfuſionis ejus ex uno animalis corpore in aliud, & ratione etiam infuſionis, qva liqvor aliqvis medicamentoſus venæ injicitur, de cujus artis inventione lites variæ moventur. Sibi illam vindicat D. Joh. Dan. Major, cujus extat *de Chirurgia infuſoria* ſingularis liber. Joh. Sig. Elsholzius contra, edita *Clyſmatica nova*, ſibi tribuit, contra qvem Major inventum ſuum vindicavit. Sed & Galli de eadem Anglis, & hi viciſſim illis, litem moverunt. Contra transfuſionem ſanguinis prodiit Tractatus Ant. Santinelli, cui titulus: *Confuſio transfuſionis*; ubi multis argumentis eam impugnat, qvæ tamen non omnia æqve ſtringunt. Eſt vero transfuſionis inventio antiqvior, ac jam tum Andr. Libavii tempore fuit cognita, qvi ejus per jocum mentionem facit *in actione contra Henn. Scheunemannum*. De variis corporis partibus extant erudita opuſcula Hieronymi Fabricii ab Aqvapendente, de qvibus, aliisqve Anatomicis antiqvioribus, in Herm. Conringii *introductione ad artem Medicam* plenior eſt relatio.

De pilis extat Joh. Tardini liber in Caſp. Dornavii *Amphitheatro* recuſus. De 5
barba Marci Antonii Ulmi vaſtum volumen, Bononiæ A. 1602. *in fol.* impreſſum, ſub. Tit. *Barbæ humanæ Phyſiologia, ſeu de fine ejus Philoſophico & Medico.* Ant. Hotomanni *de Barba Dialogus*, & Joh. Pierii Valeriani *Apologia pro Barbis Sacerdotum*, Philologica tantum ſectantur. Scripſit & alius, neſcio qvis, *Medicinam Stercorum*, (hh) qvi fortaſſis, ut Virgilius ex Stercore Ennii, aurum conqviſivit. Georg. Segerus, Med. Thorunienſis, *de Crepitu ventris* Tractatum ineditum ſervat, & ſumma diligentia omnem ejus naturam rimatus eſt, non ſine perpetuis experimentis. Sed is, ob ignobilitatem argumenti premit librum, nec audet in publicum proferre. De *ungue* ipſe librum ſub manibus olim habui. *De affectionibus Capillorum & Unguium* Vopiſcus Fortunatus Plempius peculiari ſcripto eſt commentatus.

De *Anima* tractatio ad Phyſicam per ſe qvidem non pertinet, ſed qvatenus à 6

(hh) Quis ille ſit *Medicinæ Stercorum* Scriptor, à Morhofio *h. l.* memoratus, ignoro. Luſtro poſt obitum Morhofii elapſo, ſimile ſcriptum, Francof. an 1696 *in* 8. Germanico edidit Idiomate, Chriſtianus Franc Paulinus, Medicus Iſenacenſis, ſub Titulo *Pharmacopolii Stercorei* ſive Heilſame Dreck-Apothek / wie nemlich mit Koth und Urin / faſt alle / ja auch die ſchwerſte giftige Kranckheiten und bezauberte Schaden / vom Haupt biß zu den Füſſen / inn- und euſſerlich / glücklich ſind curiret worden / ꝛc.

corpore diſtinguenda eſt. Ut clarior corporis Idea ſit, notitia ejus aliqva habenda eſt, qvam ſuppeditat Lud. de la Forge, Carteſianus, *in libro de mente humana*, è Gallica in Latinam linguam converſo. Præ ceteris legendus eſt liber Cordemoæi Galli, qvem *de differentia corporis & ſpiritus* Gallice, eleganter conſcripſit. Lectu etiam dignus eſt Lud. Vivis *de Anima liber*, non qvidem intima Philoſophiæ argumenta penitus excutiens, ſed eleganter tamen, ut omnia ejus viri, ſcriptus. Lib. Fromondus *de Anima*, Fort. Licetus *de Ortu animæ humanæ, & cum corpore coëxtenſione*, ac Sim. Portius *de Mente humana*, bonorum Collectorum vice funguntur. Ceterum *de origine animæ, ejusque immortalitate*, ut eſt plena difficultatis diſputatio, ita à Phyſicis componi & decidi tota non poteſt. De Ariſtotele non pauci dubitant, & qvidem non absqve fundamento credunt, mortalitatem potius animæ ſtatuiſſe eum, qvam immortalitatem, qvæ mihi, ex Ariſtotelicis principiis, eadem facilitate, ac forte majori, deſtrui, qvam aſtrui, poſſe videtur. Ant. Roccus, autor ſublimis ingenii, vaſto qvidem libro contrarium ex Ariſtotele oſtendere voluit, ſed tamen ita diſputat, ut cauſam ſuam potius deſtituat, qvam juvet. Refutationes certe ejus argumentorum, contra immortalitatem animæ ex Ariſtotele prolatorum, debiliores ſunt, qvam ut omnem illorum vim elidant. Prodiit iis liber Francofurti A. 1644. *in 4to*, ſub Tit. *Animæ rationalis immortalitas, ſimul cum ipſius vera propagatione ex ſemine, via quadam ſublimi peripatetica, hactenus poſt Ariſtotelem non ſignata veſtigiis, Exercitationis Philoſophicæ illibatæque veritatis gratia, indagata.* Kenelmus qvoqve Digbæus hoc argumentum tractavit *in Demonſtrat. immortalitatis animæ rationalis*, Anglice ſcripta, & Lat. qvoqve Pariſ. A. 1651. *in fol.* & Francof. *in* 8. edita, qvi, perpetua & natura corporum, eorumqve qvalitatibus, qvarum præcipuas facit raritatem & denſitatem, progreſſione, functiones animæ, ejusqve immortalitatem, monſtrare laborat. De principiis ejus primum tranſacta oportet eſſe omnia, qvæ an omnibus ad palatum futura ſint, dubito. Alioqvin, qvi illa impugnat, nexum illum tollit. Refutat illum, ſed non ſatis judicioſe, ſingulari libro, A. 1661. *in* 12. edito, Jeſuita qvidam, qvi ſe Amandum Verum nominat (genuinum nomen eſt *Eggefeld*,) ſub tit. *Anima triumphans.* Aonius Palearius in *Poëm. de Immort. animæ.* ad Lucretii imitationem ſcripto, Platonicorum ſententias præ ceteris ſeqvitur. *De ortu animæ per traducem, de præexſtentia animarum, de creatione*, multæ ſunt controverſiæ, ſuiqve ſingulis ſententiis patroni. Sententia de traduce apud plures aſſenſum obtinuit, qvanqvam & illa ſuis difficultatibus urgeatur, ſi mordicus tenere velimus nonnullas aſſertiones, qvas de ſpirituum natura nobis perſuaſimus. Præexiſtentiam Angli nonnulli præ ceteris defenderunt, ſuntqve libri Henrici Mohri, Philoſophi Platonico-Carteſiani, & aliorum, integri ſuper hoc argumento conſcripti. Vid. præſertim Mohri *Lib. de immortalitate animæ*, & Sam. Parkeri *Tentamina Theologico-Phyſica*, in qvibus contra præexiſtentiam diſputat. Eam qvoqve ſententiam Christophorus Sandius ſingulari libro *de origine animæ* defendit, *Coſmopoli ap. Libertum Pacificum*, A. 1671. *in 8vo.* edito, qvi meris teſtimoniis conſtat, nihilque aliud agit,

qvam

qvam ut probet, præexiſtentiam animarum ſacris literis eſſe conſentaneam, & plerorumqve Patrum ac Philoſophorum ſententiis comprobatam. Platonicorum enim ſuffragia freqventiſſima habet. Totus in eo eſt, ut, non niſi ſola hac ratione, difficultates circa animæ originem monſtret poſſe expediri, qvas omnes recenſet, & argumentis Adverſariorum reſpondet. Ceterum S. literis & Patribus perverſos ſæpe ſenſus impingit, & non raro Hæreſeos ſuæ ſpargit ſemina.

CAP. XLVIII.
DE SENSIBUS ANIMALIUM.

§. 1. Carteſii ſententia, bruta ſenſibus ſpolians, improbatur. Motus ſenſationis celerrimus vix perveſtigabilis. Job. Alph. Borelli Scripta de motu commendantur. 2. Viſum, & cognatas de coloribus, oculis, ſpeculis, lumine, doctrinas, ſibi vindicat Optica. 3. Auditum Acuſtica. Inſtrumenta eum adjuvantia. Soni natura & diverſitas. Autores huc ſpectantes. 4. Odoris & odoratus natura. Cur plus eo valeant bruta, qvam homines? Doctrina ejus neglecta. 5. Guſtus & saporis ratio atque origo à papillis linguæ nerveis. Scriptores de inedia quorundam prodigioſa. 6. Tactus natura. 7. De ſenſibus internis rectius Carteſiani docent, qvam Ariſtotelici. Scriptores de imaginatione, qva Pet. Pomponatius & Jul. Caſ. Vaninus contra religionem ſunt abuſi.

Nihil eſt vulgatius ſenſatione; ſed ita tamen alte abdita ejus principia, ut in 1 ſenſationis cauſis dandis ſufficientibus deficiamus. In animalibus ſenſationem nihil eſſe, præter motum, Carteſiani ajunt, in homine vero concurrere mentis operationes, ideoqve ſenſum ab intellectu non ſejungit Carteſius. Cetera animantia ne ſentire qvidem exiſtimat, qvam ſententiam ſuo loco nos relinquimus. Res qvidem ipſa ſatis innuit, ſentire illa non ſolum, ſed & percipere ipſum ſenſum, qvod tamen negabat Carteſius, qvi, perceptionem ſenſus intellectus opus eſſe, putavit. Secundum enim tres gradus naturam ſenſionis diſtinxit, ex mente Carteſii, Antoninus le Grand, è qvibus gradibus tertium ſoli homini tribuit. Interim, ſi externas reſpiciamus circumſtantias, motum qvidem omnino deprehendimus ſubtiliſſimum, celerrimum, inſtantaneum, qvalis motus qvibus principiis dirigatur, res profecto non eſt adeo expedita, ut qvidam exiſtimant. Non dependent omnes illi motus ab objecto externo. Qvemadmodum Henr. Regius, *in Philoſophia naturali, lib.* 4. *c.* 16. ex mente Carteſii, ſatis qvidem accurate, deſcripſit. Sunt enim in brutis qvoqve animantibus aliqvi ſpontanei motus, à nullo principio determinati. Examinandi tamen interim nobis ſunt iſti motus, & qvantum de eorum natura apprehendere poſſumus, tantum ad illuſtrationem hujus doctrinæ conferendum. Ken. Digbæus (*in Demonſtr. Immort. Animæ*,) & Gvalth. Charletonus (*in Phyſiol. ſua*) ſenſum, & qvalitates ſenſiles, corpora eſſe ſtatuunt, ſed falſo. Eſto enim, qvalitates illas particulas eſſe minimas, è ſubjecto expulſas; ſenſum tamen per ſe non faciunt, ſed qvatenus nervos ſenſorios feriunt. In qva applicatione illorum ad nervos, qvæ acci-

accidentalis omnino eſt, ratio formalis ſenſus conſiſtit. Si in lucem prodiiſſet Johannis Alphonſi Borelli liber *de Motibus animalium* (ii) multa ex eo haurire poſſemus, ad perfectam ſenſationis declarationem; ſatis enim ex libro ejus *de motu projectorum* ſingularis hujus Viri ſagacitas patet. Qvæ ad ſenſum reqvirantur, tradunt omnes etiam compendiarii Autores. Reqviruntur ſc. *objecta*, *media & organa*, de qvibus cumulatiſſime agunt omnes, ideoqve non eſt neceſſum illa hic repetere.

2 Omnium ſenſuum nobiliſſimus eſt *viſus*, cui excolendo integra diſciplina inventa eſt, Optica ſcil. vaſtiſſimis voluminibus exculta. Hic acres ſunt diſputationes de ratione viſionis, an fiat per emiſſionem, an receptionem radiorum, fieri autem per utramqve veroſimile eſt. Pertinet huc tota de coloribus doctrina, qvæ ad ſpecies ſenſiles aliis refertur. Pertinet huc tota ſpeculorum doctrina, doctrina de oculo item, ejusqve partibus, qvæ omnia plena manu Optici Autores ferunt. Pertinet etiam huc doctrina de lumine. Ut enim viſio fiat, medium illuminatum neceſſarium eſt.

3 *Auditus* alter ſenſus externus eſt, cujus itidem peculiaris diſciplina datur, qvam ἀκȣςικὴν vocare poſſis, qvo generali titulo non muſica tantum, qvæ verſatur circa ſonos harmonicos, ſed omnes ſoni, comprehenduntur. Pertinet huc mirabilis illa auris ſtructura, qvam Anatomici nobis depingunt. Cæcilius præſertim Folius, Eqv. Venetus, cujus extat *Nova internæ auris delineatio, ex ratione ſtructuræ modum Auditus demonſtrans*, Venetiis anno 1645. in 4to edita. Cujus organi potentia arte etiam juvari poteſt. Quale inſtrumentum habent Hiſpani, qvi, præter perſpicilla, ſibi familiaria, ſemper ſecum portant inſtrumentum tale, qvod auribus apponunt, ut eo diſtinctius ſonum percipiant. Ceterum objectum Auditus, ſonus eſt; oritur vero ſonus ex concuſſione aëris vel aqvæ. Variat autem ſonus ratione ſubjectorum, & ratione mediorum. Obtuſius enim in aqva ſonat corpus, qvam in aëre, acutius ſonant metalla, qvam ligna, qvæ omnia explicare velle magni Voluminis res eſſet. Nemo eſt, qvi naturam ſonorum ſagacius explicuit, per multas corporum ſpecies, qvam Honoratus Fabri, qvi ſingularem *de ſonis* Tractatum Phyſicis ſuis inſeruit. Cui addi meretur Franc. Baconis Verulamii *de Sono & audibilibus hiſtoria*, licet exigua. Multa Kircherus *in arte ſua magna conſoni & diſſoni* habet, qvæ ad naturam Echus ſpectant. Ea omnia, quia totis diſciplinis pertractantur, ab inſtituto noſtro nunc ſunt aliena. Pertinet huc etiam omnis illa doctrina *de voce & pronunciatione*, de qvibus legantur Cordemoæi *lib. de verbo*, & Petrus Montanus in libro, cui titulus: De nie Spreck Konſt. Multa poſſent etiam hic afferri de *ſurdorum informatione*; ſed de iis omnibus dictum eſt in *Diſſertatione* noſtra *de Paradoxis ſenſuum*, quæ cum in omnium manibus ſit, nolumus illa hic repetere.

4 *Odoratus* ſenſus eſt; qvo diſtingvimus res ſecundum odorem. Eſt odor nihil aliud, quam effluvia ſubtiliſſima corporis odorati, per canales narium ad proceſſus mamillares delata, qvi præcipue organon conſtituunt hujus ſenſionis. Medium eſt, vel aër, vel aqua, per qvod transfunduntur corpuſcula illa volatilia. Et hac quidem ſenſationis parte brutis animan-

(ii) Joh. Alph. Borelli *Opus de Animalium Motu Poſthumum* in duas partes diviſum, Romæ an. 1680. & 81. in 4. revera prodiiſſe, ſupra *ad Cap. VI. § 6.* jam eſt monitum.

animantibus inferiores ſunt homines; longe enim felicius illa diſtinguunt & dijudicant per odores, qvam homines. Cujus diverſitatis cauſa eſt, qvod ſimpliciori cibo vivant animalia, qvam homines, qvibus peregrini vapores & halitus ſemper obſident nares. Hinc fit, ut jejuni magis olfactu polleant. Eſtqve ſingulare illud exemplum hominis, cujus Digbæus meminit, qvi diu in ſylvis vivens, ac radicibus & oleribus victitans, canes ſagacitate oderandi æqvavit. Ceterum illa de odoribus doctrina minus eſt ceteris ſenſuum objectis exculta, adeo ut & ipſa odorum formalis ratio nondum ſit ſatis expedita. Aliqvi enim ſalibus velut volatilibus, aliqvi ſulphuri adſcribunt, de qvibus vide Joh. Bapt. Hamelium in *libro de affectionibus corporum*, *integro capite*. Qvod miſtionem odorum attinet, illa ita non eſt explorata, ut natura colorum. Colores enim ex miſtura varia produci, & qvomodo illi produci debeant, notum eſt omnibus, at odorum diſtinctio nulla talis eſt. Pet. Servius, *in Lib. de Odoribus*, Romæ anno 1641. *in 8vo* edito, plenius qvidem hoc argumentum aliis tractat, ſed non recentiorum Philoſophorum principiis eſt imbutus, qvæ qvi non deguſtavit, in odorum ſcrutinio non ſatis emunctæ naris eſt. Joh. Bravi *Lib. de odorum & ſaporum differentia* Ven. A. 1592. *in 8vo* prodiit.

Guſtus organon lingva eſt, cujus ſuperficies ita comparata eſt, ut aliorum corpuſculorum ſuperficiebus tacta, vel gratum ſibi motum, vel ingratum, perſentiſcat, qvi ſapor dicitur. Sunt autem in ſuperficie linguæ variæ papillæ nerveæ, qvas Marcellus Malpighius & Laur. Bellinus primum detexere, qvæ prout afficiuntur à tactu corpuſculorum minimorum, ita ſapor, vel gratus, vel ingratus, illi objicitur. Horum ſaporum certi qvidam gradus ſunt & claſſes, ſuntqve eorum nomina rectius diſtincta, qvam odorum. Conſiſtit omnis illa diverſitas ſaporum in particularum conditione, qvæ papillis nerveis illiduntur. Nam Peripatetici, qvi ex elementis illam diverſitatem deducunt, longinqva nimis ſapiunt. *De ſapore dulci & amaro* Laur. Gryllus Tr. edidit, Pragæ A. 1566. impreſſum. *De iis, quæ ſine alimento vivunt*, exſtat Liber Fortunii Liceti, cum qvo conferri poteſt Phil. Sechtlenii *lapis Lydius prodigioſarum inediarum*, Paderbornæ A. 1614. *in 12mo* editus. 5

Tactus ignobiliſſimus omnium ſenſus habetur, cujus tamen interventu ſenſus omnes conſtant. Objectum Tactus ſunt qvalitates illæ ſenſiles, qvas manibus præcipue, vel toto corpore, deprehendimus, calidum ſc. frigidum, humidum, ſiccum, &c. Medium tactus caro, vel cutis, habetur, organa conſtituuntur nervi. Qvæ per tactum fieri poſſunt mirabilia, in *citata Diſſertatione* prolixius expoſuimus, è qva ſuppleri poſſunt, qvæ hic omittimus. 6

Habentur & apud Peripateticos *ſenſus interni*, de qvibus illi magna cum cura philoſophantur. Sed, ſi rem recte intuearis, omnia terminorum plena invenies, & parum rei in iis. Magis Carteſiani placent, ac legi poteſt, qvem ſupra laudavimus, Ludov. de la Forge *in libro de mente humana*, ſicut & Cordemoæus *in libro de differentia corporis & animæ*. Addatur Carteſius ipſe *in libro de paſſionibus animæ*, qvo nihil eſt elegantius & conſummatius. *De Imaginatione* Thom. Fienus Libellum ſcripſit, ac multa habet Pet. Pomponatius in libro profano *de Incantatione*, qvi omni magiæ viam ſtruit, & hanc di- 7

vinis immiſcet miraculis. Unde non ſine horrore legas, qvæ ſceleſti Præceptoris neqvam diſcipulus, Jul. Cæſ. Vaninus, in *Dialogis* ſuis, ex eo in religionem infert.

CAP. XLIX.

DE SEDE ANIMÆ RATIONALIS.

§. 1. Variæ de illa ſententiæ. 2. Ceteris probabiliores judicantur opiniones Carteſii de glandula pineali, & Nic. Hobokenii de medulla cerebri. 3. Concluſio de de difficultate cognitionis ſui ipſius, ſive Pſychologiæ.

1 NUlla eſt difficilior inqviſitio, qvam nexus illius, qvem cum corpore ANIMA habet. Tanto enim conatu inqvirimus in animam, nec illam, in qva ſede invenire debeamus, ſatis conſtat. Magna hic diſputatio eſt veterum & recentiorum. Aliqvi cum nullam certam ſedem agnoſcunt, per totum corpus peregrinantur, eamqve totam in toto humano corpore, totamqve in partibus, ponunt. Mirabili fingendi licentia, hinc aliqvi faciunt animam toti corpori coëxtenſam, & extat, *de anima corpori coëxtenſa* elegantiſſimus & doctiſſimus liber Pet. Petiti, Pariſiis *in 8vo* editus A. 1665. Aliqvi animam in ſanguine ponunt, aliqvi in ſpiritibus animalibus. Sed illæ omnes ſententiæ vagæ ſunt & indeterminatæ. Alii, qvi particularem magis ſedem qværunt, cor regiam animæ faciunt, in qvam ſententiam loca qvædam Scripturæ afferunt.

2 Corde tamen rejecto rectius alii in capite ſedem animæ collocant. Sed & hic iterum qværitur, in qva parte capitis ea qværenda ſit; variæ enim hic ſententiæ ſunt. Aliqvi eam reponunt in ventriculis cerebri, aliqvi, uti Carteſius, in glandula pineali. Hanc glandulam pinealem cum primum detexit Carteſius, non ſe reperiſſe exiſtimavit, qvod pueri in faba. Ex hujus enim glandulæ motu & percuſſione omnem putabat cogitandi rationem procedere, qvoniam nullum alium ejus uſum poterat deprehendere. Sed oſtenderunt alium ejus uſum Anatomici, interqve eos Nic. Hobokenius ſingulari libro *de ſede animæ in corpore humano, cap. 5. Art. 6.* Qvam ſententiam cum refutaviſſet, cerebri ſubſtantiam medullarem tandem illam animæ ſedem conſtituit, poſtqvam omnes aliorum opiniones prolixis diſſertationibus excuſſerat.

3 Tanti ſcil. eſt, ſe ipſum deprehendere, tam operoſum, illud cognoſcere, per qvod ſumus illud, qvod ſumus, qvæ tamen notitia debebat eſſe omnium ſuprema. Nos hic pedem figimus, & in hoc, velut culmine naturalis cognitionis conſiſtimus. Mens humana ſcil ſpeculatrix illa eſt, omnibus ſuperſtes, cui ſoli excolendæ adhibetur omne illud, qvod cura noſtra diſcitur, & illam tamen ipſam, non niſi per nebulam, videmus, imo non videmus illam, niſi ipſa, qvæ ſemet in ſe ipſa, contemplatur.

D. G. Morhofi
POLYHISTORIS
TOMI II.
SIVE
POLYHISTORIS PHILOSOPHICI,
LIBER III.
ΜΑΤΑΙΟΤΕΧΝΟΣ,
DE ARTIBUS DIVINATORIIS ET MAGIA.

§. 1. *Scriptores de Divinatione in genere.* 2. *De Divinatione naturali eventuum naturalium. Aſtrologorum, & in his Comitis de Fliſco, temeritas culpata. Prædictiones Ecſtaticorum.* 3. *Commendatur Divinatio morum & affectuum animi è ſignis externis, velut Politico utiliſſima, una cum Scriptoribus de illa præcipuis, Jano Huarto, Scip. Claramontio, Aug. Maſcardo, Chambræo, Ariſtotele, Theophraſto, &c. Divinationem hujusmodi è voce Lud. Creſollius, è riſu Proſp. Aldoriſius, è temperamento, unguibus & ſcriptura, Camillus Baldus inſtituere docuit.* 4. *Scriptores Phyſiognomiæ naturalis de membrorum configuratione, Hon. Nicquetius, Joh. Bapt. Porta, Andr. Otto; De illorum proportione Joh. Sig. Elsholtzius, de Nævis idem, Lud. Septalius & Chambræus, de Pede Joh. d' Arty.* 5. *Judicium de Metopoſcopiæ & Chiromantiæ antiquitate. Divinatio veterum ex Saliſſatione, ſive trepidatione membrorum. Hermetis Triſmegiſti Melomantia. Melampus* περὶ παλμῶν. *Artemidorus de Manuum inſpectione. Jul. Caſ. Bulengerus de ominibus & divinationibus.*

6. Scriptores Metopoſcopiæ & Chiromantiæ varii recentiores. Metopoſcopia *Hier. Cardani an eum Autorem agnoſcat, dubitatur. Magiſtri Chiromantiæ olim creati. 7. Judicia prolixiora de Joh. Belotti & Philippi May Scriptis Chiromanticis. Hier. Cardani circa omina & divinationes ſuperſtitio. Finellus de Maculis unguium. 8. Scriptores Onirocritici de Somniis interpretandis, Artemidorus, Syneſius ab H. Cardano illuſtratus, Apomaſar, &c. 9. Aſtrologiæ judiciariæ Impugnatores, è quibus præſertim Cl. Salmaſii rigor nimius notatur. Judicium de principiis illius benignius. 10. Defenſores ejusdem, Joh. Bapt. Morinus, Joh. Heydon (cujus ineptiæ notantur) & Placidus de Titis. 11. Henr. Ranzovii Scripta Aſtrologica commendantur. Artis Aſtrologicæ Scriptores antiqvi, Petoſiris, Ptolomæus, Arabes, Proclus Diadochus, Manilius, & recentiores nonnulli. 12. Aſtrologia Genethliaca mater plerarumque artium divinatricium, & ſpeciatim quidem doctrinæ imaginum Taliſmanicarum, quam tradiderunt & defenderunt Conſt. Albinus, Henr. Corn. Agrippa, Jac. Gaffarellus, impugnavit vero Gabr. Naudæus. Fabula de Guſtavi Adolphi, Regis Sveciæ, gladio Taliſmanico. 13. Ex Aſtrologia profluxit etiam omnis doctrina Magica, inprimis Geomantia, cujus Scriptores aliquot, Gvilh. de Morbeca, & duo Anonymi, recenſentur. Divinatio è jactu cuborum. Chinenſium Geomantia Phyſica, è terræ figura & conſtitutione de incolarum judicans ingenio. 14. Scriptores Magici de ſpirituum conjuratione, divinatione & magia numerorum, ac arte Genium ſuum familiarem cognoſcendi. 15. Scriptores varii de Magia Dæmoniaca. Notantur moderni quidam, ejus exiſtentiam negari auſi, Reginaldus Scotus, Abr. Palingius, & alii. Commendantur, qui iſtos refutarunt, Henric. Morus, Mericus Caſaubonus, Ericus Mauritius. 16. Probatio ſagarum per aquam, ſpecies judiciorum Dei vetuſtorum. Herm. Conringius illam defendit. Indorum ſimiles modi perjuria explorandi. 17. Medicina magica, & curationes per eam. Varii de his Scriptores. Enſalmadores Hiſpani. Incantatio ſerpentum magica, Judæorum curationes cabaliſticæ. 18. Dæmones ſive Genii familiares, an Socrates & Hier. Cardanus vere tales jactarint. Gabr. Naudæi* Apologia pro viris eruditis, Magiæ ſuſpectis, *commendatur, Pet. autem Borelli* lib. de vanitate Magiæ *promiſſus contemnitur.*

1 POſtqvam PHYSICA abſolvimus, ad ea progrediemur, qvæ naturam excedere videntur. In eorum numerum ARTES DIVINATORIÆ referendæ ſunt, qvarum objectum eſt futura & incognita ſcire, cum Phyſici circa res ſenſui ſubjectas & manifeſtas verſentur. Sunt vero variæ divinationum ſpecies, *naturales* aliæ, aliæ *magicæ*, aliæ *licitæ*, aliæ *illicitæ*. De divinationibus generatim, tam licitis, qvam illicitis, ſcripſit, inter veteres, Cicero, in qvam exſtant multi Commentatores, qvos vide in *Nomenclatore Philoſ.* Spachii. E Recentioribus de iisdem ſcripſere Caſparus Peucerus, Joh. Jac. Boiſſardus, & Raguſæus, qvi, in *Epiſtolis in*

8*vo*

8vo *de divinatione* editis, nitido ſtylo, contra omnem Aſtrologiam divinatricem, Chi-
romantiam, Phyſiognomiam, Geomantiam, &c. pugnat.

De naturali divinatione primum dicemus, qvæ conſiſtit in animis hominum, 2
per ſigna externa naturalia cognoſcendis, vel in prædicendis eventibus è cauſis natu-
ralibus, vel ſiderum, vel aliorum corporum, qvalem paſſim ab imperitis etiam fieri
videmus. Ad alteram hanc ſpeciem pertinent, qvæ ex certo Planetarum concurſu
ac configuratione, de tempeſtatibus & morbis Epidemicis, prædicuntur. Qvo in
argumento verſantur Cornelius Gemma, *in libro de naturæ divinis characteriſmis*,
Antonius Mizaldus in *Aëromantia*, Paulus Minerva (de qvo conſulendus eſt Jul. Cæſ.
Capaccius *lib. 2. Elog. pag. 342.* *in libro de præſagiendis temporum mutationibus*,
& alii, qvorum ſupra mentionem fecimus. Pertinent & huc, qvæ ex avium volatu
& garritu, ruſtici obſervant, non qvidem omnia contemnenda. Veterum ſuperſtitio
latius ſe extendit, qvam magnam partem ab aliqvibus etiam hodie probatam inve-
nias, ac defenſam. Videatur Auguſtinus Niphus *de auguriis*. Spectant & huc A-
ſtrologi, qvi de periodis Regnorum, ac converſionibus gentium, ex aſtris philoſo-
phantur, qvi plerumqve certant inter ſe mendaciis, ac nil, niſi canoras nugas, pro-
ferunt. Qvo in genere Comitis de Fliſco *liber de fato* verſatur, in qvo magna ſe
propalare credit myſteria, ſed futilia omnia ſunt, & nugarum plena. Naturales
divinationes de rebus etiam futuris fieri poſſe ab animo, extra ſe quaſi conſtituto, non
diffiteor, ſuntqve mirabilia ejus rei exempla. Videndus Joh. Franc. Picus Mirandula
in *libris de prænotionibus*, & Martinus Schoockius in *libro de Ecſtaſi*.

Majorem habent certitudinem, qvæ de animis hominum è ſignis externis ca- 3
piuntur; & hic qvidem præcipue circa affectus & paſſiones animi indagandas præ-
cipua cura eſſe debet. Quæ qvidem doctrina Politico multis modis eſſe uſui poteſt,
qvi ex animorum inclinationibus judicare de omni actione & commodo poteſt, qvid
ſibi, vel Reipublicæ, è converſatione exſpectandum. Cujus rei elegans exemplum
habemus in *Relatione* Legati cujusdam Veneti *de aula Romana*, ubi Pontificis, omni-
umqve Cardinalium, inclinationes ac temperamenta, ſtudioſe perſeqvitur, & perpe-
tua collatione, qvæ uſui eſſe poſſint Reipublicæ Venetæ, qvidve ſingulis exſpectan-
dum, colligit. Hic inſerviunt libri non pauci, ingenioſe ac erudite ſcripti, qvalis
eſt *Examen des ingenios para las ſcientias;* liber Hiſpanicus, ſcriptus à Jano Huarto,
in linguam Latinam autem converſus ab Æſchatio Majore, ſub titulo : *Scrutinium
ingeniorum.* Sed verſio illa vehementer diſcrepat ab Hiſpanico, multa addita ſunt,
multa omiſſa. Eſt & egregium Opus Scipionis Claramontii *de conjectandis cujus-
qve moribus & latitantibus animi affectibus*, qvod iterata editione publicavit Herm.
Conringius, qvi *incomparabile Opus* vocat, atqve in *præfatione* multa utilia in Phy-
ſiognomiæ commendationem diſſerit. Sunt & Auguſtini Maſcardi, Viri elegantiſ-
ſimi ingenii, ac Urbani Octavi Cubicularii, *Diſſertationes Romanæ de affectibus, ſive
perturbationibus animi, earumqve characteribus*, plenæ reconditæ eruditionis, &
Ant. Zaræ, Aqvilegienſis, *Anatomia Ingeniorum & Scientiarum*, Venet. A. 1615.

in 4. edita. Sunt & à Domino de la Chambre libri de eo argumento conſcripti, *les Characteres des paſſions*, & *l' Art de connoitre les hommes*; qvi poſterior liber in linguam Germanicam eſt converſus. Nec ſpernendus eſt Tract. Anglicus Anonymi *off the different wills of men*, id eſt *de varietate ingeniorum*, excuſus Londini anno 1669. in 8vo. De voce egit, quæqve ex ea ſigna animi colligi poſſint, prolixo & doctiſſimo libro expoſuit Ludovicus Creſollius, *in vacationibus autumnalibus, ſive de perfecta oratoris actione & pronunciatione*, Lutetiæ editis A. 1620. *in 4to. Gelotoſcopiam*, ſive *divinationem ex riſu*, Proſp. Aldoriſius, Italus, ſcripſit, à Naudæo *in Bibliogr. Polit.* allegatus, qvocum idem forte tractavit argumentum Ludov. Septalius *in libro de riſu* inedito. E Veteribus habemus *Phyſiognomica* Ariſtotelis, in quæ elegantem *Commentarium* ſcripſit Camillus Baldus, Italus, qvi & alios libellos reliqvit *de humanarum propenſionum ex temperamento prænotionibus*, item *de naturalibus ex unguium inſpectione præſagiis*, & *de ratione cognoſcendi mores & qvalitates ſcribendis ex ipſius Epiſtola, ſive divinatione Epiſtolari*, qui tres Tractatus prodiere Bononiæ A. 1664. in 4to. Poſtremus eorum omnium eſt curioſiſſimus, ac jactant, ſi recte memini, etiam Rabbini qvidam talem artem, qva ex manu ſcribentis de ingenio hominis præſagia formantur. Qvo forte etiam ſpectat M. Aur. Severini *Vaticinator, ſeu Tr. de Divinatione litterali* ineditus, qvem, una cum *Phyſiognomiæ Medicinalis Idea*, ei tribuit Laur. Craſſus *P. I. Elog. p.* 377. Eſt & inter Veteres aureus liber, Theophraſti *Characteres*, cum aureo Iſaaci Caſauboni *Commentario* editus, qvem præcipue Politicis commendaverim, qvorum hominum ingenia noſſe intereſt.

4 Ad naturalem divinationem ſpectat illa etiam Phyſiognomia, qvæ, ex membrorum configuratione, de ingenio hominis judicat. De planetaria poſtmodum dicemus. Eam eleganter tradidit Honoratus Nicqvetius *libris qvatuor*, ubi omnia Phyſica congerit, ſeparatis nugis planetariis. Eſt & elegans *Opus Phyſiognomicum* Johannis Baptiſtæ Portæ, in qvo præcipue curioſa eſt vultuum humanorum cum animalium vultibus collatio, qvorum aliqvam harmoniam deprehendet facile, qvi diligentius examinabit. Id vero notandum eſt, editionem Italicam longe eſſe locupletiorem, qvam eſt Latina, Hanoviæ A. 1593. in 8vo impreſſa. Ex proportione membrorum oritur etiam qvædam divinatio, de qva libellum eruditum conſcripſit Joh. Sigism. Elsholtzius, cui titulum fecit *Anthropometriæ*, ubi & ſimul de nævis agit, qvomodo ſc. ex nævis vultuum, de nævis latentibus in reliqvo corpore ferri judicium poſſit. De illo argumento etiam Ludovicus Septalius libellum ſcripſit, uti & Dominus de la Chambre. Elsholtzius ideam ſeu harmoniam nævorum peculiari pictura ob oculos poſuit. *Anthropoſcopiam Compendiariam* ſcripſit aliqvis Andreas Otto, ubi judicia de homine colligit, tam naturalia, qvam planetaria. Non deſunt, qvi etiam divinationes peculiares ex reliqvis membris formant, uti ex pectore, ac plantis pedum. *Podoſcopiam* appellant. Ac fuit, qvi Anno 19. hujus ſeculi, Pariſiis opuſculum edidit, Cardinali Rupefucaltio dedicatum, *de pedis admirandis*, in qvo pedem divinitatis habere notam demonſtrat, cognitionem ejus neceſſariam eſſe, totum eſſe homi-

hominem, totam hominis animam, rem eſſe ſacram, regulam religionis & nobilitatis, totiusqve vitæ noſtræ, proinde valde honorandum, nec qvicqvam dignitati illius derogare podagram. Autor vocatur Johannes de Artis, teſte Thoma Bartholino *in Epiſtolis Medicis, Centuria* 3. *Epiſtola* 76. *p.* 321.

Perſeqvemur nunc ceteras Phyſiognomiæ partes, qvatenus principiis naturalibus miſcent ineptias planetarias. Occurrit hic primo ars divinatrix de *fronte*, qvæ *μετωποσκοπία* vocatur, ac ſolet cum Chiromantia, qvæ ex manuum inſpectione vaticinatur, conjungi, eademqve principia habere. Sunt vero iſtæ artes non plane deſtitutæ veteri aliqva autoritate, qvanqvam illa non tanti eſt, ut movere aliqvem debeat. Artemidorus, qvi *de Inſomniis* eſt commentatus, *de Auguriis* etiam & *Manuum inſpectione* ſcripſit, qvos libros Græce Aldus edidit, Latine autem à Jano Cornario redditos Frobenius, ex officina ſua Baſileenſi. Vid. Jacobi Gaddii *Tomum I. de Scriptoribus non Eccleſiaſt. p.* 49. Exſtat inter Hermetis Triſmegiſti ſuppoſititia opuſcula unum, qvod agit *de Melomantia, ſeu divinatione ex membris humanis*, ubi de Saliſſationibus. Vide Lambec. *lib. 6. Bibliothec. Vindobon. Codice Medico MSto Græco quinquageſimo.* De lineis in manu, certis planetis, dicatis, veſtigia ſunt in libro Melampodis, Græci Autoris, *περὶ παλμῶν πρὸς Πτολεμαῖον βασιλέα*, in qvo de *ſaliſſationibus* agit, qvomodo vocantur trepidationes membrorum, qvod genus peculiare divinationis apud veteres fuit. Illic enim meminit digiti Jovis, Saturni, &c. ſi in illis fortaſſis saliſſatio contigerit. De qvo genere divinationis vide & Jul. Cæſ. Bulengerum *de Omnibus libro* 4. *cap.* 2. cujus hic Autoris mentionem facio, qvod veterum deliria circa omnia ſtudioſe colligat, qvæ & magna pars divinationis apud antiqvos fuit. Ceterum idem *de tota divinationis ratione libros VI.* ſcripſit, qvi Specilegia ſunt poſt aliorum accuratiores labores. *Opuſcula* ejus *in fol.* Tomis II. collecta ſunt, ac Lugd. Gall. A. 1621. edita. 5

Ut ad μετωποσκοπίαν redeam, Autores ejus multi ſunt. Edita eſt Gallica lingua Hieron. Cardani μετωποσκοπία, qvam mihi genuinam eſſe vix perſuadeo. Nec edita eſt inter Cardani Opera omnia, à Gabriele Naudæo promulgata. Fuerunt & plures alii ſuperioris ac hujus ſeculi Autores, qvi ſimul & *Chiromantias* ſcripſerunt, & Appendicis loco Metopoſcopiam tractarunt. Liber Italicus Spontani *della Metopoſcopia* accuratius has nugas tractare videtur. *De Chiromantia* & *Metopoſcopia* librum *in folio* conſcripſit Johannes Taiſnierius, qvem ſingularem in ea arte Magiſtrum eſſe dicunt, Naudæus autem, *in Bibliogr. Polit. p.* 106. 107. integrum Opus Bartholom. Coclitis plagio ſibi tradit vindicaſſe enormi, de qvo etiam Thomaſius, *in Tr. de Plag. Lit. §.* 553 poteſt conferri. Qvin ea fuit priorum temporum veſania, ut peculiares ejus artis Magiſtri crearentur, ceu videre libet in qvibusdam Monachorum ea de re libris. Exſtat inter vetuſtiores Autores Doctoris Andreæ Henrici *Chyromantia* (uti ipſe Autor inſcribit.) Anno 1538. *in 8vo* edita eſt Johannis Digandri *Chyromantia* (ſimili inſcriptione per y,) qvi ſingularia ea in arte principia jactat. Rud. Goclenius, Profeſſor Marpurgenſis, itidem edidit *Chiromantiam*, una cum 6

Obſer-

Obſervationibus, per aliqvot annos factis. Ex Italis Alex. Achillinus, Bononienſis, Prof. Patavinus, teſte Jac. Gaddio (*T. I. de Script. non Eccleſ. p.* 18.) libro peculiari Chiromantiæ & Phyſiognomiæ probavit principia. Varios Autores prioris & noſtri ſeculi Chiromanticos uno Volumine collegit qvidam Joh. Prætorius, qvod inſcribit *Theatrum Chiromanticum*, qvibus ipſe etiam ſuas adjecit nugas, qvi & chartulas luſorias Chiromanticas publicavit. Eſt & aliqvis Johannes Kohlmannus, qvi Chiromantiæ cum Genethliaca arte conſenſum ob oculos ponere voluit ſingulari libro, ubi Themata Genethliaca ſemper cum mannum lineis confert.

7 Gallus qvidam, M. Johannes Belott, qvi ſe Magiſtrum vocat ſcientiarum divinarum & cœleſtium, *Chiromantiam & Phyſiognomiam* ſcripſit, in qvibus peculiaria qvædam ſunt principia; ſed ille etiam Magicas artes immiſcet, Geomantiam, Onychomantiam, & artem genium familiarem ſibi conciliandi. Liber profanus & impius eſt, nam Onychomantiam ſuam ex Judæorum Urim & Thumim deducit. Unde & Geomantiam Gentilium natam fuiſſe putat Gvilh Schickardus *in libro de Jure Regio Hebræorum.* Nuper aliqvis Philippus May *Chiromantiam Medicam* ſcripſit, qvæ Gallica Hagæ anno 1665. & Germanica lingua Dresdæ anno 1670. *in 8vo* edita eſt. Is ſingularem jactat ejus artis experientiam, qvæ multorum hiſtoriis & relationibus firmatur, qvæ ſi veræ ſunt, certe aliud qvippiam ſubeſſe videtur, qvam communia iſta principia. Eam vero *Chiromantiam* ad morbos, vulnera & mortem prænunciandam direxit. Reliqva & *Curioſa*, qvam promiſit, qva illa, qvæ ad fortunas hominum ſpectant, tractabit. Multa circa maculas unguium tradit, qvarum ſingularem doctrinam inveniſſe vult videri. Qvæ de morbis è coloribus oculorum præſagiendis habet, non omnino ſpernenda ſunt. Phyſicas enim rationes habent. Habeo & ejus *Chiromantiam* manuſcriptam Germanicam, qvæ ab edita in multis diſcrepat. *De Unguium maculis* Finellus Italus libellum ſcripſit peculiarem. Qvæ ad omina, Phyſiognomiam & Chiromantiam ſpectant, in Operibus ſuis paſſim tractat Hier. Cardanus, qvi mirus fuit talium ineptiarum æſtimator, atqve ut ingenio fuit ſumme melancholico, ita finxit ſibi, neſcio qvæ, præſagia è vocibus, crepitu januarum atqve iſtis minutiis, qvibus nonnunqvam integras implet paginas.

8 Ad naturalia vaticinia aliqva etiam ex parte pertinent *ſomnia*, qvorum interpretandorum peculiaris inventa ars eſt, qvæ ὀνειροκριτικὴ vocatur. Ejus veteres aliqvot Autores habemus, inter qvos præcipuus eſt Artemidorus, qvi lingua Græca doctiſſime *de Somniis* ſcripſit, additis ubiqve rationibus, & cum notis Nicol. Rigaltii editus eſt. Scripſit & Syneſius *librum de Somniis Græce, qvem* Commentario illuſtravit Hier. Cardanus, in qvo adeo diligenter, & cum anxietate qvadam conqviſitis rationibus, hanc tradit doctrinam, ac ſi res maximi momenti ageret, & ſubtiliſſimam Philoſophiæ partem tractaret. Qvi liber & in Germanicam linguam eſt converſus. De Apomaſare, ſive Achmeto potius, Onirocrita Arabe, vid. Barthium *lib.* 31. *Adverſ. c.* 14. & ex eo Placcium *de Scr. Pſeudon. p.* 150. 151.

9 Extra hominem omnium artium curioſarum & divinatricium fons & origo eſt Aſtro-

Aſtrologia, Judiciaria ſcilicet, cujus principia à multis ſunt ex profeſſo impugnata, Johanne Pico Mirandula (cui reſponſum eſt à qvodam Lucio Bellantio, de qvo, ejusqve libro, lege Gaddium *T. I. pag.* 91.) Hieronymo Savanarola, Tobia Wagnero, Pet. Gaſſendo (*in Philoſophia Epicuri*,) carptim vero à plurimis aliis. Illa vero non omnis improbanda eſt, ut faciunt aliqvi, qvorum rigor mihi non placet. Cl. Salmaſius, *in libro de annis Climactericis, etiam antiqua Aſtrologia*, nugatoriis argumentis omnium aſtrorum vim Phyſicam etiam tollit. Multi offenduntur principiis, nec autoritate, nec ratione, demonſtratis, diviſione ſc. domuum cœleſtium, de qvibus ego ita ſentio: rejici illa non poſſe, ſi experientia confirmet, (ut confirmat ſæpe in effectis naturalibus,) ſed accipienda eſſe, ſive à primi ſeculi hominibus, experientia notata, ſive revelatione excepta, ad poſteros per traditionem longævam devenerunt. Eſſe enim qvosdam influxus, præcipue ſolis & lunæ, ratione morborum & vitæ, deprehendere manifeſto poſſumus, & eſſet profecto homo ineptiſſimus, qvi tam vaſtis corporibus aliqvod effluviorum commercium negare vellet. Qvare, cum vitæ noſtræ & ingenii anguſtia, & corporum iſtorum diſtantia, prohibeant, qvo minus obſervare effectus illos poſſimus, ſaltem accipiamus tantiſper, qvæ nobis tradita ſunt à majoribus, hominibus non tam abſurdis, exploremusqve per experientiam earum veritatem, qvæ ſi conſpiret, de principiis diſputare res erit inutilis.

Aſtrologiam, non ſolum *naturalem*, ſed & *Genethliacam* qvæ circa fortunas 10
hominum verſatur, diffuſo libro vindicare eſt molitus Joh. Bapt. Morinus, Gallus, qvi ſpeciatim contra Gaſſendum eam defendit, & qvidem omnium doctiſſime & philoſophice (qvantum tamen res ipſa permittit,) de principiis hujus artis eſt commentatus. Eſt & Anglus aliqvis, *Johannes Heydon*, inſignis nugator, qvi rationibus philoſophicis, ſed plurimam partem vanis & Cabaliſticis, planetarum & fixarum ſtellarum influxum probare voluit. Placidus de Titis qvoqve *Diſſertationem Phyſico-Mathematicam de Aſtrologia* ſcripſit, in qva omnes influxus ad lucem refert, multisqve argumentis probare nititur, effectus tales in corporibus naturalibus provenire poſſe à luce in corporibus cœleſtibus, affectionibus iſtorum imprægnata.

Ceterum librorum, qvi ad Aſtrologiam Genethliacam pertinet, magnus eſt 11
numerus, qvos omnes recenſere non licet. Judicia de Aſtrologis & Aſtrologia judiciaria congeſſit peculiari libro *Henricus Ranzovius*, qvi & alio ſcripto omnem illam artem divinatricem in compendium redegit, è variis Autoribus, tam antiqvis, qvam recentioribus. Inter Antiqviores præter Petoſiris, Philoſophi Ægyptii, *Epiſt. Aſtrologicam ad Nechepſin Regem* (de qva Lambecius *L.* 6. *Comm. de Biblioth. Vindob. p.* 94. & Otto Heurnius, *in Chaldaicis p.* 47. conſulendi,) Ptolomæi ſunt ſcripta, qvem paſſim omnes Arabes ſeqvuntur, qvi in iſto divinationis genere admodum fuere curioſi & ſuperſtitioſi. Complura talia Manuſcripta Arabica recenſet Chriſt. Ravius *in ſpolio orientis*, ſuntqve etiam nonnulla in Latinam linguam converſa. Exſtat & Procli Diadochi *Paraphraſis in quadripartitum Ptolomæi de ſiderum affectionibus*, à Leone Allatio in Latinam linguam converſa, Lugduniqve Bat. A. 1635. *in 8vo* edita. Inter Latinos Poëtas Manilius *Aſtronomica* ſcripſit, in qvem exſtant luculenta Joſ. Sca-

ligeri *Commentaria.* Inter Recentiores Johannes Schonerus, Cypr. Leovitius, Dav. Origamus, præcepta iſta divinatoria prolixe congeſſerunt, præter multos alios, qvorum nomina recitare ſuperſedeo.

12 Ex iſta doctrina influxuum cœleſtium, tanqvam fertiliſſima ſegete, orta ſunt pleraqve omnium artium divinatricium genera, inter qvas prima eſt vaticinandi ex imaginibus ſculptis, iisqve in Medicina utendi ad profligandos morbos, ad animalia abigenda, vel congreganda, ſecuritatem loco præſtandam, corpus contra ictus muniendum, & victoriam obtinendam. Tales imagines vocatæ fuerunt *Taliman*, & inſculptæ potiſſimum gemmis vel metallis, qvorum occultam aliqvam cum aſtris fingunt ſympathiam, cujus rationem tradit Conſtantinus Albinus *in Magia Aſtrologica*, libro Pariſiis A. 1611. impreſſo, ubi & illa ſigilla ac imagines deſcribit. Henr. Cornelius Agrippa, in profano Opere *de occulta Philoſophia*, præcipua, qvæ ad illam rem ſpectant, complexus eſt. Præ ceteris vero, & ex profeſſo doctrinam illam Talismanicam defendendam ſuſcepit Jac. Gaffarellus *in curioſitatibus* ſuis *inauditis*, libro gallice ſcripto, ubi ex ipſis etiam S. literis, Rabbinorum Commentariis, omniumqve gentium conſenſu, earum adſtruere veritatem laborat, in eamqve rem abutitur *Urim & Thumim*, qvorum in Sacris mentio fit, de qvibus elegantem Diſſertationem conſcripſit Joh. Spencerus Anglus, Cantabrigiæ A. 1669. *in 8vo.* editam. Ex Gaffarello pleraqve transſcripſit Athan. Kircherus in *Oedipum* ſuum *Ægyptiacum.* Multa contra Talismanicas illas imagines diſputat Gabriel Naudæus, *in libro de ſtudio militari*, occaſione artis iſtius, qva corpus humanum adverſus ictus munitur, qvam ille totam negat, &, ut vaniſſimorum hominum commentum, explodit. Refertur & in *vita* Joh. Bapt. Morini, qvæ *Aſtrologiæ* ejus *Gallicæ* præmittitur, de *gladio Guſtavi Adolphi*, R. Sveciæ, qvod iisdem ſignis Talismanicis fuerit inſignitus, qvi demum in manus Morini inciderit, cui ille tam fortia facta adſcribere non veretur. Qvod ego qvidem credere non auſim; puto enim, potius ſubornatum eſſe aliqvem, qvi id venditaret, ut invidiam aliqvam Guſtavi Adolphi nomini contraheret.

13 Ex iſta doctrina derivandi influxus cœleſtes in corpora naturalia & artificialia prodiit fœcundo agmine omnis doctrina Magica. Præſuppoſito enim iſto principio, nihil jam poterat fingi, vel concipi, qvod non ex eo regulas aliqvas haberet. Hinc nata primum eſt *Geomantia*, in qva è certo punctorum numero, convenienti loco poſitorum, divinatio qvædam de rebus contingentibus inſtituitur. Fuerunt, qvi artem hanc probarunt, Viri alias non omnino contemnendi, inter qvos Rob. Fluddius, Henr. Corn. Agrippa, ac alii nonnulli. Gvilhelmi de Morbeca, Clementis V. Papæ, Pœnitentiarii, Monachi Dominicani, qvi Procli Inſtitutiones Theologiæ Platonicæ Latine vertit, *liber de Arte Geomantica* in Biblioth. Cæſarea MStus reperitur. Vid. Lambecii *Lib. 3 de Biblioth. Vindob. in Append. Additam.* 7. Eſt qvidam, qui Gallica lingva plenum Opus eo de argumento conſcripſit, cujus nomen jam non ſuccurrit. Latine prodiit *Opus Geomantiæ completum* in tres libros diſtinctum, qvorum primus Geomantiam Theoreticam, ſecundus Praxin, tertius varias è diverſis Autoribus decerptas qvæſtiones, continet, à *Medico quodam Neoterico* Anonymo (ita enim

ſe

ſe vocat,) conſcriptum. Ex eo principio ſunt Qvæſtiones illæ, ad qvas reſponſio per jactum cuberum expeti ſolet. Solent vero illi confici ex omnibus metallis, varie inter ſe miſtis, ac numeri ad certas conſtellationes inſculpi. Chinenſes aliam habent Geomantiæ ſpeciem, qvæ Phyſica eſt, ac qvodammodo defendi poteſt. Qvemadmodum enim è lineamentis externis de ingenio hominis judicatur, ita illi, ex figura terræ, de ingenio atqve natura regionis, omniumqve incolarum, judicant, qva de re vide Kircherum *in China illuſtrata.* Illud vero habet aliqvid de vero. Facit enim ad temperamentum hominis loci conſtitutio, ſive is montanus ſit, ſive in planitie, ſive in locis paludoſis, ſive arenoſis ac metalliferis. Ex qvalitate enim ſoli variat natura ciborum, ex natura cibi temperamenta, è temperamentis inclinationes hominum. Hinc in locis montanis ſolent habitare homines aſperi, in locis paludoſis homines ſtupidi, in locis arenoſis & calidis ingenioſi.

Alia divinationum genera ſunt, qvæ recenſere nihil attinet, cum apertam Ma- 14
giam præ ſe ferant. Hinc conjuratio ſpirituum per Imagines & numeros, de qva Henr. Corn. Agrippa *in libris de Occulta Philoſophia,* & Johannes Heydon in libro, cui titulus: *The Roſie Crucian infallible Axiomata.* Numerorum doctrinam, ac Magiam, qvæ per eos exerceri ſolet, deſcripſit Petrus Bungus peculiari *libro in 4to de Myſterio Numerorum.* Huc qvoqve ſpectat ars cognoſcendi Genium ſuum familiarem è Themate Natalitio, de qva nonnemo ſcripſit, cujus nomen mihi nunc excidit. Alias divinationum ſpecies, earumque principia, tradidit Rob. Fluddius in *Operibus* ſuis.

Dicenda etiam qvædam ſunt *de Magia illicita*, ſive *Dæmoniaca*, qvæ exercetur 15
per pactum cum Dæmone & ſpiritibus, idqve vel explicitum, vel implicitum. Ad noſcendum itaqve omne genus iſtarum neqvitiarum conferent *Diſqviſitiones Magicæ* Mart. Delrii, *Dæmonologia* Franc. de Torreblanca, ac Joh. Wieri *Lib. VI. de Præſtigiis Dæmonum.* Ac eſt profecto diligentius inqvirendum in omne illud commercium Dæmoniacum, qvia nunc ſunt homines adeo perfrictæ frontis, ut negent omne illud, & ipſos etiam ſpiritus malignos. Exſtant certe ejus generis libri qvidam, qvi multis argumentis ea omnia in dubium vocant. Talis eſt liber in fol. ſcriptus Anglica lingva à *Reginaldo Scoto,* in qvo plurima occurrunt contra Magiæ exiſtentiam argumenta. Eſt ille etiam in Belgicam lingvam converſus, ſub titulo: **Ontdeckinge van Tovery.** Sed plenior Editio eſt ultima Anglica. Eſt & qvidam *Abrahamus Paling,* qvi librum ſimilem Belgica lingua conſcripſit, Amſtelodami anno 1659. in 8vo editum. Anglus inſuper aliqvis Anonymus exiguo libello, qvæcunqve impugnare veritatem Magiæ poſſunt, collegit, omneque negotium conventionis cum Dæmone pro ficto habet, cui ab alio itidem Anonymo, reſponſum eſt. Scripſit contra hos Novatores Henricus Morus (is enim Autor eſſe videtur,) libellum Anglica lingua, cui titulus: *Philoſophical Conſiderations about Witchcraft*, in qvo omnia argumenta qvæ ab iis in medium produci ſolent, refutat doctiſſime, adjecta ſimul hiſtoria de Dæmonis apparitionibus, alicubi in Anglia factis. In eodem argumento verſatur etiam Mericus Caſaubonus, Iſaaci Filius, qvi in libro: *Off credulity and incredulity in things divine & ſpiritual*, operoſe congerit omnia, qvæ de ſagis & incantationibus

tationibus habentur, adductis paſſim hiſtoriis, undiqve excerptis & collectis. Edidit item Autor *Diarium colloqvii*, inter aliqvos ſpiritus, & Edv. Kelleum ac Johannem Dee, inſtituti, *in folio*, eum in finem, ut convinceret Atheos, converſationem iſtam Dæmoniacam ducentes pro nihilo. Deniqve qvam diligentiſſime, qvicqvid ad hoc argumentum pertinet, congeſſit Ericus Mauritius *in Diſſertatione* ſua de *Denunciatione Sagarum*, Gallicis etiam Ephemeridum Scriptoribus, *Ephem. XLI. A.* 1666. *p.* 557. *& ſeqq.* eam ob cauſam, laudata. *De Conventibus Sagarum* videatur Diſſertatio Gotfr. Vogtii *in Deliciis ſuis Phyſicis.* Videantur etiam JCti, qvi Tractatus de Sagis ſcripſerunt, ubi multæ ſolent occurrere de hoc negotio hiſtoriæ. Addantur & illi Autores, qvi de Spiritibus, Præſtigiis Dæmonum & Lamiis, ſcripſerunt, Joh. Wierus, Georgius Pictorius, Pet. Thyreus, Nicol. Remigius, Franc. de Torre-Blanca, & Petrus de Lirres, qvi Gallica lingua qvam pleniſſime de Spectris, viſionibus, Sagarum transformationibus, agit.

16 Commode hic incidit divinatio, qvæ circa ſagas inſtituitur per aqvam, qvæ ſolet admitti, deficientibus aliis mediis & probationibus, ſed qvam multi tamen rejiciunt, ac, ut ſuperſtitioſam, damnant. Eſt vero iſta ratio probandi admodum antiqva, ſoletqve *judicium divinum* vocari. *Ordalium*, à Germanica voce Orde-Herr/ Seculi Barbari Scriptores appellant. Talis qvoqve fuit probatio per ferrum candens, per prunas, per panem vel caſeum conſecratum, qvod Chorſchund dicitur. De his judiciis Dei, contra qvæ S. Agobardus Tractatum ſcripſit, multa notarunt eruditiſſima Henricus Spelmannus *in Archælogia* ſua, ſeu *Gloſſario*, & Johannes Seldenus *in Notis ad Chronicon aliquod antiquum Anglicum.* Res vero illa mirabilis eſt, nec deſunt multæ hiſtoriæ veritatis his modis exploratæ apud antiqvos Chriſtianos, ac videtur vel in ipſis ſacris literis ſimile qvid injungi de adultera, per aqvæ amaræ potum dignoſcenda. Non eſt dubium, hinc qvoqve originem eſſe probationis per aqvam in ſagis, qvam cum pene omnes, tam JCti, qvam Theologi, ut rem temerariam, damnent, probat tamen Herm. Conringius *in Diſputatione de Judiciis*, argumentis qvidem non usqve adeo ſtringentibus, & à generali Dei circa judicia & veritatem providentia petitis, uti & ab hiſtoriis ejusmodi probationum. Ac dicitur ille ſingularem librum, pro defenſione hujus probationis, eſſe molitus. Sunt & apud Indos Orientales ſimiles modi explorandi, *an quis recte juraverit*, *an vero perjurium fecerit*, qvos notavit Phil. Baldæus *in libro* van de Indianiſche Affgöderr; qvi additur *Deſcriptioni Zeilaniæ & Malabariæ.* Ollam ſcilicet habent butyro fervente plenam (butyrum enim illis, ut omnia, qvæ à vacca proveniunt, res ſacra eſt,) cui ſi qvis impune digitos immiſerit, recte juraſſe cenſetur. Alius etiam illis modus eſt: Condunt ſerpentes, una cum pomis aureis in vaſe aliquo, unde ſi qvis pomum extraxerit à ſerpente illæſus, recte itidem juraſſe cenſetur.

17 Ad Magiam iſtam Diabolicam, qvæ exercetur per pactum cum Dæmone, pertinet etiam, cum per certos characteres, ſymbola & ſigna, qvæ vel expliciti, vel impliciti argumenta ſunt pacti, mirabiles effectus producuntur in natura, qvanqvam etiam hic peccetur nonnunqvam ex ſuperſtitione potius, qvam malitia. Huc pertinent curationes iſtæ

ſtæ per tactus, inſufflationes, carmina, inſputationes, qvibus interdum aliqvid etiam naturale ſubeſſe poteſt. Noti eo nomine ſunt in Hiſpania, qvi dicuntur *Enſalmadores*, à canendo ita dicti, vel ut *Salutatores*, de qvibus integrum aliqvis Tractatum ſcripſit. Vide & Theoph. Raynaudum *in libro de Stigmatismo ſacro & profano* (ubi, ut hoc obiter addam, curioſa exſtat diſqviſitio de ſtigmatibus magicis, ſive à Dæmone impreſſis, qvæ ſolent, inter argumenta pacti, cum Dæmone initi, recenſeri,) Joh. Jac. Boiſſardum *in libro de divinatione & Magicis præſtigiis, cap.* 11. & Caſp. de Reyes *in Campo Elyſio jucundarum Qvæſtionum, qvæſt.* 24. Simile qvid refert Antonius Bietus *in Itinerario verſus Franciam Æqvinoctialem lib.* 3. *c.* 12. de morbis per inſufflationem curatis; Caſp. Barlæus autem *in Deſcriptione rerum, ſub Mauritio geſtarum in Braſilia pag.* 204. de morbis per ſuctionem à Braſilianis ſublatis. De Curatione per Carmina jam apud Homerum mentio fit, unde & *Homerica curatio* dicitur, de qva integrum libellum Galenus ſcripſit. Qvam ſtultitiam doctiſſime refutavit Gabriel Naudæus *in libro de Studio Militari.* Videatur & Ol. Borrichius *in Diſſertatione de Cabala Characterali.* Solent & certæ qvædam voces adhiberi, pro veneno ſerpentum mitigando, pro morſibus eorum ſanandis, aut iis in unum locum convocandis, qva de re vide Bochartum *in Hierozoico, parte* 2. *libro* 3. *c.* 6. ubi prolixe de omni iſta incantatione ſerpentum agit, & Joh. Pet. Lotichium *in Commentario in Petronium.* Sed illud forte ſibilo adſcribi poteſt, qvo utuntur iſti incantatores. Talis Codex MS. antiquus *de Viperarum generibus & modis incantandi variis*, in Biblioth. Cæſarea Vindobonenſi reperitur, teſte Lambecio *T* 6. *Comm. de illa p.* 145. Confer etiam Caramuelem *in Apparatu Philoſophico*, in qvo multa de Magia verbali, multa etiam de aliis divinationum ſpeciebus, accurate ſunt conqviſita. Solent & Judæi hic eſſe ſagaces, qvi, neſcio, qvæ miracula à Cabala ſua exſpectant, de qva vide Joh. Reuchlinum peculiari libro, & Claudium Duretum *in Hiſtoria Univerſali omnium linguarum*, Gallice ſcripta, in qva multa habentur de divinationibus per nomina, &c.

Spectant & huc Dæmones illi Familiares, qvibus utuntur neqvam homines, ut opi- 18
bus, ſcientia vel dignitate, ceteros antecellant, ſuntqve, qvi neqvitiæ iſtius præcepta tradere non verentur, qvomodo ſcilicet talis ſpiritus advocandus ſit. Exemplum qvoqve Socratis ſeqvi ſe in illa re putant, qvi de Dæmonio ſuo multa jactavit. Jactavit id ipſum *Hieronymus Cardanus*, qvod Gabriel Naudæus, *in vita ipſius*, Melancholico ejus ingenio tribuit. Fuit enim homo, mire deditus ominibus ac oſtentis. Cum crepuere fores, cum audita vox aliqva eſt, ſtatim illud Genio ſuo adſcripſit. Fuerunt & alii, qvi, ut gloriam aliqvam ſingularis ſcientiæ ſibi qværerent, tale qvid finxerunt. Fuerunt etiam, qvos ſingularis qvædam excellentia ingenii in Magiæ ſuſpicionem apud imperitos homines adduxit, qvos defendit eruditiſſimo libro, Gallice ſcripto, Gabriel Naudæus. *De varitate Magiæ* Petrus Borellus librum ſe parare dicit, *in Obſervationibus* ſuis, in qvo omnia illa qvæ vulgo oſtenta credi ſolent, ad naturales cauſas ſit reducturus. Sed ab iſto homine, ut apparet, exigui judicii nihil adeo præclari exſpectari poteſt.

D. G. MORHOFI POLYHISTORIS

TOMI II.

SIVE

POLYHISTORIS PHILOSOPHICI,

LIBER IV.

SIVE

POLYHISTOR MATHEMATICUS.

§. 1. *PHyſicæ & Matheſeos cognatio. Hiſtoriæ Mathematicorum Literariæ Scriptores, Joſ. Blancanus, Hugo Sempilius, Gerh. Joh. Voſſius, Joh. Bapt. Ricciolus.* 2. *Nomenclatores Hiſtorici, Geographorum, Chronologorum, Muſicorum, Dan. Pauli Catal. Mapparum Geographicarum.* 3. *Scriptores Encyclopædiarum, curſuum & Miſcellaneorum Mathematicorum.* 4. *Hier. Vitalis* Lexicon Mathematicum, *& Joh. Micrælii* Philoſophicum. *Cenſura de Lexicis diſciplinarum.* 5. *Scriptores Arithmeticæ, Pythagoræorum myſticæ, vulgaris, & ſubtilioris Logarithmicæ, Algebræ item, à Carteſianis præcipue excultæ, computationumqve (dé qvibus cenſura additur) Job. Neperi per Bacillos, & Boulweri per digitos, ac practicæ tandem Italicæ.* 6. *Inter Geometras veteres excellit Euclides, inter Commentatores ejus Chr. Clavius, Joh. Dee & J. Alph. Borellus, inter modernos Angli, & Joh. præſertim Walliſius, à Thomi. Hobbeſio infeliciter impugnatus. Compendiorum & Problematum Geometr. Scriptores præcipui.* 7. *Geodæſia à Germanis, Ars Fortificatoria ab*

ab iisdem, Belgis, Italis, Gallisque, exculta. 8. In Aſtronomia Joh. Bapt. Riccioli Almageſtum *commendatur. Scriptores de Syſtematis Aſtronomicis, Dan. Lipſtorpius, Ant. Deuſingius &c. novorumqve Inventores, Nauta quidam Batavus & Otto à Gvericke. Laus Joh. Hevelii, operumque ejus Aſtronomicorum, nec non Compendiorum Joh. Kepleri, Guilh. Blaeu & Æg. Strauchii. Poëtæ Aſtronomi Manilius & Georg. Buchananus. Chr. Hugenii* Syſtema Saturninum. *Gnomonica à Joh. Caramuele à Lobkowiz tradita. 9. Scriptores Optici potiores, tum Generales (inter qvos Rog. Baco, Ath. Kircherus, Joh. Chriſtoph. Kolhanſius, Hon. Fabri, Ambr. Rhodius & Ren. Carteſius, commendantur,) tum Speriales de refractionibus, obſervatt. Microſcopicis & Perſpectiva. 10. Scriptores Muſici, tum veteres, à Marco Meibomio editi, tum è recentt. Ath. Kircherus, Mar. Merſennus, Hon. Fabri. Acuſtica Pars eſt Muſicæ. 11. Geographiæ diviſio, & à Coſmographia differentia. In generali ſufficit Bernh. Varenius. Geographi Univerſales, è quibus Sanſonius præcipue commendatur. Geographi veteres, Ptolomæus, Stephanus (cujus editores & commentatores recenſentur, Pomp. Mela. Lucæ Holſtenii affectum Geographorum Græcorum Syntagma. 12. Scriptores de Mappis Geographicis conficiendis. Artificia inepta. Geographiam per chartulas Luſorias, aleamqve Königii, addiſcendi, exploduntur. Scriptores Chorographici, Topographici & Hydrographici potiores, judiciaque de iis, ac Georg. Hornii* Geographia Antiqva. 13. *Commendantur Itineraria (quorum recenſum Autor deſiderat hiſtoricum, præcipue ἐξοχώτερα illa Petri della Valle, Monconyſii, Thom. Herberti, & volumina ex iis ab Arn. Montano, Eraſmo Franciſci, & J. Chr. Becmanno, congeſta. 14. Ad. Tabulas Geographicas, illarumque errores, reditur, ac Sanſonianæ, Blavianæ & Wittianæ, cæteris præferuntur. 15. Staticæ (quam Medicinæ applicuit Sanctior Sanctorius, eique cognata doctrinæ de Motu Mechanicæ (cui Principia modernorum Phyſica innituntur, Horologiographiæ item, Pneumaticæ & Hydraulicæ, Scriptores præcipui, antiqui & recentiores. 16. Artium Gymnaſticarum, Luctatoriæ, Funambulatoriæ, Gladiatoriæ, Natatoriæ, &c. uti & Mechanicarum, Scriptores. 17. Ars volandi à Rog. Bacone, Beſnerio, Franc. Lana, & Paulo Gviaotto Burgheſio, propoſita aut jactata.*

SUbjungimus Phyſicis MATHEMATICOS. Vehementer enim inter ſe conſpirant Phyſica & Matheſis, alteraqve alterius opem poſcit. Nunc qvidem prout exculta eſt Philoſophia naturalis, cœcus eſt, qvi ſine Matheſi in illa qvicqvam ſuſcepturus ſit. Qvandoqvidem vero de Scriptoribus Mathematicis, integri ſunt libri conſcripti, qvi illorum Catalogum Operaqve exhibent, inutilis labor eſſet, ſingulis diſciplinis & Auctoribus immorari, atqve adeo ab ovo omnia repetere. Nam, ſi Autores, qvi ſic ſatis diligenter verſati ſunt in hoc argumento, ad manus ſint, 1

ſint, non opus eſt nova recenſione, niſi qvod prioribus ſubnecti poſſint, qvi poſt Veteres illos qvicqvam in hoc argumento tractarunt. Scripſit Joſephus Blancanus, *Mathematicorum Chronologiam*, ab orbe condito, usqve ad ſua tempora, Bononiæ anno 1625. *in 4to* editam, additamqve *Explicationi locorum Mathematicorum Ariſtotelis, ex univerſis ipſius Operibus collectorum.* Meminit Labbæus *in Bibliotheca Bibliothecarum* Hugonis Sempilii, & Andr. Stiborii, qvi de eodem argumento *libros* ſcripſere, qvos hactenus non vidi. Qvam luculentiſſime tractavit, ad ſua usqve tempora, hoc argumentum GERH. VOSSIUS *in libro de univerſæ Matheſeos natura & conſtitutione*, qvem à primis usqve temporibus ad ſua deduxit, elegans ſane Opus, & qvod perfectam ſuppeditat hiſtoriam ortæ & auctæ, per temporum intervalla, Matheſeos. Deſinit autem ille circa annum hujus ſeculi 50. circiter, ideoqve, qvi poſt illud tempus qvædam in lucem ediderunt, illis ſubjungendi ſunt. Ac ſuppleri hiſtoria illa qvadantenus poteſt ex JOH. BAPT. RICCIOLO, qvi in pleniſſimo illo Aſtronomico opere, qvod *Almageſtum* inſcribit, duplex habet *Chronicon Aſtronomorum, ſive Aſtrologorum, Coſmographorum ac Polyhiſtorum, qui Aſtronomica, vel Coſmographica, propius attigerunt.* Hujus prior pars, ordine temporum conſtructa, ſuccincte Auctores enumerat, poſterior autem ordine exhibet Alphabetico pleniorem Autorum cognitionem, tam ratione doctrinæ, qvam ratione vitæ. Qvanqvam etiam non omnes Mathematicos, ut titulus habet, hic recenſeat, maximam tamen eorum enumerat partem, ut inter generales Scriptores merito illi locus concedatur, qvi præter Mathematicos etiam Phyſicorum recentiorum Catalogos ſuppeditat. Abſoluta certe hic Aſtronomorum & Aſtrologorum hiſtoria legitur, ut facite carere poſſimus laboribus Henr. Brucæi, Henr. Ranzovii & Jac. Ryffii, qvi itidem in Aſtrologis commemorandis occupati fuerunt.

2 Scriptæ ſunt & Bibliothecæ ſpecialiorum diſciplinarum Mathematicarum. *Geographicam* edidit Antonius de Leone Pinello lingua Hiſpanica, qva rei nauticæ Scriptores diligenter recenſentur. Ejus meminit Labbæus *in Bibliotheca Bibliothecarum.* Martinus Zeilerus *Chronologorum & Geographorum hiſtoriam* totam fere è Voſſio exſcripſit, ſed addidit tamen recentiores nonnullos Autores. De antiqvis Geographis videndus eſt Joh. Wouwerius *Polymath. c.* 13. Ad generalem Geographiæ cognitionem pertinet qvoqve Tabularum Geographicarum notitia, cui non contemnendam, qvanqvam imperfectam, operam, impendit Simon Pauli, Bibliopola, *in Catalogo Mapparum* ſecundum terras & regiones diſpoſitarum, ſpatio vacuo relicto, qvo referri poſſint, ſi qvæ ſunt ab illo neglectæ, ut ſunt ſane plurimæ. Rectius vero ſe haberet res, ſi ab eximio qvodam Mathematico & Geographo labor ille ſuſceptus fuiſſet, qvi accuratiorem inſtituere potuiſſet delectum, ac rectius de ſingulis formaſſet judicium. De Muſicis veteribus aliqva ſcripſit Joh. Meurſius *in Prolegomenis Notarum ſuper antiquos Muſicæ Scriptores.* Legi qvoqve de iis poteſt Marcus Meibomius *in præfatione Muſicorum*, abs ſe editorum. Gallicos rerum Mathematicarum Scriptores recenſet Sorellus *in Bibliotheca* ſua *Gallica.*

Ad

Ad generales Mathematum Scriptores pertinent etiam, qvi Encyclopædias Ma- 3
thematicas ſcripſerunt, qvales habemus plurimos. Notiſſimus eſt Joh. Henr. Alſtedii libellus, qvi inſcribitur: *Admiranda Mathematica*, ſed qvi ſumma tantum tradit principia. Joh. Jac. Heinlini *Synopſis Mathematica* non contemnenda eſt. Plenior autem eſt Caſparis Schotti *Curſus Mathematicus*, *in fol.* editus Herbipoli anno 1661. Spectant huc omnes illi Autores, qvi Miſcellanea Mathematica ſcripſerunt, Marius Bettinus *in Apiario Mathematico*, Bononiæ *in fol.* (cui multa ſublegit Kircherus in Opticis præcipue) Dan. Sventerus *in Deliciis Mathematicis*, Georg. Phil. Harsdörfferus, *in Continuatione earum*, ac ſimiles Autorum, qvorum non pauci tum Gallica, tum Belgica lingua prodierunt.

Referendi qvoqve huc ſunt Lexicorum Scriptores, qvale eſt Hieron. Vita- 4
lis *Lexicon Mathematicum*, *in 8vo maj.* Bononiæ editum, qvo terminos omnes Mathematicos, qvacunqve in diſciplina occurrentes, explicat. Fecit & illud ſic ſatis diligenter Joh. Micrælius *in Lexico ſuo Philoſophico.* Sed diſplicet mihi, neſcio qvomodo, omnis illa in diſciplinis *Lexicographia*, niſi forte memoriæ cauſa talis labor commendandus ſit. Tyronibus enim ea Methodo ſcientias proponere non eſt conſultum, ac plane ἀμέθοδον, ſcientibus vero inutile. De Geographicis Lexicis agemus, ubi de Geographis.

Arithmetica primum locum occupant in Matheſi. De iis inter veteres ſcripſe- 5
runt Nicomachus, in qvem extat *Commentarius* Jamblichi, Arnhemiæ anno 1668. *in 4to* editus, cum *Notis* Samuelis Tennulii: ſed ille perſeqvitur multa de numeris ex Pythagorica doctrina, multa abſtruſa continente, qvæ non tam ſpectant ad Mathematica, qvam ad neſcio qvos reconditos magicosqve ſenſus. Qvam doctrinam J. Meurſius *in Denario ſuo Pythagorico*, & Petrus Bungius *in libro de myſteriis numerorum*, tradiderunt qvadantenus. E veteribus perſeqvutus eſt Arithmeticam vulgarem Euclides; inter recentiores Pet. Ramus, Pet. Laurembergius, Gerh. Neuville, *Inſtitutiones* ſcripſere. Nec ſpernenda eſt Joh. Micrælii *Arithmetica methodo Erotematica digeſta.* Subtiliores Arithmeticæ ſpecies, ut *Logiſticam* & *Logarithmicam*, Petrus Crügerus, & alii, ſingularibus libris tradiderunt. Verſantur illæ circa ſtellarum computationes, praxinqve earum Joh. Placentinus *in Uranotomia ſua* demonſtrabit. Conferri qvoqve poteſt Caſp. Schottus *in Curſu Mathematico*, & Autores, qvi Tabulas Sinuum tangentium & ſecantium ediderunt. *Algebram*, Arabici inventi doctrinam, noſtro tempore illuſtrarunt Viri doctiſſimi, qvos inter ap. Germanos Mich. Stifelius præ ceteris commendatur. *Iſagogen in artem Analyticam*, *ſive Algebram novam*, ſcripſit Franciſcus Vieta. Franciſcus qvoqve à Schoten & Florimundus de Beaune commentati in illam doctrinam ſunt, qvatenus Geometriæ inſervit. Carteſius enim *Geometriam* Gallice edidit, ſuper principiis Algebraicis fundatam, qvam in linguam Latinam converſam, ediderunt illi, cum Commentariis ſuis Lugd. Batavorum anno 1649. *in 4to.* Excogitati à nonnullis ſunt peculiares computandi modi, qvibus compendium aliqvod laborioſæ ſupputationis inire voluerunt, cum tamen illis,

qvanqvam ingenioſis, difficilior hæc doctrina reddatur. Fuit *Joh. Nepperus*, Scotus, qvi modum invenit computandi per Bacillos, qvi *virgulæ Nepperianæ* vulgo dicuntur. Ejus rei rationem ipſe ſingulari libro, *in fol.* ſcripto, operoſe propoſuit, ex qvo Epitomen confecit *Benjamin Urſinus*, Mathematicus Electoris Brandenburgici, Germanica lingua Berolini anno 1623. *in 4to* editam: ſed tanti illa res non eſt, ut iſto cum apparatu tradi mereatur: Facile carere virgulis iſtis poteſt, qvi ipſius artis principia recte perdidicit. Rectius talia è manibus ejicientur juventutis, cui impedimenta ſunt exercendi ingenii, qvod expeditius labore ſuo fungetur, ſi naturali methodo ac ductui relinqvatur. Similis eſt ratio ſupputandi *per digitos*, libro ſingulari à *Boulwero* Anglo tradita, è qvo aliqva Georg. Phil. Harsdörferus *in Secretario Germanico*, & *Deliciis* qvoqve, ni fallor, *Mathematicis*, exſcripſit. Longe eſt felicius Practicæ Italicæ ſubſidium, de qvo apud Italos & Germanos nonnullos Scriptores plenius agitur. Compendium ejus videri poterit ap. Caſp. Schottum *in Curſu ſuo Mathematico.*

6 In *Geometricis* habemus ex antiqvioribus Euclidem, cujus variæ prodierunt editiones, ſed qvæ cum Chriſtophori Clavii *Commentariis* prodiit, optima hactenus eſt; nam luculentæ illic habentur demonſtrationes. Edita eſt Coloniæ *in 8vo Maj.* & cum ceteris ejus Operibus *in fol.* Scripſit & Anglus aliqvis, Johannes Dee, *Commentarium* in illum, qvi magno in pretio eſt apud Anglos ipſos. Apud Italos Joſ. Alphonſus Borellus, Vir doctiſſimus, ſcripſit *Euclidem reſtitutum*, qvi ipſum in ordinem redigit, & novas qvasdam demonſtrationes meliori methodo, qvam Euclides ipſe fecerat, ſuppeditat. Autor in magno pretio eſt apud Viros doctos, ob varia ſcripta Phyſica, qvæ Mathematicis principiis pleraqve fundantur. Nunc ap. Anglos ſtudium illud præ ceteris floret, & qvidem *Joh. Walliſius* non pauca invenit ipſe nova, qvæ magno faſtu primum refutare conatus eſt Thom. Hobbeſius. Verum ita is vindicavit nominis ſui famam, ut Hobbeſium qvidem errorum ſuorum pudere debeat. Compendii Geometriæ non contemnendi vice fungi poſſunt Joh. à Felden *Elementa*, in qvibus Problemata Geometrica, ſed absqve figuris, propoſuit, nec non Joach. Jungii *Geometria Empirica.* Varii ſunt Autores miſcellanei, qvi problemata Geometrica ſcripſere, ut Dan. Sventerus, Wilib. Schnellius, Marius Bettinus, Caſp. Schottus in variis ſcriptis ſuis, præprimis in *Technica curioſa*, Athan. Kircherus itidem in multis.

7 *Geodæſiam*, Geometriæ propaginem, in Germanica gente multi excoluerunt præ ceteris, qvo ſpectat etiam *Ars Fortificatoria*, Italicis, Belgicis, & Germanicis Scriptoribus præcipue illuſtrata, qvorum nomina hic congerere non eſt noſtri inſtituti. Multi, inprimis Germani, nimis operoſe in hoc argumento verſantur. Apud Gallos, ut in omnibus rebus, nova nunc inveniuntur, ita multa ſunt bellicis his temporibus circa hanc doctrinam ab illis innovata. Nam, ut uſus artificem facit, & dies diem docet, ita hac qvoqve in re factum eſt. Paulatim enim ab antiqva ruditate, per ſecula, ars iſta incrementa ſua acqviſivit.

Aſtro-

Aſtronomia à tot ſeculis eſt exculta, maximosqve ſemper habuit Autores, Græcos, Ægyptios, Arabes, de qvibus videndus præcipue eſt Voſſius in Opere ſuo. Qvod vero doctrinam attinet, præ ceteris omnibus laudandus Joh. Bapt. Ricciolus *in Almageſto Novo*, qvo qvaſi Pandectis qvibusdam, omnem doctrinam Aſtronomicam, ad ſua usqve tempora, complexus, unus Bibliothecæ inſtar eſſe poteſt. Omnia enim tam vetera, qvam nova, recenſet & expendit. De variis mundi Syſtematibus illic omnia videas, ſecundum Autorum variorum ſententias, collecta. Sunt plures alii Autores, qvi de orbibus variisqve Syſtematibus integros libros, in utramqve partem, & pro Copernicano, & pro Tychoniano, ſcripſerunt. Copernicanum Dan. Lipſtorpius diſſertationibus qvibusdam defendit, neqve dubito, poſſe plura Syſtemata à multis fingi. Erat, ante 20. circiter annos, *Nauta* qvidam *Batavus*, qvi novum Syſtema invenerat, multosqve ſtrepitus hoc ſuo invento excitarat. Sed refutatus eſt plurimis ſcriptis contrariis, ut tandem Syſtema hoc cum autore ſuo interierit. Scripſit & *Antonius Deuſingius* librum *de Syſtematibus variis*, ſed is more ſuo ſcribit, plurima recitans, raro judicium ſuum interponens, ac, ubi interponit, plerumqve inepte judicat. Qvæ ſuperiori ſeculo agitatæ fuerint controverſiæ circa Syſtematum varietatem, ſcriptiqve libri, de iis videri poteſt Voſſius, & poſt omnes is, qvem dixi, Ricciolus. Referendus ad hos qvoqve Scriptores eſt Otto Gvericke, qvi in libro ſuo *de Vacuo*, vaſtos facit excurſus de variis Syſtematibus, ac inter alia novam de maculis ſolaribus doctrinam proponit, habens illas pro Planetis circumſolaribus adverſus plerorumqve omnium Mathematicorum ſententias. In plerisque ſeqvitur Nic. Cuſani & Jord. Bruni (qvi Soles & terras facit infinitas) principia. Summam in Aſtronomia gloriam occupavit jam *Joh. Hevelius*, Vir obſtinatis laboribus, & magno ſumtu, in hoc ſtudium excolendum ductus. Ejus *Selenographia* jamdudum prodiit, qva orbem lunarem ita detexit, ut ſi non corpore, ſaltem oculis, in mappa ejus peregrinari poſſimus. Tanta enim accuratione maculas ille diſtinxit, ut ſuperaverit omnium diligentiam. Prodiit ejus *Machina Cæleſtis in fol.* in qva de inſtrumentis Obſervatoriis, & de varia obſervandi ratione, agit, promittitqve magnum illud Opus ſuum totius cœli reformationem. Omnia enim fixarum ſtellarum vera loca, de qvibus tam anxie hactenus laboratum, diligentiſſima obſervatione, ac tædioſiſſima calculatione, inveſtigare conatus eſt. Qvem librum lucem aſpexiſſe audio, ſed pleraqve exemplaria incendio conſumta, duobus vel tribus ſuperſtitibus, incomparabili rei Mathematicæ damno. Si qvis compendia velit artis Aſtronomicæ, uti poteſt Joh. Kepleri *Inſtitutionibus*. Ratione diverſarum hypotheſium *Inſtitutiones Aſtronomicas* ſcripſit Gvil. Blaeu. Nam prima parte ſecundum hypotheſin Ptolomæi per terram qvieſcentem, altera, ſecundum Copernici hypotheſin, per terram mobilem, philoſophatur. Liber ille editus primum eſt Belgica lingua, in Latinam vero converſus à Marth. Hortenſio, Matheſeos Prof. in Amſtelodamenſi Gymnaſio. Fuit vero Vir ille magnorum etiam in Geographiam & Aſtronomiam meritorum, machinasqve & tabulas multas ipſe confecit. Legenda eſt ejus libri Præfatio, qvi prodiit anno 1640. Amſtelod. in 8vo. Neqve Æg. Strauchii *Aſtrognoſia*

 con-

contemnenda eſt, qvi & *Aſtrologiam* in breves Canones redegit. Ad hiſtoriam Aſtronomicam penitius noſcendam utiliſſimæ ſunt *vitæ Tych. Brahei*, *Nic. Copernici*, *Joh. Regiomontani & Georg. Purbachii*, à Pet. Gaſſendo editæ. Poëtas qvoqve Aſtronomos habemus, inter Veteres Manilium, inſigni *Comm.* Ioſ. Scaligeri illuſtratum, inter Recentiores Georg. Buchananum, qvi *de Sphæra Libros V.* eleganti ſcripſit Carmine. Aſtronomicas Obſervationes ſpeciales habemus *in Actis Societatis Regiæ Anglicæ* plurimas, inprimis à Chriſtiano Hugenio inſtitutas, qvi noſtro tempore *Syſtema Saturninum* perfectum dedit. Appendix Aſtronomiæ eſt *Gnomonica*, ſive Ars Sciotericorum formandorum, qvam ſingulari libro magna cum cura tradidit Joh. Caramuel à Lobkowiz, in fol. Romæ edito, ut taceam Clavii & aliorum labores.

9 *Optice* multa in Aronomia detexit, cujus varios Autores habemus, tum antiqvos, tum novos. Inter antiqvos ſunt Eudides, Archimedes, Alhazen Arabs, Vitellio, Rogerus Baco, cujus *libri de perſpectiva* editi ſunt Francofurti anno 1671. in 4to. Fuit ille Vir incomparabilis ſuo tempore artifex, & multa præſtitit in illa arte admiranda, ob qvæ in Magiæ ſuſpicionem apud imperitos monachos incurrit. Qvi fuſius de hoc argumento ſcripſerunt, noſtro tempore plurimi ſunt. Athan. Kircherus, *in libro de arte lucis & umbræ*, omnia collegit pene ex omnibus, qvæ ad hoc argumentum ſpectant. Compendium omnium eorum practicum, qvæ ad artem Catoptricam & Perſpectivam pertinent, utiliſſimum dedit Joh. Chriſtoph. Kolhanſius, *in Tractatu Optico* Lipſiæ anno 1663. in 8vo, qvi & non ita pridem Germanica lingua *Curioſorum problematum Opticorum librum* publicavit. Honoratus Fabri *in Optica ſua*, & in parte *Phyſices*, qva de perſpicuo agit, rem omnem Opticam mirifice illuſtrat rationibus, tum Phyſicis, tum Mathematicis. Nec ſpernendum compendium præbet *Optica* Ambr. Rhodii. Nemo vero ſubtilior in hac doctrina eſt, qvam Carteſius, qvi, in *Dioptricis ſuis*, peculiaribus contemplationibus hanc artem illuſtravit. Specialia hujus artis varii ſunt Autores, qui deſcribunt. Ita doctrinam refractionum magno ſtudio explicatam dedit Joh. Marcus Marci *libro de Iride*, & Franc. Maria Grimaldus *libro peculiari de luce.* Microſcopicæ ſpeculationes vehementer conducunt ad rem phyſicam. Primus, qvantum ſcitur, eſt Franciſcus Fontana, de qvo Laur. Craſſus *T. II. Elog. p.* 200. conſulendus) ſcripſit *novas cœleſtium terreſtriumqve obſervationes.* Poſt illum Pet. Borellus, Rob. Hookius, aliiqve, hoc argumentum tractarunt. Spectat huc qvoqve *ars perſpectiva*, qvam vulgo vocant, ſive Scenographica, de qva tum Gallice, tum Germanice, multi ſcripſerunt; Marlois, Lautenſack, Joſ. Furtenbach / & alii.

10 *Muſica* metitur ſonum, ut Optica radium. Alii novam hic doctrinam effingunt Acuſticam. Sed non ſunt multiplicanda Entia præter neceſſitatem, cum utraqve doctrina ſub voce Muſices generali poſſit contineri. Omnem illam doctrinam, qvæ ad artem Muſicam ſpectat, collegit Athan. Kircherus *in Muſurgia ſua Univerſali, ſive arte magna diſſoni & conſoni*, ex qva *Epitomen* qvandam confecit lingua Germanica, non contemnendam, Andr. Hirſch. Kircherum in multis reprehendit Mar-

cus.

cus Meibomius *veterum Muſicorum* editor, qvi tamen non omnes edidit. Nam Ptolomæi *Harmonica* apud illum non comparent, qvorum tamen ſuperſunt in Bibliothecis Virorum doctorum, Gudiana aliisqve, MScripta. Marinus Merſennus *libros Harmonicorum* (kk) tam Latine, qvam Gallice, Pariſ. anno 1648. in fol. edita, in qvibus multa, qvæ ſpectant ad Organorum Muſicorum fabricam. Legendus qvoqve eſt Honoratus Fabri in Tractatu *Phyſicæ* ſuæ, ubi de ſonis corporum agit. Multa enim ſubtiliter diſputat. Ceterum Muſici Scriptores, tam Theoretici, qvam Practici, inter Recentiores plurimi ſunt, qvos omnes recenſere res eſſet infinita. Nobis ſufficiunt illi, qvi artem ipſam, ejusqve principia, tradunt.

Geographia utiliſſima eſt Politico, qvare, præ ceteris Mathematicis diſciplinis, II
opera illi danda eſt. Partibus abſolvitur generali & ſpeciali. Generalis principia Geometrica, Aſtronomica, Arithmetica &c. aſſumit, qvam nemo diligentius exſeqvutus eſt, qvam Bernh. Varenius *in Geographia ſua generali*, qvi unus eſſe inſtar omnium poteſt. Ubi ſimul & artem navigatoriam proponit, ejusqve principia ordine recenſet, uſui futura in Mappis Hydrographicis. A Geographia differt Coſmographia, qvæ latior eſt diſciplina; cœlum enim cum terra conſiderat. Speciales Geographiæ partes ſunt Chorographia, qvæ certas orbis partes, Topographia, qvæ Regiones & urbes, Hydrographia, qvæ aqvas deſcribit. Geographos univerſales & particulares habemus, Abr. Ortelium, Paulum Merulam (tribus tomis in 12.) Pet. Bertium, Autores *Atlantis Majoris & Minoris.* Epitomes vice fungitur Phil. Cluverus, in qvem extant Joh. Bunonis *notæ* eruditæ, una cum *Tabulis.* Nicol. Sanſon de Abbeville totam Geographiam *Tabulis* æri inciſis publicavit anno 1644. ita qvidem, ut Gallica lingva proponeret novam, Latina antiqvam Geographiam. Nunc vero *Compendium* ejus *Geographicum*, cum mappis nitide pictis, prodiit in Germanicam lingvam converſum, in qvo illud præcipue laudandum, qvod accuratus ſit in latitudinibus longitudinibusqve locorum aſſignandis, & in Mapparum diſcrepantiis notandis. Inter veteres Geographos habemus Ptolomæum, cujus *Geographiæ libri octo* Græco-Latini, cum *Tabulis* Gerh. Mercatoris, & *caſtigationibus* Petri Montani, prodierunt, excudente Jodoco Hondio, Francofurti & Amſtelodami in fol. Cujus Viri labor niſi ſervatus nobis fuiſſet, in magnis tenebris verſaretur antiqva hiſtoria. Eſt & Stephani liber Græcus *de Urbibus*, qvi Græce editus eſt, ni fallor, ap. Aldum in fol. Pro-

(kk) Cl Ptolomæi *Harmonicorum Libri III* MStis ineditis non amplius jam poſſunt accenſeri, cum à Joh. Walliſio, Mathematico Oxonienſi, ex XI. Codicibus MSS. Græce, cum Verſione ſua Latina, ac Notis Oxoniæ an. 1682 in 4to ſint publicati. Latinam eorundem Verſionem Seculo jam XVI. concinnavit Ant. Hermannus Gogava, Gravienſis Belga, Medicus Italus. An in lucem illa prodierit, Joſ. Simlerus *Biblioth. p.* 51. 131. & Val. Andr. Deſſelius *in Biblioth Belg p.* 67. dubitarunt Certum tamen eſt, Venetiis an. 1562. una cum Ariſtoxeni *Harmonicis*, itidem à Gogava Latinitate donatis, eſſe editam. Græcum Textum à Meibomio, eum pollicito, fruſtra expectatum, primus dedit Walliſius, de cujus editione *Acta Erud. Lipſ. M. Febr.* 1683. p. 77-80. merentur conſuli.

diit non ita pridem cum operoſo *Commentario* Thom. Pinedæ, (ll) Judæi Hiſpani, ſed qvi multa peregrina immiſcet. Verſatur adhuc ſub prælo altera Stephani Editio cum *Notis* Abrahami Berkelii, qvæ per integrum decennium Amſtelodami apud Gaesbekios hæſit, illam ob cauſam, qvod aliam ejus Editionem minetur Jac. Gronovius, ex MScriptis nonnullorum Bibliothecarum auctiorem. Parabat quoque Commentarium in Stephanum Salmaſius, teſte Craſſo, *T. II. Elog. pag. 211.* Promiſerant etiam Elzevirii Editionem novam hujus Stephani, cum notis Lucæ Holſtenii, Viri in re Geographica verſatiſſimi, qvod oſtendunt Notæ ejus poſthumæ in Ortelium, Cluverium, &c. qvæ Romæ editæ ſunt in 8vo anno 1666. An vero Stephanus ille lucem viderit, hactenus neſcio. Habebat Luc. Holſtenius in animo juſtum *Opus Geographorum Græcorum*, cujus Syllabum dedit Lambecius *lib.* 1. *Biblioth. Vindob. p.* 113. qvorum maxima pars nondum edita eſt in lucem. Pomponium Melam eruditiſſimis notis illuſtravit Iſaacus Voſſius.

12 Pertinet huc doctrina conficiendi Mappas Geographicas, qvæ ſingulari libro tradita eſt à Wilh. Schickardo. Eſt & qvidam Caſparus Dauthendey, qvi Germanica lingua librum ſcripſit, cui titulus: *Fundamentum Geographicum*, editum Brunſvigæ anno 1639. *in 8vo.* Videndus & Caſp. Schottus *in curſu ſuo Mathematico.* Qvi chartulas luſorias Geographicas confecerunt, inepti ſunt: De illis, jam tum ſuo tempore, Matth. Berneggerus *in Oratione de illegitimis ſcientiæ parandæ modis.* Eſt & qvidam Königius, cujus exſtat ſingularis *Methodus per aleam luſoriam locorum cognitionem alicui infigendi*, qvod ille inventum Imperatori inſcripſit. Sed omnis illa res majori cum opera & difficultate agitur, qvam ſi ex mappis qvis addiſcat, qvæ ſi elegantes ſint, & bene coloribus diſtinctæ, per ſe artificium Mnemonicum exhibent. Chorographicas & Topographicas deſcriptiones habemus plurimas, præcipue Europæ partium, qvales ſunt *Topographiæ* Matth. Meriani. *Holſatiæ* habemus accuratiſſimam *Geographiam*, accurantibus Joh. Meyero & Caſp. Danckwerthio, nec alia facile

(ll) Thomæ de Pineda Editio Stephani *de Urbibus*, Vers. Lat. & Comm. prolixo inſtructa, prodiit Amſt. A. 1678. *in fol.* Lucæ Holſtenii *Notæ & Caſtigationes in Stephanum poſthumæ*, edente, cum Scymni Chii *Fragmentis*, & ſuis aliqvot Appendicibus. Theodor. Ryckio, Prof. Leidenſi, Lugd. Bat. A. 1684 *in fol.* Editio autem novisſima ipſius Stephani, *è Codd. Palatinis, per Cl. Salmaſium collatis, è MSto Voſſiano, cura Abr. Berckelii, reſtituta, ſuppleta, & Verſione Latina, integroque Commentario illuſtrata, una cum Jac. Gronovii Notis, ac Variis Cod. Peruſinii Lectionibus*, Ibid An. 1688. *in fol.* *Fragmenta* aliquot Abr. Berckelius Lugd. Bat. A. 1674. *in* 8. & Jac. Gronovius ibid A. 1681. *in* 4. cum Verſionibus ſuis & Animadverſionibus Speciminum inſtar, Editioni huic poſt mortem Berckelii à Gronovio curatæ, jam præmiſerant. Pomponii Melæ Editionem Voſſianam, Hagæ A. 1658. *in* 4 excuſam, exceperunt, & acerbe ſimul caſtigarunt, duæ Jac. Gronovii, Lugd. Bat. A. 1685. & 1696. *in* 8 publicatæ. Quarum priori Ἀνωνύμῳ Iſ. Vosſius, *in Appendice Obſervationum ad Melam*, Londini A. 1686. *in* 4. edita pari ſtyli acerbitate reſpondit, non minori à Gronovio iterum, in Edit. ſua poſteriori (præter Notas Nummis etiam illuſtrata, exceptus,

cile erit ullius Provinciæ adeo accurata delineatio. Non ita pridem omnium Gallicarum urbium *Topographia* prodiit, ſed adeo generalis, ut de particularibus nihil doceat. Eſt & *Theatrum Britannicum* Joh. Spedi, qvo Regionum Britanniæ mappæ generales & ſpeciales accuratiſſime recenſentur, una cum deſcriptione. *Orbem Maritimum* deſcribit Claud. Barthol. Moriſottus, qvi liber plura promittit, qvam præſtat. *Hydrographiam* Georg. Fournerius ſcripſit. *Germaniam* & *Italiam* magnis Voluminibus explicuit Phil. Cluverius, qvi & ſpecialem *de Rheno* librum ſcripſit. Thomas Dempſterus, Scotus, ſeptem elegantiſſimos libros *de Hetruria regali* ſcriptos reliqvit, qvi nondum editi, ſumma Magni Hetruriæ Ducis cura aſſervantur, teſte Erythræo *in Pinacotheca l. n. 9. pag. 25. 26. Geographiam antiqvam* optimis pulcherrimisqve tabulis illuſtravit Georgius Hornius, editis Amſtelod. anno 1657. *in fol.* Liber ille ad intelligentiam Hiſtoriæ, tam ſacræ, qvam profanæ, eſt utiliſſimus.

Itineraria magnam etiam Geographiæ partem conficiunt, & qvidem *Indicarum* 13 *Navigationum* Tomos habemus integros, qvos non jucundum ſolum, ſed & utile, eſt legere. *Americam* Arnoldus Montanus ex Itineraris deſcriptam uno Volumine dedit, cum pulcherrimis Iconibus, Amſtel. 1671. *in fol.* Suntqve, qvi hodie in reliqvis orbis partibus ſimilia faciunt, ſed non pari omnes judicio in hoc argumento verſantur. Talium Itinerariorum perfectam conficere hiſtoriam ſumme eſſet utile. Inter Anglos aliqvis eſt HERBERTUS, qvi populari lingua potiſſima recenſet itineraria, præcipue tamen ea, qvæ in Anglicam linguam ſunt converſa, ſed non accuratum illorum init numerum. Valde enim imperfectus labor eſt. Sorellus *in Bibliotheca Gallica* ea recenſet, qvæ Gallica lingua ſcripta ſunt, ut ſane plurima: ſed accuratus labor hactenus plane deſideratur. Monconyſii, Galli, & Petri de la Valle *Itineraria* magna ſunt cum cura conſcripta. Apud illum multa colliguntur rerum naturalium & Artificialium, qvas in itinere ſuo deprehendit. Sed opus poſthumum eſt, fuiſſetqve majori cura elaboratum, ſi ſupervixiſſet Autor. Prodiit Lugd. Gall. anno 1665. *in 4to.* Petrus de la valle diligentiſſime deſcripſit, qvæ ad ſtatum civilem & Eccleſiaſticum, præſertim Aſiaticum, ſpectant, qvi in Germ. linguam nunc eſt converſus. Thomæ Herberti *Hodoeporici* editio paranda eſt Anglica. Nam verſio Belgica integras portiones omiſit, qvibus tamen optima continentur. Dies me deficeret, ſi omnes recenſere Itinerariorum Scriptores, mihi tantum cognitos, velim. Eorum uſus poteſt eſſe maximus ad res varias, ſi excerpantur illa, qvæ uſui noſtro inſervire poſſunt. Habentur illic Geographica, Politica, Naturalia, Oeconomica, & qvæ ad commercia ſpectant, de qvibus omnibus nos doceri conſultum eſt. Hunc in finem Eraſmus Franciſci libros aliqvos ſcripſit, qvibus, ex Itinerariis præcipuis, pleraqve talia colligit. Et expedit profecto tales inſtituere Locos Communes, tam ex antiqvis, qvam recentioribus Geographis, & Itinerariorum Scriptoribus, ut fecit Joh. Chriſtoph. Becmannus *in Hiſtoria ſua orbis terrarum geographica & civili.*

Tabulas Geographicas qvod attinet, earum magna eſt varietas, multæqve hallu- 14

cina-

cinationes. Nunc reliqvis præferuntur Sanſonianæ, qvanqvam in illis tamen non paucos errores mihi deprehendere viſus ſim. Vix ſperari labor aliqvis accuratus in omnibus ab uno poteſt. Rectius ſe res haberet, ſi uni Viro, Mathematices peritiſſimo, qviqve peregrinando partes illas perluſtraverit, qvas deſcripſit, fides haberetur, & ſecundum ejus delineationem, omnes chartæ inſtituerentur. Batavi, atqve apud illos Blavii & Wittii, præ ceteris famam optimarum delineationum occuparunt. Sane Lucas Holſtenius, in *Epiſtola* qvadem *ad Lambecium*, qvæ eſt *libro 6. Commentariorum de Biblioth. Vindobonenſi p. 241.* monet Lambecium, ut præcipue Amſtelodami Pinacographiam & Hydrographiam addidiſcat, i. e. rationem delineandi tabulas, tam geographicas, qvam nauticas. *Ceteræ enim ſcientiæ*, ait, *ubivis locorum, hæ Amſterodami tantum, percipi poſſunt.* Verſatus etiam eſt Joh. Bapiſta Ricciolus, *in Geographia & Hydrographia ſua Reformata*, Bononiæ A. 1661. *in fol.* edita, ſimili in argumento. Delineationes enim locorum accuratiores qvomodo haberi poſſint, tradit. Circumferuntur multæ delineationes urbium, per varias provincias, qvarum aliqvæ ſecundum provincias, aliqvæ ſine ullo accurato ordine, ſunt diſpoſitæ; ſed tales libri potius ſcripti ſunt, ut oculos oblectent, qvam ut accurati cenſeri poſſint. Hæc omnia ſecundum provincias recenſere res infinita eſſet.

15 Utiliſſima Mathematices diſciplina *Statica* eſt, qvæ circa pondera rerum verſatur, cujus magnus eſt per omnem Phyſicam uſus. Ejus principia, tradita ab ipſo Archimede; impreſſa *in fol.* in Italia qvodam in loco prodierunt. Tranſtulit hanc doctrinam ad Medicinam pulcherrimo invento *Sanctor Sanctorius*, cujus *Obſervationes*, qvanquam exiguo libello propoſitæ, à qvadraginta tamen annis magna diligentia inſtitutæ ſunt. Scripſit etiam Carteſius ſuper hoc argumento qvædam Gall. lingua, qvæ in Latinam convertit D. Joh. Dan. Major (*de Mathematica.*) Placuit etiam aliis comminiſci diſciplinam Mathematicam, qvam *Kineticam*, ſive Motivam, vocant, qvæ tamen ſub Statica facile poteſt comprehendi, qvanqvam, ſi vocem videas, generalius objectum habere videatur. Omnes enim motus huc ſpectarent, atqve ſuper hanc motus doctrinam Phyſices principia nunc fere omnes fundant recentiores, qvi accuratius volunt indagare cauſas naturales, ut fecerunt Gottfr. Gvilh. Leibnizius in *Methodo ſua nova*, Joh. Alphonſus Borellus *in Tractatu de vi percuſſionis*, Dan. Lipſtorpius *in Specimine Philoſophiæ Carteſianæ.* Ap. Anglos nunc Joh. Wallifius totus eſt in his rebus. E veteribus conſulantur qvoqve Ariſtotelis *Mechanica*, qvæ, *Commentariis* illuſtrata ab Henrico Monantholio, prodierunt *in 4to* Pariſiis anno 1599. & cum Johannis de Gvevarra *Commentariis* Romæ *in 4to* anno 1627. Veteribus Ægyptiis maximam fuiſſe hujus artis peritiam, docent Obeliſci, ab illis erecti, ac ſcripſit de hac Ægyptiorum arte ſingularem Diſſertationem Ath. Kircherus, qvæ reperitur *in Oedipo* ejus *Ægyptico.* De qva Italica qvoqve lingua ſingularem librum ſcripſit Dominicus Fontana, qvi editus eſt Ro-

mæ

mæ *in fol.* anno 1590. Inter veteres alioquin *de motu* ſcripſit Proclus Diadochus, Græce & Latine à Juſto Velſio editus Baſileæ anno 1545. *in 8vo.* Galilæus Galilæi Italica linguâ ſcripſit librum *de demonſtrationibus Mathematicis, ad Mechanicam pertinentibus, & motu locali, cum Appendice de centro gravitatis ſolidorum,* qvi editus eſt *in 4to* Lugd. Batav. anno 1638. Extant Petri Gaſſendi hujus etiam argumenti ſcripta, *de motu perpendiculorum, de motu impreſſo à motore tranſlato, de proportione, qua gravia decidentia accelerantur,* qvæ ſeorſim edita ſunt Pariſiis tum *in 8vo,* tum *in 4to,* ap. Cramoïſios anno 1643. & 46. & una cum ceteris ejus Operibus. Scripſit & Gvidus Ubaldus *Scholia in duos Archimedis Æquiponderantium libros,* Piſauri *in fol.* anno 1588. editos. Eſt & ab eodem *liber Mechanicorum* ibid. anno 1577. *in fol.* editus. Marinus Ghetaldus, quem magni fecit Paulus Sarpius, teſte *Vita ejus p. 90. & 91.* ſcripſit librum, cui titulus: *Promotus Archimedes, ſive de variis corporum generibus, gravitate & magnitudine comparatis.* Prodiit *in 4to* anno 1605. Spectat huc qvoqve liber Jordani *de ponderibus,* Norimb. *in 4to* anno 1533. editus, cujus correctior eſt Editio, qvæ per Nicolaum Tartaleam procurata eſt Venetiis *in 4to* anno 1565. De Horologiorum motu multæ nunc inſtituuntur Disquiſitiones, ac plena ſunt Anglorum *Acta Societatis* de hoc negotio. Nuper Joh. Joach. Becherus publicavit Londini ſua *de Horologiis* cogitata. Motus aëris & aqvæ ſingulares qvoqve peperit artes, Pneumaticam & Hydraulicam. Illam proponit inter veteres Hero Alexandrinus, cujus *ſpiritalia* Latine *cum notis* prodierunt à Friderico Commandino, *in 4to* Urbini anno 1575. & Amſtelod. An. 1680. Hujus Heronis *Geometrica,* nunqvam hactenus edita, latitant in Bibliotheca Gudiana. Scripſit & Joh. Baptiſta Porta *Pneumaticorum librum,* editum *in 4to* Neapoli A. 1601. Qvi compendium iſtarum operationum in utra arte velit, legat Caſparis Schotti *Technicam Curioſam & Hydraulicam.*

Referri huc poſſunt multæ artes particulares Gymnaſticæ, qvæ motu perficiuntur, atqve in eo ſolo conſiſtunt, ut *Luctatoria,* die Ringekunſt/ qvæ conſiſtunt in motu muſculorum, & in libramento corporis, qvam, è principiis ſuis erutam, ſingulari libro Belgico tradit Nic. Petter, Civis & Oenopola Amſtelodamenſis, ille ſc. qvi ſcyphos vitreos vocis ſono frangere poterat. Editus eſt Amſtel. 1674. in 4to. Spectat huc qvoqve *ars verſoria,* die Lufftſpring-Kunſt/ & *Funambulatoria,* de qva curioſum librum conſcripſit Angelus Tuſcanus, lingva Gallica Anno 1599. *in 4to* editum Pariſiis. Referri huc poteſt etiam *ars Gladiatoria,* quæ pariter in ſitu & libramento corporis, ac motu brachiorum, conſiſtit. Fuere jampridem, qvi è circulo, ejusqve dimenſionibus, totam hanc artem tradere voluerunt, cujus hiſtoriam tradit Henricus à Günterrot *in Tractatu de veris principiis artis dimicatoriæ,* Witteb. anno 1579. *in 4to* edito. Poſtea vero Gerhardus Thibautius operoſiſſimo libro fundamenta hujus artis, ex circulo demonſtratæ, perſecutus eſt, edito Gallice *in fol.* anno 1650. Amſtelod. ap Elzevirios, cum Caſparis Barlæi carmine Enco- 16

miaſtico. Referendæ etiam huc ſunt *Ars Natatoria*, de qva Eduardus Digbæus peculiarem tractatum ſcripſit, *Ars Saltatoria*, & *Ars Torneatoria* (Turnier-Kunſt.) Ex his principiis deſcendunt pleræqve artes Mechanicæ, qvarum Sciagraphiam dedit *in Encyclopædia* J. Henr. Alſtedius, plenius Syſtema pollicitus eſt Nicol. Melch. Thevenotius. Aliqua hujus argumenti per lancem ſaturam congeſſit Joh. Dan. Major in der See-Fahrt nach der neuen Welt ohne Schiff und Segel.

17 Ut verbo mentionem faciam *Artis volandi*, fuerunt olim & hodieqve, qvi illam tentarunt, & qvidem Rogerus Baco, *in Epiſtola de Secretis Artis & Naturæ*, machinas tales fieri contendit, qvibus ſublevetur corpus humanum. Nuper qvoqve in Gallia qvidam *Besnier* rationem volandi commentus eſt, cujus machinæ deſcriptionem videre poſſumus ap. Scriptorem *Philoſophicarum Collectionum Anglicarum N. 1. Obſ.* 4. Franciſcus qvoqve Lana ſimile qvid commentus eſt, cujus methodum fuſius explicat J. C. Sturmius *in Collegio Curioſo*: Examen fundamentorum illorum vide *in collectionib. Philoſ. N. 1. Obſ. 5.* Memorabile eſt, quod refert J. Nicius Erythræus *Pinac. 1. N. 68.* de *Paulo Guidoto Burgheſio*, homine mirifico, qvi dicebat, 14. ſe eſſe artibus præditum, atqve inter illas arte qvoqve volandi, ſed fame pene enectus nullum ab omnibus auxilium habuit.

D. G.

D. G. MORHOFI
POLYHISTORIS
TOMI II.
SIVE
POLYHISTORIS PHILOSOPHICI,
LIBER V.
SEU
POLYHISTOR LOGICO-METAPHYSICUS.
DE LOGICIS ET METAPHYSICIS SCRIPTORIBUS.

§. 1. *Metaphyſica & Logica à Scholaſticis præcipue excultæ, ſed & ineptis ſuis ſubtilitatibus corruptæ. Ariſtotelis in his Primatus fruſtra impugnatur.* 2. *Commendantur Barth. Keckermanni* Præcognita Logica, *& G. J. Voſſii* Lib. de Natura Logices. 3. *Judicium de Scripto Anonymo Novatoris in Logica Carteſiani* (L' Art de Penſer) *honorificum. Carteſii primum cognoſcendi principium, ex Idea mentis deductum, impugnavit Chr. Dreierus. Ant. le Grand & Joh. Schulerus, Novatores itidem in Logica Carteſiani.* 4. *Scriptores varii de Methodo, Interpretatione, Inventione, Demonſtratione, & Syllogismo, ſeorſim commentati, additis ſubinde judiciis, recenſentur.* 5. *Doctrinam de Sophismatis è Logica non eſſe eliminandam, contra Pet. Ramum, aſſeritur. Loci Communes*

 illorum

illorum à Diſputatoribus contentioſis conficiendi. 6. *Axiomatum, Terminorum & Diſtinctionum, Scriptores, deque iis, uti & Raym. Lullii* Arte Magna & Parva, *& Stanislai Mingkii* Imaginibus Logico-Mnemonicis, *judicia ſequiora.* 7. *Logicæ & Metaphyſicæ cognatio. Metaphyſica Veterum Theologia Naturalis. Thomæ Campanellæ Metaphyſicorum, paradoxis ſcatentium, recenſus.* 8. *Metaphyſicæ modernæ ſubtilitas perplexa & inutilis. E Dan. Stahlio & Pet. Muſæo eſt addiſcenda. Reformatores ejus, Ren Carteſius & Honor. Fabri. De Henr. Mori* Enchiridio Metaphyſico, *Thomæ Angli* Euclide Metaphyſico, *aliorumque Gnoſtologia, Noologia, Hexologia, diſciplinis noviter effictis, nec non de Cabaliſtarum dogmatis, cenſura. Lud. Vivis* Lib. de prima Philoſophia *commendantur.*

1 ACcedimus nunc ad LOGICOS ET METAPHYSICOS SCRIPTORES, & in iis quidem parcius verſabimur, quia ſupra, ubi de *Philoſophia ſcholaſtica* egimus, uberrimam iſtorum Autorum meſſem dedimus. Omnis vero campus ille eſt, qvem decurrunt cum ſtudio conatuqve Scholaſtici. In hoc illi, velut ſuo regno, triumpharunt, & plus, quam forte opus erat, ingenio ſuo indulſerunt. Horum enim beneficio magna meſſis inutilium ſpeculationum in hoc fundo nata eſt, qua de re exſtant multæ doctiſſimorum Virorum querelæ, & hos inter Lud. Vivis, in libro, quem contra *Pſeudo-Dialecticos* ſcripſit, & in altero *de cauſis corruptarum artium.* Intemperans ſane diſciplinarum iſtarum tractatio doctrinæ plus officit, qvam prodeſt. Refert Nicolaus Antonius, *in Bibliotheca Hiſpanica*, ſub nomine Caſpari de Laz, ex Alphonſi Matamori, Hiſpalenſis, *Apologia de Academiis & doctis Hiſpaniæ viris*, ortam fuiſſe iſto tempore nugatoriam quandam Dialecticam, cujus beneficio velut præſtigias miſcere poterant ejus Doctores, quibus tandem Galliæ Rex, Franciſcus I. interdicere cathedris debuit. Paulus Sarpius, Vir alioquin doctiſſimus, non magni illorum hominum fecit doctrinam, teſte Fulgentio *in ejus vita, p.* 153. *&* 154. *editionis Gallicæ.* ARISTOTELES hic primas obtinet, & non ſolum primus, ſed & omnium optime, Artem Logicam tradidit, quicquid etiam iis videatur, qui Ariſtotelem impugnarunt. Niſi enim Ariſtoteles ſcripſiſſet, non fuiſſent domi illis tela, quibus impugnare ipſum potuiſſent. Pet. Gaſſendus, Pet. Ramus, Mar. Nizolius, & qvivis alii, qvorum jam ſupra eſt mentio facta *in libri 1. capite de Novatoribus*, cavillatores potius agunt, qvam veros Diſputatores & Dialecticos.

2 Succeſſionem Philoſophorum, tam antiquorum, quam recentiorum, qui Logices doctrinam excoluerunt, usqve ad ſua tempora, prolixe ſatis deduxit Barthol. Keckermannus, *in Præcognitis ſuis Logicis*, naturam vero & conſtitutionem Logices, ex mente Ariſtotelis & Interpp. optime ſingulari libro exhibuit Gerh. Joh. Voſſius, *de Logices & Rhetorices natura*, Hagæ Com. A. 1658. *in* 4. edito, ubi ordine recenſet veteres Ariſtotelis Logicorum Commentatores. Utiliſſimus ille liber eſt, & qvaſi in prægustum Ariſtotelis legi poteſt.

Inter recentiſſimos Novatores Logicos ille eſt, qui Gallica lingua ſcripſit librum, 3
cui tit. *L' Art de penſer*, ſive *Artem cogitandi*, (mm) quæ olim latine reddita qui-
dem fuit, ſed imperfecte & mutile, nunc vero denique, è tertia ap. Gallos editione
recognita & aucta, Latine à quopiam translata. Carteſianus ille Autor eſt, &
paſſim aliqua miſcet, ex hypotheſibus Carteſianis deprompta, exemplisqve Ma-
thematicis frequenter utitur, ad demonſtrationis naturam indagandam peridoneis.
Diſſertationes duas præmittit, quibus conſilium hujus novæ ſuæ Logicæ exponit, &
defectus Logicarum vulgarium recenſet. In *Diſſertatione præliminari ſecunda* obje-
ctionibus quibusdam occurrit, quæ contra hanc Logicam ſunt factæ. Multa ha-
bet circa apprehenſionem nove excogitata, & illam Idearum doctrinam, de ea-
rum claritate, confuſione, ejusque cauſis. In eo enim Carteſii ſententia diſcrepat
à Peripatetica, & omnibus pene antiquis Philoſophis, quod principium primum
cognitionis non à ſenſu deducat, ſed ab idea mentis. Nam principium illi pri-
mum eſt: *Cogito, ergo ſum.* Quam ejus ſententiam eleganti Diſſertatione impu-
gnavit CHRISTIANUS DREYERUS, Prof. Theol. Regiom. adjecta *Dialecticæ Regiomon-
tanæ, ſive Compendio Topicorum Ariſtotelis*, eleganti ſane libro, & ad Rhetoricam
bene accommodando, quem edidit nuper Helmſtadii Joh. Eberh. Buſmannus, qui &
antea Hartw. Wichelmanni *Tractatum de Demonſtratione* ediderat. Circa doctri-
nam Syllogiſticam Gallicus ille Autor quædam citra neceſſitatem innovavit, in do-
ctrina de methodo & demonſtratione prolixior eſt, & Mathematicam quandam ac-
curationem quærit. Quisquis ille ſit, Vir ſane doctiſſimus fuit, plusque ingenii &
judicii ad hanc rem attulit, quam ceteri Novatores omnes. Verſio Latina eſt edita
Lond. anno 1674 *in* 8. Ex mente quidem Carteſii etiam Ant. le Grand, *in Inſti-
tutione ſua Philoſophica*, Logicam propoſuit, ſed ſterilior eſt illa tractatio. Carte-
ſius vero ipſe, *in libro de Methodo* diffuſior eſt, nec ita ad regulas ſe alligat, velut
AUTOR ille *Artis cogitandi.* Eſt & quidam Joh. Schülerus, qvi Carteſianæ Ariſtote-
licæque Logices velut cinnum quendam fecit ſingulari in libro, qvi reperitur inter
ejus *Philoſophicas Exercitationes*, Hagæ Com. anno 1663. *in* 4. editas, *libro* illarum 5.

Doctrinam de Methodo ſeorſim excoluere multi, qvos commemoratos vide a- 4
pud Iſr. Spachium *in Nomenclatore Philoſophico p.* 247. De Interpretatione pauca
habemus & apud Vett. & Recc. tractata. Vid. id. Spachius *p.* 232. Eam doctrinam
quam pleniſſime ſe daturum, promiſit Herm. Conringius, ſed hactenus nihil ejus
comparuit. Doctrina de Inventione magni uſus eſt, tum in Oratoriis, tum in ceteris di-
ſciplinis, ac revera latius patet Logices uſus, qvam qvis credat. Nam inventio non ſolum ſe
extendit ad terminos aliquos inveniendos, ſed ad res, imo ipſas ſcientias invenien-
das, ut pulchre oſtendit Verulamius *in libro de augmentis ſcientiarum*, & in *præfa-*

 tione

(mm) De Anonymi *L' Art de Penſer* Judicium conferatur honorificum Vinc. Placcii in *Tr. de Scriptoribus Anonymis detectis*, c. 14. p. 110. ubi à nonnullis eam Domino de Trigny (*Grammaticæ Generalis & Rationabilis vero Autori*) ſed incerta conjectura, vindicari teſtatur.

tione omnium Operum ſuorum. E recentioribus doctrinam hanc tractavit Rudolphus Agricola docte & diſerte, ſed heterodoxus eſt, & ab Ariſtotelis abit ſententia. Cui jungendus eſt Gerh. Bucholdianus, *in libris 3. de amplificationibus & inventionibus*, Lugd. Gall. *in 4to.* apud Sebaſtianum Gryphium, an. 1534. impreſſis. Sunt certe, qvi ex Rudolpho Agricola doctrinæ ſuæ fundamenta Pet. Ramum hauſiſſe exiſtimant. Pars Logices, de demonſtratione agens, magni quoque eſt uſus, de qva Barthol. Viottus edidit 5. *libros*, ab Andr. Frölingio Helmſtadii recenſitos, cum præfatione Conringii. Scripſit & Erh. Weigelius *Analyſin Ariſtotelicam ex Euclide reſtitutam*, in qva Mathematica methodo doctrinam demonſtrationis tradit, Jenæ 1658. *in 4.* Melch. Zeidlerus quoqve in hoc argumento quædam ſcripſit. De Wichelmanno ſupra dixi. Commendari etiam debent Oweni Güntheri *Methodorum Tractatus duo, continentes totius Artis Logicæ medullam, facultatem nempe omnium ſcientiarum ac demonſtrationum principia inveniendi, dijudicandique.* Erat vero is Profeſſor Academiæ Juliæ, liberque editus eſt Helmſtadii anno 1586. *in 8vo.* Doctrina de Syllogiſmo ſeorſim à quibusdam eſt tradita; qvo ſpectant Jacob. Honoldi *Conſideratio Syllogiſtica*, & Georg. Stengelii *liber de Syllogiſmo bono & malo.* Vid. Spachius *in Nomenclatore p. 233.*

5 Spectant & huc Autores, qvi de Sophiſmatibus in ſpecie egerunt, quorum multa eſt ſeges, tam Vett. qvam Recentt. Vid. Spach. *pag.* 288. Ramus hanc doctrinam plane eliminavit ex inſtitutionibus ſuis Logicis, ſed minus recte, cum non ſemper, ex generalibus figurarum modorumqve regulis, de ſophiſmate judicium ferri poſſit. Probe eſt tenenda hæc doctrina inprimis diſputantibus, præcipue cum hac maxime ſibi placere ſoleant Eriſtici, qvi inveniſſe ſe putant in his ſæpe, non qvod pueri in faba. Conſilium itaqve dederim, ut, qvi paulo ſtudioſius his in rebus verſaturus eſt, Locos communes Sophiſmatum ſibi conficiat, ſecundum regulas generales & ſpeciales figurarum, & capita Elenchorum, ſub quibus congerat, quicquid ubique invenerit Sophiſmatum argutiorum, ſic ipſe non imparatus erit, cum talia objicientur, ac alios exagitare poterit, qui iſtis deliciis delectantur. Præire poterit Mellinghauſen in *Sylvula Sophiſticationum*, & alii Scriptorculi, qúos recenſere non eſt operæ pretium.

6 Ad doctrinam Logicam ſpectant & Regulæ ac Axiomata, in quibus Dan. Stahlius omne punctum tulit: Jac. Honoldus idem quoque argumentum tractavit, verum Stahlius illo eſt ingenioſior, & accuratius in iis verſatur. Honoldus tamen, uti ſimplicior, ita magis perſpicuus. Solent & termini & diſtinctiones ſingularibus libris, quaſi Lexicis, colligi, *formalitates* vocant Scholaſtici, è quibus unum, alterumqve ſupra nominavimus. Nec deſunt è Recentioribus, qvi hoc in argumento operam aliquam poſuerunt. Aliquot terminorum & diſtinctionum iſtiusmodi Collectores uno volumine congeſſit Joh. Ad. Scherzerus. Quod quidem ſtudium mihi plane diſplicet, cum malim, terminos ex ipſis fontibus, ſeu diſciplinis, ubi naſcuntur, hauriri, quam ordine tumultuario, vel etiam Alphabetico, extra eas, addiſci. Diſpli-

plicent etiam, qvi beneficio Mnemonices imaginariæ artem rationis tradunt. Qvalis eſt Stanisl. Mingk à Weinsheim, cujus libellus Halæ Sax. A. 1659. *in* 12. prodiit, ac jam ſupra eſt memoratus. De Novatoribus ſupra dixi, inter qvos præcipuus eſt Lullius, cujus exſtat *Ars magna & parva*, qvoddam è Logicis & Metaphyſicis miſtum chaos. De eo judicium ſupra tulimus.

Logicæ jungenda eſt Metaphyſica, ſeu Prima Philoſophia, qvæ diſciplinæ mutuas ſibi operas tradunt, licet hæc vulgo princeps, illa famula omnium, habeatur. 7
Conſpirant tamen illæ inter ſe, nec recte intelligentur Logices principia, niſi Metaphyſicam probe cognitam habueris. Qvanqvam negari neqvit, veteres Philoſophos pleraqve Metaphyſicæ capita ad τὰ Λογικὰ revocaſſe, nec iſta qvidem Methodo, ac apparatu, qvo nunc ſolet fieri, illis tradita. Ad Metaphyſicam enim Theologiam naturalem referebant, qva de cauſa nomen qvoqve illud invenit. Plato ad Dialecticam omnem revocavit Metaphyſicam, qua etiam methodo conſcripſit *Dialecticam Platonicam* Ludov. de Morenvillier de Orgeville, qvi liber eſt editus Anno 1650. Maclovii, ſub tit. *Examen Philoſophiæ Platonicæ.* Ariſtotelis Interpp. & Commentatores Scholaſticos ſupra laudavimus: Scriptores recentiores, qvi Scholaſticam Metaphyſicam ab Ariſtotelis, ceterorumqve Philoſophorum, mente diverſam, tradidere, magno ſunt numero, de qvorum aliqvibus, jam ſupra egimus. Thomæ Campanellæ vero mentionem illic omiſimus, cujus exſtat *Metaphyſicorum* ingens *in folio* opus, Lugduni, ſi recte memini, in Gallia excuſum. Mirus ille, ſicut in omnibus, Novator eſt, & principia aliqua ponit, è quibus mira fluunt conſectaria, ad paradoxas ſententias formandas facile accommodanda. Habet ſane mirificas opiniones circa doctrinam de origine mundi, ejus æternitate, diſtributione orbium cœleſtium, eorum potentiis, de ſucceſſione ſeculorum, de ſtatu animarum, de everſionibus orbium, influxibus aſtrorum, quæ partim arguta ſunt, partim periculoſa, & vel hæreſin aliquam ſapiunt, vel magiam, vel denique ſtultitiam. Generales affectiones Entis ipſi ſunt Potentia, Sapientia & Amor. Per hæc itaque principia ex quolibet per potentiam fit qvidlibet, omnia ſuo modo ſapiunt & ſentiunt, & intellectu qvodam corporeo, ut ita loquar, gaudent, omnia motu ſuo quodam inſito feruntur ad ſibi ſimile per amorem. E qvibus ſeqvitur *ſenſus* ille *rerum*, de qvo integrum ipſe librum conſcripſit, omnis magiæ fundamentum.

Si verum fatendum eſt, quædam in illis ſtudiis intemperantia fatigavit Acade- 8
mias; nam, omiſſis ſolidioribus ſtudiis, & quæ à ſenſu magis dependent, multi ad notionalia illa dilabuntur, atque tricas è tricis nectunt inexhauſto labore, quibus tantum abeſt, ut juventur cetera ſtudia, ut perplexiora potius reddantur. De Ente, ejusque affectionibus, perplexæ multæ ſunt qvæſtiunculæ, dediſcendæ, ſi ſcires. Qvæ omnia ad rem Philoſophicam non multum adjumenti afferunt, nihil ad Matheſin, parum ad Phyſica, ad moralem vero diſciplinam & Theologiam alicujus ſunt uſus, præſertim quoniam nunc hujus fundamenta doctrinis iſtis pene ſunt ſuperſtructa. E noſtris Dan. Stahlius & Pet. Musæus præ ceteris commendandi. Non deſunt, qvi

&

& hic viam Scholaſticis tritam relinquentes, ad Ariſtotelis methodum ſtrictiorem illam doctrinam revocant, quomodo Carteſius *Meditationes ſuas de prima Philoſophia* ſcripſit, diſceptationibus inter viros claros reciprocis confirmatas. Fecit idem Honor. Fabri, qui veſtigiis Ariſtotelicis preſſius inſiſtit, nec Phyſices doctrinam intelligi poſſe exiſtimat, ſine accurata Metaphyſices cognitione. Quare generales quosdam terminos Phyſicos, qui explicari in Phyſicis debebant, ad Metaphyſicam remiſit, deque iis quaſi in abſtracto egit, in Phyſicis vero illos materiæ & rebus ipſis applicuit, atque affectiones eas in corpore naturali prolixius demonſtravit. HENRICUS MOORE *Enchiridion Metaphyſicæ* ſcripſit, Londini anno 1671. *in 4to* editum, & nunc cum ceteris ejus operibus recuſum, cujus unum hoc opus eſt, demonſtrare ex rebus corporeis incorporearum exiſtentiam. In poſtrema editione additamenta qvædam adjecit, qvibus illuſtrat hypotheſes ſuas, easqve adverſus nonnullorum objectiones defendit. Sed ille ab erroribus ſuis non eſt immunis, & cum principio ſuo hylarchico multas difficultates incurret, ipſi non prævifas. Fuit & nonnemo ex Gente Anglica, qui ſe vocat THOM. ANGLUM ex Albiis Eaſt-Saxonem, qui Phyſica & Metaphyſica principia ad demonſtrationes Mathematicas revocare voluit, in libro, cui titulus: *Euclides Metaphyſicus*, ſive *de principiis ſapientiæ*, edito An. 1658. Lond. *in 12mo.* Is qvoqve ſuas qvasdam rationes ſeqvitur, & Metaphyſicam modo Mathematico, per propoſitiones ſuas & conſectaria, tractat, cum tamen natura rei hoc refugere videatur. Verum facile eſt materiam ab illis propoſitam, pro lubitu fingere, vel refingere. Gnoſtologias, Noologias, Hexologias, & neſcio quos aliorum Logicorum Logos, hic non attingemus, cum inepta ſit diſciplinarum aut partium ex iis inſigniorum, alibi tractatarum, inutilis repetitio. Quod ſi, pro diverſo conſiderandi modo, novas ſtatim cudere velimus diſciplinas, immanis profecto earum erit numerus. Si qvis Platonicos Scriptores, Cabaliſtas, & ſimiles, velit (nam & illi qvodammodo ad Metaphyſicam referri poſſunt,) multa in Joh. Pici Miranduli *Libris*, & *Cabaliſticis* inveniet, in unum corpus collectis, ſed illi homines mirabilia potius, quam vera, ſcribunt, ac ſibi potius, quam aliis ſapiunt, ſi tamen ſapere ſibi poſſunt, qvi vix ipſi ænigmata ſua intelligunt. Legi etiam poteſt elegans Ludov. Vivis de *prima Philoſophia* libellus, ubi totam illam diſciplinam, ex mente veterum Philoſophorum, pertractat.

POLY-

POLYHISTORIS
TOMI TERTII,
SIVE
POLYHISTORIS PRACTICI, LIBER I. ETHICUS.
DE PHILOSOPHIÆ MORALIS SCRIPTORIBUS.

§. 1. *Neglectus Philoſophiæ Moralis. Fragmenta ejus apud Veteres. Barbarica ab Ad. Tribbechovio exhibita, Poëtica à Theod. Zwingero, Hiſtorica (Exempla colligens à Val. Max. & aliis. Henr. Stephani Lib. de harum Differentia.* 2. *Bibliographi Morales, Henr. Jul. Scheurlius & Sam. Rachelius. Ariſtotelis inter Moralium Scriptores primatus. Eman. Theſauri, Lud. Septalii & M. Ant. Mureti in eum Commentaria.* 3. *Ethicæ Chriſtianæ Scriptores, Joh. Cirellus, ſeu Crellius, Lamb. Danæus, M. F. Wendelinus, Henr. Morus.* 4. *Novatores Ethici, quoad Methodum, Adoardus Gvalandus, Ren. Carteſius & Thom. Campanella. Corruptores hujus doctrinæ, & Atheiſmi Doctores, Thom. Hobbeſius & Bened. Spinoſa.* 5. *Ad Ethicam qvoque ſpectant Fabulæ Morales Poëtarum Veterum (à Verulamio explicatæ, Dan. item Bartoli, Mercurii Britannici, Thom. Mori, Thom. Campanellæ, Verulamii, Jani Nicii Erythræi & Jac. Bidermanni, Apologi Morales Æſopi, Er. Mich. Læti, Howelli, & Vulpeculæ Saxonicæ Scriptoris, Fabulæ Romanenſes, inprimis Euphyes, Satyræ, præſertim Horatianæ, & Elogiorum, Vitarum Characterumque, Scriptores.* 6. *Princeps Ethicorum Ariſtoteles. Interpretes ejus à Jac. Thomaſio recenſiti. Syſtematum, compendiorumque, Scriptores præcipui, ac de iis Judicia.* 7. *Scriptores de Officiis, Cicero cum Commentatoribus in eum Moralibus, Ambroſius, Rob. Scharrockius, & Rob. Sanderſonius.* 8. *Scriptores de officiis Principum, Amicorum, Conjugum, Aulicorum, ſpecialibus.* 9. *De Virtutibus Homileticis, civitate, ac Ritibus Aulicis, quorum accurata obſervatio Politicis inculcatur, commendato ſimul J. C. Wagenſeilii de iis Collegio.* 10. *Scriptores de Virtutibus & Vitiis, Principiis Actionum Humanarum & Summo Bono.* 11. *De Argumentis Moralibus*

variis ac miſcellis, inter quos Aug. Maſcardus inprimis commendatur, una cum Ant. le Grand, Dn. de la Chambre & Scip. Claramontii Scriptis de Affectibus. Doctrinæ de Officiis, Librique Sam. Puffendorfii de illis imperfectio. 12. *Caſuum Conſcientiæ Scriptores præcipui, Joh. Azorius, Rob. Sanderſonius, Deteſtatio doctrinæ de Æquivocationibus Jeſuiticæ.* 13. *Neceſſitas Philoſophiæ Moralis, cujus neglectus denuo deploratur.*

1 DOctrina de moribus negligentius eſt exculta, qvam par eſt. Diſputationum qvidem multum eſt, ſed vivæ validæqve doctrinæ parum. Non erimus hic nimis operoſi, cum jam tum ſupra Autores, qvi ex Scholaſticis huc pertinent, adduxerimus. Ideoqve illos prætermittimus. Apud veteres, ante Platonem, non erant niſi tenuia qvædam fragmenta ſententiarum vel dogmatum, qvæ adducunt, re ita ferente, Vitarum Scriptores. Philoſophia moralis, ad placita diverſarum gentium varia eſt, & fabulis interdum ac ineptiis multis referta. Operæ tamen pretium eſt illa colligere, ut fecit qvadam ex parte Ad. Tribbechovius, cujus prodiit hoc in loco *Diſſertatio de Philoſophia morali inter Barbaros*, ſed non abſolvit hoc argumentum. (a) *M*ulta qvoqve Poëmatibus fuerunt comprehenſa & Carminibus, qvorum nonnulla *Stobæus in Eclogis* ſuis collegit. Fuit & hoc Theodori Zwingeri inſtitutum, qvi *Philoſophiam Moralem Poëticam*, è Poëtarum Græcorum & Latinorum Scriptis congeſtam, edidit. Sunt qvoqve Hiſtoriæ ad illuſtrandam illam ſcriptæ, ut *Exempla Virtutum & vitiorum* à Val. Maximo, & de Chriſtianis *Valerius Maximus Chriſtianus Balth. Exneri.* Svecorum Exempla collegit *Joh. Schefferus* ſingulari libro. Qvibus cum diverſis modis virtutes doceantur, differentiam iſtius doctrinæ oſtendere voluit Henricus Stephanus *libro de Ariſtotelicæ Ethices ab Hiſtorica & Poëtica differentia*, qvi additur libro ejus, cujus titulus, *Principium Monitrix Muſa.* Qva in Diſſertatione multorum locorum Ariſtotelis fidelior interpretatio, & qvorundam emendatio, ut titulus habet, promittitur, Baſileæ 1590. *in 8vo.*

2 Multa hic dicere poſſemus de Platonis ac Ariſtotelis Scriptis, ad Philoſophiam moralem pertinentibus, aliisqve Veteribus, ut Seneca, Cicerone, Plutarcho, Boëthio, niſi iſto nos labore ſublevaſſent Viri Clariſſimi, Henr. Julius Scheurlius, Moralium

(a) Moliebatur Ad. Tribbechovius, Vir doctiſſimus, cum Ethica adhuc in Acad. Kilonienſi Profeſſione fungeretur, Opus de Philoſophia Gentium omnium, Barbararum pariter atque Cultiorum, nec Paganarum minus, quam Judaicæ ac Chriſtianarum, Morali Hiſtorico-Dogmaticum. Sed prima tantum hujus A. 1666. (*in 4to*) prodiit Diſſertatio *de Philoſophia Morum inter Barbaros Orientales, Sabios ſc. Chaldæos, Perſas, Indos, Sinenſes, Japonenſes, Peguanos & Siamenſes*, cui venuſtam Morhofius noſter, in laudem Sapientiæ Barbaricæ, præfixit Elegiam, *in Autoſchediasmatis Poëticis p.* 15. 16. 17. *& in Operibus Poeticis p.* 636. 637. 638. recuſam. Reliquæ Partes Operis eximii an ab Autore, ad Ephoriam in Aula Saxo-Gothana Eccleſiaſticam aliqvot poſt annos avocato, abſolutæ ſint, dubito.

ralium qvondam ac Civilium Profeſſor Helmſtadii, in *Bibliographia ſua Morali*, ad modum *Bibliographiæ Politicæ* Naudeanæ conſcripta, A. 1660. *in 4to* (b) & Sam. Rachelius *in Introductione ad Philoſophiam Moralem*. In his libris qvoniam multa ejus argumenti tractantur, ſupervacaneus labor eſſet, illa repetere. Ariſtoteles in Ethicis τὸ Πάνυ eſt, cujus elegantem *commentariolum*, Italica lingva ab Emanuele Theſauro ſcriptum, non poſſum hic præterire. Editus eſt ſub tit. *la Filoſophia morale derivata del alto fonte del grande Ariſtotele*. Optima ejus editio prodiit Taurini 1671. & alia, ſed mendoſior, Venetiis 1674. utraqve *in 12mo*. Libros Ethicos Ariſtotelis Paraphraſi illuſtrarunt non pauci, inter qvos M. Ant. Muretus ceteris videtur præferendus. *Comm. Italici*, à Lud. Septalio in eos ſcripti, mentio occurrit apud Craſſum *P. II. Elog. p.* 284.

Non deſunt, qvi Ethices præcepta ad Theologiæ dogmata reformarunt. 3
E Socinianis aliqvis, qvi ſe *Cirellum* vocat (ſub qvo Joh. Crellius per Anagr. latet,) *Ethicam Chriſtianam* ſcripſit, alia methodo, qvam vulgo fieri ſolet, inſtitutam, ſed in qva paſſim virus ſuum propinat. Præmittitur *Ariſtotelis Ethica ad ſacrarum literarum normam emendata*, & alia Diſſertatione præliminari *de Ethnicæ, Hebrææ ac Chriſtianæ Virtutis comparatione* agitur. Liber *in 4to* editus eſt Selenoburgi, ſumtibus Aſteriorum, typis Venetis, qvæ omnia ficta ſunt. Videtur tamen in Belgio impreſſus, annus non additur. Similiter & Lamb. Danæus *Ethicam Chriſtianam* ſcripſit; Marcus Frid. Wendelinus qvoqve *in Philoſophia ſua Morali*, è Theologia multa in Ethicam intulit. Henr. Morus, Anglus, inter alia Scripta Philoſophica, *Enchiridion Ethicum* qvoqve publicavit, Londini *in 8vo* ſeorſim, cum ceteris Operibus Londini *in fol.* editum A. 1679. Et Vir qvidem ille inſigniter pius, ut vehementer laboravit in Atheiſmi fundamentis eradicandis, ita in Ethicis ad pietatem pleraqve refert; Sententias habet in multis ſingulares. Editioni ultimæ in fol. adjecta ſunt Scholia, qvæ non reperiuntur in Editione illa *ſub forma 8va*.

Sunt, qvibus Peculiaris qvædam Methodus in tradenda hac diſciplina placet. 4
Extat Adoardi Gvalandi, Piſani, Epiſcopi Cæſenatis, liber, cui tit. *Moralis Philoſophiæ, ac totius Facultatis Civilis, vera & abſoluta Methodus*, Romæ editus A. 1604. *in fol.* Miſcetur hic cum Morali Civilis doctrina, ac velut unum in conſpectum producuntur. Nam ad Societatum ſpecies, ac jura in Rep. omnem Philoſophiam hanc extendit. Carteſius qvoqve nova multa è Phyſicis principiis in Moralem doctrinam invexit, ut poſſunt ſane multa, debentqve ex illis fontibus in hanc doctrinam derivari. Non modicas etiam turbas excitavit Thomas Hobbes, *in libro de Cive*, & *Leviathane* ſuo, (qvem monſtri aliqvid alere vel ipſe Titulus arguit) cujus ſunt multæ profanæ theſes, qvæ viam Atheiſmo pandunt, omniqve neqvitiæ in Republica.

(b) Recuſa eſt Henr. Julii Scheurlii *Bibliographia Moralis*, Helmſtadii A. 1686. *in 8vo*. Sam. Rachelii *Introductio in univerſam Ariſtotelis Philoſophiam Moralem* ſeorſim non prodiit, ſed Editioni ejus *Ethicorum Ariſtotelis Nicomachicorum* Græco-Latinæ, Helmſt. A. 1660. *in 4to* publicatæ, eſt præfixa.

De Libertate, & principiis actionum humanarum multa ejus ſunt Paradoxa, qvæ tum à Setho Wardo, tum à Joh. Bramhall, peculiari Tractatu, Anglico ſermone ſcripto, cui tit.: *A defence of true liberty* (Londini 1655. *in 8vo.*) tum à Gisb. Cocqvio, & aliis, refutantur. Herm. Conringius, magnus profecto rerum Civilium Cenſor, Dogmata ejus *Deliramenta* vocat. Thomas Campanella, *in Moralibus*, ſuo qvoqve ſenſu abundat, aliumqve principiorum ordinem ſtruit, qvi in Ethicis etiam morbos, febriumqve omnium familiam, tractare non veretur, qvem qvidem inſignem ejus morbum ego exiſtimo. Prodiit Liber Francof. A. 1623. *in 4to.* Et hi qvidem omnes, extra Hobbeſium, novitatis qvadam prurigine laborant. Qvi vero Atheiſmo fundamentum ſubſternunt, in his qvaſi principiis veneni ſemina abſcondunt, ut fecit ſceleſtiſſimus ille Bened. Spinosa, qvi ſingulari qvadam methodi ratione, & qvidem Mathematica, Ethicam propoſuit, &, cum ad evertendam divinam naturam omnia argumenta inſtrueret, à Deo tamen principium Ethices ſuæ ſumſit. Continetur autem illa *Ethica* ſimul etiam Phyſica, ſubdoleqve Autor ille ſub hac perſona neqvitiam ſuam abſcondit. Tollit ille è natura cauſas omnes finales, illasqve nihil niſi humana eſſe figmenta aſſerit, qvod unum eſt nefariorum ejus dogmatum, qvo poſito multa ſeqvuntur abſurda. Operæ pretium eſſet, refutari hunc librum ordine illo, quo ipſe ſcripſit, ut refutari ſane poteſt facile, ſi duo vel tria ejus ſumma principia, qvibus tanqvam Orci galea ſe abſcondit, elidantur.

5 Sunt, qvi *Poëtico modo*, per FICTIONES & FABULAS, Ethicam doctrinam tradiderunt. Fr. Baco Verulamius qvam elegantiſſime & acutiſſime Veterum Poëtarum fabulas ad Moralem & Civilem doctrinam applicat *in libro de Sapientia Veterum.* Ita Daniel Bartoli, Italus, libro patria lingua ſcripto, & Romæ A. 1665. *in 12mo* edito, ſub Tit. *Geographia ad Senſum Moralem reducta*, eleganter, ſub Regionum nominibus, & qvadam qvaſi peregrinatione, rem omnem moralem deſcribit. Eodem modo is, qvi ſe *Mercurium Britann.* vocat, orbem qvendam Vitiorum deſcripſit, ſub tit. *Mundus alter & Idem, ſive Terra Auſtralis ſemper incognita*, Ultrajecti 1643. *in 12mo.* Similis ſunt argumenti *Utopia* Thomæ Mori, Thom. Campanellæ *Civitas Solis*, Verulamii *Nova Atlantis*, qvibus qvaſi qvædam Idea hominum, in Rep. viventium, ſecundum virtutem, depingitur. Ita Janus Nicius Erytræus, ſub *Eudemiæ* fabula, flagitioſos Aulæ Romanæ mores deſcribit. Bernardinus (Bidermannus) in *Utopia* ſua ſimile argumentum tractat, Coloniæ edita A. 1649. *in 12mo.* Multum qvoqve Æſopici & alii reconditi habent Apologi. Qvo etiam ſpectant Eraſmi Michaëlii Lætii *Colloqvia Moralia* carmine deſcripta, qvibus Animalia & Arbores inter ſe de rebus moralibus ſermocinantes introducuntur, Baſileæ 1573. *in 4to.* Adde his Howelli, Angli, *Synodum Avium & Remp. Arborum*, Anglice pariter atqve Gallice publicatas, in qvibus miro lepore Seculi ſui Vitia, eorumqve, qvi in Rep. adminiſtranda, neqvitias commiſere, mores deſcribit. Adde Fabulam *de Vulpecula* Saxonicam, ſub Apologis iſtis multum Moralis & Civilis rei complectentem. Nec obliviſci hic fas eſt Fabularum (de qvarum Origine Pet. Dan. Huetii exſtat Diſſ. Fabulæ

bulæ

bulæ Hiſpanicæ *Zayde*, Gallice Pariſ. A. 1671. *in 8vo* editæ, præmiſſa) Romanenſium. E qvibus præ ceteris commendanda Fabula *Euphyes*, è Lingua Anglica in Belgicam converſa. Poſſunt deniqve huc referri omnes illæ Satyræ, qvibus publica vitia perſtringuntur, & ſunt, qvi integros illarum libros ſcripſere, ut Petrus Firmianus *in Gyge Gallo*, & in *Seculi Genio.* Omnes autem ſuperant Satyræ Horatianæ, in qvibus tam præclara morum Philoſophia recondita eſt, ut felicius ex illis, qvam ex ipſis præceptis, diſci poſſit. Feliciorem enim diſciplinam habet Satyra & ſvaviorem: qvod enim eſt χαρακτηριστικὸν in hominum animis & negotiis luculenter, & ad minutias usqve, depingitur, qvod non obſervant, nec obſervare poſſunt, qvi præcepta ſcribunt.

Elogiorum deniqve Scriptores etiam hic omittendi non ſunt, illorum præprimis, qvi Vitas Philoſophorum, aliorumqve Virorum Illuſtrium, deſcribunt. In Plutarcho infinita talium ſeges eſt; ne qvid de ceteris dicam. *Characterum Scriptores*, ut inter Veteres Theophraſtus, inter recentiores Lud. Molinæus, qvi tamen illum plane non æqvat, ad hanc claſſem etiam referendi.

Ut ad Doctrinam Ethices, ſtricte ita dictam, revertamur, Ariſtoteles cum 6
Interpretibus princeps habendus, de qvibus videatur Jac. Thomaſius in *Appendice Orationis*, qvæ *Breviario* ejus *Ethico* affixa eſt. *Inſtitutiones Ethicas*, omnium optimas, Conradus dedit Hornejus, qvas cum Ariſtotelis Textu legendas & conferendas ſvaſerim. Si qvis Erotematica Methodo delectetur, non contemnendus eſt Theoph. Golius: *Breviaria* & *Tabulas* Balth. Cellarius & Jac. Thomaſius dederunt. Henr. Kippingius, ut ſolet, diligens eſt in ſententiis & qvæſtionibus coacervandis, remittendo ſemper ad Autores. Ejus *Inſtitutiones Ethicæ*, ut vocat, Bremæ editæ ſunt *in 4to*, ac poterit in illa qvoqve re prodeſſe Marc. Frid. Wendelini *Philoſophia moralis*, A. 1647. Francofurti edita *in 8vo.* Joh. Chriſtophori Becmanni *Lineæ Doctrinæ Moralis* multa habent non ſpernenda. Hamburgi illam doctrinam præ ceteris excolere laborat Vincentius Placcius, cujus exſtat elegans liber *de fructu præcipuo doctrinæ moralis*, & alter, cujus tit. eſt: *Noſologia & Medicina moralis*, cujus laboris velut Sciagraphiam qvandam tantum dedit. Johannes Franciſcus Bonomi ſcripſit *Democritum, ſive Riſus morales*, & Lib. alterum, cui tit. *Heraclitus, ſeu fletus morales*, teſte Craſſo *in Elog. hominum Lit.*, *Tom. 2. p. 315.* Sed illi ad Ethicam Satyricam & poëticam pertinent.

Ad generales libros morales pertinent illi, qvi De Officiis ſcripſerunt, ut in- 7
ter Gentiles Cicero, inter Chriſtianos Ambroſius. In illum Commentariorum magna ſylva eſt, ſed *moralis* in illum *Commentarius* exſtat noſtri Sam. Rachelii. Promiſerant in ipſum ſuos qvoqve J. H. Boeclerus & Joh. Schefferus Commentarios, qvi an unqvam lucem adſpecturi ſint, ambigo: Refertur tamen in Catalogo Scriptorum Schefferianorum, qvi habetur in ejus *Svecia Literata, ſive Commentario de Scriptoribus Svecicis*, poſt ejus mortem Holmiæ A. 1680. *in 8vo* edito, tanqvam qvi ultimam manum deſideret. Eſt & Roberti Scharrokii liber *de Officiis ſecundum naturæ jus,*

in qvo ea tractat, qvæ ad Jurisprudentiam naturalem pertinent. Qvanqvam multa aliena & impertinentia admiſceat, cujus argumenti liber etiam eſt de *Obligatione & Conſcientia* Rob. Sanderſonii, Oxoniæ A. 1660. *in 8vo* editus. Magnificum Ciceroni Elogium ex merito ſuſpendit Hier. Cardanus *in lib. de Utilitate ex adverſis capienda p.* 449.

8 Specialiores hic ſunt libri, qvi ARGUMENTA MORALIA SPECIALIA tractant, ut qvi *de Officio Principis erga ſubditos, & vice verſa*, ſcripſerunt. *De officiis inter Potentiores & tenuiores amicos* extat elegans Diſſertatio Joh. Caſæ, qvæ reperitur inter *Monumenta* ejus *Latina. De officio mariti & fœminæ* præclarus liber eſt Joh. Lud. Vivis. *De Officiis Conſiliarii, Senatoris, Aulici*, variorum extant Tractatus. Pertinet huc liber, cujus Tit. *Inſtitutio Viri privati, Politici & Aulici*, è linguis Hiſpanica, Gall. & Ital. in Latinam converſa, Francofurti 1647. *in 8vo.* Joach. Paſtorii *Inſtitutiones Aulicæ* è Gallico ſcripto totæ ſunt converſæ.

9 Ad hanc doctrinam referre poſſis, qvi de VIRTUTIBUS tractant HOMILETICIS. Elegans exſtat Diſſertatio J. Henr. Bœcleri de hoc argumento, inter *Diſſertationes* ejus *Academicas, de elegantia moris civilis & aulici.* Joh. *it.* Caſæ *Galateus*, ſeu *de moribus liber*, & Steph. Guazzii, *de civili converſatione*: *Aulicus Balthaſaris Caſtalionei* in Latinam lingvam eſt converſus ab Hieron. Turlero, Witteb. 1569. *in 8vo.* Apud Gallos magna exſtat talium Scriptorum copia, qvos recenſet Sorellus *in Bibliotheca Gallica*, ſub tit: *Des livres pour la conduite de la vie dans le monde.* Qvod ad gentem Gallicam, ejusqve mores, attinet, exſtat libellus Gallica lingva ſcriptus, ſub tit: *De la civilité, qvi ſe pratiqve en France.* Viro Civili inprimis minutiæ illæ uſui eſſe poſſunt, ac conſtruendi ſunt talium rerum curioſo velut Loci Communes qvidam, tum ſecundum gentes, tum ſecundum varietatem actionum, in Republica, in Comitiis, Legationibus, Inaugurationibus, aliisqve ſolennitatibus feſtivis, Conviviis publicis, & privatis audientiis. Ac memini, tales libros collectaneos Viris in Republ. verſantibus concinnatos, ſummaqve diligentia, velut Arcanum aliqvod, cuſtoditos. Plus enim ſæpe in his ineptiis latet, & in illo aulico, ut ita loqvar, Pedantismo, qvam in ſeria & profunda rerum Civilium intelligentia. Tale aliqvod *Collegium Rituum ac Civilitatis apud varias gentes* J. Chriſtoph. Wagenſeilius, Profeſſor Jurispubl. Altorfinus, Vir eleganter doctus, habuit.

10 Ad Generales Ethicos Scriptores pertinent & illi, qvi de VIRTUTIBUS & VITIIS ſcripſerunt. Tali titulo liber adſcriptus eſt Ariſtoteli. Inter Recentiores eſt Caroli Paſchalii *liber de Virtutibus & Vitiis*, Genevæ 1620. *in 8vo.* Exſtat & Joach. Paſtorii *liber de Characteribus Virtutum & Vitiorum*, eleganter ſcriptus. *De principio Actionum humanarum* peculares Diſſertationes Sam. Rachelius ſcripſit, Helmſtadii editas, atqve ex eo doctrinæ fonte in Theologiam & Jurisprudentiam multi ducuntur rivuli. Qvoad Theologiam huc ſpectat Eilh. Lubini *Phosphorus de prima cauſa & Natura mali.* Nec contemnendus eſt J. Joach. Beccheri Tr. German. **von den eigentlichen Urſachen des Glücks und Unglücks.** Pertinent huc, qvi de *ſummo Bono*

ſeorſim

ſeorſim ſcripſerunt, uti Bernhardus à Mallincrot, qvi peculiari Diſſertatione ſententias Veterum congeſſit, addita *Paralipomenis Hiſtoriæ Græcæ.* Lev. Nicol. Moltkenii *Conſolatio Socratis* varia habet ejus argumenti.

Hieronymus Cardanus, *in libro de Utilitate ex adverſis capienda*, & aliis qvi- 11
busdam, moralia argumenta diligentiſſime illuſtravit. Conſcripſit & Franciſcus Petrarcha ſimilis argumenti libellos. *De Nobilitate* Simon Simonius librum ſcripſit; *De abuſu mendacii* Albericus Gentilis elegantem Diſſertationem, iis oppoſitam, qvi omne mendacium, qvod vulgo jocoſum & officioſum dicitur, illicitum atqve adeo peccatum putant. De *Affectibus & perturbationibus animi* Auguſtinus Maſcardus Diſſertationes dedit, qvæ ſub *Proluſionum Ethicarum* titulo prodierunt Pariſiis An. 1639. *in 4to*, item ſub alio *Diſſertationum Romanarum* titulo, ibid. 1639. *in 4to.* qvarumqve Pars IIda MSta reſtat, teſte Craſſo *P. I. Elog. p.* 257. Hujus viri in Morali Philoſophia excolenda ſingulare fuit ſtudium. Nam exſtant etiam Italica lingua ſcriptæ commentationes ejus *ſuper Tabulam Cebetis*, qvæ nunc in Germanicam ſunt converſæ. Scripſit & Antonius le Grand, cum nondum eſſet Carteſianæ Philoſophiæ addictus, librum Gallica lingua, cui titulus: *L'homme ſans paſſions*, *Homo ſine affectibus*, Hagæ Comitis 1662. *in 12mo.* qvo Stoïcorum doctrinam propugnavit; ſed poſtea, cum Carteſii ſententias ſeqveretur, Stoicismum hunc abdicavit, qvem Lipſius qvoqve *in libro ſuo de Conſtantia* aſſertum ivit, uti & in Phyſiologia ſua *Stoica*. *Cenſuram animi ingrati* Carolus Paſchalius ſcripſit. Exſtat etiam elegans J. Henr. Bœcleri Diſſertatio, *de Actione legibus prodita, aut non prodita, adverſus ingratos.* Multa ſunt talia Scripta ſpecialia Joh. Jov. Pontani, Cardani, Petrarchæ, aliorumque lingua Latina ſcripta, longe plura Gallica, Italica, & Hiſpanica, qvæ omnia recitare Voluminis integri res eſſet. Commodo tamen illa maxime, vehementer ad morale ſtudium profutura. Si qvis enim diligentius illa legerit, rationemqve omnium accuratam inierit, multa ex illis hauriret, ad univerſalem aliqvam moralem notitiam parandam, & illam de officiis doctrinam diligentius excolendam, qvæ mereretur ſub diſciplinæ alicujus forma proponi, & qvidem ordinatius, qvam hactenus factum. Qvi enim ſcripſerunt hactenus de hoc argumento, imperfecte tantum, & per partes id tractarunt. Nuper *Samuel Puffendorfius* hanc doctrinam ſingulari libro propoſuit, ante aliqvot annos edito. Verum ille ad actiones in Republ. juſtas doctrinam tantum ſuam reſtringit; qvi vero de officiis in univerſum vellet agere, non has tantum officii partes, ſed omnes, qvarum in ſocietate uſus eſt, pertractare deberet, non ejus tantum, qvod ex virtute deſcendit, ſed & ejus, qvod ex decoro. Inter Auctores de affectibus omiſi Dominum de la Chambre, Medicum Regium, qvi Gallica lingua elegantem librum ſcripſit, cui titulus: *Les charactères des Paſſions*, Amſtelod. 1658. *in 12mo.* Facunde admodum & prolixe hic agit de affectibus, è Phyſices qvoqve fontibus Characteres eorum clare delineat, poteritque liber ille tribus diſciplinis inſervire, Phyſicæ, Ethicæ & Rhetoricæ. Mentio etiam hic facienda eſt Scipionis Claramontii, cujus exſtat aureus plane liber *de Conjectandis latentibus*

animi

Animi Affectibus, olim in Italia impreſſus, nunc Helmſtadii, cura Conringii, recuſus, cum hujus luculenta in illum Auctorem præfatione. Sed is non tam ad Ethicos, qvam ad Phyſiognomos, pertinet, ad converſationem tamen civilem eſt accommodatiſſimus.

12 Pertinent & huc, qvi CASUS CONSCIENTIÆ ſcripſerunt, qvorum multi ſunt; & qvidem è Scholaſticis ſupra nominavimus nonnullos, qvi in his negotiis ſcrupuloſi admodum ſunt inſpectores. Operæ pretium eſſet hujus rei aliqvam ſcribi regulam. Nam Caſuum eſt infinitas, & tamen methodica illorum Diſqviſitio inſtituenda. Facem hic præferet is, qvem ſupra commendavi, Joh. Azorius, ac prodeſſe qvadantenus liber Rob. Sanderſonii *de Obligatione ex Conſcientia*, ſupra nobis laudatus, poteſt. Pene omiſeram Æqvivocationis doctrinam, qvæ moralem Philoſophiam nuper ad modum peſtis infeſtare cœpit, tot ante ſeculis incognita, & tam præclaris Philoſophis non perſpecta. Iſtam ſcil. è divino illo ingenio ſuo, excuderunt nobis Jeſuitæ, verum neqvitiæ ludum, imo integris Commentariis & libris propugnarunt. Operæ pretium fecit Clar. noſter, Sam. Rachelius, qvi illorum Auctorum aliqvos collegit uno libro, ac refutavit, Helmſtadii *in 4to* edito. (c)

13 Spectaret & huc JURISPRUDENTIÆ UNIVERSALIS DISCIPLINA, morali Philoſophiæ ſubordinata, de qva, cum agere plenius conſtituerimus, ubi ad Scriptores Juris perveniemus, hic illos omittimus, & Philoſophiæ moralis Scriptoribus finem imponimus. Cujus ſtudium non poſſumus, qvin ſerio commendemus. Jejuna eſt hujus ſtudii in plerisqve Academiis tractatio, plurimis circa notionalem Philoſophiam conſeneſcentibus, cum hæc tamen faciat ad viros bonos formandos. Scilicet ſunt, qvæ inflant, ſcientiæ, ut qvæ circa notiones intemperantius verſantur, qvædam pectus etiam ſaturant, ut rerum naturalium cognitio; ut boni vere ſimus, uni huic diſciplinæ, & poſt illam Theologiæ, debemus. Conqveritur de hoc defectu non immerito J. Henr. Bœclerus in eleganti *Diſſertatiuncula de fatis literariis noſtri temporis*, & meliora tempora exoptat. Nos jam ad Politicos properamus.

FINIS LIBRI PRIMI.

POLY-

(c) Doctrinam Jeſuitarum de Æquivocatione Sam. Rachelius peculiari Scripto non impugnavit, ſed *Probabilitatis, quam Jeſuitæ, noviqne Caſuitæ, præcipuum Theologiæ ſuæ Moralis fundamentum, conſtituerunt, Examen*, Ludov. Montaltii (ſive Blaſii Paſchalis, ſub larva hac abſconditi) *Literis de Morali & Politica Jeſuitarum Diſciplina Provincialibus*, per Wilh. Wendrockium Latine verſis, *Notisque Theologicis* illuſtratis, a ſe autem Helmſtadii A. 1664. *in 4to* denuo editis, ſubjunxit. Video tamen Herm Conringium, in Epiſtola, Syllogæ huic præfixa, Rachelium ſerio eſſe hortatum, ut *Jeſuitarum* etiam *Æquivocationes, Reſtrictiones Mentales, ceteraque monſtroſa doctrinæ Moralis capita, Stylo ſuo pariter confoderet, Herculis* Ἀλεξικάκȣ *nomen & laudes, eo facto, à grata poſteritate meriturus.* Sed monito iſti Rachelius, aliis haud dubie Occupationibus deinceps impeditus, haud obtemperavit.

POLYHISTORIS
TOMI III.
SIVE
POLYHISTORIS PRACTICI,
LIBER II. POLITICUS.
DE PRUDENTIÆ CIVILIS SCRIPTORIBUS.

§. 1. *Nomenclatores horum & Critici, Gabr. Naudæus, Chriſtoph. Colerus, Herm. Conringius.* 2. *Syſtemata Politica omnia imperfecta. Platonis Politica ἀμέθοδ⊙. Ariſtotelica ἐυμέθοδ⊙. Generalia Politices Præcognita à Joh. Caſelio, Caſp. Scioppio, Herm. Conringio, Scriptis tradita peculiaribus. Optimi Politicorum Ariſtotelis Commentatores Mich. Piccartus, Hub. Giphanius & Dan. Heinſius.* 3. *Judicia de Inſtitutionibus & Compendiis Politicis Henr. Kippingii, Henn. Arniſæi, M. Z. Boxhornii, Georg. Schönborneri, M. F. Wendelini, Joach. Stephani, Er. Puteani; Franc. Burgersdicii, & Georg. Hornii Notis in hujus Ideam.* 4. *Cenſuræ de Novatoribus Politicis Anti-Ariſtotelicis, Joh. Bodino ac Pet. Greg. Tholaſano, Pſeudo-Politicis item modernis, Nicol. Machiavello (per Casp. Scioppium defenſo, Thoma Hobbeſio, & Politici Scelerati Autore. Technæ Pſeudo-Politicorum, ab Ariſtotele jam & Hier. Cardano (in Arcanis Prud. Civ.) obſervatæ.* 5. *Scriptores de Republica Dogmatici, quos inter Andr. Fricius commendatur. Cyr. Strozzæ Supplem. Politicorum Ariſtotelis.* 6. *Neceſſarii Politico ſunt Hiſtorici, ſed prudentia Civili conſpicui, quales ſunt Polybius, Jac. Aug. Thuanus, & Victorius Siri, Rerump. item Deſcriptores Generales, è quibus Ariſtoteles, aliique Veteres, periere. Judicia de hujus Argumenti Laboribus affectis atque ineditis Herm. Conringii, J. H. Bœcleri J. Andr. Boſii & Bernh. Varenii, nec non de editis Lucæ de Linda, Georg. Hornii & Chriſt. Funccii.* 7. *Specialium Rerump. Deſcriptores. In Svecia, alibique, Scripta hujusmodi de Patriæ Rebus vetita. Legatorum de Rebusp. Relationes, à Phil. Honorio, Caſp. Enſio & Nicol. Bello (Plagiario,) publicatæ.* 8. *Vitarum Scriptores & Epiſtolographi Politici, quales ſunt Hugo Grotius, Foxius & Arn. Oſſatus.* 9. *Memoriarum de rebus propriis, aut aliorum Virorum Illuſtrium, & Actorum Publicorum Collectores.* 10. *Scriptores de Rebus Politicis Satyrici, & Libelli Famoſi. Pasquillorum Romanorum Tomi. Joh. Barclaji Euphormio. Scriptores de eo, quod Principum & Rerump. intereſt. Cenſura de Anonymi Europe Vivante, & Ducis Robanæi Trutina Statuum Europæ.* 11. *Itineraria Politica. Judicium de Phil. Andr.*

Andr. Oldenburgeri Itinerario Germanico. 12. *Ex Obſervationum in Autt. Antiquos Politicarum Scriptoribus commendantur Chr. Forſtnerus, J. H. Bœclerus & Traj. Boccalinus in Tacitum, Nic. Machiavellus, J. Schefferus, Caſp. Facius & J. Gruterus in Livium, Bœclerus & Jac. Zevecotius in Svetonium, Zevecotius & Chr. Ad. Rupertus in Florum, Rupertus in Salluſtium & Vellejum. Conſilium de Locis Communibus ex iis concinnandis.* 13. *Diſſertationes Politicæ J. H. Bœcleri, Diſquiſitt. M. Z. Boxhornii, Orationes Demoſthenis, Iſocratis, Ciceronis, & Thomæ Lanſii, Cenſuræ de Lanſii Conſultatione, & Georg. Hornii Diſſertationibus.* 14. *Judicia de Georg. Richteri Aphoriſmis, Joh. Chokieri Theſauro Politico, & Politicis Juſti Lipſii, quæ Mart. Berneggerus, J. H. Bœcklerus, Herc. Catus & J. Lud. Praſchius, illuſtrarunt. Aphoriſmi Variorum ex Tacito & Floro. Mich. Fetteri Succus Curtianus exſuccus. Juſti Lipſii Monita Politica, Joh. Boteri Scripta hujus generis varia.* 15. *Scriptores de Ratione Status (Lud. Septalius, &c.) de Arcanis Dominationis (Arn. Clapmarius, Cyr. Lentulus, hisque præferendi Gabr. Naudæus & Hier. Cardanus,) ac de Inſtitutione Principis (quos inter Svecus Anonymus, à Joh. Scheffero editus, commendatur.)* 16. *Scriptores Nomotheticæ, ſive Doctrinæ de Legibus Gentium, vulgo neglectæ, it. de Moribus gentium, quo ſpectat Joh. Barclaji Icon Animorum.* 17. *Scriptores de Miniſtris Principum (Silhonius, V. L. à Seckendorf, &c.) de Migrationibus Gentium & Rerump. Excidiis (Joh. Biſſelius, Mart. Schookius & Wolfg. Lazius, Hiſtorici potius qvam Politici, Dn. item de la Cour, & Joh. Schildius,) de Periodis Rerump. (Joh. Loccenius,) & de Seditionibus (Mart. Schookius, aliiqve.)* 18. *Non negligenda Politica Sacra, Pontificum inprimis. Cognoſcendæ huic inſerviunt Lud. Maimburgii Hiſtoria Lutheraniſmi, Baſil. Hyperetæ Libellus de Aulæ Romanæ Artibus, & Pauli Sarpii Hiſtoria Concilii Tridentini.* 19. *Politicæ Biblicæ Scriptores, Hiſpanus nonnemo, Theod. Reinkingius, & Eggefeldius Jeſuita, Amandi Veri larva indutus.* 20. *Diſſertt. Politicæ Miſcellæ Georg. Obrechti, Joh. Henr. Bœcleri, Jac. Thomaſii, M. Berneggeri & Sam. Puffendorfii, Conclavia Pontificum, Scripta it. alia Joh. Calderini, R. H. Schelii, Joh. Gen. Sepulvedæ & Alb. Gentilis, commendantur.* 21. *Politica qvædam in omnibus occurrunt Scriptoribus, etiam in Poëtis Heroicis ac Comicis, Virgilio præſertim & Terentio (qvem Hugo Grotius magni æſtimavit,) ac ipſis quoque Fabulis.*

1 POLITICA Architectonica vocatur ſcientia ab Ariſtotele, qvoniam Reipublicæ regendæ præcepta præſcribit. SCRIPTORES ejus recenſeri ſpeciatim omnes non poſſunt, nec opus eſt, cum jam tum opera illa ſublevarint nos Viri doctiſſimi. (a) Exſtat Gabrielis Naudæi *Bibliographia Politica*, præclarus liber,

(a) Gabr. Naudæi *Bibliographia Politica*, Jac. Gaffarello, Th. & J. Can. Doctori, Priori ad D. Ægid. Pariſino, & Protonot. Apoſtolico, inſcripta, ſeorſim initio prodiit Venet. A. 1633. in

ber, qvem in Germania recudi fecit Aug. Buchnerus; ac habetur qvoqve inter Auctores illos, qvi Methodos variarum diſciplinarum propoſuerunt, ac in Belgio junctim prodierunt. Plus juſto diligentior videtur Conringio, eaqve notaſſe, qvæ præteriri ſilentio commode poterant. Eſt & Chriſtoph. Coleri *Epiſtola de ſtudio Politico*, ejusdem argumenti, qvam Diſſertationi Naudæanæ addidit Buchnerus, qvæ tamen & inter Auctores *de ſtudiis inſtituendis* reperitur. Additur Hug. Grotii Conſilium aliqvod, in Epiſtola ad Legatum Regis Galliæ, Benj. Auberium Maurerium, perſcriptum, qvod pauca tantum ad Politicam ſpectantia, qvanqvam utilia, attingit. Poſt illos diligentiſſime hoc argumentum tractavit Hermannus Conringius, in *libro de Civili prudentia*, edito Helmſt. 1662. in-4to, c. 14. qvo recenſet Scripta, ad parandam prudentiam Civilem maxime neceſſaria, ſupplens, qvæ à Naudæo omiſſa, addens, qvæ doctrinæ civili ſunt affinia, ut vix aliqvid ſupereſſe videatur, niſi Scripta qvædam ſpecialia, & qvæ poſt editum hunc librum demum prodierunt, argumenti Politici.

Auctores, qvi prudentiam Civilem Methodo Dogmatica ſunt complexi, pauci ſunt, qvi laudari mereantur, imo pene nulli. Perfectas enim Politicas Inſtitutiones hactenus non habemus, qvæqve titulum illum tueri poſſint. Hugo Grotius, de optimo Politices Auctore rogatus, conſilium dedit, ut qvis Volumen chartæ puræ ſibi conficeret, & viſa auditaqve in illo notaret. Sed illa de ſpecialibus dicta ſunt. Oportet vero omnino generalia tenere præcepta. Inter Veteres, ante Platonem, non niſi fragmenta habemus. Plato Socraticam Politicam *libris de Republica*, aliisqve *Dialogis*, complexus eſt, ſed methodo abſtruſiore. Ariſtoteles tandem omnium optime principia Politica digeſſit, atqve ad Reſpublicas in Idea conſideratas, ſed qvales dari poſſunt, applicavit, cujus utinam ſpecialia haberemus Scripta *de Rebuspublicis*, magnus utiqve ſupereſſet Veterum Rerumpubl. tum qva Hiſtoriam, tum qva Civilem prudentiam, theſaurus. Generalia iſtius doctrinæ tractarunt Joh. Caſelius in *Propolitico*, Caſp. Scioppius in *παιδεία Politices* (qvem optimum ejus & saniſſimum librum nominat Naudæus,) Herm. Conringius in libro *de Civili prudentia & Propoliticis ſuis*, qvi parum inter ſe diſcrepant, ac eadem ferme repetunt. Videtur pene Caſelii veſtigia in illis legere, qvod & Capitum lemmata oſtendunt. Jungi his debet Caſelii *πολιτευσόμενος*, qvo in libro diſſerit, qvemadmodum primarius aliqvis ado- 2

(Qqq) 2

in 12mo. Recuſa deinde eſt, cum aliis ſimilis argumenti Opuſculis, Witteb. 1640. *in 16to* (curante Aug. Buchnero,) Lugd. Bat. A. 1642. *in 32mo.* Et Amſtelod. (inter Scriptores *de Studiis inſtituendis*) A. 1645. *in 12mo.* Quatuor hiſce Editionibus, unacum Verſione Gallica Challinii, Advocati Regii Carnutenſis, Pariſiis A. 1642. in 8vo excuſa, à Phil. Labbeo *in Biblioth. Bibliothecarum p. m.* 99. 100. jam memoratis, addenda eſt Noviſſima Francofurtenſis Anno 1673. in 12mo. ab Herm, Conringio curata, qvæ ſimul etiam Hug. Grotii, Ignat. Hannielis, Joh. Henr. Alſtedii, Ægidii à Lancken & Chriſtoph. Coleri, *de Studio Politico* Conſilia & Epiſtolas, Caſparisqve Scioppii *Pædiam Politices*, Conringii illuſtratam *Animadverſionibus*, eodem faſce complectitur.

adoleſcens mature & recte educetur ad Rempublicam, Francof. 1631. *in 8.* De Interpretibus & Verſionibus *Politicorum* Ariſtotelis Conringius agit peculiari libro, *Introductione in Politica* Ariſtotelis. Inter Interpretes & Commentatores Recentiores Michaël Piccartus optimus habetur; Hubertus Giphanius verborum ſenſus accuratius inveſtigat. Paraphraſis Heinſiana ad intelligentiam textus præ ceteris commendari debet.

3 INSTITUTIONES POLITICAS, ut dixi, perfectas hactenus non habemus. Prodiit qvidem eo titulo liber HENRICI KIPPINGII, Bremæ A. 1667. *in 4to.* ſed non implet hujus tituli menſuram. Neqve enim omnia Politices capita juſto & ſcientifico ordine tractavit. Multa immiſcentur à ſcopo aliena, digreſſionesqve prolixiores, non tamen inutiles, ad Phyſicam doctrinam. Solus Henn. Arniſæus, ſi à Jurisconſultorum controverſiis ſibi temperaſſet, aliqvod operæ pretium feciſſet. Habemus interim Compendia non omnino ſpernenda, imo ipſis Inſtitutionibus, qvales hactenus exſtant, meliora. Tale eſt Marci Zuerii Boxhornii, cui jungat aliqvis Balth. Cellarium licet. Georg. Schönbornerus, ejusqve Epitomator, Marcus Frid. Wendelinus, mirificum aliqvod Chaos conſtituunt miſtæ cum Jurisprudentia Politices. Joachimi Stephani *Demonſtratio Politicorum* Roſtochii excuſa *in* 8. A. 1576. & deinde Gryphiswaldiæ A. 1599. recuſa, non omnino contemnenda eſt, ſed Juridica itidem multa immiſcet. Scripſit & *Compendiolum* aliqvod Erycius Puteanus ex Ariſtotele, ſed breve admodum, & more iſto Laconico excerptum, ac præterea imperfectum. Prodiit illud ſub Titulo *Linearum Doctrinæ Civilis*, & tres tantum Ariſtotelis Libros abſolvit. Eſt & Franconis Burgersdicii *Idea Politica*, cum *Notis* Georgii Hornii, Lugd. Bat. A. 1668. *in* 12. edita, ſed Hornii *Notæ* extemporales, ut omnia illius Viri, ac exiguo conſcriptæ judicio, de qvibus tamen Horatianum illud uſurpes: *Cum flueret lutulentus, erat, quod tollere velles.* In Burgersdicio deniqve mediocria omnia, nec illa, qvæ eſſe debebat, accuratio.

4 Qui heterodoxa, & ab Ariſtotele DIVERSA METHODO, Politicam doctrinam tractarunt, vel ratione ordinis tantum, vel ratione principiorum, differunt. J. Bodinus, qvem Naudæus ubiqve magnum & acutum Politicum crepat, totus diverſus eſt ab Ariſtotele, de induſtria ſæpe in plano qværens lapides, in qvos impingat, & in ſcirpo nodos. Magnifice etiam ipſe de ſe ſentit, & præ ſe Ariſtotelem contemnit, in qvo tamen, & illum, & alios, vehementer falli certum eſt. Plus ſæpe in una linea Ariſtotelis prudentiæ politicæ reconditur, qvam in integris aliorum diſſertationibus. Qvin ipſi, qvi nunc ſceleratæ Politices Architecti ſunt, legere illa omnia apud Ariſtotelem poſſunt, qvi artes, tam tyrannicas, qvam oligarchicas, non diſſimulavit, qvibus omnis ille neqvitiæ ludus ſuperſtruitur. Falluntur itaqve, qui Nicol. Machiavellum ex ſuo ingenio tam bellam doctrinam depromſiſſe autumant, qvam de Principe proponit, in qvem tot exſtant Declamationes doctorum, indoctorum, ſed tamen defendit peculiari Apologia, qva erat pietate & probitate ſcil. inſignis, Caſpar Scioppius. Defendit & aliqva ex parte Herm. Conringius *in Præf. & Notis ad Machiavelli Principem*

pem ſcriptis, qvæ Editio optima eſt, prodiitqve Helmſtadii anno 1660. *in 4to.* Petrus Gregorius Tholoſanus alia qvoqve ab Ariſtotele incedit via, prolixior in rebus non neceſſariis, unde in vaſtum opus liber ejus *de Republ.* excrevit, editus Francof. 1609. *in 4to.* Thom. Hobbeſius in libris *de Cive*, à ſe ſcriptis, inepte gloriatur, neminem ante ſe qvidqvam Politicæ rei demonſtraſſe, qvæ hominis ſuperbia ab ipſorum dogmatum ſtultitia non eſt aliena. Neminem enim ita deliraſſe puto ante illum. Qvanqvam non pauci ſunt, qvi cum iſto flagitioſe ſapere malunt, qvam cum aliis recte ſentire. Præcipuum & palmarium ejus dogma eſt: *Natura inter homines, non ſocietatem, ſed diſcordiam, eſſe inſtitutam, vel*, ut ille loqvitur, *omnium eſſe in omnes bellum*; ex qva Camarina qvam fœtidi fluant rivuli, facile ſubolfaciet, qvi non eſt naris obeſæ. Prodierunt qvædam Axiomata Politica (revera Scopæ tantum diſſolutæ, & promiſcuæ qvædam Obſervationes) ſub tit. *Politici ſcelerati*, qvæ Chriſtoph. Pellerus refutare voluit, ſatis ipſa turpitudine ſua infamia. Prodierunt eadem ſingulari libro, ſub tit. *Homo Politicus*, auctiora, à qvodam Pacifico à Lapide conſcripta. Sed non ſunt tam rara ejus libri præcepta. Longe enim plura jam tum ab aliis obſervata videas, præſertim ab Hier. Cardano *in Arcanis prudentiæ Civilis*, libro profecto aureo Helmſtadii recuſo, in qvo multæ occurrunt technæ & fraudes, ab ipſo notatæ, qvas ſcire etiam homini probo interdum expedit, ne technis talibus decipiatur.

Multi ſunt alii Auctores, qvi de Republica in Universum ſcripſerunt, ſcil. de ea, vel inſtituenda, vel emendanda, è qvibus præ ceteris commendo librum inſignem Andr. Fricii *de Republ. emendenda*, editum *in fol.* Baſileæ A. 1559. Qvo in libro ad Statum Eccleſiaſticum ſe qvoqve demittit Autor, pluribusqve de ejus emendatione agit. Scripſit Cyriacus Strozza *de Republ. librum* Græce & Latine, quaſi in ſupplementum Ariſtotelis, qvi prodiit etiam una cum Ariſtotelis Operibus, Pariſiis editis. In *Bodinum*, qvod ſupra omiſi, *Animadverſiones* à nonnullis ſcriptæ ſunt. Ferrierus Gallica lingua tales ſcripſit, Pariſiis A. 1580. editas, Apologiam vero, pro Bodino Renatus Herpinus, itidem Gallicam, qvæ & converſa eſt in linguam Latinam. Celebratur & Italicus *Aldi Manutii* liber *de excellentia Rerumpublicarum.* Joh. Ferrarius Montanus *de Republ. bene inſtituenda* librum *in folio*, Baſileæ A. 1556. publicavit. 5

Pertinent ad Auctores Politicos etiam Historici; illi enim manus inter ſe jungunt, eſtqve Hiſtoria qvaſi altera Politices manus. Vid. Juſti Lipſii *Ep.* 61. *Centur. Miſcell.* de Hiſtoricis legendis & excerpendis. Non ſpectant huc Hiſtorici illi Compendiarii, qvi Hiſtoriam Imperiorum & Monarchiarum ſcripſerunt, pauca enim ex adeo rudi labore depromi poſſunt. Nam ad Politica ſola, & ad rerum cauſas & eventus, hic reſpiciendum eſt. Hiſtoria talis Univerſalis haberi non poteſt, ſed haberi tantum poteſt illa certorum temporum, qvales ſunt *Jac. Aug. Thuani*, (ab Anno 1546. ad 1607 è qva expuncta ſeorſim poſtea prodierunt) & *Victorii Siri* (ab Anno 1635. ad 1647. Italice, ſub *Mercurii* titulo, pari induſtria pertexta,) certarumque Rerumpublicarum. Qvale Opus ſcripſit Ariſtoteles, & ante Ariſtotelem alii Græci Auctores, 6

ctores, qvorum qvædam ſuperſunt hodie fragmenta, ſed exigua. *Polybius* Hiſtoriam Univerſalem in animo habebat, ſed exiguam ejus partem tentavit. Videantur Bœclerus *in Diſſert. de utilitate ex Hiſtoria univerſali capienda*, & Iſ. Caſaubonus *in Comment.* ſuper aureum illam Polybii *præfationem* aureo, ſeorſim edito. Reſpublicas in univerſum deſcribendas noſtro tempore ſibi ſumſerunt aliqvi; ſed omnis imperfecta opera eſt. De ſcriptoribus illarum veteribus & novis vide J. Andr. Boſium in *Introductione in notitiam Rerumpubl. c. 4. period. 5. 6. 7. 8. 9.* Decurrit nunc illud ſtadium HERMANNUS CONRINGIUS, qvi privatis lectionibus, ſed tamen extemporalibus, plerasqve omnes Reſpublicas enarravit. (b) Publicavit illos Commentarios, hactenus Manuſcriptos, *Phil. Andr. Oldenburgerus*, invito & reclamante Conringio. Incidit vero in Exemplar, ipſo Conringio teſte, vitioſum, & nulla cum cura exceptum. Ipſe Manuſcriptum exemplar habeo, illo longe plenius. Addidit Oldenburgerus qvædam pro more ſuo, ex Hornio aliisqve excerpta. Sed, cum alia haberi editio non poſſit, præſtat tamen aliqvam habere, qvam nullam. Incepit qvidem ipſe Conringius hunc laborem (jam enim aliqvot folia excuſa ſunt,) ſed non credo, illum tam prolixum Opus abſoluturum, aut tantum illi otii eſſe, ut apponat manum ultimam. Creſcit enim cum tempore talis labor, & librorum Exoticorum, Linguis Gallica, Italica, aliisqve editorum, qvorum tamen uſus hic neceſſarius eſt, rarior videtur fuiſſe apud Conringium lectio. Et nunc, poſt illud Opus, multi novi prodierunt hujus argumenti libri. Audio & *Joh. Henr. Bœclerum* privatis lectionibus qvædam fuiſſe de hoc argumento commentatum, qvæ lucem forte nunqvam adſpicient. Suſcepit & *Joh. Andr. Boſius*, Prof. Jenenſis, laborem ſimilem, ſub Titulo *Notitiæ Orbis*, ſed telam ſuam non pertexuit. Habuit & tale aliqvid in animo Bernh. Varenius *in Geographia Speciali*, in *Præf. Generalis* promiſſa, & fortaſſis qvam accuratiſſime rem iſtam pertractaſſet. Sed mors improviſa conatum illum intervertit. Et poterunt illi principes in his ſtudiis Viri, præ ceteris, diligentius in hoc labore deſudare; ſed facile animadverterunt etiam illi, qvam non ſit unus homo par iſti labori, propemodum infinito, totiesqve repullulanti, & in orbem redeunti. Huc qvoqve ſpectant Archontologia Coſmica, Joh. Boteri Imperiorum mundi Catalogus & Deſcriptio (Col. 1613. *in 8vo.*) ac Lucæ de Linda *Deſcriptio Orbis*, qvam Juvenile eſſe Opus facile apparet, licet non inutile. Scripſit & GEORG. HORNIUS Opuſcula qvædam *Orbis Politici & Imperantis*, non qvidem contemnenda: ſunt enim memoriales libelli,

(b) Quid *in Theſauro Rerumpublicarum totius Orbis Quadripartito*, Textum ſui de iis Collegii, Notis Excerptisque Politicis illuſtratum, exhibente, ac per Phil. Andr. Oldenburgerum Genevæ A. 1675. *in fol.* publicato, deſideret, quasque ob cauſas ſuis illum fœtibus accenſere non poſſit, ipſe Conringius, *in Admonitione* peculiari, Helmſtadii eod. A. 1675. *in 4to* edita, fuſius expoſuit. Sicut Georg. Hornii *Orbem Politicum* Otto Menckenius illuſtravit ac repurgavit, ita *Orbi Imperanti* eandem impendit operam Menckenii Collega, Joach. Fellerus, Poëſ. Prof. Lipſienſis, cum cujus ille *Animadverſionibus* noviſſime Lipſiæ A. 1693. *in 12mo.* eſt recuſus.

libelli, nec male ordinati. Non reſpondent tamen titulo, cum multa, imo potiſſima, ſint omiſſa, nec pauci illic occurrant errores. A ſphalmatibus ergo debent repurgari, ut repurgavit *Orbem* ejus *Politicum* Otto Menkenius, Profeſſor Lipſienſis, Vir doctus, & rerum iſtarum peritus. Chriſt. Funccius *Breviarium* ex omnibus contraxit, cui ea debetur laus, qvæ omnibus Epitomatoribus.

Inter Speciales Rerumpull. Historias qvænam præcipue ſint laudandæ, longa 7
poſſet inſtitui Diſſertatio. Sed occuparunt jam tum hoc argumentum Conringius *in Prolegomenis Collegii ſui*, & Boſius *in Introductione ſua.* Accuratiores collegerunt, & forma minuſcula ediderunt Elzevirii. Eduntur alioqvin variarum Rerumpubl. Hiſtoriæ, veteribus illis perfectiores, qvas annotare cum prioribus debemus. Ut enim variat Status Civilis per tempora, ita Deſcriptiones qvoqve illæ variant. Utriusqve vero temporis, tam elapſi qvam præſentis, ratio habenda. Unde etiam de futuro ſtatu prudens Politicus conjicere poteſt. Sed multa iſti Autores diſſimulant, qvæ non expedit publicari. Eſt enim Reip. perniciosa omnium Arcanorum Status publicatio, adeo ut in qvibusdam regionibus capitali pœna prohibitum ſit, qvicqvam de ſtatu, reditibus, & ſimilibus, ſcribere, unde notitia poſſit eſſe accurata Hoſti, vel Vicino. (c) Memini, cum apud Suecos aliqvis *Epitomen Deſcriptionis Sueciæ* ſcriberet, publice prohibitam fuiſſe vendi, & lege ſimul edictum, ne qvid tale in poſterum fieret. Unde Liber rarus eſt, Aboæ, in Acad. Finlandorum, A. 1650. *in 8vo.* impreſſus. Solent qvoqve circumferri Relationes de Rebuspublicis, qvales à Legatis conſcribi Venetis ſolent præcipue & Romanis, qvarum Tomi illic in Bibliothecis asſervantur. Operæ pretium eſſet, ſi illæ è tenebris extraherentur; ſed raro in lucem prodeunt. Earum tamen aliqvas publicavit Philippus Honorius *in Theſauro Politico*, qvem Caſparus Enſius eodem tit. Latine edidit, junctimqve exhibuit Relationes iſtas, in lingvam Latinam ex Italica à ſe converſas. Edidit & Nicolaus Bellus varias *Diſſertationes*, in qvibus nihil mutatum eſt, præter ordinem. Eadem enim in his omnibus libris leguntur. Nicolai Belli Opus editum eſt Coloniæ A. 1610. *in 8vo.* Vide de his Autoribus Jac. Thomaſium, *in libro de plagio*, §. 238. *in notis.* In his relationibus adeo exercitatus erat Paulus Sarpius, ut ſtatim divinare potuerit de Relatione, an vera, an ficta eſſet. Vid. P. Fulgentii *Vitam ejus p.* 84. Exemplum accuratæ Relationis ſuppeditare poteſt Agathi Securi *Relatio notabilis de Aula Romana*, vere notabilis.

Vitarum Scriptores in hoc argumento præcipuum aliqvid habent. Prout 8
enim conditio eſt perſonæ, qvæ in functione publica conſtituta eſt, ita ex ejus Vita capere poſſumus, qvod ex uſu noſtro ſit. Diligenter itaqve colligendi ſunt Auctores, qvi Vitas Miniſtriſſimorum, Regum, Imperatorum, Conſiliariorum accurate,

&

(c) Autor *Deſcriptionis Sveciæ*, vendi in Svecia prohibitæ, cujus nomen à Morhofio eſt ſuppreſſum, fuit Mich. Vexionius Güldenſtolpe, Smalandus, J. U. D. & Prof. tunc Aboënſis, poſtea autem Tribunalis Sveciæ Regii Aſſeſſor, de qvo Joh. Schefferi *Svecia Literata p.* 151, 152, 330, & noſtra ad illam *Hypomnemata p.* 394. poſſunt conſuli.

& ſecundum omnes circumſtantias, deſcribunt. Sic è Vitis Borgiæ Ducis Valentini Caſtruccii, Cromwelli, Wallenſteinii (cujus Mortis & Rebellionis Hiſtoriam, ſub ficto *Gneji Falcidii Donaleri* nomine, edidit Italice Joh. Franc. Lauredanus, teſte J. Rhodio *in Catal. Scr. Suppoſ. p.* 23.) multa diſcas, qvæ ad rem Politicam faciant. De qvibus jam *T. I. Lib.* I. *c.* 19. *p.* 215. *ſeqq.* qvædam diximus. Jungendi illis ſunt Epiſtolarum Politicarum Scriptores, Principum ad Principes, Conſiliariorum ad Conſiliarios & Principes. Tales Epiſtolas Grotius multas ſcripſit, qvæ nondum ſunt editæ, & qvarum multæ adhuc ſupereſſe dicuntur apud Blavium, qvi illarum Editionem parat, (d) cujus mentionem facit Iſaacus Gruterus *in præfat. Cogitatorum* Baconis Verulamii, *p.* 578. Nic. Rigaltius ſane, *in Vita* Pet. Puteani, *p.* 49. refert de Puteano, illum magna cum cura congeſſiſſe Epiſtolas Foxii & Arn. Oſſati, de qvibus hoc prædicat Rigaltius, poſt illam Pauli Sarpii *Tridentinam Hiſtoriam* nihil exſtare, unde qveant Aulæ Romanæ artes clarius certiusqve pernoſci. Conf. de Epiſtolis Oſſati Cardinalis Vitam ejus, in Laur. Craſſi *Elogiis*, *T. II. p.* 202. Tales etiam ſunt Epiſtolæ Italicæ *Principum ad Principes*, & Latinæ *Virorum Illuſtrium* in Belgio publicatæ, nec non Aug. Busbequii, Er. Roterodami, Chr. Forſtneri, Pet. Martyris, Ferd. de Pulgar, &c. de qvibus *T. I. L.* I. *c.* 23. *&* 24. *dictum.*

9 Similes Relationibus ſunt MEMORIÆ illæ GALLORUM, qvas latine *Commentarios* dicas. Ut enim Cæſar Commentarios appellat, qvos ipſe de rebus ſuis ſcripſit, ita hi *les Memoires*, qvod ipſi rerum ſuarum qvaſi Annales in illis conficiant. Legendus eſt de illis Sorellus *in Bibl. Gallica c.* 7. Magnam in illis congerendis curam adhibuit Petrus Puteanus, teſte Rigaltio in *ejus Vita*, *p.* 51. De Card. Bentivoglii *Relationibus* Vid. Craſſum *l. c. T. I, p.* 262. & Gaddium *de Script. non Eccleſ. pag.* 77. Exſtant Richelii & Mazarini, Cardinalium, *Memoriæ*, qvibus continetur omnis illorum temporum arcanior Hiſtoria, ſed non tamen adeo magno ſcriptæ Judicio. Elegantior eſt, qvæ Gallice prodiit, *Hiſtoria Ducis Monckii*, Conſilia & Succeſſum Reſtitutionis Caroli II. Regis Angliæ, continens. De Legatorum Venetorum Relationibus hoc memoriæ prodidit Lambecius, *Comment. de Vindobonenſi Biblioth. lib.* I. *p.* 55. Hugonem Blotium omnes Venetorum Legatorum Relationibus in unum Volumen collegiſſe. Spectant huc Frid. Hortlederi & Mich. Caſp. Londorpii *Acta Publica*, Pacificationes, ſimiliaqve publici argumenti Scripta.

10 Nec omittendi hic ſunt libri SATYRICI & APOLOGETICI, de publicis argumentis ſcripti, imo libelli etiam famoſi. In his veritas ſæpe nuda & acerba proponitur, in illis aliqva interdum diſſimulantur. Solent talia Scripta multa publicari, cum bella inter-

(d) *Epiſtolæ* Hug. Grotii, quæ *h. l.* tanqvam ἀνέκδοτοι allegantur, Amſtelod. A. 1680. *in fol.* uno jam prodierunt Volumine. Cujus Editionis ab ipſo etiam Autore, *T. I. Lib.* I. *c.* 24. §. 21. *ſqq.* jam facta eſt mentio. Arnoldi Oſſati, Cardinalis, *Epiſtolæ Gallicæ*, ex Aula Romana in Regiam Pariſienſem miſſæ, itidem jam ſunt editæ, & noviſſime qvidem longe auctiores ac emendatiores, Notisqve Hiſtorico-Politicis à Dn. Amelot de Houſſaye illuſtratæ, Pariſiis A. 1697. *in 4to maj.*

intercedunt inter Principes, raroqve illa colliguntur. Eriſtica qvidem Scripta pa-
tent omnibus, non autem adeo ſcripta famoſa. Itali in his valde ingenioſi ſunt.
Suntqve de rebus Romanis Vetuſtioribus publicati *Paſqvillorum Tomi duo*, editi Ba-
ſil. 1544. in 8. Recentiores audio etiam in unum Volumen congeſtos, ſed nondum
editos, qvod tanqvam Manuſcriptum hactenus inter illarum rerum curioſos verſatur.
Joh. Barclaji *Euphormio* talis qvoqve liber eſt, in qvo multa ſub fictis nominibus tan-
guntur Magnatum Vitia. Sunt & Auctores, qvi de Utilitatibus (*Intereſſe*) Regnorum
& Rerumpublicarum ſingulares libros ſcripſerunt, ſed totus illorum labor imperfectus
eſt, & mutilus. Anonymus ille Gallus, qvi Gallica lingva ſcripſit, turpiſſime ſæpe
labitur. Sed & Auctor libri, cui titulus *L' Europe vivant*, proletaria tantum tangit,
& qvæ nullius momenti. Omnium optima eſt Ducis de Rohan *Statuum Europæ trutina*,
qvæ è Gallica in Latinam converſa eſt. *Notas* in illam ſcripſit Joſua Arndius,
Guſtrovii in 8vo recuſam. Non qvidem is omnia plene & perfecte perqvirit, ſed
tamen, cum ſenſus in illis rebus Viro in publicis exercitatiſſimo profundior eſſet, de
non paucis præclare judicat.

Nec Itineraria hic omnino ſunt excludenda, præcipue, qvæ Statum Civilem 11
accuratius deſcribunt, qualia rariſſima ſunt: Pleriqve enim in aliis rebus verſantur.
Gallicorum Itinerariorum hac in re defectum incuſat Popelliniere *in Epiſt.* qvadam
Gallica, ad Scaligerum ſcripta, *lib.* 2. *Epiſt.* 70. Hujus commatis Itinerarium ſcribe-
re volebat Phil. Andr. Oldenburgerus, & titulum *Itinerarii Germanici* libro ſuo dedit,
in qvo multa eſt rerum ineptiſſimarum farrago, qvibus nonnunqvam immiſcentur
aliqva notatu non indigna; ſed Lectore prudente opus eſt, qvi cum judicio illa legere
poſſit. (e)

Non omittendi hic ſunt Auctores, qvi Observationum Singularium libros, 12
vel in Hiſtoricos, vel ſeorſim aliqvos, ediderunt. Nihil eſt abſolutius Chriſtoph.
Forſtneri *in Tacitum Obſervationibus*; qvanqvam etiam alii multi ſunt, ut Scipio A-
miratus, Cauriana, Hannibal Scotus, Matth. Berneggerus, Mich. Virdungus, tam
Latini, qvam Italici. Omnes tamen Vir ille ſuperat accurata exemplorum veterum
recentiorumqve collatione. Joh. Henr. Boecleri *Diſſertationes in Tacitum & Sveto-
nium* rei Politicæ pleniſſimæ ſunt, ac magno judicio ſcriptæ. Nicol. Machiavelli *in
Livium Diſſertationes* profundiſſimi ſunt ingenii & judicii. Exſtant qvoqve Joh.
Schefferi in priores libros *Diſſertationes*, ſub tit. *Regni Romani*. Caſp. Facii *in Li-
vium Diſſertationes*, Altenburgi, 1617. in 4to prodierunt, non contemnendæ,
qvanqvam prioribus longe inferiores. Jani Gruteri *in Livium & Tacitum Diſſerta-
tiones* Locos Communes ſapiunt, & in parallelis ſententiis coacervandis laborant.

(e) Phil. Andr. Oldenburgeri *Itinerarium Germaniæ Politicum, modernam præcipuarum Aularum Imperii faciem repræſentans*, ſub larva *Conſtantini Germanici*, ab illo Coſmopoli *in* 12*mo*, ſine anni mentione, eſt publicatum, & ob licentiam qvoqve, in Vitiis Principum ac Magnatum Aulicorum, notandis, hoc ſeculo rariorem, multorum Cenſuras incurrit.

In actionum autem circumſtantiis dijudicandis & expendendis Autor non eſt usqve adeo ſagax. Jac. Zevecotius *in Florum & Svetonium* non omnino privandus eſt acutioris judicii laude, in rerum momentis perqvirendis. Etiam Chriſtoph. Ad. Rupertus, in *Commentariis* ſuis *in Florum, Vellejum* & *Salluſtium* nonnunqvam Politica tangit, ſed rarius, in Hiſtoricis & Philologicis occupatior. Qvid Trajanus Boccalinus in *Comment.* ſuo *ſuper Tacitum,* Italica lingva ſcripto, præſtiterit, cum nondum legerim, pronunciare neqveo. Olim, tanqvam κειμήλιον ſervabatur in Eruditorum Bibliothecis, nunc à Blavio editus eſt, qvi è Bibliotheca Gudiana ipſum accepit. Legi de illo poſſunt Erythræus *in Pinacotheca I. p. 272,* & Craſſus *in Elogiis hominum literatorum P. 1. p. 159.* Si meo qvis uti hic conſilio velit, ſvaſerim, ut qvis conficiat generales Locos Communes ex his omnibus Commentatoribus, diligenter Auctorum loca notando; qvalis labor ſi in publicum prodiret, non tam impune furari poſſent Scriptorculi ceteri, qvi de charta in Papyrum ſcribunt, & ex unius loci parallelismo omnes, qvos inveniunt apud Commentatores annotatos, redituro ſemper in orbem labore, coacervant.

13 SINGULARES DISSERTATIONES multi ſcripſere: Elegantes ſunt Joh. Henr. Bœcleri *Diſſertationes Academicæ,* uno Volumine Argent. 1658. in 8vo comprehenſæ. (f) Si qvis Diſſertationes in utramqve partem velit, vel Conſultationes potius in cauſis qvibusdam ſpecialibus, in ſingularis Reipublicæ argumentis verſantes, earum elegans ſpecimen exhibet Marcus Zuerius Boxhornius, in *Diſqviſitionibus politicis,* qvibus proponuntur ac deciduntur Caſus Politici, annotato ſemper eventu. Liber editus eſt Amſtelodami A. 1663. in 12. Orationes qvoqve Politici argumenti huc ſpectant, qvales apud Demoſthenem, Iſocratem & Ciceronem, ſunt multæ, & circa generalia & ſpecialia Antiqvarum Rerump. occupatæ, magnaqve Prudentiæ Civilis arcana, cum à ſummis Politicis ſint conſcriptæ, continentes. Inter Recentiores Thom. Lanſius ad hanc claſſem referendus videri poſſet, ſed nihil præter Locos Communes ſcribit, nec accurato Judicio Rerump. penitiora inveſtigat, & parum cultus eſt ſtylus. Mich. Piccartus, Matth. Berneggerus, ſcripſere itidem *Diſſertationes,* & Georgius qvoqve Hornius aliqvas, qvæ junctim editæ ſunt Lugd. Batav. 1668. in 12. Reperiuntur hic nonnulla interdum non contemnenda, inprimis, qvæ habet de qvibusdam Belgii Ducatibus & Urbibus, qvanqvam hoc argumentum accuratius tractarit Boxhornius, & Martinus Schookius *de ſtatu fœderati Belgii.* Habet & illic Diſſertationes *de Æqvivocationibus Jeſuitarum, de Sejaniſmo, de Saracenorum Origine, de Academiarum Origine, &c.* Jejunitatem tamen illæ ſuam ſatis probant, ſuntqve, neſcio qvod, Chaos ex Hiſtoria, Politica, Geographia, miſtum.

Huc

(f) Recuſæ ſunt Joh. Henr. Bœcleri *Diſſertationes Academicæ, Commentationibus in Plinii Panegyricum,* ac XIII. Exercitationibus in priori Editione Anni 1658 haud obviis (qvas enumeratas *Vid. in Actis Erud. Lipſ. M. Mart. A.* 1702. *p.* 126.) auctiores redditæ, Argentinæ 1701. in 4to. Qvod Volumen Novus aliarum *Diſſertationum,* nec non *Orationum* ac *Programmatum,* Tomus ſeqvetur.

Huc qvoqve referre poſſis Aphorismorum *Scriptores*, qvorum Rhapſodias aliqvas conſcripſere Greg. Richterus & Joh. Chokierus (*in Theſauro Politico*,) qvi Richtero melior eſt. Ac viſus eſt Lipſium ille imitari voluiſſe in *Politicis*, qvi, qvantum ad principatum ſpectat, ex optimis Auctoribus, eorumqve Aphorismis, concinnare doctrinam ſuam voluit, uti fecerunt, ad ejus imitationem, poſtea in Ethicis Janus Gruterus & Gvilh. Mechovius in ſua *Paranetice*. Optima Juſti Lipſii *Politicorum* Editio eſt, qvæ cum *Notis* Matthiæ Berneggeri, Argentorati prodiit A. 1658. in 12. Exſtat qvoqve in illa J. Henr. Bœcleri ſingularis *Diſſertatio*, excuſa A. 1642. in 12. & nunc, ſi recte memini, nova Editio prodiit, cum Commentariis Matth. Berneggeri, & Bœcleriana Diſſertatione. Exſtat & in Italicam linguam converſus Lipſii liber, *cum Commentariis exemplorum antiqvorum, & recentium Notulis*, Herculis Cati, Ferrarienſis Venet. 1618. in 4to. Legi etiam poſſunt *Notæ* Joh. Lud. Praſchii, Viri eruditi, Senatoris Ratisbonenſis, in Lipſii *Politica*, Norimb. editæ A. 1666. in 12. Super Tacitum multi ſunt, qvi Aphoriſmos ſcripſere. Ex illo enim, tanqvam è qvadam Aurifodina, omnem ſapientiam civilem eruere ſe poſſe putant nonnulli. Exſtant Itali cujusdam Aphoriſmi, præter illos Annibalis Scoti, cujus nomen mihi excidit. Sunt & Hiſpanica lingva *Aphoriſmi ex Tacito* ſub certis titulis collecti, hac inſcriptione: *Anima Taciti*. Eſt & Joh. Theod. Sprengeri *Tacitus Axiomaticus*, in 12. ex aliis qvaſi in Epitomen redactus. Ex *Floro Axiomata* confecit qvidam Anonymus, qvi Ruperti *Commentario* additur. Scripſit & *Succum Curtianum* Mich. Fetterus, ſed qvi admodum macilentus eſt, exſuccus & jejunus. Magnæ eſt prudentiæ, regulas è circumſtantiis actionum deducere, neqve hoc in ingenium aliqvod Pædagogicum cadit, ſed ab ipſis Viris prudentibus, atqve in actionibus civilibus exercitatis, demum recte curabitur. Spectant & huc *Monita & Exempla Politica*, à qvibusdam conſcripta, inter qvæ eſt Juſti Lipſii Opuſculum præcipuum, qvod *Monitorum Politicorum* titulo evulgavit. Non omittendus etiam hic eſt Joh. Boterus, Italus, cujus exſtant varii libri, Italica lingua ſcripti, inprimis ille, qvem *de Politica Illuſtrium* ſcripſit, à Conringio in Latinam linguam converſus, ac Helmſtadii editus, qvo continentur variæ Diſſertationes de Incrementis Decrementisqve Rerumpubl. Scripſit & ille alia nonnulla, uti *de Urbibus*, & *Relationes Univerſales de toto terrarum Orbe*, editas Venetiis A. 1605. *in 4to*, qvæ, ſi recte memini, etiam in Latinam linguam ſunt converſæ, ac Helmſtadii editæ.

Sunt nonnulli Auctores, qvi de Argumentis Politicis Specialibus tractant, 15
qvæ ſe per univerſam prudentiam Civilem diffundunt; qvales ſunt, qvi de *ratione Status* ſcripſere, inter qvos optimus videtur Ludovicus Septalius, ex Italica lingua in Latinam converſus à Joh. Garmero, Hamb. A. 1659. *in 8vo*. & plures alii, de qvibus vid. Conring. in *Lib. de Prud. Civili*. His affines ſunt Autores, qvi de *Arcanis Dominationis* ſcripſerunt, qvod argumentum nemo hactenus digne tractavit, atqve ex Hiſtoriis omnium nationum expeditum dedit. Eſt qvidem Arn. Clapmarii *Opus* de eo argumento ſcriptum, ac aliqvoties editum, in qvod etiam *notæ* à Joh. Chriſt-

frido Sagittario conſcriptæ, Jenæ 1665. *in 4to.* Præterea etiam à Martino Schookio editus eſt in illum *Commentarius*, una cum ſuis *Appendicibus*, Francof. ad Oder. *in* 8. 1668. Sed non reſpondent, tam Autor ipſe, qvam Commentatores, votis omnium & deſideriis. Non enim, niſi communia ac ordinaria Rerumpubl. acqvirendarum tuendarumqve media ſectantur, à qvibus omnino differunt Dominationis Arcana. Nec Cyriaci Lentuli *Arcana Regnorum & Rerumpubl.* illum titulum merentur, cum non niſi vulgarem contineant Locorum Communium farraginem. Accuratius aliqvid de eo argumento commentari incepit Gabriel Naudæus, libro Gallice ſcripto, ſub. tit. *conſiderations politiques ſur les coups l' Eſtat*, Romæ, 1667. *in* 12. Ejus Opuſculi primum non niſi duodecim exemplaria impreſſa ſunt, atqve inter rariſſima habitum fuit, usqve dum in Belgio eſt recuſum. Poſtea in Germania editum eſt cum *Commentario* Gallico cujusdam Lud. Du May A. 1673. *in* 8. in qvo, qvanqvam non usqve adeo abſtruſa habeantur, occurrunt tamen nonnulla, ad elucidationem ejus libri non parum facientia. Non pauca in hoc Naudæi libro docentur, qvæ Politico prodeſſe poſſunt, qvanqvam multa illius Vir honeſtus non immerito damnet. Qvis enim adeo perfrictæ frontis, ut lanienam illam Pariſienſem, tanqvam ſingularem artem Politicam, laudet, qvod ille facit, inqve ea nihil reprehendit, niſi executionem non ſatis expeditam. Laudat ibidem Hier. Cardani *Proxenetam*, ac *librum de utilitate ex rebus adverſis capienda*, qvibus contineantur multæ technæ, tam Politicæ, qvam Oeconomicæ, qvod & verum eſt. Fuit enim is Autor, ut ingenio ſumme melancholico & ſuſpicaci, ita in omnibus etiam rebus perſpicaci, & qvodammodo divinatorio, qvanqvam miris etiam nugis & ſuperſtitionibus ſua ubiqve incruſtet. Qvi de *Principis inſtitutione* ſcripſerunt Auctores, huc qvoqve ſpectant, de qvo argumento, & veteres, & recentiores, habemus plurimos, de qvibus videantur Nomenclatores Philoſophici. Ante aliqvot annos lingua Suecica editus eſt de hoc argumento liber, ante ducentos plus minus annos conſcriptus, curante Regni Sveciæ Cancellario, *Magno Gabr. de la Gardie*, cujus exſtat ad Car. XI. Regem præfatio libro præmiſſa. Adduntur & Notæ Joh. Schefferi, eruditæ & multum Politici ſucci habentes. Pleraqve ſunt è Veteribus Auctoribus excerpta. Editus eſt liber Holmiæ A. 1669. *in fol.* (g)

16 Refert Conringius inter Generales Politicos Scriptores etiam eos, qvi Leges Variarum Gentium collegerunt, qvæ uſui eſſe poſſunt Politico, cum in doctrina Legum variis Rerumpublicarum formis applicandarum verſatur. Pauciſſimi ſunt inter Politicos, qvi hoc argumentum tractarunt; imo nulli. Nomothetice enim ſegniter tractata eſt à Politicis, & illa tamen maximam conſtituit Reipublicæ partem. Qvomodo enim leges, qvibus Rerumpublicarum formis applicandæ, qvibus ille conveniant,

(g) De Sveci Anonymi, qvi Sec. XIV. vixit, *Inſtitutione Regia*, ſive *Regimine Regum* Vernaculo, Holmiæ A. 1669. cum Joh. Schefferi *Verſione Latina & Notis*, publicato, vid. plura in Schefferi *Svecia Literata p.* 9. noſtrisque ad illam *Hypomnematis p* 351. Morhofius Autorem Seculo integro juniorem, qvam, Scheffero teſte, fuit, crediſſe videtur.

veniant, vel minus, de eo altum eſt apud Politicos plerumqve ſilentium. Et hæc qvidem ita deberet ab illis tractari, ut JCti his fundamentis ſuperſtruere poſſent. Illi vero nunc in ſolis Romanis legibus cuicunqve formæ applicandis, omnem operam ponunt, cum ſpecialia illa Gentium jura, ſecundum principia Politica examinanda, longe accuratiorem operam reqvirant. Plerumqve enim tumultuarium hoc eſt, & ratiociniis, ex legibus Romanis utcunqve petitis, leviter incruſtatum. Specimen aliqvod talis ἀναλύσεως legum dedit Herm. Conringius in *Explicatione Legis Unicæ de ſtudiis urbis Romæ & Conſtantinopolitanæ.* Referri huc etiam poſſunt Auctores, qvi de Moribus Gentium ſcripſerunt. Nam & illi multum conferunt ad prudentiam Civilem, vel Legati, vel Hominis in Magiſtratum conſtituti. Qvo in genere nihil novi, qvod magnopere commendari debeat, præter Joh. Barclaji *Animorum Iconem.* Meminit Gabr. Naudæus *in Bibliographia Politica*, qvorundam Auctorum, qvi Hiſpanorum, Gallorum ac Italorum, ingenia qvam minutiſſime delinearunt, ſed incognita illa vulgo ſunt. Qvi curioſius noſſe mores variarum gentium velit, ſedulo inqvirat in omnes ritus, tam privatos, qvam publicos, eosqve ad certa capita moralium actionum deducat, atqve inter ſe conferat. Unde prudens aliqvis facile perſpiciet, qvæ illis forma regiminis apta, qvæ leges commodæ, qvid excitare inter illas tumultus poſſit, &c. Sed ejus rei peculiaris qvædam qvaſi ars eſt, à Politica diſtincta, & fundamenta qvædam artis Phyſiognomicæ ſupponit.

Referri huc poſſunt etiam illi Auctores, qvi de Miniſtris Principum in ge- 17
nere agunt, qvales ſunt in Gallica lingua multi. Præ ceteris laudo Auctoris Anonymi librum, cujus tit. *le Conſeiller d' Eſtat*, Pariſiis A. 1633. *in 4to* & Domini de Silhon librum, cui tit. *le Miniſtre d' Eſtat*, in qvo ſimul integra proponitur Politica, variaqve afferuntur memorabilia, editum Amſt. 1661. *in 12mo tribus Tomis.* Elegans qvoqve liber eſt German. lingva ſcriptus Viti Ludov. Seckendorffii, cui tit. Teutſcher Fürſten-Stat / cujus aliqvot Editiones prodierunt, Francof. 1665. *in 8vo.* De *Migrationibus gentium, & excidiis Rerumpubl.* Hiſtoricos qvidem Scriptores habemus, paucos vero, qvod mallem, Politicos, qvi cauſas mutationum & excidiorum è politicis rationibus deducant. Sunt qvidem Joh. Biſſelii *Illuſtres Ruinæ Rerumpubl. & Familiarum*, ac Martini Schoockii *Fatum Reipublicæ Achæorum & Vejentium*, qvo libro cauſas deducit interitus illorum. De Migrationibus gentium omnia ſunt imperfecta. Nam *Wolfg. Lazius*, qvi hoc argumentum ſibi ſumſit, plane à ſcopo Politices dilabitur. Multa vero ſunt in Migrationibus gentium conſideratu digna, qvibus è cauſis proveniant, item doctrina *de Coloniis*, qvæ ex illa pendet; de qvo argumento neminem digne egiſſe memini. Pauca qvædam habentur, ſed eximia, *in Diſſertatt. Belgicis de la Cour*, eleganti libro, in qvo multa occurrunt ex intima Civili prudentia depromta. Scriptus autem ille fuit, una cum ceteris ejus, (qvales ſunt *Conſideratien* van Staat / offte Politiſche Waagſchale / Amſt. Anno 1662. *in 12mo* & alter *de Intereſſe Reipubl. Belgicæ*,) inſtinctu Joh. de Witten, Reipubl. cauſam agit adverſus Principem Auriacum, ac fortaſſe ipſe (Wittius) magnam illorum par-

tem confecit. Nam ille, ſub cujus nomine prodierunt, **van dem Hofe**/ ſ. de la Cour Mercator fuit. Obiter hic moneo, librum illum Germanicum, cui tit. **Jtziger Welt Regierende Schaubühne**/ qvi prodiit ſub nomine **Leuthoffs** à **Franckenberg**/ maximam partem ex Belgico illo, & Conringianis *Rebuspublicis* eſſe deſcriptum. Verſatur & in eodem argumento, qvanqvam non toto, Joh. Schildius, in *lib. de Coalitione Populorum ac Rerumpubl. in 4to. De Periodis & Converſionibus Rerumpubl.* Joh. Loccenius paucula qvædam ſcripſit, & fortaſſis nos aliqvando, in *libro de Fato Civili*, agemus. *De Seditionibus*, qvæ vehementer faciunt ad Rerumpubl. mutationes & everſiones, ſingulari libro egit Martinus Schookius, poſt Conr. Brunum, Claudium Modain, Ludov. Foſſerium, (*in Lib. de Remediis opportunis Seditioſorum*) Bernhard. Graſſiam, (*in Lib. de Turbulentia Civium*) & Matth. Drurium (*in Lib. de Militum audacia reprimenda.*) Optimus liber eſt, prodiitqve Groningæ, A. 1664. *in 8vo.*

18 Non diſſimulandi hic qvoqve ſunt Scriptores, qvi de REPUBL. & POLITIA SACRA tam Hiſtorice, qvam Politice, ſcripſere. Maxima enim rerum Civilium momenta pendent à ſacrorum cultu, cui eo ſtudioſius invigilandum, qvo tectior eſt omnis Politica, qvam cucullus & infula velant. Certe Hierarchiæ Pontificiæ maxima ſunt arcana, cujus per omne ævum ſe extendunt inſidiæ. Merentur illa ab ovo recenſeri omnia, ut factum eſt à noſtratium nonnullis, imo & ab ipſis Pontificiis, qvi inter illos præ ceteris ſinceri ſunt. Certe, qvi ſuperiori anno *Lutheraniſmi Hiſtoriam* deſcripſit Gallica lingva Ludov. Maimbourg, Jeſuita, jam aliqvoties editam Pariſiis, ringente Pontifice, non diſſimulat Pontificiorum technas, & errores, qvanqvam & eandem ſcabiem Lutheraniſmo affricet, (Pariſiis anno 1682. *in 12mo.*) Præclarum Opuſculum eſt, qvod Germanica lingva edidit, qvi ſe nominat *Baſilium Hyperetam, in 12mo.* In qvo, utut brevi, plures habentur Politicæ annotationes ſuper religionis negotio, qvam in diffuſis aliorum Scriptis. Magnam hic qvoqve lucem accendit Paulus Sarpius, *in Hiſt. Concil. Trid.* qvi ſe Petrum Suavem Polanum vocat. Hujus Editionem debemus Marco Antonio de Dominis, magno Viro, cujus labores, non qvidem abſoluti, ad hoc qvoqve argumentum referri poſſunt. Suavem illum Polanum, ſive Paulum Sarpium, qvidam *Scipio Henricus*, libro Dillingæ impreſſo, & *Sfortia Pallavicinus*, Cardinalis, ſub Cenſuram vocarunt, atqve in illum acerbius ſunt invecti. Sed poſtea aliqvis Cæſar Aqvilinius *Diſſertatiunculam* ſcripſit *de tribus Hiſtoricis Concilii Tridentini*, Amſtelod. 1662. *in 8vo.* editam, qva ille, qvisqvis tandem eſt, Suavem Polanum adverſus Cenſores illos defendit.

19 Non defuerunt, qvi ipſas ſacras literas ad argumentum Politicum traxerunt, cujus generis liber eſt Hiſpanica lingua ſcriptus *in folio*, ex libris Regum, & Hiſtoria Davidica, præcipue concinnatus, fuitqve poſtea etiam à Theod. Reinkingio (qvem Hiſpano iſti multa debere, qvi vidit, aſſeverabit) idem argumentum tractatum, & à qvodam Jeſuita Eggefeldio, qvi ſe *Amandum Verum* vocat, in lib. cui tit. *Imperium Politicum, ex ſacra Regum Hiſtoria deſcriptum, ad normam hodiernæ Politicæ adminiſtrationis, & exemplis utriusque Imperii illuſtratum.* Liber editus eſt *in*

12mo

12. An. 1661. non adjecto impreſſionis loco, ſed parum videtur reconditæ doctrinæ
habere.

Qvod ſi jam omnia Specialia Politices Argumenta pereenſere velimus, qvan- 20
tus ſe nobis objiceret Librorum & Diſſertationum cumulus? Certe integri Voluminis
res eſſet. Enarremus velut per lancem ſaturam qvædam. Georg. Obrechti *Secreta
Politica*, liberque Germanice ſcriptus von Anſtellung guter Policey, und von billiger
Erhöhung der Jährlichen Gefällen/ multa habent Reipublicæ utilia monita, Argent.
1644. *in 4to.* Qvot non ſunt J. Henr. Bœcleri *Diſſertationes*, qvæ recenſeri non
omnes poſſunt, junctim, ſeorſim editæ? Qvot non ſunt Jac. Thomaſii *de Ratione Sta-
tus*, *de Latrocinio gentis in gentem*, aliæqve? Matth. Berneggeri exſtant *Vita Veſpa-
ſiani*, ſ. *Speculum boni Principis*, ejusdemqve in Svetonii *Cæſarem & Auguſtum Dia-
tribæ*. Sam. Puffendorffii variæ ſunt *Diſſertationes*, nunc junctim editæ, inter qvas
una eſt *de Obligatione adverſus Patriam*. Joh. Lud. Praſchii *de Caritate Patriæ*
exſtat lib. Norimb. 1662. *in 4to.* Conclavia Pontificum, Italica lingua ſubinde
publicata, magna continent Pontificum arcana. Joh. Calderini *Diſcurſus in regu-
las Status Joh. Boteri*, Germanica lingua Francof. A. 1657. *in 12.* editi, non
pauca utilia monent. Radbodi Herm. Schelii *Libertas Publica* aureolus liber eſt,
pro ſtatu populari defendendo. Scripſit & Joh. Geneſius Sepulveda ſpeciales non-
nullas *Diſſertatiunculas*, qvæ habentur inter ejus *Opera*, junctim edita. Alberici
Gentilis exſtant non paucæ Diſſertationes, *de poteſtate Regis abſoluta*, *de Vi Civium
in Regem ſemper injuſta*; ſed paucula illa ſunt, neqve omnia recenſeri poſſunt.

Illud, qvaſi Corollarium, hic adjiciemus, *ineſſe omnium ſcriptorum generi aliqvid* 21
Politici, qvod notari poteſt, atqve ad uſus noſtros ſeponi, adeo, ut ne *Poëtæ*,
qvidem & *Fabulatores* ſint prætermittendi. Epici ac Panegyrici Poëtæ, qvales Vir-
gilius & Claudianus, cum Heroas ſuos deſcribunt, multa ex Politicis principiis de-
ſumunt. Ac fuit aliqvis Jeſuita, qvi integro libro, & magno apparatu, *Ethicam
& Politicam Virgilianam* propoſuit. Qvi qvanqvam inepte verſetur in hoc Argu-
mento, verum tamen eſt, multum latitare in Æneide Civilis Prudentiæ, atqve ſub u-
no interdum verbo recondi. Non prætereundi etiam hic ſunt *Comici*, qvi, cum in-
tegrum Vitæ humanæ Theatrum repræſentent, Actionesqve tam civiles, qvam dome-
ſticas, qvilibet videt, magnum eorum eſſe uſum poſſe in Characteribus hominum
deſcribendis. Certe *Comœdia ſchola populi eſt*. Hugo Grotius non verebatur in ma-
ximis etiam ſuis negotiis Terentii legere fabulas, & rogatus à qvopiam, cur id fa-
ceret, reſpondit: *Alia in illis legere Pueros, alia Viros.* Fabularum Politicas
Interpretationes dedit Franc. Baco Verulamius, Vir profundi ingenii,
in Lib. de Sapientia Veterum.

FINIS LIBRI SECUNDI.

POLY-

POLYHISTORIS TOMI III.

SIVE

POLYHISTORIS PRACTICI, LIBER III. OECONOMICUS.

§. 1. Doctrina Oeconomica negligenter tractata. Arcana ejus celantur. 2. Scriptores ejus Antiqui, Xenophon, Ariſtoteles, & Autores Geoponici, Recentiores Lud. Septalius, & pauci alii. Diſcrimen Oeconomiæ Imperantium (à V. L. Seckendorfio & Georg. Obrechto illuſtratæ,) ac Privatorum. 3. Conſilium de Hiſtoria Commerciorum ſcribenda. Scriptores de Commerciis Anglicis ac Belgicis. Joh. Joah. Becheri Lib. de Rerump. Incrementis & Decrementis commendatur, uti & Gerh. Niveri ac Joh. Marquardi de Mercatura Commentarii. 4. Fraudes & Adulterationes Mercatorum Oeconomorumque notandæ, Defectusque ſimul Commerciorum. Regis Galliæ Prudentia Oeconomica. Auri Malleatio, inter Defectus Pecuniæ apud Germanos cauſas relata præcipuas. 5. Oeconomo Phyſices & Matheſeos Studium commendatur. Caſp. Barlæi Mercator Sapiens. Cenſura de Georg. Richteri Axiomatis Oeconomicis.

1 Politicis ſubjungimus aliqva de Oecocomicis. Nam & illa pertinent ad Practicam Philoſophiam; eſtqve ſane dolendum, adeo jacere hanc partem, & frigide tractari, qvæ tamen fundamentum ſternit omni Reip. & nervum rerum gerendarum ſuppeditat. Tradita ſunt hujus diſciplinæ principia tantum generaliſſima, ſpecialia nemo diligenter ſatis detexit. Cum enim ſecretiora hujus doctrinæ Viris illiteratis magis, qvam literatis, cognita ſunt, illi vero tantum abeſt, ut publicata hæc velint, ut potius omni ſtudio celent, pauca ſunt, qvæ de iis in vulgus dimanant. Ac qvemadmodum in Politicis arcana qvædam Status ſint, ita in Oeconomica, ac in Commerciis, occulta qvædam ſunt, qvæ ab ipſis gentibus nonnunqvam ſummo ſtudio celantur, ſi ſint talia, qvæ ad amplificandas Univerſitatis opus ſpectant. Privati etiam non facile alios ſcire patiuntur, è qvibus lucrum captare poſſunt.

2 Ex antiqvis itaqve nihil, qvam *Oeconomicon* Xenophontis, ac duos Ariſtotelis *libros* habemus, qvibus aliqva addidit Leonardus Aretinus, *Commentarios* autem adjecere exiguos Joh. Caſus, Jacob. Ludovicus Strebæus, & Jac. Faber. Neqve enim memini, ullos eſſe alios Commentatores hujus doctrinæ, cujus tamen dignitas tanta eſt, ut ejus Profeſſorem in Academiis conſtituendum ego qvidem arbitrer. Artem Chrematiſticam & Cteticam jejunis qvibusdam libellis Recentiores aliqvi tradiderunt,

runt, ſed vix operæ pretium fecerunt. Poterant his addi Geoponici Auctores, Cato, Varro, Columella, Palladius, Conſtantinus; ſed iſti tantum partem attigere doctrinæ domeſticæ, qvatenus ex agris proventus haberi poſſunt: Deinde rem iſtam potius Phyſice, qvam Politice tractant. Inter Recentiores neminem novit Gabriel Naudæus, Vir talium rerum peritiſſimus, *in Bibliographia Politica*, qvam Ludov. Septalium, qvem *librum de re familiari* ſcripſiſſe ait, in qvo omnia minute & diligenter perſecutus ſit, qvem ego hactenus non vidi. Addidit alterum, Hieron. Cardanum in *Proxeneta* & in *libro de utilitate ex adverſis capienda:* ſed iſta tantum pauca ſunt, & qvædam ſpecialia. Si qvis omnem illam artem Oeconomicam omnibus numeris abſolutam tradere velit, primum omnes Reipubl. Status ſub examen vocare debet, ac modos oſtendere, qvibus divitiæ domeſticæ poſſint conſervari & augeri. Nam conſervatio domeſticarum opum per prudentem adminiſtrationem, fundamentum eſt omnis artis Oeconomicæ & Chrematiſticæ. Ejus aliqvam partem attigere Vitus Ludov. à Seckendorff / im Teutſchen Fürſten-Staat / & Georg. Obrechtus in *ſecretis ſuis Politicis*. Sed hæc potius ad Oeconomiam Principum & Status pertinent, cujus alia ratio ineunda eſt, qvam privatorum, qvanqvam & hæc illis ſubveniat, illiqve defraudentur ſæpe, ſi ærarium omnia ad ſe rapiat. Potior illa ars erit, qvæ privatorum Oeconomiam emendare docet. Nam ærarii augendi artes ſatis per ſe notæ ſunt, nec poteſt illud laborare, ſi divites ſunt cives.

Qvoad *reditus Provinciarum* in genere conſideratos, omnia debent circumſpici, ſitus loci, cœli Clima, maria, terræ fertilitas, artificum peritia & copia. Deberet Hiſtoria, tam generalis, qvam ſpecialis, omnium commerciorum, diligenter conſignari. In generali notandi eſſent ortus, progreſſus, & interitus Commerciorum, migrationes item & fata. In ſpeciali Hiſtoria ſingularum mercium, variis in regionibus provenientium, notitia conſignari deberet. Ac eſſent qvidam libri Collectanei faciendi, in qvibus colligenda omnia, tum ex Itinerariis noviſſimis, in qvibus nonnunqvam multa hujus artis produntur, tum ex relationibus, vel publicis, vel ſecretis, unde proſpicere quis poſſit, qvid in rem ſuam vertere qveat. Deniqve omnia Commerciorum genera curioſius perveſtigari debent, qvæ ſcil. ex Commerciis rerum naturalium vel artificialium commoda, vel integræ alicui nationi, vel privatis, exſpectanda, qvid conferant in Rempublicam Societates, ſi inſtituantur, qvarum commoda nunc aliæ etiam, præter Batavos, gentes perſentiſcunt, Galli inprimis, qvi novas Societates erexerunt; de qvarum Inſtitutione ſingularis *Diſſertatio* Germanica lingva prodiit, à Joh. Chriſtoph. Wagenſeilio ſcripta. Suadet Baco Verulamius populo alicui, ad opes parandas, ut ſolers ſit in inveniendis novis pannorum generibus variorum colorum, variæqve texturæ; qvod egregie nunc norunt Galli & Belgæ, qvibus magnæ inde parantur divitiæ. Eorum, qvi Hiſtoriam ſpecialem Commerciorum gentis alicujus ſcripſerunt, neminem novi. Anglica lingva qvidem ſcriptus eſt liber, cui titulus: *Englands Treaſure*, in qvo pauca qvædam habentur de Anglorum Commerciis. Belgæ admodum celant artes ſuas, præter illas, qvas celare 3

non poſſunt. Non pauca commerciorum Belgicorum ſecreta publicavit Anonymus in Lib. Belgice ſcripto, & poſt in L. Germ. converſo, cui Tit. Anweiſung der Heilſamen Politiſchen Gründe und Maximen der Republiqve in Holland/ A. 1671. *in* 8.) A Primate qvodam Status Belgici ſcriptus eſſe perhibetur, &, cum imprimeretur, publico edicto vendi prohibitus, qvod qvædam publicaret non publicanda. Conſulendus & de illis eſt Leo ab Aizema, cujus vaſtiſſimi libri de *negotiis hujus Reipublicæ civilibus* prodierunt. Multa illic traduntur de Commerciis illorum, deqve artibus, qvas non diſſimulant, qvibus ad ſe pertraxerunt ceterarum nationum commercia. Martinus qvoqve Schookius, in *Belgio ſuo fœderato*, hoc argumentum tangit, & multa diligentia plurima minuta perſeqvitur. Scripſit & Germanica lingua Joh. Joachimus Beccherus Diſcurſum Politicum, von den eigentlichen Urſachen des Auf- und Abnehmens der Städte/ Länder und Republiqven, in ſpecie, wie ein Land volckreich und nahrhafftig zu machen/ und in eine rechte Societatem civilem zubringen/ qvi prodiit Francof. A. 1673. in 8. Multa continentur in libro illo, tum de Commerciis in genere, tum in ſpecie de qvibusdam Commerciorum generibus, neqve hactenus ullus fuit, qvi pleniora aliqua de hoc argumento ſcripſerit. Molitur libri hujus partem alteram, qua varia conſilia proponit locupletandi ærarii & Commerciorum augendorum; ſed premit hactenus librum illum, præmium aliqvod à Magnatibus laboris ſui ſperans. Sunt præterea Gerhardi Niveri *libri duo de utilitate mercaturæ*, cum Epiſtolis intermiſtis eo ſpectantibus. Utile qvoqve hic eſſe poteſt Joh. Marqvardi *Opus de jure mercaturæ*, præcipue *pars ejus ſecunda*, qva continentur Acta, Inſtrumenta, Privilegia, Imperatorum, Regum & Principum, quæ ad publica commercia, inter gentes agitata, ſpectant.

4 Utile qvoqve eſſet notatas habere, qvæ à Mercatoribus ſolent adhiberi, mercium adulterationes, qvarum integram Hiſtoriam pertexere quis poſſet, ſi diligenter inqvirat. De Fraudibus Præfectorum & Oeconomorum (qvas ipſi non facile produnt) conſuli poteſt Joh. Wilh. Wundſchii *Memoriale Oeconomicum*, Germanice editum, von den Ambtſchreibern/ in qvo non pauca habentur de illorum officio & artibus, tam licitis, qvam illicitis. Utinam & haberemus publica auctoritate conſtitutos Cenſores, qvi in unoqvoqve Regno talia ſub examen vocent, qvi defectus notent Reipubl., unde fiat, qvod opes diſſipentur, vel ad alias gentes deriventur commercia. Huic fini conſtituti ſunt à nonnullis Statibus Commerciorum Conſiliarii. Omnes vero nunc ſuperat Galliæ Rex, qvi immenſas opes, ex prudenti adminiſtratione Regni ſui, & ex prudentia Oeconomica, colligit. Publicavit aliqvis Anglica lingva librum, qvo demonſtrare voluit, Rempubl., Religionem, Commercia, extrema agere, atqve iisdem ſubjecta eſſe periculis, A. 1671. in 8vo Londini. Ante aliqvot annos nonnemo ſingulari qvodam libro in Comitiis Ratisbonenſibus exhibito detegere voluit cauſas defectus pecuniæ in Germania, atqve inter illas hanc tanqvam præcipuam affert, qvod auri malleatores tantum qvotannis abſumant, cujus nullus

eſſet

eſſet fructus, & incredibilem pecuniæ vim ſervari poſſe oſtendit, ſi iſta auri malleatio prohibeatur.

Summum erit hoc in Republ. arcanum, ut cives ſint, qvantum fieri poteſt, re- 5
rum naturalium ſcientes, ac Matheſin Mechanicamqve non perfunctorie tractarint. Ex iis, velut duobus qvibusdam fontibus, omnes reditus, omnesqve artes, opes congerendi, profluunt. Qvod fuſius proſeqvi noſtri non eſt inſtituti. Videatur Caſp. Barlæi elegans Oratio: *Mercator ſapiens*, qva illud thema prolixe, additis Exemplis & rationibus, deducit. Sunt etiam Auctores, qvi *Axiomata Oeconomica* collegerunt, ut Georg. Richterus, qviqve de *arte ditescendi* ſcripſerunt; ſed parum ab iis qvidem exſpectes. Facile enim eſt, generales qvasdam ſententias colligere.

FINIS LIBRI TERTII.

POLYHISTORIS

TOMI III.

SIVE

POLYHISTORIS PRACTICI, LIBER IV. HISTORICUS.

DE HISTORIÆ SCRIPTORIBUS.

§. 1. *Autoris Prælectiones de Scriptoribus Hiſtoricis ineditæ. Alii illorum Nomenclatores. Gallorum in Hiſtoricos Veteres, Patresqve, Merita.* 2. *Autores, qvi de Hiſtoricis ſcripſere, potiores, Degoreus Whear, Paulus Bolduanus, ac complures alii, deqve his, ac Lexicographis Hiſtoricis, Car. Stephano & Joh. Jac. Hoffmanno, judicia.* 3. *Scriptores Artis Hiſtoricæ, G. J. Voſſius, Aug. Mascardus, Franc. Balduinus, Rein. Reineccius, Joh. Bodinus, Frid. Tilemannus, J. H. Bæclerus, &c. C. Scioppius de Stylo Hiſtorico.* 4. *Judicia de Compendiis Hiſtoricis Joh. Cluveri, J. Micrælii, Chriſtoph. Heidmanni, M. Z. Boxhornii, Jani Gruteri, Joh. Sleidani, &c.* 5. *Chronologorum Diſſenſus. Opera Chronologica Joſ. Scaligeri, Dion. Petavii, Sethi Claviſii, &c. Compendia Chr. Helvici, J. Henr. Alſtedii & Æg. Strauchii. Chr. Ad. Raperti Obſervatt. ad Chr. Beſoldi Synopſin Hiſtoricam commendantur.* 6. *Chronicorum ævi medii ſive ſequioris, Monaſticorum Nævi ac Utilitates. Verſatiſſimi in illis fuere Herm. Conringius & Pet. Caſanova.* 7. *Chro-*

nica Regionum & Urbium Particularia, è qvibus Spirenſe Chriſtoph. Lehmanni inprimis commendatur.) Chronica privatorum Manuſcripta publicis interdum præferenda. Joh. Barclaji Hiſtoria Europæ affecta. 8. *Vitarum Scriptores. Ant. du Verdier Proſopographia.* 9. *Hiſtoria de Argumentis Specialibus Politicæ. Hiſtoria Commerciorum à J. H. Bœclero deſiderata. Ad. Tribbechovii circa illam, R. H. Schelii & Cl. Salmaſii circa Militarem, Th. Rivii, J. Schefferi & J. H. Bœcleri, circa Navalem, Conatus & Labores.* 10. *Scriptores Genealogici, è qvibus Hier. Henningius, & Hiſtorici de Familiis Illuſtribus Nobilibusque, è qvibus Tob. Pfannerus præcipue commendatur.* 11. *Conſilium de Locis Communibus & Excerptis Hiſtoricis. Judicium de Chronologia J. H. Alſtedii.* 12. *Hiſtoria Eccleſiaſticæ Univerſalis Scriptores, Centuriatores Magdeburgenſes, & Cæſ. Baronius, eorum Compilator. Baronii Continuatores, Epitomatores, Adverſarii (Iſ. Caſaubonus, Dav. Blondellus, &c.) & Hyperaſpiſtæ. Iſ. Caſauboni Lib. de Libertate Eccleſiaſtica editus, cur imperfectus?* 13. *Compendia Hiſt. Eccl. præſtantiora, Gothanum V. L. Seckendorfii, Frid. Spanhemii Jun. (cujus etiam introductio ad Geographiam Sacram, & Aub. Miræi Lib. de Statu Orbis Chriſtiani, commendantur,) & Ant. de Godeau. Alex. Taſſoni Opus ineditum contra Baronium. J. H. Hottingeri Hiſt. Eccleſiaſtica.* 14. *Hiſtoria Eccleſiaſtica Sec. XVI. & XVII. recentior nondum ſatis exculta. Judicium de Scriptis Ludov. Maimburgii. Epiſtolæ Theologorum à J. H. Hottingero collectæ.* 15. *Chriſtoph. Sandii Nucleus & Syſtema Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ Arianismum ſapiunt. Jac. Ben. Boſſveti Discurſus in Hiſtoriam Univerſalem.* 16. *Lexicographi Eccleſiaſtici, Joh. Lud. de la Cerda, Car. du Fresne, Joſua Arndius, Domin. Macer, J. Casp. Svicerus.* 17. *Scriptores Patrologici. Cenſura de Phil. Labbeo.* 18. *Scriptores de Epiſcopis, Sanctis, Martyribus, Ordinibus Monaſticis, Hæreticis, Conciliis, aliisque Argumentis Specialioribus vel Miſcellaneis, de qvibus Joh. Andr. Boſii Schediasma de Notitia Scriptorum Eccleſiaſticorum jubetur conſuli.*

1 MAgna hic ſe nobis aperit differendi campus, nam vel integri Voluminis res eſſet, ſi, qvæ huc pertinent, complecti recenſendo velimus. Habuimus olim Lectiones publicas *de Hiſtoriæ Scriptoribus, ejusqve varietate*, qvas hic recoqvere animus non eſt. Hic paucula tantum delibabimus, ad utramqve HISTORIAM, tam CIVILEM, qvam ECCLESIASTICAM, ſpectantia, & qvidem libros compendiarios, nam ipſos Hiſtoricos ut curioſius perſeqvamur, ſupervacanea opera eſt, cum jamdudum in hoc argumento verſati ſint G. J. Voſſius, in Opere *de Scriptoribus Hiſtoricis*, (a) & qvi ſupplementa in illum ſcripſere, Joh. Hallervordius,

(a) Gerh. Joh Voſſii *Libri IV. de Hiſtoricis Græcis* Lugd. Bat. A. 1623. *in 4to*, *Libri III de Hiſtoricis Latinis* ibidem A. 1627. *in 4to*, prima vice prodierunt. Utrumque deinde Opus in

vordius, Bernh. à Mallincrot, ac Chriſtophorus Sandius; In Eccleſiaſticis vero Rob. Bellarminus, ejusqve novus Editor, cum inſignibus Auctariis, Phil. Labbeus. Qvibus ſpecilegia forte non pauca addi poſſent per ſingulos Auctores, prout vel dies diem

 docet,

in iſto argumento hactenus incomparabile, longe & emendatius, & auctius, ac poſterius quidem tantum non dimidia parte locupletatum, ibidem A. 1651. *in 4to* lucem denuo adſpexit, Francof. A. 1677. *in 4to* (ſed admodum mendoſe) recuſum, ac nuper tandem *Tomo Operum* Autoris ſui *Omnium Quarto*, Amſtelod. A. 1699. *in fol.* excuſo, inſertum *Paralipomenon ad Libros de Hiſtoricis Græcis Centurias V. Diſcurſui* ſuo *de Summo Bono* ſubjunxit, & Coloniæ A. 1656. *in 4to* edidit, Bernh. à Mallincrot, Decanus Monaſterienſis, perperam à Theod. Janſonio (*in Biblioth. promiſſa p. 30.*) inter Ἀνέκδοτα relatas. Plurima tamen ex hiſce in altera Operis Voſſiani Editione, A. 1651. ab Iſaaco Filio curata, itidem comparuerunt, ignaro Mallincrotio, qvi priori tantum uſus fuerat, uti à Morhofio T. I. Polyhiſt. L. 1. c. 18. §. 60. jam eſt obſervatum. *Annotationes ad Hiſtoricos Græcos à Voſſio recenſitos, à Paralipomenis* hiſce diverſas, qvas prælo ſe jam ante Biennium paratas habuiſſe, *ſub. finem Paralip.* ſignificat, nondum prodierunt, & forſitan interciderunt. Quale fatum iniquius, vereor, ne Orbi Literato, jactura irreparabili, itidem ſubduxerit Thomæ Reineſii *Supplementum eorundem Voſſii de Hiſtoricis Græcis Librorum*, ſeu integrum potius in iſtos *Commentarium*, in quo ſe *omiſſa ſuppleviſſe*, ἀγνοήματα *indicaſſe, & cuivis ætatem, qua liceret, ſuam aſſignaſſe*, ipſemet, *Ep.* 15. & 16. *ad Caſp. Hofmannum p.* 33. 34. eſt teſtatus. Nam & illud ad finem ab Autore eſſe perductum, & prælum jam provocaſſe (licet Celeb. Tenzelius *in Dial. A.* 1692. *Menſtr. M. Jul. p.* 608. in dubium hoc vocet,) A. 1657. ipſemet *Ep.* 21 *ad Joh. Vorſtium* (in Belgio excudi illud curaturum eſſe Gronovium, addente,) A. 1656. Joh. Andr. Boſius, *Ep.* 90. *ad Reineſium, p.* 347. imo A. jam 1649. Joh. Chriſt. Baro à Boyneburg, *Ep.* 20. *ad Joh. Conr. Dietericum p.* 92. ſignificarunt. Ad *Latinos* Voſſii *Hiſtoricos* eundem Supplementum itidem paraſſe, Boyneburgius (ad Reineſii provocans Epiſtolam) *l. c.* & Henn. Wittenius *Dec. VIII Memor. Philoſ. p.* 468 teſtantur. Pari inſtituto Ludov. etiam Jacobus a S. Carolo, Cabilonenſis, Carmelita Gallus *Paralipomena* ad Voſſii *Hiſtoricos Græcos* pariter atqve *Latinos* affecta, & tantum non prælo parata, habuit. Vid. Labbei *Biblioth. Bibliothecarum, p. m.* 249. 254. & Cl. Sarravii (a Morhofio *l. c.* allegati) *Epiſtolas p.* 267. In ſolos *de Hiſtoricis Latinis Libros* Joh. Hallervordius, Regiomontanus, *Spicilegium* dedit, *majori Supplementorum Operi præmiſſum*, Jenæ A. 1672. *in 8vo* Chriſtoph Sandius autem, Neo-Arianorum Promachus, itidem Regiomontanus, *Notas & Animadverſiones*, Amſtelod. A. 1677. *in* 12. excuſas. Continuationis illarum, ſive *Auctarii* in Libros Voſſianos, Partis Secundæ inſtar, iis adjiciendi, quod *in Præf.* pollicitus eſt, Fragmentum ſolum inter Schedas defuncti comparuit. Vid. *Biblioth.* ejus *Anti-Trinitariorum poſthumam p.* 172. Henr. Meibomii Jun. in Errores Voſſianos Animadverſiones, quarum ipſe, *in Addit. ad Val. Henr. Vogleri Introd. in Notit. Bon. Aut p.* 184 ſpem injecit, a Filio patriſſante, Herm. Diet. Meibomio, Orbis Literatus, ut jacturam Sandiani Laboris ſoletur, cupide efflagitat. Balth. Bonifacii, Rhodigini, Epiſc. Tarviſini, *de XL. Romanæ Hiſtoriæ Scriptoribus, ab U. C. ad Car. M. ætatem, è Bodino, Voſſio, aliisque, Excerpta* (quæ, ſibi licet non viſa, Voſſius, *L. 3. de Hiſt Lat p.* 815. *Edit. Sec.* inſigni dignatus eſt Elogio,) una cum Car. Sigonii de iisdem *Judicio*, & Andr. Politi *Ordine Hiſtoriæ Romanæ legendæ*, Venetiis A 1627. *in 4to* ſunt edita, a Joh. Eberh. Busmanno Helmſtadii A. 1674. *in 4to.* denuo recenſita, & a Gaudentio qvoqve Roberto *Tom. III. Miſcellaneorum Italicorum*, Parmæ A. 169:. *in 4to.* excuſo, inſerta.

docet, vel Auctores novi Editionibus antiqvis emendandis operam ſuam impendunt. Succeſſu enim temporum perfectiſſimæ procurantur Editiones, & nunqvam edita è Manuſcriptis in vitam qvaſi revocantur. Olim qvidem Germani, nunc vero Galli, & aliqva ex parte etiam Britanni, in Hiſtoricis ac Patribus emendandis, nec ſumptui parcunt, nec labori. Qvot non prodierunt in Gallia magnifica Patrum & Hiſtoricorum Opera? Habemus *Hiſtoriæ Byzantinæ Corpus*, Auguſtum plane & Regium. Habemus in Collectionibus Conciliorum, ceterarumqve antiqvitatum Eccleſiaſticarum Herculeos labores, & profecto eam ob cauſam Gallis univerſus literatus Orbis obſtrictus eſt, qvod fontes ſapientiæ & Hiſtoriæ, tam divinæ, qvam humanæ, recludere laborent, eosqve, qvoad ejus fieri poteſt, ſinceros nobis ſuppeditent.

2 Veniamus primum ad HISTORIAM CIVILEM, cujus Scriptores qva Methodo legendi, qvove ordine, à pluribus dictum eſt. Mihi non diſplicet exiguus libellus Degorei Whear, Angli, qvi *Relectiones Hyemales*, ut vocat, ſcripſit, *de Ratione & methodo legendi Hiſtoriam Civilem & Eccleſiaſticam.* Scripſit & Thom. Dempſterus accurata de unoqvoqve ætatis cujusvis Hiſtorico judicia, teſte Erythræo, in ejus Vita, *Pinac. I. p.* 26. Scripſit & Carolus Sigonius de *Romanis Hiſtoricis Judicium*, ac Franc. Mottæus Vayerus in libro Gallico de *Veteribus ac præcipuis Hiſtoricis, Græcis & Latinis*, agit. Exſtant etiam Balth. Bonifacii *de Romanæ Hiſtoriæ Scriptoribus, ab U. C. ad Caroli M. ætatem, Excerpta* è Bodino, Voſſio, ac aliis. Mart. Zeileri *Catalogus Hiſtoricorum* totus pene è Voſſio eſt exſcriptus. Promiſerat qvoqve Lud. Jacobus à S. Carolo *Paralipomena* qvædam *ad Voſſium de Hiſtoricis Græcis & Latinis*, teſte Labbeo *in Biblioth. pag.* 118. qvæ eqvidem edita eſſe non credo. Præ ceteris commendanda eſt Pauli Bolduani *Bibliotheca Hiſtorica*, ſane locupletiſſima, in qva Hiſtoricos & Geographos, tam univerſales, qvam particulares, Vitarum item & Genealogiarum Scriptores, ea recenſet Methodo, ut vix accuratior Catalogus dari poſſit. Addi huic poteſt *Catalogus Bibliothecæ Cordeſianæ*, à Gabr. Naudæo editus, in qvo ſelecti comparent Hiſtorici. Sunt & alii qvidam de hoc argumento minuti Auctores, qvibus non eſt opus immorari. Ad generales Hiſtoriarum Scriptores referendi etiam Lexicographi Hiſtorici, qvos qvidem hic deſideramus. Omnia enim ſunt imperfecta & manca. Qvod Carolus Stephanus *Dictionarium* ſcripſit, tempore omnibus qvidem prius eſt, ſed ne nunc qvidem, ut à Nicol. Loydo interpolatum eſt & auctum, omnibus numeris eſt abſolutum. Idem eſto Judicium de J. Jac. Hoffmanno, qvanqvam is *Lexico* ſuo, tanqvam Voragine qvadam, omnia abſorpſerit Geographica, Poëtica, Hiſtorica, Genealogica. Utinam prodirent *Thom.* Reineſii in *Carolum Stephanum* labores, accuratior fortaſſis tunc illa cura eſſet. (b)

Ad

(b) Inter Lexica Hiſtorica Morhofius, ſit ſuperſtiti illa inſpicere licuiſſet, non omiſiſſet mentionem *Dictionarii Magni Hiſtorici* Ludov. Morerii, poſt tot Editiones alias, à Joh. Clerico a numeroſis repurgati erroribus, plurimisque Articulis & Obſervationibus novis locupletati, ac Ultraiecti A. 1691. *in fol. IV. Tomis* publicati. Cuius præ noviſſima Editione Pariſienſi

Ad Artem Historicam pertinet *Gerh. Joh. Voſſii* liber hujus argumenti, qvi Lugd. Bat. prodiit A. 1653. *in* 4. *Jacobus Mazonius* qvoqve ſingulari libro de hoc argumento egit. Omnium vero diligentiſſime & maxima cum cura Auguſtinus Maſcardus, in Libro Italice ſcripto, *dell' arte Hiſtorica*, Venetiis edito A. 1655. *in* 12. Erat vero ille Urbani VIII. Cubicularius, Poëta, Oratorqve præſtantiſſimus. *Appendicem* ad illam artem Hiſtoricam Maſcardi ſcripſit Paulus Pirani da Peſaro, *in 4to.* editam, Venet. A. 1646. Non contemnenda etiam eſt Franc. Balduini JCti *Inſtitutio Hiſtorica*, *in* 12. edita, ubi illa præcipue tanguntur, qvæ ſunt Juridici argumenti. Addantur his Joh. Jov. Pontani *Dialogus de Hiſtoria*, Franciſcus Robortellus *de Hiſtorica Facultate*, Florent. *in* 8. 1548. Ant. Riccoboni *de Hiſtoria Commentarius*, Venet. 1568. *in* 8. & Paulus Benius, Eugubinus, qui *de Hiſtoria librum* ſcripſit, editum Venet. 1622. *in folio.* Elegans eſt Reineri Reineccii liber, cui tit. *Methodus legendi Hiſtoriam ſacram & profanam*, editus *in folio*, Helmſtadii A. 1583. Ejus editio ſecunda prodiit *in 4to* ibid. anno 1660. Erat Vir ille in ſtudiis verſatiſſimus, magniqve ſuo tempore nominis. Joh. Bodinum pene omiſeram, qui primo loco poni debebat. Ejus *Methodus Hiſtoriarum*, & ſeorſim, & cum aliis, edita eſt; ſeorſim Argentor. A. 1627. & multis in locis aliis, *in* 12. cum ceteris vero ejusdem argumenti Scriptoribus, Franc. Patricio, J. Jov. Pontano, Huberto Folieta, Franc. Balduino, Joh. Ant. Viperano, Dav. Chytræo, Cælio Secundo Curione, Simone Grynæo, aliqvot Tomis, *in* 8. Baſileæ editis, & ob argumenti conformitatem junctis, prodiit. Neqve omnino contemnendus Frid. Tilemanni *Diſcurſus Philologicus de Hiſtoricorum delectu*, Wittebergæ A. 1597. *in* 8. editus, qvi Bodini tamen in plerisqve legit veſtigia. Ad Generales Scriptores qvoqve referendus omnino eſt ante nobis laudatus Joh. Henr. Bœclerus *de Utilitate ex Hiſtoria Univerſalis Scriptoribus capienda.* Qvod Stylum Hiſtoricum attinet, legenda eſt Diſſertatio Caſp. Scioppii *de ſtylo Hiſtorico*, qvæ jungitur ejus *Infamia Famiani.*

Historiæ Universalis multa circumferuntur Compendia, de qvibus non eſt ut 4
multum ſolliciti ſimus. Joh. Clüveri, qvi ipſis Hiſtoricorum Verbis, qvaſi per Centonem concinnatis, omnia proponit, *Epitomen Hiſtoriæ* ego ceteris prætulerim, qvan-

qvam

ſienſi Anni 1699. totidem Tomis conſtante, & ab Advocato qvodam Pariſienſi (Gauterio, ni fallor) curata Prærogativas ipſe Clericus, in Pariſinæ (multa ſuæ debentis) Cenſura, Jac. Bernhardi *Novellis Reip. Lit M Febr. A.* 1700. *Art.* 7. inſerta, abunde oſtendit. Sed nec oblitus eſſet Noſter *Dictionarii Hiſtorico-Critici* accuratiſſimi, qvod Polyhiſtor Κριτικώτατος, Pet. Bælius, poſt σκιαγραφίαν ejus ac Specimina, A. 1692. in 4to præmiſſa, *Tomi II, in fol.* Roterodami A. 1696 &, in Editione ſecunda, emendatione pariter atqve locupletiore, Tertii acceſſione auctum, ibidem A. 1702. ingenti cum Eruditorum applauſu, edidit. Utroqve, & Moreriano & Bæliano, Gallico ſermone exaratis, haud inferius futurum ſperamus, & maiori præterea Rerum Germanicarum atqve Arctoarum copia noſtratibus ſe commendaturum, Germanicum iſtud, cui Joh. Franc Buddeus, Profeſſor Acad. Hallenſis πολυμαθέςατος, ab aliqvot iam annis, ſedulo inſudat.

qvam & alii habeant, qvo ſint commendandi. (c) Nam Joh. Micrælii *Lexicon*, qvod vocat *Hiſtoricum*, elegans eſt, & multa in iſta brevitate complectitur, modo corrigantur errores, qvi in illo habentur, Chronologici & Genealogici. Chriſtoph. Heidmanni *Epitome Hiſtorica*, qvousqve pervenit, diligenter ex Hiſtoriis omnia recenſet. Marci Zuerii Boxhornii, qvæ vocatur *Chronologia*, non tam Chronologiæ nomen meretur, qvam Hiſtoriæ Civilis & Eccleſiaſticæ qvidam index eſt, ad temporum qvalemcunqve terminum alligatus. Non enim accuratus in Chronologicis eſt, admodum præterea imperfectus. Optimum ſane eſt rerum Civilium compendium, nam pleraqve Hiſtoriæ capita, & qvæ dependent ex mutationibus Politicis momenta, attingit. Exſtat & Joh. Gualterii *Chronicon Chronicorum*, aliqvot *Tomis in* 8. adornatum, cujus Autor perhibetur eſſe Janus Gruterus, qvi nomen ſuum diſſimulavit, qvod multa in illo Chronico poneret, non usqve adeo ſecure ponenda. *Joh. Sleidanus*, ejusqve continuatores, Æg. Strauchius & Conr. Sam. Schurtzfleiſchius, exigui compendii loco eſſe poſſunt, ſed poſteriorum illorum labor accuratior eſt, qvam ipſius Sleidani.

5 Hiſtoria ſecundum temporum Calculum inſtituta, CHRONOLOGIA dicitur, in qva tot pene diverſæ ſunt ſententiæ, qvot capita. Deſperatus hactenus labor fuit Conciliatio Chronologorum, vehementer enim à ſe ipſis diſſident. Joſ. Scaligerum habemus, qvi Herculeo plane conatu, auſus eſt *emendare tempora*; ſed habuit multos in hoc negotio adverſarios, qvorum doctiſſimus eſt Jeſuita, Dion. Petavius, cujus exſtat *Doctrina temporum*, *in folio*, *Tomis duobus* concinnata, qva fundamenta ſua Chronologica, Scaligerianis Hypotheſibus adverſa, proponit. Non defuerunt etiam alii, ſed minorum gentium Adverſarii, qvi paſſim inſultarunt Scaligero. Nactus tamen ille eſt rationum ſuarum propugnatorem, *Sethum Calviſium*, qvi ſuper Eclypſium fundamento, conſilio propemodum divino, ex Aſtronomia, per Scaligerum

(c) Joh. Cluveri noſtratis, Theologi pariter atque Hiſtorici eximii, *Epitoma* merito locum inter Compendia Hiſtorica principem Morhofius vindicavit, Judicio hoc ſuo ὁμόψηφος J. C. Danhauero, J. H. Hottingero, Joh. Hornbeckio, Gisb. Voëtio, Chr. Ad. Ruperto, V. L. Seckendorfio, Henr. Ernſtio, Joh. Henr. Urſino, Balth. Bebelio, J. Conr. Durrio, Chr. Schradero, J. Andr. Boſio, Abr. Calovio, Joach. Paſtorio, Sam. Rachelio, Theoph. Spizelio, aliisque Viris celeberrimis, diligentiam ejus, accurationem, fidem, ἀπάθειαν, Styli nervoſi elegantiam, aliasque dotes egregias, certatim deprædicantibus, quorum Judicia in *Cimbria* exhibebuntur *Literata.* Non digni igitur ſunt, quos moremur, duo inter Rhapſodos modernos Hiſtoricos Cenſores muſtei, quorum alter nimiam in illa notat brevitatem; alter vero, Joh. Jonſtoni *Hiſtoriam Univerſalem*, ac *Polyhiſtorem*, a ſe, ſi Bibliopolam ſumptuum prodigum offendat, continuandum, illi præferens, neſcio quam ἀταξίαν, imperfectionem, Politicesque imperitiam, deprehendiſſe ſibi videtur Cui hoc Jonſtoni ipſius de Scripto Cluveriano judicium eſt inculcandum, *in Tr. de Natura Conſtantia p.* 74, 75. obvium: *Si de Univerſali Hiſtoria loquamur, deduxit eam egregie Joh. Cluverus, Prof. Soranus. Vincere tamen in quibusdam videtur Clariſſ. Conr. Graſerus, Præceptor noſter obſervandus. Qui iſtos duos, tanqvam Pollucem & Caſtorem, conjunxerit, ei ſecuritatem in turbido alias Hiſtoriarum Oceano auſim ſpondere.*

rum ſuggeſto, *Chronologicum Opus* exſtruxit, qvod Scaliger ſummis in cœlum effert laudibus. Succeſſerunt ſeqventibus temporibus plurimi alii, qvi novas miſcuerunt cum Scaligerianis Hypotheſes. Quidam plane in diverſas partes abiere, ut Jac. Gordonus, Rob. Boylius, Thom. Lydiat, aliiqve. Aliqvi myſticas temporum rationes è ſacris eruere laborarunt, uti fecit Joh. Jac. Heinlinus, nec non Hieron. Vecchiettus, in vaſtiſſimo & ſumtuoſiſſimo *Chronologiæ* ſuæ Opere, de qvo ille multa mira magnaqve promittit. De illo judicium vide Erythræi, *Pinac. I, p.* 114. Sed immorari his non eſt opus, qvos ſomniis ſuis, doctiorumqve ludibriis, relinqvimus. Vid. de Scriptoribus Chronologicis Voſſius *in lib. de Hiſtor.* & *Mathematicis*; nam hæc doctrina tam ad hos, qvam ad alios, pertinet. Uſui accommodatiſſimum eſt Chriſtoph. Helvici *Theatrum*, qvi Scaligeri & Calviſii calculum ſeqvitur. J. Henr. Alſtedii *Chronologia*, qvanqvam eleganti methodo adornata, ut Locorum Communium Chronol. inſtar eſſe poſſit, multa habet in tempore errata. Ceterum & Æg. Strauchius *Breviarium Chronologicum* ſcripſit, in qvo proponuntur variæ quæſtiones de argumentis Chronologicis. Omiſi inter Hiſtoriæ Generalis Compendiarios Scriptores Chriſtoph. Ad. Rupertum, cujus exſtant *Obſervationes in Synopſin Hiſtoricam Chriſtoph. Beſoldi*, elegans Opus, in qvo invenias nonnunqvam reconditiores ad Hiſtoriam notas.

Vocantur & Chronica, qvæ certorum temporum, & certarum Regionum aut Urbium, Hiſtoriam tractant, ad perpetuam temporum ſeriem alligatam. Multa illorum habemus in Hiſtoria mediæ ætatis, à Monachis plerumqve ſcripta, ſtylo qvidem inculto & barbaro, ac mirificis præterea fabulis referta; qvorum tamen cognitio non eſt ſpernenda. Ex hoc enim ſterqvilinio eruenda altis immerſa tenebris veritas, ac fuerunt noſtro tempore Viri, qvi maximum ſibi nomen illorum cognitione pepererunt, & ad Hiſtoriam illius temporis illuſtrandam feliciſſime iis uſi ſunt. Multa paſſim in cœnobiis talium Manuſcriptorum Chronicorum latent, è qvibus ingens Volumen, Gallicam continens Hiſtoriam, concinnavit Phil. Labbeus, ac Pariſiis edidit *in folio*. Eorum nomina & ſcripta apud Voſſium, ejusqve Suppletores, videre licet. Hoc tempore, in Academia Julia, multa illorum Scriptorum publicarunt, tum Henr. Meibomius, tum Herm. Conringius ac Joh. Joach. Maderus. Et Conringius qvidem ex illis magnam juris publici, tam Germanici, qvam aliarum gentium, hauſit notitiam. Fuit & ſingulari iſtius Hiſtoriæ Mediæ notitia præditus Petrus Caſanova, Gallicus Scriptor, de qvo Medonius hæc habet in vita ejus: *Quod ea ſagacitate illam perſcrutatus ſit, ut nihil eorum temporum adeo tenebris obductum fuerit, quod non illuſtrarit, inque illum ordinem omnia redegerit, ut luculento aliquo Opere, ſed perfecto, omne ejus Hiſtoriæ latifundium exhaurire voluerit.* Sed Fata interceſſerunt tam præclaro operi, & nobis illud inviderunt. Ceterum & illorum temporum Chronica, aliaqve Opera Chronologica, non levi cura enarrantur *in Bibliotheca Thuana, p.* 265. 266. *& ſeq.* 6

Variarum Gentium Historicos, qvi & ſtatum Rerumpubl. & res geſtas de- 7

ſcribunt, diligenter recenſet Conringius *in Collegio Manuſcripto Rerumpubl.* Debent & notari Hiſtoriæ Certarum Urbium, qvæ vernaculis linguis ſcriptæ ſunt; Et in Germanica qvidem lingua tam amplum earum habemus numerum, ut vel integram ex iis Bibliothecam exſtruere poſſimus. Nec facile credat aliqvis, qvam ſint illi Auctores ad juris publici cognitionem utiles. Unum illud Chriſtoph. Lehmanni *Spirenſe Chronicon*, magna diligentia conſcriptum, qvid non habet rerum, ad ſtatum Germaniæ perdiſcendum, utilium? Solent & latitare paſſim in Archivis, Scriniisqve publicis, vel inprivatorum Bibliothecis Chronica, à privatis conſcripta, qvæ fidem interdum merentur præ publicis; Solet enim veritas magis nuda in illis proponi. Nam qvæ illo fine ſcribuntur, ut edantur, multa diſſimulare neceſſe habent. Si qvis populorum urbiumqve Hiſtoricos, ordinate collectos velit, & ſecundum ſeriem locorum, is utatur Bolduani *Bibliotheca Hiſtorica*, & illa, qvam ſupra laudavimus, *Bibliotheca Thuana*, ubi, ſecundum regiones & urbes, Auctores diſponuntur. *Hiſtoriam Europæ* totius Italica lingua orſus erat Joh. Barclajus, qvi tamen illud Opus non complevit. Manuſcriptus ille liber adhuc hodie ſupereſt, teſte Craſſo, in ejus Vita, *P. I. p. 205.*

8 Ad Hiſtoricos Scriptores pertinent etiam Biographi, ſive Proſopographi, qvi ſcripſerunt Illuſtrium Virorum Vitas vel univerſales, vel particulares. Univerſales voco, qvi multorum Vitas ſcripſerunt, particulares, qvi Viri unius Hiſtoriam ſcribunt. Gallica lingua ſcripſit Ant. du Verdier tria Volumina *in folio*, ſub tit. *Proſopographiæ Univerſalis*, in qva ſtricte Vitas & res geſtas, qva Veterum, qva Recentiorum Virorum Illuſtrium deſcribit. De cetéris Vitarum Scriptoribus in ſuperioribus, (*Tomi ſc. I. Lib. I. cap. 19.*) multa monuimus, qvæ hic non repetemus.

9 Extendit ſe Hiſtoria non tantum ad civiles actiones, aut bellicas, ſed & ad res omnes. Sed poſterior acceptio nimis lata eſt, neqve ad nos ſpectat. Hiſtoria enim literaria ac naturalis huc non pertinet. Sola rerum civilium Hiſtoria hujus argumenti eſt. Sed magis ad Politicam ipſam ſpectat Hiſtoria Partium ad Rempubl. Pertinentium, ut ſi qvis Hiſtoriam militiæ navalis, commerciorum, bellorum, &c. ſcripſerit: Ii Autores mirifice juvant rem Hiſtoricam. Niſi enim ob uſum Civilem diſcatur, fruſtra eſt Hiſtoriæ omnis lectio. Optat Bœclerus *in Diſſertatione de Utilitate ex Univerſalis Hiſtoriæ cognitione capienda*, ut qvis integram Commerciorum Hiſtoriam concinnare velit, qvam intactam hactenus ille eſſe ait, cum tamen ſit Reipubl. utiliſſima. Ideam qvandam ejus ſingulari Diſſ. dedit *Ad. Tribbechovius. Hiſtoria Militaris* antiqva & nova magnam lucem adfert Hiſtoricis, qvale Opus parabat Radbodus Hermannus Schelius, ut videmus *in notis* ejus *ad Caſtra Polybiana*. Idem in animo habuit Cl. Salmaſius, à Principe Arauſionenſi ad tale Opus ſcribendum incitatus, cujus nunc fragmentum ſupereſt. *Hiſtoriam Navalem*, præter Joh. Schefferum, *in Lib. IV. de Militia Veterum Navali*, Thomas Rivius aliqvatenus deduxit, *in Hiſtoria ſua Navali antiqui, medii, & novi Seculi*: *Hiſtoriam medii ſeculi* ego tantum vidi, ceteræ an & qvando prodierunt, eqvidem ignoro. Operæ ſane pretium

pretium fecerit, ſi qvis perfectum abſolutumqve hunc laborem dederit. Qvod ad veterem Hiſtoriam navalem attinet, ejus ſummariam delineationem dedit J. Henr. Bœclerus, in Diſſertat. quæ inſcribitur: *Argo Nova.* Sed reconditum hoc argumentum eſt, & qvoniam deſtituimur fide dignis monumentis, vix qvicqvam feliciter efficietur. Dependet alioqvin ex hoc labore magnam partem doctrina *de Coloniis gentium*, *de Commerciis antiqui orbis*, & ſimilia.

Genealogiarum Scriptores ad Hiſtoricos ſpecialiſſimos etiam referendi ſunt. 10
Habemus autem & hic Scriptores, tam *generales*, qvam *ſpeciales*. De *Romanis Familiis* Joh. Glandorpius *Onomaſticon* ſcripſit, ut ſupra vidimus, ſed eſt tantum Onomaſticon aut Lexicon, non vera Genealogia. Opus optimum, qvod hoc in argumento prodiit, eſt Hieron. Henningii *Theatrum Genealogicum*, præclarum Opus & rarum, præcipue Francorum Regum Hiſtoria Genealogica cum cura & diligentia deducta eſt. (d) Illum ſecuti ſunt poſtea Scriptores multi alii, Ant. Albizius, Nicol. Rittershuſius (in qvo tamen non pauci ſunt errores,) & noviſſime Phil. Jac. Spenerus. Sunt & Hiſpanis, Gallis, Italis, ſui Scriptores Genealogici, qvos non opus eſt adeo morari, cum illorum uſus non ſit tanti, niſi forte, qvod illuſtriores Principum familias attinet, qvi cum Principibus Germanicis aliqva affinitate juncti ſunt. Eos magno numero videre licet in *Bibliotheca Thuana*, Specialium Familiarum Scriptores non pauci ſunt, ſunt & qvi Nobilitatem certæ cujusdam gentis per Genealogias deduxerunt: Qvi labor non omnino inutilis eſt. Qvoniam enim è Nobilibus deligi ſolent Viri ad adminiſtrationem, tam Civilem, qvam Militarem, ideo ſpecialiſſima hæc Hiſtoria etiam hac in parte juvare doctrinam Politicam poteſt. Omnino expediret in Germania hiſtoriam certorum Principum, Comitum, accuratius deſcribi, neqve tantum jejuno illo modo, qvo Genealogiæ per tabellas proponuntur, ſed methodo qvadam pleniore, ut & Hiſtoria qvædam ſtrictior Genealogiæ adjiciatur. Non contemnendum hujus rei Specimen præbuit Tobias Pfannerus in libello *de præcipuis Principum Germaniæ Familiis*. Poſſent & Genealogicæ recenſioni adjici Pacta Illuſtrium illarum familiarum, & ſimilia, unde optima eſſe poſſit Juris publici cognitio. Hiſtoria enim Germaniæ Germanorumqve Principum accurata unicam illam præcipuamqve Juri publico lucem accendit, hinc dependent omnia.

Loci Communes Historici & Chronologici vel ſecundum claſſes rerum, vel 11
ſecundum claſſes Rerumpubl. vel ſecundum ſeriem temporum, inſtitui poſſunt, pro ſcopo cujusvis. Primus ille modus nihil aliud pro fine habet, qvam ipſam temporum notitiam in certis qvibusdam rebus. Eo modo adornavit *Chronologiam* ſuam *Alſtedius*, qvæ & ſeorſim, & junctim cum ejus Operibus, prodiit. Vehementer labor ille prodeſt ad accuratam omnium rerum hiſtoriam, per tempora ſua deductam,

(Ttt) 2 qvem

(d) Hier. Henningii, Eccleſiaſtæ Lüneburgenſis, *Theatrum* (cui Bœclerus etiam, Boſius, aliique primas in hoc ſtudio decernunt) *Genealogicum* recenſere, emendare, ſupplere & augere, Conr. Balth. Behrens, Medicus Saxoniæ inferioris eruditus, niſi fallor, ab aliqvo jam tempore, hortatu Illuſtris Leibnitii, eſt aggreſſus.

qvem ſi qvis ab ineunte ætate inſtitutum continuaverit, magnum ſibi theſaurum ſucceſſu temporis comparabit. Opus illud Alſtedianum mancum mutilumqve eſt, & indicis tantum loco: multis modis in immenſum talia augeri poſſunt. Immiſcuit qvidem & Gentium Rerumpublicarumqve Hiſtoriam Alſtedius, ſed illis ſingularem ego librum deſtinarem. Prolixius enim tale Opus eſt, qvam ut ſimul cum ceteris miſceri poſſit. Cum enim ad uſum in doctrina civili inſtituantur talia Excerpta, ſeparatim illa colligenda ſunt. Deniqve qvi præcipua rerum momenta ad certum ordinem temporum colligunt, ſine ſeparatis rerum claſſibus, illi Chronologiam tantum reſpiciunt, atqve his inſervire poterit *Chronologia* M. Z. Boxhornii, qvæ ad uſum Civilem & Eccleſiaſticum accommodata eſt, ad cujus ductum iſta qvoqve notari poſſunt, quæ illic non continentur.

12 Veniamus ad HISTORIAM ECCLESIASTICAM, de qva paucula delibanda ſunt. Eſt vero illa vel *totalis*, vel *partialis*. Univerſalis eſt vel *diffuſa*, vel *compendiaria*. Centuriatores Magdeburgenſes primum Univerſale aliqvod Opus inſtituerunt, qvibus ut paria facerent Pontificii, (e) Cæſar Baronius *Annales* ſuos contexuit, qvi, Scaligero Judice, pleraque ſumſit è Centuriatoribus. *Annales* Baronii continuarunt Abr. Bzovius & Odericus Rainaldus, cujus Tomi 14. editi ſunt Romæ in fol. Henr. Spondanus *Epitomen Annalium Baronii* ſcripſit Pariſiis A. 1693. editam *in folio*. Aug. Torniellus vero *Annales ſacros & profanos ab Orbe condito ad Paſſionem Chriſti*, Opus qvaſi prævium Annalibus Baronianis, Francofurti 1611. in folio, editum. In Baronii exiguam Annalium partem extant Is. Caſauboni *Exercitationes*, qvem laborem continuavit per aliqvot annos Dn. Ad. Tribbechovius. Qvædam Theologicorum in illis Dogmatum, in qvibus Pontificii à nobis diverſum ſentiunt, refutavit Dn.

(e) De Cæſ. Baronii *Annalium Eccleſiaſticorum* Hiſtoria, illorumqve Epitomatoribus, Metaphraſtis, Continuatoribus, Antagoniſtis, & Hyperaſpiſtis, Caſp. Sagittarius, *in Introd. in Hiſt. Eccl. toto Cap. XIV. p.* 282-323. Joh. Frid. Mayerus, *in Eclogis de Fide Baronii & Bellarmini ipſis Pontificiis ambigua, ad Gerh. à Maſtricht, Syndicum Bremenſem* (qvi itidem in Baronium aliqvid molitur,) Amſtelod. An. 1697. in 12*mo.* editis. Joh. Chriſtoph. Kumetſchius *in Schediasm. de Univerſali Theologorum Evangelicorum Hiſtoria p* 46-41. & ad Tribbechovius *in Prolegomenis V. Exercitationum Anti-Baronianarum*, Kilonii An. 1669. in 4to editarum, merentur Conſuli. Tribbechovius telam, ab Is. Caſaubono inchoatam, ab A. C. XXXIV. Num. 222. ad ejusdem *Anni num.* 287. tantum continuavit, deinde vero, in Aulam Gothanam Kilonio evocatus, abrupit. Quæ in eadem Academia Cimbrica A. 1677. prodierunt, Chriſt. Kortholti, Prof. Theologi, *VII. Disqviſitiones Anti Baroniana, de Domo Nazarethico-Lauretana, ſuffragiis pro Defunctis, Purgatorio, Confirmationis, Ordinis & Extremæ Unctionis Sacramentis, Traditionibusqve non ſcriptis*, ſicut & Octava *de cultu Reliqviarum*, ſeorſim A. 1680 edita. Loca Baronii de hiſce Argumentis, hinc inde decerpta & Collecta, impugnat. De Dav. Blondelli *Animadverſionibus* panculis, ab Andr. Magendeo, Eccleſiaſte Benearnenſi, in *Anti-Baronio* ſuo (ad *Tomi I. Annum* 34. tantum perducto) Leidæ A. 1679 in fol. publicatis, & Joh. Henr. Ottii, Prof. Tigurini, *Examine Annalium Baronii perpetuo*, A. eod 1679 inchoato, & per tres Centurias (in 4to *impreſſas*) continuato, vid. Sagittarium l. c. p. 318-319.

Dn. D. Kortholtus. Parabat *Animadverſiones in Baronii Annales* Cl. Salmaſius, teſte Craſſo in *Elogiis Hominum Litt. T. 2. p.* 211. Idem memorat, à Paulo Benio ſcriptas eſſe *Diſputationes de Annalibus Baronianis, Part. II. p.* 83. In eosdem *Annales* Dav. Blondellus integrum Opus affectum habuiſſe dicebatur, qvæ fama commovit Magiſtratum Amſtelodamenſem, ut ex Bibliotheca ejus pararet ſibi *Annales* Baronianos magno ære, qvibus notæ ab ipſo marginales adſcriptæ erant, ſed tentata tantum ab illo res fuit, neqve amplius qvicqvam ſub illius nomine comparuit. Non ita pridem editas illas notas vidi ſingulari qvodam, *in folio*, libro, ſed tenui. Si Caſaubonus ſupervixiſſet, palmam ab hac palæſtra referre potuiſſet. Ille enim tanto labori erat par, qvi ad manus habebat Bibliothecam Regis Galliæ, & ipſe cognitione Antiqvitatis Eccleſiaſticæ inſtructiſſimus erat. Nam qvanqvam ingenio inter noſtros etiam multi non deſtituuntur, deeſt tamen apparatus librorum huic rei neceſſarius. Multa à Baronio in ſubſidium vocantur, qvæ vix alibi, qvam in Bibliotheca Vaticana, reperias. Poſt Caſaubonum Blondellus huic rei poterat adhiberi, qvem ego præ Salmaſio ad tale Opus ſcribendum aptum fuiſſe crediderim. Qvi adverſus Caſaubonum Vindicias pararunt, J. Cæſ. Bulengerus & Herib. Rosweidus, nihil habent, in qvo cum ipſo conferri poſſunt, & ſatis illum adverſus hos Inſultatores defendit Richardus Montacutius. Idem Caſaubonus ſcripſit librum *de Libertate Eccleſiaſtica*, ab ipſo Galliæ Rege incitatus, adverſus Pontificem, cujus mentionem facit Colomeſius *in Opuſculis ſuis pag.* 127. qvod ſc. viderit apud Marqvardum Gudium, impreſſum A. 1607. *in 8vo.* Nomen Caſauboni notaverat in Frontiſpicio libri Joſias Mercerus, Socer Salmaſii, ſua manu, & ſub finem paginarum, qvæ procedunt usqve ad *numerum* 264. iterum notavit Mercerus: *cetera, rebus mutatis, non ſunt edita.* Compoſitis enim Venetorum cum Pontifice litibus, Henricus IV. Rex Galliæ, librum juſſit ſupprimi. Addit ulterius Colomeſius Illuſtrationem horum verborum ex Jac. Capello, qvæ illic legatur; Fragmentum hujus libri notat Placcius, *in Libro de Anonymis c. 2. p.* 22. Melch. Goldaſtum inſeruiſſe *Monarchiæ* ſuæ *Imperii Tom. I. p.* 674. *ſeqq.*

Compendiariam *Hiſtoriam Eccleſiaſticam* à nullo habemus ita tractatum, ut 13
illo acqvieſcere poſſimus. Non contemnendum eſt *Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ Compendium Gothanum*, qvod à Vito Lud Seckendorfio & J. Henr. Bœclero concinnatum creditur. Apud Reformatos Frid. Spanhemius operam illam ſuſcepit, qvi Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ prima lineamenta duxit, edita A. 1675. Lugd. Batav. *in 12mo* ſub titulo *Introductionis ad Hiſtoriam, & Antiqvitates ſacras*, cum *Appendicibus, Chorographica, & Critica.* (f) Eſt vero liber ille Epitome tantum & prodromus Operis majoris,

(f) Frid. Spanhemii Jun. *Brevis Introductio ad Hiſtoriam Sacram utriusqve Teſtamenti, ac præcipue, Chriſtianam, ad A usque Chr* 1518. *perducta* auctior atque emendatior denuo prodiit Leidæ A. 1694 *in 4to*, Operis autem majoris ſive *Introductionis ad Chronologiam & Hiſtoriam Sacram, ac præcipue Chriſtianam, ad Tempora usque Reformationi proxima,*

joris, ſed optime ad inſtituendam juventutem comparatus, nam per ſecula Hiſtoriam deducit, ſub certis ejus capp. adeo ut ſtatim pateat, qvidnam ſingulis ſeculis contigerit. E Recentioribus Scriptoribus non pauca adducit, non diſſimulans ipſorum, vel ſcripta, vel ſcriptorum argumenta. Utiliſſimus aliqvando liber ille major erit, qvando prodibit. Idem qvoqve Autor ſcripſit *Introductionem ad Geographiam Sacram, Patriarchalem, Iſraëliticam, & Chriſtianam*, hancqve per Romanum omne Imperium, ante & poſt Conſtantinum M. & per Provincias Barbaricas, deduxit. Liber ille qvaſi manus jungit cum Hiſtoria Eccleſiaſtica, cujus non eſt accurata ſine Geographia cognitio. Sumpſerat, qvod religionem Chriſtianam ſpectat, & Aubertus Miræus ſibi hoc argumentum tractandum, *in libro de Statu univerſi Chriſtiani orbis*, ubi Pontificiæ religionis per totum terrarum orbem diſſeminationem hiſtorice proponit. Qvi liber utilis eſt ad Pontificiæ religionis Politiam accuratius pernoſcendam. Qvod Indicas Gentes attinet, Joh. Hornbeckius videri poteſt ſingulari lib. *de converſione Barbarorum*, Lugd. Batav. in 4. edito. E Pontificiis recentioribus præſtantiorem non habemus, qvi per ſecula *Hiſtoriam Eccleſiaſticam* deduxerit, qvam Antonium de Godeau, Virum doctiſſimum & Epiſcopum, eum ſc. qvi Pſalmos Davidicos in verſus elegantiſſimos Gallicos convertit. Prodiit Gallica Lingua Opus ejus aliqvot Tomis in folio, nnnc vero recuſum eſt in Batavia minutiore Charactere. Præfatio ejus libri eſt luculenta, multaqve habet de defectibus Scriptorum Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ. Ingenue enim ſcribit, ut ſolent omnes Galli, neqve ipſius Baronii errores diſſimulat. Solent in illo Itali eſſe parciores; memini tamen Alexandrum Taſſonum, Virum doctiſſimum Italum, ſed tamen & dicaciſſimum, editioni paratum habuiſſe librum *della Hiſtoria Eccleſiaſtica & Secolare*, in qvo Baronii *Annales* examinat majori libertate, qvam aliqvi factum vellent, ut ajunt Joh. Bapt. Laurus & Leo Allatius *in Apibus Urbanis*. Plura alia circumferuntur Compendia recentiorum Scriptorum, & plures ſunt Antiqvæ Eccleſiaſticæ Hiſtoriæ Scriptores, qvos ſecundum ordinem, ſeriemqve ſuam, recenſent Nomenclatores Scriptores Bibliothecarii. Illorum nomina recenſere ſupervacaneum eſt; qvid enim attinet circa lacunas operoſum eſſe, cum habeamus fontes? Exſcribunt illi ſe mutuo. Non prætereundus tamen eſt Joh. Henr. Hottingerus, cujus *Hiſtoria Eccleſiaſtica* ſatis qvoqve diligenter ſcripta eſt, inprimis recentior, ubi in tempora Reformationis incidit.

14. Recentioris hujus Temporis pleniorem Historiam in Proteſtantium Eccleſia merito deſideramus. (g) Nam licet Joh. Sleidanus initia bene ſatis complexus fuerit,

cui perpetuæ etiam Cæſ. Baronii, & Recentiorum Galliæ Pontificiæ Scriptorum (Lud. Maimburgii, Nat. Alexandri, &c.) Caſtigationes ſunt immixtæ, Tomus I. ab O. C. ad Sec. usqve VII. Æræ Chr. Ibid. A. 1683. in 4to, Tomusqve II. Secula quatuor, Septimum, Octavum, Nonum & Decimum, complectens, Ibid. 1687. in 4to *Tomus III*, ni fallor, duobus prioribus, in Editionis Operum Spanhemii, omnium *Tomo I.* Lugd. Bat. A. 1701. in fol. publicato, eſt adiunctus.

(g) Primorum Reformationis Temporum Hiſtoriam Sleidano longe plenius atqve accuratius expoſuit

rit, & Georg. Cœleſtinus *Hiſtoriam Auguſtan. Conf.* ſcripſerit, Henr. Höpfnerus qvoqve *Saxonicam Evangelicam*, multa tamen ſpecialius poterant diduci. Sed neqve hic omnia impune ſcribuntur. Nam, ad ſubterfugiendam invidiam, non eſt conſultum omnia attingere. E Pontificiis Ludov. Maimbourg hoc tempore omnium Sectarum Hiſtoriam ſcribere aggreſſus eſt, & candorem aliqvem præ ſe fert; multa tamen in illo deſiderantur. Scripſit is *Hiſtoriam Lutheraniſmi*, *Hiſtoriam Calvinianiſmi* (cujus cenſuram nuper Theologus Reformatus dedit,) *Hiſtoriam Arianiſmi*, qvi libri ad hæc tempora cognoſcenda utiles ſunt, modo cum judicio legantur; neqve enim homini Pontificio per omnia tuto poteſt credi. Hottingerus *in Bibliothecario quadripartito* refert, habere ſe omnium iſtorum temporum Theologorum MSStas Epiſtolas, tam Proteſtantium, qvam Reformatorum, qvem ille non immerito Theſaurum incomparabilem vocat. Ex his monumentis multa poterant ad talem Hiſtoram illuſtrandam afferri, ſed perierunt omnia hæc molimina in aqvis, cum ipſo Autore.

Sunt & alia Compendia *Hiſtoriæ Eccl.* Hæreticorum ſcil., à qvibus cavendum 15
eſt. Hos inter præ ceteris nomino Chriſtoph. Sandium, cujus exiit olim *Nucleus*, & poſtea integrum *Syſtema Hiſtoriæ*, præcipue primorum ſeculorum. Operæ pretium faceret, ſi qvis ex Orthodoxis Theologis hujus libri inſidias detegeret. Prodiit & nuperrime A. 1681. Lugd. *in 4to.* & Amſtelod. *in 12.* à Jacobo Benigno Boſſueto, Epiſcopo Condomenſi, *Diſcurſus ſuper Hiſtoriam Univerſalem*, Gallica lingua, ad Delphinum, in qvo, præter mutationes Imperiorum, Succeſſio religionum etiam proponitur, ſed tantum usqve ad tempora Caroli M. Non vidi ipſe hunc librum, ſed Lipſienſes in *Actis ſuis A. 1682. p. 215.* elogium aliqvod illi ſuſpendunt.

Ut in Hiſtoria Civili, ita & Eccleſiaſtica, qvædam ſunt conſcripta Lexica, fa- 16
cientia ad intellectum Patrum & Conciliorum, in quibus occurrunt ſæpe termini, ac voces vulgo ignotæ. Sunt Joh. Ludov. de la Cerda *Adverſaria* in hunc finem ſcripta, nunc vero, poſtqvam Caroli du Freſne *Gloſſarium* prodiit, omnia puto *illi* transſumpta. Et illa qvidem Lexica voces tantum ſpectant. Sunt vero, qvi Ritus & Antiqvi-

expoſuit Vitus Ludov. à Seckendorf, Conſil. Int. Saxon. & Brandenb. Heros Literatiſſimus *in Comm. Hiſtorico & Apologetico de Lutheraniſmo, ſeu de Reformatione Religionis*, Lud. Maimburgii *Hiſtoriæ Lutheraniſmi* (cujus *Libri III. priores* Latine ſimul verſi exhibentur) oppoſito, Libriſque III. ab A. 1517. ad 1546. Luthero emortualem, perducto, qui Lipſiæ A. 1692. *in fol* prodiit. Henr. Höpfneri, Theologi Lipſ. *Saxonia Evangelica*, juſſu Joh. Georgii I. Electoris, Pet. Cutſemii *Saxoniæ Catholicæ* oppoſita, ac Lipſiæ A. 1625. & 1672. *in 4to* excuſa, in Hiſtoricis eſt parcior, & dogmatica præcipue perſequitur. Nuperrimi Hiſtoriæ Seculi XVII. Eccleſiaſticæ Scriptores, Joh. Wolfg. Jägerus, Profeſſor Tubing. qui tria tantum Decennia priora A. 1692. & 93. exhibuit, & And. Carolus, Abbas Sangeorgianus in Duc. Würtemberg. totum emenſus Seculum, cum, præter Collectanea, ex aliis coacervata, eaque maximam partem vulgaria, vix quicquam attulerint, judicio haud ſatis accurato in argumento iſto ſint verſati, præjudiciis autem ſuis plus iuſto indulſerint, parum ex illo labore gloriæ reportarunt.

tiqvitates ſimul congerunt per Indicem, ut fecit Joſua Arndius, cujus exſtat *Lexicon Antiqvitatum Eccleſiaſticarum, in 4to.* Subjunxit Autor ille etiam Catalogum de præcipuis Scriptoribus Eccleſiaſticis, ad Bernhardum usqve, *à p.* 685. *ad p.* 1086. Eſt & Italica lingua ſcriptus liber, cui tit. *Notitia de Vocaboli Eccleſiaſtici, Con la dichiaratione delle Ceremonie, & Origine delle riti ſacri, voci barbare, è fraſi uſitate de ſancti Padri, Concilii è Scrittore Eccleſiaſtici, raccolta da Dominico Magri, Malteſe*, in Venetia A. 1675. *in 4to.* Superiori Anno Joh. Casp. Svicerus, Canonicus & SS. LL. Profeſſor Tigurinus, *Theſaurum Eccleſiaſticum* ſcripſit, è Patt. Græcis ordine Alphabetico concinnatum. XX. Annorum labor eſt, & colliguntur in illo non Voces ſolum, ſed & varii Ritus Eccleſiaſtici, dogmata Orthodoxorum & hæreſes conferuntur, hodierna item dogmata cum antiqvis. Subjicitur Index triplex, unus Autorum, ex qvibus ille *Theſaurus* collectus, alter Locorum Scripturæ explicatorum, Tertius rerum & verborum, in toto hoc *Theſauro* occurrentium. Promiſit idem Autor in *præfatione Lexicon Græcum minus, & Lexicon Græcum majus, duobus Tomis in fol.* qvod à ſe magno labore collectum eſſe teſtatur.

17 Qvod ſi jam ad ipſos Scriptores Ecclesiasticos deſcendere velimus, ratione argumentorum illi eſſent diſpeſcendi, ac comprehenderentur ſic ſub nomine Eccleſiaſticorum Scriptorum Patres univerſi, de qvibus poſſent multa dici, tum ratione Editionum, tum ratione mutilationum, tum ratione adulterationum, qvod poſtremum argumentum Joh. Dallæus præ ceteris inſigniter tractavit. De Scriptis Patrum *Phil. Labbeus*, poſt Bellarminum, prolixe egit. (h) Ille enim Bellarminum *de Scriptoribus Eccleſiaſticis* ſupplevit, qvo carere in hoc argumento non poſſumus, qvanqvam Scriptore maledicentiſſimo, & in Proteſtantes admodum furioſo. Vocetur & in ſubſidium *Thuana Bibliotheca*, ubi ſecundum ordinem annorum, recenſentur, optimæqve Editiones habentur, exceptis iis, qvæ poſt illa demum tempora lucem aſpexerunt. Inter qvas eſt Origines, eleganter Latine redditus, & cum Comment. editus, à Pet. Dan. Huetio.

18 Huc pertinet Notitiæ *Epiſcoporum* & *Epiſcopatuum*, de qvibus per ſingulas gentes exſtant libri. Adde Autores, qvi ſcripſerunt *Vitas Patrum, Sanctorum* & *Martyrum*, varia illa *Martyrologia*, & qvi de *Ordinibus Religioſis* ſcripſere, deqve horum *Cœnobiis* & *Collegiis*. Habemus pene ſingulorum Ordinum Annales, à certis Autoribus ſcriptos. Franciſcanæ familiæ Annales Franc. Gonzaga dedit, Annales Capucinorum Zach. Boverius, te-

ſte

(h) Phil. Labbei de *Scriptoribus Eccleſiaſticis* Opere carere jam facilius poſſumus, poſtquam alii Argumentum idem maiori, quam ille, & dexteritate, & candore, pertractarunt, è Pontificiis ſcilicet Ludov. Ellies de Pin & Caſim. Oudin (ad Reformatos deinde transgreſſus,) Theologi Pariſienſes, è Reformatis autem Angliæ Guilh. Cave, Canon. Windſorienſis, cuius *Hiſtoria Scriptorum Eccleſiaſticorum*, qui XIII. prioribus Æræ Chr. ſeculis floruerunt, *Literaria*, Opus eximium, Lond. A. 1688. *in fol.* prodiit, & Henr. Whartonus, qui luculentam de Seculorum XIV. & XV. Scriptoribus *Appendicem* iſti A. ſeqv. 1689. ſubiunxit.

ſte Craſſo *in Elogiis Hom. litt. P. I. p.* 242. (i) Editum & eſt ſingulare *Monaſticon Anglicum.* Claud. Robertus *Galliam Chriſtianam* ſcripſit, in qva agit de Officialibus ſacris Galliæ, Ferd. Ughellus *Italiam Sacram*, Opus vaſtiſſimum, & novem *in folio* Tomis comprehenſum, in qvo agit de omnibus Epiſcopatibus Italiæ. Opus laborioſum ſane eſt & doctum. Spectant huc omnes Autores, qvi *Hæreticorum* & *Conciliorum hiſtoriam* tradiderunt, item qvi *hiſtoriam dogmatum Eccleſiaſticorum*, *Pontificum & regiminis Eccleſiaſtici*, conſignarunt. Sunt & ſpecialiores Scriptores certorum argumentorum, qvi Scriptoribus Univerſalibus facem qvaſi accendunt, v. g. qvi de *perſecutionibus Eccleſiæ* ſcripſerunt, D. Chr. Kortholtus ſcil. & Joh. Bapt. Maſculus (de qvo vide Craſſum *in Elogiis Hom. Litt. P. I. p.* 355.) qvi de *Cruciatibus Martyrum Chriſtianorum* egerunt, de qvibus librum ſingularem Ant. Gallonius ſcripſit, & multa reperias *in Roma ſubterranea* Pauli Aringhi, optimo libro, & in qvo multa ſunt, ad Eccleſiaſticas Antiqvitates ſpectantia, loco ſæpe alieno adducta. Sunt deinde Miſcellanei Scriptores variorum *rituum Eccleſiaſticorum*, qvales ſunt Aloyſ. Novarinus in ſuis *Selectis & Schediaſmatibus*, J. Bapt. Caſalius, J. Steph. Durantius, &c. Sed de his omnibus ſpeciatim agere noſtri non eſt inſtituti, in univerſum autem plura de illis disqvirere ſupervacaneum, poſtqvam Joh. Andr. Boſius eruditum *Schediaſma de comparanda notitia Scriptorum Eccleſiaſticorum*, publicavit, Jenæ A. 1673. *in 4to*, in qvo multa habentur, qvæ lucem inferre Scriptorum Eccleſiaſticorum lectioni poſſunt.

FINIS LIBRI QUARTI.

POLYHISTORIS

TOMI III.

SIVE

POLYHISTORIS PRACTICI, LIBER V. THEOLOGICUS.

DE THEOLOGICIS SCRIPTORIBUS.

§. I. *Amplitudo Studii Theologici. In Hiſt. & Antiqq. Eccl. Pontificii & Reformati,*

(i) *Monaſticon Anglicanum*, ſeu Opus de Cœnobiis Angliæ Hiſtoricum, qvod *h. l.* absqve Autorum laudatur indicio, à Gvilh. Bugdale & Rogerio Dodſvvorth eſt congeſtum, tribusqve Voluminibus Londini A. 1655. & 1673. *in fol.* publicatum.

ti, in Theol. Dogmatica Lutherani, præcellunt. 2. *Theologia Naturalis Priſcorum fuit Metaphyſica, à Platonicis præcipue exculta. Plato multa à Judæis & Ægyptiis hauſit. Jamblichi Lib. de Myſteriis Ægyptiorum commendatur.* 3. *Laudantur, qvi Theol. Naturalem è Philoſophis & Poëtis congeſſerunt, Marſ. Ficinus, Mocenicus, Franc. Patricius, Sibyllinis Oraculis (de qvibus qvinam ſcripſerint, obiter monetur) addictior.* 4. *Aug. Steuchus, cujus Operis de perenni Philoſophia, & κοσμοποιΐας, inſignia adduntur Encomia, Mutius Panſa, Steuchi ſecutus veſtigia (cujus occaſione de Nicol. Cuſani Scriptis etiam judicatur,) Joh. Owenus & Sam. Parckerus, qvi diſcrimen Theol. Naturalis & Revelatæ oſtenderunt.* 5. *Relationes & Judicia de Iſ. Voſſii lib. de Oraculis Sibyllinis, in Textum V. T. Hebræum injurio, & Adverſarii ejus, Rich. Simonis, Hiſtoria V. T. Critica.* 6. *Scriptores Theologiæ Naturalis Methodici potiores, Raym. de Sebonde, Dan. Claſenius, Pet. Muſæus, Renatusqve Carteſius, Atheiſmi falſo accuſatus.* 7. *Recenſus Criticus Librorum pro Veritate Relig. Chriſtianæ à Marſ. Ficino, Lud. Vive, Er. Roterodamo, Pet. Ramo, Phil. Mornæo, Hug. Grotio & Pet. Dan. Huetio, editorum. Scripta Patrum contra Gentiles, Hier. autem Magii & Alph. Pandulphi de Conflagratione Mundi. Judicium de Guilh. Poſtelli Lib. de Orbis Terrarum Concordia.* 8. *Inter Naturaliſtas eminent Edv. Herbertus, Thom. Hobbeſius & Bened. Spinoſa, qvorum Adverſarii recenſentur.* 9. *Scriptores contra Atheos, Gisb. Voëtius, Thom. Campanella, Paulus Sarpius, Henr. Morus, Theoph. Spizelius, Ant. Reiſerus, Franc. Cuperus, Sam. Parckerus, Chr. Joach. Janus, Joh. Lud. Fabricius (Gentium, Atheiſmi accuſatarum, Patronus,) ac de ſingulis Judicia. Fruſtra contra Atheos è S. Script. diſputatur.* 10. *Thom. Browne falſo Atheiſmi accuſatur. Ejus Religionis Medici, ac Pſeudodoxiæ Epidemicæ, variæ Editiones, Verſiones ac Cenſores.* 11. *Philoſophia S. Scripturæ Interpres, quæ Ben. Spinoſæ tribuitur, dextre à Lud. Wolzogenio, minus dextre à Pet. Serario refutata. Gotfr. à Valle Ars nihil credendi, Bonav. de Periers Cymbalum Mundi, aliique Libri Athei. Marini Merſenni Comm. in Geneſin commendatur.* 12. *Argumentum contra Atheos è Scriptis Gentilium Hiſtoricum, ab Aug. Steucho, Anonymo Italo, Chr. Hofmanno & Tob. Pfannero, illuſtratum.* 13. *Bibliothecarum Theologicarum Scriptores, Sixtus Senenſis, Ant. Poſſevinus, Paulus Bolduanus, Georg. Draudius, Gisb. Voëtius, Gerh. Meierus, Georg. Calixtus, Sev. Walth. Sluterus, Joh. Dallæus, Th. Spizelius, & J. H. Hottingerus (cujus Bibliothecarius Quadripartitus, cum G. Calixti Apparatu Theologico, ceteris præfertur.) De ſingulis Judicia.* 14. *Inter Bibliorum Editiones eminet πολύγλωττος Anglicana Briani Waltoni, apparatu etiam inſigni inſtructa. Hottingeri de Bibliis El. Hutteri Hebræis Cenſura. De Verſionibus Biblicis P. D. Huetii Libri de Interpretatione legendi. Ejusd. Demonſtr. Evangelica, & Chr. Kortholti de Canone ac Verſionibus Scripturæ Tractatus, commendantur. Verſio Evangeliſtarum Gothica,*

ea. 15. *Commentatores S. Scripturæ Critici. Laudantur præ ceteris Hugo Grotius (in quem Esdras Edzardi ſcripſit Animadv.) & Matth. Polus, reliqvorum Epitomator. Lexica, Concordantiæ, Encyclopædiæ Biblicæ.* 16. *Commentatores Exegetici. Paraphraſes Er. Roterodami in N. T. ab Edv. Leo, aliisqve, impugnatæ. Paraphraſes Chaldaicæ. Interpretationes Cabaliſticæ Henr. Mori, & aliorum. Origenis Comm. in Joh.* 17. *E Locor. Commun. Theol. Scriptoribus Lutheranis, commendantur Phil. Melanchthon (cujus Opus, uti & Mart. Buceri Comm. in Pſalmos, ſub fictis Nominibus, etiam in Italia prodiere,) Mart. Chemnitius, Joh. Gerhardus & Joh. Muſæus.* 18. *E Pontificiis autem Dion. Petavius, de cujus non Dogmatis ſolum Theologicis, ſed & Scriptis aliis diſſeritur.* 19. *Hæreſium Cognitio ex Epiphanio, Philaſtrio, aliisque Recentioribus, Scriptorum vero cujusvis Sectæ Symbolicorum ex Hottingero haurienda.* 20. *Scriptores de Religionibus Sectisqve variis, Joh. Hoornbeckius, Frid. Spanhemius Jun. (cujus in Carteſianos odium notatur,) Edv. Brerewoodus, J. Andr. Boſius, Alex. Roſſæus, Edv. Sandys, &c. caute, vel ob incuriam, vel partium ſtudium, legendi.* 21. *E Scriptoribus Anti-Judaicis commendantur Raym. Martini, J. Chr. Wagenſeilius & Wilh. Schickardus.* 22. *Ex Anti-Muhamedanis J. H. Hottingerus. Alcorani Verſiones pleræqve futiles. Libri Arabum præſtantes. Hugo Grotius (in Lib. de Ver. Rel. Chr.) & Jac. Gaffarellus plagii in hos à Jac. Sponio accuſati, contra quem Grotius defenditur. Joh. Seldeni de Rebus Judæorum Scripta.* 23. *Scriptores de Græcorum Religione. Conſenſum ejus cum Pontificia falſo jactat Leo Allatius. Major ille eſt cum Doctrina Proteſtantium. Vita illorum corruptiſſima. Biblioth. Jeſuitarum Cochinenſis, MStis Orientalibus referta, Batavis in prædam ceſſit. Moscovitarum Religio Græca corruptior. Notitia ejus ex Itinerariis Auguſtini, Bar. à Mayerberg, aliorumque, haurienda. Hiſtoriæ Schismatis inter Græcos ac Latinos Scriptores.* 24. *Eccleſiæ Pontificiæ Promachus præcipuus Rob. Bellarminus. Hujus Antagoniſtæ, inter qvos Dan. Chamierus eminet.* 25. *Scripta alia contra Pontificios infinita. Laus Pet. Molinæi.* 26. *Scriptores de Primatu Papæ & Regionibus Suburbicariis. Judicia de Cl. Salmaſio, Jac. Perronio, Dav. Blondello, Lud. Molinæo, Jac. Gretſero, Jacobo I. Rege Britanniæ (ſub cujus larva Iſ. Caſaubonus latere credebatur,) M. Antonio de Dominis, &c.* 27. *Scriptores de Jure Magiſtratus circa Sacra, Regimine Eccleſiaſtico, Epiſcopisque & illorum poteſtate, alii item Primatus Pontificii, & Impugnatores, & Propugnatores. Gisb. Voëtii Lis Canonicis mota Ultrajectinis. Elogium Codicis Theodoſiani Jac. Gothofredi.* 28. *Fraudes Pontificiæ circa Patrum Opera, Bellarmini inprimis & Cæſ. Baronii. A quibusnam illæ detectæ. Scripta Rob. Coci, Joh. Dallæi, Abr. Sculteti & And. Riveti, de Patribus commendantur, nec non J. G. Dorſchei Thomas Aquinas Confeſſor, & Matth. Flacii Catalogus Teſtium Veritatis. Simile Opus ex Jure Can. Dorſcheus meditabatur.* 29. *Commendantur Scripta contra Pontificios generalia Joh. Meisneri (inſigniter*

ſigniter laudati,) Joh. Forbeſii & Sedanenſium, ſpecialia item de Juſtificatione Henr. Höpfneri, de S. Cœna & Transſubſtantiatione Edm. Albertini, Dav. Blondelli, Phil. Mornæi, de Imaginibus Joh. Dallæi & Lamb. Velthuſii (ob moderationem à Reformatis durioribus impugnati,) de Sacramentis Joh. Dallæi. 30. *Pugnandum contra Pontificios ex Antiqq. Eccl. Factum id à Reformatis, qvi Lutheranis proponuntur imitandi. Elogium J. G. Dorſchei.* 31. *De Certaminibus inter Pontificios inteſtinis, Janſeniano & Anti-Jeſuitico, nonnulla. Scripta varia contra illos Satyrica.* 32. *Miſcella qvædam de Reformatis, & Schiſmaticis inter eos, Amyraldiſtis, Anglicis ac Arminianis. Judicia de Marco Frid. Wendelino & Nicol. Vedelio.* 33. *Miſcella de Socinianis & Neo-Arianis (Chriſtoph. Sandio inprimis ac Mart. Ruaro,) illorumqve Antagoniſtis.* 34. *Anabaptiſtarum Annales J. Henr. Ottius publicavit.* 35. *Chiliaſtæ qvidam (Pet. Serarius, Dan. Brenius, Jul. Sperberus, Andr. ab Hobernfeld, illorumqve Adverſarii.* 36. *Monita de Enthuſiaſtis, ac ſpeciatim Val. Weigelio, Roſæcrucianis, Æg. Gutmanno, Jac. Böhmio, Qvir. Kuhlmanno, Dav. Georgio, & Indifferentiſtis, illorumque Impugnatoribus.*

1 QUoniam Philoſophiam, ejus partes præcipuas, jam recenſuimus, ad Facultates ipſas, qvas vocant, nos convertimus, & primo qvidem ad earum Principem, THEOLOGIAM. Magnus eſt ille campus, ad qvem decurrendum integris opus eſſet annis, librorum ſeges infinita eſt, ſcribuntur & deſcribuntur toties libri, nec opus eſt, farraginem illam minutorum omnium conqvirere, nec Profeſſionis noſtræ. Deinde tenerrima eſt Theologia, in cujus Libb. dijudicandis facile offendimus, prout ſtudio partium hi vel illi ducuntur. Quare conſultius forte eſt, manus ab his abſtinere, ne ulcera qvorundam tangantur. Non deſunt Virorum doctorum Labores, qvi ad Παιδείαν Theologicam luculentas præferunt faces, qvorum judiciis facile acqvieſcere poſſumus. Habemus, tam qvoad univerſam Theologiam, qvam ad ejus partes ſingulas, Autores qvaſi Hodegetas, modo illos ſeqvamur, qvi nos in devia non abripiunt, ſeu ad ſectarum ſtudia non impellunt. Et negari non poteſt, è Pontificiis, ac Reformatis multos accuratiora qvædam indicaſſe veſtigia in Hiſtoria & Antiqvitate Eccleſiaſtica, qvam factum eſt à noſtris, qvi Theologiam Dogmaticam præ ceteris excolendam ſibi ſumpſerunt. Nos, digitum intendiſſe contenti, ad ſpecialiora non deſcendemus.

2 Qvod attinet igitur præliminaria Theologiæ, agemus de THEOLOGIA NATURALI Autoribusqve eam impenſius excolentibus. Non pertinet qvidem illa ad Theologiam ſtricte dictam, ſed Philoſophiæ qvaſi ſurculus eſt, & ſi rem recte putes, vera illa priſcorum Philoſophorum Metaphyſica, doctrinam de Deo Spiritibusqve complexa. Illam præ ceteris excoluit Plato, Platoniciqve pene omnes. Diſperſa qvidem apud Platonem omnia, ſed Sectatores ejus, Proclus, Numenius, aliiqve, ſub Theologiæ nomine, Libb. ex mente Platonis ſcriptos publicarunt. Seu illam ex ſe, ſive aliunde, habue-

habuerit Plato, multa ſunt illic mirifice cum ipſis S. Literis convenientia. Et vero eſt ſimillimum, illum à Judæis accepiſſe plurima, uti oſtendit Galeus prolixe in libro Anglice ſcripto, *Aula Gentilium* (*Court of gentils*,) cujus poſtrema Editio *in 4to.* Anglica locupletior eſt, qvam Latina, antea edita. Sed illo ſolidius pleniusqve hoc opus agit Pet. Dan. Huetius *in Demonſtratione ſua Evangelica*, libro multijuga eruditione referto; de qvo infra plura. Veroſimile eſt, & ab Ægyptiis qvædam habuiſſe Platonem, uti videre eſt è præclaro Jamblichi libro *de myſteriis Ægyptiorum*, qvem in Linguam Lat. converſum, cum notis ſuis edidit Thom. Galeus Oxon. An. 1678. *in folio.* Multa illic de Dæmonibus, eorum Evocatione, familiaritate, cultu, qvæ profani aliqvid & idololatrici præ ſe ferunt. Sed ſunt tamen qvædam è limpidioribus fontibus hauſta. Nam ad unum Deum omnia tandem reducit Jamblichus, & Dæmonum cultum nihili eſſe concedit, ſi apud illum ſimus in gratia, qvod tamen pauciſſimis contingat. Deniqve multa ſunt adeo ſincera, & pia, ut oblectare lectores poſſint. Lege *Sect. V. c. XXII.*

Orti fuere deinde qvidam è Recentioribus, qvi ſemina hujus Theologiæ, per 3
Philoſophos, Poëtasqve hinc inde diſperſæ, velut hylen aliqvam, collegere, & ex iis qvaſi Syſtemata fabricati ſunt totius hujus Theologiæ. Atqve illi qvidem, è ſententiis placitisqve Philoſophorum, jam tum deprehenſis, tale qvoddam concinnarunt Opus, uti alii, rationis ſuæ ſenſus & dictata ſeqventes, illam vel è Philoſophia Peripatetica, vel ſuis principiis, exædificarunt. Qvi Veterum ſententias uno Syſtemate collegerunt, illos eqvidem laudo, ut qvi utiliſſimam operam poſuerunt. Sed indulſerunt forte illi aliqvid præjudicio ſuo, & harmoniam Chriſtianæ religionis cupidius qvæſiverunt, quam veritas ipſa admittebat. Non referam nunc Platonicos Commentatores Latinos recentiores, Marſilium Ficinum, Mocenicum, Franc. Patritium, aliosqve. Nam Ficinus, in Operibus ſuis paſſim, & ſeparato qvoqve *de Theologia* libro, ſed brevius, & ex ingenio ſuo paulo liberius, recenſet. Mocenicus, *in libro de Tranſitu Hominis ad Deum*, Venet. A. 1558. *in fol.* edito, præclara multa & ingenioſa affert, qvibus ipſa pietatis exercitia, & unionem cum Deo, ex Platone & Ariſtotele oſtendere laborat. Patritius multa ex Scriptis Mercurii, & Oraculis Sibyllinis, arripit pro veris, qvæ tamen ſuppoſita eſſe multi demonſtrant, & inter illos præcipue David Blondellus in libro Gallice ſcripto *de Sybillis*, Opere non illa tantum lingua, ſed Latina etiam digniſſimo. A qvo tamen mirum eſt diverſa nunc ſentire Iſaacum Voſſium *in libro de Sibyllis*, nuper edito. Edidit & Gallica Lingua Joh. Craſſetius, Jeſuita, qvædam pro veritate Carminum Sibyllinorum, qvem laudat Huetius *in Demonſtratione Evangelica*, qvanqvam cum Blondello potius faciens, ſed noviſſime Joh. Marckius *XII. ſuis de Sibyllinis Carminibus Diſputationibus Spicilegium* adjecit, qvo Craſſetii ſententiam refutavit. (a)

(a) Scriptorum de Sibyllis variorum recenſum, *Oraculorum*, qvæ illis tribuuntur, editiones, aliaque de iisdem ἀξιομνημόνευτα, vid. *in Homonymoſcopia* noſtra, *P. II. c. 2.* §. 20 *p.* 271-277.

Augustinus Steuchus, Eugubinus, præ ceteris omnibus hoc illuſtravit argumentum, in Libro aureo *de Perenni Philoſophia*, cujus ille ſcopus eſt, ut oſtendat, eſſe perpetuam Theologiæ Chriſtianæ & Philoſophiæ Gentilium concordiam. Hunc librum tanti fecit Julius Cæſar Scaliger, at qvanti judicii Vir! ut ſecundas ipſi à Sacro Codice partes dederit. Ac memorabilis eſt Hiſtoria, qvam refert Joſ. Scaliger in *prima* ſua *Epiſtola* de hoc ipſo libro, *p.* 41. *Editionis Francofurtenſis*, qvod ſcil. Pater ſuus hominem, deſperatiſſimo Atheiſmi morbo laborantem, ſola hujus libri lectione, non ad ſaniorem tantum mentem revocarit, ſed etiam acerrimum fidei Chriſtianæ propugnatorem effecerit. Liber ille prodiit ſeorſim *in* 4. Baſileæ, & cum ceteris ejus Operibus Baſil. *in fol.* A. 1587. editis, in qvibus plura continentur ejusdem argumenti. Præ ceteris præclarum Opus eſt, qvod inſcripſit de Κοσμοποιΐα, qvod prolixus eſt Commentarius in prima Geneſeos capp. ubi diligentiſſime ex omnibus, tam Philoſophis, qvam Poëtis, colligit, qvæ ſpectant ad Hiſtoriam creationis mundi, ac nemo, poſt illum, accuratiorem laborem hac in re præſtitit. Laudatus omnibus eſt, niſi, qvod errores pauculos notarit Dionyſius Petavius, *in Doctrina ſua Theologica*, ubi de omnipræſentia Dei agit. De illo plura vide apud Jac. Gaddium *Tom. II. p.* 325. Notavit & in illo Ben. Pererius qvædam in *Commentario in Geneſin.* Geſnerus *in Bibliotheca* teſtatur, multa illum ſcripſiſſe, qvæ deſiderentur. Poſt illum Mutius Pansa, Philoſophus & Medicus, librum ſcripſit, cui Tit. *de Oſculo & Conſenſu Ethnicæ & Chriſtianæ Philoſophiæ*, editum Marpurgi, A. 1605. *in* 8. cui facile fuit, poſt Steuchum hoc in argumento verſari. Conſpirat enim argumentum per omnia, licet non videam, ipſi Steuchum laudatum fuiſſe, qvem tamen eum non legiſſe vix vero eſt ſimile. Unus tamen, qvantum memini, locus eſt *in Admonitione ad lectorem*, ubi Eugubini meminit, jungitqve eum cum Cuſano, Beſſarione & Gemiſtho, qvorum dicit ſe veſtigia ſecutum, & multa noviter addidiſſe. At vero jungendus non erat cum ceteris Eugubinus, ut qvi plus in hoc argumento præſtitit, qvam ante illum, vel Cuſanus, vel Beſſarion. Nic. Cuſanus qvidem, qvi totus Cabaliſticæ doctrinæ eſt immerſus, Germanus Cardinalis, Opera multa ſcripſit, qvæ ex Matheſi, Theologia, & Philoſophia Platonica, qvaſi cinnum faciunt. Abſtruſa qvidem multa proponit, verum longe abeſt ab illa veterum Philoſophorum & Poëtarum lectione, qvam pro fundamento habuit Steuchus. Hoc ſane verum eſt, qvi in his argumentis verſantur, pleraqve ex Steucho depromere. Qvibus ego qvidem multa addi poſſe credo. Prima tamen ab illo lineamenta ſunt ducta. Poſt illum laudarem Joh. Oweni, Angli, Libb. *de natura, ortu progreſſu & ſtudio veræ Theologiæ*, Oxon. A. 1661. *in* 4. editos. Multa illic erudita ſunt, ac primo qvidem in ipſa præfatione monſtrat, qvam differat illa, qvæ è Paganorum veterum libris hauritur Theologia, à vera & revelata, & qvam fuerit Platonis Philoſophia ſæpe impedimento priſcis Patribus in rebus fidei, adeo ut illius errores in ipſam Theologiam intulerint. *Toto Primo Libro* agit de Theologiæ naturalis corruptione & amiſſione, & deinde *Libb. ſeqq.* de Theologia antediluviana (qvod argumentum Jac. Boulducus,

Capu-

Capucinus, *in Lib. de Eccleſia ante legem*, mirificis fabulis referto, tractavit,) de Theologia Noachica, ortu & progreſſu Idololatriæ, Theologia Abrahamica & Moſaica, de Theologiæ Moſaicæ corruptione & reparatione ſolenni, & de ejus abolitione ac de Theologia Evangelica. Adde huic SAM. PARKERUM, cujus edita ſunt *Tentamina Phyſico-Theologica.* Multa illic tractantur de Theologiæ Platonicæ diverſitate à revelata. Singulares tamen illic Diſſertationes contra Atheos inſtituit, item contra Epicureos de Providentia. Idem Anglice librum ſcripſit hujus argumenti, cui Tit. *The Unraiſonableneſſe of Atheiſme*, in qvo argvmenta Atheorum breviter examinantur, & ad illa reſpondetur.

Prodeſt & ſcopo huic noviſſimus ISAACI VOSSII liber, ſupra nobis memoratus, 5.
qvi *de Sibyllinis, aliisqve, qvæ Chriſti natalem præceſſerunt, Oraculis* agit, A. 1680. Lugd. Bat. in 12. editus. Primarium enim illud argumentum, qvo tum veteres Chriſtiani Patres, tum recentiores Scriptores, utuntur, pro ſtabilienda Chriſtiana religione, nempe *Sibyllina Oracula*, ipſe denuo, contra tot Viros doctos, Caſaubonum & Blondellum, aſſerit, &, velut invincibile Teſtimonium veritatis Chriſtianæ, laudat. Notum eſt, qvæ ſint de eis Virorum Doctorum judicia. Scripti ſunt de Oraculis Sibyllinis integri libri à Viris doctis, inter qvos Danielis Claſenii liber qvoqve eſt, ſed tantam illorum prærogativam nemo hactenus aſſeruit. Voſſius non dubitat, illa Judæis aſſerere, & ſingulari Oratione protreptica, ad illos formata, hortatur, ut tandem Chriſtianam fidem amplectantur, tot teſtimoniis convicti. Sed ita ille diſputat pro religione Chriſtiana ex hoc argumento, ut fraudi ſit illis, qvi textus Hebraici Authentiam ſuſtinent. Omnia enim ejus illuc tendunt, ut monſtret, Verſionem *τῶν LXX.* ipſo Hebraico textu eſſe potiorem; de qva lite inter ipſum, & alios, magna contentione eſt diſputatum. Huic ſc. textus Hebræi nimiæ æſtimationi imputat ille, qvod non poſſint converti Judæi, & Lutheranos præcipue ipſos notat, ceu Lutherum hæreſeos damnantes, qvod cuncta Hebraica floccifecerit, & pro Commento Rabbinico habuerit. Sed de hac lite illi viderint, ad qvos illa pertinet. Adjungit huic Diſſertationi ſuæ *Reſponſionem ad Objectiones nuperæ Criticæ ſacræ* RICHARDI SIMONIS, cujus prodiit Gallice liber hoc titulo: *Hiſtoire Critiqve ſur le vieux Teſtament*, ante aliqvot annos editus Pariſiis. (b) Eſt vero hic liber ad rogum damnatus

(b) An veritati ſit congrua Autoris narratio de Rich. Simonis *Hiſtoria V. T. Critica* Pontificis juſſu combuſta, & Exemplo ejus unico flammis vix ſubducto, admodum me dubitare non diffiteor. Nec in præfatione enim Editionis Amſtelodamenſis, nec alibi, tale qvicqvam legiſſe recordor. Sed & Eruditorum nemo, qvam parum Galli fulmina hodie morentur Romana, ignorat. Ceterum *Hiſtoriam* hanc *V. T. Criticam*, cujus Editio Gallica Septima An. iam 1685. Roterodami prodiit, & Verſio præterea extat Latina Natalis Alberti de Verſe aliqvot poſt luſtris (ſecus ac Noſter eſt ominatus) exceperunt, *Hiſtoria Critica Textus N. T.* An 1689. *Hiſtoria Critica Verſionum N. T.* A 1690. *Hiſtoria Critica Commentatorum N. T. præcipuorum* A. 1693. & *novellæ in Textum & Verſiones N. T. Obſervationes* A. 1695. qvæ

tus à Pontifice, & ægre unum exemplum ſalvatum, qvod in Elzevirii manus incidit, ſtatimqve Amſtelodami recuſum eſt, ſine Impreſſionis loco, & Typographi nomine. Multa illic habentur curioſius inqviſita circa Hiſtoriam Libb. V. T. qvæ multos injicere ſcrupulos apta ſunt. Taxarat ille Autor multa in Voſſianis, ad qvæ Voſſius in Appendice reſpondet. Habebat in animo idem Autor Hiſtoriam N. T. ſed illa nunc æterno forte premetur ſilentio. Hæc de Autore hoc obiter dicta ſunto, cujus mentio potius ſpectaret ad Commentatores Biblicos.

6 Nos in Theologia naturali pergimus, & porro Autores illos recenſemus, qvi illam è Gentilium placitis illuſtrant. Hic offerunt ſe primum illi, qvi Philoſophica methodo totam hanc doctrinam tractant, inter qvos præcipue laudandus RAYMUNDUS *de* SEBONDE, Philoſophiæ ac Medicinæ D. & Theologiæ Profeſſ. cujus lib. prodiit hoc tit. *Theologia naturalis, ſeu liber Creaturarum, ſive de homine, & de natura ejus, in qvantum eſt homo, de his, qvæ ſunt ei neceſſaria ad cognoſcendum Deum & ſeipſum, & omne debitum, ad qvod homo tenetur, & obligatur, tam Deo, qvam Proximo*, Francofurti A. 1635. *in 8vo.* Non parum æſtimatur à Grotio, qvi ejus aliqvot in locis meminit. Non deſunt alii è Scholaſticis, qvi, vel totam hanc doctrinam, vel ex parte, tractant, de qvibus partim aliqva ſupra diximus, partim aliis dicenda relinqvimus. Adhiberi tamen in ſubſidium hic poteſt DAN. CLASENII *Theologia Naturalis*, qvi Aut. diligentiſſimus è Scholaſticis pleraqve collegit, ad hoc argumentum ſpectantia, ac poterit hic Locorum CC. inſtar eſſe. Exſtat & D. PETRI MUSÆI *Theologia Naturalis*, hactenus MSta, & inter Auditorum manus vagatur. Sunt & ex Recentioribus, hanc qvi doctrinam methodo à vulgari Scholaſtica diverſa, & ſecundum ſua principia, proponunt, uti facit Carteſius in *Meditationibus ſuis de Prima Philoſophia*, cujus omnis illuc tendit ingenii ſubtilitas, ut è natura demonſtret Dei exiſtentiam animæqve immortalitatem. Magnam ſane injuriam illi faciunt, qvi Atheiſmi principia illum ſtabilitum iviſſe credunt.

7 Seqvantur hos, qvi vocata in ſubſidium naturali Theologia, religionis Chriſtianæ veritatem demonſtrare laborarunt. E qvibus forte eſt primus MARSILIUS FICINUS, qvi *de veritate Religionis Chriſtianæ* libellum ſcripſit, & ſeorſim, & cum ceteris ejus *Operibus*, editum, ſed tenuem admodum, nec magnæ rei. Quantum enim ex Platonicis capere poteſt, tantum inſtituto ſuo accommodat. Ludov. Vives dehinc idem argumentum ſingulari libro tractavit *de veritate fidei Chriſtianæ*, qvi Baſileæ editus eſt Anno 1544. in 12mo, & recuſus Lugd. Batav. Anno 1639. Reperitur & inter cetera ejus, *Opera* junctim edita. Scripſit & Eraſmus de hoc argumento, ſed parvum librum, uti & PET. RAMUS aliqvem *de Religione Chriſtiana*, *in 8vo*, Francofurti 1577. editum. Vives autem elegantius pleniusqve rem illam tractat,

Quæ ſcripta omnia Gallico Idiomate, tria qvidem priora Roterodami, poſtremum autem Pariſiis, prodierunt. Taceo Apologetica, qvæ Criticæ ſuæ Sacræ Anti-Criticis, Iſ. Voſſio, Joh. Clerico, aliisqve compluribus, repoſuit, Schediasmata.

ctat, contra Ethnicos, Judæos, Mahumedanos, & perverſos Chriſtianos. Poſt illos plenius Phil. Mornæus *de Pleſſis*, Nobilis Gallus, in *libro de veritate Religionis Chriſtianæ*, Gallice ſcripto, hunc fundum occupavit, Lugd. Bat. Latine reddito A. 1607. *in 8vo.* Liber optimus eſt, qvi argumenta priorum, qvanta potuit diligentia, conjunxit, uberius tamen teſtimoniis indulgens, qvorum mihi videor in Steuchi libro deprehendere veſtigia. Poſt hos omnes Hugo Grotius eleganti libello rem iſtam tractavit, exiguo qvidem, ſed pondere argumentorum pleno. Primo qvidem Belgica Lingva ſcripſit, in uſum popularium, ſed poſtea, à Viris magnis rogatus, auxit, & Latine reddidit, additis notis, ad intelligendum textum, neceſſariis. Non qvidem multa ab ipſo afferuntur nova, ab aliis nondum tacta, ſed plenius tamen nitidiusqve omnem argumentorum vim, qvaſi in arctum, compegit, eaqve elegit, qvibus vis aliqva ineſſet, omnibus deniqve limatiſſimum ſuum judicium addidit. Noviſſime tandem prodiit Viri Celeberrimi, Pet. Dan. Huetii *Demonſtratio Evangelica*, Pariſ. *in fol.* & eo ipſo anno recuſa eſt in Batavis. Liber inſcriptus eſt Delphino, ut illum averteret ab illorum judiciis, qvi Chriſtianam religionem plerumqve in aulis traducunt. Procedit Autor methodo Mathematica, per definitiones, & propoſitiones, putatqve ſe veris uti demonſtrativis argumentis, ſed qvalia rei natura eſſe permittit, iisqve religionis Chriſtianæ capp. confirmat. Pugnat contra Judæos præcipue & Atheos. Poſtqvam capp. fidei Chriſtianæ recenſuit, ad hiſtoriam Chriſti, & Libb. Veteris & N. T. certitudinem, ab omnibus dubiis vindicandam procedit, qvod argumentum maximam iſtius libri partem occupat. Nam ad γνησιότητα illorum demonſtrandam omne ſtudium impendit, examinat omnia V. T. de Chriſto Oracula omniumqve accuratiſſimum parallelismum inſtituit, Bened. Spinoſæ qvoqve argumenta & argumentatiunculas ſubinde vellicat & refutat, eas ſcil. qvæ habentur in *Tractatu* ejus *Theologico-Politico.* Nam poſthuma Spinoſiana, cum ille ſcriberet, nondum prodierant. (c) Crediderim ego, poſt aliqvot annos novam ejus libri Editionem moliturum Autorem. Spectant huc, qvi contra Gentiles è Patribus libros ſcripſerunt, uti fecerunt Origines contra *Celſum* (qvem in Anglia edidit Cantabr. Ann. 1658. pulcherrimoqve *Commentario* illuſtravit Gvilh. Spencerus, Juſtinus Martyr *in Apologia*, Arnobius, Minutius Felix. Argumentum de ultimo judicio, & conflagratione mundi ſingulari libro, in fol. edito, è Philoſophis, ceterisqve gentilibus Scriptoribus, illuſtravit Hier. Magius, Vir doctiſſimus, Baſil. A. 1562. in fol. edito, & qvidem ante Steuchum. Non argumentum hoc Steuchus ex parte tantum attingit. Eſt & alius qvidam Alphonsus Pandulphus, Epiſcopus Comaclenſis, qvi *Diſputationes de fine mundi* ſcripſit, in qvibus, qvæ à variis Philoſophorum Sectis hoc in Argumento

(c) Recte coniectavit Morhofius, Pet. Dan. Huetium, Epiſc. Abrincenſem, novam *Demonſtrationis* ſuæ *Evangelicæ* moliturum eſſe Editionem. Prodiit enim illa Pariſiis A. 1690. in fol. ab Autore non ſolum recognita & caſtigata, ſed duabus etiam prioribus (Pariſiis A. 1679. in fol. & Amſtelod. A. 1688. in 8vo, excuſis) multis in locis auctior reddita, & Apologetica inſuper adverſus qvorundam de Opere hoc cenſuras Præfatione inſtructa.

to naturali lumine ſunt conjecta, revelantur, & Evangelica Propheticaqve doctrina una recipitur & propugnatur, Bonon. 1658. *in fol.* Scripſit & *de veritate Religionis Chriſtianæ* GEORG. CALIXTUS. Contra Mahumedanos & Judæos integra Autorum ſylva eſt. Contra illos ſuo tempore ſcripturus erat GUILH. POSTELLUS, ac ſcripſit *in libro de Orbis terrarum Concordia*, ipſe in Orientem profectus Capp. doctrinæ Alcorani diligenter conqviſivit, ſed, ut erat Viro illi turbidum ingenium, ita parum dextre hoc in argumento verſatus eſt, in errores ſæpe incidens, & in diverticula multa excurrens. Adverſus Judæos Raymundi Martini *Pugio fidei* præ ceteris placet. Sed de his ſuo in loco plura.

8 Chriſtianæ Religionis inſidiatores peſſimi ſunt illi, qvos à naturali religione, NATURALISTAS vocamus. Horum ſe noſtro tempore major numerus oſtendit. Sunt enim ex illis, qvi religioni Chriſtianæ colorem ex his rebus qværunt, ſunt, qvi directe everſum eunt. Nota ſunt de Vanino ejusqve Sectatoribus omnia. Edv. Herbertus in ſuis *Libb.* mire lubricus eſt, & qvi ex eodem fonte hauriunt, Thom. Hobbeſius, & Ben. Spinoſa. Contra Herbertum pauca ſcripta ſunt. Petri Muſæi adverſus illum exſtat docta Diſſertatio. Scripſit & qvædam adverſus illum Joh. Muſæus. Hobbeſii doctrinam è popularibus magno numero refutarunt Viri non docti ſolum, ſed & pii. Nemo autem Spinoſa neqvior eſt, ut patet ex ejus *Tractatu Theologico-Politico*, & *Scriptis poſthumis*, inprimis *Ethica*, in qva omne reconditum hominis virus eſt. Illic enim qvaſi artem exædificat, & è fundamentis excitat, qvæ antea tantum ruditer delineata erant *in Tractatu Theologico-Politico*. In hoc ad evertendam authentiam Sacri Textus argumenta undiqve congeruntur; in *Ethica* vera Atheismi fundamenta ſternuntur. Optandum eſſet, ut aliqvis eadem hanc refutet methodo, qvam ille Mathematicam jactat, & qva uſus eſt in adſtruendo Atheismo. Sed hactenus leviter tantum contra illum pugnatum eſt, niſi qvod Lambertus à Velthuſen ſingularem contra illum Diſſertationem ſcripſit, brevem qvidem, ſed tamen argutam. Henricus Morus qvidem illud tentavit, non autem data opera egit. In Belgio Ultrajectinus Prof. Regnerus à Mansfeld, *Tractatum* ejus *Theologico-Politicum* aggreſſus eſt, qvem tamen, ut Hominem ſuarum rationum & argumentorum ignarum, ridet exſibilatqve Spinoſa. Neqve omittendum eſt, qvod ſupra diximus, Huetium data occaſione in illum *in Demonſtratione Evangelica* incurrere. Noviſſime operam illam ſuſcepit Guilielmus à Blyenburg, qvi *Ethicam* ejus eadem methodo refutavit.

9 Spectant & huc, qvi de ATHEISMO, vel hiſtorice, vel dogmatice, vel Elenchtice, ſcripſerunt. Exſtant in GISB. VOETII *Diſſertationibus* qvædam de Atheiſmo, in qvibus varia coacervavit, ad hoc argumentum ſpectantia, ſed legendus eſt cum judicio, qvo ipſe non adeo utitur. In Scriptis enim ſuis coacervat ſine diſcrimine digna, indigna, laudat Autores, eorumqve loca, ſibi interdum non viſa, & libb. nunqvam editos. Utiles tamen ejus eſt labor, ob varia Collectanea, qvibus interdum feliciter uti poſſumus. Ejus certe *Diſputationes de Atheiſmo* anſam dederunt aliis, ut de ſimili argumento ſcriberent, qvi pene omnia illinc cepere, alia tantum

forma

forma Operi addita. De Thom. Campanellæ *Atheiſmo Triumphato* ſupra diximus, in qvo objectiones Atheorum adducit, & è regione illarum ponit reſponſiones, qvæ tamen ipſis objectionibus frigidiores ſunt. Et ſunt, qvi compertum ſe habere putant, cum moliretur hunc librum Campanella, voluiſſe illum inſcribere *Atheiſmum Triumphantem*, ſed auſum non fuiſſe, ne rem malam ſuo ſibi jumento accerſeret. Utinam prodiiſſet in lucem, qvem Paulus Sarpius molitus fuit, liber hujus argumenti, *quod Atheismus repugnet naturæ humanæ*, teſte Fulgentio *p.* 134. *in Vita ejus.* Sine dubio enim argutiſſima produxiſſet argumenta ad Atheismum exſtirpandum. Qvantum enim titulus libri arguit, vel ex geneſi hominis, vel ex partium ejus conſtitutione, argumenta ad Dei exiſtentiam probandam elicere voluit, uti eſt ſane in hoc maximum ad Atheos convincendos præſidium. Certe Henr. Morus, qvi *Antidotum adverſus Atheiſmum* ſcripſit, non aliis uti argumentis voluit. Qvi Atheiſmum propagarunt, & libri horum tam editi, qvam inediti, ſub exordium hujus Operis, *T. I. Lib. I. c.* 8. producti ſunt. Feci illic mentionem *Jul. Cæſ. Vanini* & *Joh. Bodini.* Uterqve *Dialogos* ſcripſit. Illius qvidem editi ſunt, ſed raro ſolent vendi, niſi in Auctionibus, & qvidem magno pretio. Hujus Dialogi non ſunt editi, ſed manuſcripti latent. (d) Theoph. Spitzelius aliqvot libellos ſcripſit ad hiſtoriam Atheiſmi ſpectantes, exſcriptos è Voëtii *Diſſertatione.* Tum & Antonius Reiserus *Diſſertationem Epiſtolarem* ſcripſit *de Origine*, *Progreſſu*, *&* *Incremento Atheiſmi*, ubi multa ſcitu digna occurrunt, Auguſtæ Vindel. A. 1669. *in* 8. editam. Franciscus Cuperus librum ſcripſit, cui tit. *Arcana Atheiſmi revelata*, Roterodami An. 1676. *in 4to.* editum. Sed Autor ille non adeo ſincerus mihi viſus eſt. Promittit, ſe multa arcana argumenta propoſiturum, qvibus Athei uti ſoleant, & qvæ ex converſatione cum illis didicerit. Non video tamen plura eſſe ab illo prolata, qvam ab aliis in hoc neqvitiæ ludo anteſignanis, &, ſi qvædam ejus loca recte ponderentur, leviter tractare rem ſæpe videtur, & cauſæ bonitatem prodere. Scio, multos eſſe, qvi hocce tractant argumentum, & qvidem ſpiſſis libris, ſed pleriqve non ſatis ad hanc cauſam inſtructi, nec iis utentes armis, qvibus, ad hanc hydram conficiendam, uti debebant. Solent enim pro fundamento uti locis Scripturæ, qvæ non admittunt adverſarii; illam enim ipſi in controverſiam vocant. Sam. Parcheri ſupra mentio eſt facta, cujus *Liber contra Atheiſmum* Anglice editus eſt Lond. A. 1669. *in* 8. Spectantqve huc etiam Ejusdem *Tentamina Phyſico-Theologica*, Londini A. 1665. *in 4to.*

(Xxx) 2 edita,

(d) Joh. Bodini *Dialogorum de Abditis rerum ſublimium Arcanis* MStorum, & Hiſtoriam elegantem, & Cenſuram accuratam, Theologus dedit πολυμαθέστατος, Joh. Diecmannus *in Schediasmate de Joh. Bodini Naturaliſmo Inaugurali*, Kilonii A. 1683. *in 4to.* publicato. Theophili Spizelii, Eccleſiaſtæ in patria Auguſtani, tria adverſus Atheos prodierunt Opuſcula: 1. *Scrutinium Atheiſmi Hiſtorico-Æthiologicum*, Auguſtæ A. 1663. *in 8vo*; 2. *Epiſtola de Radice Atheiſmi, Ad D. Henr Meibomium Juniorem*, Ibd. A. 1666. *in 8vo*; 3. *Epiſt. de Atheiſmo eradicando, ad Ant Reiſerum, cui acceſſit Pius Literati Hominis Seceſſus*, ibid. 1669 *in 8vo.* Conferri etiam poteſt ejusdem *Felix Literatus ex Infelicium Periculis & Caſibus, ſive de Vitiis Literatorum Tractatus*, Auguſtæ A. 1676. *in 8vo.* editus, cuius *Commentatio I.* (*p.* 89-202.) *de Literatorum quorundam Impietate, ſive Atheiſmo*, differit.

edita, in qvibus de mundi æternitate vel origine, Generis humani ortu, Corporis humani ſtructura, Anima Mundi, & ſimilibus Argumentis, contra Atheos, ex principiis Phyſicis, diſputatur. Nec omitti debet hoc in loco Domini D. CHRISTOPH. FRANCKII Diſſertatio, cui tit. *Atheus convictus*, in qva Atheorum & Epicureorum argumenta conqviruntur diligentiſſime, & ad ea reſpondetur. CHRISTOPHORI JOACH. JANI *Atheus refutatus, & ad veram Religionem converſus* qvoqve exſtat, in qvo agitur de Atheis, & eorum ſectis variis, ac qvomodo illi rationibus refutari, & ad veram Chriſtianæ Religionis agnitionem adduci poſſint. Editus eſt Jenæ A. 1668. *in* 4. Verum non ea argumenta adducit, qvæ rem omnino conficiant. Procedit per Oppoſitiones, & Reſponſiones, & S. Scripturæ loca, cum Reſponſionibus, ſimul adducit. Pleraqve tamen collegit è Scholaſticis, qvæ apud illos ſolent diſputari hoc ſuper argumento. Scripſit & JOH. LUD. FABRICIUS, Prof. Heidelbergenſis, *Apologeticum pro genere humano, contra Atheiſmi calumniam*, qvo demonſtrare laborat, nullam eſſe gentem, qvæ Atheiſmi convitio traduci poſſit, atqve adeo omnes adducit, qvæ vulgo ejus inſimulantur apud Itinerariorum Scriptores & Hiſtoricos, demonſtratqve, illas non poſſe Atheas dici. Additus eſt iſte *Meditationibus* ejus, Ann. 1663. Heidelb. *in* 4. editis.

10 Sunt &, qvi Atheiſmi crimine infamare volunt Autorem *Religionis Medici*, cui nomen THOMAS BROWNE. Erat is Medicus Londinenſis, & male audiebat apud ſuos de non optima religione, qva calumnia inductus, ut vindicaret nominis ſui exiſtimationem, librum ſcripſit hujus tituli. Scripſerat & antea alios qvosdam Libb. Theologici argumenti. *Religio* autem *Medici* Anglice edita fuit, & poſtea Latine reddita à Joh. Meryweather. In Librum hunc *notas* ſcripſit Levinus Nicol. Moltkenius, non contemnendas, præfationemqve addidit, qva de occaſione Scripti, & Autore ipſo, plenius agit. Latina editio eſt publicata Argentorati A. 1665. *in* 8*vo*. Ante XII. circiter annos prodiit Liber ille Anglice, auctior ab ipſo Autore, & erant qvorundam additi Diſcurſus ſuper libri hujus nonnullis argumentis, inter qvos præcipue ſunt Kenelmi Digbæi *Obſervationes in Religionem Medici*, qvæ etiam ſeorſim editæ ſunt Londini A. 1643. *in* 8. Qvod ejus ſententiam & dogmata attinet, qvanqvam liberius forte judicet de nonnullis religionis Articulis, pro Atheo tamen habere nolim, qvod mihi videor ex ejus multis ſententiis, qvæ ſerio prolatæ ſunt, deprehendere. Scripſit & *Cenſuram* in eam Alex. Roſſæus, præcipue tamen in alterum ejus librum, qvem Anglice ſcripſit *de vulgaribus erroribus*, qvæ Cenſura reperitur in libro Roſſæi, cui tit. *Arcana Microcoſmi*, A. 1652. Lond. *in* 8. edito. Qvod vero attinet hunc Brownii Librum, editus ille olim eſt Lond. *in folio*, Anglice ſub Titulo *Pſeudo-doxia Epidemica*, & poſtea, Belgice redditus à Joh. Grundal, Amſtelodam. A. 1668. *in* 8. ſub Tit. Beſchriving van verſcheden allgemeene Dwalinge des Volcks. Continentur hoc in libro qvidem pleraqve Phyſica, ſunt tamen & aliqva, qvæ ad Theologiam poſſunt referri.

Feci ſupra mentionem BENED. SPINOSÆ, & libri ab illo ſcripti, cui titulus: *Tra-*

ctatus

ctatus Theologico-Politicus. Librum hunc præceſſerat alius qvidam, hac inſcriptione: *Philoſophia Scripturæ S. Interpres.* Illum huic Autori tribuunt qvoqve, nam in eo qvaſi fundamenta ponuntur paradoxarum ſententiarum. Liber à multis refutatus eſt per Belgium, è qvibus tamen præ ceteris laudandus eſt Ludov. Wolzogenius. Liber Spinoſæ editus eſt Eleutheropoli, loco ficto, A. 1666. *in* 4. Reſpondit huic qvidem ſingulari libro *Petrus Serrarius*, Amſtelod. A. 1664. *in* 4. edito; ſed ille non ſatis philoſophica methodo procedit, Vir qvidem pius, ſed ad convellendas Hæreticorum & adverſariorum ſententias parum argutus, pronior etiam qvodammodo ad Enthuſiasmum. Scripſit enim Gallica Lingua librum, qvo defendit ſatis operoſe Mille annos Apocalypticos. Circumfertur & *Ars nihil credendi*, cujus mentio fit apud Voëtium *in Diſputatione de Atheiſmo*, & apud Spizelium *in Scrutinio Atheiſmi.* Tribuitur cuidam Gothofredo à Valle. Eſt & alius Lib. cui tit. *Cymbalum mundi.* Hujus meminerunt, tum Voëtius, tum Spizelius, & Autorem ejus faciunt Bonaventuram de Periers. Henricus Stephani ejus qvoqve meminit *in Apologia Herodoti*, *cap.* 26. *p.* 364. Marinus Merſennus *in Geneſin p.* 669. vocat eum de Perez. Qvi & ipſe Merſennus, in illo *Commentario*, ſatis curioſus eſt, in rimandis illis, qvæ videntur adverſus autoritatem textus ſacri adduci poſſe. Magna certe diligentia conqviſitæ apud illum ſunt Objectiones, qvæ à profanis hominibus adferri ſæpe ſolent. Neqve tantum ſubſiſtit in iis, qvæ Geneſi Moſaica continentur, ſed per tota Biblia ſe diffundit. Argumentum iſtius libri, qvi *Cymbalum Mundi* vocatur, refertur apud Spizelium. Idem & alterius meminit libri, cujus argumentum, & Tit. *De eo, cur receptum ſit Evangelium.* Exſecrabilem eſſe hunc librum ajunt, qvi videre.

Adverſus peſtifera horum nebulonum dogmata, qvoniam ſacras literas con- 12
temnunt, nullum eſt efficacius argumentum, qvam qvod è Philoſophicis, & Hiſtoricis gentilibus, contra illos ſumitur, qvo in genere ſupra laudatus Steuchus palmam fert. Eſt & alius liber cujusdam Anonymi, cujus meminit Gaddius *in Lib. de Scriptoribus Non Eccleſiaſticis*, *Tom. I. ſub voce Anonymi*, *p.* 30. qvo is teſtimonia de Chriſto collegerit, loca ſc. integra Veterum librorum Græca, Perſica, Thracica, Ægyptiaca, Babylonica, Chaldaica, & Italica. De Trinitate etiam, de Verbi in carnem adventu, ſignis divinis, reſurrectione, aſcenſione, de S. Spiritus ignitis linguis, de Judicio, de Paradiſo, Græcos, ceterosqve populos, jam tum philoſophatos eſſe, oſtendere ille conatur. Exſtat & Diſputatio Christiani Hofmanni, cui tit. *Umbra in luce, ſeu Conſenſus & Diſſenſus religionum profanarum cum veritate Chriſtiana*, Jenæ edita A. 1677. *in* 4. qvæ iſtud argumentum tractat. Velut ſpicilegium, poſt aliorum meſſes, ſuperiore Anno Tobias Pfannerus integrum *Syſtema Theologiæ* edidit, ſecundum omnes Locos Theologicos è Gentilium Philoſophorum Scriptis adornatum, qvi, qvamvis Duces habuerit ea in re Steuchum, aliosqve, eleganti tamen methodo & delectu rem omnem inſtituit. (c)

(c) Ad hanc quoque claſſem pertinent Pet. Dan. Huetii *Quæſtiones Alnetanæ* (ab Agro, in quo ſcriptæ

13 Venimus jam ad Autores Philologicos BIBLIOTHECARIOS, qvorum præmitti notitia debet. Habemus vero perpaucos, imo pene nullos, qvi pro dignitate rei hoc argumentum tractarunt. De Sixto Senenſi, & Ant. Poſſevino ſupra diximus. Paulus Bolduanus & Georg. Draudius nudi ſunt Nomenclatores, imo vix illud nomen merentur. Multi enim in illis ſunt errores & ſphalmata. E Reformatis habemus qvosdam, qvi Ideam aliqvam ejus Operis animo conceperunt. Et GISBERTUS qvidem VOETIUS librum ſcripſit, cui tit. *Exercitia & Bibliotheca Studioſi Theologiæ*, ſed ille, in alienis occupatior, ne ſuum qvidem negotium recte curat. (f) Bibliothecam enim

ſcriptæ ſunt, Alnetano ita dictæ,) ſive *de Concordia Rationis & Fidei Libri III.* Cadomi A. 1690. *in 4to* editi, & curante Frid. Bened. Carpzovio, Lipſiæ A. 1692. *in 4to* recuſi. Cujus Operis eximii, Dialogo inter Autorem & Joh. Bapt. Hamelium, Philoſophum Galliæ Celeberrimum, perpetuo concinnati, *Liber I.* Conſenſum Religionis Chriſtianæ & Sanæ Rationis generatim aſſerit, ſuisque Limitibus circumſcribit, *IIdus* autem in Credendis, ſive Doctrinæ Chriſtianæ Articulis, ac *IIItius* in Agendis, ſeu Vitæ Morumqve præceptis, eundem è Paganorum Philoſophia, Hiſtoria & Mythologia, Scriptorumqve varii generis Ethnicorum Monumentis, ſpeciatim oſtendunt. Idem Argumentum pertractare voluit Adamus Tribbechovius, in *Collatione Theologiæ Gentilis cum Divina*, qvam, *non tam affectam, quam confectam*, eſſe, Anno jam 1667. *in Hiſtoria Chiliaſmi c. 1. §. 1.* eſt teſtatus, cujusque *Specimen de Statu Animarum poſt mortem, Fine Seculorum, & Poenis Præmiisque æternis*, biennio ante, *in Catalogo Nundinarum Anni* 1665 *Vernalium*, publice promiſerat. Sed & *Collationem* præterea *Hiſtoriarum S. Codicis cum Fabulis Gentilium* idem à ſe juſſit expectari, cujus prægustum exhibet *Diſſert.* elegans, *Veritatem Creationis Mundi, prout à Moſe eſt deſcripta, in Traditionibus Gentium, & Vetuſtiſſimis Antiquitatis profanæ Monumentis, ad convincendos Atheos, oſtendens*, Kilonii A. 1668. *in 4to* edita, & in Thomæ Crenii *Faſciculo I. Diſſertationum Hiſtorico-Philologicarum* Roterod. A. 1691. recuſa. In hac ſequentia *p.* 18 de toto offendes Opere, ſalivam tibi haud dubie motura. *Quod ſi & tenuis noſtra hic allegari Opella mereatur, affirmare certe auſim, ne unicam quidem alicujus momenti Hiſtoriam, ſunt autem omnes permagni, in S. Scripturis occurrere, cujus transſcriptum exemplum, in profanis Gentium Scriptis, non deprehenderim.* Utinam illud, una cum Val. Henr. Vogleri, Prof. Medici Helmſtad. Doctiſſimi, *Mythologicis* (qvæ in ſimili verſata eſſe argumento, Caſp. Sagittarius, ſpem Editionis illorum ſimul injiciens, A. 1675. *in Exerc. ad Juſtini Hiſtorici Lib. II. c. 1. §. 6. p. 9.* ſignificavit,) in lucem propediem, ſi vel maxime lima haud acceſſerit ultima, protrahatur publicam!

(f) Gisb. Voëtii *Bibliotheca Studioſi Theologiæ* Editio Tertia, quæ Francofurti A. 1685. *in 12mo.* prodiit, ac in Titulo, ceu prioribus auctior atque emendatior, falſo commendatur, harum menda, crebrosqve Autoris errores, novis cumulavit ſphalmatis. Severini Waltheri Sluteri *Propylæum Hiſtoriæ Chriſtianæ* multo quidem auctius Lüneburgi A. 1696 *in 4to* eſt recuſum, ſed nihilo tamen minus valde adhuc mancum ac imperfectum. Palmam certe illi extorquet, quæ biennio ante, A. 1694. ſcil. Jenæ *in 4to* prodierat, Caſp. Sagittarii, eximiæ eruditionis Theologi atque Hiſtorici, *Introductio in Hiſt. Eccl. & ſingulas ejus Partes, ſive Notitia Scriptorum illius Veterum atque Recentium*, cujus *Tomum Alterum poſthumum*, à Joh. Andr. Schmidio, Theologo Helmſtadienſi ἱϛορικωτάτῳ, recognitum & luculentis auctum Acceſſionibus, cupide Eruditi expectant, &, ut promiſſis Vir doctiſſimus qvamprimum ſatisfaciat, efflagitant.

enim Studioſi Theologiæ deſcripturus, omnem, non ſolum Encyclopædiam Philoſophicam, ſed & omnia alia, rebus ſuis immiſcet. Præcipue illic obvii craſſiſſimi ſunt errores. Venditantur Autores nunqvam editi, &, qvi de argumentis alienis ſcripſere, ille ad ſui argumenti Scriptores refert. Editus eſt ille Lib. Ultraject. A. 1651. in 12. Edidit & Gerh. Meierus, Bremenſis, *Bibliothecam Theologicam*, methodo qvidem ſatis concinna, ſed admodum conciſam, nec ſatis perfectam. E noſtris qvem nominare poſſim, neſcio, niſi qvis Georg. Calixti *Apparatum Theologicum* hunc in cenſum referat. Sed ille vaſtius argmentum animo complexus erat, nec tantum de Scriptoribus Theologicis agere in animo habuit, ſed de omni Apparatu Theologico in univerſum. Magnam certe fecimus jacturam in hujus libri defectu, paucula enim tantum attigit, ſed profecto eruditiſſima, & profundam antiqvitatis & Hiſtoriæ, tam Sacræ, qvam Civilis, cognitionem ſpirantia. Nuper Severinus Waltherus Sluterus *Propylæum Hiſtoriæ Chriſtianæ, ſeu enarrationem methodicam Scriptorum ad Hiſtoriam Eccleſiæ Chriſtianæ, facientium* Francofurti A. 1680. in 12. edidit, ſed pauca ſunt illa, ac multis modis ampliari poſſunt, uti forte faciet Autor cum ad curas ſecundas deſcendet. Faciunt huc qvodammodo *Autores, qvi de Uſu Patrum* qvædam commentantur è variis religionibus, inter qvos merito ſuo commendari debet præſtantiſſimus Joh. Dallæus, cujus *de Uſu Patrum, & Pſeudonymis & ſuppoſititiis* illorum Libri exſtant, magna Antiqvitatis Eccleſiaſticæ cognitione referti. MSStos libros Eccleſiaſticos, & Theologicos nonnullos, Theoph. Spicelius dedit in libro, cujus titulus: *Illuſtrium Bibliothecarum Arcana retecta*, de qvo ſupra egimus. Spectat huc qvoqve liber Joh. Henr. Hottingeri, qvem inſcribit *Bibliothecarium Qvadripartitum.* Nam in toto Opere hoc ſibi præfixit, ut oſtenderet, qvomodo Bibliotheca Theologica adornanda ſit. Hujus argumenti occaſione ad ſingulas Theologiæ partes procedit, accurate omnia dividens, & potiſſimos in ſingulis Autores indicans. Liber eſt utiliſſimus Theologiæ Studioſo. Nam, ut erat Vir πολυμαθέστατος, ita magna cura conqviſivit, qvæ qvomodocunqve ad argumentum, qvod tractat, ſpectant. Pene optimus eſt in hoc argumento: nam, & methodo concinna utitur, & ubiqve judicia ſua interſpergit non contemnenda.

Nunc procedimus ad fontem ipſum Theologicorum dogmatum, Biblia ſcil. 14
codicemqve ſanctum. Ejus libri qvomodo dividantur, notum eſt omnibus. Multa hic notari poſſent de variis Bibliorum Editionibus, tum V. tum N. T. variisqve Verſionibus in linguas varias. Qvod Editiones attinet, variæ proſtant V. T. vel ſine verſione, vel cum verſionibus, qvas enumeratas vide *in Bibliotheca Thuana*, ubi pene omnes illæ Editiones comparent, præter recentiorem Anglicam, à Briano Walthono procuratam, cum verſionibus omnibus Orientalibus, Græcis & Latinis. Qvod magnificum ſane Opus Complutenſem Codicem, aliosqve omnes, longo poſt ſe intervallo relinqvit, qvanqvam tamen non deſunt, qvi & in illa Editione non pauca deſiderant. Præmiſit Walthonus Tomum integrum, qvem vocat *Apparatum*, qvo expenduntur omnia illa præliminaria circa textum Hebraicum & Verſiones ac contro-

trover-

troverſiæ circa authentiam Hebraici textus, qvod argumentum ante illum inter Lud. Capellum & Joh. Buxtorfium diſputatum eſt, & ante aliqvot annos à Domino D. Matthia Wasmutho. *Apparatus* ille in Epitomen è nonnemine redactus eſt, ac *in duodec.* editus, uſui futurus illis, qvi vaſtum iſtud Opus parare ſibi, vel nolunt, vel non poſſunt. De ceteris conſulendus eſt Hottingerus, in ſua *Bibliotheca Theologica, Lib. I. c.* 1. qvo agit de Bibliorum exemplaribus Authenticis, Hebræis Veteris, & Græcis N. T. tam MSStis, qvam impreſſis, & *cap. ſeqvente ſecundo*, qvo agit de Editionibus Polyglottis, (g) omnesqve ad examen vocat, judicio de ſingulis inſtituto. Judicat & ibi de Opere Eliæ Hutteri Biblico, qvod ſcil. diſtinctio Literarum ſervilium & radicalium, in Textu Hebraico Hutteriano, diſcentium conatui plus obſit, qvam proſit. Idem refert, Biblia illa (qvæ vulgo Tetraglotta ſunt) Noribergæ excuſa eſſe XII. lingvis. Multa hic poſſent de variis Bibliorum translationibus dici, de qvibus peculiari cap. 3. agit Hottingerus, ubi omnium gentium verſiones recenſet. Qvi hoc argumentum plenius tractavit, laudari debet Petrus Dan. Huetius, Vir omnium literarum peritiſſimus, cujus exſtant *de Interpretatione libri duo*, qvorum *primus* agit *de optimo interpretandi genere, alter de claris Interpp.* Qvanqvam autem liber iſte in genere, de omni interpretandi & transferendi ratione, agat, de qva nil hactenus erat præceptum, ſe tamen per omnes diſciplinas diffundit, & qvidem in ſingulis, qva cura qvid converſum ſit, diſqvirit, addito ubiqve limatiſſimo judicio. Occaſione itaqve illa de Bibliorum verſionibus etiam pleriſqve egit, magno hoc in argumento uſui futurus. Cui tamen Autori hoc vitio vertere poſſis, qvod inqvior paulo videatur in Germanos. Liber ille, olim Pariſiis editus in 4to, erat admodum rarus, ſed nunc Stadæ recuſus eſt A. 1680. in 8. Jungi poteſt huic libro ejusd. Autoris *Demonſtratio Evangelica*, cujus ſupra mentionem fecimus, in qva γνησιότης omnium Scripturæ librorum ordine oſtenditur. De his libris non paucæ intercedunt nobis cum Pontificiis controverſiæ, de qvibus libros ſingulares ſcripſit Dominus D. Chriſt. Kortholtus, alterum *de Canone Scripturæ S.* alterum *de variis verſionibus*, hic Kilonii editos. (gg) De variis verſionibus Germanicis antiqviſſimis egit Hottingerus. Eſt & in Gothicam Lingvam converſa bona Evangeliorum Pars, qvæ à Franciſco

(g) De Bibliis Polyglottis, poſt Hottingerum, fuſius commentati ſunt, & conferri cum illo merentur, Chr. Kortholtus *in Tr. de Variis S. Script. Editionibus, Cap. XXI.* & Wilh. Ern. Tenzelius in peculiari de iis *Diatriba*, Witteb. A. 1686. in 4to edita.

(gg) De Verſionibus Bibliorum Germanicis, ante Lutheri Translationem, concinnatis atqve evulgatis, præter eundem Hottingerum (*Lib. II, Biblioth. Qvadrip. c.* 3. § 2 p 146-154) conſulendi C. Kortholtus in Edit. poſteriore atqve auctiore Tractatus modo laudati, c. 25. Joh. Frid. Mayerus in *IV. Diſſertationibus, Hiſtoriæ Verſionis Bibl. Germanicæ Lutheri*, Hamburgi A. 1701. excuſæ, ſubjunctis, Joh. Reiskius *in Diſſ. Epiſtolica ad Mayerum*, eidem addita, & Georg. Frid. Magnus. Gymnaſii Auguſtani Rector, *in Diſp. de Antiqvis S. Scripturæ Verſionibus Germanicis, Auguſtæ excuſis*, A. 1690 publicata, cujus recenſum Dn. Tenzelius, *in Dial. Menſtr. Germ. M. Aug.* A. 1692. *p.* 676-698. exhibuit.

ciſco Junio edita ſunt cum Commentariis, qvorum & ſupra mentionem fecimus. (ggg)

Sequuntur Commentatores Biblici; qvi vel *Critici* ſunt vel *Exegetici.* Criticorum magnus eſt numerus, tam illorum, qvi in Biblia univerſa, qvam qvi in libb. ſingulares ſunt commentati; tum qvi de argumentis peculiaribus egerunt. Horum Autorum Syllabum, qvaſi per lancem ſaturam, dedit Hottingerus *Lib. I. cap. 5.* ubi agit *de Criticis Biblicis.* Qvidam illorum contulerunt inter ſe Exemplaria MSSta, qvidam Verſiones, uti Ludov. de Dieu, Arnoldus Botius, Johannes Viccars. In univerſa Biblia exſtant *Commentaria Critica* Hugonis Grotii, qvæ noviſſime edita ſunt 4. *Tomis in folio*, ap. Blavium, cum abſolutiſſimis Indicibus Autorum, rerum, Locorum Scripturæ, qvorum maximus in exegeſi uſus eſſe poteſt, exceptis Locis Socinianiſmum ſpirantibus. Hoc enim morbo Grotius laboraſſe dicitur. Prima horum *Commentariorum* Editio ſine Indicibus eſt, ideoqve ad uſum non ita accommodata. Alteri Editioni, præter Indices, acceſſere novæ qvædam Autoris notæ, & peculiares qvidam libri. De his Commentariis hoc notandum eſt, in Rabbinorum locis citandis, & explicandis, non raro eos fallere. Secutus enim plerumqve aliorum fidem eſt Grotius, linguarum Orientalium non adeo gnarus. Plurima horum errorum ſpecimina notavit harum literarum peritiſſimus Dominus *Esdras Edzardi*, qvæ ipſe mihi aliqvando oſtendit. Ceteri Commentatores Critici, nec legi ab omnibus, nec enarrari à nobis, omnes poſſunt. Qvare non inutilem laborem ſuſcepit Matthæus Polus, qvi ex omnibus Criticis Scriptoribus extraxit illa, qvæ faciunt ad intelligentiam locorum Scripturæ, illaqve Bibliis, juxta ordinem librorum, capitum & verſiculorum, diſpoſitis, inſeruit, annotatis ſemper Autorum locis. Qvanqvam Epitomarum, & Compendiorum, inglorius ſæpe & noxius labor ſit. Vix enim ſemper ita aſſeqvitur mentem Autoris Epitomator. Laudanda tamen illa eſt opera, qvæ multis modis utilis eſſe poteſt, ob ſeriem illam librorum, & ob laboris compendium. Liber ille olim impreſſus in Anglia, magno conſtabat pretio, & vix haberi poterat, cujus Exemplaria incendio Londinenſi erant abſumpta. In Germania itaqve recuſus eſt, ac vendi ſolet XX. circiter Imperialibus. Ad Commentarios Criticos refert Hottingerus & Lexica Biblica, Concordantias & Encyclopædias Sacras, quæ tamen huc non adeo ſpectare videntur. Concordantiæ enim, etſi utiliſſimæ ſunt ad explicationem Locorum Parallelorum, ad inventiones argumentorum in Homileticis, pro ſe tamen nihil explicant, ſed purum putum Indicem præſtant. Encyclo-

(ggg) De Gothica IV. Evangeliorum Verſione, & recentiori illius Editione, poſt Junianam, à Georg. Stiernhelmio Upſaliæ An. 1671. *in 4to* curata, & Translationibus eorundem Vulgata Latina, Svecica & Islandica, παραλλήλως adjectis, aucta, vid. Joh. Schefferi *Sveciam Literatam p.* 180. *Hypomnemata* ad illam noſtra *p.* 401. 402. M. Georg. Frid. Heüpelii, Argentinenſis, *Diſſ. de Ulphila, ſeu Verſione illius IV. Evangeliorum Gothica*, Witteb. A. 1693. editam, aliosque Autores *in Hypomn. l. c.* allegatos.

pædia tantum abeſt, ut ad Criticam pertineat, ut inutiliter qværi videatur. De qvibus Encyclopædiis qvid ſentiam, ſupra aliqvoties dixi.

16 EXEGETICI Autores alterum ab his locum occupant, ſuntqve illi, qvi in vero Scripturæ ſenſu indagando occupantur. Horum magnus eſt ab omni ævo numerus, qvibus recenſendis integro libro opus eſſet. Exegetæ primo ſunt, qvi Paraphraſin librorum Scripturæ dederunt, qvalem laborem in N. T. ſuſcepit ERASMUS, qvi cum ceteris ejus Operibus editus eſt *in fol.* & *in 4to* recuſus. Multos Vir ille his ſuis Scriptis contra ſe provocavit, qvi paſſim qvid in interpretationibus ejus deſiderabant. Nominatim contra illum inſurrexit Edvardus Leus, qvi *Annotationes in N. T. Erasmi* ſcripſit, ad qvas *Annotationes Reſponſiones* ſuas edidit, & *Apologiam paraphraſeos principii Evangelici Johannis: In principio erat ſermo;* in qva Paraphraſi deprehendere aliqvid ſibi viſi ſunt nonnulli, qvod Arianismum ſaperet. Additæ ſunt literæ doctorum Virorum, & ipſius Eraſmi, de hoc negotio. Editi ſunt hi libri Baſileæ, apud Frobenium, A. 1520. *in 4to.* Scripſit & Alphonſus Henriquez *Defenſionem pro Eraſmo, contra Edvardum Leum, & Univerſitatem Pariſienſem*, qvæ *in Claſſe ſecunda Indicis Expurgatorii Hiſpanici* perhibetur. Fuerunt Paraphraſes illæ diu uſitatæ, jamqve olim in Synagoga Judaica, eſtqve ille modus interpretandi ſimplicisſimus. Prætereo illas, qvas habemus, Orientalium V. T. paraphraſes, aliasqve interlineares ac Germanicas, qvi omnibus ſunt notisſimæ, & de qvibus plenisſime agitur apud Scriptores hujus argumenti Bibliothecarios. De Paraphraſibus Chaldaicis, præter alios, ſingulari libro egit Auguſtus Pfeifferus, Witteb. A. 1665. *in 4to* edito. Legi & Walthonus *in Apparatu* prolixe poteſt. Exſtant & Paraphraſes & Interpretationes qvorundam Cabaliſticæ & Myſticæ, qvæ tantum abeſt ut ſint Exegeſes, ut novas potius Exegeſes ſuorum ænigmatum reqvirant. Nemo in iis fœcundior eſt Judæis, qvi miras ſunt commenti inprimis ſuper Moſis libb. fabulas, & qvi è Chriſtianis Enthuſiasmo qvodam Judaico ſunt afflati. Multus in his Interpretationibus myſticis eſt Henricus Morus, Theologus Anglus, cujus *triplex ſuper Geneſin Cabala* exſtat, *literalis*, *naturalis*, *moralis*, mirum è Philoſophia Platonica, Carteſiana, & Rabbinorum traditionibus Chaos. Poſſunt Exegetæ diſtingui ſecundum ætates & religiones. Qvod ætates ſpectat, primo ponendi ſunt Patres, qvi in Biblia ſunt commentati. Hos, ſecundum ordinem temporum, & ſeculorum, ſatis diligenter collocavit Autor *Bibliothecæ Thuanæ*, ſed illic non habentur alii, qvam qvi in Bibliotheca Thuana continebantur. Reperiuntur & in MSStis Codicibus, *Thuanæ Bibliothecæ* ſubjunctis, Commentatores è Patt. Græci & Latini inediti. Multa talium olim Origenes ſcripſerat, Χαλκέντερος hac de cauſa dictus, qvæ pleraqve perierunt. (h) Ejus tamen *Commentarium ſuper Job. Evange-*

(h) Editus quidem eſt Origenis *Comm. in Johannem*, tum Latine, ex Verſione Joach Perionii, in Antiquioribus Operum eius Editionibus, tum Græce, *in Exegeticorum, quæ Græce reperiri potuerunt*, Editione Anni 1668. Rhotomagenſi Græco-Latina, à Pet. Dan. Huetio, cum Notis & Obſervationibus ſuis publicata. Sed utrobiqve mutilus eſt & imperfectus, quippe

vangelium refert ſe vidiſſe MStum & integrum, apud Arſenium Calutum, Hieromonachum Græcum in urbe Corfa, Jac. Sponius *in Itinerario ſuo*, *P. II. p.* 27. *Editionis Germanicæ*, ubi habentur multa obſervatu digniſſima. Recentiorum temporum Exegetas, ſecundum religiones varias, ſatis diligenter recenſet Hottingerus *in Bibliothecario quadripartito*, *lib. I. c.* 6. ubi de illis plura poſſunt legi.

Tranſimus ad *Locorum Communium* THEOLOGICORUM *Scriptores*, qvorum pri- 17
ma lineamenta duxit *Phil. Melanchthon*, communis divinæ ac humanæ doctrinæ reſtaurator. Qvanto olim in pretio illi habiti fuerint, inde videre eſt, qvod, cum primo ederentur Venetiis, ſub nomine *Philippi de Terra Nigra* impreſſi, ſtatim diſtracti fuerint apud ipſos Pontificios, ignaros à Phil. Melanchthone hoc Opus eſſe profectum. Qvod idem qvoqve obtigiſſe Martini Buceri in *Pſalmos Commentariis*, notat Vir doctus Anonymus, *in notis in Scaligeriana Excerpta*, à Tanaqv. Fabro edita. Nam, ſub Nomine Aretii Telini *Commentarii* ille vendebatur Cardinalibus & Epiſcopis, magni facientibus illum, ſed, cum audiviſſent, Bucerum ejus verum eſſe Autorem, ſtatim ſuppreſſerunt librum, & inter damnatos rejecerunt, qvi antea ſub fucato nomine mirifice placebat. Poſt Melanchthonem, Locos Communes majore diligentia excoluit MARTINUS CHEMNITIUS, Vir Eccleſiæ noſtræ maximus, cujus Opera Pontificios valde ſollicitos habuere. Magnam enim Antiqvitatis & Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ cognitionem Theologico ſtudio junxerat, ut eo nomine facile adverſariis ſuperior eſſet, accedente ad inſignem peritiam cauſæ bonitate. Variæ ſunt *Locorum* illius Editiones, non bonæ notæ omnes. Qvæ *in* 8*vo* prodiit, ceteris eſt correctior, & altera qvoqve, qvæ Francofurti *in* 4*to*. Mendoſiſſima eſt Wittebergenſis *in folio*, & vel recuſa mendis ſuis non deſtituitur. Scripſit & alia Vir ille, qvæ religionis noſtræ Cultoribus in deliciis eſſe debent, *Harmoniam Evangelicam*, cujus Editio optima prodiit Francofurti *in folio*, it. *Examen Concilii Tridentini*, Opus præclarum, & qvod maximi faciunt Theologi noſtri, crux vero Pontificiorum, qvi in ejus Operibus facile genuinum frangunt. Laudatiſſimam qvoqve operam in Locis poſuit JOH GERHARDUS, Vir multorum laborum, & meritorum. Meditatus & olim Locos Communes fuiſſe dicitur JOH. MUSÆUS, Theologus Jenenſis, imo maximam partem confecit, fuitqve ante aliqvot annos, qvi, ipſo invito, illorum Editionem parabat, Bibliopola, cujus tamen conatui ipſe, cum viveret, interceſſit. An nunc habituri ſimus ſcriptum hoc ejus poſthumum, eſt incertum.

E Pontificiis maximis ornari laudibus debet DIONYSIUS PETAVIUS, Jeſuita, Vir 18
ſummi laboris & judicii, qvem unum è Jeſuitis ſapere judicabat Scaliger, utut ab illo ſcriptis Eriſticis laceſſitus. Scripſit ille *Libros Dogmatum Theologicorum*, qvos ad Locos Communes Theologicos certa ratione referre poſſimus, etſi ulterius ſe labor

 ejus

quippe in quo, è 32. Tractatibus, quos olim continuit, novem tantum ſuperſunt, uti Huetius è MSto Biblioth. Regiæ oſtendit, *Vid. Ephem. Vir. Erud. Gall. A.* 1668. *p.* 857. *Edit. Lat.*

ejus extendat. Nam & controverſias, & qvicqvid ad doctrinam Theologicam ſpectat, addidit. Opus hoc ejus *Dogmatum Theologicorum* 4. *Tomis in folio* prodiit Pariſiis A. 1610. & ſeqq. (i) Liber tamen imperfectus eſt, ſed qvæ tractavit, ſi exceperis, in qvibus nobis cum Pontificiis controverſia eſt, ſolida ſunt, docta & expolita, ac magno uſui futura in argumentis Theologicis. Locus de Trinitate integrum illi in fol. Tomum complet, unde perſpicias, qvanto molimine & cura rem ſuam egerit. Dolendum eſt, non abſoluta fuiſſe omnia, ſed perveniſſe tantum ipſum ad Locum de Libero Arbitrio. Culta illi elegansqve eſt tractandi ratio, varia eruditione undiqve aſperſa, non horrida illa & Scholaſtica, freqvens antiqvorum lectio, in qvibus evolvendis & emaculandis multis temporis conſumpſit. Edidit enim multos cum notis ſuis, nempe Epiphanium Pariſ. 2. *volum. in fol.* A. 1622. *Appendicemqve ad ſuas notas*, Syneſium *cum notis* A. 1632. *in folio. Notas in* Juliani Apoſtatæ *Opera*, edita A. 1634. item *Tr. de poteſtate conſecrandi, Sacerdotibus à Deo conceſſa, in* 8. Pariſ. A. 1639. & *Diſſertationes Eccleſiaſticas de Epiſcoporum dignitate, & aliis argumentis* Pariſ. A. 1641. *in 8.* In Chronologiam ſcripſit *Opus de doctrina temporum*, 2. *volum. in folio* editum Pariſ. A. 1627. apud Cramoyſios, qvod poſtea in Epitomen contraxit ſub tit. *Rationarii temporum*, & Scaligero oppoſuit, cui multum faceſſebat negotii, edidit & *Uranologium, ſive Syſtema variorum Autorum, qvi de Sphæra, ac Sideribus, commentati ſunt, Græce, cum Latina Interpretatione, & variarum Diſſertationum Libb.* 7. Pariſ. *in folio*, A. 1630 Unde patet, qvantæ doctrinæ Vir fuerit. De Locorum Communium Scriptoribus, tam apud Proteſtantes, qvam Pontificos & Reformatos, vide Hotting. *in Bibliotheca Theologica, lib.* 3. *c.* 2. 3. 4. *ſub ſingulorum capp. initium.*

19 Theologiæ Polemicæ Scriptores ſunt permulti, ratione Sectarum, qvorum tangemus celeberrimos. Spectant huc omnes, qvi de Hæreticis ſcripſerunt, licet non omnes hæreſes ad noſtra tempora ſe extendant. Prodeſt tamen illarum habere, qvoad fieri poteſt, notitiam accuratiſſimam. Solent enim plerumqve reviviſcere hæreſes illæ, & à Novatoribus reſuſcitari. De Epiphanii *Opere de Hæreſibus*, & Petavii *notis* in illud, ſupra diximus. Philaſtrius *Catalogum Hæreticorum* ſcripſit, fæcundum ſane & locupletem. At illi in more poſitum eſt, facile hæreſeos condemnare, ex levibus & innoxiis qvibusdam opinionibus. Catalogus Hæreticorum poſt illos dedere Centuriatores, ſub ſingulis ſeculis, & plures alii ſingularibus libb. uti Joh. Gualterius, (Janus Gruterus) *in Chronico Chronicorum*, Joh. Pontanus *in Catalogo Hære-*

(i) Pariſinæ *Dogmatum* Dionyſ. Petavii *Theologicorum* Editioni palmam præripuit nupera, qvæ A. 1700 in fol. prodiit, Antvverpienſis, ſive potius Amſtelodamenſis, à Theophilo Alethino (ſub cujus larva Joh. Clericus delitеſcit) Præfatione pro Petavio, adverſus Chriſtoph. Sandium, Arianiſmi eum convincere conatum, aliosqve Cenſores, Apologetica, ac Notulis, Exegeticis partim, partim Elenchticis, aucta, ceterorumqve inſuper Tractatuum Petavii, qvi ſeorſim antea prodierant, Theologicorum acceſſione locupletata. Σκιαγραφίαν eius *vid. in Actis Erud. Lipſ. M. Majo A.* 1700. p. 230. 231. 232.

Hæreticorum. Florimondus Ræmundus *in libro de ortu, progreſſu, & ruina hæreſium hujus ſeculi* (qvi è Gallica in Latin. Linguam eſt converſus A. 1614. Colon. *in 4to*) Conradus Schlüſſelburgius *Catalogum* qvoqve *Hæreticorum* ſcripſit. Expedit hic noſſe ſingulorum, in qvacunqve, vel Secta, vel Religione, Doctorum Symbola, Confeſſiones, Catecheſes, qvorum libb. copiam inſignem in unaqvaqve habemus religione. Illos autem omnes prætermittemus, cum operam hic laudabilem poſuerit Hottingerus *lib. 3. c. 1. Bibliothecæ Theologicæ*, ubi diligentisſime agit de Scriptis Symbolicis præcipuarum religionum.

Prænoſci hic debent ſumma Controverſiarum capita, qvæ præcipue in Eccleſiis 20
noſtrorum temporum, & variis ſectis, agitantur. Earum *Controverſiarum ſummam* è Reformatis Joh. Hornbeckius dedit libello aliqvoties recuſo. Præſtitit & heic operam compendiariam non ita pridem Frid. Spanhemius *in Introduct. ad controverſias ſelectiores*, Lugd. Batav. A. 1677. in 12. edita, cui libello acceſſerunt, qvæ recenter motæ fuerunt à Naturaliſtis qvibusdam & Atheis in Belgio, controverſiæ. Qvorſum & refert Carteſianos, Hobbeſianos, & Spinoſianos. Ut de poſterioribus nihil dicam, in Carteſium aliqvanto iniqvior fuit Vir ille, cujus conſiliis & impulſu ejecta Belgio fuit Carteſii Philoſophia. Etſi non negem, recentiores Carteſianos, Carteſii auctoritate & ſententiis abuſos, multa deduxiſſe ad religionem, de qvibus ne qvidem cogitarat Carteſius. Illi nempe reprimendi erant, non omnis Philoſophia Carteſiana exſtirpanda. Proderit etiam hic EDV. BREREWOODI *Scrutinium Religionum*, breve tamen admodum; ubi omnia controverſiarum capp. reperias. Nec omittendus eſt J. ANDR. BOSIUS *in Diſſertatione ſua III. de Religionis, & rei literariæ, in Europa, ejusqve imperiis, ſtatu præſenti*, qvæ ſubjuncta eſt ejus *Introductioni in Notitiam Rerumpublicarum*. Sunt & Anglica lingva libri qvidam ſcripti hoc in negotio utiles, uti Alex. Roſsæi liber *de Religionibus Orbis*, qvi in omnes pene lingvas converſus eſt, Gallicam, Italicam, & Germanicam, & in hanc qvidem ab Alberto Reimaro, Lubecenſi, ſub tit. der gantzen Welt Religionen. Prodiit Amſtelod: A. 1668. cum figuris, *in 8*. Scripſit & *Edvinus Sandys* Anglice de eod. argumento Tr. qvi itidem Germanice redditus eſt in 12. ſed plenius hoc argumentum tractatur à Roſſæo. Fuit & olim editus Liber Italica lingva hoc Titulo: *Mare Oceano di Tutti le religioni*: ſed hunc non vidi. Titulus ejus comparet *in Bibliotheca Cordeſiana*. Sed de his Autoribus tenendum eſt, fuiſſe interdum incaute, & non ſatis accurate, hoc in argumento, verſatos. Qvidam enim aliorum fidem ſeqvuntur, & in ipſis interdum peregrinationibus non ſatis accuratæ obſervationes inſtituuntur. Omnium optimæ relationes haberi poſſunt e propriis cujusqve ſectæ Libb. fundamentalibus, & iis, qvæ à Theologis notata ſunt, qvanqvam & hi interdum partium ſtudio aliqvid diſſimulant. Nos breviſſime per ſingulas Sectas nunc cognitas, & Eccleſiæ noſtræ Cultoribus perſpiciendas, Autores præcipuos oſtendemus, eoqve remittemus, ubi plenior illorum haberi copia poſſit.

De Antiqvioribus jam ſupra eſt dictum, Judæis ſcil. & Mahumedanis. Contra 21

Judæos commendavimus Martini Raymundi *Pugionem fidei*, *in folio*, (k) in qvem exſtat elegantiſſimus *Commentarius* Joſephi de Voyſin. Illic habentur tela contra Judæos ex ipſorum armamentario deſumpta. Liber eſt utiliſſimus illis, qvibus cum Judæis res eſt. Nuper & Vir Clar. Joh. Chriſtoph. Wagenſeilius Judæorum Libros adverſus Chriſtianam fidem, hactenus ineditos, vaſto Volumine publicavit ac refutavit, cui Tit. *Tela Ignea Satanæ.* Multi è noſtris ſunt Scriptoribus, qvi è Rabbinis contra Judæos doctrinam Chriſtianam propugnarunt. Gvilh. Schickardus magni nominis, cum viveret, fuit; majoris vero apud Exteros, qvam apud ſuos populares, cujus Bibliothecam & MSSta poſthuma Rex Galliæ ære ſuo redemit, Regiæqve Bibliothecæ addidit.

22 MAHUMEDANORUM RELIGIO, ejusqve notitia, eſt petenda ex J. Henr. Hottingeri *Bibliotheca Orientali.* (l) Alcoranus, qvo continentur Religionis Mahumedanæ capp. ex Arabico à nonnullis verſus eſt, ſed periti illarum rerum adeo diſcrepare Verſiones ab Authenticis Exemplaribus dicunt, ut multa deſint, multa mutilate ac inepte ſint converſa. Editus eſt Gallica etiam lingua, ſed nec ille eſt plenus, & fide dignus. Magna cum difficultate impetrantur ejus exemplaria authentica, ſed ſunt tamen à Chriſtianis furtim exportata, ac reperiuntur in qvorundam Bibliothecis. Multi ſunt Arabica Lingva ſcripti libri de negotio religionis, unde cepiſſe multa nonnullos noſtrorum opinantur aliqvi. Acutiſſimi ſunt Diſputatores, ut patet è Libris Philoſophicis, qvi Latine ſunt redditi. Teſtis eſt Jac. Sponius, Medicus, *in Itinerario per Græciam ac Dalmatiam*, didiciſſe ſe è relatione cujusdam popularis ſui, eſſe Arabica Lingua Librum qvendam ſcriptum adverſus Mahumedanos & Judæos, pro veritate religionis Chriſtianæ, unde potiſſima Argumenta ſua ceperit Grotius, qvod mihi tamen non ſit veroſimile. Non enim crediderim, Grotio tam fuiſſe familiarem Arabicæ Linguæ uſum, ut abuti illa in rem ſuam potuerit. Solent ſæpe talia fingi ab

(k) Raymundi Martini, Barcinonenſis, Monachi Sec. XIII, Dominicani Eruditiſſimi, *Pugionem Fidei adverſus Mauros & Judæos*, è MSto Toloſano, Ord. Prædicatorum auſpiciis ac ſumtibus, à Franc. Boſqveto, Epiſc. Lodevenſi, & Phil. Jac. Mauſſaco, Præſide Toloſano, cum Notis Joſephi de Voyſin, Presbyteri & Exſenatoris Burdigalenſis, luculentis, Lutetiæ A. 1651. in fol. editum, Joh. Bened. Carpzovius, Jun, Acad. Lipſienſis, Theologus, Lipſiæ A, 1687. in fol. non ſolum cum iisdem Obſervationibus Voyſinianis curavit recudi, ſed ſuam etiam *in Theologiam Judaicam Introductionem*, lectu ſane dignisſimam, eidem præmiſit. Plura de Raymundo, eiusqve Opere, & Plagio in iſtud, cuius Pet. Galatinus accuſatur, immani, in *Homonymoſcopia* noſtra *P. II, c.* 6- §. 84. *p.* 612-615. congeſta invenies.

(l) De Alcorani Editionibus (qvas inter Hamburgenſis Arabica, ad Codd. optimorum fidem, A. 1694 in 4to, per Abrah. Hinckelmannum, Antiſtitem Catharinæum, publicata, ſed Verſione deſtituta, eminet) & Translationibus variis conſulendæ ſunt, qvas hoc ipſo A. 1704. in Acad. Altorfina, Joh. Mich. Langius, Prof. illius Theologicus, propoſuit, *Diſſertationes duæ Hiſtorico-Philologico-Theologicæ*, Prior ſc. *de Speciminibus. Conatibus variis atqve noviſſimis ſucceſſibus, doctorum qvorundam Virorum, in edendo Alcorano Arabico, ac Poſterior de Alcorani Verſionibus variis, tam Orientalibus qvam Occidentalibus, impresſis pariter atqve* ἀνεκδότοις.

ab Hominibus rerum peregrinarum ſtudioſis, ut pretium ac deſiderium peregrinæ mercis accendant. Idem, ut obiter hoc memorem, addidit, Jac. Gaffarellum, *in Curioſitatibus ſuis inauditis*, pleraqve ex libro transſcripſiſſe Arabico ejusdem Argumenti. De ſectis Judæorum videndus Joh. Seldenus *in Diſſertatione de Anno Civili, & Calendario Veteris Eccleſiæ, cap. 2.* & paſſim *in Opere de jure naturæ & gentium ſecundum diſciplinam Hebræorum*, uti & in alio libro *de Synedriis.*

Christiani in Orientales *Græcos*, Occidentales *Latinos*, dividuntur. *Græ-* 23
corum religio ad nos nunc adeo non ſpectat. Operæ tamen pretium eſt, noſſe ejus doctrinæ capita. Magnum inter Eccleſias, Latinam & Græcam, eſſe diſſenſum, (m) ex Hiſtoricis notiſſimum eſt, qvod vel ex una illa *de Imaginum cultu* controverſia patet, qvæ miras in Oriente Tragœdias excitavit. Hodierni Græci multum diſſident à priſca religione. Fucum itaqve fecit, fumosqve Eccleſiæ vendidit Latinæ, Leo Allatius, Græcus, Romæ vivens, qvi ſingularem librum ſcripſit *de Græcæ & Latinæ Eccleſiæ conſenſu perpetuo in 4.* Qvis Græcæ Eccleſiæ ſub Turcis ſit ſtatus, videri poteſt ex Martini Cruſii *Turco-Græcia*, cujus *libri octo* Baſileæ *in fol.* A. 1584. prodierunt. Vide & *Acta & Scripta Theologorum Würtenbergenſium & Patriarchæ Conſtantinopolitani, ab A. 1576. ad annum 1581. ſibi mutuo transmiſſa, in negotio Auguſtanæ Confeſſionis.* Lib. prodiit Witteb. A. 1584. *in fol.* Unde diſci poteſt, magnam eſſe Religionis illorum cum Proteſtantium religione convenientiam. Sed Vita illorum male reſpondet doctrinæ. Nam, uti Viatores omnes teſtantur, corruptiſſime vivunt. Videantur noviſſime peregrinatores, Joh. Bapt. de Tavernier, & Jac. Sponius. Qvi poſtremus mentionem facit Conſulis cujusdam Gallici, Athenis reſidentis, qvi vaſtum Opus ſub manibus habuit de omni religionis hodierno ſtatu, apud qvem multa qvoqve Veterum MStorum è Theologis Græcis deliteſcere ait. Multa etiam talium delituiſſe in Bibliotheca Jeſuitarum Cochinenſium, teſtis eſt Tavernier *in Itinerariis ſuis*, eo loco, ubi agit de Belgarum in Aſia actionibus. Ubi Belgas, & inprimis Gubernatorem Gour, ut hominem ferocem & ruſticanum, incuſat, qvi ſc. in cauſa fuerit, qvod, Jeſuitis inde ejectis, præſtantiſſima illa Bibliotheca, in qva Theſaurus Græcorum Orientalium, Arabicorum Copticorumqve MStorum continebatur, militibus & nautis in prædam ceſſerit, cum irreparabili rei Literariæ damno. Hinc ſe toto illo tempore, qvo verſatus fuit in his terris, ſemper deprehendiſſe aliqvem librum MStum, vel apud milites & nautas, vel inſtitores, integros paucos, plurimos vero laceratos & mutilos, eorumqve aliqvam partem ſibi comparaſſe. Exſtant de

(m) Diſſidii inter Græcos & Latinos Hiſtoriam Frid Spanhemius Jun, non obiter tantum *in Introduct. ad. H. E. h. l.* allegata, ſed fuſius etiam, & ex profeſſo, eſt perſecutus in *Exerc. Hiſtorico-Theologica de Eccleſiæ Græcæ & Orientalis à Romana & Papali perpetua in hunc diem diſſenſione*, in V. partes diſtributa, &, cum aliis Pontificiis, tum præcipue Leonis Allatii Operi, contrarii plane Tituli, *de perpetuo Orientalis & Occidentalis Eccleſiæ Conſenſu*, h. l memorato, oppoſita. Prodiit illa ſeorſim Lugd. Bat. a. 1694. *in 4to*, nuperque ibidem *Tomo II. Operum* Spanhemii, *in fol.* editorum, A. 1703. eſt recuſa.

de hodiernæ Græcæ religionis ſub Turcis ſtatu, *Epiſtolæ*, à Thoma Smith, Anglo, ſcriptæ, qvæ ante annos ſex vel ſeptem Londini *in 12.* ſunt editæ. Græcæ religionis, ſecundum gentes varias, diverſa in qvibusdam dogmata ſunt. Ex mixtura enim populorum, variis interdum acceſſionibus doctrina purior incruſtata fuit. Notum eſt, Moſcovitas etiam Græcam religionem jactitare, ſed in multis admodum deformem. De ejus religionis ſtatu conſulendi Itinerariorum Scriptores. Vix enim alios habemus idoneos ejus teſtes. Nuperrime aliqvot prodiere Itineraria, in qvibus & de religione agitur. Vir illuſtris, AUGUST. BARO à MAYERSBERG *Itinerarium* ſcripſit *Moſcoviticum*, A. 1661. *in fol. editum*, cui multa ſunt de rebus Moſcoviticis, tam Politicis, qvam Eccleſiaſticis, inſerta. Addit & Leges Ruſſicas, Latine redditas, qvibus multa continentur, ex Jure Romano deſumpta. Prodiit & in Italia Patavii, ante 3. circiter annos, *Itinerarium Moſcoviticum*, ſine nomine Autoris *in* 8. Crediderim tamen, librum hunc eſſe potius è Scriptoribus ceteris congeſtum à qvopiam, in Bibliopolæ gratiam. Ceterum de iis, qvæ ad Theologiam Græcorum ſpectant dogmatica, à Græcis ipſis trctata, Leo Allatius paſſim in ſuis ſcriptis qvædam memorat, & maxima eorum pars exhibita eſt *in Bibliotheca Thuana à p. 21. ad p.* 46. ubi ſecundum ſucceſſionem ſeculorum, Autorum Græcorum ſcriptores recenſentur, in qvibus reperiuntur multi, qvi de Controverſiis, inter Eccleſiam Latinam & Græcam agitatis, v. g. de cultu Imaginum, de proceſſione Spiritus S. à Filio, ſingulares libros ſcripſere, & immiſcentur etiam Scriptores Homiletici. Ceterum & Jeſuita Ludov. Maymburgius *Hiſtoriam* illam *Schismatis Græcæ Eccleſiæ*, ut vocat, ſingulari libro pertractavit. Qvæ ſeculis 8vo, 9. & 10. inter Orientalem & Occidentalem Eccleſiam lites fuerint, vide Georg. Calixtum *in Diſſertatione ſingulari, de ſtatu rerum in Eccleſia Occidentali*, qvæ addita eſt *Apparatui* ejus *Theologico.* Jungi huic poteſt J. Henr. Boeclerus *in Hiſtoria ſeculi IX. & Xmi.* Legi etiam, velut in Compendio, poteſt Frid. Spanhemius in *Epitome Iſagogica ad Hiſtoriam N. T.* ubi agit de Eccleſiæ Græcæ ſtatu & diſſenſione à Latina, *ſecul. V. p.* 465. *ſecul. VI. p.* 492. *ſecul. VII. p.* 526. *ſecul. VIII. p.* 548. *ſecul. IX. p.* 581. *ſecul. X. p.* 605. *ſecul. XI. p.* 638. *ſecul. XII. p.* 680. Nonnunqvam qvidem tentata eſt unio inter utramqve Eccleſiam, ſed fruſtra, ut ex tot ſeculorum conſenſu & ſucceſſione ſatis refutetur Leonis Allatii *liber de perpetuo Orientalis & Occidentalis Eccleſiæ conſenſu*, de cujus libri cauſis, & Autoris conſiliis, vide Spanhemium *à pag.* 628. *ad pag.* 685.

24 Pergimus ad PONTIFICIOS, qvorum capita doctrinæ breviter à Joh. Andr. Boſio proponuntur *in Diſſertatione* ſupra laudata *p.* 9. Alii è noſtris ſunt, qvi doctrinam eorum integris libris proponunt; ſed veræ illorum ſententiæ ex ipſis Pontificiis habendæ ſunt. Eſt inter Pontificios, qvaſi Hercules qvidam, ROBERTUS BELLARMINUS, qvo Atlante cœlum ſuum fulciunt, Vir pius, qvod negari neqvit, cujus exſtant aliqvot Libri argumenti Moralis & Homiletici, *de aſcenſione mentis ad Deum,* & *de gemitu columbæ,* qvi oſtenduut animum devotum, ſed doctrina ejus eſt erronea. Fuit patria Politianus, primumqve Archi-Epiſcopus, inde Cardinalis factus, &, ut perhibetur,

betur, invitus ad illam dignitatem pertractus eſt. Opus *Controverſiarum Theologicarum*, qvod ſcripſit, per 40. annos ipſi elimatum traditur. Hoc Opus ejus aggreſſi, & è Reformatis, & e Lutheranis, ſunt multi. E Reformatis præcipuus eſt *Dan. Chamierus*, qvi *in Panſtratia* ſua Opus hoc ſub Examen vocat. Pars una prodiit Argentorati, altera Francofurti. Sed dolendum eſt, non potuiſſe eum totum Opus perficere, *qvintum* enim *Tomum* Joh. Henr. Alſtedius adjecit. Si Calvini dogmata exceperis, magnus eſt hujus libri in noſtra qvoqve uſus Eccleſia. Sed totum Opus rarius eſt, cujus *Epitome* etiam ſcripta eſt, qvæ in uſu eſſe ſolet. Poſt illum, qvem merito primo loco ponimus, Bellarminum ſunt aggreſſi multi, ſed carptim tantum, & per partes, Gvilh. ſcil. Ameſius *in Bellarmino Enervato*, Conr. Vorſtius *in Anti-Bellarmino*, (n) Mart. Chemnitius *in Exam. Concilii Tridentini*, Gvilh. Wittackerus, Anglus, *in Locis de Verbo DEI*, & *Eccleſia.* Verſantur & in manibus Domini D. Chriſt. Kortholti *Diſputationes*, Kilonii habitæ, & excuſæ. Colonienſis Editio Bellarmini omnium habetur optima, qvæ prodiit A. 1665. in fol.

Ceterum Doctrinam Pontificiorum *in genere* multi impugnarunt, uti Phi- 25
lippus Mornæus, *in Myſterio Iniqvitatis*, ſive Hiſtoria Papatus (qvæ prodiit Salmurii A. 1611. in fol. & contra qvam Caſp. Scioppius ſcripſit *Alexipharmacum Regium* A. 1612. in 4.) Gisb. Voëtius *in Deſperata Cauſa Papatus*, (qvæ alicujus pretii eſt) Abr. Calovius *in Mataeologia Papiſtica*, & Pet. Molinæus *in Novitate Papiſmi* (o) (cui

(n) Perperam *h. l.* Mart. Chemnitii *Examen Concilii Tridentini*, aliquoties jam ante Annum 1580. tum *in fol.* tum *in 8vo*, impreſſum, ſcriptis annumeratur, Rob Bellarmini *Controverſiarum Operi* oppoſitis, cujus (Chemnitianum potius *Examen* paſſim impugnantis) *Tomus I.* Anno demum 1581. *IIdus* A. 1583. IIItius autem A. 1592. prima Editione, teſte Nathan. Sothwello, *in Biblioth. Jeſuitica p.* 722. prodiit. Chriſt. Kortholtus, Theologus Kilonienſis, Diſputationes ſuas Anti-Bellarminianas, ſimul etiam Jac. Gretſeri *Defenſioni Bellarmini*, & Viti Ebermanni *Bellarmino Vindicato*, oppoſitas, tribus incluſit Tractatibus, quorum Primus *de Canone S. Scripturæ* Roſtochii A. 1665. & Kilonii A. 1669. Alter de *Variis S. Scripturæ Editionibus* Kilonii A. 1668. & 1686. Tertius denique *de Lectione Bibliorum in Linguis Vulgo cognitis* ibidem A. 1670. & Plönæ A. 1692. *in 4to* prodiit. Solam autem Primam *Tomi Primi* Bellarminiani *de Verbo Dei* Controverſiam, & necquidem totam, abſolvit, nec ad ſequentes perrexit. De ipſo Bellarmino, ac Opere illius, conſulantur, è Pontificiis Jac. Fuligattus, & Dan. Bartolus, *Vitæ* ejus Scriptores, & Nathan. Sothwellus *l. c. p.* 720. 721. 722. 723. 724. è Lutheranis autem Chr. Kortholtus *in Præf. Tr. de Canone S. Scripturæ*, & Joh. Frid. Mayerus *in Eclogis de Fide Baronii & Bellarmini ipſis Pontificiis ambigua*, Amſtelod, A. 1697. *in 12mo.* editis.

(o) Pet. Molinæi Senioris Operi *de Novitate Papiſmi*, contra Card. Perronium, Gallice, Genevæ A. 1627. & 1633. Germanice (ex Verſione Mart. Stutzingii, Secretarii Electoralis Brandenburgici) Veſaliæ A. 1632. & Belgici Ultraj. A. 1657. *in 4to* edito, *Antiqvitatem Papatus* (das Alt-hergekommene Pabſtuhm) Sermone Germanico oppoſuit, & Dillingæ A. 1644. 1645. 1646. *in 4to* IV. Voluminibus evulgavit, Laur. Forerus, Jeſuita, Acad. Dillinganæ Cancellarius. De utroque Opere, & Molinæano, & Foreriano, minus benigne indicavit Thom Reineſius, *Ep.* 45. *ad Caſp. Hofmannum*, *p.* 379. ita ſcribens: Στωμύλματα *ſunt*, *& ferocium Ingeniorum*, *cum Veritatis & Caritatis detrimento*, *infelicia Certamina.*

(cui nonnemo è Pontificiis librum oppoſuiſſe dicitur, *de Antiqvitate Papiſmi*, qvo commotus Dux fertur Turennius, ut ejurata Religione Reformatorum, Pontificiæ ſe addiceret.) Ceterum præclarus Vir Molinæus fuit, Sedanenſis Eccleſiæ Paſtor, & Academiæ ejus Profeſſor. Plurima ejus alia exſtant ſcripta, tam Philoſophica, qvam Moralia, & Theologica. Qvod ſi jam deſcendere velimus ad omnia ſpecialia doctrinæ Pontificiæ capita, Bibliotheca ſcribenda nobis eſſet. Tot enim ſunt, tum Dogmatici ab ipſis Pontificiis libri ſcripti, tum Eriſtici à Noſtris & Reformatis, contra Pontificios, & à Pontificiis contra Noſtros, ut integro Opere enarrari debeant, Qvod ut fiat aliqvando, optandum eſt. Hactenus enim tantum fragmenta qvædam, & lacinias talis Operis habemus.

26 Princeps caput eſt, qvod de Papæ Primatu agit, tot controverſiis & libris, ab utraqve parte & ſatis qvidem acerbe, diſputatum. Ulcus enim eſt, qvod ſine dolore neqvit tangi. Manum huic argumento admovit Claud. Salmaſius ſingulari qvodam libro *de Papæ Primatu*, cui, qvod ſciam, nemo alium oppoſuit, ſed, me Judice, non adeo ſubtilis hoc in argumento diſputator eſt, niſi qvantum ex Hiſtoria adducit, & ex vetuſtis monumentis, qvæ ipſe perreptaverat. Inprimis controverſia de ſuburbicariis regionibus, qvæ libris ſingularibus & propugnata, & impugnata eſt, plene copioſeqve ab illo eſt pertractata, uti & ab Hieron. Alexandro, qvi doctiſſime illas defenderat. Ni fallor, & Jacobus Gothofredus de illis qvædam commentatus eſt. De ſuburbicariis regionibus Jac. Syrmondus qvoqve ſcripſit, eruditiſſimus Jeſuita Gallus, ſed nomen non addidit, & Joh. Dartes, qvi & Salmaſium *de Primatu Papæ* refutare cœpit. Sed ineptus labor eſt, & ejus Autor impar congreſſus Achilli. Idem argumentum, *de Primatu in Eccleſia*, Dav. Blondellus tractavit, & qvidem contra Cardinalem Jac. Perronium, illum ſcil., cujus habemus à Fratribus Puteanis Collecta Excerpta, Virum in omni literarum genere exercitatum, ſed liber Gallice ſcriptus, plerisqve noſtrorum hominum eſt ignotus. Qvantus vero Vir Blondellus fuerit, omnibus notum eſt. Scripſit & Nicol. Vedelius, è Reformatis *librum de Cathedra Petri Antiochena*, qvo illa diſqviritur Controverſia: *An Romæ fuerit Petrus*, qvod eruditis in medium allatis argumentis negat. Ejus plura alia ſunt ingenii monumenta laudatiſſima, inter qvæ eminet *liber de prudentia Veteris Eccleſiæ*, merito commendandus Eccleſiaſticis; ſed Opus hoc totum non eſt abſolutum. Tractavit & hoc de primatu Papali Argumentum Ludov. Molinæus, Petri filius, verum Patre ingenio & judicio inferior. Tit. Libri eſt: *Nova detectio Myſterii iniqvitatis*, Hagæqve ante XX. ni fallor, annos is eſt editus. Acerbe hic invehitur in Juriſdictionem Eccleſiaſticam, eamqve eſſe exiſtimat, qvæ in Sacris Myſterium iniqvitatis dicitur. Scripſit idem *Characteres morales*, ſed non eſt magnæ rei liber. Phil. Mornæum, cujus ſupra mentio facta eſt, adortus eſt e Pontificiis Jac. Gretſerus, Jeſuita, ut doctiſſimus, ita maledicentiſſimus, in libro, cui tit. *Myſta Salmurienſis*. Multa vir ille ſcripſit, qvorum vaſtum Catalogum exhibet Phil. Alegambe *in Catalogo Bibliothecæ Soc. Jeſu*. Fuit idem Bellarmini Hyperaſpiſtes, ex

ſtant-

ſtantqve contra illum Diſpp. D. Kortholti. Venit & JACOBUS, Angliæ Rex, in Cenſum Diſputatorum Anti-Pontificiorum, cujus exſtat Opus *de Controverſiis fidei*, qvod qvidam Iſaaco Caſaubono, qvi tunc vivebat in Anglia, tribuunt, cum tamen ipſe Caſaubonus hoc perneget. Occaſio tamen hinc data eſt qvibusdam, qva lacerarent nomen Regium, inprimis Caſp. Scioppio, qvi *Collyrio* illum *Regio*, Scripto injurioſiſſimo, beare voluit. Scripſit & Bellarminus contra Jacobum. Vivebat tum in Anglia Vir maximæ doctrinæ & nominis, MARCUS ANTON. *de* DOMINIS, Epiſcopus antea Spalatenſis, cujus exſtat laborioſiſſimum & doctiſſimum Opus *de Republ. Eccleſiaſtica*, contra Pontificios, qvod primum in Anglia eſt editum, inde vero Heidelbergæ recuſum, promtuarium rerum Theologicarum, ex ipſis viſceribus antiqvitatis & Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ, erutarum, ſed deſunt duo libri, uti creditur, ipſius Regis Angliæ Juſſu ſuppreſſi, qvod multa illic invenirentur, qvæ Papiſmum ſapere viderentur. Sed miſerum hujus Viri fatum fuit, de qvo Erythræus *in Pinacotheca III. n.* 17. Nactus etiam eſt Vir ille Adverſarios, & inter eos Nic. Coffetellum, ſed defendit M. Antonium de Dominis Petrus Molinæus, libro Gallice ſcripto, cui titulus: *Defenſio fidei Catholicæ*, qvi hactenus Latine non eſt redditus. Scripſit & M. Antonius de Dominis *librum de Primatu Pontificis*, contra Pontificios, qvi Gallice editus eſt *in folio*, Genevæ, ſed rarior eſt, nec adhuc, ni fallor, Latine translatus. Scripſit & contra Jacobum. Angliæ Regem, Jac. Perronius Gallica Lingua. De Guilh. Barclaji libro *de primatu Papæ* vide Erythræum *in Pinacotheca ſua*. Scripſit & Dan. Lipſtorpius de *Monarchia Papali* librum *in 4*.

Ad hoc argumentum illi ſpectant Autores, qvi de JURE MAGISTRATUS CIRCA SACRA, & de *Politicis Eccleſiaſticis* in genere agunt. Nam & hoc argumentum de primatu Papæ, ejusqve dominatu, omnino tangendum eſt illis. Multi ſunt hic Autores, qvi rem illam in utramqve partem tractant, ac fuere inter ipſos Pontificios jam olim, qvi immenſam Pontificum potentiam infregerunt, etiam è Scholaſticis, juratis alioqvin Pontificum Paraſtatis. *De Imperio Poteſtatum ſummarum* circa *Sacra*, elegantem libellum ſcripſit Hugo Grotius, qvi prodiit Hagæ Com. A. 1661. *in 8*. Adduntur illi Dav. Blondelli *Diſſertatio de jure plebis in regimine Eccleſiaſtico*, & alia nonnulla. Legendus & in hoc argumento eſt Petrus de Marça *de Concordia Sacerdotii & Imperii, ſive de libertatibus Eccleſiæ Gallicanæ*. Sed ille magis circa ſpecialia occupatus eſt, & circa Galliæ conſuetudines & jura. Liber ille prodiit Pariſ. *in folio*, A. 1663. Poſthuma qvædam vero hujus Viri ante annos aliqvot *in 12mo*. Veteres hujus argumenti Scriptores, Guilhelmi ſcil. Occami Opera hujus argumenti varia, Johannem Pariſienſem *de Poteſtate Regia ac Papali*, & Antonii de Roſellis *Monarchiam, ſive de Poteſtate Imperatoris & Papæ librum*, videre eſt apud Melch. Goldaſtum *in Monarchia S. Rom. Imperii*, ubi collegit hæc, ſimiliaqve Opera, utiliſſimo ſane labore. Facile enim talia perire ſolent. Marqvardus qvoqve Freherus, *in Collectione Rerum Germanicarum*, qvædam habet. Multa duobus his libris continentur præterea ſcripta ſpecialia, ſpectantia ad controverſias ſuper Jurisdictione,

(Zzz) 2 inter

inter Pontifices & Imperatores agitatas. *De Politia Civitatis DEI Hierarchiæ Romanæ* Theophilus Banco, vel Banoſius, ut aliis audit, ſingularem librum ſcripſit *in 4to*, Francofurti A. 1592. Aliqvoties hunc citatum inveni, ſed non vidi. *De Primatu Petri* Onuphrius Panvinius librum edidit Venet. *in 4to* A. 1591. de *primatu Papæ* Ulricus Velenus. Marcus Antonius Capellus duas edidit *Diſputationes*, *primam de ſummo Pontificatu Divi Petri*, *ſecundam de ſucceſſione Epiſcopi Romani*, uti & materiam de ſuburbicariis Regionibus explicat, Colon. *in 4to* A. 1621. Spectant huc Autores, qvi *de Epiſcoporum authoritate & juribus* agunt, inprimis Joh. Fileſacius in libro *in octavo* Pariſ. A. 1606. edito. Legi & poſſunt Dionyſii Petavii *Diſſertationes de Epiſcoporum dignitate*, Pariſ. A. 1641. *in 8vo*. Nemo autem, qvod attinet hiſtoriam, luculentius hoc argumentum tractavit, qvam Herm. Conringius *in Diſſertatione Epiſcoporum Germaniæ*, qvæ, inter ejus *Juris publici Diſputationes*, qvadruplo pene auctior, qvam olim edita erat, legitur. E Reformatis Rob. Parkerus, Theologus Anglus, *de Politia Eccleſiaſtica* librum ſcripſit, qvem aliqvot libris poſtea continuavit Gisbertus Voëtius, acerrimus Hierarchiæ Pontificiæ Inſectator, adeo ut vix qvicqvam jurisdictioni Papali ſimile pati potuerit in Reformatorum Eccleſia. Magna illi lis cum Canonicis Ultrajectinis fuit, qvibus ille controverſiam Status movit, bona Eccleſiaſtica iſtis uſibus non eſſe impendenda, clamitans. Contra illum Canonici, de qvorum fortunis agebatur, in aciem produxerunt Martinum Schokium, Voëtii diſcipulum, qvi in *libro de Bonis Eccleſiaſticis*, Ultrajecti *in 4to* edito, controverſiam illam pro Canonicis decidit. Commendari ad hæc argumenta, qvæ de Jurisdictione Eccleſiaſtica diſputari ſolent, debet *Codex Theodoſianus* cum inſignibus *notis* Jacobi Gothofredi, JCti & Hiſtorici conſummatiſſimi, qvi liber & Theologis & Jurisconſultis prodeſſe poteſt. Qvæ enim illic occurrunt Conſtitutiones de rebus ſacris & Magiſtratibus ſacris, uti occurrunt ſane plurimæ, magnam poſſunt lucem accendere in rebus Eccleſiaſticis, qvæ illo tempore agitabantur.

28 Et hæc qvidem de Primatu, & Jurisdictione Pontificia. Qvod ſi jam porro ad ſpecialia capita deſcendere vellemus, magnus aperiretur campus. Solent Pontificii præcipua dogmata in Traditione ex PATRIBUS fundare, & his qvidem omnem operam impendunt, ac non raro ſuppoſititiis, confictis, & mutatis, in rem ſuam utuntur, præcipue Rob. Bellarminus, cujus *lib. de Scriptoribus Eccleſiaſticis* legi tuto non poteſt, niſi ſimul adhibeantur Roberti Coci *Cenſura*, Andr. Riveti *Criticus Sacer*, ac Joh. Dallæi *liber de Pſeudepigraphis*, utiliſſimus ad cognoſcenda ſcripta Patrum primi temporis, qvibus multa tribuuntur ſuppoſititia & ficta. Idem agit Cæſ. Baronius in magno *Annalium* Opere, qvi paſſim, ubi id commode fieri poteſt, ex hiſtoriarum curſu, ad ipſa dogmata Pontificia digreditur, plerumqve auctoritatibus Patrum ſeu Locis, vel male adductis, vel confictis, ſuperſtructa. Ceterum, Patres qvod attinet, uſum in Theologia eorum Joh. Dallæus, Vir doctiſſimus, Blondelli diſcipulus, & deinde Collega, ſingulari libro oſtendit. Eſt & inter Reformatos ABRAHAMUS SCULTETUS, Theologus Heidelbergenſis, qvi Friderici, Electoris Palatini, creati

creati Bohemiæ Regis, Comes fuit, & *Medullam Patrum* ſcripſit, ſed non niſi 4. priora ſecula abſolvit. Hoc in libro id agit, ut demonſtret, Patres non ſtare à Pontificiorum partibus, ſed omnem Proteſtantium & Reformatorum doctrinam in illis magis eſſe fundatam. Laudandus eſt & in hac parte Andr. Rivetus, cujus ſupra mentio eſt facta, qvi ſex priora ſecula abſolvit. *Criticus* ejus *Sacer* ſeorſim eſt editus, & junctim cum *Operibus* ceteris. Vir fuit doctiſſimus, & judicii præclari. Qvod illi in Patribus fecerunt, hoc in Scholaſticis, & eorum Principe, J. Georg. Dorscheus fecit, cujus exſtat *Thomas Confeſſor*, ubi oſtendit, doctrinam Proteſtantium è Thomæ Aqvinatis Scriptis poſſe probari. Idem in animo habuit ſimile Opus è Jure Canonico, qvod credo affectum apud Hæredes latet, ſed lucem non vidit, illo præmortuo. Non omittendus hic Matthiæ Flacii *Catalogus Teſtium veritatis*, ubi colliguntur Teſtimonia dogmatum fidei. Aliqvoties editus eſt Baſileæ & Francofurti. Auctaria, & qvædam Notæ ſuper illum ſunt ſcriptæ à J. Conrado Dieterico, Prof. Gieſſeno, Francof. A. 1666. *in 4to.* Eſt qvidam è Pontificiis Guilh. Eiſengreinius, qvi huic *Catalogo* alium oppoſuit, qvo conatur illa Teſtimonia, ad Pontificiorum dogmata ſtabilienda, reducere, ſed nullius eſt pretii, ſi cum Flacii *Catalogo* conferatur. Sed tamen eſt eo laudandus liber ille, qvod multa illic occurrant è non editis Scriptoribus excerpta.

Controversiarum cum Pontificiis *Synopſin* Joh. Meiſnerus ſcripſit, cujus Viri pauca ſunt ſcripta, eximia tamen, & multa eruditione referta, qvod teſtantur omnia, qvæ ab illo hactenus ſunt edita. Idem ſcripſit *de Perſecutionibus & Martyriis veteris Eccleſiæ*, *de jure eligendi Pontificem Romanum*, *de Tyrannicidio*, & aliis qvibusdam argumentis. Joh. Forbeſius, Theologus Scotus, *Inſtructiones Hiſtorico-Theologicas* edidit, doctum Opus, qvo continentur Controverſiæ Pontificiæ non ſolum, ſed & aliæ, Amſtelod. A. 1645. *in folio*, eſtqve inde Epitome qvædam concinnata *in 8vo.* *Sedanenſium Diſputationum* Volumen etiam hic memorandum eſt, qvo continentur Controverſiæ præcipuæ, qvæ Reformatis cum Pontificiis intercedunt. Qvod ſpecialia dogmata attinet, multi ſunt Autores, qvi ea ſingularibus libris impugnarunt. Doctrinam *de Juſtificatione* Henr. Höpfnerus, Theologus Lipſienſis, Vir doctiſſimus, pertractavit, cujus ſcriptorum, antehac editorum, maxima pars nuper eſt recuſa. Doctrinam de *Transſubſtantiatione* impugnavit è Reformatis Edmundus Albertinus ſingulari Opere, Daventriæ excuſo. Valde exagitantur Pontificii hoc Opere, nec facile invenient, qvod opponant. Idem Argumentum contra Pontificios Claudius Salmaſius, ſub ficto Simplicii Verini nomine tractavit, ac nemo facile eſt inter noſtros, qvi non idem data occaſione faciat. Salmaſii *Epiſtola, ad Juſtum Pacium ſcripta, de Libro Hug. Grotii poſthumo, de Euchariſtia*, prodiit *in 8vo*, Hagiopoli A. 1646. & alter ejus *lib. de Transſubſtantiatione*, contra Grotium A. 1646. eod. in loco, *in 8vo.* Sed illi qvidem ita tractant hanc controverſiam, ut ſimul Doctrinam Lutheranorum infringere conentur. Facit hoc Edmundus Albertinus, cui hactenus, non ſcio, à qvo- 19

qvam eſſe reſponſum. (p) Idem & Salmaſius facit, & argumentorum Philoſophicorum & Theologicorum non magnus Declarator. Occupatus qvoqve in illo eſt David Blondellus in libro Gallice ſcripto, cui Tit. *Eſclairriſſement familiaire de l' Euchariſtie*, A. 1641. *in 8vo.* Pariſiis edito. Phil. Mornæus etiam magnum Opus *de Euchariſtia* ſcripſit. Doctrina de Imaginum cultu doctiſſime diſcuſſa eſt à Joh. Dallæo, Viro antiqvitatum peritiſſimo, cujus prodiit *de Imaginum cultu lib.* & ex intima antiqvitate Eccleſiaſtica productis argumentis, ſimulqve à ratione & natura deſumptis, pugnat. Laudandus hic eſt etiam Lambertus Veldhuſius, qvi *de Idololatria, & ſuperſtitione* ſcripſit *libellum*, qvi reperitur inter cetera ejus Opera, junctim edita. Solent autem hoc in argumento Reformati præ ceteris eſſe moroſiores, & omnium acerrime contra Pontificios diſputant, à qvo rigore paululum remittere videtur Veldhuſius, unde Synedrium Belgicum Ultrajectinum habuit qvædam, qvæ in hunc ejus Tractatum animadverteret. Sed reſpondit illis Autor peculiari Apologia, qvæ *Tractatui de Idololatria* eſt addita. Doctrinam Pontificiorum *de Sacramentis*, in qvibus fingendis illi admodum liberales ſunt, Joh. Dallæus qvoqve adortus eſt *in lib. de Confirmatione, & extrema Unctione.*

30 Et his qvidem Autoribus felicius uti poſſumus, qvam aliis, qvi non iſtam afferunt ad ſua argumenta doctrinam. Promptius contra Pontificios qvis pugnat, ſi qvis illos in domo ſua adoriatur, in illa ipſa ſc. Hiſtoria de ANTIQUITATE ECCLESIASTICA. Illa enim præ ceteris turgent, & triumphos ſibi ducere videntur. Sed fuere his temporibus è Reformatis (neqve enim denegari illis laus iſta poteſt,) qvi faſtum illorum valde retuderunt libris editis doctiſſimis. Optandum eſſet, ut & noſtri Doctores antiqvitates illas majori cura tractarent. Certe qvicqvid Caſaubonus, Blondellus, Dallæus, aliiqve his ſimiles, ediderunt, in lucem omnium poni meretur. Poterant hic multo plura adferri, ſed pleraqve notiſſima ſunt, qvæ communiter ſcribi diſputariqve ſolent. Habuimus, ante XX. circiter annos, J. GEORG. DORSCHEUM inter noſtros, Virum ſane omni armaturæ genere inſtructum, qvo inſtrui debent, qvi ſacra hæc

(p) Edmundi Albertini, Eccleſiæ Pariſienſis Reformatæ Paſtoris, *Opus de Euchariſtia, Libris III.* (quorum Primus Reformatorum ſententiam argumentis aſtruit, contrariam ſimul, tam Pontificiorum, qvam Lutheranorum, doctrinas impugnans, Secundus Patrum omnis ævi teſtimoniis eandem confirmare laborat, ac Tertius tandem Certaminum Euchariſticorum exponit Hiſtoriam) comprehenſum, Daventriæ A. 1654. *in fol.* edidit Joh. Frid. Gronovius, Criticus & Philologus excellens, tranſitum ſuum à Lutheranis ad Reformatos hac ratione, ni fallor, ſignificaturus pariter atque defenſurus. Lutheranorum doctrinæ Hyperaſpiſtes adverſus Albertinum mihi etiam nullus hactenus innotuit, præter Fridemannum Bechmannum, Theologum Jenenſem, cujus brevis *Diſputatio de Verbis Inſtitutionis Cœnæ Dominicæ, contra Edmi. Albertinum, Inauguralis*, Præſide D. Seb. Nemanno propoſita, Jenæ 1668. *in 4to* prodiit, A. 1697 ibid. recuſa. De Claud. Salmaſii Schediasmatis duobus Anti-Grotianis, ad Juſtum Pacium, ſub larva *Simplicii Verini*, Hagiopoli (ſive Leidæ) A. 1646. editis, Confer Vinc. Placcii *Tr. de Scr. Anon. & Pſeudon. p* 257. 258. Priori reſponſum eſt, ſub *Juſti Pacii* nomine, à Scriptore qvodam Pontificio, *in Reviſione Judicii, ſive Reſponſoria ad Epiſtolam Simplicii Verini de Libro Hug. Grotii poſthumo*, Dicæarchiæ A. 1647. *in 8vo* impreſſa.

hæc bella meditantur. Ejus Opera edita pene Bibliothecam efficiunt. Totus eorum Catalogus recenſetur in ejus *Programmate funerali*, unde excerpſit, & ſuum in *Templum Honoris* repoſuit Theoph. Spizelius, qvi Vitas Theologorum Proteſtantium congeſſit, uti & Henningius Witte in *Theologorum Memoriis*. Multa Dorſcheus ſcripſit contra Pontificios, *in Anti-Cornæo ſuo*, & aliis ſpecialibus libris, contra Calvinianos vero *in lib. de Gratia*. Scripſit & *in Articulos A. C. nonnullos*, qvæ omnia ſunt ſelectiſſima, ac doctiſſima.

Apud Pontificios Sectæ qvoqve ortæ fuere Janseniſtarum & Anti-Jeſuiticarum 31
Janſeniſtæ ab Epiſcopo Iprenſi, *Cornel. Janſenio*, dicuntur, qvi, in libro ſuo poſthumo, qvi *Auguſtinus* inſcribitur, occaſionem huic liti dedit, ex lectione aſſidua Auguſtini. Aliqvot Articulos de gratia & prædeſtinatione, Calvinianum aliqvid ſpirantes, defendit. Res in aperta diſſidia erupit, fueruntqve ab utraqve parte libri atroces ſcripti. Defendebant Janſenii partes Sorboniſtæ Pariſienſes, qvibus non adeo religioſa fuit Pontificis veneratio. Janſeniſtæ Scholaſticam Jeſuitarum Theologiam Pelagianiſmi, hi Janſeniſtas Prædeſtinatianiſmi & Calvinianiſmi accuſabant (q) Cauſam Janſeniſtarum inter alios Dion. Petavius egit. *Anti-Jeſuitas* voco, qvi Jeſuitarum Doctrinam Moralem, & Theologiam Caſualem, ut impiam, blasphemam, legibusqve divinis & humanis adverſam, damnabant, qvibus ipſe poſtea Pontifex aſſenſit, cujus juſſu magnus iſtarum qvisqviliarum cumulus confixus, publiceqve damnatus eſt. Scripta Satyrica in Pontificios multa ſunt. Ingenioſum eſt, qvod Germanice editum eſt, (r) der Römiſche Bienenkorb / ut & aliud von der Eſel-Monarchie. Eſt & Gallice ſcriptus liber à qvodam, qvi ſe vocat Frangidelphum, cui Tit. *Hiſtoire de la mappe-monde Papiſtique*, ubi ſub forma provinciarum & Itinerarii deſcribuntur & exagitantur Pontificia dogmata, Anno 1567. Sunt & Bernhardini Ochini *Apologi*, qvibus valde exagitantur Pontifices, Clerici, & Monachi. Sed firmiora ſolidioraqve tela nobis ſunt, qvam ut tam imbellibus, & minus honeſtis, contra illos pugnemus.

Procedimus hinc ad Calvinianos, qvorum doctrinæ capita in Epitome propo- 32
nit J. Andr. Boſius, *in Diſſertatione ſupra laudata p.* 14. Eorum non eſt unum idemqve genus. Nam eodem tempore, qvo Janſeniſtica eſt controverſia orta, inter Moſen

(q) Falſo hic traditur, Dion. Petavium cauſam egiſſe Janſeniſtarum, cum illam potius, tum in *Dogmatis Theologicis* (diſſimulato licet Janſenii nomine,) tum in Scriptis aliis, præſertim *Diſſertationibus de Concilii Tridentini Interpretatione è mente S. Auguſtini*, acriter impugnaverit, & inter Jeſuitas, qvorum tota Societas hoſtili in Janſeniſtas ſemper hactenus fuit animo, eminuerit. Nec de toto Sorboniſtarum Collegio recte dicitur, eos Janſenii partes defendiſſe, cum haud pauci, inde ab initio certaminis, diverſa ſenſerint, & moderni inprimis maximam partem cauſæ illius, vel adverſentur, vel patrocinium denegent.

(r) De *Apiario Romano*, per Phil. Marnixium, Nobilem Belgam, ſub *Jeſualdi Piccarti* nomine fictitio, Belgice edito, deinde vero ab alio in Linguam Germ. converſo, & paſſim interpolato, Chriſtlingæqve A. 1586. *in 8vo* denuo publicato, vid. Vinc. Placcii *Tr. de Script. Anon. & Pſeudon. p.* 240. 241.

ſen, Amyraldum, & Claudium Teſtardum, Fridericum item Spanhemium Sen. Andr. Rivetum & Petrum Molinæum, ſuper decreto prædeſtinationis, & decretorum divinorum natura ac immutabilitate, lis orta eſt. Differentiam dogmatum illorum, & partis utriusqve Hyperaſpiſtas, recenſet Boſius, ut non opus ſit, qvicqvam à nobis addi. Ratione externorum rituum, ceremoniarum, & adminiſtrationis Eccleſiaſticæ, magnæ fuere in Anglia turbæ, ubi infelicia illa & fatalia diſſidia diffundebantur. Ipſis etiam Batavis & Gallis Theologis non ſatis inter ſe conveniebat, qvibusdam pro Epiſcopalibus, aliis pro Presbyterariis, cauſam decidentibus. Ceterum Statum Eccleſiæ Reformatorum in Anglia, cunctaqve diſſidia & dogmata, nemo luculentius ob oculos ponit, qvam *Honorius Reggius* (id eſt, Georgius Hornius) *de Statu Eccleſiæ Britannicæ hodierno*, Dantiſci A. 1648. Doctrinæ capita Calviniſtarum à *Marco Frid. Wendelino* breviter ſunt propoſita, ſed tamen non ſine judicio & acumine, qvod in hoc libro magis, qvam in ceteris ejus libris Philoſophicis, apparet. Hactenus non niſi carptim tactus eſt à noſtratibus. (s) Dominus D. *Chriſtoph. Franckius*, ut audio, nunc ejus refutationem molitur, ſicut & Sam. Mareſii *Syſtematis Theologici*. E noſtris Juſtus Feuerbornius *Synopſin Errorum Calvinianorum* edidit. Qvi è Reformatis contra Pontificios ſcripſere, jam ſupra nobis indicati ſunt, qvi & aliqva ex parte rem noſtram tuentur. *Nicolaus Vedelius*, cujus ſupra mentionem fecimus, multa ſcripſit præclara, ſed in nonnullis à Reformatis recedit. Exorti etiam inter illos fuere ARMINIANI, à *Jac. Arminio*, Theologo, ſic dicti, cui magnificum ſcripſit Epitaphium Hugo Grotius, qvod reperitur inter ejus *Poëmata*. De eorum dogmatibus in Compendio agit Boſius *p. 24*. *Arcana Arminianiſmi* Nicol. Vedelius edidit, *Anatomen Arminianiſmi* Petrus Molinæus, *Conſiderationem Arminianiſmi*

(s) Prodierunt jam Kilonii A. 1687. *in 4to*, quarum Editionis ſpes *h. l.* eſt facta, D. Chriſtoph. Franckii, Theologi Kilonienſis cordatiſſimi, (hoc ipſo A. 1704. defuncti) *Exercitationes X. Anti-Wendelinianæ, de præcipuis inter Eccleſias Lutheranas & Reformatas Controverſiis, Marci Frid. Wendelini Theologiæ Chriſtianæ, & Exercitationibus Theologicis Vindicibus, pro illa, adverſus D. Joh. Gerhardi Collegium Theologicum Anti-Wendelinianum ſcriptis, oppoſita.* Remonſtrantium Doctrinam idem impugnavit, non ſolum in *Specimine*, quod *h. l.* allegatur, *Controverſiarum cum illis*, unicum tantum de S. Scriptura Articulum diſcutiente, & A. iam 1673. Kilonii *in 4to* edito, ſed & in *Exercitationibus* (quibus & *Specimen* iſtud Appendicis loco acceſſit) *Anti-Limburchianis, de præcipuis inter Lutheranes & Remonſtrantes Controverſiis*, Philippi à Limburg, Remonſtrantium modernorum apud Amſtelodamenſes Promachi, *Theologiæ Chriſtianæ* oppoſitis, Kiloniique A. 1694. *in 4to* excuſis. Quæ Scripta Elenchtica τȣ̃ μακαρίτȣ, Theologi non doctiſſimi ſolum, ſed & iudicioſiſſimi atque moderatisſimi, πολλῶν ἄλλων ἀντάξια, vel ideo ſunt commendanda, quod, ſequeſtrata omni autoritate humana, tela contra Adverſarios, ex ſolo S. Codicis ſanæque rationis argumentario, ne ſine accurato delectu, deprompſerit, & hoc pacto, ſoli, quæ tractatur, rei accuratisſime inhærens, omnibusque, & in Sectas, & in illarum Doctores conviтiis & ſcommatis abſtinens, planisſimam Controverſias Sacras decidendi ac terminandi viam oſtenderit.

nianiſmi Abr. Calovius, Witeb. 1657. Edidit & Dominus D. Chriſtoph. Franckius *Specimen Controverſiarum, quæ Lutheranis cum Remonſtrantibus intercedunt.*

Socinianorum, & Novorum Arianorum, uti ſolent dici, ſeu Neophotinia- 33
norum, dogmata propoſita vide apud Boſium. *Diſputationem de Ortu & Progreſſu* Arianismi Joh. Meiſnerus ſcripſit, *Hiſtoriam* item *Arianiſmi* Joh. Frid. Königius, Gryphisw. A. 1654. Notandum hic, exſtare in Gudiana Bibliotheca *Apologiam* Photini, Græca Lingua ſcriptam, qvæ nunqvam edita fuit. *Socinianiſmum profligatum* Joh. Hornbeckius ſcripſit, Samuel vero Mareſius edidit *Anti-Volkelium*, ubi contra Joh. Volkelium defendit Religionem Reformatorum. Noſtro tempore Chriſtoph. Sandius, cujus exſtat *H. E. nucleus, & Paradoxicæ Explicationes in Evangelia*, paſſim hæreſin ſuam inculcavit. (t) *Corpus omnium Socinianorum Scriptorum* editum eſt aliqvot Tomis *in fol.* Amſtelodami, diſſimulato licet loco, qvo continentur omnia Socinianorum hactenus edita Scripta, qvibus tamen poſt hoc tempus alia acceſſerunt. Noviſſime prodierunt *Chriſt. Liberii cujusd. Epiſtolæ*, qvibus doctrina Socinianorum paſſim proponitur, & propugnatur, de qvo & *T. I. Lib. I.* egimus. Abſolutiſſimum Scriptorum Socinianorum Catalogum dedit Sev. Walth. Sluterus *in Propylæo Hiſtoriæ Chriſtianæ, à p.* 186. *ad pag.* 207. qvem ipſi conſignaverat Chriſtoph. Sandius, ſatis illorum notitia inſtructus. Pleriqve illorum libri ſunt Belgice redditi, ac vidi ego Amſtelod. Bibliopolium totum Socinianum, merisqve Socinianorum libris, in Linguam Belgicam converſis, conſtans. Hugo Grotius ſub extremum vitæ ſuæ Socinianismo infectus eſſe creditur à Martino Ruaro, Dithmarſo, cetera Viro docto. (u) Ejus Ruari *Epiſtolarum Centuria* Amſtelod. A. 1677. *in* 8*vo.* edita eſt, ubi habentur Epiſtolæ multæ, tam Socinianorum, qvam noſtrorum qvoqve Theologorum. Multæ etiam ſunt illic Epiſtolæ Grotianæ, & plurima, ad Hiſtoriam Socinianiſmi ſpectantia.

(t) *Bibliotheca Fratrum Polonorum, quos Unitarios vocant*, Irenopoli (ſive Amſtelodami) A. 1668. Tomis compluribus *in fol.* publicata; non continet, uti Morhofius credidit, ſcripta Socinianorum omnia, ad id usque tempus edita, ſed ſola Fauſti Socini, Joh. Crelii, Jonæ Schlichtingii, Joh. Ludov Wolzogenii & Andr. Wiſſowatii, Opera, & Schlichtingii quidem ac Wiſſovvatii non niſi Exegetica. Seriem illorum ac Ordinem, ſub Autorum ſingulorum nominibus exhibet Chriſtoph. Sandii Junioris *Bibliotheca Anti-Trinitariorum poſthuma*, ſive Catalogus ſingulorum hujus Sectæ Scriptorum Vitas ac Opera recenſens, Freiſtadii (h. e. Amſtelodami) A. 1684. *in* 8*vo* à B. W. (Benedicto, ni fallor, Wiſſovvatio, per quem actus eſt atque interpolatus) in lucem editus, longe certe locupletior & accuratior Indice ejusdem Sandii compendiario, per Sev. Wath. Sluterum publicato, quem Morhofius *h. l.* ceu *abſolutiſſimum*, perperam commendavit.

(u) Matt. Ruarus (de cujus vita ac ſcriptis *in Cimbria Literata* fuſius commentabimur) non Dithmarſus fuit, velut ab Autore, & *h. l.* & *T. I. Polyhiſt. L. I c.* 24 §. 102. eſt traditum, ſed Crempenſis Stormarſus, ac Petri, Scholæ Oppidi iſtius Rectoris, Filius. *Centuriam Epiſtolarum* ejus *priorem*, A, 1677. editam, quæ Morhofio ſola innotuit, quadriennio poſt ſecuta eſt *poſterior*. â Davide Filio Amſtelodami A. 1681. *in* 8*vo.* publicata.

34 Anabaptistarum diſcrimina, & dogmata, vide apud *Boſium.* Ceterum qvicqvid illorum ſpectat Hiſtoriam, *Joh. Henr. Ottius, in Annalibus Anabaptiſticis*, A. 1672. editis *in 4to* pleniſſime propoſuit, ubi ſimul omnem Enthuſiaſtarum progeniem recenſet. Ille ſane Liber ad Hiſtoriam iſtorum hominum unice commendandus eſt. Dogmata Anabaptiſtica qvi refutarunt, vide apud *Boſium.*

35 Chiliastarum non tam peculiaris eſt Secta, qvam opinio certa, per omnes pene Religiones, de mille Annis Apocalypticis, diffuſa. Ejus *Hiſtoria* copioſe propoſita in Diſputatione qvadam Ad. Tribbechovii. Scripſit & Samuel Mareſius *Chiliaſmum enervatum.* Qvi vero Chiliaſmum defendunt, plurimi ſane ſunt. Pro illo Gallice Pet. Serarius ſcripſit librum contra Moſen Amyraldum, A. 1657. *in 8vo.* Singularem etiam Tractatum pro illo ſcripſit Dan. Brenius, Socinianus, cujus etiam exſtant *Commentarii*, vel potius *Notæ in Biblia univerſa.* Julius Sperberus, in libro Germanico **von den dreyen** Seculis, idem defendit argumentum, & ultimum illud ſeculum Spiritus S. ſeculum vocat. Scripſit jam tum A. 1622. Andr. ab Hobernfeld *Hieroſolyma reſtituta, ſeu ſeculum Spiritus S. igneum, ſub præſentis magnæ tribulationis quaternarii finem magno lumine ſuum accepturum initium, quo etiam minæ interitus beſtiæ Romanæ, & Mahumetiſmi, ad annum futurum 1624. ex Scriptura S. recenſentur, ac deducuntur.* Verum vana hæc ſunt & inania ſomnia.

36 Enthusiastæ varii ſunt generis, qvibus an accenſeri Valentinus Weigelius debeat, aliqvi dubitant. Verum tamen eſt, multos illum habuiſſe errores, licet Vir cetera pius fuerit. Ejus errores Nicolaus Hunnius ſingulari libro refutat. Summam ejus dogmatum Boſius *à p.* 318. *ad* 323. recenſet. Scripſit & Theodorus Thummius librum, cui Tit. *Impietas Weigeliana*, Tubingæ 1650. *in 4to.* Multos occupavit illorum hominum doctrina pietatis ſpecie, & affines ipſis ſunt Fratres Roseæ Crucis, de qvibus libro peculiari egit Andr. Libavius. Defendit illos Michaël Mayerus multis libris. Unus ex illis, Ægidius Gutmann, librum ſcripſit Germ. cui Tit: **Offenbahrung der Göttl. Majeſtät** / *in 4to.* ubi multa habentur paradoxa. Succeſſu temporis plures propullularunt hujus farinæ homines. (x) Exortus eſt Jacobus Böhme, homo plebejus, ſed miri ac ſingularis ingenii, cujus exſtant tam Theologica, qvam Philo-

(x) De Jac. Böhmio Autor, & *h. l.* & alibi (*Tomo ſc. I. L. I. c.* 10. §. 27. 28. *& T. II. Lib. II. P. I. c.* 3. §. 8.) benignius, quam Theologi plerique, judicavit, Chymicorum, Scriptores hujus farinæ μυςικωτέρȣς obſcuriores adamantium atqve excuſantium, morem ſecutus. Operum Böhmii Germanicorum Editionem noviſſimam, ab Henrico Ammersbachio, niſi memoria fallit, *in 4to* curatam, in Germania, non in Belgio, prodiiſſe, Typi oſtendunt. Sam. Pomarius, ex profeſſo, libroque peculiari, doctrinam ejus non refutavit, ſed in ſcripto tamen Anti-Gutmanniano vernaculo bipartito, publico Eccleſiaſtarum Lubecenſium, Hamburgenſium & Lüneburgenſium, nomine A 1677. & 1679 edito (**Abgenöhtigte Lehr- und Schutzſchrifft gegen den Gutmanniſchen Offenbahrungs**-Patron, paſſim vellicavit. De Dav. Georgio, Joh. Labadio & Antonetta Bourignonia, horumque Sectis & Adverſariis, *Iſagoge* mea *ad Hiſt. Cimbr. P. II. Cap. V. & VI.* Autoresque alii, iſtic allegati, poſſunt conſuli.

Philoſophica, plena abſtruſorum ſenſuumqve Cabaliſticorum, de qvibus qvid dici debeat, non liqvet. Lutheranæ Eccleſiæ membrum fuit, totiesqve à Theologis noſtris in Examen vocatus ſic reſpondit, ut illum damnare non auſi ſint. Qvæcunqve ab illo ſunt ſcripta, videntur qvaſi per Enthuſiaſmum ſcripta, nec diſſimulavit ipſe viſiones & ſomnia ſibi divinitus, ut dicebat, oblata. Cetera Vir erat pius, pacificus, nemini moleſtus, & qvotidiano ſuo labore victitans. Scripſit *prophetias de temporibus ultimis* ineditas, de qvibus mira dixerunt, qvi eas legerunt. Attingit qvæſtiones, tam Theologicas, qvam Philoſophicas utiliſſimas. Synopſin doctrinæ ejus recenſet Henr. Morus in Operibus ſuis Philoſophicis, Latine editis, qvi damnare non audet Virum hunc. Scripſit inter alia *Reſponſiones ad* 40. *quæſtiones de anima*, qvas ipſi propoſuerat Medicus aliqvis, qvi ſe plus ab ipſo didiciſſe profitebatur, uno alteroqve Colloqvio, qvam longis per Orientem peregrinationibus. Dignæ illæ ſunt viſæ Joh. Angelio Werdenhagen, JCto, ut Latine redderet, & notas ſuas adjiceret, qvi liber eſt editus Amſtelod. A. 1632. *in* 24. ſub Tit. *Pſychologiæ veræ.* Nuper incidit in ejus ſcripta qvidam Quirinus Kuhlmannus, Uratislavienſis, Juvenis ingenioſus; adeo iſtorum lectione ineſcatus, ut ſe totum Enthuſiaſmo tradiderit, ac ipſe librum ſcripſerit, cui Tit. Neu-begeiſterter Böhm. Scripſerat antea *Epiſtolas duas*, unam de arte Combinatoria, alteram de admirabilibus qvibusdam inventis, ad Athan. Kircherum, qvi ipſi etiam reſpondit, literæqve ſunt ſimul editæ Lugd. Batav. A. 1674. *in 8vo.* Edidit & *Prodromum quinquennii mirabilis* Lugd. Batav. Ann. 1674. *in 8vo.* Ubi proponit nova ſua in re literaria inventa. Nunc ille per terrarum orbem errat, ſuiqve ingenii homines ubiqve compellat. Scripſit & *Epiſtolas Londinenſes*, qvarum Nona edita eſt, in qva multa habentur prophetica de ultimis temporibus, Roterod. A. 1679. *in 12mo.* Doctrinam Böhmii, ejusqve Clientum, nuperrime refutandam ſuſcepit *Samuel Pomarius*, Superintend. Lubecenſis. Nunc Opera Böhmii junctim recuſa prodiiſſe in Batavia dicuntur. De David Joritis ſingulari libro D. Friedericus Jeſſenius, Paſtor Primarius Kilonienſis, egit, qvi & Hiſtoriam Dav. Georgii deduxit, & doctrinam refutavit. Contra Indifferentes Moſes Amyraldus ſingularem librum ſcripſit, qvi è Gallica Lingua in Germanicam converſus prodiit Lipſ. A. 1667. *in 12mo.* Orientalium Chriſtianorum differentias & dogmata propoſuit Boſius *Diſſ. III. de Statu Europæ, Introductioni adjecta.* Multa poſſent huc alia referri. Noviſſimis enim his temporibus novi ſunt orti Errores, novæ Sectæ, uti *Labadiſtarum*, & eorum, qvi *Antonettam de Bourignon* ſequuntur, de qvibus libri editi omnibus ſunt cogniti. Nos hic Autores Theologicos ſeponimus, & ad JCtos progredimur.

FINIS LIBRI QUINTI.

POLYHISTORIS
TOMI III.
SIVE
POLYHISTORIS PRACTICI, LIBER VI. JURIDICUS, DE SCRIPTORIBUS JURIS.
SECT. I.
De Jurisprudentiæ Univerſalis Scriptoribus.

§. 1. *Commendantur Juris Cultori Ethicæ & Politicæ Doctrina, & quidem Ariſtotelica, & Scriptorum de Juſtitia & Jure Scholaſticorum Lectio cum ſelectu inſtituenda. 2. Franc. Baconis Verulamii Cogitatorum de Jurisprudentia Univerſali imperfectio. Deſcriptio ejus. Judicia de Adoardi Gualandi Methodo Philoſophiæ Moralis ac Civilis, & Vinc. Turturetti Parallelis Ethico-Legalibus. 3. Nec non de Rob. Scharrockii & Sam. Pufendorffii Scriptis de Officiis. 4. Thom. Hobbeſius, Novator in J. Nat. à Rich. Cumberlando dextre confutatus. Julii Cæſaris Conatus de Jure in Artem redigendo fruſtranei. Juſtinianus male de Jurisprudentia meritus. 5. Elogium Librorum Hug. Grotii de Jure Belli & Pacis. Judicia de Illuſtratoribus illorum, J. Frid. Gronovio, J. Henr. Bœclero, Caſp. Zieglero, Joh. Ad. Oſiandro, Joh. Feldeno, Th. Graswinckelio, Henr. Henningio, J. G. Simone, Sam. Rachelio, nec non de Guilb. Grotii, Mart. Schookii & Jani Klenkii, Libellis de Jure Naturali. 6. De Alberici item Gentilis Scriptis de Jure Belli, Joh. Seldeni vero, Joach. Hopperi, Sam. Pufendorffii, Dan. Mevii, Rich. Zouchei, Er. Mauritii, Franc. Jul. Chopii & Joh. Feldeni, de Jure Nat. & Gentium. 7. Commendantur Diod. Thuldeni & Chriſtoph. Ehemii de Principiis Juris Tractatus. 8. Lanx ſatura Scriptorum de Juræ Naturæ, argumentisqve ejus Specialibus, Miscellaneorum.*

1 CUm Jurisprudentia propago ſit Ethices ac Politices, neceſſario earum illi principia ſunt præmittenda; atqve in his diſciplinis qvaſi ſolum & fundus eſt hujus doctrinæ. Ut hic principia jacta fuerint, ita omne erit, qvod illis ſuperſtruetur. Genuini hic & limpidiſſimi fontes turbidiſſimis lacunis ſunt præferendi. Qvicqvid Ariſtoteles, ejusqve Interpretes, tradiderunt, pro fundamento ſubſterni

ſubſterni debet. Si qvis enim ad heterodoxa nonnullornm Novatorum ſtatim in limine digreſſus fuerit, in errores infinitos paulatim prolabetur. Nolo hic repetere, qvæ de doctrina morali ſupra nobis dicta ſunt, qvorum non exigva pars Jurisprudentiæ etiam applicari poteſt. Dixi etiam de iis, qvi è Scholaſticis argumentum *de Juſtitia & Jure* uberrimis Commentariis exſecuti ſunt Leonh. Leſſio, Ludov. Molina, Dominico Soto, aliisqve, de qvorum uſu ad Jurisprudentiam Univerſalem legi præterea etiam Grotius poteſt, & Commentator ejus, J. Henr. Bœclerus, ille *in Prolegomenis Operis de Jure Belli & Pacis*, hic *in Prolegomenis Commentarii ſuper illud Opus.* In iſta tamen librorum mole excutienda ita eſt verſandum, ut ea tantum ſeponamus ex illis, qvæ ſpectant ad officia hominum in ſocietate aliqva civili conſtitutorum, & *ſpeciatim*, qvæ ad Jurisprudentiam pertinent. Nam multa in iis pertractantur, qvæ ſunt fori Theologici, aut qvæ ſunt, ad oſtentandum ingenium, ſubtilius potius excogitata, qvam ut uſum aliqvem in vita, & doctrina Civili, habeant.

Franc. Baco Verulamius, in ſuo *de Augmentis Scientiarum* Opere, inter deſiderata 2 ponebat *Juſtitiæ Univerſalis doctrinam*, qvam *lib.* 8. ejus *Operis* qvibusdam Aphorismis proponit. Sed in iis nihil aliud invenimus, qvam cogitata qvædam de Legibus ad certas Reipubl. formas attemperandis, non qvidem illa contemnenda, ſed qvæ tamen tam vaſtum objectum non exhauriunt. Pertinent illa tantum ad prudentiam Nomotheticam, qvæ particula tantum Jurisprudentiæ Univerſalis dici poteſt ac debet. Eſt itaqve Jurisprudentia Univerſalis mixta qvædam è Principiis Ethicis & Politicis diſciplina, è qvibus deinde deducuntur illa, qvæ ſpecialioris objecti ſunt. Neſcio, an tale qvid in animo habuerit Adoardus Gualandus, Piſanus, Epiſcopus Cæſenas, qvi librum ſcripſit, cui tit. *Moralis Philoſophiæ, ac totius facultatis Civilis, vera & abſoluta Methodus*, Romæ editum A. 1604. *in fol.* Latius ſane extendit ſua objecta, qvam fit vulgo ab iis, qvi diſciplinas has ſeorſim tractant. Non diffuſus eſt in illis, qvæ ad juſtitiam pertinent, & ſe in qvæſtiones ac theſes demittit jurisprudentiæ, qvæ practicæ diſciplinæ, ſeu Philoſophiæ, ſunt propiores. *Libri* ejus *octavus & nonus* de Juſtitia, Jure & Legibus agunt, in qvibus confuſiora paululum videntur eſſe nonnulla & μικρόλογα. Qvi *Parallela Ethica & Legalia* ſcripſit, *Vincentius Turturettus*, inter Locor. Comm. Scriptores potius eſt referendus, qvam eos, qvi juſta methodo deducunt dogmata.

Lucem etiam Jurisprudentiæ Univerſali commendant *Scriptores* de *principiis* 3 *Actionum Humanarum*, item qvi de Officiis egerunt, de qvibus ſupra diximus. Ad argumenta Juridica accommodatius illa tractavit Robertus Scharrockius, Anglus, qvi ad Jus Naturæ totam hanc retulit doctrinam, qvem in Germania, cum *notis* ſuis recudi fecit Dominus D. Sam. Reyherus *in* 12*mo.* Sed ego qvidem in Scharrockio non videor mihi deprehendere hoc argumento dignam ἀκρίβειαν. Multa enim miſcet digna indigna relatu, adeo ut & jejunam illam liticulam Theologorum Batavorum de *Capillorum habitu* non omiſerit, operoſe ab utraqve parte adductis argumentis. Multa generalibus qvibusdam Locis Comm. abſolvuntur. Adverſus Hobbeſium non

raro diſputat. Accuratius paululum hoc in argumento verſatus eſt SAM. PUFFENDORFIUS, cujus exſtat libellus *de Officio Hominis & Civis, juxta legem naturalem.* Sed communiora illa ſunt omnia, unde qvidem jurisprudentiæ lux accedere poteſt. Plurima tamen ex illis in actibus internis terminantur, aut ad eos externos actus referuntur, qvi non æqve ad juſtas in civitate actiones pertinent. Accenſeri qvoqve illis poteſt ROB. SANDERSONIUS, cujus libellus *de obligatione in conſcientia* in Germania eſt recuſus.

4 Si NOVATORES veſtigemus, THOM. HOBBESIUM habemus, qvi, in libris ſuis civilis argumenti, profana & paradoxa principia poſuit, unde, qvod deducit Naturæ jus, plane aliter formatum eſt, qvam qvod ex ſanioris Philoſophiæ principiis extructum eſt. Hunc ſingulari refutavit Richardus Cumberlandus *Diſquiſ. de LL. Naturæ*, Lond. A. 1672. edita, diligenter legendus. Illud enim, qvod eſt in Hobbeſio præcipue ulcus, tangit, qvo detecto, non eſt tantus à gangræna iſta in progreſſu juris metus. Neqve enim dicam nunc de ceteris ejus, vel Antagoniſtis, vel Hyperaſpiſtis. Non enim facit ad noſtrum inſtitutum. De Jure in artem reducendo jam tum Ciceronis tempore actum fuit, & hoc opus, qvaſi triumphorum ſuorum appendicem, Jul. Cæſar affectabat, ſed nihil illo tempore actum eſt, neqve qvidem perfici tam exiguo tempore poterat, & in tam vaſtis JCtorum Voluminibus. Neqve fuit poſt illa tempora, qvi opus hoc aggredi auſus fuerit, qvanqvam varii fuerint Juris Juſtinianei Compilatores. Ne qvid dicam de Juſtiniano ipſo, qvem de tota Jurisprudentia male meritum eſſe, non è vulgo JCti autumant, qvod in Compendium, aut velut ad Locos Comm. redegerit JCtorum ſententias. De qva re infra videbimus.

5 HUGO GROTIUS præcipuam Jurisprudentiæ partem, & qvidem Univerſalis, attigit *in libris ſuis de Jure B. & P.* ſed eam partem tam præclare nobis depinxit, ut nulli ſint poſt hunc Appellem, qui hanc tabulam ſe abſolvere poſſe confidant. Ac ſane iſta in parte, de pace ac bello qvæ agit, omnia poterat civitatis tempora & jura complecti. Frater ejus, *Guilielmus*, generalem de *principiis Juris naturalis* libellum ſcripſit, non qvidem fratris Operi comparandum, ſed tamen non omnino ſpernendum, cum hactenus neminem habeamus, qvi doctrinam illam iſta brevitate complexus fuerit, cujus ille lineamenta duxit, licet ad expoliendum minus ingenii habuerit. In Hug. Grotii Opus certatim prodierunt Virorum doctorum Commentarii, ac nuper ipſius nova editio in Belgio data in lucem eſt, cum qvibusdam *Diſſertt & Notis* Joh. Frid. Gronovii, qvæ extemporales eſſe videntur, neqve à Gronovio hunc in finem concinnatæ, ut lucem aliqvando adſpicerent. Poſt mortem ejus, ut ſolet fieri, conqviſitum eſt, tam ab Hæredibus, qvam à Typographis, qvicqvid ejus nomen præfixum habet. Non pauca ſunt, in qvibus ipſe diſſentit â Grotio, argumenta adverſus ipſum velut in aciem producens, ac tangit difficillimas nonnunqvam qvæſtiones, qvorum omnium uſus eſſe poteſt non contemnendus in his argumentis verſanti. Cœpit in libros Grotii Commentarios edere J. Henr. Bœclerus, Vir ad

hæc

hæc ſtudia natus, ſed pervenit tantum usqve *ad VIImum Caput Lib. II.* Aliqva iſtius Commentarii latitare apud Hæredes dicuntur, ſed, ut ego puto, inelaborata, qvorum editionem, credo, omittent Hæredes, *ne turpiter atrum deſinat in piſcem mulier formoſa ſuperne.* Qvoniam enim ipſe ultimam manum illis non addidit, vix ſperanda eſt tanta illorum ἀκρίβεια. Poſt illum plures hoc Opus ſunt adorti. Caſp. Ziegleri *notæ* breves ſunt quidem, ſed utilia tamen afferunt, præcipue illa, in qvibus vel illuſtratur Jus Commune, vel ab Autore diſceditur. In Theologorum etiam cenſuras incurrit, Joh. Ad. Oſiandri præprimis, qvi ſingularem librum conſcripſit, qvo impugnat illa, qvæ heterodoxa videntur. Sed facile eſt in illum lapidem impingere, cum in alienæ religionis Scriptoribus ſemper inſidias metuamus. Scripſit & in Grotium *ſtricturas*, Joh. Feldenus, qvas data occaſione edidit olim Boeclerus. Refutavit has Theod. Graswinckelius, non dignus tamen tanti Viri Hyperaſpiſtes. Exſtat & Henr. Henningii *Commentarius* in Grotium, qvi impetus magnos ad illam rem attulit. J. Georg. Simon eo utilius eſt, qvod coacervet Autorum vel conſentientium, vel diſſentientium, loca. Exſtat etiam Val. Velthemii in illum *Commentarius*. Promiſerat qvoqve *Martinus Schoockius* qvædam in illum, qvæ tamen non viderunt lucem, ſed morte ejus ſunt intercepta. Dubito autem, an operæ pretium facturus fuiſſet, nam, qvantum ex *Diſſertatione* ejus *de Jure naturali* colligere licet, operoſe qvidem ſatis in hoc argumento, ſed non tanto cum delectu, verſatur. Erat enim illi plerumqve extemporalis librorum ſcriptio, qvalis profecto in tam gravi argumento eſſe non debet. Videbimus etiam aliquando fortaſſis Domini Sam. Rachelii labores in Grotium. E Grotii Opere Epitomen aliqvam confecit Janus Klenckius, qvi libello exiguo titulum ſuſpendit magnificum, *Inſtitutionum J. naturalis & gentium*, nihil vero aliud agit in illo, qvam ut Grotii Pediſſequus methodo Erotematica, ſententias ejus in Compendium redactas, in uſum tyronum proponat. In Batavis primum editus eſt liber, poſtea in Germania recuſus Jenæ A. 1666. in 12.

Scripſerat ante Grotium Albericus Gentilis *libros tres de Jure belli*, duosque *de Jure Romanorum armorum*, doctos eqvidem & eruditos, nec è jure civili ſolum, ſed & morali, & prudentia Civili, illuſtratos. Subtilius vero diſputavit, & altioribus è principiis eruit ſua Grotius, explicatius qvoqve omnia propoſuit, ut merito illi palma præ Alberico debeatur. Æmulatus eſt Grotium Joh. Seldenus, cujus exſtat *de Jure naturæ & gentium, ex mente Hebræorum*, liber, in Germania recuſus, in qvo Jus naturale ad Juris Noachidarum capita reduxit. Specialius itaqve, & ex unius gentis ſenſu, de Iure Naturæ Gentiumqve hunc ſcripſit, cui addi debent ejusdem *de Synedriis Hebræorum*, *& de Uxore Hebraica* Libri. Joachimi Hopperi *Sedaardus*, qvem Herm. Conringius edidit, ceteriqve ejus libri, officinam hujus juris ſapere videntur. Philoſophice certe tractat Iura Iuſtinianea, non contemnendus qvidem, ſed qvi methodo Dialogiſtica involvit & abſcondit ſententias, & neſcio qvid interdum platoniſare mihi videtur. Samuel Puffendorffius deniqve hoc argumentum de jure Naturæ & Gentium ſpeciatim ſibi tractandum ſumſit. Ediderat 6

is

is antea *Elementa Jurisprudentiæ*, in qvibus multa ſubtiliter diſputantur. Plurima ex illis mutata videas ampliore *de jure naturæ & gentium* Commentario, in qvo attentius rem ſuam agit, & in ipſa Jurisprudentiæ penetralia intimius ſe demittit, methodo qvoqve alia utitur. Sunt, qvi illum Hobbeſii ſententias plus æqvo ſeqvi opinantur; ſed tamen & ipſe ab Hobbeſio in plurimis diſſentit, ac profanas nonnullas ejus ſententias maſcule ſatis impugnat, inter qvas & illa eſt de ſtatu naturæ ex lege. Sunt & è Theologis nonnulli, qvi in illo Heterodoxa nonnulla reprehendunt, fuitqve ipſi acris cum qvibusdam decertatio. Primus certe eſt, qvi hujus tituli librum in lucem edidit. Deſtinaverat qvoqve hoc argumentum curis ſuis Dav. Mevius. Affectum enim Opus habuit, cui titulum erat daturus *Jurisprudentiæ gentium*, ſed ultimam illi manum non admovit. Prodiit poſt obitum ejus liber, cui titulus: *Prodromus Jurisprudentiæ gentium Civilis & Communis.* Sunt qvædam hic generales Diſputt. de Origine & progreſſu Juris gentium primævo & ſecundario, de præceptis naturalibus ex natura derivatis, qvibus Jurisprudentiæ hujus latifundium ſe exhaurire poſſe putat, & qvædam alia de Juſtitia & Jurisprudentia, poteſtate Imperantium circa leges &c. Erat vir ille Legum Romanarum, atqve hodierni Juris, peritiſſimus, adeoqve huc potiſſimum reſpexit, neqve ex tam ſublimibus principiis rem totam eruit. *De jure gentium miſcellaneas aliqvas qvæſtiones* ſcripſit Richardus Zoucheus, Anglus, in qvibus methodus eſt nulla. Hiſtoriam juris naturalis, & præcipuorum ejus capitum, ad mentem Orientalium & Græcorum, brevi Specimine, ſed docto & ſpecioſo, delineavit Ericus Mauritius, qvi tamen, cum hic viveret, *de jure naturæ* Commentarium pleniorem ſub manu habebat. Franciscus Julius Chopius ad duo Juris Capita, *Poteſtatem ac Obligationem*, omne jus deduxit, exemplis e Jure Rom. petitis, atqve hunc ſuum conatum titulo *Philoſophiæ juris veræ* ornavit. Liber editus eſt Lipſiæ A. 1650. in 4to. Referendus tamen potius eſt ad illos, qvi Jus Juſtinianeum nova methodo propoſuerunt. Joh. Feldeni *Elementa Juris univerſi* ex jure ſpeciali Juſtinianeo exſtruunt Jurisprudentiam Univerſalem, qvæ illuc proprie non ſpectat. Qvorſum enim pertinet illa tam prolixa tractatio de ſtatu Romanæ Reipubl. de Imperatoribus Romanis? ſi hæc ita miſcere velimus, omnia confundemus.

7 Diodorus Thuldenus, Prof. Lovanienſis, *de principiis Jurisprudentiæ libros IV.* ſcripſit, in qvibus, ex jure Juſtinianeo, generalia qvædam de juſtitia, Jurisprudentia, æqvitate, ſummo Jure, Legibus XII. Tabularum, aliisqve Juris Romani ſpeciebus, commentatur, potius ad Hiſtoricos juris, qvam ad hanc claſſem referendus, prodierunt Lovanii A. 1655. in 8. Omiſeram pene Chriſtoph. Ehemii elegantem librum *de principiis Juris*, in qvo ille multa copioſe de Jure ordinando diſputat, & conſilia potius ſuppeditat, qvomodo Jurisprudentiæ Syſtema poſſit adornari.

8 Sunt & qvidam *Autores*, qvi in *univerſum* qvædam de Jure Naturæ & Gentium commentantur, non tamen ut Syſtematice tractent, ſed ad ſpecialia deſcendant. Spectant huc Joh. Fridericus Hornius *de ſubjecto juris naturæ*, Hugo de Roy *de eo, qvod juſtum eſt*; Samuelis Rachelii *Diſputt. variæ de jure naturæ & gentium.* Ne

qvid

qvid dicam hic de Theologis, qvi ſua qvadam ratione Jus Naturæ proponunt, uti Joh. Ad. Oſiander in *Typo juris naturæ.* Legendus qvoqve eſt Joh. Ludov. Praſchius, Senator Ratisbonenſis, *in JCto vero & perſonato*, ubi multa de Jure univerſali hoc & Juſtinianeo. Si ad argumenta ſpecialia, qvæ ex Jure hoc univerſali deducta ſunt, deſcendere velimus, magnum hic poſſemus Catalogum illorum texere. Pertinent huc *Tractatus de dominio maris* Joh. Seldeni, Hug. Grotii, Theod. Graswinckelii, Palatii, Jacobi Gothofredi, Mart. Schookii, H. Grotii *Tractatus de Æqvitate*, noviſſimæ Editioni Operis de J. B. & P. ſubnexus, Rich. Zoucheus *de Legati delinqventis Judice competente*, J. Henr. Bœcleri & Sam. Puffendorffii Diſſertationes de variis argumentis, Rob. Scharockius *de variis Incontinentiæ Speciebus*, H. Grotius *de Imperio ſummarum poteſtatum circa ſacra*, Paulus Sarpius *de jure Aſylorum*, Radbodus Herm. Schelius *de Pace*, Petrus Muſæus *de Pœnis*, Jac. Thomaſii varia *de Latrocinio gentis in gentem*, *de Duellorum moralitate*, *de Juſtitia Belli Punici*, *de Statu ex lege naturali*, Albericus Gentilis *de Vi Civium in Principem ſemper injuſta*, Radbodi Herm. Schelii *Tractatus de jure Imperii*, ejusdem *Libertas publica*, *& de Tyrannicidio*, Caſp. Ziegleri *Exercitationes circa Regicidium Anglorum*, Joachimi Stephani *Demonſtrationes Politicæ*, Joh. Phil. Slevogt *de jure Retorſionis*, Jac. Thomaſius *de Oſtraciſmo*, Lamberti Veldhuſii *Tractatus de juſtitia divina & humana*, ejusdem *Tractatus de naturali pudore & dignitate hominis*, in qvo agitur de Inceſtu, Scortatione, Conjugio, Adulterio, Polygamia, ac *Diſſertatione de principiis juſti & decori* (qvæ omnia reperiuntur in *Operibus* ejus, Roterod. A. 1680. junctim editis,) Henr. Uffelmann *de ſermone, qvo homo homini* obligatur, Cl. Salmaſii & Joh. Cloppenburgii Controverſiæ *de re uſuraria.* Hæc, & ſimilia, notatu digna ſunt, nam illuſtrant ſpeciales materias hujus argumenti.

Sect. II.

De Scriptoribus Juris Specialibus, & qvidem certarum gentium.

§. 1. JUs Hebræorum propoſuerunt & illuſtrarunt Moſes Maimonides, Joh. Seldenus Gvilh. Schickardus (à Cl. Salmaſio plagium paſſus,) J. C. Wagenſeilius, & Scriptores de Rep. Hebr. inter qvos Pet. Cunæus eminet. 2. *Anonymi Collatio Antiqva Legum Moſaicarum & Romanarum, & Joſuæ Arndii Manuale Legum Moſaicarum.* 3. *Jus Ægyptiorum Diod. Siculus, Joh. Lud. Praſchius & Athan. Kircherus, Leges variarum Gentium Hellanicus,* 4. *Jus Spartanorum (ab Ægyptiis derivatum) Nicol. Kragius, Jus Athenienſium Sam. Petitus, Cl. Salmaſius, Deſid. Heraldus, Ant. Thyſius, illuſtrarunt.*

1 INter gentes, qvæ jus & leges certo ordine conſcripſerunt, primi procul dubio ſunt Hebræi. Hebraicum autem jus libris Moſis potiſſimum continetur. Ejus juris partitio varie, tum à Chriſtianis, tum Rabbinis, inſtituitur. Ioh. Seldenus occupavit hoc argumentum *in libro de jure naturæ & gentium, juxta diſciplinam Hebræorum*, cujus præterea alii qvoqve exſtant libri, v. g. *Uxor Hebræa, Tr. de ſucceſſionibus*, &c. (a) Inter Rabbinos fertur à Moſe Maimonide (qvi primus ineptire deſiit inter Rabbinos) collectum eſſe totum Iuris Hebræi Corpus, qvod nondum in Linguam Lat. converſum poſſedit I. Henr. Hottingerus, teſte Mauritio *de principiis Iuris publici, c. 3. n. 24.* Qvæ ad leges Forenſes Hebræorum pertinent, illa Ioh. Seldenus *in libb. de Synedriis* potiſſimum tractavit. (α) *Ius Hebræorum Regium* ſingulari libro perſecutus eſt præſtantiſſimus Gvilh. Schickardus, unde multa cepit Salmaſius, cum adverſus Ioh. Miltonum diſputaret, licet illud alte diſſimulet. Vir ille fuit in Hebræarum antiqvitatum cognitione verſatiſſimus, ut oſtendunt Scripta ejus edita, inedita vero tranſiiſſe in Regis Galliæ Bibliothecam dicuntur. Politiam Iudaicam ſingularibus libb. deſcribunt, Car. Sigonius, Ioh. Steph. Menochius, Bonav. Corn. Bertramus, Pet. Cunæus, qvi & ICtus, rei literaturæqve Hebraicæ peritiſſimus fuit. Plurima autem, ut ipſe fatetur, ex Moſe Maimonide deſumſit, ac fuit ſane libellus ille multis adjumento, argumentum hoc magno cum apparatu tractantibus. Iura Pontificum & Sacerdotum Hebræorum Ioh. Seldenus ſingulari qvoqve libro deduxit. Qvæ ad jus repudii & matrimonii ſpectant, Ioh. Seldenus attigit in *Uxore Hebræa*; Joh. Chriſtoph. Wagenſeilius vero Prof. Altorfienſis, plenius hoc argumentum deduxit *in Commentario ſuo ſuper librum Sota de Uxore adultera*, cui fortaſſis plura adhuc in Iudaicis rebus aliqvando debebimus.

2 Leges ipſæ Iudæorum à Moſe traditæ ſunt in SS. Literis, unde rivulos ſuos pleræqve gentes derivarunt, apud qvas exſtant harum legum aliqva veſtigia. Suntqve

(a) Corpus Juris Hebræi, Moſis Maimonidis, qvod J. Henr. Hottingerum poſſediſſe Er. Mauritius teſtatur, eſt celebre illud Opus Qvadripartitum, Venetiis A. 1574. in fol. excuſum, יד החזקה (*Manus Fortis*,) cujus Partium, Librorum & Sectionum ſingularum, Argumenta, cum Commentatoribus ejusdem Judaicis, Joh. Buxtorfius *in Biblioth. Rabbinica, p. 345-349.* enumerat, laudes autem Mart. Geierus, *in Ep. Dedic. & Præf. Tr. de Luctu Hebr. nec non ipſo Tr. p. 3.* Pet. Cunæus *L. I. de Rep. Hebr. c.* 2. p. 11. 12. aliiqve decantant. Totum Latine nondum prodiit; Librorum tamen aliqvot & Sectionum Verſiones Ludov. Compeigne de Veil, Humphridus Prideaux, aliiqve, dederunt. Ex hoc Opere, aliisqve Scriptoribus Rabbinicis, Hottingerus ipſe haud parum ſubſidii habuit, cum *Juris Hebræorum Leges CCLXI juxta νομοθεσίας Moſaicæ Ordinem atqve Seriem digeſtas & ad Judæorum mentem, ductu R. Levi Barcelonitæ, propoſitas*, Tiguri A. 1655. in 4to publicaret; cuius Libri, nec à Mauritio, nec à Morhofio, ullam miror eſſe factam mentionem. Vid. de illo J. Henr. Heideggeri *Vitam Hottingeri, ad. A.* 1655.

(α) Wilh. Schickardi *Jus Regium Hebræorum*, Argentinæ antehac A. 1625 in 4to editum, Notis ac Animadverſionibus prolixis & luculentis à ſe illuſtratum, Lipſiæ A. 1674. in 4to recudi curavit Joh. Bened. Carpzovius Jun. Theologus Lipſienſis.

qve in ipſis Romanis Legibus non pauca inde deſumpta. (*b*) Exſtat *Moſaicarum & Romanarum Legum Collatio antiqua*, ex integris Vett. JCtorum Libris, ante tempora Juſtiniani, deſumpta. Incerti qvidem Autoris, ſed magni pretii liber, qvod multa in illo inveniamus fragmenta Vett. JCtorum, qvæ in *Corpore Iuris* non reperiuntur. Edidit illam è Biblioth. ſua Pet. Pithæus cum *notis* ſuis, Heidelb. A. 1603. *in fol.* Similis argumenti Scriptum eſt *Manuale Legum Moſaicarum*, à Joſua Arndio ſcriptum, in qvo Catalogum Legum recenſet 1. ex partitione Judæorum, 2. ex partitione Chriſtianorum. Parallela è Pentateucho loca adjicit. Specialia qvædam jurium Hebræorum nonnunqvam attigerant Joh. Buxtorfius, Henr. Hottingerus, Aug. Varenius, Joh. Friſchmutius in variis Scriptis.

Ab Hebræis ad Ægyptios progredimur, gentem olim cultiſſimam, nam ab 3
Hebræis ad illos veniſſe Leges veriſimile eſt, qvanqvam Joh. Marshamus, Eqves Auratus Anglus, *in Canone ſuo Chronologico*, ab Ægyptiis ad Hebræos leges & ritus multos perveniſſe, exiſtimet, qvæ ſententia neſcio qvid profani habet. Ægyptiarum legum Diodorus Siculus *in Bibliotheca* non paucas recenſet. Si supereſſent, qvæ Hellanicus περὶ νομικῶν βαρβαρικῶν, *de legibus & moribus Barbarorum* ſcripſit, fortaſſis & plura de aliis gentibus teneremus. Leges Ægyptiorum, ex Diodoro Siculo, peculiari Diſſertatione explicuit, & earum rationes prolixe inqviſivit Joh. Ludov. Praſchius, Argentor. A. 1657. Legi etiam poteſt Athan. Kircherus *in Oedipo Ægyptiaco*, *parte illa*, *quæ de Rep. agit.*

Ab Ægyptiis ad Græcos, ut omnis pervenit ſapientia, ita & Prudentia ci- 4
vilis, & uberrimi ejus fructus, bonæ leges, qvas ab illis petiere Legislatores Græcorum, uti multa indicia ſunt tam in Spartanæ, qvam Atticæ gentis legibus. Nam ex illis habemus aliqva fragmenta, unde poſtea Gens Romana non pauca mutuata eſt, in jure gentis ſuæ conſtituendo. Spartanorum qvidem leges comprehenſæ certo libro non ſunt, ſed earum tamen lacinias aliqvas collegit Nicolaus Kragius *in Rep. Lacedæmoniorum.* Si qvis conferat leges illas cum Ægyptiis, exacte ſibi reſpondere animadvertet. Celebre inter Græcos Athenienſium Jus eſt, cujus plura adhuc ſuperſunt fragmenta, tnm in Hiſtoricis Græcorum, tum in Oratoribus. Jus vero Athenienſium Civile è Legibus & Plebiſcitis maximam partem conſtabat. Senatus-Conſulta, niſi accederet Populi auctoritas, annua tantum erant, qvamdiu ſcil. harum Legum Latores Reipubl. præeſſent Eas Leges, ex Hiſtoricis & Oratoribus, ſub titulis ſuis, peculiari Corpore collegit Samuel Petitus, & *Commentario* doctiſſimo illuſtravit, qvod Opus Pariſ. A. 1635. *in fol.* prodiit, *in 8vo* libb. diſtinctum. Poſt illum Juris

(b) *Collationis Legum Moſaicarum & Romanarum* Antiqvæ Autor fuiſſe perhibetur Licinius Rufinus, non JCtus ille Alex. Severo, Imperatori, coævus (qvocum Noſter à Joh. Bertrando, *Lib. I. de Juriſperitis p.* 180. 181. 182. confunditur,) ſed alter hujus nominis, duobus illo ſeculis Junior, incertum an JCtus jextra Controverſiam vero Chriſtianus. Vid. Jac. Gothofredi *Manuale Juris, P. II. c.* 2. §. 10. *p.* 59. 60. 61. Æg. Menagii *Amœnitates Jur. Civ. c.* 7. & *Homonymoſcopiam* noſtram, *P. II. c.* 4. §. 56. p. 402. 403.

hujus capita nonnulla illuſtravit peculiaribus qvibusdam libris Claud. Salmaſius, cui cum Deſiderio Heraldo lites multæ interceſſerunt circa nonnulla juris hujus capita. Ejus *Obſervationes ad jus Atticum*, & *Romanum*, & *miscellæ defenſiones pro ſuis obſervationibus*, prodiere Lugd. Bat. A. 1644. & 45. *in 4to.* Heraldi vero *Jus Atticum cum Romano collatum in fol.* Pariſiis. Conferri poſſent cum his Scriptoribus illi, qvi Remp. Atticam deſcripſerunt, Guilh. Poſtellus & Ant. Thyſius, qvi brevem aliqvam & compendiariam *Juris Attici & Romani comparationem* inſtituit.

Sect. III.

De Libris & Scriptoribus Juris Romani, & quidem illis, qui in Veterem Jurisprudentiam ſunt commentati.

§. 1. Legum Regiarum Fragmenta, à variis viris doctis collecta & illuſtrata. Laudatur Diſſ. Joh. Seldeni ad Fletam. 2. Leges XII. Tabularum. Editores illarum & Commentatores, inter qvos Conr. Rittershuſius & Jac. Gothofredus præſertim extolluntur, hujusqve Fontes qvatuor Juris Civ. commendantur. 3. Fori Veteris Romani Proceſſum ac Solennia Guilh. Budæus, Formulas Barn. Briſſonius, expoſuit. 4. Leges poſt XII. Tabb. latæ ac receptæ. Hiſtoriæ Legum Romanarum Scriptores. Collectores earundem, Ludov. Charondas, & hoc accuratior Ant. Auguſtinus. 5. J. Wolfg. Freymonii Symphoniæ Jur. Utr. Chronologicæ, Joh. Bertrandi Libri de JCtis Vett. & Jac. Labitti Indicis Legum Rom. Encomia. 6. Laus Cod. Theodoſiani à Jac. Gothofredo editi ac illuſtrati. 7. Autores, qvi, vel unius JCti Leges omnes, vel ex illuſtrioribus ſingulas, ſeorſim explanarunt. Laus Frid. Brummeri. Nummorum, Inſcriptionum, & Autorum Criticorum, in Legibus explicandis uſus. 8. Edicta Prætorum Romanorum annua. Edictum perpetuum Salvii Iuliani. Fragmenta hujus collecta & illuſtrata ab Egvin. Barone, Franc. Ranchino, ac præſertim Iac. Gothofredo. Ejusd. Gothofredi Comm. in Regulas Iuris laudatur. 9. Rubricæ Legum probe attendendæ. Pauli Sarpii Peritia Iuris Canonici. Dav. Blondelli Pſeudo-Iſidorus, Iuri Can. oppoſitus, ἐν παρέδῳ laudatur. 10. Sectæ Veterum ICtorum. Scripta de iſtis edita Chr. Ott. à Böckeln & Pet. Velaſci, affectum Chriſtoph. Ehemii. 11. Iac. Gothofredi Corpus Antiqq. Rom. è Libris Iuris promiſſum.

1 SUb initium Reip. Romanæ, cum *Reges* rerum potirentur, variæ *leges* ſunt latæ, qvæ à Sexto Papirio in unum corpus olim collectæ fuerunt. Illæ vero ad noſtra tempora non pervenere. Superſunt tamen aliqva fragmenta, qvæ Antonius Auguſtinus, Ant. Contius, Franc. Balduinus, Fulvius Urſinus, Pandulphus Pratejus, Franc. Modius, Paulus Manutius, Juſtus Lipſius, collegerunt. E qvibus

bus diligentiæ laudem præcipuam Urſino adſcribit Joh. Seldenus in *Diſſertatione ad Fletam* (Fleta eſt jus anglicum, liber paucis admodum notus,) libro elegantiſſimo, qvo Juris Romani Juſtinianei Hiſtoriam breviter & docte proponit. Balduinus XVIII. Romuli Leges ſe habere, ex columna qvadam, Romæ in Capitolio olim erecta, affirmat, qvod an vero conſentaneum ſit, dubitarunt Eruditi. Exſtant Romuli, Numæ, & Servii Tulli Leges cum aliis qvibusdam, qvarum capita recenſet Dionyſ. Halicarnaſſæus, *l. 3. c. 5. in fine*, & ex illo fuſius explicat Chriſtoph. Adamus Rupertus in doctiſſimo illo *Commentario*, qvem in *Enchiridion* Pomponii *de Origine Juris* ſcripſit *cap. 3.*

Seqvuntur has LEGES XII. TABB. qvibus continentur omnia Jurisprudentiæ Romanæ ſemina. Diligenter itaqve omnis earum hiſtoria tenenda eſt. Hiſtoriam Legum iſtarum, atqve Leges ipſas, certo ordine diſpoſitas, ediderunt permulti, ſed in qvibus ſinguli ingenio ſuo indulgent. Interpretationes in illas edidit Joh. Oldendorpius, qvem bona, vel potius mala fide, exſcripſit Valentinus Forſterus. Dedit & Franc. Balduinus uberrimos in eas *Commentarios*, Franc. item Hotomannus & Jac. Rævardus. Sunt porro & alii, tum JCti, tum Critici, qvi in illas Legas aliqvid ſunt commentati, & ſe invicem ſolent exſcribere. Poſt illos omnes prodiit CONRADUS RITTERSHUSIUS, qvi abſolutiſſimum in has Leges dedit Commentarium, cui tit. *Dodecadeltos*, qvi magnis Elogiis in ipſo titulo à filiis Editoribus ornatur. Laudabilis ſane eſt Viri iſtius diligentia, qvi in ſuis *Commentariis progreſſum juris recepti*, ex illo jure antiqvo, proponit. Prodiit Liber A. 1616. Argentinæ *in 4to.* Sed defuere, in tanto Interpretum & Commentatorum numero, qvi juſtam Tabularum iſtarum hiſtoriam, ſeriem, diſtinctionem, ac collationem accuratam, exhibuerint, ideoqve poſt omnes palmam hanc meritus eſt JACOBUS GOTHOFREDUS, Dionyſii filius, JCtus conſummatiſſimus, qvi hiſtoriam illarum Legum accuratiſſimam, in qvantum haberi poteſt, nobis dedit. Legi poteſt *præfatio* ejus libri, qva exhibetur ratio & conſilium, qvo uſus eſt in indagando harum Legum ordine, qvem ſagaciſſima Critica, tum ex Hiſtoricorum locis, tum è Legibus Juris Juſtinianei, qvæ mentionem earum Tabularum, vel diſertis verbis, vel obſcure, faciunt, eduxit, hunc ordinem Legum per tabulas verba ipſis legum ſubjiciens, exprimit, addita è regione paraphraſi. Singulis Legibus probationes ſuas ſubjungit, & breves notas atqve explicationes verborum antiqvorum. Editus vero eſt cum tribus aliis hic liber ſub titulo: *Fontes 4. juris Civilis.* Nam *Legibus XII. Tabularum* addidit *Legum Juliæ & Papiæ fragmenta, Edicti perpetui & Sabinianorum Librorum ordinem.* Lib. editus eſt Genevæ Anno 1653. *in 4to.*

Poſt Legg. XII. Tabb. acceſſit *Interpretatio Prudentum* & *diſputatio fori.* Compoſitæ etiam Actiones; qvibus inter ſe homines diſputarent, qvarum formulas certas conſtituerant, earumqve Interpretatio ad Collegium Pontificum pertinebat. His formulis magna inerat ſubtilitas, atqve ideo multis fraudibus & technis actiones illæ forenſes patebant. Intervenìebant certa negotiis ſolennia, & actus qvidam Imaginarii.

rii, de qvorum origine non eſſet injucunda diſqviſitio. A Græcis ad Romanos illa fluxiſſe veroſimile eſt; Nam & in Iure Attico multa talia deprehendas, & in antiqviſſimis qvoqve barbararum gentium Legibus, ut in Vetuſtiſſimis illis Gothicis, (de qvibus Ioh. Olai Stierenhöeck, *in libro de Jure antiqvo Sveo-Gothico*, & in ceteris qvoqve juribus. Qvod proceſſum veterem ſpectat, illum docte, pro more ſuo, exſecutus eſt Gvilh. Budæus ſingulari libro, qvi non parum lucis huic negotio accendit. Ac confert ſane ad ipſam Veteris juris Theoriam, noſſe veterem illum agendi morem, judiciorum formam, actionum formulas, qvæ omnia per univerſum jus diffunduntur, ac tenebras ſæpe offundunt. Barnabæ Briſſonii *liber de formulis* qvadam ex parte etiam hic prodeſſe poteſt. Reliqvias illarum formularum collegit Ioh. Calvinus, *in Lexico ſuo Juridico*, *ſub finem*.

4 Qvoniam vero illæ Diſputationes non exhauriebant caſuum ambages, & lubrica erat illa conſtituendi juris ratio, ideo qvædam Leges tandem ſunt latæ, qvæ Iura Certa ſancirent, *XII. Tabularum legibus* non comprehenſa. Pertinet itaqve huc primo omnis illa Legum conſtituendarum hiſtoria, qvæ prodeſſe poteſt multis modis in Legum ſenſus & fines inqvirenti. Generalis Legum hiſtoria pertractatur à Paulo Manutio *in Lib. de Legibus*, & à Nicol. Grucchio *in lib. de Comitiis*. Earum Legum copia ſubinde creſcebat, qvarum nomina, & ſumma capita, recenſentur à nonnullis, Franc. Hotomanno & Fluvio Urſino, qvi de Legibus aliqva ſcripſerunt, è qvibus excerpſit Legum nomina Ioh. Calvinus, & ſub finem *Lexici* ſui propoſuit ordine Alphabetico. Harum Legum accurata eſt habenda Chronologia, unde dependet notitia, qvo tempore, qvam ob rationem & cauſam illæ ſint conſtitutæ. Veteres Romanas Leges Ludov. Charondas collegit, in qvo tamen multi ſunt errores. Nam fumos, ſibi non ſatis cauto & attento venditos, lectori rurſus vendidit, & multa addidit ſuppoſititia. Nam, ut in ceteris Inſcriptionibus, ita & in Legibus antiqvis, non paucæ fuerunt doctorum Virorum fraudes. Multa poſtea ipſe correxit Charondas in Editione recentiore, qvæ An. 1575. Pariſiis eſt excuſa. Prodiit poſtea Antonii Auguſtini liber doctiſſimus *de Legibus & ſingulis Juris Conſultis*, in qvem exſtant Fulvii Urſini *notæ*, in qvibus ſæpe à Charondæ ſententiis diſceditur. Ejusdem etiam exſtant *Obſervationes & Emendationes*, qvibus varia Iuris Iuſtinianei loca illuſtrantur.

5 Prodeſſe hic poteſt, qvod *Chronologiam* attinet, lib. Ioh. Wolfgangi Freymonii, qvem inſcripſit *Symphoniam Juris utriusqve Chronologicam*, in qva, perpetua ſerie, primo numeri Olympiadum, ſecundo Imperatorum, tertio Anni ab U. C. qvarto Conſules, qvinto Anni à nato Chriſto, ſexto ICti, ſeptimo Pontifices, hinc anni Pontificiales, menſes, & dies, collateraliter ponuntur. Sub Imperatoribus ponuntur Leges, qvæ ab illis conſtitutæ, & loca *Pandectarum & Codicis*, ubi earum fit mentio, ſub ICtis Libri, qvos ſcripſerunt, & Leges, qvæ ex illis libris ſub diverſis habentur titulis, ex Iacobo Labitto excerptæ. Sed non perduxit hanc Chronologiam ſuam ultra tempora Iuſtiniani. Lib. Francofurti A. 1584. in fol. eſt editus. Hoc

Frey-

Freymonii Opus utiliſſimum eſt ad Hiſtoriam Legum tenendam, ut eo pleniorem habeamus, jungi poteſt illi Joh. Bertrandus, qvi *de JCtis* ſcripſit, & JCtis ſingulis Commentarios, ab iis ſcriptos, ſubjecit. Liber olim rariſſimus, nunc eſt recuſus Lugd. Batav. A. 1675. *in* 8. Sed imperfectus tamen hactenus ille labor eſt, & alium qvendam deſiderat Virum doctum, qvi plenius hoc argumentum pertractet. (c) Promiſit certe Ægidius Menagius *Hiſtoriam JCtorum Veterum*, an unqvam edenda in lucem ſit, dies docebit. Interim Bertrandi liber commendari debet, ob defectum melioris. Ad Hiſtoriam Legum deinde Jacobi Labitti liber facit, qvi compilavit *Indicem Legum omnium, quæ in Pandectis continentur*, in qvo ſingulæ ad ſingulos JCtorum libros, ex qvibus deſumptæ ſunt, referuntur, loca item omnia, qvibus JCti in *Pandectis*, & *Juſtinianeo Codice*, & *Inſtitutionibus*, & *Novellis*, citantur. Adjicitur *Diſſertatio* de uſu Indicis, qva repræſentatur, qvomodo, in conciliandis Legibus & interpretandis, magno cum fructu illo uti poſſimus. Exempla afferuntur non pauca, è qvibus de ceteris judicium poteſt fieri. Præclarus profecto eſt labor, qvi plus utilitatis habet in receſſu, qvam in fronte promittit. Liber ille olim rarior fuit, nunc recuſus eſt Lugd. Bat. A. 1674. *in* 8.

Longe pleniorem viam monſtravit nobis Jac. Gothofredus in abſolutiſſimo ſuo *Codicis Theodoſiani* Opere, cui præmiſit accuratam illam *Codicis Theodoſiani Chronologiam*, unde ſtatim inſtitui poſſunt Collationes temporum. Chronologiæ ſubjecit *Hiſtoriam*, vel *Chronicon Hiſtoricum* circa ſingulas Leges, qvo notantur omnia memorabilia, qvæ circa illud tempus geſta ſunt in Rep. Unde ſtatim ratio poteſt iniri de lege ipſa, & inqviri in ejus cauſas per prudentiam Nomotheticam, præſertim ſi in ſubſidium adhibeantur ceteri ejus Indices, uti *Notitia dignitatum Codicis Theodoſiani*, *Proſopographia Cod. Theod. Topographia Cod. Theod.* qvæ omnia ſi qvis junxerit, in omnes angulos & receſſus Legum penetrare poteſt. Qvalem laborem ſi *in Digeſtis* haberemus, infinita hæc eſſet utilitas. Lib. editus eſt Lugd. Gall. A. 1665. *in fol. VI. Tomis.* 6

Sunt, qvi Certas qvasdam Leges, vel certi cujusdam JCti Leges omnes, in unum Corpus collegerunt. Ita Jac. Cujacius Papiniani & Modeſtini Leges unum in corpus collegit, qvod & alii fecerunt, Franc. Balduinus, Ant. Contius, &c. in aliis JCtis. Separatas qvoqve Leges explicarunt nonnulli JCti. Ita *ad Legem Juliam Majeſtatis* ſcripſit Ant. Contius, *ad Legem Iuliam de Adulteriis*, Barn. Briſſonius *ad Legem Vellejam* Antonius Auguſtinus. Franc. Balduinus *Legum Falcidiæ*, *Iuliæ*, *Papiæ*, *Poppeiæ*, *Rhodiæ*, *Aquiliæ*, capita collegit, qvæ Baſil. A. 1559. *in* 8. ſunt edita. Jac. qvoqve Gothofredus ſpeciales Leges explicandas ſibi ſumſit, qvæ ſub *Opuſculo-* 7

(c) Deſiderio Morhofii, de Vitis JCtorum, poſt Joh. Bertrandum, ab alio Viro docto plenius & accuratius conſcribendis, ſatisfactum iam aliquatenus videtur, poſtqvam Gvilh. Grotii (Hugonis fratris germani) *Vitæ JCtorum, quorum in Pandectis exſtant nomina, poſthumæ*, Bertrandi, aliorumque, in eodem argumento verſatorum, errores ſæpiſſime caſtigantes, Lugd. Bat. A. 1690. *in 4to* prodierunt.

puſculorum nomine ſeorſim ſunt edita. Johannes Fichardus *Indicem Autorum, qvi in Leges ſpeciales ſcripſerunt*, collegit, qvi Pandectis Florentinis præmittitur. Frid. Brummerus *Commentarium ad Legem Cinciam* ſcripſit, Juvenis magnæ ſpei, ſed cum in Gallia peregrinaretur, infelici fato aqvis ſubmerſus. Editus ille eſt Pariſiis, ac Joh. Bapt. Colberto inſcriptus. Exſtat & Hermanni Conringii Comment. *in Legem primam Unicam Codicis de ſtudiis Urbis Conſtantinopolitanæ & Romæ.* Non parum illuſtrant Legum notitiam Nummi & Inſcriptiones. Nam in nummis illuſtrium familiarum Romanarum legi ſolent nomina legum ab ipſis latarum, ut prolixe oſtendit Ezech. Spanhemius, *in libro de præſtantia & uſu Numiſmatum antiquorum, diſſertatione 6ta.* Similiter & ex Inſcriptionibus antiqvis multa poſſumus colligere, qvæ ad cognitionem Legum antiqvarum pertinent. Hujus rei multa veſtigia deprehendere poſſumus *in Inſcriptionibus Gruterianis*, ac ſuaſerim ego, ut qvis ex illis Autoribus conficiat Excerpta qvædam, ad Leges certas pertinentia. Critici qvoqve Scriptores & Antiqvarii, ac Philologi, qvorum exſtant Commentarii in Hiſtoricos Veteres Romanos, magnam ſuppeditare poſſunt huic rei lucem, qvos ſi qvis legat diligenter, atqve ex iis colligat, qvæ de ſingulis Legibus obſervarunt, præclaram habebit ſylvam, unde cogitata non vulgaria exprimat.

8 Qvoniam Legibus in Rep. Romana decidi omnia non poterant, Prætores inter Cives jus dicebant. Illi Edictum, ſive Juris formulam, è Legibus Romanis conſtituebant initio magiſtratus. Illa Edicta erant annua, qvæ neceſſitas & uſus in Republica tandem fecit perpetua. Collectum itaqve ex omnibus Edictis eſt *Edictum perpetuum*, qvod licet ante Hadrianum obtinuerit, tamen ſub illo Salvius Julianus majori diligentia collegit ſub ſuis titulis, idqve interpretatus eſt. Atqve illud qvaſi fundus qvidam eſt, unde iſtæ Pandectarum Laciniæ à Compilatoribus ſunt deſumptæ. Si id hodie ſuperſtes eſſet, multum lucis haberemus in intellectu Legum multarum. Qvoniam vero iniqvitate Compilatorum Juris Juſtinianei ſurreptum nobis eſt illud Opus, proderit tamen non leviter, ſi è ſparſis illis fragmentis ordinem Edicti Perpetui recolligamus, qvoad ejus fieri poteſt. Qvod qvidem tentavit Eguinarius Baro *in libris Manualium*, & poſtea Franc. Guilielmus Ranchinus, qvi tamen ſecundum Juſtinianeum ordinem capita *Edicti* diſpoſuit, cum diſponere debuiſſet ſecundum verum illum & genuinum ordinem. Ideo hanc operam qvoqve ſuſcepit Jac. Gothofredus, mirabili Stochaſmo (conjectura) uſus in ordine illo ſolerter eruendo è Veterum JCtorum Commentariis, ad Edictum Julianum Ulpiani, Pauli, Caji, Calliſtrati, Pomponii, & ceterorum, unde fragmenta plurima in Pandectas ſunt depromta. Qvam ſeriem, à ſe erutam & concinnatam, aliqvot tabulis propoſuit, qvæ habentur inter *fontes* ejus 4. *Juris civilis.* Qvis ejus rei uſus ſit, exemplis illic plurimis docet Autor, & perpetuis exemplis *Commentario ſuo* doctiſſimo *ſuper Tit. de ff. Regulis Juris*, in qvo communes Regulas proponit, qvæ ſunt floſculi, ex omni Jurisprudentiæ fundo excerpti, ſecundum ordinem Edicti Perpetui, è cujus Interpretationibus deſumptæ ſunt. Infinita enim ſunt vulgo doctorum in interpretatione Regularum illarum paroramata.

Summa

Summa omnis interpretationis Regula etiam jure judicanda eſt, reſpiciamus 9
ſemper ad Titt. & Rubricas, unde Leges deſumptæ ſunt, qvanqvam Ad. Riccius *in Tractatu ſuo Rhapſodico p.* 49. illos reprehendat, & ſpeciatim Jac. Cujacium, qvod nimis ſuperſtitioſe inhæreat Rubricis, ſub qvibus olim Leges collocatæ fuerunt. Cujus ego qvidem judicium hac in parte parum æſtimo. Laudabo potius Pauli Sarpii exemplum, illius ſcil. qvi *Concilii Tridentini Hiſtoriam* ſcripſit, de qvo Fulgentius, *in vita* ejus Ital. Lingua ſcripta, hæc memorat: Miraculo ſimile fuiſſe, qvod ſciret accuratiſſime ſingulorum Canonum tempora, nomina, unde ea petita, errores, vel rationes, qvibus impulſi ſcripſerunt eos Pontifices. Qvod in Jure Canonico eo magis neceſſarium eſt, qvod multa illic habeantur ſuppoſititia & per fraudem invecta, ut demonſtravit Opere ſuo doctiſſimo, qvod *Pſeudo-Iſidorum* inſcripſit Dav. Blondellus, Vir iſtarum rerum peritiſſimus. Qvi liber, ad lectionem Juris Canonici ſumme utilis, ſed rarus eſt, ac optandum, ut recuderetur. Nam Pontificias technas ita detegit, ut ne ipſi qvidem Pontificii adverſus ipſum hiſcere auſint. 10

De Sectis JCtorum Veterum & eorum *diverſis opinionibus*, qvi ſingulari libro ſcripſerit, neminem hactenus habemus. Qvod ad hoc argumentum ſpectat, colligendum eſt *ex Tit. de Origine juris, & ſucceſſione Prudentum*, & Commentatoribus ſuper illum Tit. tum & è Bertrando *de JCtorum vitis.* Ex iis omnibus, qvæ ſpectant ad hoc argumentum, collegit, & doctiſſimis Diſſertationibus illuſtravit Chriſt. Otto à Böckeln, in ſingulari *Diſputatione de diverſis JCtorum Sectis*, qvæ cum aliis ejus *Opuſculis* eſt recuſa in Batavia *in 12mo.* Habuerat in animo illud argumentum Chriſtoph. Ehemius, Vir doctiſſimus, Conſiliarius Palatinus, qvi *librum* ſcripſit *de principiis juris.* Promittit enim ille ibi, ſe de *Sectis JCtorum, eorumque opinionibus*, aliqvando librum editurum. Sed ille non prodiit in lucem. Ex Hiſpanis eſt nonnemo, qvi ſe vocat Don Pedro de Velaſco & Medivilla, qvi *Caji & Proculi, aliorumqve Juris veteris Autorum apertas rixas, & implacabiles concertationes* (ita inſcribitur liber) edidit Salmanticæ, A. 1625. *in 4to.* Sed ipſe hunc non vidi, à Nicolao Antonio *in Bibliotheca Hiſpanica* notatum.

Ad veterum Juriſprudentiam pertineret etiam ille labor, ſi, qvæ in Jure ſunt 11
obſoleta, & ad antiqvitatem potius, qvam Juriſprudentiam, pertinent, ſingulari libro colligerentur. Habuit in animo Jacobus Gothofredus ſingulare *Corpus Antiqvitatum Romanorum*, è libris Juris concinnandum, cujus ille ideam, & diſpoſitionem, dedit *in præfatione Tractatus de 4. Juris Civilis fontibus.*

Sect. IV.
De Scriptoribus ad Juris Hiſtoriam pertinentibus.

§. 1. *Qvantum huc conferant Hiſtorici Veteres, qvi tempore latarum legum vixerunt.* 2. *Procopii Hiſtoria Juſtiniani Imp. Arcana. Hyperaſpiſtæ Juſtiniani contra*

eam, Joh. Eichelius, Thom. Rivius & Gabr. Trivorius. Hiſtoriæ Juſtiniani Scriptores Moderni, Hub. Giphanius, Franc. Guyetus & Franc. Balduinus. Triboniani in Jure compilando Errores. J. Jac. Wiſſenbachii Emblemata illius. Joh. Chifletii Apol. pro Juris Ultr. Architectis. 3. Scriptores de libris Juris, Joh. Seldenus, Ad. Riccius, Arth. Duck, Herm. Conringius, Alb. Gentilis, &c. 4. Hiſtoriam Juris Rom. tradunt Tit. 2. L. I. Pandect. de Orig. Juris, ejusque Commentatores, Chr. Ad. Rupertus (omnium optimus,) Val. Forſterus (Plagiarius J. Oldendorpii) M. A. Muretus, Vent. Cæcus, Rein. Bachovius, Ant. Garro, Joh. Sithmannus, Arn. Vinnius, Sim. Leewius, Iudicia de ſingulis. Jac. Gothofredi Manualis Juris Elogium. Fragmenta Inſtitutt. Caji Hier. Aleander & Jac. Oiſelius (hujus Plagiarius,) Autores vero de Finibus regundis, Adr. Turnebus, Nic. Rigaltius & Wilh. Goeſius, illuſtrarunt. 5. Conſtitutionum Imperatoriarum Codices, Hermogenianus, Gregorianus (qvorum nonniſi Fragmenta reſtant,) & Theodoſianus, etiamnum, una cum Aniani Breviario illius, ſuperſtes. Theodoſiani, poſt alios à Jac. Gothofredo editi, Autoritas controverſa. Congeſtus ex iſtis eſt Codex Iuſtinianeus, de qvo, ac 50. Deciſionibus ei adjectis, breviter diſſeritur. 6. Sicut & de Pandectis. 7. De Inſtitutionibus, & Theophili Græca illarum Paraphraſi. 8. De Novellis item ac Authenticis, qvarum hæ Irnerio falſo tribuuntur. I. Strauchii & J. Jac. Wiſſenbachii Diſſertationes de iis contrariæ. 9. Autores quidam de Libris Corporis Juris Juſtinianei. Hujus Editiones optimæ à Dion. Gothofredo & Sim. Leewio curatæ. 10. Jurisprudentiæ Græco-Romanæ Monumenta. Libri Juris Juſtinianei Græce redditi. II. Baſilicorum Libri LX. Horum, uti & Editionum eorundem, à Gentiano Herveto & Car. Hann. Fabrotto curatarum, Hiſtoria. Jac. Cujacii Verſio Lat. affecta, Gloſſæ in illa Græcæ, à Joh. Leunclavio & Car. Labbeo publicatæ Ioſ. Mariæ Suareſii Notitia Baſilicorum.

1 LIbri ad Hiſtoriam Juris pertinentes ſunt vel illi, qvi viam ad Hiſtoriam Juris ſternunt, vel qvi ipſam Hiſtoriam Juris tradunt. Ad Historiam itaqve Juris recte intelligendam commendandi ſunt Autores Hiſtorici, qvi illo tempore vixerunt, qvo leges latæ fuerunt. Ad *Codicis & Novellarum* jura, *Hiſtoriæ Auguſtæ Scriptores*, & reliqvorum Cæſarum res geſtæ debent eſſe cognitæ. Ad *Ius Feudale* confert ſubſidium hiſtoria mediorum temporum, qvæqve à Barbaris, & Semi-Latinis Scriptoribus monumenta nobis relicta ſunt. Ad *Ius Pontificium* conferunt Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ Scriptores. Qvi ad Hiſtoriam liberæ Reip. Romanæ Scriptores ſpectant, in recenſendis iis non eſt opus, ut tempus teramus, cum abunde de illis conſtet.

2 Ipſius Justiniani Hiſtoria accuratior eſt habenda, cum ex Hiſtoricis aliis iſtius temporis, tum inprimis Procopii *Hiſtoria Arcana*, qvam edidit Nicol. Alemannus, & Helmſtadii recudi fecit Joh. Eichelius. Qvo in libro multa recenſentur de ambitione & avaritia iſtius Imperatoris, deqve occaſionibus nonnullarum Legum. Scri-

pſit

pſit *Animadverſiones* in iſtam *Hiſtoriam arcanam Eichelius*, qvibus mendacia nonnulla contra Juſtinianum detegit, & refellit. Scripſit & Thom. Rivius, JCtus Anglus, *Iuſtiniani defenſionem adverſus Alemannum*, & Gabriel Trivorius *Obſervationes Apologeticam ad Inſcriptionem Orationis ad Anteceſſores*, *ff.* Juſtiniani præpoſitæ. Scripſit & Hub. Giſanius *de Iuſtiniano Imperatore Commentarium*, qvo Hiſtoriam omnem Iuſtiniani, tam rerum geſtarum, qvam Legum conditarum, compendio complexus eſt. Qvibus addi poteſt Franc. Gvyeti *Iuſtinianus Magnus*. Utrumqve hunc librum junctim edidit Chriſtoph. Arnoldus, Norimb. 1660. in 12. Spectat huc qvoqve Franc. Balduini *Iuſtinianus, ſeu libri 4. Commentariorum de jure novo*, qvo libro pertexitur Hiſtoria omnium illarum Conſtitutionum, qvæ à Iuſtiniano ſunt conceptæ. Liber impreſſus eſt Genev. An. 1596. in 8vo. Scripſit idem Autor alium librum, cui titulus *Conſtantini M.* qvo antiquum jus eſt perſecutus, cetera ejusdem Autoris, ut *Commentarius de Juriſprudentia Mutiana*, ac ſimiles, multum conferunt ad inſtitutum præſens. Præfatio ejus in *Iuſtinianum* non paucas habet de Triboniano qverelas, cujus errata non pauca fuere in Jure compilando, qvam ob cauſam vehementer exagitatur à nonnullis ICtis. Ejus *Emblemata*, ſeu Laciniæ, qvas inſeruit textui Iuris, ſingulari libro ſunt collectæ à Ioh. Iac. Wiſſenbachio, ſub tit. *Emblemata Triboniani*. Ioh. Chifletius *Apologeticam Diſſertationem* ſcripſit *pro juris utriusqve Architectis, Iuſtiniano, Triboniano, Gratiano, & ſancto Raymundo*, qvæ edita eſt Antwerp. A. 1651. Sed mera ſunt excerpta ex Autoribus, qvi ab utraqve parte rem illam ventilarunt, nihilqve omnino ſingulare illi ineſt. Qvod Hiſtoriam Iuſtiniani attinet, meretur qvoqve legi Chriſtoph. Adamus Rupertus *in Synopſi Hiſtoriæ univerſalis Beſoldiana, cap. XV.*

De Libris Iuris, *in univerſum* etiam aliqvi ſcripſere. Præ ceteris hic com- 3.
mendandus eſt Seldenus *in Diſſertatione ad Fletam*. Multa in illa de ortu & progreſſu Iuris Iuſtinianei, deqve uſu ejus, tam antiqvo qvam recenti, in foro Anglico, A. 1647. in 4to Londini illa prodiit. Iungi poſſunt huic Erici Mauritii *Diſſertatio de libris Iuris*, Ioach. Hagemeyer de eodem argumento, Adamus Riccius in *Tractatu Rhapſodico de libris Iuris Rom. tam Civilis, qvam Canonici, tam Orientalis, qvam Occidentalis, nec non præcipuorum Municipalium in Germania receptorum jurium qvantitate, & qvalitate.* Qvi hoc argumentum utcunqve tractavit longe majoris apparatus, ſi titulum ſpectes. Habet & non pauca Anton Wood, *in Antiqvitatibus ſuis Oxonienſibus*, de propagatione Iuris, tam Civilis, qvam Canonici, per Europæum Orbem, cum in iſta tempora incidit, qvæ illi Hiſtoriæ reſpondent. Deniqve elegans eſt liber Arthuri Duck *de Auctoritate Iuris Civilis*, in qvo de tempore receptionis, & progreſſu juris Iuſtinianei apud Europæas gentes, plenius agitur. Tractavit & ex parte argumentum hoc Herm. Conringius *in libro de Origine Iuris Germanici*, cujus occaſione in controverſias cum Ioh. Ott. Tabore incidit. Legi etiam debet, qvem pene omiſeram, Albericus Gentilis *in Diſſertatione de libris juris Civilis.*

Hiſtoria Iuris pene tota deſerta eſt, paucula enim illa, qvæ habemus *in Tit. 2. libri prim. Pandectarum*, qvanqvam tot Commentariis incruſtata, nihil perfecti habent. Pleriqve leves qvasdam obſervatiunculas, undiqve corraſas, congerunt, qvidam cramben, toties ab aliis recoctam, recoquunt, ut moris eſt apud ICtos. Optimus inter Commentatores illos eſt Chriſtoph. Ad. Rupertus, non ex JCtorum, ſed è Philologorum familia, atqve adeo hoſpes in hoc regno, qvi plus præſtitit, qvam ante eum tot JCti. Ejus exſtat elegans *Commentatio in Enchiridion Pomponii*. ICtorum Commentarii plurimi qvidem ſunt, ſed de illis verum eſt Comicum illud: *Unum noris, omnes noris*, niſi qvod poſteriores ſint præferendi prioribus, qvia plura legerunt, atqve adeo plura collegerunt. Val. Forſterus inter præcipuos eſt, cui plagii crimen intendit Conradus Rittershuſius, qvod pleraqve ex Joh. Oldendorpii libro ſimilis argumenti ceperit. (d) M. Ant. Mureti & Venturæ Cæci ſolent conjungi *Commentarioli*, qvos in *legem ſecundam ff. de Origine Juris* ſcripſerunt. Mureti extemporales videntur lectiones eſſe. Ventura Cæcus multa immiſcet aliena. Reinerus Bachovius, dum reliqvis argutior videri & eſſe vult, ea ſæpe ex ingenio ſuo comminiſcitur, qvæ non ſunt veritati hiſtoriæ conſentanea. Nam in Pomponio interdum reprehendit aliqva, qvæ erudite vindicavit Rupertus. Antonius Garro ſtrictas etiam *notas* in hunc *Tit.* ſcripſit. Ioh. Sithmannus, *in Sveculo Imperii Rom.* (ita enim vocat *Comm. in leg. ſecundum de origine juris*,) in Hiſtoriam Rom. excurrit fræno laxiori, qvam hiſtoriæ ratio poſtulat. Arn. Vinnius *notas* in hunc *Titulum* ſcripſit, qvas, una cum ceteris Autoribus & *fragmentis Veterum JCtorum de Origine & progreſſu Juris Civilis Rom.* collegit Simon Leewius, JCtus Lugdunenſis, Lugd. Batavorum A. 1671. in 8. Elegans pro Hiſtoria Juris Compendium eſt *Manuale* illud, qvod publicavit Jac. Gothofredus. Vide illic *cap.* 2. iſtius partis, qvam inſcribit *Bibliothecam Juris Civilis*, ubi agit de Iurisprudentia Iuſtinianea. Qvæ pleraqve in libro illo proſtant, & collecta ſunt, qvem edidit Simon Leewius, cujus modo fecimus mentionem. Inter illas Reliqvias habentur Caji *fragmenta Inſtitutionum*, unde Juſtinianus Inſtitutiones ſuas formavit. In illas Commentarium ſcripſerunt Hier. Aleander (Romæ in 4to) & Jacobus Oiſelius, JCtus Batavus, qvi pleraqve Hieronymo Aleandro ſurripuit, uti conferenti patebit. Inde breves qvædam notulæ ſunt excerptæ, & una cum Caji *Inſtitutionibus* editæ in Opere iſto Leewiano. Facit & Gothofredus mentionem Autorum illorum, *qvi de finibus regundis* ſcripſere, qvos Adr. Turnebus primum, poſteaqve Nic. Rigaltius edidit, notisqve illuſtra-

(d) Val. Forſterus, JCtus Acad. Juliæ, plagii à Conr. Rittershuſio (*in Prolegom. Comm. ad LL. XII. Tabb. c.* 6. *p.* 14.) eam tantum ob cauſam inſimulatur, qvod, qvæcunqve de LL. XII. Tabb. *L. I Hiſt. Juris Rom c.* 22. habet, è Joh. Oldendorpii *Expoſitione in LL. XII Tabb.* nomine illius diſſimulato, ad verbum deſcripſerit, neutiqvam vero, qvod pleraqve totius Operis ſui ex Oldendorpii Libro ſimilis argumenti ceperit. Vid. de hoc Plagio Jac. Thomaſii *Tr. de Plag. Liter.* §. 433.

illuſtravit, Pariſ. A. 1614. Sed luculentiſſimam illis operam, poſt illud tempus, impendit Gvilielmus Goeſius, JCtus Batavus, qvi Autores illos denuo, cum uberrimis *notis & Emendationibus* ſuis publicavit *in 4to.* ſi recte memini, Lugd. Batavorum. De ceteris legatur ipſe Gothofredus.

Imperatoriarum Conſtitutionum, ante Juſtinianum promulgatarum, Reliqviæ 5
à Jac. Gothofredo memorantur *Cap. 3.* qvas ille Codicibus aliqvot comprehendit, *Codice* nimirum *Hermogeniano*, *Gregoriano & Theodoſiano. Gregoriani & Hermogeniani Codicis* fragmenta exſtare aliqvi negant, exſtare tamen ait Jac. Gothofredus in *Prolegomenis Commentarii ſuper Codicem Theodoſianum*, *c. 1.* ac integris illis uſum fuiſſe probat Auguſtinum, *lib. 2. ad Polentiam de adulterio*, *c. 8.* Auctor *Collationis Legum Moſaicarum* ſæpe ex illis fragmenta qvædam citat. Ad horum Codicum exemplum *Codex* poſtea *Theodoſianus* eſt editus, in qvem conjectæ fuerunt Chriſtianorum Imperatorum Conſtitutiones. De iis, qvæ pertinent ad Hiſtoriam hujus Codicis, agit Seldenus *in Diſſertatione ad Fletam c. 5. §. 2.* & ommium uberrime Jac. Gothofredus in *Prolegomenis in Codicem Theodoſianum*, qvem ille cum optimis *Commentariis* in lucem edidit. Hujus Codicis uſus & autoritas per Orientem & Occidentem magnus etiam fuit. In Italia ſub Oſtro-Gothis, & ſub Vandalis in Africa, auctoritatem ſuam habuiſſe, è Caſſiodoro præcipue patet. *Breviarium Codicis Theodoſiani* poſtea factum fuit per Arcianum jubente Alarico, in qvo multa fuerunt interpolata, qvanqvam non tantum *Codicis Theodoſiani* diſcrepantiam, & *Breviarii* fuiſſe Gothofredus autumet. Qvid de *Codice* illo *Theodoſiano*, qvem habemus, ſentiendum ſit, dubitant Eruditi: vid. Seldenum *in Diſſ. ſua c. 5.* & Er. Mauritium *in Diſput. de libris juris, Theſi 5.* Miror tamen, ejus Controverſiæ nullum exſtare veſtigium apud Gothofredum, *in Comm. ſuper Cod. hunc.* Nam certe *in Prolegomenis*, ubi de hujus *Codicis* editionibus variis, earumqve vel probatione, vel rejectione, deberet inſtitui diſputatio, nihil apparet ejus rei. In *Manuali* ſuo à Joh. Fichardo publicatum eſſe ait *Breviarium* illud Anianeum. Poſtea Joh. Tilius *Libros VIII. poſteriores* integros, non jam ab Aniano decurtatos, poſtremo libro mutilo, edidit. Deinde Jac. Cujacius *librum 7mum & 8vum* integros eruit, *quinque priores, & initium ſexti*, ſibi eruendos adhuc eſſe ait, qvorum *Breviarium* Anianeum hactenus tantum habemus. An vero illi integri ſint & incorrupti in hoc *Codice Theodoſiano*, dicere non poſſum. Antonius qvidem Marvillius, ejus *Commentarii* Editor, *in Præfatione* monet, contineri hoc Codice certiſſimas & incorruptas ſeptem Imperatorum Conſtitutiones, ſed Autor ipſe paſſim à Barbarorum manu mutilatas eſſe agnoſcit. De ipſo *Codice Theodoſiano* nolo eſſe prolixior, cum abunde de illo diſſerant, tum ipſe Gothofredus, tum Anton. Marvillius, *Codicis* ejus Editor. *Codex Juſtinianeus è Codice Theodoſiano* potiſſimum, *Gregoriano*, & *Hermogeniano*, collectus, ac altera vice editus eſt, ac promulgatus, cum Tit. *repetitæ prælectionis*, qvi eſt ille, qvem hodie habemus. In iſto *Codice* multa eſſe Compilatorum errata oſtendit Gothofredus *in Prolegomenis Comment. ſuper Codicem Theodoſianum*, *c. 4.* Additæ

 ſunt

ſunt *Codici Juſtinianeo repetitæ prælectionis 50. Deciſiones*, in qvas exſtant *Commentarii* eruditi Edmundi Merilli & Joh. Strauchii. Qvod controverſiam ſpectat de Prærogativa *Codicis & ff.* videantur Mauritius *in Diſſertatione de libris juris, Theſ. XIV.* & multi alii.

6 Pandectæ è Reſponſis Juris-Conſultorum Veterum ſunt collectæ. Illarum Editio aliis duplex, aliis triplex eſt. Vide Riccium *in libro Rhapſodico, num. 36.* & Joachimum Hagemeyerum *de auctoritate Juris Civil. c.* 4. Haſce tamen præceſſiſſe alias notat Mauritius, qvem de iis pluribus vide. *Pandectas* Florentinas non dubitat Politianus ſcriptas eſſe ætate Juſtiniani, mutata autem non pauca fuiſſe in editionibus ad Autographum Florentinum (e) procuratis, notant multi, qvæ in aliis editionibus lineolis ſunt incluſa. Vid. Albericus Gentilis *Diſſert. de libris juris cap.* 4. Optandum ſane eſſet, ut Critici, qvi tamen & JCti, ſerio in iſtum laborem incumberent, & omnia iſta variantia loca diligenter conferrent, unde profecto non exigua redundaret in Jurisprudentiam utilitas. Joh. Leuwenclavius memorat, *Pandectas* in Turcicam qvoqve Linguam eſſe converſas.

7 Dum Pandectæ conficiuntur, Institutiones qvoqve juſſu Juſtiniani ſcriptæ ſunt. Illæ *Inſtitutiones* è Caji JCti *Inſtitutionibus* ſunt confectæ, ut ſupra vidimus. *Inſtitutionum* exſtat Græca Theophili *paraphraſis*, qvi utiliter interdum explicat qvædam Inſtitutionum loca, ſed in multis tamen fallit. *Inſtitutionum* Caji etiam 4. olim libri fuere, cum hodie duos tantum habeamus Theophili. Editio optima eſt illa, qvam Carolus Hannibal Fabrottus, Anteceſſor Aqviſextienſis, è tribus MSStis Codicibus Bibliothecæ Regiæ Pariſienſis, recenſuit, ac Scholiis Græcis auxit, qvi & Jac. Curtii Latinam interpretationem emendavit, *& notas* adjecit, A. 1638. *in 4to.*

8 Noviſſimum Jus Juſtinianeum eſt, qvod Novellis continetur. Fuerunt autem illæ Græce ſcriptæ, easqve Græca Lingua edidit Gregorius Haleander, Norimb. A. 1531. qvam inſecutæ ſunt plurimæ Editiones. Vid. de illis Gothofredus *in Manuali* & Mauritius *in Diſſertatione ſæpius citata.* Ceterum è Novellis illis Epitomæ qvædam, ſub *Authenticarum* nomine Titt. Codicis accenſentur, qvæ fidem non merentur, niſi Novellis ſuis conſpirent. Eæ *Authenticæ* vulgo Irnerio tribuuntur. Qvod falſo tamen fieri docuit erudita Diſſertatione Joh. Strauchius, cui tit. fecit: *Irnerius non errans.* Edidit & Joh. Jac. Wiſſenbachius *Syllogen errorum Irnerianorum*, qva fidem Irnerii, ut non integram ſemper, arguit; ſed & ille hac hypotheſi nititur, qvaſi Irnerius harum Authenticarum Autor fuerit.

Reli-

(e) *Emendationum in Pandectas, juxta Florentinum Exemplar examinatorum*, Specimen Criticum, in tribus Juſtiniani Præfationibus, & Indice Juriſconſultorum Veterum *Pandectarum* Operi præmiſſis, Lugd. Batav. A. 1685. *in 8vo* dedit Laur. Theod. Gronovius, Joh. Friderici Filius natu minor, qui, in Itinere Italico Florentiæ, per integrum Quadrimeſtre, MStum iſtud pervolverat, & cum Editionibus impreſſis contulerat, inque ipſas *Pandectas* ſimilem laborem eſt pollicitus. Laudes & ſimul Cenſuram *Speciminis* iſtius vid. *in Actis Erud. Lipſ. M. Nov. A.* 1685. *p.* 531. 532.

Reliqva, qvæ pertinent ad auctoritatem & progreſſum Juris Juſtinianei, diſpu- 9
tata uberius ſunt apud Arthurum Duck peculiari libro, Joh. Seldenum *in Diſſert. ad
Fletam*, & *in notis ſuper librum* Joh. Forteſcue *de laudibus Legum Angliæ*, in qvi-
bus prolixe inqviritur, qvando & qvousqve Jus Juſtinianeum valorem acqviſierit in
Regno Angliæ. Adde his Hermannum Conringium *in libro de Origine Iuris Ger-
manici.* Atqve hoc Jus Juſtinianeum vulgo ſub nomine *Corporis Iuris Civilis* venit,
cujus Editiones variæ olim fuere, & nunc ſunt, cum notis, & ſine notis. Dio-
nyſii Gothofredi elegantes ſuper textum ejus Juris *notæ* ſunt, ad parallelismum, & An-
titheſin Legum valde utiles. Ac certe laudem meritus hoc labore eſt Vir ille,
qvanqvam tenuiter admodum de eo judicet Baudius *alicubi in Epiſtolis.* Optima
eſt editio noviſſima, qvam procurarunt Elzevirii, Simonis Lewii aliorumqve, *notis*
aucta. *Corpus Iuris Gloſſatum* ad practicos uſus eſt accommodatius, qvod qvinqve *in
fol.* Tomis conſtat.

Seqvitur *Iuriſprudentia* Græco-Romana, qvandoqvidem Conſtantinus M. uni- 10
verſa Græcia potius, eam Romanorum Legibus imbuit, ut Imperii ſedes, & to-
tius Orientis Caput eodem jure regeretur, qvo Civitas gentium doctrina. Opus
itaqve erat, ut Jure uteretur in Græcam Linguam translato. Hinc Græca Lingva
pleræqve Conſtitutiones compoſitæ, *Pandectarum libris* 50. comprehenſæ, Græce
redditæ etiam Juſtiniani ætate à Thalelæo, è cujus interpretatione multa in Baſilicis
ſupereſſe obſervant Anton. Auguſtinus & Jac. Cujacius. De *Codice Iuſtinianeo* idem
alii dicunt, De Novellarum verſionibus prolixe agit Joſ. Maria Svareſius *in Notitia
Baſilicorum.*

Poſt Juſtinianum Basilius Macedo Opus novum Jurisprudentiæ eſt meditatus, 11
& cum filiis, Conſtantino & Leone Philoſopho, rem aggreſſus, unde Libri βασιλικῶν
à Baſilio dicti ſunt, in 6. Volumina diſtincti, & libros 60. Diu latuere illi libri, ſed,
cum ad Cujacii manus pervenirent, ille feliciter in emendandis Juris textibus iis
uſus eſt, adeo, ut qvidam æſtimarent, contra bonam fidem eum fuiſſe verſatum
in illis. Qvam ab illo ſuſpicionem avertit Fabrottus in *Editionis Baſilicorum præfa-
tione ad Lectorem*, ubi prolixe de ea re agit. *Baſilicorum libros* primum indicavit
Viglius Zwichemus, edidit vero Latine Gentianus Hervetus, Pariſ. A. 1557. *in
fol.* Tomos eorum duos, qvos ab Antonio Auguſtino acceperat. Jac. Cujacius deinde
librorum aliqvorum verſionem promiſit, qvi tamen promiſſa, ob mortem inter-
venientem, non implevit, multum dolente eam ob rem Fabrotto. Nam Gen-
tianus Hervetus multa ſphalmata admiſit in verſione, qvia non erat JCtus. Prodie-
runt tamen utcunqve libri X. in lucem. Poſtea Rex Galliæ, qvi è Cujaciana Biblio-
theca integrum ſibi Opus comparaverat, id negotii dedit Cancellario, Petro Seguie-
rio, ut in lucem produceret omnes βασιλικῶν libros. Qvare, curante illo, in Lat.
Linguam convertit Car. Hann. Fabrottus, JCtorum Aqviſextienſium Decanus. Pro-
diit Opus integrum Pariſiis A. 1640. apud Cramoiſios. Eſt vero Opus non in ſex, ut
olim, ſed 7. ab illo Tomos diviſum. Verum è 60. *Libris* ſuperſunt ſolum 41.
peric-

perierunt 19. & 31. 38. 43. 44. 49. usqve ad 60. Qvod pulcherrimi Operis vulnus ſanavit Fabrottus, vel è Synopſi *βασιλικῶν*, tantum edita, vel ex Theodoro Hieropolita nondum publica luce donato, vel ex Conſtantino Harmenopulo, cum Regis Codicibus collato. Sunt vero *Baſilica* compilata è Juſtiniani Cod. ff. *Inſtit. Nov.* & Edictis, qvæ ſuperſunt, è Juſtini Junioris, Tiberii, Zenonis, & aliorum Imperatorum, atqve ipſius Macedonis, Novellis, è *Paratitulis* ac *Gloſſis*, qvas Veteres JCti ſcripſerunt, qvarum 3. *libros* edidit Joh. Lewenclavius, & ex aliis nonnullorum JCtorum ejus temporis & priorum Scriptis. Cauſa autem, cur Opus *βασιλικῶν* ſuſceptum fuerit, illa eſt, ut qvæ in Operibus Juſtiniani, in variis libris *Inſtitutionum, ff. Cod. & Nov.* diſperſa habentur, in unum Corpus & Syſtema colligerentur, qvanqvam & vanæ cujusdam gloriolæ cupiditas Baſilium incitavit, à qvo primum inſtitutum fuit Opus, teſte Cedreno. Filius vero Leo Philoſophus perfecit, ac poſtea Conſtantinus Porphyrogenetus, Leonis filius, prælectione repetita edidit. In Opus illud variorum JCtorum Commentarii & Gloſſæ exſtant, circa eadem tempora ſcriptæ, de qvibus legi poteſt Joſephus Maria Suareſius in *Notitia βασιλικῶν* ad Urbanum VIII. Pontificem, ſcripta, qvæ præfixa eſt editioni *βασιλικῶν* Fabrottianæ. In qva ille relationes inſtituit non ſolum de libris *βασιλικῶν*, ſed & aliis Græcis Scriptis Juridicis, qvæ vel in Vaticana, vel aliis Bibliothecis, latent. Cum qva conferri poteſt Lambecius *in Comm. ſuo de Bibliotheca Vindobonenſi, Tomo VI.* qvi de JCtis agit. De reliqvis libris Græcæ Jurisprudentiæ (ſunt enim multa Compendia & Manualia ſcripta) vid. Jacobus Gothofredus *in Manuali* ſuo, & Suareſius *l. c.* Edidit Car. Labbeus *Gloſſarium Juris Græci*, Pariſ. A. 1606. *in 8vo.* qvibus in Gloſſis illa habentur verba & termini Græci, qvi *in Baſilicis* reperiuntur. Sed pleniores eas exſtare apud Jac. Sirmondum teſtis eſt Jacobus Gothofredus *lib. 2.*

SECT. V.

De Commentatoribus Juris Juſtinianei, qui nova illud Methodo proponunt.

§. 1. *Judicium de Iuris Iuſtinianei ἀμεθοδεία, & Novatoribus, hanc emendare aggreſſis, in genere. 2. Speciatim vero de Franc. Connano. 3. Nicol. Vigelio, in Praxi etiam Novatore, variisque illius Scriptis. 4. De Ioh. Coraſio & Petro Gregorio Tholoſano. 5. De Henn. Rennemanno, Ioh. Kleinſchmidio, & aliis. 6. De Novatoribus, Corpus Iuris reconcinnare aggreſſis.*

1 QUandoqvidem Jus Juſtinianeum ἀμεθοδεία laborare multis viſum eſt, Novatores non pauci orti ſunt, qvi *ſingulari* METHODO illud tradere voluerunt, & tamen iſto conatu ſuo nihil aliud efficiunt, qvam ut ſoli in ſcholis

lis relinqvantur. Eſt qvidem ſua Jurisprudentiæ, ut Scriptoribus Legum Romana-
rum, cum circa Speciale aliqvod Jus verſentur, methodus, illud autem cum metho-
do iſta comprehendi non poſſit, conſultius eſt viam, qvæ eſt præſcripta, ſeqvi, qvam
nova aliqva via erroribus anſam dare. Methodica tractatio potius ad illam univerſa-
ſalem & naturalem Jurisprudentiam pertinet.

Franc. Connanus libellorum ſupplicum Magiſter in regno Galliæ, Jus Civile 2
Romanum *X. Libris* propoſuit, ſua qvidem methodo, & ordine, ſed retinet tripli-
cem illam objectorum juris diſtinctionem. Elegans illud Opus eſt, nam diffuſe ex-
plicat Leges, rationibus è fontibus Juris Naturæ deductis, & contraria ſæpe ſolvit.
Specialem enim Syllabum Legum contrariarum, qvæ in Opere illo conciliantur, *Com-
mentariis* ſuis ſubjunxit. Vehementer commendat illum librum Franc. Hotomannus.

Nic. Vigelius, JCtus Haſſus, ſingularem aliqvam methodum excogitavit, qvæ 3
omnia complecteretur, *Ius Civile*, *Pontificium*, *Controverſum*, eo modo, ut Jus omne
primo in generales Libros diſpeſcat, Libros in Titulos, Titulos in certas qvasdam Se-
ctiones, Sectiones in Regulas ſuas, Regulas in Exceptiones, Exceptiones iterum in Repli-
cationes, qvæ omnia per brevia axiomata & enunciata proponit, addita ſemper Lege,
qvo remittat Lectorem. Feliciter qvidem uti poſſumus his, tanqvam Locis Commu-
nibus, in Jure interpretando, & in cauſis fori agendis; ſed excidit tamen illo conſi-
lio Vigelius, qvod vellet Libros ſuos à Statibus Imperii approbari, ut Jura, ſecundum
ordinem illum reciperentur, docerentur, adminiſtrarentur. In Praxi novam itidem
methodum inſtituit, cui fini edidit Tr. Germanicum Richterbüchlein / in qvo certam
præcribit judicandi methodum. Scripſit & *Practicam forenſem*, methodo ſuæ no-
væ adaptatam. Sed ut fieri ſolet in rebus novis, adverſus illum eſt conclamatum ab
Advocatis, eum, tanqvam praxeos imperitum & proceſſus, traducentibus. Qvibus
ut reſponderet, & Praxeos etiam ſcientiam oſtenderet, *Reſponſorum Iuris Centurias*
4. edidit, ubi, ratione methodi ſuæ, Caſum proponit, deinde ſubjungit diſputatio-
nem, & ultimo ſententiam, ſemper ſe referens ad ſuam *Methodum* vel *juris Civilis*,
vel *Pontificii* vel *Controverſi*. Ad hunc modum etiam publicavit librum utiliſſimum,
qvem inſcribit *Iuris Repertorium*, qvo in libro velut indicem proponit, vel directo-
rium aliqvod inſtituit, ſecundum qvod rationes, certis Caſibus competentes, inveſti-
gari, inſtituiqve poſſint. Addidit Opuſculo huic *Diſputationes XX. Cauſarum*, qvi-
bus illuſtrat ſuum conſilium. *Mihi* qvidem vehementer placuit illa methodus;
mira in illo eſt brevitas, ſemper ſe in textibus Juris fundat, Diſpp. & Diſſentientes
Autores addit, qvin habet Caſum in terminis deciſum, neqve, more aliorum ICtorum
evagatur per generalia illa Iuris Brocardica, qvibus vulgo ita obruuntur Conſilia &
Reſponſa, ut, ſi aliena ab iis, qvæ ad rem pertinent, ſeparaveris, aliqvot interdum
Lineis comprehendi totum negotium poſſit.

Ioh. Coraſius, ICtus Gallus, *de Iure Codicis in artem redigendo* Commenta- 4
rium etiam ſcripſerat, ſed in qvo generalia tantum continentur. Neqve enim cer-
tam methodum præſcribit, ſed tantum in genere diſſerit de definitione & diviſione

Iuris, de bono & æqvo, Juſtitiæ diviſione, tribus Juris præceptis, & ſimilibus argumentis. Exſtat & PETRI GREGORII THOLOSANI *Syntagma Iuris Univerſi, atqve Legum omnium pene gentium ac Rerumpubl.* uti tit. habet, *in quo divini & humani juris totius naturali ac nova methodo, ordineque, materiam univerſalium & ſingularium rerum, ſimulque judicia, explicat.* Qvo magnifico & ſplendido titulo qvis non rem magnam agi credat? ſed, ſi verum dicere velimus, nihil aliud hac methodo eſt effectum, qvam ut ordo ſit turbatior. Tria illa Juris principia & objecta retinet, ſed in illa res perſonis anteponit, futili qvadam ratione ductus, qvoniam voluerit ſeqvi naturam rerum, Res autem Corporales, & incorporales, in Opere ſex dierum, primum ſint productæ, poſtea vero homo primum creatus. Qvæ certe admodum ridicula eſt ratio, qvaſi JCtus Phyſicam aliqvam proponeret, vel ſecundum Claſſes, aut Scalam Prædicamentalem, diſponi valde ad Leges pertineret.

5 HENN. RENNEMANNUS ſimili pene modo *Iurisprudentiam ſuam Romano-Germanicam* inſtituit. Nam, cum ipſe ex Ramiſtis fuerit, qvi omnia diviſionibus & ſubdiviſionibus concinnare ſolent, in Jure, ſecundum ſingulas diſciplinas, principia ſtatuit Metaphyſica, Logica, Phyſica, Rhetorica, Grammatica, Mathematica, atqve ad ea reducit, qvæ qvadam ratione eo perduci poſſunt; qvod ſane nihil aliud eſt, qvam tempore & otio abuti. Hugo Donellus, Herm. Vultejus, Joh. Althuſius, ſinguli novam aliquam Iurisprudentiæ Methodum faciunt. JOH. KLEINSCHMIT, *in præcognitis Iurisprudentiæ 6.* Tractatibus diſtinctis, in forma diſciplinæ, propoſuit Iurisprudentiam, ſed ille potius *προπαιδείαν* aliqvam ſcripſit, qvam Syſtema Iuris. Qvid porro Joachimus Stephani *in Arte Iuris*, Joh. Rebhan *in ſuo Hodegeta*, aliiqve præſtiterint, ſingulatim dicere nimis operoſum foret. Supervacaneus ille eſt labor, ac poteſt ſufficere ordo, qvem in Pandectis habemus. Si qvis memoriæ cauſa ordinem qvendam reqvirat, eligat ſibi ex Autoribus, qvi Jus totum Schematiſmis ſunt complexi, unum aliqvem, qvem ſeqvatur, ſive Henr. Hahnium, ſive I. Ottonem Taborem, perinde hoc erit.

6 Fruſtra qvoqve ſolliciti ſunt, qvi *rationem Corporis Iuris, reconcinnandi* (f) propo-

(f) *Rationem Corporis Juris reconcinnandi* Anonymus quidam, ſine loci temporisque indicio, *in* 12. edidit Occaſionem hæc præbuit Viro illuſtri, Gottfr. Gvilh. Leibnitio, ejusdem Tituli, ſed diverſæ ſententiæ, libellum, ſub *Veridici de Juſtiniani* larva, A. 1669. *in* 12. publicandi, ceu prodromum *Corporis Juris*, quod tunc molibatur, *Reconcinnati.* Septennio poſt, A. 1676. *in* 12. prodiit Juſtini Nomici, τȣ̃ ψευδωνύμȣ, *Conſilium noviſſimum & facillimum de incertitudine & ambiguitate Juris tollenda, ſeu novo Codice faciendo,* Hanoviæ A. 1679 *in* 12. cum W. B. R. C. H. *Examine* illius, recuſum. De ſingulis hiſce Scriptis, aliisqve ſimilibus, longe benignius, quam Morhofius, tulit judicium, ſimulque quæ in iis deſideraret, indicavit, & ſua, de reconcinnatione iſta ad Ordinem Inſtitutionum, conſilia expoſuit Vinc. Placcius, breviter initio *in Tr. de Scr. Anon. & Pſeudon. P. I. c. 3. p.* 34. 35 ac. fuſius deinde *in Epiſtola Curioſa ſuper Quæſtionibus eruditis variis de Tempore* ſub *Nicetæ Spilii* per Græcam proprii Metaphraſin efficto nomine, Veronæ An. 1681. *in* 12. publicata,

proponere voluerunt publice, ut tale aliqvod Corpus Iuris, qvo illi ordine diſpoſuerint Leges, concinnaretur, idqve publice ab omnibus reciperetur. Sed caruit illud Conſilium ſucceſſu, ut facile qvis prudens conjicere potuit. Turbarentur, & Tribunalia, & Cathedræ, hujus rei novitate, qvæ uſum, vel plane nullum, vel exiguum, habitura eſſet. Nam, qvod Autores illi promittunt, ſe in Legibus ipſis facturos, id jam dudum à Commentatoribus in Legibus, & Paratitlorum Scriptoribus, eſt præſtitum.

Sect. VI.
De Libris ad Protheoriam Juris facientibus.

§. 1. *Bibliothecarum Iuridicarum Scriptores, Ioh. Fichardus, Guido Pancirollus, Ioh. Bechtoldus, Mart. Lipenius, Caſp. Thurmannus, Corn. à Beüghem, ac de iis judicia. 2. Commentatores in Tit. ff. de Verb. Signif. Lexicographi, Gloſſariorum in Leges Exoticas Scriptores, & Particularum Iuris Explanatores. 3. Autores de Interpretatione Iuris, & qvi Dialecticas ſcripſere Iuridicas 4. Regularum Iuris Commentatores, qvorum vitia deteguntur. Optimus hos inter Iac. Gothofredus Collectores Brocardicorum. Horum Emendatio à G. G. Leibnitio promiſſa.*

Ut propius ad ipſos Autores Juridicos veniamus, notandi hic ſunt primo *Scriptores* Juris Bibliothecarii, *qvi vel generatim* de omnibus Scriptoribus, vel ſpeciatim de Juridicis, egere. De illis abunde ſupra eſt dictum. De his pauca ſunt, qvæ dici poſſunt. Ioh. Fichardus, Guido Pancirollus, aliiqve nonnulli, jejune totam hanc rem tractarunt. Paulo plenius, & cum majori fructu Joh. Bechtoldus *in Locis ſuis Comm. Iuridicis*, nam ſecundum Titulos materiarum diſpoſuit Autores. Verum nec hic omnia ſatis accurata ſunt & ſincera. Parum qvoqve hoc argumentum ornavit Martinius Lipenius, cujus exſtat *Biblioth. Manualis Iuridica*, qvi liber non eſt illa ἀκριβείᾳ conſcriptus, qva ſcribi debebat. Non enim tale negotium ſuſcipi debet ab homine extra Jurisprudentiæ Sacra conſtituto. Putarim ego, perfectum talem laborem non niſi ab optimo JCto fieri poſſe. Accuratiora procul dubio erunt, qvæ *Caſp. Thurmannus* promiſit, Bibliothecas Juris, ſecundum Jurisprudentiæ inſigniores partes partiturus. Edet enim *Bibliothecam Proceſſualem, Criminalem, Teſtamentariam*, & ſic deinceps. (g)

publicata, tota *Quæſt. I.* Nec multo poſt ſpecimen ſuæ idem exhibuit Methodi, in *Juſtiniani Inſtitutionibus Reconcinnatis*, Francofurti A. 1682. in 8vo excuſis. Decidant Litem iſtam, ad qvos ea ſpectat, Jurisconſulti, peritia Nomothetices accuratiore inſtructi.

(g) E Caſp. Thurmanni Bibliothecis Juridicis Specialibus Halæ Saxonum in 4to jam prodierunt, A. 1700. *Academica, Canonica* (de Canonicis, ac illorum Collegiis) & *Duellica*, A. 1701. *Statiſtica*, ac. A. 1702. *Salinaria & Metallica*, laudatæ ab his, culpatæ ab illis.

Ante aliqvot annos qvidam Cornel. à Beughem ſcripſit *Bibliographiam Juridicam & Politicam*, qva continentur libri, qvi prodierunt ab An. 1651. ad Annum 1680. Amſterdami 1680. in 12. Idem Autor promittit *Bibliothecam materiarum nov-antiqvam.*

2 Sequuntur Autores, qvi circa Verba & Terminos ſunt occupati. Quo pertinent primo omnes illi Autores, qvi in *Tit. ff. de Verborum Significatione* ſunt commentati, Barth. Briſſonius præcipue & alii, uno Volumine junctim editi, deinde qvi Lexica ſcripſerunt, qvalia complura ſunt ſcripta. E qvibus omnia collegit *Joh. Calvinus*, qvi Lexicographorum ante ſe Annotationes plerumqve integras, Operi ſuo inſeruit. Multa poſſent hic ſuppleri, ſi à Viris rei Philologicæ & Iurisprudentiæ peritis negotium hoc tractaretur. Gloſſaria Legum Exoticarum, ubi illud Frid. Lindenbrogii, item Feudalium terminorum Lexica, Godfr. Wendelini *Gloſſarium Legis Salicæ*, ad Ius Codicis non pertinent, uſui tamen eſſe poſſint in Iuribus Barbaris verſanti, uti & Joh. Loccenii *Lexicon Juris Sveo-Gothici in 8vo.* Pertinent huc Autores, qvi particularum Juris uſum explicuerunt, uti *Chriſtoph. Phil. Richterus*, *in libro de ſignificatione Adverbiorum juris*, & Joh. *Strauchius* in libro *de Particulis juris* qvarum uſus, cum in theoria, tum in praxi, permagnus eſt. Pertinent huc Chriſtoph. Beſoldus *in Theſauro practico*, à Chr. Lud. Dietherro aucto, Paulus Matth. Wehnerus *in Practicis Obſervationibus*, Joh. Jac. Speidelius *in Speculo*, qvi Autt. terminos Juris conſvetudinarii, ſtatutariiqve, & practicos, cumulant, ſed & multa aliena inferciunt.

3 Ad Protheoriam Juris pertinent Autores, qvi de Interpretatione ſcripſerunt, & ſpectant huc primo, qvi in genere de Interpretatione Legum agunt, Joh. Eichelius *in ſingulari libro de Interpretatione juris*, Nomicus Pacemutus (i. e. Vincentius Placcius) *in JCtô perfecto*, Joh. Ludov. Praſchius *in JCto Vero & perſonato.* Sunt deinde Autores, qvi *Dialecticas Juris* ſcripſerunt, magno numero, Franc. Hotomannus, Mart. Schickardus, Ioh. Thom. Freigius, Matthias Stephani, Nicol. Vigelius, Daniel Otto, Nicol. Everhardus (cujus *Synopſin* conſcripſit Georg. Adamus Brunnerus,) qvi tamen iſtis laboribus ſuis nil minus docuerunt, qvam interpretationem Iuris. Legendum de iis judicium Dav. Mevii in *præfatione in prodromum Juris N. & G.*

4 Huic interpretationi inſerviunt Juris Regulæ, qvarum *in Pandectis* peculiaris titulus magnam habet Commentatorum ſylvam. E qvibus omnium optimus eſt Jac. Gothofredus. Nam pleriqve omnes imperite in explicatione Regularum verſantur. Sed Gothofredus oſtendit, è qvibus fontibus illæ deſumptæ, & qvomodo ex illis interpretandæ ſint. Sunt &, qvi *Juris Regulas prætermiſſas* ſcripſerunt, ut Ryſewick, qvorſum refert interdum, qvæ apud JCtos reperiuntur indefinita effata. Prodiit in 8. paucis notus liber. Sed in his Axiomatibus caute procedendum eſt, neqve, ut univerſalia, accipienda, qvæ reſpectu certo dicuntur. Ita enim à particulari argumentamur, qvo ſophismate nihil eſt freqventius, abeſſe vero à Regulis

juris debet, qvantum fieri poteſt. Eſt enim omnis definitio (univerſale effatum) in jure periculoſa. Sunt præterea alii, qvi nova illis Axiomata addiderunt è Doctoribus & Practicis, & pene tot Regulas & ſententias Juris confecerunt, ut mole ſua ipſum Jus exæqvent, uti Aug. Barboſa *in Axiomatibus* à Joh. Ott. Tabore locupletatus. *Brocardica* appellant, ut dignum habeant elegantiis ipſis nomen, perpetua Cauſidicorum crepitacula. Eorum Brocardicorum reformationem promiſit Autor *Methodi novæ Jurisprudentiæ* Godfr. Gvilh. Leibnitius, ad perfectam univerſalitatem ſe omnia reducturum ſperans, qvi ne ſpe ſua excidat, valde vereor. Qvæ enim vere univerſalia ſunt, pauca ſunt, neqve cum tanta turba & apparatu comparent.

Sect. VII.

De Singulorum Juris Librorum Interpretibus.

§. 1. *Judicium de Antiquis Corporis Juris Gloſſatoribus.* 2. *De notis in iſtud Dion. Gothofredi & Sim. Lewii.* 3. *Ad Inſtitutiones Notæ Marginales ſufficiunt. Prolixi in eas Commentatores vituperantur, uti & JCtorum ſe mutuo exſcribendi Cacoëthes. Judicia de Comm. Conr. Rittershuſii, J. Borcholti, Rein. Bachovii, & Arn. Vinnii (è Bachovio ſua mutuati.)* 3. *Commentatores in Pandectas perpetui Joh. Brunnemannus & J. Otto Tabor, in fragmenta qvorundam JCtorum Jac. Cujacius, in Leges inſigniores Paulus Buſius.* 4. *Paratitla (cujus Vocis ſignificatio fuſius evolvitur) in Pand. Matth. Weſenbecii, ab Henr. Hahnio & R. Bachovio illuſtrata.* 5. *Commentatores ff. Critici, Gvilh. Budæus, Petrus Coſtalius, Paulus Buſius, Pet. Grævius, Princepsque omnium Jac. Cujacius. Joh. Steckii contra hos Liber. Judicium de Comm. Hug. Donelli, ejusqve Epitomatore, Osw. Hilligero.* 6. *Syſtemata Juridica, Pandectarum ordine diſpoſita, Bernh. Schotani & J. Jac. Wiſſenbachii, hisqve addendum Collegium Argentoratenſe.* 7. *Diod. Thuldeni Comm. inſignis in ff. promiſſus, Scriptaqve alia edita. Neceſſitas conjunctionis Theoriæ & Praxeos in Jure. Pet. Denaiſii de Advocatorum imperitorum multitudine Apophtegma.* 8. *Alii Syſtematum & Diſputationum Jurid. juxta Methodum Digeſtorum, Scriptores, Franc. Duarenus, Georg. Ad. Struvius, Joach. Schnobelius, & Hier. Treutlerus (Rein. Bachovium Cenſorem nactus.) M. Ant. Delrio & Pet. Broſſæi Miscellanea Scriptorum Juris ſive Loci Communes ad Pandectas & Codicem.* 9. *Commentatores in Codicem præſtantiores, Jac. Gothofredus (in Cod. Theod. omnium optimus,) Azo, Rich. Malumbra, Hub. Giphanius (cujus Eruditio laudatur,) Diod. Thuldenus, Lud. Grempius, Ant. Perez, J. J. Wiſſenbachius, Matth. Weſenbecius, Ioh. Brunnemannus.* 10. *Iac. Cujacii Paratitla in Cod. Ant. Matthæi Elogium illorum.* 11. *Ordinem Codicis ſequuntur Ant. Faber. (de qvo, & Cenſore ejus importuno, Rein. Bachovio, obiter fertur judicium,) in Cod. Fabriano & Paulus Chriſtinæus in Deciſionibus.* 12. *Novellarum*

Interpretes, Conr. Rittershuſius & Pet. Gudelinus. Lingva Græca ad illarum lectionem neceſſaria. 13. *Ius Canonicum Orientale, Conciliorum conſtans Canonibus, Photii Nomocanon, & Chriſtoph. Iuſtelli Biblioth. I. Can. complectuntur* 14. *Nonnulla de I. Can. Occidentali, ſive Pontificio, eiusqve Compilatoribus (Gratiano & Raymundo) & Illuſtratoribus. Decretum Gratiani juſſu Greg. XIII. emendatum. Pet. Ciacconii Caſtigationes deperditæ. Ant. Auguſtini de Emendatione illa Dialogi. Dav. Blondelli Pſeudo-Iſidorus, Epiſtolis Decretalibus oppoſitus. Forma Proceſſus hodierni è I. Can. eſt derivata.* 15. *Iuris Feudalis in Publico Neceſſitas. Vulgare Ius Feud. ἀμέθοδον. Complura de Ant. Mericutii nova illius Collectione. Scriptores ejusdem alii complures, qvos inter Conr. Rittershuſius & Thom. Craigius præcipue commendantur, Stylus Iur. Feudalis Barbarus. Terminos ejus explicant Gloſſariorum Scriptores, qvorum Princeps eſt Car. du Freſne.* 17. *Ioh. Strauchii Amœnitates Iuris Canonici, & Caſp. Ziegleri de eodem labor, commendantur.*

1 DIcendum nunc aliqvid de INTERPRETIBUS Inſignioribus *librorum juris.* Et qvidem Corpus illud Legum Romanarum nactum eſt plurimos Interpretes, cum qvorum notis prodiit in lucem. *Gloſſatores* illi veteres multa qvidem ad libros Juris notarunt, ſed qvoniam nulla hiſtoria ac philoſophia erant imbuti, & præterea artis Hermeneuticæ inſtrumentis deſtituti, multa protulerunt inepta, in qvibus tamen reperiuntur utiliſſima qvædam, ad praxin ſpectantia. Occurrunt etiam aliqva, qvæ ad ipſius Juris & Legum explicationem pertinent, & veluti conjectando proferuntur. Bartolus Cajus, *in præfatione Commentariorum Iuris* Franc. Connani, eleganter comparat Gloſſatorum Iuris Volumina, & eorum lectores, iis, qvi in metalli-fodinis operantur, qvibus eſt magna opera inſumenda, ut, inter tot excrementa & ſcorias, aliqvam auri particulam inveniant. Eorum tamen uſus non eſt contemnendus, ut profuerunt ſane in multis Hug. Grotio, cum Opus de I. B. & P. conficeret. Multi qvoqve, qvi tot hodie in Iure novos libros parturiunt, non exiguam partem illis debent. Multa qvoqve plenius & accuratius pertractare poſſent, ſi legiſſent Vett. illos libros. Veneremur itaqve illos, ut ſolemus Opera vetuſta in pretio habere, non ob elegantiam, ſed qvod in ruditate illa antiqva lateat aliqvid, qvod uſui eſſe poſſit.

2 Dionyſii Gothofredi Notulæ ſunt elegantes; nam è Cujacio, aliisqve ejus temporis Criticis & ICtis, textuum emendationes notat, locaqve parallela, & contrarias Leges. Hodie auctiores illæ notæ in Editione nova Batavica occurrunt, qvam Simon Lewius paravit, qvi è Salmaſio, aliisqve Criticis Autoribus, utiliſſimas prioribus notas adjecit.

2 In libros Iuris ſpeciatim ſcripſerunt multi. Qvot non ſunt in Inſtitutiones Commentarii? atqve hic, ſi ullibi, mos eſt ICtis familiaris, ſe mutuo exſcribere. Iac. Cujacii qvidem eſt ſententia; *Inſtitutiones vix Interprete indigere, niſi breviu-*

ſculo

ſculo marginali. Qvæ ſententia & mihi placet. Magnam enim confuſionem pariunt ſpiſſi iſti Commentarii, & fuſiores diſputationes Juris, è ff. in Elementa Juris illatæ. Qva in re pravus nonnullorum mos eſt, qvi ex omni Jure, Divino, Humano, Cæſareo, Canonico, Statutario, Praxi ipſa, & Proceſſu, varia coacervant ad Inſtitutionum Textum, qvales ſunt Joh. Schneidewini & Caſp. Manzii *Commentarii.* Qvorſum enim attinet, in Elementa Juris iſta omnia congerere, atqve ita multiplicare inutiliter labores, neceſſario ſuo loco & tempore repetendos. Conr. Rittershuſii *Commentarius* eruditus eſt, & ad interpretationem verborum & textus multum confere commodi. Joh. Borcholti qvoqve planus eſt *Commentarius*, & è Cujacio, plurimisqve optimis JCtis, congeſtus. Reinerus Bachovius in ſubtilitatibus Juris venandis curioſior, qvam eſſe oportet. In prima illa Juris inſtitutione tyronibus non eſt legendus, commendandusqve pro illo Arn. Vinnius, qvanqvam Bachovium pene omnibus paginis exſcribat, in eo tamen laudandus, qvod qvæ apud Bachovium ſunt obſcuriora, dilucidius & diſtinctius proponat. Infiniti deniqve ſunt in *Inſtitutiones* Commentarii, qvos omnes recenſere, tempore eſſet abuti, cum verum hic ſit vetus illud: *unum noris, omnes noris.* Si unum habeamus, eumqve optimum, aut jungamus illi alterum ſubtiliorem diſputatorem, qvid opus eſt de variis nominibus & titulis eſſe ſollicitum?

In Pandectas perpetunm *Commentarium* non habuimus, anteqvam *Ioh. Brunnemannus* Opus ſuum publicavit; ſed neſcio, an perpetuos tales Commentarios ſcribere utile ſit, cum poſſit res brevius expediri. Multa enim in legibus ipſis ſunt ſupervacanea, multa repetita, qvibus veſtigiis ſi Commentator inſiſtit, multa illum repetere neceſſe eſt, atqve ita Commentarium inutiliter augere. *Iac. Cujacius* aliam qvandam methodum inſtituit. Nam JCtorum Reſponſa, ut Pauli, Papiniani, Modeſtini, in unum Volumen collegit, atqve ita in JCtorum ſingulorum fragmenta eſt commentatus. Qvod ad Hiſtoriam qvidem Juris egregie conducit, ſed methodum turbat vulgatam. Inediti ſunt hactenus Joh. Ott. Taboris *perpetui Commentarii in Leges ſingulas*, qvi ab hæredibus premuntur, usqve dum Bibliopolam liberaliorem invenerint. In aliqvas Leges inſigniores *Paulus Buſius* eſt commentatus. 3

Paratitlares *Scriptores* omnium in manu ſunt. Matth. Weſenbecii *Paratitla* utiliſſima ſunt, qvæ poſtea Commentariis ſuis, tum Rein. Bachovius, tum Henr. Hahnius, illuſtrarunt. Eo tamen effecerunt, ut non amplius eſſent Paratitla, qvæ proprie ſunt, uti Juſtinianus Imperator in *Præfatione de concept. ff.* ait, *Indices* tantummodo *Legum.* Dicuntur autem *Paratitla*, qvod ſint appendices titulorum; Alii vocant *ſupplementa titulorum*, notas ſcil. qvibus ex reliqvis titulis ſupplentur ea, qvæ ad titulum præſentem pertinere videntur. Ut recte dixerit Matthæus Monachus *in fragmento*, edito ab Antonio Auguſtino, *Paratitla eſſe repletiones titulorum, i. e. indices Legum, quæ ex ceteris titulis ad unum ſubtiliter revocari poſſint.* Idem & Car. Hannibal Fabrottus ait, *in notis ad Collectionem Conſtitutionum Eccleſiaſtica-* 4

ſiaſticarum, ubi Cujacium reprehendit, qvod ignoraverit, qvid eſſent Paratitla. Illi enim Paratitla non niſi ſummaria habentur, qvod & ipſe ſuis Paratitlis, qvæ in *ff.* & *Cod. Theodoſ.* ſcripſit, oſtendit. Jac. Gothofredus qvoqve *in Cod. Thedoſ.* multis monſtravit ſpeciminibus, qvid ſint Paratitla. De Paratitlis vide ulterius Æg. Menagium *in Amoenitatibus Juris Civ. cap. 15.* Ceterum Paratitla iſta, ſi recte ſint inſtituta, optimi Commentarii inſtar eſſe poſſunt, ſi conſtet de ſenſu verborum. Nil enim melius explicatur, qvam ſi res cum re ipſa conferatur.

Commentatores ff. CRITICI & PHILOLOGICI hic etiam magnum habent numerum
5 & uſum. Guil. Budæi *Comment. in τὰ πρῶτα* utiliſſimus eſt ad intellectum Legum, qvam diligentiſſime enim vetera illa explicat, qvibus ſi deſtitueremur, in multis eſſet hallucinandum. Petrus Coſtalius *Adverſaria* ſcripſit, in qvibus collegit ex *ff.* Leges notabiliores, & ad illas eſt commentatus. Optimus Autor & rarus, editus Colon. A. 1560. Idem fecerunt Paulus Buſius, cujus exſtant *Subtilitates in ff.* qvo in libro difficiliores Leges explicat, & Petrus Grævius, *in Exercitationibus ſuper difficiliores Leges*, Ultraj. *in 8vo.* editis. Criticorum in Legibus tractandis audaciam reprehendit Joh. Steckius *in Obſervationibus Anticriticis Juris*, *ſ. Vindicationibus Legum à Corruptelis Criticorum & Neotericorum Interpretum*, qvi liber, Baſileæ editus A. 1627. *in 4to*, multa continet ſcitu digniſſima. *Jac. Cujacius* primus hanc viam emendandi Jura eſt ingreſſus, & æmulos ob illam cauſam eſt aliqvos nactus, qvi libris Eriſticis illum exceperunt. Sed ita ſe adverſus illos defendit Cujacius, ut facile appareat diſcrimen. Hugo Donellus Jus Codicis luculentis *Comm.* illuſtravit, methodum tamen *ff.* paululum immutans. Hunc nimis prolixum enucleavit *Oſwaldus Hilligerus*, cujus liber ad uſum eſt expeditior. Ego tamen malim ipſius Donelli *Commentariis* uti.

6 Aliqvi ſecundum ff. *methodum* omnes Libros Juris diſpoſuerunt, qvo modo procedit Bernh. Schotanus *in Examine ſuo Juridico* & *in Collegio*, qvod tamen non eſt abſolutum. *In Examine* per Erotemata omnia proponit, qvod liber eſt commodus pro informatione prima. Joh. Jac. Wiſſenbachius, *in Diſpp. ſuis ad ff. inſigniores Legg. & controv.* perſpicue & breviſſime omnia propoſuit, leges contrarias interdum feliliciter conciliat, diligenter & cum cura enumerando varias JCtorum ſententias & interpretationes. Additur his *Diſp. Comment. in titt. de V. S. & R. J.* Celebre qvoqve eſt *Collegium Juris Argentoratenſe*, qvod ſecundum *ff.* concinnatum eſt methodum, per varios Autores, dirigente tamen Juſto Meyero, JCto doctiſſimo, uti patet ex *Endoxis* illis, qvæ addidit *Collegio Argentoratenſi.* Adjecit etiam *notas* ſuas Joh. Otto Tabor. Opus certe locuples eſt, & magna cura congeſtum. Pleraque omnia ex aliis Juris Libris, imo & nonnunqvam ex Jure Publico, Feudali & Canonico, immiſcentur. Atqve eo fine ſcriptum eſt, ut exhiberet velut Digeſta univerſalia Juris. Ex eo *Compendium* adornatum eſt à Greg. Biccio. Nam vaſtus ille liber exercitiis primis juventutis non adeo commodus eſſe videtur.

7 Promiſit & *Diodorus Thuldenus*, JCtus Lovanienſis, Vir, non in Jure ſolum, ſed

ſed & in aliis doctrinis, eleganter doctus, *Comm. in ff. Iuris Methodicum, Ætiologicum, Analogicum & Pragmaticum* (ita enim titulus habet.) Non crediderim tamen, lucem illum vidiſſe. Saltem Titulus ille apparet inter reliqva ejus Opera iſtis præfixus, qvantum tamen ex illo apparet, optima methodo conceptus eſſe videtur. Nam & cauſas Legum, & Analogiſmum, & praxin, illo oſtendere voluit, qvæ omnia ſi conjungantur, feliciſſime res ſuccedet. Rari ſunt illi JCti, qvi illa omnia ab ipſis fundamentis conjungunt. Sterilis eſt omnis Ætiologica, & Analogica cognitio, niſi accedat uſus & praxis, rurſusqve praxis ſuo eſt fundamento deſtituta, ac infeliciſſime tractatur, ſi cognitio methodica non præceſſerit. Hinc eſt, qvod *Petrus Denaiſius*, Aſſeſſor Cameræ Spirenſis, JCtus doctiſſimus, teſte Melch. Adamo *in ejus vita*, ſolitus eſt dicere, ſe vix tres qvatuorve vidiſſe Advocatos, qvi ſupra rabularum nomen fuerint, qviqve ſtatum controverſiarum probe intellexerint, & ex fundamentis Juris ſuorum Clientum cauſas agere norint. Ceterum Thuldenus ille, qvem modo laudavi, plures alios in Jure libros ſcripſit, in qvibus eminent *libri* ejus *V. de Cauſis ac Remediis corruptorum judiciorum*, qvi Coloniæ editi ſunt A. 1624. *in 4to*, item *libri duo de Iurisprudentia extemporali*, *ſ. de Regulis Iuris*, Lovanii primum editi *in 4to.* A. 1629. qvi deinde, tertia parte auctiores recuſi, ibidem prodierunt. A. 1643.

Franc. Duareni *Diſputationes Iuris* pleraqve complectuntur, qvæ ſpectant ad Jus univerſum. Vir fuit doctus, qvi tamen Thuano ex Æmari Ranconetti ſchedis multa petiviſſe dicitur. Georg. Ad. Struvii *Iurisprudentia* notior eſt, qvam ut qvicqvam de ea dici opus ſit. Hodie plerumqve pro libro compendiario univerſi Juris habetur. Solet enim ſic fieri, ut liber alicujus JCti, qvi famam aliqvam eſt promeritus, in uſus publicos adhibeatur. Joach. Schnobelii breves *Diſputatiunculæ*, non tamen cum cura ſcriptæ, in Academiis Germaniæ plerumqve Theſium loco inſervire ſolent, qvibus Jus univerſum ὡς ἐν ἐπιτομῇ diſputandum proponitur. Ceterorum Scriptorum Compendiariorum, nec finis, nec modus eſt, qvibus recenſendis ut immoremur, vix operæ eſt pretium. Unicum ut addam, Locorum Communium in Jure Exegeticorum ideam dedit *Marcus Antonius Delrio*, cui poſtea augmenta inſignia adjecit Petrus Broſſæus, JCtus, qvæ prodierunt Lugd. apud Sam. Criſpinum, A. 1606. *in 4to*, ſub tit. *Miſcellanea Scriptorum univerſi Iuris Civ. duobus Tomis diſtincta, ex optimis Autoribus & Interpretibus Iuris, qvæ ſparſim ab illis alieno loco notata, ſub ordinem Titulorum & Legum Digeſtorum & Cod. ad ſuas Leges relata.* Qvalis labor ſi continuaretur ab illis, res magnæ ſane utilitatis foret. Illi Autores tantum digitum intendunt, viamqve oſtendunt. Hieron. Treutleri *Diſputationes* omiſimus, qvi inter Compendiarios eſt referendus, ac freqventari ſolet paſſim in Academiis. Optimum eſt in illo, qvod controverſias ad ſedes, & genera ſua, revocavit, qvarum definitiones & diviſiones perpetuis JCtorum Autoritatibus confirmat, non diſſimulatis etiam illis, qvi diſſentiunt. Laudari itaqve Treutlerus debet tanqvam Locor. Commun. Collector. Illius Theſes enim non tantum habent pon-

deris aut curæ. Præcipue ratio habenda eſt Autorum illorum, qvos citat, qvorum loca & legenda ſunt, & relegenda qvoqve, ac cum Autoris Theſibus conferenda, in qvibus tamen multa ſunt improbanda, multa per errorem & incuriam admiſſa. Nactus eſt Hypercriticum & cenſorem ſatis rigidum, Reinerum Bachovium, cujus exſtant in illum *Commentaria*, non qvod Autor ipſi dignus viſus fuerit, qvem *Commentario* illuſtraret, ſed qvod hic qvaſi ſignentur loca, & veſtigia univerſæ Jurisprudentiæ ducantur.

9 In CODICEM exſtant multorum labores. Omnium anteſignanus eſt Jac. Gothofredus, qvi Herculeum pene laborem in *Cod. Theodoſ.* inſumſit, è qvo fonte *Juſtinianeus* profluxit. Tam operoſa hujus Viri fuit induſtria, ut omnium conatus unus vinceret. Nemo *Codicis* textum in ipſis incunabilis ſuis intelligit, niſi ab hoc Autore monſtrata via ſit. Omnem enim ſingularum Legum hiſtoriam accuratiſſime & uberrime deduxit. Noti ſunt Veterum Autorum labores, Azonis & Richardi Malumbræ. Ille rudis adhuc, & impolitus, & hic non contemnendo *Commentario* qvidem *Cod.* illuſtravit, ſed ſuperavit illum Recentiorum diligentia. Scripſit Hubertus Giphanius *Enarrationes & Commentarios in* 8. *Libros Cod.* non qvidem in Leges omnes, ſed tamen in celebriores & difficiliores, in qvibus non ſolum abſtruſiores Antinomias & Controverſias, tam Scholaſticas, qvam Forenſes, ſed legum etiam ipſarum ſenſus explicat. Liber editus eſt Francofurti ad Mœnum A. 1631. *in 4to.* Qvantus autem Vir Giphanius fuerit, nemini eſt ignotum, Heros ſane inter JCtos Germanos, qvi doctrinam multiplicem, multarumqve lingvarum peritiam, ad juris ſcientiam attulit. Non immerito Johannes Strauchius (ipſe JCtus Germaniæ doctiſſimus) *Germaniæ* illum *Cujacium* vocat *in Diſſ. ſua de Beryto.* Diodorus Thuldenus, in Academia Lovan. Anteceſſor, *Comment. ad Cod. Juſtinianeum* ſcripſit non ſpernendum, qvi editus eſt A. 1651. Lovan. *in fol.* in qvo ſenſa legum cujusqve tituli illuſtrantur, ac qvæſtiones adjiciuntur, qvæ in judiciis freqventiores occurrunt. Selecta ſunt, qvæ illic habentur, qvanqvam non omnia ſint abſoluta & perfecta. Compendiarium laborem in *Cod.* ſcripſit Ludov. Grempius, cujus exſtat *Cod. Juſtinianei methodica tractatio*, Francofurti, A. 1593. cura Jacobi Schegkii edita. Ille vero brevis tantum eſt, & per Erotemata ſimplicia, atqve in uſum juventutis formata, Jurisprudentiam *Cod.* proponit. Plenior eſt *Comm.* Antonii Perezii, qvi poſt ceteros omnes illum edidit, adjectus & poſterioribus tribus Libris, qvi vulgo alias omitti ſolent. Non enim adeo ad rem forenſem pertinent, ſed pleraqve illa jam in uſu eſſe deſierunt, & ad Veterem Jurisdictionis Romanæ formam ſpectant (non tamen vetuſtiſſimam.) J. Jac. Wiſſenbachius ad *Cod.* etiam nonnulla ſcripſit, ſed, pro ſuo more, non ad ſingulas Leges commentatus eſt, ſed excerpta qvædam difficiliorum Legum dedit, qvarum ſententias & controverſa diligenti Autorum collatione ſic ſatis inveſtigavit. Qvæ Matth. Weſenbecius *in Cod.* ſcripſit, mutila ſunt, & manca. Joh. Brunnemannus ad practicos uſus potiſſimum eſt referendus.

10 JAC. CUJACIUS Paratitla *Cod.* ſcripſit, Libellum exiguum, qvem omnes JCti mirifice

rifice laudant. Anton. Matthæus, JCtus certe non obeſæ naris, in ſua *Oratione IV. p.* 103. magnam illi ſuſpendit Elogium, cujus hæc ſunt verba: *Omnium lucubrationes, etiam, qvi juſta Commentaria ſcripſerunt, Viri Excellentiſſimi, Iac. Cujacii, indefeſſa contentio ſupergreſſa eſt, cujus aureum Paratitlorum Opus apud ſapientes in tanta eſt admiratione, ut in reliquis quidem ſcriptis alios, in Paratitlis autem Cod. ſe ipſum ſuperaſſe viſus ſit. Hotomannus certe, quanquam æmulus illi, ac prope inimicus, tamen ſine invidia ac ſimpliciter adverſarii vires æſtimans, tanti id Opus fecit, ut filium, Joh. Hotomannum, peregre ob ſtudia profecturum, cum Davidis Pſalmis, Paratitla ejus perpetuo in itinere circumferre juſſerit.*

Fuerunt, qvi ſecundum ordinem & ſeriem Titt. Cod. privatim aliqva ſibi promtuaria concinnarunt, qvorum deinde ſpecimina publice ediderunt, uti Paulus Chriſtinæus, & Anton. Faber, magni Vir nominis. Et hic qvidem, cujus, tam in Theoria, qvam in Praxi, ſuperiori ſeculo celebrata fuit ἀκρίβεια, *Codicem* publicavit, qvi *Fabrianus* ab ejus nomine dicitur. Hunc adeo mihi qvondam commendavit *Dav. Mevius*, ut hunc ſibi unicum ad praxin fuiſſe magiſtrum diceret. Claritas nominis ejus movit Rein. Bachovium, ut adverſus illum libros ſcriberet. Nam Opus aliqvod adverſus ipſum edidit, in qvo integram Chiliadem errorum ejus obſervavit. Sed fuerunt alii, qvi ipſum adverſus Bachovium defenderunt. Erat enim Bachovio qvodammodo Sophiſticum ingenium. Inſignis qvidem fuit ejus eruditio, tam in Hiſtoria, qvam in Jure, ſed importunus erat aliorum Cenſor, &, libidine contradicendi motus, ſæpe lites movit non neceſſarias, ſæpe etiam falſas plane ſententias ſectatus eſt, ſæpe loca Legum, ex ſuis conjecturis, pro corruptis habuit, ſæpe etiam in ipſos JCtos Veteres, ſæpe in Tribonianum, iujurius. In praxi certe Juridica non magnopere eſt aliis æſtimatus. Sæpe enim Conſuetudines fori in alia omnia abeunt, qvod cum obſervant homines, in rem illam intenti, ſæpe excurſu illarum admittere aliqva debent, qvæ manifeſte contra Jura eſſe clamavit JCtus, Scholæ tantum aſſuetus. Pleræqve ejus ſubtilitates, in erroribus Fabri notatis, in eo verſantur, ut notet actionem non recte inſtitutam, vel alteri non recte miſſam, qvæ omnia, ſiqvidem ex indole Romani Juris æſtimaveris, recte ſe habere poſſint, ſi vero ex uſu & obſervatione forenſi, nonnunqvam alia ratio eſt ineunda. Paulus Chriſtinæus itidem *Deciſiones ſupremorum tribunalium*, non fortuito & temere confuſas, ſed juſto ordine *Codicis* diligenter & accurate digeſtas, edidit, cujus Viri nomen inter Practicos ſatis eſt celebratum. 11

Ad Novellas Constitutionum pergimus. Earum optimum habemus Interpretem Rittershuſium, Virum, non in Juris ſcientia tantum, ſed in omni elegantiori literatura verſatiſſimum. Huic jungendus Pet. Gudelinus in *Iure noviſſimo*, qvi Jus illud Novellarum, inprimis, ubi diſcrepat à ceteris Juribus, diligenter collegit, ac ea inter ſe contulit. De *Novellis Conſtitutionum* qvando illæ editæ, deqve Imperatorum Novellis, qvæ Juris autoritatem non habent, uti Leonis, aliorumqve, legendus eſt Ioſ. Maria Suareſius, *in Notitia* βασιλικῶν, præmiſſa Operi ipſi βασιλικῶν, 12

qvod edidit in Gallia Car. Hann. Fabrottus. Ceterum qvoniam omnes Novellæ Græca Lingua ſunt conſcriptæ, vel inde videmus, qvam utilis ſit JCto Græcæ Linguæ notitia. Cum enim noviſſima Jura his contineantur, & illa autoritatem ſuam in Græca Lingua habeant, neceſſum eſt, eos, qvi è Verſione tantum ſapiunt, in multis titubare. Qvinimo in ipſis Verſionibus plurimi ſunt errores paſſim à Viris doctis notati. De variis interpretationibus & Interpretibus Novellarum vid. Er. Mauritius *in Diſſert. de Libris Juris, Theſ. 16.* ubi pluribus ea de re agit.

13 Canonici Juris Hiſtoria & Interpp. probe qvoqve notandi ſunt. Et qvidem Jus Canonicum qvoqve duplex eſt, illud, qvod in *Oriente* obtinuit ſub Imperatoribus Græcis, & qvod deinde *Pontificia autoritate à Compilatoribus* eſt collectum. Antiqvi illius non fuit iſta autoritas, qvæ Juris Canonici Pontificii, conſtititqve Canonibus Conciliorum Græca Lingua ſcriptis. Edidit Photius *Nomocanonem*, qvo pleraqve comprehenduntur, qvem illuſtravit Græco *Commentario* ſuo Theodorus Balſamon. Poſtea autem *Chriſtoph. Juſtellus*, Vir doctiſſimus, qvicqvid nanciſci potuit Veterum Canonum, & hunc ipſum *Nomocanonem* Photii, uno libro *in folio* collegit, ſub Tit. *Bibliothecæ Juris Canonici.* Liber rariſſimus eſt, & magno pretio venditur, ſed in qvo multa continentur, qvæ ſpectant ad diſciplinam Eccleſiaſticam Veterum, ut ita non ratione Juris tantum, ſed & ratione Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ, prodeſſe poſſit.

14 Juris Canonici *Pontificii* nullam habemus hactenus hiſtoriam (h) accurate ſcriptam, præter paucula illa, qvæ notarunt Albericus Gentilis *in Diſſertatione de libris J. Civ. & Can.* Arthurus Duck *in Lib. de autoritate J. Can.* & Conr. Rittershuſius *in lib. de Differ. J. Civ. & Can.* qvi liber utiliſſimus eſt Juris Studioſis, præcipua enim capita tractat, in qvibus abit Jus Canonicum à Civili. Ceteri, qvi peculiares aliqvas Diſſertatiunculas ſcripſere, ut ſunt nonnulli, vix aliud afferunt, qvam qvod è citatis modo libris concinnarunt. Compilatores hujus Juris præcipui ſunt Gratianus Monachus, & Raymundus, Capellanus Gregorii Noni. Ille *Decretum* congeſſit, hic *Decretales.* Varia de his Compilatoribus Judicia compilavit Joh. Chifletius *in Apologetica Diſſertatione de Juris utriusque Architectis*; ſed nihil ab illo ſolidi affertur, qvod facere poſſit ad defenſionem illorum, mera enim tantum ex Autoribus Excerpta ſunt. Gratiani *Decretum*, cum multis ſcateat mendis, inſtitutum fuit à Gregorio XIII. qvoddam Virorum doctorum Conſilium eum in finem, ut operam ſuam conferrent in emendandum Decretum. Illi Concilio adhibitus qvoqve fuit Pet. Ciacconius, Philologus magni nominis Hiſpanus, qvem plura, qvam ceteros omnes, contuliſſe ad hanc emendationem, ait Andreas Schottus, qvæ tamen Caſti-

(h) *Hiſtoriam Juris Canonici* (qvam inter Deſiderata Jurisprudentiæ refert Morhofius) ſive *de Progreſſu, Incrementis, Collectionibus Auctoribusque Juris Eccleſiaſtici & Pontificii, Tractationem*; Duisburgi A. 1677. *in 8vo* edidit Gerh. à Maſtricht, Reip. nunc Bremenſis Syndicus, de qua, mihi licet non viſa, ob doctrinam Autoris inſignem & multiplicem, optima quæque ominor.

Caſtigationes lucem non adſpexerunt, ipſo teſte. Diſciſſæ enim fuerunt iſtæ paginæ à Ciacconio, qvorundam rumoribus offenſo, qvaſi ad ſe rapere omnem Editionis laudem vellet. Exſtant & Antonii Auguſtini *Dialogi de Emendatione Gratiani*, Opus eximium, qvodqve ad Juris Can. intelligentiam magnam afferre lucem poſſit, non ita pridem recuſum in Batavis. Multum qvoqve operæ poſuit, in ſuppoſititiis qvibusdam Pontificum Epiſtolis configendis, Vir in Antiqvitatis cognitione verſatiſſimus, *Dav. Blondellus*, cujus exſtat Pſeudo-Iſidorus, præclarum, ſed rarum Opus. Hi ſunt præcipui Autores, qvos ad hiſtoriam iſtius Iuris commendare poſſum. Commentatorum in Ius Pontificium integra eſt ſylva, cui me non immittam; neqve enim neceſſe eſt, in iis nimis eſſe operoſum. Si enim capita illa, in qvibus Ius Civile differt à Canonico, cognita habeamus, non eſt, qvod moremur cetera. Forma tamen proceſſus hodierni tota ex Iure Can. eſt, qvam ob cauſam Commentatores hujus argumenti ex Iure Can. bene delegiſſe non parum ad praxin ipſam confert. Ceterum de Proceſſibus ipſis, eorumqve Scriptoribus, integrum qvis Volumen facile conficere poſſit, ac promiſit inter ceteras Iuris Bibliothecas Bibliotheam qvoqve *Proceſſualem* Caſp. Thurmannus.

Ius Feudale non eſt perfunctorie tractandum iis, qvi Jus publicum accuratius 15
tractare volunt. Cum enim cetera Iura pleraqve ſint privata, hæc Feudalia ſe immiſcent rebus Principum, & alte ex hiſtoria ſunt repetenda, in qva non vulgariter doctum eſſe oportet, & qvidem usqve ab ævo Caroli M. qvi Iura Principum eſt tractaturus: Qvod habemus in Corpore Iuris Ius Feudale, ſine methodo certa & ordine conſcriptum eſt. Ejus collectio poſtrema ab *Antonio de Prato Veteri* facta fuit, qvam & à Friderico III. Imperatore probatam aliqvi volunt. (i) Multa ſunt JCtorum loca, qvibus Autor ille deſideratur. Hoc Opus inciderat olim in manus Erici Mauritii, in hac qvondam Academia Prof. nunc Cameræ Spirenſis Aſſeſſoris, qvod ille, velut ſingularem Theſaurum, ſæpe mihi oſtendit, ac editioni deſtinavit, qvæ an unqvam ſit proditura, ambigo. Nomen integum Autoris eſt *Antonius Mericutius de Prato Veteri*. Mentionem facit ejus Mauritius *in Diſputatione de Libris Juris, Theſi* 24. & 25. ac oſtendit, qvam diſcrepent multa apud illum à vulgari textu. Qvod vero attinet hujus Juris Interpretes, pene non ſunt pauciores illi, qvam ipſi juris Civilis Interpretes, diverſa enim methodo omnes utuntur. Aliqvi ſcripſerunt Epitomas, Compendia, Methodos, Analyſes, Synopſes. Aliqvi celebriora & utiliora ejus Juris loca illuſtrarunt. Alii novum ordinem fabricati ſunt, relicta Librorum

(i) Ant. Mericutii de Prato Veteri, JCti Bononienſis, *Collectio Nova Juris Feudalis*, A. 1428. juſſu Collegii Juridici Bononienſis. conſcripta, in Libros VI. digeſta, & à Frid. III. Imp. uti fertur, approbata, cujus Editionem tot JCti deſiderarunt, & Er. Mauritius è Codice ſuo pollicitus qvidem eſt, ſed non exhibuit, poſt obitum tandem ejus, è Codice Regio Pariſienſi, curante Ioh. Schiltero, JCto Argentinenſi, prodiit, & ſubjuncta ab hoc eſt *Codici Juris Alemannici Feudalis*, *Commentario* à ſe illuſtrato, & Argent. A. 1696. in 4to excuſo. Hiſtoriam ejus D. Sam, Reyherus, JCtus Kil. Diſſertatiuncula peculiari, hoc ipſo A. 1704. edita fuſius enarravit.

Feudalium ſerie. Aliqvi Controverſias, & Qvæſtiones inſigniores tractarunt, uti Hartmannus Piſtorius, & Andr. Fachinæus. Inter Compendiarios præcipuum locum meretur Conr. Rittershuſius, qvi *Partitiones Iuris Feudalis* ſcripſit, in duos Libros diſtributas, & Marpurgi A. 1615. editas. Methodus, qva utitur, eſt ſimplex, & ad informandum aptiſſima. Proponit enim Erotematice totum illud Jus, perpetuo inſtituto ſermone inter Diſcipulum & Magiſtrum. Autores aliqvot præcipuos, qvi de Feudis ſcripſere, ſed Compendiarios tantum & breviores, Gvilh. ſcil. Fornerium, Ant. Contium, Marqv. Freherum, &c. Francof. A. 1668. in 12. collegit uno libello Magnus Wedderkopfius. Interpretum alioqvin magnus eſt numerus. Rittershuſius è Veteribus celebrat Andream de Iſernia, Jac. Alvarottum, Jac. Ardixo, Jac. de Belviſo. E Recentioribus ceteris præferri ſolent Henr. Roſenthal *de Feudis*, & Ludolphus Schraderus. *De Regalibus* Henr. Bocerus ſcripſit, qvod itidem argumentum eſt Iuris Feudalis. Edidit & *Diſpp.* aliqvas *Feudales* in lucem Joh. Borcholt, qvem Rittershuſius Præceptorem ſuum laudat. Matthæus de afflictis, Uldaricus Zaſius, Petrus Rebuffus, Ioh. Schneidewinus, Matth. Weſenbecius, Nic. Vigelius, Hermannus Vultejus, ſuper Jus Feudale omnes ſcripſerunt, ſed hi poſtremi pro more ſuo methodum immutarunt. Conſilia Feudalia ceteris immiſcuere multi, uti Joachimus Mynſingerus, & Andr. Gailius. Sunt & peregrini Autores, Galli, Itali, Hiſpani, qvi Jura Feudalia ex Conſvetudine ſuæ gentis interpretantur, uti Carolus Molinæus *in ſuis Conſvetudinibus Pariſienſibus*, & *Caſanova*, Vir in omni antiqvitate doctiſſimus, in ſingulari qvodam Opere *de Galliæ Feudis*, à qvo plura habuiſſemus, niſi improviſa mors ejus Conatus interrupiſſet. Anglicum Ius Feudale, qvod continetur Jure illo Anglico, qvod *Fleta* inſcribitur, totum, qvatenus per Scotiam, Angliam, & partem Galliæ, obtinet, diffuſo libro explicuit *Thom. Craigius* de Riccartum, in lib. cui tit. *Ius Feudale, tribus libris comprehenſum.* Eruditus ille eſt liber, neqve tam Jura & Conſuetudines Scotiæ, qvam omne in univerſum Feudale Jus complexus, & locis non ſolum Juris Civ. illuſtravit, ſed & Exemplis è variis gentibus petitis antiqvis & recentibus. Editus eſt Lond. in fol. A. 1655.

16 Ceterum ad Juris Feudalis intelligentiam pleniorem nova qvaſi lingva opus eſt. Nam Autores mediæ ætatis, de qvorum fontibus petenda ſunt illa Iura Exotica, Anglica, Gallica, tum & ipſum Ius Feudale, qvod inter Iuris libros habetur, ſuos qvosdam terminos habent, qvos nemo intelligit, niſi qvi lectioni Librorum iſtorum eſt aſſvetus. Excutienda itaqve ſunt Gloſſaria Barbararum Vocum, qvas collegerunt Frid. Lindebrogius, Henr. Spelmannus *in Archæologia ſua*, Gothofredus Wendelinus *in Gloſſario Vocum Legis Salicæ*, Gerh. Ioh. Voſſius in *Gloſſematis* ſuis, & qvi inſtar omnium eſt, Carolus du Freſne *in Gloſſario Scriptorum mediæ & infimæ ætatis*, qvi liber qvaſi Oceanus eſt omnium illorum Gloſſariorum minorum & particularium. Nam Autor ille, Herculeo plane labore, totum illud Augiæ ſtabulum, non repurgavit, ſed complevit, accurate congeſto omni hoc Latinitatis Sterqvilinio. Explicavit & *Franc. Hotomannus* voces Feudales qvasdam notiores, qvæ Explicationes addi ſolent Lexico Ioh. Calvini.

Non pauca eorum, qvæ ad Jus Feudale ſpectant, habentur in Johannis Strau- 17
chii *Amœnitatibus Juris Canon.* qvas ille ad exemplum Æg. Menagii ſcripſit, qvi *de Amœnitatibus Juris Civ.* librum ediderat. Ceterum liber ille Strauchii multa qvoqve habet rariora, qvæ ad Juris Canonici interpretationem pertinent. Supra eum omiſimus, uti & *Caſp. Zieglerum*, qvi *de Iure Canonico* ſcripſit, & multa erudita, ad hiſtoriam ejus pertinentia, notavit.

Sect. VIII.

De Controverſiarum & Argumentorum Specialium Scriptoribus.

§. I. *Multitudo hujus generis Scriptorum & Plagia freqventia. De Ioh. Iac. Speidelio, Seb. Nævio & Dav. Döringio, Locorum Communium in hoc genere Collectoribus, Cenſura. 2. Legum, qvæ ſibi contrariari videntur, Conciliatores, Nicol. de Paſſeribus, Iul. Pacius & Eberh. Bronchorſtius. Quænam ad Conciliationem hanc reqvirantur. Iac. Gothofredi Opus hujus argumenti promiſſum. 3. De Hier. Treutlero, Helfr. Ulr. Hunnio, Rein. Bachovio & Steph. Forcatulo, Controverſiarum Iuridicarum Scriptoribus, Iudicia. 4. Nec non de variis Lectionibus Iuris Guid. Pancirolli & Phil. Iac. Mauſſaci, de Antinomiis Hub. Giphanii & Ant. Matthæi, Diſſertationibus Bernh. Sutholti, Nic. Vigelii Methodo Iuris Controverſi, Arn. Vinnii Qvæſtionibus Selectis, Ferd. Vasqvetz Qq. Illuſtribus, And. Fachinæi & Bachovii Iunioris Controverſiis, ac Gerb. Noodti Probabilibus. 5. Inter Argumentorum Specialium Scriptores qvidam Titulos rariores ridicule affectant. Scriptores de Iuribus Ægrotorum. Autoris Tr. affectus de Iure Silentii.*

MAgnum mihi maris æqvor arandum, ſi huic me Oceano immiſerim. Integra 1
iſtorum Autorum Bibliotheca poſſet concinnari, & Joh. Jac. Speidelius ſane librum vaſtum *in folio* concinnavit è ſolis qvæſtionum controverſarum Titulis, qvi utiliſſimus eſt, ſed ſolum ſe Nomenclatorem exhibet. Si qvis eſſet, qvi qvæſtionibus illis ſubjiceret Autores, vel affirmantes, vel negantes, non male mereretur de ſtudio Juris. Neminem enim hactenus habemus, qvi rem illam ſuſceperit, aut qvi ad illam ſuſcipiendam aptus fuerit. Oportet enim aliqvo judicio eſſe inſtructum, qvi illum laborem ſuſcipit, neqve promiſcua debet allegare nomina & loca, qvæ ſi excuſſeris, parum ſolidæ frugis illic invenias. Ita enim moris eſt vulgo apud JCtos, ut de charta in papyrum ſcribant inepta, futilia, ſupervacanea, theſin ipſam, vel parum, vel nil attingentia. Subſidio hic qvidem ſunt nonnulli Autores, uti Seb. Nævius in ſuo *Syſtemate*, diligens in Autorum variis ſententiis conglobandis ſuper ſingulas tam ff. qvam *Cod.* Leges & Inſtitt. §. §. non qvidem contemnendus, & cujus non exiguus uſus eſſe poſſit. Sed tamen ille etiam laborat morbo confuſionis, qvo pleriqve omnes. Dav. Döringius Collectanea qvædam inſtituebat Juridica ſub

titulo

titulo *Bibliotheca*, qvæ non tam Controverſias, qvam omnia ſine diſcrimine congerebat. Nondum vero abſolvit integram Literam A. cujus dimidia circiter pars, grandem in folio librum dedit, unde hariolari facile licet, qvantum Chaos futurum fuiſſet, qvod reſtabat.

2 Inter Controversiarum Scriptores primum locum ſibi vindicant, qvi de contrariis Legibus ſcripſerunt, qva in re pene omnes adeo inepte verſantur, ut plus tenebrarum, qvam lucis afferant huic argumento. Eſt aliqvis Nicol. de Paſſeribus, qvi conſarcinavit *librum Antinomiarum*, indoctum & futiliſſimum. Nihil enim ſolidi affert ad conciliationem Legum, omnia ſunt cerebrina, & imaginaria commenta, qvædam etiam ridenda. Iul. Pacius & Eb. Bronckhorſtius paulo accuratius hoc argumentum tractarunt, ſed multa aliis, imo plurima, excutienda reliqverunt. Digniſſimus certe labor eſſet, qvem ſuſciperet non vulgaris ingenii ICtus. Reqviritur enim ad rem illam perfecta Hiſtoriæ & Jur. Rom. cognitio, non ex Interpretibus, ſed ex ipſis fontibus, unde Leges iſtæ profluxerunt, qvarum accurata analyſis ad methodum Hermeneuticam eſt inſtituenda. Iac. Gothofredus promiſerat in his ſuam operam, ſed morte præventus nihil præſtitit. Fuiſſet vero unus inter ceteros omnes par huic labori Hercules. Meminit ejus in *Manuali ſuo Iuridico*.

3 Hierr. Treutlerus cujus ſupra fecimus mentionem, *Compendium* qvondam concinnavit omnium illarum *Diſputationum*, qvæ in Ius Civ. incidunt. Hunc quaſi Hodegetam conſtituerunt ſibi in Academiis, & exſtant nonnullorum vaſti & prolixi ſuper illum libri. Helfricus Ulricus Hunnius vaſtum in illud Opus ſcripſit, ſatis qvidem perſpicuum, ſed tamen & in multis jejunum, & plane deſtitutum illa *ἀκριβεία*, qvæ reqvirebatur in acuto Diſputatore. Coacervat argumenta futilia ſæpe & ſupervacanea, &, ne qvid deſit verborum, forma ſyllogiſtica proponit, qvaſi tam ſtupidi eſſent homines, ut ab illo demum Syllogiſmum fabricare docendi ſint. Solet tyronibus eſſe in deliciis, qvi inde cramben ſuam, toties coctam, recoqvunt. Reinerus Bachovius ſubtilitate peccat, uti ille ſimplicitate, & nodos interdum in ſcirpo qværit & lapides in via plana, ut in illos impingat. Omnia tamen ejus acumen Philoſophicum ſapiunt, & erectioribus ingeniis ſunt ſcripta. Pene omiſeram hic Stephanum Forcatulum, ICtum Gallum non exigui nominis, qvi inter ceteros *Necromantiam* ſcripſit, monſtroſi qvidem tituli librum, ſed in qvo tamen multæ Leges controverſæ deciduntur. Introducit autem Veteres ICtos perpetua Diſſertatione inter ſe ſermocinantes & Legum ſuarum cauſam dicentes, earumqve argumenta in utramqve partem ventilantes. Qvæ cauſa eſt, qvod *Necromantiæ* Titulum libro huic donet, Umbras qvaſi ICtorum è tumulis ſuis excitans. Autor non omnino hebetis ingenii, niſi qvod abripiatur nonnunqvam, neſcio qvibus Ecſtaticis cogitationibus, circa Legum interpretationem, ac librorum Iuris diſtributionem, è qvibus tamen ingenium elucet. Opera ejus junctim prodierunt Pariſiis in fol.

4 Qvi *varias* Legum Lectiones in Jure ſcripſerunt, huc qvoqve referendi ſunt; faciunt enim ad ſenſus Legum veros indagandos. Guido Pancirollus *Theſaurum* talium

lium

lium *Lectionum* ſcripſit, ac negotium hoc utiliſſimum eſt, qvanqvam non adeo usqve obvium. Editurus qvoqve erat Phil. Jac. Mauſſacus *Lectionum Juris libros*, in qvibus Romanam Jurisprudentiam ex Athenienſi illuſtraturus erat, ut ejus rei Specimina qvædam exhibuit in *Diſſertatione*, qvæ additur *Dictionario Harpocrationis*, ab illo edito. Feliciter ſane emendantur ſæpe ex illis ſubſidiis Leges Juris Civilis & Feudalis. *Antinomias* Hub. Giphanius ſcripſit, qvæ tamen illum titulum non merentur. Cum enim diverſa Jura illa ſint, à diverſis Compilatoribus congeſta, non eſt, qvod *Antinomias* in illis qværamus, qvæ conciliari debeant. Antonius Matthæi, ut multos in ſcirpo nodos qvæſivit, ita qvoqve varias in Jure Antinomias indagavit, à qvibus ſuperſedere potuiſſet. Novator ille in methodo eſt, ac fundamenta Juris aliter locanda eſſe autumat. Scripſit enim ſingularem librum de fundamentis *Juris aliter jaciendis, quam vulgo jacta ſunt.* Qvi Tractatus ſeorſim editus eſt, prodiitqve junctim cum aliis ejusdem libb. ſub tit. *Collegia Juris* 6. Vid. Foppius ab Aizema in ſuis *Diſſertationibus Juris lib.* I. *c.* 4. *Diſſertationes* Bernh. Sutholti ſunt accuratæ & elegantes, ac dolendum eſt, Virum illum non potuiſſe plus operæ impendere Juris ſtudio, immaturiori fato abreptum. Nunc & aliorum notæ in illum ſunt ſcriptæ. Nicolaus Vigelius ſcripſit *Methodum Juris Civ. Controverſi*, librum utiliſſimum, & praxi inprimis ſervientem. Summa enim brevitate, & elegantiſſimo ordine, materias Juris adornavit, & controverſa non tam Legum, qvam Doctorum, brevibus qvaſi lemmatibus propoſuit, ſemper additis locis JCtorum. Magno profecto, ſi qvicqvam, uſui eſſe poteſt hic liber. Arnoldi Vinnii *Qvæſtiones ſelectæ*, ſeorſim editæ, plenius & majori accuratione deductæ ſunt, qvam cetera ejus ſcripta, in qvibus plerumqve fucus aliena ad pabula eſt, ſcriniorum Bachovianorum præcipue magnus Compilator. Sunt & Ferd. Vasquezii *Qvæſtiones Illuſtres* magna diligentia & ἀκριβείᾳ diſcuſſæ, ut ſolent eſſe plerumqve Hiſpanorum Scripta, ubi accuratius rem ſuam agunt Hiſpanorum enim Ingenium profundum eſt, apud qvos permulta experimenta ad Juris exercitium accedunt. Qvi illi operam impendunt, certum habent annorum numerum præfinitum, anteqvam ad Doctoris titulum adſpirare audeant, neqve ſtatim ad tribunalia admittuntur, niſi primum probe perſpecta ſit illorum Juris peritia. Scripſit & Andr. Fachinæus *Controverſias Illuſtres*, qvæ per totum Jus ſe diffundunt, ſuntqve non pauci alii, qvi in variis Juris argumentis ſe exercuerunt, qvorum nos numerum inire non poſſumus. Eſt illa cura reſervanda Juridicæ Bibliothecæ integræ. *Bachovii* filius etiam aliqva ſcripſit *de variis Juris Interpretationibus*, ſed exigua illa ſunt, neqve ad patris ἀκρίβειαν adſpirant. Prodiere non ita pridem Gerh. Noodtii, Profeſſoris Neomagenſis, *Probabilia*, in qvibus continentur multa rariora in Legibus explicata, emendata, & illuſtrata. Vir enim ille accuratiorem cognitionem ad Juris intelligentiam affert, & Philologiæ præterea ſacris imbutus eſt.

De *ſpecialibus materiis* infiniti ſunt, qvi ſcripſere. Sunt vero materiæ illæ vel 5
directe Juridicæ, ac ſedes ſuas habent in Titulis certis, vel Legibus, vel per totum Jus ſunt diffuſæ. Ubi explodenda & ridenda eſt obſcura qvorundam diligentia, qvi ſi themata aliqva adornari poſſint peregrini tituli, mire ſibi plaudunt, ut ſunt aliqvi, qvi

de 4. Elementis ſcripſerunt, & ad 4. Elementa pene totum Jus referunt, qvo labore nullus poteſt eſſe nugacior. Qvis enim in objectis Juris qværat diſpoſitionem rerum, qvaſi Phyſicam aliqvam ſcripturus. Hoc eſt, jura fori confundere, ut jura culinæ confundit coquus. Sunt tamen ſpeciales interdum materiæ, de qvibus certæ Leges non ſunt conſtitutæ, de qvibus tamen argumentis Juris tractari aliqvid poteſt. Illorum Autores probe ſunt notandi. Sic e. g. de *Juribus ægrotorum* non exſtant peculiares, vel tituli, vel Leges. De iis tamen integro Libro egit *Thomas Actius*, & poſtea *Paulus Zacchias in Quæſtionibus Medico-Legalibus.* Sic *de ſimulatis contractibus* nusqvam in Jure expreſſe qvid ponitur; de iis tamen integros libros ſcripſere JCti. Et talia ſane occurrunt multa, de qvibus incidere poſſunt Qvæſtiones & Controverſiæ Juridicæ. De *Jure ſilentii* nusqvam expreſſe qvid traditur, & tamen hæc materia per totum Jus eſt diffuſa, de qva nos *Diſputationem Inauguralem* ſcripſimus, & fortaſſis aliqvando integrum Tractatum ſumus ſcripturi. Materiæ vulgares, & ubivis obviæ, notatæ ſunt à Scriptoribus Bibliothecarum Juridicarum, præprimis Joh. Bechtoldo, qvanqvam is mutilus ſit, & multis modis augeri poſſit.

Sect. IX.

De Juris Publici Scriptoribus.

§. 1. *Jus Publicum Vetus Romanum Scriptores de Magiſtratibus Romanis, & Cod. Theodoſianus Jac. Gothofredi, illuſtrant. 2. Modernum Germanicum Hiſtorici ævi medii, Scripta Imperii Romano-Germ. Publica, Eriſtica de Controverſiis Illuſtribus, Jus Feudale, inprimis vero Car. IV. Imp. Aurea Bulla, Ordinationes Judiciorum Cameralis & Imperialis Aulici, Anonymi* Grundfeſte des H. Röm. Reiches / *Car. Sigonii Hiſtoria Imperii Occidentalis, & Chr. Lehmanni Chronicon Spirenſe. 3. Scriptores J. Publ. Univerſales, J. Limnæus, Dan. Otto, &c. Laus Notitiæ S. Rom. Imperii J. Henr. Böcleri. 4. Diſſertationes Speciales Herm. Conringii & Joh. Strauchii. 5. De Statu Imperii Romani Scripta Sev. à Monzambano & Hippolyti à Lapide. Diſputationes Er. Mauritii, & aliorum, de Argumentis J. Publ. ab Ahasv. Fritſchio collectæ. 6. Judicia de Scriptis Henn. Arniſæi & Chr. Beſoldi. Conſilium de ratione addiſcendi Juris Publici Germanici. Perperam illud à JCtis ad normam Juris Romani exigitur.*

1 AD Publicum Jus accedimus. Illud vero duplex eſt, *Vetus Romanum & hodiernum Germanicum.* Utriusqve fundus ſunt *Hiſtoria*, & *Conſtitutiones.* Hiſtoria Veteris Juris Publici inprimis ad Magiſtratus eſt referenda. Debent itaqve libri eſſe cogniti, qvi agunt de Notitia Officiorum Domus Auguſtæ, tam Occidentalis, qvam Orientalis. De illis dixi qvædam ſuperius, ubi agebam de Antiqvitatibus Romanis, qvæ hic repetere non eſt opus. Ceterum ad Jurisprudentiam Juſtinianeam Publicam illuſtrandam *Codex Theodoſianus*, à Jac. Gothofredo illuſtratus, tantam afferre lucem poteſt, ut non indigeamus multum aliorum opera.

2 Eos potius ſpectabimus, qvi magis in noſtrum uſum ſunt. Juris Publici Germanici

manici Scriptorum fundus, uti dixi, petendus eſt ex Hiſtoria medii ævi, à Caroli M. usqve temporibus. Qvicqvid eſt Germanicarum rerum collectum à variis Autoribus variis Tomis, à Beato ſc. Rhenano, Chr. Urſtiſio, Ioh. Piſtorio, Sim. Schardio, &c. id omne huc pertinet. Dehinc Autores, qvi Conſtitutiones & Jura collegerunt, tam Vetuſtiora, qvam Recentiora, uti *Melch. Goldaſtus in Conſtitutionibus Politicis*, *Receſſus Imperii* (de qvibus legi poteſt Er. Mauritius ſingulari *Diſputatione*,) *Capitulationes Imperii*, *Inſtrumenta pacis*, *Negotiationes religioſæ*, & ſimilia. Pertinent huc Scripta ſuper controverſiis Principum in diverſis illorum familiis, qvorum aliqvod ſpecimen nuper exhibuit *Tobias Pfannerus.* Qvi ad Hiſtoriam Germaniæ pertinent, ac ſingulorum Principatuum & Urbium libri, collecti ſunt à Mich. Hertzio *in Biblioth. Germanica.* Fundamentum Iuris Publici Germanici ex parte conſtituit Jus Feudale, qvatenus ſcil. ſpectat ad controverſias Principum ſuper terris & poſſeſſionibus eorum. (k) Quod attinet Jura Imperatorum & Principum, legem fundamentalem præbet *Aurea Bulla* Caroli IV. ſuper qvam ſunt commentati Nicol. Mylerus, Domin. Arumæus, Gerlacus Buxtorfius. Eſt & elegans liber Germanicus, Grundfeſte des Heil. Römiſchen Reichs/ Liber optimus, & qvi magnam lucem affert huic argumento. (l) Ad Judicia publica pertinent Ordinatio Cameralis, in qvam exſtant variorum Commentarii, Ordinatio Aulici Judicii, de qvo *Diſputationem* conſcripſit Er. Mauritius. Hæc, uti dixi, omnia fundamentum ſubſternunt Iuri Publico, de qvibus plenius Sam. Rachelius *in Introductione ad Ius Publicum Germanicum. c.* 8. 9. 10. Duo optimi libri ſunt, qvorum uſus ſe per omne Jus Publicum diffundit, Car. Sigonii *Hiſtoria Imperii Occidentalis*, & *Comm. de Statu Italiæ*, ac Chriſtoph. Lehmanni *Chronicon Spirenſe*, qvibus aliqvi feliciſſime uſi ſunt in Iuris Publici argumentis pertractandis.

Scriptores Iuris Publici, tam univerſales, qvam particulares, varii ſunt. Dif- 3
fuſum Opus dedit *Ioh. Limnæus*, ſed mera ſunt Collectanea, unde qvis ædificium qvaſi conſtruere poſſit ſatis concinnum, ſi ſubſidia omnia conjungat. Compendia habemus multa, ſed revera parum bonæ frugis in illis eſt. Notiſſimus eſt liber Danielis Ottonis, qvi multa è Politicis admiſcuit, ſuper qvem exſtant J. Henr. Böcleri qvædam Commentatiunculæ. Sunt *Georgius Brautlacht*, *Wilh. Beckerus*, *Car. Scharſchmid*, *Herm. Hermes*, *Theod. Sprengerus*, ſed, ut dixi, non implet omnem illam, qvam ſibi qvis promiſerit, ἀκρίβειαν. Optimum laborem impendit J. Henr Böclerus, qvi *Notitiam Sacri Rom. Imperii* ſcripſit. Liber ille, Argentorati. A. 1678. in 4to editus, Indicem tantum habet materiarum Juris Publici, ſed utiliſſima tamen eſt illa delineatio, ſemper enim addit Autores, unde peti omnia poſſunt. Qvod ſi Böclero tempus ſuperfuiſſet, facili negotio ex illa Ichnographia integrum Opus concinnaſſet. Qui nunc talem laborem forte molirentur, ſubſidia abunde in hoc libro haberent. (Ffff) 2 Spe-

(k) *Bibliothecæ* ſuæ *Germanicæ*, Erfurti A. 1679. *in fol* editæ, novam & longe auctiorem Mich Hertzius, Hiſt. olim Prof. Erfurtenſis, promiſit Editionem, in Sciagraphia hujus peculiari, Lipſiæ A. 1693 *in 4to* excuſa. Sed nondum illa prodiit.

(l) De Libro Vernaculo Grundfeſte des H. Röm Reichs/ ſub fictitio nomine Eitelii Friderici ab Herden, Franc. A. 1663 *in 8vo* edito, qvem nonnulli Joh. Schwartzkopfio, Cancellario Aulæ Ghelphicæ, alii Heidenreichio, Conſiliario Saxonico, alii aliis, vindicant, vid Vinc. Placcii *Tr de Scr. Anon. & Pſeud. p.* 206. & Joh. Deckheri *Conjecturas de Scriptis Adeſpotis p.* 123. 124.

4 Speciales Diſſertationes varii argumenti ſcripſit HERM. CONRINGIUS, qvi maxima cum laude Iuris Publici Profesſionem ſuſtinuit Helmſtadii. Continent vero illæ Diſſertationes pleraqve Iuris Publici capita, ut proinde vera fundamenta ex his ſolide ſterni qveant. Idem Vir inſignem ſcripſit *Commentarium* in *Iac. Lampadii Ius Publicum*, qvo in libro illa habentur ſuo loco poſita, qvæ in *Diſſertationibus* fuſius ſunt deducta. Scripſit & JOHANNES STRAUCHIUS *Exercitationes Exotericas*, in qvibus ille præcipua Juris Publici capita pertractat. Multa illic, qvæ ad negotium religionis ſpectant, & controverſias, ſuperiori ſeculo inter Principes agitatas, qvarum hiſtoria ſummaria habetur apud Sleidanum, *in Commentariis de Statu religionis*, ſed hic plenius deducuntur omnia, cumqve omnibus fundamentis & argumentis partium.

5 Qvod STATUM IMPERII ROM. attinet, varii de illo ſunt Libri ſcripti, in qvibus non tam magnifice de illo ſentitur, qvam ſentiunt ICti ipſi. *Sever. Monzambanì Exercitationes* cuivis ſunt notæ, in qvas multorum extant Obſervationes. (m) Ante illum multa ſcripſit in præjudicium Domus Auſtriacæ nonnemo, qvi ſe vocat *Hippolytum à Lapide*, & peculiari libro eſt refutatus à *Joh. Schlütero.* De variis materiis ſpecialibus varii ſunt libri editi, v. g. de Regalibus, de Auſtregis, de Archi-Cancellariis Imperii (de qvibus ſcripſit Bernh. Mallincrotius, Decanus Monaſterienſis,) de Judiciis Imperii, &c. Diſputationes ſparſim editas varii argumenti collegit Ahasv. *Fritſchius*, in quibus pene omnes Erici Mauritii habentur, qvi magna cum diligentia argumenta Juris Publici perſecutus eſt, (n) ut teſtantur Diſpp. ejus *de Electoribus & Comitiis Electoralibus, de Matricula Imperii, de Receſſibus Imperii, de Judicio Aulico, de Judicio Rothvilenſi, de Seculariſatione* (qvæ tamen non ab ipſo ſcripta eſt, ſed cui ille ſubſidia commodavit.) Cetera, qvæ circumferuntur, non habent iſtum antiqvitatis & eruditionis guſtum.

6 HENN. ARNISÆI pene oblitus ſum, cujus exſtant Scripta non pauca, ad Ius Publicum pertinentia. Fuit ille Vir doctiſſimus, & in Politicis non vulgariter verſatus, ſed evenit illi, qvod vulgo ſolet ICtis, qvi multa ſolent inter ſe miſcere & confundere, qvod & unice in illo reprehendit Conringius. Par alioqvin erat futurus tam Civili prudentiæ, qvam Iuri Publico. CHRISTOPH. BESOLDI multa qvoqve habemus ſcripta, ſed & ille lutulentus eſt, & digna, indigna relatu, prout ipſi viſum eſt, coagmentat. Nos qvidem Iuris Publici Studioſo non ſvadebimus, ut in Scriptorculorum illorum lectione omne tempus perdat, & inanem operam impendat. A capite & fonte omnia arceſſat. Hiſtoria primum medii temporis, deinde qvæ à Caroli V. tempore procedit, & tandem

(m) De Severino Monzambono (qvem non alium fuiſſe, qvam Sam. Pufendorfium, nemo hodie dubitat, licet ipſe fœtum hunc pro ſuo agnoſcere aliqvamdiu noluerit) vid. Placcium *de Anon. & Pſeudon. p.* 228. & Joh. Deckheri *Conjecturas de Scr. Adeſp. p* 86. Qvis autem ſub Hippolyti à Lapide larva delituerit, duumviri illi diſſenſu ſuo ex incerto reddidere incertius. Ille p. 208. Joh Joach. Rusdorfio, Elect. Palatini Conſiliario, hic autem, p. 70-73. Joach. Dranſeo, Legato in Aula Brandeb. Suecico, ſcriptum Hippolyti vindicat,

(n) Erici Mauritii variæ de Argumentis Juris Publ. Diſſertationes, una cum ceteris Juris Feudalis & Privati, junctim prodierunt in Syntagmate *Opuſculorum* ejus, à Joh. Nicol. Hertzio ICto Gieſſenſi, Franeof. 1692. in 4to publicato.

tandem recentior, fundus ille eſt, ſuper qvo ædificari debet omnis illa doctrina, junctis in ſubſidium Legibus illis, qvæ ad Statum publicum pertinent, de qvibus jam ſupra à nobis eſt dictum. Intemperies illa nonnullorum eſt, qvi Iuris Publici Diſpp. ad Iuris Rom. normam exigunt, atqve inde controverſias decidunt. Atqve in illum lapidem pleriqve ICtorum offendunt, qvod nihil ſapiunt extra forum ſuum. At vero aliis legibus Iura publica definienda ſunt, & illæ qvidem ad ſtatum Imperii Germanici pertinent, de qvo certe nil diſponit Jus Civile. Deniqve, qvæ ſunt in Iure Civili Iuris Publici argumenta, ad longe aliam familiam pertinent. Vetus enim illud Jus Publicum Rom. nihil habet cum noſtro commercii. Quare non inutilis ſolum illa eſt opera, ſed & damnoſa & noxia, cum perverſi imprimantur Tyronibus conceptus.

Sect. X.

De Juris Statutarii Scriptoribus.

§. 1. *Quid ſint Statuta. Ad Notitiam Juris Statutarii Germanici commendantur Frid. Lindebrogii Codex Legum Antiqvarum, & Herm. Conringii Liber de Origine Juris Germ. 2. Scriptores alii de Conſuetudinibus & Statutis, tum generales, tum ſpeciales de Belgicis. 3. De Juribus item Germaniæ Statutariis potioribus, Bavarico, Saxonico, Lubecenſi (per Dav. Mevium præcipue illuſtrato,) &c. Holſaticis qvoqve, Danicis & Svecicis. 4. Conſilium de Harmonia Statutorum, & Iudicium de Henr. Gieſeberti Iuſtiniano Harmonico.*

Præter Jus Civile, Jura Statutaria cuiqve ſua tenenda ſunt. Sunt vero Statuta 1 Leges Rerumpublicarum ſpeciales, qvæ à communi Jure abeunt, atqve illis tum opera ſingularis danda eſt, cum Jus Civile probe habebimus cognitum. Jura iſta Statutaria multa ſunt, & fuerunt olim. Referri huc poſſunt omnes illæ Leges Gothorum, Burgundiorum, &c. qvas uno Volumine comprehendit *Frid. Lindendenbrogius*, qvi & *Gloſſarium* in illas ſcripſit. De ſingulis illis Juribus magna cura & induſtria egit *Herm. Conringius, in libro de Origine Iuris Germanici*, ubi inprimis Germanica Jura, eorumqve Origines, diligentiſſime excuſſit.

Sunt præterea, præter Statuta, ſuis qvoqve locis Consvetudines, i. e. *Iura non* 2 *ſcripta*, qvæ communi qvoqve Juri derogant. Scripſit Lud. Carbo *de Bello legali inter Legem & Conſvetudines*, ubi doctrina illa, qvatenus conveniant, & diſcrepent à Legibus, eleganter proponitur. De Statutis in genere qvi ſcripſere, nonnulli ſunt, ut Paulus Voëtius *in Tractatu de Statutis, eorumqve Concurſu*, qvi & *Commentarium in Inſtitutiones* edidit, ubi perpetuo illuſtrat textum Statutis Batavicis. Qvod Ius Batavicum ſi qvis ſcire velit, legere poteſt huic fini utilem librum Hug. Grotii, Inleyding in dee Hollandſche Rechts-Gelartheit. De *Statutis* in univerſum elegantem Diſſertationem ſcripſit Wolfg. Ad. Lauterbachius, *Tractatum* Buccius. Statuta variarum gentium qvi velit omnia noſſe, multum laboris & operæ inſumere oportet. Gallica Statuta & Conſvetudines ſingularibus libris conſcripta ſunt, uti & Hiſpanica & Italica, de qvibus non opus eſt ut ſolliciti ſimus. (Ffff) 3 Tan-

Tantum Germanica præſtantiora noſſe oportet, horumqve à Jure Communi differentiam. Habemus in tota Germania pene, qvot Urbes, tot *Iura ſingularia*, niſi qvod tamen illa præcipue habeat unum aliqvod Jus Statutarium, qvod in multis locis receptum eſt. Ita *Jus* eſt *Bavaricum*, cujus *Inſtitutiones* ſcripſit Sebaſt. Khraiſerus, easqve cum *Inſtitutionibus* Juris Rom. contulit, ita ut è latere ſibi reſpondentia poneret, hinc Jus Romanum, inde Bavaricum. Habemus *Illmenſe*, *Svevicum*, *Magdeburgenſe*, &c. Præcipua vero ſunt, & qvæ qvam latisſime dominantur, *Saxonicum* & *Lubecenſe*. *Saxonici* Iuris diverſitatem à Civili ſingularibus libris oſtenderunt multi. Georgius Schultzius *Synopſin* confecit *Inſtitutionum Iuris Civilis*, & ſemper addidit diſcrepantiam Iuris Saxonici. Bened. Carpzovius, tam theoretica, qvam practica, Iuris Saxonici, in libris ſuis, paſſim inculcat. Ius *Francofurtanum* ab aliqvo Schultzio editum eſt. *Lubecenſe* latiſſime dominatur, tam intra, qvam extra Germaniam, & receptum eſt pene ab omnibus Balthici maris accolis. In illud inſignem *Commentarium* edidit *Dav. Mevius*, cujus præfatio de Origine hujus Iuris multa docet. *Commentarius* ipſe diſcrepantiam à Iure Communi paſſim & ubiqve inculcat, è qvo in Compendium contraxit Frid. Movius exiguo libello. Doctrinam de differentia Iuris Lubec. & Civilis & Ant. Dan. Sonnemann (Præſide Sam. Stryckio) peculiari Diſſertatione, Andr. item Bilderbeckius & Paulus Kochius, Schediasmatis brevioribus, expoſuerunt. (o) Habemus hic in Holſatia Ius Dithmarſicum & Ius Provinciale, in Dania Statuta ſunt ſingularia (das Low-Buch/) ſuper qvibus omnibus Practicorum multa ſunt obſervata. Habet & Svecia ſua Jura Statutaria, qvæ cum *Commentario* edidit *Ioh. Loccenius*, qvi & *Lexicon Iuris Sveo-Gothici* ſcripſit.

4 Horum Statutorum omnium ſi qvis HARMONIAM velit, operoſa qvidem res eſſet, ſed tamen utilis. Moliebatur hanc HENR. GISEBERTUS, (p) qvi, poſtqvam *Commentarium in Ius Dithmarſicum* ſcripſerat, *Iuſtinianum Harmonicum* edidit, Commentarium ſcil. in *Inſtitutiones Juris*, additis Locis variorum Statutorum, qvæ concordant, vel diſcrepant à communi Jure. Sed velim illam rem à qvopiam tractari, qvi ſit Nomotheticæ peritus, atqve ex ejus principiis doctrinam illam Statutorum proponat. Nam Gieſeberti opera tantum tumultuaria eſt, neqve multum rem iſtam ornat. Qvorſum enim facit, loca parallela tam ſollicite notaſſe? Rectius eſſet, ſi diſcrepantiæ cum majori cura notarentur. Gieſebertus qvidem majora animo movit, ſed hic ipſi tamen ſubſiſtendum fuit.

(o) De Juris Lubecenſis Hiſtoria, Editionibus & Exegetis, fuſe diſſeruimus *in Iſagoge ad Hiſt. Cherſoneſi Cimbricæ, P. IV. cap. VI.* p. 493-505. de Jure Dithmarſico *ibidem Cap. XII*, §. 6. 7. *p.* 635. 636 637. de Juribus autem ceteris Slesvigo-Holſaticis Provincialibus, tum Antiqvis, tum Modernis, ac præſertim de Nomocanone Jutico (dem Jütiſchen Lowbuche/) & Conſtitutione Judiciaria Slesvigo-Holſatico Provinciali der Schleswig-Hollſteiniſchen Land-gerichts-Ordnung/) *h. l.* allegatis, *Parte ejusd. Iſag. Prima, toto Capit. XVto, p.* 246-282.

(p) De Henr. Gieſeberti, JCti Dithmarſici, Scriptis, quibus iurium Statutariorum complurium Collationem qvalemcunqve exhibuit, diverſis, *Harmonia* ſcil. *Statutorum Practicæ in Jus Dithmarſicum Periculis duobus*, Lubec. A. 1652. & Hamb. 1652. *Juſtiniani Harmonico* Lubec. A. 1670. & *Deuteronomio Harmonico* Francof. 1677. in 4to editis, nonnulla diximus *P. IV. Iſag. ad Hiſt. Cimbr. Cap. XII* §. 7. *p.* 636. 637. plura in *Cimbria Literata* allaturi.

fuit. Ceterum, qvi juris eſt ſtudioſus, id operam dare debet, ne in Jure patrio ſit hoſpes, & diligenter notare parallelismos, & diſcrepantias ſui juris à communi, factis etiam ſuper hac re certis Locis Communibus. Diligenter in iſtis notentur qvoqve Præjudicia & Conſvetudines non ſcriptæ, qvorum uſus in praxi longe eſt maximus.

Sect. XI.

De Scriptoribus Juris Practicis.

§. I. *In qvo Praxis Juridica conſiſtat. Jac. Gothofredi Ars Cauſandi promiſſa. Defenſio Iac. Cujacii, & Theoreticorum, qvibus Praxeos imperitia objicitur.* 2. *Praxis, & ex Experientia, & ex Libris, diſcenda. Scriptores de Proceſſu Judiciario, & Stylo Curiæ, Lexicorum item & Axiomatum Practicorum Collectores.* 3. *Autores, qvi Praxin & Proceſſum Cameræ Imperialis docuerunt & illuſtrarunt, præcipui.* 4. *Diverſitas Praxeos Saxonicæ, Lubecenſis (è Dav. Mevii Deciſionibus hauriendæ) ac Holſato-Slesvicenſis. Scripta de Iure Obſtagii, Ratio Experientiæ in Praxi forenſi parandæ.*

AD Scriptores tandem Practicos accedimus, qvi veluti duces ſunt ad uſum fori. Eſt vero praxis iſta, qvæ facto applicat generalia Juris præcepta, & Leges ac theſin ad hypotheſin transfert. Hanc artem ut recte teneat, prænoſſe debet Juris Studioſus, qvomodo Ius facto debeat applicari, i. e. qvomodo caſus aliqvis ex Legibus formandus. Hæc enim qvaſi præexercitamenta ſunt tyronum, & in Theoria prius probe excutienda. Neqve adeo nulla ad hanc rem opus eſt peritia, ut qvidam exiſtimant, ſed tenenda eſt qvædam ratio, qvomodo facta Legibus qvaſi commenſurari debeant. Certe tanti fecit hanc rem Iac. Gothofredus, ut proponeret ſibi ſcribendum peculiarem *Cauſandi Artem*, ut vocat. Cui fini ſeponere jubet Leges ſingulares & practicabiles, ſeorſim locandas, & diligenter excutiendas. Sed non prodiit illius Liber, qui magnam certe lucem accendere Iuris Studioſis potuiſſet. Credunt vulgo, Theoreticos Iuris peſſimos fuiſſe Practicos, in quo tamen falluntur. Nam certe, quod *Iac. Cujacium* attinet, quem teſtatur Ioſ. Scaliger in praxi plane fuiſſe imperitum, falſum apparet ex eo, quod reliquerit inter Opera ſua *Conſultationes*, magno cum ingenio & Iudicio ſcriptas. 1

Praxin illam diſcendi duplex eſt ratio, una ex experientia, altera ex libris. Prior illa ſine dubio præferenda poſteriori; Poſterior vero non ſolum utilis eſt, ſed & neceſſaria. Cum enim tædioſum ſit, & nimis prolixum, experientia ſola ſapere, ideo etiam ad libros eſt confugiendum. Illud vero, quod doceri poteſt, proceſſus forma eſt. Iam vero quædam ejus ſunt generalia, quæ inculcant omnes proceſſus Iudiciarii Scriptores, è quibus, inter Veteres, ceteris eſt præferendus Gvilielh. Durandus in ſuo *Speculo Iuris*, è Recentioribus Gotfr. Fibigius, Ioh. Georg. Nicolai & Ioach. Chriſt Kochius, quanquam & Ilico Ummius non ſit ſua laude privandus. Ioh. Oldendorpius *Actionum Formulas*, omnemque proponendi & excipiendi Methodum propoſuit. Eſt & *Praxis aurea* Ioh. Petri Ferrarienſis, in qua ſimilia habentur. Specialia proceſſuum continet Stylus Curiæ, qui con- 2

ſtat

ſtat Juribus qvibusdam non-ſcriptis; ex Actibus Judiciariis ortus, & ille qvidem libris conſignari ſolet. Atqve iſte eſt, qvi diverſitatem in praxi efficit, qvæ tam multa, tamqve varia eſt. Ille, ſi non experientia ipſa, ex Obſervationibus Judiciorum, qvas varii ſcripſerunt Autores, habendus eſt. Prodeſſe etiam hic poſſunt illi, qvi *Practica Lexica* ſcripſerunt, uti J. Jac. Speidelius, Chr. Beſoldus, Paul. Matth. Wehnerus, de qvibus ante dictum eſt, tum & Axiomatum Scriptores, ut Aug. Barboſa, ejusqve locupletator, I. Otto Tabor, Arn. Reygerus *in Theſauro practico*, cum *Addit.* Ahasv. Fritſchii recuſo.

3 Praxis in Germania florentiſſima eſt, in *Imperatoria Camera*, cujus primum *Ordinatio* prænoſcenda eſt; variæqve ejus Editiones, deinde præcipui ejus Obſervatores, And. Gailius, Joach. Mynſingerus, & in Gailium ſcriptæ Eberhardi Fabricii *Repetitiones*, in Mynſingerum autem Weiperti Lud. Fabricii *Obſervationes*. Succedunt poſtea Scriptores, qvi Obſervationes Practicas Camerales, Deciſiones, Symphoremata Supplicationum, Relationes, Vota, ſcripſerunt. De proceſſu Camerali ſingulares libros ſcripſere Neumeierus, & Joh. Forſterus. Exſtant Gvilhelmi Rodingii *Pandectæ Camerales*, Jacobi Blumii *Proceſſus Cameralis*, *Sententias Camerales* ſpiſſis *in fol.* Voluminibus collegit Chr. Barthius. *Chiliadem ſententiarum recentiorum* publicavit Jac. Blumius. Scripſit & Pet. Denaiſius *Methodum Cameralem*. De qvibus ſingulis nolo eſſe prolixior, cum doctiſſime & prolixe de iis omnibus egerit Ericus Mauritius *in Conſiliorum Kilon. præfatione ad Lectorem*, ubi ille proponit *Introductionem* qvandam *ad Praxin.* (q)

4 Praxis Saxonici Juris & Lubecenſis itidem diverſa eſt, & ſua qvædam habet obſervanda, de qvibus idem *loco cit.* agit. Juris Lubec. praxis doceri diſciqve non poteſt plenius, qvam ex libris *Dav. Mevii*, præcipue vero ex ejus *Deciſionibus*, qvæ nunc junctim ſunt editæ, continentque plerumqve Controverſias Jure Lubec. decidendas. Qvoniam enim Jus hoc eſt receptum à plerisqve Civitatibus, qvæ Svecico regimini ſubſunt, ideo argumenta litium talibus è cauſis plerumqve oriuntur, qvæ Jure Lubec. ſunt decidendæ. In Holſatia viventi, vel in Ducatu Slesvicenſi, alia praxeos ratio eſt obſervanda. Proceſſum hic moderatur Ordinatio Provincialis (Landgerichts-Ordnung.) Sunt & hinc introducti conſvetudine certi qvidam Proceſſus Ruſticorum, de qvibus inter illos ſolos ratio conſtat. Eſt & Jus, qvod continetur Libro dicto das Lowbuch / qvod in Ducatu Slesvicenſi proceſſum moderatur. Multum qvoqve hic variat praxin *Obſtagii Jus*, de qvo exſtant *Conſtitutio Haderslebienſis*, utiliſſimus Joh. Ottonis Taboris liber, & Frid. Reinbohtii *Diſſ. Inauguralis.* Longe vero plurima relinqvuntur exercitio ipſi, qvod omni doctrinæ prævalet. Qvare in rem ipſam veniendum eſt, Judicia freqventanda, audiendi Advocatorum ex utraqve parte Receſſus, qvos vocant, ponderandæ Judicum ſententiæ, atqve ex illorum omnium collatione haurienda eſt illa, qvæ nobis uſui eſſe poteſt, Praxis, in qva tandem ſubſiſtendum.

POLY-

(q) Erici Mauritii *Introductio in Praxin Forenſem*, præſertim Cimbricam, non ſolum, Præfationis inſtar, *Specimini* ejus *Conſiliorum Kilonienſium*, Kilonii A. 1669. *in 4to* excuſo, eſt præmiſſa, ſed A. 1692. etiam Francofurti, in *Diſſertationum* illius Volumine (*p.* 337-388.) & A. 1696. Kilonii, ſub finem *Introductionis* Joh. Fuchſii *in Proceſſum Holſaticum*, recuſa.

POLYHISTORIS
TOMI III.
SIVE
POLYHISTORIS PRACTICI,
LIBER VII. MEDICUS,
DE SCRIPTORIBUS MEDICIS.

§. 1. *Cauſæ brevitatis ejus. Elogium inſigne Introductionis ad Artem Medicam Herm. Conringii.* 2. *Hippocratis Editiones optimæ. Caſp. Hoffmanni in Galenum, Thomæ Bartholini & Jac. Holſtii in Corn. Celſum, Joh. Rhodii in Scribonium Largum, Joſ. Scaligeri in Paulum Æginetam, Labores inediti commendantur. Veterum Medicorum Lectio Philiatris utiliſſima.* 3. *Bibliothecarum Medicarum Scriptores Paſch. Gallus, J. G. Schenckius, J. Ant. à Linden, Iſr. Spachius, Mart. Lipenius, Corn. à Beüghem.* 4. *Inter Autores Phyſiologicos, Honor. Fabri Lib. de Homine, & Thomæ Bartholini Anatome, præcipuè commendantur.* 5. *Scriptores aliquot Botanici potiores. Benj. Priolivana in Hiſtoria Plantarum promiſſa.* 6. *Moderna in Medicina Dogmatica novaturiendi prurigo, & Sectarum multitudo.* 7. *In Praxi Chymica Conr. Geſneri Evonymus, Joh. Zwelferi Pharmacopœa, & Joh. Joach. Beccheri Scripta commendantur.*

REſtaret jam, ut de Medicis quædam afferremus. Quia verò & Tractatio 1 illa ſatis prolixa eſt, & pauci ſunt Medicinæ Cultores, ac plurima jam ab aliis dicta, remittam tantum ad illos Autores, unde accuratior inſtructio haberi poteſt. Et quidem, quod attinet Manuductionem ad univerſum Medicum Studium, non pauci ſunt, qui Methodos varias præſcribunt. Varia quoque antiquitus fuit medendi ratio, unde variæ Medicorum ſectæ natæ ſunt, quarum hiſtoria integris eſt Voluminibus pertractata. Ut mittam alios, unus inſtar omnium eſſe poteſt Hermannus Conringius, cujus *Introductio ad artem Medicam* exſtat, ſub forma Diſputationis comprehenſa, & à Seb. Scheffero, jam Medico Francofurtano, publicè Helmſtadii defenſa; liber ſane aureus, quo continetur Hiſtoria & Veteris Medicinæ, & Sectarum, & Autorum, tàm veterum, quam recentiorum, qui omnes Medicinæ partes illuſtrarunt. (*a*) Utinam VIR ille ultimam manum addidiſſet

(*a*) Supplementa Couringianæ *in Univerſam Artem Medicam, ſingulasque ejus Partes, Introductionis*, Helmſtadii A. 1654. *in 4to* excuſæ, a Morhofio *h. l.* deſiderata, quæ Autori ipſi, per ſenectutem, & occupationes plurimas, dare non licuit, poſt obitum illius dedit Gener

huic ſcripto, & quæ ipſi deſunt, peregrinorum, & poſt illa tempora editorum Librorum, ſuppleviſſet, non poſſet labor utilior dari. Quare artis Medicæ Studioſus hunc Librum cum cura legat, judicia de Autoribus perpendat, nova addat Autorum nomina, ſic facili negotio accuratam rei Medicæ hiſtoriam ſibi comparabit. De ſolis Chymicis iniquius ferre videtur judicium.

2 Autores Medici potiores veteres ſunt *Hippocrates* & *Galenus.* (*b*) Hippocratis *in fol.* Editio Græco-Latina Francofurti, ni fallor, prodiit, & alia *in 8vo*, curante Joh. Ant. Lindano, Lugduni Batavorum. Galenus nondum prodiit accurata & emendata alicujus viri docti opera. Caſp. Hoffmannus, Altorffinus Profeſſor, promiſerat novam Editionem Galeni, cum accurato in Opera ejus *Commentario*, ſed non potuit vivus nanciſci Typographum, qui impendere ſumptus vellet; latet adhuc in Bibliotheca Joh. Georgii Volckammeri, Medici Norimbergenſis, vixque erit, ut lucem olim videat. *Commentarius* ejus *in Galeni Librum de uſu partium* eruditiſſimus *in fol.* prodiit, ante multos jam annos. Cornelius Celſus Scriptor Latiniſſimus, Medicorum Cicero vulgò dictus, eleganti compendio rem medicam complexus eſt. Sed nulla hactenus ejus Editio prodiit, quæ Eruditis placet; Optima eſt, quæ Antwerpiæ, ex officina Plantiniana, *in 4to* prodiit. In illum Commentarium moliebatur Thomas Bartholinus, qui incendio Bibliothecæ ejus abſumtus eſt. Novam quoque ejus Editionem in animo habuit Jacobus Holſtius, Medicus Tönningenſis, nunc mortuus, Vir alioquin doctiſſimus. Hujus ego vidi *Emendationes*, & apud me vidit Joh. Georg. Grævius, qui Editionem valde urgebat. Nam placebant illi, quanquam plerumque conjecturis ille ſuis niteretur, Manuſcriptis codicibus deſtitutus. Præter *Emendationes* illas adornatas habebat ſuper hunc Autorem *Commentarios Medicos*, *Grammaticos*, *Philologicos*, magnâ curâ confectos. Bene mererentur de ejus Viri fama, ſi ederent, hæredes. Scribonius Largus etiam inter veteres Latinos fuit, in quem *Commentarium* & *Indicem* Joh. Rhodius ſcripſit, qui, ut arbitror, incendio Bibliothecæ Bartholinianæ etiam conſumptus eſt. Paulus Ægineta, Græcus, itidem mendoſe eſt editus. Ejus exemplar eſt in Bibliotheca Gudiana, manu Joſ. Scaligeri correctum, & emendatum. Nolo jam de ceteris minoris famæ Medicis veteribus quicquam dicere, licet conſultum tamen ſit, aliquam etiam illis operam impendere. Plerique nunc alto ſupercilio hos contemnunt Autores, à ſola novitate & empeiria decus artis ſuæ exſpe-

Gener ejus Excellentiſſimus, tantoque Socero digniſſimus, Güntherus Chriſtoph. Schelhammerus, Med. D. & antehac in Julia & Jenenſi, nunc autem in Kilonienſi Academia, Profeſſor Celeberrimus, qui illam, pari a ſe dexteritate *Additamentis neceſſariis*, & *Serie Scriptorum præcipuorum ad noſtra tempora continuata*, *auctam* A. 1688. denuo publicavit, & Joh. Rhodii inſuper, aliorumque principum Medicorum, Commentationes ſimilis argumenti breviores, Appendicis inſtar, ei adjecit.

(*b*) Noviſſimam Editionem Operum Hippocratis pariter atque Galeni omnium, a ſe emendatorum, & magnam partem etiam translatorum, Græco-Latinam, in XIII. Tomos, ſecundum diverſas Medicinæ partes, digeſtam, Pariſiis A. 1680. *in fol.* publicavit Renatus Charterius, Vindocinenſis, Doctor Medicus Pariſienſis.

exſpectantes. Qvi vero Doctorum Medicorum nomen tueri volunt, & hos debent jungere Recentioribus. Sæpe enim accidit, ut inveniamus aliqva in veteribus illis, qvæ, ut nova, ab aliis venditantur, qvoniam Veteres Autores nunqvam illis lecti ſunt aut cogniti.

Commentatorum in Hippocratem & Galenum magna ſylva eſt, qvos recenſent 3.
Autores Bibliothecarii hujus facultatis, Paſchalis Gallus, Joh. Georg. Schenckius *in Bibliothecis Medicis*, Iſrael Spachius *in Nomenclatore Medico*, & poſt illos Joh. Antonides Lindanus, qvi noviſſime *Scriptorum Medicorum ſyllabum* congeſſit, usqve ad ſua tempora, ſic ſatis perfectum (c) Qvanqvam multa in illo deſiderat & reprehendit Val. Hen. Voglerus *in Introductione ad notitiam Autorum.* Poſt illos omnes telam hanc iterum orſus eſt, vel potius alio ordine retexuit, Martinus Lipenius, *in Bibliotheca Materiali Medica.* Sub titulis enim materiarum Autores digeſſit; ſed multa illic ſunt manca, multa & ſphalmata occurrunt. Optandum eſſet, ut à qvodam Rei Medicæ non ſolum, ſed & Philologicæ, perito talis labor ſuſciperetur. Qvi in Medicina & Phyſicis noviſſime prodierunt libri ab Anno 1650. ad præſentem, eorum Catalogum texuit Cornelius à Beughem, qvi non ita pridem prodiit.

Qvod jam attinet Medicinæ partes, princeps illarum eſt Physiologia. In Au- 4.
toribus illius recenſendis, non eſt, qvod prolixi ſimus, cum jam ſupra in Phyſicis bonam eorum partem attigerimus. Claſſes Phyſiologiæ variæ conſtitui poſſunt, pro ratione ſubjectorum. Primò hiſtoria animalium, quatenus ad hiſtoriam Medicam ſpectat, ratione Anatomes, morborum & remediorum probe notanda eſt, & Autores illi diligenter conqvirendi ſunt, qvi de his argumentis ſcripſerunt. Tum hiſtoria Hominis, & Autores circa hominis Anatomen occupati, & doctrina plantarum, qvæ omnia hoc tempore ita ſunt exculta, ut vix qvicqvam addi poſſe videatur. *De Homine, & Plantis*, in genere, Honor. Fabri libro peculiari egit, qvo illa pene continentur omnia, qvæ ad philoſophiam ſpectant, & Medica nonnunqvam attinguntur. Circa *hominis Anatomen*, ejusqve partium, tot ſunt operoſæ Recentiorum demonſtrationes è qvibus pleraqve collegit, & in ſyſtema redegit, Thom. Bartholinus, additis & ſuis Obſervationibus, cujus Liber Anatomicus toties eſt recoctus & reformatus, ad experimenta recentiorum temporum.

Res Botanica ad ſuperſtitionem hodie exculta eſt. Nam Marcellus Malpighi- 5
us *novam Plantarum Anatomen* magna cura publicavit, uti & Nehemias Grewius, licet hic labor ad rem Medicam parum conducat. Uſus Plantarum Medicos qvi ſcripſerunt,

(c) Joh. Antonidæ a Linden, Med. D. & in Acad. Lugduno-Batava Profeſſoris, *Libros de Scriptis Medicis duos*, quorum prior ſub Autorum ea ſuorum Nominibus, Alphabetica ſerie collocatis, Poſterior verò ſub Argumentorum, quæ tractant, titulis, diſpoſuit, Amſtelod. A. 1637. & 1651. *in 8vo* editos, tertiaque vice ibidem A. 1662. *in 8vo maj.* longe auctiores ab ipſo Autore recenſitos, quarta Editione a ſe continuatos & dimidia penē parte amplificatos, Norибergæ A. 1686. *in 4to*, ſub *Lindenii Renovati* Titulo publicavit Georg. Abrah. Merclinus Med. D. & Reipublicæ Noribergenſis Poliater.

pſerunt, tot ſunt, tamqve varii, ut recenſendis illis liber integer ſit impendendus. Notus eſt Jac. Theod. Tabernæ-Montani Liber, nec non Simonis Pauli *Qvadripartitum Botanicum*, qvod uſus Medicos diligenter notavit, varia etiam ad rem illam non pertinentia immiſcens. De veteribus Autoribus conſule Conringium. Multa obſervanda vetuſtaqve circa plantas recenſet Jul. Cæſ. Scaliger *in Comment. in Theophraſtum, de Plantis*, qvi prodiit repetita Editione, unà cum Joh. Bodæi à Stapel *Commentariis*. Legendus qvoqve Cl. Salmaſius eſt *in Commentario in Solini Polyhiſtorem*. Deniqve promiſerat & Benjamin Priolus in *Appendice Hiſtoriæ ſuæ Gallicæ*, *Opus abſolutum de re omni plantarum, Veterum, Recentiorum, Exoticarum, Patriarum*, & indignatur aliis, qvi hanc ſibi operam præripuerint. Sed homo ille eſt ineptus, ut *Hiſtoria* ipſa, ab illo ſcripta, teſtatur. Vix crediderim, præclari aliqvid ab illo exſpectandum. Subjecta naturalia, qvæ in Officinis habentur, variis qvoqve Commentariis ſunt illuſtrata. Exſtat Caſp. Hofmanni ſingularis *de Officinalibus* Liber, præclarus & eruditus, & non multis cognitus. Vixiſſet utinam magnum Germaniæ Decus, Georg. Hieron. Welſchius, nullam non Medicinæ partem per illum habuiſſemus excultam.

6 Qvi INSTITUTIONES ſcripſere, magno habemus numero. Olim Dan. Sennertus Princeps illorum habebatur, nunc, reformata novis Obſervationibus toties Medicina, *ſcinditur incertum ſtudia in contraria vulgus*, variosqve ſinguli ſibi duces eligunt, prout principia admiſerunt, vel certorum Doctorum elegerunt ſcholas. Nam pene qvotannis vel nova Methodus prodit, vel principia cuduntur ſingularia. Aliqvi J. Bapt. Helmontii adhærent doctrinæ, qvæ è diametro ſæpe Veteribus adverſa eſt. Aliqvi Chymicam ſeqvuntur Methodum, & in his multi qvoqve ſunt ſuis principiis & opinionibus diviſi. Sunt, qvi inter hos amicitiam ſpondent, & gryphes jungere eqvis laborant, de qvibus omnibus diſſerendi locus nunc non eſt.

7 PRACTICORUM Autorum immanis eſt numerus, eorum ſcil., qvi Obſervationes, Conſilia, formulas Remediorum, ſcripſerunt, è qvibus, qvi diligens velit eſſe Medicus, magnam Excerptorum poteſt congerere ſylvam. Praxes Chymicæ ſunt inſtitutæ multæ, & habentur libri integri, qvi præparare docent varii generis medicamenta modo Chymico. Olim Conr. Geſnerus talem præſtitit operam in libro, qvi inſcribitur *Euonymus*, qvo collegit potiſſimas, qvæ ſuo tempore circumferebantur, Operationum Chymicarum, tum officinalium, tum arcaniorum, formulas. Noſtro tempore Joh. Zwelfferus, in ſua *Pharmacopœa*, illas collegit, unde plura exſcripſit Febure, Gallus, in Chymico ſuo Opere, Gallice ſcripto. Colligere autem talia infinita qvis poteſt, è Relationibus & notitiis Chymicorum. Nuperrime talis liber prodiit, curante J. Joach. Becchero, cui Tit. Chymiſcher Glückshaffen. Atqvæ hæc de Medicina dixiſſe ſufficiant. Finem jam hic Lectionibus noſtris *de Notitia Autorum* imponimus, Deoqve, pro Opere ad iſtum perducto, gratias agimus.

FINIS.

INDEX I.
AUTORUM,

in quo
Primus Numerus major TOMUM, ſecundus minor LIBRUM *Tomi*, tertius CAPUT Libri, quartus PARAGRAPHOS denotat.

NB. Aſteriſcus (*) *Partem ſecundam* Libri ſecundi Tom. II. indicat.

Abelardus (*Petrus*) II,1,14,1.
Acciajolus (*Donatus*) II,1,11,24.
Accorombonus(*Felix*) II,1,11,24.
Achilles (*Alexander*) II,2*,26,2. II,3,1,6.
Actius (*Thomas*) III,6,8,5.
Adami (*Melchior*) I,1,17,11. I,1,18,51.
(*Tobias*) II,1,12,4. II,2,14,3.
Æmilius (*Antonius*) I,6,3,4.
Agnellus (*Scipio*) II,1,7,18. II.2,11,2.
Agricola (*Georgius*) I,1,22,14. & 15. II,2*,2,5. II,2*,8,9. II,2*,29,4.
(*Johannes*) II,2*,46,2.
(*Rudolphus*) I,1,23,39. I,2,2,14. I,2,3,16. II,1,12,1. II,2,1,14. II,5,1,4.
Agrippa(*Cornelius*) I,1,11,3. I,1,12,3. I,2,5,31. II,1,6,1. II,2,9,1. II,3,1,12. & 13. ſeq.
Aizema (*Leo de*) III,3,1,3.
Alberti (*Johannes Baptiſta*) I,1,14,10.
(*Johannes Michael*) I,2,6,33.
Albertinus (*Edmundus*) III,5,1,29.
Albertis (*Albertus ab*) I,6,1,17.
Albertus Magnus II,1,14,2.
Albinus (*Conſtantinus*) II,3,1,12.
(*Petrus*) II,2*,29,4.
Alciatus (*Andreas*) I,2,25,21. I,5,27. I,7,3,5.
Alcyonius (*Petrus*) I,1,5,27.
Adoreſius (*Proſp.*) II,1,1,3.
Aldrovandus(*Ulyſſes*) II,2,1,12. II,2,2,5. & 10. II,2*,2,4. II,2*,29,4. II,2*,40,4. II,2*,46,1.
Aleander (*Hieronymus*) III,6,4,4.
Alegambe (*Philippus*) I,1,18,54.
Alemannus (*Nicolaus*) I,5,2,6. III,6,4,2.
Allatius(*Leo*) I,1,16,26. I,1,9,4. I,1,11,54. I,6,1,30. III,5,1,23.
Alliaco (*Petrus de*) II,1,13,7.
Almainus(*Jacobus*) II,1,13,10.
Almelovenius (*Theodorus Iſaacus*) I,4,2,6. I,4,12,7.

Aloyſius (*Petrus*) I,6,4,13.I,7,3,4.
Alſarius (*Vincentius*) II,2*,26,1.
Alſtedius (*Johannes Henricus*) I,2,5,27. I,2,5,55.I,2,6,34.I,2,7,74.ſeq. II,1,13,1.II,2,3,4.II,4,1,3,& 16.III,4,1,11.
Altenſteig (*Johannes*) II,1,13,10.
Althammerus (*Andreas*) I,4,4,4.
Althuſius (*Johannes*) III,6,5,5.
Alvarez (*Didacus*) II,1,14,56.
(*Emanuel*) I,4,10,3.
Amama (*Nicolaus*) II,2*,20,2.
Ambianenſis (*Georgius*) I,4,14,4.
Amelotius (*Jacobus*) I,1,3,19.
Amerpoel (*Johannes ab*) II,1,15,11.II,2, 3,4.II,2*,1,5.
Ameſius (*Guilhelmus*) III,5,1,24.
Amman (*Johannes Conradus*) I,4,1,6.
Amuſæus (*Romulus*) I,1,25,38.
Amyraldus (*Moſes*) III,5,1,32.&36.
Andreas (*Valerius*) I,1,18,36.ſeqq.
Andrelinus (*Fauſtus*) I,1,21,109.
Angelotus (*Angelus*) I,1,15,43.
Angelus (*Michael*) *de bonarota*, I,1,25,23.
Angelutius (*Theodorus*) II,1,8,4. II,2,14,1.
Angerianus (*Hieronymus*) I,7,3,4.
Anglerus (*Petrus Martyr*) I,1,24,48.
Anglus (*Thomas*) I,2,8,5.II,5,1,8.
Annius (*Viterbienſis*) I,1,6,33.
Antonio (*Carolus a S.*) I,7,1,12.
Antonius (*Marcus*) II,2*,47,5.
(*Nicolaus*) I,1,8,31.I,1,18,32. I,2,3,24.I,6,4,6.I,7,1,8. II,1,14,42.
Aphrodienſis (*Alexander*) I,1,1,10.I,1,2,10.
Aphrodiſæus (*Alexander*) II,1,9,3.
Apoſtolius (*Michaël*) I,1,21,87.
Aproſius (*Angelicus*) I,1,14,25. I,1,5,14.
Aquarius (*Matthæus*) II,1,4,5,&38.
Aquilinius (*Cæſar*) III,2,1,18.
Aquinas (*Thomas*) I,2,1,45.II,1,14,8.
Arcerius (*Johannes*) II,1,2,2.
Areſius (*Paulus*) I,6,4,7.
Aretinus (*Leonhardus*) I,1,23,29. I,1,7,16.III,3,1,2.
Arias (*Franciſcus*) I,6,4,27.
Arimino (*Gregorius de*) II,1,13,5.
Aringhus (*Paulus*) III,4,1,18.
Arminius (*Jacobus*) III,5,1,32.
Arndius (*Johannes*) II,1,15,16.
(*Joſua*) I,1,19,45.III,2,1,10. III,4,1,16,III,6,2,2.
Arniſæus (*Henningus*) III,2,1,3. III,6,9,6.
Arnoldi (*Chriſtophorus*) I,1,7,59. I,1,24,85.I,4,10,11.I,4,12,10. II,2*,20,9.
(*Nicolaus*) II,2,17,1.
Aretinus (*Franciſcus*) II,1,14,10.
Arriaga (*Rodericus*) II,1,13,11. II,1,14,47.
Artus (*Johannes de*) II,3,1,4.
Arumæus (*Dominicus*) III,6,9,2.
Aſchamus (*Rogerus*) I,2,23,62.I,2,13,17.
Aslacus (*Conradus*) II,2,3,4.
Aſulanus (*Andreas*) I,7,2,24.
Avancinus (*Nicolaus*) I,6,3,10.I,6,4,14.
Auguſtinus (*Antonius*) III,6,3,4.&7. III,6,7,14.
Avila (*Johannes de*) I,6,4,26.
Auratus (*Johannes*) I,1,10,33.I,7,3,6.
Auriſpa (*Johannes*) I,7,2,13.
Auſtenius ( ) II,2*,41,4.
Auſtriacus (*Johannes*) I,2,6,41.
Axenius (*Petrus*) I,1,19,9.I,1,25,5.
Azevedo (*Joh. Velaſquez de*) I,2,6,35.
Azorins (*Johannes*) II,1,14,61. III,1,1,12.

Baart

BAart (*Petrus*) II,2*,47,3.
Baccius (*Andreas*) II,2*,20,9. II,2*,42,2.
Bachovius (*Reinerus*) III,6,4,4. III,6,7,3. & 4,8. & 11. III,6,8,3.
Backhuſius (*Arnoldus*) I,2,6,38.
Baco (*Franciſcus*) II,2*,38,3.
(*Rogerus*) I,1,2,12. I,2,6,67. I,1,5,26. II,2,12,6. II,2*,22,2. II,2*,32,2. II,2*,38,3. II,4,1,9, & 17.
Bælius (*Petrus*) I,1,16,46.
Bailius (*Ludovicus*) I,6,4,9.
Bailletus (*Adrianus*) I,1,16,55. I,7,1,15.
Balbinus (*Bobuslaus*) I,7,1,19.
Baldæus (*Philippus*) II,3,1,16.
Balduinus (*Benedictus*) I,5,2,9.
(*Chriſt. Adamus*) II,2*,22,5.
(*Franciſcus*) I,4,14,9. III,4,1,3. III,6,3,1, & 2,7. III,6,4,2.
(*Fridericus*) I,6,4,23.
Baldus (*Bernhardus*) I,1,25,34 I,4.4,2. I,7,3,4.
(*Camillus*) I,1,24,53.
(*Jacobus*) I,7,3,9. & 10,16. II,2*.42,4.
Baleus (*Johannes*) I,1,18,42.
Balfoureus (*Robertus*) II,1,14,67.
Balzacus (*Johannes Ludovicus*) I,1,24,24. I,7,1,10. II,1,3,2. II,2,11,1.
Bangius (*Thomas*) I,4,10,8. I,4,1,10. II,2*,2,6.
Bannez (*Dominicus*) II,1,14,21.
Banoſius (*Theophilus*) III,5,1,27.
Baptiſta (*Johannes*) II,1,4,15.
Barbarus (*Daniel*) II,1,11,11.
(*Hermolaus*) I,1,23,33. II,1,11,2. II,2*,22,5.
Barboſa (*Auguſt.*) I,7,1,14. III,6,6,4. III,6,11,2.
Barclajus (*Joh.*) II,1,11,30. III,2,1,10, & 16.
Bargæus (*Petrus Angelus*) I,5,2,5. II,2*,46,3.
Barlæus (*Caſpar*) I,1,24,54. I,1,15,12. I,6,3,4. I,7,3,8. & 9,12. II,2*,27,7. II,3,1,17. III,3,1,5.
Barnes (*Joſua*) I,7,1,10. I,7,2,7.
Barneſius (*Johannes*) II,1,14,60.
Baro (*Egvinarius*) III,6,3,8.
Baronius (*Cæſar*) III,4,1,12. III,5,1,28.
Barthius (*Caſpar*) I,1,9,28. I,4,12,12. I,4,13,9. I,7,1,6, & 15. I,7,3,12.
Bartholinus (*Albertus*) I,1,18,46.
(*Bartolus*) I,5,2,9. I,6,3,6.
(*Caſpar*) I,5,2,8. II,2*,2,5.
(*Eraſmus*) I,1,2,20. I,2,3,12. I,6,3,6. II,2,2,11. II,2*,3,5. II,2*,27,9.
(*Thom.*) I,1,16,7. I,1,18,46. I,1,24,16. I,3,13,49. I,1,5,28. I,4,12,7. I,5,2,8, & 9,14. I,6,3,3. I,7,3,17. II,2,2,6. II,2*,14,5. II,2*,24,3. II,2*,27,9. II,2*,46,2. II,2*,47,3. III,7,1,2, & 4.
Bartoli (*Daniel*) III,1,1,5.
Bartoloccius (*Julius*) I,1,6,29. I,4,5,5.
Bartolus (*Daniel*) I,1,16,67. I,6,4,15.
Bary (*Renatus*) I,6,1,31.
Baſſo (*Sebaſtianus*) II,2,11,2. II,2*,20,3.
Batleſius (*Gvilielmus*) I,4,10,10. I,1,19,20.
Baudius (*Dominicus*) I,1,24,86. I,6,3,4. I,7,3,12. & 19.
Baxius (*Nicaſius*) I,3,7,28.
Bayerus (*Johannes*) II,1,15,19. II,2,3,5.
Bayſius (*Lazarus*) I,5,2,9 & 13.
Bayle (*Franciſcus*) II,2,15,9. II,2,17,4.
Beaufort (*Ludov. de*) II,2,3,4. II,2*,4,2. II,2*,6,3. II,2*,11,7, & 10.

Beaune (*Florimundus de*) II,4,1,5.
Becanus (*Joh. Georgius*) I,4,3,4.
Beccherus (*Joh. Joachimus*) I,1,20,17. I,1,14,46. I,4,9,6. I,2,4,32. I,4,2,5. II,2*,30,2. II,2*,39,2. II,4,1,15. III,1,1,10. III,3,1,3. III,7,1,7.
Becchius (*Philippus*) II,1,9,9.
Bechmannus (*Friedemannus*) II,2,12,8. II,2*,21,3.
Bechtoldus (*Johannes*) III,6,6,1. III,6,8,5.
Beckerus (*Balthaſar*) II,2,17,1.
(*Wilhelmus*) III,6,9,3.
Becmannus (*Chriſtianus*) I,4,9,4. I,1,24,111.
(*Joh. Chriſtophorus*) II,4,1,13. III,1,1,6.
Beguinus (*Johannes*) II,2*,29,4.
Belingen (*Fleury de*) I,1,21,10.
Bellarminus (*Robertus*) III,4,1,1. III,5,1,24. & 28.
Bellinus (*Laurentius*) II,2*,47,3.
Bellonius (*Petrus*) II,2,2,8.
Bellovacenſis (*Vincentius*) Epiſcopus. I,1, 21,22.
Bellus (*Nicolaus*) III,2,1,7.
Bellatus (*Bonaventura*) II,1,14,3.
Belot (*Jean*) I,2,5,58. II,3,1,7.
Belurgerius (*Claudius*) I,7,2,2.
Bembus (*Petrus*) I,1,23,38. II,1,7,2. II,2,11,2.
Benius (*Paulus*) I,4,4,16. II,2,11,3. III,4,1,12.
Bentlejus (*Richardus*) I,4,7,6. I,7,2,17.
Benzius (*Johannes*) I,1,21,74. & 119. I,2,4,30. I,4,8,8. I,3,2,14. I,6,1,21.
Berchorius (*Petrus*) I,6,4,16.
Beringius (*Vitus*) I,6,3,6.
Berirgardus (*Claudius*) I,1,8,5. II,2,2,7. II,2,3,6. II,2,11,2.
Berlucius (*Johannes Antonius*) I,1,21,72.
Benardus (*Johannes Baptiſta*) I,1,21,28. II,1,7,2. II,1,11,31.
Berneggerus (*Matthias*) I,1,24,83. I,4,13,3. I,6,3,3. II,4,1,12. III,2,1,14. & 20.
Beroaldus (*Philippus*) I,2,8,55.
Bersmannus (*Gregorius*) I,7,1,19.
Bertholdus (*Petrus*) I,5,2,6.
Bertilius (*Canutus*) I,1,24,67.
Bertius (*Petrus*) II,4,1,11.
Bertrandus (*Bernhardus*) I,7,2,22.
(*Johannes*) I,1,19,66. III,6,3,5.
Beſnier I,4,4,12. II,4,1,17.
Beſoldus (*Chriſtophorus*) III,6,6,2. III,6,9,6. III,6,11,2.
Betti (*Johannes*) II,2*,47,4.
Bettinus (*Marius*) II,4,1,3.
Beverovitius (*Johannes*) II,2*,5,4.
Beughem (*Carolius à*) III,6,6,1.
(*Cornelius à*) I,1,16,45. I,1,18,65. III,6,1,3.
Beyerlingius (*Laurentius*) I,1,21,23.
Beza (*Theodorus*) I,7,3,5.
Bibliander (*Theodorus*) I,4,1,10. I,4,3,10. I,4,4,2.
Biccius (*Gregorius*) III,6,7,6.
Bidermannus (*Jacobus*) I,7,3,9. & 11. III,1,1,5.
Biel (*Gabriel*) II,1,13,6.
Bietus (*Antonius*) II,3,1,17.
Bilderbeckius (*Andreas*) III,6,10,3.
Billius (*Jacobus*) I,4,6,11.
Bilſius (*Ludovicus*) II,2*,47,4.
Binderus (*Chriſtophorus*) II,1,14,72.
Biſciola (*Lælius*) I,1,21,46.
Biſſæus (*Eduardus*) II,1,1,10.
Biſſelius (*Johannes*) I,7,3,9. III,2,1,17.

Biſter-

Biſterfeldius (*Johannes Henricus*) I,2,5. 39,& 61.

Blaeu (*Gvilhelmus*) II,4,1,8.

Blancanus (*Joſephus*) II,4,1,1.

Blancardus (*Nicolaus*) I,4,7,5.

Blanchot (*Petrus*) I,1,17,22.

Blaſius (*Gerhardus*) II,2*,47,3.

Blommertius (*Auguſt.*) I,6,3,6.

Blondellus (*David*) I,1,18,70. III,4,1,12. III,5,1,3,& 26. III,5,1,27,& 29. III,6,3,9. III,6,7,14.

(*Franciſcus*) I,7,2,10.

Blotius (*Hugo*) III,2,1,9.

Blumius (*Arnoldus*) I,1,25,10.

(*Jacobus*) III,6,11,3.

(*Reinholdus*) I,1,25,10.

Blyenburg (*Gvilhelmus*) III,5,1,8.

Boccalinus (*Trajanus*) I,1,9,11, I,1,16,65. I,4,13,4. III,2,1,12.

Bocco (*Paulus*) II,2*,26,1.

Bocerus (*Henricus*) III,6,7,15.

Bochartus (*Samuel*) I,4,3,3. I,5,1,11. II,2*,40,4. II,2*,43,2. II,2*,45,8. II,2*,46,1. II,3,1,17.

Böckeln (*Chriſt. Otto à*) III,6,3,10.

Böclerus (*Johannes Henricus*) I,2,13,9. I,1,12,35. I,4,13,4. I,4,6,19. I,4,7,1. I,6,3,3. & 6. III,1,1,7. & 9, 11. & 13. III,2,1,6. & 12. 13, 14. & 20. III,4,1,3, & 9, 13. III,5,1,23. III,6,1,5. & 8. II,6,9,3.

Bodinus (*Johannes*) I,1,8,7 II,2,2,7. III,2,1,4. III,4,1,3. III,5,1,9.

Boëthius (*Severinus*) II,1,11,1.

Boëtianus (*Stephanus*) I.2,8,55.

Bogamus (*Zacharias*) I,4,6,20 I,1,21,76. II,2*,2,6.

Bohlius (*Samuel*) I,4,5,3.

Böhmius (*Jacobus*) I,1,10,27. II,2,3,8. II,2*,40,6. III,5,1,36.

Bohoritzius (*Adamus*) I,4,3,3.

Boiſſardus (*Johannes Jacobus*) I,1,19,49. II,1,14,2. II,3,1,1. II,3,1,17.

Boldonus (*Octavius*) I,4,14,26. I,6,3,11.

Bolduanus (*Paulus*) I,1,18,22. III,4,1,2. III,5,1,13.

Bolius (*Jacobus*) I,4,6,19.

Bonamicus (*Lazarus*) I,1,25,38.

Bonaventura II,1,14,4.

Boncampagnus (*Hieronymus*) I,6,3,11.

Boncianus (*Antonius*) I,1,23,64.

Bonefonius (*Johannes*) I,7,3,11.

Bongarſius (*Jacobus*) I,1,14,90.

Bonifacius (*Balthaſar*) I,1,21,34. I,1,25,38. I,5,2,15. I,7,3,17. III,4,1,2.

Bonnæus (*Franciſcus*) I,1,1,10. I,2,5,2.

Bonnetus (*Johannes Paulus*) I,2,3,21.

Bonomi (*Johannes* (*Franciſcus*) III,1,1,6.

Bonvicinus (*Valerius*) II,2*,36,2.

Borbonius (*Nicolaus*) I,2,8,55. I,7,3,3.

Borcholtus (*Johannes*) III,6,7,3. & 15.

Borellus (*Johannes Alphonſus*) II,1,15,10. II,2,1,25. II,2,7,10. II,2,17,7. II,4,1,6. II,4,1,15. II,2*,6,6. II,2*,48,1.

(*Petrus*) II,2*,3,5. II,3,1,18. II,4,1,9.

Borgias (*Cæſar*) Dux Valentinus, I,1,19,28.

Borri (*Franciſcus Joſephus*) II,1,7,13.

Borrichius (*Olaus*) I,3,13,49. I,4,3,7. I,7,1,16. I,7,2,1. I,4,9,15. II,1,1,12. II,2,4,1. & 5 II,2,7,2. & 6. II,2,16,5. II,2*,2,5. II,2*,34,1. II,2*,36,2 II,2*,43,2. II,3,1,17.

Borromæus (*Fridericus*) Cardinalis. I,1,14, 34. I,6,4,9.
Borrul (*Matthias*) II,1,14,39.
Boſche (*Gvilielmus van den*) II,2*,46,1.
Boſchius (*Petrus*) I,6,4,29.
Boſius (*Antonius*) I,5,2,5.
(*Johannes Andreas*) I,1,7,44. II,2*,12,4. III,2,1,6.&7. III,4,1,18. III,5,1,20.&32.
Boſſu (*Renatus le*) I,7,1,13.
Boſſvetus (*Jacobus Benignus*) III,4,1,15.
Boterus (*Johannes*) III,2,1,14.&20.
Botius (*Arnoldus*) II,2*,1,3. III,5,1,15.
(*Gerhardus*) II,2*,1,3.
Bottifanga (*Julius Cæſar*) I,1,1,6.
Boverius (*Zacharias*) III,4,1,18.
Bouhors (*Dominicus*) I,6,1,13.
Boulay (*Cæſar Egaſſius du*) I,1,16,74.
Boulducus (*Jacobus*) II,2*,2,6. III,5,1,4.
Boultonus (*Samuel*) I,3,13,50. II,2,11,7. II,2*,8,3.
Bourdin (*Petrus*) II,2*,12,3.
Boxhornius (*M. Zuerius*) I,1,24,4.&95. I,4,3,3. I,6,1,25. I,6,3,4. III,2,1,3,&13. III,4,1,4.&11.
Boyle (*Robertus*) I,1,11,2. I,6,4,20. II,1,5,7. II,1,15,15. II,2,1,7. &15,18. II,2,2,8.&9. II,2,7,8. &13. II,2,10,3. II,2,16,4. II,2,17,6. II,2*,1,7. II,2*,2,5. II,2*,4,3. II,6,8. II,2*,8,11. II,2*,13,3. II,2*,15,2. II,2*,16,2. II,2*,17,4. II,2*,18,3. II,2*,20,6. II,2*,33,2. III,4,1,5.
Boym (*Michael*) II,2*,40,5.
Braccinus (*Julius Cæſar*) II,2*,26,1.
Bramhall (*Johannes*) III,1,1,4.
Braſſicanus (*Alexander*) I,1,17,36.
Brautlacht (*Georgius*) III,6,9,3.
Breiſſac (*Dn. de*) I,2,5,62.
Brenius (*Daniel*) III,5,1,35.
Berewodus (*Eduardus*) I,4,3,10. III,5,1,20.
Bricot (*Thomas*) II,1,13,10.
Briſſonius (*Barnabas*) I,4,9,20. II,2,5,7. III,6,3,3.&7.
Bronchorſtius (*Eberhardus*) III,6,8,2.
Broſſæus (*Petrus*) III,6,7,8.
Browne (*Thomas*) II,2,1,9. III,5,1,10.
Brummerus (*Fridericus*) III,6,3,7.
Brun (*Laurentius le*) I,3,10,33. I,6,3,13. I,7,1,7. I,7,3,8.
Brunnemannus (*Johannes*) III,6,7,3,&9.
(*Samuel*) I,1,21,102.
Bruno (*Henricus*) I,7,3,4.
Brunus (*Jordanus*) I,2,5,29. I,1,8,22. I,2,6,12. II,1,5,5. II,2,15,1. II,2*,3,4. II,2*,11,5.
Bruſonius (*Lutius Domitius*) I,1,21,58.
Brutus (*Joh. Michael*) I,3,6,23. I,1,24,121.
Bruxelius (*Georgius de*) II,1,13,10.
(*Petrus de*) II,1,13,10.
Bruxius (*Adamus*) I,2,6,43.
Bucellenus (*Johannes*) I,7,1,19.
Bucerus (*Martinus*) III,5,1,17.
Buchananus (*Georgius*) I,7,3,8.&10. II,4,1,8.
Bucherius (*Ægidius*) I,5,2,6.
Buchnerus (*Auguſtus*) I,4,9,16. I,1,24,99. I,6,1,15. I,6,3,3. II,1,11,30. III,2,1,1.
Bucholdianus (*Gerhardus*) II,5,1,4.
Budæus (*Gvilielmus*) I,4,8,3. I,1,1,20. I,1,6,10. III,6,7,5.
Bulacherus (*Nicolaus*) I,2,6,56.
Bulengerus (*Julius Cæſar*) I,5,1,7. I,5,2,7,&12,14. II,3,1,5. III,4,1,12.

Bullart

Bullart (*Iſaacus*) I,1,19,56. I,6,4,6.
Bulwer (*Johannes*) I,4,1,17.
Bungus (*Petrus*) II,1,2,4. II,3,1,14. II,4,1,5.
Buno (*Johannes*) I,2,6,53. II,4,1,11.
Buræus (*Johannes*) I,4,3,3.
Burana (*Johannes Franciſcus*) II,1,11,7.
Buratellus (*Gabriel*) II,1,7,2. & 17. II,2,12,10.
Burgersdicius (*Franco*) III,2,1,3.
Burggravius (*Johannes Erneſtus*) II,2*,8,7.
Burgheſius (*Paulus Gvidotus*) II,4,1,17.
Burgius (*Alexander*) I,1,15,25.
Buridanus (*Johannes*) II,1,13,10.
Burrhus (*Franciſcus Joſephus*) I,3,13,25. II,2*,8,4. II,2*,46,5. II,2*,47,3.
Burſerus (*Joachimus*) II,2*,20,8.
Burtonus (*Gvilhelmus*) I,4,5,9.
Bury (*Richardus de*) I,1,4,11. I,1,17,3.
Buſchius (*Hermannus*) I,1,23,19.
Buſius (*Paulus*) III,6,7,3. & 5.
Buſſiere (*Johannes*) I,7,3,8.
Buxtorfius (*Gerlacus*) III,6,9,2.
(*Johannes*) I,4,5,5. III,6,2,2.
Bythnerus (*Johannes Erneſtus*) I,1,10,10.
Bzovius (*Abraham*) III,4,11,12.
CAbœus (*Nicolaus*) II,2*,47,7. II,2*,27,12. II*,32,2.
Cabaſila (*Nicolaus*) II,1,6,1. II,2,9,1.
Cabezudo (*Didacus Nugno*) II,1,14,25.
Cabillavius (*Balduinus*) I,7,3,9.
Cæcus (*Ventura*) III,6,4,4.
Cælius (*Johannes*) I,7,3,3.
Cæſalpinus (*Andreas*) II,1,11,25.
Cæſar (*Cajus Julius*) I,4,11,9.
Cæſius (*Angellus*) Dux aquæ Spartæ, I,1,14. 18. ſeq. II,2,2,9.
(*Philippus*) I,7,3,13.
Cæſonius (*Dominicus*) I,1,24,108.
Cagnolus (*Bilmontes*) I,1,15,25.
Caille (*Joh. de la*) I,4,2,6.
Cajus (*Johannes*) I,4,6,18.
Calcagninus (*Cælius*) I,1,24,105. I,4,11,7.
Calderinus (*Johannes*) III,2,1,20.
Calentius (*Elyſius*) I,7,3,8.
Calepinus (*Ambroſius*) I,4,9,9.
Calixtus (*Georgius*) I,5,2,14. II,1,13,14. III,5,1,7 & 13,23.
Callimachus (*Cyrenæus*) I,1,6,4.
Calovius (*Abraham*) III,5,1,25. & 23.
Calvinus (*Johannes*) I,1,24,100. III,6,3,3. & 4. III,6,6,2.
Calviſius (*Sethus*) III,4,1,5.
Cambdenus (*Gvilielmus*) I,4,4,19. II,1,14,73. II,2*,38,3.
Camerarius (*Joachimus*) I,1,19,6. & 34. I,1,23,54. II,4,8,4.
(*Johannes Rudolphus*) II,2,2,8.
(*Philippus*) I,1,21,49.
Camers (*Varinus Phavorinus*) I,4,8,2.
Camillus (*Julius*) I,2,6,25. ſeqq. I,7,1,9.
Campanella (*Thomas*) I,1,19,44. I,1,22,31. I,1,11,2. II,1,12,4. II,2,14,3. II,2*,1,3. II,3*,9,2. II,11,5. II,2*,12,9. II,2*,20,4. II,2*,44.2. II,5,1,7. III,1,1,4. & 5. III,5,1,9.
Caninius (*Angelus*) I,4,6,6.
Cantelius (*Petrus Joſephus*) I,5,2,4.
Canterus (*Gvilielmus*) I,1,18,10. I,5,1,8. I,7,2,22.
Cantoclatus (*Carolus*) I,6,2,18.
Canutus (*Bertilius*) I,1,24,67.

Capac-

Capaccius (*Julius Cæſar*) I,1,19,58.
Capella (*Martianus*) I,2,7,72.
Capellus (*Marcus Antonius*) III,5,1,27.
(*Jacobus*) I,4,6,20.
Caponus (*Johannes Baptiſta*) I,1,16,12. I,1,18,66.
Caramuel (*Johannes*) I,6,4,7. II,3,1,17.
Carco (*Ludovicus*) I,6,4,7. III,6,10,2.
Cardanus (*Hieronymus*) I,1,25,36. II,1,7,22. II,1,15,3. II,2,2,10. & 11. II,2,11,1. II,2,14,2. II,2*,17,2. II,3,1,6. & 7, 8, & 18. III,1,1,7, & 11. III,2,1,4. III,3,1,2.
Cardonas (*Johannes Baptiſta*) I,1,17,21.
Carettonius (*Fridericus*) I,6,3,8.
Carpentarius *Nathanael*) II,1,15,4. II,2,15,3.
Carpzovius (*Benedictus*) III,6,10,3.
Carrega (*Johannes Nicolaus Saulius*) I,1,24,93.
Carrion (*Emanuel Ramirerius de*) I,4,1,16.
(*Ludovicus*) I,4,14,2.
Carteſius (*Renatus*) I,1,24,31. I,2,7,22. II,1,6,1. II,1,15,5. II,2,3,4. II,2*,1,6. II,2*,40,4. II,2*,32,3. III,5,1,6.
Carvallo (*Ludovicus Alphonſus de*) I,7,1,7.
Caſa (*Johannes*) I,1,23,38, & 58. I,1,19,46. I,7,3,17. III,1,1,8. & 9.
Caſalius (*Johannes Baptiſta*) III,4,1,18.
Caſa nova (*M. Antonius*) I,1,18,20. I,7,3,4.
(*Petrus*) III,4,1,6. III 6,7,15.
Caſaubonus (*Iſaacus*) I,1,23,67. I,4,6,19. I,4,12,13. I,5,1,14. I,7,1,11. II,1,1,12. III,4,1,12. III,5,1,26.
(*Mericus*) I,4,1,5. I,4,3,9. I,4,12,13. II,1,1,1. II,2,1,8. & 9. II,2,1,13. II,2*,2,4. II,3,1,15.
Caſcales (*Franciſcus*) I,7,1,4.
Caſelius (*Johannes*) I,1,24,41. I,2,11,10. I,7,1,1. III,2,1,2.
Caſtalio (*Joſephus*) I,5,1,11.
Caſtellanus (*Petrus*) I,5,2,6. II,2*,26,1.
Caſtilioneus (*Balthaſar*) III,1,1,9.
Caſus (*Johannes*) III,3,1,2.
Cavalerius (*Johannes Baptiſta*) I,5,2,14.
Cauſinus (*Nicolaus*) I,4,2,1. I,6,1,17.
Celaya (*Johannes*) II,1,13,9.
Cellarius (*Balthaſar*) III,1,1,6. III,2,1,3.
(*Chriſtophorus*) I,4,9,16. I,4,12,14. I,4,13,2.
Celſus (*Cornelius*) III,7,1,2.
Cerda (*Ludovicus de la*) I,4,14,4. III,4,1,16.
(*Melchior*) I,6,1,25.
Chambre (*de la*) II,3,1,3. & 4. III,1,1,11.
Chamierus (*Daniel*) III,5,1,24.
Charleton (*Gvaltherus*) II,1,5,5. II,2,7,5. II,2*,24,6. II,2*,47,3.
Charondas (*Ludovicus*) III,6,3,4.
Chaſſanio (*Johannes*) II,2*,2,5. & 6.
Chekus (*Johannes*) I,4,6,18.
Chemnitius (*Marthinus*) III,5,1,17. & 24.
Chêne ſ. Qvercetanus (*Andreas du*) I,1,18,24.
Chiffletius (*Henricus Thomas*) I,5,2,9. III,6,7,14.
(*Johannes Jacobus*) II,2*,2,6. III,6,4,2.
Chimentellius (*Valerius*) I,5,2,10. & 15.

Chœro-

Chœroboſcus (*Georgius*) I, 7, 1, 18.
Chokierus (*Johannes*) III, 2, 1, 6.
Chopius (*Franciſcus Julius*) III, 6, 1, 6.
Choul (*Gvilielmus du*) I, 5, 2, 6.
Chriſtinæus (*Paulus*) III, 6, 7, 11.
Ciacconius (*Petrus*) I, 4, 11, 9. I, 5, 2, 11. III, 6, 7, 14.
Ciampolus (*Johannes*) Florentinus, I, 1, 15, 22.
Ciccræus (*Franciſcus*) I, 1, 25, 38.
Cinellus (*Johannes*) I, 1, 18, 74.
Cirvelo (*Petrus*) I, 2, 5, 37.
Cittadinus (*Celſus*) I, 4, 9, 2.
Clajus (*Johannes*) I, 4, 4, 7.
Clapmarius (*Arnoldus*) III, 2, 1, 15.
Claramontius (*Scipio*) I, 1, 15, 55. II, 2*, 24, 3. II, 3, 1, 3. III, 1, 1, 11.
Clarkius (*Johannes*) I, 6, 1, 27.
(*Wilhelmus*) II, 2*, 38, 1.
Claſenius (*Daniel*) III, 5, 1, 5. & 6.
Clavaſio (*Angelus à*) II, 1, 14, 62.
Claubergius (*Johannes*) I, 4, 4, 6. II, 2, 17, 5.
Claudius (*Johannes*) I, 6, 4, 29.
Claverus (*Jacobus*) I, 1, 15, 25.
Clemens (*Claudius*) I, 1, 17, 8. I, 2, 5, 33.
Clenardus (*Nicolaus*) I, 1, 15, 48. I, 4, 6, 7.
Clericus (*Johannes*) I, 1, 16, 48. I, 4, 1, 4. I, 4, 12, 14.
Cloppenburgius (*Johannes*) III, 6, 1, 8.
Cloſen (*Caſpar*) I, 2, 6, 61.
Cluſius (*Carolus*) II, 2, 2, 5.
Clutinus (*Carolus*) I, 6, 2, 8.
Cluverius (*Philippus*) I, 4, 3, 3. II, 2*, 20, 9. II, 4, 1, 11. & 12.
Cluverus (*Johannes*) III, 4, 1, 4.
Cocquius (*Gisbertus*) II, 1, 15, 15. III, 1, 1, 4.
Cocus (*Robertus*) III, 5, 1, 28.
Cœleſtinus (*Georgius*) III, 4, 1, 14.
Coffetellus (*Nicolaus*) III, 5, 1, 26.
Colerus (*Chriſtophorus*) III, 2, 1, 1.
Colomeſius (*Paulus*) I, 1, 5, 27. I, 4, 5, 5. I, 7, 2, 1.
Colornus (*Abraham*) I, 4, 2, 4.
Columna (*Fabius*) II, 2, 2, 5.
Comenius (*Johannes Amoſus*) I, 4, 10, 10. II, 1, 15. 18. II, 2, 3, 5. II, 2*, 1, 5. & 8. II, 2*, 14, 1. II, 2*, 17, 5.
Comeſtor (*Petrus*) II, 1, 14, 1.
Comirius (*Johannes*) I, 1, 15, 25.
Connanus (*Franciſcus*) III, 6, 5, 2.
Conringius (*Hermannus*) I, 1, 2, 28. I, 1, 16, 6. & 72. I, 1, 24, 32. II, 1. 11, 28. & 32. II, 2, 4, 1. & 5. II, 2. 7, 2. II, 2, 16, 5. II, 2*, 2, 6. II, 2*, 6, 9. II, 2*, 46, 2. II, 3, 1, 16. II, 5. 1, 4. III, 1, 1, 4. III, 2, 1, 1. & 2, 6, 7, & 16. III, 4, 1, 6. & 7. III, 5, 1, 27. III, 6, 3, 7. III, 6, 4, 3. & 9. III, 6, 9, 4. III, 6, 10, 1. III, 7, 1, 1.
Conſtantinus (*Robertus*) I, 4, 8, 7. I, 1, 18, 10.
Contarenus (*Caſpar*) II, 2*, 13, 10.
Copernicus (*Nicolaus*) II, 2, 15, 1.
Coppinus (*Aquilinus*) I, 1, 24, 73.
Coraſius (*Johannes*) III, 6, 5, 4.
Corderus (*Baltaſar*) I, 1, 17, 36.
Cordeſius (*Johannes*) I, 1, 3, 6. I, 1, 18, 69.
Cordus (*Junius*) II, 1, 19, 5.
Cornæus (*Melchior*) II, 1, 14, 54.
Cornelius (*Petrus*) I, 7, 1, 9.
(*Thomas*) II, 2, 17, 5.
Coronel (*Antonius*) II, 1, 13, 10.
Corradus (*Sebaſtianus*) I, 1, 25, 28. I, 4, 11, 7. I, 4, 9. 3.
(*Quintus Marius*) I, 4, 10, 7.
Correa (*Thomas*) I, 7, 1, 4, & 7. 12. & 13.

Cortuſius (*Jacobus Antonius*) II,2,2,5.
Coſtalius (*Petrus*) III, 6, 7, 5.
Cotterius (*Matthæus*) I, 4, 6, 19.
Cottunius (*Johannes*) II, 1, 14, 68.
Cowleús (*Abraham*) I, 1, 14, 45.
I, 2, 1, 32. I, 7, 3, 8. II, 2, 1, 15.
II, 2*, 40, 5.
Craffheim (*Joh. Crato à*) I, 1, 25, 39. ſeq.
II, 2, 12, 2.
Craftius (*Daniel*) II, 2*, 22, 5.
Craigius (*Thomas*) III, 6, 7, 15.
Craſſetius (*Johannes*) III, 5, 1, 3.
Craſſus (*Laurentius*) I, 1, 19, 52.
(*Nicolaus*) I, 1, 19, 52.
Crauſerus (*Georgius*) I, 4, 9, 20.
Crellius (*Johannes*) III, 1, 1, 3.
Cremoninus (*Cæſar*) II, 1, 11, 29.
Creſollius (*Ludovicus*) I, 1, 1, 21. I, 4, 6, 1.
I, 6, 1, 17. I, 6, 4, 11. II, 3, 1, 3.
Creſtonus (*Johannes*) I, 4, 8, 1.
Crinitus (*Petrus*) I, 7, 2, 1.
Croix de la Maine v. Crucimannus.
Crojus (*Johannes*) I, 4, 6, 19. I, 7, 1, 10.
I, 7, 2, 3.
Crollius (*Oſwaldus*) II, 2*, 40, 6.
Crowæus (*Gvilhelmus*) I, 6, 4, 22.
Cruciger (*Georgius*) I, 4, 3, 8.
Crucimanius (*Franciſcus Grudeus*) I, 1, 18,
22. I, 1, 4, 8. I, 1, 5, 2.
Crucius (*Jacobus*) I, 6, 3, 5.
Crügerus (*Petrus*) II, 4, 1, 5.
Cruſius (*Martinus*) I, 4, 6, 13.
III, 5, 1, 23.
Cruyce (*Joh. Baptiſta van de*) I, 6, 3, 10.
Cujacius (*Jacobus*) I, 5, 1, 8. III, 6, 3, 7.
III, 6, 4, 5, & 11. III, 6, 7, 3. & 5.
III, 6, 7, 10.
Cuirot (*Adrian le*) I, 2, 6, 40.
Cumberland (*Richardus*) II, 1, 15, 15.
III, 6, 1, 4.
Cunæus (*Petrus*) I, 6, 2, 17. I, 6, 3, 4.
III, 6, 2, 1.
Cuperus (*Franciſcus*) III, 5, 1, 9.
(*Gisbertus*) I, 5, 1, 13.
Curterius (*Johannes*) I, 7, 2, 13.
Cuſa (*Nicolaus de*) Cardinalis I, 1, 11, 3.
II, 2, 15, 1. III, 5, 1, 4.
Cygne (*Martinus du*) I, 6, 1, 17.
Cynthius (*Aloyſius*) I, 1, 21, 113.
Cypræus (*Paulus*) I, 1, 25, 6.

DAceria (*Anna*) I, 7, 2, 12. & 17.
Dacerius (*Andreas*) I, 4, 11, 15. I, 7, 1, 3.
Dairval (*Bandelotius de*) I, 2, 7, 39.
I, 4, 1, 10.
Dalburg (*Joh. Camerarius de*) I, 4, 4, 4.
Dalen (*Antonius van*) I, 5, 2, 6.
Dalgarn (*Georgius*) I, 2, 6, 83.
I, 4, 2, 5.
Dallæus (*Johannes*) I, 1, 9, 9. I, 6, 4, 29.
III, 4, 1, 17. III, 5, 1, 13. & 28. ſeq.
Dangalieres (*Antonius*) I, 4, 6, 17.
Danæus (*Lambertus*) II, 2, 3, 4.
III, 1, 1, 3.
Daniel (*Petrus*) I, 4, 7, 13.
Dartes (*Johannes*) III, 5, 1, 26.
Daſſiliander (*Theophilus*) I, 1, 21, 3.
Daſſovius (*Theodorus*) I, 4, 6, 19.
Dati (*Carolus*,) I, 1, 19, 73.
Datus (*Auguſtinus*) I, 4, 10, 11.
Daumius (*Chriſtianus*) I, 4, 9, 4. I, 1, 23, 66.
I, 1, 11, 19. I, 1, 25, 11.
Dausquius (*Claudius*) I, 4, 9, 1.
Dauthendey (*Caſpar*) II, 4, 1, 12.
Decimator (*Henricus*) I, 4, 9, 13.
Deckherus (*Johannes*) I, 1, 16, 71.
Delphinus (*Fridericus*) II, 1, 11, 18.
II, 2*, 20, 4.
Delrio (*Martinus*) I, 1, 21, 94.
II, 3, 1, 15.

Dempſte-

Dempſterus (*Thomas*) I,1,15,37. I,1,18,45. I,5,2,4. II,4,1,12. III,4,1,2.
Denaiſus (*Petrus*) III,6,7,7. III,6,11,3.
Denores (*Joſon*) I,7,1,9.
Derodon (*David*) II,2*,4,2.
Deſſelius (*Valerius Andreas*) I,1,18,36.
Devarius (*Matthæus*) I,4,6,9.
Deuſingius (*Antonius*) II,2*,4,3. II,2*,8,4. II,2*,27,8. II,4,1,8.
Diadochus (*Proclus*) II,4,1,15.
Dibuadius (*Chriſtophorus*) I,1,21,84.
Dickius (*Leopoldus*) I,2,2,26.
Dieckmannus (*Johannes*) I,1,8,9.
Dietericus (*Johannes Conradus*) I,3,10,12. I,4,6,3. & 15. I,4,8,6. I,6,4,23. III,5,1,28.
(*Joh. Theodorus*) I,1,6,60.
Ditherrus (*Chriſt. Ludovicus*) III,6,6,2.
Dieu (*Ludovicus de*) III,5,1,15.
Digander (*Johannes*) II,3,1,6.
Digbæus (*Edmundus*) II,2*,22,3.
(*Eduardus*) II,4,1,16.
(*Everhardus*) I,2,7,21.
(*Kenelmus*) II,2,15,5. II,2*,3,6. II,2*,8,4. II,2*,14,2. II,2*,32,3. II,2*,40,2. II,2*,47,6. II,2*,48,1. III,5,1,10.
Dinnerus (*Conradus*) I,7,1,19.
Dionyſius (*Joh. Baptiſta*) II,2,1,16. II,2*,8,5. II,2*,45,3.
Dodwellus (*Henricus*) I,4,12,5. I,4,13,3.
Doletus (*Stephanus*) I,4,9,11.
Dominis (*Marcus Antonius de*) III,5,1,26.
Donatus (*Alexander*) I,5,2,5.
(*Bernhardus*) II,2,11,2.
(*Hieronymus*) I,6,3,5.
Donellus (*Hugo*) III,6,5,5. III,6,7,5.
Donius (*Johannes Baptiſta*) I,5,2,9.
Donne (*Johannes*) I,1,9,14. I,1,24,128. I,6,4,18.
Döringius (*David*) III,6,8,1.
Dornavius (*Caſpar*) I,1,21,45.
Dörſchæus (*Joh. Georgius*) III,5,1,28. & 30.
Douſa (*Janus*) I,7,3,9. & 16.
Dransfeld (*Juſtus à*) I,1,24,45.
Draudius (*Georgius*) I,1,18,13. III,5,1,13.
Draxe (*Thomas*) I,1,21,112.
Drebelius (*Cornelius*) II,2*,12,2. II,2*,13,10. II,2*,8,4.
Dreſſerus (*Matthæus*) I,4,6,1.
Drexelius (*Hieremias*) I,6,4,15.
Dreyerus (*Chriſtianus*) II,5,1,3.
Drurius (*Matth.*) III,2,1,17.
Dryden (*Johannes*) I,4,4,19. I,7,1,10.
Duarenus (*Franciſcus*) III,6,7,8.
Duck (*Arthurus*) III,6,4,3.
Dudinck (*Jodocus à*) I,1,17,17.
Dudithius (*Andreas*) I,6,1,6. II,2*,12,4.
Dulcis (*Ludovicus*) I,2,6,33.
Dullard (*Johannes*) II,1,13,10.
Duns (*Johannes*) II,1,13,12.
Duportus (*Jacobus*) I,1,21,75. I,4,6,11. I,7,2,2.
Durandus (*Gvilielmus*) III,6,11,2.
Durantius (*Joh Stephanus*) III,4,1,18.
Duretus (*Claudius*) I,4,3,10. II,3,1,17.

EBerhardus (*Ægidius*) II,2*,42,4.
Ebertus (*Adamus*) I,1,16,65.
Eberus (*Paulus*) I,2,2,26.
Eckſtormius (*Henricus*) II,2*,21,5.
Edzardi (*Eſdras*) III,5,1,15.
Eggefeldius ( ) III,2,1,19.
Ehemius (*Chriſtophorus*) III,6,1,7. III,6,3,10.
Eichelius (*Johannes*) III,6,4,2. III,6,6,3.

Eiſengreinius (*Guilielmus*) III, 5, 1, 28.
Elichmannus (*Johannes*) I, 4, 3, 3. I, 4, 5, 6. & 9. II, 1, 1, 3, 3.
Elmenhorſtius (*Geverhardus*) I, 4, 14, 3.
Elsholtzius (*Johannes Sigismundus*) II, 2*, 22, 5. II, 2*, 42, 1. II, 2*, 47, 4. II, 3, 1, 4.
Encelius (*Chriſtophorus*) II, 2*, 29, 4.
Engelbrecht (*Jacobus*) I, 4, 9, 6.
Enſius (*Caſpar*) III, 2, 1, 7.
Eparchus (*Antonius*) I, 4, 6, 4.
Eraſmus Roterodamus I, 1, 21, 67. I, 1, 23. 15. ſeqq. & 42. I, 6, 1, 21. I, 6, 4, 2. II, 1, 11, 32. III, 5, 1, 7. & 16.
Ericus (*Johannes Petrus*) I. 4, 3, 5.
Erkerus (*Lazarus*) II, 2*, 29, 4. II, 2*, 36, 1.
Ernſtius (*Henricus*) I, 1, 24, 43. I, 4, 2, 3. II, 1, 12, 6.
Erpenius (*Thomas*) I, 1, 21, 113.
Erythræus (*Janus Nicius*,) Nomen fictum, verum Joh. Victorius Roſſius. I, 1, 19, 60. I, 1, 24, 9. I, 6, 3, 8. I, 6, 4, 9. III, 1, 1, 5.
Eſpagnetus (*Johannes*) II, 1, 15, 17. II, 2, 3, 6.
Eſpinel (*Vincentius de*) I, 7, 1, 4.
Evelinus (*Johannes*) II, 2*, 21, 7. II, 2*, 41, 4.
Everhardus (*Nicolaus*) III, 6, 6, 3.
Eybenius (*Chriſtianus Wilhelmus*) I, 1, 16, 54.
Eycrinus (*Eucharius*) I, 1, 21, 110.
Ezeckius (*Stephanus*) II, 2, 17, 1.

Faber (*Antonius*) III, 6, 7, 11.
(*Baſilius*) I, 3, 2, 28. I, 4, 9, 16.
(*Jacobus*) III, 3, 1, 2.
(*Johannes*) II, 2*, 43, 3.
(*Johannes Albertus*) I, 4, 7, 1.
(*Johannes Petrus*) I, 1, 11, 17. I, 5, 1, 7. I, 5, 2, 12. II, 2, 4, 4. II, 2*, 29, 4.
(*Tanaquil*) I, 1, 16, 36. & 58. I, 1, 24, 36. I, 5, 1, 13. I, 6, 1, 6. I, 7, 1, 1. II, 1, 5, 2.
Fabrettus (*Raphael*) I, 4, 14, 25.
Fabri (*Honoratus*) II, 1, 15, 11. & 13. II, 2, 12, 3. & 7. II, 2, 19, 4. II, 2*, 1, 7. II, 2*, 13, 5. & 10. II, 2*, 19, 1, & 3. II, 2*, 20, 1. & 4. & 8. II, 2*, 22, 2. II, 2*, 23, 3. II, 2*, 24, 4. II, 2*, 27, 12. II, 2*, 28, 2. II, 2*, 32, 3. II, 2*, 40, 1. II, 2*, 43, 1. II, 4, 1, 9. & 10. II, 5, 1. 8. III, 7, 1, 4.
Fabricius (*Chriſtianus*) II, 2, 3, 8.
(*Franciſcus*) I, 1, 23, 36. I, 4, 11, 7.
(*Georgius*) I, 4, 14, 17. I, 5, 2, 5.
(*Hieronymus*) I, 2, 3, 31.
(*Johannes Albertus*) I, 7, 2, 21. I, 4, 11, 1.
(*Johannes Ludovicus*) III, 5, 1, 9.
(*Vincentius*) I, 1, 23, 3. I, 1, 24, 114. I, 7, 1, 19. I, 7, 3, 9. & 10.
(*Weipertus Ludov.*) III, 6, 11, 3.
Fabrottus (*Car. Hannibal*) III, 6, 4, 7. & 11. III, 6, 7, 4.
Fachinæus (*Andreas*) III, 6, 8, 4.
Fachſius (*Modeſtinus*) II, 2*, 29, 4.
Facius (*Caſpar*) III, 2, 1, 12.
Fæs (*Johannes*) I, 5, 2, 8.
Farnabius (*Thomas*) I, 6, 1, 27.
Fauchetus (*Claudius*) I, 1, 18, 19.
Faunus (*Lucius*) I, 5, 2, 5.
Favoritus (*Auguſtinus*) I, 1, 14, 20.
Feind (*Bartoldus*) I, 3, 4, 17.
Felden (*Johannes*) II, 4, 1, 6. III, 6, 1, 5. & 6.
Fellerus (*Joachimus*) I, 3, 10, 43. I, 7, 1, 14.
Ferrariis (*Hieronymus de*) II, 1, 14, 9.
Ferrarius (*Antonius*) II, 2*, 46, 2.
(*Franc. Bernardinus*) I, 5, 2, 15.

Johan-

(*Johannes Baptiſta*) II,2*,43,2.
(*Octavius*) I,1,24,109. I,4,4,17.
I,5,2,9. I,6,3,6. & 11. II,1,8,6.
II,2,12,1.
Ferro (*Giovanni ſ. Johannes*) I,1,21,60.
I,1,14,14. & 37.
Fetterus (*Michael*) III,2,1,14.
Feurbornius (*Juſtus*) III,5,1,32.
Fibigius (*Gothofredus*) III,6,11,2.
Fichardus (*Johannes*) III,6,3,7.
III,6,6,1.
Fichetus (*Alexander*) I,1,15,28.
I,1,21,118. I,2,5,81.
Ficinus (*Marſilius*) I,1,23,40. I,1,11,3.
II,1,7,15. II,2,10,1.
III,5,1,3. & 7.
Frigelius (*Edmundus*) I,5,2,9.
Figulus (*Sebaſt.*) I,6,1,23.
Fileſacius (*Johannes*) III,5,1,27.
Firmianus (*Petrus*) III,1,1,5.
Flacius (*Matthias*) I,1,4,24. II,2*,5,4.
III,5,1,28.
Flaminius (*Marcus Antonius*) II,1,11,5.
Flandria (*Dominicus de*) II,1,1,18.
Fleury (*Claude*) I,2,7,86.
Fliſco (*Comes de*) II,3,1,2.
Florettus (*Benedictus*) I,4,4,17.
Floridus (*Franciſcus*) I,4,14,3. I,5,1,8.
Fluddius (*Robertus*) I,2,7,64. II,1,2,6.
II,2,3,4. II,2,15,5. II,2*,18,4.
II,2*,23,5. II,2*,27,12.
II,3,1,13.
Fogelius (*Martinus*) I,1,7,43. I,3,1,12.
II,1,9,1. II,2,1,13. II,2,12,2.
II,2*,43,2.
Folieta (*Hubertus*) II,2,11,2.
Folius (*Cæcilius*) II,2*,48,3.
Fontana (*Dominicus*) II,4,1,15.
(*Franciſcus*) II,4,1,9.
(*Publius*) I,7,3,8.
Fontius (*Barthol.*) I,4,12,13.
Forbeſius (*Johannes*) III,5,1,29.
Forcatulus (*Stephanus*) III,6,8,3.
Forge (*Ludovicus de la*) II,1,15,8.
II,2,17,3. II,2*,47,6.
Förſterus (*Johannes*) III,6,11,3.
(*Valentinus*) III,6,3,2.
III,6,4,4.
Forſtnerus (*Chriſtophorus*) I,1,19,42.
I,4,13,4. II,1,12,4. III,2,1,12.
Foſſerius (*Ludovicus*) III,2,1,17.
Foſſius (*Matthias*) I,6,3,6.
Fournenc (*Jacobus*) II,1,14,51.
Fournerius (*Georgius*) II,2*,20,6.
II,4,1,12.
Foxius (*Sebaſtianus*) II,1,7,2.
II,2,11,2.
Fracaſtorius (*Hieron.*) I,7,3,8.
Franciſci (*Eraſmus*) II,2,2,7.
II,4,1,13.
Francius (*Petrus*) I,7,3,9.
Franck (*Sebaſtianus*) I,1,21,110.
Franckius (*Chriſtophorus*) III,5,1,9. & 32.
Francus (*Daniel*) I,1,8,27.
(*Georgius*) I,1,11,13.
(*Nicolaus*) I,4,2,6.
Fraſſen (*Claudius*) II,1,14,12.
Freherus (*Marquardus*) I,4,4,8.
III,5,1,27.
Freigius (*Johannes Thomas*) I,1,21,114.
II,1,12,1. III,5,6,3.
Freinshemius (*Johannes*) I,4,12,14.
I,4,13,4. I,6,3,3. II,2*,42,4.
Freitagius (*Johannes*) II,2*,43,2.
Frêſne (*Carolus du*) I,4,4,12. I,4,8,11.
& 12. I,4,9,18. III,4,1,16.
III,6,7,16.
(*Raphael*) I,1,18,69.
Frey (*Janus Cæcilius*) I,2,5,51. I,2,6,74.
I,1,13,33. I,6,1,18.

Freymonius (*Joh. Wolffgangus*) III,6,3,5.
Fricius (*Andreas*) III,2,1,5.
Friſchlinus (*Nicodemus* I,2,10,25. I,4,6,13. I,4,10,10. I,7,3,15.
Friſchmuthius (*Johannes*) III,6,2,2.
Friſichius (*Joachimus*) I,2,6,84.
Friſius (*Johannes Jacobus*) I,1,18,10.
(*Johannes*) I,4,9,11.
Fritſchius (*Ahasverus*) III,6,9,5.
Frölichius (*David*) II,2*,24,5.
Frommannus (*J. Chriſt.*) II,2*,8,8.
Fromondus (*Libertus*) II,2*,24,7. II,2*,27,12.
Fruterius (*Lucas*) I,4,14,12.
Fuggerus (*Ulricus*) I,1,4,17. I,1,7,27.
Fulvius (*Andreas*) I,5,2,5.
Funccius (*Chriſt.*) III,2,1,6.
Fungerus (*Johannes*) I,4,9,4.
Fureterius (*Antonius*) I,4,4,13.
Furlanus (*Daniel*) II,1,11,13.
Fürſtenbergius (*Ferdinandus*) I,7,3,9.

GAddius (*Jacobus*) I,1,16,18. I,4,11,13. I,4,12,8. I,4,13,10. I,6,2,17. I,6,3,10. I,7,2,1. II,1,7,2.
Gaffarellus (*Jacobus*) I,4,1,10. II,2,14,3. II,2*,8,7. II,2*,27,5. II,3,1,12.
Gailius (*Andreas*) III,6,7,15. III,6,11,3.
Gaislerus (*Fridericus*) I,1,16,70.
Galeus (*Theophilus*) II,1,1,18. III,5,1,2.
Galilæis (*Galileus à*) II,2,15,1. II,2*,10,3. II,4,1,15.
Gallandius (*Petrus*) II,2,12,1.
Gallonius (*Antonius*) I,5,2,14. III,4,1,18.
Gallucius (*Tarquinius*) I,1,1,12. II,1,11,16.
Gallus (*Paſchalius*) II,2,12,1. III,7,1,3.
(*Thomas*) I,4,7,9. II,1,2,2.
(*Vincentius*) I,7,1,12.
Gambarella (*Auguſtinus*) I,6,1,23.
Ganſius (*Joh. Ludovicus*) II,2*,33,6.
Garcæus (*Johannes*) I,2,2,26.
Gardie (*Magnus Gabriel de la*) III,2,1,15.
Garіglianus (*Pompejus*) I,1,15,60.
Garmannus (*Chriſt. Fridericus*) II,2*,5,5.
Garro (*Antonius*) III,6,4,4.
Garzonius (*Thomas*) I,1,12,31.
Gaſſendus (*Petrus*) II,1,5,1. & 3. II,1,12,3. II,2,2,10. II,2,7,5. II,2,12,7. II,2*,4,2. II,2*,21,3. II,4,1,15. II,5,1,1.
Gatakerus (*Thomas*) I,1,22,2. I,4,6,19. I,5,1,11. II,1,4,4. II,2,8,1.
Gaudentius (*Paganinus*) I,4,13,9.
Gauricus (*Pomponius*) I,7,2,1.
Gaza (*Theodorus*) I,4,6,4.
Gelenius (*Sigismundus*) I,4,3,9.
Gelida (*Johannes*) II,1,11,17.
Gemiſtus (*Georgius*) II,1,7,2. II,2,11,2.
Gemma (*Cornelius*) I,2,5,39. II,2*,2,4. II,3,1,2.
Gentilis (*Albericus*) I,2,9,3. III,1,1,11. III,2,1,20. III,6,1,6. & 8. III,6,4,3. III,6,4,6. III,6,7,14.
(*Robertus*) I,2,9,3. ſeqq.
Gentius (*Georgius*) I,4,5,1.
Georgius (*David*) III,5,1,36,
(*Franciſcus*) II,1,2,6. II,2,3,7, II,2*,11,7.
Gerhardus (*Johannes*) III,5,1,17.
Germain (*Michael*) I,2,7,40.
Germanicus (*Cæſar*) I,4,12,13.
Gerſon (*Johannes*) II,1.13,8.
Geſnerus (*Conradus*) I,1,18,5. I,4,3,9. I,4,4,5. II,2*,14,5. III,7,1,7.
Geſvaldus, (*Philippus*) I,2,6,35.
Ghetaldus (*Marinus*) II.4,1,15.
Ghilinus (*Hieronymus*) I,1,19,54.

Gibſon (*Edmundus*) I, 4, 13, 3.
Gieſebertus (*Henricus*) III, 6, 10, 4.
Giſanius (*Hubertus*) I, 4, 11, 12. I, 4, 14, 2. & 14. I, 4, 9, 20. II, 1, 5, 2. II, 1, 14, 70. III, 2, 1, 2. III, 6, 4, 2. III, 6, 7, 9, III, 6, 8, 4,
Gilbertus (*Gvilielmus*) II, 2, 15, 7. II, 2, 17, 5. II, 2*, 21, 5. II, 2*, 32, 2.
Gillius (*Petrus*) II, 2*, 46, 4.
Glandorpius (*Johannes*) I, 5, 2, 5. III, 4, 1, 10.
Glanvil (*Joſephus*) II, 1, 6, 1. II, 2, 1, 13. II, 2, 9, 2.
Glaſſius (*Salomon*) I, 6, 4, 23.
Glauberus (*Joh. Rudolphus*) II, 2*, 38, 1.
Glonerus (*Samuel*) I, 7, 1, 16.
Goclenius (*Rudolphus*) I, 1, 21, 81. I, 4, 4, 5. II, 3, 1, 6.
Godeau (*Antonius*) III, 4, 1, 13.
Godeſchalcus (*Johannes*) I, 4, 9, 20.
Goedartus (*Johannes*) II, 2*, 45, 5.
Goeſius (*Wilhelmus*) I, 2, 1, 35. III, 6, 4, 4.
Goldaſtus (*Melchior*) I, 1, 23, 56. I, 4, 1, 3. I, 4, 4, 8. III, 6, 9, 2.
Golius (*Jacobus*) I, 4, 5, 6.
Gomeſius (*Bernhardus*) II, 2*, 39, 1.
Gonzaga (*Franciſcus*) III, 4, 1, 18.
Gonzalez (*Joſephus Antonius*) II, 2*, 21, 4.
Gordonus (*Jacobus*) III, 4, 1, 5.
Gorlæus (*Abraham*) I. 5, 2, 9.
(*David*) II, 1, 12, 5. II, 2, 15, 2. II, 2*, 1, 3. II, 2*, 16, 2.
Gothofredus (*Dionyſius*) I, 4, 10, 2, III, 6, 4, 9. III, 6, 7, 2.
(*Jacobus*) I, 1, 21, 41. I, 6, 2, 19. III, 5, 1, 26. III, 6, 1, 8. III, 6, 3, 2, 6. 7. 8. & 11. III, 4, 4, &. 5. III, 6, 6, 4. III, 6, 7, 9. III, 6, 8, 2. III, 6, 9, 1. III, 6, 11, 1.
Grabius (*Joh. Andreas*) II, 2*, 46, 2.
Gracianus (*Hieronymus*) I, 6, 4, 27.
Grævius (*Joh. Georgius*) I, 4, 13, 6. & 13. I, 5, 1, 13. I, 5, 2, 14. & 16. II, 2*, 12, 4. III, 7, 1, 2.
(*Petrus*) III, 6, 7, 5.
(*Theodorus*) I, 7, 2, 17.
Grafius (*Regnerus*) II, 2*, 47, 3.
Gramigna (*Vincentius*) I, 1, 15, 12. & 39.
Granadus (*Jacobus*) II, 1, 14, 27.
Granatenſis (*Ludovicus*) I, 16, 4, 25.
Grand (*Antonius le*) II, 1, 15, 7. & 9. II, 2, 8, 1. II, 2, 17, 4. II, 2*, 20, 4. II, 2*, 45, 4. II, 5, 1, 3. III, 1, 1, 11.
Grandamicus (*Jacobus*) II, 2*, 32, 2.
Grandis (*Joh. Franciſcus*) I, 1, 13, 8. I, 4, 6, 3. I, 6, 1, 3. II, 1, 5, 4. II, 2, 7, 3. 8. & 10. II, 2, 11, 7.
Graſſia (*Bernhardus*) III, 2, 1, 17.
Graswinckelius (*Theodorus*) III, 6, 1, 5. & 8.
Gratianus (*Antonius Maria*) I, 1, 19, 47. III, 6, 7, 14,
Gravina (*Dominicus*) I, 7, 3, 4.
(*Joh. Vincentius*) I, 6, 3, 5.
(*Petrus*) I, 6, 3, 5.
Gravius (*Johannes*) II, 2, 4, 4.
Grauntius (*Johannes*) II, 2*, 5, 1.
Greatreak (*Valentinus*) I, 1, 12, 28. II, 2*, 8, 6.
Gregorius (*Petrus*) vid. Tholoſanus.
Grempius (*Ludovicus*) III, 6, 7, 9.
Gretſerus (*Jacobus*) I, 5, 2, 8. & 14.
Grew (*Nehemias*) II, 2*, 1, 9. III, 7, 1, 5.
Grimaldus (*Franciſcus Maria*) II, 2*, 14, 2. II, 2*, 15, 2, II, 2*, 25, 1. II, 4, 1, 9.
Gronovius (*Jacobus*) I, 4, 7, 5. I, 4, 12, 8. & 11. I, 4, 14, 12. I, 5, 1, 13.
(*Johannes Fridericus*) I, 4, 13, 4. I, 4, 14, 19. & 22. I, 5, 1, 12. I, 6, 3, 6. III, 6, 1, 5.

Grotius (*Gvilielmus*) III, 6, 1, 5.
(*Hugo*) I, 1, 24, 21. I, 1, 7, 42. I, 4, 4, 8. I, 7, 3, 2. & 8. II, 2, 3, 3. II, 2*, 42, 3. III, 2, 1, 1. & 2. 8. & 21. III, 5, 1, 7. III, 5, 1, 15, 27. & 33. III, 6, 1, 5. & 8. III, 6, 10, 2.
Grotus (*Aloyſius*) I, 1, 24, 127,
Gruchius (*Nicolaus*) I, 5, 2, 7. III, 6, 3. 4.
Grunius (*Johannes*) I, 2, 2, 26.
Gruterus (*Janus*) I, 1, 15, 41. I, 1, 21, 26. I, 1, 3, 29. I, 4, 2, 4. I, 4, 14, 26. I, 5, 1, 4. III, 2, 1, 12. & 14.
(*Iſaacus*) I, 1, 24, 21. III, 2, 1, 8.
(*Petrus*) I, 1, 24, 57.
Gvalandus (*Adoardus*) III, 1, 1, 4. III, 6, 1, 2.
Gvaldus (*Galeazius*) I, 1, 19, 53.
(*Paulus*) I, 1, 19, 19.
Gvaltherus (*Georgius*) I, 4, 14, 26.
(*Johannes*) III, 4, 1, 4. III, 5, 1, 19.
Gvarinus (*Johannes Baptiſta*) I, 4, 12, 9. I, 7, 1, 9.
Gvazzus (*Stephanus*) III, 1, 1, 9.
Gudelinus (*Petrus*) III, 6, 7, 12.
Gudius (*Marqvardus*) I, 1, 7, 67. I, 1, 25, 15. I, 1, 24, 71. I, 4, 7, 9. I, 4, 12, 4. I, 4, 14, 26.
Gverickius (*Otto*) II, 2*, 4, 3. II, 2*, 12, 4. II, 2*, 18, 6. II, 4, 1, 8.
Gvevarra (*Petrus de*) I, 2, 5, 36.
Gvichardus (*Claudius*) I, 5, 2, 8. II, 2*, 22, 5.
Gvidiccionius (*Johannes*) I, 7, 2, 1.
Gvietus (*Franciſcus*) I, 1, 24, 29. I, 4, 6, 3. II, 2*, 42, 3. III, 6, 4, 2.
Gvilandinus (*Melchior*) II, 2, 2, 5.
Gviniſius (*Vincentius*) II, 2*, 12, 4.
Gvionius (*Jacobus*) I, 1, 19, 8. ſeq.
Güldebeck (*Sebaſtianus*) I, 7, 2, 9.
Guilielmus (*Laurentius*) I, 2, 6, 33.
Günterrot (*Henricus à*) II, 4, 1, 16.
Güntherus (*Owenus*) II, 5, 1, 4. I, 2, 7, 4.
Gütherius (*Jacobus*) I, 5, 2, 5.
Gutmannus (*Ægidius*) II, 2, 3, 8. II, 2*, 11, 7. III, 5, 1, 36.
Guybertus (*Nicolaus*) I, 5, 2, 13.
Gyraldus (*Lilius*) I, 2, 6, 29. I, 5, 2, 6. I, 7, 1, 14. I, 7, 2, 1.
(*Lilius Gregorius*) I, 5, 2, 6. & 8. I, 7, 1, 17.

HAgemeyer (*Joachimus*) III, 6, 43.
Hagius (*Johannes*) I, 1, 19, 38.
Hahnius (*Henricus*) III, 6, 5, 5. III, 6, 7, 4.
Hales (*Alexander de*) II, 1, 14, 1.
Hall (*Joſephus*) I, 6, 4. 19.
Hallevordus (*Johannes*) I, 1, 18, 10. III, 4, 1, 1.
Hamelius (*Johannes Baptiſta*) II, 1, 15, 7. II, 2, 18, 5. II, 2*, 1, 7. II, 2*, 13, 10. II, 2*, 14, 2. II, 2*, 17, 3. II, 2*, 23, 2. II, 2*, 24, 7. II, 2*, 27, 12.
Hammondus (*Henricus*) I, 6, 4, 21.
Hanckius (*Martinus*) I, 1, 19, 50.
Hangeſto (*Hieronymus ab*) II, 1, 13, 9.
Hanſenius (*Johannes Baptiſta*) I, 5, 2, 15.
Harduinus (*Johannes*) I, 4, 13, 1. I, 6, 2, 21.
Harsdörfferus (*Georg. Philip.*) I, 4, 4, 7. II, 4, 1, 3. & 5.
Hartmannus (*Philippus Jacobus*) II, 2*, 37, 3.
Hartnaccius (*Daniel*) II, 1, 6, 3.
Hartungus (*Johannes*) I, 7, 2, 18.
Harwæus (*Gvilhelmus*) II, 2*, 45, 2. II, 2*, 47, 4.

Haven-

Haventeuterus (*Johannes Ludovicus*) I, 2, 2, 24.
Hauptmann (*Auguſtus*) II, 2*, 20, 10. II, 2*, 42, 2. II, 2*, 45, 7.
Hauteville (*Nicolaus de*) I, 2, 5, 38.
Hayne (*Thomas*) I, 4, 3, 8.
Hebræus (*Leo*) II, 1, 7, 20.
Heerbord (*Adrianus*) II, 1, 15, 11.
Hegius (*Alexander*) I, 2, 2, 16.
Heideggerus (*Johannes Henricus*) I, 2, 2, 32. II, 2*, 2, 6. II, 2*, 5, 4. II, 2*, 21, 4.
Heidmannus (*Chriſtophorus*) III, 4, 1, 4.
Heinl (*Johannes*) I, 2, 6, 61.
Heinlius (*Johannes Jacobus*) II, 4, 1, 3. III, 4, 1, 5.
Heinſins (*Daniel*) I, 1, 24, 88 I, 1, 7, 42. I, 4, 6, 19. I, 4, 11, 15. I, 5, 1, 2. I, 6, 3, 4. I, 7, 1, 10. & 11. I, 7, 3, 8. & 9, 14. & 15. II, 1, 7, 6. & 21. II, 2, 11, 11.
(*Nicolaus*) I, 1, 24, 115. I, 4, 11, 16. I, 4, 12, 10. I, 4, 13, 8.
Heldt (*Balthaſar*) I, 1, 25, 6.
Helmontius (*Johannes Baptiſta*) II, 1, 12, 4. II, 2, 10, 2. II, 2*, 13, 9. II, 2, *, 21, 2. II, 2*, 33, 3.
Helvetius (*Johannes Fridericus*) II, 2*, 8, 4.
Helvicus (*Chriſtophorus*) III, 4, 1, 5.
Heniſchius (*Georgius*) I, 1, 21, 110. I, 4, 4, 8.
Henkelius (*Balthaſar*) I, 1, 24, 94.
Henningius (*Heronymus*) III, 4, 1, 10.
Henninius (*Henricus Chriſtianus*) I, 4, 6, 17.
Henrici (*Andreas*) II, 3, 1, 6.
Henricus (*Scipio*) III, 2, 1, 18.
Henriquez (*Alphonſus*) III, 5, 1, 16.
Heraldus (*Deſiderius*) I, 5, 1, 13. III, 6, 2, 4.
Herbertus (*Eduardus*) I, 5, 2, 6. III, 5, 1, 8.
(*Thomas*) II, 4, 1, 13.
Herebort (*Adrianus*) II, 2*, 1, 3.
Heresbachius (*Conradus*) I, 2, 12, 4.
Hermes (*Hermannus*) III, 6, 9, 3.
Hero (*Alexandrinus*) II, 4, 1, 15.
Herpinus (*Renatus*) III, 2, 1, 5.
Hertzius (*Michael*) III, 6, 9, 2.
Hervetus (*Gentianus*) III, 6, 4, 11.
Herwartus (*Joh. Fridericus*) I, 5, 2, 6. II, 2*, 32, 5.
(*Johannes Georgius*) II, 2, 4, 3.
Heſſus (*Eobanus*) I, 1, 19, 35. I, 1, 24, 18.
Hevelius (*Johannes*) II, 2*, 12, 4. II, 4, 1, 8.
Heurnius (*Otto*) I, 1, 13, 33. II, 1, 1, 9.
Heydon (*Johannes*) II, 1, 2, 4. II, 2, 3, 8. II, 3, 1, 10. & 14.
Hide (*Thomas*) I, 1, 17, 31. I, 1, 16, 70.
Hildebrandus (*Joachimus*) I, 5, 2, 8.
(*Wolfgangus*) II, 2, 2, 11.
Hilligerus (*Oſwaldus*) III, 6, 7, 5.
Hillius (*Nicolaus*) II, 2, 7, 5.
Hirſch (*Andreas*) II, 4, 1, 10.
Hirtzgarten (*Matthæus*) II, 2*, 12, 6.
Hiſpanus (*Petrus*) II, 1, 14, 17.
Hobbeſius (*Thomas*) II, 1, 13, 13. II, 1, 15, 13. II, 2, 9, 3. II, 2, 15, 4. II, 2*, 4, 2. II, 2*, 17, 4. III, 1, 1, 4. III, 2, 1, 4. III, 5, 1, 8. III, 6, 1, 4.
Hobernfeld (*Andreas ab*) III, 5, 1, 35.
Hobokenius (*Nicolaus*) II, 2*, 49, 2.
Hodierna (*Johannes Baptiſta*) II, 2*, 45, 5.
Hoeſchelius (*David*) I, 1, 7, 25. I, 4, 2, 1.
Hofmannus (*Caſpar*) I, 1, 24, 85. I, 5, 1, 9. II, 2*, 40, 4. II, 2*, 47, 3. III, 7, 1, 2 & 5.
(*Chriſtianus*) III, 5, 1, 12.
(*Fridericus*) I, 7, 3, 3.
(*Joh. Jacobus*) III, 4, 1, 2.
Hohberg (*Wolfius Helmhardus Baro ab*) II, 2*, 42, 1.

Hokius (*Robertus*) II,2*,3,5.II,2*,43,3. II,2*,45,5.& 8.II,2*,3,5. II.2*,18,1.II,2*,21,3.II,2*,27. 9.II,4,1,9.
Horderus (*William*) I,4,1,5.II,2,1,14.
Hollandus (*Iſaacus*) II,1,15,16.
Holſtenius (*Lucas*) I,1,7,66.I,4,7,7. I,4,12,14.I,4,13,10.I,4,14,17. II,1,2,2.II,4,1,11.& 14.
Holſtius (*Jacobus*) I,4,12,7.III,7,1,2.
Höltzlin (*Jeremias*) I,2,10,9.I,2,10,14. I,7,2,18.
Holwarda (*Johannes Phocyl.*) II,2*,4,2.
Honoldus (*Jacobus*) II,5,1,4.&6.
Honorius (*Philippus*) III,2,1,7.
Höpfnerus (*Henricus*) III,4,1,14.III,5,1,29.
Hopperus (*Joachimus*) I,1,24,136. III,6,1,6.
Hornbekius (*Johannes*) III,5,1,20.& 33.
Hornebekius (*Johannes*) III,5,1,20.& 33.
Horne (*Johannes de*) II,2*,47,3.
Hornejus (*Conradus*) III,1,1,6.
Hornius (*Georgius*) I,4,14,20.II,1,1,5. II,2,2,5.& 11.II,4,1,12.III,2, 1,6.&13.III,5,1,32.
(*Johannes Fridericus*) III,6,1,8.
Horrion (*Johannes*) I,4,11,11.
Hortenſius (*Martinus*) II,2*,47,3. II,4,1,8.
Hortlederus (*Fridericus*) III,2,1,9.
Hoſchius (*Sidronius*) I,7,3,9.
Hoſpinianus (*Johannes*) I,2,5,61.
Hoſpitalius (*Michael*) I,4,11,3.
Hotomannus (*Antonius*) I,5,2,9.
(*Franciſcus*) I,5,2,7.III,6,3,2. &4.III,6,6,3.
(*Johannes*) III,6,7,10.
Höttingerus (*Johannes Henricus*) I,1,17,6. I,4,5,5.II,2,3,6.II,2*,1,4.III,4, 1,13.III,4,1,13.III,5,1,13,&14. 15.&22.III,6,2,2.
Hovel (*Jacobus*) I,1,21,107.I,1,24,&26, 97.I,4,4,14.III,1,1,5.
Huartus (*Janus*) II,2*,47,2.II,3,1,3.
Huetius (*Petrus Daniel*) I,1,9,29. I,7,3,10.&16.&20.III,1,1,5. III,5,1,7,&14.
Hugenius (*Chriſtianus*) I,1,24,71.II,1, 15,10.II,2*,12,5.II,4,1,8.
(*Conſtantinus*) I,1,21,105.I,7,3,3.
Hugo (*Hermannus*) I,4,1,9.I,5,2,10. I,7,3,9.
(*Jacobus*) I,4,3,5.
Hugues (*Jacobus*) I,6,1,18.
Hunnius (*Helfricus Ulricus*) III,6,8,3.
(*Nicolaus*) III,5,1,36.
Huſſaye (*Arnelot de*) I,1,19,43.
Huttenus (*Uldaricus*) I,1,23,43. II,2*,5,5.
Hutterus (*Elias*) III,5,1,14.
Hyginus (*C. Julius*) I,1,6,5.I,4,12,2.
Hypereta (*Baſilius*) III,2,1,18.
Hyperius (*Andreas*) I,6,4,6.

JAcobus (*Ludovicus*) I,1,3,9.I,1,6,14. I,1,17,10.I,1,18,26.
Janſenius (*Cornelius*) III,5,1,31.
Januarius (*Janus*) I,2,5,37.
Janus (*Chriſtoph. Joachimus*) III,5,1,9.
Javellus (*Chryſoſtomus*) II,1,14,50.
Jeſſenius (*Fridericus*) III,5,1,36.
(*Johannes*) I,1,10,11.II,1,1,12.
Imbonatus (*Carolus Joſephus*) I,4,5,5.
Imperatus (*Ferrantes*) II,2,2,5. II,2*,30,1.
Imperialis (*Johannes Vincentius*) I,1,19,51. I,1,24,93.
Inchoferus (*Melchior*) I,4,9,3.
Ines (*Albertus ab*) I,6,3,11.I,7,3,4.& 10.
Ingen (*Marſilius de*) II,1,13,10.
Inghiramus (*Curtius*) I,1,9,4.

Jolius (*Jacobus*) I,7,3,3.
Jonſius (*Johannes*) I,1,9,5.II,1,1,6. II,1,8,1.
Jonſtonus (*Arturus*) I,7,3,9.
(*Johannes*) II,2,2,11.II,2*,2,6. II,2*,11,6.
Jordanus (*Hieronymus*) I,1,12,28. II,4,1,15.
Joris (*David*) III,5,1,36.
Joſeph (*Petrus à Sancto*) II,1,14,52.
Jovius (*Paulus*) II,2*,46,2.
Ittigius (*Thomas*) II,2*,26,1.
Juglaris (*Aloyſius*) I,6,3,11.
Julianus (*Salvius*) III,6,3,8.
Jungen (*Maximilianus zum*) I,1,7,49.
Jungius (*Joachimus*) II,1,9,1.II,1,14,63. II,2,2,11,II,2,12,2.II,2*,4,2. II,2*,6,6.II,2*,45,5.
Junius (*Adrianus*) I,4,6,5.I,4,9,6. I,7,2,2.
(*Franciſcus*) I,1,16,72.I,1,19,72. I,5,2,14.
(*Melchior*) I,1,24,121.I,3,9,40. I,6,3,5.
Juſtellus (*Chriſtophorus*) III,6,7,13.
Juſto (*Euſebius de Sancto*) II,2,15,5.
Izquierdo (*Sebaſtianus*) I,2,5,34.

KEckermannus (*Bartholomæus*) II,5,1,2.
Kentmannus (*Johannes*) II,2*,29,4.
Keplerus (*Johannes*) II,2,15,1. II,4,1,8.
Kerckringius (*Theodorus*) II,2*,5,5. II,2*,37,2.II,2*,39,2. II,2*,45,3.
Kerger (*Martinus*) II,2*,6,9.
Kero ( ) I,4,4,4.
Keuchenius (*Robertus*) I,7,3,17.
Khraiſerus (*Sebaſtianus*) III,6,10,3.
Kilianus (*Cornelius*) I,4,4,8.
Kippingius (*Henricus*) I,5,2,4.II,2,2,11. II,2*,21,3.III,1,1,6.III,2,1,3.
Kircherus (*Athanaſius*) I,2,5,41.I,4,2,1. I,4,5,7.II,2,2,10.II,2,4,1. & 3. II.2,5,2. II,2,15,1. II,2*,8,3. II,2*,11,9.II,2*,29,4.II,2*,32. 2,II,2*,40,5.II,4,1,9. & 10,15.
Kirchmannus (*Johannes*) I,5,2,8. ſeq.
Kirchmayerus (*Georgius Caſpar*) II,1,11,30. II,2*,22,5.
Kleinſchmidius (*Johannes*) III,6,5,5.
Klenckius (*Janus*) III,6,1,5.
Klerckius (*Gilbertus*) II,2*,4,3.
Klobius (*Juſtus Fridericus*) II,2*,37,4.
Knittelius (*Caſpar*) I,2,5,43.
Knorrius (*Chriſtianus*) I,4,14,23.
Kochius (*Joach. Chriſt.*) III,6,11,2.
(*Paulus*) III,6,10,3.
Kohlhanſus (*J. Chriſtoph.*) II,4,1,9.
Kohlmannus (*Johannes*) II,3,1,6.
Königius (*Georgius Matthias*) I,1,18,15. I,4,9,15.I,7,1,19.
(*Johannes Fridericus*) III,5,1,33.
Kortholtus (*Chriſtianus*) III,4,1,12. & 18. II,5,1,14. & 24.
Kozaccius (*Johannes Sophr.*) II,2,3,8. II,2*,39,1.
Kragius (*Nicolaus*) III,6,2,4.
Kriegsmannus (*Chriſtianus*) I,2,5,39.
Kuhlmannus (*Quirinus*) I,1,20,5. I,2,5,63.II,2,3,8.III,5,1,36.
Kühnius (*Joachimus*) I,4,7,4.
Kunckelius (*Johannes*) II,2*,22,5.
Kyperus (*Albertus*) II,2*,8,2.

LAbata (*Franciſcus*) I,6,4,12.
Labbæus (*Carolus*) I,4,7,13.III,6,4,11.
(*Petrus*) I,6,3,11.
(*Philippus*) I,1,18,3.&27.I,1,16, 20.I,4,6,17.I,5,2,2.

II,1,7,22. II,2,8,5.II,2,12,1.
III,4,1,6,& 17.
Labittus (*Jacobus*) III,6,3,5.
Labourerius (*Johannes*) I,4,4,10.
Lachs (*Caſpar*) II,1,13,10.
Lætus (*Calvidius*) II,2,47,2.
(*Eraſmus Michaelius*) I,7,3,17.
III,1,1,5.
Lagus (*Matthæus*) I,4,12,12.
Lalemandet (*Johannes*) II,1,14,15,
Lambecius (*Petrus*) I,1,2,5.I,1,16,77.
I,1,7,28.I,14,13,10.I,4,14,2.
I,4,5,2.
Lamparterus (*Gregorius*) I,1,25,17.
Lamplugh (*Gvilielmus*) I,4,3,8.
Lana (*Franciſcus*) I,2,3,24 II,2*,4,4.
II,2*,22,2. II,2*,27,5. II,4,1,17.
Langen (*Rudolphus*) I,2,2,14.
Langius (*Joſephus*) I,1,21,25.& 73.
Langſton (*Johannes*) I,1,21,111.
Lanſius (*Thomas*) I,6,3,3. III,2,1,13.
Lantinus (*Johannes Baptiſta*) I,5,2,9.
Lapide (*Hyppolitus à*) III,6,9,5.
Laſcaris (*Johannes*) I,4,6,4.
Laſena (*Petrus*) II,2,8,4. I,4,4,6,19.
II,2*,43,3.
Latinus (*Latinius*) I,1,24,5.I,5,1,13.
Laud (*Gvilielmus*) I,1,8,9.
Lavinheta (*Bernhardus de*) I,2,5,27.
Launoy (*Johannes*) II,1,8,2.II,2,12,1,
Lauredanus (*Joh. Franciſcus*) III,2,1,8.
Laurenbergius (*Janus Wilhelmus*) I,4,9,5.
(*Petrus*) I,2,6,61. II,2*,42,1.
II,2*,45,8.II,4,1,5.
Laurentius (*Andreas*) II,2*,2,4.
II,2*,8,6.
(*Joſephus*) I,1,21,38.I,1,24,75.
II,3,5,20.
Laurus (*Jacobus*) I,5,2,5.
(*Joh. Baptiſta*) I,1,24,59.I,1,9,21.
Lauterbachius (*Wolfgangus Adamus*)
III,6,10,2.
Lauxmin (*Sigiſmundus*) I,6,1,18.
Lazius (*Wolfgangus*) I,4,12,5.I,5,2,7.
III,2,1,17.
Lectius (*Jacobus*) I,2,6,7.
Ledebuhrius (*Caſpar*) I,4,5,3.
Leewius (*Simon*) III,6,4,4.III,6.7,2.
Lehmannus (*Chriſtophorus*) I,1,21,110.
III,4,1,7. III,6,9,2.
Leibnitius (*Gothofredus Gvilielmus*) I,2.
5,61.II,1,13,13.II,2,1,25.
II,2,17,6. II,2*,4,4,II,2*,
6,5.II,4,1,15.III,6,6,4.
Leichnerus (*Eckhardus*) I,2,7,92.
Leickherus (*Fridericus Jacobus*) I,1,19,67.
Leigh (*Eduardus*) I,1,18,42.
Lemnius (*Levinus*) II,2,2,11.
Lentulus (*Cyriacus*) III,2,1,15.
Leonardus (*Paulus*) II,1,14,12. & 39.& 56.
Leontinus (*Georgius*) I,6,2,3.
Leotaudius (*Vincentius*) II,2*,32,5.
Lerkius (*Cornelius*) II,1,1,11.
Leſſius (*Leonhardus*) II,1,14,60.
Letus (*Gregorius*) I,1,14,14.I,1,18,30.
Leus (*Eduardus*) III,5,1,16.
Leuwenclavius (*Johannes*) III,6,4,6. & 11.
Libavius (*Andreas*) II,2,16,1. II,2,29,4.
II,2*,44,4. II,2*,47,4.III,5,1,36.
Liberius (*Chriſt.*) III,5,1,33.
Licetus (*Fortunius*) I,1,24,6.I,1,22,7.
I,5,2,9.II,2*,4.II,2*,12,8.
II,2,2,6. & 10.
Ligorius (*Pyrrhus*) I,1,25,33.
Lilius (*Georgius*) I,1,18,43.
(*Gvilielmus*) I,1,18,43.
Limnæus (*Johannes*) III,6,9,3.
Linacer (*Thomas*) I,4,10,10.
Lindemannus (*Laurentius*) I,2,2,26.
Linden (*Joh. Antonius à*) III,7,1,3.
Linden-

Lindenbrogius (*Fridericus*) I,1,24,28. I,1,25,10. I,4,4,8. III,6,6,2. III,6,7,16. III,6,10,1.
Lingelsheimius (*Georg Michael*) I,1,24,90.
Lingendius (*Claudius*) I,6,4,28.
Linus (*Franciſcus*) II,2*,4,3.
Lipenius (*Martinus*) I,1,18,16. III,6,6,1. III,7,1,3.
Lippſus (*Juſtus*) I,1,17,9. I,1,24,63. I,4,5,9. I,5,2,5. & 10. & 12. I,6,3,4. II,1,4,1. II,2,8,1. III,2,1,14.
Lipſtorpius (*Daniel*) II,1,15,10. I,2,7,8. I,2,17,5. II,2*,6,2. II,2*,11,9. II,2*,21,3. II,4,1,8. & 15. III,5,1,26.
Lirtes (*Petrus de*) II,3,1,15.
Liſterus (*Martinus*) II,2*,45,8.
Lobkowitz (*Johannes Caramuel*) I,1,18,56. I,2,6,92. II,4,18.
Lobo (*Alphonſus*) I,6,4,27.
Loccenius (*Johannes*) III,2,1,17. III,6,6,2. III,6,10,3.
Löhneiſen (*Chriſtophorus*) II,2*,29,4.
Lombardus (*Petrus*) II,1,14,1.
Lomejerus (*Johannes*) I,1,17,14.
(*Philippus*) II,2*,4,4.
Londorpius (*Michael Caſpar*) III,2,1,9.
Longus (*Georgius*) I,5,2,9.
Loredanus (*Joh. Franciſcus*) I,1,14,25.
Löſcherus (*Caſpar*) I,1,7,52.
Lotichius (*Johannes Petrus*) I,1,19,40. I,4,12,10. II,3,1,17.
(*Petrus*) I,7,3,9. I,1,19,38.
Lubienicius (*Stanislaus*) II,2*,12,4. II,2*,24,3.
Lubinus (*Eilhardus*) I,4,9,5. I,4,12,13. III,1,1,10.
Lucatellus (*Joſephus*) II,2*,21,7.
Ludolphus (*Hiob*) II,2*,20,9.
Ludovicus (*Laurentius*) I,2,2,26.
Lugo (*Johannes de*) II,1,14,59.
Lullius (*Raimundus*) I,2,5,4.
Lundenius (*Ludolph. Georgius*) II,2*,12,8.
Lundius (*Zacharias*) I,1,25,7. I,7,3,17.
Lupus (*Jacobus*) II,2*,8,4.
Lutherus (*Martinus*) I,4,4,5.
Lycoſthenes (*Conradus*) I,1,21,23. & 54. I,1,18,10.

Mabillon (*Johannes*) I,2,7,40.
Maccius (*Sebaſtianus*) I,4,14,26. I,6,1,29.
Macedus (*Franciſcus*) I,1,6,33. I,1,22,27. I,7,1,7.
Machiavellus (*Nicolaus*) I,7,1,9. III,2,1,4. III,2,1,12.
Macignus (*Matthæus*) I,1,25,30.
Maderus (*Johannes Joachimus*) I,5,2,8.
Madridius (*Alphonſus*) I,6,4,27.
Magirus (*Tobias*) I,1,16,54. I,1,21,27. I,4,9,16.
Magius (*Hieronymus*) I,5,1,13. II,2,8,3. II,2*,5,2. III,5,1,7.
Magnenus (*Johannes Chryſoſt.*) II,2,7,5. II,2*,3.5. II,2*,27,8.
Magnus (*Valerianus*) II,2,4,2.
Maimbourg (*Ludovicus*) III,2,1,18. III,4,1,14. III,5,1,23.
Maimonides (*Moſes*) III,6,2,1.
Majolus (*Simon*) I,1,21,47.
Major (*Johannes*) II,1,13,9.
(*Johannes Daniel*) II,2,1,12. II,2,2,9. II,2*,21,5. II,2*,37,3. II,2*,40,3. II,2*,45,8. II,2*,47,3, & 4. II,4,1,16.
Majoragius (*M. Antonius*) I,4,11,7. I,6,3,1. II,1,11,6.
Majus (*Johannes Henricus*) I,1,19,37.
(*Thomas*) I,4,12,9.

Malagonellius (*Antonius*) I,6,3,5.
Malapertius (*Carolus*) II,2*,23,5.
Maliabeccus (*Antonius*) I,1,15,59.
Mallincrot (*Bernhardus à*) I,1,18,60. I,4,1,5.I,4,2,6.III,1,1,10. III,4,1,1. III,6,9,5.
Maloneſius (*Carolus*) I,6,1,6.
Malpighius (*Marcellus*) II,2*,40,3. II,2*,45,8.II,2*,47,3.III,7,1,5.
Malumbra (*Richardus*) III,6,7,9.
Mancinus (*Johannes Baptiſta*) I,6,3,7.
(*Paulus*) I,1,14,17.
Manelphus (*Johannes*) I,5,2,11.
Manilius (*Marcus*) I,4,12,1.
Mansfeld (*Regnerus à*) III,5,1,8.
Manſus (*Johannes Baptiſta*) I,1,14,31. ſqq.
Manutius (*Aldus*) I,1,3,5.I,1,24,124. I,2,8,55.I,4,9,1.I,7,2,8. III,2,1,5.
(*Paulus*) I,1,24,124.I,1,25,39. I,1,23,57.I,5,2,7.III,6,3,4.
Manzius (*Caſpar*) III,6,7,3.
Marafiotus (*Hieronymus*) I,2,6,26.& 41.
Maranta (*Bartholomæus*) II,2,2,5.
Marca (*Petrus de*) III,5,1,27.
Marcheſius (*Marcellus*) I,1,15,30.
Marchina (*Marta*) I,2,8,53.
Marchiſettus (*Jacobus*) I,2,8,54.
Marci (*Joh. Marcus*) II,1,7,18.II,2*,1,7. & 8.II,2*,2,3.II,2*,4,3.II,2*,5,5. II,2*,19,2.II,2*,14,4.II,2*,25,1. II,2*,27,3.II,2*,33,3.II,2*,45,4. II,4,1,9.
Marcilius (*Theodorus*) I,5,2,10.
Mare (*Philibertus de la*) I,1,19,8. ſeq.
Mareſcottus (*Ageſilaus*) I,5,2,9.
Mareſius (*Rolandus*) I,1,1,13.I,1,3,4. I,1,143,8.I,1,16,10.I,1,23,10.
(*Samuel*) II,1,15,6. III,5,1,33.& 35.
Margotius (*Lanfrancus*) I,1,24,51.
Marianus (*Andreas*) I,5,2,5.
Marinus (*Johannes Baptiſta*) I,1,14,17.
Markius (*Johannes*) III,5,1,3.
Marlianus (*Johannes Bartholomæus*) I,5,2,5.
Marquardus (*Johannes*) III,3,1,3.
Marshamus (*Johannes*) III,6,2,3.
Martinengus (*Aſcanius*) I,1,21,16.
Martini (*Cornelius*) II,1,12,1.
(*Raymundus*) III,5,1,7.III,5,1,21.
Martinius (*Martinus*) II,2,5,2.
(*Matth.*) I,4,9,4.
Martinus (*Franciſcus*) I,1,24,58.
Martius (*Galeottus*) I,1,21,42.
Marzal (*Franciſcus*) I,2,5,37.
Maſcardus (*Auguſtinus*) I,1,14,17. I,1,9,20.I,4,4,17.I,6,1,29. I,6,3,7.I,7,3,3.I,7,4,3,8.II,1,3,3. II,2,11,1. II,3,1,3. III,1,1,11. III,4,1,3.
Maſculus (*Johannes Baptiſta*) I,6,3,13. III,4,1,18.
Maſenius (*Jacobus*) I,5,2,4.I,6,1,17. I,6,3,3.& 12.I,6,4,14.I,7,1,7. & 17.I,7,3,15.
Maſinus (*Nicolaus*) II,2*,42,4.
Maſius (*Didacus*) II,1,14,53.
Maſſonius (*Johannes Papirius*) I,1,19,57.
Maſtrius (*Bartholomæus*) II,1,14,13.
Matina (*Leo*) I, 6,3,11.
Matthæus (*Antonius*) III, 6,7,10. III,6,8,4.
(*Johannes*) I,2,2,26.
Mattheſius (*Johannes*) II,2*,29,4.
Matthias (*Johannes*) I,4,10,9.
Matthiolus (*Petrus Andreas*) II,2,2,5.
Mauritius (*Ericus*) II,3,1,15. III,6,1,6. III,6,4,3.& 5.III,6,7,15.III,6. 9,2.III,6,11,3.

Maurus (*Rabanus*) I,4,4,4.
Mauſſacus (*Philippus Jacobus*) I,4,1,2. I,4,7,1.&5. I,5,1,2. III,6,8,4.
Maximus (*Valerius*) III,1,1,1.
Maxvellus (*Gvilhelmus*) I,1,11,13.
May (*Philippus*) II,3,1,7.
Mayfartus (*Johannes Matth.*) I,6,1,26.
Mayow (*Johannes*) II,2*,16,4. II,2*,17,3. II,2*,20,11. II,2*,23,5. II,2*,24,5. II,2,38,2. II,2*,47,3.
Meyro (*Franciſcus*) II,1,14,37.
Mazonius (*Jacobus*) II,1,7,2. II,1,11,19. II,2,11,2. III,4,1,3.
Mazza (*Thomas*) I,1,6,33.
Mechovius (*Gvilielmus*) I,2,2,29. I,6,1,9. III,2,1,14. III,2,1,14.
Medina (*Bartholomæus à*) II,1,14,23.
Meibomius (*Henricus*) I,7,3,14. I,2,16,12. ſeq. III,4,1,6.
(*Jo. Henricus*) I,1,18,66. II,2*,42,2. ſeq.
(*Marcus*) II,4,1,2.&10.
Meierus (*Gerhardus*) III,5,1,13.
(*Jacobus*) I,1,21,113.
(*Juſtus*) III,6,7,6.
(*Michael*) I,1,13,3. I,1,11,17. II,2,4,4. II,2*,38,3. II,2*,44,5. II,2*,47,3. III,5,1,36.
Meiſnerus (*Johannes*) III,5,1,29,&33.
Mekerchus (*Adolphus*) I,4,6,18.
Melanchthon (*Philippus*) I,1,16,51. I,1,19,33. I,2,1,12. I,6,3,3. I,7,2,10. III,5,1,17.
Meliſſus (*Paulus*) I,7,3,10.
Mellinghauſen ( ) II,5,1,5.
Melſen (*Johaunes de*) II,2,3,9.
Menagius (*Ægidius*) I,1,18,66. I,1,19,66. I,4,4,14.&17. I,4,6,3. I,5,1,14. I,7,1,10.&13,15.&21. I,7,3,9.&20. II,1,1,1. II,2*,40,4. III,6,3,5. III,6,7,17.
Menckenius (*Otto*) I,1,16,43. III,2,1,6.
Mendoza (*Didacus*) I,1,4,22.
(*Petrus Hurtadus de*) II,1,14,40.
Menochius (*Johannes Stephanus*) I,1,21,49.
Menzinus (*Benedictus*) I,1,1,13. I,1,15,34.
Mercerus (*Joſias*) III,4,1,12.
(*Nicolaus*) I,7,1,12.
Mercurialis (*Hieronymus*) I,5,2,12.
Merettus (*Chriſtophorus*) II,2*,34,1. II,2*,40,3.
Merianus (*Matthias*) II,4,1,12.
Mericutius (*Antonius*) III,6,7,15.
Merillius (*Edmundus*) III,6,4,5.
Merryweather (*Johannes*) I,3,6,9.
Merſennus (*Marinus*) II,1,6,1. II,2,9,5. II,2,15,5. II,4,1,10. III,5,1,11.
Merula (*Paulus*) II,2*,46,3. II,4,1,11.
Meſſanenſis (*Thomas*) I,1,22,12.
Metochita (*Theodorus*) II,1,9,10.
Mevius (*David*) III,6,1,6. III,6,10,3. III,6,11,4.
Meuriſſe (*Martinus*) II,1,14,16.
Meurſius (*Johannes*) I,1,18,38. I,1,25,8. I,4,6,17. I,4,8,11. I,5,1,13. I,5,2,3.&7,8.&12. I,7,1,10. I,7,2,22. II,1,1,3. II,1,2,4. II,1,7,9. II,1,9,2. II,2,12,5. II,2*,40,4. II,4,1,2,&5.
Mexia (*Petrus*) II,2,2,10.
Meyersberg (*Auguſtus Baro à*) III,5,1,23.
Michaëlis (*Gregorius*) II,2*,8,7.
Micrælius (*Johannes*) II,4,1,4.&5. III,4,1,4.

Micyllus

Micyllus (*Jacobus*) I, 7, 1, 10.
Miltonus (*Johannes*) I, 1, 24, 80. I, 4, 4, 19. I, 7, 3, 17.
Minerva (*Paulus*) II, 3, 1, 2.
Minsheu (*Johannes*) I, 4, 4, 19.
Miræus (*Aubertus*) I, 1, 18, 39. III, 4, 1, 13.
Mirandula (*Johannes Picus*) I, 1, 15, 54. I, 1, 23, 41. I, 2, 6, 8. II, 1, 25, 6. II, 2*, 35, 3. II, 3, 1, 2. & 9.
Mirus (*Martinus*) I, 2, 2, 26.
Mizaldus (*Antonius*) II, 2, 2, 11. II, 2, 7, 6. II, 2*, 12, 9. II, 2*, 42, 1. II, 3, 1, 2.
Mocenicus ( ) III, 5, 1, 3.
Modius (*Franciſcus*) I, 5, 2, 15.
Modoneſius (*Jacobus Martinus*) I, 2, 8, 53.
Molinæus (*Carolus*) III, 6, 7, 15.
(*Ludovicus*) II, 1, 14, 58. III, 5, 1, 26.
(*Petrus* I, 6, 4, 17. I, 7, 3, 17. III, 1, 1, 5. III, 5, 1, 25, & 32.
Molinettus (*Claudius*) I, 4, 1, 10. I, 4, 2, 6.
Molinus (*Franciſcus*) I, 2, 6, 9.
Mollerus (*Johannes*) I, 1, 18, 47. I, 1, 25, 9.
Mollnar (*Albertus*) I, 2, 2, 31.
Moltkenius (*Levinus Nicolaus*) III, 1, 1, 10. III, 5, 1, 10.
Monachus (*Matthæus*) III, 6, 7, 4.
Moncurtius (*Ægidius*) I, 2, 5, 39.
Monleus (*Franciſcus*) I, 2, 6, 33.
Monlorius (*Johannes Baptiſta*) II, 1, 14, 66.
Monoſinius (*Angelus*) I, 1, 21, 97.
Montacutius (*Richardus*) III, 4, 1, 12.
Montalbanus (*Johannes Petrus*) I, 7, 1, 8.
Montanarus (*Geminianus*) II, 2*, 12, 4.
Montanus (*Arnoldus*) II, 4, 1, 13.
(*Johannes Ferrarius*) III, 2, 1, 5.
(*Petrus*) I, 2, 3, 31. II, 2*, 48, 3.
Montecatinus (*Antonius*) II, 1, 11, 10.
Montuus (*Petrus*) I, 2, 5, 6.
Monzambanus (*Severinus*) III, 6, 9, 5.
Morainvillier (*Ludovicus de*) II, 1, 7, 2.
Morales (*Ambroſius*) I, 2, 3, 24.
Morbeca (*Gvilhelmus de*) II, 3, 1, 13.
Morellus (*Fridericus*) I, 6, 2, 19.
Moreſtellus (*Petrus*) I, 2, 5, 39.
Moretus (*Theodorus*) II, 2*, 20, 3.
Morinus (*Johannes Baptiſta*) II, 2*, 8, 7. II, 2*, 12, 9. II, 3, 1, 10.
Moriſanus (*Bernhardus*) II, 1, 14, 32.
Moriſottus (*Claudius*) I, 1, 24, 15. II, 4, 1, 12.
Mormius (*Petrus*) I, 1, 2, 27. I, 1, 13, 35. ſqq.
Mornæus (*Philippus*) III, 5, 1, 7. & 25, 29.
Morſinus (*Maximilianus*) I, 2, 2, 26.
Morſius (*Joachimus*) I, 1, 23, 71.
Morus (*Alexander*) I, 1, 24, 2. I, 6, 3, 6. I, 6, 4, 29. I, 7, 3, 8.
(*Henricus*) I, 1, 12, 18. II, 1, 1, 12. II, 1, 2, 6. II, 1, 7, 29. II, 1, 15, 7. II, 2, 3, 4. & 7. II, 2, 7, 9. II, 2, 11, 8. & 10. ſeq. II, 2, 12, 9. II, 2, 17, 7. & 9. II, 2*, 1, 2. & 4. II, 2*, 45, 4. II, 2*, 47, 6. II, 3, 1, 5. II, 5, 1, 8. III, 1, 1, 3. & 5. III, 5, 1, 8. & 9. 16. & 36.
(*Johannes*) II, 1, 11, 32.
(*Thomas*) I, 1, 23, 42.
Moſchellus (*Joh. Antonius*) II, 2*, 45, 8.
Mouffetus (*Thomas*) II, 2*, 45, 5.
Movius (*Fridericus*) III, 6, 10, 3.
Mucius (*Franciſcus*) II, 1, 8, 4.
Muddendorpius (*Franciſcus Junius*) I, 1, 16, 72.
Müllerus (*Andreas*) I, 4, 2, 5.
(*Sebaldus*) II, 2, 1, 6.
Murcias (*Franciſcus*) II, 1, 14, 29.
Muretus (*M. Antonius*) I, 4, 11, 3. III, 6, 4, 4.

(*Thomas*)

Murnerus (*Thomas*) I, 2, 6, 89.
Muſæus (*Johannes*) III, 5, 1, 8. & 17.
(*Petrus*) II, 5, 1, 8. III, 5, 1, 6. & 8.
III, 6, 1, 8.
Muſſus (*Cornelius*) I, 6, 4, 6.
Mutius (*Macarius*) I, 7, 1, 5.
Mylæus (*Chriſtophorus*) I, 1, 2, 4.
I, 2, 4, 26.
Mylerus (*Nicolaus*) III, 6, 9, 2.
Mylius (*Abrahamus*) I, 4, 3, 2.
II, 2*, 27, 5.
(*Joh. Daniel*) II, 2*, 29, 4.
Mynſingerus (*Joachimus*) III, 6, 7, 15.
III, 6, 11, 3.

NÆvius (*Sebaſtianus*) III, 6, 8, 1.
Nancelius (*Nicolaus*) I, 6, 3, 5.
II, 1, 12, 1.
Nardius (*Johannes*) I, 1, 14, 30. II, 1, 5, 2.
II, 2*, 27, 4. & 8.
Nardus (*Antonius*) II, 2, 2, 5.
Naudæus (*Gabriel*) I, 1, 2, 7. I, 1, 16, 78.
I, 1, 17, 5. I, 1, 24, 52. I, 4, 1, 3.
I, 4, 2, 6. I, 5, 2, 10. II, 1, 13, 2.
II, 1, 14, 2. II, 3, 1, 12. & 17. ſq.
III, 2, 1, 1, & 15.
Naugerius (*Andreas*) I, 4, 11, 13.
Nazarius (*Franciſcus*) I, 1, 16, 39.
(*Johannes Paulus*) II, 1, 14, 24.
Neander (*Johannes*) II, 2*, 42, 4.
II, 2*, 43, 2.
(*Michael*) I, 1, 18, 11. I, 1, 21, 77.
I, 2, 10, 12. I, 4, 4, 4. I, 4, 5, 2.
I, 4, 6, 8. & 11. II, 2, 2, 5. II, 2,
6, 8.
Neldelius (*Johannes*) I, 2, 8, 2. II, 1, 11, 28.
Nepperus (*Johannes*) II, 4, 1, 5.
Nerus (*Antonius*) II, 2*, 34, 2.
Noucrantzius (*Paulus*) II, 2*, 46, 2.
Neudorffius (*Ægidius*) I, 2, 6, 6, 3.
Neuhofius (*Johannes*) II, 2, 5, 2.
II, 2*, 40, 5.
Neuhuſius (*Rein.*) I, 6, 3, 5. I, 7, 3, 17.
Neutonus (*Iſaacus*) II, 2*, 15, 2.
Nicolai (*Henricus*) II, 2*, 32, 5.
(*Johannes Georgius*) III, 6, 11, 2.
Nicolotius (*Thomas*) II, 2*, 33, 1.
Nicquetius (*Honoratus*) II, 3, 1, 4.
Niendalius (*Laurentius*) I, 2, 16, 31.
Nierembergius (*Joh. Euſebius*) I, 6, 4, 12.
II, 2, 2, 5.
Nieſs (*Johannes*) I, 4, 9, 3.
Nigronus (*Julius*) I, 5, 2, 9.
Niphus (*Auguſtinus*) II, 1, 11, 3.
Nirmuthanus (*Chriſtianus*) I, 4, 3, 8.
Niverus (*Gerhardus*) III, 3, 1, 3.
Nizolius (*Marius*) I, 1, 25, 26. I, 4, 9, 12.
I, 4, 11, 7. II, 1, 13, 3. II, 5, 1, 1,
Nodotius (*Franciſcus*) I, 4, 12, 10.
Nollius (*Henricus*) II, 2, 27, 4. II, 2*, 29, 4.
Nomeſſeus (*Nicolaus*) I, 7, 1, 19.
Noodtius (*Gerhardus*) III, 6, 8, 4.
Normannus (*Laurentius*) I, 3, 7, 7.
Noſtradamus (*Michael*) I, 1, 10, 32.
Notnagelius (*Chriſtophorus*) II, 2*, 23, 5.
Novarinus (*Aloyſius*) I, 1, 21, 95. I, 6, 4, 12.
III, 4, 1, 18.
Nucerienſis (*Johannes Ægidius*) I, 1, 21, 101.
Nunneſius (*Auguſtinus*) delgadillo.
I, 2, 5, 36.
(*Ferdinandus*) I, 1, 21, 103.
(*Petrus Johannes*) I, 6, 1, 23. II, 1, 8,
1. II, 1, 11, 17. & 29. II, 2, 12, 1.
Nyland (*Franciſcus Wilhelmus Baro de*)
II, 1, 15, 10. & 12. II, 2, 17, 7.
II, 2*, 1, 6. II, 2*, 2, 4. II, 2*, 6, 6.

OBrechtus (*Georgius*) III, 2, 1, 20. III, 3, 1, 2.
Occam (*Gvilielmus*) II, 2, 1, 13, 2. & 3.
III, 5, 1, 27.

Ochinus (*Bernhardinus*) III,5,1,31.
Offredus (*Apollinaris*) II,1,11,5.
Ogetius (*Carolus*) I,1,20,18.
Oiſelius (*Jacobus*) I,4,14,9.III,6,4,4.
Oldenburg (*Henricus*) I,1,16,34.II,2,1,16. II,2*,8,6.II,2*,34,1.
Oldenburgerus (*Phil.Andr.*) III,2,1,6.&11.
Oldendorpius (*Johannes*) III,6,3,2. III,6,11,2.
Olearius (*Adamus*) I,1,24,79.
Omphalius (*Jacobus*) I,1,24,111. I,6,1,21.
Orbellis (*Nicolaus de*) II,1,14,22.
Origamus (*David*) II,3,1,11.
Ortelius (*Abrahamus*) II,4,1,11.
Oſiander (*Johannes Adamus*) II,1,13,1. II,2*,24,3.III,6,1,5.&8.
Oſius (*Theodotus*) I,2,7,50.II,2*,24,7.
Oſſolinskius (*Georgius*) I,6,3,6.
Oſtenfeldius (*Chriſtianus*) I,6,3,6.
Ottius (*Johannes Henricus*) I,4,4,14. III,5,1,34.
Otto (*Andreas*) II,3,1,4.
(*Daniel*) III,6,6,3.III,6,9,3.
Oudan (*Joachimus*) I,5,2,2.
Oviedo (*Franciſcus de*) II,1,14,46.
Owenus (*Johannes*) III,5,1,4.

PAchimerius (*Georgius*) II,1,9,9.
Pacius (*Julius*) I,2,5,32.II,1,14,69. III,6,8,2.
Pajot (*Carolus*) I,6,1,27.
Palafoxius (*Johannes*) I,6,4,27.
Palamedes (*Julius*) II,1,11,31.
Palearius (*Aonius*) I,1,23,55.I,1,25,36. I,3,9,13.II,1,5,2.
Palingius (*Abrahamus*) II,3,1,15.
Paliſſy (*Bernhardus*) II,2*,10,3. II,2*,31,3.
Palladius (*Andreas*) I,4,11,9.
Pallavicius (*Sfortia*) III,2,1,18.
Palmerius (*Jacobus*) I,5,1,9.
Pancirollus (*Guido*) I,1,19,66.I,1,21,51. I,5,2,7.III,6,6,1.III,6,8,4.
Pandulffus (*Alphonſus*) II,2*,5,2. III,5,1,7.
Panicarola (*Franciſcus*) I,6,1,3.I,6,4,5.
Panſa (*Mutius*) I,1,17,18.&25. III,5,1,4.
Panvinius (*Onuphrius*) I,1,17,36.I,5,2,5, &8,&15.III,5,1,27.
Paracelſus (*Theophraſtus*) I,1,10,26. II,1,15,16.II,2*,1,5. II,2*,27,5.
Paræus (*Daniel*) I,4,13,3.I,5,1,4. II,1,5,2.
(*Johannes Philippus*) I,4,6,11.
(*Philippus*) I,6,1,24.
Parckerus (*Robertus*) III,5,1,27.
(*Samuel*) II,1,7,22.II,2,11,7. &8.III,5,1,4.&9.
Parthaſius (*Janus*) I,1,25,37.I,1,22,7. I,1,24,8.
Parthenius (*Bernardinus*) I,2,16,20.&35. I,7,1,14.&15.
Paſchalius (*Carolus*) I,5,2,8,&12. III,1,1,10.&11.
(*Valentinus*) I,5,2,13.
Paſſeribus (*Nicolaus de*) III,6,8,2.
Paſtorius (*Joachimus*) I,6,3,6.I,7,3,17. III,1,1,8.&10.
Patinus (*Carolus*) I,4,13,13. II,2*,21,6.
(*Guido*) I,1,15,23.I,1,24,96. I,1,5,18.I,1,9,6.I,1,17,64.
Patricius (*Franciſcus*) II,1,1,12.II,1,8,3. II,1,15,2.II,2,4,5.&6.II,2,7,3. II,2,12,2.II,2,14,1.II,2*,1,3. &9.II,2*,14,1.III,5,1,3.
Pauli (*Andreas*) II,4,9,6.

(*Simon*)

(Simon) II,2*,40,4.II,2*,42,4. II,4,1,2.III,7,1,5.
Paulo *(Euſtachius à S.)* II,1,14,31.
Pearſonius *(Johannes)* I,4,7,3.
Pechlinus *(Joh. Nicolaus)* II,2*,17,5.
Pegelius *(Magnus)* I,1,2,26.I,2,9,26. II,2,1,17.II,2*,22,2.
Peireſcius *(Nicolaus Fabricius)* I,4,5,6. I,4,12,4.II,2,2,6.
Peiskerus *(Georgius Chriſtophorus)* I,4,4,6.
Peliſſonius *(Paulus)* I,1,19,68.
Pellegrinus *(Camillus)* I,7,1,13.
Pellerus *(Chriſtophorus)* III,2,1,4.
Pellius *(Johannes)* I,1,10,21.
Paraldus *(Gvilielmus)* I,6,4,12.
Pereira *(Gomezius)* II,1,15,11.
Pererius *(Benedictus)* II,1,1,7. II,2,8,6.II,2,7,2.II,2*,1,9. II,2*,11,10.
Perecius *(Antonius)* I,1,24,134. III,6,7,9.
(Didacus) I,6,4,27.
Periers *(Bonaventura de)* I,1,8,16. III,5,1,11.
Perionius *(Joachimus)* I,4,4,11.I,5,2,7. II,1,12,1.
Perumia *(Joh. Paulus)* II,1,11,8.
Perottus *(Nicolaus)* I,4,9,9.
Perronius *(Jacobus)* III,5,1,26.
Perus *(Johannes Dominicus)* I,1,12,13.
Peſquetus *(Orlandus)* I,1,21,100.
Petavius *(Dionyſius)* I,6,2,18.& 21. II,2,11,6.III,4,1,5.III,5,1,4. & 1.III,5,1,27.
Petitus *(Petrus)* I,4,12,10 I,7,1,14. II,2*,16,2.II,2*,32,5.
(Samuel) I,5,1,11. III,6,2,4.
Petra *(Gabriel à)* I,6,1,6.
Petramellarius *(Johannes Antonius)* I,6,3,13.
Petrarcha *(Franciſcus)* I,1,23,27.I,1,18,20. I,1,22,12.I,1,1,11.
Petri *(Fridericus)* I,1,21,110.
Petter *(Nicolaus)* II,4,1,16.
Peucerus *(Caſpar)* II,3,1,1.
Pfannerus *(Tobias)* I,5,2,6.III,4,1,10. III,5,1,12.III,6,9,2.
Pfeifferus *(Auguſtus)* III,5,1,16.
(Joh. Philippus) I,5,2,3.
Pfochenius *(Sebaſtianus)* I,4,6,19.
Phædrus *(Thomas)* I,1,25,35.
(Titus) I,4,12,4.
Phalereus *(Demetrius)* I,1,6,3.
Philaltheus *(Lucilius)* I,1,24,74. II,1,1,11,12.
Photius *(Patriarcha Conſtantinopolitanus)* I,1,16,13.III,6,7,13.
Piccardus *(Johannes)* I,4,4,11. II,1,14,73.
Piccartus *(Michael)* I,4,12,8.I,6,3,3. II,1,11,30.III,2,1,2.
Piccolominus *(Alexander)* I,2,8,45.
Pichon *(Julianus)* I,4,13,3.
Picinellus *(Philippus)* I,1,21,61.
Pictorius *(Georgius)* II,1,7,14. II,3,1,15.
Picus *(Johannes)* II,1,7,16.II,1,11,2. II,1,14,37.II,2,10,1.
(Johannes Franciſcus) I,1,11,3. II,1,7,16.
Pieruccius *(Joh. Michael)* I,1,7,41.
Pignorius *(Laurentius)* I,1,24,30. I,1,7,34.I,1,22,7.I,6,3,11. II,2,4,3.
Pinellus *(Johannes Vincentius)* I,1,1,8. I,1,3,19.I,1,19,19.I,1,15,51. II,2,2,5.
Piſo *(Gvilielmus)* II,2,2,7.II,2*,40,5.

Piſtorius (*Johannes*) I,1,25,5. III,6,9,2.
Pithæus (*Petrus*) I,4,13,3.I,6,1,9. III,6,2,2.
Piticus (*Samuel*) I,4,12,1,4.I,4,13,13.
Pitſæus (*Johannes*) I,1,18,42.
Pizimentius (*Dominicus*) II,2,7,6.
Placcius (*Valentinus*) I,1,16,4.&70. I,2,5,99.
(*Vincentius*) III,1,1,6. III,6,6,3.
Placentinus (*Johannes*) II,2*,23,5. II,4,1,5.
Plantavitius (*Johannes*) I,4,5,5.
Pleurius (*Stephanus*) I,7,3,4.
Politianus (*Angelus*) I,1,23,30.
Pollux (*Julius*) I,4,7,4.
Polus (*Antonius*) II,1,14,48.
(*Matthæus*) III,5,1,15.
Pomarius (*Samuel*) III,5,1,36.
Pomey (*Franciſcus*) I,2,5,80. I,7,1,17.
Pomponatius (*Petrus*) II,1,11,4. II,2*,48,7.
Pona (*Franciſcus*) I,6,3,11.
Pontanus (*Jacobus*) I,1,21,35.I,7,1,7.
(*Johannes*) III,5,1.19.
(*Jovianus*) I,1,1,14.I,7,3,9,&11. II,2*,43,2.III,4,13.
(*Ludovicus*) I,6,4,27.
Pontius (*Johannes*) II,1,14,11.
(*Petrus*) I,2,3,23.I,4,1,6.
Porcachius (*Thomas*) I,5,2,8.
Porta (*Johannes Baptiſta*) I,4,2,3. II,2,2,9.&11.II,2*,40,6. II,3,1,4.II,4,1,15.
Portius (*Simon*) I,4,6,14.I,4,8,11.
Portnerus (*Johannes Albertus*) I,4,6,3.
Portus (*Æmilius*) I,4,8,10.
(*Franciſcus*) I,7,1,10.
Poſſardus (*Wilhelmus*) I,5,2,7.
Poſſelius (*Johannes*) I,4,6,11.
Poſſevinus (*Antonius*) I,1,16,14.&21. I,7,1,6.
Poſnerus (*Caſpar*) II,2*,2,5.
Poſtellus (*Gvilielmus*) I,1,8,11.I,1,6,18. I,4,1,9.I,4,5,1 II,1,12,2. II,2*,11,5.III,5,1,7.
Potterus (*Johannes*) I,7,2,22.
Powerus (*Henricus*) II,2*,3,5. II,2*,32,2.
Prætorius (*Godeſchalcus*) I,2,2,25.
(*Johannes*) II,2*,2,5.II,3,1,6,
(*Stephanus*) I,2,2,26.
Praſchius (*Johannes Ludovicus*) I,7,3,8. & 15.III,2,1,14.&20.III,6,1,8. III,6,2,3.III,6,6,3.
Prato (*Antonius de*) III,6,7,15.
Priceus (*Johannes*) I,4,14,3. I,4,6,19.
Prierias (*Sylveſter*) II,1,14,35.
Primeroſius (*Jacobus*) II,2,1,9.
Priolus (*Benjamin*) I,1,16,11.I,3,13,41. III,7,1,5.
Probus (*Valerius*) I,4,2,3.
Pſellus (*Michael*) I,1,11,51.II,1,9,8. II,2,11,3.
Puffendorfius (*Samuel*) III,1,1,11. III,2,1,20.III,6,1,3.& 6.&8.
Puhtherbeus (*Gabriel*) I,1,16,28.
Pulmannus (*Theodorus*) I,4,12,9.
Puppio (*Franciſcus Follius à*) II,2*,20,3.
Puteanus (*Ericius*) I,1,24,33.I,1,17,22. I,5,2,6.&11.I,6,5,4.&6. II,2*,22,3.III,2,1,3.
(*Petrus*) I,1,3,18.I,1,19,26. III,2,1,9.
Putſchius (*Elias*) I,4,10,2.
Pyrckhaimerus (*Hilarius*) I,1,15,40.

Quarræus (*Johannes*) I,1,19,9.
Quenſtedt (*Joh. Andreas*) II,1,18,17.
Quercetanus (*Andreas*) I,1,18,24.
(*Joſua*) II,2*,27,5.II,2*,29,4.
Quillet (*Claudius*) I,2,1,8.

Rabirius (*Junius*) I,5,2,15.
Rachelius (*Joachimus*) I,7,3,4.
(*Samuel*) II,1,9,7.III,1,1,2.
III,1,1,7. &10.III,1,1,12.
III,6,1,5. &8.III,6,9,2.
Rada (*Johannes de*) II,1,14,14.
Radau (*Michael*) I,6,1,18.
Raderus (*Matth.*) I,4,13,11.
Ræverdus (*Jacobus*) III,6,3,2.
Raguſæus ( ) II,3,1,1.
Rainaldus (*Odericus*) III,4,1,12.
Ramireſius (*Emanuel*) I,2,3,25.
(*Laurentius*) I,1,21,48.II,4,13,11.
I,5,1,13.
Ramſey (*Wilhelmus*) II,2*,45,7.
Ramus (*Petrus*) I,2,7,17.II,1,7,17.
II,1,12,1. II,2,12,7. II,2*,1,3.
II,2*,13,2. II,4,1,5.II,5,1,1,
II,5,1,5.III,5,1,7.
Ranchinus (*Franciſcus*) III,6,3,8.
Rango (*Conr. Tiburtius*) I,5,2,9.II,2*,45,8.
Ranzovius (*Henricus*) II,3,1,11.
Rapichius (*Jovita*) I,6,1,21.
Rapinus (*Renatus*) I,4,11,14.I,4,13,3.
I,6,1,31.I,6,4,8.I,7,1,3. &13.
I,7,3,8. II,1,7,22. II,2*,42,1.
Rappoltius (*Fridericus*) I,7,3,8.
Ratichius (*Wolfgangus*) I,2,10,28.
Rattray (*Sylveſter*) II,2*,8,3.
Ravelin (*Franciſcus Martinus*) I,2,6,33.
Ravennas (*Petrus*) I,2,6,33.
Raviſius (*Johannes*) I,1,21,37.I,7,1,19.
Raulinus (*Johannes*) II,1,13,10.
Ray (*Johannes*) I,1,21,3.II,1,15,10.
II,2,17,5.
Raymundus, *Cappelanus Gregorii Nori*, III,6,7,14.
Raynaudus (*Theophilus*) I,1,16,28.
II,1,14,60.II,3,1,17.
Reael (*Laurentius*) II,2*,32,5.
Rebuffus (*Petrus*) III,6,7,15.
Recchus (*Nardus Antonius*) II,2,2,9.
Regius (*Henricus*) II,1,15,9. II,2,17,4.
II,2*,44,3.
Reicheltus (*Julius*) II,2*,8,7.
Rejes (*Caſpar de*) I,1,21,48.II,2,2,10.
II,3,1,17.
Reimarus (*Albertus*) III,5,1,20.
Reinbothius (*Fridericus*) III,6,11,4.
Reineccius (*Reinerus*) III,4,1,3.
Reineſius (*Thomas*) I,1,23,65.I,1,11,19.
I,4,14,26.I,4,4,9.I,4,5,8.
I,4,7,3. I,5,1,9. II,2,7,6.
II,2,16,5.II,2*,36,2.III,4,1,2.
Reinkingius (*Theodorus*) III,2,1,19.
Reiſerus (*Antonius*) I,1,5,16.I,1,7,26.
III,5,1,9.
Reiskius (*Johannes*) II,1,8,1.
Remigius (*Nicolaus*) II,3,1,15.
Renaudotius (*Theophraſtus*) I,2,7,60.
Rennemannus (*Henningus*) II,1,12,1.
III,6,5,5.
Reſenius (*Petrus Johannes*) II,1,1,13.
Reuchlinus (*Johannes*) I,1,19,36.
II,3,1,17.
Revius (*Jacobus*) I,1,23,71.
Reygerus (*Arnoldus*) III,6,11,2.
Reyherus (*Samuel*) II,2*,18,1.II,2*,22,2.
III,6,1,3.
Rhedi (*Franciſcus*) II,2*,27,3.II,2*,44,2.
II,2*,45,5.&8.
Rhenanus (*Beatus*) I,1,22,14.III,6,9,2.

Rhenius (*Johannes*) I,2,10,38.
Rhodiginus (*Ludovicus Cælius*) I,1,21,50. I,1,25,37. I,5,1,7.
Rhodius (*Ambroſius*) II,1,2,7. II,2,6,6. II,4,1,9.
(*Andronicus*) II,1,9,7.
(*Johannes*) I,4,12,7. I,4,14,13. I,5,2,13. III,7,1,2.
Rhodomannus (*Laurentius*) I,4,6,3. & 8.
Ribadeneira (*Petrus*) I,1,18,54.
Ricciolus (*Johannes Baptiſta*) II,4,1,1, & 8. & 14.
Riccius (*Adamus*) III,6,4,3.
(*Bartholomæus*) I,3,10,10.
(*Paulus*) II,2,3,7.
Riccobonus (*Antonius*) I,1,14,27. III,4,1,3.
Ricerius (*Mutius*) I,7,3,8.
Richerius (*Edmundus*) I,2,2,30. I,1,16,74. I,4,10,10. I,6,1,21.
Richterus (*Chriſtophorus Philippus*) III,6,6,2.
(*Georgius*) I,1,16,51. I,1,24,84. I,1,7,58. III,3,1,5. III,2,1,14.
Ridderus (*Franciſcus*) I,1,16,69.
Riera (*Johannes de*) I,2,5,26.
Rieros (*Juan Soropan de*) I,1,21,105.
Rigaltius (*Nicolaus*) I,4,8,11. I,4,14,4. III,2,1,8. III,6,4,4.
Riguez (*Robertus*) I,4,12,5.
Ringelbergius (*Joachimus Fortius*) I,1,1,8. I,1,22,33. I,2,7,8. I,6,1,3.
Riolanus (*Johannes*) II,1,12,1. II,2,12,7.
Rittershuſius (*Conradus*) I,6,4,4. III,6,3,2. III,6,7,3. & 12. III,6,7,14. & 15.
(*Nicolaus*) III,4,1,10.
Rivetus (*Andreas*) III,5,1,28. & 32.
Rivinus (*Andreas*) I,5,1,9.
Rivius (*Johannes*) I,1,21,115. I,1,23,36. I,2,2,25. I,3,4,28. I,4,10,10.
(*Thomas*) III,4,1,9. III,6,4,2.
Robertſonus (*Gvilielmus*) I,4,8,7.
Robertus (*Claudius*) III,4,1,18.
Robertellus (*Franciſcus*) I,1,24,116. I,5,1,2. I,5,2,5. I,7,1,11. II,1,11,22. III,4,1,3.
Roccus (*Antonius*) II,1,14,71. II,2*,47,6.
Rocha (*Angelus*) I,1,17,26. I,5,2,13.
Rochaz (*Henricus de*) II,2,15,6. II,2*,31,3.
Rodericus (*Alphonſus*) I,6,4,27.
(*Stephanus*) I,2,3,24.
Rodingius (*Gvilhelmus*) III,6,11,3.
Rogerus (*Abrahamus*) II,1,1,11. II,2,5,6.
Rohault (*Jacobus*) II,1,15,9. II,2,17,4. & 5.
Romanus (*Ægidius*) II,1,14,7.
Rondeletius (*Gvilielmus*) II,2*,46,2.
Rorarius (*Hieronymus*) I,4,1,3. I,4,4,16.
Roſa (*Johannes*) II,2*,42,2.
Roſellis (*Antonius de*) III,5,1,27.
Roſenbergius (*Joh. Carolus*) II,2*,43,3.
Roſenthal (*Henricus*) III,6,7,15.
Roſinus (*Johannes*) I,5,2,4.
Roſſæus (*Alexander*) I,7,1,19. II,2*,45,8. II,2*,47,3. III,5,1,10. & 20.
Roſſelius (*Coſmus*) I,2,6,24.
Roſſius (*Joh. Victorius*) vid. Errythæus.
Roſweidus (*Herib.*) III,4,1,12.
Rotniarus (*Valentinus*) I,1,21,81.
Roxas (*Auguſtinus de*) I,7,1,8.
Ruarus (*Martinus*) I,1,24,104. III,5,1,33.
Rubenius (*Albertus*) I,5,2,9.

Rubius

Rubius (*Antonius*) II,1,14,44.
Rucelius (*Johannes*) II,1,13,2.
Rudbackius (*Olaus*) I,4,3,3.
II,1,1,13.
Rue (*Carolus de la*) I,2,16,22.
Rumpelius (*Joh. Henricus*) II,2*,2,5.
Rupertus (*Chriſtoph. Adamus*) I,1,23,65.
I,4,12,6.I,6,3,5.II,1,11,30.
III,2,1,12.III,4,1,5.III,6,3,1.
III,6,4,2.&4.
Rutgerſius (*Janus*) I,2,9,7.I,4,37,13.I,5,1,11.
Rycquius (*Juſtus*) I,1,24,107.
I,5,2,5.
Rykius (*Theodorus*) I,4,7,7.I,4,13,4.

SAchinus (*Franciſcus*) I,3,1,4.&9.I,3,1,26.
Sachſius (*Philippus Jacobus*) II,2*,20,3.
II,2*,42,2.
Sacratus (*Paulus*) I,1,24,106.
Sadeler (*Ægidius*) I,5,2,5.
(*Rudolphus*) I,6,1,32.
Sævilius (*Henricus*) I,5,2,10.
Sagittarius (*Joh. Chriſt fried*) III,2,1,15.
Salabertus (*Johannes*) II,1,13,11.
Salas (*Johannes Antonius Gonzalez de*)
I,7,1,7.
Saleſius (*Franciſcus*) I,6,4,14.
Salluſtius (*Criſpus*) I,4,11,8.
Salmaſius (*Claudius*) I,1,24,13.I,1,3,29.
I,1,7,10.I,2,8,55.I,4,6,16&17.&19.
I,5,1,12. I,5,2,10. I,7,1,10. II,1,14,
51.II,2,2,2.&3.II,2*,12,9.II,2*,
27,8. III,4,1,9.&22. III,5,1,26.
III,5,1,29; III,6,2,1.&4.
Salvianus (*Gaſpar*) I,1,14,17.
Sambucus (*Johannes*) I,7,3,4.
Sammarthanus (*Abelius*) I,1,19,62.
(*Scævola ſ. Gancherius*) I,1,19,62.
I,7,3,8.
Sanchez (*Franciſcus*) II,1,6,3.II,2,9,1.
(*Petrus Hieronymus*) de Lizaraco
I,2,5,35.
Sanctius (*Franciſcus*) I,4,6,14.
I,4,10,3.
Sanctorius (*Sanctor.*) II,4,1,15.
Sanderus (*Antonius*) I,1,18,35.
I,1,3,27.
Sanderſonius (*Robertus*) I,1,1,7.&12.
III,6,1,3.
Sandius (*Chriſtophorus*) I,1,18,60.
II,1,7,19. II,2,11,10.
II,2*,47,6.III,4,1,1.&15.
III,5,1,33.
Sandys (*Eduinus*) III,5,1,20.
Sannazarius (*Actius*) I,7,3,8.
Sanſon (*Nicolaus*) II,4,1,11,&14.
Santinellus (*Antonius*) II,2*,47,4.
Sarbievius (*Matth. Caſimirus*) I,7,3,3.
&10.
Sarpius (*Paulus*) I,1,19,21.ſeq.I,1,24,19.
I,1,15,53.I,3,1,23.II,1,7,22.
II,2,2,6.II,2,11,7.II,2,12,2.
II,2*,20,4.II,5,1,1.III,2,1,7.
&18.III,5,1,9.III,6,3,9.
Sarravius (*Claudius*) I,1,24,2.I,1,16,57.
I,4,6,1.
Savanarola (*Politianus*) I,1,15,54.
Saubertus (*Johannes*) I,5,2,6.
Sautel (*Petrus Juſtus*) I,7,3,4.
Sayrus (*Gregorius*) II,1,14,57.
Scalichius (*Paulus*) I,1,11,4.
I,2,5,28.
Scaliger (*Joſephus*) I,1,21,113.I,1,23,71.
I,4,1,9.I,7,2,1.I,7,2,22.
III,4,1,5.III,7,1,2.
(*Julius Cæſar*) I,1,23,70.I,6,3,2.
I,7,1,6.I,4,9,2.I,7,3,2.&12.
II,1,15,3.II,2,2,11.II,2*,32,1.
III,5,1,4.I,4,10,5.
Scapula (*Johannes*) I,4,8,6.

Scarrochia

Scarrochia (*Margarita*) I,1,14,22.
Scaynus (*Antonius*) II,1,11,27. II,1,14,65.
Schævius (*Henricus*) I,2,6,63. I,3,10,14. I,4,3,7. I,4,9,6. I,4,13,9. I,4,6,15. I,7,1,17. II,2*,13,10.
Schallius (*Johannes Adamus*) II,2,5,2.
Schardius (*Simon*) III,6,9,2.
Scharrockius (*Robertus*) II,2*,41,2.&8. III,1,1,7. III,6,1,3.&8.
Scharſchmid (*Carolus*) III,6,9,3.
Schefferus (*Johannes*) I,1,18,48. I,4,12,20. I,5,2,9,&10,13.&14. I,6,1,8.&21. I,6,3,6. II,1,2,1. III,1,1,1,&7. III,4,1,9.
Schegkius (*Jacobus*) II,1,11,23.
Scheinerus (*Chriſtophorus*) II,2*,12,6.
Scheldonus (*Gilbertus*) I,1,4,16.
Schelius (*Radbodus Hermannus*) III,4,1,9. III,2,1,20. III,6,1,8.
Schelton (*Thomas*) I,4,2,4.
Schenckelius (*Lambertus*) I,2,6,38.
Schenckius (*J. G.*) III,7,1,3.
Scherbius (*Philippus*) I,2,8,2. II,1,11,30.
Scherley (*Thomas*) II,2*,31,3.
Scherzerus (*Johannes Adamus*) II,1,14,31. II,5,1,6.
Scheurlius (*Henricus Julius*) III,1,1,2.
Schickardus (*Wilhelmus*) I,1,24,83. III,6,2,1.
Schildius (*Johannes*) III,2,1,17.
Schlüſſelbergius (*Conradus*) III,5,1,19.
Schlüterus (*Johannes*) III,6,9,5.
(*Severinus Waltherus*) III,5,1,13. & 33.
Schmidius (*Eraſmus*) I,4,6,9. I,7,2,10.
Schmuckius (*Martinus*) II,2,2,11.
Schneidewinus (*Johannes*) III,6,7,3.&15.
Schnobelius (*Joachimus*) III,6,7,8.
Schœnslederus (*Wolfgangus*) I,6,1,24. I,4,9,20. II,4,1,12. III,5,1,21.
Schonæus (*Cornelius*) I,7,3,15.
Schönbornerus (*Georgius*) III,2,1,3.
Schonerus (*Johannes*) II,3,1,11.
Schookius (*Martinus*) I,4,6,19. I,6,3,4. II,2*,2,5. II,2*,6,9. II,2*,8,10. II,2*,21,6. II,2*,43,2. II,2*,47,2. II,3,1,2. III,2,1,17. III,3,1,3. III,5,1,27. III,6,1,5.
Schorus (*Antonius*) I,4,6,11. I,4,9,12.&20.
Schotanus (*Bernhardus*) III,6,7,6.
Schöten (*Franciſcus à*) II,4,1,5.
Schottelius (*Juſtus Georgius*) I,4,4,7.
Schottus (*Andreas*) I,1,18,31. I,1,21,85. I,5,1,10.
(*Caſpar*) I,2,5,61. II,2,2,11. II,2*,4,3. II,2*,11,9. II,4,1,3.&5.&15.
Schraderus (*Chriſtophorus*) I,6,1,2. I,6,1,25. I,6,3,3. I,6,4,1.
(*Laurentius*) I,4,1,10.
Schrevelius (*Cornelius*) I,2,2,28. I,4,8,10.
Schrieckius (*Adrianus*) I,4,3,4.
Schrökius (*Lucas*) I,1,21,40.
Schülerus (*Johannes*) II,1,14,55. II,5,1,3.
Schultzius (*Georgius*) III,6,10,3.
Schuppius (*Johannes Balthaſar*) I,6,3,3.
Schuren (*Gerhardus de*) I,4,4,4.
Schurtzfleiſchius (*Conradus Samuel*) III,4,1,4.
Schwammerdammius (*Johannes*) II,2*,45,5. II,2*,47,4. II,2*,5,3.
Schwartzius (*Bartholomæus*) II,2*,38,3.
Schwartzkopfius (*Johannes*) I,1,7,49.
Schwenckfeld (*Caſpar*) II,2*,29,4.

Schvventerus (*Daniel*) I,4,2,4.
Scioppius (*Caſpar*) I,1,16,25.I,4,5,2. I,4,9,12. I,4,9,19. I,4,10,4. I,6,1,29. II,1,4,2. II,2,8,1. III,2,1,2. III,4,1,3. III,5,1,25.
(*Franciſcus*) I,1,17,36.
(*Johannes*) I,4,4,7.
Scotus (*Johannes Duns*) II,1,14,8.
Scriverius (*Petrus*) I,1,24,89. I,4,12,8.
Scultetus (*Abrahamus*) III,5,1,28.
Seberus (*Wolffgangus*) I,4,7,4. I,7,2,2.
Sebonde (*Raymundus de*) III,5,1,6.
Sechtlenius (*Philippus*) II,2*,48,5.
Seckendorfius (*Vitus Ludovicus*) III,2,1,17. III,3,1,2. III,4,1,13.
Secundus (*Johannes*) I,7,3,9.
Segerus (*Georgius*) II,2*,47,5.
Segvierius (*Petrus*) I,1,19,57. III,6,4,11.
Seldenus (*Johannes*) I,4,14,26. II,3,1,16. III,5,1,22. III,6,1,6.&8. III,6,2,1. III,6,3,1. III,6,4,3.&5. III,6,4,9.
Selenus (*Auguſtus*) I,4,2,4.
Sempilius (*Hugo*) II,4,1,1.
Sengverdius (*Arnoldus*) II,2,1,8.
(*Wolferdus*) II,2*,45,8.
Sennertus (*Daniel*) II,2,15,7.
Septalius (*Ludovicus*) II,1,11,14. II,3,1,3.&4. III,2,1,15. III,3,1,2.
Sepulveda (*Johannes Geneſius*) I,1,24,53. III,2,1,20.
Serre (*Petrus de la*) I,6,4,17. III,5,1, 11.&35.
Servius (*Petrus*) I,5,2,5. II,2*,48,4.
Severinus (*M. Aurelius*) II,3,1,3.
Seyboldus (*Johannes Georgius*) I,4,10,10.
Siberus (*Adamus*) I,1,16,63. I,1,24,116. I,4,9,13. I,6,3,3.
Sibſcota (*Georgius*) I,2,3,15.
Siderocrates (*Samuel*) II,1,15,16.
Sidonius (*Apollinaris*) I,1,23,25.
Sigonius (*Carolus*) I,4,11,3. I,5,2,7. I,6,1,28. III,4,1,2.
(*Fridericus*) I,1,16,58.
Silhon ( ) III,2,1,17.
Simlerus (*Joſias*) I,1,18,10.
Simon (*Johannes Georgius*) III,6,1,5.
Simonius (*Richardus*) I,4,1,4. I,4,6,19. III,5,1,5.
(*Simonius*) II,1,11,28. III,1,1,11.
Sinclarus (*Georgius*) II,2*,18,9.
Sinibaldus (*Johannes Benedictus*) II,2*,2, 7. II,2*,47,2.
Sirectus (*Antonius*) II,1,14,10.
Sirmondus (*Jacobus*) III,5,1,26.
Sithmannus (*Johannes*) III,6,4,4.
Skinnerus (*Stephanus*) I,4,3,9.
Sleidanus (*Johannes*) III,4,1,4.&14.
Slevogt (*Johannes Philippus*) III,6,1,8.
Smetius (*Johannes*) I,5,2,13.
Smidenſtaht (*Hartvicus*) I,1,25,12. I,2,13,21.
Smith (*Thomas*) I,4,6,18. III,5,1,23.
Solea (*Andreas*) II,*,29,4.
Somnerus (*Gvilielmus*) I,4,4,9.
Soncinas (*Paulus*) II,1,14,33.
Sonerus (*Erneſtus*) II,1,11,30.
Sonnemann (*Antonius Daniel*) III,6,10,3.

Sorbierius (*Samuel*) I,1,21,44. II,2,2,6.
Sorbona (*Robertus de*) II,1,14,34.
Sorellus (*Claudius*) I,1,28,25. II,2,1,19. II,2*,41,2.
Soto (*Dominicus à*) II,1,14,26.
Sotwellus (*Nathanael*) I,1,18,54.
Souſa (*Emanuel Faria de*) I,7,1,7.
Spachius (*Iſrael*) I,1,18,58. I,6,1,2. II,1,8,1. II,2*,23,5. II,5,1,4. III,7,1,3.
Spadius (*Johannes Baptiſta*) I,7,3,14.
Spangenbergius (*Johannes*) I,2,6,41.
Spanhemius (*Ezechiel*) I,4,5,2. I,5,2,2.&9. I,6,2,18. I,6,3,6. I,7,1,11.&17. III,6,3,7.
(*Fridericus*) II,1,14,1. II,2*,12,9. III,4,1,13. III,5,1,20.&23. & 32.
Spedus (*Johannes*) II,4,1,12.
Speelmannus (*Henricus*) I,4,4,9. I,5,2,10. II,3,1,16. III,6,7,16.
Speidelius (*Johannes Jacobus*) III,6,6,2. III,6,8,1. III,6,11,2.
Spencerus (*Johannes*) II,3,1,12.
Spenerus (*Philippus Jacobus*) III,4,1,10.
Sperberus (*Julius*) III,5,1,35.
Sperlingius (*Johannes*) II,2,2,11. II,2,15,7. II,2*,1,9.
(*Otto*) I,1,19,59.
Speronius (*Spero*) I,7,1,15.
Spinoſa (*Benedictus*) I,1,8,15. I,1,6,24. II,1,15,15. III,1,1,4 III,5,1,8. & 11.
Spitzelius (*Theophilus*) I,1,16,68. I,1,17,20. I,1,7,21. II,2,5,2. III,5,1,9. III,5,1,13.&30.
Spondanus (*Henricus*) I,1,16,14. III,4,1,12.
Sponius (*Jacobus*) I,4,14,26. III,5,1,16.&22. &23.
Spraat (*Thomas*) I,1,24,133. I,1,14,44. I,2,1,32. I,4,4,19. II,2,1,13.&18.
Sprengerus (*Joh. Theodorus*) III,2,1,14. III,6,9,3.
Stahlius (*Daniel*) II,5,1,6.&8.
Staravolſcius (*Siman*) I,1,18,49.
Starckius (*Johannes*) I,6,1,26.
Statius (*Achilles*) I,7,1,4.
Staudilg (*Uldaricus*) I,2,5,52.
Steckius (*Johannes*) III,6,7,5.
Stella (*Didacus*) I,6,4,10.
(*Julius Cæſar*) I,7,3,8. ſeq.
(*Ludovicus*) I,2,8,55.
Stelliola (*Nicolaus Antonius*) II,2,2,5.
Stellutus (*Franciſcus*) II,2*,33,6. II,2*,45,8.
Stengelius (*Carolus*) II,2*,2,4.
(*Georgius*) II,5,1,4.
(*Juſtus*) II,2*,42,3.
Steno (*Nicolaus*) II,2,10,3. II,2*,5,3. II,2*,20,5. II,2*,21,4. II,2*,31,2.&33. II,2*,33,2. II,2*,34,1. II,2*,47,3.
Stephani (*Carolus*) I,7,1,17. II,2*,42,1. III,3,1,2.
(*Henricus*) I,1,21,114. I,1,22,34. I,1,7,27. I,4,4,11. I,4,6,16.&19. I,4,14,2. I,4,

I,4,7,13. I,4,8,6. I,5,1,2. I,7,1,10. I,7,2,12. & 8. & 25. I,7,3,14. II,1,1,1. III,1,1,1.
(*Joachimus*) III 2,1,3. III,6,1,8.
(*Matthias*) III,6,6,3.
(*Robertus*) II,1,9,17. I,7,2,21.
Steuchus (*Auguſtinus*) II,1,1,12. II,2,3,3. II,2,7,3. II,2,11,8. III,5,1,4. & 12.
Stierenhoeck (*Johannes Olaus*) III,6,3,3.
Stiernhelm (*Georgius*) I,4,3,3. II,1,1,13.
Stifelius (*Michael*) II,4,1,5.
Stöcken (*Gerhardus von*) I,1,16,52.
Stockfleth (*Henricus Arnoldus*) I,5,2,13.
Stolbergius (*Balthaſar*) I,4,6,19.
Stöſſelius (*Johannes*) I,2,2,26.
Strada (*Famianus*) I,6,3,13
Stratius (*Antonius*) I,7,3,3.
Strauchius (*Ægidius*) II,4,1,8. III,4,1,4. & 5.
(*Johannes*) III,6,4,5, & 8. III,6,6,2. III,6,7,17. III,6,9,4.
Stræbæus (*Jacobus Ludovicus*) I,4,10,11. I,6,1,21. III,3,1,2.
Strigelius (*Victorinus*) I,2,2,26.
Strobandius (*Henricus*) I,2,2,23.
Strozza (*Cyriacus*) III,2,1,5.
(*Johannes Baptiſta*) I,1,14,29.
Struvius (*Georgius Adamus*) III,6,7,8.
Stubbe (*Henricus*) II,2,1,13. II,2,2,6.
Struckius (*Johannes Gvilielmus*) I,5,2,6, & 11.
Sturla (*Snorro*) II,1,1,13.
Sturmius (*Johannes*) I,1,23,63. I,1,24,35. I,2,2,19. I,2, 13,15. I,6,1,4, & 12. II,1,15,5. II,2*,18,9.
(*Joh. Chriſtophorus*) II,2*,22,2.
Svareſius (*Joſephus Maria*) I,1,6,14. I,5,2,6. III,6,4,11.
Svarez (*Franciſcus*) II,1,14,43.
(*Johannes Baptiſta*) de Salazat, I,1,11,17.
Sventerus (*Daniel*) II,4,1,3.
Svicerus (*Johannes Caſpar*) I,4,8,9. III,4,1,16.
Sviſſet (*Richardus*) I,1,2,13. II,1,13,4.
Sultholtus (*Bernhardus*) III,6,8,4.
Suſanæus (*Hobertus*) I,1,21,113. I,6,1,23.
Suſius (*Nicolaus*) I,6,1,21.
Swertius (*Franciſcus*) I,1,18,37.
Sylveſter (*Franciſcus*) II,1,14,38.
Sylvius (*Franciſcus*) I,4,10,11. II,4,14,5.
Syneſius ( ) II,3,1,8.

TAbermontanus (*Jacobus Theodorus*) III,7,1,5.
Tabor (*J. Otte*) III,6,5,5. III,6,7,3. III,6,11,2.
Tackius (*Johannes*) II,2*,27,8.
Taffinus (*Petrus*) I,5,2,6.
Taiſnierius (*Johannes*) II,3,1,6.
Tangel (*Lucas*) I,2,2,26.
Tappius (*Jacobus*) II,2*,42,4.
Tardinus (*Johannes*) II,2*,47,5.
Tartaretus (*Petrus*) II,1,14,17.
Tarter (*Johannes*) II,2*,42,4.
Toſſanus (*Alexander*) I,1,21,32. I,1,2,23. II,2,1,8. III,4,1,13.
Taſſus (*Torquatus*) I,4,4,16. I,7,1,13.

Tattinghofius (*Johannes*) II,1,15,9. II,2,17,4.
Taubmannus (*Fridericus*) I,7,3,11.
Tavernier (*Johannes Baptiſta de*) III,5,1,23.
Taurellus (*Nicolaus*) II,1,11,26.
Taxander (*Valerius Andreas*) I,1,18,31.
Teiſſierius (*Antonius*) I,1,16,53. I,1,18,4.
Teleſius (*Bernhardus*) II,1,12,4. II,1,15,2. II,2*,16,2.
Tellez (*Balthaſar*) II,1,14,17.
Templerus (*Johannes*) II,1,15,5.
Tengnagelius (*Sebaſtianus*) I,4,5,4.
Tenzelius (*Andreas*) II,2*,8,4.
Tepelius (*Johannes*) II,1,15,5. II,2,17,1.
Teſmarus (*Johannes*) I,6,1,25.
Teſtardus (*Claudius*) III,5,1,32.
Theobaldus (*Zacharias*) II,2*,29,4.
Theſaurus (*Emanuel*) I,2,5,3. I,2,3,17. I,6,3,7. & 10. III,1,1,2.
Thevenotius ( ) I,1,1,7. II,2*,40,5. II,4,1,16.
Thevetus (*Andreas*) I,1,19,55.
Tibautius (*Gerhardus*) II,4,1,16.
Thilo (*Valentinus*) I,6,1,16. I,6,3,6.
Tholoſanus (*Petrus Georgius*) I,2,5,30. III,2,1,4. III,6,5,4.
Thoma (*Johannes a S.*) II,1,14,19.
Thomaſinus (*Philippus Jacobus*) I,5,2,10. & 11. I,6,3,13.
Thomaſius (*Jacobus*) I,4,9,16. I,4,13,2. II,1,4,3. II,1,7,19. & 22. II,2,8,4. II,2,11,10. II,2*,5,2. II,2*,43,2. III,1,1,6. III,2,1,20. III,6,1,8.
(*Thomas*) I,1,19,28. I,4,4,19.
Thomſonus (*Richardus*) I,4,7,9.
Thorius (*Raphael*) I,7,3,16. II,2*,42,4.
Thruſton (*Malachias*) II,2*,47,3.
Thuanus (*Jacobus Auguſtus*) I,1,21,2. I,7,3,8. III,2,1,6.
Thuldenus (*Diodorus*) III,6,1,7.
Tummius (*Theodorus*) III,5,1,36.
Thurmannus (*Caſpar*) I,1,18,64. III,6,6,1. III,6,7,14.
Thurnheuſerus (*Leonhardus*) II,2*,19,4. II,2*,20,10.
Thyſius (*Antonius*) III,6,2,4.
Tilebomenius (*Johannes Cajus*) I,4,12,10.
Tilemannus (*Fridericus*) III,4,1,3.
Titelmannus (*Franciſcus*) II,1,14,64.
Titus (*Placidus de*) II,2*,12,9. II,3,1,10.
Titus (*Johannes Petrus*) I,7,3,17. I,4,9,17. & 19.
Toletus (*Franciſcus*) II,1,11,21.
Tollius (*Jacobus*) I,1,11,17. & 57. I,4,11,14. I,4,14,15.
Toocker (*Gvilielmus*) II,2*,8,6.
Toppius (*Nicolaus*) I,4,4,17.
Torniellus (*Auguſt.*) III,4,1,12.
Torreblanca (*Franciſcus de*) II,3,1,15.
Torrentius (*Levinus*) I,7,3,10.
Torricellius (*Evangeliſta*) II,2*,18,6.
Trapezuntius (*Georgius*) I,6,1,19. II,1,7,2. II,2,11,2.
Travaginus (*Franciſcus*) II,2*,21,3. II,2*,26,3.
Traulou (*Juſtinianus*) I,1,14,48.
Teutlerus (*Hieronymus*) III,6,7,8. III,6,8,3.
Tribechovius (*Adamus*) II,1,13,1. II,2*,

II,2*,45,8. III,1,1,1. III,4,
1,9. & 12. III,5,1,35.
Trivorius (*Gabriel*) III,6,4,2.
Trivultius (*Cæſar*) I,1,25,22.
Tronſarellus (*Octavius*) I,1,14,22.
Trumphius (*Johannes Georgius*) II,2*,39,2.
Tſcheringius (*Andreas*) I,1,21,113.
Tſchirnhaus (*Ehrenfried Waltherus von*)
I,1,14,13. & 49. I,2,7,25.
Tſchonderus (*Jeremias*) I,4,6,12.
Tudelenſis (*Benjamin*) I,1,6,25.
Tuldenus (*Diodorus*) I,2,1,36.
III,6,7,7. & 9.
Tunigius (*Gerhardus*) I,2,9,37.
Turnebus (*Adrianus*) II,2*,42,2.
III,6,4,4.
Turnerus (*Robertus*) I,1,24,116.
Turturettus (*Vincentius*) III,6,1,2.
Tuſcanus (*Angelus*) II,4,1,16.
Twaites (*Eduardus*) I,7,2,21.
Tzetzes (*Johannes*) I,4,6,5. I,7,1,5.
(*Iſaacus*) I,7,1,5.
I,7,2,22.

VAldes (*Johannes de*) I,6,4,24.
Valdus (*Auguſtus*) I,1,25,24.
Valentia (*Gregorius de*) II,1,14,45.
Valentinus (*Baſilius*) I,1,9,25.
II,2,1,6. II,2*,37,2.
Valerianus (*Johannes Pierius*) I,4,2,1.
Valeſius (*Hadrianus*) I,4,14,12.
I,5,1,14.
(*Henricus*) I,4,14,12. I,5,1,14.
I,4,7,5.
Valla (*Laurentius*) I,4,10,6.
Valla (*Gothofredus à*) I,1,18,6.
III,5,1,11.
(*Petrus de la*) I,4,5,9. II,2,2,7.
II,2,5,7. II,4,1,13.

Vallius (*Paulus*) II,1,14,30.
Vanius (*Julius Cæſar*) I,18,17. II,1,11,4.
III,5,1,9.
Varentius (*Auguſtus*) I,4,5,3.
III,6,2,2.
(*Bernhardus*) II,2*,18,3.
II,4,1,10. III,2,1,6.
(*Henricus*) II,1,15,16.
Varinus (*Julius*) I,1,21,98.
Vaſarus (*Georgius*) I,1,19,70.
Vasquez (*Ferdinandus*) III,6,8,4.
(*Gabriel*) II,1,14,42.
Vatablus (*Franciſcus*) II,1,11,20.
Vavaſſor (*Franciſcus*) I,1,23,18. I,4,9,19.
I,6,1,17. I,6,3,9. I,7,1,3. & 12.
I,7,3,3. & 8.
Vayerus (*Mottæus*) I,1,3,8. I,1,15,25.
I,2,9,28. III,4,1,2.
Ubaldus (*Gvidus*) II,4,1,15.
Ubelius (*Stephanus*) I,6,1,23.
Vecchiettus (*Hieronymus*) III,4,1,5.
Vechnerus (*Daniel*) I,3,10,47.
I,4,6,14.
Vectianus (*Jacobus*) I,1,24,91.
Vedelius (*Nicolaus*) III,5,1,26. & 32.
Vega (*Lupus Felix de*) I,7,1,8.
Velaſcus (*Petrus*) III,6,3,10.
Veldhuſen (*Lambertus à*) III,5,1,8. & 29.
III,6,1,8.
Velenus (*Ulricus*) III,5,1,27.
Velſchius *vid. Welſchius*
Velſerus (*Marcus*) I,1,7,25.
I,1,18,67.
Velthemius (*Valentinus*) III,6,1,5.
Verdierius (*Antonius*) I,1,16,23.
I,1,18,10. & 21. I,4,4,10,15. &
17. I,4,7,11. III,4,1,8.
(*Claudius*) I,1,6,13. I,1,16,23.
I,4,14,3. I,7,3,20.

Verelius (*Olaus*) II,1,1,13.
Verulamius (*Franciſcus Baco*) I,1,2,3. I,1,14,12. I,2,7,45. & 93. II,2,1,2, & 18. II,2*,5,1. & 4. II,2*,20,23,3. II,2*,32,3. II,2*,32,5. III,1,1,5. III,2,1,21. III,3,1,3. III,6,1,2.
Uffelmannus (*Henricus*) III,6,1,8.
Ughellus (*Ferdinandus*) III,4,1,18.
Vicomeratus (*Franciſcus*) II,1,11,6.
Victoria (*Franciſcus*) II,1,14,23. & 41.
Vida (*M. Hieronymus*) I,7,3,8. II,2,*,45,8.
Vieta (*Franciſcus*) II,4,1,5.
Vigelius (*Nicolaus*) III,6,5,3. III,6,6,3. III,6,7,15. III,6,8,4.
Vignerius (*Blaſius*) I,1,11,17. II,2,4,4.
Vigerus (*Franciſcus*) I,4,6,10.
Villafanus (*Stephanus Lamberto*) I,1,9,20. I,6,3,11. I,7,3,3.
Villavincentio (*Laurentius à*) I,6,4,6.
Vincentius (*Petrus*) I,2,2,26.
Vindingius (*Eraſmus*) I,4,5,7.
Vineis (*Petrus de*) I,1,24,137.
Vinetus (*Elias*) I,1,14,15.
Vinnius (*Arnoldus*) III,6,4,4. III,6,7,3. III,6,8,4.
Viottus (*Bartholomæus*) II,5,1,4.
Virdungus (*Michael*) I,6,3,3.
Vitalis (*Hieronymus*) II,4,1,4.
Viterbienſis (*Annius*) I,1,6,33.
Vives (*Johannes Ludovicus*) I,6,1,20. II,1,13,1. III,1,1,8.
(*Ludovicus*) I,1,2,10. I,2,2,34. II,1,12,1. II,1,13,4. II,5,1,8. III,5,1,7.
Vizzanius (*Carolus Emanuel*) II,2*,11,7.
Ulitius (*Johannes*) I,4,12,12.
Voetius (*Gisbertus*) I,1,21,30. II,1,15,6. II,2,17,1. II,2*,12,1. III,5,1,9. & 13,25. & 27.
Vogelius (*Ezechiel*) I,2,10,33.
Voglerus (*Valentinus Henricus*) I,1,16,3. I,2,2,35. III,7,1,3.
Vogtius (*Gothofredus*) II,2,2,10. II,2*,15,3. II,2*,27,5. & 9.
Volaterranus (*Raphael*) I,7,2,1.
Vollandus (*Johannes*) I,1,21,78.
Vorſtius (*Conradus*) III,5,1,24.
(*Johannes*) I,1,21,90. I,4,9,17. II,2*,45,2.
Voſſius (*Dionyſius*) I,6,3,6.
(*Gerhardus Johannes*) I,1,18,59. I,1,21,29. I,4,4,9. I,4,8,14. I,4,9,4. & 17. I,4,10,8. I,6,1,22. I,7,1,17. I,7,2,1. II,1,1,4. II,2*,30,3. II,4,1,1. II,5,1,2. III,4,1,1. & 3. III,6,7,16.
(*Iſaacus*) I,1,7,65. I,1,9,10. I,4,4,10. I,4,6,17. ſeqq. I,4,12,11. I,7,1,14. II,2,6,6. II,2*,5,3. II,2*,18,6. II,2*,20,5. III,5,1,5.
Uppendorffius (*Johannes*) I,2,6,79.
Urbanus *Bellunenſis*, I,4,6,7.
Urſatus (*Sertorius*) I,4,2,3.
Urſinus (*Benjamin*) II,4,1,5.
(*Fulvius*) I,7,2,25. III,6,3,1.
(*Johannes Henricus*) II,1,1,12. II,2,4,5. II,2*,40,4.
Urſtiſius (*Chr.*) III,6,9,2.
Urſus (*Aurelius*) I,7,3,4.
Vultejus (*Hermannus*) III,6,5,5. III,6,7,15.

WAgenſeilius (*J. Chriſtophorus*) I,4,5,5. I,4,6,2. II,2*,20,9. III,1,1,9. III,3,1,3. III,5,1,21. III,6,2,1.
Wagnerus (*Tobias*) II,2*,12,9. II,3,1,9.
Wallisius (*Johannes*) I,4,1,5. I,4,4,19. II,1,13,13. II,2,1,14. & 15. II,2,15,4. II,2*,10,2. II,2*,19,4. II,2*,20,3. & 4. II,4,1,6. & 15.
Wallius (*Jacobus*) I,2,16,21. I,7,3,9.
Waltonus (*Brianus*) I,4,1,4. III,5,1,14.
Wardus (*Sethus*) II,1,15,15. II,2,1,15. III,1,1,4.
Warner (*Levinus*) I,1,21,113.
Waſmuthus (*Matthias*) I,2,6,65. I,4,5,3. III,5,1,14.
Watſonus (*Michael*) I,1,21,52. II,1,12,3. II,2*,27,12. II,2*,47,4.
Webbe (*Johannes*) I,4,3,2.
(*Joſias*) I,7,1,19.
Webſterus (*Johannes*) II,2*,29,4.
Weckerus ((*Johannes Jacobus*) II,2,2,11.
Wedderkopff (*Gabriel*) II,1,6,3.
(*Magnus*) III,6,7,15.
Wedelius (*Georgius Wolffg.*) II,2*,43,2.
Wehnerus (*Paulus Matth.*) III,6,6,2. III,6,11,2.
Weigelius (*Erhardus*) I,2,7,11. II,5,1,4.
(*Valentinus*) II,1,15,16. III,5,1,36.
Weinrichius (*Martinus*) II,2*,2,4.
(*Melchior*) I,7,1,19.
Weinsheim (*Stanislaus Minck a*) II,5,1,6.
Weiſius (*Chriſtianus*) I,6,1,32. I,6,3,12.
Wellerus (*Jacobus*) I,4,6,14.
Welſchius (*Georgius Hieronymus*) I,1,6,38. I,1,21,39. I,1,21,64. I,3,5,16. II,2,2,8. II,2*,3,5. II,2*,8,7.
Wendelinus (*Marcus Fridericus*) I,2,10,41. I,4,9,10. II,2,2,11. II,2*,20,5. & 9. III,1,1,3. & 6. III,2,1,3. III,5,1,32.
(*Gothofredus*) I,4,4,9. II,2*,12,4. III,6,6,2. III,6,7,16.
Werdenhagen (*Johannes Angelius*) I,1,10,28. III,5,1,36.
Weſenbecius (*Matth.*) III,6,7,4. & 9. & 15.
Wetſtenius (*Joh. Rudolphus*) I,4,6,18.
Whear (*Degorius*) III,4,1,2.
Whitlock (*Richardus*) I,6,4,19.
Wichelmannus (*Hartwig*) II,5,1,3.
Widerbrancus (*Fridericus*) I,2,2,26.
Widlerus (*Marcus*) I,4,4,5.
Wierus (*Johannes*) II,3,1,15.
Wilckius (*Johannes*) I,4,2,4. & 5. II,2,1,15.
Willichius (*Jodocus*) I,2,2,26. I,3,2,4. I,4,4,4.
Williſius (*Thomas*) I,4,2,4. II,2,1,4. & 15. II,2*,6,9. II,2*,8,6. II,2*,47,3.
Winckler (*Paulus*) I,1,21,110.
Wickelmannus ( ) I,2,6,48.
Winſemius (*Pierius*) I,6,3,6. I,7,3,8 & 9. & 17.
Winſtanleus (*William*) I,1,19,68.
Wirdigius (*Sebaſtianus*) I,1,11,14. II,2*,17,3.
Wiſſenbachius (*Joh. Jacobus*) III,6,4,2. & 8. III,6,7,6. & 9.

Witta-

Witrackerus (*Gvilhelmus*) III,5,1,24.
Witte (*Henningus*) I,1,18,52. III,5,1,30.
(*Johannes de*) III,2,1,17.
Wolfius (*Hieronymus*) I,2,2,25.
I,6,2,8.
Wolzogenius (*Ludovicus*) I,6,4,3.
II,2,17,1. III,5,1,11.
Wood (*Antonius*) I,1,4,15.
I,1,16,75. I,1,18,44.
II,1,8,1. II,1,13,12.
II,1,14,12. II,2,12,6.
III,6,4,3.
Wormius (*Olaus*) I,4,3,3. II,1,1,13.
II,2*,29,4.
Wouvverius (*Johannes*) I,1,1,18.
I,1,24,76. I,4,1,1. &2.
I,4,7,1. I,4,12,9. I,5,1,2.
I,6,3,6.
Wreen (*Chriſtophorus*) II,2,1,15.
(*Matthæus*) II,2,1,15.
Wundſchius (*Joh. Wilhelmus*) III,3,1,4.
XYlandes (*Gvilhelmus*) I,4,11,15.
ZAbarella (*Jacobus*) II,1,14,63.
Zacchias (*Paulus*) III,6,8,5.
Zanardus (*Michael*) II,1,14,20.
Zura (*Antonius*) II,3,1,3.
Zaratinus (*Johannes*) I,7,3,4.
Zaſius (*Uldaricus*) III,6,7,15.
Zehnerus (*Joachimus*) I,1,21,91.
Zeidlerus (*Melchior*) I,6,4,4.
II,5,1,4.
Zeilerus (*Martinus*) I,1,18,59.
I,1,24,72. II,4,1,2.
III,4,1,2.
Zevecotius (*Jacobus*) I,4,13,13.
III,2,1,12.
Zieglerus (*Caſpar*) III,6,1,5. &8.
III,6,7,17.
Zimmermannus (*Matthias*) I,1,6,37.
Zinzerlingius (*Joh. Bernhardus*) I,4,4,8.
Zoucheus (*Ricahrdus*) III,6,1,6. &8.
Zucchi (*Bartholomæus*) I,1,24,125.
(*Nicolaus*) II,2*,32,2.
Zwelferus (*Johannes*) III,7,1,7.
Zwichemus (*Viglius*) I,1,24,136.
III,6,4,11.
Zwingerus (*Jacobus*) I,4,6,16.
(*Theodorus*) I,1,21,23.
III,1,1,1.

INDEX-

INDEX II. RERUM.

Primus Numerus major TOMUM, ſecundus minor LIBRUM TOMI, tertius CAPUT LIBRI, quartus PARAGRAPHOS denotat. Aſteriſci Nota (*) partem ſecundam lib. II. Tom. II. indicat.

A.

ABrahami *è Porta Leonis Dialogi de Auro recenſentur.* II, 2*, 35, 3. *liber, Sepher jetzira, i. e. liber formationis apud Judæos circumfertur* I, 1, 10, 23. *variis Commentariis illuſtratus, ib.*

Rogeri janua, vid. Rogeri.

ab Abrahamo *an libri ſcripti ſint & extent.* I, 1, 6, 23.

cenſentur oriundi Bramines. vid. Bramines.

Academia *della Leſina, ſ. ſubula, Florentiæ* I, 1, 14, 35. ſeqq.

Veneta, à quo inſtituta, II, 1, 11, 18. *edidit Explanationem novam Topicorum Ariſtot. & librum de fluxu refluxu maris,* ib.

Univerſalis Philadelphica. vid. Samaritanorum.

Academiæ *à Carolo M. primitus inſtitutæ* I, 1, 14, 10.

Eruditorum ad priſcæ doctrinæ collapſæ reſtitutionem Romæ primùm inſtitutæ ſunt ſub Paulo II. Pontifice. I, 1, 14, 15.

Italicæ, & quidem

Florentinæ, I, 1, 14, 28. ſeqq.

Neapolitanæ, I, 1, 14, 31. ſqq. II, 2, 1, 16.

Patavinæ, I, 1, 14, 27.

Romanæ, I, 1, 14, 16. ſeqq.

Venetæ, I, 1, 14, 25. ſeqq.

& plures, I, 1, 14, 34. *ex his multi prodierunt egregii libri, quorum exigua apud nos eſt notitia,* I, 1, 18, 29. *de illis Hiſtorica quædam notantur,* II, 1, 11, 18.

Naturæ Curioſorum durius Judicium experiuntur. II, 2, 1, 16. II, 2, 2, 9.

Oxonienſis hiſtoria ab Antonio Wood eſt deſcripta, I, 1, 16, 75. ſeq. III, 6, 4, 3.

Pariſienſes, vid. Gallorum

Academiarum *Cognomina & tituli varii inquiruntur à Joh. Ferro* I, 1, 14, 37. *multis diſplicent & ridentur,* I, 1, 9, 26. I, 1, 14, 37. & 41. *inprimis Pinello.* I, 1, 9, 26. I, 1, 14, 37. *illarum Utilitas,* I, 1, 14, 38. *Fata* I, 1, 14, 39. *Forma, Leges, & Inſtitutio.* I, 1, 14, 40. *de illarum optimo ſtatu ſcripſit Edm. Richerius.* I, 1, 16, 74. *Pariſienſium fructus in augendis ſcientiis cur hactenus ſit exiguus.* I, 1, 14, 43.

In Academias *mali mores & vitia è Scholis propagantur.* I, 2, 2, 8. I, 2, 11, 1. ſeq.

ad illas lento gradu feſtinandum. I, 2, 10, 46. I, 2, 11, 5. ſeqq.

in Academiis *cur hactenus parum in rerum naturalium ſtudiis & Mathematicis effectum ſit.* I, 1, 14, 11. ſeqq.

in Academiis *Scholaſtica ſtudia haud negligenda.* I, 2, 11, 7. ſeqq.

de Academiis Galliæ *ſcripſit hiſtoriam du Boulay,* I, 1, 16, 72. *qui liber utilis-*

liſſimus habetur ex judicio Bailleti. ibid.
de Academicis antiquitatibus *ſcripſit quædã Conringius.* vid. Conringius. *Sed in ſpecialioribus deficit, in quibus hiſtoria Academiarum manca & ſterilis.* I, 1, 16, 72. *quæ opera à Viro prudenti & docto ſuſcipienda eſſet.* I, 1, 16, 73.
Academicis ſtudiis *quæ fundamenta ſubſternenda,* I, 2, 11, 19.
Academicorum *honorum facilis collatio taxatur.* I, 2, 11, 22.
in mores cenſura quorundam acerbior, I, 2, 11, 2. ſeq.
Acarus II, 2*, 14, 3.
de Accentibus *Græcis Scriptores recenſentur,* I, 4, 6, 17.
Acciajoli (*Donati*) *in Ariſtot. libri, ceteraque ejus ſcripta adducuntur,* II, 1, 11, 24.
plagium notatur, II, 1, 11, 24.
Accorombonus *multa ſcripſit in Ariſtot.* II, 1, 11, 24.
Achillis (*Alexandri*) *liber Germ.* von den Grund-Urſachen der Erdbebungen *breviter recenſetur* II, 2*, 26, 2.
Acroamatica *methodus* I, 2, 7, 48. & 102.
Acta *Eruditorum Lipſienſium* I, 1, 16, 42.
Hafnienſia II, 2, 1, 16. II, 2, 2, 9.
Actorum publicorum *conſervatio & cuſtodia prima Bibliothecarum occaſio fuit,* I, 1, 3, 11. I, 1, 6, 8.
apud Chinenſes unica cura fuit. I, 1, 3, 12.
Collectio, Politices Studioſo magnoperè proficua. I, 1, 19, 27.
Cuſtodes apud Romanos. I, 1, 6, 5. & 8.
MSStorum de Statu Germanico magnus in Bibliothecâ Guelferbytanâ numerus ſervatur, I, 1, 7, 49. I, 1, 3, 16.
Acuſtica *eſt pars Muſicæ* II, 4, 1, 10.
Adagia *Anglica* I, 1, 21, 106.
Arabica I, 1, 21, 113.
Belgica I, 1, 21, 102.
differunt à gnomis I, 1, 21, 63.
excerpta ex Horat. lib. 1. ſat. 1. I, 3, 6, 32.
ex Virgilii Eclog. 1. I, 3, 6, 29.
Gallica I, 1, 21, 101.
Germanica qui congeſſerint. I, 1, 2, 110.
Græco-Latina Mich. Apoſtolii I, 1, 21, 87.
Græcorum collecta publicavit Andr. Schottus cum notis I, 1, 21, 85.
Hebræa, argutæ & multæ ſapientiæ reconditæ I, 1, 21, 89.
Hiſpanica I, 1, 21, 103.
ex Homero collegit Jacobus Duportus I, 1, 21, 15. *è Virgilio Valentinus Rotmarus,* I, 1, 21, 81. *it. Barlandus & Hier. Clocius,* I, 1, 21, 82.
Italica argutiſſima I, 1, 21, 96. ſeq.
qui collegerint I, 1, 21, 97. ſeq.
ex Juvenali & Horatio utiliter quoque colligi poſſunt, I, 1, 21, 82.
Omnium gentium omnibus non conveniunt I, 1, 21, 86.
Perſica I, 1, 21, 113.
Ratione uſus & finis tantùm conveniunt. I, 1, 21, 65.
Sacra V. & N. T. nondum dignè ſatis excuſſa, I, 1, 21, 88. *qui ſcripſerint* I, 1, 21, 89. ſeq.
ex Adagiis *meris conſcriptæ Epiſtolæ & Oratiunculæ,* I, 1, 21, 109.
Adagiorum *Collectanea quomodo inſtituenda* I, 3, 6, 25.

Collector primus fuit Eraſmus Roterodamus. I,1,21,67. *defenditur bis contra Cælium Rhodiginium & Verdierum.* I,1,21,68. & 69.
Colligendorum ſtudium eſt neceſſarium, & maximi uſus, I,1,21,62. & 66. & 99.
Corpus Harmonicum promiſit Kuhlmannus. I,1,21,65. I,2,5,64. & 70.
Opus Panglottum promiſit Welſchius. I,1,21,64.
Scriptores plures referuntur. I,1,21,113.

Adamas *Regis Angliæ mirabiliter lucens & ſcintillans* II,2*,14,7. *ob raritatem pretioſus* II,2*,33,4.
Adami (*Melch.*) *Vitæ Doctorum Germanorum*, I,1,18,51. I,1,17,11. I,1,19,49.
Adamo *literarum inventionem quidam tribuunt.* I,4,1,10.
ſtaturam ingentem tribuunt Rabbini. II,2*,2,6.
Adamum *Androgynum fuiſſe quidam cenſuerunt,* II,2*,2,7.
Adamus *an tabulis conſignârit Creationis initia hominis lapſum, & promiſſionem Divinam*, I,1,6,16.
Adſvefactione *corporis motus, affectus, &c. ad miraculum usque coërceri poſſunt,* I,2,3,3. ſeqq.
de Adverbiis *quinam ſcripſerint,* I,6,1,23.
Adverſaria *de omnibus, quæ legimus, audimus, videmus, cogitamus ſunt paranda,* I,3,1,22. I,3,13,5. ſeqq.
magis ſunt neceſſaria quàm excerptorum libri. I,3,1,27.
quaſi ephemeridem, excerpta, Calendarium, & codicem, more mercatorum, dixeris I,3,1,26.
Adverſariorum *utilitas exemplis oſtenditur.* I,3,1,23. ſeqq.
de Advocatis *effatum Denaiſii* III,6,7,7.
Ægineta *à Scaligero correctus fuit in Bibliotb. Gudianâ* III,7,1,2.
de Ægrotorum *juribus quinam egerint,* III,6,8,5.
Ægyptiæ *Bibliothecæ antiquæ & magnificæ* I,1,6,30.
Ægypti *fœcunditas non à ſolâ Nili aquâ* II,2,10,1.
Ægyptii *aquam omnium rerum principium eſſe ſtatuerunt* II,2,10,1.
in Principibus ſuis erudiendis diligentiſſimi fuere I,2,2,2.
libros ſacros ſtudioſè occultabant, I,1,10,8.
Sacerdotibus commiſerunt acta publica literis conſignanda I,1,3,12.
etiam librorum curam I,1,6,3. & 30.
ab Ægyptiis *ad Græcos multa naturæ arcana venerunt* I,1,6,30. I,1,10,6. II,2,4,2.
Ægyptiorum *Doctrina Theurgica arcanis plurimis referta.* I,1,10,6. & 8.
erat Hermetis ſ. Mercurii columnis conſignata. vid. Hermes.
Doctrinam & Philoſophiam quinam deſcripſerint. II,2,4,1.
plus juſto extenuavit Conringius. II,2,4,1.
Hieroglyphica. vid. Hieroglyphica & Literæ.
Leges recenſet Diodorus Siculus, & ex illo Praſchius. III,6,2,3.
Principia Phyſica latent. II,2,4,2.
Secreta Collegia I,1,13,3. ſeqq.
de Ægyptiorum *Philoſophiâ nihil certi colligi poteſt.* II,2,4,6.

Ælius Ariſtides *multas Orationes ſcripſit, libellos Rhetoricos, nec non Phyſicam.* I,6,2,16. *de illius arte dicendi judicium.* I,6,2,16.

Ælius Lampridius & Spartianus *Hiſtoriæ Auguſtæ Scriptores,* I,4,14,7.

Æquivocationum *doctrina Jeſuitica rejicitur,* III,1,1,12.

Aër *extrahi poteſt* II,2*,22,2.
gravis eſt II,2*,18,5.

de Aëre *diſcurſus* II,2*,19,5.

Aëre *vacuum ſpatium poteſt dari* II,2*,4,3.

Aërem *Deum, & omnium rerum materiam, ſtatuit Diogenes Apolloniates.* II,2*,18,1.
poſſe rerefieri & condenſari probant Obſervationes Varenii & Boylii II,*2,18,3.
pro tincturâ particularum terraquearum habet Hokius. II,2*,18,1.

Aëris *conſtitutio ſalubris & inſalubris unde.* II,2*,18,2.
& ætheris diſtinctio quomodo admitti posſit. II,2*,18,1.
gravitas variis modis exploratur II,2*,18,6.
rarefactio & condenſatio quomodo fiant, docetur II,2*,18,3.
ſiccitatem & humiditatem præſagiunt Hydroſcopia II,2*,18,9.
utilitates quibusdam experimentis ſpecialibus demonſtrantur. II,2*,22,2.

Aëromantiam *ad certitudinem perducendi conſilium datur.* II,2*,18,7.
edidit Mizaldus, vid. Mizaldus.

Aëronauticum *artificium* II,2*,22,2.

de Aëronautico *artificio judicium fertur.* II,2*,22,2.

Aëroſcopium *Voſſii ventos & tempeſtates præſagivit.* II,2*,18,6.

Æſchines *Demoſthene in dicendo fuit inferior.* I,6,2,7.

Æſchinis *exilium unde* I,6,2,7.
Orationes laudantur, earumque ditiones recenſentur. ib.
quarta Oratio, Deliacus inſcripta, falſo illi tribuitur, ib.

Æſchylus, *inter Tragicos Græcos primus, laudatur.* I,7,2,5.
multas Tragœdias, quarum paucæ ſuperſunt, ſcripſit, earumque emendationes, & editiones recenſentur. I,7,2,5.

Æſopi *fabulæ* III,1,1,5.

Ætatis *aureæ Scriptores recenſentur.* I,4,11,4. ſeqq.

Æthereorum *Academia Patavii à Scipione Gonzaga inſtituta.* I,1,14,27.

Æthici *Coſmographia commemoratur.* I,4,11,18.

Æthiopica *Abyſſinorum bibliotheca* 10000 *librorum, ficta & fabuloſa eſt.* I,1,6,26.

Affabilitas & *humanitas maximè animos allicit.* I,1,15,38. ſeq.

de Affectibus *animi latentibus conjectandis librum ſcripſit Scipio Claramontius.* I,1,15,55.
hominum doctrinam pleniſſimè tractavit Ariſtot. 2. Rhetor. c. 1 ſeqq. ibique Schraderus Comm. & alii, I,3,9,32. I,1,15,6. I,3,9,35.
Scriptores III,1,1,11.

Affectiones *Corporum, deque iis altercationes Peripateticorum* II,2*,3,1.

Affectus & *mores hominum varii recenſentur.* I,1,15,16.
exercitatione ad miraculum uſque coerceri poſſunt. I,2,3,5.

Affectuum & *morum imitatio Poetis ante omnia*

omnia convenit, I,3,10,29. *in hoc excellit Virgilius, & poſt hunc Ovidius.* I,3,10,30.
excerpta, vid. Excerpta.
noſtrorum cognitio, vid. Characteriſmus.
Affirmandi *vel negandi formulæ* I,3,7,19.ſ.
Agnellus (*Scipio*) *Doctrinæ Platonis de Ideis contra Ariſtotelem, propugnator fuit eximius* II,1,7,18.
Agricola (*Rudolphus*) *ex Italiâ in Weſtphaliam deductus, ludos literarios ibidem inſtituit.* I,2,2,14. *in libris ſuis de Inventione quasdam hypotheſes ponit, Ramiſticis ſimiles.* II,1,12,1.
Agricolæ (*Georgii*) *Scripta in Re Metallicâ laudantur.* II,2*,29,4.
de Agriculturâ *quinam ſcripſerint*, II,2*,2,7. II,2*,42,1.
Agri *fœcundatio quomodo fiat*, II,2*,41,3.
Agrippæ (*Henr. Cornelii*) *ſingularis ars* ὠκυμαθείας, I,1,12,3. I,2,7,55. *de Occultâ Philoſophiâ* II,3,1,12. *de Vanitate ſcientiarum liber.* II,1,16,1. I,2,9,1.
Aizema (*Leonis ab*) *lib. de Negotiis Belgii civilibus recenſetur* III,3,1,3.
Ἀκουστικὸν *inſtrumentum Hiſpanorū.* II,1,2,6.
Alberti *Magni vita rerum naturalium peritia*, πολυγραφία, *ſcripta genuina & diſcipuli recenſentur.* II,1,14,2.
Albertini *lib. de Transſubſtantiatione commendatur.* III,5,1,29.
Albertis (*Alberti ab*) *Theſaurus Eloquentiæ Sacræ & profanæ* I,6,1,17.
Albertus *Magnus iniquè Magiæ inſimulatur*, I,1,8,25. II,1,14,2.
Albini (*Conſtantini*) *Magia Aſtrologica recenſetur.* II,3,1,12.
(*Petri*) Meißniſche Berg-Chronick II,2*,29,4.
Alcæus *Staſiotica ſcripſit* I,7,2,12.
Alcaheſt, *liquor, Helmontio laudatur.* II,2,10,2.
Alciati *emblemata in magno pretio habita.* I,7,3,5. *illorum Interpretes & Commentatores* I,7,3,5.
Alcinoi *Introductio in Philoſophiam Platonis* II,1,7,2.
Alcman, *Poëta Lyricus, commemoratur*, I,7,2,12. *morbo pediculari periit*, ib. *ejus fragmenta collegit & edidit Stephanus* I,7,2,12.
Alcoranus *quid ſignificet* I,1,11,8. *ejus Verſiones pleræq; ſunt futiles.* III,5,1,22.
Aldrete (*Bernhardi*) *Origen, y Principio de la lengua Caſtillana recenſetur*, I,4,4,18.
Aldrovandus edidit *Dendrologiam* II,2*,40,4. *Hiſtoriam animalium* II,2*,46,1. *Muſæum metallicum*, II,2*,29,4. *Polygraphus fuit* II,2,2,10.
de Aleâ *Veterum quinam ſcripſerint.* I,5,2,12.
Alexander *Severus, Imperator, in Lario privato coluiſſe dicitur, Chriſtum, Abrahamum, Orphea, Apollonium*, I,1,13,18.
Alexandri *VII, Papæ, Poëmata laudantur.* I,7,3,9.
Alexandrinum *Muſæum*, vid. Muſæum.
Alfarabius *de Intelligentiis ſcripſit.* II,1,10,3.
Algebræ *Doctrina à Carteſianis exculta.* II,4,1,5. *Scriptores* II,4,1,5.
Alirunæ *Francorum, Gothorum & Septentrionis* I,1,10,18.

Alkindius *de gradibus rerum commentatus eſt* II,1,10,3
Allatii (*Leonis*) *Diſſ. Hiſt. de Erroribus magnorum Virorum in dicendo recenſetur.* I,6,1,30. vid. Leo Allatius
Allegationum *abuſus reprehenditur,* & *plures alii.* I,1,22,10. & 13. *hoc nomine JCti malè audiunt.* I,1,22,11.
Alliaco (*Petri de*) *Scripta enumerantur.* II,1,13,7.
Almaini (*Iacobi*) *Scripta habentur.* II,1,13,10.
Aloë *Gottorpienſis à Majore deſcripta.* II,2*,43,2,
Aloyſiæ *Sygææ nomine Satyra Sotadica falſo circumfertur.* I,1,8,30. ſeqq. *virtutes & laudes* I,1,8,31.
Aloyſii (*Petri*) *Encomium* I,6,4,13. *Epigrammata commendantur.* I,7,3,4.
Alphabetorum *variorum Collectores.* I,4,1,10.
Alſtedii *admiranda Mathematica.* II,4,1,3. *Chronologia* I,3,13,31. III,4,1,5. & 11. *Clavis artis Lullianæ* I,2,5,40. *Harmonia Philoſophiæ Ariſtotelico-Lullianæ* I,1,5,40, *Conſilium pro copiâ rerum & verborum per Alphabeta Lulliana recenſetur.* I,2,5,55. ſeqq. *commendatur* I,2,5,57. *diligentia in artibus mechanicis ad principia redigendis,* I,2,7,76. *Encyclopædia recenſetur.* I,2,7,74. ſq. *Encyclopædia Biblica.* I,2,7,79.
Alſtedius *magnus Raym. Lullii hyperaſpiſtes fuit,* I,2,5,40.
Altenburgenſis *Codex Chymicus,* vid. Chymia.
Altenſteig (*Johannes*) *ſcripſit artem Epiſtolandi, & de Vocabulis barbaris* II,1,13,19.
de Alteratione *Corporum multa inutiles Peripateticorum ſunt ſubtilitates,* II,2*,28,2.
Althamerus *in Scholiis ad Tacitū, Germanos antiquos Græcæ linguæ non omninò ignoros fuiſſe oſtendit.* I,4,4,4.
Altorfinorum *Philoſophorum labores in Ariſtotelem laudantur.* II,1,11,30. *à quonam publicati* ibid.
Alvarez (*Didaci*) *lib. de auxiliis divinæ gratiæ, liberi arbitrii viribus & libertate recenſetur.* II,1,14,56.
Ambitioſi & *philavtiâ infecti deſcribuntur.* I,1,15,11. ſeq.
Ambræ *natales referuntur* II,2*,37,4.
Ambroſii *tr. de locis, doctrinâ ac moribus Brachmanum, à Biſſæo editus.* II,1,1,10.
Americani *Auſtrales ab Ægyptiis, Septentrionales à Chinenſibus & Japonenſibus deſcendiſſe videntur.* I,1,5,25.
Americanis *per tactum curandi modus frequens eſt.* II,2*,8,6.
Amerpoel (*Joh. ab*) *in Carteſio Moſaizante Carteſiana principia cum Moſaicis confert.* II,1,15,11. II,2,3,4.
de Amicorum *Officiis ſcripſit Caſa.* III,1,1,8.
de Amneſtia *Diſſ. Böckleri.* I,4,12,5.
Amplificatio *Orationis in quo conſiſtat,* I,3,7,6. ſeqq. *per exaggerationem* I,3,7,26. *per* πλαγιασμὸν, περιβολὴν & πρόσληψιν, I,3,7,24. *exemplo ex Oratione Cic. pro Marcello docetur,* I,3,7,25. & 30. *per Synonyma* I,3,7,7. ſeqq.

Ampli-

Amplificatoria *excerpta*, vid. Excerpta.
Amyraldi, *aliorumque Reformatorum lites* III, 5, 1, 32.
Anabaptiſtarum *Annales Ottius publicavit.* III, 5, 1, 34.
Anacreontis *fragmenta collegit & edidit Stephanus* I, 7, 2, 12.
variæ editiones I, 7, 2, 12.
virtutes & vitia I, 7, 2, 12.
Ἀναγνῶσαι *Chriſtianorum* I, 1, 6, 2.
per Anagnoſtas *Loci Communes colligendi.* I, 1, 2-1, 12. I, 1, 22, 19.
Anagramma *ex nomine* Calepinus. I, 4, 9, 9.
Anagrammata *primus ſcripſit Auratus.* I, 7, 3, 6.
Anagrammatiſtarum *vulgus ineptiens exploſum.* I, 7, 3, 6.
Analogica *ars Knittelii* I, 2, 5, 45. *ad meditationum & rerum varietates maximè proficit.* I, 2, 5, 82. *explicatius proponitur ab Uldarico* Staudigl I, 2, 5, 52.
Anatomen *hominis deſcripſit Bartholini.* III, 7, 1, 4.
Anatomici *Scriptores* II, 2*, 46, 4.
Angeli *Caſii, Ducis aquæ Spartæ Romani, egregia Scripta.* I, 1, 14, 19.
Angelici *Aproſii Bibliotheca.* I, 1, 5, 14. I, 1, 14, 25.
de Angelutii *ſcriptis cenſura fertur.* II, 1, 8 4.
Angelus *Angelotus ob nimiam loquacitatem in converſatione moleſtiſſimus,* I, 1, 15, 43.
de Angeriani *Epigrammatibus judicium Gaddaii.* I, 7, 3, 4.
Angli *in aſcetico ſcribendi genere aliis ſunt ſuperiores* I, 6, 4, 18.
Angli (*Thomæ, Euclides Methaphyſicus* I, 2, 8, 5. II, 5, 1, 8.
Angliæ *Regum curationes per tactum* II, 2*, 8, 6.
Anglica *adagia.* I, 1, 21, 106.
gens in conſignandis ingeniorum monumentis negligens fuit. I, 1, 18, 41. ſeqq.
Societas regia. vid. Societas.
Anglicæ *Relationes, an Acta Societatis regiæ contineant* II, 2, 1, 16.
Anglicanæ *Eccleſiæ Schiſmata.* III, 5, 1, 36.
ſtatum deſcripſit Hornius III, 5, 1, 32.
Anglicorum *Scriptorum Compilatores Baleus, Pitſeus & Edu. Leigh.* I, 1, 18, 42.
in Scripturam Compilatores Crowæus & Anonymus I, 6, 4, 22.
Anglicum *Monaſticon* III, 4, 1, 18.
Anglorum *ambitio literaria inanis jactatur* II, 2, 1, 13.
Commercia III, 3, 1, 3.
plagiarii an ſint Galli I, 6, 4, 30.
Anguillarum *productio ope roris fieri poteſt* II, 2*, 27, 5.
de Animâ *mundi doctrina ſenſu Platonico rejicitur, ſaniori autem admittitur* II, 2, 11, 7.
Scriptores recenſentur II, 2*, 47, 6.
Vegetativâ ſententia Ariſtotelicorum exploditur. II, 2*, 40, 1.
Animæ *immortalitatem an crediderit Ariſtoteles, dubium eſt* II, 2*, 47, 6.
præexiſtentiam ſtatuunt Angli II, 2*, 47, 6.
propagationem per traducem defendere difficultate non caret. II, 2*, 47, 6.
ſedes eſt controverſa II, 2*, 49, 1.
probabiliter in glandulâ pineali, vel medullâ cerebri, ponitur. II, 2*, 49. 2.

Anima-

Animarum *poſt mortem in corpore exiſtentiam ſtatuit Marci* II,2*,1,8.
præexiſtentiam defendit Henr. Morus, II,1,7,19. II,2,11,10. *hanc impugnavit Jac. Thomaſius.* II,1,7,19. II,2,11,10.
transmutatio, vid. μετεμψύχωσις.
Animas *Materiales eſſe, & ſeipſas multiplicare, conjicit Fournenc*, II,1,14,51.
item Antonius Roccus. II,1,14,71.
Animalia *in tenebris lucentia.* II,2*,14,5.
in Animalium *Generatione ſcrutandâ Anatomicorum Obſervationes ſunt attendendæ.* vid. Generatio.
de Animalium *Hiſtoriæ univerſalis Scriptoribus quibusdam judicia habentur*, II,2*,46,1.
Animantibus *brutis rationem quidam tribuunt*, I,4,1,3.
de Animantium *brutorum animâ lites*, II,2*,45,4.
Animi *facultates quibusdam adminiculis excitandæ ſunt.* I,2,3,1. ſeqq.
de Animis *ſententia Stoicorum* II,2,8,4.
ſtultorum & ſapientum II,2,8,4.
Animoſorum *Academia Patavii ab Aſcanio Martinengo, Abbate, inſtituta* I,1,14,27.
Annianus *Breviarium Codicis Theodoſiani juſſu Alarici confecit.* III,6,4,5.
de Annis, *reliquisque temporibus, quinam ſcripſerint*, I,5,2,6.
Annius *Viterbienſis, Ordinis Prædicatorum, laudatur.* I,1,6,33. *edidit Beroſi libros, & Commentariis illuſtravit* I,1,6,33. *defenditur à Thomâ Mazzâ*, I,1,6,33. *à Poſtello lib. de Etruſcæ linguæ Origine* I,1,10,12.
de Anno *Novo gratulationes Poëticæ* I,3,12,19. ſeqq. & 26.
de Annulis *quinam ſcripſerint* I,5,2,9.
Anonymi *autores*, I,1,9,27. *à Literatis indagandi commendantur.* I,1,92,8.
Anonymi Anglici liber the Holy Duty of men, recenſetur, I,6,4,21. *Index Scriptorum Anglicorum, præcipue Moralium, ſuper V. & N.T.* I,6,4,22. *Lux Orientalis.* II,1,7,19. *de Varietate ingeniorum liber.* II,3,1,3. *Englands Treaſure.* III,3,1,3. *Ars rationis ad mentem Nominalium* II,1,3,2.
Belgici Anweiſung der heilſamen Politiſchen Gründe und Maximen der *Republique* in Holland. III,3,1,3.
Certamen ludicrum Homeri & Heſiodi, I,7,1,5.
Cometa malus Genius II,2*,24,3.
Deſcriptio Latina de Brachmanis. II,1,1,10.
Gallici Grammatica Latina laudatur, I,4,10,9. *lib. de la connoiſſance des bons livres &c. recenſetur, & Sorello attribuitur.* I,1,16,8. & 9. *lib. le Comte de Gablis, refertur.* II,1,7,14. *it. Ars cogitandi.* II,2,1,18. II,5,1,3. *de Origine fontium.* II,2*,20,8. *de arte Geomanticâ.* II,3,1,13. *Conſeill r d' Eſtat.* III,2,1,17.
Jeſuitæ Ethica & Politica Virgiliana III,2,1,21.
Indici, Theologia Indorum II,1,1,11.
Itali, collectio teſtimoniorum Gentilium de Chriſto, Trinitate &c. III,5,1,12.
Monumenta Regum Hungariæ I,6,3,13.
Politicus ſceleratus. III,2,1,4.
Suedici lib. de Inſtitutione Principis. III,2,1,15.
Anſeres *Scotici, Bernaclæ, veræ ſunt aves*, II,2*,44,5.

Antedi-

Antediluviana *Monumenta & libri.* I,1,6,15. ſeq.
Antediluviani *Monarchæ Ægyptiorum & Arabum.* I, 1, 6. 16.
de Antediluvianis *bibliothecis Diſſ.* I,1,17,9.
Antediluvianorum *Imperia Chaldæorum* I.1,6,16.
Anthologia *Maximi Planudis* I,7,2,26.
Antimonii *Conſtitutio, Uſus Chymicus & Medicus.* II,2*,37,2.
Currus triumphalis Valentini illuſtartus à Kerckringio, laudatur. II,2*,37,2.
de Antimonio *Controverſia forenſis fuit in Galliâ.* II, 2*,37,2.
de Antipathiis *& Sympathiis cenſura fertur.* II,2*, 8,3. *Generalia quædam notantur.* II,2*,8,10.
Antiphon *præclarus fuit Orator.* I,6,2,4.
Antiquaria *excerpta*, vid Excerpta.
Antiquarii *Scriptores recenſentur.* I,5,2,1,ſ.
ex Antiquitate *Eccleſiaſticâ contra Pontificios pugnandum.* III, 5, 1, 30.
Antiquitates *Convivales Stuckii* I, 5, 2,11.
de Antiquitatibus *Græcis Latinisq; Scriptores.* I,5,2,3. & 6.
Romanis quinam ſcripſerint. I,5,2,4.
Antiquitatum *Idea Hieron. Welſchii laudatur.* I, 1, 21,40.
patriarum ſtudioſiſſimi ſunt Sueci. II, 1, 1, 13.
Romanorum Compendia ſcripſere Muſenius & Cantelius, I,5,2,4.
Antiquorum *Contemtores & Vindices.* II,2,1,13.
de Antithetis *quinam ſcripſerint.* I,6,1,23.
Antonii, *Imperatoris, Opus τῶν εἰς ἑαυτὸν, hujusque editio, à Gatakero, procurata valdè laudatur.* I,1,22,2.II,1,4,4.II,2,8,1.
Antonius (*Nicolaus*) *Bibliothecam Hiſpanicam magnâ diligentiâ ſcripſit.* I,1, 8, 31. *qui liber recenſetur & commendatur.* I, 1, 18, 32.
Comœdiam Hiſpanicam ejusq; Inſtauratorem, Lupum Felicem de Vega, Græcis atque Latinis Comicis Tragicisve Veteribus minus rectè prætulit. I,7,1,8.
Apes *Literariæ.* I,1,15,15.
Aphoriſmorum *Scriptores.* III,2,1,14.
Aphrodiſæi *Comm. in Ariſt. Metaphyſ. ſuppoſititium eſſe judicat Scaynus.* II, 1, 14, 65.
Scripta in Ariſt. libb. recenſentur. II,1,9,3.
Aphthonii *Progymnaſmata, & de iis judicium.* I, 6, 1, 8.
Apis *anatomen ſcripſit Stellatus.* II,2*,45,8.
de iis librum paravit Schwammerdammius II, 2*, 45, 5. *illarum cultura & ortus* II, 2*, 45, 8. *earum reges, ſive ductores, ſunt fœminæ* II,2*,45, 5.
Apollinarii *Verſio Pſalterii laudatur.* I,7, 2, 27.
Apollodorus *antediluvianorum temporum Scriptor.* I,1,6,16.
Apollonii *Argonautica laudata ab his, culpata ab illis.* I,7,2, 18. *ejus Scholiaſtes.* I,4,6,5. I,7,2,18. *variæ ejus editiones.* I,7,2,18.
Thyanæi miracula, an magicâ arte patrata, an verò in Chriſtianorum invidiam conficta ſint diſquiritur. II,1,2,5. *Varia ejus miracula recenſentur.* ib.
Apollonius *Thyanæus cum Chaldæis & Braminibus Indis converſatus fuit.* I, 1, 13,15. ſeq. *ab his laudatur, culpatur ab illis.* I,1,13, 17. ſeqq.

17, ſeqq. *an arte quadam uno tempore pluribus in locis videre potuerit.* I, 1, 13, 25. *Collegium Gymnoſophiſtarum in Æthiophiâ adiit.* I,1,13,28.

Aproſii (*Angelici*) *elogium inſigne.* I,1,5,14.

Apuleji *Cenſores benigni & rigidi,* I,4,14,3.

Commentatores & Editores. I,4,14,3. II, 1,7,10.

ineptus ſermonis Character taxatur. I,4,14,3.

Aqua *cur non gravet ſub aquis ambulantem* II,2*,10, 2. II,2*,18,5.

divina inter μυςικῶ]α]α *Chymicæ artis refertur.* I, 1,11,53.

eſt fluida & humida. II, 2*,19,1.

eſt frigida. II,2*, 19,2.

eſt verum elementum. II,2*, 19, 1.

& terra ſunt prima elementa miſtorum. II, 2*,13,1.

marina ad ignem extinguendum minus apta. II,2*,20,2.

non eſt materia proxima metallorum. II,2*,35,1.

non eſt πρῶτον δεκ]ικὸν *frigoris.* II,2*, 19,2.

pura an detur, dubium eſt. II,2*,19,3.

pura ſi detur, ſalubris foret, non lethalis. II,2*,19, 3.

ſola ad omnium rerum principium non ſufficit. II,2, 10,2.

ſubterranea. II 2*,20,10.

ſubterranea præſentiæ Ventorum index, II,2*,32,4.

Vorticoſa. I, ,16,50.

Vulgaris impura. II,2*,19,1.

Aquæ *figuram falſo facit cubicam Hon. Fabri.* II,2*, 19,1,

frigidæ & ſtanni ſuſi inſociabilitas aſſeritur. II, 2, 1,6.

Maſculinæ guttam Nilum foecundare fingunt Rabbini. II, 2,10,1. II, 2*,27,4.

miſtio cum Corporibus eſt impervestiabilis. II,2*,19,4.

motus & gravidatio. II,2*,19,4.

ſupra-cœleſtes non dantur. II,2*, 11,10.

uſus mechanicus oſtenditur. II,2*,22,3.

Aquam *duplicem faciunt Rabbini.* II,2,10,1.

idem facit Paliſſy. II,2*,31,3. ſeq.

elementum unicum ſtatuit Helmontius. II,2*,13,9.

omnium rerum principium eſſe ſtatuere Thales Mileſius, Jonici, &c. II,2, 10,1. ſeq.

Aquarius (*Matthæus*) *ſcripſit Formalitates juxta doctrinam Doctoris Angelici.* II,1,14,5.

de Aquarum *Colore, pondere, aliisq; proprietatibus Obſervationes inſtituerunt Angli aliique,* II,2*,20,7.

per Aquas *abſque periculo ambulandi ars,* vid. Urinatoria.

de Aquis *Miſcellanea.* II,2*,20,11.

ſupra-cœleſtibus controverſia non eſt fori Theologici. II, 2*,11,10.

Aquinas (*Thomas*) vid. Thomas.

horribilibus à ſuis afficitur elogiis. II,1, 14,3.

Aquinatis *Vita & Opera horumque editiones recenſentur.* II, 1,14, 3.

de Ara *ſcripſit Bertholdus.* I,5,2,6.

Arabes *in Aſtrologiâ admodum curioſi fuerunt.* II,3,1.11.

Arabicæ *linguæ in vocibus eſt luxuries.* I,4. 5, 6. *Lexica* I,4,4,6. *uſus multiplex.* I,4,5,6.

Arabicorum *MSStorum conquirendorum ſtudium laudatur.* I,4,5,6.

horum æſtimium, à Conringio impu-

impugnatum, defenditur. ib.
Arabum *diligentia in Græcorum Scriptis, & ſpeciatim Ariſtotele, lingua ſua donandis, commendatur.* II, 1,10. 1. *quæ Verſiones plurimis tamen ſcatent* ψευδερμηνείαις, ibid.
libri ſunt præſtantes. III,5,1,22.
ſapientum collegia. I,1,13 30. ſeq.
Araneæ *aëreæ unde oriantur.* II,2*,45,8.
Aratus *Interpretes Græcos & Latinos habet.* I,7,2,20.
non omnibus Latinis vilipenſus. I,7,2,20.
Phænomena ſcripſit. I,7,2,20.
Arbores, *ope nitri, fertiliores reddi poſſunt.* II,2*,41,1.
quot modis propagari poſſint. II,2*,41,4.
de Arboribus *Scriptores recenſentur.* II,2*,40,4.
Arcana *Gentiliũ theurgica*, vid. Gentilium.
interrogandi arte haud rarò deteguntur. I,1,15,55.
majora Roſii ſunt: Motus perpetuus, ars transmutatoria, Medicina univerſalis. I,1,13,37. ſeqq.
minora Roſiana recenſentur. I,1, 13,44. ſeqq.
Naturæ non ſtatim pro præſtigiis habenda. I,1,13,21. ſeqq.
Roſiana plurima à Petro Mormio divulgata. I,1,13,35.
ſcientiarum ſummo olim ſtudio tecta. I,1,2,20.
ſtudiorum ſuorum ſibi quisq; ſervet, aliena autem, ſi poteſt, expiſcetur. I,1,15,29.
ob Arcana *ſecretiora, omnibus non propalanda, inter gentes moratiores Collegia fuere ſecreta.* I,1,13,1, ſeqq.
omnia erant ænigmatibus, fabulis, hieroglyphicis, mythologiis involuta, ib. §. 2.
Arcanas *ſcientias Græci Philoſophi ab Ægyptiis Sacerdotibus hauſerunt.* I,1,6,30.
Arcani *ſummi Phyſici cognitio non omnibus a Deo promittitur.* I,1,12,27. I,1,13,25. ſeq.
in Arcanis *credendis, vel non credendis, mediâ vitâ ſapientioribus incedendum.* I,1,10,3. I,5,1,13,16.
Archelaus, *vetus Philoſophus & Chymicus.* I,1,11,29.
de Archi-Cancellariis *Malincrot ſcripſit.* III,6,9,5.
Archiva *olim Chartaria, & Athenaica, vel Athenica dicebantur*, I,1,3,13. ſeq.
de Archivis *ſcripſit Bonifacius.* I,5,2,15.
Ardeliones *qui vocentur.* I,2,8,10.
Areſii *Arte di predicar bene.* I,6,4,7.
Lezzioni, Sermoni è Orationi diverſe. I,6,4,7.
Aretini (*Laurentii*) *epiſtolæ multum de ſtatu Curiæ Romanæ habent.* I,1,23,29.
Argenti *& ſtanni inſociabilitas aſſeritur.* II,2,1,6.
Argentum *vivum vulgare non eſt materia proxima metallorum.* II,2*,35,2.
quomodo differat à Mercurio Chymicorum. ibid.
Argillæ *in ferrum transmutatio, à Becchero credita, impugnatur.* II,2*,30,2.
Argumenta *Moralia*, vid. Moralia.
Argutiarum *intempeſtivi aucupes à variis ſalſè perſtringuntur.* I,6,3,8.
Arianiſmi *hiſtoriam quinam ſcripſerint.* III,5,1,33.
Aringhi *Roma ſubterranea, laudatur.* III,4,1,18.
Ariſtides, vid. Ælius.

Ariſtophanes *primus προσῳδίαν, accentus & Cola invenit.* I,1,7,10,&12.
Ariſtophanis *æſtimatores & contemtores.* I,7,2,8.
Comœdiarum editiones, emendationes & Scholia Græca. I,7,2,8.
Vitia & laudes. I,7,2,8.
in Ariſtotelem *notæ ineditæ Jungii commendantur.* II,1,9,1. II,2,12,2.
Ariſtoteles *antiquisſimus & præcipuus artis Poeticæ magiſter.* I,7,1,2.
defenditur contra Cenſores. I,7,1,2.
Ethicorum Princeps. III,1,1,6.
Logicam omnium optimè tradidit. II,5,1,1.
plagii reus eſt II,2,12,1.
Rhetorum Græcorũ Princeps. I,6,1,2.
triginta duos numeravit Jonsſius. I,1,9,5.
Ariſtotelica *Axiomata lib. 2. Rhetor. pro indagandis affectibus & moribus hominum commendantur.* I,1,15,6. *cum delectu tamen ſunt adhibenda, ne in loquacitatem deflectant.* I,2,5,18.
Philoſophia ab Alexandro Aphrodiſenſi reſuſcitata. I,1,2,10. *hactenus Monarchicâ ferme gaviſa auctoritate.* II,1,8,1. II,2,13,1. *olim maximè abominoſa.* I,1,2,10. *variè ab interpp. interpolata.* ibid. *cauſa eſt corruptionis Theologiæ Scholaſticorum* ibid.
Principia in Diſpp. Scholaſticis retineri poſſunt. II,2,19,4.
Trinitas, vid. Trinitas.
Ariſtotelicæ *methodi Sectatores.* I,2,8,1. ſeq.
Philoſophiæ Corruptelæ unde. II,2,12,5, &6.II,2,13,1. *illius termini in Academiis non temerè movendi.* I,2,11,28. *fata ejus varia Ioh. Launay expoſuit.* II,2,12,1.
Ariſtotelicorum *doctrina de qualitatibus exploditur.* II,2*,7,2. *& aliorum ſententiæ de coæternitate Dei & materiæ recenſentur & conferuntur.* II,2*,11,4.
Ariſtotelis *Analiticam male impugnat Nizolius*, vid. Demonſtratio.
antagoniſta inter Chriſtianos antiquisſimus eſt Juſtinus Martyr. II,2,12,10.
Commenta de Cœlo exploduntur. II,2*,12,1.
Commentatores II,2,12,4. *inter quos præcipuos Hon. Fabri* II,2,12,3.
de pietate adverſus Deum & homines librum ſcripſit Fortunus Licetus. I,1,24,7.
Editiones Parienſis ſunt optimæ. II,1,8,1.
Fortunam variam peculiari libro deſcripſit Joh. Launoy. II,1,8,2.
Impugnatores recenſentur. II,1,12,1. II,2,12,6. *& confutantur.* II,2,12,7.
Interpretes Arabici. II,1,10,1. *Græci.* II,1,9,3. ſeqq. *Latini.* II,1,11,1. ſeqq. II,2,12,6.
Interpretibus haud ſecurè fidendum. II,2,12,2.
librorum ἐξωτερικῶν & ἀκροαματικῶν diſcrimen ex Ferrarii lib. de ſermonibus exotericis addiſcendum. II,1,8,6. *Verſiones ineptæ Philoſophiam Scholaſticam ſunt enixæ.* II,1,8,1.
Mechanica, eorumque Commentatores. II,4,1,15.

nimius

nimius ſectator fuit Licetius. I,1,24,7.
Operum optima editio Caſaubonia- na. II,2,12,1.
Philoſophiam naturalem impugnavit Teleſius. II,2,13,2.
Poëtica ejusque Commentatores, Editores & Interpretes, I,2,16,6. I,7,1,3. *de his judicia Rapini & Daceri ſibi invicem contraria afferuntur.* I,7,1,3
Politica εὐμέθοδος. III,2,1,2.
Politicorum Commentatores optimi, III,2,1,2.
ſententia de æternitate mundi refutatur, II,2*,11,3.
ſententia de viâ lacteâ. II,2*,11,8.
tria rerum principia rejiciuntur. II,2,12,9.
Tyrannis in Philoſophos ſe priores, ſophiſticaq; contra illos diſputandi ratio. II,2,7,2. II,2,12,8. ſeq.
Vitæ Scriptores. II,2,12,1.
de Ariſtotelis *& Platonis Conciliatoribus judicium fertur.* II,1,7,17. *conſenſu & diſſenſu Scriptores recenſentur.* II,2,12,10.
Hiſtoria animalium judicium fertur. II,2*,46,1.
Interpretibus Græcis & Latinis cenſura generalis. II,1,9,1.
libris ac philoſophiâ Scriptores Hiſtorico-Iſagogici recenſentur. II,2,12,1. ſeq.
libris ſuppoſititiis ac metaphyſicis nonnullis Scriptis epiſtolam ſcripſit Eraſmus. II,1,11,32.
in Ariſtotelis *laudem Orationes Conringii.* II,1,11,32.
lectionem Iſagoge Piccarti laudatur. II,1,11,30.
libros Rhetoricos Comm. recenſentur. I,6,2,2.
Arithmeticæ *Scriptores.* II,4,1,5.
Arlenſis *(Petri) de Scudalupis Opis de Sympathiâ ſeptem metallorum, ſeptem lapidum, & ſeptem planetarum, plurima continent ſecreta.* I,1,11,11.
de Armillis *Veterum ſcripſit Bartholinus.* I,5,2,9.
contra Arminianos *quinam ſcripſerint.* III,5,1,32.
Arndius *(Johannes à, Paracelſiſmi ſuſpicione liberatur.* III,1,15,16.
(Joſua) Lexicon Antiquitatum Eccleſiaſticarum ſcripſit. III,4,1,16. *Manuale item Legum Moſaicarum.* III,6,2,2.
de Arniſæi *Scriptis judiciũ fertur.* III,6,9,6.
Arnobii *libri X. adverſus Gentes, eorumque editiones.* I,4,14,10.
ſtylus. I,4,14,10.
Arnobius *Lucretii imitator.* I,4,14,10.
Arnoldi Aſiatiſches / Africaniſches / und Amercianiſches Heydenthum *laudatur.* II,1,1,11.
Arretinus *(Franciſcus) formalitatum Scoti Collector.* II,1,14,10.
Arriaga *(Roderici de) Curſus Philoſophicus præ ceteris laudatur.* II,1,14,47. *Diſputationes Theologicæ in Summam Thomæ recenſentur.* ibid.
Ars *Analytica in methodo experimenta indagandi magnum uſum habet, ſed deſideratur.* II,2,1,18.
de ingenio hominum è ſcripturâ divinandi à Camillo tradita. I,4,1,10.
genium familiarem cognoſcendi ad magiam pertinens. II,3,1,14.

inventiva deſideratur. II,2,1,18.
liberos ſapientes gignendi, vid. Liberos
nihil credendi. III,5,1,11.
transmutatoria Roſii. I,1,13,40. ſ.
ad Artes *liberales junctim excolendas naturâ duce incitamur.* I,1,1,8.
vid. Polymathia.
Artibus, *ceu hominibus & imperiis, ſuus eſt ortus, ſuusque occaſus.* I,1,2,21.
Artis *Criticæ cum Grammaticâ cognatio & multiplex uſus.* I,5,1,1. *Scriptores Hiſtorici & Methodici recenſentur.* I,5,1,2.
eſt non ſemper artis, regulis inſiſtere. I,2,5,19.
& naturæ theatrum, vid. Naturæ.
Gymnaſticæ Scriptor eſt Mercurialis. I,5,2,12.
Poëticæ Scriptores enumerantur. I,7,1,12. ſeqq.
Artium *inventioni certæ revolutiones & periodi divinitus conſtituuntur.* I,1,12,4.
liberalium inter ſe quædam eſt cognatio. I,1,1,3.
mechanicarum ſcientia an Philoſopho ſit neceſſaria. vid Mechanicæ.
ſcientiarum & literarum fortuna plerumque à Regibus & Principibus dependet. I,1,2,17. I,1,14,1.
Artemidorus *de inſomniis, auguriis, & manuum inſpectione lib. edidit.* II,3,1,5.
Artificum, *architectorum, pictorum, &c. vitæ utiliter ſcribuntur.* I,1,19,69. ſ.
quod à Germanis malè negligitur. I,1,19,71.
Arty *de pidis admirandis ſcripſit.* II,3,1,4.
Aruſpicina *à quibus primùm excogitata.* II,2,6,6.
Aſcetici *Scriptores Hiſpanici recenſentur.* I,6,4,24. ſeqq.
Aſchamus (*Rogerus*) *Anglus, epiſtolas elegantes ſcripſit.* I,1,23,62.
Aſpaſii *Commentaria commemorantur.* II,1,9,7.
Aſperitas *deſcribitur.* II,2*,7,6.
Aſtris *duo contrarii motus abſurdè aſſinguntur.* II,2*,12,6. *illorum omnium nec figura eſt ſphærica, nec motus datur*, ibid. *horum in terreſtria influxus adſtruitur.* II,2*,12,9.
de Aſtris *ſententia Stoicorum.* II,2,8,3.
Aſtrologia *divinatrix phænomena naturalia haud parcè ſuppeditat.* II,2,1,24.
Genethliaca eſt mater plerarumq; artium divinatricium. II.2,1,12.
judiciaria à quibusdam impugnatur. II,3,1,9.
& quidem nimis rigidè à Salmaſio. II,3,1,9.
de principiis illius benignè judicatur. ibid. *à quibusdam defenditur, qui recenſentur.* II,3,1,10.
duxit doctrinam Magicam II,3,1,13.
Aſtrologica *Scripta antiquorum commemorantur.* II,3,1,11.
Ranzovii commendantur. ibid.
Specula, in quibus futura cernant, an fabrefieri poſſint. I,1,10,34.
de Aſtrologicæ *artis principiis, certitudine controverſâ, adverſariis & Patronis Phyſicis judicium fertur.* II,2*,12,9.
Aſtrologorum *temeritas culpatur.* II,3,1,2.
Aſtronomiæ *peritiam ex Lucano hauriri poſſe, contra Inſulanum negat Scaliger.* I,4,12,9.
Scriptorum præcipuus eſt Ricciolus. II,4,1,8.
Aſtronomica *Compendia quinam ſcripſerint.* II,4,1,8.
Aſtronomicorum *Syſtematum Scriptores, & no-*

& novorum inventores. vid. Syſtema.
Athei *à converſatione ſunt removendi.* I,1,15,18. *illorum Scripta primo loco inter damnatos libros numeranda* I,1,8,2. *quorum quædam minuta recenſentur,* I,1,8,16. III,5,1,11. *contra illos è Scripturâ S. fruſtra diſputatur,* III,5,1,9. *è Scriptis autem gentilium argumentum Hiſtoricum eſt efficaciſſimum* III,5,1,12.
Atheiſmi *calumnia multis familiaris.* I,1,8,14.
falsò accuſatur Galenus. I,1,8,13. *Thom. Browne.* III,5,1,10. *Jordanus Brunus* I,1,8,22. *Carteſius* II,1,15,6. II,2,17,1. III.5,1,6.
inſuſpicionem apud imperitos facilè incurritur. I,1,8,12.
propugnator Spinoſa. vid. Spinoſa.
Scriptores recenſentur. III,5,1,9.
Atheiſmum *Triumphatum ſcripſit Campanella.* II,1,12,4. III,5,1,9.
Atheiſtæ, *Vaninus, Pomponatius, Porcius, &c.* I,1,8,17. ſeqq. II,1,11,4. *ut & Autor libri hiſtoriæ populorum Severambes.* I,1,8,23.
Athenæum, *celebre Romæ auditorium.* I,1,3,14.
Ἀθηναΐκα *feſta.* I,1,3,14.
Athenienſium *jus.* III,6,2,4. *quinam illuſtrârint.* ibid.
Atomi *ex aliis coaluerunt elementis.* II,2,7,12.
per microſcopia conſiderari poſſunt. II,2*,3,5.
de Atomis *Doctrina Epicuri & Democriti.* II,2,7,7. II,2,18,3. *refutatur ex Franc. Job. Grandis diſſertatione* II,2,7,8. & 10. *ex hac doctrinâ fatalitas rerum omnium, aliaq́; profana Atheorum damata profluunt.* II,2,7,11. *utilis quidem ad Mixtorum naturam indagandam, non tamen ſola ſufficit.* II,2,19,5.
Doctrina inſignem habet uſum. II,2*,3,5.
quinam ſcripſerint. II,2*,3,5.
Atomorum *doctrinam in Experimentis ſuis profitentur moderni Angli.* II,2,7,13. *Carteſius & Boylius.* ibid.
exiſtentia contra Ariſtot. defenditur. II,2*,3,5.
motus confutatur è Cicerone aliisq́; II,2,7,10.
Avancinus *edidit Orationes, nec non Collecta e IV. Evangeliſtis de Vitâ & Doctrinâ Dom. noſtri Jeſu Chriſti* I,6,4,14.
in Poëſi Lyrica interdum illatinus, I,7,3,10.
Avaux, *Comes Legatus Reg. Gall. Gronovio pro Dedicatione Livii* 1000. *Imperiales dedit.* I,1,25,20. *Daventriæ pedes ad Gronovium, tum eloquentiam ibi docentem, ivit.* ib.
de Auctionum *Origine, ratione ac ſolennibus ſcripſit Rabirius.* I,5,2,15.
Auctores *finium regundorum cum Obſervationibus edidit Rigaltius.* I,4,14,25.
Græci cum delectu juventuti ſunt proponendi. I,4,8,13.
Homonymi. I,1,9,5.
illuſtrium Criticorum manu notati in pretio habentur. I,1,7,35. I,1,18,70.
Latini in certas ætates diſtinguuntur I,4,11,3.
de Auctoribus *judicia.* I,1,6,37. *haud rarò ſunt varia & diverſa.* I,1,22,16. ſeqq.

ſcribere periculoſa res eſt. I,1,16,10.
linguæ Latinæ, eorumq́ꝫ optimis editionibus, quinam ſcripſerint. I,4,11,1.
non eſt Judiciis graſſandum. I,1,24,12.
Auctorum *νοθείαν vel γνησιότητα, unde Critici judicent.* I,1,9,4.
notitia panglotta Welſchij. I,1,6,39.
quænam editiones optimæ. I,4,11,2.
de Auctorum *Veterum editionibus Gallicis judicium.* I,4,11,15.
in Auctorum *notitiam introductio.* I,1,16,1.ſ.
Auditus *arte juvari poteſt.* II,2*,47,3.
Avemanni (*Dan.*) *Hodegeta Horatianus.* I,4,11,15.
Averroës *omnia Ariſtotelis Opera ex Arabicâ in Latinam Lingvam convertit.* II,1,10,2. *ejusd. impietas notatur.* ibid.
Aves *venaticæ.* II,2*,46,3.
de Auguriis *ſcripſit Artemidorus.* vid Artemidorus.
Auguſtini (*Antonii*) *Dialogi de emendatione Gratiani laudantur.* III,6,7,14.
Lib. de Legibus & ſingulis Juris Conſultis commendatur. III,6,3,4.
Auguſtinus *αὐτοδίδακτος.* I,1,1,14.
Auguſtus, *Brunſvicenſis Dux, ob ſingularem βιβλιογραφίαν celebris.* I,1,3,22. *Bibliothecam locupletiſſimam inſtituit.* vid. Bibliotheca.
Avicennæ *Opera recenſentur.* II,1,10,3. *de eo ſiniſtrè judicat Rhodiginus.* ibid.
Avila (*Joh. de*) *inſignis in dicendo & ſcribendo efficacia laudatur.* I,6,4,26.
Aulici *ritus.* vid. Ritus.
Aurea *bulla eſt fundamentum juris Imperatorum & Principum.* III,6,9,2.
ejus commentatores. ibid.
poma vid. Ferrarius.
Aurelianenſis *parum feliciter Tacitum emendavit.* I,4,13,4.
Auri *naturam nemo capit.* II,2*,35,3. vid. *χρυσοπῆια.*
Auris *ſtructura à Folio delineata.* II,2*,48,3.
de Auro *ſcriptores recenſentur.* II,2*,35,3.
Aurum *admodum extenſibile eſt.* II,2,1,6.
de Auſonii *Latinitate & Poëſi judicia varia.* I,4,14,15. *editionum optima Tollii.* ibid.
Auſpicii *vox quid denotet.* I,3,4.13.
Auſtenii *tr. de arboribus frugiferis recenſetur.* II,2*,41,4.
Auſtriacæ *domus Cimelion, annulus aureus victoriæ futuræ prænuncius.* I,1,12,33.
Αὐτοδίδακτα ingenia quædam ſunt a naturâ I,2,1,17.
Αυτοδίδακτοι plerumque ſunt Novatores. I,1,1,15.
Αὐτοδιδάκτων Exempla. I,1,1,14.
Αὐτοχειρίαν certis caſibus licitam eſſe affirmavit Joh. Donne. I,6,4,18.
Axiomata *Logica Stahlius & Honoldus ſcripſerunt.* II,5,1,6.
Axiomatum *Practicorũ Scriptores* III,6,11,2.
Axorii *Inſtitutiones Morales laudantur.* II,1,14,61.

B

BAcchylides, *Poëta Lyricus, laudatur,* I,7,2.12. *exigua ejus fruſtula hodiè ſuperſunt.* ibid.
Baccius *Vinorum hiſtoriam natalem ſcripſit.* II,2*,42,2.
Bacharii *Flaviſſæ Poeticæ.* I,7,1,19.
de Bachovio *judicium fertur.* III,6,4,4. III,6,7,3,& 11.
Bachovius *jun. de variis juris Interpretationibus ſcripſit.* III,6,8,4.
Baco (*Rogerus*) *artis mnemonicæ beneficio triduam*

triduam informationem linguis addiſcendis præfixit. I, 2, 6, 67. ſq.
de Perſpectiva libros edidit. II, 4, 1, 9.
inventor pulveris pyrii fuit. II, 2*, 38, 3.
teſtatur Philoſophiam Ariſtot. à Scholaſticis corruptam. II, 2, 12, 6.
tradit artificium aëronauticum. II, 2*, 22, 2.
Vir ſubtiliſſimi ingenii. I, 1, 2, 12.
Baconis (Rogeri) libri cum Franciſcanorum bibliothecâ in Angliâ perierunt. I, 1, 5, 26.
Bælii (Petri) Novelles de la Republique des Lettres. I, 1, 16, 46.
Bailletus bibliothecæ Lamonianæ Bibliothecarius I, 1, 5, 13. I, 1, 16, 55.
in Germanos iniquior eſt. I, 1, 16, 56.
Vaſtum Opus ſcripſit ſub tit. jugemens des Scavans ſur les principaux ouvrages des Auteurs. I, 1, 16, 55. quod laudatur, & ejus Tom. Imus recenſetur. I, 1, 16, 56.
Bailii liber, Sapientia foris Prædicans, recenſetur. I, 6, 4, 9.
de Balænis, earumque capturâ. II, 2*, 46, 2.
Baldei (Jacobi) Odæ, libri de Vanitate mundi & de philomela. I, 7, 3, 10.
Balduini (Franciſci) Inſtitutio Hiſtoric. III, 4, 1, 3.
Juſtinianus & Conſtantinus M. III, 6, 4, 2.
(Friderici) Adventus Chriſti Typicus & Paſſio Typica laudantur. I, 6, 4, 23.
Baldus (Bernhard.) laudatur à Gaddio. I, 4, 11, 17. in omni genere carminum excelluit. I, 7, 3, 4.
(Camillus) de Divinatione Epiſtolari lib. ſcripſit. I, 4, 1, 10.
Balfourei (Robert.) libri enumerantur. II, 1, 14, 67.
Balzaci epiſtolæ laudantur. I, 1, 24, 24. ſeqq.
liber de Socratis vitâ recenſetur. II, 1, 3, 2.
lites cum Heinſio. I, 7, 1, 10. harum arbitrium ſibi ſumſit Salmaſius. ibid. de illis judicia. ibid.
Socrates Chriſtianus. II, 1, 3, 3.
de Balzaco varia judicia. I, 1, 24, 27. ſeq.
Balzacus adverſus Howelium, Anglum, defenditur. I, 1, 24, 26.
Bangii (Thomæ) Cælum Orientis alio titulo excuſum. I, 4, 1, 10.
Obſervationes Philologicæ laudantur. I, 4, 10, 8.
Sententia de literarum origine. I, 4, 1, 10.
Bannez in nonnulla Theologiæ Thomæ ſcripſit, atq; inſtitutiones minores Dialecticas edidit. II, 1, 14, 21.
Baptiſtæ (Joſ.) epigrammata celebrantur. I, 7, 3, 4.
de Baptiſtæ Poëmatibus cenſura fertur. I, 7, 3, 8.
de Barbâ quinam ſcripſerint. I, 5, 2, 9. II, 2*, 47, 5.
Barbara ſecula priſtina quædam acuta ingenia tulerunt. I, 1, 2, 11. ſeqq. ceſſaverunt tandem literis renaſcentibus. I, 1, 2, 15. ſeqq.
Barbari (Dan.) Comment. in Porphyrii Iſagogen. II, 1, 11, 11.
Barbaries Magnatum ſocordiâ & hominum pravâ indole hodie ferè reducitur I, 1, 2, 17.
Seculorum priſtinorum. I, 1, 2, 10.
Barbarorum hominum ſtribliginem eleganter depinxit Uldar. Huttenus in Epiſt. Obſcur. Virorum. I, 1, 23, 43.
Barboſæ Axiomata à Tabore ſunt locupletata III, 6, 6, 4.
liber de jure Eccleſiaſtico ab alio ſcriptus eſt. I, 1, 9, 19.

Barclaji *Argenis & Euphormio.* I,7,3,20.
Argenida continuavit Mouchenbergius. I,7,3,20.
Hiſtoria Europæ tantùm eſt affecta. III,4,1,7.
Barlæi *Epiſtolæ ob argutias & urbanitatem lectu dignæ.* I,1,24,56. ſeq.
Genus dicendi. I,6,3,4.
Mercator ſapiens. III,3,1,5.
Barlæus *miſerè periit.* I,1,15,12. I,1,24,55.
Philoſophus & Poëta præſtantiſſimus fuit. I,1,24,55.
Poëta fuit Claudianæus. I,7,3,8.
Barlatſervant *apud Hiſpanos quis* I,2,3,22.
Baronii (*Bonav.*) *Poëmata certâ lege laudantur.* I,7,3,8.
Stylus improbatur. I,6,3,2.
(*Cæſ.*) *Annales, eorumq; Continuatores, Epitomatores, Adverſarij & Hyperaſpiſtæ,* III,4,1,12. *illos omnium optimè continuare potuiſſent Blondellus & Caſaubonus* ibid.
Fraudes circa Patrum Opera conſpiciuntur in ejus Annalibus. III,5,1,28.
Baroſcopia *à Torricellio ſunt inventa.* II,2*,18,6. *illorum variæ ſpecies ac phœnomena.* ibid.
Barthii *Adverſaria deq; illis judicium.* I,5,1,10.
Sententia de plagio Scaligeri eſt falſa. I,7,1,6.
Stylus. I,1,23,46
in Barthium (*Caſp.*) *horrendum mendacium.* I,1,15,56.
Bartholini (*Eraſmi*) *Diſſ. de arcanis ſcientiarum laudatur.* I,1,2,20.
Diſſ de conſuetudine I,2,3,12.
lib. quæſt. XIII. *Acad. de Naturæ Mirabilibus.* II,2,2,11.
panegyricus in Nuptias Chriſt. Alb. & Fridericæ Amaliæ. I,6,3,6.
tr. de pulmonibus recenſetur. II,2*,47,3.
(*Thomæ*) *Anatome.* III,7,1,4.
Carmina commendantur. I,7,3,17.
Catalogus Danorum Scriptorum imperfectus eſt. I,1,18,46.
Comm. de libris legendis recenſetur. I,1,16,7.
Comm. in Celſum laudatur. I,4,12,7. III,7,1,2.
epiſtolæ. I,1,24,16. II,2,2,6.
liber de luce animalium. II,2*,14,5.
Orationes. I,6,3,3.
Sententia de Cometis. II,2*,24,3.
Bartoli (*Dan.*) *Character hominis literati recenſetur.* I,1,16,67.
Geographia Moralis laudatur I,6,4,15. III,1,1,5.
Bartoloccii *Bibliotheca Rabbinica.* I,1,6,29. I,1,10,23. I,4,5,5.
Bary (*Renatus*) *edidit librum la Rhetorique Francoiſe.* I,6,1,31.
Baſilicorum *libri qui nam,* III,6,4,11. *illorum ut & editionum eorum hiſtoria.* ib. *eorum Verſio Latina Cujatii tantùm eſt affecta.* ibid. *unde deſumti & cur confecti.* ibid.
Baſilii (*Valent.*) *Chymici, nomen, verum an fictum ſit.* I,1,9,25. *liber de incrementis & decrementis metallorum.* ib. *Currus triumphalis Antimonij.* II,2*,37,2.
Baſſo (*Sebaſt.*) *Maris fluxum & refluxum tribuit ſpiritibus mari contentis.* III,2*,20,3.
Batavas *athenas ſcripſerunt Swertus & Meurſius.* I,1,18,37. ſeq.

Batavi-

Batavicum *Jus* vid. Jus.
Batavorum *incurioſa notitia ſuorum ſcriptorum notatur.* I,1,18,34.
Batei *janua præ Januâ Comenii commendatur.* I,2,4,18.
Bavarici *Juris inſtitutiones ſcripſit Khraiſerus.* III,6,10,3.
Baudii (*Dom*) *Amores ab Heinſio pungun-tur* I,1,24,88.
ut & Scriverio. I,1,24,89.
Epiſtolæ colorem è Plauti argutiis trahunt. I,1,24,87.
Stylus. I,1,24,87. I,6,3,4.
Vitia. I,1,24,88
Baudius (*Dom.*) *fuit poëta in Jambis feliciſſimus.* I,1,24,86. I,7,3,12,
Baumanniana *Specus.* vid. Specus.
Bayeri *Oſtium S. Atrium naturæ.* II,1,15,9. II,2,3,5.
Philoſophometa παράδοξα prolixè recenſentur ac confutantur. II,2,3,5.
Bayſius (*Lazarus*) *de vaſculis & poculis ſcripſit.* I,5,2,13.
Bayle (*Franciſci*) *Syſtema generale Philoſophiæ recenſetur.* II,1,15,9. II,2,17,4.
Beaufortius *de Coſmopœiâ divinâ ſcripſit.* II,2*11,7.
Becani (*Joh. Georg.*) *de primatu linguæ Cimbricæ riſu digna ſententia* I,4,3,4.
Origines Antwerpianæ. I,4,3,4.
Beccheri *Characterographia univerſalis.* I,2,5,44. I,4,2,5.
Chymiſcher Glücks-Hafen. III,7,1,7.
lib. von den eigentlichen Uhrſachen des Glücks und Unglücks III,1,1,10. von den eigentlichen Urſachen des Auf- und Abnehmens der Städte, Länder ꝛc. III,3,1,3.
Methodus didactica recenſetur. I,2,4,34. ſeq. *& laudatur.* I,2,4,37. I,4,9,6.
Methodus mechanica practica promiſſa. I,2,4,42.
Novum Organon pro verborum Copiâ &c. recenſetur. I,2,4,32, I,3,2,13. *hujus Organi uſus in Inventione oſtenditur.* I,2,4,33.
Stulta ſapientia & ſapiens ſtultitia I,1,20,17.
de Becchero *judicium.* I,4,2,5,
Beccherus *argillæ transmutationem in ferrum falſò credidit.* II,2*,30,2.
verſatili ingenio fuit præditus. I,2,4,37.
Becmanni *Lineæ Doctrinæ Moralis laudantur.* III,1,1,6.
Benii (*Pauli*) *Rhetoricæ Controverſiæ.* I,6,1,12.
Bejerlingii *theatrum Vitæ humanæ.* I,1,21,23.
Belgicæ *linguæ primatum peculiari libro aſſerit Mylius.* vid. Mylius.
de Belgicorum *Commerciorum Secretis libri recenſentur.* III,3,1,3.
Bellarmini *liber de Scriptoribus Eccleſiaſticis tutò legi non poteſt ſine cenſura Coci.* III,5,1,28.
patria, pietas, dignitas & ſcripta. III,5,1,24.
Bellarminus *adverſarium habuit Chamierum, aliosque.* III,5,1,24.
Pontificorum eſt Promachus. III,5,1,24.
Bellonius (*Petrus*) *Obſervationes ſuas Domino ſuo ſuffuratus eſt.* II,2,2,8.
Bellovacenſis *Epiſcopi, Vincentii, ſpecula, doctrinale, naturale, morale & hiſtoriale, recenſentur.* I,1,21,22. II,2,2,4.
Bellunenſis (*Urbani*) *Inſtitutiones Grammaticæ.* I,4,6,7.

Bellutus (*Bonav.*) *doctrinam Scoti vindicavit.* II,1,14,13.
Beloti *l' Oeuvre des Oevres &c. recenſetur.* I,2, 5, 58.
Belotus (*Joh.*) *Artem ex Lullio memorativam producit, ſed mancam & mutilam.* I, 2, 6, 22.
Chiromantiam & Phyſiognomiam ſcripſit. II,3,1,7.
Belurgerii *inſanus in Homerũ amor.* I,7,2,2.
Bembi, *Card. ſtylus laudatur.* I,1,23,38.
Vita à Joh. Caſâ ſcripta I,1,19,46.
Benzii (*Joh.*) *libri de figuris* I,6,1,21.
methodus colligendi I,3,2,14. ſeqq.
cui utiliter jungitur Schönſlederi Apparatus. I,3,2,25.
Theſaurus Elocutionis Oratoriæ Græco-Latinus recenſetur. I,4,8,58.
Berchorii (*Petri*) *Dictionarium Morale, & Reductorium Morale recenſetur* I,6,4,16.
Beringii *Oratio de Hiſtoriâ.* I,6,3,6.
Berirgardi (*Claudii*) *Circulus Piſanus.* II,2,2,7.
Berlucii (*Joh. Antonii*) *Adagia ſelecta.* I,1,21,72.
Bernaclæ *Scotici anſeres, veræ ſunt aves.* II,2*,4,5.
Bernardi (*Joh. Bapt.*) *Seminarium totius Philoſophiæ Ariſtotelicæ & Platonicæ recenſetur.* I,1,21,28. II,1,11,31. II,2,11,3.
Berneggeri *Orationes laudantur.* I,6,3,3.
Berneggerus *quandoque plagii reus eſt.* I,2,5,10. I,2,6,98.
Beroaldus (*Phil.*) *præpoſterus Apuleji imitator.* I,4,14,3.
Beroſi *fragmenta ex Armeniâ allata, & ad Annium perveniſſe ſtatuit Poſtellus.* I,10,12.
Beroſus *antediluvianorum temporum Scriptor.* I,1,6,16.
fuit Sacerdos Chaldæus. I,1,6,32.
ſcripſit paulo ante Alexandri M. tempora libros tres rerum Chaldaico-Aſſyriacarũ. I,1,6,32. *quos edidit & Comm. illuſtravit Annius Viterbienſis.* I,1,6,33. I,1,9,2.
Berſmanni (*Gregor.*) *Calligraphia Ovidiana* I,7,1,19.
Bertrandi *liber de Juris-Conſultis Veteribus laudatur.* III,6,3,5.
Beſnierius *de Reunione linguarum per Latinam librum ſcripſit.* I,4,3,6.
de Beſoldi *ſcriptis judiciũ fertur.* III,6 9,6.
Beſſarionis, *Patriarchæ Conſtantinop. & Cardinalis legato, Bibliotheca Veneta inſigniter locupletata* I,1,4,18. *quâ de re epiſtola ejus recenſetur.* I,1,17,4.
Beughem (*Cornelii*) *Bibliographia Juridica & politica.* III,6,6,1.
Bibliographia Phyſico-Medica. I,1,18,66.
Bibliographias omnium Facultatum, & plura elegantia ſcripta promiſit. I,1,18,65. ſeq.
Catalogus libb. Phyſicorum & Medicorum. III,7,1,3.
Liber la France ſcavante recenſetur. I,1,16,45.
de Bezæ (*Theodori*) *Emblematibus Judicium fertur.* I,7,3,5.
Bibliander (*Theod.*) *ob peritiam plurium linguarum laudatur.* I,4,4,2.
de Bibliis, *eorumq; editionibus agit Hottingerus.* III,5,1,14.
in Bibliopolas *Batavos invectiva.* I,4,11,2.
cum Bibliopolis *converſatio Auguſtino Barboſæ maxime utilis fuit.* I, 1, 15, 48 I, 1, 4, 5.

Bibliorum

Bibliorum *Commentatores Critici.* III,5,1,15.
Exegetici. III,5,1,16.
inter Editiones eminet πολύγλωττος *Anglicana Walthoni.* III,5,1,14.
cui præmiſit Apparatum, ibid.
Bibliotheca *Abyſſina 1000. librorum fabuloſa eſt.* I,1,6,26.
Aldi Manutii. I,1,3,5.
Angelici Aproſii. I,1,5,14.
Auguſti, Brunſvicenſiũ Ducis. I,1,3,22. *deſcripta eſt à Conringio, ſub tit. Bibliotheca Auguſta, in quâ ſeptem admiranda oſtendit.* I,1,17,34. I,1,3,22. *ob acta publica MSSta Germanica celebratur.* I,1,7,49. I,1,3,16. *ejus ordo laudatur.* I,1,5,10.
Budenſis, partim à Turcis diſtracta partim ad Vindobonenſem & Guelferbytanam Biblioth. pervenit. I,1,4,20. I,1,7,56. I,1,17,34.
ἔμψυχος *ſ. viva, & mortua.* I,1,3,1.
Heidelbergenſis. I,1,4,17. *hujus ſpoliis Vaticana aucta dicitur.* ibid.
Jeſuitarum Coloinienſis, Batavis in prædam ceſſit. III,5,1,23.
Jeſuitici ordinis. I,1,18,54.
librorum centum Principi ſufficit. I,1,3,8. I,1,5,18. *imo duorum, vel quatuor tantum.* I,1,5,18.
Marquardi Gudii. vid Gudii.
Matthiæ Hunniadis, incomparabilis. I,1,4,21.
Oxonienſis penè tota ex legatis & donationibus congeſta. I,1,4,15. ſeq. vid. Oxonienſis.
Proceſſualis à Thurmanno promiſſa. III,6,7,14.
Regis Galliæ è Bibliothecâ Mediceâ Florentinâ crevit. I,1,17,35. *crevit è biblioth. Raph. Tricheti du Freſne* I,1,18,69. *nec non Thuani* ib. *pleniſſimo catalogo ſummâ induſtriâ deſcribetur,* I,1,17,35.
Scriptorum Sacri Ordinis Ciſtercienſis. I,1,18,55.
Thuana, à MSStorum vetuſtate, & pretio inſigni commendatur. I,1,21,2. I,1,7,21. *magno pretio bibliothecæ Regiæ acceſſit.* I,1,18,69.
Vaticana à quibus autoribus ſit deſcripta I,1,17,25. ſeqq. & 36. *non magnoperè æſtimatur à Joſepho Scaligero, qui illi Florentinam & Pariſianam Regiam præfert.* I,1,17,24. *ſpoliis Heidelbergenſis bibliothecæ aucta dicitur.* I,1,4,20. I,1,7,55. I,1,17,24.
Veneta, I,1,3,19. *aucta legato Cardinalis Beſſarionis.* I,1,4,18.
Vindobonenſis locupletiſſima. I,1,2,6. I,1,7,28. *de illâ Comment. Lambecii*, vid. Lambecii.
Univerſalis Hiſtorica. I,1,16,48.
Volante Joh. Cinelli laudatur. I,1,18,74. I,1,21,31.
de Bibliothecâ *inſtruendâ liber Gabrielis Naudæi Gallicè ſcriptus.* I,1,2,7. I,1,17,5.
Bibliothecæ *actorum publicorum ſunt ſcrinia.* I,1,3,11. ſeqq. I,1,6,8.
artium ſunt quaſi promicondæ. I,1,2,24. I,1,3,28. ſeqq.
Collegii Pariſienſis Societatis Jeſu Syſtema laudatur. I,1,17,37.
Humphridianæ fata. I,1,4,15.
librorum primi & ſecundi templi an extent. I,1,6,14. I,1,17,3, ſeqq.
magiſtri & bibliothecarii minores apud Gallos diſtincti ſunt. I,1,6,10.

ordo certus eſt. I,1,5,1. *non tamen nimis anxius.* I,1,5,7.
Perſarum. I,1,6,34.
Philadelphi Alexandrinæ quinam præfuerint. I,1,6,3. ſeq.
Philoſophicæ & hiſtoricæ concinnandæ ſeries à Lambecio ſibi præfixa. vid. Lambecius.
πολύσημων eſt nomen. I,1,3,2.
publicæ ſunt, vel privatæ. I,1,3,3.
Syſtemæ Collegii Pariſienſis Soc. Jeſ. I,1,17,37.
Thuanæ Catalogus. I,1,18,69. *Ordo.* I,1,5,11.
veteres Ægyptiorum, Chaldæorum &c. I,1,6,30. ſeqq.
univerſalis ordo. I,1,5,15. ſeqq.
Bibliothecam *primus è Græcis Ariſtot. collegiſſe dicitur.* I,1,2,24.
Bibliothecaria *cognitio eſt polyhiſtori neceſſaria,* I,1,6,12. I,1,17,1. I,1,20,1. ſeq. *in quo conſiſtat.* I,1,6,12. ſeq.
excerpta. vid. Excerpta.
furta. I,1,4,22. ſeqq.
notitia. I,1,6,12. I,1,20,3. *Locorum Communium quaſi imaginem exhibet.* I,1,21,1.
Bibliothecariæ *rei ſtudium ineptè à Claudio Verdiero improbatur.* I,1,6,13.
Bibliothecarii *Eccleſiæ Romanæ olim Cancellarii dicti.* I,1,6,7. ſeq. *fuere etiam cum Epiſcopis pari dignitate* I,1,6,8.
Eccleſiarum Cathedralium. I,1,6,8.
Chartophylaces dicti. I,1,6,9.
Bibliothecariorum *ampliſſima olim dignitas.* I,1,6,1.
Bibliothecarum *Catalogi Reales.* vid. Catalogi.
deperditarum Scriptores. I,1,5,29. ſ.
erigendarum Cauſæ. I,1,3,11 ſeq. *cura Principibus maximè incumbit,* I,1,3,10. & 21. & 21. *media.* I,1,4,1. ſeqq. *hæc ſunt vel legitima vel luctuoſa & inhoneſta,* I,1,4,19.
everſio à furore militari. I,1,5,19. ſeq. I,1,4,21. ſeq *à ſuperſtitione.* I,1,5,23. *à barbarie & ruditatu hominum.* I,1,5,22. *à diſſidio religionis.* I,1,5,26. *ab incendio.* I,1,5,28.
Juridicarum Scriptores, & de iis judicia. III,6,6,1.
Medicarum Scriptores. III,7,1,3.
Ordo, à Croix de la Maine præſcriptus. confuſus eſt & inconcinnus I,1,5,2. I,1,18,22. *varius à variis traditur.* I,1,5,3. ſeq. I,1,17,6. *à Naudæo dâtus eſt commodiſſimus* I,1,5,7, *quaſi imaginem LL. CC. exhibere debet.* I,1,21,1 ſeqq.
Ornatus ne ſit nimius. I,1,4,26. & 31. *Optimus conſiſtit in ſculptis vel pictis imaginibus virorum doctorum.* I,1,4,27. *optimus eſt a chartâ & typis* I,1,14,28.
Theologicarum Scriptores recenſentur. III,5,1,13.
uſus publicus. I,1,3,25. ſeqq.
Bibliothecas *duas Romæ Hilarius Papa omnium primus inſtituit.* I,1,3,15.
Bibliothecis *apud Reges Franciæ quinam præfuerint.* I,1,6,6.
apud Romanos quinam. I,1,6,5.
de Bibliothecis *Pariſinis & Gallicis gloriatio Ludovici Jacobi.* I,1,3,9. *refellitur* I,1,27,12. I,1,3,9.
variis qui ſparſim egerunt Autores recenſentur. I,1,17,36.
in Bibliothecis *MSStorum uſus difficulter conceditur.* I,1,3,27.

Βιβλομανία *quorundam Privatorum reprehenditur.* I,1,3,4. ſeq.
à Pinello quoque improbata. I,1,3,7.
excuſatur. I,1,3,23. ſeq.
Βιβλοφιλία *Principum quorundam.* I,1,3,21. ſeq.
Bidermanni *Herodiados libri tres.* I,7,3,9.
Sylvulæ Hendecaſyllaborum. I,7,3,11.
Biel (*Gabr.*) *Scripta enumerantur.* II,1,13,6.
Binderus (*Chriſtoph.*) *de Theologiâ Scholaſticâ ſcripſit.* II,1,14,72.
Biographicum *Diarium Wittenſi.* I,1,18,52.
Biographi *veteres & recentiores*, vid. vitarum Scriptores.
Bion *Poëta Bucolicus.* I,7,2,16.
Biſciolæ (*Laurentii*) *Horæ ſucciſivæ recenſentur.* I,1,21,46.
Biſſelii (*Joh.*) *Deliciæ Vernæ & æſtivæ.* I,7,3,9.
illuſtres ruinæ Rerump. & Familiarum. III,2,1,17.
Blaëu *Inſtitutiones Aſtronomicæ.* II,4,1,8.
Blancanus (*Joſeph.*) *Chronologiam Mathematicorum ſcripſit.* II,4,1,1.
Blommertii *Panegyricus in Ordines Hollandiæ.* I,6,3,6.
Blondelii *Notas in Baronii Annales magno ære paravit Magiſtratus Amſtel.* III,4,1,12.
Pſeudo-Iſidorus Juri Canonico oppoſitus laudatur. III,6,3,9. III,6,7,14.
Boccalini (*Trajani*) *Relationes è Parnaſſo Cardinali Cajetano, ut vero autori, tribuuntur.* I,1,9,11. I,1,16,65.
Relationes in Tacitum. III,2,1,12.
Boccalino *liber Relationum mortem violentam paravit.* I,1,9,11
Die Bockheiligen, *gens prope Pruſſiam, Willigii ætate Græcâ linguâ corruptâ uſa eſt.* I,4,4,4.
Bocharti (*Sam.*) *Geographia S. Criticis Obſervationibus referta.* I,5,1,11.
Hierozoicon. I,5,1,11. II,2*,46,1.
de Plantis S. Scripturæ Opus poſthumum expectatur. II,2*,40,2.
Böcleri *Commentarii in Grotium.* III,6,1,5.
Diſſ. de linguâ N. T. Originali laudatur. I,4,6,19.
Diſſertt. Academicæ. III,2,1,13.
Diſſertt. in Tacitum & Suetonium. III,2,1,12.
Editio Cornelii Nepotis eſt nitidiſſima I,4,11,10. *cujus Index male à Vorſtio auctus.* ib.
Minervæ tyrocinium, ſive praxis Böclerianæ Inſtitutionis examinatur. I,2,13,9. ſeqq.
Notitia S. R. Imperii. III,6,9,3.
Orationes. I,6,3,3.
Sceptrum Apollinis. I,6,3,6.
Bodini *Dialogus de abditis rerum ſublimium arcanis reverà extat.* I,1,8,8. I,3,3,53. *impietatis arguitur.* I,1,8,9. *è Chartis Coronæi & Poſtelli, colloquium quorundam Venetorum de Religionibus, continentibus, originem traxit.* I,1,8,10.
Plagium. I,7,2,24.
de Bodino *Novatore Politico, judicium fertur.* III,2,1,4.
Bodinus *Methodum Hiſtoriarum edidit.* III,4,1,3.
in Theatro univerſæ naturæ ſub formâ Dialogi ſcripſit. II,2,2,7.
Boëthii *Elogium.* I,4,14,23. II,1,11,1.
libellus de Conſolatione Philoſophiæ commendatur. I,4,14,23. II,1,11,1.
ejus editiones. ibid.
Operum editores recenſentur. II,1,11,1.

Bohlii

Bohlii (*Sam.*) *de radicibus doctrina & Lexicon MSStum.* I,4,5,4.
Böhmii *Doctrinam refutavit Pomarius.* I,5,1,36.
Böhmii (*Jacobi*) *mirabile ingenium & varia ſcripta.* III,5,1,36. I,1,10,28.
Myſterium magnum. II,2,3,8.
Viſiones & vita. III,5,1,36.
de Böhmio *ejusque libris judicium.* I,1,10,28. II,2,3,8.
Böhmius *Philoſophus Teutonicus dictus.* I,1,13,27.
in Scriptis ſuis Pythagorica dogmata ſpirare videtur. I,1,10,28.
de ſignaturâ rerum ſcripſit. II,2*,4,6.
Bohorizii (*Ad.*) *de Slavonicâ linguâ lib. commendatur.* I,4,3,3.
Boldonius (*Octavius*) *Epigraphicam ſcripſit, de quâ judicium fertur.* I,6,3,11.
Bolduani (*Pauli*) *Bibliotheca Hiſtorica recenſetur.* III,4,1,2,
illa laudatur inter ceteras. I,1,18,12. III,4,1,7.
de Bombycib9 *Scriptores quinam.* II,2*,14,5.
Bonaventura *ſcripſit Commentarios in Lombardi libros Sententiarum, nec non alia Opera.* II,1,14,4
Seraphicus unde dicatur. II,1,14,7.
Boncampagni *Seculum Momi.* I,6,3,11.
Bonciarius (*Antonius*) *Patrem ſuum* 47. *annos natum, latinis literis imbuit.* I,1,23,64. *Mureti diſcipulus fuit.* ib.
Bonefonii (*Joh.*) *Carmina laudantur à Scaligero.* I,7,3.11.
Bongarſii *Scripta commendantur.* I,1,24,90.
Bonifacii (*Balthaſaris*) *Hiſtoria ludrica laudatur.* I,1,21,34.
Poëmata, I,7,3,17.
Scripta infinita ſola penè bibliothecam facere poſſunt. I,1,22,34.
Bonifacius *de Roman. Hiſt. Scriptoribus ſcripſit.* III,4,1,2.
Bonnetus (*Joh. Paulus*) *artem, mutos & ſurdos à naturâ ad loquendum inſtituendi, publicâſſe dicitur.* I,2,3,21. ſeqq. II,2,1,14.
Bonomi *Democritus & Heraclitus.* III,1,1,6.
Bononienſis *lapidis luminis cauſa inquiritur.* II,2*,14,5.
de Bono *Summo Scriptores.* III,1,1,10.
Bonvicini *Lanx Peripatetica adverſus Kircherum ſcripta.* II,2*,36,2.
Boranez *herba agno ſimilis, non eſt verum animal.* II,2*,44,4.
Borbonii (*Nicolai*) *Epigrammata.* I,7,3,3.
Borcholti *Comment. laudatur.* III,6,7,3.
Borelli *lib. de vanitate Magiæ promiſſus rejicitur.* II,3,1,18.
Scripta de motu commendantur. II,2*,48,1.
Borellus (*J. Alph*) *in lib. de Vi percuſſionis tradit de motu regulas, à Carteſio diverſas.* II,2,17,7. *hic liber laudatur.* II,2*,6,6.
Scripſit Euclidem reſtitutum. II,4,1,6.
Borgiæ (*Cæſaris*) *Ducis Valentini Vita à Thoma Thomaſio edita, officinam pandit ſcelerum & nequitiarum* I,1,19,28.
Borri (*Franc. Joſephus*) *in doctrinâ de Dæmonibus* πλαγιάζει. II,1,7,13.
de ejus vitâ & dogmatibus liber prodiit, qui recenſetur. ibid.
Borrichii (*Olai*) *Cogitationes de variis Latinæ Linguæ ætatibus.* I,4,9,15.
Diſſ. de Cauſis diverſitatis linguarum I,4,3,7. *de Cabalâ Characterali.* II,2*,8,7. *de Lexicorum Latinorum jejunitate.* I,4,9,7.
Lib. de Poëtis. I,7,2,1.

libb.

Libb. de Ortu & progreſſu Chimiæ, nec non de ſapientiâ Ægyptiorum. II,2,16,5.
Lingua Pharmacopœorum. I,7,1,16.
Parnaſſus in nuce. I,7,1,16.
Borrichius *Conringii Antagoniſta fuit.* II,2,4,11.
Borromæus (*Frid.* *ſcripſit lib. de Sacris noſtrorum temporum Oratoribus.* I,6,4,9.
Borrul (*Matthiæ*) *de divinâ ſcientiâ futurorum contingentium, præcipuè media, lib.* II,1,14,39.
Boſii *editio Cornelii eſt abſolutiſſima* I,4,11,10.
lib. de notitiâ orbis affectus. III,2,1,6.
Schediaſma de comparandâ notitiâ Scriptorum Eccleſiaſticorum laudatur. III,4,1,18.
Scripta varia inedita. I,1,7,44.
Boſveti *Diſcurſus ſuper hiſtoriam univerſalem laudatur* III,4,1,15.
Botanica *excerpta.* I,3,13,41.
Botanici *Scriptores.* II,2*,40,4. III,7,1,5.
Boteri *Scripta varia Politica.* III,2,1,14.
Botii *Philoſophia Naturalis reformata recenſetur.* II,2*,1,3.
Bottifanga (*Jul. Cæſar*) *præter artium liberalium peritiam etiam illiberalibus erat inſtructiſſimus.* I,1,1,6.
Bouhourſii *la maniere de bien penſer ſur les Ouvrages de l'esprit.* I,4,13,4. I,6,1,31.
de Boultoni *Medicinâ Magicâ judicium fertur.* II,2*,8,3.
Boulveri *ratio ſupputandi per digitos improbatur.* II,4,1,5.
Bourdin (*Petri*) *Sol flamma.* II,2*,12,3.
Boxhornii *de Chronologiâ judicium fertur.* III,4,1,4.
dicendi genus. I,6,3,4.
Diſquiſitiones politicæ. III,2,1,13.
Diſſert. de Græcorum, Romanorum & Germanorum linguis, earumque Symphonia. I,4,3,3.
Epiſtolæ à Sarravio carpuntur. I,1,24,4. *venuſtate tamen non carent.* I,1,24,95.
Ideæ Orationum. I,6,1,25.
Origines Gallicæ. I,4,3,3.
Boylii (*Rob.*) *artificium oſſa emolliendi & in cibum convertendi.* II,2*,3,5.
Chimiſta Scepticus. II,2,16,4. *de hoc judicium fertur* II,2*,13,3.
experimentum de congelatione. II,2*,17,3.
hiſtoria fluiditatis & firmitatis. II,2*,7,6.
lib. de Coloribus. II,2*,15,2.
de formarum Origine. II,2,1,7.
de frigore commendatur. II,2*,17,4. *de igne, conſumtus eſt igne* II,2*,16,2. *de inſido Experimentorum ſucceſſu.* II,2,1,18.
maris hiſtoria naturalis affecta deſideratur. II,2*,20,7.
Of the Seraphic love, or motives and incentives to the love of God. I,6,4,20. *hujus libri occaſio.* ibid.
ſententia de gemmis recenſetur. II,2*,33,2.
de uſu Philoſophiæ naturalis. II,2,1,7. *in hoc libro nimiam ſuam credulitatem oſtendit.* ibid.
Boylius (*Rob.*) *doctrinæ Epicuri, de Atomis, inſtaurator fuit, multis de eâ libris evulgatis.* II,1,5,7. II,2,7,13. II,2*,3,5.
de fundo maris ſcripſit. II,2*,20,6.
de qualitatibus rerum Coſmicis. II,2,1,24.

Scriptis

Scriptis & experimentis demonſtravit, ſpatium aëre vacuum poſſe dari. II,2*,4,3.
de Brachmanibus *quinam ſcripſerint.* II,1,1,10. ſeq.
Brachmanum *colloquia cum Apollonio Thyanæo inſtituta.* I,1,13,27.
dolia ventorum & imbrium an fabuloſa ſint. I,1,13,20. ſeq.
Brachminum *ſ. Braminum collegium & arcana.* I,1,13,16.
Brachygraphica *ars.* I,4,2,4. I,2,6,87.
Brahæi (*Tichonis*) *vitam deſcripſit Gaſſendus.* I,1,19,18.
Bramines *Indorum, qſ. Abramines, ab Abrahamo dicti & oriundi cenſentur* I,1,10,13. I,1,13,16. I,1,6,23.
Breiſſaci *Rotæ pro experientiâ militari laudantur.* I,2,5,62.
Brerewoodus *Scrutinium religionum ſcripſit.* III,5,1,20.
Briſſonii *lib. de formulis & ſolennibus populi Romani verbis laudatur.* I,4,9,20. III,6,3,3.
de regno Perſarum. II,2,5,7.
Brocardica *quid ſint.* III,6,6,4. *eorum reformationem promiſit Leibnitius.* ib.
Broun (*Thomas*) *Atheiſmi falſò accuſatur.* III,5,1,10.
pſeudodoxiam epidemicam edidit. I,2,7,98. II,2,1,9. III,5,1,10.
Brummeri *Commentarius ad Leg. Cinciam & triſte fatum recenſentur.* III,6,3,7.
Brun (*Laurentii de*) *Eloquentia Poëtica.* I,7,1,7.
Inſcriptiones ſunt elegantes. I,6,3,13.
Virgilius Chriſtianus. I,7,3,8.
Brunnemanni *Comm. perpetuus in Pandectas.* III,6,7,3. *ad praxin referendus.* III,6,7,9.
Brunnerus (*Mart.*) *Thomæ Magiſtri librum novâ editione publicare voluit.* I,4,6,4.
Brunonis (*Henrici*) *epigrammata ſub titulo Mengel-moos prodierunt.* I,7,3,4.
Brunus (*Jordanus*) *ab atheiſmo excuſatur, ignis tamen ſupplicio affectus.* I,1,8,22. II,1,5,6. II,2,15,1.
libros obſcuros & ænigmaticos, ad memoriam artificialem pertinentes, ſcripſit. I,2,6,12. ſeqq.
magnus fuit artis Lullianæ propugnator. I,2,5,29.
ad normam Lullii ſcripſit artificium perorandi. I,2,5,54.
Ob doctrinam de pluralitate mundorum & ſolium, in libro de immenſo & innumerabilibus, defenſam, vivicomburio affectus. II,1,5,6. II,2,15,1. II,2*,3,4. II,2*,11,5. *argumenta præcipua libri de pluralitate mundorum recenſentur.* II,2*,11,5.
Bruſonii *facetiarum & exemplorum libri à Lycoſthene editi.* I,1,21,58.
Bruta *plus valent odore, quam homines.* vid. Odor. *ſenſu carere, quinam docuerint.* II,1,15,11. II,2,17,9. II,2*,45,4. *hæc doctrina improbatur.* II,2*,48,1.
de Brutorum *animâ ſenſitivâ lites.* vid. Animantia.
Brutorum *Voces ſermoni humano præfert Iſaacus Voſſius.* II,2,6,6.
Bruxellenſes (*Georgius & Petrus*) *quidnam ſcripſerint.* II,1,13,10.
Bucellini *Officina epithetorum* I,7,1,19.
Buceri *Comm. in Pſalmos ſub ficto nomine in Italiâ prodiit* III,5,1,17.
Buchananus *laudatur.* I,7,3,8. *è recentioribus*

bus Poëtarum Lyricorum optimus. I,7,3,10.
Buchneri *Editores poſthumi, nullo uſi delectu, notantur.* II,1,11,30.
lib. de commutatâ dicendi ratione. I,6,1,15.
Orationes. I,6,3,3
Stylus. I,2,24,99.
Buchnerus *epiſtolis & variis Scriptis celebris* I,1,24,99.
Poëta ſuo tempore inter Germanos princeps. I,1,24,99.
Budæi *Commentarii Græcæ Linguæ doctiſſimi.* I,4,8,3.
Commentarius in τὰ πρῶτα commendatur. III,6,7,5.
elogium ob eruditionem inſigne. I,4,8,3.
Budæus *in humanioribus literis αὐτοδίδακτος.* I,1,1,14.
proceſſum & ſolennia fori Romani veteris deſcripſit. III,6,3,3.
Buiſardi *vitæ virorum illuſtrium cum Iconibus.* I,1,19,49.
Bulengerus *ſcripſit de ominibus & divinationibus.* II,3,1,5. *de picturâ plaſticâ & ſtatuaria.* I,5,2,14.
Bulla *aurea* vid. aurea.
Bullart *(Iſaaci) Academia ſcientiarum.* I,1,19,56. I,6,4,6.
Bungi *(Petri) liber de myſteriis numerorum.* II,1,2,4.
Bunonis *(Joh.) varii labores mnemonici laudantur.* I,2,6,53. ſeqq.
Buranæ *(Joh. Franciſci) in Ariſtot. Commentarii.* II,1,11,17.
Buratellus *ſcripſit Conciliationem præcipuarum Controverſiarum Ariſtot. & Platonis.* II,1,7,17. *de quo libro fertur judicium.* ibid.
de Burgersdicii *Ideâ Politicâ judicatur.* III,2,1,3.
Burggravius *indurationem & invulnerabilitatem corporum ut poſſibilem defendit.* II,2*,8,7.
Burgheſius *multis licet artibus præditus, ab omnibus tamen nullum habuit auxilium.* II,4,1,17.
Burgius *(Alexander) nimius famæ affectator.* I,1,15,25.
Buri *(Richardus de) ob autoritatem, quâ polluit, bibliothecam ſuam auxit.* I,1,4,11.
Philobiblion, librum elegantiſſimum & rariſſimum ſcripſit. I,1,17,3. ſq.
Burrhus *(Franc. Joſephus) magnoperè jactat artificium oculos reſtituendi.* II,2*,46,5.
Burſeri *lib. de Origine fontium recenſetur.* II,2*,20,8.
Buſii *Subtilitates in ff.* III,6,7,5.
Buſſiere *Scanderbegus.* I,7,3,8.
Bythneri *(Joh. Erneſti) Grammatica laudatur.* I,4,10,10.

C.

CAbala *judæorum Theologia Myſtica dicitur* I,1,10,23.
Theo-Philoſophica recentiorum quorundam. I,2,7,63.
de Cabala *veterum qui ſcripſerint.* I,1,10,23. I,2,7,56.
Cabalæ *literariæ myſteria.* I,1,12,6.
de Cabaliſtarum *dogmatibus cenſura.* II,5,1,8.
Cabaliſtarum *linea viridis.* I,2,7,54.
methodus ænigmatica. I,2,7,55. *ad egregiè in literis proficiendum multis profuit.* I,2,7,58. *à Schalichio recocta.* I,2,7,57.
Cabaliſticæ *Paraphraſes.* III,5,1,16.

Cabaliſtici *Autores quaſi viam ſternunt magiæ naturali.* I,1,11,1.
libri fuere Hebræorum theoſophici ſecreti. I,1,10,23. *multa rerum naturalium, & ſecretioris Metaphyſicæ myſteria continent.* I,1,6,28. I,1,7,61. *ab Esdra LXX ſcripti dicuntur.* I,1,6,28. I,1,10,23. *ex Abrahami libro, Sepher jetzira, hauſti perhibentur.* I,1,10,23.
Cabaliſticorum *Scriptorum lectio diſſuadetur & obſcuritas taxatur.* II,2*,9,2.
Cabaſilæ (*Nicolai*) *Diſſ. de Criterio veritatis* II,1,6,1. II,2,9,1.
Cabezudo (*Didacus Nugno*) *Comm. Scholaſtica ſcripſit in tertiam partem S. Thomæ, aliosque tr.* II,1,14,25.
Cadavera *per ſuccinum præſervavit Kerckringius* II,2*,5,5.
Cadaverum *Corruptionis tempus.* II,2*,5,5.
cruentatio ſ. hæmorrhagia non eſt ſignum judiciale. II,2*,8,10.
quorundã incorruptibilitas II,2*,5,5.
vitam aſſerit Marci II,2*,5,5.
Cæcitatem *continuis lucubrationibus contraxit Schegkius* II,1,11,23.
Cæcus *libros edidit.* II,1,11,23. *carmina, epiſtolas & Orationes ſcripſit.* I,1,24,127.
de Cœlii *Epigrammatibus judicium fertur.* I,7,3,3
Cælii *Rhodigini liber.* Vid. Rhodiginus.
Cæſalpini *quinque libri quæſtionum Peripateticarum recenſentur.* II,1,11,25.
dogmata diſcuſſit Taurellus. II,1,11,26.
Cæſar *Germanicus Arati Phœnomena latino carmine expreſſit.* I,4,12,3.
Cæſar (*Julius*) *jus in artem redigere fruſtrà conatus eſt,* III,6,1,4.
à Manutio Hiſtoricis Latinorum omnibus præfertur. I,4,11,9.
Librorum de Bello Gallico an ſit auctor. I,4,11,9.
horum ſtylus & fides vindicantur. ibid. *variæ editiones*, ibid.
Cæſii (*Angeli*) *Naturæ theatrum.* II,2,2,9.
Cagnoli, *Abbatis, faſtuoſa δοξομανία refertur.* I,1,15,25.
Cajetanus, *Cardinalis, autor Relationum Boccalini creditur.* I,1,9,11.
Caji, *Inſtitutionum fragmenta quinam illuſtrârint.* III,6,4,4, & 7.
de Calceo *Bened. Balduinus ſcripſit.* I,5,2,9.
pro Calefaciendis *Conclavibus inventum novum.* I,1,20,20.
Calepinus *in Lexico ſuo eſt merus Perotti deſcriptor.* I,4,9,9.
de Calidæ *potu ſcripſit Freinsheimius.* II,2*,42,4.
Caliphæ, *Ægypti Dynaſtæ, doctos Viros è Judæis, Chriſtianis, omnibusque gentibus convocârunt, Græcosq; libros potiſſimos in Arab. Lingv. verti curârunt.* I,1,11,39.
Calixti (*Georg.*) *Apparatus Theologicus inter alia de Doctoribus Scholaſticis agit.* II,1,13,14. III,5,1,13.
judicium benignius de Scholaſticis. ibid.
Caligraphiâ *an puer neceſſario ſit inſtruendus.* I,2,9,45. I,2,10,14. & 23.
excellens an adſpeculativas ſcientias ſit inhabilis. I,2,1,29.
Callimachus *juxtà Svidam polygraphus.* I,7,2,17.
Quando viverit. ibid.
Callipædia *Calvidii Læti.* I,2,1,8.

Calor & *frigus ad omnes naturæ operationes concurrunt.* II,2*,17,1.
de Calore *dogma Teleſii recenſetur.* II,2,13,4.
Calpurnii *Bucolica ad Nemeſianū.* I,4,14,6.
Calvinianiſmi *exſtirpatio in Galliâ à Noſtradamo prædicta.* I,1,10,35.
Calviſii *Op9 Chronologicū laudatur* III,4,1,5.
Cameræ *Imperialis praxin & proceſſum quinam deſcripſerint.* III,6,11,3.
Camerarius (*Joach.*) *Commentarios utriusque linguæ edidit.* I,4,8,4.
inter Germaniæ Heroas literarios meritò recenſendus. I,1,23,54. I,4,8,4.
Scripta multa limatiſſima, ut & epiſtolas edidit. I,2,23,54.
Vitam Melanchtonis egregiè deſcripſit. I,1,19,34.
Camerarius (*Joh. Rud.*) *collegit* XVII. *Centurias memorabilium medicinæ.* II,2,2,8.
Camilli *Idea Theatri.* I,7,1,9.
Camillus (*Julius Theatrum Univerſitatis inſtituit*, I,2,6,27. *quod à Riccio laudatur.* I,2,6,28. *à Gyraldo contemnitur.* I,2,6,29. *& diſplicuiſſe ſibi Sturmius dicit.* I,2,6,31.
Campenella *Aſtrologicorum libros ſcripſit.* II,2*,12,9.
Atheiſmum triumphatum edidit. III,5,1,9.
mirus in omnibus rebus, etiam in Rhetoricâ, novator. I,6,1,12.
nomine Magiæ naturalis abutitur ad vetitæ patrocinium. II,2*,9,2.
portentoſi ingenii homo. I,1,22,31. II,1,12,4. II,2,14,3.
tantus polygraphus, ut ipſe librum de libris ſuis ſcripſerit. I,1,22,31.
Campanellæ *Opiniones mirificæ recenſentur.* II,5,1,7. *refutantur.* II,2,14,13.
Opus Methaphyſicum laudatur. I,1,11,2. II,5,1,7.
Vaticinium de Chriſt. Iöiſtneri honoribus. I,1,19,44.
Vita, fata adverſa, doctrina multiplex, novaturiendi libido, ſcripta potiora, & opiniones paradoxæ recenſentur. II,1,12,4. II,2,14,3.
de Campanis *ac tintinnabulis quinam ſcripſerint.* I,5,2,13.
Cancellariorum *Origo, dignitatisque incrementum.* I,1,6,7. ſeq.
de Canibus *Scriptores in genere & in ſpecie.* II,2*,46,3.
Caninii (*Angeli*) *Helleniſmus laudatur.* I,4,6,6.
Canonicorum *Collegia nil niſi Scholæ fuerunt.* I,1,14,9.
Canonicum *Jus Orientale quinam collegerint, & ex quibus conſtiterit,* III,6,7,13.
Occidentale Pontificium. III,6,7,14.
hujus Juris Compilatores. ibid. & III,6,7,17.
Cantellii *Compendium Antiquitatum Romanarum laudatur.* I,5,2,4.
Canteri (*Guilh.*) *libellus variarum lectionum.* I,5,1,8.
novæ lectiones. ibid.
Syntagma de ratione emendandi Græcos Autores ibid.
Capaccii *elogia illuſtrium mulierum & virorum.* I,1,19,58.
Capella *Encyclopædiam ſcripſit.* I,4,14,22.
Capellæ *Commentatores & Editores.* I,4,14,21.
ſtylus taxatur. ibid.

de Capillamentis *ſcripſit Rango.* I,5,2,9.
Capricioſa *ingenia quæ dicantur.* I,2,1,41.
Capucinorum *annales dedit Boverius.* III,4,1,18.
Caramuelis (*Joh.*) *Encyclopœdia Sacra.* I,6,4,7.
Carbo (*Ludov.*) *bellum legale inter legem & conſvetudines ſcripſit.* III,6,10,2.
lib. cui tit. bonus Orator. I,6,4,7.
Cardani *adverſarius fuit Scaliger.* II,2,2,11. II,2,14,2.
Comm. in Syneſii lib. de Somniis. II,3,1,8.
dogmata Phyſica. II,2,14,2.
fortuna II,1,15,3.
jactantia de inventis ſuis. II,2,14,2.
ingenium portentoſum fuit. II,2,14,2. III,2,1,15.
liber de arcanis prudentiæ Civilis. II,2,15,3. III,2,1,4.
de ſtudio Socratis. II,2,11,1.
de vitâ propriâ II,2,14,2.
Metopoſcopiâ ſcriptum ſuppoſititium eſſe creditur. II,1,15,3. II,2,14,2. II,3,1,6.
plagium. II,2,2,11.
Proxeneta laudatur. II,2,14,2.
Scripta Phyſica recenſentur. II,1,15,3. II,2,14,2.
Superſtitio circa omina & divinationes. II,3,1,7.
Cardanus *Atheiſmi reus cenſetur* I,1,8,6, ſeq. I,1,12,7. II,1,15,3.
Dæmonem familiarem jactavit. II,2,14,2. II,3,1,18.
fuit polygraphus. II,1,15,3.
homo doctus, multa tamen ſtultitiæ ſpecimina dedit I,1,15,40. II,1,15,3. II,2,2,10. II,2,14,2.
Ob lucri cupiditatem κερδαῖνος *dictus.* I,1,15,40. II,1,15,3.
ob πολυγραφίας *affectationem exagitatur à Scaligero.* I,1,22,29. *adverſus quem defenditur.* I,1,22,30.
ſingulari moroſitatis, imo ſtultitiæ, exemplo notatur. I,1,15,40.
Cardonæ (*Joh. Bapt.*) *lib. de regiâ S. Laurentii bibliothecâ laudatur.* I,1,17,21.
Carettonius *ab Erythræo ridetur ob intempeſtivum argutiarũ uſum.* I,6,3,8.
Carmelitarum *Londinenſis Bibliotheca, meris MSStis conſtans, periit.* I,1,5,26.
Carmina *aurea.* vid. Pythagoras.
Macaronica quænam. I,7,3,19.
Cocceji & Baudii. ibid.
Carminis *conſcribendi praxis.* I,2,16,35. ſqq.
Carminum ἐπιμίκτων *Scriptores recenſentur.* I,7,3,14.
Carnis *agninæ lucis cauſa indagari non poteſt.* II,2*,14,5.
Carpentarii *Philoſophia libera paradoxis ſententiis ſcatet.* II,1,15,4. II,2,15,3.
Carrionis (*Ludov.*) *notas in Gellium perfectas imperfectas edidit Stephanus* I,4,14,2.
Carteſianæ *Philoſophiæ adverſarii potiores.* II,2,17,7. *fundamentum & vitia.* II,1,15,7.
Phyſices mira ſubtilitas atq; incertitudo. II,2,17,8. *de hujus nævis, ex diverſis cauſis ortis, judicium Mori, variis exemplis dogmatum, illuſtratum.* II,2,17,9.
Carteſiani *brutorum actiones à ſolo motu derivant.* II,2*,45,4. *improbantur.* II,2*,48,1.

Novatores in Logicâ. II,5,1,3.
Carteſianorum *ſententia de fabricâ mundi recenſetur, & de illâ judicium fertur.* II,2*,11,8.
in Carteſianos *odium Spanhemii.* III,5,1,20.
Carteſii *aſſeclarum dogmata impia ipſi non imputanda.* II,2,17,1.
Commentatores. II,1,15,10. II,2,17,5.
doctrina de Motu. II,2*,6,2. *de hac judicium fertur.* II,2*,6,3.
doctrina optimè ex epiſtolis ejus intelligi poteſt. I,1,24,31.
dubitatio philoſophica de rebus omnibus defenditur. II,2,9,2.
elogium. II,2,17,1.
epitomatores. II,1,15,9. II,2,17,4.
lib. de Homine commendatur & recenſetur. II,2*,47,2.
Meditationes de primâ Philoſophiâ III,5,1,6.
Philoſophemata Phyſica generalia & ſpecialia. II,2,7,2.
Philoſophia è vett. Philoſophorum fontibus profluxit. I,1,2,19. I,1,24,31.
Principia, quinam ſuis miſcuerit. II,1,15,11. II,3,17,6.
Principium primum: cogito, ergo ſum, impugnatur à Dreyero. II,5,1,3.
quatuor regulæ de philoſophandi ratione recenſentur. II,2,7,2.
ſententia de fluxus & refluxus maris cauſâ. II,2*,20,4. *de igne.* II,2*,16,2. *de lucis naturâ adducitur & refellitur.* II,2*,14,3. *de materiâ primâ, à Barone de Nyland parum feliciter impugnatur.* II,2*,1,6.
Scripta potiora. II,1,15,8. II,2,17,2. & 3.
Vitæ Sectæque hiſtoriam non ſatis plenè Tepelius & Sturmius perſecuti ſunt. II,2,17,1. II,1,15,5.
Carteſio *lites ſunt motæ a Voëtio, aliisque Theol. ſed immeritò.* II,2,17,1. II,1,15,6.
Carteſius *Atheiſmi immeritò accuſatur.* II,1,15,6. II,2,17,1. III,5,1,6.
in doctrinâ opticâ ſubtilis eſt. II,4,1,9.
Magnetis virtutem ad externa effluvia refert. II,2*,32,3.
Moſen ſecundum Philoſophiam ſuam explicare voluit. II,2,3,4.
Præcipuus ſcriptor de Atomis. II,2*,2,5.
Carvallo (*Alphonſi*) *lib. de dignitate & præſtantiâ Poëſeos.* I,7,1,7.
Caſa (*Joh.*) *an ſcripſerit de Sodomiæ laudibus.* I,6,3,1.
Caſæ (*Joh.*) *Carmina.* I,7,3,17.
monumenta latina ob ſtyli elegantiam laudantur. I,6,3,1.
Caſanova *de feudis Galliæ ſcripſit* III,6,7,15.
Epigrammatum Scriptor. I,7,3,4.
maximam Chronicarum Monaſticorum habuit notitiam. III,4,1,6.
Caſauboni *annotationes in Athenæi Dipnoſophiſῶν libros.* I,5,1,14.
Commentatio de quatuor lingg. Hebr. Græcâ, Lat. & Saxonicâ, I,4,3,9.
epiſtolæ recenſentur. I,1,23,67. ſqq. II,2,1,8.
error in deducendâ Linguâ Saxonicâ è Græcâ. I,4,3,9.
& Scaligeri commercium literarium I,1,15,58.
exercitationes in Baron. continuavit Tribbechovius. III,4,1,12.
liber de fide rebus naturalibus, civilibus

libus & divinis, habenda, vel non habenda, recenſetur. II, 2, 1, 9. II, 2*, 2, 4.
liber de libertate Eccleſiaſticâ, juſſu Reg. Galliæ ſcriptus, poſtea ſuppreſſus. III, 4, 1, 12.
tr. de Satyricâ Græcorum Poëſi & Romanorum Satyrâ. I, 7, 1, 11.
Caſaubono *Corona Regina, ſ. Panegyricus in Jacobum I. Britanniæ Regem falſò adſcribitur.* I, 1, 8, 35.
Caſaubonus (*Iſaacus*) *laudatur.* I, 5, 1, 14.
(*Mericus*) *contra Atheos exiſtentiam Magiæ defendit.* II, 3, 1, 15.
de Caſei *averſatione ſcripſit Schockius.* II, 2*, 8, 10. *ejus Vermiculi.* vid. Vermiculi.
Caſelianum *Opus epiſtolicum à Dransfeldio editum* I, 1, 24, 45.
Caſelii *elogium.* I, 1, 24, 42. ſeqq.
epiſtolæ ineditæ. I, 1, 24, 46.
liber de ludo literario rectè aperiendo recenſetur. I, 2, 10, 22. ſeqq.
Orationes laudantur. I, 6, 3, 3.
Caſelio *Academia Helmſtadienſis ſuos progreſſus in ſtudiis debet.* I, 1, 24, 42.
Caſelius πολιτευσόμενος III, 2, 1, 2.
Caſſiodori *Opera edita & emendata* I, 4, 14, 24.
de Caſtalionis *variis lectionibus Meurſii verba notatu digna.* I, 5, 1, 11.
Caſtillonius *ſingulari pollebat elioquentiâ* I, 6, 4, 28.
de Caſu *doctrina ad phyſicam non pertinet.* II, 2*, 2, 2.
Caſus Conſcientiæ *Gregorii Sayri, aliorumque recenſentur.* II, 1, 14, 57. ſeqq. III, 1, 1, 12.
Catalogi *bibliothecæ Oxonienſis* I, 1, 17, 30. ſ. I, 1, 18, 44.
bibliothecarum quarundam publicarum. I, 1, 18, 67.
librorum utiliter colliguntur. I, 1, 4, 8. ſeq. I, 1, 18, 1.
officinales I, 1, 18, 71.
privatorum I, 1, 18, 69. & 70.
reales bibliothecarum ſunt utiliſſimi. I, 1, 5, 9. ſeqq, I, 1, 17, 32.
univerſalis omnium Autorum Phyſicorum utilitas. I, 1, 20, 11.
Catalogorum *diſpoſitio & forma.* I, 1, 18, 2.
notitia Polyhiſtori tàm neceſſaria, quàm peregrinaturo Mapparum Geographicarum cognitio I, 1, 18, 1.
Scriptores recenſentur I, 1, 18, 3. ſq.
Catalogus *Bibliothecæ Cardeſianæ laudatur.* I 1, 18, 69.
omnium Autorum in ſingulis diſciplinis quomodo conficiendus. I, 1, 20. 7 ſeqq.
Categoriarum *uſus in inveniendo & amplificando.* I, 2, 5, 3. & 47. ſeqq.
Categoriarum *uſus.* vid. Prædicamenta.
Categoricus *Index Emanuelis Theſauri.* I, 2, 5, 3. & 46.
Cato (*M. Porcius*) *libros Originum & de Re Ruſtica ſcripſit.* I, 4, 11, 4.
à Moralium Diſtichorum autore differt, ibid.
Catullianis *manibus quotannis tria Martialis exemplaria immolavit Naugerius.* I, 4, 11, 13.
Catulli *Cenſores iniquiſſimi.* I, 4, 11, 13.
editiones variæ. ibid.
laudibus nimium ſtudet Muretus ib.
Catullis, Tibullus, Propertius, *junctim editi,* I, 4, 11, 13.
multis obſcoenitatibus ſcatent, ibid.
non accedunt adv nuſtatem Ovidianam. ibid.

Cava-

Cavalerius (*Joh. Bapt.*) *Iconiſmos antiquarum ſtatuarum collegit.* I,5,2,14.
Cauſæ *efficientis & finalis tractatio ad Phyſicam non pertinet.* II,2*,2,1.
Cauſarum *formalium cognoſcendarum ratio proponitur.* II,2,1,26.
Cauſini (*Nicol.*) *lib. de eloquentia ſacra & profana.* I,6,1,17.
de Symbolica Ægyptiorum ſapientia. I,4,2,1.
Cebetis *Tabula ejusq; editiones & Commentarii.* II,1,3,3. *in illam Diſſer. Elichmanni & Maſchardi.* ibid.
Celſi *Opera à variis edita, & tamen mendis plena.* I,4,12,7.
in Celſum *Commentarii inediti recenſentur* I,4,12,7. III,7,1,2.
Celſus *ob caſtiſſimam latinitatem laudatur.* I,4,12,7. III,7,1,2.
Cenſorini *lib. de Die Natali.* I,4,14,5.
ejus Editiones. ibid.
Cenſuras *de Autoribus ſcribere periculoſum eſt.* I,1,16,10.
qui ſcripſerint. I,1,16,11. ſeqq
Centones *è Poëtis congerendi modum quisnam invenerit.* I,7,3,14.
Centuriatores *Magdeburgenſes.* III,4,1,12.
Cerda (*Melch. de la*) *Campi eloquentiæ.* I,6,1,26.
de Cerebro *humano quinam ſcripſerint.* II,2*,47,3.
Cereviſiæ *Scriptores.* II,2*,42,2,&3.
de Cereviſiæ *parandæ variis modis, hiſtoria optatur.* II,2*,42,3.
præſtantia præ vino certatum fuit inter Guietum & Grotium. I,1,24,29. II,2*,42,3.
Cereviſias *corruptas Anglus quidam in momento reſtituere potuit.* II,2*,42,3.
de Cervo *Scriptores.* II,2*,46,2.
de Ceſpitibus *bituminoſis* (Torff) *quinam ſcripſerint,* II,2*,21,6.
Chalcidii *Comm. in Timæum, & elogium.* II,1,7,9.
Chaldaicarum *rerum Scriptor Beroſus vetuſtiſſimus* vid. Beroſus.
Chaldaicæ *Paraphraſes.* vid. Paraphraſes.
Chaldæorum *antiquitatum exigua apud nos eſt notitia.* I,1,10,12.
Collegia per multa ſecula Babyloniæ fuêre. I,1,13,15.
Imperia antediluviana. I,1,6,16.
rei literariæ antiquiſſima monumenta. I,1,6,31.
de Chamæleonte *agit Voigtius.* II,2*,46,4.
de la Chambre *ſcripſit les Characteres des paſſions, & l' Art de connoitre les hommes.* II,3,1,3. III,1,1,11.
Chamieri *Panſtratia, ut Opus utiliſſimum & rariſſimum, laudatur.* III,5,1,24.
Chappuzeau *liber Gallicus de Gemmis commendatur.* II,2*,33,1.
Character *animi etiam è minimis cognoſcitur.* I,1,19,5.
univerſalis, ſ. Lingua Philoſophica Dalgarii. I,2,6,83.
Characteres Ἠθικὲς *virorum doctorum Erythræus magna cura expreſſit.* I,1,19,61.
hominum ex hiſtoricis, comœdiis, Satyris, magis noſcuntur, quam ex omnibus Philoſophiæ moralis partibus. I,2,1,15. I,3,9,27.
hominum noſſe juventuti ſummè utile eſt. I,1,8,32.
hominum qua ratione diſtinguendi, I,3,9,23.
de Characteribus *hominum ſcripſit Theophra-*

phraſtus, aliiq; I,1,15,6. I,3,9,25. II,3,1,3,1,5. III,1,1,5.
Characteriſmos *morum & affectuum Terentianorum è Terentii Comœdiis notavit Chytræus.* I,3,9,31.
Characteriſmus *ſ. cognitio affectuum & morum hominum unde peti debeat* I,1,15,6. I,1,9,23. II,3,1,3.
Politico utiliſſima eſt. II,3,1,3.
Characterum *& ſignorum uſus pro memoriâ juvandâ.* I,2,6,82. ſeq.
hominum uſus. I,3,13,15.
Charletoni (*Gualteri*) *Phyſiologia Epicuro-Gaſſendo-Charletoniana recenſetur.* II,1,5,5. II,2,7,5.
de Charondæ *lib. de legibus Rom. antiquis judicium fertur.* III,6,3,4.
Chartiludia *in Geographiâ parum utilitatis habent.* II,4,1,12.
mnemonica quibus in diſciplinis uſui eſſe poſſint. I,2,6,89. ſeqq.
Chemnitii (*Mart.*) *Loci Theologici laudantur.* III,5,1,17. *eorum editio quænam ſit optima,* ibid.
Scripta reliqua. ibid.
Chifletii *Diſſ. Apologetica pro Juris utriusq; Architectis.* III,6,4,2. III,6,7,14.
Chiliaſmi *Hyperaſpiſtæ.* III,5,1,35.
Chiliaſtarum *deſcriptio.* III,5,1,35.
hiſtoriam tradit Tribbechovius. ibid.
Chinenſe *Itinerarium Nienhofi.* vid. Nienhof.
Chinenſes *per artem Chymicam ſuccinum conficiunt.* II,2*,37,3.
Philoſophiam naturalem, matheſin, & ſcientiam moralem, tantum æſtimant. II,2,5,2.
verba & ſenſus uno aliquo Charactere exprimunt. I,2,6,81.
Chinenſium *acumen in occultâ Philoſophiâ.* I,2,7,53. ſeq.
doctrina de quinque elementis non adeò abſurda. II,2,5,5.
doctrina Moſaicæ hiſtoriæ veſtigia & Pythagoricis dogmatibus aliquid ſimile, oſtendit. II,2,5,1.
doctrinam quinam deſcripſerint. II,2,5,2.
gens aliis cultior & antiquior. II,2,5,1.
geomantia Phyſica ex terræ figurâ & conſtitutione de ingenio incolarum judicat. II,3,1,13.
Herba Chiſung tempeſtates præſagire dicitur. II,2*,18,6.
induſtria in actis publicis conſervandis. I,1,3,12.
induſtria informandis moribus juventutis laudatur. I,2,2,4.
libri penè omnes à Tyranno Chio exuſti. I,1,5,21.
Methodus docendi per lineas. I,2,7,51.
Philoſophia juſſu Regis Galliæ è Donfutii fontibus publicata recenſetur. I,2,7,52. I,2,12,27.
plantas quinam deſcripſerint. II,2*,40,5.
ratio per numeros & imagines philoſophandi. II,2,5,3. *ejus origo, & de eadem judicium.* II,2,5,4.
Reges aſtrologiæ cognitionem præ aliis affectant. I,2,12,26.
Theologiæ naturalis, & Phyſicæ ſumma capita. II,2,5,3.
vaſa cuprea futuros caſus tremore ſignificantia. I,1,10,31. I,1,12,33.
univerſale principium Li, quod notaverit. I,2,7,54. *denotat idem, quod Cabaliſtarum linea viridis,* ib.

Chiro-

Chiromantiæ *antiquitas.* II,3,1,5.
Magiſtri Olim creatio. II,3,1,6
Chirurgia *infuſoria à Pegelio olim oſtenſa.* I,1,2,27.
de Chockieri *Theſauro Politico judicium fertur.* III,2,1,14.
Chopii *vara juris Philoſophia.* III,6,1,6.
Chrematiſticæ *artis fundamentum.* III,3,1,2.
Chriſtinæi (*Pauli*) *Deciſiones laudantur.* III,6,7,11.
Chronica *privata publicis interdum præferenda.* III,4,1,7.
Chronicon *Chronicorum à Grutero ſcriptum.* III,4,1,4.
Chronicorum *maximam notitiam habuere Conringius & Caſanova.* III,4,1,6.
Monaſticorum nævi & utilitates. III,4,1,6.
Regionum & urbium particularium maxima eſt utilitas. III,4,1,7.
Chronologica *excerpta.* I,3,13,31.
Opera Scaligeri, aliquorumq; laudantur. III,4,1,5.
Chronologicæ *tabulæ Marcelli recenſentur.* I,2,6,77.
Chronologorum *maximus eſt diſſenſus.* III,4,1,5.
Nomenclatores hiſtorici. II,3,1,2.
χρυσοποιΐα defenditur. II,2*,36,2. *ejus hiſtoriæ Scriptores commendantur.* ib.
Chimiæ *hiſtoria unde haurienda.* II,2*,16,5.
laudes. II,2*,22,5.
Scriptores ἀνέκδοτοι. II,2,16,5. *Vetuſti.* I,1,11,18. *reperiuntur in Codice Altenburgenſi, it. bibliothecâ Vindobonenſi.* I,1,11,19. *ſunt tamen valdè mutili & vitioſè ſcripti.* ib. *ſunt partim Ethnici, partim Chriſtiani.* I,1,11,20. *à Reineſio ordine recenſentur & de iſtis judicium interponitur* I,1,11,21. ſeqq.
Chimiam *Ægyptii Caliphæ præcipui, magnâ induſtriâ excoluerunt.* I,1,11,39.
miſeram artem vocat Reineſius, quæ ſancta & divina potius dicenda eſt. I,1,11,43.
Chimica *arcana continent gentilium mythologia.* I,1,11,7.
excerpta. I,3,13,42.
in arte magnus myſta fuit Trythemius. I,1,13,25.
Scientia vetuſta. I,1,11,16.
Scripta anonyma varia recenſentur I,1,11,53. *ut tandem uno volumine edantur, optandum eſſet.* I,1,11,54. ſeqq. *ἀνέκδοτα multa perierunt.* I,1,11,56.
ſtudia ſub ipſâ barbarie in Germaniâ, Galliâ, Italiâ diſſeminata fuere, inque Monaſteriis latuerunt. I,1,11,39.
in. Chimica *praxi Geſneri Euonymus, aliiq; commendantur.* III,7,1,7.
Chimicæ *artis Φαινόμενα Manueli Imp. per ſomnium ſignificata.* I,1,11,44.
Chimicam *doctrinam Hieroglyphicis occultari nonnulli exiſtimant.* II,2,4,4.
Chimici *Germaniæ alios ſuperant.* II,2,1,6.
in experimenta caſu nonnunquam incidunt. II,2,1,22.
in Chimicis *Operationibus magnâ cautelâ eſt opus.* I,3,13,44.
rebus magnum Rabbinorum antiquorum ſtudium fuit. I,1,11,57.
Chimicorum *arcanorum Scriptores ple-*

rumque ſictis nominibus utuntur. I,1,9,24. I,1,11,16.
principia explicantur & defenduntur. II,2,16,2. ſeqq.
Scriptorum lectio diſſuadetur, & obſcuritas culpatur. II,2*,9,2.
tria principia ad miſtorum naturam indagandam non ſufficiunt. II,2,19,5.
Ciacconii Caſtigationes Decreti Gratiani deperditæ. III,6,7,14.
ingenium depingitur. I,4,11,9.
notæ in Cæſarem per plagium à Fulv. Urſino editæ. I,4,11,9.
ſagacitas in emendandis Autoribus. ibid.
Ciampoli Florentini ſeipſum extollentis & alios contemnentis inſania. I,1,15,22.
de Cibaria re quinam ſcripſerint. II,2*,42,4.
Cicero de artificiali memoria ſcripſiſſe dicitur. I,2,6,7.
græcæ linguæ non fuit ignarus. I,4,11,7.
in pangendis verſibus parum felix. I,4,11,7.
nonnulla juvenis ſcripſit, quæ ſenex improbavit. I,1,23,13.
omnis eloquentiæ, etiam ſacræ fons eſt. I,2,11,11. I,4,11,7.
adverſus Ciceronem antiparadoxa ſcripſit Majoragius. I,1,25,27.
in Ciceronem quædam licentius dixit Eraſmus. I,1,23,15.
Ciceroni malè præfert Plautus à Jeremiâ Höltzlin. I,2,10,15.
Ciceroniana Conſolatio à Sigonio ſuppoſita. I,1,9,7. I,4,11,3.
Ciceroniani κακόζηλοι ab Eraſmo notati I,1,23,14.
Theſauri. I,4,9,12.
Ciceronis Cenſores varii. I,1,23,18. I,4,11,7.
& Demoſthenis comparatio. I,6,2,8. I,4,11,7.
Editores & Commentatores. I,4,11,7.
epiſtolæ laudantur. I,1,23,12. & 20.
epiſtolæ ad Atticum ob prudentiam politicam inprimis commendandæ. I,1,23,19.
epiſtolarum eloquentia defenditur à Pontano contra Novatores nonnullos. I,1,23,13.
epiſtolis à quibusdam Plinii jun. epiſtolæ anteponuntur, ſed malè. I,1,23,21.
imitator accuratiſſimus fuit Palearius. I,1,23,55.
libri Rhetorici, eorumque Commentatores. I,6,1,9.
magnus æſtimator fuit Buchnerus, I,1,24,99.
Officia. III,1,1,7. laudantur à Cardano. ibid.
Oratio pro Marcello reſolvitur. I,3,7,25.
Stylum optimè expreſſit Manutius. I,1,23,57. it. Janus Nicius Erythræus. I,1,24,9. ſeq.
Vitam quinam deſcripſerint. I,4,11,7.
in Ciceronis Officina Diſquiſitiones ſcripſit Calcagninus; Ciceronem a. defendit Majoragius. I,1,25,26. I,4,11,7.
Cimbriam literatam meditatur Joh. Mollerus. I,1,18,47. quod Opus recenſetur. ibid.
Cimbricæ linguæ ridiculè primatū tribuunt Becanus & Schrieckius. I,4,3,4.
Cimeliothecæ bibliothecis addi ſolent. I,1,6,11.

Cinelli

Cinelli *bibliotheca volante.* I,1,18,74. I,1,21,31.
Cineres *in aquam poſſe abire negatur.* II,2*,21,2.
Cinis *reſiduus pars terræ eſt purior, & maximè elementaris.* II,2*21,1.
Ciſtercienſis *Ordinis ſcriptorum bibliotheca.* I,1,18,55.
Civilitatis *ac rituum aulicorum obſervatio Politico eſt neceſſaria.* III,1,1,9. *Scriptores.* ibid.
Civitas *eruditorum inſtituenda, ubi ſolo uſu & converſatione lingua Latina addiſcatur.* vid. Latina lingua.
Clapmarii *lib. de arcanis dominationis.* III,2,1,15.
Claramontius *de conjectandis cujusq; moribus & latitantibus animi affectibus ſcripſit.* II,3,1,3. III,1,1,11.
Clarckii *Hiſtoria nitri.* II,2*,38,1.
lib. de tranſitionum Rhetoricarum formulis rejicitur. I,6,1,27.
Claſenii *Theologia naturalis.* III,5,1,6.
Clavaſio (*Angeli à*) *Summa Angelica de Caſibus Conſcientiæ laudatur.* II,1,14,62.
Claudiani *Opera eorumque editiones.* I,4,14,16.
Poëſis & ſtylus. ibid.
Claudianus *gentilis fuit.* I,4,14,16.
Claveri (*Jacobi*) *inepta δοξομανία & gloriæ affectatio.* I,1,15,25.
Clementis (*Claudi*) *Muſeum, ſ. inſtructio bibliothecæ tam publicæ, quàm privatæ.* I,1,17,8.
Clenardi *informatio Grammatica per converſationem.* I,1,15,48.
inſtitutiones linguæ Græcæ memorantur. I,4,6,7.
ſententia de Curtio ex genuinorum Latinorum Autorum numero excludendo. I,4,12,4.
Cleopatræ & *Antonii, ut & Sorani medici, epiſtolæ mutuæ, an genuinæ ſint.* I,1,11,50.
Scripta Chymica incertæ fidei ſunt. I,1,11,49.
du Clos *de principiis mixtorum naturalium ſcripſit.* II,2*,1,9.
Cluniacenſis *Ordinis bibliotheca in Ducatu Burgundico, MSStis pleniſſima, per Calvinianos periit.* I,1,5,26.
de Cluveri *epitome Hiſtoriarum judicium fertur.* III,4,1,4.
Cochinenſis *bibliotheca Jeſuitarum Batavis in prædam ceſſit.* III,5,1,23.
Cocquius (*Gisbertus*) *ſcripſit Hobbeſium elenchomenum.* II,1,15,15.
Codex *Juſtinianeus congeſtus eſt è Codice Theodoſiano.* III,6,4,5.
Theodoſianus cum notis Gothofredi laudatur. III,5,1,27. III,6,3,6. III,6,7,9.
in Codicem *Commentatores præſtantiores.* III,6,7,9.
Paratitla Cujacii Matthæus laudat. III,6,7,10.
Codices *conſtitutionum Imperatoriarum recenſentur.* III,6,4,5.
Codicis *Theodoſiani autoritas eſt controverſa.* III,6,4,5.
Breviarium. ibid.
hiſtoria. ibid.
de Cœlo *Teleſii dogmata recenſentur.* II,2,13,4. *refutantur.* ibid.
Ariſtotelis Commenta exploduntur. II,2*,12,1.
Cœlum *beatorum humano ingenio imperſcrutabile.* II,2*,12,1.
empyreum eſt figmentum. ibid.

viſibile eſt ſubſtantia aëris tenuiſſima. ibid.
Cogitata *ſunt notanda.* vid. Adverſaria.
Cogitationes *à genitalibus Cerebri produci credit Fluddius,* II,2,15,5.
Cointus *Smyrnæus de Trojæ excidio & reditu Græcorum ſcripſit.* I,7,2,23.
Collectanea, vid. Excerpta.
Collegia *Arabum.* I,1,13,30.
Ægyptiorum. I,1,13,3. ſeqq.
Brachmanum. I,1,13,16.
Eruditarum varia. vid. Academiæ.
Eumolpidarum. I,1,13,10.
Gentilium ſecreta varia recenſentur à Mejero. I,1,13,3.
Græcorum. I,1,13,3. ſeqq.
Magorum. I,1,13,13.
Maurorum. I,1,13,31.
Oculta naturæ arcanis indagandis dedica. I,1,13,51.
Pythagoræorum. I,1,13,29.
Samothracum. I,1,13,12.
Collegii *Roſiani hiſtoria.* I,1,13,35. ſeqq.
Collegiorum *quorundam cognomina inuſitata & ridicula multis diſplicent.* I,1,9,26. I,1,14,37. ſeq. & 41.
Collegium *Druidum.* I,1,13,32.
Fraternitatis Roſeæ Crucis. I,1,13,34.
Gymnoſophiſtarum. I,1,13,28.
hieroſophicum Spicelii. I,1,14,47.
juridicum Argentoratenſe. III,6,7,6.
pro indagandâ veritate Tſchirnhauſii. I,1,14,49.
pſychoſophicum Beccheri. I,1,14,46.
Samaritanorum. I,1,14,48.
Colloquia *literatorum quomodo ſint inſtituenda ex conſilio Verulamii.* I,1,15,49. ſeqq. *exemplo Pinelii & Pauli Sarpii.* I,1,15,51. ſeqq.
è Colloquiis *cum eruditis nata ſunt Scaligeriana, Peronia, Thuanæa, Colomeſi opuſcula literaria.* I,1,15,56.
Colloquiorum *cum viris doctis in peregrinatione fructus.* I,1,14,54.
Colomeſii *Clavis epiſtolarum Scaligeri & Caſaubon.* I,1,23,7. & 69.
Gallia Orientalis. I,14,5,5.
Colores *diſtinguuntur in reales & emphaticos.* II,2*,15,1.
à mixtione elementorum falſo derivant Ariſtotelici, à ſulphure ſuo Chimici. II,2*,15,2.
propago lucis. II,2*,15,1.
quomodo formentur. ibid.
reales dari contra Carteſianos oſtenditur, ibid.
de Coloribus *Scriptores.* II,2*,15,2.
Coloris *albi origo demonſtratur.* II,2*,15,3.
ratio exemplo nivis illuſtratur. ib.
nigri ratio explicatur. II,2*,15,4.
Colorni (*Abr.*) *Scotographia Italica.* I,4,2,4.
Colvius (*Petrus*) *calcemulæ ictus periit.* I,4,14,3.
Columnæ *à Setho poſitæ.* I,1,6,16.
Coluthus *de raptu Helenæ ſcripſit.* I,7,2,23.
de Coma *quinam ſcripſerint.* I,5,2,9.
Combinatoria *ars Kircheri.* I,2,5,41.
à Kuhlmanno imperfectionis arguitur. I,2,5,66.
Knittelii. I,2,5,44. *peculiari diſſertatione à Leibnitio deſcripta.* I,2,5,61.
Combinatoria *ars in quamcunque partem verſetur, aliud nihil eſt, quàm Logices propago.* I,2,5,78.
tabula Knittelii. I,2,5,41.
è Combinatoriæ *artis fontibus procedit Franc. Pomey artificium Rhetorices.* I,2,5,80.

de Combinatoriis *rotis ſuis magna jactat Kuhlmannus.* I,2,5,68.&72.
Comenianæ *Januæ loco commendatur Janua Batei.* I,2,4,18. I,4,10,10.
Comenii *Janua, utpote vocibus ac phraſibus barbaris ſcatens, è ſcholis eſt eliminanda.* I,2,4,19. I,4,10,10. II, 1,15,8. *& ne emendata quidem in Scholis admittenda.* I,2,10,32.
Opinio de luce primævâ formarum fonte. II,2*,1,8.
Orbis ſenſualium pictus rerum cognitioni inſervire poteſt. I,2,4,28. ſeqq. *etſi multa in eo improbat Beccherus.* I,2,4,37.& 42.
Philoſophemata παράδοξα prolixè recenſentur ac confutantur. II,2,3,5.
Phyſica ad lumen divinum reformata, nec non tr. de frigore exploduntur. II,2,15,9. II,2,3,5.
de Comenii *ludis Comicis quid ſit ſentiendum.* I,2,4,4,4.
Comenius *de frigore librum ſcripſit.* II,2*,17,5.
novator in univerſâ panſophiâ, & Enthuſiaſmo affinis fuit. II,1,15,18.
tria principia ad ſenſum Moſis ſe rectè ſtatuere putavit. II,2,3,5.
II,2*,1,2.
Comeſtor *unde nomen habeat, & quid ſcripſerit.* II,1,14,1.
Cometæ *juxta Ariſtot. ſunt meteora; juxta anonymum mali genii; juxta Bartholinum abſceſſus univerſi.* II,2*,24,3.
Cometarum *effectus naturales.* II,2*,12,4.
multorum natalis circa viam lacteam fuit. II,2*,12,8.
Ortus prædicti. II,2*,12,4.
præſignificationes quinam deſcripſerint. II,2*,12,4.
Scriptores. II,2*,12,4.
Comicæ *actiones ad prudentiam formandam faciunt.* I,2,4,43.
commendantur a Verulamio. I,2,4,45. *ut & Tanaquil Fabro.* I,2,9,48.
in juventute ſcholaſticâ non ſunt omittendæ. I,2,4,43.
Comici *Poëtæ.* I,7,2,8.
recentiores recenſentur. I,7,3,15.
vitæ humanæ ſpeculum repræſentant. I,3,9,18.&24. *quod exemplo probatur è Terentii Adelph. Act. 1. Sc. 1.* I,3,9,26.
Cominii *oda elegans.* vid. Condæus.
Commentatores *Biblici Critici.* III,5,1,15.
Exegetici. III,5,1,16.
Commerciorum *Anglicorum & Belgicorum Scriptores.* III,3,1,3.
defectus ſunt notandi. III,3,1,4.
hiſtoria à Bœclero deſiderata. III,4,1,9.
quomodo ſcribenda. III,3,1,3.
Complutenſis *Collegii Diſputationes in Ariſt. Dialecticam, Philoſoph. naturalem &c. recenſentur.* II,1,14,28.
Epitomator, Franc. Murcias. II,1,14,29.
Computatio *per bacillos ac digitos.* II,4,1,5.
le Comte *de Gablis liber incerti auctoris.* II,1,7,14.
de Conclavi *medico, vario aëre replendo, Pegelius conſilium dedit* II,2,22,2.
Concordantiarum *biblicarum uſus.* III,5,1,15.
ad Condæum, *Principem, oda elegans Cominii uſu lactus.* I,2,16,43.

Conſia-

Conflagrationis *globi terraquei poſſibilitas è Phyſica oſtenditur.* II, 2*, 5,3.

Congelatio *per certos pulveres artificialis datur.* II,2*,17,3. *ejus vera cauſa.* ibid.

de Congelatione *experimentum Boylianum* II,2*,17,3.

de Congelatis *in vitam revocatis hiſtoriæ memorabiles.* II,2*, 17,5. vid. Frigore.

Connani *lib. de jure Civili Romano laudatur* III,6,5,2.

Connexionum *artificium docuit Jac. Hugues.* I,6,1,18.

Conringii *antiquitates academicæ.* I,1,14,10. I,1,16,71.

Comment. in Lampadii jus publicum. III,6,9,4.

Diſſ. de conſtitutione Epiſcoporum Germaniæ. III,5,1,27.

Diſſ. juris publici pleraque Capp. continent. III,6,9,4.

elogium. I,1,16,31.

epiſtolæ & præfationes. I,1,24,32.

de eruditionis propagine liber. I,1,16,6

Introductio ad artem Medicam laudatur. III,7,1,1.

lectiones privatæ de omnibus Rebuspubl. ipſo invito editæ. III,2,1,6.

lib. ἀνέκδοτος de Scriptoribus. I,1,2,28. I,1,16,5. ſeq.

lib. de Civili Prudentia. III,2,1,1.

lib. de Medicina Hermetica. II,2,16,5.

lib. de Origine juris Germanici, III,6,10,1.

notitia Chronicorum Monaſticorum fuit maxima. III,4,1,6.

Orationes in laudem Ariſtotelis. II,1,11,32.

Volumen auctores, de piſcibus agentes, complectentes, II,2*,46,2.

Conringius *Sagarum probationem per aquam defendit.* II,3,1,6.

de Conſiliariis *quinam ſcripſerint* III,2,1,17.

Conſtantini *Porphyrogennetæ excerpta utiliſſima.* I,1,21,9. I,3,13,18.

(Roberti) Theſaurus Græcæ linguæ. I,4,8,7.

Conſtitutionum *Imperatoriarum Codices.* vid. Codices.

de Conſvetudinibus *quinam ſcripſerint.* III,6,10,2.

Contarini *(Caſp.) libb. V. de Elementis, eorumque miſtionibus taxantur.* II,2*,13,10.

Vita à Joh. Caſa ſcripta. I,1,19,46.

Contemptum *quæ nobis parare poſſunt, ante omnia vitanda.* I,1,15,30.

Contentioſa *ingenia.* I,1,15,13.&36. ſeq.

Contractus *ſimulati.* III,6,8,5.

Controverſiarum *Juridicarum Scriptores.* III,6,8,1.

Theologicarum Scriptores. III,5,1,20.

Converſandi *ars & diſciplina tradi poteſt.* I,1,15,2.&4.

latius patet, quam doctrina de officiis. I,1,15,3.

ex quibus principiis formanda ſit. I,1,15,4.

de Converſandi *arte certæ regulæ traduntur.* I,1,15,18. ſeqq.

Converſatio *Civilis.* III,1,1,9.

cum eruditis magnum ad informationem ſubſidium eſt. I,1,15,47. I,2,7,39. I,2,8,24.

eruditorum mutua rem literariam auget I,1,15,1. & 47.

eruditorum per epiſtolis I,1,15,57.

quâ & illi utuntur, qui ſe nun-

quam

quam viderunt, exemplo Scaligeri & Caſauboni. ibid. *in quâ & diligentiſſimus fuit Pinellus.* I, 1, 15, 58. *ne & Ant. Maliabeccus.* I, 1, 15, 59.

Converſatione *ſola an lingua addiſci poſſit.* vid. Latina.

ex Converſatione *ſola Grammaticam informationem inſtituit Clenardus.* I, 1, 15, 48.

in Converſatione *obſequioſus nec contentioſus eſto.* I, 1, 15, 35. ſeqq. *exemplis docetur.* I, 1, 15, 37.
quisq; ſuum ingenium noſcat. I, 1, 15, 7. *ut & aliorum.* I, 1, 15, 16.
ut homo eſt, ita moremgeras. I, 1, 15, 33. ſeq.

Converſationis *eruditæ ratio è vitis virorum doctorum formari quam maxime poteſt.* I, 1, 19, 1.
finis & utilitas. I, 1, 15, 60.

Convivii *priſci reliquiæ Puteani.* I, 5, 2, 11.

de Conviviis *quinam ſcripſerint.* I, 5, 2, 11.

Copernici *dogma de motu terræ.* II, 2, 15, 1.

Coppinus (*Aquilinus*) *in nubibus ſpeculandis mirè ingenioſus.* I, 1, 24, 73.

Coralliorum *productio eſt mirabilis.* II, 2*, 33, 6.

Coraſii, *de jure Codicis in artem redigendo Commentarius recenſetur.* III, 6, 5, 4.

Cordemoy *Diſcurs phyſique de la parle laudatur.* I, 4, 1, 5. II, 1, 15, 10. II, 2, 17, 5.
tr. de differentia animæ & corporis. II, 2, 17, 5.

Cordeſii (*Joh.*) *ſtudium librorum colligendorum* I, 1, 3, 6.

Cornæi (*Melchioris*) *Curriculum philoſophiæ Peripateticæ recenſetur, deq; eo judicium fertur.* II, 1, 14, 54.

Cornelii *Poëſis Dramatica cenſuræ ſubjicitur.* I, 7, 1, 9.
Progymnaſmata phyſica. II, 2, 17, 5.

Cornelius *Nepos* vid. Nepos.

Cornua *Cervina in aulâ Taurinenſi futuram tempeſtatem indicârunt.* II, 2*, 18, 9.

Coronæi *Panthotheca deſcribitur* I, 3, 13, 53.

de Coronis *nuptialibus ſcripſit Maderus maximam partem è Paſchalio.* I, 5, 2, 8.

Corpora *in tenebris lucentia.* II, 2*, 14, 5.
miſta ex Sale, Sulphure & Mercurio conſtare defenditur. II, 2, 16, 2.

de Corporibus *putrefactis, magnam partem dubiis & non genuinis, quid judicandum.* II, 2*, 31, 5.

ex Corporis *temperamento ingeniorum & animorum vis non rarò dependet.* vid. Ingenium.

Corporum *alterationes inutiliter variè dividuntur.* II, 2*, 28, 2.
impenetrabilitas miſtionem particularum non prohibet. II, 2*, 3, 7.
minimorum mixtionis ratio inexplicabilis eſt. II, 2*, 13, 2.
mutationes quomodo fiant ſecundum mentem Stoicorum. II, 2, 8, 2.
ſubterraneorum conſtitutio per analyſin detegi poteſt. II, 2*, 31, 1.
translatio momentanea de loco ad locum, an arte aliquâ fieri poſſit. I, 1, 13, 25. ſeq.

circa Corporum *Cœleſtium naturam, ſolis veſtigandam conjecturis, Carteſii vel aliorum ſententiæ, vero ſimillimæ, præferendæ.* II, 2, 19, 3.
mixtorum naturam indagandam utilis quidem atomorum doctrina, non tamen ſola ſufficit. II, 2, 19, 5.

Corpus, *vocis variæ acceptiones.* I,3,4,12.
Corpus Juris *à veteribus Gloſſatoribus illuſtratum.* III,6,7,1.
judicium de iis. ibid.
in Corpus Juris *notæ Godofredi & Leuwii laudantur.* III,6,7,2.
Corradi *copia latini ſermonis.* I,4,10,7.
Vita Ciceronis. I,4,11,7.
Correæ (*Thom.*) *de Elegiâ liber.* I,7,1,13.
Oratio de antiquitate dignitateque Poëſeos & Poëtarum differentiâ I,7,1,7.
Correctorio *munere quinam fungi debeant* I,4,2,6.
Coſtalii (*Petri*) *Adverſaria.* III,6,7,5.
Cottunius (*Joh.*) *interpres Ariſtot. & Epigrammatographus inſignis.* II,1,14,68.
Cour (*de la*) *Diſſertt. Belgicæ aliaq; Scripta laudantur.* III,2,1,17.
Cowley (*Abrah.*) *de Plantis poëmata Latina ſcripſit.* I,7,3,8. II,2*,40,5.
Crabrones *literarii.* I,1,15,15.
Craftheim (*Jo. Cratonis*) *conſilium de novâ Ariſtotelis editione.* II,2,12,2.
Craigii *jus feudale, tribus libris comprehenſum.* III,6,7,15.
Craſſii (*Laurentii*) *elogia hominum literatorum recenſentur & laudantur* I,1,19,52.
Crauſerus *Scintillas Julianas Schoro debet.* I,4,19,20.
Creationis hiſtoria *principia Phyſicæ certa ac adæquata non proponit.* II,2,3,2. *hujus veſtigia in Philoſophiâ gentilium, maximè Platonicis reperiuntur.* II,2,3,3.
ex Creationis hiſtoriâ *Phyſicam doctrinam fabricari quidã conati ſunt* II,2,3,4.
in Creationis hiſtoriam *Commentationes Höttingeri aliorumq;* II,2,3,7. *Interpretationes Cabaliſtarum paradoxæ.* II,2,3,7. *Enthuſiaſticæ.* II,2,3,8. *Scriptores Miſcellanei.* II,2,3,9.
Crellii (*Joh.*) *Ethica Chriſtiana.* II,1,1,3.
Cremonini *pædia Ariſtotelica laudatur & recenſetur.* II,1,11,29.
de Crepitu *ventris Segerus ſcripſit.* II,2*,47,5.
Creſollii *Anthologia ſeu Decas de ſelectis piorum hominum virtutibus.* I,6,4,11.
Calumnia in Melanchthonem. vid. Melanchthonem.
myſtagogus, ſeu de ſacrorum hominum diſciplinâ. I,6,4,11.
Vacationes Autumnales de perfectâ Oratoris actione & pronunciatione. I,6,1,17. II,3,1,3.
Creſtonus (*Joh.*) *Lexicon Græco-Latinum edidit.* I,4,8,1.
Criniti (*Petri*) *libri de Poëtis Latinis.* I,7,2,1.
Critica *biblia.* I,3,5,12.
excerpta. vid. Excerpta.
pericula Piccarti laudantur II,1,11,30.
Socratica. vid. Socrates.
Criticæ *facis Gruterianæ indices laudantur.* I,3,5,8. ſeq.
Cirticam *artem qui deſcripſerint.* I,1,7,6. ſeqq.
Critices *maxima pars quâ in re conſiſtat.* I,3,6,12.
Critici *in Belgio præſtantiſſimi.* I,5,1,13.
in Critico ϛοχασμῷ *alii aliis oculatiores.* I,1,7,3.
Criticorum *diverſæ claſſes recenſentur.* I,5,1,5.

illuſtrium

illuſtrium manu notati libri in pretio habentur. I,1,7,35.
induſtriâ ex ſtylo & idiotiſmis νοθείαν vel γνησιότητα autorum conjicere novit. I,1,9,4.
miſcellaneorum Scriptores potiſſimi. I,5,1,5, ſeqq.
quorundam intemperies à Mareſio notatur. I,3,5,21.
de Crocodili *lacrymis ſcripſit Voigtius.* II,2*,46,4.
Crollius *de ſignatura plantarum.* II,2*,40,6.
Crowæi *elenchus interpretum Scripturæ.* I,6,4,22.
de Cruce *quinam ſcripſerint.* I,5,2,14.
Crucigeri (*Georg.*) *Harmoniæ Græcæ, Latinæ, & Germanicæ Linguæ.* I,4,3,8.
Crucii *Orationes cur legendæ.* I,6,3,5.
Crucimanius (*Franc. Grudæus*) *ſ. Sieur de la Croix du Maine, multos libros bibliothecarios affectos habuit.* I,1,18,22. ſeq. *à primâ juventute hiſtoriæ bibliothecariæ Gallicæ ſe totum impendit.* I,1,18,23.
Crucis *roſeæ Fratres.* vid. Fratres.
Cruyce (*Joh. Bapt. van de*) *eſt plagiarius.* I,6,3,10.
Cryptographia *Auguſti Seleni.* vid. Selenus.
ad Cryſtallorum *generationem præter aquam etiam ſuccus viſcoſus requiritur.* II,2*,31,4.
de Cryſtallorum *productione ſententia Stenonis.* II,2*,31,3.
è Cuborum *jactu divinatio inſtituitur.* II,3,1,13.
Cujacii *adverſarii.* III,6,7,5.
eruditio laudatur. I,5,1,8.
methodus ſingularis in Commentario. III,6,7,3.
Obſervationes ſuper textus juris. I,5,1,8.
Paratitla in Codicem. III,6,7,10.
Cujacius *αὐτοδίδακτος in jurisprudentiâ fuit.* I,1,1,14.
baſilicorum libros poſſedit. III,6,4,11.
contra imperitiam Praxeos ſibi objectam defenditur. III,6,11,1.
Cunæi *Orationes laudantur.* I,6,3,4.
Peritia in Hebræâ literaturâ. III,6,2,1.
de Cuperi *arcanis Atheiſmi revelatis judicium fertur.* III,5,1,9.
Cuperti *Apotheoſis Homeri & notæ in Lactantium de mortibus Perſecutorum.* I,5,1,13.
Obſervationum liber. I,5,1,13.
Cuprum *cum ferro ſociari nequit.* II,2,1,6.
in ferrum an mutari queat. II,2*,36,1.
Curationes *Cabaliſticæ Judæorum.* II,3,1,17.
per Magiam. II,3,1,17.
per tactum. II,2*,8,6.
per transfuſionem ſanguinis. II,2*,8,5.
per transplantationem, pulverem ſympatheticum, &c. II,2*,8,4.
de Curationibus *Sympatheticis & Magneticis cenſura.* II,2*,8,3.
de Curculionibus *libellum ſcripſit Rango.* II,2*,45,8.
Curioſus, *ultra quam decet; in converſatione ne eſto.* I,1,15,44.
de Curribus *& Re vehiculariâ quinam ſcripſerint.* I,5,2,13.
Curſum Philoſophicum *ſcripſerint Joh. à S. Thomâ.* II,1,14,9. *Franciſcus Murcias.* II,1,14,29. *Petrus Hurtadus de Mendoza.* II,1,14,40. *Franc. de Oviedo.* II,1,14,46. *Rodericus*

dericus de Arriaga II,1,14,47.
Curtii *dictio laudatur.* I,4,12,4.
editiones recenſentur. ibid.
hiſtoria falſò à nonnemine ſuppoſitionis arguitur. I,1,9,6.
de ſtylo judicia Barthii & Buchneri. I,4,12,14.
Curtium *è genuinorum Latinorum Autorum numero excludere allaborat Clericus.* I,4,12,4.
Cuſani *de docta ignorantiâ liber.* II,2,9,1.
de Scriptis judicium, III,5,1,4.
Cygne (*Martini du*) *Explanatio Rhetorica.* I,6,1,17.
de Cygne *cantu egit Bartholinus.* II,2,46,4.
Cymbalum *mundi, lib. tribuitur Bonaventuræ de Periers.* III,5,1,11.
Cyrilli *Alexandrini Lexicon ineditū.* I,4,7,11.

D.

DAceri *Commentatio in Ariſtot. Poëticam omnibus præfertur.* I,7,1,3.
Verſio Gallica Horatii. I,4,11,15.
Dæmones *familiares*, vid. Genii.
Dairval (*Corol. Cæſ. Baudelotii de*) *liber de l'utilé des Voyages, & l'avantage que la recherche des antiquitez procure aux ſcavans.* I,4,1,9.
Dalburg (*Joh. Camerarli de*) *ſtudium in lingua Germanica inveſtiganda laudatur.* I,4,4,4.
Dargarni (*Georg.*) *ars ſignorum.* I,4,2,5.
lingua univerſalis affecta. vid. Lingua.
Dallæi *lib. de Confirmatione & extremâ unctione.* III,5,1,29.
de Imaginum cultu, III,5,1,29.
de uſu Patrum, & Pſeudonymis & ſuppoſititiis illorum. III,5,1,13, & 28.
Damaſcii *lib. ineditus* Περὶ ἀρχῶν. II,1,7,10.
Danckwertii *Chorographia Holſatiæ eſt accuratiſſima.* II,4,1,12.
Dania *ſtatuta ſingularia habet.* III,6,10,3.
Danorum *Monumenta Wormii.* vid. Wormius.
Scriptorum Catalogi, à Bartholinis fratribus editi, ſunt imperfecti. I,1,18,46.
Daretis *Phrygii libb. 6. de bello Trajano falſo creduntur à Cornelio translati.* I,4,11,10.
Daumii *Indices latinæ linguæ analogici promiſſi.* I,4,9,4.
Lexicon Vocum medii ævi. vid. Lexicon.
tr. de cauſis amiſſarum quarundam latinæ linguæ radicum &c. I,4,9,4.
Dausquii (*Claudii*) *Orthographia antiqui novique Latii.* I,4,9,1.
Decifratoria *ars quænam.* I,4,2,4. *oppoſita Cryptographiæ.* ibid. *liber Gallicus in eam rem editus.* ibid.
de Decimatoris *Sylvâ Vocabulorum ſequius judicium fertur.* I,4,9,13.
Deckenii *Obſervationes Poëticæ.* I,3,10,43. ſ.
Deckeri *liber de ſcriptis adeſpotis.* I,1,16,71.
Declamandi *morem in Scholis Majomgius reduxit.* I,6,3,1.
Dedicatoriarum *epiſtolarum collectiones ſuadentur.* I,1,24,34.
Dedicatorii *Carminis exempla.* I,3,12,52.
Defectus *ſuos abſcondere prudentis eſt.* I,1,15,26.
Defectuum *occultandorum tres latebras tradit Verulamius.* I,1,15,7. *alias oſtendit Fichetus.* I,1,15,28.
Dei *manus & præſentia in omnibus naturæ operibus deprehenditur, & prædicanda eſt.* I,1,12,8.
&

& materiæ mundique coæternitatem nonnullæ ſectæ ſtatuerunt. II,2*,11,4.
Deiſtæ *Deum unum admittere contenti, cetera Chriſtiana myſteria pro fabulis habent.* I,1,8,11.
de Deliciis *Poëtarum Scotorum, Italorũ Gallorum & Germanorum judicia.* I,7,3,8.
Delphinus (*Freder.*) *fluxus & refluxus maris convenientiam cum lunâ integro libro demonſtravit.* II,2*,20,4.
Demetrii *Phaler. lib.* περὶ ἑρμηνείας *hodienum extat.* I,1,6,3. *qui malè illi adſcribitur.* I,1,6,3. *in hunc Commentatores.* ibid.
Opuſcula, quibus præcepta continentur de membris & inciſis, de periodis, &c. recenſentur. I,6,3,1.
Demetrius *Phalereus Alexandrinæ Philadelphi bibliothecæ præfuit.* I,1,6,3.
ab Athenienſibus malè habitus in Ægyptum exul profugit. I,1,6,3.
Democriti *de Atomis & Vacuo doctrina.* II,2,7,7.
doctrina phyſica exponitur. II,2,7,4.
hæc magni apud Romanos fuit habita. ibid.
elogium. II,1,5,1.
Ἐννεαγράμματον & τετρασύλλαβον *quid ſit.* I,1,11,32. ſeqq.
pharmacum fortunatos & ſapientes homines efficiendi. I,2,1,6.
principia phyſica ſua fecit Epicurus. II,2,7,4.
ſcripta phyſica, myſtica ſ. arcana, an ſuppoſititia ſint. I,1,11,31. ſeqq. II,1,5,1.
Scriptorum nihil ſupereſt, & proinde incertum, quid verè ſenſerit. II,2,7,6.
ſub nomine, MSSta Chimica ſuperſunt, de quorum γνησιότητι *diſquiritur.* II,2,7,6.
Democritus *in Perſiam profectus dicitur, ut ab Oſtane artem Chimicam edoceretur.* I,1,11,29. & 35.
riviviſcens. II,2,7,5.
Demonſtrandi *omnem rationem, ab Ariſtotele luculenter traditam, è medio tollere auſus eſt Nizolius.* I,2,7,14. *ob quod reprehenditur.* I,2,7,15. *qui tamen in multis ὁμόψηφον habet Ramum.* I,2,7,17.
de Demonſtratione *quinam ſcripſerint.* II,5,1,4.
Demoſthenis *Comparationem cum Cicerone quidam inſtituerunt.* I,6,2,8.
Orationibus artis oratoriæ ſublimitas ineſt. I,6,2,8.
Orationibus Prudentia Civilis ineſt. III,2,1,13.
Orationum editores & Commentatores. I,6,2,8.
Dempſterus *à ferocitate & moroſitate notatur.* I,1,15,37. I,1,18,45.
in hiſtoriâ eccleſiaſticâ Scoticæ gentis non ſatis bonâ fide verſatus exiſtimatur. I,1,18,45.
Denaiſii *affatum de Advocatis.* III,6,7,7.
de Denſitate *agitur.* II,2*,7,5.
de Deo *ſententia Stoicorum.* II,2,8,2.
Deſſelii (*Valerii Andreæ*) *Bibliotheca Batava laudatur.* I,1,18,36. ſeq.
Deſtillatione *clauſa in generatione animalium & metallorum natura utitur.* II,2,1,22.
Deſtillationem *clauſam à nemine tentatam fuiſſe falſo credit Verulamius.* II,2,1,22.

Deſtillationis *clauſæ præſtantia ſtupendiq́; effectus.* ibid.
Devarii (*Matth.*) *lib. de particulis græcæ linguæ laudatur.* I,4,6,9.
Deuſingius *de Syſtematibus variis librum ſcripſit.* II,4,1,8.
Dexippi *defenſio prædicamentorum adverſus Plotinum.* II,1,9,10.
Dialectica. vid. Logica.
de Dialectis *Græcorum Scriptores.* I,4,6,16.
de Dialecto *Helleniſticâ prolixior certaminum Literariorum hiſtoria recenſetur.* I,4,6,19.
Dialogorum *Phyſicorum Scriptores.* II,2,2,7.
Dictionarium *Harmonicum Chriſtiani Nirmuthani.* I,4,3,8.
de Dictione *ludricâ à Vavaſſore impugnatâ, judicium.* I,6,3,9.
modernorum in Inſcriptionibus aliisque Orationibus, argutiarum plus juſto ſtudioſâ, cenſuræ. I,6,3,8.
Didactica *eſt propago doctrinæ de methodo.* I,2,4,12.
methodus Beccheri recenſetur. I,2,4,34. ſeqq. *laudatur.* I,2,4,37.
de Die *natali liber Cenſorini.* I,4,14,5.
Diecmanni *Diſſ. de Naturaliſmo Joh. Bodini.* I,1,8,9.
Dieterici (*Joh. Conr.*) *Analyſis Evangeliorum laudatur.* I,6,4,23.
Opus χρηστομαθείας *Græcæ affectum.* I,4,6,15.
Græcæ Linguæ peritia. I,4,8,6.
Digander (*Joh.*) *Chiromantiam ſcripſit.* II,3,1,6.
Digbæi (*Kenelmi*) *Demonſtratio immortalitatis animæ rationalis.* II,2,15,5. II,2*,47,6.
lib. de vegetatione plantarum laudatur. II,2*,40,2.
Digbæus (*Kenel.*) *magnetem ex atomis generari credit.* II,2*,32,3.
quantitatis diviſionem Metaphyſicam tradit. II,2*,3,6.
Dilatatio *Orationis.* vid. Amplificatio.
Dilationis *enthymematicæ exemplum.* I,2,14,23.
periodicæ exemplum. I,2,14,2.
Diluvii *Scriptores.* II,2*,20,5.
univerſalitatem mathematicè impugnavit Voſſius; Stenonius autem demonſtravit. II,2*,5,3. II,2*,20,5.
Dinarchi *Orationes & Vita.* I,6,2,10.
Diogenes *Laërtius inter Hiſtoriæ Philoſophicæ Scriptores primarius.* II,1,1,1. *multi ejus ſunt Commentatores, quos inter laudatur Menagius.* II,1,1,1. I,5,1,14.
Dionis *Pruſæenſis Orationes, earumq́; editiones, & vita.* I,6,2,14.
Dionyſii *Areopagitæ ſcripta Theologica & myſtica.* I,1,10,25.
Halicarnaſſæi ars Rhetorica, aliaq́; ſcripta. I,6,1,4.
Longini Caſſii liber περὶ ὕψους *laudatur, ejusq́; editores, interpretes & illuſtratores recenſentur.* I,6,1,6.
Dionyſius *Longinus Caſſius quisnam fuerit.* I,6,1,6. I,6,2,17.
Periegetes unde cognomen habeat. I,7,2,21. *Latinos & Græcos interpretes nactus eſt.* ibid. *ejus editiones variæ.* ibid.
Diſciplinarum *Lexica.* vid. Lexica.
Diſcourſus *Phyſique de parle Cordemoy.* I,4,1,5.

Diſputacia *ingenia moleſtiſſima.* I,1,15,36. ſeqq.
Diſputandi *ratio vetus per interrogationes.* I,1,15,55.
Diſputationes *ſelectioris argumenti ſedulo colligendæ.* I,1,21,31.
tyronum facetè gruum & pygmæorum aciei comparantur à Caſelio I,2,10,48. I,2,11,16. *& mera peſtis juventutis ſunt.* I,2,11,15.
Diſſertationes *Politicæ miſcellæ.* III,2,1,20.
Diſtinctiones *Philoſophicas colligendi ſtudium improbatur.* II,5,1,6.
Dithmarſicum *jus.* III,6,10,3.
Divina *Spir. Sancti gratia divinam & verè Chriſtianam philoſophiam nos docet.* I,1,12,38.
Divinatio *è membris & nævis corporum.* II,3,1,4.
morum & affectuum animi è ſignis externis commendatur. II,3,1,3.
naturalis in quo conſiſtat. II,3,1,2.
de Divinatione *in genere Scriptores.* II,3,1,1.
naturali Scriptores in ſpecie. II,3,1,2.
Divinationis *variæ ſpecies recenſentur.* II,3,1,1.
Divinum *quid diſciplinæ & ſcientiæ omnes circumferunt.* I,1,12,1. ſeqq.
etiam in ipſâ diſcendi methodo deprehenditur. I,1,12,2.
quid in rebus civilibus & Rerumpubl. mutationibus reperitur. I,1,12,29.
Divitias *quomodo incolæ provinciarum & urbium acquirere poſſint.* III,3,1,3.
Docendi *munus Academicis non negligendum.* I,2,11,24. *quod tamen cautelâ fieri traditur.* II,2,11,25.
Docendi *munus quomodo obeundum.* I,2,8,28.
Docendo *diſcere ſolemus.* I,2,8,27. & 29.
Doctorum *virorum famæ detrahere malitiæ & inſcitiæ ſignum eſt.* I,1,15,21. ſ.
Doletus *in Comm. ſuis Lat. Linguæ ſubtilis Stephani plagiarius.* I,4,9,11.
Dolia *ventorum & imbrium apud Brachmanes Indos.* I,1,13,20. ſeqq.
de Dominationis *arcanis quinam ſcripſerint.* III,2,1,15.
de Domino *maris agunt Seldenus, Grotius, aliique.* III,6,1,8.
Dominis (*Marc. Anton. de*) *lib. de primatu Papæ rarior eſt.* III,5,1,26.
Opus de Republ. Eccleſiaſticâ contra Pontificios laudatur. III,5,1,26.
de Donariis & Strenis *Scriptores.* I,5,2,10.
Donati *Orationes.* I,6,3,5.
de Donelli *Commentariis eorumq; Epitomatore judicium* III,6,7,5.
Donne (*Johannis*) *Sermones ſacri.* I,6,4,18.
ſententia ſingularis de αὐτοχειρία. ibid.
Döringius *Collectaneorum ſuorum Juridicorum partem edidit.* III,6,8,1.
Dornavii (*Caſp.*) *amphiteatrum ſapientiæ Socraticæ jocoſeriæ laudatur.* I,1,21,45.
Dörſchei *ſcriptorumque ejus elogium.* III,5,1,30.
(*Thomas*) *Confeſſor demonſtrat, è Thomæ Aquinatis ſcriptis Proteſtantium doctrinam probari poſſe.* II,5,1,28.
de Douſæ (*Jani*) *Elegiis judicium fertur.* I,7,3,9.
Satyris cenſura habetur. I,7,3,16.
Δοξομανία *quorundam nimia reprehenditur.* I,1,15,25.

Dra-

Dracontii *Poëtæ ætas & editiones* I,4,14,18.
Draudit (*Georgii*) *bibliotheca claſſica recenſetur.* I,1,18,13. ſeq. *de illâ judicium fertur.* III,5,1,13,
Draxii (*Thomæ*) *bibliotheca ſcholaſtica laudatur.* I,1,21,112.
Drebbelii *de Elementis lib. breviter recenſetur.* II,2*,13,10.
Drebbelius *quibusdam eſt thermometrorum inventor.* II,2*,18,4.
Drexelii *libri laudantur.* I,6,4,15.
Dreyerus *primum principium Carteſii ex Ideâ mentis deductum impugnat* II,5,1,3.
Druides *Celtarum, Gallorum & Germanorum fuere Theologi & Philoſophi.* I,1,10,21. I,1,13,33.
eadem docuerunt, quæ veteres Ægyptii, Magi, Chaldæi. I,11,3,33.
ſacrum cultum puriſſimum habuerunt. I,1,13,33.
Dryden (*Joh.*) *An Eſſay of Dramatick Poëſy.* I,7,1,10.
Duarenus *in Diſpp. ſuis juris multa Rançonetto debet.* III,6,7,8.
Dubitationis *utilitas extollitur.* II,2,1,8. II,2,9,2.
Duck (*Arthurus*) *de autoritate juris Civilis ſcripſit.* III,6,4,3.
Dudinck (*Jodocià*) *Palladium Apollinis & Palladis.* I,1,17,17.
Duns (*Johannes*) *autor fuit ſectæ Scotiſtarum.* II,1,14,8.
Duporti (*Jacobi*) *Gnomologia Homeri.* I,1,21,75. I,4,6,11. I,7,2,2.
Durandus *à S. Portano libb.* IV. *Comment. ſcripſit, & à Duranto, Speculatore, diſtinguendus.* II,1,14,6.
Durationis *rerum cognitio maximum uſum habet in Phyſica & Medicina.* II,2*,5,1.
Duret (*Claudii*) *Threſor de l'Hiſtoire des langues de cet univerſ.* I,4,3,10.

E.

EBerhardus (*Ægid.*) *de herbâ panaceâ, ſ. tabaco, ſcripſit.* II,2*,42,4.
Eccleſiæ *Orientalis lites quinam deſcripſerint.* III,5,1,23.
Ecſtaticorum *prædictiones mirabiles.* II,3,1,2.
Edicta *Romanorum Prætorum annua erant* III,6,3,8.
Edicti *perpetui Salvii Juliani fragmenta quidam collegerunt.* III,6,3,8.
Editiones *Autorum quænam optimæ.* I,4,11,2.
Educatio *juventutis.* vid. juventus.
Eggefeldii *imperium Politicum, ex Sacrâ Regum hiſtoriâ deſcriptum.* III,2,1,19.
Ehemii *libb. de principiis juris.* III,6,1,7.
Opus affectum de Sectis Juris-Conſultorum. III,6,3,10.
Eichelii *animadverſiones in Procopii hiſtoriam Juſtiniani arcanam.* III,6,4,2.
liber de interpretatione Juris. III,6,6,3.
Eiſengreinii *Catalogus Flacii Catalogo Teſtium Veritatis oppoſitus.* III,5,1,28.
Elegantiarum *expreſſiones in latinitate cum judicio adhibendæ.* I,3,6,4. ſeqq.
Scriptores. I,4,10,11.
Elementa *corporum proxima, non autem remota, ſunt veſtiganda.* II,2*,13,3.
duo ſtatuit Gorlæus. II,2,15,2.
infinita Philoſophi Corpuſculares. II,2*,13,2.
quinque ſtatuunt Chinenſes. II,2,5,5.
in ſuo loco gravant. II,2*,18,5.
tria ponit Carteſius. II,2,17,2.

ad

ad uſus humanos accommodari poſſunt. II,2*,22,1.ſeqq.
de Elementis *quatuor, ac quatuor primis eorum qualitatibus doctrina Ariſtotelica, & pro hac Hon. Fabri argumenta examinantur.* II,2*,13,5.
quinam Scriptores legendi. II,2*,13,10.
ſententiæ Platonis. II,2,11,9.
ſingulis diſſeritur. II,2,19,5.
tribus Carteſii judicium fertur. II,2*,13,4.
Elementorum *numero excludi non poſſunt ignis & aër.* II,2,19,5.
quatuor unum rerum principium ſtatuerunt Veteres. II,2,18,2.
Elementum *unicum ſtatuerunt Veteres.* II,2*,13,2. *aquam ſpeciatim Helmontius, quod rejicitur.* II,2*,13,9.
Eleuſinia *ſacra apud Athenienſes Erechteus Ægyptius inſtituit in honorem Cereris.* I,1,13,9.
Eleuſiniorum *ſacrorum Leges & arcana.* I,1,13,11.
præſides perpetui fuere Eumolpidæ. I,1,13,10.
Elichmannes *Arabicum Lexicon ſcripſit.* I,4,5,6. *it. Diſſ. in Cebetis Tabulam, quæ commendatur.* II,1,3,3.
Perſicæ linguæ cum Germanâ convenientiam oſtendere voluit. I,4,5,9.
Elogiorum *Scriptores.* I,1,19,51. ſeqq. I,1,23,2. III,1,1,5. *à Vitarum ſcriptoribus differunt.* I,1,19,15. & *tam plenam fidem non merentur.* I,1,19,51.
Eloquentia *ad juris prudentiam quam maximè prodeſt.* I,2,1,36.
pollentes an raro ſingulari intellectu ſint præditi. I,2,1,37.
Eloquentiæ *apparatus Schönslederi* I,6,1,24.
novæ methodus rhetoricam Ariſtotelicam & Lullianam complectens anonymi. I,2,5,57.
Origo eſt vocum delectus. I,3,2,35. I,3,3,1.
ſtudium malè hodiè in Academiis negligitur. I,2,11,11.
virtus maxima eſt, non plus dicere, quàm decet. I,3,10,30.
ὕψος *è ſpiritu & impetu divino eſt* I,1,12,10. ſeq.
de Eloquentiæ *corruptæ cauſis Dialogus variis adſcribitur.* I,6,2,12.
Sacræ palma, certamen Hiſpanes inter & Italos. I,6,4,6.
Elzholtzii *anthropometria.* II,3,1,4.
Clyſmatica nova. II,2*,47,4.
lib. de Agriculturâ. II,2*,42,1.
Emblemata *ſunt ſimilia per picturam repræſentata.* I,1,21,59.
de Emblematibus & *emblematographis judicium.* I,6,4,7.
Emblematum *Collectanea proſunt ad Poëmatum inventiones, & quamcunque orationem.* I,1,21,59.
Scriptores. I,7,3,5.
Scriptores Italos collegit Giovanni-Ferro in lib. cui tit. Teatro de impreſe, qui recenſetur. I,1,21,60.
& *in alio lib. qui inſcribitur: Umbræ apparentes.* ib. *idem fecit Picinellus in mundo ſuo Symbolico.* I,1,2,61.
Uſus nimius improbatur. I,6,4,7. I,7,3,5.
Encomiaſtici *Carminis exempla.* I,3,12,53.ſ.
Ἐγκύκλια μαθήματα. I,2,7,105.

Encyclopædia *Alſtedii.* vid. Alſtedii.
& cognatio artium liberalium datur. I,1,1,3.
ſ. ſcientia univerſalis an detur. I,2,7,70. ſeqq.
Welſchii. vid. Welſchii.
de Encyclopædiâ *Oratio elegans Tarquinii Gallucii laudatur.* I,1,1,12.
Encyclopædiæ *Biblicæ.* III,5,1,15.
Scriptores. I,2,7,70, ſeqq.
Scriptores à verâ πολυμαθείας gloriâ arcendi. I,1,1,22.
Encyclopædiarum *Mathematicarum Scriptores.* II,4,1,3.
Engelbrechti (*Jacobi*) *Complementum Latinæ Linguæ.* I,4,9,6.
Ἐννεαγράμματον *&* τετρασύλλαβον *Democriti quid ſit.* I,1,11,32. ſeqq.
non malè exponitur de arſenico. I,1,11,33.
Ennii *fragmenta tantum ſuperſunt.* I,4,11,4.
de Ennio *judicia.* I,4,11,4.
Enochi *libri an extent.* I,1,6,17. ſeqq.
à Noacho in arcâ diluvii ſollicitè cuſtoditi traduntur. I,1,6,22.
Enſalmadorum *Hiſpaniæ curationes.* II,2*,8,6. II,3,1,17.
Ἐνθουσιασμὸς *Poëticus* vid. Poëta.
Enthuſiaſtæ *varii recenſentur, illorumque impugnatores.* III,5,1,36.
Enthymemata *Oratoria quodammodo differunt à Poëticis.* I,3,10,28.
Enthymematica *excerpta* vid. Excerpta.
Enthymematicæ *Dilatationis exemplum.* I,2,14,23.
Ephemeribus *Amſtelodamenſes, quarum autor Joh. Clericus dicitur.* I,1,16,48.
Danorum. I,1,16,41.
Germanorum. I,1,16,41.
Hamburgenſes. I,1,16,50.
Lipſienſes. I,1,16,42.
Parmenſes. I,1,16,49.
Tempeſtatum. vid. Tempeſtatum.
Ephemeridum *Gallicarum primus autor fuit Hedovillius.* I,1,16,36.
alii hunc ſecuti. I,1,16,37. vid. Journals.
Italicarum ſcriptores. I,1,16,38. ſeqq.
Literariarum ſcriptores. I,1,16,32. ſ. *ſcopos diverſos ſibi propoſuerunt.* I,1,16,34. ſeqq.
Epheſius (*Mich.*) *ſcripſit in Ethica Ariſtot. ejusq; libb. 4. de partibus animalium.* II,1,9,7.
Epicedia I,3,12,37. ſeqq.
Epicheremata *Hermogenis è quibus locis deſumantur.* I,3,12,2. ſeqq.
de Epico *Carmine quinam ſcripſerint.* I,7,1,13.
Epicteti *Enchiridion, ejus Commentarii.* II,1,3,3. II,1,4,5. II,2,8,1.
Epicureorum *& aliorum ſententiæ de Coæternitate Dei & materiæ recenſentur & conferunter.* II,2*,11,4.
Epicuri *doctrina de atomis & vacuo* II,2,7,7. II,2,18,3. *confutatur.* II,2,7,8, & 10. *origo eſt fatalitatis omnium rerum, aliorumq; Atheorum dogmatum.* II,2,7,11. *eſt imaginaria & abſurda* ibid. *degeneravit à principiis Democriti.* II,2,7,12.
Sectæ Stoicæ fuit inviſa. II,1,5,1.
Sententia de infinitate & pluralitate mundorum ab Ariſtot. futilibus argumentis impugnatur. II,2*,11,5.

Epicurus *in theoreticis Democritum eſt ſecutus.* II,1,5,1. II,2,7,4.
Epigrammata *Græca collegit Maximus Planudes.* I,7,2,26. *variæ illorum editiones.* ibid.
Epigrammaticæ *artis ſcriptores.* I,7,1,12.
Epigrammatum *Scriptores.* I,7,3,2.
Scriptor inſignis Cottunius. II,1,14,68.
de Epiſcoporum *poteſtate & juribus quinam ſcripſerint.* III,5,1,27.
Epiſtola *adhortatoria.* I,2,15,12.
Commendatoria. I,2,15,1. ſeqq.
Conciliatoria. I,2,15,20.
Conſolatoria. I,2,15,22. ſeqq.
Conſultatoria. I,2,15,16.
euchariſtica. I,2,15,30.
expoſtulatoria. I,2,15,34.
gratulatoria. I,2,15,26. ſeqq.
laudatoria. I,2,15,32.
nunciatoria. I,2,15,38.
Officioſa. I,2,15,18.
petitoria. I,2,15,8. ſeqq.
querula. I,2,15,36.
reprehenſoria. I,2,15,33.
ſuaſoria. I,2,15,14.
Epiſtolæ *Barlæi & Franciſci Martini facetiis & urbanitate refertæ.* I,1,24,56. ſeqq.
Bruti ab elegantia commendantur. I,3,6,23.
Ciceronis. vid. Cicero.
Eraſmi recenſentur & laudantur. I,1,23,48.
fœminarum eruditarum. I,1,24,117.
Græcorum veterum. I,1,23,11.
Japponicæ & Indicæ. I,1,24,122.
cum Indice contentorum ſunt edendæ. I,1,23,8. I,1,24,21. & 23.
Ineditæ virorum doctorum. I,1,25,1. ſeqq.
MStæ Theologorum ab Hottingero collectæ. III,4,1,14.
MSStæ virorum doctorum celebrium cimelia ſunt quarundam Bibliothecarum. I,1,7,45. ſeqq. *quam plurimæ recenſentur.* I,1,25,1. ſeqq.
Manutii & Mureti inter ſe comparantur. I,1,23,57. & 60.
Mathematicæ mutuæ Schikardi & Berneggeri. I,1,24,83.
Mutuæ Bongarſii & Lingelsheimi. I,1,24,90.
de Negotiis ſocietatis Jeſu. I,1,24,131.
Obſcurorum virorum ſcriptæ ab Uldarico Hutteno. I,1,23,43.
Patrum nonnullorum. I,1,23,24.
Perigrinatorum. I,1,24,132.
Phyſici argumenti laudantur. I,1,20,19.
Politici argumenti præprimis commendatur. I,24,48. ſqq.
cum Reſponſoriis, & juxta ſeriem temporum ſunt edendæ. I,1,23,5. & 6. I,1,24,2.
Satyricæ du Sieur B. P. dit du Jonquier. I,1,24,104.
Senecæ. vid. Seneca.
Sidonii Apollinaris recenſentur. I,1,23,25.
ſunt colloquia abſentium. I,1,23,2.
Theologorum variorum referuntur. I,1,24,100. ſeqq.
Variorum autorum. I,1,23,1. ſeqq. I,1,24,1. ſqq.
Epiſtolarum *Commercium ad hiſtoriam literariam multum prodeſt.* I,1,23,3. I,1,25,3. ſq. *periculo & difficultate non carere docetur.* I,1,25,4.

Miſcellanearum collectanea. I,1,24,121. I,1,25,11.
Politicarum ſtylus & uſus. I,1,24,48. ſeqq. III,2,1,8.
Scriptores in quo differant à biographis. I,1,23,2.
in Epiſtolarum *commercio quâ methodo uſus ſit Pinellus.* I,1,15,58.
Epiſtolas *Eccleſiaſticas antiquorum qui ſcripſerint.* I,1,24,130.
Medicas qui ſcripſerint. I,1,24,129.
per Epiſtolas *converſatio eruditorum.* I,1,23,2. I,1,15,57.
Epiſtolica *collectanea ſ. Excerpta.* I,3,9,38. ſeqq.
Epiſtolicæ *formulæ.* I,3,9,42. ſeqq.
de Epiſtolis *Balzaci & aliorum Gallorum iniquius judicat Jacob Howelius, Anglus.* I,1,24,26.
in Epiſtolis *familiaribus plurima latent rei literariæ arcana.* I,1,25,3. I,1,24,17.
Epiſtoliographi *Phyſici.* II,2,2,6.
Politici. III,2,1,8.
Præcipui recenſentur. I,1,23,1. ſqq. I,1,24,1. ſqq.
Epithalmaica *Carmina.* I,3,12,29. ſeqq.
Epithetorum *Collectores.* I,7,1,19.
Scriptores. I,6,1,23.
de Equis *quinam ſcripſerint.* II,2*,46,2.
Eraſmi *apophthegmatum liber per invidiam à Pontificiis Paulo Manutio tribuitur.* I,1,21,55.
Collectanea adagiorum contra Rhodiginum & Verdierum defenduntur. I,1,21,67. ſeqq.
elogium. I,1,23,48. ſeqq
epiſtolæ ſunt elegantes. I,1,23,48.
induſtria in MStis indagandis I,1,7,15.
lib. de Copiâ Verborum & rerum laudatur. I,4,10,11. I,6,1,21.
lib. de ratione concionandi recenſetur. I,6,4,2.
Panegyricus ad Burgund. Principem. I,6,3,6.
Paraphraſes in N. T. ab Ed. Leo, aliisq; impugnatæ. III,5,1,16.
de Scholaſticis judicia. II,1,13,12.
Stylus. vid. Stylus.
Eraſmus *barbarici feliciſſimus proſtrator fuit.* I,1,23,42.
in Ciceronem quædam inclementius dixit. I,1,23,15. *acerbè ob id à J. C. Scaligero reprehenſus.* I,1,23,16. & 70. *cujus tamen acerbitatis eum poſtea pœnituit.* I,1,23,17.
ob Scholaſticos labores, μικρόλογος à Cavillatoribus nominatus I,2,13,23.
utiliſſimos de inſtituendâ juventute libellos edidit. I,2,2,13.
ut Locorum Communium Collector à Scaligero traducitur. I,1,22,14.
Erathoſthenes *à variâ doctrinâ πένταθλος & Philologus dictus.* I,1,6,4.
Eremitæ *Literarii quinam.* I,1,15,20.
Ericus *(Joh. Petrus)* παράδοξος *in eruendis literarum Adamicarum principiis.* I,4,1,10.
renatum è myſterio principium Philologicum ſcripſit. I,4,1,10. I,4,3,5.
Erkeri Probier-Buch *laudatur.* II,2*,29,4.
Ernſtii σόφος ἄσοφος *illum in Philoſophiâ parum verſatum fuiſſe, oſtendit.* II,1,12,6.
Erotiani *Lexicon Dictionum Hippocratis.* I,4,7,8.
Errores *populares noſſe expedit.* II,2,1,9.

Eruditæ

Eruditæ *Fœminæ.* vid Fœminæ.
Eruditi *ob ſimplicitatem & ſtultitiam non rarò contemtui habentur.* I,1,15,30.
Eruditorum *Academiæ.* vid. Academia.
Acta Lipſienſia. I,1,16,42.
Amicitiam ambiens ipſe eruditus eſto. I,1,15,19.
Converſatione mutuâ res literaria augetur. vid. Converſatio.
Sermones familiares. vid. Sermones.
Erythræi *Epiſtolæ ſtylo cultiſſimo ſunt ſcriptæ.* I,1,24,9. ſeq.
Eudemiæ fabula. III,1,1,5.
libri vel abſoluti, vel inchoati recenſentur à Sylburgio. I,4,11,12.
nomen fictum. I,1,19,60.
pinacotheca Virorum illuſtrium. I,1,19,60.
de Sacris Documentis & reliquis Operibus judicium. I,6,4,13.
Erythræus *adverſus Mareſii iniquam cenſuram defenditur.* I,1,19,61. *it. adverſus Reineſii cenſura.* I,1,24,9. ſ.
Eſdræ *libri* 70. *de Cabaliſticis ſecretis an extent.* I,1,6,28. I,1,10,23.
Eſpagneti *Enchiridion Phyſicæ reſtitutæ recenſetur.* II,2,3,6.
libri duo commemorantur. II,1,15,17.
Ethica *doctrina fabulis tradita.* III,1,1,5. *juris Cultori neceſſaria.* III,6,1,1.
Ethicæ *Chriſtianæ Scriptores.* III,1,1,3. *Novatores & Corruptores.* III,1,1,4.
Ethicorum *princeps eſt Ariſtoteles.* III,1,1,6.
Etruſcæ *antiquitates Proſperi, falſitatis & ſuppoſitionis à Leone Allatio arguuntur.* I,1,9,3. ſ. *à Curtio Inghirramo in lucem protractæ cenſentur.* I,1,9,4.
Etruſci *Haruſpices.* I,1,10,30.
Etymologiæ *ridiculæ Joh. Petri Erici.* I,4,3,5.
Etymologiam *Latinæ Linguæ tam Veteres quàm recentiores pertractarunt.* I,4,9,2.
Etymologicum *Græcum Magnum laudatur, ejusq; Autor ignoratur.* I,4,7,2. *MStum ejus poſſedit Voſſius.* ibid.
Evangeliorum *liber Ottfridi Weiſſenburgenſis à Flacio mendoſè editus ſub tit.* Evangelien / Buch in altfränckiſchen Reymen *&c.* I,4,4,3.
de Evangeliſtæ (*Joh. Bapt.*) *orationibus judicium fertur.* I,6,3,2.
de Euchariſtiâ *ſcripſerunt Blondellus & Mornæus.* III,5,1,29.
Euchariſtici *Carminis exempla.* I,3,12,49.
Euclides *Geometrarum veterum eſt optimus.* II,4,1,6. *Commentatores ejus recenſentur.* ibid.
Evelini *Diſcurſus Philoſophicus de terrâ.* II,2*,21,7.
Sylva & Pomona. II,2*,41,4.
Εὐμαθία *in quibus conſiſtat.* I,2,1,16. & 52.
omnibus ingeniis non ineſt. ibid.
variis adminiculis excitari poteſt. I,2,2,2.
Εὐφυΐα & εὐμαθία *an, & quomodo differunt.* I,2,1,10. *ab ingenio differt.* I,2,1,11. *eſt duplex.* I,2,1,12.
Εὐφυΐα *pro Conditione varia hominum dirigenda eſt.* I,2,1,15.
Eumolpidæ *cur ſacrorum Eleuſiniorum Præſides fuerint.* I,1,13,10.
Eunapius *ſcripſit vitas Philoſophorum & Sophiſtarum.* II,1,1,2.
Euripides *Poëta Græcorum Tragicus.* I,7,2,7.
Euripidis *Tragœdiarum editiones Verſiones emendationes & Scholia.* I,7,2,7.

Europæ *totius Hiſtoria à Bacclajo incepta, ſed non abſoluta.* III,4,1,7.
Statuum trutina Ducis de Roban. III,2,1,10.
*l'*Europe *vivant Anonymi Gallici.* III,2,1,10.
Euſthatius *in Homerum commentatus eſt.* I,4,6,5.
Euſtratius *malè cum Euſtathio confunditur.* II,1,9,7. *Scripta ejus in Ariſtot.* ibid.
Exaggeratio *Orationis in quo conſiſtat.* I,3,7,26.
Excerpendi *methodum & conſilia qui Autores tradiderint.* I,3,1,8. ſeq.
ſtudium malè à nonnullis impugnatur. I,3,1,3. ſeq.
in Excerpendo *modus non adeò curioſus eſſe debet.* I,3,1,19. I,3,2,26.
Excerpta *Adagialia.* I,3,6,24. ſeq.
affectuum. I,3,9,33. *exemplo docentur.* I,3,9,34.
amplificatoria. I, 3,7,4. ſeqq. vid. Amplificatio.
Antiquaria Criticis jungi poſſunt. I,3,5,17. *quid continere debeant.* I,3,5,18. *quomodo concinnanda.* I,3,5,19.
bibliothecaria utiliſſima. I,1,6,35. *quomodo inſtituenda.* I,1,6,36.
characterum ſ. morum. I,3,9,16. ſqq. *exemplo è Terentii Adelphis docentur.* I,3,9,26.
Conſtantini Porphyogennetæ. vid, Conſtantini.
Critica. I,3,5,1. ſeq. *cui uſui serviant.* ibid. *quomodo adornanda.* ibid.
Diſciplinarum. I,3,13,2. ſqq.
Exegetica. I,3,5,1. ſeqq. *quomodo adornanda.* ibid. *cui uſui ſerviant.* ibid.
Facultatum omnium. I,3,13,32.
Lexicorum & Obſervatoriorum exempla. I,3,4,5. ſqq.
Obſervatoria quænam verba, quaſque formulas, continere debeant. I,3,4,13. ſeqq.
Orationis copioſæ. I,3,7,1. ſeqq.
Orationis ornatæ. I,3,6,1. ſeqq.
Oratoria enthymematica. I, 3, 9,1. ſqq. *non ſolum in civilibus ſed & in ſacris orationibus utilitatem habent.* I,3,9,3. *& quidem in omni cauſarum genere.* I,3,9,5. ſeqq. *probatur exemplo è Cicer. Orat. pro L. Murana.* I,3,9,11. *& pro Cæcinna.* I,3,9,12.
Oratoria ſyſtematica. I,3,8,1. ſeqq.
Perroniana. vid. Perronius.
Poëtica. I,3,10,1. ſeqq. *vel ſunt Poëtis peculiaria.* I,3,10,2. ſeqq. *vel cum Rhetoribus communia.* I,3,10,24.
Scaligeriana. vid. Scaliger.
Variis omnibus appellantur. I,1,21,20.
Verborum & Phraſeologica ante omnia paranda. I,3,2,1. ſqq. *quomodo adornanda.* I,3,2,3. ſeqq. *cujus rei varia variorum autorum judicia traduntur & conſilia.* I,3,2,6. ſqq. *Quintiliani ſententia rejicitur.* I,3, 2, 32. ſeq. *Jul. Pollucis diligentia laudatur.* I,3,2,34.
Vocum ſingularum quomodo inſtituenda ex conſilio Thomaſii. I,3, 3,3. ſqq. *horum utilitas.* I,3,3,8. ſqq. *qui ſcripſerint.* I,3,4,1. ſeqq.
Excerptorum *antiquariorum liber.* I,1,21,40.

exege-

exegeticorum utilitas in Legibus Romanis. I,3,5,10. *in Medicis.* I,3,5,13. *in Theologicis.* I,3,5,12.
libris jungenda ſunt Adverſaria. vid. Adverſaria.
neceſſitas. I,3,1,1.ſeqq.
ſcriptores recentiores. I,1,21,21.
Veteres. I,1,21,20.
utilitas. I,3,1,7. I,3,13,13.
Exegetica *Excerpta.* vid. Excerpta. & Excerptorum.
Exegetici *Commentatores Bibliorum recenſentur.* III,5,1,16.
Exercitatione *ad ſtyli formationem maximè opus eſt.* I,2,13,1.ſeqq.
multa inſolita in motibus, affectibus & appetitu, addiſci poſſunt. I,2,3,3.ſeqq.
etiam facultates animi & intellectus excitari poſſunt. I,3,3,2.& 8.
Exercitationis *& conſvetudinis vim incredibilem peculiari diſſ. deſcripſit Eraſm. Bartholini.* I,2,3,12.
Exoterica *methodus.* I,2,7,48.& 102.
Experimenta *ad hiſtoriam naturalem ſunt referenda.* II,2,1,10.
Experimentorum *capiendorum ſeptemmodi à Verulamio propoſiti recenſentur.* II,2,1,19. ſq. *alius modus inartificialis commemoratur, Chymicis familiaris.* II,2,1,22.
indagandorum methodus. II,2,1,18.
hic inſignum uſum præſtant Loci Dialectici & Ars Analytica. ibid.
Expurgatorii *Indices.* vid. Indices.
Extemporales *Cogitationes non negligendæ* I,2,8,39.
Extemporalis *Orationis formandæ artificia* I,2,6,74.ſeqq.
Exeringii (*Eucharii*) *Copia proverbiorum.* I,1,21,110.
Ezechielis *Prophetæ ſepulcrum.* I,1,6,25.

F.

FAber (*Tanaquil.*) *cum filia ſua Anna ad defectionem à Reformata ad Pontificiam Religionem tentati.* I,7,2,2. *Anacreontis & Sapphûs Carmina emendavit, notisque illuſtravit, verſionem autem molitus eſt.* I,7,2,12. *in Græcis fuit.* αὐτοδίδακτος. I,1,1,14.
Fabretti (*Raphaëlis*) *Supplementum Gruterianum ac Reineſianum.* I,4,14,26.
Fabri (*Antonii*) *adverſarius fuit Bachovius* III,6,7,11.
Codex Fabrianus commendatur. III,6,7,11.
(*Baſilii*) *loci obſervationum ex Epiſtolis Ciceronis recenſentur.* I,3,2,28.ſeqq.
Theſaurum eruditionis ſcholaſticæ imperfectum Buchnerus, aliique auxerunt. I,4,9,16.
(*Honorati*) *Argumenta pro Doctrinâ Ariſtot. de quatuor Elementis & quatuor illorum qualitatibus examinantur.* II,2*,13,5.
Conſilium circa artificium aëronauticum. II,2*,22,2.
Lib. de Homine. II,2*,47,2. III,7,1,4.
Lib. de Plantis. II,2*,40,1. II,2*,43,1.
Sententia de pluviâ ranarum. II,2*,27,3.
Sententia de vi magnetis recenſetur, & approbatur. II,2*,32,3.

tr. de Sonis. II,2*48,3.
(*Tanaquilis*) *Audacia in corrigendis autoribus notatur.* I,1,24,38. II,1,5,2.
Elogium. I,1,24,36. ſeqq.
Epiſtolæ Criticæ. I,5,1,13. *Philologicæ.* I,1,24,36.
Filia patriſſans. I,1,24,40, I,2,9,51. *edidit Florum.* I,4,13,6. *Ariſtophanem etiam in Gall. Ling. tranſtulit.* I,7,2,8.
Filius 14. *annorum autorum optimorum lectione inſtructus.* I,2,9,45. ſqq.
de Futilitate Poëtices liber laudatur. I,7,1,1.
Informandi methodus in Græcâ & Latinâ Linguâ. I,2,9,44. ſeq.
Journal du Journal. vid. Journal.
Lib. de Religionum unione nec Pontificiis nec Reformatis placuit. I,1,24,39.
Lib. de Vitis Græcorum Poëtarum. I,7,2,1.
Fabri (*Honoratus*) *Aquæ figuram falsò cubicam facit.* II,2*,19,1.
Mare diverſum ſpecie facit à ceteris aquis. II,2*,20,1.
Maris intumeſcentiæ cauſam non agnoſcit lunam. II,2*,20,4.
Metaphyſices Reformator. II,5,1,8.
Suſpicionem Carteſianiſmi à ſe emolitus eſt. II,I,15,11.
Fabricii *Apologeticum pro genere humano contra Atheiſmi calumniam.* III,5,1,9.
Hiſtoria Ciceronis. I,4,11,7.
Fabula *de Vulpeculâ.* III,1,1,5.
Fabulæ *Morales ad Ethicam ſpectant.* III,1,1,5.
Romanenſes III,1,1,5. *harum* (*vulgò Romans*) *Scriptores.* I,7,3,20.
Fachinæus *Controverſias illuſtres ſcripſit.* III,6,8,4.
Facii *Differtt. in Livium laudantur.* III,2,1,12.
Falſationum *hiſtoria integrum Volumen conficeret.* I,2,1,5.
Fama *ſapientiam & eruditionem ſemper comitatur.* I,1,15,60.
Famæ *doctorum virorum detrahere ſummæ malitiæ & inſcitiæ ſignum eſt.* I,1,15,21. ſeqq. I,1,17,27.
Famam *honeſtè aucupari, ut & oſtentare, viro erudito indecorum non eſt.* I,1,15,24.
Fames *prodigioſa.* II,2*,48,5.
Familiares *eruditorum ſermones, invitis autoribus, non temerè edendi.* I,1,16,61, ſeqq.
Familiarum *illuſtrium & nobilium Hiſtorici laudantur.* III,4,1,10.
Fancheti (*Claudii*) *Poëtarum Gallorum Hiſtoria.* I,1,18,19. *huic Franc. Petrarcha multum debet.* I,1,18,20. *ab Ant. Verdiero edita eſt.* I,1,18,21.
Farnabii *Index Rhetoricus.* I,6,1,17.
de Faſcino *doctrinam præcipuè illuſtravit Frommannus.* II,2*,8,8.
de Faſtis *Romanorum quinam ſcripſerunt.* I,5,2,6.
Fata *ſua habent diſciplinæ & ſcientiæ.* I,1,22,25. *ut & libri.* I,1,22,26.
Fati *Theatrum ſcribere voluit Böcklerus, ſed non abſolvit.* I,1,12,35.
Vis in Regnorum Principumq; cauſis præcipuè deprehenditur. I,1,12,35.
Vis in terrarum & regionum cognitione ſe exſerit. I,1,12,36.

de

de Fato *doctrina non pertinet ad Phyſicam* II, 2*, 2, 2. *ſcripſit Fliſco.* vid. Fliſco.
de Fato Civili *ſcribere voluit Autor.* III, 2, 1, 17.
Febres *in fermentatione conſiſtunt* II, 2*, 6, 9. *quomodo curari poſſint.* II, 2*, 8, 4
Feind (*Bartholdus*) *Hortum Comicum edidit.* I, 3, 4, 17.
Feldeni *elementa juris univerſi.* III, 6, 1, 6. *ſtrictura in Grotium.* III, 6, 1, 5.
Fermentationes *doctrina maximum in Phyſicis & Medicis uſum habet.* II, 2*, 6, 9. *de eâ Scriptores præcipui.* ibid.
Ferrarii (*Octavii*) *Inſcriptiones.* I, 6, 3, 11. *lib. de ſermonibus exotericis.* II, 1, 8, 6. II, 2, 12, 1. *Proluſiones.* I, 6, 3, 1.
Ferrariis (*Hieron. de*) *ſcripſit Locos Communes in Scoti Opera.* II, 1, 14, 9.
Ferrarius *de Acclamationibus Libb.* VIII. *edidit.* I, 5, 2, 15. *de Cultura pomorum aureorum & Mali Citrei.* II, 2*, 43, 2. *de Re Veſtiaria ſcripſit librum, quem continuavit Rubenius.* I, 5, 2, 9.
Ferri *ſociabilitas cum Cupro impoſſibilis.* II, 2, 1, 5. *transmutatio in cuprum poſſibilis*, ib.
Ferro (*Giovanni*) *Teatro d' impreſe recenſetur.* I, 1, 21, 60.
Feſtinatio *nimia in ſtudiis ante omnia vitanda.* I, 2, 8, 50. ſeqq.
de Feſtis *quinam ſcripſerint.* I, 5, 2, 6.
Fetteri *ſuccus Curtiano eſt exſucco* III, 2, 1, 4.
Feudale *jus ad notitiam juris publici neceſſarium* III, 6, 7, 15. *eſt* ἀμέθοδον ibid. *collectionem illius inſtituit Mericutius, aliiq;.* ibid. *ejus Interpretes*, ibid.
Feurbornius *Synopſin Errorum Calvinianorum edidit.* III, 5, 1, 32.
Ficini (*Marſilii*) *Scripta plurima recenſentur.* II, 1, 7, 15. *Theologia.* III, 5, 1, 3.
Ficinus (*Marſilius*) *Philoſophus Platonicus ad Magiam proclivior fuit* II, 1, 7, 15. *de Veritate Religionis Chriſtianæ ſcripſit.* III, 5, 1, 7.
Figrelius (*Edm.*) *quiſnam fuerit.* I, 5, 2, 14. *de Statuis & Statuariis ſcripſit*, ib.
Figulus (*Seb.*) *de Epithetis.* I, 6, 1, 23.
Figuræ & *formulæ Orationis quomodo differant.* I, 3, 7, 14. ſeqq. *ſententiarum & affectuum* I, 3, 7, 14. ſ.
de Finibus *regundis Scriptores quinam illuſtrârint.* III, 6, 4, 4.
Finnicæ *gentis Scriptores* I, 1, 18, 48.
de Firmitate *agitur.* II, 2*, 7, 6.
Flacci *Argonautica.* I, 4, 13, 8. *felicitas in Epico Carmine.* ibid.
Flacci (*Matth.*) *Catalogus Teſtium veritatis cum notis Dieterici.* III, 5, 1, 24. *furtum bibliothecarium.* I, 1, 4, 24.
Flagellatio *nonnullis actus Venerei incentivum.* II, 2*, 8, 6.
Flaminii (*Marci Ant.*) *Paraphraſis in Ariſt. libros de prima Philoſophia.* II, 1, 11, 15.
Flandria (*Dominicus de*) *D. Thomæ acerrimus fuit propugnator*, II, 1, 14, 18. *ejus ſcripta, quæ ſuperſunt, recenſentur.* ibid.
Fleta *eſt Jus Anglicum.* III, 6, 3, 1.
Flexilitas *quid ſit.* II, 2*, 7, 6.
Fliſco *librum de Fato ſcripſit, de quo judicium fertur.* II, 3, 1, 2.
Florentinæ *Academiæ.* I, 1, 14, 28. ſeqq. II, 2, 1, 15. *Relationes Phyſicæ.* II, 2, 1, 16.
Flori *de dictione judicium.* I, 4, 13, 6.

Editiones variæ. ibid.
Exſcriptor eſt Joſnandes, Gothus. ib.
Florus *Hiſtoriam Romanam in Compendium contraxit.* I,4,13,6.
Florum *reſuſcitatio ope roris, & productio ſine ſemine, in dubium vocatur.* II,2*,27,5.
Fluddii (*Rob.*) *Adverſarii.* II,2,15,5.
Ingenium mirabile, ſcripta & inventa egregia Mathematica. I,2,7,64.ſeqq. II,2,15,5.
Magicarum rerum ſtudium. II,2,15,5.
Philoſophia eſt enthuſiaſtica. II,2,15,5.
Philoſophia Moſaica improbatur. II,2,3,4.
Somnia picturæque ridiculæ de cauſis morborum. II,2,15,5.
Fluddius (*Rob.*) *Angelos ventorum Præſides facit.* II,2*,23,5.
Cogitationes à Genitalibus cerebri produci credit. II,2,5,5.
Duo Principia Catholica Medico-Phyſica conſtituit. II,2,15,5. *de his judicium fertur.* ibid.
in Meteorologia Coſmica nubes captat. II,2*,27,2.
Morbos ridiculè dividit. II,2,15,5.
Thermometrorum inventor quibusdam creditur, II,2*,18,4.
in his omnem ſuam Philoſophiam fundat. ibid.
de Fluiditate *agitur,* II,2*,7,6.
in Fodinis *Spiritus ſ. Dæmones dari certum eſt.* II,2*,2,5.
Foemina *vomuit & alvo laxata eſt, tonitru audito.* II,2*,8,10.
Foeminæ *eruditæ academiis Italicis quoq; recipiuntur.* I,1,14,40.
Foeminarum *doctarum biblothecam ſcribere cæpit Lud. Jacobus, an abſolverit, incertum.* I,1,17,13. *elogia qui ſcripſerint.* I,1,19,59. *exempla. Tanaqv. Fabr. filia.* I,1,24,40. *Olympia Fulvia Morata.* I,1,24,117. *Eliſabetha Johanna Weſtonia, Laura Brixiana.* I,1,24,118. *Aloyſia Sygæa.* I,1,8,31. I,1,24,119.
Mediatorum ſe jactavit Poſtellus. II,1,12,2.
Fogelii (*Martini lib. de Phyſicis Italis.* II,3,1,13.
Scripta varia ἀνέκδοτα. I,1,7,43. I,1,18,29.
Fontes *artificiales.* II,2*,20,8.
Fontium *Origo è Vaporibus, pluviis & mari.* II,2*,20,8.
Originem marinam, à Voſſio impugnatam, defendit Burſerus. II,2*,20,8.
Specialium Scriptores. II,2*,20,9.
de Fontium *Origine quinam ſcripſerint.* II,2*,20,8.
Forbeſii *Instructiones Hiſtorico-Theologicæ laudantur.* III,5,1,29.
Forcatuli *Necromantia recenſetur,* III,6,8,3.
Formarum *Diviſiones & ſubdiviſiones.* II,2*,1,9.
fontem, lucem primævam facit Comenius. II,2*,1,8.
Formicarum *generatio &c.* II,2*,45,8. *ex illis Oleum & ſpiritus præparantur.* ibid.
Formis *omnia, ſed perperam, tribuerunt Ariſtotelici.* II,2*,18,4.
de Formis *ſubſtantialibus in utramque partem diſputatur.* II,2*,1,7.
tàm hominum, quàm animalium bruto-

brutorum, & corporum reliquorum vera doctrina. II,2*,1,8.
Formulæ *affirmandi vel negandi.* I,3,7,19,ſ.
Connexionum Periodicarum. I,3,4,24. I,3,8,14. ſeqq. vid. Periodica
Dialogiſticæ. I,3,9,37.
Epiſtolicæ. I,3,7,24. ſeqq.
Orationis ſyſtematicæ ſunt vincula, quibus partes ejus cohærent. I,3,8,1.
Poëticæ. I,3,10,17.
Volendi, vel nolendi. I,3,7,22. ſeqq.
Formulas *fori Romani veteris collegit Briſſonius, & poſt illum Calvinus.* III,6,3,3.
Förſtero *plagii crimen intendit Rittershuſius.* III,6,4,4.
Förſtneri (*Chriſt.*) *Elogium à Böclero ſcriptum.* I,1,19,42. *iniqua cenſura ab Amelot de Huſſaje propoſita refellitur.* I,1,19,43.
de Förſtnero *& Thoma Campanella ſingularis hiſtoria.* I,1,19,44
Fortificatoria *ars à Germanis, Belgis, Gallis & Italis exculta.* II,4,1,7.
Fortii (*Joach.*) *Conſilia paradoxa pro ſanitate corporis tuendâ.* I,2,8,40. ſqq. *ſententia paradoxa de penuria præ opibus eligenda.* I,2,8,15. vid. Ringelbergius.
Fortius (*Joachimus*) *Polygraphias affectator.* I,1,22,33.
de Fortuna *doctrina ad Phyſicam non pertinet.* II,2*,2,2.
Fournenc (*Jacobi*) *Synopſis univerſæ Philoſophiæ recenſentur.* II,1,14,51. *ſententia peculiaris de multiplicatione animæ.* ibid.
Fracaſtorius *optimus Poëta Epicus laudatur.* I,7,3,8.
Francii (*Petri*) *Elegiæ de Candia ſunt nitidiſſimæ.* I,7,3,9.
Franciſcanorum *Annales Gonozaga dedit.* III,4,1,18.
Franciſci (*Eraſmi*) *Volumina Germanica laudantur.* II,2,2,7.
Franckenbergs jetziger Welt regierende Schaubühne. III,2,1,17.
Franckii (*Chriſtoph.*) *Diſſ. ſub tit. Atheus Convictus.* III,5,1,9.
Franckius (*Chriſt.*) *refutationem Wendelini & Mareſini molitus eſt.* III,5,1,32.
Francofurtanum *Jus.* III,6,10,3.
Fraſſen (*Claudii*) *Philoſophia Academica, è ſelectiſſimis Ariſtotelicis & Scotiſtis adornata recenſetur.* II,1,14,12.
Fratres *roſeæ crucis eorumque doctrina.* I,1,13,34. III,5,1,36. *varia variorum judicia experti.* ibid. *quorum cauſam Mich. Meyerus publico ſcripto egit.* I,1,13,34. III,5,1,36. *ut & alii.* I,1,13,34.
Freigii (*Joh. Thomæ*) *Cireronianus recenſetur.* I,1,21,114. *Loci Communes uberiores promiſſi & maximè profuturi, lumen non viderunt.* I,1,21,114.
Freigius (*Joh. Thomas*) *propugnator Rami acerrimus.* II,1,12,1.
Freinshemii *Diſſ. de potu calidæ.* II,2*,42,4. *Labor in Tacitum non abſolutus.* I,4,13,4. *Orationes laudantur.* I,6,3,3. *Supplementa Liviana recenſentur.* I,4,11,11.
Freſne (*Carolus du*) *Gloſſarium ad ſcriptores mediæ & infimæ Græcitatis conſcripſit.* I,4,8,12. III,6,7,16. *quibus Lexicis in hoc Gloſſario conficiendo uſus ſit, docetur.* I,4,7,11.

Gloſſarium Latinitatis mediæ atq; infimæ ſcripſit. I,4,9,18.
Frey (*Jani Cæcilii*) *artificia in extemporali Oratione, memoriter recitanda, recenſetur.* I, 2,6,74. ſeq. I,2,5,51. I,6,1,18.
Freymonii *Symphonia Juris utriusq; Chronologica.* III,6,3,5.
Fricius *de Republ. emendanda.* III,2,1,5.
de Frigidi *potus abuſu ſcripſit Maſinus.* II,2*,42,4.
Frigore *extincti, in vitam revocati.* II,2*,17,5.
de Frigore *ſcripſit Boylius.* II,2*, 17,4. *Comœnius.* II,2*,17,5.
Frigoris *cauſa ſunt corpuſcula ſalina.* II,2*,17,3. *non autem venti.* II,2*,17,4.
effectus ſunt varii II,2*,17,5.
πρῶτον δεκτικὸν non eſt aqua. II,2*,19,2.
Frigus *arte produci poteſt.* II,2*,17,5.
attenuat aquam. II,2*,17,5.
& Calor ad omnes naturæ Operationes concurrunt. II,2*,17,1.
non ſolum ut qualitas & privatio eſt conſiderandum, ſed etiam ut poſitivum aliquid. II,2*,17,2.
quidam derivant à particularum nitro-aerearum motu languidiori, quidam à Spiritibus frigorificis. II,2*,17,3.
Friſchlini *Syntaxis Lat. laudatur.* I,4,10,10.
Fritſchius *Diſputationes variorum collegit.* III,6,9,5.
Frommannus *faſcini doctrinam illuſtravit.* II,2*,8,8.
Fromondus *in libris ſuis Meteorologicis mirus eſt nugator.* II,2*,27,12.
ex Fronte *Ars divinatrix*, vid Metopoſcopia
Frontinus *ſcripſit de Stratagematibus, nec non libellos de Aquæductibus & Cloacis.* I,4,13,5.
Fruges *ope nitri fertiliores reddi poſſunt.* II,2*,41,1.
Fuci *literarii.* I,1,15,15.
Fuggerus (*Ulr.*) *Bibliothecam Heidelbergenſem auxit.* I,1,4,17.
Henr. Stephani annuo ſtipendio aluit, ut libros Græcos ederet. I,1,7,27.
Poſſeſſor ſummi arcani Phyſici fuiſſe creditur. I,1,4,15.
Fuldenſis *Bibliotheca, ad miraculum pleniſſima, furore militari periit.* I,1,5,20.
Fulgentius *vitam Pauli Sarpii ſcripſit.* I,1,1,5. I,1,19,21 ſeq.
Fulgur *à nubium conglaciatarum lapſu falſò derivant Mayovius & Carteſius.* II,2*,24,5.
Fulguris *accenſio per antiperiſtaſin contra Hon Fabri defenditur.* II,2*,24,4.
Origo eſt è vaporibus ſulphureo-nitroſis. II,2*,24,5.
de Fulguris *miris effectibus Scriptores.* II,2*,24,6.
Fulmina *artificialia parari poſſunt.* II,2*,24,6.
Fulminares *Lapides.* vid. Lapides.
de Funambulatoria *Anglus Tuſcanus ſcripſit.* II,4,1,16.
Funcci *Breviarium.* III,2,1,6.
de Funerum *ritibus quinam ſcripſerint.* I,5,2,8.
Fungus *quidam marinus cur ſe ad cultrum admotum contraxerit & corrugaverit, diſquiritur.* II,2*,44,3.
Furfurariorum *Academia Florentina unde nomen traxerit.* I,1,14,28.

Furlani (*Dan.*) *Commentarius in Ariſtot. lib. de animalibus.* II,1,11,13.
de Furore *Poët. quinam ſcripſerint,* I,7,1,14.
Fürſtenbergii (*Ferd.*) *Poëmata laudantur.* I,7,3,9.
de Furtis *Poëtarum Aretades & Ægidius Menagius ſcripſerunt.* I,7,1,15.
de his judicia Longini & Autoris. ibid. *in iis furtis ſingularis verſutia Speronii.* ibid.
Futurorum *prænotio divinum quid ſapit.* I,1,12,26.

G.

GAddius (*Jac.*) *Cenſor Autorum ſæpè eſt ineptus.* I,1,16,21.
montes parturiendo non niſi mures parit. I,1,18,6.
in Opere de ſcriptoribus non Eccleſiaſticis judicia de Autoribus futilia profert. I,1,16,19. & 21.
à Philippo Labbæo Sciolus Florentinus vocatur. I,1,16,20.
ſcripſit penè Bibliothecam librorũ ib.
Simia Photii dicitur. I,1,16,18.
Gaffarelli *Curioſitez inouies.* II,4,1,10. II,2*,8,7. II,3,1,12.
Galaxia vid. Via lactea.
in Galenum *labores Hofmanni commendantur.* III,7,1,2.
Galenus *atheiſmi falsò incuſatur.* I,1,8,13.
Galei *Philoſophia Generalis.* II,1,1,8.
The Court of gentilis. ib. & III,5,1,2.
Galilæi (*Galilæus*) *fluxum maris ad terram retulit.* II,2*,20,3.
librum ſcripſit de demonſtrationibus Mathematicis, &c. II,4,1,15.
Galleſii *Traite de plus belles bibliothèques du monde.* I,1,17,19.
Galli *cujusdam hiſtoria, linguas omnes in ſomno loquentis.* I,2,9,28.
Galli *ab Italis in amicitia colenda differunt.* I,1,15,34.
an ſint plagiarii Anglorum, diſquiritur. I,6,4,30.
præ ceteris nationibus Poëtica gloria excellunt. I,1,18,19, ſeq.
Gallia *Chriſtiana.* III,4,1,18.
Galliæ *imperium orbis promittit Poſtellus,* I,1,10,36.
Regis prudentia Oeconomica. III,3,1,4.
Regum curationes per tactum. II,2*,8,6.
Gallica *Adagia.* I,1,21,101.
Grandiloquentia. I,1,24,27.
natio præ ceteris πολυμαθείας *eſt ſtudioſa.* I,1,1,20.
Gallicarum *urbium Topographia.* vid. Topographia.
Gallicorum *Scriptorum Memoriæ.* vid. Memoires.
Gallicum *Lexicon.* vid. Vocabularium.
Gallonii (*Ant.*) *tr. de Suppliciis & Torturis.* I,5,2,14.
Gallorum *Academiæ Pariſienſes recenſentur.* I,1,14,42.
Academie franciose à Card. Richelio inſtituta. I,1,14,41. *deſcripta à Dn. de Peliſſon.* ibid. *ad culturam & nitorem Gallicæ Linguæ inſtituta.* ibid. *& quidem ob famam Societatis Acad. Oxonienſis.* I,1,14,44. II,2,1,15. *ab Abbate de S. Germani publicè impugnata.* I,1,14,41.
Cura in libris ſuæ gentis conſignandis laudatur. I,1,18,18. ſeqq.
in Hiſtoricos veteres Patresq; magna ſunt merita. III,4,1,1.

Propheta, *Noſtradamus*. vid. Noſtradamus.

Galluccii (*Tarquin.*) *Comm. in Ethica Ariſt.* II,1,11,16.

Orationes ſunt elegantes. I,6,3,2. II,1,11,6.

Plagium. II,1,11,6.

Gambarellæ *Antithetorum amica ſimultas, arbitris*] *Plauto*, *Terentio*, *Cicerone*, *Cæſare.* I,6,1,23.

Garruli *moleſti ſpeciem præbet Angelus Angelotus.* I,1,15,43.

mores deſcribit Horatius lib. I, ſ. 9. I,3,9,24.

Garrullitas *in Converſatione moleſtiſſima.* I,1,15,42.

Gaſſendi (*Petri*) *Biographia recenſentur.* I,1,19,18.

Coment. in X. Libb. Laertii. II,1,5,3.

Deſcriptio vitæ Peireſcianæ. I,1,19,17.

Exercitationes Paradoxicæ adverſus Ariſtot. II,1,12,3. II, 2,12,7.

Lib. de Epicuri vita, moribus & doctrina. II,1,5,1.

Libb. de motu perpendiculorum. II,4,1,15.

Gaſſendus *Philoſophiam naturalem Democriti & Epicuri inſtauravit.* II,2,7,5.

Gatakeri *Adverſaria*, & *Animadverſionum variarum liber.* I,5,1,11. *de eo judicium.* ibid.

Comm. in M. Aur. Antonini τῶν εἰς ἑαυτὸν *laudatur.* II,1,4,4.

Gaudentii *Diſſ. de Pythagorica animarum tranſmutatione.* II,1,2,9.

Feſtinatione extemporalis in ſcribendo notatur. ibid.

Inſtar Academicum. ibid.

Gazophylacia *nummorum bibliothecis addita ſolita.* I,1,6,11.

Gelenii (*Sigiſm.*) *Lexicon Symphonicum commendatur.* I,4,3,9.

Gellii *defenſor fuit*, *Stephanus.* I,4,14,2.

editiones variæ. ibid.

Gellio *invigilatas noctes Pariſinas ſcripſit Stephanus.* I,4,14,2.

in Gellium *notas qui ſcripſerint.* I,4,14,2.

Geloroſcopia *Aldoriſi.* II,3,1,3.

Gemiſti (*Georg.*) *lib. de Platonicæ & Ariſtotelicæ Philoſophiæ differentia.* II,1,7,2.

Gemma (*Cornelius*) *de Arte Coſmo-Critica ſeu de naturæ divinis characteriſmis lib. edidit.* II,2*,2,4.

Gemmæ *artificiales è vitro.* II,2*,34,2.

has parandi artem tradit Nerus. ib.

Gemmarum *Conſtitutio, generatio & ſolutio juxta Boylium.* II,2*,33,2.

Præſtantia & prærogativa oſtenditur. II,2*,33,1.

Scriptores recenſentur. II,2*,33,1.

Vires, & quid de his judicandum. II,2,33,3.

Subſtantiam primam, liquidam eſſe ſtatuit Boylius. II,2,10,3.

Genealogici *Scriptores.* III,4,1,10.

Generatio *animalium ex Anatomicorum Obſervationibus diſcenda.* II,2*,45,1.

non fit è ſemine, ſed ex ovis. II,2*,45,2. & 3.

de Generatione *multæ Ariſtotelicorum ſunt ſubtilitates.* II,2*,28,3.

Generationem *æquivocam dari negat Rhedi.* II,2*,45,5.

in Geneſin *Commentationes Pererii.* II,1,1,7.

Genethliaca *Carmina.* vid. Natalis.

Genii *familiares ad Magiam ſpectant.* II,3, 1,17. *an illos Socrates & Cardanus*

nus verè jactarint. ibid.
de Genitalibus *Virorum quinam ſcripſerint* II,2*,47,3.
Genium *ſuum familiarem cognoſcendi ars ad Magiam ſpectat.* II,3,1,14.
contra Gentiles *Scripta Patrum.* III,5,1,7.
Gentilis (*Alberici*) *Diſſ. de abuſu mendacii.* III,1,1,11.
Diſſ. de Libris juris Civilis. III,6,4,3.
Libb. de jure Belli & Romanorum armorum. III,6,1,6.
de Gentiliſmo *non retinendo librum ſcripſit Campanella.* II,1,12,4.
Gentilium *Collegia ſecreta.* vid. Collegia.
de Diis & Religione Scriptores. I,5,2,6.
Libri Theologici, ſ. Theurgici, multa ſecretioris naturæ arcana continent. I,1,10,5. I,1,13,2.
Mythologia Chymica arcana continet. I,1,11,17.
Theologia initio ſatis ſincera, cur tractu temporis variis ſuperſtitionibus ſit incruſtata. I,1,10,22.
Theurgiæ arcana Jamblichius libro de Myſteriis Ægyptiorum late proponit. I,1,10,6. ſeq.
Theurgiæ arcana Compendio in Hermetis ſ. Mercuri Columnis conſignata. I,1,10,9. *â Chaldæis & Indorum Braminibus propagata* I,1,10,12. ſeq.
Gentium *Leges & mores quinam deſcripſerint.* III,2,1,16.
Migrationes. III,2,1,17.
Gentius (*Georg.*) *Liguarum Orientalium cognitionem itineribus ſuis in Orientem ſibi paravit.* I,4,1,6.
Geodeſia *â Germanis exculta.* II,4,1,7.
Geographiæ *diviſio & differentia â Coſmographia.* II,4,1,11.
Geographiam *per chartas luſorias & aleam addiſcendi artificium eſt ineptum.* II,4,1,12.
Geographica *mnemonica Königii per aleæ uſum rejicitur.* I,2,6,50.
Geographicus *Schematiſmus Uppendorffii, certis ſignis notatus, recenſetur.* I,2,6,79.
Geographorum *Nomenclatores Hiſtorici.* II,4,1,2. & 11.
Geomantia *Chinenſium Phyſica è terræ figura & conſtitutione de hominum ingenio judicat.* II,3,1,13.
deſcribitur II,3,1,13. *ejus ſcriptores ib.*
Geometria *Θεῖον quid ſpirat.* I,1,12,22.
Geometriæ *compendiorum Scriptores præcipui.* II,4,1,6.
ſtudium ingenia maximè excitat. I,2,11,17.
Geoponici *autores de agriculturâ ſcripſerunt.* II,2*,21,7. II,2*,42,1.
Georgii (*Davidis*) *hiſtoriam deſcripſit, erroresque refutavit Jeſſenius.* III,5,1,36.
(*Franciſci*) *Harmoniâ mundi anſam ſuggerente, Pythagoreorum Harmonica Univerſi proportio impugnatur.* II,1,2,6. II,2,3,6. II,2*,11,7.
Gerhardi (*Johannes*) *Loci Theologici.* III,5,1,17.
Germanicæ *Linguæ Antiquitatis Scriptores.* I,4,4,3.
Barbariem ad Regulas Grammaticales reducere conatus eſt Carolus M. abſolvitque Ottfridus. ibid.
Cultura iis ſeculis, queis barbaries regnabat, non abjecta. I,4,4,4.

Exco-

Excolendæ ſtudium impendit Ottfridus aliiq́ʒ. ibid.
& Perſicæ affinitatem oſtendere voluit Elichmannus. II,1,3,3.
Prærogativa præ aliis aſſeritur. I,4,4,3.
Germanicorum *Adagiorum Scriptores.* I,1,21,110.
Germaniſmi *in Oratione Latina quomodo admittendi.* I,3,4,19. ſeqq.
de Germanorum *meritis in Rem Literariam Tractatus Autoris promiſſus.* I, 1, 13,33. I,1,16,56. I,1,18,50.
Germanorum *Hiſtoria literaria deſideratur* I,1,18,50.
incuria in deſcribendis artificum vitis notatur. I,1,19,71.
indoles inquiſitiva laudatur à Spraato. II,2,1,16.
originem demonſtrare allaboravit Piccartus. II,1,11,30.
veterum hymni & carmina I,1,3,11.
veterum libri rhythmici. I,1,7,32. I,1,3,11.
de vitis ſcripſit Melchior Adami, Wittenius & Spitzelius. I,1,18,51. ſeq.
in Germanos *convitia exterorum retunduntur*, I,1,18,6. & 50. I,1,22,14.
Gerſonis (*Johannis*) *Scripta quædam enumerantur.* II,1,13,8.
Geſneri *Bibliotheca ſ. Catalogus univerſalis* I, 1, 18, 10. *qui liber à variis variè auctus & editus eſt.* ibid.
Evonymus. III,7,1,7.
Mithridates. I,4,3,9.
Geſnerus (*Conradus*) *Vir diligentiſſimus laudatur & contra nonnullorum exterorum cenſuram defenditur.* I, 1,18,5. ſq. I, 1, 22,14. ſq. *& excuſatur.* I, 1, 18,7. *& ab exteris quibusdam candidis magni æſtimatur* II, 1,18,7. ſeqq. I,1,22,15. *circa nomina propria Germanorum Virorum æqui & mulierum laborat in Catalogo Operum ſuorum.* I,4,4,5.
Geſwaldus (*Philippus*) *Doctrinam de arte mnemonica omninm accuratiſſime perſequitur.* I,2,6,45.
Ghetaldi *Archimedes promotus.* II,4,1,15.
Ghilini (*Hieron.*) *Theatrum hominum literatorum.* I,1,19,54.
Gieſebertus *Comm. in Jus Dithmarſicnm ſcripſit.* III,6,10,4. *de ejus Juſtiniano Harmonico judicium fertur.* ibid.
Giſanii *Antinomiæ vituperantur*, III,6,8,4.
Comm. in Ethica & Politica Ariſt. II,1.14,70.
Comm. de Juſtiniano Imperatore. III, 6,4,2.
de Giſanio *ejusque Commentariis judicium,* III,6,7,9.
Giſanius *in emendando Lucretio plagii inſimulatur.* I,4,11,12.
impudentiæ accuſatur à Scaligero. I,4,11,12.
inſigni plagio Gellium editioni paratum Fruterio ſurripuit, I,4,14,2.
Gigantes *priſcis temporibus fuiſſe conceditur, gentes autem integras fuiſſe negatur.* II,2*,2,6.
de Gigantibus *fabulæ & ſcriptores* II,2*,2,6.
Gignendi *liberos ſapientes an ars detur.* vid. Liberos.
Gilberti (*Gulb.*) *dogmata recenſentur.* II,2,15,7.
Philoſophia nova de Magnete, Magneticisq́ʒ corporibus, & de magno Magnete Tellure II,2*,32,2.

in

in Phyſicis novatio. II,2,15,7.
Glacies *artificialis* II,2*,17,3&5. II,2*,27,9.
Gladiatoriæ *Scriptores.* II,4,1,16.
de Gladiatoribus *&* *Amphitheatro Romano ſcripſit Lipſius.* I,5,2,12.
de Gladiis, *ſub certa conſtellatione confectis, quidam fabulantur,* II,2*,8,7. *huc refertur gladius Guſt. Adolphi.* ib.
Gladius *Taliſmanicus Guſtavi Adolphi, Reg. Suec.* vid Guſtavus.
Glandorpii *Onomaſticon Hiſtoriæ Romanæ.* I,5,2,5. III,4,1,10.
Glanvii (*Joſephi*) *Lib. Plus ultra.* II,2,1,3.
Philoſophia pia. II,2,9,2.
Scepſis ſcientifica. II,1,6,1. II,2,9,2.
Glaſſii (*Salom.*) *Explicationes Evang. & Epiſt. laudantur.* I,6,4,23.
de Glauberi *novo mundi miraculo cenſura fertur.* II,2*,38,1.
Globi *terræque cognitio tantum ſuperficiaria eſt.* II,2*,13,1.
conflagrationis poſſibilitas è phyſica oſtenditur II,2*,3,5.
de Globorum *& Orbium integrorum interitu, quæſtio affirmantivè deciditur.* II,2*,5,2.
Gloneri (*Sam*) *Proſodia laudatur.* I,7,1,16.
Gloſſariorum *in Leges exotericas ſcriptores.* III,6,6,2.
à variis editorum hiſtoria. I,4,7,13.
apud veteres copia. I,4,7,12.
Gloſſarium *Juris Græci Car. Labbæi.* III,6,4,11.
Gloſſarum *diverſa acceptio.* I,4,7,12.
Gnomæ *morales animis puerorum firmius hærent.* I,2,9,57. *ſtylo tamen temere non immiſcendæ.* I,2,10,19.
Gnomicam *Lobkowitz tradidit.* II,4,1,8.
Goclenii *Chiromantia.* II,3,1,6.
Lexicon Philoſophicum. I,4,4,5.
Godeau *Hiſtoria Eccleſiaſtica laudatur.* III,4,1,13.
Goedarti *Hiſtoria inſectorum recenſetur.* II,2*,45,5.
Goldaſti *Parænetici veteres.* I,4,4,3. *ei non adeò æquus eſt Scaliger,* ibid.
Gomeſii *Halographia recenſetur.* II,2*,39,1.
Gonzalezii *Opinio de duplici terra.* II,2*,21,4. *de eo judicium Micrælii.* ibid.
Gorlæi *Dactyliotheca.* I,5,2,9.
Exercitationes Philoſophicæ. II,1,12,5. II,2,15,2.
Sententia, omnia ex nihilo generari & in nihilum denuò reſolvi, eſt abſurda. II,2*,1,3.
Gothanum *Compendium Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ.* III,4,1,13.
Gothoca *Evangeliſtarum verſio.* III,5,1,14.
Ulphilæ Evangelia ad veteris Linguæ Germaniæ monumenta referuntur. I,4,4,3.
Gothofredi (*Dionyſii*) *Notæ ſuper Corpus Juris Civilis laudantur.* III,6,4,9.
(*Jacobi*) *Ars cauſandi promiſſa.* III,6,11.1.
Commentarius in Regulas Juris. III,6,3,8. III,6,6,4.
Conciliatio Legum promiſſa. III,6,8,2.
Corpus antiquitatum Rom. è Libris Juris promiſſum. III,6,3,11.
Editio atque illuſtratio Codicis Theodoſiani commendatur, III,6,3,6. III,6,4,5.
Fontes IV. *Juris Civilis.* III,6,3,2. & 8.
Manuale Juris. III,6,4,4.

Notæ ad Corpus Juris. III,6,7,2,
Gottorpienſis *Aloë à Majore deſcripta.* vid. Aloë.
Bibliothecæ Manuſcripta. I,1,7,64. I,4,12,9.
Græcas *ad Literas olim nauſeabant omnes* I,1,2,10.
Græcæ *Linguæ pronuntiationis hiſtoria & ſcriptores.* I,4,6,18.
Græci *Exules, capta Conſtantinopoli, græcarum rerum notitiam in Occidente reſtaurarunt.* I,1,2,16. I,1,11,20. II,2,12,6.
Grammatici inediti recenſentur. I,4,6,4. ſeqq. *moderni laudantur.* I,4,6,14.
in Philoſophando diverſis inſtitutis utuntur, II,2,7,1.
Philoſophi veteres ab Ægyptiis ſacerdotibus arcaniores ſcientias hauſerunt. I,1,6,30. I,1,10,6. ſ.
Pythagoram agnoſcunt parentem. II,2,7,1.
Græcia *antiqua Jacobi Palmerii.* I,5,1,9.
in Græciam *Coloniæ Ægyptiorum ante Orpheum ſunt deductæ.* I,1,13,9.
Myſteria ex Ægypto translata ſunt ab Orpheo. I,1,13,6.
Græcorum *Leges ab Ægyptiis ſunt derivatæ.* III,6,2,4.
de Magiſtratibus Scriptores recenſentur. I,5,2,7.
Muſea. vid Muſea.
Philoſophia, nec planè contemnenda nec nimis extollenda. II,2,7,2.
Poëtarum Lyricorum Poëmata maximâ ex parte à Græcis Monachis ſuperſtitioſis ſunt combuſta. I,1,5,27. *quorum ob obſcœnitatem facilis eſt jactura.* I,1,8,28.
Prytanea vid. Prytanea.
Religio diſſidet à Romanâ, non ita à Proteſtantium religione. III,5,1,23.
Veterum epiſtolæ. vid. Epiſtolæ.
Vita eſt corruptiſſima. III,5,1,23.
in Græcos *autores exercitationes Palmerii.* I,5,1,9.
Grævius *in Theſauro Antiquitatum Romanarum potiores de his Scriptores collegit.* I,5,2,16.
Grammatica *in quonam propriè conſiſtat.* I,4,1,1.
Grammaticæ *Difficultas non minor eſt, quam Metaphyſices & Logices.* I,2,1,29. I,2,9,20. I,4,10,1.
Diviſio & partes. I,4,1,2.
Minutiis puerorum ingenia non ſunt torquenda. I,2,1,29. ſeqq. I,2,10,14.
Præceptis Principes non ſunt macerandi. I,2,12,12. ſeqq.
Vindiciæ contra ejus contemtores. I,4,1,1.
Grammaticam *Germanicam inchoavit Carolus M. Imp.* I,4,4,4.
nullam didicit Scioppius, ut & Cowlæus. I,2,1,32.
Grammaticarum *tricarum architecti notantur.* I,2,1,31. ſeqq.
Grammatici *Græci.* vid. Græci,
Latini veteres & recentiores. I,4,10,2 & 3.
Grammaticorum *regulis non ſubjici debent boni autores.* I,3,4,32.
Granadus (*Jacobus*) *Comm. in Summam S. Thomæ ſcripſit.* II,1,14,27.
Granatenſis (*Lud.*) *inſignis Orator Eccleſiaſticus, laudatur.* I,6,4,25.
ſcripſit Conciones & Rhetoricam Eccleſiaſticam, nec non Locos Com-

Communes. ibid.
Grand (*Antonius*) *eſt Epitomator Carteſii.* II,1,15,9. *Diſſ. ſcripſit de carentiâ ſenſus & cognitionis in brutis.* II,2*,45,4. *plura ejus ſcripta recenſentur.* II,1,15,9. II,2,8,1. II,2,17,4. *ſcripſit librum l'Homme ſans paſſions.* III,1,1,11.
Grandis (*Joh. Franc.*) *Conſilium latinas voces à græcis derivandi.* I,4,6,3. *Diſſertt. Philoſophicarum prima, Phyſicæ Epicureæ oppoſita, laudatur.* II,1,5,4. II,2,7,8.
Grandinis *figura eſt ovalis.* II,2*,27,10. *formatio quomodo & ubi fiat.* ibid. *portentoſa ſæpè eſt magnitudo,* ibid.
Grando *ſtatim liqueſcit.* II,2*,27,10.
de Gratiæ *divinæ auxiliis ſcripſit Cabezado.* II,1,14,25. *Franc. Suarez.* II,1,14,43. *Didacus Alvarez.* II,1,14,56.
Gratiani *decretum.* III,6,7,14. *juſſu Gregor. XIII. emendatum.* ibid.
Gratii *Cynegeticon ſ. de venatione liber mutilus ſupereſt.* I,4,12,12. *ejus Editores & Commentatores.* ibid.
Gratulatoriæ *inventiones de adventu.* I,3,12,51. *in epiniciis.* I,3,12,22. & 27. *in epithalamiis.* I,3,12,29. ſeqq. *de Doctoratu.* I,3,12,11. ſeqq. & 23. *miſcellæ.* I,3,12,28. *de natali.* I,3,12,21. & 24. *de novo anno.* I,3,12,19. ſ. *de Rectoratu academico.* I,3,12,16. ſeqq. *variant pro varitate dignitatum.* I,3,12,7. ſqq. & 23.
Gravinæ (*Petri*) *Epiſtolæ & Orationes.* I,6,3,5.
Gravina (*Dominicus*) *Epigrammatum Scriptor.* I,7,3,4.
(*Joban. Vinc.*) *ob dicendi ſcribendiq́; facultatem laudatur.* I,6,3,5.
Grauntii (*Johannes*) *Bils of the mortalitay commendatur.* II,2*,5,1.
Greatreack (*Valentinus*) *ob curationes per tactum factas Londino expulſus* II,2*,8,6.
Gregorii *Nazianzeni Poëmata recenſentur.* I,7,2,27.
de Grempii *tractatione Cod. Juſtinianei methodicâ judicium fertur.* III,6,7,9.
Gretſeri (*Jacobi*) *Opus de Cruce.* I,5,2,14.
Grimaldi *Phyſico-Matheſis de lumine, coloribus & iride, recenſetur.* II,2*,14,2. *laudatur.* II,2*,25,1.
Gronovii *Diſſertationes & notæ in Grotium* III,6,1,5.
Gratulatio ad Principem Arauſionum. I,6,3,6.
Libro de ſeſtertiis, ſeu de Pecuniâ Veteri Romanorum, iniquior fuit Salmaſius. I,5,1,12.
de Notis in Senecam judicium Sarravii recenſetur. I,4,12,8.
Obſervationum libri tres. I,5,1,12.
erga Gronovium *ſingularis liberalitas & humanitas Comitis Avauxij.* vid. Avaux.
Grotii (*Hugonis*) *Commentaria Critica in univerſa Biblia.* III,5,1,15.
Elogium. I,1,23,48.
Epigrammata. I,7,3,2.
Epiſtolæ Politicæ. III,2,1,8.
& Gvietilis ſuper præſtantiâ vini & cereviſiæ. I,1,24,29.
Inleyding in de Hollandſche Rechts-Gelahrheit. III,6,10,2.
Librorum de jure Belli & Pacis elogium & illuſtratores. III,6,1,5
Opus epiſtolicum Πολιτικῶν ἐπῶν. I,1,24,21. ſeqq.
Stylus. I,1,23,46. I,1,24,22. & 51.
Tragœdia, Adamus exul. I,7,3,15.

 de

de veritate Religionis Chriſtianæ liber. III,5,1,7. *hunc per plagium non deſcripſit ex Arabico libro ejus argumenti.* III,5,1,22.
(*Wilhelmi*) *de Principiis Juris naturalis judicium fertur.* III,6,1,5.
Grotius (*Hugo*) *in Carmine Heroico varius.* I,7,3,8.
Fabularum Romanenſium lectione delectatus eſt. I,7,3,20.
à Martino Ruaro in partes Socinianorum tractus eſſe creditur. I,1,24,102. III,5,1,33.
Phœnix noſtri ſeculi meritò dicendus. I,1,24,21.
Grotus (*Aloyſius*) *cæcus carmina, orationes & epiſtolas elegantes ſcripſit.* I,1,24,127.
Grundfeſt des Heil. Römiſchen Reichs *lib. Germanicus laudatur.* III,6,9,2.
Gruteri (*Jani*) *Bibliotheca exulum.* I,1,21,71.
Diſſertationes in Livium & Tacitum. III,2,1,12.
Florilegium ethico politicum. I,1,21,70.
Humanitas ſumma. I,1,15,41.
Inſcriptiones. I,4,14,26. *his adjectæ ſunt notæ.* I,4,2,4.
Polyanthea recenſetur. I,1,21,26.
Theſaurus Criticus. I,5,1,14.
Gualandi (*Adoardi*) *Moralis Philoſophiæ, ac totius Facultatis Civilis vera & abſoluta methodus.* III,1,1,14. *de illa judicium fertur.* III,6,1,2.
Gualtheri (*Johannis*) *Chronicon Chronicorum.* III,4,1,4.
Gudelini *jus noviſſimum laudatur.* III,6,7,12.
Gudii (*Marquardi*) *Bibliotheca privatarum omnium Regina dici meretur.* I,1,7,67. *refertiſſima MSStis antiquiſſimis & rariſſimis,* ibid. *& Theſauro Epiſtolarum* αὐτογράφων *ineditarum.* I,1,25,15. ſeqq.
Elogium. I,1,7,67.
Volumen inſcriptionum ineditum. I,4,14,26.
Guerickius (*Otho*) *Cometæ ortum prædixit.* II,2*,12,4. II,2*,18,6.
Commentarios de Vacuo edidit. II,2*,4,3.
Maculas ſolares pro planetis circumſolaribus habet. II,4,1,8.
Virunculum formavit tempeſtatum ſignificatorem. II,2*,18,6.
Guidiccionii *Cenſura Poëtarum.* I,7,2,1.
Guiniſii (*Vincentii*) *Allocutiones Gymnaſticæ laudantur.* I,6,3,2.
Guntheri (*Olwini*) *tract. duo methodorum laudantur.* I,2,7,4. II,5,1,4.
Guſtavus Adolphus, *Rex Svec. non habuit gladium ſub certa conſtellatione confectum.* II,2*,8,7. II,3,1,12.
Guſtu *terras quidam deſtinguere potuerunt.* II,2*,21,8. *de illo quinam ſcripſerint.* II,2*,47,3. II,2*,48,5.
Guſtus *in quo conſiſtat.* III,2*,47,3.
Origo à papillis linguæ nerveis. II,2*,48,5.
Guthmanni *lib.* Offenbahrung Göttlicher Majeſtät. II,2,3,8. III,5,1,36.
magno in pretio olim habitus. II,2,3,8.
Guyberti (*Nicolai*) *de Murbynis poculis Diſſ.* I,5,2,13.
Guyeti *Juſtinianus Magnus.* III,6,3,2.
Gymnoſophiſtarum *Collegium in Æthiopia.* I,1,13,28.
Gyraldi *Dialogi de Poëtis Græcis & Latinis,* I,7,2,1.

Fatum

Fatum recenſetur. I,7,2,1.
Hiſtoria Deorum. I,7,1,17.

H.

HAbdarchamani *Ægypti, liber de proprietatibus ac virtutibus medicis animalium, plantarum & gemmarum.* I,3,13,46.
Hadrianus *librum de modis latine loquendi ſcripſit.* I,4,9,20.
Hæmorrhagia *cadaverum non eſt ſignum judiciale.* II,2*,8,10.
Hæreſium *& Hereticorum Scriptores recenſentur.* III,5,1,19.
Hafnienſia *acta.* II,2,1,16.
Hales (*Alexander de*) *primus in ſententias Lombardi Commentator fuit, & lib. de autoritate Verbi Dei ſcripſit.* II,1,14,1.
Hall (*Joſephus*) *Biblicas viſiones aliaque opuſcula edidit.* I,6,4,19.
Hamburgenſis *Ephemerides literariæ.* I,1,16,50.
Hamel (*Joh. Bapt. du*) *Lib. de Conſenſu Veteris & novæ Philoſophiæ.* II,2,18,5.
Lib. de Meteoris & foſſilibus. II,2*,23,2. I,2*,27,12.
Sententia de luce recenſetur, de pabulo ſolis autem rejicitur. II,2*,14,2.
Hamelenſium *puerorum hiſtoria à quibus ventilata ſit.* II,2*,2,5.
Hammondi *Homiliæ laudantur.* I,6,1,21.
Hanckii *libri de Romanorum rerum Scriptoribus recenſentur.* I,1,19,50.
de Harengo *ſcripſit Neucranzius.* II,2*,46,2.
Harmonia *Græcæ, Latinæ & Germanicæ Linguæ Crucigeri.* vid. Cruciger.
Mundi Franciſci Georgii. II,1,2,6.
Harmoniam *linguarum quinam ſcripſerint.* I,4,3,8, & 9.
Harmonica *proportio Univerſi Pythagoræorum impugnatur.* II,1,2,6.
Harpocrationis *Lexicon emendatum notisque illuſtratum editum.* I,4,7,5.
Hartmanni *hiſtoria Succini Pruſſici Phyſica & Civilis laudatur.* II,2*,37,3.
Hartnacci *Sanchez aliquid ſciens.* II,1,6,3.
Harvæi *ante tempora circulationem ſanguinis oſtendit Paulus Sarpius.* I,1,19,24.
juxta ſententiam, generatio non ſit è ſemine maſculino, ſed ex ovis. II,2*,45,2, & 3.
Hauptmanni (*Auguſti*) *lib. Mors viva.* II,2*,45,7.
lib. Waſſer-Schatz. II,2*,20.10.
Hayne (*Thomæ*) *lib de Harmonia linguarum.* I,4,3,8.
Hebræam *Linguam primam omnium atq; univerſalem nonnulli aſſerunt.* I,4,3,1.
Hebræi *Sacerdotibus librorum ſacrorum curam commiſerunt.* I,1,6,2.
Hebræorum *Cabaliſtici libri.* vid. Cabala.
Jus quinam propoſuerint & illuſtrarint. III,6,2,1.
Scholæ. vid. Scholæ.
ἐπῆχεται. I,1,6,2.
Hebræus (*Leo*) *Doctrinæ Platonis de Amore exegetes.* II,1,7,20.
Hegingenſis *Latini proverbium undè ortum ſit.* I,1,25,17.
Hegius (*Alexander*) *Eraſmum docuit, & ad Belgas & Germanos bonas artes propagavit.* I,2,2,16.
Heidelbergenſis *Bibliotheca ab Ottone Henrico, Electore, dedicata fuit, aucta egregiè ab Ulrici Fuggeri libera-*

litate. I,1,4,17. *ejus ſpoliis Vaticana bibliotheca aucta dicitur.* I,1,4,20. I,1,17,24.
Heidmanni *Epitome hiſtorica laudatur.* III,4,1,1.
Heinlini *Synopſis Mathematica.* II,4,1,3.
Heinſii *Epigrammata.* I,7,3,2.
Herodes infanticida. I,7,3,15.
Lib. de Romanorum Satyrâ. I,7,1,11.
Libertas ſaucia. I,7,3,15.
Poëma de contemtu mortis. II,1,7,21. *quod in ſynopſi quâdam Philoſophiam Platonicam exhibet.* II,2,11,11.
Stylus. I,6,3,4.
Heinſius, *Orator fuit optimus.* I,6,3,4.
Poëta Epicus. I,7,3,8.
Heinſium *inter & Balzacium lites.* I,7,1,10. *harum arbitrium ſibi ſumſit Salmaſius in epiſtola ad Menagium ſcripta.* ibid.
Heliodorus, *Chymicæ artis peritus.* I,1,11,22. *an Poëma Græcum Chymicum Theodoſio M. Imperatori inſcripſerit.* I,1,11,22. & 24.
Helladii *Lexicon Græcorum.* I,4,7,8.
Hellanici *Leges variarum gentium perditæ.* III,6,2,3.
Helmontii (*Franc. Mercurij*) *Alphabeti verè naturalis Hebraici delineatio recenſetur & refellitur.* I,4,3,1.
Helmontius (*Joh. Bapt.*) *falſo gloriatur de liquore ſuo Alcaheſt.* II,2,10,2.
Helvici *Theatrum laudatur.* III,4,1,5.
Henckelii, *Conſiliarii Svecici, Carcerales epiſtolæ.* I,1,24,94.
Heniſchii *Theſaurus Linguæ Germanicæ non abſolutus.* I,1,21,110.
Henningii *Commentarius in Grotium.* III,6,1,5.
Theatrum Genealogicum. III,4,1,10.
de Henochi *libro variant ſententiæ.* I,4,1,10.
Henrici *VIII. Reg. Angl. Vita à Verulamio deſcripta ad prudentiam civilem multum proficit.* I,1,19,31.
Henrici (*Andreæ*) *Chiromantia.* II,3,1,16.
Heraclius *Epheſius*, αὐτοδίδακτος. I,1,1,14.
Heraldus (*Deſiderius*) *in Scriptis ſuis multa Critica habet.* I,5,1,13.
Herba *pudica, levi manu tacta, cur refugiat, diſquiritur.* II,2*,44,3.
Herbarum *in collectione veteres in laudem earum, vel numinis, cui ſacræ erant, hymnum recitare ſolebant.* I,1,11,9. I,1,13,33.
Herbas *brevi temporis ſpatio è ſemine producendi artificia.* II,2*,41,2.
Herbertus *in colligendis itinerariis minus accuratus.* II,4,1,13.
Herculis *labores & fata è Statio collecta.* I,3,10,15.
Herenni *Metaphyſica.* II,1,17,10.
Hermaphroditi *inter monſtra cenſendi ſunt.* II,2*,2,7.
Hermathena *Mechovij recenſetur.* I,2,10,43. ſeqq.
Hermeæ (*Ammonij*) *Comm. in Categorias Ariſtot.* II,1,9,10.
Hermenevticæ *artis ſumma utilitas.* I,2,11,13. ſeq.
Hermes *de Chymicâ arte ſcripſit.* I,1,11,18.
Hermetes *ſ. Mercurios duos celebrabant Ægyptij, quorum primus Theoth vocatus, columnas reliquit.* I,1,10,7.
Hermetis *columnis Ægyptiorum doctrina Theurgica conſignata.* I,1,10,7. *ex illis Pythagoras & Plato Philoſophiam ſuam tranſtulerunt.* ibid.

ſ. Mer-

ſ. *Mercurij libri Medici & aſtrologici.* I,1,10,7.
Triſmegiſti vita & ſcripta, I,1,10,7. *horum 36529. nonnulli numerant.* I,1,22,28. *quorum 20. unà cum fragmentis; publicavit Patricius,* II,1,1,12. II,2,4,5. *de illis quinam Diſquiſitiones inſtituerint.* II,1,1,12. II,2,4,5. *lib. de magnetismis, ſympathiis, &c.* I,1,11,5. *melomantia.* II,3,1,5. *de illius γνησιότητι controverſâ judicium ſuſpenditur.* II,1,1,12.
Hermiæ *in Phædonem Platonis ſcholiorum libri tres.* II,1,7,10.
Hermogenes *in juventute optimus fuit Rhetor, non verò in virili ætata & ſenectute.* I,6,1,5.
Hermogenis *Epenthymemata.* I,3,12,4.
Epicheremata. I,3,12,2. ſeq.
Libri varii, eorumq; Commentatores. I,6,1,5.
Herodes *Sophiſta laudatur, & unica ejus Oratio recenſetur.* I,6,2,15.
Herodoti *Dictio commendatur.* I,6,2,2.
Heroes *Literarij,* vid. Literarii.
Heroica *Virtus divino impulſu excitatur.* I,1,12,30. ſeq.
Herwarti *ineptiæ de magnete recenſentur.* II,2*,32,5.
Heſſi (*Eobani*) *Epiſtolæ à Camerario collectæ laudantur.* I,1,24,48.
Vita à Camerario ſcripta, I,1,19,35.
Hevelii *Cometographia.* II,2*,12,4.
Selenographia & Machina Cæleſtis. II,4,1,8.
Heûrnii *libri duo, Chaldaicus & Indicus, antiquitatum Barbaricæ Philoſophiæ, recenſentur.* II,1,1,9.
Heydon (*Johannes*) *Aſtrologiam defendit.* II,3,1,10.
Doctrinam de numeris ad Necromantiam detorſit in libro ſuo, the Roſie Crucian &c. II,1,2,4.
Harmoniam mundi ſcripſit II,2,3,8.
Hide (*Thomas*) *Catalogum Academiæ Oxonienſis edidit.* I,1,17,31. *qui recenſetur.* I,1,17,32.
Hieroglyphica *Ægyptiorum in arcaniorem aliquam ſcientiam tendunt.* I,1,12,18. I,1,13,4, ſeq.
ad Magnetem & Pyxidem nauticam detorquet Herwartus. II,2,4,3.
Valeriani. I,4,2,1.
Hieroglyphicæ *literæ Ægyptiorum.* vid. Literæ.
Hieroglyphicis *doctrinam Chymicam occultari nonnulli exiſtimant.* II,2,4,4.
Hieroglyphicorum *Interpretationes variæ Pignorij & aliorum.* III,2,4,3.
Scriptores. vid. Lit. Hieroglyphicæ.
Uſus ad Peruvianos, Mexicanos &c. I,1,5,25.
Hierothei *ſcripta Chimica.* II,1,11,25.
Himerii *Orationes laudantur.* I,6,2,20.
Vita & mors paucis deſcribitur. ibid.
Hippias *Philoſophus, omnium quoq; opificiorum erat callentiſſimus.* I,1,1,5.
Hippocratis *Commentatores ab Autoribus Bibliothecariis proponuntur.* III,7,1,3.
Editiones optimæ. III,7,1,2.
Hirci *lactiferi reperiuntur.* II,2*,2,7.
Hirundines *poſt diuturnam congelationem reviviſcunt.* II,2*,17,5.
Hiſpani (*Petri*) *liber Summularum, hujusq; libri Commentatores.* II,1,14,17.
Hiſpani *libri laudantur.* I,4,4,18.
Hiſpanica *Bibliotheca Nicolai Antonii.* I,1,18,32.

Proverbia. I,2,21,103. ſeqq.
Hiſpanicorum *Scriptorum Catalogi* I,1,18,31.
Hiſtoria *aliud nihil eſt, quam philoſophia exemplis utens.* I,1,19,11.
bibliothecaria ſola univerſali ſcientiæ viam ſternere poteſt. I,1,20,3.
quibus præcipuè capitibus abſolvatur. I,1,6,12.
commerciorum deſideratur à Bœclero. III,4,1,9. *ejus ideam dedit Tribbechovius.* ibid.
divinæ providentiæ ſpeculum eſt. I,1,12,37.
eccleſiaſtica Sec. XVI. & XVII. *recentior, nondum ſatis eſt exculta.* III,4,1,14. *ejus Compendia commemorantur.* III,4,1,13.
literaria à paucis hactenus tractata. I,1,2,1. ſeqq. *latius patet quam polymathia.* I,1,2,1. *à Bacone Verulamio quodammodo concepta.* I,1,2,3. *à Mylio* I,1,2,4. *difficulter perficienda.* I,1,2,3. *non tamen deſperanda* I,1,20,2. ſeq. *dogmatum vices & incruſtationes oſtendit.* I,1,2,18, & 22. ſeq.
militaris Schelii & Salmaſii. III,4 1,9.
navalis Rivii, Schefferi & Bœcleri. ibid.
univerſalis à Polybio affecta III,2,1,6.
de Hiſtoria *Oratio Beringii* I,6,3,6.
Hiſtoriæ *Auguſtæ Scriptores.* vid. Scriptores,
bibliothecariæ fructus & utilitas. I,1,20,1. ſeqq.
cognitio ſummè utilis. I,2,11,18. *inprimis Principi neceſſaria.* I,2,12,16. ſ
eccleſiaſticæ univerſalis Scriptores. III,4,1,12. ſeqq.
literariæ a Verulamio conceptæ utilitas ſumma. I,1,2,9. *adornandæ conſilia proponuntur.* I,1,20,4. ſ. I,1,2,3. ſeqq. *cultura eruditis ἐμπειρία literaria inſtructis commendatur.* I,1,2,28. ſeq. *idea juxta ordinem à Gabr. Naudæo proſcriptum concipi poteſt.* I,1,2,7. *ſumma delineatio juxta ſeriem à Petro Lambecio præfixam.* I,1,2,8. ſeq. *prodromus à Lambecio editus,* I,1,2,5. *univerſale Compendium promiſſum à Placcio.* I,1,20,24.
magis continent hominum characteres, quam omnia philoſophiæ moralis præcepta. I,3,9,27.
Philoſophicæ in genere Scriptores. II,1,1,2.
Scriptores, vid. Scriptores. & I,1,16,1. ſeqq. III,4,1,2.
univerſalis Compendia. III,4,1,4.
Hiſtoriam *Civilem & Eccleſiaſticam legendi methodum tradit Whear.* III,4,1,2. & *Reineccius.* III,4,1,3.
literarum varii autores deſcripſerunt. I,4,3,10.
Hiſtorica *biblotheca Bolduani.* I,1,18,12.
Lambecii. I,1,2,8.
excerpta quomodo adornanda. I,3,13,31.
Hiſtoricæ *artis Scriptores recenſentur.* III,4,1,3.
Hiſtorici *veteres ad hiſtoriam juris multum proſunt.* III,6,4,1.
Hiſtoricis *veteribus edendis magnam Galli impendunt operam.* III,4,1,1.
Hiſtoricus *Stylus.* vid. Stylus.
Hobbeſii *adverſarii nominantur.* II,1,15,15. III,1,1,4.
de phyſica ſiniſtrè judicat Fabri. II,1,15,13.

dogma

dogma primarium. III,2,1,4.
elementa Philoſophiæ & Leviathan. II,1,15,14. II,2,15,4. *hi libri tyrannidi ac atheiſmo viam ſternunt.* II,1,15,14.
indoles moroſa & contentioſa II,1,15,15.
Philoſophia civilis à Gallis avidè excepta. ibid.
problemata phyſica à Boylio confutata. ibid.
Hobbeſius *è doctrina de motu omnia demonſtrare laborat.* II,2,15,4.
frigoris cauſam ventis tribuit, ſed malè. II,2*,17,4.
in Jure naturali eſt novator. III,6,1,4.
in Matheſi errorum eſt convictus, II,1,15,13.
novator in omni philoſophia, ac Epicureiſmi inſtaurator fuit. II,1,15,13.
in Politicis delirat. III,2,1,4.
Hobernfeld *ſcripſit tr. ſub tit. Hieroſolyma reſtituta.* III,5,1,35.
Hodiernæ (*Jo. Bapt.*) *anatome oculi muſcæ.* II,2*,45,5.
Hoffmanni (*Caſp.*) *Labores in Galenum. Lib. de officinalibus.* I,7,2,2.
Variæ lectiones. I,5,1,9. III,7,1,2.
(*Chriſt.*) *Diſſ. umbra in luce* III,5,1,12.
(*Frid.*) *de epigrammatibus judicium* I,7,3,3.
(*Joh. Jacobi*) *Lexicon omnia corradit.* III,4,1,2.
Hohberg (*Wolfii Helmhardi Baronis ab*) *Georgica curioſa.* II,2*,42,1.
Holderi (*William*) *de loquelæ elementis liber.* I,4,1,5. II,2,1,14.
Holſatica *Praxis.* vid. Praxis.
Holſtenii (*Lucæ*) *MStorum Codicum editio deſideratur.* II,1,2,2.
Holſtenius *morti vicinus hymnum ex Prudentio recitari voluit.* I,4,14,17.
Holſtii (*Jacobi*) *emendationes Celſi & Comm. laudantur.* III,7,1,2.
Höltzlini (*Jeremiæ*) *Hexaëtia Scholica.* I,2,10,9.
Homeri *adverſarii.* I,7,1,5.
editiones. I,7,2,2.
& Heſiodi certamen ludicrum ab anonymo fictum. I,7,1,5.
exegetæ veteres. I,7,2,2.
gnomologicam ſcripſit Jac. Duportus. I,1,21,75.
paralipomena ſcripſit Quintus Calaber. I,7,2,23.
Patria. I,7,2,2.
poëmata quomodo in literas relata. I,7,1,5.
Homero *cur difficilior videatur Virgilius.* I,2,9,49.
in Homerum *inſanus Bulgerii amor.* I,7,2,2.
Hormerus *Hebraizon à Bogano ſcriptus.* I,1,21,76.
Poëtarum Græcorum antiquiſſimus, I,7,2,2.
poetarum, Hiſtoricorum, Philoſophorum & Oratorum fons. ibid.
Homiletica *erudita.* I,1,15,5.
de Homine *integro Scriptores præcipui.* II,2*,47,2.
ſententia Stoicorum. II,2,8,4.
Homines *ex ovis generari probatur.* II,2*,45,3.
marini ſunt animalia aquatica. II,2*,2,7.
quatuor quaſi perſonis induuntur juxta Stoicorum mentem. I,2,1,14.ſ.
quidam unde noctu videant. II,2*,14,6.

Hominis εὐφυΐα & εὐμαθία vid. εὐμαθία.
generatio, nutritio & longævitas. II,2*,47,2.
intellectus judicii & imaginationis rectitudine æſtimatur. I,2,1,19.
partes & membra. II,2*,47,3.
præ ceteris animalibus eſt prærogativa. II,2*,47,1.
ad temperamentem facit loci conſtitutio. II,3,1,13.
Hominum Characteres. vid. Characteres.
inclinationes indagandi modus, I,1,15,51. è rebus minutiſſimis quandoq; indagantur, I,1,19,5.
Homo ampliſſimæ conſiderationis, II,2*,47,1.
non accuratè microcoſmus dicitur. ibid.
Homonymi Scriptores à Demetrio Magno, Laërtio & Meurſio recenſentur. I,1,9,5.
Homunculi ſub terra educati. II,2*,2,5.
ſubterranei in monſtrorum claſſem non ſunt referendi. idid.
Honeſtas vultu, verbis & facto in converſatione exprimenda eſt. I,1,15,18.
Hoockii (Rob.) Micrographia laudatur. II,2*,3,5. II,2*,45,5.
urticæ delineatio elegans. II,2*,43,3.
Höpfnerus Locum de juſtificatione contra Pontificios vindicavit III,5,1,29.
Hopperi de libris, judicium fertur III,6,1,6.
Horatianus Comm. Parthenii rariſſimus recenſetur. I,4,11,15.
Horatii adagia ex l. 1. ſat. I. excerpta I,3,6,32.
ars Poëtica reprehenditur à Scaligero, qui ob id ab aliis caſtigatus I,4,11,15. I,7,1,4.
Commentatores. I,4,11,15. I,7,1,4.
encomium. I,4,11,15. I,7,3,10.
epiſtola. IX. lib. I. in ſermonem ſolutum verſa. I,2,14,27.
epodæ ſecundæ paraphraſis ex Jacobo Wallio. I,2,16,21.
Imitatores. I,7,3,10.
Interpretes. I,7,1,4.
Odarum quarundam metraphraſes I,2,16,24. ſeqq.
Satyræ ineptè à Verderio reprehenduntur. I,1,16,27. I,4,11,15, adverſus quem defenduntur. ibid.
Satyræ, ut maximè ingenioſæ, celebrantur. I,3,6,30. vid. Satyræ.
Horatius in epoda ſecunda imitatus eſt Virgilium. I,2,16,20.
Hori Niliaci Hieroglyphica. I,4,2,1.
Horneji Conradi) Inſtitutiones Ethicæ laudantur. III,1,1,6.
Hornii (Georg.) Arca Moſis. II,2,2,11.
Diſſertationes. III,2,1,13.
Geographia antiqua laudatur. II,4,1,12.
Hiſtoria naturalis, ſcriptum proletarium. II,2,2,5.
Hiſtoria Philoſophica recenſetur. II,1,1,5.
Orbis Politicus & Inperans, III,2,1,6.
de ſcriptis omnibus judicium fertur, II,1,1,5. III,2,1,3.
Status Eccleſiæ Britannicæ hodiernæ III,5,1,32.
de Horologiis quinam ſcripſerint. II,4,1,15.
Horticulturæ Scriptores veteres & recentiores. vid. Agricultura.
de Hoſpitii jure ſcripſit Thomaſinus I,5,2,11.
Hottingeri Bibliothecarius quadripartitus I,1,17,6. laudatur. III,5,1,13.
Catalogus Scriptorum Anglicorum I,6,4,18.
Hiſtoria eccleſiaſtica laudatur. III,4,1,13.
Indices pro Bibliothecis recenſentur. I,6,6,36.

Howelii

Howelii (*Jacobi*) *epiſtolæ Anglicæ laudantur.* I,1,24,97. ſeq. *digniſſimæ quæ in Latinam vel Germanicam linguam converterentur.* ibid.
judicium iniquius de Gallicis & Balzacianis literis. I,1,24,26.
Παροιμιογραφία *Anglica* I,1,21,107.
Synodus avium & Reſpubl. arborum. III,1,1,5.
Huartus (*Janus*) *edidit Scrutinium.* II,3,1,3.
Huetii (*Petri Dan.*) *Demonſtratio Evangelica.* III,5,1,7. III,5,1,14.
de interpretatione libri duo. III,5,1,'4.
lib. de claris Interpretibus. I,1,9,29.
Odæ laudantur. I,7,3,10.
Satyræ. I,7,3,16.
Hugenii *momenta deſultoria & poëmata ſub tit. Koren-blomen.* I,7,3,3.
Hugonis (*Jacobi*) *Vera Hiſtoria Romana recenſetur & rejicitur.* I,4,3,5.
Hugues (*Jacobi*) *artificium connexionum & tranſitionum.* I,6,1,18.
Humanitas *ſumma prædicatur in Pinello & Grutero.* I,1,15,41.
ut & Anton. Mali abecco. I,1,15,59.
Humiditas *quid ſit.* II,2*,7,6.
Humoriſtarum *academia Romæ inſtituta.* I,1,14,16. ſeq.
Hunnii (*Helfrici Ulrici*) *Opus in Compendiii Treutleri vituperatur.* III, 6, 8, 3.
Huttenus (*Uldaricus*) *ſcripſit epiſtolas obſcurorum virorum.* I,1,23,43.
Hydraulici *Scriptores.* II,2*,22,3. II,4,1,15.
Hydrographia *Amſtelodami præcipuè addiſci poteſt.* II,4,1,14.
ejus Scriptores. II,4,1,12.
Hygini (*C. Julii*) *Aſtronomicum Poëticum.* I,4,12,2. *ejus editores,* ibid.
Tabularum liber, nec non de Caſtrametatione. I,4,12,2.
Hyginus (*C. Julius*) *ob antiquitatis notitiam Polyhiſtor vocatus.* I,1,6,5.
ab Auguſto Bibliothecæ Palatinæ fuit præfectus. ibid. I,4,12,1.
Hygroſcopia *ſiccitatem & humiditatem aeris præſagiunt.* II,2*,18,9.
Hygroſcopiorum *variæ ſpecies recenſentur.* II,2*,18,9.
Hymni *Veterum in colligendis herbis.* vid. Herbarum.
Hyperetæ *lib. de Aulæ Romanæ Artibus laudatur.* III,2,1,18.
Hyperidis *eloquentia.* I,6,2,9.
Orationes pauciſſimæ ſuperſunt. I,6,2,9.
Hyperii (*Andreæ*) *libros exſcripſit Villavincentius.* I,6,4,6.

I.

Jacobi I. *Agnliæ Regis Opus de Controverſiis fidei, falſo Caſaubono tribuitur.* III,5,1,26. *contra illum Scioppius Collyrium Regium dedit.* ib.
in Jacobum I. *Angl. Reg. Panegyricus virulentus perperam tribuitur Caſaubono, ut & Erycio Puteano.* I,1,8,35.
Jacobi (*Ludov.*) *Bibliotheca Cardinalitia & Carmelitica.* I, 1, 17, 13. *Fœminarum affecta.* I, 1, 18, 26. *Gallica univerſalis affecta.* ibid. *indiligentia in bibliothecis Germanicis recenſendis.* I,1,17,16. *Pariſina.* I,1,18,26. *Pontificia.* I,1,17,13. *Univerſalis.* I,1,18,26.
Supplementa ad Opera Voſſii de Hiſtoricis. I,1,15,60.
Tr. de Bibliothecis. I,1,3,9. I,1,6,14. I,1,17,10. ſeqq. *in quo tr. plures tam publicas, quàm privatas bibliothecas prætermiſit.* I,1,17,16.

Jambici

Jambici *Poëtæ recenſentur.* I,7,3,12.
Jamblichi *Arithmetica ex ſenſu Pythagoricorum.* II,1,2,4.
Arithmetica Theologumena. ib.
de Myſtericâ Ægyptiorum liber. I,1,10,6.ſeqq. *recenſentur & laudatur.* I,1,10,22.
de Myſteriis Ægyptiorum Theologia liber. II,1,2,2.
de Vita Pythagoræ lib. cujus ineptus interpres eſt Arcerius. II,1,2,2. II,2,6,1. & 3.
Jani *Atheus refutatus, & ad veram religionem converſus, recenſetur.* III,5,1,9.
Janſeniſtarum *lites cum Jeſuitis.* III,5,1,31.
Javelli (*Chryſoſtimi*) *libri, ſeorſim & junctim editi, commemorantur.* II,1,14,50.
Idearum *Operatricium Idea Marci recenſetur.* II,1,7,18.
Ideis *omnia tribuerunt Platonici.* II,2,18,4.
Idololatria *ad populos gentiles ob ſacra arcana non intellecta derivata eſt.* I,1,13,2.
de Idolotatria *gentilium ſtriptores recenſentur.* I,5,2,6.
Idolographiæ *poëtice.* I,3,10,19. ſeqq.
Jeſuitici *ordinis bibliotheca.* I,1,18,55.
de Igne *ſententia Stoicorum proponitur.* II,2*,16,4. II,2,8,3. *recentiorum.* II,2*,16,1. *Carteſianorum Veterum item & recentiorum.* ibid.
de illo diſſeritur. II,2,19,5.
Ignes *Lambentes deſcribuntur.* II,2*,24,2.
Potentiales. II,2*,16,3.
Sepulchrales perpetuos fuiſſe liquorem oleoſum ex auro paratum exiſtimat Hermoldus Barbarus. II,2*,22,5.
Subterranei dantur. II,2*,16,3 II,2*,26,1.
è Sulphureis exhalationibus orti, ſunt cauſa incendii. II,2*,24,2.
de Ignibus *fatuis vulgus quæ fabulatur, magnam partem ſunt fabuloſa.* II,2*,24,2.
montium ignivomorum Scriptores nominantur. II,2*,26,1.
Ignis *denſitate tantum differt a luce.* II,2*,16,1. *eſt corpus,* ib. §. 2. *accidentalitatem defendit Voſſius, quem impugnat Petitus.* II,2*,16,2. *ſublunaris & fictitius,* II,2*,16,3. *eſſentiam in Spiritu nitro-aëreo & propagationem flammæ ejus beneficio fieri ſtatuit Majow.* II,2*,16,4. *Uſus eſt ingens, inprimis in Chymia,* II,2*,22,5. *accuratiorem cognitionem antiquis fuiſſe, probant artificia, ejus ope parata.* ibid.
Imagines *Taliſmanicæ.* vid. Taliſmanicæ.
Imagines *in Geographicis an utiliter adhibeantur.* I,2,6,50.
per Imagines *philoſophandi ratio Chinenſibus cum Pythagoræis communis,* II,2,5,3. *ejus origo & de eadem judicium.* ibid. §. 4.
Imaginum *concipiendarum artificium potiſſima mnemonicæ artis pars eſt,* I,2,6,69.
Cultum impugnat Dallæus & Veldhuſius Reformati. III,5,1,29.
Uſus in linguis addiſcendis, I,2,6,62. ſeqq. *in Theologia, jurisprudentia &c.* I,2,6,57. ſeqq.
Imaginatio *& phantaſia intellectus ſine judicio inanis eſt.* I,2,1,1. *intellectus quid ſit.* ibid. §. 21. *ejus operatio.* ib. §. 22.
Imaginatio *gradus ſuos habet, nec in omnibus æqualis eſt.* I,2,1,25.

judici

judicii habenis coërcenda, ne in ſtultitiam, vel tandem amentiam deflectat, ibid. § 25. ſeqq. 38. ſeqq.
ab Imaginatione *præcipue pendet Oratoria & Poëſis* ib. §. 33.
de Imaginatione *quinam ſcripſerint*, II,2*,48,7.
Imaginativa *vi pollens intellectu valere poteſt contra Huartum*, I,2,1,28. *ea pollent ingenia inventiva*, ibid. §. 39. ſeqq.
Imbonati (*Caroli Joſephi*) *bibliotheca Latino-Rabbinica erroribus ſcatet*, I,4,5,5.
Imperati (*Ferrantis*) *Hiſtoria Naturalis laudatur*, II,2,2,5. II,2*,30,1. *verus hujus autor creditur Stelliola*, II,2,2,5. *Plagium ejus narratur*, ib.
Imperatoriarum *Conſtitutionum Codices*. III,6,4,5.
Imperialis (*Joh.*) *Muſæum Hiſtoricum & Phyſicum*, I,1,19,51.
de Imperii *Romani Statu quinam ſcripſerint*. III,6,9,5.
Impetus *naturæ arti quandoque præponderat*. I,2,5,19.
primi, plerumq; optimi, ibid. §. 21.
ſcripturis aliquid non negligendi, poſterioribus tamen cogitationibus expoliendi ſunt. I,2,1,26. II,2,5,21. ſeq.
de Impoſtoribus *tribus liber an revera extet*. I,1,8,3.
à quo autore ſcriptus ſit, I,1,8,4. & 11. *cum quovis pretio ſibi comparandum vult Salvius, Legatus Svecicus*. I,1,25,18.
Impoſturæ *Literariæ recenſentur*, I,4,11,3.
Incantatio *ſerpentum*, II,3,1,17.
Incendia *ex cauſis occultis oriri poſſunt*. II,2*,16,3. II,2*,24,2.
Incendiarioram *arcana ſunt inveſtiganda*. II,2*,16,3.
Inchoferi *hiſtoria ſacra latinitatis recenſetur*. I,4,9,3.
Incognitorum *Academia apud Venetos à Joh. Franciſco Loredano inſtituta*. I,1,14,25.
Incredulitas *hominum efficit, ut multa ignorentur*. I,1,10,3. I,1,11,54. I,1,13,16.
Index *categoricus valdè laudatur*. II,2,1,21.
Indi μετεμψύχωσιν *ſtatuunt*. II,2,5,6.
Indices *Autorum, quinam commendandi*. I,4,9,16.
Excerptorum, I,3,13,1. ſeqq.
Expurgatorii Pontificorum & catalogi librorum prohibitorum pleni affectibus ſunt & partium ſtudiis inſerviunt. I,1,8,27.
Libris ſubjecti ſunt utiliſſimi. I,1,6,36. I,3,5,6.
Indicibus *expurgatoriis occupatus Raymundus ipſe cenſuram eccleſiaſticam incurrit*. I,1,16,28.
Indicum *Scriptores ad Locorum Communium Collectores referuntur*. I,1,22,9.
contra Indifferentiſtas *quinam ſcripſerint*. III,5,1,36.
Indorum *philoſophi*. vid. Bramines.
Indorum *dogmata, ex quibus Scriptoribus haurienda*. II,2,5,6.
modi perjuria probandi. II,3,1,16.
Philoſophia a quibus Autoribus deſcripta. II,1,1,11.
Theologia a Scriptore Indico deſcripta, ſed inedita. II,2,1,10.
de Induratione *& invulnerabilitate corporũ quid ſtatuendum ſit*. II,2*,8,7.

ab Ines (*Alb.*) *Centuria Lyricorum.* I,7,3,10.
Elogia Regum Polonorum. I,6,3,11.
Epigrammata. I,7,3,4.
Infans *quatuor annorum latinam linguam expeditè loquitur.* vid. Latina.
Infinitum *inane Democrito quid fuerit.* II,2,7,8. *extra Deum non datur.* II,2*,3,4.
Ingenia *Agilia & celeria.* I,2,1,43.
Contentioſa. I,1,15,13.
Diſputancia. I,1,15,36. ſeq.
Heroica. I,2,1,48. *cum metallis comparantur.* ibid. n. 49.
juventiva vocantur ab Huarto capricioſa, ob ſimilitudinem, quam in inveſtigando cum capris habent. I,2,1,40. ſeq.
Mediocria & temperata ex utroque. I,2,1,47.
Nugatoria. I,1,15,14.
Phantaſia uberiore pollentia natura quaſi ad inventionem variarum rerum feruntur. I,2,1,39. ſ.
Principum inſtituendorum præcipuè ſunt diſcernenda. I,2,12,9.
Quædam absque doctrina proprio inſtinctu ad magna procedunt. I,2,1,17. & 50.
quædam quaſi fulminea vi omnia perrumpunt. I,1,12,2.
Studiis incumbentia ſunt vel fuci vel crabones vel apes. I,1,15,15.
Ingenii *facultates adminiculis quibusdam excitandæ ſunt.* I,2,3,1. ſeqq.
partes præcipuæ ſunt judicium & memoria. I,2,4,1.
Ingeniis *omnibus εὐμαθία non ineſt.* vid. *εὐμαθία.*
prœmaturis ὀψιμαθεῖς haud raro præpollent. I,2,8,58.
Ingenio *magno convenit ὁρμὴ πρὸς πάντα μαθήματα.* I,1,1,9. I,1,12,2.
Ingenii *animorumque vis a corporis temperamento non raro dependet.* I,2,1,7. *a ſublimiori tamen principio arceſſenda eſt origo.* I,2,1,7.
Dijudicatio non tàm præceptis, quàm ipſo uſu diſcitur. I,2,1,53.
in Doctrinis præcipuis delectus inſtituendi. I,2,1,2. ſeqq. I,2,8,46. I,2,10,9.
Maturitas plerumque eſt infelix. I,2,8,54. ſeqq.
παρέκβασες variæ recenſentur. I,1,15,8. ſeqq. I,1,15,16.
Præcocium exempla referuntur. I,2,8,53. & 55.
Præſtantium ſigna recenſentur. I,2,1,51. ſeqq. *de iis temere non judicandum.* I,2,1,50.
Scopoli duo recenſentur. I,2,10,13. ſ.
Scrutinium edidit Huartus. II,3,1,3.
ut vultuum variæ ſunt figuræ, judicij cultum in ordinem redigendæ. I,1,15,7. I,2,1,50.
Ingenioſi *homines plerumque ex improviſo impingunt.* I,1,15,8.
Ingenium *& mores hominum dijudicandi artem docuit Camillus Baldus.* I,4,1,10. II,3,1,3.
ſuum noſcere res difficilis eſt. I,2,1,4. ſeqq. *at neceſſaria præſertim in converſatione.* I,1,15,7.
Verſatile, ut Politico, ita Erudito eſſe debet. I,1,15,33.
Inſanus, *inſania, inſanire vocum variæ ſignificationes.* I,3,4,5. ſeq.
Inſcriptiones *antiquæ, Latinæ pariter & Græcæ.* I,4,14,26. *multis corruptelis in Lingua Latina anſam dede-*

dederunt. I,6,3,8. *quomodo ferendæ.* ibid. *per illas Panegyricas atq; Hiſtorias ſcribere ineptum.* ibid.
Inſcriptionum *collectores recenſentur.* I,4,14,26.
Origo à Jac. Gaddio, conjectura dubia, à Græcis derivatur. I,6,3,10.
Præcepta quinam dederint. ib. ſeqq.
Uſus in Legibus explicandis, III,6,3,7.
de Inſectis *ſpecialibus Scriptores recenſentur.* II,2*,45,8.
Inſectorum *admiranda eſt ſtructura.* II,2*,45,5.
hiſtoriam quinam deſcripſerint. ib.
Inſomnia. vid. Somnia.
Inſtitutio *regia ſive Principum.* vid. Principium.
viri privati, Politici & Aulici III,1,1,8.
Inſtitutiones *Morales Azorij laudantur.* II,1,14,61.
Inſtrumenta *Muſica aquâ animata dantur* II,2*,22,3.
Intelligentia *& exercitio omnes diſciplinæ continentur.* I,1,1,12.
Intellectus *homini judicij & imaginationis rectitudine æſtimatur.* I,2,1,19.
de Intellectu *mens Stoicorum proponitur.* II,2,8,4.
Interpretationis *doctrinam quinam deſcripſerint.* II,5,1,4.
Interrogandi *arte haud raro arcana deteguntur.* I,1,15,55.
Interrogationum *argutarum ars vocatur Critica Socratis.* I,1,15,56.
Inventa *hodierna nova multa & antiquis incognita fuere, iterumq; deperdita.* I,1,2,25. I,1,20,13. II,2,1,8. *plurima magni Pegelij hodie incruſtata recenſetur.* I,1,2,27. I,1,20,13. *ſunt notanda, atq; experimenta certa, res item deperditæ & pro impoſſibilibus habitæ.* II,2,1,10.
Inventio *gratulatoria.* vid. gratulatoria.
in carmine dedicatorio. I,3,12,52.
encomiaſtico. ibid. §. 53.
epicediis. ibid. § 37. ſeqq.
eucharistico. ibid. §. 49.
propemtico. ibid. §. 50.
ſoterio. ibid. §. 48.
Inventiones *plerumque petuntur è locis* περιστατικοῖς *qui continentur verſu vulgari: Quis, quid, ubi. &c.* I,3,12,3 & 9.
Inventionis *& ratiocinationis generalis regula traditur.* I,2,4,15.
Inventionum *poëticarum hyle traditur.* I,3,12,1. ſeqq. *loci communes quomodo concinnandi.* I,3,10,36. ſeqq. *magno uſui futuri.* ib. §. 38.
de Inventis *quinam ſcripſerint ex antiquis.* I,1,20,16.
Inventiva *ars hactenus parum exculta.* I,2,4,13. ſeq.
à Cardano ex Logica deſumta. I,2,5,2.
Inventorum *arcanorum autores à Magiſtratibus præmiis dignis excitari debent.* I,1,20,15. *Novorum & Antiquorum collectio multum prodeſt* I,1,20,10. ſeq. *quorum hiſtoriam ſcripſit Beccherus libro, cui tit. Stulta Sapientia & ſapiens ſtultitia.* I,1,20,17. *variorum obſervationes peregrinando colligi poſſunt* I,1,20,18.
Inventum *ſingulare pro calefaciendis conclavibus.* I,1,20,20.
Inundationes *maris & Nili unde.* II,2*,20,5. *Scriptores de eis.* ibid.
de Jolii *epigrammatibus judicium.* I,7,3,3.

Jonicæ

Jonicæ *ſectæ principia enarrantur.* II,2,10, 1. ſeqq.
Jonſius (*Joh.*) *de Scriptoribus hiſtoriæ Philoſophicæ ſcripſit. Libb.* IV. II,1,1,6.
ejus in hiſtoria Peripatetica conatus. II,1,8,1.
Jonſtonius (*Joh.*) *de naturæ conſtantia ſcripſit.* II,2*,11,6.
Joſeph (*Petri a S.*) *libelli recenſentur.* II,1,14,52.
Journals *des ſcavans.* I,1,16,37. *ob liberiora judicia & cenſuram illorum librorum Tanaqvil Faber ſingularum librum ſcripſit. tit. jour vel du journal ou cenſure de la cenſure.* I, 1,16, 36. I, 1,24, 38. *illarum ephemeridum Gallicarum exemplo tales quoq; Itali ſcribere cœperunt.* I, 1,16,38. ſeq.
de Iride *ſcripta Marci & Grimaldi commendantur.* II,2*,25,1. II,4,1,9.
Irides *artificiales in aquæ guttis & priſmate exhiberi poſſunt.* II,2*,25,2.
Iridis *conſideratio ad Opticam pertinet.* II,2*,25,1.
figura eſt circularis. ibid. §. 2. *colores* ibid.
Iris *ſecundaria deſcribitur.* II,2*,25,2.
Irnerio *Authenticæ Novellæ falſò tribuuntur* III,6,4,8.
Iſæus *optimus in Græcia Orator.* I,6,2,5.
Iſocrates *longè clariſſimus fuit Orator.* I,6,2, 6. *de ejus dictione judicium.* ibid. *Orationes ubinam prodierint.* ib. *illis orationibus magna prudentia civilis ineſt.* III,2,1,13.
Iſodorus *Hiſpalenſis in originibus ſuis eſt merus rhapſodus.* I,4,9,2.
Itali *a Gallis in amicitia paranda & conſervanda differunt.* I,1,15,34.
Italia *ſacra.* III,4,1,18.
Italica *adagia.* I,1,21,96.
lingua argutiſſima eſt inexplicandis animi ſenſibus. ibid.
Italicæ *academiæ.* vid. Academia.
ephemerides. I,1,16,38. ſeqq.
Italicis *de Scriptoribus collectane Georgii Læti recenſentur.* I,1,18,30.
Italicum *vocabularium della Cruſca laudatur.* vid. Vocabnlarium.
Italicus *liber la famoſiſſima compagnia della Leſina, facetus & elegans.* I,1,14,36.
Italorum *judicium de latinitate.* I,1,23,58.
opera in ſcripturis ſuis recenſendis imperfecta. I,1,18,28. ſeq.
ſcripta raro nos deportantur. I,1, 16,39. I,1,24.72.
quorundam nimia curioſitas in Latina lingua. I,2,9,7. ſeq.
Itineraria *commendantur, eorumq; recenſus hiſtoricus deſideratur.* II,4,1,13.
ob contenta phyſica laudantur II,2,2,7.
politica. III,2,1,11,
Intinerariorum *Scriptores.* II,4,1,13.
Uſus eſt maximus ibid.
Itinerarium *Moſcoviticum.* III,5,1,23.
Ittigij (*Thomæ*) *lucubrationes de montium incendiis recenſentur,* II,2*,26,1.
Judæis *Græcam linguam diſcere an licuerit, diſquiritur.* I,4,6,2.
Judæorum *curationes cabaliſticæ.* II,3,1,17.
Synagogæ. vid. Synagoga.
Judæos *contra quinam ſcripſerint* III,5,1,21.
in Judicando *præceps ne eſto.* I,1,15,45.
Judicio *dirigendo Logica ſubſidia miniſtrat.* I,2,4,6. *ſine eo nulla ars vel ſcientia recte diſcitur aut exercetur.* I,2,1,20.
Judicium *Diſciplinis omnibus ſummam imponit manum.* I,2,4,4.

intelle-

intellectus eſt vel theoreticum vel practicum. I,2,1,20. *illud* ἐυσυνεσία *hoc prudentia virorum.* ibid.
Juglaris (*Aloyſii*) *Elogia ſacra cum theſauro.* I,6,3,11.
Juliani *Imperatoris opera, quorum editiones recenſentur.* I,6,2,18.
Julianus (*Salvius*) *Edictum Perpetuum collegit.* III,6,3,8.
Julius *Capitolinus Hiſtoriæ Auguſtæ Scriptor.* I,4,14,7.
Jungii (*Joach.*) *Diſputationes Phyſicæ Zabarellæ oppoſitæ,* II,1,14,63.
Doxoſcopia Phyſicæ. II,2,2,11.
Liber ineditus de motu laudatur. II,2*,6,6.
Notæ ineditæ in Ariſtot. commendantur, II,1,9,1. II,2,12,2.
Junii (*Hadriani*) *Nomenclator laudatur.* I,4,9,6.
(*Melchioris*) *Orationes quare legendæ.* I,6,3,5.
Scholæ rhetoricæ laudantur. I,3,9,40.
Junius (*Franciſcus*) *de pictura nec non aliud de pictoribus celebribus inſigne opus ſcripſit.* I,5,2,14.
(*Melchior*) *laudatur, & tyronibus aptior eſt.* I,6,1,14. *ſcripſit Methodum eloquentiæ comparandæ, Scholas rhetoricas & Reſolutionem orationum Ciceronis, it. Rationem animorum conciliandorum ac movendorum.* ibid.
Jura *ſingularia recenſentur.* III,6,10,3.
Juridica *Praxis.* vid. Praxis.
Juridicæ *Dialecticæ.* vid. Dialecticæ.
Juridicam *bibliographiam & politicam edidit Cornelius à Beüghem.* I,1,16,65. *quæ laudatur.* I,1,18,65.
bibliothecam univerſalem molitus Caſparus Thurmannus, I,1,18,64.
Juridicarum *bibliothecarum Scriptores & de iis judicia.* III,6,6,1.
controverſiarum Scriptores ſunt multi. III,6,8,1.
Juridicorum *librorum Scriptores qui collegerint.* I,1,18,63.
Juris *Attici & Romani comparationem aliqui inſtituerunt.* III,6,2,4.
Civ. Corpus eſt jus Juſtinianeum. III,6,4,9.
ejus editiones quænam optimæ. ibid.
Cultori Ethica & Politica, imprimis Ariſtotelica eſt neceſſaria, III,6,1,1.
Feudalis Interpretes & Scriptores. III,6,7,15.
ſtylus eſt barbarus. III,6,7,16.
terminos explicant Gloſſariorum Scriptores. ibid. vid. Feudale.
Obſtagii Scriptores. III,6,11,4.
Particularũ explanatores. III,6,6,2.
Publici fundamentum eſt ex parte jus Feudale III,6,9,2. *ratio addiſcendi illud.* III,6,9,6. III,4,1,10.
Scriptores recenſentur. III,6,9,3.
Regularum Commentatores, eorumque vitia. III,6,6,4.
Romani hiſtoriam quinam ſcripſerint. III,6,4,4.
Juriſconſultorum *plagia frequentia.* III,6,8,1.
ſectas quinam deſcripſerint. III,6,6,2.
vitæ à quibus ſcriptæ. I,1,19,65. ſq.
Jurisdictio *Eccleſiaſtica, quinam de ea ſcripſerint.* III,5,1,27.
Juriſprudentia *an eloquentiæ ſit poſtponenda.* I,3,9,11. ſqq. *ad eam multum prodeſt eloquentia.* I,2,1,36. *de ea Juſtinianus male meritus.* III,6,1,4.

Græco-Romana temporibus Conſtantini M. cœpit. III, 6, 4, 10.
Romano-Germ. à Rennemanno inſtituta, de qua cenſura fertur. III, 6, 5, 5.
Juriſprudentiæ *excerpta vel LL. CC.* I, 3, 13, 35. ſeq.
Græcæ libri & compendia. III, 6, 4, 11.
univerſalis Scriptores recenſentur. III, 6, 1, 2. ſeqq.
Juriſprudentiam *contra Ciceronis orationem pro L. Murena peculiari oratione defendit Aonius Palearius.* I, 3, 9, 13.
Jus *Ægyptiorum.* III, 6, 2, 3.
Batavicum è Grotio addiſci poteſt. III, 6, 10, 2.
Bavaricum. III, 6, 10, 3.
Canonicum. vid. Canonicum.
Danicum, III, 6, 10, 3.
Feudale. vid. Feudale.
Græcorum. III, 6, 2, 4.
Hebræorum, quinam propoſuerint & illuſtrarint. III, 6, 2, 1.
Naturale, ejus Novator Hobbeſius. III, 6, 1, 4. *quinam ſcripſerint de eo.* III, 6, 1, 8.
Publicum eſt duplex. III, 6, 9, 1.
modernum Germanorum ad quod quæ pertineant. ibid.
vetus Romanorum, quinam illuſtrent. ibid.
ad normam juris Romani à JCtis perperam exigitur. III, 6, 9, 6.
Saxonicum. III, 6, 10, 3.
Statutarium Germanicum deſcripſerunt Conringius & Lindenbrogius aliique. III, 6, 8, 1. & 3.
Suecicum. III, 6, 10, 3.
Jus *in artem redigere fruſtra conatus eſt, Julius Cæſar.* III, 6, 1, 4.
Jusjurandum *veterum, de eo ſcripſit Hanſenius.* I, 5, 2, 15.
Juſtellus *Bibliothecam juris Canonici collegit.* III, 6, 7, 13.
Juſtinianei *juris libri græcè ſunt redditi.* III, 6, 4, 10.
ἀμεθοδεία contra Novatores defenditur. III, 6, 5, 1.
Juſtinianeus *Codex.* vid. Codex.
Juſtiniani *Hiſtoria accuratior unde ſit habenda.* III, 6, 4, 2.
Hyperaſpiſtæ ejus & Scriptores. ibid.
Inſtitutiones. III, 6, 4, 4. & 7.
Juſtini *libros Hiſtoriarum Philippicarum XLIV. primus edidit Manutius.* I, 4, 14, 1. *aliæ editiones recenſentur.* ibid.
Juſtinus *ferrea ætate ſcripſit, non argentea.* I, 4, 14, 1.
Juſtinus *Martyr acerrimus Ariſtotelis antagoniſta.* II, 2, 12, 10.
de Juſtitia *& jure commentati ſunt Molina &c.* II, 2, 14, 58. ſeqq.
Juvenalis *varia ſubiit judicia,* I, 4, 13, 10. *Optimus Poëta Satyricus.* ibid. *ejus editiones.* ibid.
Juventutis *educatio præcipua Magiſtratus cura eſſe debit.* I, 2, 2, 1. ſeqq. vid. Magiſtratus.
educandæ methodus & præcepta. vid. παιδαγωγία.
Informatio diligens & diſciplina ſumma diligentia ab Impp. l. 1. C. Theod. de ſtudiis liberal. ſancita eſt. I, 2, 2, 9. *id quod Principibus & Magiſtratibus ſedulo imitandum proponitur.* I, 2, 2, 10.

K.

Keckermanni *præcognita Logica laudantur.* II, 5, 1, 2.

Kentman-

Kentmannus *edidit Nomenclaturam foſſilium inventorum in Miſnia, aut aliis Regionibus.* II,2*29,4.

Keplerus (*Joh.*) *opuſcula aliqua pro motu terræ ſcripſit.* II,2,15,1.

Kerckringius *artem ſuccinum ſolvendi ſibi vindicat.* II,2*,37,3.

Homines ex ovis generari detexit. II,2*,45,3.

de Keuckenij *Muſis juvenilibus judicium.* I,7,3,17.

Khraiſeri *Inſtitutiones juris Bavarici.* III,6,10,3.

Kippingii (*Henr.*) *Recenſus Antiquitatum Romanarum novus & methodicus.* I,5,2,4. *Inſtitutiones Phyſicæ cum cenſura commemorantur.* II,2,2,11. *de ejus Inſtitutionibus Politicis judicium fertur.* III,2,1,3.

Kircheri (*Athan.*) *arca artium non inepto judicio à Kuhlmanno notatur.* I,2,5,67.

arcanum ſteganographicum rejicitur. I,2,5,69.

ars analogica laudatur. I,2,5,45.

artificium poëticū taxatur. I,2,5,71.

de Hieroglyphicis Ægytiorum varia monumenta. I,4,2,1.

iter Ecſtaticum laudatur & defenditur. II,2,15,1. II,2*,11,9.

magneticum naturæ regnum improbatur. II,2*,8,3.

mundus ſubterraneus ſequiori judicio notatur. II,2*,29,4.

turris Babel recenſetur. I,4,3,7.

Kircherus (*Ath.*) *centum Doctor artium appellatur.* I,2,5,41. *artem Lullianam reconcinnavit, quæ inde Kirchero-Lulliana dicitur.* ib. *Quæ commenta tamen futilia & inania ſunt.* I,2,5,42. *ſcripſit Muſarhythmicam.* ib. *Polygraphicam univerſalem & varias artes.* I,2,5,44. II,4,2,5. *Polygraphus quidem eſt, ſed non in omnibus accuratus.* II,2,2,10. *Conſcribillator & Rhapſodiſta Webſtero dicitur.* II,2*,29,4. *nrò via ab aliis non trita ambulat.* I,2,5,42. *ſcripſit Oedipum Ægyptiacum, de quo ſequius fertur judicium.* II,2,4,1. I,4,2,1.

de Kleinſchmidii *Præcognitis jurisprudentiæ cenſura habetur.* III,6,5,5.

Klenckij *de libello inſtitutionum juris naturalis & gentium judicium fertur.* III,6,1,5.

Klerkius *de plenitudine mundi ſcripſit.* II,2*,4,3.

Knittelii (*Caſp.*) *compendium artis Lullio-Kircherianæ, ſive via Regia ad omnes ſcientias & artes, recenſetur.* I,2,5,43. ſeqq.

Königii *liber cui tit. bibliotheca vetus & recens, non præſtat id quod titulus promiſit.* I,1,18,15.

Gazophylacium latinitatis laudatur. I,4,9,15.

Tyrocinium Poëticum Græcum. I,7,1,19.

Kortholti *de Canone ac verſionibus Scripturæ Tractatus commendantur.* III,5,1,14.

Kozaccij *Micæ Philoſophicæ improbantur.* II,2,3,8. *liber de ſale eſt inſulſus.* II,2,39,1.

Kuhlmanni *judicium de arca artium Kircheriana & aliis ejus ſcriptis refertur.* I,2,5,67. *jactatio de rotis ſuis combinatoriis.* I,2,5,68.

Kuhlmannus *lectione ſcriptorum Böhmij in-*

toxicatus fuit. II,2,3,8. III,5,1,36. *juvenis ingenioſus, ſed fanaticis opinionibus imbutus.* I,1,20,5. I,2,5,63. *promiſit artes multas, magnas, mirificas quaſi Spiritu divino edoctus.* ibid. & I,2,5,53. ſeqq. *hactenus præter titulos nihil prodiit.* I,1,20,5. I,2,5,78. *de quibus judicium fertur.* I,2,5,78.

Kühnii (*Joach.*) *notæ in Onomaſticon Pollucis laudantur.* I,4,7,4.

Kyranni ſ. *Kyrannidarum liber Hermeti Triſmegiſto tribuitur.* I,1,11,6. *eſt antiquiſſimus.* I,1,11,8. *ſed mancus & mutilus.* I,1,11,9. *varie & Græca & Latina lingua editus.* I,1,11,7. *ejus titulus enucleatur.* I,1,11,9.

L.

LAbata (*Franc.*) *edidit Aparatum Concionatorium.* I,6,4,12.

Labbæi (*Phil.*) *Conſpectus Interpretum Platonis & Ariſtotelis Græcorum exhibetur cum cenſura.* II,1,8,5.

Labbæus (*Phil.*) *in texendis catalogis librorum totam pene vitam conſumſit.* I,1,18,3. *Bibliothecam Bibliothecarum ſcripſit, qui liber recenſetur* ibid. *auctior ille liber jam editus eſt ab Anton. Teiſſiero.* ibid. §. 4. *Fuit homo ad lexica & catalogos conficiendos a natura factus.* ibid. §. 27. *de ſcriptis Patrum prolixe egit.* III,4,1,7.

Labbe (*Petri*) *Elogia varii generis recenſentur, addita ſimul cenſura.* I,6,3,11.

Labitti *Index Legum Romanarum laudatur.* III,6,3,5.

Lac, *de uſu ejus oda elegans Cominii ad Principem Condæum.* I,2,16,43.

Lactantii *inter infinitas ejus editiones præcipuæ recenſentur.* I,4,14,11. *Liber de mortibus perſecutorum comparet in editione Oxonienſi.* ib. *Poëmata, falſò adſcribuntur ei.* ib. *Stylus laudatur.* ibid.

Læti (*Eraſmi Mich.*) *Carminum libri.* I,7,3,17. *Colloquia Moralia.* III,1,1,5.

Lævitas *deſcribitur.* II,2*,7,6.

Lalemandet (*Joh.*) *de arte Lulliana judicium.* I,1,14,5. *Decisiones philoſophicæ recenſentur.* ib.

Lambecii (*Petri*) *Commentariorum opus vaſtum de bibliotheca Vindobonenſi.* I,1,2,6. *quod recenſetur.* I,1,16,77. *& eſt fere bibliotheca de bibliotheca.* I,1,17,28. *Prodomus hiſtoriæ literariæ.* I,1,2,5. I,1,16,77. *Series in bibliotheca philoſophica & hiſtorica concinnanda.* I,1,2,8. *Syntagma hiſtoriæ literariæ promiſſum, ſed morte ejus interceptum.* I,1,2,6. I,1,16,77.

Lambini *plagium in explicando Horatio, a Mureto improbatum, ſed ea propter male ab illo exceptus.* I,4,11,15.

in Lampadum *ſepulchralium perpetuarum cauſam inquiritur.* II,2*,22,5.

Lamplugh (*Gvilielmi*) *MSS. opus, quo vocabula latina, græca, anglica cum hebraicis vocibus conferuntur. ſervatur in bibliotheca Oxonienſi.* I,4,3,8.

Lampridius *Hiſtoriæ Auguſtæ Scriptor.* I,4,14,7.

Lanæ (*Franc.*) *ars per aërem volandi & navigandi ope globorum metallicorum examinatur & rejicitur.* II,2*,4,4. II,2*,22,2. *producendi flores ſine ſemine*

mine in dubium vocatur. II,2*,27,5.
Langii (*Joſephi*) *adagia, in certos locos diſtributa.* I,1,23,73. ſeq.
Polyanthea. I,1,21,25. ſeq.
Langſtonis (*Joh.*) *liber: luſus poëtici latino-anglicani, extat.* I,1,21,111.
Medulla poëſeos græcæ laudatur. ib.
Lanſii (*Thomæ*) *Conſultationes.* III,2,1,13.
Orationes laudantur. I,6,3,3.
Laocoontis *& liberorum ejus à Dracone interfectorum ſtatua.* I,1,25,22.
Lapide (*Hyppoliti à*) *Scripta in præjudicium domus Auſtriacæ à Schlütero refutata.* III,6,9,5.
Lapides *ex aqua produci ſtatuit Paliſſy.* II,2*,31,3.
ex aqua ſeminibusq; oriri putat Schyrlæus. ibid.
fulminares pro fab. habendi. II,2,24,6.
lucidi. II,2,14,5.
pretioſi. II,2,33,1. ſeqq.
Lapidis *fulgidiſſimi & miraculoſi hiſtoria à Pipino narrata.* I,1,13,26. *Illius qui oculus mundi dicitur natura.* II,2*,14,5.
ad Lapidum *generationem præter aquam etiam ſuccus viſcoſus requiritur.* II,2*,31,4.
Lappones *multas orientalis magiæ reliquias poſſident.* I,1,13,7.
Latina *civitas an inſtitui poſſit, ubi ſola lingva latina in uſu ſit.* I,2,9,22. ſqq.
Lingua beatos in cœlo uſuros ſtatuit Inchoferus. I,4,9,3. *Ex ſolo uſu & converſatione addiſci, quomodo poſſit, ex conſilio Montaigne.* I,1,15,48. I,2,9,2. ſqq. I,2,12,10. *qui Montaigne ſive Montanus adverſus Sorellum defenditur.* I,2,9,39. ſq. *in ea nimia Italorum quorundam induſtria.* I,2,9,7. ſeqq.
Latinæ *Linguæ corruptionis cauſa.* I,4,9,8.
ephemerides Vogelii rejiciuntur. I,2,10,33.
etymologiam & origines veteres & recentiores pertractarunt. I,4,9,7.
lexicon perfectum deeſt. I,4,9,7.
methodus diſcendæ intra paucorum menſium ſpatium. I,2,9,35. ſqq. I,2,10,30. *docendæ jocularis à Clenardo uſurpata.* I,2,10,34. ſeqq. *nova eam docendi.* I,2,9,16. ſeqq. ibid. n. 44. *oſtenſa à Becchero non ſatis eſt commoda.* I,2,10,39. ſeqq. I,2,9,31. *à Tanquillo Fabro quædam tradita.* I,2,9,46. *it. à Wolfgango Ratichio.* I,2,10,28. ſeqq. *& defenſa.* ibid. §. 30.
Latinam *Linguam loquentis infantis quatuor annorum hiſtoria.* I,2,9,11. ſeqq.
Latinitas *è Januis & Portulis malè formatur.* I,2,10,31.
Juris-Conſultorum in Pandectis. I,4,14,25. *de ea judicium Sanctii* ibid.
Plauti & Terentii à Bartholdo Feind. collecta. I,3,4,17.
Senecæ multis in locis claudicare dicitur. I,1,23,33. *à quibus è tenebris in lucem tandem ſit protracta.* ibid n. 27. ſeqq.
ex Latinitate *obſoleta quidam orationem contexuerunt.* I,4,9,5.
Latinitatis *antiquatæ Collectores recenſentur.* I,4,9,5.
corruptæ Lexicographi. I,4,9,17. ſ.
impuræ quæ cauſa ſit. I,3,6,9. ſeq.
ſchola Gothæ edita à Bœclero commendatur, ſed accurationem elabora-

elaborationem illa deſiderat. I,2,4,22.
Latinum (*Hegingenſe*) *pro barbaro & ſoloeco ſermone latino uſurpatur.* I,1,25,17. *proverbium ejus unde ortum.* ibid.
Latinus (*Latinius*) *vir fuit magnæ peritiæ in conciliorum hiſtoriis & in canonibus veteris Eccleſiæ.* I,1,24,5. *Bibliotheca ejus Latina.* I,5,1,13. *Epiſtolæ & Syllogæ variarum obſervationum recenſ.* I,1,24,5.
Laudes *variarum rerum poëticæ.* I,3,12,54.
Laudis *affectatio in Studioſo haud reprehendenda.* I,2,8,16.
Launony (*Joh.*) *liber de varia Ariſtotelis fortuna recenſetur.* II,1,8,2. II,2,12,1.
Laurenbergii *lib. de agricultura.* II,2*,42,1.
Laurenbergius *Antiquarius.* I,4,9,5.
Laurentii (*Joſephi*) *Epiſtolæ.* I,1,24,75. *Polymathia ſive libri 6. variæ antiquæ eruditionis laudantur.* I,1,21,38. I,1,3,5.
Laurentius (*Joh.*) *Simia Lipſiana eſt.* I,1,24,75.
Laurus (*Joh. Baptiſt.*) *Poeta elegans in plagii crimine deprehenſus, Paſſeratio carmen ſtrenæ de Nihilo ſurripiens.* I,1,9,21. I,1,24,61. *edidit poëma de fabricatione calcis ingenioſum.* I,1,1,21. *ſcripſit de annulo pronubo D. Mariæ Virginis, cujus miracula extollit.* I,1,24,62.
Lauxmin (*Sigiſm.*) *praxis oratoria recenſetur.* I,6,1,18.
Lectio *librorum quomodo inſtituenda.* I,2,8,18. ſeqq.
Lectiones *variæ Caſtalionis, Rutgerſii &c.* I,5,1,11.
Legatus *de Judice delinquentis competente Bœclerus & Puffendorffius ſcripſerunt.* III,6,1,8.
Relationes de Legatis. vid. Relationes.
Leges *XII. Tabularum, earumq; Commentatores.* III,6,3,2. *poſt illas aliæ latæ ac receptæ.* III,6,3,4. *Papiniani & Modeſtini in unum corpus collegit Cujacius.* III,6,3,7. *Separatas quidam explicarunt.* ibid.
de Legibus *Gentium doctrina.* vid. Nomothetica.
Legum *contrariarum Conciliatores.* III,6,8,2. *Conciliatio quomodo inſtitui poſſit.* III,6,8,2. *Varias lectiones quinam ſcripſerint.* III,6,8,4. *Moſaicarũ Manuale Arndij* III,6,2,2. *Moſaicarum & Romanarum collatio antiqua laudatur.* III,6,2,2. *Romanarum Collectores & hiſtoriæ, illarum Scriptores recenſentur.* III,6,3,4. *Interpretatio gemina deſideratur.* I,3,5,10. *Indicem ſcripſit Labittus.* III,6,3,5. *notitiam illarum illuſtrant nummi & inſcriptiones.* III,6,3,7. *Regiarum fragmenta tantum ſuperſunt.* III,6,3,1. *Rubricæ probè attendendæ.* III,6,3,9.
Lehmanni (*Chriſtoph.*) *Chronicon Spirenſe.* III,4,1,7. III,6,9,2. *Florilegium politicum commendatur.* I,1,21,110.
Leibnizij *Diſſert. de arte combinatoria recenſetur & laudatur.* I,2,5,61.
Leibnizius *navigium volatile commendavit atq; emendavit, ſed fruſtra* II,2*,4,4. *edidit Theoriam motus abſtracti.* II,2*,6,5. *It. hypotheſin phyſicam novam* ibid. *Brocardicorum reformationem promiſit.* III,6,6,4.
Lentuli *Arcana Regnorum & Rerumpublicarum.* III,2,1,15.

Leo

Leo (*Allatius*) *de Græcæ & Latinæ Eccleſiæ conſenſu perpetuo ſcripſit.* III,5,1,23.
Leonardus (*Pauli*) *Jeſuitarum Thomam ſectantium eſt Encomiaſtes* III,1,14,22.
ſcripſit de ſcientia media. II,1,14,39.
Leonis (*Allatij*) *Lacinia e Verdiero.* I,1,16,26.
Liber cui tit. apes urbanæ. I,1,1,72.
Refutatio antiquitatum Etruſcarum Proſperi commendatur. I,1,9,4.
Leotandii *Magnetologia recenſetur cum cenſura.* II,2*,32,5.
della Leſina *Academia Florentina.* I,1,14,35. ſeq. *ejus ſcriptum ridiculum* I,1,14,36.
Leſſii (*Leonhardi*) *de juſtitia & jure libri recenſentur.* II,1,14,60.
Lexica *Diſciplinarum improbantur.* II,4,1,4.
in certos autores incipientibus ſunt utiliſſima. I,4,8,10.
practica juridica. III,6,11,2.
Lexici *poëtici pro translatis ſive methaphoris idea proponitur una cum indice.* I,3,11. *per tot.* I,7,1,19.
Statiani exemplum de Hercule.. I,3,10,15.
Lexicographi *Eccleſiaſtici.* III,4,1,16.
Græci veteres editi enarrantur. I,4,7,2. ſeq. *inediti habentur.* I,4,7,8. ſeqq.
Hiſtorici. III,4,1,2.
juridici. III,6,6,2.
Latini ævi barbari rudiores recenſentur. I,4,9,8. *ævi medij proponuntur.* I,4,9,17.
Linguæ Græco-Barbaræ modernæ adducuntur. I,4,8,11.
Mathematici. II,4,1,4.
Recentiores recenſentur. I,4,8,1. ſqq.
Lexicon. *Baſilienſe VII. Auctorum cum cenſura exhibetur.* I,4,8,5.
continens voces latinæ linguæ corruptas & medij ævi a Daumio promiſſum. I,1,23,66. I,4,9,4.
Grammatico-philoſophicum Dalgarni Angli. I,2,6,83.
Italicum. vid. Vocabularium.
perfectum Latinæ Linguæ deeſt. I,4,9,7. *qua ratione adornari poſſit.* I,4,9,16.
Philoſophicũ Goclenij. vid. Goclenius.
Poëticorum translatorum conficiendum multorum autoritatibus ſuadetur. I,3,10,6.
Poëticum univerſale molitus eſt Henricus Schævius. I,3,10,14.
Symphonicum Gelenij. I,4,3,9.
Univerſale harmonicum promittit Kuhlmannus. I,2,5,70.
Lexicorum *Græcorum hiſtoria Scriptores recenſentur.* I,4,7,1.
Libanii *aſſiduus translator fuit Morellius.* I,6,2,19.
epiſtolæ. ibid.
operum collectores & editores. ibid.
orationes cum judicio Eunapij atq; Photij. ibid.
vita. ibid.
Libanius *an pro Chriſtiano habendus.* I,6,2,19.
Libelli *famoſi veritatem ſæpe nudam & acerbam proponunt.* III,2,1,10.
quando præcipuè publicentur. ibid.
Liberos *ſapientes gignendi ars an detur.* I,2,1,6. *talem fruſtra tradit Huartus in ſcrutinio ingeniorum, ut & Quilletus in ſua Callipædia.* I,2,1,8. II,2*,47,2.
ad Librariam *rem pertinentes Scriptores recenſentur.* I,1,16, tot.

Libri

Libri ἀνέκδοτοι Martini Fogelii enumerantur. I,1,7,43. Joh. Andr. Boſii. I,1,7,44. & aliorum doctorum virorum. I,1,4,4. I,1,7,41. ſeqq.
Arabum ſunt præſtantes. III,5,1,22.
Athei. III,5,1,11.
Cabaliſtici. vid. Cabaliſtici.
Criticorum illuſtrium manu notati in pretio habentur. I,1,7,35.
Damnati omnium oculis manibusq; haud exponendi. I,1,8,1. tanto magis curioſorum cupiditatem provocant. ib. ſi ab omnibus legi poſſent, ex ipſis tela, quibus jugularentur, facilè depromerentur, I,1,8,5.
Elogium elegans à Luca de Penna ſcriptum. I,1,3,24.
Eruditorum cum imperfectis in lucem protrahendi. I,1,7,42.
Magici. vid. Magici.
Myſtici. vid. Myſtici.
Obſcœni merito inter damnatos numerantur. I,1,8,28.
Suppoſititii. vid. Suppoſititii.
Libri cum muribus & blattis certant, aut ad Salſamentarios relegantur. I,1,7,38. I,1,4,5. vel aliis in prædam cedunt. I,1,7,39. I,1,9,17. ſqq. I,1,20,8 I,1,4,4. habent ſua fata & periodos. I,1,22,25. ſeqq
de Libris juridicis quinam ſcripſerint. III,6,4,3.
Librorum cura, ut orbæ prolis, a Magiſtratu ſuſcipienda. I,1,7,40.
in hiſtoricis & diſciplinis collectores I,1,22,41.
nitor nimius poſſeſſori pudorem excutit. I,1,4,30.
probibitorum catalogi plerumq; ex affectu texuntur, multisq; ſcatent erroribus. I,1,8,27.
ridiculorum catalogus à Joh. Donne lepidè confictus. I,1,9,15.
ſacrorum cura apud Hebræos ſacerdotibus commiſſa. I,1,6,2.
veterum caſtratores notantur I,1,8,32.
uſu privari pœna maxima. I,1,3,24.
Liceti (Fortunii) extant quæſita per epiſtolas II,2,2,6. Figmentum duplicis viæ lacteæ. II,2*,12,8.
Licetus (Fort.) inter Polygraphos numerandus. I,1,24,6. totus Ariſtotelicus fuit ad ſuperſtitionem usq;. I,1,24,7. ſcripſit librum de pietate Ariſtotelis adverſus Deum & homines. ibid. & II,2,2,6. a Gabriele Naudæo laudibus in cœlum extollitur, amore Peripaticiſmi. I,1,24,52.
Linacii (Thomæ) libri VI. de emendata ſtructura Latini ſermonis laudantur I,4,10,10.
Ligna putrida unde luceant. II,2*,14,5.
de Ligno foſſili Stellutus ſcripſit, vid. Stellutus
Lindæ (Lucæ de) Deſcriptio Orbis III,2,1,16.
Lindenbrogius mirum in modum infenſus Jano Wouwerio. vid. Wouwerius.
Codicem Legum antiquarum ſcripſit. III,6,10,1.
per Lineas philoſophantur Sinenſes. II,1,2,4.
de Lineis manum Melampus ſcripſit. II,3,1,5.
Lingendii eloquentia ſingularis notatur. I,6,4,28.
Lingua Gallica laudatur. I,4,4,10.
Germana. vid. Germanica.
Græca JCto neceſſaria. III,6,7,12.
maxime philoſopho. II,1,9,1.
Harmonica à Becchero tentata. I,2,6,85. ſeq.
Hebræa, eam veteres magni nominis viri

viri eſſe aſſerunt. I,4,3,1.
Ludovicea, a Joachimo Fritſchio tentata, morte ejꝰ interrupta I,2,6,84.
Philoſophica, qua homines diverſorum idiomatum ſe invicem intelligere poſſunt. I,2,6,83. *eam molitus, eſt Joh. Wilckinſius & quidam Gallus.* I,4,2 5.
Vernacula potiſſimum polienda & exornanda. I,1,14,38.
Univerſalis, eam olim extitiſſe veteres crediderunt. I,4,3,1. *Qui eam moliuntur, in vanum laborant.* I,4,2,5. I,4,3,6.
Linguæ *exoticæ an ex converſatione ſola addiſci poſſin*. I,2,9,3.
Scientiarum ſunt vehicula, I,2,9,1.
ſcribendi ratio ſingulis pene ſeculis mutatur. I,1,7,4.
Linguam *Græcam, Hebræam & Latinam docuit le Maire infantem 8. vel 9. annorum.* I,2,9,41.ſeqq.
Linguarum *addiſcendarum methodus.* I,2,9,1.ſeqq.
diverſitas divinum quid arguit, I,1,12,7.
exoticarum peritiæ multiplex utilitas. I,4,4,1.
Harmoniæ Scriptores. I,4,3,8. & 9.
Hiſtoriæ Scriptores. ibid. n. 10.
Originem & quædam earum attributa à Schævio philologicè propoſita. I,4,3,7.
peregrinarum uſus ab hominibus obſeſſis & maniacis unde oriatur. I,1,12,8. I,2,9,27. ſeq.
primus ortus à Deo. I,4,1,4.
quænam antiquiſſima, an Hebræa, an Sinenſis &c. I,4,3,1.
variarum callentiſſimi. v. Polyglottia.
pro Linguis *addiſcendis conſilia Ficheti, Becheri &c.* I,2,9,30. ſqq. *Egregium in his exemplum dedit Tanaquil Faber.* I,2,9,44.ſeqq.
Linguas *omnes in ſomno loquens Gallus quidam.* I,2,9,28.
Linus (*Franc.*) *vacuum naturaliter dari poſſe negat.* II,2*,4,3.
Lipenii (*Mart.*) *Bibliotheca materialis juridica improbatur.* III,6,6,1. *it. medica.* III,7,1,3.
Catalogi librorum omnium Facultatum recenſentur, I,1,18,16 & 63.
Lipſiani *Styli* κακόζηλοι *imitatores taxantur.* I,1,24,57. & 65. ſqq. *Bertilius Canutus, Petrus Gruterus, Coclius.* I,1,24,67. ſqq. *Benjamin Priolus.* I,1,16,11.
Lipſianus κακόζηλος *Joſephus Laurentius.* I,1,21,38. I,1,24,15. *Petrus Gruterus.* I,1,24.57.
Lipſienſium *Acta eruditorum laudantur.* I,1,16,42.ſeq.
Lipſii (*Juſti*) *Admiranda urbis Romæ.* I,5,2,5.
Liber de Cruce. I,5,2,14.
Manuductio ad philoſophiam Stoicam laudatur & ſimul de ea judicium fertur. II,1,4,1. II,2,8,1.
Monita Politica laudantur III,2,1,14.
Opera critica variæ ſunt eruditionis, I,5,1,7.
Opus Politices laudatur. I,2,12,2. I,1,22,20.
Orationes melioris ſtyli quam epiſtolæ. I,6,3,4.
Plagium non injuriâ taxatur I,5,1,7.
in Fabritii parallelos militares notatur. II,2,14,1
Politicorum editio optima & commentatores. III,2,1,14.
Stylus haud imitabilis I,1,24,66. *judicium*

dicium de eo I, 1.24,63. *infeliciter eum imitatus eſt Puteanus.* I,6,3,4.
Syntagma de Bibliothecis. I,1,17,9.
de Lipſio *judicium ingenuum.* I,5,1,7.
Lipſtorpii (*Dan.*) *Specimina Philoſophiæ Carteſianæ.* II,2,17,5.
Liquor *αὐτοκίνητος ſive aqua verticoſa.* I,1,16,50. *omnia in aquam reſolvens non datur.* II,2*,21,2.
Liquores *omnis generis evomendi artificium à Schotto & Pegelio deſcriptum* II,2*,22,3.
Literæ *Hieroglyphicæ Ægyptiorum, earumq; Scriptores recenſentur.* I,4,2,1.II,2,4,4. *Æthiopum aliorumq;.* I,4,2,2.
Literariæ *Ephemerides.* vid. Ephemerid.
Literaria *Ars quorum cura & induſtria creverit.* I,1,25,38.I,1,2,16.I,1,23,27.ſeqq.
Hiſtoria. vid. Hiſtoria.
Scientia & prudentia è vitis virorum eruditorum præcipuè hauritur. I,1,19,1.
Literarii *Eremitæ qui dicantur.* I,1,15,20.
Heroes. I,1,22,37. I,1,23,54. I,2,1,48. *qui ſint.* I,2,1,48. *tales vix multi uno ſeculo naſcuntur.* ib.
Literarum *Adamicarum, Angelicarum &c. propugnatores recenſentur & exploduntur,* I,4,1,10.
Alphabeticarum ductio, characteresq; ſingulis gentibus familiares divinum quid ſapiunt. I,1,12,5. ſeq.
Elementa primo Θεῖον quid oſtendunt. I,1,12,5.
Fortuna plerumque a Magnatibus dependet. vid. Artium.
Ortus & inventio, deq; iis ſententiæ variæ. I,4,1,9.
παλιγγενεσία. I,1,2,15. ſeq. *primos ſpiritus debet familiæ Mediceæ liberalitati & aliis.* I,1,2,16. *ut & divino typographiæ invento.* I,1,2,16.
de Literis *Ionicis, Diſſert. Scaligeri.* vid. Scaliger. *qui ſcripſerint, recenſentur.* I,4,1,9.
Scriptores citantur. I,4,1,9.I,4,9,1.
Livii *Hiſtoria cur difficilior ſit pro pueris.* I,2,9,50. *laudatur.* I,4,11,11. *ejus editiones, translationes & vitæ Scriptores recenſentur, annexo de pluribus judicio.* ib. *editionum optima eſt Doujatii* I,4,11,11. *Libri XLIII. initium ex vetuſto codice eruit Herrion* ibid. *Supplementa Freinſhemii recenſentur.* ibid.
Lobkowiz (*Joh. Caram.*) *ſcripta in omni ſcientiarum genere laudantur.* I,1,18,56. *interq; polygraphos numeratur.* I,1,22,36.
Loccenii *Comm. in jura Statutaria Sveciæ & Lexicon juris Sveco-Gothicum.* III,6,10,3.
Loci *Communes, per Amanuenſes non imperitos colligendi.* I,1,21,11. & 12. I,1,22,19. *magno in illis colligendis judicio opus.* I,1,21,7. & *modus ſervandus.* I,1,21,11.
doctrina variæ, ſunt quaſi promi condi. I,1,21,4.
in hiſtoricis, politicis, moralibus magnum uſum habent, non æque in in publicis. I,1,22,19.ſq.
quidam eos data opera in unum argumentum exhauriunt. I,1,22,14. ſeqq. *quod exemplis monſtratur.* ibid. & §. 29.
Studium eorum male a quibuſdam con-

contemnitur. I,1,21,5. ſq. *quorum iniqua cenſura refellitur.* ibid.

Loci *conſtitutio ad hominis temperamentum aliquid facit.* II,3,1,13.
doctrina ab Ariſtotele, Carteſio & Petro Gaſſendo, Epicurum ſecuti propoſita recenſetur. II,2*,4,1.

Locorum *Communium Abuſus merito rejiciendus.* I,1,21,10. *ſed uſus retinendus.* I,1,21,11.
Collectores, Eraſmus, Melanchton, Geſnerus male à Scaligero ſugillantur. I,1,22,14. *Dialecticorum ingens eſtuſus in methodo experimenta indagandi.* II,2,1,18. *juridicorum ideas Delrio & Broſſæus dederunt.* III,6,7,8. *Scriptor eſt Bechtoldus.* III,6,6,1. *Scriptores Oratoriæ ſacræ.* I,6,4,10. ſeqq. *Philoſophiæ Naturalis.* II,2,2,1. ſeqq. *Theologicorum.* III,5,1,7. *plures referuntur.* I,1,21,20. ſqq. ibid. §. 115. ſeqq. I,1,22,1. ſeqq. vid. Collectores. *Titulis adſcititiis luxuriant.* I,1,21,48. I,1,22,8.

Locus *Relatio mera eſt,* II,2*,4,1.

Locuſtæ *Joh. Baptiſta quas comedit, de iis variæ ſententiæ ſunt.* II,2*,45,8.

Logica, *clavis reliquarum ſcientiarum eſt.* I,2,4,9.
judicium exercet, & inſtrumenta omni ſcientiarum generi apta ſuppeditat. I,2,4,6. I,2,11,12. ſeqq. *non in notionum ſummis generibus & Syllogiſmi artificio ſolum, ſed uſus ejus latinus diffundit.* I,2,4,7. ſeq. *præbet n. uſum meditandi differendi & amplificandi.* I,2,6,3. *ex ea petiit Cardanus artem inventivam.* I,2,5,52. *à Scholaſticis exculta. & ineptis ſubtilitatibus corrupta.* II,5,1,1. *ab Ariſtotele omnium optima tradita.* ibid.
Practica Uldarici Staudigl. recenſetur. I,2,5,52.

Logicæ & *Metaphyſicæ cognatio.* II,5,1,7.
Novatores Carteſiani. II,5,1,3.

Logicarum *artium quatuor Verulamius facit.* I,2,4,10. *quarum duæ poſteriores è prioribus fluunt.* I,2,4,11.

Löhneiſen (*Chriſtoph.*) *ſcripſit* von Bergwercken. II,2*,29,4.

Lombardi (*Petri*) *Vita, libri ſententiarum & ſcripta alia recenſentur.* II,1,14,1.

Lomeierus (*Joh.*) *de bibliothecis ſcripſit limatius ornatiusve quam Carmelita Jacobus.* I,1,17,14. *In vetuſtioribus tamen eſt diligentior, quam in recentioribus.* I,1,17,15.
(*Philipp.*) *artem per aërem navigandi & volandi pro ſuo invento falſo jactat.* II,2*,4,4.

Longævitas, *Scriptores de ea recenſentur.* II,2*,5,3. II,2*,47,2.

Longinus vid. Dionyſius Longius Caſſius.

de Loquelæ *elementis liber William Holderi.* I,4,1,5.

Lotichius (*Joh.*) *Magdeburgenſium expugnationem prædixit.* I,1,19,41. *inter armorum ſtrepitus ipſe miles carmina ſcripſit.* ibid. *Poëtarum Germanicorum phönix.* I,1,19,39. *laudatur ab Heinſio* ibid. §. 40. *In ipſo ætatis flore, ætatis an. 32. obiit* ibid. §. 41. *feliciſſimè Ovidium expreſſit.* I,7,3,9. *Ejus commentarium in Petronium acriter perſtringit Goldaſtus.* I,4,12,10.

Lubecenſe *jus latiſſimè dominatur.* III,6,10,3.

10,3. *in illud Comm. Mevii* ibid. *ejus & Civilis diſcrepantiam quinam deſcripſerint*, ibid. *è Mevio optime diſci poteſt.* III,6,11,4.

Lubienicius *Theatrum Cometicum evulgavit, de quo ſequius judicium fertur.* II,2*,12,4.

Lubini *Antiquarius.* I,4,9,5.
Phoſphorus de prima cauſa & natura Mali. III,1,1,10.

Lucanus *Poëta varia & diverſa Doctorum judicia ſubiit, quæ recenſentur.* I,4,12,9. *ejus editiones commemorantur*, ibid. *Liber de Univerſi natura.* II,2,6,1.

Locatellus (*Joſeph.*) *novam machinam invenit, quæ ſimul arare & ſeminare poteſt.* II,2*,21,7.

Lucentia *animalia & corpora.* II,2*,14,5. & 7.

Lucretius *libri ejus VI. de Rerum natura laudantur.* I,4,11,12. II,1,5,2. *ejus editionis variæ* ibid. *de editoribus & exegetis judicium.* II,1,5,2.
Philoſophiam naturalem Democriti & Epicuri carmine comprehendit. II,2,7,5. *in Academia Argentoratenſi publice prælegitur.* II,2,7,5.

Luctatoriam *artem ſingulari libro deſcripſit Petterus.* II,4,1,16.

Ludovici XI. *Regis Galliæ edictum contra Nominales Scholaſticos.* II,1,13,12.

Lugo (*Joh. de*) *ſcripſit Commentarios de Juſtitia & jure.* II,1,14,59. *it. Diſp. Scholaſticas de Incarnatione Domini* ibid.

Lulliana *ars reprehenſa* I,2,5,7, ſeqq. *quæ ei objiciantur* I,2,5,13. *ad quæ reſpondetur.* I,2,15,16. ſqq *de ea alij mitius judicant.* I,2,5,14. ſeq. *alij acerbius*, I,2,5,8. ſeqq. *poteſt dici Logica practica.* I,2,5,17. *qualem & edidit Uldaricus Staudigl.* I,2,5,52. *conſiſtit in circulis varie per rotas inter ſe converſis.* I,2,5,24. *in quamcunque partem verſetur, aliud nihil eſt, quam Logices propagatio.* I,2,5,78. *de eadem judicium Lalemandet habetur.* II,1,14,5.

Lulliani *prædicata omnia ad prædicamenta Ariſtotelica reduci poſſunt.* I,2,5,53.

Lullianæ *artis clavem ſcripſit Alſtedius.* I,2,5,25. & 40. *defectus ſeptem notavit Knittelius.* I,2,5,47. *typus recenſetur.* I,2,5,23.
Propago eſt ars mnemonica. I,2,6,11.
Uſus moderatus non diſſvadetur. I,2,5,79. *ex conſilio Alexandri Fichetti non ſpernendus.* I,2,5,81. I,3,2,12. *præcipuus uſus in docendo ſe exerit.* I,2,5,17.

Lullianam *artem multi commentariis illuſtraverunt & interpolaverunt.* I,2,5,25. ſeqq. *quorum libri recenſentur.* ibid. n. 26. ſqq.

Lullianis *cum rotis combinatoriis videtur circulatio illa Geſualdi.* I,2,6,36.

de Lullio *magnificè ſentit Quirinus Kuhlmannus.* I,2,5,63.

Lullius (*Raimund.*) *indagationis rerum ſtudio ſedulo incubuit*, I,2,5,4. ſqq. *eo fine in eremum ſeceſſit.* ibid. §. 5. *an artem ſuam ex Arabe Abezebron plagio quodam ceperit.* I,2,5,6. ſqq. I,2,7,59. *quos libros ſcripſerit.* I,2,5,24.

Lullus (*Ant.*) *quos libros ſcripſerit.* I,6,1,10.

Lunæ *figura.* II,2*,12,6.
lux tantum mutuatitia. ibid. n. 7.

Influxus

Influxus in terreſtria adſtruitur. II,2*,12,9.
preſſio veroſimillima æſtus marini cauſa. II,2*20,4.
de Lunari *homine liber tantum joci gratia ſcriptus eſt.* II,2,15,1.
Lundenius *varias ſententias de via lactea uno libello congeſſit.* II,2*,12,8.
Lundii *poëma.* I,7,3,17.
Lutherani *in Theologia dogmatica præcellunt.* III,5,1,1.
Lutheri (*Mart.*) *libellus de Nominibus propriis Germanorum ſæpius recuſus.* I,4,4,5. *circa illum inſigne plagium commiſit Rud. Goclenius.* ibid.
Lux *in principiorum & elementorum naturalium numerum refertur.* II,2,14,1. *an ſubſtantia vel accidens ſit, diſquiritur.* II,2,14,2. *Subſtantia defenditur.* ibid. & §. 3. *nihil divini illi ſubeſt.* ib. §. 4. *Irradiationibus, curationibus, prædictionibus aliisq; actionibus & præſtigiis ſuperſtitioſis aut magicis male prætexitur.* ibid. *Natura ejus eſt inperveſtigabilis.* II,2*,14,4. *cauſa lapidis Bononienſis inveſtigatur.* ibid. §. 5. *ejus & ignis differentia.* II,2*,16,1.
Lycophronis *poëma Alexandra ſeu Caſſandra, ejus interpretes antiqui & recentiores, & editiones annotantur.* I,7,2,22.
Lycoſthenis (*Conradi*) *Apophthegmata virorum illuſtrium, opus poſthumum, Zwingerus ſub titulo Vitæ Humanæ publicavit.* I,1,21,23, & 54.
Similium collectanea laudantur & alia ejus Opera. I,1,21,56. ſq.
Lycurgi *Orationes a quibusnam editæ.* I,6,2,11.
Vita & ingenium paucis deſcribitur ibid.
Lyncei *in minutas partes ſingula reſolventes refelluntur.* I,1,12,18.
Linceorum *Academia Romæ ab Angelo Cæſio, Duce Aquæ Spartæ, inſtituta.* I,1,14,18. ſeqq. *vel a Patre ejus Federico.* ibid n. 20.
Hiſtoriam moliebatur Mart. Fogelius, ſed ineditam moriens reliquit. I,1,18,29.
Nomen unde ortum. I,1,14,18. II,2,2,9.
quibus Doctrinis & Studiis incubuerit. I,1,14,21.
Lyſias *Orator apud Græcos olim optimus.* I,6,2,4. *ejus Orationes.* I,6,2,5.

M.

MAccius *inſcriptionum veterum ſtudioſus fuit.* I,4,10,26.
libros tres de hiſtoria ſcribenda edidit. I,6,1,29.
Macedo (*Franc. à S. Auguſtino*) *Heros literarius.* I,1,22,37. ſeqq.
Poëta extemporaneus. I,1,12,13. I,1,22,40.
Polygraphus inſignis. I,1,22,37. ſqq.
Vir incomparabilis ingenii & judicii I,1,6,33, *inter ſingularia ævi noſtri miracula recenſendus.* I,1,22,38.
ſcripſit libros quamplurimos, quorum catalogus refertur. I,1,22,40.
It. artem poëticam. I,7,1,7.
Machiavelli (*Nicol.*) *Nicia, Comœdia, laudatur.* I,7,1,9.
liber de Principe quo fine ſcriptus. I,1,19,28.
de Machiavello *Pſeudo-Politico judicium fertur.* III,7,1,4.
judicium imprudens Anton. Poſſevi-

ni

nì oſtenditur. I,1,16,22.
Machina *urinatoria* vid. Urinatoria.
Macrobii *Opera à quibusdam Commentario illuſtrata ſunt.* I,4,14,19.
Macrobius *plagii crimine accuſari nequit.* ibid.
Magdeburgenſes *Centuriatores.* III,4,1,12.
de Magia *& rerum ſenſu librum ſcripſit Campanella.* II,1,12,4.
Magiæ *criminis multi innocentiſſimi viri rei perhibentur.* I,1,8,25. *it.* *Campanella.* II,1,12,4. II,2,14,3. *it.* *Theophraſtus Paracelſus.* II,2,16,1.
Dæmoniacæ Scriptores. II,3,1,15.
Doctores, Albertus Magnus. II,1,14,2.
Pythagoras. II,2,6,6.
Naturalis veræ diſcrimen à falſo proponitur. II,2*,9,1. *diviſio additur* ibid. §. 2. *exiſtentia oſtenditur.* II,2*,9,1. *nomine ad vetitæ patrocinium abutuntur Campanella & Marci.* ibid. §. 2.
Magica *Medicina.* vid. Medicina.
Magici *libri quorundam referuntur.* I,1,11,3. ſeqq. *Si pactum cum Dæmone profiteantur, merito inter damnatos referuntur.* I,1,8,24. *multi falſo crediti.* I,1,8,25.
Magicis *libris naturalibus viam quaſi ſternunt Cabaliſtici autores.* I,1,11,1.
Magiri (*Tob.*) *Eponymologium criticum varie auctum.* I,1,16,54.
Polymemon laudatur. I,1,21,27. I,3,9,12.
Magiſtratus *Græcorum & Romanorum, eorumq; Leges, Comitia & Jura quinam deſcripſerint, docetur.* I,5,2,7. *cura præcipua circa educationem juventutis.* I,2,2,1. ſeqq.
de Magiſtratus *jure circa Sacra quinam ſcripſerint.* III,5,1,27.
Magnes *igne candefactus an vim attractivã amittat, diſquiritur.* II,2*,32,4.
de Magnete *Scriptt. recenſentur.* II,2*,32,5.
Magnetem *ex atomis generari minus recte credit Digbæus.* II,2*,32.
Magnetica *medicina Maxvelli Scoti.* I,1,11,13.
Magneticam *virtutem terreſtri globo inſitam ſtatuit Gilbertus, quem alii ſequuntur.* II,2*,32,2.
Magneticæ *acus in declinationibus mira eſt varietas.* II,2*,32,4.
Magnetis *virium cauſa nec ad internam virtutem, nec ad ſimilitudinem ejus & ferri eſt referenda.* II,2*,32,1. *ſed ad effluvia externa cum Carteſio & Honor. Fabri.* ibid. §. 3.
Magorum *in Perſia Collegium.* I,1,13,13.
contra Mahumedanos *ſcripſit Hottingerus.* III,5,1,22.
Maimburgii *Hiſtoria Lutheraniſmi Pontificiorum errores & technas non diſſimulat.* III,2,1,18. *deſcriptis judicium.* III,4,1,14.
Maimonidis (*Moſis*) *juris Hebræi corpus.* III,6,2,1.
Majoli *Dies caniculares recenſent.* II,2,2,7.
Majoragii *Antiparadoxa.* vid. Cicero.
Commentarij varij in Ariſtotelem & alia ſcripta inedita. II,1,11,9. *in Virgilij Georgica MSSta.* I,1,25,32.
Liticula cum Nizolio. vid. Nizolii.
Orationes ob exquiſitam latinitatem laudantur. I,6,3,1. II,1,11,9. *duæ de laudibus auri, & apologetica contra Gaudentium Merulam.* I,1,25,31.
Majoris (*Joh. Dan.*) *Diſſert. de myrrha & locuſtis.* II,2*,45,8.
liber de natalibus Succini non maritimis eſt ineditus. II,2*,37,3.

le Maire *ſingulari methodo puerum octennem eodem tempore Hebræam, Græcam & Latinam linguam docuit* I,2,9,41.

Malagonellii *Orationes & Epiſtolæ teſtantur de ejus facundia.* I,6,3,5.

Malapertii *poëma de ventis laudatur.* II,2*,23,5.

Malchi *de vita Pythagoræ liber.* II,1,2,2.

Mallincrot (*Bernh. à*) *de artis Typographicæ ortu & progreſſu.* I,4,2,6.

Malorum *hominum vitas deſcribi an utile ſit.* I,1,19,29.

Malpighii *anatome plantarum laudatur.* II,2*,40,3. III,7,1,4.

Malumbræ *Comm. in Codicem laudatur.* III,6,7,9.

Mancini *Furori della Gioventa.* I,6,3,7.

de Mandragoræ *radice quinam ſcripſerint.* II,2*,43,2.

Manilii *Aſtronomicon mancum, difficile & obſcurum.* I,4,12,1. *hujus Editores.* ibid.

de ætate varia variorum opinio recenſetur. ibid.

Manilium *emendavit Scaliger, de qua emendatione judicium fertur.* I,4,12,1.

Manna *eſt productum roris.* II,2*,27,8. *Calabricum eſt optimum.* ibid. *de illa quinam ſcripſerint.* ibid.

Manuſcripta *antiquiſſima, utut parte aliqua vitioſa in pretio habenda.* I,1,7,51.

bibliothecæ Auguſtanæ indicant Höſchelius & Reiſerus, I,1,7,25. ſeq.

Gottorpienſis. I,1,7,63. ſeq.

Gudianæ. I,1,25,30. I,1,7,67.

Lipſienſes enarrat Fellerus. I,1,7,31. ſeqq.

Noribergenſis. I,1,7,63. ſeq.

Thuanæ. I,1,21,2. I,1,7,61.

Vaticanæ. I,1,7,55.

Vindobonenſis à Lambecio narrata. I,1,7,28. & 56. I,1,17,28.

bibliothecarum Anglicarum, I,1,7,59. I,1,17,33.

Gallicarum. I,1,7,60.

Italicarum. I,1,7,62.

colligenda in bibliothecis publicis. I,1,7,50. I,1,20,7.

Græca plurima è Lucæ Holſtenii bibliotheca narrantur. I,1,7,66.

non celanda, ſed publicis uſibus edenda. I,1,7,25. & 34.

Orientalium librorum, I,1,7,33. & 63.

Politica ad ſtatum Reip. ſpectantia in bibliothecis publicis colligenda. I,1,7,48. vid. Pinelli.

Statum Venetum concernentia Pinellus congeſſit, I,1,3,19.

Virorum doctorum ſæpè aliis in prædam cedunt. vid. Lib. ἀνέκδοτοι. *circa ea Magnatum incuria.* I,1,2,17.

Manuſcriptæ *Epiſtolæ.* vid. Epiſtolæ.

Notæ Wouwerii in Senecam. I,4,12,9.

Manuſcripti *Codices bibliothecæ Oxonienſis numero penè æquare dicuntur impreſſos.* I,1,17,32.

Manuſcriptis *Codicibꝰ inſidiæ ſtruuntur per furta & mutilationes.* I,1,4,22. ſ.

Orientalibus bibliotheca Jeſuitarum Cochinenſis fuit referta. III,5,1,23.

Manuſcriptorum *antiquitatis notæ à Salmaſio traditæ.* I,1,7,9. ſ. & 14. *colliguntur ex ductu Characterum.* I,1,7,4.

æſtimatio & pretium. I,1,4,7. I,1,7,2. ſ. I,1,7,51. ſeqq.

Catalogi à variis autoribus editi. I,1,7,19. ſeqq. I,1,18,67. I,4,7,11. vid.

Manu-

Manuſcripta bibliothecæ, & bibliothecarum. *ad res eccleſiaſticas ſpectantes à Poſſevino deſcripti.* I,1,16,22.
copia in bibliothecis Anglicis laudatur. I,1,17,33.
cuſtodes olim erant Monachi, I,1,7,17.
uſus difficulter conceditur. I,1,3,27.
cujus cauſa inquiritur. I,1,7,54. *exempla præbent bibliothecæ Hiſpanicæ.* I,1,7,57.
utilitas in librorum emendationibus I,1,7,2. ſeqq. & 15. ſeq. *maxima eſt in Patrum mutilationibus detegendis.* I,1,7,52.
Manutii (*Aldi*) *bibliomania nimia.* I,1,3,3.
(*Pauli*) *epiſtola ad Gratonem à Crafftheim recenſetur.* I,1,25,39. ſeqq. *quâ occaſione ſcripta ſit.* I,1,25,40. *vocatur regina epiſtolarum Manutianarum.* I,1,7,46. I,1,23,57.
epiſtolæ ſunt elegantiſſimæ. I,1,23,57. *inter quas una, manu ejus ſcripta à Gudio ſervatur.* ibid.
ſtylus laudatur. I,1,23,57.
de Manutio (*Paulo*) *varia judicia.* I,1,23,57. ſ.
de Manuum *inſpectione ſcripſit Artemidorus.* II,3,1,5.
Mapparum *Geographicarum optimæ ſunt Sanſonianæ, Blavianæ, & Wittianæ.* II,4,1,14.
de Mappis *Geographicis Simonis Pauli judicium.* II,4,1,2. *de Sanſonianis.* II,4,1,11. *de iis conficiendis Scriptores.* II,4,1,12.
Marcelli *Tabulæ Chronologicæ recenſentur* I,2,6,77. *ut & alia ejus Opera inedita.* I,2,6,80.
Marcellini *Commentatores, Editiones & ſtylus.* I,4,14,12.
Marcellinus *hiſtoriam Romanorum Imperatorum optimâ fide deſcripſit.* I,4,14,12.
Marci (*Joh. Marcus*) *animam poſt mortem in corpore ſuperſtitem eſſe ſtatuit,* II,2*,1,8.
de arcu cæleſti librum edidit, qui laudatur. II,2*,25,1.
doctrinæ Platonicæ de Ideis inſtaurator fuit. II,1,7,18.
magiæ naturalis nomine abutitur ad vetitæ patrocinium. II,2*,9,2.
Philoſophiam veterem reſtitutam ſcripſit. II,1,7,18.
ſententiam ſingularem fovet de Ideis ſubſtantialibus. II,2*,1,8.
Mare *à ceteris aquis ſpecie non differt.* II,2*,20,1.
in fundo æque ſalſam ac frigidam habet aquam, ac in ſuperficie. II,2*,20,6.
undè nauſeam excitet. II,2*,20,20.
undè ſit ſalſum, II,2*,20,1. & 2. *de eo quinam ſcripſerint.* II,2*,20,20.
Mareſii *epiſtolæ Philologicæ.* I,1,23,10.
liber de abuſu Philoſophiæ Carteſianæ. II,1,15,6.
Margaritas *Britannia olim habuit.* II,2*,33,5.
majores artificiales conficiendi ars non datur. ibid.
Mariani (*Andr.*) *Epigrammata de Ruinis urbis Romæ.* I,5,2,5.
D. Mariæ *Virginis annulus pronubus miraculoſus.* I,1,24,62.
à Marina *aqua ſalſedo ſeparari poteſt.* II,2*,20,8.
Marini *æſtus cauſa.* II,1,12,4.
Marini *homines.* vid. Homines.
Maris *fluxus & refluxus cauſa ad Lunæ preſſionem*

ſionem & motum terræ refertur, II, 2*, 20, 4. *circa hanc cauſam diverſæ ſunt Carteſii, Walliſii & Fabri hypotheſes.* ibid.
de Maris *fluxu & refluxu ejusq; cauſa variæ variorum ſententiæ recenſentur cum cenſura.* II, 2*, 20, 3.
Natura ſcripſit Teleſius. II, 1, 15, 2.
Obſervationes diligenter ſunt inſtituendæ, exemplo Anglorum & Varenii. II, 2*, 20, 4.
Scriptores adducuntur. II, 2*, 20, 4.
Venetæ Acad. ediderunt librum. I, 1, 11, 18.
inundationis cauſa, ejusque Scriptoribus. II, 2*, 20, 5.
proprietatibus, ut colore, pondere aliisq; variorum obſervationes. II, 2*, 20, 7.
de Mariti *& fæminæ officio.* III, 1, 1, 8.
Marshamus *ab Ægyptiis ad Hebræos leges ac ritur perveniſſe putat.* III, 6, 2, 3.
Martialis *acutiſſimus Epigrammatum Scriptor, adverſa Criticorum judicia expertus eſt.* I, 4, 13, 1.
Caſtratores & commentatores recenſentur. ibid.
Editio à Gronovio adornata eſt optima. ibid.
Martii (*Galeotti*) *liber de doctrina promiſcua laudatur.* I, 1, 21, 42.
Libri tres de rebus vulgo incognitis perierunt. I, 1, 21, 43.
Martis *figura.* II, 2*, 12, 6.
Martini *Pugio fidei laudatur.* III, 5, 1, 21.
(*Franc.*) *epiſtolæ feſtivitatis plenæ.* I, 1, 24, 58.
de Martyrum *cruciatibus egit Gallonius.* III, 4, 1, 18.
Maſcardi *Diſſ. de affectibus, ſive perturbationibus animi, earumq; characteribus.* II, 3, 1, 3. III, 1, 1, 11.
Diſſ. in Cebetis Tabulam. II, 1, 1, 11. III, 1, 1, 11.
de Epigrammatibus judicium. I, 7, 3, 3.
liber della Arte Hiſtorica. I, 6, 1, 29.
de Poëmatibus cenſura. I, 7, 3, 8.
Proſe volgari. I, 6, 3, 7.
Maſenii (*Jac.*) *Ars nova Argutiarum tam Epigraphicarum, quam Epigrammaticarum laudatur.* II, 4, 1, 1.
Concionator recenſetur. I, 6, 4, 14.
Exercitationes Oratoriæ laudantur. I, 6, 3, 3.
Mythologia. I, 7, 1, 17.
Palæſtra Eloquentiæ ligatæ. I, 7, 1, 7.
Oratoria recenſetur. I, 6, 1, 17.
Styli Romani. ibid.
Maſius (*Didacus*) *edidit Comment. in univerſam Ariſtotelis Philoſophiam* II, 1, 14, 53.
Maſſæ *Globi terreni majores ſunt inſtar principiorum in mixtorum natura indaganda.* II, 2, 19, 5.
Maſſonis *Elogia ſcripta.* I, 1, 19, 57.
Maſtrius (*Barth.*) *doctrinam Scoti vindicavit.* II, 1, 14, 13.
Materia *prima nonnullis eſt ipſe Deus.* II, 2*, 1, 2. *à quibus impugnetur.* ibid. §. 3.
de Materia *prima Creationis judicium.* II, 2*, 1, 4. *nugæ difficilis interpp. Ariſtot. unde* II, 2*, 1, 2. *Sententia Rabbonorum.* ibid. §. 4. *Subtilitates ac diſceptationes perplexæ Ariſtotelis & Scholaſticorum recenſentur & exploduntur.* II, 2, 12, 9.
de Materiæ *& Dei mundiq; coæternitate variæ variarum Sectarum ſententiæ recenſentur & conferuntur.* II, 2*, 11, 4.

Mathematica ἀκρίβεια, *in omnibus incedere non licet.* I,2,7,106. I,2,8,4. ſ.
methodo, qua uſus Spinoſa, ab aliis quoq; refutatus eſt I,1,8,15. I,2,7,107.
Mathematica *Excerpta.* I,3,13,10. ſeqq.
Mathematicæ *artes acuunt ingenium.* I,2,7,105.
diſciplinæ quædam puerili quoque ætate utiliter diſci poſſunt. I,2,10,48. & *merito inter ſtudia* παρασκευαστικά *referendæ.* I,2,11,17.
Mathematicarum *artium peritia viro militari neceſſaria.* I,2,12,35.
Pandectarum univerſalium conficiendarum methodus. I,1,20,21.
Mathematicorum *hiſtoriæ literariæ Scriptores.* II,4,1,1.
Lexicorum Autores. II,4,1,4.
Miſcellaneorum Scriptores II,4,1,3.
Matheſis *eſt appendix & miniſtra Philoſophiæ Naturalis,* II,2,1,28.
Matheſis & *Phyſica mutuas ſibi operas præſtant.* I,1,13,11. II,4,1,1.
Matheſeos *ſtudium Oeconomo commendatur.* III,3,1,5.
Uſus maximus eſt in quantitate corporum. II,2*,3,2.
Matina *ſcripſit librum ſub titulo: Unguis Elogiorum Leonis Matinæ, de quo iudicium fertur.* I,6,3,11.
de Matthæi (*Antonii*) *Antinomiis iudicium fertur.* III,6,8,4.
tr. de fundamentis iuris aliter iaciendis, quam vulgo iacta ſunt. ib.
Mattheſius (*Joh.*) *Concionibus Sareptanis quædam metallica immiſcuit.* II,2*,29,4.
Matthias (*Joh.*) *Grammaticam Regiam ſcripſit.* I,4,10,9.
Mauri (*Rabani*) *Gloſſarium Theodiſcum in tota Biblia V. & N. Teſtamenti MSS. refert Lambecius.* I,4,4,4. *alia ejus Scripta.* ibid. *Verſus quadrati.* I,7,3,7.
Mauricii *Diſſ. de libb. juris.* III,6,4,3. *aliæ Diſſertationes.* III,6,9,5.
Mauſſaci *Lectionum juris libri.* III,6,8,4.
Mauſſacus (*Phil. Jac.*) *perpetuus Wouwerii inſectator.* I,4,1,2. *Morbo quodam notitiam Græcæ linguæ perdidit.* I,4,7,5.
Maxime *Tyrii ſcripta cum eorum editione recenſentur.* II,1,7,6.
May (*Phil.*) *Chiromantia Medica recenſetur,* II,3,1,7.
Mayersbergii *Itinerarium Moſcoviticum.* III,5,1,23.
Mayow (*Joh.*) *liber de nitro recenſetur & laudatur.* II,2*,38,2.
Sententia de eſſentia ignis nitro aërea & ejus propagatione. II,2*,16,4.
de frigore, quod derivat à particularum nitro-aërearum motu languidiori. II,2*,17,13.
de fulguris ortu, quæ refutatur. II,2*,24,5.
de thermarum incaleſcentia, quam tribuit fermentationi. II,2*,20,11.
Mayroi (*Franc.*) *Elogia & Scripta commemorantur.* II,1,14,37.
Mazarini *memoriæ.* III,2,1,9.
Mazonius (*Jac.*) *in Ariſtotelis & Platonis univerſam Philoſophiam præludia edidit.* II,1,11,19. *fuit homo indolis & memoriæ portentoſæ.* ib. *ſcripſit de conſenſu Ariſtotelicæ & Platonicæ Philoſophiæ.* II,2,11,2.
Mazza (*Thom.*) *à Fr. Macedo defenditur.* I,1,6,33.

Mecha

Mechaberoth *Lexicon Hebræum memoratur.* I,4,5,4.
Mechanicæ *artes ſunt propagines artium Mathematicarum.* I,1,1,7.
Mechanicæ *Kineticæ, ſive motivæ, principia modernorum Phyſica innituntur.* II,4,1,15.
Mechanicarum artium *cognatio inter ſe nulla.* I,1,1,3.
Cognitionem parandi modus. II,2,1,4.
Hiſtoria Philoſopho non eſt indigna I,1,1,7. II,2,1,4.
Uſus in Phyſica demonſtratur. II,2,1,6.
Mechanicas *artas Philoſophum quoque ſcire debere volunt Stoici.* I,1,1,4.
è Mechanicis *principiis qualitates corporum a motu & figura orientes, ſunt explicandæ.* II,2*,10,1.
Medica *ars tam in corporis ſtructuta, quam in morbis & remediis* θεῖον *quid agnoſcat neceſſe eſt.* I,1,12,28.
Excerpta ſ. collectanea. I,3,13,38. ſqq.
Hiſtoria univerſalis a Joh. Bapt. Capono promiſſa recenſetur. I,1,18,66.
Praxis. I,3,13,47. ſeqq. *pro varietate circumſtantiarum variat.* I,3,13,51.
Medicæ *artis origo.* II,2*,8,3.
Medicamenta *domeſtica & ruſtica plebejorum plus interdum efficiunt, quàm Medici omni ſua arte,* I,3,13,48. ſqq. I,1,12,28.
Medicas *epiſtolas qui ſcripſerint.* I,1,24,129.
Medicina *Magica & curationes per eam.* II,3,1,17. *quinam de ea ſcripſerint.* ibid.
Magnetica Maxvelli Scoti. I,1,11,13. I,3,13,50.
Spirituum Sebaſtiani Wirdigii. I,1,11,14.
Univerſalis Roſii. I,1,13,43.
in Medicina *Dogmatica moderni novaturiunt.* III,7,1,6.
Medicorum *Scriptorum catalogi.* I,1,18,66.
veterum lectio Philiatris eſt utiliſſima. III,7,1,2.
Medicina (*Barth. à*) *expoſitiones in Thomam ſcripſit.* II,1,14,23.
Medullæ *ſpinalis anatomen dedit Blaſius.* II,2*,47,3.
Meibomius (*Henr.*) *Parodias fecit.* I,7,3,14. I,2,16,13. *Centones collegit.* I,2,16,12.
(*Joh. Henr.*) *de Cereviſia librum ſcripſit.* II,2*,42,3. *de Vitis antiquorum Medicorum librorum ineditum ſcripſit.* I,1,18,66.
(*Marcus*) *Veterum muſicorum eſt editor.* II,4,1,10.
de Mejeri (*Gerb.*) *Bibliotheca Theologicâ judicium fertur.* III,5,1,13.
Meieri (*Mich.*) *liber, arcana arcanorum inſcriptus recenſetur.* II,2,4,4.
lib. de volucre aërea. II,2*,44,5.
Meifarti *mellificium Oratorium improbatur.* I,3,7,28. I,6,1,26.
Meiſneri (*Joh.*) *liber de perſecutionibus & martyriis veteris Eccleſiæ, aliaq; ſcripta laudantur.* III,5,1,29.
Mel *producitur à rore.* II,2*,27,6. *optimum quodnam.* ib. *ab apibus tantum colligitur.* ibid.
Melanchton *adverſus impudentes Creſollii Jeſuitæ calumnias defenditur.* I,1,1,21. *erat ſuo tempore communis Germaniæ Præceptor.* I,1,16,51. *de omnibus per Germaniam ſcholis bene meritus.* I,2,2,12. I,1,1,21.
Melanchtonianæ *Criſes de eligendis optimis quibuscunq; autoribus.* I,1,10,51. I,1,19,34.
Melanchtonis *Epiſtolæ recenſentur.* I,1,23,52.

LL.CC. Theologici ſub ficto nomine in Italia prodiere. III,5,1,17.
Orationes laudantur. I,6,3,3.
Stylus. ibid. n. 53. I,1,19,6. & 33. III,2,1,9.
Verſio Pindari. I,7,2,10.
Vita à Joach. Camerario deſcripta. I,1,19,6. & 34.
Meliſſi (*Pauli*) *Odæ.* I,7,3,10.
Melſen (*Joh. de*) *Phyſicam divinam ſcripſit.* II,2,3,9.
ex Membrorum *configuratione & proportione Phyſiognomiæ auctores quinam ſcripſerint.* II,3,1,4.
trepidatione divinarunt veteres. II,3,1,5.
les Memoires *Gallicorum Scriptorum.* I,3,13,25. *à Dionyſio Medico ſcriptæ.* I,1,16,9. II,2,1,16.
Memoria *artificialis propago eſt artis Lullianæ.* I,2,4,11.
naturalis exercitatione quotidiana juvari poteſt. I,2,6,97. *non per imagines ſolum, ſed & per characteres, literas, verba & alia artificia juvatur.* I,2,6,70 ſeqq. *quo invento ſe jactat Winckelmannus.* ibid. §. 73. *ſine judicio eſt mutila & manca.* I,2,4,3. ſeq.
portentoſa Mazonii fuit. II,1,11,19.
Robortellum deſtituit. I,6,1,11.
ſubminiſtrat judicio materiam, quam ſubigat, diſpenſet, ordinet. I,2,6,1. *eſt vel naturalis vel artificialis.* ibid. §. 6.
Memoriæ *artificialis Exempla memorabilia recenſentur.* I,2,4,8. ſeqq.
Natales Græcis debentur. I,2,4,6.
Principia & artem obſcuriſſimis & ænigmaticis libris oſtendit Jordanus Brunus. I,2,6,12. ſ. *quæ principia recenſentur.* ibid. §. 14. ſqq. *principia non niſi vivis Præceptoribus tradita ſunt, ne divulgarentur,* ib. §. 23. *hujus artis præcepta, qui tradiderint.* vid. Mnemonica.
Memoriæ *narrativæ maturè adſveſcendi ſunt pueri.* I,2,3,11.
Memoriam *morbo perdidit Mauſſacus.* I,4,7,5.
Memoriarum *de rebus propriis, Virorum illuſtrium & Auctorum publicorum collectores.* III,2,1,9.
Menagii *Botanica commemorantur.* II,2*,40,4.
Commentarius in Diogenem. I,5,1,14.
Notæ in Malherbam laudantur. I,4,4,13.
Origines linguæ Gallicæ. I,4,4,12.
Menagius *Hiſtoriam JCtorum veterum promiſit.* III,6,3,5.
Lites cum Bailleto aluit. I,7,3,9.
Plagii inſimulatur à Bailleto. I,7,1,15.
Menandri *Comœdiæ nuſpiam repertæ, minimum typis non impreſſæ.* I,7,2,9.
jacturam illarum magnifacit Quintilianus. ibid.
de Mendacii *abuſu ſcripſit Gentilis.* III,1,1,11.
Mendoza (*Didacus*) *an recte expilatæ bibliothecæ Venetæ inſimulari poſſit.* I,1,44,22. ſqq.
(*Pet. Hurt. de*) *curſum philoſophicum ſcripſit.* II,1,14,40. *ejus Diſp. de Deo-Homine laudantur.* ibid.
Mercatorum *fraudes & adulterationes notandæ.* III,3,1,4.
de Mercatura *ſcripſerunt Niverus & Marquardus.* III,3,1,3.
Mercure *galant.* II,1,2,5.
Le Mercure *ſcavant.* I,1,16,47.
Mercurii *Ægyptiorum.* vid. Hermes.

librarii. I,1,16,45. I,1,18,40. *ad librorum notitiam ſunt utiliſſimi.* I,1,18,75.
officinales. I,1,18,43.
Mercurius. vid. Hermes.
Mercurius *Britannicus.* III,1,1,5.
Mercurius *Chymicorum probabiliter proxima metallorum eſt materia cum ſulphure.* II,2*,35,2.
Mericutius. vid. Prato Veteri.
Merſenni *Comm. in Geneſin laudatur.* I,1,8,16. III,5,1,11.
liber de veritate ſcientiarum. II,1,6,1. II,2,9,5.
libri harmonicorum. II,4,1,10.
Merulæ *liber rariſſimus de venatione laudatur.* II,2*,46,3.
Metallicorum *præſagia tempeſtatum,* II, 2*,8,7.
Metallicos *homines dari certum eſt.* II,2*,2,5.
Metallographi *præcipui è Webſteri Metallographia recenſentur.* II,2*,29,4.
Metallorum *imperfectorum tranſmutatio in aurum propugnatur.* II,2*,36,2.
materia proxima non eſt aqua, aut ſal, II,2*,35,1. *neq; argentum vivum vulgare, ſed Chymicorum Mercurius ac Sulphur.* II,2*,35,2.
miſtionis ratio difficulter inveſtigari poteſt, II,2*,29,1.
productio unde fiat. II,2,16.
ſubſtantiam primam liquidam eſſe ſtatuit Steno. II,2,10,3.
Metaphora *fons eſt omnis ornatus & argutæ inventionis.* I,3,6,15.&33. *tamen cum judicio adſcribenda.* I,3,6,16. ſeqq.
Metaphoræ *ætatis aureæ autorum præprimis commendantur.* ib. §. 19. ſq.
Poëticæ plerumque peculiares ſunt à ſolutis. I,3,10,3.
Metaphorarum *poëticarum Lexicon aliquod diligenter colligendum.* I,3,10, 3. ſeqq. *id quod multis autoritatibus probatur.* I,3,10,6. ſeqq. *ejus Lexici idea proponitur una cum indice.* I,3,11,1. ſeqq.
Metaphyſica *à Campanella ad mentem veterum inſtituta.* I,1,11,2.
moderna è Stablio & Muſæo addiſcenda. II,5,1,8.
à Scholaſticis exculta & ineptis ſubtilitatibus corrupta. II,5,1,1.
ſecretior Judæorum Scriptorum. I,1,6,28.
Veterum. I,1,10,4. *erat Theologia naturalis.* II,5,1,7. III,5,1,2.
Metaphyſicæ *cognatio cum Logica.* II,5,1,7.
Reformatores Carteſius & Fabri. II,5,1,8.
ſtudium oeconomo commendatur. III,3,1,5.
ſubtilitas moderna perplexa eſt & inutilis. II,5,1,8.
Μετεμψύχωσις *ab Ægyptiis & Indis credita.* II,1,2,7. II,2,5,6. II,2,6,6. *in ejus fontes, ſenſum & veritatem inquiritur.* II, 1,2, 7. *de eadem ſcripſit Rhodius.* II,2,6,6.
Meteora *emphatica enumerantur.* II,2*,25,1. ſqq.
de Meteoris *in genere, præcipue igneis, Scriptores recenſentur.* II,2*,24,7.
de his judicia feruntur. II,2*,27,12.
Meteororum *aëreorum origo eſt a Sole & ignibus ſubterraneis.* II,2*,23,2.
ad illorum tractationem foſſilium & Chymiæ cognitio eſt neceſſaria. ibid.
Igneorum origo à terræ exhalitionibus accenſis. II,2*,24,1.

Nomen perperam terræ motibus tribuitur. II,2*,23,1.
Methodi *ænigmaticæ finis & ſcopus.* I,2,7,63.
de Methodiſtis *Judicium Martini Schockii.* I,2,7,99.
Methodo *experimenta indagandi inſervit ars analytica.* II,2,1,18.
de Methodo *Ariſtotelica & Mathematica judicium.* II,2,8,1. ſqq.
Scriptores. II,5,1,5.
Methodorum *doctrina continetur libris τῶν ἀναλυτικῶν Ariſtotelis.* I,2,7,5. *quam illuſtrare ex Platone & Galeno annixus eſt Owenus Guntherus.* I,2,7,6. ſeqq. *eam & Erhardus Weigelius in analyſi Ariſtotelica ex Euclide reſtituta egregiè monſtravit.* I,2,7,11. ſeqq. *alias varii variè eam tradiderunt.* ibid. §. 23. ſeqq. *Inter quos nervoſiſſime Tſchirnhauſius.* ibid. §. 5. ſeqq.
Methodum *Ariſtotelicam corrigere auſus eſt Ramus.* I,2,7,18. *quem refutavit Everh. Digbæus.* ibid. §. 21.
Verulamius quomodo partitus ſit. II,2,1,9.
Methodus *Cabaliſtica.* Vid. Cabala.
Carteſii nova Ariſtotelicis præceptis continetur. I,2,7,22.
Chinenſium. Vid. Chinenſes.
Didactica Becheri. vid. Didactica.
Eclectica in Phyſicis commendatur. II,2,19,1.
Mathematica. vid. Mathematica.
Mechanica, practica & gnoſtica à Bechero promiſſa, non autem prodiit in lucem. I,2,4,37. & 42.
Nova latinam linguam docendi. vid Latina.
Pythagorica per numeros. vid. Numeri.
Veterum vel acroamatica ſ. ænigmatica vel exotica. I,2,7,48. ſ. I,2,7,102.
Univerſalis omnium ſcientiarum audetur. I,2,7,68. ſeqq. I,2,7,101.
Methodus *quid ſit.* I,2,7,2. ſeqq. *ipſa diſcendi θεῖον quid declarat.* I,12,2.
Metochitæ *Theodori Paraphraſis in Ariſtotelis Phyſicam.* II,1,9,10.
Metopoſcopiæ *antiquitas.* II,3,1,5.
— *Scriptores.* ibid.
in Metro, *errores magnorum Virorum à Barchio aliisq; notati.* I,7,1,16.
Metrodorus *unum mundum dari abſurdum ſtatuebat.* II,2*,11,5.
Mevii *Comment, in Jus Lubecenſe laudatur.* III,6,10,3.
Jurisprudentia gentium affecta. III,6,1,6.
Jurisprudentiæ gentium prodromus poſt obitum prodiit. ibid.
Meuriſſe (*Mart.*) *Bibliotheca Attica & Græca ineditæ deſiderantur.* I,4,6,17.
Libri tres rerum Metaphyſicarum. II,2,14,16.
Meurſii (*Joh.*) *Æſchylus, Sophocles, Euripides.* I,7,1,10.
Arboretum. II,2*,40,4.
Denarius Pythagoricus. II,1,2,4.
Exercitationes Criticæ. I,5,1,13.
Græciæ ludibundæ. I,25,,12.
Orcheſtra. ibid.
Micrælii *Arithmetica.* II,4,1,5.
Lexicon Hiſtoricum. III,4,1,4.
Miroſcopicæ *obſervationes, tum aliorum, tum inprimis Hookii, laudantur.* II,2*,3,5. II,4,1,9.
Microſcopiorum *inventor fuit Fontana.* II,2*,3,5. II,4,1,9.
Militari *de ſtudio elegans ſyntagma edidit* Gabriel

- *Gabriel Naudæus.* I,2,8,48.
Militaris *hiſtoria.* vid. Hiſtoria.
ſcientia an jurisprudentiæ ſit præſerenda. I,3,9,11.&13.
Militiæ *navalis Scriptores.* I,5,2,10.
Romanæ aliarumq; gentium ſcriptores. I,5,2,10.
Miltonus *Salmaſio ſolœciſmos & barbariſmos objicit, ipſe ſæpe σόλοικος & barbarus.* I,2,24,81. *ſcripſit poëmata Anglica ſine rythmis.* ibid. §.82. I,7,3,17.
Mineralia *quænam ſint & cur ita dicantur, exponitur.* II,2*,37,1.
Mineralium *Excerpta ſ. collectanea.* I,3,13,43.ſeqq.
Hiſtoriam multi, quos inter Germani commendantur, deſcripſerunt. II,2*,29,3.ſeq.
Gradus ſunt diverſi. ibid. §2.
Matrix eſt terra. II,2*,30,1.
Miſtio difficulter inveſtigari poteſt. II,2*,29,1.
Prærogativa præ aliis corporibus adſtruitur. ibid. §2.
Scriptores à Webſtero in tres claſſes diſtributi, recenſentur. ibid. §.4.
de Mingkii *Imaginibus Logico-Mnemonicis ſeqvius judicatur.* II,5,1,6.
de Miniſtris *Principum Silhonius & Seckendorff ſcripſerunt.* III,2,1,17.
Minutii (*Felicis*) *Dialogum per errorem cum octavo Arnobii libro prodiiſſe animadvertit Franc. Balduinus.* I,4,14,9.
Minutius (*Felix*) *Dialogum de vanitate Idololatriæ & veritate Religionis Chriſtianæ ſcripſit.* ibid. *a variis illuſtratus & editus.* ibid.
Miracula *Apollonij Thyanæi recenſ.* II,1,2,5.
Miræi *liber de ſtatu univerſi Chriſtiani orbis laudatur.* III,4,1,13.
Mirandulanorum *Comitum Joh. Pici & Joh. Franc. Pici Opera commemorantur,* II,1,7,16.
Miſtio *mineralium & metallorum difficulter inveſtigari poteſt.* II,2*,29,1.
de Miſtione *Ariſtotelis maximæ ſunt tricæ, veterum autem doctrina ſanior,* II,2*,13,7.
Miſtionem *particularum non prohibet corporum impenetrabilitas.* II,2*,3,7. *ad eam requiruntur humidum & ſiccum.* II,2*,13,6.
Miſtionis *Chymicæ cum naturali collatio inſtituitur.* II,2*,13,7.
Scrutinium maxime eſt neceſſarium. II,2*,13,7.
Variæ ſpecies & diviſiones adducuntur. ibid. §.8.
Mithridates *Geſneri recenſetur.* I,4,3,9.
Mixtorum *elementa prima ſunt terra & aqua.* II,2*.13,1.
principia per analyſin illorum & experientia ſunt indaganda. II,2,19,6.
da Mixtorum *naturam indagandam utilis atomorum doctrina.* II,2,19,5.
quidnam præterea requiratur. ibid.
Mizaldus *Aëromantiam ſcripſit.* II,2*,19,9. II,2*,18,7.
it. lib. de ſecretis hortorum. II,2*,42,1.
it. Secret de la Lune & Planetologiam II,2*,12,9.
Mnemonica *ars Oratori Eccleſiaſtico & Civili vehementer prodeſt.* I,2,6,69. *optima eſt, cum in rem præſentem veniunt diſcipuli.* I,2,4,39. vid. Memoria *In diſciplinis philoſophicis, in quibus ex connexis principiis*

piis omnia deducuntur, ſupervacanea eſt. I, 2, 6, 47. ſqq. *ſecus in iis quæ in hiſtoria & facto conſiſtunt.* I,2,6,50, & 96.
qua in re conſiſtat. I,2,6,44.ſeqq.
Mnemonica *artificia in linguis utiliter adhibentur.* I,2,6,62.ſeqq.
ſubſidia in Theologica, Juridica, Medica Facultate qui tradiderint. I,2,6,51.ſeqq.
de Mnemonica *arte quinam aliqua commentati ſint.* I,2,6,24.ſeqq.
Mnemonicæ *artis eventus plerumq; fallax eſt.* I, 2,6,92. ſq.
inventor Simonides. I,7,2,12.
Mnemonicam *artem haud probant Jac. Lectius & Berneggerus.* I, 2,6,98.
Præceptis qui illuſtrarint. I,2,6,33.ſ. & 45.
Mocenici *liber de tranſitu hominis ad Deum laudatur.* III,5,1,3.
Modii (*Fr.*) *Pandectæ triumphales* I,5,2,15.
Moleſtus *alteri nec verbis nec factis eſto.* I,1,15,31.ſeqq.
Molina (*Ludov.*) *de juſtitia & jure commentatus eſt.* II,1,14,58.
Molinæi (*Car.*) *Conſvetudines Pariſienſes.* III,6,7,15.
(*Ludov*) *Nova detectio myſterii iniquitatis.* III,5,1,26.
(*Pet.*) *lib. de pace animæ & reliqua ejus Scripta Aſcetica laudantur.* I,6,4,17.
tr. de novitate Papiſmi. III,5,1,25.
Molinetti *Hiſtoria de fatis literarum Romanarum.* I,4,1,16.I,4,2,6.
Monconyſii *itineraria recenſentur.* II,2,2,7, II,4,1,13.
Monkii *Ducis hiſtoria laudatur.* II,2,1,9.
Monlorii (*Joh. Bapt.*) *ſcripta enumerantur.* II,1,14,66.
Monoſinii *Flores Italicæ linguæ laudantur.* I,1,21,97.
Monſtra *humana.* II,2*,2,5.
de Monſtris *in Phyſica ſpeciali agendum.* II,2*,2,3.
Scriptores recenſentur. II,2*,2,4.
Monſtrorum *cauſæ.* II,2*,2,3.
Doctrinæ magna utilitas. ibid.
de præſagiis judicium & commentatores adducuntur. II,2*,2,4.
Montalbani *famæ poſthumæ.* I,7,1,8.
Montani *Diſſertt. laudat Mareſius, contemnit Malebranche.* I,1,22,17.
Montanus (*Pet.*) *accurato libro belgico de arte pronunciationis ſcripſit* I, 2, 3, 31. *recenſetur & laudatur*, I,4, 1, 5.
Montecatini (*Ant.*) *Comm. in Ariſtotelem recenſentur.* II,1,11,10.
Montes *ignivomi.* II, 2*,26, 1.
de Montium *incendiis ſcripſerunt Higius aliiqve.* II, 2*, 26, 1.
Monzambani *Exercitationes.* III,6,9,5.
Morailluillier (*Lud. de*) *Examen Philoſophiæ Platonicæ ſcripſit.* II, 1, 7,2.
Moralia *argumenta qvinam ſcripſerint.* III,1,1,11.
Excerpta. I,3,13,14. ſeqq.
in Moralibus *& civilibus, licet ab hominum arbitrio dependeant, divinus tamen ordo agnoſcendus eſt.* I,1,12,29.ſeqq.
Moralis *Philoſophia.* vid. Philoſophia.
Moralium *Scriptorum lectio commendatur.* III,1,1,11.
Inter hos Ariſtoteles primatum tenet III, 1,1,2.
Morbecæ (*Guil. de*) *liber de arte Geomantica ineditus.* II, 3,1,13.
Morborum *Curationes.* vid. Curatio.
Morbos *ridiculè dividit Fluddius.* II,2,15,5.

Morellius *Operum Libanii aſſiduus fuit translator.* I,6,2,19.
Morem *ita geras, ut homo eſt.* I,1,15,33.ſq.
Mores *hominum.* vid. Characteres.
Moretus (*Theod.*) *cauſam fluxus & refluxus maris lunæ vim magneticam facit.* II,2*,20,30.
Mori (*Alexandri*) *Oratio panegyrica ſuper Venetorum de Turcis victoria.* I,6,3,6.
Poëmata laudantur. I,7,3,8.
(*Henr.*) *Antidotum adverſus atheiſmum.* III,5,1,9.
Cabala literalis, phyſica & moralis. II,2,3,7. III,5,1,16.
Enchiridon Ethicum. III,1,1,3.
Metaphyſicæ, de quo judicium fertur. II,5,1,8.
Materia prima ſpiritualis ex atomis conflata, exploditur. II,2,12,9.
Morini *Aſtronomiæ Gallicæ brevis recenſus exhibetur.* II,2*,12,9.
Morinus *Aſtrologiam contra Gaſſendum defendit.* II,3,1,10.
Moriſani (*Bernh.*) *Apotelesma in Ariſtotelis Logicam, Ethicam & Phyſicam recenſetur.* II,1,14,32.
Moriſotti (*Claudii*) *carmina & epiſtolæ trita & lutulenta.* I,1,24,15.
Orbis maritimus jejune ſatis eſt ſcriptus. ibid.
Mormii (*Pet.*) *arcana majora ſunt motus perpetuus, ars tranſmutatoria, medicina univerſalis.* I,1,13,35.ſqq.
mathematica. I,1,13,45.ſqq.
minora recenſentur. I,1,13,44.
plurima detecta è Collegio Roſiano. I,1,13,35.ſqq.
Mornæi *liber de Veritate Religionis Chriſtianâ laudatur.* III,5,1,7.
de Morte *in undis ſcripſit Thomaſius.* II,2,8,4.
de Mortis *contemtu poëma Dan. Heinſii commendatur.* II,1,7,21.
Morum *Divinatio è ſignis externis Politico utiliſſima.* II,3,1,3. *Scriptores de ea.* ibid.
humanorum cognitio. vid. Characteriſmus.
Morus (*Henr.*) *in Enchiridio ſuo Metaphyſico Carteſio contrariatur.* II,2,17,7. *it. in epiſtola de philoſophia Carteſiana.* ibid. §. 9.
Errores Carteſii ad tria capita reduxit. II,1,15,7.
Magiæ dæmoniacæ exiſtentiam negantes refutat. II,3,1,15.
Moſen ad mentem Carteſii explicat. II,2,3,4. II,2,11,10. II,2*,47,6.
Philoſophiam Platonicam aliquot ſuis libris immiſcuit. II,2,11,11.
Præexiſtentiam animarum defendit integro libro de immortalitate animæ. II,1,7,19.
Vacuum in naturam ſpiritualem transformat. II,2,7,9.
Moſaicos *ante libros an alii libri extiterint.* I,1,6,23.ſqq.
Moſchi, *Bucolici Poëtæ, carmina à variis edita.* I,7,2,15.
Moſcovitarum *religio, Græca religione eſt corruptior.* III,5,1,23. *diſcenda ex itinerariis.* ibid.
Moſcoviticum *itinerarium,* III,5,1,23.
Moſis *convenientiam cum doctrina Platonis impugnavit Parkerus ſed in caſſum.* II,2,11,8.
Narrationes phyſicas Carteſianas applicarunt principiis Amerpol & alii. II,2,3,4.

Nomen Ericus ridicule deducit ἀπὸ τȣ͂ μόσχȣ. I,4,3,5.

de Motibus *particularum inteſtinis in ſolidis quieſcentibus agit Boylius.* II,2*,6,8.

de Motu *Borelli, Nulandi aliorumq; ſcripta.* II,2*,6,6.

Intricatiſſime philoſophatur Ariſtoteles; Carteſio a. & aſſeclæ diſtinctius. II,2*,6,2. *de quorum doctrina cenſura habetur.* II,2*,6,3.

Quinam ſcripſerint. II,1,15, 10. & 13.

Sententia Stoicorum. II,2,8,2.

Motus *perpetuus à Roſio inventus.* I,1,13,38.ſq.

Motus *qualitas non tantum externa, ſed etiam interna.* II,2*,7,1.

Subdiviſiones variæ. II,2*,6,4.

ex Motus *doctrina æternitatem mundi demonſtrare voluit Ariſtoteles, qui refutatur.* II,2*,11,3.

Phœnomena naturalia fere omnia deducunt recentiores. II,2*,6,1. *Ex illa non poſſunt explicari.* II,2*,6,7.

de Mucii *(Franciſci) diſſert. cenſura.* II,1,8,4.

Mulieres *eruditæ.* Vid. Fœminæ.

Mülleri (*Andr.*) *inventum Brandeburgicum* I,4,3,2.

Sinica clavis magno promiſſa ſtrepitu in fumum abiit. I,4,2,5. I,4,3,2.

Müllerus (*Sebald*) *de fraudibus piſtorum ſcripſit.* II,2,1,6.

Mundi *acceptio triplex notatur.* II,2*,11,2.

Æternitas à Philoſophis ethnicis & hæreticis quibusdam credita. ib. §. 3.

Conflagratio à Stoicis credita. II,2,8,1.

Diviſiones ſupervacaneæ. II,2*,11,9.

Infinitas rejicitur. II,2*,3,4.

de Mundi *anima doctrina certis regulis rejicitur & defenditur.* II,2,11,7.

Æternitate ſcripſit Taurellus. II,1,11,26.

Fabrica, doctrina parum extulta, & humano ingenio vix comprehenſibilis. II,2,1,24.

Interitu mens Stoicorum. II,2,8,3. II,2*,5,2.

Materiæ & Dei coæternitate variæ variarum ſententiæ una cum judicio de ſingulis. II,2*,11,4.

Origine & conformatione Scriptores commendantur. II,2*,11,7.

Sphæra librum edidit Petrus de Aliaco. II,1,13,7.

de Mundo *ſcripſit Taurellus.* II,1,11,26. *ſententia Stoicorum proponitur.* II,2, 8, 2. *in Phyſica ſpeciali agendum.* II,2*,11,1.

Mundorum *pluralitas & infinitas ab Epicuro propugnata futilibus argumentis impugnatur ab Ariſtotele.* II,2*,11,5.

Et ſolium multitudinis aſſertores recenſentur. II,2,15,1. II,2*,3,4.

Mundos *quinq; ſtatuunt, Platonici* II,2,11,6.

Murciæ (*Franc.*) *curſus Philoſophicus recenſetur.* II,1,14,29.

Mureti *Comm. in leg. de origine juris.* III,6,4,4.

Impoſturæ literariæ. I,6,3,1. I,4,11,3.

Stylus elegantiſſimus. I,1,23,60.ſq.

Muretus *αὐτοδίδακτος in arte oratoria.* I,1,1,14.

Orator fuit exquiſitiſſimus. I,6,3,1.

Ut numeri ac periodorum ſingularis artifex celebratur. I,1,23,61. II,6,3,1.

de Muribus *ſcriſit Bartholinus.* II,2*,46,2.

Muſæa *Græcorum.* I,1,14,4.

vocantur hodie quibus naturæ rariora collecta cuſtodiuntur I,1,6,11.

Muſæi (*Joh.*) *Loci Theologici MSti.* III,5,1,17.
(*Pet.*) *Theologia Naturalis MSta.* III,5,1,6.
de Muſæis *naturalibus opus affectum Majoris commemoratur.* II,2,1,12.
Muſæo *Alexandrino recepti multo honore afficiebantur.* I,1,14,7. *& hi dicebantur Alexandrini, etiam ſi alia gente oriundi.* ibid. §. 8.
Muſæorum *naturalium Collectores ſæpe peccant.* II,2,1,11.
Hiſtoriæ maxima eſt utilitas. II,2,1,11.
Hiſtoriam univerſalem conſcribendi conſilium. II,2,1,12.
Muſæum *Alexandrinum floruit jam tempore Philadelphi.* I,1,14,6. ſqq.
Scomma in illud apud Athenæum. I,1,14,8.
Græciæ dicebatur Athenæ. I,1,14,4.
Muſæus *& Orpheus quinam fuerint.* I,7,2,4. *In Anglicam linguam translatus.* ibid.
Muſcæ *oculi anatomen ſcripſit Hodierna.* II,2*,45,5.
de Muſculis *agit Steno.* II,2*,47,3.
Muſica θεῖον *quid continere oſtenditur.* I,1,12,14.
Muſica *Inſtrumenta.* Vid. Inſtrumenta.
Muſicæ *vis & efficacia.* II,1,2,6.
Muſſi (*Corn.*) *Elogium.* I,6,4,6.
Homiliæ lingua Italica ſcripta laudantur. ibid.
Muti *& ſurdi à natura arte quadam ad loquendum inſtitui poſſunt.* I,2,3,13. ſqq. *quæ ars à Paulo Boneto aliisq; deſcripta.* I,2,3,21. ſqq. II,2,11,14. *contra Ariſtotelem & Scaligerum defenditur.* I,2,3,34.
Experimenta traduntur. I,2,3,17. ſqq.
an ars iſta recens, inquiritur. I,2,3,16. ſeqq.
Mylii (*Abrah.*) *liber de communitate linguæ Belgicæ cum aliis linguis.* I,4,3,4.
Migratione populorum & origine animalium. ibid.
Mylæi (*Chriſtoph.*) *libb. de ſcribenda univerſitatis rerum hiſtoria.* I,1,2,4.
Methodus minus generalis eſt ac confuſa. ibid.
Myſticæ *Theologiæ cum arcaniori ſcientia naturali conſenſus à multis ſtatuitur.* I,1,11,43. ſq.
Myſtici *libri Chriſtianorum.* I,1,10,24. ſqq.
non temere omnes rejiciendi. I,1,10,2. ſq.
qui dicuntur. I,1,10,1.
ſunt vel theoſophici, prophetici vel magici. I,1,10,4.
variis judiciis ſubjacent. I,1,10,1. ſ.
Mythologia *gentilium mera arcana chymica continet.* I,1,11,17.
Mytholgiæ *Poëticæ Scriptores recenſentur.* I,7,1,17.

N.

de NÆvi *Syſtemate judicium fertur.* III,6,8,1.
Nancelii (*Joh.*) *Stylus in Declamationibus.* I,6,3,5.
de Natali *anniverſario gratulatio.* I,3,12,25.
Poëtica gratulatio. I,3,12,21.
prima gratulatio. I,3,12,24.
Natalis *Comitis Mythologia.* I,7,1,17.
de Natalitiis *& Die natali quinam ſcripſerint.* I,5,2,8.
Natatoriæ *artis Scriptores.* II,2*22,3. II,4,1,16.
Natura *tota præſentem Dei manum ſentit, contra Atheos.* I,1,12,16. *etiam in minimo inſecto.* I,1,12,17. ſqq.
Naturæ *& artis theatrum utiliter inſtitui poſſet.* I,2,4,40. *præſertim in academiis*

demiis & Principum impenſis. I,2,4,41. *quid contineat.* I,2,4,39.
in ſcrutinio quot modis peccetur. II,2,1,1.
principia varii varia conſtituerunt. II,2,10,4.
principiorum fabricatores &c. vid. Principiorum.
Naturalis Hiſtoria *à Bacone Verulamio in duas partes dividitur.* II,2,1,1. ſeqq. & 23.
ex inductiva & narrativa mixta commendatur. II,2,1,7.
quomodo ſit inſtituenda. II,2,1,1.ſqq.
Naturalis Hiſtoriæ *Scriptores multa falſa narrant atq; incerta, ideoq; tyronibus non legendi.* II,2,2,1.
Scriptores recenſentur. II,2,2,2.ſqq.
Naturaliſmus *& Atheiſmus à Bodino & aliis propugnatus.* I,1,8,9.ſqq.
Naturaliſtæ *præcipui eorumq; adverſarii recenſentur.* III,5,1,8.
Naturalium *in rerum cognitione credulitate potius, quam nimia incredulitate peccandum.* I,1,10,3.
perfecta notitia nunquam ſperanda. II,2,18,4.
Navalis *Hiſtoria.* vid. Hiſtoria.
Naudæi *Addition à l' Hiſtoire de Louis XI.* I,1,16,78.
apologia pro viris eruditis, magiæ ſuſpectis, commendatur. II,3,1,18.
bibliographia Politica laudatur. III,2,1,1.
conſiderations politiques ſur les coups d' Etat. III,2,1,15.
epiſtolæ recenſentur. I,1,24,52.
liber de bibliotheca inſtituenda Gallicè ſcriptus. I,1,2,7. & 12. *qui recenſetur.* I,1,17,5.
ſyntagma de ſtudio militari laudatur. I,2,8,48. II,3,1,12. *plures alii libri.* I,1,16,79.
Naudæus *Bibliothecarius Cardinalis Mazarini & poſtmodum Reginæ Chriſtinæ fuit.* I,1,16,78. I,1,24,52.
inter Scriptores Hiſtoriæ Literariæ meritò recenſendus. I,1,16,78.
Taliſmanicas imagines impugnavit. II,3,1,12.
Naugerus *in honorem Catulli quotannis ſolenne inſtituit.* I,4,11,13.
Martialem quotannis publice comburebat. I,4,13,11.
Navigandi *& volandi ars per aërem examinatur & rejicitur.* II,2*,4,4.
Navigium *Aëreum.* I,1,2,27.
plumbeum. II,2*,22,2.
ſubmaritimum à Pegelio excogitatum. I,1,2,27.
Nauſeæ *remedium arcanum.* II,2*,20,2.
Nautarum *præſagia tempeſtatum* II,2*,18,7.
Nazarii *(Franciſci) elogium.* I,1,16,39.
(Joh. Pauli) Commentarii & Controverſiæ in partem primam D. Thomæ. II,1,14,24.
Nazianzenus *Gregorius.* vid. Gregorius.
Neander *(Michaël) communis Germaniæ Præceptor.* I,1,18,11.
Pandectas variorum autorum & ſcriptorum promiſit, quod Opus non eſt editum. ibid.
Neandri *(Johannis) Tabacologia.* II,2*,42,4. II,2*,43,2.
(Michaëlis) Conſilium de informanda juventute. I,2,10,12.ſ.
Deſcriptio orbis terræ. I,4,4,4.
Erotemata Linguæ Hebrææ è Grammaticis commendantur. I,4,5,2.
Opera varia laudantur. I,1,21,77.ſq.

Opinio

Opinio de ortu Germanicæ Linguæ è Græca, aliiq; errores. I,4,4,4.
Syllоge rerum Phyſicarum. II,2,2,5.
Neapolitanorum *academiæ.* I,1,14,31.ſqq.
Nebula *deſcribitur.* II,2*,27,2.
Neldelii *Inſtitutio de uſu organi Ariſtotelici in diſciplinis omnibus.* II,1,11,28.
de Nephente *Homeri ſcripſit Laſena.* II,2*,43,3.
Nepos Cornelius *vulgò Æmilius Probus dicitur.* I,4,11,10.
Nepotis Cornel. *libri plurimi perierunt.* I,4,11,10.
variæ editiones, quas inter optima eſt Boſii. I,4,11,10.
Nepoti Cornelio *perperam olim adſcripta eſt Iſcani Hiſtoria Belli Trojani.* I,4,11,10.
Nepperi *computandi modus per bacillos improbatur.* II,4,1,5.
Neri (*Antonii*) *de arte Vitriaria liber.* II,2*,34,2.
Neühuſii *Orationes cur legendæ.* I,6,3,5.
Poëmata. I,7,3,17.
Nicandri *elogia & ſcripta, Theriaca ſc. & Alexipharmaca, horumq; editiones variæ.* I,7,2,19.
cum Nicandro *Colophonio male confunditur Nicander, Mathematicus.* I,7,2,20.
Nicomachi *Arithmetica ex ſenſu Pythagoræorum.* II,1,2,4.
Nienhofii *Itinerarium Chinenſe penè totum ex aliis autoribus eſt congeſtum.* I,1,24,123.
Nierenbergii *Hiſtoria naturalis.* II,2,2,5.
Scripta & Vita recenſentur. I,6,4,12.
de Nigroni (*Julii*) *Orationibus Judicium fertur.* I,6,3,2.
de Nili *fœcunditate commentum Rabbinorum recenſetur & illuſtratur.* II,2,10,1. II,2*,27,4.
Inundationis cauſa. II,2*,20,5.
Origine ſcripſerunt Wagenſeilius, Wendelinus, & alii. II,2*20,9.
Niphi (*Auguſtini*) *Comm. in Ariſtotelem recenſentur.* II,1,11,3.
Nirmuthani (*Chriſtiani*) *Dictionarium Harmonicum.* I,4,3,8.
Nitri *duæ ſunt ſpecies.* II,2*,38,2.
uſu vitam poſſe propagari ſtatuit Baconus. II,2*,38,3.
de Nitro *ſcripſerunt Clarckius & Mayovius.* II,2*,38,1.ſq.
ex Nitro *conficitur pulvis pyrius.* II,2*,38,3.
Nitrum *habet vim terram fœcundandi.* II,2*,38,1.
Juxta Mayovium conſiſtit è ſale acido, maximè igneo, & Alcali. II,2*,38,2.
plantas, arbores, frugesq; fertiliores reddit. II,2*,41,1.
Nivis *albedinem negat Vogtius.* II,2*,15,3. II,2*,27,9.
figuram deſcripſerunt Bartholinus & Hookius. II,2*,27,9.
uſum medicum monſtravit Bartholinus. ibid.
Nix *agros fœcundat.* II,2*,27,9.
unde & quomodo formetur. ibid.
Nizolii *liber de veris principiis & verâ ratione Philoſophandi contra Pſeudo-Philoſophos.* II,1,13,13.
lis cum Majoragio. I,1,25,26. *de hac epiſtola reprehenſoria ad Majoragium hujusque libri duo reprehenſionum adverſus Nizolium.* I,1,25,26.ſeq. I,4,11,7. *illa à Sebaſtiano Corrado compoſita.* I,1,25,26. *illius occaſione multa adverſus ipſam veritatis ra-*

ctionem diſputavit Nizolius. I,2,7,16. II,1,13,13.
novaturiendi in Philoſophia libido, hoſtilisq; in Ariſtotelem animus notatur. II,1,13,13.
obſervationes in Ciceronem ſ. Theſaurus Ciceronianus. I,4,9,12.
Noachi *libros adhuc extare contendit Poſtellus.* I,1,6,18. & 23.
à Nuru, Sybillina Carmina deducit Poſtellus. I,1,10,18.
Noachus *in Italiam perveniſſe, & ſacros ritus inſtauraſſe traditur.* I,1,10,15.
Noctuæ *unde noctu videant.* II,2*,14,6.
Nomenclatorum *Scriptores recenſentur.* I,4,9,6.
Nomeſſei (*Nic.*) *Parnaſſus Poeticus.* I,7,1,19.
Nomina & *Verba ipſa divinum quid continent.* I,1,12,6.
ridicula quorundam Collegiorum. vid. Collegia.
de Nominibus *propriis Germanorum libellus Lutheri ſæpè recuſus.* vid. Lutherus.
Nominis *certi Scriptores à quibusdam collecti.* I,1,18,57.
Nominum *commutatio incongrua multum turbat.* I,1,9,26.
Nomothetica *à Politicis eſt neglecta.* III,2,1,16. *ejus Scriptores.* ibid.
Nonni *Dionyſiaca.* I,7,2,27.
Paraphraſis Evangelii Johannei, ejusq; editiones præcipuæ. ibid.
Noodtii *Probabilia laudantur.* III,6,8,4.
Nores (*Jaſonis de*) ſ. Noreſii.
elogium, I,7,1,9.
liber: Traitato in torno, à quei principii, cauſe & accreſcimenti, che la Comedia &c. I,7,1,9.
lites cum Jo. Bapt. Guarino. ibid.
Noſtradami *vaticinia de Galliæ & Ceterorum regnorum fatis.* I,1,10,32. ſ.
Vaticinia ſub forma tetraſtichorum ſunt edita, I,1,10,32. *integra tamen iſta tetraſticha non exſtat.* I,1,10,33.
Vaticinium de Calvinianiſmi extirpatione in Gallia proximis annis impletum, I,1,10,35.
Vaticinium de Incendio Londinenſi, & Caroli. I. Regis ſupplicio. I,1,10,32.
Noſtradamus *ab Anonymo quodam Gallo integro libello apologetico defenditur.* I,1,10,33.
Gallorum Propheta & Poëta. I,1,10,32.
ſpeculis aſtrologicis ad prædictiones uſus eſſe dicitur. I,1,10,34.
variis variorum judiciis expoſitus eſt. I,1,10,33.
Notarii *Latinis quinam fuerint.* I,4,2,3.
Notatoria *ars apud Romanos in uſu fuit.* I,2,6,82. I,4,2,3.
apud Sinenſes viget. I,2,6,81.
quid ſit. ibid.
Notariæ ſ. Notatoriæ *artis inventores.* I,4,2,3.
Scriptores. ibid.
Notæ *M. Tullii Tyronis à Grutero ſunt editæ.* I,4,2,4.
Mathematicæ, Aſtronomicæ, Chymicæ, &c. ibid.
ſibi ſunt conſtituendæ. ibid.
Notis *Tullij & Cypriani exaratum Pſalterium Argentorati ſervatur.* I,4,2,4.
Notitia *ſui ipſius.* vid. Ingenium.
Nova *ſeculi noſtri inventa.* vid. Inventa.
Novarini (*Aloyſii*) *Scripta elegantia.* I,1,21,95. I,6,4,12.
Novatores *Ethici.* III,1,1,4.
Itali in arte Rhetorica. I,6,1,18.
in Logica ſunt Carteſiani. II,5,1,3.

in Philoſophia. II,1,15,2.ſqq.
Politici. III,2,1,4.
de Novatoribus *Philoſophicis judicium generale.* II,1,12,7. II,1,15,1.
Novellæ *authenticæ perperam Irnerio tribuuntur.* III, 6,4, 8. *earum Verſiones.* III,6,4,10.
Græcè ſcriptæ, ab Haleandro editæ. III,6,4,8.
Novellarum *interpretes recenſentur.* III,6,7,12.
ad Lectionem lingua Græca neceſſaria. ibid.
de Novo *anno gratulationes poëticæ.* I,3,12,19. ſqq. &26.
Novus *orbis ex noſtri orbis partibus propagatus videtur.* I,1,5,25.
in Nubibus *ſpeculandis mirè ingenioſus & verboſus eſt Aquilinus Coppinus.* I,1,24,73,
Nubium *natura & phœnomena.* II,2*,27,1.
Nugas *meras in diſciplinis & ſtudiis quidam ſectantur.* I,1,15,14.
Numenii *Scripta philoſophica.* II,1,7,8.
Numeri *ſeptenarii virtutes.* I,1,12, 20. ſq.
Numeris *multas occultas doctrinas complexus eſt Pythagoras.* I,2,7,49.
Numerorum doctrina *divina meritò vocanda.* I,1,12,19.
à Meurſio & Bungo illuſtrata. II,1,2,4.
à Pythagora inprimis culta. I,1.12,19.
Pythagorica, ad Platonicos propagata, γενικῶς exponitur. II, 2, 6, 5. II,2,18,4.
à Theodoro Oſio reſtaurata. I,2,7,50.
per Numeros Magiæ *exerceri ſolet.* II,3,1,14.
philoſophandi ratio Chinenſibus cum Pythagoreis communis. I,2,7,51. II,2,5,3. *ejus origo, & de eadem judicium.* II,2,5,4. *eam Ægyptiis debuit Pythagoras.* II,2,6,4.
Nummariæ *rei Scriptorum, inprimis Ezech. Spanhemii, encomium.* I,5,2,2.
Nummorum *Gazophylacia bibliothecis addi ſolita.* I,1,6,11.
uſus in Legibus explicandis. III,6,3,7.
de Mundinis *Romanorum ſcripſit Puteanus.* I,5,2,6.
Nunneſii *Collectio epithetorum è Cicerone.* I,6,1,23.
lib. de curriculo Philoſophiæ Peripateticæ, nec non Oratio de cauſis obſcuritatis Ariſtot. &c. II,1,11,29.
de Studio Philoſophico liber. II,1,8,1. II,2,12,1.
Nunneſius *omnium Hiſpanorum optimus fuit Rhetor.* I,6,1,23.
Nuptias *earumq; ritus quinam deſcripſerint.* I,5,2,8. *in illas carmina gratulatoria.* I,3,12,29.ſqq.
Nutu *& digitis loquendi ars.* I,4,1,7. vid. Digitus.
Nyland (*Franc. Wilhelmus Baro de*) *Phyſica elementa ſcripſit.* II,1,15, 10. & 12. II,2,17,7. II,2*,1,6.

O

OBrechti *Secreta Politica, & liber* von Anſtellungen guter Policey *&c. laudantur.* III,2,1,20.
Obſcœni *libri inter damnatos meritò referuntur.* I,1,8,28.
inter Obſcœnos *boni autores non ſtatim numerandi.* I,1,8,32.
Obſequii *comitas in converſatione & amicitia paranda multum efficit.* I,1,15,35.ſq.

Obſervationes *integrarum Societatum Phyſicarum hodie extant.* II,2,2,9.
ex Obſervationibus *Locos Communes conficiendi conſilium.* III,2,1,12.
Obſervationum *Politicarum in antiquos autores, Scriptores.* III,2,1,12.
Scriptores. II,2,2,8.
Obſoletarum *Vocum Collectores.* I,4,9,5.
de Obſtagii *Jure ſcripta.* III,6,11,4.
Occami *aliquot libri nominantur.* II,1,13,3.
contentiones cum Scholaſticis de Pontifice Romano. II,1,13,12.
de Oceano *ſententia Stoicorum.* II,2,8,3.
Ocelli *Lucani lib. de natura univerſi, hujusque Editores & Commentatores.* II,1,2,3. II,2*,11,7.
Ochini *vitam & mores deſcripſit Gratianus.* I,1,8,4.
Oculis *humores reſtituendi artificium jactavit Burrhus.* II,2*,8,4.
de Oculis *Scriptores recenſentur.* II,2*,47,3.
Oculos *reſtituendi artificium antiquum eſt, & vulgare.* II,2*,46,5.
Oculus Tauri (*nubecula*) *in inſula S. Helenæ tempeſtatis prodromus.* II,2,10,1.
Odarum *Germanicarum rhythmicarum in Latina Lingua imitatio à quo tentata & inventa.* I,7,3,13.
ad Odarum *Pindaricarum imitationem quinam ſcripſerint.* I,7,3,14.
Odore *cur plus valeant bruta quàm homines.* II,2*,48,4.
quidam terras diſtinguere potuerunt II,2*,21,8.
Odoris & Odoratus *doctrina neglecta.* II,2*,48,4.
natura exponitur. ibid.
Scriptores. ibid.
Oeconomiæ *imperantium & privatorum differentia.* III,3,1,2.
Scriptores antiqui & recentiores. ib.
Oeconomiam *imperantium illuſtraverunt Seckendorfius & Obrechtus.* III,3,1,2.
Oeconomica *doctrina negligenter tractatur, ejusq; arcana celantur,* III,3,1,1.
quomodo inſtituenda III,3,1,2.
Prudentia Regis Galliæ. III,3,1,4.
Oeconomo *Matheſeos & Phyſices ſtudium commendatur.* III,3,1,5.
Oeconomorum *fraudes & adulterationes ſunt notandæ.* III,3,1,4.
de Officiis *doctrina hactenus imperfecta, diligentius excolenda,* III,1,1,11.
Scriptores. vid. Cicero.
Specialibus quinam ſcripſerint. III,1,1,8.
Offredi (*Apollinaris*) *familia & libri recenſentur.* II,1,11,5.
Oizelius *inſignis fuit plagiarius.* I,4,14,9.
ἀκυμαθείας ars à Cornelio Agrippa propoſita an detur. I,1,12,3.
de Oldenburgeri (*Phil. Andreæ*) *Itinerario Germanico judicium fertur.* III,2,1,11.
Oldendorpius *Actionum formulas deſcripſit* III,6,11,2.
Olympii *Nemiſiani Cynegetica.* I,4,14,6.
Olympiodori *Comm. in Phædonem Platonis de immortalitate animæ, & Comm. in Gorgiam Platonis.* II,1,7,10.
Olympiodorus, *qui in Zoſimi Scripta Chymica commentatus eſt, quis fuerit, & quo tempore vixerit.* I,1,11,46.ſ.
Omphalii (*Jacobi*) *lib. de Elocutionis imitatione ac apparatu.* I,6,1,21.
Onirocritici *Scriptores.* vid. Somnia.
de Opificiis *omnibus tractatum moliebatur Theveno-*

Thevenotius. I,1,1,7.
de Opio *quinam ſcripſerint.* II,2*,42,2.
Opinionum *variarum turbis immerſi nunquam ad rerum fundum penetrare poſſumus.* I,1,12,1.
Oppiani *Elogium.* I,7,2,24.
Halievtica, Cynegetica & Ixevtica. ibid.
Ixevtica an interierint. ibid.
Scriptorum interpretes & editiones. ib.
ὀψιμαθεῖς *ingeniis præcocibus haud rarò præpollent.* I,2,8,58.
Opticæ *mirabilis & propemodum divina vis eſt.* I,1,12,23.
Optici *Scriptores potiores, tum generales, tum ſpeciales.* II,4,1,9.
Orationes *Lyſiæ, Iſæi, Andocidis & Antiphontis junctim & ſeparatim editæ.* I,6,2,5.
ex obſoletis vocibꝰ concinnatæ I,4,9,5.
Orationis *copia & amplificatio in quo conſiſtat.* I,3,7,2.ſqq.
copioſæ excerpta, oratoria præcipue dicta. I,3,7,1.ſeqq.
ligatæ & ſolutæ diſcrimen. I,2,16,1.
ornatæ excerpta. I,3,6,1.ſqq.
ornatus & cultus in quo conſiſtat. I,3,6,2.ſqq.
Orator *extemporaneus Mich. Radau.* vid. Radau.
Oratores *antiqui, præcipuè Græci* I,6,2,3.ſ.
Galliæ potiores. I,6,4,28.ſq.
Græci deperditi à Voſſio celebrati. I,6,2,1.
Hiſpaniæ potiores. I,6,4,24.
Lutherani in Germania. I,6,4,23.
Optimi intellectu bono quoque valere poſſunt. I,2,1,37.
quomodo legendi. I,7,1,15.
recentiores recenſentur. I,6,3,1.ſq.
Reformati, I,6,4,17.ſqq.
Sacri. I,6,4,1.ſqq.
Oratoria *artifi ia in Sacris literis, inprimis in Paulinis epiſtolis reperiuntur.* I,6,4,1.
facultate inſignes omnibus ſtudiis ſunt aptiſſimi. I,2,1,34.ſqq.
non ex Sophiſtarum palæſtris naſcitur, ſed divinum quid habet I,1,12,9.
potiſſimum ab imaginatione pendet I,2,1,23.ſq.
praxis Lauxmin. I,6,1,18.
ſacra. I,3,13,34. *quomodo differat à Civili.* I,6,4,1.
Oratoriæ *Eccleſiaſticæ Scriptores recenſentur.* I,6,4,2.ſqq.
neceſſitas in concionibus. I,6,4,4.
Oratorum *Græcorum penuria unde?* I,6,2,13.
in cenſum non veniunt Herodotus & Thucydides. I,6,2,2.
ſacrorum cenſores. I,6,4,9.
hiſtoria Bailii, ibid.
varietas, ibid.
Orbellis (*Nicolai de*) *Compendium ſuper ſententias Scoti.* II,1,14,22.
Orbis *novus.* vid. Novus.
de Orbium *& globorum integrorum interitu quæſtio affirmativè deciditur.* II,2*,5,2.
Ordinatio *Cameralis & judicii Aulici.* III,6,9,2.
Ordinatorum *academia Romæ inſtituta.* I,1,14,22.
Origenes *Platonis ſectator fuit.* II,1,7,4.
Origenis *Commentarius ſuper Evang. Johannis MStus.* III,5,1,16.
Errores è Platoniſmo pullularunt. I,1,1,10.
Philoſophumena latitant inter MSta

volumina Holſtenii. II,1,2,2.
Originum *Antwerpianarum liber Becani.* I,4,3,4.
Gallicarum lib. Boxhornii. I,4,3,3.
Orphei *antiquiſſimæ ſapientiæ dogmata & ſcripta.* I,1,10,14.
de Philoſophia quid ſentiendum. II,2,7,3.
Philoſophiam & Theologiam Joh. Franc. Grandis integro tractatu conſcripſit. I,1,13,8.
Orpheus *& Muſæus quinam fuerint.* I,7,2,4.
ex Ægypto myſteria in Græciam intulit. I,1,13,6. I,1,10,14.
Orthographiæ *Scriptores,* I,4,9,1.
Oſiandri (*Jo. Ad.*) *Diſſ. de ſtella Magorum laudatur.* II,2*,24,3. *lib. contra Grotii lib. de Jure B. & P.* III,6,1,5.
Oſſa *emolliendi & in cibum convertendi artificium.* II,1,5,7.
Oſſolinskii *Orationes.* I,6,3,6.
Oſtanis *fragmentum Chymicum cujus autoris fuerit.* I,1,11,27. ſqq. *an à Chriſtiano quodam ſcriptum.* I,1,11,30.
Oſtenfeldi *Laurus Würtembergica,* I,6,3,6.
Oſtentatio *modeſta & decora haud reprehendenda.* I,1,15,24.
Oſtentationis *faſtuoſæ & ineptæ exempla in Jac. Clavero & Cagnolo* I,1,15,25.
Otioſorum *Academia Neapoli à Joh. Bapt. Manſo inſtituta.* I,1,14,31.
Ottfridi *Weiſſenburgenſis Evangeliorum liber rhythmo veteri deſcriptus, & à Flacio Illyrico mendoſe editus.* I,4,4,3. *ſoluta Pſalterii verſio aſſervatur in Bibliotheca Cæſarea.* ibid. *ob ſtudium ad Germanicam linguam excolendam laudatur.* ibid.
Ottius *Anabaptiſtarum annales publicavit.* III,5,1,34.
Otto (*Andr.*) *Anthropoſcopiam Compendiariam ſcripſit.* II,3,1,4.
(*Daniel.*) *de jure publico.* III,6,9,3.
Oudaan (*Joachimi*) *lib.* Roomſche Mogenheit, *breviter recenſetur.* I,5,2,2.
Ovidii *Cenſores moroſi.* I,4,11,16.
Commentatores & Editores. ibid.
Elogium. I,4,11,16.
Epiſtolæ Heroidum abſolutum ſunt omnis elegantiæ Romanæ Opp I,3,10,7.
Epiſtolæ poëticæ elegantia etiam cum Cicerone certant. I,2,14,26.
Imitatores. I,7,3,9.
Ovidius *à cultiſſimo ingenio in ornando carmine celebratur.* I,2,16,41.
phantaſiæ & ingenio ſæpè frena laxat, quæ Virgilius potius judicio moderatur. I,2,1,26. I,3,10,30. *quo ipſo tn. ſæpè placet.* I,3,10,30.
Oviedo (*Franc. de*) *Curſus Philoſophicus aliaq; ſcripta recenſentur.* II,1,14,46.
ex Ovis *omnia animalia, imo homines, generantur.* II,2*,45,3.
Oweni *epigrammata.* I,7,3,2. *de illis memorabilia.* ibid.
libb. de Natura, ortu, progreſſu & ſtudio veræ Theologiæ. III,5,1,4.
Oxonienſis *academia Scheldoniano theatro ornata eſt.* I,1,4,16.
bibliotheca dicitur alias Bodlejana. I,1,17,29. I,1,4,15. *deſcripta eſt ab Ant. Wood.* ibid. *magnis acceſſionibus aucta & locupletata eſt.* I,1,4,15. ſqq. I,1,17,30.
bibliothecæ Catalogum geminum dedit Thomas Jameſius. I,1,17,30.
Manuſcripti Codices numero pene æquare dicuntur impreſſos. I,1,17,32.

Societas

Societas experimentalis ſtudii. I,1,14,44.
Univerſitas in duas factiones diſtincta. II,1,13,12.
Univerſitas hiſtoria & antiquitates. vid. Wood.

P.

PAchymerius (*Georg.*) *fuit Epitomator Ariſtotelis.* II,1,9,9.
Pacii (*Julii*) *libb. in Ariſtotelem.* II,1,14,69.
Pactum *cum Dæmone.* vid. Magia.
Pædagogia *nobilium.* I,2,12,34.
– *regia quomodo inſtituenda.* vid. Principum.
Pædagogiæ *bonæ præcepta ex antiquis qui tradiderint.* I,2,2,11. *è recentioribus ſuperioris ſeculi.* I,2,2,12. & 18. I,2,10,12. ſqq. vid. Sturmius. it. Scholaſtica.
novæ methodus commendatur. I,2,9,21.
ad Pædagogiam *quoq; ſpectat, defectus informationis & corruptelas ſtudiorum evitare.* I,2,2,23. *de quibus Lud. Vives ſcripſit.* I,2,2,34.
Παιδεία *quæ ſit Ferrario.* I,2,7,104.
Pædotrophia *Sammarthani.* I,2,1,8.
de Pænula *quinam ſcripſerint.* I,5,2,9.
Pajot (*Caroli*) *Tyrocinium eloquentiæ improbatur.* I,6,1,27.
Palafoxii *lites cum Jeſuitis.* I,6,4,27.
de ſtudiis ſingularia. ibid.
Palamedes *indicem ſcripſit in Ariſtotelis libros.* II,1,11,31.
Palearius (*Aonius*) *Imitator ſtyli Ciceroniani feliciſſimus.* I,1,23,55. I,6,3,1.
non Ciceroniani ſolum, ſed etiam Lucretiani. II,1,5,2.
Orationem in L. Murænam, Ciceroni contrariam ſcripſit. I,6,3,1.
Paliſſy (*Bernh.*) *primam gemmarum metallorumq; ſubſtantiam liquidam eſſe ſtatuit.* II,2,10,3. II,2*,31,3.
Palladii *lib. de gentibus Indiæ & Brachmanibus ab Eduardo Biſſæo editus.* II,1,1,10.
Palmerii (*Jac.*) *exercitationes in Græcos Auctores.* I,5,1,9.
Græcia antiqua, liber poſthumus. ibid.
Pancirolli (*Guidonis*) *memorabilium libri duo.* I,1,21,51. *ſupplementum ad illos.* I,1,21,52.
theſauros variarum lectionum Legum. III,6,8,4.
Pandectæ *Florentinæ quando ſcriptæ.* III,6,4,6.
in Linguam Turcicam translatæ. ibid.
quid ſint. ibid.
in Pandectas *Commentatores recenſentur.* III,6,7,3.
Pandulphi *Diſputationes de fine mundi.* III,5,1,7.
Panegyrici *Carminis exempla.* I,3,12,53.
de Panegyricis *Eraſmi, Wouwerii utriusq; & Thilonis judicia.* I,6,3,6.
Panegyricorum *recentiorum collectio Hanovienſis.* I,6,3,6. *ſparſim editorum index.* ibid.
Panicarola *Concionator eloquentiſſimus fuit.* I,6,4,5.
Demetrii Phalerei librum edidit ſub tit. Il predicatore: overo parafraſe &c. ibid.
Panſæ (*Mutii*) *lib. de bibliotheca Vaticana.* I,1,17,18. *in quo pauca memoratu digna affert.* I,1,17,25.
Oſculum & conſenſus Ethnicæ & Chriſtianæ Philoſophiæ. III,5,1,4.
Πανσοφίαν *in Academiis qui hodie docent, indigni ſunt nomine τῆς πολυμαθείας,*

μαθήσεως, I,1,1,23. *& adſolidam doctrinam noxii.* I,2,11,20.
docentium noxia inſania meritò publicè coërcenda. I,1,1,24.
Pantographicum *inſtrumentum Pegelii & Scheineri.* I,1,2,27.
Pantotheca *Coronæi deſcribitur.* I,3,13,53.
Panvinius (*Onuphrius*) *de Triumphis ſeripſit.* I,5,2,14.
de Papia *ejusq; Vocabulario judicium fertur.* I,4,9,8.
Pappus *Alexandrinus, Mathematicus & Chymicus.* I,1,11,23.
Paracelſi *ſteganographicum arcanum, è ſanguine humano parandum, cujus ope amici ſejuncti animi ſenſa communicare poſſunt.* I,1,11,15.
Paracelſus vid. Theophraſtus.
Paraphraſes *Cabaliſticæ.* III,5,1,16.
Chaldaicæ. ibid.
Eraſmi ab Eduardo Leo impugnatæ ibid.
Sunt antiquiſſimæ. ibid.
Paratitlorum *Cujacii in Codicem elogium.* III,6,7,10.
Deſcriptio. III,6,7,4.
Scriptores. ibid.
Paræi (*Philippi*) *Calligraphia.* I,6,1,24.
Parænetici *Veteres Goldaſti.* I,4,4,3.
Parckeri *Cenſura Philoſophiæ Platonicæ.* II,2,11,8.
liber contra Atheiſmum. III,5,1,9.
librum de Politia Eccleſiaſtica continuavit Voetius. III,5,1,27.
tentamina Phyſico-Theologica. III,5,1,4.& 9.
Parei (*Dan.*) *Lexicon Elegantiarum Lucretianarum è Giſanii indice compilatum.* I,4,11,12. II,1,5,2.
Pareus (*Dan.*) *plagiarius & Criticorum ſimius.* I,4,13,3.
de Parhelii *Scriptores memorantur.* II,2*,25,3.
Pariſienſes *academiæ recenſentur.* I,1,14,41. ſq. *à Galleſio deſcribuntur.* I,1,14,42.
Parodiarum *Scriptores.* I,7,3,14.
Parthenii *Commentarius Horatianus aliaq; Scripta.* I,4,1,15.
de Imitatione Poëtica libri. I,7,1,15.
de Particularum *inteſtinis motibus in ſolidis quieſcentibus agit Boylius.* II,2*,6,8.
Particularum *Juris explanatores.* III,6,6,2.
de Particulis *quinam ſcripſerint.* I,4,10,11.
Paſchalii (*Valentini*) *Carmen facetum de re Vehicularia.* I,5,2,13.
Paſchaſii *Poëſis artificioſa.* I,7,3,7.
Paſquillorum *Tomi duo Romani.* II,2,1,10.
de Paſſeratii *Orationibus judicium fertur.* I,6,3,2.
Paſſeribus (*Nicol. de*) *lib. Antinomiarum vituperatur.* III,6,8,2.
Paſtorii *Calendæ Regiæ.* I,6,3,6.
Carmina. I,7,3,17.
Inſtitutiones Aulicæ. III,1,1,8.
Orationes ad Angliæ Regem, & de præcipuis hiſtoriæ autoribus. I,6,3,6.
Patavinæ *academiæ recenſentur.* I,1,14,27. I,1,9,26.
Paterculus *Hiſtoriam Romanam ſcripſit.* I,4,12,5.
quisnam fuerit. ibid.
Patini *elogia Gallica.* I,1,19,64.
epiſtolæ Gallicæ laudantur. I,1,24,96.
quibus perpetua in Chymicos & Pharmacopolas cavilla continentur. ib.
Patino *ſingulis vicibus aureus (Louis d' Or) orbiculo ſupponendus oblatus, quoties*

ties cibum cum magnatibus quibusdam capere vellet. I,1,15,23.
Patinus vir lepidiſſimus ſimul & doctiſſimus. I,1,5,18.
Patritii (Franc.) adverſarii. II,2,14,1.
diſcuſſiones Peripateticæ. II,1,1,12.
harum conſpectus compendiarius. II, I,8,3. laudantur. II,2,12,2. II,2,14,1.
eruditio & ſcripta varii generis plurima. II,2,14,1.
nova de univerſis phioſophia. II,1,1,12.
philoſophandi ratio eſt intricata & ἀμέθοδος. II,2,14,1.
principia phyſica. ibid.
Patritius (Franciſcus) in Phyſicis Ariſtoteli ſe oppoſuit. II,2,14,1.
mirus in omnibus fermè diſciplinis novator. I, 6,1,12. maxime in Philoſophia. II,1,1,22.
Phyſicus Hermetico-Platonicus fuit. II,2,4,6.
Patrologici Scriptores. III,4,1,17.
Patrum eloquentia. I,6,4,1.
ſcripta contra gentiles. III,5,1,7.
ſcripta multis in locis fraudulenter mutilata, aut corrupta. I,1,7,52.
id è MStis codicibus oſtendi poteſt. ibid.
Pauli (Andr.) Thematologia Novi Teſtamenti. I,4,9,6.
(Simonis) Catalogus Mapparum Geographicarum. II,4,1,2.
lib. de abuſu tabaci & Herbæ Thee. II,2*,42,4. II,2*,43,2.
quadripartitum Botanicum. III,7,1,5.
de Pauli Apoſtoli, Rheotorica agit Rittershuſius. I,6,4,4
Paulo (Euſtachii a S.) ſumma philoſophiæ quadripartitæ recenſetur. II,1,14,31.
Pauſaniæ Lexicon. I,4,7,8.
de Pecunia veteri Romanorum ſcripſit Gronovius. I,5,1,12.
Pecuniæ defectum auri malleatores afferre ſtatuit nonnemo. III,3,1,4.
Pedanterie Cavallerie quid ſit. I,1,9,13.
Gallis quid dicatur. I,1,15,25.
de Pedis admirandis ſcripſit Joh. de Arty. II,3,1,4.
Pegelius (Magnus) arcana ſua Principibus & Rebuspublicis fruſtra obtulit. I,1,20,13.
de arte mnemonica quædam propoſuit. I,2,6,37.
conſilium ſuppeditavit de Conclavi Medico, vario aere replendo. II,2*,22,2.
ſcripſit Theſaurum rerum ſelectarum, magnarum, dignarum, utilium &c. I,1,2,26. II,2,1,17.
Peireſcii epiſtolæ de rebus Phyſicis commendantur. II,2,2,6.
vita à Gaſſendo conſcripta. I,1,19,17. II,2,2,6.
Pelagius Chymicus quis fuerit. I,1,11,25. ſeq.
Pentatevcho an libri antiquiores extent. I,1,6,24.
Peraldi (Gvilh.) Virtutum vitiorumq; ſumma laudatur. I,6,4,12.
Peregrinando varia inventa obſervantur. I,1,20,18.
Peregrinans Viros doctos eorumq; Opera inquirat. I,1,21,2. ſqq. I,2,7,40.
Peregrinationes doctorum diligenter notandæ. I,1,18,4.
Peregrinationis fructus ex Colloquiis cum Viris doctis. I,1,15,54. I,1,19,4.
magnus eſt. I,2,7,38. ſq.

Pererii *Commentationes in Geneſin.* II,1,1,7.
Lib. de communibus rerum naturalium principiis & affectionibus. II,2*,1,9.

Perez (*Antonii de*) *Comm. ad Cod. Juſtinianeum.* III,6,7,9.
(*Didaci*) *lib. de ſacra concionandi ratione.* I,6,4,27.

Periodicæ *connexiones oratoriæ.* I,3,4,24. I,3,8,5. & 14. ſq.
poëma dedecent. I,3,8,17. I,3,10,2.
dilatationis exemplum. I,2,14,2.

ad Periodicam *connexionem pueri maturè aſſvefaciendi.* I,2,4,20. I,2,9,56. I,2,10,31. I,2,13,5.

de Periodis *Scriptores quidam recenſentur.* I,6,1,3.

Periodorum *diſtinctiones antiquiſſima exemplaria nullas habent.* I,1,7,13.
apud Veteres quæ fuerint. I,1,7,12.

Perionii (*Joach.*) *pro Ariſtot. in Pet. Ramum orationes duæ.* II,1,12,1.

Peritiæ *linguarum exoticarum in quovis ſtudiorum genere maxima utilitas.* I,4,4,1.
ſingularia & miraculoſa exempla recenſentur. I,4,4,2.

Perjuria *explorandi modus Indorum.* II,3,1,17.

Pernumiæ (*Jo. Pauli*) *Ariſtotelis philoſophia naturalis ordine definitivo tradita.* II,1,11,8.

Perotti (*Nicolai*) *Cornucopiæ laudantur.* I,4,9,9. *multos plagiarios habet.* ib.

Perpiniani (*Petri Joh.*) *Orationes.* I,6,3,2.

Perpinianum *magni fecit Janus Nicius Erythræus.* I,6,3,2.

Perronia *excerpta è quotidianis ſermonibus Card. Perronii congeſta.* I,1,16,60.

Perſarum *doctrina Phyſica non ſatis eſt cognita,* II,2,5,7.
Lexica potiora inedita, I,4,5,9.

Perſecutiones *Eccleſiæ deſcripſerunt Kortholtus & Maſculus.* III,4,1,18.

Perſicæ *linguæ cum Germanica affinitas à nonnullis demonſtrata.* I,4,5,9.

Perſii *Satyrica dictio horrida eſt & obſcura* I,4,12,13. *à Commentatoribus tamen egregiè illuſtrata.* ibid.

de Perſonis *& Larvis ſcripſit Mareſcottus,* I,5,2,9.

de Perſpectivâ *quinam ſcripſerint.* II,4,1,9.

Peruviani *in America Auſtrali ab Ægyptiis vicinoribus deſcendiſſe videntur.* I,1,5,25.

Peruvianorum *monumenta vetuſtiſſima ab imperitis Monachis Hiſpanicis miſerè diſſipata.* I,1,5,24.

Petavii *doctrina temporum impugnat Scaligerum.* III,4,1,5.
encomium. III,5,1,18.
libri dogmatum. III,5,1,18.
lites cum Salmaſio. I,4,14,4.
orationes elegantiſſimæ. I,6,3,2.
ſcripta alia. III,5,1,18.

Petavius *homo moleſtus, diſputax & mordax.* I,1,15,37.

Petiti (*Samuelis*) *Leges Atticæ.* III,6,2,4.
Obſervationes, variæ Lectiones, nec non Miſcellanea. I,5,1,11.

Petramellarii *elogia improbantur.* I,6,3,13.

Petrarcha *multum trahit ex rubigne ſuorum temporum.* I,1,23,27.

Petrefactis *de corporibus quid judicandum* II,2*,31,5.

Petri *Arlenſis de Scudalupis lib. de Sympathia ſeptem metallorum &c. ſingularia continet ſecreta.* I,1,11,11. *quorum aliquot recenſentur.* I,1,11,12.

Petro-

Petroniani *fragmenti Codex Dalmaticus an ſit ſuppoſititius.* I,4,12,10.
Petronii *vita & mors.* I,4,12,10.
Petronius *morti vicinus impuriſſimum Satyricum ſcripſit, ſæpius cum variis variorum notis excuſum.* I,4,12,10. *quod totum Albæ Regali inventum teſtatur Nodotius.* ibid.
Petterus (*Nicol.*) *Artem Luctatoriam tradidit.* II,4,1,16.
Petti (*Wilhelmi*) *nova hypotheſis motus elaſtici.* II,2*,6,6.
Pfanneri *libellus de præcipuis Principum Germaniæ familiis.* III,4,1,10.
Syſtema Theologiæ è Gentilium Philoſophorum ſcriptis adornatum. III,5,1,12.
Phalevcorum *Scriptores recenſentur.* I,7,3,11.
Phantaſia. vid. Imaginatio.
Phantaſiam *omnibus rebus adſcripſit Helmontius.* II,1,12,4.
Pharmacopæorum *lingua.* I,7,1,16.
Phædri (*Titi*) *fabulæ ſunt elegantiſſimæ Latinitatis.* I,4,12,4. *harum edit. & Comment. quos inter Marquardi Cudii Comm. promiſſus laudatur.* ibid.
Phænomenorum *naturalium ignorantia unde.* II,2,1,24. *demonſtrationes non poſſunt dari.* II,2,19,2.
Philadelphica *academia univerſalis.* vid. Samaritanorum.
Philalhtei (*Lucilii*) *Comm. in libb. Ariſtot. de Cœlo.* II,1,11,12.
Philavti *in alios maledici ſunt, exemplo Ciamponi Florentini.* I,1,15,21. & 22. *plerumque contentioſi.* I,1,15,13.
Philavtia *nobis inſita eſt.* I,2,1,5. *Poëtarum.* vid. Poëtarum. *quædam honeſta eſt. quæ in ſui fiducia conſiſtit.* I,1,15,24. & 12.
Philavtiæ *nimia inſelicitas.* I,1,15,12. *exemplis docetur.* ibid.
Philippi *à ſanctiſſimâ Trinitate ſumma Philoſophica ex mira Ariſtotelis & Thomæ doctrina recenſetur.* II,1,14,49.
Philo *Judæus ſi non Platonicus, tamen Platonizans.* II,1,7,11. *ejus opera junctim edita.* ibid.
Philologica *ſtudia in academiis hodiè malè negliguntur.* I,2,11,9. ſqq.
Philologicæ *eruditionis theſaurus eſt Salmaſiii opus in Solinum.* I,1,21,14.
Φιλονεικία *in academiis noxia, & prohibenda.* I,2,11,26. ſq.
Philoponus *unde nomen habeat.* II,1,9,5. *ejus Scripta in Ariſtot.* ibid.
Philoſophandi *methodus eclectica in Phyſicis commendatur.* II,2,19,1.
Philoſophia *Carteſii è Veterum Philoſophia fluxit.* I,1,2,19. *Contemplativa θεῖον quid ſapit, unde & θεωρητικὴ dicitur.* I,1,12,15. *malè à nauſeabundis recentioribus negligitur.* I,1,2,12. & 18. *moralis Barbarica ab Ad. Tribbechovio exhibita.* III,1,1,1. *eſt neceſſaria.* III,1,1,13. *eſt neglecta.* III,1,1,1. & 13. *Hiſtorica à quibusnam tradita.* III,1,1,1. *Poëtica à Zwingero collecta.* III,1,1,1. *naturalis Ægyptiorum.* II,2,4,1. *Chinenſium & Indorum.* II,2,5,1. ſqq. *Pythagorica.* II,2,6,1. ſqq. *Poëtarum.* vid. Poëtarum. *rationalis à Campanella edita recenſetur.* II,1,12,4.

S. Scri-

S. Scripturæ interpres, à Wolzogenio refutata. III,5,1,11.
ſecreta apud gentes moratiores ſuas ſibi res à profano vulgo ſeparatas habebat. I,1,13,2.
Philoſophiæ *Ægyptiacæ Scriptores.* II,1,1,12.
Barbaricæ hiſtoriam tradit Heürnius. II,1,1,9.
Chaldaicæ Scriptores. II,1,1,12.
Epicureæ hiſtoria. II,1,5,1.ſqq.
Indicæ Veteris & modernæ Scriptores. II,1,1,10,ſq.
Methodica tractatio Græcis debetur. II,2,7,2.
Moralis fragmenta apud Veteres tantum erant. III,1,1,1.
Moralis Scriptores. III,1,1,2.
Novatores Campanella. II,1,12,4.
Patricius. II,1,1,12. & alii. II,1,15, 1.ſeqq.
Peripateticæ Scriptores Iſagogici & Hiſtorici. II,1,8,1.ſqq.
Platonicæ. II,1,6,1.ſqq.
Platonicæ & Ariſtotelicæ collationes. II,1,7,2.
Primas origines Suecis tribuit Olaus Rudbeckius. II,1,1,13.
Pythagoricæ hiſtoria & Scriptores. II,1,2,1.ſqq.
Septentrionalium populorum hiſtoria. II,1,1,13.
Socraticæ hiſtoria. II,1,3,1.ſqq.
Stoicæ hiſtoria. II,1,4,1.ſqq.
Univerſalis hiſtoriam quinam ſcripſerint. II,1,1,1.ſqq.
Philoſophica *bibliotheca Lambecii.* I,1,2,8.
Philoſophorum *veterum & recentiorum conſenſus & diſſenſus, eorumq; conciliatio.* II,2,18,1,ſqq.
Philoſtratus *vitam Appollonii deſcripſit.* II,1,2,5.
Phocylidis *Carmen, non eſt veteris illius Phocylidis, ſed hominis vel Judæi, vel Chriſtiani.* I,7,2,14.
Phœnicum *doctrina phyſica haud ſatis eſt cognita.* II,2,5,7.
Phoſphori *artificiales.* II,2*,22,5.
Photii *Bibliotheca μυριόβιβλος.* I,1,16,13. *varia judicia ſubit.* I,1,16,14. *quâ occaſione ſcripta.* I,1,16,15.
Gloſſarium græcum, hactenus ineditum. I,1,16,17. I,4,7,9. *editio ejus avide expectatur.* I,4,7,9.
Nomocanon, I,1,16,16. III,6,7,13.
Simia, Jacobus Gaddius. I,1,16,18.
Photini *Apologiam ineditam græcâ linguâ exaratam, bibliotheca Gudiana habet.* III,5,1,33.
Photius *in recenſione Hiſtoriæ Zoſimi refellitur.* I,1,11,40.ſqq.
Phraſeologia *ex Scriptoribus aurei ſeculi ſtruenda.* I,3,6,2.
Phraſeologica *Excerpta.* vid. Excerpta.
Phraſes *ſimplices ab expreſſionibus quid differunt.* I,3,6,4. ſqq. *quas libri phraſeologici malè confundunt,* I,3,6,8.
Phraſin *Scripturæ cum Stylo Homeri quinam contulerint.* I,4,6,20.
Phraſium *& Epithetorum Poëticorum Collectores.* I,7,1,19.
Latinæ linguæ Collectores. I,4,9,20.
ſelectus inſtituendus. ibid.
Phrynichi *Lexicon eſt ineditum.* I,4,7,8.
Phyle *ſcripſit Verſus Jambicos de Animalium proprietate.*
Phyſica, Vid. Naturalis Hiſtoria.
Phyſica *Collegia.* II,2,1,15.
Excerpta quomodo inſtituenda. I,3,13,2.ſeq.
& Matheſis mutuas ſibi operas præſtant. I,3,13,11.

Moſaica

Moſaica, ejusq; Interpretes Veteres & recentiores. II,2,3,1.ſqq.
Principia. vid. Principia.
in Phyſica *de quibus non agendu.* II,2*,2,1,ſ.
Phyſicæ *Chriſtianæ Scriptores Narrationes Moſis Phyſicas Ariſtotelicis principiis applicarunt.* II,2,3,4.
Cognatio cum Matheſi. II,4,1,1.
Cognitio manca ſemper & imperfecta. II,2,19,6.
Hiſtoriæ naturalis, & Metaphyſicæ differentia. II,2,1,25.
Sparſæ ſubdiviſio Verulamiana. II,2,1,25.
Studium Oeconomo commendatur. III,3,1,5.
Phyſici *Epiſtoliographi, & qui Dialogos Phyſicos ſcripſerunt.* II,2,2,6. ſq.
Phyſiognomia *ex membrorum configuratione & proportione de ingenio hominis judicat.* II,3,1,4.
naturalis commendatur. II,2,6,6.
Phyſiognomici *Scriptores.* I,1,15,4. II,3,1,4.
Phyſiologica *Excerpta.* I,3,13,40. & 45.
Phyſiologicos *inter Autores Fabri & Bartholini commendantur.* III,7,1,4.
Piccarti (*Mich.*) *Orationes laudantur.* I,6,3,3.
plura ſcripta recenſentur & commendantur. II,1,11,30.
Piccolomini (*Alexandri*) *lib. della Inſtitutione di tutta la vita de l' Huomo nato nobile, &c.* I,2,8,45.
Picinelli (*Philippi*) *Mundus Symbolicus.* I,1,21,61.
Pictorii (*Georg.*) *lib. de Dæmonum ſublunarium ortus, poteſtate, miraculis, & quomodo pellendi.* II,1,7,14.
de Pictura *& Pictoribus quinam ſcripſerint.* I,5,2,14.
Picus *epiſtola quadam Scholaſticos Doctores defendit.* II,1,11,2.
libros Philoſophici & Cabaliſtici argumenti in lucem edidit. II,1,7,16.
notas ſibi conſtituit. I,4,2,4.
Richardum Suiſſet ob ineptas ſubtilitates exagitat. II,1,13,4.
Pignorii (*Laurentii*) *Miſcella Elogiorum, Allocutionum &c.* I,6,3,11.
Symbolæ epiſtolicæ laudantur. I,1,24,30.
Pila *Æolia ventorum generationem adumbrat.* II,2*,23,4.
de Pileo *quinam ſcripſerint.* I,5,2,9.
de Pilis *edidit librum Tardinus.* II,2*,47,5.
Pindari *Comparatio cum Horatio.* I,7,2,10.
Lexicon. ibid.
Verſiones, emendationes & editiones ib.
cum Pindaro *malè confunditur Pſeudo-Pindarus.* I,7,2,10.
Pinelli *humanitas ſumma commendatur.* I,1,15,41.
manuſcripta in bibliotheca Veneta peculiari conclavi repoſita. I,1,3,19.
methodus in commercio epiſtolico exercendo. I,1,15,58.
modus indagandi inclinationes hominum. I,1,15,51.
ſagacitas in libris conquirendis. I,1,4,5. ſeqq.
vita à Paulo Gualdo deſcripta. I,1,19,19. ſeq.
Pinellus *Patavii vivens an nulli academiæ in Italia nomen dederit.* I,1,9,26. I,1,14,37.
Piſcium *hiſtoriam quinam ſcripſerint.* II,2*,46,2.
Piſtorum *fraudes detexit Sebaldus Müller.* II,2,1,6.
Pitſeus (*Joh.*) *Compilator Joh. Balei dicitur.* I,1,18,42.

Placcii *Compendium hiſtoriæ literariæ univerſale.* I,1,20,24.
excerpta rhetorica. I,2,5,59.
lib. de arte excerpendi. I,3,1,17.ſq. I,3,2,20 ſqq. I,3,3,15.
lib. de fructu præcipuo doctrinæ Moralis. III,1,1,6.
lib. de Scriptoribus anonymis & pſeudonymis. I,1,16,70.
noſologia & medicina moralis. III,1,1,6.
ſcrinium literatum. I,3,13,53.
Placitorum *Philoſophorum utilitas extollitur.* II,2,1,8.
Plagia *quædam minutiora notantur.* I,1,9,22. I,2,5,10.
Plagiarii *Hiſpanorum & Anglorum an ſint Galli.* I,6,4,30.
Plagiariorum *librariorum quorundam impudentia.* I,1,9,17.
Plagiarium *impudentem Pitſæum nominat Burtonus.* I,1,18,42.
Πλαγιασμός. I,3,7,15. *quatenus convenientiam cum* Περιβολή. I,3,7,24.
Πλαγιασμῶν *exempla è Ciceronis Oratione pro M. Marcello.* I,3,7,25.
Plagii *incuſatur Ariſtoteles.* II,1,2,3. *à quo tamen abſolvitur.* II,1,8,3.
Förſterus à Rittershuſio. III,6,4,4.
Menagius. vid Menagius.
Plato. II,1,7,1. II,2,11,2.
Pontius. II,1,14,13.
Stephanus à Colomeſio. I,7,2,12.
Wouwerius. vid. Wouwerius.
ſine Plagii *ſuſpicione Locorum Communium Scripta adhiberi poſſunt.* I,1,21,10.
à Plagio *excuſatur certa in cauſa Berneggerus.* I 2,6,98.ſq.
de Plagio *literario librum ſcripſit Thomaſiu.* I,1,9,17.
Plagium *Acciajoli.* II,1,11,24.
Angeli Politiani. I,7,2,2.
Eorum, qui aliorum virorum doctorum ſcripta poſt huma ſuo nomine edunt. I,1,9,17.ſqq I,1,20,8.
qui è variis autoribus quædam furantur. I,1,9,20.
Gallutii. II,1,11,15.
Lambini. I,4,11,15.
Lipſii. I,5,1,7. II,2,14,1.
Scaligeri. I,1,9,23.
Scioppii inſigne. I,4,14,14.
Scioppii aliud notatur. I,4,5,2.
Villovani. I,7,3,3.
Planetæ *an moveantur.* II,2*,12,6.
an propriam lucem habeant. II,2*,12,7.
corpora ſunt compoſita, terreno ſimillima. II,2*,12,2.
plures ſunt quam ſeptem. II,2*,12,7.
Plantæ *an habeant ſenſum.* II,2*,44,2.
ope nitri fertiliores reddi poſſunt. II,2*,41,1.
quomodo creſcant. II,2*,40,2.
Plantarum *Anatome Marcelli Malpighii laudatur.* II,2*,40,3.
Aſiaticarum & Americanarum Scriptores. II,2*,40,4.ſq.
progerminationem & incrementum accelerandi methodus. II,2*,41,2.
propagationis varia ſunt genera. II,2*,41,4.
quarundam ſingularium Scriptores. II,2*,43,2.
reſuſcitatio ope roris imaginaria eſt, II,2*,27,5. *de hac ſcripſerunt Kircherus & Voigtius.* ibid.
ſignaturas quinam deſcripſerint. II,2*,40,6.

ſucci

ſucci nutritii ſingularis eſt circulatio. II,2*,40,3.
vires magicæ. II,2*,43,3.
vires medicæ. II,2*,43,1.
Planudis (*Maximi*) *anthologia Græcorum Epigrammatum recenſetur.* I,7,2,26.
Plato *Ariſtotele fuit modeſtior.* II,2,7,2.
ejusq; Sectatores Theologiam Naturalem excoluerunt. II,5,1,7. III,5,1,2.
multa à Judæis & Ægyptiis hauſit. ib.
multos Patrum primæ Eccleſiæ ſectatores habuit. II,1,7,1.
piè philoſophatus eſt, Atheisq; contrarius. ibid.
à Scepticiſmo imputato excuſatur. ib.
Socraticam doctrinam cum Barbaricis & Pythagoricis miſcuit. II,1,7,1. II,2,11,1.
Platoni *an imputanda ſit ſententia de duobus Diis.* II,2,11,7.
imputatur doctrina de præexiſtentia animarum. II,2,11,10.
Platonica *Philoſophia, cum Chriſtiana Religione commiſta, errores varios Theologicos invexit.* I,1,2,10.
Trinitas. vid. Trinitas.
Platonicæ *Philoſophiæ Collationes cum Ariſtotelica quinam ſcripſerint.* II,1,7,2. II,2,1,2.
conſpectus unde haberi poſſit. II,2,11,11.
convenientiam cum Moſe, ab Henr. More defenſam, impugnavit Parkerus. II,2,11,8.
differentia ab Ariſtotelica tantum verbalis. II,2,11,2.
illuſtratores veteres & novi. ibid.
miſtura ex quibus. II,2,11,2.
principia. ibid.
Platonici *Scriptores inediti & editi recenſentur.* II,1,7,10.
Platonicorum *doctrina de anima mundi.* II,2,11,7.
de Dæmonibus magiæ eſt affinis. II,1,7,12.
de numeris originem debet Pythagoricis. II,2,6,5.
& aliorum ſententiæ de coæternitate Dei & materiæ recenſentur & conferuntur. II,2*,11,4.
philoſophemata de rerum principiis & cauſis quinq; ac totidem mundis nimis ſunt ſubtilia. II,2,11,6.
Platonis *ἀμεθοδεία notatur.* II,2,11,8.
apologetæ quinam. II,2,11,2.
eloquentia commendatur. II,2,11,4.
operum Editiones, Commentatores & Interpretes. II,2,7,1. II,2,11,3.
philoſophia ſpeculationibus nimis indulget. II,2,11,11.
in philoſophiam Iſagogas ſcripſere Bernhardus & Alcionus. II,1,7,2.
phyſica parum ab Ariſtotelica differt. II,2,11,5.
plagium. vid. Plagii.
politica eſt ἀμέθοδος. III,2,1,2.
ſcripta ſuppoſititia recenſentur. II,1,7,1.
ſententia de Elementis. II,2,11,9.
de Platonis *dogmatibus ſpecialibus quinam egerint.* II,1,7,22.
& Ariſtotelis conciliatoribus fertur judicium. II,1,7,17.
Editores & Commentatores. I,4,11,5.
Plauti *fabulæ cur puerili ætati nondum conveniant.* I,2,9,59. I,4,11,5.
Plautina *latinitas haud temere uſurpanda.* I,3,4,17.

lectio judicium ſubactum requirit. ib.
Plautum *Terentio malè præfert Scioppius.* I,3,4,17. *item Lipſius.* I,4,11,5.
Plautus *male Ciceroni præfertur à Jeremia Höltzlin.* I,2,10,15.
Pleurius (*Stephanus*) *Acta Chriſti collecta è Centonibus Virgilianis conflavit.* I,7,3,14.
Plinii *Commentatores, Emendatores & Editores.* I,4,13,1.
epiſtolæ laudantur. I,1,23,20. ſq.
male tamen à nonnullis ipſis epiſtolis Ciceronianis anteponuntur. ibid.
hiſtoria naturalis. I,1,21,5. I,4,13,1.
commendatur & defenditur. II,2,2,2.
libri XX. de Bellis Germanicis an reperiantur in Bibliotheca Auguſtana. I,4,13,1.
locus Hiſt. Nat. l. 8. c. 6. de literarum ortu, explicatur. I,4,1,9.
locus l. 36. c. 5. de ſtatua Laocoontis & liberorum ejus à Dracone interfectorum, illuſtratur. I,1,25,22.
Plinii *Cæcilii Secundi Epiſtolæ & Panegyricus, horumq; editiones & Comment.* I,4,13,2.
Præceptor fuit Quintilianus. I,4,13,3.
de Plinii *Stylo judicium.* vid. Stylus.
Plotinus *plagiarius Numenii.* II,2,11,3.
Sectator Platonis. II,1,7,4.
Plumbi *tranſmutatio in ſtannum,* II,2*,36,1.
Plutarchi *liber* περὶ τοῦ τὰ ἄλογα λόγῳ χρῆσθαι. I,4,1,3.
Scripta philoſophica recenſentur. II,1,7,7.
Pluviæ *& imbres an per naturalia media induci poſſint.* I,1,13,20. ſqq
natura & differentia. II,2*,27,2.
prodigioſæ multa fabuloſa continent II,2*,27,2.
ranarum, frumenti, &c. ſunt fictitiæ, II,2*,27,2. ſq.
Pnevmaticæ *Scriptores.* II,4,1,15.
Poëmata *an rhythmis carere poſſint.* I,1,24,82.
quæq; ſingulares ſuas habent elegantias. I,2,16,3. I,2,10,8. & 35.
de Poëmatibus *minutioribus egregiis, ſeorſim editis, colligendis, conſilium.* I,7,3,18.
de Poëmatum *cantu & rhythmis ſcripſerunt Voſſius & Barboſa.* I,7,1,14.
Poëſeos *antiquitas, dignitas & utilitas.* I,7,1,1.
Dramaticæ Scriptores Angli, Galli ac Itali. I,7,1,9. ſq.
Germanicæ, Gallicæ, Hiſpanicæ & Italicæ Scriptores. I,7,1,20.
Vindiciæ. I,7,1,1.
Poëſis *Danorum priſca Wormii.* vid. Wormius.
potiſſimum ab Imaginatione pendet. I,2,1,23. ſq.
Poëtarum *furor quidam divinus eſt, &* ἐνθουσιασμὸς. I,1,12,12. I,1,22,39. I,7,1,14.
Furta ſ. plagia peculiari diſſertatione à Menagio oſtenſa. I,1,9,22. I,7,1,15. *de his judicia Longini & Auctoris.* I,7,1,15.
Græcorum inter Chriſtianos fragmenta à Morello junctim edita. I,7,2,27.
Græcorum veterum abolitio à Monachis ſuperſtitioſis facta. I,7,2,11. vid. Græcorum.
Hiſtoriæ Scriptores antiqui & recentiores recenſentur. I,7,2,1.
Illiteratorum, ut & extemporalium exempla.

exempla. I,1,12,13. I,1,22,39.
lectio ceteris autoribus cur præferenda. I,2,9,55.
Philavtia à Gaddio & Barthio notata, & à Menagio defenſa. I,7,1,21.
Philoſophorum fragmenta collegit atq; edidit Stephanus. I,7,2,25.
Scotorum, Italorum, Gallorum, & Germanorum deliciæ. I,7,3,8.
Septem illuſtrium poëmata. I,7,3,9.
de Poëtarum *Orphei, Homeri, &c. Philoſophia quid ſentiendum.* II,2,7,3.
Poëtæ *Comici.* I,7,2,8.
Comici recentiores. I,7,3,15.
Elegiaci veteres & recentiores. I,7,3,9. ſeqq.
Epici recentiores. I,7,3,8.
etiam Oratorum apparatu utuntur. I,3,10,31. ſeq.
Latini recentiores. I,7,3,1. ſeqq.
Lyrici. I,7,2,10. ſeqq.
phantaſmata ſua judicio moderari debent. I,2,1,25.
quomodo verſari debeant in lectione Oratorum. I,7,1,15.
Tragici potiores. I,7,2,5. ſeqq.
Poëtica *ars non tam præceptis, quam lectione Poëtarum & exercitio addiſcenda eſt.* I,2,16,4. ſeqq.
facultate inſignes omnibus ſtudiis ſunt aptiſſimi. I,2,1,34. ſeq.
gloria Galli præ ceteris nationibus excellunt. I,1,18,19.
phraſeologia. I,3,10,16.
phraſis, imò Grammatica & genius, peculiaris eſt à ſoluta. I,3,10,2. & 35.
translata. vid. Metaphora.
Poëticæ *Ariſtotelis Editores, Interpretes, & Commentatores, deq; his judicia Rapini & Dacerii ſibi contraria.* I,7,1,3.
artis Scriptores recenſentur. I,7,1,2. ſqq. I,4,8,14.
formulæ. I,3,10,17.
idolographiæ & proſopographiæ. I,3,10,19.
inventiones. vid. Inventiones.
paraphraſeos exempla. I,2,16,21. ſqq.
de Poëticis *Tropis ſcripſit Georgius Chœroboſcus.* I,7,1,18.
Poëticum *Lexicon.* vid. Lexicon.
Poëticus *ἐνθουσιασμὸς in Lotichio notatur.* I,1,19,41.
Poëtis *affectuum & morum ratio inprimis habenda.* I,3,10,29.
de Poëtis *Græcis Scriptores.* I,4,8,14.
quibusdam mediocribus Latinis judicia. I,7,3,17.
Poëtriarum *novem Carmina collegit & publicavit Urſinus.* I,7,2,25.
Poëtriæ *fœminæ.* I,1,14,40.
Polemica *Theologia.* vid. Theologia.
Polemo *vivus ſepultus.* I,6,2,15.
Polemonis *Laodicenſis morbus vitaq; exitus.* I,6,2,15.
Orationes, ibid.
Politiam *Judaicam quinam deſcripſerint.* III,6,2,1.
Politiani *Stylus & epiſtolæ à multis laudantur.* I,1,23,30. *à Manutio & aliis culpantur.* I,1,23,32. & 36. ſeq.
Politiano *plagii crimen objectum fuit.* I,4,9,9.
Politica *Biblica.* III,2,1,19.
excerpta quomodo adornanda. I,3,13,16. ſqq.
ſpecialiſſima. I,3,13,27. ſeqq.
quædam occurrunt in Virgilio, aliisque. III,2,1,21.

ſacra, inprimis Pontificum eſt tectior. III,2,1,18. vid. Pontificum.
Syſtemata ſunt imperfecta. III,2,1,2.
quædam tamen commendantur III,2,1 3.
Politicæ *Diſſertationes miſcellæ.* III,2,1,20.
doctrina juris Cultori eſt neceſſaria. III,6,1,1.
Scriptores. III,2,1,1. & 2. ſqq.
Politicarum *Obſervationum in Autores antiquos Scriptores.* III,2,1.12.
notitiarum excerpta I,1,13,22. ſqq.
Politici *ſcelerati autor rejicitur.* III,2,1,4.
de Politicis *novatoribus Ariſtotelicis, nec non de Pſeudo-Politicis cenſura.* III,2,1,4.
Politico *neceſſarii ſunt Hiſtorici, prudentia Civili conſpicui.* III,2,1,6.
Obſervatio rituum Academicorum eſt neceſſaria. III,1,1,9.
Pollio (*Trebellius*) *Hiſtoriæ Auguſtæ Scriptor.* I,4,14,7.
Pollucis (*Julii*) *Onomaſticon recenſetur.* I,4,7,4.
de Polonorum *Scriptoribus centuriam edidit Staravolſcius.* I,1,18,49.
Polus (*Antonius*) *Novator fuit in doctrinâ de anima, & ſententia Ariſtot. de Via Lactea defenſor ineptus.* II,1,14,48.
novum veritatis lumen in libb. Ariſtotelis de anima, aliosq; libros ſcripſit. ibid.
(*Matthæus*) *Commentator Bibliorum Criticus.* III,5,1,15.
Polyanthearum *Scriptores.* I,1,21,24. ſqq.
Polyglottia *Bibliandri, Baldi, Scaligeri, aliorumq;.* I,4,4,2.
Galli dormientis. ibid.
Liburni peſte laborantis. ibid.
Polygraphi *multi, tàm veteres quam recentiores enumerantur.* I,1,22,28. ſqq.
Phyſici recenſentur. II,2,2,10.
Polygraphia *Kircheri.* I,4,2,5.
Trithemii Commentario illuſtrata ab Auguſto Seleno. I,4,2,4.
Polygraphiam *inter & Bradigraphiam meata via incedendum eſt.* I,1,22,22.
Polygraphiæ *affectationem in Cardano reprehendit Scaliger.* I,1,22,29. *adverſus quem defenditur.* I,1,22,30.
Polygraphorum *vitia & defectus.* I,1,22, 35. ſq. I,1,16,20.
Polygraphus *fuit Balth. Bonifacius.* I,1,21, 34. *unus multorum ſeculorum labores in compendium trahere poteſt.* I,1,22,23. *exemplo Hippocratis, Ariſtotelis, Galeni, &c.* I,1,22,24.
Polyhiſtori *cognitio hiſtoriæ bibliothecariæ neceſſaria eſt.* I,1,6,12.
Πολυμαθεῖς *an* ἀκριβείας *defectu laborent.* I,1,1,10.
αὐτοδίδακτοι *plerumque opinioſi.* I,1,1,14.
potius id quod delectat, quam quod prodeſt, in diſciplinis quærunt. I,1,1,16.
Polymathia *adverſus calumninas quorundam defenditur.* I,1,1,17.
quidem ſectanda, una tamen ejus pars præ ceteris excolenda. I,1,1,11. ſeq. I,2,8,10.
tam latè non patet, quam hiſtoria literaria. I,1,2,1.
de Polymathia *librum ſcripſit Johannes Woowerius.* I,1,1,18.
ad Polymathiam *natura duce invitamur.* I, 1,1,8. *quod contra Huartum & Bonnæum aſſeritur.* I,1,1,10.

Polymathiæ *abuſus.* I,1,1,13,ſqq.
capax eſt ingenium humanum. I,1,1,2.&10.
gloria indigni ſunt τὸ ἐγκυκλοπαιδείας Scriptores. I,1,1,22. *qui in Academiis πανσοφίαν profitentur.* I,1,1,23.
hoſtis Melanchthon inſulſe fingitur à Creſollio. I,1,1,21.
ineptum quorundam ſtudium reprehenditur. I,1,15,9.
ſtudia ornanda & ſuſcipienda Rege Galliæ commendat Budæus. I,1,1,20.
ſtudioſus certum ſibi ſcopum præfigere debet. I,2,8,11.
ſtudium rebus gerendis haud eſt adverſum. I,1,1,2. *mediocribus ingeniis non congruum.* I,1,1,13.
ſtudium ſedulò tractandum. I,1,1,1.
Pomey (*Franc.*) *novus Rhetoricæ Candidatus, altero ſe candior.* I,6,1,18.
pantheon mythicum. I,7,1,17.
è Pomis *& piris potus confectus.* II,2*,42,3.
de Pomponatio *memorabile quoddam habet Poſtellus.* II,1,12,2.
Pomponatius *Atheiſta, acutiſſimus Diſputator.* I,1,8;18,II,1,11,4.
Doctor Atheiſmi. II,1,11,4.
Magiæ viam ſtruit in lib. de Incantatione. II,2*,48,7.
quæ ſcripſerit. II,1,11,4.
Pomponii Melæ *tres libri de Situ Orbis.* I,4,12,11. *de his præclare meruit Voſſius, à Gronovio tamen caſtigatus.* ibid.
Ponæ (*Franc.*) *Elogia XII. Cæſarum* I,6,3,11. *lib. de Epitaphiis ad morem antiquum efformandis.* ibid.
Pontanus (*Jacobus*) *Attica bellaria & Progymnaſmata ſcripſit.* I,1,21,35.ſ.
Inſtitutiones item Poëticas. I,7,1,7.
(*Jovianus*) *ob Elegias ſuas elegantes commendatur.* I,7,3,9.
Phalevcos ſcripſit de quibus judicium fertur. I,7,3,11.
Poëta & Philoſophus αὐτοδίδακτος. I,1,1,14.
(*Ludovicus*) *ſanctitatis ſingularis affectator.* I,6,4,27.
Pontificem *Imperatori ſubjacere debere docuit Occamus.* II,1,13,12.
Pontificii *in Hiſt. & Antiqq. Eccleſiaſt. præcellunt.* III,5,1,1.
Pontificiorum *Certamina inteſtina Janſeniana & Anti-Jeſuitica.* III,5,1,31.
doctrinam multi impugnarunt. III,5,1,25.
fraudes circa Patrum Opera III,5,1,28.
promachus eſt Bellarminus. III,5,1,24.
contra Pontificios *ex Antiquitate Eccleſiaſtica pugnandum.* III,5,1,30.
in Pontificios *Scripta Satyrica.* III,5,1,31.
de Pontificis *autoritate ſcripſit Capezudo.* II,1,14,25.
bullis. ibid.
primatu Scriptores. III,5,1,26.&27.
Pontificum *Conclavia.* III,2,1,20.
Hebræorum jura Seldenus deduxit. III,6,2,1.
Politica eſt tectior III,2,1,18. *cognoſcitur è Maimburgio aliisq;.* ibid.
Ponzius (*Johannes*) *Curriculum Philoſophicum ex doctrina Scoti concinnavit.* II,1,14,11.
plagii à Maſtrio incuſatur. II,1,14,13.
(*Petrus*) *artem mutos & ſurdos à naturâ ad loquelam inſtituendi inve-*

inveniſſe creditur. I,2,3,23. ſq.
Porcellanæ *Chinenſium è terrâ Cretaceâ conficiuntur.* II,2*,21,6.
Porphyrii *de abſtinentia.* II,2,6,1.
Commentarius in Categorias Ariſtotelis. II,1,9,10.
lib. de Vita Pythagoræ ab Hoſtenio editus. II,1,2,2.
Panegyricus. I,7,3,7.
Portæ *liber de Phytognomicis laudatur.* I',2*,40,6. II,3,1,14.
Portii (*Sim.*) *Lexicon Græco-Barbarum.* I,4,8,11.
Poſſelii (*Johannis*) *Syntaxis Græca & Calligraphia.* I,4,6,11.
Poſſevinus (*Anton.*) *duos libros ſcripſit: bibliothecam ſelectam, & apparatum ſacrum, qui recenſentur.* I,1,16,21. ſq.
in libro de Poëſi & Pictura Ethnica &c. Scaligerum hæreſeos accuſat. I,7,1,6.
Poſtelli (*Guil.*) *de Concordia orbis terrarum judicium fertur.* III,5,1,7.
Jactantia inſana notatur. II,1,12,2.
Poſtellus *Ariſtoteli infenſior fuit.* II,1,12,2.
αὐτοδίδακτος *in linguarum cognitione.* I,1,1,14. *quarum callentiſſimus fuit.* I,4,5,1. *magnam ſibi illarum notitiam paravit itineribus ſuis in Orientem.* ibid.
Galliæ ſuæ Imperium Orbis vaticinando promiſit. I,1,10,36.
Heterodoxus in multis, & potius Hæreticus fuit. I,1,8,12.
in libro de Etruriæ Originibus multa capita pro veritate Relig. Chriſt. inſerta habet. I,1,8,12.
inter Deiſtas & atheos refertur, ſed ſine cauſa. I,1,8,11.
Judicio non valuit. II,1,12,2.
de Praſchii *Carminibus Heroicis judicium.* I,7,3,8.
Prato Veteri (*Antonii. Mericutii de*) *Collectio juris Feudalis inedita.* III,6,7,15.
Praxeos *forenſis experientia quomodo parari poſſit.* III,6,11,4.
Praxis *Cameræ Imperialis à quibus deſcripta & illuſtrata.* III,6,11,3.
Holſato-Sleſvicenſis. III,6,11,14.
Juridica, in quonam conſiſtat. III,6,11,1. *unde diſcenda.* III,6,11,2.
Juris Saxonici & Lubecenſis eſt diverſa. III,6,11,4.
Præcocium *ingeniorum exempla.* vid. Ingenia.
è Prædicamentorum *fontibus omnis meditandi, differendi, amplificandi uſus hauriri poteſt.* I,2,5,3. *qui uſus non demum ab Emanuele Theſauro, in Indice Categorico, ſed ab ipſo Ariſtot. oſtenſus eſt.* ibid.
Prætorii *de Anthropodemo Plutonico judicium fertur.* II,2*,2,5.
Theatrum Chiromanticum. II,3,1,6.
Prætorum *Romanorum edicta omnia annua.* III,6,3,8.
Prieriæ (*Sylveſt.*) *defenſio doctrinæ D. Thomæ & malleus Scotiſtarum.* II,1,14,35.
in Principe *ante omnia judicium practicum excolendum.* I,2,12,5. ſeqq.
maxime doctrina & diſciplinarum cognitio requiritur. I,2,12,3.
Principem *arcanorum naturalium ſcientia maximè ornat.* I,2,12,26. ſq.
Principes *eruditi eruditos quoq; venerantur.* I,1,15,23.

novorum

novorum inventorum artifices inprimis præmiis excitare debent. I,1,20,15.
Principia *Ariſtotelica in Diſputationibus Scholaſticis retineri poſſunt.* II,2,19,4.
duo in lucem revocavit Teleſius. II,2,13,2.&4.
mechanica in in natura. II,2*,10,1.ſq.
mixtorum per analyſin illorum & experientiam ſunt indaganda. vid. Mixtorum.
natura varia à variis conſtituta. II,2,10,4. II,2,18,1.ſqq.
phyſica ex ſenſu formarunt Veteres, ex intellectu Ariſtoteles. II,2*,1,1. II,2,18,1.ſqq.
Principibus *primario incumbit cura erigendæ bibliothecæ publicæ.* vid. Bibliotheca.
τὸ θεῖον ineſſe, fata eorum varia oſtendunt. I,1,12,34.ſq.
Principii *ſpiritualis operativi neceſſitas inculcatur.* II,2,19,4.
de PrIncipiis *Chimicis judicium.* II,2*,13,2.
Scriptores quidam recenſentur. II,2*,1,9.
de Principio *actionum humanarum ſcripſit Rachelius.* III,1,1,10.
Principiorum *imperveſtigabilitatem Ariſtot. & Carteſius confeſſi ſunt.* II,2,13,6.
verorum inventionis difficultas penè inſuperabilis eſt. II,2,13,5.
de Principiorum *naturalium fabricatoribus, defectibus illorum ac vitiis, horumq; cauſis, cenſura generalis.* II,2,13,5.
Principum *cura pro viris doctis.* vid. Regum.
de inſtitutione quinam ſcripſerint. I,2,12,4. III,2,1,15.
quomodo illa inſtituenda. I,2,12,1. ſeqq.
Magnatumq; cura & induſtria artes & literæ creſcunt. I,1,2,17. I,1,14,1.
Officia. III,1,1,8.
Prioli *hiſtoria Gallica ab exceſſu Ludovici XIII. recenſetur.* I,1,11,16.
de Opere botanico promiſſo judicium ſequius fertur. III,7,1,5.
Priolus *judicia de Scriptoribus Græcis & Latinis promiſit, ipſe judicio exiguo præditus.* I,6,16,11.
Privatio *tertium Ariſtotelis principium, rejicitur.* II,2*,1,9.
Proæreſius *inſignis fuit Orator.* I,6,2,17.
Probatio *antehac inſtituebatur per ferrum candens, per prunas, per panem, vel caſeum conſecratum.* II,3,1,16.
Problemata *phyſica ſunt appendices Hiſtoriæ Naturalis.* II,2,1,8.
Problematum *Phyſicorum cognitio utilis eſt.* II,2,1,8.
Scriptores recenſentur. II,2,2,10.
Proceſſum *fori Romani Veteris deſcripſit Budæus.* III,6,3,3.
Proceſſus *Cameræ Imperialis à quibus deſcripta.* III,6,11,3.
experientia quomodo parari poſſit. III,6,11,4.
hodierni forma è Jure Canonico eſt derivata. III,6,7,14.
judiciarii Scriptores. III,6,11,2.
de Procli *ſcriptis editis ac ineditis prolixè diſſeritur.* II,1,7,5.
Procopii *Hiſtoria Juſtiniani Imp. arcana.* III,6,4,2.

de

de Prodigiis, *quæ Romæ & in Viciniâ acciderunt, ſcripſit libros duos Julius Obſequens.* I,4,14,6.
Prognoſtica *Noſtradami, Galli.* I,1,10,32.ſ.
Prolem *pulcram habendi rationem peculiari Carmine docuit Lætus.* II,2*,47,2.
ſeptimam maſculam ſtrumas curare poſſe tradunt. II,2*,8,6.
de Pronunciatione *Græcæ linguæ, hiſtoria & Scriptores.* I,4,6,18.
quinam ſcripſerint. II,2*,48,3.
Propemtici *Carminis exempla.* I,3,12,50.
Prophetici *libri Gentium & Rerumpublicarum.* I,1,10,29. ſqq.
Proſodiarum *Scriptores recenſentur.* I,7,1,16.
Proverbia. vid. Adagia.
Prudentii *amator eximius fuit Holſtenius.* I,4,14,17.
Editores & Commentatores. ibid.
Pruina *è rore concreto formatur.* II,2*,27,11.
Prytanea, *in omnibus ferè Græciæ urbibus fuere.* I,1,14,5.
Prytaneum *Athenienſe ſplendidiſſimum.* I,1,14,5.
in Pſalmos *Commentarius Lombardi.* II,1,14,1.
pœnitentiales Meditationes Petri de Alliaco. II,1,13,7.
Pſalterium *notis Tyronis & Cypriani Argentorati ſervatum, vidit Tritbemius.* I,4,2,4.
Pſelli (*Mich.*) *Dialogus de Dæmonibus & eorum operatione.* II,1,7,12.
Doctrina magiæ eſt affinis. ibid.
Jambi in Vitia & virtutes. I,7,2,27.
Libri multi in Ariſtot. extant. II,1,9,8.
Peritia in arte Chimica. I,1,11,51.
Pſeudo-Criticorum *nimium pruritum emendandi Autores, invectiva.* I,5,1,3.
Pſeudonymi *Autores.* I,1,9,1.ſqq.
à Joh. Donne, Anglo, lepido Catalogo recenſiti. I,1,9,14.ſq.
libri ridiculi à Thraſonibus literariis adhiberi ſoliti. I,1,9,12.ſqq.
non ſunt, qui cauſam legitimam celandi nominis habent. I,1,9,24.
Pſeudonymis *de Scriptoribus extat liber Val. Placcii.* I,1,16,70.
titulis libri haud rarò inſigniuntur, ut eò carius vendantur. I,1,11,52.I,1,9,11.
de Pſeudo-Politicis *modernis cenſura.* III,2,1,4.
Pſeudo-Politicorum *technæ ab Ariſtotele jam & Cardano obſervatæ.* III,2,1,4.
Pſychoſophicum *Collegium Beccheri.* I,1,14,46.
Ptolomæi *Geographiæ libb. octo Græco-Latini laudantur.* II,4,1,11.
Tr. de judicandi facultate & animi principatu ineditus. II,1,6,1.
Puerorum *inſtitutio privata cur felicior quandoq; ſit, quam publica.* I,2,10,1.ſq. *in ſcholis ſecurior eſt.* I,2,10,2.
de inſtitutione conſilium Böcleri. I,2,13,9.ſqq.
de Puerperio *quinam ſcripſerint.* I,5,2,8.
Puffendorffii (*Sam.*) *Commentarius de jure Naturæ & Gentium præſtat Elementis Juris prudentiæ.* III,6,1,6.
Tr. de Officiis eſt imperfectus. III,1,1,11. *Judicium de eo.* III,6,1,3.
de Pulice *Moſchettus ſcripſit.* II,2*,45,8.
de Pulmonibus *Scriptores recenſentur.* II,2*,47,3.

Pul-

Pulſuum *medicina.* II,1,2,4.
Pulveris *pyrii inventor Schwartzius dicitur, verè autem fuit Baconus.* II,2*,38,3.
Pulvis *pyrius è nitro, ſulphure & carbonibus conficitur.* II,2*,38,3.
Sympatheticus à Dygbæo defenditur, à Deuſingio a. rejicitur. II,2*,8,4. *de illo judicium confertur.* ibid.
Punctatio. vid Geomantia.
Puteani (*Erycii*) *auſpicia bibliothecæ Lovanienſis.* I,1,17,22.
Lineæ Doctrinæ Civilis rejiciuntur. III,2,1,3.
pompæ proſphoneticæ. I,1,24,33.
purpura Auſtriaca. I,6,3,6.
reliquiæ convivii priſci. I,5,2,11.
(*Petri*) *Collecta Gallica acta publica* 40000. *libris emta regio Archivo inſerta.* I,1,24,49.
Cura inſignis in colligendis actis publicis Gallicanis. I,1,19,27. I,1,24,49. ſqq. I,1,3,18.
Vita à Rigaltio ſcripta. I,1,19,26.
Puteanus (*Erycius*) *infelix ſtyli Lipſiani imitator.* I,6,3,4.
Pygmæi *integram gentem non conſtituunt.* II,2*,2,5.
Pyrius *pulvis tormentarius ſecretus.* I,1,11,12. vid Pulvis.
Pythagoras *diſcipulus fuit Zabrati.* I,1,10,9.
Pherecydis & Moſchi. II,2,6,4.
Druidum. I,1,10,21.
dogmata ſua variis gentibus, doctrinam autem numerorum Ægyptiis debuit. II,2,6,4.
fictitius aurea ſcripſit Carmina. I,7,2,13. II,1,2,8.
omnium Græciæ Philoſophorum parens fuit. II,2,7,1.
Pythagoræ *aureum femur, quinquennale ſilentium, myſteria ſingularia oſtendit.* I,1,13,29.
ſententia de μετεμψυχώσει, magiaeq; & artium divinandi peritia. II,2,6,6.
Vitam deſcripſerint Jamblichus & Malchus. I,1,13,29. II,1,2,2. II,2,6,1.
Pythagoreorum *Harmonica Univerſi proportio, & Chimærici orbium cæleſtium concentus impugnatur.* II,1,2,6.
Pythagorica *doctrina de Numeris, ad Platonicos propagata, γενικῶς exponitur.* II,2,6,5.
philoſophia, ejus principia naturalia, unde petenda. II,2,6,1. *mater eſt omnium reliquarum ſectarum.* II,2,6,2.
Pythagoricæ *doctrinæ MSta plurima extant in bibliotheca Holſtenii.* I,1,7,66. II,2,6,3.
philoſophiæ cognitio non ſolum utilis, ſed etiam neceſſaria. II,2,6,2. *hiſtoria & Scriptores.* II,1,2,1. ſqq. II,2,6,1. & 3. *finis & diviſio duplex.* II,2,6,7.

Q.

Qualitates *occultæ, vere tales, quænam ſint.* II,2*,8,11.
omnes ad ſenſus referri nequeunt. II,2*,8,2.
phyſicæ plurimæ imperveſtigabiles dantur. II,2*,8,1.
de Qualitatibus *occultis doctrina è Phyſicis eſt eliminanda.* II,2*,8,1.
Peripateticorum doctrina exploditur. II,2*,7,2.
Qualitatum *Diviſiones Peripateticæ.* II,2*,7,4. ſqq.
exempla magnam partem fabuloſa. II,2*,8,2.

Occultarum ineptæ diviſiones Kyperi rejiciuntur. II,2*,8,2.
Origo. II,2*,7,3.
de Quantitate *Syllabarum errores magnorum virorum notati.* I,7,1,16.
quinam ſcripſerint. I,7,1,16.
in Quantitate *corporum Matheſeos uſus maximus.* II,2*,3,2.
Quantitatis *corporum conſideratio accuratior ſumme neceſſaria.* II,2*,3,2. *Diviſio habetur.* II,2*,3,3. *Digbæi diviſio.* II,2*,3,6.
de Quarræo *memorabilis hiſtoria recenſetur.* I,1,19,9.
Quenſtedii (*Joh. And.*) *dialogus de patriis illuſtrium virorum &c. recenſetur.* I,1,18,17.
Quercetani (*And.*) *ſ. du Cheſne bibliotheca autorum hiſtoricorum & topographicorum Franciæ.* I,1,18,24.
Quies *quid ſit.* II,2*,6,8.
Quillet (*Claudius*) *poëma ſcripſit, cui titulus: Callipædia.* I,2,1,8. *quo liberos ſapientes gignendi artem docet, plus quam decet Abbatem, & ultra quam honeſtas patitur.* ibid.
Quintiliani *annales Henr. Dodwellus ſcripſit.* I,4,13,3.
elogium. I,4,13,3. I,6,1,9.
inſtitutiones oratoriæ in Conſtantienſi Concilio in ſalſamentarii officina repertæ, multoties poſtmodum editæ. I,4,13,3. I,6,1,9.
nomen declamationes multas, inprimis à Pithæo emendatas & evulgatas, mentiri docetur. I,4,13,3.
Quintus *Calaber paralipomena Homeri ſcripſit, quæ verterunt Vellaræus & Rhodomannus.* I,7,2,23.

R.

Rabbinica *Scripta.* I,1,6,29.
Rachelii (*Joach.*) *Panegyris Menippea ad rationes Apophoretorum Martialis inſtituta laudatur.* I,7,3,4.
(*Samuelis*) *Diſſert. de principio actionum humanarum.* III,1,1,10.
Introductio ad philoſophiam moralem. III,1,1,2.
Rada (*Joh. de*) *librum edidit ſub titulo: Controverſiæ Theologicæ inter Thomam & Scotum ſuper quatuor libris ſententiarum &c.* II,1,14,14.
Radau (*Mich.*) *Orator extemporaneus recenſetur.* I,6,1,18.
Radiorum *ſolarium ſubſtantialitas defenditur.* II,2*,14,3.
Raëy (*Joh. de*) *clavis philoſophiæ naturalis Ariſtotelicæ Carteſiana.* II,1,15,10.
Raguſianus *terræ motus & obſervationes Travagini ex illo.* II,2*,26,3.
Raimundi (*Lullii*) *ars.* Vid. Lullius.
Rami (*Petri*) *Bibliotheca in tumultu lanienæ Pariſienſis miſere diſſipata.* I,1,5,26.
liber de religione Chriſtiana. III,5,1,7.
de Rami *vita, ſcriptis, aſſeclis, adverſariis & hyperaſpiſtis plura habentur.* II,1,12,1.
Ramirez (*Laurentii*) *de Prado Commentarium in Martialem Sanctii eſſe credit Placcius.* I,4,13,11.
Pentecontarchus. I,1,21,48. *an ſit auctor ejus libri.* I,5,1,13.
Ramſey (*Wilhelmi*) *liber de Vermibus in corpore humano recenſetur, addita cenſura.* II,2*,45,7.
Ramus (*Pet.*) αὐτοδίδακτος *in philoſophiæ ſtudio.* I,1,1,14.

cenſura

cenſura acriori perſtringitur. II,2,12,7.
defenſor Platonis contra Ariſtotelem. II,1,7,17.
doctrinam de Sophismatibus è Logica eliminavit. II,5,1,5.
impugnator Ariſtotelis acerrimus. II,1,12,1.
judicium (Riclani) parum benignum expertus. II,2,12,7.
novator non ſolum magnus in Dialectica, ſed & omni philoſophiæ parte. I,2,7,17. II,1,12,1.
originem ſuorum philoſophematum in multis debet Agricolæ & Ludovico Vivi. I,2,7,20. II,1,12,1.
quæ bona habet, ex Ariſtot. transſcripſit. I,1,1,18.
Ranarum *pluviæ ſunt fictitiæ.* II,2*,27,3.
Rapicius (*Jovita*) *de numero oratorio libb. V. ſcripſit.* I,6,1,21.
Rapini *Comparaiſon d' Homere & de Virgile,* I,4,11,14.
comparatio Demoſthenis & Ciceronis. I,6,2,8.
judicium de Commentatoribus Poëticæ Ariſtotelis, cenſorem habet Franc. Vavaſſorem. I,7,1,3.
Reflexions ſur l' Eloquence. I,6,1,31.
Reflexions ſur l' Eloquence de la chaire. I,6,4,8.
Rapinus (*Renatus*) *de agri- & horticultura commentatus eſt.* II,2*,42,1.
optimus Poëta Epicus. I,7,3,8.
Rappolti (*Frid.*) *carmina laudantur.* I,7,3,8.
Raritas *quid ſit, docetur.* II,2*,7,5.
Ratione *bruta melius uti quam homines demonſtrare annititur Hier. Rorarius.* Vid. Rorarius. it. Bruta.
de Ratione *Status Scriptores,* III,2,1,15.
Ratray *de addita patefacto ad occultas ſympathiæ & antipathiæ cauſas inveniendas cenſura fertur.* II,2*,8,3.
Raviſii (*Joh.*) *Officina laudantur.* I,1,21,37. *à Conrado Lycoſthene aucta.* I,1,21,57.
Raymundus *Decretales congeſſit.* III,6,7,14.
Raynaudus (*Theoph.*) *Erotemata de bonis ac malis libris edidit.* I,1,16,28.
à Patino elogiis ornatur. I,1,16,30.ſ.
in Symbolum Apoſtolorum impiam cenſuram ſcripſit. I,1,16,29. *qua cenſura ipſe cenſuram Eccleſiaſticam incurrit.* I,1,16,28.
Razi *Hinui fuere ſecretorum & ſapientiæ propagatores.* I,1,10,15. *à Noacho in Italia conſtituti eſſe dicuntur.* ibid.
Reael (*Laur.*) *de vi Magnetis exiguum libellum ſcripſit.* II,2*,32,5.
Reformati *in Hiſtoria & Antiquitate præcellunt.* III,5,1,1. *ex illa contra Pontificios pugnant.* III,5,1,30.
de Reformatis *& Schiſmaticis miſcella quædam inter eos.* III,5,1,32.
de Refractationibus *Scriptores.* II,4,1,9.
Reges *& Principes eruditi eruditos amant.* I,1,15,23.
à Regibus *& Principibus plerumq; artium & literarum fortuna dependet.* Vid. *Artium.*
Regii *Henrici fundamenta Phyſices notantur.* II,1,15,9.
de Regimine *Eccleſiaſtico Scriptores.* III,5,1,27.
de Regionibus *Suburbicariis quinam ſcripſerint.* III,5,1,26.
Regularum *juris Commentatores, eorumq; vitia.* III,6,6,4.

Regum & *Principum cura eſſe debet, ut artes liberales earumq; cultores foveant.* I,1,14,1. *in bibliothecis erigendis.* Vid. Bibliotheca.
Liberalitas in doctos. I,1,14,7.
Reineſii (*Thomæ*) *cura in codice Altenburgenſi de Scriptoribus chimicis emendando.* I,1,11,19. ſqq. vid. Chimia.
Epiſtolæ recenſentur. I,1,23,65. I,5,1,9.
Hiſtorumena linguæ Punicæ. I,4,5,8
Lectiones variæ ab Andr. Rivino impugnatæ. I,5,1,9.
Stylus. I,1,23,66.
Reineſius (*Thom.*) *inſcriptiones collegit.* I,4,14,26.
Reiſeri *Diſſert. Epiſtolaris de origine, progreſſu & incremento Atheiſmi.* III,5,1,9.
Reipublicæ *omnium arcanorum ſtatus publicatio non expedit, nec conceditur.* III,2,1,7.
Relationes *aliorum in converſatione erudita quanti uſus ſint, exemplo Boylii oſtenditur.* II,2,1,7.
Legatorum de Rebuspubl. publicatæ. III,2,1,7.
de rebus naturalibus & medicis variarum gentium recenſentur, II,2,1,16.
Relationum *è Parnaſſo autor Trajanus Boccalinus eſſe non creditur.* I,1,16, 65. I,1,9,11.
Religio *Græcorum a quibus deſcripta.* III,5,1,23.
Moſcovitarum. III,5,1,23.
de Religionibus *ſectisque variis Scriptores.* III,5,1,20. *judicium de iis.* ibid.
Religionis *Græcæ conſenſum cum Pontificio falſo jactat Allatius.* III,5,1,23. *majorem deprehendes cum doctrina Proteſtantium.* ibid.
de Religionis *Chriſtianæ veritate quinam ſcripſerint.* III,5,1,7.
de Rennemanni *jurisprudentia Romano-Germanica judicium fertur.* III,6,5,5.
de Republica *Hebrææ Scriptores.* III,6,2,1.
de Republica *Scriptores dogmatici recenſentur.* III,2,1,5.
Rerum *cognitione pueri a prima ætate ſunt imbuendi.* I,2,4,16. ſqq. *qui autores ad id commode adhiberi poſſunt.* I,2,4,21. ſqq. *inprimis Comenii orbis ſenſualium pictus.* I,2,4,28.
duo principia ſtatuunt Stoici. II,2,8,2.
de Rerum *inventoribus tr. Joh. Matthæi Lunenſis.* I,4,1,10.
Rerumpublicarum *ἀνακυκλώσεις & fata divino conſilio arbitrioq; reguntur.* I,1,12,32. ſqq.
excidia, fata & periodos quinam deſcripſerint. III,2,1,17.
Scriptores dogmatici recenſentur. III,2,1,5.
ſpecialium Scriptores adducuntur. III,2,1,7.
utilitates quinam deſcripſerint. III,2,1,10.
Reuchlinus (*Joh.*) *Capnionem a fumo ſe vocavit, potius à luce phoſphorus dicendus.* I,1,19,36. *Vitam ejus varii inprimis Joh. Henr. Majus eleganter deſcripſit.* I,1,19,37.
Rhedi (*Franc.*) *Experimenta circa generationem inſectorum.* II,2*,45,5.
Sententia de pluvia ranarum ex libro

bro ejus de inſectis adducitur. II,2*,27,3.
Sententia de ſenſu plantarum. II,2*,44,2.
Rhenius (*Joh.*) *non male de re ſcholaſtica meritus.* I,2,10,38.
Rhetoret *anonymi,* I,6,1,31.
antiqui a Pithæo collecti. I,6,1,9.
Galli vernaculi recenſentur. I,6,1,31.
Germani vernaculi. I,6,1,32.
Græci ab Aldo & Leone Allatio junctim editi recenſentur. I,6,1,7.
recentiores. I,6,1,10.
Rhetorica *Grammaticæ & Critices cognitionem prærequirit.* I,6,1,1.
Trapezuntii laudatur. I,6,1,19.
Rhetorica *Excerpta Vincentii Placcii laudantur.* I,2,5,59. *dedit Bernhardus in Theſauro ſuo rhetorico.* I,3,13,9.
Rhetoricæ *Eccleſiaſticæ Scriptores recenſentur.* I,6,4,2. ſqq.
Rhetorici *Scriptores recenſentur.* I,6,1,2.ſ.
Rhodigini (*Lud. Cælii*) *liber lectionum antiquarum laudatur.* I,2,21,50.
Liticula cum Eraſmo Roterod. I,1,21,68.
Rhodiginus *fuit J. C. Scaligeri Præceptor.* I,2,21,50.
Rhodii (*Ambr.*) *Dialogus de tranſmigratione animarum Pythagorica recenſetur.* II,1,2,7. II,2,6,6.
(*Joh.*) *Comm. in Scribonium Largum commendatur.* III,7,5,2.
lib. de Acia. I,5,2,13. *it. de ponderibus & menſuris medicis.* ibid.
Rhodomannus *excellentiſſimus poëta.* I,4,6,8.
Rhythmi *an à carminibus germanicis & ſimilibus abeſſe poſſint.* I,1,24,82.
Rhythmici *verſus,* I,7,3,19.
de Rhythmis *& cantu Scriptores.* I,7,1,14.
Riccii *tr. de libris juris Romani, tam Civilis, quam Canonici.* III,6,4,3.
Riccioli (*Joh. Bapt.*) *Almageſtum recenſetur.* II,4,1,1. & 7.
Richardi *de Bury Stratagema libros rariſſimos colligendi.* I,1,4,11.ſq.
Richelii *Cardinalis conſilia omnia reprehendit Abbas de St. Germain.* I,1,14,41.
Richerii (*Emundi*) *liber: Obſtetrix animorum laudatur.* I,2,2,30. *de figurarum arte & cauſis eloquentiæ nec non de arte & cauſis Rhetoricæ.* I,6,1,21.
Richteri (*Georg.*) *Axiomata Oeconomica, de quibus cenſura fertur.* III,3,1,5.
epiſtolæ contra maledicentiam Patini defenduntur. I,1,24,84. *rarioribus argumentis ſunt referta.* I,1,24,85.
lib. de ſignificatione adverbiorum juris. III,6,6,2.
Ridderi (*Franc.*) *hiſtoria de eruditione, libris & bibliothecis.* I,1,16,69.
Ridiculorum *librorum catalogus à Joh. Donne lepide confictus.* I,1,9,15.
de Rieros *liber medicus è proverbiis Hiſpanicis concinnatus.* I,1,21,105.
Rigiditas *deſcribitur.* II,2*,7,7.
Ringelborgii (*Joach. Fortii*) *laus & miſerabilis vitæ conditio.* I,2,7,81.ſq.
de Riſu *egit Septalius peculiari libro* II,3,1,3.
ex Riſu *divinationem ſcripſit Aldoriſius.* II,3,1,3.
Rittershuſii *Comm. in LL. XII. Tabb. laudatur.* III,6,3,2. III,6,7,3.
Lib. de differentia juris Civilis & Canonici laudatur. III,6,7,14.

Parti-

Partitiones juris feudalis commendantur. III,6,7,15.
Rittershuſius *optimus Novellarum interpres.* III,6,7,12.
Rituum *Aulicorum obſervatio Politico inculcatur.* III,1,1,9.
Riveti *Criticus ſacer laudatur.* III,5,1,28.
Rivius (*Joh.*) *Grammaticæ VIII. libb. ſcripſit.* I,4,10,10.
LL. CC. philoſophicos paravit, ſed primus tantum tomus editus eſt. I,1,21,115. *è quibus excerpta in verbis recenſentur.* I,3,4,29. ſq.
(*Thomas*) *Defenſionem Juſtiniani adverſus Alemannum ſcripſit.* III,6,4,2.
Hiſtoriam Navalem. III,4,1,9.
Robortelli *ſcripta varia ad Rhetoricen ſpectantia recenſentur.* I,6,1,11.
Superbia taxatur. I,6,1,11.
Robortellum *oratione panegyrica Carolum V. Imp. laudantem, memoria deſtituit.* I,6,1,11.
Robortellus *de Arte Critica ſcripſit.* I,5,1,2.
it. de nominibus Romanorum nec non de Victu & Vita populi Romani. I,5,2,5.
contra Thuani cenſuram defenditur. II,2,11,22.
Robortſonus *an Theſaurum Græcæ Linguæ ſcripſerit, in dubium vocatur.* I,4,8,7.
Rocus (*Ant.*) *Comm. edidit in libb. Phyſicorum Ariſtotelis.* II,2,14,71.
Tr. de immortalitate animæ, de quo judicium fertur. ibid. II,2*,47,6.
Rochaz (*Henr. de*) *aquam cum ſale rerum principuum ſtatuit.* II,2*,31,3.
Rogeri (*Abrah.*) *Janua ad gentiliſmum.* II,1,2,11. II,2,5,6. *eſt monſtroſis fabulis referta.* I,1,13,27.
Lib. lingua patria ſcriptus de philoſophia & Religione Brachmanum. II,1,1,11.
Rohan (*Ducis de*) *Trutina Statuum Europæ laudatur.* III,2,1,10.
Rohault (*Jac.*) *Tr. phyſicus commemoratur.* II,1,15,9.
Roma *nova & vetus Alex. Donati.* I,5,2,5.
Subterranea Boſii. I,5,2,5.
de Roma *urbe, ejusq; ædificiis, familiis, nominibus, ordinibus & cryptis ſubterraneis, ſcriptores.* I,5,2,5.
Romanæ *Academiæ recenſentur.* I,1,14,16. ſqq.
Relationes de rebus naturalibus. II,2,1,16.
Romanenſium *fabularum (vulgo Romans) Scriptores Græci, Latini veteres & recentiores.* I,7,3,20.
Romani (*Ægidii*) *Scripta commemorantur.* II,14,1,7.
Romani *fori veteris proceſſum & ſolennia deſcripſit Budæus.* III,6,3,3. *formulas expoſuit Briſſonius.* ib.
juris hiſtoriam quinam tradant. III,6,4,4.
de Romanii *imperii Statu quinam ſcripſerint.* III,6,9,5.
de Romanorum *Magiſtratu, comitiis, legibus & judiciis auctores recenſentur.* I,5,2,7.
Notis libri recenſentur. I,4,2,3.
Religione, ſacris, ſacrificiis, templis, faſtis, annis, reliquisq; temporibus, quinam ſcripſerint, docetur. I,5,2,6.
Rorarius (*Hier.*) *demonſtrare annititur, quod animalia bruta ratione melius utantur homine.* I,4,1,3.

de

de Rore ſcripſit Nardius. I,2*,27,4.
Roris copia major tempore plenilunii. II,2*,27,4.
differentia a pluvia. ibid.
effectus ſe oſtendit etiam in plantarum ſi qua eſt, reſuſcitatione. ibid. §. 5.
productum eſt manna. ibid. §. 8.
it. mel. ibid. §. 6. & Saccharum. ibid. §. 7.
vis frequentior autumno & verno tempore. II,2*,27,4.
Ros nubilo tempore non apparet, II,2*,27,4.
Cabaliſtis vocatur aqua ſuperior ſive maſculina. ibid.
de Roſa egit Roſenbergius. II,2*,43,3.
Roſarum reſuſcitationis poſſibilitatem quidam probare laborant. II,2*,27,5.
Roſeæ crucis fratres. Vid. Fratres.
Roſiani Collegii arcana. Vid. Mormii.
hiſtoria. I,1,13,35.
Roſini (Joh.) Antiquitates Romanæ cum notis Dempſteri ſæpè prodierunt. I,5,2,4.
Roſſæi Arcana microcoſmi. II,2*,45,8.
Enchiridion oratorium & poëticum. I,7,1,19.
lib. de religionibus orbis, in omnes pene linguas converſus. III,5,1,20.
Ruarus (Mart.) vir doctiſſimus, ſed Socinianus. I,1,24,102.
Grotium in partes Socinianorum traxiſſe creditur, ib. & III,5,1,33.
paterna hæreditate in Holſatia excidit, ob religionem legibus Imperii vetitam. I,1,24,102.
Rubenius ſupplet & emendat Ferrarii Opus de re veſtiaria, quod hic indigne fert. I,5,2,9.
Rubii (Ant.) cognomen a cognomine adverſarii Eraſmi diſtinguendum. II,1,14,44.
Logica Mexicana, aliiq; libri recenſentur. ibid.
Rubius (Ant.) ſcripſit aſſertiones catholicas adverſus Eraſmi errores. II,1,14,44.
Rubricæ LL. probè ſunt attendendæ. III,6,3,9.
Rudbeckius (Olaus) in Atlantica ſua & Lexico ſuperavit Stiernhielmum. I,4,3,3. ſcripſit & Diſſ. de linguarum origine, & aliam de Scandia antiquorum Gothorum. ibid.
Runam Svecicam Lexicon magnum univerſale meditatus Georgius Stiernhielm. I,4,3,3.
Runica literatura Wormii. Vid. Wormius.
Ruperti (Chriſt. Adami) Commentatio in Enchiridion Pomponii laudatur. III,6,4,4.
Diſſertt. & obſervationes ad Vellejum. III,2,1,12,I,4,12,6.
Obſervationes in Synopſin Hiſtoricam Beſoldi commendantur. III,4,1,5.
Orationes quare legendæ. I,6,3,5.
Ruſticorum præſagia tempeſtatum II,2*,18,7.
Rutgerſii (Jani) variæ Lectiones. I,5,1,11.
Rutilii Numatiani itinerarium. I,4,14,6.
Ryſewick prætermiſſas juris regulas ſcripſit. III,6,6,4.

S.

SAbulum non eſt elementum. II,2*,21,1.
de Saccharo quinam ſcripſerint. II,2*,27,7.&8.
Saccharum conficitur ex ſucco dulci cannis expreſſo. II,2*,27,7.

eſt mel Indicum. ibid.
de Sacris, *Sacrificiis & Sacerdotibus quinam ſcripſerint, recenſetur.* I,5,2,6.
Sachſii *Ampelographiam edidit.* II,2*,42,2.
Sagarum *probatio per aquam.* II,3,1,16. *à Conringio defenditur.* ibid.
de Sagis *quinam ſcripſerint.* II,3,1,15.
Sadeler (*Rudolphi*) *Orthographia & Phraſeologia.* I,6,1,32.
Teutſche *Rhetorica.* ibid.
Sal *ex nive confici poteſt liquida in momento coagulans.* II,2*,27,9. *non eſt materia proxima metallorum.* II,2*,35,1. *communis varias habet ſpecies.* II,2*,39,1. *uſum habet phyſicum & chymicum.* ib. *quomodo coquatur curioſè obſervavit Valentinus.* II,2,1,6. *ejus Scriptores recenſentur.* II,2*,39,1.
Sal *Ammoniacus naturalis deſcribitur, nec non factitius.* II,2*,39,3. *Factitii vis eſt maxima, præcipue in morbis.* ibid.
Salas (*Joh. Ant. Gonzalez de*) *Viage entretenido.* I,7,1,8.
Saleſii (*Franc.*) *introductio ad vitam devotam ab Anglis in linguam vernaculam verſa.* I,6,4,14.
Meditationes laudantur. ibid.
ex Saliſſatione *divinarunt Veteres.* II,3,1,5.
Salluſtii *brevitas modo laudatur, modo vituperatur.* I,4,11,8.
Editiones variæ recenſentur. ibid.
Opera Græca. II,1,7,10.
Salluſtius *variis variorum judiciis obnoxius.* I,4,11,8.
Salmaſii *Comment. in Arnobium.* I,4,14,10.
Diatribe de aſtrologia antiqua. II,2*,12,9.
Digreſſio hiſtorica de doctrina pſychologica. II,1,14,51.
Exercitationes Plinianæ laudantur. I,4,13,1. I,5,1,12. II,2,2,3.
Hyle jatrica commendatur. I,3,5,15.
Lib. de primatu Papæ. III,5,1,26.
Lites cum Petavio. I,4,14,4.
Opus in Solinum, oceanus eruditionis philoſophicæ vocatur. I,1,21,14.
quod ſine delectu ſcriptum. II,2,2,3.
Querela de maligno Gronovii animo. I,5,1,12.
Rigor nimius in aſtrologiam judiciariam notatur. II,3,1,9.
Salmaſius *bibliothecæ Heidelbergenſis uſu prima eruditionis fundamenta jecit.* I,1,3,29. I,1,7,54.
Criticus fuit inſignis. I,5,1,12.
extemporalis fuit, & omnia prout conceperat, in typographiam miſit. I,1,24,14.
In defenſione cauſæ Anglicanæ multa ex Scriptis Schickardi de jure Regio Hebræorum hauſit. I,1,24,83.
juris Attici nonnulla capita illuſtravit. III,6,2,4.
nulla ſtipendii ſpe adduci potuit, ut Richelii hiſtoriam ſcriberet. I,1,15,18.
quaſi viva MStorum bibliotheca videri poteſt. I,1,7,10.
rem veſtiariam deſcribere incepit, ſed non abſolvit. I,5,2,9. *de quo inſtituto Spanhemii judicium.* ibid.
Salomonis *Herbarium arabica lingua extare dicitur.* I,1,6,27.
de Salomonis *libris quidam an adhuc abſconditi ſint.* ibid.
Salſedo *aqua, unde* II,2*,20,1.&2. *ab aqua marina ſeparari poteſt.* ib. §. 8.

de

de Saltationibus *ſcripſit Meurſius.* I,5,2,12.
Samaritanorum *Collegium ſ. academia univerſalis philadelphica.* I,1,14,48. *pro officiis charitatis erga pauperes & afflictos præſtandis, adornanda* ibid.
Sammarthanorum *elogia edita laudantur.* II,4,1,11.
Sammarthanus *poëma elegans ſcripſit de pædotrophia.* I,2,1,8.
Samothracum *collegia & LL.* I,1,13,12. *collegio heroes veteres Jaſon, Caſtor, Pollux, Hercules &c. recepti olim ſunt.* ibid.
Sanchez (*Franc.*) *Scepticiſmum, etſi haud ſerio, defendit in libro de multum nobili, & prima univerſali ſcientia, quod nihil ſcitur.* II,1,6,3. II,2,9,1.
Sanctii (*Franc.*) *Minerva laudatur.* I,4,10,3.
Sanctitatem *ſingularem jactavit Pontanus.* Vid. Pontanus.
Sanctorius *Staticam Medicinæ applicuit.* II,4,1,15.
Sanderus *de Scriptoribus Flandriæ, Gandavenſibus & Brugenſibus ſcripſit.* I,1,18,35.
Sanderſonius *de obligatione & conſcientia.* III,1,1,7.
Sandii (*Chriſtoph.*) *Nucleus & Syſtema Hiſt. Eccleſiaſt. Arianiſmum ſapiunt.* III,4,1,15. III,5,1,33.
Sandius (*Chr.*) *Præexiſtentiam animæ defendit.* II,1,7,19. II,2*,47,6. II,2,11,10.
Sangeneſii *Elegiæ laudantur, Satyræ non item.* I,7,3,9. & 16.
de Sanguine *ſcripſit Betti.* II,2*,47,4.
de Sanguinis *Circulatione ſcripſit Watſonius.* II,2*,47,4. *quam primus adduxit in medium Harveus.* ibid. *ſed ante eum oſtendit Paulus Sarpius.* I,1,19,24. II,2,2,6. vid. Sarpius.
Generatione lites. II,2*,47,4.
Transfuſione. Vid. Transfuſio.
Sanitatis *corporis tuendæ conſilia paradoxa Fortii.* I,2,8,40.
Sannazarius *optimus Poëta Epicus.* I,7,3,8.
Sanſonii *Geographia tabulis æri inciſis comprehenſa laudatur.* II,4,1,11.
Santinelli *confuſio transfuſionis recenſetur.* II,2*,47,4.
Sapientes *liberos gignendi ars an detur.* vid. Liberos.
Sapientiæ *divinæ & humanæ ſtudium ſedulo tractandum.* I,1,1,1.
Sapor. vid. Guſtus.
Sappho *inſignis Poëtria fuit, ejusq; carmina laudantur.* I,7,2,12. *quæ conquiſivit Stephanus.* ibid.
de Sarbievii *Epigrammatibus judicium.* I,7,3,3.
Sarpii *epiſtolæ Italicæ laudantur.* I,1,19,25. II,1,24,19. II,2,2,6.
hiſtoria Concilii Tridentini ſub nomine Svavis Polani ſcripta celebratur. I,1,19,22. III,2,1,18. *hæc hiſtoria oppugnata & defenſa.* III,2,1,18.
laus ab inſigni eruditione & prudentia. I,1,19,24.
liber affectus, quod atheiſmus repugnet naturæ humanæ. III,5,1,9.
notæ affectæ in Ariſt. & alios Philoſophos commendantur. II,2,12,2.
peritia Juris Canonici planè admiranda. III,6,3,9.
vita à Fulgentio deſcripta. I,1,19,21. ſq. I,1,15,5.

de Sarpio *iniquum Cardin. Perronii judicium reſellitur.* I,1,24,20.

Sarpius *Circulationis ſanguinis primus autor.* II,2,2,6. vid. Sangvinis.

Valdè ob locum Gen. I, 2. periclitatus. II,2,11,7.

Sarravii (*Claud.*) *epiſtolæ commendantur.* I,1,24,2. *habent vero lacunas, quæ è bibliotheca Gudianâ ſuppleri poſſunt.* ibid. n. 3. *inedita multa de eruditorum liticulis judicia habent.* ibid. n. 4.

Satyra *ſotadica obſcœna, peſſimus & flammis dignus liber.* I,1,8,29. *falſo à nequam homine Aloyſiæ Sygææ & Meurſio adſcribitur.* I,1,8,30. ſq.

Satyræ *genium nemo felicius Horatio expreſſit.* I,1,16,27. I,3,6,30. ſeq. III,1,1,5.

imaginem humanæ vitæ repræſentant I,3,9,24.

Satyrarum *indoles cum gravitate concionatoria inepte comparantur à Claudio Verdierio.* I,1,16,27.

Sylloge. I,3,12,56.

Satyri *& Centauri ſunt ficlitii.* II,2*,2,7.

Satyrica *Scripta ad libellos famoſos nonnunquam referenda.* I,1,8,33.

Satyrici *recentiores recenſentur.* I,7,3,16.

inter eos nemo Baldo melior. I,3,12,56.

Scriptores de rebus Politicis. III,2,1,10.

à Satyricis *inſultibus nec Reges aut Principes immunes eſſe poſſunt.* I,1,8,34. *exemplo eſt Jacobus I. Britanniæ Rex.* I,1,8,35.

de Satyris *ſcripta Robortelli, Caſauboni, Heinſii, Spanhemii & Rigaltii.* I,7,1,11.

in Satyris *magis latent characteres hominum quam in omnibus philoſophiæ moralis præceptis.* I,3,9,27.

Saturni *figura.* II,2*,12,6.

Sautel *ſcripſit Annum ſacrum Poëticum, it. Luſus Poëticos allegoricos.* I,7,3,4.

Saxonici *juris diverſitatem à Civili oſtendit Schulzius.* III,6,3,10.

de illo ſcripſit Carpzovius. ibid.

Sayri (*Greg.*) *Caſuum conſcientiæ theſauri recenſentur.* II,1,14,57.

Scalichii (*Pauli*) *ſcripta varia enumerantur.* I,1,11,4. I,2,5,28. I,2,7,57. ſeqq.

Vita deſcribitur. I,1,11,4.

Scaliger (*Joſephus*) *vir maximi in rem literariam meriti.* I,2,23,71.

Scaliger (*Jul. Cæſ.*) *nonnunquam virulento ſcribendi genere uſus eſt.* I,1,23,16. & 70.

Scaliger *famæ aucupandæ gratia adortus eſt Titium.* I,5,1,8.

de fluxu & refluxu maris fluctuat. II,2*,20,3.

de Linguæ Latinæ cauſis ſcripſit. I,4,10,5.

Scaligeri (*Joſeph.*) *Diſſert. de literis Jönicis.* I,4,1,9.

Epiſtolæ. I,1,23,71.

(*Jul. Cæſ.*) *Epigrammata.* I,7,3,2.

Epiſtolæ & Orationes commendantur. I,1,23,70. I,6,3,2.

Libri de Re Poëtica ſæpiſſime editi. I,7,1,6.

Opus de Latinæ Linguæ originibus. I,4,9,2.

Plagium & crimen falſi ac hæreſeos. I,7,1,6.

Liber

Liber de emendatione temporum à Petavio impugnatus. III,4,1,5.
Scaligeri *Oratio de verbo inepti.* I,1,23,70.
Scaligeri *& Caſauboni commercium literarum.* I,1,15,57.
Scaligeriana *excerpta continent judicia ex converſatione notata.* I,1,6,37. *à Puteanis collecta dicuntur.* I,1,16,57. I,1,19,26. *quanquam à Joh. Vaſſano collecta dicat Patinus.* I,1,16,59. *ſunt vel Scaligeriana prima vel altera.* I,1,16,58.
Scaligeriani *libri ἀνέκδοτοι.* I,1,4,4.
Scapula *plagio quodam Henr. Stephani Theſaurum in aliam formam redegit.* I,1,9,17. I,4,8,6.
Scayni (*Ant.*) *Commentationns in quosdam Ariſtotelis libb.* II,1,11,27.
Paraphraſis in XIV. libb. Ariſt. Metaphyſ. II,1,14,65.
in Scazontibus *quisnam excellat.* I,7,3,12.
Sceptici *quinam fuerint.* II,2,9,1.
Scepticiſmi *Carteſius & Agrippa falſo accuſantur.* II,1,6,1. II,2,9,1. & 2.
Impugnatores. II,2,9,1.
Origo. II,2,9,1. II,1,6,1.
Patroni. II,1,6,2. & 3.
Propugnatores. II,2,9,1
de Scepticiſmo *Veteri & Recentiori diſputavit Gabriel Wedderkopff.* II,1,6,3.
Scepticiſmus *antiqua via fuit ad Atheiſmum.* II,2,9,3. *non eſt philoſophia, ſed ſophiſtica ipſos ſenſus abſurde ejurans.* ibid.
Scepticorum *argumenta pro rerum omnium incertitudine recenſentur.* II,2,9,4.
Secta. II,1,6,1. *Scriptores contra illam.* ibid.
R. Schabtai *ben Joſeph Labia dormientium commendantur.* I,4,5,5.
Schævii (*Henr.*) *Diſſertt. Philologicæ de origine Lingg.* I,4,3,7.
Mythologia. I,7,1,17.
Nomenclator. I,4,9,6.
Paraphraſis & Lexicon Statianum periit. I,4,13,9.
Schallius *Relationem de ortu & progreſſu fidei orthodoxæ in regno Sinenſi ſcripſit.* II,2,5,2.
Scharrockius *de propagatione vegetabilium per concurſum artis & naturæ ſcripſit.* II,2*,41,2. & 4. *it. de officiis ſecundum jus naturæ.* III,1,1,7. *de quo judicium.* III,6,1,3.
Schefferi *Graphice.* I,5,2,14.
Gymnaſium Styli. I,6,1,21.
Lib. de militia navali. I,5,2,10. *it. de re vehicularia.* ibid. n. 13.
Opus vaſtum de philoſophia Pythagorica, cujus prodromum tantum habemus. II,1,2,1. II,2,6,1.
Orationes duæ. I,6,3,6.
Schegkii (*Jac.*) *cæcitas.* II,1,11,23. *controverſia cum Simonia.* ib. §. 28. *ſcripta.* ibid. §. 23.
Scheldonianum *theatrum Oxoniæ.* I,1,4,16.
Schelii *Hiſtoria militaris affecta.* III,4,1,9.
Libertas publica laudatur. III,2,1,10.
Scheltoni (*Thomæ*) *Tachygraphy or Schortwitting.* I,4,2,4.
in Schematiſmis *materiæ Phyſices principia inſufficienter ponuntur.* II,2,1,25.
Schenkelius *artem mnemonicam paſſim non ſine inſigni lucro docuit & exercuit.* I,2,6,38. ſqq.
Scherbii *Diſp. pro Philoſophia Peripatetica adver-*

adverſus Ramiſtas laudatur. II,1,11,30.
Editores poſthumi nullo uſi delectu. II,1,11,30.
de Scherbii *Comm. poſthumo in Ariſtotelis libb. de Republica, judicium fertur.* II,1,11,30.
Scheurlii *Bibliographia moralis.* III,1,1,2.
Scherzeri *Breviarium Euſtachiano-Philoſophicum commemoratur.* II,1,14,31.
Schickardi *Bibliothecam & MSta Rex Galliæ ære ſuo redemit.* III,5,1,21. III,6,2,1.
Jus Hebræorum. I,1,24,83. III,6,2,1.
Schickardus (*Wilh.*) *literis judaicis propemodum immerſus & innutritus.* I,1,24,83.
à Salmaſio plagium paſſus. III,6,12,1
Schmidii (*Eraſmi*) *ſtudium Pindaro impenſum laudatur.* I,7,2,10.
Schneidewini *Comm. in inſtitt. improbatur.* III,6,7,3.
de Schnobelii *Diſp. judicium.* III,6,7,8.
Schoenſlederi *apparatus eloquentiæ præceteris commendatur.* I,3,2,25. & 31. I,4,9,20. I,6,1,24.
Scholæ *apud Weſtphalos primum ſunt inſtitutæ per Rudolphum Agricolam.* I,2,2,14. ſqq.
Hebræorum à Prophetis inſtitutæ. I,1,14,2.
Publicæ quare privatis præferendæ. I,2,10,2. ſqq.
Scholarum *& doctrinarum ordinatio, defectuumq; correctio ſummam prudentiam requirit.* I,2,2,6.
Inſtitutio nova à Magno Pegelio propoſita. I,2,9,26.
Oeconomiam & inſtitutionem variis ſcriptis ornavit Joh. Sturmius & alii. I,2,2,26. ſqq.
Vitia & mali mores proruunt in Academias. I,2,2,8. I,2,11,1. ſqq.
Scholaſtica *Curricula nec nimis amplis, nec nimis anguſtis ſpatiis includenda.* I,2,10,10. ſqq.
Munera cur boni pleriq; defugiant. I,2,2,8.
Studia nec in Academiis negligenda. I,2,11,7. ſqq.
Scholaſticæ *informationis commodius inſtituendæ regula.* I,2,10,48.
Philoſophiæ & Theologiæ originem & progreſſum deſcripſit Naudæus. II,1,13,2.
Scholaſticam *Philoſophiam ineptæ verſiones Ariſtotelis enixæ ſunt.* II,1,8,1. II,2,12,6.
Scholaſtici *Doctores antiquiores & recentiores, inter medios multo ſaniores fuerunt.* II,1,14,1. *Nominales quinam.* II,1,13,2. ſqq. *Reales.* II,1,14,1. ſqq.
Philoſophiam Ariſtotelis corruperunt. II,1,13,1. II,2,12,6.
de Scholaſticis *judicium.* II,1,11,2. *benignius Gregorii Calixti.* II,1,13,14.
Scholaſticorum *hiſtoriam quinam tradiderint.* II,1,13,1.
horridum dicendi genus taxatur. I,6,4,1.
nominalium & realium diſceptatio de univerſalium exiſtentia fuit. II,1,13,2.
nominalium ſectæ à Gvilielmo Occamo inſtauratæ præcipui celebrantur Doctores. II,1,13,2. *contra illam promulgavit edictum Ludovicus*

vicus XI. Galliæ Rex. II,1,13,12.
Scriptorum de jure & juſtitia lectio cum ſelectu inſtituenda. III,6,1,1.
Theologia labe Ariſtotelica infecta. I,1,2,10. Vid. Theologia.
Scholica *hexaëtia Jer. Holtzlini recenſentur.* I,2,10,14. ſeqq.
Scholis *Magiſtri & moderatores non imperiti, ſed judicio eximio præditi præficiendi.* I,2,2,7. I,2,10,48. *ut & idonei Ephori.* I,2,10,7. ſqq.
de Scholis *earumq; inſtitutione Scriptores.* I,2,2,18. ſeqq.
in Scholis *publicis quare tardiores ſunt ſtudiorum progreſſus, quam in privatis.* I,2,1,54. I,2,10,1. ſeqq.
Schonæi *Terentius Chriſtianus.* I,7,3,15.
Schoockii (*Mart.*) *Orationes laudantur.* I,6,3,4. *de eo judicium.* II,2*,21,6. III,6,1,5. *Fatum Reipublicæ Achæorum & Vejentium.* III,2,1,17. *it. de notis ejus in Grotium promiſſis.* III,6,1,5.
Schorii *liber de ratione docendæ diſcendæq; Græcæ & Latinæ linguæ laudatur.* I,4,6,11.
Phraſes Latinæ linguæ. I,4,9,20.
Theſaurus Ciceronianus laudatur. I,4,9,12.
Schotani *Examen juridicum & Collegium.* III,6,7,6.
Schotti (*And.*) *Adagia Græcorum.* I,1,21,85. ſq.
Obſervationes humanæ & Nodi Ciceroniani laudantur. I,5,1,10.
(*Caſpar.*) *Curſus Mathematicus.* II,4,1,3.
Schraderi *Orationes laudantur.* I,6,3,3.
Specimen orationum Livianarum & Sleidaniarum. I,1,1,25.
Schrevelii *Palæmon ſ. Diatribæ ſcholaſticæ recenſentur.* I,2,2,28.
Lexicon. I,4,8,10.
Schrieckii (*Adr.*) *Monitoria.* I,4,3,4.
Origines Celticæ. ibid.
Schüleri (*Joh.*) *Philoſophia, nova methodo explicata recenſetur.* II,1,14,55.
Schultetus *in Medulla Patrum demonſtrat, hos non ſtare á Pontificiorum partibus.* III,5,1,28.
Schuppius (*Joh. Balth.*) *in Orationibus plagiarius eſt, inq; iis nihil laude dignum habet.* I,6,3,3.
Schwammerdammius *laudatur.* II,2*,45,5. *hiſtoria ejus naturalis inſectorum recenſetur.* II,2*,45,5.
Schwarzius *non fuit inventor pulveris pyrii.* II,2*,38,3.
Schwenckfeld *ſcripſit Catalogum foſſilium Sileſiæ.* II,2*,29,4.
Schwenteri (*Dan.*) *Steganographia* I,4,2,4.
Schyrley *lapide ex aqua & ſeminibus ſuis oriri putat.* II,2*,31,3.
Scientia *univerſalis*, vid. Encyclopædia.
de Scientia *divina media commentati ſunt Matthias Borrul & Paulus Leonhardus.* II,1,14,39.
Scientiæ *& diſciplinæ, ut & libri, ſua habent fata.* I,1,2,21. I,1,22,25. ſqq.
Scientiarum *Arcana.* vid. Arcana.
omnium principia in Script. S. ineptè inveſtigantur. II,2,3,1.
parallelismi è temporum ſerie inſtituendi. I,1,2,20.
Scioppii *Commentarii de Ling. Lat. abſolutiſſimi, ἀνέκδοτοι, ob præſtantiam à literatis ſumme deſiderantur.* I,1,7,41.
Diatribe de compendioſa & facili Linguam

guam Hebr. & Chald. addiſcendi ratione, per plagium Buxtorfſio ablata. I,4,5,2.
Elementa philoſophiæ Stoicæ moralis, de quib9 judicium. II,1,4,1. II,2,8,1.
Genius maledicus notatur. I,4,10,4.
Grammatica Philoſophica. I,4,10,4.
Judicium de Stylo hiſtorico. I,6,1,29. *quorundam aliorum.* II,1,23,36.
Mercurius bilinguis. I,2,4,21, *trilinguis ἀνέκδοτος deſideratur.* I,4,9,14.
Plagium inſigne. I,4,14,14.
Scioppius *Priapejorum ſcriptum impurum edidit.* I,1,11,50.
Scoti *doctrina quare impugnata.* II,1,14,8. *Opera recenſentur.* ibid.
Scotiſtarum *melleum ſcripſit Prierias.* II,1,14,35.
Scotus *auctor ſectæ Scotiſtarum.* II,2,14,8. *exiſtentiam magiæ negavit.* II,3,1,15.
de Scribendi *ratione apud Veteres liber Hermanni Hugonis recenſetur.* I,4,1,9.
in Scribonium *Largum Comm. Rhodii commendatur.* III,7,1,2.
Scriptionis *occultæ ars.* I,4,2,4. *apud nullos magis quam apud Anglos floruit, eamq; peculiaribus libris expoſuerunt.* ibid.
ejus apud Anglos uſus. ibid.
Scriptores *Ævi medii, ob hiſtoriam non ſtylum, legendi.* I,4,14,25.
Anti judaici. III,5,1,21.
Antiquarii. I,4,2,1.ſqq.
Antiquitatum Græcarum & Romanarum notantur. I,5,2,1.
Critici. I,5,1,1.ſqq.
Hiſtoriæ Auguſtæ ſex. I,4,14,7.
Hiſtorici, Politici & Eccleſiaſtici quinam. III,4,1,1.
Phyſici Miſcellanei commemorantur. II,2,2,11.
Scriptura *divinatio.* II,3,1,3.
Scripturæ *neceſſitas & præſtantia.* I,4,1,8.
Scrutinium *linguarum & religionum Brerewoodi.* I,4,3,10.
Scythicam *linguam Gothicæ, Svecicæ &c. matrem eſſe credidit Salmaſius, Boxhornius & alii.* I,4,3,3.
Seberi *index in Homerum.* I,7,2,2.
Sebonde (*Raymundi de*) *Theologia naturalis laudatur.* III,5,1,6.
Seckendorffii Teutſche Fürſten-Staat. III,2,1,17.
Sedanenſium *Diſputt. Volumen.* III,5,1,29.
de Seditionibus *Scriptores.* III,2,1,17.
Sejugatio *illuſtris figura poëtica.* I,3,10,46.
Seldeni *Diſſert. ad Fletam laudatur.* III,6,3,1. II,6,4,3.
Scripta de jure naturæ & gentium ex mente Hebræorum. III,6,1,6. III,6,2,1. *de rebus judæorum.* III,5,1,22. III,6,1,6.
Seleni (*Aug.*) *Cryptographia,* I,4,2,4.
de Sellis *veterum ſcripſit Chimentellius.* I,5,2,13.
Senecæ *Epiſtolæ & Scripta laudantur.* I,1,23,22. *totam philoſophiam Stoicam exhibent.* ib. *in quibus LL. CC. ab ipſo ſcripti.* I,1,22,6. I,1,23,22.
Latinitas multis in locis claudicare dicitur. I,1,23,23.
Stylus. Vid. Stylus. *cujus imitationem diſſvadet Quintilianus,* I,4,12,8.
circa Senecam *Tragicum diſſenſus Auctorum inprimis Lipſii & Scaligeri,* I,4,12,8.
Senecarum *Opera laudantur.* I,4,12,8. *Editiones illorum variæ.* ibid.

Sengver-

Sengverdii *Exercitationes Phyſicæ laudantur.* II,2,1,8.
Sennerti *Phyſica in quibus ab Ariſtotele differat.* II,2,15,7.
Senſationis *motus eſt celerrimus.* II,2*,48,1.
de Senſibus *internis rectius docent Carteſiani quam Ariſtotelici.* II,2*,48,7.
ſententia Stoicorum. II,2,8,4.
Senſum *Ducem ſequuntur quidam Philoſophi circa principia phyſica.* I,2,18,1.ſqq.
omnibus rebus adſcripſit Campanella. II,1,12,4.
Senſus *brutorum.* Vid. Bruta.
non ſunt corpora. II,2*,47,1.
Senſuum *παροράματα certitudini rerum non obſtant.* II,2,9,5.
Septalii (*Lud.*) *lib. de ratione Status, nec non Comm. in Ariſtot. Problemata* II,1,11,14. *it. de re familiari.* III,3,1,2.
Septenarii *numeri Virtutes.* I,1,12,20.ſq.
è Septentrionali *terra multæ ſunt fabulæ.* II,2*,21,5.
Sepulvedæ *Epiſtolæ & Scripta.* I,1,24,53.
Serarius *Chiliaſta eſt.* III,5,1,11. *de quo judicium.* ibid. *pro Chiliaſmo librum ſcripſit.* III,5,1,35.
Sermones *Eruditorum familiares, invitis autoribus, non temere edendi.* I,1,16,61.ſqq.
Sermonis *origo à Deo eſt, non caſu aut conſenſu hominum fortuito.* I,4,1,4.
uſus prærogativam hominum præ brutis oſtendit I,4,1,3.
Serpentum *incantatio.* II,3,1,17.
de Serrani *ſ. de la Serre ſcriptis judicium fertur.* I,6,4,17.
de Seſtertiis *liber Gronovii.* I,5,1,12.
Sethi *Columnæ.* I,1,6,16.
de Severambes *populis liber hiſtoricus atheiſmum & naturaliſmum ſapit, ceterum doctus & magna cum ſcriptus.* I,1,8,23.
Severus *Sulpitius.* Vid. Sulpitius.
Sexti *Empirici, ſcepticiſmi patroni, opera ſunt rara.* II,1,6,2.
Sextus *Aurelius Victor ſcripſit libros de Origine gentis Romanæ, de Viris illuſtribus, & de Cæſaribus.* I,4,14,8.
de Seyboldi *Tyrociniis & Grammaticis ſequius judicatur.* I,4,10,10.
Siberi (*Ad. Th.*) *Orationes laudantur.* I,6,3,3.
Sibyllam *unam tantum fuiſſe dicit Petitus.* I,1,10,20.
Sibyllina *Oracula & Verſus de Chriſto an ſint ſuppoſititia.* I,1,9,10. I,1,10,19.
Sibyllinam *doctrinam à Noachi nuru ortum habuiſſe credit Poſtellus.* I,1,10,18.
Sibyllinarum *origo & numerus incertus.* I,1,10,18.
Sibyllini *libri fuere Romanorum prophetici.* I,1,10,30.
Sibyllinorum *Scriptorum magna fuit diverſitas.* I,1,10,19.
Siccitas *quid ſit.* II,2*,7,6.
Siderocrates *Cyclopædiam Paracelſicam Chriſtianam ſcripſit.* II,1,15,16.
Sidonii *Apollinaris Commentatores & Editores.* I,4,14,21.
Epiſtolæ & Stylus. ibid.
Signorum *artem ſcripſit Georg. Dalgarn, Anglus.* I,2,6,83. I,4,2,5.
uſus pro memoria juvanda. I,2,6,77. ſeqq.
Sigonii *Hiſtoria Imperii occidentalis & Comm. de Statu Italiæ.* III,6,9,2.
libri alii recenſentur. I,5,2,7. I,6,1,28.

Sigonius *Ciceronianæ conſolationis verus autor.* I,1,9,7.
de Silentii *jure Diſſ. ſcripſit & Tract. promiſit Autor.* III,6,8,5.
Silentiarii *epigrammata.* I,7,2,27.
Silhonii *le Miniſtre d' Etat.* III,2,1,17.
Siliginis *frumentum, pro fundi diverſitate nobilius vel ignobilius eſt.* II,2,1,6.
Silii (*Italici*) *Commentatores.* I,4,13,7.
de Silio *Italico Judicia recenſentur.* I,4,13,7.
Simile *repræſentatur emblematum pictura.* I,1,21,59.
Similia *ſunt quaſi metaphorarum evolutiones.* I,1,21,56.
Similitudo *Dei finis philoſophiæ Pythagoricæ.* II,2,6,7.
Similium *Collectanea edidit Conr. Lycoſthenes.* I,1,21,56.
Simmias *Rhodius Bucolicus Poëta.* I,7,2,16.
Simonides *Poëta Lyricus, ob varia inventa ſcripta & ſuavem characterem commendatur.* I,7,2,12. *de illo Gyraldus & Voſſius multa congeſſerunt, hujus tamen lapſus notatur.* ibid. *Fragmenta ejus collegit Stephanus.* ibid.
Simonii (*Simonis*) *Comm. in quosdam Ariſt. libb. enumerantur.* II,1,11,28.
Controverſia cum Schegkio. ibid.
Simonis (*Richardi*) *Hiſtoria V. T. Critica multa in Voſſianis taxat.* III,5,1,5.
Simplicii *multa in Ariſtot. Commentaria.* II,1,9,6.
Sinenſium *linguæ primam antiquitatem tribuit Webbius.* I,4,3,2.
de Sinenſium *linguæ genio complura afferuntur.* ibid. *ut & de modo philoſophandi per lineas.* II,1,2,4.
Sinibaldi *Geneãthropia laudatur.* II,2*,47,2.
Sinica *Clavis Mülleri in fumum abiit.* Vid. Müllerus.
de Sithmanni *Speculi Romani judicium.* III,6,4,4.
Skinneri (*Stephani*) *Etymologicon Anglicanæ Linguæ recenſetur.* I,4,3.9.
Sleidanus *ejusq; Continuatores Strauchius & Schurzfleiſchius commendantur.* III,4,1,4.
Sleſvicenſis. *Praxis,* Vid. Praxis.
de Slüteri *Propylæo Hiſtoriæ Chriſtianæ judicium fertur.* III,5,1,13.
Smaragei *tabula, quæ maximam magiæ partem abſolvit, in Ægypto cuſtodita.* I,1,11,30.
Smetii (*Joh.*) *Antiquitates Noviomagenſes* I,5,2,13.
Smetio (*Henr.*) *in Proſodia fides ſemper haberi non poteſt.* I,7,1,16.
Smidenſtadii *Opus in LL. CC. oratorios digeſtum, ſed ineditum laudatur.* I,1,25,13.
tr. de imitatione Ciceroniana, editus ibid. §. 14.
Snorronis (*Sturlæ*) *Edda Islandorum à Petro Joh. Reſenio edita & notis aucta.* II,1,1,13.
Societas *Anglica Regia ab Abrahamo Cowleo antehac quodammodo concepta.* I,1,14,45. II,2,1,15.
ad culturam phyſiologiæ & matheſeos inſtituta. I,1,14,44. I,1,16,34. II,2,1,3.
originem quam habuerit. I,1,14,44. II,2,1,13. & 14.
plagii accuſatur. II,2,1,13.
à Scepticiſmo abſolvitur. II,2,9,2.
Societatis *Anglicæ Regiæ Acta Oldenburgerus publicavit.* I,1,16,34.
fatum ſingulare. II,2,9,2.
hiſtoria à Thoma Spraat deſcripta. II,2,1,13.

ortus,

ortus, progreſſus, conſtitutio & methodus in res naturales inquirendi. I,1,16,34. II,2,1,15.
Socinianorum *Antagoniſtæ.* III,5,1,33.
dogmata quinam deſcripſerint. ib.
librorum catalogi. ibid.
Socrates *Atheiſmi immerito à Pet. Pomponatio accuſatur.* II,1,3,1.
Philoſophiæ practicæ, quam theoreticæ ſtudioſior fuit. II,1,3,1.
Phyſica parum excoluit. II,2,11,1.
Socrates *Chriſtianus Balzaci.* II,1,3,2. II,2,11,1.
Socratica *Critica quænam ſit.* I,1,15,56.
Socraticæ *philoſophiæ Scriptores recenſentur.* II,2,11,1.
Socratis *apologiæ a quibus ſcriptæ.* II,1,3,1.
epiſtolæ à Leone Allatio publicatæ. ib.
genius ſ. dæmonium quodnam fuerit. I,1,12,31.
phyſica ſcepticiſmo fuit affinis. II,2,11,1.
vitam deſcripſit Balzacus. II,1,3,2.
Sol *quare terram jam dudum non deſtruxerit, docet Teleſius.* II,2,13,4.
de Sole *ſententia Honorati Fabri habetur.* II,2*,12,3.
Stoicorum proponitur. II,2,8,3.
Teleſii refellitur. II,2,13,6.
Solea *ſcripſit.* **vom Urſprung der Metallen.** II,2*,29,4.
Solem *æſtus marini cauſam ſtatuit Voſſius & ante eum Campanella.* II,2*,10,4
Solini *Polyhiſtorem Commentariis nimis feſtinanter & ſine delectu ſcriptis explicavit Salmaſius.* II,2,2,3.
Solis *figura.* II,2*,12,6.
Solium *ac mundorum multitudinis innumeræ aſſertores recenſentur.* II,2,15,1.
Soloeciſmi *viris doctis haud raro excidunt.* I,1,24,81. I,1,23,46. *notantur à Scioppio.* I,4,9,19.
Soloeciſmos *in Scaligero & Caſaubono notatos Scioppius notavit cum titulo Herculis* κοπρoφόρȣ, I,1,4,81.
Σόλοικα *multa indicat Ant. Matthæi, quæ talia non ſunt.* I,3,4,31. *exciderunt nonnunquam Salmaſio.* I,1,23,46.
Σολοικοφανῆ *Veterum.* I,3,4,31.
de Somniis *Scriptores recenſentur.* II,3,1,8.
Soncinas (*Paulus*) *quæſtiones metaphyſicas ſcripſit.* II,1,14,33.
Soni *Diverſitas & natura.* II,2*,48,3.
Scriptores. ibid.
de Sophiſtis *ſive Rhetoribus monitum generale.* I,6,1,7.
de Sophiſmatibus *doctrina è Logica non eſt eliminanda.* II,5,1,5.
Sophiſmatum *LL. CC. conficiendi conſilium* II,5,1,5.
Sophocles, *antiquiſſimus Tragoediarum Scriptor, modo laudatur, modo vituperatur.* I,7,2,6.
Sophoclis *Editiones, ſcholia & verſiones enumerantur.* ibid.
Scholiaſtes. I,4,6,5.
contra Sorbierium *ſingularem librum lingua Anglica ſcripſit Thomas Spraat.* I,1,24,133.
Sorbierius *Hiſtoriographus Galliæ Regis, epiſtolas eruditiſſimas varii argumenti ſcripſit.* I,1,21,44. *de quibus judicium fertur.* II,2,2,6.
Itinerarium Anglicum edidit. II,2,2,6.
Gallica lingua ſcriptum. I,1,24,133.
Sorbona *Pariſienſis à Roberto de Sorbona inſtituta.* II,1,14,34.
Sorelli *lib. la Bibliotheque Francoiſe recenſetur.* I,1,18,25.

Sorellus *autor libri anonymi, de la connoiſſance des bons livres, creditur.* I,1,16,9.
conſilium cepit de Encyclopædia Gallica concinnanda, quod vanum eſt. I,1,18,25. I,2,7,70. ſqq.
libros multos alios edidit, Gallica lingua ſcriptores. I,1,18,25.
Sotadica *Satyra.* Vid. Satyra.
Soterii *Carminis exempla.* I,3,12,48.
Soto (*Dominici à*) *libri recenſentur.* II,1,14,26.
Spachius (*Iſraël*) *edidit Nomenclatorem Scriptorum philoſophicorum & philologicorum.* I,1,18,58. *item Nomenclatorem medicum.* ibid.
Spanhemii *Introductio ad hiſtoriam &c. laudatur, necnon introductio ad Geographiam ſacram.* III,4,1,13. *it. ad controverſias ſelectiores.* III,5,1,20.
Orationes panegyricæ. I,6,3,6.
Spanhemius (*Frid.*) *in Carteſium aliquantum iniquior fuit.* III,5,1,20.
(*Ezech.*) *de Deorum veterum genealogia & hiſtoria ſcripſit.* I,7,1,19. *It. de numiſmatum uſu & præſtantia.* I,5,2,2.
Spartanorum *leges cum Ægyptiis concordant.* III,6,2,4.
Spatium *aëre vacuum poſſe dari, conſtat è ſcriptis & experimentis Boylii, aliorumque.* II,2*,4,3.
de Specu *Baumanniana ſcripſit Eckſtormius.* II,2*,21,5.
Specula *Aſtrologica, in quibus futura cernuntur, an dentur.* I,1,10,34.
Spedi (*Joh.*) *Theatrum Britannicum laudatur.* II,4,1,12.
Speldelius *è quæſtionum jurid. controverſarum titulis librum concinnavit.* III,6,8,1.
Speluncæ *ſubterraneæ.* II,2*,21,5.
Sperlingiii (*Joh.*) *Phyſica improbatur.* II,2,15,7.
Sperlingius *de Principiis corporum ſcripſit.* II,2*,1,9.
Speronii (*Speronis*) *in expilandis Scriptoribus obſcurioribus verſutia.* I,7,1,15.
Speuſippi *Scripta recenſentur.* II,1,7,3.
Spinoſa (*Bened.*) *Atheiſmi infamis propugnator.* I,1,6,24. *pro eo ſtabiliendo peſſima ſcripta vulgavit.* I,1,8,15. III,5,1,8. *hujus principia ex Hobbeſio hauſit.* II,1,15,15. *Pentateuchum à Moſe conſcriptum eſſe negat.* I,1,6,24. *refutatus à diverſis, præcipue à Blyenbergio & Pojereto, eadem qua ipſe triumphos ducere voluit Mathematica methodo proſtratus.* I,1,18,15. III,5,1,8.
Ethicæ doctrinæ corruptor & atheiſmi doctor. III,1,1,4. *ei tribuitur philoſophia S. Scripturæ Interpres.* III,5,1,11.
Spiritus, *qui aquis incubuit, diverſæ ſunt interpretationes.* II,2,3,2. & 5. II,2,11,7.
Spiritus *vini an in priorem vini ſtatum reduci poſſit, diſquiritur.* II,2,16,3.
Spiritus *in fodinis verſantes dantur.* II,2*,2,5.
Spirituum *conjuratio ad Magiam pertinet.* II,3,1,14.
medicina Sebaſt. Wirdigii. I,1,11,14.
Spitzelii (*Theoph.*) *Diſſ. præliminaris laudatur.* I,1,17,20.
lib. de re literaria Chinenſium. II,2,5,2.
literatus felix & infelix. I,1,16,68. III,5,1,13.

ſacra bibliothecarum illuſtrium arcana detecta. I,1,17,20.
Sponii (*Jac.*) *Miſcellanea eruditæ antiquitatis.* I,4,14,26.
Spraat (*Thom.*) *Experientiam ad artis regulam revocare, impoſſibile exiſtimat.* II,2,1,18.
Hiſtoriam Societatis Anglicæ Regiæ deſcripſit. II,2,1,13.
in Verulamium & alias gentes iniquior. ibid.
Stannum *cum argento, aqua frigida & glacie ſociari nequit.* II,2,1,6.
Statica *Laocoontis & liberorum ejus à Dracone interfectorum.* I,1,25,22.
Staticæ *Scriptores.* II,4,1,15.
Statii *carmen encomiaſticum in equum Domitiani reſolvitur.* I,2,16,40.
ſtyli audaciam peculiari Gaudentius deſcribit libro. I,4,13,9.
Statius *laudatur, lectio tamen ejus in prima ætate diſſuadetur.* I,4,13,9. *à variis cum notis editus.* ibid. *in Gallicam linguam translatus.* ibid.
Statuæ *mediante aqua ſonantes antiquitus etiam ſunt facta.* II,2*,22,3.
de Statuis *& ſtatuariis liber Frigilli.* I,5,2,14.
Statuta *quid ſint.* III,6,10,1. *de iis quinam ſcripſerint.* III,6,10,1. ſqq.
Statutarium *Jus.* Vid. Jus.
de Statutorum *Harmonia conſilium.* III,6,10,4.
Staudigelii (*Udalrici*) *Logica Practica recenſetur.* I,2,5,52.
Staudii *oratio in Carol. Guſtavum.* I,6,3,6.
Steckii (*Joh.*) *Obſervationes anti-criticæ juris laudantur.* III,6,7,5.
Steganographia *Schwenteri.* Vid. Schwenterus.
Steganographica *Schola Schottii.* I,4,2,4.
Steganographicum *arcanum Kircheri & Beccheri improbatur à Kuhlmanno.* I,2,5,69. *Paracelſi.* Vid. Paracelſius.
Stellæ (*Did.*) *Comm. in Evang. Lucæ laudatur, ejusq; variæ editiones recenſentur.* I,6,4,10.
Rhetorica Eccleſiaſtica. ibid.
Stellæ *an moveantur.* II,2*,12,6.
non ſunt corpora ſimplicia. II,2*,12,3.
ſunt vel planetæ, vel fixæ. II,2*,12,2.
Stellarum *fixarum natura parum explorata licet veteres aliter ſentiant.* II,2*,12,3.
Stellas *fixas Soles, Planetas vero terras eſſe, putat Carteſius aliiq;.* II,2*,11,5.
Stellatus *de ligno foſſili ſcripſit.* II,2*,33,6.
de Stellis *novis ſententiæ variæ recenſentur.* II,2*,12,4.
Stengelius (*Juſtus*) *ſcripſit* Die bewehrte Bier-Künſte. II,2*,42,3.
Stenonis *Myologia laudatur.* II,2*,47,3.
Prodromus Diſſert. de Solido intra ſolidum contento prolixe recenſentur. II,2*,31,2.
Sententia de productione cryſtalli ex fluido. ib. §. 3. *quæ examinatur.* ib. §. 4.
Stephani (*Alexandri*) *liber chimicus* περὶ τῆς μεγάλης καὶ ἱερᾶς τέχνης. I,1,11,21. *ex quo multa à variis ſunt transſcripta.* I,1,11, 22. & 25.
(*Bizantini*) *Lexicon, & Judicium de eo.* I,4,7,7.
(*Caroli*) *Dictionarium.* III,4,1,2.
(*Henrici*) *lib. de differentia Ethices Ariſtotelicæ ab Hiſtorica & Poëtica.* III,1,1,1.
lib. Græcus de Urbibus. II,4,1,11. *Polygraphia, & Judicium Vavaſſoris de ea.* I,1,22,35.

Theſaurus Græcæ linguæ laudatur. I,4,8,6. quem in Epitomen contraxit S.apula, maximo Stephani malo. ibid. Cujus errores detegere voluit, Joh. Conr. Ditericus. ibid.
(Joachimi) Demonſtratio Politicorum laudatur. III,2,1,3.
(Roberti) Dictionarium, ſ. Theſaurus Linguæ Latinæ. I,4,9,10.
Elucidarium Poëticum. I,7,1,17.
Plagiarii multi. I,4,9,10. & 11.
Stephanum (Henr.) Uldaricus Fuggerus publico ſtipendio aluit, ut libros græcos ederet. I,1,7,27.
Stephanus (Alexandrinus) univerſalis philoſophus eſt vocatus. I,1,11,21.
(Henr.) Lyricorum Poëtarum, Anacreontis, Alcæi & reliquorum fragmenta collegit & edidit. I,7,2,12.
Stephonius (Bernard.) Juxta Erythræum inſignis fuit Orator. I,6,3,2.
Stercorum medicinam quinam ſcripſerit. II,2*,47,5.
Steſichorus Lyricus Poëta laudatur. I,7,2,12. unde nomen habet. ibid. fragmenta ejus collegit Stephanus. ib.
Steuchi (Aug.) κοσμοποιΐα commendatur. III,5,1,4.
liber de perenni philoſophia laudatur ibid. quem magnifecit Scaliger. ibid. notabilis hiſtoria de illo ib.
Stiernhielmii (Georgii) Gloſſarium Ulphila-Gothicum. I,4,3,3.
Runa Svecica. ibid. cui immortuus eſt. II,1,1,13.
Stierenhoeckii jus antiquum Sveo-Gothicum. III,6,3,3.
Stifelii (Mich.) liber ſub titulo: Eine ſehr wunderbahre Wörter-Rechnung, ſampt einigen Merck-Zahlen Daniels und der Offenbahrung Johannis, recenſetur. I,4,2,6.
Stockfleth (Henr. Arnold.) de Campanarum uſu ſcripſit. I,5,2,13.
Stoecken (Gerb. von) Thuanum enucleatum edidit. I,1,16,52.
Stoici, Principes Romanorum & JCtos ferme omnes, ſectæ ſuæ haberunt aſſeclas. I,2,4,1.
Stoicorum doctrina de Deo commendatur. II,2,8,4.
Philoſophemata varia fuſius proponuntur. II,2,8,2. ſqq.
Philoſophiæ moralis Scriptores atque Commentatores. II,2,8,1. Naturalis Scriptor eſt Juſtus Lipſius. ibid.
Sententia de coæternitate Dei & mundi recenſetur & rejicitur. II,2*,11.4. juxta quorum ſententiam & Philoſophus artibus mechanicis inſtructus eſſe debet. I,1,1,4. ſqq. & homines qs. quatuor perſonis indui. I,2,1,14.
Stolbergii (Balth.) opus de puritate Styli N. T. MStum aſſervatum à Daſſovio. I,4,6,19.
de Stratii Epigrammatibus Judicium. I,7,3,3.
Strauchii (Ægid.) Aſtrologia. II,4,1,8.
Breviarium Chronologicum. III,4,1,5.
(Joh.) Amoenitates Juris Canonici. III,6,7,17.
Exercitationes exotericæ commendantur. III,6,9,4.
Tr. de Particulis Juris. III,6,6,2.
Strebæi lib. de lectione & oratoria verborum collatione. I,6,1,21.
Strenæ novi anni. I,3,12,20. & 26.
Strenæ loco Nihil carmine donatum. Vid. Laurus.

de Strenis *ſcripſit Marcilius.* I,5,2,10.
Strozzæ (*Joh. Bapt.*) *Academia Florentiæ instituta.* I,1,14,29.
Lib. de Republica. III,2,1,5.
Struvii *juris prudentia laudatur.* III,6,7,8.
Stubbe (*Henr.*) *antiquorum vindex contra Joſephum Glanvil.* II,2,1,13.
Studia *cruda ſummo cum detrimento Eccleſiis, Reipublicæ & Scholis intruduntur.* I,2,11,21.ſq.I,2,2,20.
in Studiis *excolendis finis & perſonarum ratio eſt habenda.* I,2,1,15. I,2,8,44. I,2,12,1.
feſtinatio nimia præprimis vitanda. I,2,8,50.
Studiorum *inſtituendorum methodos & conſilia, qui ſcripſerint.* I,2,7,85.ſqq. ibid.§.92.ſqq. *de iis judicium.* I,2,7,91,&99.
Præcepta & conſilia tradita à Jer. Höltzlin. I,2,10,14. *it. à Fortio & Ficheto.* I,2,8,9.ſqq.
ſuorum arcana ſibi quisq; ſervet, & aliorum expiſcetur. I,1,15,29.
de Studiorum *Corruptelis ſcripſerunt Lud. Vives & Val. Henr. Voglerus.* I,2,2,34.ſq.I,2,7,78.
de Studiorum *inſtituendorum ratione in ſingulis Diſciplinis editæ Diſſertt. in Belgio.* I,2,2,27. I,2,7,85.ſqq. *varii autores referuntur.* I,2,2,32. I,2,7,85.ſqq.
Sturmii (*Joh.*) *Amicitia ſingularis cum Rogero Aſchamo.* I,1,23,62.
Diſſ. de Carteſianis & Carteſianiſmo II,1,15,5.
Elogium. I,6,1,13.
Libri ad oratorium ſpectantes. I,6,1,13.
Libri de exercitationibus rhetoricis laudantur. I,2,13,15.
Methodus excerpendi recenſetur. I,3,2,7.ſqq.
Præfationes, ſub tit. Prolegomenorum collectæ laudantur. I,1,24,35.
Scripta ad ſcholaſticam rem pertinentia Henr. Scrobandius ſuis ſumtibus uno volumine colligi & recudi fecit. I,2,2,23. *cui Tom.* II.&III. *acceſſerunt, varia variorum ſcripta inſtitutionis ſcholaſticæ continentes.* I,2,2,25.ſq.
Scripta de Oeconomia ſcholarum recenſentur & laudantur. I,2,2,19. ſqq. I,2,10,18.ſqq.
à Sturmii *conſiliis & methodo docendi diſcendiq; haud exiguo Reipublicæ malo Germanicæ ſcholæ abierunt.* I,2,2,20.&22.
Sturmius (*Joh.*) *Rhetor optimus in pretio habendus.* I,1,23,63.
Styli *Exercitamenta qua ratione inſtituenda.* I,2,13,6.ſqq.
Formatio maxime conſiſtit in exercitio. I,2,13,1.ſqq.
de Stylo *Barthii judicium.* I,1,23,46.
Baudii. I,1,24,87.
Buchneri. I,1,24,99.
Budæi. I,1,23,47.
Caſauboni. I,1,23,68.
Eraſmi. I,1,23,45.
Grotii. I,1,23,46.
Lactantii. I,1,14,11.
Lipſii. I,1,24,63.ſqq.
Quorundam Scioppii judicium. I,1,23,36.
Statii, Gaudentii judicium. I,4,13,9.
Stylum *turbat autorum varii generis & ætatis miſtura.* I,2,13,11. I,1,23,45. I,9,58.

Stylus *Autorum Veterum ratione ætatis diſcrepat.* I,4,11,3.
Batavorum plerorumq;. I,6,3,4.
Bembi. I,1,23,38.
Camerarii. I,1,23,69.
Caſauboni. I,1,23,69.
Caſelii. I,1,24,47.
Caſſiodori. I,1,23,26
Curiæ. III,6,11,12.
Erythræi. I,1,24,9.ſq.
eſt vel Narratorius vel Enthymematicus. I,1,13,12.
Gallicus Balzaci. I,1,24,24.
Heinſii. I,6,3,4.
Hermolai Barbari. I,1,23,33.
Hiſtoricus deſcriptus à Scioppio. III,4,1,3.
Petrarchæ. I,1,23,27.
Plinianus expenditur. I,1,23,20. *à Mich. Neandro laudatur.* I,1,23,21. *deterior eſſe cenſetur ſtylo Senecæ.* I,1,23,23.
Politiani. I,1,23,30. ſqq.
Senecæ. I,1,23,23.
Sidonii Apollinaris. I,1,23,25.
Svareſii (*Franc.*) *Opera & Elogia.* II,1,14,43.
(*Joſeph. Mar.*) *Notitia Baſilicorum.* III,6,4,11.
de Subtilitatibus *ſcripſit Cardanus* II,2,2,11.
Succi *nutritii circulatio experimentis demonſtratur.* II,2*,40,30.
Succini *Chinenſis artificialis præparatio.* II,2*,37,3.
Natales neq; melli, neq; mari, ſed terræ vindicantur. ibid.
Solutio à Kerckringio ad conditoram cadaverum facta. ibid.
Svecia *literata Schefferi laudatur.* I,1,18,48.
Sveciæ *jura Statutaria cum Comm. illuſtravit Loccenius.* III,6,10,3.
Svedicæ *linguæ primæva antiquitas aſſeritur.* I,4,3,3.
Svetonii *Editiones variæ cum variorum Comment. recenſeatur.* I,4,13,13.
Sui *cognitio difficilis.* Vid. Ingenium.
Sviceri (*Joh. Caſp.*) *Lexicon nec non Theſaurg Eccleſiaſticus.* I,4,8,9. III,4,1,16.
de Svidæ *Etymologico judicium fertur* I,4,7,3.
Sviſſet (*Rich.*) *olim Calculator dictus, laudatur à Cardano & Scaligero.* I,1,2,13. ſq. II,1,13,4. *Calculatoris nomen unde habeat.* II,1,13,4. *Anglicâ linguâ vocatur Swinshead.* ib. *à Joh. Pico & Lud. Vive ob ſubtilitates ineptas exagitatur.* ibid.
Sulphur *Chimicorum probabiliter proxima metallorum eſt materia.* II,2*,35,2.
Sulphuris, *auri, argenti & metallorum differentia quænam.* II,2*,35,3.
Sulpitia, *Poëtria, Satyram ſcripſit.* I,4,13,12.
Sulpitii *Opera à variis edita commentariisq; illuſtrata.* I,4,14,20.
Sulve. Vid. Herba pudica.
de Summo *Bono quinam ſcripſerint.* III,1,1,10.
de Supellectile *varia Romanorum Scriptores.* I,5,2,13.
de Suppliciis *& Torturis quinam ſcripſerint.* I,5,2,14.
Suppoſititiorum *librorum conjectura à Criticis ex ſtylo, phraſi &c. capitur.* I,1,9,4. *variæ cauſæ recenſentur.* I,1,9,1. ſqq. I,1,11,72.
Surdi *& muti à natura per aſſvefactionem & exercitationem ad loquendum inſtitui poſſunt.* I,2,3,13, ſqq. *exemplo probatur.* I,4,1,6. Vid. Muti.
Surdos *& mutos informandi ars â quibus inventa.* II,2,1,14.
Suſannæi (*Huberti*) *Connubium adverbioru Ciceronianorum.* I,6,1,23.

Suſii

Suſii (*Nic.*) *Lima Ciceroniana.* I,6,1,21.
Sutholti *Diſſertt. laudantur.* III,6,8,4.
Sybillina *Oracula veritatem Chriſtianam ſtabilire putat Voſſius, Judæisq; adſcribit.* III,5,1,5.
Sybillinorum *Oraculorum variæ Editiones.* I,7,2,25.
de Sybillis *quinam ſcripſerint.* III,5,1,3.&5
Sygæa (*Aloyſia*) Vid. Aloyſia.
de Syllogiſmo *quinam ſcripſerint.* II,5,1,4.
Sylveſter (*Franc.*) *quæſtiones ſcripſit in tres libb. Ariſtot. de Anima.* II,1,14,38.
de Sylvii (*Franc.*) *Elegantiis Ambianis Judicium fertur.* I,4,10,11.
Symbolicorum *libb. cognitio ex Hottingero haurienda.* III,5,1,19.
Symmachi *Epiſtola à quibusnam editæ.* I,4,14,14.
Symmachus *ſui ſeculi pene Cicero habitus eſt.* I,1,23,24.
Sympatheticæ *Curationes.* Vid. Curationibus.
Sympatheticum *Theatrum.* Vid. Theatrum
Sympatheticus *Pulvis.* Vid. Pulvis.
de Sympathiis *& antipathiis cenſura generalis fertur.* II,2*,8,3.
Synagogæ *Judæorum.* I,1,14,3.
Syneſii *in epiſtolis Chimicæ artis veſtigia deprehenduntur.* I,1,11,37.
lib. de ſomniis, Cardani Comm. illuſtratus. II,3,1,8.
ſcholia genuina eſſe adverſus Reineſium defenditur. I,1,11,36.ſq.
teſtimonium de Democrito an ſit genuinum. I,1,11,35.ſqq.
Synonima *Ciceroniana Ubelii.* I,6,1,23.
Syriani *Comm. in Metaphyſicam Platonis.* II,1,7,10.
Syſtema *novum aſtronomicum nauta quidam Batavus & Otto à Guericke invenerunt.* II,4,1,8. *de iis quinam ſcripſerint.* ibid.
Syſtemata *Juridica Schotani & aliorum.* III,6,7,6 &8.
ſingularum diſciplinarum univerſalia. I,1,20,22.ſq.

T.

TAbacus *veteribus incognitus fuit.* II,2*,42,4. *modo laudatur, modo culpatur, inſcriptis vel pro eo vel contra eum editis.* ibid.
Tabellæ *Alphabetariæ variorum characterum variis gentibus uſurpatorum.* I,4,1,10.
Taboris *Commentarii in Pandectas ſunt editi.* III,6,7,3.
Tachygraphica *ars.* I,2,6,87.I,4,2,3.
Tachygraphicæ *artis inventores varii à variis perhibentur.* I,4,2,3.
Scriptores. ibid.
Taciti *emendationes ſibi à Lipſio ſurreptas, querebatur Muretus.* I,4,13,4.
ex Tacito *quinam Aphoriſmos excerpſerunt.* III,2,1,14.
de Tacito *judicia ſaniora Ruperti, Bohurſii, Renati, Rupini.* I,4,13,4.
ſiniſtra Scioppii, Alciati, Ferreti, cum refutatione Voſſii. ibid.
Tacitum *integrum, ſi interiret, è memoria ſua reſtituere non dubitavit Lipſius.* I,4,13,4.
in Tacitum *Commentaria Politica, notasq; criticas multi ſcripſerunt, quos inter Gronovius præcipue laudatur.* ibid.
Tacitus *in varias linguas translatus.* I,4.13,4. *laudatur.* ibid.
non eſt auctor dialogi de cauſis corruptæ eloquentiæ. ibid.
Tactu *factæ curationes Regum Angliæ & Galliæ, aliorumq;.* II,2*.8,6.
Tactus *natura explicatur.* II,2*.48,6.

Taiſnierii *liber de Chiromantia & Metopoſcopia laudatur.* II,3,1,6.
Taliſman *fuere imagines gemmis vel metallis inſculptæ.* II,3,1,12.
Taliſmanicæ *artis doctores & defenſores.* II,3,1,12.
Impugnator fuit Naudæus. ibid.
Taliſmanicis *imaginibus patrocinatur Gaffarellus.* II,2*,8,7. II,3,1,12.
Tameſis *aqua ſpiritum ardentem emittit.* II,2*,19,4.
de Tarantulis *quinam ſcripſerint.* I,2*,45,8.
Tarquitiani *libri.* I,1,10,16.
Tartareti (*Petri*) *libri recenſentur.* II,1,14,17.
Taſſi (*Torquati*) *lib. Diſcorſi del Poëma Heroico, laudatur.* I,7,1,13.
Taſſoni (*Alexandri*) *Hiſtoria Eccleſiaſtica & ſecularis contra Baronium inedita.* III,4,1,13.
lib. cui tit. Penſieri diverſi i. e. variæ cogitationes laudatur. II,1,21,32. II,2,1,8.
panegyricon carnificis reprehenditur. I,1,21,33.
ſtudium quæcunq; ſcripta, etiam optima carpendi notatur. I,1,21,32.
varia ſcripta eriſtica extant. I,1,21,33.
Tattinghoſius *Clavem Philoſophiæ Carteſianæ ſcripſit.* II,1,15,9.
Taubmannus (*Frid.*) *in Phaleucis & Anacreontico carmine feſtivus eſt.* I,7,3,11.
Taurellus (*Nicolaus*) *adverſus Cæſalpinum & Piccolomineum ſcripſit, quæ ſcripta habentur.* II,1,11,26.
Teiſſierus (*Ant.*) *additamentis auxit Thuanæa elogia.* I,1,16,53.
Labbei Bibliothecam bibliothecarum edidit auctiorem. I,1,18,4.
Teleſcopia *quando inventa.* II,2,12,6.
Teleſii (*Bernh.*) *Antagoniſta fuit Marta, Hyperaſpiſtes autem adverſus hunc Thom. Campanella.* II,2,13,3.
Dogmata prolixe cum cenſura proponuntur. II,2,13,4.
Nævi, de quibus Verulamii judicium. II,2,13,2.
Principia phyſica cum cenſura & refutatione, cui tr. laus ejus & nævorum excuſatio ſubjungitur. II,2,13,6.
Scripta & dogmata phyſica. II,1,15,2. II,2,13,2.
Tellez (*Balth.*) *Summam Philoſophiæ univerſæ ſcripſit, quæ recenſetur.* II,1,14,36.
Tempeſtates *an per naturalia media induci poſſint.* I,1,13,20. ſqq.
præſagiverunt Aëroſcopium Voſſii & Virunculus Gverikii baroſcopio incluſus. II,2*,18,6. *præſagiunt nautæ, ruſtici, metallici.* ibid. n. 7. *idem præſtiterunt cornua cervina in aula Taurinenſi.* ibid. n. 9.
Tempeſtatum *Ephemerides Principis cujusdam Germani laudantur.* II,2*,18,7.
de Templis *& ædificiis publicis quinam ſcripſerint.* I,5,2,6.
Tempora *corporum maximorum & minimorum difficulter inveſtigari poſſunt.* II,2*,5,3.
Tempus *quatenus ad Phyſicam pertineat.* II,2*,5,1.
Tepelius (*Joh.*) *Carteſii Philoſophiam & vitam deſcripſit, ſed non plene.* II,1,15,5.
Terentii *Editiones ſunt plurimæ, quas inter Boecleri eſt optima.* I,4,11,6.
Fabulas ſummo pretio æſtimavit Lutherus ut & Grotius. I,3,9,28. ſq. I,4,11,6. III,2,1,21.
Fabulæ & latinitas laudantur. I,4,11,6.

Terentius *ab incaſtitatis crimine vidicatur.* I,1,8,32.
Chriſtianus Schonæi. I,7,3,15.
de Terminis *juris quinam ſcripſerint.* III,6,6,2.
de Termino *vitæ Scriptores.* II,2*,5,4.
Terminorum *Philoſophicorum colligendorum ſtudium improbatur.* II,5,1,6.
Terra *& aqua ſunt prima elementa miſtorum.* II,2*,13,1.
hæc an eadem cum Antediluviana. II,2*,21,4.
in aquam non poteſt abire. II,2*,21,2.
non eſt elementum, ſed corpus compoſitum. II,2*,21,1.
quare à Sole jam dudum deſtructa non ſit. Vid. Sol.
quatenus ſucco minerali imbuta, ad mineralia pertinet. II,2*,30,1.
quod moveatur, eſt doctrina vero ſimillima. II,2*,21,3.
de Terra *ſententia Stoicorum.* II,2,8,3.
Teleſii. II,2,13,4.
Terræ *Immobilitatem ex virtute magnetica demonſtrare conatur Grandamicus.* II,2*,32,2.
Loca guſtu & odore à nonnullis explorata. II,2*,21,8.
Motus eſt triplex. II,2*,21,3.
Motuum cauſæ, differentia, effectus & præſagia recenſentur. II,2*,26,2.
Quies rejicitur. II,2*,21,3.
Species variæ ſunt. II,2*,21,6. II,2*,30,1.
Variatio quoad climata. II,2*,21,5.
Vires unde. II,2*,30,3.
Vis magnetica. II,2*,21,5.
Uſus non tam multiplex eſt quam aëris & aquæ. II,2*,22,4.
de Terræ *cultura, conſulendi ſunt Scriptores Geoponici & Evelinus.* II,2*,21,7.
è Terræ *figura & conſtitutione de hominum ingenio judicari poteſt.* II,3,1,13.
in Terræ *corpus fruſtra omnem maſſam ſolidam compingit Teleſius.* II,2,13,6.
Tertulliani *Editiones variæ recenſentur.* I,4,14,4.
Elogium & vituperium. ibid.
Teſmari (*Joh.*) *Rhetoricarum Exercitt. libri. IIX.* I,6,1,25.
de Teſtamenti *Novi puritate Scriptores.* I,4,6,19.
Teſtamentum *Novum juventuti quidem proponendum, non tamen excludendi alii autores Græci.* I,4,8,13.
Tetractys *Pythagorica ab Eberh. Weigelio explicata.* II,1,2,4.
τετρασύλλαβον & ἐννεαγράμματον *Democriti quid ſit.* I,1,11,33.
Teutonicæ *linguæ cultores antiqui & recentiores.* I,1,4,4. ſqq.
Derivatio è Græca improbatur. ibid. ſqq.
Teutoniſta *Gerhardi de Schuren.* I,4,4,4.
Thales *Mileſius aquam rerum omnium principium eſſe ſtatuit.* II,2,10,1.
argumenta ejus adducuntur. II,2,10,2.
Theatricæ *Actiones.* Vid. Comicæ.
de Theatro *Liber Bulengeri.* I,5,2,12.
Theatrum *naturæ & artis.* Vid. Naturæ.
Sympatheticum Enterorum impenſis prodiit. II,2*,8,3.
de Thee, *herba, ſcripſit Pauli.* II,2*,42,4. II,2*,43,2.
Themiſtii *de dictione judicium.* I,6,2,21.
Favor erga Chriſtianos. ibid.
Opera in Ariſt. II,1,9,4.
Scripta eorumq; Editores & Comm. ib.
Vita. ibid.
Theocriti *Patria, carmina, editiones & ſcholia.* I,7,2,16.

Theodoſianus *Codex*. Vid Codex.
Theognidis *Sententiæ*. I,7,2,15.
Theologia *cum Philoſophia Platonica miſta, errores vel ſingulares opiniones introduxit*. I,1,2,10.
Gentilium. Vid. Gentilium.
Naturalis Veterum Metaphyſica erat. II,5,1,7. III,5,1,2.
Scholaſticorum ex affinitate Philoſophiæ Ariſtotelicæ labem contraxit. I,1,2,10.
Theologiæ *Chinenſiũ ſumma capita*. II,2,5,3.
Ethnicæ admiranda myſteria deſcripta ab Herwarto. I,5,2,6.
Myſticæ cum arcaniori ſcientia naturali conſenſus. I,1,11,43.
Naturalis è Philoſophis & Poëtis Collectores laudantur. III,5,1,3. *Scriptores potiores recenſentur*. III,5,1,6.
Naturalis & Revelatæ diſcrimen oſtendunt Owenus & Parckerus. III,5,1,4.
Polemicæ Scriptores. III,5,1,19.
Theologica *Excerpta quomodo adornanda*. I,3,13,32. ſqq.
Theologicorum *Scriptorum Bibliothecas qui ediderint*. I,1,18,62.
Theon, Sophiſta, *à Scheffero editus*. I,6,1,8.
Theophili *liber de arte colorandi & coquendi vitra*. I,1,7,32.
Theophraſti, *Ariſtotelis diſcipuli, ſcripta*. II,1,9,2. II,2,12,5.
Paracelſi doctrina de tribus corporum miſtorum principiis, metallorumq; ab his productione explicatur & defenditur. II,2,16,2. πολυπραγμοσύνη *in Theologicis excuſatur*. II,2,16,1. *ſcripta ſecretioris naturæ & Theologica*. I,1,10,26. *plura extant quam ſunt edita*. I,1,11,15. I,1,10,26. *Sententia inepta de materia prima*. II,2*,1,5.
Theophraſtus (*Paracelſus*) αὐτοδίδακτος *non fuit*. II,1,15,16.
Enthuſiaſtarum recentiorum parens. ibid.
illiteratus, ſed ingenioſus Philoſophiæ Medicinæ, ipſiusq; Theologiæ Reformator. II,1,15,16. II,2,16,1.
in IV. Evangeliſtas Commentaria inedita ſcripſit. II,1,15,16.
Magiæ ſuſpectus. ibid. *à qua liberatur*. II,2,16,1.
Theoſophici *libri qui ſint*. I,1,10,4. *apud gentiles dicuntur Theurgici*. ibid.
Thermarum *Ortus unde*. II,2*,20,11.
Thermometra *cur & à quibus inventa*. II,2*,18,4.
Thermometrorum *variæ ſpecies recenſentur*. II,2*,18,4.
Theſauri (*Eman.*) *lib. Italicus: il Canocchiale Ariſtotelico laudatur*. I,6,3,10.
Index cat goricus. I,2,5,3.
Inſcriptiones de Genealogia Chriſti & Patriarcharum, & infulatæ virtutes una cum Cæſaribus. I,6,3,10.
Panegyricorũ volumina. I,6,3,7. & 10.
Plagiarii quinam. I,6,3,10.
Theſaurus *Criticus Gruteri laudatur*. I,5,1,4.
Theſium *collectanea ſecundum tria cauſarum genera*. I,3,9. tot.
Thevenotii *itineraria laudantur*. II,2,2,7. II,2*,40,5.
Thevenotius *Gallus tractatum de opificiis omnibus moliebatur*. I,1,1,7. I,2,7,77. II,2,1,4.
Thevetus (*Andr.*) *ſcripſit imagines & vitas virorum illuſtrium Gallorum*. I,1,19,55.
Theurgia *Veterũ fuit Metaphyſica*. I,1,1,10,4.
Theurgiæ *Gentilium libri, multa ſecretioris naturæ arcana continent*. I,1,10,5.

Theur-

Theurgica *Ægyptiorum doctrina.* Vid. Ægyptii.
Thilonis (*Valentini*) *libri in argumento Rhetorico ſcripti, recenſentur.* I,6,1,16.
Thomas *Aquinas initio tardo ingenio præditus, unde bovis nomine appellatus fuit.* I,2,1,45.
Thomaſii *Diſſertt. Stoicæ recenſentur.* II,1,4,3.
Methodus excerpendi recenſetur. I,3,3,3. ſqq. & 16.
Thomaſini *Inſcriptiones Patavinæ non confundendæ cum argutis inſcriptionibus.* I,6,3,13.
Thomaſius *de Mandragoræ radice Diſſ. ſcripſit.* II,2*,43,2.
Sententiam Mori, Sandii & Anonymi de præexiſtentia animarum impugnavit. II,7,1,19.
de Venerea titillatione. II,2,8,4.
Thomæ *nomen plerisq; novatoribus proprium.* II,1,15,15.
Thorius (*Raphaël*) *Hymnum Tabaci ſcripſit.* II,2*,42,4. II,2*,43,2.
le Threſor *des Harangues.* I,6,3,7.
Thuana *Bibliotheca commendatur.* I,1,21,2. Vid. Bibliotheca.
Thuanæa *Excerpta.* I,1,16,60.
Thuani *Judicia de Viris doctis.* I,1,16,52.
addita mentis aucta à Teiſſiero. ibid. §. 53.
libri de re accipitraria. I,7,3,8.
Thuanus *enucleatus Gerhardi* von Stöcken. I,1,16,52.
hiſtoriam de vita ſua ſcripſit. I,1,19,12.
Thucydidem *decies ſua manu deſcripſit Demoſthenes.* I,6,2,2.
Thucydidis *dictio commendatur.* I,6,2,2.
Thuldeni *Comm. ad Codicem Juſtinianeum.* III,6,7,9. *it. inſt. juris promiſſus, aliaq; ſcripta laudantur.* III,6,7,7.
libri de Principiis jurisprudentiæ commendantur. III,6,1,7.
Thurmannus *Bibliothecam univerſalem juridicam molitus.* I,1,18,64. *proceſſualem promiſit.* III,6,7,14.
de Tiberi *ſcripſit And. Baccius.* II,2*,20,9.
Timæi *Locrenſis fragmentum de anima mundi & natura dubium eſt.* II,1,2,3.
Titelmannus *ſcripſit Dialecticas conſiderationes.* II,1,14,64.
de Titillatione *Venerea ſcripſit Thomaſius.* II,2,8,4.
Titis (*Placidus de*) *Aſtrologiam ſcripſit.* II,2*,12,9. II,3,1,10.
Tituli *ridiculi & incogniti quorundam Collegiorum merito diſplicent.* I,1,9,26.
Titulos *rariores quidam Scriptores ridicule affectant.* III,6,8,5.
de Toga, *tunica & tibiis veterum ſcripſit Aldus.* I,5,2,9.
Toletus *multa in Ariſt. ſcripſit, quæ recenſentur.* II,1,11,21.
Tollius (*Jac.*) *Comparationem Virgilii & Homeri inſtituit.* I,4,11,14.
de Toloſani *Syntagmate juris univerſi, atq; LL. omnium pene Gentium ac Rerumpublicarum judicium fertur.* III,6,5,4.
circa Tonitrua *vulgi ſuperſtitiones recenſentur.* II,2*,24,6.
Tonitruum *autor non eſt Diabolus juxta Bodinum, aliosque, neq; Sagæ.* II,2*,24,6.
origo vera eſt è vaporibus ſulphureo-nitroſis. II,2*,24,5.
ſonus ex repercuſſione fit formidabilis idq; experimento confirmatur. ibid.
vis mirabilis. II,2*,8,10. *quam à lapſu nubium*

nubium conglaciatarum derivant Carteſius & Mayovius. II,2*,45,5.
Topographia *Gallicarum urbium valde generalis extat.* II,4,1,12.
Toppii (*Nic.*) *Bibliotheca Neapolitana &c. recenſetur.* I,4,4,17.
Tormentarius *pulvis pyrius ſecretus & maxime noxius.* I,1,11,12.
Torquemada *Dialogos ſcripſit.* II,2,2,7.
de Torquibus *aureis ſcripſit Schefferus.* I,5,2,9.
Tragici *Græci potiores ſunt Æſchylus, Sophocles, & Euripides.* I,7,2,5. ſeqq.
de Tragœdia *& Comœdia Scriptores Hiſpani recenſentur.* I,7,1,8. ſqq.
Tragœdiarum *Scriptores recentiores.* I,7,3,15.
Trajanus *Boccalinus.* Vid. Boccalinus.
Trapezuntii *Maledicentia in Platonem in libro de comparatione Platonis & Ariſtotelis à Beſſarione retunditur.* II,1,7,2.
Rhetorica laudatur. I,6,1,19.
Transferri *corpora ſubito de loco ad locum an arte aliqua poſſint.* I,1,13,25. ſq.
Transfuſio *ſanguinis an curationibus morborum inſerviat.* II,2*,8,5. *illius inventionem varii ſibi tribuunt.* II,2*,47,4. *impugnatur autem* ibid. *circa eam infauſti conatus Dionyſii.* II,2*,8,5.
Tranſitionum *Rhetoricarum formulæ.* Vid. Clarkius.
Tranſlatorum *uſus.* Vid. Metaphora.
Transmutatoria *ars Roſii.* I,1,13,40. ſqq.
de Treutleri *Diſp. Judicium fertur.* III,6,7,8. III,6,8,3. *ejus rigidus Cenſor fuit Bachovius.* ibid.
Triboniani *Errores in jure compilando.* III,6,4,2.
de Triclinio *quinam ſcripſerint.* I,5,2,11.
Trinitas *Platonica & Ariſtotelica.* II,1,1,12. *prioris collationem cum Myſterio Chriſtianorum inſtituit Steuchus.* ibid. & II,2,11,8. *poſterioris collationem vero cum Platonica Henr. Morus.* II,1,1,12.
Trinitate (*Phil. à Sanctiſſima*) Vid. Philippus.
Triſmegiſtus. Vid. Hermes.
Trithemii *Polygraphia.* I,4,2,4. *in hanc Comm. ſcripſit Guſtavus Selenus.* ibid.
Trithemius *Abbas iniquè magiæ inſimulatur.* I,1,8,25.
magnus in Chimica arte fuit myſta. I,1,13,25.
multum ſibi gratulatus eſt de Tyronis Notis. I,4,2,4.
de Triumphis *quinam ſcripſerint.* I,5,2,15.
Trojæ *Excidium.* Vid. Tryphiodorus.
de Trojano *Bello carmen heroicum falſo Cornelio adſcribitur, cum verus ejus auctor ſit Iſcanius.* I,4,11,10.
libri VI. Daretis Phrygii falſo creduntur à Cornelio Nepote translati. ibid.
de Tropis *Poëticis ſcripſit Georg. Chœroboſcus.* I,7,1,18.
Tryphiodorus *de Excidio Trojæ ſcripſit.* I,7,2,23.
Tſchirnhauſii (*Ehrenfriedi Waltheri*) *Conſilium collegii pro indaganda veritate inſtituendi.* I,1,14,49.
Medicina mentis, liber elegans. I,1,14,13. & 49. *qui recenſetur ex parte.* I,2,7,26. ſqq.
Tſchirnhauſius *Mathematicis ſtudiis totum ſe*

ſe applicuit. I,2,7,27.
Tſchonderi (*Jer.*), *Syſtema Grammaticæ Græcæ laudatur.* I,4,6,12.
de Tulipis *egit Schokius.* II,2*,43,2.
Turnebi (*Adr.*) *Adverſaria aliaq; ejus ſcripta laudantur.* I,5,1,6.
Faciem aliquot noctes ſomniavit Thuanus. ibid.
Turnebus *adverſus vini potum diſſertatiunculam ſcripſit.* I,5,1,6.
de Turturettii *Parallelis Ethico-Legalibus judicium ſertur.* III,6,1,2.
Tuſcanus (*Angelus*) *de arte funambulatoria ſcripſit.* II,4,1,16.
Typographi *potiores eruditi recenſentur.* I,4,2,6.
Typographiæ *Abuſus deploratur.* I,4,2,6.
Beneficio bibliothecæ redditæ ſunt auctiores. I,1,4,25.
Diſcrimen Europææ & Sinenſium ex Voſſio oſtenditur. ibid.
Elogium. ibid.
Inventio variis à variis tribuitur, Germanis tamen vindicatur. I,4,2,6.
Invento multum debet literarum in occidente παλιγγενεσία. I,1,2,16. *an ideo MStorum pretium imminutum ſit.* I,1,7,2.
Originem Batavis ſuis tribuit Boxbornius peculiari libello, cujus argumenta refutat Naudæus, Addition a l'hiſtoire de Louys XI.c. 7.I,1,16,79.I,4,2,6. *Idem agit Bernh. à Mallincrot.* ibid.
Typographorum *celebrium eadem notitia eſſe debet, quæ Virorum doctorum.* I,1,7,37.
Typorum *Elegantia multum facit ad commendationem libri.* I,1,4,28.
Superatur hodie Germania à Belgio & Italia. I,1,4,29.
Tyronis (*M. Tullii*) *Notæ rariſſimæ.* I,4,2,4. *iſtiusmodi notis exaratum Pſalterium ſervatur Argentorati.* I,4,2,4.
Tzetzes (*Joh.*) *Politicorum verſuum Chiliades.* I,7,2,27.

V.

de VAcuo *& Atomis doctrina Democriti & Epicuri proponitur.* II,2,7,7. *refutatur.* ibid. §. 8.
Sententia Stoicorum. II,2,8,2.
Vacuum *abſolute tale, arte produci poſſe negatur.* II,2*,18,1.
aëre ſpatium poteſt dari. II,2*,4,3.
in natura quidam defendunt, quidam impugnant. II,2*,4,2.
in naturam ſpiritualem transformat Henr. Morus. II,2,7,9.
ipſum Deum eſſe contendit Morus. II,2*,1,2.
Vadianum *commendat Scaliger, reprehendit Voſſius.* I,1,22,16.
Valdes (*Joh. de*) *decem divinæ conſiderationes laudantur.* I,6,4,24.
Valdus (*Aug.*) *cum notis ſuis in Plinium, ipſe à militibus Hiſpanis Germanisq; Romam aggreſſis, miſere cruciatus interiit.* I,1,25,25.
Valentia (*Gregorii de*) *libri enumerantur.* II,1,14,45.
Valentini *Ducis, Cæſaris Borgiæ, vita.* Vid. Borgiæ.
Valentinus (*Baſil.*) vid. Baſilius.
Valeriani (*Joh. Pierii*) *Hieroglyphica.* I,4,2,1.
Valerii *Maximi Editiones variæ recenſentur.* I,4,12,6.
Stylus improbatur. ibid.
Valerius *Flaccus*, vid. Flaccus.
Valeſiorum (*Hadriani atq; Henrici*) *ſcripta*

Criti-

Critica. I,5,1,14.
Vallæ (*Laur.*) *libri elegantiarum latinæ linguæ cum multorum ſcholiis editi.* I,4,10,6.
Valle ((*Pet. de la*) *Itinerariorum accuratiſſimus Scriptor.* II,4,1,13.
Vallii (*Pauli*) *Logica.* II,1,14,30.
Philoſophia ſecundum Ariſt. & Scholaſticos. ibid.
Vanini *Dea Natura.* II,1,11,4.
Dialogi raro & magno pretio venduntur. III,5,1,9.
Vaninus *ob Atheiſmum vivo comburio affectus eſt.* I,1,8,17. II,1,11,4.
Varenii (*Bernh.*) *Geographia generalis laudatur.* II,2*,20,11.II,4,1,11.
Varini *lib. Schola vulgi, dictus, laudatur.* I,1,21,98.
theſaurus græcus, I,4,8,2.
de Vaſquez (*Ferdinandi*) *quæſtionibus illuſtribus judicium fertur.* III,6,8,4.
(*Gabrielis*) *multa ſcripta recenſentur.* II,1,14,42.
Vatablus *in Ebraicis excelluit.* II,1,11,20.
nihil ſcripſit. ibid.
Vaticana *Bibliotheca.* Vid. Bibliotheca.
Vavaſſoris (*Franc.*) *elogium ab Avauxio ſcriptum.* I,6,3,6.
lib. de Epigrammatibus. I,7,1,12. *de his judicium.* I,7,3,3.
lib. de ludicra dictione. I,6,1,17.
Orationes ob ſtyli elegantiam laudantur. I,6,3,2.
Ubelii (*Steph.*) *Synonyma Ciceroniana.* I,6,1,23.
Vechneri *Hellenolexia.* I,4,6,14.
Libellus de figuris Poëticæ artis ſtudioſis præ ceteris commendatur. I,3,10,47.
Vedelii *Anatome Arminianiſmi.* III,5,1,32.
Scripta reliqua laudantur. III,5,1,26.
Vedelius *in nonnullis à Reformatis recedit.* III,5,1,32.
Petrum Romæ fuiſſe negat. III,5,1,26.
Vega (*Lupus Felix de*) *Comœdiæ Hiſpanicæ Inſtaurator.* I,7,1,8. *laudatur.* ibid.
Vegetationis *cauſa non eſt anima ſecundum Ariſtotelicos.*II,2*,40,1.*ſed nutritio & accretio è ſemine, ſive ex bulbo, ſive è radice.* II,2*,40,2.
Vegetii *liber de mulo Medicina.* I,4,14,13.
libri de re militari. ibid.
in Vegetium *emendationes & Lexicon Rhodii in ferali Thom. Bartholini incendio conflagrarunt.* I,4,14,13.
Velthuſii *libellus de idololatria ac ſuperſtitione à Synodo Dordracena improbatus, ab autore autem defenſus.* III,5,1,29.
Velleji *Paterculi Hiſtoria Romana.* Vid. Paterculus.
Velſchius vid. Welſchius.
Venantii *Poëmata, a quibus edita.* I,4,14,18.
de Venatione *lib. Gratii.* Vid. Gratius.
quinam præterea ſcripſerint. II,2*,46,3.
Venaticæ *Aves.* Vid. Aves.
Venæ ſectione *periit Petronius.* I,4,12,10.
Veneta *& Vinitiana Academia differt.* I,1,14,23.ſq.
Venetæ *Academiæ.* ibid. ſqq.
Venetus *Senatus Vincentii Pinelli MSta Actorum Publ. Venetorum in Bibliotheca peculiari conclavi repoſuit.* I,1,3,19.I,1,19,19.
Venti *& imbres an per naturalia media induci poſſint.* I,1,13,20.ſqq.
de Ventis *hiſtoria ventorum Verulamii & Fabri Tractatio de iisdem.*II,2*,23,3.
*Poëma Malapertii laudatur, aliique ſcriptores recenſentur.*II,2*,23,5.

Vento-

Ventorum *affectiones & diviſiones ſunt variæ.* II,2*,23,5.
generationem adumbrat Pila Æolia. II,2*,23,4.
origo. II,2*,23,3.
præſentiam aqua ſubterranea indicat. II,2*,23,4.
præſides facit angelos Fluddius. II,2*,23,5.
quantitas certo inſtrumento menſurari poteſt. ibid.
Vent9 *directe ſeptentrionalis à nautis haud obſervatus eſt.* II,2*,23,5. *finem mundi, cum ſpiret, futurum credunt.* ibid.
Venus *lucem forte mutuatitiam habet.* II,2*,12,7.
de Verborum *ſignificatione ſcripſit Briſſonius.* III,6,6,2.
Verdierius (*Ant.*) *Supplementum ſcripſit in Bibliothecam Geſneri.* I,1,16,23.ſq.I,1,18,10.
Proſopographiam item univerſalem II',4,1,8. *de ejus Catalogis MStorum judicium fertur.* I,4,7,11.
(*Claud.*) *Bibliothecariæ rei ſtudium ſtolide & inepte improbat.* I,1,6,13.
ſcripſit librum ſub tit. Cenſura Autt. Veterum & Recentiorum. I,1,16,23. *quo phrenesin ſuam nimis prodidit.* ibid. ſq. *& Scioppi cenſuram incurrit.* I,1,16,25.
ſtultitiæ ejus ſpecimina quædam recenſentur. I,1,6,13.I,1,16,27.I,1,21,69.
Vermibus *morbos omnes, imo mortem ipſam, adſcripſit Hauptmannn.* II,2*,45,7.
de Vermibus *in corpore humano quinam ſcripſerint.* II,2*,45,7.
Vermiculi *in caſeo nati, unde ſint, diſquiritur.* II,2*,45,6.
Verſio *Evangeliſtarum Gothica.* III,5,1,14.
de Verſione *LXX. virali & Ebraici textus authentia lites Voſſii aliorumq;.* III,5,1,5.
Verſiones *Autorum eruditis curæ eſſe debent.* I,1,9,29.
librorum orientalium Hebraicorum & Arabicorum peritiſſimos earum linguarum requirunt. ibid.
Verſioni *Autorum Græcorum latinæ haud ſecure fidendum.* I,4,8,13.
Verſionum *Collationes in Codicis Sacri interpretatione magnum uſum habent.* I,1,9,29.
Verſu *ſolo olim oratio & libri diſtingvebantur.* I,1,7,11.
Verſus *Leonini.* I,7,3,19.
Verſuum *cubicorum, quadratorum, retrogradorum, cabaliſticorum &c. Autores exſibilantur.* I,7,3,7.
Verulamii *Cogitata de juris prudentia univerſali ſunt imperfecta.* III,6,1,2.
Cogitata de methodo obſcuriora ſunt. I,2,7,45.ſq. *& parum utilitatis habere oſtenditur.* ibid. §.47.
Conſilium crypticum de Gazophylaciis rerum naturalium diſtinctis adornandis repetitur. II,2,1,12.
Conſilium de hiſtoria naturali diligentius excolenda ſuppeditat novum organum. II,2,1,2. *quod conſilium Societas Regia Anglicana cœpit excolere.* II,2,1,3.& 13.
Conſilium pro concipienda hiſtoria literaria. I,1,2,3.
Diviſio Phyſicæ Operativæ. II,2,1,27.
Elogium & ſcriptorum phyſicorum. II,2,1,29.
Hiſtoria de ſono & audibilib9. II,2*,48.3.

Hiſtoria vitæ & mortis laudatur. II,2*,5,1.
Hiſtoria ventorum commendatur. II,2*,23,2.
Merita in Scientiam Naturalem. ibid.
Partitio Artis experimentalis, & modi experimenta capiendi. II,2,1,19.
Partitio Philoſophiæ Naturalis. II,2,1,23.
Phyſica Metaphyſica cauſas rerum formales & finales ſcrutatur. II,2,1,26.
Sylva ſylvarũ commendatur II,2*,43,3.
Verulamius *Angliæ R. Henrici VII. vitã prudentiſſime deſcripſit.* I,1,19,30.ſq.
Anglorum hodegus in philoſophia experimentali. II,2,1,2.
Hiſtoriam naturæ dividit in Narrativam & inductivam. II,2,1,2. *hanc quomodo partitus ſit.* ibid. n.4.
in doctrina de fluxu & refluxu maris fluctuat. II,2*,20,3.
Primus inter Anglos ſignum ſuſtulit ad amplificandos ſcientiarum terminos. I,2,7,93.
Vir πολλῶν ἀντάξιος ἄλλων. I,2,4,45.
de Veſtitu *ſ. re veſtiaria variorum Commentarii recenſentur.* I,5,2,9.
Via *lactea Ariſtoteli falſò Meteoron credita.* II,2*,12,8. *innumeram ſtellarum multitudinem continet.* ibid. *non eſt duplex juxta Licetum.* ibid. *circa hanc multorum cometarum natalis.* ibid.
Vicomercati (*Franc.*) *Commentarii in Ariſt. laudantur & enumerantur.* II,1,11,6.
Victor *ſcripſit librum de Origine Gentis Romanæ.* Vid. Sextus Aurelius Victor.
Victoria (*Franc.*) *valde laudatur à Barthol. à Medina.* II,1,14,23. *ſcripſit ſummam ſacrorum Eccleſiæ, nec non prælectionum tomos duos rariſſimos.* ibid. §. 41.
Victorii (*Petri*) *Elogium.* I,5,1,5.
Lectiones variæ libris XXV. conſtantes ibid. *de quibus judicium Scaligeri.* ibid.
Vidæ (*Hier.*) *Poëma de bombycibus.* I,7,3,8.
Vigelii (*Nic.*) *methodus juris Civ. controverſi recenſetur.* III,6,8,4.
methodus ſingularis, in Jure vel Civili vel Pontificio, excogitata laudatur. III,6,5,3.
ſcripta varia citantur. III,6,5,3.
Vigeri (*Franc.*) *lib. de idiotiſmis præcipuis linguæ Græcæ commendatur.* I,4,6,10.
Villafanus *in poëmatibus ſuis manifeſti plagii convincitur.* I,1,9,20. I,6,3,11.
Villavincentio (*Laur. à*) *plagium inſigne commiſit.* I,6,4,6.
ſcripſit de formandis ſacris Concionibus, & de Interpretatione S. Scripturarum populari. ibid.
Villomari (*Yvonis*) *Animadverſa in locos controverſos Titii.* I,5,1,8. *ſub hoc nomine latitat Joſ. Scaliger.* ibid.
Vindobonenſis *Bibliotheca.* vid. Bibliotheca.
Vineas *in Anglia plantari poſſe oſtendit Roſa.* II,2*,42,3.
Vinetum *Britannicum, anonymi liber recenſetur.* II,2*,42,3.
Vini *hiſtoriam natalem ſcripſit Baccius.* Vid. Baccius.
potum diſſvaſit Turnebus. II,2*,42,2.
ſpiritus an in priorem vini ſtatum reduci poſſit, diſquiritur. II,2,16,3.
ope nivis, absq; igne deſtillari poteſt. II,2*,27,9.

de

de Vini & cereviſiæ præſtantia lis poëtica inter Gvietum & Grotium. I,1,24,29.
de Vinnii *Comm. ad institutiones judicium fertur.* III,6,7,3. *it. de quæſtionibus ſelectis.* III,6,8,4.
de Vino *varii Scriptores recenſentur.* II,2*,42,1.
de Viperis *quinam ſcripſerint.* II,2*,46,2. *de illarum partu & congreſſu ſcripſit Voigtius.* ibid. §. 4.
Virdungi (*Mich.*) *Orationes laudantur.* I,6,3,3.
Virgilianæ *imitationis exemplum è Catullo.* I,2,16,17. ſqq.
Virgilianus *index Erythræi nudas tantum continet voces.* I,4,11,14.
Virgilii *Ecloga prima reſoluta in ſuas ſententias & ornamenta.* I,2,16,39.
Editiones variæ recenſentur. I,4,11,14.
imitatores. I,7,3,8.
intempeſtivi cenſores refelluntur. I,4,11,14.
Virgilium *imitatus eſt Horatius in epodâ 2da.* I,2,16,20
Virgilius *artifex ſummus in exprimendis moribus & affectibus.* I,3,10,30.
Ciceronem quandoq; imitatus eſt. I,3,10,32.
cum Græcis Auctoribus collatus à Fulvio Urſino. I,4,11,14.
imitatus eſt Græcos, ceteri Virgilium ſunt imitati. I,3,10,18.
numeri poetici mirus obſervator. I,3,10,40.
phantaſiam judicio coercet, cui Ovidius ſæpe frena laxat. I,2,1,26. I,3,10,30.
præſtat Homero, ut judicant Scaliger, Rapinus & Tollius. I,4,11,14. *hoc Barthius modo concedit, modo negat.* ibid.
quos Poëtas imitatus ſit. I,2,16,15.
de Virgula *divina, metallorum indice, diſſeritur.* II,2*,8,9.
Virunculus *baroſcopio incluſus ventos & tempeſtates præſagit.* II,2*,18,6.
Viſcerum *ſtructuram expoſuit Malpighius.* II,2*,47,3.
Viſcoſitas *quid ſit.* II,2*,7,6.
Viſio *quomodo fiat.* II,2*,48,2.
Viſus *acutioris noctuarum hominum quorundam, aliorumq; animalium noctu videntium cauſæ.* II,2*,14,6.
doctrina ad Opticam pertinet. II,2*,48,2.
Vitæ *Architectorum, pictorum, ſtatuariorum colligendæ.* I,1,19,69. ſqq.
JCtorum. I,1,19,65. ſqq.
malorum hominum an deſcribendæ ſint. I,1,19,29.
ſuæ hiſtoriam qui ipſi ſcripſerint. I,1,19,13. ſq.
virorum doctorum etiam in minimis accuratæ deſcribendæ. I,1,19,2. *quod contra Mareſium aſſeritur.* ib. n. 4. ſqq.
virorum politicorum deſcriptæ ad cognitionem politicæ multum confert I,1,19,11. *id quod exemplis demonſtratur.* ibid. §. 12. & 30. ſq.
de Vitæ *termino & prorogatione quinam ſcripſerint.* II,2*,5,4.
Vitalis (*Hier.*) *Lexicon Mathematicum recenſetur.* II,4,1,4.
Vitarum *Scriptores.* III,1,1,5. III,2,1,8. III,4,1,8 *antiqui.* I,1,19,10. & 15. *recentiores.* I,1,19,16. ſqq. *majorem fidem merentur, quam elogiorum Scriptores.* I,1,19,51. *ab illis magna in hiſtoria literaria utilitas.* I,1,19,1.
de Vite & *Viticultura varii Scriptores recenſentur.* II,2*,42,2.

Vitem *nitro propagari poſſe Baconus ſtatuit.* II,2*,38,3.
Viterbienſis. Vid. Annius.
de Vitiis *& Virtutibus Scriptores.* III,1,1,10.
in Vitis *literatorum tria conſideranda proponuntur.* I,1,19,7.
Vitriaria *ars Antonij Neri laudatur.* II,2*,34,2.
Vitriolum *latet in aere, corticibus juglandis & quercubus.* II,2*,39,2. *de illo Scriptores recenſentur.* ibid.
de Vitro *gemmæ artificiales.* II,2*,34,2.
Vitrum *ductile & flexibile confici poſſe conceditur contra Merettum.* II,2*,34,1.
foſſile datur. ibid.
frigidum nobilis quidam Italus ſpiritu chymico emollire potuit. ibid.
noſtrum, unde fragile. ibid.
ſtillatitium (vulgo Spring-Gläſer.*)* II,2*,18,1.
Vitruvii *de Architectura libri X. variis locis à variis editi, & in varias linguas translati.* I,4,11,17.
Commentatores. ibid.
de Stylo judicium Barthij, Sciopij, aliorumq;. ibid.
Vivis *(Lud.) libelli de tradendis Diſciplinis, ut & de cauſis corruptarum diſciplinarum laudantur.* I,2,2,34. I,1,2,10.
libellus de prima philoſophia commendatur. II,5,1,8.
liber de officio mariti & fœminæ. III,1,1,8.
liber de veritate fidei chriſtianæ. III,5,1,7.
lucubrationes ejus plurimæ ad Rhetoricam ſpectantes recenſentur. I,6,1,20.
Ulpianus *Græcus Demoſthenis explorator.* I,6,1,8.
Unguento *de armario judicium fertur.* II,2*,8,4.
de Unguibus *Scriptores.* II,2*,47,5.
Ungvium *de maculis ſcripſit Finellg.* II,3,1,7.
Univerſalem *doctrinam & ſcientiam promiſit Kuhlmannus, Lullius, Scalichius & alii.* I,1,20,5. ſq.
Univerſales *Pandectæ mathematicæ, quomodo confici poſſint.* I,1,20,21. *it. in aliis diſciplinis.* ibid. §. 23. *& hoc cum ſumma utilitate.* ibid. §. 23.
Univerſitatis *rerum idea pueris à prima ætate inculcanda.* I,2,4,16. ſqq.
Univerſum *hoc rerum principium unicum ſtatuerunt veteres.* II,2,18,2.
Vocabularium *Gallicum.* I,1,14,41.
Italicum della Cruſca laudatur. I,1,14,28.
quadrageſimo demum anno abſolutum eſt. ibid. §. 41.
Vocum *ſingularum excerpta.* vid. Excerpta.
de Voce *ſigna animi colligi poſſe docuit Creſollius.* II,3,1,3.
Vöetii *Diſſp. de Atheiſmo.* III,5,1,9.
Diſſp. ſelectæ. I,1,21,30.
de Vöetii *Bibliotheca ſtudioſi Theologiæ judicium fertur.* III,5,1,13.
Vöetius *litem movit Canonicis Ultrajectinis de bonis Eccleſiaſticis.* III,5,1,27.
tractatum edidit de Statutis eorumq; concurſu, nec non Comm. in inſtitt. III,6,10,2.
Vir fuit multæ lectionis potius quam judicii. I,1,21,30. I,1,22,18. II,2,17,1. III,5,1,9.
Vogler *(Val. Hen.) Diſſertt. de delectu ingeniorum & hodiernis ſtudiorum corruptelis laudantur.* I,2,2,35.
Introductio univerſalis in notitiam cujusq; generis bonorum Scriptorum recenſetur. I,1,16,30. ſ. *ejus ſupplementum à Vincentio Placcio promittitur.* I,1,16,4.
Voigtius *in Diſſ. ſua de nivis albedine, nivem albam*

bam eſſe negat. II,2*,15,3. II,2*, 27,9. *ſcripſit & Diſſ. de reſuſcitatione plantarum.* II,2*,27,5.
Volandi *& navigandi ars per aërem à Bacone, Beſnerio, aliisq; propoſita & jactata.* II,2,1,17. *examinatur & rejicitur.* II,2*,4,4.
Volendi *vel nolendi formulæ.* I,3,7,22. ſq.
Vopiſcus (*Flavius*) *Hiſtoriæ Auguſtæ Scriptor.* I,4,14,7.
Vorſtius (*Joh.*) *Conjecturam de generatione animantium edidit, qua impugnat Harveum.* II,2*,45,2.
Vortices *aëreos deſcripſit Mayow.* II,2*,23,5.
Voſſii (*Gerh. Joh.*) *diligentia in autoribus recenſendis indefeſſa laudatur.* I,1,18,59. ſqq.
etymologicum laudatur. I,4,9,4.
lib. de idololatria & phyſiologia laudatur. I,1,21,29. II,2,2,4. II,2*,30,3.
de natura Logices. II,5,1,2.
de poëtis Græcis & Latinis. I,1,18,61. I,7,2,1.
de univerſæ Matheſeos natura & conſtitutione commendatur. II,4,1,1.
libri de philoſophia & philoſophorum ſectis poſthumi imperfectio deploratur. II,1,1,4.
libri de vitiis latini ſermonis & gloſſematis latino-barbaris. I,4,9,17.
Opus de arte Grammatica valde laudatur. I,4,10,8.
de Scriptoribus Hiſtoricis. III,4,1,1.
Scripta variis ſupplementis aucta. I,1,18,60.
Theologia gentilis. I,7,1,17.
(*Iſaaci*) *Aëroſcopium.* Vid. Aëroſcopium.
liber de cantu poematum & viribus rythmi. I,7,1,14. *qui multa paradoxa habet.* ibid.
Voſſius (*G.J.*) *Sybillina Oracula ut invincibile veritatis Chriſtianæ teſtimonium laudat.* III,5,1,5. *peculiarem enim librum de Sybillinis aliisque, quæ Chriſti natalem præceſſerunt, oraculis, edidit librum.* III,5,1,5.
(*Iſaacus*) *accidentalitatem ignis ſtatuit.* II,2*,16,2.
æſtus marini cauſam ponit Solem. II,2*,20,4.
lucis ſubſtantialitatem impugnavit. II,2*,14,2. *contra hunc illa defenditur.* ibid. §. 3.
Uranologicæ *hiſtoriæ Uranophili Cyliandri laudantur.* II,2*,18,7.
de Urbani VIII. *Odis cenſura.* I,7,3,10.
Urinatoria *marina, cujus ope per aquas ambulare poſſumus à Wagenſeilio inventa.* I,1,20,12. *jam tum à Pegelio propoſita.* I,1,20,13. *ut & Mormio.* I,1,20,14.
Urinatoriæ *artis Scriptores recenſentur.* II,2*,22,3.
Urſini (*Fulv.*) *liber de Triclinio Romano.* I,5,2,11.
Urſus *mirus Epigrammatum Scriptor.* I,7,3,4.
Urticam *eleganter delineavit Hookius.* II,2*,43,3.
Vulcatius (*Gallicanus*) *Hiſtoriæ Auguſtæ Scriptor.* I,4,14,7.
de Vulpecula *fabula Saxonica.* III,1,1,5.
Vultus *honeſtas mirifice hominum favorem excitat.* I,1,15,18.

W.

WAesbergiorum *diligentia in edendis Mercuriis librorum laudatur.* I,1,18,40.
Wagenſeilii *Commentarii in lib. Sota de uxore adultera.* III,6,2,1.
Tela ignea Satanæ. III,5,1,21.
Wagenſeilius *Collegium Rituum ac Civilitatis*

tatis apud varias gentes habuit. III,1,1,9.
in plagiarios literaturæ Rabbinicæ invehitur. I,4,5,5.
Wallenſteinii *vita à Gualdo ſcripta.* I,1,19,45.
Walliſii (*Joh.*) *Diverſus de gravitate & gravatione.* II,2*,10,2.
Epiſtola de ratione ſermonis & pronunciationis. II,2,1,14.
Grammatica Anglicana eſt optima. I,4,4,19.
Teſtimonium de antiquitate linguæ Germanicæ. I,4,4,3.
Walliſius (*Joh.*) *cauſam fluxus & refluxus maris motus lunares & terræ facit.* II,2*,20,3. & 4.
de literarum natura & pronunciatione egit. I,4,1,5.
multum valuit in arte Deciſratoria. I,4,2,4.
Waltoni (*Briani*) *editio Bibliorum Anglicana πολύγλοττ@ eſt optima.* III,5,1,14. *apparatu inſigni inſtructa.* ib.
Watſoni (*Mich.*) *Apologeticum pro Ariſtot. ineditum.* II,1,12,3.
Theatrum variarum rerum in ſupplementum Pancirolli ſcriptum. I,1,21,52. ſq.
Unio ſapientiæ. ibid.
Webbe (*Joſiæ*) *carmen hexametrum & pentametrum.* I,7,1,19.
Webbii (*Joh.*) *lib. Hiſtorical Eſſay, that the Language of China is the primitive Language, recenſetur.* I,4,3,2.
Webſteri (*Joh.*) *Metallographia commendatur.* II,2*,29,4.
Wedelius *de Opio ſcripſit.* Vid. Opium.
Weigelii (*Erhardi*) *Analyſis Ariſtot. ex Euclide reſtituta, laudatur.* II,5,1,4.
Weigelius (*Valent.*) *Enthuſiaſta ab Hunnio & Thummio refutatus.* III,5,1,36.
Weinrichii *Ærarium Poeticum.* I,7,1,19.
Weiſii *liber de argutis inſcriptionibus laudatur.* I,6,3,12.
Politiſcher Redner. I,6,1,32.
Weitzii *lib. via regia ad linguam latinam, recenſentur.* I,2,4,31.
Welleri (*Jac.*) *Grammatica Græca commendatur.* I,4,6,14.
Welſchius (*Georg. Hier.*) *Medicus Auguſtanus, laudatur.* I,1,6,38. I,1,21,39. *multa opera præclara affecta habuit, quæ fata viri intercepere.* I,1,6,38. ſq. I,1,7,6. & 24. I,1,21,39. & 40. I,3,13,6. ſqq. *pædiam in Cycliſco tradere cœpit, ſed opus imperfectum reliquit* I,2,7,80.
Wendelini (*Gotfr.*) *Gloſſarium Legis Salicæ.* III,6,6,2.
Teratologia cometica. II,2*,12,4.
(*Marci Frid.*) *Admiranda Nili citantur.* II,2*,20,9.
Capita doctrinæ Calviniſtarũ. III,5,1,32.
Contemplationes phyſicæ laudantur. II,2,2,11.
Medulla latinitatis ex Stephani Theſauro excerpta laudatur. I,4,9,10.
Wendelinus (*M. Fr.*) *de Ægagropila ſcripſit.* II,2*,8,7.
Weſenbeccii *Comm. ad Codicem mutilus eſt.* III,6,7,9.
Weſtphala *gens humaniorum literarum tropæa in Germania erexit.* I,2,2,17.
Weſtphali *primos elegantiorum literarum ludos inſtituerunt.* I,2,2,14. ſqq.
Whear (*Degoreus*) *ſcripſit Relectiones hyemales de ratione & methodo legendi hiſtoriam Civilem & Eccleſiaſticam.* III,4,1,2.
Whitlok (*Rich.*) *ζωοτομία, i. e. obſervationes,*

nes, quibus anatomen vivorum per mortuos tractavit. I,6,1,19.
Wilkinſii (*Joh.*) *lib. de lingua quadam philoſophica ſub hoc titulo: An Eſſay towards a real character, and a philoſophical language, recenſetur.* I,4,2,5.
Willeramus, *Monachus, ſcripſit Paraphraſin Cantici Canticorum.* I,4,4,3. *genuinum ejus exemplar aſſervatur in Bibliotheca Cæſarea.* ibid.
Willichii *methodus excerpendi juxta ordinem categoriarum reprobatur.* I,3,2,4.ſqq.
Willichius *Græcam linguam Germanis familiarem fuiſſe credidit.* I,4,4,4.
Willis (*Thomæ*) *the Schoolmaſter in the art of Stenography.* I,4,2,4.
tr. de fermentatione unde natus. II,2,1,4.
Winckleri (*Pauli*) gute Gedancken *ſ. chiliades ſententiarum Germanicarum adagialium, laudantur.* I,1,21,110.
Winckelmanni *Logica mnemonica improbatur.* I,2,6,48.
Proteus. I,2,6,68.
varia opera mnemonica ab ipſo concinnata & edita. I,2,6,54.ſqq.
Winſemii (*Pierii*) *Carmina.* I,7,3,17.
Orationes panegyricæ in Guſtavum Adolphum & in exceſſum Henr. Naſſovii &c. I,6,3,6. *laudantur.* I,7,3,8.
Wirdigius (*Seb.*) *frigus inter ſpiritus refert.* II,2*,17,3.
Wiſſenbachii *Comment. ad Cod. juſt. dequo judicium fertur.* III,6,7,9.
Diſp. ad ff. inſigniores Legg. & controv. III,6,7,6.
Emblemata Triboniana. III,6,4,2.
Witſenii *volumen de Architectura navali.* I,2,7,77.
Witte (*Henning.*) *Biographicum ſcribere conſtituit.* I,1,18,52.
Wolzogenius *ſcripſit Oratorem ſacrum, qui recenſetur.* I,6,4,3.
Wood (*Ant.*) *Hiſtoriam & antiquitates Univerſitatis Oxonienſis ſcripſit, cujus libri magnus uſus eſt.* I,1,16,75.ſq. II,1,13,12. III,6,4,3. *imperfectus tamen in quibusdam recenſendus eſt.* I,1.18,44.
Wormii (*Olai*) *Monumenta Danica & Literatura Runica, una cum Lexico ejus linguæ. & adjecta diſſert. de priſca Danorum poëſi.* I,4,3,3. II,1,1,13.
Muſæum. II,2*,29,4.
Wormio (*O.*) *controverſiam movent Sueci.* I,4,3,3.
Wouwerii *duo fuerunt ejusdem nominis, unus Antwerpianus, alter Hamburgenſis.* I,1,1,18.
Wouwerii (*Jani*) *Epiſtolæ editæ.* I,1,24,76. *ineditæ multæ extant in bibliotheca Gudiana & Hamburgenſi.* ibid. n. 77.
lib. de Polymatia, Caſaubono ſurreptus, falsò plagii accuſatur à Mauſſaco, Gallo. I,1,1,19. *defenditur à Thomaſio & Schockio.* ib.
notæ in Senecam MSS. in bibliotheca Gottorpienſi adſervantur. I,4,12,9.
panegyricus in Chriſtianum IV. Daniæ Regem cum judicio Scaligeri. I,6,3,6.
in Wouwerium *amarulenta Lindenbrogii epiſtola ad Pet. Puteanum ſcripta recenſetur.* I,1,25,10.

Wou-

Wouwerius *Lindenbrogium ſemper infenſum habuit, à quo dicitur homo cum latrante nomine (à baubando)* I,1,24,78. *Plagii ab ipſo accuſatur ob tr. de umbra.* I,1,24,79. *it. in aliis ſcriptis.* I,1,28,10.
Wundſchii *Memoriale Oeconomicum.* III,3,1,4.

Z.

ZAbarellæ (*Jac.*) *opera integra Joh. Luc. Havenreuterus edidit.* II,1,14,63. *quem impugnavit Jungius* ibid.
Zabratus *Pythagoram docuit.* I,1,10,9.
Zanardi (*Mich.*) *Comm. in. 8. libb. Phyſicorum Ariſt. & Metaphyſica recenſetur.* II,1,14,20.
Zara *Anatomiam ingeniorum & ſcientiarum ſcripſit.* II,3,1,3.
Zaratini *Epigrammata laudantur.* I,7,3,4.
Zehnerus (*Joach.*) *Adagiorum ſacrorum centurias V. quæ parallelismis illuſtravit, ſcripſit.* I,1,21,91. *it. Similitudines biblicas, cum* παραλειπομένοις. ibid. §. 92.ſq.
Zeidleri (*Melch.*) *Rhetorica Eccleſiaſtica recenſetur.* I,6,4,4.
Zeilerus (*Mart.*) *Catalogum hiſtoricorum è Voſſio exſcripſit.* III,4,1,2.
Compilator rerum multarum. I,1,24,72.
Epiſtolas & itineraria varia ſcripſit. ibid.
Exſcriptor diligens G. J. Voſſii. I,1,18,59. I,1,24,72.
πολύγραφος *noſtri ſeculi.* I,1,24,72.
Ziegleri *Notæ in Grotium.* III,6,1,5.
lib. de jure Canonico laudatur. III,6,7,17.
ſcriptum de fermentatione improbatur. II,2*,6,9.
Zonaræ *Lexicon Scaliger magno deſiderio flagitavit.* I,4,7,10.
Zoophyta *deſcribuntur.* II,2*,44,1.
Zoroaſter *Magiæ occultæ autor perhibetur.* I,1,13,14.
Nomen hoc accepit ab aſtrorum contemplatione. ibid. §. 51.
Zoroaſtrem *ab Abrahamo edoctum eſſe exiſtimat Joh. Jeſſenius.* I,1,10,11.
Zoroaſtris *doctrina peculiari libro comprehenſa à Joh. Jeſſenio.* II,1,1,12.
logia ſ. oracula in quæ ſcripſit Syrianus Magnus & alii. I,1,10,11.
Chriſtianam pene fidem ſpirant. II.1,1,12.
ſcripta I,1,10,9. ſqq. *quorum aliquot Joh. Picus habuit.* I,1,10,10.
de Zoroaſtris *ætate, nomine & natione omnia ſunt incerta.* II,1,1,12.
Zoſimi *Scripta chymica eſſe* γνήσια *adverſo Reineſium defenditur.* I,1,11,38. ſ. *in quæ Olympiodorus commentatus eſt.* I,1,11,46.
Zoſimus *Oecumenici nomen obtinuit, quod ad varios artis chimicæ receſſus ſe diffuderit.* I,1,11,40. *an à Zoſimo Hiſtorico diverſus.* ibid.
Vetuſtus Chymicus. I,1,11,26.
Zouchei *de quæſtionibus & miſcellaneis ex jure Gentium judicium fertur.* III,6,1,6.
Zwelfferus *Pharmacopœam ſcripſit.* III,7,1,7.
Zwingeri *Philoſophia moralis Poëtica.* III,1,1,1.
Theatrum vitæ humanæ recenſetur. I,1,21,23.
quod à Conrado Lycoſthene initia ſua accepit. ibid. & 54.

SPECIAL 86-B
25607
v.2

THE GETTY CENTER
LIBRARY